
University of Toronto.
King Alfred Library of History
Founded by
Goldwin Smith and Harriet Smith
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS VIGESIMUS TERTIUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS VIGESIMUS TERTIUS

1286-1312

PARISIIS. — APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM,
via dicta Grenelle-Saint-Germain, 25

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUÉRIN, EQUES ORDINIS S. *SILVESTRI*,
TYPOGRAPHUS EDITOR

M DCCC LXXI

SUMMARIUM

TOMI XXIII.

MCCLXXXVI. 1-5. Rodulphus ad imperiale insigne accipiendum excitus ab Honorio per Joannem episcopum Tusculanensem in Alemannia legatum. 6-9. Jacobum et Constantiam regni Siciliæ invasores, diris devovet, et in eosdem contumaces interdicto et iterato anathemate animadvertit Honorius. 10-12. Alfonsus Aragonius agit apud Pontificem pro retinendo regno. 13, 14. Tentata conciliatio inter Alfonsum et Carolum Valesium de regno Aragonio. 15. Singulare certamen seu duellum inhibet Honorius. 16-18. Veneti censuris soluti. 19, 20. Guido comes Montisferetri, et Henricus Castellæ resipiscentes ab Honorio recepti. 21. Gadicensi episcopo opitulatur Honorius; ubi de Alfonsi regis Castellæ obitu. 22. Blancæ reginæ consilium de religiosa vita ineunda. 23. Relaxatur interdictum in regno Castellæ. 24. Res Angliæ et Scotiæ perturbatæ. 25-27. Judæorum insolentias in Anglia compescit Honorius. 28. Philippus Pulcher rex Francorum. 29. Viennensem archiepiscopum tuetur Honorius. 30-32. Henricum ducem Wratislaviensem Ecclesiæ jura invadentem Honorius anathematizat. 33, 34. Res Syriæ et Terræ-Sanctæ. 35. Bellum civile inter Tartaros. 36, 37. Carmelitarum decus auctum, et Ordo sancti Guillelmi amplificatus. 38-40. B. Ambrosii Sansedonii beata mors.

MCCLXXXVII. 1-3. Ladislaus rex Ungariæ corripitur ab Honorio. 4-7. Fœdus initum inter Carolum II Siculum, et Alfonsum Aragonium reprobat Honorius. 8. Res Syriæ. 9. Honorii IV papæ obitus. 10. Perusini prope Gualdum arcem excitant. 11-13. Tartari infideles irrumpunt in Polonos et Ruthenos. 14, 15. Dux Wratislaviensis ab insectando episcopo desistit. 16, 17. Sancti Thomæ episcopi Herefordensis obitus et miracula. 18. Martyrium puero illatum a Judæis Wesaliæ in Germania.

MCCLXXXVIII. 1-9. Nicolaus IV papa electus Encyclicas dat litteras. 10-13. Alfonsum Aragonium et Siculos rebelles monet Nicolaus; Caroli captivi defensionem suscipit. 14-15. Legati Aragonii ad Sedem Apostolicam. 16, 17. Liberatur Carolus a captivitate iniquis conditionibus, quas Nicolaus rescindit. 18. De nuptiis inter Catharinam filiam Balduini II C. P. quondam imper. et Michaelem imp. C. P. filium ineundis litteræ Nicolai. 19, 20. Venetas inducit Nicolaus ad reddenda jura patriarchæ. 21. Ugolini comitis miserandus exitus. 22. Imperii jura in Etruria auro vendita. 23. Translatio reliquiarum beati Virgilii Salisburgens. 24-28. Ungariam et Galliam ab erroribus contra mores et fidem vindicat et in hæreticos sanctiones renovat Nicolaus. 29-31. Sclavos ad obsequium Ecclesiæ adducit ope Minoritarum. 32-38. Fidei propagandæ maxime apud Tartaros incumbit Nicolaus. 39, 40. Terræ-Sanctæ studet Pontifex. 41. Nicolaus creatur patriarcha Hierosolymitanus. 42-44 Indulgentiæ datæ visitantibus Ecclesiam S. Mariæ Majoris Romæ.

MCCLXXXIX. 1-11. Carolus II regnum Siciliæ capescit, dato sacramento Romano Pontifici. 12-15. Officia vicissim collata inter Carolum et Nicolaum ad Siculos demulcendos. 16-31. In Lusitania

jus Ecclesiasticum vindicatur insignibus de reconciliatione exaratis Tabulis. 32-39. Conventa confirmat Nicolaus et Lusitaniam ab interdicto solvit. 40. Inita inter Sanctium Castellæ et Philippum Francorum reges concordia. 41-45. Episcoporum in Gallia et Germania libertatem tuetur Nicolaus. 46, 47. Rodulphum insignia imperialia poscentem litteris Romam invitat Nicolaus. 48. Henricus ad ducatum Cracoviæ evectus. 49, 50. Constitutio Pontificia in gratiam cardinalium condita. 51, 52. Academiam in Monte-Pessulano instituit Nicolaus. 53-55. Hæresi comprimendæ in Italia, et pietati fovendæ incumbit. 56 Jacobitarum patriarcham, aliosque episcopos Orientales ad fidem orthodoxam invitat. 57-64. Ad reges et populos Armeniæ, Æthiopiæ et Tartarorum dat litteras paræneticas. 65 67. Tripolis diruta a Saracenis, cæsi Christiani. 68-73. Sollicitatus a legatis Pontifex expeditionem in Terram-Sanctam indicit, certis datis legibus.

MCCXC. 1-6. Dat litteras Encyclicas Pontifex pro sacra expeditione. 7, 8. Classis subsidiaria instructa Venetiis defectu rerum laborat. 9, 10. Francorum rex ad submittendas auxiliares copias sollicitatus. 11-16. Quid inter Pontificem et Eduardum Angliæ regem conventum sit pro sacra expeditione. 17-19. Legatio Pontificia ad reges Transalpinos. 20-23. Acta per legatos cum Alfonso Aragonio et aliis principibus. 24, 25. Cajetæ oppugnatio per Jacobum Aragonium. 26, 27. Seditionibus populorum occurrit, Guidonem comitem reprimit Pontifex. 28-32. Litteræ Apostolicæ ad Gallorum regem pro jure Ecclesiastico tuendo. 33-36. Angliæ regem pro Ecclesiæ libertate et juribus litteris compellat Nicolaus. 37. Scotiæ regnum Baliolo adjudicatum. 38-40. Ladislaus rex Hungariæ in deterius ruens Andream fratrem necat. 41-43. Ladislao mortuo, legatio Apostolica destinatur in Ungariam. 44-47. Dux Wratislaviæ veneno necatus. Magnus rex Gothiæ moritur. 48. Rodericus Minorita episcopus in Africam missus. 49-51. Judæos, hæreticos et pravas hominum sectas comprimit Pontifex. 52, 53. Academia Ulyssiponensis excitata et privilegiis aucta. 54. Miraculum circa Eucharistiam Parisiis.

MCCXCI. 1-5. Christi fideles ad expeditionem Terræ-Sanctæ excitat Nicolaus, duce Eduardo Anglo. 6-18. Excidium Ptolemaidis, et universæ Syriæ, vitiis Christianorum ingravescentibus. 19-22. De clade Syriaca litteræ Nicolai ad Philippum Gallorum regem. 23-28. De eadem re litteræ Pontificiæ ad Genuenses pro instauranda expeditione. 29-31. Consilia inita reparandis Syriæ rebus. 32-37. Reges et principes Orientales et Tartarorum in Saracenos excitat et ad fidem Catholicam hortatur Pontifex. 38-40. Regem Bulgarorum a schismate revocare nititur Nicolaus. 41-43. Regem et reginam Serviæ multis prosequitur officiis. 44. Contentio inepta Veronæ inter Minoritas et Prædicatores. 45-49. Regni Ungarici successione in discrimen adducta, occurrit Nicolaus per legatum invasores cohibens. 50, 51. Rudolphi Romanorum regis, et Alfonsi Aragonii obitus. 52-59. Bellum Siculum recrudescit, in quo insurgit Pontifex pro Carolo II rege. 60. In Siculi cleri mores corruptos animadvertitur. 61. Jura Avenionensis urbis in Carolum transfusa. 62-66. Gratiæ spirituales largitæ et acriter animadversum in Ecclesiasticæ libertatis violatores. 67. Intestinis populorum odiis medetur Pontifex. 68-71. Nazarethana domus divinitus e Syria in Dalmatiam translata.

MCCXCII. 1, 2. Armeni a Saracenis impetiti auxilium a Nicolao postulant. 3-5. Cyprum obsidione cinctum, a soldani morte liberatum. 6-11. Eduardo regi conditiones proponenti ad sacram expeditionem per litteras satisfacit Pontifex. 12, 13. Eduardo regi litteræ Pontificiæ de censu annuo et de regno Scotico. 14-16. Genuenses a Siculorum rebellium fœdere abducit Nicolaus. 17. Nicolai IV papæ obitus. 18-20. Dissensiones de creando Pontifice. 21. Adolphus Nassovius ad solium Germanicum evectus. 22. Sanctæ Cunigundis obitus. 23. Beati Alberti Carmelitæ mors. 24. Florentiæ patrata miracula ad Deiparæ imaginem.

MCCXCIII. 1, 2. Perusium pro eligendo Pontifice conveniunt cardinales quos adit Carolus rex monens eosdem ad celerem Pontificis electionem. 3, 4. Bellum Gallos inter et Anglos. 5. Veneti et Genuenses in Oriente inter se dimicant.

MCCXCIV. 1, 2. Cardinales ad Viterbienses dant litteras, ut eos in fide contineant. 3-7. Cælestini papæ V electio. 8, 9. Cælestini primordia et sanctitas. 10-14. Cælestini adventus Aquilam, ubi consecratur. 15. Encyclicæ litteræ, et Acta Cælestini papæ quoad Siciliam, Syriam, et Ecclesiæ bonum. 16, 17. Numerum cardinalium auget, conclavi futuro consulit, de abdicando Pontificatu sollicitatur Cælestinus. 18-22. Abdicatio Cælestini, et de ea præconium. 23. Electio Bonifacii VIII et ejus anteacta gesta. 24. Nazarethana ædicula e Dalmatia in Italiam divinitus advecta. 25. Bellum inter Francos et Anglos. 26. Hæresis Fraticellorum. 27. Patriarchæ schismatici Constantinopolis electio; Michael imperator coronatur.

MCCXCV. 1-6. Bonifacius alta meditatus Pontificatum init, Romæ coronatur. 7-10. Litteræ Bonifacii de sua

electione. 11-15. Cælestini post suam abdicationem vitæ genus, et obitus miraculis illustratus. 16-18. Carolum Siciliæ regem solvit a pœnis Bonifacius ob non solutum censum contractis. 19. Mariæ reginæ procuratio regni defertur. 20-24. Fœdus inter Carolum et Jacobum Aragonium sub certis legibus initum. 25-28. De regno Majoricarum, et Balearibus insulis propriis regibus restituendis actum. 29-34. Nuptias contrahendas curat Bonifacius inter Catharinam imperatricem Constantinopolis et Fredericum Aragonium. 35. Siculi solvuntur a censuris. 36, 37. Res Friderici in Sicilia, Rogerii in Africa atque expulsio Saracenorum e Luceria. 38-40. Venetos, Genuenses aliosque Italiæ populos ad fœdus ineundum allicit Bonifacius. 41-46. Reges Transalpinos ad pacem adducere studet per legatos et litteras. 47-49. Res Christianæ in Syria et apud Tartaros. 50-53. Pontificiæ litteræ ad reges Daniæ et Galliæ pro tuendis juribus Ecclesiæ. 54-57. Disciplinam Ecclesiasticam et Regularium instaurat, cultum sanctorum auget Bonifacius. 58, 59. Lauretanæ ædis altera et ultima transmigratio.

MCCXCVI. 1. Petrus cardinalis paciarii munere missus ad populos Italiæ. 2, 3. Guido comes Montisferetri Franciscanæ familiæ adsciscitur. 4. Pisani ditioni Pontificis se subjiciunt. 5. Genuenses et Venetos ad fœdus invitat Bonifacius. 6-15. Fridericus Aragonius rex Siciliæ per nefas electus, unde Bonifacius primum monitis, deinde pœnis in eum animadvertit. 16. Ludovicus Caroli regis filius Minorita et Tolosanus episcopus. 17-21. Bello flagrante inter reges Romanorum, Francorum et Anglorum, Bonifacius inducias proponit, ad pacem hortatur. 22, 23. Constitutio Bonifacii ad reprimendos principes ab iniquis exactionibus in clerum, unde regis Angliæ furores. 24-32. Philippum regem paræneticis litteris monet Bonifacius ad rescindendam legem Ecclesiæ libertati adversam. 33. In Toletanum archiepiscopum animadvertit. 34. Fœdam hæresim damnat Pontifex. 35. Missi ad Nazarenæ domus veritatem indagandam exploratores. 36. Henrici episcopi Ratisponensis pia mors.

MCCXCVII. 1-7. Adventus Siciliæ et Aragoniæ regum Romam, et Diploma Pontificium quo regnum Sardiniæ et Corsicæ Jacobo Aragonio datum. 18-24. Idem Jacobus signifer Ecclesiæ creatur. 25. De restituendo regno Balearico laborat Bonifacius. 26-33. Columnensium rebellio, et in eos Diploma Pontificium. 34. Libellus Columnensium in Bonifacium, quorum commenta diluuntur. 35-41. Pontificia in schismaticos Columnenses sententia. 42. Bellum inter Anglos et Francos per inducias dilatum. 43-47. Philippo regi favet Bonifacius circa exactiones clericales, et alia jura. 48-52. Constitutio et declarationes de subsidiis conferendis a clero in bonum reipublicæ civilis, et de aliis ipsi collatis privilegiis. 53. Consultus Bonifacius de jure successionis in regno Siculo dat responsum. 54. Contentio inter archiepiscopum Lugdunensem et cives. 55, 56. Fraticellorum secta inquisita et damnata. 57. Biterrenses in suspicionem hæreseos vocati. 58-67. Ludovicus IX Francorum rex sanctorum Catalogo adjectus, Diplomate Pontificio ejus vitæ gesta referente. 68. Sancti Ludovici episcopi Tolosani obitus. 69. Sanctæ Margaritæ Cortonensis pœnitentia et mors. 70. Stationes Urbis sacris indulgentiis auctæ a Bonifacio.

MCCXCVIII. 1-10. Ad bellum componendum inter reges Angliæ et Franciæ electus Bonifacius sancit concordiæ leges, pacem firmat. 11-15. Rodulfo cæso in bello, Albertus dux Austriæ imperio Romano potitur. 16-19. Armenis auxilium postulantibus contra Saracenos præsto est Bonifacius. 20. Auctoritas solvendæ legis de gradibus consanguinitatis ad papam spectat. 21. Inter regem Cypri et Templarios orta discordia. 22. Gratiæ et privilegia collata. 23. Tres viri insignes cardinales creati. 24. Ecclesiarum jura a Philippi regis invasione vindicat Bonifacius.

MCCXCIX. 1-3. Bellum in Siculos a rege Aragonio illatum et ipsorum clades. 4, 5. Belli Siculi eventus prosperi et infausti. 6, 7. Præneste in odium Columnensium deletum et nova civitas ædificata. 8. Joannes e Ceccano Campaniam et Maritimam infestat. 9-11. Regem Daniæ a censura solvit, super impedimento dispensat, contra Barbaros tuetur Bonifacius. 12, 13. Ungariæ infelix status, cujus regni successioni consulit Bonifacius. 14-21. Regnum Scotiæ Apostolicæ Sedi vindicat Bonifacius, obsistente Eduardo rege Angliæ. 22-24. Ecclesias Cameracensem et Remensem a principum injuriis tuetur. 25. Philippum regem et alios principes ad clericorum jura servanda inducit. 26, 27. Oppidum Argentæ Ravennati Ecclesiæ redditum. 28, 29. Pace composita datur episcopus Pisanis. 30, 31. Anagninæ Ecclesiæ dat episcopum, et optime consulit. 32-34. Basilicam Lateranensem canonicis decorat, et Vaticanum novis sacerdotiis auget. 35. Livoniæ Ecclesiis consulit. 36. De sepeliendis corporibus Bonifacii Constitutio. 37, 38. Regem Cyprium conciliat Templariis et Hospitalariis Bonifacius. 39-42. Viros religiosos ad propagandam fidem missos in Orientem privilegiis ornat Bonifacius. 43-46. Casanus rex Tartarorum Christianus, Armenis auxiliaturus, prælio commisso cum Saracenis, eos penitus debellat. 47. Flagitia Judæorum in Germania.

MCCC. 1-9. Annus Jubilæi celebratur a Bonifacio nova pompa et magnificentia. 10, 11. Genuenses a Friderici et Siculorum fœdere amovet Bonifacius. 12-14. Redintegrandis rebus Caroli II in Sicilia incumbit Bonifacius. 15-19. Studia Bonifacii pro Carolo contra Fridericum. 20, 21. Carolus Valesius in Italiam vocatus a Bonifacio. 22, 23. Ad compescendas factiones missus in Umbriam legatus Apostolicus. 24. Matthæus cardinalis legatus mittitur in Etruriam pro sedandis turbis. 25. Conjuratio in Albertum Romanorum regem. 26. Prorogatæ induciæ inter Anglorum et Francorum reges. 27-31. Jura Ecclesiarum Narbonensis et Magalonensis tuetur Bonifacius apud Philippum regem. 32. Eboracensis Ecclesiæ jura violata ab Eduardo defendit. 33, 34. Joannes dux Britanniæ expeditionem parat in Terram-Sanctam, quæ, recedente Casano, in potestatem recidit Saracenorum. 35. Cyprus intestinis discordiis laborat. 36, 37. Imperii Turcarum initia.

MCCCI. 1-3. In judicium vocatur Albertus a Bonifacio ob patratam Adolphi cædem. 4-10. Nicolaus cardinalis legatus in Ungariam discordiis laborantem missus, et rescissa electio Wenceslai regis. 11-13. Carolus Valesius dux generalis militiæ Pontificiæ creatus. 14. Tusciæ pacandæ additus legatus Apostolicus. 15-17. Carolo Valesio Januenses conciliat Bonifacius pro expeditione Sicula. 18-21. Filii regum Hispaniæ natalium dignitate a Bonifacio donati. 22. Census exigitur ab Eduardo solvendus. 23. Nonnulla privilegia regi Angliæ concessa a Bonifacio. 24. Patriarcharum Orientalium electionibus consulit Bonifacius. 25. Hæretici supplicio affecti. 26-32. Philippus Galliæ rex episcopis et Ecclesiasticæ libertati infensus a Bonifacio redarguitur; unde discordiarum inter utrumque origo. 23-35. Matronæ Genuenses adjuvant expeditionem in Terram-Sanctam. 36, 37. Gesta Cassani in Syria, ejusque mores et conversio ad fidem.

MCCCII. 1-10. Friderico Aragonio regnum Siciliæ defertur per fœdus initum inter ipsum et Carolum, unde Fridericus et Siculi a censuris solvuntur. 11, 12. Cum Philippo et clero Gallicano ei adhærente expostulat Bonifacius. 13-15. Insignis Bonifacii Constitutio de Pontificia potestate. 16. Ab iniquis cœptis Bonifacius deterrere curat Philippum Galliarum regem. 17. Productum inter Scotos et Anglos bellum. 18. Albertus rex Romæ in electores sibi infensos arma capit. 19-25. Controversiis dirimendis de successionibus regnorum Ungarici et Polonici incumbit Bonifacius. 26-28. Oppressores Tridentinæ Ecclesiæ resipiscentes recipit per patriarcham Aquileiensem. 29-36. Concilium in Hispania a Toletano archiepiscopo celebratum.

MCCCIII. 1-7. Confirmatum Alberto Romanorum regnum. 8-13. Romanum imperium ad Germanos traductum. 14-23. Regnum Ungariæ Carolo adjudicatum, rejecto Wenceslao. 24-28. Approbato fœdere inter Carolum et Fridericum, huic regnum Siculum tribuitur certis conditionibus et vectigalibus. 29. Sardinia et Corsica restituuntur regi Aragonio. 30, 31. Ferdinandus Castellæ rex censuris solutus. 32. Controversiæ inter monachos et clericos compositæ. 33, 34. Legatus Apostolicus in Gallia articulos et tractatus pacis exponit, quibus refragatur Philippus. 35. Cleri Gallicani Philippo regi faventis in Bonifacium contumeliæ. 46-40. Quid Bonifacius scripserit et decreverit tum suæ defensioni, tum Gallis inimicis emolliendis. 41-44. Bonifacii captivitas et obitus, ejusque memoria a calumniis vindicata. 45-48. Benedicti XI electio, et ejus virtutes ac primordia. 49-53. Benedictus dat increpatorias litteras ad Fridericum, a quo et fidelitatis sacramentum exigit. 54, 55. Fridericum et Carolum reges Siciliæ ornat privilegiis Benedictus. 56. Ericum Daniæ regem a censuris solvit. 57. Thesaurum Bonifacii direptum recuperare nititur Benedictus. 58, 59. Instaurandæ religioni, et tollendo schismati in provinciis Orientalibus vacat Benedictus. 60. Felicia gesta Christianorum militum contra Turchos. 61-63. Expeditio Tartarorum et Armenorum contra Saracenos. 64. Judæorum furor in Christianos.

MCCCIV. 1-3. Infelix exitus legationis Nicolai cardinalis paciarii munere fungentis in Etruria. 4-6. Florentinos et Lucanos factiosos ad judicium Sedis Apostolicæ vocat Benedictus. 7. Albertum Romanum regem a violandis juribus Ecclesiæ deterret. 8. Bellum Flandriæ. 9-12. Philippum et Gallos proceres in gratiam recipit Benedictus, ornat privilegiis, rescissis Actis Bonifacii. 13-15. In violatores Bonifacii Benedictus dat Diploma excommunicationis. 16. Sacramentum regis Aragoniæ de jure Sedis Apostolicæ in Sardiniam et Corsicam. 17. Regum conventus in Hispania controversiis componendis. 18, 19. Fridericum regem Trinacriæ pacta servare monet Benedictus. 20-22. Beneficia et privilegia collata viris Ecclesiasticis et Ordinibus Regularibus. 24-26. Patriarchæ Orientalis litteræ professionis fidei ad Benedictum. 27. Cassani regis Persidis obitus. 28-30. Carolum Valesium ad imperium Constantinopolitanum recuperandum monet et adjuvat Benedictus. 31-35. Perusii obitus Benedicti papæ et miracula. 36, 37. Cardinales, Sede vacante, Carolum Siciliæ regem censura solvunt.

MCCCV. 1-7. Electio Clementis V ad summum Pontificatum. 8,9. Clemens recipit homagium Jacobi

Aragonii. 10. Fridericus metu perculsus agit demisse cum Clemente. 11-13. Clemens cardinales Lugdunum accersit, ubi coronatur. 14. Creatio cardinalium. 15. Venceslai regis Boemiæ obitus, cui succedit filius. 16. Otto dux Bavariæ affectat Ungariam. 17. Ecclesiarum deprædator in Suecia ultione divina perit. 18. Hæresis Dulcini. 19-21. Labores et fructus Evangelici Joannis Minoritæ apud Tartaros.

MCCCVI. 1. Bonifacii Constitutiones nonnullas revocat, vel temperat Clemens. 2-5. Ad expeditionem Terræ-Sanctæ Carolum Valersium et Venetas excitat Clemens. 6-8. Diploma regis Siciliæ de homagio Sedi Apostolicæ reddendo. 9. Clemens Lugduno Burdegalam repetit. 10, 11. Regnum Sardiniæ et Corsicæ stipendiarium Sedis Apostolicæ Jacobo Aragonio traditum. 12, 13. Curas auget Clemens pro Terra-Sancta, et pro Armenis. 14. Episcopi Glasguensis et Cantuarensis judicio a Clemente postulati. 15. Robertus Brusius regnum Scotiæ occupat. 16, 17. Suecia et Boemia intestinis discordiis laborant. 18. Damnati Beguardi in Synodo Coloniæ. Basileensis episcopus ad Moguntinam sedem transfertur. 19. S. Nicolai Tolentini pia mors.

MCCCVII. 1-7. Pictavium contendit Pontifex, colloquium cum regibus init de Syriæ rebus, et de Constantinopoli imperio vindicando, pluribus ad hoc datis incitamentis et litteris. 8, 9. Inita fœdera inter Belgos, Francos et Anglos. 10, 11. Philippus de Bonifacii memoria damnanda agit apud Clementem. 12. Inquisitiones in Templarios cœptæ. 13. Eduardi regis Angliæ obitus et laudes. 14. Regnum Navarræ capit Ludovicus. 15-21. Regnum Hungaricum Carolo adjudicatum per Diploma Pontificium. 22. De virtutibus et miraculis Ludovici episcopi Tolosani jussa inquisitio. 23, 24. Rex Siciliæ ære alieno gravatus ad Pontificem recurrit. 25. Blanchæ S. Ludovici filiæ spirituales gratiæ a Clemente collatæ. 26. In præsules desciscentes ab officio animadvertit Clemens. 27, 38. Constitutiones disciplinares. 29. Episcopi et prædicatores missi ad Tartaros. 30. Tartarorum mores et superstitiones.

MCCCVIII. 1-8. Inquisitio in Templarios et Indictio Concilii Viennensis. 9. Dulcini hæresiarchæ exitus. 10, 11. Lateranensis Basilicæ Romæ incendium. 18-13. Rebelliones populorum Pontificiæ ditionis. 14-16. Ferraria contra Venetos vindicata. 17. Perusina et Coimbricensis Academiæ. 18. Privilegia collata a Clemente. 19-21. Cæso Alberto Henricus Luxemburgensis eligitur rex Romanorum. 22-25. Caroli successio in regno Hungarico et de ea re publicum Monumentum. 26-29. Regem Rasciorum schisma deserere meditantem litteris et legatione allicit Clemens. 30, 31. Regem Tartatorum ad fidem Catholicam excitat. 32-36. Litteræ Apostolicæ ad Hospitalarios pro Terræ-Sanctæ defensione. 37, 38. Regnum Cypri componit et munit Clemens. 39. Privilegia collata, et obitus beatæ Claræ a Montefalcone.

MCCCIX. 1. Gestorum hujus anni compendium. 2. Sancti Bertrandi Convennarum episcopi translatio. 3. Questiones adversus Templarios habitæ. 4. Philippo rege urgente de Bonifacii memoria instituta questio. 5. Academia Bononiensis privilegiis aucta. 6-8. Ferraria a Venetis oppugnata Romanæ Ecclesiæ restituitur. 9-14. Ludovicus coronatus rex Romanorum legatos ad Clementem mittit postulans imperium ; de quo multi tractatus et acta. 15, 16. Ungariam optimis Constitutionibus munit legatus Apostolicus. 17. Caroli II regis Siciliæ obitus. 18-22. Succedit Robertus qui dat juramentum fidelitatis Pontifici. 23. Compositæ controversiæ inter Robertum et Fridericum. 24. De Pisis et insula Ilva tradendis Jacobo Aragonio. 25, 26. Expeditioni Granatensi contra Saracenos Clemens favet. 27-32. Res gestæ in eo bello. 33-35. Expeditionis contra Saracenos in Syria eventus.

MCCCX. 1-7. Henricus rex Romæ dat regem Boemiæ filium Joannem et imperium sumpturus jurat fidelitatem Pontifici. 8-16. Henrico venturo in Italiam Clemens conciliare nititur populos. 17-21. Henrici in Italiam ingressus. 22-29. Oratores Ferrarienses apud Pontificem eorum civitatis fidem obstringunt. 30-32. Veneta Respublica in discrimen adducta civium conjuratione, ac liberata. 33, 34. Philippum regem Lugdunensibus conciliat Pontifex. 35, 36. Fœdera inter Gallos et Belgos firmat Clemens. 37, 38. De Bonifacii fama questio instituitur per Diploma Pontificium. 39, 40. Arnaldi a Villanova errores et scelera. 41. Concilium Viennense ad sequentem annum extractum. 42. Salisburgense Concilium. 43. Rhodus ab Hospitalariis erepta Turcis. 44. Redindegrata Granatensis expeditio in Saracenos. 45. Constitutio de observandis interdictis Ecclesiasticis. 46. Minoritæ in factiones divisi compescuntur. 47. Cardinales creati.

MCCCXI. 1. Henricus rex Mediolani ferream coronam accipit. 2-4. Guelphorum et Gibellinorum factiones recrudescunt obnitente Henrico concordiam reducere. 5. Cremonenses, Genuenses, Tarvisini ad obsequium Henrici adducti. 6-18. Legati cardinales in Italiam missi coronaturi Henricum

nomine Pontificis cum instructionibus circa ritum coronationis servandum. 19, 20. Sacramentum præstandum ab Henrico. 21. Legatus Apostolicus componendis Italiæ motibus intentus. 22, 23. Brixia et Genua ad Henrici obsequium adductæ. 24. Excitatæ in Ecclesiastica ditione seditiones. 25-32. De memoria Bonifacii Diploma Pontificium in gratiam Philippi regis emissum. 33-49. Acta Bonifacii in Philippum per integrum relata. 50, 51. Quomodo actum cum Bonifacii violatoribus et calumniatoribus. 52. Sollicitantur episcopi ad Concilium Viennense. 52. Questiones habitæ de Templariis. 54. Cœptum Viennense Concilium. 55-65. Sermo præsulis conspicuus de rebus in Concilio pertractandis. 66-70. Litteræ Apostolicæ contra fœdas Dulcini hæreses. 71. Novæ hæresis origo et progressus. 72. Lithuani grassantes in Christianos puniuntur. 73. Venetorum dissensio et infelix Græcæ Ecclesiæ status. 74-76. Exorta inter Genuenses et Hospitalarios discordia. 77. Armeniæ et Cypri reges conciliati, et privilegia collata.

MCCCXII. 1-9. Templariorum Ordo extinctus, eorum bona addita Hospitalariis. 10-16. Bonifacii memoria a calumniis vindicata in Concilio et restaurata. 17, 18. Begardi hæretici damnati, quorum singuli errores refelluntur. 19, 20. Errores Petri Joannis Olivi damnati. 21. Damnati fœderatores et alia salutaria sancita. 22. Indicta expeditio in Saracenos. 23. Disciplina Ecclesiastica et Regularium instauratur. 24. De exemptione Regularium conspicua tractatio. 25. Finis Concilii Viennensis. 26, 27. Episcopis benemeritis privilegia et inobedientibus pœnæ. 28. Intestinas in Anglia discordias componit Clemens. 29. Composita controversia inter regem Francorum et archiepiscopum Lugdunensem. 30. Tumultus Valentiæ. 31-43. Gliscentibus discordiis in Italiæ urbibus, Henricus coronatur Romæ imperator, et dat juramenta. 44-47. Henricus imperator fœdifragus vexat ditionem Ecclesiæ, in Tusciam pergit. 48, 49. Philippus princeps Tarentinus ad sanctam expeditionem incitatus ornatur privilegiis. 50, 51. Philippus rex Francorum ad Syriæ expeditionem se accingit. 52. Civiles turbæ in Ungaria. 53. Expeditio in Saracenos Granatenses Ferdinandi regis morte interrupta. 54. Cardinales creati.

ANNALES ECCLESIASTICI.

HONORII IV ANNUS 2. — CHRISTI 1286.

1. *Rodulphus ad imperiale insigne accipiendum excitus ab Honorio per Joannem episcopum Tusculanensem in Alemannia legatum.* — Volvebatur Christianæ salutis annus millesimus ducentesimus octuagesimus sextus, Indictione quartadecima, cum Honorius, a quo Rodulphus, ut anno superiori vidimus, imperii coronam flagitarat, justis ejus votis morem gerere decrevit; quæ Apostolicis litteris illustranda sunt, quibus Pontifex, ubi nonnullis verbis de sacerdotii et imperii mutua conjunctione prælusit, ad excipienda ornamenta imperialia in Basilica S. Petri diem Purificationi B. Virginis sacrum præfixit [1], ac si nova aliqua difficultas emergeret, consilio Joannis Tusculani episcopi cardinalis componendam : hortatus vero est Rodulphum, ut qua par erat pompa et apparatu ad celebritatis augendam majestatem se compararet :

« Honorius etc. charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri.

« Nuper venerabili fratre nostro H. (Henrico) Maguntinensi archiepiscopo, tunc episcopo Basiliensi, propter hoc a tua magnificentia destinato in nostra et fratrum nostrorum præsentia tuo nomine cum instantia postulante, ad unctionem, consecrationem et imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus tibi terminum assignari; nos cum eisdem fratribus diligenti collatione præhabita, et iis quæ circa hæc attendenda putavimus, perpensa deliberatione discussis, excellentiæ regiæ ad petitas unctionem, consecrationem et coronationem imperialis diadematis in Basilica principis Apostolorum de Urbe recipiendas a nobis, Domino favente sermoni, festum Purificationis B. Virginis primo venturum de ipsorum fratrum consilio assignamus (1).

2. « Quod si forsan interim, quod absit, aliqua difficultas emergeret, quæ tuum ad præmissa in dicto termino impediret adventum, quodcumque aliud ad hoc tempus duxeris eligendum, de consilio venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Tusculani (quem probatæ utique discretionis virum, scientia præditum et virtute; ut tibi ab invio præcavens, tuos ponat gressus in via, teque in tuis opportunitatibus consilio dirigat, et auxilio fulciat efficaci; ad tuæ petitionis instantiam legatum in Alemannia, ac quibusdam aliis partibus duximus deputandum) id nobis adeo mature pronuntiare procures, quod nos et fratres eosdem, Deo actore, invenire valeas, prout exigit negotii tanti solemnitas, ad prædicta prosequenda paratos.

« Eia ergo, princeps inclyte, age sollicite : ad honoris tui consummandi solemnia sic te præpara, sic dispone, ut nequaquam transeat tam prompta exhibitio nostri paterni favoris inefficax; sed in eodem termino, vel saltem alio, quem tibi, ut præmittitur, videris opportunum, juxta magnificentiæ tuæ decentiam sic dispositus, sic paratus

[1] Hon. l. II. Ep. LIV.

(1) Ad hunc annum referunt Conciliorum collectores Concilium a Bonifacio Ravennatensi archiepiscopo et suffraganeis celebratum; sed cum illud Ravennatense inscripserint, suspicari merito posset Ravennæ habitum fuisse. Id vero si quis reputaverit, erroris argueretur ex auctoritate IV Concilii Ravennatensis a Raynaldo archiepiscopo habito Bononiæ anno MCCCXVII. In Præfatione enim ejus Concilii perlectæ asseruntur Constitutiones editæ per fratrem Bonifacium Ravennatensem archiepiscopum Forolivii in provinciali Concilio. Insuper in fine Actuum Concilii hujus hoc anno celebrati legitur : « Lectæ, et publicatæ fuerunt prædictæ Constitutiones in choro superiori S. Mercurii Foroliviensis, et ordinatæ et confirmatæ sub anno Domini MCCLXXXVI, Indict. XIV, die octava mensis Julii ». His præcipue demonstrari arbitror Concilium istud Foroliviense potius quam Ravennatense appellari oportere. MANSI.

occurras, quod tuo voto in præmissis impleto, votiva ex eodem favore nostro commoda efficaciter, Deo auspice, consequaris. Datum Romæ apud S. Sabinam II kal. Junii, anno II ».

3. Eodem argumento ad Othones duos Albertum et Conradum marchiones Brandeburgenses [1] Ludovicum et Henricum duces Bavariæ et comites Palatinos Rheni, Menardum ducem Charintiæ, regem Boemiæ, ducem Saxoniæ, aliosque Alemannos et Slawos principes; tum archiepiscopos imperii electores datæ litteræ [2], ut ad stipandum Cæsarem, atque imperialis consecrationis ornandam pompam se accingerent: ad quos etiam Tusculanum episcopum legationis munere decoratum transmisit [3]. De qua legatione Annalium Colmariensium auctor hæc tradit [4]: « Eodem tempore legatus a latere domini papæ missus cum plenaria potestate Basileam venit, et dominum Basileensem electum consecravit ». Verum gessisse Joannem legati munus in finitimis etiam regnis, Boemia, Dania, Suecia, Polonia, et Pomerania, declarat Pontificium Regestum, dum post memoratas litteras Apostolicas, quibus legationis gerendæ provincia ipsa demandata est, adjicitur eadem sententia ad eorum regnorum ac provinciarum præsules scriptum [5]. Id vero præ cæteris ei munus imposuit [6], cum a Rodulpho flagitatus esset, ut ejus consilio in instruendo imperialis inaugurationis apparatu fulciretur.

4. « Venerabili fratri I. episcopo Tusculano, Apostolicæ Sedis legato.

« Subit assidue nostræ mentis arcanum plena et anxietate non vacua consideratio illa terribilis, qua nos ad illius domus custodiam deputatos advertimus, cujus magnitudinem cum stupore Propheta miratur: O, inquiens, Israel, quam magna est domus Dei! Cumque in ejusdem considerationis examine residentes, opus æstimamus injunctum, nostrarum metimur virium quantitatem, non sufficientes virtutum sumptus dispungimus, et merita comparamus; stupentes attendimus, quod supra vires nostras est, nobis imminere negotium, quodque soli proculdubio portare nequimus: sed superest nobis spes in solo auxilio divino reposita, ad quod humiliter recurrentes devotius imploramus, ut ille, qui nobis universum mundum custodiendum credidit, illum studiose ac utiliter custodire concedat. Subest etiam Jetro Moysi cognati consilium, illum consultius admonentis, ut ex omni plebe viros potentes et Deum timentes, in quibus sit veritas, et avaritiam oderint, eligat, ipsosque constituat ad populum judicandum, ut sic impleri Omnipotentis imperium, ac ipsius possint sustentari præcepta, et ad loca sua cum pace populus reducatur. Hujusmodi sane consilio et nos sedulo commonemur, ut cum simus commissæ nobis custodiæ universis Christi fidelibus debitores, et ad debitum exsolvendum hujusmodi per nos ipsos circuire nequeamus singulas regiones, fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, viris electis ex millibus, viris scientia præditis et virtute, nonnunquam regna, nonnunquam provincias aliquas decernamus, eos in illis constituendo legatos, ut ipsis partes nostræ sollicitudinis prudenter exsequentibus, et imminentia inibi salubriter dirigentibus in eisdem, portantibus onere partito sit levius, injunctumque nobis ministerium per nos et ipsos commodius et utilius impleatur.

5. « Considerantes itaque partes Alemanniæ longius jam exactis temporibus non fuisse per legatum Sedis Apostolicæ, præsertim missum de latere visitatas, supplicatione insuper charissimi in Christo filii nostri Rodulphi regis Romanorum illustris, ad hoc post multiplicatæ petitionis instantiam insistentis inducti; aliquem de ipsis fratribus, ut in dictis partibus legationis fungatur officio, et memoratum regem ad recipiendum, ut proponit, de nostris manibus imperii diadema, Deo actore, venturum in suis opportunitatibus consilio dirigat et auxilio fulciat, deliberavimus destinandum. Ideoque ad personam tuam, quam multis virtutibus in suæ abundantia bonitatis sic virtutum Dominus insignivit, ut sis in consilio providus, rectus in judicio, rigidus in censura, in zelo sobrius, et strenuus in agendo, deliberationis exitum dirigentes, et te ad præmissa de ipsorum fratrum consilio deputantes, circumspectioni tuæ in dictis partibus Alemanniæ plenæ legationis officium, ut inibi evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, prout gratiæ cælestis infusio, et tua tibi providentia ministrabit, duximus committendum.

« Quocirca fraternitatem tuam monemus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus impositum tibi onus laboris hujusmodi, devote suscipiens, illud sic sollicite, sic viriliter et laudabiliter exsequi studeas, quod divina favente clementia tuos labores et studium desideratus commendet effectus; tuque proinde retributionis æternæ præmium, et laudis præconium merearis. Nos enim sententias, quas tuleris in rebelles, ratas habebimus et faciemus, actore Domino, inviolabiliter observari. Dat. Romæ apud S. Sabinam II kal. Junii, anno II. » De hac quoque legatione Joanni Tusculano episcopo commissa, ad Joannem tit. S. Cæciliæ presbyterum cardin. in Galliis legatum litteras dedit [1], atque utriusque legationis limites circumscripsit, ne alter provinciam alterius invaderet. Hic porro addendum videtur de memorato Joanne card. episc. Tusculano creato ab Honorio hæc tradi a Ptolemæo Lucensi [2]: « Hic unam solam ordinationem fecit, in qua unum solum cardinalem fecit,

[1] Hon. l. II. Ep. LV. — [2] Reg. post eand. Ep. — [3] Lib. II. Ep. cur. III. — [4] Annal. Colmar. par. I. — [5] Reg. post Ep. cur. III. — [6] Ead. Ep. XIII.

[1] Ep. cur. IV. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 14.

videlicet dominum Joannem Bactamanum, quem episcopum Tusculanum instituit ».

6. *Jacobum et Constantiam regni Siciliæ invasores diris devovet, et in eosdem contumaces interdicto et iterato anathemate animadvertit Honorius.* — Ut porro Honorius justa Rodulphi petita admisit, atque insignibus imperii ipsum se redimiturum est pollicitus, ita Jacobum Petri filium tyrannidis paternæ hæredem, qui Siciliæ sceptra per nefas corripuerat, anathemate defixit [1]; ac matrem illius Constantiam, Manfredi tyranni filiam, a Martino IV iis, qui Siculos in rebellione adhærerent, et regi Siciliæ Gallici generis bellum moverent, inflicto, devinctos teneri pronuntiavit; recurrente Cœnæ Dominicæ die, intentatoque judicio, monuit [2], ut Siciliæ insula facesserent, respuentibus imperia divinarum humanarumque pœnarum terrorem objecit.

« Honorius etc. ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum.

« Quia Constantia et Jacobus sæpedicti turbationem et rebellionem præfatas fovere, nutrire, ac etiam pro viribus augumentare non cessant, propter quod prædictas excommunicationis ipsius prædecessoris (nimirum Martini IV) sententias, sicut præmittitur, incurrisse noscuntur; quia etiam iidem Constantia et Jacobus, quibus nihil omnino juris competit in dictis regno Siciliæ, vel insula, seu aliqua parte ipsorum, prout prætacti ejusdem prædecessoris processus manifeste declarant, et nos nihilominus decernimus, et etiam declaramus; et insulæ præfatæ incumbunt, et alias ejus partes per gentem suam turbant, impetunt et molestant; nos eosdem Constantiam et Jacobum, ac Siculos, præsente hac multitudine copiosa fidelium, denuntiamus ex causis præmissis excommunicationis vinculo innodatos : attente monentes eosdem, ut iidem Constantia et Jacobus de præfato regno Siciliæ, vel aliqua parte ipsius se nullatenus intromittant; sed infra festum Ascensionis Domini primo venturum, quod eis ad hoc pro peremptorio assignamus, de insula ipsa cum tota eorum gente penitus exeant, ad eam contra eamdem Ecclesiam hæredes præfati regis Siciliæ nullo unquam tempore reversuri.

7. « Præcipimus quoque Siculis memoratis, ut Constantiam, Jacobum et gentem prædictos, de insula ipsa infra eumdem terminum prorsus expellant, eosque ulterius inibi non admittant : alioquin contra Constantiam, Jacobum et Siculos ipsos spiritualiter et temporaliter, et specialiter ad reddendum eosdem Siculos provisionis præfatæ Constitutionis experles, quando et prout qualitas facti suaserit, et expedire viderimus, actore Domino, procedemus, etc. Actum in Urbe ante Ecclesiam S. Sabinæ in die Cœnæ Domini, Pontificatus nostri anno I ».

8. Contempsit Jacobus Pontificia imperia, ac Siculam coronam, quam Alfonsus major natu frater Gallico distractus bello, inque Aragonia contra Carolum Valesium, quem a Martino IV creatum regem vidimus, defendenda curis implicitus tueri non poterat, corripuit [1]; regiæque inunctionis honoribus a Cephaludensi et Neucastrensi episcopis solemni pompa affectus solium conscendit (1). Qua de re hæc rerum Sicularum anonymus auctor tradit [2] : « Anno ab Incarnatione Domini MCCLXXXVI, in die Purificationis Virginis convenientibus ex proposito majoribus, et syndicis omnium Siculorum, Jacobus filius Petri regis Aragonum vigore testamenti genitoris sui (iniqui nimirum confictique), in regem Siciliæ coronatur. Ipse paterni moris non immemor, gratum se omnibus præbuit, Siculorum animos, quod potissimum est regnantibus, immensis donis variisque honoribus quasi funiculo regiæ liberalitatis allexit ». Hæc auctor Jacobi partium studiosissimus : sed ad flagitium, quod hisce verbis ornat, ulciscendum Honorius sacro Ascensionis Dominicæ die hac illum sententia perculit [3] :

« Honorius etc. Ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« De colubro regulus prodiit, et de patre nequitiæ filius iniquitatis exivit; Jacobus videlicet quondam Petri olim regis Aragonum, persecutoris Ecclesiæ manifesti, filius ». Et infra : « Qui novissime propria et Siculorum ipsorum ductus insania, non sine divinæ majestatis offensa ac Apostolicæ Sedis, ac hæredum claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ præjudicio, injuria et contemptu coronari, vel verius execrari se fecit in regem prædicti regni, soliumque conscendere, verecundia qualibet a se penitus relegata, præsumpsit; seque regem Siciliæ nominans, regio sigillo abutitur, titulum regium exprimente, prout litterarum suarum inspectio, et sigilli, quo signabantur, impressio plenius profitentur. Nos igitur ejusdem Jacobi præsumptionem tam temerariam et superbam, ac ejus iniquitates, dolos, fraudesque multiplices abominabiliter detestantes; ac ipsum declarantes, et denuntiantes excommunicationis vinculo innodatum, de fratrum nostrorum consilio cassamus, et irritamus vel potius cassum et irritum nuntiamus quidquid circa præfatum Jacobum extitit per unctionem, imo verius execrationem, et coro-

[1] Lib. II. Ep. cur. I. — [2] Lib. I. Ep. cur. XXVII.

[1] Surit. ind. l. II. et alii. — [2] Ms. comit. Ubal. de reb. Siculis pag. 58. — [3] Lib. I. Ep. cur. I.

(1) Præter episcopos Juannettum Cephaludensem, et Tancredum Neucastrensem, quos solemnem coronationem Jacobi in regem Siciliæ peregisse notat annalista, tertius pariter adfuit Philippus Squilacensis, ut non Fazelus tantummodo, sed qui tunc in Sicilia agebat, Bartholomæus de Neocastro affirmat Histor. Sicul. capit CII, Rerum Italic. tom. XIII, col. 1117. Quod autem in litteris Pontificiis, hic in Annalibus recitatis, de Squilacensi mentio nulla fiat, ideo forte contigit, quod interim vel ad Ecclesiæ communionem redierit, vel forte obierit. MANSI.

nationem hujusmodi, quas recipere de facto non metuit, et quas utique constat nullas esse præsumptum. Civitates præterea, castra, cæteraque loca, ad quæ dictum Jacobum, extra etiam insulam Siciliæ, quæ alias ex causis variis Ecclesiastico subjacet interdicto, devenire continget, quamdiu ibi fuerit, eidem interdicto decernimus subjacere; ita quod nec publice vel privatim missarum solemnia celebrentur ibidem, excepta missa, quam semel in septimana, si tamdiu inibi moram contraxerit, submissa voce clausis januis, et exclusis generaliter omnibus, præter duos vel tres ministros, pro conficienda Eucharistia, in extremæ necessitatis articulo infirmantibus exhibenda, benigne permittimus celebrari; nullumque aliud officium palam celebretur ibidem, neque secreto etiam in communi; nullaque in eis Ecclesiastica sacramenta, exceptis sacramentis Baptismatis et Pœnitentiæ, ac etiam Eucharistiæ exhibendæ infirmis, in extremis laborantibus, ministrentur, etc.» Addit graviores pœnas, quas Ecclesiasticum interdictum violaturis, vel rem divinam præsente Jacobo Siciliæ tyranno peracturis incutit : præsules proceresque a Jacobi obsequiis jubet discedere : judicio postulat Cephaludensem et Neucastrensem episcopos, qui ipsum regia corona cinxere; ac recurrente festo Omnium Sanctorum die ad dicendam apud subsellia Pontificia causam evocat. Denique Constantiam Jacobi matrem ac Siculos, ob impensa Jacobo in corripienda Sicula corona studia, anathematis nexibus se devinxisse pronuntiat. « Actum in Urbe in prædicta Ecclesia S. Sabinæ, die Ascensionis Dominicæ, Pontificatus nostri anno II ».

9. Obtrivere ii omnes [1] Pontificia imperia: Jacobus enim non modo arreptos regios honores abjicere detrectavit, sed ad firmandum solium ac tyrannidem proferendam Neapolitanum regnum bello concussit: nec Cephaludensis et Neucastrensis episcopi, qui regi illum inunctione affecerant, ad tribunal Apostolicum accersiti comparuerunt. Obfirmatos itaque in pertinacia, appetente Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum celebritate, Honorius intentas contraxisse pœnas promulgavit, atque hisce censuris defixit [2]: « Cum Jacobus, tanquam ad actus nefarios, et opera detestanda dispositus, quin potius ad malorum profunda festinans, culpas culpis abjiciat, et præsumptiones præsumptionibus coacervet; ac dolos, fraudes et iniquitates varias et diversas exerceat, possessionem insulæ detinendo Siciliæ, partemque alteram dicti regni temerariis conatibus impugnando; eum propter hoc et alias nequitias, pravitates multiplices, auctamque ipsius contumaciam denuntiamus vinculo excommunicationis innexum : ac processum hujusmodi per nos contra eum et Constantiam, Siculos, aliosve prædictos habitum approbamus, ratificamus, et etiam confirmamus, nihilominus eum auctoritate Apostolica innovantes ». Et infra : « Cephaludensem autem et Neucastrensem, ac alios episcopos, et prælatos, qui ejusdem Jacobi unctioni et coronationi, vel verius execrationi præsumpserunt personaliter interesse; quique citati, sicut præmittitur, comparere coram nobis in prædicto termino, vel post ipsum etiam contumaciter non curarunt, excommunicavimus, ab administratione spiritualium et temporalium suspendentes, etc. » Constituit iterum diem qua canitur *Lætare, Jerusalem*, ad crimen impertitæ Jacobo regiæ inunctionis purgandum : ac si judicium declinarint, episcopali munere denuntiat exauctorandos. « Actum in Urbe in prædicta Ecclesia S. Sabinæ in die Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, Pontificatus nostri anno II ». Superiora paucis complectitur Jordanus [1] his verbis : « Jacobus frater ejus cum matre in Siciliam ivit. Honorius autem papa sententiam Martini contra Petrum contra filios renovavit. Alfonsus vero contra regem Majoricarum patruum suum, qui cum Ecclesia se tenebat, insurrexit, et terras aliquas occupavit ». Invectum classe ineunte hoc anno Alfonsum e majori Baleari insula, quam superiori anno subegerat, in Ebusum arcemque armis septam compulisse ad deditionem; ac dein Cæsaraugustæ regii honoris insignia sumpsisse, tradit Surita [2].

10. *Alfonsus Aragonius agit apud Pontificem pro retinendo regno.* — Non tantam vero ac Jacobus in spernendis Pontificiis imperiis contumaciam præ se tulit Alfonsus ipse, illius frater major natu, ad retinenda Aragoniæ et Valentiæ sceptra, quæ a parente Petro, Martini IV sententia exauctorato, acceperat : veritus enim, ne Apostolicarum censurarum religio, potentiæque Gallicæ terror populos moverent ad Caroli Valesii, in quem Aragonii et Valentini regnorum, tum Barchinonensis comitatus jura transfusa erant, partes amplectendas, mulcendum Pontificem censuit, ut concussum præterito bello solium confirmaret. Excusatoriis igitur litteris veniam deprecatus, si mox a paterno obitu oratores ad Sedem Apostolicam non misisset, eosque accessuros est pollicitus. At Honorius recurrente Cœnæ Dominicæ die, qua impios Ecclesiastica execratione defigi mos est, ea obsequii specie retardatus, edictum promulgavit [3], ex quo hæc decerpsi :

11. « Quia idem Alfonsus per suas litteras, tam nobis quam eorumdem fratrum nostrorum collegio destinatas, de non missis ad nos post obitum dicti patris sui nuntiis causis prætentis variis se excusans; et supplicans excusatus haberi, asserit se in præsentiarum nuntios ad nostram præsentiam destinare; nos, etsi videretur aliquibus nequaquam propter hoc ab habendis adversus ipsum processibus abstinendum, nec deessent,

[1] Hon. l. II. Ep. cur. XL. — [2] Ead. Ep.

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [2] Surit. indic. l. II. et in Annal. l. IV. c. 74 et 76. et alii. — [3] Lib. I. Ep. cur. XXVIII.

qui de ipsius intentione certiora (non) exspectanda suggererent argumenta; volentes tamen solitam maturitatem Sedis Apostolicæ observare, de ipsius Sedis mansuetudine consueta contra eumdem Alfonsum omnem processum, usque ad festum Ascensionis Dominicæ primo venturum duximus sustinendum; tanto contra ipsum ex tunc, si apparuerit per eum nobis illusum, gravius spiritualiter et temporaliter, prout expedire viderimus, processuri, quanto amplius ipse suam contumaciam per illusionem hujusmodi aggravaret. Actum in Urbe ante Ecclesiam S. Sabinæ in die Cœnæ Domini, Pontificatus nostri anno primo ».

12. Illuxerat Dominicæ Ascensionis dies, necdum Alfonsi oratores ad aulam Pontificiam pervenerant : sed cum iter aggressos fama esset, ac nonnullis justis impedimentis implicitos teneri, ferendæ sententiæ tempus iterum extraxit [1]. Accessisse demum ad Sedem Apostolicam regios oratores, quorum princeps erat Raymundus e Rifulden, ostendit data ab Honorio tuti commeatus syngrapha [2], qua reversuris ab aula Pontificia liberos aditus aperiri in Aragoniam jussit. Haud tamen excusationes Alfonsi in tuendo paterno regno, cujus jura edicto Pontificio in Carolum Valesium traducta erant, admissæ : imposita enim Joanni tit. S. Cæciliæ presbytero card. provincia [3], ut ad Carolum in possessionem regni Aragonii, jure honorario ipsi ab Apostolica Sede traditi, inducendum, Ecclesiasticos, qui Alfonso studerent, sacrorum usu sacerdotiorumque vectigalibus privaret.

13. *Tentata conciliatio inter Alfonsum et Carolum Valesium de regno Aragonio.* — Dum Alfonsum inter et Carolum Valesium de Aragoniæ regno certabatur, Eduardus Anglorum rex pacis ineundæ interpres accessit. tum ob jura sanguinis, tum ut pacata Europa Syriacæ profectioni tutius se compararet, ut narrat Ptolemæus Lucensis [4], cui etiam Jordanus [5] consentit his verbis : « Anno eodem, nimirum MCCLXXXVI, Odoardus rex Angliæ (facto prius homagio regi Franciæ pro ducatu Aquitaniæ, et aliis quæ in regno Franciæ tenebat) venit (in) Vasconiam, liberaturus regem Carolum, qui erat in Cathalonia, nati enim erant ex duabus sororibus, et (tractaturus) cum Alfonso tunc rege Aragonum primogenito Petri, qui Petro successerat ». Honorium itaque rogavit, ut ad se internuntios summa ad conciliandam concordiam auctoritate instructos mitteret. Cui Honorius respondit [6], tantis rem obseptam difficultatibus; atque Apostolicam Sedem, Siculum regem, Gallorum stirpem regiam, ac filios Ferdinandi Alfonsi majoris natu filii in eo bello ita implicitos videri, ut nullis legatis, quamvis summa præditis prudentia, tanti momenti negotia permittere possit : « Fili charissime, sollicite considerare te cupimus et advertere diligenter, quam sit arduum, quam difficile, quam profundum prætactum negotium, pensatis ejus circumstantiis universis, cum illud Romanam Ecclesiam et charissimam domum Franciæ, ac dilectos filios nobiles viros Carolum primogenitum claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ; liberos quoque quondam Fernandi, nati inclytæ memoriæ Alfonsi regis Castellæ, necnon et eumdem Alfonsum (nempe Aragonium), ac Jacobum germanum et (Constantiam) matrem ipsius, et etiam Franciæ Castellæque regna, quinimo totius fere Christianitatis populos propensius et profunde contingere dignoscatur : propter quod penitus expedit, ut in illo non perfunctorie, non præpropere; sed exacte potius et mature, ac etiam cum deliberatione præcipua procedatur, ut actore Deo firmius solidiusve consistat, quod agi contigerit in hac parte. Ideoque celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, qualenus non moleste ferat regalis benignitas, si venerabilibus fratribus nostris Bonifacio Ravennati et Petro Montis-Regalis archiepiscopis, ad te pro jam dicto negotio destinatis, potestatem hujusmodi non duximus concedendam, etc. Dat. Romæ apud S. Sabinam VIII id. Novembris, Pontificatus nostri anno II ».

14. Ne in difficillima re nuntius illuderetur ab Aragonis, Pontifex ad periculum avertendum prudentia Bonifacio et Petro archiepiscopis ea lege perficiendæ pacis potestatem permisit, si Alfonsus Aragonius leges, quas in scriptis redactas tradiderat, admitteret : monuit tamen ne, si eas respueret, propterea tractatum pacis abrumperent : « Si contigerit, inquit [1], quod idem Alfonsus conditiones easdem, vel ipsarum aliquas recuset forsitan adimplere, vos propterea nequaquam rumpatis negotium; sed potius juxta nostræ directionis et informationis tenorem studeatis prudenter procedere in eodem. Datum Romæ apud S. Sabinam VII id. Novembris, Pontificatus nostri anno II ». At quamvis Honorius eam adhibuisset prudentiam ad dolos dissolvendos, perfunctos tamen male suo munere Pontificios nuntios visuri sumus : dum enim iniquiores leges pro liberando Carolo agitabantur, Sedem Apostolicam de iis certiorem facere prætermisere : quare a Nicolao IV increpiti [2], eæque leges rescissæ fuerunt, de quibus inferius. Nunc reliquas Siculas res conjungamus.

15. *Singulare certamen seu duellum inhibet Honorius.* — Insustus proditionis nota Adinulphus Acerrarum comes, ac postulatus judicio a Roberto comite Atrebatensi, Siculæ regiæ procuratore una cum Gerardo card. legato, jussusque singulari certamine causam experiri, ad Pontificium asylum perfugerat. Cujus auditis excusationibus Pontifex Roberto Atrebatensi illum exagitare, vel ad pugnam singularem adigere vetuit [3].

[1] Lib. II. Ep. cur. II. — [2] Ibid. Ep. XLIII, XLIV. — [3] Lib. I. Ep. CCCLXXXIX. — [4] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV c. 25. — [5] Jord, Ms. Vat. sign. num. 1690. — [6] Ext. Honor. lit. apud Hier. Rub. Hist. Raven. l. VI.

[1] Apud eumd. eod. lib. — [2] Nic. IV. l. I. Ep. cur. II. — [3] Hon. l. II. Ep. LX et CCLXII.

« Honorius etc. dilecto filio nobili viro R. comiti Atrebatensi, et una cum venerabili fratre nostro G. episcopo Sabinensi A. S. L. bajulo regis Siciliæ per Romanam Ecclesiam constituto.

« Magnitudini tuæ per Apostolica scripta districte duximus injungendum, quatenus sublato cujuslibet difficultatis objectu, a quolibet inquisitionis processu contra comitem ipsum habendæ omnino desistens, ab indicenda sibi necessitate duelli per se vel per alium ineundi quod inter prædictos nobiles agi seu fieri penitus prohibemus, prorsus abstinere procures; nec adversus eumdem comitem occasione inquisitionis, contra eum post hujusmodi nostram inhibitionem (quam quidem inquisitionem omnino viribus vacuamus, irritamus, ac nullius volumus esse momenti) vel etiam ante inhibitionem ipsam habitæ, quoquo modo procedas. Nos enim procedendi quomodolibet ad prædicta occasione hujusmodi contra comitem memoratum, et bona ipsius, tibi de fratrum nostrorum consilio omnem ex nunc interdicimus et expresse adimimus auctoritate præsentium potestatem, etc. Datum Tibure idibus Julii anno II ».

16. *Veneti censuris soluti.* — Hoc anno, admissis jam in Ecclesiæ gratiam ab Honorio, ut vidimus, Venetis; cum ii pœnis gravioribus eos mulctassent, qui arma pro Ecclesia et Carolo gesserant, ut illius legis reos, qua senatus-consulto cautum erat, ne quis inconsulta republica exterorum principum castra sequeretur, Pontifex, qui jam sacrorum usum ipsis certis legibus restitui jusserat, re ob nonnullas difficultates extracta, repetitis imperiis episcopo Castellano dissolvendi interdicti auctoritatem contulit [1] eo pacto, ut in legum Codices referrent, superius senatus-consultum adversus Ecclesiam et Carolum conditum non fuisse; ac pœnas iis incussas, qui pro Ecclesia vel Carolo stipendia senatu inconsulto fecerant, rescinderent, pristinisque restituerent juribus.

17. « Honorius, etc. venerabili fratri episcopo Castellano.

« Olim tibi sub certa forma per litteras nostras injunximus, ut interdictum, quod venerabilis frater noster Bernardus Portuensis episcopus, tunc in illis partibus Apostolicæ Sedis legatus, occasione quorumdam processuum felicis recordationis Martini papæ IV prædecessoris nostri in civitate Venetorum servari mandavit, relaxares difficultate sublata; et intellecto quod nobilis vir dux, consilium et commune Venetorum contra illos de civitate ipsa ejusque districtu, qui ad requisitionem ipsius episcopi ad partes regni Siciliæ in servitium Romanæ Ecclesiæ, ac claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ seu ipsius regis hæredum absque ducis et consilii prædictorum licentia se personaliter contulerunt, graves et diversos variis temporibus ordinavere processus, et pœnas varias infligendas eisdem; voluimus inter alia, et per alias litteras tibi districte præcipiendo mandavimus, ut antequam ad ipsius interdicti relaxationem procederes, prædictos ducem, consilium et commune ex parte nostra diligenter monere, ac inducere procurares, ut statutum illud, de quo in ipsis primis litteris mentio habebatur expressa, declarare studerent, quod ipsum in prædictorum Ecclesiæ, seu regis, aut hæredum injuriam, vel in favorem quondam Petri dudum regis Aragonum nullatenus ediderunt; ac hujusmodi declarationem libro statutorum suorum conscribere non tardarent; quodque processus prædictos totaliter revocarent, et pœnas easdem eis, qui ut prædicitur, in ipsorum Ecclesiæ, regis et hæredum servitium perrexerunt, omnino remitterent, nullam illis hujusmodi occasione molestiam ulterius inferendo ; et si quid ab eis occasione prædicta forsitan exegerunt, eisdem quantocyus restituere non postponerent. Quibus omnibus ad effectum perductis, non differres interdictum hujusmodi relaxare : cumque tu, sicut accepimus, ad hujusmodi mandati nostri executionem intenderes, fuit tibi ex parte dictorum ducis, consilii et communis responsum, quod ipsi proponebant propter hæc ad nos speciales nuntios destinare.

18. « Venientibus itaque ad præsentiam nostram ipsis nuntiis, videlicet dictis filiis fratribus Baxiano et Daniele Prædicatorum, ac fratribus Fidentio et Alexandro Minorum Ordinum, exposuerunt nobis ex parte dictorum ducis, consilii et communis, quod per eosdem ducem, consilium et commune extiterat declaratum, quod statutum ipsum sive consilium non fuit factum in injuriam Ecclesiæ prædictæ, sed pro conservatione pacifici status eorum, et pro guerra et scandalo evitandis : nec fuit factum in præjudicium vel favorem alicujus domini de mundo, ut eorum verbis utamur; et quod super processibus prædictis incolæ civitatis ejusdem proponebant se Apostolicis beneplacitis conformare. Nos autem attendentes devotionem sinceram, qua iidem incolæ hactenus erga prædictam Ecclesiam viguerunt, ac ipsis favorabiliter annuentes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus prædicta ipsius statuti declaratione, prout iidem nuntii retulerunt in libris statutorum conscripta prædictis, et eisdem revocatis processibus, et pœnis omnino remissis, et restitutione, ut prædicitur, subsecuta, interdictum hujusmodi, auctoritate nostra relaxare procures; prædicens omnibus publice, quod caveant illi, qui propter favorem eidem Petro ab ipsis impensum excommunicationis sententiam incurrerunt, ne se divinis officiis immisceant, donec super hoc absolutionis beneficium assequantur. Dat. Romæ apud S. Sabinam XV kal. Aprilis anno I ».

19. *Guido comes Montisferetri et Henricus Castellæ resipiscentes ab Honorio recepti.* — Adjungendum hic videtur Ecclesiæ pertinacissimum persecutorem, Guidonem nimirum comitem Montisferetri ad Pontificia imperia supplicem procu-

[1] Lib. I. Ep. CCCXI.

buisse, veniamque præteritorum deprecatum [1]. Cum enim, ad Flaminiam occupandam multum sanguinis humani fudisset, innumeraque alia patrasset scelera; jamque conversa rerum alea Faventiam et Cerbiam, quæ Ecclesiæ conciliatæ erant, amisisset, sive in disperationem rerum meliorum adductus, sive violatæ toties Ecclesiæ majestatis pœnitens, Pontificiis imperiis se submisit: qui ipsum in Pedemontem, ne turbas novas concitaret, amandavit, atque duos ipsius filios obsides accepit: ita universa Flaminia Pontificiis obsequiis se addixit, cui Honorius Guillelmum Durantium præfecit [2].

20. Admissus pariter in gratiam est Henricus Ferrandi olim regis Castellæ filius, cum illius ferocia diuturnis incommodis perdomita esset, veniamque præteritorum criminum initæ cum Conradino adversus Carolum conspirationis, læsi juris Pontificii, expilatarumque Ecclesiarum supplex deposceret: datæque partes fuere Gerardo cardinali legato [3], ut resipiscenti pœnitentiam imponeret.

« Honorius etc. venerabili fratri Gerardo Sabinensi episcopo A. S. L.

« Cum nobilis vir Henricus filius claræ memoriæ Ferrandi regis Castellæ ac Legionis pro eo, quod contra monitiones, comminationes, et inhibitiones Apostolicæ Sedis quondam Conradino nepoti olim Friderici dudum Romanorum imperatoris, adhæsit, impendens ei auxilium, consilium et favorem; necnon pro eo quod domos Apostolicæ Sedis Ecclesiæ S. Petri de Urbe, ac alia bona dictæ Sedis et Ecclesiæ Romanæ occupavit, et pro offensis ac damnis, quæ felicis recordationis Nicolao papa prædecessore nostro tunc in minori officio constituto, et dilectis filiis nostris Matthæo S. Mariæ in Porticu, et Jordano S. Eustachii diaconis cardinalibus, eodem Jordano tunc existente capellano Sedis prædictæ, intulit; et pro eo etiam, quod diversos clericos cepit seu capi fecit, et sub custodia detineri, ac nonnulla deposita diversorum Christi fidelium et Ecclesiarum de sacris ædibus Urbis seu locis eis adjacentibus extraxit, seu fecit extrahi, tam per Sedem præfatam quam etiam a canone sit diversis excommunicationum sententiis innodatus; fuit nobis ex parte sua humiliter supplicatum, ut ipsum ab hujusmodi sententiis absolvi de benignitate Apostolica mandaremus. Licet igitur dictus nobilis enormiter peccaverit, se Deo et Ecclesiæ pertinaciter opponendo, propter quod eorum meruit justitiam experiri; quia tamen intellectum sibi vexatione salubriter tribuente, ad humilis confessionis confugit remedium, misericordiam dictæ Sedis contrito ac humiliato spiritu, ac supplicationum instantia flagitando, nos quamvis immeriti, ejus vicarii constituti, qui parcendo et miserando suam omnipotentiam maxime manifestat, libenter in cunctis actibus nostris misericordiam amplexantes; cum sciamus, Evangelica veritate dicente, beatos esse misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur; fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ejusdem nobilis per te vel per alium confessione audita, ipsum, postquam prædictis cardinalibus et hæredibus, qui prædicto prædecessori nostro in bonis patrimonialibus successerunt, de præfatis offensis et damnis, ac aliis, quorum interest, de prædictis depositis plenarie satisfecerit, ab eisdem sententiis juxta formam Ecclesiæ per te vel per alium absolvas auctoritate nostra; injungens ei pœnitentiam salutarem, et alia, quæ de jure videbis injungenda. Et specialiter quod de cætero Romanam Ecclesiam non impugnet, nec impugnantibus ipsam præstet auxilium, et consilium vel favorem. Si vero propter paupertatem de offensis et damnis, ac depositis prædictis ad præsens satisfacere forte nequierit, tu ab eo bonorum suorum cessione, ac juratoria cautione, cum aliam, ut asseritur, nunc præstare non possit, receptis, absolutionis beneficium a prædictis sententiis impendas eidem, præcipiens ei sub debito præstiti juramenti, quod quam cito ad pinguiorem fortunam pervenerit, dictis cardinalibus et hæredibus, ac aliis de offensis, damnis et depositis satisfaciat supradictis. Dat. Romæ apud S. Sabinam VIII id. Martii anno I ».

21. *Gadicensi episcopo opitulatur Honorius, ubi de Alphonsi regis Castellæ obitu.* — Motus etiam est Honorius misericordia in Sugerium Gadicensem episcopum, qui ob impensam operam ad liberandos Ferdinandi majoris natu fratris Sanctii regnantis filios, in exilium pulsus fuerat; precibusque regis Francorum adductus, Joanni cardinali legato munus injunxit [1], ut ei quosdam in nonnullis ditioribus monasteriis proventus ad triennium attribueret.

« Honorius etc. dilecto filio I. tit. S. Cæciliæ presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato.

« Movet nos Apostolicæ pietatis affectus, et officii debitum pastoralis inducit, ut venerabilem fratrem nostrum Sugerium Gadicensem episcopum favoris benevoli exhibitione foventes, ad relevandum inopiam et miserabilem statum ejus, benignæ sollicitudinis studium impendamus. Nuper siquidem pro parte ipsius episcopi propositum extitit coram nobis, quod ea occasione, quod ipse dudum de liberatione dilectorum filiorum virorum nobilium liberorum quondam Fernandi nati claræ memoriæ Alfonsi regis Castellæ, se sollicite intromisit, et ad id pro viribus operam tribuit, laboribus et sumptibus propriis non parcendo, Ecclesia, et aliis bonis suis est nequiter spoliatus; sicque jam dictus episcopus pro piis actibus impia præferens, et pro laudandis operibus dura passus,

[1] Jachet. Malesp. c. 227, 228. Jo. Villan. l. VII. c. 107. S. Ant. III. p. tit. XX. c. 5. ante § 1. et alii. — [2] Lib. I. Ep. CCXCVII. — [3] Ibid. Ep. CCCXV.

[1] Lib. II. Ep. CLVIII.

jamdiu ab eadem Ecclesia dicitur exulasse, in partibus Franciæ morari coactus; quare pro parte ipsius a nobis suppliciter petebatur, ut cum de sui episcopatus proventibus nihil percipere valeat, nec alias habeat, unde possit commode sustentari, providere sibi super hoc, ne in derogationem pontificalis officii amaræ mendicitatis opprobrium experiri cogatur, de solitæ benignitatis clementia dignaremur. Nos itaque super tantæ adversitatis eventu, ac tantis et tam gravibus injuriis episcopo compatientes eidem; et benignius attendentes, quod eo sibi durior redditur, ipsumque stimulo acriori perurget onerosa, qua deprimi dicitur sarcina paupertatis, quo prius bonis abundare amplius consuevit; ac dignum et congruum reputantes, ut idem episcopus in tantæ necessitatis articulo Apostolicam Sedem propitiam sibi reperiat, et per effectum sentiat gratiosam; hujusmodi petitionem ipsius episcopi charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris, et dilectæ in Christo filiæ nostræ nobilis mulieris Blancæ amitæ regis ipsius precibus circumfultam, benigne duximus admittendam. Ideoque discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eidem episcopo pro se, ac etiam competenti familia sua sic prudenter et provide facias ab aliquibus monasteriis regni Franciæ, de quibus expedire putaveris, in aliqua quantitate pecuniæ annis singulis usque ad triennium subveniri (nisi ante ad suam Ecclesiam redire valeat, vel ei contingat aliter provideri) quod et subventio congrua episcopo memorato pro se ac prædicta familia competenti proveniat, et prædicta monasteria non graventur, contradictores super hoc per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, etc. compescen. Dat. Romæ apud S. Sabinam IV id. Novemb., an. II ». Relicti fuerant ii principes Alfonsus et Ferdinandus, quorum saluti Sugerius episcopus consuluerat, substituti inter se relicti sceptri Castellani hæredes ab avo Alfonso rege, cujus mortem superiori anno ex Hispanicis Annalibus contigisse tradit Mariana, illiusque elogium subjectis verbis adducit [1]:

« Hispali ex morbo defunctus est pœnitentia atque Eucharistia de more procuratus ad XI kal. Maii, ut quidam tradunt. Certe salutis anno MCCLXXXIV, superiori Novembri mense testamentum nuncuparat, in quo Alfonsum et Ferdinandum nepotes, inter se substitutos, regni hæredes nominavit; et utroque sine prole defuncto Philippum Galliæ regem ad priores Castellæ reges maternum genus referentem. De filiis atque fratribus mentio nulla Sanctii odio, in quem Francorum vires eo testamento movebantur. Joanni tamen filio sub mortem Hispalim et Pacem-Augustam eo expetente, Jacobo Murciam legavit utriusque regis nomine, sed ut Castellæ regum beneficiariis. In Calvariæ monte cor sepeliri mandavit, loci religione sanctitateque adductus. Corpus Hispali sepultum est prope patris et matris sepulchra: impensa monimenti non maxima neque necessaria, quoniam vita meruerat, ut duraret essetque immortale nomen. Maximus et prudentissimus rex, si sibi sapere didicisset; felixque, nisi sub vitæ exitum multis calamitatibus esset vexatus, atque præclaras animi et corporis dotes avaritia, severitas, atque impotens dominatus fœdassent. Primus Hispaniæ regum vendendi atque paciscendi vulgari Hispanorum lingua potestatem concessit, ejus linguæ nimirum, qua rudior erat, excolendæ locupletandæque studio. Sacros Bibliorum libros in maternam linguam vertendos curavit. Ex eo tempore in regiis Diplomatibus, ac publicis Tabulis latina lingua, cujus antea usus erat, desiit usurpari: unde pudenda litterarum ignoratio in nostram gentem, atque utrumque ordinem invasit ».

22. *Blancæ reginæ consilium de religiosa vita ineunda.* — Quod ad Blancam Alphonsi nurum, Ferdinandi majoris natu filii viduam, et Francorum regis Philippi amitam attinet; ea erat S. Ludovici filia, quæ cum nuntium mundo, cujus spes infidas ac promissa fallacia etiam in conditione florentissima experta erat, remittere, seque monasterio includere decrevisset, Pontifex sacrum illius consilium collaudavit [1].

« Dilectæ in Christo filiæ nobili mulieri Blancæ, natæ claræ memoriæ L. regis Francorum.

« Litterarum tuarum series adversorum illisiones eventuum, quæ tui pectoris penetralia, magna nimirum amaritudine repleverunt, seriose describens, tuumque laudabile propositum cum humilis et devotæ supplicationis instantia in calce supponens, nostris præsentata conspectibus, et multæ compassionis in nobis excitavit spiritum, et congaudendi tibi de tuo salubri voto materiam ministravit. Licet enim tibi tanto et tali orbatæ parente, tanti viri privatæ consortio, tantorum germanorum solatio destitutæ, gravatæ insuper de natorum, licet viventium, subtracta præsentia, paterno ex intimis compatiamur affectu; considerantes tamen te in tantis adversitatibus non muliebriter succumbere fletibus, non substerni gemitibus; sed tanquam fortem proculdubio, ut hæc perhibent, mulierem in adversis animo virili consurgere, ad consolatorem confugere optimum, ad animarum hospitem aspirare dulcissimum, habitationis secretæ confugium salutari quærendo consilio, in quo a secularibus segregata strepitibus, desiderata illius, prout ipse concesserit, consolatione fruaris; tam devotæ in Christo filiæ non immerito congaudemus. Ideoque tuum in hoc desiderium delectabiliter adjuvantes, juxta tuæ supplicationis instantiam præsentium tibi auctoritate concedimus, ut infra septa monasterii de Humilitate B. Mariæ Virginis Parisiensis diœcesis

[1] Jo. Marian. de reb. Hisp. l. XIII. c. 7.

[1] Lib. II. Ep. CXL.

cum mulierum et puellarum honestarum numero, dilecti filii, ministri Ordinis fratrum Minorum Franciæ, necnon et dilectæ in Christo filiæ abbatissæ ipsius monasterii arbitrio moderando, tibi liceat habitare. Volumus tamen ut per eosdem ministrum et abbatissam ita diligentia provideatur exacta, quod nec per hæc nec per adventum aliquorum tuam volentium adire præsentiam dicti monasterii aut personarum ipsius honestati seu famæ derogetur in aliquo, vel in ipso monasterio religionis observantiæ quomodolibet detrahatur. Dat. Romæ apud S. Sabinam XII kalend. Novembris anno II ».

23. *Relaxatur interdictum in regno Castellæ.* — Cum ad Castellæ res defluxerit oratio, silendum non est, Honorium hoc anno Toletano et Burgensi præsulibus relaxandi in nonnullis Castellæ et Legionis locis interdicti, quod a Martino papa ob defectionis ab Alfonso rege crimen vibratum fuerat, cum jam Alfonsus e vivis sublatus esset, provinciam imposuisse [1].

« Venerabili fratri archiepiscopo Toletano et episcopo Burgensi.

« Dudum felicis recordationis Martinus papa prædecessor noster, intellecto, quod in claræ memoriæ Alfonsum regem Castellæ ac Legionis filii, et Emmanuel germanus, ac subditi ejus subito insurgentes, et aspirantes ad totatem exhæredationem illius; officiales etiam, quos idem rex in regnis et terris suis instituendos duxerat, penitus amovere, instituere alios, sibique universa jura regalia subtrahere attentarant, et eumdem regem nullum dominium, nullamque potestatem in terris eisdem permittebant habere; quodque venerabiles fratres nostri archiepiscopi et episcopi, ac dilecti filii electi, abbates, priores, et universi et singuli Ecclesiarum prælati, ac prior Hospitalis Jerosolymitani et magistri Templi, S. Jacobi Calatravensis et Alcantaræ militiarum; ac capitula et conventus, necnon et nobiles viri comites, barones, et alii tam clerici quam laici per Castellæ ac Legionis, Toleti, Galletiæ, Sibiliæ, Cordubæ, Murciæ, atque Gihennii regna constituti, vel eorum aliqui dicebantur fidelitatis violasse debitum, quo regi tenebantur eidem; volens super iis opportunum remedium adhibere, præfatis archiepiscopis, episcopis, electis, abbatibus, et aliis cæteris supradictis duxit per suas sub certa forma litteras injungendum, ut eidem regi efficaciter intendentes, omnes civitates, munitiones, terras et villas; omniaque castra, bona et jura regis ipsius libera sibi dimitterent et quieta; ipsumque suo dominio, suaque libere uti permitterent potestate, ac fidelitatis juramenta, et alia omnia consueta, prout tenentur exhibentes eidem, omnes conjurationes, confœderationes, colligationes, et societates contra hæc factas ab eis dissolverent penitus, et etiam abjurarent, nec servarent statuta edita super iis, etiamsi juramenta de observandis præmissis, vel eorum aliquibus præstitissent: ad quorum observationem eos, et quemlibet eorumdem præfatus prædecessor non teneri decrevit, venerabili fratri nostro... archiepiscopo Hispalensi, et dilectis filiis... decano Ecclesiæ Tutelanæ Tirasonensis diœcesis, ac magistro Fernando archidiacono de Nendis in Ecclesia Compostellana per suas litteras executoribus deputatis. Qui, sicut asseritur, mandati Apostolici forma servata in hujusmodi negotio procedentes, in nonnullas personas excommunicationis et suspensionis, ac in certa loca interdicti sententias occasione hujusmodi promulgarunt, personis ipsis pœnas etiam alias nihilominus infligendo.

« Cum autem prænominatus rex, propter quem per executores eosdem hujusmodi processus habitus extitit ad prædicta, viam sit universæ carnis ingressus, nos diligentius attendentes, quod cessante causa, si etiam affuisset, cessare deberet effectus; volentes quoque animarum profectibus providere, omne interdictum per executores ipsos occasione prælibata impositum auctoritate Apostolica duximus suspendendum. Per suspensionem autem hujusmodi interdicti personas quaslibet, quæ prædictam excommunicationis vel suspensionis sententiam, aut irregularitatis notam, interdictum hujusmodi non servando, incurrisse noscuntur, nequaquam intendimus a sententia eadem absolvere, vel super irregularitate hujusmodi dispensare; sed eædem personæ suis animabus provideant, prout viderint expedire: alioquin contra personas easdem, prout de jure faciendum viderimus, et expediens fore putabimus, actore Domino, procedemus. Quocirca fraternitatibus vestris per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel alter vestrum per vos, vel per alium, seu alios hujusmodi suspensionem, præmissaque alia per regna prædicta in eorum videlicet locis, de quibus expedire videritis, publicetis et faciatis etiam publicari. Quod autem in hac parte feceritis, nobis per vestras patentes litteras, harum seriem continentes, studeatis fideliter intimare. Datum Romæ apud S. Sabinam VII idus Novembris anno II ».

24. *Res Angliæ et Scotiæ perturbatæ.* — Conjecta est hoc anno Scotia in gravissima bellorum discrimina ob regiæ familiæ interitum. In primis Alexandri Scotici sceptri hæredis, ac dein Margaritæ regi Norwegorum nuptæ funera luxerat, cumque propagandæ sobolis studio Alexander rex Jolantam Gallici generis secundam uxorem duceret, horridum spectrum nuptiales jocos confudit, ut Hector Boethius narrat [1]: « In secundis, inquit, Alexandri nuptiis cum consueto nuptiarum more sponsus sponsam suam in chorea, subsequente magna fœminarum virorumque nobilium caterva, duceret, extremos clausisse effigies hominis mortui carne nudatis ejus ossibus visa est:

[1] Lib. II. Ep. cur. XLI.

[1] Hector. Boet. Scot. Hist. l. XIII.

quam cum rex cæterique inspexissent attoniti paulum subsistentes, ac mox consternati tam malo omine ludis deinceps abstinuere ». Tradit idem auctor triste mortis genus, quo Alexander periit : « Non sane diuturna ea fuit lætitia; nam eodem anno cum juveniliter equo feroce ad Kyngorn veheretur, ac insolentibus quibusdam motibus equum agitaret, ejectus in terram pronus, confracta infeliciter cervice, repente exanimatus est : sepultus vero in Doumfermilem anno regni trigesimo septimo, salutis vero humani generis supra millesimum atque ducentesimum sexto et octogesimo ». Jungendi mox Anglico Scotici sceptri cupiditate Eduardus rex Alexandri neptem e Margarita regina Norwegiæ filio despondebat, cum illa vita functa supremi in Scotiam imperii specie illam subjicere meditatus est. Tum Joannes Baliolus Robertusque Brusius, regiæ Scoticæ principes asserendi sibi regni studio atrocia bella gesserunt, de quibus pluribus inferius : nunc Anglicanas res prosequimur.

25. *Judæorum insolentias in Anglia compescit Honorius.* — In Angliam Judæi in tantam audaciam prorupere, ut ob graviora scelera, quæ magno religionis Christianæ dedecore patrabant, Honorius ad Cantuariensem archiepiscopum, et suffraganeos scribere coactus sit[1], ut ad comprimendos nefarios homines incumberent.

« Venerabili fratri archiepiscopo Cantuariensi, et ejus suffraganeis.

« Nimis in partibus Anglicanis, prout accepimus, Judæorum damnata perfidia in nostri contumeliam Creatoris, et detrimentum Catholicæ fidei nefandis actibus, et horrendis operibus relaxavit habenas. Ipsi enim librum quemdam, maligna fraude compositum habere dicuntur, quem Thalmud vulgariter nuncupant, abominationes, falsitates, infidelitates et abusiones multimodas continentem. In hoc quippe libro damnabili suum continuant studium, et circa ipsius nefaria documenta, ipsorum prava sollicitudo versatur. Illius insuper doctrinæ lethiferæ proprios ab annis teneris filios deputant, ut ejus venenosis pabulis imbuantur, eosque instruere ac informare non metuunt, quod magis in libro contentis eodem, quam expressis in lege Mosaica credi debet, ut iidem filii, Dei Filium fugientes, per devia infidelitatis exorbitent, et ad veritatis semitam non accedant. Præfati quoque Judæi non solum mentes fidelium ad eorum sectam pestiferam allicere moliuntur; verum etiam illos, qui salubri ducti consilio infidelitatis abjurantes errorem, ad lucem Catholicæ fidei convolarunt, donis multimodis ad apostatandum inducere non verentur, quorum aliqui dolosa Judæorum ipsorum seducti malitia publice illis cohabitant, et juxta ritum et legem ipsorum in parochiis, in quarum Ecclesiis renati sacro fonte baptismatis exstiterunt, obscenam, imo nequissimam vitam ducunt, in nostri Redemptoris injuriam, fidelium scandalum, et derogationem fidei Christianæ : ac etiam nonnullos ex talibus iidem Judæi ad alia loca nequiter destinant, ut ibi tanquam incogniti ad suam perfidiam revertantur.

26. « Non omittit Judæorum ipsorum nequitia, quin fidei orthodoxæ cultores quolibet die sabbati, ac aliis solemnitatibus eorumdem invitet, ac instanter inducat, ut in synagogis suis ipsorum officium audiant, illudque juxta sui ritus consuetudinem solemnizent, rotulo involuto membranis, seu libro, in quibus lex eorum conscripta consistit, reverentiam exhibentes : quamobrem plerique Christicolæ cum Judæis pariter judaizant.

« Præsumunt quoque præfati Judæi Christianos in sua familia retinere, quos in divinæ majestatis opprobrium diebus Dominicis et festivis operibus occupari servilibus, a quibus est potius abstinendum, nefaria jussione compellunt.

« Admittunt etiam in suis domibus Christianas ad ipsorum infantes seu pueros educandos; et tam iidem Christiani quam Christianæ Judæis ipsis cohabitant, eisque convivunt : sicque, dum opportunitas suggerit, et pravis actibus tempus favet, Judæorum mulieribus Christiani, et Judæi Christianorum fœminis, frequenter infausto commercio commiscentur. Alii nihilominus Christiani et Judæi vicissim in domibus propriis sæpe conveniunt, et dum simul commessationibus et potationibus vacant, erroris materia præparatur.

« Singulis quoque diebus in orationibus, vel verius execrationibus suis in maledictionem Christianorum damnabili præsumptione prorumpunt, alia nonnulla committendo nequissima, quæ noscuntur in offensam Dei et animarum Christianorum dispendium redundare. Verum, etsi nonnulli ex vobis sæpe sæpius fuerint, prout asseritur, requisiti, ut super iis opportunum curarent remedium adhibere; id tamen efficere neglexerunt : de quo tanto propensius admirari compellimur, quanto ex debito pastoralis officii se promptiores et efficaciores exhibere tenentur ad ulciscendas nostri Salvatoris injurias, et hostium fidei Christianæ conatus nefarios reprimendum.

27. « Cum itaque non sit tam pestilens et periculosus morbus aliquatenus contemnendus, ne (quod absit) relictus neglectui, tractu temporis invalescat; et adversus tantæ tamque damnabilis temeritatis audaciam promptis teneamini consurgere animis, et ad ejus repressionem et confusionem omnimodam efficax studium operamque sollicitam impertiri, ut frænatis hujusmodi perversis ausibus, Catholicæ fidei dignitas gloriosis proficiat incrementis ; fraternitati vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus per vos super præmissis, et singulis præmissorum, per inhibitiones et pœnas spirituales et temporales, aliosque modos, de quibus expedire videritis, in prædicationibus vestris, et aliis ad hoc tempo-

[1] Lib. II. Ep. cur. XLII.

ribus congruis per vos et alios exprimendos, studeatis juxta officii vestri debitum sic efficaciter et sollicite providere, ut morbus hujusmodi per adhibendæ medicinæ remedium amputetur; vosque proinde apud æterni Regis clementiam præmium consequi valeatis, ac nos vestram curiosam solertiam, et diligentiam vigilantem dignis in Domino laudibus attollamus. Quod autem in hac parte feceritis, nobis per vestras litteras plenius intimetis. Dat. Romæ apud S. Sabinam II kal. Decembris, anno II ». Convertere quidem illos ad Christianæ religionis cultum gerebat in votis pro zelo, quo flagrabat, cujus non leve specimen edidit, cum clericos Arabes, atque alios ex Orientalibus terris lingua discrepantes Parisiis sacris litteris imbui, atque erudiri voluit, ut reversi in Orientem suos excolerent, Parisiensisque Ecclesiæ cancellario iis providere jussit : qua in re Innocentii IV, Alexandri IV [1], Clementis IV, Gregorii X zelum eximium est imitatus.

28. *Philippus Pulcher rex Francorum.* — Gallicum sceptrum sustinere cœperat Philippi Audacis dicti major natu filius ejusdem nominis, ob oris elegantiam Pulcher dictus, S. Ludovici nepos; cui Honorius, ut divinam gratiam ad moderandum bene regnum conciliaret, nonnulla indulgentiarum præmia iis, qui pro ipso ad Deum preces funderent, proposuit [2]. Is vero, susceptis regni insignibus, fratrem Carolum in regnum Aragoniæ, ab Sede Apostolica concessum, inducere est aggressus : quare Honorius Joanni cardinali legato præcepit, ut si utile fore putaret, arces, quas archiepiscopi, episcopi, aliique viri Ecclesiastici in Aragonia obtinebant, regi Philippo milite præsidiario muniendas tradi imperaret, daretque operam, ut quas Martinus IV decimas Philippo jam pro Aragonia armis comparanda attribuerat, ad quadriennium regi novo concederentur [3]. Concessit vero eidem regi [4], ut clerici, quos S. Ludovicus in sacello regio pretiosissimis Dominicæ passionis reliquiis instructo exornatoque condiderat, a solvendarum decimarum onere immunes essent.

29. *Viennensem archiepiscopum tuetur Honorius.* — Qua vero sollicitudine Honorius viros Ecclesiasticos a potentioribus oppressos defenderet, demonstravit, cum Lugdunensi archiepiscopo munus injunxit [5], ut contra Ludovicum Sabaudum, qui Guillelmum Viennensem archiepiscopum captivum abduxerat atque iniquum ab eo sacramentum extorserat, inquireret.

« Venerabilibus fratribus archiepiscopo Lugdunensi, Eduensi et Vapincensi episcopis.

« Nuper ad nostrum pervenit auditum, quod nobilis vir Ludovicus de Sabaudia, et alii ejus complices in hac parte laici diversarum civitatum et diœcesum venerabilem fratrem nostrum Guillelmum Viennensem archiepiscopum, Dei timore postposito, temere capientes, seu capi facientes, ipsum tamdiu detinuere captivum, donec idem archiepiscopus mediante venerabili fratre nostro Guillelmo Gratianopolitano episcopo quasdam eidem nobili promissiones et obligationes fecit illicitas, et pro illis servandis per vim et metum hujusmodi, qui cadere poterat in constantem, fidejussores exhibuit, et præstitit juramentum. Nos autem nolentes, sicut etiam nec debemus, sic temerarium excessum sub dissimulatione transire, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, vel duo aut unus vestrum, si est ita decens, archiepiscopum et fidejussores decernentes ad observationem promissionis seu obligationis hujusmodi non teneri, non permittatis eos super iis ab aliquibus molestari, molestatores hujusmodi per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; et ab hujusmodi juramento indebito hac vice archiepiscopum absolventes eumdem, imposita ei propter hoc pœnitentia salutari, dictos sacrilegos tamdiu, appellatione remota, excommunicatos publice nuntietis, et denuntiari faciatis diebus Dominicis et festivis in locis, in quibus expedire videbitis, et faciatis ab omnibus arctius evitari, donec super iis satisfecerint competenter, et ad Sedem Apostolicam venerint absolvendi, vel alias per Sedem eamdem meruerint absolutionis beneficium obtinere. Dictum autem episcopum super eo, quod promissionum et juramenti prædictorum auctor dicitur exstitisse, cum id debuisset potius pro viribus repugnasse, ex parte nostra peremptorie citare curetis, ut infra trium mensium spatium post citationem hujusmodi personaliter compareat coram nobis, recepturus pro meritis, et alias mandatis nostris super iis efficaciter pariturus. Diem autem citationis hujusmodi, et quicquid inde feceritis, nobis per vestras litteras harum seriem continentes, fideliter intimare curetis. Dat. Romæ apud S. Sabinam id. Junii, anno II ».

30. *Henricum ducem Wratislaviensem Ecclesiæ jura invadentem Honorius anathematizat.* — Distringenda quoque Honorio severitas Ecclesiastica fuit adversus Henricum Wratislaviensem ducem, qui cum ob invasa Ecclesiæ Wratislaviensis jura, aliaque crimina jam anathemate bis ictus fuisset, in tantam pertinaciam obriguerat, ut violatis etiam iis, quæ a Firmano episcopo, tunc in Polonia Apostolicæ Sedis legato, atque a duce, et episcopo electo arbitro statuta fuerant, episcopum una cum clero exulare cogeret : ob quod flagitium Honorius iterum solemni ritu ducem e fidelium cœtu depelli, ac ipsius ditionem interdicto percelli imperavit [1].

« Venerabilibus fratribus Wadislaviensi et Poznaniensi episcopis.

« Oblata nobis venerabilis fratris nostri episcopi et dilectorum filiorum capituli Ecclesiæ

[1] Lib. I. Ep. CCLXXIX. — [2] Ep. CCCLXXI. — [3] Ep. CCCXCI et CCCXCV. — [4] Lib. II. Ep. CLXII. — [5] Ep. XXXVII.

[1] Lib. I. Ep. CDXXVIII.

Wadislaviensis petitio continebat, quod cum nobilis vir Henricus dux Slesiæ et dominus Wadislaviæ, prava patris imitando vestigia, cujus hæres existit, dictos episcopum, capitulum et Ecclesiam, decimis, villis, possessionibus, juribus, et aliis bonis suis nequiter spoliasset; necnon, et homines, et vassalos episcopi, capituli, et Ecclesiæ prædictorum capiens, eisque indebitas servitutes imponens, tam episcopo, capitulo, et Ecclesiæ supradictis, quam hominibus et vassalis eisdem damna gravia irrogasset; orta inter præfatos episcopum et capitulum ex parte una, et prædictum nobilem super præmissis ex altera materia quæstionis, tandem partes super iis in venerabilem fratrem nostrum Philippum Firmanum episcopum tunc in Poloniæ partibus Apostolicæ Sedis legatum, tanquam in arbitrum, arbitratorem et amicabilem compositorem sub pœna mille marcharum auri, et excommunicationis sententia compromittere curaverunt; ita quod pars, quæ ferendum per dictum legatum arbitrum non servaret, medietatem dictæ pœnæ parti arbitrium servanti præfatum, reliquam vero medietatem Romanæ Ecclesiæ solvere teneretur; et licet idem Firmanus episcopus dum in partibus illis existeret, æquum super hoc tulerit arbitrium inter partes, idem tamen nobilis illud non solum observare non curat, verum etiam contra episcopum, capitulum, et Ecclesiam Wadislaviensem prædictos pejora prioribus committere non uteretur; sed aspirans potius ad quasdam villas, et terras episcopi, capituli, et Ecclesiæ prædictorum, et hostiliter ad eas accedens, illas occupare et occupatas detinere, ac in ipsis novas servitutes imponere; necnon bladum, et nonnulla alia horrea prædictorum episcopi et capituli exinde adsportari facere, ac eisdem insuper damna plurima et injurias irrogare temerario ausu præsumpsit; propter quæ idem Wadislaviensis episcopus in præfatum ducem, quia diligenter ab eo monitus occupata restituere, servitutes revocare, ac de damnis et injuriis eisdem satisfactionem debitam sibi et capitulo prædicto impendere contumaciter non curavit; nec aliquam rationabilem causam proponeret, quare hoc facere non deberet, et ea essent adeo in partibus illis notoria, quod nulla poterant tergiversatione celari; excommunicationis auctoritate ordinaria, et in omnia loca, ad quæ dux prædictus accederet, dum moraretur in ipsis, interdicti sententias promulgavit: et super observatione sententiarum ipsarum prædictus episcopus ad venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Gneznensem, et dilectos filios Dobegueum archidiaconum Wadislaviensem, ac... abbatem monasterii de Henricow Wadislaviensis diœcesis Apostolicas in communi forma litteras impetravit.

31. « Et licet prædicti archiepiscopus et archidiaconus, prædicto abbate desuper hoc excusante, easdem sententias, quas invenerunt rationabiliter fore latas, mandaverint inviolabiliter observari; dictus tamen dux sententias ipsas damnabiliter vilipendens, non solum super præmissis satisfacere non curavit; verum etiam tanquam suæ salutis prorsus oblitus, pejora prioribus committendo, quasdam civitates, castra, oppida, villas, aliaque suburbia, terras, et loca ad episcopalem sedem Wadislaviensem: necnon decimas, census, redditus, possessiones, ac alia bona quampturima ad nonnullas Ecclesias suæ civitatis, et diœcesis sibi subjectas spectantia, temere occupans, aliquas de terris, et aliis bonis prædictis vendere, ac alias distrahere pro suæ voluntatis libito non expavit: sicque dictus episcopus, et aliæ personæ prædictarum Ecclesiarum bonis suis Ecclesiasticis per præfatum ducem taliter destituti, coacti sunt miserabiliter exulare. Propter quod idem episcopus, cum hæc adeo notoria existerent, quod aliqua tergiversatione celari non poterant, in præfatum ducem iterato excommunicationis, et in totam terram ipsius interdicti sententias protulit, justitia suadente. Sed præfatus dux malleum Ecclesiæ tanquam stipulam reputans, easdem sententias per annum et amplius pertinaciter toleravit, redire non curans ad Ecclesiæ unitatem.

32. « Unde cum crescente contumacia, pœna sit merito augumentanda, fraternitatibus vestris per Apostolica scripta mandamus, qualenus si præmissis veritas suffragatur, vos vel alter vestrum, per vos, vel per alium seu alios, eumdem ducem excommunicatum, dictam vero terram interdicto fore suppositam, singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, usque ad satisfactionem condignam (non obstantibus frivolis appellationibus super hoc ad Sedem Apostolicam interjectis, seu litteris veritati et justitiæ præjudicantibus, a Sede impetratis eadem) publice nuntietis et ab aliis nuntiari faciatis, dictumque ducem ab omnibus arctius evitari, et nihilominus alias contra eum aggravetis, prout ejus pertinacia exegerit, manus vestras; nobis quod in hac parte feceritis, fideliter et plenarie rescripturi. Dat. Romæ apud S. Sabinam V kal. Aprilis anno I ». Ut vero insigni prodigio revocatus ad officium fuerit, et censuris solutus, sequenti anno dicetur: nunc Danicos tumultus perstringimus.

Hoc anno Ericus rex a conjuratis ex insidiis cæsus est[1] cujus sceptra Ericus filius capessivit. Meminit illius cædis Magnus[2] archiepiscopus Upsalensis, additque Ingeburgem Magni regis Sueciæ filiam, Erico juniori connubio conjunctam, ut ea regna amicitiæ fœdera colerent; vicissimque novi regis sororem in Sueciam, ut Birgero paterni sceptri hæredi nuberet, adductam (1). At hæc indicasse

[1] Crantz. Dan. l. VII. — [2] Mag. Hist. Got l. XX. . 8.

(1) Obitum Erici regis ita describit chronologus quidam a Ludewig vulgatus num. 4 in Reliquiis, tom. IX: « Valderamus filius Erici

suffecerit. Jam a Septentrionalibus rebus ad Orientales sermonem traducamus.

33. *Res Syriæ et Terræ-Sanctæ.* — In Syria Christiani, quo perirent citius, Hierosolymitani regni reliquias laniarunt, atque Henricus Cypri rex Ptolemaidem Carolo Siciliæ regi eripuit : « Joannes rex Cypri moritur », inquit Jordanus[1], nempe anno superiori, « cui successit frater Henric. qui MCCLXXXVI, intravit Ptolemaidam cum pulchro stolo, et gente receptus est : sed Hugo de Pilincin pro rege Carolo ibi erat, et tenuit contra regem castrum, et fecit intrare omnes, qui erant ibi ad stipendia pro rege Franciæ, quorum erat capitaneus, exceptis paucis, qui amore regis Henrici intrare noluerunt. Obsesso castro, quinta die rex Henricus castrum obtinuit, et postea Tyri rex Hierusalem coronatus est, dimisitque dominum Philippum de Ybelin avunculum suum bailivum Ptolemaidis ». Eadem a Marino Sanuto[2] traduntur.

34. Exactæ interea constitutæ pro instauranda religione decimæ : sed nulla validiora auxilia submissa. Uguitio in Dania et Suecia collector creatus[3], scriptumque est regi Norwegiæ, ut decimas e regno efferri[4] permitteret, tum etiam sollicitatus, ut legem, quas terlingos argentumve clericis vendi vetuerat, revocaret[5], cum ea in rerum Terræ Sanctæ dispendium verteretur.

« Honorius, etc. charissimo in Christo filio regi Norwegiæ illustri.

« Intelleximus quod felicis recordationis Martinus papa IV, prædecessor noster, perpenso quod de curia regia generalis prohibitio emanarat, ne quivis laicus regni tui sterlingos vel argentum aliud prædicti regni clericis vendere quomodolibet attentaret; et si secus præsumeret, certa pœna pecuniaria puniretur; serenitatem tuam per suas litteras rogandam duxit attentius et hortandam, ut pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia prohibitionem hujusmodi, cum in negotii Terræ Sanctæ dispendium redundaret, sublata difficultate qualibet revocares. Cum igitur, ad ipsius promotionem negotii sollicite intendentes, ejus quælibet studeamus obstacula submovere, celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, quatenus ob divinam et Sedis reverentiam supradictæ, prohibitionem prædictam, quæ si diligenter attenditur, in tui cedit derogationem honoris, non differas revocare; ita quod proinde a Domino præmium consequi merearis, nosque regiæ devotionis promptitudinem non immerito commendemus. Datum Romæ apud S. Sabinam non. Januarii, anno I ».

De Græcorum rebus nil aliud occurrit, quam Pantaleonem patriarcham Constantinopolitanum Latinum obiisse, atque electionem Petri ab Honorio fuisse confirmatam ; de qua re subjectæ litteræ editæ[1].

« Honorius, etc. venerabili fratri Petro patriarchæ Constantinopolitano.

« Facta super hoc nobis a cardinalibus relatione fideli, nos prædictam electionem, quia eam invenimus de te, viro utique litterarum scientia prædito, morum elegantia et honestate decoro vitæ, munditie nitido, et virtutum fulgore præsigni, ac spiritualium et temporalium providentia circumspecto, canonice celebratam, de fratrum nostrorum consilio duximus confirmandam ; tibique de mandato nostro per venerabilem fratrem nostrum Latinum Ostiensem episcopum munere consecrationis impenso, demum pallium de corpore B. Petri sumptum, insigne pontificalis officii, cum ea, qua decuit instantia postulatum, tibi fecimus exhiberi ; firma spe fiduciaque tenentes quod Ecclesia ipsa per tuam solertem industriam et prudentiam circumspectam spiritualibus et temporalibus, Deo auctore, proficiet incrementis, et tam clerus quam populus, tuo commissus regimini, tua salubri doctrina et piæ actionis exemplo ad salutem ædificabitur animarum. Tu ergo jactans in Domino cogitatum, ac juxta spem nostram et gratiam a Domino tibi traditam, commissum tibi super gregem Dominicum virgæ vigilantis officium officiose ac vigilanter exercens, exstirpandis vitiis et plantandis virtutibus sollicitudine invigiles efficaci; ut tanquam stella fixa in Ecclesiæ firmamento tibi per vitæ meritum, et aliis proficiens per exemplum, dum plures erudieris ad salutem, in æternitatis gloria gratulari, ac relucere inter alias clarus merearis : et nos, qui tibi in omni opportunitate favorabiliter adesse proponimus, in tuis delectari laudibus merito valeamus. Datum Tibure X kal. Septemb., anno II. »

35. *Bellum civile inter Tartaros.* — In Asia bellum civile exarsit inter Tartaros, quo earum partium fideles impliciti fuere, conjurante adversus Cobilam imperatorem Najam principe Christiano, et signum vivificæ crucis in eum præferente : sed cum illius mores a Christiana sanctitate dissonarent, et injustam ambitionem religionis specie tegeret, divino destitutus præsidio in hostis cecidit potestatem; quæ accurate describit subjectis verbis Marcus Paulus Venetus[2] : « Anno Domini MCCLXXXVI, patruus ejus Najam nomine, cum triginta esset annorum, et multis populis atque regionibus esset præfectus, juvenili elatus vanitate motus est contra dominum suum Cublai, maximum

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [2] Sanut. l. III. p. 12. c. 19. — [3] Lib. I. Ep. CCCL. — [4] Ep. CCXLV. — [5] Ep. CCXLIV.

[1] Marc. Paul. Venet. l. II. c. 2. — [2] Cap. 4.

ducis ad preces nobilium liberatus carcere, conspirare cœpit cum aliquibus regni nobilibus (in mortem regis, qui et interfectus fuit) per aliquot clam ab iis missos juxta Wiburgum in lecto suo clam in nocte S. Ceciliæ, anno vero regni sui XXVI, sepultusque Wibergis in Ecclesia cathedrali. Accepit autem vulnera mortalia LVI, quorum fuit nullum infra pectus præter unum : reliquit autem tres filios, Ericum qui fuit rex designatus ante mortem patris Christophorum, et Waldemarum qui mortuus fuit apud Marchionem avunculum suum. MANSI.

contra eum ducens exercitum : et ut felicius pugnaret, ascivit in auxilium alium quemdam regem Caydu nomine, qui nepos erat Cublai imperatoris, sed odio habebat eum». Paucis interjectis, ut Cobila, patefacta conjuratione, antequam Najam suas copias cum Caydano posset conjungere, contractis raptim copiis illum occuparit, addit auctor [2]: «Erat, inquit, quidem Najam professione et nomine Christianus, sed non operum fidei sectator, signaveratque principale vexillum suum crucis signo, habens secum non paucos Christianos. Commissum est itaque prœlium ab initio diei usque ad meridiem, et ceciderunt multi ex utroque exercitu, donec tandem Cublai superior evaderet; et hostem in fugam verteret. Mox autem ut populus fugere cœpit, Najam captus est, et ingens multitudo in fuga ipsa occisa. Rex [1] itaque Cublai, captum habens hostem suum, jussit ut confestim occideretur, qui ausus fuerat contra dominum suum arma movere, et rebellionem excitare : sed quoniam erat de prosapia sua, noluit, ut sanguis regius de stirpe sua funderetur, ne terra regium biberet sanguinem, aut sol vel aer viderent mala morte quemquam de regali progenie natum interire. Jussit igitur ut tapeti involutus, atque ligatus tandiu hinc inde duceretur, agitaretur, traheretur, et impelleretur, donec contracto anhelitu suffocaretur. Hoc autem mortuo, optimates sui et cunctus populus, qui evadere potuerunt, inter quos multi fuerunt Christiani, sponte se submiserunt dominio et obedientiæ Cublai imperatoris : et tunc quidem quatuor provinciæ accesserunt ditioni ejus, quarum nomina sunt, Funotia, Cauli, Barscol, et Seinehintingui.

«Porro [2] Judæi et Saraceni, qui in exercitu Cublai fuerunt, cœperunt Christianis, qui cum Najam venerant, exprobrare et dicere, quod Christus, cujus signum Najam in vexillo habuerat, non potuerit suis auxilio esse : hasque contumelias quotidie Christianis objecerunt, Christi potentiam ut inanem irridentes. Christiani vero, qui ad regis Cublai obedientiam venerant, indignum rati, ut talia ferrent convicia, quæ gloriam Christi minuerent, conquesti sunt imperatori quales illis inferrentur injuriæ. At ille, convocans Judæos, Saracenos et Christianos, ad Christianos conversus ait : Deus vester et crux ejus noluit quidem Najam præsidium ullum ferre; verum vos propterea nolite erubescere. quoniam Deus bonus et justus injustitiæ et iniquitati patrocinari minime debuit. Najam domini sui proditor extitit, atque contra omnem æquitatem rebellionem excitavit. Et quidem Dei vestri auxilium in sua malitia imploravit; sed ille, ut Deus bonus et rectus, noluit favere illius criminibus. Unde mandans Judæis et Saracenis cæterisque Christiani nominis blasphematoribus interdicebat, ne ullus eorum Christianorum Deum aut crucem ejus amplius blasphemare præsumeret. Sic illis silentium impositum est. Cublai vero, tumultu sedato, cum victoria et gaudio ad civitatem suam Cambalu est reversus».

Quod vero ad Caydo Najæ fœderatum attinet, suas ille lites cum imperatore Tartaro composuit, eumdemque a Nicolao IV ad Christi sacra amplectenda sollicitatum dicetur inferius [1]. Sensis seporro optime Cobilam imperatorem de Christiana religione, ex superioribus constat ; tum ex eo, quod antea legationem ad Romanum Pontificem pro expetendis præconibus Evangelicis decrevisse vidimus : adeoque ejus in religionem Christianam studium in Oriente pervulgatum fuit, ut ipsius nepos Abagha rex Persidis Joanni XXI Pontifici significarit [2] Cobilam imperatorem Christiana sacra suscepisse, Nicolaum III Cobilæ ea de re gratulatum [3] ; necnon eumdem Cobilam a Nicolao IV sacerdotes Christianos, qui ipsum ac Tartaros Evangelica luce collustrarent, expetiisse visuri sumus. Quod magis ad Christi gloriam cedit, cum a suis gentilitia caligine involutis instar numinis Cobila coleretur, ut Paulus Venetus pluribus annis in ejus aula versatus describit [4], dum agit de superstitione Tartarorum.

«In die, inquit, kalendarum Februarii, qui initium est anni Tartarici, magnus Chan et omnes Tartari ubicumque sunt, maximum et solemne celebrant festum, omnesque unanimiter tam viri quam mulieres student albis indui vestibus, vocantes diem illum festivitatem alborum : nam credunt vestem albam bonum habere fatum ; ideo, ut toto anno fortuna illis sit propitia, in anni initio albis induuntur. Porro civitatum rectores et provinciarum præfecti memores officii sui mittunt imperatori hoc die munera aurea et argentea, uniones et gemmas, pannos pretiosissimos et equos candidi coloris ; unde nonnunquam fieri solet, ut regi in hoc festo offerantur centum millia alborum equorum ». Et infra : « Illucescente die alborum, omnes reges, duces, barones, milites, medici, astrologi, præfecti provinciarum atque exercituum, et alii imperatoris officiales ad aulam regis conveniunt, et quibus locus in ea contingere nequit ob hominum multitudinem, hi collaterales ingrediuntur aulas. Cunctis itaque in suo ordine et gradu sedentibus juxta cujuslibet officii dignitatem, surgit unus in medio, et alta voce clamat : Inclinate et adorate. Hac voce facta, consurgunt omnes celeriter et genuflectunt, fronteque ad terram demissa, quasi Deum adorant : et id quatuor faciunt vicibus. Adoratione completa, vadunt omnes suo ordine ad altare, quod in aula positum consistit super unam tabulam depictam rubeo colore, in qua scriptum est nomen magni Chan : arreptoque thuribulo pulcherrimo, et redolentibus speciebus illi impositis, ad honorem magni Chan cum multa reverentia tabulam ipsam et altare suffumigant,

[1] Cap. 5. — [2] Cap. 6.

[1] An. Chr. 1289. num. 63. — [2] An. Chr. 1378. num. 21. — [3] Ibid. — [4] Paul. Venet. l. II. c. 15.

et ad sua redeunt loca. Thurificatione ista nefaria completa, quilibet in conspectu imperatoris offert munera illa, de quibus supra diximus ». Hactenus de rebus Tartarorum.

36. *Carmelitarum decus auctum, et Ordo S. Guillelmi amplificatus.* — Ad hujus anni calcem congerere visum est, quæ Honorius ad religiosas familias ad cultum sanctitatis revocandas, exscindendas nonnullas subnascentes sectas, quæ religiosorum habitu erant insignitæ, tum ad alias fovendas amplificandasque decreverit. Confirmasse ipsum in primis Carmelitarum Ordinem, ac nonnulla de eorum cultu sanxisse, refert Ptolemæus Lucensis his verbis [1] : « Ordinem Carmelitarum solidavit, qui prius in consilio remanserat in suspenso. Tunc mantellos subvariatos mutaverunt in cappas albas ». His similia traduntur a card. Baronio [2] : « Facta est, inquit, reformatio Carmelitarum : inter alia cappas variatas, quas portabant ex albo et nigro, in albas commutarunt ». Constitutum id ab Honorio, quod variegata vestis religiosam gravitatem dedeceret, docet S. Antoninus [3] : « Eo tempore, inquit, cum fratres Ordinis Carmelitarum deferrent habitum, qui minus convenire videbatur viris religiosis, scilicet cappam circulatam largis virgis albis, et griseis, quem habitum assererebant fuisse Heliæ prophetæ habitantis in monte Carmelo in Syria (quod tamen neque in sacra Scriptura, neque in authentica scriptura reperitur) papa Honorius IV propter majorem honestatem mandavit, habitum illum dimittere, et desuper cappas ex toto albas, et tunicas subtus griseas cum scapularibus assumere. Hi habuerunt initium sub quodam patriarcha Hierosolymitano, cum in Syria habitabant Christiani Hierosolymis, et in aliis multis civitatibus. Degebant autem in monte Carmelo, ut eremitæ, et sub regula beati Basilii : sed Honorius III confirmavit Ordinem illum, et postmodum is papa commisit Hugoni cardinali Ordinis Prædicatorum, ut adderet dictæ religioni quasdam Constitutiones, quas in posterum observarent. Sed in processu temporis occupantibus Saracenis ex toto partes Syriæ, recedentes Carmelitæ de locis illis, dispersi per orbem in terris Christianorum ædificaverunt plurimos conventus ex eleemosynis fidelium collatis propter eorum devotam conversationem, et exemplarem. Aliqui tamen referunt, quod soldanus Saracenorum, qui prius eos habebat in reverentia, propter Heliam prophetam, mutato habitu eis dato a papa, in contemptum papæ et fidelium fecit eos expelli de monte Carmelo, unde Carmelitæ dicuntur, non quod ab Helia habuerint initium ». Pulsos etiam hac occasione fidei odio Carmelitas a barbaro, ut prævaricatores prophetici instituti, meminit Joannes Villanus [4] : quos quidem tanta multitudine montem Carmelum incoluisse tradunt [1], ut numerus ad septem millia et quingenta ascenderet, in quibus centum octoginta sacerdotio initiati forent. Cæterum de præscripta iis religiosæ disciplinæ formula ab Alberto patriarcha Hierosolymitano, confirmataque ab Honorio III, extat Pontificium Diploma typis cusum [2]. At de Carmelitis hactenus.

Ut perspecta horum virtute Honorius ipsorum res vehementer auxit, ita sectatus vestigia Gregorii X, qui in Concilio Lugdunensi omnia religiosam vitam colentium sodalitia, quæ ab Sede Apostolica confirmata non erant, dissolvi jusserat, in mendiculos quosdam impostores, qui se Apostolicos ad inanem gloriolam aucupandam cognominabant, censuris animadvertit : cum nonnulli, maxime sub eo religioso habitu, hæresi aspersi inventi essent ; præcepitque, ut ni eam vestem ponerent, conjicerentur in vincula, ac fideles iis eleemosynas dare vetarentur : si qui vero ex ipsis religiosæ vitæ amore tenerentur, approbato a Sede Apostolica religioso cœtui se aggregare imperavit [3]. Fovit vero paterna benevolentia eos, qui virtutem non ficte sed ex animo colebant : inter quos S. Guillelmi alumnos, quibus ante adeptum Pontificatum monasterium exstruxerat, singulari amore, ut ex litteris Apostolicis anno superiori datis patebit, est prosecutus [4].

37. « Honorius etc. dilectis filiis generali, cæterisque prioribus et fratribus Ordinis sancti Guillelmi.

« Dum humanæ ». Et infra : « Nos dum essemus in minori officio constituti, iis infra nostræ mentis claustrum accuratius recensitis, subiti quasi stuporis ex hoc perculsi spiculo, protinus cogitantes, in operis pietate præoccupare faciem majestatis æternæ, caduca in æterna, et terrena in cælestia felici commercio commutando, in fundo paterno consistente in Albano monasterium in honorem B. Pauli Apostoli fecimus construi, et dotavimus de bonis propriis intuitu retributionis divinæ. Ac postmodum de laudabili congregatione psallentium Deo nostro ibidem instituenda solliciti, personas religione conspicuas quæsivimus diligenter : et post exactam habitam in hac parte indaginem, in Ordinem vestrum (cujus curam auctoritate Apostolica tunc gerentes, ipsius professorum qualitatem experimento didicimus et abundantia pietatis laudabilem, et charitatis igne succensam) direximus, nec mirum, nostræ intentionis affectum : sicque de conspicuæ honestatis vestræ meritis plenam notitiam obtinentes, ac sperantes, quod in dicto monasterio, velut oliva fructifera fructificabitis cælestis gratiæ rore perfusi ; prædictum monasterium cum omnibus juribus et pertinentiis suis vobis, et per vos

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 13. — [2] Baron. in Notis Ms. — [3] S. Anton. p. III. tit. XX. c. 5. in princ. — [4] Jo. Vil. l. VII. c. 108.

[1] Continuat. belli sacr. l. V. et alii. — [2] Ext. in Bullar. in Hon. III sub finem. — [3] Lib. I. Ep. CCCVI. Ext. in Bull. in Hon. IV. — [4] Ibid. Ep. CDXXXI.

eidem Ordini duximus concedendum; ordinato expresse, quod præter familiares opportunos, duodecim clericos, non computato priore, quorum octo sacerdotes existant ejusdem Ordinis, in eodem monasterio continue teneatis: quædam quoque alia salubria et honesta vobis consentientibus inibi ordinavimus observanda, prout in Instrumento publico inde confecto plenius continetur, venerabilis fratris nostri episcopi Albanensis ad hæc libero accedente assensu. Sane nos postmodum, licet immeriti, ad apicem summi Apostolatus assumpti, desiderantes hæc Apostolici muniminis adjectione fulcire concessionem et ordinationem hujusmodi, necnon et alia pro salutari statu ipsius monasterii, et conservatione ac gubernatione bonorum ejusdem in Instrumento ordinata præfato, habentes rata et grata, ipsa auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus, etc. Datum Romæ apud S. Sabinam XII kal. Maii, anno I».

38. *B. Ambrosii Sansedonii beata mors.* — Absolvimus hunc annum felici ad æternitatem transitu[1] B. Ambrosii Sansedonii Ordinis Prædicatorum, de quo Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum: « Migravit ex hac vita anno Domini MCCLXXXVI, die XV Martii (1). Hunc Martyrologio Romano adscribi S. D. N. Clemens merito præcepit, (subjectis nimirum verbis:) Senis in Tuscia, B. Ambrosii Senensis Ordinis Prædicatorum, sanctitate, prædicatione et miraculis clari ».

39. Describit apud Leandrum Sebastianus Flaminius[2] edita ab Ambrosio sanctitatis signa in extremo vitæ actu: « Cum tempus, inquit, supervenisset Quadragesimale, in quo Senis solita vehementia, et animi fervore prædicabat, iis de causis nocte accidit quadam, uti vim sanguinis ingentem ore evomuerit, et ob id eum fratres orabant, nollet amplius prædicare, quoad non foret sanatus. Quibus parere recusans, mane sequenti tanta vehementia in fœneratores est invectus, ut finita prædicatione, cum aliquantisper quievisset, major postmodum vis sanguinis exierit. Sensit Ambrosius sese jam ad extremum vitæ diem pervenisse, quod fratribus et discipulis circumsedentibus, et multas effundentibus lacrymas statim manifestavit: quos omnes etiam mellitlua adhortatione solatus est, nequaquam eos monens finis a se tam optati debere tristari. Finito sermone, eos rogavit omnes aliquantulum e camera secederent: illum quietis causa hoc facere autumantes, unum duntaxat intus reliquerunt. Tum flexis genibus ad Dominum ac omnium rectorem, luculentissimam, sicut accepimus, habuit orationem, quam nonnulli fratrum ostio, ut audirent, inhærentes pæne totam scripserunt, cujus formulam videre non potuimus.

40. « Peracta oratione, Eucharistiam petiit, quam is priusquam sumeret, magna reverentia e lecto surgens, licet imbecillis humi poplitem flexit, aliamve orationem habuit, qua præsentes omnes singultus lacrymasve complurimas compulsi sunt emittere. Dein sumpto sacramento membra denuo reponens thoro, cætera, quæ morientibus solent adhiberi, petivit. Tunc præcipue ejus discipuli, et una cæteri fratres cum hujusmodi consortio se privari cernerent, in lacrymas effusi sunt. Quod ubi conspexit Ambrosius, iterum ad eos conversus hortabatur, exempla afferens sanctorum multa, ne sui ipsius sortem ingemiscerent. Dein efferens caput, singulos complexus ejus benedictionem rogantes deosculabatur. Interim hominum fœminarumque ingens numerus, audita Ambrosii morte, ad divi Dominici templum ingemiscentes concurrebant. Plerique in platea ante Ecclesiam boni viri, cælum conspicientes, nimbum effulgere conspicati fuere, in cujus medio stella ingens et radiosa sita erat, cui inhærentes fixis oculis paulatim abeuntem viderunt. Ex templo ex his unus: Emigravit Ambrosius, alte inclamavit; tumque fratrum sonos plorantium omnes audivire. Non defuerunt puerorum præsagia ». Nonnullisque interjectis, quibus pueri innocentissimi professi sunt vidisse Ambrosii animam ab Angelis in cælum efferri, subdit: « Mortuus est anno MCCLXXXV (numeratis nimirum annis ab Incarnato Verbo), mensis Martii; e cujus corpore suavissimus emanabat odor ». Adduntur ab auctore plura miracula a Deo ad B. Ambrosii imploratam opem patrata, quæ brevitatis studio prætermittimus: ea vero fusius a Julio Sansedonio episcopo Grossetano, qui B. Ambrosii Vitam tribus libris est complexus, publicis Tabulis consignata[1] afferuntur una cum Gregorii XIII, Sixti V et Pauli V Diplomatibus[2], quibus indulgentiæ ejus reliquias, recurrente die Ambrosii nomine sacro, veneraturis propositæ sunt.

[1] Baron. in Not. ad Martyrolog. Rom. XX Mart. — [2] Apud Leand. l. V. de viris illustr. Ord Præd. in Ambrosii Vita.

[1] Lib. III. c. 4. — [2] Eod. c. 5.

(1) Obiit hoc anno, ut annalista diligenter ex Baronii schedis notat, B. Ambrosius Sansedonius Ordinis Prædicatorum. Vitam ejus primi omnium scripsere quatuor ex Prædicatorum familia a præsulibus Ordinis sui ad id munus delecti, instante atque jubente Honorio IV Pontifice. Vitam hanc e manuscripto Codice vulgarunt Bollandiani socii ad diem XX Martii. Porro Ambrosius e nobili Senensi familia anno MCCXXVI, die XVI kalen. Maii natus, in sacram Prædicatorum familiam adlectus fuit die XVI Aprilis anni MCCXXXVII. Ad Theologiæ studia primum in monasterio sui Ordinis in Italia, dein Parisiis sub Alberto Magno incubuit, in quibus cum profecisset maxime, famamque sibi comparasset insignem, tum quod scientia excelleret, tum pariter quod per Germaniam dissidentes principes prædicatione sua conciliasset, hæreticosque Bohemos tunc gliscentes disputationibus refutasset, Gregorii X legationes in varias Europæ partes obivit. Summa quoque ejus fuit dexteritas in componendis variis per Italiam dissidentibus nationibus; legatus enim ad Florentinos missus est ut cum Pisanis coirent Venetorum quoque et Genuensium discordias sedasset, nisi inopinus Pontificis obitus intercessisset. Conradinus, qui ob invasam Siciliam Pontificias censuras incurrerat, ejus opera feliciter usus fuit ut ad Ecclesiæ pacem admitteretur. Denique meritis plenus ac laboribus pro Ecclesia, pro fide, pro salute proximorum confectus, anno et die superius indicatis in Senensi Ordinis sui Monasterio obivit. MANSI.

HONORII IV ANNUS 3. — CHRISTI 1287.

1. *Ladislaus rex Ungariæ corripitur ab Honorio.* — Annus a Virginis partu millesimus ducentesimus octuagesimus septimus, Indictione quintadecima, Romani Pontificis obitu, adductaque in discrimen ob Ladislai regis impietatem in Ungaria Christiana re, acerbus extitit. Detorserat adeo in flagitia mores impudicos Ladislaus, ut Cumanos, Tartaros, Neugerios, Sarracenos in familiaritatem ascisceret, ac nil minus aberat, quam ut eorum vitiis imbutus religionem Christianam in Ungaria everteret. Nicolai itaque exemplo Honorius illum monuit[1], ut uxorem regio thoro restitueret, ritusque paganorum, quos imbibisse fama erat, proscriberet: ac ni pareret, Strigoniensi archiepiscopo se provinciam demandasse, ut Ungaros ad sacra arma corripienda in Sarracenos, Neugerios, Cumanos, Tartaros, aliosque gentiles religionis hostes, tum in omnes qui eos foverent, concitaret.

« Charissimo in Christo filio Ladislao regi Ungariæ illustri.

« Si sparsa semina de gremio matris Ecclesiæ seminata colligeres, divinæ gratiæ participatione sentires, quod ipsa Ecclesia, progenitorum tuorum merita clara rememorans, te bajulare ac lactare cœpit ut filium; et tandem, causa suggerente, maternis allocutionibus, ne sic clarum germen decideret, te informavit ac direxit, indefessis sollicitudinibus et studiis opportunis, specialiter a tempore felicis recordationis Nicolai papæ prædecessoris nostri, prout ipsius prædecessoris actus salutiferi repræsentant.

« Sed, proh dolor! sicut diversis scripturis et relatibus, ac alias fama divulgante, amare percepimus, tu desistis, progenitorum eorumdem vestigiis fallibili collusione degenerans, licet interdum ejusdem matris exhortationibus acquiescere ore prætenderes; tamen in ruinam sponte prosilire dignosceris, dum Deum contemnere non vereris, vel revereri contemnis; et alias in præcipitium te devolvis, destructionem famæ propriæ non aspernans, cujus notabiliter prodigus, positus es in notabile spectaculum gentibus, ut tanquam criminosus merearis a singulis denotari; pro eo maxime quod religione Christiana postposita, vel potius abjecta, in contemptum divini nominis te cum Tartaris, Sarracenis, Neugeriis, paganis conversatione damnata confœderare te diceris; specialiter vivendi cum eisdem Neugeriis norma sumpta, et abjecta, imo potius carceri tradita immaniter uxore propria, videlicet charissima in Christo filia nostra E. regina Ungariæ illustri; desæviens in teipsum, et regiam domum Ungariæ, quæ consuevit claris germinibus fœcundari, in ipsius domus exterminium, thorum fœdare non metuis conjugalem: sicque, si præmissis veritas suffragatur, degis divina et humana lege vetiti criminis labe pollutus, in scandalum hominum, et redderis in conspectu superni Numinis odiosus.

2. « Unde cum ex injuncto pastorali nobis officio animarum curam gerere teneamur, dolentes et merito si talem de te reddere nos contingat in examine superni judicii rationem; et cupientes, ut salutis vitato dispendio, electorum aggregari consortio merearis; celsitudinem regiam monemus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus eorumdem Tartarorum, Sarracenorum, Neugeriorum, et paganorum, ac aliorum infidelium dimissis erroribus, in quorum observatione a via lucis deviatur, et itur in tenebras; quæ docet et servat universalis Ecclesia, velut plantatus in domo Domini, devotæ conversionis studiis amplectaris, et eamdem reginam resumens, et in securo statu conservans, eam ut teneris maritali affectione pertractes; ita quod tu per hæc plene percipiens salutis divinæ flagrantiam, efficacius ad amorem ejus allectus, ad dona cælestis gratiæ valeas pervenire; ac fugato nubilo, dicta domus Ungariæ reluceat titulis solitæ claritatis.

3. « Et ne videatur correctio paterna tepescere circa filium delinquentem, venerabili fratri nostro archiepiscopo Strigoniensi, de cujus circumspectione ac examinata probitate confidimus, per alias diversas litteras nostras injungimus, ut in hac parte datas sibi a Domino virtutes exercens, te a

[1] Lib. II. Ep. CCLXIV.

sic nefandis erroribus retrahat, et ad viam salutarem studiosa operatione reducat. Et si dicti Tartari, Sarraceni, Neugerii, et pagani damnatos suos conatus contra Catholicæ fidei professores exercitare voluerint, ne ipsorum invalescat temeritas in dispendium fidei Christianæ; contra prædictos Tartaros, Sarracenos, Neugerios, et paganos, ac alios adhærentes eisdem, vel eos in iis quomodolibet confoventes, cujuscumque status aut conditionis extiterint, per se vel per alium seu alios studeat sollicite proponere verbum crucis: et contra te specialiter, nisi prædictam reginam resumpseris, et eam, ut prædicitur, tute tractaveris, exerceat censuram Ecclesiasticam, auctoritate nostra munitus. Et nihilominus cæteris regibus, ducibus, comitibus, et baronibus, ac populo illarum partium scribimus, ut super iis archiepiscopo assistant eidem: nec cessabimus, quantumcumque invite, si oportuerit, quod non credimus, ad tuam correctionem partes Apostolicæ sollicitudinis sicut expediet, adhibere. Per hoc autem, quod te in præsenti littera, cum solitæ benedictionis eloquio salutamus, quia nondum de hujusmodi tuis actibus patet nobis veritas narratorum, scutum alicujus confidentiæ non assumas, quominus hominis et canonis sententiis, si eas forsan incurreris, sis ligatus. Dat. Romæ apud S. Sabinam IV id. Martii anno II».

Eadem sententia ad archiepiscopum Strigoniensem scriptum ostendit Regestum Pontificium [1]: jussus enim est in eo luctuosissimo tempore zelum, quo tuendæ religionis ardebat, explicare; eodemque argumento plures Ungariæ proceres Ecclesiastici et laici ad defendendum Christi nomen excitati [2]. Ut vero, Ladislao ob scelera pereunte, regnum Ungaricum multis laceratum bellis, demum a Ladislao e sorore pronepote regiæ Siculæ principe splendori pristino fuerit restitutum, suo loco dicetur: nunc ad tractatum de liberando Carolo agitatum historiam traducimus.

4. *Fœdus iniquum inter Carolum Siculum et Alphonsum Aragonium reprobat Honorius.*— Suscepta conciliandi fœderis provincia, Eduardus Anglorum rex imposuerat iniquas adeo leges Carolo II ac dignitati Ecclesiæ adversantes, ut constitutas pactiones Honorius ex cardinalium consilio penitus resciderit: quarum præcipue erant, ut Siciliæ insula cum adjacentibus insulis, ac Tunetani regni vectigali, terrisque omnibus infra Rheginensis archiepiscopatus limites sitis Jacobo assereretur, Alfonso Aragoniæ jura redderentur, Carolus Sedem Apostolicam ad ea rata habenda adduceret; aliæque adjectæ conditiones, quæ in litteris [3] Honorii inspici possunt.

«Nobili viro Carolo claræ memoriæ C. regis Siciliæ primogenito.

«Venerabilis fratris nostri R. episcopi Vapincensis, et dilecti filii Gaufridi de Laurcello Ecclesiæ Aptensis præpositi nuntiorum tuorum relatione didicimus, quod nonnullis pactis tractatibus inter te ac Alfonsum et Jacobum, natos quendam Petri olim regis Aragonum, hactenus habitis, dictus Alfonsus tibi per Ecclesiæ Salsensis præpositum intimavit, quod idem Jacobus et Constantia mater ejus ipsum per nuntios speciales duxerant requirendum, ut a compositione sive concordia pridem inter te illosque tractata, dum adhuc esses in Siciliæ partibus, recedere non deberet; quodque ipse intendebat omnino eorum in hac parte prosequi voluntatem: verumtamen procuraret, eosque compelleret, quod contenti existerent, ut absque conditione vel retentione aliqua, Siciliæ insulam cum insulis omnibus, quæ sibi adjacere noscuntur, terramque totam infra Rheginensis archiepiscopatus limites consistentem, Tunitiique tributum, regi Siciliæ debitum, eidem Jacobo et hæredibus suis in perpetuum duceres concedenda: et quod insuper procurares et faceres, ut concessionem seu donationem hujusmodi Sedes Apostolica confirmaret, ac processus contra eumdem Petrum super privatione regni Aragoniæ et alios quoslibet contra præfatos Alfonsum, et Jacobum, et Constantiam, eorumque vassallos per Sedem ipsam habitos; necnon et concessionem de prædicto Aragonum regno factam, totaliter revocaret.

5. «Adjecit quoque sæpefatus Alfonsus per Salsensem præpositum supra dictum, quod nec per obsides, neque per securitates alias posses quomodolibet libertati restitui, donec præmissa perducta fuerint ad effectum; ac etiam eumdem Jacobum natamque tuam natu majorem, et primogenitum tuum ac Isalandam Alfonsi et Jacobi prædictorum sororem contingeret matrimonialiter copulari. Et ut prædicta possent melius perfici, efficaciusque compleri, treugæ, quæ Romanam Ecclesiam et ejus valitores, ut patriæ verbis utamur, includerent, inirentur a medietate mensis Maii venturi proximo inchoandæ, ac ex tunc per biennium duraturæ; ita tamen, quod idem Jacobus præfato Alfonso, in guerra qualibet posset auxilium impertiri, prout hæc omnia in quadam cædula conscripta vulgariter ac nobis per nuntios tuos supradictos exhibita percepimus plenius contineri.

6. «Sane, fili, nisi consideratio tui status aliud suaderet, grandis subiret audientium mentes admirationis, nec minus turbationis occasio, ex eo quod auditum etiam exposito tibi per dictum Salsensem præpositum præbuisti tractatui, vel illum per eosdem nuntios tentavisti nobis exponere, dictive nuntii ministerium expositionis hujusmodi assumere præsumpserunt. Numquid enim dictorum Alfonsi, vel Jacobi aut patris, et matris eorum demerita meruerunt, ut tantum de suis iniquitatibus commodum consequantur? In quo unquam ipsi Alfonsus et Jacobus, eorumve geni-

[1] Lib. II. Ep. CCLXV. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Lib. II. Ep. cur. XLVII.

trix, etiam post memorati Petri obitum ejusdem Ecclesiæ se beneplacitis coaptarunt, aut quæ correctionis vel humiliationis indicia prætenderunt, ut talia postulare præsumant? Numquid per detentionem tui tam arctam, hæc vel iis similia cogitant obtinere? Profecto contumacia, et protervia non benevolentiam provocant, sed indignationem irritant.

« Cum itaque petitiones, in dicto contentæ tractatu, nihil rationis habeant, nec petentium meritis adjuventur; sed in ejusdem Ecclesiæ ac tuum grande præjudicium redundare noscantur ut tibi Alfonso et Jacobo matrique prædictis de ipsius consummatione vel approbatione tractatus, ab eadem Sede ullo unquam tempore obtinenda spes deinceps aliqua non supersit, sed præcidatur omnino; nos tractatum eumdem tibi, ut præmittitur, per memoratum præpositum Salsensem expositum, de fratrum nostrorum consilio reprobantes expresse, ac nihilominus si forte de facto processit, cassantes, et penitus revocantes, ipsum omnemque alium ei similem præsumi de cætero districtius inhibemus: et si quis hujusmodi fuerit deinceps quoquo modo præsumptus, illum ex nunc decernimus irritum et inanem, ac nullius existere firmitatis. Si tamen memorati Alfonsus, Jacobus, eorumque genitrix se ipsius Ecclesiæ gratia habilitare studerent, a suis desistendo excessibus, et circa te tuamque liberationem præcipue se humiliter ac benigne gerendo; quia nunquam gremium redeuntibus claudit Ecclesia, ipsius misericordiam se humiliantibus, et ut res exigit, pœnitentibus exhibendam, ad tuam maxime instantiam eadem Ecclesia non negaret. Datum Romæ apud S. Sabinam IV non. Martii, Pontificatus nostri anno II ».

7. Ne vero capto principi ad permulcenda servitutis incommoda divina solatia subtraheret, cui hostes humana eripuerant, concessit ei [1] Honorius, ut quamdiu interdictum, quo Aragonia et Cathalonia percussæ erant, teneret, sacra coram eo peragi possent: « Tuis, inquit, supplicationibus inclinati, volentes tibi gratiam facere specialem, auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut Ecclesiastico interdicto, cui regnum Aragoniæ et comitatus Barcilloniæ auctoritate Apostolica supposita sunt ad prœsens, durante, dum te captum inibi contigerit detineri, liceat tibi et familiæ tuæ tecum per capellanos et clericos tuos submissa voce, excommunicatis et interdictis exclusis, missarum solemnia, et alia divina officia facere celebrari. Datum Romæ apud S. Sabinam IV non. Martii an. II ». Inter hæc Robertus comes Atrebatensis regiæ Neapolitanæ procurator ad recuperandam Siciliam impetus effudit, cepitque Augustam, cumque validam classem ad propagandam latius victoriam immitteret, Rogerius Loria, Jacobi Aragonii classis præfectus, obviam progressus, Gallosque incompositos adortus fudit, ac paulo post Augusta ad deditionem compulsa a Jacobo; de qua victoria hæc Jordanus tradit historiæ [1]: « Galeæ regnicolarum euntes contra Siculos obviam habuerunt Rogerium de Loria, qui eas multo ingenio superavit, ubi erat comes Theatinus, dictus Philippus, filius comitis Flandriæ (1) ». Captum inter cæteros proceres Guidonem Montisfortis comitem addunt Ptolemæus Lucensis [2] in historia Ecclesiastica, Joannes Villanus [3], et S. Antoninus [4], hunc vero e carcere nunquam dimissum, ad ineundam ab Anglo rege illi infestissimo gratiam, quamvis alii multo auro se redemerint, atque ita in carceris squalore periisse, sed insigne virtutis exemplum explicuisse nonnulli referunt [5], cum nimirum in morbum rei venereæ usu levandum incidisset, ne se adulterio contaminaret, mortem vitæ prætulisse.

8. *Res Syriæ.* — Quod porro ad Eduardum paulo superius memoratum attinet; tradit de eo Westmonasteriensis [6], ipsum graviori morbo implicitum, prope Burdegalam decubuisse, atque ab eo recreatum, crucem cum maxima hominum multitudine induisse: ac tum ab Sedis Apostolicæ legato Christianorum exercituum crucesignatorum ducem creatum. At is postea levissima ex causa devota Christo arma in Gallos convertit; atque interea Sarraceni ad perdendam Syriam furorem auxere. Imminebant illi Tripoli, nobilissimæ Christianorum urbi, in quam, Antiochia amissa, princeps regiam traduxerat; cum Deus intentato extremo discrimine spatium peccatoribus, ut flagitia expiarent lacrymis, concessit, ac barbarorum impetus domestica clade retardavit, ut ex Jordano colligitur: « Eodem, inquit [7], anno soldanus misit Letaratam ad recuperandum castrum, quod tenebat Sangolascar: quo obtento habuit castrum Liciæ. Præterea venit soldanus ad obsidendam Tripolim: sed interim filius ejus moritur, et præ dolore destitit ». Consonat Jordano Marinus Sanutus, qui plura alia, ex quibus Syriacæ rei status perspicitur, adjungit, ac inter alia Tripolitani comitis obitum, ex quo barbaris ad exscindendam brevi Tripolim crevit audacia: « Admiraldus, inquit [8], vocatus Leteratayn MCCLXXXVII missus est a soldano Babyloniæ ad obsidendum castrum unum

[1] Lib. II. Ep. XLVI.

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. Suril. Annal. l. IV. c. 95. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 22. — [3] Jo. Vill. l. VII. c. 116. — [4] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 5. § 3. — [5] Thomas Fazell. poster. decadis l. IX. — [6] West. Flor. Hist. — [7] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1980. — [8] San. l. III. secr. fid. cruc. p. 12. c. 20.

(1) Victoriam quam Rogerius de Loria copiarum Jacobi regis ductor supremus de hostibus reportavit, fuse et morose describit Bartholomæus a Neocastra Hist. Sicul. cap. 111: cujus narrationis summa eo redit navalem fuisse pugnam, in qua Gallorum ingenti strage edita, in potestatem Roberti venisse triremes XLIV, cum captivorum principum et illustrium virorum ingenti multitudine. Locus pugnæ littus Surrenti, dies XXIII Junii. Rogerius vero, in præmium victoriæ Ischiam insulam Neapoli proximam adjecto regis titulo obtinuit. MANSI.

quod Sangolascar tenebat contra soldanum prædictum. Habito vero castro, cepit XIII die Aprilis castrum Liciæ principis Antiochiæ. Deinde venit Crach, et ibi mandavit magnum fieri apparatum machinarum, et aliorum necessariorum ad obsidendum Tripolim : quod principi per quemdam ad admiraldum sibi familiarem intimatum est. Tunc princeps victualibus munit castrum Nephyn, et in civitate mandat fieri sexaginta pristina. Venit itaque soldanus ad obsidendum Tripolim : sed interim filius ejus moritur, et præ dolore a proposito resiliit. Comitissa vero de Blois applicuit Ptolemaidem, et fecit inter cætera laude digna pulchram turrim ad babarcanum prope S. Nicolaum, et inter portam S. Thomæ et portam de Malpas fecit pulchrum babarcanum, et secunda die Augusti migravit ad Dominum. Boamundus etiam princeps Antiochenus XIX Octobris mortuus est. Mater vero petiit sibi fieri homagia : cui respondetur, quia Luciæ sorori principis hoc debetur, quia jam erat ætatis adultæ, et erat nupta : et tandem in hoc conveniunt, quod omnes communiter jurant matri principis defuncti, et ipsa eis mutua jura defendere : quando domina venerit, quæ ultra mare iverat, tunc illi jurarent defendere jura sua : quod et factum est. Illa vero Bertrandum de Gibeleth statuit loco sui ». Plangendum erit inferius Tripolis excidium : interea Pontificium funus lugeamus.

9. *Honorii IV papæ obitus.* — Occupavit mors Honorium, magna quæque pro gerenda bene republica Christiana cogitantem, de quo hæc ipsius Vitæ scriptor [1] : « Honorius papa obiit Romæ in Cœna Domini, fuitque sepultus in die Parasceve sancta, juxta Nicolaum papam III in Ecclesia S. Petri ». Quibus consonat Appendicis ad Martinum Polonum auctor ; additque : « Sedit annis duobus, die uno : et vacavit Pontificatus mensibus decem, diebus duobus ». Bernardus etiam ipsum mortem oppetiisse tradit in Cœna Domini, atque Parasceves die juxta Nicolaum III in Basilica Vaticana sepulturæ mandatum, Sedemque ab ea die ad recurrentem Cathedræ S. Petri sacrum diem, qui nimirum in VIII kal. Martii incidit, pastore destitutam fuisse. Confirmantur superiora a Ptolemæo Lucensi, dum ait : « An. Dom. MCCLXXVII, Honorius moritur apud S. Sabinam, et in Ecclesia beati Petri juxta sepulchrum Nicolai III honorifice sepelitur : quamvis adhuc viveret vivens apud S. Sabinam continuam residentiam faceret, nisi in æstate ; quia tunc se Tyburim cum curia transferebat. Sedit autem annis duobus et diebus aliquibus (id est duobus), et vacavit tunc Ecclesia a Cœna Domini, quia tunc mortuus est Honorius, usque ad cathedram S. Petri in qua electus est Nicolaus ». Et certe Honorium die Cœnæ Domini obiisse consentiunt Bernardo et Ptolemæo Lucensi [2], Jordanus [3], et Joannes Villanus [1], qui tertio nonas Aprilis defunctum scribit : eo namque anno Cœnæ Domini festus dies in tertium Aprilis mensis incidit. De sepultura ipsius refert Wadingus [2] in Basilica S. Petri ipsius corpus sepulchro mandatum, deinde incerta occasione in Ecclesiæ Aræcœli sacello a Sabellis extructo translatum.

10. *Perusini prope Gualdum arcem excitant.* — Vacante Sede, Perusini arcem prope Gualdum Nucerinæ diœcesis, contemptis censuris, quas ducatus Spoletani præses incusserat, excitarunt, quo facto cum non parum Romanæ Ecclesiæ jura invaderent, sacer cardinalium senatus cœptis eos desistere jussit [3].

11. *Tartari infideles irrumpunt in Polonos et Ruthenos.* — In Polonia religionis Christianæ hostes Lituani, Prutheni, Samogitæ, Polonos oppressere. At Lesko Niger crucis signa in speciem contra barbaros, ut ab Sede Apostolica obtinuerat, explicuit [4] : verum dein non in gentiles, sed in Conradum Masoviæ ducem movit. Sed Deus justus in Leskonem, qui turpissime religioni illuserat, et consecrata Christo arma sanguine Christiano fœdaverat, vindictam elludit : qui enim ob præclaras antea a se relatas victorias maximum apud omnes nomen tulerat, continuis postea cladibus acceptis infelix evasit ; ut posteris nunquam impune violari religionem exemplo esse possit. De quo hæc Longinus [5] : « Grandem dein Tartarorum invasionem, postremo pestem et epidemiam in universos grassantem ; item famem, agrorum, et frumentorum alluvionem, mortalitatem quadrupedum ; mordacitatem bestiarum, et luporum ; varias insuper plagas Dei, sibi invicem succedentes, pertulit : ut tam sibi quam posteris documento sit et fuerit, ne quis de cætero Deo et suæ religioni mentiatur et illudat ; et quod sine religione arma quantumcumque potentia non vincant. »

12. Quod vero ad cladem a Tartaris illatam attinet ; scribit auctor [6] ipsos fame stimulatos in Poloniam immenso numero, locustarum more, se effudisse, quamvis tunc omnia gelu, et nivibus rigerent : Sandomiriam, et Cracoviam frustra tentasse : deinde cum ex captivis Leskonem in Ungariam cum Griphina uxore fuga se subduxisse accepissent, licentius ad agendas prædas incubuisse. Tribuendum vero insigni miraculo, barbaros a duobus monasteriis, altero S. Crucis nuncupato, altero in quod ducissa Kinga Boleslai olim Cracoviensis ducis dicti Pudici uxor cum duabus germanis, Jolenta ducis Calissiensis, et Constantia Danielis Russiæ regis viduis relictis, aliisque pluribus Deo devotis virginibus, se receperat, immisso in Tartaros divinitus terrore abstinuisse. Tanta porro tunc illata vastitas fuit, ut præter senes, sacerdotes, lactentes trucidatos, apud civitatem

[1] Ms. Vallic. bibl. sig. lit. C. num. 25 et 79. — [2] Jord. Ms. Vall. sign. num. 1960. — [3] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 19.

[1] Jo. Vill. l. VII. c. 112. — [2] Wad. in Annal. Minor. tom. II. hoc anno. — [3] Ext. in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 49. — [4] Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an. — [5] Long. ubi sup. — [6] Ibid.

Waldimiriensem præda partita ad viginti millia et amplius virginum juvencularum numerus ascenderit.

13. Nec Poloni modo, sed etiam Rutheni, quamvis fœderati, irruptionis hujus Tartaricæ rabiem sensere : anno enim sequenti, ut scribit Longinus [1], cum palam iu eos grassari, quos in agendis in Polonia prædis armorum socios habuerant, duces prohiberent, venenis artibusque magicis flumina fontesque infecere : adeo ut pestis crudelissima Russorum magnam partem deleverit : ac justo Dei judicio, cum ii Christianis sacris imbuti ad Christianos exscindendos cum gentilibus arma conjunxissent. Qua vero ratione eam crearint luem Tartari, narrat auctor : « Corda, inquit, Christianorum hominum Polonorum ex-captivorum grege, quos pro sortilegiorum, divinationum, incantationum, et auguriorum officiis, quibus gens illa magnopere dedita est, peragendis plusquam centum numero occiderant, de cadaveribus occisorum extracta fortissimis venenis inebriant et inficiunt, et tam in profluentes et stagnantes aquas verubus et lignis in longum projectis, ut diutius durarent, imposita immergunt, a quibus aquæ infectæ adeo in Ruthenos, qui aquas illas quocumque usu contingebant, venenum et morbos vulgaverant, ut subito procumbentes, nullis antidotis profectum afferentibus relevati, occiderint. Sero tandem et plurimis per tabem in corpora ingesta consumptis, latens malum deprehensum est, et aquarum usus velut fatalis et pestifer a Ruthenis fastiditus ». Hæc sequenti anno contigere, quæ ne cœpta oratio abrumpatur, conjungenda visa sunt.

14. *Dux Wratislaviensis ab insectando episcopo desistit.* — Cæterum visum est divinum Numen memorata barbarorum irruptione Polonos principes plectere, qui insana violandi juris Ecclesiastici, et sacrarum expilandarum opum cupidine episcopos divexabant. Et quidem inter alios Wratislaviensem episcopum dux tanto furore est insectatus, ut Rathiboriam, in quam is perfugerat, exercitu cinxerit : impendentisque populo insonti calamitatis, miseratione episcopus exul permotus, illius iras satiare suo sanguine, quam Rathiboriensibus optime meritis exitium parare, potius ducens, ad ducis Wratislaviensis castra se contulit. Quo viso hostis repente divino nutu emollitus, Deum in ipsius ministro veneratus, procubuit in genua, ac veniam criminis supplex poposcit : quam insignem historiam his verbis narrat Longinus [2] : « Induit, inquit, vestes sacras, nonnullos quoque ex clero jubet amiciri eisdem : ac sic tiara et pontificalibus insigniis cum clero suo universo secum exulante, oppido egressus ad castra pergit, tyranni iras sævas supremo humilitatis genere placaturus. Cujus tyrannus viso a longe adventu, tanto metu divinitus perculsus est, ut de tabernaculo suo exiliens, in occursum pontificis ocius procurreret, et corruens pronus in terram quasi divinum aliquod Numen in episcopo videns, et in spem illius æternum Pontificem venerans, transgressionum suarum veniam precaretur. Quem Thomas episcopus ex terra elevans, omnem se illi prævaricationem transactam, dummodo in ea contritione et devotione persisteret, obortis lacrymis spondet indulturum. Et post flebiles amplexus, et oscula hinc inde utrinque præstita, proximam ædem beato Nicolao sacratam dux atque pontifex absque arbitris ingressi, longis et mutuis habitis tractatibus, his demum conditionibus, eoque pacto pax et reconciliatio, et omnium offensarum obliteratio convenit, ut Henricus dux Wratislaviensis castra, civitates, oppida, villas, decimas, et quascumque sortes Ecclesiasticas, quas occupaverat, Thomæ episcopo et suo clero redderet, et pro perceptis satisfactione condigna impensa, amplas libertates, et immunitates Ecclesiæ Wratislaviensi scelus commissum expiando conferret ». His consentit Michovias [1], additque : « Ea reconciliatione secuta, interdictum archiepiscopi Gnesnensis Jacobi Swinka sublatum est : in memoriam vero beneficii ac hospitalitatis Thomas episcopus Wratislaviensis, postulante Casimiro duce Oppoliensi, Ecclesiam S. Thomæ Cantuariensis in castro Rathiboriensi fundavit ».

15. Subdit, pluribus interjectis, memoratus auctor, sequenti anno ab Henrico duce ad expiandum in episcopo insectando crimen templum excitum : « Anno, inquit, Domini MCCLXXXVIII, Henricus IV dux Wratislaviensis Ecclesiam collegiatam S. Crucis in summo Wratislaviensi fundavit et erexit, certum prælatorum, canonicorum, et vicariorum numerum instituens, et unicuique munifice de suis introitibus largiens, per hoc divinæ majestatis iram placaturus, quam exiliando Thomam episcopum et clerum Wratislaviensem incurrerat, et vehementer offenderat ». Utinam Christiani principes ab invadendis opibus sacris abstinerent, injuriasque inflictas sacris administris Henrici exemplo delerent beneficiis, ne illi gravissima mala, in quæ concitata in se cælesti ultione præcipites ruunt, felicius averterent.

16. *S. Thomæ episcopi Herefordensis obitus et miracula.* — Susceptis tuendorum Ecclesiæ suæ jurium laboribus attritus S. Thomas episcopus Herefordensis, peregre ex Anglia profectus, ad immortalitatem hoc anno, ut observat card. Baronius [2], migravit. Cujus sanctitatis gloria maximis postea miraculis effloruit, ut narrat subjectis verbis Westmonasteriensis [3] : « Thomas de Catilupo quondam episcopus Herefordensis, qui pro causa Ecclesiæ suæ, ut dicitur, quam contra fratrem Joannem de Peccham de Ordine fratrum Minorum

[1] Long. ubi sup. — [2] Longin. Hist. Pol. l. VII. Michov. l. III. c. 6. Chromer. l. X.

[1] Michov. ibid. — [2] Baron. in Not. die XXI Octob. — [3] Westm. Flor. Hist. hoc an.

archiepiscopum Cantuariensem defendere proponebat, in partibus obiit transmarinis, cujus ossa in Ecclesia supradicta fuerunt tradita sepulturæ, miraculis cœpit coruscare; ita quod infra breve temporis spatium centum et sexaginta tria miracula pro illo fieri voluit Deus ». Describuntur fusius apud Surium [1] patrata illius ope miracula, ac virtutes insignes, quibus enituit, quarum majora tum explicuisse exempla refert auctor, cum in celsiore episcopatus fastigio collocatus esset: « Cum, inquit, Herefordensis Ecclesia suo esset orbata pastore, omnium votis electus anno Christi millesimo ducentesimo septuagesimo quinto episcopus consecratus est. Tum vero longe etiam magis quam antea factus est vigil ad curam, non segnis ad opus, suavis ad mores: major tum illi accessit cura pauperum, gestus et sermo humilior, in persecutionibus perferendis animus fortior, ad exsequendam justitiam censura severior, in precibus ferventior spiritus, ad præstandas eleemosynas perfectior benignitas et liberalitas; in proprio castigando corpore major rigor. Magna laboris instantia in eam incumbebat curam, ut Ecclesiæ jura tueretur, et quæ alii sibi præter jus fasque vindicarant, ab injustis possessoribus ablata Ecclesiæ restitueret. Ea causa cum gravis extitisset contentio propter Ecclesiæ Herefordensis jura, Romanum Pontificem adire decrevit, ut ab illo tantis molestiis opportuna remedia impetraret. Eo igitur tam longo et difficili itinere, non sine multo labore et corporis sui detrimento suscepto atque confecto, Romam venit, et a Martino Pontifice honorifice acceptus est: rebusque et negotiis, quorum causa eo venerat, pro voto expeditis, dum in patriam redire contendit, morbo oppressus apud Florentinos juxta Flasconis-Montem decessit e vita VI non. Octob., anno salutis millesimo ducentesimo octogesimo septimo.

17. « Interea sex diebus corpus ejus exanime servabatur, odorem spirans suavissimum, (insigni nimirum cultæ castitatis argumento, quam in eo Roberti Cantuariensis archiepiscopi, ac deinde cardinalis episcopi Portuensis testimonio enituisse ad miraculum Vitæ auctor affirmat): « Deinde caro ab ossibus separata in Ecclesia S. Severi honorifice sepulta est: ossa vero per tam longinqua terrarum ac maris spatia in Angliam ad sedem ejus apportata sunt. Cumque obviam illis venisset Gilbertus de Clara comes Gloverniæ, qui ob jura Ecclesiæ beatum virum fatigaverat, mox ab eis sanguis copiosissimus manavit, ita ut vasa, in quibus ferebantur, sanguine tincta viderentur. Id comes ille cernens, timore et horrore concussus, jura omnia Ecclesiæ restituit, et ob ea, quæ temere admiserat, egit pœnitentiam. Porro beatum episcopum Joannes papa XXII sanctorum Catalogo adscripsit et VI non. Octob. festum ejus solemniter celebrandum instituit ». At de memoria ejus consecrata sequenti tomo agetur. Pergit auctor: « Miracula vero, quæ post obitum ejus ad laudem et gloriam nominis sui perpetravit omnipotens Deus, in diversis Codicibus ejus loci, ubi sacra ejus ossa quiescunt, pene infinita reperit: in quibus fertur sexaginta mortuos excitasse, quadraginta et unum cæcos illuminasse, quinquaginta duos contractos sanasse, viginti et unum paralyticos restituisse, cæcis et mutis viginti tribus lumen et vocem reddidisse. In quodam ejus loci volumine legi annotata diversa miracula ejus quadringenta quinque et viginti, in variis curandis morbis divinitus declarata; præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen ».

18. *Martyrium puero illatum a Judæis Wesaliæ in Germania.* — Sanctissimo confessori Christi martyrem adjungimus, in quem Judæi conceptum in Christianum nomen animi virus, exercita immanissima carnificina, effuderunt. Wernherus enim puer ab iis in Christi Domini odium martyrio affectus Wesaliæ crudelissimisque suppliciis ab iis est laniatus: cujus corpus cum in cryptam a fugientibus perfidis projectum esset, noctu cælesti luce locus, in quo jacebat, a præsidiariis militibus radiare visus, quæsitumque sacrum pignus ac repertum est; e quo suavissimus odor efflabat, ut ex Ms. Codice narrat Surius [1], qui ubi exercita ab impiis Christi odio supplicia descripsit, subjicit [2]: « Nocte tulerunt corpus ejus, et per muros clam ascendentes, ut res nemini innotesceret, ad naves properarunt Moguntiam ituras: sed omnipotens Deus eorum callidos elusit conatus, ita ut tota nocte nonnisi unum milliare possent navigando conficere. Orto inde sole magno timore et tremore corripiuntur, cogitantque anxii, quomodo possint martyris corpusculum abscondere: neque enim ratio eis occurrit in aquas illud demergendi.

« Tandem conspiciunt prope Baccaracum cryptulam spinis et vepribus obsitam, ubi nunc conditum cernitur Willelmitarum cœnobium Windofdesbachium, atque in eam projecerunt martyris corpus et ocius abierunt. Sed Christus, id diu latere nolens, mox sua illic miracula declaravit: vigiles enim castrorum noctibus viderunt lucem illo loco. Quod cum illi admirarentur, indicarunt aliis: statimque repertum est corpus etiamnum suo tinctum sanguine adductumque est, ut solent cæsorum corpora, Baccaracum ad locum judicii. Comperta autem rei gestæ veritate, cum omnibus admirationi esset odor suavissimus a martyris corpore manans, tum etiam claritas nocturno visa tempore, summa devotione illatum est corpusculum in Sancti-Cuniberti sacellum, quod est in colle prope parochiam situm, atque ibi humatum est, vitta aurea capiti imposita, in virginitatis testimonium: porro capiti supposito pulvinari serico vio-

[1] Sur. tom. v. die II Oct. ex Anonym. auct.

[1] Apud Sur. tom. II. die XIX Apr. Novat. cent. XIII. col. 1283. — [2] Sur. tom. II. die XIX Apr.

lis impleto. Additum est ad caput linteum serico ornatum in signum innocentiæ et sanctitatis ejus, atque etiam instrumentum laboris sui. Denique monumentum ejus, ut solet sanctorum, aliquantisper eminebat supra terram, et corpusculum ejus reverenter inclusum est in sarcophago cedrino, quod positum est in querno sarcophago solidissimo fortissimis seris munito ». Et infra : « Cum hæc ita peracta essent, omnipotens Deus illico sanctum puerum magnis et stupendis illustravit miraculis, cæcis visus, surdis auditus, claudis gressus, mutis loquela, aridis, paralyticis, luscis, et quibuslibet aliis male affectis sanitas, et mortuis vita restituta est : imo vero usque in præsens multifaria per martyrem suum Christus miracula, operatur. Passus est sanctus puer, an. Christi MCCLXXXVII, XIII kal. Maii ». At Henricus[1] Stero illius martyrium in annum sequentem conjicit. De hoc vero Chronicon Colmariense [2] tradit, ea de causa quadraginta Judæos, et eo amplius, cæsos a Christianis; reque ad Rodulphum delata, supremum rabbinum in vincula conjectum, ad quem redimendum Judæos viginti marcharum millia in Rodulphi sinum effudisse, cumque auri fulgore perstrictum, Christianos Weselienses et Popardienses duobus millibus marcharum mulctasse (1).

[1] Henr. Stero in Annal. — [2] Chron. Dominic. Colm. par. alt.

(1) Nulla rerum majoris momenti novitate annus memorabilis celebrem apud posteros famam ex Conciliis provincialibus intra ejus spatium habitis obtinebit. In editione quidem Veneto-Labbeana omnium primum legitur Exoniense a Petro Quivil episcopo Exonii hoc anno celebratum, et die XVI kal. Maii absolutum. Sed Diœcesanam hanc fuisse Synodum satis constat. Quadam tamen in ea occurrunt, quæ nosse studiosis rerum Ecclesiasticarum accidit jucunde. In capite de baptismo injungitur parochis ut curent infantes ad Ecclesiam parochialem diebus sabbati ante Pascha, et ante Pentecosten baptizandos deferri, *cessante* tamen *cujuscumque periculi suspicione*. An ergo omnes per annum nati infantes diebus illis baptizandi reservabantur? in capite de Pœnitentia mandatum est sacerdotibus ut confessos de impudico crimine interrogent unum cum sacerdote, vel diacono, aut subdiacono, aut cum consanguineo, vel affini id commiserint. Monentur insuper, ut *majora*, et *notiora* peccata ad destinatum *Pœnitentiarium* absolvenda transmittant, datisque ad illum litteris *causam delicti et circumstantias ipsius continentibus;* vicissim autem pœnitentiarius litteras tradat pœnitenti absolutionem, et *pœnitentiæ* a se impositæ *modum* testantes. In capite de Extrema Unctione cum pervagatum esset in vulgus ægrotos sacro oleo inunctos nefas esse deinceps sive terram nudis pedibus tangere, sive maritali copula cum conjuge jungi; perniciosam hanc persuasionem vel *hæresim* sanæ doctrinæ expositione depelli præceptum est. Denique cap. 29, statutum ut vicarii et rectores Ecclesiarum in commodum indigentium clericorum de *beneficiis aquæ benedictæ* disponant. Erant autem beneficia illa piæ fidelium largitiones obvenientes clerico ad id destinato, qui delata ab Ecclesia aqua consecrata domos fidelium id exposcentium lustrabat; eodem fere more quo apud nos quotannis fidelium domus lustrali aqua sacerdotibus expiantur. Vide Duchangium V. *Aqua Benedicta.*

Succedit Concilium Rhemense provinciale, cui Petus Bardet Rhemensis archiepiscopus assidentibus suffraganeis septem præfuit in causa dissidii quod mendicantes monachos inter et episcopos ejus Provinciæ intercesserat occasione Privilegii cujusdam a Martino Mendicantibus illis concesso quoad confessiones audiendas, et exomologesim faciendam Habita fuit die prima Octobris anni MCCLXXXVII.

Tertia venit Synodus Herbipolensis quam ex Patribus provinciæ Moguntinæ, Coloniensis, Saltzburgensis, et Viennensis Joannes Apostolicæ Sedis legatus Herbipoli die XVIII Martii, seu feria tertia post Dominicam *Lætare Jerusalem*, anno II Honorii celebravit. Hujus sunt canones 42 ad varia disciplinæ capita pertinentia, in quibus nihil novi præter id unum occurrit, indulgentiam nempe dierum decem iis, qui obvium habentes sacerdotem sacram Eucharistiam ad infirmum gestantem genuflexi et corde dolentes venerantur, ac ter orationem Dominicam, cum salutatione B. V. recitantes. In hoc Concilio cum legatus Apostolicæ Sedis pro solutione quartæ partis proventuum Ecclesiasticorum per quadriennium instaret vehementer, Probus Tullensis episcopus audacter restitit, atque appellatione interposita id egit, ne quid decerneretur. Id tamen in perniciem ejusdem episcopi recidit; ab episcopatu enim depositus in *pristinum saccum* (assumptus enim erat ex Ordine Minorum) *est reversus*, ait Joannes Vitoduranus in Chronico ab Eccardo tom. I Histor. med. Ævi vulgato.

Quartum venit Concilium Mediolanense hoc pariter anno in metropolitana S. Theclæ Basilica celebratum præside Othone archiepiscopo et suffraganeis octo. Cl. Muratorius Rer. Italic. tom. IV Synodi hujus canones dedit quibus nihil novi statutum est, nihilque in iis occurrit quod in aliis per eam ætatem Synodis non legitur.

Concilio huic Muratorius attexuit Constitutiones *Guifredi tituli S. Mauritii* presbyteri cardinalis Apostolicæ Sedis legati, quas legatus ille edidit in Laudensi Concilio, assidentibus episcopis provinciæ Longobardiæ undecim. His constitutionibus titulum hunc ex Ms. præfigit : *Incipiunt Constitutiones domini Cælestini legati in Lombardia.* Ambigua hæc et obscura arbitratur Muratorius; neque enim cohærere inter se existimat titulum hunc cum nomine legati, qui in Præfatione harum Constitutionum exprimitur. In titulo enim est *Cælestinus*, in Præfatione vero *Gaufridus*. Suspicatur tamen deberi ista Gaufrido Bardo, qui per hos annos Romana purpura fulgebat, absumptusque morbo, qui Romæ sævüt post funus Honorii IV. Sed virum doctissimum falli mihi plane exploratum est; Gaufridus enim iste, Apostolicæ Sedis legatus per Insubriam, idem est Guifredus tituli S. Marci legatione per Insubriam a Gregorio IX donatus. Item vero anno MCCXXXVII vel circiter ad episcopatum Sabinensem promotus, dein sub nomine Cælestini IV Romanam cathedram ascendit; hinc titulus *Constitutiones domini Cælestini.* Mendum tamen irrepsit in titulum cardinalitium Guifredi; neque enim presbyterum cardinalem tituli S. Mauritii agebat, cum nullus fuerit S. Mauritii titulus cardinalitius; sed potius cardinalis erat tituli S. Marci. Cum pro more ejus ætatis tituli hujus nomen prima tantum littera indicaretur, imperitus amanuensis legendum censuit *S. Mauritii* pro *S. Marci*. Concilium hoc Laudense non anno quidem MCCLXXXVII, sed forte anno MCCXXVII celebratum fuit. MANSI.

NICOLAI IV ANNUS 1. — CHRISTI 1288.

1. *Nicolaus IV papa electus Encyclicas dat litteras.* — Datus est Christiano orbi pastor Hieronymus Asculanus card. episcopus Prænestinus anno Christi millesimo ducentesimo octuagesimo octavo, Indictione prima. Cum enim defuncto Honorio papa sacer cardinalium senatus, in palatio Pontificio apud S. Sabinam coactus esset, ingravescente aeris intemperie, plures ex iisdem cardinalibus adversa valetudine tentati sunt, ac nonnulli morbi gravitati succubuere [1]. Quam ob causam dissoluto conventu, ad colligendas puriores auras purpurati patres discessere : qua de re Ptolemæus Lucensis hæc tradit [2] : « Recluserunt se cardinales in S. Sabina : et quia in æstate locus infirmus erat, multi cardinales infirmati sunt ibidem et mortui circa sex cardinales vel septem, inter quos fuit dominus Jordanus de Ursinis, dominus comes de Mediolano, dominus Hugo Anglicus, dominus Gervasius Andegavensis, et decanus Pisanus, et dominus Antonius. Inde omnes redierunt ad propria ». Hieronymus vero in loco perstitit [3] incolumis, quem aiunt [4] ad depellendam aeris gravitatem, ea arte usum, ut ardente licet medio æstu, plures ignes toto palatio excitari juberet, ut si qua aeri inesset labes, flammis purgaretur. Sedata vero hyemis frigoribus epidemia, reversi cardinales, conspirantibus omnium voluntatibus, Hieronymum, quem nonnulli Joannem perperam vocant, elegerunt. Qui grati animi ergo in Nicolaum Tertium, a quo cardinalium collegio ascitus fuerat, Nicolai IX nomen accepit : atque ipso festo Cathedræ S. Petri, nimirum VIII kal. Martii in Petri Sede collocatum docent Martinus Polonus [1], Bernardus [2], Joannes Villanus [3], et alii. Verum in Nicolai subjectis litteris Dominica prima Quadragesimæ renuntiatum legitur; quamvis errorem in numerum irrepsisse putem, ut vice primæ secunda legenda sit, qua eo anno Cathedræ S. Petri festum recurrebat : de quo ad apices papales evecto hæc Jordanus, paucis multa complexus, scribit [4] : « Nicolaus natione Marchianus de Asculo ». Et infra : « Hic vocatus est Hieronymus, magnus litteratus, et valde religiosus. Factus fuit generalis Minorum, demum episcopus Penestrinus, postea papa. Ad cardinalatum promovit dominum Neapoleonem, dominum Petrum de Columna, generalem Minorum fratrem Matthæum de Aquasparta, fratrem Hugonem magistrum in theologia Ordinis Prædicatorum. Dominus autem Hieronymus cum esset cardinalis, imminente electione summi Pontificis, clausis cardinalibus in S. Sabina post mortem Honorii, cæteris propter infirmitatem locum fugientibus, solus ibi remansit et sanus (1) ».

2. Quod ad gesta ab eo ante Pontificatum attinet; missum a Gregorio X ad Græcos in obsequium Romanæ Ecclesiæ pelliciendos, strenuamque ope-

[1] Longin. Hist. Pol. l. VII. hoc an. — [2] Ptol. Luc. et alii Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 19. — [3] Jord. Ms. Val. sign. num. 1960. — [4] Wading. in Annal.

[1] Mart. Pol. l. IV. — [2] Bern. in Chr. Rom. Pont. — [3] Jo. Vill. l. VII. c. 118. — [4] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

(1) De anno mense et die, quo Nicolaus in Pontificem Romanum renuntiatus fuit, certa et rata habeo omnia quæ ab annalista diligenter relata sunt. Superest de die, qua Romanam coronam assumpsit, disquiramus. P. Franciscus Pagius in Breviario nonnisi per conjecturam suspicatur eamdem ipsam electionis et coronationis diem fuisse ; cujus ego suspicionem certiorem esse judico, ex ea præsertim conjectura, quod Joannes Iperius auctor Chronici S. Bertini, qui tunc in vivis agebat, asserat per errorem Honorium IV eadem ipsa die electum et coronatum fuisse. Exciderunt hæc viro illi per oscitantiam, quæ enim de Nicolao scribenda illi fuerant, imprudens, et aliud cogitans Honorio attribuit. Hinc ergo fit ut æqualis hujus scriptoris testimonio constet Nicolaum qua die renuntiatus fuit Pontifex, eadem pariter et coronam obtinuisset.

Quo anno in cathedram ascendit eodem et cardinales sex renuntiavit. Id vero factum *Reate, in æstate ejus anni*, docet auctor Memorialis Potestatum Regiensium, quod de pervigilio Pentecostes intelligendum esse notat Martinus Fuldensis in Chronico vulgato ab Eccardo Historic. Med. Ævi tom. II.

Denique quod annalista num. 7 ex Enrico Rebdorfio notat de recusata scilicet bis dignitate a Nicolao, ac tertio tandem nonnisi invito et reluctante admissa, hæc pariter asseruit Joannes Vitoduranus, qui Chronicum suum anno MCCCXLVIII absolvit, et Martinus minorita qui ad annum usque MCCCXLVI Historiam suam perduxit, vulgatam ab Eccardo Hist. Medii Ævi, tom. I. MANSI.

ram ad Ecclesiarum conjunctionem redintegrandam navasse, tum Pontificiæ, tum Michaelis Palæologi et Andronici imperatorum litteræ suis ante locis allatæ, atque etiam aliæ a nobis inferius adducendæ testantur, interfuisseque celeberrimæ Synodo Constantinopoli celebratæ, in qua schisma vetus a Patribus Græcis damnatum est, atque una cum aliis archiepiscopus Bulgarorum orthodoxum dogma ac Petri primatum est professus. Porro Nicolaus, tum Hieronymus de Asculo vocatus, adeo egregie theologicis disciplinis perpolitus, et morum sanctitate magnæ conjuncta prudentiæ excultus fuerat, ut apud Minoritas summas dignitates gesserit, atque a Pontificibus, ut vidimus, ad conciliandam pacem Philippum inter Francorum Alfonsumque Castellæ et Legionis reges adhibitus fuerit : deinde cardinalis S. Pudentianæ creatus : tum ad episcopatum Prænestinum traductus, demum ad summum Pontificatum evectus, cujus muneris curas invitum se suscepisse in Encyclicis litteris ad præsules principesque datis profitetur [1].

3. « Nicolaus, etc.

« Judicia Dei abyssus multa, nulli comprehensibilia, nulli nota. Quis enim novit cæli ordinem, ut supernarum dispositionum videat prædestinationes occultas? Aut quis ponere potest rationem ejus in terra, ut ante humana corda talium secretorum causas aperiat ; vel supernorum judiciorum mysteria considerando discutiat, manifestetque loquendo? Hæc utique in hac vita positus facere nullus potest. Ante hominem namque carne circumdatum labor est ista cognoscere, donec in Domini sanctuarium, in quo sunt omnia consilia super filios hominum, ergastulo corporis absolutus introeat, ibique non solum præsentia, sed etiam novissima intelligat et cognoscat. Horum quidem consideratio, miranda nimirum, stupenda pariter et tremenda, nos nec immerito admiratione sollicitat, mentemque nostram ingestione stuporis hebetat, concutitque timore.

« Miramur etenim, non absque timoris magnitudine ac terroris, qua divini dispositione judicii, nobis non indigne terribilis, contra electum et firmatum nostrum salutis contemplatione propositum, totiens et demum tantam immutationem receperit status noster. Elegeramus namque ab olim, postquam ad hoc nobis Dominus tribuit intellectum, abjecti esse in domo Domini, et sanctæ contemplationi vacando, sedere ad pedes ipsius, audituri verba cælica cum Maria, cum illa partem testimonio ipsius Domini optimam eligentes, ne impliciti mundi turbinibus cum Martha erga plurima turbaremur. Propter quod a nostræ juventutis auspiciis Ordinem fratrum Minorum intravimus, ut in humilitate spiritus Deo spiritui serviremus, cum tantæ abjectionis et paupertatis professoribus pauperes et abjecti. Dumque per hæc ad Rachelis obtinenda consortia solido inhiaremus proposito, plenis suspiraremus affectibus, Liam lippis oculis experimur nobis expositam pro Rachele, primum in ipso etiam Ordine frequenter orbis prædictæ partis integritate direpta ; et ea postmodum per occupationes diversas, quas habuimus necesse subire, quasi prorsus adempta. Occupati namque fuimus ex obedientiæ debito in variis ministeriis dicti Ordinis, et demum in ministri generalis officio, quæ non absque laboriosis inquietudinibus gessimus in eodem.

4. « Subsequenter ad dignitatem cardinalatus in sacerdotii gradu per Apostolicam Sedem assumpti, dum absentes, et inscii aliquid de hoc agi, reformandæ concordiæ inter claræ memoriæ Philippum Francorum et Alfonsum Hispaniæ reges de mandato Sedis ipsius in ultramontanis partibus vacaremus : deinde præfecti sumus per Sedem eamdem in episcopum Ecclesiæ Penestrinæ. Novissime vero fratrum nostrorum electione concordi vocati, et instantia importuna coacti, ad summi Apostolatus sarcinam subeundam, prout series subscripta describit, ut proinde vos illarum processus et ordo non lateant ; sed et causæ admirationis, stuporis et timoris hujusmodi ad humiliationem nostram apertius innotescant.

5. « Felicis siquidem recordationis Honorio papa IV prædecessore nostro, ut Domino placuit, ab hac luce subtracto, ejusque corpore cum exsequiarum solemnitate debita tumulato, nos tunc, ut prætangitur, episcopus Penestrinus cum fratribus nostris aliis in curia Romana præsentibus, in palatio S. Sabinæ de Urbe, in quo prædecessor ipse resederat, concordi voluntate convenimus, substitutioni Romani Pontificis solliciti vacaturi. Circa quod licet impedimenta varia, et præcipue diversarum et prolixarum infirmitatum angustia, quæ quamplures de ipsorum fratrum collegio vexavere diutius, et proh dolor! nonnullos etiam subtraxerunt, aliquamdiu conatibus nostris obstiterint ; demum tamen in I. (II.) Dominica præsentis Quadragesimæ, nobis et reliquis fratribus tempore ipso præsentibus convenientibus in palatio supradicto, electa concorditer via scrutinii, et uno tantum facto publicatoque scrutinio, illo qui concordiam in sublimibus suis facit, ut supponit devota credulitas, assistente tanta finaliter in votis eorumdem fratrum est inventa concordia, quod de ipsorum omnium unanimi voluntate ad conscendendam Petri cathedram secuta est de humilitate nostra concors electio et communi ; fratribus ipsis instantibus importune, ut electioni consentiremus eidem.

6. « In quo admirationis magnitudine redditi, nec immerito, sumus attoniti, stupor nostrum animum hebetavit, et timor pariter tremorque concussit. Numquid enim non admiratione dignum, quod sic sumus præter, imo contra prædictum nostrum tam salubre ordinatumque propositum a desiderio quietis optatæ fraudati? Nam

[1] Nicol. l. I. Ep. I. Extat etiam in Formular. Mar. Ebuli Ms. archiv. Vatic. pag. 24. num. 149.

licet pastorale taliter indictum officium præmissam Mariæ partem a se nequaquam abjiciat, quin potius contemplationi devotæ vacare, ac instructioni divinæ ferventer insistere assiduitate intenta deposcat; verendum tamen, ne sollicitudo connexa, eidem totius orbis curas innumeras et immensas indicens, devotionem Mariæ præpedial, et secretum quietæ mentis deserere persæpe compellat, nec ad eam redeundi facile sit facultas. Nonne insuper stupore non vacuum, quod inter tot et tantas eorumdem fratrum personas, vitæ ac famæ claritate pollentes, virtutibus redimitas, abundantes ad hæc utilium sufficientia meritorum in præsidendo Apostolico culmini, nostra indignitas, existimatione nostra merito postponenda, occulta Dei et pavenda nobis dignatione præfertur? Nonne dum injuncti oneris molem attendimus, et nostram insufficientiam comparamus, digne invalescit timor et tremor, ne sic premat, quod opprimat; sic opprimat quod portantis debilitas molis ejus immensitati succumbat? Nonne timendum iterum et tremendum, si summi Judicis severitas attendatur et attente pensetur, quod si rationem de talentis creditis exacturus veniat, nec ea inveniat in sibi gratum numerum excrevisse, servum a bono torpentem opere quam severissime judicabit?

7. « Hæc et alia plura, quæ prolixitatis vitandæ gratia subticet sermo succintus, debilitatem nostram subducendam ab onere nostræ insufficientiæ imperfectum a subeundo totius mundi spirituali regimine difficultatis inexistimabilis compescendum, adeo efficaciter suggerebant, quod eorumdem fratrum importunitati diversarum excusationum obicem opponendo, qua potuimus reluctatione restitimus, aperte negantes electioni præmissæ præstare consensum, et tam ipsi, quam juri nobis ea quæsito renuntiantes expresse. Verum fratres iidem nostræ resistentiæ instantius obviantes, electione nihilominus repetita concordi, ut ei consentiremus, et instítere ferventius, et in virtute obedientiæ injunxerunt ». Cæterum ne quis existimet hæc a novo Pontifice per simulationem jactata fuisse, Henrici Rebdorfi [1], qui proximo sæculo scripsit, verba subjicimus : « Nicolaus IV, de Ordine fratrum Minorum, doctor theologiæ, anno Domini MCCLXXXVIII electus, sedit annis quinque : et bis electus cum lacrymis resignavit; tertio compulsus ab omnibus cardinalibus acquievit ». Pergit Pontifex : « Nos vero licet ex nostrorum defectuum conscientia diffidentes, confidentes tamen de illius omnipotentia, qui non solum eosdem sufficit supplere defectus, sed potens est facere gratiam abundare; quanquam ad hoc nobis nequaquam merita suppetant, utinam demerita non obsistant, per fratres eosdem, nostris excusationibus non admissis; ne sub obedientia nutriti diutius eam contemnere pertinaciter et mundi graviter guerrarum multiplicatione divulsi, Terræque Sanctæ quasi omni auxilio destitutæ pericula differendo provisionem Ecclesiæ negligere censeremur; tandem acquievimus eorumdem fratrum instantiæ, ipsorum urgente præcepto; collaque debilia jugo submisimus Apostolicæ servitutis, præstantes electioni, ut præmittitur, iteratæ consensum, anxiato et humiliato spiritu supplicando, ut ille qui nos jugum idem subire concessit, sic ad ipsum portandum debilitatem nostram robore fulciat, sic ipsum nobis faciat sua levigatione portabile, quod non contingat nos in ejus exercitio ex nostra infirmitate deficere, sed ita ex sua virtute proficere, quod exinde in nobis et populo curæ nostræ commisso ad laudem sui nominis fructum referamus optatum.

8. « Quia vero ex indignitatis nostræ consideratione patenter advertimus, nos nequaquam ad hæc obtinenda sufficere, orationum vestrarum suffragia humiliter imploramus, universitatem vestram attente rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, quatenus frequenter preces porrigatis devotas et humiles in excelsa, et per religiosos ac alios vestræ ditionis porrigi suggeratis, suppliciter postulantes a Domino, ut ipse de suæ misericordiæ abundantia, et petita concedat, et adjiciat quod petitio non præsumit : sicque super nos suum vultum illuminet, ut cognoscentes in terra viam suam, ipso præstante, qui potest, in nobis et subditis devia devitemus, nostros et ipsorum actus ita in suorum mandatorum semitas dirigamus, quod de suæ pietatis affluentia mereamur dilecta ejus tabernacula introire, cæli civium futuri concives, et cum eis æternæ gloriæ participio fruituri. Vos quoque, fratres et filii, quos divina gratia in partem sollicitudinis evocavit, sic studeatis diligentes cooperatores existere, sic in vestris plebibus commissas vobis partes implere, quod nobis onere vestra cooperatione partito sit levius, vobisque proinde non solum præmium æternæ retributionis obveniat, sed et favor interim Apostolicæ Sedis accrescat, quam vobis, quantum cum Deo poterimus, exhibere proponimus, ac vestra et Ecclesiarum vestrarum commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteritis, favorabiliter promovere. Dat. Laterani VII kalend. Martii, Pontificatus nostri an. I ».

9. Christiani etiam orbis reges et principes, de Pontificiis acceptis insignibus certiores factos, præceptis optimis erudivit, atque officiis est prosecutus, et inter alios hæc Philippo Francorum regi scripta [1] : « Obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus prudenter attendens, quod datum est tibi divinitus in orbe pro non modica parte judicium, justitiam diligas, et eam omnibus tuæ ditioni subjectis, non omissa tamen clementia, diligenter observes : hujusmodi enim columnis firmissimis stabiliuntur imperia, regna firmantur,

[1] Rebdorfi in Annal.

[1] Ext. in Formul. Mar. Ebuli. pag. 25. num. 15.

muniuntur principes, et communiti lætantur statu pacifico principatus. Ecclesiam insuper matrem tuam, et præsidentes eidem, cæterasque personas Ecclesiasticas Creatoris et Redemptoris nostri ministros, imo in eis ipsum, per quem regnas et regis solo solerter honorans, eas regio favore in suis libertatibus et juribus aliis protegas et defendas. In talibus, fili charissime, primitias tuæ juventutis exerceas : in his laudabilis memoriæ prædecessores tuos non solum imitari, sed excedere studeas : quin etiam teipsum virtutum successivis augmentis, velut de virtute in virtutem progrediens, superare ; de nobis spem certam et fiduciam habiturus, quod tuam et regni tui prosperitatem paterno zelantes affectu, eam conservare proponimus, et facultate succedente, quantum cum Deo poterimus, favorabiliter ampliare ».

10. *Alfonsum Aragonium et Siculos rebelles monet Nicolaus ; Caroli captivi defensionem suscipit.* — Suscepta igitur Ecclesiæ administratione Nicolaus, ad componendas res Siculas, e quibus tot mala in Christianam rempublicam redundarant, ac majora in dies emersura timebantur, Pontificias curas admovit ; ac primum antequam meritam in Siculos sententiam ferret, solemni eos ritu die Cœnæ Domini admonuit [1], ut ad Romanæ Ecclesiæ obsequium redirent.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Licet hactenus contra Jacobum natum quondam Petri olim regis Aragonum, exigentibus culpis suis, varii per Apostolicam Sedem habiti sint processus ; nos tamen intendentes in hujusmodi nostræ promotionis initiis experiri, utrum aliqua scintilla devotionis remanserit in eodem, et processus ipsos in suo robore permanere volentes, prædictum Jacobum ac etiam Siculos in rebellionis spiritu persistentes, præsente hac fidelium multitudine copiosa monemus, ut iidem Jacobus et Siculi, sibi salubriter consulentes, ad nostra et Ecclesiæ Romanæ mandata redire procurent, super commissis ab eis contra Ecclesiam prædictam excessibus et offensis nostris, et ejusdem Ecclesiæ beneplacitis et præceptis humiliter et efficaciter parituri. Alioquin contra præfatos Jacobum et Siculos, prout contumacia eorum exegerit, et expedire viderimus, spiritualiter et temporaliter, actore Domino, procedemus.

« Ut autem hujusmodi noster processus ad communem omnium notitiam deducatur, chartas sive membranas, processum continentes eumdem, in præsentis Basilicæ S. Joannis Lateranensis appendi, vel affigi ostiis seu superliminaribus faciemus, quæ processum ipsum suo quasi sonoro præconio, et patulo indicio publicabunt ; ita quod iidem Jacobus et Siculi nullam postea possint excusationem prætendere, quod ad eos talis processus non pervenerit, vel quod ignorarint eumdem, cum non sit verisimile quoad ipsos remanere incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Actum Laterani in Basilica supradicta in die Cœnæ Domini, Pontificatus nostri anno I ».

[1] Lib. I. Ep. cur. I.

11. Respuebant Ecclesiæ imperiis se submittere Siculi, cum affulgente sacro Pentecostes die iterum Nicolaus ipsos et Jacobum, servato judiciario ordine, proposito publico edicto ad officium provocavit [1], et recurrentem S. Michaeli sacrum diem peremptorium constituit : ac si perstarent in contumacia, legum severitatem objecit. Tractatum antea fuerat de vindicando in libertatem Salernitano principe, atque in nonnullas leges Eduardi Anglorum regis opera cum Alfonso et Jacobo conventum erat : quæ cum in ipsius Caroli capti et Ecclesiæ opprobrium ac damnum redundarent, eas Honorius Apostolica auctoritate convulserat, iterumque cardinalium senatus vacante Sede propositas, ut abhorrentes ab æquitate repudiarat [2]. Postea consultus Nicolaus easdem repulit, quidve a prædecessore gestum esset, regi Francorum [3], Joanni tit. S. Cæciliæ presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato [4], ac Mariæ [5] Caroli uxori [6] viri desiderio confectæ significavit : tum ad æquiores concordiæ leges referendas illius interpretem Eduardum Anglorum regem sollicitavit.

12. Urgebant de liberando Carolo cœptum tractatum una cum Eduardo apud Alfonsum Apostolici memorati nuntii Bonifacius Ravennatium, et Petrus Montis-Regalis archiepiscopi : quos tamen non gestarum bene suarum partium Nicolaus perstrinxit [7] ob non patefactas cardinalium collegio, vacante Sede, iniquas conditiones, quibus de laxando e vinculis Carolo agitabatur : iisdemque ac Raynerio Prædicatorum familiæ religioso viro, quem ipsis in munere socium adjunxerat, imperavit [8] ut judicium apud subsellia Apostolica intenderent Alfonso, quem flectere ad officium his litteris pertentavit [9].

« Nobili viro Alfonso nato quondam Petri olim regis Aragonum, spiritum consilii sanioris.

« Si graves et enormes excessus, atroces injurias et offensas multiplices, quas quondam Petrus olim rex Aragonum pater tuus, divina et Apostolicæ Sedis reverentia prorsus abjecta, in salutis propriæ molitus dispendium, suique nominis, quod cautius custodiri debuerat, derogationem non modicam, animatus contra Romanam Ecclesiam, matrem cunctorum fidelium et magistram, illicitis ausibus perpetrare, sibique irrogare præsumpserat, insulam occupando Siciliæ ; ac partem regni Siciliæ alteram ad jus et dominium ejusdem Ecclesiæ pertinentes, quas claræ memoriæ Carolus rex Siciliæ ab eadem Ecclesia tenebat in

[1] Eod. l. I. Ep. XXX. — [2] Ep. LVI. — [3] Ep. II. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ep. IV. — [6] Ep. LVI, LVII, LVIII. — [7] Ep. III. — [8] Ep. VII et VIII. — [9] Ep. VI. Extant etiam apud Surit. ind. l. II.

feudum, validis impugnando conatibus, et in diversis aliis ejusdem regni partibus statum Ecclesiæ memoratæ pacificum quamplurimum perturbando; quosque tu et Jacobus filii et Constantia mater tui, jam dicto Petro sublato de medio, ejus inconsulte sectando vestigia, commisistis prædictis fratre et matre insulam detinentibus, partemque alteram impugnantibus supradictas, teque in illis impendendo consilium, auxilium et favorem; velimus enarrare per singula, et seriosis aperire sermonibus, longum esset, ingensque audientibus tædium generaret. Sed tu ex quo potissime jam dictam perturbas Ecclesiam, ipsius mentem vehementer amaricas, eamque in intimis dure pungis, quod charissimum in Christo filium nostrum Carolum claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ primogenitum, magnum utique ipsius vassallum Ecclesiæ, suumque fidelissimum filium et devotum, virum utique injuste detentum, et quod eum in prœlio justo captum ac regnum juraque paterna debite ac legitime defendenlem, non invadentem tuam vel tuorum terram, non occupantem aliqua tua vel ipsorum jura vel bona, nec alias tibi vel eis injuriam inferentem; sed a quibusdam more quasi piratico interceptum carceralibus vinculis detines alligatum in divinæ majestatis offensam, grande tuæ famæ salutisque dispendium, et grave scandalum totius pæne populi Christiani.

13. « Quia igitur tot et tantos excessus pati æquanimiter, urgente nos conscientia, non possumus nec debemus, nobilitatem tuam præsentium tenore monemus, ut præfatum primogenitum, sublato difficultatis obstaculo, plenæ restituas libertati, nullumque præfato Jacobo fratri tuo, vel alii, seu aliis quibuscumque in insula et regno prædictis, Ecclesiam quomodolibet impugnantibus vel turbantibus supradictam, impendas per te, vel per alium, seu alios favorem, consilium vel auxilium publicum vel occultum : et nihilominus infra sex menses a receptione præsentium computandos, compareas peremptorie coram nobis, nostris et ejusdem Ecclesiæ mandatis et beneplacitis super præmissis humiliter et efficaciter pariturus. Alioquin non ignorare te volumus, quod contra te spiritualiter et temporaliter, prout qualitas facti suaserit, et expedire viderimus, procedemus; quodque propter præmissam monitionem nostram vel aliquam citationem emissam, seu etiam emittendam, ut certo tempore coram nobis compareas super præmissis nostris et Ecclesiæ beneplacitis pariturus, sive infra ipsum tempus curaveris, seu renueris, aut distuleris comparere, non intendimus contra te, tuosque fautores, seu adjutores processus spirituales seu temporales omittere vel differre, aut omitti facere vel differri, qui per nos vel per alios occurrerint, seu apparuerint faciendi. Dat. Romæ apud S. Petrum id. Martii, Pontificatus nostri anno I ».

14. *Legati Aragonii ad Sedem Apostolicam.* — Cum vero Alfonsus supplex flagitaret, oratores suos a Pontifice audiri, seque obtemperaturum præ se ferret, Nicolaus eorum securitati cavendum Apostolico Diplomate censuit, atque ad Carolum Valesium, qui Aragonii regni titulo fuerat a Martino insignitus, scripsit[1], ne obicem poneret, quo in Alfonsum, si non pareret, excusatio omnis adimi posset : eoque argumento ad Francorum [2] et Balearum [3] reges, Joannem tit. S. Cæciliæ presbyterum card. A. S. L.[4] Carolum II tum[5] Provinciæ præsidem[6], atque omnes archiepiscopos, episcopos[7], abbates, comites, marchiones, urbiumque magistratus scriptum est. Accessisse illos demum ad Sedem Apostolicam extremo anno, ac pluribus Alfonsum purgare ac Pontifici conciliare nisos, refert Jordanus[8], ac præcipua orationis ipsorum capita, et responsa Apostolica, his verbis subjicit : « Circa Natale Domini venerunt ad curiam nuntii Aragonum et Siciliæ in consistorio excusantes Alfonsum : quod nuntios post patris obitum ad Romanam curiam non misisset, quia tunc transire non poterant propter guerras. Secundo dicebant eum innoxium, et in nullo conscium factis paternis. Tertio asseverabant eum diu ante mortem patris regni possessionem habuisse, et ideo petebat pacifice sibi dimitti. Quarto se ad servitium Ecclesiæ offerebat. De primo papa non curavit. Ad secundum respondit : Placeret nobis multum quod esset innocens : sed contrarium ostendit, mittens continue in terras Siciliæ gentem suam. Item non sinebat interdictum papæ in regno illo servari, et quod regis Majoricarum Ecclesiæ adjutoris occupaverat terras. Item detinet principem Salerni innocentem; et quod in regno Aragoniæ nullum jus habebat, sed Carolus frater regis Franciæ. Parati tamen sumus, si venerit, eum audire, et exhibere justitiæ complementum. Pro Siculis autem dixerunt, quod multum fuerant a Francis oppressi, et quod intendebant eos curialiter licentiare de Sicilia : sed aliqui maligni in eos egerunt crudelia, quod bonis viris displicuit : et Constantiam excusabant, quod oportuerat eam sequi virum suum : sic autem rogabat, ut vocatum a Siculis filium coronaret. Quibus verbis papa aurem non præbuit : de concordia tractant ».

15. Duriores illius leges propositas ab Aragonis Pontifex non admisit, Philippoque regis Francorum idibus Septembris ad biennium decimam concessit[9], ut fratrem armorum vi in regnum Aragoniæ induceret : iterumque VII kal. Octobris Galliarum et aliarum provinciarum decimas Ecclesiasticas ad triennium contulit[10]. Cujus impendentis difficilis belli metus Alfonsum adducere potuit, ut Carolum e carcere educeret, cum Eduardus maxime ad id deprecator accederet.

16. *Liberatur Carolus a captivitate iniquis*

[1] Ext. in Ms Vall. sign lit. B. num. 12. pag. 386. — [2] Lib. I. Ep. LXIX. — [3] Ibid. — [4] Ep. LXX — [5] Ibid. — [6] Ep LXXI. — [7] Ep. LXVIII. — [8] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [9] Lib. I Ep. cur. XLVI. — [10] Ep. XLVIII.

conditionibus, quas Nicolaus rescindit. — Celebratum est ea de causa solemne apud Oleronem regum colloquium; in quo, Pontifice inconsulto, sancitæ liberandi Caroli pactiones, ut is Pontificem regemque Francorum Alfonso Aragonio et Jacobo insulæ Siciliæ invasori conciliaret. Itaque mense Novembris libertati restitutus est, filiis obsidibus datis, uti anonymus de rebus Siculis auctor hisce verbis testatur [1]: « Dimissis in Catalonia pro vadimonio et securitate Roberto et Aloysio Caroli II filiis, Carolus ipse extitit a dictis carceribus liberatus ». Jecit [2] in ea servitute Ludovicus insignis fundamenta sanctitatis, ad quam effloruit ac postea cælitum numerum auxit. Ea vero de filiis duobus custodiæ hostium mandandis lex prima erat ex iis, quarum acerbitatem Pontifex regi Francorum subjectis verbis recensuit [3]: « Ponentur in posse Alfonsi nati quondam Petri olim regis Aragonum tres filii charissimi in Christo filii nostri Caroli primogeniti claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ, et charissimæ in Christo filiæ nostræ Mariæ consortis ejus, duo scilicet majores post primogenitum ante liberationem suam infra decem menses, et pro securitate ipsius primogeniti ponatur etiam in posse dicti Alfonsi simul cum aliis naturalis post primogenitum, et alius filius prædictorum Caroli et consortis, qui est in Provincia ante sui liberationem. Item ponentur in posse præfati Alfonsi et hæredum suorum ante ipsius Caroli primogeniti liberationem quinquaginta millia marcharum in pecunia auro et argento, et viginti millia marcharum in securitate: quam securitatem viginti millium marcharum debet facere illustris rex Angliæ Alfonso prædicto ». Et infra: « Item debet ponere præfatus Carolus primogenitus ante sui liberationem in posse ipsius Alfonsi et hæredum suorum obsides primogenitos baronum et magnatum, militum, civium, et burgensium Provinciæ usque ad numerum quadraginta, illos scilicet quos idem Alfonsus vel ejus hæredes elegerint ». Et infra:

17. « Item dictus Carolus primogenitus infra unum annum post liberationem suam procurabit, et faciet fieri, quod Ecclesia Romana firmet et assecuret idonee, quod nisi dictus Carolus primogenitus faciat pacem eidem Alfonso et Jacobo fratri suo, de qua sint contenti ipse Alfonsus et ejus hæredes, vel nisi redierit ad carcerem ipsius Alfonsi infra tres annos post liberationem suam, quod Ecclesia non faciet guerram Alfonso prædicto, vel Jacobo fratri suo, vel hæredibus eorumdem, nec terris quas hodie tenent et possident; nec juvabit prænominatum Carolum primogenitum, nec nocebit eidem Alfonso, nec Jacobo fratri suo, nec hæredibus eorumdem, nec terris quas hodie possident ex aliqua causa. Et si istam securitatem non procuraverit, nec fieri fecerit infra unum annum post liberationem suam, ut præmittitur, amittat quinquaginta millia marcharum argenti, quæ applicentur eidem Alfonso et hæredibus suis: quam quidem pecuniam assecuret per regem Anglorum illustrem, etc. » Adjectæ sunt plures aliæ pactiones, quibus veluti tot compedibus constrictus erat Carolus ab hostium imperiis pendere, atque ad ipsorum petita Romanum Pontificem, Francorum regem, et Carolum Valesium Aragonici regis titulo exornatum flectere; vel ad Catalanum carcerem reverti. Quas leges ut ab æquitate abhorrentes, nec in Caroli potestate sitas Apostolica auctoritate Nicolaus sequenti anno rescidit [1]. Reperimus hac de re gravissimum Diploma [2], in quo Nicolaus papa extortarum a Carolo pactionum iniquitatem manifestam arguit: ostenditque juste a Sede Apostolica eas rescindi, cum ad ipsum de criminibus Christianorum cognoscendi jus spectet; tum ipsi Petrus et Alfonsus principes Aragonii in ancipiti vitæ discrimine, in quo mortis cogitatio inanibus hominum erroribus velum detrahere solet, professi sunt Carolum ab ipsis inique tentum in carcere, eumdemque liberari jusserint.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, et omne onus disrumpe. His Scripturæ sacræ præceptis inducimur obligationes impietatis impie vel inique contractas ad opprimendos insontes dissolvere, harum congeriem adjectione durioris oppressionis adductam propensiore studio velut fasciculos solvere, deprimentes hujusmodi pressos et quasi confractos angustiis ab ipsarum liberare nexibus: sicque in his totaliter omne onus juste disrumpere, quod principalis obligationis, ut ad id accessoriæ vis nulla remaneat ac obligatos ipsos per onerosæ captionis dispendium inanis asperitas contra justitiam non affligat. Sane conventiones et obligationes initæ inter charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Siciliæ et Alfonsum natum quondam Petri Aragonum, inferius describendæ, quanta impietate redundent, iniquitate resultent, quantumque pondus importent, variæ ipsarum circumstantiæ lucidant, et rationes apertæ evidentius manifestant: quæ consideratæ consultius et provisæ prudentius, attenta ejusdem regis, tunc principis, captionis injuria et injustitia tentionis, illas viribus invalidas detegunt, omnique vacuandas effectu et firmitate declarant.

« Siquidem in vulgarem fere orbis notitiam devenisse jam credimus, qualiter præfatus Petrus Aragonum fallacis iniquitatis filius, et protervæ præsumptionis alumnus, militum et peditum ca-

[1] Ms. Frid. com. Ubal. de reb. Sic. pag. 25. Jord. Ms Vat. sign. num. 1960. — [2] Jo. Vill. l. VII. c. 114. Surit. ind. l. II. et Annal. l. IV. c. 104. Summont. l. III. c. 2. et alii. s. Ant. III. p. tit. XXIII. c. 4. in princ. Wadingh. in Annal. hoc an. num. 26. — [3] Nicol. l. I. Ep. cur. II.

[1] Lib. II. Ep. XLVIII. — [2] Ext. in Ms. arch. Vat. sig. num. 539.

terva stipatus insulam Siciliæ, quam claræ memoriæ Carolus Siciliæ rex a Romana Ecclesia tenebat in feudum, incursibus violentis invadens et occupans, ac subtrahendo illam regi præfato, sibi falsum titulum regiæ dignitatis assumens, se regem intitulavit Siciliæ, ac gerere pro Siciliæ rege præsumpsit, grandem in eam seditionem excitans, graviter populum concitans, eumdemque regem ipsius omnino possessione privatum diversis laboribus sumptibusque fatigans; et cum ex erroris fomite, cui nullus est terminus, fervor accensæ cupiditatis excresceret, et in immensum exiens naturalem modum capacitas transiliret, iniquus ille ad terras alias citra pharum, in ejusdem regis fidelitate manentes, per excogitatæ falsitatis astutiam manus occupationis extendit, ipsasque insultibus variis et diversis invasit. Demum prædicto nunc rege Siciliæ regis præfati filio morante Neapoli, qui in absentia prædicti genitoris sui, in partibus ultramontanis agentis, generalis ejus in Siciliæ regno vicarius regnum ipsum, quod ipsius Ecclesiæ juris et proprietatis existit, cæteraque paterna jura, imo propria censura judicante rationabili, tenebatur; Rogerius de Lauria navalis exercitus dicti Petri præpositus, pacis æmulus, quietisque turbator, flagitiosi mandati susceptor, Neapolitanum fretum hostili protervo, cum extolio numeroso discurrens, circumvastans terras fidelium, continuis flagellabat insultibus, et successivis damnorum injuriis lacerabat: ac eo usque in dissolutam licentiam prodibat effectus audacia, quod ejusdem regis fideles et subditos, pro eorum opportunitatibus de loco navigantes ad locum, in ipsius oculis, qui sic præsentaneos et videntes excessus obumbrare non poterat, capiebat immaniter, ex illis quosdam onerosæ redemptioni subjiciens, quosdam mutilatos retinens, multos membrorum debilitatione deformans, multos excidio ignominiosæ peremptionis absorbens. Sicque rex ipse, tunc princeps, illicitis provocatus injuriis, et invasionibus concitatus enormibus, cum militibus et bellatoribus aliis armata vasa conscendit, vires viribus pellere satagens, et repulsibus injuriam propulsare disponens: et dum subinde belli res agitur, et duris ac violentis aggressibus utrimque verteretur, de permissione divinæ justitiæ, quæ ex latentibus causis suos nonnunquam castigat et corrigit, ejusdem belli tristis evenit exitus, ut de gente præfati principis aliquos gladius de medio tolleret, et ipsum cum multis de suis militibus in ipsorum invadentium manus immanes sævientis casus acerbitas captivaret.

« Dum autem prædictum principem ejusdem Petri carceralis custodia teneret inclusum, ipso Petro rebus humanis exempto, ac eodem principe in Alfonsi prædicti potestate deducto, multis præviis de ipsius captivitatis solutione tractatibus, ad verbalem et imaginariam liberationem ejusdem principis inter ipsum et prædictum Alfonsum, in quo vere paterni criminis perniciosa plurimum probantur exempla, duræ et importabiles conventiones sunt habitæ et pœnæ variæ cum vinculo jurisjurandi religionis adjectæ: quorum series duobus Instrumentis licet implicite satis, inserta breviter et succincte, quantum fieri commode potuit, præsentibus explicatur.

« Postposito namque ipsarum conventionum ordine scripturæ præpostero, ubi præcedunt accessoriæ principales, cum habet inter cætera prædicti principis tunc captivi expressa promissio, quod ipse cum Alfonso prædicto, Jacobo fratre suo, et eorum hæredibus pro se, Romana Ecclesia charissimis in Christo filii nostris Philippo Francorum, Carolo Aragonum et Valentiæ regibus illustribus infra triennii spatium, juxta determinationem conventionibus ipsis intextam, ad voluntatem ejusdem Alfonsi pacem faciat, et de qua pacatus sit prædictus Alfonsus seu hæredes illius; aut ad ejusdem Alfonsi seu successorum ejus carcerem revertatur: quodque prædictus princeps procurabit et faciet, quod ipse, Romana Ecclesia, et præfati Philippus et Carolus Francorum et Aragonum reges pro se et eorum valitoribus (ut ipsarum conventionem, imo dissensionum potius verbis utamur) dictis Alfonso et Jacobo et ipsorum hæredibus ac valitoribus eorumdem exacti intervallo termini, prout in pactionibus ipsis exprimitur, treugas dabunt. His illud adjicitur, quod infra unius anni decursum post liberationem ipsam idem princeps procurabit et fieri faciet, quod præfata Ecclesia (ut promissorum et conventionum verba propria nostra narratio non omittat) firmet et assecuret idonee; quod nisi princeps ipse cum dictis Alfonso et Jacobo fratre suo et eorum hæredibus pacem faciat pro se, Romana Ecclesia, præfatis Francorum et Aragonum regibus, de qua idem Alfonsus et sui hæredes contenti persistant; vel nisi ipse ad carcerem ejusdem Alfonsi post liberationem suam infra terminum redeat, ipsa Ecclesia eidem Alfonso et Jacobo fratribus, aut eorum hæredibus, aut terris ipsorum, quas ipsarum conventionum tempore tenebant et possidebant, guerram non faciet, et ipsum non juvabit principem, nec nocebit eisdem germanis Alfonso et Jacobo aut hæredibus eorumdem, non permittens quod præfati rex Franciæ, princeps, vel Aragonum rex aut aliqui alii dictis Alfonso et Jacobo aut eorum hæredibus guerram faciant, nec terris, quas tunc ipsi (ut eorum imitemur verba) in propriis ex causa aliqua possidebant, ad quorum promissionem indebitam suis distinctis casibus, locis, terminis expressis in ipsis conventionibus observandam juxta prætactarum conventionum tenorem et formam, præfatus princeps adhuc intra carceris septa consistens, Ludovicum, Robertum, post primogenitum natu majores, et Raimundum Berengarium ipsius liberos eidem Alphonso obsides tradiderit, triginta millibus marcharum argenti in pecunia et pignoribus per eumdem positis in posse Alfonsi præfati et de aliis viginti millibus obligante se pro ipso prin-

cipe apud eumdem Alfonsum charissimo in Christo filio nostro Odoardo Anglorum rege illustri : sub illius conditionis adjectu, quod Carolus primogenitus prædicti principis infra annum unum, a prætactæ liberationis tempore numerandum, pro obside in pleno et libero posse ejusdem Alfonsi vel suorum hæredum perveniat, restituto per eumdem Alfonsum eidem principi prædicto Raimundo Berengario nato suo. In cujus conditionis defectu, ubi idem primogenitus infra præmissum tempus in potestate ejusdem Alfonsi, ut præmittitur, non daretur, prædicta quinquaginta millia marcharum partim tradita, partim per eumdem regem Angliæ in obligatione suscepta perduntur in pœnam prædicti principis, et ejusdem Alfonsi vel ejus hæredum lucris obveniunt : et nihilominus dictus Raimundus Berengarius, membris sanus et vita, eidem Alfonso et suis hæredibus, sicut ipsarum conventionum verba exprimunt, est incursus.

« Obsides quoque de nobilioribus et melioribus comitatus Provinciæ præfato Alfonso idem princeps octuaginta numero tradidit, ac castellanis castrorum comitatus ejusdem procuratoribus ejusdem Alfonsi pro ipsius parte homagium cum juramento præstari faciens syndicis civitatum et villarum comitatus ejusdem ipsorum nomine et universitatum suarum ; baronibus autem et militibus per se præstantibus juramentum, et obligantibus se cum Instrumentis publicis procuratoribus ipsis, quod eidem Alfonso et ejus hæredibus ut domino obedient et intendent : nisi (quod in præmissis devenit conventionibus, prout ipsarum series explicat) per eumdem principem observetur. Quibus deficientibus conventionibus, in pœnam et enorme dispendium ejusdem principis terra prædicta comitatus Provinciæ alia quinquaginta millia marcharum argenti (pro quibus apud eumdem Alfonsum est idem rex Angliæ pro eodem principe sub certis conditionibus obligatus) obsides dati per ipsum plures membris et vita perduntur, et eidem Alfonso et suis hæredibus (juxta loquendi modum annotatum in ipsis conventionibus) sunt incursi. Et ut hæc omnia, quantum ad convenientium ipsorum propositum, robur firmitatis haberent, princeps ipse, captivatus existens, præstito corporali sacramento firmavit ipsa servare firmiter, et præter liberationem ipsam hæc innovans. Quia autem in conventionibus ipsis hoc erat expressum, promisit instantius, et in manibus regis Angliæ præfati firmavit omnia et singula, quæ in conventionibus ipsis devenerant, facere et complere.

« Nulla igitur materia dubitationis occurrit, quod princeps ipse paternarum rerum incumberet possessioni legitime, dum sic per eumdem propositum præfati Petri fautorem et complicem, aliisque diversis injuriis eorumdem regis et principis enormiter calcaretur justitia, veritas impugnaretur indebite, innocentia læderetur injuste. Cum ergo in præfatum Petrum nulla offensionis seu læsionis ipsorum culpa præcederet, justum bellum assumpsit et gessit, causam ipsius Ecclesiæ prosequens, et in repugnans obstaculum sicut defensor exsurgens, eo potius in hoc ejusdem Petri crassantia cumulante commissum, quo idem Petrus ab ejusdem Ecclesiæ et ipsius defuncti regis Siciliæ per omnem modum et speciem, per Ecclesiam ipsam, offensione prohibitus, ac propter diversos excessus et culpas contra prohibitionem commissos hujusmodi excommunicationis sententia innodatus, violentiarum, cædium, damnorum, verborum evenientium ex ejusdem belli conflictu, ipse qui causam malorum præbuit, auctor extitit fautorque delicti, per quod præfatus princeps captus indebite, et quantum ad ipsum Alfonsum maxime, detentus injuste eidem pro debita sibi liberatione se obligans (quam utique gratis obtinere debebat) indebitam promissionem exposuit, et ut ob turpem causam onus obligationis accepit.

« Nec minus laborat vitio, quod obligationes prætactæ in carcere fuerunt expositæ, et ab eo, qui in tremenda custodia detinebatur, exactæ : quibus nec robur adjicit renovatio obligationum ipsarum, sacramenti præstatio facta eidem regi Angliæ pro ipsis implendis præfati Raymundi Berengarii et aliorum obsidum de prælibato Provinciæ comitatu traditio post ipsam liberationem umbratilem subsecutæ, quæ ex causis pluribus sunt viribus vacuæ, et ab efficacia debitæ firmitatis exclusæ : etenim et eorumdem Ludovici et Roberti natorum charitas pro conventorum observatione, nondum eadem liberatione secuta, in obsidatu morantium, in quibus plusquam in se paternus terrebatur affectus ; promissioque facta Anglorum regi prædicto per ipsum principem adhuc captum de liberandis obsidibus, quos idem rex pro sæpedicto principe ante liberationem ipsius Alfonso memorato tradiderat, cujus promissionis causam eo libertati reddito ejusdem religio juramenti firmavit ; necnon ipsum sacramentum turpiter in carcere præstitum, quod erat non interveniente Ecclesiæ dispensatione servandum, onerosæ novationis hujusmodi produxit periculum, ut consequentiæ primi actus recidivationem jactura inducerent, et anterioris metus reliquiæ præmissa succidenda præjudicia propagarent.

« Ipsa etiam cum sacramento renovata promisso, sicut et pristina, turpitudinem continet, et causam indebitam secum habet. Nec ejusdem Raimundi et aliorum obsidum Provincialium subsequens datio proximam causam turpitudinis expressam superius sustulisse videtur, eo quod ipsorum præstatio, quæ vicem cujusdam pignoris obtinet, primæ et secundæ promissionibus factis inefficaciter non accessit. Et si ejus, qui principaliter in obligationem devenit, nihil consideretur extrinsecus, sed sola conventionis substantia provise pensetur, facilis occurrit inspectio, quam ipsius obligationis essentia informiter claudicet, et

reprobanda penitus nullitate laboret. Ab eodem quidem principe in promissione deducitur, quod ipse pro se et Romana Ecclesia, pro dictis Francorum et Aragonum regibus cum præfatis Alfonso et Jacobo pacem faciet ad ejusdem voluntatem Alfonsi de qua ipse pacatus, vel sui hæredes existant : per quod contra juris tramites in ejus et hæredum suorum arbitrium pacis omnis perfectio ponitur, et ab ipsius principis libera voluntate privatur. Nec est negotium rationabili extimatione possibile in ipsa promissione deductum, cum alienum factum, ex superiorum voluntate dependens, in obligatione devenerit; et se præmissorum (præmissis) ad hoc tam inepte quam minus provide obligaverit. Quo jure vel causa, cujus potestatis præsidio princeps ipse facta Romanæ Ecclesiæ et prædictorum regum fidelium potuit in stipulatione deducere; qui nec se tunc etiam valuit obligare? Qua de re consequenter producitur, ut præfatarum treugarum promissio eamdem causam reprobationis excipiat, idemque et ipsius defectus et vitium arguatur. Numquid dictorum Alfonsi et Jacobi meruere demerita, prænominati Petri parentis eorum, a quo scandali processit initium, digna sunt opera, ut Ecclesia multis ab ipsis concussa turbinibus, iidemque Francorum et Aragonum reges filii benedictionis et gratiæ ad indevotorum ipsorum dispositionis arbitrium pacis rupta fœdera reparent, eorumque beneplacitis se coaptent? Numquid ipsorum contemptus et culpæ coacervatæ diutius, et multiplicatæ frequentius, universam pæne congregationem fidelium molestantes, hujusmodi sunt recepturi rependia, quod prænominato principe non implente conventa, quæ causam difficilem, et quasi impossibilem modum habent, eadem Ecclesia ipsi principi ejus dilecto filio et vassallo devoto auxiliaria juvamenta non porrigat, eisdem Alfonso et Jacobo, aut eorum hæredibus alicujus læsionis nocumenta non inferat, et quod præfati Francorum et Aragonum reges bellum justum prosequentes et licitum, aut aliqui alii guerram faciant non permittatur? Profecto si ipsorum petulantia reproba, audax præsumptio, criminaque damnosa contra Deum, eamdem Romanam Ecclesiam, bonum statum quietis et pacis, eumdemque principem, ac apertam justitiam infrunite commissa, Apostolicis monitionibus, inhibitionibus, et exhortationibus præceptisque contemptis, advertantur attentius, ipsam debita consideratio ponderet et provisio librata perpenset, præter stipendia merita, pœnas scilicet infligendas eisdem, nihil est ipsis conferendum quod placeat, nihil procurandum quod mulceat, nihil complendum utile quod dulcescat. Perniciosis enim exemplis derivandis in modernos et posteros via dilataretur ad invium, si eadem Ecclesia principibus ipsis Catholicis fide præclaris devotionis sinceris adjutricem manum subtraheret; aliusque fidei fundamento debilibus, macula indevotionis affectis, et contemptus mordendi duritate notatis grata et placentia propinaret.

« Illa quoque horrenda pactio, metas humanitatis excedens (ut verba imitemur ipsius) de obsidum incursione prætacta præterire non debet considerationis intuitum; sed turbare non modicum audientis affectum. Nonne asperitatem commissoriæ legis in rerum pignoribus sanctio legum reprobat, et omnem ejus memoriam æquitas rationis annullat : quanto magis in personis, quæ cæteris præferendæ sunt rebus, et specialiter præfatis liberis, quos tam antiquata et generosa prosapia regiæ nationis illustrat, hujusmodi captiosa et detestanda conventio in reprobatione deveniet, eamque sanum judicium abominatione depellet? nulli quippe venire debeat in dubium, quod rationabili positione juris est certum. Licet autem præmissorum evidentia lucida conventiones, promissiones obligationesque prætactas nullas judicet, seu annullandas fore demonstret; ad sustollendam tamen cujuslibet ambiguitatis materiam, quam plerumque in certis etiam causa sollicitæ dubitationis adducit, ipsorum nullitatis defectus et vitium promptior demonstratio publicat, et aptior ratio manifeste declarat.

« Felicis siquidem recordationis Honorius papa IV prædecessor noster, qui dictum pacis tractatum, inter eumdem principem et præfatos Alfonsum et Jacobum super liberatione præfati principis habitum, eidem principi ex parte Alfonsi jam dicti per Salsensem præpositum in ipsius tractatus finalibus terminis nuntiatum, et prædicto prædecessori expositum per nuntios principis memorati in grande præjudicium ipsius Ecclesiæ et ejusdem principis redundare cognoscens, illum de fratrum suorum consilio revocavit expresse : et nihilominus, si forte de facto processerat, eum penitus cassans et revocans, ipsum omnemque alium et similem in antea inhibuit districte præsumi; et si quis hujusmodi post inhibitionem ipsam fuerit quoquo modo præsumptus, illum ex tunc inanem decrevit et irritum, ac nullius existere firmitatis.

« Sed forsitan est qui dicat, quod apposita in conventionibus ipsis alternata conditio illa, videlicet quod idem princeps aut conventiones ipsas adimpleat, aut ad ejusdem Alfonsi carcerem revertatur, per ipsum reditum potest iniquitatem et pondus earum omnifarium tollere et penitus abolere. Cui non est in obscuro responsio, quod cum per eumdem durum et luctuosum reditum rex ipse obliqua ratione alia ad eorumdem conventorum observantiam urgeatur, præfatæ alternationis improbanda conditio est rationabiliter remittenda : maxime cum ipsa promissio redeundi ad carcerem merito reputetur indebita, eo quod carcer ipse præfatum regem non debet opprimere, quem multa dignoscitur culpa gravare. Cum itaque conventiones et obligationes præmissæ impietate plenæ, iniquitate non vacuæ, pro impensa monitione nostra de liberando prædicto principe, et contr

prohibitionem prædicti prædecessoris expressam in grave præjudicium eorumdem Ecclesiæ et regis sint præsumptiosius attentatæ; maxime cum ex anfractibus et impedimentis conventionibus prædictis annexis, quibus ejusdem regis multipliciter status involvitur, nominatæ Ecclesiæ incommoda cumulata proveniant, dum ipse ejusdem Ecclesiæ vassallus præcipuus, et specialis athleta ab illius per hoc defensione subtrahitur, et minus eidem Ecclesiæ a multis erectis in superbiam obeditur, majoraque ex iis dispendia prodeant et pericula formidentur, quam ex illis, qui in eodem tractatu præfato prædecessori exposito devenerint, cum in eis certum esset, quam grave onus adscriptum, quod in præmissis aliis non est expressione aliqua designatum; ubi præter involutiones et insidiosas captiones alias cum enormibus et præjudicialibus damnis eidem regi et suis hæredibus, quas inevitabiliter eventuras totus tractatus pacis in ipsius Alfonsi arbitrio ponitur, et in ejus inordinata voluntate laxatur, cujus perversum intentum accidentia varia, et instantia petitionis illicitæ circa tractatum ipsum per eumdem Alfonsum jam habita insinuant satis clare; nos, ad quem sine dubitatione censura pertinet Christianum quemlibet de peccato mortali corripere, ac oppressos omnes ab eorum oppressionibus liberare, advertentes provide conventiones, promissiones, obligationesque jam dictas præjudiciales eidem Ecclesiæ et regi præfato, in cujus imagine grandia paterna servitia ipsi Ecclesiæ præstita contemplamur, sic inique, sic perperam, sic inhumaniter processisse; præcipue cum habeat fide digna relatio, quod præfatus Petrus in supremis suis ad claustra conscientiæ rediens ipsum regem tunc principem a carcere liberari mandavit; hoc etiam idem Alfonsus dum gravis eum dudum languor opprimeret, confessori suo, in cujus manu juravit de parendo mandatis Ecclesiæ, devote promittens; ipsas de fratrum nostrorum consilio et assensu viribus vacuas, inanes et irritas fore decrevimus, cassantes et annullantes easdem, si qua subsisterent firmitate; et revocantes ipsas quatenus processere de facto; ac eosdem reges et Provinciales a præfatis sacramentorum præstationibus absolventes, ut tota eorum substantia et effectu tam principaliter quam accessorie annullatis, et nullis penitus declaratis, ex ipsarum vigore quacumque ratione, occasione, vel causa directe vel per obliquum idem rex vel sui hæredes in nullo unquam remaneant obligati.

« Quia vero nonnunquam aliqui sic inierunt fœdus cum vitiis, sicque se ligant culpæ perseverantia in offensis, ut quod per eos factum est improbe, pro se improbius turpiter non pudeat allegare; quorumdam autem generosos animos sic pudor afficit et lex honesti confringit, quod ad promissum quanquam indebitum se teneri reputant, licet ab ejus præstatione ipsos providæ sanctiones absolvant; eidem Alfonso sub pœnis spiritualibus et temporalibus in alio processu nostro in die Cœnæ Domini circa hoc habito Romæ contentis, districte præcipimus, ut conventionibus ipsis tanquam nullis et irritis non innitens, ac eumdem regem ab obligationibus ipsis de facto contractis liberum omnino dimittens, præfatos obsides solutos et liberos infra terminum ad propria redire permittat, pecuniam prænotatam ab eodem rege receptam sibi sine exceptione restituat, prædictosque regem Angliæ ratione obligationis prædictæ prædestinatarum marcarum, et Provinciales occasione homagii ac sacramenti præstiti, ut præmittitur per eosdem, non impetat vel molestet; inhibentes expresse regi Angliæ sub pœna excommunicationis, et in toto regno suo suspensiones Ecclesiastici interdicti, ne prætextu obligationis expositæ de prædicta pecunia, in qua idem rex obligavit indebite, quidquam dicto Alfonso vel ejus hæredibus exhibeat vel exsolvat; eidem regi Siciliæ et præfato Carolo primogenito suo sub virtute sacramenti fidelitatis, quo rex ipse, et obedientiæ et devotionis, qua idem primogenitus Ecclesiæ Romanæ tenentur, et pœna excommunicationis utrique, ne primogenitum ipsum ad ejusdem Alfonsi carcerem destinet aut ire permittat, vel ad illum accedere primogenitus ipse præsumat; neve de ipsis conventionibus, promissionibus, et obligationibus factis eidem Alfonsi et regi Angliæ, aut aliis quibuscumque, propterea idem rex Siciliæ complere, satisfacere, vel observare aliquid quomodolibet teneatur : necnon universis et singulis comitatus Provinciæ et Forcalquerii comitibus, militibus, baronibus, burgensibus, plebeis, et aliis cujuscumque status et conditionis existant, et castellanis castrorum præcipue, quos omnes a prælibatis sacramentorum præstationibus per eos præstitis duximus absolvendos, ne ratione dictorum sacramenti et homagii, vel cujuscumque promissionis alterius, præfato rege non implente prædicta promissa, sicut nec de jure tenetur, eidem Alfonso aut ejus successoribus in aliquo pareant vel intendant : esset enim absurditate notabile cum per excommunicationis vinculum, quam eumdem Alfonsum ipsius facti notorium incurrisse divulgat, vassalli sui a fidelitatis, quo sibi tenentur sacramento, solvantur, si vassallos alterius eidem Alfonso injusta et extorta promissio, et sacramentum indebitum obligaret, etc. »

Ut vero molliores fœderis leges vita functo Alfonso cum Jacobo, qui ut Aragoniæ et Valentiæ regna sibi assereret, insulæ Siciliæ tyrannidi renuntiavit, pepigerit, suo loco dicetur.

18. *De nuptiis inter Catharinam filiam Balduini II C. P. quondam imperatoris et Michaelem imperatoris C. P. filium ineundis litteræ Nicolai.* — Nunc Siculis rebus adjungimus, scripsisse ad Nicolaum Robertum comitem Atrebatensem regni Siculi loco Caroli moderatorem, Andronicum missis oratoribus poposcisse in uxorem filio suo Michaeli primogenito Catharinam filiam Philippi

olim imperatoris Constantinopolitani (is fuerat Balduini II extorris filius solo nomine imperator) ita enim inter Caroli hæredes ac Græcos firmam pacem conciliatum iri : se vero rem tantam, Pontifice ac rege Francorum inconsultis, perficiendam non censuisse. Cui Nicolaus in hanc sententiam rescripsit [1].

« Dilecto filio nobili viro Roberto, comiti Atrebatensi, bajulo regni Siciliæ, per Sedem Apostolicam constituto.

« Litteras tuas recepimus, quas nobis tua devotio destinavit : et earum tenore plenius intellecto, perpendimus in eis inter alia contineri, quod procuratores et nuntii nobilis viri Andronici Palæologi ad tractandum, firmandum et complendum matrimonium inter nobilem virum Michaelem ipsius Palæologi primogenitum, et dilectam in Christo filiam Catharinam domicellam natam claræ memoriæ Philippi imperatoris Constantinopolitani ad tuam præsentiam accesserunt, asserentes quod ex hujusmodi matrimonio inter eumdem Palæologum, ac ejus hæredes et successores ex parte una, et hæredes et successores claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ ex altera, et utriusque partis subditos pax perpetua poterit provenire. Cumque prædicti nuntii apud te circa præmissum tractatum insisterent, ut tanquam honoris Ecclesiæ Romanæ, et charissimi in Christo filii nostri... regis Franciæ illustris zelator præcipuus, provide cogitans, quod hujusmodi negotium sine ipsorum Ecclesiæ ac regis consilio et consensu expediri commode non poterat nec debebat, decrevisti super hoc fore nostrum et ejusdem regis beneplacitum requirendum. Nos itaque, tuæ devotionis prudentiam dignis in Domino laudibus commendantes, nobilitatem tuam rogamus et hortamur attente per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus a tractatu prædicto, donec super hoc dicti regis responsionem receperis, non recedas, nec disrumpas eumdem ; et recepta responsione prædicta ipsam nobis studeas intimare, ad consummationem dicti negotii, etiamsi contingat dictum regem sponsalibus hujusmodi consentire, nullatenus processurus, nisi prius nostrum super hoc habueris beneplacitum et consensum. Datum Reate III non. Junii anno I ». Cæterum id matrimonium perfectum non fuisse ob duriores a rege Siciliæ exactas conditiones scribit Gregoras [2], ac Michaelem regis Armeniæ sororem duxisse : Catharinam vero imperatricem eripiendi ex schismaticorum manibus Constantinopolitani imperii spe Carolo Valesio regis Francorum fratri nupsisse visuri sumus.

Quod ad Francorum regem spectat, cujus Nicolaus assensum flagitari voluit ; contulit [3] Pontifex indulgentiarum præmia iis, qui pro ipso apud cæleste Numen preces funderent ; aliisque Apostolicis beneficiis tum ipsum [1], tum ejus uxorem Franciæ et Navarræ reginam affecit [2]. Eumdem etiam regem monuit, ne quam injuriam clericis a regiis ministris inferri pateretur. Tuendæ pariter libertatis Ecclesiasticæ zelo Eduardum Anglorum regem Joannem canonicum vinculis, in quæ ab administris compactus fuerat, liberare jussit.

19. *Venetos inducit Nicolaus ad restituenda jura patriarchæ.* — His addimus provinciam imposuisse Ragusino archiepiscopo [3], ut ducem, et senatum Venetum adigeret ad arces oppidaque Aquileiensi patriarchæ restituenda, quæ ipsi in Istria eripuerant. Cumque grave inde bellum erumperet, ad illud exstinguendum Nicolaus Venetos sequentibus litteris ad amplectendam pacem, suaque patriarchæ reddenda jura est adhortatus [4].

« Dilecto filio nobili viro duci, et communi Venetorum.

« Habet nostris auribus inculcata relatio, quod vos, ad occupationem bonorum et jurium Aquileiensis Ecclesiæ manus avidas extendentes, Parentinam, Emonensem, et Justinopolitanam civitates, ac S. Laurentii Monton. et Gresignanæ Pirani insulæ, Mugle, aliaque nonnulla castra, terras, villas, et loca in Istriæ partibus constituta, quæ ad eamdem Ecclesiam pertinere dicuntur, et in quibus venerabilis frater noster.. patriarcha Aquileiensis jurisdictionem omnimodam obtinere proponitur temporalem, per violentiam occupastis, eaque detinetis taliter occupata ; nonnulla castrorum, et villarum ipsorum illicitis ausibus data licentia nequiter destruentes, alias patriarchæ Ecclesiæque prædictis, ac venerabili fratri nostro episcopo et civibus Tergestinis, ac aliis suis adhærentibus, coadjutoribus, fautoribus et sequacibus in hac parte per incendia et rapinas, damna maxima et graves injurias inferendo, in eorumdem patriarchæ et Ecclesiæ, ac aliorum prædictorum non modicum præjudicium et gravamen. Quamobrem instigante humani generis inimico, inter patriarcham et quamplures illarum partium nobiles, ac alios Ecclesiæ prædictæ vassallos et adhærentes eisdem ex parte una, et vos ex altera gravium discordiarum et guerrarum discrimina sunt, ut asseritur, suscitata : quorum occasione graudia personarum et animarum pericula, multimoda damna rerum retroactis contigere temporibus ; et ne graviora contingant ulterius, verisimiliter formidatur.

20. « Nos igitur ex debito pastoralis officii volentes hujusmodi obviare periculis, et animarum profectibus providere ; cupientes etiam ut civitas vestra, quæ tanquam filia benedictionis et gratiæ sinceræ devotionis affectum, ac solidæ fidei puritatem erga Romanam Ecclesiam anteactis noscitur habuisse temporibus, in pacis pulchritudine

[1] Lib. I. Ep. cur. XXVIII. — [2] Niceph. Greg. l. VI. — [3] Lib. I. ab Ep. CCXXV. ad CCXXVIII.

[1] Lib. I. ab Ep. CCXXV. ad CCXXVIII. — [2] Ep. CCXXII. — [3] Lib. I. Ep. CXXIII. — [4] Ep. CXXII.

sedeat, et in requie opulenta quiescat; universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, quatenus tanquam viri pacifici mentes vestras et animos habilitantes ad pacem, vosque Apostolicæ Sedis beneplacitis coaptantes; attendentes etiam quam dispendiosum animabus, et saluti contrarium fore conspicitur aliena contra justitiam detineri; quodque locum sibi non vindicat peccati remissio, ubi ablati restitutio non præcessit; ea quæ in hac parte patriarchæ, Ecclesiæ, episcopo et civibus, et aliis adhærentibus, fautoribus, et sequacibus memoratis per vos, vel per alium, aut alios sunt ablata, eis sublato difficultatis obstaculo restituere procuretis, a quibusvis novitatibus, invasionibus et insultibus per vos et per vestros etiam stipendiarios, et adhærentes in hac parte vobis ac fautores, coadjutores, et sequaces vestros contra illos, aut aliquos, vel aliquem eorumdem et terras ipsorum penitus abstinendo; ac revocando nihilominus alios vestros stipendiarios, vel armatos, qui provinciam Istriæ in damnum patriarchæ, episcopi, et civium, ac aliorum prædictorum, ad statum ipsius provinciæ perturbandum, sicut asseritur, sunt ingressi; sic in præmissis omnibus laudabiliter et efficaciter processuri, ut zelatores pacis et amatores concordiæ vos per effectum operis demonstretis; nosque devotionem et obedientiam vestram, quam in hoc promptam cupimus inveniri, dignis, exinde in Domino laudibus attollamus. Alioquin venerabili fratri nostro archiepiscopo Ragusino per alias litteras nostras injungimus, ut vos ad hujusmodi restitutionem, ac stipendiariorum seu armatorum prædictorum revocationem faciendam compellere; quodque vos, dictique stipendiarii, adhærentes, fautores coadjutores, et sequaces vestri a novitatibus, invasionibus et insultibus quibuscumque abstineatis, et ut omnino eidem stipendiarii seu armati de provincia ipsa recedant, per censuram Ecclesiasticam, appellatione cessante, compescere non omittat. Si vero in civitatibus, castris, villis, terris et locis eisdem jus aliquod creditis vos habere, coram nobis infra duorum mensium spatium a receptione præsentium inchoandum per syndicum, seu procuratorem idoneum, ad hoc a vobis specialiter constitutum comparere curetis. Nos enim, qui sumus omnibus in justitia debitores, parati sumus facere vobis super iis exhiberi justitiæ complementum. Dat. Reate XV kal. Septembris anno I ». Composuisse Venetos controversiam cum patriarcha, colligitur ex Appendice Andreæ Dandali[1]: quamvis auctor patriarcham Venetorum potentiæ imparem ad pactiones coactum descendere scribat, rem omnem ad Joannis Dandali gloriam interpretatus: « Reliquas, inquit, urbes Istriæ maritimas, quæ juramento fidelitatis sibi erant adstrictæ, non desistentes propterea ab iniquis actibus, sub suo dominio sapienter reduxit : qua de re bellum maximum inter Venetos et Aquileiensem patriarcham exortum extitit, qui tandem Venetorum potentiæ non valens resistere, cum ipsis pacta composuit ».

21. *Ugolini comitis miserandus exitus.* — In Etruria veteres Guelphorum Gibellinorumque factiones[1], recrudnere, Florentinis et Senensibus in Aretinos bellum moventibus; iisque dissensionibus Pisæ jactatæ fuere tribus partium contrariarum signiferis ad principatum annitentibus; inter quos Ugolinus comes votorum compos factus, cum pulsis adversariis humanæ felicitatis apicem attigisse gloriaretur, repente in triste exemplum humanæ calamitatis abiit. Lugubrem historiam sanctus Antoninus hisce verbis describit[2]: « Comes Ugolinus dominium sibi usurpavit civitatis cum magna solemnitate. Sed nullum violentum perpetuum: quinimo omnis potentatus, præcipue usurpatus, vita brevis. Cum autem in die natalis sui dictus comes Ugolinus fecisset magnum convivium cum magnifico apparatu amicis suis, cuidam familiari suo viro multum sapienti dicto Marco Lombardo, comes ipse Ugolinus factus dominus ostendit felicitatem suam, narrando divitias suas, potentiam, parentelam, ornatum vestium, et alia hujusmodi; et interrogavit eum dicens : Quid tibi videtur, Marce, de statu meo? Cui respondit, quod postea ei accidit, dicens: Nihil tibi deficit nisi ira Dei; et bene, nihil enim infelicius felicitate peccantium, ait Augustinus. In brevi igitur proditor proditus fuit : nam archiepiscopus civitatis, (is erat Rogerius Ubaldinus Gibellinæ sectæ socius), populo exposuit, quod hic Ugolinus prodiderat Pisas, et castella eorum tradiderat Florentinis, et... sicque commovit totum populum contra illum. Qui furore plenus accessit ad palatium ejus, ad capiendum eum. Demum cum aliquantulum restitisset, in quo conflictu interfecti sunt unus filius ejus illegitimus, et alter nepos defendentes eum, captus est ipse comes Ugolinus, et duo filii ejus, et tres nepotes, orti scilicet ex filio; qui omnes carceri duro fuere mancipati; et expulsi de civitate ejus sequaces, et Guelfi. Fame autem in carcere Ugolinus cum filiis et nepotibus consumpti sunt, juste ei Domino retribuente propter proditionem ejus, et ambitionem ac credulitatem : nam et comitem Anselmum de Caprario nepotem suum ex sorore, juvenem valde gratiosum et populo gratum, dicitur veneno interemisse invidia instigatus, ne ei statum auferret formidans ».

22. *Imperialia jura in Etruria auro vendita.* — Extulit se exinde Pisis Gibellinum nomen. Dum vero Etrusci, excusso imperialis majestatis metu, mutuis se cladibus conficerent, Rodulphus Romanorum rex instaurandarum imperii ruinarum parum sollicitus pretio plura distraxit. Qua de re

[1] Append. ad Andr. Dand. in Joanne Dand.

[1] Jo. Vill. l. VII. c. 120. — [2] S. Anton. III. p. lit. XX. c. 6. in princ. Eod. c. 6. § 1.

hæc Jordanus [1] : « Eodem anno (quo nimirum Alphonsi oratores ad Sedem Apostolicam accessere), rex Rodulphus vicarium mittit in Italiam dominum Priavalem de Flisco, qui ditior clericus erat in simplicibus præbendis, quam aliquis clericus, et omnibus cessit propter dictum principatum. Factus est autem tantum pauper, quod coactus est vendere jurisdictionem imperii civitatum Tusciæ : unde Lucani dederunt ei de dominio, quod habebat in suo territorio, duodecim millia florenorum ». Traduntur eadem a Ptolemæo Lucensi [2] : additque Joannes Bonifacius [3], Rodulphum apud plures inde sibi invidiam conflasse : apud alios vero tulisse sapientis laudem, spretis Italicis turbis res suas in Germania constabilivisse.

23. *Translatio reliquiarum B. Virgilii Salisburgensis.* — Delapsa in Germaniam oratione, non præterimus, quæ historia sunt consignata de B. Virgilii reliquiarum translatione a Chronici Salisburgensis auctore [4] : « Anno MCCLXXXVIII, translatum est corpus B. Virgilii per dominum Rodulphum archiepiscopum Salzburgensem VII idus Novembris in Concilio, quod eodem tempore per eum extitit celebratum, cooperantibus sibi suffraganeis suis, etc. » Eadem e Chronico æditui novatores tradunt [5].

24. *Ungariam et Galliam ab erroribus contra mores et fidem in hæreticos sanctiones renovat Nicolaus.* — In Ungaria adducebatur fides in gravissimum periculum Ladislai impudicissimi regis culpa; ad quem scelere revocandum Nicolaus Honorii exemplo litteras [6] eadem verborum forma conceptas ipsi misit, quibus monuit, contra ipsum crucesignatorum exercitus in Ungaria et Germania conflatum iri, nisi e flagitio, in quo tamdiu jacuerat, emergeret : ac propterea Lodmerio archiepiscopo Strigoniensi præcipit [7], ut si religio in discrimen adducerentur, contra infideles sacram militiam indiceret.

25. « Fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dicti Sarraceni, Neugerii et pagani damnatos suos conatus contra Catholicos fidei professores exercere voluerint, ne ipsorum invalescat temeritas in dispendium fidei Christianæ, contra prædictos Tartaros, Sarracenos, Neugerios et paganos, ac alios adhærentes eisdem, vel eos in iis quomodolibet confoventes, cujuscumque status aut conditionis extiterint; omnibus Christi fidelibus per regnum Ungariæ, ac per Poloniam, Boemiam, Austriam, Stiriam, Carinthiam, Sclavoniam, et Istriam per te, vel per alium seu alios studeas sollicite proponere verbum crucis, et ad illam assumendam et prosequendam Christianum populum de ipsis regno et terris hujusmodi exhortari. Nos enim omnibus vere pœnitentibus, et confessis ex prædictis regno et terris, quæ crucis

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 21. — [3] Bonif. Hist. Tarvis. l. VI. — [4] Apud Canis. nt. lect. tom. VI. pag. 1247. — [5] Cent. XIII. c. 7. col. 703. — [6] Lib. I. Ep. CVI. — [7] Reg. post eamd. Ep.

signaculum contra infideles memoratos assumpserint, et efficaciter extiterint prosecuti, juxta indigentiam negotii hujusmodi, et tuæ discretionis ac dispositionis arbitrium, super quo stricte tuam conscientiam intendimus onerare, illam concedendi indulgentiam tibi concedimus potestatem, quæ in Terræ-Sanctæ subsidium proficiscentibus concedere Sedes Apostolica consuevit. Datum Reate VI idus Augusti, anno I ».

26. Excitati [1] pariter alii archiepiscopi, episcopi, abbates, sacerdotesque Ungariæ, ne Strigoniensi archiepiscopo in fide tuenda deessent : « Ut idem, inquit, archiepiscopus tanquam Christi operarius utilis proficere valeat, universitatem vestram rogamus et hortamur attente, in remedium vobis peccaminum injungentes, quatenus attendentes quod per hoc posset Catholica fides deperire, contra Tartaros, Sarracenos, Neugerios, paganos et alios prædicto archiepiscopo ad requisitionem suam sic favorabiliter assistere studeatis, quod hujusmodi repressis erroribus, vobis cedat ad laudis titulum, et salutem ». Admoti [2] quoque pii stimuli proceribus Ungariæ, Poloniæ ducibus, magnatibus Sclavoniæ, duci Austriæ, Wenceslao Boemiæ, Rudolphoque Romanorum regibus, ut arma pro asserendo in Ungaria Christianæ religionis splendore in impios expedirent.

27. Permotus eodem zelo Nicolaus, ne fidei Catholicæ cultus in nonnullis Galliarum provinciis, quas Waldensium lues infecerat, obsolesceret, illarum magistratibus præfectisque constitutas a Friderico imperatore in hæreticos leges transmisit, ut in notatos ea infamia distringerent.

« Nicolaus, etc. Dilectis filiis nobilibus viris comitibus, baronibus, senescallis, castellanis, vicariis, ballivis, rectoribus, judicibus, consulibus, consiliariis, et communitatibus civitatum, castrorum, et aliorum locorum infra Arelatensis, Aquensis et Ebredunensis provinciarum terminos constitutis.

« Cum adversus hæreticam pravitatem quondam Fridericus Romanorum imperator, tunc in Ecclesiæ Romanæ devotione persistens, promulgaverit quasdam leges, per quas, ne pervagetur, compesci possit pestis illa; nos illas volentes ad robur fidei ac salutem fidelium observari, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eas, quarum tenores vobis mittimus insertos præsentibus, faciatis singuli in vestris capitularibus annotari, contra hæreticos sectæ cujuslibet secundum eas exacta diligentia processuri. Alioquin dilectis filiis fratribus inquisitoribus hæreticæ pravitatis Ordinis Prædicatorum, vel Minorum, ac eorum singulis litteris nostris injungimus, ut vos ad id per excommunicationem in personas, et interdictum in terram, appellatione remota, compellant ». Tenores autem legum ipsarum hi sunt : « Fridericus, etc. Commissi

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ibid.

nobis cælitus, etc. » Extat ea sanctio Innocentii IV litteris inserta in Bullario [1], desinitque in hæc verba : « Culpabilis apparere. Dat. Paduæ XXII Februarii, XII Ind. » Huic Constitutioni imperiali aliam [2] adjungit Nicolaus ejusdem Friderici, quæ ab his verbis ducit exordium : « Inconsutilem Dei tunicam » ; ac desinit in hæc : « Non immerito convertemus. Datum Paduæ XXII Februarii, XII Indict. » Quibus adjecta est tertia in eos, qui hæreticis faverint, lata [3] : tum additæ aliæ leges [4], quæ incipiunt : « Catharos, Patarenos, etc. » atque extremis hisce verbis absolvuntur : « Unquam, tempore restituendæ. Dat. Pad. XXII Febr., XII Ind. » Tum hæc sanctio Friderici apposita : « Rex regum ». Et infra : « Apostatantes a fide Catholica penitus execramur, insequimur ultionibus, bonis suis omnibus spoliamus; et ut a professione vel vita naufragantes, legibus coarctamus, successiones tollimus, ab eis omne jus litigantium abdicamus ». Quibus adductis Nicolaus diem adscribit litteris : « Dat. Romæ apud S. Mariam Majorem X kalend. Januarii anno primo ».

28. Renovata præterea alia Alexandri IV sancita in hæreticos fuere, his comprehensa litteris [5] : « Dilectis filiis fratribus Ordinis Minorum inquisitoribus hæreticæ pravitatis infra Arelatensis, Aquensis et Ebredunensis provinciarum terminos constitutis Apostolica auctoritate deputatis, ac in posterum deputandis. Quod [6] super nonnullis quæstionum articulis, etc. » Conceptæ sunt iisdem verbis eæ litteræ, atque aliæ Alexandri IV quæ typis sunt cusæ, et in hæc verba desinunt : « Proficiunt animarum. Dat. Romæ apud S. Mariam Majorem X kal. Januarii, anno I ». Denique ut ex universo orbe Christiano zizania hujusmodi evelleret, hæc ad cunctos fideles scripsit [7] :

« Universis Christifidelibus.

« Noverit universitas vestra, quod nos excommunicamus et anathematizamus universos hæreticos Catharos, etc. » Conceptum est iisdem verbis atque aliud [8] Innocentii IV Diploma, de quo meminimus, desinitque in ea verba : « A via declinasse constiterit veritatis. Dat. Romæ apud S. Mariam Majorem X kal. Januarii, anno I ». Ex his vero repetita hæc imperia in hæreticos prætereunda non duximus : « Damnati, inquit, per Ecclesiam sæculari judicio relinquantur animadversione, et vindicta puniendi, clericis prius a suis ordinibus degradatis. Si qui essent de prædictis, postquam fuerint deprehensi et redire voluerint ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuo carcere detrudantur : credentes autem eorum erroribus similiter hæreticos judicamus, et receptatores, defensores et fautores hæreticorum excommunicationis sententiæ ducimus subjacere ».

29. *Sclavos ad obsequium Ecclesiæ adducit ope Minoritarum.* — Non minus studium a sanctissimo Pontifice navatum est ad adducendos ad Ecclesiæ obsequium Sclavos, quorum regi Urosio litteris significavit [1], quo studio salutis ipsius æternæ arderet ac Minoritas Marinum et Cyprianum misit, ut ipsum sacris præceptis erudirent.

« Viro magnifico Urosio, illustri regi Sclavorum, gratiam, per quam gloriam obtineat in futuro.

« Æterni patris immensa benignitas humani generis casum, quod primi hominis culpa corruerat, ineffabili respiciens pietate; ac illum, quem diabolica prostraverat invidia suggestione dolosa, volens ex charitate nimia misericorditer reparare, Filium suum unigenitum, consubstantialem sibi de cæli excelso solio ad infima mundi misit, qui prælectæ Virginis utero sancti Spiritus cooperatione conceptus, et ex anima rationali et carne humana verus homo factus, ac per hoc perfectus Deus, perfectus homo, unus Dominus Jesus Christus, una persona in utraque perfecta natura cunctis visibilem se ostendit; et salubribus homines institutis informans, vitamque ipsius indice perfectæ doctrinæ demonstrans, dignatus est post sanctæ conversationis exempla, et Evangelicæ institutionis eloquia sub diræ mortis supplicio mortem pati, ut de amaro mortis suæ calice temporalis hauriret homo vitæ dulcedinem sempiternæ. Pro ipsius ergo generis humani redemptione Christus se hostiam exhibens salutis, dicti generis humani hoste prostrato, illud de opprobrio servitutis eripuit ad gloriam libertatis supernæ, illi patriæ ostium reserando : et deinde resurgens a mortuis, ac in cælum ascendens, Spiritum sanctum sibi Patrique consubstantialem, et ab utroque pariter procedentem misit in Apostolos, per quos congregavit, univit et roboravit Ecclesiam, cui beatum Petrum Apostolorum principem præfecit, ac vicarium reliquit in terris, animarum curam committens eidem, ut earum saluti, pro qua suam humiliavit altitudinem, intenderet vigilanter, tradendo sibi claves regni cælorum, per quas ipsi suique successores potestatem aperiendi ejusdem regni januam obtinerent. Unde nos prædicti vicarii, disponente Domino, licet immeriti, successores effecti, super omnia, quæ nobis ex injuncto incumbunt officio, ad tuam aliorumque salutem nostræ intentionis dirigimus aciem, ad hanc præcipue mentis nostræ destinamus affectum, circa ea diligenti studio, et studiosa diligentia sedulo vigilamus, ut deviantes in viam veritatis adducere, omnesque lucrum facere Deo, sua nobis cooperante gratia, valeamus.

30. « Verum quia nemo pervenire valet ad viam veritatis ejusdem, nisi per fidem Catholicam a Deo et sanctis Apostolis traditam, quam sancta Romana Ecclesia profitetur et servat, magnitudinem tuam monemus, deposcimus et hortamur in

[1] Bullar. in Innoc. IV. — [2] Ext. ibid — [3] Ext. ib. — [4] Ext. ib. — [5] Nicol. l. I. Ep CLXI. — [6] Ext. in Bullar. in Alex. IV — [7] Lib. I. Ep. CCLXVIII. Ext. in Bullar. in Innoc. IV. — [8] Bullar. in Innoc. IV.

[1] Lib. II. Ep. cur. XXXII.

Domino Jesu Christo, quatenus pie considerans, quod una est fides, extra quam nullus omnino salvatur, et sine qua Deo impossibile est placere, ad ipsius venias fidei unitatem, eamque fideliter teneas et observes; nihilominus populum tuæ ditioni Regis æterni potestate subjectum ad eamdem unitatem reducas, et in illius observatione tuo exemplo laudabili et piis exhortationibus studeas conservare; ita quod ex hoc a Patre luminum æterni consequaris luminis claritatem. Cæterum quia, humana renitente natura, uno eodemque tempore diversis locis personaliter adesse nequimus, ne nullatenus negligentiæ relinquamus absentes, ad eos viros providos et discretos transmittimus vice nostra, ipsorum ministerio circa illos Apostolicæ servitutis debitum exsolventes. Propter quod viros electos de fratrum Minorum Ordine, viros utique pauperes in hoc mundo, in fide devotos, in lege Domini plenius eruditos, dilectos scilicet filios fratres Marinum et Cyprianum latores præsentium ad te duximus destinandos, ut tu tuusque populus ipsum Dei Filium Jesum Christum, suam gloriosam Matrem, ac fidei Christianæ observationem ipsorum fratrum salutaribus traditionibus plenius agnoscatis. Fides autem Catholica hæc est: Credimus S. Trinitatem [1] etc. Dat. Reate X kal. Augusti, anno I».

31. Imperitabat Sclavis una cum Urosio Stephanus ipsius frater, quorum mater Helena recte de fide Catholica sentiebat: quam Nicolaus litteris suis est hortatus [2], ut Minoritarum præceptis morem gereret, atque ad filios una cum populis ipsis obnoxiis ad verum Christi cultum traducendos incumberet.

« Charissimæ in Christo filiæ Elenæ reginæ Sclavorum illustri, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Gratias agimus gratiarum omnium largitori, quod sicut accepimus, et utique acceptamus, ipso menti tuæ timorem sui nominis et amorem misericorditer inspirante, ab eo qui solus habet in regno hominum potestatem, dignitatis regalis gloriam recognoscens, in Deum sinceram habes fidem, ac ejus Ecclesiam zelo pietatis Catholicæ veneraris. Hanc itaque fidem vigere in tua progenie cupientes, magnificos viros Stephanum et Urosium illustres reges Sclavorum, natos tuos, per nostras litteras hortandos duximus et monendos, ut pie considerantes, quod una est fides, extra quam nullus omnino salvatur, et sine qua Deo impossibile est placere; ad ipsius veniant fidei unitatem ». Paucisque interjectis, de missis Minoritis subdit: « Ideoque celsitudinem tuam rogamus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus prædictos reges natos tuos, ut devote redeant ad prædictæ fidei unitatem, et humiliter suscipiant nostra et prædictorum fratrum salutaria monita, sedulis exhortationibus inducere non omittas, ipsosque in observantia et perseverantia fidei prælibatæ foveas et confortes; ita quod in tui ventris fructu lætari, et benedicta inter mulieres vocari a Domino merearis, etc. Dat. Reate VI id. Aug., an. I ».

32. *Fidei propagandæ maxime apud Tartaros incumbit Nicolaus.* — Nec Minoritarum modo, e quorum familia, ut dictum est, prodierat Nicolaus, sed Dominicanorum quoque opera ad inferendam populis remotissimis Evangelii lucem usus est: extant enim Apostolicæ litteræ, quibus ipsis spargendi verbi divini in Saracenorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum, Walachorum, Colchorum, Syrorum, Iberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Cirorum, Rhutenorum, Jacobitarum, Nubianorum, Nestorianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Moscelitorum, Tartarorum, Ungarorum majoris Ungariæ, Christianorum captivorum apud Tartaros, aliarumque exterarum nationum Orientis communione S. R. E. segregatarum terris provinciam demandavit [1].

33. Egregium hisce temporibus ad amplificandam apud Tartaros Orientales religionem Christianam viri religiosi, atque inter cæteros Minoritæ studium collocarunt. Demonstrant id crebræ Pontificis litteræ [2] tum ad ipsos, quibus anathemate percussos Ecclesiæ restituendi auctoritatem permisit; tum ad Yaulaham episcopum Orientis [3], quibus ipsius erga Minoritas in iis regionibus Evangelium promulgantes, eximiam voluntatem commendat: cui etiam fidei formam transmisit, qua sibi commissos populos informaret; quam etiam formam Barsaumæ episcopo, qui ad Sedem Apostolicam accesserat, exhibuit [4]. Gratulatus etiam Dionysio episcopo Taurisino in Oriente [5], cum ex ejus litteris accepisset, ipsum fidem orthodoxam a Minoritis prædicatam sectari, hortatus eum est, ut illa fidei forma populos imbueret, quam ipsi præscribebat. Ea porro fidei forma episcopis hisce apud Tartaros Orientales constitutis transmissa iisdem verbis concepta est [6], atque ea quam Clemens IV ad Palæologum imperatorem misit cum de aggregandis Rom. Ecclesiæ Græcis ageret, atque ideo hoc loco repetere prætermittimus.

34. Functi præterea Apostolico munere apud Tartaros Joannes Bonachias, et regis Tartarorum interpretes, quibus Pontifex Apostolicam benedictionem est impertitus [7]. Effloruitque adeo, divino excitante Numine, religio Christiana apud Tartaros, ut Elegages et Tuctanes Tartarorum reginæ Christo nomen dederint, quas Nicolaus gratulatoriis litteris est cohortatus [8], ut augendæ religioni studium impenderent.

[1] Ext. ea fidei formula an. 1267. num. 75. et seq. — [2] Lib. I. Ep. cur. XXXIII.

[1] Ep. cur. XLIV. — [2] Ep. cur. XVIII. — [3] Ep. cur. XIII. — [4] Ep. cur. XV. — [5] Ep. cur. XIV. — [6] Ext. in Annal. an. 1267. num. 75 et seq. — [7] Lib. I. Ep. cur. XX. — [8] Ep. cur. XVI.

« Charissimæ in Christo filiæ Tuctani reginæ Tartarorum illustri, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Habet, charissima filia, fide dignæ relationis expressio, quod tu Catholicæ fidei lumine illustrata, eam non solum studiis observare sollicitis comprobaris, sed alios etiam ad agnitionem illius excitando, et ejus terminos dilatandos, opem et operam curiosa non desinis exhibere. Hæc sunt profecto quæ te reddunt in conspectu divinæ majestatis acceptam, quæ tibi laudis humanæ præconium vindicant, et augent multipliciter famam tuam; dum ex his pietatis divinæ clementiam, quæ te de tenebris infidelitatis ereptam ad viam vitæ reduxit, et ad veritatis semitam revocavit, tanquam benedicta et reverens filia recognoscis. Excitamus igitur magnitudinem tuam et hortamur in Filio Dei Patris, quatenus mentis tuæ oculis erectis ad Dominum, cujus obsequiis salubriter adhæsisti, præmissa de bono in melius semper prosequaris, et quasi apis argumentosa procurare non cesses, ut eo gratior et præmiis digna majoribus occurras Domino Deo tuo, quo uberiores bonorum operum in ejus horreum manipulos introduces. Datum Romæ apud S. Petrum IV non. Aprilis anno I ».

Sollicitata paribus adhortationibus Elegages Tartarorum similiter regina ad constantiam in colenda fide Christiana, eamque latius proferendam.

35. Ex oratoribus, qui ad Sedem Apostolicam accesserant, Sabadinus Archaon, vir magnæ apud Tartaros nobilitatis, fidem Christianam est amplexus. Cui benedictionem Apostolicam flagitanti, Nicolaus his litteris impertiit : « Te nuper ad nostram præsentiam accedentem affectione paterna recepimus, et benigne audivimus, quæ coram nobis proponere voluisti; lætantes in Domino, quod sis fidei Catholicæ lumine illustratus, et lavacro regenerationis aspersus, in iis salubri studio diceris delectari, quæ sint in oculis divinæ Majestatis accepta, et in tuæ salutis cedant augmentum, et dilatationem fidei Christianæ. Duximus itaque sollicitudinem tuam excitandam attentius et hortandam, quatenus præmissa de bono semper in melius prosequaris, ut eo gratiosior occurras Domino Deo tuo, quo majori extiteris cumulo meritorum. Cæterum quia benedictionis nostræ munus exhiberi tibi humiliter postulasti, nos tuis devotis precibus benignius annuentes, benedictionem nostram in remissionem tuorum tibi concedimus peccatorum. Datum Romæ apud S. Petrum idibus Aprilis anno I ».

36. Egregie etiam se erga Christianam religionem affectum exhibuit Argon rex Tartarorum, suumque studium Pontifici oratorum opera significavit. Quibus benigne exceptis, Nicolaus Tartaro fidei nostræ ac religionis dignitatem in oculis defixit.

« Nicolaus etc. Argoni regi Tartarorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Ad summi præsulatus officium nuper nobis supernæ dispositionis arbitrio, quo cælestia pariter et terrena dispositionem ordinemque suscipiunt, evocatis; venerabilis frater noster Bersauma episcopus in partibus Orientis, nobilis vir Sabadinus, Thomas de Anfusis, et Uguetus interpres tuæ magnitudinis nuntii, ad nostram præsentiam accedentes, regias nobis litteras præsentarunt. Nos autem nuntios ipsos et litteras libenti animo, vultuque sereno recepimus intuitu destinantis; et tam quæ in litteris continebantur eisdem, quam quæ nuntiorum prædictorum facta coram nobis et fratribus nostris propositio reseravit, benigne audivimus et intelleximus diligenter; gaudentes quamplurimum, et exultantes in Domino, in cujus manu corda sunt principum terrenorum, quod te clementer gratiæ suæ dono præveniens, illo tui pectoris intima fœcundavit affectu, quod sicut et litterarum ipsarum tenor aperuit, et eorumdem patefecit assertio nuntiorum, ad dilatandos Christianitatis fines fervens dirigitur desiderium mentis tuæ; quodque de gentibus tuæ ditionis subjectis imperio, fidei cultoribus Christianæ te benignum et benevolum exhibes, eosque non sine laudis humanæ præconio, et dispositionis indiciis ad salutem, quæ de bono semper in melius deduci cupimus, in augmentum favore prosequeris gratioso. De quo celsitudini regiæ tanto gratiarum uberiores exsolvimus actiones, quanto id plenior et benignior operatur affectus, et ex munificentia provenire dignoscitur ampliori.

37. « Sane, princeps egregie, tuis aperiri sensibus affectamus, quæ Rex excelsus Filius summi Regis, de polorum sublimibus prodiens; et ad mundi hujus infima, ut hominem, quem ad imaginem et similitudinem suam de limo terræ formaverat, de servitutis nexibus, in quos ipsum impegerat maligna suggestio, liberaret, clementi dignatione descendens, etc. (interjectisque pluribus fidei Christianæ elogiis, subjicit :) Revera, princeps magnifice, tuis in orbe terrarum titulis plenitudo gloriosæ laudis accederet, ac nominis tui fama ingens susciperet incrementum, si te tam puræ, tam solidæ, tamque salutiferæ fidei amplexibus dulcibus copulans, teque illius exhibens cognitorem, professorem ostendens, baptismum duceres assumendum. Grandia quoque supernis exinde gaudia civibus orirentur, lætaretur in immensum Ecclesia, quæ rugam non habet, maculam non agnoscit, si tantum tamque potentem regem sibi devotum in filium vindicaret, totique populo Christiano de tam magnifici principis, et per eum innumeræ, ut speratur, multitudinis aliorum conversione salubri copiosa exultationis materia præberetur. Excitamus itaque magnitudinem regiam et hortamur attentius; tibique, cujus in hac parte salutem exquirimus, sano et sincero consilio suademus, quatenus alta et sedula

meditatione recogitans, quam fragilis et caduca humanæ naturæ conditio, quam plena periculis, quantis exposita casibus, quam sit instabilis status ejus ». Et infra : « Paratus accedas ad agnitionem Christianæ fidei, et suscipiendum baptismatis sacramentum, etc. Datum Romæ apud S. Petrum IV non. Aprilis, anno I ».

38. Cum vero oratores Nicolao significassent, Argonem gerere in votis sacro baptismate Hierosolymis lustrari, ubi e tyrannide Saracenorum ereptæ fuissent, Nicolaus collaudato pio hujusmodi desiderio, hortatus est [1], ne ulterius sanctissimum suscipiendi baptismatis votum differret, cum id ipsius animæ saluti maxime conduceret.

« Argoni regi Tartarorum, etc.

« Intelleximus, referentibus venerabili fratre nostro Bersauma episc. in partibus Orientis, nobili viro Sabadino, Thoma de Anfusis, et Ugueto interprete laicis, tuæ magnitudinis nuntiis, quod si regnum Hierosolymitanum de manibus liberari contigerit impiorum, in civitate Hierosolymitana renasci desideras lavacro baptismatis. Nos autem tuam tuorumque salutem propensius cupientes, hujusmodi tuum salubre laudandumque propositum multipliciter in Domino commendamus. Verum quia magna spe ducimur, quod sacro a te suscepto baptismate, facilius, Domino favente, proveniet regni memorati liberatio; quia etiam salutis tuæ commodis expedire dignoscitur, ut conceptum propositum perducere studeas sublato dilationis obstaculo ad effectum ; celsitudinem tuam excitandam attente duximus et hortandam, quatenus tibi salubriter consulens, et exhortationibus nostris, quæ de puri pectoris intimo prodeunt, laudabiliter acquiescens, ad baptismum promptus acceleres, illumque ad laudem Dei, tuæque salutis profectum festinus suscipere non omittas; tanto amplius proinde Domino placiturus, quanto celerius et libentius ad susceptionem ejus procedere te continget, quantoque plures ad eam tuo exemplo laudabili provocabis. Dat. Romæ apud S. Petrum IV non. Apr., an. I ».

39. *Terræ-Sanctæ studet Pontifex.* — Poterant sane Christiani Occidentales ingentem aliquem triumphum de Saracenis referre, egregie ita animato Tartaro ad Hierosolymas nomini Christiano asserendas, nisi funesta dissensio, ex Siculorum perfidia orta, ipsos in mutuas cædes armasset. Flagrabat quidem Nicolaus Pontifex sanctissimus defendendæ Terræ-Sanctæ desiderio, ut suis litteris regi Cypri [2], qui Hierosolymitanum regnum, pulsis Caroli ministris, sibi vindicabat, significavit.

« Nicolaus etc. charissimo in Christo filio regi Cypri illustri.

40. « Licet, fili charissime, firma nostra credulitas habeat, quod tu tanquam princeps Catholicus statum Terræ-Sanctæ felicem et prosperum diligas, et ad eum fervens tuæ mentis desiderium dirigatur ; quodque de ipsius Terræ defensione solerti studium habeas sollicitudinis diligentis; quia tamen terram eamdem, funiculum scilicet hæreditatis Dominicæ, favoris præcipui exhibitione prosequimur, ad celerem favente Domino liberationem illius vigilantibus studiis intendentes, celsitudinem regiam rogandam attente duximus et hortandam, quatenus sollicita meditatione recogitans, quam dispendiosum plenumque periculis, quam grave, quinimo pæne irreparabile damnum esset, quantumve contingeret deperire fidelibus, si quod absit, Terræ memoratæ particula, quæ Christianis remansisse dignoscitur, occuparetur ab hostibus Crucifixi ; ad adjuvandum et defendendum ipsius Terræ particulam sic diligenter invigiles, ut tibi a Domino, cujus in hac parte negotium agitur, condigna præmia rependantur, sitque Christicolis in Terra prælibata degentibus mora securior ; et præter humanæ laudis, tibi proventuræ, devotionem regiam non immerito commendemus, etc. Dat. Reate kalend. Octobris, anno I ».

Excitatus ad meliorum spem fuit simillimis litteris Armeniæ rex [1] : sed inanes ii fuere conatus. Præscii vero imminentis calamitatis patriarcha Hierosolymitanus, ac Templariorum, Hospitalariorum et Theutonicorum equitum magistri flebiles litteras et nuntios ad Sedem Apostolicam miserant, quibus extremas Terræ-Sanctæ angustias deplorarunt, opemque ferri miseris flagitavere. Quibus auditis Nicolaus ipsos colligere animos atque ad limites defendendos incumbere jussit [2] : interim consilia se cum cardinalibus de contrahendis auxiliis agitaturum. At tardiores eæ fuere, suppetiæ : Tripolis enim nobilissima urbs a Saracenis magna Christianorum cæde, ut sequenti anno dicemus, expugnata est.

41. *Nicolaus creatur patriarcha Hierosolymitanus.* — Patriarcha porro Hierosolymitanus, de quo paulo ante mentio a nobis edita, erat Nicolaus, hoc anno ad eam dignitatem evectus : ad quem de imposito ipsi munere hoc Diploma Pontificium exaratum est [3] eodemque argumento ad clerum ac suffraganeos Ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopos, et clerum civitatis et diœcesis Acconensis, Cypri, et Armeniæ reges, principem Antiochiæ, et Hospitalarios [4] equites scriptum, ut debita veneratione patriarcham prosequerentur : « Firma credulitate tenentes, (patriarcham alloquitur), quod per tuæ virtutis ministerium eadem Hierosolymitana Ecclesia in prosperitatem optatam consurget, et brachio tuæ consolationis, subnixa spiritualibus et temporalibus, actore Domino, proficiet incrementis, te ipsi Ecclesiæ Hierosolymitanæ de fratrum nostrorum consilio in patriarcham præfecimus et pastorem : tibi quoque postmodum de nostris manibus munere consecrationis impenso,

[1] Ep. cur. XVII. — [2] Ep. cur. LIII.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. LII. — [3] Ep. cur. XLIX. — [4] Ep. cur. L.

per dilectos filios nostros Matthæum S. Mariæ in Porticu, et Benedictum S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconos cardinales pallium de corpore B. Petri sumptum, plenitudinis videlicet officii pontificalis insigne, fecimus exhiberi. Cum autem felicis recordationis Urbanus papa IV, primo de fratrum suorum consilio Ecclesiam Acconensem, de qua bonæ memoriæ magistrum Florentium Arelatensem archiepiscopum ad Arelatensem Ecclesiam tunc vacantem duxerat transferendum, patriarchæ Hierosolymitano, qui erit pro tempore, decreverit committendam, et ab eo una cum dicta Hierosolymitana Ecclesiæ tamdiu in temporalibus et spiritualibus gubernandam, donec eadem Hierosolymitana Ecclesia, bonis ejus recuperatis, possessionem habuerit eorumdem; et postmodum etiam piæ memoriæ Gregorius X primo Thomæ, et subsequenter Nicolaus III Romani Pontifices, prædecessores nostri, Eliæ, patriarchis prædecessoribus tuis, de fratrum suorum consilio duxerint committendam, prout hæc in Regesto ipsius prædecessoris nostri Nicolai plenius continentur; nos eamdem Ecclesiam Acconensem, similiter nunc etiam vacantem, tuæ circumspectioni committimus, per te una cum dicta Hierosolymitana Ecclesia plene in omnibus gubernandam, donec eadem Hierosolymitana Ecclesia, bonis suis recuperatis, de adepta ipsorum possessione lætetur. Dat. Romæ apud S. Petrum II kal. Maii, anno I ». Ei vero postea Nicolaus, VI kal. Septembris, legationis munus in Syria, Hierusalem, Cypro, et Armenia commisit [1], utque in provincia pallio uteretur, permisit [2].

42. *Indulgentiæ datæ visitantibus Ecclesiam S. Mariæ-Majoris Romæ.* — Claudemus hunc annum nonnullis privilegiis, quæ Nicolaus concessit Basilicæ S. Mariæ-Majoris, quæ ob insigne divinitus olim cadentium medio æstu nivium miraculum exstructa fuit: « Cupientes, inquit [3], ut Ecclesia S. Mariæ-Majoris de Urbe, cujus quidem structuram Filius ejus Dominus noster Dominus Jesus Christus per immissionem nivis æstus tempore mirabiliter indicavit, congruis honoribus frequentetur, et frequentantes pro temporali solemnitate, quam peragent spirituali munere gratulentur; omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui in majori, et illa quæ S. Martini vulgariter dicitur, Quadragesimis singulis, videlicet dierum quadragesimarum ipsarum annis singulis, unum annum et quadraginta dies; illis vero, qui singulis diebus sabbati cujusquam temporis prædictam Ecclesiam venerabiliter visitarint, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, centum dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Datum Reate, III idus Augusti, anno I ». Confirmavit [4] quoque indulgentias eamdem Ecclesiam adeuntibus ab aliis Pontificibus concessas.

43. Quo vero Deiparam cultu pius Pontifex complecteretur, ex sequentibus patebit:

« Dilectis filiis Jacobo S. Mariæ in Via-Lata, diacono cardinali archipresbytero, ac priori et capitulo Basilicæ S. Mariæ-Majoris de Urbe.

« Quæ reverentia, quæ devotio, quæ laus, quæve gloria, et quæ honoris insignia esse possunt, quæ gloriosæ ac intemeratæ Virgini mortales non debeant sinceris affectibus exhibere? Ipsa est enim, sicut scitis et creditis, Dei mater, scala cæli, paradisi janua, stella maris, qua illustrante de fluctibus hujus magni et vasti maris ad salutis portum, et ad verum lumen fugatis tenebris pervenitur: per ipsam ascenditur et intratur ad Christum; per ipsam diaboli vis conteritur, et vectes ferrei confringuntur; per eam devitatur interitus, vita datur, ærumna tollitur, tribuitur gaudium, et liberati a miseria exules ad patriam, perennibus fruituri deliciis, reducuntur. Propter quod devotio, quam habemus ad ipsam Virginem matrem Dei, non immerito nos inducit, ut ea, quæ ad ipsius reverentiam statuuntur, totis viribus amplexemur. Unde unius anni, et quadraginta dierum a felicis recordationis Sixto Tertio in die consecrationis Basilicæ S. Mariæ-Majoris de Urbe, ac unius anni et quadraginta dierum a Clemente III in solemnitate consecrationis ejusdem, quando lapidem altari majori supposuit consecratum, ac unius anni et quadraginta dierum ad Honorio III ab ipso festo consecrationis usque ad Octavas Assumptionis ipsius Virginis; ac unius anni, et quadraginta dierum a Gregorio IX ab eodem consecrationis, usque ad prædictas Octavas; unius vero anni, et quadraginta dierum ab Alexandro prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus a prædicta consecratione usque ad Octavas easdem omnibus singulis annis devote accedentibus ad Basilicam memoratam concessæ indulgentiæ possint fidelium promovere salutem, et ad eamdem Virginem devotionem ipsorum fidelium adaugere; nos quod ab eisdem prædecessoribus super hoc factum est approbantes, ac prædictarum indulgentiarum tempus prorogare volentes, ut iidem fideles ad ipsarum gratiarum munera fortius amplectendi concurrant, dictas indulgentias a festo ipsius Dedicationis usque ad Octavas Nativitatis dictæ Virginis de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, annis singulis misericorditer volumus perdurare.

44. « Nos quoque in ipsius honorem Virginis, cui licet indigni devotionem omnem, quam possumus, libenter impendimus, affectantes, ut Christi populus, imploraturus a Domino veniam delictorum, in humilitate spiritus ad Basilicam ipsam accedat, ipsique speciali et spirituali munere gratulentur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad prædictam Basilicam in die Dedicationis ejusdem (in qua festum nivis, per cujus immissionem Filius ejus Dominus noster Dominus Jesus Christus structuram ipsius Basilicæ æstus tempore

[1] Ep. CXVI et CXVII. — [2] Ep. CLXXI. — [3] Lib. I, Ep. cur. LXII. — [4] Ep. LXIII.

mirabiliter indicavit, a vobis solemniter celebratur) et usque ad hujusmodi Octavas Nativitatis dictæ Virginis causa devotionis accesserint, annuatim, de divina misericordia et eorumdem Apostolorum auctoritate confisi, tres annos et tres quadragenas, quos hujusmodi prioribus remissionibus de gratia speciali adjicimus, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. Reate III id. Augusti anno I ».

NICOLAI IV ANNUS 2. — CHRISTI 1289.

1. *Carolus II regnum Siciliæ capescit, dato sacramento Romano Pontifici.* — Anno a Virginis partu millesimo ducentesimo supra octuagesimum nonum, Indictione secunda, Carolus II Siciliæ rex e diutino carcere emissus, e Galliis in Italiam venit, salutatoque Romano Pontifice pro regno Siculo beneficiarii principis officia detulit: ac solemni postea ritu ab eo est corona redimitus (1): de quo hæc Chronicon Suessanum refert[1]: « Anno Domini MCCLXXXIX, XXIX Maii, dictus dominus papa apud (Reate) eumdem dominum Carolum propriis manibus regali diademate regni Siciliæ coronavit ». Sunt nonnulli, qui hæc Romæ V kal. Junii in festo Pentecoste peracta asserant: verum fallit eos temporis ratio, cum tunc non Romæ[2], sed Reate Nicolaum egisse consignatæ eo loco Apostolicæ litteræ[3] demonstrent. Adde, præter antiquiorum scriptorum auctoritatem ipsum Pontificem Diplomate ad episcopum et clerum Reatinum dato[4] id testari. De iis tradit hæc card. Baronius ex libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ verba[5]: « Hoc anno Carolus rex Siciliæ fecit homagium de ipso regno cum iisdem conditionibus, quas statuerat Clemens papa patri ejusdem, quas ipse jurarat ». Et in Annalibus[6]: « Carolus II eadem servanda promisit Nicolao IV quæ pollicitus fuerat rex Carolus prædecessori Clementi papæ IV, iisdem[7] capitibus ac verbis superius recitatis, atque ex eadem Bulla descriptis cum abrogatione omnium legum trium tyrannorum », erant ii Fridericus II, Conradus et Manfredus, ut etiam supra adnotavimus, « contra libertatem Ecclesiasticam sancitarum. Quæ omnia repetita habentur atque descripta in Bulla ejusdem Nicolai papæ ». Confirmantur hæc publicis Tabulis, quibus Carolus II Siciliæ rex Siculum regnum beneficio et auctoritate Sedis Apostolicæ accepisse professus est: ac singulas leges, quibus se ac successores obstrinxit, et alia cum Romana Ecclesia pacta inita percenset et corroborat. Insertæ eæ sunt Apostolico Diplomati, cujus exemplum infra scriptum est[1]:

2. « Nicolaus etc. charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliæ illustri.

« Ne in posterum rei gestæ memoriam diuturnitas temporis forsan obliteret, litterarum nostrarum præsentium insinuatione testamur, te ligium homagium et fidelitatis juramentum ratione regni Siciliæ et terræ citra Farum; excepta civitate Beneventana cum toto territorio, et omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum, et districtus civitatis ejusdem per Romanos Pontifices distinctos, vel in posterum distinguendos; claræ memoriæ Carolo regi Siciliæ patri tuo et hæredibus suis, cujus tu hæres existis, a Romana Ecclesia concessorum, nobis fecisse ac præstitisse in forma subscripta, super hoc litteris formam eamdem ex-

[1] Chron. Suessan. Ms. — [2] Summont. l. III. Hist Neap. c. 2. — [3] Tom. II. Ep. CLXXXV. — [4] Nicol. l. II. Ep. CCCLXIV. — [5] Baron. in Notis Ms. Chron. Suessan. Ms. — [6] An. 1197. num. 98. — [7] An. 1265. num. 14 ad 21.

[1] Nicol. l. II. Ep. CCCLXXVIII.

(1) Carolus II Caroli I Siciliæ regis filius hoc anno die sacra Pentecoste Siculi regni diademate a Pontifice ornatus fuit. Quam cæremoniam Reate, non vero Romæ præstitam annalista ex litteris tunc a Pontifice Reate datis probat, et auctor Memorialis Potestatum Regiensium, qui præsens aderat, confirmat. Regni tamen sui epocham aliter exordiri Carolo visum fuit; cum illam duci ab obitu Caroli patris demonstret ejusdem Caroli II Diploma vulgatum a Martenio Anecdot. tom. I. col. MCCXXXVI. Signatur enim *Sylvanectis, anno Domin* MCCXC, *Indict. III, regnorum nostrorum in Jerusalem anno* VI, deducto nempe ex anno MCCLXXXV, quo Carolus I obivit. Ita pariter dem Carolus litteras patentes, hic num. 2, in Annalibus legendas, signat anno MCCLXXXIX, regni sui quinto. MANSI.

primentibus bullatis Aurea tua Bulla concessis, quarum tenor talis est [1].

« In nomine Domini. Amen. Ego Carolus Secundus, Dei gratia rex Siciliæ, ad honorem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et beatæ et gloriosæ Virginis Mariæ, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli, et Ecclesiæ Romanæ, ligium homagium facio tibi domino meo Nicolao papæ IV tuisque successoribus canonice intrantibus, et ipsi Romanæ Ecclesiæ pro regno Siciliæ et tota terra, quæ est citra Farum usque ad confinia terrarum ejusdem Ecclesiæ. Quæ, utique regnum et terram (excepta civitate Beneventana cum toto territorio, et omnibus districtibus et pertinentiis suis, secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum, et districtus civitatis ejusdem per Romanos Pontifices distinctos, vel in posterum distinguendos) claræ memoriæ Carolo regi Siciliæ patri meo et hæredibus suis, cujus ego hæres existo, prædicta Ecclesia Romana concessit. Et recognosco et fateor quod inter Romanam Ecclesiam et prædictum patrem meum conditiones, conventiones, modus, et forma, ac pacta infrascripta intervenerunt, et fuerunt apposita in concessione regni sibi suisque hæredibus per Romanam Ecclesiam facta, seu auctoritate ipsius in prædicta concessione pertinentia seu spectantia ad personas eorum, qui successuri erant ipsi patri meo suisque hæredibus in terra et regno prædictis, et eorum qui in eisdem successuri sunt mihi meisque hæredibus; necnon ad successionem, vel formam, seu modum succedendi ipsi patri meo suisque hæredibus, et mihi meisque hæredibus in regno et in terra præfatis. Quæ omnia et singula tam me quam meos in dictis regno et terra hæredes servaturos promitto, et contra ea non venturos, quæ talia sunt. Si in vestro vel hæredum vestrorum obitu legitimum, prout subsequitur, hæredem vos aut ipsos, quod absit, non habere contigerit, regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam, ejusque dispositionem libere revertatur, etc.» Pluribusque interjectis, quæ in iis clientelaris sacramenti formulis a nobis jam ante adductis a Carolo I, Clementi IV, et Joanni XXI Pontificibus nuncupatis, iisdem concepta sunt verbis: de censu pendendo adjicit iis, quæ superius typis fuere cusa [2] :

3. « Si autem de censu octo millium unciarum hujusmodi primi termini infra dictos tertium terminum et duos sequentes menses plenarie satisfecerimus, nihilominus semper pro singulis octo millibus unciarum singulorum terminorum, si simili modo in eorum solutione cessaverimus, vel illas non solverimus, pœnas similes incurremus, salvis aliis pœnis et processibus, quæ vel qui de jure inferri vel haberi poterunt per Romanum Pontificem in hoc casu. Item promitto quod in quolibet triennio dabimus ego et mei in dicto regno hæredes Romano Pontifici unum palafredum album pulchrum et bonum, in recognitionem veri dominii eorumdem regni et terræ; et solvam Romanæ Ecclesiæ quinquaginta millia marcharum sterlingorum per infrascriptos terminos. Videlicet quod infra sex menses solvam eidem Ecclesiæ decem millia marcharum sterlingorum, et infra singulos sex menses successive sequentes solvam singula decem millia, donec tota prædicta quinquaginta millium summa fuerit integre persoluta. Quod si in hujusmodi terminis illa non solvero, liberum erit Romano Pontifici contra nos pro singulis terminis ad pœnas spirituales procedere, prout sibi videbitur expedire. Quia vero, sicut in tractatu negotii actum extitit, tempore, quo esset tractatus, sive negotium consummandum, dominus papa petitionem prædicti patris mei super remittendis eidem quinquaginta millibus marcharum factam audiret, ex parte saltem aliqua, de qua ipse Romanus Pontifex, teneri ad gratias deberet [1]. Ita tamen quod per præfixionem hujusmodi terminorum nullum mihi et hæredibus meis in hoc præjudicium generetur; quin illa pars, de qua summus Pontifex mihi vel patri meo gratiam fecit, vel facere de prædicta summa quinquaginta millium deducatur.

4. « Promitto insuper, ad hoc tam me quam hæredes meos in regno obligans, quod quandocumque Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit, asseruerit, vel dixerit Romanam Ecclesiam indigere ; ita quod super indigentia hujusmodi ipsius Romani Pontificis simplici verbo stetur, ego vel mei in dicto regno hæredes requisiti ab eo ad Urbem, in Campaniam, in Maritimam, in patrimonium B. Petri, in Tusciam, ducatum Spoletanum, marchiam Anconitanam, et in præmissam civitatem Beneventanam, ac ejus territorium et pertinentias, quæ remanebunt Ecclesiæ, et in omnes alias terras ipsius Ecclesiæ per Italiam trecentos milites equis et armis bene ac decenter munitos et paratos; ita quod unusquisque ipsorum habeat quatuor equitaturas, vel tres ad minus ; in Ecclesiæ prædictæ obsequium et subsidium transmittemus, per tres menses integros in meis vel dictorum in regno hæredum sumptibus et stipendiis, semel tamen in anno in servitio ejusdem Ecclesiæ moraturos, mensibus ipsis a die, quo iidem milites terram mei dominii vel fines mei districtus, vel eorumdem hæredum eggressi fuerint, per vulgares dietas et solitas computandis; et quod si maluerit Ecclesia eadem ingruenti necessitate, super qua stetur verbo Romani Pontificis, ut dictum est, navali juvari exercitu, prædictos milites, debita taxatione ac recompensatione præhabita, in navale stolium commutabimus; et in prædicta civitate Beneventana, quam hactenus Romana Ecclesia sibi retinuit, et in suum dema-

[1] Ext. etiam lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. pag. 258. et Cod. Vallic. sign. lit. B. num. 12. pag. 225. — [2] An. Chr. 1265. num. 18.

[1] Hunc locum obscuriorem ita jacere comperi in pluribus Ms.

nium et dominium cum omnibus juribus suis et pertinentiis reservavit, et toto tenimento civitatis ejusdem cum finibus ejus antiquis, quos Romanus Pontifex quandocumque, semel tamen, sibi placuerit, bona fide distinguet, et quæ eidem Ecclesiæ, et in ejus proprietate libere remanebunt, nullo jure nobis, vel cuicumque alii de regno prædicto ibi retento, seu quomodolibet reservato, et quod nullum jus ego et mei in dicto regno hæredes quomodolibet acquiremus, vel habebimus in eisdem; et quod distinctioni quoque per Romanum Pontificem semel faciendæ, ut dictum est, stabimus absque contradictione seu refragatione quacumque ego et hæredes mei, prout ipsa distinctio per Apostolicas litteras apparebit.

5. « Pro prædicta quoque civitate Beneventana, hac vice reficienda per Beneventanos, exponam per septennium, pro lignaminibus omnia nemora ipsorum regni et terræ et omnem materiam ad ædificia opportunam, puta lapides, arenam quæ puteolana vocatur, cœmentum, et similia sine præjudicio juris singularum personarum ad unam dietam prope Beneventum. Et promitto quod præstabimus ego et mei hæredes Beneventanis securitatem per totum regnum et terram prædicta, nisi in regno et terra prædictis de novo delinquant, propter quod ad nos de jure justitia pertineret: quodque privilegia dictæ civitati a regibus et principibus concessa tam ego quam mei hæredes in regno et terra eisdem illibata servabimus; et omnia statuta per quondam Fridericum olim Romanorum imperatorem, seu quoscumque alios reges Siciliæ facta contra libertatem civitatis ejusdem revocabimus, et in omnibus et per omnia quæ libertates fuerint cæteris regnicolis parificabimus illam; nec aliqua statuta, seu aliquas leges condemus in posterum, per quæ dictæ civitati directe vel indirecte possit præjudicium generari: et pro Apostolicæ Sedis, et B. Bartholomæi patroni civitatis ejusdem reverentia, fidantias ab omnibus remitti faciemus, et remittemus eisdem. Fidentiarum autem remissio est concessio libertatis, ut cives Beneventani possint libere proprias vineas et terras excolere, ipsarumque fruges et fructus recolligere, ac easdem vineas et terras vendere, et de ipsis pro sua voluntate disponere sine aliqua exactione, vel munere, vel etiam datione.

6. « Promitto etiam, me et hæredes meos in regno Siciliæ obligans, quod in dicta civitate, et ejus territorio, ac pertinentiis suis, quæ Romanæ remanebunt Ecclesiæ, vel in Urbe seu in Campania, vel Maritima, seu in ducatu Spoletano, aut marchia Anconitana, vel in patrimonio B. Petri in Tuscia, seu in aliis quibuscumque terris, aut demaniis sive feudis ipsius Ecclesiæ ubilibet constitutis ex successione, vel legato, aut venditione sive donatione, aut alio quocumque jure vel titulo, seu contractu, nihil unquam tam ego quam hæredes mei in regno acquiremus vel vindicabimus, seu poterimus acquirere, vel quomodolibet vindicare: et nihil unquam recipiemus, habebimus, vel retinebimus, seu poterimus recipere, habere, vel etiam retinere; ac nullam potestariam, seu capitaniam, vel rectoriam, nullumque alium honorem, nullamque dignitatem, seu potestatem senatoriam, vel quamcumque aliam, aut administrationem, vel commendam, nec quodcumque aliud officium recipiemus, seu recipere poterimus, habebimus, seu retinebimus, vel habere, seu retinere poterimus in eisdem. Hoc autem intelligo de illis hæredibus meis, qui mihi in eodem Siciliæ regno succedent. Nolo enim, quod delictum aliorum hæredum, qui succedent mihi in comitatibus et aliis terris meis in pœnam hæredis, qui est mihi successurus in regno, aliquatenus extendatur.

7. « Ne vero hujusmodi alii hæredes mei contra ea, quæ in isto continentur articulo, aliquo forsan tempore venire præsumant, acquirendo, vel vindicando, aut recipiendo, vel habendo, seu retinendo sibi aliquid in terris in articulo ipso expressis; vel recipiendo, habendo, seu retinendo in eisdem terris potestariam seu capitaniam, vel aliquid aliud de iis, quæ in articulo continentur eodem, promitto; tam me quam ipsos hæredes meos obligans, quod nullus etiam hujusmodi aliorum meorum hæredum ullo unquam tempore sibi quidquam in eisdem terris acquiret, seu vindicabit, recipiet, habebit, vel etiam retinebit; aut potestariam seu capitaniam vel rectoriam, aut aliquid aliud ex iis, quæ prout dictum est, in eodem articulo plenius exprimuntur: nec alicui eorum recipere, habere vel retinere licebit. Quicumque autem ipsorum secus præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat, nec ipse, nec ejus posteri in perpetuum possint in eodem regno succedere, si eis in casu aliquo hujusmodi successio deferretur: sed ab illa repellantur omnino. Et nihilominus ille, qui tunc ejusdem regni gubernaculis præsidebit, Romano Pontifici contra eum patenter assistere teneatur.

« Si vero ego vel mei in regno hæredes prædictam civitatem Beneventanam, territorium et pertinentias ejus, quæ remanebunt Ecclesiæ, vel aliquam partem eorum, aut Campaniam vel Maritimam, seu Urbem, vel ducatum Spoletanum, aut marchiam Anconitanam, sive patrimonium B. Petri in Tuscia, aut alias quascumque terras Romanæ Ecclesiæ ubilibet constitutas occupaverimus, vel occupari fecerimus, aut super iis offenderimus, vel molestaverimus Ecclesiam, seu fecerimus molestari; et priusquam super hoc a Romano Pontifice moniti et requisiti fuerimus, vel si commode moneri, aut requiri nequiverimus, juxta ipsius Romani Pontificis assertionem vel dictum, postquam de hoc ipse publice ac solemniter nos monuerit, infra tres menses non restituerimus integre omnia occupata, eo ipso ab eorumdem regni Siciliæ, et terræ jure cadamus totaliter; ipsaque regnum et terram prorsus amittamus, et hæc ad Romanam

Ecclesiam libere devolvantur. Quod si etiam restituerimus occupata, nihilominus ad plenum de universis injuriis et damnis illatis, ad mandatum ejusdem Romani Pontificis satisfacere teneamur.

8. « Promitto etiam, me et hæredes meos alios quam in regno obligans, quod ipsi hæredes mei, videlicet, qui mihi non succedent in regno, occupare vel facere occupari easdem terras Romanæ Ecclesiæ, seu molestare aut molestari facere super illis non attentabunt. Illi vero qui secus attentaverint, præmissas pœnas, ut videlicet eo ipso sint excommunicati, et tam ipsi quam eorum posteritas in perpetuum ad successionem dicti regni, si in aliquo forte casu eadem successio devolveretur ad illos, nullatenus admittantur, incurrant : et rex Siciliæ, qui tunc erit, teneatur assistere Romano Pontifici contra ipsos, prout superius est expressum. Promitto quoque me et hæredes meos obligans, quod omnibus Ecclesiis tam cathedralibus quam aliis regularibus et sæcularibus, necnon et omnibus prælatis et clericis, ac universis personis Ecclesiasticis sæcularibus et religiosis, et quibuslibet religiosis locis, plenarie dimittam et restituam, et dimitti ac restitui faciam; et procurabo integre omnia bona eorum immobilia, a quibuscumque ablata vel occupata sint, et per quoscumque detineantur : et mobilia, quæ extant, et poterunt inveniri, simili modo restituam et restitui facere procurabo eisdem : et quod hanc restitutionem faciam, et fieri procurabo absque contradictione seu difficultate qualibet hoc modo : scilicet, quod statim in illa parte ipsorum regni et terræ, quæ mihi obedit, restitutio ipsa fiet; ipsaque postmodum successive consummabitur, sicut obedient et habebuntur eadem regnum et terra ad mandatum et arbitrium aliquorum virorum discretorum deputandorum a Romano Pontifice, ad quorum mandatum jurium et rerum immobilium et mobilium, quæ extant, restitutionem plenam faciam et fieri procurabo; ita quod ea, de quorum dominio vel proprietate, seu possessione notorium fuerit, ad eorum mandatum et arbitrium mox reddam, et reddi faciam; in dubiis per ipsos de plano et absque judicii strepitu veritate diligentius inquirenda; ita quod sufficiat vocari camerarium, vel procuratorem, seu bajulum, in cujus jurisdictione vel ballivia, seu territorio bona, de quibus agetur, consistent, ad videndum jurare testes, qui in hujusmodi inquisitione deponent». Sequuntur nonnulla de tuendo jure Ecclesiastico, quæ jam ante superius a nobis iisdem omnino verbis sunt Annalibus inserta [1] : tum de liberis provocationibus ad Sedem Apostolicam in causis Ecclesiasticis permittendis additur : « Et si ad Sedem Apostolicam super hujusmodi causis appellari contigerit, tam appellantes quam apellati ad eamdem venire Sedem pro appellationum prosecutionibus libere et absque inhibitione aliqua permittantur : et promitto tam me quam hæredes meos facturos, curaturos, et permissuros, quod sic agitari, tractari, et ventilari ac terminari possint; et quod sic possit appellari et libere veniri. Sacramenta vero fidelitatis præstabuntur secundum antiquam et rationabilem consuetudinem, prout canonica instituta permittunt, ab illis Ecclesiarum prælatis, quorum prædecessores antiquis illa Siciliæ regibus præstiterunt : ab illis autem prælatis et Ecclesiis, qui regalia sive temporalia bona tenent. Si qui tamen sunt, qui hujusmodi bona teneant a domino regni et aliis dominis temporalibus, et qui ratione hujusmodi bonorum ab antiquo consueverunt regibus et ipsis dominis temporalibus servitia exhibere, hujusmodi honesta, et antiqua servitia eis secundum rationabilem et antiquam consuetudinem, et sicut statuta patiuntur canonica, impendantur; salva semper circa Ecclesias cathedrales, et alias regulares, et sæculares, ac personas et loca Ecclesiastica tam in faciendis provisionibus et electionibus confirmandis, quam in omnibus quibuscumque aliis Romani Pontificis et Ecclesiæ Romanæ jurisdictione ac auctoritate plenaria et libera potestate.

9. « Revocabo quoque omnes constitutiones seu leges per prædictum Fridericum, vel per reges Siciliæ, sive per Conradum ipsius Friderici filium, aut Manfredum quondam principem Tarentinum, qui de facto regnum ipsum detinuit occupatum, editas contra Ecclesiasticam libertatem : nec statuta vel constitutiones aliquas edam, aut etiam promulgabo, per quæ juri vel libertati Ecclesiasticæ derogetur. Promitto etiam quod tam ego quam mei hæredes non patiemur, quod aliquis clericus vel persona Ecclesiastica eorumdem regni et terræ in civili vel criminali causa conveniatur coram judice sæculari, nisi super feudis judicio petitorio conveniatur civiliter; ita quod omnes Ecclesiæ, ac personæ Ecclesiasticæ omnimode erunt liberæ, et etiam in nullo regi vel principi subjacebunt, et quod nullas tallias, vel collectas imponemus Ecclesiis, monasteriis, clericis, et viris Ecclesiasticis vel rebus eorum; et quod in Ecclesiis vacantibus ego vel nostri in regno hæredes nulla habebimus regalia, nullosque fructus, redditus et proventus; nullas etiam obventiones, ac nulla prorsus alia percipiemus ex eisdem, custodia earumdem Ecclesiarum interim libera remanente penes personas Ecclesiasticas juxta canonicas sanctiones.

« Comites vero et barones, milites et universi homines totius regni et terræ prædictæ vivent in ea libertate, et habebunt illas immunitates, illaque privilegia ipsisque gaudebunt, quas et quæ tempore claræ memoriæ Guillelmi Secundi Siciliæ regis, et aliis antiquis temporibus habuerunt; et promitto, quod ego et prædicti mei hæredes ipsos prædictis libertate, immunitatibus et privilegiis permittemus gaudere, et in dicta vivere libertate; et quod omnes, qui eo tempore, quo claræ memoriæ pater meus Siciliæ rex præfata regnum et

[1] An. Chr. 1265. num. 19.

terram ab Ecclesia Romana recepit in feudum, erant exules regni Siciliæ et terræ prædictæ, cujuscumque conditionis existant, ad mandatum Ecclesiæ reducemus in regnum et terram prædicta, ipsisque de bonis et juribus eis debitis restitutionem plenam faciemus, et fieri procurabimus, et quod in hujusmodi restitutione secundum præscriptam formam in capitulo de bonis Ecclesiarum restituendis contentam, tam in notoriis quam in dubiis procedemus, et permittemus procedi; et quod captivos et obsides, si qui tenebantur tempore supradicto, et adhuc tenentur in regno et terra prædictis, Romanos, regnicolas, et alios de terra Ecclesiæ, Tuscos, Lombardos, et illos de marchia Tervisina, bona fide restituam libertati pro posse; et quod hæredibus quondam Richardi comitis Sorani germani fel. record. domini Innoc. papæ III, jus, quod in comitatu Sorano, et aliis Ecclesiæ Romanæ fidelibus illud, quod in aliis comitatibus et bonis, si qua eis in regno et terra prædictis a regibus et principibus sunt concessa, obtinent, penitus salvabimus, et salvari curabimus, nec per ipsorum regni et terræ concessionem factam dicto patri meo comitatuum, seu concessorum eorumdem cuiquam, quo ad proprietatem seu possessionem, præjudicium generetur, regio in iis omnibus jure salvo.

10. « Promitto etiam, quod nullam confœderationem, seu pactionem, vel societatem cum aliquo imperatore vel rege, seu principe, vel barone, Saraceno, Christiano, vel Græco, aut cum aliqua provincia, seu civitate, aut communitate, vel loco aliquo scienter contra Romanam Ecclesiam, vel in damnum Ecclesiæ faciam; et si etiam fecero ignoranter, tenear et promitto ad mandatum Ecclesiæ revocare. Denique omnes præmissas conditiones, quæ in persona mea apponuntur, circa meos etiam in regno ipso hæredes et successores volo et intelligo esse dictas : salvis omnibus, quæ circa alios hæredes meos ordinata consistunt, prout superius est expressum. Ego etiam de hoc privilegium seu litteras præsentes tibi domino papæ et Romanæ Ecclesiæ memoratis Aurea Bulla bullatum seu bullatas, in quo vel in quibus proprio juramento fateor et recognosco expresse regnum Siciliæ, et totam terram, quæ est citra Farum usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesiæ, excepta civitate Beneventana cum territorio et pertinentiis ejus, quæ, ut dictum est, Ecclesiæ remanebit eidem, ex sola gratia et mera liberalitate Sedis Apostolicæ sæpedicto patri meo, mihi meisque hæredibus in feudum fore concessa; meque habere ac tenere regnum et terram hujusmodi a dicta Romana Ecclesia in feudum pro me meisque hæredibus in dictis regno et terra sub pactis et conditionibus, forma, modo et conventionibus supradictis, et sub aliis, quæ in litteris felicis recordationis Clementis papæ IV plenius continentur.

« Cæterum ut præmissa omnia et singula, ac insuper ut conditiones, conventiones, et pacta, quæ inter sanctam Romanam Ecclesiam, et sæpedictum claræ memoriæ patrem meum intervenerunt, seu fuerunt apposita tempore, quo sæpedicta terra et regnum ipsi patri meo pro se suisque hæredibus concessa fuerunt in feudum, prout in litteris felicis recordationis domini Clementis papæ IV plenius continentur, illibata perpetuo maneant, et inconcussas semper obtineant firmitatem; ipsa omnia et singula juro, et per stipulationem solemnem promitto, quod plenarie adimplebo, et inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore veniam contra illa. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. In prædictorum autem testimonium perpetuamque memoriam præsens scriptum exinde confici jussi, et Aurea Bulla regiæ majestatis impressa typario communiri. Actum Reate in majori palatio juxta cathedralem Ecclesiam Reatinam XIII kal. Julii anno MCCLXXXIX, Indictione secunda, regnorum nostrorum Hierusalem et Siciliæ anno V.

11. « Nos itaque hujusmodi homagium et fidelitatis juramentum, promissiones tuas, et omnia, ut præmittitur, a te facta de fratrum nostrorum consilio acceptamus; et nihilominus, quia in quibusdam articulis, seu capitulis prædictorum in dictis litteris contentorum expressius continetur, quod in certis casibus tu et hæredes tui excommunicationis sententiam incurratis, et dicta regnum et terra tua et ipsorum hæredum sint Ecclesiastico supposita interdicto; quodque in certis casibus tam tu quam tui in dictis regno et terra hæredes a sæpedictis regno et terra cadatis, et ipsa regnum et terra ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur et totaliter revertantur; nos ex nunc hujusmodi sententias, videlicet excommunicationis in te et eosdem hæredes, et interdicti in præfatum regnum et terram prædictam; necnon privationis omnis juris tam tibi quam ipsis hæredibus in sæpedictis regno et terra vel ad ea quomodolibet competentis, vel competituri, si tua vel ipsorum culpa hujusmodi casus emerserit; de prædictorum fratrum consilio auctoritate Apostolica promulgamus; decernentes, quod cum hujusmodi casus privationis emerserit, prædictum regnum et terra præfata libere ad eamdem Romanam Ecclesiam devolvantur, et revertantur ad eam : ita quod ex tunc nullum jus tibi tuisque hæredibus competat in eisdem; sed de illis Romana Ecclesia libere disponere valeat, prout sibi placuerit, et videbitur expedire. Nulli ergo, etc. nostræ attestationis, acceptationis et constitutionis etc. Si quis autem, etc. Dat. Reate XIII kal. Julii, an. II ».

12. *Officia vicissim collata inter Carolum et Nicolaum ad Siculos demulcendos.* — Perfecta regiæ consecrationis pompa, ad recolendam accepti a Pontifice beneficii memoriam Carolus Ecclesiæ Reatinæ, in qua regia acceperat ornamenta, annuas viginti uncias auri contulit. Qua de re hæc ad Aprutii præfectum et magistratus Sulmonenses scripsit : « Reatinam Ecclesiam, in qua oleo san-

cto uncti, de manu summi Pontificis regale recepimus diadema, volentes debita gratitudine venerari, ut ad laudem divini nominis nostræ coronationis memoria perpetua sit ibidem, redditum viginti unciarum auri percipiendum annis singulis perpetuo de redditibus bajulationis, aliorumque jurium demanii nostri civitatis Sulmonensis, ac distribuendum in eadem Reatina Ecclesia episcopo et canonicis, qui huic ordinationi nostræ expressius consenserunt, gratiose duximus concedendum, etc. » Ingentibus vicissim ipsum a Nicolao papa muneribus gemmisque ornatum, tradit Joannes Villanus[1], plurimoque auro subsidiario donatum.

13. Et quidem triennales illi decimæ ad recuperandam Siciliæ insulam attributæ fuere[2]: tum iniquiores pactiones, quibus ad libertatem adipiscendam fuerat ab Aragonio obstrictus, a sanctissimo Pontifice rescissæ, ac tam Carolus ipse quam Eduardus Angliæ reges, ac provinciales dati Alfonso sacramenti religione liberati : « Cum, inquit[3], conventiones, promissiones, et innovationes præmissæ gravia in se productura pericula, et ex iis quædam fere impossibiles, quædam alias indebitæ ac illicitæ, ac horrendæ et abominandæ fidelibus in grande præjudicium ipsius Ecclesiæ ac præfati regis Siciliæ, vassalli ejusdem Ecclesiæ specialis, per vim et metum contra bonos mores, ac alias perperam et inique præsumptuosius extortæ, et attentatæ noscantur ». Versum est[4] Alfonso Aragonio crimini, Apostolicæ Sedi in restituenda Carolo libertate ipsum non paruisse, sed dolo et fraude gravioribus illum nexibus constrinxisse. Quare Pontifex anathematis sententiam solemni ritu in eum tulit[5], ac Philippo regi Francorum triennales sacerdotiorum decimas in Galliis ad comparandam armorum vi Carolo fratri Aragoniam concessit[6] : eo nimirum consilio, ut æquiores ab Alphonso concordiæ leges referrentur. Jacobum vero illius fratrem invasorem Siciliæ, ac partium sequaces censuris defixit[7].

14. Benignitatem præterea in memoratum Carolum explicuit, ipsumque pœnis omnibus, si quas ob non servatas cum Ecclesia initas a parente pactiones contraxisset, absolvit, jurique pristino restituit : « De fratrum, inquit[8], consilio et assensu quascumque excommunicationum sententias incurristi ; necnon et quaslibet sententias interdicti, quibus supposita sint regnum et terra præfata propter supradicta conditiones, conventiones, et pacta per dictum patrem tuum, aut per te, sive per utrumque quomodolibet non servata hactenus ; penitus relaxamus, etc. Dat. Reate XIII kal. Julii anno II ».

15. Cumulatum id beneficium est pluribus aliis prærogativis. Ad concilianda enim illa divina auxilia, sine quibus humana omnia franguntur, indulgentiarum præmia pro eodem Carolo Deum oraturis contulit[1] : « Piis desideriis mentis tuæ favoris benevoli suffragium impendentes, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui devotis orationibus divinam pro te misericordiam implorabunt, singulis diebus, quibus apud Dominum hujusmodi orationes effundent, decem dies de injuncta eis pœnitentia misericorditer relaxamus. Dat. Reate IV non. Junii, anno II ». Præterea ad incendendam amplius regis pietatem permisit[2], ut sanctorum reliquias in regia domo in loco decoro teneret : « Præsertim, inquit, cum ex Apostolicæ Sedis indulgentia altare portatile habeas, in quo tibi facis per proprium capellanum temporibus propriis divina officia celebrare ». Ac plurima alia beneficia Apostolica, quæ ad divinam illi gratiam comparandam utilissima erant, impertitus est[3]. Simillimis sacris prærogativis Mariam, et Margaritam[5] Siciliæ reginas, ac Francorum reginam ornavit. Cum vero ad confirmandos eos qui hactenus in fide perstiterant, aliosque ad officium revocandos Apostolicæ Sedis legati præsentia maximi interesset, Berardum episcopum card. Prænestinum Nicolaus eo munere insignivit[6], illique[7] plures, qui reverso in regnum Carolo ad illius partes transvolarunt, tum cardinali[8] S. Mariæ in Porticu, atque episcopo Aurelianensi[9] in Ecclesiæ gratiam restituendi auctoritatem impertiit.

Tentavit Carolus mulcere Siculos ostensa veniæ spe, atque ad eos benignitatis regiæ exemplo ad obsequium pelliciendos obstrinxit se Pontifici nullam de superioribus perduellionibus ultionem repetiturum : tum etiam precibus ursit, ut is vicissim illatas Ecclesiæ injurias condonaret : quo argumento publica hæc monumenta promulgata[10]:

« Sanctissimo in Christo patri et clementissimo domino suo domino Nicolao, divina providentia sacrosanctæ Romanæ, ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus II Dei gratia rex Jerusalem et Siciliæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, Provinciæ et Folqualquerii comes, cum omni reverentia et honore, devota pedum oscula beatorum.

« Conditionis humanæ lubricum, per quam lapsus est fragilis ad peccandum, pia meditatione considerans, cadentibus in erroris deliramento compatior, et volentes post casum surgere zelo clementis affectionis amplector : misericordia namque thronus præsidentis extollitur, et benigna clementia regnantis solium roboratur. Scrutinio itaque diligentis meditationis advertens, quod officialium claræ memoriæ domini patris mei effræ-

[1] Jo. Vill. l. VII. c. 129. — [2] Nicol l. I. Ep. CCCL et CCCLXIII. — [3] Ibid. Ep. CDLXXX. — [4] Ead. Ep. — [5] Lib. II. Ep. cur. V. — [6] Lib. I. Ep. CCLXI. — [7] Lib. II. Ep. cur. XII, LXX. — [8] Ibid. Ep. cur. LVIII.

[1] Lib. II. Ep. CCIX. — [2] Ep. CCXCIV. — [3] Ep. CCXCV, CCXCVI, CCXCVII, CCXCVIII, CCXCIX, CCC. — [4] Ep. CCXIII. — [5] Ep. CCCXIX ad CCCXXIII. — [6] Ep. cur. XV et Regest. post. eamd. Ep. — [7] Ep. XVI. — [8] Lib. I. Ep. cur. LXXV. — [9] Lib. II. Ep. CCLXIII. — [10] Extant in Ms. arch. Vat. sign. num. 539. Ep. XVII.

nata concitante licentia Siculorum dissidiosa commotio in rebellionis culpam cecidit, per quam a fidelitate S. Romanæ matris Ecclesiæ, atque mea se turpiter abdicavit, eorum casui libenter opportune subvenio, et ad sublevanda onera instinctu paternæ potius quam dominicæ charitatis occurro: quorum reditum ad salutem pie cupiens ad animarum et corporum evitanda pericula, ipsos, cujuscumque dignitatis, status aut conditionis existant, gressus fidelitatis egressos redeuntes de dissimilitudinis regione, et erroris devii depulsa caligine ejusdem Ecclesiæ, ac meæ cultum veræ fidei amplectentes, ad gratiæ sinum clementer recipio, omnesque culpas et offensas contra claræ memoriæ dominum patrem meum et me per eos non sine multa inculcatione commissas, et pœnas etiam corporales et pecuniarias, quas pro illis semita juris indiceret, eis de speciali et humana compassione remitto; restituens ipsos et hæredes eorum beneficio plenæ restitutionis in integrum ad bona, honores, dignitates et statum; infamiam quæ dictarum culparum commissione notavit eosdem, totaliter abolendo: ac volens ex nunc ut postquam conversi fuerint (ut prædicitur) ad salutem, libertatibus et immunitatibus concessis per me aliis citra pharum regni Siciliæ fidelibus libere potiantur. Et ut eo magis sit eis reditus salutaris ad fidem, quo dissensus fuerit luctuosus, ipsos universos et singulos, quam primum se in effectivæ agnitionis statum fidei præfatæ reduxerint, ab omnibus debitis et obligationibus descendentibus ex contractibus, gestionibus, officiis, administrationibus, seu delictis, quibus universitates aut singulares personæ ipsorum Siculorum tum pro tempore jam elapso tenerentur, et a culpis etiam, quibus damna plurima, præjudicia et diminutionem patrimonii incurrisse dignoscerentur, perpetuo libero, et a vinculo civilis et naturalis obligationis absolvo.

« Ut autem præmissorum omnium receptionis, remissionis, liberationis et absolutionis eo potius sit spes in cautelam securior, pro quo eorum conservatione firmiter valitura vinculum expressæ promissionis accesserit, et benignior ac fidentior aderit intercessor; sanctitati vestræ in verbo regiæ majestatis incommutabiliter et expresse promitto, prædicta omnia et singula simpliciter et absolute complere, et per me meosque posteros illibata servare: clementiæ vestræ humiliter supplicans, ut Apostolicæ Sedis benignitas, quæ non claudit gremium redeunti; et universitates et singulares personas Siculorum ipsorum, ad fidelitatem Ecclesiæ memoratæ ac meam efficaciter redeuntes, ad gratiam suam clementer admittat, omnesque culpas et offensas per eos contra eamdem Sedem a tempore rebellionis præfatæ commissas: necnon sententias atque pœnas spirituales et temporales, quas pro illis aut ipso jure, aut per processus varios per dictam Sedem aut ejus auctoritate contra ipsos habitos incurrerunt, paterna miseratione relaxans et tollens, restituat ipsos ad integrum statum et gratiam, a quibus fecerunt se per culpæ contagium alienos, in cujus rei testimonium, etc. » Admisit Nicolaus præclarum hoc clementiæ specimen a Carolo exhibitum, atque illud apud Siculos vulgandum curavit [1], pollicitus superiores omnes injurias tum a Carolo, tum a Romana Ecclesia voluntaria oblivione deletum iri, si Siculi ipsi ad officium redirent.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliæ illustri.

« Gaudet jure mater Ecclesia, filium utique benedictionis et gratiæ, qui per tramites pietatis ingrediens misericordiæ lenitatem clementiæque dulcedinem amplecteris, et ipsam Ecclesiam matrem tuam manifestis devotionis indiciis revereris. Nuper quidem litteras tuas Aurea Bulla munitas benigno affectu et hilari vultu recepimus tenoris et continentiæ subsequentis: Sanctissimo in Christo patri; etc. Conditionis humanæ, etc. Ex his igitur tuæ suavitatis spiritum et lenitatis humanæ dulcedinem commendantes, omnia et singula in prædictis litteris tuis distincte contenta accepimus expresse: ac tuis supplicationibus inclinati universitates et singulares personas dictorum Siculorum, cujuscumque status, dignitatis et conditionis existant, ad fidelitatem nostram, Romanæ Ecclesiæ, atque tuam efficaciter redeuntes, ad Apostolicæ Sedis gratiam clementer admittimus, omnesque culpas et offensas per eos contra Sedem ipsam a tempore, quo contra patrem tuum rebellionis spiritum assumpsere, commissas; necnon sententias spirituales ac temporales et pœnas, in quas pro illis aut ipso jure aut per processus varios per eamdem Sedem vel ejus auctoritate contra ipsos habitos inciderunt, postquam se in effectivæ agnitionis statu fidelitatis prædictæ reduxerint, clementer remittimus et misericorditer relaxamus; restituentes ipsos in integrum ad honores, dignitates, et famam: ac eos in statum pristinum, in quo fuerant antequam committerent (rebellionem) integre reducentes, ex tunc postquam ad salutem reversi fuerint, ad relaxationem sententiarum, et pœnarum spiritualium prædictarum juxta formam Ecclesiæ processuri. Datum etc. » Adhibitæ etiam aliæ artes ad efferatos Siculorum animos demulcendos: publicis enim litteris [2] ad Nicolaum papam datis professus est Carolus Gallos præfectos Siculis non impositum iri, ne vetera odia recrudescerent: sed cardinalem legatum vel alios æquitatis amantissimos magistratus eorum administrationem capessituros, donec Siculi de regia mansuetudine confisi antiqua odia exuissent. Assensit etiam [3], ut cardinalis Siculam rem gesturus ex ipsius insulæ vectigalibus demandati sibi

[1] Eod. Ms. sign. num. 539. Ep. XVIII. — [2] Ext. in eod. Ms. archiv. Vat. Ep. XIX. — [3] Ep. XXI.

muneris onera sustentaret. Quæ singula laudavit Nicolaus [1], pollicitus Carolo Siculos, quamprimum ad toleranda mandata regia mansuescerent, illius imperio a cardinale præfecto restitutum iri : sed has blanditias pertinacia Siculorum respuit. Hactenus de rebus Siculis : nunc ad Pontificium in tuendo in aliis regnis jure Ecclesiastico zelum sermonem traducimus.

16. *In Lusitania jus Ecclesiasticum vindicatur, insignibus de reconciliatione exaratis Tabulis.* — Labefactata fuerat admodum in Lusitania Ecclesiastica dignitas, quam a præteritis regibus obtritam vidimus : ac licet Sanctius in extremo vitæ actu, cælestis Regis tribunal aditurus, actus conscientiæ stimulis pristino illam restituendam splendori edixisset, obstrinxissetque ea religione filium Dionysium sceptri hæredem; haud tamen adhuc redintegrata erant Ecclesiarum jura, et universa Lusitania Gregorii X sanctione constitutas Ecclesiasticas censuras contraxerat : quanquam superiori anno Dionysius oratores ad Sedem Apostolicam ad componendas interprete Pontifice de regio et Ecclesiastico jure, quæ illum inter et præsules intercedebant, controversias miserat, atque auctoritate hoc Diplomate instruxerat [2] : « Noverint universi præsentis procurationis seriem inspecturi, quod nos Dionysius Dei gratia rex Portugalliæ et Algarbii constituimus, facimus, et ordinamus procuratores discretos viros Martinum Petri, cantorem Elborensem, Joannem Martini, canonicum Colimbriensem latores præsentium, quemlibet eorum in solidum, ad tractandum, faciendum auctoritate Apostolica pacem, compositionem, et concordiam cum prælatis regnorum nostrorum super negotio, quod geritur inter nos et ipsos; et ad confirmandum ipsam compositionem modis et pœnis, quos et quas viderint expedire utilitati nostræ et regnorum nostrorum; et ad faciendum omnia alia et singula, quæ circa præmissa facienda occurrerint, et quodlibet præmissorum ; ratum et firmum habituri quidquid per ipsos vel eorum alterum actum fuerit in præmissis. In cujus rei testimonium præsentem litteram nostri sigilli munimine fecimus communiri. Datum Colimbriæ v die Junii, rege mandante, Petrus Joannis notavit Æra MCCCXXVI », anno nimirum humanæ salutis MCCLXXXVIII.

17. Exceptis benevolentia Apostolica Lusitani regis oratoribus, Nicolaus ineunte Februario archiepiscopum et episcopos Lusitanos potestate munivit [3], ut cum iis de paciscenda concordia agerent. Quadraginta erant controversa capita, quibus læsum jus Ecclesiasticum episcopi querebantur : quæ cum discussa essent, ad id regii oratores descendere, ut professi fuerint, Lusitanos reges ab iis injuriis temperaturos. Qua de re coram cardd. Latino Ostiensi episcopo, Petro tit. S. Marci presbytero, et Benedicto S. Nicolai in Carcere-Tulliano diacono divini et humani juris peritissimo, qui postea apices Pontificios Bonifacii VIII accepto nomine gessit, editæ publicæ Tabulæ :

« In nomine Domini. Amen. In regno Portugalliæ et Algarbii grandis inter prælatos ipsius regni et reges, qui fuerunt pro tempore, super eo ab olim, sicut habet assertio, infrascriptarum partium dissensio est exorta, quod iidem prælati se, Ecclesias, et personas Ecclesiasticas regni ejusdem non solum in depressionem, sed etiam in subversionem Ecclesiasticæ libertatis in multis gravatos fuisse ac gravari dicebant : super quibus sub diversis Romanis Pontificibus, et per eos multiplicatis processibus, et tractatibus habitis inter partes, contigit controversiam super infrascriptis articulis, quorum aliqui primo coram felicis recordationis domino Clemente papa IV, et tam ipsi quam nonnulli alii coram recolendæ memoriæ domino Gregorio papa X, ex parte dictorum prælatorum oblati fuisse dicuntur, ut inferius exprimitur in eisdem, usque ad tempora magnifici principis domini Dionysii illustris regis Portugalliæ et Algarbii prorogari, et tandem inter venerabiles patres dominos T. archiepiscopum Bracharensem, A. Colimbriensem, B. Sylvensem, et I. Lamecensem episcopos in curia Romana præsentes, tam pro se quam pro aliis prælatis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis regni ejusdem, pro quibus sanctissimus pater et dominus dominus Nicolaus divina providentia papa IV ad componendum et pacificandum super prætactis articulis eis concessit per suas litteras subscripti tenoris liberam potestatem; et discretos viros Martinum Petri, cantorem Elborensem, et Joannem Martini, canonicum Colimbriensem procuratores regis ejusdem ab ipso in forma infrascripta mandatum habentes dicti regis nomine, mediantibus reverendis patribus dominis Latino Ostiensi, et Velletrensi episcopo, Petro tit. S. Marci presbytero, et Benedicto S. Nicolai in Carcere-Tulliano diacono cardinalibus ab eodem summo Pontifice ad discutiendum, et dirigendum hujusmodi negotium deputatis, talis super eisdem articulis in præsentia eorumdem cardinalium, mei notarii, et testium subscriptorum, pax et compositio intervenit. Prædictis siquidem archiepiscopo et episcopis pro se ac illorum nomine, pro quibus ad pacificandum et componendum receperant ab eodem summo Pontifice, ut præmittitur, potestatem, et præfatis procuratoribus dicti regis pro ipso rege, in dictorum cardinalium, et testium, ac mei notarii præsentia constitutis; lectisque singulis subscriptis articulis per me notarium dictum, et subter annexis responsionibus, per eosdem procuratores ad singulos eorumdem singulariter subsecutis, vice ac nomine dicti regis cum expressa intentione ipsum regem ad contenta in ipsis responsionibus obligandi, quibus quidem responsionibus iidem

[1] Ep. XX et XXIII. — [2] Extat insert. litteris Nicol. IV. l. I. Ep. L. — [3] Extant regis lit. apud Nicol. l. II. pag. 117. num. 50.

prælati se dixerunt expresse, et vocaverunt plene contentos. Demum iidem cantor et Joannes, archiepiscopo et episcopis memoratis et mihi subscripto notario pro ipsis omnibus et singulis Ecclesiis, et Ecclesiasticis personis regni prædicti stipulantibus solemniter promiserunt nomine præfati regis, et pro ipso eumdem regem expresse ratificaturum, approbaturum et acceptaturum omnia et singula contenta in responsionibus supradictis; et tam se quam suos quoslibet successores in regno præfato eadem omnia et singula, quæ in dictis responsionibus continentur, prout eorum singulorum qualitas exigit, plene adimplendis, et perpetuo per se ac successores suos inviolabiliter observandis in forma, quam Sedes eadem super hoc ei duxerit destinandam. Tenor vero articulorum prædictorum, et responsionum, ut prædicitur, subsecutarum ad ipsas de verbo ad verbum talis est :

18. « Hi sunt articuli qui pro parte prælatorum regni Portugalliæ et Algarbii coram felicis recordationis prædicto domino Clemente papa IV fuerunt oblati.

« Primus articulus est. In primis idem rex pro sua voluntate compellit priores, et abbatissas, ac Ecclesiarum rectores, ut prioratibus, et abbatiis, et Ecclesiis suis renuntient; maxime in illis monasteriis et Ecclesiis, in quibus contendit jus patronatus habere. Respondent Martinus Petri, cantor Elborensis, et Joannes Martini, canonicus Colimbriensis procuratores prædicti domini Dionysii regis Portugalliæ et Algarbii, quod ipse rex non fecit hactenus hæc, et promittunt ejus nomine quod non faciet in futurum.

19. « Secundus articulus est. Si episcopi, vel Ecclesiarum rectores in parochia suos, pro eo quod decimas et alia jura sibi debita non solvunt eisdem, excommunicationis ferunt sententias, vel loca supponunt Ecclesiastico interdicto, justitia exigente, dominus rex et sui occasione hujusmodi excommunicationes banniri faciunt, et alia bona eorum occupari. Respondent dicti procuratores, quod idem rex contenta in articulo non fecit hactenus, et promittunt, quod non faciet in futurum; et quod si contra per suos subditos factum fuerit, justitiæ complementum conquerentibus exhibebit, occupata restitui et de injuriis satisfieri faciendo.

« Tertius articulus est. Item si episcopi vel alii conveniunt, seu convenire velint abbates, abbatissas, priores, aut alias personas Ecclesiasticas auctoritate litterarum Sedis Apostolicæ, præfatus rex id fieri non permittit. Respondent procuratores prædicti, quod idem rex non fecit hæc hactenus, et promittunt, quod ipse non faciet in futurum, et quod permittet ipsos libere uti litteris Apostolicis.

« Quartus articulus est. Item si forte feratur definitiva sententia pro actore, non permittit executioni mandari, et actori judicata præcipit occupari, sibi retinens occupata. Respondent procuratores prædicti, quod idem rex non fecit hæc hactenus, et promittunt, quod ipse non faciet in futurum, et quod permittet, quod sententiæ executioni legitime demandentur.

« Quintus articulus est. Item si archiepiscopi, episcopi, vel eorum vicarii locum aliquem vel Ecclesiam supponunt Ecclesiastico interdicto; vel in homines ipsius regis excommunicationis, prout justitia exigit, ferant sententias; dominus rex et sui episcopos vel eorum vicarios ad relaxandum hujusmodi sententias per minas et terrores, et occupationem bonorum suorum compellunt, judicans eos, si sententias relaxare noluerint, judicio Judæorum, subtrahendo ipsis communionem fidelium, ac fideles ipsos, si eis in aliquo communicaverint vel receperint ipsos in castris, villis, aut domibus suis capiendo, incarcerando, et bonis propriis spoliando. Respondent procuratores prædicti, quod idem rex contenta in articulo non fecit hactenus, et promittunt, quod non faciet in futurum : quod si contra per suos subditos factum fuerit, justitiæ complementum conquerentibus exhibebit de damnis et injuriis satisfieri faciendo, et puniendo contrarium facientes, prout fuerint puniendi.

20. « Sextus articulus est. Item si aliqui judices a Sede Apostolica, vel ab ordinariis delegati, aut etiam ipsi ordinarii pro aliquibus clericis contra communitatem aliquam ad regem pertinentem eumdem, vel aliquos de ipsa communitate interdicti vel excommunicationis sententiam ferunt, exigentibus culpis suis, interdicitur quandoque per regem ipsum, quandoque per officiales suos, quandoque per ipsam communitatem clericis ipsis commune commercium; et ne ipsos aliquis in suis domibus recipiat prohibetur, aqua et igne ipsis pœna super hoc gravi apposita iis qui contra fecerint interdictis, et hæc officiales ipsius regis et communitates per muros et districtum suum, ac alia loca voce faciunt præconia proclamari : nihilominus iidem clerici diffidantur, et bonis spoliantur, et suis Ecclesiasticis et paternis : id etiam fit ordinariis et eorum delegatis et vicariis, si sententias ex aliquibus aliis causis ferant. Respondent procuratores prædicti, quod idem rex nihil horum fecit hactenus, et promittunt, quod ipse in futurum non faciet, sed et fieri prohibebit : et quod si per suos subditos, communitates vel alias contra factum fuerit, justitiæ complementum conquerentibus exhibebit, de damnis et injuriis satisfieri faciendo.

« Septimus articulus est. Item si contigit, quod locus aliquis vel Ecclesia supponatur Ecclesiastico interdicto, vel judex aut alius officialis regis vel aliquis aut aliqui de ipso loco excommunicentur, statuunt inter se communiter, quod nullus solvat decimas, vel in testamento aliquid relinquat Ecclesiæ seu oblationem aliquam ad Ecclesiam ipsam ferat. Respondent procuratores prædicti et promittunt, quod idem rex hoc fieri prohibebit, et prohibitionem suam faciet obser-

vari, de damnis et injuriis satisfieri faciendo, et puniendo contrarium facientes, prout fuerint puniendi.

21. « Octavus articulus est. Præterea præfatus rex, et communitates ejus non permittunt episcopos Ecclesiarum suarum civitatum et diœcesum parochias limitare. Respondent procuratores prædicti, quod placet regi, ut fiat hujusmodi limitatio per prælatos justa et æqua, et vocatis eis, quorum interest per edictum publicum proponendum in Ecclesiis, de quorum parochiis limitandis agetur tribus Dominicis diebus continuis infra missarum solemnia coram populo tunc præsente; ita quod dies ad faciendum limitationem præfixa in quolibet exprimatur edicto, ipsamque diem edictum in tertia Dominica proponendum unius saltem mensis spatio antecedat. Quod si rex ipse in aliqua Ecclesiarum hujusmodi jus patronatus habuerit, erit tempore congruo ante faciendæ limitationis diem specialiter evocandus ; et consentiunt prælati, quod si limitatio eis, quorum interest, non vocatis, ut dictum est, de cætero fuerit facta, non teneat : ita tamen, quod patroni, qui sunt barones, aut milites, vel filii militum non veniant personaliter, sed mittant procuratores, si velint : et promittunt prædicti procuratores, quod dictus rex prælatos in hoc nullatenus impediet ; sed observabit quæ prædicta sunt, quantum pertinebit ad ipsum, et faciet a suis subditis observari.

22. « Nonus articulus est. Item usurpat sibi ipse rex et communitates ejus in quibusdam episcopatibus regni tertias decimarum Ecclesiarum fabricis deputatas, et in quibusdam pontificales; et faciunt de ipsis tertiis construi et refici muros suos, et quandoque illas pro stipendiis rex assignat militibus memoratis. Respondent procuratores prædicti, quod rex consentit, quod tertia decimarum percipiatur ad muros construendos vel reficiendos in illis duntaxat Ecclesiis, in quibus a fundatione ipsarum Ecclesiarum hoc expresse actum est de consensu prælatorum : in aliis vero jus commune servetur ; et promittunt dicti procuratores regem in posterum servaturum : et hanc responsionem prælati pro bono pacis patienter acceptant.

« Decimus articulus est. Item quod hospitalia seu albergarias pauperum usibus deputatas, quæ in episcoporum dispositione de jure consistunt, cum pertinentiis et possessionibus suis usurpant. Respondent procuratores prædicti, quod placet regi, ut circa hoc servetur jus commune, et bonæ consuetudines : et promittunt ipsum regem in perpetuum servaturum.

« Undecimus articulus est. Item quod compellit tam per se quam per communitates suas clericos et personas Ecclesiasticas ad contribuendum in constructione seu refectione murorum civitatum et locorum suorum cum locis, contra libertatem Ecclesiasticam, necnon contra legem paternam. Respondent procuratores præfati, quod ipse rex prædictas personas non compulit ad contributionem hujusmodi : et promittunt, quod non compellet in futurum, et quod contra injuriantes in hoc Ecclesiis, vel personis prædictis exhibebit justitiæ complementum.

« Duodecimus articulus est. Item cogit colonos Ecclesiarum et monasteriorum, ad hoc nullo jure obnoxios ad constructionem seu refectionem murorum hujusmodi : per quod contingit colonos suas deserere colonias, et possessiones devastari prædictas. Respondent dicti procuratores, quod rex in hoc faciet observari, quidquid de jure communi fuerit observandum, salvis gratiis seu privilegiis, vel compositionibus, si comparuerint, quia de jure debeant observari.

« Tertiusdecimus articulus est. Item quod personas ad Ecclesias fugientes in illis casibus, in quibus debent per Ecclesias defensari, violenter facit ipse ac sui per Saracenos et Judæos, vel per Christianos extrahi ab eisdem ; vel facit eos ibi custodiri, vel compediri quandoque per suos satellites, et eis cibaria denegari, ut exire de Ecclesia compellantur. Respondent procuratores prædicti, quod rex non extrahet, nec extrahi faciet de Ecclesiis fugientes ad ipsas, nec eis cibaria denegari, nisi in casibus a jure permissis.

23. « Quartusdecimus articulus est. Item ipse ac meirini et judices capiunt presbyteros et clericos, irrequisitis eorum episcopis, nec volunt eos restituere, licet petantur ab eis. Item hujusmodi capti quandoque per ipsum et suos, denegatis alimentis, vel per suspendium, aut modis aliis occiduntur, quorum interdum aliqui parochianis Ecclesiarum suarum ad eorum parochianorum instantiam importunam restituuntur cum cautione, ut missarum eis solemnia celebrent, quibus utique celebratis juxta formam cautionis præstitam, redduntur in pristinam captionem. Respondent procuratores memorati, quod idem rex talia nunquam fecit, nec tempore suo facta fuerunt : et promittunt, quod non faciet in futurum, et quod si aliquando persona Ecclesiastica etiam ex causa capta fuerit, restituetur prælato suo ad requisitionem ipsius ; et si injuriose capiatur hujusmodi persona, vel capta fuerit hactenus, justitiæ complementum conquerentibus exhibebit, faciendo satisfieri de damnis et injuriis, et puniendo capientes, prout fuerint puniendi.

« Quintusdecimus articulus est. Item quod sæpe minatur archiepiscopo et episcopis mortem, et quandoque procurat et facit eos inclusos in Ecclesiis, monasteriis, et alibi detineri, Saracenis, Judæis, et aliis suis apparitoribus, prætoribus et meirinis ad interficiendum eos adhibitis circumquaque : facit etiam amputari auriculas servientium episcoporum, et quandoque alios capi, et alios interfici coram eis. Respondent procuratores sæpedicti, quod idem rex talia nunquam fecit, et promittunt quod ipse non faciet in futurum.

« Sextusdecimus articulus est. Item quod facit

ipsos episcopos in aliquibus obsideri locis, per vassallos suos eosdem sæpe ac publice dehonestans, et contumeliosa verba proferens contra eos : et hoc idem temeritate propria barones sui faciunt et vassalli. Respondent procuratores prædicti, quod idem rex non fecit aliquid de contentis in articulo, et promittunt, quod ipse non faciet in futurum, et quod contrarium facientes puniet, prout fuerint puniendi.

24. « Septimusdecimus articulus est. Item quod idem rex ac sui, tam barones quam alii milites verbis et factis pro sui motus libito dehonestant religiosos, clericos et conversos, et quandoque aliquos ex eisdem faciunt coram se denudari totaliter propriis indumentis in grave vituperium eorumdem, et totius ordinis clericalis Respondent procuratores prædicti, quod idem rex non fecit aliquid de contentis in articulo, et promittunt, quod ipse non faciet in futurum, et quod si per barones vel alios in regno suo factum fuit hactenus, vel fuerit in futurum, justitiæ complementum conquerentibus exhibebit, de damnis et injuriis satisfieri faciendo, et puniendo contrarium facientes, sicut fuerint puniendi.

« Octavusdecimus articulus est. Item quod facit inquisitiones per totum regnum per homines proprios, in Ecclesiarum tam cathedralium quam aliorum de regno ipso præjudicium, super possessionibus et Ecclesiarum patronatibus fieri, patronis Ecclesiarum vel possessionum dominis Ecclesiasticis non vocatis, et si per talem inquisitionem illicitam, et iniquam invenit, quod jus patronatus alicujus Ecclesiæ vel possessio aliqua spectet ad ipsum, illico facit omnia occupari, licet possessa fuerint ab eorumdem dominis a tempore, cujus memoria non existit ; amotis nihilominus ab hujusmodi Ecclesiis rectoribus violenter : cum in tali casu non per inquisitionem foret procedendum, sed in foro competenti judicium potius ordinandum. Respondent supradicti procuratores, quod idem rex non fecit aliquid de contentis in articulo, et promittit, quod non faciet in futurum.

25. « Nonusdecimus articulus est. Item occupat episcoporum et aliorum Ecclesias, quas a longis temporibus pacifice possederunt ; et quod est absurdius, præsentatos a Sede ad hujusmodi Ecclesias ipsos compellit admittere, ac instituere in eisdem : quod si forte aliqui ex ipsis finaliter nolunt admittere hujusmodi præsentatos, idem rex per homines suos facit detineri easdem, ac fructus et proventus ipsarum per eos percipit ex eisdem. Respondent procuratores præfati, quod idem rex talia nusquam fecit hactenus et promittunt ipsum regem ea non facturum in futurum.

« Vigesimus articulus est. Idem si ad vacantem Ecclesiam in discordia diversas patroni diœcesano episcopo præsentant personas, et ipsæ discussis causæ meritis de altero præsentatorum, vel alio forsitan Ecclesiam ordinat juxta canonicas sanctiones, dum ille de quo Ecclesia providetur per aliquorum ex patronis violentiam corporalem nancisci possessionem non potest, si tunc diœcesanus ad hoc dicti regis invocet brachium, ipse non solum non defendit eumdem, imo favet injuriam inferenti, hoc ipsum servans in omnibus, quæ sunt contra Ecclesiasticam libertatem. Respondent præfati procuratores, quod idem rex nihil eorum, de quibus præmissus articulus querelam continet, fecit hactenus, et promittunt quod ipse non faciet in futurum, et quod brachium suum contra facientes injuriam in præmissis, quando fuerit invocatum, exhibebit sicut jura volunt.

26. « Vigesimus primus articulus est. Item quod prætextu exercendæ justitiæ punit non modestos et timoratos meirinos, et submeirinos, qui exactiones in Ecclesiis faciunt, sicut volunt : et cum de stipendiis quæ ab ipso rege percipiunt, sustentari deberent, cum intolerabili evectionum, et personarum multitudine in Ecclesiis, monasteriis, et cameris, seu capellis, et possessionibus episcoporum, et Templariorum quoque, ac Hospitalariorum domibus, et aliis piis locis, et eorum possessionibus hospitantur, per loca hujusmodi passim et assidue discurrentes, de bonis eorum sibi faciunt necessaria ministrari : idipsum etiam a baronibus, judicibus et aliis officialibus dicti regis, et quibuslibet aliis perpetrantur. Respondent supradicti procuratores, quod idem rex talia non fecit hactenus, et promittunt quod ipse non faciet in futurum ; et quod si talia tempore patris sui vel suo per alios facta dicantur, exhibebit conquerentibus justitiæ complementum, de damnis et injuriis satisfieri faciendo, et delinquentes puniendo, prout fuerint puniendi.

« Vigesimus secundus articulus est. Item quod ab aliis Ecclesiis, in quibus jus obtinet patronatus, procurationes immoderatas, seu servitia onerosa de novo exigit, et ad dandum sibi equitaturas, si habeant, et ad emendum pro ipso quales sibi placet, si non habeant, earumdem compellit rectores. Respondent procuratores præfati, quod idem rex de iis omnibus nihil fecit, et promittunt quod non faciet in futurum ; et specialiter quod procurationes non recipiet nisi sibi debitas et illas recipiet moderatas.

27. « Vigesimus tertius articulus est. Item quod si aliquis balivus vicarii, officialis, seu major domus terræ regis, baronis, seu cujuscumque alterius ab eo terram tenentis in beneficium, vassallo seu cuilibet alii homini alicujus episcopi, clerici, vel religiosi crimen impingit aliquod, trahens super hæc eum in causam coram terræ judice, ut ea possit occasione pecuniam extorquere, non permittitur ei a supradictis potentibus in illa terra, quod contra eas habeat advocatum ; nec judex est ausus de advocato sibi, ut de jure tenetur et consuetudine providere : nec ausus foret advocatus aliquis aliunde adductus advocationis inibi pro eo uti officio contra eos. Respondent prædicti procuratores, quod idem rex habet in domo

sua advocatos, quibus dat portionem et vestitum, quod advocent pro populo et clero, et contra eum, si necesse fuerit : unde credunt, quod dictum est superius regem non audivisse, nec scivisse, quod factum fuisset ; quia si scivisset, fecisset emendari : et promittunt, quod rex præcipiet, quod de cætero hujusmodi non committantur ; et quod placet eidem regi, quod quilibet in terra sua libere habeat advocatum, et quilibet advocatus libere præstet patrocinium, sicut ei competit ; et quod judices non habentibus advocatos, libere de ipsis provideant ; et quod si contra factum fuerit, querelantibus emendabit.

28. « Vigesimus quartus articulus est. Item quod quando barones aut alii milites recipiunt castra a rege tenenda, et servanda pro stipendiis propriis, faciunt ei homagium, quod sibi irato et pacato in omnem eventum restituent castra sua : alioquin remanebunt exinde proditores. Hujusmodi autem castellani, ingruente guerra, vel ut avaritiæ suæ satisfaciant, fingentes guerram in vicino futuram, ipsi et sui bladum, vinum, vaccas, porcos, et alia victui necessaria ab Ecclesiis episcoporum, et aliis clericis, ac hominibus eorumdem ad castra hujusmodi munienda, ut dicunt, accipiunt indifferenter, et sive guerra superveniat sive non, nullo modo restituunt sibi ablata, nec rex eos ad restitutionem compellit, nec barones aut quoslibet milites terram ab eodem rege seu baronibus ipsis tenentes, et alios quoscumque nobiles et potentes, qui singuli in locis suis episcoporum et cathedralium, aut aliarum Ecclesiarum ; monasteriorum quoque et cæterorum religiosorum, seu etiam clericorum homines, et clericos ipsos, in quibus nullum omnino jus habent, ad faciendum eis servilia pro suæ volontatis libito compellunt, invitos (nec) cohibet rex prædictos, sed permittit potius hujusmodi servitutes in possessiones et homines Ecclesiarum induci, nec defensat eosdem. Respondent procuratores præfati, quod idem rex nihil horum suo tempore factum audivit, et promittunt, quod si ad eum super iis querela perveniat, querelantibus justitiam exhibebit : et exprimunt, quod si bladum et alia victualia propter imminentem guerram capiantur in locis limitogrosis, sive quæ sunt in confinio, in quibus hoc est consuetum, ipse rex faciet exinde satisfieri, etiam si guerra in veritate immineat : si vero capta fuerint aliqua propter guerram non imminentem, sed malitiose confictam, non solum satisfieri faciet, sed et puniet facientes, quodque ab hominibus Ecclesiarum quarumlibet regni sui, sive monasteriorum, vel religiosorum, aut etiam clericorum non permittet exigi servitia non debita, et quod si per barones, vel milites, seu quoslibet alios contrarium factum fuerit, querelantibus exhibebit justitiæ complementum.

29. « Vigesimus quintus articulus est. Item quod ipse rex inducit servitutes episcopis, abbatibus, prioribus et aliis, compellendo eos, ut portarios suos teneant, et pro eis tenendis major suo portario certam summam pecuniæ tribuant, et eisdem portariis alias provideant in salario et expensis. Respondent procuratores prædicti, quod licet a tempore avi et proavi dicti regis, et etiam patris sui portarii positi fuerint in prædictis locis per ipsos ; ipse tamen rex ad instantiam prælatorum concessit eis, ut de cætero contra voluntatem suam portarios habere non compellantur, nec eis provideant in salario vel expensis, nisi quando eis placuerit habere portarios ad voluntatem suam, si sibi et Ecclesiis suis viderint expedire : et tunc portariis, quos habuerint, provideant de salario competenti, et major portarius, quando prælatis et personis Ecclesiasticis concedit minores portarios, salarium recipiat moderatum : et promittunt ipsi procuratores, eumdem regem dictam concessionem perpetuo servaturum.

« Vigesimus sextus articulus est. Item si aliqua Ecclesia rationabilem de aliquibus possessionibus permutationem diœcesani sui facit auctoritate cum alia, vel ipse diœcesanus cum alio, dictus rex, ut Ecclesiarum solummodo profectum impediat, frequenter obstaculum interponit. Respondent procuratores præfati, quod idem rex contenta in articulo nunquam fecit, et promittunt quod non faciet in futurum.

« Vigesimus septimus articulus est. Item quod præficit Judæos indifferenter contra generalis statuta Concilii, legemque paternam in officiis publicis Christianis, quos ad deferendum signum, quo a Christianis qualitate habitus distinguantur, compellere deberet, prout in generali Concilio est statutum : propter quod damnatæ commixtionis excessus, sub erroris potest velamento præsumi ; nec ipsos Judæos ad debitas decimas persolvendas compelli permittit. Respondent supradicti procuratores, quod idem rex quantum est ad Judæos, quod non præferantur Christianis in officiis publicis, servabit quod super hoc statutum est in Concilio generali : quantum est de signis, quod distinguet Judæos a Christianis per aliquod signum : quantum est de decimis Judæorum, respondent, quod ipse permittet eos compelli, et promittunt ipsum regem ita perpetuo servaturum.

30. « Vigesimus octavus articulus est. Item si quæ Ecclesiæ cathedrales vacent, idem rex majorem sibi auctoritatem vindicare intendens in eis, pro clericis familiaribus suis, vel aliis minus dignis, de quibus sperat quod in Ecclesiarum negotiis, seu dispositionibus eorumdem, ejus sequentes arbitrium, ipsas Ecclesias contra eum in suis juribus et libertatibus non defendent, capitulis Ecclesiarum hujusmodi universaliter et singulariter singulis suas litteras mittit, precibus exigens, et minis gravibus et terroribus interjectis, ut nullum omnino in episcopum eligant, nisi quem ipse in hujusmodi litteris nominat, vel per suos facit nuntios nominari. Hoc idem in aliis Ecclesiis minoribus facit, quibus est per electionem de præ-

latis vel rectoribus providendum. Respondent procuratores præfati, quod idem rex si preces aliquando porrexit pro aliquibus eligendis in Ecclesiis cathedralibus aut aliis, pro dignis interposuerit partes suas, nullis super hoc minis vel terroribus interjectis, et quod super hoc non gravavit, nec intendit gravare Ecclesias vel canonicos : et promittunt regem ita perpetuo servaturum , nec in suis precibus adjecturum , quod nullus alius eligatur, nisi is, pro quo direxerit preces suas.

« Vigesimus nonus articulus est. Item quod nititur ad forum suum testamentarias et alias Ecclesiasticas evocare causas, defunctorum clericorum occupando legata, ac rectorum Ecclesiarum decedentium bona ipsarum Ecclesiarum intuitu acquisita. Respondent procuratores sæpedicti, et promittunt, quod rex in isto articulo jus commune servabit.

« Deinceps sequuntur articuli, sicut formati fuerunt in litteris domini Gregorii papæ X super iis de quibus prælati dicti una cum præmissis articulis prædicto domino Clementi oblatis, eidem domino papæ Gregorio conquesti dicuntur.

31. « Trigesimus articulus est, inter alia quidem quæ nostris sunt auribus intimata, mirantes audivimus, etc. » Prætermittimus ea silentio, cum jam ante a nobis ex ipsis præcipua fuerint suo loco recensita[1], quæ regii procuratores inficiantur, ac spondent, Dionysium Ecclesiasticum jus in iis nunquam violaturum, compressurumque regia auctoritate eos, qui vim Ecclesiis intulerint : « Actum Romæ in Ecclesia sanctæ Mariæ-Majoris anno Domini MCCLXXXIX, Indictione II, Pontificatus prædicti domini Nicolai papæ IV anno I, die duodecima mensis Februarii, præsentibus venerabilibus patribus, dominis G. Mimatensi et... Aegitaniensi episcopis, ac venerabilibus viris magistro Berardo de Neapoli domini papæ notario, domino fratre Roderico Compostellano, et magistro Garsia Seguntino electis; ac discretis viris domino Fernando Roderici decano Ecclesiæ Abulensis magistris, Laurentio scholastico Wratislaviensi ». Et infra : « Nos miseratione divina frater Latinus Ostiensis, et Velletrensis episcopus, Petrus tit. S. Marci presbyter, et Benedictus S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconus cardinales prædicti, ad majorem præmissorum omnium firmitatem et certitudinem pleniorem præsens publicum Instrumentum sigillorum nostrorum fecimus appensione muniri ».

32. *Conventa confirmat Nicolaus et Lusitaniam ab interdicto solvit.* — Cum his Lusitani regis oratorum responsis præsules acquiescerent, nec enim regium obscurare honorem, sed juri Ecclesiastico consulere affectabant; atque etiam memorati oratores sponderent, regem Dionysium promissa ab ipsis summa religione servaturum; Pontifex conventa inter ipsos Apostolica auctoritate corroboravit. Quæ ne facile a regibus violarentur, censuras, si ab his deficerent, objecit[1].

« Nicolaus etc. ad perpetuam rei memoriam.

« De fratrum nostrorum consilio ad eorumdem archiepiscopi (scilicet Bracharensis) et episcoporum Colimbriensis, Silvensis, et Lamecensis, necnon et procuratorum supplicationis instantiam, compositionem prædictam, quantum ad responsiones factas ad articulos in dicto Instrumento contentos, et omnia quæ in responsionibus continentur eisdem, auctoritate Apostolica confirmantes, et præsentis scripti patrocinio munientes, ordinamus, providemus, decernimus atque statuimus in omnibus et singulis articulis in Instrumenti præfati tenore, nostris, ut prædicitur, annotando litteris comprehensis, ea quæ in prædictis factis ad eos responsionibus continentur, tam ab ipso rege Dionysio, et ejus successoribus, qui continuata temporum, et successionum perpetuitate in sæpefato regno successerint, quam a quibuslibet officialibus, et ministris ipsius; necnon et baronibus, cæterisque habitatoribus regni ejusdem, prout singulis eorum competit, inviolabiliter observanda.

33. « Quod si per eumdem regem Dionysium aut prædictorum successorum, officialium, ministrorum et habitatorum aliquem contra prædictam compositionem, et hæc nostra confirmationem, ordinationem, provisionem, decretum, sive statutum, quidquam fuerit temeraria præsumptione commissum, et idem rex vel quivis ejus successor, qui pro tempore præerit regno prædicto, monitus per loci ordinarium, in quo id commissum fuerit, vel ipso extra terram præfati regis absente, per ejus vicarium, vel per capitulum Ecclesiæ cathedralis, Ecclesia ipsa vacante, id infra duos menses non emendaverit, vel sicut ad ipsum pertinebit, non fecerit emendari, ex tunc capella ipius Ecclesiastico subjaceat interdicto : ita tamen, quod hujusmodi prima monitio sive per ordinarium, sive per vicarium, sive per capitulum, eam, ut prædicitur, fieri contingat de consilio et assensu archiepiscopi Bracarensis, qui pro tempore fuerit, vel duorum episcoporum; et si propter commissum in civitate, vel diœcesi Bracarensi fuerit facienda, de consilio et assensu saltem unius episcopi de regno prædicto procedat.

34. « Quod si post lapsum duorum mensium prædictorum iterum monitus per ordinarium, vel vicarium, aut capitulum memoratos, per alios duos menses in contumacia non emendandi, vel faciendi emendari persistiterit, loca quælibet, ad quæ ipsum contigerit declinare, quamdiu inibi præsens fuerit, simili subjaceant interdicto. Rursum si forte post lapsum quatuor mensium prædictorum similiter per ordinarium, seu vicarium, aut capitulum tertio monitus aliorum duorum mensium spatio in hujusmodi contumacia manse-

[1] An. 1273. num. 25, 26.

[1] Lib. I. Ep. cur LI

rit obduratus, eo ipso sententiam excommunicationis incurrat, quam ex nunc in eum casum ferimus in eumdem.

35. « Omnes autem præmissas monitiones tam primam, in qua solum debent archiepiscopi Bracarensis, vel duorum episcoporum, ut præmittitur, aut unius episcopi, cum contingit monitionem fieri ob commissum in civitate, vel diœcesi Bracarensi, requiri consilium et assensus; quam sequentes alias, in quibus non sunt consilium, et assensus hujusmodi requirenda, in scriptis fieri mandamus, et in eis offensam exprimi, super cujus emendatione rex ejus temporis admonetur. Prælati vero, ac eorum vicarii, et cathedralium Ecclesiarum vacantium capitula diligentius caveant, ne ad ipsas sine rationabili et necessaria causa procedant.

36. « Porro, si quod absit, rex aliquis Portugalliæ taliter monitus prædictas pœnas animo contempserit pertinaci, non immerito poterit formidare, quod non solum ad generale interdictum totius regni prædicti, et cujuslibet alterius terræ suæ; sed etiam ad absolutionem vassallorum ejus ab observatione juramentorum fidelitatis et homagii, quibus sibi adstricti fuerint; et ad interdicendum eidem regi, ne jure patronatus, si quod habet in dicti regni Ecclesiis, uti possit, sedes memorata procedet, prout sibi expedire videbitur, et facti qualitas suadebit. Per hæc autem prælatis dicti regni procedendi ex officio suo in aliis casibus, qui, compositionem hujusmodi non contingent, non adimimus potestatem : sed eis libera, prout a jure conceditur, sit facultas.

37. « Sane sicut compositionem, confirmationem, ordinationem, provisionem, decretum, statutumque prædicta quoad præfatos articulos comprehensos in tenore prædicto volumus inviolabiliter observari ; sic de consueta ejusdem Sedis benignitate concedimus, ut si memoratus rex Dionysius, aut dictorum suorum quilibet successorum præfatas interdictorum et excommunicationis sententias a nobis latas incurrerit, et deinde ad cor rediens plene satisfacere sit paratus ; ita quod ille, qui monitionem fecerat, vel eo extra dictum regnum absente, ipsius vicarius, exinde merito sit contentus ; satisfactionem hujusmodi præstita, eo ipso interdicta sint eadem relaxata ; quodque ipse rex, sive successor a sententia excommunicationis per suum confessorem in forma Ecclesiæ auctoritate nostra absolvi possit, injuncta sibi pœnitentia salutari, etc. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem non. Maii, anno II ».

38. His constitutis, Pontifex sacrorum usum Lusitaniæ restituit, et omnibus, qui anathematis vinculis violatæ libertatis Ecclesiasticæ causa devincti erant, a sacerdotibus impetrandæ absolutionis potestatem contulit.

« Nicolaus etc., ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Incolis dicti regni (nempe Lusitani) tanto tempore divinorum sacramentorum participatione privatis pio compatientes affectu, et desiderantes in hoc eis salubriter et celeriter providere, prædictas interdicti sententias in consistorio publico ad hoc specialiter congregato, ad instantem et humilem supplicationem prælatorum et procuratorum eorumdem, ex consueta Sedis Apostolicæ benignitate, de ipsorum fratrum consilio duximus relaxandas; universis et singulis prælatis, religiosis, clericis, laicis regni præfati, qui contra dictam ordinationem sive provisionem prædecessoris ejusdem (nempe Gregorii X) temere veniendo, excommunicationis sententiam incurrerint, ut a suis ordinariis vel, ipsis absentibus, ab eorum vicariis, vel aliqui prædicti regni Ecclesia cathedrali vacante, a vicariis, seu vicario quoad spiritualia, in eadem in forma Ecclesiæ auctoritate Apostolica ab hujusmodi sententia possint absolvi : ipsisque ordinariis ac vicariis eos absolvendi et dispensandi cum illis personis Ecclesiasticis, quæ sic ligatæ se immiscendo divinis, irregularitatis maculam contraxerunt, liberam concedentes tenore præsentium facultatem, etc. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem, X kalend. Aprilis, anno I ».

39. Significavit Pontifex Dionysio Lusitaniæ regi censuras benignitate Apostolica dissolutas, quas ob transgressam Gregorii X Constitutionem contraxerat; ea tamen lege, ut excurrente quadrimestri spatio, sacramento sponderet promissa ab oratoribus religiose servaturum. Præterea [1] Minoritarum et Prædicatorum Olissipponensium præfectis provinciam imposuit, ut regem censuris exsolverent : ac formam litterarum præscripsit, qua rex ipse datæ ab oratoribus fidei nunquam defuturum in solemnibus regni ordinum conventibus promulgaturus esset, subjectis verbis conceptam [2] :

« Nos Dionysius, Dei gratia, Portugalliæ et Algarbii rex notum facimus universis præsentes litteras inspecturis, quod pridem in Romana curia, etc.» Pluribusque interjectis, quibus gestæ rei series a nobis exposita narratur, subjungit : « Nos itaque in hac nostra generali curia dictas petitionem absolutionis per eosdem procuratores nostros, ac juramenti præstationem per memoratum cantorem, (nimirum Petrum Elborensem), factas, necnon præmissam compositionem ac omnia et singula, quæ cum archiepiscopo (scilicet Bracharensi), et episcopis memoratis, (erant ii Colimbriensis, Silvensis et Lamecensis antistites,) per sæpefatos procuratores nostros acta sunt, nostro nomine in præmissis, ratificamus, acceptamus et approbamus, ex certa scientia, tanquam nomine nostro acta, et præfatis confirmationi, ordinationi, provisioni, statuto atque decreto ejusdem summi Pontificis consentientes expresse, promittimus vobis religiosis viris priori Prædicatorum et guardiano Minorum fratrum Ordinum Ulixbonensium, in hac curia nostra præsentibus, ac eorumdem

[1] Ep. c. — [2] Ext. ibid.

summi Pontificis et Ecclesiæ Romanæ nomine solemniter stipulantibus, et promissionem nostram recipientibus ex concessa vobis ad hoc per Sedem Apostolicam plena et libera potestate ; nos et successores nostros prædictos, quos omnes et singulos ad hoc specialiter obligamus, dictam compositionem ac prædicta omnia ac singula, prout ad nos ac successores ipsos pertinet, plenarie impleturos et perpetuo inviolabiliter servaturos ; vobis præsentes patentes litteras, plumbeo nostro regio sigillo pendenti munitas, ejusdem Ecclesiæ Romanæ nomine juxta formam vobis a Sede Apostolica destinatam, in perpetuum testimonium concedentes. Dat. in nostra generali curia ». Plura alia de redintegrato in Lusitania jure Ecclesiastico occurrunt, quæ, ne lectorem fatigemus, præterimus; superiora vero quæ prolixiora forte cuipiam videri poterunt, licet brevitati studeamus, ob eorum tamen dignitatem contrahere non licuit. Antequam vero ex Hispanicis rebus nostra digrediatur oratio, quæ in Castella gererentur, percensenda.

40. *Inita inter Sanctium Castellæ, et Philippum Francorum reges concordia.* — Instauravit cum Philippo Francorum rege pacem Sanctius Castellæ et Legionis rex, cum ante diuturnum bellum cum ipso atque Alfonso ipsius patre ob Ferdinandi filios sceptri successione exclusos gestum esset. Quam rem Sanctio mox Nicolao significante, deprecanteque ut quam tertio consanguinitatis gradu conjunctam duxerat uxorem sibi retinere liceret, sanctissimus Pontifex de conciliata pace est gratulatus : ad petita vero respondit [1] se nondum certi aliquid in ea re statuere posse :

« Charissimo in Christo filio Sanctio regi Castellæ ac Legionis illustri.

« Venientes ad Apostolicam Sedem dilectos filios archidiaconum de Salnes in Ecclesia Compostellana, et fratres Gundisalvum ac Nicolaum Ordinis Minorum regiæ celsitudinis nuntios libenter vidimus, et affectuose recepimus intuitu destinantis, eis benignam audientiam tribuentes. Per quorum solertem industriam, te nostris et Apostolicæ Sedis obsequiis nunquam devotionis et reverentiæ filius promptum offerens et paratum ; ac etiam expresse notificans, te pridem cum charissimo in Christo filio nostro Philippo rege Francorum illustri pacis fœdera reformasse, nobis instanter et humiliter supplicasti, ut tecum super matrimonio per te dudum cum quadam nobili muliere tibi tertio consanguinitatis gradu conjuncta contracto, ut in eo remanere licite valeas, dispensare de solitæ benignitatis clementia dignaremur præfato rege per nuntios proprios ad Sedem destinatos eamdem dispensationis hujusmodi gratiam pro te cum instantia postulante. Sane, fili charissime, tuam nolumus latere notitiam, quod ab olim ante nostræ promotionis exordium personam regiam, suique honoris felicia incrementa speciali quadam affectione dileximus et continuatis benevolis studiis, quæ sinceritas mentis fovet, diligere non cessamus ; amplo desiderio cupientes, ut in cunctis sic te prudenter et provide dirigas, sic laudabiliter tuos actus et opera veluti princeps Catholicus, e devota prosapia genitus modereris, ut Regi regum, per quem regnas et regeris, jugiter occurras acceptior, magisque in ejus reddaris oculis gratiosus, ac in orbe terrarum nominis tui fama clarioribus titulis augeatur. Porro hujusmodi oblationem regiam per eosdem ut præmittitur nuntios nobis factam eo uberioribus actionibus prosequimur gratiarum, quo ex devotionis affectu processisse conspicitur potioris. Placet quoque nobis pacis reformatio supradictæ.

« Super dispensationis autem postulatæ negotio, certum magnitudini regiæ responsum ad præsens mittere non valemus ; impedimento multiplici, quod in hac parte ingeritur, obsistente ; quanquam libenter affectibus regiis, quantum cum Deo possumus, annuamus : sed tandem habita super hoc certitudine pleniori disponimus nostræ in hoc intentionis propositum tibi, cum expedire videbitur, plenius aperire. Rogamus igitur serenitatem regiam et hortamur attente, quatenus moleste non feras, si petitionem regiam, super hujusmodi nobis dispensatione porrectam, ad exauditionis gratiam in præsentiarum non duximus admittendam : licet tibi, utpote filio prædilecto, Apostolici favoris suffragium in iis, quæ te contingere dignoscuntur, impendere auctore Domino intendamus. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem II non. Novembris, anno II ».

Permiserat [1] porro antea Pontifex idem, ut Salamantinus episcopus eos Ecclesiæ conciliaret, qui bello civili flagrante dum tenebat ob ejectum regno Alfonsum Sanctii patrem interdictum, res sacras peragendo anathemate erant devincti.

41. *Episcoporum in Gallia et Germania libertatem tuetur Nicolaus.* — Jam ad res Gallicas orationem convertamus, ubi primum occurrit, monitum [2] etiam a Nicolao Philippum Francorum regem, ut improbam legem rescinderet, qua cautum erat, ne episcopi procuratorum opera, sed præsentes in regia Gallica judicio disceptarent : unde et divinus cultus obsolescebat in Ecclesiis, et animarum saluti detrahebatur.

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Nuper ad nostrum pervenit auditum, quod in curia ipsa (regia nimirum) quamvis, ut dicitur, viris decorata prudentibus, non absque juris injuria statutum seu consuetum, ut patriæ verbis utamur, fore dignoscitur, quod in ea nulli prælatorum regni prædicti per procuratorem, quantumlibet legitime constitutum, agere liceat vel actionem etiam modicam quomodolibet intentare ; quamobrem iidem prælati, prout fide dignis ape-

[1] Lib. I. Ep. DCXI.

[1] Lib. I. Ep. CCCXXVIII. — [2] Lib. II. Ep. CXXVII.

ritur affatibus, et attenta facti consideratio suggerit, multipliciter prægravantur, eo quod pro causis Ecclesiarum suarum et suis in curia pro tempore motis eadem; necnon compelluntur anno quolibet causis ipsis durantibus per longi temporis spatium moram in illa contrahere personalem, et ab Ecclesiis abesse per consequens memoratis, non absque illarum detrimento permaximo, et gravi etiam periculo animarum, quarum est eis cura et sollicitudo commissa : ut labores plurimos, tædia grandia, et expensas innumeras, quæ occasione hujusmodi subire coguntur, sera silentii concludamus.

42. « Cum itaque statutum seu consuetum hujusmodi, utpote juri contrarium, dissonum æquitati, et, ut dicitur, ab observantiis et consuetudinibus subditorum tuorum jurisdictionem exercentium alienum, a te non debeat aliquatenus tolerari; præsertim cum Deo displiceat, et claris titulis deroget regiæ dignitatis; excellentiam tuam rogamus et hortamur attente, ac pro tui honoris augumento requirimus ex affectu, quatenus ob divinam et Apostolicæ Sedis reverentiam prælatis, Ecclesiis et animabus eisdem regia pietate compatiens, statutum seu consuetum ipsum; cum ex eo, prout asseritur, profectibus regiis nil accrescat, et prælatis Ecclesiisque prædictis multipliciter sit damnosum; sublato difficultatis obstaculo revocare, vel saltem temperare procures, ulterius minime resumendum; de benignitate regia permittendo, ut iidem prælati, quos una cum ipsorum Ecclesiis tibi propensius commendamus, per eorum procuratores idoneos in suis, et Ecclesiarum suarum causis seu litibus, prout de jure fuerit, admittantur. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem idus Aprilis, anno II ».

43. In Germania Coloniensis Ecclesia a nonnullis magnatibus, qui fœdera inter se percusserant, nimirum duce Brabantiæ, Henrico e Juliaco et Adolpho e Monte comitibus, gravissime oppressa ingemuit. Siffridusque archiepiscopus ab iis captus superiori anno, atque in vincula non sine suorum strage conjectus, cum is conjunctus cum Gueldriæ comite, a quo Joannes Brabantiæ dux Limburgensem comitatum repetebat, suæ defensurus Ecclesiæ jura apud Warone deletus esset, de quo prælio Hocsemius[1] : « Anno inquit, Domini MCCLXXXVIII, die sabbati, nonas Junii, in die Bonifacii, bellum apud castrum de Warone famosum committitur et insigne, etc. » agit de his fusius, bellique causas et seriem enarrat. At Pontifex dignitatis Ecclesiasticæ tuendæ sollicitus, cum necdum hoc anno laxatus vinculis Siffridus esset, Henricum[2] Juliacensem, ducem Brabantiæ[3], aliosque fœderatos, archiepiscopum custodia emittere libertatique reddere jussit. Ne vero, si in scelere obtirmati essent, ferrent impune, Trevirensi archiepiscopo provinciam imposuit[1], ut anathemate bonorumque mulcta intentatis ad laxandumque vinculis archiepiscopum illos compelleret.

« Venerabili fratri archiepiscopo Trevirensi.

« Nefandæ præsumptionis excessus, in personam venerabilis fratris nostri Sifridi Coloniensis archiepiscopi, magni utique ac honorabilis Ecclesiæ Dei membri, per impietatis filios, iniquitatis alumnos, Joannem ducem Brabantiæ, Henricum de Juliaco, et Adulphum de Monte comites, Ecclesiæ Coloniensis vassallos, et eorum in hac parte complices et fautores temeritate damnabili perpetratus; prout ipsius Ecclesiæ validus clamor insinuat, et querulis famæ divulgantis affatibus aperitur; nuper Apostolicæ Sedis auditum perculit, turbavit mentem, et ejus intima, quasi diri doloris aculeus sauciavit. Audivimus etenim, quod dux et comes supradicti propriis non contenti limitibus, et temerariis ausibus data licentia, scelestisque operibus relaxatis habenis, contra fidelitatis debitum, quo eidem tenentur Ecclesiæ, temere venientes, conspirationem, conjurationem, et confœderationem cum civibus Coloniensibus, adversus prædictos archiepiscopum, et Ecclesiam nequiter inierunt; et tandem præconceptam nequitiam producentes in partum, suæque claustra malitiæ reserantes, terram ipsius Ecclesiæ cum armatorum multitudine copiosa hostiliter invaserunt. Cumque castrum Worinc prope civitatem Coloniensem constitutum, et ad eamdem, ut dicitur, Ecclesiam pertinens, ubi tunc idem archiepiscopus morabatur, arctius obsedissent; possessiones, et bona ipsius Ecclesiæ in circumadjacentibus consistentia partibus multimodis quasi grassantibus, ac efferatis animis dissipantes, redditus, et proventus ejusdem Ecclesiæ ibidem inventos ignis incendio concremando; memoratus archiepiscopus tantis non indigne commotus injuriis, tantis et tam gravibus damnis, quæ in conspectu ejus sibi ac eidem inferebantur Ecclesiæ non immerito provocatus; ac intendens, prout spectabat ad eum, pravis illorum conatibus obviare, congregata non modica ipsius Ecclesiæ copia vassallorum, qui sibi super hoc favorabiliter assistebant, contra ducem, comites, et alios supradictos exivit prout poterat, resistendo.

44. « Demum dux, comites, et alii prælibati, suo ad malum directo proposito, et manibus extensis ad scelera in eumdem archiepiscopum, et gentem ipsius impie irruentes, ac in gentem ipsam furentibus gladiis sævientes immaniter; illum, venerabilem utique Christi ministrum, et pontificalis dignitatis titulis reverendum, gravibus lacessitum injuriis, saturatum probris, et afflictionibus contumeliosis affectum capere ausu sacrilego præ-

[1] Hocsem. l. I. c. 16. In Joanne Guidonis Stero Althamensis in Annal. Ebehard. in Annal. Jo. Villan. l. VII. c. 132. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 6. § 7. Meyerus in Annal. Fland. l. X. Matth. Vossii Annal. Hollan. Zelandiæque l. IV. — [2] Lib. II. Ep. CCCLXXIII. — [3] Reg. post eamd. Ep.

[1] Ep. CCCLXXI. Ext. in Formul. Mar. Ebuli Ms. Vatic. pag. 345. num. 3237.

sumpserunt, eum carceralibus vinculis temeritate damnabili mancipantes, quem adhuc detinere dicuntur taliter mancipatum ; nihilominus prædictam Coloniensem Ecclesiam in possessionibus, et bonis ipsius multipliciter lædere, perturbare, et opprimere non desinentes, in grandem divinæ Majestatis offensam, Apostolicæ Sedis contemptum non modicum, plurimorum scandalum, et grave animarum fidelium, quarum eidem archiepiscopo cura commissa dignoscitur, detrimentum. Et quanquam per nonnullos prælatos, et alias Ecclesiasticas sæcularesque personas, qui eisdem archiepiscopo et Ecclesiæ super tantis gravaminibus, injuriis et jacturis pio compatiuntur affectu, penes ducem, comites et alios sæpedictos sit hactenus multipliciter laboratum, ut ipsi propriæ saluti et famæ salubriter providentes, eumdem archiepiscopum pristinæ restituerent libertati, ab ipsius Ecclesiæ turbationibus, gravaminibus et oppressionibus abstinendo ; hujusmodi tamen labores steriles et inutiles abierunt : et quod pia quæsivit instantia, obtineri nequivit, detentorum ipsorum detestanda duritia obsistente.

45. « Cum itaque tam horrendæ tamque superbæ temeritatis audaciam, et execrabilem ac nefariam detentionis injuriam archiepiscopi memorati nolimus, sicuti nec debemus, urgente nos conscientia, æquanimiter sustinere, quin ad exerendum contra tanti facinoris patratores ultionis Apostolicæ gladium (maxime cum publicum et manifestum existat, illos hujusmodi flagitium commisisse) prout expedit et decet procedamus ; fraternitati tuæ per Apostolica scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus hujusmodi negotium, cordi meo potissime insidens, sub promptitudine devotionis assumens, prætactos comites, eumdem archiepiscopum, ut dicitur, detinentes, ex parte nostra per te, vel per alium, seu alios juxta datam tibi ex alto prudentiam diligenter moneas et inducas ; eis nihilominus sub excommunicationis, et privationis feudorum quorumlibet, quæ ab eadem Coloniensi, et aliis quibusvis Ecclesiis et monasteriis tenere noscuntur, pœnis, quas eo ipso præfatos comites incurrere volumus, si tuis, imo potius Apostolicis monitis super hoc non curaverint efficaciter obedire ; districtius injungendo, ut infra quindecim dies post monitionem hujusmodi prædictum archiepiscopum et alios secum captos, et detentos ab eis cum bonis ablatis eisdem, sublato cujuslibet difficultatis objectu, pristinæ restituant libertati : et nihilominus eidem Coloniensi Ecclesiæ de damnis et injuriis ab eis in hac parte irrogatis eidem, plenariam satisfactionem impendere non postponant, etc. Dat. Reate, non. Augusti, anno II ». Gravibus etiam querelis plenas ad Rodulphum Romanorum regem [1], atque ad nonnullos alios litteras [2] scripsit, ut ipsos ad ferendam opem archiepiscopo excitaret. Obduruit nimirum tœdatorum principum pertinacia : sequenti enim iterum anno Trevirensi, et Maguntino archiepiscopis atque episcopo Metensi data [1] fuere imperia, ut censuras acerbiores distringerent in Coloniensis archiepiscopi detentores, Rodulphique regis Romanorum implorata [2] arma : « Clamat, inquit, in auribus nostris venerabilis Coloniensis Ecclesia, clamat et vocem doloris ingeminat, vocem lamentationis inculcat, utpote pastoris proprii destituta regimine, suique nudata præsidio defensoris ». Et infra : «Cum itaque hujusmodi negotium cordi potissime habeamus, dictique archiepiscopi præsumptuosa detentio valde displiceat vobis nostris, celsitudinem regiam rogandam attente duximus et hortandam, quatenus pro divina, et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia penes ducem et comites prælibatos, prout utilius expedire putaveris, diligenter insistas, ut ipsi suæ saluti et famæ salubriter consulentes, præfatum archiepiscopum et alios secum captos cum prædictis bonis ablatis eisdem, sublato cujuslibet difficultatis objectu pristinæ restituant libertati ; sic te in iis prompte ac efficaciter habiturus, ut exinde apud Deum, qui nullum bonum irremuneratum præterit, crescas cumulo meritorum, tuæ famæ præconium augeatur in populo, et Apostolicæ Sedis favorem et gratiam possis uberius promereri ».

46. *Rodulphum insignia imperialia poscentem litteris Romam invitat Nicolaus.* — Cæterum Rodulphus hoc tempore urgebat susceptum tractatum ut imperialia ornamenta Pontificis manu acciperet, atque nuntiorum opera significavit, vel appetente hyeme, vel æstate proxima in Italiam, si Pontifex assentiretur, venturum. Cui Nicolaus internuntium mittendum censuit [3] ut quæ facto opus erant, adornaret. De quo subjectæ litteræ exaratæ [4].

« Charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri.

« Nuper ad nostram præsentiam accedentes dilectos filios fratrem Bruchardum magistrum hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, Jerosolymitan. et magistrum Henricum protonotarium tuum regiæ celsitudinis nuntios libenter vidimus, et affectuose recepimus intuitu destinantis ; et quæ coram nobis per eos, quos de sollicitudinis studio commendamus, ex parte regia fuere proposita, benigno auditu percepimus, plenoque collegimus intellectu. Ex quorum revelante propositione didicimus, quod processibus regiis, ejus a quo gressus hominum diriguntur favente clementia, æstate proxima secutura, sive circa hyemis futuræ principium, si ad hoc Sedis Apostolicæ beneplacitum accedat, intendis stabiliter ad partes Italiæ te conferre, diadema imperii de nostris manibus, actore Domino, suscepturus. Porro, fili charissime, Romana mater Ecclesia sibi non absque uberi dele-

[1] Ep. CCCLXXII. — [2] Reg. post eamd. Ep.

[1] Lib. II. Ep. DCCCLVIII et DCCLIX. et l. III. Ep. CCLXXVI. — [2] Lib. II. post Ep. DCCCLIX. et Form. Mar. Ebuli Ms. Vat. pag. 345. num. 3235. — [3] Lib. II. Ep. cur. X et XI. — [4] Ead. Ep. X.

ctatione commemorat, ac ingenti jucunditate recenset, quod erga ipsam a longis retro temporibus, priusquam honoris regi culmen ascenderes, et etiam postea sinceræ devotionis fervorem, et reverentiæ filialis affectum, quos tanquam Deo devotus princeps, et ad opera pietatis expositus laudabiliter continuare non desinis, gerere studuisti : propter quod anxia noscitur, redditurque sollicita, ut per suæ cooperationis effectum magnificentiæ tuæ status felicibus semper fulciatur eventibus, et votivis successibus foveatur, cum Ecclesia eadem, quæ, quantum cum Deo posse se existimat, promptis affectibus annuit votis tuis, proprium reputet exaltationis regiæ incrementum.

47. « Nos autem super iis cum fratribus nostris contulimus diligenter, et tandem consideratis attentius, perpensaque deliberatione discussis, quæ in tanti prosecutione negotii requiruntur, quia præfixus de tuo ad coronam adventu terminus supervenientibus impedimentis effectum non habuit, honori regio credimus expedire, ut ad te nostrum nuntium mitteremus, per quem et tuæ nobis intentionis processus pateret apertius, et nos, certitudine habita pleniori, possemus celsitudini regiæ melius et competentius respondere. Nam alii tui nuntii contra nostrum eis impensum consilium, dum eramus in minori officio constituti, se ad brevitatem termini nimium arctaverunt. Gerentes igitur de venerabili fratre nostro Benevenuto episcopo Eugubino latore præsentium, viro utique provido et discreto, ac nobis et eisdem fratribus meritis suæ multiplicis probitatis accepto, fiduciam in Domino pleniorem, ipsum ad te propter hoc specialiter destinamus ; excellentiam regiam rogantes attentius et hortantes, quatenus pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia præfatum episcopum benigne recipiens et honeste pertractans, sollicite audias, et intelligas diligenter, quæ super hoc ex parte nostra magnificentiæ regiæ duxerit explicanda. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem id. Aprilis, anno II ». Rodulphi porro majorem natu filium Albertum ducem Austriæ hujusmodi privilegio affecit Nicolaus [1], ut nullus sine Apostolico imperio ipsum, uxorem ac filios percellere anathemate posset : « Sine speciali, inquit, Sedis Apostolicæ mandato, faciente plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, præsentibus post quinquennium minime valituris ».

48. *Henricus ad ducatum Cracoviæ evectus.* — In Polonia [2] Lesecko Niger Cracoviensis, Sandomiriensis et Siradiensis dux, superioribus cladibus, multisque adversis casibus exceptus, partim mœrore, partim morbo emarcuit. Quo defuncto, inter nobiles ac plebem pro eligendo principe discordia exorta est. Paulus enim episcopus Cracoviensis, ac proceres conventu habito Boleslaum Masoviæ ducem præfecere, plebs vero Henricum Quartum Wratislaviensem ducem excivit, quem venientem cum exercitu cives in Cracoviam induxere. Boleslaus vero se non ad principatum, sed ad bellum evocatum intuitus, rejectis nobilium precibus, qui illum principatui restituere armorum vi meditabantur, in Masoviam se recepit, atque ita nobiles, missis oratoribus, certis legibus Henricum ducem salutarunt.

Traducenda nobis jam est historia ad nonnullas Pontificias leges hoc anno a Nicolao editas. Revocavit [1] in primis Constitutionem a Gregorio X in Concilio Lugdunensi de electione Romani Pontificis quoad omnium illius capitum observationem, ac litteras a Joanne XXI, eo argumento Viterbii pridie kalend. Octobris primo Pontificatus anno exaratas confirmavit : sed quanto publicæ rei detrimento, diuturnum a Nicolai morte interpontificium ostendet. Sanxit [2] etiam, ut cum cardinales Pontificii oneris partem in se susciperent, Ecclesiæ proventibus potirentur, adeo ut proventus, quos in Diplomate designat, in duas partes distribuerentur, quarum altera ad Pontificium ærarium spectaret, altera inter cardinales divideretur.

49. *Constitutio Pontificia in gratiam cardinalium condita.* — « Nicolaus, etc. Ad perpetuam rei memoriam.

« Cælestis altitudo potentiæ, clementi providentia cuncta disponens, voluit cum summo Pontifice considere S. R. E. cardinales, ut ipsi tanquam membra ejusdem Ecclesiæ capitis, ipsi capiti deservirent, et submissis humeris ad regendum universalis Ecclesiæ firmamentum, operosa sedulitate cum ipso Pontifice laborarent ; et tam ipsius Ecclesiæ, quam totius orbis incumbentia onera indefessis cum eo sollicitudinibus partirentur. Hi sunt, quos dilexit Dominus, et velut præcipuas et sublimes Ecclesiæ prædictæ columnas prærogativa sublimavit honoris. Horum cœtus in orbe magnificus, omnes et singulos, quibuslibet titulis decoratos, excellit. Horum altitudo consilii, et expertæ circumspectionis industria circa dirigenda quælibet et agenda salubriter afferre universaliter majora commoda dignoscuntur. Ac ideo reputantes incongruum, ut ipsi cardinales tanta præditi dignitate, tantisque sollicitudinibus ac laboribus aggravati, qui ad ferendum nobiscum tantorum sarcinam onerum, nobis incumbentium ex Apostolicæ officio servitutis, dies laboriosos agunt, noctesque perducunt insomnes, reddantur ejusdem Romanæ Ecclesiæ proventuum et redditnum, ac prosperitatis expertes, cui communicant in adversis ; conspicientes quoque in nonnullis regnis, provinciis, insulis, lacubus, civitatibus, terris, et locis Ecclesiæ memoratæ ubilibet constitutis jura et jurisdictiones ipsius Ecclesiæ multæ hactenus negligentiæ patuisse, et alias multis exposita fuisse dispendiis per occultatores et occu-

[1] Lib. II. Ep. DCCXLIV. — [2] Long. in Hist. Pol. l. VII. Chron. l. X.

[1] Lib. II. Ep. cur. I. — [2] Ep. cur. XLVII.

patores multiplices, qui ad ea manus illicitas extenderunt; dignum duximus, ut prædictos Romanæ Ecclesiæ universos fructus, redditus, et proventus, quos in Siciliæ et Angliæ, aliisque quibuslibet regnis, Sardinia, Corsica, aliisque insulis; necnon in marchia Anconitana, provincia Romaniolæ, ducatu Spoletano, terra Arnulforum, patrimonio B. Petri in Tuscia, Campania, et Maritima, Sabinia, Massa Trabaria, Carfagnana, comitatu Venesini, civitate Beneventana, ac aliis terris et locis, et censibus prædictorum eadem Ecclesia obtinere dignoscitur, cardinales ipsi modo participent infrascripto : firmam habentes fiduciam, quod de cætero per eorum sollicitudinem, diligentiam, et considerationem expertam, favorisque præsidium in eisdem locis, et terris fidelium crescet devotio, justitia plenius reddetur, et æquitas diligentiori custodia habita servabuntur; occupata, et alienata in statum debitum reducentur, et restaurabantur etiam dissipata; ita quod hujusmodi participatio magni honoris et utilitatis pariet incrementum.

50. « Quare de communi fratrum nostrorum consilio et assensu præsenti sanctione statuimus, et decernimus de plenitudine Apostolicæ potestatis, ut de universis fructibus, redditibus, proventibus, mulctis, condemnationibus, et censibus supradictis fiat divisio in duas partes, quarum una papali cameræ semper cedat, reliqua vero inter cardinales eosdem æqualiter dividatur; quodque partem hujusmodi prædictorum fructuum, redditunm, proventuum, mulctarum, condemnationum et censuum collegium eorumdem percipiat jure suo. Ut autem prædicta successivis temporibus salubrius et utilius valeant effectui mancipari, sancimus ut institutio et destitutio rectorum, qui præerunt locis et terris prædictis, et quorumcumque etiam aliorum fructuum dictorum, redditnum et proventuum, mulctarum, condemnationum et censuum collectorum fiat de consilio cardinalium prædictorum. Nulli ergo, etc.

« Ego Nicolaus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

« Ego Gerardus Sabinensis episcopus subscripsi.

« Ego Joannes Tusculanus episc. subsc.

« Ego fr. Matthæus tit. S. Laurentii in Damaso presbyter card. subscripsi.

« Ego Petrus tit. S. Marci presb. card. subsc.

« Ego Jacobus S. Mariæ in Via-Lata diac. card. subscripsi.

« Ego Neapoleo S. Adriani diac. cardin. subscripsi.

« Ego fr. Latinus Ostiensis et Velletrensis episcop. subscripsi.

« Ego Bernardus Portuensis et S. Rufinæ episcop. subscripsi.

« Ego Berardus Penestrinus episcopus subscripsi.

« Ego fr. Hugo tit. S. Sabinæ presbyter card. subscripsi.

« Ego Matthæus S. Mariæ in Porticu diaconus card. subscripsi.

« Ego Benedictus S. Nicolai in Carcere Tulliano diaconus card. subscripsi.

« Ego Petrus S. Eustachii diac. cardin. subscripsi.

« Datum Reate per manum magistri Joannis decani Bajocensis S. R. E. vicecancellarii XV kal. Aug., Indictione secunda, Incarnationis Dominicæ anno MCCLXXXIX, Pontificatus vero domini Nicolai papæ IV, an. II ». Meminit hujus Constitutionis Henricus Spondanus [1], meritoque observat ipsam in desuetudinem abiisse, gravissimas scilicet ob causas, cum aliunde Pontificum pia liberalitas cardinales ad sustinendam dignitatem congruis vectigalibus instruere soleat.

51. *Academiam in Monte-Pessulano instituit Nicolaus.* — Prætermittendum hic non ducimus erexisse Apostolica auctoritate hoc anno Nicolaum apud Montem-Pessulanum Academiam, quæ hactenus maxima scientiæ laude et gloria effloruit; de qua instituenda hoc Diploma datum est [2] :

« Nicolaus etc.

« Dilectis filiis doctoribus et scholaribus universis apud Montem-Pessulanum, Magalonensis diœcesis commorantibus, tam præsentibus quam futuris.

« Cum locus Montis-Pessulani celebris plurimum et famosus, aptus valde pro studio, consideratis diligenter ejus conditionibus, dignoscatur; nos utilitati publicæ quamplurimum expedire credentes, ut in loco ipso cultores sapientiæ inserantur, fructum desideratum, largiente scientiarum Domino, in tempore producturi, auctoritate præsentium indulgemus, ut in dicto loco sit deinceps studium generale, in quo magistri doceant, et scholares libere studeant, et audiant in quavis licita facultate; et si qui processu temporis in eodem studio fuerint, qui scientiæ bravio assecuto, sibi docendi licentiam, ut alios licentius erudire valeant petierint impertiri, sancimus, ut in jure canonico et civili necnon et in medicina, et artibus examinari possint ibidem, et in eisdem facultatibus duntaxat titulo magisterii decorari; statuentes ut quoties aliqui ad magisterium fuerint promovendi, præsententur episcopo Magalonensi loci diœcesano, qui fuerit pro tempore, vel ei, quem ad hoc idem episcopus duxerit deputandum : qui magistris facultatis illius, in qua examinatio facienda fuerit, de universitate vestra in eodem studio præsentibus convocatis, eos gratis, et difficultate quacumque sublata de scientia, facundia, modo legendi, et aliis, quæ in promovendis ad doctoratus officium requiruntur, examinare studeant diligenter; et illos, quos idoneos repererint, petito secrete magistrorum eorumdem consilio, quod consilium in ipsorum consulentium dispen-

[1] Spond. in Annal. tom. I. an. 1292. num. 4. ex Collect. Consist. Rom. Pont. card. Aragon. — [2] Lib. II. Ep. DLXIV.

dium, vel jacturam revelari sub divinæ quomodolibet maledictionis interminatione districtissime prohibemus; approbent et admittant, eisque petitam licentiam largiantur, alios minus idoneos penitus repellendo, postpositis omnino gratia, odio, vel favore.

52. « Cæterum ne, vacante Magalonensi Ecclesia, contingat promoveri volentes ad magistratum (magisterium) impediri; volumus ut cum in ipsa Ecclesia tres esse archidiaconos asserantur, archidiacono majori præsenti, vel eo in remotis agente, vel forsitan præpedito, secundo, vel illis præpeditis aut absentibus, tertio, promovendi hujusmodi vacationis tempore præsententur : qui eos examinent et examinatos approbent, vel reprobent, secundum modum in episcopo prætaxatum. Illi autem qui in loco præfato examinati et approbati fuerint, ac docendi licentiam obtinuerint, ut est dictum, ex tunc absque examinatione, vel approbatione alia regendi et docendi ubique plenam et liberam habeant facultatem, nec a quoquam valeant prohiberi. Sane, ut rite in præfatis examinationibus procedatur, præcipimus, ut magistri legere in eodem studio cupientes, antequam incipiant, præstent publice juramentum, quod ipsi vocati ad examinationes easdem venient, nisi fuerint legitime impediti, ac gratis sine difficultate, odio et favore postpositis, dabunt examinatori fidele consilium, qui de examinatis vel ut digni approbari debeant, aut ut indigni merito reprobari. Qui vero hujusmodi juramentum præstare noluerint, nec ad legendum, nec ad examinationes easdem, nec etiam ad aliqua universitatis vestræ commoda, vel beneficia ullatenus admittantur. Nulli ergo etc. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem VII kal. Novembris, anno II ». Hæc ad augenda inter fideles scientiarum lumina constituta : jam quo studio errorum disseminatores sit insectatus Nicolaus prosequamur.

53. *Hæresi comprimendæ in Italia et pietati fovendæ incumbit.* — Enituit Pontificius zelus in tuendo religionis splendore, quem suis sordibus obscurare hæretici nitebantur : qui cum in Neapolitano regno ob bellorum motus grassarentur audacius, fidei censoribus comprimi magno studio jussi sunt [1], utque ex universa etiam Italia nascentem luem exscinderet, ad omnium urbium Italiæ prætores, magistratus ac præfectos datis litteris [2], latas ab Innoc. IV Constitutiones in hæreticos servare ac referre in municipalium legum Codices jussit, datamque fidei censoribus provinciam significavit, ut ipsos ad id objectis anathemate et interdicto Ecclesiastico, adigerent. Eæ vero Constitutiones ab his verbis ducunt exordium [3] : « Statuimus ut potestas, capitaneus, seu rector, seu consules, seu quivis alii, qui civitati præsunt, vel loco alii ad præsens, aut pro tempore præfuerint in futurum in Italia, jurent præcise ac sine tenore aliquo attendere inviolabiliter, et servare, etc. », quæ cum in Bullario extent, prætermittendæ a nobis visæ sunt.

[1] Lib. II. Ep. CLXXVIII. — [2] Ep. CLXXIX. — [3] Extant in Bullar. in Innoc. IV.

54. Obtinuit etiam a Venetis [1], ut ex populi senatusque consilio decerneretur, publicam opem fidei censoribus ad plectendos hæreticos in ejus reipublicæ ditione suppeditatum iri.

« Dilectis filiis nobili viro duci, consilio, et communi Venetorum.

« Accedentes ad Apostolicam Sedem dilectos filios nobiles viros Marcum dictum Bembo, et Nicolaum Quirini nuntios et syndicos, seu procuratores vestros solita benignitate recepimus, et tam quæ coram nobis ex parte vestra proponere voluerunt, quam quæ continebantur in procuratoriis seu in Instrumentis super eorum syndicatu confectis attente audivimus, et intelleximus diligenter. Porro præfati syndici, juxta suæ commissionis tenorem in negotio procedentes, pro vobis et nomine vestro firmiter promiserunt quod inquisitoribus pravitatis hæreticæ ad ipsorum officium efficaciter exequendum tu, fili dux, absque ulla requisitione consilii opportunum auxilium, cum ab eis requisitus extiteris, exhibebis; quodque depones pecuniam penes aliquem in Venetiis, a vobis communiter inquisitorum ipsorum nomine deputatum; ita quod quandocumque inquisitores præfati pro ejusdem executione officii pecunia indigebunt, alibi pecuniam quærere non cogantur, prout in Instrumento publico super hujusmodi promissione confecto plenius et seriosius continetur. Nos autem devotionem in hac parte vestram, et quantum sit vobis cordi negotium fidei, et experiri volentes, universitatem vestram rogamus, monemus, et hortamur attente per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus pro divina et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia, promissionem eamdem nomine, ut præmittitur, vestro factam sic devote, sollicite, ac efficaciter adimplere curetis, impendendo inquisitoribus ipsis super exsequendo eorum officio consilium, favorem et auxilium opportunum, ut exinde a Domino præmium, et a nobis dignæ commendationis titulum consequi valeatis, nec oporteat, si secus fieret, per Apostolicæ Sedis providentiam aliud in hac parte remedium adhiberi. Tenores autem procuratoriorum prædictorum præsentibus fecimus annotari, qui tales sunt.

55. « In Dei nomine. Amen. Anno ejusdem Nativitatis MCCLXXXIX, die quarto Augusti secundæ Indictionis, ex tenore hujus publici Instrumenti appareat manifeste, quod illustri domino Joanne Dandulo Dei gratia Venetiarum, Dalmatiæ atque Chroatiæ duce, domino quartæ partis et dimidiæ totius imperii Romaniæ existente cum suo minori et majori et generali consilio, et communi Venetiarum ad voces præconum, et sonum campanarum more solito congregatis, capta fuit pars, et ordina-

[1] Lib. II. Ep. DXLVII.

tum et firmatum per ipsum dominum ducem, et per prædicta consilia, quod dominus dux habeat a majori consilio plenam auctoritatem, et ab eodem consilio fuit eidem concessa dandi solus auxilium inquisitoribus pro officio hæreticæ pravitatis exercendo in Venetiis, quandocumque ab ipsis inquisitoribus fuerit requisitus sine alterius requisitione consilii. Item quod deponatur pecunia penes aliquem deputatum in Venetiis per commune ad nomen inquisitorum; ita quod quandocumque inquisitores indigerent pecunia pro officio, quod non oporteret eos alio perquirere nisi istum sic deputatum: qui teneatur, et debeat, quando requisierint, sibi dare, et recipiat pro communi Veneto omnem utilitatem, et proventus, qui ex officio provenirent. In cujus rei fidem et evidentiam pleniorem dictus dominus dux mandavit de prædictis Instrumentum publicum per me Martinum Ravignani notarium, et ducatus Venetiarum scribam fieri, et sua Bulla plumbea communiri. Actum Venetiis in ducali palatio. Ego Martinus Ravignani imperiali auctoritate notarius, et ducatus Venetiarum scriba his omnibus interfui, et de mandato dicti domini ducis scripsi, et in publicam formam redegi. Dat. Reate V kal. Septemb. an. II ».

Meminit hujus Pontificii Diplomatis auctor Appendicis Chronici [1] Andreæ Dandali his verbis: « Prælibatus dux (nimirum Joannes Dandalus), libertatem et honorem assidue recogitans, a summo Pontifice privilegium obtinuit, quod bona damnatorum de hæresi in commune Venetiarum debeant devenire: ita tamen, quod commune ob hoc teneatur omnes expensas facere officio inquisitionis opportunas ».

Ut pietatis hostes repressit sanctissimus Pontifex, ita illius cultores fovit. Hospitalarios Viennenses in xenodochium S. Andreæ, cui a Piscina nomen est, proximo a S. Maria-Majori intervallo situm, a Capotio S. Georgii ad Velum-Aureum diacono card. olim conditum induxit [2]. Cluniacensibus primævum sanctitatis florem restituendum curavit [3]. Confirmavit [4] religiosæ vitæ leges ab Alberto patriarcha Hierosolymitano olim Carmelitis traditas atque ab Innocentio IV postea emendatas. Susceptam vero apud Scotos iniquam consuetudinem, qua cautum erat ne quis ad religiosa sodalitia admitteretur, præessetve aliis nisi e Scotia oriundus esset, abrogavit [5]. Nunc quid ad gentiles ad Christi cultum traducendos, revocandos ad Ecclesiæ obsequium et conjunctionem schismaticos, aliosque in remotissimis Orientis oris pietate excolendos hoc anno Christi vicarius gesserit, dicere aggrediamur.

56. *Jacobitarum patriarcham aliosque episcopos Orientis ad fidem orthodoxam invitat.* — Jacobitarum in primis patriarcham, quem piis operibus deditum didicerat, ac Minoritarum, qui in Oriente ad revocandos ad Ecclesiam populos incumbebant, studiosum est adhortatus [1], ut se Catholicæ fidei conformaret.

« Patriarchæ Jacobitarum.

« Disponente summi Regis arbitrio cujus providentiæ magnitudo cælestia simul et terrena disponit, ad apicem Apostolicæ dignitatis assumpti grandi desiderio ducimur, ut sic cunctorum gressus mortalium salubriter dirigantur, sic illi suorum operum moderentur habenas, ut accepti reddantur Altissimo, eisque salus proveniat animarum. Quid enim illa jucundius, quid desiderabilius, quid in terris pretiosius fore dignoscitur? Cum si totius orbis quis sibi dominium vindicet, prout Evangelica testatur auctoritas, nihil prosit, si detrimentum animæ patiatur. Quamobrem multiplici reddimur attentione solliciti, ut universi per mundum populi constituti Christo Domino sub Christianæ fidei religione commilitent, quam sacrosancta Romana Ecclesia tenet firmiter et observat, quæ vitæ semitam præparat, panditque aditum ad æterna gaudia promerenda. Speramus insuper, ut et tu, cui multus, ut dicitur, subjectus est populus, magno desiderio ferveas et solerter exquiras, ut per laudabilium exercitium actionum, sic suo creatori complaceat, ut salutis commoda mereatur, quod absque ipsius observatione fidei quæ reatus expurgat, maculas diluit, nequit penitus provenire. Ideoque fraternitatem tuam paternis exhortamur affectibus, et in Filio Dei Patris tibi sinceris mentibus suademus, quatenus ad observandam fidem Catholicam, quam sicut præmittitur, tenet et servat Romana Ecclesia, inconcusse, ac etiam ad ipsius Ecclesiæ unionem, sublato cujuslibet tarditatis obstaculo, et nexibus difficultatis effractis, festinus acceleres, promptus advenias, occurras spontaneus, studiosus accedas, eo majoris retributionis præmium proinde consecuturus a Domino, quo plures ad id tuo exemplo laudabili evocabis: cum facile trahi soleat in exemplum a subditis, quod agi conspicitur a prælatis. Speramus etenim, magnaque fiducia ducimur, quod præmissa libenter et efficaciter adimplebis, subjectum tibi populum ad ea diligenter et sollicite inducendo, cum sicut dilectus filius frater Joannes de Montecorvino de Ordine fratrum Minorum, lator præsentium, multa bona, multaque laudabilia opera, quæ lætanter audivimus, de tuis studiis nobis duxerit referenda. Suscipe igitur reverenter exhortationem sinceram, et salubrem devotus amplectere Christi vicarii suadelam: sic te laudabiliter gerere studeas ad honorem et gloriam omnium Conditoris, ut in conspectu ejus reddaris acceptior cumulo meritorum. Cæterum instanter expetimus, ut eumdem fratrem et ejus socios specialiter habeas commendatos, ipsosque

[1] Appen. Andr. Dand. in Jo. Dandalo. — [2] Lib. II. Ep DCCLXIII. — [3] Ep. CDXC, DLXII, DCV, DCVI. — [4] Ep. CCLXXXVI. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960 et alii. — [5] Ep. CIII.

[1] Lib. II. Ep. cur. XLVIII. Ext. etiam in Formul. Mar. Ebul. Ms. archiv. Vat. pag. 216. num. 3173.

benigne ac favorabiliter prosequaris, ut tali et tanto muniti præsidio, utilius et commodius in ministerio se gerere valeant, quod exercent, et ad laudem divini nominis opera efficacius prosequi Jesu Christi. Ut autem in fide Christiana prædicta plenius et melius valeas alios informare, dictam fidem et ejus formam præsentibus fecimus annotari, quæ talis est : Credimus in sanctam Trinitatem Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, etc. » Concepta est iisdem verbis, atque ea, quæ a Clemente IV Græcis poposita est [1], de qua sæpius illata mentio. « Dat. Reate non. Julii, Pontif. nostri an. II ». Excitati simillimis litteris [2] Sacerdos patriarchæ frater; tum Nestorianorum, Georgianorum, Armenorum patriarchæ; archiepiscopus Æthiopum, aliique eorum regnorum Asiæ et Africæ præsules, ad orthodoxam fidem profitendam, commissosque greges Romanæ Ecclesiæ conjungendos, atque inter cæteros Taurisii episcopo Dionysio, quem ad fidem Catholicam colendam, uti cæperat, excitavit; cuique eamdem fidei formam, quam anno superiori transmiserat, ut ipsam in oculis semper defixam gereret, eaque imbueret populos atque informaret misit [3].

57. *Ad reges et populos Armeniæ, Æthiopiæ et Tartarorum dat litteras parœneticas.* — Cum vero ad populorum conversionem maxime intersit regum exemplum, sanctissimus Pontifex, ut omnes ad Christum pelliceret, plures litteras Apostolicas ad Armeniæ, Georgiæ, Hiberiæ, Æthiopiæ, et Tartariæ reges dedit. Utque ab Aytono Armeno ducamus initium; recenter ille paternum sceptrum capessiverat, atque erga Romanam Ecclesiam egregie affectum se demonstrarat : quem Nicolaus sinu amantissimo excepit [4], fideique formam ad ipsum transmisit.

« Charissimo in Christo filio regi Armeniæ illustri.

« Gerentes in terris, licet insufficientibus meritis, vices Christi, grandi, nec immerito, lætitia et exultatione perfundimur, cum ad nostrum pervenire contingat auditum, quod corda regum et principum terrenorum summi Regis, per quem potentatus altitudine præeminent, beneplacitis se coaptant. Nuper etenim audivimus, et lætati sumus in Domino vehementer, dilecto filio fratre Joanne de Montecorvino de Ordine Minorum latore præsentium nobis ex parte regia referente, quod erga Romanam Ecclesiam, cunctorum matrem fidelium et magistram, ferventis devotionis geris affectum; quodque ad habendam cum eadem Ecclesia tanquam princeps Catholicus unionem, in te voluntatis vigere dignoscitur promptitudo. Subjunxit quoque fratris memorati relatio, quod claræ memoriæ (Livo) pater tuus, veluti obedientiæ filius et Catholicus Christianus, mortem subiit temporalem. Revera, fili charissime, tam gratis tamque acceptis rumoribus intellectis, cor nostrum in Domino uberibus gaudiis exultavit, cum animarum salutem, quam in cunctis mortalibus ex debito pastoralis officii exquirimus, votis ferventibus cupiamus.

58. « Rogamus itaque celsitudinem regiam et hortamur in Filio Dei Patris, quatenus mentis oculis erectis ad Dominum, tuæque intentionis proposito directo salubriter ad exercitium laudabilium actionum, devotionem et voluntatem prædictas dignis præconiis attollendas, stabili mente continues, ac intra tui pectoris thalamum summopere studeas conservare. Nos enim te tanquam filium prædilectum ad unionem lætanter recipimus Ecclesiæ memoratæ, penes magnitudinem regiam precibus insistentes uberibus, eamque paternis exhortationibus excitantes, ut ejusdem Romanæ Ecclesiæ, dictique fratris et sociorum suorum doctrinam quæ salutis commoda subministrat, in omnibus promptus et efficax exequaris; ad receptionem celerem, et efficacem executionem illius prælatos et populum Armenorum regiæ ditioni subjectum sollicitis studiis inducendo : sic te in præmissis cura vigili habiturus, ut a Domino proinde præmium consequi valeas pro minimis grandia largiente, tui nominis fama incrementa suscipiat, et Sedis Apostolicæ gratiam, quam libenter ad filios devotos extendimus, uberius merearis. Cæterum magnitudinem regiam plenis prosequimur actionibus gratiarum quod sicut ejusdem fratris patefecit assertio, ipsum et socios supradictos benigne recipiens, eis multæ humanitatis affectum exhibuit, eosque gratiosi favoris impendio extitit prosecuta; petentes instanter, ut eos clementer habeas commendatos, ut ad laudem divini nominis et animarum salutem utilius et efficacius opus prosequi valeant inchoatum. Ut autem in fide Christiana, quam tenet et servat Romana Ecclesia, plenius et efficacius valeas informari, dictam fidem et ejus formam præsentibus fecimus annotari, quæ sunt hæ : Credimus S. Trinitatem, etc. » Subjicitur fidei forma sæpius memorata, olim Palæologo proposita [1]; ac dein adscripta est litteris ad Armenum dies. « Dat. Reate non. Jul., Pont. nostri an. II ».

Hortatus etiam est [2] Mariam sororem reginæ Armeniæ, ut in fide Catholica, quam semper ipsam professam acceperat, constans permaneret : « Hortamur, inquit, nobilitatem tuam et excitamus in Domino Jesu Christo, quatenus mentis oculis erectis ad Deum, et ad salutis ac pietatis opera directo proposito, ad observationem fidei Christianæ, dictæque prosecutionem continuam unionis efficaciter et reverenter intendas, aliaque studeas exercere sollicite, quæ divinæ sint placita Majestati ; ad observationem et prosecutionem easdem juxta datam tibi a Domino gratiam cæte-

[1] An. Christ. 1267. num. 75. — [2] Reg. post eamd. Ep. XLVIII. — [3] Lib. II. Ep. cur. XLIX. — [4] Ep. cur. L. et Formul. Mar. Ebuli pag. 327. num. 3175.

[1] An. Chr. 1267. num. 75. — [2] Ep. LI.

ros inducendo ». Eademque litterarum sententia fuit, quas ad Torosum regis Armeniæ fratrem et alios dedit [1]. Ad eamdem quoque cum Rom. Ecclesia conjunctionem Armenorum proceres ; atque inter cæteros Leonem comitem stabilem [2] et magistrum castrorum [3] seu marescalcum, præterea universum populum [4] adducere studuit.

59. Egregia etiam usus opera ad Æthiopes ad legem Christianam servandam [5], atque Ecclesiæ prosequendam conjunctionem litteris sollicitavit [6].

« Dilectis filiis populo Æthiopiæ.

« Summi pastoris, qui pro suis omnibus animam posuit, diræque mortis sponte pati supplicium voluit, ut nos ab hostis laqueo liberaret, vices, licet insufficientibus meritis, gerentes in terris, cunctorum salutem appetimus, solerter exquirimus, sollicite procuramus, ut post vitæ præsentis ergastulum fidelium animæ in cælestibus pasculis collocentur. Cum itaque fides Catholica, quam Romana tenet et servat Ecclesia, semitam præparet, pandatque aditum ad salutem, universitatem vestram hortamur attente ac excitamus in Filio Dei Patris quatenus mentis oculis erectis ad Dominum, et ad salutis ac pietatis opera usus directo proposito, ad observandam Christianam fidem, et prosequendam ipsius Ecclesiæ unionem ferventer et efficaciter intendatis, aliaque studeatis operari sollicite, quæ in conspectu Altissimi sint accepta ; sic de bono semper in melius adjuvante Domino processuri, ut possitis ad æternæ beatitudinis gaudia pervenire. Cæterum quia vos sincera in Domino charitate complectimur, vestræque salutis affectamus augmentum, vobis et vestrum cuilibet nostræ benedictionis munus in remissionem concedimus peccatorum. Dat. Reate V id. Julii anno II ». Eadem litterarum series ad universos Nestorianos, tum ad Æthiopum imperatorem, Demetrium Georgianorum, Davidemque Hiberorum reges missa est [7].

60. Comparati egregie tunc erant Tartari Orientales ad excipiendam Christianam fidem, quæ apud ipsos felicissime propagabatur : quare Nicolaus, ne Apostolico muneri deesset, ad ipsorum reges ad Christiana sacra alliciendos studium collocavit. Hæc enim Argoni, quem bene erga Christianos affectum acceperat , scripsit [8] ; ac post religionis Christianæ multa cumulata encomia, vitæ fragilitatem proposuit, ut omni abjecta mora ad baptismum pro æterna salute adipiscenda provolaret.

« Argoni regi Tartarorum illustri gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Dilectus filius frater Joannes de Montecorvino de Ordine Minorum, lator præsentium, ad nostram de Orientalibus partibus præsentiam veniens, attentæ relationis officio nostro apostolatui patefecit, quod tu tanquam a Domino, in cujus manu corda sunt terrenorum principum, inspiratus et specialis gratiæ dono præventus erga nos et Romanam Ecclesiam, ac alias etiam Christianorum Ecclesias magnæ devotionis geris affectum. Adjecit etiam dictus frater, quod sibi ejusque sociis, dum in tuis partibus morarentur, Christi prosequentes obsequia, humanitatem grandem et benignitatem exuberem tua clementer exhibuit magnitudo ; quodque degentibus in terris tuæ ditioni subjectis imperio fidei cultoribus te benignum et benevolum exhibes, eosque non sine sonorio præconio, et dispositionis indiciis ad salutem, quam de bono semper in melius deduci cupimus, in augmentum sedulæ tuitionis auxilio confoves, et favore prosequeris gratioso. Nos autem tam gratis et acceptis rumoribus intellectis, lætati fuimus in immensum, cum tuæ salutis augmentum sinceris affectibus cupiamus ; celsitudini regiæ tanto proinde profusiores gratias referentes, quanto id uberioris benignitatis zelus exequitur, et ex magnificentia provenit ampliori.

61. « Porro, princeps egregie, sicut magnificentiæ regiæ per alias nostras litteras tibi per venerabilem fratrem nostrum Roban Bersamma in partibus Orientis episcopum, et nonnullos tuos nuntios ad nos missos, duximus intimandum, nos qui quamvis insufficientibus meritis vicarii Christi sumus, et Petri Apostolorum principis successores, quamplurimum cupimus et ardenti desiderio affectamus, ut quos baptismalis unda non diluit, et fidei Christianæ religio non includit, erroris invio, per quod gressibus periculosis oberrant, omnino relicto, ad rectitudinis semitam revocentur, et fidem servent fideliter supradictam. Hæc est etenim, sicut magnificentiæ regiæ per jam dictas notificavimus litteras, fides recta, fides vera, quæ felicitatis sperandæ fiduciam repromittit, et sine cujus suffragio placere Domino nemo potest. Hæc est quæ reatus expurgat, quæ commoda salutationis impendit, et per quam æterna gaudia, bonis concurrentibus actibus, acquiruntur. Per hanc hostis antiquus de arce mentis expellitur. Hæc corda purificat, et infidelitatis nubilum suæ radiis expiat claritatis. Hæc est virtutum omnium fundamentum, sidus irradians, stella micans, solem justitiæ intelligentiæque præveniens , per quam dies oritur gratiæ, per quam dies gloriæ subsequitur. Excitamus itaque magnitudinem regiam et hortamur attente, tibique, cujus in hac parte salutem exquirimus, sano et sincero consilio suademus, quatenus alta et sedula meditatione recogitans, quam fragilis et caduca humanæ naturæ conditio, quam plena periculis, quam exposita casibus, quam sit instabilis status ejus, considerans etiam quod a lege mortis, qua nihil certius cernitur, nihil habetur incertius hora ejus, nullus excluditur, nullus effugit metas suas, nullus a Domino redditur exemptus illius, promptus exurgas,

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. LII. — [3] Reg. post eamd. Ep. — [4] Ep. LIII. — [5] Reg. post eamd. Ep. — [6] Ep. LIII. — [7] Reg. post eamd. Ep. — [8] Ep. LIV. Form. Mar. Ebuli Ms. Vat. pag. 327. num. 1178.

præsto te offeras, paratus accedas ad agnitionem Christianæ fidei, ac suscipiendum baptismatis sacramentum, ad laudem divini nominis, tuæ salutis profectum, et augmentum fidei supradictæ : ut lucis suæ radio illustratus, ejus triumphalis efficiaris athleta, illius fines amplificans, terminosque dilatans; ut post vitæ præsentis ergastulum, a porta inferi libereris, et ejus diris cruciatibus pœnisque gravissimis evitatis, æternæ beatitudinis præmia, quæ omnem delectationem excedunt, tanquam princeps emeritus consequaris. Cæterum prælibatum fratrem Joannem et ejus socios ad partes ipsas salubre prosecuturos negotium, quod cœperunt fiducialiter, remittendos instanter exposcimus, ut eos intuitu Dei, et ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram benigne habeas commendatos, eis super hujusmodi executione negotii, favorem regium impensurus, cujus fulti præsidio, utilius et efficacius se habere valeant in hac parte; quodque aliquos ex ipsis tecum jugiter teneas, qui tibi tuoque proponant populo verbum Dei, et de salute tractare valeant animarum. Dat. Reate id. Jul., an. II ».

62. Nec Argon modo, sed etiam Cobyla Chan summus Tartarorum imperator in Christianam fidem adeo propensus erat, ut Argonus missis ad Pontificem Romanum oratoribus Latinos sacerdotes ad illum destinari flagitarit. Quo nuntio ingenti gaudio perfusus Nicolaus Minoritas transmisit, et Chanum est hortatus [1], ut fidem, quam Romana tenet Ecclesia, amplecteretur.

« Nicolaus, Cobla Chan magno principi Tartarorum, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Gaudemus in Domino, princeps egregie, sibique devotas et uberes gratiarum referimus actiones, quod ipse in cujus manu corda sunt principum terrenorum, te, prout lætanter audivimus, suæ dono gratiæ clementi pietate præveniens, illo tui pectoris intima fœcundavit affectu, quod ad Christianitatis terminos ampliandos dirigitur desiderium mentis tuæ. Dudum siquidem post nostræ promotionis initia certos nuntios ad nostram præsentiam ex parte magnifici principis Argonis regis Tartarorum illustris transmissos recepimus, nobis aperte referentes, quod ad personam nostram et Romanam Ecclesiam, et etiam gentem, seu populum Latinorum, grandis devotionis affectum magnificentia tua gerit, dictique nuntii ex parte regia cum instantia petierunt, ut aliquos religiosos Latinos ad tuam præsentiam mitteremus. Nos autem, tam gratis et acceptis de tanto tamque sublimi principe rumoribus intellectis, exultavimus in Domino vehementer, cum tuæ salutis augmentum, tuique nominis gloriam sinceris affectibus cupiamus; Patri luminum, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum, humiliter supplicantes, ut tui pectoris intima de bono semper in melius mun[illegible]re suæ inspirationis illuminet, ac suæ gratiæ ro[illegible]perfundat ad laudem sui gloriosi nominis et h[illegible]em. Volentes igitur votis regiis benigne ann[illegible] in hac parte, ac desiderantes admodum, ut [illegible]scipiendam Christianam fidem, quam prædic[illegible]omana tenet et servat Ecclesia, promptus accedas, præsto te offeras, studiosus occurras, cum sine ipsius comitante suffragio placere Altissimo nemo possit, ecce dilectum filium fratrem Joannem e Monte-Corvino cum ejus sociis de Ordine Minorum latorem præsentium ad te duximus destinandum, etc. Addit preces, ut benigne excipiat, ejusque præcepta ad comparandam immortalitatem in animum admittat. Dat. Reate III id. Julii, an. II ».

63. Eminebat inter Tartaros etiam dignitate Caydonius princeps, quem pari studio ad lucem Evangelicam admittendam provocavit Nicolaus [1].

« Caydono principi Tartarorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Ad ea, quæ tuæ salutis augmentum respiciunt, tuique nominis titulos in orbe terrarum attollunt, celsitudinem tuam libenter inducimus, operamque sollicitam impertimur. Sane, princeps egregie, tuis aperiri sensibus affectamus, quod Dei filius Jesus Christus ad ima mundi, ut hominem, quem ad imaginem et similitudinem suam de limo terræ formaverat, de servitutis nexibus, in quos ipsum impegerat maligna suggestio, liberaret; clementi dignatione descendens, vestem nostræ mortalitatis assumpsit, ut proprii aspersione cruoris incendia perpetui cruciatus exstingueret, ac suos mortis æternæ tenebris obvolutos, vitæ perennis efficeret possessores : qui commissæ sibi legationis a Patre in regione peccantium piis studiis exercens officium, mundumque salutaribus institutis informans, tandem post sanctæ conversationis et operationis exempla, post Evangelicæ instructionis eloquia, post doctrinæ salutaris effectum, diræ mortis ultro supplicium subiit, dieque tertia resurrexit a mortuis gloriosus, ut mortem nostram moriendo destrueret, et vitam resurgendo benignius repararet. Qui priusquam pateretur, claves regni cælorum B. Petro Apostolorum principi, et per eum suis duxit successoribus committendas, per hoc eis tam sublimis potestatis auctoritatem impendens, ut quodcumque (ligarent) super terram, ligatum haberetur in cœlis, et quodcumque solverent super terram, solutum existeret in eisdem.

64. « Unde nos, licet insufficientibus meritis, Christi vicarii et ejusdem Petri successores in terris disponente Domino constituti, magno desideramus affectu, ut fidei Christianæ cultores salutaribus actibus immorentur, ac illi, quos fides eadem non agnovit, ad rectitudinis semitam actore

[1] Lib. II. Ep. cur. LV. Formul. Mar. Ebuli pag. 328. num. 3179.

[1] Lib. II. Ep. LVI. et Form. Mar. Ebuli pag. 328. num. 3180.

Domino revocentur, eamdemque sollicite servent fidem : cum ipsa sit vera fides et recta, sine cujus comitante suffragio placere Domino nemo potest, quæ reatus expurgat, salutis commoda elargitur; quæ corda mentesque purificat, et infidelitatis obscurum suæ radiis expiat claritatis. Excitamus itaque magnitudinem tuam et attentius exhortamur, sano et sincero tibi consilio suadentes, quatenus sedula meditatione recogitans, quam sit fragilis et caduca humanæ naturæ conditio, quam plena periculis, quantis exposita casibus, quam instabilis status ejus; considerans etiam, quod a lege mortis nullus excluditur, cum omne quod nascitur moriatur, promptus exsurgas, præsto te offeras, paratus accedas ad agnitionem Christianæ fidei, ad suscipiendum baptismatis sacramentum, ad laudem divini nominis, tuæ salutis profectum, et augmentum fidei supradictæ : ut lucis suæ radio illustratus, ejus triumphalis efficiaris athleta, illius fines amplificans, terminosque dilatans, ut post vitæ præsentis ergastulum a porta inferi libereris, et ejus duris cruciatibus pœnisque gravissimis evitatis, æternæ beatitudinis præmia, quæ omnem dulcedinem superant, et omnem delectationem excedunt, tanquam princeps Catholicus consequaris. Datum Reate III id. Julii, an. II ». Non parum rei Christianæ apud Tartaros diffundendæ operæ atque præsidii attulit nobilis Pisanus Jolus nomine, qui cum penetrasset in extremas Orientis oras apud Tartaros ad maximas opes auctoritatemque effloruerat, suamque in iis regionibus Christianis ac religiosis viris clientelam conferebat. Ad quem Pontifex hæc scripsit [1] : « Excitamus diligentiam tuam, et hortamur in Domino Jesu Christo quatenus circa hujusmodi salubres tuos actus et opera sedulæ sollicitudinis studium largiaris, ut exinde tanto acceptior et gratior tuo reddi valeas Salvatori, quanto per te plures ab erroris invio ad veritatis semitam et ab infidelitatis nubilo ad claritatem Catholicæ fidei reducentur : nos autem benedictionem nostram tibi tenore præsentium in tuorum remissionem dirigimus peccatorum. Dat. Reate III id. Julii, an. II ».

65. *Tripolis diruta a Saracenis, cæsi Christiani.* — Dum ita inter gentiles concionatorum Evangelicorum sudoribus exculta religio Christiana feliciter efflorescebat, maximam in Terra-Sancta a Sarracenis cladem accepit. Nullæ copiæ in Syriam trajiciebant, ex quo rebellis Siculus ingentem illam Caroli I expeditionem disturbarat; quæ decretæ ad contrahenda auxilia decimæ, vel dissipatæ, vel in bellis contra Siculos, Aragonios, atque Ecclesiæ perduelles collocatæ : unde inclinatæ hoc tempore Syriæ res fœdissime procubuerunt. Soldanus enim Ægypti ac Babyloniæ, occasionem aucupatus, Tripolim magno circumfusam exercitu adeo crudeliter die noctuque oppugnavit, ut tandem debilitatis Christianorum viribus eam ceperit [1], diripuerit, incenderit, ac ne unquam a Christianis instaurari posset, funditus everterit.

Ingens fuit edita a religionis hostibus Christianorum strages : ac pauci, qui mari evaserant, Acconem confugerunt. Adjecit barbarus immanitati contumeliam : sacras namque imagines in religionis dedecus ad caudas equorum alligatas per urbem raptari jussit, ut Westmonasteriensis [2] tradit. Luget acerbum hunc casum Ptolemæus Lucensis his verbis [3] : « Anno primo sui Pontificatus capta est Tripolis (alii dicunt quod secundo anno) occisis ibidem et captis Christianis, qui erant ibidem; et aliqua ludibria in eis facta sunt indicibilia; in antedicta autem civitate principatus erat sicut in Antiochia ». Paulo fusius Jordanus diram adeo cladem describit [4] : « Soldanus Melech Mescor grave bellum dedit civitati Tripoli, et turrim episcopi, quæ magnos habebat muros, usque ad medietatem machinis diruit. Sustinuerunt Christiani usque ad nonam. Postea Saraceni, qui quasi per totum occupaverunt muros, pedites cuncti cœperunt usque ad mare se retrahere : et tandem equites non valentes ictus lapidum sustinere, occisi gladio aut submersi usque ad septem millia æstimati : multi navigiis sunt salvati. Captam autem civitatem soldanus jussit dirui et cremari : et post paucos dies pro paucis captis recepit ac diruit castrum Nephy, et mandavit civitatem ædificari in loco vocato mons Peregrinus ».

His consentanea traduntur a Sanuto [5], qui luculenter historiam Terræ-Sanctæ est complexus, ut fideles ad eam recuperandam concitaret : « Soldanus, inquit, Babyloniæ Melec Messor XVII Martii venit ante Tripolim, et clamor in civitate ortus est, cunctique exteri infra mœnia vocitati sunt, et cœperunt ad defensionem civitatis agere secundum tenuem eorum possibilitatem. Soldanus in civitate dirum fecit insultum, cepitque barbacanum, et turrim episcopi, quæ magnos habebat muros cujus medietatem jam machinis diruerant. In turbido igitur prœlio illo sustinuerunt Christiani usque ad horam nonam. Tunc Saraceni quasi per totum occupaverant muros : pedites cuncti cœperunt se ad mare retrahere; equites vero sustinere non poterant lapides, quos de muro jaciebant : ideo versus mare pergunt et de Saracenis, qui intraverant a parte maris versus hospitales, et durum dabant eis prœlium, plures interfecti pluresque submersi sunt. Interfecta sunt et Christianorum usque ad septem millia; cæteri ad galeas navesque alias confugientes salvati sunt. Captam vero civitatem soldanus jussit dirui, igneque cremari XXVII die Aprilis. Post paucos dies pro paucis redimendis castrum Nephyn per deditionem acceptum dirui fecit, et mandavit civitatem

[1] Lib. II. Ep. cur. LVII.

[1] Bern. in Chr. Rom. Pont. hoc an. Stero in Annal. Jo. Villan. l. VII c. 128. Ant. III. p. t. XX. c. 4. § 6. Epitome belli sacri auctor et alii. — [2] Westm. Flor. Hist. Bosius l. X. Hist. Hierosol. equitum. — [3] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 21. — [4] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [5] Sanut. l. III. pag. 12. c. 20.

ædificari in loco vocato mons Peregrinus, qui uno tantum milliari distat a mari, et Damascum profectus est ». Referunt ad hunc annum lugubrem eam cladem plures veteres ac recentiores auctores : inter quos præcipuus est Aytonus [1], qui soldanum ab aliis Melecmessor nuncupatum Elsi vocat; tum Pontificis litteræ kal. Septembris exaratæ, quibus episcopo Tripolitano concitandi pro concione in arma sacra Christiani populi provinciam demandavit [2], eam cladem hoc anno contigisse confirmant (1).

66. « Nicolaus etc., venerabili fratri episcopo Tripolitano.

« Egressus de partibus Orientis rumor horribilis, rumor amaritudine plenus, et dolore non vacuus nuper matris Ecclesiæ auditum perculit, ejus viscera saucians, præcordia dure pungens. Cujus inter cætera lugubris revelat assertio, quod ille filius Belial Babylonicus persecutor, Christianorum sanguinem sitiens, de cavernis obscenis fœdisve cubilibus Babylonis ad prædicta nefaria contra renatos fonte baptismatis animis furibundis exiliens, innumera Saracenorum multitudine congregata, civitatem Tripolitanam multitudine populi præditam, multæ nobilitatis titulis insignitam, et bonorum ubertate fœcundam potenter obsedit, ipsamque undique coangustans, ac eam, multosque fideles, qui ad tuitionem illius de partibus diversis concurrerant, sic infestis oppugnationibus machinarum usque ad collisionem circumstantium, murorum, et turrium, jaculisque missilibus per non modici temporis spatium diebus ac noctibus fatigavit, quod eam tandem, incolarum ejus et aliorum inibi tunc præsentium viribus superatis in arcu et pharetra, furentibus gladiis comprehendit. In cujus tam sinistri tamque funesti eventus articulo, cum religionum militantium fratres et alii armati quamplurimi, viri utique strenui et propugnatores electi pro tutela civitatis ejusdem interius congregati sustinere diutius nequirent impetum irruentium undique, ac insilientium paganorum; demum nonnullis eorum in bello cadentibus, et aliquibus ab hostibus comprehensis, ut cæteros, quos velut occisionis oves in terra et mari ubique sæviens gladius trucidabat, quosque præ timoris magnitudine ac desperationis angustia incertis passibus fugientes æquoreus fluctus involvit, sera silentii concludamus, civitatem ipsam, quod dolentes referimus, occuparunt, eam redigentes in cinerem et favillam. Dolet itaque, nec immerito, mater Ecclesia tantis intrinsecus tacta doloribus; perfunditur lacrymis vultus ejus: sibi undique lamenta consurgunt, dum quos regeneravit in filios, efferus hostis elacerat, et in fidei Christianæ cultores impiorum gladius dire sævit.

67. « Quis igitur orthodoxæ fidei zelo fervens ad tantum fidelium ocius non excitetur opprobrium? Quis illico non exsurgat adversus nequitiam malignantium, aut non stabit adversus iniquitatem nefandis studiis operantes ? Surgat itaque fidelium populus, et fidei clypeo præmunitus crucis signo se protegat; in hostiles irruat acies; agmina reprimat impiorum. Assistit etenim Dominus servis suis, seque timentibus tribuit firmamentum, quoniam non est abbreviata illius dextera, quæ virtutum operatione coruscans, cornua conterit superborum. Sub ipsius igitur spe atque fiducia intendentes residui partium illarum populi Christiani periculis, quæ tam perniciosus Saracenorum ipsorum minatur aggressus, remediis quibus possumus obviare ; ac plena de tuæ fidei puritate, virtutis constantiæ et circumspectionis industria in Christo fiduciam obtinentes; tibi prædicationem crucis in Sclavoniæ et marchiæ Tervisinæ partibus, ac in Venetiarum et Ferrariensi civitatibus, ac earum, et marchiæ Anconitanæ, ac Romaniolæ ripariis contra Saracenos eosdem præsentium auctoritate committimus; in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus in commisso super hoc tibi officio, juxta gratiam a Domino tibi datam per te, vel per alium, seu alios efficacem studeas habere processum, illos, quibus duxeris prædicandum, exhortationibus opportunis inducens, ut ad refrænandos Saracenorum ipsorum impetus, repellendos insultus, et superbiam conterendam crucem suscipiant reverenter, et etiam affigentes humeris propriis, votum suum fideliter exsequantur. Dat. Reate kal. Septemb., anno II ».

68. *Sollicitatus a legatis Pontifex expeditionem in Terram-Sanctam indicit, certis datis legi-*

[1] Ayton. Hist. Orient. c. 52. — [2] Lib. II. Ep. cur. LXIV.

(1) Cecidit hoc anno in manum soldani Babyloniæ Tripolis urbs Phœniciæ, quam jam inde ab anno MCCI Balduinus I rex Jerusalem valido Genuensium auxilio stipatus subegerat. De anno quo in soldani potestatem rediit inter sciptores non satis convenit. Joannes Iperius, qui Chronicon S. Bertini per hos annos scribebat, assignat annum MCCLXXXVIII, quod et Ptolemæo Lucensi in Annalibus et in Histor. Eccles. probatur. Sed præferendam esse sententiam, quæ in annum sequentem MCCLXXXIX casum illum differt, mihi quidem persuasum est, cum id asserat Sanutus, cujus auctoritati utpote eorum temporum æqualis, et hanc historiam ex professo tractantis deferendum censeo. Congruit et Caffari continuator, qui Annales Genuenses ad annum usque MCCLXLIV tanta fide prosecutos fuit, ut laudari publice et præmio donari meruerit. Idem etiam de anno scribit auctor Additionum ad Chronicon Danduli, quas ex Ambrosiano Codice dedit Cl. Muratorius tom XII, col. 402. Consentit et Haiton hist. Armen. cap. 52. Nihil moror scriptores illos, licet ab eo tempore haud discretos, qui ad annum usque MCCLXL rem extrahunt. Hos utique refellunt litteræ Joannis de Villiers summi equitum hospitalarium magistri, quæ cum signentur die XXIX Augusti anni MCCLXXXIX, Indict. II, adeoque ante annum MCCLXL, Tripolitanum tamen casum memorant his verbis : « Cum nuper in amissione civitatis Tripolitanæ amisermus XL de Fratribus nostris. » Extant in Codice Melitensi tom. I, pag. 268. Ex quibus verbis chronologia nostra validius firmatur; neque enim *nuper* amissam fuisse urbem scripsisset, si Aprili mense anni superioris cecidisset. De mense pariter dissidium est, nam auctor Additionum ad Chronicon Danduli Maium mensem indicat, sed alii melius cum continuatore Caffari, et Sanuto Aprilum mensem præferunt. Dies a Sanuto signatur XXVII Aprilis; sed cum ille diem notet qua urbs capta incendio vastata fuit, accuratius diem captæ urbis tradi censeo a continuatore Caffari qui diem XXVI Aprilis præfert. Cæsos trucidatosque fuisse a Venetis plurimos historici notant.

MANSI.

bus. — Imminebat victor barbarus Christianorum reliquiis, cum Henricus Hierosolymorum et Cypri rex inducias a sultano flagitavit, quas barbarus concessit, ne Occidentem in se nimiis progressibus concitaret. Quibus pactis Henricum abiisse in Cyprum, refert Sanutus [1] : « Ipso tempore rex Henricus existens Ptolemaide firmavit trenguam cum soldano, et ex utraque parte juramento firmata in Cyprum rediit de mense Augusti, Almericum fratrem relinquens ad custodiam civitatis ». Infregisse postea eas inducias Christianos ac Saracenos in se efferasse, visuri sumus cum novi militum delectus in Syriam submissi essent, ad quos eliciendos Joannem Grelli oratorem ad Nicolaum se contulisse narrat auctor : « Joannes autem de Grelli pro parte regis et Surianorum ivit ad Nicolaum IV, qui prius vocatus est frater Hieronymus, et fuit generalis Ordinis Minorum, expositurus miserrimum terræ statum, et quod etiam infra mœnia civitatis minime essent tuti, petiturus quoque auxilium ». Contendit is a Pontifice, ut viginti triremes rebus omnibus instructas ex decimarum pecunia ad annum mitteret : cujus votis Nicolaus morem gessit, ut ex sequentibus litteris ad patriarcham Hierosolymitanum [2], ac paucis mutatis ad Cypri regem [3], aliosque viros principes missis patebit.

69. « Nicolaus etc. venerabili fratri patriarchæ Hierosolymitano.

« Nuntiorum ipsorum petitio facta nobis hoc inter cætera potissimum, et specialius habuit ut viginti galeas, gente ac aliis necessariis plene munitas, ad ultramarinas partes pro ejusdem Terræ-Sanctæ custodia in præsentiarum mittere dignaremur. Cum itaque, petitionem eamdem ad exauditionis gratiam benignius admittentes, hujusmodi viginti galeas gente ac aliis necessariis munitas, ut expedit, et instructas usque ad annum de pecunia dictæ Terræ deputata subsidio ad partes ipsas pro hujusmodi custodia sub ducatu seu cura venerabilis fratris nostri episcopi Tripolitani destinemus ad præsens ; te et eodem episcopo, ac dilecto filio nobili viro Joanne de Grilli capitaneo gentis charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris in civitate Acconensi super gubernatione, cura, seu regimine galearum ipsarum, et personarum existentium, in iisdem, postquam ad partes ipsas pervenerint, per nostras litteras constitutis ; fraternitatem tuam rogandam attente duximus et hortandam, nihilominus tibi per Apostolica scripta mandantes, quatenus tanquam vir constans, et strenuus assumens vigorem spiritus in adversis, spemque tuam fiducialiter ponens in Domino, qui sperantes in se non deserit, sed assistit opportunis favoribus servis suis, seque timentibus exhibet firmamentum ; animo intrepido persistas ad continuam civitatis Acconensis prædictæ, ac aliarum terrarum et locorum, quæ a Christianis tenentur, custodiam cunctis studiis cunctisque viribus intendendo ; ut illa favente Domino, ab insidiantis nequitia tuta permaneant ; et ab ejus fraudulentis aggressibus sit secura. Nos enim ad statum Terræ-Sanctæ prædictæ prosperum votis ardentibus aspirantes, ad alia ejusdem terræ continua et potiora exhibenda subsidia diligenter et sollicite vigilamus. Datum Reate id. Septembris, an. II ».

70. Ut pollicitus erat Orientalibus Christianis se instaurandis Syriæ rebus animum et operam appliciturum promissa exsolvit : cum Eduardo enim Anglorum rege de instruenda expeditione in Syriam agitavit. Devoverat ille sese bello sacro, ac primum Martino, deinde Honorio pium desiderium significarat ; dumque nonnullas conditiones sibi perutiles exigeret, res fuerat diu prorogata ; demum obtentis Angliæ, Scotiæ, Walliæ et Hiberniæ decimis a Nicolao profectionem suscipere his legibus contendit. Prima ut solemnis trajectionis ineundæ dies toto Occidente, ad quam omnes strenue se compararent, indiceretur. Secunda mitterentur concionatores ad Christianos ad bellum sacrum incendendos. Tertia, decimæ non trino temporis intervallo partitæ, sed eodem solverentur. Quarta censurarum religione ad capessendum iter omnes compellerentur, qui crucem induissent. Quinta, ut publica pax Christianis principibus indiceretur.

71. Ad eas leges singulas ita respondit [1] Nicolaus indictum expeditionis diem, nec jam capta Tripoli amplius differri posse ; missos etiam concionatores, ac plures zelo incensos sacræ militiæ nomen dedisse. Quod ad decimas spectaret ; jam mediam illarum partem die Nativitatis S. Joannis Baptistæ sacro numerandam, alteram anno sequenti concessum iri ; modo tamen litteris publicis se suaque cuncta obligaret, refunderetque coactum ex decimis aurum subsidiarium, si vitio suo non trajiceret in Syriam, etiamsi in apparatu bellico omnia consumpsisset. Si adactus necessitate itinere supersederet, quæ superessent, ex decimis, restitueret, et ex consumptis mediam partem persolveret. Ad quartum et quintum postulatum subjecit ; eos omnes, qui idonei forent ad gerenda arma, nec justis impedimentis devincti, ad aggrediendam expeditionem compellendos ; laudareque consilium ut pax publica indicatur. Cæterum addidit Pontifex si quod dubium in pactionibus initis suboriretur, solvendi illius auctoritatem Sedi Apostolicæ reservatum iri ; ac postquam Eduardus a se admissas conditiones excurrente ad Dominicæ Resurrectionis festum spatio significarit, tum decimas prædictas annorum sex numerandas. Ita vero his litteris dies adscripta. « Dat. Reate non. Octobris ». Harum conditionum mentionem edidit Nicolaus in aliis litteris postea ad Eduardum datis, quibus questus est [2] nonnulla ab ipso in An-

[1] Sanut. l. III. par. XII. c. 20. — [2] Lib. II. Ep. cur. LXV. — [3] Reg. post eamd. Ep.

[1] Ep. DLXV. — [2] Lib. II. Ep. cur. LXVIII.

glia ad Ecclesiasticæ libertatis eversionem tentata.

72. « Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Sinceræ charitatis affectio, qua personam tuam claris ejusdem exigentibus meritis Apostolica Sedes amplectitur, nostrum non immerito excitat animum, ut de iis, quæ tuæ salutis profectum, necnon famæ præconium respicere dignoscitur, pie ac sollicite cogitemus. Sane per dilectum filium fratrem Guillelmum de Houdon Ordinis Prædicatorum nuntium tuum, ad præsentiam regiam redeuntem, Apostolicas litteras quas super nonnullis petitionibus regiis negotium Terræ-Sanctæ tangentibus nobis ex parte tua porrectis, et responsionibus nostris subsecutis ad eas confici fecimus, tuæ celsitudini destinamus. Verum, fili charissime, latere te nolumus, ad audientiam nostram relatione multiplici pervenisse, quod nonnulla in partibus Anglicanis auctoritate regia committuntur, quæ cedunt apertius in subversionem Ecclesiasticæ libertatis, non absque prælibatæ Sedis injuria, et divinæ Majestatis offensa. Super quo, per nos et aliquos ex fratribus nostris cum eodem fratre Guillelmo colloquium habere curavimus, nostram ei super hoc, et fratrum nostrorum intentionem paterne ac familiariter exponentes, tibi per ipsum seriosius explicandam : nihilominus alias litteras nostras, et nuntium specialem ad tuam excellentiam destinare proponimus, ut et illarum serie, ac illius relatibus eadem nostra, et dictorum fratrum intentio tibi plenius innotescat. Magnis quidem desideramus affectibus, ut præfatum Terræ-Sanctæ negotium, a te ferventer assumptum et, actore Domino, efficaciter prosequendum, prospero successu proficiat, et prosperiori exitu consummetur : et idcirco decet, fili charissime, ut tu præmissa, quæ profecto ministerium tuum ei, cujus negotium agitur, possent reddere minus gratum, ita corrigere studeas, quod exinde ipsius in te gratia cumulata, de tantis laboribus, quos pro ejus amore subire disponis, votivum fructum te cum ejusdem adjutorio consequi gratuleris. Nolumus autem ut pro eo, quod nuntium ad te intendimus mittere, ea quæ aliarum litterarum nostrarum, quas præfatus fr. Guillelmus defert, tenore pensato circa memoratum Terræ-Sanctæ negotium facienda cognoveris vel omittas perficere, vel retardes. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem IV id. Novemb., an. II ».

73. Exemplo fratris Eduardi Eadmundus arma Christo consecraral, atque una cum aliis nobilibus viris suscipiendis itineris diem jurejurando statuerat : cumque nonnullis impedimentis implicitus supersedisset, veniam violati sacramenti a Pontifice expetiit : quem, imposita congrua pœna, atque alios absolvi Barthoniensi et Wellensi episcopis ea lege præcepit, ut ad eamdem profectionem obeundam obstricti manerent [1].

« Venerabili fratri Bathoniensi, et Wellensi episcopo.

« Petitio dilecti filii nobilis Eadmundi, fratris charissimi in Christo filii nostri Eduardi Angliæ regis illustris, nobis exhibita continebat, quod ipse dudum zelo fidei et devotionis accensus, signo vivificæ crucis assumpto, juravit proficisci personaliter in certo jam elapso termino cum decenti bellatorum comitiva in Terræ-Sanctæ succursum. Verum præfatus nobilis certo impedimento detentus, sicut asserit, prout gerebat in proposito, infra promissum terminum nequivit exequi votum suum. Quare prædictus nobilis nobis humiliter supplicavit, ut suæ ac nobilium, et aliorum etiam, qui ejus prætextu de proficiscendo cum ipso infra prædictum terminum juramenta similia præstiterunt, et contra juramenta hujusmodi commiserunt, animarum saluti providere in hac parte de benignitate Sedis Apostolicæ dignaremur. Nos itaque, qui salutem quærimus singulorum, volentes nobilis et aliorum prædictorum, quantum cum Deo possumus, providere saluti ; dicti nobilis, ac ejusdem regis, qui super hoc suppliciter nos rogavit, supplicationibus inclinati, præsentium tibi auctoritate committimus quatenus nobilem ipsum, necnon et illos etiam, qui occasione ipsius subsidii, et ejus prætextu, ut præmittitur, juramenta similia præstiterunt, a reatu perjurii seu culpæ, quem vel quam incurrerunt pro eo, quod infra præmissum terminum in subsidium dictæ Terræ minime transfretarunt, auctoritate nostra absolvas, imposita eis et eorum cuilibet propter hoc pœnitentia competenti. Volumus tamen quod nobilis et alii præfati ad executionem hujusmodi voti eorum et juramentorum etiam observationem remaneant nihilominus obligati. Dat. Romæ apud S. Mariam Majorem IV kal. Decemb. an. II ».

Postremo huic anno finem imponamus adductis nonnullis prærogativis, quas Nicolaus impertiit. Lateranensem enim patriarchalem Salvatoris nostri Basilicam pluribus indulgentiis decoravit [2] : qua de re ad priorem, et capitulum exaratæ litteræ : nec disparibus prærogativis pro singulari in familiam, e qua prodierat, benevolentia Ecclesiam S. Francisci Assisinatis ornavit [3] (1).

[1] Lib. II, Ep. DCXXX. — [2] Ep. DIV. — [3] Ep. CLVIII.

(1) Obiit hoc anno Alexander Scotorum rex, et quidem decessisse illum Quadragesimæ tempore affirmat, qui tunc florebat, Nicolaus Trivettus ad hunc annum. Geminas duxit uxores, quarum prima fuit Margarita Angliæ regis filia, ex qua prolem geminam traxit, Alexandrum, qui immatura morte patrem prævenit, et Margaritam, quæ regi Norvegiæ nupsit. Ex altera uxore filia comitis Flandriæ liberis caruit. Regnum ab optimatibus Scotiæ delatum fuit ad Margaritam Alexandri nepotem ex filia Margarita regi Norvegiæ nupta. Porro hæc Margarita in Angliam accita, dum navigaret e Scotia, in ipso itinere occubuit. MANSI.

NICOLAI IV ANNUS 3. — CHRISTI 1290.

1. *Dat litteras Encyclicas Pontifex pro sacra expeditione.* — In summum discrimen adductæ fluctuabant in Syria Christianorum res anno a Virginis partu millesimo ducentesimo nonagesimo, Indictione tertia : ad quas fulciendas restituendasque maximi Nicolao labores adeundi, curæque intendendæ fuerunt. Delibutus Christiano sanguine soldanus Babylonius, quem in Tripolis florentissimæ Syriæ urbis omnibusque divitiis refertissimæ excidio hauserat, partaque victoria efferatus perdendis Christianorum reliquiis inhiabat ; nec divisas mutuis dissensionibus fidelium vires cum suis æquari posse arbitrabatur. Quare Nicolaus ex superiori clade horrore perfusus, metuens ne barbarus religionem in iis regionibus funditus everteret, conatus omnes ad comparandam expeditionem ac submittenda auxilia adhibuit. Sacrum ergo classicum pro defendendo Christiano nomine cecinit [1], ut scribit Bernardus ; atque ad universos fideles datis Encyclicis litteris incendendos [2] funestum Terræ-Sanctæ statum in omnium oculis defixit ; atque ad capessenda arma, propositis indulgentiarum præmiis excitavit.

2. « Universis Christi fidelibus ad quos præsentes litteræ pervenerint.

« Visio dura nuntiata est nobis; qui incredulus est, infideliter agit, et qui depopulator est, vastat. Sicut enim habet litterarum et nuntiorum de Terra-Sancta venientium infausta relatio, ejusque veritas in omnes fere orbis provincias jam diffusa, egressa ex Egypto damnati generis bestia iræ plena, impiissimus videlicet soldanus Babyloniæ non solum incredulus, sed et credentium perfidus inimicus, et eos persequentium dux et incitator infestus, contumaci blasphemorum Dei et persecutorum Christianæ fidei multitudine congregata, civitatem Tripolitanam inclytam, opulentam, ac innumerositate fidelium populosam, ut nequiter, sic optanter obsedit, et aliquandiu arcta obsidione gravatam, vexatam frequentibus diversarum machinarum ictibus, importunis ac diris impetitam insultibus occupavit ; occupatam sic immaniter, sic subito exterminavit omnino, quod ejus exterminium præ ipsius horrore lugere libet potius, quam narrare : cum sic horribile fuerit, sic etiam repentinum, quod paucis per fugæ remedium Domino miserante salvatis, multitudo tam habitatorum civitatis ipsius quam aliorum, qui ad ejusdem Soldani perfidiam propulsandam convenerant in eadem, in tyranni præfati manus incidit truculentas ; quibus partim crudeli morte deletis, partim hostiliter captivatis, ut diutius moriantur ; locis præcipue sacris in divini contemptus augmentum igne consumptis, inter magnam civitatem et nullam exigui temporis spatium intervenit. Ex quo idem orthodoxæ fidei nefandissimus persecutor in nimiam erectus superbiam, comminatur aperte se, congregata longe majori multitudine, aliisque ad usum bellorum necessariis præparatis, uberius civitatem Acconensem, et alia pauca loca, quæ Christianis in illis partibus remanserunt, celeriter invasurum, ut cunctum exinde populum Christianum facile prorsus exterminet, illudque posteris virtutis suæ præconium et memoriale relinquat, quod sua potentia de partibus eisdem prorsus aboleverit Christianæ religionis et nomen et cultum. Propter quod terra præfata, fatali quasi addicta discrimini, clamat et ejulat se diutinis et immensis pressuris oppressam, exterminatam incolis, enervatam viribus, exanimatam opibus, ope desertam, necessariæ adversus tanti persecutoris, tantæque persecutionis instantiam, defensionis præsidio destitutam. O quam damnosa, quam gravis in iis totius religionis Christianæ jactura ! O quam lamentabile detrimentum ! Accendantur igitur corda fidelium, et Redemptori nostro piissimo adversus malignantes in terra illa, quam ipse nativitatis, conversationis et mortis propriæ titulis decoravit : quamque Scriptura testatur ei omnium chariorem ; cunctatione qualibet relegata, consurgant, eique viriliter contra operantes iniquitatem in evidentia tantæ necessitatis assistant. Exsurgant ad salutis suæ compendium, et illam brevis laboris pretio compendiose mercentur.

3. « Cæterum licet ad excitandos eorumdem fidelium animos in terræ memoratæ succursum

[1] Bern. in Chr. Rom. Pont. — [2] Lib. II. Ep. cur. LXXIV.

sufficere debeat solers attentio præmissorum; quia tamen auxiliante Domino ad plenam liberationem Terræ ipsius, et interim ad subventionem locorum, quæ in præsentiarum Christianitas obtinet in eadem, nos et fratres nostri, intensis desideriis suspirantes, speramus humiliter, et fideliter credimus, quod vocem virtutis dabit Dominus voci suæ: inter multa operosa subsidia, quæ ipsi Terræ, Deo auspice, fructuosa sedulo procurare atque impendere studuimus et studemus, de ipsorum fratrum consilio per diversas mundi partes Christicolis verbum vivificæ crucis deliberavimus proponendum; ac ministerium prædicandi eamdem, necnon tradendi venerabile signum ejus cunctis devote petentibus diversis Ecclesiarum prælatis virisque religiosis duximus committendum.

« Quocirca universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, obsecrantes in Domino Jesu Christo, ac vobis in remedium peccaminum injungentes, quatenus eorum quæ superius memorantur pia et sedula consideratione permoti, ad audiendum salubre ipsius vivificæ crucis verbum, cum illud in locis vestris per eos quibus ejusdem proponendi commisimus vel committemus officium, contigerit prædicari, desideranter attendere, idque reverenter studeatis audire; ac vos omnes, qui ex Dei munere estis idonei, ut in prædictæ Terræ subsidium vel personaliter ire, vel de vestris facultatibus impertiri subsidium valeatis, victoriosum præfatæ crucis signum devote suscipere; illudque propriis affigentes humeris, ac magnis cordibus imprimentes reverenter, et publice deferendo, ad celerem ipsius Terræ succursum promptis vos animis, totisque viribus accingatis.

4. « Admonemus insuper omnes, qui hactenus idem signum pro eodem subsidio susceperunt, ut illud, si forte dimiserint, resumentes alacriter Terræ præfatæ studeant efficaciter subvenire. Et ut hoc eo libentius, eoque ferventius prosequi vestra devotio studeat, quo potiorem se noverit fructum de suis laboribus percepturum; nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi; et illa quam nobis, licet indignis, Deus ipse ligandi ac solvendi contulit potestate, omnibus, qui personaliter propriis sumptibus in prædictæ Terræ subsidium proficisci curaverint, plenam suorum peccaminum, de quibus veraciter fuerint corde contriti et ore confessi, veniam indulgemus, et in retributione justorum, salutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem, qui licet in alienis expensis, in propriis tamen personis accesserint; et illis similiter, qui juxta suarum exigentiam facultatum bellatores, seu alios viros idoneos in expensis propriis destinabunt, quamvis ipsi personaliter non vadant, plenam suorum concedimus veniam peccatorum, sive in generali passagio, quod in proximo fieri sollicite procuramus, sive ante ipsum, dummodo infra annum a data præsentium id studeant adimplere: ita tamen, quod illi, qui infra hujusmodi annum personaliter ire, seu alios, ut dictum est, in suis expensis destinare valuerint, per annum integrum postquam ad partes Terræ-Sanctæ pervenerint, in ejusdem Terræ servitio commorari, seu retinere, quos miserint, teneantur. Hujusmodi quoque remissionis et indulgentiæ volumus et concedimus esse participes juxta quantitatem subsidii et devotionis affectum eos, qui licet non juxta suarum exigentiam facultatum aliquem tamen, seu aliquos viros in subsidium dictæ Terræ propriis sumptibus destinabunt; vel de suis temporalibus bonis contribuent ad aliquos destinandum; necnon omnes, qui ad subventionem ipsius Terræ de bonis eisdem aliqua ministrabunt prout singulis divina fuerit inspiratione suggestum, aut alias ad præmonitionem præsentis negotii consilium et auxilium impenderint opportunum.

5. « Cæterum si forte aliquos eorum, qui cruce suscepta in jam dictum Terræ-Sanctæ subsidium proficiscendi laborem subierint, post arreptum iter hujusmodi ex hac luce migrare contigerit, ipsos nihilominus plene percipere volumus indulgentiam prælibatam. Personas insuper, familias, et bona eorum post ejusdem aggressionem itineris sub B. Petri et nostra protectione suscipimus; statuentes, ut ex tunc sub diœcesanorum suorum defensione consistant. Quod si aliqui eos indebite molestare præsumpserint, per diœcesanos locorum, in quibus iidem molestatores fuerint, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescantur. Præterea in idem subsidium proficiscentibus indulgemus, ut per Sedis Apostolicæ litteras vel legatorum ipsius (nisi illæ, quæ ab eadem Sede obtentæ fuerint, plenam de indulto hujusmodi fecerint mentionem) extra suas diœceses non valeant conveniri : dummodo parati existant coram suis ordinariis de se querelantibus respondere : quos per eosdem ordinarios Ecclesiastica censura defendi, cessante appellationis obstaculo, volumus ab iis, qui eosdem contra indultum hujusmodi præsumpserint temere molestare. Si qui vero ex proficiscentibus ipsis ad præstandas usuras juramento teneantur adstricti, creditores eorum per diœcesanos suos censura simili compellantur, ut juramentum hujusmodi penitus relaxantes, ab usurarum ulterius exactione desistant. Si aliqui autem creditorum eos ex tunc ad solutionem coegerint usurarum, ipsos ad restitutionem earum per eosdem diœcesanos simili volumus districtione compelli.

« Judæos quoque ad remittendas ipsis usuras per sæcularem compelli præcipimus potestatem, et donec eas remiserint, ab omnibus fidelibus Christi, quibus hoc per suos diœcesanos denuntiatum extiterit tam in mercimoniis, quam in aliis sub excommunicationis pœna jubemus eis communionem omnimodam denegari.

6. « Ad hæc si qui proficiscentium eorumdem, seu destinantium viros idoneos juxta suarum exi-

gentiam facultatum excommunicationis essent vinculo innodati pro violenta injectione manuum in clericos sæculares, aut etiam religiosos; dummodo non fuerit excessus difficilis, et enormis, et passis injuriam satisfaciant competenter; sive pro eo quod sepulchrum Dominicum visitare, seu ad Siciliæ insulam, vel ad alias terras accedere, vel cum Siculis aut aliis quibuscumque communicare in mercimoniis, seu aliis modis contra prohibitionem Ecclesiæ præsumpserunt; dummodo ipsis contra Romanam Ecclesiam non dederint alias consilium, auxilium, vel favorem, nec arma, seu merces prohibitas portaverint Sarracenis; absolvendi eos ac dispensandi cum clericis, qui cum excommunicationis sententiam latam a canone, vel ab homine incurrissent irregularitatis notam, immiscendo se divinis officiis contraxerunt, nonnullis Ecclesiarum prælatis ac religiosis viris per alias nostras litteras concedimus potestatem. Attendite igitur, populi Christiani, et videte mentalibus oculis, quantis memoratæ superius Terræ-Sanctæ conditio sit attrita miseriis, objecta periculis, calamitatibus circumsepta. Attendite beneficia supradicta, quæ vobis, eidem subsidia opportuna præstantibus, ex potestate nobis a Christo tradita conceduntur in terris. Attendite copiosam mercedem, quæ ab ipso præparatur in cælis, et ad retundendos impiæ gentis impetus, compescendos insultus, superbiam conterendam, quæ de Terra illa, Christi sanguine consecrata, fideles Christi tam nequiter eliminare molitur; necnon ad eliminandum exinde spurcitias execrandas, quibus terram ipsam gens eadem profanare ac polluere non veretur, properanter exsurgite, viriliter et potenter, ut glorificetur per vos in Terra eadem gloriosum nomen Domini Jesu Christi, et vos digni habeamini ab ipso percipere in terra viventium gloriam sempiternam. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem non. Januarii, an. II ».

7. *Classis subsidiaria instructa Venetiis defectu rerum laborat.* — Concitatos ad profitendam, accepto crucis symbolo, religiosam in Saracenos Asiaticos militiam fideles, ac plures, pio ardore accensos, triremibus viginti, quas Venetiis Pontifex instrui jusserat, trajecisse, refert his verbis Jordanus[1]: « Nicolaus IV fecit armari Venetiis galeas viginti pro subsidio Terræ-Sanctæ, quibus præfuit Nicolaus Teupulo dictus Scopulus. Providit quoque papa Joanni dicto Grilli capitaneo stipendiatorum regis Franciæ tria millia unciarum auri, et mille Rubeo de Suly, qui se obtulit ad eundum. Prædictus quoque Joannes transiens per Siciliam a rege Jacobo quinque galeas obtinuit bene munitas : sed quia ipso anno soldanus contra Ptolemaidem non venit ». In procinctu a suis veneno necatum tradit Aytonus[1]: « Prædicti nil nobile egerunt ». His de Scopulo addit Sanutus[2]: « Habuitque ultra quam sibi fuerit opportunum ex crucesignatis : qui in eorum processu terram Candelorii sunt aggressi, licet nequiverint obtinere : cæteri vero per loca varia debito tempore transierunt (1) ».

8. Cecidere irriti hi omnes conatus, cum turpiter Christiani nominis causa ab iis, quibus contrahendæ classis demandata erat provincia, prodita fuerit. E viginti enim illis triremibus Ecclesiæ sumptu conductis, exscensione Christianorum facta, vix tredecim ballistis et milite instrui potuere: quare episcopus Tripolitanus repetundarum judicio a Pontifice postulatus est[3].

« Venerabili fratri B. episcopo Tripolitano.

« Gerentes cordi negotium Terræ-Sanctæ ac de tuæ probatæ circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, pridem tibi super viginti galeis apud Venetias armis et aliis necessariis muniendis sollicitudinem duximus committendam : et credimus, quod circa hoc tuæ diligentiæ studium impendisti, laboribus non parcendo. Sed revera mirari compellimur quod sicut ad nostrum pervenit auditum, galeæ prædictæ minus sufficienter munitæ fuerunt armis et hominibus opportunis; adeo quod cum eædem galeæ ad civitatem Acconensem, ducente Domino, pervenissent, remanentibus in terra stipendiariis et peregrinis, quos galeæ detulerunt supradictæ, de hominibus reliquis, ad ipsarum munimen speciale deputatis, vix tredecim vel paulo plures galeæ armari, ut convenit, potuerunt, defectu non modico invento in eis armorum, et præcipue ballistarum. Quod tanto molestius extitit votis nostris, quanto præfatum negotium ad laudem Dei et Christianitatis honorem ferventius cupimus promoveri. Nec habet nostra credulitas, quod hoc ex pecuniæ defectu provenerit, cum tibi pro muniendis galeis eisdem fecerimus de sufficienti pecunia provideri; ac insuper aliqua percepisse dicaris, quæ ex prædicatione crucis, sicut dicitur, obvenerunt. Volumus igitur, et fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus super præmissis omnibus nobis quam cito poteris rescribas plenius veritatem; et nihilominus de universis in hac parte perceptis, et expensis, etiam a te factis, plenam et distinctam in præsentia venerabilis fratris nostri Nicolai patriar-

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

[1] Ayton. Hist. Orien. c. 53. — [2] Sanut. l. III. par. XII. c. 20. — [3] Lib. III. Ep. cur. XCV.

(1) Nescio unde acceperit continuator Annalium Genuensium notam quamdam chronologicam, cui tamen historici æquales licet fere omnes repugnant. Cum enim historici illi obitum Soldani præsentem annum conferant, Genuensis annalista uno citius anno rem anticipat. Scribit enim anno MCCLXXXIX : « Hoc quoque anno mense Decembris Alfir (hoc etiam nomine soldanum illum Aytonus appellat) soldanus Ægypti a suis plus amicissimis, et privatis toxicatus fuit, et obiit. » Si historicus iste erravit in anno, id enim facile mihi persuadeo, certum tamen mensem soldani emortualem, ab aliis omissum, diligenter adnotat, cujus rei gratia a studiosis chronologiæ amatoribus laudem meretur. MANSI.

chæ Hierosolymitani Apostolicæ Sedis legati facias (reddi) rationem, quam descriptam fideliter sub ejusdem patriarchæ ac tuo sigillis nobis volumus destinari. Dat. XIII kal. Novembris, anno III».

9. *Francorum rex ad submittendas auxiliares copias sollicitatus.* — Collabentibus ita Syriacis rebus, suppetiarum ferendarum sollicitus Nicolaus, misso Joanne e Semesio Minorita, Apostolico pœnitentiario, Francorum regis opem imploravit, ut Terræ-Sanctæ Christi sanguine consecratæ tutelam corriperet; ac submissis aliquot equitum turmis, et maritimis auxiliis, Babyloniorum retunderet impetus, donec ex universis Occidentis regnis crucesignatus exercitus in Orientem traduceretur. Sed is politicorum consiliis a præclaro opere abductus est, ne extremo discrimine rebus pendentibus arduum bellum susciperet, ac Syriam ab ipso amissam aliquando probro verteretur. Qua accepta re Pontifex eam ignominiæ suspicionem delere ex ejus animo subjectis litteris est conatus[1].

« Nicolaus etc. charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Gerentes cordi negotium Terræ-Sanctæ, pridem dilectum filium fratrem Joannem de Samesio Ordinis Minorum, pœnitentiarium nostrum, ad te cum nostris litteris duximus destinandum, celsitudinem regiam per eas rogantes attentius et hortantes, ac obsecrantes per aspersionem sanguinis Jesu Christi, ut attenta meditatione recogitans, quam periculosa jactura negotii dictæ Terræ, quantum opprobrium, quantaque ignominia totius Christianitatis existeret, si per aliquam negligentiam, vel torporem ipsius Terræ particula, quæ Christianis remansisse dignoscitur, perderetur; eidem Terræ, de sufficienti celerique succursu equitum, et præcipue ballistariorum et peditum armatorum, quibus ad præsens indiget; ac etiam de competenti numero galearum, de quibus eidem Terræ posset efficax provenire defensio, et suorum hostium impugnatio fieri, providere curares, hujusmodi continuando succursu usque ad tempus passagii. Præfatus autem pœnitentiarius, tandem ad nostram præsentiam rediens, regias nobis litteras attulit inter cætera continentes, quod consideratis negotiis, quæ incumbunt, et rebus ut nunc se habentibus, in hoc resederat consilium regium, ut ad præsens nequaquam assumeres Terræ custodiam prælibatæ; cum si, quod absit, de Terra ipsa sub tua constituta custodia sinistrum aliquod eveniret, illud tibi fortasse contingeret imputari.

10. « Sane, fili charissime, scire te volumus, et pro certo tenere, quod cum te, utpote fidelissimum et devotissimum Ecclesiæ filium, paternis affectibus diligamus, ad tui honoris et exaltationis augumentum sollicite intendentes; tecum super hoc pure, sincere ac simpliciter agimus, omni prorsus captioso verbo vel subdolo eminus relegato. Nec ad id nostra quomodolibet tendit intentio, ut si te hujusmodi gerente custodia, de dicta Terra sinistri quicquam accideret, talis imputatio sequeretur. Scimus etenim, et sacræ Scripturæ testimonio comprobatur, quod nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilare noscuntur, qui custodiam ejus servant. Cum igitur ad conservationem Terræ memoratæ continuam fervens nostræ mentis desiderium dirigatur, regalem magnificentiam sicut iterum, sic attentius rogamus, hortamur et obsecramus in Filio Dei Patris, quatenus præmissis sedula meditatione discussis, et ipsius Terræ ac ejus incolarum periculis, quibus dignoscuntur expositi, pia consideratione pensatis, hujusmodi custodiam dictæ Terræ pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia, tuæ incremento salutis, ac totius Christianitatis intuitu, ad te super hoc specialiter oculos dirigentis, difficultate sublata qualibet, promptus et benignus assumas, usque ad tempus generalis passagii exercendam; tanto propensius a Domino præmium exinde percepturus, quanto gratius et acceptius in hac parte sibi obsequium exhibebis, ac etiam consecuturus a nobis eo potioris commendationis titulum, quo per te plenius nostris desideriis satisfiet, etc. Dat. apud Urbemveterem non. Decembris, anno III. »

11. *Quid inter Pontificem et Eduardum Angliæ regem conventum sit pro sacra expeditione.* — Urgebat Pontifex his precibus Francorum regem cum extremi exitii discrimen Ptolemaidi impenderet, ac tumidus præteritis victoriis sultanus ad eam obsidendam copias pararet. Sed fractos illius impetus opportuna morte refert Sanutus[1] : « Cogitavit Melec Messor soldanus parare exercitum ad destruendam in terra Syriæ Christianorum reliquias, et MCCXC, de mense Octobris, movit exercitum : sed qui Amorrhæos inde expellere noluit nisi completæ forent iniquitates eorum, adhuc patienter sustinuit, si forte ad pœnitentiam redeant de via sua mala ; et mortuus est Messor in itinere, successitque illi filius vocatus Seraph. Cum vero carnalia cæteraque peccata continue augerentur infractoribus fœderis baptismalis, nec de malis vellent conteri, nec per pœnitentiam ad viam redire justitiæ, assumpsit Seraph paternum propositum, eo ardentius commotus, quod XIX Saracenos mercatores Ptolemaide in loco vocato Lafunda juxta cambium contra fidem treuguarum crucesignati gladio peremerunt, ac poscenti justitia denegata sit ». Quibus consentanea iisdem pæne verbis recenset Jordanus[2]. Præfidebant vero suis viribus Christiani, cum in spem elati forent, brevi Eduardum regem, Anglicano flore stipatum, crucesignatas ex universis Christianis regnis copias in Syriam adducturum. Sed antequam is se longinquo accinxerit itineri, expugnatam ab Saracenis Ptolemaidem lugebimus inferius. Attributæ porro illi erant ad sustentandos sumptus bellicos de-

[1] Lib. III. Ep. cur. CVIII.

[1] Sanut. l. III. p. 12. c. 21. Ayton. Hist. Orient. c. 53. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

cimæ sexennales, quas ne forte intermissa sacra expeditione, in alia averteret profunderetve, exegit ab eo Pontifex, ut regia syngrapha Sedi Apostolicæ caveret de iis restituendis, si bellum Asiaticum non conficeret. Cujus postulatis æquissimis Eduardus rex, ut e subjectis litteris [1] patebit, assensit.

« Sanctissimo in Christo patri domino Nicolao, divina providentia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, devotus filius Eduardus, Dei gratia, rex Angliæ, dominus Hiberniæ, et dux Aquitaniæ cum omni recommendatione, devota pedum oscula beatorum.

12. « Litteras sanctitatis vestræ recepimus infrascripti tenoris [2] : Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri salutem et Apostolicam benedictionem. Gaudemus in Domino, et cor nostrum uberi exultatione reficitur, cum circa illa te sollicitum fore perpendimus, quæ in laudem et gloriam summi regis, tuæ salutis augmentum, et totius Christianitatis honorem cedere dignoscuntur. Sane felicis recordationis Martino, et postmodum recolendæ memoriæ Honorio, Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, ac nobis tuo salubri Deoque accepto proposito, quod ab olim circa Terræ-Sanctæ negotium concepisti, per litteras et nuntios tuos exposito, tam prædecessoribus ipsis, quam nobis volentibus illud opportunis fovere auxiliis, ac ejusdem Terræ statui utiliter providere, inter Apostolicam Sedem et te diversi habiti sunt tractatus, per diversos celsitudinis tuæ nuntios eidem Sedi tuis petitionibus præsentatis : ad quas Sedes ipsa noscitur certa dedisse responsa, prout in ipsorum prædecessoris ac nostris confectis exinde litteris plenius continetur. Nuper autem per dilectos filios nobilem virum Galfridum de Genevilla, et magistros Guillelmum de Grenafend, et Thomasium clericos magnitudinis tuæ nuntios, et litteras, quas nobis pro parte regia præsentarunt, aperte perpendimus, quod volebas in responsionibus tibi factis aliquid immutari. Porro, fili charissime, licet dilatio morosa negotii diversitasque tractatuum prædictæ Terræ negotio permaximum afferre valeat detrimentum; nos tamen affectibus regiis condescendere, prout possumus, affectantes, ad notitiam tuam præsentium tenore deducimus, qualiter tibi in hac parte disponimus subvenire.

13. « Noverit igitur regia magnitudo, quod nos terminum generalis passagii festum Nativitatis S. Joannis Baptistæ proximo futurum in tres annos, quod erit anno Domini MCCXCIII, de fratrum nostrorum consilio duximus statuendum ; intendentes, postquam omnia inserta præsentibus per tuas patentes litteras duxeris acceptanda, crucem per omnes Christianitatis partes facere prædicari, prout viderimus expedire : et mandabimus tibi decimam sex annorum collectam in subsidium dictæ Terræ in Angliæ et Scotiæ regnis, et in terris Walliæ et Hiberniæ in duobus terminis assignari ; videlicet medietatem ipsius in festo Nativitatis beati Joannis Baptistæ anno Domini MCCXCI, et medietatem aliam in festo Nativitatis ejusdem sancti deinde proximo secuturo : ita tamen, quod de restitutione illorum, quæ de decima receperis supradicta, si te deficere in transfretando contigerit, facienda cautionem præstes infra festum Purificationis B. Virginis proximo venturum ». Interjectaque litterarum formula quibus ab Eduardo Pontifici de non dissipandis decimis cavendum esset, subjungit:

14. « Intendimus quoque, ad omnes crucesignatos, qui esse poterunt habiles ad pugnandum vel alias utiles ipsi Terræ, monitionibus et persuasionibus efficacibus uti, ut in passagio ipso transfretent ; eosque compellere, quos temporis qualitas et ipsorum conditio suadebunt, ac Sedes Apostolica expedire viderit compellendos ; intendentes tibi de decimis et obventionibus collectis in Terræ memoratæ subsidium in illis terris, quarum domini non transfretabunt, impedimentis nunc obstantibus Domino favente sublatis, nec supervenientibus novis, taliter subvenire, quod merito poteris esse contentus. Quamvis insuper imperatus existas ad transfretandum in dictæ Terræ succursum infra triennium in dicti prædecessoris Honorii litteris comprehensum, prout exigit negotii tanti arduitas ». Infra : « Hos de novo de prædictorum fratrum consilio sex annorum decimam in dictis regnis Angliæ et Scotiæ, ac terris Walliæ et Hiberniæ concedimus : quam decimam sex futurorum annorum interim annis singulis mandavimus colligi, et quod ante tuum passagium fuerit de ipsa collectum, tibi, postquam cum tuo exercitu ad transfretandum mare intraveris, assignari. Quod vero post passagium, de ipsa decima colligetur, tibi, sicut colligetur, assignari mandabimus, postquam in dicti passagii termino duxeris transfretandum, prout magnitudinem tuam decebit, et requiret negotium memoratum, etc. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem XVII kal. Junii, Pontificatus nostri anno III.

15. « Quarum litterarum vestrarum tenore nobis diligenter exposito et plenius intellecto, ex nunc expresse renuntiantes omnibus concessionibus per prædictos prædecessores vestros Martinum et Honorium, et etiam per vos ipsos hactenus nobis factis super decima dictorum regnorum et terrarum ; ac super obventionibus in eisdem regnis et terris, quæ provenerunt vel provenient ejusdem terræ subsidio ; prædictam decimam sex futurorum annorum, et alia omnia in eisdem litteris comprehensa sponte recepimus, et acceptamus, ipsisque nostrum præstamus assensum, et prædicta omnia et singula, quatenus nos et successores nostros contingunt, vel contingere possunt, nos ac ipsos inviolabiliter servaturos promittimus, volentes ipsa

[1] Ext. apud Nic. IV. l. IV. Ep. cur. I. — [2] Ext. l. III. Ep. XLV.

robur plenæ firmitatis habere : ac præsentes litteras nostras regio pendente sigillo munitas vobis et Ecclesiæ Romanæ concedimus in testimonium veritatis. Dat. apud Clipston IX kal. Novembr. anno Incarnationis Dominicæ MCCXC ».

16. Obstrinxit ad id regiam fidem Eduardus aliis litteris [1], quæ iisdem verbis ac præscripta a Pontifice dandæ syngraphæ formula conceptæ sunt.

« Sanctissimo in Christo patri domino Nicolao, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Eduardus Dei gratia rex Angliæ, dominus Hiberniæ, et dux Aquitaniæ cum recommendatione humili devota pedum oscula beatorum.

« Præsentium vobis tenore, sanctissime Pater, vestrisque successoribus Romanis Pontificibus et Ecclesiæ Romanæ promittimus, quod si nos sponte, vel culpa nostra deficere in transfretando in subsidium Terræ-Sanctæ contigerit, seu per nos steterit, quominus in præfixo generalis passagii termino transfretemus, omnia, quæ de decima nobis concessa in Angliæ et Scotiæ regnis ac terris Walliæ et Hiberniæ nos recepisse contigerit, restituemus ad vestrum, dictorumque successorum, et Ecclesiæ Romanæ mandatum, etiamsi pars ipsorum receptorum, vel omnia ipsa recepta in præparatione transfretationis fuissent expensa, quodque si non transfretaverimus in ipso termino impedimento aliquo præpediti, expensas, quæ factæ fuerint in præparatione prædicta pro medietate imputabimus nobis, et pro medietate reliqua imputabimus prædictæ decimæ; et ex nunc consentimus, quod de ipsa decima deducantur, et promittimus. Quod si quid, facta imputatione seu deductione hujusmodi, apud nos de decima ipsa remanserit, illud similiter restituemus ad vestrum, dictorumque successorum, et Ecclesiæ Romanæ mandatum; et quod si quid de expensis, quæ fient in præparatione prædicta, vel de datis, seu assignatis ejus occasione nobis taliter impeditis recuperari contingat, vel de rebus præparatis occasione passagii, medietatem illius similiter restituemus, reliqua vero medietas erit nostra. Pro iis itaque omnibus firmiter observandis et plenarie adimplendis nos, successores nostros, ac exitus et proventus nostros regni Angliæ, aliarumque terrarum nostrarum, et omnia alia bona nostra mobilia vobis et dictis successoribus vestris, ac Romanæ Ecclesiæ obligamus specialiter et expresse, præsentes litteras nostras regio pendente sigillo munitas vobis, et supradictis vestris successoribus ac Ecclesiæ Rom. in veritatis testimonium concedendo. Dat. apud Clipston IX kal. Novembris, anno Incarn. Dominicæ MCCXC ». Suscepti immemorem pii consilii Eduardum vertisse arma in Gallos visuri sumus. Exoriri enim discordia levibus ex causis inter illum Philippumque cœperat, ut inter insignis legationis causas attingemus.

[1] Ext. apud Nic. l. IV. Ep. cur. CLVII.

17. *Legatio Pontificia ad reges Transalpinos.* — Decreta est igitur a Nicolao gravissima illa hoc anno legatio ad Francorum, Anglorum et Aragonum reges, quam Gerardus episcopus Sabinensis, et Benedictus Cajetanus S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconus cardinalis maximis onerati imperiis obierunt. Demandata enim ipsis provincia est, ut acceptas a Philippo Francorum defuncto rege decimas Syriæ rebus instaurandis sacras elicerint : ut ostendunt Pontificiæ litteræ ad Philippum filium regem, quibus Nicolaus memoratas tam insignis legationis priores causas expressit [1].

« Nicolaus, etc. Phil. regi Franciæ illustri.

« Cum venerabilem fratrem Gerardum episcopum Sabinensem, et dilectum filium nostrum Benedictum S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum cardinalem ad partes Franciæ, certis sibi commissis negotiis, prout celsitudini regiæ per alias nostras notificavimus litteras, destinemus; regalem magnificentiam rogamus et hortamur attente, ac obsecramus in Filio Dei Patris, quatenus ob divinam et Apostolicæ Sedis reverentiam, tuæque salutis augmentum, quod propensius affectamus, prædictorum terræ incolarum multis periculis, angustiis et pressuris, quæ sicut præmittitur, efferus hostis augmentare non desinit, regia pietate compatiens, et ad subventionem eorum benigne dirigens desiderium mentis tuæ, prædictam decimam, (attributam nimirum patri Philippo ad sumptus sacræ expeditionis, quam intermisit); deductis ex ea expensis factis de ipsa de mandato seu beneplacito dictæ Sedis cardinalibus ipsis et eorum cuilibet prædictæ Terræ sanctæ, ac etiam Romanæ Ecclesiæ nomine facias liberaliter assignari, etc. Dat. Rom. apud S. Mariam Majorem VII kalend. Maii, anno III ».

18. Adducit aliam decretæ tantorum cardinalium legationis causam Bernardus [2], dum missos ait ad sedandas simultates, quæ inter Francorum et Anglorum reges exarserant, cui Jordanus his verbis assentitur [3] : « Discordia oritur inter regem Franciæ et Odoardum regem Angliæ, quæ magna fuit et multum duravit : et mittuntur duo cardinales, scilicet dominus Benedictus Gajetani, et dominus Gerardus de Parma, qui super negotio nihil facere poterunt ». Quibus consentanea etiam a Ptolemæo Lucensi traduntur [4]. De ea discordia, quæ postea in atrox erupit incendium, deque navata a Benedicto, cum Pontificios apices accepto Bonifacii VIII nomine attigisset, opera inferius dicendum. Princeps porro, omniumque gravissima causa antea a nobis insinuata, ob quam Gerardus et Benedictus cardinales legati ad transalpinos reges fuere, in Apostolico Diplomate ad eosdem cardinales [5] dato, aliisque ad Carolum Siciliæ [6], Philippum Francorum [7], Carolum Valesium Ara-

[1] Lib. III. Ep. cur. XXXVI. — [2] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [3] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [4] Ptol. Luc. Ms. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 26. — [5] Lib. III. Ep. cur. II. — [6] Ibid. Ep. cur. III. — [7] Reg. post eamd. Ep.

gonum [1] reges missis litteris in medium adducta est : ut nimirum ad conficiendum facilius Siculum bellum, vertendaque postea in Saracenos arma de Aragoniæ et Valentiæ regnis controversiam inter Alfonsum et Carolum Valesium agitatam sedarent, et acerbas fœderis pactiones, pro liberato Carolo rege Siciliæ vi extortas, mitigarent.

19. « Venerabili fratri Gerardo episcopo Sabinensi, et dilecto filio Benedicto S. Nicolai in Carcere-Tulliano diac. card.

« Pastoralis officii debitum exsequentes, circa illa solerter intendimus, et ad felicem promotionem eorum opem et operam vigilantibus studiis adhibemus, per quæ mundi tranquillitas, commoditas Terræ-Sanctæ, ac salus animarum fidelium producantur. Ad nostrum siquidem pervenit auditum, quod inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Siciliæ, et Carolum Aragoniæ reges illustres, ac nonnullas alias sublimes personas, operante illo, in cujus manu corda sunt principum terrenorum, diligens super nonnullis negotiis tractatus est habitus ; de cujus consummatione votiva, favente Domino, proventura, cunctorum pax tranquilla fidelium, optata negotii Terræ memoratæ promotio, et humanæ salutis augmentum, prout spes non dubia suggerit, subsequentur.

« Cum igitur ab eodem rege Siciliæ per ejus nuntios solemnes et litteras sit a nobis cum instantia postulatum, ut ad partes ultramontanas, ubi dicti reges cum personis eisdem moram ad præsens contrahere dignoscuntur, pro ipsius prosecutione tractatus aliquem vel aliquos ex fratribus nostris de benignitate Sedis Apostolicæ destinemus nos ad personas vestras, quarum sunt nobis merita grandia, virtutes multiplices, et laudanda probitatis expertæ studia non ignota, dignæ considerationis oculos extendentes ; scientes etiam vos pacis et concordiæ amatores existere, ac honoris et exaltationis dictorum regum fervidos zelatores ; volentes quoque tractatum hujusmodi favore benevolo confovere, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ob reverentiam Dei tanti laboris onus promptis humeris assumentes, vos ad partes illas, quanquam vestra nobis non modicum opportuna præsentia careamus inviti, personaliter conferentes, super hujusmodi negotio et ipsum contingentibus vos gerere studeatis, prout mundi statui, Dei et Apostolicæ Sedis honori, animarum saluti, et prædictæ Terræ-Sanctæ negotio, cordi nobis potissime insidenti, oculatæ vestræ circumspectionis industria viderit expedire. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem X kal. Aprilis, anno III ».

20. *Acta per legatos cum Alfonso Aragonio et aliis principibus.* — Edoctus de Gerardi et Benedicti cardinalium legatorum adventu Alfonsus Aragonius, confirmandi solii sollicitus, utque Gallorum arma a se averteret, oratores amplissima instruxit auctoritate, ut cum iis de ineunda cum Ecclesia, illiusque sociis regibus, Carolo nimirum Valesio Aragoniæ renuntiato, Carolo Siciliæ, Philippo Francorum, Jacobo patruo Balearium a se regno depulso paciscerentur : « Noverint [1] universi » ; Et infra : « Quod magnificus princeps dominus Alfonsus Dei gratia illustris rex Aragonum, Majoricensis et Valentiæ, ac comes Barcinoniæ fecit et constituit suos procuratores legitimos præsentes, et hujusmodi procurationis onus in se sponte recipientes, venerabilem dominum Hugonem Dei gratia Cæsaraugustanum episcopum, ac nobiles viros Berengarium de Podio-Viridi, et Raymundum de Anglana, et religiosum fratrem Res de Ripella Ordinis hospitalis, et discretum virum Pontium præpositum de Solsone, et Jacobum de Biaya canonicum Urgellensem, et Maymonum de castro Cuculmo militem, et Eximium Petri de Salanova militem, Guillelmum Durfortis civem Barchinonensem, Raymundum de S. Clemente civem Ilerdensem, Bernardum Guillelmum de Pinell. jurisperitum, ac Willelmum de Jafer judicem de curia dicti domini regis ad comparendum in præsentia reverendissimorum patrum dominorum, Dei gratia, Gerardi Sabinensis episcopi ac Benedicti S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconi card. sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ nuntiorum , seu etiam legatorum, super tractatibus dudum habitis et habendis inter sacrosanctam Romanam Ecclesiam et inter magnificum principem dominum Carolum illustris regis Caroli claræ memoriæ primogenitum, et dictum dominum Alfonsum Aragonum regem illustrem super reformatione pacis et concordiæ inter dictam sacrosanctam Romanam Ecclesiam, et magnificum principem dominum Philippum, Dei gratia Francorum regem illustrem, et dominum Carolum fratrem ejus, et prædictum dominum principem, et dominum Jacobum avunculum præfati domini regis Aragonum ex parte una, et ipsum D. Alfonsum regem Aragonum ex parte alia ad prosequendum, tractandum, et complendum et firmandum ipsius nomine et pro eo tractatum pacis et concordiæ cum eisdem omnibus, et cum quolibet prædictorum ; et ad transigendum, paciscendum, componendum, conveniendum pacem seu treuguam faciendum cum prædictis et prædictorum quolibet, et ad obligandum ipsum D. Alfonsum regem et successores ipsius ad tenendum et observandum fideliter ac inviolabiliter tractatum pacis et concordiæ, in quem præfati procuratores cum prædictis dominis cardinalibus ac domino Carolo principe, et domino Jacobo avunculo præfati domini regis Aragonum, una cum procuratoribus illustris regis Franciæ, ac domini Caroli fratris ejus, et quolibet eorum duxerint concordandum : dans idem dominus rex Aragonum præfatis procuratoribus potestatem in ani-

[1] Reg. post eamd. Ep.

[1] Lib. Privil. Rom Eccl. tom. II. p. 239. et Ms. Vallic. sign. lit. B. num. 12. p. 198.

mam ipsius jurandi ac præstandi juramentum de parendo mandatis Ecclesiæ, si necesse fuerit, et dictis procuratoribus suis videbitur expedire; et ad subeundum cujuslibet alterius generis juramentum, et ad faciendum omnem securitatem et cautelam, quæ in præfato negotio, et tractatu pacis et concordiæ prædictis procuratoribus suis videbuntur expedire, et quam posset idem dominus rex Aragonum facere, si esset ibidem personaliter constitutus, etc. Actum est hoc XII kalend. Februarii anno Domini MCCLXC (1) ».

21. Illata et Jacobi Alfonsi patrui regis Balearium mentio in eo tractatu, cum Nicolaus inter cæteras gravissimas causas, ob quas, etsi Carolus rex Siciliæ deprecator accederet, Alfonsum in gratiam admittere respuerat, initasque eumdem inter et Carolum pactiones resciderat, ea permotus esset, ne regem Balearem, qui ob susceptas adversus Petrum fratrem et nepotes Ecclesiæ partes regno ejectus fuerat, desereret: nec propterea Jacobo Aragoniæ et Valentiæ jura restituta visuri sumus, nisi Jacobus patruus Balearico regno redditus esset. Præterea ad cogendum ad id Alfonsum, Philippo regi Francorum, ut fratrem in Cataloniam, Aragoniam et Valentiam induceret, attributæ erant decimæ non modo in Galliis, verum in finitimis nonnullis provinciis Romano imperio obnoxiis. Quod cum Rodulphus Romanorum rex in suam injuriam verti interpretaretur, atque a nonnullis adversus Francorum regem incitaretur, quasi is imperii jura sibi vindicaret, Nicolaus Rodulphum mulcere litteris studuit [1], et causas ob quas id Sedes Apostolica constituerat, nimirum ad comprimendos Aragonios Siciliæ invasores, tuendamque Ecclesiæ dignitatem aperuit.

« Charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri.

« Devotione plenas, et affectione non vacuas regiæ celsitudinis litteras, nostro nuper Apostolatui præsentatas eo promptius libentiusque suscepimus, quo mittentem sincerius gerimus in visceribus charitatis. Quarum inter cætera tenor habebat, quod principum, magnatum et baronum imperii adversus excellentiam regiam murmura succrescebant, quasi dictum imperium minime tueatur, patienter et indigne ferendo, ut charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris excedat limites regni sui, aliqua contra ipsius statum imperii, et in depressionem ejus non modicam attentando. Tu vero ex eo modernis prægravari temporibus prætactum imperium reputabas, quod in nonnullis civitatibus, et diœcesibus infra dicti metas imperii constitutis trium annorum decimam regi persolvendam eidem duximus imponendam; præsertim cum Ecclesiæ civitatum et diœcesum earumdem de bonis ipsius imperii sint dotatæ: quare magnificentia regia suppliciter postulat, ut super ipsius præstatione decimæ jam dictas minime gravaremus Ecclesias, quinimo illas ab hujusmodi præstationis onere præfato regi, sicut præmittitur, faciendæ prorsus absolvere dignaremur.

22. « Sane, fili charissime, non ignorare te volumus, quod inter cæteros orbis terræ principes, regalibus titulis insignitos, te, utpote fidelem Ecclesiæ filium et devotum speciali affectione prosequimur, sinceris complectimur brachiis, tui status incrementa felicia diligentes: nec ad ejusdem imperii vel suorum depressionem, seu diminutionem jurium voluntas nostra dirigitur, cum illa potius ne lædantur in aliquo vel turbentur, manutenere ac tueri favorabiliter intendamus. Nam licet Apostolica Sedes, urgente necessitatis articulo, prædictam decimam in civitatibus et diœcesibus imposuerit memoratis, certis eidem regi terminis persolvendam; hujusmodi tamen impositio decimæ, si consideretur attentius, non tam in ipsius regis commodum (redundat), quam in Ecclesiæ Rom. auxilium et favorem adversus ejus hostes publicos et rebelles (quorum præsumptiones multiplices et temeritates innumeras, quibus nondum finis imponitur, jam fere totius orbis notitia extitit subsecuta) ut hostium et rebellium prædictorum infanda præsumptio, quam timor Dei vel reverentia Sedis prælibatæ non reprimit, prædicti regis potentia ipsius Ecclesiæ, cujus præcipue negotium agitur, adjuta suffragiis, compescatur.

« Regalem itaque magnificentiam rogamus, et hortamur attente, ac obsecramus in Filio Dei Patris, quatenus sedula meditatione recogitans grandem et urgentem ipsius necessitatem Ecclesiæ multis jamdiu ab hostibus et rebellibus supradictis, non absque divinæ majestatis contemptu, et opprobrio multo fidelium lacessitæ injuriis, vexatæ molestiis, offensionibus impetitæ; attendens etiam et diligenter advertens, quod tu tanquam specialissimus ipsius Ecclesiæ filius defensorque præcipuus, exaltationem et augmentum ejusdem Ecclesiæ debes non solum votis affectare ferventibus, sed etiam sibi adesse favoribus, consiliis et auxiliis opportunis; moleste non feras, sed potius sub devotionis filialis promptitudine patiaris id quod ejusdem Sedis circumscripta prudentia de impositione ac solutione prædictæ decimæ noscitur ordinasse: tanto nobis et eidem Sedi amplius proinde placiturus, quanto libentius te super hoc ejusdem Sedis conformabis affectibus, et ipsius beneplacitis promptius acquiesces: maxime cum eidem imperio

[1] Lib. III. Ep. cur. XLVII

(1) Ratio anni a Martio exordiendi quæ tunc nondum exoluerat, annalistam decepit, ut Conventum hunc, cujus publicas Tabulas ita consignatas offendit: *An.* MCCXC, *die* XII *kalend. Februarii* in præsentem annum referret. Verum ambagem omnem tollit Bartholomæus a Neocastro, qui conventum Aquis celebratum notat die II Februarii, Indictionis IV, ideoque anno MCCLXL. Ibi pariter deducit conditiones quibus Alphonsus in Romanæ Ecclesiæ gratiam rediit. Harum summa ut Alphonsus ab auxilio præstando Jacobo Siciliæ regi abstineret, et intra biennium summo Pontifici sese sisteret, ac denique intra triennium arma in Terram-sanctam ferret. MANSI.

aliquod exinde præjudicium generari, vel jura ejus in aliquo minui vel lædi nolimus; statuentes et etiam auctoritate Apostolica decernentes, ut per hoc in prædictis terris seu locis nullum jus eidem regi quomodolibet acquiratur, aut juribus, quæ inibi præfatum imperium obtinet, in aliquo derogetur. Datum apud Urbemveterem V non. Julii, anno III ».

23. Constituta hæc, uti vidimus, a Martino IV ut Aragonios ab invadenda Sicilia distraheret. Quos etiam ut facilius divelleret, legatos cardinales, de quibus memoravi ad restituendum in gratiam cum Ecclesia Alfonsum misso a Nicolao diximus; cui ad officium redire velle præ se ferenti ut paternum sinum explicuit, ita Jacobum Alfonsi fratrem, qui relictam a patre Siciliæ tyrannidem corripuerat, legum severitatem promulgata hac sententia distrinxit [1]: « Intendentes adhuc de Apostolicæ mansuetudinis lenitate, quam in nostris actibus libenter amplectimur, experiri, utrum in eodem Jacobo quidquam reverentiæ erga Deum, aut aliqua devotionis erga Ecclesiam scintilla remanserit; dictos Jacobum et Siculos, præsente hac fidelium multitudine copiosa, monemus, ut infra kalendas mensis Aprilis proximo venturi sibi salubriter consulentes, ad nostra et ejusdem Ecclesiæ mandata redire procurent, super commissis ab eis excessibus et offensis, nostris et ejusdem Ecclesiæ beneplacitis et præceptis humiliter et efficaciter parituri. Alioquin contra eos, prout qualitas facti suaserit, contumacia eorum exegerit, et expedire videbimus, spiritualiter et temporaliter, actore Domino, procedemus; aperte prædicentes eisdem, quod prætextu dilationis et termini assignationis hujusmodi, quæ potius ex gratia seu misericordia, quam ex juris necessitate procedere dignoscuntur, nequaquam differre proponimus, vel etiam abstinere: quin etiam ipsa dilatione et termini assignatione pendentibus, tam ex præteritis eorum contumaciis, excessibus et offensis, quam ex futuris, si quos eos committere forte contigerit, procedere curabimus spiritualiter et temporaliter, prout et quando expedire viderimus contra eos, etc. Actum Urbeveteri in prædicta Ecclesia Urbevetana in festo Dedicationis Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, Pontificatus nostri anno III ». Interea defixi fuere censuris Neucastrensis et Cephaludensis episcopi [2], qui Jacobum regio contra fas diademate cinxerant; Carolo vero regi ad recuperandam Siciliam Sardiniæ et Corsicæ decimæ attributæ [3].

24. *Cajetæ oppugnatio per Jacobum Aragonium.* — Cæterum ulterioris Siciliæ dominatu non contentus Jacobus, proferendi in citeriorem imperii avidus hoc anno grave bellum in Carolum movit [4]: cum enim Catanzarum in Calabria ad Jacobum defecisset, fuissetque a Roberto comite Atrebatensi obsidione cinctum, Jacobus cum triremibus quinquaginta, atque aliis pluribus navibus facta excensione obsidionem solvere conatus est. Sed a Roberto cum cæde repulsus, Cajetam, ut inde Robertum divelleret, obsedit. Mox eo Carolus cum lectissimis copiis, quorum pars a Pontifice submissa erat, atque Robertus Atrebatensis comes cum equitatu provolarunt; tantumque terroris Jacobo injecere, ut is metuens, vel ne commeatus qui mari invehendi erant deessent, vel ne hostium numero opprimeretur, inducias a Carolo postularit. Quas ille, quamvis renuerent duces, qui bellum hoc uno prœlio confici ac Jacobum capi posse obruive arbitrabantur, in duos annos admisit. Qua de causa a Bonifacio VIII, qui tum legatus erat Sedis Apostolicæ, summæ imprudentiæ objurgatus est [1], ut qui se inconsulto fœdus iniisset, Robertusque comes Atrebatensis aliique nobiles Galli in Carolum exasperati, in Gallias recesserunt. Is vero ad rempublicam reficiendam animum applicuit, atque ingrati erga Cajetanos animi signum, qui fortissime hosti restiterant, ipsos omnibus vectigalibus immunes ac liberos ad decennium esse jussit, quorum virtutem commendasse Pontifex privilegiisque ornasse reperitur: Berardo enim card. episcopo Prænestino præcepit [2], ne a Cajetanis ob fidei in Carolum constantiam decimas pro Siculo bello exigeret: aliisque litteris episcopo, clero, et populo illius urbis indulgentiarum præmia proposuit [3], si Jacobi impetus, ut hactenus præstitere, generose propulsarent.

25. « Venerabili episcopo ac dilectis filiis clero et populo Gajetano.

« Dum persecutiones validas, et atroces injurias, quas Jacobus natus quondam Petri olim regis Aragonum, persecutor Ecclesiæ manifestus (qui stipatus iniquo populo Siculorum ad occupationem regni Siciliæ, specialis Ecclesiæ Romanæ peculii manus avidas extendere non pavescit) in obsidione civitatis Gajetanæ Deo, et eidem Ecclesiæ dudum malitiose subintulit, diligenter advertimus; dum periculosa damna et quasi perpetua detrimenta, quæ ipsi regno ejusdem civitatis amissio, si eam secum, quod absit, fatalis casus adduceret, indicat paritura, jugiter revolvimus in penetrabilibus mentis nostræ, illa nos convenit excogitare remedia, per quæ in potentia Jesu Christi hujusmodi futuris periculis occurratur: propter quod vos ad defensionem dictæ civitatis indulgentiis et remissionibus invitamus.

« Ut autem vos, quos mente devotos, fide constantes, et omni soliditate præclaros hactenus fuisse conspicimus, defensioni dictæ civitatis fortius insistatis, quo uberius spiritualium largitionem munerum vos noveritis percepturos; nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum auctoritate confisi, vobis

[1] Ep. cur. CIII. — [2] Ep. cur. CIV. — [3] Lib. III. Ep. CDXI, CDXII. et post eamd. Ep. — [4] Jo. Villan. l. VII. c. 133. S. Ant. III. p. tit. XX. c. 5. § 7. Chr. Suessan. Ms. Summont. l. III et alii.

[1] Bonif. VIII. l. V. Ep. cur. LXXII. — [2] Lib. III. Ep. CCII. — [3] Ibid. Ep. CCCXXVIII.

omnibus et singulis, alias vere pœnitentibus et confessis, si contra Jacobum et Siculos præfatos, et adjutores eorum, si eos ad obsidionem vel impugnationem civitatis ipsius redire forte contigerit, pro bono fidei, ejusdem Ecclesiæ devotione, ac defensione dictæ civitatis vos constituetis constantes et strenuos bellatores, illam vestrorum peccaminum, de quibus corde contriti, et ore confessi fueritis, veniam indulgemus, quæ proficiscentibus in Terræ-Sanctæ subsidium in generali Concilio est concessa. Dat. apud Urbemveterem IV id. Aug., an. III ».

Proposita est Cajetanis ipsis sequenti anno eadem criminum venia [1], si pari constantia in retundendis hostium conatibus obstrictam Carolo fidem colerent. Meminit oppugnationis Cajetæ Chronicon Suessanum [2], additque ad eam liberandam ingentes a Pontifice submissas fuisse auxiliares copias; tum addit de Jacobo : « Discessit ex obsidione Cajetæ cum exercitu suo, et ivit in Siciliam : et ipse rex Carolus venit Neapolim, et ibi militem fecit dominum Carolum ejus primogenitum, et fecit eum principem Salernitanum, et dominum Montis S. Angeli, et dimisit eum vicarium generalem in regno ». De eodem Ungarica corona redimito dicetur inferius. Subdit Chronici auctor de parente : « Et ordinata ejus curia iter arripuit versus Franciam ad tractandum concordiam cum dicto Anfuso (Alfonso) fratre domini Jacobi ». Hactenus de Siculis rebus : nunc ad Ecclesiastici principatus res sermonem traducamus.

26. *Seditionibus populorum occurrit, Guidonem comitem reprimit Pontifex.* — Cum animadvertisset Nicolaus nimiam illam licentiam, qua urbes ac populi cum aliis contrahebant fœdera, seditiones parere, ac subitas defectiones invehere, hujusmodi coitiones, incussis gravissimis pœnis subjecto Diplomate comprehensis, conflari vetuit [3].

« Ad futuram rei memoriam.

« Solent conjurationes et colligationes aliæ inter civitatem et civitatem, vel universitates alias initæ, graves plerumque turbationes inducere, aliaque grandia corporum et animarum pericula germinare. Hinc talia non improvide sunt imperiali sanctione prohibita, et quæ processerant, ejus auctoritate cassata, pœnis et aliis remediis in ipsius violatores adjectis. Nos igitur, quibus Ecclesiæ Romanæ temporaliter subjectorum cura etiam spiritualis incumbit, ideoque ipsis maxime contra quævis saluti animarum adversa providere tenemur, non immerito hujusmodi periculis occurrere cupientes, hac in perpetuum valitura Constitutione de fratrum nostrorum consilio districtius inhibemus, in quibuscumque terris Ecclesiæ memoratæ inter civitates vel universitates quaslibet, seu inter ipsarum aliquam et singularem personam conjurationem, societatem, confœderationem seu colligationem quamlibet absque Sedis Apostolicæ consensu, et expressa licentia deinceps iniri, aut contrahi, vel sub colore quolibet attentari : et si contra præsumptum fuerit, conjurationem, societatem, confœderationem seu colligationem ipsas, etiamsi pœnarum vel juramentorum fuerint adjectione vallatæ, irritas decernimus et inanes : contractas autem hucusque, etiam si pœnarum vel juramentorum simili fuerint adjectione firmatæ, cassamus; statuentes, ut singulæ civitates, universitates, atque personæ Constitutionem hujusmodi violantes trium millium marcharum argenti pœnam incurrant. Et nihilominus non solum censura percellentur Ecclesiastica, sed et alias temporaliter et spiritualiter punientur, prout qualitas commissorum exegerit, et Sedes ipsa viderit expedire, pœna hujusmodi circa minora loca, sive personas pro ipsorum locorum, et personarum qualitate præfatæ Sedis arbitrio moderanda. Moderandi vero pœnam hujusmodi vel remittendi, vel super ipsa quomodolibet componendi provinciarum, terrarum, vel locorum rectoribus omnimodam adimimus facultatem. Nulli ergo, etc., Datum apud Urbemveterem XIV kal. Decembris, anno III ».

27. Patiebatur etiam tunc Ecclesia crudelissimum hostem Guidonem Montisferetri comitem, qui plura olim in Flaminiam mala invexerat, ac Pisis Apostolicæ Sedis studiosos oppresserat : ob quæ Summus Pontifex, qui sæpius in judicium rebellem vocarat, imperia Apostolica detrectantem anathemate devinxit, Pisasque, ni ille magistratu submoveretur, sacrorum usu interdixit [1] : « Guidonem, inquit, præsente hac innumera fidelium multitudine excommunicationis sententia innodamus, et civitatem eamdem Ecclesiastico supponimus interdicto, eidem Guidoni districtius injungentes, ut infra unius mensis spatium, a die nostræ monitionis hujusmodi computandum, quem super hoc ei pro peremptorio termino assignamus, præfatæ civitatis regimen omnino dimittere, et ad confinia prædicta redire, ac etiam coram nobis per procuratorem idoneum comparere procuret, beneplacitis et mandatis Apostolicis super præmissis humiliter et efficaciter pariturus. Nos enim tam contra cives et civitatem prædictos, quam etiam contra præfatum Guidonem, si secus attentare præsumpserit, spiritualiter et temporaliter gravius procedere, Domino favente, curabimus, prout contumacia eorum exegerit, qualitas facti suaserit, et viderimus expedire. Actum in Urbeveteri in Ecclesia Urbevetana in festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum de Urbe, Pontificatus nostri anno III ».

28. *Litteræ Apostolicæ ad Gallorum regem pro rege Ecclesiastico tuendo.* — Indixit etiam Pontifex judicium Maynardo duci Charinthiæ, eidemque comiti Tyrolensi ob Philippi Tridentini episcopi

[1] Lib. IV. Ep. CVII. — [2] Chron. Suessan. Ms. — [3] Lib. III. Ep. cur. CVII.

[1] Ep. cur. CV.

occupata jura [1], Maguntinum [2], ac Trevirensem archiepiscopos legibus agere jussit [3] in Walranium comitem Juliaci, eumdemque præpositum Ecclesiæ S. Mariæ Aquensis Leodiensis diœcesis, qui Sifridum archiepiscopum Coloniensem apud Worinch obsederat, erumpentemque in acie ceperat. Tum Joannem ducem Brabantiæ, et comitem e Matra, aliosque in archiepiscopum conjuratos gravissime arguit [4].

Tuendi prætcrea juris Ecclesiasti sollicitus, cum illud in Galliis regii administri principis armati potentia, admodum labefactarent, et clerum in servitutem redigerent, Nicolaus cardinales legatos Gerardum et Benedictum superius memoratos illi redintegrando dare operam jussit, ac Philippum regii officii admonuit [5].

« Nicolaus, etc. charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Attende, fili, et diligenter intellige verba patris zelantis ab intimis tuæ salutis profectus uberes, et honoris regii augumenta felicia votis ferventibus cupientis. Revera novimus veritatis amica fore, quæ loquimur, quodque lingua nostra id aperit, et emittit exterius quod cordis uterus intus habet. Sed, o utinam, fili charissime, Romanæ Ecclesiæ matris tuæ sincera præcordia corporeis posses adspectibus intueri ! O utinam celsitudini regiæ, mentis ejus puritas, et intentionis bonæ propositum palpanda digito panderentur ! Aperte namque perpenderes, ac sensibus regiis clarioribus pateret indiciis, quod inter cæteros regalibus titulis insignitos, quos vasti orbis orbita continet, ipsius Ecclesiæ affectuosa sinceritas te favoribus fovet eximiis, specialibus prosequitur gratiis, ac prædilectum gerit et servat sollicite in visceribus charitatis, ad tuam, et inclyti regni tui, reverentiæ filios et devotos alumnos more laudabili producentis pacificum statum, et prosperum vehementer aspirans, ad regalium jurium conservationem omnimodam paternis studiis intendendo. Nec tibi quis aliud fortassis adulando submurmuret, blandiendo suggillet, aut distillet in auribus complacendo. Scimus enim quod sermo noster veris innititur : scimus quod nostræ assertionis series nihil falsitatis includit, nihil fictionis innectit : scimus quod verborum nostrorum oracula uberi veritatis adminiculo confoventur.

29. « Sane jamdudum, prout tuam non credimus latere notitiam, validis et adhuc continuatis Ecclesiarum et prælatorum regni memorati clamoribus super multis, variis ac diversis gravaminibus, molestiis, injuriis et offensis sibi per balivos et officiales alios regios indebite irrogatis, ad Apostolicæ Sedis perductis auditum, felicis recordationis Honorius papa Quartus prædecessor noster, intendens patris more benevoli providere benignius super iis, tibi præmissa per suas secretas et affectuosas litteras intimavit, rogans et exhortans attentius, ut in hac parte providentiæ regiæ magnitudo congruum et opportunum adhibere remedium non differret. Nos etiam post nostræ promotionis initia, clamoribus invalescentibus supradictis, tibi, cujus salutem exquirimus, sub paternæ charitatis officio jam pluries super illis scripta nostra meminimus direxisse, ut regiæ jussionis imperio a talibus cessaretur. Sed quæ sit circa hæc subsecuta correctio, quæ facta provisio, quod remedium super eisdem adhibitum, prædictorum clamorum excrescentibus vocibus revelatur, cum per balivos et officiales eosdem, quasi flamma in eis furentis indignationis accensa, contra jam dictas Ecclesias, et prælatos immanius et horribilius sit processum, et procedi continue non desistatur.

« Probant hæc siquidem, et apertius exprimunt venerabilis fratris nostri episcopi Pictavensis, et Carnotensis, ac Lugdunensis Ecclesiarum profunda suspiria, profluvia lacrymarum, quibus eorum madescunt oculi, facies irrigantur ob afflictiones et oppressiones innumeras, atroces injurias, auctas molestias, et non facile numeranda gravamina per balivos et officiales præfatos, quasi effrænes per campum licentiæ discurrentes, postquam ad te nostræ super hoc emanarunt litteræ, irrogata. Numquid, fili, sunt hæc tam gravia, et enormitatibus plena multimodis a nobis prætereunda silentio ? Numquid patienter et æquanimiter toleranda ? Numquid committenda neglectui, aut dissimulationis cujuslibet obtegenda velamine, ubi Christus offenditur, justitia lacessitur injuriis, saluti detrahitur animarum, libertas Ecclesiastica læditur, et Ecclesiarum bona enormiter dissipantur ? Licet non credamus læsisse in aliquo jura tua, quæ conservare intendimus integra et illæsa, teque in illis, ac etiam laudabilibus consuetudinibus et usuagiis, ut patriæ verbis utamur, favorabiliter confovere proponimus, et honorem tuum, quantum cum Deo possumus, augumentare. Sed nequaquam negligendum, aut omittendum est nobis, conscientia suadente, quin libertatem eamdem, quam te quoque veluti Catholicum principem manutenere sollicite et convenit et tueri, studeamus, prout tenemur, et pastoralis officii debitum exigit, curis conservare vigilibus, et defensionis continuæ præsidio confovere.

30. « Nec debet, si solertius attendatur, molestum aut grave succedere votis tuis, si circa tuitionem Ecclesiarum necessariam dicti regni, sedulitas nostra fervens invigilat, curiosa desudat intentio, ac opportunus Apostolicæ Sedis favor et efficax adhibetur : cum eædem Ecclesiæ, ac personæ Ecclesiasticæ regni prædicti, tibi et ipsi regno necessitatis articulo ingruente, nequaquam defuerint, prout melius experientia docuit, et facti exhibitio revelavit; nec deerunt, actore Domino, in futurum. Mirandum quoque, si pense-

[1] Ep. cur. CVI. — [2] Lib. III. Ep. XCII, CXLIV, DCCCVIII. — [3] Lib. II. Ep. DCCCLVIII, DCCCLIX. et lib. III. Ep. CCLXXVI. — [4] Ibid. Ep. DCCCLX, DCCCLXI. — [5] Lib. III. Ep. cur. XXXII.

tur attentius, non existit, si episcopo et Ecclesiis memoratis prætactæ Sedis circumspectio provida, quæ in suis processibus a justitiæ tramite, in qua cunctis est debitrix, non recedit, benignius duxerit in aliquo providendum. Nam cum illorum querimonia luctuosa peccatum contra episcopum et Ecclesias prælibatos, sic aperte per balivos et officiales eosdem fuisse commissum exprimeret, ut nullo posset verborum velamento celari, constans dictæ Sedis et solida rectitudo æquanimiter pati non poterat, quin super iis, ut peccati saltem sequeretur debita et opportuna correctio, salubre remedium adhiberet : quanquam Sedes ipsa magnitudini regiæ quamplurimum, si hæc consideratio recta discutiat, duxerit deferendum ; dum sic illis spiritualem gladium, de jure communi sibi proculdubio competentem, restituere non injuste curaverit, ut tuam, tuæque consortis personas, nobis utique prædilectas, et cappellam etiam regiam hujusmodi restitutio non includat ; sed excipiantur penitus ab eadem, prout confectæ super hoc Apostolicæ litteræ plenius profitentur.

31. « Quia vero benigna Sedis memoratæ clementia, quæ circa filios devotionis exuberat, in iis et aliis personam tangentibus regiam intendit se gerere sicut mater, providit exacta deliberatione præambula, prout tibi per alias nostras clausas nuntiavimus litteras, venerabilem fratrem Gerardum Sabinensem episcopum destinandum, cui postmodum ex causa dilectum filium nostrum Benedictum Sancti-Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum cardinalem adjunximus, sicque ipsos tanquam pacis angelos destinamus, qui tibi, utpote filio prædilecto, piæ matris mentem aperiant, pandant affectum ; quique una tecum vias et modos prudenter inveniant, per quos, favente illo qui veritas est et via, zelans pacis, et humanæ salutis augumentum, jam commota quiescant, concitata sedentur, turbata redeant in tranquillum, ac futuris dissidiis, et querelis quibuslibet inter te tuique regni Ecclesias, charitatis mutuæ invalescente vigore, quævis materia præcludatur.

32. « Qualiter autem dilectos filios nobilem virum Joannem de Accon, magistrum Gerardum de Mala-Morte cappellanum nostrum, fratrem Arnulphum Ordinis Militiæ Templi, et Guillelmum de Granceyo militem tuos et alios comitum, baronum, ac universitatum seu communitatum regni prædicti nuntios nuper ad Sedem Apostolicam accedentes libenter vidimus, et affectuose recepimus ; benignam illis audientiam tribuentes, ac propositionem ipsorum coram nobis et fratribus nostris factam, nostræque responsionis seriem subsecutæ ; tibi præfati cardinales plenius explicabunt. Rogamus itaque regalem magnificentiam, et hortamur in Filio Dei Patris, quatenus cardinales ipsos, viros utique profundi consilii, circumspectæ prudentiæ præditos titulis, virtutum dotibus insignitos, ac honoris tui tuæque salutis et famæ fervidos zelatores, et eorum quemlibet, cum ad partes Gallicanas pervenerint, pro Apostolicæ Sedis et nostra reverentia benigne recipiens, honeste pertractans, et condigna honorificentia prosequens salubribus verbis eorum, et cujuslibet eorumdem tanquam reverentiæ filius humiliter acquiescas, ut in te, prout speramus et cupimus, ea quæ devoti sunt filii Romana Ecclesia semper inveniat, tuque in ea maternæ dilectionis affectum quasi per vicissitudinis gratioris officium, te reperisse continue gratuleris. Dat. Rom. apud S. Mariam-Majorem, X kalend. Aprilis, anno III ».

33. *Angliæ regem pro Ecclesiæ libertate et juribus litteris compellat Nicolaus.* — Ad asserendam pariter in Anglia libertatem Ecclesiasticam, quæ admodum a magistratibus regiis labefactata [1] erat, Bartholomæum episcopum Grossetanum ad Eduardum regem legavit, quem ut suorum licentiam compesceret, hisce litteris hortatus est [2] :

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« In suasionibus et exhortationibus nostris accipe, fili charissime, manifestum paternæ charitatis insigne, idque in spiritu devotionis gratanter accepta. Sane per dilectum filium fratrem Guillelmum de Heudon Ordinis Prædicatorum super quibusdam, quæ in regno tuo contra libertatem Ecclesiasticam regia dicuntur auctoritate committi, nostram et fratrum nostrorum intentionem regiæ celsitudini exponi mandavimus, teque salubribus persuasionibus ad correctionem illorum induci. Super quibus conscientia nos et ad personam tuam speciali affectione urgentibus, paternis exhortationibus utimur aliaque opportuna remedia, si res exegerit, exquiremus, quoad illorum nobis desiderata correctio innotescat : præsertim cum in quibusdam litteris, ejusdem fratris ministerio tibi missis, id per alias subsecuturas litteras et specialem nuntium prædixerimus nos facturos, et de illis agatur, quæ in divinam offensam, et grandem Apostolicæ Sedis cedunt injuriam ; tuæ saluti obviant, et salutari proposito, quod tanquam princeps Christianissimus de subveniendo personaliter Terræ-Sanctæ necessitatibus assumpsisti, non absque famæ tuæ dispendio adversantur.

« Intelleximus etenim, et non solum famæ communis (ne dicamus infamia) sed et evidentia, evidensque frequentia dicitur facti testari, quod frequenter cum in regno prædicto super negotiis ad Ecclesiasticum forum spectantibus litteras contingit Apostolicas emanare, sicut in aliis Christianorum regnis quotidiano usu emanant, et consueverint emanare ; tam in tuo, quam in dictis regnis temporibus retroactis, illas judicibus impune præsentare non licet : et si forsitan præsententur, currit statim breve regium, ut patriæ verbis utamur, et usum illarum sub pœnæ comminatione, imo et executione, si fiat contrarium, interdicit : sæpe namque capiuntur illis utentes, etiamsi Ec-

[1] Lib. III. Ep. cur. XLVI. — [2] Ibid. Ep. cur. XLIV.

clesiasticæ sunt personæ. Pro levibus insuper offensis personas hujusmodi, absque dignitatis statusve delectu, pro regali et regalium ministrorum libito regius carcer includit, nec personæ Ecclesiasticæ permittuntur extra regnum ipsum auctoritate Apostolica evocari; regiaque curia se de nonnullis causis ad Ecclesiasticum forum indubitanter pertinentibus, quarum cognitio non cadit in laicum, spretis sacris canonibus, intromittit; aliasque in regno prælato multimode libertas Ecclesiastica non servatur, nec ipsam servari ministri regii patiuntur.

34. « Et nunc igitur, rex, intellige qui terram judicas : in iis sequere, non voluntatis arbitrium, sed judicium rationis; et patenter advertes, quod ista graviter oculos divinæ Majestatis offendunt, in gravem illius, dictæ Sedis, et justitiæ, ac nostram injuriam committuntur. Si enim princeps quilibet impedientem suæ jurisdictionis exercitium, cuivis suo ministro commissum, sibi ac eidem ministro injurium non immerito reputaret, multo magis credendum est Redemptorem nostrum offendi, sibi, prædictæ Sedi, et nobis contumeliam irrogari, dum singulari Pontificio universalis pastoris officio, plenitudini potestatis Apostolorum principi, et in ipso ejus successoribus, vicariis suis, in clavibus illi traditis, et ovibus creditis indistincte ab eodem Redemptore concessis, ita perniciose detrahitur, sic enormiter contrahitur, sic non solum in oppressionem, sed etiam in subversionem præfatæ libertatis et justitiæ, ac derogationem tui nominis per captionem sive detentionem prædictarum personarum, quæ procuIdubio suo domino stant et cadunt, aliena messis invaditur, jurisdictio Ecclesiastica usurpatur, animadversione canonica provisa contra violatores personarum hujusmodi non vitata, cum multo sit gravius æternam quam temporalem offendere majestatem. Advertes insuper quantum hæc tuæ saluti sint obvia, quantumque a laudabili tuo proposito memorato dissideant : quinimo ei prorsus obsistant, cum illud ad obtinendum æternæ salutis præmium dirigatur, ista vero id præpediant obtineri : quia non sufficit vacare piis operibus, nisi peccata et vitia deserantur, et pro errantis possibilitate corrigantur errata.

35. « Ideoque serenitatem regiam rogamus et obsecramus per viscera misericordiæ Dei nostri, nihilominus in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus, si consonent in iis facta relatibus, circumspecte considerans per teipsum quam sit absonum, quam absurdum sic detestanda in tam Catholico regno patrari, sic damnanda sub tam orthodoxo rege permitti, quam sit periculosum patrantium et permittentium animabus; quodque in talibus prolixitas temporis peccatum non alleviat, sed aggravat, non extenuat, sed augmentat; circa ea nullius temporis consuetudini, quæ potius reputanda esset abusio, innitaris : cum secundum veritatem justitiæ nulla usus diuturnitas, nulla longævitas malas consuetudines maleque adinventa confirmet, sed tuæ saluti providens tuæque famæ consulens, ipsa sic celeriter, sic omnino corrigas et emendes ea edicto generali, omnibus prohibens, omnibus interdicens, quod illa de ipsius finibus penitus effuges, prorsus explodas; et correctionis ac emendationis plenæ celeritas corrigentis et emendantis puritatem insinuans et commendans, sic te Altissimo gratum reddat, sic ad gratiam divinæ retributionis habilitet, quod salutem, quam, ut præmittitur, tuo præfato commendando proposito sequeris, ipso præduce assequaris.

« Alioquin scire te volumus, quod circumspectio dictæ Sedis non poterit talia sub dissimulatione transire : quin contra eos, qui culpabiles fuerint in præmissis, justitia suadente procedat, prout viderit expedire. Cæterum quia saltem iis, qui litteralis scientiæ studio non vacarunt, absentium vota solet apertius exprimere lingua, quam littera et expressa imprimere pressius vivus sermo quam scriptus; venerabilem fratrem nostrum B. episcopum Grossatensem, virum utique probatæ fidei, ac virtutis, latorem præsentium, ob hujusmodi expressionis et impressionis ministerium circa nostrum et fratrum nostrorum beneplacitum, proculdubio spiritualiter et temporaliter commodis tuis accommodum, in præmissis diligentius prosequendum ad excellentiæ regalis præsentiam destinamus. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem, XIII kal. Junii anno III ».

Utinam Christiani illi principes, qui libertatem Ecclesiasticam labefactare nituntur, optimi Pontificis monita perpenderent colerentque : certe regiæ dignitati præclarius consulerent, cum sacerdotalis splendorem tuerentur.

36. Aliis porro litteris Nicolaus querenti Eduardo sacerdotii cujusdam redditus ex Anglia percipiendos Basilicæ S. Petri attributos fuisse, atque alterius etiam xenodochio S. Spiritus conjunctos, id jure a se factum respondit [1] : « Non negamus nec etiam diffitemur, quin ob reverentiam Dei, et beati Petri Apostolorum principis, super quem universalis Ecclesiæ structura consistit, præbendarum ipsarum alteram eidem Basilicæ, ut ad laudem et gloriam summi Regis decentius et honorabilius conservetur, ac præbendam reliquam hospitali prædicto ad sustentationem infirmorum et pauperum, quorum illuc, prout intellexisse te credimus, innumera confluit multitudo, pietatis affectu suadente duxerimus concedendas, futuris possidendas temporibus ab eisdem ». Et infra : « Rogamus igitur excellentiam regiam, hortamur et requirimus in Filio Dei Patris, quatenus præmissis sollicita consideratione pensatis, et attenta meditatione discussis, tam pia tamque laudabilis, et Deo grata præbendarum collatio prædictarum pro divina et ejusdem Sedis, ac nostra reverentia

[1] Lib. III. Ep. CDXXXVI.

non molesta seu gravis, sed placita, et accepta sit potius votis tuis : spes enim non dubia nostris suggerebat affectibus, quod tu tanquam filius benedictionis et gratiæ, rexque Catholicus et devotus, jus si quod in præbendis eisdem tibi forte competeret nobis pro divina et Apostoli reverentia prælibati de munificentia regia promptis offerre animis debuisses. Datum apud Urbemveterem XV kalend. Octob. an. III ».

37. *Scotiæ regnum Baliolo adjudicatum.* — In Scotia ingravescere intestinæ turbæ, regnumque a pluribus æmulis, qui affinitate ultimum regem contegebant, ambiri cæpit. Qui tamen ut litem dirimerent, unanimi consensu publicisque editis litteris, quæ apud Walsinghamum extant [1], Eduardum regem, ut supremum regni dominum, judicem constituerunt, sanxeruntque illum, cui sceptrum adjudicatum esset, ejusque successores regis Angliæ stipendiarios futuros. Eduardo itaque postea a Nicolao flagitante, ut quod ii principes decretum de ipsius sententia admittenda ediderant, Apostolica auctoritate confirmaret, denegavit Pontifex [2], ne Sedis Apostolicæ in Scotiam jura labefactaret. Nec tamen cœpta abjecit Eduardus, qui, ut tradit Westmonasteriensis, cum rem discussisset, Scotiæ sceptrum in Joannem Baillol, accepto ab eo fidei sacramento, transfudit, ac reges Scoti Angliæ vectigales constituti. Quæ licet an. MCCXCII perfecta Historiæ auctor mandarit, nos tamen, ne eadem repetenda essent, hic congessimus (1).

38. *Ladislaus rex Ungariæ in deterius ruens Andream fratrem necat.* — Inter hæc in Ungaria Christiana religio in maximum discrimen adducta est ob Ladislai regis vesaniam, qui Tartaris et Saracenis, quorum nefarios imbiberat mores, se addixit, nec a Nicolao III et Honorio IV correptus e vitiorum se erexit cœno. Quem tristem casum ita deplorat Nicolaus [3] : « Sicut sæpius inculcata fide digna relatio publicavit, charissimus in Christo filius noster (Ladislaus)... rex regni præfati, (nimirum Ungariæ), suæ salutis immemor, ac proprii prodigus honoris et status, in devium lapsus erroris, et a fide exorbitans, Tartarorum, Saracenorum, Neugeriorum, et paganorum nefandos ritus amplectitur, cum quibus in dispendium fidei, et exterminium dicti regni horrendo fœdere est conjunctus : quos etiam contra fideles in numero gravi in regnum ipsum inducere non expavit, nobili muliere E. regina Ungariæ, filia claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ, uxore sua a se prorsus abjecta ; unde ejusdem regni multimode turbato regimine, Ecclesiarum jura et aliorum piorum locorum temere usurpantur, ac bona fidelium in regno ipso multis direptionibus ac vastationibus exponuntur, et libertas Ecclesiastica conculcatur : ex iis animarum deploranda pericula, et horrenda contingunt excidia personarum, multiplicatis in regno ipso dissidiis alia non facile numeranda discrimina subsequuntur, etc. Dat. XIII kal. Junii, Pontificatus nostri anno III ».

39. Infecisse etiam Ladislaum regium nomen immani alio scelere, fratricidio nimirum, scribit Longinus [1] : cum enim procerum studia in Andream ducem inclinarent, Ladislaus fratrem in suspicionem affectati regni adductum, ex insidiis tollere est meditatus. Quibus cognitis Andreas in Poloniam transfugit ad materteram Cunegundem ducissam, feminam vitæ sanctitate illustrem, quæ illum Præmislao Cracoviæ et majoris Poloniæ duci commendavit : sed Ladislaus mox subornatos promissis sicarios submisit, qui fingerent se a Ladislao ob studia in Andream ad mortem quæsitos fugisse ; eaque de causa humaniter excepti, atque Andreæ socii traditi, correpta occasione, Andream comprehenderunt ac flumine Nida mersere. Repertum vero a nautis cadaver, in monasterium, ubi agebat ducissa Cunegundis, delatum est. Subdit auctor ingens prodigium, nimirum sanctissimam ducissam, cum jam precibus suis ad vivos Andream excitasset, edoctam divinitus ipsum sine lethalis criminis labe obiisse, ac si vixisset, peccatis pluribus inquinatum iri, iterum mori imperasse.

40. « Pro cujus, inquit, a morte resuscitatione sanctimonialium importunis precibus devicta ferventissima supplicationis oratione in privato oratorio insistente, tres moniales variis et vicariis exauditis vocibus, videlicet Hertrudis, et Aldegundis, et Grzimislava ad oratorium prædictum, in quo et corpus præfati ducis Andreæ jacebat exanime, accurrunt, et videntes feminam beatam Cunegundim splendore cælesti illustratam, etiam illam cum quibusdam personis, quorum neque essentiam neque personam videre poterant, colloquentem ; quærentem quoque et responsa accipientem percipiunt. Vident et in corpore Andreæ ducis pridem undis apud Chroberz suffocati filii Stephani Ungariæ regis vivificationis et resurrectionis signa : ad quod benedicta femina Cunegundis Cracoviensis ducissa accedens, et pedes illius tangens, surgere illud prohibuit : Quiesce, inquit, quiesce, quoniam ita clementissimo tuo et meo Salvatori beneplacitum est, et tuæ salvationi congruum, in pace. Et illico signis vitæ ad imperiosa verba evanescentibus, funeri sua et mortis signa reddita sunt, corpusque sepulchro mandatum. Cum autem femina benedicta Cunegundis

[1] Valsing. in Eduard. Hector. Boeth. Hist. Scot. l. XIV. — [2] Lib. V. Ep. cur. I. — [3] Lib. III. Ep. cur. XLVIII.

[1] Longin. Hist. Pol. l. VII.

(1) Quæ hic leguntur de Scotiæ regno Joanni Bailloli ex sententia Eduardi Angliæ regis adjudicato, non statim post Alexandri obitum acciderunt. Nam eo defuncto regni hæres, ipso assentiente Eduardo, Margareta Alexandri ex filia neptis renuntiata fuit, ut in Nota ad an. MCCLXXXIX, LXXIII, ex Trivetto animadverti. MANSI.

per religiosas et devotas sui Ordinis sorores, cur mortuum corpus nepotis sui ducis Andreæ resurgere non sivisset, quæreretur; silentio multifariis vocibus absolvit quæstionem. A sororibus autem identidem vexata rupto silentio quærentium molestiam evasura, tres fuisse causas divinitus sibi revelatas, propter quas mortui ducis Andreæ cadaver ad preces suas vivificatum non extitit, edixit: unam, quod mors illi salubris, et nullo peccato mortali pro ea vice irretito acciderat, cui si vita donaretur, plerisque scitus erat inquinandus sceleribus: secundam, quia multus Christianorum sanguis sui occasione veniebat fundendus: tertiam, quod vivificatio illius in vulgarem gloriam apud Polonici et Ungarici generis populares homines, quæ meritum præteritorum operum benedictæ feminæ mutilasset, verteretur ».

41. *Ladislao mortuo legatio Apostolica destinatur in Ungariam.* — Nec diu Ladislaus nefarium crimen impune tulit: qui enim fratrem insidiis sustulerat, insidiis occubuit: atque in ultionem contemptæ religionis ab ipsis Cumanis, quos fidissimos habuerat, trucidatus. De quo hæc apud Steronem [1]: « Hoc anno dominus Ladislaus rex Ungariæ sine hæredibus obiit ». Ipsum vero defunctum hoc ipso anno ex litteris a Nicolao exaratis constat [2]. Ex quibus auctorum illorum sententia refellitur, qui vel in sequentem annum [3], vel longe post in annum millesimum ducentesimum nonagesimum nonum [4] retulerunt. Cum enim hoc anno Ladislai mortis nuntius in Pontificia aula percrebuisset, Nicolaus maturandam legationem, quam Benevenuto episcopo Eugubino commiserat, censuit [5], tum ut leges pro regni statu optime componendo temperandoque editæ, quæ vivo Ladislao, etsi jurejurando ab eo confirmatæ, servatæ non fuerant, eo mortuo vim haberent: tum ut pacem inter Ungaros, qui graviori inter se intestinoque bello dissentiebant, conciliaret. Quibus litteris VII id. Septembris dies adscripta est: in eamque sententiam ad regni præsules scriptum est, excitatusque Romanorum rex [6], ut legato contra Tartaros ac Saracenos, qui in Pannoniam confluebant, opem porrigeret [7].

42. « Charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri.

« Considerantes attentius eximiæ devotionis affectum, et zelum reverentiæ filialis, quibus ab olim erga Romanam matrem Ecclesiam claruisti, firma fiducia ducimur, speque non incerta tenemus, ut tu tanquam princeps Catholicus circa illa te promptum exhibeas et paratum, quæ superni regis sint accepta conspectui, Sedis Apostolicæ beneplacitis consonent, tuæque salutis profectum, et fidei orthodoxæ respiciant incrementum. Porro etsi circa salubrem statum regnorum quorumlibet, in quibus Catholicæ fidei cultus viget, prædictæ Sedis curiosa solertia studium gesserit sollicitudinis diligentis; a longis tamen anteactis temporibus erga votivum et prosperum Ungariæ regni statum se curæ propensioris instantia, et quadam sollicitudine speciali vigilem et attentam exhibuit ». Multisque interjectis de Firmano episcopo a Nicolao III misso subdit: « Disposuimus dum adhuc essemus in Urbe, ac præfatus rex (nempe Ladislaus) viveret, nostris litteris super hujusmodi legatione confectis venerabilem fratrem nostrum Benevenutum Eugubinum episcopum, virum utique providum et discretum, zelatorem justitiæ, ac nobis et fratribus nostris merito suæ multiplicis probitatis acceptum, latorem præsentium ad præfatum regnum, commisso sibi in eo et nonnullis provinciis plenæ legationis officio, destinare.

« Cum autem propter obitum dicti regis præfatum regnum non minus ipsius indigere legati præsentia dignoscatur, et propterea legatus ipse ad regnum se personaliter conferat supradictum; ac timeatur quod Tartari, Saraceni, pagani, Neugerii et hæretici etiam et alii infideles, quorum ad partes illas, prout fide dignorum habet assertio, innumera confluit multitudo, execrabili ducti vesania, et damnatæ temeritatis ausibus excitati ad ejusdem regni turbationem, occupationem et invasionem nefariam et offensam Dei, Christianitatis opprobrium, dispendium fidei, et fidelium gravissimum detrimentum in regno prælibato degentium, moliantur; serenitatem regiam rogamus et hortamur in Filio Dei Patris, remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus eidem legato tanquam Dei ministro et operario Jesu Christi contra Tartaros, paganos et alios supradictos, veluti rex inclytus et fidelis, princepsque Catholicus et devotus, pro divina et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia, regiæque salutis et honoris augmento, cum super hoc ab eodem legato contigerit te requiri, assistas consiliis, auxiliis et favoribus opportunis, ut illorum damnatis repressis erroribus, prava intentione frustrata, et perversis conatibus penitus vacuatis, tibi exinde præmium ab alto proveniat, et laudis humanæ præconium augeatur, nosque ad devotionem regiam, quam in hac parte inveniri cupimus efficacem, uberibus in Domino laudibus attollamus. Dat. apud Urbemveterem V id. Septemb., an. III ». Provinciam vero eidem legato imposuit [1] Pontifex, ut si necessarium fore putaret, contra eosdem infideles crucis signa explicaret. Cæterum cum postea Nicolaus pertimuisset, ne, si commoverentur Tartari, Ungaria in periculum conjiceretur, legationi supersedendum putavit, ut in margine Codicis ad Epistolam XLII legitur: « Legatio ista non habuit effectum, forte propter periculum Tartarorum, de quo in Epistola LXXXII ». Nec a Tartaris modo, verum ab ipsis Ungaris, qui de le-

[1] Stero in Annal. inter script. German. — [2] Lib. III. Ep. cur. LXXXI. etc. — [3] Long. Hist. Pol. an. 1291. — [4] Bonif. rer. Ung. dec. 2. l. VIII. in fin. — [5] Ead. Ep. LXXXI. — [6] Reg. post eamd. Ep. — [7] Ibid. Ep. cur. LXXXII.

[1] Ep. cur. LXXXV, XCI.

gitimo successore erant certaturi, periculum imminebat.

43. Et sane historici testantur[1] Carolum II jussisse filium suum majorem natu Ungarica corona solemni ritu Neapoli redimiri, cum ad illum materno jure spectaret : sed Andreas Venetus remotiore gradu Ungarica stirpe satus ad solium irrepsit[2]. De quibus hæc S. Antoninus scribit[3] : « In Neapoli rex fecit magnam solemnitatem, militem creans filium suum primogenitum (1) vocatum Carolum Martellum ; ac per legatum papæ fecit eum coronari : nec reliquerat filium masculum, qui in eo regno succedere posset, nec alius erat hæres, nisi regina Maria uxor Caroli regis Siciliæ, et mater Caroli hujus Martelli, cui jure hæreditario succedebat deinde regnum Ungariæ. Quidam tamen Andreassus nomine, de progenie genitus regum Ungariæ, ingressus dictum regnum, majorem partem sibi acquisivit vi, vel voluntate se subjicientium ei, et fecit se fieri et vocari regem Ungariæ ».

44. *Dux Wratislaviæ veneno necatus; Magnus rex Gothiæ moritur.* — In Polonia ob violatam Ecclesiasticam libertatem, aliaque inflicta damna eximium pœnitentiæ specimen dedit Henricus IV Wratislaviensis et Slesiæ dux, qui adversa valetudine ex veneno a Slesitis propinato contracta hoc anno obiit. Cum enim morbi vim ingravescere sentiret, res suas partim Ecclesiis, partim egentibus, partim uxori distribuisse scribit Longinus[4] : at Pontifex in suis ad episcopum et clerum Wratislaviensem litteris refert[5] Henricum dolore animi tactum ob divexatas a se et majoribus Ecclesias publicis litteris erepta restitui jussisse, pristinamque ipsis libertatem concessisse : quæ omnia Pontifex ipse Apostolica auctoritate corroboravit.

45. Nec caruit funeribus Gothia (2). Magnus enim rex, ut refert alter Magnus[6], cum eximia pietatis laude vita functus est : « Currente anno a nato Christo MCCXC, rex Magnus, considerans vitæ suæ terminum advenisse, complures regni proceres ad se convocavit, eosque ex lecto ægritudinis, quo decumbebat, multis et saluberrimis consiliis adhortatus est ad publicam et domesticam concordiam, ac pacem, quæ sola atque unica spes esset patriæ conservandæ. Hac exhortatione præmissa, unum ex præsentium procerum numero Turgillum Canuti, regium dapiferum, regni gubernaculis usque ad maturam filii sui Birgeri ætatem admovit, cui etiam præsentem reginam ac liberos sub multa verborum elegantia et gravitate per manus commendavit. Postremo, non sine adstantium lacrymis, veniam erratorum precatus, rogabat suum funus apud pauperes fratres S. Francisci in Stocholmia sepeliri : sicque sumptis more Christiani principis Christianæ fidei sacramentis, transitorii imperii sollicitudinem æterna felicitate feliciter commutavit ».

46. Plura pietatis Magni insignia monumenta recenset[1] auctor; atque inter alia monasterium virginum in honorem S. Claræ excitatum, cui filiam septem annos nondum egressam addixit. Tum subdit : « Vix in amplissimo Gothorum et Sueonum principatu Ecclesia aut monasterium, imo vix sacellum aut altare aliquod inveniebatur, quod non fuerat ejus liberalitate ornatum, aut magnifice dotatum. Cæterum in clerum et Ecclesiæ libertatem pio atque integerrimo studio ferebatur, summopere contendens, Christianum sacerdotium per omnes terminos imperii sui adeo felix efficere, ut nec Dani, nec Theutones, aut aliæ terræ liberaliores in Christi Ecclesiam videri potuissent. Fatendum tamen est inter eum et divum Brynolphum Scarensem episcopum, ex illustri Folchungorum familia natum, aliquando gravem controversiam incidisse. Sed cum rex multis argumentis considerasset ejus sanctimoniam, et vitæ integritatem, prostratus ad pedes ejus suppliciter veniam impetravit. Quas autem et quam gratiosas litteras sub suæ majestatis sigillis in favorem et conservationem cleri, atque Ecclesiæ libertatem edidit, hic forte in medium afferrem, ostenderemque Gothorum et Sueonum principes semper fuisse sempiterna laude dignos, quod suæ gentis sacerdotes in summo honore præ cæteris nationibus habuerint, nisi hac nostra infelici tempestate tam infamis licentia subirrepserit, ut inter præclara opera habeatur antiquorum regum privilegia, in favorem

[1] Summont. l. III et alii. — [2] Bonf. Joan. Bapt. Pigna l. III et alii. dec. 2. l. IX. — [3] S. Anton. III. p. tit. XX. l. VI. § 7. — [4] Long. Hist. Pol. l. VII. — [5] Lib. III. Ep. CCCXCVII. — [6] Magnus Hist. Gothor. et Sueon. l. XX. c. 9.

[1] Eod. l. c. 7.

(1) Dies qua Carolus Martellus eques renuntiatus fuit, a Joanne Villani indicatur dies VIII Septembris. An vero ipsa pariter die Hungaricam coronam manu legati Apostolici acceperit, nec Villanus tradit, nec me legisse uspiam succurrit.

De Andrea vero seu Andreatio Veneto in Additionibus ad Dandulum, quas ex Ambrosiano Codice vulgavit Muratorius Rer. Italic. tom. XII, memoriæ mandatur regni ejusdem coronam, *jussu nobilium, atque magnatum Hungariæ*, accepisse die III Augusti. Andream hunc dedit Stephanus Andreæ II Hungariæ regis et filiæ marchionis Estensis filius; qui sane Stephanus a matre jam vidua editus, et a regno a fratre majore Bela exclusus, uxorem duxit Thomasinam sororem Albertini Mauroceni Veneti, quo ex conjugio Andreatius natus est.
MANSI.

(2) De obitu magni Sueciæ regis meliora tradit chronologus Danus a Ludewig tom. IX Reliquiarum vulgatus, num. 9 scribens : « In mense Decembris, XV kal. Januarii, in Wysingzo obiit vir magnarum virtutum et memoria dignissimus rex Magnus dictus Ladelaus : et regnavit Byrgerus filius ejus pro eo, XI annum agens ætatis ». Cum vero ætate imbecillior esset Byrgerus iste, quam ut ferre regnum posset, ideo Turgillus Canuti rerum administrationi ita admotus fuit, ut vel ipsa Byrgeri in regem coronatio differretur. Nam in eodem Chronologo legimus anno MCCIC coronatum fuisse Birgerum regem Sueciæ in Sudercopia.

Quæ vero hic num. 47, in Annalibus traduntur de expeditione Suecorum in Coreliam, an. MCCXCIII ab eodem chronologo assignantur is verbis : « MCCXCIII, expeditio Birgenii. Fidem susceperunt (id est Christianam) et facti sunt tutelarii domino regi Sueciæ et ædificatum est castrum Wibergh in Kavelia ». Chronologus iste historiam suam ad annum usque MCDXXV perducit. MANSI.

Ecclesiarum concessa, rumpere aut rapidis flammis abolere. Sed an hæc bonum finem sortiantur, futura tempora palam ostendent». Hæc scribebat Joannes Magnus, cum hæresis in Suedia furere cœpisset, acceptaque ab Adriano VI conscribendæ Gothicæ historiæ ac religionis tuendæ provincia [1], impiorum furori se subducere coactus esset. Ipsi vero ætate nostra lugere satis non possumus, post calcatam ibi libertatem Ecclesiasticam, religionem pessumdatam fuisse.

47. Cæterum defuncto Magno, cum Birgerus sceptro sustinendo impar foret, gessit Turgillus pro dignitate regiæ Suediæ procuratoris munus: arma enim Gothica consecravit Christo, et in Carelios barbaros, qui Suediam multis irruptionibus infestarant, sacram expeditionem movit, ut narrat memoratus auctor [2], additque illos [3] feliciter ad cultum veri numinis traductos, ac baptismo lustratos fuisse a Petro episcopo Arosiensi; tum Careliæ situm moresque his verbis describit: «Sunt autem Careli populi limitanei inter Moscovitas et Sueones, qui hactenus gentilitatis errore decepti idolis sacrificia offerebant, omniumque vicinorum Christianorum persecutores erant acerrimi et pertinaces. Hos igitur Sueones potenti manu aggressi superaverunt, atque regno Sueonum adjecerunt, erecto in ejus confinibus munitissimo præsidio, videlicet oppido et castro Viburgensi contra insultum Sarmatarum et Moscovitarum: quæ omnia Turgillus consilio et prudentia Petri episcopi Arosiensis feliciter consummavit. Hic enim Petrus, cum esset in omnibus rebus gerendis prudentissimus, eodem tempore geminam et memorabilem utilitatem effecit: quippe totam Careliam baptizavit, eamdemque munitissimis præsidiis confirmatam Sueonum imperio subjecit».

48. *Rodericus Minorita episcopus in Africam missus.* — Inter hæc ad amplificandum in Africa Christianæ religionis cultum Nicolaus Castellæ et Lusitaniæ regum precibus adductus Rodericum Minoritam Ecclesiæ Marrochitanæ præfecit [4]; ac legationem in eas terras, Sarracenorum erroribus infectas, decernendam ratus, id munus eidem Marrochitano episcopo injunxit: quem datis litteris ad nobiles Christianos, aliosque stipendiarios, qui in Tremiseno, Marrochitano, et Tunetano regnis versabantur, ipsis commendavit [5], hortatusque eos est, ut vitæ exemplo, ac morum sanctitate Mauros ad religionem Christianam pellicerent.

«Dilectis filiis nobilibus viris baronibus, proceribus, militibus, et cæteris stipendiariis Christianis in Marrochitani, Tunisii, et Tremisii regum servitio constitutis.

«Et si omnes, qui Christianæ fidei cultum tenent, ut suas Deo lucrifaciant animas, ad recte vivendi regulam dirigi cupiamus; illos tamen, qui in regionibus infidelium et cum infidelibus conversantur, ut fide, opere, ac veritate perfecti se incontaminato coram Deo et hominibus exhibentes laudabilis vitæ meritis et exemplis infideles etiam pertrahant ad salutem, potiori desiderio exoptamus; omnem in seipsos justitiam, rectitudinem, et modestiam adimplere; ipsosque abstinere ab omnibus, per quæ fidei Christianæ religio possit in populis blasphemari. Sane cum illius, licet immeriti, vicem gerentes in terris, qui pro humani generis salute de suæ solio majestatis a summo cœlo in mediam exterminii nostri terram exiliens, trabea nostræ humanitatis assumpta, ut temporali morte legem mortis aboleret æternæ, pro nobis dignatus est proprio sanguine fuso mori, et diros crucis perpeti cruciatus, ad animarum profectum intentionis nostræ aciem totaliter dirigamus; et pro incredulis convertendis, apostatis revocandis, confirmandis nutantibus, et fidelibus roborandis omni sollicitudine laborantes, quia repugnante natura præsentialiter diversis locis simul adesse non possumus; venerabilem fratrem nostrum Rodericum Marrochitanum episcopum, virum utique providum et discretum, ad partes Africæ, commisso sibi plenæ legationis officio, destinamus. Ideoque nobilitatem vestram rogamus, monemus, et hortamur attente, quatenus eumdem legatum et nuntios ejus devote recipientes et honeste tractantes, eis in iis, quæ ad cultum divini nominis pertinent, ampliandum impendatis consilium et auxilium opportunum; et verba vitæ æternæ, quæ vobis proponent, cum gaudio audientes, eorumque salubribus consiliis acquiescentes, Christianæ professionis propositum firmo servetis animo et constanti: ut sic inter incredulos vos exhibere vita et conversatione probabiles studeatis, charitate magistra, et pietate præduce in divinis beneplacitis vos jugiter exercendo, ac abstinendo ab omnibus, per quæ detrahi valeat nomini Christiano, quod tam fideles, qui in partibus ipsis degunt, quam etiam infideles ad frugem melioris vitæ vestro proficiant et informentur exemplo; et nos in vestris laudibus delectabiliter in Domino gloriantes, vobis pro vestræ devotionis et fidei sinceritate reddamur favorabiles et benigni. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem V id. Febr., an. II».

49. *Judæos, hæreticos, et pravas hominum sectas comprimit Pontifex.*— Ne vero Christianam religionem Judæorum atque hæreticorum erroribus labefactari in Europa pateretur, cui suum splendorem in Africa inter Saracenos conciliare exoptabat, graviter in eos exarsit, qui a Judæis adeo fascinati erant, ut pro divino implorando auxilio ad synagogas confugerent. Quod malum cum in Arelatensi, Aquensi, et Ebredunensi archiepiscopatibus, et comitatu Venusino serperet, Minoritis fidei censoribus in eos animadvertendi provinciam demandavit [1]. Sed querentem de his

[1] Mago. in Præfatione operis. — [2] Magn. Hist. Goth. et Sueon. l. XX. c. 10. — [3] Eod. l. XX. c. XI. — [4] Lib. II. Ep. DCCLXXI. — [5] Ibid. Ep. DCCCXLIV, DCCCXLV.

[1] Ep. DCCCXLVIII.

Nicolaum audire juvat : « Ad nostrum pervenit auditum, quod in nonnullis locis, vestræ jurisdictioni subjectis, quamplures sacri renati fonte baptismatis utriusque sexus, per erroris invium incedentes, dum languorum afflictionibus, et tribulationum periculis a Domino visitantur, ad Judaici ritus vanum auxilium errando recurrunt, in synagoga Judæorum lampades et candelas tenentes accensas, et oblationes inibi facientes; vigilias quoque die præcipue sabbati protrahunt, ut infirmi recuperent sanitatem, naufragantes ad portum salutis perveniant, existentes in partu absque periculo pariant, et steriles prolis fœcunditate lætentur; ibi pro his et aliis suffragia implorantes dicti ritus, rotulo quasi per idololatriæ modum nefarium devotionis et reverentiæ signa patentia exhibendo, non absque multa fidei orthodoxæ injuria, nostri non modica contumelia Creatoris, ac universalis Ecclesiæ gravi opprobrio et contemptu. Volentes igitur hujusmodi tam funestis abusibus manifestis remediis obviare, discretioni vestræ, per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus de præmissis, et quolibet præmissorum, ac etiam aliis hujusmodi erroribus diligenter et sollicite inquiratis; et si quos tales inveneritis Christianos cujuscumque conditionis aut status existant, tam contra eos quam alios, etiam si Judæi vel Christiani esse noscuntur, qui eis talia suadeant ». Et infra : « Procedere tanquam contra idololatras seu hæreticos pœna canonica nullatenus omittatis, ut severitate justitiæ cognoscant quantum Christum humani generis Redemptorem offendant taliter deviando. Dat. Romæ apud Sanctam Mariam-Majorem X kal. Martii anno II ».

50. Earum etiam regionum præsules saluberrimis monitis ad agendas excubias erexit [1], ne gregem suum laniari a fidei hostibus, vel hæreseos Judaicæques uperstitionis labe infici paterentur : « Nostis quod inconsutilem tunicam Dei nostri dissuere conantur hæretici; contra quos professionis Christianæ catholici præsules prælucent nitore sidereo in orthodoxæ fidei firmamento, et sunt nihilominus ipsius veluti columnarum stabilium fortitudo; nam in virtutem et decorem fidei constitutæ censentur a Domino personæ dignitate pontificia præpollentes, quæ sicut dum illam fulciunt, et se operosos exhibent in illius dilatatione ministros, fama crescunt et meritis; sicque ipsis deperit et ponitur in eorum gloria macula, cum eadem fides vim patitur, et hæresis lacessitur morsibus venenosis ».

51. Vibratæ quoque fuere censuræ in nonnullos mendiculos impostores, qui sectam Apostolorum cœtus nomine insignitam conflarant, quæ licet jam ab Honorio dissolvi esset jussa, contemptis tamen Pontificiis imperiis diversas terrarum oras ad eleemosynas corradendas peragrabant, in quos Nicolaus præsules inquirere voluit [2].

[1] Ep. DCCLXXXIII. — [2] Lib. III. Ep. cur. C.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus universis patriarchis, archiepiscopis, et episcopis, et dilectis filiis cathedralium Ecclesiarum electis, et vicariis eorumdem, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Dudum felicis recordationis Gregorius papa X prædecessor noster in Concilio Lugdunensi omnes religiones et Ordines mendicantes adinventos post generale Concilium, qui nullam confirmationem Sedis Apostolicæ meruerunt, perpetuæ prohibitioni subjecit, et quatenus processerant, revocavit. Unde cum ad piæ memoriæ Honorii papæ IV prædecessoris nostri, fama querula deferente, notitiam pervenisset, quod quidam, qui post generale et ante Lugdunense prædictum Concilium sub nomine Ordinis *Apostolorum* habitum novæ religionis assumpserant, quanquam nullam aliquando confirmationem Sedis Apostolicæ meruissent, prohibitionis et revocationis prædictæ temerarii contemptores eumdem habitum, seu ei consimilem sub eodem nomine jugiter deferentes; quamplures etiam alii assumpto post dictum Lugdunense Concilium hujusmodi habitu, per diversas mundi partes mendicando discurrere minime verebantur, facientes ea, quæ non conveniebant in animarum suarum periculum, et grave scandalum plurimorum, præsertim cum nonnulli pravitatis hæreticæ vitio laborantes sub hujusmodi habitu assererentur inventi; præfatus prædecessor Honorius volens talium prævaricatorum insolentem audaciam refrænari, et prædictam non tam religionem, quam periculosam sectam penitus aboleri, ne forte mentes fidelium simplices falsa sanctitatis eorum imagine seduci contingeret; vobis per suas dedit litteras districtius in mandatis, ut quoscumque de prædictis in vestris civitatibus et diœcesibus inveniri contingeret, eos ad deponendum hujusmodi habitum, monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, cogeretis; monentes eosdem, ut si religiosam vitam deducere cuperent, ad aliquam se transferrent de religionibus approbatis; et si aliqui eorum censuram prædictam contemnerent, vos contra ipsos ad pœnam carceris, seu aliam, prout videretis expediens, procedere curaretis, invocato adversus eos, si opus existeret, auxilio brachii sæcularis.

« Et ut prædicti eo facilius a sua insolentia resilirent, quo magis a Christi fidelibus se viderent abjici et contemni, voluit dictus prædecessor Honorius, ut hujusmodi mandatum suum vestrarum civitatum et diœcesum populis iteratis vicibus publicantes, ac facientes per alios publicari, eosdem populos auctoritate sua monere, ac inducere attentius curaretis, ne aliquem de prædictis præfatum deferentibus habitum recipere hospitio attentarent, vel eis aliquas eleemosynas elargiri, nec ad deferendum habitum ipsum, seu ei consimilem impenderent consilium, auxilium vel favorem. Nos itaque præfati prædecessoris Honorii super hoc

vestigiis inhærentes, et intendentes ob animarum evitanda pericula providere salubriter in hac parte, universitati vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus omnes, quos de prædictis in civitatibus et diœcesibus vestris contigerit inveniri, ad deponendum hujusmodi habitum, et respondendum de articulis fidei, super quibus illos examinari volumus diligenter, et ad faciendum pœnitentiam, si velint, de suorum voluntate et conscientia prælatorum, monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam, appellatione cessante, cogatis; nec permittatis quod tales per sæculum evagentur, aut quod officium prædicationis exerceant, vel audiant confessiones fidelium seu quod *Apostoli* nominentur, contra eos, si secus præsumpserint, prout exegerit excessus eorum et expedire videritis, processuri, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Examinationem autem illorum fieri volumus per vos una cum inquisitoribus provincialibus hæreticæ pravitatis, quos ad hoc a vobis præcipimus penitus evocari. Datum Romæ apud S. Mariam-Majorem, Pont. nostri anno III ».

52. *Academia Ulyssipponensis excitata et privilegiis aucta.* — Excitata est Ulyssipponensis Academia hoc anno Dionysii Lusitaniæ regis auspiciis, quæ hisce prærogativis a Nicolao exornata est.

« Universitati magistrorum et scholarium Ulixbonensium.

« De statu regni Portugalliæ tanto solertius cogitamus, quanto majori desiderio ducimur, ut in regno ipso, submotis quibusvis obstaculis, divini cultus observantia vigeat, salubribus intendatur operibus, et fidei Catholicæ puritas ad laudem divini nominis, et salutem fidelium in illo degentium invalescat. Sane ad audientiam nostram pervenit, quod procurante charissimo in Christo filio nostro Dionysio Portugalliæ rege illustri, cujuslibet licitæ facultatis studia in civitate Ulixbonensi sunt de novo, non sine multa et laudabili provisione, plantata; quorum magistris, ut liberius possint vacare studiis et doctrinis, a quibusdam prælatis, abbatibus Cisterciensibus, ac prioribus S. Augustini et S. Benedicti Ordinum, et rectoribus quarumdam sæcularium Ecclesiarum regnorum Portugalliæ et Algarbii promissum esse dicitur certum salarium et statutum.

« Nos autem diligentius attendentes, quod per hujusmodi studia, cooperante illo a quo bona cuncta procedunt, in regnis ipsis divinus cultus augebitur, crescet devotio, et fidei orthodoxæ cultores informationem suscipient, virtutum decorabuntur insigniis, thesauros scientiæ vindicabunt; et idcirco ad augumentum et corroborationem studiorum ipsorum sollicite intendentes, desiderantes quoque, ut per Apostolici favoris auxilium studia ipsa firmis radicibus fulciantur; quod super hoc factum est ratum et gratum habemus, præfatum regem rogantes attentius et hortantes, ut cives Ulixbonenses domos vacantes ad inhabitandum scholaribus sub competenti pretio, taxando a duobus clericis et totidem laicis, viris discretis, Catholicis et juratis, communiter electis a vobis et civibus ipsis, locare regia potestate compellat; quodque ballivos, officiales et ministeriales suos civitatis ejusdem personis et rebus scholarium, ac etiam nuntiis eorumdem securitatem et immunitatem promittere faciat, super hoc ab eis præstito juramento.

53. « Statuimus præterea ut universi magistri, actu regentes in civitate prædicta, proventus præbendarum et beneficiorum suorum, etiamsi personatus et dignitates existant, quotidianis distributionibus, quæ iis qui divinis intersunt officiis assignantur, duntaxat exceptis, integre percipere valeant et habere. Sancimus insuper, ut nulli magistri et scholares ac servientes ipsorum si, quod absit, contigerit eos in quocumque maleficio deprehendi, ab aliquo laico judicentur, vel etiam puniantur, nisi forte judicio Ecclesiæ condemnati relinquantur curiæ sæculari; quodque scholares in artibus, et jure canonico et civili, ac medicina, quos magistri reputabunt idoneos, possint per Ulixbonensem episcopum, qui pro tempore fuerit, vel Ulixbonensi sede vacante, per vicarium ab Ulixbonensi capitulo in spiritualibus constitutum, in studio licentiari prædicto. Et quicumque magister in civitate præfata per episcopum, vel vicarium supradictos examinatus et approbatus fuerit in facultate quacumque, theologica duntaxat excepta, ubique sine alia examinatione regendi liberam habeat potestatem. Nulli ergo, etc. Dat. apud Urbem-Veterem V id. Augusti anno III ».

54. *Miraculum circa Eucharistiam Parisiis.* — Absolvamus hunc annum celeberrimo prodigio, quod divinum Numen Parisiis ad expugnandam eorum perfidiam, qui sanctissimi Sacramenti detrahunt dignitati, edidit, dignissimamque admirationem historiam a sancto Antonio [1], audiamus: « Eodem, inquit, anno, insigne miraculum accidit Parisiis circa Eucharistiam: nam cum quidam Judæus mutuasset sub usuris cuidam mulieri certam quantitatem pecuniæ super pignus cujusdam vestimenti sui, illa, ut ea posset vestiri in Paschate de propinquo advenienti, accessit ad Judæum ad concedendam tunicam suam. Sed perfidus Judæus ausus est dicere mulieri: Si tu portas mihi corpus Christi, quod dicitis esse in hostia consecrata, ego tibi restituam vestem sine aliqua pecunia. At mulier cupiditate devicta, plus amans pecuniam quam animam, hoc ei promisit. Unde die Paschatis accedens ad communionem, in ore retinuit Sacramentum, non glutiens, nec purificationem sumens; sed recedens ab Ecclesia Judæo detulit. Qui, ut perfidissimus et sacrilegus, posuit Sacramentum in patella super ignem cum aqua bullienti: et cum Sacramentum illæsum perma-

[1] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 5. § 8. Jo. Villan. l. VII. c. 14. Naucler. gen. 44 et alii.

neret, ille gladium accipiens, pluries percussit hostiam; indeque sanguis exivit, quo aqua tincta effecta est rubea tota. Extrahens autem de patella, misit hostiam illam in aquam frigidam, quæ etiam tota effecta est rubea. Christiani autem pervenientes, ut acciperent ab eo sub usuris, et domum intrantes ejus, perpenderunt sacrilegium maximum Judæi: hostia nempe per seipsam evolavit super quamdam tabulam. Captus ergo Judæus, confesso scelere, combustus est, et Sacramentum reverenter acceptum a sacerdotibus cum multa devotione fidelium et honore deportatum est ad Ecclesiam, et ex domo Judæi fabricata est Ecclesia, et vocatur Ecclesia Salvatoris Delbolgente ».

NICOLAI IV ANNUS 4. — CHRISTI 1291.

1. *Chistifideles ad expeditionem Terræ-Sanctæ excitat Nicolaus, duce Eduardo Anglo.* — Inclinatæ in Syria continuis cladibus Christianorum res, crescente in dies Saracenorum potentia ac rabie, captaque et eversa [1] Accone, quæ Christiano nomini in Terra-Sancta cum paucis aliis arcibus, supererat, anno decimi tertii sæculi nonagesimo primo, Indictione quarta, penitus conciderunt. Sed antequam funestam historiam aggrediamur, primum nobis ea exponenda, quæ Pontifex ad retundendos Saracenos pertentarit. Urgebat ipse cœpta instruendæ expeditionis consilia, atque omnibus Christifidelibus litteris Apostolicis indixit [2], ut si quis pietatis sensus erga Orientales Saracenorum insultibus oppressos in pectore resideret, si quis ardor bellicus in nobilium animis inesset, sub signa Eduardi Anglorum regis coirent, ejusque exempla sequerentur, qui licet olim ab Assassino ex insidiis sauciatus esset, vitam tamen ob Dei amorem in nova pericula conjicere non verebatur.

2. « Nicolaus, etc. universis Christifidelibus ad quos præsentes litteræ pervenerint.

« Cum Terra ipsa (nimirum Sancta) per nefandissimos Saracenos sit, proh dolor! pro parte maxima occupata, et ad occupandum residuum iidem impiissimi suos conatus dirigant, et impugnatione continua viribus et dolis insistant, quem non pudebit ingratitudinis argui, quin potius quasi de infidelitate notari, si Creatori proprio, tam benefico Domino, ad recuperationem occupatorum de Terra eadem, quam ipsa Scriptura sacra testatur omnium chariorem, et protectionem dicti residui non assistat? cum etiam secundum juris humani censuram, subditos suis dominis, et ad tuenda quæ possident, et ad recuperanda injuste subtracta debitum fidelitatis adstringat. Quis non compassione pia movebitur ad revelandas continuatas ab olim, imo quasi continue augmentatas ejusdem Terræ pressuras? An quod communis notitia publicat et manifestat evidentia facti vos latet? Num ignoratis civitates, castra, cæteraque illarum partium loca solemnia, et novissime Tripolim civitatem nobilem, situ et circumstantiis diversis amœnam, fæcundam opibus habitantium, ope refertam, eversa per impios ad nihilumque redacta, ipsorum incolis immaniter trucidatis? Profecto, cum secundum Apostolum omnes simus unum corpus in Christo, non immerito cum illis de quibus scriptum est: Percussisti eos, et non doluerunt; insensibilitatis arguitur quisquis tantam hujusmodi nostri corporis mutilationem, prædictorum videlicet incolarum non sentit excidium, et tam graviter argui non veretur.

3. « Accingimini ergo, Christifideles, et qui Christiana religione censemini, vos Christianos esse operis prosecutione monstrate. Accipite devotione, qua decet, vivificæ crucis signum; illud in considerationis vestræ scrutinium deducentes, quod viris quantumcumque magnificis, quantacumque dignitate præditis et virtute, ad gloriam magnam adscribitur, si eis quovis in bello dominorum insignia gerere concedatur, sub quibus contingit frequenter non sine salutis æternæ discrimine mortis subire periculum, sub cujuslibet remunerationis incerto. Quanto igitur gloriosius, quanto securius, Regis regum in ejus bello victoriosum gestare vexillum, salutiferam videlicet Christi crucem, sub qua devotione congrua puro

[1] Ayton. Hist. Orien. c. 53 et alii. — [2] Lib. IV. Ep. cur. VIII.

corde suscepta conceptum prosequentibus munditia continuata propositum, mori est vitæ perennis initium, transitoriæ mortis finis, retributionis inæstimabilis certitudo? Festinate itaque, festinate ad salutis vestræ properare compendium; corpora vestra et corda pariter ejusdem vivificæ Crucis signo in Terræ sæpefatæ subsidium insignite: nunc præcipue dum ipsius Terræ subventio, multis ab olim per Sedem Apostolicam exquisita vigiliis, multis laboribus et oneribus procurata, sed diversis et adversis eventibus diutius impedita, divina, ut supponit devota credulitas, provisione dirigitur et ad expiandas Terræ ipsius angustias, eamque quatenus occupata tenetur, de ipsorum manibus eruendam efficaciter sub spe divini numinis præparatur.

« Siquidem charissimus in Christo filius noster Christianissimus princeps Eduardus Angliæ rex illustris vulnerum in eadem terra sibi Assassini cujusdam insidiis inflictorum, quæ mortem proximam potius minabantur, quam spem vitæ prætenderent, quasi post tergum abjecta memoria, vitam sibi a Domino non solum misericorditer, verum etiam mirabiliter reservatam, debita gratitudine recognoscens, illam exponere ipsius obsequiis Terræ præfatæ personaliter subveniendo disposuit, accepti beneficii non ingratus. A multis namque retro temporibus ad id desiderio ardenti suspirans, frequenter apud Sedem Apostolicam institit ad nonnulla, quæ putabat subventioni prædictæ verisimiliter opportuna: sed post tractatus varios super iis diversorum Pontificum Romanorum temporibus habitos, novissime tanquam devotionis filius nostris beneplacitis acquievit: et ut post Christum juxta consilium ejus eat, seipsum abnegans, ac tollens ut eumdem sequatur Dominum crucem suam, terminum, festum videlicet Nativitatis beati Joannis Baptistæ, quod erit an. ab Incarnat. Domini MCCXCIII, et ei ad transfretandum personaliter, necnon et ad generale passagium crucesignatis et crucesignandis omnibus duximus præfigendum, humiliter acceptavit; negligens natalis soli dulcedinem, prætermittens regni sui terrarumque divitias, spernens delicias et gloriam inibi dominandi.

4. « Hæc quippe, Deo auspice, processura feliciter, illud etiam evidens superni favoris indicium suggerit de misericordia divina sperandum, quod cum sicut habet missa de partibus illis fida relatio, impiissimus soldanus Babyloniæ, qui partium illarum Christicolas proditoriis infestabat insidiis, et apertis ac infestis insultibus impugnabat; satagens totis viribus orthodoxæ fidei abolere totaliter et nomen et cultum, ipsiusque memoriam prorsus delere de terra prædicta; nuper in mense Novembris exacto novissime jam de Babylonia cum exercitu et apparatu terribili processisset ad suum nequissimum propositum contra eosdem Christicolas, ut in sua sperabat superbia, consummandum, obstitit perversis ejus conatibus divina potentia, benigne permittens ipsum, ne suum conceptum impiissimum prosequeretur ulterius, miserabili quidem, sed meritissima forte succidi. Eia ergo Christo militent, qui sunt Christi, etc ». Quo magis ad persequendum præclarum consilium fideles incendat, amplissimam criminum veniam iis proponit, qui vel cruce induta stipendia fecerint, vel suis sumptibus militarent, vel profecturis necessaria suppeditarint, qua etiam sint potituri, quamvis ante expeditionem mortem obierint; tum profecturos, eorumque bona in clientelam Apostolicæ Sedis suscipiens, diœcesanis jubet commendatos esse, imperat ut creditores ipsis fœnora relaxent, atque ad id censuris, maxime vero Judæi vi compellantur. « Datum apud Urbemveterem IV kalend. Aprilis, anno IV ».

5. Devoverat jamdiu arma Eduardus defendendæ in Syria religioni, deque ea re cum Martino, Honorio et Nicolao summis Pontificibus egerat, ac demum iterum se propugnandæ Christi causæ addixit: præterea significavit litteris, se propter receptas decimas ex præscripta forma Pontificiæ securitati cavisse: quas sibi redditas litteras rescripsit Eduardo Nicolaus [1], atque toto Christiano orbe promulgatum, ut omnes ad trajiciendum in festo S. Joannis Baptistæ anno MCCXCIII se compararent; aliisque litteris concessit [2], ut eamdem criminum condonationem assequeretur, quamvis crucem ab illorum manibus, quibus ea provincia ab Sede Apostolica non erat demandata, accepisset, quam ii obtinerent, qui ab iis, quibus id munus a Pontifice permissum erat, cruce induti fuissent. Incendendi vero pro concione populi ad sequenda crucis signa officium archiepiscopis et episcopis in Anglia imposuit [3]. Excitati vero sunt plures viri principes Eduardi exemplo ad sacræ militiæ nomen adscribendum, atque inter cæteros Willelmus [4] e Monteforti, et Guido Flandriæ comes, idemque Namurci marchio, cui annorum sex decimas a Tornacensi episcopo dari jussit [5].

6. *Excidium Ptolemaidis et universæ Syriæ, vitiis Christianorum ingravescentibus.* — At nimium sero parata sunt hæc auxilia, cum jam immensa Christianorum crimina divinas iras adeo provocassent, ut satius esset terram Christi Domini sanguine imbutam et consecratam a Saracenis obtineri, quam ipsius Christi cultorum gravissimis sceleribus inquinari: et quæ superfuerat post tot clades Christianis Ptolemais, a recentioribus Accon dicta, excisarum aliarum urbium scelera imitabatur, ac plena, ut deplorant auctores [6], muliereulis impudicissimis erat, quæ omni exuto pudore, lenociniis suis tot perdendis animabus laquei dæmonum erant. Si vero humanæ illius excidii causæ spectentur, confluxerat in eam urbem innumera Christianorum multitudo, qui post

[1] Ep. cur. I, II. — [2] Ep. cur. III. — [3] Ep. cur. IX. — [4] Reg. post Ep. cur. IV. — [5] Lib. IV, Ep. CCCLXXX. — [6] Jo. Villan. l. VII, c. 144 et alii.

Antiochiam, Tripolim, et alias urbes, arcesque expugnatas, et eversas eo confugerant, atque in tot factiones erat scissa [1], illius dominatum inter se rege Hierosolymitano et Cypri, Gallis, Venetis, Genuensibus, Pisanis, Anglis, Germanis, præfectis equitum Templi et xenodochii S. Joannis Hierosolymitani, aliisque sine ordine partientibus : ac ne maturandæ cladis deesset occasio, octodecim crucesignatorum millia, qui ad defendendam urbem concurrerant, extremam illi perniciem attulerunt: cum enim nulla stipendia ad vitam sustentandam a ducibus elicere possent, in Saracenos excursiones, violatis induciis, agere, prædas avehere, mercatores Saracenos Ptolemaida venientes intercipere ac trucidare cœperunt. Qua de re soldanus conquestus, cum supplicium de violatoribus induciarum sumi non obtinuisset, furore exarsit, quas causas perstringit Ptolæmeus Lucensis his verbis [2]: « Causa autem istius captionis duplex fertur, una fuit diversitas voluntatum in dominis, quia non simul concordabant in regimine sive defensione Terræ : erant autem ibidem sex vel septem dominia, videlicet Templarii, Hospitalarii, Teutonici, consul Pisan. rex Cypri, rex Carolus, item patriarcha. Propter hanc igitur diversitatem soldanus invalescit ad expugnandum civitatem, cum tamen inexpugnabilis diceretur. Secunda causa fuit stultitia crucesignatorum. Nicolaus enim papa post perditionem Tripolitanam fecit prædicari crucem per regiones, et subito transeunt sine capite in Achon; cumque viderent Saracenos portantes merces, injuriabantur eisdem, et aliquando spoliabant eos, interdum vero occidebant; propter quam causam provocatus est soldanus ». Adactum etiam jurejurando ferunt [1] barbarum a morituro patre Melecmessor, antequam is infelicem animam evomeret, cadaver sepulturæ non traditurum, antequam excidisset Ptolemaidam, Christianorumque reliquias delevisset.

7. Conflato itaque florentissimo exercitu, Ptolemaidam obsidione cinxit, tantamque hominum multitudinem secum traxit, ut castra duodecim milliaria tenerent. Nec fregere initio animos Christiani, quamdiu animis inter se conjunctissimi sub Guillelmo e Bellojoco Templariorum magistro supremo Christianarum copiarum duce coaluerunt : at ubi ille, dum brachium ad feriendum hostem exerebat, venenato telo a Saraceno vibrato in ipsa commissura transfixus occubuit (in cujus strenui viri laudem exaratæ reperiuntur Pontificiæ litteræ [2], quibus illum Nicolaus, cum nonnullis aliis pugnando in Saracenos martyris instar obiisse prædicat) mox eo extincto pavor omnium invasit animos : « Ex ejus morte », inquit S. Antoninus, « tota civitas commota est et contrita : et quia ubi multitudo, ibi confusio, cum scilicet non inest ordo, ideo cum multorum essent ibi dominia, et sine ordine orta inter eos discordia de custodia, cum omne regnum in seipsum divisum desoletur secundum doctrinam Christi, ideo deserta defensione civitatis quilibet conatus est evadere manus Saracenorum, ne caperetur ». Conglobatus hostis in urbem victor irrupit : qui ad portum confugere, partim fluctibus hausti [3], cum orta tempestate navigia appellere ad terram non possent, plurima Christianorum millia cæsa, spoliorum numerus pæne infinitus, urbs a barbaris funditus, deleta (1). Quam cladem his

[1] Jo. Villan. l. VII. c. 144 et alii. Ptol, Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 23. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 6. § 9. Bern. in Chr. Rom. Pont. Westm. Flor. Hist. Guid. in Annal. Flandr. Contin. Hist. belli sacri l. V. et ex eo Novat. cent. XIII. c. 3. col. 12 et alii. — [2] Ptol. Luc. l. XXIV. c. 23.

[1] Epith. belli sacri apud Canis. antiq. lect. tom. VI. pag. 27. — [2] Lib. IV. Ep. CCCXCI. — [3] Ep. cur. LXI.

(1) Ptolemaida urbs nobilis Palæstinæ, ac totius regni Christianorum in iis regionibus post amissionem Ierosolymæ caput, hoc anno armis soldani impugnata Saracenis cessit. Obsidionis hujus historiam annalista ex Sanuto potissimum describit; sed illam peculiari libro prosecutus est auctor quidam anonymus vulgatus a PP. Martene, et Durand in Collect. monum. tom. V. Præsens ille quidem minime interfuit, rem tamen se ex oculatis testibus didicisse profitetur, scriptisque redegit ea quæ ab illis audivit non diu post casum acerbum et miserabilem. Nam in Codice manuscripto abbatiæ S. Victoris legisse sese affirmant collectores illi volumen dono datum fuisse abbatiæ S. Victoris Parisiensis ab Arnulfo de Anagnia præposito S. Audomari canonico atque electo Parisiensi, qui ante consecrationem suam obiisse fertur an. MCCXCVIII. Lucubrationem eamdem expilasse Nangius videtur, cum ejus de Acconensi excidio narratio auctori huic per omnia congruat. Anonymus iste nonnulla refert a Sanuto plane diversa; quædam diligentius exponit, ut absolutam plenamque obsidionis hujus historiam scribendam si quis susceperit, utrumque scriptum præ oculis habuisse necesse sit. Narrat igitur auctor obsidionem hanc aliquandiu ante cœpisse quam soldanus cum toto exercitu veniret. Præmiserat enim Saracenus septem duces suos cum 4,000 equorum, ac peditum 20,000 in singulos; atque ab his militibus cœpta Acconensis urbis obsidio *a medio Martii usque ad medium Aprilis* perseveravit. Anticipatæ hujus obsidionis Sanutus non meminit; ac sermonem de illa facit Arsenius monachus Basilianus, qui sequenti anno cum Nicolao Pontifice ea de re sermonem fecit, cujus verba recitat Bartholomæus de Neocastro in historia Sicula cap. 120, quanquam in textu mendose legitur venisse Saracenos die XXV mensis Martii, cum legendum sit die XV. Interea soldanus advenit, cujus agmen constituebant duces deni, quibus singulis equitum quatuor millia, et peditum vicena millia commissa erant. Cum vero barbari triduo quievissent; dein admovendis propius urbem machinis et copiis operam contulerunt, qua in re ad diem usque IV Maii laboratum fuit. Tunc cœpti sunt per fundibularios et jaculatores submoveri propugnatores; donec tandem die XV Maii Saraceni urbem aggressione tentarunt; atque tunc demum contigit ut rex Cypri succedente nocte fuga dilaberetur cum tribus millibus armatorum. Narrat hæc anonymus noster et Nangius, nec dissentit Sanutus, qui nonnisi unicam aggressionem diei XV Maii describens, eidemque attexens urbis casum, discessumque regis Cypri simul commemorans, confundere hæc simul omnia in speciem videtur. Reipsa tamen sedulo hæc distinguenda sunt; agressio nempe diei XV et post illam fuga regis Cypri; tunc sequenti die iterum tentata a Saracenis mœnia, quæ cum perfodissent, ne urbem eodem impetu caperent, Matthæi Claramontani Marescalchi Hospitalis virtus bellica qua ingredientes hostes repulsi sunt, prohibuit. Quod semel et iterum ab eodem viro strenuo, redeuntibus die XVII ad aggressionem hostibus, præstitum est. Die XVIII, iterum in mœnia perrumpunt Saraceni, iterumque pelluntur a nostris; sed renovata per apostatas, qui ad Saracenos desciverant, aggressione, supremus Christianorum copiarum ductor Joannes de Gerliaco ab urbe turpi se fuga subduxit, magister Hospitalis lethali vulnere confossus in navim translatus fuit; patriarcha invitus ad mare cum cæteris rapitur : atque ita defecti viribus aggressores impetum victorum sustinere non valentes, passim cæsi ac trucidati sunt. Urbs capta, et qui superfuerunt e conflictu Christiani in domum Templi se receperunt. Equites Templi, magistro suo in

verbis Iugel Pontifex [1] : « Quantumcumque mater Ecclesia casum eumdem prævenire studuerit, incolis illarum partium in galeis, bellatorum multitudine, ac subventione pecuniaria juxta persuasam ab eis denuntiatæ necessitatis exigentiam, et oblatæ super hoc petitionis instantiam, succurrendo; nihilominus civitas Accone sic ejusdem matris Ecclesiæ studio communita quadraginta et quatuor diebus arctissima Babylonicæ potentiæ obsidione circumdata, terribilibus machinis diu noctuque vexata, impetita crebris et diris insultibus muris etiam ipsius per cuniculos arietatis occultos, quadragesimo quarto die obsidentium viribus, Dei permissione admirabili et stupenda, succubuit capta per eos et igni exposita, Christicolis inibi existentibus cæsis innumeris, et cæteris, qui habere nequiverunt ad maritima vasa recursum, in captivitatem abductis, ut jugum barbaricæ servitutis horribile dispendiis civilis mortis addicti naturali etiam diutius moriantur. Et deinde Tyrensis civitatis deditio secuta, etc. Datum apud Urbemveterem kal. Augusti, anno IV ». At si stupenda fuit divina illa permissio, attamen justa, ut S. Antoninus subjectis verbis ostendit [2] : « Neque hoc accidit sine magno et justo judicio Dei : nam habitatores ejus, etsi nomine Christiani, re autem infidelibus erant deteriores, repleti omni iniquitate et lascivia; ideo in præsenti Deus supplicia reddidit, ne in æternum eos puniret, qui in tam sæva morte ad Deum sunt reversi; et ne impœnitentes ex eis diutius viventes majores sibi acquirerent cruciatus ».

8. Describit accuratius idem excidium Sanutus [3], ac singula in eo gesta suis temporibus distinguit; cujus verba in re adeo memorabili consignanda visa sunt historiæ, ut secutura aliquando Christiana posteritas, propositis hisce cladibus, ad recuperandum sacrum regnum, delendumque Saracenum nomen accendatur : « Cum carnalia, inquit, cæteraque peccata continue augerentur in fractoribus fœderis baptismalis, nec de malis vellent conteri; nec per pœnitentiam ad viam redire justitiæ, assumpsit Seraf paternum propositum, eo ardentius commotus, quod novemdecim Saracenos mercatores Ptolemaide in loco vocato Lafunda, juxta cambium, contra fidem treuguarum crucesignati gladio peremerunt; ac poscenti justitia denegata sit et quasi instrumentum, licet dirum, severi Judicis negligentibus misericordiæ tempus, MCCXCI, quinto Aprilis, undique obsedit Ptolemaidam civitatem : in exercitu enim suo habuisse dicitur LX millia equitum, et CLX millia peditum. Erexit autem in locis variis machinas multas, demolientes muros civitatis et turres. Fecit quoque plures minas seu cuniculos respondentes ad terram novam factam nuper ante turrem Maledictam, et ad sbaralium, sive barbacanum regis Hugonis, et ad turrem comitissæ de Blois, et ad turrem S. Nicolai. Et postea fecit approximare orificio fossarum boachiers multos, multumque sibi vicinos a turri S. Nicolai usque ad sbaralium domini Odoardi, et post leboanchiers fecit erigi plures carabagas, projicientes magnos lapides et frequenter; ita ut prosternerent muros cum turribus. Venit autem rex Henricus in succursum obsessis IV Madii cum ducentis militibus, et quingentis peditibus, et octavo die ejusdem mensis distruxerunt sbaralium regis Hugonis, imposueruntque ignem : pontem quoque muro adhærentem similiter, quia aliquibus videbatur quod hæc defendere non valerent. Saraceni autem XV Madii violenter ceperunt turrim rotundam novam regis, quæ erat ante turrem Maledictam, et ipsam electis bellatoribus muniere.

9. « XVIII autem ejusdem mensis in sexta feria soldanus durissimum civitati dedit insultum, omnem apponens exercitus sui virtutem contra totum muri circuitum, a mari videlicet usque ad mare, et intraverunt Saraceni per dictam turrim novam toto conatu usque ad barbacanum, et obtinuerunt inde per pontem lapideum, quem fecerant Christiani, ut per eum a magno muro ad barbacanum transirent : civitatem ingressi sunt, divertuntque aliqui versus portam S. Nicolai, alii versus portam legati. Tunc Christiani fugam capiunt versus mare, et Saraceni per scalas libere muros ascendunt, et infra civitatem jam omnia occupant. Rex autem et magistri Templi et hospitalis Alemannorum, Joannes de Grelli, et cæteri bellatores processerunt ad portam civitatis, ut exirent ad barbacanum : sed major fuit potentia resistentium; magister enim Templi cum aliquibus confratrum suorum, ulteriorem moliens insultum, spiculo percussus interiit, et ad Templum usque delatus est.

« Post hæc videntes Turchi, quod nulla esset defensio ad portam turris Maledictæ, in civitatem intrantes, quoscumque reperiunt gladio secant. Cernentes autem rex et capitanei, qui secum erant, illorum liberum introitum, cunctosque perimere, versus mare pergunt, et cum majoribus galeas ascendunt : eorum vero, qui gladios effugerant impiorum, nonnulli ad Templum habuere recursum.

10. « Patriarcha solus quasi pastor bonus sollicitus erat de ovibus, et cum propinqua illi esset

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXI. — [2] Anton. III. p. tit. XX. c. 6. § 9. — [3] Sanut. l. III. p. 12. c. 21.

pugna amisso, monachum Gandini substituerunt. Hic deditionem eorum, qui ad Templum confugerant, pactus fuit; eodemque suasore Saraceni, quos soldanus miserat ut Christianos tutos dimitterent, neci traditi sunt. Secundum hæc nullum non movit lapidem ut barbarorum furorem placaret; sed cum frustra se niti intelligerent, nocte succedente proripuit sese in Cyprum una secum pretiosis sanctorum lypsanis transvectis. Hinc optime Sanutus mareschalcum Templi, non vero magistrum capite truncatum a sultano notavit. Hæc majoris momenti ex auctore, quantum conjectura assequi possum, accurato decerpsi, quibus lux non modica historiæ Sanuti affunditur. MANSI.

galea ad recipiendum parata, ut gregem salvaret commissum, cunctos per aquam ambulantes ad se in parvo suo navigio recolligere cupiebat, donec nimia fuit repletione submersa: sic animam pro ovibus suis et simul cum ovibus suis dedit, solusque evasit, qui portabat crucem et crucifixi imaginem ante eum. Multitudo itaque ad maritimam partem concurrerat, et cum parva navigia vellent ascendere, ut ad majora confugerent, seipsos impedientes (nam ubi multitudo, maxime timore mortis perterrita, ibi confusio) in mare alterutrum impellebant. Erat quoque in mari tempestas valida, ut ad magna navigia accedere non valerent: undique erat tremor et pavor, et gemitus mortis. Soldanus quoque ad quatuor partes civitatis fecit ignes accendi, ut ferro et igne consumeret universa.

11. « Nunc luit peccata, sed non abluit civitas scelerata, gratiis divinis ingrata. Ad ipsam confluebant reges et principes terræ. Ad ipsam mittebant succursum tributariæ cunctæ partes Occiduæ: et nunc contra eam pugnant omnia elementa. Terra enim ejus sanguinem devorat, quæ sanguine ejus tota madescit: mare absorbet populum: ædificia consumit ignis: aer fumo et caligine tenebratur. Juste proinde *Maledicta* vocata est turris illa, qua maledicta gens Saracenica subintravit, et qui illi nomen imposuit, eventum tam diri infortunii, nesciens quid diceret, prophetavit ». Subdit nonnullis interjectis auctor, ut altero ab expugnata Ptolemaide die Templarios, qui in arcem Ordinis se receperant, deditionem facere jusserit, funestosque inde casus secutos ita exponit [1]:

12. «In crastino quoque Ptolemaidæ captionis soldanus misit ad eos, qui ad Templum confugerant, ut locum reddant, salvosque conduci faceret, quo ipsi elegerint. Firmata conventione, soldanus admiraldum quemdam cum trecentis transmittit ad locum, quorum nonnulli Christianas capiunt mulieres, cum eis affectantes turpitudinem operari. Tunc Christiani arma capiunt, et interficiunt universos. Soldanus dissimulata ira iterum priora requirit, culpatque suos, quasi negligat, quod evenit. Accedit proinde ad soldanum marescalcus Templi cum aliis pluribus ignarus perfidiæ, capiteque truncatur. Quod cernentes, qui in Templo remanserant in turri, quæ *Magistri* vocabatur, se reduxerunt. Saraceni vero turrim suffoderunt trabibus sustentantes, et tunc cum Christiani se redderent, tot Saraceni turrim ascenderunt, ut ruptis scalis ex pondere turrique ruente cum Christianis non solum qui intra, sed etiam multi, qui erant exterius, Saraceni exstincti sunt ». Hactenus auctor de Ptolemaidis eversione: in qua insigne virtutis exemplum editum silere non possumus.

13. Capta urbe, cum Saracenus victor per domos discurreret satiaretque libidinem et crudelitatem, Clarissarum præfecta sorores ad æris crepitum convocatas monuit duplex animæ et corporis periculum ab hostibus imminere: post illatum enim stuprum gladio sæví turos, suasitque et voce et manu, ut animæ pulchritudinem, accersita ultro corporis deformit te, redimerent. Quod viraginis insigne facinus S. Antoninus his verbis narrat [1]: « Anno Domini MCCXCI, civitas Achon capta fuit per Saracenos, occisis ibi vel captis plusquam triginta (alibi habet [2] LX), millibus Christianorum utriusque sexus. Cum autem esset Achone solemne monasterium S. Claræ sororum, et abbatissa captam civitatem audisset, et Saracenos intrasse, zelo castitatis virilis effecta omnes sorores ad capitulum convocavit, et prima facto sermone salubri, ne a Saracenis deluderentur, omnes ad martyrium animavit, et ait: Filiæ meæ et sorores, contemnamus vitam istam; et ut immaculato sponso immaculato corde et corpore fortes in fide Domino nostro Jesu Christo nos valeamus offerre, et pretio proprii sanguinis vitam interminabilem comparemus, quod me videritis facere, hoc et vos faciatis. Virilis ergo mulier gladio suo sibi nasum proprium mutilavit et fluente sanguine totam faciem cruentavit. Animantur sorores ad similia, et facies suas diversimode vulnerantes ex cruore virgineo adspectum horribilem adspicientibus intulerunt. Quid plura? Intrant Saraceni monasterium, evaginatis gladiis sanguinem Christianum sitientes. Occurrerunt virgines sacræ intrepide non decorem, sed horrorem canibus illis offerentes: qui primo videntes obstupuerunt, deinde horrentes omnes gladiis peremerunt. Nempe in eo quod se vulneraverunt, nisi excusentur ex speciali instinctu Spiritus sancti hoc fecisse, secundum communem legem graviter peccassent. Fratres etiam Minores conventus, qui ibi erat, interfecti sunt a Saracenis ».

14. Traxit secum Ptolemaidis excidium aliarum urbium, et arcium jacturam, quas fideles in Syriaci maris ora obtinebant; cum victoris potentiæ impares se putarent, ac subitus terror animos fregisset. De Tyro quidem hæc Sanutus scribit [3]: « Eodem die, quo Ptolemaida capta est, Tyrii civitatem vacuam in vesperis relinquentes, victoribus sine ictu gladii absque tumultu belli occupandam libere, ascensis navibus, reliquerunt. In crastino vero Saraceni intraverunt nemine prohibente, feceruntque quod libuit». Reliquas etiam arces metu a custodibus desertas, vel sponte victori deditas, vel occupatas dolo et perfidia impiorum ita describit idem auctor [4]: « Templarii, qui prius fugerant, Sidonem adeunt, et muniunt castrum maris. Contra quos soldanus unum admiratum transmisit nomine Segei: qui cum eos ex parte terræ superare non posset, in Lycia præpa-

[1] Eod. lib. p. 12. c. 22.

[1] Ant. III. p. tit. XXIV. c. 9. § 11. et Wad. in Annal. in Chron. antiq. Ord. — [2] Tit XX. c. 6. § 9. — [3] Sanut. l. III. p. 12. c. 21. — [4] Ibid.

ravit navigia. Quod cernentes Templarii timore percussi ad Tortosæ insulam primo, Cyprum deinde confugerunt: admiraldus vero castrum dirui jussit. Tunc qui Baruthi erant nuntios illis transmittunt, petentes quid de eis intenderet: respondit que subdolus Segei, cum inter eos esset treguæ conventio et soldanum, ideo sibi per confines suos transeunti festive occurrant. Illi dum jussa perficiunt, trucidantur, capiuntur, catenisque nectuntur, diruitque muros civitatis et castrum.

15. « Post hæc parvo elapso tempore, castrum Peregrinorum a Christianis relinquitur, et a Saracenis destruitur. Tunc omnis Syria amissa est, cunctique Christiani habitatores terræ Promissionis aut morte exstincti sunt, aut profugi exulesque suis demeritis inde ad insulam Cypri habuere refugium, illicque secum habentes, quam secum in conscientia portaverant, sarcinam peccatorum, et causam desolationis præfatæ, in multa angustia multoque tremore miseram vitam agunt. Sic referente Isaia IX cap. *Primo tempore* (scilicet Saladini) *alleviata est* (ab onere hominum peccatorum) *terra Zabulon et terra Nephthalim*. In ipsis enim locis ad litteram Saladinus victorias inchoavit supra par. IX cap. 4 cum per partes Tyberiadis et Nazareth sui equites discurrerunt. *Et in novissimo tempore* (scilicet Bendocdar Messor et Seraph) *aggravata est via maris*, *trans Jordanem Galilææ gentium*. Hæc Galilæa gentium vicina est mari et Tyriis sicut Tiberiadi altera Galilæa: sub prædictorum enim trium soldanatu adversus omnia, quæ eis Jordanem maxime in regione maritima relicta fuerant Christianis, aggravata est divinæ severitas ultionis ». His consentiunt, quæ in epitome bellorum sacrorum traduntur apud Canisium [1] his verbis: « Tyrenses et Sydonenses, relinquentes civitates eorum fortissimas, effugerunt. Baruteuses vero credentes verbis pacificis Saracenorum, proditorie detenti sunt et in Babyloniam missi; et sic tota Syria possessa erat per Saracenos ».

16. De eodem funesto Syriæ excidio hæc addit Jordanus [2]: « Intra annos autem quadraginta capta aiunt hæc loca, Jerusalem, Ascalonem, Zapham, Nazareth, Gazaram, Cæsaream, Buleviam, Antiochiam, Zibelet et Biblium, Tripolim, Achon Suriæ, et Tyrum, Sydoniam, Baruthi Tortosam castra XII nobilissima amissa sunt ». Describit accuratius earumdem urbium excidia, quæ ab eo tempore, quo Occidens civilibus bellis arsit, contigerunt, Ptolemæus Lucensis [3]: « Achon deleta, delentur omnes in circuitu regiones: et sic de regno Jerosolymitano, nec de terra promissionis remansit aliquid, quod non sit a Saracenis occupatum. Et attende [4] hic, quia ut tradunt ii, qui dictas exploraverunt regiones, ab eo tempore, quo fuit capta Achon, quod fuit anno Domini MCCXC usque ad L, omnes istæ civitates et castra, quæ erant Christianorum, a Saracenis sunt occupata. Prima est Jerusalem, civitas Dei summi. Secunda Ascolocia. Tertia Ciaffa versus Achon. Quarta est Nazareth. Quinta est Gaza. Sexta est Cæsarea. Septima est Lalertio, nobilissima civitas. Octava est Antiochia, quasi altera Roma. Nona est Gibelletum, quod antiquitus Biblium vocabatur. Decima est Tripolis, civitas amœnissima et delectabilis; civitas, quæ prope Libanum juxta mare sita. Undecima Achon, quæ antiquitus Ptolemaida vocabatur, quæ portum maris nobilissimum habebat, et propter suam nobilitatem tot habebat dominia, ut supra est dictum. Duodecima est Suri, quæ alio nomine Tyrus vocatur, civitas famosissima. Fuit tempore Ezechiel prophetæ, et fuit insula tempore ejus: sed postmodum per Alexandrum Macedonem continuata est terræ. Tertia decima fuit Sydonia, quæ modo Sacra vocatur, quam cum Tyro Dominus in Evangeliis multum commendat. Quarta decima est Baructi, quæ habebat suum principatum per se, et vocabatur dominus de Baructi, qui occisus fuit in Cypri in CCCX, et erat frater regis Cypri. Quinta decima est Tortosa, ubi est regio Cuncadus.

17. « Sed et [1] castra nobilissima multa sunt perdita: multis vero omissis solum famosa. Primum quidem Monforte a comitibus sic nominatum ædificatum castrum nobilissime munitum. Secundum autem castrum de Monreale, fortissimum castrum. Tertium Baltelbiancho, castrum fortissimum. Quartum Archibocha, fortissima. Quintum Zafectum, castrum munitissimum. Sextum Archinferum, castrum nobilissimum. Septimum Malacrea, castrum potentissimum. Octavum Locrosale, castrum. Nonum Botrone, castrum fortissimum. Decimum Nemphinum, castrum nobilissimum. Undecimum Nagacum, castrum potentissimum. Duo decimum castrum Peregrinum, quod erat castrum Templariorum, et alia plura castra in principatu Antiochiæ, et aliis pluribus locis, sed in confinibus præcipue Armeniæ Minoris, quæ fuerunt Templi hospitalis. Sola autem insula Cypri nobis remansit. Armenia vero Minor, quæ antiquitus Cilicia vocabatur, et Georgia Christianorum est; sed ritu Græcorum vivunt. A mille CCL usque ad XC sunt captæ. Sed tempore istius papæ quinque civitates sunt captæ videlicet: Tripolis, Achon, Tyrus, Sidonia, Baructi cum aliquibus castris ». Lugemus ipsi propagatam ulterius Mahometanorum tyrannidem, atque Armeniam, Cyprum, aliaque vastissima regna, et imperia ab impiis debellata, dum fideles omisso bello sacro, enses mutuo cruore, pro quo Christus suum effudit, fœdare non perhorruerunt.

18. Nec levia funestæ illius cladis prænuntia defuere prodigia: Pachymerius [2] enim de Antio-

[1] Canis. antiq. lect. tom. VI. p. 278. — [2] Jorp. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Ptol. Luc. l. XXIV. c. 23. — [4] Eod. l. XXIV. c. 24.

[1] Cap. 25. — [2] Pachym. Hist. l. VII.

chia, Tripoli, et Ptolemaide sub Andronico eversis locutus, hæc affert : « Sacer panis Latinum typum præ se tulit (ita schismaticus loquitur), niger et teter theriacæ colore. Deiparæ imago per dies complures lacrymavit. E Georgii martyris imagine sanguis ebuliit. Antiochia, Tripolis, Ptolemais, tota denique Syria a Babylonio sultano eversa, cæsis et deletis habitatoribus Italis ». Tum subdit hanc notatu dignissimam sententiam : « Solemus quidem terrores prodigiorum, spe et mora nobis ipsi blandientes, ad alios transferre : verum apud quos malorum signum apparuerit, apud eos etiam eventum rarum fore constat ». Quæ enim Græcos ex Syriæ clade, cui nunquam auxilia submittere voluerunt, manebant mala, videmus : cum, postquam Latini inde pulsi fuere, belli Saracenici moles Græcos oppresserit. Ne vero Saraceni ob deletum in Syria Christianorum nomen superbia insolescerent, eamque victoriam sibi adscriberent, inflictas a vindice Numine brevi pœnas senserunt. Tradunt enim Aytonus [1], Marinus [2], Sanutus, aliique auctores, sultanum Babylonium in venatione a suis fuisse interemptum, illius duces mutuis dissensionibus exortis invicem cædibus grassatos, majoremque infidelium illorum partem fame periisse. Sed de iis iterum anno sequenti.

19. *De clade Syriaca litteræ Nicolai ad Philippum Gallorum regem.* — Interea concussit terrore Occidentem Orientalium clades, planctuque omnia implevit : cujus dolor præ cæteris communem Christianorum parentem confodit. Nicolaus itaque crudeli nuntio sauciatus, mox imbutas lacrymis litteras ad omnes principes Christianos scripsit, ut ipsos in Saracenos concitaret. Extant in primis ad Philippum Gallorum regem datæ [3], quibus deplorat Ptolemaidam (recentiori nomine Acconem appellatam) quadraginta quatuor dierum oppugnatione captam, omnes obvios gladio cæsos, præterea plures, dum in naves evadere nitebantur, undis absorptos, Tyrumque ex Acconis excidio tanto metu percussam, ut deditionem hosti fecerit. Tum summis precibus contendit, ut in extremo illo casu consentanea auxilia submittat :

20. « Charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Recordare, princeps inclyte, quod Christianis in partibus transmarinis acciderit, intuere et respice totius Christianitatis opprobrium. Hæreditatis Dominicæ funiculus Terra-Sancta versa est ad alienos : ad extraneos sacratissima et alia loca ejus, inter quæ civitas Acconensis venit, proh dolor! noviter in ruinam ; quam licet Romana mater Ecclesia studiose vitare studuerit, civitati eidem, ut passagii generalis adventum sufficeret exspectare, in vasis maritimis, copia bellatorum, pecuniario subsidio, subveniendo sollicite, prout suggessit exinde nuntiata necessitas et series super hoc oblatæ petitionis exegit ; nihilominus tamen civitas eadem sic prompto ipsius Ecclesiæ fulta suffragio, sic diligenter instructa post arctissimæ obsidionis instantiam, quam contra eam in gravi multitudine quadraginta et quatuor diebus Babylonicæ persecutionis pertinax continuavit instantia ; die noctuque ipsam frequentibus terribilium machinarum ictibus atterendo, renovando infestos, quasi continue sibi succedentes insultus, et ipsius etiam mœnia occultis arietando cuniculis ; heu ! ante faciem persequentium cecidit occupata et igni exposita per eosdem, Christicolis ipsam inhabitantibus pro parte maxima in gladii ore cadentibus, reliquis præter illos, qui fugæ navalis evasere præsidio, captivatis ; et Tyrensi civitate valido proinde terrore concussa, quasi e vestigio ejus est deditio subsecuta.

21. « Cum igitur hujusmodi Dei, et totius Christianitatis negotium, cuncti Catholici reges et principes orbis terræ cordi potissime gerere debeant, et vehementer affici circa illud opere, et operam impendendo sollicitam, ut votivum auctore Domino exitum sortiatur ; serenitatem regiam rogamus et hortamur attente, instanter requirimus et obsecramus in Filio Dei Patris, quatenus clara progenitorum tuorum vestigia, eorumque opera imitans pietatis, qui zelo devotionis, et fidei fervore succensi pro terra ipsa exposuerunt totaliter se et sua, ob reverentiam Jesu Christi, qui pro te se diræ mortis exposuit passioni, sic teipsum et regnum tuum, tibique subjectos ad prædictum negotium, et pro ipso disponas, ut illud tuo et aliorum regum et principum auxilio circumfultum ad optatum effectum, ad laudem Dei, et totius Christianitatis honorem feliciter perducatur.

22. « Et quia provida cunctorum consilia, qui noverunt conditionem Terræ-Sanctæ, conveniunt et fieri persuadent, ut ad terram ipsam navale, seu galearum subsidium cursu celeri dirigatur, cum per hoc eidem Terræ in tantæ necessitatis articulo possit utilius et efficacius subveniri, ac resisti conatibus et debilitari potentia inimici, quæsumus ut eidem Terræ super tam lugubri tamque miserabili statu ejus piæ mentis affectione compatiens, suisque profundis doloribus condolens, hujusmodi subsidium juxta potentiæ tuæ vires, et exigentiam necessitatis instantis ad prædictam Terram cum ea, qua fieri poterit acceleratione transmittas. Nec sit, fili, excellentiæ tuæ grave quod petimus ; sed illud tanquam princeps Catholicus, ad quem super hujusmodi Terræ-Sanctæ negotio cæterorum Christianorum regum et principum, et aliorum sub religione Christiana degentium oculi diriguntur, promptis animis, et munificentia regia exequaris, ut præter divinæ retributionis præmium tibi exinde proventurum gloriosæ laudis in sæculo sonora præconia consequaris. Dat. apud Urbemveterem X kal. Septembris, anno IV ». Tum

[1] Ayton. Hist. Orien. c. 53. — [2] Sanut. l. III. p. 13. c. 1. — [3] Lib. I. Ep. cur. LI. et Formul. Mar. Ebuli Ms. Vatic. p. 298. num. 3052.

postridie ejus diei aliis repetitis litteris [1] regem ipsum adhortatus est, ut vel crucem pro re Syriaca recuperanda indueret, vel decimam parenti crucesignato concessam restitueret. Qua de re ad Parisiensem episcopum scripsit [2], ut si Gallorum rex crucis signa in Saracenos attollere respueret, collectas e decimis pecunias a patre acceptas refunderet.

23. *De eadem re litteræ Pontificiæ ad Genuenses pro instauranda expeditione.* — Imploravit etiam Genuensium opem, quorum olim virtus in comparanda Christiano nomini Syria emicuerat, ut inimicitias cum Venetis ponerent, induciasque firmissimas contraherent : verterent arma in Saracenos, atque in ea republica leges in Concilio Lugdunensi sancitas promulgarent, ac summa religione servarent, quibus vetabatur, ne Christiani ad Saracenos arma, ligna ad conflandas naves idonea, aliave, quibus offendi Christiani possent, deferrent. Quo vero eorum animos ad hæc infringeret, funestum rerum Christianarum lapsum hisce verbis in eorum oculis defixit [3] :

« Dilectis filiis, potestati, capitaneis, consilio et communi Gianuensibus.

« Diræ amaritudinis calicem, nuper nobis de Syriæ partibus propinatum, non sine lacrymarum profluvio degustantes, in amara nimis et tristia valde prorumpere cogimur, vocesque depromere lugubres, ac vehementem, quem sentimus intrinsecus, quo durius perturbamur in intimis revelare, ac insinuare dolorem, quamvis forsitan præsentis paginæ cursum gressus celerior præcurrentis famæ prævenerit, et jam rumoris præloquentis affatibus ad notitiam vestram pervenerit, quod nostrarum lingua proloquitur litterarum. Sæpe quidem illa Orientalis plaga profundas Ecclesiæ plagas imposuit, sæpe illam poculis amaricavit absynthii, sæpe felleo cibo pavit, sauciavit vulneribus, et turbationis validæ acerrima punctura confodit. At nunc ei amarissimæ potionis haustus uberrimos intulit, nunc illam mœroris immensi ferculo copioso replevit, eamque furoris feralibus gladiis crudelissime pupugit, quin potius ad ejus usque interiora pervenit. Superfundimus itaque illato calici acrem fletum, et tam amaro potui et tam acerbo inundantem lacrymarum pluviam immiscemus. Audivimus etenim, mœstisque relatibus aperitur, quod diebus proximo jam transactis aucta quamplurimum Babylonici persecutoris immanitas, Christianum sanguinem sitientis, et in Christianitatis exterminium aspirantis, extremum suæ nefandæ potentiæ viribus, innumera videlicet multitudine armatorum machinis plurimis et aliis instrumentis bellicis congregatis, contra civitatem Acconensem in ira spirituque furoris procedens hostiliter, civitatem ipsam multo revera populo præditam, multæ nobilitatis insignitam titulis, et bonorum affluentia opulentam, quæ universis Christicolis transitum ad partes illas habentibus potissimum, et principale refugium existebat, obsedit, ipsam angustans arctius, ac eam, et non modicam fidelium copiam tunc inibi moram trahentium sic infestis et validis impugnationibus machinarum, ictibusque missilium, modisque aliis bellicis per non modici temporis spatium die noctuque insultibus violentis impetiit, cunctisque conatibus indesinenter oppressit, quod eam tandem, incolarum ipsius et cæterorum tunc ibidem præsentium viribus superatis in arcu et pharetra, furentibus gladiis comprehendit. In cujus tam sinistri, tam flebilis, tamque dolorosi eventus articulo, cum religionum Christo militantium fratres aliique armis accincti quamplurimi, viri quippe strenui athletæ Domini, et propugnatores electi, pro defensione civitatis ejusdem interius vigilantes, tolerare diutius irruentium undique ac insilientium Agarenorum terribiles impetus et aggressiones nefarias non valerent; demum post infandum fidelium multorum excidium, post captionem miserabilem plurimorum ; ut cæteros, quos in terra marique sæviens trucidabat gladius, furor devorabat hostilis, manusque inimica necabat, quousque præ magnitudine timoris attonitos, et in desperationis angustia constitutos incertis et ambiguis passibus, ut a necis eruerentur exitio, fugientes, fluctus obduxit æquoreus, silentio relinquamus ; civitatem prædictam, quod non absque amaritudine copiosa referimus, et profundis sedulisve suspiriis recensemus, ausu damnabili occuparunt, illam flammis voracibus exponentes. O nefanda rabies paganorum ! O immanis feritas ! O execrabilis et funesta sævitia, quæ in Christi pugiles, in servos Dei, et in fidei orthodoxæ cultores sic efferbuit, sic desæviit, tantæque crudelitatis horrorem, tamque nefariæ impietatis excessum dira perpetratione peregit !

24. « Dolet igitur, et amarius eadem perturbatur Ecclesia, dolet et ejulat tantis et tam acerbis vulneribus sauciata : perfunditur lacrymis vultus ejus : undique sibi gemitus et lamenta consurgunt, dum quos regeneravit in filios, feralis hostis voravit impietas, et in fidelium populos sævit immanius gladius impiorum. Quis igitur orthodoxæ fidei zelo fervens ad tantam sui Redemptoris ulciscendam injuriam non exsurgat ? Quis renatus fonte baptismatis ad tantum non excitetur Christianitatis opprobrium vindicandum , aut non stabit adversus nequitiam, et insultantem audaciam hostium crucifixi ? Profecto posset non indigne redargui, si quis fidelium, si quis Christi sanguine pretioso redemptus se ad hoc non exhiberet ultroneum, promptum non exponeret, spontaneum non offerret. Unde nos considerantes attentius, quod pro ejusdem terræ tuitione continua, sicut vestram non credimus latere notitiam, prædicta Ecclesia labores plurimos, curas innumeras, et gravia onera

[1] Lib. IV. Ep. cur. LII. — [2] Ibid. Ep. cur. LIII, LIV. — [3] Ibid. Ep. cur. LV.

pertulit expensarum, sic ut expectare sufficeret passagii generalis adventum in galeis, aliisque vasis maritimis, copia bellatorum, et etiam pecuniarum summis subveniendo sollicite, prout suggessit exinde nuntiata necessitas, et series super hoc oblatæ pluries petitionis exegit; ac eidem Terræ tam diris tamque crudelibus subactæ dispendiis, et tantorum discriminum mole pressæ, ac periculosis convulsæ turbinibus paterno compatientes affectu, et pietatis zelo sibi ex intimo condolentes, cunctos sub religione Catholicæ fidei militantes, sed vos potissime, quos ad hoc efficaciores et utiliores agnovimus ad ejusdem Terræ subsidium decrevimus excitandos, ut illa, cælestis auxilii ope confota, jugum servitutis effugiat, et de manibus recuperetur hostilibus, ac recuperata salubriter et stabiliter conservetur.

25. « Rogamus igitur universitatem vestram, et hortamur attente, confidenter requirimus, instanter petimus et obsecramus in Filio Dei Patris, quatenus infra claustra pectoris meditatione sollicita revolventes, quod Dei est quod agitur in hac parte negotium; quodque, licet illud totius Christianitatis existere dignoscatur, vos tamen et civitatem vestram, consideratis attentius quæ considerationi se offerunt, quadam specialitate contingit. Attendentes insuper, quod non solum ad salutis vestræ profectus exuberes, sed etiam ad vestrum, vestræque civitatis honorem grandem et gloriam redundabit, si ad Terram prædictam, prout tanta et tam urgens ejus necessitas exigit, promptum celeremque succursum duxeritis destinandum ad recuperandam, favente Domino, Terram ipsam congruum, juxta potentiæ vestræ vires, pro divina et Apostolicæ Sedis, ac nostra reverentia, tanquam filii benedictionis et gratiæ, Deoque devoti festinum et efficax galearum subsidium (super quo ad partes illas dirigendo celeriter cunctorum consilia, quæ conditionem ipsarum agnoscere conveniunt, idque fieri persuadent, cum per hoc eis utilius et melius subveniri valeat, ac resisti conatibus, et debilitari potentia inimici) studeatis pensato tantæ necessitatis articulo destinare, ut eidem Terræ, vestro et aliorum fidelium adjutæ præsidiis, suffragiis circumfultæ, dies votivæ recuperationis et celeris, cooperante superni regis auxilio, illucescat.

26. « Et quoniam in abundantia pacis, et tranquillitatis tempore tractantur utilius et aguntur fructuosius quæ sunt Dei, quæsumus ut mentalibus oculis erectis ad superos, et studiis directis ad bonum, inter vos invicem pacis fœdera, et specialiter cum communi Venetorum firmam pacem, firmamque concordiæ unitatem, pulso procul cujusvis discordiæ nubilo, reformetis, aut saltem treguam firmetis longo tempore duraturam. Cæterum ad subtrahendum lucra, reditus et proventus, quibus Babylonicus hostis insanus fortior redditur ad impugnationem fidelium, et retinendum Terram-Sanctam ac alia Christianorum loca, quæ nequiter occupavit, firmiter statuatis, certis gravibusque pœnis appositis, ut nullus omnino vestrorum concivium, vestrique territorii, seu districtus ad terras Soldano subjectas accedat, mercationes aliquas ferri, armorum, lignaminum, vel aliarum rerum quarumlibet deferat, sive mittat, sibique vel suis præstet auxilium, vel favorem; eos, qui secus attentare præsumpserint, per exactionem pœnarum adhibitarum efficaciter puniendo; eaque contra tales tam in generali Concilio, quam in Lugdunensi postmodum subsecuto, necnon et per nos statuta noscuntur firmiter observantes, et facientes a vestris subditis observari; et patienter feratis, ut præsumptores hujusmodi tam per Ecclesiæ, quam per aliorum galeas, aliaque vasa fidelium juxta ordinationem seu dispositionem Apostolicæ Sedis impune ac libere perturbentur offensis, et a talibus compescantur, ut per auctæ punitionis remedium eorum temeritas facilius reprimatur ».

27. Extat in Regesto Pontificio ea Constitutio[1] qua subjectæ pœnæ prævaricaturis incussæ sunt: « Qui contra hujusmodi statutum nostrum quomodolibet venire præsumpserint, præter pœnas prædictas (contentas nimirum in Diplomate alio aliquot ante annis edito), quas illos ipso facto incurrere volumus, perpetuo sint infames et intestabiles habeantur, ita quod nec testari, neque legata eis seu relicta percipere valeant. Et insuper ad successiones tam ex testamento, quam ab intestato sint prorsus et reddantur inhabiles, nec ad publica quælibet admittantur officia, sintque illis omnes actus legitimi penitus interdicti, et tanquam excommunicati hostesque Catholicæ fidei, postquam de ipsorum hujusmodi temeritate constiterit, diebus Dominicis et festivis publice nuntientur, et in fiscum bona eorum omnia devolvantur. Nulli ergo etc. Dat. apud Urbemvet. X kal. Sept., an. IV ». Pergunt superiores litteræ:

28. « Volumus insuper, ut ambassiatores vestros, viros quidem providos et discretos, ac tam super pace et treugua et aliis præmissis vestrarum conscios voluntatum, et informatos plenius ac instructos; quam super viis et modis, quibus melius et facilius terra recuperari, et recuperata conservari prædicta, ejusque hostes usque ad tempus generalis passagii valeant impugnari, ac super aliis etiam, quæ hujusmodi contingunt negotium, ad nostram præsentiam quantocius destinetis: in prædictis vos taliter habituri, quod præter amplum laudis humanæ præconium æternæ beatitudinis præmia, nostræque commendationis titulos uberes exinde non immerito consequi valeatis. Et ecce venerabilem fratrem nostrum G. archiepiscopum Regin. latorem præsentium, virum utique prudentem, circumspectum, et providum, ac nobis et fratribus nostris merito suæ multiplicis probitatis acceptum, ad vos propter hoc fiducialiter

[1] Ep. LVI.

duximus transmittendum, qui vobis super præmissis nostræ intentionis propositum plenius explicabit. Dat. apud Urbemveterem id. Aug. an. IV ».

29. *Concilia inita reparandis Syriæ rebus.* — Eadem litterarum sententia ad Venetos, quæ ad Genuenses missa [1]. Cum vero Veneti cum patriarcha Aquileiensi bellum gererent, Nicolaus ad eos conciliandos episcopum Urbevetanum misit, ut ad recuperandam Terram-Sanctam incumberent. Eam etiam Pontifex ad prompta conflanda auxilia rationem iniit, ut in singulis provinciis episcoporum Concilia celebrarentur, in quibus de parando auxilio decerneretur : quo argumento ad Mediolanensem archiepiscopum ac suffraganeos episcopos datæ litteræ [2], adjiciturque in Regesto eam litterarum seriem ad omnes alios archiepiscopos, primates, patriarchas esse missam. Quibus ea consentiunt quæ in Salisburgensi Chronico traduntur [3], jussu nimirum Pontificio Salisburgi habitum Concilium provinciale, visumque patribus fuisse, ut Templarii et Hospitalarii in religiosam unam equitum familiam redigerentur; ferebat enim fama, nunquam Acconem expugnandam fuisse, si mutuum inter eos amicitiæ fœdus coaluisset : tum ut Romanorum rex cum principibus ad ferendum Terræ-Sanctæ auxilium exciretur, idque Romano Pontifici rescriptum : sed antequam oratores ad Sedem Apostolicam accederent, Nicolaum obiisse. Quæ iisdem verbis in Eberhardi Annalibus [4] reperiuntur.

30. Cæterum non ea Salisburgensium tantum patrum sententia fuit : Nicolaus enim Calaritano archiepiscopo in Sardinia injunxit [5], ut in provinciali Concilio de Hospitalariis ac Templariis in unum Ordinem cogendis agitaret : « Cum fide dignorum pandat assertio, quin potius communis vox habeat, quod dilectos filios fratres Hospitalis S. Joannis et militiæ Templi Jerosolymitani ad unius Ordinis unitatem, seu religionis unionem auctoritate Apostolica reducamus, ut sincerius et uniformius in vinculo charitatis et pacis tendentes ad unum, efficacius possint prosequi negotium memoratum; super quorum unione hactenus etiam tempore Lugdunensis Concilii specialis mentio et collatio facta fuit, volumus et per Apostolica tibi scripta mandamus, quatenus cum suffraganeis tuis in provinciali Concilio, quod a te fieri volumus, prout tibi per alias nostras litteras injungimus, habito super hoc consilio diligenti, et exacta cum illis deliberatione secuta, nobis quod per te ac eosdem, ac suffraganeos deliberatum fuerit in hac parte plene, fideliter, seriatim, et expresse per tuas litteras, harum seriem continentes tuoque sigillo munitas, procures quantocius intimare. Dat. apud Urbemveterem VI kal. Septembris, anno IV ».

31. Cum hujusmodi conjunctio Syriæ rebus utilissima videretur, eoque argumento ad Gallorum et Anglorum reges [1], tum ad priorem [2] Venetum Hospitalariorum S. Joanis Hierosolymitani atque ad præceptorem [3] Templariorum scriptum fuit. Cum vero antea Nicolaus Encyclicis litteris fideles omnes esset adhortatus, ut sub Eduardi Anglorum regis signa, qui anno MCCXCIII S. Joannis Baptistæ natali die trajecturus erat, confluerent, accepta Acconensi clade ipsos magis ad sacræ militiæ dandum nomen incendere est conatus. Quæ litteræ [4] cum in Annalibus Eberardi ac Bullario typis cusæ sint, ac parum a superioribus discrepent, has sententias ex iis decerpere suffecerit :

« Quis absque amaritudine summa commemoret tot Christianorum castra, civitates, et alia loca solemnia destructa penitus, ad nihilumque redacta, et eorum incolas eorumdem Saracenorum immanitate peremptos, proh dolor! quis novitatis, quoniam deplorare libet potius quam narrare, solers censor et discriminum, quæ comminari videtur, discussor attentus per noctem et diem quasi torrentem lacrymas non deducat? » Secula finitimorum regnorum eversio hæc non irrita cecidisse demonstrat : « Cujus pupilla tacebit? Cujus pectoris penetrale continebit suspiria, vel in singultuum frequentiam non erumperet? » Interjectisque nonnullis de Ptolemaide quadraginta trium dierum obsidione expugnata, quamvis ingentia ad eam propugnandam auxilia submisisset Ecclesia, ac Tyro amissa subdit : « Quis igitur de cætero marcebit otio? Quis non exsurget? Quis ad recuperationem Terræ prædictæ non promptus exiliet? Quis tardabit? Quem non pudebit ingratitudinis argui, quin potius quasi de infidelitate notari, si Creatori proprio, tam benefico domino ad redemptionem Terræ illius, quam ipsa sacra Scriptura testatur omnium chariorem, qua potest promptitudine non assistat, cum etiam secundum juris humani censuram subditos suos dominis et ad tuenda quæ possident, et ad recuperanda injuste subtracta debitum fidelitatis adstringat? Quis tot fidei orthodoxæ cultoribus tam immaniter trucidatis, de tot calamitatibus captivorum, et aliis Christianitatis opprobriis non ex tota mente movebitur, non suspiret, non anxiabitur ad vindictam? Profecto, cum secundum Apostolum omnes simus unum corpus in Christo, non immerito cum illis, de quibus scriptum est : Percussisti eos et non doluerunt; insensibilitatis arguitur quisquis tantam hujus nostri corporis mutilationem, prædictorum videlicet Christicolarum non sentit excidium, et graviter non mœret. Accingimini ergo,

[1] Reg. post eamd. Ep. cur. LV. — [2] Ibid. Ep. cur. LVIII. et in Formul. Mar. Ebuli Ms. Vat. pag. 300. num. 3057. — [3] Chron. Salisb. apud Canis. antiq. lect. tom. VI. pag. 1275. — [4] Eberardi Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. I. pag. 322. — [5] Lib. IV. Ep. cur. LIX. et in Form. Mar. Ebuli Ms. Vat. p. 301. num. 3058.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ibid. Ep. cur. LX. — [3] Reg. post eamd. Ep. — [4] Ibid. Ep. cur. LXI. et in Formul. Mar. Ebuli Ms. Vat. pag. 294. num. 3043. et in Bullar. in Nicol. IV. et in Annal. Eberard. apud Canis. antiq. lect. tom. I. pag. 345.

Christifideles, et qui Christiana religione censemini, vos Christianos esse operis prosecutione monstrate. Accipite devotione, qua rex, vivificæ Crucis signum illud, in considerationis vestræ scrutinium deducentes, quod viris, quantumcumque magnificis, quantacumque dignitate præditis et virtute, ad gloriam magnam adscribitur, si eis quovis in bello dominorum insignia gerere concedatur, sub quibus contingit frequenter, non sine salutis æternæ discrimine mortis subire periculum sub cujuslibet spe remunerationis. Quanto igitur gloriosius, quanto securius Regis regum in ejus bello victoriosum gestare vexillum, salutiferam videlicet Crucem, sub qua devotione congrua puro corde suscepta, conceptum prosequentibus munditia continua propositum mori est vitæ perennis initium, transitoriæ mortis finis, retributionis inæstimabilis certitudo. Festinate itaque, festinate ad salutis vestræ properare compendium ». Et infra : « Siquidem charissimus in Christo filius noster Christianissimus princeps Eduardus Angliæ rex illustris post tractatus varios super generali suo passagio in ipsius Terræ subsidium faciendo, diversorum summorum Pontificum Romanorum temporibus habitos, novissime tanquam benedictionis filius nostris beneplacitis acquievit; et ut post Christum juxta consilium ejus eat, seipsum abnegans, ac tollens, ut eumdem sequatur Dominum, Crucem suam, terminum, festum videlicet Nativitatis B. Joannis Baptistæ, quod erit anno Domini MCCXCIII, et ei ad transfretandum personaliter, necnon ad dictum generale passagium crucesignatis et crucesignandis omnibus duximus præfigendum, humiliter acceptavit semetipsum exponere sui Redemptoris obsequiis Terræ præfatæ personaliter subveniendo disposuit, negligens natalis soli dulcedinem, prætermittens regni sui terrarumque delicias et gloriam inibi dominandi. Non igitur cunctemini amplius, prædicti gloriosi vexilli Dominici charactere insigniri mercantes felici commercio perpetuam post defunctionem corporis vix momentaneo labore quietem, ex permutatione consulta terrena pro cælestibus commutantes, transitoria pro mansuris, temporalia pro æternis ». Imposita etiam archiepiscopis, primatibus, patriarchis vocandi ad crucis signa Christiani populi provincia : qua de re litteræ ad Rhemensem archiepiscopum datæ [1] in Regesto leguntur, easque Eberardus etiam adducit ; ac tradit Salisburgensem archiepiscopum A. S. L. ipsas Henrico Ratisponensi transmisisse, munusque illi indicendæ expeditionis sacræ injunxisse. Quid porro sua sollicitudine perfecerit Nicolaus, describit Sanutus [2] submisisse viginti triremes, quibus se quindecim Cyprii adjunxerint. Imo addit Annalium Colmariensium auctor [3], illum in Terræ-Sanctæ subsidium sexaginta crucesignatorum millia submisisse, quod vero addit illis omnibus suis sumptibus stipendia suppeditasse, intelligendum videtur decimas, quarum administrandarum summus præfectus erat, in eos usus derivasse.

32. *Reges et principes Orientales et Tartarorum in Sarracenos excitat et ad fidem Catholicam hortatur Pontifex.* — Nec solum principes Occidentales in victores Sarracenos commovere nisus est ; verum etiam Orientales [1], ut Andronicum Græcorum imperatorem, atque Armeniæ, Hiberorum et Georgianorum reges, quos ad gerenda magno ardore animi pro defendendo Christiano nomine arma sacra sollicitavit. Tum etiam Argonem Tartarorum regem, cujus litteras Chagani oratoris opera acceperat, ad suscipienda [2] quamprimum Christiana sacra, crucisque vexilla in Sarracenos explicanda est adhortatus :

« Magnifico viro Argoni regi Tartarorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Præcurrentes [3] famæ relatibus, quæ litterarum et nuntiorum de more prævenit missionem, ad notitiam regiam credimus jam perductum, qualiter etiam non sine totius Christianitatis opprobrio Terra-Sancta funiculus hæreditatis Dominicæ ac sacratissimæ, et alia loca ejus ad manus devenerunt alienas, inter quæ, proh dolor ! Acconensis civitas venisse dignoscitur in ruinam ». Pluribusque in eam sententiam, deque Tyri deditione adductis, quæ iisdem verbis in litteris ad regem Francorum concepta sunt, ut Persidis vires cum Eduardo conjungat, preces adjicit : « Cum igitur ad recuperandam de manibus impii Terram ipsam ferventibus studiis intendentes, cunctos orbis terræ Catholicos reges et principes per nostras litteras excitemus, ut ob reverentiam Jesu Christi opem pro viribus impendant et operam ad hujusmodi negotium celeriter et feliciter promovendum ; et charissimus in Christo filius noster Eduardus rex Anglorum illustris, prout ad tuam notitiam forsitan jam pervenit, vivificæ Crucis assumpto signaculo in brevi, actore Domino in manu potenti transfretare intendat ; ac per universas Christianitatis provincias contra nefandissimos Sarracenos ordinaverimus facere proponi sollicite verbum crucis ; firmaque nobis credulitas suggerat, quod prætactum negotium, si tuæ potentiæ brachio fulciatur, votivum et festinum sortietur effectum ; magnitudinem tuam rogamus et hortamur attente, instanter petimus et requirimus confidenter, quatenus promptis et reverentibus animis sacrum baptisma recipiens et divinis beneplacitis te coaptans, ad recuperationem celerem dictæ Terræ, ac etiam ad suorum hostium nequitiam et superbiam conterendam tuæ potentiæ vires exerceas, prout utilius regiæ magnitudo prudentiæ viderit expedire ; ad id subditos

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXII. — [2] Sanut. l. III. p. 13. c. 1. — [3] Annal. Dominic. Colmar. an. supr.

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXVI. etc. — [2] Ibid. Ep. cur. XXXI. — [3] Reg. post Ep. cur. LXVI.

tibi populos sollicitis studiis inducendo, ut tuo et aliorum regum et principum, ac aliorum fidelium auxilio suffragante, celerius recuperatio eadem valeat provenire; tuque ab eo, qui dat gratias et præmia elargitur, condignæ retributionis impendia consequaris, et præter humanæ laudis sonora præconia tibi exinde proventura nos magnitudinem regiam non immerito commendemus. Ad hæc multæ benignitatis affectum, quem Christianis in partibus ipsis morantibus favorabiliter exhibes, uberibus gratiis prosequentes, petimus ut hujusmodi affectum regia celsitudo continuet circa illos, etc. » Matthæi et Guillelmi Minoritarum commendatione concludit, quorum monitis ut assentiatur, consulit. « Dat. apud Urbemveterem X kal. Septemb. anno IV ».

33. Certiorem quoque eum fecit, se litteras quas ad Eduardum scripserat, transmisisse. Tum maxime ipsum commendavit, filium suum Nicolaum baptismo initiari permisisse, cui Pontifex recenter Christianorum cœtu aggregato has litteras dedit [1]:

« Dilecto filio nobili viro Nicolao, nato magnifici viri Argonis regis Tartarorum illustris, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Exultat cor nostrum in Domino, a quo universorum charismatum dona manant, quod sicut fide dignis aperitur affatibus, tu supernæ claritatis radio illustratus, et cælestis gratiæ benedictione præventus, ad fontem baptismatis non sine laudum sonoro præconio promptis animis convolasti. Quod eo acceptius et gratius nostris accidit affectibus, quo te sincerius gerimus in visceribus charitatis, tuæque salutis et honoris augmentum votis ferventibus affectamus. Rogamus nobilitatem tuam et hortamur in Filio Dei Patris, quatenus circa dona et laudabilia opera et virtutes, per quæ cælorum regnum acquiritur, tanquam benedictionis filius vigilantibus et continuis studiis te exercens, Christianam fidem, cujus præcelsis insigniis te salubriter decorasti, sub mentis constantiæ et sinceræ devotionis affectu studeas observare, ut clara tuæ professionis initia observationis continuæ laudabilis commendet effectus, cæterique tuo salubri exemplo inducti, ad ejusdem assumptionem fidei propensius excitentur; tuque post vitæ præsentis curricula, quæ nullius certitudinem status habent, æternæ beatitudinis præmia, quæ suis electis reservavit Altissimus, consequaris. Cæterum tibi affectuose consulimus, et attentius suademus, quod in habitu seu vestibus vel in victu, ne inde materia dissensionis, aut scandali contra te forsitan in gente tua valeat suboriri, nullam mutationem facias; sed in eis consuetudinem illam serves, quam ante baptismi lavacrum observasti. Ut autem ipsius fidei series tibi plenius innotescat, eam tibi annotatam inferius destinamus, quæ talis est: Credimus sanctam Trinitatem, etc. » Subjicitur fidei forma, quam Romana profitetur Ecclesia superius a nobis allata [1]: « Cæterum dilectos filios fratres Guillelmum de Cherio pœnitentiarium nostrum, et Matthæum de civitate Theatina Ordinis Minorum, latores præsentium quos ad tuam præsentiam, et etiam partes tuas pro gentis tuæ salute dirigimus; pro Apostolicæ Sedis et nostra reverentia benigne recipias, et favorabiliter prosequaris, impendendo eisdem super commissis sibi negotiis, cum ab eis fueris requisitus, auxilium, consilium et favorem. Dat. apud Urbemveterem XII kal. Septemb. anno IV ».

Acceperat is Nicolai nomen in baptismalibus sacris, cum antea Carbaganda appellaretur, fueratque ad Christi cultum pellectus a matre Erockcaton pientissima femina, qua superstite Carbaganda in Christiana fide perstitit: ea vero vita functa, Sarracenorum familiaritate inquinatus a religione defecit. Hæc Aytonus [2] et Sanutus [3]. Cæterum augendæ divinæ gloriæ cupidus Pontifex, Ozolum Pisanum, apud Tartaros auctoritate florentissimum, ut ad fidem propagandam conferret studia, excitavit [4]: « Accidit, inquit, gratum et acceptum quamplurimum votis nostris quod, sicut fide dignis aperitur affectibus, te gerens laudabiliter et prudenter ad dilatandos fidei Christianæ terminos solerter intendis, ad agnitionem ipsius alios, qui nondum sunt ejus lumine illustrati, sollicite inducendo: de quo tuæ sollicitudinis studium tanto commendamus amplius, quanto magis salutem omnium affectamus. Nobilitatem itaque tuam excitandam attente duximus et hortandam, quatenus ob divinam et Apostolicæ Sedis ac nostram reverentiam circa hujusmodi salubres tuos actus et opera solerter intendas, et invigiles diligenter, ut exinde tanto acceptior et gratior reddaris Altissimo, quanto plures ab erroris invio ad veritatis semitam, et ab infidelitatis nubilo ad claritatem Catholicæ fidei revocabis, etc. Datum id. Augusti anno IV ». Collaudati [5] iisdem sententiis nonnulli proceres, Joannes nimirum e Bonestra, Xanctus prætorio Persico præfectus, Suffridinus Argonis medicus, ipsos operam pro amplificanda fide, Tartarisque ad Christum adducendis collocasse.

34. Sollicitavit [6] præterea summus Pontifex alios duos Nicolai fratres Saronem et Cassanum ad Christianam religionem fratris exemplo amplectendam hisce litteris:

« Nobili viro Cassiano, nato magnifici viri Argonis regis Tartarorum illustris, gratiam in præsenti quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Pastoralis officii commissi nobis a Domino debitum exigit, ut te ad ea, quæ tuæ salutis profectus, et honoris incrementa respiciunt, tibique in orbe terrarum laudum titulos afferunt, sollicitis

[1] Ep. cur. LXXII.

[1] Anno Christi 1267. num. 73. — [2] Ayton. Hist. Orient. c. 45. — [3] Sanut. l. III. c. 8. — [4] Ep. LXIX. — [5] Reg. post eamd. Ep. — [6] Ibid. Ep. LXVIII.

inducamus studiis, et affectuosis exhortationibus excitemus. Sane tuæ magnitudini cupimus aperiri, quod Salvator noster Dei Filius Jesus Christus de summis cœlorum ad ima mundi, ut hominem, quem plasmarat, de nexibus servitutis criperet, in quos ipsum impegerat maligna suggestio, clementi dignatione descendens, vestem nostræ mortalitatis assumpsit, ut proprii aspersione cruoris incendia perpetui cruciatus extingueret, ac suos, mortis æternæ tenebris obvolutos, vitæ perennis efficeret possessores. Qui mundum salutaribus institutis informans, tandem post sanctæ conversationis et operationis exempla, post Evangelicæ instructionis eloquia, et doctrinæ salutaris effectum diræ mortis ultro supplicium subiit, et die tertia resurrexit a mortuis gloriosus. Qui priusquam pateretur, regni cœlorum claves B. Petro Apostolorum principi, et per eum suis duxit successoribus committendas, per hoc eis tam sublimis potestatis auctoritatem impendens, ut quodcumque super terram ligatum redderent, ligatum haberetur in cœlis; et quodcumque solverent super terram, solutum existeret in eisdem. Unde nos, licet insufficientibus meritis, Christi vicarii et ejusdem Petri successores in terris, disponente Domino constituti, affectu desideramus eximio, ut fidei Christianæ cultores salutaribus actibus immorentur; ac ii quos fides eadem non agnovit, ad rectitudinis semitam auctore Domino revocentur, eamdemque sollicite servent fidem; cum ipsa sit vera fides et recta, sine cujus comitante suffragio placere Domino nemo potest: quæ reatus expurgat, salutis commoda tribuit, quæve corda mentesque purificat, et infidelitatis obscurum suæ radiis expiat claritatis.

35. « Excitamus itaque nobilitatem tuam et attentius exhortamur, sano et sincero tibi consilio suadentes, quatenus sedula meditatione recogitans, quam sit fragilis et caduca humanæ naturæ conditio, quam plena periculis, quantis exposita casibus, quam instabilis status ejus; considerans etiam quod magnifici principis Argonis regis Tartarorum illustris tui patris affectio sincera dirigitur ad Christianam fidem, prout lætantes accepimus, assumendam; quodque dilectus filius nobilis vir Nicolaus frater tuus, de sua salute sollicitus, et divinis beneplacitis se coaptans, sacrum baptisma suscepit; seduloque recogitans, quod a lege mortis mordentis omnia nullus excluditur, cum omnino quod nascitur necessario moriatur; promptus assurgas, præsto te offeras, paratus accedas ad agnitionem Christianæ fidei, ac suscipiendum baptismatis sacramentum, ad laudem divini nominis, tuæ salutis profectum et augmentum fidei supradictæ: ut lucis suæ radio illustratus te solerter exerceas ad ejus fines laudabiliter ampliandos, ut post vitæ præsentis ergastulum a porta inferi libereris, et ejus diris cruciatibus, pœnisque gravissimis evitatis, æternæ beatitudinis præmia perpetuis duratura temporibus consequaris, et extollatur gloriose in sæcula nomen tuum. Ad hoc multæ benignitatis affectum, quem Christianis in partibus ipsis morantibus favorabiliter exhibes, uberibus gratiis prosequentes, petimus ut hujusmodi affectum tua nobilitas continuet circa illos, etc. Dat. apud Urbemveterem X kal. Septemb. an. IV ». Hactenus Pontifex. Cæterum Cassanus postea, ut visuri sumus, ambitione ductus [1] a Tartaris Mahumetana peste infectis excitus adversus Baydo Christianum Persidis regem conjuravit, liberas tamen imperii habenas nactus rei Christianæ adversus Saracenos favit.

36. Eadem est litterarum [2] sententia ad Saronem fratrem illius, et Tagharzar Tartaricarum copiarum ducem datæ. Quinetiam Tartarorum reginam Anichohamini [3] religione Christiana imbutam incitavit [4], ut ad reliquos duos Argonis filios ad Christi cultum traducendos incumberet:

« Charissimæ in Christo filiæ Anichohamini reginæ Tartarorum illustri.

« Gaudemus in Domino, a quo universorum charismatum dona manant, quod tu, sicut habet fide digna relatio, Christianæ fidei radio illustrata, ipsam et intentis observas studiis, et ad ejus agnitionem ac terminos ampliandos attenta et sollicita exhibes opem et operam efficacem. Revera, charissima filia, pro (per) hujusmodi laudanda opera, et salubria studia in conspectu Regis æterni grata reddaris (redderis) et accepta, et dilatant (dilatantur) in sæculo sonora præconia famæ tuæ. Excitamus igitur in Domino magnitudinem tuam, et hortamur in Filio Dei Patris, quatenus mentis tuæ oculis erectis ad Dominum, cujus obsequiis salubriter adhæsisti, præmissa de bono in melius prosequaris, ut eo gratior, et præmiis digna majoribus occurras Domino Deo tuo, quo uberiores bonorum operum in ejus horreum manipulos introduces. Cæterum cum nobiles viros Saronem et Cassianum fratres, filios viri magnifici Argonis regis Tartarorum illustris ad assumendam fidem Catholicam per nostras exhortatorias litteras excitemus, eos ut precibus nostris animis promptis obtemperent prudenter inducere studeas, prout tibi Dominus ministrabit ». Et interjecta præconum Evangelii, Guillelmi nimirum et Matthæi Minoritarum commendatione: « Benedictionem nostram tibi tenore præsentium in tuorum remissionem dirigimus peccatorum. Dat. apud Urbemveterem id. Augusti anno IV ». Conceptæ iisdem verbis sunt hortatoriæ litteræ [5] ad Dathanaticatum reginam Tartarorum, ut fidem Christianam proferret, atque Saronem et Cassanum principes ad eam pelliceret.

37. Quod ad Guillelmum Cherium et Matthæum Theatinum Minoritas ad Tartaros missos

[1] Ayton Hist. Orient. c. 40 et 41. Sanut. l. III. p. 13 c. 8. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ibid. Ep. LXVII. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ibid.

spectat; plura in Regesto Pontificio Diplomata ad eos data extant, quibus Evangelica luce eos populos collustrare jussi sunt [1], ac pluribus prærogativis ornati [2]: commendati insuper principibus, quorum terris iter erant habituri, ut Constantiæ [3] Petri Aragonii viduæ, atque Andronico [4] Constantinopolitano et Trapezuntino imperatoribus, Armenorum regi et catholico, Bersaumæ in Oriente Episcopo, ac Persarum proceribus, ut ipsos benigne exciperent. Cæterum Argonem, ad quem evangelici præcones mittebantur, haud diu fuisse superstitem videtur; cum nulla post illius mentio a nobis reperiatur. Attulit vero illius mors ingens damnum rei Christianæ, cum expeditionem in Saracenos conjunctis sibi Georgiæ et Armeniæ regibus instrueret, ut refert Aytonus [5], qui de successore in imperio addit: « Quidam frater ejus nomine Regayto sibi successit, sed homo fuit nullius valoris ».

38. *Regem Bulgarorum a schismate revocare nititur Nicolaus.* — Ut porro convertendorum ad Christum Tartarorum sacro studio ardere Nicolaum vidimus, ita non minorem operam ad cogendos in sinum Ecclesiæ schismaticos collocavit. Georgium quidem Bulgarorum imperatorem ad amplectendam Romanæ Ecclesiæ conjunctionem provocavit [6], gravissimisque sententiis ob oculos proposuit veram illam sinceramque fidem, quam Romana teneret Ecclesia, quæ nullis erroribus infici, nullis conatibus labefactari unquam poterit, extra cujus complexum æterna salus comparari a nemine possit.

« Magnifico principi Georgio imperatori Bulgarorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Ad curam Dominici gregis, ejus dispositione vocati, qui cœlestia et terrena virtutis suæ magnitudine provide moderatur, jugi reddimur attentione solliciti, ut universi mortales sic in semitis mandatorum Domini gressus suos dirigant, quod post cursum vitæ transitoriæ felicitatis æternæ bravium assequantur. Sane ad hujusmodi bravium assequendum necesse est cuilibet, ut observet et teneat firmiter fidem Catholicam, quam tenet, profitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia mater fidei et magistra, sine qua nemo potest Deo placere, nec ad perpetuæ beatitudinis gaudia pervenire. Hæc siquidem fides charitatis est vinculum, et totius religionis sanctissimæ fundamentum. Hæc reatus expurgat, mentes purificat, tenebras infidelitatis fugat, nubem erroris eliminat, commoda salutis impendit, et æternæ vitæ præmia suis sectatoribus repromittit. Hæc, ut vera tenet religio, alibi quam in communione ipsius Ecclesiæ Romanæ, quæ disponente Jesu Christo nostræ salutis auctore, sola super omnes Ecclesias summum et præcipuum obtinet principatum, ad salutem haberi non potest: sicut in arca Noe, per quam Catholica Ecclesia designatur spiritualiter extitit figuratum, in qua cæteris pereuntibus, ii duntaxat, qui se receperant infra ipsam, salvi superinundante generali diluvio extiterunt.

« Quia vero, princeps egregie, nos, qui licet immeriti, ejus qui de supernis cœlorum sedibus ad ima mundi descendens carnem nostræ mortalitatis assumpsit, ut proprii aspersione cruoris humanum genus perpetuæ morti obnoxium a mortis nexibus misericorditer liberaret, vices in terris gerimus, illa quæ tuæ salutis augumentum respiciunt, tuumque nomen apud Deum et homines magnificant et extollunt, totis desideriis affectamus; serenitatem tuam cujus in hac parte salutem exquirimus, attente rogandam duximus, et in Jesu Christo Dei Filio salutaribus monitis exhortandam, quatenus fidem hujusmodi quam sicut præmittimus, tenet ipsa Romana Ecclesia et observat, inconcusse teneas, ipsam totis nisibus, totisque affectibus amplecti studeas, et populos imperio tuo subjectos ad tenendam eamdem salubriter dirigas et inducas. Per hæc enim te Deo reddes acceptum, tibi æternæ retributionis acquires meritum, et magnificabis multipliciter in gentibus nomen tuum. Cæterum ut fides hujusmodi et ejus forma serenitati tuæ plenius innotescant, ipsas fecimus præsentibus annotari quæ tales sunt. Credimus sanctam Trinitatem Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum etc. » Allata est jam ante a nobis ea fidei formula loco in margine annotato [1]. « Dat. apud Urbemveterem X kal. Aprilis an. IV ».

39. Ad perficiendam eam optatissimam conjunctionem archiepiscopum Bulgarorum excitavit [2], in memoriam revocans, olim coram Palæologo imperatore ad agnoscendam Romani Pontificis supremam auctoritatem sacramento se obstrinxisse.

« Nicolaus, etc. archiepiscopo Bulgarorum, gratiam in præsenti quæ perducat ad gloriam in futuro ».

« Misericors et miserator Dominus pia miseratione »; et infra nonnulla de redemptionis humani generis mysteriis præfatus addit: « Ne gregi Dominico tanti aspersione cruoris redempto cura deesset pastoris, beatum Petum Apostolorum principem, et post eum omnes ejus in perpetuum successores vicarios suos in terris constituens, eis decrevit sui gregis curam et sollicitudinem committendam. Sane cum nos, licet insufficientibus meritis, simus ipsius Dei omnipotentis vicarii, et ejusdem Apostolorum principis successores, ex debito pastoralis officii jugi sollicitudine attenti reddimur, ut universi, quos per propagationem carnis, humanæ naturæ produxit in esse, ii potis-

[1] Ep. XXXII et XLII. — [2] Ep. LXIII. — [3] Ep. LXX. — [4] Ep. LXXI. et post eamd. Ep. — [5] Ayton. Hist. Orient. c. 38. — [6] Lib. IV. Ep. cur. XXI.

[1] Anno Christi 1267. num. 75. — [2] Lib. IV. Ep. cur. XXII.

simum, quos sacri baptismatis unda consperserit, actus suos disponant in lumine veritatis, et per rectam mandatorum Domini gradientes semitam, æternæ beatitudinis gaudia consequantur». Interjectisque superioribus fidei orthodoxæ, quam Romana Ecclesia profitetur, encomiis, sine qua felicem immortalitatem assequi nemo possit, subjungit : « Quia nos ea, quæ salutis tuæ ac populi, cui præes, incrementum respiciunt, totis desideriis affectamus, fraternitatem tuam rogandam duximus et in Christi visceribus exhortandam, quatenus fidem hujusmodi, quam, sicut præmisimus, Romana tenet Ecclesia et observat, inconcusse prædices et teneas, ipsam promptis affectibus amplecti studeas, et magnificum principem Georgium imperatorem Bulgarorum illustrem, cui super hoc, salutem zelantes ipsius, nostras litteras exhortatorias destinamus ; necnon et populos tuæ ac ipsius ditioni subjectos ad fidem tenendam eamdem efficaciter dirigas et inducas. Tenet enim probabiliter nostra credulitas, quod in iis juxta Dei et nostrum beneplacitum prosequendis exhibebis te voluntarium, facilem atque promptum : cum tu (si tamen ille sis, qui tunc erat archiepiscopus Bulgarorum) olim coram quondam magnifico viro Michaele Palæologo imperatore Græcorum illustri, eo tempore Constantinopoli residente, professus fueris in palatio de Blachauria (Blacherna) coram nobis, sicut a tua excidisse memoria non credimus, oraculo vivæ vocis te papæ Romano immediate subesse ; tuncque ad hoc, ad quod te nunc inducimus, dispositus videbaris. Exhortationem igitur hujusmodi, frater charissime, quæ de charitatis radice procedit, devote suscipias, et studio efficaci adimplere procures, ut retributione justorum extrema tanto remunerari donis potioribus merearis, quanto in horreum patris familias uberiores in te ac aliis bonorum operum manipulos introduces. Cæterum ut fides et ejus forma fraternitati tuæ plenius innotescant, ipsas fecimus præsentibus annotari, quæ tales sunt : Credimus sanctam Trinitatem, etc. » ut supra.

40. Eas porro ad Bulgaros ad Ecclesiæ gremium adducendos hortatorias litteras scripsit Helenæ reginæ Serviæ precibus sollicitatus, quæ Pontifici significarat se proxima æstate cum Georgio imperatore de tanta re colloquium habituram, quam suscepto consilio diligentissime insistere hortatus est [1] :

« Charissimæ in Christo filiæ Elenæ reginæ Serviæ illustri.

« Gaudemus, filia charissima, ac Patri luminum proinde ad gratiarum assurgimus supplices actiones, quod sicut per dilectum filium Marinum archidiaconum Antibarensem tuæ celsitudinis nuntium læta mente suscepimus, tu lumine fidei Catholicæ divinitus illustrata, ipsam non solum observare devotis affectibus comprobaris ; sed alios etiam ad illius agnitionem et ejus terminos propensius dilatandos opem et operam multæ sollicitudinis studio non desinis exhibere : propter quod in conspectu Dei omnipotentis, cujus causam prosequeris, te nimirum reddis acceptam, et attollis in gentibus multipliciter nomen tuum. Sane cum dictus archidiaconus nobis ex parte tuæ celsitudinis duxerit supplicandum, ut magnifico principi Georgio imperatori Bulgarorum illustri, cum quo super reductione ipsius ad devotionem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac ad fidei Catholicæ unionem proponis habere colloquium hac æstate, nostras exhortatorias litteras scribere dignaremur ; nos hujusmodi tuæ serenitatis salubre propositum condignis laudum præconiis attollentes, eidem imperatori juxta præfatæ supplicationis oraculum ; necnon et venerabili fratri nostro.. archiepiscopo Bulgarorum, qui ut nostris ac tuis in hac parte desideriis satisfiat, potest existere plurimum fructuosus, nostras exhortatorias litteras, prout expedire vidimus, duximus dirigendas. Celsitudinem itaque tuam, filia charissima, rogamus, et in Jesu Christi visceribus paternis affectibus sincerisque mentibus exhortamur, quatenus ad eum, qui potest facere mundum de immundo, quique montes, viros videlicet eminentes de suæ dignitatis fastigio præsumentes tangit, eorum cordibus sanctæ inspirationis gratiam misericorditer infundendo, et fumigant, Deo devotionis sacrificium offerendo, erigens oculos tuæ mentis, et in ipso ponens anchoram tuæ spei, negotium hujusmodi tam laudabile, tam salubre ad Dei laudem, Catholicæ fidei exaltationem, et tui nominis honorem viriliter prosequaris, ut quanto in horreum Dominicum uberiores bonorum operum manipulos in te et aliis reportaveris, tanto a retributore bonorum omnium remunerari donis potioribus merearis. Datum apud Urbemveterem X kalend. Aprilis anno IV. »

41. *Regem et reginam Serviæ multis prosequitur officiis.* — Complexus est eamdem reginam multis Apostolicis beneficiis Nicolaus, atque una cum Stephano viro rege in Apostolicæ Sedis clientelam accepit [1] :

« Charissimo in Christo filio Stephano regi Serviæ illustri.

« Quanto devotiori studio sacrosanctam Romanam Ecclesiam revereris ; quanto propensiori affectu conjungeris ad nostra et ipsius Ecclesiæ beneplacita prosequenda, tanto circa tuum et regni tui statum prosperum in posterum conservandum libentius Apostolici favoris præsidia opponimus, tuis providendo utilitatibus et indemnitatibus præcavendo. Ut igitur nostri manum auxilii tua serenitas sibi sentiat in suis opportunitatibus favorabiliter adjutricem, personam tuam et regnum tuum cum civitatibus, castris, terris, villis et bo-

[1] Ep. cur. XX.

[1] Ep. cur. XVIII. et Greg. post eamd. Ep.

nis aliis, quæ in præsentiarum juste et rationabiliter possides, sub beati Petri nostraque protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocinio communimus ; statuentes, ut ea omnia integra permaneant et quieta, nec quisquam in iis te perturbare præsumat, aut quomodolibet molestare. Nulli ergo, etc. Dat. apud Urbemvet. id. Martii an. IV ».

42. Flagitantibus etiam eadem regina atque archiepiscopo Antibarensi, ut in urbe Sava, quæ antea bellorum injuria eversa considerat, dein fuerat instaurata, episcopalem sedem erigeret, annuit ; ac Petrum, qui ab urbis illius clericis electus fuerat, si nil aliud obstaret, consecrari jussit[1] :

« Archiepisc. Antibarensi.

« Per tuas, et etiam charissimæ in Christo filiæ nostræ Elenæ reginæ Serviæ illustris litteras nuper nobis transmissas accepimus, quod in Albaniæ partibus juxta Sclavos quædam habetur civitas, Sava nomine, et quæ jam longi temporis spatio destructioni succubuit, ejus incolis per diversa loca dispersis ; sed de novo in civitate prædicta quamplures viri Catholici de incolarum ipsorum progenie, ut dicitur, existentes, et alii etiam diversarum partium convenerunt, moramque in illa continuam contrahunt, episcopum eum instantia postulantes ; propter quod prædictæ civitatis clerici ad electionem procedentes episcopi, quemdam presbyterum Petrum nomine, virum utique Catholicum et fidelem, in suum et ejusdem civitatis elegerunt episcopum et pastorem, petendo a te, utpote metropolitano ipsorum, humiliter et instanter, ut electionem hujusmodi auctoritate tibi tradita confirmares ; sed petitioni eorum annuere noluisti, nisi prius super hoc a nobis licentiam obtineres. Quare tu, et præfata regina nobis supplicastis humiliter, ut per hoc providere de benignitate solita dignaremur.

« Nos igitur, ad augmentum Catholicæ fidei sollicitis studiis intendentes et volentes, ut expedit, salubriter et mature procedere, ac tuis et ipsius reginæ desideriis benigne annuere in hac parte ; gerentes quoque de tuæ circumspectionis industria fiduciam in Domino specialem, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si inquisita de modo electionis, eligentium studiis, et electi meritis diligentius veritate, dictam electionem canonicam, et de persona idonea inveneris celebratam, ipsam de consilio dilecti filii.. prioris Prædicatorum, et.. guardiani Minorum fratrum Ordinum de Ragusio, auctoritate nostra confirmare procures, ac eidem electo munus consecrationis impendas, faciens sibi a suis subditis obedientiam et reverentiam debitam exhiberi. Alioquin, electione prædicta rite cassata, eisdem clericis de aliqua persona Catholica, idonea, et Apostolicæ Sedis devota, quæ tanto congruat oneri et honori, hac vice auctoritate prædicta, de ipsorum tamen prioris et guardiani consilio, providere non differas in episcopum et pastorem ; contradictores etc. Dat. apud Urbemveterem III id. Junii anno IV ».

43. Insignis sane regis ac reginæ Serviæ ad servandum religionis primævum florem zelus extitit : qua enim cura Bulgaros ad Latinæ Ecclesiæ obsequium pellicere studuerunt, ea hæreseos luem, quæ in Bosnia eorum sceptris obnoxia serpebat, delere contenderent ; atque oratorum opera flagitarunt, ut fidei censores ad exscindendos hæreticos constitueret. Nec mora, Nicolaus enim egregio in Romanam Ecclesiam eorum studio est gratulatus[1] :

« Charissimo in Christo filio Stephano regi Serviæ illustri.

« Quoniam inter cætera mentis nostræ desideria illud insidet potissimum cordi nostro, ut fides Catholica, quam tenet, profitetur, et docet sacrosancta Romana Ecclesia mater universorum fidelium et magistra, votivum et Deo acceptum suscipiat, eo propitio, nostris temporibus incrementum ; grandi nimirum exultatione perfundimur, cum ad nostrum pervenire contingit auditum, quod mundi reges et principes Regis æterni, cujus negotium geritur principalius in hac parte, se beneplacitis coaptantes, ad ampliandum cultum fidei orthodoxæ magnitudini suæ colla subjiciunt, et ascendentibus ex adverso virtute induti ex alto promptæ sollicitudinis studio se opponunt. Sane cum tu, fili charissime, zelo fidei, ac devotionis accensus per dilectum filium Marinum archidiaconum Antibarensem, tuæ celsitudinis nuntium, Apostolatui nostro duxeris humiliter supplicandum, quod, cum in partibus Bosniæ tuæ ditioni subjecti sint quamplurimi hæretica pravitate infecti, qui a semita veritatis aversi per falsitatis devium damnabiliter oberrantes, in æterni Regis contemptum, animarum suarum evidens periculum, et scandalum fidelium, fidem Catholicam depravare perniciosis seu pestiferis suis assertionibus multipliciter moliuntur, aliquas personas idoneas, regionis illius idiomatis non ignaras, quorum conversatio cum salutari eorum doctrina concordans, intuentibus normam honeste vivendi tribuat, et exemplum præbeat puritatis, mittere dignaremur ad partes easdem ; ut hujusmodi erroris eliminata caligine, ministerio eorumdem habitatores illarum partium ad agnitionem veræ fidei, superni luminis irradiante gratia, salubriter reducuntur, tuum offerens consilium et auxilium ad errorem eumdem de dictis partibus radicitus exstirpandum ; nos, qui licet immeriti Jesu Christi Regis æterni humani generis redemptoris vices gerentes in terris, grandi desiderio singulorum salutem appetimus, et ad ampliandum cultum fidei Christianæ submotis quibusvis obsta-

[1] Lib. IV. Ep. CCLXXXI.

[1] Lib. IV. Ep. cur. XXIII. et reg. post eamd. Ep.

culis totis desideriis aspiramus; de hujusmodi tuo laudabili et salubri proposito intra mentis nostræ præcordia exultantes multiformiter, et Regi regum pridem ad gratiarum actiones supplices assurgentes, supplicationi hujusmodi ex fervore magnæ devotionis, et integritate fidei procedenti favorabiliter duximus annuendum, etc. » Subdit se Minoritarum Sclavoniæ supremo magistro dedisse imperia, ut duos religiosos viros ad id obeundum munus deligat, quos Apostolica instruit [1] auctoritate, ac Stephano regi commendatos esse rogat. « Dat. apud Urbemveterem X kalend. Aprilis anno IV ». Sollicitata est etiam Helena [2] regina Serviæ, ut in exscindendis in Bosnia hæresibus regia studia conjungeret, fideique censoribus studeret quibus eam provinciam imponebat.

44. *Contentio inepta Veronæ inter Minoritas et Prædicatores.* — Utebatur etiam in insectandis hæreticis Pontifex Prædicatorum opera, quos prædecessores summa utilitate Ecclesiæ in ea re adhibuerant: sed cum ambæ religiosæ familiæ conjunctis animis in hostibus fidei persequendis consentire debuissent, nonnulli ex iis livore suffusi se lacessere mutuo cœperunt, atque hæreticorum, ut queritur Pontifex [3], ludibrio exponere. Qua de re ad Veronensem episcopum, ut ipsos conciliaret, datæ litteræ [4]. Inter cæteros Thomas ex S. Dominici Instituto cum pro concione panegyrim B. Petri martyris texeret, illumque cum S. Francisco inepte (nec enim mortalium est sanctorum merita discutere) conferret, subjecerat Dei vivi signa in beato Petro martyre emicare; Dei vero mortui in S. Francisco: ob quam insulsam et absonam distinctionem accusatus apud Pontificem quasi stigmatum illius sancti detraheret dignitati, ad septennium exercendo prædicandi verbi divini munere est interdictus. Hæc vero Nicolaus ad asserendam S. Francisci gloriam testatus est [5]: « Attendimus, inquit, quod Romana Ecclesia de B. Francisco et stigmatum ejus infixione sollicita, illa in carne ipsius non superficialiter, sed in interiora per carnem et nervos et ossa in quinque partibus manuum, pedum, et lateris in certos et congruos fines ingressa, ita ut non virtute naturæ, sed miraculoso gratiæ dono, sic fieri vel esse potuerit, per testes legitime comprobatum accepit: et ut sic de stigmatibus ipsius beati Francisci teneatur, et venerabiliter observetur, irrefragabili sanctione firmavit. Ex quo ambiguum videri non potest, sacrilegii subire discrimen, quicumque negare vel improbare audeat, quod ipsa mater Ecclesia tantæ sanctimoniæ spiritu non omisso humanæ justitiæ molimine confirmavit ». Diploma [6] etiam Pontificium ad universos fideles dedit, quo Alexandri IV de veritate stigmatum S. Francisci litteras confirmavit. Sed de his religiosorum virorum controversiis satis: jam ad majores principum de Ungariæ regno certantium contentiones et pugnas derivanda est oratio.

[1] Ep. XXV. — [2] Reg. post Ep. XXIII. — [3] Lib. IV. Ep. DLXXIV. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ep. DXCVI. — [6] Ep. D.

45. *Regni Ungarici successione in discrimen adducta, occurrit Nicolaus per legatum invasores cohibens.* — Trucidato a Cumanis Ladislao, ut vidimus anno superiori, nulloque ex eo filio relicto Ungaricarum rerum funestissimus status extitit; cum hinc Cumani Tartarique regnum illud invadere niterentur, hinc Rodulphus Romanorum rex imperio obnoxium esse contenderet, illudque Alberto filio duci Austriæ jure fiduciario traderet; contra Romanus Pontifex Sedis Apostolicæ regnum vectigale esse affirmaret, Carolus II Siciliæ rex illud regnum filio suo Carolo Martello ex Ladislai sorore nato jure debitum proclamaret, id sibi denique Andreatius vindicaret. Ut porro Nicolaus in ea Ungarici regni jactatione se gesserit, intueamur. Imposuit Joanni episcopo Æsino legati Apostolici munus [1], jussitque Ungariam petere, miserum illius statum diligenter circumspicere, atque rationes et modos explorare, quibus ad pristinum florentem statum adduci posset: eoque argumento regni præsulibus, quorum dignitas sub Ladislao oppressa fuerat, scripsit [2], præcepitque ut legato opera non deessent [3].

« Venerabili fratri Joanni episcopo Æsino.

« Etsi Romana Ecclesia cunctorum mater et magistra fidelium circa salubrem regnorum totius Christianitatis statum sollicitudinis studium gesserit diligentius; a longis tamen retro temporibus circa statum regni Ungariæ prosperum et votivum se cura pervigili, et quadam solertia speciali attentam exhibuit, et exhibere non cessat; et tam per legatorum et nuntiorum missiones accommodas, prout temporum qualitas exigebat, quam alias etiam multifarie multisque modis laborare studuit, ut status ejusdem regni devotos soliti producere filios, pacificis et tranquillis successibus fulciretur, Deo gratius existeret, ac salubris haberetur et utilis incolis dicti regni: et ut fides Catholica, per quam cœlestis beatitudinis acquiritur gloria, radicibus solidis firmaretur, et stabilibus manuteneretur studiis in eodem. Unde felicis recordationis Nicolaus papa III prædecessor noster, perducto ad ejus notitiam validæ turbationis discrimine, quod in regno ipso, tempore quondam Ladislai regis Ungariæ nuper sublati de medio imminebat, et alia quæ damnatis ausibus perpetrabantur ibidem in derogationem non modicam fidei Christianæ, conculcationem Ecclesiasticæ libertatis, et oppressiones multiplices prælatorum, Ecclesiarum, et monasteriorum, et aliorum piorum locorum regni prædicti; volens tantis et tam gravibus obviare periculis, et cleri, ac baronum, et populi ejusdem regni dispendiis compatiens ex affectu; ad regnum ipsum venerabilem fratrem nostrum Firmanum episcopum, virum utique providum et discretum,

[1] Lib. III. Ep. cur. CXIII et CXXI. — [2] Reg. post eamd. Ep. CXIII. — [3] Ibid. Ep. cur. CXXIV.

virtutibus præditum, et justitiæ zelatorem cum plenæ legationis officio destinavit, ut indirecta dirigeret, errata corrigeret, et deformata prudentius reformaret, ac evelleret et destrueret vitia, plantaretque virtutes, ac juxta gratiam a Domino sibi datam hujusmodi periculis obviaret, per cujus ministerium providum, et prudentiam circumspectam multa, prout in partibus illis non habetur incognitum, ad bonum et laudabilem statum personarum Ecclesiasticarum et sæcularium dicti regni statuta et ordinata fuerunt, oculis divinæ Majestatis accepta, et ipsi regno ac ejus habitatoribus fructuosa: quorum aliqua per jam dictum regem promissa et jurata fuerunt sub obligatione sua, et etiam dicti regni.

« Sed idem rex promissione, juramento, et obligatione hujusmodi omnino contemptis, prædicta non servavit dum viveret, et se recognovit etiam non servasse, sicut ea per patentes apparent apertius litteras, quæ in archivio Sedis Apostolicæ conservantur. Propter quod in eodem regno turbationes multiplices, dissensiones et scandala gravia contigerunt; et adhuc status ejus fluctuat et vacillat. Cum autem nos tam periculoso ipsius regni statui, more pii patris compatientes ab intimis, te ad præfatum regnum fiducialiter destinemus, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandantes, quatenus ad partes illas te personaliter conferens, de statu ipsius regni ac ejus circumstantiis et conditionibus universis, et qualiter in melius dirigi, et salubrius valeat gubernari, fideliter, plene ac sollicite informes; et nos, quibus regni prædicti, utpote ad Romanam pertinentis Ecclesiam, cura peculiaris incumbit, per te de statu, conditionibus et circumstantiis supradictis certificati, tandem plenius et instructi circa præfatum regnum et statum illius possimus ad laudem Dei, et quietem fidelium utilius et efficacius providere. Dat. apud Urbemveterem IV non. Januarii anno III ».

46. Cum vero Ladislaus non levi infamiæ nota inustus fuisset, atque etiam abjuratæ Christianæ fidei ob inita fœdera cum Tartaris cæterisque infidelibus, quorum familiaritate et sceleribus se inquinarat, nec ab Honorio monitus mores nefarios exuere sategerat, suspicione laboraret; Nicolaus legato suo partes injunxit[1], ut inquireret, num eo tempore, quo interemptus fuerat Ladislaus, ad fidem Catholicam se convertisset, ac Sedem Apostolicam totius rei faceret certiorem :

« Venerabili fratri Joanni episcopo Æsino.

« Dudum fide dignis relatibus ad Apostolicæ Sedis perducto notitiam, quod quondam Latizlaus rex Ungariæ nuper, ut dicitur, sublatus de medio, vesanis adhærens consiliis, et a Catholicæ fidei recta semita gressibus ruinosis exorbitans, et in devium delapsus erroris, suæ salutis consideratione postposita, se in divinæ majestatis contemptum, et totius Christianitatis opprobrium cum Tartaris, Saracenis, Neugeriis, et paganis, conversationis damnatæ commercio confœderationem duxerat ineundam, nefaria vivendi specialiter cum eisdem Neugeriis norma sumpta, reddendo se proinde Redemptori omnium, et hominibus odiosum; felicis recordationis Honorius papa IV prædecessor noster præfatum regem ad vitæ laudabilis studia, et salubris conversationis effectum revocare desiderans, sibi paternas et affectione plenas suas litteras destinavit, eum ad hoc per se, ac alios etiam salutaribus monitis, et attentis exhortationibus inducendo, ut a Tartarorum et aliorum prædictorum damnatis erroribus penitus resiliret. At idem rex, utpote in sensum reprobum deditus, per abrupta indevotionis oberrans, et ad inobedientiæ detestandæ duritiam se convertens, hujusmodi monitis et exhortationibus, quas pii patris producebat affectus, parere humiliter, prout nobis clamoris validi pridem revelavit assertio, non curavit.

« Cum autem de ipsius regni et incolarum ejus statu sollicite cogitantes, te ad præfatum regnum fiducialiter destinemus, volumus et per Apostolica scripta tibi districte præcipiendo mandamus, quatenus solerter attendens, et diligenter considerans, quod Apostolica Sedes hujusmodi negotium ex certis considerationibus specialiter cordi gerit, cum te ad partes illas pervenire contigerit, per te, vel per alium, seu alios, de quibus expedire putaveris, solerter indagare procures, et inquirere diligenter, utrum præfatus rex, dum adhuc viveret, ad cor reversus, mortis suæ tempore fidem teneret Catholicam et servaret, dimissis erroribus, et sectis infidelium abnegatis, ad quos, seu quarum observantiam dicebatur, dum viveret, transitum habuisse.

« Procures etiam certitudinem habere plenariam, utrum rex ipse decesserit tanquam Catholicus Christianus, non hæreticus, nec schismaticus, neque a fide exorbitans supradicta. Studeas quoque diligenter inquirere quod super iis sciunt, credunt et tenent prælati et religiosi, magnates et clerus, ac populus dicti regni, de quibus et prout videris expedire : et tam de eo, quod super præmissis et eorum singulis tam de fama quam de veritate contigerit inveniri, quam quod etiam de prædictis in regno tenetur eodem a prælatis et religiosis eisdem, sic te plene, seriatim, distincte ac lucide studeas informare, ut per tuum processum plenariam habere possimus certitudinem præmissorum. Dat. apud Urbemveterem IV non. Januarii anno III ». Mœrentem etiam ex viri morte Ungariæ reginam Apostolicis litteris demulcere, atque ad constantiam excitare est conatus [1] : tum etiam legatum patrocinium illius suscipere jussit [2].

47. Ad comprimendas vero in Ungaria de

[1] Ep. cur. CXIV.

[1] Ep. cur. CXVIII. — [2] Ep. cur. CXVII.

sceptri successione seditiones, coercendosque Germanos principes, Rodulphum nimirum regem ejusque filium Albertum Austriæ ducem, qui Ungariam affectabant, legato provinciam demandavit [1], ut Apostolicæ Sedis nomine iis denuntiaret Ungariam Ecclesiæ Romanæ fiduciariam esse, vetaretque in eam aliquid illos moliri : idque aliis litteris legato inculcavit [2] : ni parerent, incussis censuris potentiorum etiam principum implorata ope temerarios conatus repressuram : quam rem etiam archiepiscopis et episcopis, ut Romanæ Ecclesiæ jura tuerentur, indicere jussit [3].

« Venerabili fratri Joanni episcopo Æsino.

« Nuper [4] ad nostrum pervenit auditum, quod cum quondam Latizlaus rex Ungariæ rebus sit humanis exemptus, turbationes, pericula et scandala gravia in regno Ungariæ sunt exorta, diversis aspirantibus ad solium dicti regni. Cum itaque regnum ipsum ad Apostolicam Sedem multipliciter pertinere noscatur, te ad partes illas pro certis inibi exequendis negotiis fiducialiter destinamus, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandantes, quatenus cum ad partes illas te contigerit pervenire, coram charissimo in Christo filio nostro Rodulpho rege Romanorum illustri, et dilecto filio nobili viro.. duce Austriæ, insimul vel disjunctim, per te, per alium, seu alios ex parte nostra expresse manifesteque denunties, prædictum regnum ad nos et Romanam Ecclesiam ex causa multiplici pertinere ; aperte et publice nostro et ipsius Ecclesiæ nomine protestando, ut nullus cujuscumque sit præeminentiæ, dignitatis, conditionis, aut status, jura quælibet in eodem regno ad nos et Ecclesiam ipsam spectantia quomodolibet invadere, occupare, vel usurpare præsumat ; aut in nostrum et ejusdem Ecclesiæ præjudicium et gravamen aliquid attentare. Alioquin contra præsumptores hujusmodi, prout qualitas facti suaserit, et expedire viderimus, procedemus. Dat. apud Urbemvet. IV non. Januarii anno III ».

48. At Rodulphus jam spe Ungariam invaserat, ac tanquam ex Cæsarum aula illud regnum penderet, Albertum filium illius regem imperii fiduciarium crearat, quem Nicolaus ob violata in ea re Ecclesiæ Romanæ jura perstrinxit [5], cœptisque absistere jussit.

« Nicolaus, etc. charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri.

« Licet, fili charissime, intentionis nostræ non sit juri, si quod tibi in regno ipso competit, derogare ; nolumus tamen ignorare celsitudinem regiam, quod regnum ad Romanam Ecclesiam matrem tuam ab antiquo etiam dignoscitur pertinere ; propter quod circa illud aciem sollicitæ considerationis extendimus, et de statu ejus sollicite cogitamus : ideoque regalem magnificentiam rogandam attente duximus et hortandam, quatenus pro divina, et Apostolicæ Sedis, ac nostra reverentia, jura quælibet ad nos et eamdem Ecclesiam in regno memorato spectantia, per te vel per alium, seu alios non invadas, aut occupes, vel usurpes, sive aliquid facias in nostrum et ipsius Ecclesiæ præjudicium vel gravamen, quæ potius manutenere sollicite ac illibata et integra plenis favoribus servare te convenit, utpote specialem advocatum ejusdem Ecclesiæ, ac præcipuum defensorem. Sic ergo super hoc precibus nostris obtemperes, sic nostræ instantiæ acquiescas, ut devotionem regiam, quæ semper erga præfatam Ecclesiam claruisse conspicitur, uberibus in Domino laudibus attollamus. Dat. apud Urbemveterem II kal. Februarii anno III ».

49. Conceptæ sunt iisdem sententiis litteræ ad Albertum Austriæ ducem [1]. Ad infringendas vero magis principum injuria Ungaricum diadema affectantium cupiditates, in litteris ad archiepiscopum Strigoniensem datis [2], ubi ipsum paterne increpuit, in solito Romanam erga Sedem studio ac publicæ utilitatis curandæ ardore videri tepuisse, dum qui vivo Ladislao de invectis regno scandalis et improbis consuetudinibus Apostolicam Sedem, ut mederetur, admonebat, qua ex re summam ab ea gratiam inibat ; nunc sublato rege, cum pluribus tumultibus fluctuet Ungaria, nullas litteras miserit, neque de regis morte, num in fide Christiana obierit, quive regno sint successuri, an bellum ingruat, sintne gentiles in Ungariam grassaturi, aliaque scitu necessaria ad avertenda imminentia mala nondum significarit. Tum subjungit : « Cum autem præfatum regnum ad Romanam Ecclesiam ab antiquo etiam pertinere noscatur, et per dictum regem sub obligatione sua et regni sui tempore, quo venerabilis frater noster Firmanus episcopus in ipso legationis officio fungebatur, nonnulla promissa et jurata fuisse, quæ postmodum non servavit ; volumus, tibique præcipimus, ut ad personarum Ecclesiasticarum et sæcularium regni prælibati notitiam, quantæcumque seu cujuscumque præeminentiæ, conditionis aut status extiterint, ad illarum maxime, quæ sibi dicunt jus aliquid competere quomodolibet in regno præfato, perducere studeas, regnum ipsum, ab antiquo etiam, ad Romanam Ecclesiam pertinere, sibique fore, prout præmittitur, obligatum ut hæc illæsa et integra eidem Ecclesiæ in posterum conserventur ; et ne quivis illa quomodolibet invadere, occupare, vel usurpare præsumerent in nostrum, vel ejusdem Ecclesiæ præjudicium et gravamen aliquod attentare. Volumus autem, quod ea, quæ in hac parte feceris, nobis per tuas litteras plene et seriose ac fideliter studeas intimare : ac nihilominus super denuntiationem et potestatem hujusmodi confici facias duo publica similia Instrumenta quorum unum tibi retineas, et reliquum per fidelem nuntium nobis mittas. Dat. apud Urbem-

[1] Ep. cur. CXV. — [2] Ep. cur. CXX. — [3] Ep. cur. CXVI. — [4] Ead. Ep. CXV. — [5] Ep. cur. CXVIII.

[1] Ep. cur. CXIX. — [2] Ep. cur. CXXII.

veterem II kal. Februarii anno III ». Ut vero a Bonifacio VIII Ungaricum sceptrum Carolo Siciliæ regis nepoti adversus æmulos adjudicatum sit, dicemus inferius.

50. Inter hæc Rodulphus Romanorum rex anno regni decimo septimo e vivis discessit. Imperialem utique dignitatem, quæ Pontificum Romanorum manibus confertur, adeptus non est, ut enim Joannes Villanus notat [1], firmandæ in Germania potentiæ suæ intentus, res Italicas sprevit, quam quidem adeo egregie stabilivit, ut suis Austriam ac Sueviæ partem hæreditariam pepererit, illique Ungariam, ut vidimus, adjungere meditaretur. Cæterum hoc ipsum anno obiisse, Bernardus [2], Ptolemæus Lucensis [3], Siffridus [4], auctor Hist. de Langraviis [5], Stero [6], Eberhardus [7], Joannes Villanus [8], S. Antoninus [9], Albertus Argentinensis, aliique consentiunt; quibus suum card. Baronius calculum in Mss. Notis adjicit his verbis [10]: « Anno Christi MCCXCI, Rodulphus imp. obiit pridie kalend. Octobris. Interregnum menses tres ».

51. Huic regio funeri alterum regium funus Alfonsi Aragonii conjungendum videtur (1), quem dum ad conciliandam sibi Ecclesiæ gratiam incumbebat, obiisse Nicolaus papa testatur [11] : cujus etiam mortem hoc anno Surita [12], Mariana [13] aliique collocant, ac Pontificis dicta illustrant : ait enim ineunte Februario a cardinalibus, quos Nicolaus in Galliam legarat (ii Gerardus Parmensis episcopus Sabinensis, et Benedictus Cajetanus diaconus card. erant) inter Galliæ et Aragoniæ reges præsentibus Carolo II Siculo atque utriusque oratoribus fœdus percussum, dictasque has pacis leges : veniam commissorum a Pontifice Alfonsus supplex posceret, vectigalisque nomine, uti proavus pactus erat, triginta auri uncias Ecclesiæ Romanæ penderet. In Syriam belli sacri causa cum exercitu navigaret : et quidem quod ad hoc spectat, Annales Colmariensium [14] tradunt Nicolaum ardentissime ursisse ipsum, ut crucem indueret, atque ob id omnium Aragoniæ Ecclesiarum decimas ad triennium concessisse : verum eam pactionem Surita [15] prætermittit. Jussus quoque matrem fratremque ad restituendam Siciliam hortari, armis cogere Aragonios proceres ac milites severo edicto ex ea revocare, atque obsides Carolo II reddere. His conditionibus adjectum, ut Carolus Valesius concesso in Aragoniam a Pontifice jure actioneque decederet, cui ad reponendam gratiam Carolus filiam Clementiam, Andium et Cœnomanorum comitatuum attributa dote, uxorem pactus est [1] : Pontifex vero Aragonium in gratiam reciperet, atque incussas regno censuras dissolveret. Exclusi eo fœdere rebelles Siculi, adeo ut Carolus brevi recuperandæ Siciliæ spe efferretur. Sed dum hæc in opus perducere parabat Alfonsus, importuno tempore mors eum oppressit. Tum sane proditos se ab eo querebantur Siculi, ac nil propius aberat, quam ut ab Aragoniis destituti, quorum auxilii spe rebellionem moverant, imo a quibus, ut in Martino vidimus, fuerant concitati ; totque cincti hostibus, Jacobo cæterisque Aragoniis ejectis, sibi consulerent. Urgebat ad id ipsos etiam Pontifex, jactoque anathemate ni Jacobum pellerent, sacram in eos militiam indicebat.

52. *Bellum Siculum recrudescit, in quo insurgit Pontifex pro Carolo II rege.* — Consenuit mora illud bellum, sublatoque Alfonso Aragonio, Siculi belli mala, quæ sopienda sperabantur, recruduere : Jacobus enim Siciliæ occupator, fratris successione auctus ac tumidus magis quam antea Ecclesiæ formidandus apparuit. Ad cujus elidendos conatus, Pontifex, ut occupatum ab Alfonso Balearium regnum, quo Jacobus rex principis Jacobi patruus ob Pontificis et Gallorum partes adversus Petrum fratrem secutas depulsus fuerat, a Jacobi Aragonii tyrannide eriperetur, Majoricanum episcopum, atque alios præsules litteris [2] hortatus est, ut ad veteris regis legitimi fidem redirent, ac nulla ratione alteri Jacobo tyranno Siculo sacramento se obstringerent, sed potius ad arcendos ejus impetus strenue se compararent : « Universitatem, inquit, vestram monemus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta sub spiritualibus et temporalibus pœnis, singulariter et generaliter juxta nostrum arbitrium inferendis, districte præcipiendo mandantes, quatenus mentes vestras et oculos ad Deum et Ecclesiam devotis spiritibus erigentes ; et attendentes provide, quod fermentum pravæ commixtionis regnorum et populi concordiam in dispen-

[1] Joan. Vill. l. VII. c. 145. — [2] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [3] Ptol. Luc. in Annal. — [4] Siff. Epit. l. II. — [5] Hist. de Langr. — [6] Stero in Annal. — [7] Eberhar. in Annal. — [8] Jo. Vill. ubi sup. — [9] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 6. § 10. — [10] Baron. in schedis. — [11] Lib. IV. Ep. cur. XLI. — [12] Surit. l. IV. Annal. c. 122. et indic. l. II. — [13] Marian. l. IV. c. 14. Summont. in Hist. l. III. — [14] Annal. Dominic. Colmar. — [15] Surit. ind. l. II.

[1] Surit. l. IV. Annal. c. 121. — [2] Eod. l. IV. Ep. cur. XLI.

(1) Si annalista mensem et diem singulorum principum emortualem diligentius adnotasset ; historiam obitus Jacobi funeri Rodulphi imperatoris utique præposuisset. Jacobus enim decessit die XVIII Junii, ut præter auctores Hispanicos, quos Spondanus consuluit, testatur auctor horum temporum æqualis Bartholomæus a Neocastro Hist. Sicul. cap. 115.

Sed de mense et die, quo Rodulphus Romanorum imperatorum decessit, apud Historicos etiam coævos intercessit discrimen ; quamquam enim Albertus Argentinensis vetus auctor ex Epitaphio sepulchrali ejusdem Rodulphi deducit obiisse pridie kal. Octobris ; non desunt tamen veteres scriptores qui diem XV Julii assignent, Inter quos Stero aliique Germani scriptores his temporibus haud remoti. Martinus minorita, cujus historiam ad annum usque MCCCXLVI deductam Eccardus inter historicos medii ævi tom. II vulgavit, ad hunc annum MCCXCI scribit : « Idib. Julii rex Rodolphus obiit ». Inter has ambages quæ tenenda sit sententia non satis exploratum mihi est, cum præsertim Epitaphii, quod Albertus Argentinensis allegat, fides apud chronologos sublesta sit, ut Pagius non semel in sua ad Annales Baronii Critica adnotat.

MANSI.

dia dissensionis evertit, pacem turbat, fidem inficit, famæ decorem obnubilat, damna rerum, animarum pericula, et excidia personarum inducit; prædictum Jacobum, vel alium pro ipso, vel ejus nomine ad regnum Majoricarum, seu insulas adjacentes eidem, aut aliquam eorum partem, sicut nostram, et ipsius Ecclesiæ benedictionem, et gratiam affectatis, et nostri turbationem animi cupitis evitare; nec irritari vultis contra Deum et prædictam Ecclesiam nexibus offensarum, pro rege vel domino non recipiatis ullatenus, nec alias etiam admittatis; neque sibi, vel alii pro ipso homagium, fidelitatem vel obedientiam aliquam faciatis; quinimo ad devotionem et fidelitatem vestri domini naturalis charissimi in Christo filii nostri Jacobi regis Majoricarum illustris prudenter redire, sibique intendere, ut tenemini, et parere curetis; ita quod inter vos et eum gratia reconciliationis adveniat, vosque gratiosum et propitium vobis habeatis eumdem.

« Sic itaque nostris studeatis parere monitis et obedire præceptis, quod exinde vobis et singulis, ac prædictis regno et insulis apud Deum et prælibatam Ecclesiam commendationis et commodi proveniat incrementum; nosque devotionis vestræ promptitudinem condignis gratiarum actionibus merito prosequamur. Dat. apud Urbemveterem V id. Augusti anno IV ». Balearium porro episcopus cui hæ missæ litteræ, Pontius erat, ob fidei erga Romanum Pontificem constantiam insignis, qui olim ab Alfonso ob promulgatum in Petrum anathema sua sede depulsus erat, cui Nicolaus plura privilegia contulit [1].

53. Ut porro Balearibus vetuerat Nicolaus, ne Jacobum exciperent, ita nervos omnes contendit, ut amittendæ fraternæ successionis metu a Sicilia avelleret: archiepiscopis enim, episcopis, abbatibus, cæterisque Ecclesiastici Ordinis [2] Aragoniis, Valentinis, et Catalanis, ac pluribus aliis [3], incussis gravissimis pœnis prohibuit, ne Jacobum regem admitterent. Simillimaque imperia Jacobo adjecto pœnarum terrore imposuit, ne quamdiu censuris sententiisque præteritis esset irretitus, Aragoniæ, Valentiæ, Barcinonis, et Cataloniæ possessionem inire pertentarent, eumque hisce litteris ad resipiscentiam est adhortatus [4]:

« Jacobo filio quondam (Petri) olim regis Aragonum, spiritum consilii sanioris.

« Seriosæ repetitionis ad præsens non expedit oraculis aperire, cum sit longe lateque diffusum, et in singulorum quasi notitiam jam deductum, qualiter quondam Petrus olim rex Aragonum, pater tuus, factus Ecclesiæ Romanæ ac claræ memoriæ Caroli Siciliæ regis et hæredum suorum hostis publicus et persecutor hostilis, contra dictam Ecclesiam et ipsum regem regnum Siciliæ ab Ecclesia prædicta tenentem ejusque de illo vassallum notorios et detestabiles commisit excessus, insulam Siciliæ, terram peculiarem ipsius Ecclesiæ, temerariis ausibus occupando; et postmodum ipso Petro sublato de medio, tu inimici humani generis, pacis æmuli seductione deductus, et paterni vitii imitator, immediate insulam invasisti eamdem, ac deinde in regem Siciliæ te coronari, vel potius execrari procurans, ac te faciens regem Siciliæ nominari, prædictam insulam detinuisti, et detines contra prohibitionem ejusdem Ecclesiæ nequiter occupatam, et gravibus contra Deum, et dictam Ecclesiam, ac charissimum in Christo filium nostrum Carolum ipsius Siciliæ regem illustrem, prædicti quondam Caroli regis filium et ipsius in præfato regno Siciliæ successorem, longo tempore continuatis excessibus, etiam ad alia loca dicti regni occupatrices manus extendere conatus es hactenus, et quotidie damnabili temeritate præsumis. Propter quod dicta Ecclesia dudum contra dictum Petrum et te, ac ipsius et tuos in hac parte fautores diversos processus fecisse dignoscitur, et sententias protulisse, quos præsenti serie aliter non duximus repetendos.

54. « Verum quia, sicut nuper accepimus, quondam Alfonsus de Aragonia frater tuus, qui per consilia saniora procedens ad Deum et eamdem Ecclesiam reconciliationis suæ remedia procurabat, solemnibus nuntiis super hoc ad eamdem Ecclesiam destinatis, diem clausit extremum, nos experiri volentes, utrum tu in tantis excessibus ac sententiarum laqueis, quibus nosceris involutus, (hoc enim anno in ipsum vibratas antea censuras festis Cœnæ [1] et Ascensionis [2] Dominicæ, tùm Dedicationis Basilicæ Principis Apostolorum renovavit), in morte obdormiens, possis per Apostolicæ benignitatis studium excitari, te præsentium tenore monemus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus tanti erroris invio derelicto, ad viam rediens veritatis, ne dissimules, sed diligenter advertas tam graves tamque perniciosos excessus, quibus morbum tuum non sentire videris, nec futura pericula pertimescis; quodque nonnulli reges et principes, qui olim ipsius fuerunt persecutores Ecclesiæ, non absque confusionis improperio decesserunt, meritorum suorum stipendia recepturi. Alia quoque quamplura, quæ consideranda in hac parte noscuntur, diligenter attendens, et a præmissis excessibus, tuisque erroribus resipiscens, infra quatuor mensium spatium a præsentatione præsentium tibi facta, quod tibi pro peremptorio termino assignamus, redeas ad Ecclesiæ memoratæ mandata, et præfatam Siciliæ insulam, aliaque terras et loca dicti regni detenta per te, regnumque ipsum Ecclesiæ prælibatæ, dictoque regi absolute, ac libere et in pace dimittas; et prædictis Ecclesiæ ac regi, cæterisque per te, vel occasione tui, ratione dicti regni passis damna et

[1] Lib. IV. Ep. CXLI I, CXLIV. — [2] Ibid. Ep. cur. L. — [3] Ep. LI. — [4] Ep. cur. XLVIII.

[1] Ep. cur. XIV. — [2] Ep. cur. XXXIII.

injurias, plenam et debitam satisfactionem impendas, talia, vel similia contra eos nullo unquam tempore præsumpturus : tibi nihilominus districtius inhibentes, ne tot involutus processibus, et ligatus sententiis de quorumlibet regnorum, seu terrarum administratione sive regimine, præsertim Aragoniæ, Valentiæque regnorum, comitatus Barcinoniæ, et universæ Cataloniæ, vel alicujus partis eorum, ac omnium et singulorum, quibus prædictus pater tuus per sæpedictam Ecclesiam sententialiter est privatus, te aliquatenus intromittas. Quibus si prudenter attenditur, ex dicti patris tui tuisve demeritis indignus es redditus vel reddendus, ac privatus vel Ecclesiæ supradictæ auctoritate privandus : et nihilominus tibi aperte prædicimus, quod te in incepta rebellione et contumacia persistente ad privationem seu denuntiationem privationis hujusmodi, et alias contra te spiritualiter et temporaliter procedemus, prout viderimus expedire. Prætextu autem dilationis, et termini præfixionis hujusmodi, quæ potius ex gratia seu misericordia, quam ex juris necessitate procedunt, processibus dudum contra te habitis, vel alias occasione tui nolumus in aliquo derogari, neque differre, vel etiam abstinere proponimus. Quinetiam, ipsa dilatione ac termini præfixione pendentibus, tam ex præteritis tuis et illorum contumaciis et excessibus et offensis, quam ex futuris, si quas te vel illos committere fortasse contigerit, contra te ac ipsos spiritualiter et temporaliter, prout et quando videbimus fore expediens, procedamus.

55. « Cæterum ut nulla tibi excusationis materia relinquatur, ecce dilectum filium magistrum Guillelmum de Mandato notarium nostrum (extant ad eum in Regesto datæ plures litteræ [1], quibus ea provincia ipsi demandata est), virum utique providum et discretum, de cujus industria et circumspectione confidimus, ad te ac prædicta Aragoniæ et Valentiæ regna, comitatum Barcinonæ, ac universam Cataloniam, et etiam loca vicina et circumpositas regiones providimus destinandum, ut super præmissis te hortetur attentius, instantius excitet, ac ea tibi vivæ vocis oraculo seriosius exprimat, et alias super eis nostrum beneplacitum exequatur. Dat. apud Urbemveterem kal. Augusti anno IV ». Parum valuere Pontificia monita : accurrens enim Jacobus in Aragoniam, Cæsaraugustæ, ut scribunt Surita [2], Mariana [3] et alii, regias infulas suscepit.

56. Attollere in eum signa moliebatur Philippus Francorum rex, ac fratrem Carolum Valesium, qui ad Caroli et Alfonsi regum gratiam Aragonici regni jure et actione abscesserat, eo exstincto, pristina jura repetentem Aragoniæ regem imponere meditabatur ; missisque ad Nicolaum oratoribus, flagitavit, ut sacram militiam adversus Aragonios indiceret, ac decimas sexennales in sacri belli sumptus conferret. At Pontifex, qui Jacobum ad Ecclesiæ obsequium pellicere nitebatur, et ad declinanda bellorum mala rem æquitate potius quam ferro componere studebat, atque ob amissam recenter Syriam difficile bellum, quo aliud Asiaticum disturbaretur, non suscipiendum ratus, Philippi regis petita in aliud tempus extraxit [1], utque rem æqui acciperet, facti rationem his litteris exposuit :

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Venerabilis frater noster P. episcopus, tunc electus Carcassonensis, et dilecti filii magister Joannes de Foresta clericus, ac Ægidius de Compendio laicus serenitatis regiæ nuntii, quos mittentis et suæ probitatis obtentu benigne recepimus, prudenter ea, pro quibus asseruere se missos, in nostra et fratrum nostrorum præsentia exponentes, ex parte regalis celsitudinis inter cætera petierunt, ut ad negotium Aragoniæ prosequendum tibi per sex annos concederemus decimam omnium Ecclesiasticorum redituum regni tui, et faceremus contra illos de Aragonia crucem in omnibus ejusdem regni partibus prædicari. Sane, fili charissime, licet antiquam tui generis continuatamque diutius, et per te, Deo auctore, continuandam sollicite ad Romanam Ecclesiam, et Ecclesiasticam libertatem, devotionem et affectionem dignis laudibus attollendam memori memoria recensentes, non indigne ad singularem erga tuam personam et regni ejusdem statum prosperum moveamur affectum ; non immerito ad efficaciter promovenda tua et tuorum commoda, exaudiendaque desideria excitemus ; quia tamen non semper ratio cum affectione concurrit, diligenti super dictis petitionibus cum eisdem fratribus deliberatione præhabita, exauditionem ipsarum consideravimus ex causis variis differendam. Infaustis siquidem rumoribus ad Sedem Apostolicam de civitatis Acconensis captione perlatis, nos et iidem fratres de statu miserabili Terræ - Sanctæ totius, totaliter expositæ manibus impiorum, profundi et immensi tacti doloris aculeis, quem ex hoc opprobrii nominis Christiani profunditas, et dispendii Christianitatis subministrat immensitas; inter cætera quæ ad reparationem tantæ ruinæ cum anxietate multimoda providimus exequenda, considerantes reparationem ipsam omnes contingere fidei Christianæ cultores, et præcipue reges et principes, prælatos, cæterosque magnates, ipsos super viis et modis, per quos reparatio eadem tam necessaria, tam Christianitati toti votiva provenire celerius et efficacius, Deo auspice valeat, duximus consulendos, tibi et aliis regibus et principibus, prælatis, cæterisque magnatibus, nostris super hoc, prout expedire vidimus, litteris destinatis.

[1] Ep. cur. XLVII, XLIX, L, LI — [2] Surit. indic. l. II. hoc an. et l. IV. Annal. c. 123. — [3] Marian. l. XIV, c. 15.

[1] Eod. l. IV. Ep. cur. LXXXIII.

Per diversas etiam mundi partes in ejusdem Terræ-Sanctæ subsidium proponi mandavimus verbum crucis.

« Decet itaque proculdubio, decet et expedit super consultatione prædicta expectare responsum, ne ipsa pendente, petitionibus supradictis ad gratiam exauditionis admissis, consultis dandi consilii videremur adimere libertatem; dum per exauditionem ipsarum certum de subveniendo Terræ prædictæ propositum ad aliud tam grande convertendo negotium, præsumeremur forsan avertere ab incepto, et crucis prædicatio adversus alios indicenda, tam charissimi in Christo filii nostri Eduardi Angliæ regis illustris, quam aliorum, qui ejusdem crucis vexillum ad subveniendum Terræ præfatæ necessitatibus receperunt, certo ad transfretandum termino acceptato, non solum debilitaret animos, et in acceleranda suscepta subventione remissiores efficeret; sed et ipsam forsitan totaliter impediret, non absque gravi totius Christianitatis scandalo, quæ ad illam affectibus intensis afficitur, ad illam anxia intentione suspirat.

57. « Differendam insuper dictarum petitionum exauditionem illud etiam persuasit, quia sicut ad excellentiæ regalis notitiam jam forte pervenit, dilectum filium magistrum Guillelmum, dictum Mandagotum, notarium nostrum ad Jacobum natum quondam Petri olim regis Aragonum destinavimus, per ipsum notarium monentes eumdem, eique mandantes, ut ad mandata Ecclesiæ, præcise rediens, a solita perversitate desistat : et ideo ejusdem notarii reditum, quem speramus proximum, absque innovatione aliqua credidimus expectandum. Concessioni quoque petitæ decimæ non mediocriter refragatur Ecclesiam ejusdem regni clamosa querela, quæ se a tuis officialibus gravibus injuriis affectas hactenus et affici quotidie conquerentes, non videntur ad præsens esse dispositæ ad novum solvendæ prædictæ decimæ onus æquanimiter subeundum. Nostra itaque præsens responsio, quæ licet nunc petitionibus prædictis non annuat, non tamen omnino præcidit easdem, mansuetudinis regalis obtutibus, quæsumus, non molesta, sed grata proveniat : poterit enim succedente tempore, opitulante divina clementia, opportunitas grata succedere, quæ nostris et tuis votis accommoda circa præmissa aliud fieri suadebit, prout futurorum eventuum qualitas suggeret, et videbimus expedire. Dat. Romæ apud S. Mariam - Majorem id. Decemb. anno IV ».

58. His Aragonium bellum dissuasit Philippo Nicolaus, qui Siculi conficiendi cupidus ab eo maximis contendit precibus, ut Carolo II tum ad retundendos hostium conatus, tum ad amissa recuperanda auxilia submitteret.

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Pulsat instanter ad ostium cordis nostri, mentemque propensius excitat affectuosa dilectio, qua charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem sumus hactenus prosecuti, et continuatis benevolis studiis prosequi non cessamus, ut Apostolici favoris auxilium, quod libenter ad filios devotionis extendimus, ei vigilantibus studiis in suis negotiis impendamus; dignum et juri consonum existimantes, ut Sedem ipsam sibi favorabilem et propitiam sentiat, quam sinceris devotionis filialis affectibus reveretur. Sane quantas et quam atroces injurias, quam gravia et dispendiosa, quam plurima damna rerum, non utique brevi numero includenda, olim claræ memoriæ Carolo regi Siciliæ patri regis ejusdem sibique, patre ipso sublato de medio intulit rebellium detestanda perfidia Siculorum, plene, ut credimus, regalis magnificentia didicit, facti evidentia divulgante : propter quod illa in præsentiarum duximus prætereunda silentio, ne multiplicatione verborum aures regias gravaremus. Sed nondum Siculorum ipsorum elata et jamdiu continuata rebellio tam temerariis ausibus finem dedit; cum in rebellionis nequitia persistentes, et in sua obstinati perfidia mala malis, et excessus excessibus adjicere non formident, eumdem regem suosque fideles offensis multimodis pro viribus impetendo. Et quamquam per Sedis memoratæ solertiam jam pluries moniti fuerint, ut debita pœnitudine ducti seque ad saniora consilia referentes rebellionis hujusmodi devio per quod gressibus periculosis oberrant, penitus derelicto, ad devotionem regis ipsius, a qua inconsulte recedere præsumpserunt, redire consultius non differrent, ejus mandatis humiliter parituri; ipsi tamen extollentes in superbiæ verticem mentes suas, et prava studia imitantes, hujusmodi monitis temere obauditis, id efficere contempserunt. Quod si diligenter attenditur, tam tibi quam cæteris dicto regi cognationis nexibus copulatis tanto molestius et horribilius esse debet, quanto id non absque tua et eorum injuria et contemptu temeritate præsumitur ampliori.

59. « Cum itaque rex ipse tot pulsatus injuriis, tot confossus doloribus, passusque multiplicia damna rerum, multorum sed tua potissime deposcat auxilia, favores expetat et subventiones confidenter exquirat; excellentiam rogamus et hortamur attente, quatenus infra claustra pectoris sedula meditatione recogitans, quod in tantæ tamque urgentis necessitatis articulo præfato regi, cujus in hoc spes et fiducia in tuæ potentiæ viribus præcipue requiescunt, te deesse non convenit; sed potius, ut debitum sanguinis impleas, promptis adesse consiliis, et auxiliis opportunis; considerans etiam quod si, ope cœlestis Numinis suffragante, hujusmodi prætacti regis negotium tuis fultum præsidiis votivum et prosperum exitum sortiatur, regiæ celsitudinis honor gloriosum exinde suscipiet incrementum, et in orbe terrarum dilatabitur amplius nomen tuum, quodque

multum, imo quamplurimum favoris accrescet negotio Terræ-Sanctæ, cum de regni Siciliæ partibus ipsi Terræ copiosum proveniat fulcimentum; memorato regi favoribus et auxiliis pecuniariis et aliis munificentia regalis assistat, ut tuo fultus munimine et terram quam tenet defendere, ac aliam quæ ab hostibus de facto tenetur, recuperare valeat loco et tempore opportuno; tanto nobis proinde potius placiturus, quanto magis nostris in hoc allectibus complacebis, et statum regis ejusdem utpote devoti Ecclesiæ filii felicem et prosperum votis ardentioribus affectamus. Sic ergo, fili, precibus in hac parte nostris obtemperes, et exhortationibus efficaciter acquiescas, ut præmium exinde consequaris a Domino, qui pro minimis grandia recompensat, et præter laudis humanæ præconium titulis regiis proventurum, devotionem tuam uberibus in Domino laudibus attollamus. Dat. apud Urbemveterem kal. Octobris anno IV ».

Nec Gallorum modo, sed etiam Genuensium auxilia Carolo Siculo conciliare nisus est: Rheginensi enim archiepiscopo, cui provinciam cum reipublicæ proceribus de recuperanda Syria agitare consilia imposuerat, injunxit ut ad juvandum etiam Carolum ipsos flecteret [1], atque Genuenses, intentatis censuris, a commercio cum Siculis ineundo revocaret [2]: eam rem antea ipsis permissam, ut Siculos delinirent atque ad obsequium Ecclesiæ pellicerent; sed cum in pervicacia sint obfirmati, commercii commodis privandos videri. Collegerant enimvero Siculi novos in Carolum et Ecclesian animos, cum Fridericus tyrannidem corripuisset, dum Jacobus frater ad Aragoniæ et Valentiæ sceptra sibi asserenda provolasset.

60. *In Siculi cleri mores corruptos animadvertitur.* — Cum Siculas res tractemus, insigne decretum silentio prætereundum non est, quod Gerardus Sabinensis episcopus A. S. L. ad expurgandos Ecclesiasticorum mores edidit. Jussi enim omnes clerici intra bimestre concubinas, quarum turpi consortio infecti erant, a se abjicere, incussis intermittendi muneris atque sacerdotii amittendi pœnis, si eas in sua alienave domo tenerent. Ne vero archiepiscopi, episcopi, aliique præsules in exercenda legis severitate remissiores essent, sacrorum usu atque ingressu Ecclesiæ, si deessent muneri, interdixit: si muneribus corrumpi se paterentur, accepti duplum in pios usus derivandum, atque ab officio submovendos sanxit. Querentibus vero mox præsulibus hujus legis acerbitatem majora pariturain discrimina, nimisque facile exercendi muneris potestatem ereptum iri: tum iniquum videri nullam ipsorum dignitatis habitam rationem, ac patriarchas, archiepiscopos, episcopos iisdem ac cæteros inferioris ordinis clericos pœnis subjici. Iis querelis permotus Nicolaus sanxit [1], ut lex in inferioris dignitatis clericos valeret: in præsules vero ex canonicis dumtaxat sanctionibus animadverteretur (1).

61. *Jura Avenionensis urbis in Carolum transfusa.* — Addenda hic nonnulla videntur, quæ ad regem Carolum spectant: Philippum Francorum regem dominatu, quem in mediam Avenionis partem obtinebat, in Caroli gratiam cessisse [2], adeo ut is jam tota urbis ditione potiretur. Qua causa motus est Nicolaus, ut decimarum mediam partem, ex Avenionensibus sacerdotiis redigendam, attributamque Francorum regi, ad Siciliæ regem derivarit [3] ».

« Carolo regi Siciliæ illustri ».

« Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod civitatis Avinionensis medietas, quam charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris hactenus obtinebat, ad te nuper ex certa causa dignoscitur devenisse, jam te totius civitatis ejusdem dominium obtinente; cum autem ad prosequendum negotium regni Siciliæ dudum tibi omnium Ecclesiasticorum redditutuum et proventuum decimam in Tarantasiensi, Ebredunensi, Aquensi et Arelatensi provinciis, terra comitatus Venesini ad Romanam Ecclesiam nullo mediante pertinente, ac terra, quam in eisdem provinciis rex obtinet memoratus, dumtaxat exceptis, per tres annos ab instanti tunc festo Nativitatis B. Joannis Baptistæ numerandos, duximus concedendum, suppliciter postulabas a nobis, ut

[1] Ep. cur. LXXVI. — [2] Ep. cur. LXXV.

[1] Lib. IV. Ep. CCCXLIV. — [2] Lib. III. Ep. DCCXLVII. — [3] Ibid. Ep. DCCXLVIII.

(1) Res Conciliaris anni hujus illustratione, correctione atque additionibus permaxime indiget. Igitur, ut hinc ducamus exordium, Constitutiones Gerardi, quarum meminit annalista, easdem illas esse credo quas idem Gerardus A. S. per Siciliam legatus in Melfitano Concilio habito anno MCCLXXXVII vulgavit; de quo Concilio, a PP. Martene et Durand in Collect. Monum. to. VII producto, ad eumdem annum MCCLXXXVII egi.

In Collectione Labbeana to. XIV, col. 1197, Ven. edit. anno huic assignatur Concilium Londinense, in quo Judæorum ejectio decreta fuit. Hujus chronologiæ assertur hic exhibetur Bzovius in Annalibus; sed forte viro docto non satis exploratus fuit verus annus, cui Concilium istud alligaretur. Ex Chronico Trivetti, qui tunc in Anglia florebat, discimus anno MCCLXXXIX Eduardum Angliæ regem conventum Procerum, *Parliamentum*, tenuisse Londini, in quo Judæorum expulsio decreta fuit; quin et pro illa indulsit populus regi *quintamdecimam partem bonorum.* Hoc ipsum esse Concilium, quod præ oculis habuit Bzovius, vix dubito; nec tamen abnuo fieri potuisse ut aliæ leges conderentur quas Bzovius commemorat, et præterit Trivettus, quas leges, velut Ecclesiæ iniquas, superveniens post biennium legatus abrogaverit, prout idem Bzovius testatur. Cæterum huic anno forte assignandum erit Concilium Andegavense ab episcopis Turonensis provinciæ celebratum die Dominica ante festum Purificationis B. M. V. Mentio hujus superest in litteris capituli Majoris-Monasterii directis decano et capitulo Turonensi, excusantibus abbatem suum, si legitime impeditus a Concilio abfuerit. Datæ sunt *illæ die Jovis ante conversionem B. Pauli anno* MCCXCI. Forte tamen Concilium istud ad sequentem annum referendum est, cum Galli non raro veterem stilum exordiendi annum a Martio, sequerentur. Præsertim Concilium illud auctoritate Apostolica celebratum fuerit, quod designare videtur indictum illud fuisse ad obsequendum jussionibus Nicolai Pontificis, qui post casum Ptolemaidis nempe post diem XVIII Maii anni MCCXCI Encyclicis litteris archiepiscopos omnes ad habenda provincialia Concilia invitavit. MANSI.

ad præfati prosecutionem negotii decimam Ecclesiasticorum proventuum medietatis prædictæ tibi benigne concedere dignaremur. Nos itaque diligenti consideratione pensantes, quod negotium ipsum eo commodius et efficacius prosequi poteris, quo per nos uberioris auxilio fueris subventionis adjutus, tibi pro jam dicti prosecutione negotii præfatam decimam medietatis ejusdem percipiendam a te quæ ex nunc usque ad sexdecim menses sequentes restare noscuntur (noscitur) de triennio supradicto, dummodo prædictus rex Francorum ex concessione nostra in medietate non percipiat supradicta, præsentium auctoritate concedimus de gratia speciali, etc. Datum apud Urbemveterem XIV kal. Martii anno III ». Cæterum quod ad Avenionem spectat ; demum a Joanna I Clementi VI addicta est pretio, quo illa amissum Neapolitanum regnum recuperavit, Romanorumque imperator Carolus IV ad quem supremus dominatus in Avenionem spectabat, sua jura pro Ecclesiasticæ ditionis amplificandæ studio ad Romanos Pontifices transfudit : de quibus inferius suis locis agetur. Nunc nonnulla a Nicolao collata sacra beneficia adjungemus.

62. *Gratiæ spirituales largitæ, et acriter animadversum in Ecclesiasticæ libertatis violatores.* — Prosecutus est Joannem ducis Brabantiæ majorem natu filium [1] ea prærogativa, ut in ara portatili divinam rem a sacerdote peragendam curaret : « Devotionis tuæ precibus benignum impartientes assensum, auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut capellanus tuus habere possit altare portatile cum debita reverentia et honore, et in illo tibi et familiæ tuæ ubicumque fueris, in loco videlicet congruo et honesto, absque juris alieni præjudicio, missarum solemnia celebrare. Datum apud Urbemveterem kal. Augusti anno IV ». Congerenda hic alia videntur beneficia, quæ Nicolaus hoc anno aliis impertiit. Archiepiscopo Bisuntino in primis permisit [2], ut Grajaci Academiam excitaret ; Bononiensi vero Academiæ [3], ut qui in eo collegio approbatus esset, in cæteris omnibus Academiis docere posset.

63. Præterea amplissimam criminum condonationem iis impertiit [4], qui Basilicam Lateranensem statis diebus daturi preces numini adirent.

« Ut renati fonte baptismatis Apostolorum ipsorum, ac aliorum sanctorum, quorum sacræ reliquiæ in eadem Basilica, (nempe Lateranensi), requiescunt, intercessione ac nostræ remissionis munere mereantur in loco æternæ pascuæ collocari, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad præmissam Basilicam singulis diebus, in quibus in ipsa sacrosancta icona aperta permanet Salvatoris; necnon in singulis prædictorum Apostolorum Petri et Pauli, et beatæ Agnetis, Romanis videlicet, Campanis et Marchianis, et aliis de provinciis circumadjacentibus, de omnipotentis Dei misericordia et eorumdem Apostolorum auctoritate confisi, quatuor annos, et quatuor quadragenas, Tuscis, Apulis et Lombardis quinque annos et quinque quadragenas ; Ultramontanis, et maria transeuntibus septem annos et septem quadragenas ; illis vero qui in singulis beatæ Mariæ Virginis, necnon Bartholomæi, Thomæ et Matthiæ Apostolorum, ac sanctorum Laurentii, et Quadraginta-Martyrum, ac beatæ Euphemiæ festivitatibus, et per octo dies festivitates ipsas immediate sequentes causa devotionis accesserint annuatim, duos annos, et duas quadragenas, et illis qui singulis diebus totius anni, unum annum et quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. apud Urbemveterem X kal. Aprilis anno IV ».

64. Indulgentias etiam iis tribuit [1], qui eleemosynas ad principis templi Urbevetani fabricam perducendam conferrent, cujus ipse primum in jaciendis fundamentis lapidem Apostolicis manibus consecrarat posueratque, ut ipse his verbis testatus est : « Nosque in ipsius Ecclesiæ fundamento pro reverentia ipsius Virginis gloriosæ primarium lapidem benedictum, dilectis fratribus nostris sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus nobis assistentibus, propriis manibus duximus collocandum ». Suscepit quoque Pontifex idem clientelam virorum religiosorum urbani xenodochii S. Mariæ in Saxia [2]. Hæc de privilegiis suffecerint. Jam nonnulla nobis de ejus severitate, atque in tuenda libertate Ecclesiastica et clericis a potentiorum tyrannide vindicandis sunt attexenda.

Non parum ipsi laborandum fuit, ut Salisburgensis Ecclesiæ jura contra Othonis ducis Bavariæ potentiam defenderet, qui nonnulla fœdera iniquiora cum proceribus archiepiscopi stipendiariis percusserat, quæ scriptis ad Othonem ipsum [3], ac patriarcham Aquileiensem litteris convulsit [4] : aliisque litteris graviores querelas in eos proceres effudit, justissimasque ob conflatam contra archiepiscopum de subjiciendo Othoni Salisburgo conjurationem minas incussit [5] :

« Dilectis filiis nobilibus viris, baronibus, ministerialibus, castellanis et communitatibus civitatis Salzeburgensis, et castrorum ac oppidorum ad Ecclesiam Salzeburgensem spectantium.

65. « Circa curam quarumlibet Ecclesiarum juxta pastoralis officii debitum sollicite vigilantes, contra illos, qui Ecclesias ipsas earumque prælatos, præsertim eos, qui apud Sedem Apostolicam de ipsius Sedis beneplacito moram trahunt, in suis bonis, libertatibus, seu juribus offendere moliuntur eisdem Ecclesiis ac prælatis, tenemur defensionis præsidio assistere opportuno. Sane venerabilis frater noster Salzeburgensis archiepiscopus

[1] Lib. IV. Ep. CCCXCVIII. — [2] Ep. LV. — [3] Ep. CDXXXV. — [4] Ep. CVIII.

[1] Ep. CDL. — [2] Ep. CXCVIII. — [3] Ep. DXXXII. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ep. DXXXI.

nobis graviter est conquestus, quod vos, non attendentes, ut convenit, quod ex debito fidelitatis, quam Salzeburgensi Ecclesiæ ac prædecessoribus dicti archiepiscopi pro ipsis eorumque successoribus dicimini præstitisse, tenemini non solum Ecclesiam et archiepiscopum prædictos molestiis seu injuriis non afficere, sed eos ab aliorum oppressionibus super ejusdem Ecclesiæ bonis, immunitatibus et juribus, ipsos temere impetentium, pro viribus defensare, cum nobili viro Othone duce Bavariæ conjurationes, confœderationes et pacta inire, vosque civitatem Salzeburgensem necnon castra et oppida ad ipsum archiepiscopum et Ecclesiam pertinentia, in quibus omnibus idem archiepiscopus et Ecclesia temporalem et spiritualem jurisdictionem obtinere noscuntur, eidem duci submittere, quantum in vobis extitit, non sine damnabilis temeritatis audacia, præsumpsistis; promittentes nihilominus, datis super hoc patentibus litteris, seu corporaliter præstitis juramentis, quod dicto duci usque ad unum annum cum civitate, castris, et oppidis supradictis, ac omnibus munitionibus, viis et clausuris, quæ ad archiepiscopum et Ecclesiam prædictos pertinent in Bavaria obedietis et plenarie intendetis, et quod nullum in civitate, oppido vel castro eodem inducetis, vel etiam recipietis in ipsis per præfatas vias sive clausuras contra ducis ejusdem beneplacitum voluntatis.

« Post pacta vero hujusmodi taliter attentata officiales dicti ducis, cui alias meminimus preces per nostras litteras direxisse, ut haberet pro Apostolicæ Sedis reverentia præfatos archiepiscopum et Ecclesiam commendatos; propter quod decuisset eumdem per se suosque ministeriales saltem ab ipsorum Ecclesiæ ac archiepiscopi gravaminibus abstinere; partem civitatis prædictæ, castrum Foramis, et in Rastat, et quædam alia oppida, possessiones et jura Ecclesiæ memoratæ præfati ducis nomine per violentiam occuparunt: sicque occasione præmissorum subditi eorumdem archiepiscopi et Ecclesiæ ab obedientia et fidelitate ipsi archiepiscopo debitis, subtrahuntur; eique facultas adimitur non solum percipiendi suos archiepiscopales reditus et proventus, ac utilitates ipsius Ecclesiæ procurandi; verum etiam ad eamdem Ecclesiam ejusque terras libere accedendi. Quare idem archiepiscopus nobis humiliter supplicavit, ut providere in hac parte sibi, et eidem Ecclesiæ de opportuno remedio curaremus. Nos igitur attendentes, quod si præmissa veritate nitantur, hujusmodi conjurationes confœderationes, submissiones, promissiones, seu pacta in ipsorum archiepiscopi et Ecclesiæ præjudicium sic de facto præsumpta; necnon et litteræ exhibitæ, ac juramenta præstita super illis de jure nullam obtinent firmitatem; et ideo submissiones, promissiones, confœderationes, pacta et juramenta ipsa non sunt aliquatenus observanda: discretioni vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus illa tanquam cujuslibet robore firmitatis omnino carentia nullatenus observetis; sed, ipsis nequaquam obstantibus, eidem archiepiscopo tanquam patri et pastori animarum vestrarum, vestroque domino temporali obedire, ac intendere studeatis. Alioquin venerabili fratri nostro patriarchæ Aquileiensi nostris damus litteris in mandatis, ut vos ad id, si ei de plano et sine strepitu judicii constiterit de prædictis modo prædicto, per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota, compellat; invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis: non obstante si vobis a Sede Apostolica sit indultum, quod excommunicari, aut interdici non possitis per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Dat. apud Urbemveterem X kalend. Octobris anno IV ».

66. Nec minus tunc in Brixiensem ac Tridentinam Ecclesias grassante Maynardo Tyroli comite eodemque duce Charinthiæ, fuit Pontifici desudandum: protervum enim principem, diripiendarum Crucifixi opum avidum, gravissimis verbis monuit[1], ut erepta Brixiensi episcopo bona restitueret, ejusque culpæ socium Albertum Goritiæ comitem arguit[2]: tum apud regem Romanorum, atque Albertum ducem Austriæ institit[3], ut reddi ablata imperarent. Cumque hæc parum proficerent, sollicitavit Rodulphum[4], dum superstes erat, ut Maynardum, ni ablata restitueret, imperiali aula depelleret.

« Nicolaus etc., charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri.

« Fili charissime, si debita consideratione discutias, patenter advertes, dictum ducem (nempe Maynardum Charinthiæ eumdemque comitem Tyrolensem) gravi sacrilegio involutum, per tam justam excommunicationis sententiam a communione fidelium separatum, ab omnibus tuis consiliis et ab omni tuæ participatione curiæ, hujusmodi sua durante perfidia, separandum. Decet enim excellentiam regiam, imo etiam juris necessitas interpellat, tam manifestum sacrilegium, tam notorium clavium Ecclesiæ sibi subditum compescere contemptorem, ut temporali confusione coactus, satisfaciendo de sic manifestis, sic damnatis excessibus ad sinum matris Ecclesiæ redeat, viam salutis repetat, et ipsam, quam in eo cunctisque fidelibus affectamus, æternaliter Deo propitio consequatur. Ideoque rogamus serenitatem regiam et hortamur attente, quatenus ad reductionem dicti ducis a tantæ aversionis invio, instar Samaritani vino usurus et oleo, ut ad nostra et Ecclesiæ mandata humiliter redeat; ac episcopo et Ecclesiæ memoratis eorum bona et jura plene restituat, eisque de tantis injuriis atque damnis debitam satisfactionem impendat, et salubribus

[1] Lib. III. Ep. DCLXXI. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ibid. — [4] Lib. IV. Ep. cur. XXIX.

persuasionibus inducere studeas, et ipsum, si tuis consiliis et exhortationibus non acquieverit in præmissis, hujusmodi ejus aversione durante, ab omni tuo et ejusdem curiæ participio excludere non omittas. Scire quidem regiam excellentiam volumus, et explicite duci memorato prædici, quod nisi beneplacitis dictæ Sedis et nostris se celeriter coaptaverit in prædictis, præfatis episcopo et Ecclesiæ restitutionem plenariam faciendo, et satisfactionem, ut præmittitur, impendendo, nos præter spirituales et temporales processus contra eum habitos et habendos in posterum, prout ejus contumacia et protervia indurata meruerit, contra eumdem ad executionem omnium processuum adversus eum habitorum et etiam habendorum, regalis tuæ potentiæ brachium et etiam aliorum, quos ad hoc putabimus opportunos, disponimus invocari; omni via, quam Dominus ministrabit ad coercendam ejus malitiam processuri, quousque ad cor rediens satisfaciat de commissis. Illam itaque in iis diligentiam et sollicitudinem circumspectio regia studeat adhibere, ut devotionem tuam, quam in hoc promptam cupimus inveniri, condignis laudibus attollamus; tuque advocatum Ecclesiarum sollicitum, et strenuum defensorem ipsorum per effectum operum te ostendas, ac præfata Romana Ecclesia, quæ te gerit in visceribus charitatis, digne præsumere meritoque sperare valeat, quod sub tuæ præsidentiæ tempore libertas Ecclesiastica reflorebit, statu lætabitur prospero, et votivis proficiet incrementis, repressis et conculcatis omnino temerariis ausibus malignorum. Quidquid autem super iis actum fuerit, regiæ serenitatis apicibus nobis petimus intimari. Dat. apud Urbemveterem X kal. Junii anno IV ». Cæterum recurrente Dominicæ Ascensionis die sacro, Nicolaus Maynardum ducem, sistere se Apostolicæ Sedi respuentem, defixum anathemate pronuntiavit; Tridentinæ Ecclesiæ clientes sacramenti ipsi præstiti religione exsolvit; vetuitque, objectis censuris, ulla ipsi obsequia exhiberi. Vicit tandem Maynardi pervicaciam Nicolai constantia: cujus resipiscentis, in gratiam Ecclesiæ restituendi, ubi fecisset satis, provinciam Ruffino abbati tradidit[1]. Multis etiam pro defendenda in Anglia libertate Ecclesiastica litteris repetendæ[2] eædem querelæ fuerunt apud Eduardum regem, non licere nimirum, ut vidimus, Pontificia Diplomata judicibus deferri; atque alia mala grassari, quæ nondum sustulisset.

67. *Intestinis populorum odiis medetur Pontifex.* — Superest ut nonnulla de Pontificis studio in seditionibus populorum, quæ hactenus Italiam laniarent, extinguendis afferamus. Ejecerant eo furore perciti Brixiani civium partem quos tanto sunt odio insectati, ut vetuerint, ne quis cum iis, aut nepotibus, vel ipsorum studiosis affinitatem contraheret. Quæ res cum æterna odia alitura esset, iniquam legem Pontifex, hoc Diplomate rescidit[1]:

« Dilectis filiis potestati, capitaneo, antianis, populo, consilio et communi civitatis Brixiæ.

« Ad audientiam nostram non sine admiratione pervenit, quod olim civitate Brixiensi, instigante humani generis inimico, in duas partes divisa, et per vos parte altera partim exbannita, et partim ad confinia relegata, omni prorsus humanitate abjecta, contra legem divinam ausu temerario dicimini statuisse seu ordinasse, ut nullus civitatis et districtus ejusdem cum aliquo partis prædictæ extrinsecæ, vel (ab) eis descendente, seu conjuncto, vel adhærente parti prædictæ matrimonium aliquod seu sponsalia, aut parentelam contrahere vel inire, vel inita perficere audeat, et quod nullus publice vel occulte ad hoc operam, consilium, auxilium vel favorem dare præsumat: contrahentes vero et consentientes, necnon hujusmodi matrimoniis et sponsalibus operam dantes graves pœnas incurrant. Quorum quidem statutorum et ordinationum occasione contra præceptum Dei vestras injustitias facere præsumentes, nonnulla matrimonia ac sponsalia inita et contracta inter aliquos de parte prædicta, de facto ausu temerario divisistis et impedivistis, et impedire præsumitis, ne contrahentes remaneant in matrimoniis sic contractis; et nonnulla alia statuta edidistis in odium partis extrinsecæ supradictæ, ac etiam alia, quæ Ecclesiasticæ obviant libertati, ac redundant in animarum vestrarum periculum, et scandalum plurimorum, ac derogationem Ecclesiasticæ disciplinæ.

« Quia vero nostra interest super hoc de salubri consilio providere, cum matrimonia debeant esse libera, et in hujusmodi spiritualibus causis nulla sit vobis disponendi attributa facultas, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus statuta, reformationes, seu prohibitiones, et ordinationes hujusmodi, quocumque nomine censeantur, vel quæcumque alia in odium dictæ partis extrinsecæ contra Ecclesiasticam libertatem edita, quæ ex nunc revocamus, et nullius decernimus esse momenti, de capitularibus vestris abradi et aboleri penitus faciatis; illis non utendo de cætero, nec ipsa, vel consilia in capitularibus ipsis faciendo inseri, vel rescribi. Alioquin dilectis filiis archipresbytero Veronensis et archidiacono Pergamensis, ac Dalfino de Cabianeta canonico Cremonensis Ecclesiarum damus nostris litteris in mandatis, ut ipsi, vel duo, aut unus ipsorum per se vel per alium vos omnes et singulos ad id, monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, auctoritate nostra compellant. Dat. apud Urbemveterem id. Februarii anno III ».

68. *Nazarethana domus divinitus e Syria in Dalmatiam translata.* — Claudimus hunc annum

[1] Lib. IV. Ep. CCCLXIV. — [2] Ep. cur. XXVIII.

[1] Lib. III. Ep. DCCXIV.

insigni prodigio sæculorum omnium futurorum admiratione ac prædicatione celebrando. Eodem hoc anno quo amissam Syriam luximus, contigit, ut fert traditio, sacram illam domum, in qua, salutante Angelo, B. Virgo Christum Spiritus sancti virtute conceperat, olim ab Apostolis in sacelli formam redactam, in Europam ministerio Angelorum translatam fuisse, atque Tersactum inter et Flumen Dalmatiæ oppida in montis leviter assurgentis imminentisque Adriatico mari æquata planitie collocatam, quod loci spatium ab eo, unde translata est[1] vastissimo intervallo distat. « Nec est », ut cum Baronio[2] loquar, « quod quis de re gesta dubitet, qui memoria repetat illic dictum esse ab Angelo non esse impossibile apud Deum omne verbum. Fidei Christianæ esse prædixit Christus, ut et montes Christianorum imperio e loco in locum transferrentur : præstiterunt hoc complures sancti, et inter alios Gregorius ille magnus cognomento Thaumaturgus : complura enim id generis certa auctorum fide reperiuntur miracula edita : sed in his modo non immorandum. Qui Nazareth inviserunt, ejusdem domus situm eadem omnino mensura signatum inspexerunt, accolis quod factum est fideliter attestantibus ».

69. Describit pluribus dignissimam fide historiam Tursellinus e vetustis publicis Monumentis, e quo[3] hæc a nobis visa sunt delibanda : « VII id. inquit, Maias Nicolao IV Pontifice maximo, ut Illyrici Annales perhibent, Deiparæ domus asportatur in Europam, cladem Orientis tanto Occidentis bono compensans. Sunt qui facultates Joachimi patris B. Mariæ spectantes, non tam domum ejus, quam cubiculum putent a cætera sejunctum domo. Me quidem haud pœnitet eorum sententiæ esse, quibus simul cubiculum fuisse et domum Virginis, id est, tecti paterni partem præcipuam placet. Argumento est, ut de fictilium armario, quod inibi visitur, janua longe major, quam pro modo cubiculi a cæteris ædibus separati. Nec Joachimi fortunæ movere nos debent : Nicephorus quippe Callistus tradit, Deiparæ Virginis parentes propter bellicos Judææ tumultus ex oppido Bethlemo, avita sede, in Galilæam commigrasse, et Nazarethi domicilium collocasse, ut intelligamus hanc non avitam, sed paternam Virginis fuisse domum, parum fortasse dignam paternis opibus, cæterum ut temporis causa paratam haud sane incommoda, nec ab antiquæ illius simplicitatis studio abhorrentem. Omnino talis est, ut eximium illum B. Mariæ amorem paupertatis spirare videatur. Sed sive illud cubiculum, sive domicilium Deiparæ fuit ; certe ab Apostolis dedicatum, ut supra diximus, et in templi formam redactum Christiani deinceps excoluerant ornaverantque.

« Hæc igitur ædes ejus vi ac potestate, qui ad preces D. Gregorii Thaumaturgi montem olim sede sua molitus alio transtulit, in gratiam cœlitum reginæ a fundamentis avulsa est, atque haud dubio Angelorum ministerio inde usque a Galilæa, mirum dictu audituque, per ingentes terrarum marisque tractus in Dalmatiam translata : quippe id spatium patet amplius vicies centena passuum millia, Tersactum inter et Flumen (oppida sunt Dalmatiæ) leniter acclivis mons eminet, quo in summo æquata agri planities sedem efficit peramœnam, Adriatico imminentem mari, quod olim crebris fœdisque tempestatibus infame ex eo tempore satis mitigatum ferunt. Credas Virginem insanos freti illius æstus cellæ suæ objectu cohibere voluisse, ut vel hinc conjiceremus quid ipsa effectura esset in mortalium vita, quæ variis quotidie casibus, et quasi procellis agitatur. Hic igitur Nazarena domus velut præcipua tutela periclitantium a cælestibus ministris Deiparæ jussu sita est secunda circiter noctis vigilia.

« Ut primum divinæ liberalitatis donum accolis lux ostendit, enimvero animos rei novitate attonitos, non admiratio tantum, sed etiam religio incessit. Ergo qui prius aberant, ut quisque primus rem notaverat, certatim visendi studio accurrunt. Ædiculum conspiciunt fastigiato tecto, et simul camini culmine sublimi tintinnabulo insignem : at nulla re magis quam vetustate visendam. Protinus limen ingressi prosternere humi corpora : Deum venerari, sacro quodam horrore pariter gaudioque perfusi ; inde, orato Christo Christique Parente, quorum simulacra cernebant, cuncta otiose contemplari, et pellustrare oculis cœperunt. Sacellum animadvertunt figuræ quadrangulæ oblongæ e vulgari structum lapide. Tectum perbelle laquearibus concameratum, quod modicis distinctum quadratis, cœruleoque colore obductum inauratæ stellæ, velut in cœlo quodam intermicantes honestabant. Sub tecto laqueato eminebant undique e parietibus modica specie semicirculi se mutuo contingentes, quos medios pictæ adornabant capedines. Parietes cubitali ferme crassitudine, non ad perpendiculum, neque ad regulam exacti, loricati tamen opere tectorio. Huic superinducta antiquitus pictura ædis ipsius mysteria referebat : quæ superne multis locis hodie manet, inferne temporis vetuste defluxit. Ædis longitudo pedum amplius XL, latitudo minus XX, altitudo circiter XXV, in medio ferme pariete, qui olim, ut reor, faciem obtinebat domus : janua satis ampla, sed a vulgari usu haud sane abhorrens. Pro superliminari trabs rudis superjecta est. Ad lævam armariolum miræ simplicitatis, asservandis fictilibus aptum. Ad dexteram in proximo pariete fenestra non magna, e regione fenestræ caminus humilis tenuisque, opere ut cætera vulgari. Inibi sublime loculamentum columellis in orbem striatis latera cingentibus conspicuum, arcusque ejusdem operis, quinque junctas pariter

[1] Baptista Mantuan. Hierony. Angelit. in opusc. Canis. l. v. de Maria Deipara c. 25. Blond. l. I. de illust. Ital. regione quinta. — [2] Bar. in Annal. tom. I. ad an. Christi 9. — [3] Tursell. Lauretan. Hist. l. I. c. 2.

lunas imitante fastigiatum. In loculamento B. Mariæ stantis ac puerum Jesum altera medium amplexantis, altera sustinentis, effigies cedrina fere bicubitalis : cujus facies electro argentum referente oblita, sed luminum infuscata fumo. Cæterum illa ipsa infuscatio antiquitatis ac religionis index, impense auget virginalis oris majestatem. Gemmata corona sublimem distinguit verticem. Discriminati crines Nazarenorum ritu per nuda colli et humeros fluunt : simulacrum stola aurea tegit latiore zona gentis more succincta, demissaque ad pedes. Palla cœrulea stolæ superinducta pendet ex humero : utraque in eodem trunco cœlata pictaque. Insistit maternæ dextræ puer Jesus mortali specie augustior, divinæ cujusdam majestatis indolem vultu præferens. Priores dextræ digitos bene precantis in morem tollit. Sinistra aureum tenet globum. Et ipse discriminato capillo, tunica talari, zonaque Nazarenum habitum refert. Ante Deiparæ effigiem ara solida e saxo quadrato visitur, spirans sanctitatem. Dalmatæ igitur cuncta per otium contemplati, etsi quid tandem rei esset ignari, communi tamen consensu ita statuunt, quidquid sit, profecto donum id esse divinum : neque enim ædem illam repente humo excitatam, sed aliunde Dei nutu, ac voluntate utique advectam. Igitur inde digressi, ut quisque obvius fit, a se visa commemorant. Nec mora, mortalium plerique, atque in his ægrorum nonnulli ad novum tantæ rei spectaculum confluere, aliquid inde opis exspectare : nec suas eos spes fefellit. Loci religio sanis corporibus mentis fere sanitatem, ægris etiam morborum curationem impertiebat ».

70. Æstuantibus Dalmatis, quæ illa tandem ædicula esset, vel unde advecta, Virgo Alexandro episcopo Tersactensi ægro in ancipiti vitæ discrimine trahenti animam, poscentique opem, nuncupato voto, cœleste hoc visum objecit : « Intempesta[1] nocte somnum inter et vigiliam, Dei Parens repente cœlo delapsa, cœlestibus latera tegentibus, se illi obtulit, cubiculumque omne clarissima luce complevit. Mox benigno vultu : Bono animo, inquit, esto, fili. En vocata adsum, præsentem tibi optatæque rei notitiam ferens. Sic igitur habeto, sacram ædem vestris nuper illatam finibus illam ipsam esse domum, ubi ego olim genita, ubi ferme educata sim. Hic ego Archangeli Gabrielis nuntio Spiritus Sancti opera divinam concepi sobolem. Hic Verbum caro factum est. Ergo post nostrum excessum, domum talibus mysteriis insignem Apostoli consecrarunt celebraruntque, certatim rem divinam inibi factitantes. Ara pariter cum æde allata ea ipsa est, quam Apostolus Petrus sacris initiavit. Christi crucifixi imago, quæ cernitur, olim ab Apostolis inibi posita : simulacrum porro cedrinum effigies nostra est, Lucæ Evangelistæ manu, qui pro familiaritate, quæ illi nobiscum intercesserat, nostram similitudinem coloribus, quantum mortali fas erat, expressit. Hæc igitur dilecta cœlo domus, per tot ætates in Galilææ maximis honoribus culta, nunc demum, deficiente cum fide cultu, ex oppido Nazaretho ad vestras migravit oras. Nec dubia fides : Deus facti auctor, apud quem impossibile non est omne verbum. Cæterum ut horum tu ipse sis testis idem præcove, sanus esto. Tua ex loginquo morbo subita valetudo fidem miraculi faciet. Hæc effata sublimis abit in cœlum, cœlesti quodam odore in tectis relicto. Id vero non ludibrium sopitæ, aut ægræ mentis, sed veram fuisse speciem rei ostendit eventus. Protinus antistes, mista pavori lætitia evigilans, totus sudore fluere cœpit, depulsaque repente febri, valens ac vegetus surgit e lectulo. Mox non magis valetudine, quam Nazarenæ domus indicio lætus submittit genua et oculos pariter, manusque in cœlum tollens, Deo ac Deiparæ Virgini pro duplici beneficio multiplices grates agit ».

71. Motus eo miraculo Nicolaus Frangipanius Dalmatiæ, Croatiæ et Istriæ prætor ad indagandam avectæ e Syria sacræ domus veritatem fidos exploratores mittere Nazarethum constituit. Quæ vero retulerint visa, ex Annalibus Fluminis oppidi et Hieronymo Angelita refert memoratus auctor[1] : « Impensius inquirentes comperiunt ex incolis non tam re, quam verbo Christianis domum natalem B. Virginis inde paulo ante sublatam ». Et infra : « Cernunt, eisdem monstrantibus, aream ubi sacrosancta domus steterat : cernunt fundamenta recentia sanctæ domus avulsæ vestigia. Dimensi longitudinem ac latitudinem areæ fundamentorumque crassitiem reperiunt omnia cum translatæ in Dalmatiam ædis, parietumque mensuris, quas ad id secum attulerant, prorsus congruere, tempus quoque augusti sacelli illinc ablati avectique in Illyricum convenire. Ergo effusa cum lætitia et gratulatione domum revecti Frangipanio prætori explorata renuntiant ». Ut vero augusta illa domus e Dalmatia in Picenum divino nutu deportata fuerit, ingentibusque miraculis illustrata suo loco dicemus.

[1] Cap. 3. ex Annal. Fluminis et Hieronymus Angelita.

[1] Eod. lib. c. 4.

SEDES VACAT ANNUS I. — CHRISTI 1292.

1. *Armeni a Saracenis impetiti auxilium a Nicolao postulant.* — Confudit conceptam de repetenda armis Syria Christianorum spem atque exspectationem Nicolai sanctissimi Pontificis obitus, qui Servatoris anno millesimo nonagesimo secundo supra millesimum ducentesimum, Indictione quinta, ingentem universæ Ecclesiæ luctum attulit. Mox enim Christi fidelium ardor, qui illius hortatibus sub crucis signa coibant, deferbuit. Sed prius quæ in extremo vitæ suæ actu perfecerit, quantumve studii pro instauranda in Asia Christiana re posuerit, exponenda sunt. Ejectis e Syria, vel servitutis jugo oppressis Europæis, Saraceni victorias in vicina Christianorum regna proferre pararunt; et Armeniam, quæ hactenus Occidentalium auxiliis armisque conjunctis munita eorum conatus fregerat, undique armis ac periculis circumfuderunt. Illico Armeni supplices ad Romanum Pontificem ac principes Christianos manus tendere, ut opem Christi cultoribus, et eodem quo ipsi Redemptoris sanguine ablutis maturarent. Functi sunt legatione apud Nicolaum Armenorum regis nomine nonnulli Minoritæ et Gaufridus comitissæ, quos Pontifex ad Galliarum regem dimisit, ut ipsum ad fidei Christianæ in Asia periclitantis patrocinium suscipiendum permoverunt, precesque Apostolicas cum Syrorum Armenorumque suspiriis conjunxit [1] : « Regni Armeniæ statum miserabilem attendentes ». Et infra : « Charissimi in Christo filii nostri regis Armeniæ illustris nuntios tuæ magnificentiæ in Domino commendamus, rogantes quatenus eosdem, ad celsitudinis tuæ præsentiam accedentes, pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia benigne suscipias, et in negotiis præfati regis, quæ tibi exposuerint, prout regiam decet mansuetudinem, aurem pietatis adhibeas, et animum regiæ propitiationis impendas. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem X kal. Feb. anno IV. »

2. Parum valuere hæ preces apud Philippum, cum aliis bellis se implicuisse visuri simus. Porro Pontifex Templariorum et Hospitalariorum equitum magistros, ac Rogerium e Thodinis classis Romanæ Ecclesiæ pro Syria tuenda præfectum triremes egregie instructas in regnis Armeniæ auxilium submittere jussit [1]. Tum etiam, ne in ullo ad servandas Christianorum reliquias muneri suo deesset, litteris Apostolicis fideles ad crucis signa excivit [2], ut in Armeniam ad religionem defendendam contra impetus Saracenorum provolarent.

« Universis Christi fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint.

« Pia mater Ecclesia super filios in manus impiorum datos tenera dilectione deplorans, si quas invenit illorum reliquias non consumptas, illas conservare conatur, et maternæ pietatis auxiliis confovere. Cum igitur regnum Armeniæ in medio perversarum nationum positum, et sicut oves inter lupos inimicos crucis noscatur inclusum, et ad sui tuitionem fidelium egeat subsidiis adjuvari; nos, qui ipsius matris Ecclesiæ gubernacula, Domino disponente, suscepimus, præfati regni notificatum nobis statum miserabilem attendentes, et paterno illi compatientes affectu, universis Christi fidelibus, qui signo vivificæ crucis assumpto de cismarinis partibus ad defensionem præfati regni contra hostes crucis accesserint, indulgentias, privilegia et gratias concedimus, quæ transfretantibus in Terræ-Sanctæ subsidium sunt concessæ. Regi vero et incolis dicti regni ac aliis de ultramarinis partibus ad ipsius regni defensionem convenientibus, qui in defensionem hujusmodi sub confessione Catholicæ fidei, quam Romana tenet et docet Ecclesia, vitam finierint, indulgentias et gratias concedimus memoratas; concessionibus hujusmodi usque ad futurum proximum in prædictum subsidium generale passagium valituris. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem X kal. Februarii an. IV ».

3. *Cyprum obsidione cinctum a soldani morte liberatum.* — Professos plures fideles sacram in

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXXXV.

[1] Ep. cur. LXXXVI et LXXXVII. — [2] Ep. cur. LXXXIV.

Saracenos, accepto crucis symbolo, militiam, instructamque Pontificis jussu classem conscendisse, ut Ptolemaidis excidium ulciscerentur, lapsasque res instaurarent, refert Sanutus[1]; ac munitissimam Turcorum arcem Quandelorium dictam tentasse iterum, sed irrito ut ante conatu: deinde invectos in Ægyptum Alexandriam oppugnasse, sed nostrorum impetus eludente hostium peritia, recepisse se in Cyprum; ac tum sultanum efferatum in iras bellum Cypro inferre meditatum; cumque religionem ex universo Oriente pararet excindere, non sine Dei providentia trucidatum a suis. Quæ ex eodem auctore in medium lubet adducere. « Cum ad aures summi Pontificis, Romanique capituli nova tam infelicia pervenerunt, afflictis fidelibus in insula Cypri viginti galeas continue transmiserunt, Cyprenses vero quindecim alias munierunt: quarum viginti quinque ad præoccupandum quoddam castrum, vocatum Quandelor, perrexerunt. Quod Turchi præsentientes taliter munierunt, ut nihil eis nocere potuerint. Inde autem recedentes, Alexandriam perrexerunt, et diebus aliquot immorantes, cum nihil egissent, in Cyprum reversæ sunt: pœnitentiæ enim lamentis noviter a Deo percussis potius, quam victoriis decebat intendere. Ille quoque sibi punitionem Saracenicæ crudelitatis retinuit, qui in Deuteronomio ait: Videte quod ego sim solus, et non alius præter me. Percutiam, inquit, et ego sanabo, quoad fideles, quoad infideles autem sequitur: Reddam ultionem hostibus meis, et iis qui oderunt me retribuam. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes. Sequitur: Sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum, et propitius erit terræ populi sui. Quod utinam celeriter perficiat miserator et misericors Dominus (1)!

4. « Cernens autem Seraph, magnus ille persecutor nominis Christiani, post tantas victorias se ad bella iterum provocari, ubi maxime erat ipsius dominii principatus, ira exarsit: et convocatis admiraldis suis ait, quod capere vellet insulam Cypri, ter furiose replicans: Cypri, Cypri, Cypri. Propterea mandat parari centum galeas, ut opus hoc posset celeriter expediri. Illi sub ejus arrogantia timidi promittunt jussa perficere ». Offusus quidem tantus est terror Cypriis, ut communi consensu decretum sit ad comparanda regno præsidia duos bysantios in singula capita ab insulanis contributum iri, ut litteræ Bonifacii ad regem Cypri excurrentis sæculi nonagesimo octavo anno datæ[1] testantur: « Tu dudum sex annis elapsis propter metum hostium fidei ad manutenendum armatos equites et pedites, necnon vasa marina ad tutamen et præsidium regni tui, quamdam generaliter de assensu omnium ipsius regni collectam, vel talliam annuam, quæ testagium dicitur, ordinasti, videlicet duorum bysantiorum pro capite cujuslibet incolæ dicti regni, prælatis et clericis Latinis, Hospitalariis, Templariis, et Alemannis exceptis, etc. » Liberavit Cyprum ab imminenti periculo Deus, ac superbum sultanum furori suorum objecit, ut prosequitur Sanutus: « Post spatium vero dierum paucorum, eisdem vocatis iterum ait, quia cogitatio ascenderat in cor ejus, post conquisitionem Cypri Baldacensem sibi subjicere regionem. Admiraldi videntes, quod tam ardua præsumeret, talibusque eos laboribus periculisque exponeret, eum tradere morti deliberant, perficiuntque: dum enim ille ad venationem pergeret, per insidias trucidatur ». Tulisse meritas excisi Christiani cultus pœnas, ac male periisse consentit Aytonus[2]: « Melatesseraff ille fuit, qui cepit nobilem civitatem Accon anno Domini MCCXCI. postquam vero prædictus soldanus Melatesseraff rediit in Ægyptum et quadam die ivisset venatum, per quemdam servum suum, fuit in nemore interfectus: qui dum crederet futurum se soldanum, fuit statim ab aliis detruncatus ». His addit memoratus Sanutus, ut maxima inter barbaros concitata fuerit discordia, atque hostes de protrita fide Christiana exultantes justis a Deo pœnis affecti sunt.

5. « Magna exinde inter admiraldos contentio oritur, quis eorum major esse debeat; et in plures vota dividunt, et tandem Bedeyre principatum vi obtinuit; sed in crastino cum suis extinguitur. Simili forma Gothbega successit illi, quem Leschin cum suis conformiter occidit. Qui similiter infra spatium dierum paucorum cum suis gladio percussus est, simulque Segay maximus admiraldus, quod Christianis multa mala intulerat: ac per hunc modum omnes pæne magni admiraldi regni Ægypti cum suis fautoribus interempti sunt.

« Eodem etiam anno universus populus fame percussus est, ita ut major pars inedia periret; secutaque est pestilentia gravis, quæ etiam divites, et qui erant in deliciis occupavit. Licet enim vo-

[1] Sanut. l. III. p. 13. c. 1.

[1] Bonif. l. IV. Ep. CCXVII. — [2] Ayton. Hist. Orient. c. 53.

(1) Cum Nicolaus anno superiori missis undique litteris metropolitanos singulos monuisset ut habito Provincialium episcoporum Concilio, quid opportunum esset ad rem præsentem Terræ-Sanctæ consulerent; Nordricus, sive Rodericus Terraconensis archiepiscopus suffraganeos convocavit septem, absentibus cæteris et misso procuratore sese excusantibus Concilium istud celebratum fuit Tarraconæ idibus Martii hujus anni die sabbati, eademque occasione plures disciplinæ et immunitati Ecclesiasticæ apprime utiles canones editi sunt, quorum nonnulli sub expresso nomine canonum Concilii sub Nordrico anno MCCXCII relati sunt in Collectione canonum Tarraconensis provinciæ probata a concilio Tarraconensi anni MCCCXXIX, quæ ex Anecdotis Martenii recitatur in to. XV Concilior. edit. Veneto-Labbean. col 364. Postmodum Martenius in collect. Monum. to. VI, col. 289, Concilii hujus canones XII ex Ms Codice vulgavit. At cum in XI ex his canonibus laudetur *Constitutio sanctissimi patris domini Bonifacii VIII quæ incipit: Alma mater*; hinc discimus canones istos non plane omnes ad idem Concilium anni MCCXCII pertinere; sed quos Martenius sub nomine canonum Concilii anni MCCXCII vulgavit canones, fragmentum esse Collectionis canonum in variis sub Nordrico, seu Rodrico Conciliis editorum. Id enim perspicue demonstrat canon ille XI superius indicatus, qui in Collectione Concilii anni MCCCXXIX tanquam editus in tertio Concilio Roderici exhibetur. MANSI.

luntatem Dei fecerint in desertores Evangelicæ legis, propter quod et justa fuit eorum potestas; voluntas tamen fuit iniqua, non enim servire intendebant decori justitiæ, sed Christianum nomen de terra eradere : unde et destruxerunt Ecclesias, per terram et lutum trahentes cruces et sanctorum imagines, et hujusmodi multa agentes, quæ vindictam cælestis Judicis merito provocarent.

6. *Eduardo regi conditiones proponenti ad Sacram expeditionem per litteras satisfacit Pontifex.* — In hac rerum conversione præ se tulit Eduardus Christianæ rei in Oriente redintegrandæ desiderium : sed præteritis non contentus, petiit omnium regnorum ac terrarum decimas, quorum principes in Syriam non proficiscerentur : tum omnes, qui voto profectionis obstricti essent, censurarum religione ad navigandum adigerentur ; demum cardinalis legatus itineris comes sibi tribueretur. At Nicolaus, collaudato ipsius zelo, subjecit [1], hæc sine aliorum præcipua injuria concedi non posse. Alfonso attributas Hispaniarum decimas ; Galliarum, Germaniæ, et Septentrionalium regionum non posse : ita vero liberaliter cum ipso egisse Ecclesiam, ut cæteri principes queri possint decimas nimirum Walliæ, Scotiæ, Hiberniæ, Angliæ ipsi attribuendas : eos qui ab bellum futuri sunt idonei adactum iri, nec legatum defuturum est pollicitus.

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Ferventis desiderii magnitudo, quam de recuperanda celeriter de manibus persequentium Terra-Sancta concepimus, pulsat animum, mentemque sollicitat, ut tibi, qui velut athleta Christi et Christianitatis propugnator egregius, non sine divini numinis grandi dono et sonoro laudis humanæ præconio, ipsius Terræ negotium assumpsisti, et gratiosi favoris impendamus auxilium, et petitionibus tuis, quantum cum Deo possumus, annuamus. Venientes ad Apostolicam Sedem dilecti filii nobiles viri Joannes de sancto Joanne ac Rogerius dictus Lestrange milites, regales magnitudinis nuntii, tuas nobis litteras de credentia præsentarunt. Nos autem, licet tam grandia et ardua, tamque gravia sub litteris de credentia mitti, vel peti sine speciali causa mittentis et recipientis, ac negotiorum qualitate pensata, non deceat ; ac id, et merito, votis non accesserit nostris gratum ; nihilominus nuntios ipsos, et litteras affectione paterna recepimus, et tam quæ coram nobis et fratribus nostris ex parte regia iidem proponere nuntii voluerunt, quam quæ prædictæ litteræ continebant, benigne audivimus et intelleximus diligenter.

7. « Sane nuntiorum ipsorum habuit discreta relatio, quod tu tanquam rex inclytus princepsque Catholicus, in quo devotionis et fidei plenitudo corruscat, perductis hactenus ad audientiam regiam infaustis mœstisque Terræ-Sanctæ rumoribus, quam, proh dolor ! orthodoxæ fidei hostium non sine multo Christianitatis excidio, feralis occupavit immanitas, ac in desolationem et ruinam ipsius scelestius furibunda desæviit ; tanto propensius ad ipsius Terræ subsidium stabili firmoque proposito animum regium roborasti, tuæque mentis ferventior affectus invaluit, et zelo uberioris extitit devotionis accensus ; quanto majoris necessitatis articulis imminere, dictæque Terræ-Sanctæ necessaria potius fore dignoscitur accelerata subventio passagii generalis. Revera, fili charissime, in hujusmodi tam celebris, tam felicis et acceptæ relationis auditu eo fœcundiorem concepimus infra pectoris arcana lætitiam, quod ad recuperationem celerem dictæ Terræ votis ferventioribus aspiramus, exsolventes propterea Deo Patri, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum, gratiarum devotas et humiles actiones ; apud ipsum insistendo suppliciter, ut in hujusmodi subventionis auxilium mentem regiam de bono semper in melius igne desiderii propensioris inflammet.

« Verum quia tibi tam verbo quam opere, sicut et nos decet et te, sicut etiam tibi hactenus manifestavit Ecclesia animum nostrum, ac ipsius possibilitatem Ecclesiæ intendimus ad tui certitudinem et nostri exonerationem clarius aperire, super tua petitione, quæ nobis per tuos nuntios hactenus, et noviter per præfatos nuntios, quos misisti, fuit cum instantia repetita, ut de decimis et obventionibus regnorum et terrarum, quorum quarumque reges vel domini personaliter in Terræ-Sanctæ subsidium non transibunt, tibi provideret Ecclesia, non videmus quod aliud respondere possimus, quam quod tibi et tuis nuntiis Ecclesia ipsa respondit, videlicet quod de decimis collectis in præfatis regnis et terris pro ipsius Terræ-Sanctæ subsidio, sublatis impedimentis, quæ tunc obstabant, nec novis supervenientibus, si quid erit de decima ipsa residuum, sic ipsius Terræ negotio ac tibi in eodem providere disponimus, quod merito debebis et poteris esse contentus.

8. « Et quidem, fili charissime, ne vagari possit tua cogitatio in incertum, latere te nolumus, quod tamen te ignorare non credimus, quod de decima regni Franciæ ad manus Ecclesiæ nil provenit. De terris vero regi Castellæ subjectis, nihil unquam percepit Ecclesia, cum felicis recordationis Gregorius papa prædecessor noster, claræ memoriæ Alfonso regi Castellæ ipsam decimam ex certis causis duxerit concedendam. De decima vero partium Alemanniæ et terrarum, quas continet regio Aquilonis ; sicut ipsius Aquilonaris gentis non ignota conditio potest omnibus verisimiliter indicare, ac nobis hoc realiter patefecit, modicum respective ad ipsam Ecclesiam noscitur pervenisse. Decimam siquidem Angliæ, Scotiæ, Walliæ ac Yberniæ tu ipse nosti tibi pro dicto Terræ-Sanctæ subsidio

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXXXVI.

esse concessam. Quantum igitur sit in reliqua parte residuum, et ad quæ et quanta sufficere possit pro ipsius Terræ-Sanctæ subsidio, facile potest experientia tuæ claritatis computare. Nam etiam præter alia onera, et quasi prolluvia expensarum, quæ pro attenuandis inimicorum viribus, ipsorumque commodis et potentiis minuendis, et pro commoditate, utilitate ac effectu futuri passagii sustinuit hactenus, et assidue portat Ecclesia, et habuimus hactenus, habemus et nunc pro ipsius Terræ subsidio non modicum gentium numerum, et etiam galearum. Pro habendis autem decimis et obventionibus supradictis, et ad omnia impedimenta tollenda, quibus sublatis decimæ ac obventiones ipsæ facilius habeantur, eadem Ecclesia vigilavit hactenus, et laborare non desinit, ac successive opportuna studia et labores impendet, tibi et ejusdem Terræ-Sanctæ negotio de eo, quod ad ipsius manus Ecclesiæ inde pervenerit, juxta suæ possibilitatis exigentiam, ut prædicitur provisura.

9. «Super eo vero, quod petis de solutione residui decimæ Angliæ, Scotiæ, Walliæ ac Yberniæ, in proximo festo beati Joannis Baptistæ præstanda : tibi taliter respondemus, quod licet nec sciamus, nec adhuc scire possimus hujusmodi residui quantitatem, cum de ipsis nullam per eos, quibus commisit Ecclesia, vel alios adhuc certitudinem habeamus, tamen parati sumus implere : et ecce mandamus cum effectu quidquid de hujusmodi residuo inter te et Ecclesiam promissam extitit vel conventum, tibi sub modis et conditionibus appositis in præfato termino totaliter adimpleri. Petitionem vero tuam de decima Cisterciensis Ordinis præteriti temporis sex annorum, qualiter cum effectu possimus admittere, non videmus; cum de ipsa decima, quæ in centum millibus librarum Turonensium fuit gratiose taxata, nil adhuc ab Ecclesia sit habitum vel receptum : et ipsum licet non habitum sed speratum est, pro galeis jam missis et transmittendis pro ipsius Terræ subsidio necessitate urgentissima deputatum.

10. «Ut autem crucesignatos, qui personaliter in Terræ-Sanctæ subsidium transfretare tenentur, ad id auctoritate Apostolica compellamus, nos sicut dudum tibi obtulimus, sic nos paratos offerimus compellere, quos temporis qualitas, et ipsorum conditio suadebunt, ac ipsa Ecclesia expedire viderit compellendos. Sed ante ipsius compulsionis edictum decere putamus et congruum, ne tantæ multitudini illudatur, ne ex hoc aliquid Ecclesiæ impingatur, quod tanta habeatur certitudo passagii, quod crucesignati possint spe certa sentire tempus et locum, in quo et ad quem debeant transfretare : nam alias et ipsi passagio et crucesignatis omnibus videretur illudi.

11. «Quod vero ut legatum de fratribus nostris pro ipsius Terræ negotio deputemus; sic sentire te volumus, quod cum passagium tuum senserimus præparatum, et legatum ipsum congruo modo petitum, aliquem de fratribus nostris, vel alium ad hoc deputabimus, prout Dei et ipsius Ecclesiæ honori, et Terræ-Sanctæ negotio deliberatione provida videbimus expedire. Te autem, ut postulas, et omnes barones, et nobiles, ac milites, et alios qui tecum in Terræ-Sanctæ subsidium transfretabunt in Apostolicæ Sedis protectionem et gratiam, quæ crucesignatis ex causa hujusmodi fieri solet et congruit, favorabiliter admittemus. Ad hæc scire te volumus, fili charissime, et attendere diligenter, nam et nos diligenter attendimus, quod non vidimus, non videmus, non intelleximus, nec audimus cuiquam regum, vel principum nominis Christiani etiam pro tali negotio sic liberaliter, sic effuse, sic affluenter et abunde subventum fuisse ab Ecclesia, vel provisum, quod etsi tuis præclaris meritis digne cedere videatur, non tamen sine murmurationibus et oblocutionibus plurimorum factum arguitur, qui de tam effusa largitate mirantur. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem II id. Februarii anno IV». At demum agitatæ tot annis sacræ expeditionis consilia Eduardus abjecit, stringendumque in Sarracenos ferrum convertit in Gallos, ut sequenti anno dicetur. Nunc cœptam de eo orationem prosequamur.

12. *Eduardo regi litteræ Pontificiæ de censu annuo et de regno Scotico.* — Ferebat ille gravate Angliam Sedis Apostolicæ vectigalem esse, utque jura illius clam infringeret, petiit ut census, qui Romano Pontifici solvendus erat a nonnullis Ecclesiis, quas ob id bonis amplissimis augeret, penderetur. Sed Nicolaus id Ecclesiæ dignitati non congruere respondit[1] :

« Eidem regi Angliæ illustri.

« Inter alia nuper nobis dilecti filii nobiles viri Joannes de Sancto-Joanne, et Rogerius dictus Lestrange tuæ celsitudinis nuntii ex parte regia petierunt, quod cum providere intenderes, ut census annuus mille marcharum et sterlingorum, ad quem ratione regni Angliæ ac Yberniæ nobis et Ecclesiæ Romanæ teneris, non solum tuo, sed et successorum suorum temporibus pacifice persolvatur, concederemus quod census ipse in aliquibus ipsius regni Ecclesiis de cætero persolvatur. Profecto, fili charissime, felicis recordationis Nicolao papa prædecessore nostro petitionem similem factam per te fuisse comperimus : qui tibi, cum fratribus suis præhabita deliberatione, respondit quod, cum id nec Sedis Apostolicæ conveniret honori, nec tuis etiam utilitatibus expediret, non proponebat circa ea, quæ super eodem censu per suos prædecessores et tuos erant acta solemnius, et servata diutius, aliquid immutare. Licet igitur satisfaciamus libenter, in quibus cum Deo possumus, votis tuis; scire tamen te volumus, quod hujusmodi prædecessoris ejusdem cum fratribus nostris responsione diligentius recensita, et

[1] Lib. v. Ep. cur. 11.

super præmissis deliberatione præhabita diligenti, patenter advertimus, quod talis concessio non congruit præfatæ Sedis honori, nec tuis videtur commodis salubriter expedire : propter quod non proponimus aliquid immutare circa ea, quæ super eodem censu per nostros prædecessores et tuos acta solemnius, et servata diutius dignoscuntur. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem kal. Martii, anno v».

13. Repulit quoque Nicolaus alia Eduardi petita, cum flagitaret ut Pontifex sua auctoritate publicas Tabulas [1], quibus Scotiæ principes, qui de Scotici sceptri jure disceptabant, Eduardum, ut regni illius supremum dominum controversiæ arbitrum designarant, confirmaret; ne eo pacto Apostolicæ Sedis perspicuis in Scotiam juribus detraheret.

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri salutem, etc.

« Oblata nuper nobis per dilectos filios nobiles viros Joannem de Sancto-Joanne ac Rogerium dictum Lestrange nuntios regios tua petitio continebat, quod submissionem, ut dicitur, in te factam a quibusdam, qui in regno Scotiæ se vendicant jus habere, confirmare auctoritate Apostolica dignaremur. Sane, fili charissime, quantumcumque satisfaciamus libenter, in quibus cum Deo possumus, et tibi expedire cognoscimus, votis tuis; attendentes tamen hujusmodi arduitatem negotii, et quod negotium ipsum multas contingit Ecclesiasticas et sæculares tam in generalitate, quam specialitate personas; ac dubitantes, quod per hoc, si sic a nobis inconsulte procederetur, posset tibi et eis magna scandali provenire materia, nolentes quoque aliquorum juri, et specialiter juri, quod in regno ipso Romana habet Ecclesia derogari, super iis cum fratribus nostris deliberatione præhabita diligenti; petitioni regiæ in hac parte non duximus annuendum. Dat. Romæ apud S. Mariam Majorem kal. Martii anno v ».

14. Hæc ne comparata in Scotiam jura læderet Nicolaus : qui ut amissa in Sicilia recuperaret, omnem operam adhibuit, omniaque perduellibus auxilia abscindere studuit. In primis enim oratoris Minoritæ opera nisus est Genuenses a Siculorum communione ac fœdere abducere, ad quos graves eo argumento litteras dedit [2], ne Jacobi aut Friderici Aragoniorum commercio se inquinarent.

15. «Nicolaus, etc. dilectis filiis potestati.. capitaneo, consilio, et communi Januensi.

« Quantis persecutionibus et impugnationibus quondam Petrus Aragonum rex eamdem Ecclesiam (Romanam scilicet) attentarit, vulgaris famæ præloquium publicat, et ipsorum excessuum perpetratio notorie manifestat. Nec est alienum a communi scientia, quod Jacobus natus ejus, hostis publicus, et persecutor Ecclesiæ manifestus, in quo paterni criminis experimur exempla, vitiorum successor et hæres, ac Siculi cum eodem præfatam Ecclesiam enormiter ac multipliciter offenderunt : propter quod varii et horrendi processus per Sedem Apostolicam contra dictos Petrum et Siculos habiti inter cætera patenter inhibent, et sub inflictione pœnarum excommunicationis et Ecclesiastici interdicti, quas ipso facto contrafacientes incurrunt, expressius comminantur, ne cum ipsis societatem, conjurationem, vel fœdus aliquod quævis civitas, communitas, vel specialis persona Italiæ inire præsumerent quomodolibet vel tentarent; quodque nullus ad eumdem Jacobum nuntios, vel litteras destinet, vel recipiat ab eodem, nec aliquod sibi consilium, auxilium vel favorem impendat publice vel occulte, sicut in ipsis processibus plenius continetur.

16. «More igitur pii patris volentes vestris et aliorum Christi fidelium præcavere periculis, cum processus dicti Jacobi scandala pariant, producant dissidia, et ex iis impediatur subsidium Terræ-Sanctæ, universitatem vestram rogamus et hortamur attente in Domino Jesu Christo, vobis nihilominus per Apostolica scripta mandantes, quatenus nullus vestrum ad eumdem Jacobum nuntios, vel litteras destinet, vel recipiat ab eodem ; nec aliquod sibi consilium, auxilium vel favorem impendat, publice vel occulte ; nec ulla fœdera, societatem , conjurationem, pactionem , treguas vel inducias cum eisdem Jacobo aut Siculis, Frederico Jacobi præfati germano, vicariis, officialibus, ministris, aut satellitibus eorumdem inire quomodolibet præsumatis, per quæ incidatis in pœnas processuum eorumdem. Quod si secus feceritis, nos singulares personas, super hoc consilium, auxilium seu favorem præstantes, excommunicationis sententia innodamus, et civitatem Januensem Ecclesiastico supponimus interdicto. Et cum a malo non sufficiat abstinere, nisi quod bonum dignoscitur esse fiat, nobis et ipsi Ecclesiæ ac charissimo in Christo filio nostro Carolo Siciliæ regi illustri, cujus causa est ejusdem Ecclesiæ ac status, cura et sollicitudo ad nos præcipue spectare noscuntur, in imminentibus nobis et ipsi casibus, tanquam filii benedictionis et gratiæ promptis studiis et efficacibus auxiliis assistatis. Ecce quidem pro iis dilectum filium fratrem Nicolaum de Camplis Ordinis Minorum, zelatorem vestri honoris et commodi, ad universitatem vestram providimus destinandum, quem mittentis intuitu, et suæ ad vos charitatis affectu sinceritas vestra devote recipiat, patienter audiat, et præmissa ad effectum laudabilem votivæ executionis abducat. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem II kalend. Martii anno v ».

Ut beneficiis ipsorum amicitiam sibi Nicolaus conciliaret, plures prærogativas contulit, nimirum Gregorii IX exemplo ipsos in clientelam suscepit [1], et Innocentium IV imitatus concessit, ne sine

[1] Ext. eæ apud Walsing. in Eduard. — [2] Lib. v. Ep. cur. iv.

[1] Lib. iv. Ep. DCLXXXIII.

Pontificio imperio anathemate percelli [1] possent. Hæc in Genuenses beneficia conferebat Nicolaus, qui Venetos hortatus est ad porrigendam fidei censoribus [2] Minoritis in hæreticis insectandis operam. Nec in Veneta modo ditione, sed etiam in Viennensi comitatu Minoritas zelum in evellendis hæresibus explicare jussit [3].

17. *Nicolai papæ obitus.* — Interea summum Pontificem in moderando Christiano orbe occupatum mors acerba abstulit, atque Ecclesiam diu rectore orbam in dissensionum fluctus conjecit. De quo hæc apud Jacobum [4] S. Georgii ad Velum-Aureum diaconum cardinalem : « Anno Domini MCCXC, (MCCXCII) Nicolaus papa IV Pontificatus sui annum quintum agens, ipsiusque quinti principio senio confectus Romæ obiit». Eum vero in Parasceve Sancta vita functum docet Bernardus [5] cui consentiunt ii, qui ipsum pridie nonas Aprilis decessisse scribunt : dies enim Parasceves in diem IV Aprilis incidit. A quibus forsitan non discrepat Appendicis ad Martinum Polonum [6] auctor, dum mortuum affirmat Paschæ die : etenim nonnulli Pascha appellare consuevere etiam Parasceves diem : idemque in Epitaphio recentiori ejus mausoleo insculpto confirmatur. Exornat illum S. Antoninus [7] hoc nobili elogio, quod paucis verbis absolvit : « Reputatus rectus homo et sanctæ conversationis ». Præditum singulari religiosa demissione fuisse, et fastu vacuum, cum ad honores invitus raptus est, idem sanctus tradit [8] : « Cardinalis effectus humilitatis gloriam, quæ prius in eo relucebat, ita prudenter servavit, ut miro modo communiter et humiliter ageret, et honorem nihilominus dignitatis maturitate honestissima retineret. Confessus est sæpe, multum tamen sobrie, sed certo ut dicebat sermone, quod potius vellet coquinam fratribus facere, quam cardinalatus fastigio præeminere, seque aliter obstiturum fuisse gradui illi, nisi offensam Ordinis timuisset ». Servasse eamdem animi modestiam in augustissimo honorum apice, nimirum Pontificatu summo, testatur vetus illius Epitaphium humili olim sepulchro incisum, in quo non versuum inelegantia, sed sententiarum dignitas, veritasque historiæ spectanda :

Hic tumulus tumulat humilem, qui fascibus auctus,
Sic moriens statuit ossa manere sua.
Hunc Franciscus alit, cardo ut sit, almaque Petri
Sedes magnificat ; gratia Dei beat.
Quartus papa fuit Nicolaus : Virginis ædem
Hanc lapsam reficit, fitque vetusta nova.
Petrus Apostolus socium, Franciscus alumnum.
Protegat Omnipotens, matre rogante beet.

Ex humili eo sepulchro dein a Felice Peretto e Montealto Franciscani instituti, tit. S. Hieronymi presbytero card. qui demum summi Pontificatus apices indito sibi Sixti V nomine gessit, in nobilius mausoleum illius cineres in eadem S. Mariæ-Majoris Basilica illati fuerunt. Prætereundum de eo non est confirmatum [1] ab ipso tertium Ordinem S. Francisci de pœnitentia nuncupatum, vitæque sanctioris præscriptam formam [2].

18. *Dissensiones de creando Pontifice.* — Quid vero a cardinalibus tradito sepulturæ Pontifice gestum sit , exponit Jacobus cardinalis [3] : « Cardinales vero numero duodecim, Romani sex, Italici quatuor, Gallici duo erant, qui Pontificis persolutis obsequiis, propositoque clausim inter eos, seclusis extraneis per Latinum tunc Ostiensem episcopum Romana stirpe clarum exhortationis verbo perlucido, adeo haud concordes, ut nec loco consistere eodem convenirent, nec ante secundum annum, tertiique partem tertiam vacationis hujusmodi antistitem summum crearent; sed nunc uno, nunc alio Urbis loco, vicibusque interceptis pro electionis ministerio conveniebant ». Discordiæ præcipuam causam affert Joannes Villanus [4], cum alii, quorum princeps erat Matthæus Rubeus Ursinus studiosum Caroli regis Siciliæ Pontificem creare vellent, altera vero factio, cujus antesignanus erat Jacobus Columna, contrarium affectaret. Quibus addit S. Antoninus [5] : « Et propter hoc, quærentibus illis quæ sua et non quæ Jesu Christi tantum, dilata est electio ». Ut porro Latinus Ostiensis episcopus elegantem ad ipsos orationem habuerit, ut omnium animos in concordiam ad præficiendum Ecclesiæ pastorem adduceret, prosequitur non invenusto carmine Jacobus [6] cardinalis S. Georgii ad Velum-Aureum :

19. Ergo ubi confectum senio mors æqua recepit,
In sua jura patrem Nicolaum nomine Quartum,
Romanæ sponsum Ecclesiæ, de more solutis
Exequiis, dignum reputans veneranda senatus
Congeries, tractare novo de præside, sacras
Indixit libare preces, quas ipse Latinus
Ordine pontificum primus, virtute coruscans,
Et generis titulis radiatus, fudit ad aram
Virgineam, psallente choro. Mox omnibus una
Seclusis patribus succenso pectore fatur :
Quis poterit stellas fulgentes jungere cœlo
Pleiadas. Deus, ipse potes ; sic corda potentum
Concordi vincire jugo, gliscitque futurum
Pollicitus vati, quod se donante ministrum
Suscipient populi. Ne cœlo lumina recta
Deflexisse juvet, præsto est, qui cognita cordis
Inspicit, et pensans justo libramine damnat
Degeneres : gemmis inter lucentia serta
Imperitans cingi meritos. O quanta potestas!
Namque datum paucis ad summi culminis arcem
Sublimare virum, qui Christi nomine præsit,
Succedatque Petro, necnon cœlestia claudat,
Dum ligat in terris ; reseret convexa polorum
Vincula, dum solvit, tanto depellere culpam
Præstat. Sed vobis celsæ fastigia molis
Quis cupiat nisi mente vagus ? Quis dignus haberi
Illis queat ? At, patres, quos excellentia præfert,

[1] Ep. DCLXXXIV. — [2] Lib. V. Ep. XI. — [3] Ep. XXIV. — [4] Jac. S. Georg. ad Vel. Aur. diac. card. lib. in Cælest. Westm. Flor. Hist. hoc an. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 21. — [5] Bern. in Chr. Rom. Pont. — [6] Mart. Pol. l. IV. in Nic. IV. — [7] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 7. in princ. — [8] Tit. XXIV. c. 9. § 7.

[1] S. Anton. III. p. tit. XXIV. c. 9. § 11. — [2] Ext. ea de re Diploma in Bullar. in Nic. IV. — [3] Jacob. S. Georg. diac. cardin. in Præf. — [4] Jo. Vill. l. VII. c. 150. — [5] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 7. in princ. — [6] Jac. S. Georg. ad Vel. Aur. diac. Card. l. I. c. 1.

Desperare nefas ; nam sacris inclyta virtus
Christus adest, votis complens optata piorum,
Quos optare facit : siquidem tendamus in unum,
In quo fundatis nixa radicibus arbor,
Virtutum patulis ramis subcreverit altum
In culmen, vario florum distincta colore,
Præcipue roseo mentis fervore micante,
Atque pudicitiæ niveo candore coæquans
Fructus justitiæ, cujus prudentia ramos
Duxerit in rectum, nostro quia tempore clades
Invaluit, peccata premunt, virtusque recessit.
Tendimus (tendens) in Latium, proh ! claram funditus Accon
Obruit et Tripolim vincens Babylonicus hostis !
Instant Aragones, gens effera, plurima terræ
Cis mare concutiens, Siculas quæ possidet urbes.
Nec minus Aragona proles, Petreiaque regnum
Occupat, in Gallos collatum ; dedecus illis,
Et nobis, qui regna damus. Nos undique turbant
Subjecti ! vigiles plebi succurrite, patres,
Casibus his tantis vestrum succurrere, vestrum est.
Dixit : et haud aliter diffusum vocibus ignem,
Frigida corda premunt, possit ne erumpere flammis (flamma),
Quam te lus prohibet nova semina ducere germen,
Quo fuerint matura loco ; tamen agnita dudum
Commemorant veteris moris discuntque minores.
Talibus his paucis decursis rite diebus,
Montis Aventini rursus fastigia poscunt.
Per bis quinque dies Nicolai præsulis haud dum
Deseruere domos erectas circiter aram
Virgineam patres, quis nec reverentia struxit
Digna sequi, nec causa potens, nec utile (missile) mundo
Exemplum. Nam quisque suas educet in altum
Ædes, et capitis Petri delubra relinquet,
Ac Lateranenses aulas regalia dona
Despiciet, gaudens proprios habitare penates, etc.

20. Pergit auctor ut a S. Mariæ-Majoris ædibus ad S. Mariam, ubi olim Minervæ templum surgebat, se receperint, vicissimque sibi mutua ambitione et invidia cardinales obstiterint, ne Pontifex renuntiaretur : utque recurrente festo Apostolorum Petri et Pauli, Romanos aspera seditio invicem ad prælia concitarit [1]. Urbemque rapinis, cruore, incendiis deformarit. Contentionis causa nimia erat inter æmulos proceres senatoriæ dignitatis adipiscendæ ambitio : quæ mala morbi auxere accensa æstate, et cardinales, ut saluti consulerent, ex Urbe diffugerunt. Quæ idem auctor soluta oratione in Præfatione operis [2] his verbis prosequitur : « Intestina Romæ interea, proh dolor ! exorta bella affligensque ultra solitum æstas morbum ingruebat, unoque e patribus Gallo febribus deficiente, Campanus ex illis unus, idemque posthæc futurus Bonifacius VIII, gravi, longaque et chronica concussus infirmitate, ita ut de ejusdem diffideretur curatione : Dei tamen nutu ad majora reservatus, ad patrium solum Anagniam discessit. At alter Hugo Alvernus, unicus superstes Gallus, et tres alii e patribus Italici timore perculsi, Roma digressi, Reate æstivavere. Romani vero sex patres consanguinitate juncti, sed votis discreti, urbe constitere præcipua. Septembris autem transactis caumatibus, Campanus, Portuensis quoque natione Tuder, Sabinensis etiam Paschate, (nimirum insequentis anni,) e patribus unus Parmensis natu, Romam reversi, nec adhuc consensu unanimes reperiuntur fore ».

[1] Cap. 3. — [2] Jac. S. Georg. ad Vel. Aur. in Præf.

Sed de his iterum suo loco : nunc de novo Cæsare creato hoc anno sermonem instituamus.

21. *Adolphus Nassovius ad solium Germanicum evectus.* — Defuncto, ut diximus, superiori anno, atque Spiræ in regum monumento condito Rodulpho, cum de principe ad solium evehendo esset agitatum [1], dissensisse electorum vota, atque Albertum Austriæ ducem ab aliis expetitum ferunt [2], ab aliis Wenceslao regi Boemiæ honorem delatum [3], sed eo per summam animi moderationem intra fines regni Boemiæ curas continente, molemque imperii in se suscipere detrectante, demum versa [4] omnium studia in Adolphum Nassovium, sustinendæ regiæ majestati opibus imparem, sed virtutum principe dignarum fama conspicuum. De quo hæc Ptolemæus Lucensis historiæ Ecclesiasticæ consignavit [5] : « Anno Domini MCCXCII, adhuc Nicolao papa vivente, convenerunt electores Alemanniæ tam laici quam clerici, et imperatorem eligunt comitem Adolphum de Nassou, virum strenuum in armis, sed in potentia deficientem, tum quia paucos habebat introitus, tum quia non multum radicatus in parentela : sed in corde totus fuit magnificus et virtute plenus ». Redimitum Germanica corona Aquisgrani, recurrente die S. Joannis Baptistæ natali sacro, narrat Hocsemius [6], aguntque de eodem plures Germanici scriptores. Sed hæc nobis suffecerint : jam pium nonnullorum sanctorum obitum prosequamur.

22. *Sanctæ Cunegundis obitus.* — Migravit hoc anno in cælum beata Kinga sive Cunegundes olim Boleslai Pudici Cracoviensis et Sandomiriensis ducis conjux, quæ in ipso conjugio virginitatem, viro consentiente, servavit : emituitque miraculis adeo, ut Andream ducem regis Ungariæ fratrem a morte excitarit ad vitam, iterumque ob salutem animæ mori imperarit, uti diximus. Insignes vero ejus virtutes atque elogia ex Longino repetere visum est : « Magna, inquit [7], sanctitatis et religionis, miræque devotionis in Deum femina, et virgo ducissa Kinga, Boleslai Pudici Cracoviensis et Sandomiriensis ducis relicta, et filia Belæ regis Ungariæ, cum annos tredecim in monasterio Sandecensi in magna abstinentia et proprii corporis mortificatione exegisset, gravi infirmitate anno prope uno vexata, vicesima quarta Julii devotissime moritur, et in monasterio Sandecensi sepelitur, diem et horam mortis suæ habens multo ante tempore divina revelatione patefactam. In hora transitus sui felicis Christianus canonicus Visliciensis, vir religiosus et devotus, Visliciæ in oratione positus, vidit animam ejus ex corpore egressam niveo candore in cælum, canentibus agminibus sanctis : *Regnum mundi ;* deferri. Quod cum

[1] Albert Argentin. in Chron. Hist. Austral. hoc an. Baron. in Sched. Ms. ad hunc annum et an. — [2] Hist. Austral. — [3] Dubrav. Hist. Boemic. l. XVIII. — [4] Albert. Arg. Chr. Austr. et alii. — [5] Ptol. Luc. l. XXIV. c. 26. — [6] Hocs. l. I. c. 17. — [7] Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an.

admiratione magna cerneret, dictum illi est, animam beatæ Cunegundis esse in illo momento a corpore solutam. Quæ quidem visio etiam pluribus aliis devotis personis monstrata est.

« Quemadmodum in vita pietas agni cælestis stupendis miraculis eam extulerat, ita et post felicem obitum amplioribus prodigiis varios curando languores, coruscabat. Ab anno siquidem mortis suæ usque ad annum Domini MCCCXXIX, meritis suis octoginta mortui vitæ pristinæ redditi sunt, sexaginta cæci illuminati, quindecim captivi a vinculis soluti, septingenti insuper homines utriusque sexus a variis ægritudinibus curati. Ut satis mirandum sit, ætatis illius prælatos et principes Poloniæ canonizationem tam sanctæ tamque venerabilis ducissæ propter candorem virgineum, quem annis multis in thoro conjugali servavit, inter martyres computandæ, non procurasse. Tantam siquidem circa illam Regis æterni benignitas magnitudinem suæ gratiæ, consolidando contractos, restaurando paralyticos, suscitando mortuos, mundando leprosos, liberando energumenos, illuminando cæcos, erigendo claudos collapsosque, et multiplices ægritudines suis sanando meritis multipliciter noscitur effudisse, ut ex illis præstetur certa et evidens fiducia, quod quæ in vita præsenti dignitate præfulgebat regia, per gratiam Regis cælestis glorificationem sit amplissimam inter superos consecuta. Nec mirum ; coluit enim et custodivit assidue integritatem mentis, et nobilissimo pudore integerrimæ virginitatis castimoniam sub nimio et arduo labore transegit, expers palmæ non credenda martyrii, quæ puritate mentis duplici cum mortificatione, carnis suæ videlicet et mariti, assidue cum oculis, cum naribus, cum cæteris sensibus, cum quiete et otio, cum silentio et solitudine, cum ipso denique fastu et apparatu regio, cum cibis et potibus opipare conditis, cum rerum temporalium affluentia et successuum felicitate, vestium, gemmarum et unionum pompa confligens, noctu atque interdiu, momentisque singulis animi et corporis perferebat cruciatus ; sanguineam rosam præ se ferens centeno fructu, et geminata laurea, virginitatis videlicet et sanguinis, meruit coronari. Virginitatem enim magnopere custodiens, mente et spiritu hostem sævum, quocumque se verteret, secum ferebat, assiduo premebatur certamine, sine induciis bellum gerens, non vespere, non nocte, non diluculo, non meridie, non mane respirasse permissa ; sed singulis diebus atque horis fornacis medio succensa, auri instar probata, purior prodibat. Cogita quanti officii labor sit, et fatiga. Hæc constante matrimonio vixit modeste, castigate, abstinenter ; non cultus in ea luxuriosior, non conversatio cum viris, sed nec cum viro licentiosior, non convictus splendidior : de qua sane et ejus virtutibus atque sanctis operibus tanta dici possunt, ut ad longum usque volumen excrescerent ».

23. *B. Alberti Carmelitæ mors.* — Obiit eodem anno, ut cardinalis Baronius notat [1], B. Albertus Carmelita Siculus, miraculis illustris, quem aiunt aliquando sicco pede torrentem calcasse, ut Judæos liberaret, mox ereptos periculo in ipsa ripa torrentis baptismo lustrasse [2]. Consensit vitæ sanctissimæ pia mors, in qua plurima virtutum exempla ipsum explicuisse, refert rerum gestarum illius scriptor [3] : « Cum, inquit, mortis suæ tempus adventare cognovisset, gravi correptus morbo, rogavit Dominum, ut ipsum ad se evocare dignaretur. Utebatur autem hac precandi formula : Si proprio Filio tuo non suam, sed tuam mandasti facere voluntatem, non mea, Domine, sed tua voluntas fiat. Ita ergo ille in orandi fervore positus, et quasi mentis ecstasim patiens, audivit vocem ejuscemodi : Anima tua in sanctorum confessorum consortium admittetur, gaudiis perpetuo duraturis fruitura. Quamvis ergo magna esset antea usus precandi assiduitate, at nunc porro diutius in ea perseveravit. Legebat prophetarum oracula, divina in eis mysteria contemplans, dulceque illi erat cum sanctissima Dei Matre miscere colloquia. Cernens autem prope adesse extremum vitæ suæ diem accivit ad se fratres, et exemplo sanctorum patrum mitissima voce eos compellans : Cupio, inquit, dissolvi et esse cum Christo ; additque tanquam vaticinans : Hoc ipso die spiritus meus e carnis ergastulo liberabitur, et ad Dominum, qui creavit eum, dirigetur : eodem autem temporis puncto mecum pariter emigrabit soror mea. Quæ quidem aberat a loco, in quo tum erat vir sanctus, ad ducenta et sexaginta milliaria : compertumque est postea, de ejus obitu vera Albertum prædixisse.

« Deinde orante illo, et graviter laborante, fratres apud illum vigilabant, et precibus suis animam ejus Deo commendabant. Sub horam autem vespertinam, sentiens imminere corporis dissolutionem vir sanctus, in genua se submittit, et coram fratribus sic orat : Domine Jesu Christe, qui cuncta creasti, et omnia pro tua voluntate disposuisti, conservasque ea sapientia et providentia tua, conserva animam meam ineffabili misericordia tua, tuere illam ab hoste maligno, et perduc eam in consortium electorum tuorum. Deinde legit psalmum : *Deus, in nomine tuo salvum me fac ;* cui adjunxit psalmum : *In te, Domine, speravi.* Illo absoluto cum dixisset semel orationem Dominicam, et bis Angelicam salutationem, iterum repetiit psalmum : *In te, Domine, speravi.* Inde ad extrema tendens, sublatis in cœlum oculis animam suam Deo et beatissimæ Matri ejus commendavit, eorum implorans opem, et paulo post alta voce dixit : *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum* : quibus dictis a fratribus orantibus, anima ejus instar nebulæ (columbæ) candidissimæ visa est uno volatu ex ore

[1] Baron. in Not. ad Martyr. Rom. VII. Aug. et insched. Ms. — [2] Apud Sur. tom. IV, die VII Aug. — [3] Ibid.

illius recta in cœlos contendere. Corpus ejus præclaro cilicio indutum in terra relictum est.

« Ad ejus obitum campana, quam ille fieri curarat, per seipsam, nullo movente insonuit ; et odor suavissimus , omnia vincens aromata, ab ejus corpore manavit, adstantes omnes mirifice afficiens. Quamobrem etiam omne mortalium genus non modo Christiani, sed etiam Judæi tantæ rei admiratione permoti, ad illud confluebant ». Et infra : « Quotquot vero illic aderant, sacrum corpus contingere nitebantur : exibat enim de illo virtus et sanabat multos. Vestes ejus causa devotionis ab omnibus lacerabantur et diripiebantur, singulis particulam aliquam inde sibi vindicare cupientibus, quod multa admiranda per eas Deus efficiat ob merita sancti viri ». Et infra : « Cum corpus B. viri summa populi devotione in mediam majorem ædem deportaretur, et exequiarum missæ celebrandæ essent, odor longe suavissimus e corpore diffundebatur, cunctis non mediocriter id admirantibus : multi enim morbidi eo odore sanabantur, ita ut corpus illud quoddam sanctitatis receptaculum a turbis omnibus pro certo haberetur ». Consignatur demum, nonnullis interjectis, mortis illius tempus : « Obdormivit autem in Domino vir Dei Albertus anno a partu Virginis MCCXCII, VI id. Augusti ». Hæc Acta, quæ tamen in aliis pluribus censura egent.

Illustrata pluribus aliis miraculis decursu temporum illius sanctitate, fideles in honorem B. Alberti plures aras ac templa æterno Numini posuerunt [1] : cum vero canonicis legibus vetitum esset, ea veneratione quemquam publice prosequi, nisi a Romana Ecclesia ea decreta fuisset ; ac plures fideles nonnulla religio ab eo cultu revocaret, cum non ita esset exploratum id Ecclesiæ Romanæ auctoritate niti, Joannes e Soreth supremus Carmelitarum magister a Callisto papa III contendit, ut pronuntiaret an B. Albertus sanctis exhibendo cultu affici sine ulla conscientiæ labe posset : cui Callistus vivæ vocis oraculo, ut altaria in B. Alberti memoriam Deo dicarentur, permisit [2] : quod ejusdem Pontificis jussu Guillelmus tit. S. Martini in Montibus presbyter cardinalis Rothomagensis anno MCDLVII, litteris [3] suis promulgavit. Dein recurrente anno MCDLXXVI, Christophorus Carmelitarum magister, augendæ B. Alberti gloriæ zelo permotus, a Sixto IV flagitavit, ut Apost. auctoritate cultum eidem B. Alberto impendendum confirmaret : cujus precibus Pontificio Diplomate [1], cui insertæ sunt Guillelmi card. litteræ, assensit.

24. *Florentiæ patrata plura miracula ad Deiparæ imaginem.* — Explicuisse eodem anno divinum Numen ingentia miracula Florentiæ, ad imaginem Deiparæ depictæ in columna fori frumentarii, ubi olim templum surrexerat, asserit Joannes Villanus [2] ; adeo ut ex tota Etruria eo ingentes populi concursus quotidie celebrarentur, quibus etiam consentanea affert S. Antoninus [3] : « Eodem, inquit, anno, (nimirum MCCXCII), mense Julii, patrata sunt quædam miracula Florentiæ ex quadam figura Virginis gloriosæ, quæ erat in pariete picta atrii seu horti S. Michaelis, ubi tunc erat forum frumenti, et aliorum bladorum. Nam concepta devotione ab hominibus ad figuram illam, infirmis devote orantibus ad imaginem illam, plures sanati sunt ex variis languoribus, claudi erecti, contracti sanati, et obsessi a dæmonibus liberati. Fratres autem Prædicatores et Minores, quia parum fidei dabant dictis miraculis, populus, qui leviter movetur, eis detrahebat, et abloquebatur contra eos, adscribens invidiæ quod erat veræ pietatis. Ex devotione igitur ad illam imaginem ab artibus fuit provisum, ut ibi cantarentur laudes divinæ in vulgari : et ita aucta est devotio populi ad illam imaginem ex miraculis patratis et enarratis, quod de tota Tuscia in festis B. Mariæ fiebat ibi concursus populi, et in processu temporis repletus est locus imaginibus cereis, ibi positis a gratias et beneficia sanitatum recipientibus ex votis ibi factis. Inde creata est ibi quædam societas multorum civium, etiam notabilium, et in tantum eleemosynæ multiplicatæ, et legata dictæ societati facta, ut ad sex millia librarum ascenderent reditus pauperibus dispensandi, non habendo adhuc aliquas possessiones : sed postea creatum est officium eorum, qui dicuntur capitanei Misericordiæ, et legatæ sunt loco multæ possessiones ; et postmodum ædificatum est ibi oratorium pulcherrimum circa illam imaginem, sculpturis sanctorum magnifice exornatum : in quo oratorio celebrantur quotidie decem missæ, vel circa. »

[1] Ms. Val. sign. lit Q pag. 120 — [2] Ibid. — [3] Ext. ib. pag. 121.

[1] Ext. ib. pag. 120. — [2] Jo. Vill. l. VII. c. 154. — [3] S. Anton. II. p. tit. XX. c. 7. initio.

(1) Inter res in Ecclesia anno isto gestas collocandum est Concilium a Joanne archiepiscopo Spalatino, et suffraganeis in ipsa urbe metropoli Spalato celebratum. Concilii hujus collectoribus ignoti mentio occurrit in solemni quadam protestatione, quam idem Joannes archiepiscopus sequenti anno MCCXCIII habuit die Martis duodecima Maii, Indictione VI. Legas illam apud Lucium in Commentario rerum Tragurensium pag. 134. Quid in eo Concilio decretum fuerit prorsus latet. Id unum tantummodo ejus decretum in eadem protestatione sua Joannes archiepiscopus commemorat, interdictum scilicet fuisse episcopis suffraganeis, ne clericos alterius diœcesis initiarent, neve alter alteri episcopalia munia præriperet. Occasionem canoni huic edendo præbuerant Sebemniceni, qui subjecti licet episcopo Tragurino, ordinationes tamen sacras ab alio episcopo sibi procurabant. MANSI.

SEDES VACAT ANNUS 2. — CHRISTI 1293.

1. *Perusium pro eligendo Pontifice conveniunt cardinales quos adit Carolus rex, monens eosdem ad celerem Pontificis electionem.* — Contrariis Romani populi factionibus in creando senatore pugnantibus, hinc cardinalibus non animis modo, sed ne quidem de loco pro celebranda electione consentientibus, ingentium malorum metu suspensa erat universa Ecclesia anno a Virginis partu millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, Indictione sexta. Impendebat enim schismatis periculum[1] ne tres cardinales, qui Romæ versabantur, ad creandum Pontificem concurrerent, ac vicissim alii, qui plures numero erant, alium sibi præficerent : sed divina tandem providentia factum est, ut cardinales arbitrorum opera de celebranda Perusii electione convenerint; ut recenset Jacobus cardinalis his verbis[2] : « Schismatis incessit timor, ne vel Romani tres tunc in Urbe commorantes, loci, ut latebantur, privilegio, ut qui alios non Romanos scriptis præsollicitaverant : neve etiam alii Romani tres, ceterique patres Reate longe numero plures in electionem prorumperent : sed nolens suam, quam pretioso Unigeniti redemit cruore, perire Deus Ecclesiam, schismatis pericula ademit. Nam ex compromissi vi, in exteros communiter collata, patres pro electionis instantis negotio, electo per arbitros Perusii loco, perque eosdem festo videlicet beati Lucæ Evangelistæ tunc satis proximo, secundo scilicet vacationis anno, termino assignato convenerunt : eoque Perusii quo cardinales convenere tempore Romæ sub quadam pacis umbra quies apparebat, dum partium concordia ad gubernacula Urbis in senatores generis nobilitate clari duo assumpti Petrus siquidem Stephani actoris genitor, de quo supra disseruimus, et Oddo de S. Eustachio alter. »

2. Agente Perusii sacro cardinalium senatu, ait auctor[3] Carolum extrema hyeme e Galliis (quo profectum vidimus, ut fœdus cum Aragonio et Gallorum rege et Carolo Valesiorum comite componeret, liberosque obsides Catalana custodia liberaret) in Italiam redeuntem una cum Carolo Martello Ungariæ rege majori natu filio, qui patri obviam ex Apulia procurrerat, Perusium accessisse, et cardinales salutasse, hortatumque esse, ut quamprimum mœrenti Ecclesiæ patrem darent. Qua vero pompa et apparatu a cardinalibus reges excepti fuerint, Jacobus supra laudatus ita cecinit[1] :

Forte modum scripsisse juvat quo (quem) cardine fulti,
Servarint. Nam clara dies ubi lampade solis
Illuxit, theatrum subeuntes turba senatus,
Levitas geminos mittunt non longius urbe
Regis in occursum. Series diffusa caparum
Hos sequitur, seu turba, duces, mandante senatu.
Procedunt laici, crescit distensa sequela
Elistæa, suas variatis vestibus hastas
Cursibus infestis equites effringere jussit.
Cætera communis complere palatia patrum
Turba, moram firmans : decet hanc servare quietem,
Dum vacat, heu ! sedes papæ, nam pondera gestant.
Hos siquidem viridi susceptos germine fulci,
Et duo levitæ sortiti corpora regum,
Alterutro comitante suum majore parentem,
Atque minore satum illo passim mœnibus urbis
Deducunt, quoad alta domus, plateasque subintrant.
At sacer, interna præstolans parte theatri,
Hinc cœtus processit iter longamque per aulam
Egreditur, qua parte domus fastigia parvum
Extendunt scalæ spatium, quod sedibus instat.
Tunc inibi veteri stantes ex ordine patres,
Oscula condonant regi, regique minori,
Cui primum vidisse datum est tunc temporis omnes
Cardineos proceres : aulæque sedibus (sedilibus) ambos
Constituunt, dextraque patrem lævaque minorem,
Pontificum patrem medium, mediumque secundum
Inter levitas primos. Paulumque morali
Applausere jocis vultu, risuque, loquela,
Et nutu sibimet reges patresque, fideli
Assistente manu, cupientum visere morem.
Inde domum reges comites habuere priores
Levitas. Non longa dies, et tendere cursum
Partnenopem decrevit herus : sed primitus omnem
Alloquitur cœtum... sermone prufatur
Rex pater, et precibus rogitans spiramine sacro
Afflari, populoque Dei pastore quietem
Imponi. Responsa duci digesta Latinus
Attulit, et placido diffudit verba lepore.
Post lapso celeri spatio rex mane secuto,
Visere supremum cœtum, dictoque : Valete,
Corripuit gressum sociatus ab ordine fratrum
Usque foras urbem, rediere in tecta parentes,
Mens quibus adversa est, quamvis per plura sequendum
Consilium visum est, variasque requirere formas
Ut sibi concordes animo factisque placerent.

[1] Jacobus Card. S. Georg. ad Vel. Aur. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

[1] Jacob. Card. de Cœlest. elect. l. I. c. 8.

De Carolo adeunte Perusium, et purpuratis Patribus ab eo sollicitatis, ut proximo tempore Pontificem crearent, meminit Jordanus[1], additque asperioribus verbis Benedictum Cajetanum, ab ipso exceptum : « Tunc etiam, inquit, rex Carolus de provincia veniens, per Perusium transit : ad eligendum Pontificem cardinales precibus inducit. Dura quoque verba cum domino Benedicto Gaitani habuit; nihil tamen profecit. » Ut vero postea Benedictus cardinalis, conciliato sibi Carolo, Pontificatum, cedente S. Cælestino, sit assecutus, dicetur inferius : jam reliquas Italicas res prosequamur.

3. *Bellum Gallos inter et Anglos.* — In Etruria[2] pax Pisanos inter et Florentinos, Lucenses ac Senenses composita : cum jam Florentia ad maximas opes ac potentiam assurgeret, Pisani bello Genuensi attriti pacem flagitarent, ac Guidonem Montisferetri comitem gubernaculis reipublicæ amoverent.

At si parti Italiæ pax feliciter affulsit, dæmonum rabies ad perdendam rem Christianam funestum et atrox bellum Gallos inter et Anglos inflammavit. Cujus belli adeo obscura fuere principia[3], ut ex aliquorum nautarum Normannorum et Anglorum, vino ac mente captorum, jurgiis originem traxerit. Ex jurgiis enim aucto furore Normanni aliquos Anglos morte affecere : eoque audito Angli et Aquitani maritimi, conflata classe, aliam classem Gallorum partim cepere, partim mari mersere, victis ad unum cæsis : atque inde in maritimam Francorum oram excursionibus actis, prædas avexere, Rupellamque[4] plurimo impetu oppugnarunt : exinde reges aversi ab invicem animis, ad quos conciliandos antea a Nicolao IV cardinales legatos vidimus transmissos, facile in novas discordias coorti sunt. Monitus in primis a Philippo rege Eduardus, ac jussus subditos comprimere, prædam restituere, quæ in ipsius regno inventa esset, ac reos onustos vinculis mittere, ut supplicium de ipsis ex legibus sumeretur. Quæ imperia cum sprevisset Anglus, dies ei ad tractandam causam ex parium consilio constituta est; cujus rei Diploma regium affert Westmonasteriensis[5], in quo Philippi hæ querelæ expressæ :

4. « Nulla potest tergiversatione celari, quod homines de Bajona, coadunatis sibi quamplurimis aliis, qui de regno vestro Angliæ assumptis navibus et armis, ac hominibus armatis in magna multitudine ibidem palam et publice collectis, vobis non inscii vel probabiliter ignorare non valentibus, exierunt animo nefando, homines ac subditos nostros de Normannia, et de quibusdam aliis partibus regni nostri, tam in terra quam in mari. in locis etiam nostræ jurisdictioni subjectis nequiter invaserunt; innumeros ex eis inhumaniter occidendo, stragemque horribilem in eis faciendo, multos ex eis capiendo, et adhuc captos detinendo, ac eosdem navibus et mercibus quasi inæstimabilibus ex diu ante concepta nequitia deprædando, confractis quampluribus ex dictis navibus, et submersis. » Et infra : « Manifestum similiter, quod quamplures dictorum hominum de Bajona, adjunctis sibi nonnullis malefactoribus aliis, villam nostram de Rupella proditionaliter invaserunt, insultus quamplures in eam facientes, etc. » Ob hæc Jordanus[1] adducit Eduardum in crimen, consecrata Christo arma in Gallos exacuisse : « Eduardus rex, inquit, Angliæ, fingens se ad Terram-Sanctam proficisci, magnum apparatum faciens, Normanniam terram regis Franciæ invasit, et in Rocellam plures fecit insultus. » At Angli historici ab Eduardo eam labem abstergere nituntur[2], ipsoque inscio a præfectis repetendæ a Normannis, quos violati fœderis accusabant, ultionis cupiditate rem gestam, pacisque consilia eum missis oratoribus ad sopiendum nascens bellum consectatum tradunt : quamquam Westmonasteriensis innuat Eduardum, cum illi ut fiduciario Gallicæ coronæ dies dicta est remissiorem initio in agenda causa fuisse, atque ita qua par erat celeritate bellum exitiale extinguere initio non studuisse. Non expertem pariter culpæ Philippum in pernicioso rei Christianæ bello suscipiendo notat Villanus[3], dum ait misso ab Eduardo rege fratre Edmundo causæ suæ actore in Gallico senatu Philippum illum admittere detrectasse, ne invadendæ Aquitaniæ deessset occasio. Ac sane lugere satis non possumus, Philippum qui nullis adhortationibus a Nicolao IV ad ulciscendas Christi injurias suscipiendumque labentis Syriæ patrocinium permoveri potuerat, in hoc bellum ultro irruisse[4].

5. *Veneti et Genuenses in Oriente inter se dimicant.* — Pari infeliciter casu Veneti et Genuenses in Oriente arma adversus Saracenos stringenda in mutuas strages verterunt (1), præ-

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [2] Jo. Vill. l. VIII. c 2. S. Ant. III. p. tit. XX. c. 7. § 3 et alii. — [3] Walsin. in Ypod. Neustria. — [4] Westm. Flor. Hist. — [5] Westm. ibid.

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num 1960. — [2] West. Flor. Hist. hoc an. Walsing. in Eduard. I. et in Ypod. Neu. Polyd. Virgil. l. XVII. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 4. — [4] Bonif. l. IX. Ep. cur. LII.

(1) Pugna navalis quam Veneti ac Genuenses iniverunt, ab hoc anno in sequentem transferenda ; quanquam enim hoc ipso anno velitatio quædam inter duas illas gentes intercessit, hæc tamen paucorum navigiorum congressio fuit, cum Genuensium vela septem non superarent ; Venetorum vero triremes quatuor. In hac vero concertatione Genuenses vicerunt, quamquam victis Venetis sua omnia restituerunt, professi se nunquam commissuros ut fœdus, quod antea compositum erat inter utramque gentem, dissolverent Veneti nihilo secus armis insistendum sibi rati, ingentem classem armarunt ; quod cum Genuensibus nuntiatum fuisset, et ipsi pariter classem validam instruxerunt ; hæc tamen ad Januarium sequentis anni pertinere discimus ex continuatore Caffari, qui Historiæ suæ telam hic relinquit imperfectam, nec eventum rei tanto molimine inceptæ describendum sibi censuit. Porro de hoc eventu intelligendum esse Marinum Sanutum, loco in Annalibus laudato, non dubito, et confirmat Jacobus de Voragine in Chronico Genuensi part. V. cap. 3. rer. Italic. tom. IX. col. 14. Ideo vero

liumque atrox apud Ajacium urbem nobilem Armeniæ minoris, quæ olim Cilicia erat, commiserunt; in quo Veneti etsi viribus superiores succubuere, ut narrat subjectis verbis Marinus Sanutus[1]: « In Armenia apud Ajacium. » Et infra : « Veneti, qui habebant circa vigesimum octavum numerum galearum, dum assisterent inimicis, deposuerunt vela, prostraveruntque ea, et quasi minime colligerunt antequam ad hostes pergerent remigando: postmodumque insultum Januensibus intulerunt; propter quod quædam ex Venetorum galeis ob ventum flantem vehementer, et mare quod ipsius commovebatur impulsu, sive causa etiam utriusque, recto aggressionis tramite ferientes latera proris galearum hostium præbuerunt se opponentes inter galeas suorum hostium, quæ viginti duæ erant numero computatæ, et ut jam diximus præparatæ, et suarum residuum galearum; ita quod medietas earumdem nec suis conferre auxilium, nec hostibus damnum inferre potuit, interpositis antedictis : ex quo fuerunt Veneti capta majori parte suarum galearum devicti, et Januensibus debellati anno MCCXCIII, mensis Martii. » Auctum furorem, fuso Christiano sanguine, postea exercuere in Dalmatico mari, de quo inferius.

[1] Sanut. l. II. p. 4. c. 21.

CÆLESTINUS V. — CHRISTI 1294.

1. *Cardinales ad Viterbienses dant litteras ut eos in fide contineant.* — Annus, ad quem pervenimus, millesimus ducentesimus nonagesimus quartus, Indictione septima, Cælestini Pontificis maximi admiranda electione, qui e specu ubi latebat, ad solium Apostolicum tractus est; ac rursus augustissimæ omnium dignitatis voluntaria abdicatione, ut sacro otio ac rebus divinis facilius vacaret, insignis, ingentem universo orbi Christiano stuporem injecit : sed quæ prius a cardinalibus gesta sint, perstringamus. Destituta pastore Romana Ecclesia, nonnulli ejus clientes ab officio discessere, ac jura Ecclesiastica invasere. Inter quos Urbevetani Vulsinum explicitis hostilibus signis occupare sunt meditati ; cumque metueret cardinalium senatus, ne Viterbienses studerent perduellibus, hæc illis imperia dedit[1] :

« Miseratione divina Gerardus Sabinensis , Joannes Tusculanus, et frater Matthæus Portuensis episcopi, prudentibus viris prioribus, consilio et communi Viterbien. Ecclesiæ Romanæ fidelibus, salutem in Domino.

» Credimus ad vestram notitiam pervenisse, quod cives Urbevetani , tanquam in reprobum sensum dediti, spiritu rebellionis assumpto, jura et bona Romanæ Ecclesiæ, ipsorum matris et dominæ; quam præsertim hoc tempore, quo ipsa pastoris præsidio carere dignoscitur, deberent pro viribus sollicitis in studiis defensare ; nefariis occupare conatibus satagentes, contra terras vallis lacus, et specialiter castrum Bulsen, ad eamdem Ecclesiam pleno jure spectantia, monitis, precibus, exhortationibus et præceptis sacri collegii reverendorum patrum dominorum cardinalium ipsius Ecclesiæ, propter hoc directis eisdem, penitus vilipensis, hostilem processum habere festinant in divinæ majestatis offensam, Apostolicæ Sedis grandem injuriam, et contemptum, et non modicam turbationem fidelium, et grave scandalum circumpositæ regionis.

« Cum itaque tam temerarium, tamque dete-

[1] Ext. in arce S. Ang. et in Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. I. p. 331, et inter Ms. Collect. Platin. tom. I. pag. 298.

ab eodem Sanuto anno MCCXCIII assignatur, quod illi veterem stylum secuto res Martio mense anni MCCXCIV gesta, anno MCCXCIII labenti attribuenda fuerit.

Cæterum hoc ipso anno MCCXCIII, Genuensis archiepiscopus Jacobus de Voragine, cujus ætate etiam nostra nomen est non incelebre, ex ea, quam scripsit, historia sub titulo *Legenda Sanctorum*, Jacobus, inquam, de Voragine Concilium provinciale Genuæ in Ecclesia majori S. Laurentii habuit, assidentibus ex episcopis suffraganeis quinque cum abbatibus aliisque prælatis inferioribus. « In ipso autem Concilio fuerunt multa utilia statuta et multæ Constitutiones editæ, quæ usque hodie observantur », scribit idem Jacobus de Voragine in Chronico Genuensi part. XII, cap IX, ex quo Concilii hujus, collectoribus ignoti, notitiam accepimus. Cum vero de corpore S. Syri dubitatio quædam suborta esset ; ideo arca coram Patribus reclusa eorumdem SS. lypsanorum veritas patuit. MANSI.

stabilem, et superbum hujusmodi excessum civium prædictorum præfatum collegium ferat non immerito graviter et moleste, ac proinde plurimum perturbetur; nos ipsius auctoritate collegii, nobis in hac parte commissa, universitati vestræ sub excommunicationis pœna in personas, et interdicti in civitatem vestras, ac duorum millium marcharum argenti pœnis, quas ipso facto incurrere volumus, si secus feceritis, in hac parte districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatis Urbevetanis nullum contra castrum et terras Ecclesiæ Romanæ prædicta, et habitatores eorum, per vos, vel per alium, aut alios impendatis consilium, auxilium, vel favorem publicum vel occultum: et si forte ipsum præbuistis eisdem, illud pro posse infra quatuor dies a receptione præsentium revocetis. Et nihilominus vobis auctoritate prædicta præcipimus, ut ad requisitionem discreti viri magistri Petri de Piperno rectoris patrimonii B. Petri in Tuscia Sedis Apostolicæ capellani, eidem Ecclesiæ super hujusmodi negotio, prout tantæ necessitatis articulus exigit, vestrum tam in equitibus quam peditibus favorem et auxilium promptis et efficacibus studiis præbeatis; sic nostris, imo potius memorati collegii super hoc mandatis humiliter et efficaciter parituri, ut de promptitudine devotionis possitis exinde merito commendari. Alioquin ad exactionem pœnæ supradictæ, ac alias etiam contra vos, et terram vestram spiritualiter et temporaliter, prout expediens fore videbitur, et qualitas facti suaserit, actore Domino, procedetur, etc. Dat. Perusii V kal. Junii, anno Domini MCCXCIV, Apostolica Sede vacante ».

2. Perstitere in cardinalium fide Viterbienses, ac subjectis Tabulis non sensisse cum Urbevetanis sunt professi, atque etiam edicto proposito vetuere ne quis perduellium castra sequeretur: « Memoratis litteris diligenter lectis, expositis et publicatis in palatio communis Viterbiensis, dicti priores incontinenti nomine tuo, totius consilii et communis Viterbiensis responderunt, quod mandatum dominorum cardinalium, et quæ in prælibatis litteris continentur, pro viribus adimplebunt; et quod Urbevetanis non dederunt, nec dabunt consilium, auxilium vel favorem, publicum vel occultum; et si aliqui publice vel occulte de civitate, vel districtu Viterbii dedissent dictis Urbevetanis aliquod auxilium vel subsidium, publicum vel occultum, illud intra quatuor dies sub pœna capitis revocarent: et statim indixerunt exercitum, et fecerunt præconizari, quod omnes essent parati equis et armis ad servitium prædictorum dominorum cardinalium, et sanctæ matris Ecclesiæ. Actum et datum ut supra », nimirum anno Christi MCCXCIV, Ind. VII, die penult. Maii, Apost. Sede vacante. At de his hactenus: nunc initi a Cælestino Pontificatus historiam aggrediamur.

3. *Cælestini papæ V electio* — Caruerat jam rectore Ecclesia annis duobus, mensibus tribus die uno (Nicolaus namque pridie nonas Aprilis anno MCCXCII naturæ concessisse traditur, Cælestinus vero, ut ex Actis consistorialibus infra reddendis constabit, creatus fuit quinta die mensis Julii hujus anni) cum tandem post diutinas contentiones Pontificem extra collegium quæsivere, ac repente mutatis animis, divinitus, ut visum est, afflati, Petrum e Murrone eremitam, novæ religiosæ familiæ (quæ postea Cælestinorum dicta est) sectantis S. Benedicti instituta patriarcham, in remota Apuliæ solitudine macerando corpori ac rebus cælestibus contemplandis intentum, elegerunt. De quo hæc Ptolemæus Lucensis [1]: « Anno igitur Domini MCCXCIV ». Et infra: « Ad persuasionem domini Latini Ostiensis episcopi, et post recessum regis nimirum Caroli Siciliæ), vota sua dirigunt cardinales in quemdam eremitam de Abrutio, cujus nomen frater Petrus de Murrone, ipsumque in summum Pontificem eligunt, qui vocatus est Cælestinus V. Hic regi Carolo multum devotus in quadam sylva suum habuit habitaculum: vir maximæ abstinentiæ et orationis, totus Deo consecratus ». His consentanea Jordanus [2], Cælestini Vitæ scriptor [3], Bernardus [4], Martini Poloni Appendicis auctor [5], S. Antoninus [6], card. Baronius [7] et alii tradunt; et quibus [8] card. S. Georgii ad Velum-Aureum in Prælatione operis hæc commendat historiæ: « Lapsis vacationis confestim annis duobus, quartaque tertii parte, mensis Julii principio, infra Apostolorum Octavam, nacta mirifice fratris Petri de Murrone eremitæ visionis cujusdam occasione, eodem Latino inter fratres patresve cætus visionis ipsius ex inopino verbum movente, subito Dei nutu idem religiosæ et miræ sanctitatis vir frater Petrus de Murrone eremita Ordinis S. Benedicti, in cella in monte de Murrone supra Sulmonem sita manens, in summum unanimi voto, et consensu patrum est electus in Pontificem ».

Quæ fuerint cælestia illa visa idem auctor exponit carmine hexametro, et cardinalium in conclavi sermocinationes describit:

> Solverat obscuras pallentes æthere noctes
> Sol radios, egressus aquis, roseisque quadrigis
> Invectus, cum turba patrum de more sedentum
> Convenit, dextrumque latus, namque ordine primi
> Pontifices tenuere sacri, levitæque lævum.
> At latus objectum subductæ hoc tempore Sedi,
> Presbyteri rubris, quos lustrat cardo galeris.

Nonnullisque interjectis de immatura morte germani Neapolionis cardinalis, quæ omnes mœrore perculerat, inducit unum e cardinalibus ita loquentem:

[1] Ptol Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 29. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Cælest. PP. Vita Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et 79. — [4] Bern. in Chr. Rom. Pont. — [5] Mart. Pol. in Append. l. IV. — [6] Anton. III. p. tit. XX. c. 8. in princ. — [7] Baron. in Notis Ms. ad hunc an. — [8] Jacob. card. S. Georgii ad Vel. Aur. de electione Cælestini l. II. c. 1.

Cur protinus, inquit,
Unus mente gemens procerum, caligine tetra,
Differimus lacrymas mœstæ detergere matris?
Curque sacerdotem summum præponere mundo
Negligimus? Cur tanta, patres, discordia nobis?
Hæc cum dicta forent, lætique novissima sermo
Longior exprimeret, præsumpta relinquere verba
Incipiunt. Sed corde vigil, succensus amore,
Et domitus terrore Dei, dimissa Latinus
Assumpsit, referens : Ferventi lampade visa
Res mihi comperta est, fratres, quos patris honore
Attollo, memoranda metu, quam dicere fas est.
Spiritus omnipotens devotis clausa revelans,
Et pandens ventura suis hoc tempore visu
Ostendit : dicitque viro, qui consonat actu
Et volitis cum lege Dei, quod ni properemus
Sumere Pontificem, mundo qui præsit et orbi,
Ira Dei graviter desæviet, iraque fervens
Justitia mandante furet : nec tempora longa.
Nam neque vindictæ motus protenditur ultra
Bis geminum mensem, cum festa celebria cives
Agglomerant superi plausu, sanctisque colenda
Redditur una dies. Fratres, hæc dicta cavendum
Admoneant, reddantque Deo per singula charos.

5. Addit auctor mox cardinales, auditis Latini verbis, inter se plures de egregiis Petri virtutibus sermones contulisse et quæsiisse, num gerendo Pontificatui idoneus esset : atque omnium primum Latinum card. suffragium suum illi addixisse, mox alios suum adjecisse, distulisse nonnullos, donec Petrus card. qui ægritudine laborabat, consuleretur ; eoque assentiente, ipsos quoque cæteris se adjunxisse : atque ita omnibus ingenti gaudio ac pietatis sensu delibutis, et lacrymis ob rei novitatem ex oculis manantibus electionem celebratam. Cum ergo omnium vota et suffragia consonarent, a cardinalium collegio provinciam Latino demandatam, ut Petrum omnium nomine eligeret, ut Jacobus versu prosequitur.

Hunc iterum legere Petrum, prodente senatu
Unanimem sensum, vocemque per ora Latini,
Et Patris, et Geniti, sancti quoque Flaminis unam
Interpellantis deitatem cuncti-potentem
Auxilio, dum tuta crucis signacula dextra
Assumit. Sic iste Petrus cognomine Murro
Eligitur. Proceres pariter dehinc laude resultant.
Hincque simul psallunt, dum primus in ordine lævo
Panderet in populum, quem clausa silentia norant.

6. Similia continet decretum [1], quod cardinalium collegium edidit, ut facti rationem omnibus fidelibus exponeret :

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

« Nos miseratione divina frater Latinus Ostiensis, Gerardus Sabinensis, Joannes Tusculanus, et frater Matthæus Portuensis episcopi ; Hugo tit. S. Sabinæ, Petrus tit. S. Marci, et Benedictus tit. S. Martini presbyteri; Matthæus S. Mariæ in Porticu, Jacobus S. Mariæ in Via-Lata, Neapoleo S. Adriani, et Petrus S. Eustachii diaconi cardinales, notum facimus quod anno Domini MCCXCIV, mense Julii, die lunæ, V mensis ejusdem, Apostolica Sede per obitum felicis recordationis Nicolai papæ IV vacante, post diversos tractatus diversis temporibus habitos per nos super electione summi Pontificis, quibus non accessit effectus, in consistorio solito more convenimus, absente venerabili fratre nostro Petro tit. S. Marci presbytero supradicto, qui erat in hospitio suo infirmitate seu debilitate detentus ; demum inter nos ex insperato seu improviso de venerabili ac religioso patre fratre Petro de Murrhone Ordinis S. Benedicti, celebris sanctitatis viro, habita mentione ; omnes, qui tunc præsentes eramus in consistorio supradicto, ad personam ejus intentæ considerationis intuitum dirigentes, in ipsum, quasi divinitus inspirati, non sine lacrymarum effusione, nullo prorsus discordante consensimus ; et venerabiles fratres nostros dominos Joannem episcopum Tusculan. Hugonem et Jacobum prælibatos ad præfatum Petrum presbyterum cardinalem transmisimus ad perscrutandum super hujusmodi negotio votum suum : qui ejusdem fratris Petri audito nomine, devote consensit similiter in eumdem, prout iidem cardinales ad eum transmissi, sicut præmittitur, in nostra præsentia retulerunt : nosque volentes efficacius procedere in hac parte, venerabili fratri episcopo Ostiensi prædicto eligendi suo et omnium nostrum nomine memoratum fratrem Petrum de Murrhone in Ecclesiæ Romanæ Pontificem et pastorem plenam et liberam viva voce concessimus potestatem. Qui, potestate ipsa recepta, nobis præsentibus, ut præmittitur, eam illico efficaciter adimplevit, eumdem suo et nostro nomine ex potestate sibi tradita in Romanum Pontificem eligendo ; ac nos, electionem de dicto fratre Petro factam per eumdem episcopum Ostiensem ratam habentes, eumdem fratrem Petrum de Murrhone, licet absentem, devote recipimus in nostrum et ejusdem Romanæ Ecclesiæ episcopum et pastorem. In cujus rei testimonium et evidentiam pleniorem præsentem scripturam fieri fecimus, nostrisque muniri sigillis et subscriptionibus roborari. Actum Perusii anno, mense et die prædictis ».

7. Decreti etiam a cardinalium collegio oratores archiepiscopus Lugdunensis, Urbevetanus et Portuensis episcopi cum duobus notariis Apostolicis, qui ipsi cardinalium litteras , quarum series inferius subjicitur, afferrent, atque ad excipiendum Pontificatum adducerent.

« Sanctissimo patri, et domino reverendo fratri Petro de Murrhone Ordinis S. Benedicti, divina providentia in Romana Ecclesia summo electo Pontifici , miseratione divina episcopi , presbyteri et diaconi sacrosanctæ Ecclesiæ cardinales pedum oscula beatorum.

« Si diffusam facti memoriam solliciti calami prosequeremur officio, et præsentis negotii qualitatem condigna serie ponderaremus, prolixi utique telam dictaminis nos ordiri contingeret, amplique tenoris formare paginam, vestræ sanctitatis clementiæ dirigendam : sed ne prolixitate verbo-

[1] Ext. apud Monach. Cælestin. et Wad. hoc an. num 1. ex Tab. mon. S. Spiritus de Mugella.

rum, aut multiplicatis eloquiis vestrum prægravemus auditum, processum per nos in eodem negotio habitum vobis sub compendio referemus. Vacante siquidem Apostolica Sede per obitum felicis recordationis domini Nicolai papæ IV, nos post diversos tractatus diversis temporibus per nostræ sollicitudinis studium super electione summi Pontificis habitos, quibus optatus non accessit effectus, in communi consistorio solito more convenimus; et tandem inter nos ex insperato seu improviso de vobis habita mentione, omnes ad personam vestram, meritorum virtute conspicuam, intentæ considerationis aciem dirigentes, in vos, operante illo, qui fidelium mentes unius efficit voluntatis, non sine lacrymarum effusione consensimus, prout in decreto super hoc facto plenius et seriosius continetur.

« Cum itaque decretum ipsum vobis per venerabiles fratres archiepiscopum Lugdunensem, Urbevetensem et Portuensem episcopos, et dilectos filios magistrum Franciscum Neapoleonis de Urbe, ac Guillelmum de Mandagato Apostolicæ Sedis notarios exhibitores præsentium fiducialiter destinemus; sanctitati vestræ instantissime supplicamus, et ex intimo cordis affectu deposcimus, quatenus profunda et sedula meditatione pensantes, quod hujusmodi celebrata de vobis electio, illo qui ubi vult spirat inspirante, processit; attendentes insuper necessitatem multiplicem non solum Romanæ Ecclesiæ, quæ longæ vacationis dispendia pertulit, sed etiam totius gregis Dominici jamdiu pastoris commodo destituti; innumera quoque pericula, quibus universalis Ecclesia subjacere dignoscitur, nisi in eis per Jesu Christi Domini nostri vicarium obvietur, vos divinis dispositionibus, prout decet sanctitatem vestram, mente humili coaptantes, electioni prædictæ tam laudabiliter tantaque concordia celebratæ, pium velitis accommodare consensum; lætificaturi subinde per vestram desideratam præsentiam filiorum vestrorum, qui sumus nos, animos sitibundos, ut quod per nos pia intentione noscitur inchoatum, per vos votivum et celebrem sortiatur effectum. Datum Perusii V idus Julii, anno Domini MCCXCIV ».

8. *Cælestini primordia et sanctitas.* — Insolitum atque admiratione dignissimum spectaculum fuit, in abditissimo montis recessu Pontificem a cardinalibus quæri : ut vero plena erat prodigio illius ad Pontificatum promotio, ita nec ejus primitiæ miraculis caruerunt[1]. Natus erat in Molisii comitatu, humili quidem genere, sed pietate conspicuo, atque ex materno utero secundinis in religiosæ vestis morem efformatis tectus, non sine summa admiratione prodierat, et, instar Benjamini, fratrum duodecim postremus erat. Nec dubia post, cum adolesceret, pietatis ac futuræ virtutis signa explicuit. Cumque litteris operam dare jussus esset, non defuit dæmon, qui magnum aliquid de eo præsagiebat, conatus suos adhibere, ut ipsum ab earum studio abduceret: matri enim ementita vatis specie male illi futurum persuadere est conatus. Sed defunctus pueri pater, mulieri cuidam præcepit[1], ut uxorem serio moneret, ne filium a litterarum studiis revocaret. Quibus vero cælestibus blanditiis puerum Numen ad sui amorem cultumque alliceret, describit Vitæ auctor[2] : « Erat puer iste simplicissimus adhuc, et jam primum brevi in tempore psalterium didicerat legere, cum beatissimam Virginem et S. Joannem Evangelistam stantes juxta crucem Jesu sæpe videret, visus est ad ipsum descendere, eumque consolando psalmos cum ipso dulcissime decantare. Angelos quoque de cælo lapsos, velut pædagogos suos eum instruendo, vidit in somnis sibi assistere, et si quid forte puerili more cum suis coætaneis minus decens aut dicere aut facere a diabolo tentatus fuisset, suavi cum increpatione piaque castigatione corripere ». Pueritiam egressus cum summo pietatis colendæ desiderio arderet, atque ancipiti cogitationum æstu de vitæ instituendo genere fluctuaret, Romam se contulit, ut ab Apostolica Sede consilium exposceret. Profectus in solitudinem ac S. Benedicti institutum sectatus, magno animi ardore corpus macerare, mentemque excolere virtutibus cœpit; cum divina providentia suo servo suffragaretur, quæ inter cætera admiranda noctu edito divinitus campanæ suavissimæ signo ad recitandum divinum officium excitabat. De cujus mira abstinentia ac vitæ genere hæc cecinit Jacobus Cardinalis[3] :

9. Est complexa cohors, Benedicti dogmata spondens,
Cujus et hic habitusque fuit moresque professus.
His neque contentus juvenis, (nam strictius ipse,
Vincebat mores, vitam pertingere gliscens
Ægypti Patrum,) soli sibi carpere cellam
Mos erat, et clausam muris, ut nullus haberet,
Ingressum, solique Deo servire paratus,
Continuo parvo celebrabat carcere missam,
Astabatque foris manibus per lustra ministrans
Frater. Et affectans fluidam restringere linguam,
Temporibus certis penitus discedere verbis
Jusserat alloqui. Stratum, cui lignea lectum
Præbebat series, scalæ tabulis sibi nexis,
Seu tellus, non culta jacens, sed pulvere versa;
Cuique catenarum ferri dent pondera zonam
Succinctis lumbis, ne carnis pullulet ardor.
Et lapis, aut durum firmumque resistere lignum
Cervical : vel uter nodosis crinibus asper,
Retibus innexus, fœno paleisque repletus.
Hæc eadem nudis præstabant tegmina membris
Hispida, quæ ut gravius stimularent morsibus artus
Ferrea loricæ moles contexta premebat.
Desuper hoc variis peragebat mensibus annum.
Ille die nulla capiebat carnibus esum,
Sed feriis jejunus erat, cunctisque diebus,
Sola dies Domini huic bis mos sumere pastum.
At Veneris Martisque die jejunia pane
Solvebat, calidamque sitim labentibus undis.
Huncque modum servare jubet, qui dogmate patris
Arceantur. Vir semper aquam, vir limpida puri
Gurgitis hauribat, vitans applaudere Baccho;
Sexque quaterdenas addens, quo fortius omnem
Ingluviem superare queat, carnemque refrænet,

[1] Jacob. card. S. Georg. ad Vel. Aur. eod. l. II. c. 7.

[1] Petrus Card. de Aliaco l. I. c. 2. apud Sur. tom. III. die XIX Maii. — [2] Ibid. c. 3. — [3] Jacob. Card. l. I. c. 7.

Compellatque ipsam menti per singula subdi,
Illarumque tribus panem, limpham, ac sine nullo
Condimento alio gustans; plerumque refutans
Cocta manu, Phœbe noctu quo cingeret orbem.
Non cicer atque fabas lymphis liquidantibus udas,
Non tenerans crudis rapas, aliudve legumen,
Castaneas seu poma sibi dulcentia succo:
Sed tribus illarum solitus conjungere mistum
Insipiduunque cibum, fructusque modestius auctos.
Quin vigiles peragendo dies noctesque quietas,
Versibus orabat psalmi, manibusque genuque
Sæpe solo flexus callosa pelle ferebat
Carnem : nec dubium, quin claro proximus orbi
Contemplando Deum fieret, Christique saporem
Melliflui, vicibus speculando, lamberet ardens :
Ne qua mora obtusum, segnem, vel forte periclis
Redderet expostum, manibus munuscula doctis
Cilicium cremi texebat, opuscula fratrum
Insuper et varios quamvis religaret habenis,
Attamen et parvo sese submittere norat
Abbati famosus herus : quem fama fugacem
Insequitur, populusque volens hunc cernere clausum.
Post hæc tempestum reputamus scribere metro
Vix credendi viris, quæ dudum tempore prisco
Novimus. En decies quadrato subdere corpus
Menti jussit amor, divino fonte relabens
Taliter, ut spretis, quæ gustus organa mulcent
Omnibus, ipse cibum viridis plantagine caulis
Sumeret, haud coctis foliis, sed stipite crudis;
Proserit, ut palmes crispatis undique nervis,
Inque sitim vivi torrentis gurgite lympham.
Hauriret. Num plura feram? Vir ille supernus
Cilicio est pro veste usus, soloque tegente
Corpus et interdum loricæ pondere fractum.
Mira senis, sed mira viri sic septa voluntas;
Admiranda tamen virtutis gloria præstans,
Quæ potuit priscam servare ad tempora vitam,
Gratia, languentes firmabat nexibus artus.
Quis titulos castæ laudis, quis fortia grandis
Virtutis, quis septa gulæ jam lubrica, quisque
In lacrymis gemitusque modum præscribere promptus?
Quis tua longanimis perquirere singula tentet?
Sunt qui te variis referant micuisse sub æthra
Miraclis : quod fama loquax non occulit, urbes,
Sæpe nobis tantis agitans. Hæc sæpius ipse
Audieram dederamque fidem. Nunc limite metri,
Sufficiat narrasse, Patrum fulgoribus illis
Intendisse animum decies tribus amplius annis,
Forte decem geminis, vero si consona fama est.

10. *Cœlestini adventus Aquilam ubi consecratur.* — Ducentem igitur hoc vitæ asperrimum genus adiere oratores, ac venerandum senem inculta veste horridum, squalidum macie, tumentibus ex continuo lacrymarum profluvio palpebris conspicati, se ad illius genua demisere. Quibus ille attonitus vicissim ad eorum genua procubuit. At illi exposita adventus causa, et cardinalium suffragiis e scripto prolatis, vix a colendæ solitudinis suscepto consilio Petrum abducere, atque ejus constantiam in respuenda summa dignitate infringere potuerunt. Scribit Petrarcha augustissimæ dignitati fuga se subducere meditatum, e qua illum accurrentium populorum retraxit pietas[1] : « Statim, inquit, ab initio tentavit fugam cum discipulo quodam suo Roberto Salentino tunc juvene; sed inopinata et subita populi multitudine circumventus, cum evadendi nulla spes esset, in discipulum versus quæsivit, an se ad excelsa tractum et coactum sequi vellet? Ille autem, qui a magistro didicisset mundum spernere, Christum vero, et quibus ad Christum itur, virtutem, pacem, silentium, et solitudinem amare : Quæso, ait, ut et labori et periculo meo parcas, neque potius cellæ inopis et tuti otii successorem, quam divitis ac sollicitæ gloriæ participem velis : quod et factum est ». Cum itaque viro Romanæ Ecclesiæ nuntii aliique pii viri divini judicii metum, ac religionem incuterent; atque inter cæteros Petrus Columna diaconus cardinalis qui eo injussus provolarat, instaret, ne divinæ voluntati reluctaretur; Pontificium munus admisit. Mox qui aderant in genua provoluti, pedibus oscula supplices libavere, ac magnifico comitatu deduxere. Carolus enim Martellus, ut Jacobus refert[1], Ungariæ rex ac Siculi sceptri hæres, eo accurrerat. Queritur vero auctor inverso ordine, dum graderetur, dextrum latus regi Carolo, cardinalibus vero sinistrum dedisse, atque in ipsius consilia laicos irrepsisse, quorum prudentiæ Ecclesiæ negotia permittebat.

Pontificis magni dextrum latus ordine verso
Excepit Carolum regem, qui præsidet arvis
Appuliæ; laicæque manus subrepere passim
Consiliis tentant divi in præcordia patris.

Addit inde eas graves literas ad cardinales Perusii agentes emanasse, quibus ob æstatis fervorem longius progredi non posse rescripsit. Suscepto vero summo Pontificatu tantum a fastu abfuit, ut ne equum conscendere, sed asinum exemplo Christi voluerit, cujus potius sapientiæ quam humanæ conformandum se arbitrabatur : atqué in ea pompa quam describit[2], Aquilam regibus Siciliæ et Ungariæ asini fræna tenentibus est ingressus.

Intumidus vilem Murro conscendit asellum,
Regum fræna manu dextra lævaque regente
Pontificis. Plures visu stupuere, videntes
Sic humilem memorando Deum, cui præbuit omnis
Obsequium natura, placens se lisse benignum
Hoc animal, dum Juda suas effusa coronas
Obvia prostravit vestes, ramosque recisos
Rettulit in laudem Christo viridantis olivæ.

11. Non defuere qui Cælestini consilium damnarent, eum ad servandam Ecclesiæ majestatem sanctissimi viri regiam pompam, a qua penitus alieni erant, passi essent. Et quidem cardinales, ac Siciliæ et Ungariæ reges qui accurrerant, ab eo demissionis Christianæ consilio frustra revocare conatos, narrat Petrus cardinalis de Aliaco his verbis[3] : « Cum audita ejus electionis fama reges Siciliæ et Ungariæ veloci cursu ad eum pervenissent, et relicta cella ad monasterium S. Spiritus cum eis descendisset, et peractis ibi aliquot diebus ire Romam disponeret non magnum equorum apparatum, sed parvum asellum sibi adhiberi præcepit. Quod reges admirantes, ac alii

[1] Petrarch. de vit. solit. l. II. sect. 3. c. 18.

[1] Jacob. card. l. II. c. 4. et l. III. c. 1. — [2] Ibid. — [3] Petr. de Aliaco l. II. c. 11.

cardinales viæ ejus comitantes vestigia, suadebant ne hanc Ecclesiæ Dei inferret injuriam. Sed ab incœpto humilitatis proposito eum frustra conantur abstrahere, nam usque ad civitatem Aquilæ super asellum sedens, honorabili ac innumerabili turba comitatus accessit. Hoc autem ab eo factum est non quidem superba singularitate, quasi alios, qui aliter fecerant, reprobare voluerit, sed singulari humilitate, qua a sanctæ rusticitatis monastica consuetudine nec facile nec cito avelli potuit. Hos quippe magnificos apparatus sive in vestibus ac aliis exterioribus ornamentis, quos plerique pompas vocant, a tempore B. Silvestri papæ sancti Patris non solum summi Pontifices, sed et alii minores episcopi non ad suam, sed ad Christi et Ecclesiæ ejus gloriam extollendam introduxisse credendi sunt : quos exterius cum temperantiæ moderamine observare, interius tamen servata humilitate, non est vanitatis aut vitii, sed est virtutis ac meriti. Unde graviter increpandi sunt illi, et præcipue monachi, qui sub prætextu humilitatis propter hujus consuetudinis observantiam statui episcopali superbe detrahunt : multa namque in talibus decent episcopos, quæ non decent monachos, aut eorum abbates vel prælatos sicut B. Bernardus testatur, dicens : Alia quidem est causa episcoporum, alia monachorum. Scimus enim quod illi sapientibus et insipientibus debitores cum sint, carnalis populi devotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Quod autem Christus illam singularem hujus servi sui humilitatem non sibi ac Ecclesiæ suæ imputaret ad injuriam, sed ad honorem, singulari voluit declarare miraculo. Nam cum multi post eum infirmi portarentur, ut saltem possent ejus tangere fimbriam vestimenti (erat enim totius populi mira erga eum fidei devotio) homo quidam, filium suum ambobus pedibus claudum portans, cum ad virum sanctum præ multitudine non valeret accedere, asello de quo descenderat puerum imposuit, qui, sanitate recepta, ab illa hora firmiter ambulavit ». De restituta pedum firmitate inopi contracto, qui magnis precibus obtinuit asino imponi, cui Cælestinus Christi, cujus vices gerebat, exemplo insederat, meminit etiam Westmonasteriensis [1].

12. Interea a reliquorum cardinalium collegio missæ ad Cælestinum litteræ [2], quibus precabantur, ut Perusium veniret : leniri humana industria itineris labores posse : ingruere innumera pericula Apuliæ ob Siculorum et Aragoniorum bellum. Imitaretur exemplum Martini prædecessoris, qui rebellantibus Siculis, licet ad suos defendendos comprimendosque hostes ferretur, consilio tamen cardinalium in Apuliam non esset profectus : ac si Perusium adire nollet, vel saltem ex Siculo regno tumultuum ac periculorum pleno discederet. Sed nihil apud ipsum cardinalium preces potuere; in Neapolitano enim regno ad confirmandas res suas eorum opera, qui in aula Pontificia erant, detinere Carolus nitebatur : qua de re hæc Ptolemæus Lucensis [1] : « Attendendum, quod ipso creato simul cum decreto cardinalium litteras eidem transmittunt, et suæ sanctitati significant, ut ad locum communem, ubi sua facta erat electio, dignaretur venire. Ille vero ad instantiam regis venire recusabat : quinimo eisdem mandavit, ut ad ipsum veniant. His igitur peractis dominus Latinus graviter infirmatur (1), in quo totum pondus incumbebat super electione Cælestini. Hic enim dominus Latinus vir fuit magnæ religionis et sanctitatis, et ex devotione specialiter conjunctus fuerat fratri Petro de Morrone, eidemque singulis annis a tempore suæ notitiæ specialem eleemosynam transmittebat, suosque confratres, qui morabantur Romæ, ubi claustrum habebant prope Sanctum-Petrum. Ex hac ergo familiari devotione et confidentia bonitatis fuit motus ad suadendum de ipso, ut in summum assumeretur Pontificem. Aggravatus igitur ægritudine moritur Perusii, de quo magna et virtuosa dicuntur et exemplo digna. Sed redeundum est ad Cælestinum, quia sibi persuaderi non potuit ut veniret Perusium, sed in Aquila aliquo tempore pedem fixit. Tantus autem fuit ibidem concursus ad ipsum de villis et castris, quod stupor erat videre; quia magis veniebant ad suam obtinendam benedictionem, quam pro præbendæ acquisitione : unde oportebat eum sæpius ad fenestram accedere ad benedicendum populum, victus eorum clamoribus : quod et ego vidi, et præsens fui quando ista fiebant. Interim autem cardinales aliqui præcedunt ad papam, aliqui subsequuntur versus Aquilam : ultimus tamen ad veniendum fuit dominus Benedictus Gaytani, et dubitabatur quod non veniret, quia regem verbis offenderat in Perusio. Venit igitur ultimo, et sic scivit deducere sua negotia, quod factus est quasi dominus curiæ ».

13. Cum Aquilam confluxissent cardinales, agitata de sacrando Pontifice consilia. Quæ celebritas die Decollationi S. Joannis Baptistæ sacro perfecta, ut refert Petrus de Aliaco cardinalis [2] :

[1] Westmon. Flor. Hist. hoc an. — [2] Jacob. card. l. III. c. 1. Ptol. Luc. in Annal.

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 30. — [2] Petr. de Aliaco Card. l. II. c. 12. Ptol. Luc. l. XXIV. c. 29.

(1) Obiit hoc anno Latinus cardinalis Ursinus, Ostiensis et Velitrensis episcopus, vir pietate, scientia, dexteritate agendi insignis. Ejus elogium habes in Annalibus ex Ptolemæo Lucensi desumptum. Unum hic addendum censeo, eo tempore, quo legatum in Romandiola agebat, Constitutiones ad disciplinam Ecclesiasticam reparandam aptissimas dedisse, quibus episcopos Italiæ opportune usos fuisse non dubito, cum Bernardus Aquileiensis patriarcha in Synodo provinciali Aquileiensi anni MCCCXXXIX, de qua in Nota ad eumdem annum, earum meminerit atque servandas edixerit. MANSI.

« In dicta, inquit, civitate Aquilæ, vocato cardinalium cœtu, pater sanctus in festo Decollationis S. Joannis Baptistæ coronam aliaque Apostolica suscepit insignia : et quia in terris habitans, jam cœlestis erat, et cum Apostolo vere dicere poterat : Nostra conversatio in cœlis est ; in sua coronatione, Deo ut credimus inspirante, Cælestini nomen accepit ». Describit pluribus carmine Jacobus [1] cardinalis servatos ritus, utque Latino Ostiensi episcopo, ad quem Pontificis sacrandi vetere instituto spectabat defuncto, Hugo cardinalis ea dignitate ornatus sit et sacratus a Beneventano archiepiscopo. Dein prosequitur, ut novus Pontifex papalia insignia induerit.

14. Est modus inventus magnæ novitatis, et urgens
Spernere consilium promptum, quo præsulis almi
Funere vix gelido cœtu distante, sacrari
Mandarat Murro, post hæc sacrandus, Hugonem
A patre Samnitum, necnon insignia rubra
Sumpserit, et mantum, mithram cinctamque lapillis
Obrizoque auro. Fuerant hæc danda Perusi
Levitæque manu rubri : sed tanta vetusto
Confert Neapoleo. Transfert tunc nomina Petrus
In Cælestinum, quod vulgat plebibus idem
Neapoleo. Subjecta pedum dant oscula proni
Pontifices, reges, clerus, comites, proceresque.
Ipse tamen populo dextra, prospectus ab alto,
Exhibuit sublimis apex signacula Christi.

Et infra :

Vestibus [2] ornati byssis, auroque decoris
Insistunt operi proceres, præsulque novellus
Velletrensis Hugo liquidam fundebat olivam
In caput electi, cui pallia candida lanæ
Insuper altari grandis levita Mathæus
Obtulit, et phrygium gemmis auroque coruscum,
Post celebrata Deo missæ solemnia, papæ
Imposuit capiti, populo spectante, coronam.
Deforis et thalamus campo sublimis aperto
Structus erat juxta templum, quo turba sedentem
Cerneret hunc apicem, nimium populata pedestris.
Hinc albo provectus equo processit in urbem,
Quam dixere Aquilam. Servat processio ritum,
Ante ducem tendens longis clamoribus actum :
Discubuitque suis cum fratribus ordine præsul,
Ut decet antiquus regni mos, festa peragrans.

Concurrisse ad eam celebritatem tantam hominum multitudinem, ut ad ducenta hominum millia ascenderet, testis est oculatus Ptolemæus Lucensis [3]. Ad consecrandam vero posteris rei gestæ memoriam Ecclesia, in qua peracta celebritas, sacris indulgentiis exornata est. Quarum quidem litterarum forma inusitata subjectis verbis concepta est [4] : « Nos qui in ipsius sancti Decollatione capitis in Ecclesia S. Mariæ de colle Madio Aquilano Ordinis S. Benedicti suscepimus diadema impositum capiti nostro insigne cum hymnis, et canticis, ac fidelium devotis oraculis (orationibus) cupimus venerabilius honorari : ut igitur ipsius Decollationis festivitas in dicta Ecclesia præcipuis extollatur honoribus, et populi Domini devota frequentia tanto devotius et ferventius honoretur, quanto inibi quærentium Dominum supplex postulatio gemmas Ecclesiæ donis micantes spiritualibus sibi reperiret æternis tabernaculis profuturas, omnes vere pœnitentes et confessos, qui a vesperis ejusdem festivitatis Vigiliæ usque ad vesperas festivitatem ipsam immediate sequentes ad præmissam Ecclesiam accesserint annuatim, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, a baptismo absolvimus a culpa et pœna, quam pro suis merentur commissis omnibus et delictis. Dat. Aquilæ III kal. Octobris Pontificatus nostri an. I ». Sed cum hoc beneficium in perniciem potius quam salutem animarum vergere a Bonifacio crederetur, sequenti anno ab illo revocatum est [1] : ac postea animadverti in eos jussit, qui eam Ecclesiam prætextu indulgentiarum adirent.

15. *Encyclicæ litteræ et Acta Cælestini papæ quoad Siciliam, Syriam et Ecclesiæ bonum.* — Rescissa [2] sunt plura alia Cælestini gesta a successore, sicque in silentio et tenebris jacuere, quæ eruenda in lucem nobis visa sunt, cum tanti Pontificis sanctitatem ac divinam qua excellebat sapientiam redoleant : pervenit enim in manus nostras Ms. Tabularii Vaticani, in quo insignia Cælestini monumenta descripta sunt, ac primum Encyclicæ ad præsules de suscepto Pontificatu occurrunt ipsius litteræ, hisce verbis conceptæ [3] :

« Cælestinus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopo Ravennati ejusque suffraganeis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Mirabilia Dei judicia, quorum scrutationes multa tremenda pariter et stupenda mortalibus sic ingerunt, sic intellectum tenuem nostræ imbecillitatis excedunt, quod cum sit super omnes terræ terminos, lumen ejus ad contemplandam altitudinem divitiarum sapientiæ ac scientiæ suæ immensæ nec comprehensiones humanæ sufficiunt, nec depressi sensus nostræ humilis fragilitatis attingunt. Ipse quidem, terribilis in consiliis super filios hominum, dominatur in virtute sua in æternum : et cum sit spectator omnium, cunctorum præscius, visionique ejus præsens semper æternitas, sic cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, ut cuncta suaviter disponat recto judicio, et creata singula arbitrio moderetur æterno. Ipse cœlos, terram creavit et maria ; ac pro soliditate firmissima sacrosanctam Romanam Ecclesiam supra petram fidei soliditate firmavit, illud ei tribuens in Apostolicæ professionis fortitudine fundamentum, ut quamvis stantibus ventis fluctuare videatur interdum ; ingruentibus tamen

[1] Jacob. Card. l. III. c. 5. — [2] Ibid. c. 6. — [3] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 29. — [4] Ext. in Cod. Vall. Ms. privil. Eccl. Aquilanæ p. 13.

[1] Bonif. l. I. Ep. cur. CXX. — [2] Ptol. Luc. l. XXIV. c. 36. — [3] Ext. in Ms. Arch. Vat. sign. num. 539. Ep. I. et in Ms. bibl. Vat. sign. num. 3977. p. 186.

fluctibus, nequeat procellosæ tempestatis mergi. Licet enim vel crebra decedentium mutatione sanctorum in varias fluctuationes frequenter inciderit, et per mundanæ malignitatis incursus persecutionibus gravibus fuerit fatigata frequentius; nunquam tamen eam cœlestis consilii altitudo deseruit, quo minus robur ipsius, in hujusmodi tribulatione proficeret, et inde obtineret spei suæ gaudium, unde receperat fidei firmamentum.

« Piæ siquidem recordationis Nicolao papa IV prædecessore nostro debitum naturæ solvente, ejusque corpore honorificentia debita Ecclesiasticæ tradito sepulturæ, habitus est a fratribus nostris de futuri pastoris substitutione tractatus; in quo successive, proh dolor! ipsa Romana Ecclesia per non modica spatia temporum viduitatis incommoda deploravit: sed benignus sapientiæ Spiritus, in ipsis vespertinis angustiis rigans montes de superioribus suis, eorumdem fratrum corda disparia pia inspiratione præveniens, subito et celeriter conjunxit in unum, illud momento quasi perficiens, ad quod diffusi temporis spatium fructum debitum vix adduxit. Ipsi namque fratres denuo de sola providentia summi Patris et ejus permissione mirabili in humilitatem nostram omnes unanimiter concordantes, nos tunc fratrem Petrum de Murrone Ordinis S. Benedicti ad summi Apostolatus apicem evocarunt, nobis decretum evocationis hujusmodi per speciales eorum nuntios destinantes. Quamquam autem tanti oneris moles, nostris debilibus importabilis humeris (utpote qui in humili statu positi et solitudine eremi longissimi educati temporibus, mundanorum negotiorum cura deposita, elegeramus semper pro tutiori consilio in domo Domini solitarii abjici) nostram insufficientiam stupore nimium tremendæ discussionis invaderet; considerantes tamen, quod prolixior mora in subrogatione pastoris trahebat Ecclesiæ ac gregi Dominico periculosum per universa mundi climata nocumentum; et ne vocationi divinæ resistere videremur, demum confidentes in illo, qui facit fortem ex debili, balbutientibus eloquentiam tribuit, ex urgit benignus in occursum timentium et implorantium nomen suum, in semitis suis clementer dirigit et perficit gressus hominis, ac sperantes in eo nunquam deserit inconsullos, et a quo vocationem nostram hujusmodi processisse fideliter supponimus, et humiliter confitemur; impositum nobis onus ipsum assumpsimus, ac in eo divinæ misericordiæ nostrum subjecimus imperfectum; sperantes, quod ipsa benignius in beneplacito suo diriget actus nostros ad sui laudem et gloriam, exaltationem ipsius matris Ecclesiæ, ac statum prosperum fidei Christianæ; nec nos, inexpertum et humilem in tam grandis maris altitudine positum, sua dispositione derelinquet a fluctuationibus non adjutum.

« Universitatem itaque vestram monemus, rogamus et obsecramus in Domino Jesu Chrsto, quatenus diligentius attendentes, quod vos in quamdam sollicitudinis nostræ partem injunctum vobis officium et cura singularis electionis evocarit, sic nobis cum orationum suffragiis aliisque placantibus majestatem divini nominis continuatis intercessionibus assistatis, quod tanti ponderis molem, vix ministerio humano portabilem per illius suffragium supportare possimus; qui ad hoc nos vocavit seu evocari de sua profunda dispositione permisit, ut nos et gregem nobis commissum sic supernus ille Pastor de sua benigna protectione custodiat, quod nostris temporibus nulla sentiat diminutionis incommoda, sed multiplicata recipiant restaurationis augmenta; unde, sedatis undique scandalis, pace firmata et libertate sanctæ matris Ecclesiæ solidis munimentis instructa, virtus Altissimi ruinas impleat, scissuras reparet et conquassata restauret; sicque probatam fidem Catholicam firmet et augeat, quod congregatio adaucta fidelium laudabiliter vivat in terris, ut mereatur habere perpetuo gloriam in excelsis. Cæterum, fratres et filii, affectum vobis charitativæ benignitatis expandimus, et sinum charitatis solidæ aperimus, proponentes in quibus cum Deo poterimus honori vestro deferre, ac vestra et Ecclesiarum vestrarum commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteritis, in promptitudine benevolentiæ promovere. Datum Aquilæ, etc. »

Certiores etiam facti de susceptis ab eo Ecclesiæ gubernaculis singuli Christiani reges [1], atque ad administrandam æquitatem, pacemque publicam alendam sollicitati fuerunt: « Excellentiam, inquit, regiam monemus et hortamur attente in Filio Dei Patris, quatenus recognoscens a Domino tibi traditam potestatem, sic in conspectu ejus linees vias tuas quod per cultum justitiæ, religionis amorem et observantiam æquitatis, æterno Patri gratum te præbeas, et per tuum utile ministerium firmetur thronus præsidentis in solio, pax et tranquillitas subditis tuis proveniat, et vicinis gentibus quies placida per respersionem quamdam fructuose alluvionis accedat. Nos enim ad personam domumque regiam, de qua propagabiliter successivis ordinibus filii benedictionis et gratiæ prodierunt, sic affectu præcipuo et zelo charitatis afficimur, quod vehementer appetimus et oramus te in actibus tuis proficere laudandis exemplis, et cum Dei beneplacito crescere continuis incrementis. Datum ut supra ». In supremo autem illo rerum fastigio a Deo positus Cælestinus, quosvis pro re Christiana labores impigre subire paratus erat: cumque animadverteret turbidos Siciliæ motus maximam cladem religioni invexisse, secumque Syriæ traxisse exitium, ac longe graviora damna imminere, ni pristino statui res Sicula restitueretur, eo primas curas convertit, agitatam a Carolo II et Gallis fœderatis cum Jacobo Aragonio de pace actionem firmavit, suisque distinctas capitibus singulas pactiones subjecto Diplomate sanxit.

[1] Eod. Ms. Arch. Vat. sign. num. 539. post Ep. 1.

« Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Post commotionis et rebellionis strepitum, in insula Siciliæ ex adipe iniquitatis exortum, et subsequentem invasionem et occupationem ipsius factam per quondam Petrum olim regem Aragonum, ex ipso rebellionis et invasionis excessu, et continuatione reprobabili posterorum, prout supponunt sana judicia eventusque declarant, (provenerunt) mundo flagitia, fluctuationes, collisiones regnorum, guerrarum dissidia, quæ animarum pericula, corporum strages, facultatum lapsus, et destructiones innumeras induxerunt. Hinc multa non facile numeranda discrimina, hinc graviter deploranda contritio, et in terra Domini gravis admodum pudendaque confusio populi Christiani. In quorum turbinibus, licentia laxata dissidiis, quantum charissimus in Christo filius noster Carolus Siciliæ rex illustris, idemque regnum oppressi fuerint, et contra Deum et apertam justitiam multiplicibus pressurarum generibus prægravati, volantis famæ notorium publicat, et fere per universa mundi climata ipsa injuriosa transgressionis evidentia manifestat. Verum idem rex Siciliæ, ambulans in viis Domini, et per semitas charitatis ingrediens, post suam liberationem a carcere, ut hostes ejus et sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ revocaret a devio, et pacis fructum sibi et multis mundi principibus procuraret, per diversas et remotas orbis terræ provincias laboravit, non parcens laboribus corporis, nec cohibens profluvia in expensis. Post excursiones vero temporum, et tractatus multiplices, diversos et varios, qui facit concordiam in sublimibus suis Jacobi de Aragonia (prælati quondam Petri olim regis Aragonum successoris in vitium, præfatam insulam et nonnulla alia loca in regno Siciliæ citra pharum occupata tenentis, hostis Ecclesiæ regisque dictorum, ut insinuatio nobis et fratribus nostris facta continet) animum convertit ad pacem : sicque inter jam dictos regem et Jacobum tractatus pacis est habitus, qui quatenus tractatus ipse tangit nos et Romanam Ecclesiam ejusque in eo includitur interesse, prout ipsius regis habet assertio, sano ipsius intellectu servato, sed in propriis et superfluis ejus verbis omissis, præsenti serie annotatur.

« Habet quidem ex parte dicti regis in eodem tractatu expressa promissio, quod ipse bona fide cum sacrosancta Romana Ecclesia procurabit, quod misericorditer, gratiose et sine difficultate per ipsam relaxarentur Ecclesiam omnes sententiæ excommunicationis, suspensionis et interdicti, et quælibet aliæ, quæ latæ fuerunt per eamdem Ecclesiam ratione guerræ præscriptæ contra Petrum de Aragonia et Jacobum prædictos ; necnon Fridericum et quondam Alfonsum filios dicti Petri, et quaslibet alias personas Ecclesiasticas vel sæculares, cujuscumque dignitatis aut conditionis existant, fautores, valitores ipsorum, capitula, universitates et loca eorum : dispensatur quoque per ipsam Ecclesiam cum illis, qui sic excommunicati immiscuerunt se divinis, vel violaverunt interdictum scienter, vel susceperunt ordines et ministraverunt in ordinibus sic susceptis ; ita ut in eorum beneficiis et dignitatibus secure remaneant sicut prius, antequam dictæ sententiæ latæ forent : et pro hujusmodi relaxatione et dispensatione facienda celerius specialem personam ordinabit Ecclesia aliquem de prælatis regnorum Aragonum et Valentiæ, aut comitatus Barcilonæ, qui prædicta compleat ex ejusdem Ecclesiæ potestate : quodque, facta prius per charissimos in Christo filios nostros Philippum regem Francorum et Carolum fratrem ejus Aragonum renuntiatione legitima de prædictis regnis et comitatu claræ memoriæ Philippo regi Francorum ipsorum parenti per Ecclesiam ipsam concessis, sententia lata per Sedem Apostolicam contra dictum Petrum de Aragonia super depositione seu privatione prædicatorum regnorum Aragonum et Valentiæ et comitatus Barcilonæ, et processus ex ipsa sententia habiti, præfato Jacobo dicta regna et comitatum tenenti, et ejus hæredibus non noceant, neque præjudicent ; sed per restitutionem redditiuum, atque concesssionem dictorum regnorum et comitatus, faciendam per eamdem Sedem Jacobo memorato, sint et remaneant idem Jacobus et hæredes sui in illo jure et dominio prædicatorum regnorum, comitatus et jurium, in quibus erat præfatus Petrus olim rex Aragonum pater prædicti Jacobi, antequam ipsam Romanam Ecclesiam in aliquo offendisset. Amplius ex ipsius promissionis et tractatuum colligitur sententia, quod per prædictas restitutionem, redditionem et concessionem de dictis regnis ac comitatu, eidem Jacobo per Ecclesiam faciendis, nullum jus eidem acquiratur Ecclesiæ, nec retineatur in illis occasione retentionis seu reservationis, quam fecit Ecclesia in dictis regnis et comitatu, cum ipsa prædicto Philippo Francorum regi concessit : sed prænominato Jacobo suisque hæredibus seu successoribus in eisdem regnis, comitatu, et juribus sua jura firmata et illibata consistant, nec ex his sibi vel suis in aliquo præjudicium generetur.

« Ab eodem etiam rege Siciliæ deducitur in promissum, quod eadem pia mater Ecclesia præfatos Jacobum, Fridericum, valitores et adjutores eorum ad sinum gratiæ suæ clementer recipiet, eisque omnes injurias, offensas et damna irrogata per ipsos et prædecessores eorum eidem Ecclesiæ misericorditer et gratiose remittet ; et quod de mobilibus vel se moventibus, quæ dicti Jacobus, prædecessores, valitores, vel adjutores eorum de bonis ipsius habuerunt Romanæ Ecclesiæ, vel de aliis Ecclesiis, locis religiosis, et personis aliis quibuscumque, postquam dicta guerra extitit inchoata, ac de expensis, quas eadem Ecclesia in ipsa guerra, vel ejusdem occasione subivit quoquo modo, idem Jacobus et hæredes sui per eamdem Ecclesiam, prout ad eam pertinet, perpetuo

quietentur : quodque prænominata Ecclesia omnes et singulas de insula præfata Siciliæ et insulis ei adjacentibus et aliis locis regni Siciliæ, qui se publice cum dicto Jacobo tenuerunt, ad benignitatis suæ gratiam misericorditer et gratiose recipiet, eisque omnes offensas et injurias contra jam dictam commissas Ecclesiam relaxabit : mittetque specialem nuntium ad præfatam insulam, qui interdictum de ipsa removebit et tollet, omnesque ligatos excommunicationis et suspensionis sententiis quibuscumque locis ratione vel occasione guerræ præteritæ benigne, gratiose et sine obstaculo difficultatis absolvet ; dispensabit etiam gratiose et sine difficultate, cum irregularibus irregularitatis nodo ejusdem guerræ ratione vel occasione ligatis ; ita quod prælati, clerici et religiosi remaneant in suis dignitatibus vel beneficiis , quæ juste tenuerunt ante strepitum dictæ guerræ.

« A præfato vero Jacobo de Aragonia in eodem tractatu pacis expresse deducitur in promissum, quod ipse Ludovicum, Robertum, et Raimundum Berengarii natos dicti regis Siciliæ, obsides omnes, et captivos cujuscumque conditionis ubicumque sint , eidem regi restituet : necnon totam terram, fortelitias, et castra, quam et quæ tenent ipse Jacobus, valitores sui, et adjutores seu complices, satellites, seu ministri in tota Calabria et terra, Jordano principatu, Basilicata, et pertinentiis eorumdem, omnesque insulas, quæ sunt circa pharum, videlicet Isclam, Capcum Procidam, omnesque alias terras et insulas quas idem Jacobus, valitores sui, adjutores, satellites, seu ministri tenent circa fretum , sive habitatæ fuerunt sive non.

« Ab eodem etiam Jacobo in promissione subjungitur, quod ipse post tres annos completos, numerandos continue a festo Omnium Sanctorum futuro proximo, qui erit an. Domini MCCXCIV, Ecclesiæ Romanæ immediate restituet præfatam insulam Siciliæ cum omnibus terris, castris, casalibus, fortelitiis, insula Maltæ, aliisque omnibus insulis eidem insulæ Siciliæ adjacentibus, ubicumque sint, sicut bonæ memoriæ Carolus rex Siciliæ tenuerat ante rebellionem insulæ Siciliæ memoratæ. Fiet tamen prius per ipsam Ecclesiam et præfatum regem Siciliæ remissio omnibus Siculis de omnibus offensis, injuriis et damnis factis et irrogatis per ipsos dictæ Ecclesiæ et præfato regi Siciliæ ac nominato claræ memoriæ patri suo. Dabitur etiam ipsis Siculis per Ecclesiam dictumque regem Siciliæ securitas conveniens et honesta, quod de prædictis offensis, injuriis atque damnis factis et irrogatis per ipsos Siculis ejusdem Ecclesiæ atque regibus Siciliæ, viventi scilicet nunc filio et patri jam mortuo, per eamdem Ecclesiam vel regem præfatum nullo unquam tempore aliquid possit peti : et quod de toto prædicto triennio, quo dictus Jacobus insulam Siciliæ memoratam tenuerit, ab eodem Jacobo nihil peti valeat per ipsam Ecclesiam, vel per regem Siciliæ nominatum. Post restitutionem vero ejusdem insulæ Siciliæ factam per ipsum Jacobum eidem Ecclesiæ, ipsa Ecclesia tenebit præfatam insulam Siciliæ in manibus suis super annum unum, a dictæ restitutionis tempore numerandum, nec ipsam insulam alicui præfata Ecclesia illo anno restituet sine consensu Jacobi de Aragonia nominati.

« Et si forte dicta insula Siciliæ rebellis esset Ecclesiæ Romanæ, vel ejus nollet obedire mandatis, dictus Jacobus ipsam juvare tenetur Ecclesiam de persona et gente sua ad expensas ejusdem Jacobi bona fide cum toto posse suo per terram et per mare, quousque dicta Ecclesia de præfata insula Siciliæ intentum suum plene obtineat, ejusque pareat devote mandatis. Tempore tamen restitutionis prædictæ insulæ, faciendæ ab eodem Jacobo præfatæ Romanæ Ecclesiæ, omnia mobilia quæcumque dictus Jacobus habet in ipsa insula, licebit ei pro beneplacito suo extrahere, vel aliter exinde suam facere voluntatem. Debetque idem Jacobus assecurare præfatam Ecclesiam meliori, saniori, et utiliori modo quo fieri poterit, quod post prædictos tres annos completos, quibus dictam insulam Siciliæ tenere debebit immediate et sine dilationis objectu, jam dictam insulam Siciliæ Ecclesiæ restituet prælibatæ ; cæteris, quæ per dictum regem Siciliæ juxta præfati tractatus seriem eidem Jacobo facienda sunt et complenda, in sua remanentibus firmitate.

« Supplicavit igitur nobis idem rex Siciliæ devotus filius noster et ejusdem Ecclesiæ, ut tenorem et substantiam præscripti tractatus, prout in prædictis Romanam contingit Ecclesiam, acceptare de Apostolicæ benignitatis clementia curaremus. Nos autem cernentes undique frementia mundi pericula, et quæ instant præ foribus ruinam minantia gravia detrimenta super Terram-Sanctam desertam incolis Christi fidelibus, ipsorumque destitutam suffragiis, flentes amare cum Catholicis principibus distractis ad bella civilia, ut non sit qui consoletur illam ex omnibus charis suis ; ad reparationem quoque status præfati regis Siciliæ specialem habentes considerationis intuitum, suprascriptum tractatum pacis, in quantum ad nos et Romanam Ecclesiam (prout præmittitur) pertinet, si tamen in prædictis quatenus ad eos pertinet, præfatorum regis Franciæ et Caroli regis Aragonum fratris sui accedit assensus cum conventionibus, concessionibus sive pactis, dudum cum claræ memoriæ Philippo rege Francorum patre prædictorum et Romana Ecclesia initis, quantum ad conventa seu promissa per ipsam Ecclesiam eidem regi Philippo suisque successoribus absque successorum ipsius expresso præveniente consensu nolumus in aliquo derogare ; ex nunc prout ex tunc infra sequitur acceptamus et approbamus : de fratrum nostrorum consilio et assensu decernentes et declarantes aperte, quod si dictis suo loco et tempore, sicut clarius, commodius, et aptius tractatum ipsum ad successivos actus produci

divina gratia disponente continget, ad ejusdem Jacobi hæredum, adjutorum et valitorum suorum ; ac universorum hominum, prælatorum, clericorum, et laicorum dictorum regnorum Aragonum, Valentiæ, comitatus Barcilonnæ, et insulæ Siciliæ cautelam perpetuam, et particulariter sicut honestum et expediens fuerit, et Romanam decebit Ecclesiam competenter (providebimus) de prædictis omnibus et singulis relaxatione, dispensatione, restitutione, redditione, concessione, remissione, absolutione, quitatione et receptione per ipsam Ecclesiam, (ut præscribitur) faciendis.

« Hæc tamen omnia sub hac terminatione supponimus et conditionis regula limitamus, si per præfatum Jacobum et illos, ad quos ea res pertinebat, conventa et promissa prædicta per ipsum suis temporibus, prout congruum, decens, seu rationabile fuerit, bonæ fidei puritate servata, firmiter observentur ; ita quidem, quod si in prædictis vel prædictorum aliquibus, quæ agenda sunt per eamdem Ecclesiam, in faciendo ipsa Ecclesia præveniret, idemque Jacobus vel illi, ad quos ea res pertinebit, in præmissis per eumdem Jacobum et conventis deficerent, iis ex quibus esset præventum ab eadem Ecclesia, pro cassis et nullis habitis, præfati Jacobus, omnes de prædictis comitatu et insula Siciliæ et alii, ad quos spectaret negotium, in sententias et pœnas spirituales et temporales factas per Apostolicam Sedem contra præfatos Petrum olim regem Aragonum, Jacobum filium ejus, eorumque fautores seu complices, et interdicta posita per ipsam Sedem in dictis regnis, comitatu et insula Siciliæ ipso jure et sine aliquo facto hominis sicut competentius, aptius, justius et decentius fieri poterit, relabantur.

« Per prædicta autem vel aliquod prædictorum, quæ vel in conventionibus sive pactis prædictorum regis Siciliæ et Jacobi expresse vel generaliter, explicite vel implicite, seu in acceptatione et approbatione nostris quomodolibet continentur, non proponimus nec intendimus super solutione census et aliis in contentis conventionibus dudum habitis inter Romanam Ecclesiam et prædictum quondam Carolum et eumdem regem Siciliæ natum ejus aliqua immulare, detrahere vel etiam innovare : sed ea omnia et singula in sui volumus persistere roboris firmitate. Nulli ergo, etc. Datum Aquilæ per manus Joannis archiepiscopi Beneventani S. R. E. vicecancellarii kal. Octobris, Indictione VII, anno Domini MCCXCIV, Pontificatus domini Cælestini papæ V, anno I ».

Emicuit in re gravissima, e qua orbis Christiani publica quies pendebat, Cælestini prudentia omni humana sagacitate augustior, quippe qui decernebat non aliter Jacobo Aragoniæ et Valentiæ regnorum ac Barcinonensis comitatus jura restitutum iri, quam si bellicos tamdiu labores subiret, donec Siciliæ insula in Caroli II potestatem redacta esset : ex qua re tristia bella, quæ Ecclesiam diutissime concusserunt, in suo fomite præfocata fuissent. Cæterum Cælestinus divini cultus amplificationis, instaurandæque in Syria religionis cupidus, cum frangendos vi ad officium Siculos prævideret, subsidiarias Angliæ et Galliarum decimas in bellicos sumptus Carolo II attribuit hoc Diplomate[1], quo conceptum animo ex Terræ-Sanctæ servitute dolorem candide expressit.

« Cælestinus episcopus, servus servorum Dei, universis præsentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Inundant in cordis nostri alveo profluvia lacrymarum, protrahimus amara suspiria, et vehementibus singultibus conquassamur, dum Terram illam cernimus, heu ! jugo Agarenicæ servitutis suppositam, et eorum blasphemiis profanatam : in qua illa Virgo virginum splendor sidereus de Davidica stirpe progrediens, Christum Dominum Angelo nuntiante concepit, et Dominum incomprehensibilem peperit Redemptorem, primogenitum mortuorum. Quis ergo redemptorum ipsius sanguine pretioso ejusdem Terræ afflictioni non consolatoriis auxiliis et fœcundis subsidiis non assistit? Quisve Christianæ fidelitatis professor ipsius terræ conculcationi, ut consurgat in libertatis lætitiam, non aperit viscera pietatis? Confidimus quippe, quod gratitudinis spiritus, gradiens in azimis sinceritatis, ad vindicandum crucis opprobrium et redemptionem Christianæ confusionis exsurget. Unde cum hæc mentem nostram jugis et singularis augeat solertia, ut grandi fortitudine virium et subventionum amplitudine grandiori Terræ celeriter succurratur eidem, inter loca ipsius apta succursui sedulis investigata vigiliis insulam Siciliæ invenimus aptiorem, utpote ipsi Terræ vicinam, victualibus opulentam, et fœcundam cæteris usibus bellicis opportunis.

« Verum, proh dolor! detestabilis memoriæ Petri olim regis Aragonum damnata præsumptio, ejusque præsumptuosi hæredes, non sine horribilis proditionis nota dictam insulam occuparunt et detinent occupatam in offensam Dei, et Ecclesiæ Romanæ contemptum, dictæ Terræ periculum, ac charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris grandem injuriam, intolerabilemque jacturam, prout extitit notorium auribus universis : propter quod humilium et sublimium personarum bellica brachia ad ipsius Terræ parata subsidium hebetantur, ipsius insulæ brachio potentiæ ac desiderabilis assistentiæ consilio destituta.

« Nos itaque exquisitis jam datis consiliis, et consulta deliberatione comperto, quod absque ipsius insulæ continui favoris subsidio desideratæ ipsius Terræ saluti nequit plene ac salubriter provideri, desideria nostra effundimus ad educendam ipsam insulam de ipsorum detestabilium manibus detentorum : ac propterea censentes consentaneum rationi, et suasu æquitatis adducti, ut pro

[1] Ex . Ms. Arch. Vat. sign. num. [illegible]9. Ep. 41.

ipsa insula et Terra-Sancta per consequens eripienda de faucibus odientium Dominum, ac potestate et violentia detentorum Christi patrimonium ad ipsius insulæ subsidia requiramus, his consulte pensatis, decimam omnium Ecclesiasticorum redituum et proventuum in toto regno Franciæ ac in locis aliis et provinciis, in quibus concessa fuit per felicis recordationis Nicolaum papam IV prædecessorem nostrum charissimo in Christo filio nostro Philippo regi Francorum illustri; necnon et in Aquensi, Arelatensi, Ebredunensi, Lugdunensi, Bisuntina et Viennensi provinciis per quadriennium; in regno vero Angliæ ac in aliis locis et provinciis, in quibus per eumdem prædecessorem nostrum fuit decima ipsa concessa charissimo in Christo filio nostro Odoardo regi Anglorum illustri, per unum annum dicto regi Siciliæ in subsidium recuperationis prælatæ insulæ, ac pro defensione alterius partis ejusdem regni Siciliæ, peculiaris patrimonii Romanæ matris Ecclesiæ, quæ continuis et violentis incursibus vexatur ab hostibus, de fratrum nostrorum consilio duximus auctoritate Apostolica concedendam. Nulli ergo, etc. Datum Aquilæ VI nonas Octobris, Pontificatus nostri anno I ». Promovendo huic pio consilio intentus sanctus Pontifex Philippum Francorum regem admonuit[1], ut cum ex compositæ pacis formula Carolus illius frater Aragoniæ Valentiæque juribus se abdicare deberet, ea quæ ad ipsum spectarent, operi mandanda curaret.

« Charissimo in Christo filio Philippo Francorum regi.

« Habet charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris insinuatio noviter facta nobis, quod inter ipsum et Jacobum natum quondam Petri olim regis Aragonum tractatus pacis est habitus, cujus series per regem eumdem nostris et fratrum nostrorum est sensibus præsentata : cumque, consideratis undique mundi periculis, et confusione Terræ-Sanctæ præcipue, cui ex defectu subsidii Christi fidelium non est spes in relevatione ruinæ, tractatus ipse nobis placidus et gratus occurrat, serenitatem regiam requirimus, monemus et hortamur attente in filio Dei Patris, quatenus consideratione hujusmodi promptis nobiscum concurrens affectibus, quæ ad consummationem efficacem et perfectam præfati tractatus tam in renuntiatione regni Aragoniæ et alterius terræ concessorum claræ memoriæ Philippo regi Franciæ patri tuo per Romanam Ecclesiam, quam in aliis capitulis, quæ circa tractatum ipsum per te facienda fore noscuntur, efficaciter compleas, et celeri executioni demandes, ut tanti boni orditum principium, saltem in quantum tuam tangit personam, nulla dilatio morosa præpediat; sed tua sincera devotione ad terminos Deo placidæ consummationis adducatur. Et ecce quod dilectum filium nostrum magistrum Rogerium archidiaconum, etc., capellanum nostrum, etc., ad te propterea providimus destinandum, quem sinceritas regia benigne recipiat, in præmissis patienter audiat, et relata per ipsum ad finem votivum effectu prosequente perducat. Datum Aquilæ III non. Octobris, Pontificatus nostri anno I ». Paruit Cælestino Francorum rex, cum jam convenisset cum Carolo, ut comitatus Andegavensis fratri comiti Alenconio ob Aragoniæ jura ad Caroli gratiam Jacobo restituenda traderetur. Decreta vero est a sanctissimo Pontifice ad Aragonium legatio[1], ut conventa ad opus perduceret, accederet ad Isclæ insulam, cum Neapolim Pontificiam aulam ipsemet ea de causa traduceret, ut abscissis omnibus anfractibus conglutinandæ paci, resarciendisque rebus Christianis sedula opera navaretur.

« Cælestinus, etc., nobili viro Jacobo nato quondam Petri olim Aragonum regis, spiritum assumere consilii sanioris.

« Insinuavit nobis noviter charissimus in Christo filius noster Carolus Siciliæ rex illustris, quod (faciente pacis auctore) inter ipsum et te tractatus pacis sit habitus, cujus series per regem ipsum nostris est sensibus præsentata. Et quidem cum redemptor mundi Dominus Jesus Christus, in cujus lumine lumen inspicitur, pro censu hæreditario pacem dederit diligentibus nomen ejus, nos ipsius vices gerentes ipsam ferventer amamus, ac in populis vigere cupimus, præcipue inter fideles principes orbis terræ. Quocirca nobilitatem tuam requirimus, monemus et hortamur attente, consultius suadentes, quatenus dirigens in conspectu Domini gressus tuos, ad consummationem votivam et prosperam tractatus ejusdem solerter insistas, et studium efficacis operationis apponas, personaliter propter hoc apud Isolam (Isclam) te conferens, ubi existentibus nobis Neapoli, complenda in tractatu prædicto brevi manu habilius et aptius, ac sine morosis et periculosis anfractibus mutuo poterunt consummari. Nos enim, qui tractatum ipsum acceptabilem habemus et gratum, circa totalem perfectionem ipsius, quatenus tangit nos et Romanam Ecclesiam, tanto libentius et operosius intendemus, quanto dictum regnum Siciliæ, in quo (annuente divina gratia) fructus pacis seminare disponimus, specialiori charitate prosequimur, contemplatione Terræ-Sanctæ præcipue, cui per regnum ipsum magna opportuna suffragia potuerunt provenire. Et ecce quod venerabilem fratrem nostrum episcopum Valentinum natione et familiaritate tibi gratum, et dilectum filium religiosum virum fratrem Bonifacium de Calamandrano, generalem præceptorem Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani in partibus cismarinis, mediatorem tractatus ejusdem ad te providimus propterea destinandos : quos tua nobilitas mittentis intuitu humane recipiat, patienter audiat, et quæ ipsi retulerint ad actus lauda-

[1] Eod. Ms. Ep. X.

[1] Eod. Ms. arch. Vat. sign. num. 539. Ep. XI.

biles effectu prosequente perducat. Dat. Sulmonæ VIII idus Octobris, Pontificatus nostri anno I ». Hæc sincere agebantur a Cælestino, quæ postquam e Pontificatu abiit, variis intricata anfractibus et confusa fuerunt. Contraxerat porro Jacobus vetitas canonicis legibus nuptias cum filia Sancii regis Castellæ, ad quas dissolvendas Cælestinus regum fastui parcere nescius, illum intentato divini Numinis terrore ursit[1].

« Cælestinus episcopus, servus servorum Dei, Jacobo nato quondam Petri olim Aragonum regis, Ecclesiasticam reverentiam, et spiritum veritatis.

« Peccasti[2]? non adjicias iterum : sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Instruit hujus Scripturæ sacræ mysterium commissis delicta non adjici, et fugientes a facie vitæ per cumulationem scelerum in mortis retia non convolvi. Et quia nec est hoc salutis remedium peccanti naufragia suadere, (sed) pœnitendi consilium; quo plus enim quis vergit in culpam, eo fortius ligatur in pœnam; et dum peccatum non deletur per lamenta pœnitentiæ, ad aliud sua mox attrahit gravitate. Numquid hæc venerunt ad tuæ considerationis aciem, internæ discussionis examen, mentis atria revolverunt? utique non, cum de commissis nec petieris veniam, sed per tuæ prævaricationis lapsum continue geminaveris offensam. Dolendum pariter et lugendum, quod conversus in arcum pravum sic odis increpationes, et monitiones Ecclesiæ contemnis, nec advertens flagitia tui parentis, et propria contra Deum, Romanam Ecclesiam, et charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, ejusdem Ecclesiæ filium specialem, injuriose commissa, factus es gentibus scandalum, Terræ-Sanctæ consumptivum exordium, et toti Christianæ fidei perniciosum exemplum. Filiam namque charissimi in Christo filii nostri Sancii Castellæ et Legionis regis illustris proximo tibi consanguinitatis gradu conjunctam sub specie conjungalis copulæ et maritalis affectus tibi cohabitatione nefanda, et incestuoso consortio conjunxisti. Ecce qualiter præterita peccata redimis.

« Ecce qualiter amaris illa fletibus ingemuisti, dum per tuos actus illicitos, et processus exemplo periculoso damnosos, honestum pudoris, præcipue a personis illustribus debitum, impudenter infringitur, et immaculata lex Domini damnabilibus actionibus attentatur. Quid dicetur in populis? Quod inter sic conjunctos sanguine nuptiæ contrahuntur incestæ. Qualiter hoc maleficium excusationem recipit, quoniam per tantos viros, generis nobilitate conspicuos, exempla reproba deriventur in posteros et modernos? Certe si te divini amoris instinctus non duceret, aut saltem propter infamiam gentium aliquis morsus conscientiæ non arctaret, sensibus tuis de facili potest occurrere. Quod si prolem ex filia dicti regis suspicias, tibi non erit ad paternam gloriam, proli prædictæ cedet ad infamiam sempiternam : natis enim ex complexu nefario de juris censura provida non defertur successionis paternæ compendium, dignitatis porta clauditur, et alimentorum exhibitio a parente legitimo debita denegatur. Sed obscurati sunt oculi tui ne videant, et induratum est cor ut non intelligat : apposita est enim iniquitas super iniquitatem, ut prospera te in via mala decipiant, et animum ad devia per fomitem erroris abducant. An nescis, quod ex quo homo supra terram fuit positus, impiorum brevis est laus, et si eleventur et exaltentur super cedros Libani, eorum locus quæritur et non invenitur; et si usque in cœlum superbia illorum ascendat, quasi sterquilinium in fine perdetur ipsorum memoria, sicut hospitis unius diei prætereuntis transibit in brevi, et consumetur momento nequitia peccatorum?

« In præmissis etsi te possint instruere Scripturæ tonitrua, efficacius tamen docere valent nota proximitatis exempla : quantum enim Fridericus olim imperator ejusque posteri in via iniquitatis excreverint, quantumque contra Ecclesiam calcaneum et cervices altas erexerint, ex fama proxima te scire præsumimus, et nullum fere angulum orbis latet : sed manus Domini, in cujus manu anima omnis viventis et spiritus universæ carnis hominis eorum lumen extinxit in tenebris, ipsosque de medio sustulit, ac illorum memoriam brevi tempore cum sonitu de terra delevit. Nec ab exemplo rejicitur prædicti parentis tumultuosa nequitia, cui in sui principio scandali applauserunt prospera : et dum adhuc ordiretur, succisus subito præteriit velut umbra.

« Te igitur ipsum argue, te consule, testimonium conscientiæ tuæ revolve, ad exonerationem cumulatorum criminum prædictam conventionem illicitam celeriter solve, quatenus de facto dignoscitur processisse, non obstantibus colligationibus, conventionibus quibuscumque super hoc factis per te, etiamsi fuerint juramentorum et pœnarum adjectione, vel quovis alio vinculo roboratæ, quas viribus vacuas et inanes esse censentes, et carere decernentes omni robore firmitatis, ad ipsorum observationem quomodocumque seu quantumcumque te astrinxeris, pro observandis eisdem te decernimus non teneri. In tanta quidem implicatione scelerum, et obstinatione peccatorum verisimiliter credimus, quod in furore suo contra te Dominus est iratus ut feriat, et brachium suum sicut ab initio eriget ut allidat. Datum Sulmonæ VII idus Octobris, Pontificatus nostri anno I ». Tenebatur tum in Jacobi carcere B. Ludovicus Caroli regis Siciliæ filius, suæque radios sanctitatis fundebat : quorum nitorem cum suspexisset S. Cælestinus, illum a Francisco Minorita clericali tonsura distingui jussit, eidemque Lugdunensem archiepiscopatum contulit.

« Dilecto filio Ludovico, nato charissimi in

[1] Eod. Ms. p. 3. — [2] Eccl. I.

Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris. « Cum desideres in clericali habitu Domino famulari, nuper ad tuæ supplicationis instantiam dilecto filio fratri Francisco de Apta Ordinis fratrum Minorum, quod tibi, qui apud hostes Ecclesiæ detineris ut obses, primam tonsuram et omnes minores ordines conferre valeat, per alias litteras nostras concessimus facultatem. Eapropter licet ob locorum distantiam, qua separaris a nobis, brevitatem temporis, quo prædicta concessimus, adhuc nequieris ordines prædictos assumere; tamen quia in esse videntur quodammodo quæ fieri sperantur in brevi, tuum honestum et salubre propositum gratiosius prosequentes, procurationem Lugdunensis Ecclesiæ vacantis tunc per promotionem venerabilis fratris nostri Remundi episcopi Albanensis, nuper ad apicem cardinalatus assumpti, olim ipsius Ecclesiæ archiepiscopi (quamquam tonsuram et ordines ipsos nondum receperis) ac administrationem ipsius in spiritualibus, et ut temporalibus tibi fiducialiter duximus committendam, et recipere et habere valeas juxta formam aliarum litterarum nostrarum tibi proinde concessarum, auctoritate præsentium de certa scientia et speciali gratia indulgemus. Dat. Sulmonæ VII idus Octobris, Pontificatus nostri anno I ».

Movebant plures gravissimæ causæ Cælestinum ad S. Ludovicum Lugdunensis Ecclesiæ gubernaculis admovendum, non modo ex illius virtutibus, verum ex ipsius Ecclesiæ angustiis petitæ, cum a vicinis magnatibus opprimeretur inique et tanti principis clientela in pristinum splendorem asserenda putaretur: « Attendentes, inquit[1], claritatem excellentis generis, eminentiam luminosæ scientiæ, venustatem morum, et multiplicia dona virtutum, quibus clarere dignosceris: depressum quoque ac laceratum statum majoris Ecclesiæ Lugdunensis, quæ per vicinorum potentum injurias et pressuras gravem diminutionem suorum jurium et facultatum amaris fletibus ingemiscit; quodque per tui tuorumque favoris auxilium Ecclesia ipsa (concedente Domino) reparabit prætacta diminutionis incommoda, et votiva recipiet restitutionis augmenta, etc. Datum in monasterio S. Spiritus prope Sulmonam non. Octobris, Pontific. nostri anno I ». Rescidit hæc postea Bonifacius VIII, ademptamque Lugdunensis archiepiscopatus dignitatem æquo animo tulit S. Ludovicus: et quamquam in Siculi et Jerosolymitani regnorum spes educabatur, subdiaconum et sacellanum Bonifacii VIII singulari demissione egit[2]. Plura de sancti Cælestini gestis adderemus si integrum illius Regestum extaret. Inter cætera vero Cælestinorum Ordinem, cujus ipse ut dixi, erat conditor, confirmatum a Gregorio X, maximis auxit prærogativis[3], ut tutius rebus divinis sui vacarent: quod Diploma typis cusum est[1]. Guidonem etiam Montisferetri comitem a Nicolao IV ob Gibellinorum partes Pisis susceptas, Sedisque Pontificiæ studiosos vexatos; tum ob Forolivienses et Cæsenates concitatos ad rebellionem censuris defixum, veniam scelerum flagitantem, quem magno ardore animum a terrenis ad cœlestia traduxisse visuri sumus; in gratiam restitui jussit, ut Bonifacius testatur[2]: « Dum quondam Cælestinus papa V antecessor noster Apostolatus officio præsideret, idem Guido sanioris spiritu resumpto consilio, personaliter ad Apostolicam Sedem accedens, ac rediens ad cor pœnitudinis de commissis ad ejusdem antecessoris et Ecclesiæ prædictæ mandata duxit devotius redeundum, obligationes, satisfactionem, et alia debita velut devotus offerens et veniam de commissis reverenter implorans. Unde præfatus antecessor misericordiæ januam eidem aperiens, benigne ipsum talia offerentem admisit; et receptis ab eo prius corporaliter juramento, ac postmodum certis cautionibus super iis de parendo suis et Ecclesiæ prædictæ mandatis; ipsum ab excommunicationum sententiis in eum propter præmissa vel eorum occasione per eamdem Ecclesiam, vel per quoscumque ipsius auctoritate prolatis, duxit juxta formam Ecclesiæ absolvendum ». Cum abeunte Cælestino Pontificatu solutus non esset censuris, a Bonifacio id obtinuit. « Datum Romæ apud S. Petrum V. kal. Decembris anno I ».

16. Auxisse præterea Cælestinum cardinalium numerum, consentiunt historici[3] septem nimirum Gallos, Italos vero quinque ad Caroli regis Siciliæ gratiam sacra purpura donasse testatur Jacobus cardinalis[4]:

Venerat ecce dies, ignota ad culmina tollens,
Qua Cælestinus proceres augere senatus
Flagitat, et votum complet: nam bis repetitos
Sex creat, et Gallos septem, paucosque Latinos,
Quinque tamen: binos fratres sub lege morantes
Instituit propria, nullum quem subdita Sedi
Immediata parit tellus, ex ordine patrum
Murrho dedit.

Recensentur a Ptolemæo Lucensi[5] nonnulla eorum nomina subjectis verbis: « Fecit autem post hoc ad petitionem regis unam magnam ordinationem cardinalium, inter quos tres fuerunt de regno, videlicet dominus Landulphus de Neapoli, unus de Ordine suo, qui vocatus est dominus Thomas, tertius fuit autem archiepiscopus Beneventanus, qui ante fuerat abbas Montiscassini: fecit et cancellarium regis dominum Guillelmum de Pergamo, fecit et dominum Joannem Monachi et archiepiscopum Lugdunensem, ac archiepiscopum Bituricensem, primus vocatus dominus Beral-

[1] Eod. Ms. Archiv. Vat. sign. num. 539. Ep. XII — [2] Eod. Ms. Ep. CVII. — [3] Jac. card. l. II. de canoniz. c. 17.

[1] Ext. in bull. in Cælest. V. — [2] Bonif. VIII. l. I. Ep. cur. CXLI. — [3] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. Bern. in Libr. Rom. Pont. et alii. — [4] Jac. Card. eod. l. III. de elect. Cælest. c. 8. — [5] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 19.

dus de Glocho, et factus est Albanensis, secundus factus est Penestrinus ».

17. Offendit ea res admodum, atque abalienavit aliorum cardinalium animos, quorum consilium Cælestinus sprevisse videbatur. Exasperavit etiam eos magis, dum ob diutinum Ecclesiasticum interregnum præteritasque seditiones, Gregorii X decretum de cardinalibus vacante Sede in conclavi continendis justis de causis, quas diuturni interpontificii incommoda ostendebant, renovavit. Similiter ingratum ipsis extitit non Romam, sed Neapolim petiisse, de quibus Jacobus cardinalis hæc in sanctum asperiora scribit[1] :

Addidit errato diris processibus asper
Insuper hæc Murro, quod cum sibi Roma dedisset
Sceptra sui, dudumque viam succinctus ad Urbem
Tenderet eximiam, Petri Paulique dicatam
Sanguine, subductus Carolo, cœtuque sequente,
Parthenopen deflexit iter Sed primitus arctam
Gregorii legem statuit, qua claustra subire
Cardineos apices jussit, Pastore vacante
Ecclesia. Quondam lex illa timenda recessit
Concilii, suspensa prius, renovata per istum,
Quam licet assiduo laudent vulgaria plausu ;
Certa tamen rerum docet experientia, casus
Hinc substare orbi, cleroque pericula grandes
Urgentesque metus, infandaque crimina, nondum
Antiquis congesta malis incumbere sponsæ
Heu dolor ! heu lacrymæ! patimur sine murmure sævum.

Hæc auctor. Verum non inclusis, ut mos tulit, conclavi cardinalibus, diuturna interpontificia magno rei Ecclesiasticæ damno consecuta, experimento compertum est, sanctusque Pontifex, cum divini Numinis timorem altissime defixum pectore gereret, quamvis (ut erat moribus suavissimis præditus) in rebus honestis cardinalium votis annuere paratus esset, in hoc tamen excelsum se animo et constantem præbuit, vitio cardinalium sua potius quam Christum sectantium lenocinari dedignatus ; tribusque edictis Gregorii X decretum constabilire enisus est. Primum horum hoc fuit[2] :

« Cælestinus episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Quia in futurorum eventibus sic humani fallitur incertitudo judicii, ut quod conjectura probabilis, imo interdum attenta consideratio utile pollicetur, non solum inutile sed damnosum reperiri contingat ; nonnunquam quod consulte statuitur, ex sanioris inspectione judicii consultius inveniatur (infringatur). Probat hoc inferius describendæ suspensionis eventus, in quo etsi suspendentium honestum fuerit, ut credimus, salubreque propositum ; per ejus tamen licentiam mundo provenerunt incommoda, et velut antiquorum vulnerum adducere patiuntur iterum cicatrices. Piæ quidem memoriæ Gregorius X prædecessor noster in Lugdunensi generali Concilio Constitutionem, quæ post obitum summi Pontificis ad cogendos cardinales sanctæ Romanæ Ecclesiæ pro celeri electione pastoris terminum, modum, et formam seriosæ arctationis indixit : sed felicis recordationis Adrianus V et Joannes XXI prædecessores nostri successive Constitutionem ipsam certis considerationibus, prout tunc suasit eisdem consulta cautela consilii, suspenderunt. Nos autem consultius attendentes pericula gravia, quæ per vacationem diutinam ejusdem Ecclesiæ universali statui dispendiose proveniunt, prout experimento tempora præteritæ proxime vacationis ostendunt ; præcipue cum instent undique dies mali, in quibus Terra-Sancta deplorat desolationis extremæ dispendia, et inter principes orbis terræ aliosque fideles scandala pullulant, fremunt angustiæ, bella crescunt ; futuris cupientes obviare periculis, suspensionem Constitutionis prædictæ factam per prædecessores eosdem tollentes, vacuantes, et annullantes omnino, de certa nostra scientia et plenitudine potestatis Constitutionem ipsam (jusque substantiam et effectum integraliter et in omnibus suis partibus, sicut ab ipso constituente fuit edita, firmum illibatumque decernimus habere vigorem. Nulli ergo omnino hominum, etc. Datum Aquilæ IV kal. Octobris, Pontificatus nostri anno I ». Interjectis aliquot diebus, cum advertisset vim hujus edicti a cardinalibus eludi posse, cum illi antequam Perusio Aquilam venirent, Carolum Siciliæ regem sacramento obstrinxissent, ipsum cardinales non detenturum, si Pontificem in Neapolitano regno mori contingeret ; vim illius sacramenti convulsit, et a Carolo cardinales eo casu in conclave adigendos sanxit[1] :

« Cælestinus, etc. charissimo in Christo filio nostro Carolo regi Siciliæ illustri.

« Pridem, dum nobiscum Aquilæ morareris et plures cardinales sanctæ Romanæ Ecclesiæ morantes Perusii ad præsentiam nostram venire differrent, certas rationes et causas, quare regnum tuum verebantur intrare, excusabiliter prætendentes, tu per dilectum filium magistrum Guillelmum Agarni, canonicum Frigilensem, procuratorem tuum in Romana curia, ad hoc per te specialiter constitutum, eisdem cardinalibus sacramentum in anima tua præstari fecisti, quod si contingeret, nos in regno præfato rebus humanis eximi, tu ipsos ad morandum in regno prædicto nec compelleres, nec compelli per alium procurares ; quinimo expeditus et liber reditus et exitus ex eodem esset illis juxta eorum arbitrium voluntatis. Cum autem Constitutionem felicis recordationis Gregorii papæ X factam in Concilio Lugdunensi super arctatione cardinalium post obitum summi Pontificis velimus sicut Constitutio fuit edita, firmum habere vigorem, suspensione ipsius facta per piæ memoriæ Adrianum V et Joannem XXI prædecessores nostros omnino sublata ; et si casus mortis dicti

[1] Jac. Card. l. III. c. 9. — [2] Ms. Arch. Vat. sign. num 539. Ep. .

[1] Eod. Ms. Ep. XIV.

Pontificis in eodem regno contingeret, ad te secundum formam Constitutionis ejusdem ipsa coarctatio pertineret, te in casu præmisso a vinculo dicti sacramenti per eumdem procuratorem in anima tua præfati absolventes, ad observantiam Constitutionis ipsius juxta modum et formam in ipsa distinctos nolumus te teneri. Dat. apud S. Germanum XVI kal. Novembris, Pontificatus nostri anno I ». Paucis denique diebus antequam Pontificiæ dignitatis apices exueret, Gregorii Constitutionem firmam perpetuo esse jussit [1], abjecta ea lege, sive Pontificis obitu, sive voluntaria abdicatione, sive quavis alia ratione sacrosanctum solium vacuum esse contingeret.

« Cælestinus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Constitutionem felicis recordationis Gregorii papæ X prædecessoris nostri factam in generali Concilio Lugdunensi, quæ post obitum summi Pontificis ad cogendos cardinales S. R. E. pro electione pastoris certum modum et formam seriosæ arctationis indixit, per felicis recordationis Adrianum V prædecessorem nostrum suspensam, et ejusdem recordationis Joannem XXI prædecessorem nostrum similiter (ut audivimus) revocatam, integraliter et in omnibus suis partibus ejusque substantiam et effectum, sicut ab ipso constituente fuit edita, firmum perpetuumque decernimus habere vigorem : seu summus Pontifex rebus subtrahatur humanis, sive renuntiet, vel quocumque modo Sedes Apostolica vacet. Nulli ergo etc. Dat. Neapoli IV id. Decembris, Pontificatus nostri anno I ». Exulceravit etiam cardinales archiepiscopum Beneventanum, post cœnam creatum cardinalem fuisse [2] : adeoque contentio exarsit, ut archiepiscopus dignitate discedere coactus sit, qua postea et antiquo ritu donatus est [3]. Nec tacite de sanctissimo Pontifice queri, ac mussitare cœperunt inter sese, ut de viro gerendarum rerum imperito, qui sylvas tantum et scopulos colere assuetus esset, adepto honore indignum : quotidie plures ad dignitates Ecclesiasticas obrepere, qui iis gerendis inepti essent. Injecta [4] ergo ob hæc viro sancto ab iis religio, qui se otii sacri deliciis, quas olim delibarat, privari ægerrime ferebat, ac rerum divinarum contemplandarum desiderium eo impulit, ut card. Jacobo teste ad Pontificiam dignitatem deponendam tota animi contentione incubuerit. Reficiebatur enim adeo sacrarum rerum cogitatione, ac tanto pietatis sensu erat delibutus, ut appetente Dominici Adventus tempore, Pontificiæ curiæ administrationem in tres cardinales transfuderit : ipse vero cella humili in palatio se incluserit [5], ut soli Deo vacaret ; tum discordias cardinalium de se obmurmurantium sopiret. Ipsum enim proditum fuisse ab improbis curiæ administris, quos urebat avaritia, ac Diplomata ad plurium gratiam contra fas elicita atque inde creatam sanctissimo Pontifici invidiam indicat Ptolemæus Lucensis [1].

18. *Abdicatio Cælestini et de ea præconium.* — « Quamvis, inquit, Cælestinus faceret opera sancti viri, quia per statum Pontificalem non recesserat ab innocentia primi status, sed eadem humilitas, eadem puritas perseveravit in ipso, licet modus vivendi esset immutatus propter dignitatem ; decipiebatur tamen in suis officialibus quantum ad gratias quæ fiebant, quorum ipse notitiam habere non poterat, tum propter impotentiam senectutis, quia ætatis decrepitæ, tum propter inexperientiam regiminis circa fraudes et hominum versutias, in quibus curiæ multum vigent ; unde inveniebantur gratiæ aliquando factæ tribus, vel quatuor, vel pluribus personis, membrana etiam vacua, sed bullata.

« Hoc igitur percipientes quidam de collegio, jam incipiunt querulari, et Ecclesiæ fluctuationi attendere, ac etiam eidem Pontifici insinuare sub prætextu suæ sanctitatis quantum sibi periculum imminebat. Interim autem rex Carolus, ut tradunt, ordinavit cum Cælestino sive cum beneplacito collegii factum est, quod curia transferretur Neapolim. Vadens igitur illinc multum stimulatur ab aliquibus cardinalibus, quod papatu cedat, quod etiam Roma sub ipso periclitatur, et sub eo confunditur. Quibus stimulis concitatur sanctus pater. Quod cum perpendisset rex et clerus, mandat fieri processionem a majori Ecclesia usque ad castrum regis : cui processioni ego interfui. Ubi convenerunt multi episcopi regionis, omnes religiosi, et totus clerus ; cumque pervenisset processio ad dictum castrum, ubi dictus Pontifex morabatur, exclamavimus more solito pro benedictione : ipse vero pro reverentia processionis ad fenestram accessit cum tribus episcopis. Data igitur benedictione, unus episcopus processionis prædictæ a sancto Pontifice audientiam petit, loquens in persona regis et totius regni, quantum ad clerum et populum, me præsente, supplicans humiliter eidem, vice et nomine omnium supradictorum, voce altissima et tubali, (quia processio tota audierat inferius in platea, papa autem superius in fenestra) ; quod cum ipse esset gloria dicti regni, nulla persuasione ad resignandum consentiret. Ad quæ verba ex mandato papæ unus ex episcopis, qui cum ipso erat, respondit, quod non intendebat, nisi aliud appareret unde conscientia urgeretur. Tunc dictus episcopus prolocutor pro rege et regno alte incipit, *Te Deum laudamus*, et tota processio prosequitur ipsum usque in finem : et ad propria redeunt : quod fuit quidem, ut mihi constat, circa festum beati Nicolai. Hoc autem non obstante, adhuc aliqui cardinales mordaciter infestant, quod periculum

[1] Ext. post Martini PP. brevia pag. 172. et in Ms. Arch. Vat. sign. num. 539. Ep. XIV. — [2] Ibid. c. 10. — [3] Eod. cap. — [4] Ptol. Luc. in Annal. — [5] Jac. Card. l. III. c. 11.

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms l. XXIV. c. 31.

animæ suæ imminebat si papatum tenebat, propter inconvenientia et mala, quæ sequebantur ex suo regimine : ad que verba movetur sanctus ».

19. Cum vero hactenus inauditum esset, ut Pontifex Romanus dignitate decessisset, et cæteros præsules, abbates, episcopos, archiepiscopos, patriarchas id quidem, petita ab illo facultate, præstare posse, at Pontificem summum id agere non posse videri, cum nullum in terris superiorem agnoscat ; doctissimorum virorum consilia ac nonnullorum præcipue cardinalium exploravit, reque multum agitata ventilataque, angustissimum onus, sed ipsi intolerandum, excutere decrevit. Edita ergo Constitutione, assentientibus cardinalibus, Romanum Pontificem munere abire volentem posse, pronuntiavit [1], ad tollendam ambiguitatem : « Exemplum inducens », inquit S. Antoninus [2], « Clementis papæ, qui creatus Pontifex a B. Petro renuntiavit papatui, ne illud in consequentiam et exemplum duceretur, ut per voluntatem et electionem prædecessoris successor in dignitatibus Ecclesiasticis institueretur. Unde Linus post Petrum sedit, et post Linum Cletus, post quem Clemens tunc Sedem accepit ». Sequenti vero die S. Luciæ sacro promulgatæ legis auctoritate usus, cultuque Pontificio ornatus, cardinalium cinctus corona, imperatoque iis silentio, ne dicentem abrumperent, scriptum protulit, ex quo allatis abdicandi honoris causis, imparibus gerendæ dignitati virtutibus, effœto senio, incomptis moribus, inculto dicendi genere, imperitia rerum gerendarum, defectu experientiæ, tenuitate ingenii, judicii inopia, quæ magno Christianæ humilitatis exemplo exaggeravit, Pontificatu se exuit.

20. Concepta est hujusmodi abdicationis (1) forma [3] subjectis verbis : « Ego Cælestinus papa V, motus ex legitimis causis, id est, causa humilitatis, et melioris vitæ, et conscientiæ illæsæ, debilitate corporis, defectu scientiæ, et malignitate plebis, et infirmitate personæ, et ut præteritæ consolationis vitæ possim reparare quietem, sponte ac libere cedo papatui, et expresse renuntio loco et dignitati, oneri et honori, dans plenam et liberam facultatem ex nunc sacro cœtui cardinalium eligendi et providendi dumtaxat canonice universali Ecclesiæ de pastore ». Hujusmodi porro formam ab ipso Cælestino compositam non fuisse, indicat Jacobus cardinalis his versibus [1] :

Clarente per ortum
Sole, die festo Luciæ virginis almæ,
Coccineam clamydem vestitus, signaque gestans
Cælestinus herus papæ, conscendit in unum
Cum patribus thalamum pallens : doctusque latenter
Portabat clausum scriptum : nec defuit hujus
Auctor, etc.

Illum fuisse Benedictum Cajetanum cardinalem, existimatum est. Et sane ipsum deponendæ Pontificiæ dignitatis præcipuum suasorem extitisse præter alios docet Ptolemæus Lucensis his verbis [2] : « Dominus Benedictus cum aliquibus cardinalibus Cælestino persuadet, ut officio cedat, quia propter suam simplicitatem, licet sanctus vir, et vitæ magni foret exempli, sæpius adversis confundebantur Ecclesiæ, in gratiis faciendis et circa regimen orbis ».

21. Obsecrasse cardinales per sacra omnia ut quantocius Pontificem sibi subrogarent, ne Christiana respublica in discrimen adduceretur, tradit Westmonasteriensis [3]. Et quidem solitas dissensiones, renovata Gregorii X Constitutione præverterat sapienter. Westmonasteriensi vero consentit Jacobus cardinalis, dum S. Cælestinum hæc verba spirantia sanctitatem inducit [4] :

Duces, prono succurrite mundo,
Et date pastorem viridentia pascua dantem,
Præbentemque gregi rectum, doctumque perennis
Pandere iter vitæ, nostrosque ut corrigat actus,
Obnixe petimus, cum devius impulit error:
Nam multis variisque modis errasse fatemur.
Audito [5] sermone patris, suspiria dulces
Accipiunt animos procerum, lacrymæque per ora
Decurrunt. Quis mira videns non flectitur ? etc.

Excussisse multo magis lacrymas ex oculis cardinalium S. Cælestinum, addit auctor, cum

[1] Cap. Quoniam. Ext. de renuntiat. in 6. — [2] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. ante § 1. — [3] Ext. apud Ciacon. in Cælest. V et alios.

[1] Jac. Card. l. III. c. 16. — [2] Ptol. Luc. l. XXIV. Hist. Eccl. c. 33. — [3] Westm. Flor. Hist. — [4] Jac. Card. l. III. c. 16. — [5] Ibid. c. 17.

(1) De Cælestini abdicatione voluntaria iis, quæ in Annalibus narrantur, nihil addendum succurrit. Dies rei gestæ diligenter in Annalibus indicatur. Unum superest, adnotemus ex historia Ferretti Vicentini, quam ipse ad annum usque MCCCXVIII, quo florebat, perduxit, ac vulgavit Muratorius Rer. Italic. to. IX, nimirum cardinales, ne abdicationem illam acceptarent, diu reluctatos fuisse, cum res nova videretur, plena periculi, nec satis constaret utrum id jure fieri vel admitti posset. Hinc sponte recedentem revocaverunt, rogaruntque ne id tandem committeret, ut Ecclesia veniret in discrimen ; sed perstitit in consilio vir sanctus, atque tunc tandem post novem ab ea demissione Pontificis dies, cardinales in conclavim secesserunt. Novendiale istud ante reclusionem servari Cælestinus lata Constitutione edixerat, quem morem nostra etiam ætate obtinentem tunc cessasse optime notat P. Franciscus Pagi in Breviario ad Vitam S. Cælestini. Unica tantummodo die consultatum fuit, ex quo sua fides constat F. Pipino, qui in sua historia, ad annum MCCCXIV perducta, die sequenti, nempe post reclusionem cardinalium, Bonifacium renuntiatum Pontificem scribit. Hunc ipsum F. Pipinum ætatis hujus historicum damus testem illius vaticinii, quod a S. Cælestino de Bonifacio prolatum ferunt : « In papatu ut vulpes subiisti ; regnabis ut leo ; morieris ut canis ». Cæterum sicut oraculi hujus famam vetustam esse contra opinionem P. Francisci Pagi ex testimonio auctoris hujus ostendi, ita et genuinum et a viro sancto editum non facile demonstraverim ; cum plura fuerint ætate illa de hoc Pontifice sparsa, quæ, vana licet et futilia, pronis tamen auribus a nimis credulis scriptoribus excipiebantur.

Hoc ipso anno Cælestinus cardinales XII renuntiavit, non quidem Neapoli, sed Aquilæ versans, ut Pagius per conjecturam assecutus est ; ego vero ex vetusti scriptoris testimonio probare possum. Ita enim scribit auctor Chronici Parmiensis ad annum usque MCCCIX perducti. « Qui papa (Cælestinus) equitavit asinum usque Aquilam, et ibi fecit XII cardinales ». MANSI.

Pontificio ornatu objecto hirsuta et horrenti veste indutus apparuisset.

> Tunc [1] abeunte foras Petro, collegia pensant
> His super : et viso, quod cessit, digna volentes
> Assumi, referunt placidos ad mittere cœtum
> Discessus : ipsumque rogant ut stare serenus
> Eligat, implorans humili suffragia voto
> Divina in plebem, populo sine Præsule mœsto.
> Nec [2] deerant lacrymæ verbis ; nam languidus ille
> Secedens, vestes habitus mutaverat omnes
> Papatus, chlamydem vestitus terga pilosam.
> Fit [3] monachus qui papa fuit, simplexque sacerdos
> Præsul : et inclinans aliis, cui regia sceptra,
> Imperii diadema sacrum, mithræque bicornes,
> Illustris spectandus herus, clarissima turba,
> Religionis amor, clerus, milesque pedester,
> Agricolæ duri, profugus mercator et orbis
> Paruerant : si jura colunt, Christumque salutis
> Auctorem novere suum.

De insueto adeo facinore quo, ut ait Jordanus [4], « Præbuit humilitatis exemplum stupendum cunctis, imitabile paucis » ; varie sunt locuti auctores. Et quidem nonnulli temere rationem illius in degeneris et abjecti animi vitium, alii in tranquillitatis studium, alii in humilitatis Christianæ amorem contulerunt : ac sane Bernardus acutissime attigit, dum abdicationem hujusmodi majori admiratione dignam, quam electionem fuisse affirmat [5].

22. Ne vero quis male ipsum Pontificatu abiisse arbitraretur, non minus postea miraculis, quam ante effulsit ; hæc enim tradit Vitæ auctor [6] : « Ut inter executionem hujus facti, et ipsius laudem et admirationem nulli dubio mentis judicio fluitarent, miraculum quod prima die post ejus renuntiationem Dominus per eum facere dignatus est, certum indicium fuit. Nam cum post ejus missam quidam claudus membris contractis sese ad pedes ipsius prosterneret, accepta ab eo benedictione, sanus erectus est : quod profecto non fieret, si quod ab eo gestum erat, tanquam indignum Dominus reprobaret ». Eamdem abdicationem, ut virtutis heroicæ exemplum, commendavit postea Clemens V [7], qui ipsum sanctorum Catalogo solemni ritu apposuit : ut mittam S. Antoninum, qui refert, Petrarcham factum collaudasse, ac Dantis levitati illius opponit gravitatem, cujus [8] verba ornatissima referre placet : « Pontificatu maximo, (de Cælestino loquitur Petrarcha,) velut mortifero fasce deposito, in antiquam solitudinem tam cupide repedavit, ut hostili compede liberatum crederes. Quod factum solitarii sanctique patris, vilitati animi quisquis volet attribuat, (his Dantem carpere videtur ;) licet enim in eadem re pro varietate ingeniorum non diversa tantum, sed adversa sentire. Ego in primis et sibi utile arbitror, et mundo : utrique enim propter inexperientiam rerum humanarum, quas multa divinarum contemplatione neglexerat, longumque solitudinis amorem, periculosa esse, anceps et turbida poterat altitudo. Nam quid Christo visum sit, miraculum quod per eum Deus ostendit die, qui post renuntiationem primus illuxit, indicio est ; quod profecto non fieret, si quod gestum erat, divinitas non probaret. Ego prorsus altissimi cujusdam et liberrimi, et jugum nescientis, vereque cælestis animi factum reor : atque ita sentio, non potuisse id ab homine fieri, nisi qui res humanas justo pretio æstimasset, quique tumidum fortunæ caput pedibus subjecisset. Ambrosii patrocinio locus eget, ex eo præsertim libro, quo ad veræ humilitatis observantiam sacram virginem Demetriadem cohortatur : Non ut dilectores, inquit, hujus sæculi putant, parvi cordis aut segnis est animi terrenas opes spernere, honores occiduos fastidire, nec ibi gloriam quærere, ubi laudatur peccator in desideriis animæ suæ ; et qui iniqua gerit, benedicitur. Unde si vere intelligatur contemptus iste rerum præsentium, ad quæ tendat et qualia concupiscat, nihil hujusmodi mentibus rectius, nihil invenitur erectius, quæ sacratissimis desideriis universa transcendunt, neque ad ullam creaturam, quamvis potentem atque mirabilem ; sed ad ipsum omnium visibilium atque invisibilium ambiunt creatorem, cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui servire regnare est.

« Hujus præconio laudis quis usquam, quæso, seu quis unquam dignior Cælestino ? Reliquerunt alii naviculas suas ac retia, alii possessiunculas, alii teloneum, alii etiam regna, vel regnorum spem ; secutique Christum Dominum facti sunt Apostoli, facti sunt et amici Dei ; papatum vero, quo nihil est altius, rem tam exoptatam, tamque mirabilem, ut ab admiratione ac stupore dictum ferant, quis ulla ætate, præsertim ex quo tanto in pretio esse cœpit, tam mirabili et excelso animo contempsit, quam Cælestinus iste, pristinum et nomen et locum, et amicam bonis moribus egestatem appetens, atque dum cælum suscipit, terræ immemor ? Quem in statu quolibet æque Deo placitum quis non videt, qui mira ejus opera, sed alio digna stylo trifariam distincta perlegerit, quæ gessit, aut antequam ascenderet, aut postquam descendit, aut dum sedit ? Quid miri autem, si virtus operum non defuit, cujus et animi tenor unus et qua licuit vitæ mutatio nulla fuit ? Siquidem in supremo rerum culmine, et inter augustissimum ac papalem thalamum angustam sibi eremiticamque cavernulam meditatus, in alto humilis, inter turbas solitarius, inter divites pauper vixit ». Nonnullisque interjectis addit Petrarcha :

« Ad Cælestinum redeo, cujus ascensus quam mœstus quamque contra animum suum esset, descensus lætus et spontaneus declaravit. Audivi narrantes, qui viderunt, tanto illum fugisse cum gaudio, eaque signa lætitiæ spiritualis oculis ac

[1] Cap. 18. — [2] Cap. 19. — [3] Cap. 19. — [4] Jord. Ms Vat. sign. num. 1960 — [5] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [6] Petr. de Aliaco card. l. II. c. 13. apud Sur. tom. III. die XIX Maii. — [7] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 35. — [8] Petr. de vit. solit. l. II. sect. 3. c. 18.

fronte gestantem, dum a conspectu Concilii, jam tandem sibi redditus, ac liber abscederet, quasi non humerum blando oneri, sed collum diris securibus subduxisset, atque ejus in vultu nescio quid angelicum reluceret. Nec immerito: norat enim quid repeteret, nec quid dimitteret, ignorabat. Certe a laboribus ad requiem, ab insanis disceptationibus ad divina colloquia remeabat: linquebat Urbem, ibat animo, et nisi successoris fastus obstaret, pedibus ibat in montem hispidum, fateor, ac præruptum, sed unde sibi planum iter esset ad superos ». Hactenus Petrarcha. Ex eo vero atque aliis superiori loco dictis refelluntur nonnulla inepta, apocrypha, et fabulosa de voce ab impostore per tubam oblongiorem noctu immissa, atque alia quæ a nonnullis recentioribus historiæ fuere incaute consignata, quæque novatores in centuriam tertiam decimam contulere [1]; impudentissimi vero mortalium non erubuere sanctissimum Cælestinum hypocrisis damnare: sed missis blasphemis institutam orationem repetamus.

23. *Electio Bonifacii VIII, et ejus anteacta gesta.* — Vacante igitur Sede ob voluntariam Cælestini abdicationem, postquam is mensibus quinque, diebus novem Pontificatum tenuisset (id enim temporis a quinta die Julii qua renuntiatum vidimus ad diem S. Luciæ sacrum, qui in XIII Decembris incidit, quo munere abiit, excurrit) cardinales, ex renovata a sancto viro Gregorii X lege, conclavi inclusi, implorandæ Spiritus sancti opi veteri instituto vacaverunt, ac demum Benedictum Cajetanum patria Anagninum, Luitfredi Cajetani filium, presbyterum cardinalem tit. SS. Silvestri et Martini consentientibus votis Pontificem crearunt: in cujus electione servatos ritus describit Jacobus cardinalis [2]:

Jam veneranda ducum cleri stipata catervis
Turba novum lectura Patrem, convenerat aula
Regis: et excurso bis quino lumine Phœbi
Lege dato, proceres obstructis marmore valvis,
Carcere clauduntur: necnon servata priorum
Tempora sunt morumque senum, missæque celebres
A patribus, vocesque ducum resonare per hymnos,
Sermoque diffusus. Post hæc procedere visum est:
Scrutantesque suum per claustra silentia votum
Mox reserant, patuitque viris haud spiritus idem,
Sed quasi conformis: nam plurima nomina fratrum
In te conveniunt. (alii licet altera fassi),
O cardo Benedicte sacer, levitaque quondam,
Eligeris: nam digna quidem concordia vocum
Accessit, pater alme patrum, ne promptior ausit
His aliud culpam celans finxisse, rubentum
Quisque tuo submissa pedi dedit oscula supplex.
Sic [3] igitur lacrymans, ac multis pondera librans
Assensit gestare jugum, jam doctus ab ante
Quis labor et meritum cruciet, quam publica cura
Pontificem. Roseis spinam substare cruentam
Floribus, haud dubitat, ceu pastor conscius ævi
Cumque foret Benedictus ei de fonte perenni
Nomen, ut excrescens fieret, majorque secundis
Rebus hic, atque adeo laudem converteret heros
Gestorum in laudes, præsul Bonifacius inde

[1] Cent. XIII c. 7 col. 736. et c. 10. col. 1012. — [2] Jac. Card. l. 1. de Consecr. Bonif. c 1. — [3] Eod. lib. c 2

Dicitur: in voces modularis spiritus almas
Concrepat, ac populus festinat: currere miles
Tentat in auditum, etc.

Contigit [1] IX kal. Januar. ipso Natalis Domini pervigilio creatio Bonifacii, ut observat Jacobus cardinalis his verbis: « Post hujusmodi Cælestini cessionem die undecima, vigilia scilicet Natalis Domini, quæ labentis tunc millesimi ducentesimi nonagesimi quarti anni ultimo decurrebat die, Bonifacius VIII, tunc Benedictus Gajetanus nomine, Anagnia ortus, profundæ juris utriusque scientiæ, longique in illis exercitii, doctæque experientiæ, in Romanæ Ecclesiæ moribus veteranus, cardine etiam insignis, in summum Pontificem scrutinio accessioneque eligitur ». Ornat illum simillimo elogio Ptolemæus Lucensis [2]. Explicare vero primum cœpit rerum gerendarum industriam in Othoboni cardinalis, postea in Pontificatu Adriani V nuncupati, legatione [3] amplissima, quam is in Anglia obibat. Patroni etiam causarum ac dein notarii Apostolici functus [4] munere a Nicolao III una cum Matthæo cardinale adhibitus est [5], ut fœderis inter Rodulphum Romanorum et Carolum I Siciliæ reges, de Provinciæ Etruriæque dominatu contendentes, ineundi formulas conficeret. Tum sacra purpura ornatus, primum diaconus S. Nicolai in Carcere-Tulliano, dein presbyter tit. SS. Silvestri et Martini creatus, cum eloquentia valeret, a Martino IV ad Carolum I regem missus est, ut ipsum a suscipiendo cum Petro rege Aragonum singulari certamine deterreret [6], cujus sprevisse consilia maximo exitio fuit: Nicolao IV Pontifice, gessit [7] in Sicilia citeriori legati Apostolici munus ad populos in Ecclesiæ et Caroli fide continendos: atque ab eodem Pontif. componendæ gravissimæ inter clerum Lusitaniæ et Dionysium regem controversiæ præfectus [8]; paulo post ad transalpinos reges una cum Gerardo episcopo Sabinensi missus, sanciendæ inter Carolum Siciliæ et Alfonsum reges concordiæ præfuit [9]: tum restituendi regno Jacobi regis Balearium, conciliandi eidem Alfonso Caroli Valesii ac jure actioneque in Valentiæ regna decedentem admittendi; sopiendæ inter Eduardum Anglorum et Philippum Francorum reges dissensionis, tutandæ in Galliis ordinis Ecclesiastici immunitatis a Philippo oppressæ; denique ingentis auxilii pro instauranda pereunte re Syriaca comparandi, provincia demandata est [10]. Dum tenebat interpontificium a Nicolai morte, datum eidem Benedicto vitio est, discordias cardinalium ipsum aluisse [11]; unde verbis asperioribus a rege Carolo exceptus est: quanquam postea Cælestino Pontifice in illius gratiam se insinuavit, ac papalis curiæ administrationem corripuit [12]. Descri-

[1] Jac. Card. S. Georg. ad Vel. Aur. in Præf. oper. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 36 — [3] Bonif. l v. Ep. CDLXVI — [4] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [5] An. Christi 1280. num. 2. — [6] An. 1283. num. 12. — [7] An. 1290. num. 24. — [8] An. 1289. num. 17 — [9] An. 1290. num. 20. et an. 1291. num. 51. — [10] An. 1290 num. 18. 19, 20 et 28. — [11] An. 1293. num. 2. — [12] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 31.

bit ejus dotes S. Antoninus his verbis[1] : « Nobilis secundum sæculum, vir utique prudens et litteratus, et magni animi, zelator magnus, et conservator jurium Ecclesiæ ». Fastus vitio vulgo notatur ab historicis[2], e quibus Jordanus[3], ubi nonnulla de singulari illius industria peritiaque dixit, subjungit : « Sed ex hoc factus est fastuosus et arrogans, omnium contemptivus : unde factus Pontifex prædecessorum suorum Nicolai et Cælestini gratias revocavit ». Omnium vero accuratissime illius primitias describit Jacobus cardinalis, a quo superius dicta confirmantur, ac primum a patria ita exorditur[4] :

Clara domus genuit, quam nutrit Anagnia colle
Gajetana virum dives, ceu carmina vatum
Insinuant, urbs illa fuit dictoque vetusta :
Sed longe majore gradu prælata refertur,
Florida cui triplices nostro producere plantas
Tempore concessum est, quæ Petri se monarchæ
Imperio cunctas subigunt de jure cathedras,
Quos inter prælucet herus, cui scandere fasces
Jus erat. En legum titulum sortitus ab olim
Sæpe tulit causis leges, et perculit hostem
Sæpe, repercussit, contundens spicula victor
Sæpe. Fuit mens alta viro, fœcunda juventus,
Et docile ingenium. Solers industria, promptum
Obsequium, secura palam prudentia fari
Præsulibus fecere viam, qua tractus in altum
Cresceret : hinc scribæ munus papalis adeptus,
Omnia pertractans, clarus dictamine quondam.
Cardineo fulsit rubeo levita sacerdos,
Cardo manens Benedictus herus, nunc culmine summo
Imperat. O pietas miserantis in omnia Christi,
Ecclesiæ, cujus lacrymis et vulnere diro
Sanamur, gens cæca malo, cæcata parentum
Delictis, dum tantus apex, qui sæcula, mores,
Pontifices, clerum, reges, proceresque ducesque ;
Et Gallos, Anglosque procul, fraudesque minasque,
Terrarumque plagas orbemque reviderat omnem,
Romanæque statum sedis : veteranus in illa
Eligitur, pensata quidem medicina, coæquans
Languores tibi, Christe Deus, sed proxima nobis
Tempora prospicimus. Successit in ardua prudens
Fluctibus in mediis ortus : Campania talem
Edidit, ac tantam produxit Anagnia prolem.

Prænuntiasse S. Cælestinum Bonifacio Pontificatum, scribit versu Jacobus cardinalis[5] idque se ex ipsius Bonifacii et aliorum ore accepisse : additque in curia Apostolica paulo post a sua abdicatione remoratum, ut anteactæ vitæ errata sacra exhomologesi apud Bonifacium expiaret[6]. Auctoris verba hæc sunt, Cælestinum compellantis :

At tua simplicitas, perfectio, puraque mentis
Religio, devota fides, spes firma salutis,
Illo se reserant, quo dulcis, in omnia verax,
Cuncta ævi commissa tui peccamina pandis
Summo apici : quæ causa senem remanere coegit,
Post cessum papale decus discedere promptum.

Narrat soluta oratione idem auctor, ut Bonifacius sanctum virum tradere custodiæ meditaretur, isque curiæ strepitus perosus fuga solitudinem repetierit : « Humane, inquit, cedentem, (nempe Cælestinum), tractans eum secum ad Romanas vel Campaniæ partes ducere tentabat, cavens sibi Ecclesiæque, ne viro simplici aliquorum calliditate periculi aliquid suaderetur. Sed tamen sua in tempus frustratur opinione : nam in die festi Circumcisionis ejusve crastino, Neapoli Romam iter aggressurus, præmissum suas celantem vias Murronem ejus insciis custodibus divertisse comperit. Iis Bonifacius caute anxius, nec cœptum iter prosequi, nec latitantem, ac si ejus rei non advertisset destitit ». Sed de Cælestini fuga iterum anno sequenti.

24. *Nazarethana ædicula e Dalmatia in Italiam divinitus advecta.* — Nobilitata est hoc anno Italia augustissimo munere sacra Deiparæ æde Nazarethana, quæ ante annos tres ac menses septem in Dalmatia constiterat. Qua de causa in Picenum superato Adriatico mari transvecta fuit, haud plane constat : maxime certe inde ædi sacræ dignitas conciliata est ; divini enim aliquid in ea inesse conspicuum fuit. Cum ita locum mutasse compertum est, Frangipanius ex primaria veterum Romanorum prosapia ortus Illyrici prætor similem ædem in eodem, ubi substiterat, loco condidit, ut refert historiæ Lauretanæ scriptor[1] : « Nicolaus Frangipanius novam ædem Nazarenæ parem ac geminam in iisdem vestigiis, ubi illa steterat, abs se exstructam magnifico circumdedit templo. Id templum S. Mariæ a Tersacto vocatur, vel veteri sanctissimi sacelli memoria, vel novis miraculis nobile, et in eo templo ad januam assimulatæ Nazarenæ domus egregium Nicolai Frangipanii monumentum hodie visitur, qui templi conditor, pro sua erga natalem Virginis domum eximia religione proximum illius vestigiis sepulchrum elegit sibi posterisque. Quinetiam marmorea inibi tabula extat perantiqua tanti miraculi ad posteros testis, in qua incisum : HIC EST LOCUS, IN QUO OLIM FUIT SANCTISSIMA DOMUS B. VIRGINIS DE LAURETO, QUÆ NUNC IN RECINETI PARTIBUS COLITUR ». Consedit noctu in sylva Recinetensis agri passus mille circiter a mari dissita, quæ ad nobilem matronam Lauretam nomine pertinebat, atque inde Lauretanæ domus nomen traxit : quod insigne prodigium memoratus auctor his verbis enarrat[2] : « Cæleste hoc donum mira opportunitate transmissum Italiæ est anno MCCXCIV ». Et infra : « IV idus Decembris insigni ac sempiternæ memoriæ commendando die Virgo Deipara pacem salutemque Italiæ ferens, in Piceno suæ domui sedem optavit. Picenum regio Italiæ est haud ignobilis et satis opulenta, e regione Dalmatiæ sita, interjecto Adriatico mari, quod etiam Superum appellatur. Ergo sacrosancta domus e Dalmatia trans Adriaticum sinum, qua trajectus patet millia passuum ferme centum, in

[1] S. Anton. tit. XX. c. 8. § 1. — [2] Ptol. Luc. eod. lib. c. 36. Jo. Villan. l. VIII. c. 6. Vitæ Bonifacii script. Ms Vall. sign. lit. C. num. 25 et 79. Dini Compagni Chr. Ms l. I. Petrarcha l. II. de Vita solit. sect. III. c. 18 et alii. — [3] Jord. Ms Vat. sign. num. 1960. — [4] Jac. card. S. Georg. Ms. Vall. l. I. de coron. Bonif. c. 3. — [5] Jac. card. l. II. de canoniz. S. Cælest. c. 18. — [6] Eod. l. c. 19

[1] Tursell. l. I. Hist. Laur. c. 9. — [2] Eod. l. c. 6.

Picenum delata, consedit in Recinetensis agri sylva mille circiter passus a mari. Ea sylva matronæ cujusdam Recinetensis erat divitis juxta piæque. Lauretæ nomen fuit: cujus deinde nomine Lauretana ædes appellata immortalem vicissim reddidit celebritatem ei, unde nomen acceperat. Tenet fama, nec vana est fides, venienti Deiparæ domicilio arbores obvias velut venerabundas inclinasse se, ac deinde pronas perstitisse quoad ævo, ventis, ferro procumberent. Proinde dum staret nemus, quod hodie excisum est, inclinatas ad ædis adventum longo ordine monstrari solitas peregrinis tanti miraculi testes, recens est adhuc memoria. Narravit mihi haud dubia fide vir abs se complures illarum arborum non fere amplius viginti abhinc annis, nec semel nec sine admiratione conspectas; toto videlicet trunco pronas eas fuisse, ac proclinatas versus mare, qua sacrosancta domus in destinatam sylvæ sedem sublimis invecta transierat: easdem porro exciso etiam saltu superstites diu fuisse religione tutante; demum annis ab hinc circiter viginti rusticorum accolarum inscitia cæsas, ne impedimento arationi forent.

« Intempesta nox erat, cum Virginis domus vacuum sylvæ spatium insedit. Custodiebant tum armenta Recinetensium in proximo saltu pastores, divisis inter se de more vigiliis, cum subito lux sacræ circumfusa domui excubantium oculos eo repente convertit. Mirum eis videri novum in solitudine illa tectum, et quidem luce conspicuum subito extitisse. Et fuit inter eos, qui eam conspexisse se diceret cum sublimis supra mare ferretur. Igitur sociis ad spectaculum excitatis, primo multa inter se, ut est admirantium mos, sciscitari; inde mutuis se vocibus ad rem explorandam accendere, omnesque pariter id quod erat conjectare cœperunt, ibi aliquid esse divini: accedunt, tectum subeunt. Limen ingressi, coborrescere primum animos, mox inusitata quadam dulcedine perfundi sentiunt. Itaque venerabundi precibus reliquam exegere noctem, quæcumque sub tecto erant intentius contemplantes. Prima inde luce ex iis nonnulli Recinetum (aberat ab eo loco millia passuum ferme quatuor) iter intendunt: quæ viderint dominis nuntiant. Tota res primo ob auctorum simplicitatem cum ipsis auctoribus spreta, vana scilicet ab iis afferri, et fortasse objectam in somnis imaginem. Pastoribus deinde omni asseveratione affirmantibus, enimvero oculos facturos fidem si vellent; domini magis velle credere quam audere. Ad ultimum, ne aut creditum temere tam insolitum miraculum rusticorum hominum testimonio, aut pro vano prætermissum, quod verum esset, ipsorum incuria videretur, illis comites addunt se, quid tandem rei foret exploraturi. Ubi ventum est in demonstratum nemoris locum, et pastorum fides extitit; vix satis oculis, vix sibi quisque credebat. Certe illam ædem ibi nunquam antea visam, nec recens conditam, quod ejus vetustas satis ostendat, divinitus utique aliunde advectam, aut cœlo delapsam. Talia admirabundi inter se mussitantes propius accedunt: tectum cernunt non tam specie quam antiquitate insigne. Mirantur adeo vetustum ædificium stare nullis innixum fundamentis, nullis suffultum adminiculis. Mox suspensis animis limen intrant, B. Virginem Jesum puerum complexam supplices venerantur. Nec pietatis defuit fructus. Tantus repente eos lætitiæ mistus horror incessit, nusquam ut in omni vita præsentius Dei numen sensisse se dicerent. Confestim igitur in urbem citato recurrunt gradu, divinum munus inter se sibi et patriæ gratulantes. Præcipuum Lauretæ matronæ gaudium fuit, cujus saltum divina illa ædes insederat.

« Ut primum urbem tanti miraculi fama pervasit, velut signo dato, mirus hominum cujusque ordinis ac generis insolito spectaculo oculos implere cupientium concursus fieri in sylvam. Non pueri, non puellæ, non senes, non debiles domi continere se posse. Ægri quoque relictis grabatis adrepere, visendi cupiditate, ut fit, vires subministrante. Plerique impetu quodam ardoris ruentes certatim ante alios provolabant, ut tale spectaculum oculis capesserent primi. Quo propius perveniendi spes admovebatur, hoc magis concurrentium multitudo visendique cupido crescebat. Ubi vero sacrosancta sedes, cujus conspectum rami arborum intersepserant, in apertiorem saltum ingressis subito apparuit, confestim omnes in unum convolare cœperunt: tantique undique ex sylvæ semitis repente concursus facti adire, contingere, osculari sanctos parietes cupientium, ut se mutuo prementes pæne alii super alios corruerent. In augustæ sedis ingressu, dum venerabundi salutant Virginem, ingenti religione perfusi lacrymarum vim profundunt, consilia ineunt melioris vitæ, ab eo loco divelli nequeunt. Inter hæc ingentes undique ægrorum præcipue ac debilium clamores exaudiri, confusis vocibus patronam, matrem, cœli Reginam, Dei parentem appellantium, valetudinemque ac sanitatem crebris exposcentium precibus: nec voces vanæ, nec preces irritæ cadebant. Protinus depulsis morbis, restitutisque viribus multorum divina vis extitit. Tum vero ingeminari clamor cœptus agentium Deo ac Virgini grates, et cœlestem vim opemque prædicantium in seipsis expertam. Ergo ut Recinetensibus divinæ lux liberalitatis affulsit, certatim sanctissimæ Virginis cella coli ab eis, celebrarique cœpta est. Sed privata inter publicos honores Lauretæ studia eminebant, ex quo ædi Lauretanæ deinde nomen factum. » Ut vero ex hoc loco in collem proximum atque iterum in alium deportata fuerit, sequenti anno dicetur.

25. *Bellum inter Francos et Anglos.* — In Gallis bellum atrox gestum, cujus causas anno præterito Eduardum inter et Philippum enatas vidimus. Cum enim Eduardus constituta die ad dicendam vexatæ populatione Galliarum oræ maritimæ causam non affuisset, Philippus rex ipsum

Aquitaniæ ducatu, cujus nomine fiduciarium se erat professus, edicto privavit, ad quam provinciam recipiendam validum immittit exercitum : ac tum, cum Angliæ rex Edmundi fratris opera, Joanna et Maria reginis Franciæ fœderis interpretibus, illatas Gallico nomini injurias, permissis regis Gallorum fidei sex arcibus ac datis pluribus obsidibus, sarciret; sponderetque Philippus rex edictum in Eduardum de revocanda ad Gallicam coronam Aquitania abrogaturum; tum etiam Eduardus Philippum ad dirimendas familiari colloquio controversias aditurus esset, atque ideo Angli pacis confidentia a bellico apparatu minus instructi essent; repente Philippum dolo et vi Aquitaniam imparatam armis et milite subegisse, queruntur Angli historici [1], ex quibus Walsinghamus hæc habet : « Ecce, procurante pacis æmulo, immutatum est cor regis Franciæ, conductusque regi Angliæ denegatur, et littera constabularii revocatoria per posteriorem litteram irritatur. Et sic quia per constabularium Vasconiam in manu potenti intrantem, custodibus et ministris juxta tenorem litteræ, (nempe Eduardi jubentis sex arces pacis causa Franco dedi), sibi apportatæ se subdentibus in manu regis Francorum, accipitur terra tota, ministri omnes regi Angliæ terræque custodes obsides et captivi Parisios deducuntur. Post dies tantum aliquot Edmundus reginas rogavit, ut juxta promissa sua et pactiones initas regem Franciæ interpellarent super conductu regis Angliæ concedendo, citatione revocanda, terra restituenda et obsidibus liberandis. Rex vero Francorum per quosdam milites ad Edmundum missos inficiatur se quidquam de talibus pactis scire ». Ut vero Bonifacius VIII, qui postea controversiæ arbiter delectus est, debellatam hoc dolo Aquitaniam Anglo restitui jusserit, dicemus inferius.

Funesto ita bello, cujus fructus fidei hostis in Oriente colligebat, impliciti reges alternis sese cladibus obtriverunt. Gallus enim terra viribus instructior : Anglus vero in mari victor plura hosti mala retulit; tum periculosissimum Gallo bellum conflavit, Guidone Flandriæ comite nonnullisque principibus Galli clientibus ad defectionem pellectis, de quo hæc Ptolemæus Lucensis [2] : « Suo autem tempore (nimirum Cælestini), guerra inter regem Angliæ et regem Franciæ multum fervet, et multa mala sunt commissa in mari; et in terra prævalet rex Franciæ et circa partes Vasconiæ : in mari autem rex Angliæ cum adjutorio Bajonensium. Hujus autem guerræ occasione inchoata est discordia inter regem Franciæ et comitem Flandriæ, eo quod comes contraxerat parentelam cum rege Angliæ dans filiam filio regis Angliæ, rege Franciæ irrequisito, qua de causa pater et filia longo tempore fuerunt detenti Parisiis.» Evasit deinde fuga comes, turbasque ingentes concitavit. Impulsus quoque ab Eduardo Adolphus rex Romanorum, cujus gratiam magnis muneribus Anglus emerat, ut Philippo bellum inferret : is vero, ut causam prætexeret, regnum Arelatense ac spineam Christi coronam per oratores repetiisse refert Eberhardus [1] : verum ex Bonifacii VIII litteris [2] ad Philippum regem Francorum non injustam, judice Pontifice, de Burgundiæ comitatu, qui a Rodulpho rege defecerat, litem movisse colligitur : « Amantissime, inquit, fili, considera quis rex quisve princeps regnum tuum, non impugnatus a te, vel non offensus impugnant. Nonne rex Romanorum fuisse occupatas a te tuisque prædecessoribus, seu occupatas teneri civitates et terras, seu limites ad imperium pertinentes cum instantia conqueruntur, et specialiter Burgundiæ comitatum, quod notum est fore feudum descendens ab imperio et recognoscendum ab ipso ? Nonne charissimus in Christo filius noster rex Angliæ illustris de nonnullis terris Guasconiæ asserit illud idem ? Numquid super iis dicti reges denegent stare juri, etc. ? » At de his iterum inferius.

26. *Hæresis Fraticellorum.* — Emergere hoc anno cœpisse nefandam Fraticellorum et Bizochorum hæresim, referunt Jordanus [3] et Baronius [4], auctoribus duobus Minoritis apostatis, quos S. Cælestini simplicitati illusisse, cum virus obtensa sanctitatis larva tegerent; atque ab eo obtinuisse, ut eremiticam vitam colerent. Quæ vero venena suis affunderent, quæve inde secuta sint, ex eodem Jordano petamus : « MCCXCIV. Petrus de Macerata et Petrus de Forosempronio apostatæ fuerunt Ordinis Minorum et hæretici. His petentibus eremitice vivere, ut regulam B. Francisci ad litteram servare possent, Cælestinus sua pura, sed periculosa simplicitate concessit, et sibi adhærentibus : quibus plures apostatæ adhæserunt, qui statum communitatis condemnabant et declarationes regulæ, et vocabant se fratres S. Francisci, sæculares autem vocaverunt bizocios et fraticellos, vel vocasotos. Hi dogmatizabant, quod nullus summorum Pontificum regulam B. Francisci declarare potuit. Item quod Angelus abstulit a Nicolao IV (cœperat is in hos novatores animadvertere [5]), auctoritatem papatus, et ab illo tempore non fuit papa in Ecclesia, nec verus prælatus, vel sacerdos nisi inter eos solum; et quod ipsi soli sint in via Dei et vera Ecclesia : et mutaverunt secundo sibi nomina. Vocaverunt se primus Liberatus, secundus Angelus dictus, quia se fingebat revelationes angelicas habere ». Pullulasse eamdem sectam Cælestino Pontifice, cum viro sancto ab hypocritis pietatis specie fraus objecta esset, atque in eam non modo ex Minoritarum familia apostatas, sed etiam ex tertio Ordine, atque aliam hypocritarum illuviem con-

[1] West. Flor. Hist. et alii Walsingh. in Eduardo I. sub an. 1295. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV c. 35.

[1] Eberhar. apud Canis. antiq. lect. pag. 329. — [2] Bonif. VIII. l. II. Ep. XCVIII. — [3] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [4] Baron. ex eo in sylva Ms. pag. 400. — [5] S. Anton. III. p. tit. XXIV. c. 9.

fluxisse, Joannes XXII testatur in illa sanctione, quam adversus eam pestem, cum in Italia, Galliis, et Oriente serperet, edidit : «Nonnulli, inquit, profanæ multitudinis viri, qui vulgariter Fraticelli, seu fratres de paupere vita, Bizochi sive Bighini, vel aliis nominibus nuncupantur». Et infra: «Quasi eorum secta foret una de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis, temeritate damnabili præsumpserunt et præsumunt etiam incessanter. Et ut ipsorum error, veritas, et impietas religio reputetur, plurimi eorum regulam, seu Ordinem fratrum Minorum, quem S. Franciscus instituit, se profiteri ad litteram, et conservare confingunt; quamquam in obedientia generalis, aut provincialium ministrorum non morentur, prætendentes se a sanctæ memoriæ Cælestino papa V prædecessore nostro hujus status, seu vitæ privilegium habuisse». Et infra: «Ipsorum quamplurimi (sicut fide digna relatione percipimus) a veritate Catholicæ fidei deviantes, Ecclesiastica sacramenta despiciunt, ac errores alios student multipliciter seminare». Illustrantur superiora a sancto Antonino [1], dum tradit jam ante exortos qui paupertatis consectandæ pernicioso zelo multa scandala in sacro S. Francisci sodalitio Nicolao IV Pontifice maximo concitarint : «Papa», inquit, nimirum Nicolaus, «misit litteras dicto generali, (nempe Raymundo), ut contra quosdam fratres, qui in provincia Provinciæ schisma videbantur inducere, statum aliorum fratrum damnantes et se spiritualiores cæteris reputantes, procederet. Quorum nonnulli reperti sunt infamiam et scandala in provinciis suscitantes, et doctrinam non consonam veritati tenentes». Tradit etiam Petrum Olivi plura de Ordinis paupertate effutiisse, additque : «Multos sequaces in doctrina habuit, zelum nescio quem sine discretione habentes, sub devotionis colore non modicum captiosos, a quibus multa scandala sunt secuta». Scribit idem sanctus [2] de iisdem ad insaniam et impietatem paupertatis jactatoribus, qui se ab Ecclesia Romana divulserant : «Adhuc reprobi illi inveniuntur in sæculo, constituentes sibi papam vel potius antichristum, episcopos et sacerdotes; et per domos mulierculaarum dogmata sua docent, et sacramenta ministrant filii diaboli». Ut vero ad nefariam sectam, quæ in Italia *Fraticelli della opinione* vulgo nuncupata est, abolendam Bonifacio primum, ac dein aliis Pontificibus desudandum fuerit justisque ii pœnis conterriti in Orientem ad novam illi pestem inferendam aufugerint, dicetur inferius : nunc Græcorum res perstringendæ sunt.

27. *Patriarchæ schismatici Constantinopolitani electio : Michael imperator coronatur.* — Depulso patriarchali sede Constantinopolitana Georgio Cyprio, quam is flagitio invaserat, subrogatus est a schismaticis Athanasius, ut ait Gregoras [1], vir indoctus, sed austerus, atque ideo cum sacerdotum collegio haud placeret, Joannes Sozopolita ad thronum evectus. Tanta erat in schismaticis inconstantia, et patriarchæ levissimorum virorum temeritati adeo obnoxii, ex quo Romani Pontificis obsequio se subduxerunt. Joannes porro Michaelem Andronici filium corona redimivit. Subdit vero auctor Michaelem non Balduini Constantinopolitano imperio exacti e filio neptem ob graviora Caroli petita, sed regis Armeniæ sororem uxorem duxisse. Meruit forte Aytonus Armenus, qui S. Francisci instituta Joannis nomine accepto sectabatur, ob inita cum schismaticis fœdera a Deo plecti : quæ enim ipsi ac toti Armeniæ funestissima mala earum nuptiarum occasione invecta fuerint, describit Sanutus [2], nimirum dum ipse Mariam sororem Constantinopolim magno apparatu duceret, fratrem Sebath Armeniæ sceptrum corripuisse : «Christiani», inquit auctor, «transmarini, licet impiorum cladibus lacerati, in Armenia maxima scandala concitant inter se : cum enim Ayton rex Armeniæ Constantinopolim pergeret, quia filius Andronici ejus sororem desponsaverat ducens secum fratrem Thoros, Sebath alter frater regni diadema sibi imposuit MCCXCIV, ex eo motus, quod Ayton nunquam coronari voluit, sed magis fratrum Minorum sumpsisset habitum et frater Joannes ex tunc communiter vocaretur. Cum igitur rediisset Ayton ab Armenis repellitur. Cognita causa in Cyprum primo, dein in Constantinopolim navigat, et inde pergit ad Tartaros, ut de fratre ponat querelam : sed ille prævenit, et ad gratiam captandam Tartaram duxit uxorem».

[1] S. Anton. III. p. tit. XXIV. c. 9. § 11. — [2] Tit. XXI. c. 5. § 1.

[1] Niceph. Greg. l. VI. — [2] Sanut. l. III. p. 13. c. 2.

BONIFACII VIII ANNUS 1. — CHRISTI 1295.

1. *Bonifacius alta meditatus Pontificatum init, Romæ coronatur.* — Ineunte anno a Virginis partu millesimo ducentesimo quinto, Indictione octava, Bonifacius electus Neapoli summus Pontifex, susceptis Ecclesiæ gubernaculis, quæ Cælestinus posuerat, orbem universum complexus animo, pacare Italiam, Siciliam revocare ad officium, Hispanias fœdere cum Galliis conjungere, Philippum et Eduardum reges ad pacem adducere, Adolphum Romanorum regem ab invadendis Galliis deterrere, cæteros Christianos, qui in mutua conjurarant funera, tanquam fidelibus perdendis Saraceni non sufficerent, firmissima connectere concordia; initaque armorum societate, schismaticos Græcos ad obsequium Ecclesiæ Romanæ adigere, ac Terram-Sanctam ob dissensiones Occidentalium amissam recuperare, est meditatus adeo, ut apposite hanc sententiam in Pontificium symbolum acceperit [1] : « Domine Deus, in adjutorium meum intende ». Ob ea vero egregia consilia jure cum præstantissimis quibusque Pontificibus conferendus pluribus videbitur; quamvis tristes exitus ex lætissimis initiis emerserint; ut Bernardus [2] hæc de ipso prodiderit : « Incepit quadam singulari via suam potentiam, et papalem magnificentiam dilatare, cujus prædecessor Cælestinus miracula operatus est in vita sua et post mortem : ipse vero Bonifacius papa fecit mirabilia multa in vita sua ; sed ejus mirabilia in fine mirabiliter defecerunt ». Illustrabuntur hæc ex universa illius Pontificatus historia, quam aggressuri primum ex Jacobo Stephanesco, qui a Bonifacio cardinalitia dignitate auctus, versu illius res gestas, et Cælestini ad eremum fugam ac mortem cecinit, exordiemur. Refert imprimis, ut Bonifacius, quamvis precibus a Carolo urgeretur, ut Neapoli consisteret, Pontificii decoris esse arbitratus Romæ insignia dignitatis accipere, in Urbem regibus Siciliæ et Ungariæ stipatus [3] venerit, magnoque plausu et apparatu a civibus receptus sit.

Attamen [1] ut Petri sedes, compressa dolore,
Libertate frui sponsumque revisere posset,
Admonitis sermone gravi dictoque salubri
Regnicolis, laudando fidem, Caroloque secundo,
Ut pia subjectos pascat clementia regno
Attritos bello, vastisque laboribus actos;
Capit iter Præsul, Capuam, montemque Casinum,
Inde Ceperani transvexit flumina ponte.
Cumque per effusos peteretur Anagnia campos,
Obvia multiplici discurrit milite pompa.
Excipiensque patrem rupes nativa, pedestres
Effudit choreas, jussas occurrere palmis.
Illuc nobilium procerum pars magna vetustæ
Urbis in adventum papæ deferre senatum
Venerat. At sumpto Romana attingere præsul
Mœnia festinans, patriam civesque relinquens,
Continuavit iter, quoad altam cerneret Urbem.

Et infra :

Roma velut sponsum remeantem carcere ab hostis,
Exceptum (exceptura) foret, frontem vestita coronas,
Vadit in occursum, laudansque excurrit in arvis
Miles, eques ; clerusque canens sua thura ministrat
Pontifici. Primum Laterani templa novellum
Suscipiunt patrem. Confestim principis aula
Clavigeri Petri gaudens suscepit euntem.
Hic locus, hic thalamus, sedes quoque festa sacrando.

Antequam sacraretur Bonifacius, ad aram B. Petri accedens, sacramento se obstrinxit B. Petro, se nunquam ab Ecclesia defecturum : fidem de Deo uno et trino, deque incarnato Verbo, et quæ in Conciliis Œcumenicis definita erant, spreto necis discrimine, constantissime defensurum : canonicas sanctiones, ac Patrum traditiones, et Pontificum decreta servaturum ; tum ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam cardinalium consilio usurum : opemque divinam ad hæc implenda precatus, jurisjurandi formulam [2], subjectis conceptam verbis, sacris B. Petri reliquiis imposuit.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Anno Dominicæ Incarnationis MCCXCV, Indictione VII, ego Benedictus Cajetanus sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis et electus ut

[1] Ep. CLXXXIV et alii. — [2] Bern. in Chron. Rom. Pont. hoc an. Vit. Bonif. in Vall. Ms. sign. lit. C. num. 25. et num. 79. — [3] Jac. card. de coron. Bonif. l. II. c. 7.

[1] Jac. card. de coron. Bonif. l. II. c. 5. — [2] Ext. in Ms. Arch. Vat. Nicolai card. de Aragon. sign. lit. C. num. 196. varia de reb. Sedis Apost. p. 138.

fiam, per Dei gratiam, hujus sacræ Apostolicæ Sedis minister humilis, profiteor tibi, B. Petre Apostolorum princeps (cujus cælestis regni claves ad ligandum atque solvendum in cœlo et in terra creator atque redemptor omnium Jesus Christus tradidit, inquiens : Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis) sanctæque Ecclesiæ tuæ, quam hodie tuo præsidio regendam suscipio, quod quamdiu in hac misera vita constitutus fuero, ipsam non deseram, non derelinquam, non abnegabo, nec abdicabo aliquatenus, neque ex quacumque causa et cujuscumque metus vel periculi occasione dimittam, vel me segregabo ab ipsa : sed veræ fidei rectitudinem, quam Christo auctore tradente per te et beatissimum coapostolum tuum Paulum, perque discipulos et successores tuos usque ad exiguitatem meam prolatum in tua sancta Ecclesia reperi, totis conatibus meis usque ad animam et sanguinem custodire tam de sanctæ et individuæ Trinitatis mysterio, quæ unus est Deus, quamque de dispensatione, quæ secundum carnem facta est unigeniti Filii Domini nostri Jesu Christi, et de cæteris Ecclesiæ Dei dogmatibus, sicut in universalibus Conciliis et Constitutionibus Apostolicorum Pontificum, probatissimorumque Ecclesiæ doctorum scriptis sunt commendata ; id est, quæcumque ad rectitudinem veræ nostræque orthodoxæ fidei a te traditionem accipiunt, conservare : sancta quoque universalia octo Concilia, id est, Nicœnum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, Quintum quoque, Sextum, item quoque Constantinopolitanum, et Septimum, item Nicænum, Octavum quoque, item Constantinopolitanum usque ad unum apicem inviolata servare, pari honore et veneratione habere digna, et quæ prædicaverunt et statuerunt omnimode sequi et prædicare ; quæque condemnaverunt condemnare ore et corde diligentius et vivacius quamdiu vixero. Omnia decreta canonica prædecessorum Apostolicorum meorum Pontificum quæcumque vel synodaliter statuerunt et approbata sunt confirmare et indiminuta servare, et sicut ab eis statuta sunt in sui vigoris stabilitate custodire : quemque vel quosque condemnaverunt vel abdicaverunt, simili sententia condemnare vel abdicare : disciplinam et ritum Ecclesiæ, sicut inveni et a sanctis prædecessoribus meis canonice traditum reperi, quamdiu vita mihi comes fuerit, illibata custodire : et indiminutas res Ecclesiæ conservare, nec alienare, seu in feudum aut censum vel emphyteosim dare quomodolibet ex quacumque causa, et ut indiminute custodiantur operam dare : nihil de traditione quam a probatissimis prædecessoribus meis traditam et servatam reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere ; sed ut eorum vere discipulus et sequipeda totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonice comperio, servare et venerari : si quæ vero emerserint contra canonicam disciplinam fratrum meorum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium omnium , quorum consilio et consensu , directione et rememoratione ministerium meum geram et peragam, emendare, aut patienter (excepta fidei aut Christianæ religionis gravi offensione) tua et beatissimi coapostoli tui procurante intercessione, tolerare : sacros quoque canones et canonica statuta Pontificum ut divina et cœlestia mandata (Deo auxiliante) custodire, utpote Deo et tibi sciens me redditurum de omnibus, quæ profiteor, et quamdiu vixero, egero, vel omisero, districtam in divino judicio rationem, cui sanctissimæ Sedi divina dignatione (te patrocinante) præsideo, et vicem intercessionibus tuis adimplebo.

« Eris autem mihi in illa die terribili propitius, hoc conanti et diligenter servare curanti. Adjutorium quoque ut præbeas obsecro in hac corruptibili vita constituto, ut irreprehensibilis appaream ante conspectum judicis omnium Domini nostri Jesu Christi, dum terribiliter de commissis advenerit judicare ; et facias me dexteræ partis participem, et inter fideles discipulos, ac successores tuos esse consortem. Hanc autem professionem meam per notarium et scriniarium sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, jubente me scriptam, propria manu subscripsi, et tibi, beate Apostolorum omnium princeps, pura mente et devota conscientia super sanctum corpus et altare tuum sinceriter offero. Actum Romæ anno, mense, Indictione, ut supra ». Nuncupato eo jurejurando, Bonifacius sacratus est Pontifex, describitque memoratus Jacobus cardinalis servatos in consecratione ritus, cultumque, quo magnifice adornatus novus Pontifex ad aram accesserit.

Roseo [1] velamine fulgens
Ingreditur sacra templa Petri, mantoque relicto,
Induitur, niveum zona succinctus amictum.
Velaturque caput, texto radiante monili,
Haud faciem, solito colli circumdare nuda
Pontificis, fulvo micat et carbunculus auro
Insitus, et variæ fulgent in pectore gemmæ.
Et stola demissis pendet conjecta lacertis.
Nec deerat byssus tunicæ, manicataque vestis
Levitæ, casulæque capax a fornice forma,
Post longas habitura plicas, contracta ministris.
Cornua fronte gerit, duplicem signantia legem :
Legem quippe novam Christi, veteremque figuram,
Alterius quas nosse suum, quas condidit idem
Omnipotens. Chirotheca manus, digitosque venustat
Annulus, et cubitum lævum cingitque maniplus.
Necnon cardinei proceres, distinctus ut ordo
Cuique dabat, sumpsere habitus discrimine fuci
Nullo, namque color tingens in sindone vestem
Consimilis. Sic ergo dies ornata refulsit.
Sic et Pontifices vicinæ plebis, in Urbem
Acciti, festis aderant.

Et infra :

His [2] comptus sublimis apex sandalia gestans,
Ornamenta pedum

[1] Lib. II. cap. 1. — [2] Cap. 2.

Et infra :

Mediusque accessit ad altum
Egregiumque decus fidei, venerabile donum
Christicolis, altare Petri de marmore cæsum,
Porphyriisque gerens fulvis a celte columnis
Quatuor argenti cœlum, quod tempus in atrum
Verterat ; ac subter fusi sub tegmine cupri
Corpora sacra tenens, totum veneranda per orbem
Ætherei Petri, Pauli quoque gentibus almi
Doctoris ; quo solus apex summusque sacerdos
Chrisma capit fragrans : decet hæc nam gloria patrem.
Cumque genuflexo sedi prostratus, et auro
Procubuisset herus, simul omnis et infula circum
Pontificum supplex in faldistoria pectus
Funderet, et læta resonasset murmure...
Atque duci pressent sanctas in vertice palmas,
Suspensusque liber capiti non clausus in altum
Præforet, is præsul, cui subditur Ostia, Tybrim
In mare deducens, faciem conversus in illum
Qui sacrandus erat, præstansque altaribus idem,
Incipit ampullæ liquidum perfundere chrisma
In caput, atque brevi digito complere coronam,
Et complere manus. Quidni? si balsama signant
Non falsis commixta dolis, sed sponte virentem.
Mixta oleo cur ista? Notant in præsule famam
Balsamus, inspirans citri recalentis odorem,
Atque oleum, clarere Dei sub lumine mentem.
Quippe docet famam populo Christoque celebrem
Conservare domum. Cur nam uda est sphærica cervix?
Cur manus? En facies operum signata per artus,
Quæ pia, dum blanda palmæ sacrantur oliva,
At capitis summum signans rationis acumen
Balsamus obliniat, faciens incendia sacri
Flaminis. Hæc præter, quam sit veneranda potestas
Illius frons uncta docet, testatur et actum
Officii linita manus. Nam claudere cœptum
Maturabat opus sacrans, ubi mystica fucis
Verba micant, sensusque patent gravitate referti.
Pallia [1] tunc humeris, crucibus candentia nigris,
Imposuit lævita rubens, quibus aurea puros
Saphiros defixit acus, laudansque monile
Fert sublime datum, certo non limite septum
Posse : sed effusas ubertim suscipe vires
In genus omne virum, pulso discrimine sexus.
Ad Patris ingeniti. Geniti quoque, Flaminis almi,
Virginis intactæ matris nascentis ab ortu,
Et Petri Paulique ducum renovatus honorem,
Ecclesiæ titulo Romanæ, suscipe signum
Hoc tantæ virtutis apex, de corpore sumptum
Principis ætherei. Post hæc sacratus adaucto
Insidens thalamo summus Bonifacius heros,
Cruribus aflusum demisso poplite cœtum,
Atque alios patres suscepit, et oscula passim, etc., etc.

Et infra :

Ilis [2] ita consurgens nascentis cantica Christi
Inchoat, angelicam vocem sonitumque tubalem
Effert, et celebris missæ solemnia complet.
Haud alii procerum : nam delibuta coronas
Non prius in festis, quam dictet Epistola sensum
Turba solet, princepsve canit; sed libat eudem
Tiro novus varias impulso gutture voces :
Concrepat inde chorus, duplicat sua vulnera pason:
Hic petit unisonum stabili firmatus in unco,
Et liquidas errore vago modulamine voces
Per medium, perque omne solum, perque ardua firmat.
Ille tonum Romanus avet, clarum diapente
Ille canit, ferit ille gravem quarta diatesseron

[1] Cap. 3. — [2] Cap. 4.

Lubricus in vocem, nescit consistere pernix
Italus, hic notas refricans seu nubila guttas.
At flatu melior vox Gallica, lege morosum
Præcinit, et queruli geminans retinacula punct.
Instar habet dure percussi incudibus æris.
Nec tantum clerus, sed divis vestibus usi
Causarum patroni aderant, magnoque tumultu,
Dum levita canit, summo præconia papæ,
Exclamare [1] pio laudes de more celebres.

4. Prosequitur auctor uti augustissimum missæ sacrificium a novo Pontifice peractum sit ; deinde nobiles Romani aureis togis nitentes Ursini, Columnenses, Sabelli, Stephanesii, Annibaldi, aliique spectaculi pompam adornarint ; utque postea Bonifacius extra S. Petri Basilicæ limina corona cinctus fuerit, ita celebrat (1) [2].

Ut prius, insignis casula variante colorem,
Insedit, sacris pedibus subsellia calcans;
Tunc senior levita manu diadema, vetustum
Imperii signum, pavonis cortice candens
Pennarum, intexto gemmis radiantibus auro,
Vallatum in gyro, cui summo in vertice carbo
Evomit, et subtus gemmarum maxima flammas,
Imposuit capiti, sphæræ subiitque figuram.
Accipiens phrygium, lapidum fulgoris inane
Quondam, sed nivei plenum candoris, acuto
Vertice contextum, gemma nunc tempoirs auctum.
Hæc Romana tenens quondam fastigia Cæsar.
Imperitans mundo, magnus pietate monarcha,
Constantinus apex statuit, dum primus in orbe
Fonte sacro purgatus herus, proprium sibi regnum,
Seu phrygium manibus Silvestri in vertice pressit.
Officiumque humilis gessit stratoris, ab ipso
Mundatus lepra, monitus per somnia princeps.
Qui, licet in terris Petri successor apertum
Et clausum retinere queat procul obice cœlum,
Confessor tamen ipse sacer latitabat in antris,
Martyrii palmam devoto pectore zelans,
Usquequo advectus coram stetit, atque profantem
Audiit Augustum, Petri Paulique ducatu
Post scelus exosum, positisque in crimine metis,
Ad Christum veramque fidem, sanctum quoque dogma
Venturum, baptisma datur, miracula clarent.
O pietas immensa Dei spatiosa per omnes!
O virtus! O digna salus!

5. Pergit auctor [3] qua pompa ex Ecclesia S. Petri Lateranum triumphantium more petierit.

Principio [4] crux celsa Dei, suffectaque celsis,
Ingenti rutilans hastili, fertur in altum.
Post ipsum phaleratus equus detectus ab ante,
Velatusque rubro scarleti tergora nacto
Cygneus ad dextrum venitur. Vexilla sequuntur
Ordine bis seno tenus, et pluvialibus, ambo
Navales præfecti adeunt, quos protinus omnis
Infula Pontificum, sacrato vertice candens,
Subsequitur : numerum veniens Romanus et abbas
Aggerat : hos retro lento procedere gressu
Pontificum veneranda cohors, pars una senatus,
Aggreditur ; clausis pars altera septa planetis,
Presbyterum gravitate sua succedere dignum
Disputat at longo protensa sub ordine turba,
Scribarum, doctumque simul, legumque professum,

[1] Id est, exclamavere. — [2] Eod. l. II. c. 7. — [3] Cap. 9. — [4] Eod. .. c. 8.

(1) Pagius junior in Breviario Pontificum Romanorum ad Vitam Bonifacii num. 18, egregie demonstrat hanc fidei professionem suspiciosam esse maxime et plane confictam ; id vero arguit primo quod ibi Bonifacius diaconum se cardinalem appellat, cum reipsa presbyter cardinalis fuerit. Insuper suspiciosa redditur ex variantibus, quæ occurrunt, collatis inter se variis hujus professionis formulis, quas Bzovius et Raynaldus ex Vaticanis Codicibus describunt. Ad hæc, nemo veterum fidei professionem istam præmissam a Bonifacio scribit. Nec sane istud moris ante decessores Pontifices obtinuisse scimus. MANSI.

Hos tantos sectare patres, cœtusque canentum,
Cum Græcis aliisque viris, qui psallere doctum
Ensiferum posuere ducem. post terga priorum
Incedunt. Similisque manus tunicata per artus
Pontificis Romanæ Urbis postrema ferebat
Agmina, qua filum rectæ servavimus alæ
Nos levitarum cuneus, nos illa senatus
Dalmaticas vestita togas. Pars nobilis una
Ilicet assequitur, scandens mantilibus albis
Tectos undique equos legio, sed juncta bicornix
Ut festo clarere die, possetque triumphis,
Fecerat. Hac serie proceres incedere ritus
Edocet : hoc etiam (ne fors abolescat in ævum),
In scriptis monumenta tenent. Sed vadere recto
Tramite quis poterat ?

Et infra :

Progreditur [1] sic summus apex, cui tanta relucet
Gloria, sublimi phrygio vestitus, et auro,
Cornipedemque sedens niveum, sub tegmine nacti,
Mandentemque genis ibat, quo lætior aura.
Adventabat equo candens ad bemata, bella
Aurataque super palla, nam cuspide plumæ
Cyprensi consuta nitet. Tunc lora tenebant
Illustres Gallique duces, Carolusque Secundus
Rex Siculus, Carolusque puer prolesque juventa
Floridus, Ungariæ materno a stipite nomen
Regis habens. Dextram pater accipit, atque sinistram
Filius, ardentes habitu, quos uvea tinxit
Grana rubens ; siquidem Terræ per rura Laboris
Hi reges sociare patrem venere volentes ;
Jure tamen . nam sceptra tenet vassallus ab ipso
In feudum Siculus : necnon de more, vicissim
Divisum sortita locum. Romana senectus
Id peragit procerum terræ cœlique ministro.
Dum pergit sacratus apex, quem circuit amplus
Miles eques post terga ruens, festumque decorans
Appulus et Gallus, Romanus et inclytus omnis,
Nobilitas Campana sequens vestigia summi
Principis. An numerum poterit quis pandere metro?

Et infra :

Sic igitur vadens, redimitus tempora regno,
Summus apex propriam signabat acumine dextræ
Devotamque sibi cupidamque invisere plebem :
Quæ laudes exclamat hero, quæ et vivere longum
Optat, etc.

6. Prosequitur, ut Romani varios arcus magnifice, qua iter erat, adornassent ; tum subdit [2] :

Progrediens princeps Lateranum summus in orbe
Appulit, haud phrygium, mitram sed vertice gestans,
Pondere confectus nimio.

Et infra :

Primusque sacerdos
Cardineus, sacram princeps dum tendit ad aulam,
Ut levita prius cecinit præconia. septus
Judicibus, declamat hero, laudesque perorat
Illi. Cum residens Silvestri in lumina ductus
Munera divisim largitur cardine fultis,
Præsulibus aliis, clero, laicisque ministris
Summus apex, humeros roseum vestitus amictum.
Hæc ita : ne immemores videamur quærere fastus,
Ac humilem tempsisse domum, solemnia cleri
Pandimus. En sedes, capiens de stercore nomen,
In platea est circa templum, despecta parumper
Visa novis, quia fœda loco, qua maximus heros
Hoc fortasse die recubans, ubi primitus illic
Non foret adventu positus ter missile jactat,
In populum, faturque docens : Non aurea nobis
Argentumque nitens nobis ad gaudia non sunt.
Quod tamen est, hoc prompta manus dispergere tentat.
Ergo potest, sine fraude, pie de stercore sumptus
Credi summa tenens, solum (solium) et de pulvere nactus
Principibus recolendus apex, a numine divo
Compositus. Talique die perducitur inde
Ante fores templi, binas ubi purpura sedes
Porphyreas nativa tenet. Super accubat illas,
Et dextra ferulam sanctæ pater accipit ædis,
Sanctorum claves, ad sacra palatia vectes
Insuper : at læva positus servanda redonat
Illa viro ; zonaque Pater succingitur illic,
Ad quam purpurea bursa est appensa, lapillos
Bissenos referens pretiosos, sculpta sigilla,
Et muscum, quæ magna notant præsagia, magna,
Si sensus gravitate sua cernatur.
Susceptos effusa manus ter spargere nummos
Inchoat, ac fatur : Justus dispersit abunde,
Pauperibusque dedit, manet hæc in sæcula sæcli
Justitiæ virtus. Post hæc sub imagine ductus,
Quæ mare per liquidum nullo ductore sub Urbem
Pervenit, sublimis apex Laurentia templa
Ingreditur, quæ jure sibi meruere capellæ
Præcipuum nomen, cleri populique relatu,
Sancta sanctorum. Quidni ? Sandalia Christi,
Et caput ætherei Petri Paulique celebris,
Christiferæque crucis maculas ubi sanguine tersit,
Et scelus humani generis Salvator et actor,
Reliquiæque aliæ celebri conduntur in ara.
Hac igitur coram lacrymas in pectora fudit,
Dulcis amor, pietasque viri ceu credere fas est.

Subdit auctor, ut Siciliæ et Ungariæ reges coronis regiis redimiti epulanti Pontifici inservierint, ac primis ferculis ab ipsis appositis, inter cardinales mensæ accubuerint.

7. *Litteræ Bonifacii de sua electione.* — Perfecta pompa Bonifacius [1], ad præsules Catholicos, reges, principes ac fideles alios datis litteris, certiores eos fecit, ut Cælestino sponte ob justas causas Pontificatu se abdicante, cessionemque admittente cardinalium collegio, communibus suffragiis ad summum Pontificatum evectus esset, adjecitque preces, ut divina illi præsidia ad gerendum arduum munus moderandaque probe Ecclesiæ gubernacula piis orationibus compararent. Exemplum earum, quas ad archiepiscopum Senonensem ejusque suffraganeos episcopos misit [2], infra scriptum est.

« Bonifacius etc. venerabilibus fratribus archiepiscopo Senonensi, et ejus suffraganeis salutem etc.

« Gloriosus et mirabilis in operibus suis Deus, qui cum sit in misericordia copiosus, in hujus orbis orbita plena malis, conferta dissidiis, innumeras miserationes exercet ; Ecclesiam suam, quam ipse summus opifex rerum instituit, ac supra fidei firmam petram alta et solida fabrica stabilivit, opportunis favoribus prosequi non desistit. Assistit enim illi miserator et propitiator assiduus, non obdormiens nec dormitans in suorum opportunitatum eventibus pervigil custos ejus. Ipse siquidem sibi est in turbatione pacatio, in tribula-

[1] Cap. 9. — [2] Cap. 13.

[1] Formul. Mar. Ebuli Ms. Vat. p. 56. — [2] Bonif. l. I. Ep. I.

tione solamen, in necessitate succursus. Tuncque maxime in adjutorium ejus sua pietas larga diffunditur, cum adversus illam mundi nubila tempore caligante levantur, quæ inter molestias et afflictiones intrepida colligens in vexatione vigorem, in ipsa malorum instantia convalescit. Nam divino semper munita præsidio, nec comminationum strepitu deterretur, nec adversitatum superatur incursu ; sed in terroribus tutior, et constantior in adversis, pressa prævalet, passa triumphat. Hæc est arca, quæ per confluentias et multiplicationes aquarum elevatur in altum, et subactis culminibus montium, libera et secura profundas importuosi diluvii calcat undas. Hæc est utique navis, quæ vento contrario irruente, strepentis maris furibundis motibus agitatur : firma tamen et solida fragoribus non dissipatur æquoreis, nec marini furoris rapiditate sorbetur ; sed elatas procellas obruens, et spumosa et tumida freta sternens, triumphanter exequitur suæ navigationis incessum, quæ ad vitalem Crucis salvificæ arborem rectæ intentionis alis totaliter elevatis, in cælum semper intenta procellosum intrepide mundi pelagus peragrat, eo quod secum habet seduli gubernatoris auxilium, marium præceptoris. Unde regente illo et dirigente salubriter, ac Spiritu Sancto flante, adversitatum quarumlibet nebulis dissipatis, victoriosa peregrinationis liberum agit iter, ad patriæ cœlestis portum supernis nutibus feliciter perducenda : cumque sic adversis innumeris prematur ; et turbetur Ecclesia, illa in intimis ipsam acerbius sauciat, duriusque ferit adversitas, cum pastore utili et provido viduatur. Sed licet sæpius Ecclesia eadem, pastoris regimine destituta, longe viduitatis lamenta pertraxerit, exspectando gemebunda diutius consolationem plenariam successoris ; in hujusmodi tamen mœroris nubilo dignanter illi clementia divinæ pietatis illuxit, doloribus et necessitatibus suis opportune subveniens per substitutionem optatam et delectabilem novi sponsi, ac eam de amissione prioris interdum inutilis per promotionem mulcebrem accommodi successoris instaurans.

8. « Sane vacante Romana Ecclesia per liberam et spontaneam dilecti filii fratris Petri de Murrono, olim Romani Pontificis, cessionem, coram venerabilibus fratribus episcopis, et dilectis filiis nostris presbyteris et diaconis cardinalibus de quorum numero tunc eramus, et certis rationabilibus et legitimis causis factam ab ipso in festo beatæ Luciæ virginis proxime præterito, et a cardinalibus prædictis admissam ; cum illam posse sic legitime fieri, et primorum gesta Pontificum et Constitutio declarent apertius, et ad eam etiam faciendam expressus accesserit cardinalium prædictorum assensus, cardinales ipsi, considerantes attentius quam sit onusta dispendiis, quam gravia malorum incommoda secum trahat prolixa Ecclesiæ memoratæ vacatio ; et propterea votis ardentibus cupientes per efficacia et accelerata remedia hujusmodi periculis obviare, die Jovis X kal. Januarii post festum subsequentem prædictum, missarum solemniis ad honorem sancti Spiritus celebratis, hymnoque solito cum devotione cantato, se in quodam conclavi apud Castrum-Novum civitati Neapolitanæ contiguum, ubi tunc idem frater Petrus cum sua residebat familia, incluserunt, ut per mutui commoditatem colloquii Ecclesiæ prædictæ provisio, superna cooperante virtute, celerius proveniret. Die vero Veneris immediate sequente præfati cardinales, mentis oculis erectis ad Dominum, pia desideria benignius prosequentem, in electionis negotio per viam scrutinii ferventibus studiis, ut prædicta vitarentur incommoda, procedentes ; et tandem, cum divina clementia Ecclesiæ prælibatæ compatiens, eam nollet ulterioris vacationis periculis subjacere ; ad personam nostram, licet immeritam, intentum animum dirigentes, quamquam inter eos quamplures magis idonei et digniores etiam haberentur ; nos tunc tituli S. Martini presbyterum cardinalem in summum Pontificem canonice elegerunt, gravis oneris sarcinam nostris debilibus humeris imponendo. Nos autem profunda et sedula meditatione pensantes difficultatem officii pastoralis, continui laboris angustias, et præcellentiam Apostolicæ dignitatis, quæ sicut honoris titulis altioris attollit, sic magnitudine ponderis deprimit gravioris ; attendentes insuper nostræ multiplicis imperfectionis instantiam, expavimus et hæsitavimus vehementer, nimioque concussum extitit stupore cor nostrum. Nam cum ad tolerandas particulares vigilias vix nobis possibilitas nostra sufficiat, ad universalis speculæ sollicitudinem vocabamur, et intolerabile Apostolici ministerii jugum inferebatur instanter debilitatis nostræ cervici jugiter supportandum ; ac meritorum non suffulti præsidio, ad suscipiendas Apostolorum principis Petri claves et gerendum super omnes ligandi et solvendi Pontificium angebamur. Veruntamen ne divinæ providentiæ opus impedire forsitan videremur, aut nolle nostræ voluntatis arbitrium suo beneplacito conformare ; ac etiam ne corda electorum concordia per nostræ dissensionis objectum ad discordiam verteremus, voluntatibus tandem acquievimus eorumdem, ad subeundum jugum hujusmodi nostros impotentes humeros submittendo : non quod de aliqua nostræ probitatis virtute fiduciam habeamus, sed quia in ejus speramus clementia, qui confidentes in se non deserit ; sed eis propitius opportunis auxiliis semper adest, quique de sublimi polorum solio, Ecclesiam sponsam suam intuetur misericorditer et tuetur, suæque illam exaltare non desinit copiosis beneficiis pietatis.

9. « Vestris igitur et aliorum suffragiis propter imperfectum nostrum propensius indigentes, universitatem vestram affectuose rogamus, hortamur attentius et requirimus confidenter, quatenus assidua nos apud æterni Regis clementiam intercessione juvetis, humilitatem nostram sibi

devotis supplicationibus commendando, ut super nos gratiæ suæ dona multipliciter, et rorem uberem solitæ benignitatis effundat, ut actus nostros ad ipsum devotissime dirigentes, Ecclesiam suam, quam nobis committi voluit, salubriter regere, ac de universo ipsius grege nostræ vigilantiæ credito curam gerere debitam, sicut expedit, valeamus. Nos vero stabiliter in animo gerimus vobis et vestris Ecclesiis benignis adesse præsidiis, ac vestrum et earum profectum condignis favoribus promovere. Dat. Laterani IX kal. Febr. Pont. nostri anno I ».

10. Conceptas eadem verborum forma magna ex parte litteras ad Philippum regem Francorum misit, quem de Cælestini abdicatione spontanea, suaque promotione certiorem fecit, atque ad colendam æquitatem, et Ecclesiam propugnandam est hortatus. Tum multis verborum officiis revocata in memoriam veteri, dum a Nicolao IV Sedis Apostolicæ missus in Gallias legatus fuit, animorum conjunctione, Apostolico ipsum studio complexurum est pollicitus[1] : « Celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, ac obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus diligenti meditatione considerans, quod judicium diligit regis honor, metas justitiæ curiosus observes, illamque sincere diligere studeas, æquitatem non deserens, clementiam non omittens ; et subjectus tibi populus copiosus in pacis pulchritudine sedeat, et in requie opulenta quiescat. Ecclesiam insuper matrem tuam et ipsius prælatos, nostri utique Salvatoris ministros, cæterasque personas Ecclesiasticas ejus obsequiis dedicatas ; qui potius in illis regem cœlorum et dominum, per quem regnas et regeris, incessanter et solerter honorans, ipsos regii favoris ope confoveas, et in plenitudine libertatum, aliorumque suorum jurium efficaciter protegere studeas et tueri, sicque in iis, tanquam filius benedictionis et gratiæ te geras et dirigas, quod claræ memoriæ progenitores tuos, qui erga præfatam Ecclesiam summæ devotionis et reverentiæ titulis, dum viverent, claruerunt, non solum imitari sollicite, sed etiam evidenter excedere dignoscaris ad laudem et gloriam Dei Patris, et celebre magnumque tui honoris et nominis incrementum. De nobis autem utpote patre benevolo et sincero, qui te in minori etiam officio constituti affectuose dileximus, et diligere non cessamus, spem certam, et fiduciam firmam gerens in tui et ejusdem regni negotiis, et opportunitatibus quæ occurrent, ad nos recurrere non postponas. Nam in iis super quibus ex parte regia fuerimus requisiti, libenter, quantum cum Deo poterimus, votis regiis annuemus, tuam et ejusdem regni prosperitatem omnimodam, non solum studiis conservare sollicitis, sed etiam plenis augmentare favoribus intendentes. Datum ut supra ».

11. *Cœlestini post suam abdicationem vitæ genus, et obitus miraculis illustratus.* — At licet Bonifacius Catholicæ rei administrationem a se susceptam toto orbe vulgaret, haud tamen defuere[1] pertinaces viri, qui ambigerent, initum ab ipso legibus Pontificatum, ac suadere tentaverint Petro Murrono, ut se tanquam Pontificem gereret, quorum impia consilia vir sanctissimus repulit. Bonifacius vero anxius ex illius fuga perquisitum diligentissime ad se deduci jussit ; quæ pluribus Petrus de Aliaco cardinalis enarrat, ex quo nonnulla memoria et admiratione dignissima repetemus : « Propere misit post eum camerarium suum, et abbatem Cassinensem, qui eum reperientes in cella rogaverunt, ut ad papam cito rediret, ne ejus indignationem incurreret. Ipse vero protestationem allegans, quam ante renuntiationem fecerat, supplex orabat ut summus Pontifex eum in solitudine pacifice vivere permitteret, pollicitus se nulli hominum, nisi solis suis fratribus, locuturum. Qua promissione recepta, camerarius ista papæ relaturus discessit : sed ecce alius supervenit nuntius Apostolicus, litteras camerario deferens, ut absque mora virum sanctum, etiam involuntarium, reduceret. Cumque idem camerarius ad cellam non sine impetu et furore rediret, hæc ille fide digno relatu præsentiens abscondit se, et clandestine fugit ». Et infra : « O miranda et miseranda persecutio : ipse corporis viribus destitutus, et propter ultimam senectutem otio et quieti, quam itinerum labori habilior, ad partes Apuliæ in obscuram sylvam, ubi quidam servi Dei habitari dicebantur, per loca abscondita et ignota, uno tantum fratre comitatus, latitandi causa fugere cogitur. Sed quod stupendum est, quamvis mutato habitu consueto vilissima chlamide indutus, aliis quoque, quibus poterat modis absconditus incederet ; tamen quocumque pergeret, agnoscebatur : quandoque a pueris quandoque a provectis viris, qui nunquam eum viderant, proprio nomine vocabatur. Cumque in sylva cum fratribus tempore Quadragesimæ remansisset, supervenientibus illis, qui ut invenirent et captivum ducerent, persequebantur eum, inde abire compulsus est : et videns se in illis partibus occultari non posse, mare transire disposuit ; paratoque vehiculo, sed male prospero vento, cum per quindecim milliaria navigasset, ad terram iterum impellitur, et juxta civitatem, cui nomen Vestia est, applicuit ». Tribuit rem miraculo Jacobus cardinalis his versibus[2] :

Sanctior ille
Murro senex tacitos properabat adire recessus,
Occultasque plagas, Græcamque invisere terram,
Ut lateat, sibimetque vacet, caveatque futuris
Schismatibus, ne causa foret, tantisque periclis.
Sed mare sylvestrem fugiens, cœlumque perosum,

[1] Reg. post sup. Ep.

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. Petrus de Aliaco l. II. c. 15. apud Sur. tom. III. die XIX Maii. — [2] Jacob. card. de canoniz. Petri de Murrone l. I. c. 4.

Ipsiusque Dei parens obtutibus, almum
Ter jecit, ter fudit humo, ter carbasa vento
Dispulit, et siccis navim detrusit arenis.
Qua nautæ novitate stupent, mirantur, et hærent,
Inspiciuntque patrem : quis sit, quo tendat, et unde
Digressus rogitant. Quidni ? Miracula terrent,
Et facies veneranda senis, suffultaque barba,
Florida canities, vestis villosa, relucens
Simplicitas indocta plicas, vulgataque fama
Cedentem latitare patrem : regisque sonorum
Edictum : quibus exciti condiscere tentant ;
Conjiciuntque hunc esse Petrum, clausimque revelant.
Sed quis tanta queat, tantumque obducere nomen ?
Indubie viget igniculus, sensimque patescit.
Et trahit arrectos patris ad spectacula vultus.
Undique visendi causa concurritur, et qua
Perrectumus erat subsistunt ; huncque verentes,
Inclinant flectuntque genu, velluntque pilosum
Quadrupedem sessoris equum, ac asinumque rudentem,
Præciduntque togam : morum fiducia tanta est :
Nam justi meritis tergi sua crimina vulgus
Sperat, et incolumes reddi languoribus ægros.
Sic fugiens mundum, mundo deducitur. O quam
Mundi crescit honos, laudisque insignia clarent, etc,

Deductum magna veneratione Pontificis et regis Caroli jussu a patriarcha Hierosolymitano, consentit Petrus de Aliaco ; tantos vero populorum concursus ad eum factos, ut noctu clam iter carpere cogeretur : « Ubique etiam, inquit, occurrente sibi innumerabili multitudine, cum tanta cordis alacritate a cunctis suscipitur, ut vix de die, obstante populi importunitate, exire valentes, nocte media iter aggredi cogerentur : nec tamen sic evadere poterant, quominus ante diluculum rursus circumdarentur a populo.

12. « Erant autem tunc multi, qui viro Dei suadebant, ut se papam faceret nominari, dicentes eum de jure non potuisse renuntiare papatui. Ipse vero constantis animi, et justi rectique indeclinabiliter tenax consilii, licet super hoc iterum, deinde, ac sæpius interpellatus, firmus in proposito perstitit, asserens id, quod juste fecerat, etiam si non fecisset, voluntarie esse facturum. O vocem hominis vere constanter humilis, qui honorem, per quem tam contemptibilem persecutionem evadere potuerat, perseveranter contemnit, et summum sibi honorem in summa humilitate constituit ! Ideo Christus, qui humiles exaltare promittit, servum suum in hac persecutione, (ita auctor Bonifacii diligentiam in eo pervestigando deducendoque appellat), clarum fecit ac multis miraculis gloriosum : quæ omnia hic tacere contentus essem, nisi unum me referre cogeret admiratio. Postquam enim de regno Siciliæ exiverat, postquam a dictis regalibus nuntiis camerario papæ traditus Campaniam intraverat, de nocte occultissime in Anagniam missus prope cameram papæ in quadam domo arctissime reclusus est. Quo in loco ut quantus esset, qui ibi captivus tenebatur, ostenderet, voluit Dominus hoc eum miraculo declarare. Erat in illa papæ curia archiepiscopus Consentinus tam intolerabili dolore calculi, variaque gravatus infirmitate, ut eo a medicis derelicto, ipse et omnes, qui eum videbant, de ipsius corporali salute desperarent ; jamque familia ejus et sibi vestes lugubres, et magistro suo paraverat exequias ; dum ille devotas preces Deo fundens, per sancti viri merita salutis auxilium postulabat ; et ecce subito, oratione facta, perfecte sanus effectus est, ac ita plene convaluit, ut sequenti die hoc domino Thomæ, quem pater ille sanctus de Ordine suo cardinalem assumpserat, ad Dei et servi sui gloriam nuntiaret ».

13. Revocatum prudenter ex fuga, traditumque custodiæ innuit Ptolemæus Lucensis[1] : « Inventum, inquit, ipsum reducunt, ac in custodia ponitur et tenetur, præcavendo scandalo Romanæ Ecclesiæ, quia apud aliquos mussitabatur an cedere potuisset : et sic poterat schisma in Ecclesia generari ». His etiam consentanea mandat historiæ hisce verbis Jordanus[2] : « In custodia posuit ad cautelam vitandi dissidii : aliqui mussitabant quod cedere papatui non potuit ». Addit Jacobus cardinalis[3] S. Georgii ad Velum-Aureum, perhumane habitum a Bonifacio persuasumque, ut in Fumonis arce in Campania sita consisteret ; concessosque illi ex suo Ordine aliquos religiosos viros, cum quibus divinis rebus vacaret, atque omnia illi opipare subministrata : sed virum sanctum, sacri propositi tenacem, a deliciis alienum parce admodum cum suis oblatis usum, totum se rerum cœlestium contemplationi[4] addixisse ; nec dissentit Ptolemæus Lucensis[5]. At Petrus de Aliaco cardinalis in Cælestini Vita acerbe admodum a Bonifacio habitum fuisse tradit[6], atque ab illo contra sententiam cardinalium, qui libertatem permittendam censebant ut in solitudine ageret, in arctissimum carcerem compactum : « Missus est, inquit, ad castrum Fumonis, et fortissima turri reclusus : et adhibitis sex militibus, et aliis triginta satellitibus ad ejus custodiam die noctuque ita tenebatur arctatus, ut nulli hominum ad eum patere posset accessus. Petiit autem ut duo sibi darentur fratres, cum quibus divinum ageret officium : qui ei concessi illius carceris angustiam diu ferre non valentes, inde extrahebantur infirmi : erat enim tanta turris arctatio, ut vir sanctus ubi habebat pedes, dum missam celebraret, ibi caput reclinaret dum dormiendo quiesceret ». Subdit auctor multa in Bonifacium convicia, queriturque virum innocentem, paulo ante Christi vicarium, ac regum et principum communem patrem, tam tetro carcere damnasse.

14. Tulit porro summa animi constantia et æquitate Cælestinus carceris tædia, nec unquam ex illius ore querela ulla erupit ; utque vitam sanctissime duxerat, ita fine sanctissimo ornavit (1) :

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV c. 35. — [2] Jord. ubi sup. — [3] Jac. card. in Præf. et l. I. de canoniz c 5. — [4] Ibid. de Cælest. Vit. l. I. c 5. — [5] Ptol. Luc. c. 36. — [6] Lib. II. c. 27.

(1) Cum Bonifacii coronatio de qua hic agendum suscipit annalista, *solemnissimo*, ut ait Jacobus cardinalis in Præfat. ad Carmen de

« Appropinquante, inquit auctor [1], mortis suæ agone, exitum suum psalmis et orationibus quantum poterat adversus diaboli insidias munire studebat; et ut secum in eis assidue vacarent, fratres suos instanter et humiliter hortabatur : unde cum ipsi in divinis pariter perseverarent laudibus ipso die sabbati hora vespertina, eo dicente psalmum ; *Laudate Dominum in sanctis ejus* ; statim completo versu : *Omnis spiritus laudet Dominum ;* cum flatu tenuissimo emisit spiritum, cum sanctis et beatis spiritibus Deum in perpetuum laudaturus ».

15. Illustravit illius sanctitatem insigni miraculo Deus, quod enarrare pergit idem cardinalis Aliacensis [2] : « Quidam milites, qui eum custodiebant in carcere, tam papæ quam aliis pluribus retulerunt, quod a feria sexta usque ad horam mortis ejus viderunt ante januam camerulæ ejus crucem coloris aurei, non affixam alicubi, sed mirabiliter pendentem in aere : quo miraculoso crucis signo patenter ostensum est, pœnitentiam, quam ille per carnis mortificationem jugiter portaverat, Domino placuisse ». De quo miraculo deque pia ejus morte hæc cecinit Jacobus cardinalis [3].

Febris adest stimulatque senem, sacrisque potitum
Exhalare piam cogit hunc ad sidera mentem.
O felix papale decus supremaque calcans !
Quæque supergressus, vincensque per omnia luxum
Ingrederis cæleste solum, terrasque supernis
Commutas, fineque probas te attingere palmam.
Cujus [4] in abscessu, rutilanti in limine parvis,
Crux micat in tignis. Visa est vertigine versa,
Parva tamen, quia parvus erat, nam mente subextans
Ut magis eniteat, jussisque in singula subdi
Huncque crucifixum mundo, mundumque vicissim.
Hunc doceat, memoremque crucis memoremque laborum :

Conspectam illius animam sublimem in cœlum efferri a Roberto Salentino viri sancti discipulo, qui ab eo, dum ad Pontificatum vocabatur, oblatos Ecclesiasticos honores respuerat, refert subjectis verbis Petrarcha [5] : « Animam, e carcere gemino ad sidereas scandentem sedes, conspexisse dicitur, (de Roberto loquitur) ignarus rerum et miraculo stupens, atque interrogans, an se tum etiam sequi, an quid aliud agere juberet? Quem ille, ut in solitudine perstaret, admonuit : et sic cœlum petens, inter verba disparuit. Discipulus autem ille consilii memor, usque ad tempora nostra perveniens, et dierum plenus ante hos paucos annos post magistrum abiit, magna quidem apud suos sanctitatis opinione, et mirabilium fama operum relicta ».

Hoc vero anno MCCXCV, XIV kal. Junii Petrum sanctissimam vitam clausisse, Jacobus card. refert [1] : « Catholice, sancte religioseque defunctus, inquit, terram cœlo, calamitatem felicitate, mortem vita commutavit, Ferentini in loco sui Ordinis fratrum sepultus reverenter ». Præfuisse celebrandis exequiis cardinalem a Pontifice missum, atque eumdem Bonifacium Romæ divinam rem pro eo peregisse, idem auctor his versibus prosequitur [2] :

Exequiis dum cardo præest a Præsule missus,
Et celebrem sublimis apex Bonifacius heros,
Missam doctus ait Romæ. Reverentia, quidni?
Promeruit patris, quondam diademate fulsit
Papali, mirusque fuit virtutibus orbi.

Effulsisse ingentibus miraculis post mortem celebrat subjecto carmine [3] :

Post obitum secreta tenens cælestia pauper,
Dives opum, sidusque potens, donisque refertum
Signa novat : nam voce carens, linguaque tremisceos,
Quoque artu tremulus, nec firmus gressibus, hærens
Lecticulo (quia membra fluunt, nec pacta resistunt),
Ad loca reductus, miram quibus ille peregit
Vitam eremi, zonamque patris per singula cinctus
Membra, jacens surrexit ovans, laudesque rependit
Sanus, et ex toto morbi discrimina nescit.
Sicque [4] alius standi ac gradiendi commoda sensus
Perdiderat, celerisque manus (et tristius) usum.
Ecclesia recubans noctu, qua corpus humatum
Almifici Murronis erat, de mane resurgens,
Se sanum reperit extemplo, seque fatetur.

Addit nonnulla alia ejus ope patrata miracula, quibus postea Clemens V permotus sanctorum Catalogo nomen illius adjecit [5] consecravitque; qua de re inferius. Nunc piam S. Petri Cælestini historiam absolvimus hoc insigni elogio, quo Jacobus cardinalis illum exornat :

Si majora velis forsan cognoscere, vitam
Inspice : si vitam, veterataque tempora lustra :
Tempora si prudens complecteris, accipe famam :
Si famam respersit odor, tu suspice fratres :
Si fratres et dogma legas, eremi quoque dogma
Si capias, perames. Si jam dulcedine captus
Alliceris, metire tuas per singula vires.
Tunc pudor et candor, laxæque modestia linguæ
Paupertas, victusque arctus, frænantia luxum ;
Et pietas, modus ac humilis, fraternaque mentis
Integritas imitanda tibi, venerandaque semper
Occurrent, etc.

16. *Carolum Siciliæ regem solvit a pœnis Bonifacius ob non solutum censum contractis.* — Post ejus obitum Bonifacius crevit auctoritate apud

[1] Lib. II. c. 18. — [2] Ibid. c. 19. — [3] Jacob. card. de Canoniz. Petri de Mur. l. I. c. 6. — [4] Cap. 7. — [5] Petr. de vit. solit. l. II. sect. III. c. 18. Petrus de Aliaco l. II. de Vit. S. Cælest. c. 19.

[1] Jacob. card. in præf. operis. — [2] Ibid. lib. I. de canoniz. c. 8. Petr. de Aliac. card. l. II. c. 18. — [3] Jac. card. l. III. c. 12. — [4] Ibid. c. 13. — [5] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 35.

Vita S. Cælestini lib. 2, quanto alias nunquam, ritu peracta sit ; juvat aliquid prodere quod ad eam rem illustrandam conducere arbitror. Apud Martenium Anecdot. to. I. col. 1271, extant litteræ quædam ab episcopis plane multis ex Italia cum Boemundo (male ibi legitur Bermundos) Trevirensi Romæ collectis datæ, quorum singuli quadragenam indulgentiarum largiuntur fidelibus, certis per annum diebus Glandariensis monasterii in diœcesi Metensi siti templum invisentibus. Consignantur litteræ illæ Romæ hoc anno MCCXCV, ignoto mense. Vix credo tam multos Italos episcopos hoc anno alia de causa Romam convenisse, quam ut solemni Pontificiæ coronationi adsisterent. Porro diem coronationis hujus, quam silet annalista, indicat Jacobus, nempe diem II Januarii. MANSI.

illos, qui perperam in dubium ipsius electionem revocarent; cujus Pontificatus exordia splendida admodum et augusta fuere: cum enim orbem Christianum mutuis principum bellis flagrantem cerneret, ad ea sedanda curas applicuit. Utque a rebus Siculis, quæ maxime illius pectus urebant, exordiamur: exegit a Carolo rege clientelarem sponsionem pro Siciliæ regno ac terris citra Pharum, quæ ad Pontificiæ ditionis limitem excepto Benevento excurrunt, formamque sponsionis Apostolicis litteris, ne qua illam deleret oblivio, inseruit[1]; quæ in Molis Adrianæ archivo asservantur: cum vero adscripta tantum die ab iis, quas ante attulimus[2], cum Nicolao IV Carolus regnum Siculum acceptum retulit, discrepent, non repetendæ visæ. Ita vero consignatæ sunt: « Nulli etc. nostræ attestationis, acceptationis, et constitutionis, etc. Si quis, etc. Datum Laterani XIII kal. Martii anno I ».

17. Cæterum Carolum ob non solutum censum amittendi regni mulcta incaute se irretiisse, atque a Bonifacio absolutum, scribit his verbis Baronius[3]: « Hoc etiam anno primo Carolus II rex Siciliæ venit Romam, et petiit absolutionem a censuris, et a pœna privationis regni, quam incurrit ob non solutum censum: quem papa absolvit præbita satisfactione, ut habetur Libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ». Hactenus Baronius. Extant quidem ea de re Apostolicæ litteræ [4] non quæ omnino asserant Carolum iis pœnis obnoxium, sed quæ ipsum conditione adjecta liberent, si qua culpa erroreque sese devinxisset:

« Bonifacius etc. charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliæ illustri.

« Nobis, et fratribus nostris humiliter supplicasti, ut si tu aliquam vel aliquas excommunicationum sententias forsitan incurristi propter conditiones, conventiones et pacta inter Romanam Ecclesiam et claræ memoriæ Carolum regem Siciliæ patrem tuum in concessione regni Siciliæ et terræ, quæ est citra Pharum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiæ sibi facta, per eamdem Ecclesiam habita, et in nonnullis articulis seu capitulis non servata, aut occasione ipsorum; vel si eadem regnum et terra propter ipsa non servata per ipsum, seu per te, supposita sint Ecclesiastico interdicto; vel si idem pater tuus propter hæc a dictis regno et terra cecidisset omnino, et omni jure, quod sibi competebat in ipsis; aut si etiam tu ipse ab eisdem regno et terra propter conditiones, conventiones et pacta præmissa quomodolibet non servata ab omni jure, quod tibi in dictis regno et terra competit cecidisses, ita quod ipsa per hoc libere essent ad eamdem Ecclesiam devoluta, providere tibi plenarie super his Apostolicæ Sedis clementia dignaremur. Nos itaque supplicationibus tuis paterno condescendentes assensu, et volentes in præmissis tibi tuisque hæredibus quoad præterita plenarie providere, de ipsorum fratrum consilio et assensu quascumque excommunicationum sententias incurristi; necnon et quaslibet sententias, interdicta, quibus supposita sit regnum et terra præfata propter supradictas conditiones, conventiones et pacta per dictum patrem tuum, aut per te, sive per utrumque quomodolibet non servata; hactenus penitus relaxamus, et te ab hujusmodi excommunicationum sententiis absolvimus de gratia speciali: omnesque pœnas in conditionibus, conventionibus et pactis præmissis contentas, et specialiter privationis seu casus a jure regni et terræ dictorum, si quas et quocumque capite, vel quomodolibet tu vel pater tuus præfatus incurristis hactenus, et totaliter abolemus, et remittimus de plenitudine potestatis: volentes, et nihilominus auctoritate Apostolica decernentes, per hæc dictis conditionibus, conventionibus, sive pactis, aut quibuslibet contentis in littera felicis recordationis Clementis papæ IV prædecessoris nostri super eis et contingentibus ipsa confectis in nullo in posterum derogari; sed ea per omnia proinde remanere in suo robore firmitatis, ac si nulla tibi super præmissis gratia facta foret. Verum licet ad tuam tuorumque hæredum cautelam præmissa fecerimus gratiose, tamen per hoc te non duximus absolvendum ab his, de quibus pro patre tuo vel per te tenereris nobis, Romanæ Ecclesiæ, vel aliis quibuscumque satisfacere, si neque ipse neque tu cecidissetis a regno et terra prædictis: sed ad satisfaciendum de eis volumus te teneri, etc. Dat. Laterani VIII kalen. Aprilis, Pontificatus nostri anno I ».

18. Egit[1] Pontifici gratias ob acceptum beneficium Carolus rex, ad cujus in administrando regno levandas curas, mulcendosque religione populos commisit[2] amplissimum Landulpho S. Angeli diacono card. legati Apostolici in Sicilia munus eumque pluribus prærogativis auxit[3], et ipsi regi Carolo, Mariæ reginæ, præsulibus regni, proceribus ac populis commendavit[4]: deque imposita hujusmodi provincia subjectæ litteræ ad ipsum datæ sunt[5]:

« Bonifacius etc. dilecto filio Landulfo S. Angeli diacono cardinali, in regno Siciliæ Apostolicæ Sedis legato.

« Levantes in circuitu oculos mentis nostræ, ac pensantes sollicite multitudinem gratiarum, quibus personam tuam bonorum dator Altissimus decoravit, cum in te scientiarum magnitudo resplendeat, clareat altitudo consilii, niteat discre-

[1] Lib. I. Ep. CXVII. ext. in Molis Adrianæ archivo et inter collect. Platin. Ms. Vat. t. I. p. 64. et p. 373 Lib. privil. Rom. Eccl. t. II. pag. 209. tom. III. p. 11, 153, 223 et nostris Ms. sign. lit. D. I. p. 94. ad 100. et B. XII. p. 164 ad 172, 267 — [2] An. Christi 1289. num. 1. — [3] Baron. in Notis Mss. — [4] Bonif. l. I. Ep. CXVIII. Lib. Privil Rom. Eccl. tom. I. pag. 232. et tom. III. pag. 179. et ext. in arcis S. Angeli Archiv. in collect. Platin. pag. 505. et in Ms. Vall. sign. lit. D. num. 1. p. 2. et lit. B. num. 12. p. 53.

[1] Ext. eod. tom. III. Lib. Privil. pag. 179. et apud collect. Plat. Ms. Vat. pag. 505. — [2] Lib. I. Ep. cur. XLVII. — [3] Ibid. ab Ep. XLVII. ad LXXI. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ead. Ep. XLVII.

tionis industria, et aliarum virtutum excellentia relucescat; gerentes quoque de tua circumspectione provida et providentia circumspecta fiduciam specialem, te, quamvis in conspectu nostro gratiosus appareas, acceptus occurras, placidus habearis, tuaque propterea inviti præsentia careamus, ad præfatum regnum pro ipsorum regis et regni, ac ejus etiam incolarum statu prospero et tranquillo de fratrum nostrorum consilio tanquam pacis Angelum destinamus, tibi in eodem regno plenæ legationis officium committentes, ut evellas, destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, ac facias auctoritate nostra suffultus quæcumque ad honorem et gloriam summi Regis, ac bonum et prosperum, pacificum et quietum regis, regni et incolarum prædictorum statum videris pertinere, etc. Dat. Laterani VIII id. Aprilis anno I ».

19. *Mariæ reginæ procuratio regni defertur.* — Cum vero postea Carolus Martellus, jure materno Ungariæ rex, a patre Carolo, qui in Gallias abierat[1], relictus regni Siculi vicarius Neapoli, in ipso ætatis flore, cum jam ad magnas spes adolesceret, obiisset; Bonifacius administrando regno Landulphum cardinalem, et Philippum Caroli II regis filium principem Tarentinum præfecit. At paulo post et cardinalis legati, et Philippi principis consiliis adductus, cum spes affulgeret melius publicæ rei consultum iri, si Mariæ reginæ procuratio regni deferretur, illam eo munere exornavit[2].

« Charissimæ in Christo filiæ Mariæ reginæ Siciliæ illustri.

« Pridem, non absque gravi nostræ mentis amaricatione, percepto quod claræ memoriæ Carolus rex Ungariæ charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Siciliæ illustris ac tuus primogenitus, ipsiusque regis in regno Siciliæ vicarius generalis mortem, sicut Domino placuit, apud Neapolim subierat temporalem, nos attentæ considerationis studio, prout ad nostrum spectat officium, attendentes, quod in regno ipso, rege absente præfato, non habebatur qui vices exerceret ipsius; ac nolentes, ut prædictum regnum in ejusdem regis absentia tanto turbine circumdatum, tantis expositum fluctibus, gubernationis temone careret, seu defectum regiminis pateretur; cupientes etiam, ut ejusdem regni ac ejus incolarum fidelium præcaveatur dispendiis, periculis obvietur; quodque inibi promoveantur utilia, laudabilia procurentur, conquiescant injuriæ, compescantur excessus, reprimantur gravamina, insolentiæ refrænentur: dilectos filios nostros Landulphum S. Angeli diaconum cardinalem A. S. L. et nobilem virum Philippum natum ejusdem regis atque tuum, principem Tarentinum, vicarios et bajulos dicti regni, in quo Apostolica Sedes directum et altum habet dominium, de fratrum nostrorum consilio diligenti deliberatione cum ipsis super hoc habita, de Apostolicæ plenitudine potestatis sub certa forma duximus ordinandos, sicut in nostris super hoc confectis litteris plenius continetur.

« Nuperrime autem fide digno relatu ad nostram perducto notitiam, quod statui dicti regni foret utilius, ac ejus incolis acceptius redderetur, si tu, quam gratiarum omnium elargitor regalium elegantia morum, affabilitatis, prudentiæ, ac circumspectionis multæ virtutibus decoravit, per quas gratam acceptamque redderis plurimum incolis memoratis, vicariatus et bajulatus hujusmodi regimen exerceres; de prædictorum fratrum consilio, et ejusdem plenitudine potestatis te solam dicti regni generalem vicariam et bajulam ordinamus; curam, administrationem, gubernationem, potestatem et regimen, ac omnem plenamque jurisdictionem in regno prædicto tenore tibi præsentium committentes, donec per eamdem Sedem aut per regem ipsum aliud in hac parte ordinari contigerit vel disponi : non obstante, quod super hoc de prædictis legato et principe per nos fuerat, ut præmittitur, ordinatum; omni genere alienationis bonorum seu rerum immobilium in dicto regno, ad regem ipsum spectantium, tibi primitus interdicto; credentes et pro firmo tenentes, quod præfatus rex Siciliæ, tanquam devotionis et reverentiæ filius, se in hac parte Apostolicis beneplacitis conformabit, et gratum geret non modicum et acceptum, quod per memoratæ Sedis circumspectam prudentiam factum et ordinatum noscitur in hac parte. Celsitudinem itaque tuam monemus et hortamur attente, quatenus, tanquam mulier fortis animo, in agendis experta, et multimode virtuosa bajulatum et vicariatum hujusmodi sic prudenter et strenue, sicque sollicite gerere studeas, et laudabiliter exercere, quod a Deo præmium, et ab hominibus laudem exinde tanquam benedictionis filia digne consequi merearis. Dat. Anagniæ III kal. Septembris anno I ».

20. *Fœdus inter Carolum et Jacobum Aragonium sub certis legibus initum.* — Discessisse e regno Carolum, ut fœderis cum Aragonio compositi leges ad opus perduceret, refert Joannes Villanus[1]. Qua etiam de causa Guillelmus tit. S. Clementis presbyter cardinalis in Gallias missus, ut nasciturас dissidiorum causas sua prudentia leniret. Cui imperia data[2], ut ad explicanda optima in perplexis rebus consilia animum ad Deum converteret; atque in omnibus consectaretur æquitatem : « Sicut te oraculo vivæ vocis instruximus, ubicumque circa explicationem tractatus ejusdem, (nimirum inter Philippum Francorum, Carolum Siciliæ reges, Carolum Alenconii et Valesii comitem et Jacobum Aragonium), aliquis se nodus dubitationis ingesserit, quod te forsitan in perplexo deduceret, oculos convertens ad Christum, quantum cum ipso poteris conformes tuæ conscientiæ

[1] Pandul. Collenut. l. v. Hist. Neap. — Lib. I. Ep. cxxix.

[1] Jo. Vill. l. viii. c. 13. S. Ant. tit. .. tit. xx. c. 8. § 5. — [2] Lib. I. Ep. ccxiii.

gremium ad id potius quod prædictæ perfectioni proficiat, quam quod ipsam per obstaculum alicujus ingesti præpedii aliquo modo lædat. Nosti quidem, quod in iis, quæ facta contingunt, de juris providentia determinatio certa non traditur; sed jus dicentis et exequentis providentiæ committuntur. In præmissis ergo ubi præcipue casus emerserit, qui per commissiones factas tibi, et informationes nostras videatur omissus, sic te geras tractabilem et humanum, quod rigorem mansuetudine tua provisio temperet, et ad æquitatis dulcedinem per modestos et explicitos terminos circumspectio provida secum gratia humanæ amabilitatis inclinet. Dat. Anagniæ II kal. Julii anno I». Jussus præterea est Guilleimus[1] dare operam, ut Carolus Valesiorum comes vitium tolleret, quod irrepserat in litteras, quibus acceptis beneficientia Pontificia Aragoniæ et Valentiæ regnis Catalaniæque principatu cesserat; eoque emendato, abeuntis suo jure renuntiationem Ecclesiæ Romanæ nomine admittere et confirmare. Quod ad memoratum fœdus attinet, de eo hæc tradit Jordanus[2]: «Alfonso rege Aragoniæ defuncto, successit ei Jacobus invasor Siciliæ, et facta pace cum Carolo unam de filiabus ejus accepit: sed Fredericus alter frater Siciliam occupavit eodem anno.»

21. Descriptæ sunt ab anonymo[3] rerum Sicularum auctore illius pactiones: «Inter ipsum, inquit, et Carolum pax et concordia facta extitit et firmata: cujus pacis tractatu Jacobus, recognoscens insulam Siciliæ injuste tenere, ipsam omnino deseruit, omnique juri, si quod in ea et regno prætendebat habere, dictæ Romanæ Ecclesiæ et Carolo II sponte renuntiavit et cessit; promisitque eumdem Carolum II bona fide et absque dolo in ipsius insulæ possessionem inducere corporalem: et propterea interdictum, cui regnum Aragoniæ totaque terra ipsius Jacobi erat supposita, extitit penitus relaxatum. Pro cujus pacis observantia firmiori, inter ipsum Jacobum et dominam Blancam ipsius Caroli II filiam, interque Robertum ejusdem Caroli primogenitum et jam dictam dominam Yolendam, ipsius Jacobi sororem matrimonia solemniter sunt contracta». Adjectæ etiam aliæ fuere, quarum princeps ea erat, ut Carolus Valesiorum comes, accepta Apostolicæ Sedis beneficentia in Aragoniam et Valentiam, et Cathaloniam jura Pontifici permitteret; ac tum Bonifacius, ut supremus eorum regnorum dominus, illa Jacobo regi in gratiam Ecclesiæ revocato restituit, ut e Diplomate[4] subjecto constat.

«Ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum.

«Splendor gloriæ, et figura substantiæ Dei Patris, in cujus lumine lumen inspicitur operoso mysterio, lenitatem pacis amare nos instruit, et quodam exemplari speculo fragilitati nostræ viam humanæ miserationis ostendit. Sane propter injustitiam manifestam quondam Petri olim regis Aragonum circa occupationem insulæ Siciliæ, terræ peculiaris Ecclesiæ, variosque conatus, et insidias ad alias partes regni Siciliæ occupandas, seditionem in ea insula, motam commotionem, et concitationem populi factam inibi contra rempublicam Ecclesiamve Romanam, et claræ memoriæ Carolum regem Siciliæ, non absque strage et occisione multorum; felicis recordationis Martinus papa IV prædecessor noster, regnum Aragoniæ, cæterasque terras Petri præfati exponens de fratrum suorum consilio, ipsum Petrum dudum regem Aragonum eisdem regno et terris regioque honore sententialiter, justitia exigente, privavit; et privans exposuit eadem regnum et terras occupanda Catholicis, de quibus, et prout Sedes Apostolica duceret providendum. Postmodum vero idem regnum Aragoniæ atque Valentiæ, et comitatum Barcinoniæ, quæ sunt de terris expositis, quæ olim fuerant dicti Petri, claræ memoriæ Philippo rege Francorum, et dilecto filio nobili viro Carolo nata ejus Alanzoni et Valesii comiti; electo ad dictorum regnorum et comitatus regimen a rege præfato per ministerium seu deputationem bonæ memoriæ Joannis tituli S. Cæciliæ presbyteri cardinalis; de ipsorum fratrum consilio, præhabita deliberatione, concessit.

22. «Verum præfato Petro sublato de medio, post varios tractatus pacis habitos inter charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, ejusdemque Petri posteros sibi successores in vitium, qui facit concordiam in sublimibus suis, Jacobi de Aragonia præfati quondam Petri olim regis Aragonum filii, præcipue succedentis in culpam, præfatam insulam et nonnulla alia loca in regno Siciliæ citra Farum occupata tenentis, hostis Ecclesiæ regisque dictorum, ut insinuatio nobis et fratribus nostris facta continet; animum convertit ad pacem: sicque inter jam dictos regem et Jacobum tractatus pacis est habitus et firmatus, in quo ex parte præfati Jacobi illa inter cætera sunt conventa, quod insula memorata Siciliæ cum omnibus terris et castris, casalibus, fortalitiis, insula Maltæ, aliisque omnibus insulis eidem insulæ Siciliæ adjacentibus ubicumque sint, sicut bonæ memoriæ præfatus rex Siciliæ ante rebellionem insulæ prænominatæ tenebat, juxta nostri determinationem arbitrii per eumdem Jacobum Romanæ restituetur Ecclesiæ; aliis locis, castris et insulis, quæ per ipsum Jacobum, valitores, fautores, complices, et ministros ipsius citra Farum occupata tenentur, restituendis præfato Carolo regi viventi, juxta nostræ provisionis arbitrium: necnon liberis, et aliis obsidibus dicti regis quos idem Jacobus apud se detinet, juxta formam in serie præfati tractatus annexam certis hinc inde pro firmiori pacis nexu et charitatis mutuæ matrimoniis copulandis.

[1] Lib. I. Ep. CCXVI. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Ms. Frider com. Ubald. p. 25. Marian. Hist. Hisp. l. XIV. c. 17. Pandulph. Collen. Hist. Neapol. l. V. Summont. l. III. Fazel. poster. dec. l. IX. c. 2 et alii. — [4] Lib. I. Ep. CLXXXIV.

23. « Nos itaque cernentes frementia undique mundi pericula, et quæ instant præ foribus ruinam minantia, gravia detrimenta super Terram-Sanctam, desertam incolis Christi fidelibus, ipsorumque destitutam suffragiis, flentes amare ; cum Catholicis principibus distractis ad bella civilia, non sit qui consoletur eam ex omnibus charis suis ; ac misericordiam potius, quam judicium cantare cupientes Altissimo ; ad reparationem quoque status præfati regis Siciliæ, filii specialis Ecclesiæ, specialem habentes considerationis intuitum ; et memoratum tractatum pacis paternæ charitatis brachiis amplectentes (facta jam in manibus nostris per charissimum in Christo filium nostrum Philippum Francorum regem illustrem, et dilectum filium nobilem virum Carolum fratrem ejus Alanzoni et Valesii comitem renuntiatione legitima et solemni de prædictis regnis et comitatu Barcinoniæ, claræ memoriæ prædicto Philippo regi Francorum eorum parenti, et eidem Carolo comiti, ut præmittitur, per Ecclesiam ipsam concessis, omnique jure, et actione eis competente pro illis) eidem Jacobo, et suis hæredibus de fratrum nostrorum consilio et assensu restituimus, reddimus atque concedimus jam dicta regna Aragonum atque Valentiæ, ac comitatum Barcinoniæ, honorem regium, ac omnia et singula, quæ sententia dictæ Sedis Apostolicæ lata contra dictum Petrum olim regem Aragonum patrem suum continebat expresse ; et ea, atque verba sententiæ, vel effectus ejusdem sententiæ se extendunt : ut ea habeant et teneant eo modo, quo habebat et tenebat dictus Petrus quondam rex Aragonum pater suus, antequam Romanam Ecclesiam offendisset in aliquo, et de prædictis regnis et comitatu in quondam Alfonsum primogenitum ejus donationem, ut dicitur, contulisset. Nec intendimus, quod per prædictas restitutionem, redditionem et concessionem nobis vel ipsi Ecclesiæ jus aliquod acquiratur, nec retineatur in illis occasione retentionis, seu reservationis, quam fecit Ecclesia in dictis regnis et comitatu, cum ipsa prædicto quondam Philippo Francorum regi concessit ; nec ratione concessionis factæ de ipsis per Romanam Ecclesiam dicto Carolo comiti, aut renuntiationis seu resignationis præfatæ factæ in manibus nostris per eosdem regem Francorum et Carolum comitem fratrem ejus : sed eidem Jacobo, suisque successoribus in eisdem regnis, comitatu, seu terris sua jura firma et illibata persistant, nec ex iis sibi vel suis in aliquo præjudicium generetur ; sed ea habeant et teneant, ut prædicitur eo modo, quo habebat et tenebat dictus Petrus, antequam Romanam Ecclesiam in aliquo offendisset, et de præfatis regnis et comitatu contulisset donationem in Alfonsum, ut dicitur, memoratum ; investientes per nostrum annulum de prædictis omnibus et singulis ejusdem Jacobi et hæredum suorum nomine dilectum filium nostrum Guillelmum tituli S. Clementis presbyterum card. quem pro votiva profectione tractatus ejusdem versus partes ultramontanas præsentialiter destinatus. Nulli ergo etc.

« Ego Bonifacius Catholicæ Ecclesiæ episc. subscripsi.

« Ego Gerardus episcopus Sabinensis subsc.

« Ego Joannes Tusculanus episcopus subscripsi.

« Ego fr. Matthæus Portuen. et Rufinæ episc. subscripsi.

« Ego fr. Hugo Hostien. et Velletren. episc. subscripsi.

« Ego Petrus tit. S. Marci presbyter card. cum per me non possem, per Petrum Bonægentis cappellanum meum me subscripsi.

« Ego fr. Thomas tit. S. Cæciliæ presb. card. subscripsi.

« Ego Joannes tit. SS. Marcellini et Petri presb. card. subscripsi.

« Ego Guillelmus tit. S. Clementis presb. card. subscripsi.

« Ego Nicolaus tit. S. Laurentii in Damaso presb. card. subscripsi.

« Ego fr. Robertus tit. S. Pontianæ presb. card. subscripsi.

« Ego fr. Simon tit. S. Balbinæ presb. card. subscripsi.

« Ego Matthæus S. Mariæ in Porticu diac. card. subscripsi.

« Ego Jacobus S. Mariæ in Via-Lata diac. card. subscripsi.

« Ego Neapolio S. Hadriani diac. card. subscripsi.

« Ego Petrus S. Eustachii diac. card. subscripsi.

« Ego Guillelmus S. Nicolai in Carcere Tulliano diaconus card. subscripsi.

« Ego Benedictus SS. Cosmæ et Damiani diaconus card. subscripsi.

« Datum Anagniæ per manum magistri Petri de Piperno S. R. E. vicecancellarii XI kal. Julii, Indictione octava, Incarnationis Dominicæ anno MCCXCV, Pont. vero domini Bonifacii papæ VIII anno I ».

24. Ad stabiliendam pacem et mutuo amore conjungendos reges, in tractatu fœderis sancitum fuerat ut vidimus, ut mutuis affinitatibus conjungerentur : quare Bonifacius consanguinitatis impedimenta, quæ inter Blancam Caroli filiam ac Jacobum erant, sustulit [1] : ut matrimonio conjungi possent. Tum abrogavit censuras, quæ vibratæ in Aragoniam fuerunt; atque universi clerici, exposcente Jacobo, sententiis anathematis, interdicti, irregularitatis, suspensionis et aliis pœnis soluti sunt, ac pristinæ dignitati, ut in Ecclesiis monasteriisque eligi et postulari possent, restituti [2]. Ad compensandam porro jacturam Siciliæ, qua cedebat Jacobus, aiunt Surita [3] ac Mariana [4] a Bonifacio

[1] Lib. I. Ep. CLXXX. — [2] Ep. cur. CLX. — [3] Sur. l. V. c. 10 — [4] Marian. l. XIV. c. 17.

Sardiniæ et Corsicæ regna ex arcano fuisse promissa; atque ita factum, ut qui fœdus illud exitiale Aragoniæ querebantur, utilissimum agnoscerent. Sardiniam enim recepere Aragonii, atque immensam pecuniarum vim; nec tamen Siciliam amisere, quam suis artibus tenuerunt, et denum Galli ac Bonifacius fuerunt delusi. Pollicitus est insuper, ut narrat Surita, Jacobo Carolus centum millia marcharum argenti, quæ partitis vicibus, statuendisque a Bonifacio temporibus erat soluturus, præter viginti quinque millia marcharum, quæ in præsentia erat numeraturus in dotem Blancæ filiæ; triginta alia marcharum millia, quæ Alfonso Jacobi fratri erant tradita, remissa. Cum vero Caroli ærarium exhaustum esset, ac dilationem flagitare[1] cogeretur, Bonifacius ejus inopiam levavit: præter enim concessas solutionis census petitas moras, viginti quinque[2] millia marcharum Perpiniani, tum alia septem[3] millia librarum Turonensium mutuo dedit, qua de re confectæ fuere Tabulæ; ac decimas in eam rem derivavit, ut probant litteræ[4] ad Aquileiensem, et Gradensem patriarchas, Jadrensem et Spalatensem archiepiscopos, quibus significavit Ecclesiam, ob immensos sumptus in bello Siculo collocatos, ad eam ex Petri, Jacobi ac Friderici manibus liberandam, exinanitam esse opibus; ac licet tractata jam cum iis pax ac firmata fuerit, ad levanda tamen onera, quæ affert, omnium Ecclesiasticorum proventuum decimas colligendas triennio deposcere, easque pariter se ex tota Italia repetere; iis tantum exceptis Ecclesiis, quibus episcopus cardinalis præesset. Indictæ etiam in Galliarum parte eadem de causa decimæ[5] ut Carolo regi subsidia comparatur.

25. *De regno Majoricarum et Balearibus insulis propriis regibus restituendis actum.* — Magna vero contentione inter Philippi regis et Jacobi oratores certatum de restituendo rege Majoricarum Jacobo, alterius Jacobi Aragoni patruo, qui ob belli societatem cum Gallo initam ab Aragoniis regno depulsus fuerat. Cumque negarent Jacobi oratores, ea se acutoritate instructos fuisse, Bonifacius apud Jacobum Aragonium inst tit[6], ut patruum restitueret: cumque de valle Aragny disceptarentur, ad cujus jus spectaret, decrevit Pontifex, ut si ante bellum Gallis paruisset, in eorum ditione permaneret; si bello parta fuisset, mox redderetur: interim dum veritas inquireretur in Pontificia potestate versaretur, ut illius legitimo principi redderetur: deque ea re ad Pilippum regem extant Apostolicæ litteræ[7] quibus significavit Bonifacius, ejus fratrem jam oratorum opera coram se jure omni in Valentiam, Aragoniam, et Barcinonem cessisse, ut pax confici posset; ac superesse, ut Philippus vallem Aragny Guillelmo cardinali tit. S. Clementis servandam traderet.

26. « Philippo regi Francorum illustri.

« Lætamur in te, fili benedictionis et gratiæ, quod de manuum tuarum operibus fructus pacis colligimus, et placidæ charitatis dulcedinem probatis effectibus degustamus. Hos quidem fructus talis arbor debet natura producere, qua genus tuum fide præclarum, sinceritate prælucens, devotos ad Christum et sanctam Ecclesiam sponsam suam fundatores in orbem quietis amœnæ produxit, et zelatores fervidos status prosperi totius fidei Christianæ lactavit. Sane pro consummatione prospera tractatus pacis, habiti inter charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem et Jacobum natum quondam Petri olim regem Aragonum, venerabilis frater noster P. Aurelianensis episcopus, et dilectus filius I. abbas S. Germani de Pratis, tui procuratores et nuntii, et dilecti filii Caroli Alanconis et Valesii comitis fratris tui ex parte vestra, renuntiaverunt nuper in manibus nostris pure et sine conditionis adjectu, non sine motu consilii, regnis Aragoniæ, Valentiæ, et comitatui Barcilloniæ, ac omni juri vobis in illis quomodolibet competenti. Quo fit, ut soluto nodo pacis ejusdem, ad laudem divini honoris et nominis aperta sit via quieti paratior, et eidem regi Siciliæ consanguineo vestro debitæ compassionis amplexu affectus vester exhibitus amabilis charitatis. Verum cum circa perfectionem pacis ejusdem super facto vallis de Arany anfractus incideret, quam idem Jacobus ad se asserens de jure spectare, petebat sibi restitui; præcipue cum post motam guerram per utriusque parentes ipsius vallis se dicat possessione privatum; iidemque nuntii tui affirmantes contrarium ex adverso, de illius restitutione a vobis potestatem se dicerent non habere; post diversas discussiones et tractatus, ne tanti boni orditum principium per obstaculum hujusmodi interjecti præpedii infeliciter sortiretur eventum, suasit rationabilis cautela consilii, quod cætera pacis capitula per ordinem debitum ponerentur in terminis, et dictæ vallis articulus per modum, qui sequitur a censura æqui bonique non devium ponatur in statu, ut dilectus filius noster Guillelmus tit. S. Clementis presbyter cardinalis, quem pro ipsius tractatus executione votiva in ultramontanas partes destinamus ad præsens, celeriter et solerter inquirat de spoliatione seu destitutione vallis ejusdem: et si quidem compererit dictum Jacobum, vel præfatum quondam parentem ipsius post commotionem guerræ jam dictæ per claræ memoriæ Philippum regem Francorum illustrem tuum genitorem, aut te dictæ vallis fore possessione privatos, ipsi Jacobo sine dilationis obstaculo restituatur vallis memoratæ possessio, in ea tibi non in forma vel figura judicii in omnibus dominii jure salvo: si vero de prælata non poterit destitutione constare, ipsa possessio ad te sine dilatione restituta proveniat,

[1] Lib. I. Ep. CXXVIII. — [2] Ext. in arch. Molis Adrianæ Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. III pag. 247. et collect. Piatu tom I. pag. 231. et in Cod. Vallic. sign. lit. B. num. 12. p. 293. — [3] Lib Privil. tom. III. p. 148. — [4] Lib. I. Ep. CDXCVII. — [5] Ep. CCCLXIX. — [6] Ep. CLXIII. — [7] Ep. CCVIII.

jure proprietatis in ea modo præmisso similiter eidem Jacobo reservato. Et ut amabilius procedat ipsius vallis negotium, in quo nuntii dicti Jacobi difficultatem ingerunt, cum de pacis amabilitate tractetur; excellentiam regiam hortamur attente, et cum interna cordis affectione rogamus, quatenus pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia, et debita regi Siciliæ charitate, donec per cardinalem ipsum fiat dicta inquisitio super possessione præfata, et ejus terminatio subsequatur, possessionem vallis ejusdem in manu dicti cardinalis, quem scimus te interne diligere gratuita amabilitate, sequestres. Inconveniens quippe tibi, mundo damnosum, et exempli perniciosi res foret, si per tam modicæ rei objectum, facta jam refutatione de magnis, tua charitas propalata frigesceret; si tam utilis et Deo placida pacis alligatæ jam vinculum dissolutionis, quod absit, dispendium sustineret. Prætores etenim, apud quos viguit rerum summa prudentia, non curavere de modicis, nec læsis minoribus, quibus specialis favor a jure tribuitur, in restitutione rei modicæ, si majori præjudicium afferat, restitutionis beneficium indulserunt.

27. « Super facto vero restitutionis regni Majoricarum insularum, Evicæ, et Minoricarum, et aliorum locorum faciendæ per dictum Jacobum charissimo in Christo filio nostro Jacobo regi Majoricarum illustri; cum nuntii dicti Jacobi dicerent se potestatem aliquam non habere, ac per consequens eidem tractatui discrimen dissolutionis instaret; ne tractatus tam Deo placidus, mundoque proficuus perduceretur incassum, quo multa periculosa discrimina sequi possent, negotium restitutionis ejusdem cum satis expressa conniventia nuntiorum præfati Jacobi per nostræ prosecutionis remedium assumpsimus, Deo propitio, per modum, qui sequitur, promovendum. Quod prædictus Jacobus restituat, et restitui faciat dicto regi Majoricarum præfatum regnum Majoricarum, et insulas cum cæteris omnibus immobilibus sive stabilibus, occupatis per præfatum Jacobum et suos, de terris, villis et possessionibus regis Majoricarum prædicti, tenenda et possidenda per ipsum regem Majoricarum eo modo per omnia, quo ipse tenebat ea tempore motæ guerræ præfatæ; ita quod per hæc nullum jus dictis regi Majoricarum vel Jacobo crescat in aliquo vel decrescat, salvo quod Saraceni, qui de ipsa insula Majoricarum per dictum Jacobum vel suos ejecti fuerunt, non reponentur ibidem : sed de habitatoribus Christianis ipsius insulæ, si aliqui sunt, quos idem rex Majoricarum suspectos habeat vel odiosos ex rationabili causa, quam arbitrari habebit cardinalis prædictus, usque ad certum numerum moderandum per cardinalem eumdem de insula præfata recedent; et si nollent recedere, ministrorum manibus expellentur. Verum poterunt, si quas in eadem insula possessiones emerint, vendere et secum portare pretium cum cæteris mobilibus eorumdem : et ad hoc faciendum dabitur eis certus terminus, juxta ipsius cardinalis arbitrium statuendum. Cæteri Christiani, quibus dicta insula Minoricarum populata est, in subjectione dicti regis Majoricarum ibi, si voluerint, remanebunt, sic tamen, quod si per antedictum Jacobum, aut quondam Alfonsum fratrem suum, ipsorumve mandatum in eadem insula Minoricarum aliquæ possessiones traditæ fuerint in feudum, aut emphyteusin, vel ad censum pro minori servitio, aut valore, vel censu notabiliter, quam valeant, et æquum aut rationabile censeatur; quod (earum) judicium tempore contractus inspecto ad æquum et rationabile juxta dicti cardinalis arbitrium reducetur, donationes autem simplices factæ per eumdem Jacobum, dictum quondam Alfonsum, officiales, seu ipsorum factiones in prædictis et de prædictis possessionibus omnifariam irritentur. Rogatibus itaque nostris, hortationibusque paternis circa sequestrationem vallis prædictæ tua filialis et sincera devotio aurem præbeat, cor inclinet; tenens et sentiens, quod ex complemento præfati tractatus, quatenus ad te spectare dignoscitur, præter id quod æterno Regi te gratum, nobis et Romanæ Ecclesiæ matri tuæ placidum et favorabilem exhibebis, per diversos mundi circuitus exurgent laudis tuæ sonora præconia, quod dicto regi Siciliæ, sanguinis tibi identitate conjuncto, circa reparationem status ipsius auxiliaria, et præcipua impenderis juramenta (juvamenta). Dat. Anagniæ XII kal. Julii anno I ». Repetitæ [1] eædem preces a Bonifacio fuere IV kal. Julii apud Philippum, ut vallem, cui Arany nomen est, controversam cardinalis fidei commendaret; iterumque, ne prolevissima re utilissimum fœdus discuteret : Balearium regem in suam ditionem revocatum iri.

28. Ad restituendum præterea dignitati pristinæ Balearem regem Bonifacius convulsit [1] decretum Catalanorum, quo subactis armorum vi Balearibus insulis sanxerant, ut Barchinonensis comitatus ditioni obnoxiæ forent.

« Bonifacius, etc. ad æternam rei memoriam.

« Obligationes turpes, et contra præcepta judicis initas, etsi sanctio legum improbet, earumque vigorem equitas rationis annullet; pastorale tamen munus fore dignoscitur ad tollendam ambiguitatis cujusque materiam interdum simplice reverentia improbitatis contractibus se obligatos putantium, ut ipsarum nexum quatenus saltem de facto provenit, superioris sedis auctoritas auferat, et substantiam nullam fore notabili expressione decernat. Sane post occupationem insulæ Majoricarum factam per quondam Petri olim regis Aragonum certæ conventiones, homagiorum præstationes, et juramenta intervenisse noscuntur inter Jacobum natum quondam Petri olim regis Aragonum antecessores suos, barones, milites al-

[1] Ep. CLXV.

que cives Cataloniæ et Majoricarum, quod regnum Majoricarum cum aliis sibi adjacentibus insulis sic comitatui Barcinoniæ perpetuo uniretur, ut sub eodem dominio ac unione inseparabiliter remaneret.

« Nos igitur, qui veri Pastoris vices portamus in terris, ad cujus curam specialiter pertinet colligationes iniquitatis dissolvere, ac quarumlibet illicitarum conventionum turpitudinem abolere, advertentes prædictas conventiones, homagiorum præstationes et juramenta de retentione rei alienæ contra justum et debitum, illicite ac perperam processisse ; ac decernentes propterea ipsa fore irrita, et nullius existere firmitatis, præfatos Jacobum, barones, milites atque cives Cataloniæ, ac quoscumque alios forsitan obligatos ad hoc a præfatis conventionibus, homagiorum præstationibus et juramentis dimittimus liberos, et decernimus penitus absolutos ; nec pro eo, quod prædicta non servarint iidem Jacobus, barones, milites, atque cives Cataloniæ, seu quicumque alii obligati pro hoc de reatu perjurii, aut ratione pœnarum, vel conventionum quarumlibet adjectarum pro firmitate seu observantia unionis ejusdem possint in judicio vel extra judicium impeti, seu aliquatenus molestari : quinimo memoratis Jacobo, baronibus, militibus, atque civibus Cataloniæ, et quibuscumque aliis obligatis ad hoc expresse præcipimus et districtius inhibemus, ne de prædictis aliquod compleant vel observent. Incongruum quidem, ac exempli perniciosi res foret, si principali obligatione reprobata de jure, accessoria vel sequela firmitate subsisteret, vel effectum obligationis aliquem per quemcumque circuitum offensa legis sententia parturiret. Nulli ergo, etc. nostræ constitutionis, dimissionis, præcepti, et inhibitionis, etc. Si quis autem etc. Datum Anagniæ VIII kal. Julii, anno primo ». Hactenus Bonifacius : at egregium eorumdem facinus, cum Sarracenos omnes iis insulis pepulerunt, confirmavit. Ne vero Fridericus aut Petrus Jacobi fratres initum fœdus confunderent, Jacobum qui pactus erat, eos ex Siciliæ insula a se revocatum iri, nec Siculos auxilio consiliove adjuturum, ursit ut conventa operi mandaret. Divelli ex ingenti præda haud sine magnis difficultatibus poterat Fridericus, qui abeunte in Aragoniam Jacobo Siculorum ora animosque in se converterat : quem ut majorum spe et cupiditate ad pacem, abjiciendamque Siculorum clientelam alliceret Pontifex, ipsum ad colloquium excivit, de quo hæc rerum Sicularum vetus Ms. « Licet Siculi ejusdem Friderici ad dominum summum Pontificem dissuaderent accessum, idem tamen Fridericus, domini nostri papæ mandatis potius quam Siculorum consiliis libenter inhærens, cum quadraginta galeis ad maritimam Chirchelli accedens, cum equitum honorabili comitiva ad terram Billitei partium Campaniæ se contulit confidenter ».

29. *Nuptias contrahendas curat Bonifacius inter Catharinam imperatricem Constantinopolis et Fredericum Aragonium.* — Spopondit illi Bonifacius splendidas Catharinæ imperatricis Constantinopolitanæ nuptias dotaleque imperium communibus armis schismatico Andronico eripiendum ostentaret : utque ab Augusta assensum eliceret, subjectis litteris illi proposuit avitam hæreditatem eo conjugio recuperatum iri, Græcos ad obsequium Ecclesiæ adigendos, ac pace reddita Siciliæ, principibusque fœdere conjunctis arma in religionis hostes vertenda, instaurandæque in Syria rei Christianæ præclaras spes affulgere.

« Charissimæ [1] in Christo filiæ Catharinæ imperatrici Constantinopolitanæ illustri.

« Postquam divina miseratio nos ad apicem summi Apostolatus assumpsit, ferventibus curavimus studiis, et indefessis sollicitudinibus laborare, ut Catholici principes orbis terræ, ad invicem dissidentes, ad pacis et tranquillitatis commoda reducantur. Sed cum inter alia principum et aliorum ipsius orbis scandala, inter charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, patruum tuum, et quondam Petrum olim regem Aragonum ; ac eo de præsenti vita subtracto, inter dilectos filios Jacobum et Fredericum natos ejus super regno Siciliæ suscitata discordia, et gravia quæ contigerunt pericula mentem nostram continuis vexaverunt angustiis ; laboriosos deduximus dies ac noctes, nec mirum, insomnes, ut hinc inde firma pax et plena concordia cum beneplacito charissimi in Christo filii notsri Philippi regis Francorum illustris, auctore Domino, proveniret. Demum itaque, divinæ gratiæ cooperante virtute Jacobo et Friderico prædictis redeuntibus ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ reverenter, tractatus pacis et concordiæ, promissionibus de matrimoniis contrahendis, obligationibus, conventionibus, pactis et pœnis hinc inde firmatus advenit, sicut in Instrumento publico, et Apostolicis litteris inde confectis plenius continetur : ex quo Terræ-Sanctæ subventio, pax renatis fonte baptismatis, magnaque tranquillitas, et tibi maxime, proventura sperantur. Profecto, filia charissima, dum in hujusmodi tractatu pacis essemus, ac multa et varia, nova et vetera, sicut negotii ministrabat arduitas, in crebram memorationem consideratio nostra deduceret, occurrit memoriæ nostræ frequenter de inclytæ recordationis Balduino avo et Philippo patre tuis imperatoribus Constantinopolitanis rememorantes, in eis devotionem puram et filialem affectum, quibus ipsi erga Romanam Ecclesiam matrem suam efficacibus studiis viguerunt ; gravia quoque corporum rerumque dispendia, quæ a Græcis pertulere schismaticis, laborantibus in opprobrium fidei Christianæ ; maternam etiam benevolentiam recensentes, qua ipsos Ecclesia prædicta sicut charissimos ejus filios et Christianissimos principes compassio-

[1] Ep. CLXXIV.

nis affectu extitit prosecuta; sicque pensantes infra pectoris arcana sollicite de tui status tuæque prosperitatis augmento, cum ab olim etiam, dum nos minor status haberet, ad tui relevationem honoris nostra plurimum intentio versaretur; diffudimus undique, et in longum protendimus considerationis nostræ respectum, qualiter tibi posset salubrius imperii tui Constantinopolitani recuperatio provenire: qualiter ille schismaticus Græcorum populus, ab olim in devium prolapsus erroris, reduci commodius valeat ad semitam veritatis, et gremium sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac subjectionem imperatoris Constantinopolitani Catholici, veri dicti populi domini temporalis.

30. « Cumque inter cæteros mundi magnates ad id utiles circumspectio librata discerneret, cum prædicto rege Siciliæ patruo tuo, qui te affectu paterno pura sinceritate prosequitur, collatione super hoc et discussione habita diligenti, cogitavimus quod nulli melius pro hujusmodi tuo consequendo commodo jungereris, quam Frederico prædicto, qui pensatis omnibus, et eo maxime, quod inter prædictum Jacobum fratrem ejus, et filiam dicti regis matrimonium est firmatum; ad prædicti recuperationem imperii utilior his temporibus videbatur. Sicque tractatu de contrahendo matrimonio inter te ac eumdem Fredericum non in discursu, sed cum deliberatione maxima prosecuto, sub firma fiducia, ut a nostris et dicti regis super hoc tui sensus non discrepent; sed ad id cum promptitudine voluntatis tuus assensus accedat, cum respicere tui culminis incrementa felicia dignoscatur; idem rex pro parte tua, et procuratores ejusdem Friderici pro eo cum juramentorum præstatione solemniter promiserunt, ut infra mensem Septembris proximo futurum per verba de præsenti matrimonium hujusmodi compleatur; nosque præmissorum consideratione pro ipsius recuperatione imperii eidem Frederico in casu prædicti matrimonii contrahendi magnum pecuniarum subsidium duximus promittendum. Celsitudinem itaque tuam monemus, rogamus et hortamur attente, quatenus diligenti meditatione considerans, et prudenter advertens, quod id pro tua utilitate præcipue, ac pro tui relevatione status factum et ordinatum existit, mentem et animum tuum ad ipsius matrimonii perfectionem exponas, et propter hoc personaliter statim ad præsentiam nostram accedas. Et ecce dilectum filium Joannem abbatem monasterii S. Germani de Pratis prope Parisios Ordinis S. Benedicti latorem præsentium, virum utique providum et discretum, ac tui honoris fervidum zelatorem, de legalitate cujus et circumspectione confidimus, ad te propterea destinamus; ut te ad præsentiam nostram honorifice ac festinanter adducat, et diligentius super præmissis informet, ac aliis quæ exponenda tibi secretius sibi duximus injungenda, cui fidem credulam te volumus adhibere. Speramus quidem in illo, qui bonorum est omnium elargitor, quod ex hoc tibi speratus honor et optatus fructus adveniet, idque cedet ad laudem Dei, et generaliter ad statum prosperum populi Christiani. Datum Anagniæ V kal. Jul. an. 1 ».

31. Aliis præterea litteris Philippum Francorum regem monuit [1], ut Catharinam imperatricem ad id inflecteret, eam nimirum conditionem inter capita fœderis cum Jacobo et Friderico initi appositam fuisse: verum non perfectam rem, inferius videbimus. Non defuere mox, qui ad optatissimam pacem discutiendam conatus suos converterent: ad quos coercendos Bonifacius solemni ritu anathematis sententiam tulit; contra vero indulgentiarum præmia iis proposuit, qui apud Deum preces funderent, ut in opus perduceretur, vel ad id suam operam contulissent: quæ Friderico significavit, atque ad perficiendum tractatum jam Blancam Caroli filiam in Cataloniam pergere, missosque ad Catharinam imperatricem legatos, quo eam in Italiam adducerent, ut ipsi desponderent. Qui porro ii fuerint, qui pacem disturbare niterentur, notat Mariana [2] Siculos extitisse, qui proditos se ex illo fœdere exclamarunt, ac vetere odio in Gallos imbuti mortem potius, quam eorum jugum pati, in animum induxerunt.

32. Interea Pontifex ad eos placandos Messanensem archiepiscopum misit, eumque Friderico commendavit [3], hortatus ut omnia, quæ ad muniendum iter perficiendæ concordiæ conducerent, promoveret (1).

« Dilecto filio nobili viro Frederico, nato quondam Petri olim regis Aragonum.

« Nobilitatem tuam volumus non latere, quæ post recessum dilecti filii Joannis de Procida et Manfredi Lance, nuntiorum tuorum circa tractatum pacis et concordiæ, divina favente clementia, jam firmatum atque juratum, facta noscuntur; et specialiter ea, quæ contra impetitiones pacis, et ad promotionem ipsius nuper in festo Nativitatis beati Joannis Baptistæ infra missarum solemnia duximus facienda, quæ præsentibus fecimus annotari: Bonifacius episcopus, servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Nuper, divina favente clementia, tractatu pacis inter charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ

[1] Ep. CIX. et reg. post Ep. CXIV. — [2] Mar. Hist. Hisp. l. XIV. c. 17. Fazell. decad. post l. IX. c. 2. — [3] Lib. 1. Ep. cur. XCIX.

(1) Cælestini annus emortualis in sequentem annum transferendus est. Cum enim die sabbati obierit, teste Petro de Alliaco in ejus Vita; et ex Bulla canonizationis constet decessisse illum die XIX Maii, ambo hæc non nisi cum anno MCCXCVI congruunt, ut ante me animadverterunt PP. Bollandiani socii ad diem XIX Maii in Vita S. Petri Cælestini. Adductisque ab iis veterum testimoniis ego alterum adjicio eorum temporum aquæ m anonymum Parmensis Chronici auctorem, qui historiam suam usque ad ann. MCCLIX perducit; scribit enim ille anno sequenti: « Eo anno frater Petrus de Morono olim papa in fortia domini papæ obiit in curia Romana die XII intrante (lege XII stante) Maio ». MANSI.

regem illustrem, et nobiles viros Jacobum et Fredericum natos quondam Petri olim regis Aragonum, de beneplacito charissimi in Christo filii nostri Philippi Francorum regis illustris ad concordiam non sine multis vigiliis et sollicitudinibus nostris, deducto; de matrimoniis contrahendis, promissionibus et aliis firmato, et juramentorum adjectione vallato, ac per nos publicatos solemniter; ad audientiam nostram pervenit, quod nonnulli pacis æmuli, Christianitatis quietis, subventionis Terræ-Sanctæ, ac boni publici turbatores, contra pacem et concordiam supradictas quasi membra angeli sathanæ submissiones malevolas faciebant, molientes obfuscare falsis adinventionibus tantum bonum.

33. « Nos vero, volentes talium iniquis machinationibus obviare, in festo Nativitatis beati Joannis Baptistæ proximo præterito, in cathedrali Ecclesia Anagniæ, infra missarum solemnia pacem et concordiam memoratas iterato duximus publicandas; excommunicationis sententiam auctoritate Apostolica promulgantes in omnes et singulos cujuscumque præeminentiæ, dignitatis aut status, qui scienter et fraudulenter verbo vel facto pacem et concordiam hujusmodi impedirent; declarantes aperte omnem animam viventis hominis et mortalis, quantumcumque et qualicumque Ecclesiastica vel mundana, regali seu alia dignitate fulgentis, hujusmodi sententiam nostram ligare: non obstantibus quibuscumque privilegiis vel indulgentiis, personis vel statui, verbo vel litteris quomodocumque concessis, quibus posset quis contra hujusmodi nostram sententiam se tueri, et de quibus oporteret plenam et expressam, vel sub quovis modo, vel verborum conceptione, vel expressione, seu de status et personarum ac dignitatum nominibus et cognominibus, ac de verbo ad verbum fieri mentionem. Et quia Catholicæ fidei dilatandæ, Christianitatis quieti, subventioni dictæ Terræ, animarum saluti dictarum pacis et concordiæ complementum creditur profuturum; omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui pro complemento hujusmodi ad Deum devotas preces effundent, singulis vicibus, quibus hoc fecerint, centum dies de injuncta sibi pœnitentia duximus misericorditer relaxandos. Adhæc præmissis adjicimus, ut ab hujusmodi excommunicationis sententia nullus nisi in mortis articulo possit absolvi absque Sedis Apostolicæ licentia speciali. Datum Anagniæ V kalend. Julii anno I.

34. « Scias insuper charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, et dilectum filium nostrum Guillelmum tit. S. Clementis presbyterum card. necnon delectam in Christo filiam nobilem mulierem Blancam natam regis ejusdem, sponsam nobilis viri Jacobi fratris tui, jam de Anagnia recessisse pro complemento pacis, auctore Domino gressus suos versus Cataloniam dirigentes. Nos etiam venerabilem fratrem nostrum G. Aniciensem episcopum, virum utique providum, sollicitum, et in agendis expertum, de cujus circumspectione et legalitate confidimus, in Franciam duximus destinandum, ut charissimam in Christo filiam Catharinam imperatricem Constantinopolitanam ad partes istas festinanter adducat, tibi annuente Domino, prout promissum est et juratum, matrimonialiter copulandam: aliaque ferventibus studiis promovemus, quæ videmus utilia ad pacis hujusmodi complementum. Et ecce quod ad præmissa, et alia tibi seriosius exponenda venerabilem fratrem nostrum Franciscum archiepiscopum Messanensem, virum providum et discretum, ad te personaliter destinamus: quem recipere cures benevole, ac benigne tractare, significaturus nobis per eum, quæ tibi sunt placita, et perficienda paci videris fructuosa, tuosque successus, quos cupimus in Domino prosperari. Igitur ea prosequaris attentius, quæ concordiæ profutura cognosces, et a novitatibus ac actibus studeas abstinere, qui præstare possent obstaculum tanto bono, ex quo tibi sperantur præcipue honor et exaltatio proventuri. Datum Anagniæ III non. Julii anno I.

35. *Siculi solvuntur a censuris.* — Quam vero Messanensi archiepiscopo provinciam imposuerit Bonifacius, liquet ex aliis litteris ad Fridericum missis [1], ut nimirum censuras in Siculos vibratas dissolveret, ac sacra, quorum diuturnum justitium fuerat, restitueret, ut ea occasione deliniti Siculi Pontificiis jussis se submitterent.

« Dilecto filio nobili viro Frederico, nato quondam Petri olim regis Aragonum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ferventibus studiis anhelamus, ut illa, quæ secundum Deum pacis, divina favente clementia, inter charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, et magnificum virum Jacobum fratrem tuum ac te, de beneplacito nostro et charissimi in Christo filii nostri Philippi Francorum regis illustris, firmata et jurata sunt, auctoritate Sedis Apostolicæ executioni mandanda congruis temporibus impleantur. Ideoque venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Messanensem in Siciliam providimus destinare, dantes sibi plenariam potestatem absolvendi ab interdictis in civitates, castra, aliaque loca dictæ insulæ; et ab excommunicationum in personas civium et incolarum ipsorum sententiis, a præfata Sede seu ejus auctoritate prolatis; juxta modum et formam qui in litteris nostris super hoc confectis plenius exprimuntur; ipsumque celerius duximus præmittendum, ut congruo tempore inveniatur paratior, utpote in dicta insula constitutus ad absolutionem hujusmodi congruo et statuto tempore, ut præmittitur impendendam. Quapropter nobilitatem tuam rogamus et monemus, et hortamur attente, quatenus recipias ipsum benevole, et benigne

[1] Ext. in archivo Molis Adrianæ et in collect. Plat. Ms. Vat. t. I. p. 230. et in Cod. Vall. sign. lit. D. num. 1, 148.

pertractes, et ob divinam reverentiam, nostram, et Sedis ejusdem, eum et Messanensem Ecclesiam, suæ gubernationi commissam habeas propensius commendatos. Dat. Anagniæ VI non. Julii, Pont. nostri anno I. »

36. *Res Friderici in Sicilia, Rogerii in Africa, atque expulsio Saracenorum e Luceria.* — Misit præterea Bonifacius ad reginam Constantiam ac Fridericum religiosum virum e Prædicatorum familia, ut nonnulla ad concordiam spectantia capita cum iis tractaret, quem Joanni Procidæ [1] et Rogerio Lauriæ [2], qui summa auctoritate in aula Sicula florebant, commendavit. Cæterum hoc anno inclinante turbari res cœpere, et in bellum ut antea erumpere, cum Fridericus pacis consilia deseruisset [3], ac regno, quod injuria occupabat, incubare potius, quam imperium ex alienis manibus nunquam forte bello obtinendum repetere mallet : cujus perfidiam satis insinuat Ms. Rerum Sicularum his verbis [4] : « Ubi cum prædicto domino nostro summo Pontifice facto colloquio, inde recedens, ad insulam Siciliæ rediit memoratam : in qua propter dicti Jacobi cessionem incipiens proprio nomine dominari, titulum, ut infra scribitur, sibi sumpsit, videlicet : Fridericus infans illustris regis Aragonum et Siciliæ filius, ejusdem regni Siciliæ dominus. Tabelliones vero in instrumentis scribebant sic : Dominante inclyto domino Frederico infante illustris regis Aragonum et Siciliæ regis filio, dominii sui anno primo ». His gradibus Fridericus sibi iter ad solium muniebat, ut visuri sumus. Porro in suspicionem adductus est Joannes Procida, ne, qui fuerat omnium malorum incentor, præteritis malis quæ invexerat nondum satiatus, ad Pontificis voluntatem non flecteretur, sed contra potius Siculos exasperare niteretur : quare postea a Bonifacio insula excedere jussus est [5]. Quod vero attinet ad memoratum Rogerium Lauriam florentissimum auctoritate et rebus gestis apud Siculos ducem; illum ad partes Ecclesiæ pellexerat Bonifacius magnis beneficiis. Et quidem creare inter Saracenos principem constituit, atque insulas objacentes Africæ Gerbam nimirum et Cherchinas, quas ille barbaris eripuerat, jure fiduciario Sedis Apostolicæ liberalitate possidendas attribuit. De quarum expugnatione hæc memoratus auctor [6] anonymus de Rebus Siculis refert : « His temporibus insulam, in finibus Libyæ sitam, palmarum fructibus copiosam, caricis et oleo abundantem quam ab Iharba rege Afrorum, qui tempore, quo Dido fundabat Carthaginem, præsidebat in Libya, paululum declinante vocabulo, dicunt Egerbas, Rogerius de Lauria, mistis astu et calliditate cum viribus, suæ jurisdictioni subegit : in qua ne forte incolæ regionis Libycis fraudibus innitentes, aliquando resilirent, nobile castrum pro causa securitatis domini et pro perpetua possessione fundavit ».

[1] Lib. I. Ep. CLVII. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Lib. I. Ep. cur. CLIX. — [4] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. hoc an. Collenut. Hist. Neap. I. v. — [5] Ms. vetus Frid. com. Ubald. de reb. Sic. p. 28. — [6] Ibid. p. 52.

37. Affulgebat inde spes religionis Christianæ terminos in Africa proferri posse a Rogerio, qui plura hactenus, bellicæ virtutis illustria exempla explicuerat, cum maxime Sedis Apostolicæ clientela tectus fultusque subsidiis foret. Initis itaque solemnibus pactis, Bonifacio e Calamandro Hospitaliorum equitum præceptori data provincia, ut Rogerium Lauriam sacramento fidei in Romani Pontificis verba obstringeret [1].

« Rogerio de Lauria.

« Ex tuorum strenuitate actuum superlaudabiles (fructus) nuper provenisse percepimus, qui apud Deum et Sedem Apostolicam grati redduntur multipliciter et accepti : et proinde grandibus attolli laudibus promereris. Sicut enim ex serie tuæ nuntiationis et petitionis accepimus, tu diebus istis marinis navigationibus versus Africam ob reverentiam Crucifixi, non absque potenti manu progrediens, Gerbi et Karkim insulas provinciæ Africæ, seu civitatis Tunisii conterminas vel vicinas, divino fretus auxilio, eripuisti potenter de manibus hostium fidei Christianæ, ac in eis proponis ædificari facere Ecclesias et altaria, et Christo Domino deserviri. Quæ quidem insulæ, prout asseris, non sunt de regno Siciliæ, nec ad regem pertinent dicti regni; quodque ab eo tempore, cujus memoria non existit, detentæ non fuerunt per aliquem Christianum, quousque ad manus et posse tuum, ut prædicitur, devenerunt. Cum autem nobis duxeris humiliter supplicandum, ut præfatas insulas tibi tuisque hæredibus concederemus in feudum, sub annuo censu de gratia speciali a nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus et Romana Ecclesia perpetuo a te ac ipsis hæredibus retinendas; nos attendentes, quod tu easdem insulas eripuisti potenter, ut prædicitur, de manibus hostium crucis Christi; ac pium et laudabile propositum, quod habere te asseris, ut in insulis ipsis orthodoxa fides propagetur et vigeat, cultusque servetur inibi divinorum, quamplurimum in Domino commendantes, gaudentes etiam, quod per ministerium tuum Christianitatis termini dilatentur, tuis supplicationibus inclinati ad laudem Dei, tuæque salutis augumentum memoratas insulas, et earum quamlibet cum omnibus juribus et pertinentiis suis, in merum et mixtum imperium et jurisdictionem plenariam, temporalem videlicet in eisdem, auctoritate Apostolica, et de Apostolicæ plenitudine potestatis nomine nostro, et successorum nostrorum Romanorum Pontificum, et ipsius Ecclesiæ Romanæ tibi et tuis hæredibus Catholicis atque legitimis, et in devotione ipsius Romanæ Ecclesiæ persistentibus, in feudum perpetuum concedimus sub annuo censu quinquaginta unciarum auri ad pondus dicti Siciliæ regni, nobis et successoribus

[1] Bonif. l. I. Ep. CXV.

ipsis, ac eidem Ecclesiæ annis singulis infra Octavas beatorum Apostolorum Petri et Pauli in Romana curia persolvendo. Et ecce dilecto filio fratri Bonifacio de Calamandrano magno præceptori Ordinis Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani in partibus cismarinis damus per alias nostras litteras [1] in mandatis, ut te auctoritate nostra de feudo investiat memorato, et recipiat a te nostro, et prædictorum successorum nostrorum, et Ecclesiæ Romanæ nomine juramentum fidelitatis et homagii sub forma, quæ in aliis nostris litteris continetur; necnon et publico instrumento, tuo nihilominus sigillo munito, per quod te feudum hujusmodi pro te tuisque hæredibus a nobis, et eadem Romana Ecclesia, ut prædicitur, recipere fatearis; ac prædictos tuos obligabis hæredes ad præstandum simile juramentum et homagium, et recognoscendum, quod feudum ipsum tenebunt a nobis et successoribus nostris et Ecclesia memoratis; et ad promittendum, quod prædictum censum annuum, statuto termino cum integritate persolvent. Quod si tu vel ipsi hæredes id facere forsan contempseritis, omne jus, quod tibi vel ipsis hæredibus ex præsenti nostra concessione debetur, vel competet, ex tunc eo ipso ad prædictam Ecclesiam libere devolvatur. Nulli ergo etc. Dat. Anagniæ III id. Augusti anno I ».

Absolvimus Siculas res insigni facinore Caroli Siciliæ regis, qui Neapolitani regni opprobrium sustulit, Saracenorum Luceriæ reliquiis dissipatis, cum jam antea a Carolo I subacti, sed ut ritu avito viverent permissi fuissent. Ejectos vero a Carolo II, peractis regis Ungariæ exequiis, referunt [2]; atque edicto regio proscriptos, ut cuivis impune Saracenos liceret trucidare, qui superstitionem Mahumeticam ejurare respuerent : ac mox partim in fugam se proripuisse, partim sacra Christiana amplexos, sed vitam inquinatam vitiis duxisse : exscindendæ vero Saracenicæ hujus pestis e Neapolitano regno provincia demandata est Joanni Pipino, de quo Summontius e regio archivo hæc affert [3] : « Joannes Pipinus de Barulo miles magister rationalis curiæ destinatus ad depopulationem Luceriæ : cujus industria, coadjuvante divinæ potentiæ dextera, confusa est Saracenorum præcogitata nequitia, conculcata protervia, et ipsius terræ depopulatio subsecuta [4] ». Abolitum tunc est infame Luceriæ Saracenorum nomen et civitas S. Mariæ nuncupari cœpit; actumque Carolum regem divino instinctu in promovenda Christi gloria prædicat Benedictus XI, sanctitate et miraculis clarus, laudatque Ecclesiam cathedralem amplissimis ditatam sacerdotiis condidisse. Hactenus de rebus Siculis ; instituti ratio jam efflagitat, ut alias res Italicas prosequamur (1).

38. *Venetos, Genuenses aliosque Italiæ populos ad fœdus ineundum allicit Bonifacius.* — Insederat alte Bonifacii menti, pace firmissima Christianos omnes constrictos ad Christi defendendum nomen convertere : quare cum Genuenses ac Veneti mutuis imbuti odiis alternæque potentiæ æmuli, Christianam rem bellis continuis admodum afflixerent, utrique populo Bonifacius inducias Apostolica auctoritate indixit [1], utque oratores ad se componendi fœderis gratia mitterent, sollicitavit. Extant etiam aliæ [2] ad Venetos datæ, quibus rogavit, ut compromisso publico causæ suæ jura pro concilianda illos inter ac Genuenses pace Sedi Apostolicæ permitterent. Paruere Pontificiis monitis Veneti ; quorum pietatem Pontifex collaudavit [3] : sed Genuenses, rerum gerendarum spe elati, classem ingentem in Venetos conflavere. Ne ergo Venetis ipsorum pietas detrimento verteretur, permisit Bonifacius [4], ut repellendo hosti se compararent, atque ideo editam antea legem remisit.

« Duci, consilio et communi Venetorum.

« Quam gravis et dispendiosa exorta inter vos et Genuenses possit esse turbatio, quantaque corporum et animarum hinc inde pericula inducere turbatio ipsa valeret, quibus etiam Terra-Sancta proinde læsionibus per sperati subtractationem auxilii torqueretur, diligenti meditatione pensantes ; et cupientes dissidentibus filiis paterni cura præsidii providere, treuguas inter vos et ipsos usque ad festum Nativitatis B. Joannis Baptistæ futurum proxime sub certa pœna per alias nostras sub certa forma litteris duximus indicendas. Verum commoveri cogimur, nec indigne turbamur, quod cum ambasiatores vestri super tractatu pacis et concordiæ, inter vos et Genuenses ipsos in nostris manibus reformandæ, devote ac reverenter exhibuerint nostro beneplacito se paratos, ambasiatores Genuensium eorumdem, asserentes certum super hoc a præfatis Genuensibus se non habere mandatum parere similiter, ac se ad id exponere noluerunt : quinimo Genuenses ipsi, ut accepimus, congregato magno stolio galearum, et marinis incursibus jam assumptis, contra vos progredi hostiliter comminantur. Præcavere igitur

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Summ. Hist. Neap. l. III. Collenut. l. V. — [3] Summ. Hist. Neap. l. III. — [4] Ben. XI. l. I. Ep. DXIX.

[1] Lib. I. Ep. cur. CXVII. — [2] Ep. cur. LXXXVIII. — [3] Ep. CXVIII. et Ep. CLVIII. — [4] Ep. CXXVII.

(1) Ut totam historiam de rebus in Sicilia cum Friderico gestis diligentius explicemus, singulis rebus majoris momenti certæ temporis notæ addendæ sunt. Igitur die sabbati Octobris die [illegible], Jacobus jure quod obtinebat in regnum Siciliæ se penitus abdicavit. Haud diu post colloquium inter Fridericum et Bonifacium intercessit, quo dissoluto Fridericus die XI Decembris anni hujus regis Siciliæ titulum et jus sumpsit, cujus tamen solemnis coronatio ad diem XXV Martii anni sequentis 1296 reservata fuit. Connubium vero Blancæ filiæ Caroli cum Jacobo celebratum die prima Novembris ; ac demum interdictum, cui Siciliæ regnum universum subjacebat, ab archiepiscopo A. S. L. die XXX Octobris sublatum fuit. Hæc omnia discere licet ex litteris ejusdem Friderici ad Siculos datis relatisque in Chronico Siciliæ, quod PP. Martene et Durand Anecdot. tom. 3 vulgarunt.
MANSI.

intendentes, ne hujusmodi obedientia vestra nociva vobis quoquo modo reddatur, ac nolentes, ut prædicti Genuenses de sua in hac parte superbia glorientur; tenore præsentium declaramus, quod si, quod absit præfati Genuenses contra vos procederent hostiliter, ut minantur, ac treugas hujusmodi non servarent, nostræ nequaquam intentionis existit per hujusmodi indictionem treuguarum ac pœnam in eis appositam vos arctare, quominus per modos justos et licitos vos defendere valeatis contra Genuenses ipsos, treugas hujusmodi non servantes. Dat. Anagniæ id. Augusti anno I ».

39. Excivisse ad Sedem Apostolicam Pontificem Venetum et Genuensem antistites, ut concordiæ rationes inirentur, refert Bizarrus [1]; sed irrito conatu. Sensere vero mox Genuenses Dei iras ob ipsius vicarii spreta consilia, eorumque potentia sensim defloruit, ut narrat Joannes Villanus [2]. Cum enim classem florentissimam insigni triremium ac navium numero conflatam instruxissent, Messanam prætervecti, ut Venetas invaderent mutuis dissensionibus inter se subortis, Genuam repetere coacti, magno furore die noctuque se invicem contrucidare cœperunt, injectæ tectis faces partem urbis littori objectam ac plura magnifica palatia absumpsere. Ita qui pacem adeo Christiano orbi necessariam respuerant, mutuis funeribus se confecere [3]. Demum cum furor ille paululum se fregisset, fallaces inducias pepigere: qui enim Auriæ et Spinolarum factionis erant, pluribus ex Liguria et Insubria in suum auxilium excitis, Grimaldos demum Guelphosque alios urbe pepulerunt.

40. Nec Genuenses modo ac Veneti inter sese dissidebant, verum laborabant quoque gravioribus dissensionibus Flaminiæ populi, Ecclesiæ Romanæ clientes: ad quas componendas Rizardus Ferentinus missus [4], jussusque est [5] censuris solvere sequaces Guidonis comitis Montisferetri, qui diu cum Ecclesia bellum gesserat, atque in defectionem plures urbes et oppida traxerat, Cælestino autem V ad Pontificatum evecto, supplex ad eum confugerat, ac sacramento præstito, datisque cautionibus in gratiam, ut vidimus [6], restitutus fuerat: cui Bonifacius, cum illius ambigua esset fides, imperavit [7] ne Forolivii, Cæsenæ, aliorumque locorum, quæ ab Apostolica Sede creandorum magistratuum auctoritate dejecta fuerant, administrationem susciperet. Flagrabat etiam intestino bello Insubria: Joannes enim Montisferrati marchio Terdonenses, Papienses, Alexandrinos, aliosque populos, societate armorum conjunctos, continuis prælis lacessebat. Ut ergo Bonifacius tot malis mederetur, Raynerium eo legatum misit [8], qui imperaret [9] inducias, et adversas partes inter sese conciliaret, quibus præciperet, ut oratores ad Sedem Apostolicam mitterent ad controversiam non furore, sed jure decidendam. Imperatumque Mediolanensibus fuit [1], ut indictas inducias observarent.

41. *Reges Transalpinos ad pacem adducere studet per legatos et litteras.* — Urebat Bonifacium longe gravior Transalpinos reges in arma prosilientes ad pacem adducendi cura. Eduardus enim atque Adolphus pellectis ad defectionem nonnullis Belgii principibus, in Philippum Francorum regem, qui Jacobum Aragonium in societatem traxerat, conjurarant: Gallica vero arma in Aquitaniam versa sunt, cum regis Francorum, Eduardum judicio postulantis, edictum exeunte superiori anno promulgatum spretum fuisset, ut refert Jordanus [2]: « Contempto, inquit, mandato, rex Franciæ per suum constabularium fecit in manu sua totam saisire Vasconiam, ad regni sui feuda pertinentem, et regem Angliæ ad suum parlamentum citavit. Interea Joannes comes Annoniæ cœpit vastare terras et gentes regis Franciæ, nec correptus desistere voluit. Unde rex misit Carolum comitem Valesii, cujus impetum Joannes non ferens, ad eum supplex accessit, et ad regem perductus de omnibus satisfecit. Eduardus vero citationes personales contemnens, misisse dicitur regi Franciæ, quod ei quitabat quidquid ex ejus feudo tenebat, intendens illud, et alia plura sine homagio possidere ». His consentanea ab aliis traduntur [3]. Quæ cum rem Christianam admodum affligerent, Christi vicarius, ut ardua consilia in opus perduceret, Berardo Albanensi et Simoni Prænestino episcopis cardinalibus legationis munus imposuit [4], ut studium omne ad conciliandos eos reges converterent: quos ad facilius implendas partes suas summa auctoritate ad dissolvenda quæcumque sacramenta ac fœdera paci conficiendæ adversa instruxit.

« Bonifacius, etc.

« Ad præfatos reges continuatis gressibus vos personaliter conferatis, ipsos juxta datam vobis cælitus gratiam sollicite inducendo, ac instando ferventius apud illos, ut super hujusmodi negotio, quod Romana Ecclesia veluti pia mater, specialiter cordi gerit, nostris et Apostolicæ Sedis beneplacitis, quibusvis obstaculis omnino subductis, efficaciter acquiescant: vosque super hoc illam vigilantiam et sollicitudinem impendere studeatis, ut per vestræ curiosæ solertiæ studium nostrum in hac parte desiderium impleatur, ad divini nominis laudem et gloriam, statumque fidelium pacificum et tranquillum; ac vos præter supernæ retributionis præmium, vobis proinde proventurum, possitis non immerito commendari.

« Ut autem in hujusmodi negotio eo utilius et

[1] Bizar. de bello Veneto l. I. — [2] Joan. Villan. l. VIII. c. 14. — [3] Eod. c. et Bizar. Genuen. Hist. l. V. ac Foliet. l. VI. — [4] Bonif. l. I Ep. cur. XLI — [5] Ibid. Ep. cur. XL. — [6] An. Christi 1294. num. 15. — [7] Eod. l. I. Ep. cur. CXLV. — [8] Ep. cur. LXXXV. — [9] Ep. LXXXVI.

[1] Ep. LXXXVII. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Thom. Walsing. Ypodi. Neustriæ Paul. Æmil. in Phil. et alii. — [4] Lib. I. Ep. cur. II. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 36. Walsingh. in Eduardo et alii.

efficacius procedere valeatis, quo majori per nos fueritis in hac parte auctoritate muniti, vobis communiter relaxandi juramenti quælibet super negotio ipso a quibuscumque præstita, necnon confœderationes, colligationes, obligationes, et pactiones quascumque super hoc factas penitus dissolvendi, et removendi obstacula et impedimenta quæcumque; ac etiam tractandi, ordinandi, statuendi, providendi, disponendi, paciscendi, firmandi, et omnia alia et singula faciendi, per quæ facilius et celerius negotium ipsum expediri et consummari valeat, prout et quando videritis expediri; contradictores quoque quoslibet, et rebelles, cujuscumque fuerint ordinis, dignitatis, conditionis, præeminentiæ sive status, per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendi concedimus facultatem. Dat. Laterani XII kal. Martii, Pontificatus nostri an. I ».

42. Decretæ hujus legationis mentionem facit Westmonasteriensis [1], atque hoc anno in Angliam duos cardinales appulisse scribit, maximoque honore exceptos a rege Eduardo (1), atque in conventu magnifico Westmonasterii, habito nonis Augusti, Eadmundum regis fratrem ac Joannem Lacy belli exordium exposuisse, et qua ratione Eduardus spondendi clientelaris officii munus in alium transfudisset; tum flagitantibus cardinalibus, ut pax conciliaretur, Eduardum ipsum respondisse non consulto Adolpho Romanorum rege sibi integram rem non esse: cæterum cardinales poposcisse inducias, nec eas obtentas fuisse: denique institisse ut interea temporis classis in Gallos non immitteretur: ac petitis pariter frustratos Anglia abscessisse. Non propterea tamen despondit animos Bonifacius, quamvis tot difficultates ingruerent: verum legatis iterum munus injunxit [2], ut conventiones ac juramenta, quæ paci adducendæ adversarentur, robore carere juberent, ac pœnas non servantibus appositas irritas fore pronuntiarent: censurarum etiam terrorem, ubi necessarium foret, pertinacibus incuterent. Tum repetitis litteris apud Adolphum Romanorum, Philippum Gallorum, Eduardum Anglorum reges institit [3], ut ad pacem coeundam exulceratos animos infringerent: indignum penitus, Christianos principes populos mutuis cædibus se objicere: obscurare ipsos regium nomen, seque Saracenorum et schismaticorum ludibrio exponere: violari majestatem æterni Numinis, deleri Christianam religionem, perire animas, corpora contrucidari, opes exhauriri. Quo argumento insignes sunt datæ ad Eduardum, quibus deplorat [1], ipsum Christo consecrata ab ineunte adolescentia arma vertisse in fideles, quo potissime tempore collapsa in Syria religio instauranda esset.

43. Bonifacius etc. charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Fili, sub sera silentii non possumus, cogente nos intima qua te prosequimur charitate, quin producamus in medium quæ sequuntur. Suntne ista pietatis opera, quæ tuæ jam senescentis instantia deposcit ætatis? Suntne laudanda studia, quæ tui corporis jam grandævi conditio exigit? Numquid tibi est in oblivionem deductum, quod ab olim te superni Regis obsequiis deputans Terræ-Sanctæ negotium votis ferventibus assumpsisti, nonnullis elapsis jam terminis, in quibus juxta expectationem anxiam, et ferventem affectum crucesignatorum fidelium transitus debuit provenisse regius, ut tuarum potentiam virium in blasphemos nominis Christiani, et recuperationem laudabilem dictæ terræ salubri executione converteres, quæ in necem fidelium, et cultorum fidei orthodoxæ perniciem, non sine propriæ salutis dispendio, niteris exercere? Nimirum si diligenter attenditur, et sollicita meditatione pensatur, tuis et dictorum regum non modicum titulis detrahit, honoribus derogat prælibata dissensio. Quid enim, putas, obloquitur crucis hostis? Quid Catholicæ fidei æmulus nefario sermone disseminat? Quid submurmurat infidelis?

« Profecto nimium displicent quæ dicuntur, pro eo quod te ac reges eosdem Romana mater Ecclesia favoris prærogativa respicit, et singularis amoris privilegio prosequi non desistit: cum nos qui, licet immeriti, Christi vices in terris gerimus, antequam tam armatas tamque terribiles Christianorum acies in stragem fidelium permitteremus irrumpere, si daretur nobis fore possibile, tantorum effectum discriminum libenter curaremus pro viribus personaliter impedire. Cum itaque hujusmodi negotium potissime ac præcipue insideat cordi nostro, ac ejus felicem et optatum exitum votis ferventibus cupiamus, celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, ac obsecramus in

[1] West. Flor. Hist. Ptol. Luc. ubi sup. — [2] Lib. I. Ep. cur. CLXXIX. — [3] Ibid Ep. cur. CLXX. et post eamd. Ep.

[1] Post eamd. Ep. CLXX.

(1) De dissidio Venetorum ac Genuensium meliora docet, qui tunc archiepiscopum Genuensem agebat, Jacobus de Voragine Hist. Januens. part. XII, cap. 9 et part. V, cap. III; scribit enim Januario mense anni MCCXV, pacem solemni pactione compositam fuisse inter utramque Genuensium factionem, Ghibellinos et Guelfos, quam tamen exeunte anno ipsa Dominici Natalis die, in novum bellum dissiluisse ita sævum et crudele, ut in ipsum S. Laurentii templum incensas tædas injecerint. « Duravit autem seditio illa a quinta die post Natalem Domini usque ad septimam Februarii anni MCCXCV ». Quoad bellum vero Genuensium et Venetorum scribit idem archiepiscopus, missos fuisse a Bonifacio legatos, nempe Reginum archiepiscopum Venetias, Messanensem vero Genuam, ut de pace tractarent: interim vero cum Venetorum patriarcha in aula apud Pontificem de rebus Ecclesiæ acturus versaretur, eo accitum fuisse pariter et Genuensem archiepiscopum, quibus accesserunt missi a Venetis et Genuensibus legati. Injunxit illis Pontifex, ut inducias ad festum usque S. Michaelis servarent, interim de pace tractaturi. Sed nullis demum Pontificis suasionibus induci ad pacem sanciendam potuerunt; quare induciarum tempore elapso Genuenses validam classem emiserunt, quæ cum ad Siculas usque oras navigasset, nec Venetos offendisset qui se intra portus suos continuerant, vacua et spe victoriæ destituta Genuam rediit. MANSI.

Domino Jesu Christo, quatenus pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia, tuæque salutis augmento ad pacificum et tranquillum totius Christianitatis statum, et potissime gentium regiæ magnitudini subjectarum de abundantia clementiæ regalis intendens, et ipsarum periculis benigne compatiens, a quovis hostili processu contra præfatum regem Franciæ ac regnum ejus, habendo præsertim hoc tempore, ac etiam a quolibet contra eos auxilio, consilio vel favore quomodolibet impendendo, studeas penitus abstinere : tanto amplius nobis, et Apostolicæ Sedi prom placiturus, quanto in hoc nostris, et ipsius beneplacitis promptius et efficacius acquiesces. Dat. Velletri V kal. Junii anno I ».

44. Perstrictus etiam est Adolphus Romanorum rex [1], intempestiva movere bella in Gallos, quæ rem Christianam labefactarent : missique ad eum placandum Reginensis archiepiscopus, et episcopus Senensis ; nec tuendis imperii juribus defuturam Sedem Apostolicam pollicitus est Bonifacius : « Tu, inquit, ea, quæ personam tuam et imperium ipsum tangunt, per eos seriose nobis studeas intimare, ut ex eorum relationibus informati plenius et instructi curemus illud super hoc adhibere remedium, per quod ejusdem jura imperii ad tui honoris et exaltationis augmentum illæsa et integra conserventur. Dat. Velletri X kal. Junii anno I ».

Inter hæc Adolphus missis oratoribus, pluribus verborum officiis studia sua Sedi Apostolicæ detulit. Cui, actis gratiis, Pontifex rescripsit [2], ut verba ornaret operibus, pacemque cum Francorum rege componeret.

« Adolpho regi Romanorum illustri.

« Serenitatis tuæ nuntios venerabilem fratrem nostrum H. Brixinensem episcopum, et dilectum filium magistrum L. præpositum Wormatiensem, et nobilem virum Gerlacum de Isenburg ad nostram nuper præsentiam destinatos paterna benignitate recepimus ; et quæ tam publice quam private ipsi coram nobis pro parte tua exponere voluerunt, audivimus diligenter. Inter cætera quidem nobis exposita per eosdem filialem obedientiam, devotionem puram, et sinceræ promptitudinem voluntatis quas geris ad nos, et Romanam Ecclesiam matrem tuam, quibus devote obsequi et obedire gratanter animo ferventi disponis, pro te prudenter offerre curarunt ; petentes per nos, et eamdem Ecclesiam tibi solitum Romanis regibus exhiberi favorem, et benevolentiam consuetam. Nos igitur, hæc diligenti meditatione pensantes oblationem hujusmodi tam providam tamque charam gratanter accepimus, eaque in libro memoriæ nostræ conscripta providentiam regiam dignis exinde in Domino laudibus commendamus : et personam tuam prosequi affectu paterno volentes, disponimus tui honoris tuique culminis felicia, in quibus digne poterimus, promovere ; tibique nobis et eidem Ecclesiæ devotum, obedientem, et promptum filium efficaciter exhibenti, et facienti quæ Catholici Romanorum principes antecessores tui Ecclesiæ supradictæ devoti, veri advocati, et defensores ipsius, quorum laudabilis est et recolenda memoria, prædecessoribus nostris Pontificibus Romanis, et Ecclesiæ prælibatæ fecisse noscuntur, assistere auxiliis et favoribus opportunis. Celsitudinem itaque regiam monemus, rogamus et hortamur attente, quatenus in hujusmodi tua laudabili dispositione persistens, quod ore cantas, operibus comprobes, ac nostris et ejusdem Ecclesiæ beneplacitis perseveranter felibus actibus te coaptes ; ut ex hoc apud Deum tibi bonorum accrescat cumulus meritorum, nostram et Apostolicæ Sedis gratiam uberius consequi merearis, statusque tuus de bono semper in melius augeatur.

« Cæterum præfatum præpositum pro imminenti quodam necessitatis et publicæ utilitatis articulo ad tuam festinanter duximus præsentiam remittendum, quem juxta votum nostrum expeditum a te ad nos rediturum celeriter expectamus. Ad quod etiam efficaciter obtinendum (ne, quod absit, publica evitanda pericula, gravia fugienda discrimina, quæ verisimiliter formidari possunt, evenire contingat etiam in exaltationis tuæ dispendium et perniciem manifestam) ecce venerabiles frastres nostros Reginum archiepiscopum et.. episcopum Senensem nuntios nostros, viros quidem probos et discretos, de quorum industria et circumspectione fiduciam gerimus in Domino specialem, ad te duximus destinandos, ad tuam præfatam nobilem præsentiam remittendo, ut ad hæc efficacibus monitis, et ferventibus studiis te inducant : tuque plenius prudenter intelligas, quam desideranter appetimus, quamque ferventer optamus, ut inter te et charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Franciæ illustrem, præsertim hoc tempore, actus omnino vitentur bellici, et processus penitus fugiantur hostiles. Actore quidem pacis nobis auxiliante benignius, sub ipsius disponimus laborare fiducia, et indesinenter adhibere remedia, quibus ad Dei laudem sæpefatæ honorem Ecclesiæ, tuam et dicti regis exaltationem et gloriam, ac prosperum statum orbis, exortæ hinc inde discordiæ pacifica et salubri terminatione quiescant. Dat. Anagniæ V kal. Julii anno I ».

45. Extant etiam gravissimæ aliæ Bonifacii ad Adolphum litteræ [1], quibus eum paterne objurgat, a majorum gloria defecisse, illumque bellum ex levissimis causis enatum commovisse magis, atque asperasse ; cum tamen ad pacem orbi Christiano afferendam electus esset, quodque maximum ipsi dedecus inureret, ad movendum Christiano principi bellum mercede conductum fuisse. Deponeret suscepta in Galliarum regem perversa consilia,

[1] Eand. Ep. CLXX. — [2] Ep. cur. CLXXI.

[1] Eod. l. 1. Ep. cur. CLXXV.

aliquid in iis Christianæ reipublicæ angustiis novaret; cum ex eo maxime dignitatis suæ incrementa labefactaret, Sedisque Apostolicæ studia abalienaret.

« Adolpho regi Romanorum illustri.

« Paternis te, fili, verbis alloquimur et quæ cordis in utero gerimus, tibi sinceris affectibus reseramus. Pridem siquidem nostræ consecrationis solemniis celebratis, credulitas nobis suggerebat indubia, ut tu prædecessorum tuorum Romanorum regum qui erga Romanam Ecclesiam sinceræ devotionis affectu, et zelo filialis reverentiæ claruerunt, laudanda vestigia imitans, solemnes ad nostram præsentiam nuntios destinares, qui et electionis de te factæ notitiam ad Apostolicam Sedem deferrent, et ab ea favorem solitum et tuorum directionem processuum postularent, ac alia etiam in actu producerent, et ipsi Sedi efficaciter exhiberent, quæ a Romanis regibus exhiberi solent, et fieri a retroactis temporibus ante susceptum imperii diadema. Sed qualiter in hac parte te gesseris, qualiter prædecessores eosdem usque nunc secutus fueris, non ignoras: de quo tanta potioris admirationis nobis causa suboritur, quanto personam tuam claris titulis insignitam fama celebris publicat, et fide dignorum assertio profitetur. Suntne ista, fili, tuæ magnitudinis laudanda principia? Sunt invitatoria et provocatoria Romanæ Ecclesiæ ad tuum negotium feliciter promovendum? Nam cum ad procurandum totius Christianitatis pacem et quietem electus existas, et quasi a Domino evocatus, tu in hujusmodi tui initiis ad mundi turbationem et bella in Christianos principesque Catholicos potenter te præparas, pro viribus te accingis, tuosque conatus non sine multæ instantia tuæ derogationis exerces. Numquid decet tantum et tam potentem principem, ut tanquam simplex miles sub colore mercedis cujuslibet ad actus bellicos inducaris? Hæc profecto idcirco producuntur in medium, quia tui honoris et famæ ac exaltationis diligimus incrementum.

« Cum autem personam regiam specialis prærogativa favoris patris more benevoli diligamus, celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, paterno et salubri consilio suadentes, quatenus mentis oculis erectis ad Dominum, per quem reges regnant et principes dominantur, adversus charissimum filium nostrum Philippum Franciæ regem illustrem nullam hostilem, præsertim hoc tempore, facias novitatem, sicut per alias nostras patentes litteras tibi seriosius scribimus; nec tam periculosas et arduas persecutiones assumas, quæ tui profectionem honoris et culminis impedirent: quin potius sic te prudenter et provide in iis et aliis gerere studeas, ut crescas exinde meritis apud Deum, tuus status altius sublimetur, et præter humanæ laudis præconium Apostolicæ Sedis favorem et gratiam uberius merearis. Dat. Anagniæ V kalend. Julii anno I ».

46. Adjectæ aliæ ad Dylerium Dominicani instituti religiosum virum, auctoritate apud Adolphum florentem, ut ipsum ad amplectenda pacis consilia flecteret: pariterque ad Maguntinum archiepiscopum, ut cœptis regem abduceret, et si armis temperare renueret, nullis auxiliis juvaret, ac similiter alios ab iis exhibendis evocaret. Quo vero legati provinciam sibi impositam facilius exequerentur, ad conciliandam iis auctoritatem Bonifacius præsulibus virisque religiosis scripsit[1], ut debitis honoribus ipsos prosequerentur, denuntiavitque Sedem Apostolicam sententiam, quam illi juste in pervicaces ferrent, ratam habituram. Qui vero consecuti sint exitus, ex auctoribus accipiamus. Comparasse quidem Adolphum ingentes copias ad Gallias invadendas tradunt[2]: verum is apparatus dissolutus, dissipatæque illius copiæ, quod facile ob indictas a Bonifacio inducias contingere potuit. Extant enim Pontificiæ litteræ, quibus Reginensis archiepiscopus atque episcopus Senensis jussi[3] sunt, inflictis gravissimis censuris Christianos principes adigere ut ab armis temperarent cum id bellum in totius Christianæ reipublicæ perniciem verteretur.

« Venerabilibus fratribus... archiepiscopo Reginensi et episcopo Senensi.

« Cum nuper inter charissimos in Christo filios nostros Adolphum Romanorum, Philippum Franciæ, ac Eduardum Angliæ reges illustres treuguas ab instanti festo Nativitatis B. Joannis Baptistæ proximo venturo usque ad annum unum completum sub certa pœna duxerimus indicendas, prout in Apostolicis litteris inde confectis plenius continetur; vosque ad eumdem Alemanniæ regem et ad partes illas certis vobis commissis negotiis destinemus, vobis et vestrum cuilibet, faciendi per idem tempus juxtam litterarum earumdem treuguas hujusmodi observari, et contradictores ad id per censuram Ecclesiasticam, et alias spiritualiter et temporaliter, prout expedire videritis, appellatione postposita compescendi; non obstante juramento de recuperandis et manutenendis bonis et juribus imperii per eumdem regem Romanorum præstito, et quibuscumque pactis et conventionibus inter quoscumque initis, etiam juramentorum, obligationum, pœnarum, et quarumcumque firmitatum adjectione vallatis; seu si aliquibus personis Ecclesiasticis vel sæcularibus cujuscumque ordinis, præeminentiæ, conditionis, sive status, etiam si Pontificali vel regali præfulgeant dignitate, a Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, aut eorum terræ supponi Ecclesiastico interdicto; et qualibet alia præfatæ Sedis indulgentia generali vel speciali, cujuscumque tenoris vel expressionis existat, per quam, præsentibus non expressam, vel totaliter non insertam, effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri;

[1] Ep. CLXXIII. — [2] Chron. Dom. Colm. Eberard. in Annal. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 7. — [3] Lib. I. Ep. cur. CLXXII.

plenam et liberam auctoritate præsentium concedimus facultatem. Datum Anagniæ X kal. Julii anno I ».

47. *Res Christianæ in Syria et apud Tartaros.* — Spectabant eo Pontificis consilia ut Occidentalibus principibus, arctissimo fœdere conjunctis, Christianorum arma ad Christi nomen ab opprobrio gentilium vindicandum, delendam Mahumetis superstitionem, ac religionem et cultum veri Numinis amplificandum verterentur; Syriaque Christi vestigiis nobilitate, ac tot fidelium sanguine imbuta ipsius Christi imperio adjungeretur. Hic vero percurrenda sunt, quæ hoc anno ad illas regiones pertinebant. Cum res Asiatica non leves clades ab iis acciperet, qui quæstus cupiditate obcæcati armorum subsidia navium ve Saracenis afferebant, Bonifacius gravissimas pœnas in perversos hujusmodi Christianos, qui equos, arma, naves, triremes, ac ligna iis pangendis idonea adducerent; quive in torquendis machinis, exercenda piratica, aliisve, quibus res Christiana læderetur, operam navarent, fulminavit [1]; incussasque a Nicolao IV atque utroque Concilio Lugdunensi renovavit; criminum nexu absolvi vetuit, ni adeo flagitiose partas opes redderent, corpora servituti supposita, atque iisdem pœnis subjecti, qui e portubus merces hujusmodi exire sinerent, consentirentve. Imperatum archiepiscopis atque episcopis, ut magistratus ad hæc in legum suarum Codicem referenda adducerent; adjecitque ut fideles ad hujusmodi improbos homines capiendos incumberent, atque ipsa facti infamia dictis pœnis rei astricti essent.

Longe aberat ab iis Christiani nominis nefandis proditoribus Alfonsus Tariffæ præfectus Hispanus [2], cujus filius unicus a Saracenis Africanis captus, cum pro muro ostentaretur in oculis patris jugulandus, ni arx dederetur, negavit constans pater admissurum scelus, ne si centum quidem filii jugulandi essent: et gladio projecto muro, ad prandium interritus abiit. Inde cum Joannes Castellæ regis frater, qui Saracenis copiis a Marochitano rege acceptis præerat, puerum trucidari jussisset, excitato ingenti militum non ferentium scelus ululatu, prosiliit e mensa ad arma Alfonsus, ratus ab hoste impetum in urbem imprimi: cognitaque causa, filii nimirum cæde, nulla turbati animi significatione data, ad uxorem et prandium rediit. At barbari cum reputarent bellum cum eo agi, qui morte filii non flecteretur, ut officio discederet, fracti animis ac victoria desperata, in Africam redierunt. Sed ad institutam de Orientalibus rebus orationem, a qua nos tanti herois virtutis admiratio abduxit, redeamus.

48. Præfecit Bonifacius Landulphum Hierosolymitanæ Ecclesiæ [3], eumque Syris, Armeniæ, et Cypri regibus commendavit [4]. Eidem vero Cyprio regi nonnulla Apostolica beneficia contulit [1], ut duos scilicet Dominicani ac Franciscani [2] instituti religiosos viros ad alendam pietatem in aula haberet; hæc enim ad fratrum in ea provincia magistrum scripsit [3]: « Nos, ejusdem regis precibus benignum impertientes assensum, concedimus facultatem assumendi duos ex fratribus tui Ordinis, quod idem rex maluerit, eosque ad sua obsequia retinendi, quorum in iis, quæ Dei sunt, solatio perfruatur; contrariis ejusdem Ordinis consuetudinibus vel statutis, necnon privilegiis nequaquam obstantibus. Dat. Laterani VI id. Martii anno I ». Concessit etiam eidem regi ut sacris interdicto regno, modo occasionem vibrandis censuris non movisset, divinis interesse posse: « Tuis devotis supplicationibus inclinati auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut cum generale fuerit in terra interdictum, liceat tibi matri, et fratribus tuis in capella propria, excommunicatis et interdictis exclusis, non pulsatis campanis, clausis januis, et voce submissa divinis officiis interesse, ac ea tibi et eisdem matri et fratribus tuis per capellanum proprium facere celebrari, dummodo causam non dederitis interdicto, nec id vobis contingat specialiter interdici. Dat. Later. VI id. Martii anno I ».

49. In Perside, quæ Tartarorum ditioni parebat, religio Christiana gravis imam cladem accepit. Cassanus enim, ut tradit Jo. Villanus [4], Argonis filius, Saracenorum opibus precibusque corruptus, in Baidonem Chanum patruum Christianorum amantissimum conjuravit; conflatoque florentissimo exercitu, ipsum prælio commisso fudit occiditque; ac Perside potitus Saracenos fovit, et Christianos attrivit. Sed mutato postea animo, rem Christianam auxit: quibus consentanea a S. Antonino [5], Sanuto [6] et Aytono [7] traduntur, cujus postremi, ut fide dignissimi, verba quamvis in annorum numerum error, ut interdum alias facile irrepserit, repetenda visa sunt: « Post mortem, inquit, Regayto Baydo tenuit dominium Tartarorum. Iste Baydo tanquam bonus Christianus reædificavit Ecclesias Christianorum, et præcepit quod nullus auderet dogmata Mahumeti inter Tartaros prædicare: et quia multiplicati erant illi, qui sectam tenebant perfidi Mahumeti, moleste tulerunt mandatum Baydi; et ideo occulte miserunt nuntios ad Casanum, qui fuit filius Argoni, et promiserunt sibi dare dominium quod Baydo tenebat, et ipsum constituere dominum super eos, si vellet renuntiare fidei Christianæ. Casanus vero, qui parum curabat de fide, et qui dominium plurimum affectabat, promisit facere quidquid vellent, et propter hoc Casanus fuit rebellis effectus. Baydo vero congregavit gentem suam, intendens Casanum capere et tenere: pro-

[1] Ep. cur. LXXVIII. — [2] Marian. l. XIV. c. 16. — [3] Lib. I. Ep. CXIII. — [4] Reg. post eamd. Ep.

[1] Ep. LI. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ead. Ep. LI. — [4] Joan. Vill. l. VIII. c. 15. — [5] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 8. — [6] Sanut. l. III. p. 13. c. 8. — [7] Ayton. Hist. Orien. c. 40.

ditionem enim, quam gens sua sibi fecerat, ignorabat. Cumque ad campum belli venissent, ecce omnes illi, qui sectæ adhæserant Mahumeti, relinquentes Baydo fugerunt ad Casanum. Baydo quoque, videns se ab omnibus derelictum fugam arripuit, credens evadere : sed persequentibus inimicis fugiendo interiit ». Addit Cassanum firmato solio Christianos tutatum ; ac religionem inter Tartaros illius studiis ac patrocinio amplificatam : « Post [1] mortem Baydo, Casanus fuit factus dominus Tartarorum. Initio sui dominii non audebat contraire his, quæ promiserat illis, qui eum in dominio posuerunt, qui Mahumeti sequebantur legem et sectam, et ideo austerum se ostendit nimium Christianis ; sed postquam in sede dominii firmus fuit, cœpit honorare et diligere Christianos, multa fecit in vita sua ad commodum Christianorum, etc. » Ut porro egregius princeps bellum susceperit in Saracenos, cum quo Occidentales reges, dum mutua exercebant odia, jungere arma magno religionis damno prætermiserint, inferius dicetur. Nunc de Pontificio in tuenda libertate Ecclesiastica zelo sermonem instituamus.

50. *Pontificiæ litteræ ad reges Daniæ et Galliæ pro tuendis juribus Ecclesiæ.* — Decrevit Bonifacius [2] ad Danorum regem legationem, qua Ysarnus archipresbyter Carcassonensis functus est, ut archiepiscopum Lundensem Sueciæ primatem, calumniis apud regem circumventum, adductumque in odium e vinculis, in quæ conjectus fuerat, liberaret. De quo ad regem Danorum subjectæ litteræ datæ sunt [3] :

« Regi Daniæ illustri spiritum consilii sanioris.

« Pulsat [4] instanter ad ostium cordis nostri mentemque sollicitat paternæ dilectionis affectus, quo personam regiam in Christo prosequimur, ut circa tuum tuique regni statum (quem, proh dolor ! pacis æmulo superseminante zizaniam, jam ab olim periculis expositum, convulsum dissidiis, dispendiis conquassatum, et multiplicis nubilo turbationis obductum audivimus) sollicite cogitemus, ad ejus reformationem celerem vigilantibus studiis intendentes. Scimus etenim, et facti evidentia innuit, quod dissensionum et turbationum turbine ingruente, pacis Actor non colitur, ut debetur, animarum salus negligitur, pietatis studia evanescunt. Quinimo scelestis non parcitur actibus, patrantur horrenda, nefanda repullulant, facinora committuntur, insurgunt lites, odia invalescunt.

« Hinc profecto, fili, hinc proculdubio noscitur contigisse, quod serenitas regia pravis, ut creditur, stimulata susurris, et mendacibus provocata suasibus perversorum, qui mala malis adjicere satagunt, et in aliorum dispendium labia laxare maliloqua non verentur, venerabilem fratrem nostrum Joannem Lundensem archiepiscopum, Sueciæ primatem, Christi ministrum idoneum, et magnum Ecclesiæ Dei membrum jamdiu, prout asseritur, capi fecit, qui, adhuc carceralibus vinculis detinetur adstrictus, non sine multa divinæ Majestatis offensa, Sedis Apostolicæ contemptu non modico, et gravi præjudicio Ecclesiasticæ libertatis. Revera si diligenti consideratione discutias, si regalis sublimitas attentius perscrutetur, ab hujusmodi captionis effectu penitus extitit abstinendum, cum et illa regiis admodum titulis derogaverit, ac indigna et indecens archiepiscopi memorati detentio hujusmodi instantiam derogationis augumentet.

51. « Cum itaque coepiscoporum nostrorum injuriæ vel offensæ nostris quamplurimum molestæ reddantur affectibus, et propterea hujusmodi negotium cordi specialiter habeamus, celsitudinem regiam rogamus, et hortamur attente ac obsecramus in Domino Jesu Christo per Apostolica scripta tibi districte præcipiendo mandantes, quatenus solerter attendens, quod in detentione archiepiscopi prælibati Rex gloriæ, per quem regnas, vehementer offenditur, graviter perturbatur Ecclesia, regiis derogatur præconiis, tuæ saluti præjudicatur, fidelibus scandalum generatur ; præfatum archiepiscopum ob divinam et Sedis reverentiam supradictæ, sublato cujuslibet difficultatis objectu, benigne restituas pristinæ libertati ; eum ad nostram præsentiam una cum dilecto filio Ysarno archipresbytero Carcassonensi capellano et nuntio nostro, latore præsentium, quem pro jam dicto negotio specialiter destinamus, accedere libere permissurus. Spes enim nobis indubia suggerit, et firma credulitas repromittit, quod regalis benignitas sicut in hac parte nostræ obtemperabit instantiæ, sic efficaciter annuet votis nostris, quod præter supernæ retributionis præmium tibi proinde proventurum, nos ad ea, quæ regiis beneplacitis consonent constituemur, nec immerito, promptiores.

« Cæterum volumus, quod tuos solemnes nuntios informatos plenius et instructos, ut expedit, de statu et conditionibus dicti regni, ad nos quantocius mittere non omittas, ut nos per eorum circumspectam prudentiam recepta informatione ac instructione plenaria præmissorum, sic super hoc providere salubriter et utiliter valeamus, et magnitudini regiæ, necnon prælatis, magnatibus, cæterisque in regno degentibus memorato pacifici status et stabilis læta serenitas illucescat. Dat. Anagniæ X kal. Septembris anno I ».

52. Asserendi pariter juris Ecclesiastici studio institit apud Francorum regem [5], ut Apamias, quæ ad abbatis S. Antonini ditionem spectabant, a Fuxensi comite restitui juberet. Cum vero atrocia dein dissidia Pontificem inter ac regem emerse-

[1] Eod. l. c. 4. — [2] Lib. I. Ep. CCCLX. — [3] Ep. CCCLVIII, CCCLIX. — [4] Ep. CCCLVIII.

[5] Ep. CLXII.

rint ex hac occasione, adducendæ Bonifacii litteræ visæ sunt :

« Bonifacius etc. Philippo regi Franciæ illustri.

« Olim, prout notitiam regiam latere non credimus, felicis recordationis Clemens papa IV prædecessor noster ad conservationem villæ Appamiarum benigne intendens, prout ad suum pertinebat officium, recolendæ memoriæ Ludovicum regem Franciæ avum tuum per suas rogavit litteras speciales, ut villam ipsam ad honorem Romanæ Ecclesiæ sub sua custodia et defensione reciperet, nullis propterea eidem reditibus assignatis, qui sicut asseritur, in ipsius prædecessoris litteris exprimuntur. Præfatus autem Ludovicus precibus ipsius prædecessoris obtemperans, prædictam villam sub tutela custodiæ regalis commisit dilecto filio B. abbati monasterii S. Antonini ejusdem loci, cui villa ipsa in temporalibus subjecta dignoscitur, per litteras regias promittendo, quod elapso ejusdem custodiæ tempore, in ipsis litteris comprehenso prædictam villam in ea libertate, et quasi possessione dimitteret, in qua erat monasterium supradictum eo tempore, quo super hoc ab eodem prædecessore recepit litteras prælibatas, prout in eisdem litteris regiis plenius et seriosius continetur.

53. « Simili quoque modo claræ memoriæ Philippus rex Franciæ pater tuus post ejusdem Ludovici decessum custodiam recepit eamdem, sicut ejus super hoc confectæ litteræ profitentur ; tuque post ejusdem patris tui obitum custodiam recepisti prædictam ; sed non in ea libertate, quam præfati avus et pater promiserant, dimisisti. Quinimo ad instantiam nobilis viri Rogerii comitis Fuxi, manifesti et antiqui persecutoris abbatis et monasterii prædictorum, quasdam litteras regias senescallo tuo in Carcassonensibus constituto partibus direxisti, quarum occasione, seu auctoritate præfatus comes villam ipsam ingrediens, et ea inibi quæ sunt hostilis detentionis exercens, ab ejusdem abbatis officialibus deputatis ibidem nomine universitatis ipsius villæ fidelitatis juramenta recepit, alia in ea enormia et gravia committendo, non sine divinæ majestatis offensa, Ecclesiæ Romanæ contemptu, circumpositæ regionis scandalo, et abbatis ac monasterii non modico præjudicio et gravamine prædictorum.

« Cum itaque talia Deo displiceant, regiis titulis derogent, et redundent in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis, nosque illa pati æquanimiter non possumus ; serenitatem regiam rogamus et hortamur attente, ac obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus ob divinam et Apostolicæ Sedis reverentiam, tuæque salutis augumentum, abbatem et monasterium supradictos habens favorabiliter commendatos, prædictam villam cum omnibus bonis, juribus et possessionibus monasterii supradicti, ac etiam fructibus, redditibus et proventionibus perceptis de eis a comite prælibato, facias eidem abbati vel procuratori suo ejus nomine cum integritate restitui, et etiam assignari, amotis ab ea prædicto comite, ac aliis quibuscumque per eum positis in eadem, etc. Dat. Anagniæ XV kal. Julii anno I ». Insignivit Bonifacius[1] Apamias episcopalis sedis dignitate, ad quam memoratum abbatem evexit ; qua de re hæc Vitæ Bonifacii auctor[2] : « Idem Bonifacius fecit et erexit villam Appamensem in novam civitatem ; constituitque ibidem in abbatia S. Antonii canonicorum regularium esse in perpetuo Ecclesiam cathedralem, dominum Bernardum Saisseti abbatem instituens primum episcopum in eadem ». Cum vero is jura Ecclesiastica in eam urbem contra administrorum regiorum licentiam asserere niteretur, Philippi odia contraxit, a quo atrociter illum exagitatum visuri sumus. Nec modo episcopali sede, verum nova etiam instituta Academia Apamiæ a Bonifacio ornatæ fuerunt[3].

54. *Disciplinam Ecclesiasticam et regularium instaurat, cultum sanctorum auget Bonifacius.* — Sanxerant per hæc tempora Massilienses, ut nullus clericis, nisi urbi subditis, bona vel inter vivos, vel ex testamento relinquere posset, ut bonis civitatis non potirentur, qui ejus onera subire atque sumptibus publicis contribuere non tenerentur. Sed cum ea lex parum æqua exteris esset, ac libertatem Ecclesiasticam labefactaret, Bonifacius Aretatensi archiepiscopo atque episcopo Massiliensi partes dedit[4], ut ipsam rescindi curarent.

At gravius insurgendum illi fuit in Charinthiæ ducem eumdemque Tyroli comitem, possessionum Ecclesiæ Tridentinæ invasorem, quem meritis censuris solemni ritu percutit[5], Lucanisque magistratibus Lucanam Ecclesiam opprimentibus intendit[6] judicium ; tum episcopum, qui Ecclesiæ suæ injurias ignavo silentio dissimularat, Sedi Apostolicæ sistere se præcepit. Eodem quo Lucani crimine infecti erant Pisani[7] Urbevetanique, in quos pœnas Ecclesiasticas intorsit[8].

Ad continendam quoque regularem disciplinam nonnulla sanxit. Et quidem cum temporum successio aperuisset ex nonnullis Nicolai IV statutis gravissima mala pullulasse, quibus ille Lusitaniæ et Algarbii S. Jacobi religiosos equites a supremi magistri auctoritate (exceptis, ut ait, visitatione et correctione) exemerat, Bonifacius hujusmodi Nicolai decreta quamvis a Cælestino approbata essent, convulsit, ne exempli pernicies postea in Templarios, Prædicatores, et Minoritas serperet, ac sacros cœtus dissolveret. Hospitalariis vero permisit[9], ut cum gravissimos labores terra marique susciperent, dum pro Christiano nomine arma gerebant, exceptis Quadragesima majori ac feria sexta hebdomadæ, vesci carnibus aliisque cibis uti possent.

[1] Ep. DCLVIII. — [2] Vit. Bonif. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et num. 79. — [3] Ead. Ep DCLVIII. — [4] Ep. CCXXIII. — [5] Ep. CLI, CCCLXI. — [6] Ep. cur. CXLIX. — [7] Ep. cur. CXLV. — [8] Ed CL. — [9] Ibid.

55. Adjungemus superioribus nonnulla, quæ Bonifacius ad augendam pietatem instituit, atque in primis sanxisse ut Apostolorum et Evangelistarum, tum quatuor doctorum Latinæ Ecclesiæ, Augustini, Ambrosii, Hieronymi, Gregorii, recurrentibus annis singulis præcipua religionis pompa, et ritu duplici in divinis officiis, memoria recoleretur (1). Qua de re hæc Jordanus [1] : « Statuit, inquit, festa Apostolorum, Evangelistarum et quatuor doctorum Ecclesiæ esse duplicia ». Eademque in Vita Bonifacii hisce verbis traduntur [2]: « Bonifacius Pontificatus sui anno primo, anno Domini MCCXCV, statuit festa Apostolorum, et quatuor Evangelistarum ac quatuor doctorum, videlicet Gregorii, Augustini, Ambrosii et Hieronymi sub honore festi duplicis ab omnibus celebrari ». Extat de his in Formulario Martini Ebuli [3], et majori parte in libro sexto Decretalium [4] subjectum Diploma, quod Annalibus ob rei dignitatem inserimus.

« Bonifacius VIII episcopus, etc. venerabilibus fratribus.. archiepiscopo Rhemensi et ejus suffraganeis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Licet universos in regnis cœlestibus constitutos studiis honorare sollicitis et sonoris efferre præconiis non desistat (nempe Ecclesia), gloriosissimos tamen Christianæ fidei principes, athletas Dei electos, justos sæculi judices, lumina vera mundi, videlicet Christi redemptoris Apostolos numero duodeno contentos, qui viventes in carne prædictam Ecclesiam suo pretioso sanguine plantaverunt, et ipsam erigendo sublimiter et disciplinis sanctissimis dirigendo, reverendissimos etiam patres virosque clarissimos quatuor Evangelistas Domini, per quorum diligentissima et fidelissima studia eidem Ecclesiæ sacra Evangelia illuxerunt, egregios ipsius doctores Ecclesiæ beatos Gregorium, qui meritis inclytus Sedis Apostolicæ curam gessit, Augustinum et Ambrosium venerandos antistites, ac Hieronymum sacerdotii præditum titulo, eximios confessores, summis attollere vocibus, laudibus personare præcipuis et specialibus dicta disposuit Ecclesia honoribus venerari. Horum quippe doctorum prælucida et salutaria documenta prædictam illustrarunt, decorarunt virtutibus, et moribus informarunt. Per ipsos præterea, quasi luminosas ardentesque lucernas super candelabrum in domo Domini positas, errorum tenebris profligatis, totius corporis Ecclesiæ tanquam sidus irradiat matutinum; eorum etiam fecunda facundia cœlestis irrigui gratia influente, Scripturarum ænigmata reserat, solvit nodos, obscura dilucidat, dubiaque declarat. Profundis quoque ac decoris illorum sermonibus ampla ipsius Ecclesiæ fabrica veluti gemmis vernantibus rutilat, et verborum elegantia singulari gloriosius sublimata coruscat. Ideoque circumspecta prudentia dictæ Sedis, quæ actibus intenta salubribus, et operibus exposita pietatis libenter et solerter exequitur, quæ sunt Dei præmissa sollicite digneque considerans, et debita meditatione perlustrans, nuper ad divini nominis honorem et gloriam, exaltationem Catholicæ fidei, salutemque fidelium merito censuit, riteque providit Apostolos, Evangelistas et Confessores eosdem in universali Ecclesia honorificentiæ potioris impendiis attollendos, ut ab ea tanto propensius honorari se sentiant, quanto ipsam præ cæteris excellentius illustrarunt.

56. « Nos itaque piis ducti consiliis, dignisque studiis excitati, nonnullos prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum, qui specialis devotionis prosequentes affectum aliquorum festa sanctorum sub duplici ordinaverunt officio celebranda, imitari sollicite intendentes; eorumdem Apostolorum, Evangelistarum et Confessorum festivitates præcipuas, licet per aliquem prædecessorum ipsorum hactenus fuerit ordinatum, ut ejusdem beati Gregorii simili modo festivitas celebretur; quanquam nulla de hoc testimonium Scriptura fide digna perhibeat, nec alias plenaria innotuerit certitudo : de fratrum nostrorum consilio et assensu sub officio duplici per universas orbis Ecclesias volumus, statuimus, præcipimus et etiam ordinamus annis singulis perpetuis futuris temporibus solemniter celebrari : universitatem vestram rogantes attentius et hortantes, nihilominus vobis per Apostolica scripta districtius injungendo, quatenus mentes vestras et animos devote in hoc beneplacitis Apostolicis conformantes, et mandatis obedientes humiliter, Apostolorum, Evangelistarum et Confessorum ipsorum festa prædicta sub ejusdem observatione officii devotis et solemnibus studiis annuatim in vestris

[1] Jord. Ms Vat. sign. num. 1960. — [2] Vit. Bonif. Ms. Vall. sign. lit C. num 25 et num. 79. Ptol. Luc Hist. Eccl. Ms l. XXIV. c. 36 et alii. — [3] Formul. Mar. Ebuli p. 217. num. 2118. — [4] Cap. *Gloriosus* de reliquiis et venerat. sanctor. in C.

(1) Ptolemæus Lucensis, qui res in Ecclesia gestas per hos annos scribebat, decretum illud Bonifacii mandantis ritu festi duplicis coli festa SS. Apostolorum, Evangelistarum et Latinorum Ecclesiæ Doctorum anno MCCXCVII collocat. Nec falli illum credo; quanquam enim hoc anno MCCXCV id Pontifex decrevit; atque ad peculiares quasdam Ecclesias ea de re scripsit; cujusmodi litteras ad Rhemensem provinciam hoc anno datas hic in Annalibus legas; Ecclesiæ tamen universæ servanda hæc tunc primo proposuit, cum Decretalium librum, in quo Constitutio ea de re habetur, vulgavit. Id vero præstitum anno MCCXCVII satis constat.

Quid vero decreverat ea Constitutione sua Bonifacius, diligentius exponendum est. Guillelmus Durandus, qui per hos annos Rationale divinorum Officiorum scribebat lib 7, cap. 1, festa per annum omnia distinguit in classes tres; videlicet « duplicia in totum, simpliciter duplicia, et semiduplicia ». Duplicia in totum festa percensens Apostolorum, non nisi duo reponit, S. Jo. Evangelistæ et SS Petri et Pauli; inter duplicia minora nihil exhibet quod rem præsentem tangat. Reliquorum Apostolorum et Evangelistarum festa in semiduplicium censum refert. Eo et doctores rejicit. Ex quo intelligas Durandum opus suum ante vulgatam a Bonifacio Constitutionem suam, id est, ante annum MCCXCV scripsisse. Quod igitur ad id usque neglectum fuerat, ut SS Apostoli omnes cum Evangelistis et doctoribus majori cultu decorarentur, id demum Bonifacius statuit, edicens ut eorum festa inter duplicia (minora quidem, ut censeo) haberentur. MANSI.

Ecclesiis celebretis, et faciatis per alias jurisdictioni vestræ subjectas Ecclesias celebrari, eam in iis efficaciam et sollicitudinem impensuri, ut ipsorum sanctorum suffragia vobis uberius vendicetis, et a benigna illius clementia, qui sibi totaliter reputat exhiberi quidquid ejus famulis erogatur, condigna consequi præmia valeatis, nosque devotionem vestram, quam in hoc promptam cupimus inveniri, plenis in Domino laudibus attollamus. Nulli ergo, etc. Datum Anagniæ XII kalend. Octob. Pontificatus nostri anno I ».

57. Hoc anno divinum Numen insigni prodigio, Judæorum pertinaciam infringere atque ad Christianum cultum pellicere miseros voluit: quod quidem majorem admirationem concitat, quo diu ante a Rabinis inter suæ sectæ homines conspicuis fuerat prænuntiatum. Tantæ rei seriem ex Longino[1] repetere placet: « In quarto mense apud Judæos, qui dicitur Chamiz, ultima die ipsius mensis (in qua die prædixerunt Rabini Judæorum, quod Judæi debebant habere signum redemptionis suæ a Deo miraculose factum; ad quorum proclamationem omnes Judæi fecerunt suas pœnitentias in jejuniis multis, cum satisfactionibus, eleemosynis, quasi ad Deum reversi, orantes, ut sibi prædictum signum suæ salutis ostenderet) in quo anno, mense et die assignatis intraverunt synagogas suas ad orandum Deum induti sindonibus albis lineis seu sericis, prout est moris apud eos, in die expiationis, scilicet in die decima mensis septimi. Et tunc altissimo Deo cooperante, qui nullum tempus sine bonitatis suæ testimonio reliquit, in sindonibus, quæ servabantur, apparuerunt signa crucis in omnibus, et ubicumque erant, etiam in illis sindonibus, quæ condebantur in suis apothecis. Quo signo viso, multi eorumdem fuere turbati; quorum quidam dicebant, quod hoc fuerat factum diabolica arte, nimirum cum prædecessores eorum de Christo maxima miracula faciente: *In Belzebuth ejicit dæmonia;* Matthæi nono capitulo, id ipsum dicebant. Nonnulli dubitabant, non audentes loqui, nec aliquid circa hoc judicare. Alii vero crediderunt hoc signum fuisse veri Christi crucifixi, et disposuerunt se ad ejus fidem cum baptismo recipiendam. Isti tamen fuerunt pauci juxta illud Hieremiæ capitulo tertio: *Assumam vos unum de civitate et duos de cognatione*, etc. »

58. *Lauretanæ ædis altera et ultima transmigratio.* — Excitati etiam hoc anno fideles ad Christi et Deiparæ cultum impensiorem pluribus miraculis; ac sacra ædicula in qua Verbum æternum de Virgine humanam induit naturam, sæpius sedes suas divinitus mutavit, demum in eo loco consedit, in quo nunc piorum venerationi exposita patet. Levat nos describendæ rei labore Horatius Tursellinus[2] accuratus historiæ Lauretanæ auctor: « Fama, inquit, qua nihil talibus in rebus est celerius, ad finitimos populos discurrit, Lauretanam ædem miraculis inclytam fereus. Extemplo igitur, prout sua quemque religio aut necessitas stimulabat, ad nemus accurrere, adducere aut deferre ægros necessitudine aliqua junctos, opem poscere, vota facere cœperunt. Voti eos compotes fuisse, et ipsorum Deo ac Deiparæ grates agentium voces, et votivæ deinde tabellæ, de parietibus vulgo suspensæ docebant. Facilis quippe ac potens patrona Dei Mater apud Deum erat, quæ et viam impetraturis ostenderet, et ultro spem salutemque supplicibus impetraret.

« Porro confluentium populorum religionem commendabat loci solitudo. Nulla tum erat in sylva domus, nullum hospitium, nullum saltem receptaculum, præter arbores, quæ nudatæ per hyemem frondibus tectum peregrinis parum hospitale præbebant. Videres homines, etiam opulentos domi suæ ac delicatos, pernoctare sub dio, quamvis infesta imbribus, frigoribus, nivibus tempestate: populos per contubernia divisos circa sanctissimam ædem super herbam inter arbores vesci, humique cubantes; qua somnum atque quietem capere, qua psalmos hymnosque modulari sine ullo prorsus aut ferarum aut latronum metu: adeo incensa pietas omnia incommoda periculaque vincebat. At[1] sempiternus humani generis hostis tanto cœlestis Reginæ cultu, tantoque Christianorum bono haudquaquam lætus, effusam Picentium lætitiam religionemque omni ope disturbare decrevit. Igitur ne convalesceret pietas populorum priusquam tantum religionis loco esset, quantum futurum apparebat, occupat advenis ac peregrinis inferre bellum. Erat B. Mariæ sacellum in loco devio, ac mari proximo, et frequenti sylva procerisque arboribus septo. Adibatur semitis densa inter virgulta, arboresque et plerique inermes ibant, satis sibi præsidii in Virgine loci præside reponentes. Ergo facinorosi quidam projectæque audaciæ homines, non magis prædandi opportunitate illecti, quam ab infernis, ut creditum est, furiis instincti, semitas quæ ad ædem ferebant obsidere, et circa densis obsita virgultis loca in obscuris subsidere insidiis cœperunt. Inde subito exorti venientes peregrinos excipere, adoriri incautos, pecunia vestibusque, et si armis obsisterent, vita quoque spoliare. Itaque brevi totus ille saltus, latrociniis cædibusque infestus atque infamis, absterritis advenis, ad solitudinem est redactus. Jamque absolescente in dies cultu, sacrosancta ædes evanescebat; cum Deus indignum ratus paratum ab se mortalibus perfugium salutis, inferni hostis scelere in perniciem versum, tutiorem opportunioremque advenis sedem suo Matrisque suæ domicilio delegit.

« Collis erat leniter acclivis, mille fere passus ab eo loco propius Recinetum, non longe a via mi-

[1] Long. Hist. Pol. l. VII. — [2] Tursel. Hist. Laur. l. I. c. 6. ex Præpos. Tereman. et Hieronym. Angelita.

[1] Cap. 7. ex usd.

litari. Huc igitur sacra domus octavo circiter mense, quam lucum insederat, sublimis aufertur ab Angelis, et in collis sistitur vertice. Possidebant eum collem communiter fratres germani duo Recinetenses concordibus animis, qui cœlesti dono mire læti sanctissimam ædem conjunctis studiis colere cœperunt. Auxit loci mutatio, novique miraculi fama ut admirationem, sic religionem accolarum æque advenarumque. Quippe ut Lauretanam ædem locum mutasse, et relicto obnoxio grassatoribus saltu tutum a latronibus opportunum peregrinis occupasse collem, distulit rumor, extemplo finitimis populis ejus revisendæ cupidinem accendit. Proinde sive intermissam latrociniorum metu tanti boni usuram sarcire, sive novam migrationem, quam auribus acceperant, oculis subjicere cupientes, eo summis undique studiis convolant. Horum plerique eamdem ædem nuper in sylva coluerant, quam nunc in collis vertice extra sylvam colunt, quo major omnes admiratio et stupor defixos tenebat. Ergo sacellum et veteribus prodigiis, et mutatæ denuo sedis miraculo venerabile certatim accolæ votis vocibusque celebrabant. Grates inde et Deo et Dei Parenti pro se quisque agebant, quod religiosissimam sedem latrociniis violatam non abstulissent alio, sed in tuto colle statuissent, opportuno advenis loco. Porro crescente in dies peregrinorum multitudine, cœpit augeri quotidie celebritas ædis : parietes votivis tabellis, cereis imaginibus, pretiosis vestibus contegi, ara congestis undique donis pecuniaque compleri. Sed aucta sacelli opulentia imminuit religionem eorum, quorum studia maxime augere debuerat. Itaque avaritia breviorem etiam, quam in sylva fecerat, augustissimi sacelli stationem in colle fecit.

59. « Erat [1] is collis, ut supra demonstravimus, communis duorum fratrum, qui primo sanctissimum domicilium haud secus, quam par erat, pie ac sancte colebant. Felices si divino munere ad cultum uti, quam abuti ad quæstum maluissent. Cæterum opulentioribus in dies donis religiosissimam ædem cumulari cum viderent, cupido angustos animos vicit, et religionem pietatemque penitus extinxit. Namque hæreditatem sibi uterque venisse rati, sacro auro argentoque inhiare primo; inde stimulante avaritia, odio plusquam fraterno inter se dissidere cœperunt. Ad ultimum, dum uterque ad se emolumentum trahit, cum altercatione congressi ab irarum certamine ad arma venere. Itaque haud procul erat quin germani fratres se augustissimamque Deiparæ cellam (adeo nihil sanctum avaritiæ est) fraterno cruore respergerent; cum Deus tantum facinus, sublata facinoris causa prævertit.

« Ergo non minus fraternæ discordiæ, quam sylvestri latrocinio infensus, maternam domum ad jactum ferme sagittæ ab eo loco in proximum collem versus mare submovit; atque in ipsa via militari quæ, ducit ad portum Recinetensem, locavit a mari millia passuum circiter duo. Ita et discordiarum et latrociniorum materies adempta, ac stabilis aliquando ac certa sedes capta. Stetit sacra domus in colle fratrum paucos scilicet menses : constat quippe nondum vertente anno post ejus in Italia n adventum in eo colle, ubi nunc visitur, consedisse. Ita in agro Recinetensi ter intra anni unius spatium sive accolarum vitio, seu potius divino consilio sedem mutavit. Intra quinquennium vero post ejus e Galilæa discessum quatuor loca suis vestigiis nobilitavit. Nec tamen mutatis locis religionem mutavit; sed magis magisque auxit ». Et infra : « Verum enimvero opus fuit ad fidem tam insolito inauditoque antea miraculo affirmandam ejusdem miraculi frequentatio; ut rem per se incredibilem crebra intra paucos annos loci mutatio credibilem faceret. Qui enim ambigerent deinde mortales, an domus illa e Galilæa esset advecta, cum eamdem illi ipsi audissent suo ævo ex Illyrico in Picenum migrasse; qui vidissent in ipso Piceno intra spatium vix mille passuum anno nondum circumacto ter mutasse sedem locumque? Incidit quippe tertia hæc et postrema migratio in annum a Christo nato MCCXCV, qui adventum sacræ domus in Italiam est consecutus ».

[1] Cap. 7. c. 8.

BONIFACII VIII ANNUS 2. — CHRISTI 1296

1. *Petrus cardinalis paciarii munere missus ad populos Italiæ.*—Recrudnere bella inter Christianos principes, quæ pæne sopita videbantur, remque Christianam anno a Virginis partu millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, Indictione nona admodum lacerarunt. Nec turbarum expers extitit ditio Ecclesiastica, ad quas comprimendas Bonifacius Petrum S. Mariæ-Novæ diaconum cardinalem paciarii dignitate auxit, legatumque in Tuscia, Flaminia, marchia Tarvisina, Piceno, Aquileiensi patriarchatu, aliisque circumpositis regionibus creatum summa ad obeundum munus auctoritate, ut subjectum ostendit Diploma [1] decoravit.

« Bonifacius, etc. Petro S. Mariæ-Novæ diacono cardinali, Apostolicæ Sedis legato.

« De te, quem largitor bonorum omnium, scientiarum et aliarum virtutum munere decoravit, et cujus magnam in magnis et arduis experti sumus industriam, quique tuæ probitatis intuitu nobis et fratribus nostris charus es quamplurimum et acceptus, indubitatam fiduciam obtinentes; in ejusdem Tusciæ, Bononiensis, Romaniolæ, marchiæ Tarvisinæ, patriarchatus Aquileiensis, totius provinciæ Ravennatis, Ferrariensis, et Castellanæ civitatum et diœcesum, ac Venetiarum necnon Anconitanæ marchiæ partibus constituimus pacis de ipsorum fratrum consilio servatorem, te paciarium in eisdem partibus ordinantes; ut inter quoslibet in ipsis partibus constitutos, quos fœdere pacis videris reformandos, pacem et concordiam reformare et conservare procures. Et ut commissum in hac parte tibi ministerium utilius et commodius exequaris, tam contra pacem facere, jurare, ac firmare nolentes, quam eamdem præsumentes infringere; necnon et contra eos, qui in eisdem partibus discordias et scandala seminant, odia suscitant, fovent et nutriunt; contra illos quoque qui statum pacificum earumdem partium, ac hujusmodi paciarii seu servatoris pacis tibi commissum officium perturbare, vel impedire præsument, pro præsumptione hujusmodi spiritualiter et temporaliter, prout facti suaserit qualitas, et expedire videris procedendi, ac processus tuos executioni mandandi; marchionum insuper comitum, aliorumque magnatum, potestatum, capitaneorum, cæterorumque rectorum, et consiliariorum ac universitatum, et singularium personarum, tam ipsarum partium, quam etiam aliunde ad id quotiens opportunum fuerit auxilium, et potentiam invocandi et contradictores, etc. concedimus facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum V kal. Maii anno II ».

2. *Guido comes Montisferetri Franciscanæ familiæ adsciscitur.* — Fluctuabat Æmilia præ cæteris incerto seditionum æstu, cujus pacandæ sollicitus Bonifacius episcopum Papiensem, cui provinciæ curam anno superiori commissam vidimus, omnium ordinum oratores pro tractando firmo fœdere mittere jussit [1]; ac Guidoni Montis-Feretri comiti, et cujus nutu magna provinciæ pars pendebat, hæc imperia dedit : « Cum venerabilem fratrem nostrum episcopum Papiensem pro quibusdam Ecclesiæ Romanæ negotiis, statum provinciæ Romaniolæ et regionis circumpositæ contingentibus, destinemus; nostræque intentionis existat, ut quæ sint tranquillitatis et pacis ipsorum provinciæ ac regionum, in quibus, procurante inimico humani generis solito superseminante zizania, guerrarum turbines, et gravia scandala sunt exorta, sollicitis studiis promovere, ac ut celerius et efficacius ad hæc procedere valeamus, tuam et devotorum nobilium et aliarum personarum partium earumdem sit nobis præsentia opportuna; nobilitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus, infra kal. Martii proximo futuras compareas personaliter, coram nobis, ut te ac aliis nobilibus et personis hujusmodi in curia nostra præsentibus, nos per te ac illos de prædictarum partium conditionibus informati, tractare, ordinare, disponere, et providere possimus ea, quæ ad vestrum et aliarum ipsarum partium bona, statum, tranquillitatem, et pacem viderimus expedire. Datum apud S. Petrum VII kal. Februarii anno II ».

[1] Lib. II. Ep. cur. XLIII.

[1] Lib. II. Ep. cur. I.

3. Paruit Pontifici Guido, et ad præterita delenda flagitia, dato rebus humanis repudio, sanctioris vitæ institutis se addicere constituit. Cujus pium consilium collaudavit Bonifacius, viroque religioso qui Anconitanis Franciscanis præerat, præcepit[1], ut in sodalitium suum volentem admitteret: «Dilectus filius nobilis vir Guido, comes Montisfeltri, tam per seipsum, quam per fide dignas personas aperiens votum suum, nobis pluries intimare curavit, quod ipse reversus ad cor desiderat et proponit pro diluendis peccatis suis, quibus Deum et Romanam Ecclesiam matrem suam offendit, sub religionis habitu finire in Dei servitio dies suos: maxime cum conjugis suæ, prout dicitur, volentis votum emittere perpetuæ castitatis, ad hoc accedat assensus». Et infra: «Quocirca discretioni tuæ præsentium tenore committimus et mandamus, quatenus ad eumdem nobilem te personaliter, si in hujusmodi proposito, sicut credimus, perseverans religionem velit intrare, recipias, et facias in manibus et per manus tuas omnia, quæ circa emissionem votorum et celebrationem divortii prædictorum conjugum, receptionem ipsius Guidonis ad religionem, et prædictorum dispositionem ipsorum mobilium requirentur, et alia, quæ circa id videris facienda, nobis per tuas litteras rescripturus, etc. Dat. Anagniæ X kalen. Augusti, Pont. nostri anno II».

Professum esse Franciscanæ disciplinæ formulam, fastumque calcasse, cujus cupiditate tantum sanguinem fuderat, Guidonem, refert Ravennatium historia, atque in Ms. Friderici comitis Ubaldini traditur his verbis[2]: «Guido ex nobilissimis comitibus de Montefeltro strenuus dux bellorum, cum jam declinasset ad senium, anno Domini MCCXCVII, spretis honoribus sæcularibus, induit devotissimi Francisci habitum, in quo terminum vitæ dedit». Hæc de Guidone e Montefeltro, celeberrimo his temporibus Gibellinorum duce, suffecerint.

4. *Pisani ditioni Pontificiæ se subjiciunt.* — Cæterum Pisani, qui antea ob concessa illi, dum hostis erat Ecclesiæ et censuris defixus, reipublicæ gubernacula sacrorum usu privati fuerant, rediere ad Ecclesiæ obsequium: et quo arctiori vinculo se Apostolicæ Sedi conjungerent, urbis administrationem Bonifacio contulere, et quatuor millia librarum stipendium pro sustinendis magistratus oneribus dare decreverunt[3]. Admisit delatum honorem Pontifex, suasque ad Pisanam rempub. gerendam vices comiti de Colle-Vallis-Elsæ tradidit, ac stipendiaria quatuor librarum Pisanarum millia ea lege attribuit, ut ad servanda Pisanorum statuta sacramento se obligaret, atque ad sustinendam dignitatem quatuor equites socios asscisceret, totidemque judices: duodecim insuper equos aleret, quorum sex ad minimum gravioris armaturæ militem gestare possent.

«Tuæ devotionis et fidei puritatem, qua erga nos et Romanam Ecclesiam viguisse diceris et vigere; tuæ quoque probitatis, circumspectionis, et industriæ merita, super quibus apud nos fide dignorum testimonio multipliciter commendaris, benigna consideratione pensantes, dignum duximus, ut personam tuam favoribus, et gratiis honoremus; sperantes, ut quanto favorabilius te a nobis honorari prospexeris, tanto devotius, laudabilius, et utilius quæ tibi committimus, exequaris. Cum itaque antiani, consilium, et commune civitatis Pisanæ ipsius civitatis potestariam et regimen, prout pertinet ad eosdem, nobis duxerint committendum; nos de tuæ fidelitatis et probitatis industria gerentes in Domino fiduciam specialem, hujusmodi potestariam et regimen pro anno futuro, de mense Septembris venturo proxime inchoando usque ad diem alterius mensis Septembris ex tunc immediate sequentis, quo regimen inceperis antedictum, cum salario quatuor millium librarum bonorum Pisanorum minutorum a prædicto communi solvendo, præsentium tibi auctoritate committimus; ita quod statuta et brevia, ut moris est, prædicti jurare communis, et quatuor socios milites, et totidem judices, ad duodecim equos, quorum sex ad minus sint ad arma, habere ac tenere tecum propriis sumptibus toto tempore tui regiminis tenearis. Quocirca discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad præfatam civitatem te congruo tempore personaliter conferens; et diligenter attendens, quod civitatem ipsam, et ejus incolas dilectionis prærogativa prosequimur, et in eorum successibus prosperis delectamur; commissum tibi regimen in eadem sic in iis, quæ ad illud spectare noscuntur, prudenter gerere, ac exercere laudabiliter studeas quod ex tuæ diligentiæ ac probitatis studio iidem civitas et incolæ votivis amplientur commodis, nosque devotionem tuam commendationis præmio digne prosequi propterea valeamus. Dat. Romæ apud S. Petrum IX kal. Martii anno II». Ad dissolvendas vero censuras, quibus erant irretiti, præpositum de Vanza misit, et quingentas marchas quas sarciendæ injuriæ ergo obtulerant, exigere jussit[1].

5. *Genuenses et Venetos ad fœdus invitat Bonifacius.* — Cum vero anno superiori ad Venetos[2] ac Genuenses[3] ad pacem adducendos diligentem operam navasset, piosque conatus improborum protervia discussisset, ad cœptum opus ardentius hoc anno incubuit Bonifacius, eosdemque Venetos et Genuenses sollicitavit, ut oratores ad Sedem Apostolicam paciscendi fœderis causa mitterent. Tum adjecta censurarum religione inducias indixit[4]: «A die, (Genuenses alloquitur), præsentatio-

[1] Ext. Apost. lit. apud Wad. hoc an num. 9. ex archivo Anconit. Minor. — [2] Ms. Frider. com. Ubald. de viris illustr. de Bonif. et in Guidone. — [3] Bonif. l. II. Ep. cur. XI.

[1] Ep. cur. VIII et IX. — [2] Ep. cur XXXVIII. — [3] Reg. post eamd. Ep. — [4] Ep XXXIX.

nis præsentium usque ad tempus Resurrectionis Dominicæ proxime futuræ, sub pœna excommunicationis in potestatem, capitaneos, abbatem populi, antianos, consilium, et commune, ac singulares personas communitatis vestræ, interdicti in civitatem eamdem pœnis et sententiis, quas si secus feceritis, duximus auctoritate præsentium proferendas ».

6. *Fridericus Aragonius rex Siciliæ per nefas electus; unde Bonifacius primum monitis, deinde pœnis in eum animadvertit.* — Ut porro Bonifacius res Siculas redintegraret, illudque regnum Sedis Apostolicæ stipendiarium ad officium revocaret, industriam applicuit. Promulgato, ut vidimus, anno superiori pacis tractatu, Siculi oratores ad Jacobum Aragoniæ regem decreverant [1], ut ipsum ab inito fœdere abducerent, quorum princeps ita [2] legationem exposuit: « Si vera fuerant, quæ de renuntiatione Siciliæ fama retulerat, sciscitatur. Rex, cum respondisset in conspectu omnium, rem sic esse; Cathaldus unus ex nuntiis in hæc verba prorupit: O vos omnes, qui transitis per viam, attendite et videte, si est dolor similis, sicut dolor meus. Cum dixisset hæc, una omnes qui venerant syndici et comitatus eorum, abscindentes a pectoribus vestes suas, in luctu et lamentationibus regis atrium compleverunt ». Cum ita ad misericordiam aucupandam lacerassent vestes, et constantem tamen in suscepto consilio reperissent, postulavere, ut sibi regem creare liceret, arcesque ipsi datas restitueret, ne hostibus expositi essent. Quibus Jacobus arces redditum iri est pollicitus, verbisque subdotis suasit, ut Fridericum fratrem crearent principem, ut refert Surita [3]. Reversis itaque oratoribus in Siciliam, omnium ordinum conventus celeberrimi Panormi habiti sunt, et in iis Fridericus insulæ princeps renuntiatus (1).

7. Inter novas hasce Siciliæ conversiones Bonifacius [4], ad mulcendos Siculorum animos litteras omnibus amoris notis plenas misit, significavitque [5] Jacobum Aragonum regem ex initi fœderis legibus Siciliam Sedi Apostolicæ, ad cujus supremum dominium spectabat, restituisse, ac pariter ex regis Caroli auctoritate illorum administrationem gerere decrevisse, malisque quibus erant immersi eripere: poscerent ergo quem vellent cardinalem legatum, ipsum se ad eos summa instructum auctoritate ad temperandum optime publicum statum censurasque dissolvendas missurum.

« Bonifacius etc. universis hominibus Panormi, aliisque per insulam Siciliæ constitutis, spiritum consilii sanioris.

« Inter cætera tractatus ab Aragonum rege completa juxta ipsius tractatus seriem insulam Siciliæ, quæ Romanæ Ecclesiæ juris et proprietatis existit, cum omnibus juribus et pertinentiis suis præfatus rex per suas patentes litteras nobis et Ecclesiæ præfatæ restituit, et ad cautelam nostram et ejusdem Ecclesiæ circa hoc se nobis fortius et firmius obligavit. Et cum fuerit in ipso tractatu, et sit cordi nostro cura præcipua de reparatione status vestri, et securitate plenaria more consulti patrisfamilias, et superioris domini, ad quem spectat præcipue de vobis, sicut de subjectis Ecclesiæ, providere ex nostræ præeminentia potestatis, quam habemus sicut superior, obsolefacta corrigere, et liberare confractos ab angustiis, ut quiescant, nec minus ex posse nobis ab eodem rege Siciliæ tradito; disposuimus firmiter librato judicio tenere vos in manibus nostris, et ejusdem Ecclesiæ, et vestro statui animarum, et corporum securitati, et tranquillitati pacifice, efficaciter et utiliter providere.

« Verum cum populus de facili corruat, ubi deficit gubernator, pro vestra gubernatione utili et humano regimine cardinalem unum vobis gratum et placidum ad dictam insulam, annuente divina providentia, disponimus destinare: propter quod quis de fratribus nostris per hoc sit vobis acceptus, nobis describite: curabimus enim de ipso vestris affectibus complacere. Et proculdubio redeuntibus vobis ad devotionem sanctæ matris Ecclesiæ sic in vos, qui longe demeriti fuistis ab olim, ubera maternæ dilectionis effundet, ac si prope gratæ devotionis impendiis fuissetis. Peccatorum enim laudanda conversio in cœlis etiam justificatione justorum gratius et jucundius acceptatur, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum IV non. Januarii anno I ».

8. Alias eodem die ad Fridericum scripsit [1], quibus ipsum ad consilia pacis inflectere est conatus, ac primum significavit quid Catharina Constantinopolitana imperatrix oratoribus, qui de matrimonio cum ipso contrahendo interpellarant, respondisset: parum decere connubio conjungi prænobiles adeo personas, si nullam ditionem

[1] Ms. de reb. Sic. p. 17. Surit. l. v. Annal. c. 13. Fazel. l. IX. post decad. c. 2. — [2] Ms. Frider. com. Ubald. l. I. p. 60. — [3] Sur. cod. c. 18 — [4] Ms. de reb Sic. p 28. — [5] Lib II. Ep. cur. CLXIV. Ext. in arce S. Ang et inter collect. Ms. Platinæ jussu Sixti IV edita tom. I. pag. 229.

[1] Ep. cur. CLXII.

(1) Quæ toto hoc paragrapho persequitur annalista, de Siculis nempe, qui solemni legatione missa Jacobum sciscitati sunt, utrum in retinendo Siciliæ regno perseveraret; quibus palam respondisse Jacobum se totum regni illius jus Ecclesiæ Romanæ restituisse; hæc, inquam, omnia cum referantur in litteris Friderici datis anno superiori, die VII Decembris, ut in Nota ad annum MCCXCV, XXXII, animadverti, superiori anno narranda erant. Quid vero responderit Jacobus a Siculis interrogatus de Friderico in litteris iisdem exprimitur: « De domino Friderico aliquatenus non rogamus, quia ipse cum miles sit, quod debet agere non ignorat, et vos quid oporteat agere bene scitis ».

Addendum hic censeo errasse Westmonasteriensem apud annalistam hic num. 17, dum asserit Joannem ius regnum abdicasse die VII id. Aprilis; nam apud Trivettum recitantur abdicationis hujus patentes litteræ signatæ die X Julii. MANSI.

certam, in qua consisterent, obtinerent : ea vero comparata, dum Græcia recuperaretur, se Pontificis voluntatibus accommodaturam ; atque ideo, ne bene cœpta labefactentur, novos legatos se ad rem perficiendam misisse : proinde expectaret tantisper atque impetus suos refrænaret.

« Friderico nato quondam Petri olim regis Aragonum, spiritum consilii sanioris.

« De sinu patris in te spargenda semina prodeunt, fructum germinatura multiplicem commodi, honoris et gloriæ, si devotus illa susceperis, et ad susceptionem ipsorum velut agrum purgatum spinis et tribulis paraveris mentem tuam. Nosti quidem, ut credimus, et latendi locum non invenit tantæ veritatis essentia, quod post Apostolatus apicem assumptum a nobis, licet immeritis, inter cæteros nostri cordis affectus, fuit ille profundus et fervens, quod charissimum in Christo filium nostrum Jacobum Aragonum regem illustrem germanum tuum, tunc in devio positum, et te in umbra mortis sedentes et tenebris, nostra provisio revocaret a lapsu, et paterna charitas cum præsidio favoris et gratiæ ad sanctæ matris Ecclesiæ, unde immensus error vos traxerat, reduceret unitatem. Et ut hujusmodi noster affectus votivum consequeretur effectum, monitis exhortationibusque paternis te ad præsentiam nostram perduximus, mutuoque tractavimus, ut charissima in Christo filia nostra Catharina imperatrix Constantinopolitana cum certis subsidiis faciendis per nos tibi matrimonialiter jungeretur, ad imperatricem ipsam venerabilem fratrem nostrum G. Aniciensem episcopum, et dilectum filium religiosum virum I. S. Germani de Pratis, speciales nuntios nostros, destinare curantes, inducturos eamdem ad complementum matrimonii memorati. Quæ per eos proxime redeuntes ad nos super hoc responsum nobis exhibuit, quod cum tu terram non habeas, et ipsa matrimonii sui sit possessione privata, incongruum sibi videretur et indecens, quod tantæ nobilitatis homines carerent domicilio proprio et opportunis aliis qualitate habita personarum : sed si fieret tibi in terra provisio, unde tu et ipsa saltem usque ad recuperationem terræ suæ convenientem vitam possetis habere, circa perfectionem præfati tractatus libenter se nostris inductionibus et beneplacitis coaptaret. Nos vero nostrum salubre propositum prosequentes, et quod cœptum est jam forti et fundato principio, finem prosperum et Deo placitum cupientes habere, cum ipsius pacis Auctoris, cujus vices portamus in terris, perfecta sint opera, Ecclesiæ ac nobis onus adjicimus ut cum effectu perfecti operis te ad gregem Dominicum revocemus; sicque orta ex bello Siculo rancorem et scandalum in omnibus suis partibus succidamus ex toto, quod ex eorum reliquiis nullum supersit residuum, et læta pax et tranquillitas in locum adveniat odiorum ; ecce quidem ad dictam imperatricem certos et speciales nuntios nostros instanter transmittimus, ut cum præfati sui voti concordia per omnes quos possumus tramites, ejus affectum expeditum et liberum perfectioni dicti matrimonii coaptemus.

9. « Considera igitur, fili, considera paternæ pietatis affectum, et proventurum tibi ex ipsius monitione profectum, et paternis profecto monitis acquiesces. Non enim patris charitas continere se potest, quin præcipitem filium, sicut fama, imo infamia volitat, a manifesta ruina retrahat, in qua, ut dicitur, post cessionem et abdicationem occupationis et detentionis illicitæ prædicti germani tui, laudabiliter ad gremium redeuntis Ecclesiæ, assumendo falsum titulum occupationis injustæ, rationis metas exiliens, prosilire proponis, et a Creatoris tui gratia, graviter ipsum offendendo decidens præceps cadis. Cohibe igitur motus tuos, expecta patris salubre consilium, et obventurum ex eo tibi pro foribus fructuosæ ac honorificæ reparationis effectum : nec ulla te maligna suggestio retrahat, vel avertat astutia, quam nostris monitis aures intentas adhibeas, et realiter filialis accommodes promptitudinis intellectum. Proculdubio quidem, si semina nostra sicut verus cultor exceperis, fructus tibi uberes gratæ prosperitatis adducent. Sed si ut adversus negligendo saltem suscipere illa contempseris, sicut errantem et perditum expositum te videmus periculis, ut in te tanquam præteritarum culparum excessuum successorem vibrans gladium ultionis divina sententia spiritualibus et temporalibus jaculis tarditatem pœnæ compenset judicii gravitate. Et ecce quod venerabilem fratrem nostrum G. episcopum Urgellensem et dilectum filium religiosum virum fratrem Bonifacium de Calamandrana generalem præceptorem sancti Joannis Jerosolymitani in partibus Cismarinis ad te propter ea providimus destinandos, quos in præmissis devotio tua humane recipiat, patienter audiat, et relata per ipsos ad terminos votivæ executionis adducat. Dat. Romæ apud S. Petrum IV non. Januarii, anno I. »

10. Eadem sententia Bonifacius ad Constantiam reginam Aragonum litteras [1] dedit, paucis immutatis verbis, ut filium ad pacem flecteret : Sedem Apostolicam promissa impleturam : mitti ad imperatricem alteram legationem, remque in opus ductum iri ; cohiberetque Fridericum ne a promissis resiliret. Interea Pontificii legati Messanam applicuere, qui ut repulsam passi fuerint narrat Ms. [2] de rebus Siculis. De Bonifacio enim e Calamandrana equite, qui episcopo Urgellensi adjunctus erat comes locutus addit : « Cœpit illico forensibus verbum proponere, causamque adventus ejus Messanensibus intimare, orans, ut illum in civitate susciperent, audituri solemnia gaudia, quæ gerebat. Hic Bonifacius, candidas membra-

[1] Ext. in Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. I. p 232. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 559. — [2] Ms. Frid. com. Ubald. l. II. sub fin.

nas, quas vulgo pergamena vocant, rudes atque omni scriptura carentes, Pontificali solum Bulla munitas, universis Siculis prætendebat, ut communicato consilio in eis scriberent absolutiones, remissiones, immunitates, fora, consuetudines, conventiones, libertates aut alia quæcumque similia sub aliis quibuscumque vocabulis elegissent ». Et infra : « Messanenses, annuentibus Rogerio de Lauria et Vincignerræ de Palicio, et aliis magnis viris, qui tum aderant, longe aliter legationis causam intelligunt, et contra, *Timeo Danaos et dona ferentes*; opponunt. Petrus de Ansalone etc. » Et infra : « Omnes Siculos, ne coronaretur Fredericus in regem Siciliæ convenisse respondit, (mutarunt postea sententiam), atque educens ensem hæc pauca subjunxit : Siculi non membranis, sed gladio pacem quærunt, tibique ut universam Siciliam deseras, sub pœna mortis edicunt ». His consentanea refert Surita [1]. At insolentiæ illius cruentas pœnas dedisse [2] Siculos, cum magna strage cæsi sunt, videbitur inferius. Bonifacius enim ob spreta Apostolica imperia Jacobum Aragonum regem, ut ad se accederet, rogasse scribit Surita [3], quo ipsos illius opera ad obsequium revocaret : hisque Pontificiæ litteræ consentiunt [4], quibus Jacobum sollicitat, ut adventum maturet, monetque Carolum ejus socerum affuturum, omnibus Christianis ac Terræ-Sanctæ hujusmodi colloquium utilissimum fore.

11. « Charissimo in Christo filio Jacobo regi Aragonum illustri.

« Si miserationis divinæ clementiam, quæ te dudum a profundo quasi malorum, ne perpetuo damnareris, eripuit; si sanctæ matris Ecclesiæ atque nostram benignitatem et mansuetudinem, ac studia et labores adhibitos, ut ab invio et præcipitio, quibus eras expositus, revocareris ad gratiam, et digne inter Christianissimos principes connumerareris electus (gravissimis damnis, injuriis et offensis, quibus omnipotentem Dominum et prædictam Ecclesiam ac nos, et per consequens Terram-Sanctam, et fere totum Christianitatis orbem, tui patris, tuique actus noxii provocaverant, ab ultione divina, et ab ipsius matris Ecclesiæ, atque nostra memoria sub quadam conniventia revocatis) reverenter advertere ac devote cognoscere, abjecto ingratitudinis vitio, quod est malorum provocatio, beneficiorum exinanitio, et meritorum exterminatio, non postponas; revera, fili, te ac ipsam domum, et tuos, ejusque perpetuo posteros ipsis Deo et Ecclesiæ, atque nobis obligatos ex hoc fore fateberis in immensum, et nullius unquam te retrahere debebit contrarietas, vel subjectionis objectus, quin ipsorum Dei, et Ecclesiæ, atque nostra plenis affectibus et efficacibus studiis, non excitatus etiam beneplacita prosequaris, indesinenti curiositate perquirens, qualiter gratior tuis meritis habearis.

12. « Cum igitur postquam divinis, Ecclesiæ ac nostris te gratanter affectibus conformasti, et meruisti ad optatæ introduci reconciliationis amplexus, desideraverimus, et cupiamus admodum præsentialibus tecum affatibus recreari, ut ampliori reficiaris ex hoc gratia Salvatoris, et gratificeris fortius Ecclesiæ matri tuæ, ipsiusque dulcedinem pleniori participio sortiaris; tuque una cum charissimo in Christo filio nostro Carolo rege Siciliæ illustri socero tuo, sicut ex ipsius regis assertione percepimus, disposueris firmiter in instanti vere nostram personaliter adire præsentiam; nos, in hujusmodi tua grata et provida dispositione lætati, regiam quoque super hoc providentiam ex eo præcipue, quod tua cum nostris percipimus in hac parte vota concurrere, commendantes; licet super hoc per alias nostras jam tibi transmissas duxerimus te litteras excitandum, ut tamen, quantum in votis hoc gerimus, percipias manifestius et cognoscas; celsitudinem regiam rogamus attentius et instantius exhortamur, quatenus hujusmodi tuum ad nos adventum, quem desiderabiliter expectamus, sublato cujuslibet difficultatis obstaculo, cum omni, qua poteris, acceleratione festines.

« Et ecce quod ex abundanti dilectum filium religiosum virum fratrem Leonardum ministrum fratrum Ordinis Minorum Romanæ provinciæ ad te propterea specialiter destinamus, ut animum nostrum tibi super hoc vivæ vocis oraculo plenius exprimat, teque ad veniendum ex parte nostra instantius excitet, ac prudenter inducat, et sub regia comitiva demum ad nostram una tecum præsentiam revertatur. Speramus enim in Domino, quod adventus tuus ipsi Deo placidus, Ecclesiæ ac nobis gratus, et nedum tibi ac tuæ domui, sed etiam præfatæ Terræ-Sanctæ, ac universaliter cunctis renatis fonte baptismatis honorabilis erit et admodum fructuosus. Ut autem tutior tuus efficiatur eventus, nos tibi et tuis omnibus in veniendo, morando et redeundo in personis, et bonis securitatem plenam, et omnimodam fidantiam, tenore præsentium elargimur. Dat. Romæ apud S. Petrum non. Februarii anno II ».

13. Contulisse hoc anno se in Italiam Aragonum regem scribit Joannes Villanus [1], nos vero ea de re sequenti anno, quo venisse certum est ob ea quæ ipsum inter et Bonifacium transacta sunt, agemus. Hic vero ingentia Pontificis studia, consumptasque curas, ut Siciliam recuperaret, non præteribimus. In primis cum accepisset Siculos plures exploratores ad Neapolitani regni statum indagandum, tentandasque populorum voluntates submisisse, ut eorum fraudes dolosque abscinderet, Landulpho cardinali legato provinciam tradidit [2], ut in eos inquireret animadverteretque. Ad edomandam porro Siculorum perfidiam, qui

[1] Surit. Annal. l. v. c. 16. — [2] Cap. 38. — [3] Lib. v. c. 17. — [4] Lib. II. Ep. cur. v.

[1] Joan. Vill. l. VIII. c. 18. — [2] Lib. II. Ep. cur. XVI.

nullis promissis, nullave amoris ostentatione flecti potuerant, cum res ad arma vergeret, amplissimam iis criminum veniam proposuit [1], qui ad retundendos hostiles impetus infestandamve Siciliam in arma prosilirent.

14. Hæc decernebat Pontifex ad occupanda Siculorum consilia, qui paucis post diebus Fridericum regiis insignibus donarunt. Refert Surita [2] illum die Paschæ pervigilio magna pompa e palatio ad Ecclesiam principem deductum fuisse, ut eam noctem in fundendis ad Deum precibus duceret; ac die sequenti regem inunctum fuisse. Ita vafer princeps religionem ad simplicem circumveniendum populum affectabat. Quibus etiam Sicularum rerum anonymus auctor [3] consentit his verbis : « Anno Domini MCCXCV, (nimirum Incarnationis exeunte,) idem Fridericus die XXV mensis Martii, in felici urbe Panormi regni Siciliæ diadema suscepit : et anno suæ coronationis primo in Calabriam potenti manu transiens, a terra seu civitate Rhegii usque ad portum Roseti suæ subjicit ditioni ». Cum vero Bonifacius præsumpti sceleris famam audisset, Dominicæ Ascensionis die solemni ritu gesta Siculorum rescidit, regio nomine Fridericum abstinere jussit, eique et aliis, qui ad corripiendam tyrannidem consilio vel opera juvissent, excurrentem a festo Apostolorum octavum diem ad dicendam apud Apostolicam Sedem causam peremptorium indixit, ac ni parerent, Ecclesiasticæ severitatis, tum aliarum pœnarum terrorem incussit [4].

« Ad certudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Dudum per felicis recordationis Martinum primo, et subsequenter Honorium, et Nicolaum Romanos Pontifices prædecessores nostros contra quondam Petrum, olim regem Aragonum, et natos ipsius, ac Siculos Ecclesiæ Romanæ rebelles et hostes, ad cujus dominium Siciliæ insula noscitur pertinere; aliosque fautores, adjutores, complices et sequaces eorum, propter graves et enormes excessus, manifestas injurias, contumacias et contemptus, per eos contra Deum et eamdem Ecclesiam longo jam tempore damnabili temeritate præsumptos, prout in multorum notitiam non ambigimus pervenisse, diversi et varii, qui in Archivio Sedis Apostolicæ conservantur, habiti sunt processus, monitiones, exhortationes, inhibitiones, citationes, ac spirituales et temporales pœnas atque sententias varias continentes. Postmodum vero nos, ex divinæ dispositionis arbitrio ad summi Apostolatus officium evocati, inter alia nostræ sollicitudinis studia diversos et varios tractatus assumpsimus, et cogitavimus vias et modos, quibus ad gremium ipsius matris Ecclesiæ, nobilem juvenem Fredericum filium dicti Petri, et Siculos reduceremus eosdem, a cujus insulæ detentione aliisque insolentiis charissimus in Christo filius noster Jacobus nunc rex Aragonum prudenti devotione cessavit, ac illa, quantum in eo extitit, expeditam et liberam Ecclesiæ memoratæ dimisit; et voluit, quod ad ipsius manum et mandata Ecclesiæ insula et Siculi prædicti redirent.

« Deinde nos experiri volentes utrum timor Domini et reverentia prædictæ matris Ecclesiæ tangeret Fredericum et Siculos prælibatos, ut saniori ducti consilio ad ipsius Ecclesiæ mandata reverterentur humiliter; nostros ejusdem Sedis solemnes nuntios ad eos propterea in signum munifici muneris de ipsius Sedis exuberanti clementia duximus destinandos, quos iidem Fredericus et Siculi inflati superbiæ spiritu, admittere recusarunt; imo potius ipsos verbis contumeliosis affectos inhoneste tractantes, ac prolatis comminationibus gravibus in eosdem, ejicere et repellere præsumpserunt, in non modicum dictæ Sedis opprobrium et contemptum; et, quod est gravius et horrendum auditu, Fredericus ipse, pravis paternis inhærendo vestigiis, se præcipuum Siculorum ipsorum fautorem, ducem et aurigam constituit: et nimis propere, quasi tumidus adolescens, ultra se ipsum erectus, ad præcipitium promptus ac dispositus ad ruinam, prout famæ veridicus afflatus insinuat, et evidentia facti clamat; propria et Siculorum eorumdem ductus insania, ipsorumque consilio, auxilio et favore non sine divinæ majestatis offensa, dictæ Sedis injuria, ac charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris præjudicio et contemptu; in Siciliæ regem eligi, inungi, coronari, vel verius execrari se fecit, soliumque regale conscendere, verecundia a se penitus relegata, præsumpsit, et ejusdem regni regem se nominat, et cum nonnullis de Lombardiæ, Tusciæ, et regni, ac aliis Italiæ partibus profugis, quos a propriis laribus eorum malitia effugavit, se implicat commerciis fraudulentis; non attendens quam sit graviter puniendus, non solum qui regium sibi nomen usurpat, sed etiam qui assumit indebite nomen simplicis magistratus.

« Nos igitur ejusdem Frederici præsumptionem tam temerariam et superbam; ac ejus iniquitates, dolos, fraudesque multiplices abominabiliter detestantes; nominationem, electionem, assumptionem, inunctionem et coronationem de ipso Frederico in Siciliæ regem de facto præsumptas; et quidquid circa præfatum Fredericum extitit per nominationem, electionem, assumptionem, imo verius execrationem hujusmodi, quas recipere de facto non metuit, et quas utique constat nullas esse præsumptum; præsente hac fidelium multitudine copiosa cassamus, irritamus et juribus vacuamus omnino, imo cassas, irritas, et vacuas nuntiamus; districte præcipientes eidem, ut se nec regem Siciliæ nominet, nec nomen regium quomodolibet assumere, vel usurpare præsumat, ac de Siciliæ regimine, sive alicujus ejus partis,

[1] Lib. II. Ep. cur. XX. — [2] Surit. l. V. Annal. c. 19. De reb. Sic. Ms. Fred. com. Ubald. p. 61 Marian. l. XIV. c. 17. Fazell. Poster. dec. l. IX. c. 3. Summont. Hist. Neapol. l. III. — [3] Eod. Ms. p. 28. — [4] Lib. II. Ep. cur. XXXVII.

se nullatenus intromittat, nec utatur litteris sub hujusmodi expressione nominis aut sigillo cum typario regiæ majestatis.

« Memoratis insuper Frederico et Siculis, et aliis quibuscumque cujusvis eminentiæ, dignitatis, conditionis aut status Ecclesiastici vel mundani qui Frederico prædicto in præmissis vel aliquo præmissorum assistere, dare consilium, favorem vel auxilium præsumpserunt, expresse præcipimus, ut usque ad Octavas festi beatorum Apostolorum Petri et Pauli proximo venturas, quas eis ad hoc pro peremptorio termino assignamus ad nostra et dictæ Sedis mandata redire procurent. Alioquin ipsos excomunicationis sententia innodamus, ac nihilominus contra ipsos spiritualiter et temporaliter, prout expedire viderimus, procedemus.

15. « Ad hæc universis Christi fidelibus cujuscumque eminentiæ, dignitatis fuerint, sive status, quos Petri claves et Romanæ Sedis potestas astringunt, districte injungimus sub excommunicationis pœna, quam si secus fecerint, eos incurrere volumus ipso facto, non obstantibus quibuslibet privilegiis sive indulgentiis sub quacumque verborum forma concessis, seu interpretatione vel voluntate alicujus seu aliquorum prædecessorum Romanorum Pontificum, quod ipsi hujusmodi generalibus sententiis nullatenus includantur, ut Frederico et Siculis memoratis in præmissis contra Romanam Ecclesiam et regem Carolum suprascriptum in detentione Siciliæ, seu quorumcumque locorum Calabriæ vel regni prædicti, seu occupatione quarumcumque provinciarum, civitatum, terrarum, castrorum, seu locorum, ad dictam Apostolicam Sedem et præfatum Carolum regem Siciliæ spectantium, constitutorum ubilibet, nullum præstent auxilium, consilium vel favorem; neque nuntium seu litteras mediate vel immediate mittant ad eos, vel recipiant ab eisdem. Quod si secus egerint, ipsos simili sententia innodamus, a qua per neminem absolvi valeant, absque mandato Sedis Apostolicæ speciali per ejusdem Sedis litteras, plenam et expressam facientes de præsentibus mentionem.

« Cæterum omnia privilegia, indulgentias, gratias, absolutiones, concessiones, dispensationes, remissiones, restitutiones, donationes, largitiones, dictis Frederico et Siculis, et aliis quibuscumque, cujuscumque fuerint præeminentiæ, conditionis, aut status, Ecclesiastici vel mundani, qui in insula prædicta aut locis eidem Frederico parentibus vel subjectis permanserint, et qui dicto Frederico in nominatione, electione, inunctione, coronatione, seu execratione præmissis dederunt consilium, auxilium vel favorem, a nobis vel auctoritate nostra sub quacumque verborum expressione concessa; propter eorum ingratitudinem auctoritate Apostolica revocamus, et nullius fore decernimus firmitatis : prædicentes aperte ipsius Frederico et Siculis, ac aliis qui eidem Frederico, ut prædicitur, auxilium, consilium vel favorem impendere præsumpserunt, quod prætextu dilationis, et termini præfixionis hujusmodi, quæ potius ex gratia seu misericordia, quam ex juris necessitate procedunt, nequaquam differre vel etiam abstinere proponimus, quinetiam ipsa dilatione ac termini assignatione pendentibus tam ex præteritis eorum contumaciis, excessibus et offensis, quam ex futuris, si quos eos committere fortasse contigerit, procedamus spiritualiter et temporaliter, prout et quando viderimus expediens contra ipsos, etc. Dat. Romæ in Basilica B. Petri in festo Ascensionis Domini, Pontif. nostri anno II ».

Sprevere Pontificias minas Siculi : quare Bonifacius Acta publica in eos conscripta, pœnasque intentas Encæniorum Basilicæ Principis Apostolorum die renovavit[1]. Cum ergo omnia in bellum atrox vergerent, nec unquam Siculi adessent redituri, nisi vi et armis frangerentur, Carolus spe sua delusus ad bellum se comparavit. Cæterum deerant opes, cum ex fœdere cum Jacobo inito maximam in eum auri vim profudisset; cui Bonifacius non defuit, non enim modo solvendi census diem extraxit[2], verum quinque millia unciarum auri submisit[3]. Præterea remisit[4] in Siculi regis gratiam ex editæ Constitutionis rigore, qua caverat, ne principes a prælatis inconsulta Sede Apostolica pecuniarum subsidia cogerent : cum enim id bellum in Ecclesiæ hostes gereretur, visum est Ecclesiasticas opes in eo juste consumendas : atque ideo episcopo Massiliensi injunxit[5], ut decimas regi Carolo pro instruenda classe persolveret.

16. *S. Ludovicus Caroli filius Minorita et Tolosanus episcopus.* — Dum tot bellici apparatus ad recuperandam Siciliæ insulam compararentur a Carolo, superstes major natu ipsius filius Ludovicus insigne spernendarum humanarum rerum exemplum orbi Christiano dedit : paternorum enim successione regnorum ac principatuum juribus se abdicavit, ut S. Francisci paupertatem profiteretur. De quo hæc S. Antoninus[6] : « Rediens de Catalonia, votum, quod de intrando Ordinem Minorum, cum erat obses, fecerat, in conventu fratrum de Monte-Pessulano dicti Ordinis adimplere voluit : sed cernens quod timore patris fratres eum recipere nollent, votum ipsum solemniter iteravit. Cum autem vacante Ecclesia Tolosana papa Bonifacius VIII ei suaderet ut provisioni de se factæ de dicta Ecclesia assensum præberet, respondit se hoc nunquam facturum, nisi prius votum de suscipiendo habitu Minorum adimplesset; quod et fecit : nam habitum Ordinis humiliter suscepit, et professionem expressam tunc in manibus ministri generalis fecit. Quo facto prædictæ provisioni suum præ-

[1] Lib. II. Ep. cur. C. — [2] Ep. CCXVIII. — [3] Ep. cur. XVIII. — [4] Ep. DLXXVI. — [5] Ep. cur. LXXXII. — [6] S. Anton. III. p. tit. XXIV. c. 4. in princip.

bendo assensum, mandatis Apostolicis obedivit, et juri primogenituræ, ratione cujus in regno Siciliæ habebat succedere, renuntiavit ». Rem gestam hoc anno e Pontificiis litteris [1] colligitur, quibus episcopus Tolosanus creatus est : cui cum ætas ad suscipienda sacra episcopalia deesset ob insignes virtutes, quæ in ipso emicabant, Bonifacius papa ad illius gratiam legem canonicam solvit.

« Dilecto filio Ludovico episcopo Tolosano, nato charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Siciliæ illustris.

« Pridem Ecclesia Tolosana per obitum bonæ memoriæ H. Tolosani episcopi, qui apud Sedem Apostolicam diem clausit extremum, pastoris solatio destituta; nos dispositionem ipsius Ecclesiæ nobis et Sedi Apostolicæ reservantes, decrevimus ex tunc irritum et inane, si quid secus super iis scienter vel ignoranter contingeret attentari. Ac de ipsius ordinatione sollicite cogitantes, et cupientes illum eidem Ecclesiæ per nostræ operationis studium Pontificem præsidere, per quem posset Ecclesia ipsa in utrisque salubriter gubernari, post vigilem curam, quam super hoc adhibuimus diligenter, ad personam tuam sublimibus natalibus productam, ex claris utriusque parentis tui progeniebus regalibus præfulgentem, eminenti litterarum scientia præditam, vitæ munditia redolentem, gravitate morum et consilii maturitate conspicuam, aliarumque donis virtutum ab Altissimo multipliciter decoratam, convertimus aciem nostræ mentis : et tecum super ætatis defectu, quem pateris, maxime cum defectum ipsum supplere prædictis virtutum donis, et aliis eximiis et laudabilibus meritis, quæ tibi suffragari novimus, dignoscaris; auctoritate Apostolica dispensavimus, ut eodem defectu nequaquam obstante, ad episcopalem dignitatem ipsius Ecclesiæ Tolosanæ licite possis assumi, teque fratrum Minorum Ordinis professorem, ad sacerdotium jam promotum, de fratrum nostrorum consilio, et Apostolicæ plenitudine potestatis, præficimus ipsi Ecclesiæ Tolosanæ in episcopum et pastorem, tibique subsequenter consecrationis munus propriis manibus duximus impendendum; spe firma fiduciaque tenentes indubitata, quod prædicta Ecclesia Tolosana per tuam solertem industriam et prudentiam circumspectam præservabitur a noxiis et adversis, et alias spiritualiter et temporaliter, Deo auctore, augmenta suscipiet commoditatis et honoris; et tam clerus quam populus tuo commissus regimini, tua salubri doctrina, et piæ actionis exemplo ad salutem ædificabitur animarum.

« Tu ergo, tuum jactans in Domino cogitatum, ac juxta spem nostram, et gratiam tibi datam a Domino, commissum tibi super gregem Dominicum virga vigilantis officium officiose ac diligenter exercens, exstirpandis vitiis et plantandis virtutibus sollicitudine invigiles efficaci, ut tanquam stella fixa in Ecclesiæ firmamento, tibi per vitæ meritum et aliis proficiens per exemplum; dum plures erudieris ad salutem, in æternitatis gloria gratulari, ac relucere inter alios clarius merearis; et nos, qui tibi in omni opportunitate favorabiliter adesse proponimus, in tuis delectari laudibus merito valeamus. Datum Lateran IV kalend. Januarii, Pontificatus nostri anno II ».

Auctus episcopati dignitate, obstrictusque cælestibus rebus arctiori vinculo majora virtutum exempla explicuit, quæ a sancto archiepiscopo [1] audiamus : « Factus ergo episcopus Tolosanus, mira compassione motus ad pauperes, publicas et privatas eleemosynas faciebat, et investigato de suorum quantitate redituum, quantumque sibi sufficeret pro moderatis expensis et rationabilibus faciendis, residuum pauperibus erogabat. Cum autem iret per Parisios pauperi, quem quasi nudum invenit, abscondite cappam contulit, quam portabat, sibique secrete aliam apportari mandavit. Ipse viginti quinque pauperibus, quos in domo suo reficiebat, quotidie aquam fundebat in manibus, manuque sua ipsis fercula apponebat, panes genuflexus eis scindebat, in ipsis Christo servire, et ipsum recipere se delectans quamplurimum : hospitalia pauperum aliquando visitabat, humili habitu post religionis ingressum semper usus. Pontificatus officium exercebat cum diligentia, missas dicendo assidue, devotissime ordines celebrando. Clericis de beneficiis providebat, examinatis prius de vita et moribus diligenter. Judæos et gentiles ferventi zelo fidei ad baptismum inducebat ». Miras in eo habebat sanctitas illecebras, ut omnes Christo lucrifaceret, ut addit memoratus S. Antoninus [2] : « Tanta gratia interius repletus erat, et quasi exterius redundans in corpore; ut aspicientes in eum et fideles et infideles quadam secreta virtute corda emolliendo mutaret : et cum primo factus episcopus Tolosanus civitatem intravit, occurrentibus omnibus ad recipiendum pastorem tam nobilem et perfectum; videntes multi adolescentem regio semine clarum, spiritu devotum, vultu angelicum, scientia præditum, gratia Spiritus sancti plenum esse non dubitantes; quadam vi secreta spirituali alterabantur in melius, et ad peccatorum pœnitentiam, et ad Dei servitium attrahebantur ». Non diu cœlesti viro potiri mundo licuit, de cujus felici obitu dicetur inferius. Nunc ad consanguineos, affinesque illius reges mutuis bellis implicitos sermonem traducimus.

17. *Bello flagrante inter reges Romanorum, Francorum et Anglorum, Bonifacius inducias proponit et ad pacem hortatur.* — Ruebant in arma Philippus Francorum et Eduardus Anglorum reges, et pertinacissimis animis mutuo se bello atterebant, quod Guidonis Flandriæ, ac Barensis

[1] Lib. II. Ep. DCXXX.

[1] S. Anton. ubi sup. — [2] Eod. c. 1.

comitum a Gallo Scotorumque defectione ab Anglo magis inflammatum est. Et quidem quod ad Scotum spectat; is ad astringendum arctius cum Gallis fœdus Joannam Caroli Valesiorum comitis filiam Eduardo filio desponderat : cumque Anglorum rex in eum ultionem pararet, is subjectis litteris [1] denuntiavit ei bellum, nec unquam ipsi regnum Scotiæ acceptum relaturum.

« Magnifico principi domino Eduardo, Dei gratia, regi Angliæ, Joannes, eadem gratia, Scotiæ rex ».

« Cum vos etc. », et infra : « Nos jam cum innumerabili multitudine armatorum, vestro exercitu publice convocato, ad exhæredandum nos et regni nostri incolas ad fines regni nostri hostiliter accessistis, et ultra progredientes in regno nostro, strages et incendia, necnon insultus et invasiones violentas, et tam per terram quam per mare, commisistis inhumane. Nos dictas injurias et gravamina et damna, necnon et hostiles impugnationes ulterius sustinere non valentes, nec in fidelitate et homagio vestro, licet per violentam impressionem impressam extortis, manendo, contra nos etiam ad defensionem nostram et regni nostri, cujus defensioni et tuitioni vinculo juramenti, sumus astricti, nos volentes erigere, fidelitatem et homagium tam a nobis, quam ab aliis quibuscumque regni nostri incolis fidelibus nostris ratione terrarum, quas in regno vestro tenebant, et etiam ratione menagii, seu retentionis vestræ, nomine nostro, ac nomine eorumdem omnium et singulorum vobis reddimus per præsentes ». Addit Walsinghamus : « Rex Angliæ audita præsenti littera resignationem homagii sui admisit, et cancellario suo præcepit hanc litteram registrari ad perpetuam memoriam rei gestæ ».

Scotici tumultus brevi sopiti, cum Joannes Baliolus rex suorum proditione Eduardo traditus esset. De quo hæc Jordanus [2] : « Eodem anno Scoti, regi Franciæ confœderati, incursant regnum Angliæ : sed in reditu eorum rex Joannes a quibusdam præpeditus regi Angliæ destinatur ». Proditum a Joanne Cumenio refert Hector Boethius [3], additque de regni jure in Eduardum ab eo transfuso : « Cum in manum Eduardi venisset, metu mortis, quam Anglus minabatur, jus omne regni, in manu dextra album ramum, uti mos est, tenens, in Eduardum regem Angliæ transtulit, regnoque se abdicavit : quæ continuo Diplomatibus, ex arbitratu Angli conscriptis, consignata sunt. Quibus peractis Eduardus Bernicium inde abiens, omnes nobiles Scotiæ evocatos ad se in verba sua jurare coegit ». Affertur id Diploma a Walsinghamo [4], in cujus exordio ita se accusat : « Nos per malum consilium falsumque, simplicitatemque nostram graviter offendimus dominum nostrum Eduardum Dei gratia regem Angliæ, dominum Hiberniæ, ducem Aquitaniæ, in multis vicibus, in eo quod existentes et manentes in fide sua et suo homagio, alligavimus nos regi Franciæ, qui tunc hostis ejus erat et adhuc est, matrimonium procurantes fieri cum filia domini Caroli fratris ejus, etc. ». Adjungit Walsinghamus in iis litteris fractum sigillum commune Scotiæ fuisse, atque Eduardum parti triumphi de Scotia monumentum nobile religioni consecrasse : « In redeundo, inquit, transivit per abbatiam de Scone, ubi sublato lapide, quo reges Scotorum tempore coronationis solebant uti pro throno, transtulit illum usque Westmonasterium, jubens idem fieri celebrantium cathedram sacerdotum ». Dicasse præterea sequenti anno alia regni Scotiæ insignia S. Eduardo addit : « In crastino S. Botulphi accedens rex ad Westmonasterium, obtulit B. regi Eduardo cujus meritis acquisierat regalia regni Scotiæ, tribunal videlicet sceptrumque aureum cum corona ».

Cæterum Joannem Baliolum decus regium abjecisse VIII id. Aprilis tradit Westmonasteriensis, illoque bello sexaginta millia Scotorum absumpta affirmat. Ea præmia retulit Scotus, cum bello Gallico se implicuisset. Nec disparibus affectus Flander, qui Anglo accesserat. Auctor est Joannes Villanus, Belgicos tumultus ex eo emersisse, quod cum Guido filiam Eduardi regis filio inconsulto Francorum rege despondisset : Philippum indigne ferentem [1] Belgam hosti suo affinitate se junxisse, ipsum Parisios una cum filia ad aulam regiam excivisse, ac ne Anglo principi nuberet, tenuisse; eaque paulo post defuncta, Guidonem paucis stipatum in Belgium se proripuisse, populos in Philippum commovisse, atque ex Germania auxilia excivisse. Iis consentiunt alii auctores, e quibus Jordanus [2] hæc habet : « Eodem anno Guido comes Flandriæ per Robertum filium deceptus, ut dicitur, regi Franciæ mandavit se nil ab eo tenere in feudum ». Arguitur impudentiæ a Meyero, domitumque sequenti anno visuri sumus.

18. Interea Bonifacius nullum optimi Pontificis officium, ut Christianos eos principes ad concordiam revocaret, prætermisit. Lugebat enim iis bellis Christianam rem deprimi, crescere hostium Ecclesiæ potentiam, religionem in Oriente extingui, nec ullas copias ad recuperandam Syriam transmitti posse. Quare cum ante Berardum Albanensem et Simonem Prænestinum episcopos cardinales ad pacem inter reges conciliandam misisset, hoc anno præcepit [3], ut Apostolica auctoritate utrumque regem inducias pacisci juberent, ob ingentia, quæ e bello emergebant mala; cum populorum ingentes strages fierent, Ecclesiastici prædæ expositi essent, dum principes belli occa-

[1] Ext. apud Walsing. in Ypod. Neustriæ. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Hector Boeth. Hist. Scot. l. XIV. — [4] West. Flor. Hist. hoc anno Walsing. in Eduar.

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 19. Hocsem. l. 1. c. 22. D. Anton III. p. tit. XX. c. 8. § 6. Meyer. Annal. Fland. l. X et alii. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Ep. cur. XXX, LXXXVII, LXXXVIII.

sione magnam pecuniarum vim ab iis emungerent, denique Christianum nomen in Syria extingueretur. Monuit vero cardinales, ne in tractandis pacis rationibus Pontificem in Gallias profecturum ad controversiam decidendam spouderent : quamvis enim ad suscipiendos itinerum labores vegetus animus esset, corporis tamen adversa valetudine se gravari : tum collegium cardinalium, quorum plures senio confecti sub labore fatiscerent, gravissimis incommodis affectum iri : Italiam etiam, et quæ tumultibus fremebat, id nullo modo pati : demum Siculorum ferociam non permittere, qui cum Carolum atroci bello urgeant, se absente crudelissime debacchaturos, atque extremam perniciem regno illaturos : at si reges ad Apostolicam Sedem mittere oratores velint, se partes suas studiose interpositurum ; denique utrique regi inducias Pontificio nomine indicant, rei gestæ testes accipiant, ac postmodum illas per ea regna satagant promulgari. Quam imperatarum induciarum formam nos ad Christi vicarii in imperatores ac reges ad eorum prælia Christianæ rei exitialia dirimenda auctoritatem in luce collocandam afferre voluimus [1].

« Bonifacius etc. ad futuram rei memoriam.

« Crebris intellectis rumoribus, quos fide dignorum assertio confirmabat, quod et charissimus in Christo filius noster Adolphus rex Romanorum illustris adversus eumdem regem Franciæ et regnum ipsius gentem non modicam congregabat hostiliter, alias bellicos faciens apparatus, eo potissime quæsito colore, quod ab ipso reputat se offensum, quasi sui prædecessores et ipse nonnulla occupaverint hactenus jura imperii, quæ adhuc detinentur taliter occupata ; doluimus admodum et duras intimis sensimus punctiones. Propter quod volentes, prout ad nostrum spectabat officium, hujusmodi obviare dispendiis, ad præfatum Romanorum regem nostros solemnes nuntios duximus destinandos, rogantes et attentius exhortantes eumdem, ut ab hujusmodi hostili processu penitus abstineret : cum nos tandem super iis certificati per eum, illud circa hujusmodi negotium intendebamus adhibere remedium, per quod ad sui honoris et exaltationis augmentum præfati jura imperii illæsa et integra servarentur. Scripsimus etiam Franciæ et Angliæ regibus memoratis, ut a quolibet inter se invicem hujusmodi habendo processu hostili prorsus abstinere curarent, dictusque rex Franciæ contra regem Romanorum præfatum nullam noxiam faceret novitatem.

19. « Attendentes igitur, et infra claustra pectoris meditatione sollicita revolventes, quod regum prædictorum commotio turbat Ecclesiam, orbis concutit angulos, animarum corporumque dispendia minatur, fidelibus Catholicæ fidei pericula generat, et Terræ-Sanctæ negotio, ad cujus promotionem felicem celerem votis ferventibus anhelamus, impedimenta multimoda subministrat ; et propterea cupientes hujusmodi periculis et discriminosis initiis remediis obsistere opportunis, treuguas dudum ab instanti tunc festo Nativitatis beati Joannis Baptistæ proximo præterito usque ad annum unum completum præfatis Romanorum, Franciæ ac Angliæ regibus auctoritate Apostolica sub pœna excommunicationis quam ex tunc in scienter venientes contra protulimus expresse, indiximus ab eis per idem tempus firmiter observandas, prout in litteris nostris inde confectis plenius continetur. Verum licet prædicto Romanorum regi per venerabiles fratres nostros Regin. archiepiscopum et Senen. episcopum de mandato nostro fuerint hujusmodi treugarum nostræ litteræ præsentatæ ; prædicti tamen Albanensis et Penestrinus episcopi, quibus præsentationem nostrarum consimilium litterarum prælibatis Franciæ ac Angliæ regibus faciendam noscimur commisisse, sumpta fiducia et spe concepta, quod inter reges prædictos optata concordia, vel saltem treuguæ, seu sufferentiæ voluntariæ in proximo provenirent ; supersedere hactenus præsentationi hujusmodi, sicut accepimus, decreverunt. Cum autem nec pax vel concordia, neque treuguæ seu sufferentiæ, de quo vehementis non immerito, turbationis conquassatione torquemur, inter jam dictos reges aliquod susceperint firmamentum, et utinam de ipsorum congressu gravior nobis præsumptio non daretur ; treuguarum quoque indictio prælibata sit jam prope sui finis excursum, nos ex iis, et per ea, quæ frequens fide dignorum assertio nostris instillat auribus, verisimiliter formidantes, ne dictos reges inter se invicem bellici fructus impetant, hostiles concutiant tempestates, et enervet ; sicque tam gravem Christianorum scissuram, tam horrendum facinus, et generale periculum, sicut enormem cædem fidelium, et adeo periculosi læsuram vulneris, cui vix unquam adhiberi posset medicina salutis, desiderantes salubribus remediis evitare, treuguas ab instanti festo Nativitatis beati Joannis Baptistæ proximo futuro in quo prædictarum treuguarum dudum indictarum firmetur terminus, usque ad biennium completum eadem auctoritate jam dictis Romanorum, Franciæ, ac Angliæ regibus prorogamus, et de novo indicimus, easque præcipimus inviolabiliter observari sub eadem excommunicationis pœna, quam ex nunc in illos, qui scienter contravenerint, promulgamus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum id. Augusti anno II ».

20. Ne vero recrudesceret bellum, si Adolphus imperii vires in Philippum converteret, omne studium contulit Bonifacius, ut ipsum ab irruptione omni, impressioneque hostili contineret : quare Maguntino, Coloniensi, Trevirensi archiepiscopis, ac Metensi episcopo partes imposuit [1], ut ipsum ab hujusmodi consiliis avocarent, ac si

[1] Ep. cur. XXXI. et lib. Privil. Rom. Eccl. tom. III. p. 100.

[1] Ep. cur. XXV.

perstaret in sententia, nulla ipsi auxilia suppeditarent: non valere in ea re cujuscumque sacramenti religionem, quo se Adolpho vel Eduardo astrinxissent: navaturum se operam, ut si quæ læsa sint imperii jura restituantur. Contendebat enim Adolphus Burgundiæ comitatum imperii vectigalem a Gallis injuria occupatum teneri, ut ex aliis Bonifacii litteris suo adducendis loco ad Philippum datis [1] constat: quæ vero ad Maguntinum archiepiscopum transmissæ, his verbis conceptæ sunt[2]:

« Bonifacius, etc. archiepiscopo Maguntino.

« Cum apud charissimos in Christo filios nostros Adolfum Romanorum, et Philippum Francorum, ac Eduardum Anglorum reges illustres pro reformatione pacis et concordiæ inter eos feliciter, dante Domino, proventura, sicut nosti, per alicujus temporis spatium opportuna instantia, et continuatis studiis curaverimus vigilare, non solum venerabilibus fratribus nostris Ber. Albanensi et Simoni Penestrino episcopis, nobilibus utique Romanæ membris Ecclesiæ, sed et aliis solemnibus nuntiis ad hoc specialiter destinatis; fraternitatem tuam monemus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus nostri oneris, nostræque sollicitudinis partem, ad quod es specialiter evocatus, prudenter assumens, et laudabiliter prosequens, prædictum regem Romanorum efficaciter animes et inducas, ne contra præfatum regem Franciæ, ac regnum, terras et gentem ejus ad novitates noxias, vel processus hostiles seu bellicos actus quoquo modo procedat; quinimo ab iis pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia penitus abstinere procures, ac ipsum, si quod absit, contrarium faceret, aliquatenus non sequaris, nec ei super hoc auxilium, consilium, vel favorem impendas; non obstantibus juramento fidelitatis quo dicto regi Romanorum teneris, aut quibuscumque pactionibus, promissionibus, societatibus, vel conventionibus, juramento, vel quacumque alia firmitate vallatis quibus prædictis Romanorum et Angliæ regibus, vel eorum alteri super hujusmodi negotio quomodolibet sis adstrictus; significaturus nobiscum celeritate fideliter et sollicite ac frequenter quæcumque super iis per nos facienda cognoveris, necnon novitates, apparatus, et alia, quæ præsenseris super hujusmodi negotiis attentari.

« Nos enim ferventer intendimus per vias pacis interponere diligentius partes nostras, ut dictus rex Franciæ, ac sui ab imperii cessent injuriis, et quod ejusdem imperii bona et jura conserventur illæsa. Superis itaque sic prudenter et utiliter datas tibi virtutes a Domino exequaris, quod optati fructus ex tua cooperatione proveniant, tuque in nostris præfatæ Sedis affectibus provenire gratiosior merearis. Hæc autem, quæ scribimus, penes te prudenter et caute studeas tenere secreta, donec ea in lucem produci qualitas et conditio exegerint agendorum. Datum Romæ apud S. Petrum II kal. Aprilis anno II ». Eadem verborum forma ad memoratos Coloniensem et Trevirensem, et episcopum Metensem scripsit [1].

21. Gravissimis etiam hisce litteris nisus est Pontifex Adolphum a suscepto consilio revocare: proposuitque [2] ob oculos Romanorum regis esse clientelam Ecclesiæ gerere, atque in impios arma exercere, nec posse fidei hostium impetus propulsari; sed religionem adductum iri in discrimen, si alienis bellis se involveret.

« Charissimo in Christo filio Adolpho regi Romanorum illustri.

« Noctes insomnes duximus, labores voluntarios appetentes, ut inter te et charissimos in Christo filios nostros Philippum Francorum et Eduardum Anglorum reges illustres per viam pacis vel treuguæ possemus præparare quietem, et tranquillitatem dare populo Christiano, ne fideles præcipuos eorumque sequaces inter se ipsos verterent, qui essent contra hostes crucis Christi pro recuperatione Terræ-Sanctæ et inimicos fidei exhibendi. Quapropter celsitudinem tuam monemus, rogamus et hortamur attente, per aspersionem sanguinis Jesu Christi tibi districtius injungentes, quatenus prædictum regem Francorum, aut regnum ejus hostiliter non impugnes; sed regalis tuus animus condescendat et inclinetur ad pacem, vel saltem ad treuguas longas et congruas, quibus pendentibus efficaciter possit de pace, præsertim in nostra præsentia, per solemnes nuntios partium tractatus haberi; prudenter attendentes, quod Romani imperatores et reges, qui pro tempore assumuntur ad tantæ fastigium dignitatis, specialiter assumuntur, ut sint advocati Ecclesiæ ac præcipui defensores, et ut hostes fidei conterant, et subdant fidei barbaras nationes ad nostram et fidelium pacem perpetuam: quæ bona commode provenire non possent, inter se dissidentibus principibus et populis Christianis. Datum Anagniæ XV kal. Septembris anno II ». Quo vero potentius frænum ad coercendos illius conatus injiceret Bonifacius, incussa gravissimarum censurarum religione armis temperare jussit [3]. Tum Francorum et Anglorum reges ursit [4], ut controversias æquitate componerent, mitterentque oratores ad Sedem Apostolicam, futuram concordiæ interpretem; cujus judicio rem permitterent.

22. *Constitutio Bonifacii ad reprimendos principes ab iniquis exactionibus in clerum, unde regis Angliæ furores.* — Inter hæc, cum hi principes ob gravissimos sumptus, qui in bello profundendi erant, aliique (ardebat namque discordiis Occidens) in Ecclesiasticos grassarentur, bonaque Ecclesiarum diriperent, et Christi opes ad perdendos Christi fideles converterent, miserrima

[1] Ep. cur. XCVIII. — [2] Ead. Ep. XXV.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Eod. l. XXIX. Ep. cur. XCII. — [3] Ep. cur. LXXXVIII. — [4] Ep. XC, XCI.

erat clericorum conditio, qui ubique principum cupiditati, ministrorum avaritiæ, exactorum crudelitati ac prædæ erant expositi : quare Bonifacius, quem tuendarum Ecclesiarum onus premebat, ex cardinalium consilio Constitutionem edidit [1], qua vetuit præsulibus, clericis ac religiosis viris vectigalia, decimam, vel vigesimam, aut centesimam sub quocumque mutui, doni, subventionis, aut subsidii nomine, aliove quæsito fuco et colore sine facultate Sedis Apostolicæ principibus solvere : solventibus vero atque exigentibus, aut in locis sacris deposita occupantibus, anathematis religionem incussit, ac legatis Apostolicis Albanensi et Penestrino episcopis partes injunxit [2], ut eam Constitutionem in Galliis et Anglia promulgarent, ac præsules ad eam servandam adigerent. Litterarum porro initium hujusmodi est : « Constitutionem de fratrum nostrorum consilio nuper edidimus pro Ecclesiarum relevatione ac libertate ipsarum quæ incipit : Clericis laicos, infestos oppido, etc. Datum Anagniæ XV kal. Septembris anno II ».

23. Effudere graves in eam Constitutionem querelas politici, quam cum in sensum iniquiorem detorquerent, soluta fuisse a Bonifacio pluribus aliis Constitutionibus exorta ambigua visuri sumus. Juste vero editam a Pontifice testatur Jordanus [3], qui de exercitis in Galliis extorsionibus hæc tradit : « Rex Franciæ propter guerras graves exactionem pecuniarum posuit, quæ malatolta vocabatur : et primo super mercatores tantum, postea centesimam, postea quinquagesimam, tam a sæcularibus quam a clericis accepit : propter quod Bonifacius in reges et principes, a clericis et Ecclesiis talia auferentes absque papæ licentia, sententiam excommunicationis tulit ». Vexatum æque atrociter in Anglia clerum consentiunt Angli historici, e quibus Polydorus [4] : « Bonifacius VIII Romanus Pontifex, animadvertens principes Christianos avare et percrebro sine justa causa, nova quotidie sacerdotiorum fructibus imponere vectigalia, atque sine fine arbitratu suo decimam, vigesimamve eorum partem tributi nomine imperare, immunitatis ordinis sibi consulendum statuit. Itaque habito Lugduni Concilio, (errat in eo auctor, quem sequitur Genebrardus [5], nec enim ob id Bonifacius Lugduni celebravit Concilium, sed Anagniæ e cardinalium consilio id sanxit), interdixit, ne post hac principes sacerdotibus tributa imponerent, neve illi imposita conferrent injussu Romani Pontificis. Id præscriptum extat in libro tertio libri sexti de immunitate Ecclesiarum capite tertio : quod tametsi non erat iniquum, fuit tamen apud Anglos magnæ causa discordiæ ». Et quidem refert Westmonasteriensis [1], dum Angliæ rex ingentes bellicos instruebat apparatus non ad Mahumeticum, sed Christianum sanguinem fudendum, a populo ingens aurum subsidiarum eliciuisse (1) ; a clero vero repulsam passum. Tum quæ sint consecuta subdit : « Commotus, inquit, rex indixit eis tempus consultandi super meliori responso, suæ voluntati gratius, acceptando. Interim fecit rex sigillari omnia Ecclesiasticorum ostia horreorum : quæ dum fierent, mandavit archiepiscopus, (is erat Robertus Cantuariensis), Bullam Apostolicam, inhibentem sub pœna excommunicationis, aliquam collectam ex Ecclesiasticis proventibus regi vel cuivis alii principi concedi, per cathedrales Basilicas divulgari ». Pluribusque interjectis, de habita Synodo addit:

« Die S. Hilarii celebravit archiepiscopus Concilium suum cum coepiscopis suis suffraganeis Londini in Ecclesia S. Pauli. Quibus tractantibus per dies octo super postulatione regia, non invenerunt iter rectum nec modum exclusivæ sententiæ, si aliqui vel quæsito colore, vel aliquo titulo quippiam contulissent : etiamsi plurimi clerici aulici curialesque accessissent, qui postulatis consilium dederant et favorem : quæ omnia regi per episcopos aliosve nuntios sunt relata. Qui statim mutatus in crudelem ; perversa regali æqualitate in tyrannidem, licentiatis suis famulis, obviantium clericorum religiosorumque virorum quasi modo hostili equitaturas sibi arripere meliores ; prohibitis insuper placitatoribus in lege sua peritis coram baronibus de scaccario, seu ante quemvis alium justitiarium sæcularem pro personis Ecclesiasticis allegare ; Ecclesiasticos ministros censuit sua pace indignos. Mandavit etiam singulis ordinatis, sponte offerre sibi suorum proventuum quintam partem, aut invite cedere omnibus bonis suis.

« Huic mandato primitus obtemperaverunt quidam tonsurati in curia regali prælati, in cura vero animarum Pilati manifesti, ut inducerent pari modo animos cæterorum. Quo facto seisita [2] sunt protinus per manus vicecomitum omnia bona clericorum mobilia et immobilia, super laicum feudum inventa, atque fisco regio titulata cum superabundanti molestia suis ablatis libertatibus, quas prædecessores reges, Christianitatis conservatores, Ecclesiis contulerant auctores bonorum.

[1] Eod. l. II. Ep. cur. XII. ext. c. clericis laic. de immun. Eccl. in 6. — [2] Lib. I. Ep. cur. LXXXIX. — [3] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [4] Polyd. l. XVII. — [5] Geneb. in Chron.

[1] West. Flor. Hist. hoc an. — [2] Id est, occupata.

(1) Concilium Londinense in quo Angliæ præsules deliberarunt, utrum regi collectam ex proventibus Ecclesiasticis poscenti obtemperandum esset, ad sequentem annum transferendum, non ambigue asserit Trivettus, qui in Annalibus suis anno sequenti illud collocat, et res ipsa demonstrat, cum Bonifacii Constitutio de non solvendis sæcularibus principibus Ecclesiasticorum bonorum collectis data sit Anagniæ XV kal. Septembris, anno secundo Pontificatus, id est, anno MCCXCVI. Concilium ergo Londinense die festa S. Hilarii seu die XIV januarii, occasione hujus Constitutionis celebratum, ad sequentem annum MCCXCVII pertinet. MANSI.

Et quod nequius est ferendum, appretiabantur ipsorum facultates emptoribus quantocius exponendæ. Nec securi audebant clerici equitare, nisi in majori conventu, propter militum in clericos violentiam, a rege licentia data. Sed et omnia bona archiepiscopi, mobilia et immobilia capta sunt in manu regis. Ipse quidem sustinuit patienter. Igitur clero, sicut supradictum est, passo in corpore, passus est et rex in animo. Hinc dolor et metus omnium prælatorum. Hi namque in perplexitate maxima constituti sunt, ut si quidquam concederent, sententiam excommunicationis incurrerent ipso facto ; et si non darent, non effugerent immisericordes manus ipsorum prædonum. His madefacti adversitatibus, pro se ipsis anxii, pro grege sibi commisso inconsolabiliter mœstificati, tanquam non habente alimoniam ingruente fame, necessario sæculum repetere quæsierunt protectionem regis, ratiocinio magno redemptis (redimentis) ». Hujus vero sceleris veniam Eduardum fluentibus ex oculis lacrymis a clero flagitasse publice, sequenti anno dicemus.

24. *Philippum regem parœneticis litteris monet Bonifacius ad rescindendam legem Ecclesiæ libertati adversam.* — Nec minus memorata Constitutio pupugit alios principes, quorum licentiæ frænum injiciebatur, ac præ cæteris Philippum Francorum regem cum sibi ea Constitutione Ecclesiasticorum subsidia eripi putaret, quæ ad sustinendam belli gravissimi molem, in se Germania, Anglia ac Belgio conjurantibus, erant necessaria, atque ad repungendum Bonifacium, subducendasque curiæ Romanæ opes, quæ ex Galliis confluebant, per speciem Gallias, opibus ad alias provincias ac sæpius ad hostes deportatis, exhauriri atque ad inopiam redigi, legem tulit, ne quis ex regno pecunias, gemmas, equos, aliaque nonnulla efferret. Attulit ea res graviorem Bonifacio dolorem, ut ex ejus litteris querelarum plenis liquet : atque hæc prima origo ingentium discordiarum, quæ postea Bonifacium inter et Philippum magno scandalo eruperunt. Interea post gravia monita, quibus ipsum ad sectanda majorum, qui adeo Ecclesiasticam libertatem auxerant, provocavit [1], objecit non carere ingrati animi vitio, qui post impensos summos labores in deterrendo ab invadendis Galliis Romanorum rege hanc vicem rependeret : attenderet quo pede pergerent ipsius ac suorum res, non modo si adversariam Sedem Apostolicam experiretur, sed etiam si ab ipsa tantummodo desereretur : Germanis, Anglis, Hispanis, Gallias cingi, totque sustinendis hostibus impares futuras : perpenderet offensos ab eo finitimos reges, Anglum Vasconiam sibi ereptam repetere, Germanum præter cætera comitatum Burgundiæ annexum olim imperio reposcere, nec ipsos sententiam Sedis Apostolicæ recusare : non sui fuisse animi, subsidia Ecclesiarum illi ad tuendum regnum eripere, cum pro eo defendendo cruces et calices potius Apostolica Sedes consumptura esset. Demum hortatus est ne se improbis consiliis circumveniri ac subornari pateretur, seque episcopum Vivariensem ad ea componenda mittere significavit :

25. « Regi Francorum illustri.

« Ineffabilis amoris dulcedine sponso suo, qui Christus est, sancta mater Ecclesia copulata, dotes et gratias ab ipso suscepit amplissimas, ubertate fœcundas, et specialiter inter eas beneficium libertatis. Voluit enim peramabilem sponsam ejus libere fidelibus populis præesse dominio, ut velut in filios haberet more matris in singulos potestatem, ac eam cuncti cum filiali reverentia tanquam universalem matrem et dominam honorarent. Quis itaque illam offendere vel provocare injuriis non pavescet ? Quis ausum credulitatis assumet, sponsum in sponsæ contumelia non offendi ? Quis Ecclesiasticæ libertatis infractor contra Deum et Dominum cujusvis defensionis clypeo protegetur, ut supernæ virtutis malleo comminui, et redigi nequeat in pulverem et favillam ? Non avertas, o fili, a voce patris auditum, quoniam ad te paternus sermo de dulcedine pectoris cum amaricatione dirigitur, quam audita novi casus emersio introduxit. Tua enim interesse conspicimus, attenta mente suscipere quæ scribuntur. Ad nostrum siquidem nuper, non sine grandi admiratione, quinimo turbatione, pervenit auditum, quod tu consilio deceptabili ductus, ut credimus, et maligno, Constitutionem talem iis diebus, ut asseritur, edidisti, cujus et si patenter verba non exprimant, suadentium tamen eam fieri (utinam non edentis fuisse videtur intentio !) impingere in Ecclesiasticam libertatem, ipsamque in regno tuo, ubi vigere solet ab olim quoad Ecclesias et Ecclesiasticarum personarum bona (ut de nobis et fratribus nostris sub silentio taceamus ad præsens) voluisse subvertere, non sine gravi tua nota magnoque discrimine, ac tuorum gravamine subjectorum, et aliorum etiam, qui solent in regno prædicto hactenus conversari.

« Cum igitur intersit veri patris consilium pro filiis capere, bonique pastoris errantes oves a devio revocare, diligentis amici suadere salubria, et in summo militantis Ecclesiæ justitiæ solio præsidentis, non solum omne malum, sed et mali speciem in subditis dissipare ; nos, qui Pastoris pastorum et Jesu Christi Filii summi Patris æterni, licet immeriti, ejus faciente clementia, gerimus vices in terris, et in excelso solio, summi Apostolatus videlicet, præsidemus ; teque præcipua sinceritate prosequimur, et prosecuti sumus ab olim, dum nos minor status haberet ; horum circa te officia pio affectu, et efficaci studio providimus exequenda, pro te filio prædilecto salubre capiendo consilium, teque ab invio revocando, in quod consilii te deviasse creditur impulsio fraudulentis (fraudulenti), ac dissipando notam malum et malis

[1] Lib. II. Ep. cur. xcviii.

(mali et mali) speciem, quæ consulentium malignorum temerarius ausus induxit; præsertim si ad hoc Constitutionis præmissæ referatur intentio, ad quod lata creditur secundum eorum intentum, qui eam fieri dolose ac improvide suaserunt.

26. « Non debuit, fili, anima tanti regis in tale venire consilium: non decuit excellentiæ tuæ prudentiam abire in consilio talium impiorum, qui, ut fluctues flagitant, et te ut demergaris impingunt: sed saltem postquam super hoc tuos oculos paterno lumine aperimus, stare non debes in via talium peccatorum; sed attentius præcavere te convenit, ne impulsu pravorum actuum tui solii cathedra pestilentiæ dici possit. Nec licuit, nec etiam expedivit, quod ad tuam considerationem pateret ingressus, tua et dicti regni moderni temporis qualitate pensata, tam insolitæ quam indebitæ novitati, per quam de regno non oriundis eodem conversandi in ipso, mercimonia licita, et actus non prohibitos cum libertate solita exercendi via præcluditur et aditus denegatur in multorum et etiam subditorum tuorum non leve dispendium et gravamen.

« Ipsi quidem subditi adeo sunt diversis oneribus aggravati, quod eorum ad te solito (solita) et subjecta multum putatur refriguisse devotio; et quanto amplius aggravantur, tanto potius imposterum refrigescet: nec parum amisisse censetur, qui corda perdit subjectorum. Habet interdum usus sæcularium principum, vel abusus, hostibus de suis terris subtrahere commoda, et ut ad inimicorum terras subjecti non transeant, nec suarum terrarum bona portentur ad illos: sed sic generalem proferre sententiam, ut tulisti, non solum reprobatur in subditos, sed etiam in exteros cujuslibet nationis. Non videris (videtur) oculatæ, fuse (fuisse) prudentiæ, qui præteritorum non meminit, præsentia non respicit, nec habet ad futura respectum: et si, quod absit, fuerit condentis intentio, ut ad nos et fratres nostros, Ecclesiarum prælatos Ecclesiasticasve personas, et ipsas Ecclesias, ac nostra et ipsorum bona non solum in regno tuo, sed constitutorum ubilibet extendatur, hoc non solum fuisset improvidum, sed insanum, velle ad illa temerarias manus extendere, in quibus tibi sæcularibusque principibus nulla est attributa potestas; quin potius ex hoc, contra libertatem eamdem temere veniendo, in excommunicationis sententiam promulgati canonis incidisses.

27. « Vide, fili, ad quod præmissi tui consiliarii te duxerint, ut sacramentorum Ecclesiasticorum perceptione ac participatione privatus ad tam periculosi status ignominiam devenires. Vitavit hoc progenitorum tuorum sancta devotio ad Ecclesiastica sacramenta, et promptitudo reverentiæ ad Apostolicam Sedem, et a te his temporibus maxime vitanda fuissent, dum circa tua et ipsius regni tui honores et commoda procuranda, et evitanda dispendia sic attente, sic laboriose, sic sollicite vigilamus: ad quod enim venerabiles fratres nostros Bernardum Albanensem, et Simonem Penestrinum episcopos, nobilia utique Romanæ membra Ecclesiæ, ad te ac tuum ac Angliæ regem et regna transmisimus: ad quod etiam Senensem, et Papiensem episcopos, ac bonæ memoriæ Regin. archiepiscopum ad Alemanniæ regem duximus destinandos; multiplicatis nihilominus aliis nuntiis, ad diversas partes propterea destinatis. Nonne pro tua et regni tui procuranda salute, ac adversitate vitanda noctes insomnes duximus, et subimus intolerabiles quasi labores, postquam ad Apostolatus apicem cœlestis dispositio nos vocavit? Nonne quotidianis tractatibus et sollicitudinibus pro tuis agendis insistimus sine intermissione laborum? Certe non condignum pro iis nobis offers retributionis effectum, non Ecclesiæ matri tuæ pro grandibus tibi, et progenitoribus tuis impensis muneribus gratiarum, et grata vicissitudine correspondes, si prædictæ Constitutioni credita ingeratur intentio; quinimo nobis et ipsi mala pro bonis, et amara pro dulcibus reddidisses, versutiis erga nos et illam incautus inertus (inhærens), ut a te provocaremur injuriis, et provocati colluctaremur ad invicem in querelis, ac si etiam Dei et Ecclesiæ adversantiam non curares; non considerans provide circumposita regno tuo regiones et regna, voluntatem et statum præsidentium in eisdem, neque tuorum conceptus forsitan subditorum constitutorum in diversis partibus regni tui.

« Leva in circuitu oculos tuos, et vide: cogita et repensa Romanorum, Angliæ, ac Hispaniarum regna, quæ quasi undique te circumdant, eorumque potentias, ac strenuitatem, et multitudinem incolarum; et patenter agnosces, quod non fuit tempus acceptabile, non dies salutis, diebus istis nos et ipsam Ecclesiam punctionibus tangere, talibus perturbare puncturis: nec revocare debuisses in dubium quod nostri et Ecclesiæ adjutorii et favoris sola substractio in tantum te debilitaret ac tuos, quod ut cætera tua perinde omittamus incommoda, persecutiones adversas ferre non posses. At ubi nos tibi et eamdem Ecclesiam adversarios efficeres principales, adeo nostra et ejusdem Ecclesiæ, ac aliorum prædictorum provocationis gravior tibi sarcina redderetur, quod ad ejus pondus tui efficeretur humeri impotentes. Absit quod insolentia consiliariorum tuorum ad tantum exterminii præcipitium, te deducat. Absit quod tuis sensibus quævis incalescat durities ad talia prorumpendi. Absit quod gratus olim filius tam graviter matri reddatur exosus, et quod suis demeritis solita dulcedinis ubera subtrahere sibi ex necessitate cogatur, et quibusvis periculosis eventibus exponere vel relinquere non adjutum. Præpara in judicio, fili charissime, mentem tuam, et discerne ac judica quid Apostolicæ Sedi conceptus et considerationis advenerit, dum diebus istis circa discussionem et

examinationem miraculorum, quæ ad invocationem claræ memoriæ Ludovici avi tui facta dicuntur, cum nostris fratribus vacaremus, talia nobis xenia præsentasti, talia præmisisti dona, quibus Dominum ad iram provocas, et indignationem non solum nostram, sed et ipsius Ecclesiæ promereris. Cur degenerat tuæ clementia juventutis a felicibus actibus progenitorum tuorum, quibus dictam Sedem fide pura, et devotione sincera summis ab antiquo studiis coluerint, se ipsius beneplacitis coaptando? Succede virtutibus, quæsumus, qui succedis et regno, nullam immixturus maculam excellentis sui luminis claritati.

28. « Quod si forsan ad iniquæ suggestionis instantiam assumpseris causam edendæ Constitutionis ejusdem prætextu nostræ Constitutionis, quam nuper pro Ecclesiastica edidimus libertate, talis profecto tam suggestorum, quam suggesti motus nullus fulcitur auxilio rationis : Constitutio enim nostra, si ad rivalem sensum postposito conjuge non trahatur, id si bene perpenditur statuit, quod alias per sanctiones canonicas est statutum, licet pœnas contra transgressores adjecerit, nonnullis excommunicatis, quasi vitio peccare desinentibus potius formidine pœnæ, quam amore virtutis. Non enim præcise statuimus, pro defensione ac necessitatibus tuis vel regni tui ab eisdem prælatis, Ecclesiasticisve personis pecuniarium subsidium non præstari, sed adjecimus id non fieri sine nostra licentia speciali, adductis in considerationem nostram exactionibus intolerabilibus Ecclesiis et personis Ecclesiasticis, religiosis et sæcularibus, dicti regni ab officialibus tuis auctoritate tua impositis atque factis ; de futuris potius verisimiliter formidantes, cum ex præteritis certitudo præsumi valeat de futuris : sed te non novimus ad tales exactiones auctoritate fulcitum, cujus auctoritatis abusum in te ac quolibet principe sæculari divina et humana jura, quinimo judicia detestantur : cum tibi pro tua et successorum tuorum salute ad perpetuam rei memoriam præsentibus nuntiamus ; nullique suggerenti contrarium fidem adhibeas, quinimo nec præstes auditum.

« Objicias, si quando per te vel progenitores tuos pro necessitatibus dicti regni ad eamdem Sedem habitus sit recursus, et inanis pertransierit petitio aures ejus, quin fueritis efficaciter exauditi. Ubi regni nempe gravis, quod absit, prædicti necessitas immineret, nedum ab ipsius prælatis, et personis Ecclesiasticis tibi vel ipsi Sedes eadem concederet, ac faceret subveniri; verum etiam si exigeret casus, ad calices, cruces, aliaque propria vasa sacra manus extenderet, priusquam tantum et tale regnum, tam ipsi fidei charum, imo charissimum, et ab antiquo devotum exponeret minoris curæ defectui, quo minus ab ea efficacis defensionis præsidia sortiretur.

29. « Nunc autem, amantissime fili, considera quis rex, quisve princeps regnum tuum non impugnatus a te, vel non offensus impugnat. Nonne rex Romanorum fuisse occupatas a te tuisque prædecessoribus, seu occupatas teneri civitates et terras seu limites ad imperium pertinentes cum instantia conqueritur, et specialiter Burgundiæ comitatum, quod notum est fore feudum descendens ab imperio, et recognoscendum ab ipso? Nonne charissimus in Christo filius noster rex Angliæ illustris de nonnullis terris Guasconiæ asserit illud idem? Numquid super iis dicti reges denegant stare juri? Numquid Apostolicæ Sedis, quæ Christicolis omnibus præeminet, judicium vel ordinationem recusant? Dumque in eos super iis ipsi peccare te asserunt, de hoc judicium ad Sedem eamdem non est dubium pertinere. Profecto qui contra dictos reges assumptionis et prosecutionis malum dederunt consulendo vel inducendo consilium, dant periculosiorem progressum : nec est habenda fiducia super hoc verisimiliter boni finis, cum ea, quæ mala (malo) sunt inchoata principio, ut frequentius vix bono exitu peragantur. Pone in recta statera animarum pericula, corporum cædes, expensarum voragines, damna rerum, quæ occasione assumptionis et tuorum processuum evenerint, rationis sequens judicium, et non impetum voluntatis, a malorum consiliariorum insidiis elongatus; et tunc manifeste cognosces, te fuisse deceptum, nec expedivisse te talia assumpsisse.

30. « Quid ergo tibi accideret, si quod absit, Sedem ipsam offenderes graviter, eamque hostium tuorum constitueres adjutricem, quin potius contra te faceres principalem? Cum nos et fratres nostri, si Deus ex alto concesserit, parati simus non solum persecutiones, damna rerum, et exila (exilia) sustinere, sed et corporalem mortem subire pro Ecclesiastica libertate. Sunt et alii, sicut ad nostram notitiam est deductum, qui maligne surrepunt, dicentes : Jam non poterunt prælati et personæ Ecclesiasticæ regni tui servire de feudis, vel subventiones facere, in quibus feudorum ratione tenentur : jam non poterunt unum sciphum, unum equum dare liberaliter regi suo. Non fertur ad tales et consimiles interpretationes subdolas dictæ nostræ Constitutionis intentio : tam falsidicos interpretes non admittit, sicut hæc plenius aliquibus tuis nuntiis et familiaribus vivæ vocis oraculo sæpius duximus exponenda.

31. « Quantumlibet autem per subdolos impulsus versatus sis, ut caderes ob prædicta, et ea nos turbaverint, et ad indignationem non sine ratione moverint, nos tamen paterni amoris soliti, ac eadem Ecclesia te sui uteri filium oblivisci non possumus, quin suspenso rigore te in benedictionibus præveniendo dulcedinis, et via mansuetudinis prosequendo, experiamur primitus quam reverenter, quam efficaciter monita paterna suscipies, et medicamenta curantis illius periti medici Samaritani vicarii, qui super vulnera hominis cujusdam de Jerusalem descendentis in Jericho, qui

inciderat in latrones, et fuerat spoliatus, ac relictus plagis impositis semivivus; misericordia motus oleum et vinum apposuit.

32. « Igitur tali exemplo a fomentis olei benignius inchoantes, ecce venerabilem fratrem nostrum Vivariensem episcopum, virum quidem probatæ religionis, scientiæ eminentis, circumspectionis maturæ, ex conversatione diutina nobis et fratribus nostris notum et charum, ac tui honoris et commodi zelatorem, qui et de regno et terra tuis traxit originem, ad te providimus destinandum, ut præmissa solerter et clare celsitudini regiæ oraculo vivæ vocis exponat, et exprimat, ut præmittitur, mentem nostram, quem super his et ea contingentibus plene duximus informandum. Serenitatem itaque regiam monemus, rogamus, et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes quatenus non ad (ab tis) animum revoces, sed gratanter accipiens, quod te instanter reducere nitimur ad salutem, paterna medicamina suscipias reverenter, nostrisque tibi et tuo regno salubribus monitis acquiescens, errata sic corrigens per teipsum, nec permittens in antea per falsa contagia te seduci; ita quod a Deo præmium exinde consequaris, nostram et dictæ Ecclesiæ benevolentiam tibi conserves et gratiam, et apud homines bonam famam; nec oporteat nos ad alia et minus usitata remedia, perseveranter instante, ac pulsante, necnon cogente justitia, extendere manus nostras, quamvis hoc inviti, et involuntarii faceremus. Dat. Anagniæ VII kal. Octobris anno II ». Non destitere propterea politici memoratam de tuenda Ecclesiastici ordinis immunitate Constitutionem rodere : ac licet Philippus rex officii monitus legem de pecunia e regno non efferenda in Italiam resciderit, eam tamen postea cum graviores recrudescerent discordiæ, renovavit. De quibus suis locis inferius : nunc ad Bonifacii zelum in Sedis Apostolicæ contra pervicaces auctoritate asserenda sermonem traducimus.

33. *In Toletanum archiepiscopum animadvertit.* — Irrepserat [1] ad Palentinam Ecclesiam in Hispania Munio, laicorum scilicet potentia ac solutis Ecclesiasticis legibus; quem cum archiepiscopus Toletanus, ut vitio creatum removere episcopali sede debuisset, magno Ecclesiasticæ rei detrimento confirmarat. At Pontifex, restituendæ disciplinæ avidus, Burgensi archiepiscopo dederat imperia, ut Toletano judicium intenderet, lapsoque trimestri apud subsellia Apostolica se sistere juberet. Spernentem vero id edictum Toletanum archiepiscopum Pontifex hujus sententiæ terrore ad officium compulit : « Nos, qui secundum Apostolum prompti sumus inobedientiam omnem ulcisci, sine Dei et Sedis, cui præsidemus, offensa dissimulare amplius non volentes, quin tam longa contumacia, tamque continuata inobedientia ejus, et contemptus notabilis justæ indignationis nostræ motus sentirent, et eos debita pœna percelleret, dictum archiepiscopum, qui nos et dictam Sedem tamdiu contempsit, contemptibilem justo judicio reddere cupientes, ut in quo deliquerat puniretur; a confirmatione et consecratione suffraganeorum suorum, necnon a collatione personatuum, dignitatum, canonicatuum, præbendarum, portionum, et præstimoniorum Toletanæ Ecclesiæ in præsentia fratrum nostrorum usque ad beneplacitum Apostolicæ Sedis suspendimus, et volumus manere suspensum, ea interim Sedi eidem specialiter reservantes. Et nihilominus ut ejus pœna sit metus multorum, et transeat præceptorum nostrorum contemptoribus et contumacibus in exemplum; memoratum archiepiscopum, nisi infra quatuor menses a tempore denuntiationis sententiarum et processus nostrorum hujusmodi eidem factæ se personaliter nostro conspectui præsentaverit, suam purgaturus contumaciam, et ostensurus innocentiam, si poterit, in prædictis, alias pro meritis recepturus; archiepiscopali dignitate et administratione Toletanæ Ecclesiæ eum decrevimus hoc ipso et non (nunc) decernimus fore privatum. Dat. Anagniæ X kal. Augusti anno II ».

34. *Fœdam hæresim damnat Pontifex.* — Ad comprimendam etiam novæ hæreseos luem, quæ sensim in pluribus provinciis gravi Christianæ religionis discrimine pullulabat [1], Bonifacius magno ardore incubuit. An illa Fraticellorum (1) esset propago impia, aut alia quædam pestis, non insinuat in litteris : præcipuos tamen errores, qui partim Fraticellis, partim Waldensibus, et aliis hæreticis communes fuere, exprimit damnatque.

[1] Ep. LXXXIII.

[1] Ep. cur. LXXXVI.

(1) Hæreticos quos Bonifacius in Constitutione sua, hic in Annalibus recitata, perstringit, ipsos fuisse Gerardi Segarelli Parmensis sectatores compertum est. Porro seductorem illum sub ementita pietatis ac vitæ Apostolicæ specie plures sibi socios comparasse, quibus Apostolicorum nomen indidit, discimus ex anonymo auctore Additamenti ad historiam Dulcini vulgati a Muratorio Rer. Italic. tom. IX. Narrat ille hæresim hanc cœpisse circa annum MCCXC. (Franciscus Pegna in Notis ad Eimericum ex Salimbenio, qui Vitam Segarelli sequenti sæculo scripsit, hanc epocham repetit ab anno MCCXLVI), eamdemque damnatam notat ab Honorio IV anno MCCLXLV, (legendum MCCLXLVI, nisi forte anonymus iste veterem stylum sequitur) V idus Martii. Litteræ istæ aliæ sunt plane ab iis, quas Raynaldus eodem anno MCCLXLVI contra hæreses tunc gliscentes profert ad num. 37 ; datæ sunt enim illæ Romæ apud S. Sabinam XIII kal. Maii. Hac Pontificia Constitutione oppressa quidem, sed non plane extincta hæresis; nec diu abfuit, quin caput iterum erigeret, auctorque ejus Gerardus varias Lombardiæ urbes excurrens longe lateque hæresim suam propagaret. Incidit tandem nec semel in manus Inquisitorum, quorum metu hæresim suam abjuravit ; sed libertati restitutus rediit ad pristina, donec in potestatem inquisitoris F. Manfredi Parmensis iterum incidens, ejus sententia sæculari potestati commissus atque ignis supplicio peremptus fuit. Quo anno capitale supplicium subierit, incertum; constat tamen, ipso fatente anonymo, sub Bonifacio VIII pœnam hanc criminis sui luisse. Cum vero inter errores, quos Dulcinius sectator ejus et discipulus asseruit, illi enumerentur apud eumdem anonymum, quos Pontifex in Constitutione, de qua hic annalista, percenset, designari in illa hæret.cum Segarellum non immerito suspicor. MANSI.

In primis novi cupidinum doctores, ut facile ad sectam feminas, cum quibus impura exercerent lenocinia, allicerent, administrandæ rei sacræ auctoritatem iis contulere, atque in conventiculis ad pascendam oculorum libidinem cum orationi vacandum erat, nudare corpora docuerunt. Sed hæc aliaque fœda horum hæreticorum dogmata e Pontificiis litteris accipiamus.

« Bonifacius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Nuper ad audientiam nostram pervenit, quod nonnulli, in viam Caim noviter abeuntes, errore Balaam effusi mercede, et contradictione Chore incendio perituri, quasi nubes sine aqua, quæ circumferuntur a ventis, infructuosi arbores autumnales, sicut errantia sidera, quibus in æternum tenebrarum procella servatur; et novis adinventionibus cœcitatis, æternis suppliciis non contenti, conantur in proximos contagionis venena diffundere, ut ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine ipsos deducant, ubi error inhabitat sempiternus. Accepimus namque, quod nonnullæ personæ se contra sanctam Catholicam Ecclesiam Romanam erigentes, etiam sexus feminei dogmatizant se ligandi et solvendi claves habere, pænitentias audiunt, et a peccatis absolvunt, conventicula non solum diurna faciunt, sed nocturna, in quibus de suis pravitatibus conferunt, et de erroribus conveniunt in id ipsum, et prædicare præsumunt; tonsura clericali contra ritum Ecclesiæ abutentes, Spiritum sanctum se dare per impositionem manuum mentiuntur, et exhibendam soli Deo, et non alteri, cujuscumque fuerit conditionis, dignitatis et status (reverentiam): efficaciores etiam illas orationes affirmant, quæ a nudatis toto corpore offeruntur: mulieres invicem se desponsant: dicunt fidelibus operari manibus non licere: mares nudi hujusmodi sectæ damnatæ feminas antecedunt, et in dicta sancta Ecclesia ligandi atque solvendi fore abnegant potestatem; non solum præmissis, et aliis novis inviis obvoluti, quibus erronee adhærentes ipsa sustinent et defendunt, sed et nonnullis erroribus, quos vetustas damnata produxit. Inter quos aliqui esse dicuntur apostatæ, qui professi fuerant in ordinibus approbatis, qui sagittas pestiferas cordibus simpliciorum infligunt. (His videntur notari Fraticelli, qui in eam colluviem confluxerant, de quibus horrenda a scriptoribus feruntur [1]).

« Commissi ergo nobis universalis Ecclesiæ cura regiminis, et Apostolicæ solium dignitatis nos angunt et pungunt, et hortantur instanter, ut talibus, qui inconsutilem Domini tunicam dissuere moliuntur, salubribus remediis obviantes, insaniæ tantæ malum nostro intuitu divina nobis assistente gratia, dissipemus. Quapropter hujusmodi sectam, tam hæreticam quam insanam, de fratrum nostrorum consilio omnino damnantes, damnatam et hæreticam nuntiamus, et universis Christi fidelibus Ecclesiasticis vel mundanis, cujuscumque fuerint dignitatis, conditionis aut status, districte præcipimus, ut mortale hujusmodi virus abjiciant, et talia nefanda credentibus nullum per se vel per alium publice vel occulte præstent auxilium, consilium vel favorem, et ut non receptent eosdem: Ecclesiarum vero prælatis, et etiam inquisitoribus hæreticæ pravitatis auctoritate Apostolica institutis ubilibet, et instituendis in posterum districtius injungentes, ut contra tales, sicut contra hæreticos, auxiliatores, consiliatores, receptatores et fautores eorum debitum sui officii diligentius exequantur, quos puniri volumus sententiis, pœnis, et mulctis illatis ipso jure, et inferendis per Apostolicas, canonicas, Ecclesiasticas et sæcularium principum sanctiones, præsertim quondam Frederici olim Romanorum imperatoris tempore, quo idem in devotione Romanæ Ecclesiæ persistebat, contra hæreticos seu quorumcumque ratione pravitatis hæreticæ ordinatas. Dat. Anagniæ kalend. Augusti anno II ».

Oppressæ eæ hæreses tum diligentia Bonifacii fuere, quæ postea variis temporibus iterum emersere, qua fæce inquinatus videtur impurus Dulcinus, qui lasciviæ ac impudentiæ fræna laxavit Clemente V Pontifice, a quo error profligatus est [1]: sed ad Bonifacium redeamus. Distrinxit [2] is etiam legum severitatem in illos, qui Saracenis merces vetitas inferebant, incussisque pœnis gravissimis, arma, aliaque vetita invehi prohibuit.

35. *Missi ad Nazarenæ domus veritatem indagandam exploratores.* — Hoc anno decreta est in Syriam et Dalmatiam memoranda legatio a Picenis ad explorandam devectæ divinitus in agrum Recinetensem Nazarethanæ domus, in qua Virgo Christum Spiritus sancti opera concepit, veritatem. Permoti ad id fuere monitis Pauli e Sylva pii eremitæ, cui Deipara per speciem objecta id narrarat, tum sedium pluries mutatarum miraculo, tum Dalmatarum sibi ereptam profitentium suspiriis, uti Horatius Tursellinus historiæ Lauretanæ scriptor accuratissimus hisce verbis exponit [3]: « Picentibus vanum primo somnium visum, et auctor a multis pro somniatore habitus: deinde vero, quoniam de dato ademptoque divinitus Dalmatiæ sacello, Dalmatarumque ædem Lauretanam agnoscentium testimonio obscura quædam per eos dies fama emanarat, collegere sese, ac tantam rem minime negligendam existimarunt. Et recens eos admiratio stimulabat, quod eamdem ædem ter uno anno sedem in agro Piceno mutasse meminerunt. Ergo internuntii ultro citroque missi: ac demum Recinetensibus auctoribus communi Picentium

[1] Prateol. in elench. ad vocem *Fraticelli.*

[1] Clem. V, l. vi. Ep. cur. xxxvii. — [2] Ibid. Ep. cur. xxxvi, xcix. — [3] Horat. Tursell. l. i. Hist. Lauret. c. 12. ex præpos. Tureman. et Hier. Angelita

consilio decretum, ut ære contributo certi homines in Illyricum inde in Galilæam mitterentur rem oculis certisque indiciis exploraturi [1]. Igitur sexdecim viri fide, religione, auctoritate præstantes, ex omni Piceno lecti. His datum negotium ut Dalmatiam primum, inde Galilæam explorantes rem omnem intentius investigarent, et de natali B. Mariæ domo, quæ illis locis fuisse diceretur, comperta omnia domum referrent. Confestim illi transmisso Adriatico sinu Tersactum delati accolis adventus causa aperiunt sui. Ardebant dolore ex recenti adhuc vulnere Dalmatæ omnes. Talis ergo boni amissi recordatione ingemiscentes, summum ejus desiderium vocibus ac lacrymis testabantur. Legatis amice rogitantibus, aream monstrant, qua B. Virginis domus insederat, atque inibi geminam illi ac similem ædem rei monumentum exstructam. Et simul integrato fletu queruntur, ea sola Illyricis cœlestis doni reliqua esse vestigia; aliis tam divini muneris concessam gloriam, sibi tantum famam relictam. Itaque Picentium legati ædis Lauretanæ mensura, quam secum ad hunc usum attulerant, quaqua versus ducta, quod vacui erat spatii id Lauretanæ ædi prorsus congruere deprehendunt. Sciscitati inde tempus amissi sacrosancti sacelli, comperiunt, id eodem plane tempore Illyricis ereptum, et Picentibus datum. Re satis explorata, cum utrique commemorassent præcipua utrobique patrata miracula, manantibus certatim lacrymis divelluntur; alteri desiderio mœsti, alteri lætitia gestientes.

« Legati igitur e vestigio vela faciunt ». Et infra : « Nazarethum ut venere, natalem B. Mariæ inquirunt domum. De Christianis, qui qualescumque supererant in medio nationis pravæ sedulo sciscitantur. Ab his edocti quæ, vigente adhuc Christiana re in Syria, partim ipsi a majoribus acceperant, partim suis ipsimet oculis viderant, ad optatum ducuntur locum. Reperiunt aream cum fundamentis avulsæ domus in solo relictis, quæ intensiore cura dimensi, omnia omnino cum Illyricis vestigiis ædisque Lauretanæ forma ac parietibus convenire comperiunt. Re utrobique gesta ex sententia, admodum læti conscendunt navim, ac remenso mari Anconam, unde solverant, revehuntur incolumes. Protinus domos repetunt, magistratibusque ac primoribus civitatum, unde missi erant, comperta referentes, suam illis lætitiam impertiunt. Et Recinetenses successu læti legationis, cujus auctores fuerunt, monumentum extare voluerunt. Rem omnem in publicas Tabulas referre placuit, additis sexdecim legatorum nominibus testimoniisque quo res testatior ad posteros foret. Earum litterarum exempla, in privatorum ædibus asservata, ad nostram usque ætatem pervenerunt. Hæc autem per legatos cognita sunt anno a Virginis partu MCCXCVI ».

36. *Henrici episcopi Ratisponensis pia mors.* — Concludamus hunc annum felici obitu insignis viri Henrici episcopi Ratisponensis, qui illam Ecclesiam XIX annis strenue rexit, muneribusque amplissimis locupletavit, quem Eberhardus, memoriam mortis jugiter sibi proponentem, commendat his verbis [1] : « Septimo (al. sexto) kalen. Augusti Henricus Ratisponensis episcopus, filius comitis de Rotenekke moritur : postquam enim in die B. Jacobi Apostoli, quem speciali consuevit venerari honore, cum multa devotione missarum solemnia processionaliter celebrasset, et cum clero et populo se in mensa refecisset, hora vesperarum incœpit subito viribus corporis destitui, et sic in die altera expiravit. Qui miræ providentiæ et sagacitatis extitit : in tantum etiam, quod anniversarium suum vivus et sanus plusquam ad quatuordecim annos ante mortem suam instituit, et ejusdem celebrationem cum candelarum accensione et pulsatione, quæ consuevit fieri in funere episcopi, vigiliis et missis annis singulis interfuit. Sepulchrum similiter sibi longe ante ad XII annos fabricavit, et providit juxta altare B. Virginis in majori, veteri tamen Ecclesia Ratisponæ. Trucam [2] etiam, in qua sepeliri debuit, cum vestibus funeralibus ibidem impositis in memoriam continuam mortis suæ per eosdem annos habuit locatam a latere lecti sui. Item in spiritualibus mirabiliter providus extitit, non solum vetera statuta servando, imo et multa nova salubriter condendo. Musicam primus in choro Ratisponæ cantari ordinavit, libros ejusdem artis secundum cantum et chori consuetudinem providendo. Ecclesiam Ratisponensem etiam multis pretiosis decoravit ornamentis, crucibus, calicibus aureis et argenteis, gemmis pretiosis, mitris, cappis, casulis, dalmaticis, vexillis, cortinis, libris et aliis, quibus fuit ante sua tempora quodammodo omnimodis destituta ».

[1] Cap. 13. ex iisd.

[1] Eberhar. apud Can. antiq. lect. tom. I. p. 331. — [2] Id est, loculum.

BONIFACII VIII ANNUS 3. — CHRISTI 1297.

1. *Adventus Siciliæ et Aragoniæ regum Romam, et Diploma Pontificium quo regnum Sardiniæ et Corsicæ Jacobo Aragonio datum.* — Anno Chisti millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, Indictione decima, Jacobus Aragonum rex parto anno superiori regno Murciæ clarus[1] Romam applicuit; atque ingenti apparatu magnificentia a Bonifacio exceptus est, utque antea insularum Sardiniæ et Corsicæ jurium potiundorum spem illi injectam vidimus, ita demum votorum compos factus, conjunctis iis regnis ad summam potentiam effloruit. Confluxisse etiam Romam Carolum Siciliæ regem, Constantiam[2] reginam Jacobi matrem, una cum Joanne Prochita ac Rogerio Lauria, qui a Friderico desciverant, eosque censuris quibus irretiti fuerant, solutos fuisse scribunt auctores; tum magna pompa Roberti Caroli regis filii una cum Jolanta Jacobi sorore nuptias celebratas[3]: Fridericum vero in illud regum Pontificisque colloquium non modo venire respuisse, sed ad Siciliæ tyrannidem confirmandam incubuisse; ad quem inde divellendum agitata a regibus ac Pontifice consilia. Addit Surita leges quibus Sardiniæ et Corsicæ regna a Sede Apostolica regi Aragonum ejusque posteris tradita fuerint, quas ex Regestis[4] Pontificiis adducere satius visum est.

2. « Bonifacius episcopus, servus servorum, charissimo in Christo filio Jacobo Sardiniæ et Corsicæ regi illustri.

« Ad honorem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et beatæ et gloriosæ semperque virginis Mariæ, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli, necnon et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, de fratrum nostrorum consilio et assensu, regnum Sardiniæ et Corsicæ, quod ipsius Ecclesiæ juris et proprietatis existit, cum juribus omnibus et pertinentiis suis tibi et tuis hæredibus ex tuo et ipsorum corporibus legitime descendentibus utriusque sexus natis jam et etiam nasciturís, in perpetuum feudum gratiose conferimus, et ex Apostolicæ Sedis liberalitate concedimus et donamus sub modo, forma, tenore et conditionibus et conventionibus contentis præsentibus a nobis, nostrisque successoribus canonice intrantibus, et dicta Romana Ecclesia tenendum in feudum, et per cuppam auream te de eodem præsentialiter investimus; ita quod tam tu quam quilibet tuorum hæredum in dicto regno pro ipso regno Sardiniæ et Corsicæ nobis et ipsi Romanæ Ecclesiæ præstabitis et præstare tenebimini ligium homagium, vassallagium plenum, et fidelitatis juramentum sub forma inferius annotata: et pro eodem regno Sardiniæ et Corsicæ supra dicto nobis et eidem Ecclesiæ servire infra Italiam sitis adstricti de centum equitibus, decenter armatis, cum uno equo ad arma et duabus equitaturis ad minus per quemlibet, et quingentis peditibus, inter quos sint saltem centum ballistarii de bonis ballistis armati et muniti, et reliqui pedites suo modo sint convenienter armati: et tam equites quam pedites sint incolæ terræ vestræ in Aragonia vel Catalonia, seu aliis partibus eisdem adjacentibus constituta cum sumptibus, gagiis et expensis vestris per trimestris temporis spatium a die, quo ipsi equites et pedites intrabunt terram Ecclesiæ computandum. Erit autem in potestate Romani Pontificis seu dictæ Ecclesiæ prædictos equites et pedites ultra præfati trimestris temporis spatium ad similia sumptus, gagia et expensas ipsius Ecclesiæ, si plus eos vel ipsorum aliquos voluerit retinere. Et si Rom. Pontifex, vel etiam ipsa maluerit dictum servitium equitum et peditum commutare totaliter cum stolio vel certo numero galearum, seu vasorum maritimorum armatorum infra maritimam Italiæ, possint hoc facere, et tu et hæredes ipsi commutationem eamdem facere teneamini, et sitis adstricti; dando infra ipsam maritimam quinque galeas bene guarnitas, munitas et armatas de bonis hominibus et aliis opportunis vestris expensis per tres menses, computandos a die, quo ingressæ fuerint maritimam Italiæ, terris Ecclesiæ

[1] Surit. l. v. c. 22. Marian. l. xv. c. 1. — [2] Surit. l. v. Annal. c. 28. et ind. l. II et alii. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 18. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 5. Sur. ind. l. II. Summont. l. III et alii. — [4] Ext. l. III. Bonif. VIII, Ep. cur. XXXVII. et in archivo Molis Adrianæ et lib. Priv. Rom. Eccl. tom. I. p. 427; tom. II. p. 122, 290, 356; et tom. III. p. 105. et inter collect. Ms. Platin. jussu Sixt. IV edita tom. I. pag. 244, et in Ms. Vallic. sign. lit. D. num. 1. p. 33.

supradictæ vicinam, quas munitas taliter ultra dictos tres menses ad similia gagia et expensas suas, si Romanus Pontifex vel Ecclesia ipsa voluerint, poterunt retinere. Præstabitis autem, et præstare tenebimini supradicta servitia equitum et peditum et galearum, ut superius est expressum, semel in anno quandocumque indigebit Romanus Pontifex seu Romana Ecclesia, de quo ipsius Romani Pontificis vel ipsius Ecclesiæ simplici verbo credetur.

3. « Et insuper tam tu quam quilibet tuorum hæredum in dicto regno Sardiniæ et Corsicæ, pro ipso regno censum duorum millium marcharum argenti bonorum et legalium sterlingorum, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, ipsis Romano Pontifici, qui erit pro tempore, et Ecclesiæ, vel ipsi Ecclesiæ ubi ipsa fuerit, Sede vacante, recipiendi pro futuro Pontifice, et proportione collegium ipsius Ecclesiæ cardinalium contingente ; in festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli annis singulis integraliter pro dicto regno Sardiniæ et Corsicæ persolvetis. Ad quem censum, ut præmittitur, persolvendum tam tu quam quilibet hæredum tuorum in ipso regno tenebimini ut sitis adstricti. Si vero tu, vel quicumque hæredum tuorum in ipso regno statuto termino non solveritis integre, ut præmittitur, censum ipsum ; et expectati per quatuor menses, terminum ipsum immediate sequentes, de illo ad plenum non satisfeceritis, eo ipso eritis excommunicationis vinculo innodati. Quod si in secundo termino infra subsequentes alios quatuor menses eumdem censum sine diminutione qualibet non persolveritis, totum regnum Sardiniæ et Corsicæ erit Ecclesiastico suppositum interdicto. Si vero nec in tertio termino, nec infra alios quatuor menses proximos per plenam satisfactionem ejusdem census tu et hæredes tui vobis duxeritis consulendum ; ita quod, transactis eodem tertio termino et quatuor proximo sequentibus mensibus, non sit de hujusmodi censu primi termini ipsi Ecclesiæ integre satisfactum ; ab eodem regno Sardiniæ et Corsicæ ipso jure cadatis ex toto, et regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem integre et libere revertatur : nihilominus pro singulis duobus millibus marcharum singulorum terminorum, si simili modo in eorum solutione cessaveritis, vel illa non solveritis ; tu et quivis tuorum hæredum in dicto regno Sardiniæ et Corsicæ pœnas similes incurratis, salvis aliis pœnis, processibus, et sententiis, quæ vel qui de jure inferri, vel haberi, sive proferri poterunt per Romanum Pontificem, vel Sedem Apostolicam specialiter in hoc casu ; sed ad censum ipsum servitium exhibendum dictæ Ecclesiæ tunc teneamini cum effectu, cum tu vel hæredes tui in dicto regno Sardiniæ et Corsicæ ipsius regni vel majoris partis ejus fueritis possessionem adepti.

4. « Cæterum quia in quibusdam articulis seu capitulis modi, formæ, tenoris seu conditionum, vel conventionum ipsorum præsentibus contentorum expressius continetur, quod in certis casibus tu et tui in eodem regno hæredes excommunicationis sententiam incurratis, et dictum regnum sit Ecclesiastico suppositum interdicto ; quodque tam tu quam hæredes ipsi cadatis a regno, seu sitis regno ipso privati ; nos ex nunc hujusmodi sententias videlicet excommunicationis in te ac eosdem hæredes, et interdicti in præfatum regnum Sardiniæ et Corsicæ, et privationis regni ejusdem, si tua vel ipsorum culpa hujusmodi casus emerserit, de dictorum fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica promulgamus. In succedentibus vero tibi tuisque hæredibus circa successionem tuam tuorum hæredum in dicto Sardiniæ et Corsicæ regno forma adjicitur, et servabitur infrascripta ; videlicet quod ille vel illa dumtaxat, qui vel quæ tibi tuisque hæredibus in Aragoniæ regno debebit succedere, in dicto Sardiniæ et Corsicæ regno succedat, et non alius vel alia. Item quod unus et idem sit rex regni Aragonum et regni Sardiniæ et Corsicæ prædictorum, et in suis casibus ubi ad successionem femina admitteretur, utriusque regni eadem sit regina.

5. « Et si in tuo vel hæredum tuorum obitu legitimos hæredes, prout sequitur, te et ipsos, quod absit, habere non contingat de tuo vel ipsorum corporibus legitime procreatos, regnum ipsum Sardiniæ et Corsicæ ad Romanam Ecclesiam supradictam et ejus dispositionem libere revertatur. Descendentes autem ex te et tuis hæredibus, Sardiniæ et Corsicæ regibus, et tuo vel ipsorum corporibus de legitimo matrimonio nati, mares et feminæ, in eodem regno succedent : sic tamen quod de liberis pluribus maribus in eodem gradu per eamdem lineam concurrentibus primogenitus, et de pluribus feminis similiter primogenita, et de mare et femina in eodem gradu similiter concurrentibus, masculinis omnibus aliis præferatur ; sed nec mares nec feminæ illegitimæ natæ succedant. Quod autem de feminis rectæ lineæ dicitur, intelligendum est tam de nuptis quam etiam de innuptis ; dum tamen nuptæ sint fidelibus, et Ecclesiæ Romanæ devotis. Et sicut inter has personas gradus servari volumus, ut scilicet prior gradus posteriori gradui præferatur, sic et in eodem gradu pluribus concurrentibus priorem natu posteriori, et marem feminæ in hujusmodi successionibus volumus anteferri : personarum autem hujusmodi nulla superstite, regnum ipsum Sardiniæ et Corsicæ ad Romanam Ecclesiam et ejus dispositionem libere revertatur. Quod si forte, deficientibus masculis, contigerit feminam innuptam regno ipsi succedere, illa maritabitur personæ, quæ ad ipsius regni regimen et defensionem existat idonea, Romani tamen Pontificis prius super hoc consilio requisito ; nec nubet ni viro Catholico et Ecclesiæ Romanæ devoto. Et si contra hoc fieret, licebit eidem Romano Pontifici contra

ipsam ad privationem regni Sardiniæ et Corsicæ de plano, sine strepitu et figura judicii et absque omni juris solemnitate, in quacumque ætate filia ipsa consisteret, procedere, si hoc ei videbitur expedire. Verumtamen quomodocumque, te vivente, vel quovis tuo hærede, in eodem Sardiniæ et Corsicæ vivente, tu vel quivis hæredum tuorum in ipso regno volueritis cum consensu expresso Romani Pontificis et Romanæ Ecclesiæ de persona, quæ tibi vel ei successura sit, in prædicto regno Sardiniæ et Corsicæ aliter ordinare, illud de hujusmodi persona successura servabitur, quod per te vel quemvis hæredum tuorum in ipso regno cum consensu expresso Romani Pontificis et Romanæ Ecclesiæ fieri vel ordinari continget.

6. « Ad hæc tam tu quam tui in regno ipso hæredes regnum ipsum Sardiniæ et Corsicæ nullatenus dividatis ; sed semper illud unus tantum sub ipsis modo et forma, tenore, conditionibus et conventionibus immediate et in capite a nobis et successoribus nostris, et ab ipsa Ecclesia Romana tenebit. Forma vero juramenti fidelitatis, vassallagii, ligii et homagii, quæ tu in nostra præsentia facies et præstabis pro regno S rdiniæ et Corsicæ sæpedicto ; et quam præstari et fieri volumus, ac servari a tuis hæredibus in eodem, verbis competenter mutandis, talis est :

7. « Ego Jacobus Dei et Apostolicæ Sedis gratia rex Sardiniæ et Corsicæ plenum vassallagium, fidelitatem, et ligium homagium faciens, et juramentum præstans pro dicto regno Sardiniæ et Corsicæ, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro, domino meo domino Bonifacio divina providentia papæ VIII suisque successoribus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio, aut consensu, vel facto ut vitam perdant aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium quod mihi credituri sunt per se, aut per nuntios suos, sive per litteras ad eorum damnum, me sciente, nemini pandam : et si scivero fieri, vel procurari, sive tractari aliquid, quod in ipsorum damnum, illud pro posse impediam : et si impedire non possem, illud eis significare curabo. Papatum Romanum et regalia S. Petri tam in regno prædicto, quam alibi existentia adjutor eis ero ad retinendum et defendendum, ac recuperandum, et recuperata manutenendum contra omnem hominem. Universas et singulas conditiones, modos, seu formas, et tenores contentos in litteris concessionis dicti regni Sardiniæ et Corsicæ, ac omnia et singula, quæ continentur in eisdem litteris, plenarie adimplebo, et inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore veniam contra illa. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia.

8. « Similia autem fidelitatem, vassallagium plenum, et homagium ligium et juramentum renovabis, facies et præstabis unicuique Romano Pontifici et dictæ Ecclesiæ infra annum a die, quo in Romanum Pontificem electus fuerit, computandum : et similia præstabit et faciet, et similiter renovabit, et facere, præstare et renovare tenebitur unusquisque hæredum tuorum in dicto regno unicuique Romano Pontifici qui erit pro tempore, et ipsi Romanæ Ecclesiæ secundum formam præscriptam nomine Romani Pontificis, qui tunc erit, et suum nomen proprium exprimendo. Et postquam tu et hæredes in regno Sardiniæ et Corsicæ sæpedicto præstiteritis et feceritis personaliter juramentum, fidelitatem, homagium seu vassallagium secundum prædictam formam uni Romano Pontifici per vos ipsos, alii Romano Pontifici non astringamini personaliter præstare et facere ; dummodo illa præstetis et faciatis infra annum per idoneum vel idoneos substitutos, ad hoc plenum mandatum habentes. Et si plus placuerit Romano Pontifici vel Romanæ Ecclesiæ, juramentum, fidelitatem, vassallagium et homagium prædicta præstabitis, et facietis tu et hæredes tui nomine summi Pontificis et Romanæ Ecclesiæ illi vel illis, quem vel quos ad hæc specialiter ipse Romanus Pontifex vel Sedes eadem deputabit. Quandocumque vero tu vel hæredes tui in regno prædicto prædicta juramentum, fidelitatem, vassallagium et homagium præstabitis et facietis per vos, vel per alium, seu alios, ut superius continetur, dabitis infra mensem post Romano Pontifici et eidem Ecclesiæ patentes litteras Aurea Bulla bullatas ; prædictos et infrascriptos modos, et conventiones, conditiones, tenorem et formam acceptantes expresse : et formam dictorum homagii et juramenti fidelitatis et vassallagii similiter et specialiter exprimentes.

9. « Sane omnibus Ecclesiis tam cathedralibus quam aliis, regularibus et sæcularibus ; necnon et omnibus prælatis et clericis, ac universis personis Ecclesiasticis, sæcularibus et religiosis, et quibuslibet religiosis locis dicti regni Sardiniæ et Corsicæ libere dimittantur, et conserventur integre omnia bona et jura eorum. Omnes insuper Ecclesiæ tam cathedrales quam aliæ, regulares et sæculares ; necnon et omnes prælati et clerici, ac universæ personæ Ecclesiasticæ, religiosæ et sæculares, et quæcumque religiosa loca cum omnibus bonis suis in electionibus, postulationibus et nominationibus, promissionibus et omnibus aliis, plena libertate gaudebunt ; nec ante electionem, sive in electione, vel post regius assensus vel consilium aliquatenus requiratur. Quam utique libertatem tu et tui in eodem regno hæredes semper manutenebitis, ac manuteneri facietis ab omnibus subditis vestris, dictæque Ecclesiæ ac personæ utentur libere omnibus bonis et juribus suis : salvo tibi et tuis in regno ipso hæredibus jure patronatus in Ecclesiis in tantum, quantum in hac parte patronis Ecclesiarum canonica instituta concedunt ; et illis duntaxat Ecclesiis, in quibus tibi tuisque hæredibus jus patronatus competere dignoscatur.

10. « Omnes etiam causæ ad forum Ecclesia-

sticum pertinentes libere et absque ullo impedimento agitabuntur, tractabuntur et ventilabuntur, coram suis ordinariis et aliis Ecclesiasticis judicibus, et terminabuntur per eos : et si ad Sedem Apostolicam super hujusmodi causis appellari contingeret, tam appellantes quam appellati ad eamdem venire Sedem pro appellationum prosecutionibus libere, et absque inhibitione aliqua permittantur. Omnibus insuper capitulis, collegiis et conventibus, et personis Ecclesiasticis, religiosis et sæcularibus, ac communitatibus, vel universitatibus, et personis sæcularibus quorumcumque locorum dicti regni, cujuscumque conditionis et status extiterint, quoties per te vel aliquem hæredum tuorum tuos officiales, vel ministros, aut alicujus eorum senserint se gravatos, ad Apostolicam Sedem liberum super hoc liceat habere recursum ; nec præstabitur eis obstaculum, quominus libere et secure recurrant.

11. « Sacramenta vero fidelitatis, seu assecurationis præstabuntur secundum antiquam et rationabilem consuetudinem, prout canonica instituta permittunt, ab illis Ecclesiarum prælatis, quorum prædecessores illa antiquitus soliti sunt præstare. Ab illis autem prælatis et Ecclesiis, qui temporalia bona tenent, si qui tamen sunt, qui hujusmodi bona teneant a domino dicti regni, et aliis dominis temporalibus ; et qui ratione hujusmodi bonorum ab antiquo consueverunt regibus vel aliis dominis temporalibus, in dicto regno Sardiniæ et Corsicæ constitutis, servitia exhibere, hujusmodi honesta et antiqua servitia eis secundum rationabilem et antiquam consuetudinem, et sicut instituta patiuntur canonica, impendantur, salva semper circa Ecclesias cathedrales, et alias regulares, ac personas et loca Ecclesiastica, tam in faciendis provisionibus et electionibus confirmandis, quam in omnibus quibuscumque aliis, Romani Pontificis et Ecclesiæ Romanæ jurisdictione et auctoritate plenaria, et libera potestate.

12. « Revocabis quoque omnes Constitutiones seu leges, vel statuta per reges seu principes sæculares Sardiniæ et Corsicæ editas contra Ecclesiasticam libertatem, nec statuta vel Constitutiones aliquas tu vel aliquis hæredum tuorum in dicto regno edetis aut promulgabitis, per quæ seu quas juri et libertati Ecclesiasticæ derogetur. Promittes etiam quod tuo vel hæredum tuorum tempore nullus clericus, vel persona Ecclesiastica ejusdem regni in civili vel criminali causa convenietur coram judice sæculari, nisi super feudis judicio petitorio conveniatur civiliter, quatenus canonica jura permittunt : sed omnibus Ecclesiis et personis Ecclesiasticis conservetur libertas, nisi sit de illis personis, de quibus jura permittunt.

« Nullas insuper tu, aut quisquam alius tuus in regno Sardiniæ et Corsicæ hæres tallias imponetis Ecclesiis, monasteriis, clericis, et viris Ecclesiasticis, vel rebus, seu vassallis eorum, et in Ecclesiis vacantibus tu vel tui in prædicto regno hæredes nulla habebitis regalia, nullosque fructus, reditus et proventus ; nullas etiam obventiones, ac nulla prorsus alia percipietis ex eis. nihilominus custodia earumdem Ecclesiarum, jurium et bonorum ipsarum interim libera remanente penes personas Ecclesiasticas juxta canonicas sanctiones, salvis tibi dictisque hæredibus his, quæ tibi vel eis tanquam regi vel domino temporali competerent ex præscriptione legitima, consuetudine antiqua et rationabili, privilegiis legitimis, aut alias de jure, quibus jura divina vel canonica non obsistant. Judices vero, comites, barones, milites et personæ cæteræ sæculares regni ejusdem, tam magnæ quam parvæ, in suis bonis, juribus rationabilibus, et in rationabilibus consuetudinibus servabuntur. Et tam tu quam in prædicto regno hæredes per vos, alium, seu alios exercebitis regimen dicti regni secundum jura civilia, quibus canonica instituta non obviant, et laudabiles consuetudines, salvis regiminibus Ecclesiarum vel sæcularium personarum, competentibus eis de approbata et laudabili consuetudine privilegiis legitimis, aut alias de jure.

13. « Omnes captivos et obsides, præsertim Romanos et alios de terra Ecclesiæ oriundos, si quos tu vel tui in dicto regno hæredes tempore, quo acquiretis dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ invenietis in eo, ad mandatum Romani Pontificis, seu Romanæ Ecclesiæ restituetis pristinæ libertati, de eis facietis quod dictus Romanus Pontifex, vel Romana curia ordinabunt. Nullam etiam confœderationem, seu pactionem, vel societatem cum aliquo imperatore vel rege, seu principe vel barone Christiano, vel Græco, aut Saraceno, vel cum aliqua provincia, seu civitate, vel communitate, vel loco aliquo seu personis scienter contra Romanam Ecclesiam tu vel tui in eodem regno hæredes in damnum Ecclesiæ facietis : et si etiam feceritis ignoranter, teneamini ad mandatum Romani Pontificis, seu Romanæ Ecclesiæ revocare. Et tam tu quam tui in eodem regno hæredes amicos et devotos Ecclesiæ habebitis pro amicis et pro devotis, et inimicos et indevotos Ecclesiæ pro indevotis habebitis, nec æmulis seu inimicis Ecclesiæ auxilium dabitis, consilium vel favorem. In Urbe Urbisque districtu, seu in circumposita regione, aut in provinciis, civitatibus, terris seu locis Ecclesiæ Romanæ subjectis non recipietis vel assumetis, aut acquiretis dominium, regimen, seu rectoris officium quocumque nomine censeatur ; nec de occupandis, vel recipiendis vel subjugandis eisdem, seu aliis bonis et juribus ejusdem Ecclesiæ, tu et quivis tuorum hæredum intromittetis vos publice vel occulte scienter : quod si contra feceritis ignoranter, et moniti ab ipsa Ecclesia non destiteritis, cadetis a jure dicti regni Sardiniæ et Corsicæ ipso facto, vel eritis illo privati, et regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam libere devolvatur.

14. « Quod si forte contingeret te, vel hæredes tuos in prædicto regno Sardiniæ et Corsicæ suc-

cessores, in regem vel imperatorem Romanorum, seu regem Theutoniæ eligi vel assumi, electus vel assumptus nullo modo dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ cum dictis imperio et regno valeas vel valeant retinere : et si moniti ab ipsa Ecclesia dicta imperium et regna Romanorum seu Theutoniæ non dimiseritis, a jure dicti regni Sardiniæ et Corsicæ ipso facto cadatis ex toto, ac regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam libere devolvatur ; nisi forte tu, vel idem electus vel assumptus filius habeat successurum sibi in regno Aragoniæ, quem voluerit emancipare, legitime poterit sine fraude, renuntiando dicto regno Sardiniæ et Corsicæ, nihil unquam juris habiturus in eo publice vel occulte, et dicta regna Romanum, seu Theutoniæ, ac imperium retinere. Quod si contra tu, vel tui in prædicto regno Sardiniæ et Corsicæ hæredes feceritis, et moniti ab ipsa Ecclesia non destiteritis, a jure dicti regni Sardiniæ et Corsicæ ipso facto cadatis, et regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam libere devolvatur. Ad hæc, ut tibi plus præsidii et favoris accrescat, te, regna et bona tua stabilia ubilibet constituta sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, disponentes te et ips gladio spirituali defendere ac tueri, prout expediens fore videbimus.

15. « Demum in nostra præsentia confiteberis, et recognosces expresse, ex gratia et liberalite nostra et dictæ Ecclesiæ dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ tibi tuisque hæredibus fore concessum in feudum ; et sic te illud recipere vel recepisse sub conditionibus, conventionibus sive pactis, modo, tenore ac forma, quæ in præsentibus nostris litteris continentur, quos per stipulationem solemnem promittes et jurabis te inviolabiliter servaturum : pro quibus etiam servandis dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ, jura tibi in eo competentia et competitura, et bona tua, quæ ibidem consistent, nobis et ipsi Ecclesiæ obligabis. Et promittes nihilominus, quod successores tui hæredes in dicto regno Sardiniæ et Corsicæ eo tempore, quo facient et præstabunt vassallagium, homagium, et fidelitatis juramentum sub forma prædicta, similia confessiones, recognitiones, promissiones, juramentum et obligationes facient et præstabunt Romano Pontifici, qui erit pro tempore, et Ecclesiæ supradictæ.

16. « Insuper tam tu, quam quilibet hæredum tuorum in dicto regno Sardiniæ et Corsicæ, illis temporibus, quibus feceritis et præstiteritis vassallagium, et fidelitatis juramentum pro eodem regno Sardiniæ et Corsicæ, dabitis infra mensem post privilegium seu litteras Aurea Bulla bullatas, in quo vel quibus fatebimini et recognoscetis expresse dictum Sardiniæ et Corsicæ regnum a nobis, et Romana Ecclesia recepisse in feudum sub conditionibus, conventionibus, modo, et forma atque tenore, quæ in præsentibus litteris continentur : quos tenorem, modum, conditiones, conventiones, et formam promittetis vos inviolabiliter servaturos : pro quorum observantia obligabitis vos et dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ, jura et bona vobis competentia et competitura in eo. Omnium autem prædictorum, quæ in præsentibus nostris litteris continentur, declaratio et interpretatio, quoties opus fuerit, faciendæ ad Romanum Pontificem seu Romanam Ecclesiam pertinebunt, quotiescumque super ipsis, vel eorum aliquo, vel aliquibus ambiguitatis aliquid vel dubii oriri continget, cuivis Romani Pontificis vel Romanæ Ecclesiæ interpretationi et declarationi, stabitur verbo seu litteris, prout ipsis Romano Pontifici vel Ecclesiæ placuerit, faciendis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ collationis, concessionis, donationis, investituræ, promulgationis, et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hæc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum pridie non. Aprilis, Pontificatus nostri anno III ».

17. Ita porro ea regna concessa, quæ ex Pisanorum aliorumque invasorum manibus erant eripienda, ut si ad recuperandam Siciliam aliis concedenda Apostoliæ Sedi viderentur, id intra Omnium Sanctorum festum ei præstare liceret [1] :

« Jacobo regi Sardiniæ et Corsicæ illustri.

« Cum regnum Sardiniæ atque Corsicæ tibi posterisque tuis sub certis modis et formis duxerimus concedendum, volumus et præsentium auctoritate decernimus, quod quantumcumque hujusmodi facta fuerit pura concessio, hoc expressum intelligatur et actum, quod si pro pace regni Siciliæ in facto vel ante factum fuerit nobis, et Ecclesiæ Romanæ ipsum regnum Sardiniæ ac Corsicæ necessarium, disponendi de ipso Sardiniæ et Corsicæ regno, ac illud alii concedendi usque ad festum Omnium Sanctorum proximo futurum sit nobis et eidem Ecclesiæ libera et plena reservata facultas ; quodque tu super hoc regium præstes assensum per tuas patentes litteras, harum seriem continentes, nobis ad nostrum beneplacitum assignandas. Dat. Romæ apud S. Petrum non. Aprilis an. III ».

18. *Idem Jacobus signifer Ecclesiæ creatur.* — Præterea regna Jacobo tradita, Bonifacius ipsum Christiani exercitus in Orientem trajecturi ducem [2] creavit : ut enim Sicilia perduellis Christianas ibi res labefactarat, ita in spem veniebat Bonifacius, ut si in Ecclesiæ obsequium rediret, tunc omnium principum Christianorum arma in Saracenos vertere posset : magnæque Aragoniis gloriæ fuit, ut Sedes Apostolica ipsorum regem Christianarum copiarum ducem eligeret. Cæterum astrinxit se Jacobus in Christiani nominis patrocinium triremes adversus infideles egregie rebus omnibus instructurum. Bonifacius vero omnia ipsius bona in Sedis Apostolicæ clientelam suscepit ; cunctosque

[1] Lib. III. Ep. cur. XXIX. — [2] Ep. cur. XXX.

illorum invasores defigendos anathemate, ac terras eorum interdicto subjiciendas decrevit. Præterea Ilerdensi et Cæsaraugustano episcopis provinciam imposuit [1], ut regis Aragonum, in Apostolicum patrocinium suscepti res defenderent. Scribit Surita [2], Bonifacium hæc recuperandæ ex hostium manibus Siciliæ studio perfecisse, ut Aragonios et Catalanos omnes a Friderico ea arte abduceret, illiusque opera ad Siciliam expugnandam uteretur. Sed potissime Pontificem ad id adductum constat ut Sicilia conjuncta Ecclesiæ Christiani nominis fines latius circumferret, terrasque Orientales recenti clade a Saracenis occupatas vero Numinis cultui restitueret.

19. « Ad futuram rei memoriam.

« Redemptor [3] mundi, in cujus dispositione universa consistunt, civitatem Jerusalem prævidens ruituram, flevisse describitur super eam. Numquid igitur nos ipsius, licet indigne, vicarius possumus cohibere lacrymas, continere suspiria, singultus arcere; videntes, proh dolor! Terram-Sanctam, funiculum utique hæreditatis Dominicæ, depopulatam immaniter incolis Christi fidelibus, expositam debacchantum incursibus, et a propriis defensoribus derelictam? In iis profecto dolemus et premimur, aporiamur assidue, et amaræ punctionis aculeo pressius anxiamur: et cum non sit fere qui consoletur illam ex omnibus charis suis, Catholicis principibus et aliis populis Christianis distractis ad concertationes et bella; levamus in circuitu oculos nostros, et scrutamur attente unde sibi auxilium veniat, et præsidium defensionis occurrat.

« Ad charissimum itaque in Christo filium nostrum Jacobum Aragonum regem illustrem dirigentes considerationis intuitum, quem suæ devotionis integritas ad sanctam Romanam Ecclesiam, a cujus unitate recesserat, quasi novum adoptionis filium nobis placidum reddit et charum; quique de maritimis et mediterraneis gentibus eidem Terræ, depopulatione desertæ, pensata qualitate temporis, opportuno potest adesse succursu; ordinamus et facimus ipsum, in devotione Ecclesiæ permanentem, vexillarium, capitaneum et admiratum generalem ejusdem Ecclesiæ in vita sua in omni armata marina, per ipsam Ecclesiam facienda cum ejusdem Ecclesiæ sumptibus, ac speciali et expresso mandato quandocumque et quotiescumque per ipsam Ecclesiam hujusmodi officii executio injungetur eidem pro subsidio Terræ-Sanctæ, vel contra quoslibet hostes dictæ Ecclesiæ, seu rebelles, præficiendo ipsum personaliter sexaginta galeis armandis per ipsum regem in terris suis cum sumptibus et expensis Ecclesiæ sæpedictæ, ad rationem viginti quinque millium solidorum currentis monetæ Barchinonensis, singulis quatuor mensibus pro galea qualibet sufficienter armata: quibus casibus ad exequendum hujusmodi vexillariæ, capitaniæ et admiratiæ officium modo prædicto dictus rex Aragonum se astringit, et in hoc se et sua dictæ Ecclesiæ obligabit: et etiam quod ipse rex congruam militiam de terris suis ad convenientia gagia, necnon et homines idoneos cum sufficientibus armis de eisdem terris et dictarum corpora galearum parata habebit, prout exiget qualitas agendorum, et galearum numerus supradictus.

20. « In aliis autem casibus, in quibus personaliter non præfuerit, ut præmittitur, rex prædictus, tenebitur idem rex juxta mandatum Ecclesiæ galearum numerum bene armatarum tam de hominibus, quam de aliis opportunis et guarnimentis, et numerum militum ad rationem et gagia similia de terris suis sub capitaneo, vel admirato, quem ponet idem rex, de quo contentetur Ecclesia quotiescumque, et quandocumque per ipsam Ecclesiam, et suis sumptibus requiretur. Quod si aliquando ultra quatuor menses dictas galeas, ac homines et milites in talibus Ecclesiæ prædictæ servitiis contigerit vel oportuerit perdurare, perdurabunt et stabunt ad rationem et gagia supradicta.

21. « Si autem in faciendo passagio, vel generali subsidio Terræ-Sanctæ princeps aliquis, quem dictus rex Aragonum probabiliter ex justis rationibus suspectum haberet, unde sibi et genti suæ verisimiliter timeretur inesse periculum, idem rex et gens sua non teneantur in ipso passagio transfretare. Tenebitur nihilominus idem rex, ad ipsius jussum Ecclesiæ facere guerram tam per terram quam per mare cum militibus, personis equestribus et pedestribus, et galeis de hominibus, armis, et aliis guarnimentis bene munitis quibuscumque rebellibus, atque inobedientibus ejusdem Ecclesiæ cum expensis, et sumptibus Ecclesiæ prælibatæ, quandocumque et quotiescumque ab ipsa Ecclesia fuerit requisitus, et necessitas vel utilitas hoc requiret; et de hoc Romano Pontifici, qui erit pro tempore, simplici verbo credetur: salvi nihilominus eidem Ecclesiæ tam servitio præstando per eumdem regem ad ipsius regis expensas pro regno Sardiniæ et Corsicæ, ab eadem Ecclesia sibi concedendo per temporis spatium in concessione hujusmodi distinguendum; quam aliis quæ in litteris concessionis hujusmodi exprimentur.

22. « Cæterum omnium vasorum, rerum mobilium, captivorum, seu capiendorum non eminentium vel minus notabilium, per ipsum regem vel per gentem ipsius, quæ erit in armatis vel guerra prædictis pro dicto subsidio Terræ-Sanctæ, media pars deputabitur pro subsidio dictæ Terræ, tenenda et expendenda secundum rationem et mandatum Romani Pontificis, reliqua dimidia ratione dictorum officiorum lucris obveniet dicti regis. De personis vero captivis eminentibus vel notabilibus fiet quod Romanus Pontifex, qui erit pro tempore, de ipsis disponet, cujus simplici verbo

[1] Ep. cur. XXXVI. — [2] Surit. l. v. Ann. c. 35. — [3] Ead. Ep. XXX.

de ipsorum eminentia seu notabilitate credetur : et si contingat, præfatum regem vel gentem ipsius in memoratis guerris vel armatis, faciendis pro sæpedictæ Terræ subsidio, vel aliarum terrarum ultramarinarum, capere terram vel acquirere, terra ipsa restituetur illi Catholico vel fideli, ad quem de jure spectabit. Quod si in ea jus quis fidelis vel Catholicus non haberet, terra ipsa erit ejusdem Ecclesiæ et custodietur ad ejus expensas, donec Rom. Pontifex de ipsa aliter duxerit ordinandum.

23. «Donec autem idem rex vel suum stolium decem galearum et ultra erit de speciali et expresso mandato Ecclesiæ in servitiis Terræ prædictæ, vel in servitiis ejusdem Ecclesiæ, prædictum regem ac regnum Aragoniæ, et totam terram regis ipsius, necnon et regnum Sardiniæ et Corsicæ, postquam sibi fuerit a nobis et Ecclesia præfata concessum ; suscipiemus sub protectione beati Petri et nostra, disponentes ipsa gladio spirituali defendere ac tueri, prout expediens fore videbimus eisque fuerit opportunum. Et quandocumque, et quotiescumque idem rex transiret personaliter in subsidium Terræ præfatæ de speciali et expresso mandato ejusdem Ecclesiæ, concedet eadem Ecclesia dicto regi decimam per triennii spatium Ecclesiasticorum fructuum, redituum, et proventuum prædictorum regnorum et terrarum, necnon omnia legata a personis regnorum et terrarum prædictorum in subsidium Terræ-Sanctæ, ac etiam relicta, et male oblata ab eisdem personis, quorum restitutio dimissa est in ultimis voluntatibus, et personæ, quibus restitutio ipsa fieri debeat, ignorantur. Committet quoque in casu præmisso Romanus Pontifex alicui vel aliquibus personis, quas ad hoc duxerit deputandas, quod tempore præcedente dictam commissionem componant cum illis de regnis et tota terra dicti regis Aragonum, qui contra interdictum Ecclesiæ portaverunt vel miserunt prohibita in Alexandriam : et de pecunia recipienda ex compositione prælata fiet quod Romanus Pontifex exinde duxerit injungendum.

24. « In eodem etiam casu, ubi scilicet dictus rex transiret personaliter in subsidium Terræ-Sanctæ de speciali et expresso mandato ipsorum Romani Pontificis et Ecclesiæ, committet Ecclesia certis personis, ad hoc per ipsam specialiter deputandis, quod, personarum qualitate pensata, possint componere cum volentibus ipsorum vota redimere, et votum specialiter Terræ-Sanctæ in prædictis regnis et terra regis ejusdem pro præterito tempore : et quod recipi ex ipsa compositione contigerit, significabitur dicto Romano Pontifici, et fiet exinde quod mandabit. Intendimus autem quod prædicta fiant ad expressum et speciale mandatum nostrum et ejusdem Ecclesiæ : et jam dictus rex Aragonum, antequam prædicta vel ipsorum quodlibet mandetur eidem per nos vel ipsam Ecclesiam per speciales litteras et expressas non possit aliquid petere a nobis, vel successoribus nostris, vel ab Ecclesia sæpedicta prædictorum occasione vel causa ; et idem rex ad nihil aliud, et non aliter quam in superioribus dicitur, teneatur per conventa nobis vel Ecclesiæ, et acceptata per ipsum ratione vel causa eorum, quæ præsentibus continentur. Omnium autem prædictorum interpretatio et declaratio ad Romanum Pontificem pertineant, qui pro tempore fuerit, quoties opus fuerit faciendæ : et super hoc stabitur simplici verbo ejus. Dat. Romæ apud S. Petrum XII kal. Februarii anno II ».

25. *De restituendo regno alearico laborat Bonifacius.* — Affecit pluribus aliis beneficiis Jacobum, ejusque uxorem reginam Blancham Bonifacius, atque inter cætera ut a viris Ecclesiasticis, soluta Constitutione, quam antea ediderat Pontifex, subsidia munerave acciperent [1]. Ad adornandam vero classem decimas Aragoniæ Jacobo attribuit [2], quas illi numerandas pollicitus est, cum ad Sedem Apostolicam accessisset : ursitque ut adventum maturaret, quo ejus opera adversus Columnenses, quos legibus insectabatur, uteretur. « Quia, inquit [3], in instanti futuro vere cum felici contra Siculos generalis armatæ progressu tuam præsentiam præstolamur, multisque sumus ad præsens magnis et arduis negotiis occupati, nosque instantia quotidiana sollicitat efficax executio nostrorum processuum contra clericos et laicos Columnenses perfidos habitorum ; decrevimus personæ tuæ præstolari præsentiam, quæ auctore Domino cito erit, et tunc facere tibi concessam et collectam de terris tuis decimam assignari. Dat. Romæ apud S. Petrum III kal. Januarii an. III ». De Columnensium bello dicetur inferius : nunc reliqua ad Jacobum regem spectantia conjungimus. Nondum is Jacobum patruum regem Balearium, qui regno suorum proditione ob susceptas Ecclesiæ et Gallorum partes depulsus fuerat, solio restituerat, ut e fœderis legibus erat conventum : qua de re Philippo Francorum rege conquerente, urgenteque condicto temporis spatio, promissa perficeret, censuris ipsum percelleret ; Pontifex, qui ad natalitia Domini rem extraxerat, votis regiis obsecuturum se est pollicitus, si Jacobus fidei defuisset.

« Philippo regi Franciæ illustri.

« Pridem celsitudini regiæ duximus intimandum, qualiter ex certis rationabilibus causis inducti charissimo in Christo filio nostro Jacobo illustri regi Aragonum ad restituendam charissimo in Christo filio nostro regi Majoricarum illustri terram ipsius, quam idem Jacobus rex detinere dicitur occupatam, dilationem usque ad festum Natalis Domini primo venturum duximus concedendam. Tu vero, prout ex tuis responsalibus collegimus litteris, ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram sustinuisti dilationem hujusmodi

[1] Ep. XXXIV. — [2] Ep. XXIV, LXXVII, LXXVIII. — [3] Ep. LXXVII.

patienter, nihilominus nobis per easdem litteras supplicando, ut si forte præfatus Jacobus infra dicti temporis spatium hujusmodi restitutionem non duxerit faciendam, ut ipsum et terras omnes, quas ipse in Aragoniæ et Cataloniæ partibus obtinebat, tempore quo generalis interdicti sententiam cui partes ipsæ auctoritate Apostolica subjacebant, relaxari mandavimus, in pristinas spirituales et temporales pœnas reducere curaremus, certos illuc super iis executores nihilominus destinando.

« Nos igitur, qui tuæ præsertim contemplatione personæ hujusmodi negotium cordi gerimus, ad expeditionem ipsius sollicite intendentes, excellentiæ regiæ super iis taliter duximus respondendum, quod hujusmodi petitionem regiam exauditionis benignæ gratia prosequemur, nisi forsan aliquid interim imminere contingeret, quod nobis et tibi rationabile videretur, propter quod id fieri non deberet. Dat. apud Urbemveterem VI id. Augusti an. III». Ut spoponderat Aragonius, fidem exsolvit: patruo enim Balearium regnum sequenti anno reddidit [1], atque initum ipsum inter et Galliarum regem fœdus coaluit. Cum etiam Castellæ res impacatæ forent, Pontifex ad componendos illius motus nuntium Apostolicum misit [2]: at de his hactenus. Nunc de gravi Columnensium cum Pontifice discordia, de qua superius mentio edita est, sermonem instituamus.

26. *Columnensium rebellio et in eos Diploma Pontificium.* — Attulit illa magnum schismatis terrorem, qui postea immissis in Columnenses crucesignatis evanuit. Indicatur ab historicis [3] varias, in quibus non moramur, gravioris illius discordiæ causas intercessisse; maxime cum, iis prætermissis, hanc Bonifacius mali causam inde fluxisse promulgarit, Fridericum Siciliæ tyrannum Jacobum et Petrum cardinales Columnas ad rebellionis consilia pellexisse, atque ipsos ad novandas res crebris nuntiis sollicitasse; quos cum illi magno Ecclesiæ damno exciperent, atque una cum ejusdem Ecclesiæ hostibus defectionem molirentur, se ad amputanda imminentia mala ac tuendam patriæ concordiam ab iis arces, quas tenebant, repetiisse: quas cum illi tradere respuerint, Pontificiisque imperiis fuerint obluctati, anathematis nota inustos, atque omnibus honoribus dejectos fuisse. Fulminavit idem Pontifex plures alias in ipsos atque eorum studiosos pœnas quæ in subjecto Diplomate continentur [4]:

27. « Bonifacius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Præteritorum temporum nefandis Columnensium actibus, et præsentium pravis operibus recidivis, ac futuris de quibus verisimiliter formidabatur, in considerationem prudenter adductis, venit patenter in lucem, quod Columnensium domus exasperans, amara domesticis, molesta vicinis, Romanorum reipublicæ impugnatrix, sanctæ Ecclesiæ Romanæ rebellis, Urbis et patriæ perturbatrix, consortis impatiens, ingrata beneficiis, subesse nolens, præesse nesciens, humilitatis ignara, plena furoribus, Deum non metuens, nec volens homines revereri, habens de Urbis et orbis turbatione pruritum, studuit charissimum in Christo filium nostrum Jacobum Aragoniæ regem illustrem, tunc hostem Ecclesiæ ac rebellem, Siculisque perfidis præsidentem de facto, in nostrum et charissimi in Christo filii nostri Siciliæ regis illustris grave præjudicium, et gravamen Christianitatis et Terræ-Sanctæ succursus grande dispendium in rebellione tenere, tam sibi quam nobili juveni Friderico, nato quondam Petri olim regis Aragoniæ, in crimine criminoso favendo. Ut illud notissimum omittamus, qualiter quondam Joannes de Columna tit. S. Praxedis presbyter cardinalis, et Oddo de Columna nepos ipsius pater Jacobi S. Mariæ in Via Lata, et avus Petri de Columna S. Eustachii diaconorum cardinalium, tempore felicis recordationis Gregorii papæ IX prædecessoris nostri, fuerint dure et graviter ipsam Ecclesiam persecuti, cum damnatæ memoriæ Friderico olim Romanorum imperatori, supradictæ Ecclesiæ publico persecutore et hoste, tempore quo quondam Matthæus Rubeus de domo filiorum Ursi sororius dicti Oddonis senatus in Urbe regimen exercebat ad honorem et obsequium Ecclesiæ memoratæ: a cujus Matthæi domo dictus cardinalis et Oddo et eorum posteri multa beneficia receperunt; præsertim a sanctæ memoriæ Nicolao III prædecessore nostro, qui dictum Jacobum juvenem satis et inscium, perniciosum tamen postmodum, hypocrisim tunc temporis periculose gerentem, ad cardinalatus provexit honorem: quod utinam non fecisset, qui nec Sedi Apostolicæ, nec Christianitati, nec dicti prædecessoris Nicolai domui talis promotio expedivit, quam dicti Jacobus et Petrus ac sui, velut ingratitudinis filii, et beneficiorum immemores, multipliciter impugnarunt. Terras etiam subjectas Ecclesiæ sibique rebelles in rebellione fovebant in hoc, dantes eisdem auxilium et favorem.

28. « Novissimis vero temporibus dicti juvenis Friderici, latenter discurrentibus nuntiis per Urbem et loca vicina, ut immissis scandalis ea possent ipsius subjicere ditioni, licet id procurarent homines dictæ domus Columnensis, et ad hoc eis ministrarent auxilia et favores; mansuetudinis tamen Apostolicæ Sedis benigna sinceritas, quæ libentius emendat in subditis peccata, quam puniat; nec exerit ferrum præcisionis in morbos, quos sanare potest mulcebris lenitas medicinæ; eos studuit nunc paternæ lenitatis dulcedine alloqui, nunc verbis charitativæ correctionis inducere: ut a talibus abstinerent, ipsorumque elatam perfi-

[1] Surit. Ann. l. v. c. 34. — [2] Lib. III. Ep. cur. LXXVIII. — [3] Jord. Ms. Vatic. sign. num. 1960. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 1. Auctor Append. ad Mart. Pol. l. IV. Vit. Bonif. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et num. 79. Jo. Vill. l. VIII. c. 21. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 11 et alii. — [4] Ext. in arce S. Angel. Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. II. p. 180. Inter collect. Plat. Ms. Vat. tom. I. p. 291. Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 136.

naciam, imo effrænem superbiam, non semel sed pluries in fulgore terrifico comminationis increpavit, tendens ante ipsos arcum justitiæ in rigore, quo sagitta perpetuæ dejectionis, solita non converti retrorsum, emittitur, ut formidabilis vindictæ significatio eis clementer exhibita stupori eorum sensum timoris incuteret, et fugam ad misericordiam per compendium pœnitentiæ suaderet. Sed nec sic profecimus apud eos : traxit enim illos in desperationis laqueum moles præponderans peccatorum, ut nec rationibus, nec correctionibus, monitionibus, sive minis reduci potuerint ad salutem : quin potius velut aspis surda suarum aurium obstruxerunt auditum, eligentes quasi pro gloria confusionis opprobrium, et irreparabilis ruinæ periculum pro tutela.

29. « Periculis vero obviare volentes, dictis Jacobo et Petro cardinalibus districte mandavimus, ut terras, quas Stephanus ipsius Jacobi nepos, et frater Petri præfati tenere vulgariter dicebatur, videlicet civitatem Perusin. (Prænestinam) castra Columnæ et Zagaroli, procurarent custodienda ad nostrum beneplacitum assignari, ne per ea Urbis et patriæ possent quies et tranquillitas impediri, et ut eis non posset præstari auxilium dicto Friderico hosti Ecclesiæ memoratæ; utque ipse hostis, et valitores, seu adjutores ipsius non receptarentur in eis : assignationem quorum non revocabatur in dubium ab ipsorum Jacobi et Petri voluntate pendere, quæ conficto seu quæsito colore teneri per dictum Stephanum dicebantur, ne dilecto filio Matthæo præposito Ecclesiæ de Sancto Audomare Morinensis diœcesis, et nobilibus viris Oddoni et Landulpho fratribus dicti I. filii sæpedicti Oddonis assignaretur paterna et hæreditaria portio, quæ in dictis civitate et castris competebant eisdem, quam propter duritiem et crudelitatem dictorum Jacobi et Joannis defuncti Petri et fratrum suorum nequiverunt habere, licet quadraginta anni et amplius sint elapsi, quod obiit dictus Oddo; quamvis etiam nos pietate moti pro bono pacis inter eos interposuerimus sollicite partes nostras, ut unusquisque de civitate et castris suam portionem hæreditariam obtineret, oblationibus magnis factis nepotibus dicti Jacobi in avantagium, ut hujusmodi concordia proveniret; considerantes fore indignum, ut quibus de una substantia competit æqua successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommodis ingemiscant, quos tamen rationibus, precibus, sive minis nequivimus emollire. Ipsi vero Jacobus et Petrus cardinales, a nostra præsentia recedentes non facta hujusmodi assignatione, quæ ab eorum beneplacito dependebat, nunquam ad nos postea redierunt.

30. « Nos igitur attendentes ipsorum Columnensium adeo incaluisse duritiem, adeo fore nequitiam induratam, quod non rationibus dirigi, non blandimentis allici, non fomentis reduci, nec minis etiam inclinari potuerunt ad bonum, ex quo blandimenta non potuerant, nec fomenta valebant; deliberavimus apponere manus ad fortia, et ferro abscindere vulnera, quæ medicamenta non senserant lenitiva : ac præmissis et aliis, quæ nobis et fratribus nostris rationabiliter occurrerunt, provida deliberatione discussis, providimus non solum contra filios dicti Joannis, qui peccabant apertius, verum etiam contra Jacobum et Petrum præfatos, ex quorum adipe prædictæ iniquitas et superbia procedunt, juste procedere, qui consentiebant ipsis peccantibus, præstando fomentum, favorem, præsidium, et tutamen : quia culpa non caret, et delicti efficitur particeps, qui non prohibet delinquentem, dum potest : et negligere, cum quis potest perturbare perversos, nihil aliud est quam fovere; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

31. « Cumque dictorum Jacobi et Petri cardinalatus et status dictæ Ecclesiæ, ejusque fidelibus esset in scandalum, eorumque potestas non in ædificationem, sed in destructionem; ipsique obessent, quibus prodesse debebant, nec nostram relevarent, per suam particularem sollicitudinem, qua vocati sumus a Deo in plenitudinem potestatis, imo potius impugnarent; quantumlibet venerabilibus fratribus nostris episcopis, et dilectis filiis presbyteris et diaconibus S. R. E. cardinalibus, quantum cum Deo possumus, deferamus, ipsorumque collegium honoremus, eorumdem Jacobi et Petri elegimus domare superbiam in robore virtutis Altissimi, arrogantiam et præsumptionem elatam conterere, eos tanquam oves morbidas a Dominico ovili abjicere, ipsosque ut culpa supplicium timeat, et virtus præmium retributionis expectet, a loco suo quantumcumque sublimi perpetuo amovere, tam ex eorum culpis et demeritis ac suorum, quam ex causis rationabilibus quæ nos movent; præsertim cum explorati divini et humani juris existat, unum pro altero interdum ex causa puniri.

32. « Eorum ergo absentiam Dei replente præsentia, ad honorem Dei omnipotentis, B. Mariæ semper virginis, beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et Romanæ Ecclesiæ sæpedictæ præfatos Jacobum S. Mariæ in Via Lata et Petrum S. Eustachii diaconos cardinales, de ipsorum fratrum nostrorum consilio, a cardinalatibus ipsis sanctæ Romanæ Ecclesiæ et prædictarum Ecclesiarum deponimus, etc. » Eosdem privat omnibus sacerdotiis et vectigalibus Ecclesiasticis, deligit anathemate, ac prævidens ipsos facile schisma molituros, omnes, qui ipsis studerent, postquam in apertum facinus prorupissent, censuris affecit :

33. « Excommunicamus insuper, inquit, prædictos Jacobum et Petrum, et etiam omnes illos, qui de cætero scienter et deliberate pro cardinalibus ipsos vel aliquem eorum habuerint; et assensum prestiterint, quod pro cardinalibus habeantur et quod eos vel ipsorum aliquem in electione Romani Pontificis ad aliquem actum ut cardinales

admiserint, vel vocis eorum suffragium, aut alicujus ex eis. Omnes etiam et singulos cujuscumque eminentiæ fuerint, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiamsi fuerint S. R. E. cardinales, qui ipsis Jacobo et Petro, vel eorum alteri postquam, quod absit, in hæresim, vel in schisma, et rebellionem ceciderint, in hæresi, vel schismate, aut rebellione stantibus scienter et deliberate, præstiterint auxilium, consilium, vel favorem, publice vel occulte, omni statu Ecclesiastico, prælatura et honore privamus; et omnia civitates, castra, terras et loca, quæ ipsos vel aliquem eorum in hæresim, schisma, vel rebellionem lapsos scienter susceperint, tenuerint, Ecclesiastico supponimus interdicto, etc.» Præterea Joannem et Oddonem cardinalium nepotes eorumque posteros ad quartam progeniem sacerdotiis exclusit: tum Jacobum et Petrum excurrente ad decem dierum spatio, apud subsellia Apostolica se sistere imperiisque Pontificiis se subjicere jussit, ac detrectantibus omnium mobilium et immobilium bonorum, quæ in ditione Ecclesiastica Siciliaque citeriori ulteriorive sita essent, mulctam intentavit. «Actum Romæ apud S. Petrum in publico consistorio nostro VI id. Maii, Pontificatus nostri anno III».

34. *Libellus Columnensium in Bonifacium quorum commenta diluuntur.* — Florebant amicis et opibus Columnenses, qui cum se ea sententia defixos conspexissent, plures alios prænobiles viros, consanguinitate benevolentiaque devinctos, in suas partes adversus Pontificem traxerunt. Qua de re hæc Vitæ Bonifacii auctor tradit[1]: «Dominus Jacobus et Petrus de Columna patruus et nepos cardinales, videntes contra se motum papam, libellum conficiunt famosum contra ipsum, quem ad multas partes dirigunt, asserentes in eodem ipsum non esse papam, sed solummodo Cælestinum (fuisse)». Devenit is libellus[2] in manus nostras ex Avenionensi Tabulario in Vaticanum delatus, quo Columnenses publice sunt professi, gravissimam obortam controversiam, an Cælestinus Pontificatu se abdicare potuerit, eique Bonifacius subrogari; ac plura congesserunt argumenta quibus contendere, cessionem Cælestini irritam fuisse. Ad solvendam autem litem, in qua de ambiguo Pontificatu agebatur ad Concilium Œcumenicum provocarunt.

«Universis præsens instrumentum publicum inspecturis, cujuscumque præcellentiæ, dignitatis, status, vel conditionis existant, Ecclesiasticæ vel mundanæ, miseratione divina Jacobus S. Mariæ in Via-Lata, et Petrus S. Eustachii diaconi cardinales salutem, etc. Respondemus ad ultimum verbum inter alia in mandato nobis facto propositum, si tamen mandatum dici debeat quod volebatis scire, utrum essetis papa, quod vos non credimus legitimum papam esse, sacroque cœtui dominorum cardinalium denuntiamus, suamque provisionem et remedium super hoc exposcimus, cum hoc expediat universali Ecclesiæ et fidei fundamento, ut loco Domini nostri Jesu Christi et in ejus vices non nisi verus et legitimus vere et legitime pastor præsit, curamque gregis sibi commissi legitime gerat: ne, si (quod absit) non verus pastor insurgeret, seu etiam remaneret, non levem jacturam sed fundamenti talis submersionem reciperet sancta Catholica et universalis Ecclesia, Ecclesiasticis sacramentis indigne (proh dolor!) prophanatis, dum per eum indigne, indebite et illegitime ministrarentur, qui potestatem et auctoritatem ministrandi legitimam non haberet: non enim sacramenta dare possunt, qui ea dandi potestatem non habent; nec ministros creare, qui non sunt. Frequenter namque audivimus a plurimis non levis auctoritatis viris Ecclesiastici et sæcularis status et dignitatis dubitari verisimiliter, an renuntiatio facta per sanctæ memoriæ dominum Cælestinum papam V tenuerit, et legitime et canonice facta fuerit: cum verisimiliter contrarium videtur ex eo, quod papatus a solo Deo est: et quæ a Deo vel ab alio superiori committuntur, a nullo possunt inferiori removeri. Et sic papalis potestas, quæ a solo Deo committitur, a nullo inferiori removeri posse videtur.

«2. Item ex eo, quia nullus potest auctoritatem et potestatem aliquam spiritualem auferre, quam conferre non potest. Sed auctoritatem papalem nullus conferre potest nisi Deus. Ergo neque eam auferre. Sed si teneret renuntiatio, auferretur papalis potestas. Ergo renuntiatio non videtur fieri posse.

«3. Item etiam Decretalis, *Inter corporalia*, expresse innuit, quod depositio episcoporum, translatio eorum, et absolutio per cessionem soli papæ est reservata, nec etiam ipsi conceditur, nisi in quantum papa quodammodo Deus est, id est, Dei vicarius, ut patet ex textu. Ergo remotio papæ, quia papatus omnes dignitates excellit, per superiorem papa voluit ipse Deus tantummodo fieri, id est, per semetipsum: nulla enim ratio capit, quod Deus voluerit inferiores dignitates per ipsum Deum tantum aut per harum superiorem dignitatum tolli posse, nec per ipsum superiorem nisi in quantum ipse superior, scilicet papa, est Dei vicarius; et tamen voluerit ipsum papatum, quæ est summa dignitas, quæ proprie Christi est, nedum per inferiorem Deo, sed etiam per inferiorem seipsa dignitate tolli posse: et sic solus Deus videtur tollere posse papatum, et nullus alter, sicut multipliciter videtur colligi ex textu prædictæ Decretalis.

«4. Item ex eo, quod summa virtus creata per nullam virtutem creatam videtur posse tolli. Sed papatus est summa potestas in creatura. Ergo per nullam virtutem creatam tolli posse videtur.

«5. Iterum ex eo, quod nec papa, nec tota creaturarum universitas potest facere, quod ali-

[1] Vit. Bonif. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et num. 75. — [2] Ms. autographo Avenione in Urbem delato.

quis Pontifex non sit Pontifex. Ergo multo magis non videtur posse facere, quod summus Pontifex non sit summus Pontifex. Nam minus est tollere simpliciter pontificem, quam summum Pontificem. Ergo cum simpliciter pontificem nullus possit tollere nisi Deus, nec summum Pontificem videtur aliquis posse tollere nisi Deus : quod fieret, si renuntiare posset ita, quod valeret.

« 6. Item ex eo, quod papa non est papa nisi per legem divinam et non per legem alicujus creaturæ, nec omnium creaturarum simul. Ergo nullo modo videtur, quod papa possit eximi, quin sit papa : nec enim papa ex quo consensit et subjecit se legi sponsæ, potest esse non papa per aliquam creaturam neque per omnes simul, ut videtur.

« 7. Item eo, quod nullus potest tollere votum alicujus seu ab ipso absolvere nisi ille, qui est supra votum. Sed papatus est quoddam votum maximum super omnia vota : nam vovet papa de facto ipsi Deo, quod curam habebit universaliter gregis sui totius, scilicet universalis Ecclesiæ; et quod de ipsis reddet rationem. Ergo ab isto voto solus eum Deus absolvere posse videtur. Ergo de papa nullus videtur posse fieri non papa, nisi omnino a solo Deo aliqua ratione : nullus enim alicui obligatus potest ab obligatione seipsum absolvere, qua tenetur obnoxius, maxime superiori obligatus. Sed papa nullum habet superiorem nisi Deum, et per papatum se Deo obligavit. Ergo a nullo posse videtur absolvi nisi a Deo.

« 8. Item ex eo, quod nullus videtur seipsum absolvere posse. Sed si valeret renuntiatio, videtur quod seipsum posset absolvere.

« 9. Item ex eo, quod papalis obligatio non videtur posse tolli nisi per majorem potestatem, quam papalis sit. Sed nulla potentia creata est major quam papalis. Ergo fieri non potest per papam nec per aliquid aliud nisi per Deum, ut qui semel est papa, non sit semper papa, dum vivit, ut videtur. Item ex eo quod nulla dignitas Ecclesiastica post legitimam confirmationem potest tolli nisi per ejus superiorem. Sed papa solus Deus est major. Ergo a solo Deo tolli posse videtur.

« 10. Item ex eo, quod Apostolus vult et probat sacerdotium Christi esse æternum : et ad vivere in æternum in sacerdote sequitur ipsum esse sacerdotem in æternum. Ergo nullo modo potest esse vita summi Pontificis et summi sacerdotis sine summo sacerdotio. Ergo renuntiare non potest, ut videtur. Et nimis extraneum et a ratione remotum apparet, quod summus Pontifex, qui est verus successor et vicarius Jesu Christi, qui est sacerdos in æternum, possit absolvi ab alio quam ab ipso Deo : et quod quamdiu vixerit non maneat summus Pontifex : et quod aliquo modo possit esse vita summi sacerdotis sine summo sacerdotio, ut videtur.

« 11. Item ex eo, quod si diceretur, quod vita summi sacerdotis esset sine summo sacerdotio, argumentum Apostoli, ubi dicit : *Secundum legem Mosaicam plures facti sunt sacerdotes;* penitus nullum videretur esse, sed falsitatem contineret : nam posset argui contra ipsum quia *Christus sempiternum habet sacerdotium.* Respondet Apostolus : *Eo quod manet in æternum;* dico tibi, beate Apostole, non est verum, quia potest in vita sua renuntiare, et non erit sacerdos amplius. Ex hac positione quod papa renuntiare posset, totius Scripturæ sacræ et verbi Apostoli falsitas sequi videretur : et ex multis aliis rationabilibus causis hoc ipsum videtur verisimile et justissime in dubitationem deduci.

« 12. Item ex eo, quod in renuntiatione ipsius multæ fraudes et doli, conditiones et intendimenta et machinamenta, et tales et tala intervenisse multipliciter asseruntur, quod esto quod posset fieri renuntiatio, de quo merito dubitatur; ipsam vitiarent, et redderent illegitimam, inefficacem et nullam.

« 13. Item ex eo, quod esto, quod renuntiatio tenuisset (quod nullo modo asseritur, neque creditur) plura postea intervenerunt quæ electionem postmodum subsecutam nullam et inefficacem reddiderunt omnino : ex quo vos, qui principaliter tangimini, merito dubitatis et in quæstionem deducitis dicendo, vos velle scire, utrum sitis papa prout in mandato per vos facto, si mandatum dici debet, per magistrum Joannem de Penestre clericum cameræ continebatur expresse, demodo nos, qui ex vera fide asserimus et illuminata conscientia firmiter credimus, vos non papam, tuta conscientia silere non possumus, quin in tanto negotio, quod sic universalem medullitus tangit Ecclesiam, veritas declaretur. Propter quod petimus instanter et humiliter generale Concilium congregari, ut in eodem de his omnibus veritas declaretur, omnisque error abscedat. Et si quidem universale Concilium, auditis et pensatis supradictis et aliis negotium contingentibus, declaravit renuntiationem legitime et canonice postea subsecutam; eidem declarationi, cui stare et parere nos offerimus, a nobis et ab aliis humiliter deseratur et pareatur omnino. Si vero vel renuntiationem non legitime nec canonice processisse, vel electionem minus legitime et canonice subsecutam, dicti Concilii declaratione aut deliberatione claruerit, cedat error, et de vero sponso provideatur legitime et canonice universali Ecclesiæ sponsæ Christi, etc. Sub anno Domini MCCXCVII, Indictione x, die Veneris, x mensis Maii ».

Hæc Columnensium argumenta, pluries variis ambagibus verborum repetita, Petrus Paludanus in egregio de Ecclesiastica potestate [1] Commentario redegit ad duo præcipua capita, quod potestas papalis sit a Deo, et quod papatus sit vinculum divinum connectens papam cum Ecclesia sponsa,

[1] Petr. de Palude Ms. bibl. Vat. sign. num. 4109. p. 231.

quæ postea erudite solvit : « Si potestas, inquit, papalis est a Deo sicut potestas characteris sacerdotalis et episcopalis, sicut sacerdos et episcopus nulla renuntiatione possunt perdere claves ordinis, quin semper remaneant ille verus sacerdos, ille verus episcopus, quantumcumque perdant curam et regimen suarum Ecclesiarum ; ita papa nulla renuntiatione perdere poterit jus papatus, nec potestatem papalem, quam habet a Deo, nec claves Ecclesiæ commissas Petro, per consequens quin semper remaneat verus papa : nec poterit esse alius verus papa eo vivente, ne sint duo capita in eodem corpore. Minor patet ; quia matrimonium, in quo est vinculum divinum, etiam non consummatum, nulla renuntiatione potest tolli. Ergo nec vinculum inter papam et Ecclesiam, quia est vinculum divinum, si papatus est de jure divino, nulla renuntiatione, nec resignatione tolli potest. Dicendum est, quod papa potest papatui cedere, et cedens desinere esse papa, si cardinales acceptent, alias non : sunt enim in acceptione papatus duo, unum est jus suum quod acquiritur ; aliud est jus Ecclesiæ, cui obligatur : cuilibet autem licet renuntiare juri suo in omni eo, in quo non est alteri subditus nec obligatus, (cap. de episc. et cler. et C. de pact. l, *Si quis in scribendo*), si qui se semel obligavit, non se ad libitum liberaret. Ergo papa papatui ex parte quidem sua renuntiare potest ; sed quia semel obligavit se Ecclesiæ, ex illa parte renuntiare non potest, nisi de assensu cardinalium, qui in omnibus, quæ ad papam spectant, vicem Ecclesiæ repræsentant : est enim papa obligatus, ex quo acceptavit, Ecclesiam regere nisi Ecclesia concordet (*concordare* est verbum Gallicum, et est idem quod *deobligare*) ipsum, et consequenter non videtur quod renuntiare possit : sed consentientibus illis potest. Secundum hanc distinctionem debet intelligi declaratio prædicta de renuntiatione c. I. ubi dicit Romanum Pontificem posse resignare, scilicet juri suo ; sed non se posse excutere a jugo, nisi sponsa sua consentiente ». Eamdem sententiam Hugonem tenuisse : verum Vincentium in contraria fuisse refert Joannes Andreas [1] : « Hugo, inquit, dixit quod renuntiabit in manibus cardinalium et sic dicit Arc. fecisse hunc Cælestinum : sed Vincentius super. cap. 9. *In dubiis*, dicit quod satis est, quod papa cesset ab administratione, cum superiorem non habeat, cujus ratificatio requiratur : per quod dicit, quod non habet necesse renuntiare in manibus cardinalium ; sed ex quo per ipsius expressionem constabit qualiter vult cessare renuntiasse intelligitur ». Addit auctor nonnulla ex legibus petita argumenta. Sed ad Paludanum redimus : « Ad primam, inquit, probationem in contrarium, dicendum, quod non est simile de clavibus ordinis, quæ adhærent ossibus, et ipsa sequuntur ; unde character ordinis sacerdotalis et episcopalis sicut et baptismalis sunt indelebiles in animo : unde si resurgeret episcopus vel sacerdos, verus episcopus et sacerdos esset, potens conficere, ordinare, et confirmare sicut prius. Unde prima potestas non debetur sedi nec statui, sed personæ : cum enim moritur curatus vel episcopus, successor non succedit ei in ordine, sed habet necesse ordinari. Sed papalis potestas debetur papatui, non personæ ; unde non acquiritur per personalem consecrationem, sed eo ipso, quod aliquis est electus, in se acquirit et habet illam potestatem quæ semper remanet in ipsa sede, quæ non moritur, (de rescriptis cap. *Si gloriosæ* lib. VI.) esse autem in sede est humanum et liberum dependens ex voluntate eligentium et acceptantium : et quia nihil tam naturale est, quam unumquodque dissolvi eo genere, quo ligatum est, propter quod omnes obligationes, quæ solo consensu contrahuntur, consensu mutuo distrahuntur, et etiam dissolvuntur re existente integra : unde est, quod vinculum obligationis inter papatum et Ecclesiam solo consensu contrahitur, contrario consensu dissolvitur ; et renuntiando in manibus cardinalium acceptantium desinit esse in sede, et perdit per consequens potestatem, quæ remanet in sede ex ipsamet successione : quod non potest dici de clavibus ordinis, quia illæ semper sequerentur personam, et nulli statui deberentur.

« Per id respondetur ad aliud de matrimonio carnali, quia in eo per consensum mutuum per verba de præsenti, quæ sunt verum sacramentum, sequitur vinculum divinum, quod est subjective non in anima sed in toto composito : unde tamdiu durat, quamdiu durat utrumque suppositum ; sicut tamdiu manet corpus et sanguis Christi sub speciebus, quamdiu manent species : unde illud vinculum, quod est quid divinum est res sacramenti sequens nudum consensum. Sed sacramentum, integratum in consensu et verbis et in personis habilibus, non potest ab homine dissolvi secundum illud : *Quod Deus cunjunxit, homo non separet.* Sed consensus cardinalium eligentium repræsentantium consensum sponsæ ex una parte, et consensus electi quasi sponsi ex altera per quæcumque verba expressus non est sacramentum, nec etiam sacramentale ; unde ex opere operato nullum habet effectum divinum quoad vinculum, sed remanet illud vinculum pure humanum solo consensu hominum contractum : unde consensu contrario potest tolli eadem ratione, qua et sponsalia de futuro, quæ non sunt sacramentum ; unde non sequitur in sponsalibus aliquod vinculum divinum, propterea quod consensu contrario dissolvuntur saltem auctoritate Ecclesiæ : quæ tamen non posset hoc facere, si inde nasceretur divinum vinculum, sicut est in matrimonio per verba de præsenti. Unde obligatio, quæ est inter prælatum quemcumque et suam Ecclesiam magis assimilatur sponsalibus, quam matrimonio quantum ad illud, quod dictum est : unde potestas papalis, prout est in sede Romana,

[1] Jo. Andr. Comm. in 6. Decret. de renunt. c. 1.

habet fundamentum divinum non humanum; et ideo nunquam destruitur: sed prout est in persona, quæ est in sede solum per consensum humanum, habet fundamentum duplex, scilicet ipsum hominem et illum consensum, quæ sunt destructibilia: unde, quolibet illorum destructo, destruitur potestas non in se, sed in illa persona, in qua erat per accidens, per hoc scilicet, quod erat in sede». Hactenus Petrus Paludanus: fusius vero Joannes Andreas jurisconsultus Bononiensis hanc controversiam in utramque partem discussit: adductisque Columnensium argumentis, contrariam sententiam, quam Ecclesia amplectitur, primum fulcit illustratque; ac demum priora decem, quæ in Bonifacium fuere argumenta dissolvit, quæ ex ipso decerpimus [1].

«Ut sequitur, inquit, in glossa contrarium hic discussum juvatur exemplis et opinione: item adjuvari potest quadruplici via. Prima sumitur ex parte papæ renuntiantis. Secunda ex parte papatus, cui fit renuntiatio. Tertia ex parte ipsius renuntiationis. Quarta ex parte causæ finalis. Ad primam sic: Non minor libertas danda est papæ in his, quæ pertinent ad salutem, et in his, per quæ vitare potest detrimentum salutis, quam cuicumque alii; imo plus in quantum a salute sua ut capitis dependet salus in omnibus membris, et in Ecclesia universali. Sed aliis pontificibus Ecclesiæ conceditur propter suam et subditorum salutem, quod renuntient in sex casibus, quæ habentur sup. c. tit. fi. *Cum pridem*. In illis ergo casibus, quibus illi licite petunt cedendi licentiam, concluditur papam licite cedere. Secunda sumitur ex parte papatus, qui non est nomen ordinis, sed officii; unde ante sacerdotium et consecrationem esset aliquis verus papa, sicut verus archidiaconus vel decanus non habens ordinem huic dignitati annexum. Cum ergo potestas papalis non ordinem, sed jurisdictionem addat super episcopalem; et mobilis sit, quia nihil est, quod imprimatur in anima talem potestatem habentis, et jurisdictio sit res, quæ augeri et minui potest, ergo deleri vel tolli; concluditur papam, quantum ex se est renuntiare posse. Sed quia se obligavit Ecclesiæ, quam cardinales repræsentant, visum est aliquibus cardinalium consensum necessarium. Tertia ratio, quæ sumitur ex parte renuntiationis, fundatur super regula prima sup. de reg. ju. *Cum concor.* creatio enim fit per cardinales, sic et in eorum manibus resignatio. Et si opponatur, regulam non procedere in matrimonio carnali, ut ibi no. respondetur, quod ibi transit in sacramentum Ecclesiæ, propter quod ex consensu sequitur indissolubile vinculum, quod non est in spirituali conjugio. Cujus dicti potest esse ratio: et nunc aggredior. Quartam causam finalem, de qua dixi, spirituale conjugium inter prælatum et Ecclesiam respicit bonum publicum et commune. Sed si insufficiens vel ineptus cedere non posset, sequeretur malum reipublicæ et quanto prælatus majus bonum reipublicæ respicit sicut papa, tanto et majus esset malum. Item quod ex charitate institutum est, contra charitatem militaret, si præsidens inutiliter ad malum et confusionem Ecclesiæ et ad damnum animæ suæ resignare non posset. Sed carnale conjugium respicit privatum bonum. Et si consideretur ipsius dissolutio, forte ipsi homini esset bonum, quia meliorem uxorem acciperet: sed sequeretur ex hoc universale malum, quia cum communiter homines plus ducat concupiscentia quam ratio, multi uxores dimitterent, nec sic de prole haberetur cura ut nunc.

1 Ad contraria et primo ad primum dicitur, pa...[illegible]em potestatem dupliciter considerari: uno modo prout ligatos et solutos in terra ligat et solvit in cœlo, et est hoc simpliciter a Deo: alio modo prout hæc potestas est in isto vel in illo, quæ etiam a Deo est, qui operatur omnia in nobis, (Isai XVI), tamen in hoc vel in illo est per cooperationem humanam, scilicet per consensum eligentium et electi: et sic esse in hoc vel illo desinere potest per operationem humanam. Sic et anima rationabilis est a solo Deo per creationem: tamen quod sit in isto vel in illo cooperatur natura, dispensando et organisando: ideo et per operationem naturæ potest desinere naturaliter et violenter. Item solus Deus dat gratiam, et tamen homo potest sibi auferre gratiam per suum actum: quia qui formavit te sine te, etc. et per hoc respondetur ad finem primi. Ad secundum decret. *Inter corporalia*: facit pro, cum ibi de episcopis prohibeatur, de papa non. Vel dicatur, quod ibi præsupponitur justa cessionis causa. Præsupponitur etiam Dei voluntas, sicut in ejus assumptione vel confirmatione. Præsupponimus etiam Dei voluntatem: et per hoc fit responsum ad quartum, quod dicebatur de summa virtute creata. Licet dici possit, papatum esse æqualem vel majorem virtutem certo casu in Concilio vel tota Ecclesia. Ad tertium responsum est sup. ver. Tertia ratio.

Ad quintum sit responsum per ea quæ dixi supra vers. Secunda sumitur, quod Pontifex est nomen ordinis fundatum super charactere. Sed esse summum est nomen dignitatis, cui cedendo desinit esse summus; sed non desinit esse Pontifex. Ad sextum respondetur, quod licet papa sit papa per legem divinam, tamen papa potest non esse: nam et lex divina materialiter est mutabilis in isto vel illo, quia ad hoc operatur creatura ut dictum est; licet sit immutabilis formaliter et in se, scilicet quod inferiora reducuntur in Deum per superiora, et inferiores prælati per papam. Quod ergo sit papa super omnes, est ex lege divina et immutabile: sed quod iste sit papa, mutabile est: procedit enim a consensu eligentium et electi. Ad id quod dicebatur, se submisisse legi; dico in

[1] Jo. Andr. Comm. in 6 Decr de renunt. c. 1.

eo perpetuari quæ sunt ordinis, quia semper facere potest quæ sunt spiritualis conjugii propter characterem impressum, ut est dictum : sed papa, se submittendo legi, non perpetuat in se quæ sunt jurisdictionis, et ideo illi renuntiare potest. Ad septimum respondetur, quod votum papæ de gerenda cura gregis intelligitur quandiu erit in officio, sic et intelliguntur juramenta rectorum, qui civitatibus præsunt; et facta etiam his, qui præsunt. De ele. *Venerabilem* in fi. Et illicitum esset juramentum de officio semper gerendo, quia posset esse contra bonum commune. Ad octavum dico, quod absolvere se a culpa esset ascendere : non procedit autem argumentum, si quis non potest ascendere, ergo nec descendere. Licet etiam dici possit, quod seipsum quis absolvit per contritionem, et quod confiteri teneatur alteri, a quo absolvatur per Domini præceptum, Jacobo dicente: *Confitemini alterutrum*, etc. et leprosis per quos peccatores intelligimus, dictum fuit Matth. VIII, et Lucæ V, ut ostenderent se sacerdotibus. Ad nonum respondetur in glossa. Ad decimum respondetur, quod Christi sacerdotium pro tanto dici potest æternum, quia res oblata in Christi sacerdotio est æterna; est enim eadem cum offerente, quia idem sacerdos et sacrificium; super. *de summa Trinit. Firmiter* §. *Una*. Vel dici potest, quod licet Christus sacerdotium a se non abjecerit, quia non suberat causa abjiciendi, non propter hoc sequitur, quod renuntiare non possit ipsius vicarius, in quo subest renuntiationis causa : et ibi Clemens ipse scribit in Epistola ad B. Jacobum Jerosolymitanum, quod vivente Petro ab ipso fuerat ordinatus in papam, ideo voluit forsan resignare ». His Joannes Andreas priores undecim Columnensium rationes infringit.

Quod vero ad duodecimam attinet qua Bonifacius accusatur, S. Cælestinum subornasse, ut cederet, ita ut cessio non teneret, cum in fraudem inductus sit, respondet Ægidius Columna[1] : « Comprobari potuisse ex pluribus tunc viventibus, dominum Bonifacium papam VIII, tunc in minoribus agentem, et cardinalem tunc existentem persuasisse domino Cælestino, quod non renuntiaret, quia sufficiebat collegio, quod nomen suæ sanctitatis invocaretur super eos ». Quod denique ad provocationem a Columnensibus ad Concilium non ex pietatis studio, sed livore et odio nuncupatam attinet; respondetur iniquam eam fuisse cum pauci de Pontificatu Bonifacii cum Columnensibus ambigerent; quare ii universæ Ecclesiæ sententiam suis argutiis præferre debuerunt, eosque Bonifacius merita judicaria actione est insectatus, ut referunt vetusta ejusdem Acta[2] : « Unde citati a Bonifacio papa non duxerunt comparendum, et facti sunt contumaces. Ob quam causam fuerunt per eum in consistorio tamquam schismatici condemnati, et privati capellis rubeis, et omnibus beneficiis Ecclesiasticis et omni cardinalatus tituli commodo et honore. Insuper bona ipsorum, et filiorum Joannis de Columna, videlicet Agapiti et Stephani et Sciarræ fuerunt pariter confiscata ». Repetita nimirum sententia, qua eæ pœnæ jam antea, ob impensa perduellibus Siculis ac Frederico studia incussæ, ob tentatum schisma confirmatæ sunt : concepta vero ea est subjectis verbis[1]:

35. *Pontificia in schismaticos Columnenses sententia.* — « Bonifacius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Lapis abscissus de monte sine manibus, ab ædificantibus reprobatus, et factus in caput anguli, duos et diversos parietes copulans, pastores a Judæa, et magos ab Oriente producens, in se reconcilians ima summis, et ordinans in sancta Romana Apostolica et Catholica Ecclesia charitatem, ipsam sponsam suam statuit esse unam, sicut scriptum est : Una est columba mea, electa mea, perfecta mea : una est matris suæ, electa genitricis suæ; per inconsutilem tunicam Domini designatam, desuper contextam per totum. Hanc non diviserunt milites, sed sortiti sunt eam. Hanc impugnaverunt hæretici et schismatici, ac blasphemi a juventute sua : sed non prævaluerunt adversus eam divina virtute protectam, et ut castrorum acies ordinatam. Sed nondum hæreticis, schismaticis, ac blasphemis adeo est finis impositus, quin velut viperei filii, natique degeneres in senectute positum ejus sabbatum perturbare, et unitatem scindere moliantur. De quorum numero fore noscuntur Jacobus de Columna et Petrus nepos ejus, quondam dictæ Ecclesiæ cardinales, quos eorum culpis et demeritis exigentibus ac suorum, pridem VI idus Maii, Pontificatus nostri anno III, ex rationabilibus causis moti, de fratrum nostrorum consilio, cardinalatibus privavimus perpetuo, et deposuimus ab eisdem, variis processibus et sententiis, comminationes et pœnas continentibus, contra ipsos habitis; necnon et contra natos quondam Joannis de Columna fratris dicti Jacobi et patris Petri præfati, ac contra omnes, qui per masculinam et femininam lineam descenderunt hactenus et descendunt ab ipso Joanne.

36. « Ipsi namque Jacobus et Petrus intraverunt Ecclesiam sub pelle ovina, operibus tamen et fructibus se exhibuerunt quasi lupos rapaces; et graves, non parcentes gregi Dominico, et in reprobum sensum dati, et oculis excæcati malitia, ita ut lumen cœli non viderent nec videant; descendentes in malorum profundum et contemnentes, exurrexerunt loqui perversa : et acuentes ut gladium linguas suas, in blasphema verba et schismatica proruperunt, aperte monstrantes quod licet ex nobis prodierint, tamen non erant ex nobis: nam si ex nobis fuissent, utique permansissent

[1] Ægid. Column. l. de renunt. Papæ c. 23 — [2] Vit. Bonif. VIII. Ms. bibl. Vall. sign. lit. C. num. 25.

[1] Bonif. l. III. Ep. cur. VIII.

nobiscum. Quibus verbis redactis in scriptis, ipsa scripta in diversarum Ecclesiarum Urbis ostiis affigi, et super Basilicæ principis Apostolorum de Urbe altari poni fecerunt : quæ quidem scripta eorum ab olim præcogitatam et præconceptam nequitiam patenter indicant, ipsosque Jacobum atque Petrum blasphemos atque schismaticos fore manifeste declarant, sanctæ Dei Ecclesiæ Romanæ Catholicæ et Apostolicæ molientes scindere unitatem, et columnam Dei viventis pæne ad nutationem deducere, ac sagenam summi Piscatoris procellis intumescentibus ad naufragii profunda submergere, si, quod absit, eis facultas adesset. In hujusmodi namque scriptis, quæ universis eadem inspecturis cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, status, vel conditionis existant, Ecclesiasticæ vel mundanæ, a Jacobo et Petro prædictis mittuntur sub modo scribendi, quo ante depositionem suam uti solebant, et sub sigillis quibus antea utebantur; inter cætera continentur, nos divina providentia ad summi Apostolatus apicem secundum scita canonum, licet immeritos, evocatos; et non solum ab omnibus fratribus nostris et ab ipsis prævia electione canonica imo, ab Ecclesia universali receptos in papam, consecratos, eis assistentibus, secundum approbatum morem Romanæ Ecclesiæ, et etiam coronatos, papam non esse; hæc et alia confingentes, quæ non solum sunt blasphema et schismatica, sed insana, prout eorum scripta indicant manifeste.

37. « Post depositionem etiam et privationem, processus et sententias supradictos, cardinales se nominant, et cardinalitica portant insignia, annulis, et rubeis capellis utentes, et cardinaliticos actus exercent, sicut antequam per nos de fratrum nostrorum consilio essent depositi, faciebant, et hactenus utebantur : ut illud taceamus ad præsens, quod fere per triennium obedientiam nobis et reverentiam exhibuerunt ut papæ, participantes una nobiscum reverendum Dominici corporis et sanguinis sacramentum, ac ministrantes nobis in Missarum solemniis et divinis officiis, prout ab antiquo solent cardinales sæpedictæ Romanæ Ecclesiæ Romanis Pontificibus ministrare; in Ecclesiarum provisionibus et diffinitionibus per nos factis consilia sua dantes, et se in concessis a nobis privilegiis subscribentes, alia faciebant nobiscum et recipiebant, a nobis, quæ cum homine et ab homine qui non habuissent ingressum canonicum, nec fieri nec recipi debuissent. Nec possent supradicta metu proponere se fecisse, qui nos in scrutinio, more memoratæ Ecclesiæ cardinalium, elegerant et nominaverant eligendum in papam quando de nobis timendum non erat : et post electionem, receptionem, consecrationem, et coronationem præmissas factas de nobis, in castro tunc ipsorum, quod Zagarolum dicitur, et quod per dictum Jacobum tunc temporis tenebatur, cum pluribus ex fratribus nostris hospitati fuerimus confidenter, et ipsi ac sui tunc ibidem exhibuerunt nobis papalem reverentiam et honorem, ubi nulla aderat eis causa timoris.

38. « Nos igitur super his et aliis, quæ hujusmodi negotium contingunt, vel contingere possunt, habita cum dictis fratribus nostris deliberatione matura, omnes processus, omnesque sententias, comminationes et pœnas; et specialiter dictam sententiam depositionis et privationis cardinalatuum, et cuncta alia, quæ in nostris super hoc confectis litteris continentur, de eorumdem fratrum nostrorum consilio rata habentes et grata; confirmamus, ratificamus, et approbamus et etiam innovamus : et propter adauctam eorum contumaciam, schisma atque blasphemiam, de dictorum fratrum consilio, ipsos Jacobum et Petrum sententiando pronuntiamus esse schismaticos et blasphemos, et excommunicationis sententia innodamus; ipsosque in hujusmodi blasphemia et schismate perdurantes, tanquam hæreticos puniendos; et tam dictam depositionis et privationis cardinalatuum sententiam, quam omnia, quæ contra ipsos et alios fecimus et pronuntiavimus, de novo facimus, sententiamus atque proferimus, et robur habere decernimus perpetuæ firmitatis. Omnibus insuper canonicatibus, præbendis, dignitatibus, personatibus, officiis et beneficiis cum cura vel sine cura; pensionibus, Ecclesiasticis reditibus seu proventibus, quæ prædicti Jacobus et Petrus, et unusquisque eorum habebant, tenebant, et possidebant in quibuscumque seu a quibuscumque Ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, religiosis et sæcularibus vel specialibus personis, cujuscumque eminentiæ, conditionis, ordinis, dignitatis et status, Ecclesiastici vel mundani; ipsos omnino privamus, ipsaque collationi Sedis Apostolicæ reservamus; decernentes irritum et inane, si secus a quoquam super iis scienter vel ignoranter contigerit attentari.

39. « Eosdem quoque Jacobum et Petrum, quondam cardinales; Joannem dictum de Sancto-Vito, et Oddonem filios quondam Joannis de Columna fratris dicti Jacobi, et patris Petri præfati omnibus juribus, et bonis mobilibus et immobilibus Ecclesiasticis; et tam ipsos quam Agapitum Stephanum, et Jacobum dictum Sciarram, filios Joannis de Columna prædicti, et alios filios ejusdem Joannis, si qui alii sunt filii eorumdem vel alicujus eorum, omnibus juribus, et bonis, et rebus mobilibus et immobilibus, hæreditariis seu quomodolibet acquisitis, quibuscumque ratione, causa, vel titulo ad eos vel ipsorum aliquem seu aliquos pervenerint, seu obvenerint, obvenire vel pervenire possent; necnon communitatibus, baroniis, comitatibus, civitatibus, sive castris, ubicumque illa habeant, teneant, vel obtineant, vel quomodolibet ad ipsos pertineant, privamus omnino, illaque omnia et singula publicamus, et etiam confiscamus; ita quod ad ipsos vel eorum aliquem, hæredes ipsorum vel alicujus eorum nullo unquam tempore revertantur, eosque ac unumquemque

ipsorum active et passive intestabiles reddimus; ita quod eis eorum unicuique ex testamento, vel quavis ultima voluntate, seu ab intestato nullus succedere possit, nec ipsi, aut eorum aliquis ex testamento seu ultima voluntate, vel ab intestato succedere aut aliquod capere possint; nihilque eis, vel eorum alicui ratione legati, institutionis, aut substitutionis, seu quovis titulo valeat quomodolibet obvenire : eosque pronuntiamus infames et legitimis actibus prorsus indignos; statuentes quod nulli eorum portæ alicujus pateant dignitatis Ecclesiasticæ vel mundanæ, et si secus fieret, nullum robur habere, ipsisque civilitatem et incolatum et habitationem Urbis, circumpositæ regionis, et quorumvis civitatum, castrorum, terrarum atque locorum dictæ Ecclesiæ subjectorum prorsus interdicimus : eosque omnes et singulos ab Urbe, ejusque territorio et districtu, et ab omnibus civitatibus, castris, terris seu locis subjectis eidem Romanæ Ecclesiæ forbannimus : ipsosque Agapitum, Stephanum, Jacobum dictum Sciarram, Joannem de Sancto-Vito, et Oddonem excommunicationis sententia innodamus : statuentes firmiter et mandantes, ut nullus dictos Jacobum et Petrum, et præfatos Agapitum, Stephanum, Jacobum dictum Sciarram, Joannem et Oddonem fratres, eos vel eorum aliquem aut aliquos recipiat vel receptet; nullusque eis aut ipsorum alicui, vel aliquibus præstet auxilium, consilium vel favorem, eos, qui secus fecerint, excommunicationis sententia innodantes. Præcipimus etiam sub excommunicationis sententia, quam contrarium facientes incurrere volumus ipso facto, ut nullus ab ipsis Jacobo et Petro, et prædictis fratribus, vel eorum altero, in schismate vel rebellione hujusmodi existentibus, nuntium vel litteras recipiat, aut mittat ad eos vel ad alterum eorumdem.

40. « Reddimus quoque prædictos Jacobum et Petrum, Agapitum, Stephanum, et Jacobum dictum Sciarram, Joannem de S. Vito et Oddonem, et alios, si qui sint filii dicti Joannis de Columna, et filios eorumdem inhabiles ad honorem seu regimen, vel officium publicum, Ecclesiasticum vel mundanum, quælibet et quocumque nomine censeantur, per se, vel alium, ut alios quomodolibet exercenda; ita quod nec ad illa vocari, eligi, vel assumi valeant, vel ad aliquod eorumdem; nec ipsi, vel aliquis eorum, seu aliqui ea valeant exercere; et si secus factum fuerit, illud decernimus irritum et inane. Si qui vero ex eis, vel ipsorum aliquis, vel quivis per eos, vel pro eis, vel ipsorum aliquem, vel aliquos in potestariæ, capitaniæ, consulatus regimine, vel quovis officio publico hactenus, ubicumque positi, electi, assumpti fuerint vel recepti; præsertim quorumcumque provinciæ, civitatum, castrorum, terrarum atque locorum memoratæ Ecclesiæ subjectorum illos ab eis penitus amovemus, executionibus ipsi penitus interdictis, eosque præcipimus nullatenus reassumi : et si secus factum fuerit, illud decernimus nullius existere firmitatis.

« Civitates vero, castra, seu loca, quæ scienter dictos Jacobum et Petrum, et prædictos fratres receperint, receptaverint, sive tenuerint, aut in quibus publice moram contraxerint, quandiu ipsi vel alter eorum inibi morabuntur, Ecclesiastico supponimus interdicto : et personas ipsorum Jacobi, et Petri, et fratrum capiendas exponimus quibuscumque fidelibus, detinendas et custodiendas diligenter, quousque per dictam sedem aliud fuerit ordinatum, etc. » Incussæ etiam pœnæ a præcipuis Jacobi et Petri excardinalium ministris, et aliis, qui in ipsorum post conflatum schisma obsequiis perstitissent : tum vetitum laicis vel Ecclesiasticis, religiosisve, ne iis præstanda cardinalibus officia deferant. Columnensis etiam familiæ clientes sacramenti cujusvis vel obsequii clientelaris religione soluti, omnesque cum iis initæ pactiones rescissæ. « Actum Romæ in Basilica supradicta (nimirum S. Petri), in die Ascensionis Domini, Pontificatus nostri anno III ».

41. Edita quoque est in illos Constitutio, quæ inserta fuit in sexto Decretalium libro [1], cujus meminit ejus Vitæ scriptor [2] : « In die, inquit, Ascensionis Domini ipse papa Constitutionem edidit Decretalem Extra. de schismaticis lib. VI. *Ac succidendos*, etc. » Sextum porro Decretalium hoc anno editum a Bonifacio refert subjectis verbis idem auctor : « Eodem anno, scilicet V non. Martii, idem Bonifacius papa fecit publicari sextum librum Decretalium, quem per tres magnos et solemnes viros fecerat compilari, plura nova constituens in eodem ». Eos fuisse Guillelmum archiepiscopum Ebredunensem, Berigarium episc. Biterrensem, et Richardum Senensem S. R. E. vicecancellarium, narrat Bonifacius in litteris ad Bononienses, quæ operi præfixæ sunt : sed ad institutum de Columnensibus sermonem redeamus.

Demandatæ mox fuere censoribus fidei partes [3], ut in Columnenses sentientesque cum ipsis legum in hæreticos constitutarum severitatem distringerent : cumque nec his terroribus cederent; imo Friderici tyranni insulæ Siciliæ oratores ad turbandam Romanam rem intra Prænestina mœnia admitterent, sancitæ in eos pœnæ festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum recurrente ratæ habitæ [4], ac tertio inflictæ fuerunt : « Cum » inquit Pontifex, « prædicti Jacobus et Petrus olim cardinales, Joannes et Oddo, Agapitus, Stephanus, et Jacobus dictus Sciarra, adhuc in facti nequitia, duritia, inobedientia, et rebellione persistant ac se, ut debent, ad obtinendam misericordiam non disponant; quin potius, prout in eis est, nostram et Apostolicæ Sedis contra se provocent indignationem et iram, ipsorumque domus exasperans (solita personas producere persecutrices Apostolicæ

[1] Cap. Ad succidendos ext. de schisma in 6. — [2] Vit. Bonif. Ms. bibl. Vall. sign. lit. C. num. 25 et num. 79. — [3] Lib. III. Ep. cur. XLIV, LXXX, LXXXII, LXXXIII. et Ep. com. CCCXXIX, CDLXXXVII. — [4] Ep. cur. LXXXIII

Sedis, Urbis et circumpositæ regionis) adhuc circuire non cesset, nuntiosque transmittere ad Fredericum natum quondam Petri olim regis Aragonum, hostem nostrum publicum et dictæ Ecclesiæ, et charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris, et recipere ab eodem ad Urbem et patriam perturbandam; et sicut veridica habet relatio, Franciscus de Crescentio et Nicolaus Pazzus cives Romani una cum nuntiis Frederici præfati, nuper de Sicilia venientes, ad civitatem pervenerint Prænestinam; nos propter adauctam eorum contumaciam, rebellionem, perfidiam, malitiam, et excessus omnes hujusmodi, processus, sententias, comminationes, et pœnas, et maxime prælatam depositionis et privationis cardinalatuum sententiam, ac omnia et singula, quæ in præfatis processibus et nostris inde confectis litteris continentur, de fratrum nostrorum consilio et Apostolicæ plenitudine potestatis, præsente hac fidelium multitudine copiosa, ratificamus, confirmamus et etiam innovamus, etc. Actum Romæ in Basilica supradicta, in festo Dedicationis ejusdem Basilicæ, Pont. nostri an. III ».

Non se hujusmodi schismate omnes Columnenses implicuere, Matthæus enim Columna præpositus Ecclesiæ S. Audomari Morinensis diœcesis religiosam in eos militiam, accepto crucis symbolo, est professus [1]. Promulgata porro ea fuerat a Bonifacio [2] propositis indulgentiarum præmiis, ac Matthæus card. Aquaspartanus creatus in pluribus Italiæ provinciis legatus [3], ut fideles ad crucem induendam concitaret dimicatum acriter, ac demum Columnenses succubuisse visuri sumus.

42. *Bellum inter Anglos et Francos per inducias dilatum.* — Dum Romanus Pontifex, qui principes ad pacem revocare susceperat, gerendo in Columnenses bello implicitus erat, exortum in Galliis bellum auctum, exasperatumque est: Anglus enim in Belgium cum exercitu trajecit. Sed antequam discrimini se committeret, flagitasse a clero Anglicano veniam criminis, quod in permittendis extorsionibus cultæ ab ipsis Bonifacianæ Constitutionis odio patrarat, refert Westmonasteriensis [4]: « Admisso, inquit, archiepiscopo Cantuariensi in gratiam regis, atque reddita sibi baronia sua, pridie idus Julii ante magnam aulam regiam Westmonasterii elevatus rex super gradum ligneum cum filio suo et archiepiscopo, necnon comite Warnic, coram eo adstante populo; erumpentibus lacrymis, veniam de commissis humillime postulavit, dicens se minus bene et tranquille, quam regem deceret, ipsos rexisse: portiunculas facultatum suarum, quas sibi dederant, seu quas ministri ejus ipso inscio extorserant, ideo acceptasse, ut injuriosos hostium conatus, sitientium sanguinem Anglicanum, sumpta reipublicæ particula massa quietius possidenda potentius expugnaret; et addens: Ecce expositurus meipsum discrimini propter vos peto, si rediero, suscipiatis me velut in præsentia habetis, et ablata omnia reddam vobis: quod si non rediero, in regem vestrum meum filium coronetis ».

Urgebatur a Guidone Flandriæ comite fœderato, ut collapsis rebus (Belgæ enim magna clade attriti fuerant [1]) ferret opem, eoque Adolphus Romanorum rex progredi cum copiis erat pollicitus, ut conjunctis exercitibus Gallias invaderent: sed is fidem Eduardo fefellit, sive, ut aiunt, majori pecuniarum vi a Gallis accepta susceptum avaritia bellum damnasset, sive novis turbis in Germania exorientibus occupatus esset: sunt enim qui tradunt [2], Philippum cum Alberto Austriæ duce affinitatem jungere pollicitum, tum magnis pecuniis ac promissis ipsum in spem imperii erectum contra Adolphum concitasse. At Walsinghamus propulsatum providentia Pontificia imminens Galliis periculum subjectis verbis refert [3]. « Papa Bonifacius scripsit interim principibus Alemanniæ, ut regem Romanorum Adulphum, qui nuper confœderatus fuerat regi Angliæ, ne transiret in Flandriam in auxilium regis Angliæ, bellis quibus possent inquietarent, et ab invasione Gallorum modis omnibus impedirent ». Distracto Adolpho, ne se Anglo regi in Flandriam conjungeret, facilius Francorum rex Guidonem comitem perdomuit, ac Pontificis opera, qui regi Siciliæ Philippum et Eduardum consanguineos adducendi in concordiam provinciam demandarat [4], induciæ conciliatæ, de quibus hæc Jordanus [5]: « Flandriam intrans Insulanos obsedit. Robertus autem comes Attrebati, relinquens Guasconiam, ex parte illa Flandriam est aggressus, et multis Flandrensium profligatis et captis, ac Parisiis et per villas aliquibus carceratis, villam de Furnes in deditionem accepit. Deinde castellum cum tota valle sua occupavit. Interea Insulani se regi dederunt, salvis personis et rebus, Roberto primogenito... inde fugiente apud Bruges ad patrem et regem Angliæ, qui paulo ante illuc venerat. Ille autem, rege Franciæ accedente, rex Angliæ, cum comite Gandavum vadunt propter loci munitionem: ideo Tritiburgenses se regi Franciæ tradunt ».

Addit auctor, his elatum victoriis Gallorum regem adversus Gandavum infesta signa extulisse: « Deinde rex Franciæ, vadens contra Gandavum, nuntios recipit, petentes inducias duorum annorum, ob imminentem hyemem; et maxime ob amorem Caroli regis Siciliæ, qui propter hoc veniebat in Franciam: cui rex vix annuens, circa festum Omnium Sanctorum rediit ». Quæ de regis Siciliæ in Gallias profectione dicta Pontificiis litteris confirmari videntur, quibus Bonifacius Albanensem et

[1] Lib. III. Ep. DXCVIII. — [2] Ep. LXVIII, LXXVI. — [3] Ep. LXIX ad LXXVI. — [4] West. Flor. Hist. hoc anno.

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 20. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 6. Mayer. Annal. Flend. l. X hoc an. et alii. — [2] Jo. Vill. sup. c. 20. — [3] Walsing. in Ypod. Neustriæ hoc an. — [4] Jo. Vill. eod. c. 20. Meyer. l. X. in Annal. — [5] Jord. Ms. Vatic. sign. num. 1960. Meyer. ubi sup.

Prænestinum episcopos e Galliis excedere vetat [1], donec Siciliæ rex in Gallias advenisset. Meminit de initis hisce induciis Walsinghamus [2], atque ab Eduardo rege missos ad Pontificem oratores, qui controversiam omnem, ut æquo pacis arbitro, permitterent : « Anno, inquit, MCCXCVIII », scilicet numerari cœpto ab ipso Natalitio Dominico hujus exeuntis anni, « tenuit rex Eduardus festum Natalis in Flandria apud Gandavum, ad quem venerunt ex parte papæ nuntii, rogantes eum sub eadem forma, qua ante ex parte papæ rogaverant regem Franciæ, ut nuntios solemnes ad curiam Romanam, concessa eis plena potestate tractandi, ordinandi, et perficiendi omnia, quæ pacis reformationem tangerent, destinaret : et ipse Apostolicus non tanquam judex, sed ut bonus pacis mediator in nullius præjudicium satageret ad pacem et tranquillitatem regnorum, regum amicitiam in statum pristinum reformare. Et quia hoc absque treguis fieri non posse judicavit summus Pontifex, ideo per hos nuntios biennales inducias, quas per cardinales imploraverat, indixit de novo sub pœna excommunicationis, et interdicti terrarum suarum. Rex Angliæ perpendens, se in Flandria periculose commorantem, illucque per informationem comitis Flandriæ minus prudenter attractum, regnumque proprium intestina seditione turbatum, fiduciamque suam de rege Romanorum per papam sibi minus benevolum regnum Theutoniæ turbantem frustratam ; consensit in treuguas indictas. Transmittunt ergo reges utrique solemnes nuntios cum plena potestate ad Romanam curiam, ut per mediationem Apostolici, non tanquam judicis, sed amicabilis compositoris, discussis negotiis, pax inter reges et concordia reformaretur ». Conciliatos demum reges a Pontifice visuri sumus, ac latam ab eo sententiam inferius afferemus (1).

43. *Philippo regi favet Bonifacius circa exactiones clericales et alia jura.* — Favit Philippi rebus in eo difficillimo bello Bonifacius ; qui cum ob editam anno superiori Constitutionem exulceratum regis animum fuisse accepisset, atque interpretatum velle Pontificem decimarum subsidia ipsi eripere, promulgavit novo Diplomate superiori Constitutione, non vetari præsules, ne regem in asperrimo illo bello, quod Belgii comitis defectio magis incenderat, juvarent [1] :

« Bonifacius etc.

« Si eadem regnum, Ecclesias, personas et incolas, prout modernis temporibus experientia docuit, et nuperrime nobis vestrarum reseravit, in unum conveniens scribendi commercium, series litterarum, adversi contingat conditio temporis, exteriores inquietaverint et perturbent impulsus, ac etiam intestini discriminis, quod est dolendum, gravius subversionem eorum comminetur emersio ; illo jam immittente illic, ut scripsistis incitamenta dissidii, comite Flandrensi videlicet, qui exterioribus perturbationibus sperabatur adesse repagulum, et ipsis regno, Ecclesiis, personis et incolis, velut de principalioribus membris unus, magnum auxilii fulcimentum ; nostra ex hoc amaricantur intrinseca, gravis doloris concussione torquemur, et in amara suspiria commovemur, regi, regno, Ecclesiis, clero compatientes et populo affectione paterna. O divina clementia, quæ cælestia pariter et terrena irrefragabiliter sub tua potestate concludis, constringe tantarum fremitus tempestatum, coerce habenas humani generis inimico, arescere sata ejus semina jube, quæ totum fere populum tuum spinis et tribulis jam undique concusserunt.

44. « O pietatis actor et salutis amator, compatere fragilitati humanæ misericors, et Christicolarum tuorum illumina sensus, actus dirige et opera, ut in viam salutis et pacis reducantur a devio, ne irreparabili subversione confracti, in hujusmodi mundi navicula naufragent fluctuanti. Super eo autem quod vos gravia vobis, et universis Ecclesiis et personis Ecclesiasticis dicti regni non solum rerum, sed etiam personarum ex iis instare pericula formidando, vias exquirentes, et modos, quibus vobis et eisdem Ecclesiis et personis adversus frementes insultus regali providentia, sine qua impossibile tenetis negotia dirigi,

[1] Lib. III. Ep. cur. VIII. — [2] Walsing. in Ypodig. Neustr. Ægid. Roya in Annal. Belg.

[1] Ep. cur. XXVI.

(1) Quæ in Annalibus hoc anno referuntur, nulla illustratione, et modica correctione indigent. Unum vel aliud tantummodo sphalma quod scriptori irrepsit, leve oppido et parvi momenti emendandum est. Induciæ illæ, quas cum rege Galliarum Anglus conciliavit, non quidem hoc anno exeunte, sed altero incipiente conciliatæ sunt. Quamquam enim a nuntiis Pontificis requisitus Edmundus ut inducias tandem ad biennium admitteret, de quibus antea a duobus cardinalibus A. S. L. frustra rogatus fuerat, quamquam, inquam, pronas in id aures inclinabat ; tamen induciæ decretæ non sunt nisi in exordio sequentis anni, ut constat ex Trivetto, qui hoc anno quidem die festa SS. Innocentium propositas scribit, sed admissionem nonnisi sequenti anno narrat. Insuper idem Trivettus a Westmonasteriensi dissidet in assignanda die et mense quo Angliæ in conventu principum virorum convenisse se cum archiepiscopo facto ipse demonstravit ; non enim id actum pridie id. Junii, sed in festo S. Petri ad Vincula notat. Denique ex Walsingamo scriptore recenti notat hic annalista Bonifacium turbas in Germania excitasse, ut his sopiendis intentus Adolphus consilium ferendorum in Belgium armorum deponeret. Id autem non sine idoneo teste assertum est ; nam Trivettus totidem fere verbis hæc ipsa expressit.

Cæterum cum Nangius scribat regem Galliæ signatis ad biennium cum comite Flandriæ in regem Angliæ induciis « circa festum Omnium Sanctorum in Franciam rediisse » ; in eam opinionem inducor nuntios Pontificios nondum Angliæ rege adito ad Gallum se contulisse, ratos, ut si ab illo qui superior in eo bello erat, inducias obtinuissent, facile se ab Anglo impetraturos. Opportunum ad id fore arbitrati sunt, si forte simularent se ab Anglo ad eam rem missos venisse. Ita fraude extortis a Gallo induciis ad Anglum se contulerunt, quem facile in eamdem sententiam traxerunt. Insinuat id Nangius, asserens a Pontifice et Angliæ rege rogatum Philippum inducias concessisse, tractum præsertim « ob amorem regis Siciliæ, qui propter hoc veniebat in Franciam ». Ex quibus posterioribus verbis non male suspicarer Carolum Siciliæ regem suscepisse quidem transeundi in Galliam consilium, reipsa tamen non venisse ; quod valet ad emendanda ea quæ annalista num. 42 scribit.

MANSI.

defensionis opportuna remedia præparentur; nobis per easdem litteras supplicastis, ut charissimo in Christo filio nostro Philippo regi Francorum illustri pro hujusmodi communi defensionis suffragio, in qua proprium versatur interesse cujuslibet, impendendi subventionem congruam absque transgressione Constitutionis nostræ super hoc editæ vobis et universis Ecclesiis dicti regni concedere licentiam dignaremur; vestram providentiam commendamus.

« Licet enim Constitutionem illam ediderimus pro Ecclesiastica libertate, non tamen fuit nostræ mentis intentio ipsi regi, aliisve principibus sæcularibus in tam arctæ necessitatis articulo; præcipue ubi ab intrinsecis (extrinsecis) injusta timetur invasio, ab intrinsecis ejusdem regni subversio formidabitur, ac etiam prælatorum, Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum evidens periculum imminet; viam subventionis excludi, quominus ipsi prælati, Ecclesiæ ac Ecclesiasticæ personæ libero arbitrio atque sponte de nostra licentia pro communis defensionis auxilio, in qua proprium cujuslibet interesse conspicitur, principibus ac sibi ipsis provideant juxta suarum modulum facultatum: et sicut alias dicto regi, ac nonnullis aliis regni sui tam litteratorie quam per nuntios expressisse meminimus, si, quod Deus avertat, ipsum in necessitate tam gravi et tam importabili conspiceremus expositum, quod ex tenoribus egere subsidiis nosceretur, non solum de bonis Ecclesiasticis dicti sui regni sibi ea præstari vellemus, quinimo Ecclesiæ Romanæ res, posse, ac bona, ac personam nostram etiam exponeremus pro suorum conservatione jurium, ejusque necessitatibus sublevandis, in quantum secundum Deum noster et ipsius honor Ecclesiæ pateretur.

45. « Vestris itaque in hac parte supplicationibus annuentes, præsentium auctoritate concedimus, ut si casus communis, et evidentis necessitatis immineat, ut scripsistis; ac idem rex vestram et aliorum prælatorum, Ecclesiarum et personarum, atque bonorum Ecclesiasticorum, sicut et cæterorum personarum, locorum te bonorum dicti sui regni voluerit defensionem assumere ac assumat, et efficaciter prosequatur, et id expediri videritis, licet vobis et eisdem prælatis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis absque metu Constitutionis nostræ prædictæ ipsi regi pro hujusmodi vestræ ac ipsorum regis et regni intrinsecæ defensionis subsidio subventionem congruam, prout vobis et cæteris prælatis regni præfati, seu majori parti vestrum et ipsorum videbitur, voluntariam, liberalem et liberam, non coactam absque omni concussione, exactione ac executione temporali vel laicali exigenda; hac vice præsentis nostra fretis licentia impertiri, eamque similiter regi liceat recipere memorato. Datum Romæ apud S. Petrum II kal. Martii anno III ». Aliis etiam litteris egregium præsulum in juvando rege studium commendavit [1], eorumque sancita de attribuendis regi decimis confirmavit. Permisit etiam [2] ut ob sumptuum magnitudinem quos in bello tolerabat, mediam eorum partem, quæ vel indistincte vel pro Terra-Sancta legata erant, acciperet.

46. Contulit quoque eidem regi [3], ut in omnibus regni sui cathedralibus et collegiatis Ecclesiis clericum sacerdotio donaret: monuit porro [4] ne Ecclesias a suis ministris gravari opprimique pateretur, neve edictum de non extrahendis e regno opibus ad Ecclesiasticos porrigeret.

« Philippo regi Francorum illustri.

« Exiit a te nuper edictum, quo inter cætera pecuniarum et certarum rerum de regno tuo generaliter prohibetur extractio, et de regno non oriundis eodem conversatio solita impeditur. Et quidem si fuit edicentis intentio, ut ad hostes tuos non portarentur hujusmodi, ne ad ipsos ex hoc provenirent compendia, nec esset commercium cum eisdem, sub quadam potest tolerantia præteriri: sed sic generalis edicti promulgatio vel statuti, ut textus verborum indicat, proculdubio justæ redargutioni subjicitur, et edicentis in ipso, sicut per alias litteras nostras tibi jam scripsimus, culpa notatur; præsertim si eorumdem verborum intellectum patiaris extendi, ut ad Ecclesias Ecclesiasticasve personas, de quibus disponendi tibi non est attributa potestas, ipsius edicti sententia porrigatur: quin potius per hoc durioris redargutionis morsui subjaces, non ut pœnam promulgati canonis, quod referimus dolenter, evites. In istis equidem si prudenter advertitur, te tuumque consilium sanctorum Patrum scripta non instruunt, et claræ memoriæ progenitorum tuorum exempla laudabilia non adducunt. Suntne ista præsidia, quæ rependis Ecclesiæ? Est iste modus acceptus, per quem regiæ dignitatis fama clarescat, ac te et regnum tuum Deo et hominibus reddas gratum? Profecto non credimus: quinimo hæc iram Dei provocant, comminantur judicium, odia pariunt, regiam famam lædunt.

47. « Super quibus, fili, increpando paterne tibi jam scripsisse recolimus, ut ab iis te prudenter retraheres, et prudentius abstineres; illaque fuit increpantis intentio, ut debitum sui prosequeretur officii, et te charissimum filium in lapsum culpa non duceret, ut in peccatorum semitis deviares. Est namque præcipue officium pastoris, ut increpet, arguat per misecordiam, et corripiat per medelam. Et si quidem intra claustra pectoris hæc debita meditatione revolvas, liquebit apertius, quod salutaris tibi nostra increpatio proficit, et oleum peccatorum tuum caput ungentium adulatio, reprobanda videlicet in hoc saltem tui decipientis consilii, te confundit. Nec credat magnificentia regia, aliter in iis informata quam debeat, quod præmissæ Constitutionis nostræ secundum condentis judicium sanus sensus admittat, quod

[1] Ep. CLXIX. — [2] Ep. LIV. — [3] Ep. cur. XLIX. — [4] Ep. cur. I.

interpretationem habeat sic strictam, sic rigidam, sic avaram, prout nonnullorum, et specialiter de tuo consilio, interpretatur astutia, vel forsitan speculationis claræ durities, utinam malignitas non coleret; sed reducatur humane ad sanum et rationabilem intellectum. Quapropter, dilectissime filiorum, dirigens in conspectu Domini vias tuas, divæ memoriæ prædecessorum tuorum sequendo vestigia, reverentiam consuetam, et debitam eidem Ecclesiæ devotus impendas, quod in prædicta per te aut officiales tuos est factum illicite, tacite vel expresse per reformationem congruam corrigens, et annullans. Nisi enim zelus tuæ nimiæ indevotionis obsistat, ipsa mater Ecclesia, tibi tanquam amantissimo filio brachiis maternæ affectionis accumbens, in opportunis subsidiis libenter assistet, et in gratiarum favoribus ubera maternæ charitatis effundet. Dat. Romæ apud S. Petrum VII id. Februarii an. III ». Hactenus Bonifacius : qui præterea aliis litteris regem est adhortatus[1], ut Ecclesiæ monitis obtemperaret.

48. *Constitutio et declarationes de subsidiis conferendis a clero in bonum rei publicæ et de aliis collatis privilegiis.* — Cum vero ob editam anno superiori Constitutionem, qua pecunia e regno efferri vetabatur, rex vinculis anathematis vi canonis se irretiisset, si ejus fuerat consilii legem ad Ecclesias, clericos, aliosque in aula Pontificia agentes extendere, quamvis Bonifacio a nonnullis significatum esset, regiam legem illos non tetigisse, Antissiodorensi episcopo ac Philippi confessario partes dedit, ut ad omnem religionem facti excutiendam absolverent : legatis vero Apostolicis Albanensi et Prænestino episcopis provinciam demandavit, ut si rex vel ejus administri pecunias ad Ecclesiasticos mittendas e regno extrahi vetarent, promulgarent ex canonicis legibus censuris illos implexos[2], ac nihilominus novo ipsos anathemate defigerent.

« Bonifacius, etc. Berardo Albanensi, et Simoni Penestrino episcopis, Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus cum ad habendam pecuniam nostram pro causa prædicta ad partes ultramontanas mittamus ad præsens, et hoc procurari sollicite per vestrum ministerium præcipue confidamus; si forte, quod absit, inventa ipsa pecunia per charissimum in Christo filium nostrum Philippum Francorum regem illustrem, vel officiales ejus, aut quoslibet alios ejusdem pecuniæ de regno Franciæ protuberetur, vel non permitteretur extractio tacite vel expresse ; vos ambo vel alter vestrum eumdem regem, officiales ipsius, et quoscumque alios impedientes, tanquam impingentes aperte in Ecclesiasticam libertatem , et destruentes tam pium, tam utile, tam arduum Dei et Terræ-Sanctæ negotium, ex præteritis culpis per ipsos circa hujusmodi jam commissis; et specialiter impediendo venientes ad Romanam Ecclesiam matrem cunctorum Christi fidelium et magistram, denuntietis publice in sententiam promulgati canonis incidisse : et nihilominus in eum et eos de novo excommunicationis sententiam proferatis, non obstantibus quibuscumque privilegiis vel indulgentiis eisdem regi, officialibus, vel quibuscumque aliis impedientibus ab Apostolica Sede concessis, etiam si oporteret de illis expressam præsentibus ac de verbo ad verbum fieri mentionem. Datum Romæ apud S. Petrum V id. Februarii anno III ».

49. Quod ad Constitutionem vindicandi ex laicorum tyrannide cleri zelo editam spectat, cujus acerbitate exulceratus Francorum rex aurum e regno avehi vetuerat; cum illam detorquerent in sensum iniquiorem nonnulli tricarum avidiores, Pontifex suborta dubia subjecta sanctione solvit[1].

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri, ad perpetuam rei memoriam.

« Romana mater Ecclesia in suis actibus veritatem prosequens, lucem amans, nihil agit in cujusquam injuriam, et libenter removet quodlibet de suis processibus captiosum : et si hoc in aliis communiter agitur, in te amantissimo filio specialius evitatur. Sane Constitutionem nostram nuper in Ecclesiarum favorem editam, imitantem antiquas canonicas sanctiones, ne prælati Ecclesiasticæve personæ, cujuscumque dignitatis, status aut conditionis existant, sub adjutorii, mutui, vel doni nomine imperatoribus, regibus, principibus, vel aliis præsidentibus absque auctoritate Sedis Apostolicæ præstent subsidia, quocumque nomine censeantur; neve imperatores, reges, seu principes, vel aliter præsidentes ipsa impetere, exigere, vel recipere audeant; nonnullorum astutia vel durities intellectus plus avare et plus rigide interpretari conatur, quam sani sensus judicium habeat, et intentio constituentis admittat, per quod, fili charissime, a prælatis et Ecclesiis regni tui, præsertim in instanti guerræ tuæ discrimine ademptum tibi subsidium ingemiscis.

« Quia igitur ejus est interpretari, cujus est condere, ad cautelam tuam hæredumque tuorum humana declaratione decernimus, quod si prælatus aliquis, vel quævis alia persona Ecclesiastica regni tui, cujuscumque dignitatis, status, ordinis aut conditionis existat, voluntarie, sine impressione aliqua expressa vel tacita, aut coactionis impulsu donum aut mutuum tibi dare aut præstare voluerit, dum tamen sub exactionis nomine, vel tailliæ, aut cujuslibet supradicti muneris, aut sub quota hoc non fiat generaliter, vel in fraudem ; licet ad id forsan tua vel tuorum officialium curialis requisitio, et amica procedat, te officiales ipsos, prælatos et Ecclesiasticas personas ipsa Constitutio non astringat ; quodque ad feuda sive regalia, quæ iidem prælati et personæ Ecclesiasticæ sub tuo do-

[1] Ep. II. — [2] Ep. III.

[1] Ep. cur. V. Ext etiam in Sext. l. III. de immun. Eccl. cap. Clericis.

minio tenere noscuntur in his, quæ tibi de illis tenentur et debent, et clericos uxoratos, prout sani juris intellectus admittit, ac illos, qui in fraudem causa vitandorum munerum clericale schema recipiunt, se ipsius Constitutionis sententia non extendat : et in necessitatis articulo, prout necessitatem jura diffiniunt, ubi evidens esset in mora periculum per te vel tuos nuntios ad Sedem Apostolicam recurrendi, si a prælatis et personis Ecclesiasticis memoratis per te ac officiales tuos subsidium competens petas et habeas, te ac ipsos ex ejusdem Constitutionis verbis, vel sententia declaramus lucide non teneri. Et si forsitan in prædictis, vel circa prædicta, aut alia omissa præsentibus aliquid circa Constitutionem ipsam declarandum ulterius tibi vel tuo consilio videatur, in quantum licuerit et expedierit, Deum non offendendo et auctoritatem Apostolicæ Sedis, promptis affectibus faciemus. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum VII id. Februarii anno III ».

50. Illustrata iterum fuere [1] alia ambigua, quæ nonnullos politicos torserant.

« Bonifacius etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Adjicimus insuper hujusmodi declarationi nostræ, quod si præfatis regi et successoribus suis pro universali vel particulari ejusdem regni defensione periculosa necessitas immineret, ad hujusmodi necessitatis casum se nequaquam extendat Constitutio memorata : quin potius idem rex ac successores ipsius possint a prælatis et personis Ecclesiasticis dicti regni petere ac recipere pro hujusmodi defensione subsidium vel contributionem, illudque vel illam prælati et personæ prædicti sæpefato regi suisque successoribus, inconsulto etiam Romano Pontifice, teneantur et valeant sub quotæ nomine, aut alias etiam impertiri ; non obstantibus Constitutione prædicta, seu quovis exemptionis, aut alio quolibet privilegio, sub quacumque verborum forma confecto a Sede Apostolica interpretato ; quodque necessitatis declaratio supradictæ ipsius regis et successorum suorum conscientiis, dummodo successores ipsius vigesimum ætatis annum exegerint, relinquatur : super quo dictorum regis et successorum conscientias onerari, eisque innotescere volumus, quod quidquid recipi ultra ipsius defensionis casum contigerit, in suarum recipient periculum animarum : super quo, nisi salubriter sibi provideant, attendere poterunt in quo periculo remanerent.

« Si vero defensionis prædictæ tempore hujusmodi ætatis annum præfati non exegerint successores, declaratio necessitatis, Ecclesiæ prælatorum, clericorum et laicorum, qui de ipsorum successorum stricto consilio, seu majoris partis ipsorum fuerint, conscientiis relinquatur : quorum similiter conscientias onerari volumus, eisque plenius aperiri, quod si quid ultra casum defensionis reciperetur ejusdem, in dispendium salutis consiliariorum reciperetur ipsorum, illudque restituere teneantur : quodque propterea intentionis nostræ non extitit, nec existit, ut per Constitutionem prædictam, seu declarationem præsentem jura, libertates, franchisias, seu consuetudines, quæ præfatis regi et regno, ducibus, comitibus, baronibus, nobilibus et quibusvis aliis temporalibus dominis editionis præfatæ Constitutionis tempore, ac etiam circa illud competere noscebantur, tollere, diminuere, vel quovis modo mutare, aut eis in aliquo derogare, seu novas servitutes vel submissiones imponere ; sed jura, libertates, franchisias et consuetudines supradicta prætactis regi et aliis illæsa et integra conservare. Nulli ergo, etc. Dat. apud Urbemveterem II kal. Augusti anno III ». Expressus etiam is casus fuit [1], conferendas a clero subsidiarias opes, si rex in hostium potestatem veniret, ut pristinæ restitueretur libertati : « Auctoritate præsentium declaramus, quod si charissimus in Christo filius noster Philippus Franciæ rex illustris, vel ejus filius aut filii, rege ipso vivente, seu dicti regis successores sive ipsorum filius aut filii, successoribus ipsis viventibus, ab eorum, quod absit, hostibus caperentur ; prælati et personæ Ecclesiasticæ supradicti pro dictorum regis et filiorum ipsius, ac successorum, suorumque natorum redemptione seu recuperatione, non obstante Constitutione prædicta, præstare subsidia teneantur. Nulli ergo, etc. Datum apud Urbemvet. VI kal. Augusti anno III ».

51. Accepere æquiori animo Pontificiam Constitutionem cæteri reges, e quibus Wenceslaus Boemiæ rex, solemni pompa regio diademate cingendus, flagitavit a Pontifice, ut cum ingentes impensas ad regium decus in ea celebritate sustentandum facturus esset, sanctionem de non cogendo a clero subsidiario auro ad ipsius gratiam solveret. Cui Bonifacius respondit [2], Constitutionis illius acerbitatem in simili casu molliendam, atque data ab Sede Apostolica facultate congrua subsidia a prælatis collatum iri.

« Charissimo in Christo filio Wenceslao regi Boemiæ illustri.

« Exhibita nobis celsitudinis tuæ petitio continebat, quod cum disponas in proximo coronationis tuæ solemnia celebrare, ac ad id inevitabiliter concurrere habeat importabilis tibi quasi fluvius expensarum, tam Ecclesiasticorum quam sæcularium locorum et personarum tui regni subsidium est tibi ad hoc plurimum opportunum, ne in tuum et ejusdem regni dispendium te propter hoc gravia subire oporteat onera debitorum : quare nobis humiliter supplicasti, ut ad hujusmodi tua et ejusdem regni dispendia evitanda, universis prælatis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis ejusdem regni, cujuscumque eminentiæ, conditionis, ordinis, sive status, impendendi tibi subventionem congruam pro hujusmodi tuis præfatæ coronationis

[1] Ep. cur. XLVII.

[1] Ep. cur. XLVIII. — [2] Ep. LXXXIX.

expensarum oneribus relevandis, tibique subventionem ipsam recipiendi absque transgressione Constitutionis nostræ super hoc editæ licentiam concedere dignaremur; maxime cum in tali casu prædecessoribus tuis Boemiæ regibus a prælatis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis dicti regni fuerit ab antiquo subventum.

« Profecto licet Constitutionem illam ediderimus pro Ecclesiastica libertate, nostræ mentis non tamen habuit intentio tibi ac aliis principibus sæcularibus in strictæ necessitatis articulis viam subventionis excludi, quominus ipsi prælati, Ecclesiæ ac personæ sponte liberoque arbitrio de licentia nostra pro communis honoris, utilitatis et necessitatis articulis principibus, ac per hoc sibi ipsis, juxta suarum modum provideant facultatum. Regiis itaque supplicationibus inclinati præsentium auctoritate concedimus, ut cum te hujusmodi tuæ coronationis contigerit solemnia celebrare, liceat eisdem prælatis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis, absque Constitutionis nostræ prædictæ (transgressione) pro hujusmodi tuæ coronationis subsidio expensarum subventionem congruam, prout eis seu majori parti eorum videbitur, voluntariam, liberalem et liberam, non coactam, absque omni concussione, exactione ac executione temporali vel laicali exigendam hac vice, præsenti nostra freti licentia, impertiri; eamque similiter sit tibi recipiendi licite attributa facultas. Volumus autem, quod si subventionem hujusmodi præstari tibi contingat, formam et modum, et quantitates etiam, ac quidquid super hoc factum extiterit, iidem prælati et personæ Ecclesiasticæ nobis per eorum litteras seriosius intimare procurent, ut quam discrete vel indiscrete, moderate vel immoderate præmissa processerint, et si acceptationem vel moderationem exegerint, clarius videamus. Te quoque ac ipsos volumus scire, quod nostræ intentionis existit, ut sine nostra iterata licentia hujusmodi subventio annualem terminum non excedat. Et ecce præfatis prælatis ac personis Ecclesiasticis consimiles super hoc nostras litteras destinamus. Datum Romæ apud S. Petrum II kal. Aprilis anno III ».

52. Quo vero majori pietate hujusmodi pompam celebrarent, concessit Bonifacius [1], ut qui Wenceslai regis et Guotæ reginæ confessiones erat excepturus, omnibus censuris, quibus forsitan se irretiissent, Apostolica auctoritate liberaret.

« Dilectis filiis de Cefeli et de aula regia monasteriorum abbatibus Ordinis Cisterciensis, Burgensis diœcesis.

« Personas generositate sublimes libenter prosequimur favore gratiæ speciali. Cum itaque, sicut accepimus, charissimus in Christo filius noster Wenceslaus rex Boemiæ illustris, et charissima in Christo filia Guota regina consors sua solemnia coronationum suarum in proximo celebrare disponant; et propterea cupiant sibi solemnius et efficacius de animarum salute consulere, ut divinarum et humanarum laudum incrementa prospiciant; nos eorum desideriis in hac parte potissime libentius annuentes, ut tempore prædictarum coronationum ipsorum regis et reginæ confessiones audire, ac eos absolvere a commissis; et etiam ab excommunicationum sententiis ab homine vel a canone promulgatis, si quas forsitan incurrerunt, impensa prius per eos satisfactione debita super iis, pro quibus excommunicati fuerint, ac injuncta eis, prout animarum suarum saluti expedire videritis, pœnitentia salutari, nisi talia fuerint propter quæ sit merito Sedes Apostolica consulenda; vobis et vestrum cuilibet liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum II kal. Aprilis anno III. » Scribit Siffridus [1], festo Pentecostes die, regem Boemiæ Wenceslaum Pragæ maximo apparatu, quem principes imperii ac Poloniæ sua præsentia cohonestarunt, corona redimitum : sed lætitiam in lacrymas versam, Guota, alias Gutta sive Jutta, Rodulphi filia ex partus doloribus, post editum in lucem filium Wenceslaum nomine, defuncta : in ea vero solemni pompa principes electores una cum archiepiscopo Maguntino ac rege Boemiæ defectionis ab Adolpho consilia agitasse [2] : at ea de re nos iterum inferius. Nunc addemus, Bonifacium ad regis Wenceslai imbecilli valetudine affecti preces, legem de observanda Quadragesima ad illius gratiam solvisse [3], feria sexta et sabbato exceptis, cum ex illius salute Boemici regni salus penderet.

« Dilectis filiis de Cefeli et de aula regia monasteriorum abbatibus Cisterciensis Ordinis, Burgensis dœcesis.

« Licet esus carnium, ovorum, et lacticiniorum Quadragesimali sit tempore interdictus; super hoc tamen Apostolicæ Sedis circumspecta benignitas, in rigorositatibus juris provida dispensatrix, cum personis debilibus et infirmis, et maxime pollentibus excellentia dignitatis, quarum corporeæ sospitatis defectus aut naturæ debilitas exigit, seu status necessitatis exposcit, aut complexio id requirit, gratiose dispensat interdum de plenitudine potestatis. Cum itaque, sicut charissimi in Christo filii nostri Wenceslai regis Boemiæ illustris petitio nobis exhibita continebat, idem rex fore naturæ debilis, ac pati defectum vigoris proprii corporis dignoscatur, et piscium esum abhorreat, ac alia cibaria Quadragesimalia suæ complexioni seu dispositioni bene non competant; nos, ipsius regis supplicationibus inclinati, dispensandi cum eodem rege ut Quadragesimali tempore, præterquam in diebus Veneris et Sabbati, ac festivitatis B. Matthiæ Apostoli vigilia, possit vesci carnibus, ovis et lacticiniis, nisi ex

[1] Lib. III. Ep. XC.

[1] Siffrid. Epit. l. II. Stero Altaben. in Annal. hoc an. Hist. Austral. eod. an. — [2] Ibid. — [3] Lib. III. Ep. XCI.

voti emissione ad non vescendum forsitan sit astrictus; liberam vobis concedimus auctoritate præsentium facultatem: proviso quod idem rex illis in occulto et moderate vescatur. Datum Romæ apud S. Petrum II kal. Aprilis anno III ». Ex his perpendi potest vetus Ecclesiæ disciplina, perecellendaque corruptela nostri temporis, quo cum gula tot miseros Christianos egerit in hæresim præcipites, adeo plures etiam orthodoxos decipit, ut lenocinii potius quam necessitatis causa, plerumque vetitos cibos sibi permittendos arbitrentur: sed his missis, ad insignem controversiam, quæ Neapolitano regno minitabatur excidium, ni a Pontifice in suo fomite sopita fuissent, sermonem traducimus.

53. *Consultus Bonifacius de jure successionis in regno Siculo dat responsum.* — Extincto ut dictum est, Carolo Martello, qui paterno jure utriusque Siciliæ sceptro, materno vero Ungarico successurus erat, suborta quæstio est, utrum hujus filius Carolus, Caroli II nepos, an vero Robertus tertius natu filius Siculum sceptrum post obitum parentis correpturus esset. Ambigua erant utrinque jura et contraria in regnis pluribus exempla. Consultus porro Bonifacius, a quo ob supremum in Siciliam imperium controversia dirimenda erat, solemnes dati Apostolica libertate regni Tabulas interpretatus est [1], ut is primogenitus censendus foret, qui proximo sanguinis gradu regem contingeret, habitaque ætatis ac sexus ratione sceptrum capesceret.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliæ illustri.

« Incumbit nobis non minus ex patris affectu, quam præsidentis officio, ut status tui diligentius evitemus incommoda, illaque præcipue, quæ in regno Siciliæ subversionem inducerent, et inter tuos posteros contentionis amaræ dissidium implicarent. Habuit sane, fili charissime, tuæ consultationis oraculum vobis et fratribus nostris expositum, quod cum plures incolumes liberos, mares et feminas, primi et secundi gradus, clementia tibi divina concesserit, motibus tuis nodus ambiguitatis occurrit, inter alios jam super hoc dubitatione suborta, quis de prælatis liberis sit tibi in eodem regno Siciliæ quod per concessionem Romanæ Ecclesiæ obtines, si casus aderit, successurus. Hoc enim scire tua interesse prætendis, ut quatenus permittitur humano judicio, saltem secundum parentis affectum habeas successoris certi fiduciam, et inter eos posteros nulla prorsus contentio veniat, et concertationis vitanda materia delitescat. Propter quod nobis et eisdem fratribus nostris devotius supplicasti, ut ad cautelam tuam hæredumque tuorum, et quietum statum ac prosperum dicti regni hujusmodi dubium nostra declaratio lucida removeret.

« Nos igitur super his cum provida consilii deliberatione pensantes, et advertentes attentius, quod regimen ipsum tibi non dedere majores, sed ex concessione Apostolicæ Sedis obvenit; cum diligentia debita ejusdem concessionis verbis inspectis, et capitulo maxime de successione loquente; consultationi tuæ respondentes aperte de ipsorum fratrum nostrorum consilio declaramus, quod de præfatis liberis maribus in eodem gradu per eamdem lineam concurrentibus primogenitus, et de duabus feminis primogenita, et mare femina in eodem gradu similiter concurrentibus, masculus omnibus aliis præferatur. Is autem de prædictis liberis primogenitis intelligatur, et in eodem regno tibi sit successor et hæres, quem mortis tuæ priorem gradum, et majorem natu reperiri continget, nulla in contrarium interpretatione vel fictione juris admissa: cum declarationem hujusmodi ipsius concessionis expressa verba recipiant, a quarum textu, in contractibus maxime, non juste receditur, nisi mens contrahentium, certitudinarie cognita, repugnantem verbum induceret intellectum. Illum tamen primogenitum et successorem ab hujusmodi modo declarationis excipimus, qui per formam aliorum capitulorum concessionis ejusdem, ac conventionum contentarum in ipsa a successione regni præfati, aut per culpæ contagium, vel defectum rationabilem se redderet alienum. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S Petrum VI kal. Martii anno III». Successisse ob hanc Constitutionem Robertum Carolo II, superstitum majorem natu filium, visuri sumus: Caroli vero Martelli filius, avi regno exclusus, aviæ jure Ungaricum regnum postea adeptus est. Cæterum recruduisse postea eam litem proximo tomo videbitur: nunc insignem aliam de summo in Lugdunensem ditionem imperio commotam controversiam adjungamus.

54. *Contentio inter archiepiscopum Lugdunensem et cives.* — Exarsit [1] hoc anno Lugduni grave dissidium inter cives atque archiepiscopum, cum cives ac Gallorum regem in litibus provocari posse contenderent, archiepiscopus vero supremam in exercenda justitia auctoritatem ad se pertinere contenderet, atque ob id cives, quorum causam tuebatur Galliarum rex, devinciret anathemate, et urbem interdicto percelleret. Ad dirimendam ergo quæstionem Bonifacius primum interdicti religionem amoveri jussit [2], atque anathemate devinctos sacris restitui: exacto tamen sacramento, ipsos Sedis Apostolicæ imperia excepturos. Tum archiepiscopum ad aulam Pontificiam se conferre, cives vero et principis Ecclesiæ canonicorum collegium ad disceptandam causam procuratores mittere imperavit [3]. At demum rem totam postea ad Francorum regis gratiam a Clemente V compositam visuri sumus.

55. *Fraticellorum secta inquisita et damnata.* — Nunc ad Pontificium in exscindendis hæ-

[1] Ep. CCCXXII.

[1] Lib. III. Ep. cur LXVII. — [2] Ead. Ep. — [3] Ep. CCCLXXIX.

reticis zelum digredimur. Serpente in dies magis Fraticellorum secta, qui inducta sanctitatis persona simplices ad impietatem pelliciebant, Pontifex tuendi gregis Dominici sollicitus, Matthæo Minoritæ provinciam dedit [1] ut in larvatas illas sanctioris instituti simias legibus animadverterent.

« Bonifacius, etc. Matthæo de Theate Ordins Minorum, inquisitori hæreticæ pravitatis in provincia B. Francisci.

« Ad nostram nuper audientiam est deductum quod nonnulli diversarum religionum apostatæ, necnon et alii nullam de approbatis religionibus professi, qui Bizochi seu alio nomine se appellant; non obstante prohibitione seu ordinatione, alias tam per nos quam per alios ex prædecessoribus nostris facta et habita circa tales in montibus Aprutinis seu in illis finibus Aprutii et Marchiæ Anconitanæ, ac terris circumpositis finibus illis se, tanquam in cubilibus struthionum, in vestimentis ovium receptantes; velut lamiæ nudatis mammis catulos suos lactant, dogmatizando palam diversos hæreticæ pravitatis errores, tanquam diversas habentes facies, licet caudas habeant invicem colligatas. Hi enim, ab utero matris Ecclesiæ pertinaciter aberrantes, acuunt linguas suas, quibus corda vulnerant infirmorum, studentes animas interimere simplicium, quasi una cum ipsis perditionis laqueo se suspendant. Quare nos considerantes, quod talium pestis serpit ut cancer, manusque ipsorum sunt Esau, quamquam vox eorum vox Jacob aliquando videatur, discretioni tuæ, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus ad hujusmodi loca te personaliter conferens, ad inveniendas, capiendas et ad nostram præsentiam deducendas personas hujusmodi, vulpes quidem demolientes vineam Domini Sabaoth; et ad profligandas eas de suis latibulis, velut feras sylvarum, humanas animas sitientes, caute, viriliter et solerter intendas; contra dogmatizantes, et pestilentes hujusmodi, tanquam contra hæreticos, necnon contra eorum receptatores atque fautores auctoritate nostra constanter et magnanimiter processurus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum non. Maii an. III ».

Damnatam a Bonifacio impiam Fraticellorum sectam, memorat Jordanus [2]: « Bonifacius, inquit, damnavit sectam Fraticellorum sive Bizochorum dictorum: et cum inquireret contra eos per inquisitores, recesserunt de Urbe in Siciliam, et ibi, postquam satis comederunt et biberunt, surrexerunt ludere, et tubis arundineis tubicinare, dicentes: Exultet Ecclesia meretrix, exultet; et fractis tubis, et uno calice in contemptum Romanæ Ecclesiæ, transiverunt in Græciam, et suos errores ibi publicarunt. Papa autem prædictus mandavit patriarchæ Constantinopolitano, et archiepiscopis Patracensi et Atheniensi. ut contra eos et eorum receptatores et fautores procederent, et in Achaiam se receperunt.

« Tunc temporis frater de Bodicis de provincia Provinciæ fugit cum libris Petri Joannis de Biterris, et in Ecclesia S. Petri Romæ per quinque Biguinos et tredecim mulieres in papam electus est, et fuit cum Angelo et Liberlato et eorum complicibus ». Narrat Prateolus [1] de Fraticellis damnatis a Bonifacio, larvatam eorum sanctitatem in stupra horrenda descivisse, atque adeo speciosas quasque mulierculas seducere maxime annisos, ut pro nefarios cum iis concubitus in damnatis conventiculis exercerent.

56. Quod ad Petri Joannis Olivi Biterrensis doctrinam attinet, graviora scandala Ordini S. Francisci eum invexisse, refert S. Antoninus [2], ac primum quæstionem movisse inter sodales suos de rerum paupere usu, seque in publicis comitiis Parisiensibus purgasse his verbis: « Ego frater Petrus dico et profiteor, nos fratres non teneri ad aliquem usum pauperem nec aliquem modum vivendi, nisi secundum quod dicit declaratio domini Nicolai papæ III, et sentit, et servat, et intelligit communitas Ordinis professorum ». Addit S. Antoninus, multos postea sequaces doctrinæ conceptæ sententiæ ad fictissimos habuisse; cumque erroribus contaminati illius libri reperti essent, de iis damnandis agitatum [3]: « Tunc, inquit [4], fuit processum contra dictam doctrinam fratris Petri, de quo supra aliis eam condemnantibus; aliis vero e contrario eam defendentibus ». Et infra: « Et dato quod errasset in octo punctis per ordinem allegatis, ex hoc non erat tota illa doctrina condemnanda ». Illa atque alia capita enumerant alii quorum aliqua in Concilio Viennensi a Clemente V damnata fuerunt. Cum alii postea Petri Joannis pestiferi Commentarii emanassent in publicum, fuisse illos Apostolica censura notatos a Joanne XXII observat Nicolaus Eymericus in Directorio inquisitionis [5]: ejusque percenset [6] hæreses, quibus suadere annitebatur, Romanam Ecclesiam, quæ sancta et Apostolica a piis nominatur, ob affluentiam opum Babylonia, meretrice in Apocalypsi præsignatam destruendamque mentiebatur, atque alia blasphema, quæ stylus horret, evomebat. Quorum librorum auctoritate ex Jordano et Baronio vidimus paulo ante, meretriculas tredecim cum quinque Biguinis Pontificem novum orbi dare meditatas [7], ut novam Ecclesiam spiritualem, rejecta Romana, quam carnalem putabant, excitarent: quare ab Directorii indicis auctore Fraticellorum hæresiarcha nuncupatur his verbis: « Petrus Joannes hæresiarcha, caput Begardorum, damnatus, exhumatus et combustus cum suis ope-

[1] Ep. CLXX. — [2] Jordan. Ms. Vat. sign. num. 1960. Baron. in Sched. Ms.

[1] Prateol. elench. hær. l. VI. — [2] S. Anton. in I. I. p. tit. XXIV. c. 9. § 11. — [3] Eod. c. § 13. — [4] Ibid. — [5] Direct. inquis. II. p. q. 9. — [6] Ibid. et q. 15. — [7] Ibid. et q. 9 et 5.

ribus ». Tradita flammis ejus ossa una cum donariis, quæ simplicibus ad tumulum appensa fuerant consentit Penna [1].

Verum longe aliter nonnulli alii sensere, atque etiam fulsisse miraculis ex Angelo Clareno Petri Joannis socio tradidere [2] : at Angelum inter Fraticellos signiferum impietatis fuisse, qui profugit in Græciam, ut justæ censorum fidei severitati se subduceret, ex dictis a Jordano [3] et Baronio [4] colligitur. Pariterque conjicitur ex Eymerico, jactata illa Petri Joannis miracula fuisse vel simplicium ludibria, aut hæreticorum mendacia : ipsumque Petrum Joannem apud Fraterculos multa de divinis visis sibi objectis effutiisse, memoratus Eymericus tradit, vir maximæ fidei et auctoritatis, ut qui eo tempore, quo vigebat adhuc secta Fraticellorum, Pontificum jussu in eos in ditione regis Aragonum animadverteret. Is ergo de sparsa inter sectarios Petri Joannis fama hæc habet [5] : « Dicunt et asseverant, quod tota doctrina et scriptura fratris Petri Joannis olim de Ordine Minorum est vera et Catholica, et eamdem credunt, et dicunt fuisse ei a Domino revelatam : et dicunt fratrem Petrum Joannem hoc ipsum, dum vivebat, suis familiaribus revelasse ». Et infra : « Dicunt aliqui ex eis, eumdem fratrem Petrum Joannem veritatem tenuisse, et dixisse in eo, quod dixit et tenuit, quod Christus vivebat quando fuit pendens in latere lanceatus, dicentes quod anima Christi secundum rei veritatem adhuc erat in corpore ; sed quia Christus erat multum exinanitus, ideo aspicientibus mortuus videbatur. Matthæus autem Evangelista scripsit quod Christus tunc vivus erat, quia secundum rei veritatem ita erat : sed Ecclesia abrasit hoc de Evangelio Matthæi, ne Joanni Evangelistæ contrarius videretur ». Hæc erat Fraticellorum insania, ut potius Petro Joanni deliranti, quam Viennensi Concilio Œcumenico definienti ex sacro Evangelio Christum mortuum fuisse, cum lancea transfossus est, fidem adhiberent : adderentque impudentissimam blasphemam vocem, Matthæum et Joannem contraria scripsisse, atque Ecclesiam textum illum e Matthæo erasisse : sed quo auctore id probabant ? Non alio quam somniatore.

Cæterum de Petri Joannis commentariis scribunt nonnulli recentiores, datam fuisse a Sixto IV eorum legendorum veniam, cum antea fuissent prohibiti, atque ab hæreticis Bizochis et Begardis habiti in pretio : sed non probant, omnes illius elucubrationes, eas maxime, quibus errores confirmabant hæretici, et tradi rogis consuetæ erant, superfuisse : aut si evaserint incendium, expurgatas non esse ; vel etiam inter plura ejus opera aliqua sanam doctrinam complexa, quæ ad nostra tempora emanarint, nec licet in iis pie de Romana Ecclesia scripserit, in aliis tamen venena non diffudisse : sed in his non moror. Suffecerit e Wadingho [1] addere, illum hoc anno e vita excessisse. Nunc a Petro Joanne e Biterris ad Biterrenses, illius exemplo de Pontifice Romano blasphema evomentes, sermonem traducimus.

57. *Biterrenses in suspicionem hæreseos vocati.* — Laborarunt eo tempore Biterrenses non levi hæreseos suspicione : quare Bonifacius sacræ fidei censori provinciam imposuit [2], ut in eos qui tanti sceleris macula conspersi essent quæstionem exerceret.

« Bonifacius etc. dilecto filio inquisitori hæreticæ pravitatis, in partibus Carcassonensibus a Sede Apostolica deputato, vel ejus locum tenenti.

« Ad audientiam nostram pervenit, quod plures ex civibus Biterrensibus multa dicunt et faciunt, ex quibus præsumptiones validæ contra eos insurgunt, quod paternæ imitatores perfidiæ velint esse ; quid antiquis eorum patribus pro sua perfidia, et Ecclesiarum persecutione gladio atque ultoribus provenerit minime attendentes. Libertatem enim Ecclesiis a sanctis patribus et principibus tam Ecclesiasticis quam sæcularibus dudum datam, quantum possint in pluribus articulis evertere moliuntur, tallias et exactiones extraordinarias Ecclesiis et personis Ecclesiasticis civitatis pro suæ voluntatis libito imponendo: ac unanimiter invadendo personas et bona Ecclesiastica, sanguine Christi empta, eaque injuriose suæ ditioni per violentiam submittendo ; subtrahendo insuper jura eisdem Ecclesiis debita diversis fraudibus exquisitis. Et ut licentius secundum eorum opinionem, atque incessabilius faciant supradicta, se ab eadem facienda statutis, pactis et conventionibus detestabilibus et iniquis, juri divino contrariis et humano, astringunt ; et excommunicationis et interdicti sententias, a nobis contra imponentes et exigentes hujusmodi tallias et collectas hactenus promulgatas, in contemptum Ecclesiæ et clavium vilipendunt : nonnullis ex eis asserentibus, quod tempore interdicti, melius quam alio tempore sit eisdem ; et quod propter excommunicationem cibus non minus sit eis sapidus temporalis, nec minus bene dormiunt propter ea ; innuentes per hæc quodammodo, quod Ecclesiastica sacramenta, quæ interdictis et excommunicatis sunt regulariter interdicta, abominabilia sint eisdem, et ipsis etiam magis obsint quam prosint. De successore insuper Petri ac vicario Jesu Christi, qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris, quidam ex iis pollutis labiis obloquentes, proferre turpissima minime formidarunt ; et quasi auctoritas ligandi non sit apud Ecclesiam vel solvendi, cum a suis judicibus Ecclesiasticis censura Ecclesiastica constringuntur, pro sententiarum in eos latarum relatione, non ad ipsos excommunicatores, vel sententiarum hujusmodi prolatores, aut illorum

[1] Pen. in Comment. 51. inq. 26. II. p. Direct. inquis. — [2] Wad. in Annal. hoc an. num. 35. etc. — [3] Jord. Ms. Vall. sign. num. 1960. — [4] Baron. in sched. Ms. quæ apud nos ext. De his vide sup. anno Chr. 1294. num. 26. — [5] Direct. inquis. II. q. 15.

[1] Wad. in Annal. hoc an. num. 33. — [2] Lib. III. Ep. CDLXIX.

superiores Ecclesiasticos judices vel prælatos; sed ad curiam temporalem recurrunt, impetrare intendentes, sententias revocari easdem per violentiam et injuriam curiæ sæcularis. Plures etiam ex eisdem biennio et amplius jam elapso in excommunicatione manserunt, et adhuc manent animo pertinaci.

« Quia vero supradicta scrupulo non carent hæreticæ pravitatis, discretioni tuæ præsentium auctoritate mandamus, quatenus ex tuo procedens officio, de præmissis veritatem inquiras: et si ea, vel eorum aliqua, seu etiam alia, per quæ levi etiam argumento supradictos cives appareat a judicio Catholicæ religionis, et veritatis tramite deviare, inveneris esse vera, officium inquisitionis hæreticæ pravitatis in eadem civitate sic solerter studeas exercere, ut perfidiæ filiis, vipereis morsibus contra Deum et ejus sponsam Ecclesiam insultantibus, tanquam materni uteri corrosoribus (per quorum seductionem mundus inficitur, et per eos velut per oves morbidas gregi fidelium gravior infligitur corruptela) exterminatis et penitus profugatis, hæreticæ labis zizania non permittatur in necem Catholici seminis pervagari. Taliter autem ad prædicta exercere peragenda te studeas, quod a Deo meritum et tandem merearis a nobis. Contradictores etc. invocato etc. Datum apud Urbemveterem III id. Octob. anno III ».

58 *Diplomate Pontificio ejus vitæ gesta referente, Lud. IX Francorum rex sanctorum Catalogo adjectus.* — Adjecit eodem anno Pontifex[1] sanctorum Catalogo Ludovicum IX Galliarum regem (cujus nos eximia facinora atque exempla sanctitatis suis locis inseruimus) cum jam a pluribus Pontificibus instituta de cœlitum cultu illi decernendo sacra actio intermissa ac repetita fuisset. Quod ex concione a Bonifacio papa habita[2] referre placet, ut insignis diligentia, qua sanctorum discuti miracula ab Ecclesia Romana consueverunt, illustretur.

« Quia, inquit, actus iste, (scilicet ascribere in Catalogo sanctorum per canonizationem Romani Pontificis), singularis excellentiæ reputatur in Ecclesia militante, et ad solum Romanum Pontificem pertineat hoc agere; idcirco summam gravitatem in facto tam singulari Sedes Apostolica voluit observare: quamvis et vita sua fuisset ita manifesta, et multa miracula visa, sicut superius dictum est, preces etiam regiæ, baronum, et etiam prælatorum pluries accessissent; nihilominus cum inquisitionibus privatis pluribus jam factis, adhuc voluit inquisitiones solemnes per non parvum tempus facere. Duravit istud negotium jam per XXIV annos vel amplius: et licet dominus Nicolaus III ante dixisset, quod ita nota erat sibi vita istius sancti, quod si vidisset duo vel tria miracula, eum canonizasset, sed morte præventus non potuit hoc perducere ad effectum: ex abundanti tamen fuit adhuc commissum negotium inquisitionis viris venerabilibus et discretis, archiepiscopo scilicet Rothomagensi et episcopo Antissiodorensi, et magistro Rolando de Palma (Parma) episcopo Spoletano, et isti de sexaginta tribus miraculis testes receperunt, examinaverunt, rubricaverunt, et jam sexdecim annis transactis ad curiam remiserunt. Insuper per illos sexdecim annos continue aliqui ex parte regis Franciæ, necnon prælatorum et principum, et specialiter frater Joannes de Samessio, continue institerunt.

« Tandem pro dicto negotio tempore domini Martini commissum est negotium tribus cardinalibus ad examinandum, qui viderunt, examinaverunt, et pro magna parte rubricaverunt. Sed cum ante mortem domini Martini non fuisset facta relatio negotii, pervenit tandem ad tempora domini Honorii: et tunc lecta sunt plura miracula, et coram fratribus nostris cardinalibus diligenter discussa: sed cum ventilaretur negotium, superveniente morte domini Honorii, negotium siluit.

59. « Tempore vero domini Nicolai IV commissum est negotium tribus aliis cardinalibus, domino scilicet Hostiensi, domino Portuensi, et nobis in statu cardinalatus adhuc existentibus, quia mortui erant illi cardinales, quibus negotium prius fuerat commissum. Postea etiam mortuo domino Hostiensi, subrogatus fuit sibi dominus Sabinensis: et ita per tot et toties examinatum est, rubricatum et discussum negotium, quod de hoc plus facta est de scriptura quam unus asinus posset portare: nos et de manu propria scripsimus et diligenter examinavimus multa miracula fuisse sufficienter probata.

« Temporibus autem nostris non sunt mutati examinatores, sed tamen iterum lecta sunt plura miracula, examinata et rubricata non solum per illos prædictos examinatores, sed etiam per plures alios cardinales: et voluimus ut quilibet sigillatim daret consilium suum in scriptis, ne odio vel amore, seu etiam timore aliquo aliquis taceret. Ex istis ergo et pluribus aliis potest evidenter concludi, quod servata fuit maturitas, et plus quam maturitas in prædictis, etc. » Concludit adscribendum sanctorum Catalogo, et reddenda quæ Cæsaris sunt Cæsari, quæ Dei Deo: « Ut, inquit, in hoc reddatur Deo quod suum est, scilicet honor et gloria debita, sanctis reddatur et matri nostræ Ecclesiæ triumphanti quod suum est, scilicet debitum laudis; et hoc in isto sancto, qui connumerari debet merito cum aliis sanctis, etc. »

60. Decreto itaque B. Ludovico regi sanctorum cultu, edidit summus Pontifex Apostolicum Diploma, quo illum fidelibus venerandum proposuit, amplissimasque ejus virtutes ac gesta insignia his verbis descripsit[1]:

[1] Jord. Ms Vat. sign. num. 1960. — [2] Serm. II Bonif. VIII de S. Lud. apud Urbemveterem in festo S. Laur. Ext. in Append. Vitæ S. Lud. a Gall. Carnot. conscriptæ.

[1] Ext. in Bullar. in Bonif. VIII.

« Bonifacius etc. universis Christi fidelibus salutem et Apostolicam benedictionem.

« Hic profecto clarissimus genere, sublimis potentia, facultatibus opulentus, præcelsus virtutibus, moribus elegans, conspicuus extitit honestate; inhonestis et turpibus a se penitus relegatis. Nam sic pudicitiæ adhæsit operibus, sic carnis studuit evitare contagia, quod sicut habet certa credulitas plurimorum, nisi ei nexus accessisset uxoris, candore virgineo rutilasset. Longo quippe temporis spatio prædicti regni regimini præfuit, ejusque gubernacula plena curis provida circumspectione direxit. Nulli noxius, non injuriosus alicui, nemini violentus, justitiæ limites summopere servavit et coluit, æquitatis tramitem non relinquens. Perversorum conatus nefarios pœnæ debilæ mucrone compescuit, malorum molimina conterens, pravorum illicitos ausus frænans: pacis zelator eximius, fervidus amator, concordiæ promotor extitit, sollicitus unitatis, dissidia fugiens, vitans scandala, dissensiones abhorrens: propter quod sui felicis regiminis tempore, sedatis undique fluctibus, subductis noxiis, turbinibus profugatis, regni ejusdem incolis aurora dulcissimæ tranquillitatis illuxit, lætaque serenitas votivæ prosperitatis arrisit.

« Et ut de vita ipsius aliqua referamus, licet illa quo majori dispositione (disquisitione) discutitur, examine indagatur, eo referentis afferat gustui plus dulcoris, mentesque delectet obnixius auditorum; ab ineuntis ætatis primordiis Dei Filium tenera mentis affectione dilexit, nec diligere desiit, studia continuando salubria, dum vitæ sibi commoditas affuit temporalis: sed quanto majori profecit ætate, ac in tempora prolixiora prosiluit, tanto ejus exarsit amore fervore spiritus ampliori. Hic quidem, cum esset annorum duodecim, paterno destitutus auxilio, sub claræ memoriæ Blancæ reginæ Franciæ matris suæ custodia et gubernatione remansit: quæ circa divina obsequia ferventer intenta, eum prudenter dirigere ac diligenter instruere satagebat, ut ad præfati regni regimen, quod suæ directionis exp lere providentiam noscebatur, dignus et sufficiens fieret, idoneus haberetur. Cumque per incrementa temporum idem rex ætatis annum quartumdecimum attigisset, prædicta regina illi magistrum proprium deputavit, qui eum scientia litterarum imbueret, ac bonis moribus informaret: ipseque rex sub ejusdem magistri ferula positus, sic ei obediens et reverens existebat, sicque illius recipiebat humiliter disciplinam, quod superna præventus gratia profecit laudabiliter in utrisque; circa divina sic intentus officia, ut nequaquam ipsorum auditione contentus existeret, nisi ea, quæ coram se diu noctuque a suis faciebat clericis solemniter celebrari, ab ipso cum eorum aliquo attentius dicerentur.

61. « Demum successu temporis in anno vigesimo constitutus, et quadam sibi ægritudine superveniente gravatus, a Parisiensi et Meldensi episcopis, assistentibus tunc eidem, vivificæ crucis signaculum in Terræ-Sanctæ subsidium sibi cum multa instantia petiit exhiberi. Et licet hoc ei, rationabili causa moti, præfati dissuaderent episcopi, ipse tamen utpote fervens spiritu erga Dominum, eique votis ardentibus famulari desiderans, illorum salubriter dissuasionibus non admissis, signum hujusmodi de manu præfati Parisiensis episcopi cum multa lætitia et exultatione suscepit, prælatis, nobilibus, et militibus pluribus signum ipsum assumentibus cum eodem. Et tandem amplo præparato navigio, factisque apparatibus aliis, quæ in talibus requiruntur, cum trigesimumquartum annum attigisset ætatis, in prædictum subsidium transfretavit, (Margaritam) consortem, et quondam Robertum Atrebatensem, Alfonsum Pictaviæ, et claræ memoriæ Carolum regem Siciliæ, tunc Andegaviæ comites, fratres suos, dum adhuc viverent, secum ducens; multa graviaque pericula, quæ solent æquoris fluctus infligere, sustinendo. Cumque ad partes illas ingenti circumfultus potentia pervenisset, et habito de civitatis Damiatæ captione triumpho processisset ulterius, generali quasi totius ejusdem exercitus, sicut Domino placuit, ægritudine subsecuta, et aliis adversis urgentibus, præfatus rex cum toto fere exercitu supradicto in.. soldani (illum Melecsalam vocat Aytonus [1]) et Saracenorum manus ac potentiam incidit, multa opprobria multasque injurias, quæ inferentium fœda conditio (erant [2] ii Cumani servi emptitii, quos Melecsala a Tartaris, qui Cumaniam expugnarant, auro emerat) adaugebat, patienter et humiliter toleran lo, præfato Roberto comite pro fide Christi ab illis inmaniter interempto.

« Postmodum autem habito cum soldano, tunc vivente, tractatu de jam dictis rege et exercitu liberandis, maxima interveniente pecuniæ quantitate, ipsoque soldano occasione hujusmodi a vassallis propriis interfecto (necatum Melecsalam a Cumanis mancipiis, quos armorum usu exercuerat, ac tum Ægyptium sceptrum a Turquiniano Cumano aliisque servis correptum, narrat memoratus Aytonus [3]) Saraceni, qui ejus dominium usurparant, ad pecuniam anhelantes eamdem, cum multa instantia postulabant, ut in conventionibus ordinatis concorditer inter partes jurejurando firmandis adderet, quod nisi ipsi pacta servarent, omnino Machometum, quem colunt, ut dicitur, denegarent; ac idem rex in suo similiter adjiceret juramento, quod et ipse Dei negaret Filium, ac extra fidem ejus existeret, si conventiones prædictæ ab eo minime servarentur. Quod præfatus rex prorsus abominans, id efficere constantissime recusavit: quin potius quadam indignatione commotus, patenter asseruit, quod talia tam nefanda suis labiis aliquatenus non proferret, neque in

[1] Ayton. Hist. Orien. c. 52. — [2] Ibid. — [3] Super. cap.

iam vesanam et reprobam prorumperet negativam: quamquam id ei jam dicti Pictaviæ et Andegaviæ comites, aliique tunc plurimi circumstantes instantissime suaderent, cum exinde sibi cæterisque Christicolis mortis periculum verisimiliter imminere conspicerent; præsertim cum hoc ageretur cum illis, qui sicut præmittitur, soldanum prædictum occiderant, ejus sibi dominium usurpantes; ipsique regi apertius diceretur, quod nisi in actum perduceret quod optabant, ipsum et suos crucifigere non differrent: ipsius regis ad hoc intrepida firmaque responsione secuta, quod si Saraceni prædicti ejus corpus occiderent, ipsius tamen animam non haberent». Et infra:

62. «Cumque inter regem et Christianos, ac Saracenos prædictos de ipsorum regis et Christianorum, sicut superius est expressum, liberatione tractatus habitus, et conventionum subsecuta ordinatio extitissent: Saraceni pro quadam parte pretii redemptionis hujusmodi, quæ solvenda restabat, securitatem plenariam habere intendentes, in electionem ipsius regis totaliter posuerunt, ut vel ipse liberaretur a carcere, remanentibus cæteris Christianis in vinculis, donec hujusmodi solutio perfecta succederet, vel quod idem in carcere remaneret, Christianis ipsis omnimode liberatis; præfatus rex super hoc promptum nec dilatum responsum præbuit, quod ipse quousque solutionis hujusmodi proveniret integritas, remanere in carcere intendebat, Christianis eisdem libertati pristinæ restitutis: quanquam præfati Alfonsus et Carolus, ac alii viri nobiles tunc astantes expresse dicerent, et profiterentur apertius, quod in hoc nullatenus consentirent, supplici adjicientes instantia, quod potius rex ipse recederet, aliis minime absolutis; rege ipso firmissime replicante contrarium, nec assentiente sermonibus eorumdem. Et tandem rege cæterisque captivis eidem plene redditis libertati, dictoque Alfonso pro ejusdem solutionis perfectione facienda obside dimisso, præfatus rex de galea, in qua erat, egredi noluit, donec ipsius solutionis defectus extitit adimpletus, dictusque Alfonsus ad ejus præsentiam rediit, ac omnes etiam Christiani; quos in propinquo carcere detinebat inclusos, quosque in Babyloniam manus inimica non traxerat, liberati a vinculis; ac illi etiam, qui tunc in Damiata similiter tenebantur, fuerunt in navibus collocati.

«Demum præfatus rex, cum eodem liberatus exercitu, ad civitatem rediens Acconensem, moramque inibi fere per quinquennium contrahens, et tanquam fervidus humanæ salutis amator, multorum Agarenorum mentes duras quantumlibet, non solum salubribus eloquiis suadens, sed etiam exemplo vitæ laudabili convertit ad Dominum, ipsos faciens ad laudem divini nominis et exaltationem Catholicæ fidei honorifice baptizari, eos donis prosequendo largitibus, et gratiosis favoribus confovendo; multosque milites et alios Christianos redimi faciens, eis de magnificentia regia tam vestes quam cætera necessaria victui, prout singulorum suadebat conditio, ministrabat. Muros quosque seu mœnia civitatum et castrorum quamplurium, quæ in illis partibus a fidelibus tenebantur, fecit reparari solemniter, eaque alias muniri plenarie, prout necessitas suadebat.

63. «Verum prædictus rex, processu temporis intellecto, quod matrem ejus mors amara subtraxerat, et eidem regno grave periculum immineret, de procerum suorum consilio ad partes Franciæ remeavit; nunc sanctitatis insistens operibus, nunc monasteria et hospitalia pauperum, nunc domos alias divinis obsequiis dedicandas, quæ longum esset enarrare per singula, construi faciendo, eis de bonis propriis amplis dotibus deputatis: nunc etiam infirmos ac debiles, in diversis monasteriis et xenodochiis decumbentes personaliter visitans, ipsos verbis consolatoriis confovebat, eis manibus propriis flexo genu potum et cibaria ministrando. Cumque in monasterio regali Belvacensis diœcesis, quod idem rex opere plurimum sumptuoso construxit, et dotibus decoravit eximiis, monachus quidam Leodegarius nomine moraretur, quem adeo lepræ morbus invaserat, quod abominabilis factus ac despectus quamplurimum manebat segregatus ab aliis, in quadam camera positus monasterii memorati, ejusque oculi ob gravis infirmitatis pondus seu malitiam jam consumpti nihil omnino videbant, eorum foraminibus sive locis rubeis et horridis jam effectis, quique nasum perdiderat, ejus tumefactis non modicum labiis et profunda fixura destructis; ac idem rex eum, præsente duntaxat abbate monasterii supradicti, personaliter visitaret, ipsumque sumentem cibum ut poterat invenisset; præfatus rex, præmisso benignæ salutationis alloquio, flexit genua coram ipso, e scindens manibus propriis carnes eidem appositas bolos in os ejus studiosissime immittebat: et hujusmodi non contentus obsequio illatis dapibus ejus jussione regalibus, de ipsis eidem monacho ministrabat, loci aut ægri qualitatem horribilem non evitans, eodem abbate vehementi stupore concusso, quod tanti sublimitas principis talibus, quantumcumque salubribus, involvi studiis ac servitiis potuerit occupari.

«Præterea cum dictus rex, hospitale Compendiense ingressus, ad impendendum humanitatis obsequium infirmis in illo degentibus, et jam fessus non modicum in labore, infirmum quemdam juxta se positum conspexisset morbum, qui S. Eligii dicitur, patientem; et flexis genibus coram ipso morsellum piri, remoto cortice, poneret in os ejus; sanies de illius naribus effluens fœdavit turpiter manus regis: qui pie benigneque id tolerans, nec in aliquo exinde immutatus, lotis illico manibus salubre, quod inchoaverat, obsequium diligenter extitit persecutus. Hic revera circa servos Christi, ac pauperes, aliasque miserabiles ac devotas personas valde compatiens, se

ipsis in eleemosynarum largitatem munificum exhibebat. Virginibus insuper, quibus inopia effectum maritalis copulæ denegabat, ne illas in carnis lubricum labi contingeret de dotibus congruis providebat; illud de bonis regalibus laudabiliter et salubriter expensum reputans, quod in eleemosynas et alios pios usus converti pro tempore noscebatur. Hic prædicationibus et aliis propositionibus verbi Dei attentum accommodabat auditum, non auditor obliviosus factus, sed factor operis occurrebat; hæreticæ pravitatis infectos, ne fidei Christianæ cultores labe hujus contagionis inficerent, de regni prædicti finibus efficacibus studiis expellendo, ac alias circa statum ejus providendo sollicite, ut ab ipso fomentis talibus prorsus exclusis in eo fidei prædictæ sinceritas rutilaret ». Extat [1] lex illius insignis, qua politicæ spretis argutiis, Albigensium opprobrium, inductis censoribus fidei, sustulit e Gallis: unde agnoscant Francorum reges, qui avitas laudes æmulantur, quid potissimum sibi pro afferendo religionis splendore firmandoque regno gerendum incumbat. Pergit Pontifex de sancti regis in egenos misericordia, cum ingravesceret annona, dicere : « Cum vero aliquibus partibus dicti regni ob sterilitatem seu malitiam temporis victualium caristia imminebat, statim de ipsa rumoribus intellectis, certam illuc summam pecuniæ, prout ipsarum exigebat qualitas partium, per fidelem mittebat nuntium, inter pauperes dividendam.

64. « Hic profecto humilitate sublimis, sublimitate humilis in apparatu et vestibus, quas frequenter pauperibus erogabat; post primum potissimum de ultramarinis partibus reditum summæ humilitatis insignia demonstravit: non enim aureis vel argenteis ornamentis, non regalibus vestibus, non variis vel griseis, sed aliis humilibus pellibus usus fuit, sæcularibus pompis a se penitus abdicatis. Et ne fervorem spiritus sociæ carnis ardor extingueret, sed mortificatione et repressione ipsius illum potius accendi contingeret, altiusque sustolli, carnem ipsam assidui asperitate cilicii, prout asseritur edomans, effræne ipsius libitum arctæ abstinentiæ fræno coercuit, ejusque nexibus alligavit, ut non voti proprii ducta libidine, non sui desiderii directa remigio, sed salubri moderamine spiritus tute ad licita pergeret, provide ab illicitis abstineret. Districtis enim corpus atterebat jejuniis, priscorum observantiæ, a sanctis Patribus ordinatæ, novorum austeritatem adjiciens, sibi motu propriæ voluntatis indictam : nam per totum Quadragesimale tempus, et quadraginta dies festum Natalis Domini præcedentes, ac omnium festivitatum Vigilias, necnon et Quatuor-Tempora, quæ Catholica indicit Ecclesia, in jejuniis et orationibus existebat, deliciosis et curiosis cibariis usui proprio penitus interdictis. In festivitatum vero Virginis gloriosæ ac Natalis Domini memorati Vigiliis, et sexta feria majoris hebdomadæ jejunium observabat, panis et aquæ duntaxat modica sustentatione contentus. Qualibet etiam die Veneris Quadragesimæ supradictæ ac totius Adventus ab esu piscium abstinebat; multis præterea se vigiliis occupans, ne aliqua sibi hora temporis inutiliter pertransiret. Post ejus reditum supradictum non in pluma vel paleis jacuit, sed super ligneum lectum portatilem, materacio simplici superjecto, stramine nullo supposito, decumbebat.

65. « Hic insuper, vitæ puritate prælucidus, sincerus veritatis amicus extitit, hostisque durissimus falsitatis. Cuncta quoque ipsius eloquia salutis argumentum, operaque salubria hortabantur : demulcebant auditorum præcordia, et in eorum ædificationem multiplicem redundabant. Cumque ad incrementa Catholicæ fidei et liberationem celerem Terræ-Sanctæ votis ardentibus anhelaret, in ipsius Terræ-Sanctæ subsidium assumpsit denuo signum crucis, et denuo potenti et valido congregato navigio, copiosa et strenua comitiva suffultus, cum præfato Pictaviæ comite suisque liberis, et claræ memoriæ regina Navarræ ipsius regis filia, quæ in reditu debitum naturæ persolvit, ad partes se transtulit transmarinas, præfato Carolo, qui tunc moram in Italiæ partibus contrahebat, regis memorati vestigia subsequente : ac tandem ad partes Tunitii felici gressu perveniens, inibi de magnatum suorum consilio castra fixit, et adversus Saracenorum incursus exercens potentiæ suæ vires gravissimas; ob labores innumeros, quibus premebatur assidue, infirmitates incurrit. Qui diebus elapsis aliquibus, infirmitatum ipsarum violentia superatus, sacramenta Ecclesiastica cum summa devotione recepit, ac instante sibi verisimiliter hora mortis, oratione pro exercitu Christiano præmissa, suam Domino devotis precibus animam recommendans ac litteraliter exprimens verba sequentia, videlicet : *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum;* feliciter migravit ad Christum, supernis deliciis fruiturus.

« Verum cum vitæ hujusmodi functus curriculo verius viveret quam vixisset, noluit Altissimi Filius, quem idem tota mentis affectione dilexerat, tam devoti principis tantique propugnatoris fidei orthodoxæ mundo supprimi sanctitatem; ut quemadmodum meritorum pluralitate præfulserat, sic miraculorum diversitate claresceret; et qui eum plenissima devotione coluerat; jam secum in cælesti palatio collocatus venerabiliter coleretur. Nam contractis artuum extensione subvenit : curvis terram fere tangentibus facie plene restituit, eorum sursum erectis vultibus, sanitatem : strumosis beneficium liberationis impendit. Mulierem quamdam cujus brachium aridum et omnino impotens existebat, ab infirmitate hujusmodi liberavit. Quidam quoque, cujus velut mortuum pendebat brachium, per ejusdem sancti virtutem gra-

[1] Apud biblioth. Patr. tom. IV.

tiam curationis obtinuit ; quampluribus paralytico morbo percussis, et aliis, qui diversis languoribus tenebantur, plena reddita sospitate, cæcisque visu, surdis auditu, claudis gressu, illius invocato nomine, restitutis. His et quampluribus aliis sanctus ipse coruscavit miraculis gloriosis, quorum seriem præsentibus non duximus inserendam.

66. « Gaudeat itaque domus inclyta Franciæ, quæ talem ac tantum principem genuit, per cujus merita sublimiter illustratur. Lætetur devotissimus Franciæ populus, quod tam electum, tam virtuosum dominum meruit obtinere. Exultent prælatorum et cleri præcordia, quod præfatum regnum tam claris miraculorum ipsius regis insigniis propensius decoratur. Jucundentur et procerum, magnatum, nobilium et militum pectora, quod per sanctissima opera dicti regis ejusdem regni status donis multiplici prærogativa sustollitur, et quasi solis radius elucescit. Cæterum, quia quos superni regis clementia corona gloriæ in cælo magnificat, fidelibus in hac terrestri patria convenit venerari ; nos de sanctitate vitæ ac miraculorum veritate ipsius beatissimi Ludovici curiosæ ac solemnis inquisitionis diligentia, et districti examinis discussione præmissis, plenariam certitudinem obtinentes, ipsum de communi fratrum nostrorum et prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apostolicam existentium, consilio et assensu, die Dominico III id. Augusti sanctorum Catalogo duximus adscribendum. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica scripta mandantes, quatenus in crastinum B. Bartholomæi Apostoli, cum felix ipsius anima, tunc de carnis eruta vinculis, astra petens, cælestem aulam adiverit, æternis gaudiis potitura ; festum ipsius sancti devote et solemniter venerari colereque studeatis, ut ejus intervenientibus precibus, et hic ab imminentibus possitis liberari periculis, et in futuro salutis perpetuæ præmium obtinere.

« Ut autem ad Venerabile sepulchrum ipsius ferventius et copiosius fidelium confluat multitudo, ac celebrius ejusdem solemnitas peragatur ; omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui reverenter illuc in eodem festo annuatim accesserint, ejus suffragia petituri, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, unum annum et quadraginta dies ; accedentibus vero annis singulis ad prædictum sepulchrum infra ejusdem festi Octavas, quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. apud Urbemveterem III id. Augusti, Pontificatus nostri anno III ».

67. Edidit aliam ejusdem sancti panegyricam orationem Bonifacius [1], qua illum pluribus argumentis omni laudum genere maximum probavit. Proximo vero anno, cum Philippus S. Ludovici nepos sacras ejus reliquias in regiæ Parisiensis sacellum transferre meditaretur, Pontifex illius piam voluntatem secutus, abbati et monachis S. Dionysii Benedictini instituti dedit imperia [1], ut Philippo avi sanctissimi corpus traderent ; brachium tamen sibi aut tibiam reservarent.

68. *Sancti Ludovici episcopi Tolosani obitus.* — Demigravit in cælum hoc anno [2] ejusdem regis sanctissimi ex fratre Carolo rege Siciliæ pronepos S. Ludovicus Tolosanus episcopus postea cælestium Catalogo a Joanne XXII adscriptus [3]. Hujus viri sancti mentionem edidere Novatores [4], atque in sanctorum numerum relatum a Nicolao IV inepte collocant : sed errorem hunc graviori longe scelere cumulant, dum hujusmodi Ecclesiæ sacras cerimonias blasphemis vocibus oppugnant, atque in odium et contemptum adducere nituntur. At blasphemis hisce missis, de piis illius vitæ studiis, quamvis antea plura dicta sint, ac sanctissima morte Jordanum audiamus [5] : « Hic, inquit, admodum puer in aula paterna et regia, ætatem moribus transcendens, nulli voluptati animum dedit : et cum fratres et socii puerilibus jocis intenderent, ille semotus et orationibus vel sacris meditationibus intendebat ; nilque puerile agebat in opere. Cum vero ad annum XIV pervenisset, pro patre in Cathalonia obses fuit. Exinde smper astiterunt ei viri religiosi de Ordine Minorum, a quibus bonæ indolis adolescens sumpsit legem vitæ et disciplinæ. Jamque puer, sortitus animam bonam, magno animo suas suorumque portavit injurias et multa humilitate sibi ac fratribus (illata) acceptata opprobria toleravit. Factus annorum sedecim cœpit esse mundi suique contemptor : speculabatur, ut amplius mundus sibi vilesceret, frequenter imagines et formas hominum mortuorum ».

Quantum porro animarum zelum S. Francisci instituta amplexus, et Tolosano episcopatu donatus explicuerit, ex Surio accipiamus : « Diversas, inquit [6], Italiæ et Galliæ perambulans regiones, et ubique Verbum Dei prædicans, venit Lutetiam Parisiorum, atque inde proficiscens, superatis Pyrenæis montibus, Hispaniam adit : peragrataque Cathalonia, reversus est in Provinciam. Ad ejus conciones audiendas tanta aviditate occurrebant homines, ut propter turbas sese invicem comprimentes, quidam in mortis discrimen adducerentur ». Cum Apostolico fungeretur munere, ac brevi temporis spatio longas ætates complesset, visum est Numini divino illum ad immortalitatem evocare. Quæ vero sanctitatis exempla dederit in extremo vitæ actu, describit subjectis verbis Jordanus [7] : « Tandem arduis urgentibus negotiis, ad comitatum transiit Provinciæ. Cum ad villam quæ Brignola dicitur pervenisset, gravi, de qua decessit, infirmitate gravatus, puram suo more confes-

[1] Ext. in Append. Vit. S. Ludov.

[1] Ext. id Diplom. in Notis ad Jonvill. — [2] Sur. tom. IV, die XIX Aug. Baron. in Notis ad Martyrol. Wad. in Annal. ex coevo S. Lud. scrip. — [3] Jo. lib. I. p. 1. lit. cur. ext. 156. in Bullar. Jo. XXII, et apud Sur. tom. IV, die XIX Aug. — [4] Cent. XIII. cap. 7. col. 720. — [5] Jord. Ms. Val. sign. num. 1960. — [6] Sur. tom. IV, die XIX Aug. ex quod. Ms. — [7] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

sionem præmisit, patientissime infirmitatem sustinens. Orationi continue deditus requirebat sæpius crucem Christi, missasque in camera audire volebat. Postremo, putantibus medicis abesse periculum, ipse autem extremum sibi imminere agonem, et orationem illam : *Domine Deus omnipotens, qui ad principium hujus diei*, etc. sæpius replicabat ; et conversus ad quemdam fratrem ait : Vos non creditis, quod mori debeam, et tamen statim videbitis. Et ex tunc amplius locutus non est : sed tam dulciter et quiete emisit spiritum, quod vix hora adverti potuit qua expiravit. Et factus est post mortem pulchrior, quam ante infirmitatem fuerat, et adstantibus dormiens non mortuus videbatur. Sanctissimum autem corpus ejus, juxta quod decreverat, Massiliam deportatum est. Ibi cum agerentur exequiæ, in capite chori cum habitu et mantello pulchra et læta facie visus est a senescalco Provinciæ milite veridico et celebri, et domino R. de Bauso vicario Massiliæ. Et dicto : *Requiescat in pace ;* inde quidem disparuit, sed angelicis sociatus est choris. Post felicem vero transitum cœpit continuo multis fulgere miraculis : inter cætera autem xv mortui rediere ad vitam ».

Fulsisse pariter ingentibus miraculis scribit Surius, ejusque mortis tempus ita consignat [1] : « Anno salutis MCCXCVII, XIV kal. Septembris feliciter migravit ad Dominum. Corpus ejus Massiliæ humatum est in Ecclesia fratrum Minorum, ubi mirificante Domino sanctum suum, cæcis, surdis, claudis, mutis, paralyticis, hydropicis cæterisque morbidis præstantur remedia ab eo, qui solus facit mirabilia vivens et regnans per infinita sæcula. Amen ». Prætermittere non possumus insigne castimoniæ exemplum, quod de eo S. Antoninus ex Alvaro refert [2] : « Corde, inquit, et corpore purissimus de sua justitia et continentia non confidebat, sed cautus ad custodiam castitatis ita erat, ut frivola mulierum colloquia, etiam de sua parentela, refugeret. Unde refert frater Alvarus magnus doctor ejusdem Ordinis in libro de planctu Ecclesiæ, quod cum ipse S. Ludovicus, de longinquo Neapolim veniens, reginæ matri suæ, quæ ibi moram trahebat, reverentiam exhiberet ; illa, viso eo, gaudio magno gavisa amplexata est eum, et more Gallico ipsum voluit osculari : sed pudiens juvenis faciem suam, ne eum oscularetur, avertit. Ad quem mater : Numquid ego non sum, fili charissime, mater tua, quæ te licite possum osculari ? At ille virgo : Scio, ait, domina mea regina, quod mater mea estis, et mulier, quam servo Dei non expedit osculari ». Tradit Jordanus [3], ut Clemente V Pontifice maximo Ebredunensis, Arelatensis, et Aquensis archiep. eorumque suffraganei viri sancti miracula ipsi exposuerint, flagitarintque ut sanctorum cultum illi decerneret : sed re ob consilii maturitatem adhibitam extracta, demum relatum ad Joannem XXII, atque ab illo sanctorum numero adscriptum fuisse, nos suo loco dicemus. Nunc ad Margaritam Cortonensem, quæ adeo anteactæ vitæ luxit crimina, ut plurimum sanctarum virginum merita ipsam æquasse, incorruptæ illius reliquiæ ac miracula testentur, orationem convertimus.

69. *Sanctæ Margaritæ Cortonensis pœnitentia et mors.* — Traductam [1] ex impura vita ad meliorem frugem insigni divinæ misericordiæ prodigio, ac tristi amatoris sui cadaveris putridi aspectu, narrat Ferarius his verbis : « Margarita, Laviani, agri Perusini pago nata, carnis illecebris dedita, nobili cuidam, illi serviens, adhæsit. Cum is, domo secedens, catellam secum duxisset ; illa sola domum post aliquot dies rediens, ac gemens Margaritam veste apprehensa extra domum pertrahere conabatur. Quæ admirans catellam sequitur, donec ad quamdam lignorum congeriem veniens, catella subsistit, ligna respiciens et attingens, dominam, ut ea amoveret, monens. Margarita itaque cum aliquot ligna amovisset, dominum suum mortuum, jamque vermibus scatentem videt. Quo spectaculo adeo commota est, ut anteactæ vitæ pœnitens domum paternam repetierit : sed a patre, novercæ persuasione, domo ejecta, ad orationem, qua se Deo commendabat, confugiens, interius ut Cortonam ad fratres Minores se conferat, admonetur. Eo profecta, vitam aggreditur valde asperam assiduis vigiliis, jejuniis, orationibus ; cilicio induta, humi cubans, et lacrymas sæpissime profundens. Cum aliquandiu ita degens veræ pœnitentiæ signa non dubia dedisset, a fratribus Minoribus habitum, quem Tertianorum vocant, diu expetitum obtinuit. Cumque in eorumdem Ecclesia ante Crucifixi imaginem ferventius oraret, Dominum Jesum Christum illam : Quid vis misera ? allocutum, eamque : Nil aliud præter te, Domine ; respondisse fecerunt.

« Solitudinis amans, flere, orare, jejunare, meditari, quæ ad corporalem consolationem facerent fugere, delicias suas esse putabat ». Et infra : « Cum terminus vitæ, qui ei a Christo Domino prænuntiatus fuerat, instaret, an. Domini MCCXCVII, hoc est vigesimo ab ejus conversione, VIII kal. Martii felicissime ad quem dilexit evolavit. Corpus ejus in Ecclesia Minorum integrum adhuc asservatur. Multis autem post mortem miraculis claruit : mortuos enim inter alia decem ad vitam revocasse, visum cœcis sex, loquelam tribus reddidisse, contractos quinque, dæmoniacos quatuor curasse fertur ». His addit Wadinghus [2] insignia illa miracula, partim coram Neapoleone Ursino cardinale Sancti-Adriani A. S. L. in Italia Clemente V Pontifice, partim coram aliis gravissimis viris descripta et probata fuisse, ac Leonem X

[1] Sur. in eod. Ms. — [2] S. Anton. III. p. tit. XXIII. c. 4. § 1. — [3] Ms. Vat. ubi sup.

[1] Ferar. in Catal. sanctor. Italiæ die XXII Feb. et ex eo aliisque Wad. in Annal. Minor. tom. II. hoc an. num. 22. etc. — [2] Wad. in Annal. Min. num. 38.

Cortonensibus permisisse, ut festum illius diem agitarent, et reliquias venerarentur; ac demum Urbanum VIII Margaritam Catalogo beatarum mulierum apposuisse.

70. *Stationes Urbis sacris indulgentiis auctæ a Bonifacio.* — Claudimus hunc annum sacris indulgentiis stationum Urbis, a Bonifacio confirmatis, de quibus hæc tradit card. Baronius [1] : « Bonifacius stationes Urbis confirmavit, addiditque singulis diebus dies centum indulgentiæ, ut habetur libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ». Sed ad hæc illustranda Pontificium Diploma [2] afferimus :

« Bonifacius etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Frequenti considerationis indagine perlustramus », etc. Et infra : « Claustra pectoris sollicita meditatione discutimus, qualiter doctor optimus, Ecclesiæ sanctæ lumen B. Gregorius, dum adhuc in terris gereret vices Christi, patriarchalibus et quampluribus aliis ejusdem Urbis Ecclesiis primo, prout tradit antiquitas, et alii postmodum Romani Pontifices prædecessores nostri ad honorem Dei et salutem animarum fidelium, quorum ad Urbem ipsam de universis fere orbis provinciis innumera confluit multitudo, de Apostolicæ Sedis liberalitate munifica diversorum tenorum stationarias indulgentias concesserunt. Nos igitur prædecessorum ipsorum vestigiis piæ sollicitudinis studio inhærentes, et crebrius revolventes in intimis, quod in eadem Urbe, non sine supernæ dispositionis arbitrio, gloriosorum principum orbis terræ, ac aliorum innumerabilia sanctorum veneranda corpora requiescant; et propterea non indigne volentes ob divinam, et principum ac sanctorum reverentiam prædictorum Ecclesias ipsas, necnon et eamdem Urbem, utpote ipsius Romanæ Ecclesiæ filiam, et ad ejus beneplacita exequenda dispositam, quam infra sacrarium pectoris gerimus prædilectam, honoribus condignis attollere, uberibus prosequi gratiis, et præcipuis favoribus confovere, ac animarum fidelium providere profectibus eorumdem ; universas stationarias indulgentias supra dictas eisdem Ecclesiis, sub quacumque forma continentia, sive modo eis a prædecessoribus ipsis concessas, auctoritate Apostolica et ex certa scientia confirmamus, easque obtinere volumus perpetui roboris firmitatem.

« Et ut paternæ dilectionis affectum, quem ad Urbem gerimus prælibatam, per effectum operis evidentius ostendamus ; ac ipsam, et easdem Ecclesias honoris et gratiæ potioris impendio prosequamur, et saluti provideamus uberius fidelium prædictorum ; nos de omnipotentis Dei misericordia eorumdem principum beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi , omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad prædictas Ecclesias a die Cinerum usque ad festum Resurrectionis Dominicæ inclusive, ex tunc proxime secuturum , venerabiliter visitaverint annuatim , unum annum et quadraginta dies ; ac illis etiam, qui in statu hujusmodi existentes ad recipiendum benedictionis munus per summum Pontificem, qui pro tempore fuerit, a prædicto die Cinerum usque ad festum ipsius similiter inclusive super peregrinos, prout moris esse dignoscitur, faciendæ devote accesserint, seu alias illi contigerit interesse, præter alias indulgentias consuetas centum dies injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Nulli ergo etc. Dat. Later. VIII id. Aprilis, Pontif. nostri anno III ».

[1] Baron. in Notis Ms. — [2] Ext. in Archivo arcis S. Ang. et lib. Priv. Rom. Eccl. Ms. Vat. tom. I. pag. 6. inter collect. Plat. Ms. Vat. tom. I. pag. 24 et 233. et apud Panvin. in fin.

BONIFACII VIII ANNUS 4. — CHRISTI 1298.

1. *Ad componendum inter reges Angliæ et Franciæ electus Bonifacius sancit concordiæ leges, pacem firmat.* — Exoritur annus salutis nostræ nonagesimus octavus supra millesimum ducentesimum, Indictione undecima, quo Bonifacius papa studia sua, uti cœperat, ad exitiale bellum inter Anglorum, Romanorum et Francorum reges extinguendum defixit. Favit Pontificiis consiliis, reges mutuis bellis fatigatos fuisse : Angli quidem, diris ab Eduardo attriti vectigalibus, dum

is aberat, ad libertatis consilia spectarunt; ordinumque cœtu habito, antequam res in bellum erumperet, constituerunt, ne Angli reges nova in posterum vectigalia sine ordinum assensu imperarent, ut Polydorus Virgilius [1] narrat : « Robertus Cantuariensis » etc. Et infra : « Omnium ordinum homines ad Concilium per Eduardum regis filium convocandos Londinum, et in eo de summa rei agitandum curat. Itaque, inito consilio, comites data publica fide intersunt præsenti animo, (erant ii Humfredus et Ricardus,) populi nomine postulant, ut veteres leges ad pristinum usum revocentur : item ne regi tributum ullum populo Anglico in posterum tempus indicere liceat, id quod reges antea suo arbitratu sæpe fecerant, nisi ex Concilii auctoritate ». Et infra : « Tam Eduardus princeps, qui aderat per jusjurandum, quam ejus pater per litteras approbavit. Cæterum de restituendis legibus causa facile periit. At de tributo indicendo tam altas egit radices, ut etiam nunc inviolata maneat ». Et infra : « Fuit is annus, quo hæc gesta sunt, cum regnare cœpit Eduardus XXIII, et humanæ salutis MCCXCVIII ». Nec minus ingemiscebant Galli, ut vidimus, sub tributorum, quæ Philippus inflixeral, gravitate ; pluresque a Gallo principes desciverant vertendaque erant potius ad sua tuenda quam rapienda aliena regum consilia. Post multa itaque hinc inde agitata, in id tandem principes convenerunt [2], ut Pontificem totius controversiæ arbitrum eligerent.

Ingentes tamen difficultates hisce concordiæ auspiciis se objecere : Flandriæ quippe et Barri comites, tum Burgundiæ proceres eo bello implicili, cum Eduardo dato mutuo sacramento convenerant, nunquam sine fœderatis pacem cum Gallo inituros; atque ob id Guillelmo Dublinensi, et Joanne Wintoniensi episcopis, tum Amedeo Sabaudiæ, Ottone e Grandisono, et Hugone e Ver prænobilibus viris præsente Pontifice dicentibus cum Francorum rege sine Belgis, Barrensibus ac Burgundis pacem a se contrahi non posse ; ea concordiæ ratio inventa est, ut Robertus et Philippus, Flandrensis comitis filii, Henricus Barrensis, et Gualterus de Monte-Falconis, nomine procerum Burgundiæ iis omnibus consentirent, quæ Anglorum regis oratores cum Francorum rege statuissent, utque hujusce rei fides publica constaret, de ea re Bonifacius Diploma edidit [3].

2. Obstabat etiam Adolphum Eduardumque inter contracti fœderis leges eam addidisse, neutrum sive altero pariter unquam pacem admissurum : atque adeo Anglorum regis oratoribus significantibus, nondum pacis ineundæ integram potestatem sibi factam, cum Adolphi Augusti oratores abessent ; Bonifacius ita eam difficultatem fregit. Decrevit eam rem obstaculo esse non debere, cum præsideret, Adolphum Pontificiæ sententiæ non repugnaturum ; vimque sacramenti rescidit, ut sine ipso compromissum ederent. Nec Angli, quorum causa ab Adolpho etiam post acceptas pecunias abjecta fuerat, dissensere; atque ita in Bonifacium non ratione Pontificiæ dignitatis, sed notæ probitatis ; neque ut in judicem, sed ut peramantem pacis conciliatorem compromiserunt, ut e publicis hisce Tabulis [1] constat :

« In nomine Domini Amen. Anno Domini MCCXCVIII, Indictione XI, Pontificatus domini Bonifacii papæ VIII anno IV, die XXVII mensis Junii, sanctissimus pater et dominus, dominus Bonifacius divina providentia papa VIII, arbitrium, laudum, diffinitionem, arbitralem sententiam, amicabilem compositionem, mandatum, ordinationem, et alia infrascripta recitavit, legi fecit, dedit, et protulit in hunc modum : Dudum inter charissimos filios nostros Philippum Francorum ex parte una, et Eduardum Angliæ reges illustres ex altera, suggerente inimico humani generis pacis æmulo, super diversis articulis materia discordiæ ac dissensionis exorta ; tandem iidem reges per speciales nuntios et procuratores ipsorum, ad hoc ab eis mandatum habentes, in nos Bonifacium, divina providentia papam VIII, tanquam in privatam personam, et dominum Benedictum Gaytanum tanquam in arbitrum et arbitratorem, laudatorem, diffinitorem, arbitralem sententiatorem, amicabilem compositorem, præceptorem, arbitratorem, et dispositorem, et procuratorem super reformanda pace et concordia inter ipsos reges; ac super iis, quæ ad pacem pertinent, et super omnibus et singulis discordiis, guerris, litibus, controversiis, causis, quæstionibus, damnis et injuriis, petitionibus et actionibus, realibus et personalibus atque mixtis, quæ fuerant, et erant seu vertebantur, et esse vel verti possent inter ipsos reges occasione quacumque ; de alto et basso absolute et libere compromittere curaverunt ». Nonnullis interjectis, concepta hisce verbis latæ de redintegrando fœdere sententiæ forma subjicitur :

3. « Pronuntiamus hac vice, ut inter eosdem reges fiat et sit perpetua et stabilis pax ; et quod treuguæ vel sufferentiæ voluntariæ dudum indictæ, initæ ac firmatæ inter eos, eo modo et forma, ac omnibus, et illis personis et terris, et sub illis pœnis, conditionibus et temporibus sub quibus indictæ, initæ ac firmatæ fuerint, inviolabiliter observentur. Ad hujusmodi autem pacem confirmandam, roborandam atque servandam infra tempus, et quod duxerimus moderandum, præfatus rex Angliæ Margaretam sororem prædicti regis Franciæ recipere ac ducere cum dotalitio quindecim millium librarum Turonensium, assignando per ipsum regem Angliæ in locis competentibus, de quibus inter partes fuerit concordatum, vel (ubi partes ipsæ non concordarent) per nos

[1] Polyd. Virg. l. XVII. Walsing. in Ypod. Neustr. an. super. — [2] Lib. IV. Ep. CDXV. — [3] Ep. CDXVI.

[1] Ext. apud Bonif. ibid. pag. 107. Ep. CDXXXII.

arbitratum fuerit, in uxorem: et idem rex Franciæ eamdem sororem suam eidem regi Angliæ in uxorem dare, et tradere cum dispensatione Sedis Apostolicæ teneantur: quodque Isabellis filia prælibati regis Franciæ, quæ infra annum septennem dicitur constituta, suo tempore Eduardo prædicti regis Angliæ filio, qui jam XIII ætatis suæ annum exegit, cum simili dispensatione matrimonialiter cum dotalitio decem octo millium librarum Turonensium, similiter assignando per eumdem regem Angliæ pro dicto filio suo in competentibus locis, de quibus concordaverint ipsæ partes; de quibus nos duxerimus arbitrandum, si super hoc inter eos non provenit concordia; copulentur, idque firmetur atque valletur ex nunc modis inferius annotatis »; iisque descriptis subdit:

4. « Item dicimus, laudamus, arbitramur, seu etiam diffinimus, quod de omnibus bonis mobilibus vel se moventibus, ablatis vel alias male subtractis, et de omnibus damnis datis hinc inde ante tempus motæ vel ortæ guerræ præsentis; primo de omnibus, quæ extant et consumpta non sunt, præsertim in terra, quod rex Angliæ omnia, quæ de prædictis extant et consumpta non sunt, præsertim de navibus, et aliis quibuscumque bonis per Anglicos et Vascones, et eorum complices ante guerram occupatis in mari vel in terra, quod rex Angliæ omnia, quæ de prædictis extant bona fide sine lite et absque figura judicii, omni fraude cessante, ad requisitionem regis Franciæ vel nuntii sui statim faciat ad plenum restitui: et rex Franciæ similiter, si qua talia ante dictam guerram capta vel ablata apud ipsum, vel in sua potestate extantia reperta fuerint, similiter ad plenum restitui faciat a præfato rege Angliæ vel ejus nuntio requisitus. De ablatis vero non extantibus, sed deperditis et consumptis; laudamus, arbitramur, seu etiam diffinimus, quod rex Angliæ ad requisitionem regis Franciæ vel nuntii ejus satisfieri faciat; et ad hoc faciendum etiam teneatur sine lite ac figura judicii, bona fide et omni fraude cessante: et rex Franciæ similiter, si qua per gentes suas ablata, deperdita, seu consumpta inventa fuerint, ad requisitionem regis Angliæ vel nuntii sui faciat satisfieri, taxatione nobis circa prædictorum æstimationem contra utramque partem; ubi per concordiam partium negotium super prædictis sopitum non esse, plenarie reservata.

5. « Item dicimus, laudamus, arbitramur, seu etiam diffinimus, quod idem rex Angliæ de omnibus terris, vassallis, et bonis, quæ ipse nunc habet et tenet in regno Franciæ, seu tenebat ante motam guerram presentem, habeat illam quantitatem et illam partem terrarum, vassallorum, et bonorum eorumdem, quam sibi ex virtute compromissorum prædictorum laudaverimus, et mandaverimus assignari, vel inter reges ipsos fuerit concordatum; et sub illis fidelitate, homagio, modis et conditionibus habeat, sub quibus ipse ac pater suus habuisse hactenus et tenuisse noscuntur, modis et temperamentis per nos adhibendis in abusu, si quis ex parte gentis regis Franciæ hactenus commissus inventus fuerit in exercitio resorti: modis etiam et temperamentis per nos adhibendis in abusu partis alterius, si quis videlicet ex parte regis Angliæ vel suorum hactenus commissus contra jus resorti fuerit inventus, ne talia in posterum committantur; conditionibus etiam, modis et securitatibus per nos imponendis et adhibendis in terris, vassallis, bonis, et aliis, quæ per nostram pronuntiationem, seu concordiam partium præfatus rex Angliæ habiturus est de prædictis, ne amodo idem rex Angliæ vel successores ejus contra regem Franciæ vel successores ipsius valeant rebellare.

6. « Dicimus etiam, laudamus et arbitramur, seu etiam diffinimus, quod ex nunc omnes terræ, vassalli, et bona prædicta, et aliam tam quæ tenet rex Franciæ de iis, quæ tenebat rex Angliæ in regno Franciæ, bona fide, ac sine omni fraude, absolute ac libere in manibus et posse nostris ponantur et assignantur, tenenda a nobis nomine regis Franciæ, quæ ex parte sua, et nomine regis Angliæ, quæ ex parte ejusdem nobis fuerint assignata: ita tamen, quod per hoc in possessione vel proprietate nil novi juris accrescat alterutri partium, vel antiqui decrescat: super quorum assignatione, si qua fuerit exorta dubitatio vel ambiguitas inter partes, illam nostræ declarationi et arbitrio reservamus. Quod si forsan dicti reges de ipsis terris et bonis ad invicem concordaverint, volumus, laudamus et arbitramur, ex nunc id, in quo concordaverint, perpetuo et inviolabiliter observari: alioquin nos ex compromissi prædicti virtute apponemus ad id illud remedium, quod Dominus ministrabit, et ex tradita nobis potestate licebit. Si vero casu aliquo contingente hoc facere non possemus, volumus, dicimus, et arbitramur, quod utrique parti pristina jura sua salva remaneant et illæsa, etc. Acta, lata et pronuntiata fuerunt arbitrium, laudum, arbitralis sententiam, andatum, diffinitio, ordinatio, dispositio et omnia supradicta per eumdem dominum papam, ut superius enarrantur, anno, Indictione, mense ac die prædictis, Romæ apud S. Petrum in palatio papali, in consistorio publico, facto in sala majori, præsente ibi gentium multitudine copiosa; et præsentibus reverendis patribus dominis, Dei gratia, Gerardo Sabinensi, fratre Matthæo Portuensi et S. Ruffinæ et Joanne Tusculano episcopis; Joanne tit. SS. Marcellini et Petri, Nicolao tit. S. Laurentii in Damaso, fratre Jacobo tit. S. Clementis, Thoma tit. S. Cæciliæ ac Roberto tit. S. Potentianæ presbyteris; Matthæo S. Mariæ in Porticu, Nepoleone S. Adriani, Guillelmo S. Nicolai in Carcere Tulliano, Francisco S. Mariæ in Cosmedin, Petro S. Mariæ-Novæ, ac Jacobo S. Georgii ad Velum Aureum diaconibus S. R. E. cardinalibus, etc. »

7. Transmisit pridie kal. Julii Bonifacius sancitæ a se concordiæ leges ad Philippum Franco-

rum, et Eduardum Anglorum reges, hortatusque est, ut eas religiose colerent; exegitque ut tum Philippus[1] terras, quas Anglorum rex ante susceptum bellum obtinuerat in Aquitania, tum Eduardus[2] quas in Galliis bello subegisset, Arnaldo Tolosano[3] episcopo Pontificio nomine custodiendas traderent, quo de his, ut visum ipsi esset, decerneret. Obsecutos Francorum et Anglorum reges sententiæ Pontificiæ ex Jordano et aliis, Gallis et Anglis scriptoribus constat, dum Bonifacii auctoritate atque industria in mutuam pacem adductos consentiunt, e quibus Westmonasteriensis de firmato Romæ promulgatoque in Anglia eo fœdere hæc historiæ prodidit[4]:

« Romæ pax per dominum papam Bonifacium inter reges Galliæ et Angliæ confirmatur, quæ non fuerat totaliter solidata ». Et infra: « Dominica secunda Quadragesimæ citatis magnatibus regni apud Westmonasterium fecit rex recitari formam pacis bullatam per papam Bonifacium, tanquam arbitrum inter regem Angliæ et Franciæ ordinatum, et alias Bullas statum suum tangentes: cui assensum præbuit plebs omnis et clerus (1) ». Cum vero ad firmandum fœdus pronuntiasset Bonifacius, Eduardum juniorem Anglici sceptri hæredem, atque Isabellam Philippi Francorum regis filiam matrimonio conjungendos, perficiendæque rei plura obstarent; Guidonem in primis Flandriæ comitem Anglo jurejurando se obstrinxisse, ipsius filio majorem natu filiam uxorem traditurum: Pontificiis voluntatibus sese accommodante Guidone, Bonifacius idem initas eas pactiones rescidit[5]: tum legem de consanguinitatis gradibus ad Eduardi et Isabellæ gratiam solvit[6], ut enata e præteritis bellis mala sopiret. Quæ quidem extitisse acerbissima, hoc Bonifacii testimonio liquet:

8. « Sane guerrarum turbines, scandalorum procellas, turbationum impetus, et fremitus tempestatum, quæ inter charissimos in Christo filios nostros Eduardum Angliæ ex parte una, et Philippum Francorum ex parte altera reges illustres patres vestros, et utriusque regna et terras jam per non modici temporis spatium pacis æmulus Sathanæ spiritus suscitavit; ex quibus animarum discrimina, personarum pericula, et damna rerum innumera, proh dolor! contigerunt; foret superfluum enarrare, cum hæc per universa terrarum spatia pateant, et per singulos orbis angulos innotescant ». Et infra:

9. « Nos ex prædictis rationabilibus causis moti, et factis nobis in hac parte supplicationibus inclinati, ad præterita mala sedanda, et obliviscendam memoriam eorumdem; ac ad obviandum periculis, quæ possint contingere in futurum, et ad procuranda et nutrienda veræ pacis et dilectionis commoda hinc et inde vobiscum; ut impedimento consanguinitatis hujusmodi non obstante, matrimonialiter invicem legitime copulari, et licite remanere possitis, auctoritate Apostolica de speciali gratia dispensamus; prolem suscipiendam ex vobis ex hujusmodi matrimonio ex nunc legitimam de Apostolicæ potestatis plenitudine nuntiantes. Nulli ergo etc. Dat. Romæ apud S. Petrum kal. Julii anno IV ». At, ut incerti sunt rerum futurarum exitus, conciliatæ eæ nuptiæ, ut arctissimum Gallos inter et Anglos fœdus sanciretur, atrocissimis bellis facem prætulerunt, Eduardo III matris Isabellæ jure ad Gallicam coronam contra Valesiam stirpem annitente, de quibus in decimo quinto Annalium tomo fuse agimus. Interea Eduardo Philippoque regibus affinitatum nexibus adstrictis, convertit Bonifacius studia[1], ut bellicos fragores, ab Adolpho in Philippum ad Eduardi gratiam concitatos, sopiret. Edicto itaque Apostolico interdixit, ne Romanorum et Francorum reges mutuo se bello lacesserent, alterve in alterius regni fines irrumperet.

10. « Universis præsentes litteras inspecturis.

« Quietem et pacem ex nostris provenire studiis ubilibet affectantes, et cupientes pericula in hac parte potissime cautius evitari, denuntiamus et dicimus, quod nostræ intentionis existit, ut charissimus in Christo filius noster Adolphus rex Romanorum illustris, ultra fines et limites regni sui, se de juribus, finibus et limitibus charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Franciæ illustris, ac regni ejus; ipseque rex Franciæ extra fines et limites regni sui se de juribus, finibus et limitibus imperii, seu prædicti Alemanniæ regis nullatenus intromittant: sed uterque ipsorum suis juribus, finibus et limitibus sit contentus; et si aliquid sit ab alterutra partium indebite attentatum, illud in statum debitum revocetur, prout justum et æquum fuerit, vel concordatum extiterit inter eos; aut modo vel modis, quo vel quibus pro quiete mundi, vel alias exigente justitia, salvo honore cujuslibet, fuerit ordinandum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum V kalendarum Julii anno IV ».

11. *Rodulpho cæso in bello, Albertus dux*

[1] Ep. CCXXXV. — [2] Ep. CCXXXVI. — [3] Ep. CCXXXVII. — [4] West. Flor. Hist. — [5] Lib. IV. Ep. CDXV. — [6] Ep. CCXXXIV.

[1] Ep. CDXVIII.

(1) Annalistæ anachronismus hic emendandus. In paragrapho 2, 3, etc. recitat patentes litteras Bonifacii, quibus Pontifex exponit conditiones pacis, quas, facta sibi ab utraque parte potestate, inter Galliæ et Angliæ reges iisdem litteris suis conciliabat; datæ vero sunt litteræ illæ die XXVIII Junii anni præsentis; postmodum vero idem annalista num. 7, affert verba Westmonasteriensis narrantis regem Angliæ in publico principum conventu Dominica II Quadragesimæ (id est, Martio mense) litteras hasce Pontificis proposuisse. Quomodo vero id utrumque fieri anno præsenti potuit; ut litteræ mense Junio signatæ, Martio mense ejusdem anni promulgarentur? Igitur Westmonasteriensis de promulgatione litterarum anno sequenti in Anglia facta accipiendus est; qui in re consentientem habet Trivettum: ex utriusque vero fide constat, pacem inter ambos reges nonnisi sequenti anno admissam et confirmatam fuisse. MANSI.

Austriæ imperio Romano potitur. — Cessatum bello est [1] a Gallis ac Germanis; excitatæque in Germania novæ rerum conversiones Adolphum non ad invadendas Gallias, sed ad sua tuenda vires convertere coegerunt. Qui enim ab Eduardo concitatus in Philippum fuerat, præpotentem æmulum Albertum ducem Austriæ plurium principum fretum studiis, in se consurgere expavit. Cujus conjurationis seriem Chronicon Colmariense his verbis describit: « Quidam ex principibus electorum regis, scilicet archiepiscopus Maguntinus, dux Saxoniæ, et dux de Brandeburg, videntes quod Adolphus rex Romanorum nollet regnum secundum eorum regere voluntatem, taliter sibi mutuo loquebantur: Adolphus rex pauper est in rebus pariter et amicis: stultus est: regnum sub eo breviter deficiet in divitiis et honore. Tunc unus eorum dixit: Necesse est, ejus solutio procuretur. Alter dixit: Mittamus duci Austriæ defectus regis, rogantes ut ad curiam (nempe Pontificiam,) litteras nostras cum defectibus regis secum deferat, ejus absolutionem promoveat diligenter. Dicatur etiam duci, quod ut rex noster efficiatur, omnes in eum pariter consentimus. Tertius dixit: Sanum hoc consilium subito compleatur. Principes hi duci Austriæ voluntatem suam subito transmiserunt. Dux Austriæ litteris his ac nuntiis visis, gavisus est valde ». Subdit auctor, comitem de Hegirloch ab Alberto Romam missum, ac litteras arcanas ad electores retulisse: sed eas adulterinas, ut e sequentibus colligitur: « Audiens hæc Adolphus rex, nuntios misit ad curiam, ut litteras ducis Austriæ, seu principum electorum regis irritas facerent aut delerent. Cum nuntii regis ad curiam pervenissent, et papæ regis negotia revelassent, taliter respondit: Neque dux Austriæ, neque principes ad petitiones quas porrexerunt a me litteras poterant impetrare: si autem litteras aliquas obtinuerunt, hoc per me non fecerunt: quia hoc dic (dicite), me penitus ignorare, et verbis meis credatis: dicatisque secure regi, ut veniat ad me, et ipsum in Cæsarem consecrabo. Auditis his, nuntii regis ad propria redierunt ». Confirmant Bonifacium principibus electoribus non assensisse, ut Adolphum regio solio deturbarent, litteræ Apostolicæ, quibus Alberto a Bonifacio judicium ob invasum imperium intentatum est [2], quæ inferius afferentur.

12. Patefacta porro Alberti conspiratione, Adolphus illum bello insectari constituit, cujus varios apparatus et congressus ubi laudatus auctor [3] retulit, subdit de prima Alberti electione: « Vigilia Nativitatis Joannis Baptistæ, cycli lunaris VII, tres electores regis Romanorum Maguntinus, Brandeburgensis, et Saxo Maguntiæ convenerunt, campanas compulsaverunt, populum convocaverunt, quædam quæ fecerant, quædam facienda fideliter retulerunt. Ascenderunt igitur in Ecclesiam, facies suas vertentes ad altare: manus suas elevaverunt: per Deum viventem juraverunt, quod cum ante sex annos regnum rege caruerit Romanorum, nos electores tres ex parte nostra et ex parte reliquorum electorum, qui in nos eligendi vota sua transtulerunt, jure ac canonice Adolphum de Nassouve, tunc non cognoscentes meliorem, in regem eligimus Romanorum. Post electionem suam Adolphus rex sapienter se tenuit, electoribus atque prudentibus acquievit. Post breve tempus sapientum consilia sprevit, juvenum consiliis acquievit, et regenda minime terminavit: divitias per se non habuit, nec amicos, qui eum vellent fideliter juvare. Electores videntes hos defectus regis, et plusquam viginti alios, papæ significaverunt rogantes, quatenus ipsum nobis dare auctoritatem et alium confirmandi vellet. Id obtinuerant, ut a pluribus dicebatur; nuntii vero Adolphi regis dixerunt, quod his papa simpliciter contradixerit», quos vera affirmasse memoratæ Bonifacii litteræ demonstrant [1]. Pergit laudatus auctor Chronici: « Auctoritate igitur nobis commissa, Adolphum regem insufficientem invenientes, absolvimus eum a regiminis dignitate, et dominum Albertum ducem Austriæ in dominum et regem eligimus Romanorum; et potestate nobis tradita similiter confirmamus. Et *Te Deum laudamus* solemniter cantaverunt. Cumque dux præsens non adesset, extra civitatem ad tabernacula perrexerunt: ibi pannum supra equum projecerunt, regemque desuper sedere præceperunt, et *Te Deum laudamus* cum magna lætitia cantaverunt ».

13. Non dissentit ab his Australis historia, quæ addit [2] a Gerardo Maguntino archiepiscopo pronuntiatam in Adolphum sententiam fuisse: « Tunc, inquit, archiepiscopus Maguntinensis regem Adolphum per sententiam justam et condignam, (ita loquitur Alberti studiosus auctor), Maguntiæ factam, execrat et condemnat: et in Vigilia B. Joannis Baptistæ facta electione, Albertus dux Austriæ in regem Romanorum est electus: ad quem tunc episcopi et alii multi nobiles confluunt, comites et potentes ». Verum Chronici Colmariensis auctor [3] tradit, imperii urbes non Alberto, sed Adolpho adhæsisse, atque adeo Adolphi exercitum florentem et validum fuisse, ut Alberti copias viribus longe superaret: sed commisso prælio, cum Adolphus regiis insignibus decorus sub vexillo imperiali inter primos incurrisset, Alberti exercitum in se unum vertisset: ita enim Austriacus præceperat, ut prælii moles in regem incumberet, isque unus omnium gladiis et telis peteretur; eo prostrato partam victoriam fore. at vero Albertum insignia mutasse ne dignosceretur: quæ cum alteri commisisset, illum ab hostibus in æstu cer-

[1] Chronic. Colmar. hoc an. — [2] Bonif. l. VII Ep. cur. v. — [3] Chron. Colmar. ibid.

[1] Lib. VII. Ep. cur. v. — [2] Histor. Austral. hoc an. — [3] Domin. Colmar. Annal. ubi sup.

taminis trucidatum [1]. De quo prælio hæc inter alios scribit Hocsemius [2] : « Anno Domini MCCXCVIII, Adolphus Romanorum rex contra ducem Austriæ Albertum, Rodulphi regis filium et monoculum, secunda die mensis Julii cum multis nobilibus cecidit interemptus ». Sepulturæ traditus est [3] in cœnobio Rosembal, ejusque filius, qui patrem in discrimine deserere detrectat [4], ab hoste captus [5]. His consentanea de Adolpho interfecto tradunt Jordanus, Australis historia, Vitæ Bonifacii auctor [6], Ptolemæus Lucensis [7] in Historia Ecclesiastica , Martinus Polonus, Bernardus, Siffridus, Stero, Westmonasteriensis, Eberhardus, Chronicon Colmariense aliique plures.

14. Cæso Adolpho, Albertus, ut solium firmaret, cum se legibus regem non creatum nosset, principes ut ipsum in comitiis Francorfurtensibus Romanorum regem renuntiarent, adduxit, de quo Australis historia [8] : « Albertus electus (1), resignata electione per triduum, apud Frankefurt in Vigilia B. Laurentii ab omnibus electoribus in Romanorum regem secundario est electus : qui subito Aquisgrani gloriose coronatur ». Secundam hanc electionem damnavit aliquot post annis Apostolica Sedes [9], ut visuri sumus, cum iniquum videretur, ut eliens regis sui sanguine delibutus cruentam illius coronam corriperet. Qua de re hæc Ptolemæus Lucensis [10] : « Albertus prædictus dux Austriæ, filius quondam præfati Rodulphi regis, fuit electus in regem Alemanniæ ab electoribus, congregatis Aquisgrani, anno Domini MCCXCVIII, misitque solemnes nuntios ad Bonifacium papam VIII pro confirmatione electionis suæ : quam idem Bonifacius papa primo multis juris et facti rationibus allegatis repulit prima vice, et asseruit nullam esse ». Nunc reliqua Alberti post imperium occupatum gesta adjungamus.

15. Acceptis Aquisgrani regiis insignibus, Nurembergenses conventus celebrasse refert Australis historia [11], atque in iis uxorem corona Germanica cinxisse : « Domina Elizabeth in sequenti proximo festo B. Martini, apud Nuremburg multis principibus convenientibus, in Romanorum reginam gloriose coronatur : ubi Romanorum rex Albertus filiis suis Rodulpho, Friderico, et Leupoldo terras, quas ante possederat, Austriam, Stiriam, Carniolam, et Portum Naonis contulit, et principes fecit ». Addit vero his Chronicon Colmariense [1] : « Regina more debito coronatur, et pæne omnes electores præsentes extiterunt. Ibi dignitas cujuslibet domini coram rege solemniter recitatur, et quilibet dominorum regi in officio suo, sicut debuit, ministravit : rex vero Boemus cum pretiosissima veste et equo, qui ad mille marchas æstimabatur, sedens in scypho aureo sibi porrexit. Audiens rex Albertus, quod pater suus Rodulphus rex in die anniversaria sua, ut ejus haberetur memoria, minime contulisset (nempe clero Nurembergensi), contulit eis quinquaginta librarum reditus, ut in altari, quod in Ecclesia eorum construxerat, quotidie missam dicerent, aut cantarent ».

16. *Armenis auxilium postulantibus contra Saracenos præsto est Bonifacius.* — Evecto itaque ad regnum Alberto, pacata Germania est, ac sublata quam Adolphus moverat imperii cum regno Gallorum controversia. Tum etiam Anglis Gallisque in mutua fœdera coeuntibus, spes nonnullis arrisit, Christianorum arma in Saracenos conversum iri : quanquam ea postea evanuit, cum jam renovandi sacri belli occasionem injiceret Armenus, qui missis ad Bonifacium oratoribus, ac proposito suo erga Sedem Apostolicam studio urgebat, ut sibi undique circumfuso Saracenis , ac periculis cincto, auxilia submitteret : inde nimirum amissam Terram-Sanctam recuperari posse. Gerere eam rem in votis visus est Bonifacius, ac regem Sembat subjectis litteris in spem erexit [2].

« Charissimo in Christo filio Sembat regi Armeniæ illustri.

« Regiæ serenitatis nuntiis et litteris paterna benignitate nuper receptis, tam ea, quæ ipsæ continebant litteræ, quam quæ dicti nuntii coram nobis et fratribus nostris ex parte tua voluerunt proponere, vidimus et audivimus diligenter. Ex quibus comperimus, quod tu, tanquam devotionis filius, matrem tuam Romanam Ecclesiam revereris, et ad Christiani populi dilectionem et honorem aspirans, ad Deum et ipsam Ecclesiam fideliter te dirigis et conformas. Intellectis itaque per nuntios ipsos, tuis ac regni tui vexationibus et angustiis, intimo compatientes affectu, nostra studia præparamus , ut ipsius vexati regni tui, et desolatæ Terræ-Sanctæ, funiculi quidem hæreditatis Dominicæ, adjutorium impendere valeamus ; rogantes celsitudinem regiam, et hortantes attente, quatenus contra hostes fidei solita fortis magnanimitate persistens, et longanimi strenuitate victoriosus exurgens, fortiter patiaris adversa, saltem

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 22. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 10. Mar. Pol. l. IV. Bern. Chr. Rom. Pont. Ptol. Luc. in Annal. Siffr. Epit. l. II. Stero inter auct. Germ. West. Flor. Hist. Eberh. apud Can. antiq. lect. tom. I. p. 334. et præter alios, Novatores cent. XIII. c. 16. col. 1352. — [2] Hocsem. l. I. de Epit. Leodien c. 22. in Hugone Cabilonen. — [3] Hist. Austral. — [4] Chron. Colmar. — [5] Chron. Austral. — [6] Ext. in Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et 79. — [7] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 37. — [8] Hist. Austral. hoc an. — [9] Bonif. l. VII. Ep. cur. V. — [10] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 37. — [11] Chron. Austral. hoc an.

[1] Chron. Colmar. — [2] Lib. IV. Ep. CCLXI.

(1) Hoc anno, mense et die ab annalista constitutis, Albertus dux Austriæ in regem Romanorum eligitur, qua de re æquales omnes scriptores conveniunt. Unum hic addendum, quod in Annalibus deest, certa nempe dies, qua regiam coronam solemni ritu accepit, eademque in re scriptores omnes falluntur, rati electum illum in pervigilio S. Laurentii, statim die altera corona donatum. Falli, inquam, illos constat ex vetusto scriptore rerum archiepiscoporum Trevirensium, vulgato a PP. Martene, et Durand veter. monum tom. IV, qui asserit die festa S. Bartholomæi Apostoli « inthronizatum, consecratum, inunctum, et coronatum fuisse cum solemnitate debita et consueta ».
MANSI.

donec tibi tempus subventionis adveniat, quod Deo auctore erit propius quam credatur. Exurge, fili, expecta Dominum, et custodias vias ejus, et exaltabit te. Nam oculi ejus super timentes eum, et in eis qui in misericordia ejus sperant: ipse enim de cælo prospiciens super filios hominum, ac videns, quod sis intelligens et requirens eum, sua tibi propitiatione subveniet; ac causam suam agi conspiciens, tibi non solum defensionis gratiam sed triumphi gloriam per suam clementiam ministrabit. Et ecce pro majori et præstantiori commodo tuo charissimos in Christo filios nostros Philippum Franciæ et Eduardum Angliæ reges illustres, quos invicem hactenus, instigante inimico homine, dissidentes pacificasse Domino favente confidimus, ad tuum subsidium efficaciter per nostras litteras excitamus. Dat. Reate III non. Octobris anno IV ».

17. Eadem spe adornandæ in Occidente expeditionis Armenorum patriarcham erexit Bonifacius[1], significavitque, pacem inter principes Christianos confectam, Aragonum regem, qui Siciliam tenuerat, adversus fratrem illius invasorem bello se accingere, ac brevi, Siculis rebus compositis, Occidentalium vires in Saracenos conversum iri.

« Gregorio patriarchæ Armenorum.

« Ex litterarum tuarum tenore et relatu tui nuntii, qui nobis præsentavit easdem, Apostolatui nostro innotuit reverentia et devotio, quam geris ad nos et ad sanctam Romanam Ecclesiam, matrem Ecclesiarum omnium et magistram. Innotuit etiam vera et pura professio, qua nos caput universalis Ecclesiæ orthodoxæ, successorem Petri, vicarium Jesu Christi, et universalis Dominici gregis pastorem humiliter recognoscis. Percepimus etiam de vexatione quasi continua, qua manus hostium crucis Christi Armeniæ regnum impugnat, et solito plus affligit: circa quod tu, ad nostra et Latinorum subsidia merito gerens fiduciam, pacificationem Latinorum ipsorum nobis provide suasisti. Super quibus præsentibus respondemus, quod nos de tua devotione gaudentes, prædicti regni vexationes, angustias et ærumnas paternæ compassionis charitate partimur; et relevationem ipsarum eo amplius cupimus, quo magis necessariam, et promotioni negotii Terræ-Sanctæ plus utilem existimamus. Nos enim ab ipsis nostræ promotionis ad apicem Apostolicæ dignitatis auspiciis inter alias sollicitudines, quæ ex cura nobis imminet pastorali, vigilias nostras et studia, Deo teste, convertimus ad pacificandos Occidentales reges et principes, illos præsertim, qui consueverunt in ipsius Terræ præsidia promptius et utilius militare: et jam per Dei gratiam inter charissimos in Christo filios nostros Philippum Franciæ et Eduardum Angliæ reges illustres, qui aspere invicem dissidebant, pacem et treguas indiximus, et Deo perficiemus auctore; et alia cismarina regna studuimus concordare. Et charissimus in Christo filius noster Jacobus Aragoniæ rex illustris, qui longo tempore in rebellione per devium oberrarat, ad nostra et Apostolicæ Sedis mandata et devotionem in tanto fervoris spiritu est Domino inspirante reductus, ut qui contra Romanam Ecclesiam insulæ Siciliæ fuerat occupator, pro viribus sub vexillo ipsius Ecclesiæ sit contra fratrem proprium recuperator ejusdem. Pro cujus insulæ recuperatione non solum cogitatus immensos, et noctes insomnes expendimus; sed et eo largius innumeros sumptus effudimus, quo sine ipsa ad negotium generalis passagii minus proficere credebamus. Ad quod passagium dirigendum præ cunctis nostræ mentis affectibus aspirantes, vias ad id, ut possumus, præparamus ». Longe spes suæ Bonifacium, ac tristes rerum exitus, aliaque ex aliis exorta bella fefellerunt: cum Christiani a mutuis inferendis cædibus abduci non potuerint: atque hoc ipso anno Genuenses et Veneti, quorum opera Saracenorum barbaries tundi solita erat, prope insulam Dalmatæ adjacentem concurrere, cruentaque potiti victoria Genuenses, plurimas Venetorum triremes cœperunt, ut narrat Joannes Villanus[1]. Quibus consentanea traduntur a Sanuto his verbis[2]: « Apud Cursolam in Sclavonia fuerunt expugnati Veneti supradicti: et non modo hæc, (nimirum fluctus, et ventos infestos), verum etiam suis oculis in oppositum solares radios assumpserunt; habendo Januenses prædicti circa sexagesimum, Veneti vero circa nonagesimum numerum galearum; excepto quod Januensium prædictarum corpora galearum Venetis erant majora, et eis gens in pluri numero collocata ». Sed a tristi Christianorum discordia ad Pontificias, ad patriacham Armenum datas litteras, redeamus.

18. « Rogamus itaque tuæ devotionis constantiam, et hortamur attente, quatenus inter tribulationum angustias viriliter agas, et cor tuum in Domino confortetur. Expecta eum, et custodias vias ejus, saltem donec tibi, Ecclesiis et regno Armeniæ tempus subventionis adveniat, quod dante Domino erit promptius quam credatur. Ipse namque Dominus prope est iis, qui tribulato sunt corde, et oculi ejus super timentes eum, et in eis qui in misericordia ejus sperant. Nos quidem in favorem negotii et succursum pridem præfatis Francorum et Anglorum regibus Apostolica scripta direximus, et illud quod, Domino præstante, poterimus consilium et auxilium intendimus exhibere. Hortamur insuper et rogamus attente, ut studeas Armenorum clerum, et populum in fide, quam prædicta sancta Romana prædicat, docet et tenet Ecclesia, per te et alios informare; ut purgato omni vetustatis errore, in fide ipsa sint sta-

[1] Lib. IV. Ep. CCLXXI.

[1] Jo. Villan. l. VIII. c. 24. — [2] Sanut. l. II. p. 4. cap. 2. Jo. Villan. l. VIII. c. 24. Bizarr. de bello Venet. l. I. Folieta Hist. Genuen. l. VI.

biles, et in opere efficaces ad animarum suarum salutem, gloriam et honorem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Dat. Reate VII kal. Novembris anno IV ».

19. Nec ad Bonifacium modo, sed ad Francorum quoque et Anglorum reges suos legavit oratores Armenus, ut ipsos ad ferendam laborandi Armeniæ opem retundendosque infidelium impetus excitaret : quos Bonifacius litteris suis, ut justissimam causam amplecterentur, permovere est conatus [1].

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Charissimi in Christo filii nostri Sembat Armeniæ regis illustris nuntiis et litteris paterna benignitate nuper receptis, tam ea, quæ ipsæ continebant litteræ, quam quæ dicti nuntii coram nobis et fratribus nostris ex parte ipsius voluerunt exponere, vidimus et audivimus diligenter. Ex quibus comperimus, quod ipse rex, tanquam devotionis filius, Romanam matrem Ecclesiam reveretur, et ad Christiani populi dilectionem et honorem aspirans, ad Deum et ipsam Ecclesiam fideliter se dirigit et conformat. Cum igitur idem rex, cui et regno suo adversi conditio temporis per inimicos fidei Christianæ solito durius se nuper exhibuit incitamento multiplicis vexationis infestam, ad te, de quo in hac parte confidit, fiducialiter pro subsidio habendo nuntios suos mittat ; nos vexationibus ejus et angustiis intimo compatientes affectu, celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, quatenus regia circumspectione prospiciens, quod regnum Armeniæ est, sicut fertur, ipsi Terræ-Sanctæ propinquum, et per illud ex diversis causis de præfatæ Terræ-Sanctæ, si fidelium Christianorum crucesignatorum et crucesignandorum ordinatus progressus affuerit, potest faciliori recuperatione sperari, aut grande ex eo subsidium provenire; et benevole ipsos nuntios recipiens, et benigne pertractans, sic te ipsi regi Armeniæ, secundum quod tibi qualitas temporis se commodam offeret, ac Dominus inspirabit, liberalem exhibeas et propitium, quod digne Deo inde complaceas, regium serves honorem, præconium laudis acquiras, et eumdem regem ad tua beneplacita futuris constituas temporibus debitorem Dat. Reate III non. Octob. anno IV ». Hactenus Pontifex, qui etiam conceptas eadem verborum forma litteras ad Eduardum regem Anglorum dedit.

Porro Sembat, qui sceptrum Armeniæ scelere fratri Aytono eripuerat, non externo modo, sed domestico etiam bello implicitus erat : ac tum oppressus est insidiis, cum tyrannidem, Aytono rege orbato oculis, et præfocato Thoroso fratre, constabilivisse arbitrabatur, ut narrat Marinus Sanutus his verbis [2] : « In reditu, (nempe e Tartaria), fratres Aytonem et Thoros capiens, (fuerant ii proditi a Tartaris, a quibus auxilia eblandiri nitebantur,) et cunctis bonis exspolians, in Armeniam duxit ; Thoros cum chorda arcus stricto gutture suffocari fecit, et visum Aytoni ; quem ille nutu Dei recuperavit. Quod attendens Constans quartus frater, indoluit vehementer, et aggressus regem Sembat personaliter cepit, et carceri mancipavit, et Aythonem libertati restituit. Ille liber effectus ambos fratres sub tuta custodia misit ad Constantinopolitanum imperatorem, rogans ne eos sineret evagari ». Recuperasse regnum Templariorum et Hospitalariorum equitum, atque aliorum amicorum ope, refert Bosius [1] ex Aythoni litteris ad Rogerium e Pinibus Ordinis Hospitalariorum magistrum, quibus rogavit, ut Cyprium regem ad conjungendas pro instaurandis Syriæ rebus vires impelleret : quem præclara multa facinora explicuisse in Saracenos visuri sumus : sed de his inferius.

20. *Auctoritas solvendæ legis de gradibus consanguinitatis ad papam spectat.* — Nunc Armeniæ rebus adjungemus, Gregorium Catholicon Armenorum professum esse, solvendarum canonicarum legum de consanguinitatis gradibus auctoritatem ad Romanum Pontificem, supremum sacrorum antistitem, spectare : ac principem Sembat, et Isabellam Guidonis Joppensis comitis filiam a Stephano prædecessore Catholico, qui id jus sibi arrogarat, illusos, a Bonifacio contendisse, ut in contracto vitio matrimonio perstare liceret. Ex qua occasione Bonifacius subjecto Diplomate pronuntiavit [2], solum in terris Christi vicarium, B. Petri cathedræ insidentem, consanguinitatis impedimenta removendi potestate valere.

« Dilecto filio nobili viro Sembath de Bolha, et dilectæ in Christo nobili mulieri Isabellæ natæ quondam G. comitis Joppensis Mamistranæ diœcesis uxori ejus.

« Sancta Romana Ecclesia non solum venerandorum Conciliorum diffinitionibus, et B. Petri æternæ vitæ clavigeri meritis, Ecclesiis cæteris est prælata; sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri eidem Petro dicentis : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, in orbe terrarum obtinuit principatum. Qui siquidem Petrus, quamvis cum ei dixit Dominus : Pasce oves meas; cura et pontificium Christianorum omnium ipsi generaliter collata fuissent, propter quod est Cephas etiam appellatus; tamen huic Ecclesiæ peculiariter præfuit, dum postremo Romanis per Spiritum sanctum specialiter datus Apostolus, eis Evangelium prædicavit : ipseque ac sibi associatus beatissimus Paulus, vas electionis, uno die sub Nerone Cæsare in Urbe Romana martyrio coronati, eamdem Ecclesiam suo pretioso sanguine Christo Domino consecravit. Qui

[1] Lib. IV. Ep. CCLXII. — [2] Sanut. l. III. p. 13. c. 2.

[1] Bos. p. 2. l. I. Hist. eq. Hosp. ad hunc annum. — [2] Lib. IV. Ep. CCLXVIII.

igitur Romanæ, cui ex dispositione divina licet immeriti præsidemus, Ecclesiæ præest, successor est Petri, et ipsius propterea fungitur potestate : alias Deus et homo Jesus Christus, ad dexteram Patris sedens, suam universalem, unam et militantem Ecclesiam acephalam, id est, sine aliquo qui super omnes vices ejus in terris gereret, vel habentem quasi monstrum plura capita reliquisset; quod non tam rationi contrarium etiam in natura, quam hæreticum censeretur. Et hæc Romana Sedes mater est fidei, sola auctoritatem ab ipsis exceptam præstat Conciliis, jura statuit, et omnibus legem ponit. Hinc sive patriarchatus cujuslibet apicem sive metropoleon primatus, aut episcopatuum cathedras vel Ecclesiarum cujuscumque ordinis dignitatem instituit; inde dispensationum supra jus absolutam obtinuit potestatem, ac verbo, quo cœlum et terra constructa sunt, terreni et cœlestis imperii jura quæsivit. Quo fit ut qui Romanæ Ecclesiæ privilegium hujusmodi ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, proculdubio labitur in hæresim, et illi contumax reputetur. Hæc novissime diebus istis Gregorius in Armenia, quæ olim est dicta Cilicia, unde originem ducitis, Catholicon gerens officium, est professus : hoc etiam sanctorum patrum, et orthodoxorum doctorum habet incommutabilis et vera sententia.

« Sane pro parte vestra nobis oblata petitio continebat, quod vos, tertio ad invicem consanguinitatis gradu conjuncti, matrimonium contraxistis, vobiscum in hujusmodi copula quondam Stephano, dictum in eadem Armenia gerente officium, dispensante; quodque, credentes hujusmodi dipensationem legitimam, diu insimul in tali permansistis matrimonio, filiosque procreastis ex ipso, quorum aliquos jam dicitis militare. Verum quia veridica assertione memorati Gregorii, in hujusmodi gestione officii successoris dispensantis prædicti, pervenit ad vestram notitiam, quod dicta dispensatio nulla fuit, utpote facta ab eo, qui potestatem hanc non habuit dispensandi, nobis humiliter supplicastis, ut, quod in dicto matrimonio valeatis licite remanere, prolem susceptam et suscipiendam ex eo legitimam, nuntiando, dispensare vobiscum misericorditer dignaremur.

« Nos igitur, attendentes quod solus papa Romanus, qui vocatus est in plenitudinem potestatis, cæteris prælatis in sollicitudinis partes assumptis, secundum sacros canones in iis et similibus casibus obtinet potestatem; nec immerito, nam cum matrimonium ad ipsius efficacius vinculum, ampliorem ejus dignitatem, et in privilegium speciale instituerit ipse Deus, indignum fuisset, ut alii quam Romano præsuli Dei vicario prærogativa dispensationis hujusmodi deberetur; intuentes etiam, quod magnum existat matrimonii sacramentum, et idcirco ejus in dispensando causa, tanquam annumerata majoribus, sit ad Petri Sedem solummodo referenda; ac considerantes, quod per instituta canonica in matrimoniis contrahendis est memoratus gradus prohibitus; et ideo cum canones ad sui observatiam omnes adstringant, ille solus, summus videlicet Pontifex, qui eos condere potest, quive legibus est solutus, cujusque auctoritas in ipsis sæpius intelligatur excepta vel etiam aliis, cui per eosdem canones nominatim concessum sit dispensandi facultas super illos, ut per dispensationis lenitatem rigorem eorum ex causa temperet, potestatem habebit; irrefragabili veritate suffulti dicimus, quod dictus quondam Stephanus in hoc dispensare non potuit : propter quod non dispensator extitit, sed deceptor, et quantum in ipso fuit, vis et potestatis canonum in hac parte temerarius dissipator, etc. ». Subit ex benignitate Apostolica ad Sembat et Isabellæ gratiam deprecatore rege Armeniæ se leges canonicas solvere, ut in suscepto conjugio perstare possint. « Dat. Reate V id. Octobris anno IV ».

21. *Inter regem Cypri, et Templarios orta discordia.* — In Cypro graves ardebant discordiæ inter Henricum regem et Templarios, qui Syria a Saracenis ejecti, ad tutandum id regnum se receperant : ac ne ob ea dissidia Christiana res in periculum conjiceretur, sollicitus Bonifacius, tum Jacobum [1] de Molai Templariorum equitum supremum magistrum, ut cum rege pacem iniret; tum Henricum, ut debita benevolentia equites complecteretur, ne destituta eorum ope insula barbaricis irruptionibus pateret, est adhortatus : « Fili charissime, (Henricum regem alloquitur [2]), tuam volumus considerare prudentiam, quanta olim ipsis magistro et fratribus, (nempe Templariis), in dicta Terra-Sancta pericula contigerunt, quantis eos afflixere pericula ipsa languoribus, quanta eos fiducia duxerit ad confugiendum ad tui regni præsidia, et quibus ipsi, sic inibi fiducialiter respirantes, sint alliciendi favoribus, et mansuetudinibus confovendi. Nec minus advertendum inspicimus, quod mora eorum in dicto regno securitatem maximam contra hostes fidei tibi et ipsi regno producit, et si, quod absit, sive per eorum sive tuæ gentis injuriam recessus ipsorum inde contingeret, magnam sumerent ex hoc dicti hostes audaciam, et grandia tibi ac regno præfato, ac irreparabilia forsitan propterea possent pericula provenire, quorum sancta mater Ecclesia et universus fidelium Christianorum populus non redderentur expertes; sed hujusmodi vitanda procella percelleret universos, etc. Dat. Romæ XIV kal. Aprilis anno IV ». Exasperarat inter cætera Templarios vectigal a suis famiharibus et mancipiis duorum bysantiorum in singula capita pendi, ac privilegia quibus hactenus erant potiti, labefactari : ad quæ temperanda latam a Bonifacio Constitutionem inferius visuri sumus. Jam susceptum in Columnenses bellum sermon perstringimus.

[1] Lib. IV. Ep. XLVI. — [2] Ep. XLVII.

22. *Gratiæ et privilegia collata.* — Tulit in eos plura edicta[1] Bonifacius : cumque ipsi arcis Prænestinæ propugnaculis se tuerentur, ac valida præsidia compararent, indictæ jam ante militiæ sacræ legatum Matthæum cardinalem Portuensem, et S. Ruffinæ episcopum creavit : utque ad illam milites alliceret, indulgentias sacras, in Syriam contra Saracenos profectis olim propositas, in Columnenses præliaturis contulit[2] : ut vero hostes oppresserit, dicetur postea. Jam nonnulla ipsius in benevolos sacra beneficia collata addimus. In primis reginæ Siciliæ Margaritæ, Caroli I viduæ, ad conciliandam conscientiæ serenitatem hæc permisit[3]. « Tuis supplicationibus inclinati, tibi ut omnem pecuniam, quam te minus licite a quibuscumque recepisse commemoras, si inveniri non possint quibus ejusdem pecuniæ restitutio sit facienda, possis de tui confessoris consilio in usus infirmorum et pauperum erogare, auctoritate præsentium indulgemus ». Huic simile est aliud, ad pietatem spectans[4] : « Tuis supplicationibus inclinati devotioni tuæ auctoritate præsentium indulgemus, ut monasteria monialium inclusarum, quorumcumque ordinum, cum quatuor honestis matronis devotionis causa ter in anno ingredi valeas ; dummodo tu et eædem matronæ in ejusdem monasteriis non edatis, nec pernoctetis ». Pertinet etiam ad res Siculas Pontificem pluribus institisse[5] apud Carolum regem ac Robertum, majorem natu e superstitibus regis Siciliæ filiis, Calabriæ ducem, ut Joanni de Procida sua bona, ut antea fuerat promissum, restituerentur.

23. *Terræ motus et tres viri insignes cardinales creati.* — Concussa est hoc anno Italia ingentibus terræmotibus, adeo ut in pluribus locis templa, tecta, palatia corruerent, ac præcipue ea clade afflictas has urbes Reate, Spoletum, Pistorium recenset Joannes Villanus[6] ; additque ea fuisse calamitatum præsagia, quæ postea Italiam merserunt. Dominica vero prima Adventus concitatum terræmotum, his verbis describit Bernardus[7] : « Anno MCCIIC, Bonifacio papa Reate cum sua curia residente, Dominica prima Adventus Domini in festo B. Andreæ Apostoli incœpit Reate, et in vicinis partibus vehemens terræmotus, qualem et quantum nullus tunc vivens viderat prius ; diruitque multa ædificia in plerisque locis, multisque pereuntibus, multisque diebus et noctibus perduravit ; non quidem continue, sed per plures vices pariter in die et in nocte : timoremque non modicum incussit papæ, et cardinalibus, et toti curiæ. Confugitque papa ad claustrum fratrum Prædicatorum Reate, qui in altiori et solidiori loco positi erant, ubi in claustri prato facto tentorioto festinanter subtilibus asseribus conquievit. Homines vero de nocte ibant et fugiebant ad campos, sub dio manentes, ne ædificia super se corruerent formidantes, in timore magno expectantes : cadebantque passim homines et jumenta, cum terra tremeret, et motibus nutaret insolitis ». Subdit auctor Bonifacium eadem hebdomada prima Adventus Nicolaum Prædicatorum et Joannem Minorum summos magistros, ac Petrum Hispanum cardinalatu decorasse : (1) is vero Nicolaus vir pietate et doctrina excultissimus, primum S. Sabinæ presbyter cardinalis creatus, deinde ad Ostiensem episcopatum promotus, demum accepto Benedicti XI nomine, Bonifacio in summo Pontificatu successit, de quo hæc S. Antoninus in Ordinis Prædicatorum insignibus viris refert[1] : « Nonus generalis Ordinis fuit frater Nicolaus de Tarvisio. Hic in pace et humilitate Ordinem rexit duobus annis cum dimidio, magnus amator et sectator communitatis. Hic venerabilis pater dominus et magister quandoque retulit de scripto, qui noverat plenius veritatem, quod decimoquarto ætatis suæ anno ingressus est Ordinem, in quo quatuordecim annis primis studuit et profecit magnifice, et aliis quatuordecim sequentibus exercuit officium lectoriæ, et quatuordecim aliis annis in prælationis officio in Ordine laboravit, et ex magisterio Ordinis generali fuit assumptus ad cardinalatum, ex quo demum ad papatum ».

24. *Ecclesiarum jura a Philippi regis invasione vindicat Bonifacius.* — Adnectenda hic sunt, quæ ad Ecclesiæ jura asserenda Bonifacius gesserit, atque in primis Apostolico zelo Francorum regem a detinendis Ecclesiarum Pictaviensis[2] et Laudunensis bonis compescuit. Exemplum litterarum, quas ad ipsum pro Laudunensi Ecclesia dedit, infra scriptum est.

[1] Lib. III. Ep. cur. III, VI, VIII et CLXIX. — [2] Ead. Ep. III. — [3] Lib. IV. Ep. CDLXV. — [4] Ep. CDLXVI. — [5] Ep. XCVIII, XCIX. — [6] Jo. Vill. l. VIII. c. 25. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 7 Siffr. epit. l. II. Ptol. Luc. in Annal. et alii. — [7] Bern. Chr. Rom. Pont. hoc ann. Mart. Po.. l. IV.

[1] Anton. III. p. tit. XXIII. c. 12. — [2] Lib. IV. Ep. LDLXXI.

(1) Cardinalium sub Bonifacio VIII promotiones nedum in Annalibus Ecclesiasticis, sed et apud Ciaconium turbatas esse ex iis, quæ hic trademus, perspicue constabit. Bernardi Guidonis Chronicon Pontificium, quod annalista ex Vaticano Codice identidem laudat, opera cl. Muratorii tandem prodiit rer. Ital. tom III, ex ejus vero Chronici inspectione discimus, annalistam nostrum minus sincere ejus mentem, ad rem præsentem quod attinet, expressisse. Ita enim hac de re scribit Bernardus : « In hebdomada prima Adventus anni MCCXCVIII, pridie nonas mensis Decembris, Bonifacius papa assumpsit IV ad cardinalatum, archiepiscopum Toletanum (Consalvum Rodericum), dominum Richardum de Senis, dominum Theodoricum Viterbiensem, (legendum Urbevetanum ex iis quæ Ciaconius affert) et fratrem Nicolaum de Triviso, quem fecit primo tunc S. Sabinæ presbyterum cardinalem; et postmodum vero aliter fecit fratrem Joannem de Murro generalem ministrum fratrum Minorum cardinalem episcopum Portuensem, et Petrum Hispani cardinalem episcopum Sabinensem » In hac ergo renuntiatione diei IV Decembris, non sex, ut recensel Olboinius in Addition. ad Ciacon. sed quatuor tantummodo assumpti sunt; nec ad eam pertinet cooptatio Joannis de Murro, et Petri Hispani, qua in re annalista erravit. Ex quo etiam Pagi in Breviario conjectura corruit, reputantis Joannem de Murro, et Petrum Hispanum hac quidem Decembris die renuntiatos fuisse cardinales; dein vero anno MCCCII, in episcopos cardinales evectos fuisse. Cum enim cardinalitiam dignitatem ea die non adierint, ut vulgo hucusque existimatum fuit, superest ut anno demum MCCCII, primo in cardinales simul et episcopos assumptos agnoscamus. MANSI.

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Cum nuper ex quibusdam causis venerabilem fratrem nostrum Gazonem Laudunensem episcopum fecissemus citari, ut infra certum terminum coram nobis personaliter compareret, sibique mandari, quod in spiritualibus vel temporalibus Laudunensis Ecclesiæ nullatenus ministret sine nostra licentia speciali; tu intellecto de interdictione administrationis hujusmodi, prætextu cujusdam consuetudinis, quam appellas regalia, administrationem eamdem temporalium, ac si vacaret Ecclesia, per officiales et ministros tuos, sicut accepimus, cepisti, eamque exercere assereris et tenere. Nos autem attendentes, fili, quod in hoc tu malo inductus consilio ista agis, non solum in animæ tuæ periculum et grave damnum memoratæ Ecclesiæ, sed etiam exempli perniciem, silere non possumus, nec debemus omittere, quin tibi veritatis tramitem, et rectitudinis semitam ostendamus. Cognosce igitur, et firmissime tene, quod per interdictum administrationis, vel suspensionem, seu etiam excommunicationem prælati non vacat Ecclesia : et ideo cum de jure aperto et ratione probata administratio non vacanti Ecclesiæ ad te nullatenus pertinere noscatur, consuetudo prædicata, quam habere diceris in aliquibus, dum vacant, Ecclesiis, ad casus hujusmodi et similes, per quos non vacant Ecclesiæ indubitanter, sicut etiam cum tuis nuntiis ista nuperrime in Urbe tractavimus; trahi non poterit nec debebit extendi. Sic ergo hæc in futurum evita, et in præsentiarum ab eis cessa, ac emenda præterita, quod apud Deum laudem acquiras, ut sicut charissimus filius de devotione ad Ecclesiam matrem tuam, more patrum tuorum, merito commenderis. Datum Reate IV id. Octobris anno IV ».

In causa vero quæ inter Lugdunensem archiep. et regem civesque agitabatur, cum nondum ea decisa esset, Bonifacius Narbonensi archiepiscopo, episcopo Æduensi, atque archidiacono Rhotomagensi, quos anno superiori templa et sacra civibus restituere jusserat, denuntiare præcepit [1], ut interdictum hoc etiam anno non teneret. Præterea cum bona, quæ Joannes tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis in pia opera collocanda, atque ad extruendum Parisiis pauperibus clericis operam theologiæ daturis collegium legarat, a fisco regio invasa essent, Bonifacius Jonni tit. SS. Marcellini et Petri repetendi illa bona, provinciam commisit [2]: eaque de re ad archidiaconum Narbonensem et Grimerium Placentinum datæ litteræ. Nec tamen regii administri rapaces manus continuere : extant enim ea de re Benedicti XI querelæ [3]. Demum cum Philippus rex Ecclesiastica jura labefactare pergeret, illum inter et Bonifacium atrocissima dissidia concitata inferius visuri sumus.

[1] Ep. CCCXXV et CCCXXVI. — [2] Ep. CCXXXIII. — [3] Bened. XI. l. I. Ep. cur. LXVI.

BONIFACII VIII ANNUS 5. — CHRISTI 1299.

1. *Bellum in Siculos a rege Aragonio illatum et ipsorum clades.* — Annus a Virginis partu millesimus ducentesimus nonagesimus nonus, Indictione duodecima, perduellium Siculorum clade insignis extitit : conflata enim ex Aragoniis et Neapolitanis florentissima triremium septuaginta classe, de illis parta victoria est : quamvis postea victor exiguos admodum ex illa fructus collegerit. Quæ antequam oratione explicemus, nonnulla de Bonifacii in revocando eo regno ad Caroli obsequium studio præmittenda. Cum itaque Pontifex Jacobum Aragonum regem ad persolvenda socero promissa, ac Fridericum justo bello ex arrepta tyrannide depellendum permovisset, illi ad sustinendos sumptus bellicos decimas Aragoniæ, Valentiæ, Cataloniæ, Balearium, aliarumque terrarum, Sardinia et Corsica exceptis, attribuit [1]. Quæ vero justæ causæ ipsum ad id impellerent, his verbis expressit [2] : « Quanquam Apostolicæ Sedis circumspecta benignitas, quæ piæ matris laudabilem morem servans, in suis processibus pietatis ac misericordiæ lenimenta non deserit, quæve libentius parcit quam puniat, Fridericum et Siculos ab erroris invio, per quod præcipiti

[1] Lib. V. Ep. CCVIII. — [2] Ead. Ep.

passu fluunt, multifarie multisque modis revocare satagerit, et ad gregis Dominici caulam reducere paternis affectibus prosequendo : ipsi tamen animis obfirmatis ad malum, et ad actus damnabiles indurato proposito, aures suas surdæ more aspidis obturantes, ne matris voces revocantis audirent, non solum illius salubribus parere suasionibus contempserunt ; verum etiam pejora prioribus adjicere non verentur, in animarum suarum periculum et fidelium scandalum plurimorum ». Subdit pio se teneri desiderio vindicandæ e Sarracenorum tyrannide Terræ-Sanctæ, quam magno religionis Christianæ opprobrio barbari contaminant ; nec tanto operi vacare posse, nisi prius Siculorum perdomita sit contumacia : intestinis enim tum bellis vacuam Ecclesiam vires omnes ad instaurandas res Asiaticas conversuram. Ad quæ promovenda consilia significat Aragonio, Valentino, Balearico et Catalano clero sacerdotiorum decimas Jacobo regi attributas : quæ litteræ Anagniæ VII id. Junii consignatæ sunt.

2. Suscepit præterea Bonifacius Jacobum in Apostolicam clientelam [1], prohibuitque, ne quis Christianus princeps infesta illius terris signa inferret, cum Siculo bello implicitus causam Ecclesiæ tueretur. Ad incendendum vero ad rem strenue conficiendam militum ardorem, indulgentiarum præmiis eos omnes affecit [2], qui Jacobi regis et Roberti ducis Calabriæ signa sequerentur: tum ut facilius Siculos proliceret ad officium, proposita veniæ spe, Guillelmum designatum episcopum Salernitanum instruxit auctoritate [3], ut eos, qui transfugerent ad partes Ecclesiæ, censuris solveret, adigeretque sacramento Pontificiis imperiis parituros : ut etiam militum saluti æternæ consuleretur, sacris illum in exercitu administrandis præfecit, utque viros pietate conspicuos ad exhomologeses excipiendas, aliaque ad divinum cultum spectantia peragenda adhiberet, provinciam dedit [4].

« Bonifacius, etc. Guillelmo electo Salernitano.

« Discretioni tuæ, de qua fiduciam gerimus pleniorem, deputandi per te, vel alium, seu alios viros idoneos, sacerdotes quot, et quoties, ac de quibus videris expedire : et concedendi illis, quod audire confessiones illorum, qui erunt in prosecutione prædicti negotii contra rebelles et hostes prædictos, eis volentium confiteri ; et injungere ipsis pœnitentiam salutarem, et divina officia solemniter celebrare, ac ministrare omnia Ecclesiastica sacramenta, et tradere fidelium defunctorum corpora Ecclesiasticæ sepulturæ, necnon proponere prout expedire viderint verbum Dei, etiam si in loco fuerint interdicto ; interdictis tamen et excommunicatis exclusis, prosecutione ipsa durante, licite ac libere valeant ; quodque tu eadem facere ac exequi licite possis, concedimus plenam et liberam auctoritate præsentium facultatem. Dat. Anagniæ VI id. Julii (Junii) an. V ».

3. Hæc veteri more Bonifacius, qui divini Numinis gratiam in Siculos profecturis conciliare meditabatur, ut ejus auxilio suffulti, tectique præsidio, de hoste triumpharent. Nec illum spes suæ delusere : cum enim Jacobus cum triremibus triginta Neapolim applicuisset, conjunctisque aliis Caroli regis soceri ipsius, in Siciliam vela fecit (1). Nec defuit animis Fridericus ipsius frater, ut imminentis belli molem sustineret : instructa enim classe, cui Fridericum Oriam præfecit, in Jacobum fratrem, qui in insulam excensionem facere parabat, magna audacia invectus, prælium conseruit, in quo magna clade attritus est, Rogerii maxime Lauriæ, qui Jacobi classi præerat, insigni virtute ac felicitate. Capta sunt Siculorum sex millia, triremes viginti duæ in victorum potestatem venere ; ipsa etiam triremis, in qua Fridericus vehebatur, in Aragonum potestatem ceciderat, eoque prœlio confecta res, Siciliaque recuperata videbatur : sed victum Aragonii ex patriæ amore incolumem dimiserunt. Hæc pluribus Joannes Villanus [1], Ms [2] vetus de rebus Siculis, Ptolemæus Lucensis [3], S. Antoninus [4], Surita [5], Summontius [6], Fazellus [7], et alii. Dein Jacobus victoriæ persequendæ, atque occasioni debellandæ Siciliæ defuit, cum qui poterat ea clade consternatos Siculos armis victricibus ad imperium Ecclesiæ cogere, in Aragoniam suscepto victoriæ labore, ac parta gloria, sed neglecto fructu, intempestive recessit. Qua de re postea graves querelas Bonifacius effudit [8].

4. *Belli Siculi eventus prosperi et infausti.* — Lapsis aliquot diebus ab ea Siculorum clade, Bonifacius Gerardum Sabinensem episcopum Apostolicæ Sedis legatum ex sacri senatus consilio in Siciliam decrevit [9] : summaque auctoritate, ut in

[1] Lib. V. Ep. CCVI, CCVII. — [2] Ep. CXCII. — [3] Ep. CXC. — [4] Ep. CXCIII.

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 29. — [2] Ms. vet. de rebus Sic. p. 38. — [3] Ptol. Luc. in Annal. — [4] Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 5. — [5] Sur. ind. l. II et l. V. Annal. c. 38. — [6] Summ. Hist. Neap. l. III. — [7] Fazel. post dec. l. IX. c. 3. — [8] Lib. VI. Ep. LXXIV. — [9] Lib. V. Ep. cur. VI.

(1) Jacobi regis in Siciliam appulsus uno anno anticipandus est ; teste enim anonymo Siculo a Martene vulgato Anecdot. tom. III, Jacobus ipse cum Roberto Calabriæ duce regis Caroli filio, et Rogerio de Lauria classem in Siciliam invexit die XXIV Augusti, XI Inditionis, anno MCCXCII, quo ipso anno in eamdem classem impetum facientes Messanenses illam dissiparunt, triremibus sex captis, quibuscum Joannes Rogerii de Lauria nepos in hostium potestatem devenit ; et ab his judiciaria sententia capite damnatus periit. Anno vero sequenti, nempe MXXLXLIX, die IV Julii facta rerum conversio est ; nam conserto prœlio insignis de Siculis victoria ab Aragoniis relata est, quanquam Fridericus mansit incolumis, sive ab Aragoniis dimissus, sive felicitate sua evadens.

Dein vero eodem anno prœlium novum inter Siculos et Philippum principem Tarentinum Caroli regis filium, ac Fridericum commissum die prima Decembris anni hujus ; idque felix Friderico obtigit, ipso principe Philippo capto. MANSI.

eos, qui ipsius respuerint imperia, censuras vibraret instruxit; ac pluribus prærogativis, ut partes suas præstantius impleret, ornavit [1]. Non tamen revocavit Landulphum S. Angeli diaconum cardinalem, sed utrumque gerendo illi muneri conjunxit [2].

Hæc inter quid gesserit Carolus Neapolitanus rex, cum se a Jacobo genero destitutum cerneret, atque aliunde fractas debilitatasque Siculorum vires intueretur, indicant litteræ Pontificiæ: ipsum persequendæ victoriæ filios instare jussisse: sed cum illius vires infirmas ad comparandam armis Siciliam Bonifacius animo reputaret, inhibendos tunc illius conatus censuit ne, si prœlio vinceretur, hostem magis in superbiam efferaret. Cumque postea excitis novis auxiliis copias auxisset Carolus, Tarentinus princeps ipsius filius in Siciliam trajicere est meditatus. Quo audito consilio, cum Bonifacius impendentem illius principis cladem animadverteret, Carolo regi gravissima dedit [3] imperia [4], ut ipsum temerario conatu abduceret.

« Charissimo in Christo filio regi Siciliæ illustri.

« Subsistentibus certis et rationabilibus causis, per quas dilecti filii nobilis viri Philippi principis Tarentini nedum inutilis, sed nocivus in Siciliam censebatur accessus, accessum hujusmodi mandavimus impediri, et ipsum abinde revocari, si forsan ivisset. Unde miramur merito et valde turbamur, quod sicut accepimus, cum exsortio armatæ novæ idem princeps se disposuit, et paravit ad transeundum in insulam memoratam: an tamen jam transierit ignoramus: sed indubitanter tenemus, quod in Siciliam ejus accessus, et mora multa dispendia parient, et ex hoc damna gravia subsequentur. Quapropter celsitudinem regiam hortamur attente, per Apostolica tibi scripta sub debito juramenti fidelitatis, quo nobis et Ecclesiæ Romanæ teneris, districte præcipiendo mandantes quatenus mandes et facias cum effectu, quo si dictus princeps nondum in Siciliam eamdem se contulit, illuc nullo modo se conferat; et si forte jam se duxerit conferendum, exinde penitus absque dilatione recedat, illuc nullatenus absque nostro et dictæ Sedis beneplacito rediturus. Et ecce nihilominus venerabili fratri nostro archiepiscopo Neapolitano damus per alias nostra sub certa forma litteras in mandatis, ut tam te, quam eumdem principem ad id per sententiam excommunicationis in personas, appellatione remota, compellat. Dat. Laterani IV non. Novembris anno V ». Data pariter Neapolitano archiepiscopo imperia, ut Carolum objectis censuris a suscepto consilio abduceret [5].

5. Nec ingruentis mali conjectura Bonifacium fefellit: cum enim Tarentinus princeps cum triremibus quadraginta exposito in Siciliam exercitu post nonnulla feliciter gesta, dum ad munitæ arcis obsidionem incumberet, a Friderico ad pugnam lacessitus, temere ad illam ruens, atque ex equo clava dejectus, captus est [1]; parte exercitus ex Neapolitanis conflata non consertis cum hoste manibus ex prœlio se fuga subducente. Qua re audita postea Bonifacius ardentibus litteris ob detrectata Apostolica jussa Carolum increpuit [2].

Felicior Tarentino principe extitit in bello ipsius frater Robertus Calabriæ dux, qui plura loca munitissima, quæ Ms. vetus de rebus Siculis enumerat, atque ipsam Cataniam ad deditionem pellexit [3]: cui cum Manfredus e Maleta adhæsisset, tradidissetque nonnullas arces, tum ob id, tum ob alia officia Sedi Apostolicæ exhibita promeruit a Bonifacio, ut Carolum Siciliæ regem ad Manfredoniam illi restituendam sollicitaret [4] ac donationem ab Innocentio IV factam confirmaret. Exhausit vero adeo in sumptibus iis bellicis ærarium suum Carolus, ut etiam coronas, gemmas atque alia pretiosa ornamenta pro solvendo censu Bonifacio tradiderit; præterea ad sexdecim millia unciarum auri illi obstrictus [5] maneret. Ut rebus Siculis hujusce anni finem imponamus: cum arma Carolus ancipiti successu tentasset, Bonifacius fulmen Ecclesiasticum Friderico ac Siculis intentavit, et peremptorium illis purificatæ immaculatæ Virginis diem, ut ad dicendam causam se sisterent, præfixit [6].

6. *Præneste in odium Columnensium deletum, et nova civitas ædificata.* — Exeruit etiam in Columnenses cæterosque earum partium severitatem Ecclesiasticam, ac pœnas alias incussit, scriptaque de iis Acta publica renovavit [7]: tum in Prænestinos, qui ab Romana Ecclesia desciverant, promulgavit, ut urbem episcopali dignitate murisque exutam et deletam aratro sulcasset, atque aliam condidisset civitatis papalis nomine, quam episcopatu cardinalitio potituram decrevit.

« Bonifacius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« In communem notitiam fore credimus jam perductum, qualiter hactenus tempore, quo Jacobus de Columna, et Petrus nepos ipsius, dudum Romanæ Ecclesiæ cardinales, in reprobum sensum dati, effectique schismatici, contra nos et eamdem Ecclesiam rebellionis spiritum assumpserunt; Prænestina civitas, sequens ingratitudinis vitium, et beneficia grandia honoresque multiplices, quæ sibi anteactis temporibus ejusdem Ecclesiæ tribuit munificentia liberalis, et per quæ uberis exaltationis incrementa suscepit, in oblivionem deducens, et a sui memoria prorsus abjiciens; nobis et eidem Ecclesiæ rebellare præsumpsit, præfatis adhærendo schismaticis, eisque favendo in crimine criminoso. Propter quod iram Dei et nostram, dictæque Sedis indignationem contra se non im-

[1] Lib. v. Ep. VII. ad XLVIII et Ep. XLIX. — [2] Ep. LI. — [3] Ep. LIV. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ibid.

[1] Surit. l. v. c. 45. — [2] Lib. VI. Ep. LXXII. — [3] Ms. vet. p. 29. Surit. indic. l. II et l. v. Ann. c. 41. Fazel. poster. decad. l. IX. c. 3. — [4] Bonif. l. v. Ep. CDXII. — [5] Lib. v. Ep. CLXXVII. — [6] Ep. cur. LXVI. — [7] Ep. cur. LVII, LVIII, LXVII.

merito provocavit, et excitavit obnixius ad exercendum gladium ultionis, ne tantæ tam quе nefariæ temeritatis excessus cederet aliis in exemplum. Et quanquam prædicta civitas a tempore, cujus non est memoria, juris et proprietatis omnino fuisset ac esset etiam Ecclesiæ memoratæ; illa tamen pravitatis conceptæ nequitiam non solum continuans, sed augumentans, cum Jacobo et Petro prædictis tunc, sicut præmittitur, schismatis labe pollutis, in hujusmodi rebellione ac schismate temerario ausu persistere non expavit. Unde ne tam nefandum et horrendum scelus, et tam abominabile, tantumque flagitium remanere contingat aliquatenus impunitum, civitatem ipsam omnis civilitatis, communitatis et universitatis jure Apostolica auctoritate privamus, ac ipsam, muros seu mœnia, domos incolarum ejus, ac montem, et arcem qui super civitatem eamdem et etiam infra eam existere dignoscuntur, præcepimus, et fecimus funditus demoliri, episcopatus cardinalatus honore, quem sub nomine Prænestini episcopi hactenus habuit, eam omnino privantes. Decernimus etiam auctoritate prædicta, ut civitas eadem nequaquam habitetur ulterius, nullusque in ea incolatum aut domicilium habeat, vel quomodolibet valeat obtinere: privando nihilominus eam privilegiis, libertatibus et juribus quibuscumque, ipsamque aratro subjici ad veteris instar Carthaginis Africanæ, ac salem in ea etiam fecimus et mandavimus seminari, ut nec rem, nec nomen, aut titulum habeat civitatis.

7. « Attendentes quoque quod a sanctorum patrum pia et provida ordinatione processit, ut in præfata Romana Ecclesia sex semper existerent episcopi cardinales; postquam civitatem prædictam episcopalis cardinalatus honore privavimus, civitatem novam, ut senarius episcoporum numerus impleatur, construi fecimus prope jam dictæ civitatis Prænestinæ destructæ locum, quam appellari volumus et præcipimus civitatem papalem; ipsamque a cunctis hoc nomine nuncupari. In Ecclesia vero B. Agapiti martyris posita juxta eam, quæ quidem Ecclesia ante destructionem civitatis Prænestinæ, et privationem episcopalis dignitatis et cardinalatus extitit Ecclesia cathedralis, ordinamus erigi et construi altare in honorem beati Bonifacii, ipsamque non illius, sed hujusmodi novæ civitatis papalis esse volumus Ecclesiam cathedralem, eamque habere illa privilegia, jura, actiones, et bona, prælationem, dignitatem et honorem, quæ habuerat quando erat Ecclesia cathedralis Prænestinæ civitatis ante destructionem ipsius tempore nostro factam: statuentes ut civitas papalis prædicta sub sui expressione nominis episcopum habeat cardinalem, qui se civitatis papalis episcopum nominet, et ab aliis hujusmodi nomine similiter appelletur: quodque cardinalis episcopus, qui hujusmodi præerit civitati papali, habeat tam in Romana, quam aliis Ecclesiis quibuscumque omnia bona et jura, privilegia, dignitates ac honores, quæ hactenus Prænestina Ecclesia et episcopi cardinales, qui ejus præfuerunt regimini, obtinebant ante destructionem præmissam. Nulli ergo etc. Dat. Anagniæ id. Junii an. v ». Præfecit novæ illi Ecclesiæ Thedericum tit. S. Crucis in Hierusalem presbyterum cardinalem, multisque prærogativis cives ornavit, quas pendendarum viginti quinque librarum Parisiensium, censu clientelæ nomine imposito, sanxit.

8. *Joannes a Ceccano Campaniam et Maritimam infestat.* — Quamvis jam deleti Columnenses, Prænesteque excisum esset, non tamen ditio Pontificia tumultibus vacavit. Joannes enim de Ceccano, qui ipsis adhæserat, graviores in Campania et Maritima seditiones in Pontificem concitavit. Fuerat sæpe Annibaldorum familia, e qua Joannes oriundus erat, Ecclesiæ partibus infensa: sub Clemente enim Quarto contra Carolum pro Conradino steterat, pro quo facinore a Clemente damnati exilio, bonis mulctati, servituti expositi, posterique sacerdotiorum obtinendorum jure deturbati: sed cum eæ pœnæ in ipsos exercitæ non fuissent, Joannes Annibaldi filius, turgidus animis, Campaniam et Maritimam invadere est meditatus: ac Terracinensibus sub Nicolao IV in arma et seditiones versis, Joannes Annibaldus, urbis ingressu a Pontifice prohibitus, eam armis oppressit, mortuoque Nicolao IV, in Brunfortem Campaniæ et Maritimæ præsidem rebellavit, instructisque insidiis, dum Carolum regem Ungariæ ad Sedem Apostolicam euntem sequebatur, cepit; septemque Pipernates captos ex arboribus laqueo suspensos præfocavit. Demum Friderico tyranno Siciliæ contra Carolum II favit, et Columnensibus, quamvis in eorum fautores ut in schismaticos pœnæ propositæ essent, se conjunxit; utque tot præterita mala novis cumularet, Campaniam et Maritimam, arrepta occasione, turbavit. In illum ergo Bonifacius justa iracundia concitatus, ejus bona Pontificio fisco addixit, subditos sacramenti religione absolvit, testandi jure privavit, sacræ fidei censores in eum quæstionem exercere jussit: denique plurium aliarum pœnarum terrorem incussit.

9. *Regem Daniæ a censura solvit, super impedimento dispensat, contra Barbaros tuetur Bonifacius.* — Justitiæ etiam zelo Bonifacius, cum Joannes Hannoniæ comes Erici Daniæ regis oratores, iter ad Sedem Apostolicam aggressos, tradidisset vinculis, crudeliterque affecisset; dedit illi ac Philippæ uxori imperia, ut illatam eidem Sedi ac regi Danorum injuriam sarciret.

Cum in regis Daniæ res oratio nostra incurrerit, non prætermus, pœnituisse Ericum regem (1) et Christophorum illius fratrem patrati sceleris in Lundensem archiepiscopum injuria in

(1) Si vera tradunt veteres illi Danorum chronologi a Ludwig Reliq. tom. IX vulgati, oratores illi quos Enricus Romam ablegavit, ipsi

vincula abductum, ac flagitasse, ut censuris Ecclesiasticis, quibus fuerant irretiti, solverentur; eamque provinciam [1] a Pontifice impositam Ysarno Apostolicæ Sedis nuntio, ut ipsos fidelium communioni restitueret.

« Dilecto filio Ysarno archipresbytero Carcassonensi cappellano nostro.

« Nuper ex parte magnifici principis Erici regis Daciæ illustris fuit nobis humiliter supplicatum, ut cum ipse, ac nobilis vir Christophorus frater ejus, et nonnulli alii eorum in hac parte complices et sequaces, pro eo quod idem rex per se, vel alium, seu alios, et prædicti Christophorus et alii archiepiscopum Lundensem dudum capere ac detinere captivum ausu sacrilego præsumpserunt, excommunicationis vinculo sint adstricti, et terræ ipsorum regis et fratris Ecclesiastico subjaceant interdicto; nonnulli quoque clerici terrarum earumdem, pro eo quod interdictum hujusmodi non servarunt, divina officia celebrando, vel immiscendo se ipsis, irregularitatis maculam incurrisse noscantur, providere ipsis super iis de benignitate Apostolica misericorditer dignaremur. Nos igitur de ipsorum conversione lætati, volentes eis misericordiæ januam aperire favorabiliter, quia de te, quem ad dictum regem et partes illas pro iis et aliis negotiis duximus destinandum, specialem in Domino fiduciam obtinemus, discretioni tuæ absolvendi hac vice auctoritate nostra juxta formam Ecclesiæ ab excommunicatione prædicta eosdem regem, et fratrem, ac alios excommunicatos prædictos, cum ab eis fueris humiliter requisitus, impensa prius per ipsos satisfactione passo injuriam competenti; necnon et interdictum hujusmodi relaxandi; dispensandi quoque cum irregularibus memoratis super irregularitate prælata, injuncta eis omnibus pœnitentia salutari, prout secundum Deum animarum suarum saluti videris expedire, liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Laterani IV kal. Aprilis anno v ». Instruxit etiam ea Ysarnum auctoritate Bonifacius, [2] ut censuris eos omnes, qui pacem in Dania disturbarent, defigere posset.

10. Servandæ vero in iis regionibus pacis studio Pontifex matrimonium regis in vetito gradu contractum firmum esse jussit, cum si dissolveretur, gravissimorum cum Suecis bellorum periculum impenderet.

« Dilecto filio Ysarno archipresbytero Carcassonensi cappellano nostro.

« Licet matrimonii contractum in quarto consanguinitatis vel affinitatis gradu sacri canones interdicant, consuevit tamen interdum Sedes Apostolica super hoc devotorum, et maxime personarum sublimium inducta precibus dispensare. Petitio quidem Erici illustris regis Daciæ nobis exhibita continebat, quod cum olim post mortem claræ memoriæ Erici regis Daciæ patris sui, per potentiam et malitiam inimicorum ejus regnum oppressum foret multipliciter et collapsum, rex pro tuitione ac defensione sua et dicti regni charissima in Christo filia Ingeburgh sorore charissimi in Christo filii nostri Birgeri regis Sueciæ illustris, de cujus præsidio propter hoc plurimum confidebat, matrimonium per verba de præsenti contraxit, ac etiam consummavit, et jam per plures annos cohabitavit eidem. Verum cum ipse Ericus ac dicta Ingeburgh quarto consanguinitatis gradu ad invicem se contingat, et ex eorum separatione, si fieret, maxima scandala, odia et guerræ possent de facili exoriri; fuit nobis pro parte (ipsorum) humiliter supplicatum, ut providere ipsis super hoc de dispensationis gratia misericorditer dignaremur.

« Cum igitur te ad dictum regem Daciæ ac ad partes illas pro certis negotiis duxerimus destinandum, discretioni tuæ, de qua fiduciam gerimus in Domino pleniorem, dispensandi auctoritate nostra cum eisdem Erico rege et Ingeburgh, postquam idem rex Ericus ab excommunicationis sententia, qua propter captionem et detentionem venerabilis fratris nostri I. archiepiscopi Lundensis per eum vel officiales suos factas noscitur alligatus, juxta commissionem per alias nostras litteras tibi factam per te rite fuerit absolutus, ut in hujusmodi matrimonio licite remanere valeant, prolem etiam susceptam, vel suscipiendam ex eis ex matrimonio supradicto nuntiandi legitimam, impedimento consanguinitatis hujusmodi non obstante; plenam et liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Laterani XV kal. Aprilis an. v ».

Auxit [1] etiam legatum ea potestate ad Erici regis gratiam, ut postquam ipsum piorum consortio aggregasset, eidem permitteret, ut in locis interdictis sacrorum usu divinam rem coram se peragendam curaret: « Libere, inquit, sibi auctoritate nostra valeas indulgere, quod quoties eum pervenire contigerit ad loca Ecclesiastico supposita interdicto, possit sibi et familiæ suæ et aliis comitantibus eos, januis clausis, interdictis et excommunicatis exclusis, submissa voce, in cappella sua per cappellanum proprium facere divina

[1] Ep. CLVII. Crantz. Daniæ l. VII. c. 25. — [2] Ep. CLVIII.

[1] Ep. LXII.

fuerunt Joannes Grand Lundensis archiepisc. et Isarnus Apostolicus per ea regna nuntius. Addunt vero anonymi illi, ab iisdem oratoribus ex Urbe redeuntibus totum regnum subjectum fuisse interdicto, quod duravit annis IV et hebdomadis X; cessavit enim, iisdem adnotantibus anno MCCCIII in Cœna Domini. An tamen vera ab illis tradantur, suspicor: nam interdictum illud latum mense Februario hujus anni scriptores illi affirmant; cur igitur eodem anno, mense Martio, Pontifex datis ad Isarnum litteris mandat illi ut resipiscentem Henricum cum Ecclesia reconciliet? Quæ ergo de interdicto hoc anno lato ab annonymis illis traduntur, vel ad superiores annos referenda sunt; vel mendum irrepsit in chronologiam illorum, quoad mensem lati interdicti. Scribebant illi medio sequenti sæculo; adeoque Crantzio longe antiquiores sunt. MANSI.

officia celebrari; dummodo ipsi causam non dederint interdicto, nec id contingat eis per Sedem Apostolicam specialiter interdici; liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Laterani id. Martii anno V ». Permisit etiam legato, uti regi ad alendam pietatem eam facultatem concederet, ut ante surgentem lucem divina a suo cappellano celebrari juberet; verum ea lege, quam mox subjecit : « Proviso tamen, ut rex parce hujusmodi concessione utatur, quia cum in altaris officio immoletur noster Dominus Dei Filius Jesus Christus, qui conditor est lucis æternæ congruit illud non in noctis tenebris fieri, sed in luce. Dat. Laterani id. Martii anno V ». Agit de hac legatione Crantzius, et tradit vocatum ad Lundensem archiepiscopatum regio studio Ysarnum postea ab ea Ecclesia quam vitio erat consecutus, ad Salernitanam traductum [1].

11. Infestantibus per ea tempora infidelibus Christianos Estoniæ, qui Daniæ regi erant obnoxii, et Bonifacius Rigensi archiepiscopo, et Tharbacensi Ossiliensique episcopis provinciam injunxit [2], ut Danis contra Barbaros pugnaturis operam omnem ac studium explicarent, nec religionem Christianam labefactari in iis regionibus paterentur.

« Venerabilibus fratribus Rigensi archiepiscopo, et Tharbacensi et Ossiliensi episcopis.

« Paganorum horrenda perfidia, statui Christianæ religionis infesta, fidelium avida turbare quietem, contra magnificum principem Ericum regem illustrem Daciæ ac vassallos ejus in terra Estoniæ frequenter, sicut accepimus, ausibus contumeliosis insurgit, ipsos impugnare præsumens, et satagens exterminare vassallos, ut per eorumdem potentiam paganorum super terram, quod absit, nefariis conatibus dilatetur. Quantum autem detestabile ac perniciosum existeret, quantumve Christicolis, et maxime vobis et aliis illarum partium in dispendium et opprobrium redundaret, si, quod avertat Altissimus, pagani prædicti prævalerent ibidem, et innatæ nequitiæ venena diffunderent, circumspectio vestra neglectui non debet exponere; sed sic considerare prudenter, quod zelus amoris Domini, et cultus fidei Christianæ in vestris ferventer insidere præcordiis dignoscantur.

« Quare fraternitatem vestram rogamus et obsecramus in Domino, per Apostolica vobis scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus efficacibus studiis, ac viis et modis, de quibus expedire videritis, hujusmodi paganorum nefandis conatibus obviantes, præfatis vassallis ejusdem regis Daciæ pro defensione dictæ terræ Estoniæ, ac dilatatione fidei memoratæ in eis sic prudenter, sic efficaciter assistatis, quod per studia vestra fides et religio Christianæ habeant inibi, divini auxilii potentia suffragante, triumphum, vosque per hoc retributionis æternæ præmium, et laudis humanæ præconium, consequi plenius valeatis, et constituatis regem ipsum processu temporis in nostris beneplacitis debitorem. Datum Laterani XV kalend. Aprilis, anno V ».

12. *Ungariæ infelix status, cujus regni successioni consulit Bonifacius.* — Intulerant etiam infideles Ungariæ atrocissimas clades, ac florentissimum olim regnum in solitudinem redegerant : cujus funestum statum ita Pontifex in litteris ad Gregorium Strigoniensem archiepiscopum designatum, quibus adeptam ei dignitatem asserit, jubetque tot tantisque malis medendis incumbere, ita describit [1] : Proh dolor! Dum in præsentiarum regnum ipsum (nimirum Ungariæ), respicimus, et miserabilem statum ejus et quantum a priori felici statu defluxit, et a statu cecidit glorioso, diligentius intuemur, formidamus merito, et valde timemus, ne regnum ipsum temporaliter in magna dispendia, et spiritualiter in magna pericula dilabatur : quibus nisi dextera Domini faciente virtutem, et per Apostolicæ Sedis providentiam obvietur, regnum idem vix adjiciet ut resurgat. Est namque circumdatum schismaticis, hæreticis, et paganis, ac eorum incursibus frequenter invasum : numerositas populorum in ipso quodammodo ad pusillum gregem redacta : sedent quasi sola in eo nonnullæ civitates et loca, quæ olim populis erant plena, pluribus interemptis, et multis in captionem deductis. Hæc dum mente revolvimus, et oculis magnæ compassionis aspicimus, movemur ad lacrymas, ad quærenda remedia stimulamur, et surgere cogimur ad providendum, quod sæpedictum regnum habeat bonum statum; maxime ut in fide Catholica, et Apostolicæ Sedis reverentia perseveret, etc. Dat. Later. V kal. Febr. an. V ».

13. Ad conjungendas adversus religionis hostes in Ungaria Christianorum vires confirmandasque Bonifacius, cum alii Carolum Ladislai postremi regis e sorore adhuc superstite pronepotem, alii Andream Venetum remotiorem gradu ad solium vocarent, eam iniit concordiæ rationem, ut Carolum regem habendum censuerit [2]; Andreæ vero regni Ungarici administrationem confirmarit [3] : quod facile ex litteris ipsius colligitur, cum in iis ad Carolum regis Ungariæ nomine exornet, Andream vero non regem appellet, sed addat hæc verba : *Qui rex Ungariæ nominatur*, atque a proceribus Ungaris illius imperia in regno administrando excipi jusserit, incussis etiam iis censuris, si Andreæ parere detrectassent. Quas cum Joannes comes Castri-Ferrei contraxisset, posceretque veniam, Pontifex Gregorio Strigoniensi partes dedit, ut illum censuris liberaret [4].

« Electo Strigoniensi.

« Porrecta nobis ex parte nobilis viri Joannis comitis Ferrei-Castri Jauriensis diœcesis, nati quondam Henrici bani de Ungaria petitio continebat, quod cum ipse olim venerabili fratri nostro Joanni Auximano tunc episcopo et in partibus illis

[1] Crantz. Dan. l. VII. c. 25. — [2] Lib. V. Ep. CLXIV.

[1] Ep. XXXVII. — [2] Ep. LXV. — [3] Ep. XCII. — [4] Ibid.

Apostolicæ Sedis nuntio, fidem et devotionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ debitam observare cum reverentia promisisset; ita quod nulli tanquam regi Ungariæ pareret, aut intenderet, seu obediret nisi destinato seu approbato a Sede prædicta; quia tamen obedientiam et reverentiam Andreæ, qui rex Ungariæ nominatur, ignorans ipsius regimen per Sedem approbatum eamdem, noluit exhibere, tam idem nobilis vir, quam sui complices et fautores per bonæ memoriæ L. archiepiscopum Strigoniensem, et Tauriensem et Wesprimiensem episcopos, ac alios suos suffraganeos fuerunt auctoritate ordinaria excommunicationis sententia innodati: quare ex parte ipsius nobilis fuit nobis humiliter supplicatum, ut sibi, et eisdem complicibus et fautoribus de absolutionis beneficio provideri misericorditer faceremus. Nos igitur, ipsorum supplicationibus inclinati, discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, qualenus, si est ita, per te vel per alium præfatos nobiles, complices, et fautores a dicta excommunicationis sententia ad cautelam juxta Ecclesiæ formam absolvas, injungens eorum cuilibet, quod pro ipsorum salute tua discretio eis viderit injungendum. Dat. Laterani IV id. Martii anno v».

Excitum ab Ungaris Carolum, consentit Bonfinius [1], quorum principes ait Joannem et Henricum banos fuisse, quos perperam conjuratos in Andream vocat, additque flagitantibus iis a Pontifice Carolum regem, in cardinalium consistorio Ungaricam coronam illi adjudicatam, hujusque decreti auctoritate ipsum regni possessionem iniisse: « A Bonifacio, inquit, Pontifice maximo Carolum puerum per legatos exposcunt, Pontifex non solum procerum efflagitatione, sed instigante Siciliæ rege, qui hæreditario jure per filium ad se regnum pertinere arbitrabatur, in medio senatu Carolum Caroli Siciliæ regis filium, vix annum adhuc natum undecimum, Pannoniibus mittendum esse censuit: atque super hac re gravissimum Apostolici senatus consultum factum est, cujus auctoritate Carolus anno salutis ducentesimo nonagesimo nono supra millesimum, vivente adhuc Andrea rege, in Ungariam venit». Erepto dein e vivis Andrea, maximæ de regno Ungarico contentiones exarsere, cum finitimi principes illud exambirent: qua de re inferius. Nunc ad turbas Scoticas sermonem traducamus.

14. *Regnum Scotiæ Apostolicæ Sedi vindicat Bonifacius, obsistente Eduardo rege Angliæ.* — Movebat in Scotiam magno armorum terrore Eduardus, ut illud regnum, quod Angliæ stipendiarium contendebat, suæ ditioni subjiceret: captisque nonnullis opidis, viros quosdam Ecclesiasticos in carcerem compegerat, quorum aliqui ex incommodis, quæ erant passi, lucem reliquerant. Quæ res ubi ad Bonifacium pervenit, mox tuendi juris Pontificii, quod Sedes Apostolica in Scotiam obtinet, cupidus, Eduardo prolixioribus litteris ostendit [1], Scotiam Angliæ nullo modo stipendiariam esse: ac si aliqui principes, quibus regni erat commissa custodia, aliquid Scotiæ libertati contrarium tentassent, ea ut vi et metu, qui in constantem caderet, extorta penitus convellenda ac labefactanda esse.

« Eduardo regi Angliæ illustri.

« Scimus, fili, et longi jam temporis spatio magistra nos rerum experientia docuit, qualiter erga Romanam matrem Ecclesiam, quæ te gerit in visceribus charitatis, regiæ devotionis affectus exuberat, reverentiæ zelus viget; quodque promptus, et Sedis ejus votis obtemperans, beneplacitis acquiescis: quamobrem firmam spem gerimus, plenamque fiduciam obtinemus, quod regalis sublimitas verba nostra benigne recipiat, diligenter intelligat, efficaciter prosequatur. Sane ad celsitudinem regiam pervenisse, et in tuæ libro memoriæ nequaquam ambigimus contineri, qualiter ab antiquis temporibus regnum Scotiæ pleno jure pertinuit, et adhuc pertinere dignoscitur ad Ecclesiam supradictam, quodque illud, sicut accepimus, progenitoribus tuis regni Angliæ regibus sive tibi feudale non extitit nec existit; qualiter etiam claræ memoriæ Henricus rex Angliæ pater tuus tempore discordiæ sive guerræ inter ipsum et quondam Simonem de Monteforti suosque fautores ac complices suscitatæ a recolendæ memoriæ Alexandro ejusdem Scotiæ rege, ac ipsius Henrici genero auxilium sibi petiit exhiberi: et ne hujusmodi auxilium jure cujuslibet subjectionis, aut debiti petitum seu præstitum notaretur; præfatus Henricus eidem regi Scotiæ suas patentes duxit litteras concedendas, per eas firmiter recognoscens prædictum dumtaxat de gratia speciali.

« Præterea cum successu temporis præfati regis Scotiæ tui sororii, tunc viventis, in tuæ coronationis solemniis habere præsentiam affectares, sibi per tuas patentes cavere litteras curavisti, quod in ipsis solemniis ejus habere præsentiam non ex debito, sed tantum de gratia intendebas. Et cum etiam rex ipse pro Tyndaliæ ac de Peynerre terris in regno Angliæ positis, se ad tuam præsentiam personaliter contulisset, tibi fidelitatem solitam impensurus, idem in præstatione fidelitatis hujusmodi, multis tunc præsentibus, vivæ vocis oraculo publice declaravit, quod pro terris eisdem sitis tantum in Anglia non ut rex Scotiæ, neque pro Scotiæ regno fidelitatem exhibebat eamdem; quinimo palam extitit protestatus, quod pro regno ipso tibi fidelitatem præstare, seu facere aliqualenus non debebat, utpote tibi penitus non subjecto: tuque sic oblatam fidelitatem hujusmodi admisisti.

15. « A tua quoque creditur non excidisse memoria, qualiter eodem rege Scotiæ sublato de medio, quondam Margarita puella nepte tua, tunc minoris ætatis hærede sibi relicta, non ad te, velut

[1] Bonif. dec. II. l. IX.

[1] Lib. v. Ep. CDXLVI.

ad dominum regni pervenit custodia memorati, sed certi ejusdem regni proceres ad ejus electi custodiam extiterunt : quodque postmodum, dispensatione ab Apostolica Sede obtenta super matrimonio contrahendo inter dilectos filios nobilem virum Eduardum natum tuum et Margaritam prædictam, dum viveret, si ad id procerum dicti regni accederet, vel haberetur assensus, tu eisdem proceribus per tua scripta cavisse dignosceris, priusquam vellent hujusmodi matrimonio consentire, quod regnum ipsum penitus liberum, nullique subjectum, seu quovis modo summissum in perpetuum remaneret ; quodque in pristinum seu talem ipsius statum restitueretur omnino, si ex hujusmodi matrimonio contrahendo liberos non extare contingeret, ac nomen et honorem ut prius pariter retineret, tam in suis sibi servandis legibus. et præficiendis officialibus dicti regni, quam parlamentis tenendis, tractandis causis in ipso, et nullis ejus incolis extra illud ad judicium evocandis ; et quod in tuis patentibus litteris, inde confectis, hæc plenius et seriosius contineri noscuntur.

16. « Præfata insuper Margarita de præsenti luce subtracta, et tandem super successione ipsius regni Scotiæ suborta dissensionis materia inter partes, ipsius regni proceres, metuentes dictoque regno posse occasione hujusmodi præjudicium generari, non aliter ad tuam præsentiam extra ipsius regni accedere limites voluerunt, nisi per te patenti scripto caveretur eisdem, quod id non fiebat ex debito, sed ex gratia speciali ; quodque nullum exinde ipsius regni libertatibus posset dispendium imminere. Et licet, ut dicitur, super statu ejusdem regni Scotiæ, ac ejus partis habita libertate, regno isto tunc carente præsidio defensoris, per ipsius regni proceres, tunc velut acephalos, et ducis vel aurigæ suffragium non habentes ; sive per illum, cui præfati regni regimen, licet indebite, diceris commisisse, contra morem solitum aliqua fuerint hactenus innovata ; ea tamen, utpote per vim et metum, qui cadere poterat in constantem, elicita nequaquam debent de jure subsistere, aut in ejusdem regni præjudicium redundare.

17. « Cæterum nobis nullatenus venit in dubium, quin potius certi sumus, quod cum Apostolicæ Sedis præcellens auctoritas per tuas litteras in Angliæ ac Scotiæ regnis simul alicui legationis committit officium exequendum, vel pro quavis causa, quam rationabilem reputat, decimæ solutionem indicit, hujusmodi Apostolicæ litteræ ad præfatum Scotiæ regnum se aliquatenus non extendunt ; speciali prædictæ Sedis privilegio Scotis indulto penitus obsistente, prout tempore felicis recordationis Adriani papæ prædecessoris nostri, tunc Adriani diaconi cardinalis, et per ipsius Sedis litteras simul in regnis ipsis legati, cum quo familiariter tunc eramus, contigit evidenter : nam legatus ipse ad præfatum regnum Scotiæ aliquatenus admissus non extitit, donec per litteras Apostolicas speciales sibi legationis fuit commissum officium in eodem.

« Præterea nosse potest regia celsitudo, qualiter regnum ipsum per B. Andreæ Apostoli venerandas reliquias, non sine superni Numinis grandi dono, acquisitum et conversum extitit ad fidei Catholicæ unitatem ; qualiter etiam antiquis temporibus Eboracensis archiepiscopus, qui tunc erat, mota per eum super jure metropolitico adversus prælatos Scotiæ quæstione, in qua dictum antiquitus fuisse commemorat : Memento quod sumus tui ; ut cætera quæ inde sequuntur silentio relinquamus, pro se sententiam obtinere nequivit ; quamvis alia plura et varia, quæ in hac parte rationabiliter proponenda se offerunt, ex quibus etiam ad hæc tibi scribenda movemur, prætereat calamus, ne inde forsitan sensibus regiis tædium generetur.

18. « Hæc profecto, fili charissime, infra claustra pectoris sollicite considerare te convenit et attendere diligenter ex quibus nulli in dubium veniat, regnum Scotiæ prælibatum ad præfatam Romanam Ecclesiam pertinere, quod tibi nec licet nec licuit in ipsius Ecclesiæ ac multorum præjudicium per violentiam subjugare, tuæque subjicere ditioni. Cum autem, sicut habet fide digna, et nostris jam pluries auribus inculcata relatio, famæque præcurrentis affatibus divulgatur, tu præmissa, ut debueras, non attendens, neque debita consideratione discutiens ; et ad occupandum et subjugandum ditioni regiæ regnum ipsum, tunc regis auxilio destitutum, vehementer aspirans, et tandem ad id exercens potentiæ tuæ vires ; venerabilibus fratribus nostris Roberto Glasguensi, et Marco Sodorensi episcopis, et nonnullis clericis, et aliis personis Ecclesiasticis dicti regni, ut dicitur, captis et carceralibus vinculis traditis, quorum aliquos, sicut asseritur, squallor carceris violentus extinxit ; ac etiam occupatis castris, et prout fertur monasteriis, aliisque religiosis locis quampluribus dirutis seu destructis, ac damnis gravibus ejusdem regni habitatoribus irrogatis ; in ejusdem regni partibus officiales regios posuisti, qui prælatos cæteros clericos, et Ecclesiasticas ac etiam sæculares personas dicti regni multimodis perturbare molestiis, et afflictionibus variis et diversis impetere non verentur, in divinæ majestatis offensam, Sedis memoratæ contemptum, regiæ salutis et famæ dispendium, juris injuriam, et grave scandalum fidelium plurimorum.

« Regalem itaque magnificentiam rogamus et hortamur attente, ac obsecramus in eo, qui est omnium vera salus, quatenus solerter attendens, quod ex debito pastoralis officii nostris humeris incumbentis, ad conservanda et gubernanda sollicite bona juraque omnia Ecclesiæ supradictæ tenemur, quodque homini plusquam Deo deferre non possumus nec debemus ; prædictos episcopos, clericos et personas Ecclesiasticas, quos adhuc

carcer regius tenet inclusos, pro divina et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia, sublato difficultatis et dilationis objectu, benigne restitui facias pristinæ libertati; dictosque officiales de regno Scotiæ revoces memorato; sic te in iis, prout speramus et cupimus, promptis et efficacibus studiis habiturus, ut apud cœlestem Regem pro minimis grandia rependentem, non immerito reddaris acceptior, gratior habearis, et præter laudis humanæ præconium, tibi proinde proventurum, Apostolicæ Sedis favorem et gratiam possis uberius promereri. Si vero in eodem regno Scotiæ, vel aliqua ejus parte jus aliquod habere te asseris, volumus quod tuos procuratores et nuntios, ad hoc specialiter constitutos, cum omnibus juribus et munimentis tuis hujusmodi negotium contingentibus, infra sex menses a receptione præsentium numerandos, ad nostram præsentiam mittere non omittas; cum parati sumus tibi, tanquam dilecto filio, plene super præmissis exhibere justitiæ complementum, et si quæ jura habes, inviolabiliter observare. Nos enim nihilominus ex nunc lites quæstiones, et controversias quaslibet inter te dictumque regnum Scotiæ, ac prælatos, clericos et personas sæculares ejusdem subortas; et quæ possunt in posterum ex quibusvis causis præteritis exoriri; totumque negotium prædicta contingens, aut aliquod eorumdem; ad cognitionem et determinationem Sedis ejusdem præsentium tenore reducimus et etiam reservamus: decernentes irritum et inane, si secus scienter vel ignoranter a quoquam in hac parte contigerit attentari. Dat. Anagniæ V kal. Julii anno v ».

19. Eodem argumento alias ad Cantuariensem archiepiscopum litteras dedit [1], quibus Eduardum regem monere jussit, ut præsules et clericos vinculis relaxaret, suosque e Scotia administros revocaret; ac si aliquod in Scotiam jus obtinere contenderet, controversiamve aliquam cum regno Scotiæ exerceret, causam apud Sedem Apostolicam disceptaret.

« Archiepiscopo Cantuariensi.

« Frequens et inculcata fide dignorum assertio, ac famæ divulgantis eloquium nostro patefecerunt auditui excessus, molestias, turbationes, damna, injurias et jacturas per charissimum in Christo filium nostrum Eduardum regem Angliæ illustrem, et officiales, ac gentem ipsius contra regnum Scotiæ ac prælatos, et clericos et personas Ecclesiasticas, religiosas et sæculares; necnon Ecclesias, monasteria, et alia religiosa loca, et habitatores ac incolas dicti regni, et bona eorum etiam attentata. Nosque nolentes, sicut nec debemus, talia sub dissimulatione transire, regem ipsum per alias nostras, quas tibi mittimus, per te præsentandas eidem seriosas hortamur litteras, ut episcopos, clericos, et personas Ecclesiasticas dicti regni, quos adhuc tenere dicitur captivatos, restitui faciat pristinæ libertati, et officiales revocet, quos in eodem regno asseritur posuisse; quodque ad præsentiam nostram suos mittat procuratores et nuntios cum omnibus juribus et munimentis suis, si crediderit in præfato regno, vel aliqua ejus parte jus aliquod se habere; ac nihilominus lites, quæstiones, et controversias quaslibet inter ipsum regem, et prælibatum regnum Scotiæ, ac prælatos, clericos, et personas sæculares ejusdem regni subortas; et quæ possunt in posterum ex quibuscumque causis præteritis exoriri, totumque negotium, ad decisionem et determinationem Sedis Apostolicæ per dictas nostras reducimus litteras, et etiam reservamus; ac decernimus irritum et inane, si secus scienter vel ignoranter a quoquam in hac parte contigerit attentari. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta in virtute obedientiæ, et sub pœna suspensionis ab administratione spiritualium et temporalium districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatas litteras nostras eidem regi, sublato dilationis obstaculo, repræsentes: ac ipsum ad ea, quæ tibi scribimus, et ut nostris exhortationibus acquiescat, efficaciter animes et inducas. Diem quoque, quo sibi prædictas præsentaveris litteras, et quidquid feceris, quidve ipse responderit, et fecerit in hac parte, nobis per tuas patentes litteras harum seriem continentes fideliter et seriosius intimare procures. Dat. Anagniæ IV kalend. Junii anno v. »

20. Affert Westmonasteriensis [1] superiores Bonifacii ad Anglorum regem datas litteras, tum quas ad archiepiscopum Cantuariensem misit, tum ejusdem archiepiscopi ad Bonifacium scriptas, quibus demandatum sibi munus non sine multis laboribus, multa honoris et observantiæ significatione implevisse ac regem Apostolicas litteras excepisse certiorem facit. Addit auctor regem, perlectis Bonifacii litteris, archiepiscopo interpretis opera significasse, rem Scoticam, de cujus supremo dominio agebatur, non tantum ipsum, sed universos etiam Anglos attingere, proinde Pontifici sine procerum consilio respondere non posse; deinde Scotia revocato exercitu Lincolniæ ordinum conventum coegisse. Licet vero hunc conventum anno tantum MCCCI celebratum colligatur ex anno, qui regiis et procerum litteris ad Pontificem datis adscriptus est; ad prosequendam tamen institutam orationem, quid ex iis procerum comitiis Bonifacio responsum sit, afferemus. In suis ergo litteris Eduardus demonstrare nititur Bonifacio longa exemplorum inductione, ac serie regum Scotorum, qui vetustis ac recentibus ætatibus clientum officia demisse Anglorum regibus præstiterunt, Scotiam Angliæ stipendiariam esse: ultimum vero Scotorum regem Joannem fidei sacramento pariter se ipsi obstrinxisse, violataque postea fide in Angliam hostili furore excurrisse, inter cætera immania flagitia natos cum puerperis trucidasse,

[1] Ep. CDLXV.

[1] Westmon. Flor. Hist. ad an. 1301.

ac ducentos infimæ ætatis clericos inclusos flammis dedisse : pluria alia scelera Scotos in ipsum molitos; demum se felicem victoriam de Scotis retulisse, regnumque illud cedente sibi Joanne ut supremo domino, Angliæ adjunxisse : cæterum postea, si qui præsules ac proceres Scotiæ rebellarunt, se tanquam ipsorum regem ultionem de perduellibus expetiisse, ac jura regia exercuisse. Adjicit auctor, Eduardum ad ea, quæ scripserat Bonifacius, ut si jus aliquod in Scotiam obtinere contenderet, illud coram Sede Apostolica disceptaret, non respondisse; sed proceres litteras, quas ille affert, dedisse. In quibus, Scotiam Angliæ non alteri cuiquam fiduciario jure devinctam contendunt, regesque Angliæ coram nullo principe, Ecclesiastico vel sæculari, in judicium descendere teneri, ac si procuratores ad Sedem Apostolicam ob id mitterentur, regni libertati detractum iri : nec etiam si rex rem adeo novam tentaret, ipsos unquam passuros. A quo etiam Eduardus alienum se ostendit, dum litterarum titulo hæc præfixit : « Infrascripta non in forma nec in figura judicii, sed omnia extra judicium ».

21. Cæterum Eduardus Joannem Baliolum olim regem Scotiæ ad Pontificias preces custodia laxavit, atque episcopi Vicentini Apostolicæ Sedis nuntii potestati permisit. Baliolus vero gravissimo jurejurando se obstrinxit, e loco, in quo versaretur, designato sine Pontificis voluntate non discessurum, ne si abiret in Scotiam, nova bella concitaret. Qua de re subjectæ Tabulæ editæ fuere [1] :

« Instrumentum obligationis domini Joannis de Baliolo, dicti regis Scotiæ, de parendo nuntio papæ propter causam, pertinentem ad ipsum et Eduardum regem Angliæ, a quo fuerat intercessione Sedis Apostolicæ ipse Joannes liberatus.

« In nomine Domini. Amen. Anno a Nativitate ejusdem millesimo ducentesimo nonagesimo nono, Indictione duodecima, die decima octava mensis Julii, Pontificatus domini Bonifacii papæ VIII anno quinto, in præsentia reverendi patris domini R. Dei gratia episcopi Vicentini Apostolicæ Sedis nuntii, præsentibus venerabili patre domino Joanne episcopo Carcassonensi, et magnifico viro domino Jacobo de Castellione, domino de Leussa et de Condeto, ac domino Petro de Bellapertica canonico Bituricensi nuntiis excellentissimi domini Philippi regis Franciæ illustris; necnon in præsentia mei notarii, et testium subscriptorum constitutus magnificus vir dominus Joannes de Baliolo, dictus rex Scotiæ, asserens (asserit) se liberum et libere assignatum ob reverentiam sanctissimi patris domini Bonifacii summi Pontificis ex parte excellentissimi domini Eduardi regis Angliæ illustris in manibus, potestate, et arbitrio dicti domini episcopi Vicentini, vel alterius ab ipso domino papa super hoc mandatum habentis; et ire cum dicto episcopo Vicentino, vel cum alio, vel aliis, prout dictus dominus episcopus Vicentinus ordinabit eidem semel et pluries; ac stare et manere in loco seu locis, in quo vel quibus dictus dominus episcopus Vicentinus eum manere, ac stare duxerit ordinandum; et non recedere aliquo modo vel causa ab ipso domino episcopo Vicentino, vel ab alio seu aliis, vel a loco seu locis in quo vel quibus positus esset per eum, vel sibi mandaretur, quod staret sine speciali ejusdem domini episcopi Vicentini licentia et assensu, vel alterius, qui super hoc haberet cum vera Bulla dicti domini papæ speciale mandatum, donec dictus dominus papa de persona ipsius aliter duxerit ordinandum.

« Pro quibus omnibus et singulis firmiter observandis, et adimplendis dictus dominus Joannes, dictus rex Scotiæ, in manibus dicti domini episcopi Vicentini recipientis, ut dictum est, submisit et obligavit sponte et libere personam suam, et omnia bona sua, jura et actiones præsentia et futura, ubicumque sunt vel esse possent, specialiter Romanæ Ecclesiæ et dicto domino papæ, ita quod si prædicta omnia et singula non fecerit, et non observaverit plene, ut dictum est, nomine pœnæ omnia bona sua, ubicumque sunt vel essent, deveniant ipso facto in jus et potestatem dicti domini papæ, et sint Romanæ Ecclesiæ confiscata, et contra personam suam procedatur, et procedi possit tanquam contra perjurum, contumacem et inobedientem Romanæ Ecclesiæ, et dicti domini papæ. Insuper ad majorem firmitatem omnium præmissorum dictus dominus Joannes, dictus rex Scotiæ, juravit ad sancta Dei Evangelia omnia et singula suprascripta, ut dictum est, facere et inviolabiliter observare. Actum apud Wissant de regno Franciæ supra mare in hospitio Joannis Stevari, etc. » Adjecta sunt testium nomina, quæ prætermittimus. At de his satis : nunc quæ ad jura Ecclesiastica in cæteris regnis asserenda Bonifacius præstiterit, prosequamur.

22. *Ecclesias Cameracensem et Remensem a principum injuriis tuetur.* — Opprimente Cameracensis Ecclesiæ jura Roberto comite Atrebatensi, Pontifex illum monuit [1], ut controversiam apud subsellia Apostolica disceptaret.

« Comiti Atrebatensi.

« Querelam gravem Cameracensis Ecclesiæ, dolore non vacuam, sed suspiriis plenam, et omnium dispendiis, non sine amaritudine cordis recepimus continentem, quod tu non contentus propriis limitibus, et finium tuorum prædecessorum transgressor, partem Cameracensis civitatis ad ipsam Ecclesiam procul dubio non solum spiritualiter, sed pleno jure etiam temporaliter pertinentis, quam tunc ipsa, prout est notorium, possidebat Ecclesia, sicut et ante possederat a tempore,

[1] Ext. in Archivo Molis Adrianæ et Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. p. 288. et inter collect. Plat. l. 1. p. 204.

[1] Lib. v. Ep. CCCXCV.

cujus non existit memoria, invasisti, occupasti violenter, et detines occupatam : propter quod Ecclesia sæpefata a nobis suppliciter petiit, ut opportunum contra hæc adhibere remedium dignaremur.

« Nos igitur qui quanto te sinceriori diligimus charitate, et amore intimiori prosequimur, tanto affectione desideramus majori, quod erga Ecclesiam efficiaris devotior, crescas virtutibus, et piis actionibus amplieris, ut Deo gratior reddaris et nobis, volentes sic benigni patris morem tenere, quod justi judicis non deseramus officium ; nobilitatem tuam rogamus, hortamur in Domino, et paterne monemus quatenus partem eamdem liberam memoratæ dimittens Ecclesiæ, ipsam ulterius non molestes vel turbes, aut quoquo modo impedias, quominus quiete et pacifice illam possideat sicut prius : ac deinde, si quod jus in ea forte prætendis habere, illud contra eamdem Ecclesiam coram nobis, tibi paratis justitiam reddere, prosequaris : non tua auctoritate id facias, quod recti vigore judicii consequi te oportet. Quod si hujusmodi rogaminibus, exhortationibus et monitis nostris salubribus exauditionis forsitan aures, charissime fili, quod absit, te non præbere contigerit, damus, quia sine Dei offensa hoc præterire non possumus, dilectis filiis S. Martini Tornacensis, et S. Sepulchri Cameracensis, ac de sancto Amando in Pabula Tornacensis diœcesis monasteriorum abbatibus per nostras litteras in mandatis, quod te peremptorie citare procurent, ut per te vel procuratorem idoneum sufficienter instructum cum omnibus juribus et munimentis tuis, hujusmodi negotium contingentibus, compareas coram nobis, facturus et recepturus super iis, quod jus dictaverit, et ratio suadebit. Dat Laterani XVI kal. Januarii anno v (1) ».

23. Occuparat etiam Galliarum rex Rhemensis Ecclesiæ bona, cum post episcopi obitum ea custodienda accepisset, eaque electo novo Roberto e Cortiniaco, quæsitis inanibus fucis, restituere recusabat : quem Bonifacius, quantam nomini suo labem eo facto aspergeret, ac malam pro acceptis ab Ecclesia beneficiis gratiam reponeret, monuit[1] :

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Angit nos, fili charissime, stimulatque perpensius mentem nostram præcordialis et affectuosa dilectio, qua personam tuam præcipua favoris prærogativa prosequimur et a longis sumus temporibus prosecuti, ut ab iis, quæ tuæ salutis augmentum impediunt, honori regio derogant, tuæque famæ obnubilant claritatem, curiosa revocare solertia studeamus, ut quemadmodum in orbe terrarum dignitatis altitudine promines, sic et proutiles excellentia meritorum. Habet siquidem fide dignæ relationis assertio, quod pridem Rhemensis Ecclesia per obitum bonæ memoriæ Petri Rhemensis archiepiscopi solatio destituta pastoris, temporalia bona, reditus et proventus, ad Rhemensem archiepiscopum, qui est pro tempore, spectantia, prætextu guardiæ, custodiæ seu regalium capta, percepta et detenta per officiales tuos nomine regio extiterunt : et licet ex parte dilecti filii Roberti de Cortiniaco, quem dilectus præpositus, decanus et capitulum ejusdem Ecclesiæ ad ipsius regimen unanimiter et concorditer elegerunt, post hujusmodi electionem ipsius cum instantia supplici fueris requisitus, ut regali amota custodia sive guardia, mandares et faceres hujusmodi temporalia reddi sibi, utpote cui Ecclesiæ prædictæ in spiritualibus et temporalibus administratio erat a jure concessa ; tu tamen inductus, ut creditur, consiliis aliquorum id efficere distulisti, non sine gravi electi memorati, et Ecclesiæ Rhemensis dispendio, juris derogatione non modica, magnoque libertatis Ecclesiasticæ detrimento.

« Profecto non sunt hæc, quæ pro multis et magnis per nos impensis tibi gratiis te putavimus Gallicanis Ecclesiis munera impensurum ; non unquam talia de regali credidimus gratuitate manare, quæ Deum proculdubio provocant, et homines scandalizant. Non ex iis, vel aliis Ecclesiarum gravaminibus et pressuris gloriosi sunt tui progenitores effecti ; sed ex munificentiis et gratiarum actionibus, quibus Deum in Ecclesiis et personis Ecclesiasticis honorarunt. Non repromittebant hæc nobis nuntii tui, pro tempore diebus nostris ad Sedem Apostolicam destinati. Quis princeps regnans in orbe terrarum laudabile ministrabit exemplum, si tu, progenitorum tuorum gesta salubria deserens, reperiaris Ecclesiasticæ libertatis infractor, quam totis deberes viribus prætueri ? Quis diu sine tribulatione regnabit, qui se adeo Ecclesiis exhibebit infestum, quod sanctorum patrociniis efficiatur indignus ? Ex iis quippe, fili, dolemus : et tu sine dubitatione formides quod, nisi a talibus debita providentia resipiscas, nec te Dominus permittet impunem, neque nos ea poterimus æquanimiter tolerare.

24. « Cum itaque, sicut regalis sublimitas non ignorat, Apostolicæ Sedis consueta benignitas, quæ veluti pia mater bona et jura quarumlibet, præsertim Rhemensis Ecclesiæ supradictæ, quæ eidem Sedi se obedientem exhibuit et devotam ; plenis favoribus prosequi et tueri sollicite non desistit, hujusmodi negotium potissime cordi gerat ; celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, tibique paternis affectibus suademus, quatenus

[1] Ep. CLI.

(1) Hoc anno Concilium provinciale Biterris in provincia Narbonensi celebratur ; cujus supersunt litteræ synodales ad Philippum Francorum regem, quibus de usurpatis a vicecomite juribus Ecclesiæ Narbonensis Patres illi queruntur. Datæ sunt e Concilio Biterrensi die IV kal. Novembris anni MCCLXLIX. Ext. Mart. Anec. tom. IV, p. 225. MANSI.

tanquam princeps Catholicus et de domo Christianissima et devotissima procreatus, quid tuæ saluti tuoque honori expediat, sollicita consideratione discutias, et persuasionibus nostris, quæ de sinceri pectoris archivio prosiliunt, promptis affectibus acquiescas; et prudenter attendens, quod bonorum Ecclesiasticorum custodia sive guardia, quocumque nomine nuncupetur, vacationum Ecclesiasticarum tempore pro utilitate ipsarum Ecclesiarum extitit introducta et per Ecclesiam tolerata, debetque cessare postquam vacans Ecclesia habet personam legitimam, cui bonorum Ecclesiasticorum administratio canonice est permissa; ita quod nec prætextu regalium, vel custodiæ, sive guardiæ persona laica, cujuscumque foret eminentiæ sive status, administrare potest in illis, proventusque percipere, seu temporalia bona tenere; de proventibus seu fructibus, per officiales tuos perceptis a tempore, quo dictus electus in concordia petiit temporalia sibi reddi, tu hanc custodiam seu guardiam amoveri usque ad tempus, quo idem electus, in nostra præsentia constitutus, omne jus, si quod sibi fuerat ex hujusmodi electione quæsitum; pure ac libere in nostris manibus resignavit, plenam satisfactionem impendi facias electo prædicto, de quo post hujusmodi resignationem providimus Rhemensi Ecclesiæ memoratæ, ipsumque illi præfecimus de fratrum nostrorum consilio in archiepiscopum et pastorem; illam in iis efficaciam impensurus ut apud æterni Regis clementiam, per quem terrenorum principum solia gubernantur, de bono semper in melius reddaris acceptior, tuæque devotionis sinceritas plenius occurrat laudibus attollenda, et regiæ famæ præconium apud fidelium populos gloriosis proficiat incrementis. Dat. Laterani V kal. Maii anno V ».

Præterea Dolensi episcopo [1], et Guidoni comiti S. Pauli, qui apud regem multum gratia et auctoritate poterant, scripsit, ut ipsius animum ad id inclinarent. Injunxit [2] etiam præposito, decano, et cononicorum collegio, abbati monasterii S. Joannis Senonen. priori S. Mauritii Rhemen. ut Roberto Cortiniaco possessiones illius Ecclesiæ restituendas curarent. Commendavit aliis litteris [3] eidem regi, atque episcopo Dolensi archiepiscopum Rhemensem, quem, licet suo in eam Ecclesiam jure cessisset, ex sacri tamen senatus consilio ob egregias virtutes illi Ecclesiæ Apostolica auctoritate ait præfecisse: « Sicut regiam credimus non latere notitiam, vacante pridem Rhemensi Ecclesia per obitum bonæ memoriæ Petri Rhemensis archiepiscopi, dilectus filius Robertus de Cortiniaco per dilectos filios præpositum, decanum, et capitulum ipsius Ecclesiæ unanimiter et concorditer ad ejusdem Ecclesiæ regimen fuit electus. Qui hujus electioni consentiens, ad Apostolicam Sedem, ut tenebatur, accessit pro confirmatione electionis hujusmodi obtinenda. Verum electus ipse, postquam sese nostro præsentavit aspectui, ductus saniori consilio, ex certis considerationibus omne jus, quod sibi fuerat ex hujusmodi electione quæsitum, sponte ac libere in nostris manibus resignavit. Nosque hujusmodi resignatione recepta, demum grandibus suæ meritis probitatis, ipsius nobilitate magnifica, et potissimum eximiæ devotionis affectum, quo ad Romanam Ecclesiam, matrem ejus, et dominam, et ad domum regiam, de qua processit, fervere dignoscitur, in debitam considerationem adductis; quamvis ut præmittitur, resignasset; de ipso memoratæ Rhemensis Ecclesiæ, de fratrum nostrorum consilio providimus, eumque illi præfecimus in archiepiscopum et pastorem; regiam in hoc intendentes honorare personam, et rem regio gratam animo promovere ». Addit preces ut benigne eum excipiat ac diem ipsi ad clientis sacramentum nuncupandum extrahat. « Datum Laterani IV kalen. Maii anno V ».

25. *Philippum regem et alios principes ad clericorum jura servanda inducit.*—Monuit quoque eumdem regem [1], qui prærogativis a Sede Apostolica concessis abutebatur, atque opes Ecclesiasticas in rem suam avertebat, ut administrorum in clerum impune grassantium licentiam coerceret.

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Dudum celsitudini tuæ, propter imminentis tunc tibi et regno tuo intrinsecæ guerræ periculum pro salubri defensione intrinseci status ejusdem regni, quod Sedes ipsa velut hortum conclusum, in quo divinus cultus præteritis temporibus viguit, inter singula regna mundi dilexit et diligit; omnes fructus, reditus et proventus et obventiones quaslibet primi anni omnium præpositurarum, decanatuum, archidiaconatuum et aliarum dignitatum Ecclesiasticarum; archiepiscopalibus, episcopalibus, ac monasteriis seu abbatiis dumtaxat exceptis; et præbendarum et beneficiorum omnium, quæ in regno ipso dicta guerra durante, vacare contingeret; in imminentium tibi expensarum subsidium duximus concedendos, prout in litteris seu privilegio, super hoc celsitudini tuæ concessis, plenius continetur. Verum diversas postmodum et luctuosas Ecclesiæ Gallicanæ querelas accepimus, quod multa et grandia, quinimo intolerabilia gravamina prætextu concessionis hujusmodi Ecclesiis et personis Ecclesiasticis, tam regularibus quam sæcularibus dicti regni, per executores tibi datos a nobis vel per subdelegatos ab eis, sive per sæculares balivos, officiales et ministros regios hujusmodi privilegium plus debito extendentes in diversis casibus; et maxime quando per hujusmodi executores vel subdelegatos invocatur super iis auxilium brachii sæcularis; illata dicuntur hactenus, et quotidie gravius irrogari, etc. Dat. Late-

[1] Ep. CLII. et reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. LXV. et reg. post eamd. Ep. — [3] Ep. CXLV.

[1] Lib. V. Ep. I.

rani V kal. Februarii, Pontificatus nostri anno v ». Ad tollenda mala plura a Pontifice sancita sunt[1]: sed regii administri, qui opibus Crucifixi inhiabant, in spoliandis Ecclesiis perstitere: ad quos demum reprimendos, Bonifacium celebrare Concilium meditatum visuri sumus. Nunc cœptam orationem prosequamur.

Tutatus etiam est Pontifex Appamiensem Ecclesiam; cumque Rogerium Fuxi comitem, qui urbem suæ ditioni obnoxiam contendebat, preteritorum scelerum pœniteret, censuris, quibus devinctus fuerat, liberari, atque interdictum solvi jussit[2], modo sacramento se obstringeret, ex episcopi conscientia ac judicio injuriis illatis satis esse facturum. Dictas etiam pro componenda controversia ab arbitro leges confirmavit, quæ in hanc sententiam sancitæ fuere: obtineret comes urbis arcem cum illius propugnaculis; episcopus vero turrim novam, quæ munitissima erat, teneret; præterea die S. Antonini sacro, qui mense Septembri recurrit, episcopus in arce vexillum Ecclesiæ in supremi dominii signum collocaret ac præsidiario milite muniret, cui comes commeatus daret: clientis etiam officia exhiberet idem comes, amborumque nomine dirimendis causis præficeretur judex, et utriusque nomine atque auctoritate leges promulgarentur; ita tamen, ut episcopus prior appellaretur, et obventiones omnes ac proventus ex æquo dividerentur: ad quæ compensanda comes possessionem, quæ mille librarum Turonensium vectigal afferret, episcopo refundere teneretur: in quo paciscendo fœdere si quod vitium subesset, illud Apostolica auctoritate Pontifex suppleri jussit.

26. *Oppidum Argentæ Ravennati Ecclesiæ redditum.* — Dedit similem operam Bonifacius[3], ut Azo et Franciscus Atestini marchiones munitum Argentæ oppidum, ab ipsis Ravennati Ecclesiæ præreptum, restituerent: qui si detrectarent jussa Apostolica, remota provocationis mora, Rogerio capellano Pontificio ipsorum ditionem interdicto percellere imperavit. Cum vero Atestini dolo decreta Apostolica eludere molirentur, iis minas intentavit, ni excurrente viginti dierum spatio oppidum restituerent; se Faventino provinciam traditurum, ut subjectas iis pœnas incutiat: « Ad excommunicationis in personas ac in terras vestras, seu vestro vel eorum subjectas regimini interdicti; ac etiam omnium feudorum, privilegiorum, indulgentiarum et immunitatum, cunctorumque bonorum et jurium, quæ ab eadem Romana seu Ravennate, et aliis servatis et habetis Ecclesiis, privationis sententias sive pœnas auctoritate nostra, appellatione remota, procedat; et alias spiritualiter et temporaliter, prout justitia suadebit ». Quo argumento Faventino episcopo[4] iisdem pæne conceptas verbis, Reginensibus, Mutinensibus ac Ferrariensibus litteras misit[5].

[1] Ep. I. — [2] Ep. XXIV. — [3] Ep. X. — [4] Ep. XI. — [5] Regest. post Ep. X.

27. Iis minis perculsi in Pontificis obsequium supplices procubuere, arcemque dedituros, atque in omnibus parituros spopondere: quare Bonifacius Patavino et Ferrariensi episcopis significavit[1], quid de ea arce statuisset.

« Venerabilibus fratribus Paduano, Ferrariensi et Reginensi episcopis.

« Contra nobiles viros Azonem et Franciscum fratres, marchiones Estenses, occasione seu prætextu castri Argentæ Ravennatensis diœcesis, quod Ravennatis Ecclesiæ fore dignoscitur, et ad Ravennatensem archiepiscopum, qui est pro tempore, pleno jure spectare, tam nostra quam venerabilis fratris nostri archiepiscopi Ravennatensis auctoritate, ut asseritur, diversi habiti sunt processus, excommunicationis et interdicti, privationis jurium, jurisdictionum et bonorum sententias continentes et mulctas, ac etiam propter hoc ad Apostolicam Sedem appellationes aliquæ interjectæ.

« Verum quia marchiones ipsi saniori ducti consilio, prout nobis est oblatum, (parati) sunt super negotio dicti castri Argentæ se nostris beneplacitis coaptare; nos super hoc taliter providere volentes, quod et dicta Ecclesia Ravennas servetur indemnis, et marchiones præfati cæterique fideles Ecclesiæ illarum partium per castrum ipsum lædi nequeant vel offendi; fraternitati vestræ præsentium tenore mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum marchiones eosdem ex parte nostra moneatis et inducatis attente, ipsisque præcipiatis districte, ut roccam et fortellitias præfati castri Argentæ, ipsumque castrum cum suo territorio et districtu, ac homines et habitatores ipsorum nomine nostro et Romanæ Ecclesiæ ponant in manibus et posse dilectorum filiorum Ponsardi militis, et Mannecti mercatoris de domo Pulicum de Florentia, per eos communiter vel per alias personas idoneas et fideles ad hoc deputandas ab ipsis eodem nomine custodienda usque ad Sedis Apostolicæ beneplacitum et mandatum; præstito vobis, aut vestrum alicui, vel aliquibus, nostro et earumdem Ecclesiarum nomine recipientibus ab eisdem Ponsardo et Mannecto corporaliter juramento, quod ipsi juxta præmissum modum prædicta fideliter et legaliter custodient et tenebunt. Quod si alterum eorumdem Ponsardi et Mannecti interim præmori forte contigerit, volumus ut superstes hujusmodi custodiæ et retentionis officium totaliter exequatur. Quibus, ut præmittitur, adimpletis, eadem auctoritate nostra præmissas excommunicationis et interdicti, et quasvis alias spirituales et temporales sententias, pœnas, seu mulctas contra dictos marchiones, et quaslibet alias personas, et quæcumque civitates, castra, vel loca prolatas occasione præmissa, sine difficultate qualibet relaxetis.

« Nos autem homines et habitatores dicti castri ex nunc absolvimus auctoritate præsentium

[1] Lib. v. Ep. cur. LIV.

a quibuscumque promissionibus, obligationibus, et fidelitatis juramentis et homagii quacumque firmitate vallatis, marchionibus ipsis, aut eorum alteri, alii, vel aliis pro eisdem vel eorum altero præstitis sive factis. Ipsis quoque Ponsardo et Mannecto damus per alias nostras litteras in mandatis, ut roccam, et castrum, ac alia supradicta recipiant, teneant et custodiant, ut est dictum, nec illa in manus vel posse præfati archiepiscopi, aut alicujus alterius ponant, seu poni faciant, vel permittant sine nostro et Sedis ejusdem mandato et licentia speciali. Super iis autem, quæ circa præmissa duxeritis exequenda, confici faciatis publicum seu publica Instrumenta, illud vel illa nobis, retentis penes vos simili vel similibus, per fidelem nuntium transmissuri, ac rescripturi nihilominus per vestras litteras, harum seriem continentes, quidquid in præmissis duxeritis faciendum. Dat. Anagniæ XV kalen. Septembris anno v ».

28. *Pace composita datur episcopus Pisanis.* — Compositum [1] etiam Pontificis opera bellum est, quod diu ab Estensibus, Mutinensibus, aliisque fœderatis civitatibus cum Bononiensibus gestum fuerat: qua flagrante discordia cum Bazanum et Savignanum, Mutinensium quidem ditionis, sed a Bononiensibus occupata essent, nec ob proxima locorum intervalla Bononienses, qui hostilibus inde eruptionibus facile patuissent, ad ea restituenda adduci possent; electus controversiæ arbiter Bonifacius, ita rem diremit [2]: ea munita oppida cum omnibus ad ea spectantibus tenerent Bononienses; sed Mutinensibus imperandam ab ipso pecuniam refunderent. Ad conficiendum illud fœdus, Florentinos, qui amicitia cum Mutinensibus et Bononiensibus conjuncti erant, studium navasse scribit Villanus [3]: traditque eodem anno Genuenses et Venetos, qui adeo atrociter, ut antea vidimus, mutuis armis se attriverant, ad pacem adductos [4]. Confecere quoque Genuenses cum Pisanis pacem, quam diuturno bello, quod annos septemdecim tenuerat, ac Pisanorum res pæne everterat, finis impositus. Inter cæteras porro leges scribit auctor [5], Pisanos partem Sardiniæ et Corsicæ Genuenses cessisse, et cum triremibus ad bellum adornatis navigare prohibitos fuisse. Confirmant litteræ Apostolicæ [6] Pisanos cum Genuensibus pacem iniisse: concessit enim illi reipublicæ præteritis bellis exhaustæ, ut Ecclesiastici illi pecuniarum subsidia largirentur.

29. « Venerabili fratri archiepiscopo Pisano, et dilecto filio plebano plebis de Subitiano Lucanæ diœcesis.

« Dum intra nostræ mentis perscrutamur arcana, grandis devotionis affectum, quo dilecti filii consilium et commune civitatis Pisanæ nobis prudentius adhæserunt, paterno desiderio ducimur, ut more pii patris eorum necessitatibus consulentes, honestate prævia, favorabiliter ipsorum petitionibus annuamus, ut eo amplius ipsorum devotio erga nos et Romanam excrescat Ecclesiam, quo ipsi plenius nostrum noverint sibi adesse favorem.

« Sane pro parte eorumdem consilii et communis nuper nobis extitit cum instantia supplicatum, ut cum de gravibus guerrarum et discordiarum discriminibus ab olim inter ipsos ex parte una, et dilectum filium commune civitatis Genuensis ex altera, procurante inimico humani generis pacis æmulo malorum satore, suscitatis, ex quibus personarum pericula et damna rerum plurima provenerunt, nuper ad treguarum fœdera, faciente Domino, sit deventum; ac tam propter hujusmodi discrimina, damna et pericula quam ob treguas prædictas graves ipsi consilium et commune Pisanum labores sustinuerint, sumptusque fecerint, et importabilem fere subierent sarcinam debitorum; ac ad ejus ferendum onus commune ipsum insufficiens quasi omnino reddatur, et impotens, nisi ei ad id clerici, civitatis et diœcesis Pisanorum charitativa subventio suffragetur, licentiam ipsi clero super hoc concedere dignaremur.

« Nos itaque prædictis consilio et communi Pisano paterno super iis compatientes affectu, et attendentes, quod in præmissis cleri ejusdem in parte interesse versatur, ut dum in dicti communis communicat prosperis, humanitate grata participet in adversis, de discretione quoque vestra gerentes fiduciam in Domini pleniorem; concedendi licentiam liberam eidem clero tam religiosorum quam sæcularium, prælatis videlicet ac rectoribus universis Ecclesiarum, ac monasteriorum, aliorumque locorum Ecclesiasticorum exemptorum et non exemptorum, et eorum conventibus et capitulis prædictam civitatis et diœcesis, ac districtus etiam civitatis ejusdem, quod possint, quodque etiam vos possitis dare ac præstare ipsi communi Pisano hac vice pecuniarium moderatum subsidium; dummodo vos, et ipsi hoc feceritis voluntarii, non coacti, nec ullus pro parte dicti communis super hoc motus coactionis directe vel indirecte interveniat, vel servetur; et eidem communi Pisano, quod subsidium ipsum per se vel officiales suos licite recipere valeat pro prædictis, Constitutione nostra, quæ hujusmodi subsidiorum præstationem inhibet, seu qualibet alia contraria non obstante; vobis et cuilibet vestrum concedimus plenam et liberam auctoritate præsentium facultatem, præsentibus post triennium minime valituris. Dat. Laterani non. Decembris an. v ».

Cæterum cum vacasset Pisana Ecclesia Theoderico, qui magna cum laude illi præfuerat, ad cardinalitiam dignitatem excito, Bonifacius ad eam sedem Joannem Ordinis Prædicatorum hoc anno evexit, subjecto ad ipsum dato Diplomate:

[1] Lib. v. Ep. CDXXIII. — [2] Ead. Ep. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 28. — [4] Ibid. c. 27. — [5] Jo. Vill. ubi sup. c. 30. — [6] Lib. v. Ep. CCCXCVII.

« Bonifacius etc. Joanni archiepiscopo Pisano.

« Pisana Ecclesia per promotionem dilecti filii nostri Theoderici tituli S. Crucis in Jerusalem presbyteri cardinalis ad apicem cardinalatus assumpti, quem olim eidem Ecclesiæ, tunc per obitum bonæ memoriæ R. Pisani archiepiscopi pastoris solatio destitutæ, præfeceramus in archiepiscopum et pastorem, vacante; nos de ipsius Ecclesiæ Pisanæ ordinatione celeri, ne diu viduitatis subjaceret incommodis, sollicite cogitantes; ac cupientes, illum eidem Ecclesiæ per nostræ providentiæ studium Pontificem præsidere, de quo certam haberemus notitiam, et quod ipsum clara meritorum suorum insignia redimirent, nec dubia esset ipsius charitas erga plebem suo regimini commendandam, et in cujus fide fida recumberet securitas subditorum; ad personam tuam generis nobilitate conspicuam, litterarum scientia, munditia vitæ, religionis observantia, ac honestate morum, et aliis virtutibus decoratam direximus aciem nostræ mentis: teque, Ordinis fratrum Prædicatorum professorem, de fratrum nostrorum consilio, et Apostolicæ plenitudine potestatis, eidem Ecclesiæ Pisanæ præfecimus in archiepiscopum et pastorem; ipsius curam et administrationem plenariam tibi spiritualiter et temporaliter committendo: tibique subsequenter per venerabilem fratrem nostrum M. Portuensem episcopum munus consecrationis impendi, ac postmodum per dilectum filium nostrum Matthæum S. Mariæ in Porticu diaconum card. pallium de corpore B. Petri sumptum, plenitudinem videlicet officii pontificalis, a te cum ea, qua decuit, instantia, postulatum, fecimus exhiberi, ut utaris eo infra Ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in privilegiis ei ab Apostolica Sede concessis. Datum Laterani IV idus Februarii anno v. »

30. *Anagninæ Ecclesiæ dat episcopum, et optime consulit.* — Confirmavit etiam electionem Leonardi [1], qui ad Ecclesiæ Anagninæ administrationem vocabatur: quam Ecclesiam Bonifacius singulari semper amore ob posita in ea vitæ Ecclesiasticæ tyrocinia, suæque magnitudinis jacta fundamenta complexurum, his verbis testatus est: « Anagninam Ecclesiam, in qua, dum in minoribus ageremus adhuc infra ætatem adolescentiæ constituti, canonicatum obtinuimus et præbendam, nostræque promotionis initia recolimus recepisse; ac ejus populum, nobis et Ecclesiæ Romanæ devotum, ut de benevolentia natalis soli omittamus, quadam nimirum affectionis prærogativa prosequimur ». Ad cumulum amoris, ac paterni studii urgebat Bonifacium gestæ a Petro episcopo olim Anagnino, patruo suo, illius Ecclesiæ memoria, qui cum egregias leges ad canonicos probis excolendos moribus, atque ad pietatem et divina officia frequentanda incitandos edidisset, eas Bonifacius, dato ad electum Anagninum Diplomate, confirmavit [1]. Conceptæ vero sunt eæ leges subjecta verborum forma:

« Nos Petrus miseratione divina episcopus et capitulum Anagninum communiter statuimus, ac etiam irrevocabiliter ordinamus, quod omnes canonici et clerici stipendiarii honeste vivant cum tonsura et corona clericali condecenti ac indumentis clausis: et contemptores hujusmodi sanctionis usque ad emendationem condignam quotidianis distributionibus careant. Item quod canonici ingrediantur chorum ad divinum officium, et de die vel de nocte calceati cum cappis clausis, vel cottis: quod si aliquis aliquo casu portaverit mantellum: moretur cum guarnacia clausa et talis ultimus in choro sedeat, et non cantet versum responsorii, nec legat etiam lectionem ». Et infra: « Item quod in matutinis intrent chorum usque ad finem gloriæ primi psalmi majoris matutini, et inveniantur in choro ad *Benedicamus* ». Et infra:

« Item quod diebus Dominicis semper serviatur in missis cum diacono et subdiacono et acolytho; ita quod diaconus stet cum cotta et stola, et subdiaconus et acolythus cum cotta. Item quod presbyter, qui cantaverit missam in hebdomada sua, sequentem septimanam perficiat pro benefactoribus et defunctis. Et quando episcopus celebrat, serviatur ei per canonicos, et non per stipendiarios, si fieri potest. Item, quod si quando fiant oblationes in missis in denariis, et in missis nubentium usque ad summam duodecim denariorum, ministri altaris, qui tunc deserviunt, dividant inter se. Si vero fuerit summa major, assignetur camerario communiter inter canonicos dividenda, salva semper portione domini episcopi: et si pro vigiliis dentur denarii, dividantur inter canonicos, qui intersunt vigiliis, facta stipendiariis aliqua gratia per camerarium ». Et infra:

31. « Item quatuor acolythi serviant episcopo, quando celebrat, scilicet hebdomadarius cum tribus sequentibus. Item quando sacerdos celebrat in Ecclesia S. Magni diebus Dominicis, habeat unum subdiaconum, vel acolythum, qui serviat et in missis, et oblatio denariorum dividatur communiter inter eos. Item quod canonicus possit quiescere bis in hebdomada de nocte et de die, et habeat duas horas in septimana.

« Item constituimus et mandamus, quod quando Ecclesia Anagnina invitata est ad obsequia mortuorum, omnes canonici vadant, et specialiter ad obsequia illorum, qui sepeliuntur in Ecclesia memorata; et stipendiarii omnes intersint ad obsequia prædictorum, sive elegerint sepulturam apud vos, sive non; et qui defecerit de stipendiariis, careat candelis. Item quod festivitates, quando veniunt per annum, et fieri debent per episcopum, denuntietur ei per communem camerarium, qui pro tempore fuerit, per unum diem

[1] Ep. CCLXIX.

[1] Ep. CCCLXXXIX.

ante; et consuetudines et jura capituli denuntientur per eumdem camerarium, et episcopus teneatur ea adimplere.

« Item quod excessus canonicorum puniantur per episcopum et capitulum. Item quod nullus canonicorum deinceps in Ecclesia vel per civitatem arma deferat publice, unde possit scandalum exoriri; et quod nullus canonicorum comedat vel bibat in taberna in civitate Anagnina, vel ludat ad aliquem ludum taxillorum in loco publico : et contemptor hujusmodi statuti careat distributionibus unius hebdomadæ. In cujus rei testimonium præsens scriptum sigillorum nostrorum munimine fecimus roborari. Actum Anagniæ sub an. Dom. MCCLXXVII, kal. Augusti, Apostolica Sede vacante per mortem felicis recordationis domini Joannis XXI papæ ». Addit Bonifacius : « Nulli ergo nostræ confirmationis et injunctionis etc. Dat. Anagniæ VIII kal. Septembris anno v ».

32. *Basilicam Lateranensem canonicis decorat, et Vaticanum novis sacerdotiis auget.* — Nec Romanæ Ecclesiæ opera et studio defuit, qui suas in cæteras Ecclesias curas diffuderat : atque inprimis cum Lateranensis Ecclesiæ canonici regulares a primævo pietatis flore descivissent, atque etiam bona Ecclesiæ misere dissipari paterentur, Bonifacius regulares submoveri, et sæculares subrogari ex cardinalium sententia jussit[1].

33. « Bonifacius etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Romana Ecclesia, quæ super universas Ecclesias obtinet divina institutione primatum, circa singulas maternæ diligentiæ curæ sedulo vigilans, earum profectibus velut sollicita mater ardenter intendit, studens ea penitus submovere, per quæ ipsæ Ecclesiæ sustinere possent circa spiritualia, seu etiam temporalia nocumenta; et illa efficaciter agere, quorum suffragio eis in utrisque augumentum, Deo propitio, valeat provenire. Sane inter varias et innumeras sollicitudines, quæ nobis ex officio Apostolatus incumbunt, ad patriarchalem Lateranensem Ecclesiam, quam inter cæteras Urbis et orbis Ecclesias velut caput ipsarum antiquitatis, dignitatis, ac nobilitatis prærogativa fulgentem, utpote a claræ memoriæ Constantino imperatore Romano eximia devotione constructam, et a beato Silvestro Romano antistite ante quamlibet aliam ejusdem Urbis Ecclesiam dedicatam, dilectionis et devotionis affectu prosequimur speciali, præsertim ob reverentiam Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et beati Joannis, quorum est ipsa Ecclesia vocabulo insignita, nostræ mentis aciem convertentes; ac attendentes, quod dicta Ecclesia, in qua Ordo S. Augustini ab antiquo fuerat institutus, ex eo maxime, quod canonici regulares ejusdem Ecclesiæ vivebant enormiter, et impotentes erant ad jura ipsius Ecclesiæ defensanda, patiebatur non modicam in spiritualibus ac in suis bonis et juribus læsionem, nec per alios quam sæculares clericos poterat eadem Ecclesia salubriter reformari; cum propter religionis nexum, cujus observantiæ recipiendos in dicta Ecclesia se adstringere oportebat, viri potentes, idonei, et litterati ad defensionem ipsorum bonorum et jurium, qui in Ecclesia ipsa vellent institui, non poterant inveniri; firmiterque ac indubitanter credentes, quod si ex providentiæ nostræ præsidio ad sæculares clericos transferatur, exinde honor proveniet ipsi Ecclesiæ ac profectus; horum consideratione ducti, post deliberationem super hoc cum fratribus nostris præhabitam diligentem, de ipsorum fratrum consilio providimus, et fore decrevimus dictam Ecclesiam de hujusmodi solummodo sæcularibus clericis perpetuo ordinandam : ac amotis exinde canonicis regularibus, in eadem Ecclesia manentibus, quindecim electas et idoneas personas, per quarum probitatem, industriam, et potentiam eadem Ecclesia salubriter poterit in spiritualibus et temporalibus gubernari, et in prædictis bonis et juribus manuteneri utiliter et defendi, auctoritate Apostolica instituimus in ipsa Ecclesia in canonicos et in fratres. Nulli ergo nostræ institutionis, etc. Datum Trebis VI non. Septembris anno v ». Præterea pluribus prærogativis ejusdem Ecclesiæ clerum ornavit[1].

34. Nec minus benevolentiam, et liberalitatem in S. Petri Basilicam, quam in Lateranensem explicuit : cujus bona auxit, eamque novis sacerdotiis amplificavit, ut majori sacra pompa ac religione divinus cultus in ipsa celebraretur. Ad hunc enim annum hæc notat in suis schedis card. Baronius[2] : « Bonifacius VIII inter alia ejus insignia opera multa præstitit Basilicæ Vaticanæ : nam ampliavit numerum canonicorum, ut qui antea erant XXII, essent triginta... et viginti addidit clericos, quos clericos chori voluit nominari. Addidit et... beneficiatos ad numerum XXX, ut essent XXXV. Prædiis, castris... et aliis eamdem Basilicam ditavit, prout habetur in Appendice ad Martyrologium ipsius Basilicæ sub die III id. Octobris; deditque eidem Ecclesiæ indulgentiam anni centesimi jubilæi ». Sed de jubilæo anno sequenti : nunc alia ejus gesta prosequamur.

35. *Livoniæ Ecclesiis consulit.* — Ut Livoniæ Ecclesiis ac religioni consuleret, Rigensem archiepiscopum, et episcopum Ossiensem, alterumve ipsorum una cum aliquot præcipuis equitibus Theutonicis ad se vocavit[3].

« Rigensi archiepiscopo et Ossiensi episcopo.

« De statu et conditionibus, quibus vos cum cleris et populis, et terra Livoniæ ac tota Rigensis provincia subjacetis : necnon de studiis et operibus fratrum Ordinis Hospitalis B. Mariæ Theutonicorum relationibus fide dignis audito, proposuimus super iis conditionibus et operibus clarius

[1] Ep. CDLXXV.

[1] Ep. CDLXX, CCLXXI, CDLXXII, CDLXXIII, CDLXXVI. — [2] Baron. in Notis Ms. — [3] Lib. IV. Ep. CDXXX.

informari, et circa ea facere quod fuerit, actore Domino, faciendum. Propter quod magistrum ipsius Ordinis, ac magistrum et tres commendatores Livoniæ ejusdem Ordinis, præmissis quibusdam mandatis, ad nostram præsentiam evocamus, prout in aliis litteris nostris, eidem magistro super hoc directis, plenius continetur.

« Quocirca fraternitatem vestram requirimus et rogamus, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus vos vel alter vestrum infra sex menses, a die receptionis præsentium computandos, ad nostram præsentiam personaliter accedatis, et nihilominus per vos vel per alium, seu alios ex parte nostra reliquos suffraganeos tuos, frater archiepiscope; necnon clerum et populos civitatum et terrarum vestrarum diœcesum, ac totius provinciæ Rigensis, de quibus expedire videritis, citare curetis, ut infra terminum vobis superius assignatum prædicti suffraganei sub excommunicationis per se vel alios sufficienter; clerus vero et populi per procuratores idoneos sub interdicti pœnis nostro se conspectui repræsentent, ut vobis et ipsis præsentibus, ac magistro et commendatoribus supradictis utilior via nobis appareat super hujusmodi statu et conditionibus providendi.

« Volumus insuper, ut tu, frater archiepiscope, si te ex causa legitima remanere contigerit, unam de solemnioribus et fidelioribus personis civitatis vel diœcesis Rigensis, de qua videris expedire, super quo tuam intendimus conscientiam onerare, loco tui ad præsentiam nostram in termino, quem eidem præfiges, super prædictis bene et fideliter informatam, mittere non postponas; nobis, si non veneris, per tuas litteras harum seriem continentes, et quicquid in præmissis feceris et quare personaliter non veneris, fideliter rescripturus. Dat. Laterani VII id. Januarii anno quarto », hoc nimirum, cum XVII kal. Februarii Bonifacius sacratus Pontifex fuisset.

36. *De sepeliendis corporibus Bonifacii Constitutio.* — Eodem anno sustulit, edita Constitutione, Bonifacius [1] barbarum morem, quo interdum defunctorum corpora, in longinquas terras transferenda, aqua ferventissima decoqui, concidi, vel exuri consueverant; cum id a pietate Christiana abhorreret: « Statuimus, inquit, et ordinamus, ut cum quis, cujuscumque status, aut generis seu dignitatis extiterit in civitatibus, terris seu locis, in quibus Catholicæ fidei cultus viget, diem de cætero claudet extremum, circa corpora defunctorum hujusmodi abusus vel similis nullatenus observetur, nec fidelium manus tanta immanitate fœdentur: sed ut defunctorum corpora sic impie ac crudeliter non tractentur, deferantur ad ad loca, in quibus viventes elegerint sepeliri: aut in civitate, castro vel loco, ubi decesserint, vel loco vicino Ecclesiasticæ sepulturæ tradantur ad tempus; ita quod demum incineratis corporibus, aut alias ad loca, ubi sepulturam elegerint, deportentur et sepeliantur in eis. Dat. Anagniæ V kal. Octobris anno v ». Ex adscripta die conjicitur, hoc Diploma sequenti anno renovatum, cum in cusa typis legatur hujusmodi dies apposita. « Dat. Laterani VII kal. Martii, Pontificatus nostri anno vi ». Invaluisse illum usum apud eos, qui suscepta in Orientem peregrinatione, in exteris oris moriebantur, atque S. Ludovici corpus a suis decoctum aqua fuisse vidimus, ut ossa carnibus segregarentur, ac sine putredinis horrore facile transferrentur [1].

37. *Regem Cyprium conciliat Templariis et Hospitalariis Bonifacius.* — Quod ad Orientales res spectat, supererat adhuc Latinis Christianis Cyprus, unde belli sacri in Syriam traducendi, atque amissi Hierosolymitani regni recuperandi spes aliqua affulgebat: sed dissensio Henricum regem ac Templarios invicem exasperarat. Ad quam sopiendam, tum ad illos coercendos, qui Alexandrinis merces vetitas deferebant, Bonifacius subjectas leges condidit [2]:

« Bonifacius, etc. ad futuram rei memoriam.

« Ordinamus, providemus, et volumus quod quædam taillia seu collecta, quæ vulgariter testagium nuncupatur, et nonnullis annis præteritis proxime fuerat in regno ipso (nempe Cypri) recepta per regem, quantumcumque pro defensione regni posita diceretur, cujus etiam ipsum nomen aliquibus abominabile ac horrendum, cesset, nec amplius exigatur a personis non solum Ecclesiasticis, religiosis, et sæcularibus, et nihilominus vel advenis dicti regni; sed nec in posterum etiam personis ipsi regi subjectis, sine Apostolicæ Sedis licentia ponatur: dispendium namque inde secutum non expedit, quod habeat recidivum. Et nihilominus ad amputandum omnis dubietatis scrupulum declaramus, quod tailliæ, exactiones, tributa indicta, quocumque nomine censeantur, imponenda per regem, ad prælatos, magistros hospitalis S. Joannis Hierosolymitani et domus militiæ Templi, et religiosas et alias Ecclesiasticas personas, cujuscumque fuerint ordinis, conditionis, aut status; et eorum bona, servos, sclavos, homines de corpore seu angarios eorumdem, nullatenus extendantur: sed prælatis et personis ipsis libertates et immunitates, privilegia competentia eis de jure vel de consuetudine rationabili, et præscripta in regno eodem; et præsertim privilegia Sedis ejusdem ipsis serventur illæsa. Quin potius volumus, quod dictus rex, qui nunc regnat in Cypro, et alii qui in eodem in posterum regnabunt, consideratis prælationum dignitatibus, et conditionibus personarum Ecclesiasticarum regni ejusdem, ipsas prout regiæ dignitati congruit, honorare studeant et benigne tractare: ex hoc enim non solum a Deo primum et ab hominibus bonam famam conquirent, sed et regnum ipsum

[1] Lib. v. Ep. LVI. Ext. etiam in extra. Detestandæ. De sepult.

[1] Vide sup. an. Chr. 1271. num. 2. — [2] Lib. v. Ep. CCXXXIV.

corroborabitur atque firmabitur contra fidei inimicos, in pacis dulcedine requiescet, et robustior exinde Terræ-Sanctæ poterit provenire succursus, etc. » Rex et Templarii jurare jussi se invicem non læsuros. « Dat. Ananiæ III id. Januarii ».

Ut vero ea sanctio religiosius servaretur, præfectis Minoritarum Syriæ, Prædicatorum, et Eremitarum Ordinis S. Augustini Nicosiensibus provinciam hanc contulit [1] : « Mandamus, quatenus efficacibus monitis, inductionibus et consiliis sicut viri providi, apud partes, quod provisionem et ordinationem eamdem velint et studeant inviolabiliter observare; et nihilominus, si opus fuerit, partes ipsas ad id, et contradictores quoslibet rebelles auctoritate nostra, appellatione postposita, compellatis ». Aliis autem litteris ad fideles datis promulgavit [2], si quid in ea Constitutione dubii exoriretur, Sedem Apostolicam consulendam esse: « Cum in hujusmodi, inquit, provisione et ordinatione inter cætera de privilegiis, libertatibus et immunitatibus per nos et Apostolicam Sedem concessis agatur; volumus et præsentium auctoritate præcipimus, ut super privilegiis, libertatibus, et immunitatibus ipsis, vel aliquibus eorumdem aliquod dubium notabile oriri contingat, id ad nostram notitiam deducatur, declarationem, interpretationem ac definitionem nostram subiturum : cum ad nos pertinere noscatur, existimare modum, quem privilegiorum, libertatum, et immunitatum hujusmodi esse velimus ».

38. Cum porro antea lege vetitum esse Hospitalariis et Templariis, quorum potentiam, ne in regno nimis assurgeret, verebatur rex, immobilia bona sine regis et Sedis Apostolicæ consensu adipisci, monuit Cyprium regem Bonifacius, ne legem severe adeo interpretaretur, ut non aliquas iis domos, quo habitarent commodius, extruere liceret : tum hortatus est [3], ut benevolentiam erga eos explicaret, quorum in bello peritiam magno sibi emolumento esse cognosceret.

« Henrico regi Cypri illustri.

« Pro bono et pacifico statu regni tui, et pro majori et efficaciori defensione ipsius, et impugnatione hostium, et depressione falsorum Christianorum, qui arma, ferrum, et alia probibita deferunt Saracenis, nuper inter te et venerabiles fratres nostros archiepiscopum Nicosiensem et suffraganeos ejus, et dilectos filios magistros, conventus et fratres domorum Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, et militiæ Templi in regno ipso morantes, provisionem et ordinationem quamdam duximus faciendam. Quare serenitatem regiam rogamus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus pro divina et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia, tuisque honore, decentia, et statu prospero nostris in hac parte beneplacitis acquiescens; provisionem et ordinationem eamdem, velut tibi et regno prædicto, et per consequens Terræ-Sanctæ necessariam et perutilem æquanimiter feras, et inviolabiliter studeas observare.

« Verum licet acquisitio bonorum stabilium regno prædicto sit per provisionem hujusmodi eisdem magistris, conventibus, et fratribus interdicta absque Apostolicæ Sedis consensu vel tuo; non tamen sic stricte sumat regia liberalitas circumspecta, quin gratiose et benigne permittat, quod eosdem magistros, conventus et fratres aliquas modicas seu minutas acquisitiones et ædificia non ad æmulationem facere, ut possint in regno ipso morari commodius; prædicti magistri, conventus et fratres alias quoque ipsos, quorum mora in regno prædicto potest esse valde perutilis, sicut nosti, sic favorabiliter et benigne, sic placabiliter, gratiose ac mansuete pertractes, quod ipsi de hujusmodi eorum mora in affabilitate regia et regii vultus serenitate lætentur, et efficiantur non immerito promptiores in tuis et regni tui honoribus et profectibus prosequendis; nosque magnificentiam regiam amplioribus propterea in Domino laudibus attollamus. Dat. Anagniæ IV id. Junii anno V ».

39. *Viros religiosos ad propagandam fidem missos in Orientem privilegiis ornat Bonifacius.* — Hoc anno misit Christi vicarius ad Tartaros aliasque gentes, nondum Evangelii luce collustratas, nonnullos ex S. Dominici instituto religiosos viros, qui fidem Christi late disseminarent, ut ex Pontificiis ad eos datis litteris [1] liquet, quibus inserta quædam privilegia, ut majori auctoritate tam præclarum munus obirent.

« Dilectis filiis fratribus Sanctio de Bolea Guillelmo Bernardi, Bernardo Guille, etc. Ordinis Prædicatorum ad terras Saracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum, Æthiopum, Syrorum, Hiberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Zichorum, Ruthenorum, Jacobitarum, Nubianorum, Nestorianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Moscelitorum, Tartarorum aliarumque terrarum Orientalium et Aquilonarium nationum proficiscentibus nuntiis nostris, salutem, etc.

« Immaculata lex Domini, veræ lucis venientis in mundum claris irradiata fulgoribus, subversas causas ab erroribus et peccatis sabatharii magistro per semitas rectas dirigens, ut de errorum invio ad viam possint redire justitiæ, lumen eis ineffabilis veritatis ostendit. Hæc siquidem primitus patriarchis et prophetis præcognita, et apostolicis potsmodum eloquiis mirabiliter divulgata, tanto magis est evangelizantium præconiis attollenda, quanto ex ipsius publicatione mellitlua animarum fructibus gratiosius successione continua prodeunt facultates. Hujusmodi namque legis et si præconia sint longe lateque diffusa, per nos tamen, qui vices in terris singulas ejus partes,

[1] Ep. CLXXXII. — [2] Ibid. — [3] Ep. CLXXXII.

[1] Ep. II.

super quas humilitatem nostram, prout sibi placuit, providentia divina constituit, in tanta sollicitudine circuimus; occurrit sensibus nostris, non sine anxietatis multæ molestiis, quemadmodum quædam nationum gentes diabolica fraude veri luminis claritate privatæ, in invium perdentium tenebrarum miserabiliter deruentes, Jesum Christum Dominum non cognoscunt; quodque nonnulli subtractionis filii sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ inobedientes existunt. Propter quod movetur pietatis paternæ compassio, animi nostri zelus accenditur, et anxio quodam affectu sitiunt sensus nostri, dum ad memoriam nostram reducimus beneficia omnium Conditoris, qui ut hominem redimeret perditum, Dominus noster Jesus Christus homo nasci, pati voluit et occidi, quod gentes ipsæ et subtractionis filii per illuminantis prædicationis antidotum ad ipsum, qui est lux vera, et omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, convertantur; ita quod ignorantiarum et errorum hujusmodi nebulis et fraudibus profligatis, ipsius æternæ felici commercio participes lucis fiant.

40. « Quare nos, ut prædicitur, Christi vicarius, et beati Petri, disponente Domino, licet immeriti, successores effecti, hæc in interna sæpius et debita meditatione pensantes, ut pro tantorum populorum procuranda salute servitutis nostræ debitum exsolvamus; ad vos, quos novimus viros religiosos claritate fulgentes, morum honestate conspicuos, et diversarum (virtutum) titulo divinitus insignitos, ac litterarum scientia præditos, propriam mentem convertimus, et oculos fiducialiter aperimus; ut vobis, de quorum studiosis operibus fructus utiles, Deo placitos, et nobis acceptos speramus et credimus proventuros, super hoc onus nostræ sollicitudinis imponamus, vos ad gentes et filios subtractionis hujusmodi ac terras ipsorum pro hujusmodi prosecutione negotii de fratrum nostrorum consilio fiducialiter destinando. Quocirca discretionem vestram rogamus, monemus et hortamur in Domino Jesu Christo, in remissionem vobis peccaminum districtius injungentes, quatenus accipientes devotione qua convenit, officii salutaris onus vobis impositum, exsurgatis accincti gladio verbi Dei libere ab onere carnalium voluptatum strenui bellatores, contra dolositates subdoli Sathanæ causam Domini vindicantes, pro qua mori est vitæ perennis initium, transitoriæ mortis finis, et retributionis æternæ inæstimabilis certitudo.

41. « Ut autem ministerium vestrum honoretur plenius, et honorabilius impleatur, præsentium vobis et cuilibet vestrum auctoritate concedimus, ut in terris, quæ adhuc Sedis Apostolicæ magisterio non intendunt, proponere verbum Dei, et ut constitutis ibidem, non obstante si aliqua sint excommunicatione ligati, in verbis, officio et cibo, ac in aliis sacris communicare; et ipsos seu etiam alios, converti ad unitatem Christianæ fidei cupientes, recipere, baptizare, et aggregare Ecclesiæ filiis valeatis; et presbyteri ex vobis ipsos aggregatos possint insignire charactere clericali, et eos ad acolythatus ordinem promovere. Liceat etiam cuilibet vestrum, ibidem redeuntibus ad obedientiam Sedis Apost. qui sunt excommunicatione nodati, absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ impertiri, et super eo dispensare cum ipsis, qui sacros forsitan ceperint ordines, et divina celebrarunt officia sic ligati. Hoc ipsum vobis sit licitum circa illos de terris eisdem, qui temporibus indebitis, vel infra ætatem legitimam, aut qui omnes eadem die, vel superiores prætermissis inferioribus, conferre seu recipere ordines præsumpserunt; si tamen in hoc servata talis forma extiterit, per quam ordines recepissent.

« Vobis præterea dispensare liceat, ut illi ex nationibus vestræ prædicationi commissis, qui in casibus et gradibus a divina minime lege prohibitis matrimonia contraxerunt, remaneant in eisdem; et ii, qui ad Ecclesiæ Catholicæ redierunt unitatem, ut inter suos habitent, eisque communicent; necnon quod clerici nationum ipsarum, publice ad obedientiam Sedis Apostolicæ redeuntes, gaudeant privilegio clericali. Sit etiam vobis licitum omnium fidelium in terris prædictis confessiones audire, ac ipsis injungere pœnitentias salutares, et excommunicatos a canone vel alio modo juxta formam Ecclesiæ absolvere, dummodo injurias et damna passis satisfaciant competenter. Cum irregularibus insuper partium illarum in casibus, in quibus solent legati Sedis Apostolicæ dispensare, ac etiam cum clericis ipsarum partium patientibus defectum natalium, dummodo non sint de adulterio, vel incestu, aut regularibus procreati, sit vobis dispensandi facultas : quam circa illos similiter habeatis, qui ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, seu religione vel clericali ordine discesserunt, si humiliter redire voluerint et digne satisfacere de commissis; ita quod ipsi religiosi ad sua loca, salva disciplina Ordinis, assumantur, ac illos, qui ex jam dictis excommunicationis vinculo sunt adstricti, juxta præmissam formam et prædictæ satisfactionis modum absolvere valeatis, et cum irregularibus, sicut est expressum superius, dispensare.

42. « Ad hæc sit vobis absolvendi facultas occisores clericorum et religiosarum personarum, in prædictis partibus constitutos, fundandi ibidem de novo Ecclesias, et reconciliandi ipsas, quæ sunt casu aliquo profanatæ, ac de novo fundatis rectores idoneos providendi, et illis, qui de gentibus vel schismaticis noviter sunt conversi, dandi licentiam, ut uxores suas, cum quibus in gradibus lege divina non prohibitis contraxerunt, valeant retinere; de causis matrimonialibus, quas in partibus illis ad audientiam vestram deferri contigerit, legitime cognoscendi, et discordantes inter se ad invicem, quod ad pacem et concordiam redeant; necnon quod inordinate viventes de suis excessibus, sicut

justum fuerit, ad satisfactionem exhibeant compellendi per censuram Ecclesiasticam, vobis libera sit facultas.

« Insuper in locis, quibus vos contigerit hospitari, vel in locis partium earumdem, in quibus residentiam facietis, missam et cætera divina celebrare officia, et in eisdem partibus cœmeteria benedicere, ac dare indulgentias, commutare vota ultramarinæ peregrinationis, continentiæ et religionis exceptis, facultatem et licentiam habeatis. Cæterum vobis concedimus, quod a Catholicis patriarchis, archiepiscopis et episcopis possitis ordines et alia Ecclesiastica sacramenta suscipere; et altaria portatilia more ipsorum a præfatis episcopis benedicta habere, et eis uti, si contingat vos aliquo casu vestra altariola non habere, ac vestes sacerdotales altaris, pallas et corporalia per eos, qui ex vobis sunt presbyteri, cum necesse vobis fuerit benedicere, ubi Catholicorum episcoporum copia non habetur. Nulli ergo etc. Dat. Laterani IV id.Aprilis anno v ».

43. *Casanus rex Tartarorum Christianus Armenis auxiliaturus prælio commisso cum Saracenis, eos penitus debellat.* — Amplificatam admodum inter Tartaros his temporibus Christianam religionem, atque Persidis regem Cassanum sive Cassianum, quem a Nicolao IV Pontifice litteris sollicitatum ad sacra baptismalia amplectenda [1] vidimus; quique ambitione ductus Baydonem Regayti successorem Christianum regem vita et imperio orbarat; firmato solio, rei Christianæ favisse, ac Mahumetanos insectatum, testatur Aytonus: « Multa fecit in vita sua ad commodum Christianorum sicut in sequentibus audietis. Et primo destruxit quamplures magnates, qui suadebant ei ut Saracenorum fidei adhæreret, et persequeretur undique Christianos ». Subdit auctor, hoc anno exeunte, susceptam una cum Armeniæ et Georgiæ regibus Christianis, ad Terram Sanctam Christi restituendam cultui, in Saracenos expeditionem. Ad quam ab Aytono Armeniæ rege, qui S. Francisci sanctiorem disciplinam professus Joannis nomen acceperat, incitatum, ut de Saraceni, qui Armeniam vastabant justam ultionem sumeret, tradunt, iisdem verbis Marinus Sanutus [2] et Jordanus [3]: « MCCXCXX. Saraceni Armeniam discurrerunt, castra et loca fortissima occupantes. Rex autem frater Joannes, se suosque in montibus salvans, in arcto positus Tartarorum implorat auxilium, eosque contra Saracenos instigat, ostendens plurimam habituros prædam: nec verendas eorum acies auro argentoque fulgentes, in quibus plus lucri quam periculi invenirent ».

44. Sollicitatus igitur ab Armeno Cassanus Sultano Melecnaser bellum movit. De cujus Cassani florentissimo equitatu e Perside educto refert Joannes Villanus [4], qui rem a Florentino horum oculato teste acceperat, illum ad ducenta equitum millia, conjunctis fœderatorum regum Georgiæ nimirum et Armeniæ copiis, ascendisse. Quibus consentanea a S. Antonino historiæ commendata sunt: « Cassanus, inquit [1], imperator Tartarorum venit in Syriam contra soldanum Babyloniæ secum copias ducens ducentorum millium Tartarorum inter equites et pedites ex conductu regis Armeniæ et regis Georgiæ, qui erant inimici Saracenorum, et ipsi reges erant Christiani ad recuperandam Terram-Sanctam et auferendam a Saracenis. Hoc autem cum cognovisset soldanus, ex Ægypto descendit in Syriam cum centum millibus equitum Saracenorum absque alia multitudine innumerabili de Syria eum adjuvante, et sibi invicem occurrentes, pugnam horribilem inierunt inter se; demum cessit victoria Cassano imperatori Tartarorum ex industria et sagacitate pugnandi. Nam ipse cum non modica parte et fortiori suorum equitum descendentes de equis in pedibus steterunt quousque Saraceni emittendo continuo sagittas evacuarunt pharetras suas, etc. » Addit Cassanum alia militari arte usum ne Saraceni telis quæ Tartari jaculati essent, retorquere in Tartaros possent, telorumque cuspis in sauciatis corporibus hæreret. Accuratissime vero hanc expeditionem in Mahometanæ sectæ cultores susceptam a Cassano ac memoria dignissima princeps Curchi Aytonus qui illi interfuit, his verbis describit [2]: « Præcepit omnibus Tartaris, qui in dominio suo erant, quod essent armis et omnibus necessariis præmuniti, quoniam intendebat ingredi regnum Ægypti, et soldanum destruere, si valeret: et hoc mandavit regi Armeniæ, et regi Georgiæ, et aliis Christianis partium Orientis. Verum, vere (verno) tempore adveniente, Casanus suum exercitum congregavit, et direxit gressus suos per viam de Baldach cum exercitu copioso. Quando vero Casanus pervenit ad terras Ægypti, congregavit insimul gentem suam. Soldanus, qui vocabatur Melecnaser, jamdudum de adventu Tartarorum rumoribus intellectis, congregavit posse suum, et venit ante civitatem Mames cum maximo apparatu, quæ civitas est sita in medio regni Syriæ, ut refertur. Cumque Casanus intellexisset, quod soldanus contra ipsum intenderet præliari, ad obsidionem civitatis vel castri noluit perdere tempus suum: sed recto tramite celeriter venit ad locum, ubi erat soldanus, et se posuit ex adversa parte per unam dietam in quibusdam pratis, in quibus erat abundantia pabulorum: unde præcepit Casanus omnibus suis quod in illo campo essent, quousque equi requiescerent a labore, quem passi fuerant in via, celeriter veniendo. In societate vero Casani erat quidam Saracenus nomine Calphak (al. Carchik), qui fuerat servus soldani, et fugerat ad Casanum propter metum soldani, qui propter excessus intendebat illum carceribus mancipare.

[1] West. Flor. Hist. hoc an. — [2] Sanut. l. III. p. 13. c. 2. — [3] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [4] Jo. Vill. l. VIII. c. 35.

[1] Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 8. — [2] Ayton. Hist. Orien. c. 41.

« Iste Calphack a Casano receperat gratias et honores, et Casanus de eo plurimum confidebat. Sed tanquam proditor maledictus per litteras notificavit soldano et Saracenis consilium et intentionem Casani, et misit qualiter Casanus intendebat morari in pratis illis, ut daretur requies equis suis, qui erant mirabiliter fatigati ; et consuluit soldano, quod properaret ad pugnam quamdiu adversariorum equi erant fessi, quia facile posset de Tartaris victoriam reportare. Soldanus Ægypti, qui apud civitatem Hames Tartaros proposuerat expectare, acquievit tamen consilio proditoris, et cum electa multitudine suorum equitavit festinanter, ut ex improviso insultum faceret in Casanum. Speculatores quidem exercitui Casani notum fecerunt adventum soldani. Casanus vero fecit edictum, ut omnes sui equitarent per acies ordinati, et viriliter reciperent inimicos. Casanus ergo, leone audacior, cum illis, quos circa se invenit, equitavit obviam Saracenis, qui jam tantum appropinquaverant, quod prœlium non poterat evitari, et (cæteri) qui per campum erant dilatati, ut requiem darent equis, non poterant ad ipsum accedere festinanter : unde Casanus præcepit militibus, qui secum erant, de equis descendere, et de illis in circuitum facere velut murum, et cum arcubus et sagittis impeterent inimicos, qui laxatis habenis ad prælium properabant. Tartari vero descenderunt, et in circuitu ipsorum posuerunt equos suos, et acceptis in manibus arcubus et sagittis, expectaverunt quousque sagittæ possent ad inimicos commode pervenire : et sic omnes simul Tartari sagittantes, qui in arte sagittandi sunt mirabiliter periti, equos inimicorum præcedentes taliter percusserunt, quod ante alios ceciderunt : unde illi qui sequebantur qui cursu velocissimo properabant, invenientes præcedentes prostratos, præcipitabant super illos : unde de multis Saracenis evaserunt pauci, qui non erant prostrati, aut sagittis Tartarorum lethaliter vulnerati. Soldanus Ægypti, qui in acie illa erat, quam ocius potuit retrocessit.

« Casanus hoc videns, statim præcepit equos ascendere gentem suam et invadere viriliter inimicos, et ipse fuit primus, qui soldani aciem est ingressus, et tamdiu soldanus cum modica societate suorum bellum sustinuit prostrando, et occidendo strenue inimicos, quod Tartari muniti, et per acies ordinati venerunt ad pugnam. Tunc incœperunt omnes acies undique præliari, et duravit altercatio inter eos ab ortu solis usque ad nonam. Finaliter vero soldanus non potuit resistere audaciæ Casani, qui manu sua mirabilia fecit : et sic vertitur in fugam soldanus cum omnibus Saracenis. Casanus itaque cum gente sua persecutus fuit usque ad noctis caliginem inimicos, diversimode occidendo : unde tanta fuit ibi Saracenorum strages, quod tota terra dispersa extitit corporibus mortuorum. Post conflictum nocte illa requievit Casanus in quodam loco, qui vocatur Cametum, gaudens et exultans ineffabiliter de triumpho, quem contra Saracenos obtinuerat nutu Dei. Actum hoc an. Domini MCCC (MCCIC) X die Mercurii ante festum Nativitatis Domini ». Irrepsit in annorum numerum error exscriptorum incuria, quem nonnulli improvide sunt secuti : ex eodem vero Aytono hunc numerum MCCIC loco alterius depravati reponendum intelliget facile, qui seriem illius historiæ et distinctionem temporum perpenderit in sequentibus : atque ita secum et Marino Sanuto [1], Matthæo Westmonasteriensi [2], Joanne Villano [3], S. Antonino [4], Bosio [5], ac denique Pontificiis litteris sequenti anno datis [6] ; ex quibus colligitur, partarum hoc exeunte incunteque proximo anno victoriarum in Syria famam in Occidente sequenti jam adulto percrebuisse, consentiet. His circa chronologiam constitutis, quæ a Cassano et Christianis Orientalibus gesta sint extremis hujus anni diebus, ex Aytono afferamus :

45. « His itaque, inquit [7], sic peractis », nimirum reportato, die Mercurii ante Natalitia Domini, de Melecnaser soldano triumpho, « Casanus præcepit regi Armeniæ et cuidam duci Tartarorum, qui vocabatur Molay, quod cum quadraginta millibus equitum Tartarorum persequerentur soldanum usque ad desertum Ægypti, quod distabat a campo belli per duodecim dietas et ultra ; et præcepit, quod apud civitatem Gazaræ ipsum expectarent, aut ejus mandatum. Rex igitur Armeniæ et Molay prædictus cum quadraginta millibus Tartarorum ante solis ortum recedentes, soldanum fuerunt celeriter persecuti. Post triduum vero Casanus misit ad regem Armeniæ, quod rediret, et quod intendebat obsidere civitatem Damasci, et præcepit quod Molay procederet sicut habuerat in mandatis, Saracenos omnes quos capere poterat perimendo. Soldanus vero quoque fugit velociter diu noctuque, dromedarios equitando, et in societate quorumdam Beduinorum, qui eum conducebant, Babyloniam mirabiliter est ingressus. Alii vero Saraceni diversimode fugerunt, sicut quilibet opinabatur, se posse melius receptare, quorum magna quantitas perrexit per viam Tripalis (Tripolis), qui per Christianos habitantes in monte Libani fuerunt interfecti crudeliter. Redeunte ergo rege Armeniæ ad Casanum, invenit quod civitas Casana (forte Gazara) reddiderat se Cazano, et totum ærarium soldani, et exercitus sui, quod ibi erat, fuit ante Casani præsentiam deportatum, cujus multitudo extitit infinita. Mirati fuerunt omnes super eo, quod soldanus tantas divitias secum tulerat dum intenderet præliari. Casanus ergo, congregatis omnibus illis divitiis, et omnibus spoliis quas lucrati fuerant Tartari post triumphum, divisit omnia liberaliter inter suos, ex quibus omnes locupletes sunt effecti.

[1] Sanut. l. III. p. 13. c. 9 et 10. — [2] West. Flor. Hist. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 35. — [4] S. Ant. III. p. tit. XX. c. 8. § 8. — [5] Bosius p. 2. l. I. Hist. eq. — [6] Bonif. l. VI. Ep. CCLXXVIII. — [7] Ayton. Hist. Orien. c. 42.

« Ego vero frater Aytonus, qui hanc historiam compilavi, interfui omnibus negotiis et præliis, quæ Tartari habuerunt cum soldano a tempore Haoloni; sed nunquam vidi vel audivi dici de aliquo domino Tartarorum, qui plura faceret in duobus diebus, quam fecit Casanus: nam prima die belli cum parva societate suorum contra soldanum et magnam copiam inimicorum prælium sustinuit, et de persona sua taliter se probavit, quod inter omnes alios bellatores famam et laudem merito est adeptus, et de sua probitate inter Tartaros narrabitur in sæcula sæculorum. Secunda vero die tanta erat libertas et liberalitas cordis sui, quod de omnibus divitiis et infinitis thesauris, quos acquisiverat, sic inter suos distribuit et divisit, quod in sua sorte non retinuit nisi ensem unum et quoddam marsupium, in quo erant scripturæ terræ Ægypti, et numerus exercitus soldani et similia: et omnia alia distribuit liberaliter, ut est dictum. Et hoc præcipue erat admirandum, qualiter in tantillo corpusculo tanta virtutum copia inveniri poterat: nam inter viginti mille equites vix potuisset staturæ minoris aliquis reperiri, neque turpioris aspectus; omnes tamen alios in probitate et virtutibus excedebat. Et quia iste Casanus tempore nostro fuit, dignum est, quod de suis gestibus plenius enarremus, et ille soldanus, qui per Casanum extitit debellatus, adhuc vivit. Præterea illi, qui ad Saracenorum intendunt præcipitium, et gravamen inferre volunt, multa poterunt sumere documenta, his historiis plenius intellectis.

46. « Postquam vero Casanus per quinque dierum spatium requievit, et inter suos divisit spolia innumerabilia, ut superius est expressum, per dietas suas iter suum direxit recta ad civitatem Damasci. Cumque cives Damasci cognoverunt adventum, timuerunt valde, ne si Casanus eos caperet violenter, absque misericordia perderentur. Unde de consilio sapientum, et concordi omnium voluntate suos ad Casanum nuntios transmiserunt, qui dederunt sibi multa dona, et ei claves civitatis etiam obtulerunt, ab eo misericordiam implorantes. Receptis ergo xeniis et clavibus civitatis Damasci, præcepit Casanus nuntiis, quod redirent et victualia sufficientia exercitui præpararent, et nullatenus dubitarent, quia nolebat destruere civitatem, sed eam intendebat pro camera sua reservare. Recedentibus itaque nuntiis cum exultatione ingenti, Casanus post modicum equitavit ad flumen Damasci, in cujus littore tentoria sua fixit, et inhibuit ne inferrentur damna aliqua civitati. Cives vero Damasci miserunt plurima dona Casano, et de victualibus dederunt exercitui affluenter, mansitque ibi Casanus per quadraginta quinque dies cum omnibus suis, præter quadraginta millia Tartarorum, quos miserat cum Molay, qui apud civitatem Gazaræ morabantur, Casani expectantes adventum vel mandatum ». Hæc postrema centesimo inchoato gesta, constat. Ut vero Casanus reflectere signa in Persidem coactus sit, et Christiani Syriam recuperare sine prælio ingenti suo damno et dedecore omiserint, adeo ut iterum in Saracenorum reciderit potestatem, sequenti anno dicemus: nunc claudemus hunc annum insigni prodigio quod in Germania editum narrat Siffridus [1].

47. *Flagitia Judæorum in Germania.* — « MCCXCIX. Judæi, inquit, perfidissimi corpus Christi sacrum in nocte sancti Paschatis emptum a custode Ecclesiæ in civitate Franconiæ, quæ Roetingen dicitur, per diversas civitates et castella aliis Judæis distribuerunt. Quædam religiosæ mulieres quæ sacras vigilias ad tumulum Crucifixi observabant (sicut moris est in Theutonia) cum hora matutinarum, de Ecclesia prodeuntes, irent ad excitandum Ecclesiæ presbyterum, ut Crucifixum de monumento ante matutinas secundum consuetudinem sublevaret, viderunt super domum Judæi, qui Sacramentum emerat, duo rutilare luminaria: cumque attonitæ starent, et secum quærerent, superveniens presbyter interrogat, quid conferant: vidensque cum ipsis luminaria, compertoque quod Judæus cum custode in Ecclesia fuisset, et juxta altare, caute vocat judicem civitatis, et quosdam de civibus. Qui irruentes in domum Judæi, ipsum et custodem Ecclesiæ ceperunt: qui statim coacti facinus perpetratum confessi sunt.

« Jam vero, ut dictum est, idem corpus Christi per diversas Judæorum dispersum fuerat mansiones: qui sæpedictum corpus Christi sacratissimum acubus et subulis pugentes, et in mortariolis tundentes et per illas puncturas et tunsiones sanguinem elici conspicientes, tandem in diversis locis sub terra suffoderunt. Sed Deus omnipotens Sacramentum salutis, multis miraculis prodentibus, suis fidelibus propalavit. Quapropter Christiani, insurgentes contra Judæos, eos per diversas civitates et loca turmatim occiderunt. Contigit ut multi Judæi ad quoddam castrum confugerent, ut se ibidem defensarent: cumque Christiani ad expugnandum dictum castrum forti manu convenissent, et illud jam vallassent, quædam virgo Judæa de eodem castro importunis clamoribus rogaba Christianos, ut ipsam inde eriperent et baptizarent. Judæis ipsam deorsum trahentibus et increpantibus, illa de manibus eorum elapsa, de altitudine castri se præcipitem dedit. Sed ecce mirum in modum ipsa, quasi manibus angelicis portaretur, illæsa descendit: et mox ad fidem Christi et baptisma confugit ». Meminit etiam Eberhardus [2] de hac Judæorum strage, cum percrebuisset fama, ipsos Christi corpus contudisse, atque ex eo divinitus cruorem fluxisse: quam rem superiori anno consignat.

[1] Siffrid. epit. l. II. — [2] Eber. apud Canis. antiq. lect. tom. I. pag. 335.

BONIFACII VIII ANNUS 6. — CHRISTI 1300.

1. *Annus Jubilæi celebratus a Bonif. nova pompa et magnificentia.* — Annus Christi millesimus trecentesimus, Indictione tertiadecima, Jubilæi, id est, condonationis criminum, quæ post detectos rite sacerdoti conscientiæ sinus Apostolorum Basilicas adituris proponitur, majestate illustris affulsit, de quo Jacobus diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum ita cecinit [1] :

Aurea centeno consurgunt sæcula phœbo.
Et radiat cœleste jubar, miseratus ab alto
Filius æterni Patris de Virgine carnem
Indutus, redimitque suo de sanguine culpas.
Grande datum miseris Romam, qui limina Petri,
Cui reserare polos datur, et concludere cœlum,
Deproperant, Paulique ducis pia templa revisit (revisunt).

Et infra :

Nam gemini roseis Urbem sacrare triumphis
Luce pari.

Et infra :

Hinc cumulant templis sua munera divi,
Quæ sedes Romana sequens, suffultaque tantis
Auxiliis jubilans, centeno solis in ortu
Diluit omne nefas plene. Quin plenius omne
Diluit, et veniam culpis uberrima confert
Gratia, si æternam passim fœdare figuram,
Haud timidi culpas compuncti corda recludant;
Divorumque patrum Petri Paulique subintrent
Limina, vicenis vicibus Romanus, et exter
Quindenis rutilans orbem quoad exeat axis.
Quisnam igitur latitet, quænam vecordia, quænam
Segnities compescit iter, quin frigeat æstus,
Et caleat glacies, liquidusque exhorreat humor?
Certe magna quies parvus labor, etc.

[1] Jacob. card. carm. de Jubilæo.

2. Conscripsit idem auctor soluta oratione illius Jubilæi historiam [1], cujus autographum exemplar in bibliotheca S. Petri Romæ asservatur; ejusque meminit inter alios cardinalis Baronius [2] : quamvis textum admodum depravatum inquinatumque dicat : cujus etiam duo exempla Mss. et in bibliotheca nostra extant. Sacri porro illius instituti ritus, modum et causas ex memorato Jacobo card. qui Pontificiorum consiliorum erat particeps, reique spectator afferre operæ pretium duximus, cum is maxime sine fuco historiæ veritatem exponat his verbis [3] (1) : « Anceps et pæne citra opinionis fidem de proximo nunc futuro

[1] Summont. Hist. Neap. l. III. — [2] Baron. in sched. Ms. — [3] Jacob. card. l. de Jubilæo. c. 1.

(1) Annum hunc commendat celebris Jubilæi indictio, quod Bonifacius sive ipse primus instituit, seu potius, quæ mea est opinio, sensim pia fidelium persuasione ante aliqua sæcula inductum, ipse dein Bonifacius Constitutione sua probavit, atque singulis centenis annis celebrandum constituit. Quanquam enim hujus centesimi anni indulgentiæ primus auctor Bonifacius reputari a nonullis posset, suadente maxime constanti omnium scriptorum æqualium qui de rebus præteritorum sæculorum tractarunt silentio; cum tamen ex historia Jubilæi illius a Jacobo cardinali, tunc florente, descripta, constet pias fidelium turmas antea Romam confluxisse, quam de indulgentia anni centesimi indicenda Bonifacius quidquam cogitaret; ex his antiquorum quamdam traditionem seu institutionem arguendam esse intelligimus.

Quæ vero fuerit origo hujus moris seu peregrinationis Romanæ, quolibet ineunte sæculo, diligentius frequentatæ, nemo hucusque investigavit. Quæ meditanti mihi occurrerunt aperiam, eademque eruditis probanda sive rejicienda permitto. Quanquam Christi Jesu natalis annus exordium Æræ, qua nunc utimur, triennio præcessit; diu tamen in Ecclesia ea sententia vulgo recepta fuit, quæ vulgarem Æram ab ipso Christi natali exordium duxisse arbitrabatur. Ea persuasione semel obtinente, singuli Æræ nostræ anni centeni, annum annum a Christi Nativitate sæcularem referebant. Cum vero sæcularis annus. pro more jam inde a paganis deducto, solemnis haberi consueverit; hinc forte annus quisque centesimus religione solemnis haberi a fidelibus cœpit. Ex hoc sacræ peregrinationes, quæ tunc maxime familiares erant, multo frequentius per annos illos institutæ, eademque demum ex causa Romani Pontifices singulis centenis annis, quos majori peregrinorum frequentia cultos Romæ noverant, indulgentias addixerunt majores.

Cæterum integri sæculi periodum prolixiorem quam pro vitæ humanæ modulo ratus Clemens VI ad annos L Jubilæum reformavit; duarum tamen Basilicarum visitationi tertiam Basilicæ Lateranensis adjungens. Dein Gregorius XI anno MCCCLXXIII, Basilicam S. Mariæ-Majoris cæteris adlegit, indulsitque ut singulis XXXIII annis Jubilæum recurreret. Postremæ hujus reformationis cujus Bulla nuspiam legitur, Alexander VI in Bulla pro Jubilæo anni MD, quam e Ms. Codice vulgavit Cyrillus Franchi in Commentario de anno Jubilæi, memoriam servavit, scribit enim : « Clemens VI ad quinquagesimum, Gregorius XI ad triginta tres, et postremo Paulus II ad XXV annos redegit ». Plura de Jubilæo addi possent; sed hæc commentarium, non vero adnotationem scribentis essent.

Ad Jubilæum Bonifacii VIII quod attinet, excesserat penitus e memoria insignis lapidaria inscriptio, quæ nunc pariter Florentiæ in via

centesimo, cum millesimum trecentesimum præ foribus occursurum monebamur, ad Romanum Pontificem delatus rumor advenerat, qui tantam ejus fore anni vim, ut quo Romani ad principis Apostolorum Petri Basilicam pergentes omnium plenissimam peccatorum dilutionem sortirentur, polliceretur. Hinc vetustorum revolvi librorum monumenta, pius pater edixit : quibus ejus nec ad plenum, quod querebatur in lucem vento forsitan ex patrum, si liceat tetigisse famam, desidia; seu ex schismatum vel bellorum, quo Romani sæpius turbine vastati, lugere potius quam mirari vacet, libris deperditis ; seu quia nec tantum veritatis, ut opinionis suberat, in Lateranensi patriarchio, eodem residente præsule, centesimus oritur, mira res. Totam pæne prima Januarii die novellæ mysterium remissionis occuluit : proclivi vero in vesperam sole, quo ad mediæ fere noctis intempestæ silentium parvumque eo Romanis patefacto, frequentes ipsi ad sacram B. Petri Basilicam properant : oppressi altaria stipant, alternatimque se, ut vix accedere fas esset, impediunt, tanquam ea brevi finienda die expirare gratiam vel majorem autumarent. Accesserintne moti, cum aliqualis matutinus de centesimo seu jubilæo in Basilica factus cieret sermo ; spontene sua jam, quod credulitati magis proximum est, cœlesti tracti nutu, qui centesimi transacta memoraret, vel adventura disponeret, haud nihil ambigentes affirmamus. Iis initiis in dies civium externorumque fides et peregrinatio augeri cœpit, quibusdam prima centesimi die omnium culparum sordes deleri asserentibus, cæteris annorum centum indulgentiam fore : sicque fere usque ad bimestre tempus, et similiter die, qua toti orbi venerabilis revelatur effigies, vulgo Sudarium seu Veronica dicta, longe plus solito compactis turbis convenirent, utrinque dubii sperantes erant.

3. « Verum[1] promotor noster dominus Bonifacius VIII, summus S. R. E. Pontifex, ut erat ingenio vigilans, refertusque solertia, conservabat hæc omnia conferens in corde suo, suoque more præsentia, dum haud prohibebat, frequentiam acceptam esse conjiciebat, venientumque firmabat votum. Nec vivus præteritorum defuit testis, qui peregrinationis suæ centum et septem asseverans annos, multis etiam eodem præsule coram ob id ipsum adscitis, astrueret meminisse, patrem alio centesimo Romæ, quousque, quem secum detulit agricola, suffecit victus ob intelligentiam (indulgentiam) moratum, seque admonuisse, ut si, quod non putaret, advenisset futuro centesimo Romæ nequaquam puer adesse pigritaret : nobisque idem sciscitantibus, intulit quin quaque ejusdem anni die illic centum annorum indulgentiam lucrifieri posse, ob quam peregrinaturus accesserat. Ast Romæ plenissime dilui culpas apud Gallos vulgate (vulgatum) : tanti ævi duos adhuc diœcesis Belvacensis, pluresque alios Italici soli superesse, qui meminissent nobis assertum : quorumdam vero ad ipsam principis Apostolorum Basilicam dierum trium peregrinationem opportunam recensebat autumatio centesimi vetusta miseratione perituris (vetustam miserationem parituris) : sed, ut jam (a) nobis prætactum, in iis multiplex fama vacillabat.

« Igitur[1] de centesimi (centesimo) nova jam ad plenum digesta materia, sacrum Patrum consultasse cœtum, nolentem extinguere spiritum præsulem, favorabiliterque ob Apostolorum merita responsum consultanti, memoramus. Quamobrem, quo limpidius scripto gerendæ rei claresceret veritas, exarari litteris concedendum, discutiendumque privilegium justum (jussum), ipsius sæpiuscule forma interlecta, ac ex hoc politiore facta, post collocutiones ad concilia prævias eam Patres manere, in girum consulti, suasere : definiensque decrevit Præsul, cujus ea mens est Basilicæ principis Apostolorum Dei non tantum : fama crebrescente, tametsi incertum centesimum indultum illibatum subsistere ; quinimo quibuscumque venerabiles Apostolorum Petri et Pauli Basilicas externis quindecim, Romanis diebus triginta visitantibus, quoquo centesimo uberrimam omnium peccaminum abolitionem impertiri fructiferam (fructiferum) : si quidem si pœnitentes et confessi vel infra id temporis forent ». Nonnullisque interjectis : « Publicandi aderat tempus Cathedræ B. Petri celebritas, offerendum principi in suo quam alibi honestius templo, donec publicatur sericis aureisque ambo circumfulcitur, quo Romanus Præsul Patresque conscenderunt : orationeque facta ad turbam, grande lætitiæ munus litteræ serico appensis Bullis disseruntur, quæ etsi Laterani prius datæ contineretur (continerentur) ; illuc tamen datas apud S. Petrum suis jussit Præsul litteris adscribi, altarique impositum donum. Non impari forma Doctoris gentium Basilicæ missum ».

4. Conceptum est subjectis verbis id Diploma, quod auctor in calce operis repetit, ac tum in hujus anni Regesto Pontificio[2], tum inter Extravagantes extat[3].

[1] Cap. 2.

[1] Cap. 3. — [2] Lib. VI. Ep. cor. IX. — [3] Ext. antiq. De pœnit. et remiss.

dicta *della Fogna* legitur, ex qua vel ipsos Tartaros Romanam peregrinationem hoc anno instituisse discimus. Affert illam cl. Lamius in Deliciis eruditorum.

« Ad perpetuam rei memoriam. Pateat omnibus evidenter hanc paginam inspecturis, qualiter omnipotens Deus in anno Domini nostri IHV. XPI. MCCC specialem gratiam contulit XPIANIS suum sepulchrum, quod extiterat a Saracenis occupatum, reconjunctum est a Tartaris, et Christianis restitutum, et cum eodem anno fuisset a papa Bonifacio solemnis remissio omnium peccatorum, videlicet culparum, et pœnarum omnibus euntibus Romam indulta, multi ex Christianis et Tartaris ad dictam indulgentiam Romam accesserunt : e andowi Ugolino con la mogle ».

MANSI.

« Bonifacius, etc. ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum.

« Antiquorum habet fida relatio, quod accedentibus ad honorabilem Basilicam principis Apostolorum de Urbe concessæ sunt remissiones magnæ, et indulgentiæ peccatorum. Nos igitur, qui juxta officii nostri debitum salutem appetimus et procuramus libentius singulorum, hujusmodi remissiones et indulgentias omnes et singulas ratas et gratas habentes, ipsas auctoritate Apostolica confirmamus et approbamus, ac etiam innovamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Ut tamen beatissimi Petrus et Paulus Apostoli eo amplius honorentur, quo ipsorum Basilicæ de Urbe devotius fuerint a fidelibus frequentatæ, et fideles ipsi specialium largitione munerum ex hujusmodi frequentatione magis senserint se refectos; nos de omnipotentis Dei misericordia, et eorumdem Apostolorum ejus, meritis et auctoritate confisi, de fratrum nostrorum consilio et Apostolicæ plenitudine potestatis omnibus in præsenti anno millesimo trecentesimo a festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi præterito proxime inchoato, et in quolibet anno centesimo secuturo, ad Basilicas ipsas accedentibus reverenter, vere pœnitentibus et confessis; vel qui vere pœnitebunt et confitebuntur, in hujusmodi præsenti, et quolibet centesimo secuturo annis, non solum plenam et largiorem, imo plenissimam omnium suorum concedimus veniam peccatorum: statuentes, ut qui voluerint hujusmodi indulgentiæ a nobis concessæ fore participes, si fuerint Romani ad minus triginta diebus continuis vel interpolatis, et saltem semel in die. Si vero peregrini fuerint aut forenses modo simili diebus quindecim ad Basilicas easdem accedant. Unusquisque tamen plus merebitur, et indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas amplius et devotius frequentabit. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum VIII kal. Martii, Pont. nostri anno VI».

5. Exceptum est secunda gratulatione id Diploma, inspectaque Jubilæi luce, populi, ut ait Jacobus cardinalis [1], jubilare cœperunt. Quo vero pietatis ardore Romani Apostolorum Basilicas lustrarent, describit auctor [2]: « Nec mora; totius orbis caput Roma, civitatis populus, nullo sexus vel ætatis, dum pubertatis annos exegisset, discrimine, ad suorum patronorum Basilicas, quoad dierum intervallum finem accepisset, cursitabat ». Et infra de se ita loquitur: « Nobis (Nos) vero magis quod ipsi egimus, votum non ut magnum, sed ut motivum posteris pandamus. Concessa quidem indulgentia, cum Transtyberim juxta Ecclesiam Dei Genitricis, unde in Salvatoris nostri nativitate largo rivo olei fons usque Tyberim scaturisse perhibetur, jam dudum tabernam meritoriam dictam, undeque nobis nativæ atque paternæ originis ortus, moram traheremus, diebus triginta continuis Principum utramque Basilicam peregrinationis causa ingressi sumus; nec minus sæpius prius eadem die Lateranum ad consistorium matutina luce properantes ».

6. Incredibilem porro hominum multitudinem non modo ex Italia, Sicilia, Sardinia, Corsica; sed Galliis, Hispania, Anglia, Germania, Ungaria, concurrisse; nec solum juvenes ac vegetæ ætatis, sed etiam septuagenarios et infirmos, qui lecticis deferebantur, confluxisse addit auctor [1]. Inter quos præclaro spectaculo fuit Sabaudus quidam senex, non humili genere ortus, a filiis allatus, qui centenarium annum transilierat, quique præteriti centesimi memor erat [2], utpote qui olim celebritati interfuisset. Tradit his consentanea Joannes Villanus [3], qui tunc Romam profectus, veterum historicorum exemplo, qui Romanas res scripsere, historiæ Florentinæ conscribendæ, cum tunc ipsius patria ad majorem potentiam effloresceret, consilium cepisse ait: additque tantam fidelium multitudinem Romam convenisse, ut præter Romanos ducenta peregrinorum millia in Urbe viderit, quibus omnia necessaria abunde suppeditabantur. A quo Jordanus [4]. Vitæ Bonifacii [5] scriptor, Ptolemæus Lucensis [6]. Bernardus [7], Martinus Polonus [8] non discrepant. Annalium vero Colmariensium scriptor hæc digna memoratu historiæ mandavit [9]: « Bonifacius papa ratione Jubilæi omnibus venientibus Romam tanta absolutionis beneficia contulit, quod tantus factus fuit concursus Romam, ut sæpius una die sint egressi triginta millia hominum pariterque ingressi, ut communiter pauperes retulerunt ».

7. Tribuit vero miraculo card. Baronius [10] tantam, quæ confluxit, multitudinem omnium rerum copia abundasse: « Innumerabilis, inquit, Christiani populi multitudo ad obtinendam omnium peccatorum remissionem plenissimam Apostolorum limina visitarunt: et quia sicut arena maris Christianus populus confluebat ad Urbem, nullo modo credi potuit, quod tantus populus satiari potuisset: sed Dei cooperante gratia, tanta fuit abundantia victualium, quod quanto magis populus multiplicabatur, tanto alimoniarum copia redundabat, et vilius alimenta venalia vendebantur. Insuper anno prædicto in Apostolorum Basilicis diversis languoribus sunt curati quamplures. Exibant autem dæmonia a multis clamantia et dicentia, quod non solum Apostoli Petrus et Paulus eos ejiciebant de corporibus quæ invaserant, sed multitudinem animarum populi Christiani, qui eorum facientibus peccatis, laqueis diabolicæ fraudis se tradiderant, impetraverant a Jesu Christo ab eorum faucibus liberari: et plusquam publice cla-

[1] Jacob. card. lib. de jubil. c. 4. — [2] Ead. cap.

[1] Cap. 6. — [2] Cap. 7. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 36. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 11. — [4] Jord. Ms. Val. sign. num. 1960. — [5] Vit. Bonif. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et num. 79. — [6] Ptol. Luc. Ms. Hist. Eccl. l. XXIII. c. 36 et in Annal. — [7] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [8] Mart. Pol. l. IV. — [9] Dom. Colmar. Chron. — [10] Baron. in sched. ex cod. in quo continentur Dial. B. Greg.

mabant, quod dictorum Apostolorum meritis omnes animæ in purgatorio non solum a pœnis liberatæ fuerint, sed etiam gloriam æternam meruerint obtinere ». Hæc Baronius ex Codice Bibliothecæ Vaticanæ.

Consentit objectum cœleste clerico Ecclesiæ B. Georgii, cui præerat Jacobus cardinalis [1], qui historiæ mandavit, ostensum. Cum enim Virginem Filium gestantem supplex, ut sibi videbatur adoraret, hæc verba excepit : « Omnibus miserans indulsit Deus. Ad quam ille : Num mihi ? Subticuit Mater ; duriusque post morulam infit : Omnibus miserans indulsit Deus vivis et mortuis, (ita nimirum ut par est, ad divinam gratiam comparatis :) Substratus iterum : Num mihi ? Cui nec jam responso dato, ne forsan aliqua peccati labe fœdaretur trepidanti, subjunxit : Indulsit omnibus mortuis et vivis miserans Deus tibique ».

8. Nec prætereunda videntur, quæ scribit idem auctor [2], crevisse opibus ex peregrinorum numeribus Apostolorum Petri et Pauli altaria, atque quinquaginta et eo amplius auri florenorum millia retulisse, eaque non ex magnis auri vel argenti donis, sed ex tenuiori ære oblato conflata, subditque : « Devote oblata devote dispensantur : castris, casalibus, prædiis ex ea pecunia, ipso summo Pontifice jubente, ad jus et proprietatem Basilicarum comparandis, ac deinde ex ipsorum reditibus, divinis Apostolorumque augendis cultibus, officiisque ».

9. Effluente porro Jubilæi anno, cum plures partim iter ingressi et vita discessissent, partim dierum numerum, ad lustranda templa præscriptum, implere non potuissent, ex Apostolica clementia iisdem indulgentiarum præmiis sanxit potituros. Qua de re ad calcem operis Jacobi card. hæc leguntur [3] :

« Summa gratia non bullata, quam dominus Bonifacius papa VIII concessit peregrinis in die Natalis Domini, fine videlicet centesimi, qui fuit millesimus trecentesimus.

« Ad Dei et beatorum Apostolorum Petri et Pauli (gloriam et honorem). Attendens dominus noster dominus Bonifacius papa VIII devotionem, quam vidit in populo Christiano, fervorem fidei, viarum tædia, personarum labores, et onera expensarum, vult idem dominus noster, quod omnes forenses, qui hodie sunt in Urbe, licet non compleverint indulgentiam, ut læti revertantur ad propria, plenam indulgentiam consequantur. Item placet ipsi domino nostro summo Pontifici, et vult, quod omnes illi, qui venerunt et (ad) indulgentiam concessam per eum, et mortui sunt in via vel in Urbe numero dierum taxato in ipsa indulgentia nondum decurso, plenam indulgentiam consequantur. Item vult idem dominus noster summus Pontifex, quod omnes illi, qui arripuerunt iter ad istam indulgentiam animo complendi eam, et justo impedimento impediti vel non pervenerunt, vel pervenientes non compleverunt eamdem, plenam indulgentiam consequantur.

« Item quia annus iste Jubilæus finitur hodie, volens idem dominus noster velut pius pater providere saluti animarum, omnibus illis, qui sunt vere confessi secundum formam indulgentiæ suæ, et non satisfecerunt de alieno infra annum, nec possunt commode satisfacere propter temporis brevitatem, prorogat terminum, ad satisfaciendum duntaxat, usque ad festum Resurrectionis Dominicæ proxime venturum. Declarat insuper idem dominus noster summus Pontifex quod annus iste Jubilæus trecentesimus hodie sit finitus, nec extendatur ad annum Incarnationis secundum quosdam, sed ad annos Domini secundum ritum Rom. Ecclesiæ ».

10. *Genuenses a Friderici et Siculorum rebellium fœdere amovet Bonifacius.* — Exclusi porro a comparandis hisce indulgentiarum præmiis fuere ii omnes, qui Saracenis vetitas merces inferrent, vel Friderici tyranni Siculi partibus irretiti, ejusque signa secuturi, vel Ecclesiæ hostibus se conjuncturi, recepturive Columnenses essent : quam rem Pontifex ipsis kalendis Martiis Apostolico Diplomate promulgavit [1]. Et quidem ad frangendam Siculorum pertinaciam gravissimas Friderico partiumque ipsius studiosis censuras incussit [2], atque inter cæteros Genuensibus, qui armorum cum eo societatem inierant, inflixit ; quæ vero apud ipsos præcipuæ dignitate familiæ erant Auriæ ac Spinolæ ardentius studium Friderico impenderant, Ecclesiasticis ideo pœnis detixæ sunt [3].

« Bonifacius etc. ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Cum ad Apostolatus nostri notitiam pervenisset, quod nonnulli præfatæ civitatis Januenses cives, præsertim de Auriæ et Spinulæ domibus, Friderico Siculisque prædictis contra nos, et Ecclesiam, ac regem Siciliæ prælibatos auxilium, consilium et favorem multimode præstiterant et præstabant ; propter quod non est dubium, ipsos latam contra tales excommunicationis sententiam incurrisse ; nos in hoc animarum periculis obviare salubriter cupientes, et attendentes quod præfatam civitatem Januensem ejusque cives et incolas ab olim fuisse constabat Ecclesiæ prædictæ devotos, eique contra hostes ipsius fideliter suis temporibus adstitisse, sumpta de hujusmodi eorum antiqua devotione fiducia, prædictum commune Januæ, quod antiquorum suorum erga eamdem Ecclesiam matrem suam velle prosequi gesta laudabilia sperabamus, non solum per diversos utilesque tractatus, quos magni labores, et sollicitudines validæ produxerunt, studuimus

[1] Jacob. card. lib. cit. c. 10. — [2] Jac. card. c. 9. — [3] Jac. card. de jubil. in fin.

[1] Ext. apud Jac. card. Ep. et in Bibl. Patr. tom. VI. — [2] Lib. VI. Ep. cur. XIII. — [3] Ep. cur. XIV.

unire ac confœderari, cum rege Siciliæ supradicto, verum etiam commune ipsum, et præfatas Auriæ ac Spinulæ domos ad id grandium beneficiorum, honorum, et gratiarum nonnullis earumdem domorum facta per nos exhibitione personis, curavimus prævenire : sed nec sic quod super hoc quærebamus affuit, quod petebamus advenit. Obtinere insuper apud prædictum commune solers instantia nostra nequivit, quod prout potuit et debuit hujusmodi prædictorum suorum civium insolentiam coarctaret : quod quam sit eidem injuriosum et dispendiosum Ecclesiæ, ipsa facti evidentia manifestat. Habet quidem communis opinionis judicium, quod vel jam plena victoria de ipsis Friderico et Siculis haberetur, si Januensium suffragio caruissent; aut ab hujusmodi eorum obstinatione desisterent, si de ipsorum Januensium subsidio non sperarent.

« Quia igitur dignum est et consonum rationi, ut quos Dei timor a malo non revocat, severitatis disciplina castiget; nos, præsente hac fidelium multitudine copiosa, omnes et singulos de memorata civitate Januensi, ejusque territorio et districtu, et præsertim de præfatis domibus Auriæ ac Spinulæ, qui contra prohibitionem Sedis ejusdem præstiterunt ipsis Friderico vel Siculis, aut eorum complicibus, sequacibus vel fautoribus, maxime nostri Apostolatus tempore, auxilium, consilium, vel favorem, publicum vel occultum, nec dum super iis ad mandata Ecclesiæ redeundo debitæ absolutionis beneficium obtinere meruerunt : et nominatim Ubertum de Auria, et Conradum de Spinula, et Conradum ipsius Uberti natum, qui est contra nos et Ecclesiam, ac regem Siciliæ memoratos prædicti Friderici publicus admiratus; denuntiamus lata in tales per eamdem Sedem excommunicationis sententia innodatos, districte præcipientes eisdem, ut infra Dominicam proximo futuram, festum Ascensionis Dominicæ præcedentem, quam eis pro peremptorio assignamus termino, ad nostra et Ecclesiæ prælibatæ mandata super præmissis omnibus redire procurent, recepturi pro meritis nostrisque mandatis ac beneplacitis absolute ac libere parituri : alioquin ex tunc ipsos et eorum quemlibet, ac ipsorum, et cujuslibet eorum natos omnibus beneficiis Ecclesiasticis, ceterisque gratiis et indulgentiis eis ab eadem Sede concessis; necnon baroniis, bonis et juribus quibuscumque, quæ ab eadem Romana vel quibusvis tenent vel habent Ecclesiis, aut in regnis, provinciis, terris, seu locis eisdem Romanæ seu aliis Ecclesiis mediate vel immediate subjectis, decernimus esse privatos; et nihilominus reddimus eos inhabiles et indignos ad illa vel alia in posterum obtinenda : et nihilominus omnes, et singulos de prædictis civitate, territorio vel districtu fautores, valitores et adjutores Friderici et Siculorum rebellium eorumdem contra nos, et dictam Ecclesiam et regem prædictum exponimus captioni fidelium, præter mortis et mutilationis periculum, et tanquam hæreticos et Christianæ fidei inimicos, ac nostros et Ecclesiæ prælibatæ hostes publicos et persecutores etiam manifestos, ac velut fautores, et adjutores hæreticorum decernimus puniendos, exponentes ipsorum bona mobilia fidelibus sic libere occupanda, ut occupantium ipsa fiant, etc. » Adjecta alia graviora imperia, et pœnæ intentatæ. « Actum Laterani in die Cœnæ Domini Pontificatus nostri anno VI ».

11. Commovit pœnarum terror Spinulas, aliosque Siculorum rebellium fœderatos : cumque oratores ad Sedem Apostolicam, de contrahendo fœdere cum Caroli regis oratoribus agitaturos misissent [1], iique ornarent discessum, iterum Bonifacius, datis ad Genuenses litteris, proposuit [2], quantum decus ex inita cum Ecclesia concordia colligerent (1); quibusve malis, provocata in se tum Numinis divini, tum Sedis Apostolicæ ira, si adhærescerent Friderico insulæ Siciliæ tyranno, rempublicam objicerent : « Universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attente, quatenus super dictis tractatibus sic vos ad concordiam promptos et benevolos præbeatis, sicque vos coaptetis ad devotionem et obsequia Ecclesiæ memoratæ, ac ad firmam et solidam benevolentiam et amicitiam dicti regis, quod Ecclesia eadem vos sibi devotos et gratos filios speciales agnoscat, ac vos et civitatem vestram gratiis et gratiosis munificentiis digne prosequi valeat; et præfatus rex, puram securamque fiduciam in vestra prudentia et dilectione consolidans, prompto et puro vobiscum consurgat animo, et effectu pleno in mutua sinceritate conveniat, et ad ea, quæ vestros et prædictæ civitatis honores profectusque respiciant, se ac posse regium præparet merito et exponat.

« Decet quidem vos prudenter advertere, quod si, quod absit, ob culpas vestras contingeret vos ab ipsius Ecclesiæ gremio et gratia, favendo Frederico Siculisque rebellibus, damnabiliter deviare, maxima et irremediabilis fere inde vobis et civitati vestræ prædictæ infamia cresceret, ad divinæ ultionis judicium, et Apostolicæ Sedis provocationem et iram, et per consequens confusionis vestræ dispendium, possetis non immerito formidare. Sed si tangente Domino corda vestra, vos ad ipsorum Sedis et regis gratanter duxeritis beneplacitis exponendos, non est sub ambiguitate tenendum, quod divinæ retributionis præmium, humanæ laudis præconium, et præfatæ Sedis benedictionem

[1] Eod. l. VI. Ep. cur. XV. — [2] Ep. cur. XVI.

(1) Pontifici roganti ne quid opis Carolo ferrent Genuenses, nihil indulgendum censuerunt. Qua repulsa permotus Bonifacius urbem illorum et loca adjacentia interdicto subjecit. Rem totam narrat Georgius Stella, sæculi sequentis scriptor, cujus Annales Genuenses Murator. Ital. tom. XVII vulgavit. Cœpit interdictum illud die festa S. Martini. MANSI.

et gratiam abundanter et plene inde vestra devotio consequetur. Dat. Anagniæ non. Maii anno IV ». Injunxit [1] vero provinciam Porchetto Spinulæ, viro pietate doctrinaque insigni, ut concordiæ capita Genuensium summo magistratui et consilio offerret, industriamque, ut ea susciperent, navaret. Quod sequenti anno perfectum tradit Genuensis [2] historia. Usus præterea est ad divellendos a Friderici amicitia Genuenses Galliarum regis opera, quem sollicitavit litteris [3], ut illos a contracto cum Siculis fœdere absistere moneret : quam rem si detrectarent, denuntiaret se ipsos commercio cum Gallis prohibiturum, atque alia remedia, quæ regia prudentia suaderet, adhibiturum.

12. *Redintegrandis rebus Caroli II in Sicilia incumbit Bonifacius.* — Dum ita ad confirmandas Caroli II res incumberet Bonifacius, labefactatas Philippi Tarentini principis temeritate fuisse accepit : is enim facta contra Pontificia imperia in Siciliam exscensione, exeunte anno superiori prima [4] Decembris die, dum arcis Drepani obsidioni insisteret, a Friderico, qui ex montis illi imminentis cacumine male composita instructaque ipsius castra adverterat, ad pugnam lacessitus, fusus captusque est. Ad redintegrandas tamen vires, cœptumque opus promovendum intentus summus Pontifex, Sabinensem episcopum in Sicilia legatum monuit [5], ut apud Jacobum Aragonum regem instaret, uti triremes lectissimis militibus egregie instructas submitteret : pariterque daret operam, ut Genuenses in Pontificias partes traduceret, ac magna ex iis auxilia eliceret. Quo etiam argumento ad Robertum Calabriæ ducem, Caroli majorem natu filium, ac Gerardum card. litteras dedit [6].

« Gerardo episcopo Sabinensi Apostolicæ Sedis legato.

« Sinistri casus eventu dilecti filii nobilis viri Philippi principis Tarentini tam ex tua, quam aliorum insinuatione cum mentis amaricatione percepto, licet de ipsius temeritate progressus, et inordinato processu causa nobis turbationis adesset, ac nostri manum auxilii digne sibi subtrahere quodammodo valeremus ; ex eo specialiter, quod contra expressæ nostræ prohibitionis edictum princeps ipse in Siciliam transfretavit, et rem, quæ prope felicem esse videbatur effectum, conjicitur ex suæ fatuitatis impulsu in timore periculi posuisse ; nolentes tamen ex cæteris considerationibus negotium deserere inadjutum, excogitatis viis et modis, de quibus cum deliberatione charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris, et dilecti filii nobilis viri Rogerii de Lauria in regno Siciliæ admirati, qui ad nostram præsentiam propterea personaliter accesserunt, nos ad ipsius promotionem, sustentationem et expeditionem negotii prosperam, dante Domino, et felicem, prout ad præsens divina gratia ministravit, duximus benigne ac favorabiliter exhibendos ; ita quod iidem rex et admiratus expediti ad votum a nobis cum benedictionis nostræ gratia recesserunt : post quorum recessum a nobis cursor tuus nobis apparuit, qui nobis seriosas tuas litteras præsentavit.

« Ut autem tuis votis circa hujus utilitatem negotii plenius satisfiat, tuam volumus non latere notitiam, quod inter cætera, quæ ad ipsius negotii fulcimentum, et ad tuam, ac dilecti filii nobilis viri Roberti ducis Calabriæ, ac aliorum, qui vobiscum ibidem negotium prosequuntur, et illorum etiam Siculorum, qui jam ad mandata Ecclesiæ redierunt, consolationem et subsidium sunt provisa, speciales ad charissimum in Christo filium nostrum Jacobum Aragonum regem illustrem sunt nuntii destinati, ut de terris suis bonus militum et galearum, de personis fidelibus munitarum, numerus habeatur.

13. « Nec propter hoc omisimus, quin tam cum communi, quam cum specialibus civibus intrinsecis et extrinsecis Januensibus nos juvemus. Per charissimum etiam in Christo filium nostrum Philippum regem Francorum illustrem procuramus commune Januæ modis congruentibus exhortari, ne Friderico et Siculis rebellibus per commune ipsum, aut per speciales concives eorum, favor vel auxilium præbeatur ; sed quod illi ex eis, qui se jam in Siciliam in rebellium auxilium transtulerunt, ad propria revocentur : alioquin civibus ipsis mora, et omne commercium regni Franciæ interdicatur omnino : et simile in diversis regnis, et diversarum comitum, baronum et civitatum terris fieri procuramus. De qua etiam Januæ civitate, ipsiusque districtu bonum expectamus armatorum de personis fidelibus numerum galearum, in tuum et præfati ducis, ac devotorum illuc succursum et præsidium mittendarum.

« Interim autem per charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Siciliæ illustrem, per admirati prædicti et aliorum ministerium ordinavimus victualia, et alia opportuna deferri. Magistrum quoque Hospitalis S. Joannis et magnum præceptorem domus Militiæ Templi Jerosolymitanorum in partibus cismarinis personaliter duximus ad nostram præsentiam evocandos, cum quibus disponimus providere, ut magna et honorabilis de fratribus et personis suorum ordinum in Siciliam quantitas transmittatur, magnis donis et muneribus gratiarum per nos eis in castris, terris atque proventibus impendendis : qui etiam inibi stabilem habeant futuris temporibus mansionem.

14. « Italiæ insuper civitates, quæ in devotione Ecclesiæ perseverant, ut munitæ persistant de equis et equitibus ac personis ad arma diligentius permovemus, et alias magnum strenuorum militum et aliorum equitum numerum in no-

[1] Ep. cur. XVII. — [2] Foliet. Januen. Hist. l. VI. Bizarr. l. V. — [3] Ep. cur. V. — [4] Ms. vet. de rebus Sic. pag. 29. Jo. Vill. l. VIII. c. 34. Surit. Annal. l. V. c. 41. et ind. l. II. — [5] Ep. cur. II. — [6] Reg. post eamd. Ep.

strum vestrumque subsidium præstolamur, ut et aliæ partes Italiæ extra regnum in statu ponantur et maneant pacifico et tranquillo; ac ut, si opus fuerit, inde vobis auxilium provenire valeat ac succursus. Nonnulla vero alia pro subsidio negotii acies considerationis nostræ circumspicit, quæ præsentibus non duximus inserenda.

« De circumspectione autem tua, quam sicut prudens et diligens in commissis observas, grata rememoratione contenti; tuis quoque sollicitudinibus, anxietatibus, et laboribus pleno compatientes affectu, providentiam tuam exinde multiplicem in Domino commendamus, et ea tibi ad multiplicationem laudabilium adscribimus meritorum; fraternitatem tuam rogantes et hortantes attente, quatenus de ineffabili Dei potentia indubitate confidens, ac tuam et aliorum fidelium tibi assistentium, mentes diligenter et incessanter constantiæ virtute corroborans, actus et studia tam tua quam eorum per continuationem circumspectionis et operis cures de virtutibus dirigi magnanimiter in virtutes; ita quod tui eorumque labores optatos fructus auxiliante Domino, repræsentent. Dat. Laterani kal. Februarii anno IV ».

15. *Studia Bonifacii pro Carolo contra Fridericum.* — Interea Fridericus ad confirmandas res cum Philippum Caroli regis filium in vinculis teneret, de pace ineunda Carolum interpellavit: qui cum ipsius oratores excepisset, nec tamen Bonifacium de iis certiorem fecisset, non leves inde Pontifex iras concepit: et Carolo, intentatis gravissimis pœnis, edixit [1], ne inconsulta Sede Apostolica cum hoste tractaret: ni pareret, se cum Friderico ineundi fœderis vias quæsiturum.

« Carolo regi Siciliæ illustri.

« Actus tuos præteritos recensentes, et recolentes tractatus, quos in tuis agendis interdum hactenus tenuisti, de iis, quos tenes vel tenebis in antea, merito formidamus. Nec sine ratione timemus: non enim excidit a nostra memoria qualiter, dum essemus in minori officio constituti nos et venerabilis frater noster Gerardus episcopus Sabinensis in ajutorium tuum missi, quando tempore felicis recordationis Nicolai papæ IV prædecessoris nostri obsidebatur Gajeta, tibique vicinis nobis irrequisitis et insciis, tractasti cum charissimo in Christo filio nostro Jacobo, nunc rege Aragonum, et perfecisti tractatum; contemptis in hoc non solum nobis et dicto episcopo, sed et Romana Ecclesia matre tua.

« Non sumus obliti quam providos, quam discretos et utiles habuisti et firmasti tractatus cum prælato Jacobo, tunc hoste prædictæ Ecclesiæ atque tuo, pro tua et tuorum liberatione natorum. Ex quibus, et aliis quæ memoriter retinemus, experientia longa didicimus, quod te proprio sensui in arduis innitente, tibi male successit, et hoc processus habiti circa missionem dilecti filii Philippi Tarentini principis nati tui, in Siciliam nuper missi, manifesti declarant. Et utinam ex erroribus habitis in præmissis tu solus detrimenta sentires et nos et Ecclesia supradicta et Christianitas non sentiremus ex talibus nocumenta. Quæ prudentia, fili, fuit; quam reverentiam ad nos, et dictam Ecclesiam habuisti, si, prout accepimus, nuper in quodam galione Frederici nostri hostis ac tui nuntios recepisti, ipsosque remiseris, quid petierint quidve responderis ad nostram notitiam non perducto?

« Volentes igitur futuris ex tua præcipitatione et subitatione periculis obviare, celsitudinem tuam monemus et hortamur attente, per Apostolica scripta tibi sub debito fidelitatis, quo nobis et Ecclesiæ Romanæ teneris, et excommunicationis pœna, quam, si secus feceris, te incurrere volumus ipso facto, districte præcipiendo mandantes, quatenus cum Friderico prædicto, vel ejus nuntiis nullum tractatum habitum, vel habendum firmare, aut executioni mandare præsumas absque nostro speciali consensu, per nostras bullatas litteras apparente. Non enim quidquid secus feceris ex nunc omnino cassamus, et cassum et irritum decernimus et inane.

16. « Cæterum pro certo tenere te volumus, quod si te aliter quam hactenus feceris, nostris beneplacitis non coaptes; et si salubria mandata nostra contemnas, quantumcumque pro tuis relevandis oneribus, et periculis evitandis innumerabiles quasi effuderimus pecuniæ quantitates, exquiremus vias et modos, per quos, quamvis cum damno tuo pax nobis cum præfato hoste proveniat, ne diutius Terra-Sancta in manibus hostium fidei teneatur. Dat. Later. V id. Januarii anno V ». Repetitis paulo post litteris, incusso anathematis atque aliarum pœnarum terrore, imperia eadem dedit, ne cum Siculis tractatus ullos iniret: vel enim benevolentia tandem emollitum iri, vel divinis et humanis viribus frangendos contundendosque, nec unquam Carolo opera et consilio defuturum.

17. Ornavit operibus verba Bonifacius, regemque Aragonum gravissimis litteris sollicitavit, ut instructam egregie auxiliarem classem ad restituendam socero Siciliæ insulam submitteret: utque ad id flecteret, ingentia beneficia, quibus ab Ecclesia affectus esset, proposuit. Tum graves adjecit querelas, ipsum in Aragoniam, parta antea victoria, se recepisse: cum universa insula, illius potentiæ terrore fracta, ad obsequium reditura fuisset. Ursit denique, ut clientes suos, qui sub Friderico stipendia facerent, revocaret ab illius obsequio, atque oratores insulanorum, qui ad Caroli imperium reversi erant, benigne exciperet, ac maritimis auxiliis instrueret.

« Charissimo in Christo filio Jacobo Aragonum regi illustri.

« Adhibe, fili, quæsumus, allocutionibus paternis et monitis filialis promptitudinis intellectum,

[1] Lib. Ep. cur. LXXII.

ut in te semina sparsa fructificent, mollescant dura quæ scribimus, et amara dulcescant. Si enim affectum nostrum intenta mente perspexeris et effectum ex nostra proventurum affectione pensaveris, fructum colliges spiritualis et temporalis commodi ex eisdem, noxia proculdubio vitaturus. Nosti quidem, non ut improperando loquamur, quod te dudum ambulantem in tenebris umbræ mortis, ad lucis semitam non absque immensitate sollicitudinum et laborum viis ac modis, utique salutiferis et utilibus, exquisitis provide curavimus revocare, ac magnis ex munificentia Sedis Apostolicæ tibi collatis honoribus et muneribus gratiarum, vexillum Ecclesiæ matris tuæ tibi duximus propriis manibus conferendum, ut illo velut athleta Christi et pugil intrepidus utereris fideliter, constanter et viriliter contra hostes. Sed qualem fiducia nostra super ulnas tuas super hoc obtinuerit sessionem, quantum inde nobis et eidem Ecclesiæ, ac tibi etiam quietis vel inquietis, opprobrii vel honoris obvenerit, confideremus tuæ diffinitioni committere, si velles fidei servare decorem, ut eorum memoria nostri vel tui torqueret animam delinquentis.

« Numquid potest detestabilis error haberi, dum in Siciliæ partibus magna tibi desuper collata victoria contra hostes, illa ob tuam, vel tuorum, aut utrorumque culpam uti regali constantia neglexisti, dum post hostium mentes territas, et animos consternatos effectum victricis gloriæ, ac gaudii triumphalis prosequi et sumere non curasti? Numquid incautus habebitur, vel læsæ conscius voluntatis, qui de procellarum fluctibus ad littora vectus incolumis, illas subito repetit inconsultus? Qui consistens in victoriosa prosecutione certaminis, illam deserit, et a consternati recedit facie inimici? Prudentum quidem tenet opinio, et vulgaris habet assertio, quod si contra Fredericum et Siculos fuisses tuos victoriosos processus constanter et viriliter prosecutus, ipsi ad mandata Sedis Apostolicæ coacti vel voluntarii absque longi tractu temporis rediissent. Sed non absque ruboris et mentis amaricatione referimus, quod super hoc in te culpa obvenerit, tua est apud bonos et graves denigrata serenitas, vel vacillat. Decuisset insuper ut finalem tuum nobis præsignificasses abscessum, et in eo saltem benedictionis nostræ gratiam petiisses.

18. « Verumtamen nos, laudabilis et benevoli nostri propositi memoriam retinentes, quia in bono malum nequaquam præsumimus, nec odium in dilectione notamus; ac in tua et tuorum amplius innocentia delectamur, quam lætemur in culpa; celsitudinem regiam paterne monemus, rogamus et hortamur affectu, quatenus sic in antea circa ea, per quæ nobis et dictæ Sedi complaceas, et maxime in hujusmodi negotio, a cujus eventu in maxima parte dependet Terræ-Sanctæ commoditas, disponas regiæ mentis intuitum, actus exponas, convertas studia, et opem impendas et operam, quod tenebrosam caliginem, quæ in opinione vulgari tuam tuorumque famam operuit, prudenter abstergas, et te ac illos luce clarere facias puriori, futuris supplens operibus defectus, si quos tu vel tui potius hactenus commisistis : et ut talem te opera repræsentent, qualem nostra commonita comprehendunt, oriundos de regno et terris tibi subjectis, qui præfatis Friderico et Siculis erronee ac imprudenter adhærent, ut ab eorum errore se revocent, et a prædictorum Frederici et Siculorum discedant obsequiis, efficaciter studeas compulsionis opportunæ remedio coarctare; districtius prohibens sub expedientibus pœnis, ut nullus ex tibi subjectis ad ipsos Fredericum et Siculos accedat, vel mittat, aut eis impendat, publice vel occulte, auxilium, consilium vel favorem. Illos vero ex tuis subditis, qui cum venerabili fratre nostro Gerardo episcopo Sabinensi Apostolicæ Sedis legato, et dilectis filiis nobilibus viris Roberto duce Calabriæ cognato tuo, ac Rogerio de Lauria, qui tuus fidelis existit, in nostrum ac præfatæ Sedis servitium in ipsa Sicilia moram trahunt, diligentius exhorteris, et efficaciter injungas eisdem, ut ipsis legato, duci, et Rogerio ferventer assistant, et fideliter obsequantur, ita quod ipsi tuam et eorum inibi fidem, prudentiam et constantiam utiliter repræsentent.

19. « Cæterum in fidelium Ecclesiæ fulcimentum morantium in Sicilia memorata, et ad obtinendam victoriam contra hostes ex consulta deliberatione processit tibi, ut firmiter creditur, placitura, ut certus militum et galearum numerus egregie munitorum de terris tibi subjectis celeriter habeatur, et ad hoc solemnes et speciales nuntii destinentur : quibus, sicut gratiam nostram diligis, et honorem tuum illæsum desideras conservare, opportunum ad id exhibeas et exhiberi facias auxilium, consilium et favorem; ita quod, tuo fulti suffragio, faciant et obtineant commode, celeriter et utiliter id, ad quod extiterint destinati. Considera itaque, fili charissime, quanta te affectione prosequimur, et conformans ad obsequia Jesu Christi et sanctæ matris Ecclesiæ mentem tuam, sic te Deo, nobis, et ipsi Ecclesiæ gratum, obsequiosum exhibeas et fidelem, quod perennis vitæ præmium, nostram et memoratæ Sedis benedictionem et gratiam, ac humanæ laudis præconium, quibuslibet exclusis obstaculis, tanquam benedictionis filius uberius consequi merearis. Dat. Laterani XVIII kal. Februarii anno V ».

Eidem regi Pontifex, magno ære alieno ob sumptus in bellicum apparatum contra Fridericum effusos obstricto, duorum annorum decimas impertivit [1]. Gessisse vero illum morem Apostolicis precibus refert Surita [2], ac regio edicto Aragonios et Cathalanos, intentata bonorum mulcta ex insula Siciliæ revocasse : tum etiam classem ad redigendam in soceri potestatem Siciliæ insu-

[1] Ep. CXXXIV. — [2] Surit. Annal. l. v. c. 42.

lam instruxisse, cui Rogerius Lauria præfectus ad Pontiæ insulæ oram Siculos magno prælio delevit[1]. Sed contra terrestri certamine insulani superiores fuere[2], ac regis Caroli copias duce Blasco Alagone fudere, Gualteriumque Brenensem comitem cepere.

20. *Carolus Valesius in Italiam vocatus a Bonifacio.* — Suspensa itaque dubiis successibus victoria, Bonifacius non ingentia modo ex Genuensibus et Aragonia, verum ex Galliis quoque subsidia comparare nisus est : Robertum enim Attrebatensem comitem ad vindicandas Ecclesiæ Rom. injurias decimis illi in nonnullis ipsius ditionis diœcesibus concessis [3], sollicitavit. Aliis etiam litteris[4] permisit, ut easdem decimas ad triennium colligeret : tum etiam malis artibus, usuris nimirum et rapinis, quæsitas opes, quarum domini justi non reperirentur, in ejusdem apparatus bellici sumptus derivaret [5]. Præterea Carolum Valesium Galliarum regis fratrem, comitem Andegavensem (illo enim comitatu, ut Aragoniæ juribus cederet, a Neapolitano rege donatus fuerat) virum acerrimi ingenii ac magnæ in rebus bellicis industriæ excivit, tum ut ejus opera adversus Siculos, tum ad comprimendas exorientes in Italia factiones uteretur : quam etiam ut alliceret obtinendi imperii spem injecisse ferunt[6], utque gerendo bello necessaria adornaret, decimas Galliarum nonnullarumque imperii provinciarum attribuit : cleroque Gallicano ut æquiori animo imposita onera ferret causas exposuit, quæ ipsum ad Carolum in Italiam accersendum impulissent ; ac nonnulla præfatus de suo levandi ab injustis oneribus cleri desiderio, ac regum et principum dissensione, quæ instaurandis hactenus in Terræ-Sanctæ rebus obfuisset, subjicit : « Ecce quidem, fratres et filii, non latet in abditis, sed per diversos orbis angulos innotescit, qualiter jam fere viginti annorum spatio quondam Petrus olim rex Aragonum, subdolus nequitiæ perpetrator ; et subsequenter diversis temporibus nati ejus, sibi succedentes in vitio, contra nos et eamdem Ecclesiam, et charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem insulam Siciliæ occuparunt ac tenuerunt, et adhuc etiam pro majori parte detinent nequiter occupatam. Quarum occupationis et detentionis occasione et causa contigit olim perditio Terræ-Sanctæ ; sed nec ei potuit opportunum ministrari subsidium de partibus cismarinis. Et quamvis inopinatis auxiliis ac insperatis operibus, illucescente illi gratia Salvatoris, sit ipsi Terræ-Sanctæ via recuperationis, inhabitationis, et munitionis civitatum et locorum, dudum ibidem deperditorum, aperta ; tamen ob induratam antiquatæ jam rebellionis nequitiam prædictorum Siculorum et Frederici nati prædicti quondam Petri olim regis Aragonum, sub cujus devio in tenebris et umbra mortis obdormiunt, et propter alia scandala quæ insurgunt, præfata mater Ecclesia in adhibendis opportunis eidem Terræ subsidiis impeditur. Status insuper Tusciæ impetitur admodum fluctibus scandalorum : civitates, loca, et incolæ ipsi matri Ecclesiæ subjecta rebellant, nequitiæ venena fundentia et laborantia ingratitudinis vitio contra eam : et nisi eorum insolentiæ compescantur, invalescent plurimum rebelliones ipsorum, et periculose succrescent.

21. « Et ideo non solum de prope, sed etiam de longe sub spe divinæ potentiæ ad obviandum tot fluctibus, totque malis et periculis resistendum, et ad rebellantium superbiam edomandam auxilium, juvamen, et fortitudinem invocare compulsi, dilectum filium nobilem virum Carolum comitem Andegavensem, claræ memoriæ Philippi regis Francorum natum, virum utique nobilitatis et generis excellentia præfulgentem, potentia præditum, exercitatum in armis, et Ecclesiæ præfatæ devotum, per quem speramus et credimus, honores et commoda ipsius Ecclesiæ in hac parte posse viriliter, potenter et feliciter promoveri, et satisfieri utiliter votis nostris ; advocare providimus in opportunum auxilium et juvamen ipsius Ecclesiæ matris suæ, ordinato jam, ut decuit, cum eodem, ut usque ad festum Purificationis B. Virginis proximo futurum iter arripiat cum magna et honorabili armatorum, militum et equitum comitiva venturus continuatis dietis, et intraturus personaliter in Italiam, ac mansurus in ipsius Italiæ provinciis sive locis, de quibus Apostolica Sedes duxerit ordinandum : ut ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum adventus et mora ejus Domino auxiliante persistant ; et tranquillato statu Siciliæ, aliisque Italiæ rebellibus subjugatis, ac ad nostra et dictæ Sedis mandata redactis, de opportuno ipsius Terræ-Sanctæ succursu possit utilius et efficacius provideri, et universalis Occidentalis Ecclesiæ sabbatum procuretur, etc. Dat. Laterani II kal. Decembris anno VI ». Scriptis vero ad comitem, cujus promptissimo auxilio egebat, litteris significavit [1], sui esse consilii, ut nisi intra Purificationis Virginis festum diem cum egregiis copiis se in Italiam conferret, datis decimis non potiretur. Ne porro Italia ejus adventu commoveretur, promulgavit Apostolico Diplomate Bonifacius[3], se illum principem ad edomandos Ecclesiæ perduelles, ac maxime pro Siciliæ regno recuperando excivisse. Quamvis vero Tarentinus princeps exeunte anno superiori fusus et captus fuisset, Robertus tamen dux Calabriæ Catanenses, Cadonianos, Ragusianos, et Nothianos ad suas et Ecclesiæ partes pellexerat ; qua de re certior factus Pontifex, Catanensibus est gratulatus [3] : sed ii demum ex initi postea fœderis cum hoste legibus ad Friderici obsequium redierunt.

[1] Surit. Annal. I. v. c 46. et Ms. de reb. Sic. pag. 86. — [2] Ibid. — [3] Lib. VI. Ep. cur. XXI. — [4] Ep. XXIII et XXIV. — [5] Ep. XXII. — [6] Jo. Vill. I. VIII. c. 42.

[1] Ep. cur. LII. — [2] Ep. cur. LIII. — [3] Ep. cur. VII.

22. *Ad compescendas factiones missus in Umbriam legatus Apostolicus.* — Emersere eodem tempore in Umbria intestina bella : Gibellinæ enim factionis Eugubini, excitis in auxilium Aretinis, et earumdem partium Picentibus, conjurationem in Guelphos Eugubinos conflarunt, ac parte eorum ferro cæsa, alios bonis exutos in exilium pepulerunt, ut tradit Joannes Villanus [1] : quod facinus etiam deplorat Bonifacius [2] atque ad infringendam et edomandam perduellium Ecclesiæ audaciam, Neapoleonem S. Adriani diaconum cardinalem, quem Piceni et ducatus Spoletani præsidem dixit [3], legati etiam Apostolici auctoritate instrumentum, in provinciam misit. De qua ei imposita provincia Diploma [4] Apostolicum ad ipsum est datum, in quo de extinguendarum seditionum studio hæc affert :

« Cum in aliquibus ipsarum provinciarum terris et locis hostis humani generis, pacis æmulus et zizaniæ seminator turbationes et scandala suscitarit, satagens inibi nedum terrestres, sed et cælestes dulces amaricare delicias; ac non solum earumdem, sed et vicinarum partium de novo incœperint viri sanguinum, viri pestilentes, hostes Dei et ejusdem Ecclesiæ, suorumque fidelium ausibus serpentinis insurgere; qui nequitiæ virus, quod modernis temporibus sub melle gestabant, nequiter effundentes, in totius regionis subversionem et scandalum iniquo molimine pro viribus operantur, ut specialiter patet apertius in Eugubinæ civitatis angustiis, excidiis et ruina, quam hostes iidem variis discriminibus nuperrime subjecerunt; fideles cives ejusdem furore bellico lacerando, nonnullis ex fidelibus ipsis immaniter cæde cæsis, reliquis in exilium traditis sub doloris aculeis, et miseria pauperatis, ac eadem civitate totaliter occupata ; nos ex iis graves et amaras sentientes in corde non sine magni doloris acerbitate puncturas, et præcavere volentes, ne in ipsis provinciis talium persecutionum et nequitiarum olla durioribus flammis ebulliat, ne succensus ignis universaliter provincias ipsas exurat, consurgere providimus sub spe divinæ potentiæ ad nequam hostium molimina refrænanda, ad hujusmodi persecutionem et scandalorum faces per opportunum adjectionis aquæ remedium extinguendas, ad consolationis bonum afflictis fidelibus properandum, ut fidelium mentes condigna provisio in debita stabilitate corroboret pacis et concordiæ, dissidentibus viam pandat salutis, quietis, fertilitatis et prosperitatis devotis incrementa conquirat, ad Dei laudem, et exaltationem Ecclesiæ memoratæ. Dat. Anagniæ VI kal. Junii anno VI ».

23. Excepere debito honore legatum Spoletani, seque illius jussis ad oppugnandos Eugubii invasores, restituendosque exules Guelphos paratissimos exhibuere : quo facto ita Apostolicam gratiam promeruere, ut Bonifacius in nonnullis locis, in quibus clausa fuerant templa, aperiri jusserit, ac fidelium communioni eos, qui anathemate devincti erant, restitui imperarit [1]. Non ita Perusini ad vindicandas Ecclesiæ injurias ardere debito in eam studio præ se tulere, qui venienti legato denuntiarunt, vereri se, ipsum in urbem admittere, ne ejus adventus ad seditionem nonnullos concitaret. Quo accepto, Bonifacius rem totam non formidini, sed vitio minorique observantiæ in Sedem Apostolicam tribuit, ac Neapoleonem proficisci Perusium, atque intrepide munus sibi demandatum exequi jussit [2] : « Profecto, inquit, grave fuit hoc indevotionis indicium, et ad Romanam Ecclesiam matrem suam minus sana, quinimo stulta circa id eorum consilia processerunt, ac malum et detestabile aliis Ecclesiæ præfatæ filiis et devotis inde ministrarunt exemplum. Nonne aliæ civitates Lombardiæ, Tusciæ, ac aliarum Italiæ partium; necnon aliarum nationum fidelium reges, et principes legatos præfatæ Sedis reverenter admiserunt hactenus, et admittunt, quamvis temporalis rectoria, et jurisdictio legatis ipsis non committitur in eis? Quis Ecclesiam reverebitur prælibatam, si ejus fideles, et subditi eam, postposito devotionis et fidelitatis debito, vilipendant?

« Certe detestabiliter egit ac nimis erravit eorumdem Perusinorum prudentia, te legatum, utique magnum et nobile membrum ejusdem Ecclesiæ, et de domo tam devota, fideli, potenti ac nobili procreatum, dubitando reverenter admittere, seu potius contemnendo. Cum igitur non sint in eis præmissa conniventibus oculis transeunda, prudentiam tuam monemus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandantes, quatenus præmissis nequaquam obstantibus, ad dictam civitatem Perusinam te personaliter conferens, ut legatum, commissum tibi legationis officium in eisdem civitate, diœcesi, territorio et districtu, prout honori Dei, nostro et dictæ Sedis, ac tuo congruerit, et expediens fuerit, exequaris; ac eorumdem Perusinorum formidatio, quin potius indevotio non transeat aliis in exemplum. Datum Laterani XIII kal. Novembris anno VI ». Quæ fuerint inde consecuta, indicat Joannes Villanus [3], dum tradit, Eugubinos exules Guelphos, Perusinorum viribus fultos, Eugubinum recuperasse, ac Gibellinos magna clade et strage depulisse.

24. *Matthæus legatus mittitur in Etruriam pro sedandis turbis.* — Nec minus seditionibus infesta eodem anno Etruria fuit : erupisse enim Pistorii (1) primum adversas duas factiones, qua-

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 43. — [2] Lib. VI. Ep. cur. XXI. — [3] Ep. XX. — [4] Ep. XXI.

[1] Ep. cur. XXXI. — [2] Ep. cur. XXXVIII. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 43.

(1) De factione Alborum et Nigorum, quæ Italiæ loca nonnulla, Tusciam vero totam corripuit, agendum hic primo suscipit annalista;

rum alterius sequaces nigri, albi alii dicebantur, scribit idem auctor, quibus Florentia brevi infecta fuerit, malumque postea in varias Italiæ partes emanarit. Inter hæc cum Gibellinæ factionis viri sensim in reipublicæ magistratus irreperent; ac periculum impenderet, ne urbem in Gibellinas partes magno publicæ quietis damno traducerent; Bonifacius a Guelpharum partium oratoribus excitatus [1], ut malis occurreret, Matthæum Aquaspartanum Portuensem, et S. Ruffinæ episcopum card. quem Joannes Villanus [2] eumque secutus S. Antoninus [3] Ostiensem vocant, legatum in Etruriam, atque alias Italiæ provincias, quas subjectum Diploma Pontificium enumerat [4], cum amplissima potestate misit, ac præsulibus, et regionum locorumque præsidibus, cæterisque proceribus suam illi operam commodare jussit [5].

« Bonifacius, etc., Matthæo Portuensi et Sanctæ Ruffinæ episcopo, Apostolicæ Sedis legato.

« Considerantes attentius, et infra claustra pectoris meditatione sollicita revolventes, quod nefanda hostis antiqui nequitia, qui semper quærit ut noceat, semper in circuitu ambulat ut offendat, in plerisque locis Lombardiæ, Tusciæ, et Romandiolæ provinciarum; Aquileiensis et Gradensis patriarchatuum, Ravennatis, Mediolanensis, Januensis et Pisani archiepiscopatuum, Marchiæ Tervisinæ, Venetiarum, Bononiensis et Ferrariensis civitatum, earumque diœcesum et territoriorum locisque vicinis eisdem, discordiam zizaniam seruit, ingessit lites, commovit scandala, odia suscitavit; grandi utique desiderio ducimur, curisque multimodis excitamur, ut malis hujusmodi, molestis quamplurimum votis nostris, efficacibus et opportunis remediis obvietur; et Ecclesiasticis, religiosis, sæcularibusque personis, in partibus locisque degentibus memoratis, Apostolicæ Sedis benigna visitatione præventis, deformata inibi providam reformationem recipiant, prava et noxia procul penitus profligentur.

« Attendentes igitur quod gratiarum dator Altissimus personam tuam scientiæ magnitudine, providentiæ dono, discretionis virtute, industriæ munere, circumspectionis gratia, et aliarum virtutum titulis decoravit, humeros tuos fortitudinis robore muniendo, ut onera grandia facilius supportares; plenam quoque, imo plenissimam de tuis laudabilibus meritis fiduciam obtinentes, licet apud Sedem Apostolicam ex tui maturitate consilii tua non modicum opportuna præsentia dignoscatur, nosque illa careamus inviti; te tamen ob honorem et exaltationem Ecclesiæ, ac reformationem et directionem necessarias, ac desideratam quietem partium prædictarum, de fratrum nostrorum consilio illuc tanquam pacis angelum duximus destinandum; fraternitati tuæ in provinciis, patriarchatibus, archiepiscopatibus necnon civitatibus memoratis, earumque diœcesibus, districtibus, ac territoriis, et locis, ac partibus supradictis plenæ legationis officium committentes, ut evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, ac facias auctoritate nostra quæcumque ad honorem Dei, prosperum statum partium earumdem, reformationem pacis fidelium videris expedire, etc. Datum Anagniæ X kal. Junii anno VI ».

Scribit Joannes Villanus [1], Matthæum cardinalem Florentiam mense Junio hujus anni accessisse, magnisque honoribus exceptum: cumque temperando urbis statui studium applicare cœpisset, exortis novis odiis, adversas voluntates conciliare non potuisse; quod Dinus Compagnus oculatus testis confirmat [2].

25. *Conjuratio in Albertum Romanorum regem.* — Concitatos quoque in Germania hoc tempore maximos bellicos tumultus, scribit Siffridus [3], ac tres electores principes archiepiscopos Gerardum Maguntinum, Trevirensem Adolphi occisi regis fratrem, et Coloniensem adversus Albertum conspirasse. Quibus addit Henricus Rebdorfensis [4] hos principes, conflata in Albertum conjuratione, Rodulphum ducem, eumdemque comitem Palatinum excivisse, contendisseque ad Palatinum comitem ex suscepta inveterata consuetudine spectare, ut in controversiis, quæ in Romanorum regem moventur, tanquam judex sententiam ferat: intentasse vero Alberto capitale crimen ob Adolphum regem interfectum, atque ideo a gubernaculis imperii submovendum: at Albertum, comparato mox florentissimo exercitu, electores armorum vi ad sua imperia coegisse.

26. *Prorogatæ induciæ inter Anglorum et Francorum reges.* — Effluentibus interea indictis a Bonifacio, electo controversiæ arbitrio, induciis inter Gallorum et Anglorum reges, ne in arma consurgerent, eas prorogandas censuit [5].

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 38. — [2] Eod. l. c. 39. — [3] S. Anton. tit. XX. c. 8. § 14. — [4] Lib. VI. Ep. cur. XXVI. — [5] Reg. post eamd. Ep.

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 39. — [2] Din. Comp. Ms. Chr. l. I. — [3] Siffrid. Epit. l. II et alii. — [4] Heur. Rebdorf. in Annal. — [5] Lib. VI. Ep. CLXXXII.

sed ante aliquot annos pestis hujus exordium collocat Ptolemæus Lucensis in Annalibus; ex inspectis enim Lucensium Commentariis didicisse se scribit anno MCCLXV cœpisse « discordiam cancellariorum de Pistorio, ut nominarentur Albi, et Nigri ». Cancellariorum familia in urbe Pistorio, potentia, opibus, et hominum numero tunc maxime valebat. Incitamenta hæc fuerunt discordiarum, quibus brevi auctis, ad factiones duas ventum est. Hæc privatorum odia totam continuo rempublicam conflagrarunt; neque in una se urbe continente morbo, vicinas primum urbes, Lucam, Florentiam corripuit. Ex quo demum magis magisque invalescens, per totam late Tusciam, et Italiæ loca nonnulla sese diffudit. Nominis origo forte trahenda est ex alba et nigra cesarie, qua a terius partis duces et capita distinguebantur, quod docuit unus quem sciam, vetus scriptor Ferrettus Vicentinus, quem anno MCCCXXX historiam suam scripsisse prodit, qui illum primus vulgavit, Muratorius rer. Italic. tom. IX. Fallitur vero Spondanus, qui ad annum MCCXLV, XVII, scribit Guelfos Nigris, Gibellinos vero Albis adhæsisse; nam ex Joanne Villano, et Dino Compagno eorum temporum scriptoribus discimus has Nigrorum, et Alborum factiones, vel ipsos unius ejusdemque partis Guelfæ Gibellinæve homines inter se commisisse. Quin et ex eodem Villani lib. VIII cap. 38, discimus hæc Nigrorum Alborumque dissidia ipsam Florentinorum Guelforum factionem in mutuas corruentem cædes pene extinxisse. MANSI

« Ad futuram rei memoriam.

« Dudum inter charissimos in Christo filios nostros Philippum Franciæ ex parte una, et Eduardum Angliæ ex altera reges illustres super diversis articulis materia dissensionis exorta, iidem reges et speciales ipsorum procuratores et nuntii ad nos propterea destinati, et ab eis super iis specialem potestatem habentes, in nos tanquam in privatam personam, et dominum Benedictum Gajetanum in arbitrum, arbitratorem, sententiatorem et amicabilem compositorem, præceptorem, ordinatorem, dispositorem, et pronuntiatorem super reformanda pace et concordia inter ipsos reges; et super iis quæ ad pacem pertinent, ac super omnibus et singulis discordiis, guerris, litibus, controversiis, causis, quæstionibus, damnis et injuriis, petitionibus et actionibus, realibus et personalibus atque mixtis, quæ fuerant, erant, vel esse poterant inter eosdem reges occasione quacumque, alte ac basse, absolute ac libere sub certa forma compromittere curaverunt; volentes, promittentes, et expresse consentientes tamdiu compromissa hujusmodi perdurare, quamdiu treugarum voluntarie initarum antea inter dictos reges tempus et terminus perduraret; et quod nos interim, si placeret nobis ac videremus expediens, possemus in antea hujusmodi compromissorum ac ferendi arbitrii, seu arbitragii, et aliorum in compromissis hujusmodi contentorum; necnon et prædictarum treuguarum tempus et terminum simul, et non aliter, semel et pluries ad nostrum beneplacitum prorogare.

« Nos vero, prædictis compromissis receptis, quamdam ordinationem super hujusmodi negotio, prout tunc conditio temporis, et negotii status et qualitas suadebant, duximus faciendam; nonnullis in eodem negotio sub ordinatione futura remanentibus hactenus in suspenso, prout in pronuntiatione prædictæ ordinationis plenius continetur. Postmodum autem attendentes, quod faciente pacis actore, a quo cuncta bona procedunt, ea quæ ordinanda duximus, prospera successione virebant; et desiderantes admodum, ut in dicto negotio ex nostris studiis, divina suffragatione fulcitis, felix et desideratus proveniret effectus, ac propterea præcavere volentes, ne tempus ipsius perficiendi negotii laberetur; præfatas treuguas, prout fuerunt initæ vel indictæ, ac inter omnes easdemque personas, inter quas, et quoad quas extiterant indictæ vel initæ; ac prædicta compromissa, et in posterum ferendum arbitrium seu arbitragium, totumque negotium, prout ex futura nostra ordinatione ac decisione pendebant, duximus usque ad festum Epiphaniæ futurum proxime proroganda, prout in nostris bullatis inde confectis litteris plenius continetur.

« Nunc insuper, quia desideriis nostris valde votivum occurrit, ut super hujusmodi negotio desideratus finis adveniat; ac nolentes ob id, ut ejusdem tempus præcomplendi negotii patiatur excursum; prædictas treuguas, sicut fuerunt initæ et indictæ inter omnes easdemque personas, inter quas, et quoad quas earum provenit indictio et præfata compromissa, et in posterum ferendum arbitrium seu arbitragium totumque negotium prout ex futura nostra ordinatione ac decisione dependent; a prædicto nunc proximo futuro Epiphaniæ festo usque ad aliud ex nunc secundo venturum Epiphaniæ festum ex hujusmodi potestate arbitraria nobis tradita, prorogamus. Quam quidem prorogationem, et omnem ejus effectum præcipimus sub pœnis in compromissis ipsis adjectis, et aliis juxta nostrum arbitrium inferendis, inviolabiliter a partibus observari; ordinatis, arbitratis, præceptis, diffinitis, laudatis et pronuntiatis per nos hactenus in memorato negotio in sua nihilominus remanentibus firmitate. Nulli ergo etc. Dat. Laterani XII kal. Novembris anno VI ».

27. *Jura Ecclesiarum Narbonensis et Magalonensis tuetur Bonifacius apud Philippum regem.* — Addenda hic videntur quæ Bonifacius cum iis regibus egerit. Ac primum graviores querelas apud Galliarum regem ob invasa nonnullarum Ecclesiarum jura effudit. Almericus enim Narbonæ vicecomes contra majorum consuetudinem, qui se archiepiscopi fiduciarios sacramento apud aras professi erant, non illius, sed Galliarum regis tantum stipendiarium esse contendebat. Regii etiam administri Melgoriensem comitatum, ab Sede Apostolica Magalonensi episcopo jure fiduciario traditum, invaserant: quem ex Romanæ Ecclesiæ dominio pendere subjectis litteris probavit Bonifacius, atque [1] ad asserenda jura Ecclesiastica Narbonensi archiepiscopo Almericum ad Sedis Apostolicæ judicium accersivit.

« Regi Franciæ illustri.

« Recordare, rex inclyte, progenitorum tuorum actus strenuos, meritaque præclara intuere, ac respice quod Deus regnantium honor et gloria beatum Ludovicum avum tuum regibus dedit in speculum, et populis in exemplum, quæ ipsius nepos, quasi charissimus filius imiteris; prudenter attendens, quod tantam habebat conscientiæ puritatem, quod non solum scienter, sed nec ignoranter dispendium aliis volebat inferre, causam quam ignorabat ad instar sancti Job diligentius investigans. Unde cum super comitatu Melgorii Magalonensis diœcesis nonnulla auribus instillarentur ipsius, in tantum ut ad quem pertineret comitatus hujusmodi hæsitaret; nolens ex abrupto procedere, vel incerto, felicis recordationis Clementis papæ IV prædecessoris nostri, quem super hoc putabat habere notitiam, requisivit consilium, tam humiliter quam prudenter, sicut ex tenore litterarum prædecessoris ejusdem, quem præsentibus tibi mittimus interclusum, colligere poteris evidenter. Post cujus prædecessoris Clementis responsum Maga-

[1] Lib. VI. Ep. cur. XXXV.

lonensis Ecclesia a regalium exactionibus conquievit, quæ ab olim tenuit et tenet in feudum ab Apostolica Sede comitatum eumdem, prout constat ex vetustissimis documentis, et ex iis, quæ in ejusdem Sedis conservantur archivio, ac ex prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum litteris, quæ de dicto comitatu faciunt mentionem. Quapropter dolemus non immerito, et turbamur, si relatibus facta respondeant, quod sicut accepimus, officiales tui venerabilem fratrem nostrum Gerardum episcopum, et dilectum filium capitulum Magalonense super comitatu prædicto, et hominibus comitatus, imo nos et Apostolicam Sedem gravant, impetunt et molestant.

« Cum igitur Deus per suam misericordiam, non sine multimodis nostris et Sedis ejusdem præsidiis, adeo dilataverit funiculos et limites regni tui juriumque tuorum, ut nec tibi expediat ad occupanda bona aliorum et jura; præsertim nostra et prædictæ Sedis, ac Magalonensis Ecclesiæ memoratæ, super comitatu præfato, qui tenetur a nobis et Sede prædicta, manus occupatrices extendere; circumspectionem regiam tenore præsentium hortamur et rogamus attente, tibique paternis affectibus salubriter suademus, ut senescallis, officialibus, et balivis tuis districte præcipias, quod de cætero a dictorum episcopi et capituli ac vassallorum super dicto comitatu molestatione desistant: exhortationes et preces nostras hujusmodi sic efficaciter impleturus, quod a Deo præmium consequaris, nobisque et sanctæ Romanæ Ecclesiæ matri tuæ, te præcipuum filium repræsentes, quidquid super hoc faciendum duxeris nobis tuis litteris responsurus.

28. « Ad hæc præmissis adjicitur grandis injuria, et amara querela, qua ad nostrum pervenit auditum, quod nobilis vir Amalricus vicecomes Narbonæ, antiquorum progenitorum suorum, qui Ecclesiam Narbonensem et alias eidem subjectas, quantum et quamdiu potuerunt, multipliciter impugnarunt, vestigiis inhærens pestiferis; jurisdictionem et omnia, quæ dicta Narbonensis Ecclesia teneat vel habeat in civitate ac burgo Narbonæ et pertinentiis eorumdem, et quæ indubitanter tenebat, ac tenere debebat in feudum ab eadem Ecclesia Narbonensi; quæve parentes sui a centum fere annis citra continue archiepiscopis, qui pro tempore ipsi Ecclesiæ præfuerunt, et pater istius vicecomitis eodem præsente, sciente et intelligente Narbonensi archiepiscopo, qui nunc præest, cum sacramento fidelitatis et homagio, præsente quoque multitudine hominum, clericorum et laicorum, nobilium et ignobilium copiosa, ante majus altare in ipsa Ecclesia Narbonensi, ut moris erat prædecessorum eorumdem, publice recognoverant a dictis archiepiscopo et Ecclesia Narbonensi, se tenere in feudum, ut indubitatis constat regum Franciæ prædecessorum tuorum privilegiis, vicecomitum Narbonensium litteris eorumdem vicecomitum sigillis signatis, et aliis etiam luce clarioribus documentis, et hæc ipse idem vicecomes procuratorio nomine patris sui, dum vivebat, in tua curia fuit manifeste confessus; a paucis citra temporibus maligno ductus spiritu, in magnum contemptum, præjudicium et injuriam non solum præfatæ Narbonensis Ecclesiæ, verum etiam aliarum Ecclesiarum totius provinciæ Narbonensis, a te recognovit in feudum: et in damnationis suæ cumulum, et evidentius sæpedictæ Narbonensis Ecclesiæ nocumentum, non solum ea a te, ut prædicitur recognovit; sed ut Gallicano utamur vocabulo, advocavit, imo etiam ea a dicto archiepiscopo, et Ecclesia Narbonensi deavocavit expresse. Fili charissime, talia mentem nostram amaricant et perturbant, et ut ad apponenda remedia convertamur, excitant et instigant: nec possumus nec debemus tam grandia detrimenta ac exhæredationem quamdam Narbonensis Ecclesiæ supradictæ sub dissimulatione transire: nec talia pati debuerat dignitatis regiæ rectitudo, et prudentia circumspecta. Ab olim Ecclesia, regum lactata mamillis, excrevit in potestatem, dignitatem, libertatem, celsitudinem, et gloriam sæculorum : nunc, pro dolor! a regibus eorumque officialibus premitur, ancillatur, spernitur, et multipliciter expugnatur.

29. « Hæc, fili, tolerando in Ecclesiis regni tui habes merito formidare, quod ulciscetur hæc Deus judicii dominus, et Rex regum, ejusque vicarius finaliter non tacebit, ne forsitan audiat : Canis mutus latrare non valens; qui etsi patienter ad tempus expectet, ut locus misericordiæ non claudatur, tandem exsurget ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Utinam saperes et intelligeres, et novissima provideres, ac plene discuteres immissiones, quæ quasi per malos Angelos tibi fiunt, et susurronibus ac pravis consiliariis facilem non præberes auditum; et solerter cognosceres, quod quasi mali prophetæ, loquentes placentia, vident tibi falsa et stulta, assumptiones falsas et ejectiones; nec attendunt, quod inter naturam et gloriam est media gratia, sine qua a prima ad tertiam non transitur. Caveas igitur, diligenter, ne ad stultum finem consilia talium, qui adulatione decipiunt te, deducant.

« Nos nihilominus, ne tantum dispendium memoratæ Narbonensis Ecclesiæ transeat impunitum, neve aliis præbeatur exemplum tam nefanda similia attentandi; contra Almaricum ipsum et alios, quos negotium istud contingit, ex officio nostro et de Apostolicæ plenitudine potestatis deliberavimus procedere summarie, de plano sine strepitu et figura judicii, prout justitia exiget, et videbimus expedire; ipsumque Almaricum mandamus sub certa forma ad nostram præsentiam evocari. Cæterum excellentiam regiam volumus non latere, quod ex quo stimulamur in tantum, nec blandimenta proficiunt, nec corriguntur errata; litteras nostras, quas super talibus et similibus tibi dirigimus, jam ordinavimus regestari

ad perpetuam rei memoriam. Quis autem ex eis et aliis, necnon ex illis, quæ nuperrime per solemnes nuntios tibi significanda decrevimus, subsequentur effectus, novit ille, qui secretorum est cognitor, et præscius futurorum. Dat. Anagniæ XV kal. Augusti anno VI ». Crevit hæc temporis progressu discordia, dum Bonifacius superstes fuit : qui etiam archiepiscopo Narbonensi intentato graviorum pœnarum terrore prohibuit[1], ne ullam, Sede Apostolica inconsulta, concordiam iniret. E vivis autem erepto Bonifacio, cum Benedictus XI ad pacandas discordias incumberet, Almericus professus est[2], Narbonensis Ecclesiæ beneficio se principatu potiri : archiepiscopus vero regi solita sacramenti forma fidem addixit.

30. Quod ad Magalonensem Ecclesiam spectat, cujus jura Philippus rex invadebat; Bonifacius ad ea asserenda superioribus litteris adjecit aliarum Clementis IV litterarum exemplum, olim ad S. Ludovicum regem, qui Pontificem de juribus illius comitatus consuluerat, missarum, quibus sanctissimo regi jurium Sedis Apostolicæ rationes patefecit.

« Clemens episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Ludovico regi Francorum illustri salutem, etc.

« Quia quidam ex ignorantia, quidam ex malitia veritatem interdum sepeliunt, interdum quibusdam coloribus adulterinis obducunt, ideo, fili charissime, recte agis, si quoties tibi dubia offeruntur, quorum tibi expediat plenam habere notitiam, causam quam nescis diligentius investigas, quia sicut judicio cognita, sic incognita casu. Sane tua nuper a nobis serenitas requisivit quid de comitatu Melgorii, quem venerabilis frater noster Magalonensis episcopus possidet, sentiremus; cum tuæ celsitudini sit suggestum, quod vel tibi, vel dilecto filio P. Peleti, domino Alesti, vassallo tuo, fiat injuria. Ad quod tibi breviter respondemus, prout constat ex vetustissimis Apostolicæ Sedis documentis. Comitatus prædictus est feudum Romanæ Ecclesiæ censuale, quod juste tenuit, ut communiter dicitur, aliquo tempore bonæ memoriæ Bertrandus comes abavus dicti P. sed et comites Tolosani juste, ut ipsi dicebant, injuste, ut plurimi sentiebant, illud diversis temporibus tenuerunt. Verum cum comes Tolosanus pater quondam comitis Tolosani, proximo jam defuncti, ex causis ad judicium Apostolicum ratione fidei pertinentibus, per felicis recordationis Innocentium papam prædecessorem nostrum terris suis et honore privatus, suis meritis congruentem sententiam excepisset; bonæ memoriæ P. de Benevento subdiaconus et notarius prædecessoris ejusdem, tunc in illis partibus Apostolicæ Sedis legatus, comitatum prædictum, quem idem comes eodem tempore possidebat, ad jus Romanæ Ecclesiæ, sicut debuit, revocavit. Quod tempore procedente R. Peleti proavus dicti P. restitui sibi petiit a legato prædicto : qui nolens, sicut nec debuit, eidem negare justitiam, auditore sibi concesso, Guillelmum tunc Magalonensem episcopum constituit ad jus Romanæ Ecclesiæ defendendum, fuitque in eodem negotio eousque processum, quod lite contestata fuit ex parte procuratoris exceptum, quod idem comitatus libram debebat annuam Romanæ Ecclesiæ censualem, et erat ipsius dominio (privatus, quia) non solverat multo tempore retroacto. Quod idem actor fuit de plano confessus, et nihilominus ad probandum jus suum, quod fuerat a procuratore vexatum, testes produxit plurimos. Sed, quidquid in causa fuerit, remansit negotium indecisum : sed tempore consequenti, cum videret Romana Ecclesia dictum R. intentionem suam in judicio non fundasse. quod etiam si fecisset, sibi prodesse non poterat propter cessationem diutinam annui canonis non soluti, remque litigiosam non esse perpendens, quam sine speciali mandato legatus memoratus non potuit deducere in judicio, dicto prædecessori nostro placuit sæpedictum comitatum Magalonensi episcopo et suis successoribus sub censu annuo in feudum concedere : sicque ipse et ejus prædecessores ex tunc pacifice possederunt; hoc salvo, quod defunctus ultimo comes Tolosanus Melgorium et quædam castra alia episcopo abstulit supradicto : sed postmodum ad cor rediens et reddidit liberaliter et libenter. Et hæc, quæ de dicto legato præmisimus, facta noveris antequam recordationis inclytæ pater tuus, Franciæ rex effectus, negotium assumeret Albiense, imo et antequam pater, vivificæ crucis suscepto charactere, civitatem adiens Tolosanam, potenter ac viriliter eam obsidione vallasset. Nos autem qui dictum P. et prædecessores suos sincere diliximus ab antiquo, hæc omnia semper revolvimus, et fideliter laboravimus in statu alio constituti, ut Magalonensis Ecclesia aliquid eis daret, sed non potuimus obtinere.

31. « Nuper vero ex quo, licet immeriti, sedem conscendimus altiorem, ad ejusdem P. devotam instantiam venerabili fratri nostro episcopo Magalonensi dedimus potestatem aliquos ei reditus assignandi. Ad quod nos induxit ejusdem P. domusque suæ dilectio jam præscripta : sed et honor ejusdem episcopi et utilitas, cui credebamus expediens; et ut possemus scrupulum conscientiæ, si quis erat, redimere, vulgi clamoribus satisfacere, omni juris necessitate cessante, et dictam domum satis sibi vicinam in sua gratia retinere. Quocirca, fili charissime, nemo tibi suadeat præjudicium in iis omnibus, vel eorum aliquo tibi factum : nisi forsan ad id se velint convertere, qui de Sede Apostolica male sentiant, ut inquirant quomodo Romana Ecclesia in regno Franciæ feuda habere potuerit, sicut aliquos audivimus susurrantes. Quibus dicimus, quod licet utique habet hæc et alia, nec est aliquid quod impediat, cum nec regnum cum regibus natum fuerit, nec a solis

[1] Bened. XI. l. 1. Ep. DCXIII. — [2] Ead. Ep.

regibus acquisitum. Etsi veteres legant historias de Narbonensis acquisitione provinciæ, personales labores invenient Romanorum Pontificum et sudores, qui non tam regum fuerunt socii in victoriis, quam reges nunc sequaces, nunc socios habuerunt tamquam negotii Narbonensis domini principales. Tuis ergo contentus finibus, et regni latitudine, quod virtute mirifica nostris temporibus Dominus ampliavit, dictum episcopum, et in ipso Romanam Ecclesiam non perturbes nec susurronum somniis irritatus, qui quandoque loquentes placentia credulis auribus fel mellitum instillant, quod in te, fili, posse non credimus, tuæ dudum constantiam circumspectionis experti. Cæterum de moneta miliarensi quam idem episcopus cudi facit, ut dicitur, in feudo Ecclesiæ, ei scribimus, quod etiam juri contrarium arbitramur, et Christianæ inconveniens honestati. Dat. XV kal. Octobris anno II ».

32. *Eboracensis Ecclesiæ jura violata ab Eduardo defendit.* — Non continuerat etiam puras manus ab invadendis Ecclesiarum bonis Eduardus Anglorum rex, quem Bonifacius hortatus est, ut erepta Eboracensi Ecclesiæ restitueret Thomæ archiepiscopo, quem ea dignitate ornarat Pontifex, regique et clero, ac suffraganeis commendarat[1] : « Temporalia, inquit, seu regalia ejusdem Eboracensis Ecclesiæ, quæ per te vacationis ejusdem tempore teneri dicuntur, sine qualibet difficultate restituens, te sibi reddas in regio favore munificum, et cunctis opportunitatibus gratiosum; ita quod idem archiepiscopus tuæ celsitudinis fultus auxilio, in commissa sibi cura pastoralis officii possit Deo propitio prosperari, et tibi exinde a Deo perennis vitæ præmium, et a nobis condigna proveniat actio gratiarum. Datum Laterani VII id. Martii anno VI ».

33. *Joannes dux Britanniæ expeditionem parat in Terram-Sanctam quæ, recedente Casano, in potestatem recidit Saracenorum.* — Hoc anno, cum Orientalium Christianorum regum reportatæ de Saracenis victoriæ fama in Occidente increbuisset, adornandæ in Terram-Sanctam expeditionis consilium Bonifacius suscepit (quamvis postea illud evanuerit) eaque occasione ad cogendas ex toto orbe Christiano decimas incubuit, quo argumento plures in ejus Regesto extant litteræ[2]. Cæterum parum Pontificis desideriis principum zelus respondit; Joannes tamen Britanniæ dux, pietate incensus sacro bello se devovit, quem Pontifex litteris suis magnis laudibus extulit[3].

« Joanni duci Britanniæ.

« Gaudemus et lætamur in Domino, quod tu grandis devotionis ad Deum, Romanam Ecclesiam, et Terram-Sanctam claritate præfulgidus, ipsius Terræ necessarias commoditates avertens, suis profectibus desideranter intendis, ac intento prosequeris animo, quæ sibi percipis profutura. Nuper enim nobis per tuos nuntios et litteras intimasti, quod tu zelo ferventi ad ipsius Terræ-Sanctæ negotium reverenter aspirans, vivificæ Crucis assumpto signaculo, ad Terram eamdem, ad quam jamdiu habuisti propositum transfretandi, et ad quam alias transfretasti, proponis et properas, aut in instanti, vel saltem infra festum Nativitatis B. Joannis Baptistæ proximo futurum in ejusdem Terræ subsidium cum majori et meliori, qua poteris, comitiva nobilium personaliter iter arripere transfretandi. Quare nobis humiliter supplicasti, ut ad hoc pium præbentes assensum, tibi et omnibus tecum transfretaturis transfretandi licentiam et consuetam indulgentiam concedere dignaremur.

« Nos igitur, attendentes quod ad ipsum dirigis studiosis operibus mentem tuam, ut pro sui gloria nominis in terris corpore militans et labores amplectens, cæleste præmium consequaris; nobilitatis tuæ prudentiam exinde multipliciter in Domino commendamus, ac laudes et gratias Altissimo inde referimus, qui hoc tibi conspicitur inspirasse. Ideoque tibi super hujusmodi tuo salubri proposito favorabiliter annuentes, tibi et omnibus, quos tecum transfretaturos elegeris, quique tecum duxerint transfretandum, petitam transfretandi licentiam, illamque indulgentiam, quæ transfretantibus in ipsius Terræ subsidium concessa fuit in generali Concilio Lugdunensi, auctoritate præsentium impertimur. Tu itaque, fili, mentem tuam prudenter et devote ad prosecutionem operis tam laudandi corroborans, votum tuum in hac parte sic sollicite, sic laudabiliter exequaris, quod ex hoc repromissum præmium gerentibus bellum Dei consequaris ab ipso, in Apostolicæ Sedis gratia pleniori concrescas, et humanæ laudis præconium merearis. Dat. Anagniæ IV kal. Octob. anno VI ».

34. Duxisse in Syriam crucesignatum exercitum Britanniæ ducem non reperio, ac facile ab arduo consilio deterritum arbitror, cum novas Syriæ conversiones intellexisset. Hoc enim anno Cassanus, cum mense ac dimidio evolutis apud Damascum fessas bello vires recreasset, audita Baydonis regis Tartari in Persidem irruptione, eo signa dirigere coactus est : ex cujus discessu Capchick proditionis consilia agitavit, atque æstate adulta, cum nulli ex Occidente ad ineundam Syriæ possessionem, quam restitui Christianis Cassanus ipse jusserat, adventarent exercitus, traductæque essent in Persidem vires Tartarorum, Syriam in pristinum Saracenorum dominatum redegit, ut hisce verbis narrat Aytonus[1] : « Cumque Casanus taliter moraretur, et daret se solatio et quieti, et ecce rumores venerunt de quodam suo consanguineo nomine Baydo, qui ingressus fuerat regnum Persarum, damna Casano plurima infe-

[1] Reg. post Ep. cur. XXXVII. — [2] Lib. VI. Ep. CIV. ad CXII. — [3] Ep. CCLXXVIII.

[1] Ayton. Hist. Orien. c. 43.

rendo : et quia dubitabatur ne deterius faceret, consultum fuit Casano, quod ad propria remearet. His itaque rumoribus intellectis, Casanus præcepit majori duci sui exercitus, qui vocabatur Cotulossa, quod cum parte exercitus ad custodiam regni Syriæ remaneret, et Molay ac aliis Tartaris, qui erant in terra Gazaræ, mandavit, quod obedirent Cotulossæ, quem dimiserat loco sui. Post hæc ordinavit Casanus bajulos et rectores super qualibet civitate et tradidit civitatem Damasci Capchick (Calphak) proditori superius nominato, nondum enim Casanus cognoverat velle suum. Postea vocari fecit ad se regem Armeniæ, et suum sibi reseravit recessum, dicens : Libenter tradidissemus terras, quas acquisivimus, custodiendas Christianis, si venissent, et si venerint, Cotulossæ dabimus in mandatis, quod eis restituat omnes terras, quas hactenus tenuerunt, et ad reparationem castrorum det eis subsidium opportunum.

« His omnibus sic completis, Casanus arripuit iter suum, tendens versus Mesopotamiam : cumque ad flumen Euphraten pervenisset, mandavit Cotulossæ, ut dimissis Molay viginti millibus Tartaris, ad eum cum residuo exercitu accedere festinaret. Cotulossa quidem fecit, sicut receperat in mandatis : unde Molay stetit in custodia regni Syriæ pro Casano : et suadente Capchick proditore, Molay se transtulit versus partes Hierosolymitanas in quodam loco nominato Gaur, ut ibi pabula pro equis et alia necessaria inveniret. Æstivo vero tempore adveniente, Capchick prædictus, qui erga Casanum jamdudum conceperat falsitatem, occulte misit ad soldanum, quod redderet sibi Damascum, et alias terras quas Casanus et Tartari occupaverunt in regno Syriæ. Et soldanus promisit Capchick, quod si ea quæ promiserat adimpleret sibi daret perpetuo dominium civitatis Damasci, et de thesauro suo etiam magnam partem, et sororem suam sibi traderet in uxorem. Et ita post modicum temporis spatium Capchick, rebellis effectus, fecit omnia castra Tartaris rebellare : spes enim illorum erat æstus æstivi temporis, in quo Tartari non poterant equitare, neque suis subsidium impetire. Quando Molay vidit, quod omnes terræ rebelles factæ fuerunt, non fuit ausus stare cum tam modica gentium quantitate : unde per viam breviorem se transtulit ad regnum Mesopotamiæ, et notificavit Casano omnia, quæ in regno Syriæ evenerant seriatim. Casanus vero tunc non potuit aliud facere per æstum temporis : sed veniente tempore hyemali super littora fluminis Euphratis suum fecit maximum apparatum ». Quæ dein sint secuta, sequenti anno dicetur : nunc reliquas Orientis res conjungimus.

35. *Cyprus intestinis discordiis laborat.* — Recrudescebant tunc in Cypro graves seditiones, quæ cum regnum illud eversuræ essent, ni remedium afferretur, Bonifacius apud regem questus est, ab ipso sancitam legem, dum regni status melius temperari posset, non servari, monuitque ne ex eo gravissima mala emergerent, periculum impendere.

« Henrico regi Cypri illustri.

« Circa illa te convenit, fili charissime, opem et operam exhibere sollicitam, quæ divinæ majestati complaceant, tuæ salutis incrementa procurent, tuique regni statum respiciant prosperum et tranquillum. Sane fide digna relatione comperimus, quod ordinationem piam et providam quam pro tua et ipsius regni quiete pridem inter te ac prælatos et religiosos ejusdem regni auctoritate Apostolica duximus faciendam, pro tua voluntate non servas nec facis ab aliis observari : propter quod verisimilis dubitationis causa suggeritur, ne occasione hujusmodi gravis in regno prædicto turbationis materia suscitetur. Cum igitur ad tuam dictique regni pacem, et quietem continuam more pii patris, quem non prætereunt filiorum incommoda sollicitis studiis intendamus, excellentiam regiam rogandam attente duximus et hortandam, quatenus pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia; tuique honoris augmento, prædictam ordinationem indesinenter observes, et inconcusse facias observari, illam super hoc efficaciam impensurus, ut exinde præter laudis humanæ præconium a Domino præmium consequaris, nosque regiæ devotionis promptitudinem non immerito commendemus. Datum Laterani XIV kal. Januarii anno VI ».

36. *Imperii Turcarum initia.* — Erupisse per hæc tempora funesta Turcarum imperii initia Laonicus Chalcondylas Atheniensis [1] et card. Baronius [2] observant. Cum vero jam ante soldanos Turquiæ interdum a Romanis Pontificibus sollicitatos ad fidem Christi amplectendam viderimus, jamque in immensum eorum potentia excreverit, Turquiam, ex qua hoc tempore erupere, quam jam multis ante sæculis subegerant, ex Aythono [3] eorum finitimo et coætaneo describere operæ pretium esse ducimus : « Regnum, inquit, Turquiæ est valde magnum, et divitiis opulentum ». Et infra : « Confines habet ex parte Orientis cum Armenia majori, et partim cum regno Georgiæ. Ex parte Occidentis dilatatur usque ad civitatem Sataliæ, quæ supra mare Græciæ situm habet. Ex parte Septentrionis nullos habet cum aliqua terra confines; sed de longo in longum extenditur supra littora maris majoris. Ex parte Meridiei partim habet confines cum secunda Armenia, et partim cum Cilicia, et partim usque ad mare Græciæ dilatatur, et respicit insulam Cypri. Istud regnum a diversis nationibus partium Orientis Græcia appellatur, quia antiquitus imperator Græcorum terram istam Turquiæ, quasi pro suo proprio servabat, et per duces atque officiales imperatoris tunc temporis regebatur. Postquam vero Turchi occupaverunt terram illam, et habitave-

[1] Hist. Turc. l. I. — [2] Baron. in Notis Mss. — [3] Aython. Hist. Orient. c. 13.

runt ibidem, elegerunt dominum super eos, et illum vocaverunt soldan, quod idem est quod rex in idiomate Latinorum : et ex tunc terra illa fuit vocata Turquia, præcipue a Latinis ». Pluribusque interjectis de illius provinciis præcipuisque urbibus, subdit de gentium in Turquia morantium ritu : « In regno Turquiæ habitant quatuor gentium nationes, videlicet Græci, Armeni, et Jacobini (isti Christiani sunt, et vivunt de mercationibus et laboribus terræ) et Turchi, qui sunt Saraceni, et illius terræ dominium de Græcorum manibus abstulerunt, et aliqui sunt, qui vivunt de mercationibus et laboribus terræ, et habitant in civitatibus et in villis ; alii vero semper petunt nemora, et stant in campis hyeme et æstate, qui ovium sunt pastores, et sunt sagittarii valde boni ». Id regnum jam ante subactum [1] a Tartaris, oblatumque [2] Livoni regi Armeniæ vidimus : sed ab ipso repudiatum honeste, cum ad amplissimas provincias in officio continendas ab Occidentalibus Christianis non juvaretur. Antequam vero eas regiones Turci Græcorum eriperent imperio, eorum obscura adeo extitit origo, ut ex quibus regionibus emerserint, certent scriptores : in eam vero opinionem vergit Chalcondylas [3], ex Scythis genus duxisse, atque agrestem maxime et inconditum vivendi morem tenuisse, qod ipsam Turci vocem significare ait. Post vero sultanum Azatinem pulsum a Tartaris, Turci Græcis, a quibus in adversis excepti cultique fuerant [4], improbam gratiam retulerunt, gravesque intulerunt clades, quas ita describit Nicephorus Gregoras :

37. « Sub hoc tempus in Oriente maximæ calamitatum, et turbulentissimæ tempestates extiterunt : nam cum nulli ibi Romanorum exercitus essent, Turcorum Satrapæ, conjunctis viribus, incursarunt omnia usque ad mare quodlibet, et ad ipsas Ægas commigrarunt; maximam partem virorum simul et mulierum, item infantes, jumenta, opes Turci recens occuparant : qui vero clam evaserant, in proximas urbes confugerunt : nonnulli etiam nudi et inopes fretum trajecerunt. At Turci, jam inita concordia, omnes in Asia Romanorum provincias sorte distribuerunt, Carmano Alisurio pleraque mediterranea Phrygiæ obvenerunt usque ad Philadelphiam, et proxime Antiochiam, ad Meandrum fluvium sitam. Quidquid inde est Smyrnam usque, et ad interiorem Ioniæ oram, Sarchani cuidam obvenit. Nam Magnesiam, Prienen, et Ephesum alius nomine Sasan interceperat. A Lydia et Ætholia usque ad Mysiam ad Hellespontum sitam, Calames et filius ejus Cerasus obtinebant. Quæ circa Olympum sunt et Bithyniam omnem Atman a flumine Sangario ad Paphlagoniam usque Amurii filii inter se partiti sunt ». Hæc Gregoras, qui Atman vocat, quem Chalcondylas [1] Ottomanem appellat : in cujus successoribus reliquorum principatus postea coaluere, atque ita is Turcarum primus rex collocatur, qui Prussam Mysiæ urbem fame subegit, atque in ea regiam constituit : tum ad stabiliendum regnum versis studiis prætorianos milites lectissimos sibi comparavit, quos januas sive portas appellavit : suique terrorem adeo omnibus incussit, ut ad exequenda ipsius imperia mox impigre provolarent. Auxere prosperos barbarorum successus Græcorum discordiæ, cum Andronicus Michaelis filius senioris Andronici nepos, pellectis in defectionem pluribus, avo suo per vim et nefas sceptrum eripere meditaretur : ita enim Turcæ, resistente nemine, Asiaticos Græcos oppressere, atque in tantam hodie potentiam ex imbellibus initiis Christianorum lugubri ignavia assurrexere, ut oppressa Christiani orbis parte jam reliquam perdidissent, ni impios illorum conatus Deus reprimeret.

[1] An. 1257. num. 62. — [2] An. 1274. num. 22. — [3] Chalcon. l. I. — [4] Niceph. Greg. Hist. l. VII.

[1] Laonic. Chalcond. de reb. Turcicis l. I.

BONIFACII VIII ANNUS 7. — CHRISTI 1301.

1. *In judicium vocatur Albertus ob patratam Adolphi cædem.* — Exoritur cum novo sæculo Servatoris annus millesimus trecentesimus primus, quartadecima Indictione, quo Bonifacius illius divini oraculi : *Ecce* [1] *constitui te super gentes, et super regna, ut evellas et destruas, et ædifices*

[1] Jerem. c. 1.

et plantes, non immemor, Albertum Germanici imperii, ac Boemum regni Ungarici invasores in judicium accersivit : et Maguntino, Coloniensi ac Trevirensi archiepiscopis provinciam Alberto denuntiandi tradidit [1], ut oratores suos ad Sedem Apostolicam mitteret ad impositum sibi læsæ majestatis crimen, quo cæso Adolpho Romanorum rege se devinxerat, purgandum ; ac, si Pontificia imperia respueret, illius subditos sacramenti religione liberatum iri, Romanumque Pontificem divinarum humanarumque legum pœnas ipsi incussurum : eodemque argumento ad cæteros principes electores litteras dedit [2].

2. Venerabilibus fratribus Maguntino, Coloniensi et Trevirensi archiepiscopis.

« Romano Pontifici, successori Petri et vicario Jesu Christi, cui in cælo et in terra omnis est data potestas, super solium excelsum et elevatum sedenti, congruit dissipare suo intuitu omne malum ; illud præsertim quod accusatione non indiget, et evidentia facti et opus publicum confitentur, nec tergiversatione aliqua tegi potest, et pæne totus orbis, ad Apostolicam Sedem undique confluens, detulit clamore sonoro. Hoc utique tam horrendum et piaculare flagitium, sic per mundi climata diversa diffusum, multorum corda perturbat, mentes sauciat, incitat ad perditionis exempla ; maxime si non habeat tanta culpa supplicium, et remaneret delictum tam notorium impunitum, magnæ justitiæ virtute petente vindictam effusi sanguinis innocentis. Cur igitur præmissa dixerimus explicamus.

« In publicam enim devenit notitiam, quod claræ memoriæ Adulpho in Romanorum regem electo, et apud Aquisgranum more solito coronato, a principibus et aliis magnatibus Germaniæ juramentis præstitis fidelitatis eidem ; feudis ac terris ab ipso recognitis, et in feudum receptis ab eo, nobilis vir Albertus natus claræ memoriæ Rodulphi Romanorum regis, dux Austriæ, vassallagium et ligium homagium ut Romanorum regi fecit eidem, nonnullis magnis et grandibus feudis ab ipso receptis ; et tandem quasi ad vomitum rediens, contra ipsum superbe rebellans, ipso rege Adulpho vivente, de facto, cum de jure non posset, se in Romanorum regem eligi procuravit ; et cum ipso rege domino suo hostiliter in campo confligens, de rege triumphavit eodem, ipso occiso in prælio memorato : ac postmodum, se eligi iterato procurans, in Romanorum regnum se non expavit intrudi, in exempli mali perniciem, et scandalum plurimorum, a præfata Sede, nec approbatione nec regia nominatione obtentis : et nihilominus de facto ut Romanorum rex, maxime in Germaniæ partibus, administrare præsumpsit. Contra quem, licet propter diversas considerationes et causas, in libram providæ considerationis adductas, adhuc non duxerimus, prout exigebat negotii qualitas, procedendum ; ne tamen propter dissimulationem temporis longioris vel tractum indebitus sibi approbationis color vel favoris accrescat, nos ad quos jus et auctoritas examinandi personam in regem Romanorum electam pro tempore, ejusque inunctio, consecratio, coronatio, manus impositio, necnon denuntiatio, seu reputatio idoneitatis personæ vel formæ, et nominatio regia, seu ratione indignitatis personæ vel formæ, reprobatio pertinere noscuntur ; fraternitati vestræ de fratrum nostrorum consilio per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum per vos, vel alium, seu alios publice et expresse auctoritate nostra denuntiare curetis in civitatibus, terris, seu locis, de quibus expedire videritis, et sit verisimile denuntiationem hujusmodi ad prædicti Alberti notitiam perventuram, quod nisi præfatus Albertus, qui pro Romanorum rege se gerit, per suos solemnes nuntios et procuratores idoneos sufficienter instructos cum omnibus juribus, actis et munimentis suis infra sex mensium spatium, a tempore denuntiationis hujusmodi computandum, compareat, coram nobis ostensurus, si velit et possit et sua crediderit interesse, suam innocentiam ; et propositurus rationabiles excusationes, si quas habet, super suis impedimentis notoriis, crimine videlicet læsæ majestatis commisso, ut præmittitur, contra regem Adulphum præfatum, necnon excommunicatione publica, perjuriis manifestis, et divulgata persecutione, quam ejus affines seu consanguinei, quorum acquiescit consiliis, et ipse præsumpserunt contra dictam Sedem, et alias Ecclesias exercere, et impedimentis aliis ; et expositurus jus, si quod sibi competit, vel dicat competere in præmissis, vel aliquo præmissorum, et ad faciendum super præmissis omnibus et singulis, ipsaque contingentibus, quæ justitia suadebit, et expedire videbimus sibique duxerimus injungenda, ac nostris beneplacitis pariturus ; nos principibus electoribus, Ecclesiasticis et sæcularibus, ac universis et singulis sub imperio Romano degentibus, de quibus expedire videbitur, districtius injungemus, ut nullus sibi ut Romanorum regi obediat, vel intendat ; quin potius omnes recedant ab eo, ac omnes et singulos ab homagiis factis ipsi Alberto ut Romanorum regi, et fidelitatis præstitis juramentis absolvemus, seu absolvi faciemus, vel denuntiabimus vel denuntiari faciemus potius absolutos ; et alias tam contra ipsum Albertum, quam contra fautores et adjutores ipsius, etiam hujusmodi dilatione, denuntiatione seu termini assignatione pendentibus, quæ magis ex gratia seu misericordia, quam ex juris necessitate procedunt ; tam ex præteritis ipsorum culpis, excessibus et offensis, quam ex futuris, si quas eos committere forte continget, procedemus spiritualiter, et temporaliter, prout, quoties et quando viderimus expedire. De iis autem, quæ super præmissa feceritis, confici faciatis publica Instrumenta

[1] Bonif. l. VII. Ep. cur. V. — [2] Reg. post eamd. Ep.

illaque nobis per fidelem nuntium transmittatis; significaturi nihilominus per vestras litteras, harum seriem continentes, qualiter processeritis in præmissis. Dat. Laterani id. Aprilis, Pontificatus nostri anno VII ».

3. Paruisse imperiis Apostolicis principes electores Ecclesiasticos, ex Henrico Rebdorfio (1) colligitur [1], ipsos vocato Rodulpho Palatino intentasse Alberto judicium: « Circa festum B. Michaelis dux Rodulphus et comes Palatinus præfatus ab electoribus imperii Moguntinensi, Coloniensi et Trevirensi archiepiscopis vocatus fuit ad Rhenum contra præfatum regem Albertum: unde iidem principes contra ipsum Albertum conspiraverant, eligentes ipsum Rodulphum pro judice, et asserentes ad comitem Palatinum pertinere, quod sit officium palatinæ dignitatis ex quadam consuetudine de causis cognoscere, quæ ipsi regi movebantur. Quare contra regem proposuerunt, quod dominum suum proprium, scilicet regem Adolphum occidisset, ideo rex esse non posset, et ad depositionem ipsius cogitabant ». Quod ad palatinam dignitatem spectat, ad quam vocandi in jus regis Romanorum auctoritatem spectasse narrat ex principum assertione auctor; prætereundum non est, ita id intelligendum, ut licet primo apud Palatini subsellia lis in regem Romanorum moveatur ex veteri more; ea tamen demum a Romano Pontifice, ut supremo judice definienda sit, quæ ex Urbano IV veteri imperii instituta ex Richardi regis Romanorum oratoribus referente, antea insinuavimus [2].

Ad perducenda porro suscepta consilia Bonifacius Angelum episcopum Nepesinum, legati Apostolici auctoritate instructum, in Germaniam misit, quem ad munus strenue obeundum hortatus est [3]. Insectatus etiam est Alberti studiosos, ut ex litteris [4] ad Constantiensem et Basileensem episcopos missis constat, quibus ipsis demandata cura est, ut Joannem e Turego protonotarium Alberti omnibus privilegiis, quibus ab Sede Apostolica ornatus fuerat, exutum promulgarent, deque ea re publica Acta conficerent. Cæterum Albertum, cum se in judicium vocari cerneret, fusique regis sui sanguinis a se vindictam expeti, impetus in archiepiscopos electores convertisse; iisque victis, demisse se ad permulcendum Bonifacium gessisse, tandemque ad clementiam flexisse, visuri sumus, adeo ut ipsius electionem post biennium confirmaret, quo ejus opera adversum Galliarum regem uteretur. Nunc ad Ungaricas res sermonem traducimus.

4. *Nicolaus cardinalis legatus in Ungariam discordiis laborantem missus, et rescissa electio Wenceslai regis.* — Cum Ungarii, alii Carolum Caroli II Siciliæ regis ex Carolo Martello primogenito defuncto nepotem, ab archiepiscopo Strigoniensi regia inunctione delibutum regem salutarent; alii regis Boemiæ filium elegissent, illumque [1] a Colocensi archiepiscopo corona redimiri curassent, atque ita intestino bello Ungaria laboraret et Barbarorum insidiis ac periculis cingeretur; Bonifacius Ostiensem episcopum, legati a latere dignitate auctum, in Pannoniam misit [2]: munusque illud etiam in Polonia, Dalmatia, Croatia, Rascia, Servia, Lodomeria, Galatia et Cumania, ita gerere jussit, ut tamen in Ungaria tantum insignibus, quibus in transmarina expeditione cardinales legati ornari solerent, uteretur.

« Nicolao Ostiensi et Velletrensi episcopo A. S. L.

« Quamvis universis et singulis regionibus Deo et Apostolicæ Sedi devotis, favorem Apostolicum, quoties necessitas ingruit, impendere debeamus, et ad eas nostræ mentis intuitum levando in circuitu vigilis more pastoris tam corporeos quam mentales oculos; visuri quid gregi commisso nobis expediat, et quid operis impendi debeat circa ipsum, ut illius fulti præsidio, cui cogitationes hominum præparantur, quique fortium arcus superat, et infirmos robore potenter accingit ministerii nostri sollicitudinem; ad ea præsertim, quæ fidelibus populis necessario expedire viderimus et noverimus profutura, salubriter et utiliter exponamus; in præsentiarum tamen Ungariæ regni nobilis necessitates præcordialiter intuemur, profundis meditationibus laboriosisque vigiliis insudando, ut eidem in hujusmodi necessitatum articulis opportunum adhibeatur, Domino auxiliante, consilium, salubreque remedium impendatur. Unde cum hostis humani generis pacis æmulus, et zizaniæ seminator, ab olim in eodem regno turbationes et scandala suscitarit, ex quibus regale solium, ipsiusque regni regimen multipliciter sunt depressa, vastatis fidelium bonis, Ecclesiarum et locorum Ecclesiasticorum direptis juribus, conculcata damnabiliter Ecclesiastica libertate,

[1] Henr. Rebdor. in Annal. — [2] An. Chr. 1263. num. 54. — [3] Lib. VII. Ep. cur. XI. — [4] Ep. cur. XII.

[1] Henr. Rebd. in Annal. Dubrav. Hist. Boem. l. XVIII. Bonfin. dec. 2. l. IX. — [2] Lib. VII. Ep. cur. XV.

(1) Quæ hic narrat annalista ex Rebdorfio, qui nonnisi medio hoc sæculo elapso scribebat, lucem et confirmationem obtinent ex Diplomate Alberti, ex Tabulario Eppensteinensi (oppidi duobus mil. passibus Moguntia distantis nomen est, et ad familiam illustrem cui illud paret, translatum) vulgato a Cl. Georgio Joanne in Spicilegio I Tabularum litterarumque veterum pag. 330, Diplom. XXX. Est vero illud Alberti imperatoris, datum hoc an. « M. trecentesimo primo, Indictione XV (a Septembri cœpta) id. Octob. regni ejus anno quarto » in gratiam Siffridi Eppensteini, quem sibi auxilium spopondisse dicit; « sed non contra venerabilem Gerhardum archiepiscopum Maguntinum », tum addit: « Item contra venerabilem Dietharum archiepiscopum Trevirensem alia servitia non impendet, quam illa quæ Henrici abbatis Fuldensis, et Ebirhardi comitis de Marka consilio et arbitrio fuerunt instituta. Item contra venerabilem Vicholdum Coloniensem archiepiscopum, quem ad requisitionem nostram diffidare tenetur, nobis quantum valet ad auxilia et obsequia efficaciter est adstrictus ». Scribit hæc Albertus e castris *prope Flerscheim super Moguntiam*. Ex quibus intelligimus jam tunc Albertum auxilia sibi in principes hos Ecclesiasticos comparasse.
MANSI

ac subsecutis exinde animarum periculis, deplorandis personarum nefandis excidiis, et aliis fere innumeris detrimentis; nos exinde graves et amaras gessimus et portamus in mente nostra puncturas dum miserabilis illius regni conditio, et commissorum inibi enormitates excessuum infra nostra præcordia revolvuntur. Et utinam desuper datum esset, ut cum honore Dei, et Ecclesiæ ac aliorum salubri statu fidelium posset commode circa tantum negotium exhiberi nostra præsentia corporalis, ut ubi mente vigilanter intendimus, ibi præsentialiter nostrum desiderium panderemus. Sed quia id conditio nostra non patitur, et innumera negotiorum undique concurrentium varietate distrahimur, illos in partem Apostolicæ sollicitudinis de latere nostro nonnunquam assumimus; quibus fore percipimus cœlesti dono provisum, ut in altis et arduis negotiis sciant et possint consulere provide, ac utili consilio providere.

« Attendentes itaque, quod personam tuam altissimus gratiarum Dominus scientiarum magnitudine, providentiæ munere, circumspectionis gratia, industriæ claritate, multisque virtutibus insignivit, humeris tuis fortitudinis robur adjiciens, ut ad laudem sui nominis frequenter onera grandia supportares; plenissimam quoque de tuis meritis fiduciam obtinentes, licet apud Sedem Apostolicam ex eminentia tui consilii valde necessarius habearis, nosque inviti quodammodo tanti viri præsentia careamus; tamen propter urgentem et inevitabilem necessitatem dicti regni, cui speramus in prædictis per tuam industriam circumspectam, illo tibi auxiliante, qui potest salubriter consuli et utiliter subveniri; te ad præfatum regnum, commisso tibi plenæ legationis officio in eodem regno, et in Poloniæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Lodomeriæ, Galatiæ et Cumaniæ partibus illi conterminis, ut in eis evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, et statuas in nomine Domini, sicut videris expedire, de fratrum nostrorum consilio tanquam pacis angelum destinamus: injuncto tibi nihilominus, ut in regno ipso inter ejusdem regni personas, necnon tam ibidem quam in provinciis memoratis inter Ecclesiasticos et mundanos viros, et universos alios, cujuscumque conditionis, præeminentiæ sive status, agas et tractes quæ ad cultum Dei et prædictæ Sedis honorem, observantiam Ecclesiasticæ sanctionis, redintegrationem Ecclesiasticæ libertatis, robur prosperi status regni et provinciarum prædictarum, honestatis cultum, reformationem pacis, relevationem pauperum, ac animarum salutem, et tranquillitatem corporum pertinebunt.

5. « Et ut circa legationis officium, quod in eodem regno Ungariæ tibi duximus committendum, eo possis prosperari facilius, quod solitis legatorum, qui missi de latere mare transeunt, adornatus insigniis, personam nostram quodammodo præsentabis; de speciali gratia Apostolica tibi auctoritate concedimus, ut eisdem insigniis, infra prædictum Ungariæ regnum duntaxat, uti libere valeas, prædictæ legationis officium prosequendo, ita tamen, quod præmissis insigniis in aliis commissis tibi partibus provinciis, et locis aliquatenus non utaris, et quod id, quod in hac parte tibi pro evidentibus necessitatibus et utilitatibus regni prædicti, et terrarum earumdem conceditur, ad aliquam consequentiam prætextu concessionis hujusmodi in regno et terra eisdem propter hoc in posterum non trahatur. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta firmiter præcipiendo mandamus, quatenus injunctum tibi onus laboris hujusmodi pro divina et nostra reverentia devote suscipiens, illud sic sollicite, sic viriliter et laudabiliter juxta datam tibi a Deo prudentiam exequaris, quod te tuis studiosis laboribus cœlesti favente clementia, sperati fructus adveniant, tuque per sollicitudinis tuæ ministerium illam, quæ pias causas gerentibus pro retributione rependitur, palmam gloriæ feliciter consequi merearis. Datum Anagniæ III id. Maii anno VII ».

6. Eodem argumento archiepiscopos, tum maxime electum atque administratorem Ecclesiæ Strigoniensis, episcopos et alios [1], qui aliqua dignitate Ecclesiastica vel civili in iis regionibus eminerent; tum Poloniæ et Sclavoniæ ducem, legatum debito honore complecti, suamque illi operam commodare jussit [2]. Deque eadem legatione, Nicolao Ostiensi episcopo card. imposita, plures aliæ exaratæ litteræ [3], ut in exequendis ipsius imperiis strenue studium suum ac diligentiam collocarent. His Diploma ad omnes Ecclesiasticos adjecit [4], ut quacumque iter legatus suscepturus esset, si qua egeret opera, non deessent: « Universitatem vestram rogamus et hortamur, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus dictum legatum, imo potius nos in ipso, cum per partes vestras transitum fecerit, ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram benigne recipientes, et honeste tractantes, eumdem sibi pro suis et familiæ suæ necessariis et securo conductu; necnon in evectionibus opportunis, sive in via decesserint, vel defecerint, aut alias fuerint impeditæ, cum super hoc fueritis per ipsum vel ejus nuntium requisiti, in eundo, morando, et redeundo liberaliter providere curetis. Et si eumdem legatum in aliquibus locis vel loco interdum moram protrahere contigerit, volumus quod non solum earumdem, eisque vicinarum, vel adjacentium partium, seu aliarum etiam, sicut eidem legato pro hujusmodi oneribus dividendis et facilius supportandis expedire videbitur, remotarum patriarchæ, episcopi, electi, abbates, præpositi, archipresbyteri, plebani, et alii Ecclesiarum præ-

[1] Ep. cur. L. — [2] Reg. post Ep. XV. — [3] Ep. XVI. ad Ep. XLIX. — [4] Ep. cur. XLIX.

lati, et personæ religiosæ et sæculares Ecclesiarum et monasteriorum contribuere subventionibus hujusmodi teneantur, etc. Dat. ut supra, (nimirum) VIII id. Maii ».

7. Profectus in Ungariam legatus, cum regnum ingressurus esset, Colocensis archiepiscopus Wenceslaum juniorem regis Boemiæ filium corona Ungarica cingere præsumpsit. Quo accepto audaci facinore, Bonifacius legato provinciam demandavit, ut incusso amittendæ dignitatis terrore Sedi Apostolicæ illum se sistere juberet, ut objecta sibi crimina dilueret. Hæc vero ipsi maxime imposita sunt, inungendi regis munus sibi non debitum invasisse : illum diademate ornasse, qui nulla successionis jura obtineret : si quid dubii in eligendo rege visum esset, Sedem Apostolicam consulendam fuisse : rem tentasse, cum jam Carolus Siculi regis nepos a Strigoniensi electo sacro oleo in regem fuisset delibutus : jura Sedis Apostolicæ, ad quam Ungaria ex Stephani Primi regis concessione jure stipendiario pertineret, infregisse. Sed in re adeo gravi querentem Bonifacium[1] audire satius videtur :

« Nicolao Ostiensi et Velletrensi episcopo, Apostolicæ Sedis legato.

« Romanus Pontifex super reges et regna constitutus a Deo, in Ecclesia militanti hierarcha summus existit, et super omnes mortales obtinens principatum, sedensque in solio judicii, cum tranquillitate judicat, et suo intuitu dissipat omne malum. Provide sanctæ memoriæ prædecessores nostri Romani Pontifices, et si eos diversorum regum et regnorum cura sollicitaverit officii pastoralis, specialiter tamen sua studia converterunt, ut regnum Ungariæ, quod ad Apostolicam Sedem peculiarius pertinet, præservaretur a noxiis, et salubria susciperet incrementa, et maxime contra Cumanorum, Tartarorum, et paganorum, ac schismaticorum hostiles incursus, quibus extitit hactenus plurimum impugnatum, et ex quibus ad magnum exterminium et diminutionem habitatorum fidelium est deductum. Nos quidem prædictorum ipsorum vestigia imitari volentes, intellecto nuper statu miserabili dicti regni, quod, proh dolor! in spiritualibus et temporalibus multipliciter est collapsum, et in quo undique bella fremunt; Ecclesiarum prælatis et personis Ecclesiasticis, necnon baronibus, et nobilibus, ac popularibus dissidentibus in eodem, de tua circumspectione confisi, te ad regnum ipsum cum plenæ legationis officio duximus destinandum.

« Verum post tuum discessum a nobis ad notitiam nostram fide digna relatio, sed nimis amara perduxit, quod venerabilis frater noster Colocensis archiepiscopus (si tamen dum consonent facta relatibus, venerabilis sit dicendus) stipatus nonnullis episcopis, et Ecclesiarum prælatis, ac baronibus dicti regni, in tantam prorupit audaciam et temeritatis excessum, quin potius ad tantam devenit insaniam, quod dilectum filium Wenceslaum natum charissimi in Christo filii nostri Wenceslai Boemiæ regis illustris, in regem ejusdem regni Ungariæ de facto, cum de jure non posset, coronare præsumpsit, ingressum tuum in ipsum regnum nequaquam expectans, cum esses illud cum hujusmodi legationis officio evestigio intraturus. Nec attendit dictus archiepiscopus, quod nunquam ad se, vel prædecessores suos Colocenses archiepiscopos, regum Ungariæ coronatio de jure vel de consuetudine pertinuerat, nec aliquatenus pertinebat; sed hujusmodi reges solent per Strigoniensem archiepiscopum, qui est pro tempore, coronari (ut non prosequamur ad præsens quomodo nec ex successione seu jure aliquo, quod occurrat, regnum ipsum debebatur Wenceslao nato prædicto) super quibus in dubio saltem nos vel te, qui gerebas in illis partibus vices nostras, consulere debuisset. Cum enim inter lepram et lepram variaretur judicium, erat ad nos, qui summi sacerdotis levitici generis vices gerimus, locumque tenemus, in tam arduis casibus recursus habendus : maxime cum magnificus vir Carolus, nepos charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris, per dilectum filium Strigoniensem electum, et administratorem auctoritate nostra in spiritualibus et temporalibus Strigoniensis Ecclesiæ constitutum, in ejusdem regni Ungariæ regem fuisset antea coronatus.

8. « Ad hæc nolumus te latere, aut in dubium revocari, quod memoratum Ungariæ regnum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ a beato Stephano primo rege Ungariæ Christiano, cum omni ejus jure ac potestate devote oblatum fuit et traditum reverenter : qui etiam ad ipsius regni solium noluit auctoritate propria sublimari, sciens quod nemo sibi sumere debet honorem nisi qui vocatur a Deo : et ideo non a quolibet, sed a vicario Jesu Christi et successore Petri assumpsit regium diadema. Fuerat quidem divinitus revelatum, quod ei primum in gente Ungarica corona debebatur et regnum, sicut hæc plenius documenta, quæ servantur in archiviis memoratæ Ecclesiæ Romanæ testantur, et ad ipsius archiepiscopi potuerunt notitiam pervenisse. Unde cum supradictus archiepiscopus culpabilior fuerit in hac parte, est amplius puniendus.

9. « Nolentes igitur hujusmodi audaciam excessus, et insaniam dicti archiepiscopi, sicuti nec debemus, sub dissimulatione transire, quamvis adeo sint notorii quod nulla possunt tergiversatione celari; ut tamen sibi, si quam forsan habet, defensio relinquatur, quæ ipsum et si non excusaret a toto, saltem excusaret a tanto; fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus per te, vel per alium, seu alios præfatum archiepiscopum Colocensem sub pœna privationis et depositionis archiepiscopalis oneris, officii et honoris, quam si secus fecerit, ipsum incurrere

[1] Ep. cur. LXXVIII.

volumus ipso facto, ex parte nostra peremptorie citare procures, ut infra quatuor mensium spatium post citationem hujusmodi suspensus ab omni beneficio et officio personaliter compareat coram nobis, suam si poterit innocentiam ostensurus, ac pariturus nostris beneplacitis et mandatis. Cæterum si præsentiam ipsius archiepiscopi tute vel commode adiri non posse credideris, ad citationem hujusmodi faciendam, tu in aliquo vel aliquibus ipsi archiepiscopo vel Colocensi civitati vicinis, seu alio vel aliis loco vel locis solemnibus, de quo vel quibus expedire videris, similiter per te, vel alium, seu alios ejusdem citationis edictum publice ac diligenter proponere studeas; ita quod verisimile sit, quod citatio ipsa pervenire possit ad eum. Quam quidem citationem, ut prædicitur, faciendam sufficere volumus, atque decernimus, ac si fieret coram archiepiscopo prælibato. Diem autem hujusmodi citationis et propositionis, et formam, et quidquid fieri contigerit in præmissis, nobis per tuas litteras, harum seriem continentes, fideliter intimare procures. Dat. Laterani XVI kal. Novembris anno VII ».

10. Simillimas querelas apud regem Boemiæ effudit [1], ursitque ut sua sponte, quæ minus prudenter tentata erant, revocaret : perpenderet animo, quo tandem successionis jure vel titulo filius sceptrum Ungaricum sibi arrogaret : temeritatem Colocensis archiepiscopi, qui regis consecrandi provinciam ad se non spectantem affectarat, nullum ipsis jus tribuere : regni supremum dominium ad Romanum Pontificem spectare, atque in ea controversia excipienda ejus imperia : labefactatum jam Tartarorum et Cumanorum armis jacere illud regnum, quod antea in summum splendorem effloruerat, ac magis jam hoc temerario facto lacerandum. Si qua jura sibi in Ungaria aut provinciis sibi vindicet, coram Sede Apostolica disceptet; ea omnia integra atque illibata servatum iri.

« Charissimo in Christo filio Wenceslao regi Boemiæ illustri.

« Etsi reges et principes orbis terræ Catholicæ fidei professores, et Ecclesiæ Romanæ devotos paterna benevolentia prosequamur; personam tamen tuam, dignitate regia insignitam, sincera charitate constringimus, et singularis benevolentiæ brachiis amplexamur : ideoque tibi familiarius scribimus, teque alloquimur confidenter. Miramur siquidem et turbamur, quod serenitas tua sustinuit et præstavit assensum, quod dilectus filius Wenceslaus natus tuus in regem Ungariæ sit assumptus, et a Colocensi archiepiscopo, et nonnullis suis complicibus passus eum fueris coronari. Utinam discussisses ex quo capite, ex quo jure, qua successione, quo titulo præfatus natus tuus ad ipsius regni regimen sit assumptus; et quomodo coronam ab eo recipere debuit, qui auctoritatem reges Ungariæ coronandi non habebat de consuetudine vel de jure. Nec debuit Apostolica Sedes, mater omnium et magistra, contemni, quin saltem in dubiis et majoribus causis ad ipsam fuerit recursus habendus; sine cujus etiam auctoritate sanctæ memoriæ Stephanus rex Ungariæ, divina revelatione præmonitus, noluit in ipsius regni solium sublimari : sed tanquam Aaron vocatus a Deo, ab ipsa Sede accepit humiliter coronam et regnum. Hunc Stephanum Deus de tenebris infidelitatis eripuit, et vocavit in admirabile lumen suum : qui fuit primus rex Ungariæ Christianus, a quo descenderunt personæ magnæ sanctitatis miræque virtutis, quorum beatitudines transierunt aliis in exemplum.

« Sed heu! hodie regnum tam nobile, tam præclarum et in spiritualibus et in temporalibus est collapsum, et quasi datum in prædam; et per Cumanorum, Tartarorum, schismaticorum, et paganorum hostiles incursus fere ad nihilum est deductum : et ideo plus turbamur de novitatibus per dictum Colocensem archiepiscopum circa prædictum natum tuum noviter attentatis, quæ discordiam pariunt, et dispendia graviora minantur, nisi Deus ex alto in regno ipso pacem effundat, quæ est vinculum charitatis. Ad quam procurandam inter dissidentes in eo venerabilem fratrem nostrum Nicolaum Ostiensem et Velletrensem episcopum Apostolicæ Sedis legatum, magnum utique Romanæ Ecclesiæ membrum, cum plenæ legationis officio duximus destinandum. Quapropter serenitatem tuam rogamus, et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus per teipsum corrigere studeas, et remediare procures, quæ circa præfatum natum tuum in hac parte minus provide et inconsulte attentata noscuntur; et tam tu, quam tui et filii memorati sequaces ejusdem legati acquiescatis salubribus monitis reverenter, et vos ejus beneplacitis coaptetis, qui ut pacis angelus, nuntiusque salutis, non absque multis sollicitudinibus et laboribus, ad regnum accessisse noscitur prælibatum.

« Cæterum si qua jura tibi, vel memorato nato tuo competerent in regno Ungariæ sæpe dicto, aliisque provinciis, eaque prosecuti fueritis coram nobis, illa disponimus illibata servare, nec minuere, sed augere. Sic igitur habere te studeas in præmissis, quo a Deo præmium, et dictæ Sedis gratiam merearis, nosque reddas a tua et ejusdem nati tui promovenda commoda promptiores. Dat. Laterani XVI kal. Novembris anno VII ». Extant quoque aliæ ad eumdem regem Pontificiæ litteræ [1] antea, tertio nimirum id. Maii datæ, quibus ipsi legatum impense commendavit. Hactenus de Apostolica Romani Pontificis sollicitudine et studio pro extinguendis Ungarorum discordiis, regnoque illo olim florentissimo, ac tum misere concusso,

[1] Ep. cur. LXXVII.

[1] Ep. cur. XLIX.

pristinæ dignitati restituendo. Quid vero pro temperando Ecclesiastico statu, exorientibusque seditionibus comprimendis, ac pace in Italiam revocanda molitus sit, intueamur.

11. *Carolus Valesius dux generalis militiæ Pontificiæ creatus.* — Cum emergerent in dies novi tyranni, qui ditionem Pontificiam discerperent, ad eos comprimendos atque in officio populos continendos, præpotentis alicujus ducis operam sibi necessariam duxit. In eam rem jam ante elegerat Carolum Valesium, Philippi Galliarum regis fratrem, Andium comitem, qui hoc anno in Italiam florentissimo stipatus exercitu venit, ut ingentia consilia, quæ agitabat, perduceret, atque a Bonifacio magnis honoribus exceptus est. Creavit illum in primis Pontificiarum copiarum ducem, ut non modo perduelles Ecclesiæ in Ecclesiastico principatu debellaret, verum etiam eos, qui ipsius Ecclesiæ fidissimos oppugnarent, everteret : de quo ipsi demandato munere hoc Diploma exaratum :

« Bonifacius, etc. Carolo nato claræ memoriæ Philippi regis Francorum, comiti Andegavensi, totius terræ Romanæ matris Ecclesiæ temporali jurisdictioni subjectæ capitaneo generali, etc.

« Levantes in circuitu oculos nostros, visuri quid ipsius terræ et incolis (nempe Romanæ Ecclesiæ clientibus) pro temporis expediat qualitate, quidve operis circa illos debeat exhiberi, desideramus admodum, et incessanter appetimus, ut per nostri ministerii studium terra ipsa cultu justitiæ prospere dirigatur, puritate fidei renitescat, devotionis integritate reluceat, amœnitate grandescat, pacis aliisque successibus prosperis fœcundetur. Et ne in terra ipsa nimis exscrescat temeritas superborum, qui contra nos, et Ecclesiam prælibatam in vicinis etiam partibus interdum calcaneum rebellionis erigere contra Deum et justitiam in ipsarum partium turbationem et scandalum non verentur; illam nos decet circa tales castigationis adhibere medelam, per quam et ipsi se deliquisse condoleant, et alii eorum exemplo flebili attentare talia vel similia terreantur, prædictaque terra, evulsis turbinibus scandalorum, quietis et pacis pulchritudine collætetur. Verum dum imbecillitatis humanæ conspicimus imperfectum, et incumbentia nobis onera, quibus assidue præmimur, intenta consideratione pensamus ; videntes quod nequimus exsolvere circa singula per nos ipsos debitum Apostolicæ servitutis, nonnunquam alios in partem nostræ sollicitudinis juxta qualitatem agendorum assumimus, quorum laudabilia merita per evidentiam operum Apostolicæ Sedi sub publica notitia præsentantur, et quorum ministerio sperati fructus de communicatis sibi laboribus valeant pervenire.

12. « Cum autem circa hæc personaliter intendere nequeamus, innumerabilium dictæ Sedis negotiorum distracti varietate, ad te, ipsius matris Ecclesiæ filium prædilectum, in nostra præsentia constitutum, Christi pugilem, nobilitatis et generis excellentia refulgentem, potentia præditum, exercitatum in armis, virtutibus et fama pollentem, et Ecclesiæ prælibatæ devotum, ac nobis et fratribus nostris charum quamplurimum et acceptum ob tuorum multiplicium exigentiam meritorum, in cujus desideriis agitur Ecclesiæ memoratæ, suorumque fidelium honores et commoda sollicite promovere ; mentem nostram ex speciali fiducia duximus convertendam. Et sperantes quod per tuæ magnanimitatis et probitatis opera satisfiat, in hac parte plenarie votis nostris, te, cui tot et tanta virtutum merita suffragantur, in tota terra eidem Ecclesiæ, dominio temporali subjecta, ordinamus et facimus nostrum et ipsius Ecclesiæ usque ad beneplacitum Apostolicæ Sedis capitaneum generalem, ut per te, aut alium, seu alios adversus illos ex eadem terra, vel etiam aliunde, qui in dicta terra, vel quavis ejus parte prædictam Ecclesiam, vel fideles ipsius, aut eamdem terram inimicabiliter impugnare, offendere, vel perturbare ; necnon contra personas et loca ejusdem terræ, quæ ipsi Ecclesiæ rebellare præsumpserint, procedere valeas per hostilem impugnationem, obsidionem, exercitum, et cavalcatam ; ipsaque capere, detinere, destruere, ac punire, ac illas et illa ex ipsis, quæ ad mandata nostra, et Ecclesiæ præfatæ redire decreverint, nomine nostro et ejusdem Ecclesiæ ad ejus mandata recipere, ac ab ipsis obsides, et quascumque cautiones exigere, aliaque prosequi et exercere libere possis, quæ ad hujusmodi capitaniæ officium pertinere noscuntur, et fuerint opportuna, tuque cognoveris expedire. Dat. Anagniæ III non. Septembris an. VII ». Hactenus Pontifex qui, ut majori auctoritate Carolum decoraret, Æmiliæ comitatus, Brittenorii, aliorumque locorum circumjacentium, Spoletini ducatus, Massæ Trabariæ, Terræ S. Agathæ, ac Marchiæ Anconitanæ administrationem ei contulit [1], ac proceres, urbiumque et oppidorum magistratus ipsius imperiis parere præcepit [2].

13. *Tusciæ pacandæ additus legatus Apostolicus.* — Auxit [3] etiam Carolum, ex sacri senatus consilio, in ea Etruriæ parte, quæ imperio obnoxia erat, paciarii jam ante a Clemente IV instituta, ut eam provinciam Alborum et Nigrorum, qui Guelphis et Gibellinis permixti erant, factionibus laceratam pacaret. Tum Matthæum episcopum Portuensem (1) legatum in eadem Etruria creavit [4], ut

[1] Ep. cur. LXXI. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ep. cur. LXX. Din. Compagn. Ms. Chr. l. II. — [4] Ep. cur. CXI.

(1) Legatio cardinalis Portuensis, cujus hic annalista meminit, altera fuit ab ea quam anno præcedenti gessit. Teste enim Joanne Villano lib. 8, cap. 39, Fr. Matthæus de Aquasparta episcopus cardinalis Portuensis anno MCCC mense Junio Florentiam venit, dissidia civium compositurus. Sed frustra obnixus, rediit ad Bonifacium. Secundum hæc Carolus Valesi a Bonifacio adscitus venit in Italiam, et

divina humanaque auctoritate conjunctis, provinciæ facilius in concordiam redigerentur.

« Venerabili fratri Portuensi episcopo.

« Cum nobilis provincia Tusciæ multis foret confossa doloribus, guerrarum concitata dissidiis, civilibus bellis licentiæ laxatis habenis, ac deformata ruinis, decuit nos ad animarum, corporum et rerum vitanda pericula in ipsa prosequi vias pacificas, et ad unitatem reducere discordantes, ne se mutuo lacerarent, impeterent ac molestarent injuste : ut tam nobilis tantaque provincia in tabernaculis fiduciæ requiesceret, et in pacis dulcedine habitaret; et per hoc in ea purgaretur hæretica pravitas, cohiberetur prædonum audacia, honoraretur sancta Romana Ecclesia, et fidelium devotio nutriretur. Ad nos namque relatio fide digna perduxerat, quod nonnulli de dicta provincia cum malitiæ suæ consciis atque consortibus habentes de ipsius turbatione pruritum malignitatis suæ, in favorem nostrorum et Apostolicæ Sedis rebellium suos illicitos conatus moliebantur extendere, ut non cuiquam sua confirmaretur justitia, non cuiquam status suis debitus meritis servaretur. Unde cum fratribus nostris habita deliberatione matura, attendentes quod Romanum vacat imperium, cujus ad nos, præsertim hoc tempore, pacifica conservatio dignoscitur pertinere; dilectum filium nobilem virum Carolum natum claræ memoriæ Philippi regis Francorum, comitem Andegavensem; de cujus strenuitate, armorum experientia, et bonitate confidimus; conservatorem pacis in ea parte ipsius Tusciæ, quæ prædicto imperio subjacet, de fratrum eorumdem consilio duximus deputandum. Qui provinciam ipsam potenter et prudenter ingressus, hujusmodi commissum sibi paciariatus, seu conservandæ pacis officium, divina sibi assistente virtute, cœpit laudabiliter exercere : ita quod devoti et fideles Ecclesiæ sæpedictæ de ipsa provincia habere poterunt, dante Domino, bonum statum, eruntque prava in directa, et viæ asperæ planabuntur. Verum, ut hæc salubrius et efficacius impleantur cum quiete ac pace, te de cujus legalitate, bonitate, circumspectione, et experientia matura confidimus, ad partes easdem providimus destinare, in eadem provincia nostra tibi auctoritate concessa; per cujus dictus comes favorem protectus, directus consilio, et maturitate adjutus, commissum sibi officium, juxta beneplacitum divinum et nostrum, cum moderatione ac mensura tranquillius et utilius possit debitæ executioni mandare.

« Quocirca fraternitatem tuam rogamus, monemus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus celeriter te accingens, et ad partes illas personaliter festinus accedas et ad ea, quæ comiti memorato commisimus, efficaciter promovenda et laudabiliter consummanda in provincia sæpedicta per te et alios, de quibus expedire videris, ipsum solerter inducas, et tam tu quam ipse vestra studia convertatis ad seminandum in ea semen charitatis et pacis; ut sedatis guerrarum et dissensionum turbinibus, qui nimis invaluerunt ibidem, provincia ipsa tot impulsibus agitata quasi post noctis tenebras floridum diei lumen aspiciat; post glaciei frigus hyemis aurea sibi tempora et serena succedant, in quibus afflicti non solum temporalem lætitiam, sed æternam auctore Domino consequantur, contradictores et rebelles auctoritate nostra per te, vel per alium, seu alios per spirituales pœnas, appellatione postposita, compescendo, etc. Datum Laterani VI non. Decembris, anno VII ».

14. Sollicitati aliis litteris [1] fuere archiepiscopi, episcopi, proceres populique Etruriæ Romani clientes imperii, ut cum Caroli Andium comitis, tum legati cardinalis jussis obsequentes essent. Scribunt Joannes Villanus [2] et alii, veniente cum exercitu Carolo, quem plures Florentini, Etrusci, ac Flaminii exules factionis Guelphæ et Nigræ stipabant, Florentiam ancipiti motu concussam, fluctuasseque num ipsi armis obsisterent, an peramanter exciperent : cumque is ad conciliandas adversas partes se accessisse testaretur, reipublicæ gubernacula illi permissa : recruduisse tamen majores motus, conspirationesque in Carolum conflatas magna Albæ factionis invidia, quæ admodum ob id depressa, pulsaque est in exilium. Inter cæteros Albarum partium Dantes Aligerius ejectus, qui adversa usus fortuna litteris se dedidit, magnaque poeticæ artis laude apud Italos effloruit.

15. *Carolo Valesio Januenses conciliat Bonifacius pro expeditione Sicula.* — Exciverat vero maxime Carolum Galliarum regis fratrem Bonifacius, ut ejus virtute bellica ad recuperandam Siciliam uteretur : jam enim antea concesserat, ut Catharinam Balduini ejecti Constantinopolitano imperio et Philippo filio neptem, appellatam ob id imperatricem, quamvis tertio consanguinitatis gradu conjunctam, uxorem duceret; ea tamen lege, ut cum exercitu Carolo II contra Fridericum auxilio veniret : atque ideo, ita flagitante ab ipso Pontifice Carolo, cum jam imperatrix prolem suscepisset, matrimonium ratum firmumque Apostolica auctoritate habuit [3], cum promissa implevisset; de quo hæc Jordanus scribit [4] : « Mortua tunc conjuge Caroli, duxit Catharinam cui jus im-

[1] Reg. post eamd. Ep — [2] Jo. Vill. l. VIII. c. 48. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 15 et alii. — [3] Lib. VII. Ep. cur. LXVII — [4] Jo. Vill. l. IX. c. 105 et alii. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

anno MCCCI Florentiam intravit die prima Novembris, eodemque mense episcopus Portuensis eo rediit, teste eodem Villano cap. 68. At vel in ejus textum, vel in Epistolam papæ, hic ab annalista recitatam, mendum irrepsisse oportet. Nam in eadem Epistola, quæ data est VI non. Decembris injungitur episcopo Florentiam actutum se conferat. Quomodo ergo Florentiam jam Novembri mense venisse Villanus statuit ? An forte eo injussu Pontificis se contulit ? Vix credo. Recedens vero iterum ab urbe legatus re infecta, interdicti sententiam iterum in eam urbem dixit.
MANSI.

perii Constantinopolitani debebatur : ideo cum Venetis composuit pro Constantinopolitano imperio recuperando, et venit Romam MCCC (MCCCI), et a papa Bonifacio honorifice susceptus, vicarius et defensor Ecclesiæ suppeditavit in Tuscia ». Cum vero in Siciliæ expeditionem, quæ anno sequenti ab ipso suscepta est, non in Galliis modo, verum in Italia, Sicilia, Sardinia, Corsica, principatu Achaiæ, ducatu Athenarum, aliisque insulis adjacentibus ab Ecclesiasticis decimas colligendas edixit [1] : coactas etiam in Anglia, queritur Westmonasteriensis [2].

16. Maximi porro intererat pro re Sicula instauranda Genuenses regi Carolo conciliare : apud quos tandem Pontifex sua auctoritate obtinuit, ut fœdus cum ipso percuterent, quod Apostolorum auctoritate, ne facile dissolveretur, communivit [3].

« Bonifacius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Nuper ad audientiam nostram perducto, quod inter charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, et dilectum filium consilium et commune Januense pacis fœdera sunt, divina clementia favente, firmata; nobis extitit cum instantia supplicatum, ut infrascripta capitula, seu articulos, quæ in pace ipsa venisse dicuntur, confirmare de benignitate Sedis Apostolicæ dignaremur. Nos igitur attendentes, quod licet immeriti vices gerimus pacis Actoris, quæ est vinculum charitatis, et fons proprius, cui non communicat alienus ; ac sperantes in Domino ex pace ipsa utilitatem publicam, et multorum privata commoda, et Terræ-Sanctæ succursum specialiter proventura; quodque Januenses prædictos, nedum postquam fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, sed etiam ante gessimus in visceribus benevolentiæ specialis; et quod Januenses ipsi, qui abierant in dissimilitudinis regionem, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ ac ad nostra mandata reverenter, ut accepimus, redierunt, quos speramus in devotione ac obedientia ejusdem Ecclesiæ constantius duraturos, rebellione contra Ecclesiam prorsus abjecta; supplicationi hujusmodi providimus liberaliter annuendum. Quapropter hujusmodi capitula, vel articulos et contenta in eis auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus; tenores ipsorum præsentibus inseri facientes, qui tales sunt :

« Item quod idem dominus rex et officiales ipsius permittent sine dolo et fraude, et absque aliquo impedimento, præfatum commune Januæ, et omnes et singulas personas de Janua, seu de districtu Januæ, seu quæ pro Januensibus distringantur, acquirere justo titulo, et extrahere frumentum, hordeum et alia victualia quæcumque de Sicilia, de Apulia, et aliis regni partibus citra et ultra Farum et etiam de provincia; nec ipsum commune, vel aliquam personam de Janua, vel de districtu, vel quæ pro Januensibus distringantur, gravabunt, nec gravari permittent in jure, seu pretio exituræ ultra quam consuetum sit; sed ipsum commune et cæteros de Janua, seu de districtu, et qui pro Januensibus distringantur, tractabunt in ipso pretio exituræ sicut bonos et charos amicos ipsius domini regis, et ultra prædicta non claudent, et claudi permittent portum aliquem, nec devetum vel inhibitionem de non acquirendo vel extrahendo facient ipse dominus rex seu ejus officiales contra ipsum commune, nec contra singulares personas de Janua vel de districtu Januæ, vel quæ pro Januensibus distringuntur, si extrahere velint inde victualia, sive frumentum, sive alia quæcumque ». Et intra :

« Item ob majorem amicitiæ nexum promittunt dicti ambasciatores dicto nomine dicti syndicis, et mihi dicto notario, recipienti ut supra, quod singulis annis incipiendis ab hodie, in antea et in perpetuum, quousque insula Siciliæ recuperata fuerit, dictus dominus rex et ejus officiales permittent dictum commune Januæ, seu legitimam personam vel personas pro ipso communi sine fraude aliqua acquirere justo titulo, et extrahere libere a jure quolibet exituræ de portubus Apuliæ, de illis videlicet de quibus ipsum commune, seu legitima persona pro ipso communi magis contentetur, decem millia salmarum frumenti ad salmam generalem et consuetam, et post recuperationem Siciliæ de portubus Apuliæ vel Siciliæ in electione dicti communis, seu legitimæ personæ pro ipso communi ; ita quod in præjudicium prædictorum nihil fiat vel fieri possit ; ita quod ipse dominus rex, officiales, et subjecti ipsius permittent omnes et singulos Januenses et districtuales Januæ, et qui pro Januensibus distringantur, mercari et negotiari, ire et redire, et morari salvos et securos in personis et rebus, sanos et naufragos sine impedimento aliquo in omnibus et singulis terris eidem domino regi subjectis, et in Sicilia, etiam in rebellione manente, et etiam postquam Sicilia redierit ad obedientiam et mandata ipsius domini regis. Nulli ergo etc. nostræ confirmationis etc. Dat. Anagniæ kal. Junii anno VII ».

17. Admissus [1] etiam est in gratiam Conradus Spinula, qui insulanis Siciliæ et Aragoniis maxime faverat, ac dein partibus Ecclesiæ accesserat; dataque Porchetto Spinulæ minoritæ, qui Ecclesiam Genuensem administrandam susceperat, provincia, ut ipsum censuris, quas contraxerat, solveret : tum Genuenses sacramento adigeret, nulla auxilia Friderico contra Carolum præstituros. Verum alii moderandis reipublicæ gubernaculis admoti, eos qui hujusmodi sacramenta se devinxerant publicis muneribus dejecere, atque ab Ecclesiasticis contendere, ut ipsos fidelium com-

[1] Lib. VII. Ep. CXCVI. — [2] West. Flor. Hist. — [3] Lib. VII. Ep. cur. XIV.

[1] Ep. cur. CXXI.

munione segregarent. Sed cum tam audax magistratuum facinus pernicioso exemplo esset, Bonifacius munus Porchetto commisit [1], ut reipublicæ proceres ad ea decreta revocanda permoveret ; ac si imperia detrectarent, ipsos in judicium apud Sedem Apostolicam vocaret.

« Bonifacius, etc. fratri Porchetto de domo Spinulæ Januen. Ordinis fratrum Minorum, administratori Ecclesiæ Januensis.

« Gaudemus de illorum devota providentia Januensium, qui se velut ab infecti gregis, indevotorum scilicet, consortio segregantes, de non præstando deinceps auxilium, consilium et favorem Frederico et Siculis rebellibus, aut eorum nuntiis, et fautoribus contra nos, et Romanam Ecclesiam, et charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem juxta rescripti nostri formam præstiterunt, ut scripsisti, corporaliter juramenta. Miramur autem, et admodum perturbamur de indignatione, quinimo præcipitatione mirabili potestatis, abbatis, antianorum, consilii et communis Januensium, quod super iis in salute discrimen, in pace scandalum, in unitate divisionem, et in reformatione destructionis causam nequiter suggerentes, præstationi et receptioni juramentorum hujusmodi obviare damnabiliter sunt moliti ; et quod detestabilius in causam abominandæ perversitatis advenit, hac hæreseos notabili nota non caret, petitum est pro parte dicti communis, ut durantibus in errore Ecclesiarum pandatur introitus, ac hujusmodi præstantes juramenta, et redeuntes prudentius ad salutem non reciperentur ullatenus ad divina : et nihilominus ab omni consilio Ecclesiæ Romanæ, statum prædicti regis Siciliæ contingente, perpetuo sunt privati, et inhabiles redditi ad officia et beneficia dicti communis. In iis quidem non aliud, quam divinæ ac humanæ legis enervare velle judicium præsumuntur, nec propter regalium nuntiorum instantiam, penes te incaute forsitan insistantium, debuisti desistere ab incœptis : unde mallemus, ut sicut laudabili discretione processeras, continuasses præfata recipere juramenta, cum non sit sub ambiguitate ferendum, quod causam suam Altissimus, qui cooperatores bonorum operum sua ineffabili virtute corroborat, confovisset. Datum Laterani VIII kalend. Septembris anno VII ».

18. *Filii regum Hispaniæ natalium dignitate a Bonifacio donati.* — Hoc anno Maria regina Castellæ oratores ad Bonifacium misit, ut e Sanctio filios susceptos legitimorum natalium dignitate ornaret. Lacerata fuerat civilibus bellis Hispania ex quo Alfonsus Castellæ ac Legionis rex, Ferdinando primogenito vita functo, filium secundum natu Sanctium prætulerat nepotibus, quos Ferdinandus ex S. Ludovici filia susceperat : ob id enim illatum a Gallis Hispaniæ bellum fuerat. Deinde cum Sanctius sceptrum, quod patri eripuerat, contra hostium inanes conatus sustinuisset, atque filios ex Maria quam contra leges canonicas, repugnantibus Romanis Pontificibus, duxerat, extulisset ; iique impigre relictum a patre regnum adversus Ferdinandi patrui filios defenderent ; magnis precibus contendente Maria, Pontifex filios ipsius justorum natalium honore ac prærogativa decoravit, sive ad bella civilia sopienda, sive Sanctium juste regnum gessisse censeret, cum ipse pari exemplo in Siciliæ successione Caroli II, non illius primogeniti filium, sed ex superstitibus liberis tantum majorem natu anteposuisse viderimus, sive aliæ ipsum ad id rationes permoverent. Extat ea de re ad memoratam Mariam Pontificium Diploma [1], quo ipsi famæ et honoris restituit integritatem.

« Mariæ relictæ quondam Sanctii nati Alfonsi regis Castellæ ac Legionis.

« Sensus hominis, proni ab adolescentia sua in malum, plerumque sic efficiunt lubricos actus parentum, quod ii in copulam legitimam delinquenquentes, illegitimitatis rubigine ortum maculant filiorum. Verumtamen sic genitos, quos propriæ virtutis decorat auxilium, geniture vitium minime decolorat, quia decus virtutis maculam abstergit in filiis et pudicitia morum pudor originis aboletur. Quapropter Apostolicæ Sedis circumspecta benignitas, qualitates negotiorum et merita personarum diligenti circumspectione prospiciens, nonnullis ex hujusmodi generis, quibus virtutes et merita suffragantur, consuevit interdum favoribus opportunis assistere, ac donum gratiæ liberaliter impertiri. Mira enim Regis æterni benignitas honore multiplici sponsam suam Romanam Ecclesiam insignivit : sed in hoc potissime ipsam honorabilem fecit, et felici statu fulgentem, quod in clavium collatione cœlestium illam eidem tribuit plenitudinem potestatis, ut non solum personis humilibus, sed quantumcumque generis excelsi solemnitate conspicuis in iis possit adesse magnifice, per quæ clari nominis titulum assequantur, et incrementum famosæ potentiæ prosequantur.

19. « Sane petitio tua per solemnes nuntios, ad hoc specialiter ad Sedem Apostolicam destinatos, nuper nobis exhibita continebat, quod quondam Sanctius natus claræ memoriæ Alfonsi regis Castellæ ac Legionis consors tuus et tu, tertio consanguinitatis gradu vobis mutuo attinentes, necnon et alias tertio affinitatis gradu conjuncti, ex eo quod idem Sanctius cognoverat carnaliter Mariam Alfonsi de Uzero, tibi tertio gradu consanguinitatis conjunctam, quorum etiam Sanctii et Mariæ Alfonsi filiam quamdam tu de sacro fonte levaveras : vivente quoque tunc quondam Guillelma nata Gastonis de Beart, quam idem Sanctius per verba de præsenti receperat in uxorem, et a qua non fuit sententialiter separatus,

[1] Ep. cur. I.

[1] Ep. cur. LXXX.

licet inter ipsos Sanctium et Guilielmam carnalis non fuerit copula subsecuta; de facto matrimonium, seu potius contubernium, invicem contraxistis, et dilectos filios nobiles viros Fernandum, Petrum et Philippum fratres, ac dilectas in Christo filias nobiles mulieres Isabellam et Beatricem sorores eorum, tuos et ipsius Sanctii natos, hujusmodi contubernio procreastis.

« Cum autem ex iis iidem Fernandus, Petrus et Philippus, ac Isabella et Beatrix defectum, quinimo defectus natalium patiantur, nobis humiliter supplicasti, ut pio tibi et eis compatientes affectu, et agentes misericorditer in hac parte cum eis providere ipsis de plenariæ legitimationis beneficio misericorditer dignaremur. Nos igitur, attendentes quod sicut fide dignorum testimonio accepimus, tu demum per laudabilis et honestæ conversationis, et vitæ meritum super iis a te maculam commendabiliter expiasti; quodque præfati Fernandus, Petrus et Philippus, ac Isabella et Beatrix hujusmodi defectum natalium supplent virtute laudabilium meritorum, redimentes favore prudentiæ quod ortus odiosus ademit, sicque prosapiam regalis generis morum elegantia, et operibus virtutum adornant; dignum reputamus et congruum, ut eos præcipuis gratiis et favoribus attollamus.

« Tuis itaque supplicationibus inclinati eosdem Fernandum, Petrum et Philippum, ac Isabellam et Beatricem legitimationis titulo decorantes, ut iidem Fernandus, Petrus, et Philippus ac Isabella et Beatrix, hujusmodi defectu seu defectibus natalium non obstantibus, ad omnes honores omnesque dignitates, Ecclesiasticos et mundanos, religiosos et sæculares, etiam statui regio congruentes, et quoslibet actus legitimos, prout eorum cuilibet obvenerint, vel quomodolibet provenire possunt, assumi et admitti licite valeant; ipsique illos et illas assequi libere possint, et assecutos etiam retinere, sicut si eis defectus hujusmodi illegitimitatis maculam non obstarent; cum ipsis, et eorum quolibet de speciali gratia et de Apostolica plenitudine potestatis dispensamus: sperantes, quod tu et ipsi tantæ gratiæ magnitudinem memoriæ signaculis taliter alligetis, quod veniatis in dilectionem omnium Conditori per vitæ virtuosæ studium, et sanctæ matri Ecclesiæ per sinceræ devotionis augumentum placere jugiter studeatis. Nulli ergo etc., nostræ legitimationis et dispensationis, etc. Datum Anagniæ VIII id. Septembris anno VII ».

20. Aliis litteris[1] ad eamdem reginam datis significat, se ipsius filium Ferdinandum ad sectandas virtutes, Ecclesiam colendam, pacemque cum Alfonso et Ferdinando patrui filiis contrahendam esse adhortatum. Quas quidam litteras novo Castellæ et Legionis regi scripta[2] ob rei dignitatem afferendas duximus.

« Bonifacius, etc. Fernando regi Castellæ ac Legionis illustri.

« Per hujusmodi quidem legitimationem tibi ac prædictis fratribus, et sororibus tuis tituli regii, cujuslibet dignitatis habilitatio gratiosa largitur, legitimorum actuum præstatur auctoritas, parentum aboletur infamia, et totius domus regiæ fama dudum denigrata clarescit. Hæc est gratia, quæ ipsi domui pacem præparat, salutem præstat, et pandit aditum ad quietem. Hæc est quæ ipsius domus extollit culmina, eamque illuminat radiis claritatum, si ejus cognoscatur effectus, si tu ac iidem fratres et sorores tui eam in pacis observantiam convertatis. Verum quia donum gratiæ ingratitudine tollitur, sed gratia devote recognita suscipit incrementa; ut crescat tibi beneficiorum collatio, de supernis exultes cœlitus, perceptorum gratus existas; sanctam matrem Ecclesiam, cui ob hæc obligatus esse nosceris in immensum, summis studiis et efficacia operum cures more devoti filii revereri, te sibi gratum, fidelem et utilem opportunis temporibus exhibendo: vitæ decor te reddat acceptum a tuæ primordio juventutis: erumpat chari filii vena cordis, et mel mansuetudinis fundat, lac fluat munditiæ, quod pectus bonorum operum decursu madescat, et de sinu magistri cœlestis in tuæ mentis solium salutis spargantur semina, quæ votive crescant, ad demum optatis fructibus incrementa concludant.

21. « Cum autem inter cætera, quæ circa te pro honore ipsius matris Ecclesiæ, ac pro tua et aliorum procuranda quiete votiva sensibus nostris occurrunt, specialiter affectemus, ut dilecti filii nobiles viri Alfonsus et Fernandus, nati quondam Fernandi patris tui, quos ut nosti præmissa contingunt, tibi reconcilientur ad gratiam; et inter te ac ipsos sedatis quibuslibet discordiarum anfractibus, veræ pacis amœnitas, et salutis concordia reformetur; celsitudinem tuam rogamus et hortamur attente, in pacis et salutis actore paternis tibi consiliis suadentes, quatenus prudenter attendens, quod tanquam pius princeps, qui teneris erga singulos benignitatem, et mansuetudinem exercere, etc. » Adjungit preces, ut Cerdas in gratiam admissos pristinis bonis restituat. « Datum Anagniæ VI kal. Octob. anno VII ». Quo vero optata pax in eo regno bellis civilibus concusso revocaretur, non contentus Bonifacius ad eam conciliandam regi ac reginæ matri scripsisse, ut Alfonsum Ferdinandumque in gratiam admitterent, Toletano archiepiscopo atque episcopo Seguntino provinciam demandavit[1], ut in ea componenda comparandaque strenue operam ac studium navarent. Hæc de rebus Hispanicis: jam ad Anglicanas digrediamur.

22. *Census exigitur ab Eduardo solvendus.* — Ne Pontificia in Angliam jura obsolescerent, cum jam annis undecim elapsis mille marcharum

[1] Ep. cur. LXXXIII. — [2] Ep. cur. LXXXI.

[1] Ep. LXXXII.

sterlingorum vectigal Eduardus Sedi Apostolicæ non solvisset, Bonifacius illud ab eo repetit [1] : « Cum census, inquit, annuus mille marcharum sterlingorum a te, sicut nosti, prædictæ, (nimirum Romanæ), debeatur Ecclesiæ, fueritque jam per undecim annos proxime præteritos in ipsius solutione cessatum, et etiam pro anno præsenti terminando in proximo festo beati Michaelis de Septembri debeatur; serenitatem regiam requirimus, et rogamus attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus eumdem censum pro undecim prædictis et isto præsenti annis dilecto filio magistro Bartholomæo de Ferentino canonico Londoniarum latori præsentium, nostro et prædictæ Ecclesiæ nomine, sublato dilationis et difficultatis obice, facias integre ac liberaliter assignari ; ita quod, id gratum habentes, magnificentiam tuam possimus inde merito commendare. Dat. Laterani XV kal. Aprilis anno VII ». Scribit Westmonasteriensis [2], hoc anno ab Eduardo omnium ordinum conventum Lincolniæ habitum, atque ex eo Bonifacio, qui Scotiam Sedis Apostolicæ non Angliæ stipendiariam contendebat, respondisse ; regisque et procerum de ea re litteras adducit, de quibus nos anno MCCIC occasione litterarum Bonifacii egimus.

23. *Nonnulla privilegia regi Angliæ concessa a Bonifacio.* — Addenda hic sunt nonnulla Apostolica beneficia Eduardo seniori ac juniori, tum Margaritæ reginæ concessa. Permisit in primis [3], flagitante ita rege, ut regii famuli apud ipsius capellanum sua crimina confessione sacra expiarent : « Tuis, inquit, supplicationibus inclinati auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut tam clerici quam laici tui servientes et familiares, præsentes et posteri, tuis obsequiis familiariter insistentes, quando non possent habere copiam proprii sacerdotis, quoties opportunum fuerit, possint cappellano tuo eorum confiteri peccata : qui, audita confessione ipsorum, eis pro commissis pœnitentiam salutarem impendat, nisi talia fuerint, propter quæ fuerit ad Sedem Apostolicam specialiter recurrendum. Dat. Laterani V kal. Martii anno VII ». Tum ipsi ac filio concessit, ut quem optarent sacerdotem audiendis suis confessionibus admoverent [4] : « Indulgemus, ut libere possis, quoties opportunum fuerit, discretum tibi eligere confessorem, et ei tua confiteri peccata. Datum ut supra ». Reginæ vero Margaritæ, ut in locis interdicto suppositis, divinis a suo cappellano peragendis interesset [5], modo inflicti interdicti rea non esset : aliaque hujuscemodi excitandæ et alendæ pietatis causa tribuit [6]. Conformia sunt superioribus quæ de sacerdote a sacris [7] confessionibus eligendo, atque altare portatili [8] Ugoni Blesensi comiti et Catharinæ Constantinopolitanæ imperatrici [1] cui etiam, ut antequam dies allucesceret, divinis interesset [2], permisit : « Proviso tamen, inquit, quod parce concessione hujusmodi utaris, quia cum in altaris officio immolatur noster Dominus Dei Filius Jesus Christus, qui candor est lucis æternæ, congruit illud non in noctis fieri tenebris, sed in luce. Dat. Anagniæ VI non. Octobris anno VII ».

His adjungendum est, Jacobo abbati monasterii S. Pauli tribuisse [3], ut in ara principe sacra celebrare posset. Ex quibus constat, antiquitus vetitum fuisse, ne quis in patriarchalium Urbis Ecclesiarum altaribus præcipuis injussu summi Pontificis missarum solemnia perageret, quod etiam hactenus servatur : « In nostra, inquit, constitutus præsentia nobis humiliter supplicasti, ut cum tu zelo devotionis accensus in majori altari monasterii tui desideres missarum solemnia celebrare ; nec id liceat tibi absque Sedis Apostolicæ licentia speciali, providere tibi super hoc de speciali gratia dignaremur. Nos itaque attendentes, quod ad id ex puritate devotionis induceris ; et propterea volentes super hoc favorabiliter tuis votis annuere, tuis supplicationibus inclinati, celebrandi hujus modi missarum solemnia in altari prædicto licentiam auctoritate tibi præsentium impertimur. Dat. Laterani II kal. Decemb. anno septimo ».

24. *Patriarchalium Orientalium electionibus consulit Bonifacius.* — Hoc anno prohibuit Bonifacius [4], ex sacri senatus consilio, ne in patriarchalibus sedibus Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena atque Hierosolymitana, quandiu sub schismaticorum aut infidelium jugo eæ Ecclesiæ lugerent, ipsarum canonici inconsulta Sede Apostolica patriarcham eligerent; ac si quid contrarium pertentarent, illud auctoritate Apostolica convulsit : cum maxime intersit tam augustis dignitatibus viros præfici, qui pares virtutes gerendo muneri afferant : « Sancta Romana Ecclesia, quæ disponente Domino super alias ordinariæ potestatis obtinet principatum a Deo, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra, quatuor patriarchales sedes instituit : inter quas post ipsam Romanam Ecclesiam Constantinopolitanam primum, Alexandrinam secundum, Antiochenam tertium, et Jerosolymitanam quartum locum voluit obtinere ; ipsasque multis prærogativis, et honoribus ac privilegiis decoravit. De quarum provisionibus, cum eas vacare contingit, tanto est accuratius cogitandum, et attentius providendum, quanto majori eminent altitudine dignitatis, et periculosius erraretur in provisionibus earumdem ». Et infra : « Ideoque de eorumdem fratrum consilio, Apostolicæ plenitudine potestatis statuimus, ut quandiu civitates ipsæ schismaticorum

[1] Ep. VIII. — [2] West. Flor. Hist. — [3] Lib. VII. Ep. LXXI. et reg. post camd. Ep. — [4] Ep. LXXII. — [5] Ep. LXXIII. — [6] Ep. LXXIV, LXXV, LXXVI. — [7] Ep. XIII. — [8] Ep. XIV.

[1] Ep. CLXXXIII. — [2] Ep. CCLXXXII. — [3] Ep. CCXCVIII. — [4] Lib. VII. Ep. cur. CXXII. Ext. etiam in Extravag. S. R. E. de elect.

aut infidelium subsunt, aut suberunt ditioni, aut detinebuntur per eos; canonici dictarum patriarchalium sedium, cum eas, vel ipsarum aliquam, seu aliquas vacare contigerit, ad electionem, postulationem, seu quamvis provisionem de præficiendo sibi patriarcha vel pastore nullo modo procedant absque Apostolicæ Sedis petita licentia, et obtenta per ipsius Sedis litteras apparente: quin potius vacatio earumdem Ecclesiarum, quam prius commode fieri poterit, ad ipsius Sedis notitiam deducatur, etc. Dat. Lat. X kal. Januarii anno VII ». Huic decreto occasionem dedit, sublato e vivis Petro patriarcha Constantinopolitano Latino, absentibus cæteris canonicis, unum qui reliquus erat, electionem patriarchæ celebrasse, quamvis electus postea jus suum, si quod obtinuisset, Pontificis arbitrio permisisset.

25. *Hæretici suppliciis affecti.* — Incorruptæ fidei tuendæ zelo eodem anno severitas in hæreticos exercita est, non in vivos modo, sed in sepultorum etiam cadavera. Tradit Bernardus [1] hoc anno Armanni, alias Hermanni, cujusdam hæretici corpus, quod sanctorum honoribus annis triginta supra unum Ferrariæ ab imperita plebecula cultum fuerat, sacræ fidei censorum jussu exhumatum, ac publice combustum fuisse; ejusque aram, quæ magnifice adornata erat, eversam et disjectam fuisse, qua de re meminit etiam Jordanus his verbis [2]: « MCCCI. Ferrariæ corpus cujusdam Armanni, quod venerationi a quibusdam habebatur, mandato inquisitorum exhumatum et combustum est ». Eodem anno emersisse collocat Annalium Dominicanorum Colmariensium scriptor [3] hæresim fœdissimam a muliercula confictam, quæ Spiritum sanctum in redemptionem mulierum muliebri corpore se induisse prædicabat: « Præcedenti anno, inquit, venit de Anglia virgo decora valde, pariterque facunda, dicens Spiritum sanctum incarnatum in redemptionem mulierum; et baptizavit mulieres in nomine Patris, Filii ac sui. Quæ mortua ducta fuit in Mediolanum, ibi et cremata: cujus cineres frater Joannes de Wissemburc Ordinis fratrum Prædicatorum se vidisse pluribus referebat ».

26. *Philippus Galliæ rex episcopis et Ecclesiasticæ libertati infensus a Bonifacio redarguitur: unde discordiarum inter utrumque origo.* — Aucta sunt hoc anno gravissimæ inter Pontificem et Francorum regem discordiæ semina: cum hactenus Bonifacius Gallicum genus maximis affecisset beneficiis, et Adolphum Romanorum regem, ne Eduardo Anglorum regi et Guidoni Flandriæ comiti conjunctus Gallias occuparet, opportune repressisset [4]: vires opesque ad subjiciendam Gallis Siciliæ insulam contulisset [5], Carolum Philippi regis fratrem imperii vicarium [6] in Etruria, ac ditione Ecclesiastica præfectum [1] creasset; eveheréque illum ex nonnullorum sententia ad Occidentale imperium [2], et certe ad Orientale [3], eripiendum Græcis promovere anniteretur, ut Gallorum armis fultus Syriam Christi cultui restitueret, quod ob Cassani regis Persidis erga Christianos studia facillimum videbatur; Philippumque ad gloriosissimam urgeret expeditionem [4]; repente, malorum incentore diabolo, non sine gravi Philippi regis et administrorum culpa, atrox exarsit dissidium ex his initiis. Invadebat Philippus, politicorum subornatus consiliis, Ecclesiarum jura [5] non modo in Rhemensi [6], Carnutensi [7], Laudunensi [8], Pictavensi [9], sed maxime in Lugdunen. [10], Narbonensi [11], Appamiensi [12], quarum trium postremarum præsules ad Philippi tempora earum urbium dominatu potiebantur. Contigit vero Bernardus Appamiensis episcopus, qui ingentem litem de Appamiarum imperio cum rege et Rogerio Fuxi comite exercuerat [13], in crimen vocatus [14] sit, inter alia jactasse Appamias Gallicæ coronæ non obnoxias esse; ac pluribus dicteriis famam regiam proscidisse: forma quidem Philippum cæteris antecellere, sed virtutibus vacuum esse. Quibus lacessitus rex, violata Ecclesiastici Ordinis immunitate, immisso satellitio episcopum honeste ad se deduci jussit [15]: deinde archiepiscopo Narbonensi custodiendum tradidit, veluti læsæ majestatis reum; atque hæc accusationis capita in Appamiensem episcop. ad Bonifacium transmisit [16]:

27. « Tenor prædictorum articulorum talis est. In primis asseritur quod idem episcopus Appamiarum, in injuriam et blasphemiam dicti regis proruptus, dixit non solum semel, secundo, sed pluries diversis locis et temporibus coram multis personis Ecclesiasticis et sæcularibus, nobilibus et ignobilibus, quod S. Ludovicus avus dicti regis olim, dum viveret, dixerat eidem episcopo tunc abbati Appamiarum, quod temporibus ipsius Philippi regis debebat Franciæ regnum destrui, ac idem rex et sui debebant perdere regnum ipsum; et quod dictum regnum debebat ad alios devenire, nullatenus ad ipsum Philippum regem et suos ulterius reversurum. Item quod idem episcopus multoties dixit, quod idem Philippus rex nihil omnino valebat. Item quod ipse rex non erat de genere claræ memoriæ Caroli Magni regis Francorum. Item quod nec de recto genere regni Franciæ. Item quod nec homo, nec bestia, sed imago. Item quod nihil omnino sciebat, nisi respicere homines. Item quod non

[1] Bern. in Chr. Rom. Pont. — [2] Jord Ms. Vat. sign. num 1960. — [3] Annal. Dominicanor. Colm. hoc an. — [4] An. 1296. num. 18, 19, 20, 27. — [5] An. 1295. num. 7 et seq. an. 1297. num. 1 et seq. an. ad 25. an. 1298. num. 1 et seq. an. 1301. n. 15. — [6] Ep. LXX.

[1] Ep. LXIX et LXXI. — [2] Jo. Vill. l. VIII. c. 62. S. Ant. III. p. tit. XX. c. 8. § 10. — [3] Jord. ubi sup. — [4] Bonif. l. VII. Ep. cur. CI. — [5] Ibid. Ep. CCCXXVIII. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. Jo. Vill. S. Ant. ubi sup. — [6] An. 1299. num. 23, 24. — [7] An. 1290. num. 29. — [8] Lib. IV. Ep. CCLIX. — [9] Ep. CDLXXI. — [10] Lib. III. Ep. LXVII. et l. IV. Ep. CCCXXV, CCCXXVII. et an. 1290. num. 29. — [11] An. 1300. num. 37. et Ben. XI. Ep. com. DCXIII. — [12] An. 1295. num. 52. — [13] Ibid. et an. 1299. num. 25. — [14] Lib. VII. Ep. CCCXXVIII. Jord. ubi sup. — [15] Ep. cur. CIX. — [16] Ep. CCCXXVIII.

erat dignus tenere regnum Franciæ, quia regnum ipsum regere nesciebat. Item quod tota curia Franciæ, intus et extra, huc et illuc erat falsa, corrupta et infidelis, neminem excipiendo; et quod idem rex erat eodem modo. Item quod omnes Gallici inimicabantur linguæ Tolosanæ, et quod nunquam fecerunt Tolosanis bonum, sed semper malum, et quod auferebant eis quidquid habebant; et quod rex faciebat eodem modo, etc. » Objecta sunt alia convicia eidem episcopo jacta in regem : tum coitiones cum Fuxensi comite agitasse ad Tolosanam provinciam in rebellionem conjiciendam, subjiciendamque Fuxensi, ac fœdera inter Aragonum regem et Fuxi comitem jungere meditatum; deque regiis administris, ne Appamiis jus exercerent, exturbandis egisse, et Convenarum comitem trahere in conjurationem, et Armeniacum cum Fuxensi conciliare annisum, hæcque ei significasse : « Significavit etiam sibi, quod tempore dicti regis Franciæ, qui nunc est, regnum Franciæ finiretur; et quod idem episcopus hoc audiverat recitari pluries a S. Ludovico ».

Censuit Bonifacius hæc a calumniatoribus ad legendum scelus conficta in episcopum : et quidem fœdiores longe calumnias Christi vicario, ac si mortalium perditissimus esset, a Philippi consiliariis aspersas visuri sumus. Cæterum ut erat æquitatis acer vindex Pontifex, superioris accusationis capita ad Narbonensem archiepiscopum [1] transmisit [2], ut in Appamiensem antistitem de iis judiciariam actionem institueret. Tum asserendæ immunitatis Ecclesiasticæ cupidus Philippo denuntiavit [3], ipsum censuras contraxisse, ni alias graviores facti rationes afferret; præcepitque, ut præsulem Appamiensem dimitti ex Narbonensis archiepiscopi custodia, atque ad Sedem Apostolicam accedere permitteret : restitueret Ecclesiæ Appamiensi occupata bona, nec in posterum sacras opes diriperet.

28. « Regi Franciæ illustri.

« Secundum divina, canonica et humana jura Ecclesiarum prælati et personæ Ecclesiasticæ tam regulares quam sæculares, in quibus laicis nulla est attributa potestas, multa debent libertate et immunitate gaudere : et hoc laudabilium prædecessorum tuorum tempore servabatur. Et ideo plus dolemus, si tuo tempore, cujus regnum Deus tantum dilatavit et auxit, tanto devotior Deo non redderis, imitando laudabiles prædecessorum ipsorum actus, quanto a Deo ampliora nosceris recepisse. Sane ad nostrum pervenit auditum, quod tu venerabilem fratrem nostrum Appamiarum episcopum personaliter ad præsentiam tuam deduci fecisti sub tuorum cauta custodia, utinam non invitum, quem sub colore securitatis personæ ipsius, custodiendum diceris commisisse venerabili fratri nostro Narbonensi archiepiscopo metropolitano ipsius.

« Magnitudinem igitur tuam rogamus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus eumdem episcopum, cujus volumus habere præsentiam, abire libere et ad nostram præsentiam securum venire permittas, omniaque bona mobilia et se moventia, ac immobilia, quæ per te vel tuos occupata, saisita, vel detenta sunt, ad eum vel commissam sibi Ecclesiam pertinentia, sibi restitui facias; et de iis, quæ forsitan non extarent, debitam satisfactionem impendi, nec in antea ad similia per te vel tuos occupatrices manus extendas, habiturus te taliter in præmissis, quod majestatem non offendas divinam nec Sedis Apostolicæ dignitatem, nec oporteat nos aliud remedium adhibere; sciturus, quod nisi ad excusationem tuam aliquid rationabile coram nobis propositum fuerit vel ostensum, et præmissis veritas suffragetur, quin incurreris sententiam canonis propter injectionem temerariarum manuum in dictum episcopum, non videmus. Nos enim dicto archiepiscopo damus per alias nostras litteras [1] in mandatis, ut eumdem episcopum liberet, et ad nos venire permittat, non obstante custodia, quam a te de eo dicitur recepisse. Dat. Laterani non. Decembris anno VII ».

29. Consulturus præterea Ecclesiastici ordinis dignitati Christi vicarius, cum Philippus [2] rex episcopatuum vacantium vectigalia regio fisco inferret, ac jura Ecclesiastica sibi arrogaret, decrevit, ut his malis obviam iret, synodum cogere. De quibus hæc S. Antoninus, loquens de Philippo rege [3] : « Episcopatus vacantes cum essent, bona episcoporum diripiebat, et investituras eorum facere volebat. Quamobrem Bonifacius, ut magnanimus et audax, neminem timens, cœpit contra eum agere tanquam inimicum Ecclesiæ, et ad efficacius procedendum vocavit per litteras Apostolicas et nuntios speciales omnes episcopos et prælatos Franciæ ad Urbem ad celebrandum Concilium ». Conceptæ sunt subjectis verbis eæ litteræ [4], e quibus constat, Bonifacium non modo cleri, sed populi etiam Gallici, cum plus æquo a Philippo gravaretur, libertati consulere voluisse, aliaque mala ingentia abolere (1) :

« Bonifacius etc. venerabilibus fratribus uni-

[1] Ep. cur. CIX. — [2] Eod. l. VII. Ep. CCCXXVIII. — [3] Ep. cur. CIX. Jord. ubi sup. et alii.

[1] Ep. cur. CX. — [2] S. Ant. III. p. tit. XX. c. 8. § 20. Jo. Vill. l. VIII. c. 62. Paul. Æmil. in Phil. Pulcc. et alii. — [3] Anton. ibid. — [4] Lib. VII. Ep. cur. CIII.

(1) Totam rei gestæ in captione Bernardi Apamiensis episcopi historiam exhibet exarata eo tempore narratio, quam e Ms. Codice Martene Anecdot. tom. I, col. 1319 vulgavit. Læsæ majestatis reus coram Philippo dictus Apamiensis, ad causam suam dicendam a rege intra mensem accitur. Prorogatur dein spatium illud usque intra Octavam festi S. Michaelis, Septembri mense celebrandi, cum interim milites jussu regis missi sunt, qui episcopum et custodirent caute, et deducerent sollicite. Ille laicam custodiam detrectabat, ut a metropolitano suo Narbonensi detineretur, postulans; quod a rege tandem idem Narbonensis archiepiscopus impetravit. Hujus rei gratia, tum

versis archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis, electis et capitulis Ecclesiarum cathedralium regni Franciæ, ac doctoribus in theologia et magistris in jure canonico et civili de regno natis eodem.

« Ante promotionem nostram ad summi Apostolatus officium, dum adhuc nos minor status haberet, et post usque in præsentiarum, multa sunt nostro Apostolatui reserata fide digna assertione multorum, quorum nonnulla etiam ad contingentia regna et populos in mali exempli perniciem sunt diffusa, et ea multos ex vobis credimus non latere ; super excessibus, culpis, insolentiis, injuriis atque damnis, quæ prælatis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis, regularibus et sæcularibus, in regno Franciæ constitutis et alibi per charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Franciæ illustrem et officiales suos seu balivos multipliciter inferuntur ; ut etiam paribus, comitibus aliisque nobilibus, universitatibus et populo dicti regni, prout hæc et alia in aliis nostris litteris, quas eidem regi dirigimus, seriosius continetur. Unde super hoc cum fratribus nostris deliberatione habita pleniori, de ipsorum fratrum consilio ad nostram præsentiam vos providimus evocandos.

« Quocirca universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica scripta vobis in virtute obedientiæ districtius injungentes, quatenus in kal. Novembris proximo futuris, quas vobis pro peremptorio termino assignamus, instructi et informati super præmissis et aliis, super quibus instructionem et informationem vestram videritis opportunam, vos fratres archiepiscopi et episcopi, necnon electi, doctores et magistri, personaliter ; vos vero capitula per procuratores idoneos cum sufficienti mandato, et informatos plenius, nostro vos conspectui præsentetis, ut super præmissis et ea contingentibus vestra possimus habere consilia, qui apud eumdem regem suspicione caretis, et sibi et regno accepti estis et grati, et diligitis ipsum regem ; necnon tractare, dirigere, et statuere, procedere, facere et ordinare quæ ad honorem Dei et Apostolicæ Sedis, augmentum Catholicæ fidei, conservationem Ecclesiasticæ libertatis, ac reformationem regis et regni, correctionem præteritorum excessuum, et bonum regimen regni ejusdem viderimus expedire.

« Nos enim ipsi regi per alias nostras significamus litteras, ut si rem suam agi putaverit in præmissis, suaque crediderit interesse, per se vel per fideles viros et providos, suæ conscios voluntatis, ac diligenter instructos, cum sufficienti mandato coram nobis possit, si velit, eodem termino comparere. Alioquin suam, vel illorum, aut etiam vestram absentiam divina replente præsentia, in præmissis et ea contingentibus ac aliis, prout fuerit nobis ministratum a Domino, et expedire viderimus, procedemus. Vos autem mandatis nostris in hac parte taliter obedire curetis, quod non possitis de contemptu vel negligentia, seu inobedientia reprehendi ; sed magis de diligentiæ, obedientiæ ac devotionis promptitudine commendari. Dat. Later. non. Decembris anno VII ».

Imposita sunt etiam Cisterciensi, Cluniacensi, Præmonstratensi, S. Dionysii, ac Montis-Majoris abbatibus imperia [1], ne indictis præsulum, theologorum, et jurisperitorum conventibus deessent. Tum his, atque [2] archiepiscopis et episcopis de admittendis ex æquitate excusationibus eorum, qui ad Romanam curiam se conferre non possent, hæc scripsit : « Illos tamen doctores seu magistros in jure canonico et civili ab hujusmodi personali comparitione volumus excusatos haberi, qui coram suis ordinariis se duxerint excusandos legitime, et super hoc fidem fecerint coram eis. Impedimenta vero legitima, si qua, quod absit, vobis archiepiscopis et episcopis, electis, et abbatibus, vel vestrum alicui vel aliquibus evenirent, probari legitime volumus coram nobis ab illo vel illis, quod ad hoc duxerimus deputandos ». Ne vero interim res litteraria aliquid detrimenti pateretur, datis hisce abbati S. Genovefæ et decano ac cancellario Parisiensis academiæ imperiis consultum est : « Discretioni vestræ committimus, quatenus vos duo, vel unus vestrum, præsertim tu, cancellarie, providere possitis de tot et talibus doctoribus et magistris, ut Parisiis remaneant ad actu regendum ibidem, de quot et de quibus videritis providendum ; ita quod tam utile studium et famosum doctores sufficientes habeat in theologia et canonico jure prædictis. Per hæc autem tu, cancellarie, statuto tempore venire personaliter ad nostram præsentiam non omittas ».

30. Cum præterea Philippus rex, prærogativarum ipsi ac prædecessoribus, ab Sede Apostolica concessarum specie, jus Ecclesiasticum ipsorum politicorum consilio obtereret, Pontifex eas omnes sibi exponi, atque ad id tempus carere viribus

[1] Ep. cur. CIV. et post eamd. Ep. — [2] Ep. cur. CV.

etiam ut ratio custodiendi episcopi æqua assignaretur. Narbonensis Concilium episcoporum habuit Sylvanecti, ubi tunc rex agebat. Archiepiscopi interfuerunt duo Narbonensis et Auxitanus cum episcopis septem. Leges in eo assignatæ sunt, quæ cum episcopo Ecclesiasticæ custodiæ tradito servarentur ; auditæ etiam accusationes, quibus episcopus onerabatur. Sed hac in re nihil decretum, quod episcopi causa Romano Pontifici reservanda judicaretur. Acta sunt hæc post festum S. Lucæ anni præsentis. Concilium istud nemo huc usque in Conciliorum serie collocavit ; nec sane Concilium in eadem narratione appellatur ; res tamen ipsa hanc sibi appellationem vindicat, cum episcoporum fuerit conventus et causa plane Ecclesiastica ab Ecclesiasticis et episcopis tractata.

Concilium aliud, collectoribus huc usque incognitum, dedit hoc anno Rhemensis provincia. Ejus statuta ex vetusto Ms. Codice vulgarunt PP. Martene et Durand in collect. tom VII, col. 1324. Inscriptio canonibus ita præfixa exhibet « Statutum Rhemensis provinciæ anno Domini MCCCI, secunda die Mercurii (sic) post Clementem ». Dies Mercurii post festum S. Clementis incidit anno illo in diem XXIX Novembris ; sed mendum hic forte irrepsit ; quid sit enim illud *secunda* plane ignoramus. Canones sunt VII, ac fere omnes cavent, ne quid in Ecclesiasticum jus a laicis judicibus injuriæ inferatur. MANSI.

jussit : ac Philippum, ne id gravate acciperet, his litteris monuit[1] :

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Nuper ex rationabilibus causis moti, præsertim ad relevanda gravamina, et quasi importabilia onera Ecclesiarum, prælatorum, et Ecclesiasticarum personarum, regularium et sæcularium regni tui, litteras infrascripti tenoris fieri fecimus, et Bulla nostra bullari, quarum tenorem ad tuam providimus notitiam præsentibus deducendum. Tenor autem talis est : Bonifacius, etc. ad perpetuam rei memoriam. Salvator mundi etc. ut in proxima superiori usque in finem (erasa illa est omnino jussu Clementis V[2] ad regis Francorum gratiam). Tu igitur sicut filius prædilectus in iis, quæ rationabiliter et pro utilitate publica fecimus, non turberis : sed ea æquanimiter toleres ; prudenter attendens, quia ut præmittitur, terminum assignamus, quo privilegia, indulgentiæ, gratiæ et concessiones prædictæ nostro conspectui præsententur, et ad nostram et dictæ Sedis notitiam deducantur, ut consideratis ipsis et visis provideri possit, si dicta suspensio fuerit in aliquo vel aliquibus moderanda. Datum Laterani non. Decembris anno VII ».

31. Denique Bonifacius, cum instaurare Christi cultum in Syria pereuperet, ac Guiscardum Cassani Tartarorum in Perside regis oratorem ad jungenda cum ipso in Mahumetanos arma Occidentis excepisset ; quem etiam a Cassano ad Francorum regem missum referunt auctores[3] tum ad Carolum Siciliæ regem accessisse ex vetusto regii archivii Regesto scribit Summuntius[4] ; omni studio et contentione Francorum regem ad sacram expeditionem pro religione Palæstinæ restituenda adducere nisus est ; qua de re hæc Paulus Æmilius[5] : « Oratores ad Francum regem Bonifaciumque Pontificem maximum misit, (Cassanus nimirum), cum Latinis proceribus fœdus facturus, ut communi animo consilioque sacrum regnum recuperaretur, et a barbaræ religionis vi tegeretur, Bonifacius rursus amplum magnificumque sibi existimabat, se Pontifice recipi, quæ superioribus Pontificibus amissa fuissent. In Franciam litteras ad Pulchrum regem de bello sacro redintegrando dedit, etc ».

Hujusmodi vero Apostolicæ litteræ Philippo regi, qui a suis assentatoribus depravari, non moneri officii consueverat, ingratæ adeo extitere, ut iras gravissimas conceperit in Bonifacium ; ac postea a Clemente V obtinuerit, ut eæ quoque litteræ ex Regesto Pontificio majori ex parte, in qua nimirum gravioribus imperiis, aut justis minis, vel asperiore verbo percellebatur, exponebanturque ejus facinora, eraderentur. De quibus rasuris extant in Regesto publicæ Tabulæ subjectis conceptæ verbis : « Ego Oddo de Semineto, publicus Apostolica auctoritate notarius ac litterarum Apostolicarum registrator, de expresso mandato reverend. patrum domini Berengarii episcopi Tusculani, ac domini Arnaldi tit. S. Priscæ presbyteri cardinalis S. R. E. vicecancellarii, facto mihi per eos ex parte sanctissimi patris et domini nostri domini Clementis divina providentia papæ V, qui hoc eis pluries mandaverat, ut dicebant, feci ; seu in præsentia mea, et magistrorum Andreæ de Secia et Emanuelis de Parma fieri feci rasuras vacuas, quæ sunt in quarto, quinto et sexto foliis proxime præcedentibus, quarum primam immediate præcedit quædam littera, quæ incipit : *De statu terrarum, etc.* et sequitur alia, quæ incipit : *Nuper ex rationalibus, etc.* Secunda vero rasura facta in littera, quæ incipit : *Ausculta*, incipit immediate post verba : *Efficaciter adimplere,* et infra, et finit ante verba illa : *Ad te igitur, etc.* Tertia autem rasura in eadem littera facta incipit immediate post verba : *Nec habens aliquod inhonestum ;* et infra, et finit ibi ante verba illa : *Ad hæc ne Terræ-Sanctæ negotium, etc.* Ibidem in quarta linea subsequenti facta una alia rasura unius tantummodo dictionis. Ultima quoque rasura incipit proxime post verba illa : *Sic te præpares in præmissis,* et infra ; et finit ibi ante verba illa : *Ut in præsenti divinam gratiam, etc.* Ideoque prædicta de eodem mandato in rei gestæ testimonium scripsi sub solito signo meo Vienna in hospitio domini cardinalis vicecancellarii supradicti. Et Taccon de Secia, publicus imperiali auctoritate notarius, ac registrator litterarum Apostolicarum, supradicta omnia per eumdem modum, ut prædictus magister Oddo, de eodem mandato feci seu fieri feci, ideoque de prædicto mandato in rei gestæ testimonium in domo prædicti domini vicecancellarii me subscripsi sub solito signo meo ». Extant similes aliæ Tabulæ de litteris vigesima quarta et quinquagesima tertia erasis. Quæ porro ex superioribus superfuere, ad illustrandam historicam in re gravissima veritatem, a nobis afferentur, unde male Philippum regem in Christi vicarium insurrexisse aperte patebit.

« Bonifacius, etc. charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Ausculta, fili charissime, præcepta patris, et ad doctrinam magistri, qui gerit illius vices in terris, qui solus est magister et dominus, aurem tui cordis inclina ; viscerose sanctæ matris Ecclesiæ admonitionem libenter excipe, et cura efficaciter adimplere (versuque uno et fere dimidio eraso Clementis V jussu). Ad te igitur sermo noster dirigitur, tibi paternus amor exprimitur, et dulcia matris ubera exponuntur. Campum siquidem militiæ humanæ mortalitatis ingressus, renatus sacri fonte baptismatis, renuntians diabolo et pompis ejus, non quasi hospes et advena, sed jam dome-

[1] Ep. cur. c. — [2] Ep. cur. XCIX. — [3] Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 7. Paul. Æmil. in Phil. Pulc. et alii. — [4] Summont. l. III. — [5] Paul. Æmil. ubi sup.

sticus fidei et civis sanctorum effectus, ovile Dominicum intravisti, colluctaturus non solum contra aereas potestates, mundique rectores præsentium tenebrarum. Sic veri Noe es arcam ingressus, extra quam nemo salvatur, Catholicam scilicet Ecclesiam, unam columbam immaculatam, unici (unicam) in qua Christi vicarius Petrique successor primatum noscitur obtinere : qui sibi collatis clavibus regni cœlorum, judex a Deo vivorum et mortuorum constitutus agnoscitur ; ad quem sedentem in judicii solio, dissipare pertinet suo intuitu omne malum. Hujus profecto sponsæ, quæ de cœlo descendit a Deo parata sicut sponsa ornata viro suo, Romanus Pontifex caput existit : nec habet plura capita monstruose, cum sit sine macula, sine ruga, nec habens aliquod inhonestum (ac duabus paginis cum fere dimidia erasis subjicitur) :

32. « Ad hæc, ne Terræ-Sanctæ negotium, quod nostris et tuis et aliorum fidem debet charius insidere præcordiis, nos putes oblivioni dedisse memorare, fili, et discito, quod progenitores tui Christianissimi principes, quorum debes laudanda vestigia solerti studio, et claris operibus imitari ; exposuerunt olim personas et bona in subsidium dictæ Terræ. Sed Saracenorum ac..... » colligitur ex litterarum erasarum vestigiis vocem, quæ desideratur, hanc fuisse, *præsertim* ; qua nimirum Philippus perstringebatur. Non caruisse sane ipsum gravis inertiæ culpa in ferendo Ptolemaidis et reliquarum urbium Syriæ excidio, vidimus, cum Nicolao IV rogatus, ut periclitantis Syriæ misereretur, Ptolemaidisque tutelam susciperet, detractavit frivola de causa, tantoque regi inhonesta, ne sibi, ut aiebat, illius jactura adscriberetur, si barbarus prævaleret : sicque res Christiana perdita fuit. Nec minus religioni obfuisse insinuatum est, cum levi de causa bellum cum Eduardo rege, sarcire injurias a suis illatas parato, suscepit ; ob quæ juste Bonifacius hæc illi objecit : « Tua et aliorum regum et principum devotione solita tepescente, Terra eadem tuis utique temporibus, heu, deperdita noscitur et prostrata. Quis itaque canticum Domini cantat in ea ? Quis assurgit in ejus subsidium et recuperationis opportunæ juvamen adversus impios Saracenos, malignantes, et operantes iniquitatem, ac debacchantes in illa ? Ad ejus quippe succursum arma bellica perisse videntur, et abjecti sunt clypei fortium, qui contra hostes fidei dimicare solebant : enses et gladii evaginati in domesticos fidei, et sæviunt in effusionem sanguinis Christiani : et nisi a populo Dei domesticæ insolentiæ succidantur, et pax ei proveniat salutaris, Terra illa, fœdata actibus malignorum, a periculo desolationis et miseriæ per ejusdem populi ministerium non resurget.

« Si hæc et similia iis benevola mente revolvas, invenies quod obscuratum est aurum, et est color optimus immutatus. An non ignominia et confusio magna tibi et aliis regibus et principibus Christianis adesse dignoscitur, quod versa est ad alienos hæreditas Jesu Christi, et sepulchrum ejus ad extraneos devolutum ? Qualem ergo retributionis gratiam merebuntur apud Dominum reges et principes, et cæteri Christiani, in quibus Terra quærit respirare prædicta ; sed non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit ipse Deus, nec est qui supponat manum ex omnibus quos nutrivit ? Clamat enim ad Dei filios civitas Jerusalem, et suas exponit angustias, et in remedium doloris ejus filiorum Dei implorat affectus. Si ergo filius Dei es, dolores ejus excipias, tristare et dole cum ipso, si diligis bonum ejus. Tartari quidem, pagani et alii infideles eidem Terræ succurrunt, et ei non subveniunt in ea Christi sanguine pretioso redempti ; nec est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus. Hoc a dissidiis privatis obvenit, dum utilitas publica cupiditatis ardore consumitur, nonnullis quæ sunt sua quærentibus, non quæ Christi, quorum peccata Deus ultionum dominus non solum in ipsis vindicat, sed etiam in progenies eorumdem.

« Tremenda sunt itaque Dei judicia et timenda, ante quæ non parantes justitiam damnabuntur : justus autem de angustia liberabitur, et cadet impius in laqueum, quem tetendit. Tu vero, filii communiens in tribus temporibus vitam tuam, ordinando præsentia, et commemorando præterita, et providendo futura, sic te præpares in præmissis (erasoque fere uno versu) ut in præsenti divinam gratiam, et in futuro salvationis et retributionis æternæ gloriam merearis. Datum Laterani non. Decembris ann. VII ». De transmissis hisce ad Philippum regem litteris Pontifex Gallicanum clerum certiorem fecit[1], præcepitque, ut in iis contenta discuterent, quo meliora consilia ad abolenda mala, quæ grassabantur in Galliis, ac fidem Christianam in Asia propagandam, recuperandumque ex Mahometanis sepulchrum Dominicum expedire possent.

« Bonifacius, etc., venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis, et dilectis filiis electis, et Cisterciensi, Cluniacensi, Præmonstratensi, necnon S. Dionysii in Francia Parisiensis diœcesis, et Majoris Turonensis Ordinis S. Benedicti monasteriorum abbatibus ; necnon capitulis Ecclesiarum cathedralium regni Franciæ, et doctoribus in theologia, et magistris in jure canonico et civili de regno natis eodem salutem, etc.

« Ex rationabilibus causis moti, mittimus charissimo in Christo filio nostro Philippo regi Franciæ illustri litteras nostras infrascripti tenoris, qui talis est : Bonifacius, etc., charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri. Ausculta, fili charissime, etc., (ut in proxima sup. usque in finem). Vos igitur potissime, quos per alias nostras litteras ad præsentiam nostram sub certa forma vocamus, supradictum tenorem diligentius attendatis, et super contentis in eo sic vos modis con-

gruis informetis, quod possitis consultius, certius, et salubrius vestra nobis dare consilia in agendis. Datum Laterani VIII id. Decembris anno VII ».

Quæ magno zelo Pontifex pro Gallorum bono, ac fide amplificanda constituerat, a Philippo rege disturbata fuere; vetitosque præsules ad Concilium accedere dicturi sumus inferius : spretaque pariter ab eo, improborum politicorum, Apostolica monita in alienos sensus distorquentium, consilio, Terræ-Sanctæ instauratio, ut deplorat S. Antoninus his verbis [1], de Cassano rege Tartarorum, partaque ab eo Syria prælocutus : « Ex ea recessit : destinavit tamen interea suos oratores in partes Occidentis ad Bonifacium VIII et ad regem Franciæ, et alias nationes Christianorum, ut mitterent copias Christicolas in Syriam ad retinendum civitates Syriæ et Hierusalem conquisitas per eum. Quod cum exposuissent oratores ejus, et placuisset audientibus, nil tamen executioni mandatum ex neglectu eorum magis attendentes (attendentium) ad suas animositates prosequendas, in se invicem laniando Christicolas, et ambiendo aliena dominia; quæ sua sunt potius unamquamque communitatem quærendo (unaquaque communitate quærente), quam ea, quæ Jesu Christi; et ob hoc de ampliatione (dilatatione) Christianæ religionis parum curando. Et ubi tunc cum modicis expensis, et sine magnis copiis, capta Syria a Cassano potuisset a fidelibus illuc missis retineri; nulla provisione super hoc facta, cum magna erubescentia fidelium, et non levi crimine incuriæ et omissionis postmodum amissa est; nec adhuc postea recuperata, nec in via recuperandi ».

33. *Matronæ Genuenses adjuvant expeditionem in Terram-Sanctam.* — At principibus Occidentalibus Syriæ recuperationem, amplificationemque religionis non curantibus, miraculo ac prodigio fuit, imbelles mulieres, divino amore incensas, Christi cultum Palestinæ restituere aggressas esse. Fuerunt eæ Genuenses matronæ prænobiles A. de Carmendino, I. de Ghisulphis, M. de Grimaldis, C. Franeræ, A. de Auria, S. Spinulæ, S. et P. de Cibo, P. de Caris, quarum nomina indicanda censuimus, cum ob tam præclarum facinus dignissimæ sint, ut earum memoria nulla unquam temporis oblivione deleatur. Ad conflandam enim classem bona sua contulere, atque etiam ipsarum aliquæ, exaggerata quadam mentis constantia, ut se militum obsequiis devoverent, obvia omnia pericula penetrarunt. Traxere alias etiam mulieres præclaro illo exemplo, quæ monilia et gemmas distraxere, ut militem ad defendendam Christi causam in Saracenum amarent; quarum consilium Bonifacius subjectis verbis collaudavit [2].

« Percepimus quod vos et aliæ quamplurimæ mulieres civitatis Januensis, divino spiritu inflammatæ, provide attendentes, quod Casanus magnus Tartarorum imperator, cum multitudine sui exercitus, licet paganus, regnum Hierosolymitanum intraverat ad expellendos de Terra-Sancta soldanum Babylonicum, ejusque sequaces incredulos, ut ea Christiano cultui restituta, cantica Domino decantarentur in ipsa exultationis et laudis; quodque reges et principes, et Christiani alii potentes, et ad arma doctissimi ad subveniendum dictæ Terræ pietatis quodammodo viscera clausisse videntur, obturantes aures suas clamoribus exulum, qui Terram ipsam hactenus habitarunt, quorum raucæ factæ sunt fauces in expetendo lacrymabiliter Terræ sæpedictæ succurri; induitis mente viros in corpore fragili, decernentes sibi vestrorum largitione bonorum per viam marini stolii subvenire, etc ».

34. Præfecti illius classis fuere Benedictus Zachariæ, Lanfrancus Tartarus, Jacobus Lomellinus, et Joannes Blancus, ad quos Pontifex hæc scripsit [1] : « Nobilitatem vestram monemus, rogamus, hortamur attente, obsecrantes in Filio Dei Patris, quatenus cum dictarum mulierum subsidio aperiatis viscera pietatis ad dictæ Terræ succursum, sicut athletæ strenui Crucifixi, ut in præsenti divinam consequamini gratiam, et in futuro gloriam sempiternam ». Aliis vero litteris eos hortatus est [2], ut non sua, sed quæ Jesu Christi in ea expeditione quærerent, atque hæc subjecit : « Districte præcipiendo mandamus, quatenus ad reædificationem et reparationem alicujus castri, civitatis, vel loci muniti, sitorum in dicta Terra-Sancta, vel quavis parte Syriæ; præsertim maritimorum occupatorum, et destructorum per hostes fidei a tempore ultimi Concilii Lugdunensis, celebrati sub felicis recordationis Gregorio papa X prædecessore nostro; sub quovis titulo, vel quæsito colore ad utilitatem vestram, vel quarumcumque singularum sæcularium personarum, aut cujusvis universitatis, vel communis, maxime Tripolitanæ civitatis nullatenus procedatis absque Apostolicæ Sedis licentia speciali, per ejus patentes litteras apparente. Nos enim de talibus, auxiliante vobis divina potentia, opportuno tempore disponemus, ac etiam cathedralibus Ecclesiis dictarum Terræ-Sanctæ et Syriæ de pastoribus idoneis providere curabimus, prout viderimus expedire. Dat. Anagniæ V id. Augusti anno VII ».

35. Ad inflammandos plures ad arma pro Christiana religione tuenda, bonisque in tam pium et divinum opus conferendis, demandavit provinciam Porchetto Spinulæ Minoritæ Ecclesiæ Genuensis administratori (quem postea ob præclaras ejus virtutes, tum ob navatam recenter ab ipso atque a Spinularum familia operam, ut Genuenses in obsequium Ecclesiæ redirent, fœdusque cum rege Siciliæ Carolo jungerent, Genuensi archiepiscopatui, quo olim cesserat, restituit [3] ut Genuensibus significaret, petita a prænobilibus illis viris,

[1] S. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 8. — [2] Lib. VII. Ep. cur. LXI.

[1] Ep. cur. LIX. — [2] Ep. cur. LX. — [3] Ep. CLXXXVIII et CLXXXIX.

ac matronis fuisse ab Apostolica Sede admissa [1], populos præclara concione ad sequenda crucis signa incitaret, aliorumque ad id operam adhiberet: tum ut profecturos in Terram-Sanctam Apostolica auctoritate cruce insigniret [2].

Liberatiter etiam Bonifacius indulgentiarum in Conciliis decreta præmia in eos, qui se obeundæ hujusmodi expeditioni accingerent, vel opes proficiscentium stipendiis subministrarent, effudit [3]; ac Minoritarum et Prædicatorum in Liguria præfectis præcepit [4], ut viros religiosos ad porrigenda Ecclesiæ sacramenta profecturis adjungeret: « Qui fecit, inquit, salutem in manu feminæ, et per eam capite Holofernis abscisso civitatem sanctam Jerusalem de manu hostium liberavit, creditur nonnullis nobilibus mulieribus Januensibus, earumque sociabus, seu sequacibus inspirasse, ut de Terræ-Sanctæ succursu, cui reges et principes, et alii Christiani potentes, et ad arma doctissimi, obturatis cordibus, non succurrunt, efficaciter cogitarent, quæ per marinum estolium, et quasi particulare passagium ad partes illas, duce Deo, perventurum in brevi, eidem Terræ succurrere decreverunt, ad hoc bona propria expendendo: et earum aliquæ disponunt personaliter transfretare ad impendendum humanitatis obsequia bellatoribus Crucifixi. Talium itaque devotis fervoribus, et charitativis affectibus libenter occurrimus, et earum pium propositum dignis favoribus confovemus. Ideoque discretioni tuæ in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus auctoritate nostra de consilio discretorum fratrum tui Ordinis assumas aliquos fratres ejusdem Ordinis de Januensis et aliarum civitatum vicinarum conventibus in modo congruo, viros utique litteratos, bonæ conversationis et vitæ, et in dicto estolio, seu passagio transmittas, etc. Dat. Anagniæ IV id. Augusti anno VII ».

36. *Gesta Casani in Syria, ejusque mores et conversio ad fidem.* — Quæ vero gesta sint a Cassano et aliis Christianis hoc anno, utque irriti ceciderint eorum conatus, describit Aythonus [5]; qui ubi defectionem Capcacki, amissamque superiori æstate Syriam exposuit, narrat Cassanum adulta hyeme in Euphratis ripa instruxisse copias, tum subjungit: « Transmisit Cotulossam cum triginta millibus equitibus Tartaris et præcepit, quod quando ad partes Antiochiæ perveniret, regem Armeniæ convocaret et alios Christianos partium Orientis et Cypris, et adjungeret eos sibi: et dum Casanus cum robore sui exercitus sequeretur, in regnum Syriæ introiret. Prædictus itaque Cotulossa fecit sicut habuit in mandatis. Acceptis itaque triginta millibus Tartarorum per diætas suas perrexit quousque Antiochiam applicuit; et deinde misit ad regem Armeniæ, quod veniret: unde rex Armeniæ cum suo exercitu equitavit. Christiani etiam qui erant in regno Cypri, de adventu Cotulossæ, rumoribus intellectis, absque moræ dispendio cum galeis et aliis lignis pervenerunt ad insulam Anteradensem, et ibi fuerunt dominus Tyrensis frater regis Cypri, qui erat militiæ dux et rector, et magistri domorum Hospitalis et Templi cum conventibus fratrum suorum: et dum parati essent voluntaria Christi servitia adimplere, ecce rumor venit de quadam infirmitate Casani, qua taliter vexabatur quod de convalescentia medici totaliter desperabant: unde Cotulossa cum suis Tartaris rediit ad Casanum, rex etiam reversus fuit in Armeniam, et alii Christiani, qui venerant ad insulam Anteradensem, redierunt in Cyprum: et ob hanc causam incœptum Terræ-Sanctæ negotium fuit totaliter derelictum. Hoc accidit anno Domini MCCCI ». His consentanea referuntur a Sanuto, qui addit [1] nostros antequam Anteredum pergerent, leves aliquot in Ægypto excursiones fecisse: « Idem rex, (nempe Henricus Cyprius), cum Hospitalariis et Templariis armaverunt septem galeas, et quinque fichias, et ad flumen rexit navigantes: quinque Saracenorum galeas invenerunt, quæ per Nilum fugientes liberatæ sunt. In insula vero descendentes, derobato uno casali, rediere et ante Alexandriam consedere: indeque recedentes, unam navem Saracenorum repererunt, quam, interfectis hominibus, combusserunt. Deinde discurrerunt maritimam regionem, et parvis illatis damnis rediere ».

37. Quod porro ad Casanum spectat, quem a Bonifacio paganum nuncupatum [2] vidimus; suscepisse illum Christiana sacra testantur Westmonasteriensis [3], Joannes Villanus [4], Walsinghamus [5], S. Antoninus [6], ex quorum ultimo piam historiam referemus.

« Cassanus imperator Tartarorum, ut dictum est, fuit filius Dargon Chami, parvus quidem corpore, sed animo magnus; despicabilis vultu, sed mente venerandus, quia virtutibus exornatus, sapiens in bellis, et sagax in rebus, munificentissimus et amicissimus Christianorum. Hic demum Christianus effectus baptisma suscepit, et ad hoc induxit multos ex suis. Causa autem suæ conversionis ad fidem miraculum fuit quod hic sequitur, ad consolationem fidelium enarrandum. Quando iste Cassanus fuit creatus imperator Tartarorum, fecit inquirere inter omnes mulieres, quæ esset omnium speciosior, ut illam sibi acciperet in uxorem, non attendens nec ad thesauros nec ad alia hujusmodi. Et cum destinasset plurimos per partes Orientis ad hoc perquirendum, tandem compertum est et indicatum, quod filia regis Armeniæ esset pulchrior omnibus. Hac igitur po-

[1] Ep. cur. LVII. — [2] Ep. cur. LXIII. — [3] Ep. cur. LVIII. — [4] Ep. cur. LXII. et reg. post eamd. Ep. — [5] Ayton. Hist. Orien. c. 43.

[1] Sanut. l. III. par. XIII. c. 10. — [2] Bonif. l. VII. Ep. cur. LXI. — [3] West. Flor. Hist. an. 1299. — [4] Jo. Vill. l. VIII. c. 35. — [5] Walsing. in Eduar. I. — [6] Ant. III. p. tit. XX. c. 8. § 9.

stulata a Cassano, pater assensum præbuit, si puellæ hoc gratum foret. Illa ut prudens, pudica, et Jesu Christi devota, respondit se paratam patri obedire in hoc; ita tamen si sibi libertas daretur colendi Jesum Christum suo modo, quamvis Cassanus tunc esset paganus: et acceptavit conditionem Cassanus per oratores suos. Quamobrem rex Armeniæ misit filiam suam ad Cassanum, associatam cum germano suo religioso viro, et cum aliis religiosis et nobilibus viris ac mulieribus, ut eam in uxorem haberet: quæ cum applicuisset, multum complacuit sibi in ea. Ex qua cito filium suscepit, sed ita deformem et turpem, ut vix in eo humanitas appareret.

« Cassanus super hoc consilium sumens cum satrapis, et sapientibus suis collatione simul facta, ab eis responsum accepit, hoc ideo accidisse, quia ex adulterio conceperat, et ideo ipsam cremandam esse cum prole sua. Determinatione ea facta, quamvis hoc grave esset Cassano propter amorem ad illam conceptum, populus quoque civitatis condoleret, cum rogus ad hoc pareretur, sibique significata fuisset mors sua, postulavit illa hanc sibi gratiam fieri, ut more Christianorum sibi liceret confessionem facere, et communionem sacram suscipere, et filium illum suum baptizari. Quibus peractis, et parvulo illo baptizato in debita forma, subito puer mutatus est in alterum, et apparuit ita pulcher et gratiosus, sicut quicumque alius in orbe reperiri posset. Ex tam evidenti prodigio nimis lætificatus Cassanus, non solum immunem esse voluit uxorem suam cum prole a morte; sed eam quoque imperatricem decrevit, et cum magna solemnitate ipse cum innumerabili populo Tartarorum credentes in Christum, baptismum susceperunt: et in testimonium veritatis prædictorum quidam Florentinus origine, nutritus in partibus illis a pueritia destinatus fuit orator cum pluribus Tartaris ad referendum ista domino papæ Bonifacio, et principibus fidelium ». Miramur insigne adeo miraculum ab Aytono et Sanuto, qui accuratius res Tartarorum tradidere historiæ, prætermissum fuisse, certe id constat ex memorato Aytono, qui sæpius in exercitu adversus Saracenos cum Casano versatus [1] est, magno Terræ-Sanctæ Christianis restituendæ, et Mahumeticæ superstitionis delendæ desiderio arsisse.

[1] Ayton. Hist. Orien. c. 44.

BONIFACII VIII ANNUS 8. — CHRISTI 1302.

1. *Friderico Aragonio regnum Siciliæ defertur per fœdus initum inter ipsum et Carolum; unde Fridericus et Siculi a censuris solvuntur.* — Effudere in Siculos extremos conatus Bonifacius papa et Carolus Neapolitanus rex anno Christi millesimo trecentesimo secundo, Indictione quintadecima. Sed antequam copiæ in Siculos educerentur, Bonifacius Fridericum censuris ad officium perpellere nisus est [1], eoque in pertinacia obfirmato, Carolum Andium comitem excivit ex Etruria, atque in Siculos Gallico et Ecclesiastico succinctum exercitu concitavit [2]. Adjunctus [3] illi præterea est Guillelmus designatus episcopus Salernitanus, amplissima ad Siculos insulares, ad Ecclesiæ partes transvolaturos, solvendos censuris, instructus auctoritate: quo tamen beneficio Fridericus sine singulari Sedis Apostolicæ imperio, quicumque sequeretur casus, privatus est [1].

2. Invectus itaque una cum Roberto Calabriæ duce Carolus comes florentissima classe, quæ in Neapolitano portu a rege apparata fuerat, ut Ptolemæus Lucensis [2] Joannes Villanus [3], S. Antoninus [4], aliique narrant, excensione in Siciliam facta adventus sui terrore insulam concussit, atque initio feliciter bellum circumtulit. Cujus viribus Fridericus cum se imparem videret, prælio cum eo decernere, quamvis lacessitus, recusavit; sed militari consilio ipsius exercitum solerti fuga fatigavit, partim illius commeatus intercepit: ac demum, cum Gallorum exercitus Xacam arcem obsideret [5],

[1] Lib. VIII. Ep. cur. XVII. — [2] Ep. XXV. — [3] Ibid.

[1] Lib. VIII. Ep. XXVI. — [2] Ptol. Luc. in Annal. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 49. — [4] Ant. III. p. tit. XX. c. 8. § 16 et alii. — [5] Sur. l. V. Ann. c. 56.

ex aeris gravitate grassari lues adeo cœpit in castris, ut magnam copiarum partem absumpserit. Qua re animadversa, Carolus a fratre rege ob Belgarum defectionem excitus, Robertum Calabriæ ducem ad tractandam cum Friderico pacem flexit, Pontifice et Carolo rege insciis. De quibus hæc Jordanus [1] : « Comes Valesii, tota æstate per Siciliam discurrens, animalia quidem suæ genti necessaria invenit, sed obvium sibi nullum reperit. Audiens vero nova de Flandria, suorum consilio ad ea, quæ sunt pacis intendit sub hac forma, ut scilicet Fredericus toto tempore vitæ suæ Siciliam absque regis nomine possideret, et quidquid in Calabria tenebat, dimitteret, et Alienordem filiam regis Caroli acciperet ; et quod ipse Carolus, et Robertus dux Calabriæ fideliter laboraret apud regem Aragoniæ quod jus regni Sardiniæ et comes de Brenna jus regni Cypri Friderico darent, consentiente Romano Pontifice ».

3. Consonant Jordano Joannes Villanus [2], S. Antoninus [3], Surita [4], Fazellus [5], rerum Siculanum scriptor anonymus [6], Summontius [7], et alii. Sed præcipuas hujus leges e Friderici litteris [8] decerpere præstat : « Notum fieri volumus universis, quod », et infra, « firmata est pax sive compositio duratura et servanda efficaciter et bona fide per nos pro nobis fidelibus et subditis nostris, et prædictos dominum Carolum regem et magnificum dominum Robertum dicti domini regis Caroli primogenitum et ducem Calabriæ, charissimum cognatum nostrum, pro se fidelibus et subditis eorum in forma, inferius particulariter et distincte notatis : videlicet, quod nos in tota vita nostra simus et esse debeamus rex insulæ Siciliæ, et quod totam insulam ipsam cum omnibus insulis sibi adjacentibus, ac omnibus juribus, jurisdictionibus, rationibus, honoribus et pertinentiis suis in tota vita nostra habeamus, teneamus et possideamus in capite liberam et absolutam : ita quod exinde ad aliquod servitium personale vel reale alicui nullatenus teneamur. Item quod ducamus in uxorem nostram legitimam illustrem dominam Eleonoram filiam prædicti domini regis Caroli. Item quod captivi, ab utraque parte detenti, absque aliqua redemptione seu solutione pecuniæ et aliarum rerum a carcere liberentur, et liberi permittantur abire ». Nonnullisque de colloquio ineundo cum Carolo Robertoque, interjectis : « Restituant seu restitui faciant nobis, aut nuntio seu nuntiis nostris, omnes civitates, terras, castra, villas, casalia, et quæcumque alia fortalitias et loca, quæ tenentur et possidentur in partibus Siciliæ, et insulis sibi adjacentibus et pertinentibus, sive per sacrosanctam Romanam matrem Ecclesiam, seu prædictum dominum regem Carolum, et quoslibet alios nomine et pro parte eorum vel alterius ipsorum, cujuscumque conditionis et status existant. Quibus omnibus in nostris plenis dominio et posse per nos vel nostros nuntios habitis et receptis, in continenti liberabimus a carcere, et prædictis domino Carolo et domino Roberto, seu eorum nuntiis restituemus, vel restitui faciemus magnificum dominum Philippum principem Tarentinum filium prædicti domini regis Caroli, et omnes alios captivos, quos habemus, ac omnes civitates, terras, castra, villas, casalia, et quæcumque alia fortalitias et loca, quas et quæ tenemus in Calabria, infra mensem tardius, a die dissolutionis vistarum ipsarum in antea numerandum : et prædicti domini Carolus et dominus Robertus nobis, aut nostro nuntio, vel nuntiis statim liberabunt, assignabunt, vel facient assignari omnes captivos partis nostræ ». Et infra :

4. « Item per nos et prædictos dominum Carolum et dominum Robertum ordinabitur in vistis eisdem, quod regnum et terra requirentur et dabuntur nobis pro filiis et hæredibus nostris, ex nobis et prædicta domina Eleonora uxore nostra, favente Domino, proventuris : quam et quod ipsi filii et hæredes nostri post obitum nostrum teneant, habeant et possideant tanquam veri et legitimi successores et hæredes nostri, eo quod post obitum nostrum prædicta insula perveniet ad dominum regem Carolum, si tunc vixerit ; et si forte non viveret, ad hæredes dicti regis domini Caroli. Item quod prædicti dominus Carolus et dominus Robertus bona fide promittant, se sic facturos, tractaturos, et curaturos, quod sanctissimus pater et dominus Bonifacius divina providentia sacrosanctæ Romanæ matris ac universalis Ecclesiæ summus Pontifex, reverendi patres venerabilis cœtus dominorum cardinalium, et dictus dominus rex Carolus per patentia scripta, ex pendentibus sigillis munita, prædicta omnia et singula acceptent, ratificent et confirment, etc. Datum apud Castrum-Novum, anno Dominicæ Incarnationis MCCCII, mense Augusti, XIX ejusdem, XV Indictionis (1) ».

Evolutis post aliquot diebus, Saccam inter

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [2] Jo. Vill. l. VIII. c. 49. — [3] S. Ant. ubi sup. — [4] Sur. ind. l. II. et l. V. Annal. c. 56. — [5] Fazel. post. decad. l. IX. c. 3. — [6] Ms. Frid. com. Ubald. — [7] Summ. l. III et alii. — [8] Ext. apud Bonif. l. IX. Ep. cur. XX, et Ms. Arch. Vat. sign. lit. l. tit. Sicil. et Neap. p. 155.

(1) Colloquium illud Jaccam inter et Calatabilotam, in quo pax inter Fridericum et Carolum coaluit, qua die habitum fuerit, definit anonymus Chronici Siculi a Martene vulgati cap. 70, recitans litteras Friderici, quibus regem se absque addito scribit, testaturque colloquium habitum fuisse die XXIX Augusti. Addit vero historicus inter pacis conditiones unam hanc fuisse, ut Fridericus nudo regis titulo contentus esset.

Quoad litteras Joannis de Camera, in Annalibus hic num. 10 recitatas, animadvertendum est, legi eas pariter in Chronico Siciliæ ; sed in temporis adscriptione differunt : nam in Chronico datæ sunt *Lentini* XXIII *Septembris primæ Indictionis:* in Annalibus vero sunt *Lenti.* XXIII *Decembris,* I *Indict.* Lectionem Annalium mendosam judico, cum pace die ultima Augusti sancita, ad exitum usque Decembris interdicti relaxationem dilatam fuisse, vix credam. MANSI.

et Calatabillotam initum inter Fridericum, Carolum ac Robertum principes colloquium, in quo ambiguæ nonnullæ pactiones illustratæ ac firmatæ. In primis quo nomine regio Fridericus insigniendus foret, hæc sancita, ut ipse publicis litteris profiletur : « Sit et esse debeat titulus noster rex insulæ Siciliæ vel rex Trinacriæ, secundum quod placuerit prædicto regi Carolo, cujus hoc arbitrio et beneplacito reservamus : ita tamen, quod quamcumque prædictarum titulationum elegerit, ea in tota vita nostra, sicut prædicitur, intitulabimur absolute et libere, nulla conditione, aut subtractione, vel additione, vel limitatione, intitulatione ipsa aliquatenus apponenda ». Conventum præterea, ut Carolus Siciliæ rex cum Romano Pontifice ageret, ut Friderico possessione insulæ Siciliæ abituro, ac posteris regnum Sardiniæ, vel Cypri, aliudve tantarum opum, atque amplitudinis traderetur ; adjectæque nonnullæ aliæ iniquiores leges, ad Friderici gratiam compositæ, quas sequenti anno temperatas rescissasve visuri sumus.

5. Sollicitatus mox Bonifacius a Friderici oratoribus, ut sancito fœderi robur adjiceret, quamvis regem Carolum delusum non ignoraret, sive diuturno fatigatus bello, cum omnes conatus frustra consumptos intueretur, jamque magnæ ipsum inter ac Philippum Galliarum regem discordiæ emergerent; Fridericum in gratiam admisit : initas vero pactiones, cum in iis Romanæ Ecclesiæ juribus consultum non esset, ac nonnulla ab æquitate abhorrentia continerent, in saniorem redigerentur, ab Sede Apostolica confirmari non posse respondit : atque ad id hisce litteris, pluribus paterni amoris notis aspersis, ipsum adducere enisus est[1] :

« Friderico nato quondam Petri olim regis Aragonum spiritum non vertiginis, sed salutis.

« Habuit nuntiorum tuorum facta nobis nuper assertio, quod ad gratiæ nostræ sinum, et unitatem Romanæ matris Ecclesiæ ferventer integrari desideras, a quibus te fecit, et merito, culpæ contagium alienum. Expressit etiam ipsorum pro te subjuncta petitio, ut tractatui pacis habito inter dilectos filios nobiles viros Carolum Alanzoni et Valesii comitem, et Robertum primogenitum charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris, ducem Calabriæ ex parte una, et te ex altera robur adjicere, per confirmationis nostræ præsidium de benignitate Apostolica dignaremur. Et quidem, fili, (quem nominare dilectum, nisi justum repugnaret obstaculum, cuperemus) hoc est nostri pastoris officium, hic est pii patris internus affectus, ut te a devio reducamus ad tramitem, pedes eripiamus a lapsu, et reviviscat filius, quem mors animæ, mors utique gravior, occupavit. Nec inest nunc ex tuæ novæ devotionis exordio mentis nostræ præcordiis hic affectus ; sed ut novit verus scrutator cordium et hominum non potest latere notitiam, a nostræ promotionis auspiciis ad Apostolatus apicem hoc cor nostrum voluit, mens dilexit, anima concupivit, diversasque vias modosve quæsivimus, quibus animæ et corporis tua possemus removere pericula, et te cum integratione status et gloriæ ad portum salutis reducere, cum procellis gravioribus ducebaris.

6. « Licet autem ad lenitatem pacis, pro qua universalis Ecclesia, cui quamvis indigni præsumus, orat assidue, ex cujus fructu repugnantia tollitur, et verum bonum infallibilis veritatis amatur, zelus nos ferventis charitatis accendat, ut pax super Israel temporibus nostris fiat ; præfatum tamen tractatum pacis, ut jacet, commode confirmare non possumus, expedientia atque decentia nostra et Sedis Apostolicæ repugnante : sed si tractatus ejusdem, in principalibus integra remanente substantia, ad reformationem et emendationem ejus, secundum æquam rationabilemque censuram pro reverentia et honore, ac recognitione debita nobis et eidem Ecclesiæ, tuum convertas animum, rectifices intellectum, circa reparationem tui status et nominis, tractatum confirmando prædictum : et alias personam tuam prosecutionibus amplectendo, paternis sine dubitationis anfractu operosis studiis intendemus, ut dragmam gaudeamus invenisse deperditam, et inventa ove, quæ periit, nos et Ecclesia sponsa Christi, in renascentis filii nova propagine placida jucunditate lætemur. Ecce namque ut in benedictionibus dulcedinis te gratia nostra præveniat, et erroris fugata caligine eo libentius atque suavius veritatis semitam ingredi valeas, quo per benignitatis nostræ suffragium tecum benignius atque clementius senseris dispensari certo modo, quem suasit cautela consilii, mandamus et expresse committimus, te ab excommunicationis sententia, qua ligaris, absolvi ; et interdictum de insula Siciliæ removeri, super matrimonio, contrahendo inter te et dilectam in Christo filiam nobilem juvenem Alionoram natam dicti regis Siciliæ, de benignitate Apostolica dispensantes ». Extat de ea re Apostolicum Diploma[1] : cumque Carolus Siciliæ rex ab ea affinitate suscipienda abhorreret animo, ad id illum Bonifacius gravibus litteris[2] perpulit, ac Fridericum ad pacis studia his verbis hortatus est[3] :

7. « Præpara igitur cor ad bonum, spiritum rectum in visceribus innova, et nostris exhortationibus ac requisitionibus, quæ profecto tua commoda sapiunt, te coapta ; ut cum incremento favoris et gloriæ statui tuo reparatio fructuosa proveniat, læta pax odiorum ruinas impleat, et faciente pacis auctore restauret, quod amarum dissidium a longo jam tempore mutilavit. Et quia mentis nostræ propositum in præmissis vivæ vocis

[1] Lib. VIII. Ep. cur. LXXVIII.

[1] Ep. LXXVI. — [2] Ep. LXXVII, LXXVIII. — [3] Sup. Ep. LXXIII.

oraculum clarius et expressius exprimit, quam scriptura, dilectos filios Guillelmum Salernitanum et Ubertum Bononiensem electos, ac nobilem virum Jacobum de Pisis familiarem nostrum ad te propterea providimus destinandos, quos tua nobilitas intuitu mittentis devote recipiat, patienter audiat, et relata per ipsos ad terminum votivæ executionis adducat. Dat. Later. VIII id. Decembris anno VIII ».

8. Commisit aliis litteris suas partes iisdem Guillelmo Salernitano et Uberto Bononiensi episcopis designatis[1], ut Fridericum latis a Pontifice legatisve censurarum sententiis ritu solemni absolverent; hac tamen data lege, ut is Pontificiis voluntatibus in redigendo ad meliorem formam pacis tractatu se accommodaret : « Adjicimus, inquit[2], et expresse subnectimus, quod si Fredericus præfatus circa reformationem jam dictæ pacis nostris requisitionibus et exhortationibus, quas sibi rationabiliter facimus, se finaliter non inclinet in præfatas excommunicationis sententias ipso jure sine aliquo facto hominis relabatur ». Demandata præterea iisdem nuntiis provincia, ut Siculos, Catalanos, Aragonios, aliosve, qui ob susceptas Friderici et Siculorum perduellium partes censuras contraxerant, eo religionis nexu solverent[3], quamquam eodem ferme tempore Joannes e Camera Apostolicus nuntius (qui una cum Guillelmo designato episcopo Salernitano in castra Caroli Valesii ac Roberti principis fuerat submissus, ut Siculos ad obsequium regis Caroli et Ecclesiæ pelliceret) Apostolicarum litterarum auctoritate Panormitanis, qui ob initum fœdus se in Sedis Apostolicæ fide ac potestate futuros profitebantur, sacrorum usum restituit, ut Ms. vetus de rebus Siculis testatur his verbis[4] : « Super relaxatione interdicti, cui dicta insula erat supposita propter rebellionem per Siculos contra Carolum Primum attentatam processus, seu litteræ emanarunt, ut infra seriosius est descriptum.

9. « Provido capellano majoris Panormitanæ Ecclesiæ, dilecto in Christo sibi, Joannes de Camera canonicus Ecclesiæ de Castro Bituricensis diœcesis salutem, et sinceram in Domino charitatem.

« Discretionem vestram scire volumus, quod venerabilis et discretus dominus Guillelmus electus Salernitanæ Ecclesiæ, et nos a sanctissimo patre et domino nostro domino Bonifacio, divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifice, cum omni devotione et reverentia recepimus litteras in hac forma : Bonifacius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Guillelmo electo Salernitano, et Joanni de Camera canonico Ecclesiæ de Castro Bituricensis diœcesis salutem et Apostolicam benedictionem. Illius exemplo, cujus in terris vicem gerimus, nolentes mortem peccantium, sed cupientes potius conversionem eorum fructiferam ad salutem, misereri eligimus potius, quam ulcisci. Cum igitur dilecti filii nobiles viri Carolus natus claræ memoriæ Philippi regi Francorum comes Andegavensis, et Robertus dux Calabriæ primogenitus charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris, in ipsius Siciliæ insula contra Fridericum, natum quondam Petri olim regis Aragonum, et Siculos, ac alios in insulam ipsam rebellem (insula ipsa rebelles), propter multiplicatos eorum graves et enormes excessus, offensas (et) in varias contumacias et contemptus, quibus Deum et Romanam Ecclesiam, ac præfatum regem Carolum longo jam tempore in eadem insula et alterius (aliis) regni prædicti locis et partibus durius provocarunt, progressi nuper magnifice dignoscantur, ut rebelles ipsi ad devotionem et mandata ejusdem Ecclesiæ coacti vel voluntarii, divina suffragante potentia, reducantur, vos illuc accessistis cum eisdem ; nos de vestræ discretionis et circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, et volentes, ut eo libentius rebelles itidem (iidem) civitates, castra, terræ et loca tam ipsius insulæ, quam aliarum etiam regni prædicti partium citra Pharum ; necnon et circumadjacentium insularum et locorum, et eorum incolæ, quæ rebellia dignoscuntur, redeant ad devotionem nostram et Ecclesiæ memoratæ, quo magis nos et illa sibi senserint in misericordiæ pietate propitios ; discretioni vestræ, ut insulas, civitates, castra, terras, et loca, ac rebelles prædicta, et alias quascumque personas, quæ in hujusmodi rebellione fuerunt, seu quæ alias rebellibus ipsis contra monitiones, et mandata et inhibitiones Sedis Apostolicæ super iis assistere præsumpserunt, impendendo eis auxilium vel favorem, publicum vel occultum, quæ ad nostræ et ejusdem Ecclesiæ mandata redire curaverunt ; possitis vos et quilibet vestrum, per vos vel alium, seu alios, dum in hujusmodi negotii præsenti prosecutione fueritis, auctoritate nostra ad mandata ipsa nomine nostro et Ecclesiæ prædictæ recipere ; ac omnes sententias excommunicationum, suspensionum, et interdicti per eamdem Sedem, vel per ejus legatos, aut quemvis alium vel alios auctoritate nostra, ratione vel occasione hujusmodi rebellionis vel guerræ contra eos et ipsorum quemlibet prolatas, postquam super iis ad hujusmodi mandata redierunt, relaxare ; ac dispensare cum clericis et personis Ecclesiasticis ex eisdem, qui interdictum hujusmodi non observando, vel prædictis excommunicationis et suspensionis ligati sententiis divina officia celebrando, vel immiscendo se illis, irregularitatem contraxisse noscuntur, præstito a prædictis omnibus juramento ac promisso per eos, quod super iis stabunt nostris et Ecclesiæ memoratæ præcise mandatis, quoties expedire videbitur, faciendis ; et quod de cætero ad rebellionem hujusmodi non redibunt, nec alias in rebellione ipsa præstabunt auxilium, con-

[1] Eod. lib. Ep. cur. LXXIV. — [2] Ead. Ep. LXXIV. — [3] Ep. LXXV. — [4] Ms. vet. Fred. com. Ubald. de reb. Sic. p. 36.

silium et favorem, publice vel occulte; liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem; proviso, quod cum constitutis in episcopali dignitate et supra ad dispensationem hujusmodi nullatenus procedatis: illi autem qui, ut præmittitur, absolutionis beneficium ab excommunicationis et suspensionis sententiis fuerunt prosecuti (consecuti), civitates et castra, terræ et loca, in quibus interdictum hujusmodi fuerit relaxatum, si ad vomitum, quod absit, redierint, eo ipso in similes sententias relabantur, et suspensiones super irregularitate quas taliter redeuntes contigerit obtinere, nullius ex tunc sint roboris vel momenti. Dat. Anagniæ IV id. Junii, Pontificatus nostri anno VIII.

10. « Et quia pro parte universitatum, personarum tam Ecclesiasticarum quam sæcularium civitatis Panormi, necnon terrarum et locorum diœcesis majoris Panormitanæ Ecclesiæ cum omni reverentia, humilitate et devotione rogati et requisiti fuimus, eas per nos recipi ad mandata prædictorum domini summi Pontificis et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ; ac eis relaxari omnes sententias excommunicationum, suspensionum et interdicti per prædictam Sedem Apostolicam et ejus legatos, aut quemvis alium seu alios auctoritate Apostolica ratione vel occasione hujusmodi rebellionis seu guerræ, contra eos et ipsarum quamlibet prolatas, et offerendo paratas sub religione debitorum juramentorum super præmissis juxta tenorem prædictarum litterarum papalium prædictorum summi Pontificis et sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ stare mandatis, earum requisitione et petitione, utpote veris, admissis; vobis super præmissis omnibus, et singulis exequendis, faciendis et complendis in prædicta civitate Panormi, terris et locis dictæ Panormitanæ Ecclesiæ vices nostras duximus committendas: discretioni vestræ ex parte dicti summi Pontificis, qua fungimur, auctoritate mandantes, quatenus forma prædictarum litterarum prædicti domini summi Pontificis diligenter attenta, in omnibus observata, vos vel alius seu alii, dum in hujusmodi negotii præsenti fueritis prosecutione loco nostri, prædictas personas dictarum civitatis, terrarum, et locorum prædictæ Panormitanæ diœcesis, tam Ecclesiasticas quam sæculares, ad mandata prædictorum domini summi Pontificis et sacræ Romanæ matris Ecclesiæ recipiatis; ac eis juxta tenorem prædictarum papalium litterarum relaxetis omnes sententias excommunicationis, suspensionis et interdicti, per eamdem Sedem Apostolicam seu ejus legatos, aut quemvis alium seu alios, auctoritate Apostolica ratione vel occasione hujusmodi rebellionis seu guerræ contra eas et ipsarum quamlibet prolatas; dispensando cum clericis, et personis Ecclesiasticis ex eisdem, qui interdictum hujusmodi non servando, vel prædictis excommunicationis vel suspensionis ligati sententiis divina officia celebrando, vel immiscendo se illis irregularitatem contraxisse noscuntur; præstito a prædictis omnibus juramento, ac promisso per eos, quod super iis stabunt prædictorum domini papæ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ mandatis, secundum quod in prædictis litteris papalibus continetur. « Datum Lenti XXIII Decembris, Indict. I ». Confirmati sunt in Ecclesiæ obsequio Siculi sequenti anno, quo Pontifex Trinacriæ regis nomen ac decus Friderico, constitutis nonnullis legibus, asseruit: nunc ad subortas Pontificem inter ac Francorum regem controversias sermonem traducimus.

11. *Cum Philippo et clero Gallicano ei adhærente expostulat Bonifacius.* — Exciverat extremo anno superiori, ut vidimus, Bonifacius præsules et doctores Gallicos ad Concilium, ut immunitati ordinis Ecclesiastici, aliisque regni ordinibus a Philippo rege et administris oppressis consuleret, ac malis mederetur. Pupugit ea res Philippum, qui mox vocare in invidiam Pontificem apud Gallos aggressus est, criminarique Bonifacium eo facto supremum Galliarum imperium invadere. Utque ampliora odia Christi vicario, regiorum administrorum flagitia impune patrari solita reprimere meditanti, crearet, initis ordinum conventibus, sciscitatum esse, cui tandem, an sibi regi, an Pontifici fiduciarias terras acceptas referrent, narrat Jordanus his verbis[1]: « Contra rex aggregans omnes principes et magistratus regni et milites, et prælatos sciscitavit a quo sua tenerent feuda: ei cum omnes respondissent a rege Franciæ, tunc ille promisit corpus et omnia sua pro libertate regni conservanda exponere. Similiter et barones promiserunt pro libertate coronæ. Tunc rex præcepit nullum thesaurum de regno extrahi, et fecit passus diligentissime custodiri ».

De habitis iis ordinum comitiis meminit etiam Vitæ Bonifacii scriptor[2], ac secutam perturbationem in regno addit. Præsules vero regia potentia territi, qui antea Bonifacium, ut malis regni occurreret, sollicitarant, Pontificiam causam prodidere, quærentes[3] quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, de quibus hæc Jordanus[4]: « Eo tempore prælati regni Franciæ, consilium habentes pro eo, quod ad curiam vocati fuerant, papæ se excusant, quod thesaurum opportunum non possent de regno extrahere: episcopos tamen tres pro se mittunt, ne possint de inobedientia reprehendi. Rex quoque episcopum Antissiodorensem mittit, rogans ut suspenderet usque ad tempus magis postea opportunum ». Extant eorum litteræ ad Pontificem, in Ms. Vaticano[5], et quibus patet, ipsos non indicti Concilii justas causas adversus regios administros, gesta Pontificia in pravam partem argutiis politicis detorquentes, ut par erat, defen-

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [2] Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et num. 79. — [3] Ibid. — [4] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960 — [5] Ms. biblioth. Vat. sign. num. 4177. p. 6.

disse; sed contra Bonifacium de suscepto revocandæ in Gallias æquitatis, curandæque regiæ salutis consilio querelas fudisse, quarum præcipuæ partis hæc est sententia:

12. « Nobis cæterisque personis Ecclesiasticis supradictis, necnon et baronibus, œconomis, syndicis, et procuratoribus communitatum et villarum, et aliis sic juxta præmissæ vocationis formam ad mandatum regium hac die Martis, decima præsentis mensis Aprilis, in Ecclesia B. Mariæ Parisiensis in præfati regis præsentia constitutis, idem dominus rex proponi fecit cunctis audientibus, palam et publice sibi ex parte vestra fuisse inter alia per prædictos archidiaconum, (nimirum Narbonensem), et litteras intimatum, quod de regno suo, quod a solo Deo ipse et prædecessores sui tenere hactenus recognoscunt, temporaliter vobis subesse, illudque a vobis tenere deberet: nec contenti verbis hujusmodi sic mirabilibus, sicque novis et inauditis a stylo apud incolas dicti regni, sed ea producere satagentes, executionis in actum, prælatos prædictos ac magistros in theologia, et professores utriusque juris oriundos de regno prædicto pro corrigendis excessibus; necnon et pro culpis, insolentiis, injuriis atque damnis, quæ prælatis, Ecclesiis Ecclesiasticisque personis, regularibus et sæcularibus, in regno constitutis eodem et alibi per ipsum dominum regem ac officiales seu balivos suos, atque a paribus, comitibus, baronibus, aliisque nobilibus, universitatibus, et populo dicti regni illata prætenditis, emendandis, ad vestram præsentiam evocastis ». Hæc illi: verum quod ad Philippi regis in Parisiensibus comitiis concionem spectat, qua objectum est Bonifacio politicum in Gallias imperium sibi arrogasse; ad creandum illi odium jactatum putamus, detortis nimirum in alienum sensum ejus litteris, cum inter cætera capita [1], quæ legato cardinali ad sopiendam discordiam porrecta, illius mentio habita non sit. Quod vero ad ea spectat, quæ addunt præsules, Bonifacium verba provocasse in actum, cum de injuriis atrocibus a regiis administris inflictis regi ordinibus atque oppressione populorum cognoscere voluit: id ipsi vitio non vertendum constat, cum ratione peccati in Deum patrati, ac regis regiorumque administrorum jacturæ animarum, non politici dominatus causa rem aggrederetur, et ex fide Catholica certissimum sit, tam reges quam cujusvis sortis homines ovili Christi, Petro ac successoribus verbis illis, *Pasce oves meas*, commisso, aggregatos Romano Pontifici subesse, ut ipsos ad felicem æternitatem adipiscendam regat, eorumque errata juris Ecclesiastici legibus percellere possit. Quibus de rebus plura exempla apud card. Baronium, et in Annalibus nostris occurrunt, aguntque Theologiæ et sacrorum canonum professores. Redimus nos ad Bonifacium, cujus extant insignes litteræ apud Hocsemium [1], in quibus conqueritur, præsules Gallicanos de adeunda Sede Apostolica se excusasse, pluraque in Parisiensibus conventibus a Petro Flote regio consiliario schismatica jactata fuisse: denique illos hortatur, ut spretis politicorum minis ad tuendam Ecclesiæ dignitatem ad Concilium accedant.

« Bonifacius, etc.

« Verba delirantis filiæ, quantumcumque desideriis maternis infesta, quantavis enormitate fœdata nequeunt puritatem inficere piæ matris, et affectum in filiationis odium provocare maternum: cum in ipsa miseratione amor inveniatur maternalis, qui licet de miseratione doleat, naturæ legibus compatiendo filiis, in ipsa miseria consolatur. Sane conturbata sunt universa Ecclesiæ pia præcordia in auditu verborum, quæ sub fictæ consolationis pallio, recitando quodammodo composita sunt, ut credimus, nomine prædilectæ filiæ Ecclesiæ Gallicanæ in matris immaculatæ opprobrium grande malum, quasi ab amico causam quæreret recedendi. Sed legitur quod frustra rete jacitur ante oculos pennatorum. Ecce collectis ex parlamento, Parisiis convocato, mendicatis suffragiis, ne ad vocationem Sedis Apostolicæ venirent, eorum verborum compositores necessario concludere voluerunt, damna rerum, et minas corporum præcipue prætendendo. Scimus equidem multorum relatione fidelium, nec latet Apostolicæ Sedis notitiam, quæ et quanta fuerint in eadem concione narrata, et maxime, quæ (filius) Belial Petrus Flote semividens, et mente totaliter excæcatus, et quidam alii prædicaverint, sanguinem sitientes Christiani (Christianum), qui charissimum (in Christo filium) Philippum Francorum regem illustrem trahere nituntur in devium, proh dolor! propinquum, cum tantæ Christianitatis sublimitas erroneo ducatu submergitur, cui (qui) ducatus a cæcis miserabiliter ad mentis interitum, nisi ex alto succurrat divina pietas, propinquatur, quod amare luget mater Ecclesia, circa salutem ejus quærens remedium; et meditatione sollicita contra tantæ majestatis naufragium quærit portum.

« Verum vos, fratres et filii, si professionis vestræ debitum circumspectis considerationibus attendatis, cujus venenosæ fictionis suggesto in contemptum tantæ matris obedientiæ filialis nervum videmini contundere, ac debitum pervertere statum ordinis clericalis: videmini siquidem secundum dicta eorum spem ponere in terrenis, si timore terrenorum contemnitis cœlestia, vel seponitis propter timorem judicium, Christi jugum. Multa præterea superba, iniqua, et schismatica in eadem fideli (infideli) concione narrata fuerunt per oratores ejusmodi, per quæ velle videbantur distrahere unitatem Ecclesiæ, inconsutilem tunicam Domini nostri ». Et infra: « In vestram veruntamen excusationem advertimus, qualiter de-

[1] Ext. in Ms. Vat. bibl. sign num. 4177.

[1] Ext Hocsem l. 1. c. 29. in Theobald.

tractatores præfati, ut cœptum venenum aspidum festinanter evomerent, in corde et corde loquentes aliqui vix inter se moras loquendi gerebant : verum præcipiti in momento temporis responderunt manna dulcedinis, et venenum aspidis infundentes in Ecclesiæ matris opprobrium, et status proprii detrimentum : quia si verba eorum justo librentur examine, eos esse prælatos non indicant, sed indignos quibuslibet prælaturis ; nec digni sunt regere, verum non immerito corrigendi. Restat ut colligamus ex verbis, quæ gesta fuerunt absque nostra scientia machinationibus venenosis, ut et vos fictis coloribus ab unione universalis Ecclesiæ abducerent nequiter, vosque contra nos, quos iniquitatis eorum volebant habere complices provocarent. Sed in vanum laborant, et deficient iniquo scrutantes scrutinio sequaces tantæ superbiæ exequendo, disponentes ab Aquilone sedem erigere contra vicarium Jesu Christi. Sed quoniam, ut primus Lucifer, cui non fuit hucusque secundus, cum sequacibus suis cecidit, corruet quantacumque fulciatur potentia et secundus. Nonne diu (duo) nituntur principia ponere, qui dicunt temporalia spiritualibus non subesse ? Hic jam dictis finem imponimus, fraternitatem vestram in Domino exhortantes, ut spretis temporalibus, et contemptis minis judicum, nobiscum ascendatis ad cor altum : et exaltabitur Deus, qui dissipat consilia principum, et reprobat cogitationes populorum ; pro firmo scientes, quod obedientes gratiose videbimus, et contumaces pro qualitate criminis puniemus. Dat. etc. ».

Quamvis vero Bonifacius Gallicanos præsules Dei et Ecclesiæ causam, ad perversa politicorum murmura minacia et argutias, deseruisse adverteret ; haud tamen indictum Concilium dissolvendum ipsi visum est, de quo celebrato hæc ejus Vitæ auctor tradit [1] : « Anno Domini millesimo tercentesimo secundo III kal. Novembris, Romæ Bonifacius papa celebravit concilium, quod antea per annum et amplius convocaverat, in præsentia prælatorum regni Franciæ, omniumque doctorum regnicolarum tam in theologia quam in juribus canonico et civili, (de iis loquitur auctor, qui vicario Christi potius quam Philippo parere duxerant), contra Philippum regem Franciæ memoratum, coruscationibusque multis præviis contra regem, nulla pluvia apparuit subsecuta, defeceruntque sibi prælati magni in regno quærentes quæ sua sunt, et sibi ipsis ad tempus tantummodo consulentes (1) ».

13. *Insignis Bonifacii Constitutio de Pontificia potestate.* — Ex eo Concilio videtur emanasse insignis Constitutio, qua Bonifacius ad Apostolicam auctoritatem constabiliendam, ac politicorum superbas [1] et impias argutias compescendas pronuntiavit e Petri cathedra, sine hæreseos crimine negari non posse, omnes Christianos Romano Pontifici subesse.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Unam, sanctam Ecclesiam Catholicam, et ipsam Apostolicam, urgente fide, credere cogimur et tenere, nosque hanc firmiter credimus, et simpliciter confitemur ; extra quam nec salus est, nec remissio peccatorum, sponso in Canticis proclamante : Una est columba mea, perfecta mea : una est matris suæ, electa genitricis suæ ; quæ unum corpus mysticum repræsentat, cujus corporis caput Christus, Christi vero Deus : in qua unus Dominus, una fides, unum baptisma. Una nempe fuit diluvii tempore arca Noe, unam Ecclesiam præfigurans, quæ in uno cubito consummata, unum Noe videlicet gubernatorem habuit et rectorem, extra quam omnia subsistentia super terram legimus fuisse deleta. Hanc autem veneramur et unicam, dicente Domino in propheta : Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis, unicam meam. Pro anima enim, id est, pro seipso capite simul oravit et corpore : quod corpus, unicam silicet Ecclesiam nominavit propter sponsi fidei sacramentorum, et charitatis Ecclesiæ unitatem. Hæc est tunica illa Domini inconsutilis, quæ scissa non fuit ; sed sorte provenit. Igitur Ecclesiæ unius et unicæ unum corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum, Christus scilicet et Christi vicarius, Petrus Petrique successor, dicente Domino ipsi : Pasce oves meas. Meas, inquit, generaliter, non singulariter has vel illas, per quod commisisse sibi intelligitur

[1] Vitæ Bonif. script. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et num. 79.

[1] Lib. IX. Ep. cur. LII. Extat etiam inter Extravag. *de majorit. et obed. cap. unam sanctam.*

(1) Concilium hoc anno Romæ coactum a Bonifacio qua die cœperit incertum est. Nam anonymus Vaticanus, cujus verba recitat annalista, diem kal. Novembris indicat ; quam lectionem servat Theodoricus Niemius, eadem anonymi verba exscribens. Vicissim autem Bernardus Guidonis Rer. Ital. tom. III, qui circa hoc tempus scribebat, ipsa pariter anonymi verba exprimens, Novembris kalendas legit ; quod etiam apud Almaricum Augerium de Biterris in histor. Pontif. Roman. vulgata ab Eccardo inter scriptores medii ævi tom. I. col. 1800 recurrit. Sicut et eamdem diem assignat F. Pipinus in Chron. Nihil ergo certi de die convocati Concilii.

Adfuisse huic Gallicanos episcopos, illos qui Pontificiarum partium erant, ex anonymo Vaticano affirmat annalista. Vix tamen credo Gallicanos præsules cum tanto vitæ suæ discrimine adsistere voluisse Concilio, quod in regem suum convocatum norant. Cum præsertim Philippus omnes viarum exitus observari mandaverit, ne quid equorum atque pecuniæ e regno suo Romam aveheretur ; quod eo consilio ab eo præstitum, ne regni sui præsules ad Concilium irent. Ideo vel anonymus Vaticanus in ea re asserenda falsus fuit ; vel eos tantummodo præsules designavit, quos, teste Nicolao Trivetto Annales tunc scribente, Gallicani præsules ad Pontificem miserunt. Vel denique verbis illis obscuris anonymi nil aliud designatur, nisi quod apertius exprimit continuator Martini Poloni scribens, « de diversis mundi partibus et maxime de regno Franciæ prælatos convocat (ad Concilium), quos tamen rex Franciæ venire prohibuit ». Forte tamen adfuit ex Gallis archiepiscopus Burdegalensis, qui cum in conventu Parisiensi a Philippo coacto, Pontificias partes strenue defendisset, Philippi odium propterea incurrit. Igitur prompte se et clam e regno subripuit, et sub ementitis vestibus ad Pontificem venit. Rem totam habes ex F. Pippino in Chron. lib. 4. cap. 41. Porro archiepiscopus iste dein Philippi gratiam recepit, ut ejus favore Pontifex sub Clementis V nomine renuntiatus fuit. MANSI.

universas. Sive igitur Græci, sive alii se dicant Petro ejusque successoribus non esse commissos, fateantur necesse est, se de ovibus Christi non esse, dicente Domino in Joanne, unum ovile, unum et unicum esse pastorem.

14. « In hac ejusque potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet et temporalem Evangelicis dictis instruimur. Nam dicentibus Apostolis : Ecce gladii duo hic; in Ecclesia scilicet, cum Apostoli loquerentur, non respondit Dominus nimis esse, sed satis. Certe qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis : Converte gladium tuum in vaginam. Uterque ergo in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet gladius, et materialis : sed iis quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus : ille sacerdotis, is manu regum et militum; sed ad nutum et patientiam sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati : nam cum dicat Apostolus : Non est potestas nisi a Deo : quæ autem a Deo sunt, ordinata sunt; non ordinata essent, nisi gladius esset sub gladio, et tanquam inferior reduceretur per alium in suprema : nam secundum beatum Dionysium lex divinitatis est infima per media in suprema reduci. Non ergo secundum ordinem universi omnia æque ac immediate, sed infima per media, inferiora per superiora ad ordinem reducuntur : spiritualem autem et dignitate et nobilitate terrenam quamlibet præcellere potestatem, oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecellunt : quod etiam ex decimarum datione, et benedictione, et sanctificatione, ex ipsius potestatis acceptione, ex ipsarum rerum gubernatione claris oculis intuemur : nam Veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet et judicare, si bona non fuerit : sic de Ecclesia et Ecclesiastica potestate verificatur vaticinium Jeremiæ : Ecce constitui te hodie super gentes et regna, » etc. quæ sequuntur.

15. « Ergo si deviat terrena potestas, judicabitur a potestate spirituali : sed si deviat spiritualis minor a suo superiori : si vero suprema a solo Deo, non ab homine poterit judicari, testante Apostolo : Spiritualis homo judicat omnia ; ipse autem a nemine judicatur. Est autem hæc auctoritas, et si data sit homini, et exerceatur per hominem, non humana, sed potius divina potestas, ore divino Petro data, sibique suisque successoribus in ipso Christo, quem confessus fuit, petra firmata ; dicente Domino ipsi Petro : Quodcumque ligaveris, etc. Quicumque igitur huic potestati a Deo sic ordinatæ resistit, Dei ordinationi resistit, nisi duo, sicut Manichæus, fingat esse principia, quod falsum et hæreticum esse judicamus : quia testante Moyse, non in principiis, sed in principio cœlum Deus creavit et terram. Porro subesse Romano Pontifici omni humanæ creaturæ (omnem humanam creaturam) declaramus, dicimus, et diffinimus omnino esse de necessitate salutis. Dat. Later. XIV kal. Decembris anno VIII ».

Torsit adeo hæc Constitutio Francorum regem, ut Clemens V ad acerbum ejus ingenium placandum hæc sanxerit [1] : « Regi et regno per definitionem et declarationem bonæ memoriæ Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri, quæ incipit, *Unam sanctam*, nullum volumus, vel intendimus præjudicium generari ; nec quod per illam rex, regnum, et regnicolæ prælibati amplius Ecclesiæ sint subjecti Romanæ, quam antea existebant ». Hæc Clemens. At cum Bonifacius nil ea Constitutione novarit, veteresque Romani Pontifices, cum ita Dei gloria, et reipublicæ Christianæ necessitas posceret, non in aliis modo regnis ac Romano imperio, sed in Galliis etiam sceptra e stirpe in stirpem transtulerint, ut in Annalibus suis ostendit card. Baronius ; constat Clementem Bonifacii Constitutioni memoratæ nil detraxisse.

16. *Ab iniquis cœptis Bonifacius deterrere curat Philippum Gallorum regem.* — Cæterum Pontifex erga Philippum etsi ab officio optimi principis discedentem, moderate admodum se gessit. Cum enim Philippus præsules accessu ad Sedem Apostolicam arceret, non illum expresso nomine (quamvis contrarium perperam nonnulli scripserint [2]) censuris defixit, sed forma generali, quæ omnes universim complectebatur, ex veteri more, Romam adeuntibus injuriam inferentes anathemate perculit [3].

« Bonifacius etc., ad perpetuam rei memoriam.

« Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, auctoritate quoque beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, et nostra, omnes illos, qui ad Sedem Apostolicam venientes, vel redeuntes ab ea capiunt, spoliant vel detinere præsumunt, aut impedimentum aliquod exhibent, quominus ad eamdem Sedem libere cum personis, bonis, et rebus suis veniant et redeant ab eadem, etiamsi imperiali aut regali fulgeant dignitate, seu cujuscumque alterius fuerint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis aut status : non obstantibus quibuscumque privilegiis et indulgentiis eis, vel eorum alicui, vel aliquibus ab Apostolica Sede sub quavis forma vel tenore concessis, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, quæ prorsus tollimus et revocamus omnino ad hoc, quod contra hujusmodi nostram sententiam et processus per ea nequeant se tueri, quominus includantur in eis !

« Declaramus insuper omnes prædictos et alios, qui per se vel suos officiales seu ministros, aut per alios incolis imperii, regnorum, seu terrarum suorum, vel transeuntibus per ea, undecumque oriundis, ad Sedem venientibus memo-

[1] Extravag. Meruit. c. 2. de Privil. — [2] Henr. Rebdor. et alii. — [3] Lib. VIII. Ep. cur. XLI.

ratam, vel redeuntibus ab eadem, equitaturas limitant, vel subtrahunt quæ deferunt seu reportant pro suis opportunitatibus vel expensis, vel quævis alia res et bona; aut aperiunt litteras, vel auferunt, seu taxant numerum personarum, vel familiarium, vel quantitatem expensarum aut evectionum; vel alias directe vel indirecte, talibus venientibus, vel redeuntibus impedimentum, vel obstaculum præstare præsumunt; impeditores fore ad dictam Sedem venientium et redeuntium ab eadem, et anathematis et excommunicationis sententiam incurrere supradictam; ipsosque sic ligatos a sacramentorum perceptione nuntiamus exclusos : districte præcipientes, et ut nullus ea ipsis ministrare præsumat, nec etiam sacramentum Pœnitentiæ nisi in mortis articulo constitutis; sed nec tunc, nisi de stando mandatis Ecclesiæ, satisfactione vel sufficienti cautione præmissis. Eos vero, cujuscumque fuerint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis aut status, etiamsi archiepiscopali vel episcopali dignitate præfulgeant, qui contra hujusmodi nostrum præceptum talibus vel eorum alicui sacramenta vel sacramentum aliquod præsumpserint ministrare, excommunicationis et anathematis sententia innodamus, eisque interdicimus prædicationis, lectionis, administrationis sacramentorum, et audiendi confessiones officium : prædicentes aperte impedientibus et contemptoribus supradictis, nos gravius contra eos spiritualiter et temporaliter, prout expedire viderimus, processuros, etc. Actum Laterani in festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum de Urbe, Pontificatus nostri an. VIII ».

Redigere ad officium, sacrarum pœnarum metu objecto, Philippum studebat : utque nullas communis Christianorum parentis partes prætermitteret, atque etiam Carolus Andium comes, e Sicilia in Gallias ad fratrem regem rediturus, novas turbas compositurum sponderet[1]; mox Romana Synodo celebrata, Joannem tit. SS. Marcellini et Petri presbyterum cardinalem in Gallias, devexo jam anno, legatum misit[2], cum eo ipsum munere ob egregias suas virtutes strenue perfuncturum speraret : « Clara, inquit, multiplicis merita probitatis, et virtutum dotes exuberes, quibus superni Numinis munere, a quo universorum charismatum dona proveniunt, nosceris insignitus, attentæ considerationis indagine perscrutantes, ea quæ in desideriis gerimus, tuæ discretionis industriæ libenter committimus exequenda; firma ducti fiducia, spemque indubiam obtinentes, quod circa executionem hujusmodi vigilanter et solerter intendes, ac operosæ sollicitudinis studium exhibebis. Dat. Laterani VIII kal. Decembris, anno VIII ». Illum vero, quo majori cum dignitate munus exerceret, pluribus prærogativis ornavit[3].

Potissimum vero potestatem tribuit, ut Galliarum regem, qui se anathematis et censurarum vinculis devinxerat, solveret[1] : « Cum te, inquit, ad partes Franciæ, certis tibi commissis negotiis fiducialiter destinemus; et intellexerimus, referentibus fide dignis, quod princeps magnificus Philippus rex Francorum illustris, excommunicationis est vinculo innodatus; discretioni tuæ absolvendi regem ipsum, cum ab eo fueris requisitus, juxta formam Ecclesiæ, a quibuscumque excommunicationum sententiis a canone seu alias nostra vel prædictorum nostrorum Romanorum Pontificum auctoritate prolatis, quas idem rex incurrisse dignoscitur, plenam et liberam præsentium auctoritate concedimus facultatem. Datum Laterani VIII kal. Decembris anno VIII ».

Sprevit Philippus culpæ in Pontificem et Ecclesiasticos commissæ veniam deprecari, ut sequenti anno videbimus. Sed quid inter hæc ei accidit? Rebellantibus Belgis, qui ob graviora imposita vectigalia, quæ rogatus jam ante rex tollere detrectarat, post cæsos populari seditione Gallos, inhumanamque exercitam in eos carnificinam, qui in eorum urbibus morabantur, Atrebati comes[2] cum Gallicæ nobilitatis delibato flore in Brugenses perduellionis auctores duxit : cumque præcipiti militari furore equitatus Gallicus in pedestres Belgarum turmas, qui nullo equitatu muniti erant, se effudissent, in fossas ante ab hostibus comparatas corruit, densatisque imprudenter, atque elidentibus sese agminibus, a Belgis Galli trucidati sunt, de qua strage hæc Jordanus[3]: « Apud Bruges propter illicitas exactiones ab officiali regio, nil valente reclamatione apud regem, minutus populus, contra majores insurgens, seditionem commovit. Ad hos motus corrigendos a rege Franciæ sub Jacobo S. Pauli mille viri in armis et amplius missi sunt, qui a Burgensibus reverenter suscepti sunt : sed informati Burgenses, quod prior officialis regis se jactasset, quod plurimos Burgensium in crastino suspendi faceret, desperatione concepta, enorme facinus præsumpserunt : evasit tamen officialis prædictus hujus rabiei incentor. Expulsa quoque gente regis, Guidonem Namurcii Guidonis comitis Flaudrensis filium in suum defensorem et dominum vocaverunt, qui Theutonica vallatus multitudine eos ad bellandum fortius animavit. Tunc missus est contra eos Atrebati comes. Franci, videntes adversarios venire pedites, quasi textores et mechanicos despiciunt, et a monte super peditibus absque belli ordine in eos ruentes, a lanceis Burgensium primi irruentes in mortem coacti sunt, cæteris turpiter fugientibus. Comes autem Atrebatensis, a guardiano fratrum Minorum denudatus, et triginta vulneribus confectus invenitur, et in quadam proxima capella monialium sepelitur ».

[1] Bonif. l. IX. Ep. cur. XVI. — [2] Lib. VIII. Ep. cur. XLIII. — [3] Ep. cur. XLV. etc.

[1] Ep. cur. LXX. — [2] Jo. Vill. l. VIII. c. 56. Ptol. Luc. in Annal. S. Ant. III. p. tit. XX. c. 8. § 19. — [3] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

Adscribit divinæ justitiæ S. Antoninus [1], Roberti comitis mortem, ut qui Diploma Apostolicum, de quo a nobis pluribus actum est, in ignem conjecisset : « Rex », inquit sanctus auctor, « non permisit Bullas publicari, imo familiares regis litteras Apostolicas ei, (nimirum nuntio), abstulerunt, ipsum de civitate licentiantes et de regno. Comes autem Artensis, qui tunc vivebat, quia hoc accidit ante debellationem ejus et mortem in bello supradicto litteras ejus accipiens, in ignem projecit in contemptum Pontificis : propter quod justo Dei judicio male periit, sicut et Joachin rex Hierusalem comburens Dominicas litteras ».

Ea porro gravis Gallorum clades non tam hostium fortitudini, quam Numinis divini arcanæ voluntati adscripta. Unde Matthæus Westmonasteriensis, hæc aliorum auctorum testimonio comprobata scribit [2] : « Miro modo pedestribus equestres, domini subditis, lanarum textoribus acies loricata, firmamentum formidini, regnum municipio non audebat nec valebat resistere. Acta sunt hæc V id. Julii juxta Curtray ». Circumferente se illius victoriæ fama, mox alii Belgæ, quos in officio terror continuerat, sumptis armis, Gallos ex urbibus suis et municipiis pepulerunt.

Acceptæ cladis dolorem et ignominiam ulturus Galliarum rex, potentissimo succinctus exercitu in Belgium ad redintegrandas amissas res provolavit : sed cum exhaustæ laboribus et fame copiæ in dies debilitarentur, recedere inglorius coactus est [3], cum Belgæ ad tuendam libertatem animis conjunctissimi essent.

17. *Productum inter Scotos et Anglos bellum.* — Exercebat etiam bellum atrox Anglos et Scotos: ad quod extinguendum scribit Westmonasteriensis [4] Eduardum oratores ad Galliarum regem misisse, ut de pace inter ipsos concilianda statueret : sed Gallum respondisse, tantam rem sine duodecim parium consilio decerni non posse. Qui cum novis bellis impliciti essent, reque aliquandiu extracta convenissent, respondere dirimi controversiam non posse, nisi fœderati Scoti interessent. Addit auctor, ita emergentibus novis turbis, discussa pacis consilia fuisse. Et sane Pontificiæ litteræ ad Scotiæ præsules datæ, quibus carpit ipsos, pacis consilia retardare, demonstrant Eduardum ad concordiam inclinasse [5].

« Bonifacius, etc. episcopis per regnum Scotiæ constitutis.

« Nostis quidem, et plurimorum, quinimo universorum fere notitia non ignorat, quod peccatis exigentibus, multiplicata jam longo decursu temporis gravis discordia inter vos et alios incolas dicti regni ex parte una, et charissimum in Christo filium nostrum Eduardum regem illustrem et regnum Angliæ ex altera, dudum ex diversis causarum suborta generibus; quarum vos incentores, fautores et nutritores præcipuos communis tenet opinio, utrumque regnum in guerrarum discrimine posuit, et magnam hinc inde animarum et corporum læsionem, utinam non exterminationem, induxit. Verum cum ex iis nos et Romana mater Ecclesia multiplicibus afficiamur angustiis, et gravibus molestiis perturbemur, ac Terræ-Sanctæ, quam mentaneis oculis depressam, utinam non prostratam, cum anxietate respicimus, dispendia et turbationes immineant; nos exemplo illius, qui de populo suo, fomitibus odiorum exclusis, voluit in eo pacis superseminari consilia, sollicitudinem nostram libenter exponimus, et studia nostra desideranter convertimus et labores, ut sedatis scandalis, et discordiis amputatis, vera pax et plena concordia hinc inde, dante Domino, reformetur.

« Ideoque fraternitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandantes, quatenus attendentes, quod dum vos tantorum malorum culpa reddit obnoxios, dum Scoticanum populum, cujus vos decet esse ductores providos, et salutiferos doctores, sicut oves errantes per devia tempestatum obducitis, et in angustiam desolationis irreparabilis incitatis, multum famæ vestræ deperit et saluti ; oculos, mentes, et actus vestros erigatis reverenter ad Dominum, et de scandalorum inviis vos et prædictum populum ad salutis, pacis et concordiæ semitas reducentes, studia vestra diligenter et sollicite convertatis : ut rancoribus exclusis et odiis, ac derelictis scandalis pacis, amœnitatis et tranquillitatis commoda, Domino faciente, proveniant perpetuis, dante ipso, temporibus duratura ; sic vos in præmissis diligenter et efficaciter habituri, quod odisse scandala, et promovere pacem, vos laudanda opera evidenter ostendant; et nos providentiam vestram exinde commendare merito valeamus, nec cogamur super iis aliud remedium adhibere. Dat. Anagniæ id. Augusti anno VIII ».

Cum vero Eduardus præteritis bellis ærarium exhausisset, a Bonifacio obtinuit, ut triennalium decimarum Hiberniæ atque Angliæ, Ecclesiasticis impositarum ad levanda Romanæ Ecclesiæ onera, mediam partem in usus suos derivaret : « Volentes, inquit, ut tu in effectu percipias, quod erga te gerit in hac parte nostræ mentis affectus ; et eligentes potius in nobis ipsis egere, ut opportuna tibi, quæ super hoc possumus, subsidia ministremus, medietatem totius hujusmodi decimæ prædictorum trium annorum tibi in hujusmodi sublevationem sumptuum et laborum, præsentium auctoritate concedimus de gratia speciali. Reliquam vero medietatem nobis et Ecclesiæ prælibatæ, (nimirum Romanæ,) remanere volumus pro nostris et ejus oneribus et necessitatibus supradictis. Dat. Later. IV id. Martii anno VIII ».

18. *Albertus rex Romæ in electores sibi infen-*

[1] S. Ant. III. p. tit. XX. c. 8. § 15 et alii. — [2] West. Flor. Hist. Jo. Vill. l. VIII. c. 55. Paul. Æmil. in Phil. Meyer. in Fland. et alii. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 58 et alii. — [4] West. Flor. Hist. hoc anno. — [5] Lib. VIII. Ep. CCXIII.

sos arma capit. — Nec levibus turbis concussa fluctuabat Germania, cum Moguntinus, Coloniensis, Trevirensis archiepiscopi, una cum Palatino comite Rodulpho et Bavariæ duce societate inita, ab Alberto descivissent, atque in eos Albertus superioris Germaniæ vires effudisset : primum enim comitis Palatini ditionem ferro flammaque evertit : deinde in Moguntinum duxit, atque ad pacis recipiendas leges compulit, quas hoc anno initas Australis [1] historia, Rebdorfius [2], et alii tradunt : quas certe ex afferendis Bonifacii litteris sequenti anno constabilitas colligitur, quo nimirum Alberto imperium asseruit. Insigne vero miraculum accidisse narrant Trithemius [3] et Lerarius [4] dum Moguntiacus principatus vastaretur. Cinxerat obsidione arctissima Albertus Bingionum oppidum, atque in cœnobio S. Ruberti castra locaverat, captoque oppido, cum exercitus monasterium omnibus vacuum reliquisset, duo milites, si quid reliquum erat prædaturi, cum omnia lustrassent, in sacras ædes irruperunt : cumque ex iis sceleratior Imaginem Deiparæ corona redimitam, quæ aliquot lapillis fulgebat, conspexisset, sacrilegas manus injecit ; sed quo supplicio divinitus percussus sit, ex Trithemio ipso accipiamus.

« Erat, inquit, eo tempore in ipsa Ecclesia ante introitum chori, qui fuit in inferioribus super terram non elevatus, ut modo, ad Meridiem versus claustrum, altare in honore S. Catharinæ virginis et martyris consecratum, super quod in muro arenaliter excavata imago beatissimæ Dei genitricis virginis Mariæ satis decenter fuit depicta, coronam habens in capite, in qua erant quatuor lapides crystalli, muro et coronæ artificialiter infixi, et quintus in pectore ipsius imaginis. Cum ergo fures illi nihil in Ecclesia reperissent, unus eorum, ne omnino vacuus abiret, altare prædictum ascendit, et effodere de corona Virginis ipsos crystallos cœpit, cui alter increpando dixit : Quid facis, o miser : desine spoliare Matrem misericordiæ, per quam, si nobis salus contingere debet, et non per aliam, gratiam poterimus invenire. Cujus increpationem sacrilegus et impius ille contemnens, posteaquam crystallos de corona effoderat quatuor, etiam quintum de pectore sacræ Virginis effodere cœpit. Mira res accidit : mox ut impius ille sacrum pectus violare præsumpsit, imago sudare per totum cœpit. Quo viso sacrilegus aliquantulum horruit : sed obduratus in malitia, a cœpto crimine non cessavit. Evulsit ergo de sacro pectore imaginis lapidem : quo avulso, mox sanguis lacte mixtus, de ipso vulnere in magna copia secutus, erupit. Quo viso infelix ille totus inhorruit, prosiliensque de altare, pulverem in Ecclesia collegit, et vulnus imaginis, ne flueret sanguis cum lacte, obstruere cœpit. Quanto autem obstruere sacræ Virginis pectus vulneratum amplius conabatur, tanto majore exuperatione lac cum sanguine emanavit.

« His visis, impius ille de Ecclesia cursim exiit, et currens ad Nahum fluvium velut amens factus, præcipitans semetipsum submersit. At vero socius ejus confestim aufugit : qui tamen postea reversus rei ordinem magistræ ac monialibus dicti cœnobii narravit. Superveniens autem sacerdos quidam, qui eo die ibidem celebraverat, et videns miraculum tantæ novitatis, corporale ante imaginem explicuit, et lac cum sanguine profluente collegit. Hunc vero sanguinem cum lacte in vitreo vase conservatum usque in præsentem diem in sæpedicto cœnobio vidimus, quem etiam manibus propriis ad petitionem abbatissæ de veteri vase confracto in vitrum novum transposuimus.

« Publico autem confestim miraculo, rex Albertus, qui adhuc fuit in oppido Bingen, cum cæteris principibus ad monasterium S. Ruperti accessit ; vidensque tam horrendum facinus, obstupuit : et pro restauratione cœnobii in honorem B. Virginis multa dona contulit. In memoriam vero hujus miraculi capella in honorem Dei Genitricis ibidem constructa est, in qua imago super altare sæpius interea renovata cernitur ». Addit auctor Albertum debellato Moguntino archiepiscopo, Trevirensem et Coloniensem facile oppressisse, atque imperiis durioribus parere coegisse.

19. *Controversiis dirimendis de successionibus regnorum Ungarii et Polonici incumbit Bonifacius.* — Ardebat eodem tempore bellis civilibus Ungaria, et Christianorum discordiis evertebatur, quæ infidelium excursionibus attrita vix e tot cladibus assurgere potuerat, dum Wenceslaus junior regis Boemiæ filius electionis, Carolus vero successionis jure freti, miserum regnum inter se ferro flammaque partirentur. Cui malo crescenti confirmantique sese in dies remedium adhibiturus Pontifex, miserat jam ante legatum cardinalem, cujus gesta hoc anno describit his verbis Australis historiæ auctor [1] : « Cardinalis dictus Nicolaus Ostiensis a latere domini Apostolici Bonifacii missus ad prædictos reges concordandos, honorifice Austriam transiens, Ungariam intrat : et omnes archiepiscopos, episcopos et prælatos ejusdem regni auctoritate Apostolica convocat, et de pace regni consilio eorumdem, in quantum potest, cogitat et pertractat. Sed in hujusmodi negotio nihil proficiens, Ungaria exit, Viennamque in partibus Austriæ est reversus : ubi nuntios solemnes dirigit ad prædictum dominum papam Bonifacium, sui negotii tractatus per ordinem deferentes ».

20. At Pontifex et muneris Apostolici, et supremi in Ungariam dominii causa, controversiam æquitate dirimere decrevit ; atque ad Boemiæ regem scripsit [2], ut si quæ jura in Pannoniam contenderet,

[1] Austral. Hist. hoc an. — [2] Henr. Rebdor. in Annal. hoc an. — [3] Trithem. in Chron. Sponh. hoc an. — [4] Serar. Mogunt. rer. l. v, in Gerardo 2.

[1] Hist. Austral. hoc an. — [2] Lib. VIII. Ep. cur. XXVII.

non illa ferro persequeretur, sed in Romana aula disceptaret. Cumque idem rex sibi regis Poloniæ titulum arrogasset, graviter ipsum arguit, jussitque abjicere.

« W. regi Boemiæ illustri.

« Dilectum filium magistrum Ulricum de Pabenia doctorem decretorum, canonicum Pragensem nuntium tuum, et litteras regias, quas ipse nobis ex parte tua detulit ; paterna benignitate recepimus, et ipsarum litterarum tenore diligenter inspecto, et auditis iis, quæ dictus nuntius coram nobis exposuit viva voce, ex eis in summa percepimus, quod ad hoc tua tendebat intentio, tuaque id petitio postulabat, ut tui nati negotium quem in regem Ungariæ concorditer et canonice proponis electum, et te ac tuos et suos in hac parte sequaces in benevolentiam nostram reciperemus et gratiam ; ac tibi et ipsis adjutores, directores, favorabiles et benignos nos in ipso negotio redderemus.

« Sane, fili charissime, sicut alias tibi per litteras nostras scripsisse meminimus, regnum Ungariæ, tam nobile hactenus, tam præclarum in spiritualibus et temporalibus, modernis temporibus, heu ! multipliciter collapsum agnoscitur, et quasi datum in prædam, per Cumanorum, Tartarorum, schismaticorum et paganorum hostiles incursus ; ac propter dissensiones et novitates periculosas, noviter attentatas in ipso, ex quibus discriminose vastatur, fere ad nihilum est deductum : sicque nos, his non sine gravi mentis amaricatione recensitis, desiderantes, prout nobis ex officii debito summi Apostolatus incumbit, super eis de salubri remedio providere. ad procurandam in ipso regno pacem, quæ vinculum charitatis existit ; et ad tollenda inde dissensiones et scandala, quæ miserabilem desolationem inducunt, venerabilem fratrem nostrum Nicolaum Ostiensem episcopum Apostolicæ Sedis legatum, religione præclarum, virum magni consilii, et grande Romanæ membrum Ecclesiæ, cujus præsentiam nobis non absque magna incommoditate subtraximus ; duximus pridem illuc cum plenæ legationis officio destinandum ; teque per ipsum et litteras nostras hortati fuimus diligenter, ut nonnulla, quæ circa præfatum natum tuum dicebantur minus provide attentata, prudenter corrigeres per teipsum, et regali providentia emendares; ac tam tu quam tui et nati memorati sequaces acquiesceretis ipsius legati salubribus monitis reverenter, vosque beneplacitis coaptaretis ipsius, qui ad dictum regnum, ut pacis angelus nuntiusque salutis, accessit ; significantes tibi, quod si qua jura in eodem regno aliisque provinciis tibi vel nato memorato competerent, ea prosequeremini coram nobis, illa disponebamus illibata servare, nec minuere, sed augere.

21. « Licet autem legatus ipse multos propterea non solum mentales, sed etiam corporales subierit sollicitudines et labores, qui apud Deum erunt meritorii, et gloriosi fructus eorum : non tamen, ut sperabamus, quietis et pacis effectum per viam compositionis vel concordiæ amicabilis labores et sollicitudines hujusmodi habuerunt ; nec alias etiam regni prædicti status, ad quietis commoda est reductus : quinimo guerrarum turbines in regno ipso, proh dolor ! invalescunt.

« Attendentes igitur, quod thronus Apostolici culminis constitutus est a Domino super reges et regna, ut æquitatis virga unicuique tribuat, prava dirigat in directa, et morbis, qui fomentorum non recipiunt medicinam, asperius medicamen apponat ; super petitione tua prædicta, deliberatione præhabita diligenti, eidem nuntio in præsentia fratrum nostrorum viva voce respondimus, tibique præsentibus respondemus, quod personam tuam paterna et speciali sumus benevolentia prosecuti, et proponimus tam tua quam nati prædicti jura conservare ubilibet, ac tibi et sine juris alieni præjudicio plenitudinem debiti favoris impendere, dum tu et natus ipse filialis devotionis affectibus, et gratis ac laudabilibus operibus vos nostris et Apostolicæ Sedis beneplacitis coaptetis.

« Verum cum longo jam tempore dilata sit reformatio dicti regni, deformati taliter et collapsi ; et a tempore obitus claræ memoriæ, Watislai (Ladislai) regis Ungariæ ; ac deinde dum Andreas in eodem regno se pro rege gerebat, charissima in Christo filia nostra Maria regina Siciliæ illustris ad se ac dilectum filium nobilem virum Carolum nepotem ejus. prælatum regnum asseruerit, et adhuc asserat pertinere de jure ; hujusmodi petitionem tuam propositam, ut præfertur, absque juris injuria, et alieno præjudicio ad gratiam exauditionis admittere non valemus. Sed iis, qui in regno præfato jus se proponunt habere, nos ad reddendam justitiam convertentes, per alias litteras nostras te ac reginam, nepotem ipsius, ac filium tuum prædictos, vestrumque sequaces, et alios, qui sua crediderint interesse, de quibus expedire viderimus, per peremptoriæ citationis edictum, proponimus ad nostram facere præsentiam evocari, ut cum omnibus juribus, actis et munimentis, hujusmodi negotium contingentibus, compareatis legitime coram nobis, recepturi justitiæ complementum, et facturi quæ pro bono statu dicti regni duxerimus ordinanda ». Extant de his ad legatum cardinalem litteræ [1], quibus data imperia de accersendis judicio apud subsellia Apostolica sceptri Ungarici æmulis. Functum suis partibus legatum, ac regibus Wenceslao et Carolo, edicto proposito, diem indixisse, tradit Australis historia [2]. Ut vero anno insequenti lata sit a Bonifacio sententia ad Caroli gratiam, ac jura hæreditaria electionis juribus potiora pronuntiata fuerint proximo anno dicetur : nunc de alia regni Polonici controversia addemus, Bonifacium superioribus litteris [3] illam

[1] Ep. cur. XXVIII. — [2] Austr. Hist. hoc an. Henr. Rebdorf. Annal. — [3] Ep. cur. XXVII.

Wenceslao seniori Boemiæ regi movisse, denuntiassetque ut arrepti regis Poloniæ nominis causas ac jura aperiret. Pergunt Pontificiæ litteræ :

22. « Ad hæc ignorare te nolumus, quod cum in prædictis tuis litteris te regem non solum Boemiæ, sed etiam Poloniæ duxeris describendum, causa nobis exinde magnæ turbationis advenit, dum auctoritate propria, quinimo temeritate non modica, non vocatus a Domino tanquam Aaron, sed Apostolica Sede matre omnium et magistra contempta, ad quam provinciæ Poloniæ pertinere noscuntur, regnum in ipsa Polonia nomen usurpas, te regem Poloniæ nominando. In quæ autem crimina assumptio falsa regiæ dignitatis, imo et simplicis magistratus, ac seditio et commissio violentiæ cum armis incidant, quibus subjiciendi sint pœnis talium patratores, non est opus exprimere, quia id nota et vetustissima decreta sanxerunt.

23. « Ne igitur in te tantæ temeritatis audaciam in tuæ salutis dispendium, præfatæ Sedis injuriam, et plurimorum scandalum absque dubitatione præsumptam, dissimulare quodammodo videamur ; magnificentiæ tuæ per Apostolica scripta sub spiritualibus et temporalibus pœnis, quas si contrarium feceris, tibi volemus inferre, districtius prohibemus, ne te ulterius regem Poloniæ nomines, sigillum regium sub intitulatione Poloniæ regni assumas vel utaris assumpto ; neque privilegia, immunitates, feuda, donationes, bona et jura quæcumque in ipsa Polonia, vel aliqua ejus parte concedas, aut tanquam rex Poloniæ quidquam agas. Nos enim tibi paratos offerimus ad manutenendum, et conservandum jura, si qua in ipsa Polonia ostenderis tibi competere legitime coram nobis. Dat. Anagniæ IV id. Junii anno VIII ».

24. Vertebatur ea de regno Polonico controversia inter Wenceslaum et Wladislaum Loktekum: ad quam illustrandam superioribus gesta temporibus delibanda visa sunt. Revocarat[1] in Poloniam intermissum diu regium decus Primislaus, atque a Jacobo Swinka corona fuerat redimitus anno Christi MCCXCV, cumque divulsas Poloniæ provincias conjungere ac restituere regno pristinum splendorem annileretur, comparatis, ut referunt historici[2], ab Othone marchione Brandeburgensi insidiis, cæsus est : huic publicis regni comitiis subrogatur[3] Wladislaus Loktekus, non tamen adhuc regia inunctione delibutus. Is vero cum militari licentiæ fræna effunderet, ob raptus virginum et Ecclesiasticorum extorsiones censuris ab Andrea Posnanien. episcopo defixus, quanquam postea iis solutus esset, tanta arsit invidia, ut initis Posnaniæ ordinum conventibus, illi imperium in Poloniam abrogatum[4] sit ; ac Poloniæ[5] regnum splendida legatione decreta regi Boemiæ delatum fuerit : quo is admisso, profectus in Poloniam a Jacobo Gnesnensi archiepiscopo Gnesnæ Polonici regni insignibus ornatus est, tum Riscæ Primislai filiæ nuptiis confirmata auctoritate, Wladislaum bello est insectatus : qua occasione usi Russi, irrupere in Poloniam, ac Sandomiriensem tractum evastarunt. Wenceslaus porro in Wladislaum potius, quam Russos impetus effudit, pepulitque Polonia. Ejectus itaque Wladislaus peregrinationem ad limina Apostolorum suscepit : dein in Ungariam se contulit, e qua post multas rerum conversiones irrepsit in Poloniam, ac regnum recuperavit : de quo in tomo sequenti agemus.

25. Quod ad Othonem memoratum marchionem Brandeburgensem attinet, incurrerat is in Germania Bonifacianæ Constitutionis censuras una cum Conrado marchione Brandeburgensi, qui a clero pecuniarum vim ingentem corraserant : cumque denuntiatam censurarum religionem elusissent, præsules anathema ipsis eorumque in crimine sociis incusserunt, atque ex auctoritate Apostolica eorum terras interdicto perculerunt : quo facto Magdeburgum, ut eorum furori se subducerent, confugerunt. At marchiones clerum et monachos ad divina celebranda minis et terrore compulerunt : constantiores partim ejecere, partim bonis exuere. Quod facinus cum Sedi Apostolicæ delatum esset, Bonifacius Landulpho S. Angeli diacono cardinali eam provinciam demandavit : illeque spoliatos bonis restitui, exules revocari, ac sententias ut rite latas, donec crimen digne expiatum esset, observari jussit : ac, si qui forent restituti, iterum pellerentur, eosdem marchiones anathema incursuros pronuntiavit : quæ sapienter a legato card. decreta probavit Pontifex[1], ac Magdeburgensi Bremensique archiepiscopis, et episcopo Lubecensi, objecta censurarum religione, ut marchiones Brandeburgenses solemni ritu anathematis nota inustos promulgarent, denuntiarentque a cæteris fidelibus declinandos, donec exules suis Ecclesiis, dignitatibus ac bonis restituissent, atque ab Sede Apostolica in gratiam Ecclesiæ admitti promeruissent; tum etiam ejectos habere commendatos, ac pro iis restituendis strenuam operam navare jussit.

26. *Oppressores Tridentinæ Ecclesiæ resipiscentes recipit per patriarcham Aquileiensem.* — Ut pertinaces in suscepto scelere infringere, legumque severitate coercere studuit Bonifacius, ita criminis pœnitentes, atque in gratiam admitti flagitantes, amantissime excepit. Exercuerat in Tridentinam Ecclesiam gravissimam tyrannidem, ac Philippum episcopum exulare coegerat, Maynardus[2] Charinthiæ dux et Tiroli comes, ac pluribus ob id censuris defixus diem suum obierat : cujus nefariis vestigiis ipsius filii Otho, Ludovicus et Henricus, cum aliquandiu institissent, demum urente conscientia, Romano Pontifici ad expiandum

[1] Michov. l. IV. c. 1. Chromer. l. XI. Alex. Guagnin. in Comp. Chr. Polon. in Primisl. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Michov. l. IV. c. 1. Dubrav. Hist. Boem. l. XVIII. Chron. l. XI. Alex. Guag. in Wenceslao.

[1] Lib. VIII. Ep. cur. XXIV. — [2] Ep. CCXIX.

rite crimen, sarciendaque illata damna paratissimos se obtulerunt. Qui Aquileiensi patriarchæ provinciam injunxit [1], ut prænobiles hosce viros, expiata facti religione, sacrorum communioni restitueret.

« Patriarchæ Aquileiensi.

« Dudum propter occupationes et usurpationes multiplices quorumdam bonorum et jurium episcopatus et Ecclesiæ Tridentinæ, per quondam Maynardum ducem Karinthiæ et comitem Tyrolensem, dum viveret primo, ac postmodum per Othonem, et Ludovicum et Henricum ejus filios, qui ipsius genitoris eorum vestigia in hujusmodi sunt excessibus imitati, contra Deum et justitiam attentatas, cum multo gavamine venerabilis fratris nostri Philippi episcopi Tridentini ejusque Ecclesiæ; quos ipsi Meynardus et filii etiam alias multimodis molestiis, spoliationibus et excessibus gravibus perturbarant: diversi excommunicationum, et privationum feudorum et advocatiarum, honorum, bonorum, et jurium contra eosdem Meynardum, Othonem, Ludovicum et Henricum, ac liberos et posteros eorumdem, necnon et plerosque alios participes excessuum prædictorum; ac interdicti ipsorum Meynardi, Othonis, Ludovici et Henrici, et nonnullas alias terras; tam per Sedem Apostolicam, quam per delegatos ipsius fuerunt, exigente justitia, processus habiti, et sententiæ promulgatæ.

« Verum quia, sicut nuper accepimus, præfati O. L. et H. saniori ducti consilio, cupientes a devio excessuum eorumdem in viam redire rectitudinis et salutis, ad satisfaciendum sufficienter de præmissis se offerunt; nos, qui libenter ad salutem intendimus animarum, et statum quietum et prosperum eorumdem episcopi et Ecclesiæ affectamus, nec in remotis de hujusmodi conditione negotii plenam, ut expedit, valeamus habere notitiam; de circumspectione tua, cui de vicino ea, quæ circa hæc consideranda fuerint, clarius innotescent; ac de commodo et quiete præfatæ Ecclesiæ Tridentinæ, tuæ suffraganeæ, credimus esse caræ, plenam in Domino fiduciam obtinentes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, tuam super hoc conscientiam onerantes, quatenus considerata forma satisfactionis præfatæ, ad quam iidem Otho, Ludovicus et Henricus asserunt se paratos, necnon et aliis, quæ circa hæc fuerint attendenda; si id utilitati, honori et commodo eorumdem episcopi et Ecclesiæ cognoveris expedire, ipsique O. L. et H. impleverint quæ promittunt; per te vel per alium, seu alios a dictis excommunicationum sententiis generaliter seu specialiter promulgatis, eosdem ac alios ad requisitionem ipsius episcopi absolvas juxta formam Ecclesiæ consuetam. Privationum quoque aliasque sententias in ipsos per Sedem Apostolicam, vel ejus auctoritate prolatas, ac omnes processus habitos contra eos occasione prædicta relaxare ac revocare procures. Volumus tamen, et præsentium tenore decernimus, quod si Otho, Ludovicus, et Henricus præfati, ac alii in eosdem relabantur excessus, in similes excommunicationum et privationum sententias, quas ex nunc in eum casum ferimus contra eos, incidant ipso facto; tuque illos excommunicatos et privatos ut prius per te, vel per alium, seu alios publice nunties in locis, de quibus videris expedire. Dat. Anagniæ VII kal. Septembris an. VIII ».

27. Traductus recenter fuerat patriarcha ex Patavino episcopatu, atque in ea dignitate collocatus [1] quam in reconciliandis Ecclesiæ hisce principibus est auspicatus, cumque de admotis Ecclesiarum regimini viris insignibus mentio occurrerit, non præterimus a Bonifacio patriarchatus Constantinopolitani juribus Leonardum insignitum [2]: « De te, inquit, tunc, sicut prædicitur, Ecclesiæ S. Bartholomæi memoratæ, (Venetiarum nimirum), plebano, Constantinopolitanæ Ecclesiæ de fratrum nostrorum consilio, et Apostolicæ potestatis plenitudine providemus, te in patriarcham et pastorem præficientes Constantinopolitanæ Ecclesiæ prælibatæ, curam et administrationem ipsius tibi spiritualiter et temporaliter committendo: et subsequenter tibi per venerabilem fratrem nostrum L. episcopum Albanensem munus consecrationis impendi, et deinde pallium, insigne videlicet pontificalis officii, de corpore B. Petri sumptum, per te cum ea, qua decet, instantia postulatum, per dilectos filios nostros Matthæum S. Mariæ in Porticu, Landulphum S. Angeli, Franciscum S. Mariæ in Cosmedin, et Petrum S. Mariæ Novæ diaconos cardinales fecimus assignari: firma spe, securaque concepta fiducia, quod præfata Constantinopolitana Ecclesia, superna tibi clementia suffragante, per tuæ providæ circumspectionis industriam, et providentiæ circumspectæ solertiam studiosam defendetur a noxiis, præservabitur ab adversis, etc. Dat. Laterani II kal. Aprilis anno VIII ». Cum vero Constantinopoli, quæ a Græcis obtinebatur, sedere non possent patriarchæ, ipsi Cretensem Ecclesiam contulit [3].

28. Ne vero divinus cultus judicum vitio exolesceret, hæc sanxit [4]:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Provide attendentes, quod ut frequentius, quamvis non sine causa, sine culpa tamen multorum, interdicti sententiæ proferuntur; quodque sunt nonnulli judices nimis prompti ad proferendas easdem etiam in negotiis sive causis, quæ interdum plus ex cupiditatis, quam ex charitatis radice perspicuis indiciis, procedere arguuntur; quodque tempore interdicti divina organa suspenduntur et laudes, nec Ecclesiastica sacramenta ministrantur, ut solent, tolluntur mortuis seu

[1] Lib. VIII. Ep. CCXIX.

[1] Lib. VIII. Ep. CVII. — [2] Ep. LXXVI. — [3] Ep. LXXXV. — [4] Ep. cur. XXI. Ext. etiam inter Extravag. De sent. excom. c. Prov.

minuuntur suffragia, præsertim per oblationem frequentem hostiæ salutaris; adolescentes et parvuli participantes rarius sacramenta minus inflammantur et solidantur in fide, fidelium tepescit devotio, hæreses pullulant, et multiplicantur pericula animarum; præsentis Constitutionis providemus edicto, ut nulla provincia, civitas, castrum, villa, locus, territorium, vel districtus auctoritate ordinaria vel delegata supponantur Ecclesiastico interdicto pro pecuniario debito, vel pro cujusvis monetæ vel pecuniæ quantitate, quacumque occasione vel causa seu quovis quæsito colore; pro eo maxime, quod ipsorum domini, rectores seu officiales, quocumque nomine censeantur, aut incolæ, seu habitatores, aut singulares personæ ipsorum statutis vel statuendis, ordinatis vel ordinandis terminis hujusmodi debitum, seu quantitatem non solverunt hactenus, aut in antea non persolvent. Nos enim ex nunc decernimus irritum et inane, si secus hactenus extitit attentatum, vel contigerit attentari; illudque revocamus omnino. Non obstantibus etc. Dat. Anagniæ II kal. Junii an. VIII ».

29. *Concilium in Hispania a Toletano archiepiscopo celebratum.* — Hoc anno habitum in Hispania episcoporum conventum provinciæ Toletanæ, actionum moderatore Gonsalvo Toletano præsule, in nobili municipio Pennefielis nomine ad Duritium sito, scribit Joannes Mariana [1], atque legum in eo editarum capita perstringit. Verum in hujus Concilii Actis, quæ apud nos extant [2], non Gonsalvus, sed Ægidius archiepiscopus appellatur. Decretum in eo est, ut clerici, qui diebus singulis preces horarias canonicas, nullo justo impedimento districti, Deo persolvere prætermitterent, nec moniti culpam emendarent, sacerdotii redituum parte privarentur, vel munere exercendo interdicerentur. Secunda lex in clericos concubinarios, incussis acrioribus pœnis, lata. Tertia vero hæc est, quam ad confundendam novatorum perfidiam, demonstrandumque quis tunc in Ecclesia cultus vigeret, afferendam censuimus.

« Quia Dominus noster Jesus Christus corpus suum discipulis tradidit manducandum, cum dixit: Accipite et manducate ex hoc omnes: Hoc est enim corpus meum: cujus exemplum sancta mater Ecclesia pie statuit, et provide ordinavit, ut vere pœnitentibus et confessis, corpus Domini humiliter postulantibus, potissime ad patriam ab hoc sæculo migrantibus tanquam viaticum præbeatur; et nonnulli, quibus animarum cura est commissa, in suæ animæ periculum in officio sibi commisso adeo negligentes existunt, quod morientes propter eorum culpam et negligentiam sine pœnitentia et Eucharistia recedunt, quod dolentes referimus, ab hac vita; statuimus et mandamus, ut quicumque reus in hoc inventus fuerit, suo beneficio perpetuo privetur ».

30. Sancitum est quarto canone, ne sacerdotes Dominicum corpus illi porrigerent, de cujus exhomologesi sacerdoti facta sibi exploratum non esset: « Quia scriptum est secundum Apostolum: Probet se unusquisque, et sic de pane illo edat, ex quo manifeste docemur, quod nullus corpus Domini debet suscipere, nisi fuerit per cordis contritionem, oris confessionem, et operis satisfactionem probatus, alias autem suscipiens judicium sibi manducat; et nonnulli verentes ruborem sacerdotis potius quam Dei timorem, sua occultant scelera et peccata propriis sacerdotibus, dicentes apud fratres vel alios se confessos et sic corpus Domini indigne suscipiunt, fallentes semetipsos, cum sacerdotes decipiunt, qui in die judicii, de eis tenentur reddere rationem; statuimus et mandamus, ne aliqui sacerdotes corpus Domini suis parochianis præbeant, imo in eorum ruborem et verecundiam expresse denegent, donec de eorum confessione sibi fuerit (exploratum:) ut quos Dei timor a malo non revocat, eos rubor coerceat disciplinæ ».

31. Inflictæ quinto sacerdotibus pœnæ, qui eo temeritatis prorumperent, ut insinuata per confessionem sacram crimina patefacerent: « Quia juxta verbum Jacobi, qui ait: Confitemini alterutrum peccata vestra; quilibet Christianus tenetur confiteri proprio sacerdoti, quæ confessio lapsis per baptismum tanquam secunda tabula conceditur in subsidium animarum; nonnulli sacerdotes suæ salutis immemores et suscepti officii ignari peccata non ut locum Dei tenentibus confessa, quæ juxta verbum Augustini, dicentis; Nihil in hoc mundo minus scio, quam id quod in confessione scio; tanquam scita, cum vere juxta Domini verbum debeant dici non scita, propalant et revelant; ne excessus tanti criminis transeat impunitus, statuimus et mandamus, quod si qui tam nefandi criminis rei inventi fuerint, tanquam deportati et in metallum damnati perpetuo carceri mancipentur, pane et aqua pro vitæ sustentatione solummodo reservatis ».

32. Sexto ad vindicandos Ecclesiasticos a laicorum grassationibus jussum, ut omnes episcopi provinciæ Toletanæ, Constitutionem Bonifacianam de ea re editam promulgarent. Septimo imperatum parochianis, ut decimas religiose solverent: « Ordinamus ut omnes parochiani de suis prædiis et prædiorum cultis, ac arborum fructibus, hortis, et de aliis natura vel cultura humana ex terra nascentibus, necnon et de animalibus; insuper et de omnibus utilitatibus, et aliis inde provenientibus, et de omnibus aliis licite acquisitis decimam, tanquam portionem Domini, eam ministris Christi sine qualibet diminutione persolvant ».

33. Octavo vetitum est panem azymum consecrandum nisi a sacerdote, aut eo præsente, confici: « Quia Dominus noster Jesus Christus, qui de cœlo descendit, grano frumenti se comparavit, cum dixit: Nisi granum frumenti cadens in terram

[1] Marian. de reb. Hisp. l. XV. c. 5. — [2] Cod. Ms. bibl. Vall. sign. lit. C. num. 18. pag. 47. etc.

mortuum fuerit, ipsum solum manet, ideo tradunt sanctorum Patrum decreta, quod panis, qui consecrandus est in altari, non sit nisi ex farina, alias et ex granis frumenti, id est, tritici elicita, et ex aqua pura et limpida aspersa ». Et infra :« Statuimus et ordinamus, ut sacerdotes per se, si commode possit, vel saltem per alios idoneos ministros Ecclesiæ, ipsis tamen præsentibus, massam ex farina triticea tantum et aqua pura (sine) fermenti vel alicujus alterius, ei appositione conficiant, et inde hostias faciant, quæ debent in corpus Domini consecrari ».

34. Proxima lege fulminatum in usurarios. Decimo Judæis et Saracenis ad Baptismi sacra accedentibus consultum, ne bonis spoliarentur quibus ante susceptum Christianum nomen potiti essent. Undecimo decretum, ut S. Ildefonsi in Toletana provincia dies sacer ageretur : « Quia mater Verbi et Salvatoris nostri Domini Jesu Christi gloriosa ac semper virgo Maria, capellanum ac suæ virginitatis specialem præconem beatum Ildefonsum patriarchalis Toletanæ Ecclesiæ præsulem ac rectorem, post sui assumptionem descendens de cælo empyreo corporaliter visitavit ac donis et muneribus spiritualibus decoravit in signum spiritualis dilectionis et amoris; et quos Mater Dei diligit et honorat, nos teneamur diligere ac etiam honorare; statuimus et ordinamus, ut per totam Toletanam provinciam ejus festivitas tanquam præcipua, seu duplici officio solemniter celebretur ». Eadem verba Baronius ex eodem Concilio in suos Annales transfudit, ubi de S. Ildefonso instituit orationem [1].

35. Adjecere Patres, ut infra notatæ preces singulis diebus ad elicienda beatissimæ Virginis suffragia canerentur : « Cum humana fragilitas propter sui corruptionem vivere nequeat absque culpa, testante Hieronymo, res contra naturam pæne sit et (ut) sine peccato aliquis vivat, et lapsi per peccatum solum post Domini recursum habeant ad vitæ dulcedinem sanctam Virginem gloriosam, quam tenemur omnes requirere tanquam matrem Misericordiæ cum hymnis et canticis gloriosis; ideo inde suæ laudis præconium duximus taliter ordinandum, ut singulis diebus post Completorium cantetur, *Salve Regina*, in qualibet Ecclesia alta voce cum versu : *Ora pro nobis*, et orationibus : *Concede nos famulos tuos*. Item : *Ecclesiæ tuæ;* et pro summo Pontifice oratio : *Deus omnium fidelium ;* et pro rege nostro oratio : *Quæsumus, omnipotens Deus* ».

36. Constitutum est decimo tertio, ut Henricus Ferdinandi quondam Castellæ et Legionis regis filius de ereptis Toletanæ et Segobiensi Ecclesiis possessionibus restituendis rogaretur; ac filia regis Lusitani pariter ad reddenda ablata Ecclesiæ Conchensi sollicitaretur : si vero alii proceres in ea re delinquerent, censurarum rigor in eos distringeretur. Lata quoque in eos anathematis sententia, qui Ecclesiasticos ad pugnam provocarent : « Cum rex pacificus Christus Jesus, qui pacem venit docere in mundum (mundo), Ecclesiam suam in petra fidei solidatam pacis vinculo firmaverit, et in ea episcopos vel prælatos et alias personas, quas instituit et suam pacem dedit, et quæ reliquit, quorum anima (arma) secundum Ambrosium sunt fletus et lacrymæ, et pro Dei populo noscuntur solum orationi et jejunio deputati; et nonnulli de sui potentia confisi, instigante diabolo, in Dei opprobrium et contemptum jam dictos prælatos et Christi ministros non solum injuriis afficere est (sed) tanquam jus (reos) mortis diffidare in personis propriis non verentur; non attendentes, quam ignominiosum eis existat, si bene adverterent, arma contra tales assumere, quibus armis uti Veritate eis in persona (Petri) prohibente cum dixit : Converte gladium tuum in locum suum. Et alibi : Mihi vindictam, et ego retribuam; ideo nos tranquillitatem et pacem in Ecclesia Dei servare volentes, ne concussis columnis ædificium corruere censeatur, statuimus et mandamus, quod si aliquis cujuscumque dignitatis, conditionis, vel status existat, diffidaverit, vel diffidatum tenet, vel tenuerit episcopum præsentem, vel canonicum Ecclesiæ cathedralis, aut socium, et admonitus diffidationem non revocaverit, excommunicetur, et denuntietur domino archiepiscopo ut supra; et nihilominus terra ejus ubicumque eam habuerit in provincia Toletana per diœcesanum loci subjiciatur Ecclesiastico interdicto. Actum est apud Penam-Fidelem III id. Maii, anno Domini MCCCII. etc ».

[1] Baron. Annal. tom. VII. an. 657. num. 42.

BONIFACII VIII ANNUS 9. — CHRISTI 1303.

1. *Confirmatum Alberto Romanorum regnum.* — Recruduit adeo hujus sæculi anno tertio, Indictione prima, inter Bonifacium papam ac Philippum Galliarum regem discordia, ut Gallorum et Columnensium factione, pellectisque in conjurationem Campanis, Pontifex in hostium suorum potestatem ceciderit, qui paulo post morbo correptus e vivis excessit. Sed antequam lugubrem historiam attingamus, quæ extremo hoc sui Pontificatus anno gesserit, percurrenda sunt. Detrahentibus [1] palam Gallis de Pontificatu Bonifacii, confirmavit [2] ipse Alberto Germanicum sceptrum, quamvis antea ipsum ut Adolphi regis cædis auctorem ac fœdifragum, judicio postulasset [3], sive illi coronam sine maxima populorum strage et Christiani orbis periculo eripi non posse prævideret, sive contra Francorum regis sibi adversantis potentiam fortissimum propugnatorem comparare meditaretur. Rem hoc anno perfectam tradit card. Baronius, quæ superiori inchoari potuit; consentitque Annalium Dominicanorum [4] scriptor : « Venerunt, inquit, nuntii Alberti regis Romanorum, nuntiantes ei, quod dominus papa prædicasset in manifesto, quod esset verus rex Romanorum, et dilectus filius ejus ». Ad quæ confirmanda illustrandaque adducendæ visæ sunt litteræ Pontificiæ, quibus in gratiam eum admisit, regiumque ipsius solium firmavit [5].

2. « Alberto regi Romanorum illustri ad perpetuam rei memoriam.

« Patris æterni Filius Dominus Jesus Christus, cujus licet immeriti vices in terris gerimus, misericordiæ benignitatem exercens, ut in ejus beneplacita feramus jugum Apostolicæ servitutis, viam nos humilitatis edocuit, nosque suorum doctrinis mandatorum instruxit, ut ipsius vestigia, qui patiens et humilis est atque misericors, quantum patitur humana fragilitas, imitemur. Nos itaque ipsius exemplo dirigi cupientes, quos ad nos fiducia devota reducit, libenter brachiis paternæ benignitatis amplectimur, illisque sinum mansuetudinis et misericordiæ non negamus, dum eis præsertim devotionis et humilitatis instantia suffragatur. Profecto dum fidem et devotionem divæ memoriæ Rodulphi regis Romanorum patris tui , quibus ipse dum viveret , erga Sedem Apostolicam studuit cum sinceritate vigere, ad memoriam nostræ considerationis adducimus; dum clara et provida magnificentiæ tuæ studia, per quæ diebus istis gratificari Deo, et ipsi Sedi cum summæ devotionis et humilitatis promptitudine decrevisti, diligentius intuemur; suggerit nobis horum fervens instantia, ut erga te mansuetudinem et misericordiam exercentes, statui tuo salubriter ad laudem divini nominis, honorem et exaltationem sanctæ matris Ecclesiæ, sacrique imperii, ac tranquillitatem et pacem fidelium, auctore Domino, consulamus.

3. « Dudum siquidem claræ memoriæ Adulpho rege Romanorum de hac luce subtracto, et per ejus obitum Romanorum regno vacante, principes Ecclesiastici et sæculares, ad quos translato olim Romanorum imperio de Græcis per Sedem Apostolicam in persona magnifici Caroli in Germanos futuri Romanorum regis, in imperatorem postmodum promovendi, electio pertinet; te in Romanorum regem unanimiter et concorditer elegerunt : tuque hujusmodi electioni de te factæ consentiens, fuisti more Romanorum regum apud Aquisgranum in Romanorum regem postmodum coronatus : et deinde fere per quinquennium exercuisti administrationem regiam, sicut prædecessores tui legitime ac concorditer in Romanorum reges electi exercere solent hactenus, postquam apud dictum locum Aquisgrani, ubi hoc fieri consuevit, coronati fuerunt.

4. « Verum cum medio tempore nonnulla contra te super iis ad nostram audientiam deducta fuissent, certis a nobis adversus te processibus propterea subsecutis, tu devoti et prudentis more filii de solita patris benignitate confidens, super

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 63. Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 20. Vita Bonif. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et num. 79 et alii — [2] Lib. IX. Ep. cur. XXI. — [3] Lib. VII. Ep. cur. V. et lib. Privil. Rom. Eccl. tom. I. p. 8. — [4] Annal. Domin. Colm. Chr. hoc an. — [5] Lib. IX. Ep. cur. XXI.

iis non judicium sed misericordiam humiliter implorasti; nihilominus offerens te paratum tuam, prout posses, super eis ostensurus innocentiam, et alias nostra et dictæ Sedis beneplacita et mandata facturum. Præstitisti quoque nobis et eidem Sedi fidelitatis et obedientiæ juramentum, et nonnulla etiam alia promisisti, et juramento firmasti, quæ tam a prædicto patre tuo, quam a prædecessoribus ejus Romanorum regibus jurata, promissa, facta, recognita et concessa fuerunt, sicut hæc et alia in duabus patentibus litteris tuo sigillo signatis, quæ in ipsius archivio conservantur Ecclesiæ, plenius continentur. Cumque vicem geramus illius, qui sedens ut rex, circumdante exercitu, est mœrentium consolator, et omnipotentiam suam parcendo et miserando maxime manifestat; devotione ac humilitate tua gratanter inspecta, viam mansuetudinis, misericordiæ ac dulcedinis erga te potius elegimus, quam rigoris, ut apud nos et Ecclesiam memoratam obedientia humilis tibi prosit; sicut obesse debent contemptoribus inobedientia, et contemptus ». Interjectisque nonnullis, quibus conqueritur, multa a Gallicæ aulæ politicis in se temere jactata, subdit :

5. « Ad gloriam igitur omnipotentis Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et beatæ ac gloriosæ semperque virginis Mariæ, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli; et ad honorem et exaltationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac imperii prædictorum, et prosperum statum mundi; de fratrum nostrorum consilio, præsente quoque prælatorum et aliorum copiosa multitudine curialium, auctoritate Apostolica, et de Apostolicæ plenitudine potestatis, te in specialem filium nostrum recipimus et Ecclesiæ memoratæ, ac in regem Romanorum assumimus, in imperatorem, auctore Domino, promovendum; volentes et statuentes, ut de cætero talis filius rexque Romanorum existas, in imperatorem, ut præmittitur, promovendus; et quod pro tali ab aliis habearis, tibique sicut Romanorum regi electo legitime, et Aquisgrani coronato obediri debere ab omnibus et singulis sacro Romano subjectis imperio, sicut pareri solet et debet prædecessoribus tuis Romanorum regibus, legitime intrantibus, et a præfata Sede hactenus approbatis : supplentes omnem defectum, si quis aut ratione formæ, aut ratione tuæ vel tuorum electorum personarum, seu ex quavis alia ratione vel causa, sive quocumque modo in hujusmodi tua electione, coronatione ac administratione fuisse noscatur. Omnia insuper et singula, per te vel alios de mandato tuo facta et habita in administratione prædicta, quæ alias justa et licita extitissent, ita valere decernimus et tenere, sicut si administratio ipsa tibi competiisse legitime nosceretur.

6. « Excellentiam itaque regiam monemus, rogamus et hortamur attente, ac obsecramus in Filio Dei Patris, quatenus ad ipsum Deum et præfatam Ecclesiam matrem tuam mentem et oculos tuos dirigens reverenter; ac benignitatem nostram dictæque matris, qua præventus agnosceris, devota meditatione considerans, illamque conscribens in sacrario tui pectoris, inibi sub recognitione debita perpetuo permansuram; sicut Christianissimus Catholicusque princeps fide præclarus, charitate fervens, devotione sincerus, et judicio rectus, eamdem Ecclesiam et libertatem Ecclesiasticam ubilibet summo studio, totisque viribus revereri et colere studeas ac tueri, et grata et grandia ipsi Ecclesiæ pro gratis et grandibus impensis tibi muneribus recompenses : populos quoque in æquitate judices, et dirigas in terris tibi subjectis gentium nationes ad bonum; ac alias commissa tibi regni et imperii gubernacula congruis temporibus sic laudabiliter et utiliter exequaris, quod æternæ vitæ præmium, illius tibi dextera suffragante, a cujus misericordia omne datum optimum et omne perfectum donum descendit, exinde consequi merearis : et præfatæ Ecclesiæ te gratum et utilem filium repræsentes, ac de bono semper in melius in ejus dilectione concrescas, tuique fama nominis latius in gentibus extollatur. Nulli ergo, etc., nostræ receptionis, statuti, suppletionis et constitutionis, etc. Dat. Laterani II kal. Maii anno IX ».

7. Scriptis eadem verborum forma litteris ad clientes Romani imperii, Alberto, ut justo regi Romanorum, ad imperialem apicem evehendo, obsequi jussit [1]. Tum principes electores Coloniensem, Trevirensem, Moguntinum archiepiscopos; Wenceslaum regem Boemiæ, ducem Saxoniæ, marchionem Brandeburgensem, comitem Palatinum Rheni eumdemque Bavariæ ducem est adhortatus [2], ut in agnoscendo rege Romanorum Alberto Pontificiis voluntatibus se accommodarent : ea enim in re summam ab Apostolica Sede gratiam inituros. Ut vero Alberti armis et potentia adversus Gallorum regem adversarium suum uteretur, omnia fœdera, quæ ille antea cum regibus ac principibus fecerat, rescidit [3] : tum eumdem monuit [4], ut illata antea Ecclesiasticis damna sarciret, eorumque jura pristinæ amplitudini restitueret : archiepiscopos vero Moguntinum, Trevirensem, et Coloniensem ex æquo pacisci jussit. Cæterum Albertum electoribus archiepiscopis damna non resarcivisse, quamvis ea omnia, quæ inflixerat a tempore, quo bellum in Adolphum regem gesserat, ex Pontificis voluntate reparaturum esset pollicitus; sed studio pacis et concordiæ communi consensu a læsis partibus condonata, remissasque injurias, ex litteris III non. Junii datis [5] colligitur, quibus Wertingensi et Vallis Uterinæ abbatibus Cisterciensibus provinciam dedit, ut si sponte Alberto a passis injuriam venia data esset, ipsum ac sequaces censurarum religione solverent.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ibid. — [3] Lib. IX. Ep cur. XXII. — [4] Ep. cur. XXIII. — [5] Ep. cur. XXVIII.

8. *Romanum imperium ad Germanos traductum.* — Illum porro Pontifici officia a regibus Romanorum præstanda exhibuisse observat cardinalis Baronius in Mss. Notis ad hunc annum [1] : « Albertus imperator per suas litteras, datas Norimbergæ sub hoc anno, fecit homagium papæ, et juramentum fidelitatis, confirmavitque omnia privilegia et donationes factas de terris per prædecessores; fuitque ab ipso Pontifice confirmatus in imperatorem, ut habetur Libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ». Producendæ ea de re ex eodem Vaticano Codice visæ sunt Alberti regis Romanorum litteræ[2], quibus Romanum imperium ab Sede Apostolica traductum in Germanos agnoscit, atque ab ea Romanorum reges et imperatores ad coercendos improbos instructos auctoritate profitetur, seque ad Romanæ Ecclesiæ dignitatem adversus quoscumque hostes armis tuendam obstringit; eæque in Molis Adrianæ archivio asservantur, atque a Platina Sixti IV jussu inter insignia monumenta relatæ sunt.

9. « Sanctissimo in Christo patri et domino suo, domino Bonifacio, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Albertus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, devota pedum oscula beatorum.

« Profiteor, sanctissime pater et domine, me bonorum omnium largitori, ac vobis et Ecclesiæ sanctæ suæ fore pro innumeris misericordiis et immensis beneficiis obligatum. Profiteor, quod desiderii mei recepi desideratum effectum, et diffiteri non audeo, quod in eo plus quam desiderare sciverim adinveni, mirans sic in præteritis esse provisum, quod de his, quæ circa talia in futuro peti poterunt, spes miserationis habetur. Assurgens itaque Deo, et sanctitati vestræ, ac eidem Ecclesiæ matri meæ ad gratiarum devotissimas et humillimas actiones totum me devoveo, totumque me offero, et expono ad gratificationis debitum per omnia, in quantum humanæ imbecillitatis conditio patitur, exsolvendum. Ad hæc licet pridie antequam circa negotium electionis, de me ad Romanum regnum et imperium celebratæ, ac alia quæ in hac parte incumbebant, esset per sanctitatis vestræ beneficentiam mei status essentia solidata, fecerim infrascripta, et super eis meas patentes litteras beatitudini vestræ duxerim destinandas, ac in solidatione hujusmodi procuratores mei, ad hoc specialiter constituti, ea in vestra præsentia innovaverint; ecce nunc tamen, ut gratus reddar, et ipsa in majori firmitate procedant, illa direxi præsentibus innovanda.

10. « Recognoscens igitur, quod Romanum imperium per Sedem Apostolicam de Græcis translatum est in persona magnifici Caroli in Germanos; et quod jus eligendi Romanorum regem, in imperatorem postmodum promovendum, certis principibus Ecclesiasticis et sæcularibus est ab eadem Sede concessum, a qua reges et imperatores, qui fuerunt et erunt pro tempore, recipiunt temporalis gladii potestatem ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum; pia devotione et sincero corde profiteor, quod Romanorum reges, in imperatores postmodum promovendi, per Sedem eamdem ad hoc potissime ac specialiter assumuntur, ut sint sanctæ Romanæ Ecclesiæ advocati, Catholicæ fidei ac ejusdem Ecclesiæ præcipui defensores. Quapropter et ego et alii Romanorum reges et imperatores, qui erunt pro tempore, totis viribus ab illis abstinere debemus, quæ ipsi Ecclesiæ possunt esse nociva, et per quæ inter vos dominum meum, qui tunc Apostolicæ Sedi feliciter præestis, et successores vestros, qui canonice intrabunt, et me ac Romanorum reges et imperatores, qui erunt in antea, possent scandala suscitari, et materia dissensionis oriri : et debemus illa devotis et ferventibus affectibus promovere, ex quibus Christianitati tranquillitas, pax et quies proveniat, dissidia et mala tollantur, per quæ paterna sinceritas et vera dilectio, quas vos et Romanam Ecclesiam supradictam ad me habituros fiducia firma confido, minui vel offuscari valerent.

11. « Juro etiam, tactis sacrosanctis Evangeliis, quod ero fidelis et obediens beato Petro, et vobis vestrisque successoribus canonice intrantibus sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio, consensu, vel facto, ut vitam perdatis aut membrum, aut capiamini mala captione. Consilium, quod vos vel ipsi mihi credituri estis per vos aut per nuntios vestros sive per litteras, ad vestrum vel eorum damnum nemini pandam, me sciente : et si scivero fieri vel procurari, sive tractari aliquid, quod sit in vestrum vel ipsorum damnum, illud pro posse impediam; et si impedire non possem, illud vobis et eis significare curabo. Papatum Romanum et regalia S. Petri adjutor ero ad retinendum, defendendum, et recuperandum, ac recuperata manutenendum contra omnem hominem, divino fultus auxilio, secundum meum scire et posse. Et recognosco et fateor omnia et singula, quæ a divæ memoriæ Rodulpho patre meo Romanorum rege, et etiam a quibuscumque prædecessoribus ejus Romanorum regibus vel imperatoribus sive super fidelitatis juramento, sive super quibuscumque aliis recognita, confessata, promissa, facta, jurata, confirmata, innovata, remissa seu de novo donata fuerunt, simul vel diversis temporibus; et ipsa ratifico, innovo, et confirmo, et ea juro et promitto me inviolabiliter servaturum; et ex nunc similia in præsentibus litteris meis patentibus meo magno signatis sigillo, remitto, facio et de novo concedo. Omnia etiam et singula privilegia, liberationes, donationes, concessiones, recognitiones,

[1] Baron. in sched. Ms. — [2] Ext. in arce S. Ang. arch. et lib. Priv. Rom. Eccl. tom. I. p. 25. et inter coll. Plat. tom. p. 261. et ex parte apud Baron. tom. X. an. 996. num. 48.

confessiones, traditiones, remissiones, et gratias ab eisdem claræ memoriæ patre meo, seu etiam a regibus vel imperatoribus prædecessoribus ejus, aut ipsorum aliquo vel aliquibus confessata, innovata, recognita seu confirmata, facta sunt seu concessa, aut remissa vel donata de novo, de quibuscumque juribus, seu rebus, bonis, aut libertatibus, vel aliis quibuscumque; ratifico, approbo, confirmo et facio, et de novo concedo, prout magis ipsi Sedi poterunt expedire.

12. « Statuo insuper, facio et concedo quæcumque per claræ memoriæ Ludovicum imperatorem Augustum tempore bonæ memoriæ Paschalis papæ, et a claræ memoriæ Othone rege tempore felicis recordationis Joannis papæ statuta vel jurata, recognita, facta, seu concessa fuerunt, sicut in capitulis positis in LXIII dist. continentur in Corpore Decretorum, quorum unum incipit: *Ego Ludovicus imperator;* et aliud incipit : *Tibi domino Joanni papæ;* et omnia et singula contenta in unoquoque ipsorum capitulorum, ipsaque promitto me inviolabiliter servaturum. Devotionem quoque et reverentiam filialem vobis domino meo summo Pontifici, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ reverenter exhibeo et devote : et ut devotionem et zelum, quos ad vos gero, et exaltationem ipsius Romanæ Ecclesiæ efficaciter per operis executionem ostendam, paratum me offero vos et Apostolicæ Sedis primatum ac jura, et libertates vestras ac dictæ Sedis contra omnem hominem defendere et tueri, et esse contra quoscumque hostes et rebelles, adversarios seu inimicos Sedis ejusdem, cujuscumque fuerint præeminentiæ, ordinis, dignitatis et status, etiamsi regali vel imperiali præfulgeant dignitate; nec cum talibus, vel aliquo eorum vel aliquibus, amicitiæ, conjurationis, confœderationis, aut societatis, vel ligaminis fœdus ineam, nec servabo, si quod forsan inivi cum aliquo vel aliquibus, qui nunc sunt, vel quod absit, erunt in hostilitate, rebellione, adversitate, seu inimicitia vestra, et Romanæ Ecclesiæ memoratæ; quin potius ad mandatum vestrum successorumque vestrorum, vel Ecclesiæ supradictæ talibus guerram movebo, et pro posse impugnabo eosdem. Prælatos, Ecclesias, monasteria, capitula, conventus, personas Ecclesiasticas, regulares et sæculares, scienter injuste aut injuriose non offendam; sed ipsa in suis juribus, bonis, libertatibus et immunitatibus, prout et quantum in me fuerit, conservabo.

13. « Contra libertates, et bona ac jura sæpedictæ Romanæ Ecclesiæ non veniam ; sed ea defendam, et ad defendendum juvabo, et de nullo, quod ad ipsam Sedem pertinet vel pertinebit, me contra ejus beneplacitum intromittam : et si, divino fultus auxilio, velim intrare Italiam, meum adventum seu introitum vobis domino meo summo Pontifici, ac eidem Sedi ante significabo; et a vobis et ab ea requiram humiliter et fideliter, ut mihi super meo introitu et adventu vos et Sedes ipsa dignemini paterni favoris auxilium imperliri. Item jura Romani regni et imperii defendere et recuperare studebo secundum scire meum et posse, prout divino fultus adjutorio fuero. Insuper omnia et singula supradicta et infrascripta juro me bona fide et inviolabiliter servaturum, et contra non venturum scienter. Ad hæc promitto et juro, tactis sacrosanctis Evangeliis, quod ad quemcumque gradum et statum cujuscumque eminentiæ seu dignitatis, aut solium quantumcumque sublime, quocumque nomine censeatur, ascendero seu promotus vel assumptus fuero, supradicta omnia et singula confirmabo, innovabo, et etiam de novo faciam et concedam, verbis competenter mutatis; ac vobis domino meo papæ Bonifacio, vestrisque successoribus canonice intrantibus, et Apostolicæ Sedi super his patentes litteras meo magno sigillo signatas, et etiam Bulla Aurea, cum illa me uti contigerit, faciam assignari. In quorum omnium testimonium evidens, atque robur sigillum meum regium præsentibus est appensum. Dat. apud Nuremberg anno Domini MCCCIII, Indict. prima, XXI kal. Augusti, regni vero mei an. V ».

14. *Regnum Ungariæ Carolo adjudicatum, rejecto Wenceslao.* — Pacata Germania, conciliatoque Ecclesiæ Alberto, Bonifacius Ungariam civilibus bellis laceratam, cum alii Wenceslao juniori Boemo, electionis, alii Carolo, ut supra dictum est, ex Maria nepoti Stephani regis filia, et Ladislai sorore, successionis jure, studiis addicti essent, ad pacem adducere aggressus est : cumque Caroli jura illustria atque antea ab Apostolica Sede confirmata, Wenceslai vero junioris obscuriora essent, magnis ab Alberto precibus contendit[1] Bonifacius, ut ob divinum amorem, tum arctissimam affinitatem, qua Carolum attingebat, Boemo nulla auxilia præstaret; sed Carolum potius omnibus studiis, et contentione juvaret : « Excellentiam, inquit, regiam rogamus et hortamur attente in Filio Dei Patris, quatenus pro reverentia Apostolicæ Sedis et nostra, intuitu defendendæ justitiæ, et amore sanguinis, quo idem Carolus rex Ungariæ tibi obnixius alligatur; circa defensionem, recuperationem, manutentionem, et conservationem regni Ungariæ memorati dictis reginæ ac regi Ungariæ favens efficaciter, et præsidiis opportunis assistens, præfatis regi Boemiæ aut filio circa occupationem, invasionem, usurpationem, seu defensionem in occupatione prætacta nullum præstes per te vel per alium auxilium, consilium vel favorem, nec præstari per alios, quos tua potes jurisdictione compescere, patiaris; ut dicti regina et rex Ungariæ de tuæ potentiæ brachio eorum jure congaudeant, et erga te tibique conjunctos et subditos in intensioris amoris dulcedinem ferventer exsurgant; tuque possis exinde in conspectu Dei et hominum, nostroque

[1] Lib. IX. Ep. cur. XXXV.

pariter tam de affectu justitiæ et charitatis odore, quam de devotionis promptitudine commendari. Dat. Anagniæ III id. Junii anno IX ».

15. Intulisse hoc anno bellum regi Boemiæ Albertum, tradunt auctores[1], in eaque expeditione secum regem Ungariæ, nimirum Carolum, egregiis Ungarorum copiis ac viginti millibus paganorum succinctum secum duxisse : paganos vero, uti moris est, quacumque excurrere, immanissimas clades inflixisse, ac puerulos Christianos correptos, pedibus manibusque amputatis, sale conditos devorasse, Albertumque amplius scelus non ferentem, immisso in eos Germanico exercitu, ex iis decem millia trucidasse, reliquos dissipasse, nulloque alio edito facinore in Austriam se recepisse.

16. Ad dirimendam porro controversiam, ob quam Carolus ac Wenceslaus de Ungaria certabant, num in eo regno electionis an successionis jura potiora essent, Bonifacius cum jam ante adversas partes sistere se Apostolicæ Sedi ad disceptandam causam, excipiendamque sententiam jussisset; ac Maria quidem regina et Carolus ipsius ex majore natu filio nepos suos oratores ad Romanam aulam misissent; Wenceslaus rex Bohemiæ, qui jam ante ab Romanis Pontificibus Ungaricum sceptrum Mariæ filio ac nepoti delatum non ignorabat, vel diffidebat causæ æquitati, oratores misit non ad exponenda et defendenda sua jura, sed ad judicium eludendum declinandumque. At Bonifacius Boemi excusationibus a suscepta mente dimoveri non potuit; atque ex cardinalium senatus consilio regnum Ungariæ Carolo adjudicavit; pronuntiavitque[2] in Ungaria successionis, non electionis jura valere : cum orta inde detrimenta illustria essent, atque istius Caroli pater ab Apostolica Sede rex Ungariæ habitus fuisset. Tum Ungaros incusso anathematis terrore, Mariæ et Carolo parere jussit, illamque reginam Ungariæ, hunc vero regem in publicis Tabulis inscriptum iri, sanxit : fidei sacramenta Wenceslao regis Boemiæ filio præstita Apostolica auctoritate convulsit; denique ut omnem regi Boemiæ querendi occasionem adimeret, quatuor mensium spatium pro termino peremptorio illi præfixit, ut si quæ jura in Ungariam contenderet, ea exponeret; ita tamen ut possessorium jus apud Carolum resideret.

17. « Ad perpetuam rei memoriam.

« Spectator omnium, cunctorum præscius Rex æternus civitatem Jerusalem ruituram prævidens, flevit compassibiliter super illam. Numquid igitur et nos, ejus officium vicariæ potestatis habentes, fletus arcere possumus, mitigare punctionis aculeos, gemitus cohibere, videntes acerbe regni Ungariæ collapsi per plurium dissidia gravia inculcata frequentius, diminutionis incommoda, et ruinam totaliter imminentem? Illud utique violenti diripiunt, et apprehenderunt jam inter angustias persequentes : gemunt sacerdotes ipsius, luget populus confusionis involutione perplexus : parvuli ejus captivi sunt ducti ante faciem tribulantis : silet ibi belli dissidio coacta justitia : corrupti sunt mores hominum, eradicatis virtutibus, vitiis propagatis : zelus Christianæ fidei tepuit, imo jam friguit, et divini cultus observanda religio dormitavit : et dum inibi de regnandi jure contenditur, promiscuis actibus sursum deorsum miscentur confuse singula, et in aperto caduco ruit populus, cum certus non appareat gubernator. Dolendum in iis pariter et lugendum, illa maxime ratio piæ considerationis inducit, quod regnum ipsum, retrorsum rediens, reges lactavit hactenus reginasque Catholicos, et in eminentiam cælestis exercitus mira vigente sanctitate produxit : litteratos utique viros alios, intelligentes et providos, scientiæ claritate conspicuos, et eloquentiæ facunditate disertos. In quorum vices successere, proh dolor! dissidentes et stolidi, modicæ devotionis et fidei, abjicientes jugum disciplinæ laudabilis, et debacchantes improbe sine fræni constrictione pro libito vastatores. Numquid igitur super istis nostra consilia inhumane deficient, opportuna remedia eclipsante charitatis fomite, et omissa lima justitiæ delitescent? Necesse quidem adesse conspicimus, ut ruinas hujusmodi pastoralis cura nostræ provisionis impleat, collapsa reparet, justa confoveat, vastata restauret, et paterna benignitas apta præsidia pro ipsorum congrua reparatione producat, sedando præcipue, quantum nobis ex alto permittitur, contentionis præfatæ de jure regnandi turbinem, et de regno ipso auferendo pro viribus omnem per nostræ reparationis suffragium tempestatem.

18. « Sane diebus non longe præteritis charissimus in Christo filius noster Wenceslaus Boemiæ rex illustris per ejus nuntium, et expressas litteras nobis supplicavit attente, ut negotium dilecti filii nobilis viri Wenceslai ejusdem regis filii quem in regem Ungariæ concorditer et canonice proponebat electum, et eumdem regem Boemiæ, ac tam suos quam ejusdem filii in hac parte sequaces in benevolentiam nostram reciperemus et gratiam, ac nos eis adjutores et directores benignos et favorabiles in ipso negotio redderemus. Super cujus supplicationis instantia pia et rationabili meditatione pensantes, quod præfatum regnum Ungariæ tam nobile hactenus, tam præclarum in spiritualibus et temporalibus per collisionis varias, sicut prætangitur, est collapsum, quodque charissima in Christo filia nostra Maria regina Siciliæ in eodem regno Ungariæ tanquam hæres proximior habere se jus asserebat et asserit; et dilectus filius nobilis vir Carolus nepos ejus regnum ipsum in parte non modica ex persona jam dictæ suæ paternæ aviæ possidebat, et possidet, de quo etiam in Strigoniensi Ecclesia juxta ritum

[1] Annal. Dom. Colm. Chr. Elnvang. hoc an. — [2] Lib. IX. Ep. cur. XXXIII.

antiquum Ungariæ per personam idoneam regale susceperat diadema; ut tolleremus invicem peccandi materiam et concertandi discrimen, exhiberemus justitiæ debitum, ac viam reformationis dicti regni accommodam sumeremus inter contendentes eosdem; tractatum pacis et compositionis amabilis more patrio similiter assumere cupientes, memoratos reges Boemiæ, ipsius filium, et sæpe dictum Carolum, eorumque sequaces et alios, qui sua crederent interesse, per venerabilem fratrem nostrum Nicolaum Ostiensem episcopum, tunc præfati regni Ungariæ legatum, peremptorie citari mandavimus, ut infra determinati et convenientis temporis spatium, in ipsa citatione præfixum, cum omnibus juribus, actis et munimentis suis, contingentibus memoratum negotium, coram nobis legitime comparere deberent, super iis complementum recepturi justitiæ, ac facturi quæ pro dicti regni statu prospero per nos essent provide ordinanda. Eodem vero legato prædictos regem et filium ac Carolum citante legitime, sicut per ipsius certas litteras et verbum postea nobis evidenter innotuit, ac adveniente peremptorio termino in ipsa citatione statuto : præfata regina Siciliæ, intimato jam sibi ex nostra parte per alium, quod ipsa, etiam si sua interesse putabat, in memorato termino compareret, et jam dictus Carolus per procuratores idoneos sufficienter instructos, tanquam devotionis et reverentiæ filii comparuerunt cum debita obedientia coram nobis, venerabilibus fratribus nostris N. archiepiscopo Colocensi, M. Zangabriensi, T. Jeuriensi, et B. Vesprien. episcopis, ac dilectis filiis nonnullis archidiaconis et præpositis de ipso regno Ungariæ, ex citationis præfatæ vigore comparentibus similiter cum eisdem.

19. « Jam dicti vero Boemiæ rex et natus non comparuerunt per se, vel per alium in termino præfinito, nec postea ; sed sub cujusdam palliationis astutia excusatores miserunt ad nostram præsentiam dilectos filios Untior. doctorem decretorum, Joannem cantorem Ecclesiæ de veteri Buda clericos, ac Joannem Romanum jurisperitum laicum, excusantes eosdem, quod procuratores ad nos non miserant sufficienter instructos, causas circa hoc minus rationabiles, imo inanes et frivolas prætendentes. Et in pluribus consistoriis per nos ab ipsis seriose petito, si alias causas rationabilis excusationis haberent, vel ampliori forent potestate suffulti, in excusatione culpæ contumaciam geminantes, dixerunt improbe, quod præfatus rex Boemiæ nullo unquam intendebat tempore de ipso regno Ungariæ litigare : procuratoribus ipsis et nuntiis eorumdem reginæ Siciliæ ac nepotis instantibus, ut ob contumaciam ipsorum Boemiæ regis et filii ad declarationem et determinationem juris, reginæ ac nepoti competentis eisdem, procedere deberemus.

20. « Nos vero, habita super iis cum fratribus nostris examinatione solemni, profunda maxime meditatione pensantes statum præfati regni Ungariæ miserabilem et depressum, flebili quidem compassione condignum, quod revera ex prætacta maxime contentione regnandi in pejus continue labitur ; quia dum utrinque contenditur involuto dissidio, animarum et corporum pericula prodeunt et ipsius cives et incolæ in illo regnantibus cum debita obedientia non intendunt ; quodque, sicut facti notorium permanens evidenter ostendit, et licet non in figura judicii nobis est notum, prædicta regina Siciliæ, sicut primogenituræ jus obtinens claræ memoriæ Stephani regis Ungariæ patris sui, in eodem regno propinquior est successor et hæres quondam Latislao regi Ungariæ fratri suo ex utroque parente, per quod opitulatur eidem communis juris præsumptio, quæ tali casu probandi onus in adversarium juste transfert ; quia etiam quondam Carolus ipsius reginæ primogenitus, dicti Caroli genitor, habitus est quasi communiter et præcipue per Romanam Ecclesiam pro Ungariæ rege, dum vixit, nec ex parte dictorum Boemiæ regis et filii de jure competente ipsis in Ungariæ regno prædicto allegatum est aliquid vel assertum, nisi sola electio, quæ de ipso filio regis facta proponitur, quæ proculdubio diversis ex causis, prout rationum prima facies indicat, minus legitima, imo prorsus inutilis esse videtur; eo maxime quod, sicut scripti canonis series aperit, regnum ipsum Ungariæ successionis jure provenit, electionis arbitrio non defertur ; rationibus præmissis et causis, aliisque motivis plurimis, quæ religionem debent judicantis instruere, in trutina rectæ deliberationis appensis [1] expedientia commixta licentiæ, ac benigna humanitate servata : de plenitudine potestatis, in apertam contumaciam eorumdem Boemiæ regis et filii, in præsentia prælatorum plurium, capellanorum, familiarium nostrorum, et aliorum in consistorio vocatorum, præsentibus eorumdem Boemiæ regis et filii nuntiis ac excusatoribus suprascriptis, de fratrum nostrorum consilio decernimus, diffinimus, declaramus, et volumus, quod prædicta Maria in toto ipso regno Ungariæ et pertinentiis suis omnibus, ac ubique terrarum regina Ungariæ, et dictus Carolus nepos rex nuncupentur apertis labiis, scriptionibusque vulgatis, et in documentis publicis titulentur ; quodque prælati, clerici, cujuscumque dignitatis, status, aut conditionis fuerint, et religiosi alii cujuscumque sint Ordinis; necnon comites, sive banri, barones, milites, cives, incolæ cujuscumque status, præeminentiæ, dignitatis aut conditionis existant jam dicti regni Ungariæ, omnium jurium, et pertinentiarum ejus, ac aliarum regionum annexarum sibi, etiamsi regnorum titulum habeant, dictis reginæ Ungariæ et regi nepoti, tanquam ejusdem regni Ungariæ reginæ et regi legitimis parere et intendere ; ac de fructibus, reditibus, servitiis, juribus et obventionibus

[1] Id est, cum expediat et liceat.

aliis consuetis, et regi Ungariæ debitis devote respondere procurent : prælatis, clericis et religiosis, comitibus, sive banris, baronibus, militibus, civibus, incolisque præscriptis sub pœna excommunicationis injungentes expresse, quam eo ipso si fecerint secus, incurrant, ut iisdem reginæ ac regi Ungariæ circa recuperationem, defensionem et conservationem regni prædicti auxiliis, consiliis et favoribus opportunis assistant.

21. « Et quia in prædictis eosdem efficaciter, obedienter, et placide sic agere cupimus, ut a contrariis prorsus abstineant et desistant ; prælatis, clericis et religiosis, comitibus, sive banris, baronibus, militibus, civibus incolisque præfatis sub simili pœna excommunicationis, et eodem modo præcipimus, ne memoratos regem Boemiæ vel ejus filium regem Ungariæ nominare, vel titulare aliqua nominatione, vel descriptione præsumant; neve ipsis aut ministris eorum de fructibus, reditibus, proventibus, ac juribus aliis dicti regni et præfatorum sibi adjacentium respondeant quoquo modo, vel aliis circa occupationem, invasionem, detentionem, seu usurpationem memorati regni Ungariæ, et præmissorum, quæ annexa sunt sibi, occulte vel publice consilium vel auxilium afferant, vel alicujus præsidium favoris impendant. Nos enim prælatos, clericos et religiosos, comites sive banros, barones, milites, cives et incolas memoratos ab omnibus homagiis, sacramentis fidelitatis, colligationis aut conjurationis, quæ prælibatis regi Boemiæ, filio, aut ministris eorum præstiterunt, aut cum ipsis in præjudicium dictorum reginæ et regis Ungariæ aliquatenus inierunt ; etiamsi ea fuerint juramentorum, personarum adjectione, vel quovis alio vinculo roborata, quæ viribus vacua et nulla fore censemus, et carere decernimus omni robore firmitatis, absolvimus et ad eorum observationem quomodocumque, aut quantumcumque se adstrinxerint pro observandis eisdem, ipsos decernimus non teneri.

22. « Cæterum ut quæ gravitati Sedis Apostolicæ congruunt cum debita maturitate servemus, nec excludamus a nostris processibus amicam in throno sedentibus æquitatem ; regi Boemiæ filioque præfatis peremptorium terminum quatuor mensium, a die datæ præsentium numerandum in antea, et peremptorie præfinimus, infra cujus temporis spatium ipsi per se, vel alios, aut alium, si qua jura de proprietate dicti regni Ungariæ habere se credunt, nobis et Apostolicæ Sedi reverenter ostendant, illaque gerant et prosequentur, ut expedit, ordine debito, et rationabile fuerit, sicut ipsis melius videbitur expedire. Super possessorio tamen cujuscumque speciei vel generis, pro dicto regno Ungariæ memorato regi Boemiæ vel filio competente, propter eorum contumaciam sic contractam perpetuum silentium eis duximus imponendum : ultra præmissi vero temporis spatium quadrimestre, ne in potestate sit dictorum Boemiæ regis et filii inquietare pro libito, molestare frequenter, et ut vitandi scandali occasionem tollamus et causam ; ex nunc prout ex tunc in jure ac proprietate, competentibus ipsis forsitan in regno præfato, jurisdictionis nostræ et Apostolicæ Sedis denegamus immutabili edictione præsidium, et eis in tribunali quocumque tam de justitiæ fomite, quam de ipsius potestatis plenitudine perpetuum silentium imponimus de fratrum consilio prædictorum. Ita quidem, quod prædicta termini præfinitio, jurisdictionis denegatio, impositio silentii, ex nunc, elapso jam dicto quadrimestri spatio, perinde vigorem habeant et effectum, ac si in ejusdem Boemiæ regis, et filii notitiam per formam citationis solitæ pervenissent, cum magistratus alii etiam non majores de juris licentia per edicta in scriptis publice, vel ædes proposita citare valeant ; nec sit verisimile vel præsumptum, ut præmissa in notitiam et conscientiam dictorum Boemiæ regis et filii debito tempore devenire non valeant, quæ in præsentia ipsius consistorii, prædictorum prælatorum, aliorumque plurium, et eorumdem nuntiorum ac excusatorum maxime, sunt tam vulgate tamque solemniter publicata ; de reformatione præfati regni collapsi disponere cum ipsorum fratrum consilio, prout tempora se apta præbuerint, prævisis consiliis opportunisque remediis, auctore Domino, sollicite proponentes, ut in ipso, gratia disponente superna, tranquilla tempora redeant, inquieta recedant ; sicque ipsius regni status reformetur in prosperum, quod læta pax et amœnitas in locum tam gravium adveniat scandalorum. Nulli ergo, etc. Datum Anagniæ II kalend. Junii anno XI ».

Ne porro Boemus prætexere posset, hæc suam cognitionem fugisse quamvis sententia in publico cardinalium præsulumque cœtu, oratoribus ipsius præsentibus, lata esset ; Colocensi archiepiscopo et Zagrabiensi episcopo munus demandavit [1], ut decretum hoc, quod iis transmisit, in provinciis ac locis Boemiæ conterminis, atque ejus ditioni proximis promulgarent, ut regi venire in dubium non posset, illius famam ad se non pervasisse. Versabantur tum in Sicilia citeriori hi præsules, apud regem Ungari avum legatione functi, ac reditum in patriam adornabant, cum litteras Pontificias accepere, contentisque itineribus regressi in Ungariam Apostolicis imperiis paruisse rescripsere [2].

« Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Bonifacio divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, St. Dei et sua gratia archiepiscopus Colocensis, et Michael eadem gratia episcopus Zagrabiensis, devota pedum oscula beatorum.

« Litteras sanctitatis vestræ nobis directas, cum in procinctu nostri itineris veniendi versus Ungariam essemus circa Neapolim, omni reverentia, obedientia, humilitate, quibus decuit, re-

[1] Ep. cur. XXXIV. — [2] Ext. eod. lit. in cor. Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 544.

cepimus, et honore ». Et infra : « Vestræ beatitudinis mandato cum devota et humili filialitatis subjectione obtemperare cupientes, ut ex debito sic ex voto, quanquam parvitas nostra mandatis vestræ sublimitatis digne exequendis non sufficiat, ambo personaliter, et alter nostrum ipsius vestræ pronuntiationis diffinitionisque seriem et tenorem in nonnullis locis et terris, in quibus propter statum impacati regni, et insidias adversæ partis fieri potuit, divulgavimus et publicavimus solemniter, et divulgari seu publicari per alios et per alium legitime fecimus, sicut ex instrumentis seu litteris testimonialibus super hoc confectis, quæ et quas ad pedes vestræ beatitudinis per nuntium nostrum specialem, latorem præsentium, humiliter dirigimus, celsitudo vestræ sanctitatis poterit colligere evidenter. Quamobrem sanctitatis vestræ... proni supplicamus, quatenus si quidquam in præmisis omissum esset vel peractum minus digne, habere dignemini nos excusatos in hac parte. Datum in Vasca in diœcesi Zagrabiensi V id. Septembris anno Domini MCCCII, indictione I ».

23. Præterea, ne quid ad revocandos in concordiam Ungaros, regnumque illud pristino splendori asserendum prætermitteret, quod futurum facile spes erat, cum omnium Ungarorum voluntates ac regni membra sub uno capite ac rege coaluisssent, omnibus Ungariæ ordinibus Encyclicis datis litteris, religiosissime imperavit [1], ut Mariæ et Carolo obtemperarent, atque ad eos omnia regia vectigalia derivarent; vetuitque intentato anathemate Wenceslao obsequi, aut societatem ullam cum ipso coire : datam ab iis fidem rescidit; denique Apostolicæ sententiæ stare præcepit. Carolum vero Ungariæ regem, qui ad ingentes spes pubescebat, hortatus est, ut a teneris annis virtutibus assuesceret, e susceptis enim laboribus maximos laudis fructus collecturum : neque illi Apostolico patrocinio defuturum est pollicitus [2].

« Bonifacius, etc. charissimo in Christo filio Carolo regi Ungariæ illustri.

« Propagato charitatis ordine, ac successivo dilectionis affectu, te specialem filium amamus ex eodem; et tui status compatientes angustiis, tuos honores et commoda, quantum cum decentia possumus, promovemus. Sane in negotio dicti regni, tibi et charissimæ in Christo filiæ nostræ Mariæ Siciliæ Ungariæque reginæ illato præpedio multimodæ præpeditionis anfractu per charissimum in Christo filium nostrum Wenceslaum Bohemiæ regem et natum ipsius super declaratione tui juris, in ipso nuper diffiniendo ac decernendo processimus de fratrum nostrorum consilio et assensu. Volumus igitur et hortamur attente, ut quatenus permittit tibi ætatis tenellæ discretio, circa provisam tuæ personæ custodiam, gubernationem et regimen, et statum prosperum dicti regni collapsi te geras laudabiliter et discrete, ut ab annis teneris, assumpto principio virtuoso, virtus Altissimi semper ad meliora te provehat, et usque ad canos te sapientia comitetur. Speramus enim in Domino, quod te in moribus et doctrina crescente, regnum ipsum laceratum undique sub tuo dominio reparationis compendia sentiet, et pro spinis et tribulis fructus uberes quietis et pacis cum amœnitate producet : nos etenim causam tuæ justitiæ de regno præfato sic opportunis præsidiis coadjuvare proponimus, quod statum tuum nostra protectio semper adaugeat, tuaque devotio beneficia matris Ecclesiæ effectu prosequente cognoscat. Dat. Anagniæ III non. Junii anno IX ». Sollicitata [1] etiam illius avia Maria regina Siciliæ et Ungariæ, ut nepoti in regno administrando non deesset: datæque Stephano archiepiscopo Colocensi partes [2], ut Ecclesiarum jura in pristinum splendorem restituenda curaret. Cæterum Ungaros paruisse Pontifici, ac Wenceslai junioris regis Bohemiæ filii partes deseruisse, ex auctoribus [3] colligitur : adeo ut tradant, repente Ungaros conciliatos Carolo; cumque Wenceslaus undique periculis circumfusus esset, regem Bohemiæ, contracto exercitu, advolasse in Ungariam, filium e discrimine ereptum in Bohemiam reduxisse, juribusque controversis cessisse.

24. *Approbato fœdere inter Carolum et Fridericum, huic regnum Siculum tribuitur certis conditionibus et vectigalibus.* — Ut pro firmando Caroli regio diademate, atque bellorum turbinibus in Ungaria comprimendis summam operam navasse vidimus Bonifacium, ita ad avum Carolum Siciliæ regem, ejusque jura asserenda; tum sedandos bellorum motus, qui Siciliam tot annis quassarant, ac ne recrudescerent, ingens metus erat, si initum fœdus inter Carolum Valesium atque Fridericum Pontificia auctoritate non confirmaretur, animum adjecit. Informis erat ea pax, ut loquitur Bonifacius, atque in Ecclesiæ Romanæ et Caroli regis damnum vertebatur. Cujus proinde leges temperandas censuit, decrevitque [4] consentiente Friderico, ut quamvis inter fœderis leges ea apposita esset, ipsum pro Siciliæ insula aliisque adjacentibus nemini ad præstanda ulla stipendia devinctum iri; Ecclesiæ fiduciarium se profiteretur, atque vectigalis nomine tria millia unciarum auri quotannis penderet, et centum equites in Ecclesiæ obsequium, quoties jussus esset, egregie instructos submitteret. Tum plura ad Caroli gratiam sanxit, atque inter alia, ut nulla annorum præscriptio ad Trinacriæ imperium a posteris Friderici retinendum valeret.

« Forma confirmationis factæ per dominum Bonifacium papam super tractatu pacis, habito inter spectabiles viros dominum Carolum de Francia comitem Alenzonensem, Robertum primoge-

[1] Lib. IX. Ep. cur. XXXVI. — [2] Ep. cur. XXXVII.

[1] Lib. IX. Ep. cur. XXXVIII. — [2] Ep. cur. CLXII. — [3] Dubrav. Hist. Boem. l. XVII et alii. — [4] Lib. IX. Ep. cur. XXI.

nitum illustris regis Siciliæ ducem Calabriæ ex una parte, et regem Fredericum ex altera, super insula et regno Siciliæ, et jure quod habet Ecclesia in eisdem.

« Bonifacius etc. ad notitiam præsentium et memoriam futurorum.

« Dilecto filio nobili viro Frederico prædicti Petri (olim nimirum Aragonum regis insulæ Siciliæ invasoris), genito, eamdem insulam continuato vitio tam obstinate quam illicite detinente, dum noster dictique regis potens militaris exercitus contra ipsum, et rebelles Siculos processisset, inter dilectos filios nobiles viros Carolum Alenzoni et Valesiæ comitem, Robertum prædicti regis Siciliæ primogenitum ducem Calabriæ præfectos ejusdem exercitus ex una parte, et jam dictum Fredericum ex altera, tractatus pacis est habitus, mutua inter ipsos, ut potuit, firmitate vallatus, qui præsentatus fuit nostro conspectui : et per solemnes nuntios Frederici prædicti a nobis extitit cum devotione petitum, ut tractatum ipsum confirmare benignius de Apostolicæ potestatis præsidio dignaremur. Nos vero pensantes attente, quid nostra et Apostolicæ Sedis exigeret in hac parte decentia, quid utilitas suaderet, quia tractatum ipsum invenimus in multis informem, et a censura considerationis rationabilis discrepantem, illum absolute tunc respuimus confirmare ; et eligentes viam mediam, omissis extremis, Fredericum prædictum in benedictionibus dulcedinis prævenimus, ut ejus tramites reduceremus ad lineam, et erroris ac devii fugata caligine, eo libentius atque suavius veritatis semitam valeret ingredi, quo per benignitatis nostræ suffragium sentiret secum benignius atque clementius dispensari, mandantes et facientes ipsum ab excommunicationis sententia, qua ligabatur, absolvi certo modo, quem providi consilii cautela suasit ; ac interdictum de dicta insula removeri ; super matrimonio contrahendo inter ipsum et dilectam in Christo filiam nobilem juvenem Elionoram natam dicti regis Siciliæ, quæ siquidem in præfato informi tractatu devenerant, de benignitate Apostolica dispensantes. Et prosequendo debitum pastoralis officii, ac charitatem lepidam pii patris, benignas litteras, et speciales nuntios nostros ad memoratum Fredericum in insulam prædictam transmisimus, inducentes eumdem, ut ipse de devio, in quo eum falsitas erroris abduxerat, ad rectum salutis ingressum se prudenter converteret ; et circa reformationem præmissi tractatus suum animum rationabiliter inclinaret.

« Fredericus autem prædictus, duritiem cordis emolliens, et nostris exhortationibus acquiescens, ob reverentiam nostram et sanctæ matris Ecclesiæ solemnes suos nuntios dilectos filios nobiles viros comitem Ugonem de Empuriis vicecomitem Basæ marescallum, Fredericum de Incisa militem magistrum rationalem, et discretum virum Bartholomæum de Insula judicem curiæ Frederici prædicti, ad nos cum devotionis spiritu, et placabili humilitate transmisit, cum certo procuratorio sufficienter instructos, super reformatione prætacta, et distinctis capitulis ejusdem Frederici noto sigillo sigillatis a tergo, quæ in archivio Ecclesiæ prædictæ servari mandavimus, continentibus suppletionem et reformationem pariter multorum, quæ series jam dicti tractatus pacis omiserat, et quæ minus provide deducta fuerant in eodem. Ipsius quippe tractatus formam seriosam et integram in prima sui substantia et figura pro cautela præsentibus inseri jussimus, ut illius formatio evidentius elucescat. Cujus pacis tractatus, series tenoris est per omnia et continentiæ subsequentis, etc. » Adducit Friderici regis Diploma initi cum Carolo Valesio et Roberto duce Calabriæ fœderis leges continens, iisdem conceptum verbis, quibus a nobis superiori anno allatum est, subjicitque :

25. « Et quia in præmisso tractatu continebatur improvide, quod Fredericus idem totam ipsam insulam cum omnibus insulis sibi adjacentibus ac omnibus juribus, jurisdictionibus, honoribus, et pertinentiis suis in tota vita sua haberet, teneret et possideret in capite liberam et absolutam ; ita quod exinde ad servitium aliquod reale, vel personale alicui nullatenus teneretur : quod proculdubio in grave nostrum et ejusdem Ecclesiæ præjudicium redundare valebat in posterum, et regis Siciliæ memorati ; ac ex nunc redundabat evidenter in diminutionem et subtractionem reverentiæ et subjectionis, pariter pro ipsis insulis debitæ nobis, et eidem Ecclesiæ majoris dominii ratione ; ut effective ipsa reformatio sequeretur, promiserunt nobis et ipsi Ecclesiæ jam dicti nuntii pro parte Frederici prædicti solemniter et expresse, idque similiter prætacta capitula exponunt evidenter, et eidem promissioni consentiunt, quod Fredericus ipse prædictam Siciliæ insulam, cum insulis ei adjacentibus, omnibusque prædictis aliis juribus, et pertinentiis suis in vita sua habebit, tenebit et possidebit, a nobis, et sub nobis, et eadem Ecclesia ; et erit vassallus et censuarius ipsius Ecclesiæ pro illo jure, quod idem Fredericus in ipsa insula Siciliæ, dicta sua vita durante, noscitur obtinere : et ex nunc ejus nomine præfati nuntii promiserunt bona fide, tenere sub annuo censu trium millium unciarum auri, ad generale pondus regni Siciliæ in festo beati Petri, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, nobis et ipsi Romanæ Ecclesiæ per eumdem Fredericum, dum vixerit, annis singulis solvendarum, et sub servitio centum militum equis et armis munitorum decenter et bene, quandocumque nos vel successor noster Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit in vita Frederici prædicti, asseruerit eis Ecclesiam indigere Romanam ; ita quod super indigentia hujusmodi nostro et ipsius successoris simplici verbo stetur. Qui quidem centum milites, quorum quilibet habeat tres equitaturas ad minus, cum ex-

pensis Frederici prædicti per tres menses integros semel in anno servire nobis et eidem Ecclesiæ teneantur. Et si nos vel successor noster jam dictus, ipsius Frederici vita durante, voluerimus dictum militare servitium in navale converti, debita proportione ac compensabili taxatione præhabita, idem militare servitium in navale sufficiens ad obsequium nostrum et ejusdem Ecclesiæ, juxta nostrum et dicti successoris beneplacitum, converteretur.

26. « Quod si per Fredericum prædictum, dum vixerit, in prædicti census trium millium unciarum fuerit suo termino solutione cessatum, in illas spirituales et temporales pœnas Fredericus prædictus incidat, quæ in conventionibus primo initis inter Romanam Ecclesiam, et claræ memoriæ Carolum regem Siciliæ, ac memoratum regem Siciliæ ipsius filium, præterea in capitulo solutionis et cessationis census, servato ordine in eodem expresso capitulo, continentur. Pro quibus utique recognitione et promissione prætactis efficacius roborandis prædicti nuntii ejusdem nomine Frederici nobis et eidem Ecclesiæ pro illo jure, quod in ipsa insula Siciliæ cum prædictis juribus et pertinentiis suis idem Fredericus, sicut prædicitur, est habiturus ad vitam, ligium fecerunt homagium, et fidelitatis præstiterunt solitum juramentum. Promiserunt etiam prædicti nuntii pro parte et nomine Frederici jam dicti nobis et Ecclesiæ Romanæ præscriptæ, subtus annexa sequentia, in memorato tractatu pacis omissa, quæ prætacta nostra reformatio per adjectionem utilem reparavit : videlicet quod idem Fredericus tenebit et habebit inimicos nostros et Romanæ Ecclesiæ pro inimicis suis, et amicos nostros pro amicis habebit : quinimo prædictos inimicos nostros et ejusdem Ecclesiæ ad nostrum et ipsius mandatum intendit persequi toto posse ; quodque Fredericus ipse restituet, et restitui faciet omnes Ecclesias prædictæ insulæ Siciliæ et aliarum insularum circumjacentium, si forte adhuc restitutæ non sunt, plenarie et cum effectu ad omnia bona et jura ipsarum, in quorum possessione erant eo tempore, quo insula memorata Siciliæ contra dictum quondam regem Carolum rebellavit; per quoscumque præfata bona et jura ablata et occupata fuissent vel sint, ac detinerentur vel detineantur ad præsens, nisi forte infra prædictum tempus aliqua justa alienatio per personas auctoritatem habentes inde juste et rationabiliter facta esset ; et quod omnes prædictas Ecclesias, et personas Ecclesiasticas Ecclesiarum ipsarum Fredericus idem libertatibus, privilegiis et immunitatibus, a sacris canonibus eis concessis, et specialiter, quod immunes sint a collectis et talliis, gaudere faciet et permittet : et quod Romanus populus, cum indigebit, ad requisitionem nostram vel successoris prædicti, ejusdem Frederici vita durante, de portubus Siciliæ possit extrahere victualia , et legumina, deferenda ad Urbem pro ipsorum usibus, cum solutione tamen juris exituræ, quod solvi per ejusdem Frederici curiam ordinatur. Nobis vero et dicto successori, ejusdem Frederici, vita durante, quando indigeremus nos, aut ipse successor, sive prædicta Ecclesia, præcipue pro subsidio Terræ-Sanctæ, in hujusmodi necessitatum casibus, vel aliquo eorumdem, licitum erit et liberum extrahi facere anno quolibet, prætacta necessitate durante, de prædictis Siciliæ portubus salmarum frumenti decem millia libera a jure quolibet exituræ, et alterius cujuscumque districtus, ferenda quo nos vel ipsa Ecclesia mandaverimus juxta nostræ beneplacitum voluntatis.

27. « Pro parte quoque Frederici prædicti in eorumdem nuntiorum promissione venit, quod si aliqua dubietas vel contentio emergeret in præscripto tractatu pacis vel circa ipsum, nos seu successor noster prædictus inde tanquam communis dominus cognoscamus; quodque omnia et singula contenta in prætactis conventionibus, habitis inter Romanam Ecclesiam et prædictum quondam Carolum regem Siciliæ tam affirmative quam negative, quæ in faciendo, et non in faciendo consistunt; idem Fredericus plene et integre observabit, prout ipsum contingunt, et contingere possunt tempore vitæ suæ. De quibus omnibus et singulis complendis integre, et servandis inviolabiliter per Fredericum jam dictum, prædicti nuntii, ad hoc plenam potestatem habentes, in ipsius animam præstiterunt ad sancta Dei Evangelia juramentum. Supplicaverunt itaque nobis præfati nuntii, ad hoc plenam potestatem habentes, pro parte Frederici prædicti cum reverentia debita, et devota humilitate, ut cum Fredericus ipse in spiritu sinceritatis integræ, ac devotionis internæ ad nostra et ejusdem Ecclesiæ mandata redierit, et circa reformationem prædicti tractatus pacis obedienter ac prone descenderit, et obedientius in futurum nostris et ipsius Ecclesiæ beneplacitis se coaptare disponat; tractatum ipsum cum reformatione præscripta confirmare benigne de auctoritate Sedis Apostolicæ dignaremur.

« Nos igitur , prævisa circumspectione librantes, quid belli calamitas inferat, quid fremens dissidium introducat, quid revera proxima tempora præteritæ turbationis ostendunt, quid pacis grata lenitas afferat, quid quies populis opportuna producat; quantumque pax ipsa, ut opus justitiæ regnantibus expedire noscatur, in cujus opulenta temperie viget ipsa justitia, et sine repugnantis obstaculo ostenditur efficaciter virtus ejus ; quod Fredericus ipse, reverenter se ad beneplacita nostra conformans, in primitivis suæ conversionis auspiciis signa devoti filii prudenter ostendit; prædicti Caroli regis Siciliæ ad hoc præcedente consensu, per nos inde licentia sibi data, de cujus consensus processu per venerabilem fratrem nostrum Petrum Noviomensem episcopum cancellarium, et nobilem virum Bartholomæum de Capua logothetam et protonotarium regni Sici-

liæ prædicti regis procuratores et nuntios, super hoc sufficienter instructos, nobis expresse constitit, præmissum tractatum pacis cum reformatione præscripta, ejusque substantiam et effectum ex certa scientia ratificamus, approbamus et confirmamus de fratrum nostrorum consilio et assensu; disceptante solummodo dilecto filio nostro Matthæo S. Mariæ in Porticu diacono cardinali, qui non consuluit, nec consensit. Ita quidem, quod per tractatum ipsum, reformationemque prætactam, et per hujusmodi reformationem nostram, ac dicti regis assensum conventionibus ipsis, initis inter Romanam Ecclesiam et prædictum quondam regem Siciliæ, quibus ipsum regnum Siciliæ et terra alia citra Farum prohibetur dividi, nullum præjudicium mutilatio vel diminutio afferat, quin prædicto Frederico defuncto jam dicta insula Siciliæ cum insulis ei adjacentibus, omnibusque aliis prædictis juribus ac pertinentiis suis ad integritatem, unitatem et soliditatem alterius partis dictæ terræ, citra Farum positæ, sicut erat concessionis tempore factæ per Romanam Ecclesiam prædicto quondam Carolo regi Siciliæ de regno et terra prædictis, et tempore motæ guerræ in insula prælibata Siciliæ ipso jure, et sine aliquo facto hominis juxta dicti tractatus seriem pacis revertatur; sic quod liceat tunc prænominato regi Siciliæ et legitimis hæredibus suis dictam insulam Siciliæ cum insulis ei adjacentibus, aliisque prædictis juribus et pertinentiis ejus ad integritatem et soliditatem prædictæ terræ alterius citra Farum, et unitatem totius regni Siciliæ auctoritate propria, et sine jussu alicujus præsidentis seu judicis alicujus revocare, prædictis conventionibus inter Ecclesiam regemque prædictos habitis, ac tractatu pacis præfato in sua perpetuo manentibus firmitate. Et quia in prædicto pacis tractatu venit, quod Fredericus ipse in vita sua, qua insulam tenere, possidere et habere debet eamdem, vocari seu intitulari debeat rex insulæ Siciliæ vel Trinacriæ, prout prænominatus rex Siciliæ duxerit arbitrandum, præfati cancellarius et logotheta debita circa hoc potestate suffulti, nomine et pro parte dicti regis Siciliæ, cujus sunt procuratores et nuntii, de beneplacito et assensu nostro elegerunt et arbitrati sunt dictum Fredericum in vita sua juxta formam tractatus ejusdem debere regem Trinacriæ titulari.

28. « Quia vero videntur negligi quæ sunt notabiliter, nisi specialiter exprimantur, declaramus expressius, et præsentium auctoritate decernimus de ipsorum fratrum consilio et assensu, quod nec per declarationem ipsam prædictæ insulæ Siciliæ terra citra Farum posita, quæ per memoratam tenutam, quam Fredericus prædictus de ipsa insula Siciliæ habiturus est, in sua vita contingit; nec per eamdem confirmationem nostram et reformationem prætactam, aut per dicti regis assensum, vel distributionem et receptionem dictorum census et servitii militaris, nec per nominationem dicti Frederici factam et faciendam de titulo regis Trinacriæ, jus sibi aliquod acquiratur ultra, præter tenutam; ipsamque habiturus est in vita sua, juxta formam prælibati tractatus de insula Siciliæ memorata. Specialiter autem exprimimus, quod per nominationem ipsam regis Trinacriæ, honori regalis tituli, qui de toto regno Siciliæ ultra Farum et citra apud prædictum Carolum regem Siciliæ remanet, quemque apud eum remanere volumus, nullum in aliquo, etiam quantum ad vulgi labia, præjudicium afferatur; nec ex prædictis, vel prædictorum aliquo, eidem regi Siciliæ, aut hæredibus suis ultra tempus possessionis et tenutæ prædictæ in proprietate, possessione ac jure ipsius insulæ Siciliæ et pertinentiarum ejus, ad quanticumque temporis spatium, sæpe dicti Frederici vita pendente dispendium seu præjudicium aliquod quomodolibet generetur: cum possessionem prædictæ insulæ Siciliæ et pertinentiarum ipsius, quam ex præmissis recognitione, præstatione homagii, et juramenti fidelitatis factis jam nobis et eidem Ecclesiæ pro parte Friderici jam dicti per nuntios sæpedictos, solutione census, et præstatione militaris servitii faciendis in antea, prædicti Friderici vita durante, nos et Romana Ecclesia retinemus prædicto regi Siciliæ et suis hæredibus, tanquam directo et veris feudariis nostris et ejusdem Ecclesiæ specialiter afferre præsidium, ut dicta nostra possessio prosit eis, et nulla per aliquos contra ipsos ex prædicta possessione seu tenuta allegari possit præscriptio, vel opponi. Per jam dictas autem promissionem et præstationem census trium millium unciarum auri, et centum militum, quam idem Fredericus in vita sua est nobis et Ecclesiæ memoratæ facturus, nolumus hominibus ipsius insulæ aliquod afferri præjudicium in futurum; ut scilicet per hoc insula ipsa ad prædictas unitatem, integritatem et soliditatem immediate post ipsius Frederici obitum, sicut prædicitur, revertente in finitionibus publicis, aliisque debitis protestationibus gravetur in plus, quam rationabilis et memorata proportio patiatur. Nulli ergo, etc. Dat. Anagniæ XII kal. Junii, Pontificatus nostri anno IX ».

Constitutis iis, Bonifacius cum Frederico, non Romanæ modo Ecclesiæ juribus, ut a supremo illius dominatu non divelleretur Trinacria, verum et Carolo ac successoribus Apostolica sanctione prospexit, ne fraudi et damno ea res verteretur: præterea usus in Carolum clementia statuit, ut ex octo millibus unciarum auri, census nomine pendendis, tribus deductis persolvendis a Friderico, quinque tantum millia penderet; atque ex trecentis submittendis equitibus, ac suis stipendiis in castris Pontificiis sustentandis, ducentos tantum submitteret: de quibus ad Carolum litteræ datæ [1].

[1] Lib. IX. Ep. cur. XXXII.

29. *Sardinia et Corsica restituuntur regi Aragonio.* — Meminit de sopito bello Siculo Nicephorus Gregoras[1], additque ea occasione usum Andronicum imperatorem ad subsidiarias Catalanorum copias e Sicilia in Asiam contra Turcas evocandas. At de ea expeditione inferius ex eodem et Surita[2], qui in Annalibus scribit[3] confecto bello Siculo, Jacobum Aragoniæ regem redigendarum in suam potestatem Corsicæ et Sardiniæ insularum consilium suscepisse : quamvis enim antea iis a Bonifacio indutus fuisset, Pisanos tamen ac Genuenses majori ex parte earum potitos ; ac Bonifacium ad muniendum rei assequendæ iter, Raymundum episcopum Valentinum Sedis Apostolicæ legatum creasse, ut præsules, proceres ac populos ad Ecclesiæ voluntatem pelliceret, atque in regis Aragonum obsequium inflecteret. Consentiunt iis litteræ Pontificiæ ad Valentinum episcopum[4] datæ, quibus ei munus demandatum est ; tum ad Sardos et Corsos[5], ut regis Aragonum clientelæ se committerent ; tum denique ad Pisanos[6] et Genuenses[7], ut utriusque insulæ imperium Jacobo regi restituerent :

« Dilectis filiis potestati, capitaneo, antianis, consilio et communi Pisanis.

« Tanquam discretionis fulti consilio tam in arduis quam in aliis quibuscumque negotiis, prudentiæ vestræ processus consuevistis provida circumspectione dirigere , ac specialiter sanctam Romanam Ecclesiam matrem vestram tam in seipsa quam in charis ejus, quos ipsa dilectionis prærogativa prosequitur prævenire honoribus, et favoribus confovere. Propterea non indigne confidimus, quod super iis, quæ vestræ sinceritati scribuntur, mentem nostram filialibus obtutibus contemplantes, efficaciter quæ scripta continent impleatis, cum in vobis vigor devotionis solitæ augmentum suscipiat, ut speramus potius, quam lentescat. Sane, sicut vestram credimus non latere notitiam, nos dudum ad charissimum in Christo filium nostrum Jacobum Aragoniæ, Sardiniæ et Corsicæ regem illustrem dirigentes nostræ considerationis intuitum, sibi quem suæ devotionis sinceritas ad Ecclesiam prælibatam, a cujus unitate recesserat, quasi novum adoptionis filium nobis placidum reddidit atque charum, regnum Sardiniæ et Corsicæ, quod ipsius Ecclesiæ juris et proprietatis existit, cum omnibus juribus et pertinentiis suis in feudum duximus concedendum.

« Cum autem idem rex ad honorem Ecclesiæ memoratæ intendat, ut asserit, ad ejusdem Sardiniæ et Corsicæ regni possessionem, quam nondum adeptus extitit, corporaliter obtinendum potenti manu procedere, nostrumque sibi favorem et auxilium super hoc petiverit impertiri, nos hujusmodi felicem consummationem negotii ad

[1] Niceph. Greg. Hist. l. VII. — [2] Surit. ind. l. II. — [3] Ibid. Annal. l. V. c. 60. — [4] Lib. IX. Ep. LXXXVII ad XCII. — [5] Reg. post Ep. LXXXVII. — [6] Ibid. Ep. XCI — [7] Reg. post eamd. Ep.

promotionem honoris et exaltationis Ecclesiæ supradictæ, ac recuperationem Terræ-Sanctæ, quæ prospicitur, proh dolor ! depopulatione deserta modicum cedere attendentes, venerabilem fratrem nostrum Raymundum episcopum Valentinum, de cujus industria et circumspectione confidimus, legatum in dicto regno propterea duximus deputandum, ut spiritualis auxilii circa hujusmodi negotium sollicitudo non desit ; sed in ipsius prosecutione potestas sacerdotalis et regia se præsentialiter alterno munere foveant, et favore mutuo muniantur. Verum cum in dicto negotio, quod charum cordi gerimus, opera et studia vestra necessaria dignoscantur, universitatem vestram paterno rogamus et hortamur affectu, quatenus præmissis provida meditatione pensatis : et attendentes nihilominus, quod per hoc vobis plurimum in gratia et dilectione nostra dictique regis accrescet ; velitis eidem regi ad id vestrum auxilium, consilium et favorem liberaliter ac efficaciter impertiri, a contrario penitus abstinentes. Sic itaque tam pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia, quam consideratione regis ejusdem in hac parte circumspectio vestra devote, amicabiliter et consulte provideat, quod præfatum regem ad vestra constituatis processu temporis beneplacita debitorem, et nos qui vobis ex animo scribimus, devotionis vestræ promptitudinem exinde commendare cum gratiarum actionibus merito valeamus. Dat. Laterani XII kalend. Maii anno IX ». Conceptæ sunt iisdem verbis litteræ ad Genuenses, qui earum insularum partem suo dominatui adjunxerant. Cum vero utraque respublica tueri armis sua jura parata esset, retardata tunc illius expeditionis consilia scribit Surita[1], cum Jacobus rex metueret, ne a Castellæ rege bello peteretur ; ac prius de Murciano regno controversiam sopiendam visam.

30. *Ferdinandus Castellæ rex censuris solutus.*— Cum in Hispaniæ res incurrerit oratio, prætermittere non possum, Ferdinandum Castellæ regem , qui ob Ecclesiastica vectigalia direpta censuris fuerat irretitus, veniam flagitasse, ac Toletano archiepiscopo datam provinciam[2], ut eo religionis nexu illum solveret.

« Archiepiscopo Toletano.

« Ad instar Altissimi , qui semper est gratiose misereri paratus , benignitas Sedis Apostolicæ circumspecta, se cunctis propitiam exhibens, non severam, misericordiæ suæ gremium delinquentibus aperit , dum ab ipsa veniam reverenter implorant, ac eos absolvit libentius quam condemnet. Dudum siquidem, ad audientiam Apostolatus nostri deducto, quod charissimus in Christo filius noster Fernandus rex Castellæ ac Legionis illustris per se ac per alios bona Ecclesiarum cathedralium de regnis Castellæ ac Legionis vacantium prætextu custodiæ, quam progenitores suos ab olim in illis exercuisse dicebat, sed potius

[1] Surit. Annal. l. v. c. 61. — [2] Lib. IX. Ep. cur CXXXVI.

usurpasse, quamdiu vacabant accipiebat et detinebat, ac ipsorum bonorum fructus, reditus et proventus percipiebat illicite, eos in usus proprios convertendo; nos volentes regis ejusdem saluti consulere, ac prædictarum Ecclesiarum indemnitatibus in posterum præcavere, inter cætera statuendum duximus per litteras nostras, et districtius inhibendum, ne idem rex ulterius ad hujusmodi bona et fructus cathedralium Ecclesiarum vacantium regnorum eorumdem hujusmodi prætextu custodiæ, vel alias illicite extenderet quomodolibet manus suas, vel per suos extendi faceret seu permitteret: sed ipsa bona et fructus per capitula earumdem Ecclesiarum, quamdiu vacarent, teneri et percipi absque difficultate permitteret, futuris Ecclesiarum ipsarum pastoribus reservanda: alioquin ipsum, et prædictos suos, qui contra statutum et inhibitionem nostram hujusmodi temere attentarent, vel ea non servarent, excommunicationis sententiam, quam ex tunc protulimus, decrevimus incursuros. Civitates quoque, castra, villas, aliaque loca ipsorum regnorum, in quibus idem rex vel alii prædicti, aut eorum aliqui morarentur, et ad quæ pervenirent, quamdiu sic ligati starent in ipsis, Ecclesiastico subjecimus interdicto. Postmodum autem episcopatu Zamorensi vacante per obitum bonæ memoriæ Petri episcopi Zamorensis, idem rex, sicut ipse nobis per ejus nuntium, procuratorem ac litteras intimavit, quorumdam consiliariorum suorum, et aliorum consilio pravo ductus bona ipsius Ecclesiæ Zamorensis, hujusmodi prætextu custodiæ, propria auctoritate per suos familiares et nuntios accepit, et aliquandiu tenuit, et aliquos fructus, proventus et reditus percepit, seu fecit, vel permisit percipi ex eisdem. Sed demum super præmissis ad cor pœnitudinis rediens, bona et fructus eadem decano, et capitulo, et Ecclesiæ Zamorensi restituit, seu restitui fecit cum effectu.

31. « Cum igitur præfatus rex super iis ad nostra et Romanæ Ecclesiæ mandata per hujusmodi suos nuntium, procuratorem, et litteras humiliter redire curaverit, mansuetudinem et misericordiam a nobis super illis reverenter implorans; nos de hujusmodi ejusdem regis conversione lætati, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si restitutio prædictorum bonorum, fructuum, et redituum, ut præmittitur, secuta sit vel sequatur, prædicto regi et aliis qui fuerunt culpabiles in præmissis, cum ab iis super hoc fueris humiliter requisitus, per te, vel alium seu alios, auctoritate nostra juxta formam Ecclesiæ ab excommunicatione, quam propterea incurrerunt, beneficium absolutionis impendas, injuncta eis nihilominus pro prædictis, prout animarum suarum saluti expedire videris, pœnitentia salutari. Dat. Anagniæ id. Julii anno IX ».

32. Hoc anno in Urbe exarsere non leves controversiæ inter religiosos cœtus et clerum, cum illi clericorum munera affectarent, ac vicissim isti injurias reponerent: quæ ita a Bonifacio diremptæ fuerunt [1], ut religiosi viri a defunctorum hæredibus invitati ad exequias pergant: morientibus sacramenta non administrent: possint in suis Ecclesiis ad sepulturam eos admittere, quibus lege canonica interdictum non sit: non arceantur ab audiendis confessionibus, habendis sacris concionibus, atque eleemosynis excipiendis: ne in aliorum Ecclesiis sine facultate confessiones audire præsumant: ne parochi Eucharistiæ et Extremæ-Unctionis sacramenta iis negent, qui apud religiosum sacerdotem conscientiam expiassent: si quid controversiæ oriretur, res tota Pontificii in Urbe vicarii arbitrio permitteretur. Præterea Academiam Romæ instauravit [2], ut quæ tot aliis ornamentis abundabat, litterarum quoque gloria floreret, ac plures prærogativas ad Academiæ decus augendum contulit. Nec Romæ modo, sed in aliis etiam Urbibus, ut Firmi [3] et Avenione [4] gymnasia excitavit.

33. *Legatus Apostolicus in Gallia articulos tractatus pacis exponit quibus refragatur Philippus.* — Agebat tunc in Galliis Joannes tit. SS. Marcellini et Petri presbyter cardinalis Apostolicæ Sedis legatus, cui ut pravam quamdam consuetudinem, quæ in nonnullis Ecclesiis irrepserat, adimeret, provinciam commmisit: [5] « Significasti nobis, inquit, quod quamplures clerici in partibus regni Franciæ, ad quas a nobis pro magnis et arduis Ecclesiæ Romanæ negotiis nosceris destinatus, non promoti ad aliquem sacrum ordinem, induti tunicella et manipulo per simplicitatem in missarum solemniis Epistolam cantaverunt, et patenam in manibus tenuerunt. Nos itaque volentes super iis eorum in hac parte providere statui et saluti, discretioni tuæ præsentium auctoritate concedimus, ut circa tales super hoc auctoritate nostra provideas hac vice, prout tuæ providentiæ fore videbitur opportunum. Datum Laterani IV non. Martii anno IX ».

34. Quod ad magnam illam et arduam rerum molem, ob quam Joannes cardinalis presbyter tit. SS. Marcellini et Petri in Gallias legatus fuerat, attinet; e Pontificii Regesti litteris [6] et Ms. alio Vaticano [7] constat, conciliandæ superiori anno subortæ controversiæ provinciam ipsi demandatam traditaque subjecta rerum capita, Francorum regi proponenda, quæ hisce verbis concepta ex eodem Ms. affero.

« Super revocatione Constitutionis, prohibitionis, præcepti et impedimenti cujuslibet præstitorum, directe vel indirecte, per magnificum principem Philippum Francorum regem illustrem, et per senescallos, ballivos, officiales et familiares suos venientibus ad Romanam curiam seu redeunti-

[1] Bonif. l. IX. Ep. CXC. Extat etiam inter Extravag. De sepultur. cap. *super cathedram.* — [2] Ibid Ep LXXVIII. Extat in Bullar. in Bonif. VIII. — [3] Ext. ibid. — [4] Lib. IX. Ep. CXXXVIII. — [5] Eod. l. IX. Ep. cur. II. — [6] Ep. XVI. — [7] Ms. Vat. sign. num. 4177. p. 7.

bus ab eadem, specialiter venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis, et dilectis filiis electis, abbatibus et capitulis Ecclesiarum cathedralium, et magistris in theologia, et in jure canonico et civili, et aliis personis Ecclesiasticis dicti regni vocatis a nobis, quod in kalendis Novembris proxime præteritis nostro se conspectui præsentarent; et super amotione cujuslibet occupationis factæ per eum, vel de mandato ejus, aut aliquem prædictorum, et satisfactione plenaria impendenda; non obstantibus quibuscumque pœnis, mulctis, comminationibus seu processibus per ipsum regem factis, vel auctoritate ipsius. Item ad denuntiandum eidem, quod in quibuscumque Ecclesiasticis beneficiis conferendis, vacantibus in curia, vel extra curiam Romanus Pontifex legitimam, et potiorem obtinet potestatem, et post collationem cujusvis beneficii collati in ipsis, vel eorum aliquo non potest alicui jus acquiri sine auctoritate vel consensu Apostolicæ Sedis tacitis vel expressis. Item ad denuntiandum vel declarandum eidem, quod Romanus Pontifex legatos de latere ac nuntios libere mittere potest ad quævis imperia, regna, vel loca, prout vult absque petitione cujuslibet vel consensu, usu vel consuetudine contrariis nequaquam obstantibus.

« Item quod Ecclesiasticorum bonorum et proventuum administratio non quibusvis laicis, sed personis Ecclesiasticis noscitur attributa : et quod summa potestas administrationis et dispensationis eorum ad Apostolicam Sedem spectat; et quod ipsa Sedes, nullorum requisitis assensibus, de illis disponere potest, et nunc centesimam, nunc decimam, seu quamvis quotam imponere, petere, exigere, prout viderit expedire. Item quod ipsi regi, aut aliis principibus, seu laicis quibuscumque non licet censere vel occupare bona Ecclesiastica vel jura in casibus non concessis ab homine vel a jure, vel prælatos seu alias personas Ecclesiasticas super personalibus actionibus, juribus seu immobilibus bonis, quæ ab eis non tenentur in feudum, ad suum judicium trahere et arctare, aut inquestas facere fieri, aut quomodolibet detinere. Quomodo etiam impeditur spiritualis gladius prælatorum, ut eo libere uti non possint, et specialiter in monasteriis sive locis, quorum guardiam rex ipse recipit, aut prædecessores ipsius.

« Item quod in præsentia dicti regis, nec sicut potuit prohibentis, multis præsentibus, Bulla nostra et litteræ, quibus erat appensa cum imaginibus beatorum Petri et Pauli et nomine nostro sculpto in ipsa, combustæ et destructæ fuerunt in dictæ Sedis contumeliam et contemptum; per procuratorem idoneum cum sufficienti mandato compareat coram nobis, suam, si poterit, innocentiam ostensurus, et nostris pariturus beneplacitis et mandatis : et quomodo nos concepimus revocare omnia privilegia bullata et prædecessorum nostrorum sibi, liberis, fratribus, posteris, aut officialibus suis concessa, ut pœna tanti facinoris transeat posteris in exemplum. Item quod guardia et custodia Ecclesiarum cathedralium vacantium, quas vocant regalia per abusum, non abutatur; nec vacationis tempore extendat manus ad cædendas silvas non cæduas, vel ad vacuanda seu destruenda vinaria, et ad alia illicita Ecclesiis ipsis damnosa, quodque habitationes, domus et maneria non depereant; sed in statu congruo conserventur, et massariæ ovium et aliorum animalium debito teneantur in statu; et deductis expensis opportunis, necessariis, et moderatis ad custodiam seu guardiam et perceptionem proventuum, quod residuum fuerit reservetur futuris prælatis resignandum; et quod qui secus fecerit, non solum coram competenti judice, sed etiam in tremendo judicio cogetur reddere rationem. Item de gladio spirituali reddendo prælatis et personis Ecclesiasticis, non obstantibus privilegiis sibi, liberis, fratribus et posteris suis, aut officialibus suis concessis cum non obstantibus et clausulis opportunis.

« Item aperiendi sunt oculi regis super mutatione monetæ, bis a temporibus paucis factæ in magnum damnum prælatorum, Ecclesiarum, baronum, et Ecclesiasticarum personarum et sæcularium; et quomodo ad restitutionem tenetur, et quod faciet emendari. Item revocanda est memoria super suis et suorum malefactis et excessibus, de quibus fit mentio in littera nostra clausa, quam portavit dilectus filius Jacobus notarius noster ». Pluribusque interjectis de Lugdunensis principatus controverso jure, quod Bonifacius ad archiepiscopum et clerum Lugdunensem spectare contendebat, concludit : « Item expresse denuntiandum est regi per cardinalem eumdem, quod si rex prædicta non correxerit et emendaverit taliter infra certum tempus, quod et nos et Apostolica Sedes merito contentemur, quod a nobili viro Carolo Andegaviæ comite fratre ejus, et ab ejusdem regis nuntiis datum est nobis intelligi, ex tunc nos et Sedes eadem super præmissis providebimus statuendo, ordinando, declarando, et procedendo spiritualiter et temporaliter, prout et quando videbimus expedire ».

Cum hæc Philippo regi proposita fuissent, ad singula e suorum consilio respondit [1]. Quæ cum non placuissent Bonifacio, questus est [2] apud Carolum Valesium comitem, Philippi regis fratrem, qui concordiæ interpretem se fore spoponderat, injecta ab ipso spe et exspectatione delusum fuisse, minasque in regem, ni obsequens esset, intentavit.

« Carolo comiti Alanzonensi.

« Litteras dilecti filii nostri Joannis tituli SS. Marcellini et Petri presbyteri cardinalis nuper accepimus, continentes responsiones, quas magnificus princeps Philippus Franciæ rex germanus tuus ad articulos fecit, quos cardinalis prædictus ex parte nostra præsentavit eidem. Quibus dili-

[1] Superiori Ep. XVI. — [2] Ibid.

gentius intellectis, et attentius perscrutatis, et in maturam deliberationem cum fratribus nostris deductis, mirati fuimus plurimum, et valde commoti, quia responsiones eædem certæ et examinatæ veritati contradicunt; nec rationi congruunt, nec consonant æquitati, nec sunt tales, neque reperimus in eis illa, de quibus debeamus merito contentari, secundum fiduciam quam venerabilis frater noster P. Antisiodorensis episcopus et tu dedistis nobis, quando recessistis de Romana curia, in Franciam redituri : unde ipsi cardinali rescribimus, quod de responsionibus ipsis, sicut nec debemus, minime contentamur. Ad hæc nolumus te latere, quod nisi rex ipse responsiones hujusmodi sic corrigat et emendet, quod exinde merito contentemur, cum contra Deum non sit homini deferendum, contra regem eumdem spiritualiter et temporaliter, prout expedire viderimus, procedemus. Datum Laterani VI kal. Martii anno IX ».

35. *Cleri Gallicani Philippo regi faventis in Bonifacium contumeliæ.* — Non flexit hisce minis summus Pontifex regem, sed irritavit amplius, intolerandumque videbatur regio consilio, controversum Lugdunensem principatum a Gallica corona Bonifacii sententia divelli. Cum vero politicorum animi ad aliquod grave dissidium invehendum vergerent, præsules Bonifacium, adjectis multis precibus, superiori anno præmonuerant, ut revocandæ concordiæ et scandalis anteverlendis operam daret : « Considerantes, inquiunt [1], tam vehementem commotionem, turbationem tam periculosam et gravem, imo gravissimam regis, baronum et aliorum laicorum regni prædicti ; et jam cognoscentes apertius, quod antiqui hostis, pacis æmuli zizaniæque satoris, qui a suæ principio ruinæ conatur, ut Ecclesiasticæ unitatem pacis turbatione rescindat, charitatem vulneret, sanctorum dulcedinem operum invidiæ veneno tellis inficiat, humanumque genus evertat omnibus modis et perturbet, faciente nequitia, fœderis, unitatis, et amicitiæ singularis, quæ inter sæpedictam Romanam Ecclesiam ac præfatum dominum nostrum regem ac prædecessores ipsius et regnum, ad laudem Altissimi, fidei Christianæ profectum, et tam Ecclesiæ quam regis et regni honoris et exaltationis incrementa felicia hactenus viguerunt, dissolutioni et separationi flebili et lugubri, proh dolor ! orta patent, ac insurgunt undique frementia scandala, crescunt angustiæ Ecclesiis Ecclesiasticisque personis, expoliationis ac bonorum et rerum direptionis pericula intentantur ; et cum abhorreant laici et prorsus fugiant consortia clericorum, eos omnino a suis consiliis et actionibus abdicando, ac si contra eos proditoriæ factionis conscii, vel participes extitissent, et ad contemnendum censuram Ecclesiasticam et processus, si quavis auctoritate fierent contra ipsos, jam se parant et muniunt in grave periculum animarum, et alia varia et diversa pericula, quæ nec lingua referre sufficeret, nec posset scriptura disserere, sunt in promptu ; ad sanctitatis vestræ prudentiam circumspectam in hoc summæ necessitatis articulo providimus recurrendum, flebilibus vocibus, et lacrymosis singultibus paternam clementiam implorantes, ac supplicantes humiliter, quatenus salubre remedium in præmissis, per quod firmata fide jam longo decursu temporis inter sacrosanctam Ecclesiam, regem et regnum, fructuosæ unionis et mutuæ dilectionis integritas in antiquæ charitatis dulcedine consuetus status Ecclesiæ Gallicanæ in pulchritudine pacis et quietis optatæ remaneat ; prospiciatur nobis, nostrisque statibus circa vestræ prædictæ vocationis edictum, ac prædictis periculis et scandalis obvietur, Apostolicæ providentiæ studio, ac paternæ pietatis officio dignemini providere. Conservet Altissimus beatitudinem vestram Ecclesiæ suæ sanctæ per tempora longiora ».

Interea cum maledicta in se spargi in Galliis ab adversariis accepisset Bonifacius, pridie kal. Maii Albertum regem Romanorum confirmatum adversus Philippum hoc anno sollicitavit [1]. Qua re vulgata, Parisiis XIII mensis Junii ejusdem anni habitis cleri et procerum conventibus, hæreseos calumnia ac plurium infamia criminum [2] impacta est Bonifacio, atque ab illius sententia, quamcumque is tandem ferret, ad Œcumenicum Concilium provocatum. Qua de re hæc Vitæ Bonifacii scriptor [3] : « Philippus rex Franciæ, gravem præsentiens contra se motum papæ ; considerans quoque, quod prævisa jacula minus feriunt minusque lædunt, suum Concilium Parisiis convocavit, omnes prælatos, comites quoque et barones personaliter, omnesque communitates regni per procuratores idoneos, ad se Parisios venire perurgens, consilium et auxilium ab eisdem contra omnes homines petiturus, specialiter contra papam Bonifacium intentio ferebatur, fitque rumor magnus in toto regno, turbatio cordium et confusio rerum. Multi autem, qui videbantur esse columnæ Ecclesiæ, metu, aut odio, aut quocumque motu alio sunt concussi, et pauci inventi sunt, qui constanter steterint in aperto. Fueruntque in ipso Concilio, Parisiis in Ecclesia B. Mariæ congregato, publice objecta crimina ipsi papæ, et titulus hæresis, necnon suo prædecessore vivente ingressus illegitimus et intrusio ad papatum, et quod ei parendum non esset tanquam hæretico et intruso : fitque ibidem contra ipsum papam provocatio ad Concilium generale. Dehinc mittuntur per regnum ad civitates et collegia regni nuntii ad publicandum in Ecclesiis et collegiis prædicta, et ad perurgendum personas Ecclesiasticas et religiosas quaslibet, ut appellationibus et processibus hujusmodi interessent, fuitque contra ipsum papam facta publicatio ubilibet criminum objectorum ».

[1] Ms. Vat. sign. num. 4177. pag. 6.

[1] Bonif. l. IX. Ep. cur. XXI. — [2] Ibid. — [3] Vit. Bonif. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et num. 79.

Quæ fuerint ea crimina, dicere non attinet, cum per calumniam conficta exploratum sit politicorum consilio, ne Bonifacii imperia audirentur a Gallis [1], antequam se is ab objectis criminibus purgasset. Philippi vero regis ad Concilium provocatio his verbis concepta fuit [2]. « Licet, inquit, pudenda patris cujuslibet proprio libenter pallio tegeremus, ob fervorem tamen Catholicæ fidei et devotionem eximiam, quam ad sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem nostram et omnium fidelium, sponsam Christi, progenitorum nostrorum inhærendo vestigiis gerimus, qui pro exaltatione et defensione Ecclesiasticæ libertatis et fidei proprium fundere sanguinem minime dubitarunt, fidei negotio et Ecclesiæ statui consuli cupientes, pro vitando dispendio scandali generalis nequeuntes ulterius, urgente conscientia, sub conniventia vel dissimulatione transire, etc ». Concludit demum se a censuris, quas Bonifacius [3] in eum distringere possit, ad Concilium appellare. Ausi sunt simile facinus plures principes, cum Romani Pontifices in ipsos ob patrata flagitia animadvertere pararent. Quibus permotus Pius II in Mantuana Synodo edita sanctione defixit quoscumque anathemate, qui a Pontificibus Romanis ad Concilia provocarent : qua de re inferius suis locis. Nunc ad Bonifacium redit oratio.

36. *Quid Bonifacius scripserit et decrevit tum suæ defensioni, tum Gallis inimicis emolliendis.*— Auditis ille calumniis in se confictis, objecto hæreseos crimine, provocatione ad Concilium, aliisque perperam gestis III Junii in nefariis Parisiensibus conventibus, plura edicta ad improborum hominum audaciam retundendam tulit : in quibus cum multa adversus Philippum sanciret, illa Clementis V jussu erasa e Regesto fuere, relictis iis tantummodo, quibus Bonifacius objectum hæreseos crimen diluebat, traditam a Christo defendebat auctoritatem, temeritatemque provocationis ad Concilium factæ arguebat : quæ nos uti jacent [4], afferemus. Præcipua porro rerum eo edicto comprehensarum sententia illustratur his verbis, in margine descriptis : *Littera contra processus et appellationem regis Franciæ.* Præfixus vero mutilæ sanctioni hic titulus :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Nuper ad audientiam, (pluribus erasis, hæc verba servata) : Sed ubi auditum a sæculo, quod hæretica fuerimus labe respersi ? Quis nedum de cognatione nostra, imo de tota Campania unde originem ducimus, notatur hoc nomine ? » Pluribusque expunctis : « Et ecce Sancti Israel, id est, Dei vicarius, hic et Petri successor, cui dictum est : Pasce oves meas. Et : Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis : et quodcumque solveris super terram erit solutum et in cœlis : propter quod qui in navi Petri non est, peribit naufragio ; qui in ea est, oportet, quod gubernatoris gubernationi subsistat » ; rasis aliis.

« Numquid si super hæresi nobis imposita... contra nos petatur a nobis, sine quo congregari non potest generale Concilium, istud in exemplum tam detestabile ; maxime ut omittamus ad præsens de excommunicatione multiplici, qua imponentes tenentur adstricti calumniatoribus malo, ut ex pluribus patet præcedentibus, zelo ; ac etiam inimicis, aut eis confœderatis, quibus colligati sunt, etiam concedemus, taliterque fomentum dabimus huic pesti ? Nempe quos in aliorum prælatorum persona ex prædictis causis secundum scita canonum repellere deberemus, illos in nostra sine alicujus injuria, si nobis et fratribus nostris videbitur, poterimus merito refutare ». Cætera erasa sunt. « Dat. Anagniæ XVIII kal. Septemb. an. IX ».

Quæ fuerint porro illa, quæ a Clemente concordiæ studio deleta sunt, facile e Benedicti XI litteris colligitur [1], quibus Bonifacii acta in Gallos revocavit, traditque ipsum anathemate et interdicto, aliisque censuris Gallos perculisse, illorum hostes amplissimis ad eos magis concitandos privilegiis exornasse ; concessa vero ab Apostolica Sede Gallorum regibus delevisse : aggressum seditiones inter Gallos serere, ipsosque præstiti Philippo regi sacramenti religione liberos pronuntiasse, Gallici regni limites suis circumscripsisse litteris, quibus Gallicæ genti gravia mala invexit.

37. Cæterum questus est Bonifacius, Nicosiensem archiepiscopum nascentem hanc Pontificem inter ac regem Francorum discordiam auxisse ; atque ubi illum exulceratum in Sedem Apostolicam cognovit, in graviores iras concitasse : ob quod scelus illum hoc Diplomate dignitate privavit [2].

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Quando in Ecclesia Dei venerabilis frater noster Gerardus archiepiscopus Nicosiensis, si dici (meretur) venerabilis, locum obtinet altiorem, tanto nos et Apostolicam Sedem majori deberet studio revereri, summopere præcavendo, ne nos et Sedem eamdem offenderet, aut aliquibus injuriis provocaret. Sed ipse, prout accepimus, in reprobum sensum datus, contra Sedem prædictam et nos, qui eum ad archiepiscopalem proveximus dignitatem, calcaneum erigere satagendo, mandatum, quod pridem a nobis, dum esset apud Sedem prædictam, receperat, ut ad Ecclesiam suam accederet, vilipendens nobisque illudens, ad partes Burgundiæ properavit : ibique audito, quod Philippus Francorum rex a nostra et dictæ Sedis reverentia deviabat, nobisque se reddebat rebellem, ad ipsius regis se præsentiam contulit, ac apud

[1] Gaguin. in Philip. — [2] Ext. in tom. IX. de schism. Ms. Vat. pag. 12. — [3] Ext. in l. XXXV. Bullarum Pii II. pag. 289. et in Bullar. in Pio II. — [4] Lib. IX. Ep. cur. LIII.

[1] Bened. XI Ep. cur. CXLV. — [2] Lib. IX. Ep. cur. LX.

eum et in illis partibus moram trahens, ipsum regem callidis commentis ad hujusmodi rebellionem instigat, et fovet in ea, ac alias ibidem contra nos et Sedem prædictam dolos concinnat, et machinatur quos potest. Nos autem, nolentes quod prædicta Nicosiensis Ecclesia sub ejus umbra spiritualiter vel temporaliter dispendium patiatur, seu quod ejusdem Ecclesiæ bona, quam taliter contra mandatum nostrum deseruit, perveniant ad eumdem; ipsum ab administratione bonorum omnium spiritualium et temporalium dictæ Ecclesiæ Apostolica auctoritate suspendimus usque ad nostræ et dictæ Sedis beneplacitum voluntatis, alias contra eum nihilominus processuri, prout cervicositatis suæ culpa exegerit, nobisque videbitur expedire. Nulli ergo, etc. Dat. Anagniæ XVIII kalend. Sept. an. IX ».

38. Suspensa vero tunc Gallia ingentis alicujus periculi terrore laborabat[1], cum illius hostes ob auctam inter regem et Bonifacium discordiam magis ferocirent, compluresque ambigerent, regine an Pontifici obtemperandum esset. Maxime exagitati fuere theologiæ et juris utriusque doctores, quorum aliqui, cum regiis voluntatibus se accommodare detrectarent, in exilium pulsi[2] sunt: in alios vero Bonifacius commotus Diplomate Pontificio vetuit[3], quemquam ab ipsis laurea doctorali insigniri, donec Philippus rex in gratiam cum Ecclesia rediisset.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Sedes Apostolica, sicut totus fere orbis, facti evidentia didicit, regnum Francorum, ejusque reges tam antiquis quam modernis temporibus magnis dotavit largitionibus gratiarum, et amplis privilegiis communivit: quæ si Philippus rex Franciæ in examen debitæ considerationis adduceret, dictam Sedem et nos, quos præcipue habuit ad sua beneplacita promptos, liberales in gratiis, et in cunctis opportunitatibus gratiosos, contumeliis non conaretur afficere, nec injuriis provocare; sed ad nos et ipsam ex debito gereret affectum devotionis et reverentiæ specialis. Verum rex ipse hujusmodi beneficiorum immemor, et gratiarum oblitus, elatus in superbiam, et in reprobum sensum datus, contra nos et Sedem eamdem tanquam impinguatus recalcitrans, non solum ab ejusdem Sedis et nostra se devotione subtraxit, sed se nobis constituendo rebellem, in illam omnium pessimam speciem ingratitudinis incidit, qua pro bonis mala, pro gratiis contumeliæ, ac pro beneficiis maleficia compensantur.

« Quia vero dictus rex non solum alios de dicto regno, sed et magistros et doctores, baccalarios et scholares existentes in studiis regni prædicti ad hujusmodi rebellionem secum trahere satagit, et jam eorum aliquos traxit; quos autem trahere non valet, a regno ejicit et excludit prædicto; nos nolentes, quod ob favorem vel timorem ipsius aliqui a nostra et ejusdem Sedis reverentia deviantes, et alias minus idonei cathedram possint ascendere magistralem; omnes de regno prædicto, potestatem habentes dandi licentiam, regendi, seu docendi, ac approbandi volentes licentiam hujusmodi obtinere in theologica facultate, ac jure canonico et civili, ab hujusmodi potestate, donec idem rex ad nostra et ejusdem Sedis mandata cum satisfactione debita revertatur, Apostolica auctoritate suspendimus; districtius inhibentes eisdem, ne interim aliquibus dictam licentiam concedere quoquo modo præsumant; ac decernentes ex nunc irritum et inane, si secus super hoc a quoquam scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo etc. Datum Anagniæ XVIII kal. Septembris anno IX ».

39. Jactati eadem procella Ecclesiarum præsules, quorum nonnulli in regis sententiam deflexere: constantiores regno amandati. Quo accepto Bonifacius, ad suas partes confirmandas vacantibus Ecclesiis præsules imponendi munus Sedi Apostolicæ reservavit, donec Philippus ipsi conciliatus fuisset.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Sedes Apostolica etc. » ut supra in proxima usque: « Quia vero idem rex præcipue prælatos dicti regni ad hujusmodi rebellionem et indevotionem secum trahere satagit, et jam eorum aliquos traxit, quos autem trahere non valet, a regno ejicit et excludit prædicto, nos nolentes, quod ob timorem vel favorem ipsius, vel alia quacumque de causa in Ecclesiis cathedralibus et regularibus dicti regni aliqui præficiantur, qui nobis et dictæ Sedi fideles, devoti, et alias idonei non existant; omnes provisiones dictarum Ecclesiarum, si quæ forsan vacant ad præsens, vel cum eas vacare contigerit, dispositioni nostræ ac dictæ Sedis, donec idem rex ad nostra et ejusdem Sedis mandata cum satisfactione debita revertatur, auctoritate Apostolica reservamus; districtius inhibentes omnibus et singulis, ad quos in dictis Ecclesiis prælatorum electiones, vel ipsarum electionum confirmationes, aut quæcumque dispositiones pertinent earumdem, ne contra reservationem hujusmodi quemquam eligere, seu electionem aliquam confirmare, aut alias de Ecclesiis ipsis disponere quoquo modo præsumant; ac decernentes ex tunc irritum et inane, si secus super hoc a quoquam scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo etc. Dat. Anagniæ XVIII kal. Septemb. anno IX ».

40. Dum hæc ac alia superiora Bonifacius in Philippum regem Francorum antea decernebat, plurave decernere meditabatur, ut Pontificiis edictis constringeret reos, quamvis ad eorum notitiam non emanarent, hanc sanctionem tulit[1]:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Rem non novam aggredimur, neque viam

[1] Ep. cur. LV. — [2] Ep. LVI. — [3] Ibid.

[1] Ep. LIV. et Extravag. *Rem. non no.* de dolo et contum.

insolitam ambulamus, sed anterioris juris calcatam vestigiis præsentis Constitutionis indubitato roboramus suffragio, et inconcusso munimine stabilimus. Est siquidem jam sancitum, quod propositum publicæ citationis edictum eum arctet, qui impedit aut facit, etiam se celando, ne ad eum possit pervenire citatio, appareatque contumax, qui sic agit; quodque in albo prætoris hujusmodi edicta proposita suæ jurisdictioni subjectos arceant et astringant magis, quam si voce præconia, quæ innotescit paucis, vel litteris citarentur. Jus enim, quod talem modum citationibus posuit, violenter præsumpsisse credendum est, ut quæ in eodem albo tot ipsius albi publicum locum frequentantium oculis paterent legenda ad citati notitiam devenirent. Unde ad præbendam omnibus eorum, quæ sanciuntur plenam lectionem et notionem mandatur, legem tabulis aut lapidibus sculptam sanctissimæ Ecclesiæ describi porticibus et affigi.

« Præmissis igitur in debitam considerationem deductis, ac in lance irrefragabilis rationis appensis, nos qui universis, disponente Domino, præesse dignoscimur, volentes per hanc novellam Constitutionem nostram aliquid circa prædicta statuta expressius inveniri, declaramus de fratrum nostrorum consilio, et nihilominus hoc edicto perpetuo valituro firmamus et statuimus, ut citationes auctoritate Apostolica de quibuscumque personis, undecumque et ubicumque sint, cujuscumque status, dignitatis vel præeminentiæ Ecclesiasticæ vel mundanæ, etiamsi imperiali aut regali fulgeant dignitate; præsertim si impediant, vel faciant per se vel alios quoquo modo ne citationes ipsæ ad eos perveniant, ex quacumque causa faciendo ut citandorum domicilia sive loca tute vel libere adiri non possint; cum, prout scriptum est, existimare debeamus an eo ire liceat ubi est citatio facienda, provide ad instar edictorum præfatorum propositorum in albo prætoris etiam extra solemnes dies, in quibus Romani Pontifices suos facere consueverunt generales processus publice id nobis specialiter et ex certa scientia jubentibus, factæ in audientia litterarum nostrarum, aut in aula nostri palatii postmodum affigendæ januis majoris Ecclesiæ loci, in quo Romana communis omnium Christiani populi nationum residebit curia, ut cunctis possint patere, et ita deferri citatis sic valeant, ac arctent citatos post terminum lapsum, quem considerata locorum distantia volumus citationibus ipsis competentem apponi, sicut si ipsos personaliter apprehendissent; non obstantibus aliquibus privilegiis, indulgentiis et litteris Apostolicis, generalibus aut specialibus, quibuscumque personis pontificali, imperiali, regali, vel alia Ecclesiastica seu mundana dignitate præditis, aliisque inferioribus, seu Ecclesiis, monasteriis, locis, collegiis et universitatibus, in quacumque verborum forma concessis, per quæ talium citationum effectus possit quomodolibet impediri, etiamsi de ipsis et eorum totis tenoribus de verbo ad verbum aut de propriis nominibus personarum », et infra, « oporteat in nostris litteris fieri mentionem. Nulli ergo, etc. Dat. Anagniæ XVIII kalend. Septembris anno IX ».

41. *Bonifacii captivitas et obitus ejusque memoria a calumniis vindicata.* — Intentus scribendis edictis Bonifacius ab hostium insidiis non cavit, atque in eorum cecidit [1] potestatem (1). De quo funesto casu hæc tradit Bernardus : « Eodem

[1] Jacob. card. l. i. de canoniz. Petri de Muron. c. 11. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiv. c. 36. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. Jo Vill. l. viii. c. 63. S Anton. iii. p. tit. xx. c. 8. § 21. Vit. Bonif. script. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et num. 79. Martin. Pol. l. iv et alii.

(1) Capti per injuriam Pontificis historiam hic describere non vacat, cum ab annalista partes hasce occupatas optime agnoscam. Nonnulla tamen addenda sunt vulgata a coævis quidem historicis, sed nondum annalistæ hujus ætate cognita. Igitur tota hæc conjuratio auctores Columnenses habuit, adjutorem Philippum Galliæ regem, a quo missus Nogaretus cum tercentis militibus occultus venit, conseditque in viciniis Anagniæ teste Ferretto Vicentino histor. lib. 3. Cum vero opportuna advenisset dies, noctu a conjuratis introductus idem Nogaretus cum Gallorum cohorte, quibus accesserunt milites alii, ab optimatibus Anagninis ex vicinis locis collecti, in ipso mediæ noctis silentio impetus in ædes Pontificias factus est, teste F. Francisco Pipino Chronic. lib. 4 cap. 41, sed valde obsistentibus earum ædium custodibus, nonnisi ad meridiem perrumpere in interiora castra datum fuit. Pontifex, audito armorum fragore, reque comperta, recludi cubiculi sui fores jussit; statimque sacra chlamide indutus, et coram vivificæ Crucis frustulo prostratus sese obtulit, porrectaque cervice, ait Pippinus, martyrium sibi deprecatum scribens, nemo tamen sacrilegas in eum manus injicere ausus fuit; sed illo sub custodia relicto, sacer Ecclesiæ thesaurus diripitur, nec manus abstentæ a fratre Gentili cardinali, cæterisque papæ nepotibus. His ita gestis, Lucas de Flisco cardinalis Anagninam plebem concitavit, ut captum Pontificem ex hostium manibus eriperet, quod ab illis summa fide et virtute præstitum fuit. Porro Bonifacius triduo captivus mansit; vix tandem eo liberato circa vespertinam horam, ait Pippinus, agenteque F. Nicolao episcopo Hostiensi de pace convenit inter Pontificem et optimates Anagninos, quibus Pontifex veniam indulsit *octava die.* Tum Pontifex Anagnia discedens, Romam venit, ut ex Ferreto discimus. Iter minime tutum habuit, siquidem vera narret auctor coævus Parmensis Chronici, qui, recedentem illum aggressos Columnenses asserit; quanquam non ægre a militibus Pontificem comitantibus depulsos, addit. Romam tandem venit Ursinis deducentibus, conseditque in Vaticano. Sed qui Columnensium manus evaserat, incidit in Ursinos, honestiores quidem in specie, reipsa tamen iniquos Pontificis adversarios. Ita enim aditus et fores ædium Pontificiarum illi obserarunt, ut nihilo liberiorem Anagniæ, quam Romæ versari se Pontifex intelligeret. Postremam hanc captionem, quam reliqui omnes silent, certam et indubitatam efficit consensus historicorum Parmensis et Ferreti Vicentini, qui ambo de illa testimonium tulerunt. Has angustias evasurus Pontifex migrare in ædes Lateranenses statuit; sed prohibentibus Ursinis, tantam animo ægritudinem concepit, ut debilitata senio valetudine in periculosum morbum inciderit, quo ex improviso, ne familiaribus quidem sentientibus, oppressus fuit, ut ex Ferretto discimus « Obiit », ait Ferretus, » anno tertio Dominicæ Incarnationis post trecentum et mille, VI id. Octobris, ætatis vero suæ LXXXVI, et vixit in Sede Apostolica annis octo, mensibus decem ».

Cæterum Bonifacius ingentes animi dotes in Pontificatum contulit, quanquam sæculari principatui potius quam Ecclesiastico aptiores. Nam præterquam quod jure civili et canonico fuit excultissimus, ut ætatis suæ nemini cederet; in rebus tractandis dexteritate, quanquam non semper felici eventu, præstitit. Divitias, quibus majestatem Pontificatus sustineret, comparavit maximas; ex quo avaritiæ notam incurrit. In summa dignitate magnificus, Pontificias ædes splendide ornavit, teste Ferretto Vicentino histor. lib. 3. Pontificiam mitram duplici circulo seu corona ornasse fertur; quod Alemannus ex antiquis imaginibus Romanorum Pontificum Romæ extantibus collegisse sibi visus est in opere de Parietinis Lateran. cap. 13. Sed mitram Pontificiam diu ante Bonifacium duplici circulo distinctam fuisse collegisse

anno millesimo trecentesimo tertio, in vigilia Nativitatis B. Mariæ Virginis, dum Bonifacius papa Anagniæ in patrio solo et civitate propriæ originis cum sua curia resideret, ubi tutus esse amplius merito crederetur in gente sua, et populo et natione, ibidem consciis aliquibus domesticis suis proditus fuit, captusque atque tentus : et thesaurus suus atque Ecclesiæ deprædatus et asportatus, non sine ignominia Ecclesiæ et dedecore grandi. Cardinales vero timentes, relicto eo, fugerunt, duobus exceptis, scilicet domino Petro Hispano Sabinensi et domino Nicolao Ostiensi episcopis. Cujus captionis et sceleris vexillifer fuit Guillelmus de Nogareto de S. Felice, diœcesis Tholosanæ, complicibus et consentaneis Columnensibus, ex quibus duos olim decapellaverat cardinales. Super ipsum itaque Bonifacium, qui reges et pontifices, ac religiosos, clerumque ac populum horrende tremere fecerat et pavere, repente timor, et tremor, ac dolor una die pariter irruerunt, aurumque nimis sitiens perdidit et thesaurum : ut ejus exemplo discant superiores prælati non superbe dominari in clero et populo, sed forma facti gregis ex animo curam gerere subditorum, priusque amari appetant quam timeri ».

Induisse Pontificalia ornamenta et Christi e cruce pendentis effigiem amplexum manibus, ut honeste moreretur, cum irruptionem hostium sensit, Ptolemæus Lucensis [1], et Jordanus [2] scribunt, quibus etiam Joannes Villanus [3] et S. Antoninus [4] consentiunt, cujus verba repetimus : « Animadvertens, inquit, civitatem captam et palatium suum, judicavit se mortuum ; sed ut magnanimus et imperterritus ait : Ex quo proditorie sicut Jesus Christus captus sum, et deditus in manibus inimicorum, ut occidar, ut papa mori decerno. Et fecit se parari vestibus sacris cum pallio seu ammanto B. Petri, et corona aurea a Constantino Silvestro papæ collata, et cum clavibus et cruce in manibus resedit in papali throno. Ad quem accedens dictus Sciarra cum aliis suis inimicis, verbis contumeliosis aggressi sunt Pontificem, et deriserunt circumstantes eum, et familiares ejus, et qui cum ipso remanserant. Inter alios eum illusit dominus Guillelmus de Lunghareto, qui pro rege Franciæ tractatum duxerat capturæ Pontificis, et minatus est ei, quod ligatum ipsum duceret Lugdunum, ut in generali Concilio solemniter deponeretur. Cui papa, non corde deficiens, respondit : Patienter feram, me condemnari et damnari et deponi per Patarenos, cujusmodi ipse erat cum progenitoribus suis, ut Patarenis igne combustis. Quibus verbis confusus dominus Guillelmus cum rubore reticuit. Domino autem disponente ob dignitatem Apostolicæ Sedis, nemo ex inimicis ejus ausus fuit mittere in eum manus, sed indutum sacris vestibus dimiserunt sub honesta custodia, et ipsi insistebant prædæ, diripientes thesaurum ejus et Ecclesiæ, quem in palatio papæ invenerunt.

« Permansit Pontifex ipse custoditus tribus diebus : tertia autem die surrexit a custodia liber sine precibus alicujus aut procuratione, Domino illustrante et velamen suæ cæcæ ingratitudinis a populo Anagniæ auferente. Recognoscentes ergo errorem suum cives Anagniæ, cum populo arma corripuerunt in favorem antistitis, clamantes per urbem : Vivat papa et moriantur proditores : et discurrentes per civitatem Anagniam ejecerunt Sciarram de Columna suosque complices de ea, pluribus ex eis captis, et aliis occisis. Liberatus igitur Pontifex Bonifacius cum familia sua, dolore nimis absorptus ex tanto dedecore, cum tota curia inde discedens, Romam remeavit ad S. Petrum, disponens Concilium convocare ob injuriam sibi et Ecclesiæ factam vindicandam contra regem Franciæ ».

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 36. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 63. — [4] Anton. III. p. tit. XX. c. 8. § 21.

mihi visus sum in Notis ad Pagium ad an. MLXVII, V. ex aperto testimonio Benzonis Albensis episcopi ejusdem sæculi scriptoris, qui mitræ Pontificiæ qua Nicolaus II ornatus fuit, sæculo XI inclinante, circulos duos commemorat, quorum alter insculptam hanc sententiam exhibebat : *Corona regni de manu Dei*; alter vero : *Corona regni de manu Petri*. Vide Notas ibidem. Quid vero probent in hac re marmora et imagines discat Alemannus ex vetusto simulacro Bonifacii, ejus olim sepulchro imposito ac ætate illa sculpto, quod extare hodie Florentiæ in hortis Riccordianis monet cl. Lamius in Adnot. subjectis Chronico Pontificum Romanorum Leonis Urbevetani, in Deliciis eruditorum vulgato. *Ornatur autem prælata mitra, qua in unica tantummodo corona distinguit.* Vicissim autem in Tabulis publicis de inventione corporis Bonifacii, quas hic producit Raynaldus, asseritur inventum fuisse cadaver Pontificis *cum tribus coronis ornatum.* Forte igitur Bonifacius non unius vel binæ sed triplicis coronæ auctor asserendus est Constantiam etiam summo sacerdote dignam præ se tulit Bonifacius, quam tamen, si prudentia temperasset, et rebus Ecclesiæ melius consuluisset, et ipse notam evitasset hominis furiosi et violenti. Quanquam vero plura sunt quæ in illo jure forte meritoque reprehenduntur; longe tamen plura nonnisi per calumniam viro ambitioso forte, avaro et violento impacta sunt. Quam enim historiam narrat de illo Ferrettus Vicentinus et F. Pippinus, hanc inter calumnias rejiciendam censeo. Ferunt illi accitum a Bonifacio Guidonem de Monteferetro religionem Franciscanorum jam professum, rogatumque ab eo fuisse, ut artem doceret, quo Prænestina Columnensium arx caperetur; sed monachus nonnisi proditorio astu casuram intelligens, Pontificem rogavit, ut veniam sibi de commissis indulgeret, nec novis sceleribus committendis adigeret. Bonifacius absolutionem de commissis et committendis impertitus fuit; tum institit, ut quæ apta censebat suggereret : tunc monachus persuasit, *ut cum hostibus suis paciscens, pollicitis non staret*. Hanc historiam quanquam et Dantes ejus temporis vates carmine expressit, Inferni cap. 27, ab adversariis in odium Bonifacii confictam esse, suadet tum eximia Bonifacii rerum sacrarum et canonicarum scientia, cum vero spectata Guidonis pietas, quæ post susceptam religionis vestem tanta fuerat, ut de illo scripserit rerum Astensium anonymus ætatis illius scriptor, cap. 23. « Non est inventus similis illi; per spatium annorum trium obedientissimus ibi (in monasterio) fecit amariorem et austeriorem pœnitentiam ».

Frustra etiam accusatur superbum ejus responsum, quo missos ab Alberto Romanorum rege electo legatos primo rejecit; ferunt enim, sedentem, diadematum, armatumque, stricto cupulo ensis, quo erat accinctus. *Nonne*, dixisse, *possum imperii jura tutari? ego sum imperator*. Ita legitur in historia F. Pippini lib. 4. cap. 41. Sed Ferrettus Vicentinus, qui sane Bonifacii vitia non dissimulat, nonnisi modeste loquentem ea occasione Pontificem inducit. Queritur enim apud illum Pontifex de electione se inscio et inconsulto, facta, quam probare se nequaquam posse, salvo Pontificio jure, affirmat. MANSI.

Deductum Romam fuisse a Matthæo cardinale Ursino magna clientum comitatu observat card. Baronius [1] : additque Jacobus S. Georgii [2] ad Velum Aureum diaconus cardinalis maxima pompa et armorum apparatu exceptum a Romanis : adeo ut nusquam tanta gloria fulgere sit visus. Verum acceptæ injuriæ dolore brevi confectus obiit, ut idem auctor, horum omnium spectator historiæ subditis versibus prodidit :

Multa facit multosque juvat, multique gravatos
Se reputant. Nouus dum sic elabitur annus,
Heu ! gravis alluvies, funesta et morbida nostris,
Nec seclis audita lues prorumpit, et audens
Ingruit. En capitur residens sublimis in alta
Sede Petri summa, Christique vicarius urbe.
Urbe sua, tectisque suis, manibusque suorum
Quaque satus, raptis congestis uudique gazis.
Qui scelerum auctores ? Quæ causa est ? quidve repensum?
Quid loquimur?. . . . .
Irruit in stolidos plebs docta furentibus armis,
Hos cerebro, quosdamque manu, quosdamque recisis
Naribus evertit, capitur qui maximus horum
Extiterat, summusque pater jam carcere liber
Protinus hunc solvit rediens festinus in almam
Urbem, quippe sacram, miro circumdatus orbe,
Vallatusque armis. O mira potentia tantis
Euodata malis ! Nunquam sic glorius armis,
Sic festus susceptus ea, cleroque decorus,
Insiguisve fuit, cunctos ubi ferrea texunt.
Prima patrem sedes Lateraneusis suscipit : inde
Ætherei Petri, cujus miracula seclo
Clara patent. Siquidem proprium defendere servum,
Tutamque patrem curæ est devotius illi
Obnixum, tumulumque suum procumbere templo
Claviger imperitat. Pauco nam tempore fluxo,
Decursoque die, lecto prostratus anhelus
Procubuit, fassusque fidem, veramque professus
Romanæ Ecclesiæ, Christo tunc redditur almus
Spiritus, et sævi jam nescit judicis iram.
Sed mitem placidamque patris, ceu credere fas est.

43. Bonifacio vita functo, quanquam visus est Galliarum rex ex imminenti periculo evolasse, quod Bonifacius in eum conflasset, non tamen divinas iras evasit, cum ipse plura adversa expertus plenam dedecore domum regiam luxerit [3], tristique occubuerit lethi genere : ejus vero stirps quæ florentissima erat, brevi exaruerit, sceptrumque in Caroli Valesiaci filios traductum fuerit. Cæterum scribit sanctus Antoninus [4] capto Bonifacio nuntios contentis itineribus, ut de re gratissima ad Philippum missos, ac tum ab episcopo sancto divinam vindictam prænuntiatam fuisse.

« Cum per civitatem Morianensem, quæ est post transitum, transiret nuntius, ista referens, episcopus civitatis, qui erat religiosæ et sanctæ conversationis, hæc cum audisset, coram multis ait : Hoc novum dabit magnum gaudium regi Franciæ : sed extrema gaudii luctus occupabit ; nam propter tantum excessum notabile judicium Dei irruet super eum et progeniem ejus : magnas ipse luet pœnas, adversa multa patietur, et plurimi insurgent contra eum et filios ejus. Quod totum impletum est non multo post tempore : et hoc ideo scriptum est, ut hoc exemplo cæteri illud observent oraculum : Nolite tangere christos meos [1]. Qui enim vos tanget (ait Deus per prophetam [2]) tangit quasi pupillam oculi mei ». Hactenus S. Antoninus, qui ea ex Joanne Villano [3], latinitate donata decerpsit.

Fuere etiam Anagnini triste divinæ vindictæ monumentum, quamvis aliquibus liberato Bonifacio, ejectisque proditoribus, crimen expiasse videri potuissent : ea enim civitas, quæ antea populorum frequentia opibusque affluebat, adeo postea afflicta divinitus attritaque est, ut cum de tot calamitatum causa in publico urbis concilio quæreretur, responsum fuerit, sævire in eos Numen divinum ob patrum proditionem, cum ob id execratione Ecclesiastica defixi numquam rite expiati fuissent, ut ex Alexandro Bononiensi refert Papyrius Massonus [4] : « Quo in statu Anagnia fuerit post illum repentinum insperatumque Bonifacii casum, Alexander Bononiensis in descriptione Latii Hernicorumque gentis refert his verbis : Anagnia urbs antiquissima semiruta prope ac desolata jacet. Cum nobis anno a Christo nato MDXXVI transitus per eam incidisset, ingentibus ruinis, maximeque palatii a Bonifacio Pontifice Romano, quem supra compellavimus, ædificati, summa cum admiratione miseratione que spectatis, causam cladis a quodam ex optimatum numero interrogato didicimus, Bonifacii Pontificis capturam : quippe ex illo die usque in præsens variis occasionibus urbem ivisse præcipitem ; adeoque bello, pestilentia, fame, plurimum vero civilibus odiis in hanc calamitatem redactam : intestinis enim contentionibus alios ab aliis ejectos, pulsorum ædibus incensis, vicissimque per vim se restituentium eosdem spiritus, eamdem belli rationem in adversarios fuisse. Hanc ob rem non pridem, cum a paucis, qui supererant, civibus in cœtu consilioque communi de malorum causa quæsitum anxie esset, tandem hanc occurrisse, quod majores illorum, Bonifacio Pontifice prodito, se gravissimo scelere devinxissent, idque quoniam hactenus expiatum non fuerat, ideo Clemente VII Pontifice obtestato, ut episcopum ad se mitteret aliquem, qui populum ab illa majorum noxa liberaret expurgaretque. Hoc demum, precibus ac votis rite pro incolis factis, ut ab anathemate, quo ob manus Pontifici maximo violenter injectas adhuc erant obstricti, absoluti Deo haberentur, executum ».

44. Scripsere nonnulli auctores indigna admodum de Bonifacio, ut qui ab hostibus jactata inconsulte litteris mandarint, interque alia ex dolore actum in rabiem, et proprias carnes rosisse : quorum mendacia vel ex ipsa corporis, quod post trecentos annos corruptionis expers inventum est, inspectione patuerunt : cum enim in S. Petri Ba-

[1] Baron. in Ms. sched. — [2] Jacob. card. S. Georg. ad Velum-Aureum l. I. de canoniz. S. Petri de Murrone c. 11. — [3] Jo. Vill. l. IX. c. 65. Paul. Æmil. ac Gaguin. in Phil. Pulch. et alii. — [4] S. Anton. tit. XX. c. 8. § 21.

[1] Ps. CIV. — [2] Zachar. II. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 64. — [4] Papy. Masson. in Bonif. VIII.

silicæ sacello, quod eximio cultu condiderat, ut vivens curaverat, sepultus fuisset, atque Paulo V Pontifici ex cardinalium consilio visum esset veterem S. Petri a Constantino extructæ Basilicæ partem, quæ supererat vetustate inclinatis parietibus collabentem demoliri, ut magnifico opere reficeretur, sacellum S. Bonifacio sacrum, in quo hujus Bonifacii sepulchrum erat, evertendum fuit, illiusque corpus corruptionis immune magna astantium admiratione repertum est, ut publicæ Tabulæ tunc in Urbe ad rei memoriam transfundendam posteritati a Grimoaldo notario confectæ testantur.

« In nomine Domini. Amen. Anno a Nativitate ejusdem Domini nostri Salvatoris Jesu Christi millesimo sexcentesimo quinto, Indictione tertia, die vero Martis, undecima mensis Octobris, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Pauli divina providentia papæ V anno ejus primo, etc. Amota statua Bonifacii, instar defuncti quiescentis cum thiara tribus coronis ornata, aliisque papalibus infulis, et tabula marmorea, quæ arcam cum stemmatibus ejusdem Bonifacii, undarum scilicet duarum cærulei coloris per obliquum in campo aureo tegebat, reperta fuit capsa lignea ex abiete intus, in qua erat corpus supradicti D. Bonifacii papæ VIII, alta a terra palmis decem in majori navi inter portas Ravennianam et judicii capsa ipsa lignea longa palmis 8. 1/2 lata palmis 2. et unc. 5. delata fuit in sacrarium : ubi præsentibus dominis vicario, canonicis, archiepiscopo, episcopo, et duce ac magno populo, meque notario, etc. fuit aperta, et visum ab omnibus corpus ipsius recolendæ memoriæ Bonifacii VIII adhuc integrum et incorruptum sacris vestibus ornatum ». Et infra :

« Bonifacii VIII corpus mensuratum est in longitudine a vertice capitis ad plantam pedis palmorum 7. et quartorum trium. Caput in rotunditate palmorum duorum et quarti unius, et ut periti medici ac chirurgi affirmarunt, ex majori parte calvum erat, præsertim in summitate. Cutem capitis, necnon membranas superiores et inferiores, tegentes oculos, genas pingues, frontem latam, mentum sine barba (nam vivus rasus erat) cartilagines aurium mediocres foris prominentes habebat, facies, quamvis nasus et labia corrupta, severitatem magis quam hilaritatem ostendebat. Dentes omnes, et quidem magnos et firmos, præter duos sub labio superiori, cui viventi deerant, habebat : sano ac robusto fuit corpore, ut periti judicarunt.

« In cingulo palmorum trium cum dimidio. Manus habebat longas et pulchras palmi unius brevis, cum unguibus longis, signis venarum et nervorum, adeo ut videntibus summam injiceret admirationem, quomodo per tot annorum curricula tam integræ et incorruptæ conservatæ fuissent. Pedum quilibet palmum unum continebat. Genua, tibiæ, et reliqua corporis cum carne exsiccata, sana et incorrupta cernebantur, etc. Acta sunt hæc Romæ in Basilica S. Petri et in sacrario ejusdem respective, templo scilicet rotundo, quod antiquitus dicebatur S. Andreas, hora XXIV, die, anno, mense, Indictione ac Pontificatu, de quibus supra ».

Quod ad gesti ab eo Pontificatus tempus attinet ; illud card. Baronius ita consignat [1] : « Sedit annis octo, mensibus novem, diebus XVIII ». Renuntiatus enim fuit Pontifex, ut vidimus, IX kal. Januarii, ipso nimirum Natalis Domini pervigilio, anno MCCXCIV ; obiit vero hoc anno V id. Octobris : quod etiam ex allato Jacobi card. carmine colligitur.

45. *Benedicti XI electio, et ejus virtutes ac primordia.* — Orba pastore Ecclesia, purpurati patres, ad quos creandi Romani Pontificis munus spectabat, in Vaticano palatio, ubi extremum diem Bonifacius obierat, ad sacra comitia celebranda convenere : paucisque, ut refert Joannes Villanus [2], lapsis diebus, communibus votis in eligendo Nicolao episcopo Ostiensi, non sine divini Numinis arcano consilio, ob egregia virtutum signa, quæ in ipso emicabant, consensere. Expavit ad oblatæ dignitatis majestatem vir sanctus, Christiana animi demissione insignis : ne tamen Ecclesiam in seditionum fluctus conjiceret, onus Pontificium admisit, Benedictique XI (quamvis si res ad accuratius examen revocetur, decimus nuncupandus sit) nomen sibi adscivit, accepta in Pontificium symbolum hac sententia [3] : « Illustra faciem tuam super servum tuum ». De cujus tum obscuris initiis, tum incrementis, quibus ad augustissimum dignitatum omnium apicem assurrexit, hæc sanctus Antoninus affert [4] :

« Is prius vocatus est Nicolaus, qui in sæculo fuit vilissimæ conditionis de Tervisio (alias Tarvisio) et inde Venetias accessit, pueros docens in grammaticalibus, ut paupertatem suam substentaret. Ingressus autem Ordinem Prædicatorum, non segniter conversatus, virtutibus et scientiæ se dedit, ut in modico tempore doctissimus evaserit, magnæ memoriæ, et acris ingenii, omnibus amabilis. Et in Ordine per omnes dignitates gradatim ascendens, ex subpriore prior effectus, ex prioratu conventuali ad provincialem ascendens ; inde in magistrum Ordinis generalem electus, a Bonifacio VIII propter scientiam et probitatem suam inter cardines terræ constitutus, demum cathedram Petri ascendit ».

46. His consentientia Joannes Villanus [5] in Florentina historia, ac Joannes Bonifacius [6] in Tarvisina tradunt, quorum postremus hæc de illius natalibus scribit : e Boccasio de Boccasinis notario Tarvisii oriundum, emensis apud Dominicanæ familiæ religiosos viros pluribus honorum

[1] Baron. in Notis Mss. et alii plures — [2] Jo. Vill. Hist. Flo. l. VIII. c. 66. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c 38. — [3] Form. Mar. Ebuli Ms. Vatic. p. 56. — [4] S. Ant. III. p tit. XX. c. 9. in princ. — [5] Jo. Vil. ubi sup. — [6] Bonif. Tarvis. Hist l. VI.

gradibus, ac doctissimis in Psalterium, Job atque Apocalypsim Commentariis editis, insigni cum virtutis ac scientiæ laude floreret, a Bonifacio in numerum cardinalium cooptatum, ornatumque S. Sabinæ titulo, Ostiensi postea episcopatui admotum fuisse. Impositam illi difficillimam provinciam sedandæ Ungariæ, quæ intestino atque externo bello conflictabatur, superius vidimus [1]: in ea legatione, in qua plurimos labores tulit, ab ipso Wenceslaum regem Boemiæ una cum filio, qui Ungarici regni insignia corripuerat, et Carolum judicio postulatos [2]; reversumque ad aulam Pontificiam Bonifacio inter hostium minas et tumultus intrepide adstitisse una cum Petro Hispano, ne gravius aliquid in eum hostis moliretur. Ob ea vero aliaque ornamenta virtutum ad solium Apostolicum evectus, ut prudentia singulari erat præditus, mox sopivit Urbis intestina bella, ut Jacobus cardinalis cecinit carmine hoc [3]:

> Roma novis concussa fremit, sævumque minatur
> Martis opus : cœptas timor est prorumpere flammas,
> Et clarere palam : stipulas ceu conditus ignis
> Incendit facile. At Christi clementia tantis
> Occurrit, lymphasque jacit : Benedictus eodem
> Tempore suscipitur vir clarus.

At præstat ipsum Pontificem, post acceptas Apostolicas infulas de suis primordiis disserentem, audire in litteris Encyclicis ad Christiani orbis præsules, quibus de electione sua certiores factos, ad explicandam ferendo tanto oneri opem adhortatur, ac divinæ providentiæ, quæ ipsum sensim extulisset, augusta consilia adorat.

47. « Benedictus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopo Mediolanensi, et ejus suffraganeis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Opera divinæ potentiæ plerumque mens humana miratur, dum mirabiles, personarum et temporum immutationes attendit, in quorum contemplatione sensus hominis hebetatur, dum conatur perquirere investigabiles vias Domini, et ejus occulta consilia perscrutari. Ipse namque nonnunquam potentes humiliat, ponit humiles in sublimi, et dispensat munera gratiarum, plenam et perfectam habens ad singula, tanquam palmo concludens omnia, potestatem. Nos autem nimirum in admirationem protrahimur, ac timor et tremor nos vehementer invadunt, dum infra mentis arcana revolvimus quot et quantas immutationes receperit hactenus status noster, qui ab olim Ordinem fratrum Prædicatorum professi, putabamus abjecti esse in domo Domini, cum humilibus servis ejus, et sub obedientiæ jugo Creatori reddere votum nostrum : sed divini dispositione consilii post ministeria varia, in Ordine prædicto nobis imposita, suscepimus magistri generalis officium ; ac subsequenter ad cardinalatus apicem dignitatis per Apostolicam Sedem assumpti, cum aliquamdiu nostri ministerii debitum in gradu sacerdotii egissemus, præfecti fuimus per Sedem eamdem in episcopum Ostiensem. Novissime vero fratrum nostrorum instantia, prout series infrascripta declarat, nos subire coegit sarcinam Apostolicæ servitutis.

« Nuper enim felicis recordationis Bonifacio papa VIII prædecessore nostro, sicut Domino placuit, de hac luce subtracto ; et sicut speramus, post labores impensos ad præmium evocato, ejusque corpore cum exequiarum solemnitate debita tradito Ecclesiasticæ sepulturæ, nos tunc, ut prætangitur, episcopus Ostiensis, cæterique fratres nostri episcopi, presbyteri et diaconi S. R. E. cardinales ad tractandum de Romani substitutione Pontificis in palatio S. Petri de Urbe, in quo decesserat pridem ipse, convenimus : nobisque ac ipsis ad id eligentibus per viam procedere scrutinii, contigit illo faciente, qui concordiam diligit, quod unico facto ac publicato scrutinio, tanta finaliter in votis eorumdem fratrum est inventa concordia, quod per eos de nobis licet immeritis, fuit ad Apostolatus officium II kal. Novembris proximo futuri electio celebrata. In quo præ admirationis magnitudine redditi, nec immerito, sumus attoniti : stupor nostrum animum hebetavit, eumque timor et tremor pariter concusserunt. Numquid enim non admiratione dignum, quod inter tot et tantas eorumdem fratrum personas, vitæ ac famæ claritate pollentes, virtutibus redimitas, abundantes insuper multiplicium sufficientia meritorum, in præsidendo Apostolico culmine humilitas nostra, quæ illius fuerat merito postponenda, præfertur. Nonne dum injuncti oneris molem attendimus, et nostram insufficientiam comparamus, digne invalescunt timor et tremor, ne portantis debilitas sub tantæ molis gravitate succumbat ? Nonne timendum iterum et tremendum, ne justus judex, si rationem de talentis creditis veniat exacturus, servum minus utilem a bono torpentem opere sæve damnet ?

48. « Hæc et alia plura, quæ prolixitatis vitandæ gratia sermo succinctus omittit, insufficientiam nostram a tantæ gravitatis onere subducendam adeo efficaciter suggerebant, quod eorumdem fratrum importunitati diversarum excusationum obicem opponendo, ea qua potuimus reluctatione restitimus. Sed fratres ipsi nostræ resistentiæ obviantes, nostris excusationibus non admissis, nos ad conscendendum Petri cathedram multæ importunitatis instantia devicerunt : nosque licet ex nostrorum defectuum conscientia diffidentes, de illius tamen confisi omnipotentia, qui non solum sufficit eosdem supplere defectus, sed et potens est omnem gratiam abundare facere in nobis ; ne sub obedientia nutriti diutius eam contemnere pertinaciter, gra-

[1] Anno Christi 1301. num. 4. etc. — [2] Henr. Rebdorf. in Annal. an. 1302. num. 19. — [3] Jacob. card. S. Georg. ad Vel. Aureum l. II. de canoniz. Cælest. c. 12.

viaque pericula, quæ imminere ipsi Ecclesiæ totique terrarum orbi ex ejus vacatione verisimiliter timebantur, damnabiliter negligere censeremur; votis tandem fratrum acquievimus eorumdem, ac ad deferendum sarcinam summi Apostolatus submittentes humeros imbecilles, recepti ab eis unanimiter in Romanum Pontificem, recepimus consequenter solemnia benedictionis, et cætera secundum morem præficiendorum Romanorum Pontificum in personis prædecessorum nostrorum hactenus observatum : anxiato et humiliato spiritu Domino supplicando, ut ipse, qui nos hujusmodi jugum subire concessit, sic ad ipsum portandum debilitatem nostram robore fulciat, sic illud faciat sua benignitate portabile, quod sub eo nos non contingat ex nostra debilitate deficere; sed ita nobis et gregi Dominico, nostræ vigilantiæ credito, sua virtute proficere, quod de talento nobis tradito dignam possimus in extremo judicio reddere rationem.

« Quocirca fraternitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus nobis compatientes in tanti ponderis gravitate, ad supportandum illud ministretis, quantum in vobis est, velut in partem Apostolicæ sollicitudinis evocati, vestri auxilii fulcimentum, commissas vobis Ecclesias gregesque Dominicos in eis vobis creditos gubernando sollicite, fideliter et prudenter; ac fundendo pro nobis pias orationes ad Dominum, ut ipse in executione pastoralis officii sic sua pietate nos dirigat, quod gratum nostrum ministerium fiat; et spem certam de nobis et fiduciam habituri, quod vobis in iis, quæ ad laudem Dei vestrarumque statum Ecclesiarum spectare videbimus, favorem libenter Apostolicum impendemus. Datum Laterani kal. Novembris anno I ».

49. *Benedictus dat increpatorias litteras ad Fridericum a quo et fidelitatis sacramentum exigit.* — Eodem exemplo cæteris præsulibus, ac regibus et principibus transmissæ eæ litteræ[1] : quæ antequam in Trinacriam pervenirent, Fredericus illius rex renuntiando in sacris comitiis Pontifici litteras[2] scripserat, in quibus contra pacta inita cum rege Carolo Siciliæ, atque ab Sede Apostolica confirmata, adeptæ regiæ dignitatis annos non a confectæ pacis tempore, quo Sedis Apostolicæ beneficentia insignia regia gesserat; sed ab eo quo tyrannidem corripuerat, non sine gravi Ecclesiæ contemptu consignarat : cum non Sedis Apostolicæ clementia, verum armorum potentia regnum obtinuisse ostentaret. Monuit itaque improvidum principem novus Pontifex, ut male præsumpta emendaret, verbisque studii et observantiæ in Sedem Apostolicam plenis opera accommodaret.

« Benedictus etc. charissimo in Christo filio Frederico regi Trinacriæ illustri.

« Vide, fili charissime, quod admirationis haberemus causam, nisi nostra teneret opinio, quod non admiserit sinceritas regia, et nobilitati non perpenderit amica simplicitas, quod in sequentibus excederes, et in eis modestiam debitam non servares. Tu siquidem in litteris tuis, quas summo futuro Pontifici per nobilem virum Conradum de Auria admiratum tuum et consiliarium destinasti, et etiam alibi aliter te, quam tibi liceat, per conventiones inter te et charissimum filium nostrum Carolum regem Siciliæ in pace habitas, et per dilectos filios Hugettum de Ampuria, comitem Fridericum de Ancusa magistrum rationalem, et Bartholomæum de Insula judicem tuæ magnæ curiæ ad id nuntios tuos in scriptis piæ memoriæ Bonifacio prædecessori nostro oblatas, et ab eo confirmari petitas, ac secundum petitionem eorum ab eodem prædecessore etiam confirmatas, appellas. Tu regni tui in data litterarum ipsarum annum octavum nominas et describis.

« Certe credimus quod principum more litteras tuas non videas : credimus quod id tibi non fuerit indicatum. Sed quia ex debito pastoralis officii, quod nobis incumbit, tui et Christianorum omnium imminet cura, ac te quadam speciali dilectione diligimus, et prosequi intendimus favoribus opportunis; notificamus benevolentiæ tuæ, ea tibi non esse licita nec decere. Itaque primum non licet, quia quod tibi semel in hoc placuit, amplius displicere non debet : secundum vero, si ex certa scientia faceres, quid concludat diligenter adverteres, quia cum ex pluribus causis dominium, proprietas aut jus in re una nequeat obtineri, quamvis possit aliquid ex causis plurimis possideri; tu nominando regni tui annum octavum quod jus in re, seu proprietatem denotat, Apostolicam munificentiam in hujusmodi confirmatione gratis exhibitam renuis, et gratiam Romanæ Ecclesiæ, tuæ et insulæ Siciliæ dominæ, secundum quam annus regni tui in veritate primitus existit, excludis, ipsamque contemnis; a vitioso ingressu nihilominus annos computans, et initio violento describens : ex quo videtur, quod a nemine, vel a teipso, non a Romana Ecclesia velis memoratam insulam detinere. Attende si in iis devotio dictis professa litteris comprobetur. Considera si hujusmodi actibus earum verba concordent. Sume igitur sanum, amantissime fili, consilium : verba patris ausculta, et inclina in ejus parabolas aures tuas; sic te in præmissis et aliis votis conformando Ecclesiæ, quod tua semper, quod optamus, ad eamdem Ecclesiam crescat devotio, nosque, propterea ad tua prosequendum beneplacita provocemur. Datum Later. II kal. Decemb. anno I ».

50. Cum inter cæteras initi fœderis cum Bonifacio VIII leges Fridericus Apostolicæ Sedis stipendiarium se profiteretur, atque ad clientis principis officia novis Pontificibus præstanda obstrictus esset, Conrado Auriæ partes imposuerat, ut Benedicto fidem regio nomine sacramento devinciret. Qui suscepta provincia perfunctus conceptam

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. cur. XIV.

subjectis verbis sacramenti formam, insertamque Apostolicis litteris nuncupavit.

« Charissimo in Christo filio Friderico regi Trinacriæ illustri.

« Ne rei gestæ memoriam, diuturnitas temporis in posterum forsan obliteret, testamur tenore præsentium, quod dilectus filius nobilis vir Conradus Auriæ procurator et nuntius tuus ligium homagium, et fidelitatis juramentum nomine tuo præsentialiter nobis nomine nostro et Ecclesiæ Romanæ recipientibus, pro insula Siciliæ ac aliis circumadjacentibus insulis, quas a nobis et ipsa Ecclesia ad vitam tuam tenes in feudum, fecit et præstitit in hac forma.

« Ego Conradus Auriæ magnifici principis domini mei domini Friderici regis illustris, sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidelis et vassalli, procurator et nuntius, recognoscens et confitens nomine præfati domini mei, quod quidquid in Siciliæ et circumadjacentibus insulis habet et tenet, totum in vita sua tantummodo habet et tenet in feudum a prædicta Romana Ecclesia ex sola gratia, et mera liberalitate ipsius; ejusdem regis nomine et pro ipso vobis, sanctissime pater domine Benedicte Undecime, divina providentia sacrosanctæ et universalis Ecclesiæ summe Pontifex, et ipsi Romanæ Ecclesiæ, pro eo quod in Siciliæ et aliis circumadjacentibus insulis prædictis ipse dominus meus dominus rex habet et tenet ad vitam suam, ligium homagium facio, et fidelitatis præsto in animam dicti domini mei et meam solitum juramentum, videlicet, quod ipse dominus meus rex ab hac hora in antea fidelis et obediens erit beato Petro et vobis, vestrisque successoribus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non erit in consilio, aut consensu, vel facto ut vitam perdatis, aut membrum, aut capiamini mala captione.

« Consilium, quod sibi credituri estis, per vos, aut per nuntios vestros, sive per litteras, ad vestrum et eorum damnum nemini pandet, se sciente : et si sciverit fieri, vel procurari, seu tractari aliquod, quod sit in vestrum vel aliorum damnum, id pro posse impediet, et si impedire non posset, illud vobis et eis significare curabit. Papatum Romanum et regalia S. Petri, tam in prædictis Siciliæ et circumadjacentibus insulis, quam alibi existentia, adjutor erit vobis et ipsis ad retinendum, et defendendum ac recuperandum, et recuperata manutenendum contra omnem hominem. Sic eumdem dominum meum, dominum Fridericum regem et me Deus adjuvet, et hæc quæ manibus meis teneo, sancta Dei Evangelia.

51. « Promitto insuper procuratorio nomine dicti domini mei et pro ipso, et quod ipse dominus meus rex pro omni eo, quod sibi, ut prædicitur, ex mera liberalitate Romanæ Ecclesiæ ab ea in sæpedictis Siciliæ et circumadjacentibus insulis habet et tenet, vobis, successoribus vestris canonice intrantibus, et Ecclesiæ Romanæ, ubicumque vos et successores vestri Romani Pontifices fueritis, annuum censum trium millium unciarum auri in B. Petri festo persolvet; ac servitium centum militum, convertendum quandoque in navale subsidium, juxta formam et modum super hoc in conventionibus initis habitos, vice sua tempore toto præstabit. Modus autem et forma hujusmodi præstationis in conventionibus ipsis expressi ii sunt, quod quilibet dictorum centum militum tres equituras ad minus habeat, sicque armis bene et decenter munitus ; quodque dictum præstetur servitium per tres menses integros, expensis dicti domini mei regis computandos a die, quo iidem milites, seu navale servitium egressi fuerint, aut egressum fines districtuum insularum dictarum semel in anno, quandocumque vos, vel successores vestri Romani Pontifices, qui pro tempore fuerint, asserueritis eodem servitio Romanam Ecclesiam indigere ; ita quod super indigentia hujusmodi vestro et prædictorum successorum vestrorum simplici verbo stetur. Idemque servitium in navale subsidium debita proportione ac compensabili taxatione præhabita, iisdemque modo et forma juxta vestrum, eorumdem successorum, et Ecclesiæ beneplacitum convertetur : quodque inimicos et hostes dictæ Romanæ Ecclesiæ pro hostibus et inimicis habebit, ac omnes Ecclesias insularum dictarum plenarie restituet et restitui faciet, si forte adhuc restitutæ non sint, ad omnia bona et jura ipsorum, in quorum possessione erant tempore, quo insula Siciliæ memorata contra claræ memoriæ dominum Carolum rebellavit, per quoscumque præfata bona et jura ablata vel occupata sint, aut detineantur ad præsens, nisi forsitan circa prædictum tempus aliqua justa alienatio per personas auctoritatem habentes, de prædictis bonis et juribus rite et rationabiliter facta esset, et quod omnes prædictas Ecclesias et personas Ecclesiasticas Ecclesiarum ipsarum præfatus dominus meus rex libertatibus, privilegiis et immunitatibus a sacris canonibus eis concessis, et specialiter quod immunes sint a collectis et talliis, gaudere permittet et faciet ; quodque Romanus populus cum indigebit, idem dominus meus, ejus vita durante, ad requisitionem vestram et dictorum successorum vestrorum de portubus Siciliæ victualia et legumina deferenda ad Urbem pro ipsorum usibus, cum solutione tamen juris exituræ, quod per ejusdem domini mei regis curiam fuerit ordinatum ; vosque et dicti successores vestri, ejusdem domini mei vita durante quando indigueritis, aut præfata Ecclesia, præcipue pro subsidio Terræ-Sanctæ ; anno quolibet hujusmodi necessitate durante, de præfatæ Siciliæ partibus salmarum decem millia libera a jure quolibet exituræ, et alterius cujuscumque dirictus, ferenda quo vos vel Ecclesia memorata mandabitis, extrahatis juxta vestrum beneplacitum voluntatis, et extrahi facere valeatis.

52. « Et quidquid in dictis Siciliæ et circum-

adjacentibus insulis idem dominus meus, ut prædicitur, habet, non dividet absque Sedis Apostolicæ et dicti domini Caroli regis Siciliæ voluntate: ac concordiam et pacem factas et initas inter dominum Carolum regem Siciliæ illustrem, et dominum meum regem prædictum, confirmatam per bonæ memoriæ dominum Bonifacium papam VIII prædecessorem vestrum, ipse dominus meus rex gratam et ratam habebit, et generaliter universas et singulas conventiones, jamdudum inter dictam Romanam Ecclesiam et felicis memoriæ dominum Carolum regem Siciliæ, ducatus Apuliæ, et principatus Capuæ in concessione regni Siciliæ et totius terræ citra Farum usque ad confinia terrarum præfatæ Ecclesiæ Romanæ, sibi per eumdem Ecclesiam olim factam, affirmative vel negative, de faciendo sive de non faciendo, quatenus ipsum dominum meum F. contingere possunt, quam nuper in pace inter ipsum dominum meum et pro parte ipsius, et dominum serenissimum principem dominum Carolum regem Siciliæ illustrem et pro ipsius parte initas et habitas, ac per Sedem eamdem reformatas et approbatas, ac eisdem conventionibus additas ; sicut si specialiter et nominatim essent expressæ in juramento et promissione præsenti ; plene et integre adimplebit, et inviolabiliter observabit tempore vitæ suæ, nec in aliquo veniet vel faciet contra eas ; quodque idem dominus meus rex consentiet et volet. Quod si ipse prædictum censum non solveret, et servitium non præstaret, pœnas hoc ipso incurrat appositas in persona inclytæ recordationis dicti domini Caroli et hæredum suorum circa census octo millium unciarum auri et servitii trecentorum militum præstatione in conventionibus prædictis, inter dictam Romanam Ecclesiam et regem Carolum memoratum olim habitis in regni concessione præfata.

53. « Et quod per concordiam et pacem prædictas ejusque tractatum, confirmationem factam per præfatum quondam dominum Bonifacium, ac domini Caroli regis vel procuratorum suorum assensum, seu præstationem, et receptionem homagii, vel dictorum census trium millium unciarum auri et servitii militaris seu navalis ; et intitulationem, qua dictus dominus meus Fredericus rex utetur secundum pacem prædictam, nullum præjudicium, mutilatio vel diminutio conventionibus prædictis, initis inter dictam Romanam Ecclesiam et præfatum dominum quondam Carolum regem, Siciliæ ac dicto domino Carolo regi Siciliæ ejusque hæredibus et posteris afferatur, quin post obitum dicti domini mei regis jam dicta insula Siciliæ cum insulis circumadjacentibus omnibusque aliis pertinentiis suis ad unitatem, integritatem et soliditatem alterius partis terræ citra Farum positæ, sicut erat concessionis tempore, factæ per Apostolicam Sedem præfato quondam Carolo Siciliæ regi, ipso jure et sine aliquo facto hominis, juxta dicti tractatus pacis seriem sic revertatur, quod liceat tunc prædicto domino Carolo regi Siciliæ et legitimis hæredibus suis dictam insulam Siciliæ cum insulis ei circumadjacentibus, aliisque juribus et pertinentiis suis ad soliditatem et integritatem prædictæ terræ alterius citra Farum, et unitatem totius regni Siciliæ auctoritate propria, et sine jussu alicujus præsidentis, seu judicis revocare ; præfatis conventionibus inter Ecclesiam et quondam regem prædictos habitis, et pace prædicta, ejusque tractatu in sua manentibus firmitate : et quod per detentionem, vel retentionem, aut divisionem prædictarum insularum, jurium et pertinentiarum ipsarum faciendas juxta pacis prædictæ tenorem, jamque factas ad vitam dicti domini mei per confirmationem præfatam post obitum ejus ipsis domino Carolo ejusque successoribus nullum in petitorio vel possessorio præjudicium generetur, aut ex possessione vel tenuta prædictis, allegari possit præscriptio vel opponi : quodque hominibus insularum ipsarum non possit aliquod afferri præjudicium in futurum, nec per hoc insula ipsa ad prædictas unitatem, integritatem et soliditatem immediate post ipsius domini mei regis obitum, ut prædicitur, redeunte, in functionibus publicis aliisque debitis præstationibus gravetur in plus, quam rationabilis et moderata proportio patietur. Et juro ut supra, quod idem dominus meus rex prædicta per me promissa inviolabiliter observabit, et fideliter adimplebit. Dat. Laterani VI id. Decemb. anno I ».

54. *Fridericum et Carolum reges Siciliæ ornat privilegiis Benedictus.* — Infregit postea hæc sacramenta Fridericus, occupatamque ab ipso Siciliæ insulam restituere posteri detrectarunt : de pendendo vero trium millium unciarum auri vectigali Romanæ Ecclesiæ promissam fidem non exsolverat hoc anno, pœnisque anathematis non se irretierat modo, verum sacrorum justitium in regnum magna rei divinæ injuria adduxerat. Veniam porro facti flagitanti, atque expiandi criminis voluntatem præ se ferenti, Pontifex clementiam Apostolicam explicuit [1] : piorum enim societati restituit Fredericum, ac ne divinus cultus obsolesceret, templa aperiri jussit, pensitandique vectigalis, cui tunc solvendo ob exhaustum ærarium non erat, diem ad kal. Maias anni proximi extraxit ea lege, ut si officio deesset stata die, pristinas censuras contraheret.

« Charissimo in Christo filio Friderico regi Trinacriæ illustri.

« Romana mater Ecclesia tanta suos filios benignitate prosequitur, quod ad eam recurrentibus gremium nunquam claudit ; quin potius illis clementer sinum suæ propitiationis expandens, in iis libenter se favorabilem exhibet, quæ ad salutem pertinent animarum. In conventionibus siquidem olim inter eamdem Ecclesiam et te habitis, super concessione facta tibi certo modo in feudum ad

[1] Ep. cur. XXIV.

vitam tuam per dictam Ecclesiam de insula Siciliæ et aliis insulis ei adjacentibus, inter alia continetur, quod tu censum annuum trium millium unciarum auri ad generale pondus regni Siciliæ singulis annis termino infrascripto eidem Ecclesiæ solvere tenearis : quodque si per te in solutione dicti census fuerit termino ipso cessatum, in illas pœnas spirituales et temporales incidas, quæ in conventionibus primo initis inter dictam Ecclesiam et claræ memoriæ Carolum regem Siciliæ, et charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Siciliæ illustrem ipsius filium postea in capitulo solutionis et cessationis census, servato ordine in eodem expresso capitulo, continetur. Verum quia in eodem continetur capitulo, quod pro generali censu regni et terræ, dictis regibus eorumque hæredibus in feudum a præfata Ecclesia concessorum, octo millia unciarum auri ad pondus prædictum in festo B. Petri, ubicumque foret Romanus Pontifex, ipsi Romano Pontifici et dictæ Ecclesiæ annis singulis solverentur; et quod si ipsi reges vel eorum in dicto regno hæredes quocumque termino non solverent integre censum ipsum, et expectati per duos menses terminum ipsum immediate sequentes de illo ad plenum non satisfacerent, eo ipso forent excommunicationis sententia innodati; quodque si infra alios duos menses sequentes eumdem censum sine diminutione qualibet non persolverent, totum regnum Siciliæ, et tota terra prædicta Ecclesiastico essent supposita interdicto ; tu, qui nondum censum prædictum trium millium unciarum pro anno præsenti solvisti, quamvis tam primus quam secundus terminus sint elapsi, propter lapsum dicti primi in excommunicationis sententiam incidisti, et propter lapsum secundi termini eædem insulæ Ecclesiastico subjacent interdicto ; nonnulli etiam clerici illarum partium, interdictum hujusmodi non servantes divina inibi dicuntur officia celebrasse ; quare nobis ex parte tua fuit humiliter supplicatum, ut cum adhuc tu commode censum solvere nequeas antedictum, et tam tibi quam dictis clericis cæterisque ipsarum incolis insularum non modicum ex præmissis immineat detrimentum, providere super iis omnibus de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos autem, considerantes tuæ devotionis affectum, qui super iis appetis remedium salutare, tuis supplicationibus inclinati, te ab eadem sententia, quam propter censum hujusmodi non solutum statuto tempore incurristi, Apostolica auctoritate absolvimus, et interdictum prædictum etiam relaxamus, tibi usque ad kal. Maii proximo venturas, solutionis census prædicti terminum prorogando, ac dispensando cum illis, qui interdictum prædictum taliter violarunt, super irregularitate, quam propterea contraxerunt : ita tamen, quod tu in eisdem kal. Maii venturis plene de censu satisfacias memorato ; iidemque irregulares recipiant a suis confessoribus, et etiam peragant pro violatione hujusmodi juxta modum culpæ pœnitentiam salutarem. Quod si censum prædictum forte non solveres in hujusmodi termino prorogato, volumus quod tu in excommunicationis, insulæ vero prædictæ in interdicti sententias recidatis præfatas : et nihilominus tu in pœnas statutas in conventionibus antedictis pro cessatione solutionis in tertio termino incidas ipso facto. Per præmissa vero conventiones eædem nullam immutationem recipiant, sed alias ut prius in sua maneant firmitate. Dat. Laterani V id. Decembris anno I ᴅ.

55. Usus est eadem benignitate erga Carolum II regem Siciliæ, cui persolvendi census diem a festo Omnium-Sanctorum ad Natalitia Domini extraxit[2]. Cumque is post ejectos Luceria Saracenos Ecclesiam principem, ut divinum cultum in ea instauraret, vectigalibus locupletasset, Benedictus, ut gratiam pro amplificata re Ecclesiastica reponeret, plura illius Ecclesiæ sacerdotia conferendi jure Carolum exornavit[1]. Cujus præclara elogia, ob excisam in Sicilia citeriori superstitionem Mahumeticam, silentio involvenda non videntur.

« Benedictus etc. Carolo regi Siciliæ illustri.

« Sincerum habens tanquam princeps Catholicus ad Regem regum devotionis affectum, ea vigili mente prosequeris, quæ ad sui laudem nominis, et amplitudinem fidei orthodoxæ conspicis pertinere ; nosque propter hoc personam tuam, nobis et Apostolicæ Sedi devotam, paternæ dilectionis brachiis amplectentes, eam non immerito favoribus gratiosis attollimus, et Apostolicis gratiis honoramus. Sane tu dudum pie considerans, quod ex mora, quam faciebant Saraceni in civitate S. Mariæ, tunc vocata Luceria, derogabatur plurimum fidei prælibatæ, ab ea Saracenos prædictos, ut ex tunc inhabitarent inibi libere Christiani, exterminari fecisti spiritu Dei ductus. Et quia etiam cathedralis Ecclesia ipsius viciniæ omnino parva, et in loco minus decenti extra ejusdem civitatis ambitum sita erat; et habebat adeo tenues facultates, quod venerabilis frater noster episcopus S. Mariæ non valebat ex iis juxta pastoralis dignitatis exigentiam sustentari, et propter tenuitatem proventuum eadem Ecclesia patiebatur defectum etiam ministrorum ; tu hoc salubri meditatione recogitans, ad locum idoneum ad te spectantem infra dictum ambitum transferri eamdem Ecclesiam procurasti, eamque de bonis tuis regalibus, quorum proventus excedunt trecentarum unciarum auri valorem annuum, dotavisti : ex quibus nonnullæ dignitates in eadem Ecclesia sunt creatæ; et ex earum residuo tam idem episcopus, quam ministri ejusdem Ecclesiæ decentem possunt sustentationem habere, ac incumbentia eis onera supportare. Felix rex, qui habet intimum ad superiora respectum : terrena in cœ-

[1] Ep. DXIX.

lestia, et transitoria in æterna felici satagis commercio commutare.

« Nos autem, celsitudinem tuam in hac parte dignis in Domino laudibus commendantes; ac volentes propterea in eadem Ecclesia, quam sicut regia liberalitas honoravit, non solum te, sed et successores tuos in eodem regno tui intuitu honorare concessione privilegii singularis, ut ex hoc tu et successores prædicti magis teneamini dictæ Ecclesiæ ejusque ministris regium favorem impendere temporibus opportunis; præsentandi personas idoneas eidem episcopo ad decanatum, archidiaconum, et cantoriam, et conferendi vice Apostolica medietatem præbendarum ejusdem Ecclesiæ cum vacaverint : personas similiter ad eas obtinendas idoneas Constitutionibus quibuscumque contrariis nequaquam obstantibus, tibi et successoribus ipsis in perpetuum Apostolica auctoritate concedimus de potestatis plenitudine facultatem, etc. Dat. Lat. XVI kal. Decembris anno I ».

56. *Ericum Daniæ regem a censuris solvit.* — Hic porro alienum non fuerit Apostolica beneficia, quæ cæteris regibus impertiit, conjungere. Albertum Romanorum regem, et Elisabetham conjugem ea donavit prærogativa, ut divina in locis interdicto Ecclesiastico subjectis peragenda coram ipsis curarent. Ericum regem Daniæ lege de conjugiis postulatum, ac sacrorum communione pulsum a Lundensi (1) archiepiscopo piorum cœtui reddi jussit[1]. Contraxerat jam diu ante vetitas nuptias Ericus cum Ingeburge regis Sueciæ Birgerii germana, quarto consanguinitatis gradu conjuncta : quæ si dissolutæ fuissent, ingentis belli terror impendebat, ac plures scandalum passuri erant : ad quæ avertenda mala de legum severitate remisit Benedictus, provinciamque hanc Lundensi archiepiscopo imposuit : « Mandamus, quatenus imposita ipsis pro eo, quod taliter absque dispensatione Apostolica contraxerunt, necnon pro copula et cohabitatione prædictis pœnitentia salutari, eisque ad tempus usque ad tuæ discretionis arbitrium carnali commercio interdicto; quod in eodem matrimonio licite remanere valeant ». Agit de iis Albertus Crantzius [2], ac Birgerium regem Erici germanam duxisse scribit, ut geminatis affinitatibus fortius inter sese devincti essent.

Irretierat etiam se aliis censurarum vinculis Ericus, quæ Pontificia abrupit clementia [3], et Christophorum fratrem, aliosque plures in sceleris commercium traxerat : Joannem enim Rigensem episcopum, postea ad Lundensem Ecclesiam traductum, et Jacobum præpositum Lundensis Ecclesiæ in vinculis diu tenuerat : ob quod flagitium interdicto Ecclesiastico perculsa luxerat Dania. Exercuisse vero inter si simultatem, ac de regio et Ecclesiastico jure, cum partes suas quisque justiores reputaret, acerrime contendisse scribit laudatus Crantzius [1] : denique missis ab Erico oratoribus ad Pontificiam aulam, controversiam compositam fuisse. Extant ea de re Benedicti ad Joannem Lundensem archiepiscopum litteræ [2] quibus flagitii reos, expiato rite crimine, fidelium consortio reddere, ac dissolvere censuras jussit : « Juxta, inquit, formam Ecclesiæ, cum ab eis fueris humiliter requisitus, si, ut præmittitur, satisfactionem impenderunt ».

57. *Thesaurum Bonifacii direptum recuperare nititur Benedictus.* — Ut supplices paterno excepit sinu sanctissimus Pontifex, ac venia illorum crimina delevit, ita in contumaces severitatis aculeos exeruit : ac ne qui patrati atrocissimi in Bonifacium VIII sceleris præmio ac spoliis superbirent, solemni ritu Ecclesiasticum fulmen in eos omnes vibravit [3], qui stato tempore omnia, quæ ad ipsos ex direpto Anagniæ Bonifacii thesauro pervenerant, non restituissent. Quam sententiam accensis facibus, et campanis pulsatis promulgandam edixit, ac Bernardum Rojardi archidiaconum Xantonensem ad amissa recuperanda in Campaniam Pontificia instructum auctoritate misit [4] : cui etiam, ut severitatem clementia temperaret, absolvendi eos, qui raptas opes redderent, potestatem demandavit.

« Benedictus etc. magistro Bernardo Rojardi archidiacono Xantonensi capellano nostro.

« Dudum nonnulli perditionis alumni nefandum flagitium in personam felicis recordationis Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri apud civitatem Anagniæ, dum ibi prædecessor ipse cum sua curia residebat, committere non expaverunt : quidam vero tunc cæcæ cupiditatis ardore succensi, ad thesaurum Romanæ Ecclesiæ aliaque bona dicti prædecessoris, et fratrum nostrorum Romanæ Ecclesiæ cardinalium, et aliarum plurium personarum, tunc in eadem civitate existentium, manus avidas extenderunt, multa de thesauro et bonis prædictis, ausu nefario rapiendo, et etiam asportando ». Et infra : « Ideoque discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad partes easdem te personaliter conferens,

[1] Ep. XXX. — [2] Crantz. Dan. l. VII. — [3] Ep. XXVII.

[1] Crantz. ubi sup. — [2] Ep. XXVII. — [3] Ep. cur. I. — [4] Ep. XXI.

(1) Si veteres chronologos Danos a Ludewig vulgatos consuluerimus, nonnulla sunt, quæ hic in annalista emendes. Igitur Joannes Grand ante hunc annum e Lundensi Ecclesia ad Rigensem transierat, quod anno 1302 assignat chronologus, qui sub num. 7 vulgatus historiam suam usque ad exitum sæculi sequentis perducit. Neque erroris revinci ex eo potest, quod Raynaldus hic Epistolam Bonifacii Pontificis laudet, datam ad Joannem Lundensem; forte enim episcopi nomen nonnisi priori littera I indicatum erat in Registro, eaque designabatur Isarnus, qui anno illo MCCCII e Rigensibus ad Lundenses infulas transierat, teste eodem chronologo. Cæterum regis censuræ nonnisi anno sequenti, quo nuntius ab eo Romam missus rediit, sublatæ sunt. Quanquam interdictum e regno Daniæ Isarnus archiepiscopus hoc anno die Cœnæ Domini amovit.
MANSI.

ad inveniendum et recuperandum quæcumque de thesauro et bonis prædictis ibi poterunt reperiri, diligenter apponas, prout expedire videris, nostra fretus auctoritate, tuum ministerium studiosum, inquirendo et procedendo super hoc ex officio summarie de plano, sine strepitu et figura judicii, quomodocumque et per quoscumque tibi videbitur opportunum.

« Ut autem hæc, quæ tibi committimus, eo liberius exequi valeas, quo majori circa ea fueris potestate munitus, vocandi propter hoc ad præsentiam tuam personaliter, quoscumque videris evocandos, etiamsi extra Campaniam fuerint, et exigendi a quibuscumque tibi videbitur de veritate dicenda, sive de parendo mandatis tuis, aut Ecclesiæ, vel quodcumque aliud juramentum ; ac absolvendi illos, qui restituerint, quæ habent de thesauro et bonis prædictis et qui etiam revelaverint, quos habere sciverint ex eisdem, ab excommunicationum sententiis, quas propterea incurrerunt, imposita ipsis pro modo culpæ pœnitentia salutari ; standi præterea, præcipiendi et faciendi in prædictis partibus quæcumque circa præmissa noveris expedire ; imo contradictores quoslibet, et rebelles quoscumque, et cujuscumque conditionis fuerint aut status, etiamsi pontificali vel alia quavis præemineant dignitate ; auctoritate nostra appellatione pos'posita compescendi, ac invocandi super hoc, si opus fuerit, auxilium brachii sæcularis ». Et infra : « Plenam et liberam tibi concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Laterani VII id. Decemb. anno I ».

58. *Instaurandæ religioni et tollendo schismati in provinciis Orientalibus vacat Benedictus.* — Dignam etiam Apostolico zelo sollicitudinem porrexit in Orientem, atque alias schismaticorum provincias, in quibus ob diuturnum schisma vitiorum sentes excreverant : adeo enim obsoleverat divinus cultus, sanctorum Patrum instituta impune convellebantur, et labefactabatur Evangelica lex, ut, quemadmodum deplorat Pontifex, Ecclesiæ [1] forma ac pulchritudo in terris Andronici imperatoris Græcorum et Orosii regis Serviæ illiusque fratris ac matris Helenæ ditione penitus emarcuisse videretur. Ut igitur tot animarum stragi, atque ingentibus aliis malis, quæ ex schismate omnium scelerum fonte defluxerant, occurreret Christi vicarius, Martinum Antibarensem archiepiscopum, ut in Servia aliisque Græcorum circumjectis provinciis ad ea emendanda incumberet, auctoritate Apostolica instruxit [2].

« Benedictus etc. venerabili fratri Martino archiepiscopo Antibarensi.

« Ad audientiam nostram pervenit, quod in Arbania, Polato, Canavia, Duratio, Cataro, Dulanio, Suacio, Scodro, Drivasco, Antibaro et quibusdam aliis locis sub dominio Andronici imperatoris Græcorum, ac Orosii regis Serviæ, et fratris ejus S. necnon charissimæ in Christo filiæ Elenæ matris eorum reginæ Serviæ illustris positis, temporis nequam faciente malitia, adeo in prælatis et clericis, religiosis quoque personis, et aliis propter diversa et enormia... criminum, quæ committuntur ab ipsis, Ecclesiæ religionis est deformata honestas, quod decora mater Ecclesia, quam sibi speciosus forma præ filiis hominum in sponsam dignanter elegit, non habentem maculam neque rugam, facta est ibi per prævaricationem Decalogi et transgressionem Evangelicæ legis, et fidei Catholicæ nimium indecora. Prætermissis etenim sanctorum Patrum institutionibus sacris, et canonum veneranda censura, in collationibus sacrorum Ordinum et beneficiorum nulla servatur distinctio temporum vel ætatum : nam si simoniaca labes apud promoventes pro promovendis, vel laicalis potentia interveniat, datur hæc petentibus indistincte. Nonnulli vero ad prælationes pariter ac alia beneficia Ecclesiastica, eorumdem adhuc personis viventibus, se illicite promovere procurant, hujusmodi prælationibus, personatibus, seu beneficiis tam enormiter acquisitis damnabiliter incubantes detestandis, inserviendo potius ritibus super iis, in quibus norma servanda est Apostolicæ dignitatis, quam approbatis æquitate canonica moribus adhærendo.

« Laici insuper uxorati, uxoribus suis viventibus de facto superinducentes alias, eis temere præsumunt se nefario contubernio commiscere ; alias in prohibitis consanguinitatum et affinitatum gradibus illicite matrimonia contrahendo. Alii etiam ex ipsis, dum excessus in Ecclesias et loca religiosa, eorumque personas ab eis multiformiter irreverenter commissos impunes pertranseunt, facilius ad graviores reatus vel similes prolabuntur, nunc incendiorum et effractionum dispendia, nunc direptionum et invasionum diversos et sacrilegos ausus in personas et loca prædicta committere, et alia quamplura in Ecclesiasticæ libertatis depressionem, et Ordinis clericalis defectum inferre gravamina præsumendo : et cum per hujusmodi et aliorum quamplurium excessuum præsumptione pestifera Ecclesiæ, religiosæ sæcularesve personæ tanquam lepræ respersæ contagio factæ sint per excommunicationis diversas sententias, quas pro iis excessibus in millibus frequenter incurrere dignoscuntur, a gremio Ecclesiæ alienæ, tanquam parvuli et imbecilles in fide non habentes, qui panem frangat eis doctrinæ cœlestis, vel gravia vulnera curet ipsorum, in via deficiunt ; suisque incuratis vulneribus, pereunt sauciati in prædictis sententiis et irregularitatibus, absolutionis et dispensationis beneficio non obtento, decedendo : præsertim cum propter interstitia magna locorum et viarum discrimina, alias etiam incommodis paupertatis ac senii prohibentibus pro suæ reconciliationis, et dispensationis Apostolicæ gratia, suorumque medela vulnerum ad gremium nequeant maternæ recurrere pietatis. Quia igitur ex impo-

[1] Ep. CXLIX. — [2] Ibid.

sito nobis Apostolatus officio sollicitudine quadam urgemur, ut inter cætera, quæ circa Domini gregis curam nostræ vigilantiæ imminent, in divini nominis cultu religionis Christianæ augmenta, et lucra quæramus potissime animarum; attendentes, quod secundum veritatis Evangelicæ dogma sanis minime opus sit medicari, sed male habentibus; de tua circumspectione confisi fraternitati tuæ præsentium auctoritate committimus, ut hac vice corrigas, emendes, et reformes hæc omnia in regno et locis prædictis, etc ». Instruit auctoritate, ut censuris implicitos solvat, riteque expiet. « Dat. XIV kal. Decembris anno I ».

59. Ut vero pristinum Ecclesiæ splendorem in iis terris restitueret, ac Servios ad Romanæ Ecclesiæ conjunctionem revocaret, cum accepisset Benedictus regis Orosii animo pium abrumpendi Græci schismatis desiderium cœlitus influxisse, ipsum ad sacra vota mandanda operi, subditosque ad Sedis Apostolicæ obsequium alliciendos, propositis cœlestibus præmiis, excitare studuit[1].

« Magnifico principi et regi Serviæ, ad unitatem matris Ecclesiæ sollicite properare.

« Romana mater Ecclesia, salutem quærens jugiter filiorum, dolet ab intimis, cum eorum quempiam conspicit a suo gremio deviare, ipsosque studet ad viam reducere veritatis. Gaudemus quidem in Domino, quod sicut fide dignorum relatione didicimus, ac alias evidentibus apparere dicitur argumentis, licet tu hactenus ac barones et populus regni tui ab ipsius Ecclesiæ obedientia recedentes, via lucis dimissa, diu per semitas ambulaveritis tenebrarum; nunc tamen tu inspiratione divina ad iter aspiras redire salutis, ejusdem videlicet Ecclesiæ unitatem. Ex quo nos hujusmodi pium tuum propositum, tibi divinitus inspiratum, in Domino commendantes, ac referentes exinde laudes et gratias Creatori; sperantes quoque, quod iidem barones, et populus tuo exemplo laudabili, relictis tenebris, viam veritatis agnoscent; magnificentiam tuam rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus inspirationem hujusmodi recognoscens ab illo, qui omnes salvare cupit, et neminem vult perire, ad unitatem properare studeas, absque damnosæ moræ dispendio, fidei orthodoxæ, per quam mortis æternæ vitatur interitus, et ad felicitatis perpetuæ gloriam pervenitur; spem plenam et fiduciam habiturus, quod te in fidei constantia, et ejusdem Ecclesiæ obedientia persistente, Apostolica Sedes te, tanquam filium prædilectum, sinceræ dilectionis brachiis amplectetur, eaque studiis efficacibus et promptis operibus prosequetur, quando tui honoris et commodi conspicere viderit incrementum. Dat. Laterani X kal. Januarii an. I ». Accepit etiam Pontifex Helenam reginam Serviæ, quæ præclaram fidei orthodoxæ amplificandæ operam dabat, in Apostolicam clientelam[2]. Fuerant jam ante Servii Romanæ Ecclesiæ obsequentes, ut in Innocentio III[1] atque in Honorio III[2] vidimus, ad quem Stephanus rex totius Serviæ, Diocliæ, Tribuniæ, Dalmatiæ atque Ohblumiæ officiorum plenas litteras ad pristinam cum Ecclesia Romana conjunctionem confirmandam misit.

60. *Felicia gesta Christianorum militum contra Turcas.* — Quod ad imperii Orientalis statum attinet; quassata ejus basi, religione nimirum orthodoxa, moribusque cleri et populi turpiter deformatis[3] infideles Turcæ ulciscente divino Numine, eam imperii partem, quæ in Asiam excurrebat, populabantur; cum ad Andronici preces, composito bello Siculo, auxiliare Aragoniorum et Catalonorum agmen duce Rogerio Florio Brundisino Constantinopolim applicuit, magnificeque exceptum ab imperatore, in Turcas, qui Philadelphiam obsidione cinxerant, immissum est. A quibus partam insignem victoriam, narrat Gregoras[4]: « Instante, inquit, vere, ad Philadelphiam diuturna obsidione liberandam abierunt, quæ geminis malis premebatur, foris hostili metu, intus hoste multo graviore, penuria cibariorum et fame. Ac id quidem munus pulcherrime et fortissime administrarunt ». Et infra: « Nam cum Turci Latinorum disciplinam militarem, armorumque splendorem, et ferocem impetum vidissent, metu perterriti non modo procul ab urbe, sed pæne ultra veteres Romanorum fines fugerunt. Tantus enim et talis erat ille exercitus. Itaque et armis, et rei militaris usu, et militum numero instructus, una enim militabant, non modo Romani lectissimi, sed et omnis Alanorum exercitus, ut haud abs re conspectu illius hostes percellerentur, multique dicerent, nisi metus imperatoris, qui longius eos progredi vetuerat, obstitisset, nihil fuisse prohibiturum, quominus omnes Romanas et urbes et provincias brevi recuperassent ». Ut vero postea illi, meritis ab Andronico fraudati stipendiis, rapinas exercuerint in Græcos, deplorat auctor[5]: atque hos postea a Græcis in Catholicos Gallici generis, qui Achaiam, ac provincias finitimas, amissa Constantinopoli, retinuerant, concitatos inferius lugebimus. Nunc ad Syriæ res sermonem traducimus.

61. *Expeditio Tartarorum et Armenorum contra Saracenos.* — Hoc anno Tartari Armenique, fidei propagandæ cupidi, adversus Saracenos ad exscindendam Mahometis superstitionem, ingentem expeditionem compararunt; quam et illius exitum ex Aytono[6], qui regis Armeniæ consanguinei castra sequebatur, describere operæ pretium visum est.

« Anno, inquit, MCCCIII, Casanus, congregato iterum exercitu copioso cum magno apparatu, pervenit usque ad flumen Euphratem, intendens

[1] Ep. CCXXV. — [2] Ep. CXXVII.

[1] Anno 1204. num. 46. — [2] Anno 1220. num. 27. — [3] Ep. cur. CXLIX. — [4] Niceph. Gregor. l. VII. Surit. ind. l. II. — [5] Id. Greg. ibid. — [6] Ayton. Hist. Orien. c. 42. Sanut. l. III. p. 18. c. 8.

regnum Syriæ introire, et sectam Mahumeti totaliter destruendo, Terram-Sanctam liberam restituere Christianis : Saraceni vero, Casani timentes adventum et (cum) in bello non confiderent se esse pares, totam terram eorum combusserunt ante faciem Tartarorum ; ita quod collectis frugibus, et aliis in terra crescentibus, ac animalibus in castris et munitionibus congregatis, residuum totum ignibus devastarunt, ut cum Tartari venirent, non invenirent victualia, neque pabula pro jumentis. Quando Casanus intellexit ea, quæ fecerant Agareni ; et qualiter dissipaverant totam terram, cogitans, quod equi illis in terris taliter devastatis non possent sustentari, accepit consilium remanendi super littora fluminis Euphratis illa hyeme, et veris tempore veniente, dum herbæ inciperent pullulare, perficere iter suum : majorem enim curam habebant Tartari de equis suis, quam de seipsis, quia dum modico et vili cibo sciant esse contenti, de seipsis quodammodo non curabant. Tunc Casanus misit pro rege Armeniæ, qui sine tarditate veniens, super flumine se locavit : et tanta fuit ibi gentis multitudo, quod exercitus Casani per tres diætas extendebatur in longum, a quodam videlicet castro, quod vocatur Caccabe, usque ad aliud castrum nominatum Labire : quæ quidem castra erant Saracenorum, sed absque insultu aliquo reddiderunt se Casano. Cumque Casanus taliter moraretur, tempus congruum expectando, ut posset de Saracenis perficere vota sua, et Terram-Sanctam de ipsorum manibus liberare ; et ecce diabolus obstaculum interjecit. Nam Baydo superius nominatus terras Casani iterum introivit, et intulit damna multa, sicut Casano extitit enarratum : unde consultum fuit Casano, quod ad propria remearet. Casanus quidem plurimum perturbatus pro eo, quod tandiu differebatur negotium Terræ-Sanctæ, jussit Cotulossæ duci suo, quod cum quadraginta millibus Tartaris regnum Syriæ introiret, et civitatem Damasci caperet, et omnes perderet Saracenos. Rex quoque Armeniæ cum gente sua præfato duci Cotulossæ est associatus.

62. « Casano itaque ad propria redeunte, Cotulossa cum quadraginta millibus Tartaris et rex Armeniæ cum suo posse regnum Syriæ introiverunt, omnia devastantes, quousque pervenerunt ad civitatem Hames ; ibique crediderunt, sicut alias fecerant, Ægypti exercitum invenire : sed certos intelligentes rumores de Soldano, quod esset in civitate Gazaræ, inde nullatenus egressurus, obsederunt viriliter civitatem Hames, quam post paucos dies violenter ceperunt, et indifferenter omnes Saracenos gladio peremerunt : ibique invenerunt divitiarum copiam, et magnam multitudinem armatorum. Deinde vero se transtulerunt ad civitatem Damasci, ut eamdem quoque obsiderent : et ecce cives suos miserunt nuntios, supplicando quod eis concederentur induciæ triduanæ, quas inducias habuerunt. Præcursores vero Tartarorum, qui fere per unam diætam transiverunt jam Damascum, ceperunt quosdam Saracenos, quos transmiserunt ad Cotulossam, ut per eos inquireret certa nova. Cotulossa ergo per illos Saracenos rumoribus intellectis, quod ibi prope circa duas diætas, erant mille ducenti equites Saracenorum, qui adventum soldani quotidie expectabant, cum festinatione equitavit, ut ex improviso illos caperet, et teneret. Et quando Cotulossa et rex Armeniæ pervenerunt ad locum, ubi erant mille ducenti equites Saracenorum, erat quasi hora vespertina et paulo ante applicuerat jam soldanus. Cotulossa ergo et rex Armeniæ, qui credebant occupare solos istos mille ducentos Saracenos, videntes se sua opinione deceptos, steterunt ut consilium caperent.

« Consultum itaque fuit Cotulossæ, quod requiesceret nocte illa, et inimicos in crastino impugnaret, cum dies jam ad vesperam declinasset. Cotulossa vero, qui vilipendebat soldanum et etiam gentem suam, noluit in hoc casu quiescere consilio alicujus : imo præcepit festinanter acies ordinari. Saraceni vero hoc videntes, steterunt, quia a quodam lacu, et quodam monte erant a duabus partibus præmuniti ; et scientes quod Tartari absque eorum discrimine ad eos accedere non valebant, noluerunt exire ad pugnam, sed ibi firmiter expectaverunt. Cumque Tartari crederent absque obstaculo invadendos Saracenos, et ecce quemdam ante se rivulum invenerunt, qui in certis locis transitum non habebat ; unde tardaverunt Tartari multum antequam possent transire rivulum supradictum. Sed postquam Cotulossa et rex Armeniæ cum majori parte suorum rivulum transiverunt, in inimicos viriliter insultarunt. Soldanus stetit, nec de loco quidem, ubi erat, inter lacum et montem voluit se movere. Noctis vero caligine appropinquante, dum videret Cotulossa soldanum stantem, et nolentem ad pugnam egredi, ut sperabat, congregatis suis, juxta montem nocte illa quievit : verumtamen circa mille Tartarorum, qui non potuerunt de die rivulum pertransire, non fuerunt cum aliis nocte illa. Veniente vero die ad pugnandum se Tartari paraverunt, et in soldanum viriliter insultarunt : sed soldanus noluit in campum venire more bellorum : sed stetit in illo tutiori loco cum gente, se quantum poterat defendendo. Tartari vero conabantur extrahere Saracenos : sed nullo modo potuerunt. Durante vero insultu a mane usque ad nonam, propter defectum aquæ, quam non invenerant nocte illa nec die, tædio et siti nimium fatigati retrocesserunt : et, dimisso soldano, recesserunt unus post alium paulatim per turmas et acies ordinati, quousque pervenerunt ad planitiem Damasci : ibique invenerunt abundantiam magnam aquæ, et pascua valde bona, et ordinatum fuit ibi stare, quousque hominibus et equis daretur requies opportuna, ut postmodum melius possent redire ad prælium cum soldano.

« Habitatores vero Damasci, scientes quod exercitus Tartarorum erat in illa planitie collocatus, quadam nocte aquas fluminis per quosdam meatus et rivulos discurrere permiserunt : et antequam octo horæ noctis illius pertransissent, aquæ in tantum creverunt ubique, quod Tartari coacti sint surgere et recedere festinanter. Cumque nox illa esset multum tenebrosa, et fossata forent omnia plena aquis, et nulli tramites apparerent, omnes fuerunt quasi confusi ; et multa animalia, arma et arnesia fuerunt in illa planitie propter aquas, et etiam quamplures homines suffocati : et inter cæteros rex Armeniæ plura dicitur amisisse. Veniente vero die, per gratiam Dei aquarum pericula evaserunt : sed cum arcus et pharetræ Tartarorum, cum quibus præcipue præliantur, ac alia arma ipsorum essent totaliter madefacta, quod illa non poterant exercere : unde fuerunt taliter stupefacti, quod si inimici eos persecuti fuissent, nullus penitus evasisset, imo illos velut aves capere potuissent.

63. « Post hæc vero paulatim Tartari propter illos, qui equos suos amiserant, incedentes ad littora fluminis Euphratis, sunt reversi, nec aliquis inimicorum ausus fuit illos sequi sive invadere quoquo modo : quandoquidem pervenerunt ad flumen, quod transire oportuit natando : et sicut melius fieri poterat super equis, dum flumen illud esset turbidum et inflatum propter abundantiam pluviarum, multi Armeni perierunt in illo, etiam Tartari et Georgiani, et multi equi fuerunt in flumine suffocati. Et sic accidit, quod non per potentiam inimicorum, sed casu et malo consilio tanquam confusi ad propria redierunt. Hoc quidem dicitur evenisse, eo quod Cotulossa nolebat acquiescere consilio alicujus : nam si sapientibus credidisset, illa potuisset consilio faciliter evitasse. Ego enim frater Aytonus, hujus historiæ compilator, præsens fui : et si forte super hac materia loquor prolixius quam decet, mihi, quæso, venia tribuatur : nam hoc facio, ut in casu simili similia discrimina valeant reminisci : rebus enim consulte actis, consueverunt fines laudabiles obtinere : et e contra, quæ improvide fiunt, optatis successibus sæpius carent. Postquam itaque rex Armeniæ flumen Euphatem pertransivit, non sine damno suorum, decrevit ire ad Casanum, antequam ad regnum Armeniæ remearet. Unde recto tramite perrexit ad civitatem Ninive, in qua Casanus tunc residebat ; et Casanus regem suscepit honorifice et benigne, et super amissionibus atque damnis regi plurimum est compassus : unde eidem fecit gratiam specialem ; nam sibi concessit mille Tartaros, qui suis expensis semper essent stantes in custodia regni sui, et de regno Turquiæ præcepit Casanus certam quantitatem pecuniæ regi dare, de qua posset alios mille equites stipendiarios ad suum placitum retinere. Rex igitur, accepta licentia, ad regnum Armeniæ est reversus, et Casanus ei injunxit, quod prudenter vigilaret circa custodiam regni sui, quousque ad subsidium Terræ Sanctæ personaliter, dante Domino, posset ire ».

64. *Judæorum furor in Christianos.* — Absolvimus hunc annum insigni divinæ in Judæos, qui Christi Domini odio carnificinam immanem in puero Christiano exercuerant, ultionis exemplo : Lugubrem historiam narrat hisce verbis Siffridus[1] : « MCCCIII. Judæi perfidi effusioni sanguinis Christiani assueti, scitum quemdam puerum scholarem, Conradum nomine, filium cujusdam militis in Weisenseha civitate Turingiæ multis cruciatibus affligentes, et sectis omnibus nervis et venis, totum sanguinem ejus elicientes, ante festum Paschalis crudeliter occiderunt. Sed Deus omnipotens, qui gloriosus est in sanctis suis, innocentis pueri necem occultari non sustinens et homicidas perdidit, et martyrium innocentis multis miraculis decoravit. Cum enim dicti Judæi puerum occisum occulte per plura loca Turingiæ ducerent ad tumulandum, Deo disponente, nusquam abscondere valuerunt : inde ipsum reducentes ad prædictam civitatem Weisenseham, in quadam vinea suspenderunt. Tandem, tam crudeli homicidio prodito, et rei veritate comperta, milites de castro prosilientes et cives ejusdem civitatis, reliquumque vulgus una cum marchione Friderico filio lantgravii Turingiæ Alberti repugnantes turmatim occiderunt ».

[1] Siffr. l. II.

BENEDICTUS XI. — CHRISTI 1304.

1. *Infelix exitus legationis Nicolai cardinalis paciarii munere fungentis in Etruria.*— Benedictus Romanus Pontifex, ut Regis pacifici vices, quas in terris gerebat, impleret, studium omne hoc ineunte anno, quarto supra millesimum trecentesimum, Indictione secunda, ad diffidentes filios in mutuam concordiam revocandos contulit. Ardebant intestino bello Etruria, Æmilia, Marchia Tarvisina, aliæque Italiæ provinciæ, in quibus humani generis hostis exitiales discordias alebat : ac præter Guelphorum Gibellinorumque vetustas factiones, Alborum et Nigrorum, de quibus supra memoravi, odia ad mutuam ipsorum internecionem accenderat. Ad quæ extinguenda, eosque populos mutuo amore conjungendos Nicolaum virum magni ingenii, qui inter Prædicatores religiosa disciplina excultus [1] ad magnas virtutes adoleverat, ac superiori anno exeunte in cardinalium collegium cooptatus, e Spoletana sede ad Ostiensem a Benedicto traductus fuerat, paciarium creavit [2].

« Venerabili fratri nostro Nicolao episcopo Ostiensi A. S. L.

« Transiturus ad Patrem Dominus de hoc mundo, hæreditatem pacis suis legavit discipulis testamento, dicens : Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; hæc verba in ultimo quasi proponens, ut verbum pacis, quantum in omnibus altius figeretur, et præbere deberemus operas efficaces, quæ inter discordes pacis vinculum reformarent. Ipsius itaque vices gerentes in terris, pia ejus permittente potentia, qui pacem super omnia diligit, inter multiplices curas, quæ pro malitia temporis plus solito animo nostro se ingerunt, curam pacis præcipuam reputamus : et quia cunctorum fidelium sollicitudinem gerimus pastoralem, ad id specialiter mens nostra distrahitur, ad id nostri sensus invigilant, insudant studia et labores intendunt, ut fideles ipsos, qui Dei ducti consilio perambulant viam pacis, in pacifici status stabilitate servemus, et quos cathenas (Sathanas) ille malignus spiritus, inimicus pacis, contemptor fidei et adversarius unitatis in dissensiones et odia irrepit et involvit, ad rectitudinis semitas reducamus, ipsis voluntariis vel invitis, de reformatione pacis et concordiæ salubriter, prout ad nostrum spectat officium, providendo, ut fiat pax in diebus nostris, et sancta mater Ecclesia ex nostri ministerii studio, divini consilii sustentatione suffulto, in suis fidelibus possideat locum pacis, quæ exuperat omnem sensum.

2. « Cum igitur te ad provincias Tusciæ, Romanoliæ, marchiæ Tervisinæ, ac partes circumadjacentes, commisso tibi inibi per nostras sub certa forma litteras plenæ legationis officio destinemus; attendentes, quod multi ex incolis ipsarum partium, tam universitates videlicet quam singulares personæ, abutentes per insolentiam Sedis Apostolicæ patientia, pacem perturbant, et unitatem nequam dissolutione dissolvunt; quodque ipsos incolas, atque partes inveterata dissentientium malitia, cujus rubigo excrescit admodum per domestica, proh dolor ! et particularia scandala concutit, subvertit, dissipat, et consumit ; de pacis remedio nedum generaliter, sed particulariter fore putavimus providendum. De te igitur quem largitor bonorum omnium scientiarum, et aliarum virtutum munere decoravit, et cujus magnam in magnis et arduis experti sumus industriam ; quique tuæ probitatis intuitu nobis et fratribus nostris charus es quamplurimum et acceptus, indubitatam fiduciam obtinentes ; in eisdem provinciis Tusciæ, Romaniolæ, marchiæ Tervisinæ, ac partibus circumadjacentibus constituimus pactis de ipsorum fratrum consilio servatorem, ac paciarium in eisdem provinciis, et partibus te ordinantes, ut inter quoslibet in ipsis provinciis, et partibus constitutos, quos fœdere pacis videris reformandos, pacem et concordiam reformare et conservare procures, etc ». Instruit legatum cardinalem auctoritate, ut discordiis implicitos ad pacem ineundam cogat. « Dat. Laterani II kal. Februarii anno I ». Exstant aliæ ad Nicolaum litteræ quibus ipsum in iis provinciis legatum creavit, ejusque auctoritatem ad alias

[1] Bern. in Chron. Rom. Pont. Dinus Compagnus in Ms. Chr. l. III. Jo. Vill. l. VIII. c. 69. Leonard. Aretin. Hist. Flor. l. IV. S. Ant. III. p. lit. XX. c. 9. § 1. — [2] Bened. Ep. cur. LXIX.

etiam provincias extendit : « Te, inquit, de fratrum prædictorum consilio illuc tanquam pacis angelum destinamus, fraternitati tuæ in partibus ejusdem Tusciæ in imperio constitutis, Romaniola et Marchia supradictis; et nominatim in Aquileiensi, et Gradensi patriarchatibus, de eodem tantum Gradensi patriarchatu, archiepiscopatu Jadrensi cum provincia sua excepto ; necnon in toto archiepiscopatu et provincia Ravennate, et Ferrariensi civitate et diœcesi, ac Venetiarum partibus, plenæ legationis officium committentes, ut evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, ac facias auctoritate nostra quodcumque ad honorem Dei, et prosperum statum partium earumdem, ac reformationem pacis fidelium videris expedire, etc. Datum Laterani II kal. Februarii anno I ». Quo vero majorem legato ad gerendam pro dignitate provinciam auctoritatem conciliaret, pluribus ipsum prærogativis ornavit[1]. Instruxit etiam summa auctoritate, ut imperii ipsius rebelles Ecclesiastica censura percelleret.

3. Accessisse ipsum Florentiam decima Martii die anni MCCCIII scribunt Dinus Compagnus[2], et Joannes Villanus[3], ab incarnati Verbi die numeratis annis; exceptumque maximo honore ab iis, qui intestinis discordiis fatigati pacem ambiebant : cumque demandatam sibi a Pontifice adducendæ concordiæ provinciam in publica concione exposuisset, liberas ipsi a populo restituendæ in meliorem statum reipublicæ habenas traditas fuisse; eaque instructum auctoritate in conciliandis dissentientibus civibus studium defixisse : veteres reipublicæ magistratus, diviso in novemdecim tribus populo, quibus totidem præfecit signiferos, restituisse[4]. Confirmato ita plebis statu, Albos et Gibellinos exules in urbem revocare aggreditur. Præcipui earum partium duces resederant Aretii, qui publica deliberatione rerum suarum arbitrium potestatemque in legatum contulere. Dum itaque cardinalis de sopiendis veteribus odiis, excitisque exulum oratoribus, de legibus redintegrandæ inter ipsos et cives concordiæ agitabat, nonnulli Florentini osores pacis, atque alienarum opum cupidi, legati consilia discutere sunt aggressi : quibus cum generose legatus, studiis multitudinis, quæ etiam ad concordiam propendebat fretus obsisteret, nefariis hisce artibus ad disturbanda pacis consilia usos refert Joannes Villanus[5] : adulterinas nimirum cardinalis Nicolai nomine scripsisse litteras ad Bononienses aliosque exulum amicos, ut submota omni mora cum multo peditatu et equitatu in sui auxilium provolarent : cum eæ copiæ imminerent, ingens adversus legatum tumultus Florentiæ excitatus est, atque ejus existimatio apud multitudinem traducta. Sedato postea eo tumultu, urbis proceres ac magistratus legato suasere, ut ad Pratenses contrariis discissos studiis se conferret; dumque in iis vel Pistoriensibus conciliandis incumberet, Florentiæ modos omnes de revocandis in gratiam ac patriam exulibus exploratum iri.

Perrexit itaque Pratum cardinalis legatus adducendæ inter eos pacis studio : sed Florentini, vetusto in Gibellinos Albosque odio imbuti, cum legatum toto pectore ad illos patriæ restituendos incumbere cernerent, promissa contrariis artibus insidiisque elusere : nonnullos enim Pratenses factionis Guelphæ ad concitandam in legatum seditionem subornarunt. Qui, Pratensium minis ac furore exterritus, in rebelles anathema atque interdictum Ecclesiasticum vibravit, seque Florentiam recepit. Ubi dum in Pratenses expeditionem sacram, impertitis indulgentiis religiosam militiam accepto Crucis symbolo professuris, conflaret; atque ex agris concurrente multitudine copiæ augerentur, concepta de legato sinistra suspicione, Guelphæ et Nigræ factionis duces una cum aliis ad arma concurrere; quorum furore perterritus cardinalis quarta die Junii hujus anni fuga saluti consulere coactus, Perusium ad Pontificem se contulit. Cujus recessum cædes maximæ, ac sæva incendia sunt consecuta [1]; ita ut simul misera urbs civium sanguine maderet, et flammis arderet. Quam calamitatem describit Leonardus Aretinus[2] : « Ignis, inquit, inter missilia ac tela vires assumens, flatu insuper borreæ adjutus, late pervagatus est, domos et singula carpendo apprehendit. Tabernæ venalium rerum magni pretii in his erant locis. Eas cum ignis invaderet, vel incendio cremabantur, vel a prædonibus diripiebantur. Urbs eodem tempore ardebat, et vicatim oppugnabatur, non secus ac si hostis intrasset. Quo minus homines ferre opem poterant, eo latius vagatus inter duo fora primum, et circa porticum frumentariam omnia consumpsit. Inde rursus vires assumens, usque ad Arnum pervenit : nec prius finis cremandi est factus, quam supra mille et septingentas ædes uno incendio conflagrarint. Medicatum fuisse ignem vulgo creditum est : nec equidem abs re susceptam credulitatem existimarim, cernens etiam nunc admirabilem, ac prope stupendam illius vim, in parietes etiam ipsos ac lapides, quod reliquiæ monstrant, sævientem ».

4. *Florentinos et Lucanos factiosos ad judicium Sedis Apostolicæ vocat Benedictus.* — Gravissimum dolorem percepit Pontifex e Florentinorum factionibus, qui eo magis efferati erant visi, quo in sopiendo eorum furore desudatum fuerat : tum gravissimæ legato Apostolico illatæ injuriæ in ipsius vicarii Christi contemptum redundarent. Igitur ne tantum crimen impune abiret, neve effrænata in posterum improbitas sese efferret,

[1] Ep. cur. LXX ad LXXX. — [2] Dinus Compagn. l. III. — [3] Joan. Vill. l. VIII. c. 69. Leonar. Aret. Hist Flor. l. IV. — [4] S. Anton. p. 3. tit. XX. c. 9. § 1. — [5] Jo. Vill. ubi sup. S Anton. III. p. tit. XX c. 9. § 1. Leonard. Aret. l. IV.

[1] Dinus Compagn. Leonard. Aretin. S. Anton. ubi sup. — [2] Leonard. Aret. Hist. Flor. l. IV. et ex eo S. Anton. III. p. tit. XX. c. 9. § 2. Din. Compagn. Chr. l. III et alii. Jo. Vill. l. VIII. c. 71.

nobilissimos patritios, qui illi seditioni faces injecerant, ad dicendam causam Apostolico tribunali se sistere imperavit. Graves sunt illius eo argumento, ac prolixæ litteræ [1], quæ adducendæ visæ sunt ad majorem iis, quæ ex auctoribus delibavimus, lucem afferendam.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Rex pacificus, qui pacis cogitationes cogitat, non afflictionis, pro mundi pace venit in mundum in ultimis, dum transiturus esset ad Patrem, pacem nobis quasi proprio testamento relinquens. Id velut præcipuum etiam in Veteri Testamento promittit, cum per prophetam dicit : Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec auferatur luna : et Israel habitabit confidenter. Dabo pacem in finibus vestris : dormietis, et non erit qui exterreat. In pace namque dies videntur boni, pacemque jubemur inquirere et persequi eam ; unde scriptum est : Dissidentes fratres sive clericos seu laicos, episcopi hortentur ad pacem, et quocumque odio aut longinqua inter se lite dissenserint, et ad pacem revocari diuturna obstinatione nequiverint, a sacerdotibus civitatis primitus arguantur : quod si inimicitias deponere perniciosas noluerint, de Ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur. Mandant quoque sæculares principes, providendum, ut nulli populi seditiones faciant, et omnem pacem habeant civitates. Ad id constringit ratio : ad id exempla nos admonent; quia subditorum sanguis de prælatorum exigitur manibus, et agricultor bonus agrum suum sollicite colit, et tribulis ac herbis nocivis diligenter expurgat. Odia autem, semen iniqui hominis, cum ex corde exeant, coinquinant animas : et ideo si ex illorum ad quos eorum cura pertinet, negligentia non purgentur, hoc ab ipsis, qui hujusmodi curam habent, proculdubio requiretur.

« Nuper siquidem, dum Florentina civitas, olim florida, quam dies verni, rosarum flores et lilia circumdabant convallium, deformis facta, odiis repleta mutuis, in se vertisset crudeliter gladium suorum civium, lamentaretur exilia, fleret cædes et carceres, de divite pauper, de felice misera deploraret ; compatientes spiritualiter ei aliisque Tusciæ civitatibus, peste laborantibus simili, pie cogitavimus, et ex debito pastoralis officii supradictis coacti necessario proposuimus tollere in eis, Domino favente, odia ; inserere pacem, et quietis dulcedinem ipsis salubriter præparare : sicque de consilio fratrum nostrorum ad hæc procuranda venerabilem fratrem nostrum Nicolaum Ostiensem et Velletrensem episcopum, in quo circumspectionem prudentiæ, puritatem fidei, et constantiæ firmitatem longa experientia noscebamus, et noscimus, ad illas partes transmisimus confidenter.

5. « Nec desiderio nostro fuissemus fraudati, nisi multorum perversorum iniquitas, qui se demeritis suis beneficio pacis reddiderunt indignos, nostris obviasset propositis ; et mali, desiderantes ut Saul bonos semper opprimere, et oppressos ad David fugientes repellere, eisque refugii locum denegare propriam civitatem ; pro sano consilium pravum nequiter assumpsissent. Cum enim legatus ipse pacis negotium cœptum feliciter, et jam fere in consummationem deductum vellet perficere, nonnulli Florentini cives, ac certi Pratenses, æmuli pacis, turbatores quietis, et justitiæ inimici (quibus pax malorum suorum, quæ ut non egeant exercere cupiunt, finis, et bellum initium fore noscuntur) Lucanis consciis, prout per litteras memorati legati accepimus, Prati, dum ibi idem legatus (resideret) non reveriti faciem, ejus, nec Romanam respicientes Ecclesiam cujus, inanibus verbis honorantes labiis, sed corde longinqui, se jactant esse devotos, ad impedimentum præfatæ pacis seditionem cum impiis acclamationibus, et tumultum non sine præcedenti conjuratione fecerunt, Pratum ipsum nihilominus occupantes. Propter quod sæpefatus legatus de se suaque familia, in quorum machinabantur vitam, merito timens ; et ne idem dicta Florentina civitas pateretur, redire Florentiam est compulsus : dictique Lucani, seditiosis hujusmodi præbituri subsidium, in equitum et peditum multitudine gravi accessere Ficechium. Sed cum prætactus legatus ab incœpto pacis negotio propterea non cessaret ; imo duodecim advocasset Florentinos extrinsecos, et totidem intrinsecos elegisset, de modo pacis tractaturus cum eis, finemque laudabilem negotio præbiturus, intestina bella Lucanis eisdem, Ficechii morantibus, per adversarios pacis, quibus iidem favebant Lucani, sunt mota : propter quæ sedanda dicti duodecim extrinseci Florentini de voluntate legati Florentia exiverunt.

« Sed, proh dolor ! non ex hoc sedata sunt, quinimo incaluerunt magis, et quasi statim Rosselinus de Lacosa, Pazzinus de Pazzis, Tegghia de Frescobaldis milites, Synibaldus de Donatis, Buondelmontes, Tonaquinci, Rubei, Vicedomini, Cavicaulii, Gaudagni, Ferrutii, Rondoni, Accajoli, et Medici cum suis complicibus Florentini cives civitatem currentes, cædes fecerunt et vulnera et ex hoc tota est commota civitas et sub armis miserabiliter constituta ; bella in locis diversis plurima commissa sunt, immissi ignes, et homicidia perpetrata. Interea autem Lucanis de Ficechio cum exfortio maximo Florentiam propinquantibus, idem legatus, qui cum nocentibus innocens, cum dolosis rectus, cum duplicibus simplex, fidelis cum proditoribus, cum iniquis æquus, et cum injustis justus extiterat ; vitæ suæ, quam extinguere Lucani sitiebant, consulens exiit civitatem ; quæ post, paucis interjectis horis, completa bellis, suorum civium fœdata sanguine, plena Lucanis effecta est, violata prædis, et incendiis deformata : nobiles et populares viri, amatores pacis et legati fautores,

[1] Ep. cur. CLXX.

ejecti sunt, et relicta civitas in manibus ipsorum : sicque Lucani propriorum sine causa, nisi temeritatis et superbiæ, occisores civium, Lucanæ et Lunensis destructores Ecclesiæ, Tusciæ incendium ; qui paulo ante prope Pistorium, dum ibi esset legatus, multos Pistorienses occiderant, nec prædictum fratrem nostrum poti potuerunt nominare legatum ; quique hactenus versantes cuncta, omniaque tentantes, paci prædictæ una cum Florentinis præfatis præbuerant propter conscientiam criminum suorum obstacula ; sunt, nescimus quo Dei judicio, suum scelestum propositum executi ; post idem impletum propositum ad palatium, in quo Florentiæ dictus degebat legatus, turmatim accedere minas blasphemiasque proferre nihilominus præsumentes.

« In iis ultra parricidium, et fere cuncta facinora, gravissimum scelus patriæ propriæ proditionem agnoscimus. In iis non solum contra legatum nostrum, sed verius contra nos ac Romanam, cui præsidemus, Ecclesiam in persona legati ejusdem intolerabile facinus, et offensa commissa notamus : in iis homicidii, vulnerum, cædis, violentiæ, rapinæ, incendii et tot alia, quot ex hoc secuta sunt, et sequuntur crimina, perpetrata videmus. Non perfidior Catilinæ conjuratio, vix superior Syllana crudelitas, et Mariana ferocitas parum minor. Sunt hæc, quæsumus, fidelium opera ? Sunt devotorum Ecclesiæ actiones ? Quis infidelis, quis indevotus, aut quis sceleratus hæc faceret, nisi qui in pace more solito grassari non posset, vel de suis timeret sceleribus ultionem ? Hæc sunt desperatorum flagitia et in profundum scelera demersorum. An ergo qui egerunt talia sunt Ecclesiæ filii, an fideles, sive devoti ? Certe istos indevotos, reliquos vero, qui passi sunt et ejecti, cum in bono pacis sequerentur legatum, appellamus fideles.

6. « Mirabile dictu ! volunt ii etiam dum contra Ecclesiam agunt, filii reputari. Numquid ista poterimus tolerare, quin in eos, quos Dei timor a malo non revocat, exurgamus ; quin ipsorum Dei, cui adversantur, virtute, maxillas in fræno constringamus et camo ? Numquid, ut mali quiescant, bonos vexari patiemur ? Numquid inter improbos innocentiam permittemus perire ? Absit a nobis, absit a Romano Pontifice, absit a Christianorum omnium episcopo et pastore. Nam puniuntur mali, ut boni quiete vivant : ac putrescunt palpata vulnera, et impunitas audaciam deteriora committendi ministrat. O miserabilis Florentina civitas, quam triste de te præbuisti præbesque spectaculum ! quia jam in te languerat justitiæ vigor, tepuerat animi fortitudo, et tibi libertatis gustus modico tempore nauseam generaverat. Sub paucorum, qui te devoraverunt et devorant sicut escam panis, servitutis jugo redacta es, eorum fis victoriæ præmium atque præda. Tibi terrori facti sunt, a quibus consuevisti timeri. Facies tua, quam non sol decoloravit sed ignis, mutata est. Facta es tabida, data in sibilum, et posita in derisum. Cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris. Urbs frequens, et exultans civitas, in mœrorem versa cognosceris, omnis lapis pretiosus quondam operimentum tuum : nunc autem para cilicium, induere sacco, et aspergere cinere caput tuum, quia perdidisti filios, et privigni quibus sua eo quod modica displicent, aliena placent, dominantur tibi. Narrent filii tui posteris suis quæ passa es et a quibus, ut oblivioni quousque ulta fueris, non tradantur. Compatimur, condolemus, urget nos pastorale officium, angit honor Ecclesiæ, sceleratorum, qui te fere strangulatam detinent, habenda correctio, cogit ut pro te filia nostra capiamus consilium, morbo tuo apponamus remedium, et Ecclesiæ injuriam vindicemus.

« Citamus ergo de eorumdem fratrum nostrorum consilio, præsente hac multitudine copiosa, civitatum Florentiæ et Lucæ communia, ut per procuratores idoneos, superius vero expressos, necnon et Rossum de la Tosa, Cursum de Donatis, utrumque Nerium de Buondelmontibus, Gerardum de Tonaquincis, Jacobum de Rubeis, Gerium Spinam milites, Burgerium de eadem domo de Tonaquincis, Paganum Bordonum Florentinos ; Orlandum Salamoncellum, Henricum de Bernarduciis, Orlandum dictum Malapresa, Parentem de Porcara milites, et Nicolaum Maconis Lucanos personaliter, infra Octavas festivitatis beatorum Apostolorum Petri et Pauli, proxime venturæ, peremptorie compareant coram nobis, super præmissis et aliis mandatis et jussionibus nostris humiliter parituri. Alioquin, eorum non obstante absentia, ad gravissimas pœnas tanquam super notorio contra eos, auctore Domino, spiritualiter et temporaliter procedemus. Prohibemus insuper omnibus et singulis, cujuscumque status, dignitatis aut conditionis existant, civitatibus, universitatibus, et locis quibuslibet, ne prædictis communibus, aut illa regentibus, sive parti intrinsecæ civitatum dictarum dent auxilium, consilium vel favorem : alias contra facientes similes pœnas poterunt merito formidare. Hanc autem citationem et prohibitionem nostram, quam non sine causa ex certa scientia facimus, ipsos omnes arctare volumus, sicut si eorum quemlibet apprehendisset ; non intendentes nec volentes per hæc in aliquo derogare potestati dicti legati, quin possit ea uti, sicut si ista per nos minime processissent. Ut autem hujusmodi noster processus, etc. Actum Perusii XI kal. Junii, Pontificatus nostri anno I ».

Accersiti[1] ad tribunal Apostolicum Florentinorum proceres, ne intentatum rebellibus anathema contraherent, Perusium magna stipati clientela ad excusandum apud Benedictum facinus se contulere. Quo tempore Gibellinæ Albæque factionis duces, collectis raptim ingentibus copiis,

[1] Dinus Compagn. Ms. Chr. l. III. Jo. Vill. l. VIII. c. 72. Leonard. Aret. ubi sup.

Florentiam impetu expugnare pertentarunt[1]. Adductus vero est in invidiam legatus, illud consilium Gibellinis suggessisse, dum suis ducibus orba civitas erat : qui mox audita discriminis fama, Florentiam se proripuere, majorique ac antea furore cives se laniare perrexerunt. Tribuit Villanus[2] rem divinæ vindictæ ob spretum Apostolicæ Sedis legatum, qui pacis osoribus incussisset anathema.

Sed a funestis Florentinorum calamitatibus, qui vicarii Christi intestina ipsorum odia sopire molientis vocem audire recusarunt, ad Pontificiam in conciliandis aliis populis tollendisque simultatibus orationem convertamus. Dissidebant quoque tum temporis, mutuisque flagrabant odiis Veneti ac Patavini : ad quod conciliandos sanctissimus pater Firmanum episcopum misit, ut litteræ Apostolicæ tum ad legatum[3] tum ad Venetos[4] datæ testantur. Sopitam Benedicti papæ studio eam discordiam indicat Venetarum rerum scriptor[5], dum in Petri Gradenici Venetorum ducis gestis sine fuso cruore compositam dissensionem ait.

7. *Albertum Romanorum regem a violandis juribus Ecclesiæ deterret.* — Laboranti etiam hoc tempore intestinis dissensionibus Germaniæ succurrere nisus est Benedictus : ac discordiæ, quæ inter Gerardum episcopum Moguntinum et Albertum Romanorum regem intercedebat, fomitem extinguere. Compulerat antea Albertus armorum potentia archiepiscopum ad indignas pactiones, nonnullisque ipsum arcibus ac juribus Moguntinæ Ecclesiæ exuerat, monitaque Bonifacii, ut ab Ecclesiasticis bonis abstineret, et comiter cum archiepiscopo transigeret, spreverat. Cui Benedictus paternis litteris proposuit ob oculos[6], quantum regium honorem læderet, si ex principatus officio ad tuendam Ecclesiam obstrictus illius jura violaret : restitueret itaque ablata ac damna sarciret, ne Ecclesiæ cœlestis sponsi in se iras concitaret.

« Alberto regi Romanorum illustri.

« Gratiæ tibi divinæ præmium et præconium humanæ laudis acquiritur, si tu tanquam princeps Catholicus gerens ad Deum et Sed m Apostolicam reverentiam filialem, Ecclesias et Ecclesiarum prælatos, pontificali præsertim præditos dignitate, benigno favore confoveas, ab ipsorum injuriis et gravaminibus abstinendo ; illos in suis juribus manuteneas et conserves, ac opportunis præsidiis prosequaris. Dudum siquidem ad nostrum pervenit auditum, quod tu venerabilem fratrem nostrum Gerardum archiepiscopum et Ecclesiam Moguntinam diversis pressuris et contumeliis oppressisti, idemque archiepiscopus ob timorem tuum quasdam damnosas pactiones et ordinationes tecum inire, in enorme suum et Ecclesiæ prædictæ præjudicium, est coactus : quorum prætextu in nonnulla castra, munitiones, reditus, privilegia, jura et jurisdictiones, et alia plurima bona, ad Ecclesiam ipsam spectantia, abstulisti, occupasti, et occupata detines pro tuæ voluntatis libito minus juste : et licet felicis recordationis Bonifacius papa VIII prædecessor noster suis litteris munificentiam tuam rogaverit et fuerit exhortatus, ut bona stabilia dictæ Ecclesiæ, destructa vel non destructa, detenta per te vel alios tibi subditos, liberaliter sibi absque obstaculo dilationis et difficultatis restitueres, et faceres restitui cum effectu ; ac super damnis et injuriis sibi illatis componeres benigne, mansuete et curialiter cum eodem ; tu tamen exhortationes et preces dicti prædecessoris obaudiens, præmissa facere non curasti. Ex quo tanto nobis majoris admirationis causa suboritur, quanto in te tanquam Catholico principe et filio prædilecto speramus majoris devotionis promptitudinem invenire.

« Quocirca celsitudinem regiam rogamus, monemus et hortamur attente, quatenus debita meditatione recogitans, quantum honori tuo detrahitur et saluti, si tu, qui teneris alios in suo jure defendere, jura Ecclesiarum usurpes, et bona occupes earumdem, per te ipsum provide corrigas et emendes quidquid erga dictos archiepiscopum et Ecclesiam minus provide per te extitit attentatum ; restituendo ipsis, et faciendo restitui, pactionibus et ordinationibus antedictis nequaquam obstantibus, bona et jura ipsorum, quæ per te et subditos tuos ablata, occupata fuerunt vel detenta, ac damnis et inimicis eis illatis adeo congruam satisfactionem exhibeas, quod idem archiepiscopus super iis nostra precamina sibi sentiat profuisse et sedem eamdem, quæ tibi favorabiliter in cunctis opportunitatibus assistere cupimus, invenias ad ea, quæ tibi sint placita, favorabiles et benignos. Dat. Laterani V id. Martii anno I ». Albertum Gerardo conciliatum, ex Siffrido[1] colligitur, dum narrat, ipsum una cum Othone Bavariæ duce, Rodulpho filio duce Austriæ, aliisque principibus et episcopis Alberto in ancipiti ac difficili bello adversus Wenceslaum II regem Boemiæ adhæsisse.

8. Ingentes quoque bellorum motus in Galliis extitere[2] : Philippus enim rex indignatus Flandros jugum excussisse, effluentibus initis induciis, terrestres ac maritimas vires in eos effudit. Deleti sunt a Gallica classe, cui præerat Raynerius Grimoaldus Genuensis, Flandri, et Guido comes captus. Ea Flandrorum clades maritima terrestri alia ad montem Pabuli exeunte mense Septembri cumulata est. Sequenti a parta victoria die Philippus rex Insulam obsidione cinxit, cum Flandri

[1] Dinus Compagn. Ms. Chr. l. III. Jo Vill. l. VIII. c. 72. Leonard. Aret. ubi sup. — [2] Jo. Vill. l. VIII. c. 69. — [3] Ep cur. CXL, CXLII. — [4] Ep. cur. CXLI. — [5] Append. ad Chr. Andreæ Dandoli in Petro Gradenico — [6] Ep. DLXXVII.

[1] Siffr. Epit. l. II. huc an. — [2] Joan. Vill. l. VIII. c. 77. Paul. Æmil. in Phil. IV. Meyer. in Guidone et alii.

non præteritis dejecti cladibus, sed in iras majores efferati, clausis in urbibus officinis, mutuo sacramento se obstrinxere, nisi profligato hoste vel pace obtenta domum non redituros : atque Insulam progressi missis oratoribus, pacem vel prælium ab rege contendere; fœderisque interpretibus Brabantiæ duce, ac Sabaudiæ comitem iis legibus cum Flandris pax sancita est, quas S. Antoninus ex antiquioribus affert [1] : « Sic, inquit, conclusum et factum est ibi per mediatores pacis, hoc scilicet modo : ut Flandrenses sua libertate gauderent, eis dominis suis antiquis et captivis redditis; ac ipsi regi darent ducenta millia Parisiensium intra certum tempus : ac etiam Flandrenses regi dimittebant illam partem Flandriæ, quæ est ultra fluvium Lisciæ, vel Lisæ versus Franciam ».

9. *Philippum et Gallos proceres in gratiam recipit Benedictus, ornat privilegiis, rescissis actis Bonifacii.* — Nec modo sedatum hoc anno Belgicum bellum, quod Gallias valde afflixerat; verum sopita etiam dissensio est, quæ jamdiu Philippum inter ac Sedem Apostolicam magno rei Christianæ damno intercesserat (1), ut Bernardus refert his verbis [2] : « Hic Benedictus simultatem et dissidium, quæ suborta fuerat inter regem Franciæ Philippum et Bonifacium papam, sedavit ». Iisdem verbis Ms. de gestis Benedicti papæ [3], ac similia auctor qui ad Martinum Polonum [4] Appendicem adjecit, et alii. Et quidem Philippus Francorum rex, post mortem Bonifacii creato Benedicto recuperandæ Ecclesiæ gratiæ, ac veteris Gallorum cum Sede Apostolica conjunctionis, quam atrocia in Bonifacium ut hostem acta labefactarant, redintegrandæ sollicitus, datis gratulatoriis more majorum litteris de consecuto Apostolico fastigio, novo Pontifici Gallicanam Ecclesiam commendavit; atque amplissimos oratores, qui de componendo præterito dissidio agerent, transmisit.

« Sanctissimo patri domino Benedicto, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Philippus Dei gratia Francorum rex, devota pedum oscula beatorum.

« Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ : et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui. Qui facit mirabilia magna solus : qui cœlestia pariter et terrena salubri moderamine dirigens, ac perpetua ratione gubernans, in hac valle miseriæ miserationes innumeras, liberalis in gratiis, et in misericordia copiosus exercet. Ipse quidem circa Ecclesiam suam sanctam, Petri naviculam, matrem fidelium, Christi sponsam, quam a fundationis initio splendore virtutum mirabiliter illustravit, pie semper continuans miserationis effectum, et paternæ exequens pietatis officium, licet eam in pelago mundi hujus intumescentium undarum fluctibus agitari, et procellis concuti patiatur ad tempus; ipsam submergi vel periclitari naufragio non permittat : continuum semper in tribulatione solatium, in turbatione pacamen, et in adversitate succursum, sicut rerum eventus, ac succedentium experimenta temporum manifeste declarant ». Pluribusque gratulatoriis Benedicto sententiis, mistisque in Bonifacium dicteriis subdit :

« Ex eo præcipue materia nobis gaudii et exaltationis accrescet, quod regiminis nostri (tempore) in Apostolica Sede virum sedere conspicimus, bonorum omnium, sicut fama testatur et publicat, nitore conspicuum, virtutum speculum, et sanctitatis exemplar : virum utique secundum cor nostrum, qui non quærit quæ sua sunt, sed quæ Dei ad Catholicæ fidei et universalis Ecclesiæ bonorum et exaltationis incrementa felicia, ac statum prosperum et quietum totius populi Christiani, et promotionem felicem negotii Terræ-Sanctæ ducitur puro zelo.

« Igitur pro tam dignæ, tam salubris, et utilis provisionis eventu bonorum omnium largitori ad laudes et gratias in humilitatis spiritu assurgentes, ejus imploramus devote clementiam, ut qui vos ad regimen Ecclesiæ sanctæ ad dandam salutis scientiam plebi suæ ad supernæ dignitatis honorem pia miseratione provexit, sic credita vobis multiplicatione talenta concedat ; sic in sanctitate et justitia coram ipso, et in viam pacis dirigat gressus vestros, quod post regiminis præsentis excursum ad cælestis gloriæ solium una cum

[1] Ant. III. p. tit. XXII. c. 55. — [2] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [3] Ms. Vat. sign. lit. C. num. 25 et 79. — [4] Mart. Pol. l. IV et alii.

(1) Quanquam litteræ Pontificis de absolutione a censuris Philippo regi totique regno concessa scriptæ sunt die III idus Maii; aliquandiu tamen ante id tempus Benedictus solemniter regem totumque regnum Ecclesiæ reconciliaverat. Etenim Martene in Collect. vet. monum. tom. I, col. 1411, ejusdem Pontificis ad Philippum litteras profert, datas nonis Aprilis, quibus testatur se nuper regi « absenti, et non petenti ab omnibus excommunicationum sententiis in nuntio suo ejus præsentia » illum absolvisse. Id ergo forte præstitit vel die Cœnæ Domini, vel solemni Paschatis. Quod vero ait Pontifex, se illi ne *petenti* quidem absolutionem impendisse, lucem accipiunt ex iis, quæ continuator Nangii scripsit in hæc verba : « Vigilia Apostolorum Petri et Pauli Parisius in Ecclesia cathedrali, prælatis et clero præsentibus ad hoc specialiter evocatis, latæ sunt ex parte regis Franciæ litteræ continentes inter alia, quod papa Benedictus quamvis non fuisset super hoc requisitus, ipsum regem, liberos, eorumdem proceres, atque regnum, una cum suis adhærentibus ab omnibus excommunicationibus et interdicti sententiis, si quæ vel eorum alterum a papa Bonifacio qualitercumque latæ fuissent, absolvebat penitus ad cautelam ; necnon Ecclesiarum decimas usque biennium, necnon annualia (annuos redditus præbendarum canonicorum defunctorum) usque triennium regi Franciæ concedebat ». Non dubito tamen quin per legatos suos Philippus absolutionem hanc clam sollicitaverit. Cæterum Philippus insignem victoriam de Belgis retulit hoc ipso die XVIII Augusti, quæ notanda hic censui ad illustranda ea quæ ab annalista num. 8 narrantur.

Conventus seu Concilium hoc anno Parisiis habitus est in causa fratris Joannis Parisiensis Ordinis Prædicatorum, qui SS. Eucharistiæ mysterium explicari posse contendebat, si admitteretur *assumptio substantiæ panis vel panealitatis in Christo.* Discussionem mereri doctrinam hanc ratus Guillelmus, qui anno isto Parisienses infulas susceperat, adhibuit in consilio Ægidium Bituricensem archiepiscopum, Bertrandum Aurelianensem et Guillelmum Ambianensem cum doctoribus Sorbonicis; sed antequam ferrent sententiam, F. Joannes Sedem Apostolicam appellavit; eo tamen interim defuncto, contentio tota siluit. Narrat hæc continuator Nangii ad hunc annum. MANSI.

grege vobis commisso clementi pietate perducat, judicaturum cum cæteris sanctis suis omnis orbis terræ finium nationes. Cæterum nos et regnum, cujus moderamini, disponente Domino, præsidemus, et Ecclesiam Gallicanam sanctitatis vestræ favoribus fiducialiter commendamus : et ad exponendum perfectius, et plenius exhibendum beatitudini vestræ omnimodæ reverentiæ et devotionis indicia, ecce dilectos et fideles Bernardum (Beraldum) dominum Mercolii, magistrum Petrum de Bella-Pertica, canonicum Carnotensem, et Guillelmum de Plessiano militem, nuntios nostros ad sanctitatis vestræ præsentiam destinavimus, quos benigne recipere, ac eorum relatibus paterna clementia audientiam præbere placidam, et fidem non dubiam adhibere dignetur ».

Excepti sunt a Benedicto regii oratores rerum gerendarum peritia insignes benevole, et censuris omnibus, quas ob gesta in Bonifacium susceperant, soluti ; de quo extant ad ipsos in Regesto litteræ [1], quanquam Guillelmus e Plessiano, cum se Bonifacii calumniatorem in Parisiensibus comitiis constituerat, atrocissimo scelere se devinxisset : sed vicit Apostolica mansuetudo clementia : memor enim sanctissimus Pontifex, quantum Gallorum in Sedem Apostolicam studia illius dignitatem auxissent, temperandam censuit clementia severitatem : cum magna affulgeret spes, eo Gallos majori observantia Romanam Ecclesiam complexuros, quo ejus benignitatem experirentur : sacrisque eos restituit hoc edito Apostolico Diplomate [2] :

« Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Cum sicut accepimus, tam archiepiscopi et episcopi, quam alii Ecclesiarum sæcularium et regularium prælati, et alii clerici, et Ecclesiasticæ personæ, religiosæ ac sæculares : necnon barones, nobiles, et alii laici de regno prædicto excommunicationum sententiis, olim a Bonifacio papa VIII et aliis prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus in impedientes, eos, qui ad Sedem accedebant Apostolicam, vel recedebant ab ea, seu litteras deferebant ipsorum, et ex aliis causis in suis processibus promulgatis ; necnon latis a canone pro eo, quod se culpabiles reddiderunt in captione ejusdem Bonifacii prædecessoris, et nuntiorum ipsius, et aliorum prædecessorum prædictorum, teneantur astricti, quorum aliqui divina celebrarunt officia, et immiscuerunt se illis, ac receperunt ordines, et beneficia Ecclesiastica sic ligati ; nos præmissa omnia paterna meditatione pensantes, ac attendentes utilitates et commoda, quæ ex eodem regno, dum in ipsius Ecclesiæ devotione perstitit, Ecclesiæ prædictæ provenerunt ; quodque propter evitandum scandalum, præsertim ubi multitudo delinquit, severitati est aliquid detrahendum ; sperantes insuper, quod rex et incolæ memorati tanto Deum et dictam Ecclesiam studebunt peramplius et devotius revereri, quanto eadem Ecclesia misericordius gratiosius egerit cum eisdem ; hujusmodi inducti considerationibus archiepiscopos, episcopos, prælatos, clericos, personas, barones, nobiles et laicos prædictos, et quoscumque de dicto regno, qui hujusmodi sententiis Bonifacii et aliorum prædictorum prædecessorum, astringuntur, omnesque qui occasione hujusmodi captionis præfati Bonifacii prædecessoris et nuntiorum prædictorum dicto vel facto, ope, opera vel favore quantumcumque in sententiam canonis inciderunt, (Guillelmo de Nogareto milite, cujus absolutionem nobis et dictæ Sedi specialiter reservamus, dumtaxat excepto) a sententiis prædictis absolvimus, restituendo eos communioni fidelium et Ecclesiæ sacramentis. Cum illis insuper ex eisdem, qui prædictis ligati sententiis ordines aut beneficia Ecclesiastica receperunt, qui in ipsis ministrare personaliter ordinibus, et eadem beneficia retinere ; necnon cum eis, qui sic ligati divina celebrarunt officia, vel immiscuerunt se illis, super irregularitate inde contracta auctoritate prædicta de misericordia, que superexaltatur judicio, dispensamus. Dat. Perusii III id. Maii anno I ».

Edita quoque sunt plura alia a Benedicto Diplomata ad Gallos pristinis juribus asserendos, quibus expresse Philippus rex censuris est solutus [1] : academiis conferendæ lauræ doctoralis abrogatum a Bonifacio jus restitutum [2] : clericis ad honores Ecclesiasticos patefactus [3] aditus. Conciliavit [4] etiam controversiam Narbonensem archiepiscopum inter ac vicecomitem ; sustulitque interdictum Ecclesiasticum [5], quo Apamias Bonifacius VIII ob illius urbis ac montis S. Antonini dominatum regio jussu a Fuxensi comite, tum præfecto Carcassonensi, viris Ecclesiasticis ereptum perculerat, ex quo magna discordia inter Bonifacium ac Philippum exarserat ; et corpora sepulturæ Ecclesiasticæ tradi jussit, modo criminum dolorem in extrema vitæ periodo ostendissent.

10. Tulerat etiam Bonifacius plures alias in Philippum ejusque studiosos sententias : absolverat sacramenti religione eos, qui ipsi astricti erant : promulgarat litteras quibus regni Galliarum limites describebat : contulerat plura Philippi hostibus privilegia ; ex quibus omnibus gravissima similiter in Gallos mala redundarant. Quibus remedium laturus Benedictus, hujusmodi in eum cæterosque ipsius partibus addictos conscripta Acta publica revocavit [6] : ne inde aliqua mali labes emanaret, atque inter Apostolicam Sedem regnumque Galliarum firmissima pax atque amor mutuus coalesceret. Extant de his insignes subjectæ litteræ, quæ ob dignitatem prætermittendæ non sunt visæ.

[1] Bened. Ep. cur. CLV. — [2] Ext. in bibl. Vall. sign. lit. C. n. 25 et 79.

[1] Ep. cur. CXLV. — [2] Ep. cur. CXLVII. — [3] Ep. cur. CXLVIII. — [4] Ep. com. DCXIII. — [5] Ep. cur. CXLIX. — [6] Ep. CXLVI.

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Ad statum tuum et regni tui felicem paternis desideriis aspirantes, ad ea libenter intendimus, per quæ status ipse, submotis impedimentis quibuslibet, votivis jugiter successibus prosperetur, et salutaria, dante Domino, recipiat incrementa. Dudum siquidem, prout ex parte tua fuit expositum coram nobis, Bonifacius papa VIII prædecessor noster nonnullos contra te ac regnum tuum consiliarios, familiares, officiales, fautores, et valitores tuos regni prædicti processus fecit diversorum tenorum, variasque sententias promulgavit: gratias, privilegia, et indulta tibi et eis concessa suspendit : pluribus insuper nonnulla privilegia in tuam et regni prædicti læsionem concessit : declarationes circa fines seu limitationes edidit dicti regni, ac nonnullos, qui tibi juramento fidelitatis, et ex aliis vinculis et obligationibus tenebantur astricti, ab hujusmodi juramenti vinculis et obligationibus prorsus absolvit, in tuum et aliorum prædictorum, et ejusdem regni non modicum præjudicium et gravamen.

« Nos autem, qui regalem magnificentiam apud Deum et homines cupimus exaltari, volentes tibi, regno, consiliariis, familiaribus, officialibus, fautoribus, valitoribus, et incolis præfatis, ne prætextu processuum sententiarum, suspensionum, declarationum et absolutionum hujusmodi aliquid tuo seu eorum statui vel saluti dispendium spiritualiter aut temporaliter imminere valeat, providere ; omnes et singulos processus habitos, et sententias promulgatas, suspensiones, et declarationes, absolutiones, ut præmittitur, factas contra te, regnum, consiliarios, familiares, officiales et valitores præfata per eumdem prædecessorem in quacumque forma verborum, quibuscumque de causis, sive dicti processus et sententiæ, suspensiones, declarationes, et absolutiones fuerint publicati, sive non, sive verbo tantum, sive in scripturam redacti extiterint ; auctoritate Apostolica de Apostolicæ plenitudine potestatis revocamus, annullamus, et viribus vacuamus : teque ac regnum, consiliarios, familiares, officiales, fautores, valitores et incolas supradicta (Guillelmo de Nogareto milite, cujus absolutionem nobis specialiter reservamus, dumtaxat excepto) ad plenum reponimus, et reducimus in eum statum, in quo eratis ante processus et sententias, suspensiones, declarationes et absolutiones prædicta ; ut ex eis vel eorum aliquo tibi, vel eis, aut tuo vel ipsorum statui, aut saluti præjudicium nequeat provenire vel obstaculum aliquod interponi. Omnia quoque privilegia et indulgentias, cuicumque genti, universitati, vel loco, seu singularibus personis, cujuscumque conditionis, status, aut dignitatis existant, in tuum seu dicti regni præjudicium ab eodem prædecessore post motam discordiam inter te et ipsum, quomodocumque et in quacumque forma verborum concessa, eadem auctoritate cassamus, irritamus et ex nunc viribus vacuamus, decernendo ea nullius existere firmitatis. Nulli ergo etc. Datum Perusii III id. Maii anno I. »

11. Ornavit præterea Philippum regem privilegiis concessis a prædecessoribus, quæ cum Bonifacius, ardente discordia, convulsisset, pluribus Diplomatibus[1] redintegrata fuere. De quibus hæc Bernardus[2] : « Privilegia ac libertates, quibus regem privaverat Bonifacius prædecessor, eidem regi restituit et concessit, sicut antiquitus, in hebdomada Pentecostes, præsentibus regis nuntiis, Perusii in consistorio ». Nec veteres modo prærogativas instauravit, verum etiam novis allecit: inter quas clericos,[3] qui in regiæ Parisiensis sacello divino cultui insistunt, ab episcopi Parisiensis ac metropolitani Senonensis auctoritate exemit : tum ad Philippi Joannæ reginæ, successorum ac regiæ stirpis principum, reges qui Gallicum sceptrum substentarent attingentium gratiam, legem Bonifacianam de sepulturis solvit[4].Concessit præterea[5] Philippo biennales decimas e vectigalibus sacerdotum, donatis tamen immunitate iis, quorum opes tenues erant, redigendas, tum ad levandam ærarii in Belgico bello profusi inopiam, tum ad novam monetam justi ponderis ac pretii, quæ S. Ludovici tempore in usu fuerat, conflandam.

12. Cum vero jam ante ad coercendam principum avaritiam, qui non obtenta ab Sede Apostolica facultate, in extorquendis a clero subsidiis grassabantur, devinxisset Bonifacius anathemate laicos, qui stipendia aut vectigalia, decimas pecuniasve a clericis exigerent, sive eæ ex ipsorum bonis vel Ecclesiarum redigerentur ; cui pœnæ etiam obnoxios esse volueral eos, qui solverent, aut promitterent, consentirentve se soluturos ; Benedictus ad molliendam illius decreti acerbitatem, e cardinalium consilio legem in eos tantum vigere jussit[6], qui exigerent aut ad exigendum consilium, operam studiumve conferrent : læsos autem, qui sua extorquenti cessissent, ea pœna liberavit. Quam rem gestam Perusii in purpuratorum patrum consessu narrat Bernardus ; eaque de re locutus subjungit : « Ibidem edidit quamdam Constitutionem, quæ incipit : *Quod olim;* in quia restrinxit pœnam Constitutionis Bonifacii prædecessoris sui, quæ incipit : *Clericis laicos*, libro VI, decernens, ut in solventibus aut recipientibus a sponte solventibus pœna dictæ Constitutionis Bonifacii non vindicet sibi locum ». Præter hæc Pontifex, qua occasione clerus bona Ecclesiastica in principum subsidium derivare posset, ex Lateranensi Concilio illustravit his verbis : « Cæterum attendant sollicite Ecclesiarum prælati et alii clerici, quod Lateranense Concilium in hujusmodi subventionibus solum casum necessitatis, aut communis utilitatis, ubi laicorum ad id non suppetunt facultates, delibera-

[1] Ep. cur. I. et Ep. CXLIII ad CLXII. — [2] Bern. Chr Rom. Pont. Jord. Ms Vat. sign. num. 1960. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 38. — [3] Ead. Ep. CXLIII. — [4] Ep. cur. CXLIV. — [5] Ep. cur. CLIII, CLIV. — [6] Ep. cur. CLXI et Extrav. *Quod olim.*

tione provida noscitur excepisse; et deinde generale statuisse Concilium, propter quorumdam imprudentiam etiam in hoc casu Romanum Pontificem, cujus interest communibus providere utilitatibus, primitus consulendum. At tanto igitur caveant, ne prædictorum Conciliorum transgressores existant, aliquid in casu prædicto, et multo magis si casus ipse non subsit, quoquo modo vel titulo, inconsulto Romano Pontifice, occasione subventionum dictarum concedendo laicis, vel etiam promittendo : alioquin tanquam canonum tam solemnium temerarii transgressores, quas proculdubio, Deo propitio, idem infligeret Pontifex, gravissimas pœnas poterunt merito formidare, etc. Datum Perusii IV idus Maii anno I». Nonnullis etiam aliis Bonifacii decretis vim ademit[1], ad quod se hac ratione impulsum fuisse ait : « Quia etiam prædecessor ipse de fratrum suorum consilio statuta non edidit supradicta, eadem communicato fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica totaliter duximus suspendenda. Datum Laterani XIX kal. Februarii anno I ». Hæc vero Bonifacii gesta convulsit sanctissimus Pontifex, vel æquitate vel divinæ gloriæ zelo adductus.

13. *In violatores Bonifacii Benedictus dat Diploma excommunicationis.* — Cum vero supplices veniam proposcissent Petrus et Jacobus Columnæ, in eos ita clementiam explicuit, ut nervum Ecclesiasticæ disciplinæ non dissolveret : hisce X kalend. Januarii superioris anni sancitis[2] : « Eis, inquit, quævis alia, quam (præterquamquod) præfatarum depositionis a cardinalatibus, privationis beneficiorum et Ecclesiarum, confiscationis bonorum et jurium, quæ dictis civibus, (nempe Romanis, seu aliis) sunt concessa, et inhabilitatis ad papatum sententia sive pœna abstulit, reddimus, etc ». In Sciarram vero Columnam, Guillelmum Nogaretum et alios impios, qui Bonifacium ceperant, distrinxit severitatem, ut Bernardus subjectis verbis testatur[3] : « Benedictus papa denuntiavit excommunicatos publice et in scriptis actores sceleris, et captionis prædecessoris sui Bonifacii papæ VIII nominatim et expresse Guillelmum de Nogareto, Sayrram de Columna, et quosdam alios nominatim, et generaliter omnes alios complices captionis, et facinoris cum eisdem, quæ ipse Benedictus papa fide viderat occulta (oculata) ». Eadem in Ms. rerum gestarum Benedicti[4], atque apud Martinum Polonum[5] referuntur. Sed ad veritatem historiæ in luce collocandam Pontificium Diploma visum[6] est adducendum.

« Benedictus, etc, ad perpetuam rei memoriam.

« Flagitiosum scelus, et scelestum flagitium, quod quidam sceleratissimi viri, summum audentes nefas, in personam bonæ memoriæ Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri, non sine gravi perfidia commiserunt, puniendum prosequi ex justis causis hucusque distulimus : sed ulterius sustinere non possumus, quin exurgamus, imo Deus in nobis exurgat, ut dissipentur inimici ejus, et ab ipsius facie fugiant, qui oderunt eum : *dissipentur* dicimus, si vere pœniteant, sicut ad prædicationem Jonæ, Ninive conversa est : alias ut Jerico subvertantur. Olim siquidem, dum idem Bonifacius Anagniæ propriæ originis loco cum sua curia resideret, ipsum nonnulli perditionis filii, primogeniti sathanæ, et iniquitatis alumni, omni pudore postposito, et reverentia retrojecta prælatum subditi, parentem liberi, et vassalli dominum, Guillelmus scilicet de Nogareto, Renaldus de Supino, Thomas de Morolo, Robertus filius dicti Renaldi, Petrus de Genazono, Stephanus filius ejus, Adenulphus, et Nicolaus nati quondam Mathiæ, Giffridus Bussa, Orlandus et Petrus de Luparia cives Anagnini, milites Sciarra de Columna, Joannes filius Landulfi, Gottifridus natus Joannis de Ceccano, Maximus de Trebis, et alii factionis ministri armati hostiliter et injuriose ceperunt, manus in eum injecerunt impias, protervas erexerunt cervices ac blasphemiarum voces funestas ignominiose jactarunt. Eodem etiam facto et opera per ejusdem factionis complices et alios thesaurus Romanæ Ecclesiæ ablatus violenter extitit, et nequiter asportatus.

14. « Hæc palam, hæc publice, hæc notorie, et in nostris etiam oculis patrata fuerunt. In his læsæ majestatis, perduellionis, sacrilegii, legis Juliæ de vi publica, Corneliæ de sicariis, privati carceris et rapinæ, furti, et tot alia, quot ex hujusmodi facto facinora secuta sunt, crimina, et felloniæ etiam delictum commissa notamus : in iis stupidi facti sumus. Quis crudelis hic a lacrymis temperet? Quis odiosus compassionem non habeat? Quis deses, aut remissus judex ad procedendum non surgat? Quis pius sive misericors non efficiatur severus? Hic violata securitas. Hic immunitas temerata. Propria patria tutela non fuit, nec domus refugium : summum Pontificium dehonestatum est; et suo capto sponso, Ecclesia quodammodo captivitata. Quis locus reperietur amodo tutus? Quæ sancta, Romano violato Pontifice, poterunt inveniri? O piaculare flagitium, o inauditum facinus, o Anagnia misera, quæ talia in te fieri passa es! Ros et pluvia super te non cadant, in alios descendant montes : te autem transeant, quia te vidente, et prohibere valente, fortis cecidit, et accinctus robore superatus est. O infelicissimi patratores, non imitati quem nos imitari volumus David sanctum, qui in Christum Domini, etiam inimicum, persecutorem et æmulum suum, quia dictum erat : Noli tangere christos meos; manum extendere noluit, et in extendentem irrui gladio juste fecit. Infandus dolor, lamentabile

[1] Ep. cur. XLIV. — [2] Ep. cur. XXXV. Extat etiam inter Extravag. cap. *Dudum.* — [3] Bern. in Chron. Rom. Pont. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 38. — [4] Ext. in bibl. nostra sign. lit. C. num. 25 et num. 79. — [5] Mart. Pol. l. v. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960 et alii. — [6] Ben. Ep. cur. CLXVIII.

factum, perniciosum exemplum, inexpiabile malum, et confusio manifesta. Sume lamentum, Ecclesia, ora tua fletibus rigent elegi, et in adjutorium debitæ ultionis filii tui de longe veniant, et filiæ de latere surgant.

15. « Verum quia scriptum est : Feci judicium et justitiam ; et : Honor regis judicium diligit ; nos in prædictis sic judicium, quod ad honorem nostrum pertinet, facere cupimus, quod a justitia minime divertamus. Ideoque forma juris, quæ (sicut hæc sunt) servatur in notoriis, observata ; præfatos superius nominatim expressos, cæterosque participes, qui hæc in sæpedictum Bonifacium in personis propriis exercuerunt Anagniæ, omnesque, qui in iis dederunt auxilium, consilium vel favorem, denuntiamus de fratrum nostrorum consilio, præsente hac multitudine copiosa, promulgatam a canone excommunicationis sententiam incurrisse, ipsosque citamus peremptorie, quatenus infra festum sanctorum Apostolorum Petri et Pauli proxime venturum personaliter compareant coram nobis, justam, dante Domino, nostram super præmissis, quæ ut prædicitur, notoria sunt, audituri sententiam, nostrisque mandatis et jussionibus humiliter parituri. Alioquin, eorum non obstante absentia, contra eos, via incedentes regia, procedemus, etc. Actum Perusii VII id. Junii, Pontificatus nostri anno I ». Cum Pontifex recensitis, quæ improbi homines adversus Bonifacium antea gesserant, quorum se oculatum testem, ut vidimus, affirmat, nullam de ipso veneno necato mentionem faciat, minime subsistere videntur, quæ tradit Matthæus Westmonasteriensis [1], Benedictum contra Bonifacii occisores proclamasse, veneno infectum interiisse.

16. *Sacramentum regis Aragoniæ de jure Sedis Apostolicæ in Sardiniam et Corsicam.* — Dum Perusii versabatur Benedictus, eo accessisse Jacobi II regis Aragonum oratores, nimirum Vitalem a Villanova et Guillelmum e Ceria, ut regio nomine ob acceptas jure fiduciario a Bonifacio VIII Sardiniam et Corsicam insulas Sedi Apostolicæ sacramento fidei se obstringerent ; exceptosque perhumaniter a Pontifice quinta Junii die hujus anni in publico cardinalium consistorio clientelarem sponsionem præstitisse refert Surita [2]. Illustrantur hæc Clementis V litteris, qui elapsis post duobus annis promulgavit [3] Jacobum regem Benedicto XI oratorum opera, quibus regio Diplomate eam provinciam contulerat, acceptam jure fiduciario Sardiniam Pontifici retulisse : quamvis inopina Benedicti morte rei gestæ Acta publica conscribi non potuerint.

« Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Ne in posterum rei gestæ memoriam diuturnitas temporis forsan aboleat, præsentium insinuatione testamur, quod accedentes olim ad præsentiam piæ memoriæ Benedicti papa XI prædecessoris nostri, dilecti filii Vitalis de Villanova miles et Guillelmus de Lateria civis Barcionensis procuratores, nuntii ac ambasciatores charissimi in Christo filii nostri Jacobi regis Sardiniæ et Corsicæ illustris : et recognoscentes quod idem rex ratione regni Sardiniæ et Corsicæ, ad Romanam Ecclesiam pertinentis, quod felicis recordationis Bonifacius VIII prædecessor noster sibi et hæredibus suis sub certis modis et conditionibus in perpetuum feudum concesserat ; cui quidem Bonifacio prædictus rex ipse personaliter pro eodem regno vassallagium ligium et homagium fecerat, et juramentum fidelitatis præstiterat ; tenebatur cuilibet Romano Pontifici infra annum post creationem ipsius per procuratorem seu procuratores suos, ad hoc legitime constituto, similiter pro eodem regno vassallagium ligium et homagium facere, et juramentum fidelitatis præstare, ac exhibere infra mensem, postquam taliter hujusmodi vassallagium ligium et homagium fecerit, et juramentum præstiterit, litteras suas, ejus Aurea Bulla bullatas, modos, conditiones et conventiones hujusmodi plenarie continentes, in quibus idem rex recognosceret, se dictum regnum sub eisdem modis, conditionibus et conventionibus in feudum a Romana Ecclesia prædicta tenere, eaque se promitteret servaturum ; procuratorio nomine dicti regis pro eodem regno in ipsius Benedicti prædecessoris et fratrum suorum præsentia constituti infra annum post creationem ipsius hujusmodi vassallagium ligium et homagium fecerunt, ac præstiterunt in ipsius regis animam hujusmodi juramentum ; sibique postmodum infra mensem præsentaverunt et exhibuerunt ex parte regis ejusdem litteras ipsi, ejus Aurea Bulla bullatas : in quibus non solum modi, conditiones et conventiones prædictæ, sed etiam totus tenor litterarum dicti Bonifacii prædecessoris super concessione hujusmodi confectarum inseritur ; recognoscendo, et confitendo procuratorio nomine dicti regis, quod idem rex regnum prædictum sub ipsis modis, conditionibus et conventionibus receperat : ipsosque modos, conditiones et conventiones, dicto nomine observare per omnia promiserunt, prout super iis plenam ab eodem rege acceperant potestatem, sicut de eadem potestate constabat, per Instrumentum publicum dicti regis simili munimine roboratum : quæ quidem litteræ et Instrumentum præsentata, ut prædicitur, dicto prædecessori Benedicto, in archivio dictæ Romanæ Ecclesiæ reservantur. Dictusque Benedictus prædecessor hujusmodi vassallagium ligium et homagium, recognitiones et promissiones facta, et juramenta præstita a dictis procuratoribus præfati regis nomine, ut præfertur, de prædictorum fratrum consilio acceptavit ; quamvis eodem Benedicto prædecessore morte prævento, dicti procuratores et nuntii litteras ejus super hoc habere nequiverunt, prout hæc omnia ex eorumdem fratrum

[1] West. Flor. Hist. — [2] Sur. l. v. Annal. c. 65. et ind. l. II. hoc an. — [3] Clem. V. l. I. Ep. CCLVIII.

assertione nobis constat, quibus fidem plenariam adhibemus, etc ». Reliqua ad annum MCCCVI spectant, quæ suo loco afferemus. « Dat. Burdegalæ V kal. Junii an. I ».

Adactis sacramento in Pontificia verba Aragonum regis oratoribus, Benedictum ipsi ad triennium decimas vectigalium Ecclesiasticorum, quæ in regnis ipsius obventura erant, ad Sardiniam et Corsicam comparandas concessisse, testatur Surita[1]. Cum vero inter cæteras leges a Bonifacio regi Jacobo dictas, dum id regnum ipsi jure fiduciario tradidit, cautum fuisset, Sardiniæ et Corsicæ regem imperium Romanum non consecuturum, ni filium e patria potestate emisisset, haud levis conjectura est, Jacobum permotum ea causa ad Petrum filium jure patrio hoc anno liberandum: qua de re in Codice nostro Vallicellano publicæ extant Tabulæ[2].

17. *Regum conventus in Hispania controversiis componendis.* — Quod ad res Hispanicas attinet; cum diuturnis bellis ea regna attrita essent, convenere hoc anno[3] apud Campillium Dionysius Lusitaniæ, Ferdinandus Castellæ et Jacobus Aragoniæ reges, ut contentiones, jamdiu ferro disceptatas, judicio dirimerent. Electus est Dionysius rex controversiæ arbiter, quæ inter Ferdinandum, et Jacobum de regni limite vertebatur, et ab eo fines utriusque in Valentino et Murciæ regnis descripti, atque ipsius sententia æquo animo ab aliis regibus excepta. Constituti quoque Lusitanus et Aragonius reges causæ judices, quæ de regnis Castellæ et Legionis inter Alfonsum Cerdam, qui ex majori natu filio Alfonsi Romanorum olim regis designati genus ducebat, ac Ferdinandum intercedebat; lataque secundum potentiorem sententia, jussus est Alfonsus regio nomine abstinere, et quas tenebat arces Ferdinando restituere: Ferdinandus vero nonnulla Alfonso oppida, omni jure libera ac vectigalia attribuere, ex quibus dignam principe vitam sustinere posset: quæ quidem non conjuncta, sed in Castellæ et Legionis regnis ac Bœtica sparsa, ad debilitandam ipsius potentiam concessa sunt: « Levi », ut ait Mariana[4], « tantorum regnorum compensatione, rara hominum fide, parata imbecillium oblivione ». At de his postea: nunc ad Fridericum Aragonii regis fratrem sermonem traducimus.

18. *Trinacriæ Fridericum regem pacta servare monet Benedictus.* — Acceperat jam ante Benedictus Friderici regis Trinacriæ oratores, qui Sedi Apostolicæ illius nomine Trinacriæ regnum jure fiduciario obtinere professi erant. Qua re perfecta, significavit Pontifex Friderico, se ipsi litteras oratorum opera transmisisse, quibus sacramenti forma concepta continebatur, ex qua Auria regiæ classis præfectus ipsius nomine Sedi Apostolicæ se devinxerat; adjecitque uti ex ea electo Cephaludensi fidem astringeret, nisi gesta vellet rescindere. Videbatur enim ab initis antea pactionibus discedere, nec Trinacriæ regis nomine contentus, Siciliæ regis nomen affectarat: ex quibus atque aliis cum novorum bellorum metus inpenderet, Fridericum monuit[1], ut conflati fœderis legibus staret, monitisque Apostolicis faciles aures præberet: « Attende igitur, inquit, in iis quanta te, fili charissime, sinceritate prosequimur, quam tecum via simplici ambulamus: te enim per clausas litteras pii patris affectu monemus in secreto salubriter per transmissam formam eorum, quæ facere debes, benigne, ne periculum aliquod incurras, instruimus; et per prædictas alias olim et nunc tibi directas tuo statui, ut ex eorum lectione perpendere poteris, paterna sollicitudine providemus, etc. Dat. Laterani VIII id. Januarii anno I ». Extant aliæ ad Fridericum kalend. Julii datæ[2], quibus ob acceptam anni superioris vectigalis partem illi cavit.

« Frederico regi Trinacriæ illustri.

« De censu, inquit, trium millium unciarum auri ad generale pondus insulæ Siciliæ, in quo annis singulis pro ipsa insula in festo Apostolorum Petri et Pauli persolvendo nobis et Ecclesiæ Romanæ teneris astrictus, fatemur quod dilectus filius frater Gerardus de Finoleriis, in dicta insula præceptor domus militiæ Templi, et judex Sanctorus de Salvo Messanenensis, tuæ celsitudinis nuntii, per manus dilecti filii Gerardi Sanfredini mercatoris cameræ nostræ decem millia florenorum pro duobus millibus unciarum auri pro dicto Apostolorum festo proxime transacto anni millesimi trecentesimi tertii nobis et ipsi Ecclesiæ tuo nomine persolverunt: sicque adhuc mille unciæ ad idem pondus restant a te solvendæ pro census dicti anni solutione complenda. Nos autem per hanc particularis dicti census receptionem conditionibus et obligationibus, inter dictam Ecclesiam et te habitis et firmatis, nolumus, nec intendimus in aliquo derogari, has litteras magnificentiæ regiæ ad cautelam tuam et rei gestæ memoriam concedentes. Dat. Perusii XV kal. Julii anno I ».

19. Ne porro in Trinacria, ubi ob diuturnum Ecclesiasticum interdictum divinus cultus obsoleverat, hæresis venenum latius diffunderet, eidem regi Thomam Aversanum creatum sacræ fidei censorem, atque alios e Prædicatorum familia huic muneri præfectos commendavit[3] cum eo facto magnum apud homines decus atque apud Deum gratiam colligeret; ac nulla re magis regia dignitas, quam in hæreticis fovendis obscurari possit: « Sane, inquit, inter alia, quæ Regem æternum offenderent, tuamque salutem perimerent, et famam plurimum offuscarent, illud foret potissimum, videlicet si, quod absit, in terris tuæ jurisdictioni subjectis pravitas hæretica pullularet, aut foveretur, vel impediretur inquisitorum offi-

[1] Surit. l. v. Annal. c. 65. — [2] Ms. biblioth. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 571. — [3] Surit. l. v. c. 66. — [4] Jo. Mar. l. xv. c. 7.

[1] Ep. cur. XXXVI. — [2] Ep. cur. CLXXI. — [3] Ep. DCLXVI.

cium pravitatis ipsius aliquatenus in eisdem. Dat. Perusii VI kal. Junii anno I ».

20. *Beneficia et privilegia collata viris Ecclesiasticis, et Ordinibus Regularibus.* — Prætereundum hic non est visum, Benedictum Friderici fœderatos Genuenses, ob illata auxilia, invectasque merces contra imperia Apostolica censuris devinctos, ea religione solvisse [1]: nonnullos præsules qui Humberto Delphino Viennensi adversus Amedeum Sabaudiæ comitem se conjunxerant, arma ponere jussisse [2], cum Sabaudus damna Ecclesiis illata resarcire sponderet: coercuisse parochorum Britanniæ avaritiam, qui exequiarum juris specie aliena bona corradebant; ac tuendæ veteris illius corruptelæ sacramento Joannem Britanniæ comitem liberasse [3]: pari denique justitiæ zelo, quo Ecclesiasticos alienis manus temperare jussit, eo Bononienses, jus Ecclesiasticum labefactare molientes, coercuisse [4].

Addenda pariter nonnulla beneficia Apostolica, quibus viros Ecclesiasticos ac religiosos est complexus: inter quæ non prætermittendum illud, quo Bambergensi episcopo, qui annis singulis Romano Pontifici, equum album offerre tenebatur, ac septem annis elapsis officio defuerat, debita remisit: « Nos, inquit, tuis supplicationibus inclinati, omnes hujusmodi palafredos, non datos Romanæ Ecclesiæ seu etiam assignatos, tibi et Ecclesiæ Bambergensi de speciali gratia remittimus et donamus; volentes et concedentes, ut tu vel successores tui, et prædicta Ecclesia Bambergensis ad dationem seu assignationem ipsorum non datorum nec assignatorum palafredorum ullo unquam tempore teneamini, neque ad id a quoquam coarctari possitis, vel quomodolibet molestari. Non autem intendimus quod per præsentem remissionem et donationem nostras ullum ipsi Romanæ Ecclesiæ præjudicium generetur, etc. » Tuendi vero rei sacræ splendoris sollicitus hæc de clericorum numero, qui divino cultui in Lateranensi Basilica Ecclesiarum principe a Constantino magno condita, atque a B. Sylvestro consecrata, insisterent, sanxit [5]:

« Benedictus etc. dilectis filiis capitulo Ecclesiæ Lateranensis.

« Tam circa vos et Ecclesiam vestram, quam construxit Constantinus piissimus imperator, et beatus Silvester ad honorem Salvatoris Domini nostri Jesu Christi noscitur dedicasse, tanto potiori diligentia excitamur, quanto veneratione majori, et est dignitatibus ac prærogativis pluribus decorata. Volentes igitur, ut in eadem Ecclesia sit juxta ejus condecentiam determinatus numerus ministrorum, per quos suscipiat laudabiliter, dante Deo, divini cultus augmentum, vestris justis postulationibus inclinati, decem et octo canonicorum, et viginti duorum beneficiatorum, seu stipendiatorum, necnon quaternarium acolythorum numeros, qui videlicet stipendiarii, et acolythi illam partem redituum, et proventuum Ecclesiæ prædictæ percipiant, quam hactenus consueverunt percipere, et habere in Ecclesia ipsa taxavimus; statuentes, ut de cætero eisdem numeris eadem Ecclesia sit contenta, nisi adeo ipsius excreverint facultates, quod merito illos exigant augmentari; et quod nullus recipiatur ibidem ultra numeros supradictos, quousque aliquis defuerit de eisdem, etc. Dat. Later. IV non. Martii an. I ».

21. Exarserat [1] jamdiu gravis inter clerum, et religiosa sodalitia controversia, an qui apud monachos (1) sacra exhomologesi crimina expiarant, ad illa iterum parocho aperienda obstricti essent: nec illam Bonifacius, quamvis de pluribus aliis controversiis sententiam tulisset, diremerat: quam primum in Parisiensi Academia ventilatam tradit Eberhardus [2]; necessitatis vero non esse ea repetere Benedictus pronuntiavit: tum censuras ac sententias in religiosos viros, qui fidelium confessiones sacras exceperant, non valere. Ausus tamen postea est Joannes e Poliaco Parisiensis doctor inanes argutias contra hæc effutire, quas ipsemet in cardinalium consistorio Joanne XXII summo Pontifice damnavit [3]: sed de eo in sequenti tomo. Redimus ad Benedictum, qui præterea edixit, in plateis conciones habere ad populum religiosis viris licere: eos tamen eadem hora, qua diœcesanus e sacro pulpito ageret, concionari vetuit, cum æquitas posceret, ut inferior superiori cederet. Edixit etiam religiosarum familiarum præfectis ut viros tantum pietate et doctrina conspicuos habendis sacris concionibus admoverent, atque subjectam illius sanctionis rationem adduxit: « Quia post baptismum inter cætera magis ad salutem confert propositio verbi Dei, qua audientes illud, quod est victoria nostra, instruuntur in fide, doceantur fugienda fugere, et sectanda sectari, ac qua per peccatum lapsi resurgunt, et pœnitentiæ sacramentum perficiunt; grandis nobis sollicitudo incumbit, ut tales ad hæc promoveant fratres, qui oleo dulcedinis ejusdem vestros foveant subditos, a peccatis prohibeant increpationis vino, peccato-

[1] Ep. DCLVI. — [2] Ep. DCXXVII. — [3] Ep. DCCLXXII. — [4] Epist. DLXXXIX. et reg. post eamd. Ep. — [5] Ep. DXXXVIII.

[1] Bened. Ep. cur. LXVII. Ext. etiam majori ex parte inter extravag. cap. Inter cunctas De privil. — [2] Eberhard. apud Canis. antiq. lect. tom. I. p. 325. — [3] Extravag. Vas electionis De hæreticis.

(1) Nihil a Bonifacio definitum quoad confessiones fidelium semel per annos singulos apud parochos suos præstandas affirmat annalista; sed erroris illum arguit Nangius in Chronico ad annum MCCLXVIII; scribit enim: « Privilegium datum Prædicatoribus de confessionibus audiendis a papa Bonifacio irritatur, et decrevit papa ut confessus eisdem fratribus, confiteatur eadem peccata proprio sacerdoti »; semel scilicet in annos singulos. Id vero edictum a Pontifice cen eo, ut impleretur præceptum canonis: *Omnis utriusque sexus.* Neque enim mens fuit Pontifici ut confessiones apud regulares præstitas nullas fuisse et inanes decerneret, quam sedisse sententiam Gullelmo de S. Amore suspicor. Eam Bonifacii Constitutionem hoc demum anno revocasse Benedictum ex annalista hic discimus. MANSI.

rum suorum medeantur vulnera, eosque ad illa pœnitentiæ acrimonia purgandum et tegendum provocent et inducant. Ad id exequendum scientia divinæ legis exposcitur, desideratur ordo, et vitæ integritas etiam postulatur; scriptum est enim: Tu scientiam repulisti, et ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi: quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem exquirunt ex ore ejus. Alias, prout ad eum pertinet, inter peccatum et peccatum non possunt discernere, nec peccator existens, Dei debet narrare justitiam, et testamentum illius assumere per os suum. Nam cujus vita despicitur, consequens est, ut ejus prædicatio contemnatur, etc. » Consignata est hæc Constitutio his postremis verbis, quæ in juris canonici libris desunt. « Dat. Laterani XIII kal. Martii ».

22. Affecit pluribus aliis beneficiis religiosos viros atque inter cætera hæc in Notis Baronii recensentur [1] : « Munivit Benedictus multis privilegiis Ordinem Cælestinorum et Servorum ». Et quidem Benedicti extat Diploma, quo Servorum S. Mariæ familiam, quæ sibi id nomen pietatis sensu in Virginem delibuta, cui addixerat servitutem, imposuerat, confirmavit ; atque ubi nonnullis verbis prolusit, Apostolicas curas in omnes quidem diffundi, tum vero singulari studio in iis tuendis, qui excolendæ vineæ Dominicæ, amplificandæque divinæ gloriæ se consecrarunt, addicendas ; subjicit : « Sane vos, qui Ordinem sancti Augustini per Sedem Apostolicam approbatum profitemini, et servatis ex devotionis affectu, quem geritis ad Beatam M. V. gloriosam, assumpsistis vobis vocabulum ab eadem, Servos vos ejusdem Virginis humiliter nominando ; dictumque Ordinem S. Augustini nihilominus, juxta pias et honestas institutiones vestræ regulæ, in honorem ipsius Virginis editas laudabiliter servastis hactenus et servatis : ac vobis per specialia privilegia, dicta Sedes indulsit, quod celebrare possitis capitulum generale, ac in eodem capitulo priorem vobis generalem eligere ». Et infra : « Nos autem qui ad ipsam Virginem dominam nostram libenter devotionem, quam possumus, exhibemus, nolentes, quod aliquis contra vos et regulam ipsam quidquam possit detractionis impingere, quin eadem regula plenam habeat Apostolici muniminis firmitatem, ad omnem hæsitationis materiam circa hæc de quorumvis animis amovendam, vestris supplicationibus inclinati, regulam et omnes institutiones prædictas expresse auctoritate Apostolica confirmamus, etc. Dat. Later. III idus Febr. anno I ». Extat etiam hoc Diploma in Servitarum Annalibus [2] : sed de his hactenus. Nunc ad res Orientales properat oratio.

23. *Patriarchæ Orientalis litteræ professionis fidei ad Benedictum.* — « Hoc anno », inquit cardinalis Baronius [3], « ante obitum Benedicti, episcopus Orientalium scripsit litteras Chaldaice ad ipsum Benedictum Romanum Pontificem, quibus fidem Catholicam est professus, faleturque Romanam Ecclesiam esse caput omnium Ecclesiarum. Habetur Libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ; habentur illic ipsæ litteræ ». Producimus ea e memorato volumine [1], quæ subjectis verbis conceptæ sunt : « In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti. Amen. Sanctissimo Patri nostro domino Benedicto, advena et peregrinus Hyabalaba, qui per gratiam Domini nostri Jesu Christi factus fuit Isalicus et patriarcha totius Orientis, petit a sanctitate vestra benedictionem, et inclinat vobis cum humili salutatione in charitate Domini nostri Jesu Christi.

« Superabundanti patri in sanctitate, et superexcellenti in spiritualibus donis vicario Domini nostri Jesu Christi, super totam fidem Christianam sedenti, super sedem beati Petri Apostoli pastoris nostri et patroni, patri patrum, regi regum, sanctissimo papæ Benedicto, quem Deus induit sanctissima ac dignissima veste. Custodiat Deus per vestram sanctam orationem ab omni adversitate, et tribulatione omnes illos, qui signum sanctæ Crucis in suis frontibus susceperunt : et postquam inclinavimus humiliter, et dulciter salutando, quod præstantius est, oramus nos omnes continue pro vobis. Et novit sanctitas vestra reverenda, quod religiosus vir ac sanctus frater Jacobus Ordinis Prædicatorum, quem Deus in via, quam assumpsit, dirigat et confirmet, venit ad nos, et manifestavit nobis, quomodo sanctus pater Bonifacius papa, cujus animam Deus habeat, de hac vita tenebrosa ad lucem perpetuam transmigravit. Insinuavit insuper nobis, quod istud donum permaximum, et (quod est) maxima sedes throni Apostolici, ac universalis paternitas omnium fidelium, ac summus Pontificatus omnium pontificum in omni Ecclesia Catholica et Apostolica Deus omnipotens et piissimus vestræ contulit sanctitati, quam Deus custodiat et conservet.

24. « Insinuavit etiam nobis dictus frater, quod vos, Dei voluntate et dispositione, et Spiritus sancti gratia ordinante, Sedem Romanam Apostolicam obtinetis : et dixit nobis quod in vobis relucet sanctitas, religio, sapientia et fervor fidei cum devotione, et habetis amorem cælestium cum desiderio exaltandi fidem Christi plus satis, quam ipse sciret nobis exprimere. Quibus auditis, gaudium nostrum multum accrevit, et dolor et tristitia a nobis recessit, et laudavimus ac benediximus Jesum Christum Dominum nostrum, qui promisit nobis per suum Evangelium : Non relinquam vos orphanos ; et postulavimus a misericordia ejus, quod sit benedicta vestra paternitas, et dominatio super omnes generationes ; et faciat Deus vos agnoscere in tota fide nostra Christiana, cui infideles invident, Pontificatus vestri benedi-

[1] Bar. in sched. Mss. hoc an. — [2] Annal. Serv. r. B. V. hoc an — [3] Baron. in Notis Mss.

[1] Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. III. pag. 277.

ctionem et clementiam; et exaltet verbum vestrum super universum mundum, et corroboret conceptum animi vestri ad honorem suum, et faciat vestrum consilium benedictum: et postulamus a vestra sanctitate, quatenus dignemini recordari nostri, et omnium Christianorum in vestris sanctis orationibus, et postulamus etiam humiliter, quatenus omnium prælatorum, et religiosorum, et clericorum, ac cæterorum omnium fidelium, vestro regimini commissorum, orationibus et suffragiis, quibus valde indigemus, dignemini nos efficaciter commendare; et postulet a Deo, ut det suæ Ecclesiæ sanctæ securitatem, consolationem et pacem, et det populo suo felicitatem, et gratiam spiritualem et temporalem. Tota enim spes nostra pendens in vestris sanctis orationibus est, et in vestro regimine ac gubernatione: nec habemus ad quem dirigamus oculos nostros post Deum, nisi ad vestram pietatem et misericordiam, qui pater noster estis loco Domini nostri Jesu Christi. Deus omnipotens aperiat portas misericordiæ suæ super filios sacro baptismate generatos in sua benedictione, et dirigat eis vias salvationis per vestras orationes. Quod si sanctus pater noster summus Pontifex, quem Deus custodiat et conservet, fidem nostram scire vel audire voluerit, hæc est, quæ sequitur.

25. « Credimus in unum Deum æternum, summe sapientem, vivum, omnium bonorum largitorem, omnipotentem: unam substantiam, et tres personas Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Unam deitatem. Patrem generantem, Filium genitum, Spiritum sanctum procedentem. Unum dominum: unum adoratum Creatorem rerum visibilium et invisibilium: infigurabilem, incorporeum et inimaginabilem super omnem intellectum: immensum, et incomprehensibilem propter humani intellectus debilitatem. Quapropter ad aliquam fidelium manuductionem dicimus et confitemur, ipsum Patrem generantem sive loquentem, Filium autem genitum sive verbum, Spiritum autem sanctum tam verbi quam loquentis esse spiritum, sive vitam; et propter hoc scriptum est in principio Genesis: Dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Sicut etiam videmus in sole ipsum corpus solare, et radium sive lucem ab ipso exeuntem, et calorem ab utroque manantem: quæ tria unum solem dicimus, et non tres; sic et tres personas unum Deum. Confitemur etiam quod in fine sæculorum una persona de tribus divinis, illa scilicet, quam assimilavimus radio solari, vel verbo Dei, induit perfectam humanitatem de virgine Maria propter salutem hominum, et ut ostenderet nobis lucem veritatis: et fuit unita divinitas humanitati, et humanitas divinitati inseparabiliter, et sine fine. Et ista est fides nostra in Dominum nostrum Jesum Christum Deum nostrum, qui est completus Deus, et completus homo in una persona: totus apud Patrem, et totus in matre. Et ab illa hora, qua per Gabrielem archangelum ex parte Dei Virgini Mariæ annuntiatio facta de Filio nascituro, et dictum est ei: Ave gratia plena, Dominus tecum, etc., ex tunc divinitas non dimisit humanitatem, nec in cruce, nec in sepulchro: ita tamen, quod divinitas pati non potuit, nec mori, nec aliquam pœnalitatem sustinere.

« Et confitemur nihilominus, quod domina nostra virgo sancta Maria genuit et peperit Deum et Dominum nostrum Jesum Christum, qui est homo perfectus, et unitus Deo perfecto, sicut attestatur sanctum Evangelium, quando dixit Angelus ad pastores: Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Salvator mundi, qui est Christus Dominus Deus in civitate David. Et nos etiam acceptamus, et recipimus fidem, et dicta omnium illorum, quæ ordinata sunt in Niceno Concilio per sanctos Patres CCCXVIII, quorum orationibus nos Deus custodiat. Illorum ordinationem, et dicta nos recipimus sicut dicta quatuor Evangelistarum, et sicut ordinationes Apostolorum, et sicut Epistolas Pauli: et elongamur et separamur ab omnibus qui dictis sanctis Patribus contradicunt.

26. « Profitemur insuper sanctum Romanum summum Pontificem, et patrem universalem omnium fidelium Christi: et confitemur quod ipse est successor beati Petri universalis vicarii Jesu Christi super omnes filios Ecclesiæ ab Oriente usque in Occidentem; cujus amor et dilectio in nostris cordibus est firmata, et nos sub ejus obedientia sumus; et requirimus et imploramus suam benedictionem, et sumus parati ad omne ejus præceptum; requirentes humiliter et implorantes ejus auxilium in necessitatibus nostris et tribulationibus, in quibus longo tempore jam fuimus, et permanemus: et ipse pius pater ne avertat a nobis faciem suam, cum simus omnes fratres in Christo, et ejus filii per veram fidem Catholicam: et dignetur corda nostra erigere in gaudium et consolationem per litteras suas, mandando nobis quæ facere debeamus, quæ accepta et grata sint suæ sanctitati. Et insinuamus sanctitati vestræ reverendæ, quod nos imposuimus et commisimus verbotenus verba aliqua prædicto fratri Jacobo exhibitori præsentium, tanquam fideli et veraci nuntio, coram vobis proponenda, cui debeatis credere in omnibus tanquam nobis: et illa, quæ loquetur de nobis, vera sunt, quia nos cognovimus firmiter in eo veritatem et fidelitatem. Inclinatus cum salutatione et oratione sanctis et electis dominis nostris cardinalibus, et omnibus aliis prælatis, et regibus, et sacerdotibus, et religiosis, et baronibus, et fidelibus omnibus, qui obedientes sunt fidei Romanæ Ecclesiæ. Det nobis Deus suam benedictionem, et sancti patris nostri summi Pontificis per merita et orationes Apostolorum Petri et Pauli. Omnes prælati Orientis, qui circa nos sunt, archiepiscopi et episcopi, et sacerdotes, et religiosi, et alii fideles supplicant vobis, et salutant

cum orationibus, et petunt a vobis orationem et benedictionem. Scriptum feria secunda in crastino Pentecostes XVIII die mensis Madii MDCXV ab Alexandro rege in civitate Maraga regno Persarum ».

27. Obiisse hoc tempore Cassanum Persidis regem, qui tanto ardore cultui Christiano restituere Syriam exoptaverat, luget Aytonus subjectis verbis[1] : atque ex eo ob successoris Carbagandæ apostasiam impietatem invaluisse inter Tartaros, et Armeniam a Saracenis infestatam esse : « Rex Armeniæ ad terram suam rediit, (nimirum ab expeditione superiori anno suscepta in Saracenos), sed postquam ibi applicuit, parum habuit de quiete. Post hæc vero, sicut Deo placuit, Casanus fuit quadam gravi infirmitate detentus: et quia sapienter in vita sua egerat, voluit etiam ultimo commendari : unde suum sapienter condidit testamentum, et sibi instituit hæredem et successorem Carbagandam fratrem suum. Postquam ordinavit prudenter ea quæ erant ordinanda circa negotium regni sui et domus suæ, fecit pulchras constitutiones et leges, quas suis dimisit in memoriam : quæ quidem a Tartaris firmiter observantur. Post hæc Casanus diem clausit extremum, et successit sibi in regno Carbaganda frater suus. Iste Carbaganda fuit filius cujusdam bonæ memoriæ dominæ, quæ fuit vocata Erockaton, quæ fuit in fide Christi devotissima et fidelis, et quamdiu vixit, faciebat sibi divina officia quotidie celebrari, et tenebat Christianum presbyterum et sacellum : unde iste Carbaganda fuit baptizatus et nominatus in suo baptismate Nicolaus : et quamdiu mater ejus vixit, in fide Christianorum permansit: sed post obitum dominæ matris suæ dilexit societatem Saracenorum; unde fide Christianorum relicta, adhæsit sectæ perfidi Mahumeti. Rex vero Armeniæ de obitu Casani fuit plurimum perturbatus: nam per hoc inimici fuerunt in magna superbia elevati, etc. »

28. *Carolum Valesium ad imperium Constantinopolitanum recuperandum monet et adjuvat Benedictus.* — De illatis ab impiis cladibus, repressoque eorum furore dicetur inferius; nunc adjungemus, Pontificem instaurandæ in Asia religionis cupidum, cum faciliori trajectu e Constantinopoli traduci posse crucesignatas acies in Syriam perspiceret, si Orientis imperium ab orthodoxis recuperaretur, Caroli Valesii comitis Andegavensis consilia de expeditione in Andronicum schismaticum conficienda, dotalibusque uxoris juribus asserendis laudasse[2], atque ad ea perducenda studium Apostolicum spopondisse.

« Nobili viro Carolo, nato claræ memoriæ Philippi regis Francorum, comiti Andegavensi.

« Claris patet operibus tuæ sinceritatis præcelsa devotio, et humanæ laudis præconio commendanda. Paterna siquidem affectione recepimus tui contemplatione dilectum filium magistrum de Pertico canonicum Parisiensem cancellarium tuum, et nobilem virum Petrum de Erbovilla militem Carnotensis diœcesis, nuntios et ambaxiatores tuos, quos nuper ad nostram præsentiam transmisisti : et quæ nobis ex parte tua exponere curaverunt, intelleximus diligenter. Licet autem ad ea, quæ tui honoris et status respiciant incrementa, Sedes Apostolica, quæ te tamquam filium prædilectum gerit in visceribus charitatis, libenter intendat, ad negotium tamen imperii Constantinopolitani, ad quod, prout nobis per eosdem nuntios intimasti, te potenter accinges, tanto avidius opem et favorem impendit; quanto illud ratione fidei sedem contingit specialiter supradictam. Ideoque super commutandis votis crucesignatorum, qui tecum voluerint ad eruendum dictum imperium de schismaticorum manibus proficisci, ac super legatis et aliis obventionibus deputatis Terræ-Sanctæ subsidio tibi pro prosecutione dicti negotii ejusdem imperii concedendis, prout a nobis fuit ex parte tua petitum, annuimus, prout in nostris super iis confectis continetur litteris, votis tuis. Generalem autem prædicationem crucis, quam similiter ex parte tua dicti nuntii pro eodem negotio petierunt, præsentis et regni Franciæ statu considerato, distulimus : ad eam tamen, et concessionis decimæ proventuum Ecclesiasticorum, aliasque subventiones tibi pro ejusdem prosecutione negotii faciendas, quas expedire videbimus, ejusdem regni conditionibus prospere divina favente clementia succedentibus, procedere juxta tuum votum, nisi interim generale passagium fieret, intendimus; teque alias circa hæc Apostolicis fovere præsidiis tempore opportuno. Negotium itaque prælibatum virtute tuæ magnanimitatis assume, et assumptum tanquam vir strenuus viriliter prosequaris : nam in iis et aliis, ubi expedierit, Apostolicus non deerit tibi favor. Dat. Perusii V kal. Junii, anno I ».

29. Contulit vero provinciam episcopo Sylvanectensi[1], ut legata, aliasque obventiones Terræ-Sanctæ subsidio addictas, ad comparandum imperium Constantinopolitanum, ultra decimas, derivaret. quæ etiam ad tolerandos ejus expeditionis bellicos sumptus convertendæ essent, si in Terram-Sanctam crucesignatorum copiæ non trajicerent : eaque instruxit auctoritate, quæ ad munus obeundum atque adversantes sibi percellendos necessaria videretur : demum Apostolicis litteris fideles ad capessenda in tam justa causa arma, edomandosque schismaticos permovit[2].

« Venerabili fratri episcopo Sylvanectensi.

« In supremæ præeminentia dignitatis disponente Domino constituti, ad universas orbis provincias, quas professio Christianæ religionis includit, Apostolicæ diffundimus considerationis

[1] Ayton Hist. Orient. c. 45. — [2] Ep. DCDIII.

[1] Ep. DCCCII. — [2] Ep. DCCCIII.

intuitum pro earum statu salubriter dirigendo. Sed dum imperium inclytum Constantinopolitanum a cultu religionis ipsius, qui vigere solebat hactenus in eodem, separatum attendimus, illudque ab olim per quondam Michaelem Palæologum, dum vixit, et post ejus obitum per Andronicum ejus filium, eorumque complices et fautores schismaticos, et ab unitate Christianæ fidei deviantes, damnabiliter occupatum, multo nimirum mœrore replemur, et ad subveniendum ei de illo remedio, per quod ad fidem reduci valeat orthodoxam, vias et modos libenter exquirimus, opemque ac operam promptis studiis exhibemus. Quorum namque possunt Christianorum animi non turbari, dum in gravem superni Patris offensam, et dispendiosam Apostolicæ Sedis injuriam, et injuriosa dispendia pravum genus schismaticæ gentis elata cornua levasse conspiciunt, ac tam nobile imperiali solium occupasse? Pro certo ad ipsum imperium de filiorum alienorum manibus liberandum, ipse fidei zelus debet corda fidelium inflammare. Nam si, quod absit, idem imperium ad Turcos, aliosque Saracenos et infideles, a quibus dictus Andronicus jugiter impugnatur, devenire contingeret, non posset demum faciliter erui de manibus eorumdem. O quam grave discrimen, et ingentem confusionem reciperet, si, quod Deus avertat, talis casus emergeret, Romana mater Ecclesia, totaque religio Christiana.

30. « Cum itaque dilectus filius nobilis vir Carolus comes Andegavensis, cujus interest ratione uxoris suæ, charissimæ videlicet in Christo filiæ Catharinæ imperatricis Constantinopolitanæ illustris, ad ejusdem recuperationem imperii offerat se potenter velle intendere, et ad id viros viresque suas exponere ; multique barones nobiles et potentes, zelo devotionis accensi, pro ipsius imperii recuperatione ac reductione ad fidem Catholicam cum eodem comite, sicut idem comes affirmat, sint proficisci parati ; nos qui ad tam necessariam, salubrem, et felicem, Deo favente, expeditionem Christi mos principes debemus quærere, invitare, quæsitos et invitatos modis, quibus possemus, ad hoc inducere, præmiis, subsidiis et auxiliis provocare ; cupientes ut hujusmodi negotium, quod non modicum Apostolicam Sedem, omnesque Christi fideles ratione fidei prælibatæ contingit, salubrem sortiatur effectum ; ac attendentes, quod ex ejusdem felici consummatione negotii Terræ Sanctæ subsidium, quod ex causis diversis tamdiu fuit hactenus præpeditum, divina favente clementia, poterit provenire, etc. » tum armis suscepturis, stipemve in sumptus bellicos collaturis indulgentias proponit, additque :

« Rogamus itaque universitatem vestram, et hortamur in Domino, quatenus ad hujusmodi tam pium, tam salubre negotium prosequendum in auxilium dicti nobilis potenter et viriliter assurgatis, ut idem nobilis, vestro cooperante favore, in suis proccessibus prosperetur ; vosque tanti boni mereamini participes effici, ac proinde divinam, dictæ Sedis et nostram gratiam uberius obtinere. Si enim consideratis, filii, quantas Græcorum Ecclesia non solum Romanæ, sed toti Ecclesiæ contumelias inferat ; si contemptum sciretis eorum, si ipsorum errorem in fide, si odium nosceretis ; sine hortatu nostro contra eos caperetis arma, ac negotium fidei ardentibus animis sumeretis. Dat. Perusii XII kal. Julii anno I ».

31. *Perusii obitus Benedicti papæ et miracula.* — Dum in iis consiliis versabatur Benedictus, auxissetque cardinalium collegium, hoc anno creato Gualterio Anglo presbytero tit. S. Sabinæ in locum Guillelmi Angli, qui una cum Nicolao Pratensi superiori anno renuntiatus cardinalis obierat : qui quidem omnes in Ordine Prædicatorum, ut ipsemet Pontifex, religiosam disciplinam erant professi, Perusii decessit : qua partim in urbe, ut ex ascripta superioribus litteris die, partim Romæ commoratum constat : confirmantque Bernardus, et auctor qui ad Martinum Polonum Appendicem adjecit, aliique, ipsum celebrato Paschate Roma Perusium aulam Apostolicam traduxisse. Et sane extant in ipsius Regesto litteræ apud S. Petrum Romæ VI id. Aprilis datæ [1] tum apud Montemflasconem [2] XVIII kal. Maii, tum Perusii [3] VI id. Maii, ubi plures aliæ exaratæ. Tenuerat Petri Sedem menses octo, dies XVII, ut tradunt memorati auctores [4], et alii : creatum enim XI kal. Novembris superioris anni in Encyclicis de sua electione litteris [5] ipse affirmat, decessisseque nonis Julii scriptores testantur, e quibus Bernardus [6] hæc affert : « Hic Benedictus obiit in Perusio nonis Julii, Pontificatus sui anno primo, sepultusque fuit in Ecclesia fratrum Prædicatorum Perusii ante altare anno Domini MCCCIV, ubi divina virtus et bonitas ejusdem (gratia Benedicti, et nomine) merita cœpit evidentibus miraculis declarare ; maxime in dæmonibus expellendis de corporibus obsessorum, et in multis infirmitatibus et languoribus propulsandis quorumdam. Non pauca evidentia et probata alibi scripturæ memoriæ sunt mandata ». De editis miraculis alii plures consentiunt [7], e quibus Joannes Bonifacius [8], ait eo mortuo concurrisse Perusinos, ac plures morbis variis implicitos illuc se deferendos curasse ob conceptam de ipsius sanctitate existimationem ; ac tum ad ejus feretrum patrata divinitus plura miracula, depulsos ex ægrorum corporibus morbos, restitutum cœcis oculorum lumen, energumenos dæmonibus liberatos. S. Antonini vero de Benedicto testimonium insigne est [9] :

32. « De hoc Benedicto legi in Chronicis Ordinis quindecim miracula fidei testimonio compro-

[1] Ep. cur. CXXXII. — [2] Ep. cur. CXXXV. — [3] Ep. cur. CXXXVIII. — [4] Bern. Chr. Rom. Pont. Appendicis ad Martin. Polon. auctor et alii. — [5] Bern. Ep. II. — [6] Ibid. — [7] Ant. III. p. tit. XX. c. 9. in princ. et tit. XXIII. c. 11. in princ. Leand. de viris illust. Ord. Præd. l. III. in Bened. Bozius l. VII. de signis Ecclesiæ c. 1. sign. 25 p. 252. §. Anno, et alii. — [8] Bonif. Hist. Tarvis. l. VI. — [9] Anton. tit. XXIII. c. 11. in princip.

bata, meritis ejus facta de diversis infirmitatibus, quorum infirmorum nomina, et locorum describuntur, et infirmitatum, quæ ob brevitatem dimitto ». Repetenda illa vel saltem similia ex Leandro [1] visa sunt ad sanctissimi Pontificis gloriam illustrandam: « Ipsa die, qua ad cælum migravit vir sanctus, tantus fuit populi concursus ad eum videndum, ut agminatim cives et inurbana plebs totas vias complerent, ut vix e palatio in templum Prædicatorum deferri posset, potueritque postero die sepeliri. Porro adnitebantur omnes sancti viri pedes exosculari, rati se osculo veniam ejus meritis a Domino facilius criminum suorum posse obtinere. Et cum scriptum didicerimus: Qui se humiliat, exaltabitur; sic huic sanctissimo viro contigit: quippe passim hinc inde miracula exire videbantur. Extemplo mulier quædam, per annos quindecim capitis dolorem passa, se sancto viro vovens, recessit exinde sospes. Cuidam filius parvulus, mox voto ad beatum Pontificem et precibus emissis, qui cibo potuque tribus continuis diebus abstinuerat, et de vita desperatus, sospes restituitur; ut continuo pedibus ipse suis domum reverteretur, qui paulo ante ad tumulum viri Dei veluti mortuus allatus fuerat. Mulier altero brachio capta, invocato Benedicti nomine, mox sanum recepit. Mulier cum uno puero visu, quem amiserant, donantur. Mancipium vicecancellarii, alterum brachium debilitate oppressum habens, exaudiens quæ fiebant meritis viri Dei in templo Prædicatorum ad ejus tumulum miracula, fiducia plenum extemplo brachii libertatem precibus obtinuit. A fluxu sanguinis mulierem, quæ per annum passa fuerat, curavit. Puero ad ambulandum impotenti, pedibus et tibiis capto, in frequenti populo gressus elargitur.

33. « Mulier a diabolo obsessa ad tumulum viri sancti perducta est paulo post ejus decessum, ut liberaretur ejus precibus, quo plurimum agitabatur, et sic agitabatur ac ut interdum ingentes et horridas voces emittere compelleretur, quo fiebat, ut aspicientes in sui miserationem deduceret. Ore ipsius misellæ iniquus spiritus Latine tam eleganter loquebatur, ut admirarentur omnes. Igitur ad tumulum viri Dei Benedicti muliere posita unus ex Prædicatorum Ordine pater venerabilis in frequenti clericorum et laicorum cœtu, et duobus patribus Minoritis (præsentibus) agere diabolum sanctissimis verbis cœpit, quos exorcismos vocant, id est, adjurationes dicens: Dei ex parte et servi sui Benedicti papæ te adjuro, ut hinc exeas, mulieremque istam Dei facturam relinquas. Tunc sermone litterali hostis antiquus respondit: Occine Benedictum autumas, mene hinc posse pellere, quem non valuit Franciscus? Porro antea mulier Assisium ad D. Francisci tumulum deducta fuerat. At venerabilis pater: Scio inquit, a Deo optimo maximo tanta potestate utrumque donatum, ut te hinc expellere possint: sed potest hanc Deus sancto viro Benedicto reservare pro nunc facultatem, quam divo Francisco non fecit. Ast malignus spiritus impatiens dixit: Te rogo atque obtestor, ne me amplius vexes, aut inferas bellum, eo quod hac in muliere annis sedecim permansi. Verum pater ille, non ejus dicto audiens, iterum nomine Benedicti acriter eum urgere cœpit; et tandem cum diceret: Et Verbum caro factum est (forte Evangelium illud legerat) mox diabolus evanuit, veluti mortuam mulierem dimittens: sic enim ejus corporis vires attriverat, ut diu non solum loqui, sed vix hiscere potuerit. Tandem viribus reassumptis, gratias Deo ingentes, et viro sancto Benedicto egit: nec ulterius litterali usa sermone, quem nunquam didicerat: quin maxima post hac admiratione capiebatur, cum intellexerat se aliquando eo locutam fuisse.

34. « Joanna Petri de Francia precibus sancti viri a fluxu sanguinis, quem mensibus sex passa fuerat, oratione ad ejus tumulum porrecta, protinus obtinuit sospitatem. Et Viviano Bonjoannis de Ponte Montis castelli, tacto viri Dei tumulo, præmisso voto, lumen oculorum restituitur, quo pro majori parte ante caruerat. Naldus ex oppido Montepolitiano, morbum comitialem passus annis septem, ante ejus sepulchrum sospitate donatur. Gerundisia capta manibus et lacertis, cum matre ad Benedicti tumulum accedens, ejus meritis recessit incolumis. Brunora paralysi liberatur. Guarnerius telo vulneratus, voto ad eum emisso, sanus factus est. Martinus altero captus testiculo, ad ejus tumulum a patre ductus, sanus inde exiit. Bonazagus hujusmodi ægritudine laborans, promeruit ad ejus sepulchrum sospitatem. Intestinis Joannellum laborantem, et ad ejus tumulum sanitatem efflagitantem, voti compotem sanctus vir reddidit. Bruna de Casentino, annis quatuordecim a diabolo vexata, meritis viri Dei ab ejus tumulo libera recessit. Cæteri qui a diabolo obsessi, Angelutia Rosa per annos viginti quinque, Guillelmina Cæsenas annis septem, Vaniola Asissiata diebus duodecim, quidam juvenis de Cortonio tribus annis, ii omnes a diabolo obsessi meritis et precibus viri Dei Benedicti plene liberati sunt ».

35. Quod ad genus obitus spectat; veneno ficubus asperso (1) necatum tradunt [1]. Nulla vero fere

[1] Leand. l. III. de viris illustr. Ord. Præd. in Bened. XI.

[1] Dinus Comp. Chr. Ms. l. III. Jo. Vill. l. VIII. c. 80. S. Ant. III. p. tit. XX. c. 9. in princ. et alii.

(1) Hanc de veneno Benedicto XI porrecto famam augent et confirmant Acta publica inquisitionis factæ in Fr. Bernardum Delitiosum Montempessulanensem, vulgata a Baluzio in tom II de Vitis Papar. Avenionensium num. 53. Inter cætera enim, quæ flagitioso huic monacho objecta sunt, reus etiam habitus fuit de conspiratione in mortem Benedicti XI, ut veneno necaretur; quæ verba excerpsi ex litteris Joannis XXII ibidem recitatis, quibus causæ cognitionem episcopis Tolosano, Apamiensi et Sancti-Papuli committit. An vero delictum illud satis probatum fuerit in inquisitione in F. Bernardum instituta, plane ignoro. Constat latam in illum ab episcopis designatis sententiam,

pompa sepulchro humili, ut ipse ex demissione Christiana jusserat, traditum in Ecclesia Prædicatorum scribit Bonifacius [1] : quamvis postea ab ipsius memoriæ cultoribus politissimo marmore sepulchrum elegans fuerit excitatum. Et quidem insigne in eo terrenarum rerum, et gloriæ contemptus, dum in Pontificio fastigio eminebat, exemplum narrat idem auctor, quod cæteris ipsius miraculis annumerandum quodammodo videtur, atque ex S. Antonino [2] referemus : « Narratur, inquit, de eo, quod cum mater ejus paupercula adhuc superstes accessisset Perusium ad eum visitandum, postquam applicuit, induta fuit sericis ab amicis, ut decere videbatur, utpote tanti principis mater. Cum ergo captata hora ingredi deberet ad filium, interrogavit papa ipse filius quibus vestiébus esset operta. Responsum est ei, quia sericis ob honorem Apostolicæ Sedis. At ille : Non est, inquit, hæc mater mea ; ipsa enim mater mea paupercula mulier est, quid sit sericum ignorans ; nec voluit eam dimittere ad se videndum. Quamobrem hoc audiens pia mater, illis depositis vestibus, est humilibus induta. Cumque hoc Benedictus papa audisset, dixit : Hæc est mater mea : veniat ; et ingressam in osculo sancto amplexatus est eam ».

36. *Cardinales, Sede vacante, Carolum Siciliæ regem censura solvunt.* — Persolutis Benedicto justis, cardinales conclave ingressi, pugnantibus distracti sententiis, gravissime inter se dissidere [3] cœpere ; ex qua dissensione diu Ecclesia moderatore caruit, de quo interpontificio hæc Bernardus [4]: « Vacavit Sedes a prædicta die per illum annum sequentem usque ad quintum diem mensis Junii, cardinalibus stantibus inclusis, non valentibus illo tempore concordare, quamvis a Perusinis plures restricti fuerint et arctati ». Vacante Romana Sede, collegium cardinalium censuris Carolum II regem Siciliæ ob non persolutos census pluribus nominibus devinctum, absolvisse, notat card. Baronius [5] ex Libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ. Extant vero cardinalium litteræ in Ms. pergameno bibliothecæ nostræ Vallicellanæ quibus regi ob bella continua ærario exhausto, solutionis diem ad festum principis Apostolorum anni sequentis diem prorogarunt [6].

« Miseratione divina episcopi, presbyteri et diaconi S. R. E. cardinales, charissimo in Christo filio Carolo Siciliæ regi, salutem in Domino sempiternam.

« Ex parte tua nobis devotius extitit supplicatum, ut cum nonaginta tria millia unciarum et trecentas quadraginta uncias auri, per te nobis et Ecclesiæ Romanæ debita de censu regni Siciliæ pro toto præterito tempore usque per totum festum beati Petri proximo præteritum, quod fuit in anno Domini MCCCIV, solvere nequiveris in prædicto festo B. Petri usquequo, ut asserebatur, de ipsis nonaginta tribus millibus unciarum trecentis et quadraginta tibi per felicis recordationis Bonifacium papam VIII, de fratrum suorum consilio et assensu dilatio data fuit ; nec ea postea solveris, nec solvere te posse confidas propter longos guerrarum fremitus, quibus regnum prædictum Siciliæ fuit hucusque concussum, et ex ipsarum reliquiis multis et diversis adhuc est oneribus impeditus; dilationem solutionis omnium prædictorum nonaginta trium millium unciarum trecentarum et quadraginta usque ad aliud festum B. Petri secundo venturum, quod erit an. Domini MCCCV benigne tibi concedere dignaremur.

« Nos itaque, hujusmodi impedimentorum tuorum conscii, et onerum non ignari, super illis paterno tibi compatientes affectu, tuis supplicationibus inclinati, dilationem solutionis eorumdem nonaginta trium millium unciarum trecentarum et quadraginta, debitorum nobis et eidem Ecclesiæ ratione census ejusdem de toto præterito tempore usque per totum prædictum festum B. Petri proximo transactum, usque ad dictum festum B. Petri secundo venturum, quod erit in anno Domini MCCCV, ex ea potestatis et auctoritatis plenitudine, quæ apud nos S. R. E. cardinales ejusque collegium est et residet, Apostolica Sede vacante, tibi gratiose concedimus de nostra voluntate unanimi et assensu : nisi infra prædictam dilationem tibi concessam futurus Romanus Pontifex aliter duceret ordinandum ». Et infra : « In prædictorum autem testimonium præsentes litteras per venerabiles patres et fratres nostros Joannem Tusculanum episcopum, Joannem tit. SS. Marcellini et Petri presbyterum, et Matthæum S. Mariæ in Porticu diaconum cardinales sigillorum suorum munimine fecimus roborari. Dat. Perusii non. Decemb. anno Domini MCCCIV, Apostolica Sede vacante ». Egit gratias cardinalium collegio de collato beneficio Carolus Siciliæ rex [1], de quo in proximo XV Annalium tomo mentio occurret.

[1] Bonif. ubi sup. — [2] Ant. III. p. tit. XX. c. 9. in princ. Leand. de viris illustr. Ord. Præd. l. III. Bonif. Hist. Tarvis. l. VI. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 86. — [4] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [5] Baron. in Notis Mss. — [6] Lib. Priv. tom. I. p. 230, et tom. III. p. 324. Ext. in eod. Ms. bibl. Vall. lit. B. num. 12. pag. 351.

[1] Ext. ejus litteræ in lib. Privil. de Ms. Vall. locis cit.

minorem, quam pro tot tantisque criminibus, quibus accusabatur, fuisse; causantibus episcopis illis, sibi plane de omnibus non constitisse. Appellatum ideo ad Sedem Apostolicam; quæ tamen priorem sententiam parum aggravavit. Vide horum omnium Acta ibidem.
MANSI.

CLEMENTIS V ANNUS 1. — CHRISTI 1305.

1. *Electio Clementis V ad summum Pontificatum.* — Editis, Deo auctore, duobus prioribus Annalium Ecclesiasticorum tomis XIII et XIV, jam ipsius fulti auxilio, imploratisque beatissimæ Virginis suffragiis, quintodecimo conscribendo manum admovemus, in quem, ac proximum ea a nobis conjicienda sunt qui in Ecclesia Dei obtigere, Sede Apostolica magno rei Christianæ detrimento, excidio Italiæ, orbis scandalo, funesto fœdissimorum schismatum exitu, a Clemente V traducta in Gallias, ibi tanquam in transmigratione Babylonica, ut insignis auctor Gallus sincere scribit[1], exulavit usque ad Gregorium XI, qui post septuaginta et eo amplius annos, divino instinctu afflatus, in Urbem feliciter eam revexit. Tanto transferendæ Sedis malo occasionem dedere, sine ullo tamen ejus rei sensu, anno Christi millesimo trecentesimo quinto, Indictione tertia, congregati Perusii ad sacra comitia cardinales, qui defuncto Benedicto XI ab illius exemplis alieni, invidia et odio, vel ambitione in duas factiones divisi, cum in designando sanctissimi Pontificis successore in aliquo ex purpuratorum collegio convenire non possent, demum dum pars alteram circumscribere nititur, ac non Ecclesiæ, sed suam, suorumve rem agit, archiepiscopum Burdegalensem Romanum Pontificem dixere. Qua de re hæc Bernardus[1]:

« Cum cardinales pro electione summi Pontificis in Perusio inclusi stetissent menses undecim et arctati, divisi in partes æquales, non est inventus in eis lapis aliquis angularis, qui utrumque parietem conjungeret, unumque faceret ex iisdem; tandem versus Occidentem dirigentes intuitum, in Burdegalensem archiepiscopum suos oculos erexerunt, etc. » Verum hæc, quæ auctor paucioribus verbis perstringit, ab aliis explicatius petenda sunt: inter quos Joannes Villanus[2] fusius et accuratius prosequitur, quæ in Latinum, uti consuevit, sermonem S. Antoninus rem ab exordio ipso nitide exponens, convertit[3] (1):

2. « Ingressi, inquit, domini cardinales in

[1] Genebr. in Chron. hoc an.

[1] Bern. Chron. Rom. Pont. — [2] Jo. Vill. l. VIII. c. 8. — [3] Ant. p. III. tit. XXI. c. 1. Baron. in Mss. Sched. ad hunc an.

(1) Incidit in hunc annum electio episcopi Burdegalensis in Pontificem, cujus rei annus, menses et dies optime in Annalibus adnotantur. De reliquis hic nonnulla discutienda sunt. Narrat Raynaldus ex Bernardo Guidonis cardinales solidis mensibus undecim conclavi inclusos de eligendo Pontifice deliberasse. Sed Bernardi verba non ita intelligenda sunt, ac si toto illo tempore cardinales inclusi perseveraverint; nam Ferretus Vicentinus, qui circa annum MCCCXXX historiam suam scribebat, auctor est, cardinales, cum brevi inter se convenire haud posse intelligerent, « ædes suas et cubilia petiisse, donec », addit idem scriptor, « iterum die fixa in secreto Pontificalis aulæ diversorio convenerunt » Ibi vero cum res peragenda differretur, Perusini, « moræ impatientes, ædem in quam convenerant, tecto sublato, ætheri ostenderunt, victumque illis negantes, omnibus utensilibus privatos fore spoponderunt ». Atque ita tandem coacti cardinales cum in virum sui cœtus convenire sese haud posse intelligerent, ad exteros conversi « Burdegalensem episcopum de gente Vascona, id auro regio donisque maximis (a Philippo datis) exhortantibus, et Petri (Columnensis, cardinalitia dignitate a Bonifacio privati) studio incessabili, præ cæteris in Apostolorum Sede plurimum assensu papa decernitur ». Hæc auctor Italus eorum temporum, et locorum vicinus, quo nomine fidem præ cæteris seu tempore seu loco remotioribus, ideoque et Bernardo Guidonis Gallico scriptore mereretur. Totam conclavis hujus historiam et pactiones occultas narrat Joannes Villani, ex quo S. Antoninus cæterique omnes cum eo annalistæ sua omnia desumpserunt. Rem profecto a eo accurate prosequitur Villanus, ut comperta narrare existimari possit. Verum fidem Villani in multis, ac præsertim in pactionibus iniquis cum Gallo initis quas hic memorat, suspiciosam mihi ea reddunt, quæ statim subdo. Primo igitur animadversione dignum censeo, omnes illos Pontifices, qui res maxime arduas aggressi sunt, invidiæ et calumniis adeo patuisse, ut historiæ rerum ab illis gestarum caliginis plurimum ex iis, quæ adversarii commenti sunt, affundatur. Quam multæ enim de Gregorio VII, de Innocentio III, de Bonifacio VIII oblocutiones et calumniæ? Accidit id pariter et Clementi V, cujus nomen ex oppressis Templariis publicam invidiam incurrit. Hinc eædem de illo, ac de reliquis Pontificibus calumniæ. Sparsa de Clemente commenta ceu veras historias Villanus, sincerus quidem, sed non criticus historicus sæpe adoptavit, quod et adnotavit Spondanus ad A. MCCCXV, 2, fabellam referens quam Villanus lib. 9, cap. 58, de Clemente narrat. Nihil est ergo cur ejusdem Villani fides in retexenda historia conclavis, in quo Clemens renuntiatus fuit Pontifex, asserta reputetur. Suspicionem hanc in illum promovet silentium reliquorum omnium, qui tunc florebant, scriptorum, præsertim de iniquis indebitisque illis pactionibus, quibus Clemens Pontificatum sibi apud Philippum regem nundinatus fuit, si Villanum audiamus. Cum vero auctores et æquales laudo, non illos tantummodo commemoro, quibus nomen Pontificium in veneratione esse et in pretio solet. Neque enim id totum silet tantummodo Bernardus Guidonis cæterique auctores quatuor Vitæ Clementis, quos Baluzius in Vitis paparum Avenionensium prodoxit. Sed et idem silentium servavit Ferretus Vicentinus, qui paparum censor est severus; silet et Fr. Pippinus, qui anno MCCCXIV historiam suam absolvit, quique Pontificum vitia non dissimulat; silent pariter Augerius de Bitteris apud Eccardum, quem et legas

conclave Perusii pro electione facienda concordari non poterant, quærentes magis sua, quam quæ Jesu Christi : erant enim divisi in duas partes quasi æquales : una pars erat cismontana, cujus capita erant dominus Matthæus de Ursinis, et dominus Franciscus de Guatanis, alias Cajetanus, qui fuerat nepos papæ Bonifacii : altera pars erat ultramontana, vel adhærentium ei, quorum principaliores erant dominus Neapuleon alias Neapulio de Ursinis, et dominus Nicolaus Pratensis. Primi vota sua dirigebant ad aliquem Italicum, et faventem amicis et consanguineis Bonifacii papæ : alii tentabant eligere aliquem Gallicum, vel amicum regis Franciæ, qui manifestam inimicitiam ostenderat ad Bonifacium papam, et excommunicatus fuerat ab eo. Sicque per plures menses qualibet partium fixa in proposito suo ad numerum duarum partium ex eis, prout exigitur, non poteral perveniri.

« Una igitur dierum cardinalis Pratensis dominus Nicolaus, vir valde sagax et experientissimus, ait secreto domino cardinali de Guatanis domino Francisco : Nos magnum malum facimus, et Ecclesiæ detrimentum, unde populi scandalizantur, non providendo de pastore. At ille : Per me non stat, inquit. Tunc Pratensis : Si bonum medium ad hanc rem efficiendam invenirem, placeretne tibi? Respondit : Placebit utique. Ego, ait Pratensis, cogitavi hunc modum tenendum, ut videlicet una pars collegii cardinalium eligeret, tres ex ultramontanis idoneis ad papatum prælatis, prout eis videretur; et altera pars teneretur intra quadraginta dies unum ex illis tribus propositis eligere, prout eis placeret, et ille papa intelligeretur canonice electus et esset. Placuit domino Francisco forma prædicta, persuasitque sequacibus suis hunc modum acceptare; ita tamen, quod ipsi haberent proponere seu nominare illos tres; intendentes tales assumere, qui fuissent amici olim Bonifacii, et regi Franciæ parum affecti; et Pratensis partem suam induxit ad id efficiendum, intendens et ipse taliter providere quod haberent sibi propitium et benevolum et regi amicum.

3. « Facta igitur hac conventione et solemni stipulatione per scripturam firmata, pars illa, quæ dominum Franciscum sequebatur, nominavit tres archiepiscopos Gallicos eis familiares et regi Franciæ infensos, inter quos fuit Raymundus (Bertrandus) Burdegalensis archiepiscopus, qui creatus fuerat archiepiscopus a Bonifacio papa, nec regis amicus propter offensas factas suis consanguineis in Vasconia per dominum Carolum Valesianum. Illis igitur tribus nominatis, alia parte secreto ad invicem conferente, persuasit Pratensis sagax et industrius, ut Raymundum (Bertrandum) Burdegalensem decernerent præeligendum, nulli hoc insinuando; et ante electionem velocissime regi Franciæ per litteras intimarent negotium, et quia illum Burdegalensem, quem procuraret reconciliandum sibi et amicum fieri, si sibi placeret, papam facerent : quem cum nossent avidum honoris et gloriæ, ut Vasconem, et ad omnia flexibilem, ut illa consequeretur, sperabant facile inducendum ad omnem partem et amicitiam contrahendam cum rege Franciæ, et illum ad optata exauditurum, sicut rei postmodum probavit eventus.

« Ista igitur conclusione firmata secreto, et juramento vallata, cum dies quadraginta haberent ad eligendum unum e tribus, destinarunt secretos nuntios fideles cum litteris continentibus seriem facti ad regem Franciæ, ut responsales subito redderentur : et si in illo sibi reconciliato Burdegalensi complaceret, ipsum eligerent, persuadendo ei ut hoc faceret, ut recuperarent statum suum et honorem in sancta Ecclesia, a qua fuerat alienatus, ut ejus inimicus. Mittuntur nuntii seu cursores ita veloces, ut intra undecim dies a Perusio, unde mittebantur, usque Parisios perve-

apud Baluzium, Martinus Minorita, Theodoricus Niemius, Joannes Vitoduranus, Andreas Ratisbonensis apud Eccardum tom. II Historic. med. ævi; silet denique Nangii continuator ad hunc annum. Insuper nonnulla ejusdem historiæ sunt in quibus manifesti mendacii reus Villanus tenetur. Primo enim per compromissum, ut vocant, a Nicolao Pratensi electum Clementem statuit; sed in decreto electionis, a Raynaldo hic producto, mutilo tamen et mendoso, et a Cossartio in collect. Labbeau. tom. XIV, col. MCCCLXX. Ven. edit. ex autographo integro utoque vulgato, constat per scrutinium, et suffragia secreta renuntiatum fuisse Pontificem. Simultatis archiepiscopi hujus Burdegalensis cum Philippo causam repetit Villanus ex injuriis a Gallis illatis in Vascones quosdam e familia archiepiscopi. Sed F. Pippinus aliam plane diversam exhibet; narrat enim Burdegalensem unum ex omnibus in solemni Gallicanorum præsulum conventu restitisse Philippo, dum ab obsequio Bonifacii VIII substrahere sese nitebatur. Iratum sibi propterea regem evitaturum clam se subduxisse e regno sub militari amictu, venientemque clam Astam Fr. Isnardo Papiensi, qui tunc in monasterio Fr. Prædicatorum priorem agebat, sese aperuisse, a quo monastice cucullatum in loca tuta subductum. Monachum illum dein Clemens donavit, ait historicus, episcopatu Antiocheno, addita Ticinensis episcopatus administratione. Tum addit idem Pippinus Hist. lib. 4. cap. 41 : « Mortuo papa Bonifacio, interventu quorumdam prælatorum et nobilium restitutus est ad gratiam regis, ex cujus postmodum interventu, et ex contracta familiaritate ac benevolentia cardinalium (cum quibus in fuga sua aliquandiu egerat, eodem teste), ad papatum pervenit ». Hæc retulisse verbis ejusdem scriptoris juvit, ut intelligamus qua ratione idem archiepiscopus cardinalium gratiam inivērit. Hanc simultatis causam præferendam illi censeo, quam Villanus indicavit, cum Pippinus Ordinis Prædicatorum monachus Italus, ex fratre sui Ordinis Italo didicisse potuerit. Sed in viam regrediamur. Inter pactiones cum Philippo initas duas hasce omnium primas recitat Villanus, ut Pontifex regem ipsum « perfecte reconciliaret Ecclesiæ sacrosanctæ; tum ut censuras excommunicationis contra regem et regios prolatas amoveret ». Vix credo, id commisisse Philippum, ut qui, ne id quidem petens, a Benedicto XI a censuris omnibus, si quas incurrisset, absolutus fuerat, absolutionem a novo Pontifice non obtineret tantummodo, sed et mercaretur. Ad regios quod attinet, vel eo nomine subditi Philippi designantur, vel captionis Bonifacii auctores; subditos reconciliaverat Benedictus; complices captionis, ut Guillelmus de Nogareto etc. ne quidem Clemens restituit, nec nisi sero tandem anno MCCCXI multis exoratus ac dura pœnitentia injuncta admisit. Denique a Pontificatu iniquis pactionibus empto Clementem liberant laudes, quibus Ferretus Vicentinus non sane Pontificum assentator, Clementis V memoriam posterius commendavit Histor. lib. 3 « Nec putandum est (scribit de illo cum de judicio in Templarios egisset), tam salubrem, tam Deo gratum pastorem odio vel prece corruptum a justitia declinasse; nam omnia bene et sapienter ab eo gesta nemo mentis integer ambigit ». Laudes istæ Clementem ab omni iniquæ pactionis nundinatione absolvunt. Non nego tamen Philippi opera, et forte etiam donariis, Clemente inscio, inductos cardinales quosdam, ut virum hunc in Pontificem maximum deligerent. Id enim uno fere assensu æquales omnes scriptores affirmant.

MANSI.

nirent. Redditis regi litteris, gavisus est gaudio magno : et persuasionibus cardinalium acquiescens, destinavit amicabiles litteras archiepiscopo Burdegalensi, insinuans quod pro bona et ardua causa oportebat habere cum eo secretum colloquium; unde intra sex dies in certo sibi loco occurreret. Quod cum factum fuisset, rex cum modica societate accessit ad locum deputatum cujusdam abbatiæ, quo et archiepiscopus accesserat. Convenientes igitur rex et archiepiscopus Burdegalensis post auditionem missæ simul jurarunt sibi invicem secretum haberi eorum colloquium.

4. « Post hoc rex verbis placabilibus archiepiscopum induxit reconciliatum habere Carolum Valesianum, non obstantibus damnis illatis, addensque, inquit rex : Domine archiepiscope, scias in manibus meis esse positum te facere posse Pontificem summum ; ostendens ei litteras super hoc destinatas. Si igitur vis, ut faciam te fieri summum antistitem, volo promittas mihi concedere certas gratias, quas postulabo. Quibus perlectis archiepiscopus ait stupefactus ex re ipsa : Domine mi rex, video, quod magis me diligis, quam alium quemcumque in mundo, et bona mihi retribuis pro malis : demum noveris tuum esse præcipere, et meum obedire, sum enim ad omnia exequenda paratus. Tunc rex osculatus est eum : Istæ sunt, ait, gratiæ, quas a te requiro. Prima est, ut me perfecte reconcilies Ecclesiæ sacrosanctæ relaxando et veniam dando de adjutorio dato in captura Bonifacii papæ. Secunda est, ut censuras excommunicationis amoveas contra me, et meos sequaces prolatas. Tertium est, quod mihi concedas omnes decimas regni per quinquennium in reparationem expensarum multarum in bello inito contra Flandrenses. Quarta, quod promittas mihi cassare et ad nihilum reducere memoriam Bonifacii papæ. Quinta, quod restituas honorem et dignitatem cardinalatus domino Jacobo et domino Petro Columnensibus ablatum eis per Bonifacium, et reponas eos in statum pristinum, cum eis etiam creando aliquos cardinales amicos meos. Sextam mihi reservo exprimendam loco et tempore suo arduam et magnam. At archiepiscopus omnia servare promisit cum jurejurando super venerabile Eucharistiæ sacramentum : et ad confirmationem prædictorum archiepiscopus dedit regi obsides germanum suam et duos nepotes. Rex autem contra juravit se operam daturum, ut papa eligeretur : sicque discesserunt ab invicem amici facti cum magno gaudio, re occulta aliis, et solum manifestata reconciliatione facta, et pace inter Carolum et archiepiscopum. Reversus ergo Parisios rex subito rescripsit Pratensi cardinali et sociis quod gestum erat : quapropter libere eligerent Raymundum Bertrandum Burdegalensem archiepiscopum. Et intra triginta quinque dies reversi cursores Perusium, regis litteras reddiderunt Pratensi et sociis. Quibus omnibus alteri parti ignotis, dixit Pratensis cæteris cardinalibus alterius partis quod parati erant procedere ad electionem unius illorum et iterum pacta et conventiones super his fuerunt renovata et firmata.

« Congregatis igitur omnibus cardinalibus, Pratensis prius proposita auctoritate Sacræ Scripturæ ad materiam congruente, post orationem suam vice omnium elegit in papam dominum Raymundum Burdegalensem archiepiscopum : sicque cum gaudio acceptatus fuit ab omnibus, et populo pronuntiatus, Deo gratias et laudes referendo. Ignorabat adhuc pars altera quod gestum fuisset occulte circa Burdegalensem factum amicum regis, quem adhuc inimicum existimabant. Divulgatione igitur facta ab extra per civitatem, contendebant familiæ cardinalium et aliorum magnatum, asserentes quemlibet electum sibi amicum et benevolum ».

5. Hæc ex Jo. Villano S. Antoninus : quæ si veritate nitantur, e funesta adeo cardinalium dissensione, conventione fallaci Nicolai Pratensis, Philippi regis artibus, Bertrandi archiepiscopi Burdegalensis tanta pollicentis ambitione, quid aliud quam rei Christianæ pernicies, Romanæ Ecclesiæ depressio, ac novus aliquis et luctuosissimus casus exspectari poterit? Certe turpis alicujus fœderis inter Clementem et regem initi suspicionem injicit illud effusum postea in Philippum studium. Quod ad patrium genus, aliaque novi Pontificis primordia attinet, hæc Bernardus litteris mandavit [1] : « Clemens V, natione Vasco, de loco qui Vilandrau dicitur, Burdegalensis diœcesis oriundus, et patre Beraudo milite, fuit electus in papam in Perusio in Vigilia Pentecostes, qui fuit nonis Junii MCCCV. Hic prius vocabatur Bertrandus del Goth, seu de Gotho. Hic fuit primo episcopus Convenarum factus per provisionem Bonifacii papæ VIII, an. Domini MCCXCV. Fuit Convenarum episc. annis quinque, et exinde transtulit ipsum idem Bonif. papa in Burdegalensem archiepis. paulo ante Natale Domini anno ejusdem Domini MCCXCIX. Ubi jam sederat archiepiscopus annis quasi sex ». His consona Ptolemæus [2] Lucensis historiæ Ecclesiasticæ tradidit, atque etiam consentiunt, quæ ipse Clemens in litteris, quibus Burdegalensem Ecclesiam prærogativis auxit [3], tum in aliis ad Arnaldum electum Burdegalensem datis, quibus de primatu Aquitaniæ inter ipsum ac Bituricensem archiepiscopum controversiam diremit, deque suis primordiis edisserit [4] : « Ecclesia, inquit, Burdegalensis dudum nos habuit primo filium, suis nos educans uberibus, secundo, sponsum nostro commissa regimini, et demum patrem et dominum recognoscit, cum de ipsa simus ad summum Apostolatus officium evocati ».

Incumbebat tum lustrandæ provinciæ, atque

[1] Bern. Chr. Rom. Pont — [2] Ptol. Luc. Hist Eccl. lib. 24. c. 39. — [3] Lib. III. Ep. cur. VI. — [4] Lib. IV. Ep. com. DCCCXX.

in Pictaviensi diœcesi versabatur, cum suffragia in ipsum cardinales contulere, moxque Burdegalam repetiit: « Rediit autem », inquit Bernardus[1], « de Pictavia Burdegalam idibus mensis Julii subsequentis, receptusque fuit Burdegalæ processionaliter a toto clero et populo cum ingenti gaudio et honore totius civitatis et patriæ, undique concurrentibus baronibus et prælatis. Adhuc tamen more tantum archiepiscopi se gerebat ut prius, electionis suæ decreto nondum recepto, quod postea missum sibi a cardinalibus de Perusio recepit in Burdegala in crastino Sanctæ Mariæ Magdalenæ secrete : sed palam et publice sequenti die XI (IX) kalend. Augusti in præsentia prælatorum et magnatum in Burdegalensi Ecclesia cathedrali, ubi sedens in cathedra vocari Clemens voluit et elegit, et ex tunc cœpit agere et se gerere sicut papa ». Porro pro Pontificio emblemate hanc sententiam usurpavit : *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus*, uti in ejus sigillo Diplomatibus apposito inscripta legitur. Superioribus consentanea historiæ monumentis consignant Martinus Polonus[2], ejus Vitæ Ms. auctor[3], Joannes Villanus[4], S. Antoninus aliique, quorum catalogum texere supervacaneum foret. Memoratum porro decretum cardinalium de Clementis electione ad ornandam historiam in lucem educimus ex insigni Ms.[5] Vaticanæ bibliothecæ, in quo veterum temporum selectissima et præcipuæ dignitatis monumenta continentur, atque hoc titulo : *Dictamina Berardi de Neapoli papæ notarii*, insignitur.

« Sanctissimo patri et DD. Bertrando archiepiscopo Burdegalensi, divina providentia in summum Pontificem electo, miseratione divina Joannes Tusculanus... civitatis papalis et... episcopi et... presbyteri et... diaconi cardinales pedum oscula beatorum.

6. « Recordatus est Dominus misericordiæ suæ et plebem suam non despexit in finem, quia dum prolixæ vacationis Romanæ, et per consequens quodammodo universalis Ecclesiæ respexisset incommoda, et longa illius ex variis causis suspiria cognovisset, in tempore accepto exaudivit eam, et in die salutis misertus est ejus : sanavit quidem, quia commota erat, contritiones ipsius, et vidua per electionem canonicam generoso sponso oblata est : speciosa facta et sicut crapulatus a vino et a somno dormiens excitata surrexit, et ubi desperabat magis, ut lucifer est exorta, unde serenus dies illuxit nobis et S. Spiritus illustratis ardore populis, qui orbati patre gradiebantur in tenebris, tanquam quoddam sidus apparuit, quod fulgore proprio velut stella matutina coruscans, cunctos fideles irradiat suæ lumine claritatis. Dudum siquidem eadem Romana Ecclesia per mortem sanctæ memoriæ domini Benedicti PP. XI pastoris solatio destituta, nos Theodericus civitatis papalis, Leonardus Albanensis, Petrus Sabinensis, frater Joannes Portuensis, Nicolaus Ostiensis et Velletrensis episcopi ; Joannes SS. Marcellini et Petri, Robertus S. Potentianæ, Gentilis S. Martini in Montibus, Neapolo S. Adriani, Landulphus S. Angeli, Guillelmus S. Angeli (Nicolai) in Carcere Tulliano, Franciscus S. Angeli (Luciæ) in Silice, Jacobus S. Angeli (Georgii) ad Velum-Aureum, Franciscus S. Mariæ in Cosmedin et Lucas Sanctæ Mariæ in Via-Lata diaconi cardinales ; una cum venerabilibus patribus Joanne Tusculano episcopo, Matthæo S. Mariæ in Porticu, et Richardo S. Eustachii diaconis cardinalibus apud Perusium fuimus pro substituendo Pontifice conclave palatii, in quo idem dominus Benedictus mortis suæ tempore morabatur, ingressi ; et tandem dictis Tusculano (et cæteris) episcopis, necnon Matthæo et Richardo diaconis, necnon fratre Waltero S. R. E. presbytero cardinali, qui absens postmodum supervenit et prædictum intravit conclave, ex manifestis infirmitatum causis, ut asserebant, idem conclave egressis, et tunc extra illud morantibus certis ; ex nobis votorum nostrorum scrutatoribus, inquisitoribus voluntatum eorumdem scrutatorum electis, per viam scrutinii ad electionem de vobis hac die sabbati in Vigilia Pentecostes processimus in hunc modum :

« Quia primo per deputatos ad id inquisitores scrutatorum ipsorum, et demum per ipsos scrutatores singulorum nostrum votis inquisitis secreto et mox in communi etiam publicatis, compertum extitit, quod in universo eramus XXV[1] cardinales in conclavi manentes, et qui deposueramus in scrutinio vota nostra : quodque nos Albanensis, Sabinensis, Portuensis, et Ostiensis episcopi ; Joannes, frater B... Lucas, Guillelmus, et... Gaytani diaconi cardinales prædicti, vos in eodem scrutinio in summum nominaveramus et elegeramus Pontificem. Quo comperto nos Theodericus civitatis papalis episcopus, frater Gentilis presbyter, Franciscus, Jacobus et Lucas diaconi cardinales prædicti accessimus juxta morem, ac subsequenter de voluntate et speciali mandato nostro venerabilis pater Franciscus Gaytanus prædictus suo nomine et omnium nostrorum forma subscripta vos elegit, nominavit in Romanum Pontificem et pastorem in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ad honorem Dei et B. Mariæ matris ejus. Ego Franciscus S. Mariæ in Cosmedin diaconus cardinalis venerabilem patrem dominum Bertrandum archiepiscopum Burdegalensem nomine meo et omnium, qui eum in summum Pontificem elegerunt et nominaverunt, consenserunt et accesserunt, eligo in summum Pontificem. Quam electionem cantico divinæ laudis præcantato fecimus juxta morem clero et populo solenniter publicari. Pie igitur pater, electioni hujusmodi vestrum

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Clem. V. — [2] Mart. Pol. l. IV. — [3] Ext. in bibl. Vall. sign. lit. C. num. 25 et Ms. Vat. sign. num. 3765. in Clem. V. — [4] Jo. Villan. et Ant. l. c. cit. — [5] Ms. sign. num. 3977. p. 181.

[1] Lege XV: ita enim legit in suo Codice Labbeus.

dignemini præstare consensum. In prædictorum autem testium irrefragabilem fidem ea in præsentis decreti scripturam redigi fecimus, et nostrorum necnon dictorum Tusculani episcopi fratris Gentilis S. R. E. presbyteri, Matthæi S. Mariæ in Porticu, et Richardi S. Eustachii diaconorum cardinalium sigillis et subscriptionibus communiri. Actum et datum Perusii an. Domini MCCCV, non. Julii (Junii). Indictione III.

« Ego Joannes Tusculanus episcopus electioni factæ de venerabili patre domino Bertrando archiep. Burdegalensi in summum Pontificem consentio, et eam approbo, atque gratam habeo et acceptam, ipsumque, licet absentem, in summum Pontificem recipio et recepi, necnon sigillum meum huic decreto apposui et subscripsi. Et sic scribant se omnes qui interfuerunt.

« Ego Leonardus episcopus Albanensis venerabilem patrem dominum Bertrandum Burdegalensem archiepiscopum in scrutinio nominavi et elegi in summum Pontificem, et electionem factam de eo in summum Pontificem recepi et huic decreto sigillum meum apponi feci et me subscripsi, et sic omnes, qui dederunt voces suas in scrutinio, se subscribant.

« Ego Theodericus Civitatis Papalis episcopus post publicatum scrutinium ante electionem communem subsecutam accessi, et electionem mandavi fieri de venerabili patre domino Bertrando archiepiscopo Burdegalensi summum Pontificem electo, et factæ electioni de eodem archiepiscopo consentio et consensi; et ipsum licet absentem in summum Pontificem recipio et recepi, necnon sigillum meum huic decreto apponi feci, et sic omnes, qui accesserunt ».

7. Addidere huic decreto cardinales alias litteras, ad quas Pontifici designato Burdegalam perferendas oratores legarunt, ut narrat S. Antoninus [1]. Perfunctosque eo munere Guidonem abbatem Belli-Loci, Petrum Narbonensis Ecclesiæ sanctioris ærarii præfectum, atque Andream canonicum Catalaunensem, e subjectis cardinalium litteris [2] constat, quibus magnis ab eo precibus contendere, ut Clementis IV et Gregorii X exemplo, qui sanctitate emicuere, quorum cum alter ex Syriaca peregrinatione, alter ex Anglicana legatione ad cardinales, accepto electionis nuntio, magnis itineribus se contulissent, Burdegala Perusium accederet, ac pluribus gravissimis rationibus ad id hortati sunt. Proposuere fluctuantis Ecclesiæ pericula, omnia ubique civili bello ardentia, Orientem Saracenorum expositum vastitati, ac ni infidelium retunderentur conatus, reliqua Christiana regna ad exitium prona; ipsius denique muneris et gloriæ fore, ut in Romana Ecclesia sederet.

« Sanctissimo in Christo patri domino Bertrando Burdegalensi archiep. divina providentia in summum Pontificem electo, miseratione divina episcopi, presbyteri, et diaconi S. R. Ecclesiæ card. pedum oscula beatorum.

« Recordatus est etc. » ut in superiori usque ad vocem *dudum*. « Dudum Romana Ecclesia per mortem sanctæ memoriæ domini Benedicti papæ XI pastoris solatio destituta, de vobis, sicut per electionis ipsius decretum, quod sanctissimæ paternitati vestræ una cum præsentibus litteris per providos et discretos viros fratrem Guidonem abbatem monasterii Belliloci Cluniacensium Ordinis, Virdunensis diœcesis, Apostolicæ Sedis, et magistros Petrum de Montegiello sacristam Ecclesiæ Narbonensis, ac Andream de Hugugio canonicum Catalaunensis, ejusdem Sedis in Romana curia obsequiis insistentes, nostros ad id speciales transmittimus nuntios, liquere poterit, est canonice in summum Pontificem electio celebrata. Pie igitur pater, vos suppliciter exoramus, ut ad locum prædictæ Sedis, et ad partes terrarum ipsius exemplo felicis recordationis Clementis IV et sanctæ memoriæ Gregorii X Romanorum Pontificum accedentes præsentia vestra, sicut noster æternus medicus, qui præsens jacentem mundum erexit, et curavit infirmum, Ecclesiæ laboribus consulatis. Fluctuat namque Petri navicula, sagena rumpitur piscatoris, pacis serenitas in nubilum versa est, ac Ecclesiæ Romanæ terras, et nonnullas adjacentes provincias vastat bellorum calamitas, et in eis sagittæ zizaniam seminantis ardentibus effectæ complentur; ex quibus rerum, personarum et animarum, quod gravius est, pericula subsequuntur. Soldanus insuper Babylonicus hostis insultat, et post clades miserabiliter Christi fidelibus partium illarum inflictas, et urbium Christianarum excidia deteriora minatur; et residuum, quod ibi Christiani possident, ut singularis ferus exterminare satagit, et hiatu terribili nititur devorare. Succurrite, inquimus, succurrite, pater, et sauciatorum vulnera præsentialiter purgate vino, et purgata oleo confovete. Non dubium quippe quod in Sede Petri residebitis fortior, lucebitis clarior, in terra ejus vivetis quietior, et remotis regibus, principibus atque populis admirabilior eritis, et ipsorum devotionem et obedientiam plenius acquiretis; in sua namque domo est unusquisque planeta potentior. In Ecclesia propria quiescit quis dulcius: ensis juxta capulum minus, ejusque pars, quæ magis distat a capulo plus incidit: visa frequenter plus spernuntur persæpius, ac facilius adita vel quæsita vilescunt. Venite ergo, atque nostris in hac parte votis assentiat vestra benignitas, quam bene dinque valere cupimus, iterum supplicamus. Ut autem adhibeatur his nostris plena fides, eas sigillorum nostrorum munimine roborari fecimus, et muniri. Dat. Perusii anno Domini MCCCV, Indict. 3, sexto idus Junii ». Vocatus ad Apostolatum Clemens magno rei Christianæ malo Italicum

[1] Ant. III. p. tit. XXI. c. 1. in princ. — [2] Ext. in Ms. Vat. bibl. sign. num. 3977 p. 180. et apud Mas. in Clem. V. ex arch. Burdeg. et apud Friz. in Gall. purpur.

iter non aggressus est, sed cardinales in Gallias excivit : qua de re inferius nobis agendum erit, cum de accepta Lugduni solemni ritu Pontificia tiara disseremus : nunc quæ ante eam celebritatem gesta, percurrenda sunt.

8. *Clemens recipit homagium Jacobi Aragonii.* — Præcipiti jam æstate discessit Burdegala, quem Gallias discurrentem Bernardus hisce verbis describit [1] : « De Burdegala recessit, in fine sequentis mensis Augusti versus Lugdunum direxit gressus suos, pertransiens per Agennum et Tolosam et Montem-Pessulanum ». In eam urbem Clementem se contulisse, ut cum rege Aragonum in colloquium descenderet, ex Surita [2] colligitur, qui ex vetustis magnæ auctoritatis monumentis constare refert in Annalibus, Jacobum II regem adiisse apud Montempessulanum Clementem, atque etiam Perpiniano Consalvum Garsiam misisse, ut pro Sardiniæ et Corsicæ jure sacramento fidei se devinciret : verum non admissum ad id munus oratorem in indice idem observat [3].

« Pontifex, inquit, cum absentis regis rationem habendam minime censuisset, mandatumque rejecisset, regi persuadet, ut Monpellerium concedat ». Jacobum itaque ut antea Bonifacii clientem Sardiniæ et Corsicæ nomine præsens se professus erat, ita nunc apud Montempessulanum id officii Clementi præsentem detulisse exploratum est, teste ipso rege, cujus hæc verba sunt : « Nuper in Monte-Pessulano nos vobis præsentialiter detulimus homagium » ; qua de re idem rex Montepessulano Perpinianum regressus litteras regias, ut Corsicæ et Sardiniæ regnorum donationis legibus a Bonifacio constitutis cautum erat, ad Clementem dedit, quæ subjecta verborum forma conceptæ sunt [4] :

« Sanctissimo ac reverendissimo in Christo patri ac domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Jacobus Dei gratia rex Aragonum et Valentiæ, Sardiniæ et Corsicæ, comesque Barchinoniæ ac præscriptæ Romanæ Ecclesiæ vexillarius, ammiratus, et capitaneus generalis, et humilis filius et devotus, pedum suorum oscula beatorum.

« Sanctitati vestræ tenore litterarum nostrarum præsentium pateat, quod viso ac plenarie intellecto papali rescripto super collatione, concessione, et donatione confecto, quam felicis recordationis dominus Bonifacius papa VIII prædecessor vester nobis fecit, nostrisque hæredibus in perpetuum feudum de regno Sardiniæ et Corsicæ cum juribus omnibus et pertinentiis suis sub certo servitio, sub certisque conditionibus largius conscriptis in prædicto rescripto contentis subsequentis : Bonifacius episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Jacobo Sardiniæ et Corsicæ regi illustri, ad perp. rei mem. Super reges et regna, etc. » adducuntur litteræ Bonifacii anno Pontificatus tertio exaratæ, quibus Sardiniæ et Corsicæ regna Jacobo fiduciario jure transmissa sunt, quas cum suo loco [1] instituta de iis oratione insinuaverimus Annalibus, supervacaneum foret ipsas iterum exscribere : iis ergo omissis, quæ in litter s Jacobi regis sequuntur, decerpimus :

9. « Idcirco, inquit, reducto ad memoriam nos jam tempore donationis præmissæ memorato domino papæ Bonifacio juxta continentiam dicti rescripti ex causis in eo scriptis juramentum, fidelitatem, vassallagium et homagium personaliter præstitisse ; et postmodum etiam per Vitalem de Villanova militem, et Guillelmum de Lateria civem Barchinonen. procuratores nostros, ambasciatores, et nuntios speciales olim per nos ad Romanam curiam destinatos homagium et alia prædicta renovasse, fecisse et præstitisse felicis recordationis domino Benedicto, præfato dom. Bonifacio in Apostolatus officio succedenti ; et per eosdem nuntios præfato domino Benedicto summo Pontifici dedisse litteras nostras Aurea Bulla nostra bullata recognitionis et acceptationis contentorum in rescripto prædicto juxta ejusdem tenorem ; de quorum homagii et aliorum prædictorum præstatione, nec minus de traditione litterarum regiarum Aurea nostra Bulla bullatarum fuerunt concepta, seu mandata papalia rescripta, quæ sunt in cancellaria papali, aut penes cancellarium dicti quondam domini Benedicti papæ, quia eidem domino papæ, morte superveniente, expediri non potuerunt, neque bullari, ut hoc habuimus per assertionem nostrorum nuntiorum ad nos revertentium prædictorum, quodque nuper in Monte-Pessulano non vobis præsentialiter obtulimus homagium et alia supradicta ; considerato etiam, nos nunc ex ejusdem rescripti serie inductos nostrum constituisse procuratorem solemnem ad eadem vestræ sanctitati præstanda ; providimus propterea, sanctissime pater, has fieri litteras bullatas Bulla-Aurea nostra, sanctitati vestræ per prædictum procuratorem nostrum tradendas et dandas, prout fieri debere jam dicti rescripti tenor inducit : per quas siquidem litteras nunc prout ex tunc modos, conventiones, conditiones, tenorem, et formam in dicto papali rescripto conscriptorum acceptamus expresse : et per quas etiam fatemur et recognoscimus expresse dictum Sardiniæ et Corsicæ regnum a domino summo Pontifice et Romana Eccle ia recepisse in feudum sub conditionibus, modo, et forma atque tenore, qui in dicto papali rescripto continetur : quos tenorem, modum, conditiones, conventiones et formam promittimus nos inviolabiliter observaturos. Pro quorum observantia obligamus nos et dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ, jura et bona nobis competentia et competitura in eo. Humani generis

[1] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [2] Sur. Ann. l. v. c. 68 in Jacob. II — [3] Id. Ind. l. II. hoc an. — [4] Ext. apud Clem. l. 1. Ep. com. CCLVIII. et in l. Priv. Rom. Eccl. tom. III. p. 159. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 393.

[1] An. Chr. 1297. num. 2.

Conditor et Redemptor personam vestram ad sua sancta servitia conservare dignetur per tempora longiora. Dat. Perpiniani IV kal. Novemb. anno Domini MCCCV ».

10. *Fridericus metu perculsus agit demisse cum Clemente.* — Confirmavit postea Clemens Jacobo ea regna post accepta solemni ritu Pontificia insignia : de quo anno sequenti. Flagitasse vero Jacobum opem, dum Montispessulani cum ipso egit, ad ea armis comparanda, refert Surita[1]. Postulatamque opem explicuisse liberaliter constat tum ex litteris Burdegalæ IV non. Julias exaratis[2], tum ex aliis XVI kal. Novembr. apud Montem-Pessulanum datis, quibus Jacobo regi quadriennales decimas in ipsius regnis attribuit, quarum colligendarum provincia Valentino episcopo est demandata[3]. Cum etiam aliis litteris ad Jacobum regem datis[4] ad levandos sumptus expeditionis, quam instruebat, jussit omnes vinculis anathematis ob invectas Ægypto merces, commerciumque cum Saracenis earum partium habitum irretitos liberari, qui nefarii questus quartam partem, si mares essent, quintam, si feminæ, regi Aragonum impendissent. Confirmata etiam est a Clemente[5], exposcente rege eodem, venditio nonnullorum locorum quæ Hospitalariis distraxerat, ut pecuniam redigeret ad instruendum necessarium apparatum, cum in Italiam ab Romano Pontifice pro subjicienda Carolo regi Siciliæ insula evocaretur, quibus litteris dies XVI kalend. Novembris est adscripta.

Hæc decernebat Clemens, cum ab æquitate abhorreret, ut Aragonii Sardiniam Corsicamque suo adjicerent imperio, nec tamen restituerent Trinacriam ; tum etiam excidisset Fridericus jure in eam insulam parto ex fœdere jam cum Roberto et Carolo duce Valesiorum icto, cumque vectigal trium millium unciarum auri Romanæ Ecclesiæ, ut sancitum fuerat[6], non persolvisset. At Fridericus cum in eo versaretur discrimine, procuratores ad Clementem decrevit, qui illius nomine censuras, quibus se irretierat, solvi exposcerent : tum vectigali pendendo cum Apostolica Sede, commendata universa re illius clementiæ, paciscerentur. Extant ea de re publica documenta[7] quibus Trinacrii oratores iis mandatis a Friderico fulti sunt.

« Fridericus Dei gratia rex.

« Notum facimus universis, quod nos constituimus, fecimus et ordinavimus, ac facimus et ordinamus in procuratores nostros et nuntios speciales venerabilem in Christo patrem Joannem Syracusanum episcopum, et nobilem Corradum Lancea de castro Mamardo militem magnæ curiæ nostræ magistrum rationabilem, consiliarios, familiares, et fideles nostros, ut si forte occasione tardæ missionis et tardationis pecuniæ per nos debitæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ pro censu insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium in aliquam sententiam excommunicationis et interdicti nos et terra nostra inciderimus, vel pœnas alias temporales ; quod ipsi pro nobis et dicta terra nostra misericorditer et gratiose possint petere a sanctissimo patre et domino nostro D. Clemente divina providentia papa V absolutionem prædictæ sententiæ excommunicationis et interdicti, necnon remissionem et relaxationem pœnarum temporalium prædictarum. Et si forte alterutrum prædictorum nuntiorum nostrorum aliquo impedimento contingeret detineri, ita quod non possent ambo dicti domini nostri summi Pontificis adire præsentiam, et prædicta petere ab eodem, quod alter ipsorum ea possit petere et obtinere a domino nostro summo Pontifice memorato ; dantes et concedentes eis et eorum alteri licentiam liberam, et plenam auctoritatem et potestatem jurandi in anima nostra, quod super prædictis stabimus beneplacito et misericordiæ dicti domini nostri summi Pontificis ; quodque ipsi vel eorum alteri circa hæc facere possint, quæ veri procuratores et nuntii facere possint et debent, et nos etiam facere possemus si præsentes essemus : ac promittentes sub hypotheca rerum nostrarum, ratum nos habituros et firmum quidquid dicti nuntii nostri circa prædicta, vel aliquod præmissorum duxerint faciendum. In cujus rei certitudinem et cautelam præsens scriptum procurationis eis fieri, et sub parvi sigilli nostri secreti pendentis munimine jussimus roborari. Dat. Messanæ anno Domini MCCCV mensis Octob. XVIII ejusdem IV Indict. »

11. *Clemens cardinales Lugdunum accersit ubi coronatur.* — Paulo post Clemens Nemausum Galliæ Narbonensis civitatem adiit, ut Pontificia Diplomata XII kal. Novemb. exarata docent[1], duobusque post diebus nimirum X kal. Novembris apud Bagnol substitit, ubi Nicolao episcopo Ostiensi, cujus potissimum opera et dolo ad summum Pontificatus apicem evectus fuerat, sacrum S. Praxedi Vallisumbrosanæ familiæ templum, cum titulari cardinale, careret, administrandum contulit, iterque Lugdunum versus, ut Pontificalem tiaram acciperet, intendit. Ex quo Bernardi[2] et Ptolemæi Lucensis, excitos in Gallias a Clemente cardinales affirmantium, dicta confirmantur : quod etiam Joannes Villanus testatur[3], Clementem nimirum, ubi primum legationem cardinalium deque sua electione decretum accepisset, mandasse ut omni mora abjecta Lugdunum, ubi Pontificali diademate redimiri fixum erat animo, se conferrent ; idque plerisque gravissimum extitisse, ac justas ipsos electionis perperam celebratæ pœnas dedisse : sed in ea re S. Antoninum[4], qui Villani

[1] Sur. l. V. c. 68. in Jac. 2. — [2] Clem. l. I. Ep. com. 140. — [3] Ibid. Ep. CCVII. — [4] An. 1. l. II. Ep. com. CCIV. — [5] Ib. p. 37. — [6] Tom. An. 14. an. 1303. num. 25 et 28. — [7] Ext. in l. Priv. Rom. Eccl. tom. II. p. 248. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 211.

[1] Lib. I. Ep. I. — [2] Bern. in Chron. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 39. — [3] Joan. Vill. l. VIII. c. 81. — [4] Ant. III. p. tit. XXI. c. 1.

historiam in latinum sermonem convertere consuevit, præstat audire.

12. « Mandavit cardinalibus omnibus per litteras, ut sine mora accederent Lugdunum Galliæ, ut interessent coronationi suæ. Similiter etiam vocari fecit regem Franciæ, regem Angliæ, et regem Aragoniæ, et alios principes ultramontanos. Ex hac autem vocatione major pars cardinalium gravamen sumpserunt, præcipue Italorum, existimantes se deceptos, cum crederent ipsum Romam profecturum pro sui coronatione. Unde et dominus Matthæus de Ursinis, qui prior erat cardinalium et antiquior, et quasi invitus Urbem dimittebat, percipiens de dolo suæ parti illato dixit cardinali Pratensi : Assecutus es voluntatem tuam in ducendo curiam ultra montes; sed tarde revertetur curia in Italiam, agnosco enim conditionem Vasconum ».

13. Paruere Clementi cardinales exceptis duobus, qui senio graves iter suscipere non potuere, ut Westmonasteriensis ait[1] : additque duos ex iis, qui dederant se itineri, ex corporis jactatione, mutationeve aeris e vita excessisse. Alii igitur Lugdunum ad Pontificiam tiaram solemni ritu ipsi conferendam se contulere, quo Philippus Francorum rex ac plures principes amplissima stipati clientela, ut celebritatis pompam viserent cohonestarentque, confluxere, de qua male ominata hæc Bernardus[2] : « Fuit autem coronatus solemniter in Lugduno Dominica infra octavas S. Martini in crastino S. Bricii, scilicet XVIII kal. Decembris, littera Dominicali E tunc currente ». Discrepat in hoc a Bernardo Joannes Villanus[3] dum festo S. Martini die id contigisse refert. « Ubi Philippus rex Franciæ fuit præsens cum sua nobili comitiva : cumque de loco coronationis procederet coronatus cum comitiva papali pariter et regali, concurrentibus et comprimentibus se turbis, ut viderent tanquam regem Salomonem in suo diademate coronatum, depulsa maceria cujusdam muri non magni corruit prope papam et etiam circumstantes, ceciditque ibi corona de capite ejus; et in casu avulsus fuit carbunculus pretiosus, cujus pretium dicebatur sex millia florenorum, et ipse papa depositus est de equo, sed minime fuit læsus. Fuerunt tunc de circumstantibus usque ad duodecim sic collisi, quod infra paucos dies obierunt : inter quos unus fuit major et præcipuus dux Britanniæ Joannes, qui sic collisus paucis diebus supervivens diem clausit extremum ». Tenuisse aiunt[4] tum equi Pontificis fræna Britannum cum Carolo regis Francorum fratre, cum antea Philippus itineris aliquo tractu stratoris munere functus esset, ac tum a latere Pontificis obequitaret, nec periculi immunem fuisse. Addit de ejus fratre Bernardus : « Frater vero regis Franciæ dominus Carolus fuit graviter, sed non lethaliter conquassatus, ex quibus mirati sunt universi, et more vulgi plurima præsagiebant ». Versam fuisse rem malo omini tradunt etiam auctores alii.

Perfunctum eo periculo Pontificem, festo die S. Clementis, cujus gerebat nomen, novam cæso fratre accepisse calamitatem Westmonasteriensis subjectis verbis testatur[1] : « Papa mirabiliter salvatus est : quod infortunium alicujus futuri mali prognosticum plurima gens notavit. Die S. Clementis, cum papa primo missarum solemnia celebrasset, post prandium orta lite et mota pugna inter clientes papæ et cardinalium, unus de fratribus summi Pontificis occisus est. Alterum fratrem suum cinxit rex Franciæ baltheo militari, et multam aliam munificentiam in civitatibus et castellis suis contulit papæ rex Francorum, per quod in omnibus negotiis suis expediendis gratiam multam promeruit et favorem. Rex autem Anglorum (is erat Eduardus), misit domino papæ singula utensilia, quibus ministratur ei in camera et in mensa omnia auro purissimo per episcopos regni sui, videlicet Lichfeldensem et Wigorniensem, et comitem Lincolniæ ».

14. *Creatio cardinalium.* — Quod de effuso Clementis in Philippum Francorum regem studio ait auctor, id sane Clemens factis insignibus demonstravit. In primis cardinalium numero Columnenses Jacobum et Petrum restituit, aliosque regis fidissimos aggregavit, de quibus Bernardus[2] : « Eodem, inquit, anno Domini, Pontificatus quoque sui anno primo, in Adventu Domini Pontificatus subsequenti, XVIII kal. Januarii in Lugduno fecit x novos cardinales, inter quos fuerunt Petrus de Capella Tolosanus episcop. postmodum Prænestinus, Berengarius Fredoli Bitterensis episcopus, postmodum Tusculanus, Arnaldus de Cantalupo electus Burdegalensis, frater Thomas Anglicus magister in Theologia tit. S. Sabinæ, frater Nicolaus de Francavilla confessor regis Franciæ tit. S. Eusebii, ambo de Ordine Prædicatorum presbyteri cardinales, Stephanus archidiaconus Brugensis cancellarius regis Franciæ, Guillelmus Arufati, Arnaldus de Pelagrua, Remundus del Got seu de Gotho nepos papæ, Petrus Arnaldi (Raynaldi) Bearnensis, abbas S. Crucis Burdegalensis, cui non fuerunt anni attributi in cardinalatu, sed obiit infra annum. Item duos veteres renovando, quos olim Bonifacius papa VIII deposuerat, ipse reposuit in cardinalatu, Jacobum et Petrum de Columna, patruum scilicet et nepotem ». Recenset accuratius horum titulos et nomina ex Vaticanis monumentis Felix[3] Contelorius et subscriptionibus cardinalium Clementis Diplomati adjectis inferius[4] a nobis afferendis consentit : de eadem creatione

[1] West. Flor. Hist. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. et Hocsem. l. 1. c. 29. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 81. — [4] West. Flor. Hist.

[1] West. Flor. Hist. — [2] Bern. in Chr. et Ms. bibl Vat. sign. num. 3765. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 39. — [3] Contel. in l. creat. Cardd. Clem. V. ex. l. obl. Ciac. in Clem. V. — [4] An. 1307. num. 23.

cardinalium meminere Ms. Vaticanum [1], Ptolemæus Lucensis [2] in historia Ecclesiastica, Jo. Vill. [3] et S. Antoninus [4] : qui addunt ipsum conciliasse Ecclesiæ Philippum, pristinoque honori et dignitati restituisse. Verum cum jam anno superiore Philippum a Benedicto XI rescissis omnibus Bonifacianis decretis, in pristinum decus vindicatum redditumque piorum cœtui viderimus, de renovata prædecessoris sententia, vel etiam in Philippi gratiam amplificata loqui videntur. Favisse etiam illius petitis ostendunt Clementis litteræ : meditanti enim regi sacram ædem in Ebroicensi diœcesi in honorem avi sui S. Ludovici excitare, ad pelliciendos ad eam lustrandam populos quadraginta dierum indulgentias, recurrente S. regis festo, atque octo consequentibus diebus adituris impertitus est. Ubi de sanctorum cultu hæc gravissime edisserit : « Sanctorum honoranda sunt corpora, et uberioribus laudum præconiis attollenda, quæ gloriosis operibus miraculorum insigniis majestas omnium Conditoris honorat, ut et nos illorum adjuti precibus, suffragiis circumfulti apud regis æterni clementiam post vitæ præsentis excursum, statum stabilem non habentes, delictorum facilius obtenta venia supernæ beatitudinis gaudia perpetuis duratura temporibus consequamur, etc. Datum Lugduni non. Novemb. » Francorum præterea regi decimas vectigalium Ecclesiasticorum ad quinquennium indulsisse, Villanus et S. Antoninus referunt. Concessit præterea Clemens [5] quinquennales decimas Jacobo Balearium regi, ut regnum contra vicinorum Saracenorum impetus tueretur, piratarumque excursiones comprimeret, cum sumptibus pro classe apparanda conficiendis impar esset.

15. *Venceslai regis Bohemiæ obitus, cui succedit filius.* — Reliquit ingens sui desiderium Boemis omnibus hoc anno Wenceslaus Boemiæ ac Poloniæ rex, dignis principe virtutibus exultissimus, quem prodigiis cœlestibus adeptæ felicis immortalitatis signa dedisse refert Æneas Sylvius [6], qui postea summum Pontificatum sub Pii nomine gessit : « Fuerat, inquit, mansuetus et clementissimus princeps, et admirandus opinione sanctitatis, quæ postea vel miraculis confirmata traditur. Joanni Brixionensi episc. si vera est fama, per quietem apparens, cum eum flentem tristemque reperisset, interrogavit quænam esset causa mœstitiæ : dicenti, se mortem ejus æquo animo ferre non posse, incredulitatem exprobravit, qui sacris eloquiis fidem non adhiberet, in quibus hæc verba potuisset aliquando legisse : Cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer et habebis fiduciam, proposita tibi spe, et defossus securus dormies, requiesces, nec erit qui te exterreat, et deprecabuntur faciem tuam plurimi : subjungensque, parvam esse ejus fidem atque inanem, si mortem sanctorum miseram putaret, repente disparuit. Episcopus excitatus verba quidem sibi dicta memoriter tenuit, sed ubinam scripta essent in sacro Codice penitus ignoravit : evoluto autem Concordantiarum libro, undecimo apud Job capitulo quod quærebat invenit. Ad tumulum autem ejus insignis latro cum accessisset, exprobrans mortuo vitam, lapideæ statuæ super sepulchrum jacenti colaphum incussit ; nec mora, cœcitate perculsus impietatis suæ pœnam dedit. Statua postmodum in sacrario erecta est, et alia ænea loco ejus reposita, Joannis Barbantini egregii statuarii nobile opus ».

Successit ipsius regnis Wenceslaus filius a paternis virtutibus degener, qui egregia præcepta, quibus a parente morituro, Joanne Pragensi et Theodorico Olomucensi præsulibus præsentibus, instructus fuerat, contempsit ; unde cum pater accepto uno lacero regno duo florentissima regna ob egregias virtutes reliquisset, ipse ob flagitia et duobus regnis et vita in ætatis flore exutus est. Cæterum regnante adhuc Wenceslao seniore, Pragæ cruci affixum a Judæis Christianum hominem, omniaque suppliciorum genera, quibus Christus pro humani generis salute affectus est, illi odio Christi in abdito subterraneo secessu sacra Parasceves die illata, refert Dubravius [1]. Cognito vero scelere Pragensem populum non expectato judicio regis, qui in puniendis delictis hac voce uti erat solitus : « Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis », exquisitissimis suppliciis de sontibus pœnas sumpsisse, atque ex Judaicis spoliis novo martyri monumentum posuisse.

16. *Otho dux Bavariæ affectat Ungariam.* — Ad hunc annum refert Thurosius [2], aliique Othonem ducem Bavariæ Wenceslai regis Boemiæ, ad quem ab Alberto imperatore defecerat, munere sacra corona potitum, in Ungariam ad eripiendum regi Carolo sceptrum se insinuasse, atque apud Albam Regalem a Benedicto Vesprimiensi et Antonio Chanadiensi episcopis regia inunctione delibutum ; inde Budam profectum solemnem pompam regalibus indutum vestibus duxisse : at ex illo summo fastigio brevi dejectum traditumque vinculis in Transilvania a Ladislao Waywoda, dein ex Ungariæ regno turpiter depulsum visuri sumus. Cujus calamitatis præsagium nonnullis visum est, [3] quod dum Ungariam concitatis equis peteret, coronam sacram olim a Romano Pontifice dono traditam S. Stephano regi, quamque ab angelo datam ferunt Ungari, in itinere amisisset : quamvis eam postea invenerit, ne [4] pretioso eo thesauro Ungaria orbaretur. De Othonis Bavari in Ungariam adventu consentiunt Thurosio plures scriptores [5], idque confirmant afferendæ

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 39. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 81. — [4] Anton. III. p. ti. XXI. c. 1. — [5] Tom. II. pag. 966. — [6] Æn. Sylv. Hist. Boem. c. 28. Dub. Hist. For. l. XVIII. Chr. Hist. Pol. l. X. sub fin. et alii.

[1] Dubrav. au. l. XVIII. — [2] Thur. in Chr. Hung. p. 2. c. 87. Bonfin. dec. 2. l. IX. — [3] Jo. Aven. an. Bojor. l. VII. Dub. l. XVIII. — [4] Thur. p. 2. c. 88. — [5] Bonf. ubi sup. Ranz. in Epit. rerum Ungar. ind. 17. Jo. Avent. in Annal. Bojor. l. VII.

a nobis inferius Clementis V litteræ [1], quibus vocatum a nonnullis principibus Ungaris post Wenceslai regis Boemiæ obitum refert : affectatæ tamen tyrannidis damnat, cum Ungarica corona ad Carolum jure materno spectaret.

17. *Ecclesiarum deprædator in Suecia ultione divina perit.* — Per hæc tempora vidit Suecia justissimum Ecclesiasticarum opum invasoris supplicium. Is erat, ut refert Magnus, Trugillus Canutus regis olim Sueciæ gubernator, ac fratrum ejus Erici et Waldemari ducum tutor, quo tempore per fas et nefas sub nomine regio grassatus erat, regemque, ut ad inexplebilem regium fiscum implendum Ecclesiarum divitias invaderet, persuaserat : sed quem finem tandem sortitus, describit auctor : « Præcepto, inquit [2] eorum, (nimirum regis fratrum, quos in illius odium adduxerat), in villa Westrogothorum Lena captivatus, et compedibus ferreis constrictus in regiam Stocholmensem deportatur ; ubi decollatus Ecclesiastica caruit sepultura, donec ad petitionem regis Nicolaus archiepiscopus Upsalensis permitteret ipsum in monasterio Minorum sepeliri, accepta pro ejus reconciliatione ingenti copia auri et argenti, quod Ecclesiæ persecutor existens, ipsam gravissimis damnis implicasset ». Nec pœnarum expers Suecus rex Birgerus fuit, qui criminis in Ecclesia in servitutem redigenda pravis subornatus consiliis particeps extiterat. De eo enim hæc traduntur [3] : « Hic Birgerus primus rex erat, qui hujus Trugilli suggestione Ecclesiam regnorum Gothiæ et Sueciæ tributis atque oneribus gravare non verebatur, archiepiscopumque Upsalensem Nicolaum et reliquos episcopos pro Ecclesiastica libertate respondentes eodem auctore captivasset, nisi se ad tutiora loca a conspectu tyranni confestim recepissent. Sed quem fructum tunc assecutus est Birgerus ex rebus Deo pridem consecratis, et postea in regium fiscum sacrilega audacia translatis? Profecto nullum alium, nisi ut ad pericula insuperabilia dejectus se et omnes suos, atque utrumque regnum ad extremam ruinam præcipitaret, et tandem post infamem vitam infami morte periret : primo namque ad inextinguibile odium cum fratribus suis devenit, sub quo totis sedecim annis adeo periclitatum et totum Gothorum et Suecorum imperium, ut nihil ultra ad illarum terrarum desolationem addi posse putaretur, etc ». Hæc Magnus, cum quo sequenti anno Birgeri regis calamitatum initium videbimus.

18. *Hæresis Dulcini.* — « Eodem anno », inquit S. Antoninus [1], « in comitatu Novariensi provinciæ Longobardiæ exorta est quædam hæresis pessima, cujus auctor fuit quidam frater Dulcinus (1) vocatus, qui non erat religiosus alicujus regulæ approbatæ, sed lupus sub pelle ovina habitus religiosi. Hic zizaniam disseminans in medio tritici pessimorum errorum, et inter cæteros asserens, quod omnia debebant esse communia, etiam mulieres ad commixtionem, quod quidem peccatum non erat, sed actus charitatis ; et quod papa et cardinales, cæterique prælati Ecclesiarum non erant veri pastores Ecclesiæ, cum non servarent vitam Evangelicam ; sed ipse erat verus apostolus Christi dignus papatu, cum pluribus aliis articulis falsitatis ; multos secum populares utriusque sexus, vilis tamen conditionis ad illam hæresim attraxit, usque ad numerum quatuor millium, qui habitabant in montibus et locis sylvestribus, ut animalia bruta. Cum autem deficiebant eis victualia, prædabantur undecumque habere potuissent, tanquam omnia forent communia. Per duos autem annos permansit talis congregatio hæreticorum. Sed quia, ut ait Salvator, omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur, ideo ad nihilum redacta est : et tædio victi paupertatis et

[1] Lib. II. Ep. com. CCCII. — [2] Magn. l. XX. c. 17. — [3] Ibid. c. 14.

[1] Ant. p. III. tit. XXI. c. 1. § 1. Bar. in Mss. Sched. ad hunc an.

(1) Muratorius in præclarissima collectione sua Scriptor. Rer. Italiæ tomo ejusdem operis IX, e tenebris eruit opuscula duo ab æqualibus auctoribus scripta, quibus tota de Dulcino historia patescit. Igitur Dulcinus magistrum hæresis suæ habuit Gerhardum Segarelli Parmensem, de quo in Nota ad annum MCCXCVI. Cum vero Gerhardus inquisitoribus fidei traditus igneque damnatus hæresis suæ pœnas luerit; Dulcinus in locum magistri defuncti successit, cui feliciter adeo cessit res, « ut multa hominum millia utriusque sexus maxime in partibus Italiæ et Tusciæ ac aliis vicinis regionibus longe lateque in sua secta et hæresi adunaverit ». Quæ verba sunt scriptoris opusculi II a Muratorio vulgati. Porro Dulcinus, juxta ac prodit auctor prioris opusculi, filius erat « Presbyteri Julii de Tarecotano (nunc Targontano) Vallis Essolæ (nunc Ossolæ) diœcesis Novariensis ». Post obitum magistri sui Epistolam dedit ad universos Christi fideles datam *an.* MCCC. *mense Augusto*, in qua hæresis suæ dogmata præcipua exposuit, seque illius auctorem ac principem jactavit. Post hanc, alteram pariter dedit Epistolam anno MCCCIII, mense Decembri, in qua se rectorem Novariensem congregationis Apostolicæ appellabat, sociosque suos nominavit sororem Margharitam, fratrem Longinum de Pergamo, fratrem Fridericum de Novaria, fratrem Albertum Tarentinum, et fratrem Valdericum de Brixia. Plura in eadem Epistola dedit vaticinia, quæ eventus fefellit; scripsit enim inter cætera secundum a Bonifacio Pontificem a cardinalibus eligendum neminem fore, quia scribebat, « a Friderico ipsi cardinales cum tertio papa Bonifacii successore sunt consumendi ». Prædixit futurum ut anno isto MCCCV vasta desolatio « omnium clericorum, monachorum per Fridericum Romanorum imperatorem » accideret. Hæresum vero, quas in litteris illis expressit, summa capita ea ipsa sunt quæ S. Antoninus, verbis ab annalista productis, deduxit. Tertiam alteram scripsit Epistolam; sed quo anno, et cujus argumenti ignoramus, cum nihil de illa apud utriusque opusculi auctores legatur. Cum vero Dulcinus sat hæresis suæ sectatores comparasset, e montibus locisque desertis prodiit tandem in publicum, nam anno MCCCIV in locis Gatinaræ, et Serravallis diœcesis Vercellensis, furtive tamen, sese identidem insinuabat. Inde fugatus reduxit se in vallem Sicidam diœcesis Novariensis ; tum in montem ejusdem diœcesis, Balmaram dictum, se contulit. Per eos dies Clemens V Ecclesiam regendam susceperat, cumque de hæresi late sese diffundente certior esset factus, indulgentiam et cruciatam publicari in istos jussit, ut constat ex publico quodam documento confecto anno MCCCV, die XXIV Augusti, et vulgato apud Muratorium in Adnotationibus ad primum opusculum. Fugit tamen omnem eorum diligentiam callidissimus Dulcinus, qui anno MCCCVI supra montem Zebelum (lege Rebellum) de Triverio Vercellensis diœcesis se prodidit ; ibi munitionibus et aggeribus tutus aliquandiu substitit ; sed tandem vi captus atque inquisitoribus fidei traditus capitalem sententiam subiit, qua de re in Nota ad annum MCCCVIII agendum. MANSI.

incommodorum, qui eum sequebantur, multi eum dimiserunt ad fidem reversi. Demum captus ipse hæresiarcha cum quadam Margarita socia sui erroris per Novarienses combusti fuerunt cum multis aliis utriusque sexus perseverantibus in pertinacia sua ». Sed de illius supplicio ac religiosa militia Clementis jussu adversus impurissimos homines indicta rursum inferius.

19. *Labores et fructus Evangelici Joannis Minoritæ apud Tartaros.* — Cum epicureus ille pseudomonachus voluptatum lenociniis simplicem populum fœdissimis erroribus irretiret, Joannes e Monte-Corbino Minorita A. S. N. in Oriente Evangelium apud Tartaros propagabat [1], cujus præclara gesta ac labores pro Christi fide amplificanda susceptos ex ipsius litteris [2] accipere operæ pretium est. Narrat in primis ut Taurisio Persarum regia profectus an. MCCXCII, penetrarit in Indiam, et Ecclesiam S. Thomæ sacram lustrarit, ac centum circiter infideles ad Christi cultum eo in loco traduxerit : dein ad Catay Tartarorum imperium excurrerit, adieritque Magnum Cham, et porrectis Pontificiis litteris ad Christiana sacra eum pellicere pertentarit : sed ipsum pristinis erroribus involutum oculos ad Evangelii lucem non extulisse, Christianos tamen regiis studiis affecisse. Addit Joannes se duos jam annos in Chami regia versari, appetitumque fuisse calumniis a nonnullis Nestorianis livore in eum imbutis, quasi missa a Pontifice ad Chamum munera trucidato in India socio invasisset : sed ex eo discrimine feliciter ereptum, affectosque supplicio calumniatores. Tum subjicit, ut Tartari ad excipiendos divinos satus parati sint, conditaque fuerit a se Cambaliensis Ecclesia.

« Vicario generali ministro Ord. Fr. Minorum, etc.

« Unam, inquit, Ecclesiam ædificavi in civitate Cambaliech, ubi est præcipua residentia regis, quam ante sex annos complevi, ubi etiam feci campanile, et ibi tres campanas posui. Baptizavi etiam ibidem, ut existimo, usque hodie circa sex millia personarum, et nisi fuissent supradictæ infamationes, baptizassem ultra triginta millia, et sum frequenter in baptizando. Item emi successive centum quinquaginta pueros filios paganorum ætatis infra septem et undecim annorum, qui nullam adhuc cognoscebant legem, et baptizavi eos, informavi eos litteris Latinis et Græcis ritu nostro, et scripsi pro eis psalteria, cum hymnariis triginta et duo breviaria, cum quibus undecim pueri jam sciunt officium nostrum, et tenent chorum et hebdomadas, sicut in conventibus fit, sive præsens sim, sive non, et plures ex eis scribunt psalteria et alia opportuna, et dominus imperator delectatur multum in cantu eorum. Campanas ad omnes horas pulso, et cum conventu infantium et lactantium divinum officium facio, et secundum usum cantamus, quia notarum officium non habemus. Quidam rex illius regionis Georgius se facta Nestorianorum Christianorum, qui erat de genere illustri Magni regis, qui dictus fuit presbyter Joannes de India, primo anno, quo huc ego veni, mihi adhæsit, et ad veritatem veræ fidei Catholicæ per me conversus, minores ordines suscepit, mihique celebranti, regiis vestibus indutus, ministravit. Sed quidam alii Nestoriani ipsum de apostasia accusaverunt : tamen ipse magnam populi sui partem ad veram fidem Catholicam adduxit, et Ecclesiam pulchram secundum regiam magnificentiam construxit ad honorem Dei nostri, sanctæ Trinitatis, et domini papæ, vocans eam Ecclesiam Romanam. Qui rex Georgius ante sex annos migravit ad Dominum verus Christianus, relicto filio hærede ferme in cunabulis, qui nunc est annorum novem. Fratres tamen ipsius regis Georgii, cum essent perfidi in erroribus Nestorii, omnes quos ille converterat, post regis obitum subverterunt, ad schisma pristinum reducendo. Et quia ego fui solus, nec potui recedere ab imperatore Cham, ire non potui ad illam Ecclesiam, quæ distat ad viginti diætas : tamen si venerint aliqui boni coadjutores et cooperatores, spero in Deo, quod totum poterit reformari, nam adhuc habeo privilegium prædicti regis Georgii defuncti. Iterum dico, si non fuissent infamationes supradictæ, magnus fructus fuisset secutus. Si habuissem autem duos, vel tres socios coadjutores meos, forte imperator Cham fuisset baptizatus. Rogo ergo, ut tales fratres veniant, si venire aliqui volunt, qui studeant se in exemplum dare, et non suas fimbrias magnificare.

20. « De via notifico, quod per terram Gothorum imperatoris Aquilonarium Tartarorum est via brevior et securior, ita quod cum nuntiis inter quinque vel sex menses poterunt pervenire. Via autem alia est longissima et periculosissima, habens duas navigationes, quarum prima est secundum distantiam inter Achon et provinciam Provinciæ, alia vero est secundum distantiam inter Achon et Angeliam, et posset contingere, quod in biennio vix perficiet viam illam, quia prima via facta non fuit a multo tempore propter guerras. Ideo sunt duodecim anni, quod de curia Romana et de nostro Ordine et statu Occidentis non suscepi nova. Jam sunt duo anni, quod venit quidam medicus chirurgicus Lombardus, qui de Romana curia et nostro Ordine et statu Occidentis istas partes incredibilibus blasphemiis infecit, propter quod multum desidero percipere veritatem. Rogo fratres, ad quos hæc littera perveniet, ut ita studeant, quod ejus continentia possit pervenire ad notitiam domini papæ et cardinalium et procuratorum Ordinis nostri in curia Romana. Ministro generali Ordinis nostri supplico pro antiphonario, legenda sanctorum, graduali et psalterio cum nota pro exemplari, quia non habeo nisi

[1] Wading. Annal. tom. III, hoc an. num. 9 et seq. — [2] Ext. in Ms. cod. Odorici Forojul. et ex eo apud Wad. hoc an. num. 10.

breviarium portatile cum lectionibus brevibus, et parvum missale. Si habuero exemplar, pueri prædicti scribent. Modo sum in actu ædificandi aliam Ecclesiam, ad dividendum pueros in pluribus locis. Ego jam senui, et canus factus sum potius laboribus et tribulationibus, quam ætate : sum enim annorum quinquaginta octo. Didici competenter linguam et litteram Tartaricam, quæ lingua usualis Tartarorum est, et jam transtuli in linguam illam et litteram totum Novum-Testamentum ; et psalterium, quæ feci scribi in pulcherrima littera eorum, et scribo et lego et prædico in patenti manifesto in testimonium legis Christi. Et tractavi cum supradicto rege Georgio, si vixisset, totum officium Latinum transferre, ut per totam terram cantaretur in dominio suo, et eo vivente in Ecclesia sua celebrabam missam secundum ritum Latinum, in littera et lingua illa legens tam verba canonis, quam præfationis. Et filius dicti regis vocatur Joannes propter nomen meum, et spero in Deo, quod ipse imitabitur vestigia patris sui. Secundum vero audita et visa credo, quod nullus rex, nec princeps in mundo possit æquari domino Cham in latitudine terræ, et multitudine populi, et magnitudine divitiarum. Finis. Data in civitate Cambaliech regni Cataa anno Domini MCCCV, die VIII mensis Januarii ». Recurret iterum mentio de Joanne e Monte-Corvino, quem ejusdem Ecclesiæ Cambaliensis, cujus erat conditor, creatum archiepiscopum a Clemente visuri sumus.

21. De Tartarorum rebus gestis, deque amplificata apud eos Christiana religione edidit nobilem Commentarium Ayhonus princeps Curchi, qui eumdem Latinis verbis redditum Clementi obtulit, ut ipsum ad conficiendam pro recuperanda Palæstina sacram expeditionem incitaret; quique hoc anno in Cypro post varia cum Saracenis gesta prælia monasticæ disciplinæ sese addixit, ut ipse narrat his verbis[1] : « Ego frater Haytonus interfui omnibus prælibatis, qui dudum proposueram habitum sumere regularem : sed propter inconvenientia discrimina, et ardua negotia regni Armeniæ cum honore meo non poteram in tantis necessitatibus derelinquere consanguineos et amicos. Unde postquam Deus sua pietate mihi concessit gratiam dimittendi regnum Armeniæ et populum Christianum post multos labores meos in statu pacifico et quieto, confestim votum, quod diu voveram, volui adimplere. Accepta itaque licentia a domino meo rege et ab aliis consanguineis et amicis, in campo illo, ubi Deus de inimicis triumphum concesserat Christianis, arripui iter meum, et perveniens in Cyprum in monasterio Episcopiæ Præmonstratensis Ordinis suscepi habitum regularem, ut qui in juventute mea militaveram mundo, in servitiis Dei residuum vitæ meæ, pompis hujus sæculi relictis, consumerem, anno Domini MCCCV. Gratias igitur ago Deo, quoniam regnum Armeniæ hodie est in statu æquo, bono, et pacifico reformatum, præcipue per modernum regem dominum Livonum, filium quondam domini Theodori, qui tanquam indolis gloriosæ virtutibus illustratus omnibus regentibus est speculum gratiosum ».

Migrasse traditur[2] hoc anno ex hac vita ad felicem immortalitatem B. Joachimus Ordinis Servorum.

[1] Ayton Hist. Orien. c. 46. — [2] Ferrar. in novo Cat. ex Ord. Ser. tab. XVI, ap. Nic. Burghes. patr. Sen. in ejus Vit.

CLEMENTIS V ANNUS 2. — CHRISTI 1306.

1. *Bonifacii Constitutiones nonnullas revocat vel temperat.* — Composuit Clemens anno Christi millesimo trecentesimo sexto, Indictione quarta, litem arduam de subjectis Pontifici Romano regibus, quæ Bonifacium inter et Philippum regem Francorum intercesserat, universa re in pristinum statum restituta, revocataque prædecessoris Constitutione, de qua hæc Bernardus[1] : « In kalendis Februarii duas Constitutiones Bonifacii quondam papæ, unam, quam direxerat regi Franciæ, in qua scribebat eidem, ipsum regem esse subjectum

[1] Bern. in Chron. Rom. Pont. et Chron. reg. Franc. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V.

Romanæ Ecclesiæ in temporalibus et spiritualibus: aliam vero, quæ in sexto libro Decretalium est inserta[1], quæ incipit : *Clericis laicos*, revocavit, et omnia quæ ex ipsis consecuta ». Eadem alii[2]. Prioris sanctionis initium est : *Unam sanctam;* ac licet Bonifacius ad sopienda hominum murmura duriora illius capita mollivisset, cum tamen necdum Galli quiescerent, Clemens Diplomate Apostolico promulgavit[3], ipsos nullo novo jure Sedi Apost. subditos censendos, quam ante Bonifacius Constitutionem conditam, quam ipsorum libertati nullo modo detrahere pronuntiavit, obnoxii extitissent : « Meruit, inquit, charissimi filii nostri Philippi regis Francorum illustris sinceræ affectionis ad nos et Ecclesiam Roman. integritas, et progenitorum suorum præclara merita meruerunt; meruit insuper regnicolarum puritas ac devotionis sinceritas, ut tam regem quam regnum favore benevolo prosequamur. Hinc est, quod nos regi et regno per definitionem et declarationem bonæ memoriæ Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri, quæ incipit : *Unam sanctam*; nullum volumus vel intendimus præjudicium generari; nec quod per illam rex, regnum et regnicolæ prælibati amplius Ecclesiæ sint subjecti Romanæ, quam antea existebant : sed omnia intelligantur in eodem esse statu, quo erant ante definitionem præfatam, tam quantum ad Ecclesiam, quam etiam ad regem, regnum et regnicolas superius nominatos ».

Quod ad secundam Constitutionem attinet; abrogavit illam Clemens Benedicti XI exemplo : Bonifacius enim[4] Ecclesiasticis censuris eos involverat, qui laicis decimas persolverent, ut ipsos ad constantiam contra extortorum minas impetusque cogeret : ex quo cum magni tumultus emersissent, contendentibus principibus ab Ecclesiasticis subsidia in angustis rebus elicere, rescissis Bonifacianis edictis, sancitum est, extortores et alios, qui ipsos fulcirent, censuris implicitum iri; atque in exhibendis ab Ecclesiasticis principibus pecuniarum subsidiis servanda, quæ in Lateranensi aliisque Synodis Œcumenicis fuissent decreta :

« Clemens, etc. Quoniam ex Constitutione felicis recordationis Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri, quæ incipit : *Clericis laicos;* et ex declaratione seu declarationibus ex illa postmodum subsecutis nonnulla scandala, magna pericula, et incommoda gravia sunt secuta, et ampliora sequi, nisi celeri remedio succurratur, præsumitur verisimiliter in futurum; nos de consilio Fratrum nostrorum Constitutionem et declarationem prædictas, et quidquid ex eis secutum est, vel ob eas, penitus revocamus, et eas haberi volumus pro infectis, volentes et firmiter statuentes illud contra quoscumque laicos exigentes, seu extorquentes ab Ecclesiis Ecclesiasticisque personis tallias seu collectas, aut exactiones quascumque, vel dantes ad id faciendum consilium, auxilium vel favorem ; necnon et circa præstandas subventiones laicis ab Ecclesiarum prælatis et aliis viris Ecclesiasticis inviolabiliter observari, quod super his a prædecessoribus nostris in Lateranensi et (aliis) generalibus Conciliis, quæ nos sub obtestatione divini judicii præcipimus observari, districte et salubriter est provisum. Dat. Lugduni kal. Febr. »

[1] De immun. Eccl. in VI. incip. *Cler. laic.* — [2] Mar. Pol. l. IV. — [3] Ext. inter Extravag. de privil. c. *Meruit.* — [4] Clem. l. I. t. I. Ep. com. DCCLIII. pag. 153.

Temperata hoc modo Bonifaciana Constitutione, ita Ecclesiasticorum fortunis consuluit, ut principibus eliciendi alicujus in rebus augustis subsidii spem auctoritatemque non adimeret : ad quod non adigi, sed allici et sponte Ecclesiasticos consentire voluit. Atque adeo cum ex pacis inter Robertum Flandriæ comitem, ac Philippum Francorum regem percussæ legibus Robertus gravissimam pecuniarum vim Philippo refundere, vel ipsi aliquos agros extra Flandriæ limitem comparare teneretur, atque exhaustus ærario promissis facile se exsolvere non posset, Flandriæ comiti permisit, ut Ecclesiastici tam in terris Francorum regni, quam imperii ipsi obnoxiis agentes pecuniis ipsum juvarent, modo comes ipsos imperiis suis, vel obscuris artibus ad id vi non compelleret.

Superioribus Constitutionibus tertia addenda est[1], qua Clemens Bonifacii sanctionem de citationibus publico edicto propositis, quæ nimiam severitatem redolebat, mitigavit; restrinxitque ad reos, qui darent operam, ne concepta citationis formula ad ipsos perveniret.

2. *Ad expeditionem Terræ-Sanctæ Carolum Valesium et Venetos excitat Clemens.* — Sancivit plura alia, dum Lugduni morabatur Clemens quæ ad componendum orbem Christianum, amplificandamque Ecclesiam pertinebant. Atque in primis Benedicti XI qui zelo divino flagrans Græcorum schismaticorum perfidiam domare armis duce Carolo Valesiorum comite, in animum induxerat, inhæsurus vestigiis, pactus est cum eodem comite, ut susceptum eripiendi Græcis schismaticis Orientalis imperii consilium perduceret; cum illud Catharinæ ipsius uxori Balduini a Michaele Palæologo depulsi nepti debitum esset, atque inde divina gloria amplificanda, proferendique Ecclesiæ limites essent : demum in scriptis eo argumento litteris hæc ipsi atque illius signa secuturis præmia sacra proposuit[2] : « Tibi et omnibus, qui pro dictæ Terræ-Sanctæ subsidio signum crucis nullatenus receperunt, proficiscentibus tecum in expeditionem hujusmodi negotii dicti imperii ; et eis etiam, qui propriis expensis illuc juxta eorum facultatem miserint idoneos bellatores vel qui, licet in aliis expensis, cum non possint suis, in personis tamen propriis tecum cu-

[1] Ep. com. DCCLII. — [2] Ep. CCXX.

raverint proficisci, illam concedimus tui et ipsorum veniam peccatorum, quam haberetis, si transfretaretis in Terræ-Sanctæ subsidium prælibatæ. Crucesignatis autem pro ejusdem Terræ-Sanctæ succursu præstando, qui tecum ad recuperandum prædictum imperium in propriis personis accedant, vel in expensis eorum illuc juxta eorum facultates bellatores idoneos destinaverint, similem suorum concedimus veniam peccatorum, ipsos si forsan in hujusmodi negotio dicti imperii prosecutione decesserint, ab executione voti per eos emissi de transfretando in dictæ Terræ-Sanctæ subsidium, eadem auctoritate absolvimus, votum eorum prædictum totaliter commutando. Quod si forsan in prosecutione hujusmodi negotii, vel dicti imperii non decesserint, ad executionem voti eorum quod pro ejusdem Terræ-Sanctæ emiserint, nullatenus teneantur. Negotium itaque prælibatum virtute tuæ magnanimitatis assume, et assumptum tanquam vir strenuus viriliter prosequaris, nam in iis et aliis, ubi expedierit, Apostolicus non tibi deerit favor. Datum Lugduni XVIII kal. Febr. »

Ut facilius bellicos sumptus in ea expeditione ornanda profundendos toleraret, Ecclesiasticorum vectigalium decimas in Galliis obventuras ad biennium ipsi attribuit : ingentes enim spes conceperat Clemens, Constantinopolitanam expeditionem, quæ jam ante a Benedicto XI decreta fuerat, ac variis de causis discussa, demum imperatore Carolo Valesiaco confectum iri. Indictæ[1] etiam utriusque Siciliæ clero decimæ, quæ Friderico regi Trinacriæ et Philippo principi Tarentino ad parandas copias ascriptæ, si eamdem expeditionem obire decernerent; sin eum laborem defugerent, Carolo duci belli sacri conferendas sanxit.

3. Excitati etiam ad sacri belli societatem Veneti [2], quorum res in imperio e Græcorum manibus eripiendo ageretur, cum ad ipsos quarta illius pars, atque alterius quartæ partis dimidia ex initis olim cum Balduino conventis pertineret.

« Clemens, etc. Dilectis filiis duci et communi Venetiarum.

« Cunctis per orbem terrarum venit in publicum, quod longe jamdudum Orientalis Ecclesia, damnabili deceptione seducta, a Petri ovili et Ecclesiæ Catholicæ unione se reddidit per jacturam execrabilis scissionis extraneam ; circumsepta errorum involucris pluribusque pravitatis schismaticæ falsis dogmatibus involuta : propter quæ felicis recordationis Martinus papa IV prædecessor noster, videns ex hoc quasi universale provenire dispendium, et ex tanto schismate religioni fidei orthodoxæ plurimum derogari, quondam Michaelem Palæologum, schismatis prædicti fautorem, ejusque complices, utpote ab unitate ejusdem fidei deviantes pronuntiavit excommunicationis vinculo innodatos, pluribus per eumdem prædecessorem quæsitis remediis, ut imperium Constantinopolitanum de prædictorum schismaticorum manibus liberatum ad ovile Christi vicarii et unionem Catholicorum revocaret.

4. « Cum autem Regis æterni provisio tantum negotium (utinam per nos humilem servum ejus feliciter consummandum) usque ad hæc tempora prorogarit, et ad præsens, sicut firmiter speramus et credimus, tempus venerit, Domino miserante, provisum, ut in eisdem Ecclesiis, quas primitus unio fidei in Christi charitate conjunxit, per ipsum sanioris consilii, præcisis veteris scissuræ radicibus, unionis fœdera reformentur, cum dilectus filius magnificus vir Carolus claræ memoriæ Philippi regis Francorum genitus, comes Andegavensis, ad quem ratione charissimæ in Christo filiæ imperatricis Constantinopolitanæ, illustris conjugis suæ, dictum imperium noscitur pertinere, ad recuperationem ipsius se asserit velle ferventer et potenter intendere, et ad id exponere vires suas, multorum stipatus comitum, baronum et aliorum nobilium comitiva ; ac per hoc speremus in eo, qui in occursum implorantium nomen ejus clementer exurgit, quod prædicti imperii recuperatio diutus expectata præstabitur, ac per recuperationem ipsius, Terræ-Sanctæ negotium, quod non sine lacrymarum profluvio ad memoriam revocamus, facilius imo felicius peragetur ; per id etiam præcidentur hæreses, schismata evellentur, gloria ipsius fidei orthodoxæ tanto potentiori virtute vallabitur, quanto ad laudem divini nominis tanti imperii provincias plurimas complectetur, et regna feliciori decorabuntur unione ; frangentur ex hoc Parthorum seu Tartarorum animi eidem imperio vicinorum, trement Arabes, et a Christianorum facie Christi fugient inimici, et alia innumerabilia bona ex iis fidelibus cunctis evenient, et plurima optata succedent ; considerantes quoque, quod dictus comes ad sic ardui expeditionem negotii absque Sedis Apostolicæ et fidelium prædictorum auxilio non sufficit per seipsum ; quodque, utpote ejusdem Ecclesiæ matris vestræ dilecti filii, quos nulla præterivit vel mutavit adversitas erga eam, in sic agendorum negotiorum arduorum (discrimine) constituetis vos athletas Dei et fortissimos bellatores ; universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, obsecrantes per Dominum Jesum Christum quatenus ob reverentiam ejusdem Sedis et nostram, magnanimitate solita in promptum auxilium ejusdem comitis sub velamento divinæ dexteræ consurgentes, sic eidem potenter et viriliter assistatis, quod dictus comes vestræ et aliorum fidelium fultus potentia, felicem tanti operis exitum, annuente Domino, consequatur ». Gratuitam demum pœnarum noxarumque condonationem iis proponit, qui expiata rite conscientia adversus schismaticos strinxerint arma, opemve contulerint. « Datum Lugd. XIX kal. Februarii ». Sollicitati etiam, transmisso ad ipsos earumdem litte-

[1] Lib. I. tom. II. p. 41. — [2] Ibid. p. 43. Ep. com. CCXX.

rarum exemplo, Genuenses [1], ut adversus Andronicum arma cum Carolo Valesiano Philippi regis Francorum fratre conjungerent.

5. Cæterum quo expeditionis illius sacræ, revocandique ad Ecclesiæ obsequium imperii Orientalis consilium perduceret Pontifex, principes invicem conciliare studuit, præcepitque Cluniacensi et Cisterciensi abbatibus, ut inter Amadæum Sabaudiæ comitem et delphinum Viennensem, mutuo implicitos bello, inducias inducerent. De instruenda a Carolo duce expeditione in Græcos schismaticos iterum recurret sermo. Comparatam vero in eos hoc anno, inita a Carolo rege Siciliæ cum Templariis, qui ex Cypro redierant, armorum societate, in Neapolitano regno classem fuisse duce Rogerio Templario equite belli peritissimo, ac plures Templarios, aliosque viros prædæ et rapinarum cupidos in eam confluxisse, narrat Bosius [2], captamque tunc Thessalonicam fuisse : sed mox Templarios in Latinos, qui aliquas Græciæ provincias tenebant, impetus vertisse. Alias præterea maritimas oras Peloponnesi, Thraciæ et Hellesponti expilarunt Templarii, onustique divitiis in Gallias, ut iis tuto perfruerentur, se receperunt ; effusaque luxus pompa, vitiorumque fœditate adeo omnium odia in se accenderunt, ut extremam sibi perniciem consciverint, ut dicetur inferius.

6. *Diploma regis Siciliæ de homagio Sedi Apostolicæ reddendo.* — Dum prope Lugdunum Clemens agebat apud S. Genesium, Robertus [3] dux Calabriæ, qui anno superiore Pistoriensi obsidione Pontificio jussu discesserat, parentis Caroli II regis Siciliæ nomine mense Februario Siciliæ regnum Apostolicæ beneficentiæ ac liberalitati solemni ritu acceptam retulit. A quo clientelares honores sibi exhibitos ita admisit Clemens, ut Romani Pontificis juribus consultum sanxerit, Siciliæ nimirum reges ad præstandum illud officium ad Apostolicam aulam evocari posse; ac litteras exerit, quibus Carolus gesta a Roberto filio rata haberet. Assensit Carolus justis petitis, insertisque Roberti filii litteris de clientis a se præstitis officiis, singula ab eo gesta confirmavit, dato hoc Neapoli ad Clementem Diplomate [4] :

« Sanctissimo in Christo patri, et clementissimo domino suo, domino Clementi divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus II Dei gratia rex Jerusalem et Siciliæ, cum omni reverentia et honore devota pedum oscula beatorum.

« Robertus primogenitus dux Calabriæ, ac meus in regno Siciliæ vicarius generalis per litteras suas mihi nuper aperuit, quod in præstatione sacramenti fidelitatis et homagii, ad quam eum benigne de speciali gratia meo nomine recepistis, idem primogenitus ad vestri et Ecclesiæ Romanæ cautelam suas concessit litteras sub serie subsequenti.

« Nos Robertus illustris Jerusalem et Siciliæ regis primogenitus, Calabriæ dux, ejusque vicarius generalis, tenore præsentium notum facimus universis, quod die nono præsentis mensis Februarii, IV Indict. apud S. Genesium prope Lugdunum offerentibus nobis procuratorio nomine dicti domini genitoris nostri, cujus inde mandatum speciale suscepimus, sanctissimo in Christo patri et clementissimo domino nostro domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, sacro dominorum cardinalium assistente collegio, ligium homagium et fidelitatis debitæ juramentum pro regno Siciliæ et tota terra citra Pharum, quæ dictus dominus genitor noster a Romana Ecclesia tenet in feudum ipse dominus noster papa tanquam pius pater et dominus benigne respondit, quod juxta formam conventionum initarum ab olim inter Romanam Ecclesiam et claræ memoriæ dominum Carolum regem Siciliæ avum nostrum non tenetur per procuratorem vel nuntium homagium et juramentum prædicta recipere ; quinimo ex illarum vigore posset ad id dominum patrem nostrum personaliter evocare, vel ad eum aliquem mittere, qui nomine Romanæ Ecclesiæ præmissa reciperet ab eodem : de paterna tamen benignitate et gratia speciali a nobis illa nomine, quo supra, reciperet, cum ea protestatione videlicet, quod ipsa receptio sibi vel futuro Romano Pontifici præjudicium aliquod non pararet : quin utique vocare possent ad personalem præstationem illorum regem Siciliæ, etiam si et quando sibi placuerit, dictum dominum patrem nostrum, vel ad eum personam aliquam mittere, quæ suo et Ecclesiæ Rom. nomine illa reciperet ab eodem, cum nollet ipse dominus noster ad consequentiam trahi receptionem seu præstationem hujusmodi, nec per illam domino patri nostro, vel nobis, aut ejus successoribus in præstando per procuratorem, etiam primogenitum suum, homagium et juramentum prædicta in posterum novum aliquod acquiri. Qua quidem protestatione, ut præfertur, emissa, nos eidem domino nostro, sacro assistente collegio, dictum homagium dicti domini genitoris nostri fecimus nomine, et fidelitatis præstitimus juramentum.

7. « Et quia, sicut decet gratum filium et devotum, cum ipsius domini nostri beneplacito in iis et aliis concurrere promptis affectibus cupimus, et proinde nolumus propter ipsam præstationem nostram in aliquo derogari Romanæ Ecclesiæ, dicto domino nostro, aut futuro Romano Pontifici, nec domino patri nostro, nobis aut successoribus ejus in præstatione juramenti et homagii prædictorum per procuratorem vel nuntium novum aliquod in futurum propterea jus acquiri, ecce protestationi præmissæ liberaliter assentimus ;

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Bos. Hist. equit. Hieros. p. 2. l. 1. — [3] Jo. Vill. l. IX. c. 42. — [4] Ext. in l. III Priv. Rom. Eccl. p. 127. et in arce S. Aug. et inter Collect. Plat. tom. I. p. 305.

sic tamen quod per assensum hujusmodi domino patri nostro, nobis, vel successoribus ejus in jure, si quod circa id sibi quomodolibet competit, nullatenus detrahatur : et nihilominus nos facturos et curaturos expresse promittimus, quod dictus dominus genitor noster infra festum beatorum Apostolorum Petri et Pauli proximum eidem præstationi præbebit assensum : de cujus præbitione infra idem tempus mittet ad Sedem Apostolicam regias patentes litteras Aurea Bulla regiæ majestatis impressa typario communitas. In cujus rei testimonium præsentes fieri fecimus litteras sigilli nostri appensione munitas. Dat. Lugduni die undecimo Febr. anno Domini MCCCVI, IV Indict.

8. « Ego igitur, pie pater, pro dicta gratia vestra gratus, sicut et de aliis vestris beneficiis esse Deo dante confido, omnia et singula in præfatis litteris dicti ducis contenta ratificans et acceptans, illis expresse consentio et mea ratihabitione confirmo. In cujus rei testimonium præsentes litteras fieri feci, et Aurea Bulla meæ majestatis impressa typario communiri. Actum Neapoli anno Domini MCCCVI. Datum ibidem per manus Bartholomæi de Capua militis logothetæ et protonotarii regni Siciliæ, sub eisdem annis Domini, die XV April. IV Indict. regnorum meorum anno XXII ». Cum se pluribus beneficiis Clementi obstrictum Carolus in superioribus litteris professus sit, haud quidem inter alia id premendum silentio est, quod ei, ob præterita bella exhausto ærario, nonaginta trium millium unciarum auri supra trecentas quadraginta, ad quas Pontificio fisco census exactis annis debiti ergo inferendas devinctus erat, solutio a Clemente extracta est. Et quidem primum cum Bonifacius VIII memoratam vim auri labente anno hujus sæculi secundo, et festo Petri et Pauli Apostolorum die recurrente repeteret, nec solvendo esset Carolus, ad biennii fluxum solutionis diem prorogavit. Cum vero tunc, Benedicto XI vita functo Sedes pastore vacaret, Carolus rex a cardinalium senatu precibus elicuit, ut illius auri pensio ad proximum annum prorogaretur. Evecto vero superiore anno ad Pontificios apices Clemente V, rex defuit officio : cumque censuris ob id se illaqueasset, missis oratoribus Clementem flexit, ut illum suscepta noxa solveret, diemque solvendæ illius vis auri ad Apostolorum Petri et Pauli celebritatem proferret. Quo beneficio affectus Carolus, grates Pontifici præstitit [1] regiis litteris hac formula consignatis. « Dat. Neapoli per Bartholomæum de Capua militem logothetam et protonotarium regni Siciliæ anno Domini MCCCVI, die XVIII Martii, IV Indictionis, regnorum meorum anno XXII ». Appetente sacro Apostolorum Petri et Pauli die, omne illud vectigale aurum tot annis debitum Pontificiis quæstoribus numerare non potuit : solitam vero in eum benignitatem explicuit Clemens : quare accepti beneficii testes repetitæ sunt de extracta solutione census ad Clementem V Caroli litteræ, cum in Provinciam venisset, quæ hac formula consignatæ sunt. « Dat. Massiliæ anno MCCCVI, XI Novembr. V Indict. regnorum nostrorum anno XXII ». Ut vero demum Clemens insigni liberalitate ingentem illam vim auri, quam pendere haud poterat Carolus, nisi plura ditionis suæ loca, jurave regia distraheret, condonarit, suo loco dicetur.

9. *Clemens Lugduno Burdegalam repetit.* — Contulit porro se proximo anno ad Clementem Carolus rex, ut cum eo et Galliæ, Angliæ, Navarræ regibus, aliisque principibus Pictavenses conventus iniret, quos cum celebrare pro instaurandis rebus Orientalibus meditaretur Clemens, Lugduno egressus, non Italico itineri, sed Burdegalæ (1) repetendæ se accinxit. Cum vero Desesiam

[1] Ext. in arce S. Angel. et inter collect. plat. tom. I. p. 339. et in Ms. Vallic. sign. lit. B. num. 12. p. 568. etc.

(1) Quandiu Pontifex substiterit Burdegalæ, quo, anno isto, Martio mense exeunte, venit, quantum ex data litterarum Clementis eruitur, annus circiter fuit; nam continuator Nangii, qui annum more Gallico ad Martium usque producit, ad annum MCCCVI scribit : « Mense Martio vel circa, papa Clemens et cardinales....... (*Pictavis*, cujus nomen erasum est) iverunt, et illic circum circa circiter per menses sexdecim resederunt ». Quæ utique chronologia ex data litterarum Apostolicarum confirmari potest. His admissis, restituendus est ordo litterarum quarumdam Clementis, quas anno non suo collocat Baluzius in Collectione Actorum Veterum ad Vitas paparum Avenionensium tom. II. Quæ enim ibidem scripta legitur Epistola ad Philippum Francorum regem in controversia arcis Malileonis vulgo *Mauleon de Soule* quam sibi Angliæ et Gallorum reges vindicabant, quæque data est Burdegalis nonis Julii, Pontificatus Clementis anno primo, non quidem anno MCCCV scripta est; tunc enim nondum electioni de se factæ in Pontificem publicum assensum Clemens præbuerat; sed annum sequentem MCCCVI præfert; cujus pariter anni est altera, quæ ibidem succedit Epistola eodem mense data; sicut et altera de eodem argumento arcis de Maloleone scripta Burdegalis, V idus Augusti, anno I. Quæ vero ad Philippum, ibidem col. 62, legitur Epistola in qua regem certiorem facit de solemni consensu a se præstito in electionem suam in Pontificem, tum et de futura coronatione sua; illa utique ad annum MCCCV pertinet; cum vero inscribitur *Saluni III idus Octobris, Pontificatus nostri anno primo*, demonstrare utique posset Clementem annorum suorum epocham aliunde quam ex coronatione sua duxisse; sed cum apud Raynaldum ad annum MCCCVIII, XII et XIII, geminæ exhibeantur litteræ Pontificis eo anno MCCCVIII scriptæ et signatæ *apud Laureum montem, Burdegalensis diœcesis, IX kal. Novembris, anno tertio*, ex his perspicue demonstrari arbitror, epocham illam reipsa a coronatione quæ incidit in diem XIV Novembris anni MCCCV cœpisse. Quare litteræ illæ ante coronationem, vel epocham præferebant, quæ dein in coronatione desierit; vel pro more prædecessorum suorum Clemens litteras illas signavit : *Apostolatus nostri anno primo;* quæ lectio substituenda est pro eo quod mendose ibi legitur *Pontificatus nostri.* Hæc omnia ante me Pagius in breviario animadvertit. Hoc ordine dirigendæ aliæ ejusdem Pontificis litteræ, quæ apud eumdem Baluzium præpostere collocantur.

Mendum etiam aliud occurrit in eodem Clementis Registro apud Baluzium, quod emendatione indiget. Legitur enim ibi Epistola Clementis ad Philippum regem Francorum, qua certiorem illum reddit de carceratione fratris Dulcini pessimi hæretici, cui Raynerius Vercellensis episcopus bellum feliciter intulerat, et die Cœnæ Domini proxime præcedenti, arce, qua se continebat, expugnata, cœperat. Litteræ illæ signantur *Pictavis, XVII kal. Maii, Pontificatus anno primo.* Mendum hic cubare in annis Pontificatus duplici argumento probari potest. Nam annum MCCCXI, quo Clemens mense illo Aprilis annum primum agebat, non Pictavis, sed Burdegalæ transegit. Insuper Dulcinus nonnisi anno MCCCVII, die XXIII Martii, feria V, in Cœna Domini captus fuit teste anonymo synchrono, qui historiam Dulcini scripsit, vulgatam a Muratorio rer. Ital. tom. IX. Igitur loco *Pontificatus anno primo.* legendum est *anno secundo.* MANSI.

pervenisset XV kal. Aprilis, ne Italiæ omnino oblitus videretur, præfecerat [1] ducatui Spoletano prænobilem virum fratrem suum Arnaldum Garsiam vicecomitem Leomaniæ. Quæ autem mala postea e deserta prædecessorum Sede, atque exteris ditioni Ecclesiasticæ præfectis emerserint, videbitur inferius. Profectus est deinde Nivernum, ubi datæ VII kal. Aprilis litteræ ad Antonium Dunelmensem episcopum inferius adducendæ, indeque Bituriges adiit. De quo itinere hæc Bernardus[2]: « Papa de Lugduno recedens rediit Burdegalam, transiens per Bituricam et Lemovicas, ubi fuit in festo sancti Georgii, et Petragoram, seditque in Burdegalia cum sua curia illo anno ». Bernardo consentit Westmonasteriensis [3], qui vetusto oraculo id prædictum subdit, sed quod vehementi fictionis suspicione laborat.

10. *Regnum Sardiniæ et Corsicæ stipendiarium Sedis Apostolicæ Jacobo Aragonio traditum.* — Asseruisse eo tempore Pontificem Jacobo II regi Aragonum Sardiniæ regnum, confirmasseque Apostolica auctoritate, refert Bernardus his verbis [4] : « In mense Martii Clemens papa confirmavit regem Aragonum in regno Sardiniæ, dictusque rex juravit papæ fidelitatem pro dicto regno, promittens sub juramento, ascendere dictam insulam in mense Septembri tunc proxime venienti ». Verum irrepsisse mendum in Bernardi orationem, ac loco Martii mensem Maii reponendum, ex Pontificiis litteris ea de re Burdegalæ mense Maii confectis constat ; tum ex Surita [5] ac regio Jacobi Diplomate X kal. Maii edito, quo Joannem Burgundum sanctioris ærarii Ecclesiæ majoris Balearium præfectum et Martinum Godorem procuratores instituit, ut Sardiniam jure fiduciario acceptam sacramento profiterentur, eoque nomine fidem Clementi devincirent, cum non modo suffecisset Jacobum Bonifacio clientelare officium exhibuisse : verum etiam e donationis legibus singulis Romanis Pont. Aragonum reges, evolvente se primo adepti Apostolatus anno, in eorum verba jurare tenerentur. Concepta est hisce verbis regis Jacobi Diplomatis forma :

« Noverint [6] universi, quod nos Jacobus Dei gratia, rex Aragonum, Valentiæ, et Sardiniæ et Corsicæ, comesque Barchinoniæ, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ vexillarius, ammiratus, et capitaneus generalis, considerantes quod tempore donationis et concessionis per felicis recordationis dominum Bonifacium papam VIII nobis et nostris factæ in feudum de regno Sardiniæ et Corsicæ personaliter præstitimus dicto domino summo Pontifici, prout præstare debuimus juxta continentiam Rescripti papalis pro dicta concessione confecti, homagium, vassallagium, et fidelitatis juramentum sub forma in eodem Rescripto contenta ; attendentes etiam quod homagium et alia prædicta nos et nostri tenemur secundum conditiones in dicto Rescripto contentas renovare, facere, et præstare unicuique Romano Pontifici, et dictæ Ecclesiæ infra annum a die, quo in Romanum Pontificem electus fuerit computandum, per idoneum vel idoneos substitutos, postquam nos et nostri in dicto regno præstiterimus personaliter uni Romano Pontifici juramentum, fidelitatem, homagium, seu vassallagium supradicta ; idcirco nominamus, facimus, ordinamus et loco nostri substituimus, procuratores nostros nuntios et ambasciatores solemnes discretos viros Joannem Burgundi sacristam Majoricensem et canonicum Valentinum, ac Petrum Martini de Godor militem consiliarios et familiares nostros præsentis procuratorii exhibitores ambos insimul, et utrumque in solidum ; sic quod unus sine altero possit procedere, et processus unius alterius minime processum impediat, ad præsentandum se nomine, loco, et pro parte nostra ante sacram præsentiam sanctissimi in Christo patris ac domini domini Clementis, divina providentia noviter in Romanæ et universalis Ecclesiæ summum Pontificem ordinati; et ad præstandum loco, nomine, et pro parte nostra tanquam regis Sardiniæ et Corsicæ, et pro ipso regno Sardiniæ et Corsicæ memorato, domino summo Pontifici Clementi homagium, vasallagium et fidelitatis juramentum juxta tenorem dictæ donationis Rescripti ; et ad dandum etiam dicto domino summo Pontifici, et Romanæ Ecclesiæ loco, nomine, et vice nostra litteras nostras patentes Bulla Aurea nostra bullatas, confectas super acceptatione conventionum et aliarum conditionum, sub quibus dictum Sardiniæ et Corsicæ regnum nobis et nostris collatum extitit et concessum, ad quas dandas summo Pontifici et Rom. Ecclesiæ prædicti papalis Rescripti series nos astringit, et ad postulandum et recipiendum de præstatione homagii, vassallagii, fidelitatis et juramenti prædictorum, et de datione dictarum litterarum nostrarum Rescriptum seu Rescripta papalia, aut alia publica Instrumenta in æternam certitudinem, memoriam et testimonium præmissorum.

« Nos autem ipsis et eorum alteri circa ista plenarie committimus vices nostras, ratum et gratum habituri perpetuo quod per ipsos, vel eorum alterum actum fuerit in præmissis, et quolibet eorumdem. In evidentiam cujus rei præsens scriptum per subscriptum notarium nostrum inde fieri, et majestatis nostræ sigillo jussimus communiri. Dat. Valentiæ X kal. Maii, anno Domini millesimo trecentesimo sexto. Signum Jacobi Dei gratia regis Aragonum, Valentiæ, Sardiniæ et Corsicæ, comitisque Barchinoniæ, ac sanctæ Rom. Ecclesiæ vexillarii, ammirati et capitanei generalis. Testes sunt Petrus de Ayerbe, Gondisalvus Eximini de Arenoso, Jacobus de Xercita, Berengarius de Enteza, Joannes Martini de Suna. Signum meum Bernardi de Avarsone notarii domini regis

[1] Clem. V. an. 1. tom. II. Ep. CCXCV. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. — [3] West. Flor. Hist. — [4] Bern. Chron. Rom. Pont. et Ms. Vatic. bibl. sign. num. 3765. — [5] Sur. ind. l. II. hoc an. — [6] Ext. apud Clem. l. I. Ep. CCLVIII.

Aragonum prædicti, qui de mandato suo hoc scriptum feci et clausi loco, die et anno præfixis ».

11. Pervenere Burdegalam Jacobi II regis oratores, atque ubi litteras Bonifacii, quibus Jacobo Sardinia et Corsica stipendiariæ ab eodem Bonifacio essent traditæ regioque nomine obstringendæ fidei factam potestatem exposuissent, solemni ritu in cardinalium consilio ea regna Sedi Apostolicæ accepta retulere[1]: reque perfecta flagitarunt a Clemente, ut rem gestam publicis litteris consignaret, atque etiam promulgaret, ut vivo Benedicto XI, alii regis Jacobi oratores ipsius imperiis Pontifici Sardiniæ jure fiduciario acceptæ causa clientelari sponsione se devinxissent; cum tamen ob præcipitem Benedicti mortem Diploma Apostolicum de re gesta non emanasset. Admisit eorum preces Clemens, atque acta publica conscripsit[2].

« Clemens, etc. Ad futuram rei memoriam.

« Dilecti filii Joannes Burgundi sacrista Ecclesiæ Majoricensis, et Petrus Martini de Godor miles Ilerdensis, procuratores, nuntii et ambasciatores regis prædicti ad nostram præsentiam accedentes, ac recognoscentes regnum prædictum ad omnia et singula obligatum, quæ superius sunt expressa; procuratorio nomine ipsius pro eodem regno in nostra et fratrum nostrorum præsentia hujusmodi vassallagium, ligium et homagium infra annum, posteaquam ad apicem fuimus Apostolatus assumpti, fecerunt et præstiterunt in ipsius regis animam simile juramentum: nobisque postmodum in continenti præsentaverunt et exhibuerunt ex parte regis ejusdem litteras dicti regis ejus Aurea Bulla bullatas, in quibus non solum modi, conditiones et conventiones prædictæ; sed et totus tenor litterarum dicti Bonifacii prædecessoris super concessione hujusmodi confectarum totaliter inseruntur, recognoscendo et confitendo procuratorio nomine dicti regis, quod idem rex regnum prædictum sub ipsis modis, conditionibus et conventionibus in feudum receperat: ipsosque modos, conditiones et conventiones dicto nomine observare per omnia promiserunt, prout super iis plenam ab eodem rege receperant potestatem, sicut de hujusmodi potestate constabat per Instrumentum publicum, dicti regis sigilli munimine roboratum.

« Nos itaque hujusmodi vassallagium, ligium et homagium, recognitiones et promissiones facta et juramenta præstita a dictis sacrista et Petro milite procuratoribus dicti regis nomine, ut præfertur, de prædictorum fratrum nostrorum consilio acceptamus. Tenores autem litterarum ejusdem regis, et Instrumentorum prædictorum exhibitorum nobis ex parte ipsius, ut superius continetur, præsentibus inseri fecimus, qui tales sunt: Sanctissimo ac reverendissimo in Christo patri ac domino, domino Clementi divina providentia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, etc. » Affert Jacobi litteras superiori anno Perpiniani exaratas, quas nos suo loco attulimus. Quibus expositis adducit ejusdem regis Diploma Valentiæ X kal. Maii hoc anno exaratum, quo oratoribus deviciendæ sacramento Pontifici fidei provinciam contulerat, eoque recitato subjicit: « Nulli ergo omnium hominum liceat hanc paginam nostræ acceptationis infringere, etc. Si quis autem, etc. Datum Burdegalæ V kal. Junii anno I ». Ut vero Jacobus rex Sardiniam et Corsicam ex invasorum manibus eriperet, vectigalium Ecclesiasticorum, quæ in terris regi obnoxiis perciperentur, decimas in iis regnis, quibus potiebatur, ad biennium ipsi attribuit[1].

12. *Curas auget Clemens pro Terra-Sancta, et pro Armenis.* — Permoverat Pontificem, ut in litteris IV non. Jul. eo argumento conscriptis constat, ea ratio ad Ecclesiasticas opes in sumptus pro Sardinia et Corsica recuperandis convertendas, ut Jacobus eo regno auctus potentiam suam veluti classis Christianæ præfectus majori terrore adversus Saracenos explicaret: agitasse enim eum de perditis Syriæ rebus instaurandis consilia, demonstrant inter cætera litteræ ad Hospitalariorum equitum magistrum datæ[2], quem veluti transmarinarum rerum peritissimum ad Sedem Apostolicam, ut ea de re cum ipso, ac Templariorum Ordinis principe conferret, excivit. Urgebant enim Clementem Cypri et Armeniæ reges, ut Orientali Ecclesiæ in periculum a Saracenis adductæ opitularetur: « Nos, inquit, movent non modicum ad prædicta, quam citius commode poterimus, exequenda illustrissimorum regum Armeniæ atque Cypri, quibus compatimur toto corde, præsidia postulata: propter quod considerare compellimur aliquas certas vias ad ipsum negotium promovendum, super quibus tecum et cum dilecto filio magistro domus militiæ Templi; de quorum circumspecta probitate, et probata circumspectione, ac vulgata fidelitate fiduciam obtinemus; deliberandum de fratrum nostrorum consilio decrevimus et tractandum: præsertim quod tu et ipse de præmissis viis, negotiis, atque factis, et cunctis circumstantiis eorumdem propter locorum vicinitatem, longam experientiam, et meditationem diutinam melius quam cæteri consulere poteritis quid agendum: et quia negotium ipsum principaliter quam cæteros post nos et Romanam Ecclesiam, vos contingit ». Et infra: « Mandamus, quod ad veniendum te pares, quanto secretius poteris, bono modo, et quod quanto pauciores poteris tecum adducas, de iis, qui ad pugnandum et resistendum inimicis, terramque illam sunt habiles gubernandi, cum citra mare poteris tui Ordinis socios invenire, atque sic providos, sic probatos et probos, pro te et Terræ defensione, ac gubernatione vicarium, militesque tui Ordinis, et alios

[1] Sur. ind. l. II. hoc an. — [2] Lib. I. Ep. com. CCLVIII.

[1] Lib. I. Ep. com. CXL. — [2] Lib. I. tom. I. pag 176.

utiles et necessarios pro te in Terra illa dimittas, quod Terræ illi ex absentia tua, quæ non longa erit, Domino concedente, nullum possit periculum imminere. Aliquos tamen tecum adducas, qui experientia, discretione ac fidelitate pollentes tecum nos dirigere valeant in agendis. Dat. Burdegalæ VIII id. Junii ». Egregiam hoc tempore virtutem bellicam Hospitalarios equites adversus Turcas in insulæ Rhodi oppugnatione; quam demum post conserta plura annis quatuor gravissima prælia in suam redegere potestatem, explicuisse docet Bernardus his verbis [1] : « Anno Domini MCCCVI, Hospitalarii cum exercitu Christianorum oppugnare cœperunt insulam Rhodi cum circumadjacentibus insulis circiter quinque, quæ ab infidelibus Turcis, qui illas inhabitabant, sub dominio imperatoris Constantinopolitani. Ceperunt autem statim ab initio aliquas insulas et castella, steteruntque in pugna et conflictu obsidentes pariter et obsessi annis quatuor contra Turcos, et obtinuerunt finaliter Christiani ». Conjunxisse adversus infideles arma nonnullos Templarios ex Pontificiis litteris Encyclicis ad reges præsulesque datis idibus Aprilis colligitur, quibus significavit Clemens Hymbertum Blanco equitum Templariorum in Arvernia præceptorem, ac Petrum de Leugres Massiliensem patritium, zelo defendendi Christiani nominis incitatos, gerendi in Saracenos belli provinciam ab Sede Apostolica accepisse; quos propterea, ut studiis suis complecterentur, hortatus est : quibus etiam conceptum animo restituendæ Christi cultui Palestinæ ardorem his verbis aperuit : « Terram-Sanctam, quam unigenitus Dei filius Dominus Jesus Christus, patrimonium sibi et hæreditatem elegit, conspicientes feritate infidelium immaniter lacerari, et coinquinatorum pedibus conculcari, acerbas sentimus in corde puncturas, quasi nostris visceribus lacessitis : ideoque vias et modos solerter exquirimus, quibus eidem Terræ nostro cooperante ministerio, possint opportuna subsidia, donec tempora feliciora successerint, provenire ». Confirmavit aliis litteris Hymbertum Blanco Templariorum præceptorem ac Petrum de Leugres prænobilem Massiliensem in suscepto consilio, quos fortiter adversus Saracenos bellum aggredi sollicitavit [2].

[1] Bern. in Chron. Rom. Pont. et Ms. Vat. sign. num. 3765. — [2] Reg. post eamd. Ep. CLXVI.

13. Erexit eodem tempore Clemens Orientales Christianos, quos finitimi Sarraceni Occidentalium ope destitutos continuis excursionibus, de quibus Jordanus [1] meminit, lacessebant : inter quos Leonem regem Armeniæ (1), ejusque patruos, qui bellum assidue gerebant cum infidelibus, ad induendos altiores animos excitavit : de ornanda enim Occidentalium expeditione agi, atque interea vere proximo aliquot egregie instructas copias auxiliares ad eos trajecturas.

« Venerabili [2] fratri Gregorio patriarchæ et charissimo in Christo filio Leoni regi Armenorum illustri, nobilibus viris, fr. Joanni Ordinis Minorum gubernatori terræ Armenorum dictorum, Uxiano et Almacho patruis regis ejusdem.

« Sicut primo per venerabilem fratrem nostrum Constantinum archiepiscopum Mamistan. et deinde per dilectos filios magistrum Joannem Antiochen. et Colozanum et Ægidium nuntios vestros accepimus, te, charissime fili rex, regnumque tuum graviter inimici Crucis infestant, illudque hostilibus aggrediuntur incursibus et, quod absit, moliuntur suæ ditioni subjicere, funestis fœdare ritibus inhiant, nefarii... (Mahometis) secta inficere satagunt, et impuris suis legibus profanare nituntur ; laboribus vestris compatimur, in vestris vobiscum adversitatibus condolemus, in horum auditu terribili tinniunt aures, tremunt viscera, et animus noster horret, turbatur in turbationibus vestris, in filiorum nostrorum timemus pavoribus, et in exultationibus hostium contristamur : contra hæc per generale passagium providere cupimus, intentio nostra versatur, idque futurum, Domino favente, speramus. Sed quia hoc dilatationem ex aliqua causa posset forsan recipere, ad præsens de aliquo, in vere autem proximo de alio convenienti et particulari subsidio vobis et regno prædicto, Deo auctore, putavimus succurrendum. Vos igitur confortamini et estote robusti, in bello fortes existite, cum antiquo serpente viriliter pugnaturi. Dat. Burdegalæ VI non. Julii ». Cæsos magna strage ab Armenis Saracenos proximo anno ex Jordano [3] visuri sumus. Cæterum de Joanne Leonis regis patruo addenda videntur, quæ de eo refert S. Antoninus [4], illum nimirum jam ante gessisse sce-

[1] Jord. Ms. Chr. Vat. bibl. sign. num. 1960. c. 23. — [2] Ext. apud Wad. tom. III. hoc an. num. 26. ex Vat. reg. hujus an. — [3] Jord. Chr. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [4] S. Ant. III. p. tit. XXIV. c. 9. § 13.

(1) Pauca hic annalista de Armenis, quorum tamen res ad Ecclesiasticos Annales pertinentes multæ suppetunt. Ut defectum hunc suppleam animadvertisse juvat, Armenos, quanquam diu ante Eccl. Rom. fidem et primatum agnoverunt, nunquam tamen ad id usque Synodo aliqua celebrata publicum confessionis suæ documentum exhibuisse. Hujus rei gratia Ayton, qui ex Armeniæ rege monasticum cucullum S. Francisci indueral, Leoni filio suo Armeniæ regi auctor fuit, ut Synodum Siscam, vel Sisim, quæ regni metropolis erat, indiceret, idque a patriarcha vel catholico eorum mandatum fuit executioni die XIX Martii anni sequentis. In eo magno eruditionis molimine Romana fides asserta et confirmata est. Episcopi omnes excepto catholico, qui ante finem Concilii obierat, subscripti leguntur Synodi Actis, quæ ex Galano recitantur, in suprema Conciliorum Collectione Veneto-Labbeana to. XIV, col. MCCCLXXIX. Armeni non tamen omnes Romanam fidem susceperunt ; soli enim Armeniæ inferioris seu Ciliciæ episcopi, qui catholico Ciliciæ parebant, resipuerunt. Cæteri vero Armeniæ superioris, qui in archiepiscopis (quos et catholicos appellant) dispescebantur duos, nempe in Alnaccensem et Arobamarensem, pristinis erroribus inhæserunt. Errores vero hos tuebantur : Christum, Deum licet et hominem agnoscerent, unam tamen naturam referre statuebant ; Chalcedonense Concilium rejiciebant ; neque primatum papæ agnoscebant. Hæc omnia erui ex Actis Concilii Armenorum anni MCCCXLII vulgatis in Collectione Martenii to. VII.

MANSI.

ptrum Armeniæ ac nepoli Leoni transmisisse, ut divinis ex Franciscana disciplina vacaret, ac demum in tuenda fide sanguinem fudisse : « Rex, inquit, Armeniæ Joannes dimisso regno nepoti suo Leoni ex magna devotione Ordinem Minorum intravit, sed quia contra regnum infideles Turci insurgebant, et dictus Leo resistere eis non valebat, zelo fidei succensus arma cum habitu suo assumpsit et infideles quamplurimos fugat et prosternit, demum ab infidelibus occisus fuit ».

14. *Episcopi Glasguensis et Cantuariensis judicio a Clemente postulati.* — Dum parantur pro Armenis auxilia, professus est inter cæteros religiosam militiam, accepto crucis symbolo, Antonius Dunelmensis episcop. idemque patriarcha Hierosolymitanus, superiore anno a [1] Clemente ea dignitate exornatus : cujus eximium zelum Pontifex commendavit [2], ac tum ipsius sociorumque bona, dum in Oriente ageret, in clientelam Apostolicam adscivit : ornavit etiam pluribus aliis prærogativis, ut extra provinciam pallio uteretur. Cumque Dunelmensis episcopatus causa Eboracensi archiepisc. obnoxius esset, ne ab illo jura petere teneretur sanxit. Præterea eidem patriarchæ provinciam imposuit [3], Glasguensem episcopum, quem ad Sedis Apostolicæ tribunal se sistere jusserat, si imperia respueret, in custodiam traderet : si vero itineri se accingeret, liberi et tuti commeatus syngrapham ab Eduardo rege ipsi obtineret. Ea porro causa Clementem ad exercendam severitatem Ecclesiasticam in Glasguensem permoverat, cum is quæ Romano Pontifici reservata erant, temere sibi arrogaret : « Quis tuta, inquit, conscientia sine offensa Dei tacere aut dissimulare valeret tantam præsumptionis arrogantiam, ut quæ solus Romanus potest Pontifex, inferior contra fas et licitum divina et humana jura usurpet, et in contemptum Dei, nostrum et Rom. Ecclesiæ dedecus, inauditam exempli perniciem usurpare nitatur, ac falso et temerarie sibi vendicare conetur? Solus summus sacerdos Aaron, cujus Rom. Pontifex typum gerit, intrat in sancta sanctorum, solus perscrutatur et tractat, quæ intra sancta sanctorum sunt a Deo, ut Domini voce jubeat Moyses, ut si quis exterius ad perscrutandum et pertractandum accesserit, moriatur, etc. » Imponit archiepiscopo Eboracensi provinciam, ut Glasguensem episcopum omni Ecclesiæ tam in iis, quæ ad divina, quam quæ ad humana spectant, administratione submoveat, jubeatque intra mensem Sedi Apostolicæ se sistere, ut quæ justitia suaserit, imperia capessat.

Vocatum etiam hoc tempore apud Clementem in judicium Robertum Cantuariensem archiepiscopum, ac pacis perturbatæ atque aliquorum perduellionis defensæ crimine onerasse Westmonasteriensis [4] docet : profectum itaque Anglia Burdegalam ad causam dicendam se contulisse, ac munere pontificali abstinere jussum, donec impositum crimen a se depulisset. Verum ipsum ob Ecclesiasticam libertatem, quam Eduardus in pluribus labefactabat, generose contra regiam potentiam defensam in invidiam et odium adductum, calumniisque circumventum ex Harpsfeldio [1] colligitur, unde biennio post pristinæ dignitati bonisque est restitutus.

15. *Robertus Brusius regnum Scotiæ occupat.* — Interea cum Eduardus [2] senior Robertum archiepiscopum a Cantuariensi sede exulare cogeret, Robertus Brusius in eum, affectato Scotiæ regno, rebellionem movit, quam defectionem divinæ in Eduardum vindictæ nonnulli vertere. Admirationi sane plerisque fuit [3] Eduardum qui rebellionis meditatæ certior factus a Joanne Cumeino, consiliorum Roberti participe, qui ipsas etiam Roberti litteras rei indices miserat, adeo imminens periculum neglexisse, ut Robertum custodiæ non traderet. Is enim acceptis litteris, quas diligentius inspectas adulteratas probaturum sequenti die contendebat, libertati permissus contentis itineribus, inversis equorum ferreis soleis ne vestigia dignoscerentur, in Scotiam se proripuit, atque Joannem Cumeinum apud Dumfrens IV id. Februarii in choro Minoritarum tum forte agentem, proditæ fidei increpitum gladio confixit, quem repetitis vulneribus socii confecere. Inde ea cruentatus cæde Sconam profectus mense Aprili hujus anni regale diadema, quod sibi hæreditario jure debitum, adjudicatumque ab Eduardo perperam Joanni Baliolo contendebat, sumpsit ; collectisque raptim copiis, ad deturbandos Scotia Anglos se accinxit. Verum ab Eduardi ducibus gemino prælio deletus magna suorum strage, quorum toto regno publica cædes et proscriptio fiebat, in silvas et antra compulsus est [4].

16. *Suecia et Boemia intestinis discordiis laborant.* — Hoc etiam anno, ut narrat Jo. Magnus archiepiscopus Upsalensis [5], Suecia intestino bello implicita est : exeunte enim Septembri Birgerus rex ab Erico et Waldemaro fratribus, quorum odia male sopita erant, conflata conjuratione, una cum uxore et filiis, excepto primogenito Magno, qui ad Ericum regem Daniæ avunculum a fidissimo famulo humeris traductus est ; tum etiam cum Nicolao episcopo Arosiensi ac viginti duobus proceribus interceptus est, ac Gothiæ Sueciæque imperium fratribus permittere coactus, claususque arce Nicopensi. Inde atrox bellum exarsit, cum duces Sueciam et Gothiam unius anni flexu sibi subjecissent, Ericus vero vinctum regem pristinæ libertati ac dignitati asserere niteretur.

Non minoribus malis Boemia involuta quam Suecia, hoc anno luxit cæso Wenceslao III Boemiæ

[1] West. Flor. Hist. ad an. 1305. — [2] Lib. I. Ep. CLV. — [3] Lib. I. tom. III. post Ep. p. 72. — [4] West. Flor. Hist. hoc an.

[1] Harpsfel. Hist. Eccl. Angli XIII. sæcul. c. 9. — [2] West. Flor Walsing in Eduar. Boeth. Scot. Hist. l. XIV. — [3] Georg. Buchan. l. VIII. — [4] West. Walsing. Boeth. Buchan. ubi sup. — [5] Magn. Goth. Sueonum Hist. l. XX. c. 17. Albert. Krant. l. V. c. 26.

rege in procinctu Polonicæ expeditionis, dum exutis ob æstum ad lineam tunicam vestibus in conclavi obambutabat. Cujus nece funesta perditæ vitæ respondente, regnum in civiles fluctus conjectum est, concertantibus Boemis de eligendo rege : denique in Henricum ducem Carintiæ, qui Annam regis defuncti sororem duxerat, Germanorum odio consenserunt. Sed Albertus Romanorum rex filio duci Austriæ, pulso Henrico, regnum armis comparavit. Quibus de rebus hæc Siffridus [1] : « Rex Boemiæ Wenceslaus III nondum coronatus, occisus est fraudulenter a quodam milite, procurantibus quibusdam baronibus regni sui. Hic cum esset adolescens vix sexdecim annorum et noviter duxisset filiam cujusdam ducis Poloniæ in uxorem, eodem anno nuptiarum sic miserabiliter peremptus est, non relinquens hæredem regni. Tunc barones dicti regni elegerunt sibi regem ducem Carinthiæ sororium scilicet præfati regis occisi, inconsulto tamen rege Romanorum, cujus interest conferre jam dictum regnum. Igitur rex Romanorum Albertus forti manu intravit in Boemiam, et constituit ibi regem filium suum Rodolphum ducem Austriæ, dans ei uxorem reginam Boemiæ, videlicet Elizabetham regis Wenceslai II viduam. Sic ergo regnum Boemiæ ad Theutonicos translatum est ».

His consentanea scribit Dubravius [2], qui addit Wenceslaum perditorum morum fuisse, ac juvenili insania regia bona in helluones et compotatores profudisse, pluresque arces vili pretio distraxisse, deinde non refuso pretio repetere voluisse : ad quod ut adigeret proceres, in eorum conspectu collocatis ordine pluribus ollis, singulas bacillo confregisse, unumquemque suo nomine cientem, insultantemque : « Redde regi quod regium est, alioqui tergiversanti caput ad hunc modum comminuetur » ; ac plurium odium, quos ea res afficiebat, sibi conflasse. Regnasse porro duobus tantum annis affirmat ab obitu patris, atque adeo cum Wenceslaus senior superiori anno obierit, filii interitum in sequentem conjecisse videtur. Verum certissime constat, antequam Clemens litteras Apostolicas ad confirmandum Carolo regis Siciliæ nepoti Ungariæ regnum anno sequenti IV id. Augusti exararet, fuisse defunctum, ut iisdem litteris suo loco afferendis Pontifex testatur [3].

17. Ex hac vero Wenceslai morte non modo in Boemia, ut diximus, verum in Polonia, cujus regios titulos sibi vindicabat, magnæ rerum conversiones secutæ [4] : Wladislaus enim Locticus, qui post Wenceslai senioris mortem Cracoviensem principatum, Boemis dejectis, receperat, ac juniore Wenceslao in Polonicæ expeditionis conatu cæso, molimina omnia ad regnum recuperandum convertit. Congregati vero ad comitia Poloni, Boemorum regum excusso jugo, e Polonica gente principem sibi constituere aggressi sunt, sed studiis discrepantes, alii majori numero Wladislaum sibi præfecere, alii ut Posnanienses et Calissienses Henrico duci Glogoviensi se subjecere ; cui Wladislaus bellum intulit, progressusque in Pomeraniam, eam suæ ditioni adjunxit : in qua tamen postea magnæ defectiones secutæ, bellorumque ingentium semina pullularunt.

Quod ad Henricum ducem Carintiæ spectat ; non sine divinæ justitiæ exemplo adepto Boemiæ regno depulsus est, qui parentis ac fratrum perniciosis exemplis subornatus, Tridentinam Ecclesiam suis juribus exuerat : Maynardum enim ducem Carintiæ, Tirolique comitem una cum filiis Othone, Ludovico, et Henrico censuris sæpius ab Romanis Pontificibus ob invasa Tridentini episcopi jura vidimus : qui cum intercessore Alberto rege concordiæ spem injecissent, Clemens Bartholomæo episcopo Tridentino ea lege relaxandarum pœnarum auctoritatem contulit [1], ut erepta Ecclesiæ restituerent, iisdemque pœnis forent irretiti, cum eodem crimine se devincirent.

18. *Damnati Beguardi in Synodo ; Basiliensis episcopus ad Moguntinam sedem transfertur.* — Hoc anno Henricus archiepiscopus Coloniensis pastorali munere egregie functus, Synodum coegit [2] adversus Beguardos, qui fallaci religionis specie scelera omnia exercebant. Apostolorum nomen ii sibi arrogabant, ut eo fuco simplicibus illuderent, quam sectam jam ante a summis Pontificibus damnatam vidimus : religiosorum vero retento cultu, contra Apostolicas sanctiones veteribus flagitiis fœdas hæreses adjunxerant, jactabantque puros se ab omni crimine, nec nisi ipsorum sectæ socios salutem posse adipisci : matrimonium crimini, fornicationem virtuti dicebant, conjuges altero etiam invito sequendi Dei causa segregare se posse, et quod horrorem cogitanti incutit, cœleste et æternum Numen perditioni obnoxium effutiebant. Quos nefarios errores cum Synodus Coloniensis confutasset, hujusmodi impios mares ac feminas religiosum illum cultum ponere, labore manuum, non mendicitate sustentare vitam intentato anathemate jussit, ac mensis unius excurrentis spatio, ni parerent, constitutas in hæreticos leges in eos exercendas pronuntiavit. Porro alios Beguardorum errores in Concilio Viennensi damnatos dicemus.

Traductus est hoc anno, vel proximo ineunte (quo Clementem ancipiti morbo laborasse visuri sumus) e Basiliensi Sede ad Moguntinam Petrus Aichspadius, vir ingentis virtutis, qui magna exempla in gerendo episcopatu, revocandisque amissis Ecclesiæ juribus explicuerat : commendatusque a Clemente clero Moguntino, tum Alberto regi Romanorum Pontificiis litteris, quibus [3] eum fecit certiorem, creatum ideo Petrum non expe-

[1] Siffr. Ep. l. II. — [2] Dubrav. Hist. l. XIX. — [3] Lib. II. Ep. CCCII. — [4] Mich. l. IV. c. 6. Crom. l. XI.

[1] Lib. I. tom. II. p. 126. — [2] Ext. act. in Collect. Synod. Col. — [3] Clem. l. I. Ep. com. LIII. et post eamd. Ep.

titis canonicorum suffragiis, quod Bonifacius etiam adhuc superstite Gerardo archiepiscopo sanxisset, præficiendi Moguntinis archiepiscopi jus Sedi Apostolicæ reservatum [1]. Ferunt ipsum ad eam dignitatem improviso casu evectum, missum nempe ab Henrico comite Lucemburgensi, ut Balduinum fratrem ad Ecclesiam Moguntinam promovendum curaret apud Clementem, sed ob imparem tanto muneri Balduini ætatem repulsam passum. Dum itaque reditum parabat, implicitum fuisse adversa valetudine Clementem, cumque Basiliensem episc. medica arte, quam olim erat professus, excellere accepisset, ipsum curandæ valetudini adhibuisse, illique brevi restitutum, ut gratiam reponeret, eumdem Petrum in Moguntinam sedem extulisse, addita hac voce : « Quia tam felix esset corporum curator, maxime convenire, ut et insignis constituatur animarum pastor, curator, et medicus ». Concepit inde Henricus Lucemburgensis graves iras in Petrum, sed is postea Henricum ad imperium Romanorum excitavit [2], ut suo loco dicetur.

Liberata est Gallia eodem anno magna lue, damnatis nimirum perpetuo exilio Judæis, quos etiam spoliatos bonis omnibus Philippi regis jussu fuisse scribit Jordanus [3] : « Anno, inquit, MCCCVI, in festo Magdalenæ fuerunt capti omnes Judæi et expulsi, confiscatis eorum bonis in regno Franciæ ». Eadem Bernardus [4] et alii tradunt, eaque arte rex magnas opes cumulavit. Interea restituendæ in Galliis pristino splendori Aurelianensis Academiæ cupidus Clemens, pluribus privilegiis ipsam exornavit, suique in illam singularis studii causam hanc attulit [5]: « Quod nos olim, inquit, essentiam minoris status habentes legendi et docendi in legibus scientia decoravit. Dat. Lugduni VI kalend. Febr. »

19. *Obitus S. Nicolai Tolentini.* — Hoc anno ad immortalitatem [6] evolavit S. Nicolaus Tolentinas, cujus vitæ exordia, exitusque miraculis claruere. S. Nicolai enim Myrensis episc. meritis sterilibus parentibus datus, virtutemque cum ipso lacte suxisse visus, cælestibus beneficiis adeo ornatus est, ut puer inter divina mysteria [1] Christum in sacra Eucharistia conspiceret. Postea Eremitarum S. Augustini sacra instituta amplexus omni virtutum genere, multisque cælestibus prodigiis effloruit. Demum piorum laborum præmia in cælo adepturus felicissimum mortis genus obiit, quod S. Antoninus his describit [2] verbis : « Per sex menses ante obitum ejus omni nocte ante matutinas auribus corporalibus cantum angelicum eum Dominus faciebat audire, et cum esset in ultima ægritudine, quidam visitantes eum a diversis languoribus sanati sunt.

« Morti appropinquans, vocatis fratribus, sic eos alloquitur : Quamvis nihil mihi conscius sim, tamen non in hoc justificatum me esse sentio seu cognosco, et ideo si quem læsi, si in aliquo quempiam offendi, vos ipsi judicate, et delictis parcite, ut dimittantur et vobis delicta vestra. A priore petiit absolutionem, et omnia Ecclesiæ sacramenta, quæ devotissime suscepit. Deinde rogavit, ut crux poneretur ante oculos ejus, ut continue aspicere posset eam. Salutans et multipliciter se ei commendans, exhilaratusque ait : Dominus meus Jesus Christus, suæ matri inhærens et beato Augustino, mihi dixit : Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium domini tui. Demum orantibus fratribus, directis oculis ad crucem ait : In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum; sicque anima sancta feliciter in cœlum evolavit. Post mortem ejus et sepulturam multa miracula ad invocationem nominis ejus facta sunt, cæci multi illuminati sunt, claudi plures erecti sunt, surdi auditum receperunt, loquelam muti non pauci, et quod maximum est, sex mortui resuscitati per merita ejus, quorum nomina et loca et modus describitur in Legenda ejus, sed ob brevitatem dimitto. Captivi quidam carceres evaserunt, alii in mari naufragium ». Institui de iis miraculis sacrum examen Joannes XXII et Innocentius VI jussere, ob quorum splendorem ac numerum decursu temporum auctum Eugenius IV solemni ritu Ecclesiastico sanctorum honores insigni Diplomate [3] illi decrevit.

[1] Serar. Mog. rer. l. v. in Petro Trithem. in Chron. Hirsaug· Annal. archiep. Mogunt. — [2] Albert. Mussat. l. I. c. 1. — [3] Jord. Chr. Ms. Vat. bibl. sign. num. 3960. — [4] Bern. Chr. reg. Franc. Geneb. in Chron. et alii. — [5] Lib. I. tom. II. Ep. CCLXIII. Geneb. in Chron. — [6] Bar. in Not. ad Mart. Rom. IV id. Sept.

[1] S. Ant. III. p. tit. XXIV. c. 10. Sur. tom. V. X Sept. Momb. tom. VI. Bar. in Not. Mart. Rom. ad IV id. Sept. — [2] Anton. sup. c. 5. — [3] Ext. in Bullar. in Eug. IV.

CLEMENTIS V ANNUS 3. — CHRISTI 1307.

1. *Pictavium contendit Pontifex, colloquium cum regibus init de Syriæ rebus et de Constantinopolis imperio vindicando, pluribus ad hoc datis incitamentis et litteris.* — Digressus Burdegala Pictavium Clemens anno salutis millesimo trecentesimo septimo, quinta Indictione, ubi Francorum, Navarræ et Siciliæ reges, Flandriæ comes et Carolus Valesiorum dux gravissimis de rebus colloquium habituri ipsum convenere, Andronicum Græcorum imperatorem anathemate perculit, Ungariæ regnum Carolo adversus ducem Bavariæ adjudicavit, Francos inter et Anglos arctius fœdus astrinxit, Flandricam pacem confirmavit, celebrandæ Synodi Œcumenicæ consilium iniit, plures episcopos ad Tartaros religione Christiana excolendos transmisit ; denique Philippum, Ludovicum et Carolum reges, qui ipsum adierant, amplissimis studiis beneficiisque est complexus. Quæ singula antequam percurramus, celeberrimi illius conventus cum iis regibus principibusque habiti historia illustranda est. Sane Joannes Villanus [1], Bernardus [2], et S. Antoninus [3] Pontificem Burdegala hoc anno Pictavium (1) concessisse consentiunt: quam profectionem nonnullæ confirmant Apostolicæ litteræ. Adscripta est enim decimæ septimæ dies X kal. Martii apud Pessacum Burdegalensis diœcesis, atque undecimæ adjecta VII idus Martii dies Metali Pictaviensis provinciæ ; eoque Philippi regis Francorum precibus adductum Clementem ex Villano S. Antoninus refert his verbis : « Ipso anno, scilicet MCCCVII, mense Junii, cum papa Clemens ad instantiam regis Franciæ cum curia sua ad civitatem Pictaviensem advenisset, ipse rex Franciæ Philippus cum tribus filiis suis et domino Carolo Valesiano et Loysiis (alias Ludovicis) germanis suis, et multis baronibus suis, ac cum comite Flandriæ cum suis filiis et fratribus venerunt ad illam civitatem ».

2. Accessit etiam ad hos conventus Carolus Siciliæ rex, ut ex litteris Pontificis [1] liquet. Neque Eduardi regis Anglorum oratores defuere cum is Scotico bello implicitus esset. Hunc vero regum cum Pontifice congressum ad instaurandam in Syria rem Christianam celebratum testatur Aytonus [2] regis Armeniæ consanguineus, qui missos ob id a Carbanda rege Tartarorum oratores refert, rogatusque a Pontifice, ut de Syriacarum ac Tartaricarum rerum statu scriberet, Nicolao Falconi Pontificio interpreti historiam, quæ typis cusa est, dictavit ; suumque de conficienda Asiatica expeditione consilium exponit, de quo in Præfatione hæc habet : « Non habuissem audaciam consulendi super tam arduo negotio nisi de mandato vestræ sanctitatis processisset, quæ postquam ascendit solium pastorale provisione divina, toto mentis affectu studuit procurare, qualiter illa sancta civitas Hierosolymitana Christi cruore respersa de servitute infidelium eripi valeat, et reduci ad pristinam libertatem : et ob hanc causam reges et principes Christianos in statu pacifico reformatos per gratiam Jesu Christi ad suum consilium revocavit, ut super his Concilium fiat, et adhortatio pro subsidio Terræ-Sanctæ ». Ad libri vero calcem expeditionis suscipiendæ vindicandæque de Saracenorum manibus Palestinæ tempus appetiisse subjectis argumentis adstruit [3].

3. « Primo enim concessit nobis omnipotens et misericors Deus pastorem, et patrem sanctissimum, qui postquam sedit in Sede Pontificatus provisione divina, toto mentis affectu diu noctuque anxie cogitavit, qualiter Terræ-Sanctæ subsidium valeat impertire, qualiter sepulchrum Do-

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 91. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V. — [3] Ant. p. III. tit. XXI. c. 1. § 1.

[1] Clem. l. II. Ep. cur. XXIII. — [2] Aylon. in præf. Hist. Clem. l. III. Ep. com. DCXXIV. — [3] Ayt. c. 55.

(1) Si vera sunt, quæ de litteris Pontificis ad Philippum scriptis in causa Dulcini in Nota superiori scripsi, adventus Pontificis Pictavos ad mensem Aprilim anticipandus est, quod et congruit cum litteris Clementis ad Philippum, legendis apud Baluzium de Vit. Papar. Avenion. tom. II, col. XCVI, quibus illum certiorem facit se eo perventurum *infra sex* vel septem dies mensis Aprilis. Ex quo corrigas continuatorem Nangii, qui Pictavos venisse Pontificem Martio mense scribit. Colloquium vero Pontificis cum regibus eo accitis circa Pentecosten hujus anni factum ex continuatore Nangii discimus. MANSI.

mini valeat liberari a servitute inimicorum, blasphemantium nomen Christi ». Et infra : « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quo adeo firmiter demonstratur, quod Terra-Sancta debeat liberari de potentia inimicorum ; nam per gratiam Jesu Christi omnes reges et principes Christiani, et communia inter se sunt in statu pacifico et quieto, nec alia procella odii vel scandali perturbantur, sicut olim fieri consuevit ; unde Deus omnipotens hoc nobis demonstrat, volens Terræ-Sanctæ misericorditer opitulari. Præterea omnes Christiani diversarum partium et regnorum, fide ac devotione accensi, parati sunt tam humeris quam cordibus figere signum crucis, et ad Terræ-Sanctæ subsidium transfretare, non parcendo laboribus nec expensis, et pro nomine Jesu Christi exponere se et sua viriliter et ferventer.

« Ecce nunc tempus acceptabile, quod Christianis a Domino demonstratur : nam potentia inimicorum fidei Christianæ est ad præsens mirabiliter diminuta tum propter guerras Tartarorum, cum quibus nuper bellando passi fuerunt conflictam, in quo Saracenorum innumerabilis cecidit multitudo, quæ nondum potuit restaurari ; tum præterea quod ille soldanus, qui regnat hodie in Ægypto, est homo nullius valoris, et nullius penitus bonitatis. Est etiam aliud, quia omnes principes et soldani Saracenorum, qui consueverunt impertiri subsidium et juvamen soldano Ægypti tempore opportuno, totaliter defecerunt per potentiam Tartarorum, quod non remansit nisi unus, qui dicebatur soldanus Meredini, cujus etiam posse et dominia redacta sunt sub servitute et potentia Tartarorum, et ipse personaliter est detentus : unde his temporibus absque magno discrimine et labore poterit recuperari Terra-Sancta, et acquiri regnum Syriæ et Ægypti, ac totaliter destrui ac confundi potentia inimicorum impiorum facilius per gratiam Jesu Christi, quam fieri potuisset multis temporibus jam elapsis. Ecce nunc tempus acceptabile Christicolis a Domino demonstratum, nam Tartari offerunt se paratos Christianis dare subsidium et juvamen toto posse contra perfidos Saracenos ; et ob hanc causam rex Tartarorum Carbanda speciales nuntios destinavit, qui fratris sui Casani vestigiis inhærendo, offert se exponere libentissime posse suum ad subversionem et totalem destructionem inimicorum nominis Jesu Christi. Et tempore quidem isto cum auxilio Tartarorum Terra-Sancta recuperari posset, et regnum Ægypti absque magno discrimine faciliter subjugare. Deceret igitur Christianos dare subsidium Terræ-Sanctæ et absque tarditate ». De propagata inter Tartaros Christiana religione, utque ab ea etiam Carbanda ad superstitionem Mahumeticam desciverit, memorant auctores. Nunc de agitatæ Asiaticæ expeditionis consiliis institutam orationem prosequamur.

4. Obstrinxit se ad ea perducenda inter alios reges Carolus II Siculus, qui Hierosolymitani regni titulos gerebat, vel unum e filiis missurum sive ad comparandam ferro Syriam, seu partam Tartarorum armis recipiendam, ut constat e litteris, quibus illum Clemens ingenti auri vi, qua Rom. Ecclesiæ devinctus erat, liberavit[1] : « Convenisti et promisisti, (his Carolum compellat Pontifex), quod quando passagium generale fiet pro recuperatione Terræ-Sanctæ, tu in propria ibis persona, vel unum de filiis tuis mittes : quod si tu, quod absit, prius rebus solveris humanis, hæres tuus regni Siciliæ personaliter purget, vel unum de fratribus, aut filiis suis in hujusmodi passagium destinabit. Et sive tu personaliter vadas, filium tuum mittas, sive dictus hæres tuus vadat, aut fratrem vel filium suum mittat, duces tu vel ille de prædictis, qui ibit, trecentos armatos equites equos phaleratos habentes, ita quod habeat quilibet eorum tres equos, et eosdem equites ibi tamdiu tenebis, sive tenebit hæres tuus præfatus, quamdiu durabit ipsius passagii prosecutio generalis : et post etiam, Terra ipsa, vel parte ipsius acquisita, pro illius custodia equites ipsos tamdiu tenebis, aut hæres tuus jam dictus tenebit ibidem, quamdiu Ecclesia utile reputabit usque ad complementum dictorum reliquorum debiti supradicti ; quodque in ipso generali passagio, et prosecutione illius quatuor mensibus singulorum annorum, quibus durabit ipsa prosecutio generalis, vel acquisitæ Terræ custodia supradicta, tu et hæres tuus prædictus habebitis viginti galeas armatas, atque necessariis munitas propriis vestris per omnia sumptibus, donec Ecclesia ipsa id utile reputabit usque ad complementum præfatum.

5. « Quod si, antequam dictum passagium generale fieret, Tartari acquisiverint dictam Terram-Sanctam, vel partem ipsius de Saracenorum manibus, et offerant acquisitam libere restituere Christianis ; et summus Pontifex, seu Romana Ecclesia reputet tutum et utile oblationem ipsam recipere, et ipse summus Pontifex, vel Ecclesia, seu alii principes mundi pro recipienda ea gentem ad ipsum negotium sufficientem, quam idem summus Pontifex vel Romana Ecclesia prout sibi videbitur et placuerit, æstimabit et arbitrabitur ; tunc mittes cum dicta gente, seu aliorum principum pro recipienda Terra prædicta equites centum, equos similiter phaleratos et tres equos habentes, et galeas quinque, tenendos sumptibus tuis, equites scilicet continue, et galeas quatuor mensibus singulorum annorum, quamdiu gens sufficiens Ecclesiæ, vel aliorum principum ibi morabitur, vel Ecclesia Romana hujusmodi equites et galeas utiliter et necessario providerit ibi esse, usque videlicet ad satisfactionem reliquorum dictorum debiti memorati ».

Agitasse sane Clementem de expeditione ad re-

[1] Lib. II. Ep. cur. XXIII. Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. III. p. 163 et 183. Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 328.

stituendam Christiano cultui Syriam consilia, præter superiora demonstrant plures litteræ[1], quibus indictas jam ante a Gregorio X in Concilio Lugdunensi decimas ab bellicos sumptus redigi jussit : poscebatque, ut ante insinuatum est[2], Pontificis et principum Occidentalium opem Armenia, quam Saraceni continuis atterebant excursionibus, ut deleto penitus Christi cultu in Asia Europæi Asiaticas expeditiones amplius non cogitarent. Verum de Saracenis hoc anno feliciter triumphatum ab Armeniis, refert Jordanus[3] : « Saraceni, inquit, intraverunt Armeniam, sæpius discurrerunt, et afflictiones multas patriæ intulerunt. Tandem MCCCVII, de septem millibus usque ad Tarsum percurrentibus vix evadere poterunt trecenti, quoniam mortui vel capti fuerunt : nec amplius Saraceni ausi fuerunt regnum introire, sed treuguas invicem firmaverunt ». Eæ autem non diu tenuere conflataque sunt proximo anno ad Armeniam tutandam auxilia.

6. Nec modo de propugnanda Armenia, Syriaque a Saracenis vindicanda actum est, verum etiam Constantinopolitano imperio schismaticis eripiendo, ex quo ingentis ad religionem in Asia instaurandam præsidii spes affulgebat[4]. Junxerat ob id armorum fœdus cum Venetis Carolus Andegaviæ comes, idemque dux Valesiorum, qui uxoris Catharinæ, Balduini II imperatoris Constantinopolitani neptis, jura ab Andronico Palæologo occupata recuperare, atque Orientale imperium ad Ecclesiæ obsequium revocare meditabatur, ac Pontifex fideles ad religiosam militiam accepto crucis symbolo profitendam, propositis indulgentiarum præmiis, excitari jussit[5]; ipsos enim optime de Ecclesia merituros, si operam ad eripiendum Græcis imperium, ne Turci eo aliquando potirentur, collocarent : « Profecto, inquit, ad ipsum imperium de filiorum alienorum eripiendum manibus, ipse fidei zelus debet corda fidelium velut ignis accendere, nam si, quod Deus avertat, præfatum imperium ad Turcos, Saracenos et infideles alios, qui assidue Andronicum præfatum impugnant, devenire contingeret, grave discrimen et confusionem gravissimam reciperet mater Ecclesia, totaque religio Christiana, etc. Dat. Burdegal. VI idus Martii anno II ». Quam juste hæc decerneret Clemens, tristis rerum eventus edocuit. Ad sustinendos vero illius contra schismaticos sacri belli sumptus decimæ[6] imperatæ, jussique præsules ad inflammandam ad pia arma juventutem Christianam navare operam[7] :

« Venerabilibus fratribus archiepiscopo Ravennati et universis episcopis provinciæ Romaniolæ.

« Plenis in Domino gaudiis exultamus, et plenitudinem sibi gratiarum exsolvimus, quod dilectum filium nobilem virum Carolum comitem Andegavensem secundum cor nostrum filium devotionis habentes, ubi pro dilatatione et augmento Catholicæ fidei profundis cogitationibus, laboriosisque vigiliis excitamur, in ipso secure quiescimus, velut in alto robustoque matris Ecclesiæ membro et stabili firmamento. Ipse quidem ipsius fidei cultor eximius, pugil Ecclesiæ strenuus, pacis amator inclytus, et unitatem memoratæ fidei prosequentium inimicus, sic progenitorum suorum gesta recolenda prosequitur, et eorum vestigia grandium meritorum studiis imitatur, quod ad Deum et Sedem Apostolicam devotionem filialem manifeste ostenditur habere. Scimus enim, quod ab ejusdem comitis primordio juventutis exaltationem Ecclesiæ et fidei prædictorum, velut ejusdem Ecclesiæ specialis alumnus, promovere solliciter studuit, assistens eidem Ecclesiæ ejusque fidelibus temporibus opportunis; et in hoc Dei negotium agi considerans, ferventi animo, brachio potenti et prompto exercitio, nullis parcendo laboribus, propriam et suorum exposuit personas pro defensione sæpedictæ fidei et Ecclesiasticæ libertatis. Hujusmodi namque devotionis præclaram soliditatem in eodem comite, velut in filio benedictionis et gratiæ, non diminuerunt annorum curricula, sed ex eo potius ipsa devotio comprobatur suscepisse per lapsum temporis incrementum, quod ad recuperationem inclyti imperii Constantinopolitani ardenter aspirans, ad id se disponit attingere viriliter et potenter.

« Dum enim intra claustra nostri pectoris sollicita meditatione revolvimus, quod imperium ipsum a cultu memoratæ fidei, qui vigere solebat in eo, separatum attendimus; dum illud ab olim per quondam Michaelem Palæologum tempore, quo vivebat, et post ejus obitum per Andronicum ejus filium, ipsorum complices et fautores schismaticos, et ab unitate Christianæ fidei deviantes, elevatis superbiæ cornibus in divinæ majestatis offensam, Apostolicæ Sedis injuriam, ut totius Christianitatis opprobrium conspicimus damnabiliter occupatum; multo nimirum mœrore complectimur (complemur), trahimur in amara suspiria, et diris vexamur angustiis, et ad subveniendum ei de remedio, per quod ab ipsorum dominio, imo potius exterminio, Deo propitio, liberari et ad fidem reduci valeat orthodoxam, vias et modos libenter exquirimus, ac sollicite opem et operam adhibemus. Quorum namque Christifidelium possent animi non turbari, et quorum corda ex tanto Christianitatis opprobrio non moveri? Profecto ad ipsum imperium de filiorum alienorum eripiendum manibus, ipse fidei zelus debet corda fidelium velut ignis accendere. Nam si, quod Deus avertat, præfatum imperium ad Turcos, Saracenos, et infideles alios, qui assidue Andronicum præfatum impugnant, devenire contingeret, grave discrimen

[1] Ep. com CDXLVI, CDXLVIII, CDXLIX. — [2] An. 1306. num. 13. — [3] Jord. Chr. Ms Vat. sign. num. 1960. c. 23. de Tartar. — [4] Ms. Arch. Vat. de reb. Tart. Armen. et schismat. p. 1, 2, 3. — [5] Lib. II. Ep. CCLXXIII. — [6] Ms. Arch. Vat. de reb. Tart. Armen. Schis. p. 1, 2, 3, 4. — [7] Ep. CCLXXIII.

et confusionem gravissimam reciperet Romana mater Ecclesia, totaque religio Christiana.

« Cum itaque dictus comes (ad jus), qui idem charissimæ in Christo filiæ nostræ Catharinæ imperatricis Constantinopolitanæ illustris uxoris suæ ad ejusdem recuperationem imperii, ut prædicitur, ipsumque reducendum ad cultum fidei memoratæ se affirmet potenter, velle intendere, et ad id disponere vires suas; multique barones, nobiles et potentes zelo devotionis accensi secum propter hoc, sicut asseritur, sint proficisci parati; nos qui ad tam necessarii, salubris et felicis prosecutionem negotii debemus Christianos principes sollicite quærere et dirigere, diligentia exacta quæsitos et quibus possemus modis inducere et invitare præmiis, subsidiis et auxiliis opportunis, cupientes ab intimis quod præfatum negotium, quod non modicum Apostolicam Sedem, omnesque Christi fideles nostræ fidei sæpedictæ contingit, salubrem, Deo favente, sortiatur effectum; et considerantes attentius, quod ad ejusdem consummationem negotii absque Sedis et fidelium prædictorum auxilio, sub quorum fiducia præfatum negotium comes ipse intendit assumere, non potest sufficere per seipsum; hujusmodi et aliis pluribus dignis considerationibus ferventer inducti, universis Christicolis in regno Siciliæ tam ultra quam citra Pharum, ac Romandiolæ ac marchiæ Anconitanæ, et terris ac districtu Venetiarum, et eisdem Venetis communiter vel divisim subjectis provinciis, ac terra Venetiarum et diœcesis Castellanæ, quæ partibus præfati imperii vicinæ noscuntur fore, de fratrum nostrorum consilio verbum vivificæ Crucis deliberavimus proponendum, ac ministerium prædicandi eamdem, necnon tradendi venerabile signum ejus cunctis de regno provinciis, terris, districtibus et diœcesibus supradictis devote petentibus vobis, et universis regni terrarum, provinciarum, districtus et diœcesis prædictorum prælatis providimus committendum. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus per vos, vel per alium seu alios, quos ad hoc idoneos esse noveritis, universis Christifidelibus Ravennæ, et in provincia Romandiolæ constitutis proponatis juxta datam a Deo vobis prudentiam verbum ipsum, et venerabile signum crucis studeatis illud devote recipere volentibus elargiri, etc. ». Proponit Pontifex indulgentiarum præmia iis, qui rite expiata mente sacro in schismaticos bello se devoverint, vel iis, qui milites suo sumptu in ea expeditione sustentarint. Quæ litteræ hac loci et temporis nota consignatæ. « Dat. Burdegalis II id. Martii anno II ».

7. Allicere etiam studuit ad armorum societatem cum Carolo comite Fridericum Trinacriæ regem, cui totius insulæ decimas biennio colligendas, si conscripsisset exercitum et cum classe regia ad sacrum bellum in Græcos proficisceretur, dari voluit: qui si iter non susciperet, præsules, quibus decimarum cogendarum provincia commissa est, eas Carolo comiti numerare jussit [1]. Denique, ut nihil Pontificiarum partium in Caroli comitis promovendo consilio prætermitteret Clemens, Andronicum in schismatis scelere obfirmatum anathemate perculit [2], atque ad divellendos ab illius societate Catholicos, fidelium communione depulit omnes qui cum ipso sentirent; conventionesque initas, etiam jurejurando sancitas convulsit.

« Clemens, etc. ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Andronicum Palæologum, qui Græcorum imp. se nominat, tanquam eorumdem Græcorum antiquatorum schismaticorum et in antiquato schismate constitutorum, et per hoc hæreticorum et hæresis ipsorum, ac schismatis antiquati fautorem, de fratrum nostrorum consilio denuntiamus excommunicationis sententiam latam a canone incurrisse, ac ipsius fore sententiæ vinculo innodatum. Cæterum universis et singulis regibus, principibus et ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus et cæteris omnibus, cujuscumque sint præeminentiæ, conditionis aut status; necnon universitatibus civitatum, castrorum et aliorum locorum districtius inhibemus, ne cum eodem Andronico Palæologo, in hujusmodi excommunicatione manente, societatem vel confœderationem aliquam contrahere sub quovis ingenio vel machinatione præsumant; vel ei alias in iis, pro quibus excommunicatus est denuntiatus a nobis, præstare consilium, auxilium, vel favorem publicum vel occultum: et si secus præsumptum fuerit, omnes singulares personas contrarium præsumentes, non obstante qualibet indulgentia sub quacumque forma verborum vel expressione ipsis ab Apostolica Sede concessa, vel imposterum concedenda, quam quoad hoc viribus volumus omnino carere, sententiam excommunicationis, quam ex nunc in ipsos ferimus, incurrere volumus ipso facto. Terras autem ipsorum, necnon et universitates prædictas, quæ secus attentare præsumpserint, prout expedire videbimus, Ecclesiastico subjacere curabimus interdicto; ad privationem omnium bonorum, quæ a quibuslibet tenent Ecclesiis, et ad pœnas alias spiritales et temporales, prout utile putabimus, processuri. Et nihilominus societatem et confœderationem ipsas, etiamsi pœnarum et juramenti adjectione, vel quacumque fuerint alia firmitate vallatæ, decernimus irritas et inanes. Datum Pictavii III non. Junii anno secundo ».

8. *Inita fœdera inter Belgas, Francos et Anglos.* — Ad traducenda igitur in Orientem Occidentis arma Pontifex tollere bellorum civilium causas, initave ante fœdera arctiori firmare nexu aggressus est. Ad asserendam in primis in Galliis

[1] Eod. l. II. Ep. CCLXI. — [2] Ibid. Ep. CCLXIV. et Ms. Arch. Vat. de reb. Tartar. Armen. et Schism. pag. 5. Ext. etiam in Extravag. com. de scientia excom.

concordiam, tradit S. Antoninus [1] eo consilio Philippum regem ac Robertum comitem Flandriæ convenisse Clementem, ut initam jam ante inter ipsos pacem, qua perniciosissimo ac diuturno bello finis erat impositus, auctoritate Apostolica corroboraret. Extat de ea confirmata IV non. Jun. exaratum Diploma Clementis, qui ubi nonnulla de ingenti ejus conciliandæ inter omnes Christianos principes concordiæ, mutuarumque voluntatum conjungendarum desiderio præmisit; tum quanta voluptate fuerit delibutus, ubi adductam in Gallias felicissime pacem, ac tumultus compositos accepit; hæc demum de fœderis initi ratione adnectit [2]: « Post exitiosos excessus, necnon contrarietates et discordias, quas actore suggerente discordiæ habuerunt quondam Guido comes Flandriæ, et dilecti filii nobiles viri Robertus ejus primogenitus, ipsius fratres, necnon nobiles bonæ villæ et gentes Flandriæ comitatus contra charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Francorum illustrem ipsorum dominum; ex quibus plurima guerrarum incommoda, rerum et personarum pericula, sicut est ubique quasi notorium provenerunt; placuit Altissimo, qui actor pacis et amator charitatis existit, quod dissensiones hujusmodi sedarentur. Ipse quidem rex attente considerans, et prudenter advertens, quod exaltat mansuetos Dominus in salutem, quodque optimum vindictæ genus existit nolle punire cum possit, et quod magnifice parcere magnanimitas est censenda; ac propterea eligens erga dictum Robertum, ejus fratres et alios supradictos, uti potius in hac parte mansuetudine quam rigore; ipsos ad ejus obedientiam, et mandata humiliter redeuntes, ad gratiam suam de abundantia clementiæ regalis admisit: sicque inter regem prædictum ex una parte, dictosque Robertum, ejus fratres, nobiles et alios supradictos ex altera est pax et concordia divina faciente clementia, reformata ».

Secutura ex eo tœ fere ingentia bona describit Pontifex, subditque ut Petrus episcopus Prænestinus, Berengarius tit. SS. Nerei et Achillei, et Stephanus tit. S. Cyriaci in thermis presbyteri, et Raymundus S. Mariæ Novæ diaconos cardinales retulerint, se conceptam ineundæ pacis certis verbis formulam perlegisse, atque inter cætera capita illud adjectum, Robertum, aliosque fœderatos Belgas flagitaturos a provinciæ præsulibus, ut ipsos anathemate defigerent, et eorum loca sacris interdicerent, si unquam scriptas leges infregissent; idemque pariter ab Romano Pontifice postulaturos, ut censuris iisdem eos percelleret, si ea perfidia se adstrinxissent, adeo ut eæ nunquam, nisi ad preces Francorum regis amoverentur: cumque Roberti oratores id etiam Sedi Apostolicæ exposuissent, ad firmiori vinculo adstringendam concordiam decernere Belgas iis pœnis implicitum iri, si pacta violare pertentassent. Utque sapienter statuta in opus perducerentur, Clemens Rhemensi archiepiscopo, episcopo Silvanectensi, atque abbati S. Dionysii provinciam dedit [1], ut si Robertus dux, Guillelmus, aliique proceres initas concordiæ pactiones temerassent aliquando, iis anathema et ea sacrorum justitium infligerent.

9. Devincta ea religione Belgarum fide, actum de sanciendo inter Eduardum Anglorum et Philippum Francorum reges fœdere, cujus gratia Pictavienses cœtus etiam celebratos testatur Bernardus his verbis [2]: « Clemens papa cum curia vadit Pictavium magna ex parte pro tractanda et confirmanda concordia inter regem Franciæ Philippum et regem Angliæ Odoardum ». Eadem iisdemque concepta verbis Ms. Clementis gesta, quæ ex Bernardo excerpta videntur, afferunt [3]. Ad componendam sane pacem, quæ Pontificis in Galliæ et Angliæ reges propensissimi animo altius insidebat, missus fuerat [4] superiori devexo anno Petrus card. episcopus Ostiensis: « Pro finali », ut loquitur Clemens, « completione negotiorum ipsorum, quæ restant ad præsens super pace perficienda inter charissimos in Christo filios nostros Philippum Franciæ et Eduardum Angliæ reges illustres ». Meminit de eo Westmonasteriensis [5], et Sabinensem vocat, quem magnis in Anglia exceptum honoribus ait: impositam vero provinciam feliciter obiit, arctiorique nexu fœdus, conjugandis nimirum matrimonio Eduardo juniore et Isabella Philippi filia, firmatum est.

10. *Philippus de Bonifacii memoria damnanda agit apud Clementem.* — Constitutis iis fœderibus, Philippum Francorum regem, quem teterrimis plenam calumniis provocationem in Galliis adversus Bonifacium divulgasse vidimus, ut juste flagitium commisisse videretur, contendisse ut prædecessoris memoriam hæreseos crimine damnaret, ejusque corpus, quod divina providentia trecentos post annos omnis corruptionis expers servavit, flammis daret docet Joannes Villanus [6], cujus narrationem S. Antoninus [7] latinis verbis donatam historiæ insinuavit, et qua arte regis postulata Clemens eluserit, cum non ea valeret constantia, ut aperte repellere auderet, subjectis verbis depromit: « Rex Franciæ supplicavit papæ, quod sextam petitionem, quam ipse promiserat regi, usque ad illam horam nondum expressam adimpleret, sicut alias observaverat. Et hoc erat, ut memoriam Bonifacii VIII deleret de Catalogo Pontificum, ac combureret corpus ejus et ossa, asserens se posse probare contra illum per clericos suos, ipsum fuisse hæresi infectum et pluribus aliis sceleribus irretitum. Ad quam petitionem turbatus est papa cum cardinalibus in hujusmodi: cum rex multum instaret, ut impleret quod juramento firmaverat sibi facto, angustiæ erant illi

[1] Ant. III. p. tit. XXI. c. 1. § 1. — [2] Lib. II. Ep. CCLXXXVII.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V. — [3] Ext. in Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25. — [4] Clem. l. II. — [5] West. Flor. Hist. hoc an. — [6] Jo. Vill. l. VIII. c. 91. — [7] Ant. III. p. tit. XXI. c. 1. § 2.

undique. Nam importunius se habebat (rex) ad offerendum probationes contra Bonifacium, et regi juramento (Pontifex) se obligaverat, licet eum promissionis pœniteret, id in genere se facturum. Et ex alia parte considerabat, quia hoc agere esset injustum, et impium dedecus Ecclesiæ redundans: cum papa Bonifacius in nullo de hæresi argui valeret, sed potius ex lib. 6. quem edidit, Decretalium ostendebatur sinceritas fidei ejus. Sed et ipse satis Ecclesiam exaltaverat in tuendis juribus suis. Et ex cardinalibus plures erant ab eo creati, inter quos erat cardinalis Pratensis; unde sequebatur, quod si damnari debebat memoria Bonifacii, etiam et cardinales ab eo institutos oportebat a dignitate sua dejici. Quamobrem contrarii erant huic sententiæ non solum qui erant sectatores nepotis papæ Bonifacii, sed etiam alii cardinales, qui fuerant in electione Clementis pro rege Franciæ. Cum ergo Pontifex perplexus esset inter has angustias, nam irritare regem ex violatione promissi durum videbatur et scandalosum; implere vero promissum firmatum juramento impium et prælatorum perturbationi occasionem præbens omnino apparebat. Super hujus igitur ambiguitatis deliberatione sollicitus Pontifex, consilium secretum quæsivit a domino cardinale Pratensi, viro sagaci, Scripturarum peritissimo, et in agibilibus mundi experientissimo, qui et noverat secrete tractata. Cui respondit: quod hic solum unum restabat remedium, videlicet dissimulatio; et quia regi significaret rem utique arduam esse et difficilem, nec omnes cardinales assentire huic rei: et ideo, ut efficacius petitio sua sortiatur effectum, opus celebrari generale Concilium, et in ipso Concilio proponantur articuli contra ipsum Bonifacium, quod erit ad majorem ejus vituperationem, et stabilius firmari poterit processus contra eum. Et ne impedimentum habeat negotium solum, universis publicetur edictum de Concilio celebrando universali ad reformationem morum, et quædam Ecclesiæ proficua instituendum, et tunc in eo congregato sua petitio impleretur. Ut autem locus sit magis communis omnibus quoad situm, quod assignetur illud celebrandum Viennæ, ubi omnes nationes fidelium satis apte concurrere possunt. His propositis, rex contradicere non valebit: tu autem cum curia illuc pergens eris extra territorium jurisdictionis regis in tua libertate, nec tibi vel curiæ nocere valebit. Placuit Pontifici consilium Pratensis, et illud executus est. Cum autem hoc regi exposuisset, male contentus fuit, quod res ipsa tantum differretur: verum etsi gravaretur in mente sua, tamen videns se apte contraire non posse, acquievit placito. Sicque Pontifex de Concilio celebrando publice per orbem destinavit edictum, pluraque etiam postulata a rege gratiose concessit, ut etiam in Concilio futuro quod postulaverat circa Bonifacium, obtinere speraret ». Hactenus S. Antoninus.

Effudisse conatus suos Philippum Francorum regem, ut Bonifacii Pontificis nomini infamia hæreseos inureretur a Clemente, ex publicis documentis constat. Angebat enim Philippum gravis cura, se apud universos fideles conjectarum in Bonifacium, quem ut Christi vicarium colere tenebatur, calumniarum, patratique in eo capiendo sceleris ignominia laborare: utque tanta facinora religionis zelo commisisse probaret, tum apud Benedictum Undecimum, tum apud Clementem Lugduni omni studio incubuerat, ut extincto Bonifacio judicium hæreseos intenderent: cumque ut suspectus accusator et hostis justissime repelleretur, ex ea mora ingentia sibi et suis creari pericula querebatur, quas etiam querelas Pictavii apud Clementem vehementius ursit. At Pontifex adducta re in consilium cum cardinalibus, cum ii Philippi iras execrati suaderent Clementi, ut regem a cœptis abduceret, permoveretque ut universam hanc Bonifacianam litem Ecclesiæ discutiendam dirimendamque permitteret; proposuit illi Pontifex ex ejusmodi controversiæ prosecutione veterem inter Ecclesiam et regiam conjunctionem admodum labefactari posse, confundi pacem, Asiaticæ expeditionis consilia disturbari, offendi fideles, malaque ingentia oboritura. demum flexit, ut eam litem dimitteret, eumque iterum de commissis in Bonifacium flagitiis amplissima venia donavit ut nulla ipsi posterisve ob præterita labes adhæresceret, edito ea de re subjecto decreto [1]:

« Clemens, etc. Philippo regi Francorum.

« Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod denuntiantibus olim tibi nonnullis sublimibus et magnæ auctoritatis personis, quod Bonifacius PP. VIII prædecessor noster erat crimine pravitatis hæreticæ irretitus, quibusdam etiam ex personis eisdem ipsum super hoc accusantibus, et accusare volentibus solemniter et directe; ac requirentibus te tanquam fidei pugilem et Ecclesiæ defensorem, ut cum ex vitioso et illegitimo ingressu, progressu damnabili, perversis actibus, detestandis operibus et perniciosis exemplis dicti Bonifacii status fidei, et Ecclesiæ miserabilibus dispendiis et ærumnis, gravisque ruinæ periculis subjaceret; ac in hujusmodi similibus casibus, ubi de hæresi, aut illegitimitate summi Pontificis ex causa hujusmodi agitur, directrix veritatis, ac fidei et Ecclesiæ defensatrix semper extiterit inclyta domus tua, pro declaratione veritatis hujusmodi procurares generale Concilium convocari; tu qui pudenda patris proprio libenter pallio contexisses, denuntiatorum et accusatorum ipsorum frequentibus pulsatus instantiis, et assiduis clamoribus excitatus, negotium hujusmodi pro declaratione veritatis, ut videlicet præfati Bonifacii innocentia in hac parte claresceret, sicut teste conscientia exoptabas; aut ipso, si denuntiatis

[1] Ex Bulla autographa Clem. V, quæ extat in Archiv. Vat. incipit *Lætamur in te.*

et objectis contra eum lux veritatis assisteret, tanquam illegitimo prorsus amoto, et cunctis erroribus, iniquitatibus et spurcitiis a domo Domini procul pulsis de vero et legitimo pastore provideretur Ecclesiæ sanctæ Dei; una cum prælatis, baronibus, collegiis, universitatibus, et communitatibus civitatum et aliarum villarum, ac clero et populo regni tui, necnon aliis præcellentibus, et magnæ auctoritatis personis status tam Ecclesiastici quam mundani, aliisque fautoribus, adjutoribus, valitoribus, et sequacibus tuis ex fervore fidei et zelo justitiæ, ac pro reformatione status Ecclesiæ et generali bono totius reipublicæ Christianæ deliberato consilio assumpsisti sub certis modis, et viis ad laudem divini nominis et exaltationem Catholicæ fidei promovendum, ipsiusque promotioni et prosecutioni negotii tam in vita dicti Bonifacii, quam post ejus obitum apud bonæ memoriæ Benedictum papam XI prædecessorem nostrum, et eo sublato de medio, apud nos ad Ecclesiæ præfatæ regimen, licet insufficientibus meritis, divina dispositione vocatos, dum paulo post nostræ promotionis auspicia Lugduni nobiscum pro hujusmodi, ac Terræ Sanctæ, et aliis negotiis arduis personaliter convenisses; operosis studiis et indefessis sollicitudinibus institisti. Quare nobis humiliter supplicabas, ut cum exhibitionis justitiæ in hac parte morosa protractio tibi et tuis diversis ex causis dispendiosa foret, et periculosa procedere, ac exhibere super justitiæ plenitudinem dignaremur.

« Nos autem et fratres nostri considerantes attentius, et infra claustra pectoris meditatione sollicita revolventes, quod infesta nimis negotii prosecutio memorati unitatis et charitatis antiquæ inter præfatam Ecclesiam, ac te et progenitores tuos, regnumque prædictum, divina faciente clementia, servatæ diutius esse posset multipliciter detractiva, turbativa pacis, impeditiva prætacti negotii Terræ-Sanctæ, ac scandali generalis et malorum multiplicium productiva; ac volentes tot et tantis malis et scandalis, ne in segetem periculose succrescerent, sed præcisis radicibus suo præfocarentur in ortu, ex debito pastoralis officii sollicitius obviare; apud te de fratrum nostrorum prædictorum consilio, et ad eorum supplicationem instantem salutaribus monitis, paternis exhortationibus, et multa precum institimus lenitate, ut pro reverentia Regis regum, cujus idem Bonifacius vices gessit in terris, pro honore Ecclesiæ ac pro vitandis tantis malis et scandalis, omisso rigore, ac rejectis anfractibus denuntiationum et accusationum, hujusmodi prætactum negotium, cognitionem, examinationem ac totalem decisionem, seu determinationem eidem nostro et Ecclesiæ supradictæ judicio vel arbitrio, provisioni et dispositioni totali tu ipse relinqueres, ac cum denuntiatoribus et accusatoribus prælibatis, quod similiter omnino relinquerent ordinares: ita quod nos et eadem Ecclesia in negotio procedamus eodem, disponamus et statuamus de ipso, eique finem congruum imponamus, prout Catholicæ fidei ac universalis Ecclesiæ statui et honori conveniens ac Terræ prædictæ negotio et alias viderimus expedire.

11. « Et demum post repetitas et iteratas quampluries hujusmodi nostrarum exhortationum et precum instantias, ac petitæ et habitæ longæ deliberationis inducias, te votis nostris et beneplacitis in hac parte filiales affectus de abundantia regalis clementiæ per effectum operis conformante nos mansuetudinem regiam ac expertam in iis potissimum devotionis et reverentiæ filialis gratitudinem plenis in Domino laudibus commendantes, ac volentes propterea tibi et tuis adversus futura pericula paternæ sollicitudinis studio providere; omnes sententias canonis et hominis et processus, suspensionum, excommunicationum, interdictorum, privationum, depositionum, et alios quoscumque processus juris vel facti, verbo vel litteris, in scriptis vel sine scriptis, directe vel indirecte, implicite vel explicite, publice vel occulte contra te, regnum tuum, denuntiatores et accusatores prædictos, ac prælatos, barones et alios incolas regni ejusdem quibuscumque præteritis temporibus; necnon contra confœderatos, alligatos, fautores, adjutores, valitores et sequaces tuos vivos vel mortuos, cujuscumque nationis, præeminentiæ, honoris, ordinis, dignitatis, aut status, Ecclesiastici vel mundani existant, etiam si cardinalatus, archiepiscopali, episcopali, imperiali vel regali dignitate præfulgeant; a tempore motæ inter præfatum Bonifacium et te discordiæ, videlicet a festo Sanctorum Omnium, quod fuit anno Nativitatis Dominicæ MCCC, citra per dictum Bonifacium per quoscumque alios in vita vel in morte ipsius, auctoritate sua quibuscumque causis, vel occasionibus, aut exquisitis coloribus et figmentis, quam per præfatum Benedictum immediatum successorem suum pro facto, vel occasione captionis dicti Bonifacii, et eorum quæ in conflictu vel facto captionis ejusdem, vel alias captione ipsius quomodolibet contigerunt spiritualiter et temporaliter factos et habitos, ex certis et legitimis causis relaxamus, et ex nunc nullos, cassos et irritos nuntiamus ex certa scientia, et de plenitudine Apostolicæ potestatis: et si quævis calumnia, macula, sive nota ex præfatis denuntiationibus, vel accusationibus, aut blasphemiis, aut quibuscumque contumeliis, injuriis verborum vel factorum, in chartis, vel scriptis, aut quibuscumque libellis famosis, occulte et publice, aut publicatione eorumdem, vel alias quoquo modo in memoratum Bonifacium in vita ejus et post mortem illatis, aut eorum assumptione, vel prosecutione, aut culpa, offensa, vel injuria quælibet, seu infamia juris, vel facti tibi, posteritati tuæ, denuntiatoribus, accusatoribus, prælatis, baronibus, vel aliis incolis; necnon confœderatis, alligatis, fautoribus, adjutoribus, valitoribus, sequacibusve

prædictis, aut aliquibus ex eis, aut aliis consentientibus, mandantibus, vel ratum habentibus, vivis vel mortuis, ex captione prædicta, aut ex rapina, seu deperditione thesauri Ecclesiæ, aut ex aliis quibuscumque quæ in conflictu, vel facto captionis prædictæ, vel alias ipsius occasione, ut præmittitur, contigerunt, impingi, imponi, vel imputari possent in posterum, etiamsi supponeretur vel diceretur captio ipsa facta nomine tuo, aut te mandante, procurante, vel insigniis armorum tuorum ; prorsus amovemus et tollimus, ac omnino remittimus et quitamus, etc ».

Addit Pontifex Apostolica etiam benignitate a se detergi omnem infamiæ maculam, censurarumve notam, qua præsules, proceres, aliique ob impactas Bonifacio calumnias, initam in eum conjurationem, Pontificiique thesauri expilationem inusti forent. Sanxit etiam Guillelmum Nogaretum, et Reginaldum Supinum equites qui Bonifacium ceperant, ejusque thesauros rapuerant, venia donatos, modo crimen susceptis rite pœnis a Petro episcopo Prænestino, Berengario, tit. SS. Nerei et Achillei, et Stephano S. Cyriaci in thermis presbyteris cardinalibus imponendis expiarent. Et quidem Reginaldo, et aliis Campanis ejus sociis nullas cum absint, pœnas ad delendam noxam intligere, sed postea inflicturum : Nogareto vero, qui pluries coram memoratis cardinalibus comparuerit ; auditusque sit, ad criminis expiationem imperare transmarinam in Saracenos expeditionem, quam armis egregie instructus quinquennio vertente obeat, nec ab ea nisi ab Ecclesia revocatus abscedat nulloque publico munere unquam fungatur, neque ob has pœnas ullius infamiæ macula aspersus censeatur ». Datum Pictavii kal. Junii, Pontificatus nostri an. II ».

12. *Inquisitiones in Templarios cœptæ.* — Non exuit propterea Philippus rex concepta in Bonifacium odia, sed judicium iterum eodem exitu ursisse visuri sumus : quam ne calumniatoris pœnas subiret ; finxerit se orthodoxæ pietatis zelo litem movisse, eamque Ecclesiæ prescrutandam permiserit, ut suo loco dicetur. Interim cum Pictavo Parisios esset reversus, exagitandos discruciandosque suppliciis Templarios suscepit ob immania defectionis a Christo, magiæque crimina ab accusatoribus iis objecta. Rem adeo insolentem ex his initiis prodisse ferunt [1] ; priorem e Monte-Falcone Tholosæ inquinatissimum flagitiis et hæreseos nota inustum a magistro Ordinis perpetuo addictum carceri, atque alium equitem Noffum nomine, Florentinum genere, suis insignem sceleribus custodiæ traditum, communicato consilio, seque ex ergastuli squalore liberandi spe regiis magistratibus horrenda Templariorum Ordinis flagitia indicasse, prædæque ingentis ex Templariorum maximis opibus redigendæ occasionem patere docuisse : donatos tamen impunitate male periisse, nam et Noffum laqueo demum extinctum prioremque gladio cæsum esse. Ea vero per calumniam subornata nonnulli scripsere [1], inter quos S. Antoninus hæc habet : « Totum dicitur falso confictum ex avaritia, ut illi religiosi Templarii (qui initium habuerant in Hierusalem, et postea multiplicati et diffusi per Franciam, et alias provincias habebant opulenta loca, et magnas divitias et possessiones) exspoliarentur bonis suis, prout factum est, etc. » Haud sane dissimulandum est augeri hanc ex eo conjecturam, quod Philippus rex scelestissimos impostores et calumniatores haberet consiliarios, quorum artibus omnino ducebatur : si enim ipsi Christi vicario, quem orthodoxum esse constabat, magiæ, hæreseos, aliaque immanissima scelera objicere ac judicio persequi constantissime, vel impudentissime potius non perhorruit, certe minus conscientiæ in appetendis calumniis Templariis ac persequendis habuisse conjici posse videtur. Suadere etiam consiliariis ipsius id flagitium potuisse avaritiam a verisimili non abest, cum avaritiæ fœdissimas notas ubique reliquerint, ac Philippum ad Ecclesiarum bona invadenda, opprimendos populos, injustam conflandam monetam, spoliandos toto regno Judæos, et alia turpia lucra aucupanda, quæ turpius dissipabantur, impulerint, demum Templariorum opes, quantumvis Philippus contrarium litteris regiis profiteretur, magna ex parte invaserint. Ferunt etiam aliquot prodigiis eorum, qui ignibus fuere traditi, non exustis ipsorum crucibus, comprobatam innocentiam : acerbissime prætereа ob delatores suspectos suppliciis discruciatos ex humana fragilitate succubuisse ad crimina non admissa confitenda, eaque postea ad pyram constanter pernegasse. Sed ut universos Templarios objectis sceleribus non fuisse pollutos existimari potest, cum in Germania a Conciliis provincialibus absoluti fuerint, ita plures Gallos, eosque insignes dignitate iisdem contaminatos flagitiis maximis argumentis constat, atque Ordinem ex allatis probationibus juste abolitum visuri sumus, cum duo millia testium et eo amplius objecta iis crimina confirmarint ; et ipse Pontifex eamdem confessionem a septuaginta duobus Templariis, nullo objecto metu, sed ab iis præterita crimina multa, doloris significatione effusoque planctu execrantibus expresserit, de quo suis locis inferius.

Ut vero, cum regi Francorum de Templariorum criminibus delatum esset, una litterarum significatione eodem die regio jussu, maximoque omnium stupore comprehensi sint, narrat Bernardus [2] : « Anno, inquit, Domini prætaxato MCCCVII, res mira, res magna nostris accidit, temporibusque futuris scribitur memoranda. In festo siquidem S. Eduardi confessoris tertio idus Octobris, feria VI, fuerunt capti primo Templarii ubi-

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 92. Bosius p. 2. l. I.

[1] Hocsem. in Theob. XXIX et alii. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 2765. in Clem. V.

que in regno Franciæ, et ex ordinatione regis et consilii inopinate sane, mirantibus cunctis audientibus, antiquam Templi militiam, ab Ecclesia Romana nimis privilegiatam, una die subito captivari, causamque ignorantibus captionis tam repentinæ exceptis paucis secretariis et juratis : quæ causa tandem detecta fuit et publice infamata, profana videlicet professio eorumdem cum abnegatione Christi et expuitione super crucem in opprobrium Crucifixi ; fueruntque plures ex eis, etiam de majoribus illius Ordinis, confessi suæ nefandæ professionis ritum, tam abominabilem quam execrabilem, quam nefandum, qui antea a nemine potuit unquam sciri. Plurimi autem ipsorum confiteri minime voluerunt, quamvis nonnulli subjecti fuerint quæstionibus et tormentis. Demum Sedes Romana, cui prius factum incredibile videbatur, et captionem prædictam ægre ferebat, effecta est certior in Pictavis, ubi tunc curia morabatur ; Templariisque nonnullis perductis coram papa, et aliquibus (nonnulli objecta scelera confessi, negarunt alii) cardinalibus, ibidem denuo confitentibus, et confessiones factas a se antea recognoscentibus esse veras, ipsorum confessionibus intellectis consequenter extitit ordinatum, ut ubique Templarii caperentur, ut veritas prodiret in lucem ». Eadem Jordanus [1] paucioribus verbis perstringit MCCCVII : « Templarii subito in toto regno Franciæ capti sunt, et tandem depositi in sequenti Concilio generali ». Eos porro regia quidem opera, sed Pontificio imperio non ex levibus conjecturis, sed gravissimis argumentis captos, et magno numero adductos ad Pontificem, ac pluribus vicibus tum ex arcano tum palam eadem fassos crimina, eaque acerbe planxisse testem producimus ipsum Clementem, hæc publico postea edicto promulgantem :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad omnium fere notitiam jam credimus pervenisse, nefanda scelera et crimina abhorrenda hæresim notorie sapientia, quibus Ordo et personæ Templariorum non levibus argumentis, sed manifestis indiciis, et violentis præsumptionibus diffamati noscuntur, super abnegatione videlicet Domini Salvatoris nostri Jesu Christi, et super nefanda temeraria, et præsumptiva et hæretica conspiratione super ejusdem imaginem Crucifixi ; necnon et super pluribus aliis articulis (sodomitico nimirum vitio, idololatria et aliis) quos quia forte credimus manifestos, exprimi non oportet. Sicque excrebrescente infamia, imminentibus scandalis plurimis minime contemnendis, quæ non leviter totam scandalizabant Ecclesiam, urgente conscientia, per totum orbem terrarum jamdudum ipsos capi mandavimus ; et tandem cœpimus super iis contra eos inquirere per nos ipsos, nonnullis ex fratribus nostris ascitis ad inquisitionem prædictam nobiscum sollicite peragendam. Et tandem præsentatis nobis eisdem personis non parvo, sed grandi numero, non levis sed magnæ auctoritatis viris, olim in Ordine supradicto sacerdotibus, præceptoribus, militibus, servientibus, per eorum confessiones et depositiones spontaneas libere factas coram nobis, et fratribus nostris in secreto prius, et postmodum coram nobis, totoque collegio fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium patuit manifeste, quoad personas ipsas confitentes, dicta crimina et scelera esse vera : iidemque confitentes omnes et singuli suum humiliter recognoscentes errorem, nostram et Apostolicæ Sedis non justitiam, sed misericordiam et veniam implorarunt. Quibus cum omni humilitate et reverentia, et proprii eorum recognitione erroris omnino persistentibus pro absolutione ab excommunicationis sententia, quam ex hujusmodi hæresis reatibus et sceleribus incurrerant, ipsis misericorditer impendenda ; nos, qui, licet indigni vicarii simus illius, (cujus) miserationes super omnia opera ejus existunt, et quia Romana mater Ecclesia non claudit, prout nec claudere debet, gremium redeuntibus ; facta a prædictis confitentibus cum humilitate et reverentia abjuratione hujusmodi hæreseos secundum canonicas sanctiones, eis juxta formam Ecclesiæ fecimus munus absolutionis impendi, potestate injungendi eis propterea salutarem pœnitentiam nobis et dictæ Sedi, seu quibus id committendum duxerimus specialiter reservata, etc. Datum Tolosæ III kal. Jan. Pontificat. nostri an. IV ».

Ex his refellas auctores plures, qui nimis facile inanibus levissimorum hominum susurris fidem adhibuere, promissam fuisse Templariis veniam a Pontifice, eaque pollicitatione subornatos fuisse. Quis enim, si rem perpendat accurate, viros graves tanto in numero tam immania crimina putet tanto cum dedecore sine tormentis confiteri, sibique falso imponere potuisse ; cum nequidem id unquam imbelles mulierculæ facturæ videantur, nisi scelerum facibus ardens conscientia eam confessionem, uberesque illas lacrymas expressisset ? At de his, deque servato a Pontifice in Templarios judiciorum ordine proximis annis dicturi sumus. Non leviter vero ea res expeditionis Syriacæ consilia retardavit, cum Templariorum opera eam aggredi Clemens constituisset.

13. *Eduardi regis Angliæ obitus et laudes.* — Obfuere etiam admodum secutæ in Anglia rerum conversiones ob Eduardi senioris mortem, quam hoc anno media æstate contigisse scribit Westmonasteriensis, qui de illius maxima expeditione in Scotiam adversus Robertum Brusium, quem regnum illud mota rebellione invasisse ait, locutus, confectisque adversus Scotos pluribus felicibus præliis, quibus ipsos magnis attrivit cladibus, ac novi regis fratres captos extremo affecit supplicio, Roberto in paludes ac loca nemoribus obsita

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

depulso, subdit [1] : « Cœpit rex vexari dysenteria. Movit tamen nihilominus de Caerleolo, quinto nonas Julii, parvis diætis versus Scotiam proficiscens. Pridie vero nonas Julii, venit usque Burgum super Sabulo, ubi invalescente infirmitate, die crastina, scilicet sexta feria, præsenti vitæ valefaciens, dies suos in bono, et annos suos in gloria consummavit. Regnavit autem annis triginta quatuor, mensibus septem, diebus viginti uno, complevitque ætatis suæ annos sexaginta octo, et dies viginti ». Addit auctor Eduardi elogium, sed in quo, quamvis amplissimo, prætermittit defensam Syriam contra sultani Babylonici impetus, cum Ptolemaidi castra admovisset : stetisse enim tum illius virtute rem Christianam vidimus. Decrevisse etiam ipsum expeditionem Syriacam, quam tunc Clemens cum multis regibus principibusque Occidentalibus, atque etiam cum Carbanda rege Tartarorum agitabat, obire, tradit Walsinghamus [2]. De eo porro hæc subjicit memoratus Westmonasteriensis : « Hic Eadwardus fuit strenuus in armis per totam vitam suam in omni statu, adeo quod totam Angliam de manu Simonis de Monteforti, comitum et baronum eidem Simoni adhærentium, qui etiam regem Henricum patrem suum, et seipsum tenuit in carcere, adquisivit, sicut superius in Chronicis continetur. Totam etiam Walliam de manibus Leolini principis et Davidis fratris ejus, Aquitaniam de manu regis Franciæ extorsit. Scotiam sibi sæpius subjugavit, sicut superiora gesta testantur. Sed capta Scotia proditiose per Robertum Brusium, ut supra a proximo capitulo continetur, ipse idem inter exercitum in lecto mortis jacens, ex magnanimitate cordis mandavit et jussit corpus suum ibi remanere non sepultum, sed deferri in exercitu quousque tota Scotia esset finaliter acquisita. Sed hoc mandatum non potuit effectui demandari. Fuit corpus itaque delatum in Angliam et sepultum Westmonasterii anno proximo sequenti xviii (xxvii) die Octobris, juxta sanctum Eadwardum : ad caput patris, per manus venerabilium patrum domini Antonii patriarchæ Hierosolymitani et Dunelmensis episcopi, et Guillelmi archiepiscopi Eboracensis cum cæteris episcopis, abbatibus et prælatis totius regni ». Hisque verbis auctor finem imponit historiæ, cui Appendix adjecta est. Meminere porro Eduardi ut rerum gestarum gloria florentissimi Joannes Villanus [3] ac Bernardus [4], quorum posterior hoc præclaro elogio ipsum exornat : « Eodem anno mense Julii obiit memoratus rex Angliæ Odoardus, vir in omni probitate famosus, cui successit in regno filius ejus nominis similiter Odoardus, qui eodem anno in sequenti mense Februarii, (numerat auctor annos ab incarnati Verbi die,) duxit uxorem regis Franciæ nomine Isabellam ».

14. *Regnum Navarræ capit Ludovicus.* — Hoc eodem anno, quo Eduardus II rex Anglorum sceptrum capessivit, Ludovicus Hutinus, Philippi Galliarum regis filius natu major, Joannæ matris superiore anno vita functæ titulo, Navarrena corona est redimitus : qui cum ad ineundam regni possessionem, adigendosque in sua verba sacramento Navarros proficisceretur, flagitavit a Clemente, ut interdictum, quo regni princeps civitas Pompeiopolis, ardente inter episcopum ac justitiæ præfectos dissensione, perculsa fuerat, amoveretur, quod Pontificia clementia viribus carere jussit [1], dum ille in ea urbe versaretur. Exceptum a Navarris fausta procerum ac populi acclamatione refert S. Antoninus his verbis [2]: « Rex Parisios remeavit (nimirum a Pictaviensi colloquio cum Clemente habito), et inde filium suum primogenitum Aloysium sive Ludovicum nomine in Navarram misit cum multitudine procerum, eumque ibi in regem Navarræ coronari fecit in civitate Pampeloniæ ». Agunt de eo Hispani scriptores [3], ac Jacobum regem Aragonum novas curas concepisse aiunt, ne Galli Aragoniam proferre imperium molirentur ; atque adeo Oscam profectum, ne vel ipsum a Sardica expeditione distraherent.

15. *Regnum Ungaricum Carolo adjudicatum per Diploma Pontificium.* — Firmatum eodem anno est Caroli regis Ungariæ solium a Clemente, qui insignem Constitutionem adversus Othonem ducem Bavariæ æmulum edidit, ut Ungariam civilibus bellis laniatam, pristinæ paci restitueret, et Carolo regi, qui aviæ Stephani regis Ungariæ filiæ, ac Ladislai sororis jure legitima successione sceptrum sibi debitum contendebat, dignitatem assereret. Profecto jam ante Bonifacius, cum Wenceslaus Boemiæ rex electionis jure illud affectaret, servatis judiciorum legibus sanxerat, non electionis, sed successionis jura Ungariæ regno spectanda, neque Ungaros electione celebrata legitimi hæredis juribus detrahere potuisse ; ac Wenceslaum regno Ungarico abstinere jusserat. Cum vero extincto Wenceslao seniore Ungari seditiosi Othonem ducem Bavariæ excivissent ad regnum, idque bellis civilibus concussum extremo exitio pateret, Clemens Bavarum, neque ab eo, ad quem conferendæ regiæ inunctionis jus spectaret, corona redimitum, neque ullo successionis jure suffultum, incussa censurarum religione, regno, quod invaserat, abscedere, ac jura sua apud Sedem Apostolicam disceptare imperavit [4].

« Clemens etc. Ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum claræ memoriæ Wenceslao rege Boemiæ tunc vivente, per ejus nuntium et litteras supplicante felicis recordationis Bonifacio papæ VIII prædecessori nostro, ut negotium quondam Wenceslai ejusdem regis filii tunc viventis, quem in

[1] Westm. Hist. Flor. Walsin. in Eduard. et a n. — [2] Walsin. in Eduard. II. — [3] Joan. Vill l. VIII. c. 90. — [4] Bern. et Ms. gesta Clem. ubi sup. Ms. Vat. sign. num. 3765. in Clem. V. Bzovi. l. VIII.

[1] Lib. II. Ep. com. CCCLXXXVIII. — [2] Ant. III. p. tit. XXI. c. 1. § 2. Paul. Æmil. in Phil. pulc. Gaguin. in eod. — [3] Sur. ind. l. II. hoc an. Marian. l. XV. c. 7 et a n — [4] Lib. II. Ep. CCCII.

Ungariæ concorditer et cannonice proponebat electum, et eumdem regem Boemiæ, ac tam suos quam ejusdem filii in hac parte sequaces in benevolentiam et gratiam ejus reciperet, ac se ipsis adjutorem, directorem benignum et favorabilem in ipso negotio exhiberet; idem prædecessor super hoc pia et rationabili meditatione perpensans, quod præfatum regnum Ungariæ, tam nobile hactenus quam præclarum, in spiritualibus et temporalibus, per collisiones varias dignoscebatur esse collapsum; quodque charissima in Christo filia nostra Maria regina Siciliæ illustris in eodem regno Ungariæ tanquam hæres proximior se jus asserebat habere, et charissimus in Christo filius noster Carolus rex Ungariæ illustris nepos ejus regnum ipsum in parte non modica ex persona jam dictæ suæ paternæ aviæ possidebat, de quo etiam in Strigoniensi Ecclesia, juxta ritum antiquum Ungariæ, per personam idoneam regale susceperat diadema; memoratos regem Boemiæ, ipsius filium et prædictum Carolum, eorumque sequaces et alios, qui sua crederent interesse, per piæ memoriæ Benedictum papam XI prædecessorem nostrum, tunc Nicolaum Ostiensem et Velletrensem episcopum, et in præfato Ungariæ regno Apostolicæ Sedis legatum peremptorie citari mandavit, ut infra certi temporis spatium, in litteris ejus expressum, cum omnibus actis, juribus et munimentis suis, negotium contingentibus memoratum, coram prædecessore ipso Bonifacio deberent legitime comparere, super iis complementum recepturi justitiæ, ac facturi quæ pro dicti regni statu prospero per ipsum prædecessorem Bonifacium essent provide ordinanda.

16. « Eodem autem legato prædictos regem et filium ac Carolum citante legitime, ac adveniente dicto termino; præfata regina Siciliæ, intimato jam sibi ex parte prædecessoris ejusdem, ut ipsa, si sua interesse putabat, in eodem termino compareret, et jam dictus Carolus nepos ejus per procuratores idoneos sufficienter instructos coram eodem prædecessore Bonifacio comparere cum reverentia debita curaverunt; venerabilibus fratribus nostris M. Zagabriensi, T. Jauriensi, et B. Wesprimiensi episcopis, et bonæ memoriæ S... archiepiscopo Colocensi, ac dilectis filiis nonnullis præpositis et archidiaconis de ipso regno Ungariæ ex vigore præfatæ citationis comparentibus similiter cum eisdem: jam dicti vero Boemiæ rex ac natus ejus in prædicto termino, vel etiam postea comparere per se vel alium non curarunt; sed sub cujusdam palliationis astutia excusatores dilectos filios Henricum doctorem decretorum clericum, Joannem Ecclesiæ cantorem de Veterribuda et Joannem Romanum jurisperitum laicum ad præfati prædecessoris Bonifacii præsentiam destinarunt: qui eosdem regem Boemiæ ac natum ejus excusare super eo, quod juxta præfatæ citationis edictum ad eumdem prædecessorem Bonifacium procuratores sufficienter instructos non miserant, nitebantur; causas super hoc minus rationabiles, imo inanes et frivolas prætendentes: et nihilominus in pluribus consistoriis per eumdem prædecessorem Bonifacium ab ipsis excusatoribus seriose petito, si alias causas rationabiles excusationis haberent, vel ampliori forent potestate suffulti in excusatione culpæ contumaciam geminantes, dixerunt improbe, quod præfatus Boemiæ rex nullo unquam tempore intendebat de ipso regno Ungariæ litigare; procuratoribus ipsis et nuntiis eorumdem reginæ Siciliæ ac nepotis instantibus, ut in contumaciam ipsorum Boemiæ regis et filii ad declarationem et determinationem juris reginæ ac nepoti competentis eisdem, prædecessor procederet memoratus.

17. « Idem vero prædecessor, habita super iis cum fratribus suis examinatione solemni, profunda maxime meditatione recogitans statum præfati regni Ungariæ miserabilem et depressum, flebili quidem compassione condignum, quod revera ex prætacta præsertim contentione regnandi in pejus continue labebatur; quodque, sicut facti notorium permanentis evidentius ostendebat, notum prædecessori erat eidem, prædicta regina Siciliæ, sicut primogenituræ jus obtinens claræ memoriæ Stephani regis Ungariæ patris sui in eodem regno, propinquior erat successor et hæres quondam Ladislao regi Ungariæ fratri suo ex utroque parente, per quod opitulabatur eidem communis juris præsumptio, quæ in tali casu probandi onus in adversarium juste transfert; quia etiam quondam Carolus ipsius reginæ primogenitus dicti Caroli genitor habitus erat quasi communiter, et præcipue per Romanam Ecclesiam pro Ungariæ rege dum vixit; nec ex parte dictorum Boemiæ regis et filii de jure competente ipsis in Ungariæ regno prædicto allegatum erat aliquid vel assertum, nisi sola electio, quæ de ipso filio regis proponebatur, facta fuisse, quæ proculdubio diversis ex causis, prout ratio prima facie indicabat, minus legitima, imo prorsus videbatur inutilis; ex eo maxime quod, sicut scripti canonis series aperit, regnum ipsum Ungariæ successionis jure provenit, et electionis suffragio, arbitrioque non defertur; rationibus præmissis et causis aliisque motivis plurimis, quæ religionem debent judicantis instruere, in trutina rectæ deliberationis appensis, expedientia commixta licentiæ ac benigna humanitate servata; de plenitudine potestatis in apertam contumaciam eorumdem Boemiæ regis et filii in præsentia plurium prælatorum, capellanorum, familiarium prædecessoris ejusdem, et aliorum in consistorio vocatorum, et præsentibus eorumdem Boemiæ regis et filii nuntiis, ac excusatoribus suprascriptis: idem prædecessor decrevit, diffinivit, declaravit et voluit de fratrum consilio prædictorum, quod prædicta Maria in toto ipso regno Ungariæ ac pertinentiis suis omnibus, ac ubique terrarum regina, et dictus Carolus nepos rex Ungariæ nuncuparentur

apertis labiis, scriptionibus vulgatis et intitularentur in publicis documentis; quodque prælati, clerici cujuscumque dignitatis, status aut conditionis existerent, ac religiosi alii cujuscumque forent ordinis; necnon comites sive bani, barones, milites, cives, incolæ cujuscumque status, præeminentiæ, dignitatis aut conditionis existerent; jam dicti Ungariæ, omniumque jurium et pertinentiarum ejus, ac aliarum regionum annexarum sibi, etiam si regnorum haberent titulum, dictis reginæ regique nepoti, tanquam ejusdem regni Ungariæ reginæ ac regi legitimis, pareret intendere: ac de fructibus, redditibus, servitiis, juribus, et obventionibus aliis consuetis et regi Ungariæ debitis, devote respondere curarent: prælatis, clericis et religiosis, comitibus sive banis, baronibus, militibus, civibus, incolisque prædictis sub pœna excommunicationis injungens expresse, quam incurrerent eo ipso, si secus facerent, ut eisdem reginæ et regi Ungariæ circa recuperationem, defensionem et conservationem regni prædicti assisterent auxiliis, consiliis et favoribus opportunis; quodque memoratos regem Boemiæ vel ejus filium regem Ungariæ nominare, vel titulare nulla nominatione vel descriptione præsumerent, neve ipsis aut ministris eorum de fructibus, redditibus, proventibus, aliisque juribus dicti regni, et præfatorum sibi adjacentium quomodolibet responderent, vel ipsis circa occupationem, invasionem, detentionem seu usurpationem memorati regni Ungariæ, ac præmissorum, quæ annexa sunt illi, publice vel occulte præstarent auxilium, vel consilium, seu præsidium favoris alicujus impenderent. Prælibatus enim prædecessor, prælatos, clericos, et religiosos, comites sive banos, barones, milites, cives et incolas memoratos ab omnibus homagiis, sacramentis fidelitatis, colligationis aut conjurationis, quæ prælibatis regi Boemiæ, filio, aut ministris eorum præstiterant, vel cum ipsis in præjudicium dictorum reginæ ac regis Ungariæ aliquatenus inierant; etiamsi ea forent juramentorum, pœnarum adjectione, vel quovis alio vinculo roborata, quæ vacua juribus, et nulla fore censuit et carere decrevit omni robore firmitatis, absolvit et ad eorum observationem quomodocumque, aut quantumcumque se astrinxissent pro observandis eisdem, ipsos non teneri decrevit.

18. « Et ut quæ gravitati Sedis Apostolicæ congruebant, prædecessor idem cum debita maturitate servaret, ne excluderet a suis processibus amicam in throno sedentibus æquitatem, regi Boemiæ, filioque præfatis certum peremptorium terminum assignavit, infra quem ipsi per se, vel alium seu alios, si qua jura de proprietate dicti regni Ungariæ se habere credebant, eidem prædecessori, et Apostolicæ Sedis reverenter ostenderent, illaque peterent et prosequerentur ordine debito, et ut rationabile foret, sicut eis videretur melius expedire. Super possessorio tamen cujuscumque speciei vel generis de dicto regno Ungariæ memorato, regi Boemiæ vel filio competente, propter eorum contumaciam sic contractam perpetuum eis duxit prædecessor ipse silentium imponendum. Ultra præmissi vero termini spatium, ne in potestate foret dictorum Boemiæ regis et filii inquietare pro libito, molestare frequenter; et ut vitandi scandali occasionem tolleret, ad quam causam ex tunc in jure et proprietate competentibus ipsis forsitan in regno præfato, jurisdictionis suæ ac Sedis Apostolicæ denegavit prædecessor idem incommutabili edictione præsidium, et eis in tribunali quocumque tam de justitiæ fomite, quam de potestatis plenitudine perpetuum silentium imposuit de fratrum consilio prædictorum: ita quidem, quod prædicta termini præfinitio, jurisdictionis denegatio, impositioque silentii ex tunc elapso ipso termino perinde vigorem et effectum haberent, ac si in eorumdem Boemiæ regis et filii per formam citationis solitæ notitiam pervenissent: cum non foret verisimile, ut præmissa in notitiam et conscientiam dictorum Boemiæ regis et filii debito tempore devenire non possent, quæ in præsentia ipsius consistorii, prædictorum, prælatorum aliorumque plurium, et eorumdem nuntiorum et excusatorum maxime erant tam vulgata, tamque solemniter publicata, prout hæc et alia in ipsius prædecessoris Bonifacii bullatis litteris inde confectis plenius et seriosius continentur: quæ omnia postmodum fuisse dicuntur in locis solemnibus dicti regni Ungariæ de mandato prædecessoris ejusdem tempore debito solemniter nihilominus publicata.

« Nos autem ejusdem prædecessoris Bonifacii in hac parte vestigiis inhærentes, ipsorum reginæ ac regis Ungariæ supplicationibus inclinati, constitutionem, diffinitionem, declarationem, voluntatem, mandatum sive mandata, censuram, absolutionem, termini præfixionem, silentii impositionem, præsidii denegationem et alia supradicta, quæ per eumdem prædecessorem Bonifacium taliter facta sunt, rata habentes et grata, ea ex certa scientia de fratrum nostrorum consilio et assensu auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus: excommunicationis vero sententiam supradictam volumus usque ad satisfactionem condignam auctoritate nostra, appellatione remota, inviolabiliter observari. Verum sicut fama publica, quinimo infamia referente, absque grandi admiratione seu potius turbatione didicimus, quod etiam sic manifestum atque notorium nedum in ipso regno Ungariæ ac vicinis, sed in remotis etiam partibus esse dicitur, quod nulla potest tergiversatione celari, nonnulli ex prælatis, clericis, religiosis, comitibus sive banis, baronibus, militibus, civibus et incolis memoratis præfatorum Boemiæ regis et filii in hac parte fautores atque sequaces, immemores salutis eorum, hujusmodi præcepta, sententias et processus prædecessoris ejusdem damnabiliter contemnentes,

ac venientes temere contra ea, præfatis reginæ ac filio regi Ungariæ juxta præmissum mandatum ipsius prædecessoris assistere circa recuperationem, defensionem et conservationem jam dicti regni Ungariæ, ipsisque parere, intendere ac respondere minime curaverunt : quin potius ipsi Boemiæ regi et filio, dum vivebant, eorumque ministris adversus eosdem reginam et Carolum regem Ungariæ, ac in eorum præjudicium præstiterunt postmodum auxilium, consilium et favorem, prædictos reginam et Carolum regem super ipso regno, ac ejus bonis et juribus inquietando nequiter, et multipliciter molestando ; propter quod præfatam excommunicationis sententiam, latam per eumdem prædecessorem Bonifacium, damnabiliter incurrerunt.

19. « Eodem autem rege Boemiæ viam deinde universæ carnis ingresso, præfato adhuc ipsius regis vivente filio, nonnulli ex præmissis prælatis, clericis et religiosis, comitibus sive banis, baronibus, militibus, incolis atque civibus, in sensum dati reprobum, et spiritu obcæcati nequitiæ, in multiplicationem excessuum, injuriarum contemptus, et offensarum ausu præcipiti collabentes, contra eosdem Carolum regem et reginam Ungariæ, nobilem virum Othonem Bavariæ ducem nequiter convocarunt, seu potius obduxerunt, adhærendo et assistendo sibi patenter et publice ad invasionem, occupationem et detentionem dicti regni Ungariæ, vel alicujus partis ipsius, ac præstando auxilium, consilium et favorem, ex quo etiam ipsos tenet excommunicationis præfatæ laqueus alligatos; idemque dux, ipsorum potentia fultus, et auxiliis communitus prætextu convocationis, seu abductionis hujusmodi ad invasionem, occupationem et detentionem prædictam Ungariæ regni temeraria præsumptione se transferens, per ipsum B. Vesprimiensem, et quondam A. Chanadiensem episcopos se coronari, ut dicitur, in regem Ungariæ procuravit, in hoc etiam officium jurisdictionis Strigoniensis archiepiscopi, ad quem regis Ungariæ coronatio pertinet, faciens usurpari : et eosdem Carolum regem et Mariam reginam Ungariæ in adjudicata, ut præfertur, eis possessione dicti regni nequiter molestare, inquietare et perturbare præsumit, invadendo, occupando et usurpando violenter, et injuste pro viribus terras, loca, bona et jura regni ejusdem, ac etiam detinendo in ipsius regni subversionem et scandalum, suæ ac suorum complicum et sequacium in hac parte salutis dispendium, et prædictorum reginæ ac regis grave damnum, præjudicium et jacturam. Propter quæ pro parte prædictorum reginæ ac regis Ungariæ pro adhibendo super iis optimo remedio, ad nostram et dictæ Sedis providentiam humiliter habitus est recursus.

« Nos itaque nolentes hæc, non absque divina et præfatæ Sedis injuria et contemptu attentata taliter et præsumpta, sicuti nec debemus, connitentibus oculis præterire, quin circa ea, cum simus omnibus in justitia debitores, officii nostri debitum, prout tenemur et expedire credimus, exequamur; prælatis, clericis et religiosis, comitibus sive banis, baronibus, militibus, civibus, incolis, complicibus et sequacibus memoratis, excommunicationis in personas, et interdicti in terras et loca eorum, ac privationis omnium officiorum et beneficiorum, privilegiorum et gratiarum atque bonorum, quæ a Romana, sive ab aliis vel in aliis quibuscumque tenent vel habent Ecclesiis, pœnis atque sententiis, quas ipso incurrant facto, si secus egerint, districte præcipimus, ut a præmissis omnibus, contra prædictos Carolum regem et reginam Ungariæ in auxilium et favorem ducis præfati per eos attentatis taliter et præsumptis, cessent penitus et desistant : et tam eosdem prælatos, clericos et religiosos, comites sive banos, barones, milites, cives, incolas, complices et sequaces; quam omnes alios et singulos tam de præfato regno Ungariæ ac ipsius pertinentiis et juribus, quam de aliis regionibus quibuscumque sive annexis sive non annexis eidem regno, cujuscumque sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis et status, etiamsi regali vel alia quavis præfulgeant dignitate, attente monemus, eis omnibus et singulis auctoritate prædicta sub eisdem pœnis et sententiis, quas, si contrafecerint, eos incurrere volumus ipso facto; districtius injungentes, ne in præjudicium prædictorum reginæ ac regis Ungariæ præfatum Bavariæ ducem, vel quemvis alium regem Ungariæ nominare titulare, vel describere, seu habere, vel tenere præsumant; neve ipsum, vel ministros ejus quomodolibet recipiant vel admittant; nec ei vel hujusmodi ministris ipsius in invasione, occupatione, usurpatione vel detentione dictorum regni Ungariæ, jurium et pertinentiarum ejus, aut annexorum sibi, vel alicujus partis eorum præstent auxilium, consilium vel favorem, publicum vel occultum, vel de aliquibus ejusdem regni redditibus, bonis et juribus quoquomodo respondeant vel ministrent, neque cum eis, vel pro eis ullam faciant colligationem, conjurationem, convocationem, vel commotionem, seu alias noxiam novitatem, donec de juribus et proprietate dicti regni per eamdem Sedem plene fuerit definitum.

20. « Ipsum quoque ducem Bavariæ attente monemus, sibique districte injungimus sub similibus excommunicationis et interdicti ac privationis pœnis et sententiis, quas ex nunc, prout ex tunc, si contra fecerit, proferimus contra eum, ac eas ipso facto eumdem incurrere volumus, ne se regem Ungariæ nominet; neve de illo titulum sibi dignitatis regiæ vel alterius dominationis adscribat; neque præfatum regnum, vel aliquam ejus partem occupare, invadere, vel detinere præsumat; neve prælibatum Carolum Ungariæ regem, vel ministros ipsius in possessione prædictorum regni Ungariæ, jurium et pertinentiarum ejus, vel quorumcumque annexorum eidem, per

se, vel per alium, seu alios impediat, perturbet quomodolibet vel molestet : sed a qualibet eorum occupatione, invasione, usurpatione ac detentione cesset et desistat omnino, quousque super ipsius regni jure, ac proprietate plena præfatæ Sedis, ut præmittitur, definitio subsequatur. Et ne dici possit, quod quemquam a prosecutione sui juris super proprietate dicti regni excludere intendamus, ipsi duci Bavariæ usque ad annum continuum postquam hæc in dicto regno, vel vicinis partibus juxta tenorem aliarum litterarum nostrarum extiterint publicata, peremptorium assignamus terminum ; infra quem per se, vel alium, seu alios, si qua de proprietate prædicti Ungariæ regni jura se habere crediderit, illa nobis et Sedi Apostolicæ reverenter ostendere, petere, ac coram nobis, vel ipsa Sede prosequi debito procuret ordine, ac sicut rationis extiterit, et melius sibi videbitur expedire : parati enim sumus exhibere ipsi favorabiliter et benigne super hoc justitiæ complementum. Cæterum ne molestandi et turbandi pro velle sit ei exceptionis cujuscumque facultas, ultra præmissum assignatum sibi terminum, nisi prius ostenderit, petierit et prosecutus fuerit, ut præfertur, super jure proprietatis, si quod dicto duci forsitan in regno ipso competeret, a nostræ et dictæ Sedis sit præsidio jurisdictionis exclusus : et in quocumque judicio, tam de rigore justitiæ quam de Apostolicæ plenitudine potestatis, ei super hoc perpetuum silentium imponimus de prædictorum fratrum consilio et assensu. Nulli etc. nostræ confirmationis, præcepti, monitionum, mandatorum, assignationis et impositionis infringere, etc. Si quis, etc. Dat. Pictavis IV idus Augusti anno secundo ».

21. Transmisit [1] eam Constitutionem Pontifex ad Strigoniensem archiepiscopum, ac Vincentium Colocensem designatum, quibus provinciam imposuit, ut hæc decreta in Ungariæ regno divulgarent, episcopum Canadiensem, a quo ferebat fama Othonem ducem Bavariæ regia inunctione delibutum, judicio ad Sedem Apostolicam accerserent : « Antonium, inquit, Canadiensem episcopum, si eumdem Othonem, ut prædicitur, coronavit, ne tantus temeritatis excessus maneret impunitus, si per famam seu indaginem etiam non solemnem eum deliquisse constiterit, vos citare curetis, ut intra quadrimestre temporis spatium post citationem hujusmodi nostro et Apostolicæ Sedis conspectui personaliter se præsentet ».

Ac ne quid ad tuendas Caroli regis partes, componendamque fluctuantem Ungariam Clemens prætermitteret, cum religio in continendis in officio populis, vel ad obsequium adducendis rebellibus plurimum possit, Gentilem tit. S. Martini in Montibus presbyterum cardinalem, legationis in Ungaria, ac finitimis provinciis exercendæ munere auctum misit [1]. Quo argumento insigne est Diploma [2] Pictavis pridie kal. Augusti datum ad Ungaros, Polonos, Dalmatas, Croatas, Ramæos, Servios, Lodomerios, Galatios, Cumanos, apud quos deplorat ut florentissimum Ungariæ regnum seditionum procellis jactatum fluctuarit, defloruerit illius dignitas; in eo religionis cultus exoleverit, templorum incendiis, urbium excidiis, cædibus populorum fœdatum sit : ad quæ tollenda mala, pristinoque Ungariam splendori restituendam, cum eo se conferre non possit, significat legatum summa auctoritate instructum, rerumque gerendarum peritia, aliisque virtutibus insignem, nimirum Gentilem cardinalem mittere, quem ut debito honore complectantur, ejus imperia excipiant, atque ubi opus fuerit, opem ipsi explicent, adhortatur ; Albertumque regem Romanorum, ut legato auxilium porrigeret, sollicitavit [3] : instruxit vero ad rem bene gerendam Gentilem cardinalem plurima auctoritate, multisque privilegiis decoravit [4] : inter quæ permisit, ut Minoritas, quos in familiam suam adsciseeret, si ad episcopales sedes gerendas, dum legationem obiret, eligerentur, Ecclesiarum regimini admoveret [5].

Pervenisse proximo anno legatum cardinalem in Ungariam, atque omnes illius motus composuisse, et adegisse Ungaros ad Caroli obsequium ; Othonem vero ducem Bavariæ post susceptum regium insigne, dum adjuncto sibi Bela Thomæ filio, ac multo instructus equitatu in Transilvaniam profectus esset, ut eam provinciam suo adjiceret imperio, a Ladislao vayvoda captum, tentumque in carcere, donec potestati regiæ cessit, referunt Ungarici scriptores [6]. At interceptum fuisse insidiis narrant [7], cum ad conciliandum sibi Ladislaum Transilvaniæ præsidem illius filiam sibi despondisset, invitatumque a socero mancipatum custodiæ fuisse, et ex ea ministri ope aufugisse in Poloniam, agnitumque a duce Glogoviensi ejus filiam sibi thoro junxisse; tum ejus et Boemorum ope in Bavariam, abjecta regni Ungarici ambitione, se cum uxore Polonica recepisse : quocirca omnia ad Carolum puerum in Ungaria proniora fuerunt.

22. *De virtutibus et miraculis Ludovici episcopi Tolosani jussa inquisitio.* — Non vulgaris hæc Caroli Siciliæ regis felicitas fuit, ut non modo nepotem e Carolo Calabriæ duce filio Ungarica corona cinctum viderit; verum, quod maximum est, filium suum natu secundum Ludovicum, qui spreta regni Siculi successione, religiosam S. Francisci disciplinam amplexus, dein Tolosanæ gerendæ Ecclesiæ præfectus virtutibus emicuerat, miraculis post mortem radiare viderit : quæ cum certissimo adeptæ æternæ felicitatis argumento opinionem sanctitatis illius diffunderent, Pontifex

[1] Reg. post eamd. Ep.

[1] Lib. II. Ep. cur. XXVII. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ep. cur. XXXI. — [4] Ab Ep. XXVIII ad XXX. — [5] Ep. XXXIX. — [6] Thur. in Chr. p. 2. c. 89. Bonfin. dec. II. l. IX. — [7] Aventin. Annal. Bojor. l. VII et alii.

archiepiscoporum Arelatensis, Ebredunensis et Aquensis ac suffraganorum episcoporum, tum civium Massiliensium precibus adductus, Guidoni Xantonensi, et Raimundo Lectorensi episcopis partes contulit [1], ut patrata Ludovici ope prodigia ad sacrum examen revocarent, quo de ipso sanctorum Albo addendo agitaretur.

« Clemens, etc.

« Nuper ad nos venerabilium fratrum nostrorum P. Arelatensis G. Ebredunensis, et P. Aquensis archiepiscoporum, et suffraganeorum suorum, ac dil. universitatis hominum Massiliensium fide digna relatione pervenit, quod recolendæ memoriæ Ludovicus episcopus Tolosanus, charissimi in Christo filii nostri Siciliæ regis natus, ab ipso suæ juventutis exordio, tanquam prædestinatus ad gloriam hæreditatis æternæ, innocentiæ semitis divina inspiratione perrexit, et in eo ætate succrescente, gradatim ipse gloriosis virtutibus et fama concrevit; ac deinde spretis pompis et vanitate mundanis, Christi pauperis vestigia prosequens, et in Ordine fratrum Minorum professorum paupertatis devotam professionem emittens, laudabiliter gessit jugum observantiæ regularis; vocatusque postmodum ad regimen Ecclesiæ Tolosanæ, sic sibi per vitæ meritum, sicque aliis proficere studuit per exemplum, sic quoque mundanis omnino relegatis affectibus se Deo gratam et acceptabilem hostiam immolavit, quod per grandia ejus præcelsaque merita, ipso demum de hac luce subtracto, et reddito ejus spiritu Patri luminum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, etiam antequam ejus corpus juxta sui dispositionem arbitrii apud locum dictorum fratrum in prædicta civitate Massiliensi traderetur Ecclesiasticæ sepulturæ, ac successive postmodum ipse Pater altissimus, qui eum in suæ consortem hæreditatis firmiter creditur elegisse, multa et evidentia est miracula operatus.

« Et quamvis pro parte archiepiscoporum, suffraganeorum et universitatis eorumdem felicis recordationis Bonifacio papæ VIII prædecessori nostro, iis semel et iterum reverenter expositis, et cum instantia multa petito, ut super præmissis inquiri faceret diligenter, veritate sibi patefacta lucidius, ad ejusdem Ludovici canonizationem procederet juxta ritum; quia tamen, antequam prædecessor ipse potuisset de prædictis per exactæ discussionis indaginem informari, fuit de hac luce subtractus, petitioni et instantiæ prædictorum taliter repetitis nequivit votiva satisfactio provenire. Quare archiepiscopi, suffraganei et universitas supradicta nobis per eorum patentes litteras supplicarunt, quatenus eumdem Ludovicum sanctorum patrum Catalogo adscribere curaremus, ut auctoritate, sicut convenit, Apostolica dignus honor illi exhiberetur in terris, qui prout claris signis, et evidentibus argumentis apparet, honoratur in cœlis. Licet igitur quod divina clementia dignis effert honoribus, humana devotio promptis affectibus honorare debeat, et devotionis laudibus revereri; nos tamen in hujusmodi negotio Apostolicæ Sedis consuetam et debitam maturitatem observare volentes, fraternitati vestræ de fratrum nostrorum consilio per Apostolica scripta mandamus, quatenus de vita et moribus præfati Ludovici, cum præsentis perageret vitæ cursum, ac de hujusmodi meritis et miraculis veritate diligentius inquisita, quidquid super iis vos invenire contigerit, nobis scriptum fideliter sub vestris sigillis per fideles et idoneos nuntios remittere studeatis. Datum Pictavis III non. Augusti anno secundo ». Hoc nimirum anno MCCCVII, cum Pontificatus Clementis anni a die, qua tiara Pontificia ritu solemni est insignitus, numerentur: anno enim Christi MCCCVI, Augusti mense, nondum Pictavium se contulerat.

23. *Rex Siciliæ ære alieno gravatus ad Pontificem recurrit.* — Interim S. Ludovici episcopi parens Carolus II onustus plurimo ære alieno ob præterita bella, cum exonerari ab Sede Apostolica deposceret, Arelatensis archiepiscopi oratoris opera Pontifici et cœtui cardinalium proponebat, Romanos Pontifices, ut Siculi regni supremos dominos, ad defendendum illud contra invasores, sumptusque bellicos sustinendos obstrictos fuisse. Quæ res ne fraudi et damno Romanæ Ecclesiæ verteret, Clemens Constitutione edita promulgavit [1], Sedem Apostolicam ad tolerandos superiorum bellorum sumptus nullo modo teneri potuisse, nec si alia in posterum moverentur ad defendenda sua jura fiduciaria officio ullo devinciri.

« Clemens episcopus, servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

« Charissimus in Christo filius noster Carolus Siciliæ rex illustris, et claræ memoriæ pater ejus, dudum bello Siculo a quondam Petro olim Aragoniæ rege suisque filiis ipsis illato afflicti graviter diu et attriti, coacti sunt propter necessitates, expensas et onera, quæ belli ipsius diuturnitas introduxit, et adversa fortuna paravit, impares sumptibus hactenus a Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, et Rom. Ecclesia, a qua prædictum regnum genitor regis ejusdem tenuit, et ipse rex tenet in feudum, diversa flagitare subsidia; eisque usque ad summam trecentarum sexaginta sex millium unciarum auri, ex causa mutui ab ipsis rege et genitore hujusmodi occasione suscepti, se ac bona sua solemniter obligare. Nuper vero a nobis in præsentia fratrum nostrorum sua rex ipse per venerabilem fratrem nostrum Petrum archiepiscopum Arelatensem suppliciter petiit, quatenus de misericordia et Apostolicæ Sedis gratia, pluribus allegatis suæ ad solutionem

[1] Lib. II. Ep. com. CCLXXVII.

[1] Ext. in arce S. Angeli et in L. Priv. Rom. Eccl. tom. II. p. 206. et inter Coll Plat tom. I. p. 310. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 160

tanti debiti impotentiæ, causis ; et ad fortius suadendum etiam juris rationibus, et variis argumentis admixtis, quod Romana Ecclesia, sicut domina regni præfati eis ut vassallis ejusdem pro regno prædicto ad defensionem tenebatur ipsorum et regni, ac onera et expensas hujusmodi occasione fienda subire debuerat, dicti debiti remissionem ei saltem compensationis jure facere dignaremur.

« Nos igitur prius super his cum dictis fratribus nostris et aliis viris prudentibus collatione habita diligenti, et prædictis rationibus confutatis ; consideratis etiam, quæ in conventionibus in concessione olim per eamdem Ecclesiam facta de regno eodem patri regis ejusdem appositis continentur ; attentis insuper multis aliis, quæ variare (narrare) longissimum foret, volentes errorem hunc, ne in futurum crescat, in sui ipsius ortu succidere, et omnem in posterum dubitationis materiam amputare ; rege ipso præsente, et ad id suum sponte et specialiter præbente consensum, de eorumdem fratrum nostrorum consilio et assensu, definimus et sententialiter declaramus, quod Romana Ecclesia in bello prædicto, quod sæpe dictus rex et genitor ejus in dicto regno Siciliæ passi sunt, non debuit, nec si moveretur in posterum contra eum, vel hæredes et successores ejus bellum universale vel particulare quodcumque, aut rebellio quævis in eodem regno, sive terris, quæ ab eadem Ecclesia tenet in feudum, ipsos defendere, vel eis sumptus aliquos in hoc impendere teneretur : sed iidem rex, hæredes et successores ad expensas, a quibus dictam Ecclesiam pronuntiamus et decernimus liberam et immunem, pro defensione sua, regni præfati et quarumcumque terrarum ejus irrefragabiliter teneantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ diffinitionis, declarationis, pronuntiationis, et Constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Pictavis XIII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno secundo.

« Ego Clemens Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

« Ego Joannes tit. Sanctorum Marcellini et Petri presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Benedictus tit. SS. Nerei et Achillei presb. card. subscripsi.

« Ego Arnaldus tit. S. Marcelli presb. card. subscripsi.

« Ego frater Thomas tit. S. Sabinæ presb. card. subscripsi.

« Ego frater Nicolaus tit. S. Eusebii presb. card. subscripsi.

« Ego Guillelmus til. S. Potentianæ presb. card. subscripsi.

« Ego Stephanus tit. S. Cyriaci in Thermis presb. card. subscripsi.

« Ego Leonardus Albanensis episcopus subscripsi.

« Ego Petrus Sabinensis episcopus subscripsi.

« Ego Joannes Portuensis episcopus subscripsi.

« Ego frater Nicolaus Ostiensis et Velletrensis episc. subscripsi.

« Ego Petrus Prænestinus episcopus subscripsi.

« Ego Landulfus S. Angeli diac. card. subscripsi.

« Ego Guillelmus S. Nicolai in Carcere-Tulliano diac. card. subscripsi.

« Ego Franciscus S. Mariæ in Cosmedin subscripsi.

« Ego Ricciardus S. Eustachii diac. card. subscripsi.

« Ego Lucas S. Mariæ in Via-Lata diac. card. subscripsi.

« Ego Petrus sanctæ Romanæ Eccl. diac. card. subscripsi.

« Ego Raymundus S. Mariæ-Novæ diac. card. subscripsi.

« Ego Arduinus S. Mariæ in Porticu card. subscripsi ».

24. Assertis itaque Sedis Apostolicæ juribus, ne successores graviori onere premeret si ipsos profundendis in defendendo regno sumptibus implicuisset, benignitatem singularem explicuit Pontifex in Carolum II, qui ob præterita bella ab evoluto tantarum conversionum tempore ingentesque sumptus tum a Carolo ipsius parente, tum a Gerardo episcopo Sabinensi et Roberto comite Atrebatensi Siculæ regiæ procuratoribus, tum ab ipsomet, postquam carcere laxatus est, profusos gravissimis nominibus onustus erat : adeo ut præstito mutuo illi a Romana Ecclesia auri moles ad trecenta et sexaginta sex millia unciarum ascenderet : quibus solvendis cum impar esset Carolus, Clemens revocatis in memoriam insignibus Caroli I in Ecclesiam meritis, tum Caroli II officiis et obsequiis ut gratiam reponeret et calamitatum, quibus regia Sicula tamdiu oppressa fuerat, misereretur, assentiente cardinalium collegio, tertiam illi totius summæ partem remisit [2] : de duabus vero reliquis summæ olim mutuo traditæ partibus ita cum Carolo Clemens, qui Syriacam expeditionem versabat animo, pactus est, ut jam ante indicatum fuit. Exercendæ porro liberalitatis has causas attulit.

« Clemens, etc.

« Non sine turbatione mentis diuturnitatem Siculi belli in considerationem deduximus, tui filiorumque tuorum carceres, conflictus varios, tam maritimos quam terrestres, quos passus es, cædes, incendia, prædas, damna, innumerasque rursus, quas belli calamitas introducit clades, advertimus et finem feliciorem nunc, qui datus est bello, conspeximus diligenter. Hæc tuas, regnique prædicti attriverunt opes : hæc tui habendam miserationem suadent : hæc nostra commovent viscera pietatis : his et diversis munia quærere : his miserabiliter supplex coactus es suffragia pos-

tulare. Quis dirus pater non misereatur tui, fili charissime? Quis crudelis dominus tibi opem, inclyte vassalle, non ferat? aut quis pastor sævus te, ovis præclara, in uberrimis pascuis non locabit? Absit quod a principe recedas vacuus, a Romano Pontifice frustra postularis auxilium, et in tempore placito non fueris exauditus. Eliseus non tantum viduæ mulieri subvenit, ut redderet debitum creditori; verum etiam unde ipsa, ejusque filii viverent, de multa benignitate, providit. Habet nempe aurum Ecclesia non ut servet, sed eroget, et necessitatibus subveniat oppressorum. Argentum quoque et aurum templi divitis Judæorum hostis non asportasset Assyrius, si non avare aut in pompam servatum fuisset, sed misericorditer erogatum. In Evangelii etiam narratur parabola, quod duorum debitorum non habentium unde redderent, creditor donavit utrisque. Numquid habes, fili, unde commode reddas quod tanta mole debitorum premeris, qui secundum dignitatem regiam tibi et tuis liberis in expensis providere debes, quive alias ex pluribus causis graviter aliis diceris debitis oneratus? Numquid contra decus regium immobilia regni prædicti in solutum dabis Ecclesiæ, ut relinquaris pauper et efficiaris egenus, et tui, ne egeas, non habeamus crudeliter rationem? Certe ad humanitatis, quæ requiritur in nobis, quod provideamus egenis, non esset, nec sacerdotis hoc fore modestiæ probaretur, qui manum suam aperit inopi et extendit ad pauperem palmas suas. Jubilæus insuper in lege veteri annus fuit, in quo fiebat remissio debitorum, et ideo major pars creditorum in hoc minori præjudicat, et qui inducias eligunt, præferuntur iis, qui bonorum postularent cessionem, etc. Dat. Pictavis kal. August. anno II ». Insigni adeo auctus beneficio Carolus rex, qui Pictavium ad Clementem se contulerat, paucis post diebus illustre grati animi ob acceptum beneficium regium Diploma confecit, quod in Molis-Adrianæ Archæo reconditum est, et inter insignia monumenta a Platina jussu Sixti IV collecta [1], tum in Ms. nostro Vallicellano extat: e quo hæc pauca decerpsisse suffecerit.

« Pie pater et domine, quia gratitudinis exigit debitum, ut gratus beneficia recipientis affectus præterita memoret, præsentia recognoscat, ego ingratitudinis vitium fugiens libenter intra pectoris claustra discutio et sollicita meditatione revolvo quanta sancta mater Ecclesia, et prædecessores vestri Romani Pontifices præfatum dominum genitorem meum et me diligentia foverent, quam ferventer nobis in necessitatibus et opportunitatibus nostris porrigendo dexteram auxiliatricem adstiterint, quamque studiose in promptu exsurgentes in auxilium nostris periculis obviarint: sed et nunc, beatissime pater, vos qui prædecessoribus ipsis vestris in affectus plenitudinem ad me, regnum et liberos meos successisse noscimini, imo pro relevanda mei status onerosa conditione divino nutu in hæc tempora videmini reservati, de innata vobis liberalitate ac misericordia suprascripti debiti trecentarum et sexaginta sex millium unciarum auri, sive sit tantum, sive sit minus, sive etiam plus ascendat, tertiam partem mihi hæredibusque meis et successoribus remisistis, et de gratia speciali donastis: pro quibus remissione et donatione uberes exsolvens gratias, ad pedes vestræ sanctitatis reverenter accumbo, etc. Dat. Pictavis an. Domini MCCCVII, XXI Julii, V Indictionis, regnorum meorum anno XXIII ».

25. *Blanchæ S. Ludovici filiæ spirituales gratiæ a Clemente collatæ.* — Consulente inter hæc Sedem Apostolicam Beatrice Drocensi comitissa, se olim accepto crucis symbolo expeditioni Syriacæ voto adstrinxisse, ac Tunetum, cum S. Ludovicus eo duxisset exercitum, profectam, indeque, cum dissolutus esset, reversam crucis signum abjecisse: cumque perficiendi voti spes adempta esset, ad excutiendam facti religionem quid gerendum incumberet, flagitante; Clemens omni religionis nexu illam exsolvit [1]. Prosecutus similiter est Clemens Apostolica benevolentia Blancam S. Ludovici filiam, quæ ætate provecta ornando virtutibus animo studebat; cui multas prærogativas contulit [2] ob parentem sanctissimum, ac modo ipsa expiatarum exhomologesi noxarum dolore afficeretur, indulgentias est impertitus.

« Dilectæ in Christo nobili mulieri Blancæ, filiæ sanctæ memoriæ Ludovici confessoris, regis Franciæ.

« Zelum habens intimæ devotionis ad Deum, sic supernæ beatitudinis te constituis amatricem, quod illam studio piæ vitæ quærere non desistis; nosque tanto libentius favoris Apostolici plenitudine pia tua vota prosequimur, quanto amplius tuæ salutis diligimus incrementum. Ut igitur ex largitione spiritualis gratiæ benevolentiam, quam ad te tanquam filiam benedictionis habemus, sentias per effectum, de omnipotentis Dei, nostra et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, tibi dummodo vere pœnitens fueris et confessa, centum annos de injuncta tibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Pictavis II non. Novembris, anno secundo ».

26. *In præsules desciscentes ab officio animadvertit Clemens.* — Collatis [3] a Clemente Apostolica liberalitate sacris beneficiis, ad illius in continenda disciplina Ecclesiastica severitatem sermonem traducimus. In primis contra præsules dignitate et auctoritate conspicuos, qui cæteros exempli improbitate inficerent, zelum magis acuere visus est: « De prælatorum, inquit, præsertim religiosorum excessibus, qui ex religionis obser-

[1] Ext. in arce S. Angeli et inter Collect. Plat. tom. I. pag. 314. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 328 et 399. et in Ms. sign. lit. D. num. 1. p. 130 et 138.

[1] Lib. II. Ep. com. CCCLXXII. — [2] Ibid. — [3] Sanut. l. III. p. 13. c. 8 et c. 12. Odor. in chr. et de Tart.

vantia majori debent nitore fulgere, eo gravius concitamur, quo ipsi magis per exercitium bonorum operum aliis debent existere speculum et exemplar : eorumque culpæ damnabilius tolerantur, cum et exempla magis perniciosa producant, et pericula pariant graviora ». Defecerant inter cæteros ab officio Dietherus (1) archiepiscopus Trevirensis, Ordinis Prædicatorum alumnus, Adolphi Nassovii olim regis Romanorum frater, qui præter simoniæ, dilapidationis bonorum Ecclesiæ, contemptus in Sedem Apost. crimina, Alexandrum abbatem monasterii S. Matthæi in Trevirorum suburbanis ad tribunal Apostolicum appellantem monasterio pepulerat, aliumque intruserat. Ob quæ demandatum est munus [1] Emternacensi et Lucemburgensi Trevirensis diœcesis abbatibus, ac præposito Ecclesiæ Leodiensis, ut ipsi ad dicendam causam apud Sedem Apostolicam diem indicerent :

« Mandamus, inquit, quatenus vos, vel duo aut unus vestrum per vos vel alium seu alios eumdem archiepiscopum ex parte nostra peremptorie citare curetis, ut infra trium mensium spatium, a die factæ citationis hujusmodi numerandum, sub excommunicationis pœna, quam nisi veniendo paruerit eo ipso incurrat, Apostolico se conspectui personaliter repræsentet, nostris beneplacitis et mandatis plenarie pariturus, et recepturus quod justitia suadebit, etc. » Convulsit Pontifex omnia ab archiepiscopo contra abbatem gesta, postquam is ad Romanum Pontificem provocasset. « Datum Pictavis II non. Junii anno II ». Inhorruit ex intentato sibi judicio Dietherus, curisque anxius, cum profectionem adornaret, morbo tentari cœpit, quo e vivis sublatus est [2]. Cum vero cleri odia in se vehementer accendisset, nulli funebres honores ipsi exhibiti a clero fuerunt, sed tantum a Dominicanæ familiæ religiosis viris, quorum instituta fuerat professus. In ejus porro locum suffectus est a canonicorum collegio Balduinus Henrici Lucemburgensis comitis frater, atque a Clemente V sacratus, ac pallio exornatus : cujus opera Henricus proximo anno Germaniæ, deinde Boemiæ regna consecutus est.

Parto namque superiore anno Alberti patris Cæsaris beneficentia Boemiæ regno, haud diu potitus est Rudolphus [3] Austriacus : cum enim alienatas a Wenceslao juniore arces ad regium imperium revocare niteretur, ac Zuicovam arcem munitissimam Bavari Straconicensis oppugnandam Henrico Rosensi commendasset, et Horasditium oppidum, in quo Bavarus inerat, obsedisset, dysenteria ex fugacium fructuum esu correptus, Pragamque relatus vita functus est, et a Joanne episcopo aliquandiu obnoxium est, ne sepulchro mandaretur corpus, quod, reluctante ipso, Rudolphus sanctæ Margaritæ caput a templo S. Viti in Austriam transtulisset. Certatum deinde in regni comitiis magno ardore est de rege Boemiæ præficiendo, ac Joannes episcopus jus Annæ, quæ Henrico nupta fuit, legibus propugnabat, fratribus non extantibus, primam sororibus in successione regni causam esse, non quidem ut ipsæ exerceant imperium, sed id vero comparent, si eum habeant, quem pater, regnumve iis tradiderit quam sententiam complures proceres sunt amplexi : at Pragenses defuncti Rudolphi fratrem optabant in solium evehere. Quo accepto Albertus Germaniæ rex expeditionem in Boemiam suscepit : verum a Cuthnensibus propulsatus, appetente hyeme copiarum partem reliquit in munitionibus, partem in Austriam deduxit; primo vere majorem belli apparatum instructurus. Sed illius conatus inopina mors a Joanne nepote illata oppressit, ac proximo anno Boemiæ regnum Henricus Charinthius Annæ uxoris jure repetivit : at non multo post Joanni Lucemburgensi cessit, ut suo loco dicetur.

27. *Constitutiones disciplinares.* — Interim prætereundum non est, Clementem ad asserendam Pontificiam auctoritatem, ac gesta ante susceptam tiaram Apostolicam corroboranda, Constitutionem edidisse, qua promulgavit [1], eodem valere robore, quæ ante, vel post solemni ritu acceptas papales infulas decreta essent : eademque ab Innocentio III sancita [2], ut omnem dubii scrupulum adimeret, vel Diplomata antea data infringere meditantium temeritatem frænaret.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Quia nonnulli, prout accepimus, contra doctrinam Apostoli, quin potius imprudentiæ innitentes, ac disceptare super iis, de quibus eis non expedit, satagentes asserere non verentur, quod summus Pontifex ante suæ benedictionis et coronationis solemnia se non debet intromittere de provisionibus, reservationibus, dispensationibus et aliis gratiis faciendis; nec se in litteris episcopum simpliciter, sed electum episcopum scribere, neque etiam uti Bulla, in qua nomen exprimitur ipsius ; nos nolentes, quod litteræ nostræ tam super gratiis, quam negotiis quibuscumque confectæ quæ ante nostræ benedictionis et coronationis solemnia emanarunt, occasione hujusmodi per quorumvis cavillationes quoquo modo vacillent,

[1] Lib. II. Ep. com. CXXXIX. — [2] Ann. archiep. Trevir. — [3] Dubrav. Hist. Boem. l. XIX et alii.

[1] Lib. II. Ep. cur. XVIII. Ext. inter Extravag. de sen. excom. — [2] An. Chr. 1198. num. 12.

(1) Obiit hoc anno Dietherus Trevirorum archiepiscopus, quo et annalista optime collocat ; sed mensem et diem emortualem omittit, quos ambos servavit nobis vetustus auctor rerum ab archiepiscopis Trevirensibus gestarum, quem Martene in Collectione tom. IV vulgavit. Narrat ille Dietherum hunc, nulla præmissa cleri electione, a Bonifacio VIII, auctoritate, qua pollebat, summa, assumptum fuisse in archiepiscopum. Sed postmodum multis accusatus a clero, a Clemente V ad causam suam apud se dicendam accitus fuit, ut tale in Annalibus : obiit die XXIII Novembris. Successor illi datus est electione capituli die VII Decembris, Balduinus Lucemburgicus, qui sequenti anno VI id. Martii a Clemente in presbyterum, ac die sequenti in episcopum consecratus fuit. MANSI.

auctoritate Apostolica declaramus, ipsas existere validas, plenamque habere roboris firmitatem : districtius inhibendo, ne quis eas de cætero tali occasione audeat impugnare. Nos enim ex nunc in omnes et singulos, qui contra hujusmodi declarationem et inhibitionem nostras venire præsumpserit, excommunicationis sententiam promulgamus. Nulli ergo, etc. Dat. apud Pessacum Burdegalensis diœcesis IV kalen. Martii anno secundo ».

28. Huic Constitutioni aliam addimus, quam in eodem Pessacensi secessu tulit, postquam e difficili morbo convaluisset : gravi enim religione animum premi senserat, dum adversa tentatus valetudine sibi vacaret, ob plures Ecclesias patriarchales, archiepiscopales, episcopales, tum monasteria suis destituta pastoribus Ecclesiasticorum, vel sæcularium custodiæ et patrocinio commendata : quarum Ecclesiarum et monasteriorum jura ab his dissipantur, utpote qui opibus tantum sacris inhiarent ; divinique cultus splendor obsolescebat. Ad evellendum itaque illum ex animo stimulum, commendas omnes (ut vocant) subjecto Diplomate revocavit [1] :

« Clemens, etc. Ad perpetuam rei memoriam.

« Pridem nos, licet insufficientibus meritis, ad summum Apostolatus apicem, sicut Domino placuit, evocati, ab ipso nostræ promotionis exordio antiquæ notitiæ regum, prælatorum, magnatum et aliarum nobilium personarum Ecclesiasticarum et sæcularium memores existentes ; ac ipsorum aliquibus tum qui in terris morantes eorum gradum hujus promotionis habuimus, tum quia solitæ ad eos amicitiæ spiritualibus affectibus ducebamur, aliquibus vero ex assueta Romanorum liberalitate Pontificum, quam in suis exercere sunt soliti novitatibus, volentes honoris et liberalitatis affluentia complacere, ad eorum importunas tamen et multiplicatas precum instantias nonnullis clericis, et personis Ecclesiasticis, religiosis et sæcularibus diversorum ordinum, dignitatum, conditionum et statuum, patriarchales, archiepiscopales, et episcopales Ecclesias, ac monasteria, propriis destituta pastoribus, sub commendæ, vel custodiæ, seu curæ, vel guardiæ, aut administrationis titulo, nomine vel vocabulo duximus perpetuo, vel ad vitam seu ad certi temporis spatium committenda. Super iis autem, an tales videlicet et tantas gratias per nos fieri decuisset, variorum et arduorum negotiorum multiplicitate distracti usque ad tempus, quo infirmitate satis periculosa nos iis diebus Deus visitavit omnipotens, nequivimus plenarie cogitare. Verum in debilitate ipsius ægritudinis constituti, et a negotiorum utcumque discussione semoti, ad hæc sub diligenti examine direximus aciem nostræ mentis, demumque prospeximus evidenter, quod Ecclesiarum et monasteriorum eorumdem cura negligitur, bona et jura dissipantur ipsorum, ac subjectis eis personis et populis spiritualiter plurimum et temporaliter derogatur, eisque redundant ad noxam, quæ dicebantur cedere ad profectum : ac ne dum ipsis, sed et Romanæ matri Ecclesiæ, quæ, disponente Domino, ipsorum caput fore dignoscitur et magistra, graviora inde futura pericula formidantur.

« Nolentes igitur iis tot et tantis dispendiis causam relinquere, sed volentes potius opportunum et debitum in hac parte remedium adhibere ; omnes et singulas commissiones hujusmodi per nos, ut præmittitur, factas quibuscumque cujusvis ordinis, dignitatis aut status, si etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis quocumque modo, vel tempore factæ noscantur, auctoritate Apostolica ex nunc ex certa scientia revocamus, cassamus, et annullamus, ac decernimus non habere aliquam roboris firmitatem, etc. Dat. apud Pessacum Burdegalensis diœcesis X kal. Martii anno secundo ».

29. *Episcopi et prædicatores missi ad Tartaros.* — Nec tantum conditas olim Ecclesias, ne commendatorum vitio pessum irent, tueri Pontifici curæ fuit ; verum ad novas in Oriente condendas sollicitudinem Apostolicam collocavit. Tartaros ex Aytono et Clementis litteris superius, dum de expeditionis Syriacæ consiliis egimus, erga Christianam religionem præclare affectos vidimus. Successerat [1] in Tartarorum imperio Tamor Cham avo paterno Cobilæ, ad quem fide Christiana informandum Joannem e Monte-Corvino missum fuisse a Nicolao IV vidimus [2] ; petierat enim Evangelicos sacerdotes ad se legari : tum etiam antea ad Gregorium X legationem decreverat, qua erat questus, demones Tartaris illudere et pro diis coli. Nec deerant in ipsius aula magi, qui ut olim Pharaoni imposuerant ita ipsum vanis ostensis a veri numinis cultu abducere niterentur, ut narrat Marcus Paulus Venetus [3] : « Habet, inquit, magnus Cham magos, qui dæmonum arte obtenebrant, et in caliginem convertunt aerem, luce super palatium regis clara permanente. Agunt etiam hi magi, ut rege juxta mensam sedente ; scyphi aurei dæmonum arte ab alia mensa, quæ in medio aulæ consistit regia portans vasa, super mensam regis exiliant : dicuntque se id secreta quadam efficere arte. Et quando festa idolorum suorum celebrant, dantur illis a rege arietes : quos cum lignis aloes et thure seu odoriferum sacrificium diis offerunt, coctasque arietis carnes cum cantu et maxima lætitia idolis devorandas exhibent, jus vero carnium ante idola effundunt, asserentes se deorum suorum promereri clementiam, qui terris fertilitatem largiantur ».

Sed qui divinos honores a miseris, quibus Evangelii lux nondum affulserat, extorquebant, quam sint viles et infelices, ipsimet horrendis

[1] Lib. II. Ep. cur. XVII.

[1] Ayton. Hist. Orien. c. 47. Mart. Paul. Ven. l. III. c. 8. — [2] Tom. II. an. Chr. 1289. num. 62. — [3] Marc. Paul. Ven. l. I. c. 65.

ululatibus cultoribus suis indicabant; ait[1] enim Marcus Paulus : « Si a civitate Campition, versus Orientem itinere quinque dierum procedatur, audiuntur in locis intermediis nocturno tempore horribiles voces dæmonum, donec veniatur ad regnum Erginul ».

Instructum porro ab Apostolico internuntio Joanne e Monte-Corvino, Cobilam spretis magorum præstigiis, Christianam fidem suscepisse, memorat Aytonus his verbis[2] : « Iste Cobila Can XLII annis tenuit imperium Tartarorum. Christianus fuit, et fundavit quamdam civitatem, quæ vocatur Jons, in regno Cathay, quæ major est Roma, ut dicitur : et in illa civitate moram traxit Cobila Can imperator Tartarorum usque ad ultimum diem vitæ suæ ». Eo autem ac nepote ex Chingis filio imperantibus, fides Christi ita aucta est, ut ad fideles pascendos religionemque amplificandam non modo sacerdotes, sed etiam archiepiscopi et episcopi mittendi essent, ac Pontifex hoc anno Joannem e Monte-Corvino, virum religiosum, disseminandæ fidei zelo incensum, qui in Tartaria plures infideles ad Christum pellexerat, archiepiscopum Cambaliensem in Cathay regno creavit[3] : nonnullos viros religiosos laborum et gloriæ futuros participes submisit, quos archiepiscopi Cambaliensis creavit suffraganeos, et sacris episcopalibus initiari jussit. Tanti viri, quibus augusta adeo tenebricoso Orienti Evangelicæ lucis inferendæ provincia imposita est, fuere Andreas e Perusio, Nicolaus e Bantra, Gerardus, Ulricus, Sayfustordf, Peregrinus e Castello, Guillelmus e Villanova Minoritæ, quorum nomina digna immortalitate silentio obruere non potuimus. Ad quos singulos subjecta verborum forma conceptæ litteræ datæ, atque Andreæ in Regesto Pontificio inscriptæ extant[4].

« Clemens, etc. Dilecto filio fratri Andreæ de Perusio Ordinis fratrum Minorum per nos assumpto in episcopum suffraganeum archiepiscopalis sedis Combaliensis in dominio Tartarorum.

« Nuper considerantes attentius clara sanctæ operationis studia, quæ dilectus filius frater Joannes de Monte-Corvino in archiepisc. Cambaliensem per nos assumptus in partibus Tartarorum, secum Domino faciente virtutem, operatus est hactenus, ac in partibus ipse existens assidue operatur, ipsum fratrem Joannem Ordinis fratrum Minorum professum et in dictis partibus existentem de fratrum nostrorum consilio et Apostolicæ plenitudine potestatis in civitate Cambaliensi, magna utique et honorabili regni magnifici principis magni regis Tartarorum, in archiepiscopum assumpsimus, et præfecimus in pastorem, curam et sollicitudinem animarum omnium existentium in toto dominio Tartarorum sibi plenariam committentes; eique exercendi omnia, quæ ad jura archiepiscopalia spectare noscuntur, prout permittunt canonicæ sanctiones, eadem auctoritate plenam et liberam potestatem. Ut autem in eisdem partibus incrementum salutis animarum perfectius provenire valeat, et fides Catholica semper de bono in melius per Evangelicæ prædicationis doctrinam auctore Domino prosperetur; nos summi regis magisterio eruditi, qui inclinata cælorum altitudine, ut hominem redimeret, factus homo discipulos, quos elegit, in universum mundum misit Evangelium prædicare, cupientes viros providos et discretos, scientes ad salutem populos incredulos erudire, in partem hujusmodi sollicitudinis evocare, qui rectas faciant semitas Dei nostri, populum acceptabilem ei reddant; te sufficienter in lege Domini eruditum, vita et religione conspicuum, morum honestate decorum, ac multarum virtutum titulis commendatum, de fratrum nostrorum consilio et Apostolicæ potestatis plenitudine in adjutorium commissæ dicto fratri Joanni sollicitudinis pro majori animarum salute specialiter deputamus, ac in dicto dominio in episcopum assumimus et præficimus in pastorem; mandantes auctoritate præsentium venerabili fratri Joanni Portuensi, et dilectis filiis nostris Joanni tit. SS. Marcellini et Petri presbytero, ac Lucæ S. Mariæ in Via Lata diacono cardinalibus, ut tibi auctoritate nostra faciant munus consecrationis impendi, et constituentes te suffraganeum archiepiscopi supradicti; tibi nihilominus et successoribus tuis episcopis in eodem domino concedentes, ut omnibus et singulis gratiis et concessionibus, quas nuper per litteras nostras fratribus dicti Ordinis in terras Saracenorum, paganorum et aliorum infidelium proficiscentibus, auctoritate Apostolica duximus indulgendas, auctoritate nostra libere uti possis.

« Volumus itaque, ac tibi in remissionem injungimus peccatorum, quatenus hujusmodi commissum tibi pastorale officium in Dei et nostro nomine devote suscipiens, cum divinæ benedictionis gratias ad partes easdem te personaliter conferas, propositurus ibi verbum divinum, prout Spiritus S. gratia dabit tibi; ac de nostro et Apostolicæ Sedis favore plene confisus dictum officium sic solerter et sollicite secundum datam tibi a Deo prudentiam exequi studeas, ut fructum afferas, et fructus tuus manens in prolem filiorum adoptionis excrescat, ac sponsa Christi Ecclesia de sua fœcunditate in Christo sponso suo congaudens, fidelem et utilem ministrum se destinasse lætetur, et dictarum partium populi salutis et quietis Angelum suscepisse in Domino glorientur; tuque proin nihilominus ipsius Ecclesiæ gratiam, et divinæ retributionis gloriam uberius merearis. Dat. Pictavis X kal. Aug. anno secundo ».

30. *Tartarorum mores et superstitiones.* — De hac episcoporum creatione, celebrata a Clemente pro inferendo Tartaris Catayensibus Evangelio,

[1] Cap. 62. — [2] Ayton. Hist. Orien. c. 19. — [3] Ep. cur. XLVI. — [4] Lib. II. Ep. com. DCLII.

Odoricus Forojuliensis [1], atque ex eo Wadinghus in Minorum Annalibus meminere : affert autem Odoricus partem Diplomatis Pontificii ad Joannem e Monte-Corvino, fidei Christianæ apud Tartaros propagatorem et Cambalieusis Ecclesiæ conditorem dati, alteriusque partis sententiam adducit : qua nimirum Clemens Joannem archiepiscopum Tartariæ omnibus episcopis et præsulibus earum partium præficit ea lege, ut se Romano Pontifici obnoxium profiteatur, atque ab eo usum pallii accipiat : tum dandi Ecclesiis, sacrandique episcopos, sacerdotes et clericos auctoritate instruit ; demum ob Ecclesias structas, et novi veterisque Testamenti in iis depicta mysteria, ut eorum adspectu imperiti populi ad Numinis cultum alliciantur, commendat.

Quod attinet ad superstitionem, qua infelix gens Tartarorum involuta erat [2], de qua plura breviter alias perstrinximus, nunc fusius de ea agemus. Imprimis hæc refert Aytonus princeps Curchi [3] : « Tartari sunt ab aliis nationibus gentium modis et moribus sic diversi, quod vix posset absque tædio ipsorum diversitas explicari. Confitentur enim, unum Deum esse immortalem, et invocant nomen Dei : aliter vero parum faciunt, quia jejunant, vel orationes sive afflictiones faciunt ob Dei reverentiam, sive alia bona opera : nec Dei timore mala perpetrare permittunt (prætermittunt) Tartari : Homines interficere non reputant esse peccatum : et si dimitterent frænum in equorum suorum ore, quando pascere se deberent, Deum crederent mortaliter offendisse : fornicationem et luxuriam non reputant esse peccatum. Plures uxores ducunt : et oportet secundum consuetudinem, quod filius novercam suam ducat post obitum patris sui, et frater relictam fratris ». Hæc Aytonus, qui de Tartaris Syriæ finitimis videtur loqui : Marcus enim Paulus Venetus, qui ante hæc tempora scripsit, penetrataque interiore Tartaria pluribus annis in aula Cobilæ imperatoris Tartarorum, a quo ipsius parentem missum ad Pontificem pro sacerdotibus Christianis efflagitandis vidimus, Tartaros pro genere discrepare atque idololatriæ mancipatos refert [4] :

« Colunt, inquit, Tartari pro Deo numen quoddam ab illis confectum, quod Natagai vocant ; putantque illud Deum esse terræ, qui curam de ipsis et filiis eorum, de fructibus terræ atque gregibus pecorum gerat. Hoc numen in maximo habent honore ; nec est aliquis, qui in domo sua illi non imaginem dedicaverit : et quoniam credunt numini Natagai esse uxorem et liberos, collocant etiam ipsi juxta penates suos imagunculas quasdam uxoris ac filiorum loco uxoris quidem simulacrum ad sinistram, et filiorum imagines ante faciem idoli collocantes. His idolis magnam exhibent reverentiam, præsertim quando vadunt ad prandium et cœnam : tunc enim, antequam ipsi comedant, perungunt ora imaginum pinguedine carnis coctæ, et partem prandii aut cœnæ extra domum in honorem illorum ponentes, credunt deos hinc cibari ». Idem oculatus testis narrat in amplissimis regnis idola et dæmones coli ; de Sachion enim insigni urbe provinciæ Tanguth locutus, hæc subdit [1] : « Habet urbs ipsa multa monasteria diversis idolis consecrata, in quibus multa offeruntur sacrificia, et dæmonibus magna a populo exhibetur reverentia. Et quando homini filius nascitur, statim commendat eum idolo alicui, atque in honorem ejus anno illo in domo sua nutrit arietem, quem anno a nativitate filii revoluto, proximo illius idoli festo una cum filio offert cum multis ceremoniis et magna reverentia : postea coquuntur carnes arietis, et idolo denuo offeruntur, dimittunturque ante idolum tamdiu suspensæ, donec completæ fuerint infandæ orationes, quas ante ipsum juxta consuetudinem suam murmurare solent. »

In urbe etiam Campition ejusdem provinciæ metropoli multa monasteria sacrata idolis reperiri narrat, de quibus hæc refert [2] : « Idola sunt formata vel ex lapide, vel ex ligno, vel ex luto desuper deaurata. Inter hæc quædam sunt tam magna, ut decem passus contineant longitudine terræ, si supina jacerent affixa : juxta quæ parva sunt posita idola, quæ majoribus reverentiam exhibere videtur. Habent hæc idolorum portenta etiam suos sacriticulos et religiosos, qui cæteris honestius vivere videntur : nam quidam servant castitatem, multumque cavent, ne deorum suorum legem prævaricentur ». Discrepantes horum pseudomonachorum sectas, quarum dæmon auctor est, in descriptione provinciæ Ciandu percenset inferius [3] : « Inveniuntur, inquit, in regione illa plurimi monachi idolorum cultui deputati. Habent hi monasterium quoddam magnum oppiduli habens magnitudinem, in quo sunt circiter duo millia monachorum, qui idolis serviunt rasura et veste a laicis sequestrati : nam radunt caput et barbam vestemque induunt religiosam. Hi in idolorum solemnitatibus magnis clamoribus cantant, luminaria multa in templo accendunt, aliisque compluribus distinentur stultis cerimoniis.

« Sunt in aliis locis monachi et varii idololatræ, quorum quidam multas habent uxores, alii vero pro honore deorum suorum caste vivunt, vitam austeram ducentes : nam nihil comedunt præter farinæ purgamenta aquis diluta. Vestiuntur quoque pannis rudibus et asperis coloris abjecti ; et lecti mollitiem vitantes, dormiunt super rigentia stramina. Alii tamen monachi, qui laxioris sunt vitæ, judicant hos tam austere viventes hæreticos, quod non debito vivendi modo deos

[1] Ms. Odorici Forojul. et ex eo Wad. l. III hoc an. num. 9. et seqq. — [2] An. Chr. 1271. num. 20. — [3] Ayton. hist Orient. c. 48. — [4] Marc. Paul. Ven.

[1] Eod. l. I. c. 45. — [2] Cap. 49. — [3] Cap. 66.

colant ». Deludit dæmon ea religionis specie infelices idololatras : alios vero ita in libidines provolvit, ut rationis lumen in iis, quos insanis opinionibus imbuit, pæne extinguat. In provincia enim Camul ea percussi sunt amentia, ut uxores viatoribus prostituere gloriæ ducant, putentque ut ait Marcus Paulus [1] : « Se propter illud hospitalitatis beneficium deorum suorum consecutos gratiam, et terram nunquam deorum munere sua destitutam fœcunditate ». Insanus æque atque crudelis est is ritus, quo a dæmonibus cæsorum hominum animalium animas defuncto principi in alio orbe famulari arbitrentur; quocirca maximas strages edunt : « Quando inquit [2], corpus magni Cham tumulandum defertur ad montem Alchai, hi qui ipsum ad sepulturam comitantur perimunt passim eos, quos in via obvios habent, dicentes : Ite et domino nostro regi servite in alia vita; tanta enim insania percussi sunt a Sathan ut credant taliter occisos in futura vita regis obsequio mancipandos. Nec modo sic contra homines insaniunt, verum et in equos sæviunt, quos obviam venientes, jugulant una cum defuncti regis optimis equis putantes illos regi usui futuros ». Et infra : « Quando corpus magni Cham Monga hujus prædecessoris ad montem Alchai sepeliendum ductum fuit, milites funus concomitantes, feruntur circiter viginti millia hominum prædicta occasione interfecisse ».

His insanis opinionibus delibutos infideles dæmon ad fundendum humanum cruorem impellebat : quos etiam deludebat variis astrologiæ ineptiis, ac superstitionibus, ut studiose curarentur illorum corpora, quorum animas in inferos traxerat, « In mortuorum parentatione », [3] inquit idem Marcus, « his utuntur cerimoniis : curant proximi quique, ut corpora exanimata comburantur in hunc modum. Primo interrogant astrologos quando mortuus in ignem sit conjiciendus; tum illi quærunt quo anno, quo mense, die et hora is, qui in fata concessit, sit natus : constellationeque prospecta, indicant diem, quando sit comburendus. Alii vero mortuum corpus aliquot diebus reservant, aliquando septem diebus, quandoque per mensem, nonnunquam per sex menses domi, capsam illi parantes, et tali ingenio latera compaginantes, ut nullus fœtor ex eo exhalare posset. Corpus etiam ipsum aromatibus condiunt, et capsam pulchre depictam panno pretioso operiunt, et singulis diebus, quibus cadaver domi tenetur, hora prandii mensa juxta capsam præparatur, vino et cibis per integræ horæ spatium desuper positis; putantes defuncti animam de appositis manducare. Et quando defuncti corpus est efferendum, astrologi consuluntur, qua ex parte id sit faciendum : nam si porta aliqua, dum construeretur, caruit bonis fatis, illam indicant fugiendam atque incongruam, per quam mortuorum cadavera efferantur; indicantque aliam, quæ huic rei accommoda sit, aut novam jubent in pariete fieri aperturam. Dum vero funus per civitatem portatur, lignea tuguria in via construuntur, atque sericis et aureis pannis cooperiuntur : et cum defuncti cadaver ante ea portatur, effundunt in terram vina et delicata cibaria, putantes defunctum in alia vita his recreari rebus. Antecedunt etiam funus ipsum varia instrumenta musices, in quorum concentu maxima est jucunditas. Et cum ad locum combustionis ventum fuerit, scribunt et pingunt super chartas imagines virorum et mulierum, itemque multorum denariorum, quæ omnia simul cum cadavere comburuntur; aiunt enim, defunctum illum tot servos et ancillas, animalia et denarios in alia vita habiturum, quot cum eo fuerint imagines combustæ, victurusque sit perpetuo in divitiis illis et honore. Hanc superstitionem servat fere ubique cæcitas paganorum in partibus Orientis, cum cadavera defunctorum comburunt ». His circumventos ludibriis infideles dæmon ex nefario cum magis commercio variis præstigiis trahebat in exitium, ut describit memoratus Marcus Paulus Venetus [1], pluribusque fide dignissimis historiis probat : atque in primis in regno Reobarte, concitari artibus magicis aereas impressiones, diemque tenebris obrui refert.

« Sunt, inquit, in ea regione multi prædones, quos Caraonas vocant, habentque regem. Utuntur hi prædones incantationibus : et quando ad prædam excurrunt, arte illa diabolica id efficiunt, ut aer interdiu per magnum temporis spatium adeo obscuretur, ut a nemine videri et caveri possint; prorogantque hujusmodi caliginem interdum quinque, et aliquando septem diebus : et interim campos pervagantur in maximo numero, ut etiam quandoque turma eorum decem millia grassatorum complectatur. In aciem bellatorum more se redigunt, et in latum diffusi sic procedunt : et quidquid illis obviam venit, homines et jumenta, capiunt : juvenes vænum exponunt, senes vero occidunt. Ego Marcus, qui hæc scribo, semel in hanc incidi caliginem : et quoniam parum aberam a castro, quod Canosalim dicitur, facile periculum evadere potui ad castrum fugiendo; plures tamen e comitiva mea, in retiaculum illud dæmoniacum incidentes, partim venditi, et partim interfecti fuerunt ».

Tradit idem auctor [2] vagari dæmones in deserto maximo Turciæ, quod a civitate Lop excurrit, peregrinantes in exitium trahere : « Cernuntur, inquit, et audiuntur in eo interdiu et sæpe noctu dæmonum variæ illusiones; unde viatoribus summe cavendum est, ne multum ab invicem seipsos dissocient, aut aliquis a tergo sese diutius impediat : alioquin quamprimum propter montes et colles quispiam comitum suorum aspectum

[1] Cap. 46. — [2] Cap. 54. — [3] Cap. 45.

[1] Eod. l. 1. c. 22. — [2] Ed. l. 1. cap. 44.

perdiderit, non facile ad eos perveniet. Nam audiuntur ibi voces dæmonum, qui solitarie incedentes propriis compellant nominibus, voces fingentes illorum, quos comitari se putant, et a recto itinere abductos in perniciem deducunt. Audiuntur interdum in aere concentus musicorum instrumentorum; sed frequentium tympanorum ». Hic erat infelix Tartarorum status, et qui cum divitiis omnis generis circumfluebant, spiritualibus bonis erant orbati, et infra animantia se prosternebant : « Vivunt, inquit [1], in multis non secus quam bestiæ, ut satis mihi mores eorum sunt perspecti »; atque ideo ob effrænatam libidinum licentiam Evangelium altas apud eam nationem radices non defixit, quamvis sæpius Romanos Pontifices ad ipsam præcones Evangelicos misisse visuri sumus. Non defuit autem Apostolico muneri Clemens, ut Tamor sive Temur Cham (id est imperatorem, de quo in imperio Cobilæ successuro, utpote defuncti primogeniti filio, meminit ante hæc tempora Marcus Paulus Venetus) ad veri Numinis cultum pelliceret : exscripsitque memoratus antea Odoricus Forojuliensis Pontificium Diploma quo, illum ad exuendam veterem superstitionem, et sacra Christiana amplectenda sollicitat; tum ob regia studia in sacerdotes Christianos collata gratulatur his verbis [2]:

[1] Cap. 94. — [2] Ext. apud Odor. Forojul. et Wading. hoc an. num. 11.

« Clemens, etc. magno regi Tartarorum Deum colere et timere.

« Benedictus Deus et pater luminum, qui ubi vult spirans, potenter effecit, quod tu, sicut digna fide relatione libenter accepimus, in amore virtutum et piis operibus exercendis studiose intendens, ministros Christianæ fidei sereno oculo pie respicis, et verba salutis libenter audiens, ipsos conspectu tuæ magnitudinis gratanter admittis : ex quo nobis super hoc Deo largitori bonorum omnium devote laudes et gratias referentibus, firma spes salutis ingeritur, quod ipse Deus miserator et multum misericors sic oculos tuæ magnitudini aperiat clara luce, quod ex tot errorum tenebroso objecto nubilo ipsum Deum unicum Dominum et Jesum Christum redemptorem tuum perfecte cognoscere, et animum tuum pio et recto ordine perquires. Attende igitur, magnifice princeps, et prudenter agnoscas, quod inter cætera, quæ magnitudinem tuam exaltabunt et dilatabunt potentiam tuam, et fulgorem tui diffundere poterunt principatus et potestatis, præcipue Catholicæ fidei sacramentum felicitatem tuam ad perpetuæ beatitudinis inæstimabilem gloriam promovebit ; teque per illam Christus sol justitiæ, remunerator magnificus præmiorum, inter sanctos et electos suos feliciter in cælestibus collocabit, tuique facti recolendi memoriam posteritatis ad futuros transmittet, etc. »

CLEMENTIS V ANNUS 4. — CHRISTI 1308.

1. *Inquisitio in Templarios et indictio Concilii Viennensis.* — Insignis extitit nova rerum partim tristium, partim lætarum conversione annus millesimus supra trecentesimum octavum, Indictione sexta, quo legati cardinalis opera sedatæ in Ungaria turbæ, decreti in Rasciam Urosio ad Ecclesiæ gratiam redire meditante nuntii Apostolici; Cyprus intestinis dissensionibus concussa est, Germania cæsum regem Romanorum luxit, planxit Roma sacrosanctæ Lateranensis Basilicæ Ecclesiarum omnium principis incendium, Insubria impurissimi hæresiarchæ ac sequacium supplicium vidit ; exercuit Gallia in Templarios judiciorum severitatem , atque in eorum causa Viennense Concilium a Clemente indictum est. Urgebat Clementem Philippus Francorum rex, uti Templarios de quibus anno superiore memoravimus, nefandorum scelerum a se postulatos, damnaret. Utque in re gravissima Pontifex summam consilii maturitatem adhiberet, nec sontes insontesque iisdem pœnis involveret, viros prudentia et auctoritate conspicuos creavit judices, qui de Templariis diligentissime cognoscerent, atque eorum gesta excuterent, ut vel de iis ad veterem disciplinam

revocandis, vel delendo eo ordine Sedes Apostolica tota de re certior facta consultissime deliberaret. De quibus hæc Bernardus [1] :

2. « Eodem anno Dom. prætaxato MCCCVIII. in mense Augusti papa Clemens ad universa Christianitatis tam regna, quam climata litteras Apostolicas destinavit, ut videlicet Templarii caperentur ; et contra singulares personas illius Ordinis per diœcesanos cum adjunctis sibi personis religiosis inquisitio fieret super articulis redditis contra ipsos, et judicarentur in singulis provinciis in metropolitano Concilio æqua lance. Fuerunt insuper per papam delegati viri spectabiles et insignes in diversis partibus Christianitatis superintendentes, qui de toto ordine inquirerent, ut posset illius Ordinis reformatio debita, vel totalis ejectio fieri in proximo futuro Concilio generali». Consentiunt Bernardi dictis Apostolicæ litteræ [2] ad universos Ecclesiarum præsules missæ, quibus imperavit Pontifex, uti Templarios, in quos nondum a sacræ fidei censoribus quæstio exercita esset, publico programmate accerserent in judicium, tum provinciales Synodos cogerent, in quibus equestris illius Ordinis singulos viros, diligenter discussos, ex formula ad eos transmissa, vel criminis suspicione liberarent insontes, sontesve meritis pœnis afficerent.

Præterea ad exercendam majori diligentia in Templarios judiciorum severitatem, scrutandaque eorum flagitia missi sunt ad complures orbis provincias Apostolici nuntii rerum peritia insignes, quibus quærendi in illos jus decretum est [3]. Præcipua porro capita illius formulæ, ex qua ad examen Templarii adducti fuerunt, extitere immania crimina, quibus communis fama ipsos resperserat, infanda nimirum hæresi, atque idololatria infectos esse : Christianum nomen ejurasse : Salvatoris imaginem conspuere : idolum crispantibus cincinnis aureis spectabile, a quo felicitatem divitiarumque affluentiam precabantur, colere ; atque in cœno nefandarum libidinum volutari. Quæ scelera execranda plurimi ex iis magnæ auctoritatis viri sponte nullo terrore adhibito coram cardinalibus confessi, damnataque hæresi, Ecclesiæ restitui flagitarunt : quibus venia ex Ecclesiæ solita clementia data est.

3. « Vertit vero divinæ vindictæ ac providentiæ Pontifex, occulta hæc flagitia in lucem erupisse. in litteris ad Moguntinum, Coloniensem, Trevirensem et Magdeburgensem archiepiscopos datis [4] : « Deus, inquit, ultionum, cui nihil est occultum, et apud quem pro ipsius voluntate pro bono et malo retributionem universi suscipiunt, detestanda scelera, et abhorrenda crimina, velut intolerabilia, et hæreticam sapientia notabiliter pravitatem, quibus Ordo, fratres et personæ Templariorum sub tecto diutius laborasse, proh dolor! et laborare dicuntur ; nostro et Apostolicæ Sedi ex sua providentia patefecit auditui : nosque, licet indigni, vices ejus gerentes in terris, fratrum nostrorum et aliorum etiam solemnium sapientumque virorum communicato, et nobis assistente consilio ad inquirendum super iis, et ad extirpandos, si veritate nitantur, tantæ abominationis errores, actusque nefarios evellendos, sub divini auxilii spe ac sustentatione omnium diligentia summa descendimus, et descendendo conscendimus ad cor altum, ut exaltetur ipse Deus, et impii cornua, qui semper quærit fidelium devorare animas, confringantur, etc. Dat. Pictav. II id. Aug. an. III ». Iisdem archiepiscopis omnium bonorum mobilium vel immobilium, quæ in Germania Templarii obtinuerant, administrationem custodiamque demandavit, ne sacræ eæ opes iis equitibus, dum pietate olim florebant, pro gerendo adversus infideles bello attributæ, difluerent ac dissiparentur, earum invasores coercerent censuris, vectigalia cogerent ; atque adhibitis testibus agros, possessiones, domos, xenodochia, aliaque in Tabulas publicas referrent, de quibus postmodum Sedi Apostolicæ rationem reddituri essent : Pontificii enim esse consilii ea omnia instaurandis Terræ-Sanctæ rebus addicere. Quo argumento ac aliorum regnorum præsules similes litteras misit [1].

4. De iis porro, deque Templariorum equestri Ordine statuendum duxit in Concilio Œcumenico, Viennæ in Delphinatu ad kal. Octobris evolvendo biennio post celebrando, ad quod Philippum Francorum, Eduardum Angliæ, Carolum Siciliæ, ejusdemque ex filio nepotem Carolum Ungariæ, Fridericum Trinacriæ, Jacobum Aragonum, Fernandum Castellæ ac Legionis, Dionysium Lusitaniæ, Ludovicum Navarræ, Jacobum Balearium, Henricum Cypri, tum Boemiæ, Daniæ, Sueciæ, Norvegiæ reges rogavit accedere. In ea enim Synodo de fide incorrupta puritate adversus novas quæ emergebant hæreses, ac sancienda disciplina Ecclesiastica ; de vindicanda ex Saracenorum tyrannide Palæstina, instaurandaque in ea religione Christiana decernendum fore. Dedit etiam imperia Pontifex archiepiscopis, ut de iis, quæ censura notanda essent, ad Œcumenici Concilii Patres referrent. Quarum litterarum [2] potiorem partem ob rei dignitatem inserendam ducimus :

« Clemens, etc.

« Dudum circa nostræ promotionis ad apicem summi Pontificatus initium, etiam antequam Lugdunum, ubi recepimus nostræ coronationis insignia, veniremus, et post tam ibi quam alibi secreta quorumdam nobis insinuatio intimavit, quod magister, præceptores et alii fratres Ordinis dictæ militiæ Templi, et etiam ipse Ordo, qui ad

[1] Bern. chron. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sig. num. 3765. in Clem. V. — [2] Clem. I. III. post. Ep. com DCCLXXX. — [3] Lib. III. Ep. cur. XXIII. Ext. etiam apud Rub. Hist. Raven. l. VII.— [3] Lib. III. post Ep. com. DCCLXXX. pag. 212.

[1] Ibid. — [2] Lib. III. Ep. cur. LVIII. Ext. etiam in Bul. et præfixa est Actis Viennen. Concil.

defensionem patrimonii ejusdem Jesu Christi fuerant in transmarinis partibus deputati, contra ipsum Dominum in scelus apostasiæ nefandum, detestabile idololatriæ vitium, execrabile facinus sodomorum, et hæreses varias erant lapsi. Sed quia non erat verisimile, nec credibile videbatur, quod viri tam religiosi, qui præcipue pro Christi nomine suum sæpe sanguinem effundere, ac personas suas mortis periculis frequenter exponere credebantur ; quique multa et magna tam in divinis officiis, quam in jejuniis et aliis observantiis devotionis signa frequentius prætendebant, suæ sic essent salutis immemores, quod talia perpetrarent; hujusmodi insinuationi ac delationi ipsorum, ejusdem Domini nostri exemplis et canonicæ Scripturæ doctrinis edocti, aurem noluimus inclinare.

« Deinde vero charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris, cui eadem fuerant facinora nuntiata, non pro typo avaritiæ, cum de bonis Templariorum nihil sibi vindicare vel appropriare intendat : imo ea per deputandos a nobis gubernanda, custodienda et conservanda liberaliter et devote dimiserit, manum suam totaliter amovendo, et seneschallis, ballivis et aliis suis officialibus, necnon et ducibus, comitibus, baronibus et aliis subditis quibuscumque per suas patentes litteras mandaverit, ut curatoribus et administratoribus generaliter in regno Franciæ deputatis a nobis, et deputatis a singulis archiepiscopis et episcopis in suis civitatibus et diœcesibus, bona mobilia et immobilia dictorum Templariorum, quæ prædicti officiales regii et alii subditi ceperunt et tenent, tradant integraliter et realiter indilate, et quod eosdem administratores tueantur et defendant, quoad custodiam et administrationem dictorum bonorum ; sed fidei orthodoxæ fervore suorum progenitorum vestigia clara sequens accensus, de præmissis quantum licite potuit se informans ad instruendum et informandum nos super his multas et magnas nobis informationes per suos nuntios et litteras destinavit.

5. « Infamia vero contra Templarios ipsos increbrescente, validius super sceleribus antedictis, et quia etiam quidam miles ejusdem Ordinis magnæ nobilitatis, et qui non levis opinionis in dicto Ordine habebatur, coram nobis secreto deposuit juratus, quod in receptione fratrum præfati Ordinis hæc consuetudo, vel verius corruptela servatur : quod ad recipientis vel ab eo deputato suggestionem, qui recipitur, Christum Jesum negat, et super crucem sibi ostensam spuit in vituperium crucifixi, et quædam faciunt recipiens et receptus, quæ licita non sunt, et obviant aliter eorum honestati, prout ipse tunc confessus fuit coram nobis ; vitare nequivimus, urgente nos ad id officii nostri debito, quin tot ac tantis clamoribus accommodaremus auditum. Cumque demum, fama publica deferente, ac clamosa insinuatione dicti regis, necnon et ducum, comitum et baronum et aliorum nobilium, cleri quoque ac populi dicti regni Francorum ad nostram propter hoc tam per se, quam per procuratores et syndicos præsentiam venientium, quod dolenter referimus, ad nostram audientiam pervenisset, quod magister, præceptores, et alii fratres dicti Ordinis, et ipse Ordo præfatus pluribus aliis erant criminibus irretiti ; et præmissa per multas attestationes, confessiones et depositiones præfati magistri et plurium præceptorum et fratrum Ordinis prælibati, coram multis prælatis et hæreticæ pravitatis inquisitore in regno Franciæ factas, habitas, et receptas, et in publicam scripturam redactas, nobisque ac fratribus nostris ostensas probari quodammodo viderentur ; ac quia fama et clamores prædicti in tantum invaluerant, et etiam ascenderant tam contra ipsum Ordinem, quam contra singulares personas ejusdem, quod sine gravi scandalo præteriri non poterant, nec absque imminenti periculo tolerari ; nos illius, cujus vices, licet immeriti, in terris gerimus, vestigiis inhærentes, ad inquirendum de prædictis ratione prævia duximus procedendum : multosque de præceptoribus, presbyteris, militibus et aliis fratribus dicti Ordinis reputationis non paucæ in nostra præsentia constitutos, præstito ab eis juramento, quod super præmissis meram et plenam nobis dicerent veritatem, super prædictis interrogavimus et examinavimus usque ad numerum septuaginta duorum, multis ex fratribus nostris nobis assistentibus, diligenter ; eorumque confessiones, per publicas manus in authenticam scripturam redactas, illico in nostra et dictorum fratrum nostrorum præsentia, ac deinde, interposito aliquorum dierum spatio, in pleno consistorio legi fecimus coram ipsis, et in suo vulgari cuilibet eorum exponi : qui perseverantes in illis, eas expresse et sponte, prout recitatæ fuerant, approbarunt.

6. « Post quæ, cum magistro et præcipuis præceptoribus præfati Ordinis intendentes super præmissis inquirere per nos ipsos, ipsum magistrum et Franciæ, terræ Ultramarinæ, Normanniæ, Aquitaniæ ac Pictaviæ præceptores majores, nobis Pictavis existentibus, mandavimus præsentari. Sed quoniam quidam ex eis sic infirmabantur tunc temporis, quod equitare non poterant, nec ad nostram præsentiam quoquomodo adduci ; nos cum eis scire volentes de præmissis omnibus veritatem, et an vera essent, quæ continebantur in eorum confessionibus et depositionibus, quas coram inquisitore hæreticæ pravitatis in regno tuo præfato, præsentibus quibusdam notariis publicis et multis aliis bonis viris, dicebantur fecisse, nobis et fratribus nostris per ipsum inquisitorem sub manibus publicis exhibitis et ostensis, dilectis filiis nostris Berengario tit. SS. Nerei et Achillei, et Stephano tit. S. Cyriaci in Thermis presbyteris, ac Landulpho S. Angeli diacono cardinalibus, de quorum prudentia, experientia et fidelitate in-

dubitatam fiduciam obtinemus, commisimus et mandavimus, ut ipsi cum præfatis magistro et præceptoribus inquirerent, tam contra ipsos, et alias singulares personas dicti Ordinis generaliter, quam contra ipsum Ordinem super præmissis cum diligentia veritatem ; et quidquid super his invenirent, nobis referre, ac eorum confessiones et depositiones, per manum publicam in scriptis redactas nostro Apostolatui deferre, ac præsentare curarent, eisdem magistro et præceptoribus absolutionis beneficium a sententia excommunicationis, quam pro præmissis, si vera erant, incurrerant, si absolutionem humiliter ac devote peterent, ut deberent, juxta formam Ecclesiæ impensuri. Qui cardinales, ad ipsos magistrum et præceptores personaliter accedentes, eis sui adventus causam exposuerunt.

7. « Et quoniam tam personæ quam res ipsorum et aliorum Templariorum, in dicto regno Franciæ consistentium, in manibus nostris erant, quod libere absque metu cujusquam plene ac pure super præmissis omnibus ipsis cardinalibus dicerent veritatem, eis auctoritate Apostolica injunxerunt. Qui magister et præceptores Franciæ, terræ ultramarinæ, Normandiæ, Aquitaniæ, ac Pictaviæ coram ipsis tribus cardinalibus, præsentibus quatuor tabellionibus publicis et multis aliis bonis viris, ad sancta Dei Evangelia ab eis corporaliter tacta præstito juramento, quod super præmissis omnibus meram et plenam dicerent veritatem, coram ipsis singulariter, libere ac sponte absque coactione qualibet et timore deposuerunt et confessi fuerunt inter cætera Christi abnegationem, et spuitionem super crucem cum in Ordine Templi recepti fuerunt : et quidam ex eis se sub eadem forma, scilicet cum abnegatione Christi et spuitione super crucem, fratres multos recepisse. Sunt etiam quidam ex eis quædam alia horribilia et inhonesta confessi, quæ ut eorum ad præsens parcamus verecundiæ, subticemus. Dixerunt præterea et confessi fuerunt esse vera, quæ in eorum confessionibus et depositionibus continentur, quas dudum fecerant coram inquisitore hæreticæ pravitatis.

« Quæ confessiones et depositiones dictorum magistri et præceptorum, in scripturam publicam per quatuor publicos tabellarios redactæ, in ipsorum magistri et præceptorum et quorumdam aliorum bonorum virorum præsentia, ac deinde interposito aliquorum dierum spatio coram ipsis eisdem lectæ fuerunt de mandato et in præsentia cardinalium prædictorum, et in suo vulgari expositæ cuilibet eorumdem. Qui perseverantes in illis, eas expresse ac sponte, prout recitatæ fuerant, approbarunt, et post confessiones et depositiones hujusmodi ab ipsis cardinalibus ab excommunicatione, quam pro præmissis incurrerant, absolutionem flexis genibus, manibusque complexis humiliter et devote, ac cum lacrymarum effusione non modica petierunt. Ipsi vero cardinales, quia Ecclesia non claudit gremium redeunti, ab eisdem magistro et præceptoribus hæresi abjurata expresse, ipsis secundum formam Ecclesiæ auctoritate nostra absolutionis beneficium impenderunt ; ac deinde ad nostram præsentiam redeuntes, confessiones et depositiones prælibatorum magistri et præceptorum in scripturam publicam per manus publicas, ut est dictum, redactas nobis præsentaverunt, et quæ cum dictis magistro et præceptoribus fecerant, retulerunt. Ex quibus confessionibus et depositionibus, ac relatione invenimus sæpefatos magistrum et fratres in præmissis et circa præmissa, licet quosdam ex iis in pluribus et alios in paucioribus, graviter deliquisse ». Et infra :

8. « Et quia salubre in iis adhiberi remedium interest generaliter omnium ; nos cum eisdem fratribus nostris aliisque viris prudentibus exacto ac frequenti tractatu præhabito, prout tantæ necessitatis instantia exigebat, de ipsorum fratrum consilio universale Concilium, sicut imitatione digna sanctorum Patrum consuetudo laudabilis longævæ observationis exemplo nos instruit, a proximis kal. Octobris ad duos annos immediate sequentes decrevimus congregandum ; ut in eo tam circa dictum ordinem et personas singulares et bona ejusdem et alia, quæ statum tangunt fidei Catholicæ, quam circa recuperationem et subsidium Terræ-Sanctæ, ac reparationem, ordinationem et stabilitatem Ecclesiarum et Ecclesiasticarum personarum et libertatum earum, illa, Deo auspice, communi consilio inveniatur provisio, et ejusdem approbatione Concilii roboretur, per cujus salutiferam executionem virtus Altissimi, eliminatis erroribus, roborata fide, ad tramitem veritatis reductis errantibus, redintegrata ejusdem fidei unitate, extirpatis vitiis, virtutibusque plantatis, correctis excessibus, moribus reformatis, repressis oppressionibus, libertas solida stabilitate munita, recuperatis deperditis, et ejusdem Terræ statu prospero reparato; occupata restituat, vastata restauret, et restaurata conservet, nobisque viam aperiat idem ipse qui novit et facultatem tribuat ipse qui potest ». Et infra :

« Mandavimus insuper, ut iidem archiepiscopi et prælati per se vel alios viros prudentes, Deum timentes, et habentes præ oculis, omnia quæ correctionis et reformationis limam exposcunt, inquirentes subtiliter et conscribentes fideliter, eadem ad ipsius Concilii notitiam deferant. Et nos nihilominus variis modis et viis solers studium et efficacem operam dare proponimus, ut omnia talia in examen hujusmodi deducta Concilii correctionem et directionem recipiant opportunam, etc. Datum Pictavis II id. Augusti, Pontificatus nostri anno III ».

Indicta est[1] omnibus et singulis Templariis dies, ut in hoc Concilio procuratorum opera ad

[1] Lib. III. Ep. cur. XXIII.

dicendam de objectis Ordini causam compararent: ac Petro episcopo card. Prænestino, cui magistri Ordinis et præceptorum Franciæ, Aquitaniæ, Normanniæ, Pictaviæ ac Provinciæ custodia commissa erat, datum negotium, ut ipsos coram Viennensi Concilio ad excipiendam sententiam produceret [1]. At de Templariis hactenus. Nunc ad impurum Dulcinum ejusque sectarios, qui ad effundendas furenti libidini liberas habenas infanda hæresi se devinxerant, divino judicio justis affectos suppliciis, sermonem traducimus.

9. *Dulcini hæresiarchæ exitus.* — Præmunierat jam ante Christifideles, documentis Apostolicis Pontifex adversus hunc pseudomonachum, qui effutiebat legem Spiritus sancti Evangelicæ legi successisse, illamque amoris et charitatis appellabat : unde ad fornicationes exercendas ex charitate suos instruebat, eoque lenocinio pronam in vitia utriusque sexus multitudinem ad se pellexerat. Quæ cum in dies augeretur, Clementis jussu sacra in eam militia indicta est duce episcopo Vercellensi, cui parti de impiis triumphi gloriæ partem magnam tribuit Bernardus his verbis [2] (1) : « Eodem anno (nimirum MCCCVII, sed ab incarnato verbo numerato, atque adeo cum MCCCVIII concurrente,) in Quadragesima subsequenti inquisitores hæreticæ pravitatis in partibus Lombardiæ superioris de Ordine Prædicatorum cum episcopo Vercellensi, cruce cum plena peccatorum indulgentia prædicata, congregaverunt exercitum magnum contra Dulcinum Novariensem hæresiarcham, imitatorem non tam veterum quam novorum errorum, et perversorum dogmatum inventorem : qui multos infecerat multosque traxerat, et habebat plurimos discipulos et sequaces, morabaturque cum suis in montanis Novariensibus. Accidit autem, quod propter intensa frigora multi, qui erant in dictis montibus, fame et frigore deficientes a viribus et a vita, in suis erroribus perierunt. Ascendentes autem fideles de exercitu ceperunt ibidem Dulcinum, et cum eo centum quinquaginta personas : mortui vero fame et frigore cum interfectis gladio quadringenti et amplius sunt inventi. Cum eodem quoque Dulcino fuit capta Margarita non tam malefica quam hæretica consors ejus in scelere et errore. Prædicta vero captio fuit facta in hebdomada sancta in die sancto Cœnæ anno Incarnationis Domini inchoato MCCCVIII.

« Contra prædictum Dulcinum de mandato Apostolico fuerat antea crux cum indulgentia prædicata, et inquisitores pluries moverant exercitum contra ipsum : sed non poterant prævalere, quia sequaces et fautores ac defensores ejus multiplicati erant super numerum in partibus Lombardiæ. Tandem facta fuit debita executio justitiæ de eisdem per curiam sæcularem, fuitque dicta Margarita ante Dulcini oculos membratim concisa, dehinc et ipse Dulcinus membratim inciditur, et amborum ossa et membra omnia pariter comburuntur cum quibusdam aliis suis complicibus, prout eorum scelera merebantur : non tamen perversum dogma Dulcini cum ipso extincto penitus est extinctum ». His consentanea tradunt Ms. Vaticanum [1], Martinus Polonus [2], Joannes Villanus [3], S. Antoninus [4], et alii [5], qui eumdem hæresiarcham una cum aliis utriusque sexus ejusdem perfidiæ consciis a Novariensibus flammis injectum scribunt.

10. *Lateranensis Basilicæ Romæ incendium.* Defluximus ad res Italicas, quæ multis populorum motibus turbidæ, ingentia postea mala secuturis annis peperere. Utque ab Urbanis inchoemus, versum est religioni, ac tristi præsagio a Romanis, sacrosanctam Lateranensem Basilicam repentino incendio conflagrasse, ut refert hisce verbis Bernardus [6] : « Eodem anno in festo S. Joannis ante portam Latinam combusta est Ecclesia S. Joannis de Laterano Romæ, unde in Urbe magna lamentatio facta fuit, quasi hoc super ipsos divinum judicium reputantes ». Eluxit ea in calamitate divina providentia : cum enim volitantium flammarum globi obvia quæque depascerent, ædiculæ

[1] Ead. Ep. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. signum. 3765.

[1] Ms. Vat. bibl. sig. num. 3765. in Clem. V. — [2] Mart. Pol. l. IV. hoc an. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 84. — [4] Anton. III. p. tit. XXI. c. 1. §. [5] Sabellic. enn. t. VII. et alii. — [6] Bern. chr. Rom. Pont.

(1) Nescio quod venerit in mentem Raynaldo cum Dulcini supplicium in hunc annum conferendum censuit ; omnes enim, quotquot historiam hanc litteris consignarunt, ac præsertim anonymus, qui de hæresi hac per hos annos scribebat, rem gestam anno præcedenti commemorat. Nec diversus est S. Antoninus, qui Pisano more annum supputans, recte scribit, captos fuisse hæreticos illos « sancto die Cœnæ, anno Incarnationis Domini inchoato MCCCVIII » ; annus enim Pisanus MCCCVIII cum die XXV Martii conjunctus reddit annum nostrum MCCCVII. Cæterum Dulcinus supplicium tulit « die prima mensis Junii anni millesimi trecentesimi septimi », ait coævus auctor Commentariorum hæresis Dulcinianæ de quo supra, legendusque Rer. Ital. to. IX, col. 427, etc. Cum vero apud eumdem anonymum Dulcinus pro judicio interrogatus fassus sit jam inde ab annis sexdecim hæresim suam se docuisse ; deducta hinc supputatione, hæresis hujus epocham anno circiter MCCXCI assignemus oportet. Prælusit vero Dulcinus Vicleffo et Luthero ; quod enim hi postmodum hæresis suæ fundamentum posuerunt, Romanæ nempe Ecclesiæ reprobationem, et a fide apostasiam, id pariter et Dulcinus jactaverat ; omnem ab Ecclesia et præsulibus detrahens auctoritatem, quam totam vicissim sibi suisque arrogavit, utpote, qui soli Apostolicam vitam sectarentur : a quo vitæ statu cum jam inde a tempore S. Silvestri Ecclesiæ antistites declinassent ; hinc nullus exinde fuit non seductor et prævaricator, si unum exceperis, aiebat, S. Petrum Cœlestinum, quem hæretici illi summis laudibus commendabant. Abolebant igitur exteriorem omnem cultum tum in Ecclesiis, tum imaginibus præstitum ; ac denique Romani Pontificatus solutionem imminentem, præsagiit Dulcinus : quin et eo impudentiæ devenit, ut insignis illius rerum mutationis epocham certam anno MCCCV definiret ; quo novo argumento reum imposturæ tenet illum auctor alterius Commentarii rerum Dulcinianarum, quem sub nomine Additamenti ad historiam Dulcini dedit Muratorius Rer. Italic. to. IX. Anonymus ille, unde hæresum Dulcini Catalogum hausi, scribebat anno MCCCXVI, post terminum a Dulcino præfinitum decennio ; nec tamen ulla Ecclesiæ immutatio adhuc contigerat.

MANSI.

sacræ, cui Sancta Sanctorum ob pretiosissimas conditas in ea reliquias nomen erat, pepercere, ut Antoninus testatur [1] : « Ipso, inquit, anno mense Junii (Maii) ignis a casu succensus est in palatio S. Joannis Lateranensis in Urbe, combussitque omnes habitationes canonicorum ejus, ac totam Ecclesiam, et domos omnes per circuitum. Solum remansit illæsa capella, quæ dicitur Sancta Sanctorum, quæ testudinata erat, et ibi capita Apostolorum Peri et Pauli cum reliquiis aliorum sanctorum quiescebant; unde maxima jactura secuta est ex rebus consumptis ibi ab igne, et ædificiis destructis ».

Librat justis ponderibus Clemens prodigium illud divinæ misericordiæ, quæ si ea perire, quæ humana industria vel opibus refici poterant, passa est, augustissima tamen religionis nostræ monumenta, ut altare ligneum, in quo S. Petrus sacra peregit (ex cujus inspectione hæretici nostri temporis, qui divinum sacrificium rejiciunt, convinci possent) aliasque pretiosissimas reliquias, quarum jactura irreparabilis fuisset, corripi flammis, quæ marmora absumebant, argentumque liquefecerant, non permiserit; ut e Pontificiis litteris [2] ad Jacobum Columnam diaconum card. datis constat :

« Clemens, etc. dilecto filio Jacobo de Columna S. R. E. diacono card.

« Ad Apostolatus nostri notitiam fide dignorum relatione pervenit (quod non absque vehementi dolore nos et fratres nostri recolimus) quod nocte præcedenti festum B. Joannis ante Portam-Latinam ardens ignis ex incuria forte custodum, emissus sacristia primo, deinde pæne totum tectum majoris navis venerabilis Ecclesiæ in honorem Salvatoris omnium dedicatæ vorante flamma consumpsit, marmoreis nonnullis columnis concrematis incendio, ac canonicorum altari et choro succensis. Cumque dubitaretur, et merito, ne sacrosanctas ejusdem Ecclesiæ venerandi toto terrarum orbe Dominici ac patriarchalis majoris altaris reliquias ignis edax absumeret, ipsius argenteo liquente ciborio, astitit Ecclesiæ suæ divinæ pietatis dignatio, in ira misericordiæ memorans. Nam celeberrimas ipsas reliquias, necnon arcam seu altare ligneum, in quo B. Petrus Apostolorum princeps celebrasse recolitur, per devotorum manus intrepidas ignis flammis eripuit, illæsa custodivit, et nunc in capella Sancti-Thomæ, in eadem Ecclesia Lateranensi sita, venerabilis fratris Joannis episcopi Tusculani, et dilectorum filiorum nostrorum Francisci S. Luciæ in Silice diaconi cardinalis, quibus per alias nostras litteras super hoc scribimus, et tuo consignata sigillis conservari fideliter asseruntur ». Et infra :

« Agentes itaque una cum prædictis fratribus humiliter omnipotenti Deo de sua grandi salvatarum reliquiarum misericordia gratias, habemus exinde in tribulatione lætitiam, in afflictione solamen, dum non imparis muneris esse cognoscimus eas de tam magnis liberari periculis, quam hactenus nobis ipsas divina fore largitione concessas. Probata insuper continuata devotio, contritio marium et mulierum nostri peculiaris populi Romani iis casibus, sicut fide dignorum habet assertio, operibus se commendans, quas in augmentum virtutis et gratiæ, meritorumque cumulum optamus augeri, pio nostrum dolore animum liquefecit, etc. ». Subdit se mox animum ad instaurandam Lateranensem Ecclesiam, atque pristino splendori magnis operibus restituendam convertisse, atque adeo Isnardum archiepiscopum Thebanum cum magna pecuniæ vi transmittere, ut cum ipsius cardinalis Columnensis, atque aliorum purpuratorum patrum, nimirum Joannis episcopi Tusculani, et Francisci Sanctæ-Luciæ in Silice diaconi, ad quos extant litteræ [1], consilio operi manum admoveat. Pergit Pontifex :

11. «Interim vero, quia prædictarum reliquiarum, quæ in præfato majori altari servabantur, nobis est cura præcipua, discretioni tuæ præsentium tenore committimus et mandamus, quatenus, ni forsan hæc per eorumdem cardinalium et tuæ circumspectionis prudentiam forent hactenus adimpleta, tu una cum prædictis cardinalibus, aut eorum altero te ad prælibatam capellam S. Thomæ personaliter conferens, omnes memoratas reliquias in eodem majori altari solitas conservari trium vestrum, si fieri possit, vel duorum saltem sigillis, ac altare ligneum consignare procures ; deinceps nec per te, nec per quoscumque alios mutanda vel tangenda, nisi inevitabilis fortassis necessitatis articulis immineret, absque nostra vel præfatæ Sedis licentia speciali, Deo namque opitulante proponimus, quod celeberrimum præfatum altare ligneum per manus nostras illic, ubi et prout fuerit, cum memoratis reliquiis collocetur.

« Ad hæc licet de sæpedictis altari ligneo venerabilibusque reliquiis sic ex causa, ut prædiximus ordinandum, pavimenti tamen locum, ubi in eadem Lateranensi Ecclesia ipsum ligneum servabatur altare, ac aliam super terram ipsius altaris insignia, puta ciborium, columnas, cancellos, et si qua alia fuerant, refici volumus, ut Deo propitio tempore accepto, ut duximus, reponendum ligneum altare convenienter ornetur, Ecclesiæ ac populi devotionem accendat, sic in sua sanctificatione permaneat domus orationis in statum pristinum suscitata, etc. Dat. Pictav. III id. Aug. anno tertio ».

Concussi adeo lugubri incendii casu magno terrore Romani ad divinas iras placandas solemnes supplicationes instruxere atque ad opus instaurandum incubuere. De quibus hæc Bernardus [2] :

[1] Ant. 3. p. tit. XXI. c. 1. § 4. — [2] Lib. III. Ep. cur. XXXIII.

[1] Reg. post. Ep. cur. XXXV. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. sig. num. 3765.

« Fecerunt clerus et populus processiones ad Dei misericordiam et gratiam implorandam ; hincque in Urbe sedantur discordiæ, paces fiunt, viri quoque timorati ac mulieres devotæ Romanorum assumunt lamentum, signa pœnitentiæ demonstrantes : ad reparationem vero Ecclesiæ omnes sollicite dant operam, et mutuo se hortantur ». Collaudavit Clemens Romanorum zelum, atque egregium erga res sacras studium, qui pietatis sensu delibuti, instructis agminibus religiosis, se flagris cædebant, profusis suspiriis divinam clementiam implorabant, adibant religiosa loca, ac fastu posito, nullo dignitatis, sexus, ætatis discrimine sacram Lateranensem Basilicam instaurabant. De quibus hæc ad ipsos scripsit Pontifex [1] : « Habet fidelis relatio quam vestrorum nuntiorum, et litterarum series roboravit, sacrosanctas majoris altaris Lateranensis Ecclesiæ devotorum manibus, opitulante Deo, ereptas incendio, illæsasque esse reliquias. Habet hæc eadem, vestrum tam marium quam mulierum ad reparationem reædificationemque ipsius Ecclesiæ continuatam indefessis laboribus pietatem, qua nullo ætatis, nobilitatis, divitiarum, sexusve discrimine nunc humeros submittitis oneri, nunc manus ministerio exhibetis ; quaque Apostolorum limina, nunc cæterorum sanctorum Ecclesias immutati habitu, emundati corde in melius, pacis amatores effecti, rancores aspernantes et odia, interdum ex vobis maribus in disciplinam sua fustigantibus corpora contritione, gemitibus, lacrymis divinam implorando clementiam, concomitante clero processionaliter visitatis. Laudemus itaque omnipotentis Dei misericordiam, cujus proprium est misereri semper et parcere, ipsiusque conservatis tantis reliquiis munificentiam cognoscamus, etc. » Restituendæ igitur pristino splendori Basilicæ Lateranensis sollicitus Clemens fideles propositis indulgentiis ad molitionem operis erogata stipe promovendam allexit [2] : tum citerioris ulteriorisque Siciliæ reges vectigales ligna idonea suppeditare jussit [3]. Ipsum etiam ingentem pecuniarum vim contulisse, ac Basilicam ad culmen majori elegantia ac magnificentia, quam antea assurexisse, testantur scriptores [4]. Et quidem Joannem XXII in gloriæ provecti illius operis communionem accessisse constat : nunc reliqua ad hunc annum spectantia prosequamur.

12. *Rebelliones populorum Pontificiæ ditionis.* — Dum Clemens moram in Galliis diuturniorem trahebat, coorti sunt ob illius absentiam gravissimi tumultus. Rebellarunt enim Anconitani, Æsculani, aliique Piceni populi, qui armorum societatem iniere Poncello Ursino duce, ut se ab imperio Sedis Apostolicæ subducerent : iisque etiam nonnulli viri prænobiles se conjunxere. Quibus cum divinarum humanorumque pœnarum terrorem incussissent magistratus Pontificii, ut ipsos ad obsequium revocarent, atque etiam Pontifex amplissimis verbis ad officium sollicitasset, nullo metu, nulla religione, a suscepto scelere abduci potuerunt : imo crudeli bello finitimos populos, quos in Sedem Apostolicam studium, atque observantia in fide continebat, ut eos in scelus pellicerent, lacessiverunt. De quorum pertinacia queritur subjectis verbis Clemens [1]:

« Mirandum occurrit, quod licet animalia bruta læsio similium sibi retraxit (retrahit), satisque præ oculis ipsi rebelles habeant, qualiter in ipsa provincia locisque contiguis Ecclesiæ Romanæ rebellibus et indevotis evenerit non solum bonis eorum, sed et personis dire et crudeliter exterminio expositis et ruinæ ; rebelles tamen ejusmodi sic ista contemnere, sic videntur ad ea nunc usque nullo modo terreri, quod ab eisdem excessibus non solum abstinere non curant, sed tanto diuturnitate continuationis aggravant et excedunt, quanto detestabilius est post illa, tam dire vindicata in aliis, non vereri pertinaciter in seipsis, nec abhorrere vindictam, ut illud moralis Philosophi adimplere videatur in eis, quo dicitur : Hæc est humani cordis duritia, ut non solum audiendo, sed nec videndo perisse alios extimeant, ni perire conspiciant et seipsos, etc. » Æsino et Scurensi episcopis provinciam imposuit, ut Poncellum a cœptis abducere studerent. « Dat. apud Laureum-Montem Burdegalensis diœcesis IX kal. Novemb. anno III ».

13. Ad infringendam vero rebellium pervicaciam Clemens, ne malum periculosius serperet, Caroli regis Siciliæ Rom. Ecclesiæ stipendiarii fidissimi auxilium imploravit [2], hisque verbis, ut in arma prosiliret, excitavit : « Adhibe, fili, precibus paternis et votis filialis promptitudinis intellectum, accingere te ad propulsandas patris et matris injurias, velut filius benedictionis et gratiæ, virtute ac fortitudine solita lumbos tuos : exsurge in adjutorium matris ejusdem, ne contra ipsam prævaleant insurgentes : sed filii fidelis et fortis circumdata præsidiis, et validis amplexata lacertis exsurgat, te duce Deoque præduce, victrix ». Et infra : « Serenitatem regiam cum omni rogamus fiducia et hortamur attente, quatenus suscipiens alacriter et devote exaudiens, ac efficaciter cum omni celeritate et promptitudine implens nostrarum precum primitias, ex nostri cordis intimis prodeuntes, et attendens, quem ad te gessimus et gerimus peculiaris dilectionis affectum, amoris glutinum, et confidentem zelum, ut iidem rebelles in fræno et camo constricti ab eorum perversis actibus resipiscant, etc. Dat. apud Laureum-Montem Burdeg. diœcesis IX kal. Novemb. anno III ». Eodem argumento datis litteris majorem natu Caroli filium, nimirum Robertum ducem Calabriæ, ac Philippum Tarentinum prin-

[1] Lib. III. Ep. cur. XXVI. — [2] Eod. l. III. Ep. cur 37. — [3] Ib. Ep. cur. XXXIX. — [4] Jon. Vill. l. VIII. c. 97. Rom. Pont. Ant. ubi sup.

[1] Lib. III. Ep. cur. XL. — Lib. III. Ep. 42.

cipem ad corripiendas in hostes Ecclesiæ copias inflammavit [1]. Tum Bertrandum Montis-Albani abbatem et Guillelmum Revellen. Ecclesiæ Albanensis præpositum Apostolicæ Sedis nuntios omnem operam in Picentibus ad officium adducendis collocare jussit [2]: quos si flectere ad obsequium non possent, equestres copias a Carolo rege Siciliæ deposcerent, quas ex accepti jure fiduciario regni legibus laboranti Ecclesiæ egregie instructas mitteret. Quarum numerum ita expressit: « Trecentos milites, (de cataphractis equitibus loquitur), juxta conventionem dudum initam inter Rom. Ecclesiam et claræ memoriæ Carolum Siciliæ regem patrem suum, in eadem provincia ad humiliandam prædictorum superbiam et pertinaciam edomandam sine mora transmittere non postponat ».

14. *Ferraria contra Venetos vindicata.* — Excitati sunt eodem tempore Ferrariæ post Azonis mortem, [3] dum Franciscus illius frater ac Friscus Azonis spurius inter se de principatus successione contendebant, maximi populares tumultus, quibus marchiones Estenses ejecti sunt. Quam occasionem recuperandæ Ferrariæ præclaram sibi objectam arbitratus Clemens, Ferrariensibus ob depulsum cervicibus jugum gratulatus est, verbisque amantissimis ad Sedis Apostolicæ, cui ab evolutis retro temporum curriculis erant obnoxii, obsequium allicere studuit [4].

« Clemens, etc. dilectis filiis universitati civit. Ferrarien. ac ejus territorio.

« Licet Ferrarien. civitas cum ejus districtu, territorio et comitatu ad eamdem Ecclesiam spiritualiter et temporaliter pertinere noscatur, incolæ tamen civitatis, comitatus et territorii prædictorum jam longis retro temporibus sub diversorum eos sibi subjugantium potentia constituti, regiminis eorum matris et dominæ, Ecclesiæ videlicet prælibatæ, id faciente malitia temporis, dulcedinem non gustarunt. De quo tanto dolemus amplius, et condolemus eisdem, quanto magis exinde dicta Ecclesia dispendium, dictique incolæ ac alii circumpositæ regionis læsionem sui status non modicam subierunt. Quia vero illo jam faciente, qui post nubilum dat serenum, et tranquillitatem post turbinem subministrat, tempus ut opinamur advenit, in quo Ferrarienses prædicti, pulsis procul, qui eos sicut escam panis devoraverunt et devorant, ac macula servitutis extersa, suæ matris lætos, si non desipiant, sortientur amplexus, suavitatem jugem experientur ipsius, et salubris gubernationis ejus levi onere, divina favente clementia, perfruentur, etc. ». Et infra :

« Festinate igitur, filii, maternum repetere gremium, adulterina dominia fugite, si qua recepistis abjicite, et diligenter attendite quod nil securitate dulcius, nil pulchrius libertate. Inspice, civitas nostra, quid tibi amatores tui, cum quibus adulterata es, hactenus attulerunt. Fornicationis tuæ rememora fructus, et cerne stipendia, quæ sumpsisti, quia mercedem tuam civium tuorum cædes invenies, servitutem gravissimam, et continuos timores advertes, eorum exilia insuper, tui incendia et ruinas non desines intueri. Videte ne acceptabile tempus vestrum recipiatis in vanum. Cavete ne dies salutis vestræ negligatis assumere : sed matrem pariter recognoscatis et dominam vos vocantem. Properate confidenter ad eam, ut sub ejus suavi dominio in pulchritudine pacis, et ubertate quietis, Deo præbente, in posterum sedeatis. Datum Pictavis V kalend. Maii anno tertio ».

15. Imminebant occupandæ illi urbi Veneti, ad quorum artes frangendas Clemens Arnaldum abbatum Tutellensem et Onufrium Trebanum Meldensis Ecclesiæ decanum nuntios Apostolicos ad Ferrarienses misit [1], ut ipsos in Ecclesiæ ditionem admitterent. Tum instruxit auctoritate, ut coitiones in publicæ rei perniciem dissolverent, atque etiam civibus religiosissime vetarent cujuscumque dominatum sibi asciscere, atque omni administratione depellerent, si quos forte dominos suis cervicibus imposuissent. Perfuncti [2] sunt strenue munere internuntii Apostolici, ac Romanæ Ecclesiæ nomine dominium ac possessionem Ferrariæ iniere : coram enim ipsis patritii plebeiique solemni ritu Romano Pontifici obnoxios esse professi sunt, creati rogante populo ab iis magistratus, acceptæ claves civitatis, ac milites præsidiarii impositi, administrata eorum nomine justitia, atque in Massa-Fiscalia totoque Ferrariensi tractu arcibus præfecti dati ; cum Veneti Ferrariam in suam potestatem redigere sunt meditati. Præsensere nuntii eorum consilia, auditoque bellico, quem instruebant ad expugnandam Ferrariam apparatu, Apostolica auctoritate, litteris suis, tum Castellanensis episcopi opera Petrum Gradenicum ducem, ac senatum Venetum monuere, ne Romanam Ecclesiam illius urbis possessione potitam turbarent, neve ullam ipsi injuriam inferre molirentur. Cumque in suscepto consilio perstarent, Arnaldus abbas Tutellensis nuntius Apostolicus Venetias se contulit, ut ducem, senatum, populumque a movendo bello abduceret. At Veneti, spretis illius monitis, atrocibus ipsum contumeliis excepere, appetiere saxis, concitataque seditione inconditis clamoribus mortem intentarunt, et violatis induciis, ac misso cum exercitu, bellicis machinis instructo, Joanne Superantio, jura Ecclesia invasere [3]; expugnavere arcem, cui Thedaldi nomen est, Ferrariæ suburbia, pontem, quo fluvii utraque ripa jungebatur, turrimque illi impositam occuparunt.

[1] Ib. Ep. cur. LXIII. et Reg. post. eamd. Ep. — [2] Ib. Ep. 54. — [3] Cortus Hist. l. I. c. 9 Pigna de princ. Atestin. l. IV. — Lib. III. post. Ep. com. XXVI.

[1] Ib. Ep. XXVI. — [2] Ms. Vat. bibl. sig. num 3977. pag 173. Clem. in Bulla excom. Venet. ex typog. vat. an. 1606. — [3] Pigna l. IV. Sabellic. enn. 9. l. 7. et alii.

16. Cum hostilis illius irruptionis in Ferrariensem agrum a Venetis factæ rumor ad Sedem Apostolicam pervenisset, Pontifex Ferrariensi episcopo, abbati Tutellensi, de quo paulo ante memoravi, atque Onufrio e Trebis Meldensis Ecclesiæ decano provinciam imposuit[1], ut Venetos blandissimis monitis ad ea restituenda provocarent: ac ni evoluto decem dierum spatio dictis audientes fuissent, ipsos anathemate defigerent, censurasque in locis comitatus Ferrariensis, in quibus visum esset, solemni ritu promulgari juberent. His vero verbis de Venetis questus est :

« Profecto eidem terræ Venetiarum tantæ nobilitatis titulis insignitæ paterna nimirum affectione compatimur, quod per hoc in decoris sui gloria maculam posuisse dignoscitur, et indevotionis semitam adiisse. Dolemus etiam quod eadem mater Ecclesia in ipsorum culpis offenditur, quodque ipsi in perniciem incaute dilapsi gravi terram ipsam infamia resperserunt : turbatur etenim Ecclesia ipsa, utpote pia mater, in turbationibus civitatis ipsius, affligitur in flagellis, in passionibus patitur, in oppressionibus premitur, in offensis offenditur, et participat in adversis, etc. » Invasere interea Ferrariam Veneti, atque ab senatu Veneto Joannes Superantius urbis prætor reipublicæ nomine creatus est. Quibus lacessiti injuriis Arnaldus abbas et Honuphrius e Trebis decanus Apostolica auctoritate Petrum Gradenicum ducem, senatum Venetum eorumque administros anathemate, ac ditionem Venetam interdicto Ecclesiastico perculere. Necdum pervenerat ad Clementem Ferrariensis excidii tristis nuntius, inflictasque a nuntiis Apostolicis censuras, cum flectere iterum Venetos precibus minisque, datis hisce ad eos litteris pertentavit[1] :

« Dilectis filiis nobilibus viris, duci, consilio et communi Venetiarum.

« Attendite, filii, ad Christi vicarium patrem vestrum, et ad matrem Ecclesiam quæ vos in spiritu regeneravit et aqua. Audite, quæsumus, prudenter quæ loquimur, et aures vestras in verba oris nostri diligentius inclinate. Concrescat in vobis ut pluvia eloquium nostrum, et sicut ros super gramen perfundat vestri cordis intima sermo patris. De sinu quidem ejus spargenda in vobis semina prodeunt, fructum germinatura multiplicem, si devote susceperitis illa, eisque agrum deputaveritis mentes vestras. Intendimus enim ab oculis vestris paterno vocis oraculo nubem excutere, ut exclusa tenebrarum caligine quid agatis, et quid vestri mereamini actibus, possitis tam exteriori quam interiori lumine contemplari. Non enim secundum motum animi turbationis stimulo concitati, sed juxta paternæ mansuetudinis gratiam, quæ provocata durius, benignius miseretur, mentem nostram vobis aperire decrevimus, ut in nostrorum suavitate verborum ad illam cognitionem devota vos pœnitudo reducat, quod sub examinatione recti judicii cognoscatis aperte, si in vestris actibus digne nobis materia commotionis emergit, si justa contra vos turbatione movemur, et ex rationabili causa indignatio nostra procedit; et an exaggerari, et exaggerata puniri meruit tanta temeritas offensorum.

« Non est quidem vobis incognitum, quod eadem mater Ecclesia semper vos dilexit ut filios, semper terram vestram brachiis maternæ dilectionis adstrinxit, semper eam portavit in sui sacrario pectoris prædilectam, semper oculo benignitatis inspexit, et semper, ut felicibus gratularetur eventibus et gratis successibus fulciretur, intentis desideriis concupivit, ad vestrum et ipsius terræ statum prosperum intendendo. Scimus enim quod hujusmodi sermo noster veris innititur, scimus quod nostræ assertionis series nihil fictionis innectit, scimus quoque quod hujusmodi verborum nostrorum oracula plenæ veritatis adminiculo confoventur, etc. Dat. Lectoræ II non. Decemb. anno IV ». Adhibuit[1] etiam patriarchæ Constantinopolitani, et Castellanensis ac Patavini episcoporum, tum etiam Siciliæ et Trinacriæ regum auctoritatem, precesque ad flectendos Venetos : sed ii in cœptis perstitere. Ut vero sequenti anno a legato inde pulsi fuerint, dicetur. Jam reliquas Italicas res prosequamur.

17. *Perusina et Coimbricensis Academiæ.* — Decorata est hoc anno Perusia nobili Academia, quam ob egregium civium in Ecclesiam studium se excitasse, Clemens testatur, dato apud Sanctonas Diplomate VI id. Septemb. Pont. anno III consignato. Clementem vero exeunte mense Augusto Pictavio discessisse , docet subjectis verbis Bernardus : « Eodem anno circa finem præcedentis mensis Augusti dominus papa cum curia sua recessit de Pictavo, transivitque per Burdegalensium et Agennensium, fuitque Tolosæ in festo Natalis Dominis usque ad Epiphaniam ». Ex quibus colligitur Clementem Pictavio discedentem, dum in itinere substitit apud Sanctonas , Apostolicum Diploma de instituenda Perusina Academia confecisse.

Egerat jam ante Dionysius Lusitaniæ rex cum Clemente de Academia Coimbricensi constituenda: quæ quidem primum in urbe regia, ipso rem a Nicolao IV flagitante , cum non armis modo ad barbaros edomandos, verum etiam litteris ac sapientia ad probe administranda jura regnum florere par esset, excitata fuerat, amplissimisque privilegiis exornata. Sed cum postmodum inter cives, ac litteris operam dantes discordiæ exarsissent, quæ extingui facile non possent, exposuit Clementi Dionysius Coimbricam ob loci amœnitatem, rerumque affluentiam opportuniorem videri , in quam Academia prærogativis iisdem , quibus a Nicolao donata fuerat, potitura traduceretur. As-

[1] Lib. IV. Ep. cur. IV. — [2] Ibid. 4.

[1] Clem. in Bulla exc. Venet. ubi. sup.

sensit[1] Pontifex, atque archiepiscopo Bracharensi, et Coimbricensi episcopo rei perficiendæ provinciam demandavit: tum in illius Academiæ sustinendam amplitudinem ac dignitatem sex Ecclesiarum Ulyssipponensium vectigalia, deducta ex iis ad sustentandos sacerdotes parte, in doctorum stipendia derivavit. Hæc prætermittere noluimus de amplissima Academia, quæ postea rei litterariæ maxima gloria effloruit.

18. *Privilegia collata a Clemente.* — Conjungenda vero hic existimamus nonnulla Clementis sancita. Haquino in primis Norwegiæ regi, ut clericos regiæ familiæ a quovis Norwego antistite sacris ordinibus initiandos curaret, potestatem fecit[2]: Balduinum archiepiscopum Trevirensem ad ipsius Ecclesiæ invasores comprimendos infligendarum Pontificio nomine censurarum auctoritate instruxit[3], eximitque ab æris alieni a prædecessoribus contracti solvendi onere, nisi in Ecclesiæ Trevirensis rem derivatum esset: «Auctoritate, inquit[4], tibi præsentium indulgemus, ut ad debitorum per prædecessores tuos archiepiscopos Treverenses Ecclesiæ nomine contractorum, nisi ea in utilitatem ipsius Ecclesiæ conversa fuisse probaverint, per creditores compelli non possis invitus. Dat. Pictavis VII kal. April. anno III». Hæc statuit Pontifex, ne Ecclesiastici temere Ecclesias suas ære alieno obruerent, quod non in earum utilitatem verterent, sed in alia profunderent. Ita Lugdunensem etiam archiepiscopum eadem religione liberavit. Asseruit etiam Roberto Cantuariensi archiepiscopo[5] regia inunctione Angliæ regis liniendi, exornandique diademate auctoritatem: « Cum, inquit, sicut oblata ex parte tua petitio continebat, coronatio charissimi in Christo filii nostri Eduardi regis Angliæ, quæ illi in proximo imminet, feliciter, dante Domino, facienda, ad te ratione tuæ Ecclesiæ pertinere noscatur, nos nolentes, quod in hac parte officium tuum valeat impediri, tuis supplicationibus inclinati omnes litteras, si quas super commissione coronationis ipsius regis alicui vel aliquibus forte dreximus, cujuscumque tenoris existant, auctoritate præsentium revocamus. Nulli ergo, etc. Dat. Pictavis XI kalend. Februarii anno III ».

19. *Cæso Alberto Henricus Luxemburgensis eligitur rex Romanorum.* — In Germania conscendit imperiale solium Henricus Lucemburgi dux, cum Albertus rex a nepote, cui ditioni hæreditariæ partem eripuerat, vita et regno exutus fuisset. De cujus cæde hæc Bernardus tradit[6]: « Anno Dom. MCCCVIII fuit occisus Albertus rex Alemanniæ a nepote suo filio fratris sui, (cui Joannem nomen fuisse testantur alii), cujus causa fertur, quia omnia dabat filiis, et de ipso parum curabat; quamvis ipse esset filius primogeniti ». Martinus vero Polonus[1] juvenem furore ob ducatum Sueviæ sibi præreptum in patruum fuisse incitatum: aliamque irarum causam adjungunt Joannes Villanus[2], atque ex eo S. Antoninus[3], cujus hæc verba sunt: « Anno eodem, (scilicet MCCCVIII) kal. Maii rex Albertus de Alemannia, qui electus fuerat imperator, cum per navigium transisset quemdam fluvium, ac de navi in terram descenderet, nepos ejus interfecit eum gladio, ex eo quia usurpaverat sibi partem ducatus Austriæ, ad se jure hæreditario pertinentem ».

In cæso Alberto divinæ exemplum vindictæ, quæ ab ipsis regibus et imperatoribus fusi injuste sanguinis pœnas repetit, ne quis ob terrenam potentiam se illi subducere putet, suspici potest. Qui enim Adolpho Romanorum regi vitam et imperium eripuerat, a sicario postea utroque exutus est. Quo sublato, Germani principes Francofurtum ad creandum novum regem confluxere, communique animorum et votorum conspiratione in Lucemburgensi comite consensere, de quo hæc Bernardus[4]: « In festo S. Catharinæ electores regni Alemanniæ reges convenerunt in Frankeburg, et elegerunt in concordia comitem Lucemburgensem, Henricum nomine, in regem Alemanniæ et Romanorum ». Afferunt eadem Ms. gesta Clementis, describitque accurate hujus electionis modum Albertinus Mussatus[5] nobilis Patavinus, Henrico imperatori charus, qui Commentarium de rebus ab eo gestis ipsi inscripsit, ut constat ex prologo ipsius præfixo in Ms. Vaticano, in quo etiam libri suis capitibus distincti sunt: unde ipsi eo, non altero excuso Venetiis utimur. Narrat igitur, ut Petrus Moguntinus archiepiscopus Lucemburgensi familiæ addictissimus et Balduinus Treverensis Henricum ad solium evexerint:

« Orbis, inquit, terrarum vacante imperio, cum de novi principis electione instaret agendum convenere primates, quibus jus eligendi concessum est ex imperialibus institutis: inter quos Moguntinus episc. domui Lucemborc fidelitatis adstrictus homagio, una cum Treverensi archiepisc. aspirans in Henricum sublimandum, dudum subticuit, dum reliqui, quos jam præsenserat, in diversos intendere concepta depromerent. Sic itidem per triduum ferme habita de compromissis in plurimos mentione calescentibus in dissensiones animis, ad scrutinia declinavere. Sciscitatis itaque clandestine, ut assolet, vocibus Henrici vox edita est quaternis assensibus, binis scilicet Treverensis et Maguntini ad idem intendentium, et binis qui ob aliorum invidias animos diverterant non votis, sed aliorum contemptibus in Henricum. Sive autem sic, seu divinitatem humanis anteponamus conatibus, declaratus est Henricus Romanorum rex et imperator semper Augustus, conni-

[1] Lib. III. Ep. com. 385. — [2] Eod. l. 3. Ep. com. CXXII. — [3] Ibid. III. Ep. com CDXLVI. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ib. Ep. XX. — [6] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sig. num. 3765.

[1] Mar. Pol. l. IV hoc anno. — [2] Jo. Vil. l. VIII. c. 95. — [3] Ant. III. p. tit. XXI. c. 1. § 4. — [4] Bern. ubi sup. Gesta. Ms. Vat. bibl. sig. num. 1960. c. 238. et alii. — [5] Alb. Muss. Patav. Ms. Vat. bibl. sig. num. 2962. l. 1. c. 1.

ventibus porro reliquis. Res hæc per fines vulgata Germaniæ nonnullis admirationi fuit, nec prius credita quam patentissima documentorum monumenta manarent, edictaque provincias communi assertione complerent. Suberat admirationis occasio, cum ad summos elevaretur principum apices hoc supremæ dignitatis fastigium applicari mos esset. Et equidem mira res, ut quanto humilius habuerit ipse primordium, tanto celerius volavit in sublime natura fortunaque faventibus, ut mundanis utamur vocabulis, non abnuentes Dei nutum in excelso consistere ».

Cur vero Germani, in varias factiones in hujusmodi comitiis distrahi soliti, tanta consensione animorum in Henricum suffragia contulerint, non modo ob egregias virtutes, quæ in ipso emicabant, abductos; sed maxime ad Gallorum Romanum imperium sibi olim a Germanis ereptum recuperare meditantium evertenda consilia rem accelerasse, cum a Pontifice, qui Ecclesiam a Gallis, si in tantam evaderent potentiam, in servitutem redactum iri metuebat, moniti essent, Philippum regem omnes impetus ad rem perficiendum conversurum, ni ejus consilia accelerata electione eluderent; diffuse et accurate narrat Joannes Villanus [1] ejus ævi scriptor, quem S. Antoninus, paucis immutatis, subjectis Latinis verbis reddidit [2]:

20. « Interfecto Alberto imperatore, ut dictum est supra, cum vacaret imperium an. Domini MCCCVIII, electores imperii erant inter se in magna altercatione in Alemannia de persona, quam deberent ad dictam dignitatem eligere. (1) Rex autem Franciæ Philippus audita vacatione imperii cogitavit facile posse imperium redire ad Francos ratione sextæ promissionis factæ sibi a papa, si operam daret, ut papa crearetur, prout factum est. Nam cum explicasset jam eam, videlicet in delendo quidquid gestum foret per Bonifacium, et memoriam ejus, ad quod papa se difficultabat, et in posterum hoc offerebat agendum; arbitratus est rex commutari facere quod fuerat postulatum ab eo in sibi utilius et honorabilius negotium, ut videlicet loco prædictæ petitionis hoc concederetur, ut papa operam daret, ut dominus Carolus Valesianus frater ejus eligeretur in imperatorem, quod satis æquum et exequibile videbatur: cum Bonifacius papa hoc ei promisisset, et ad hoc ipsa multa fecerat pro Ecclesia: sed et olim imperium fuerat apud Francos tempore Caroli magni translatum a Græcis ad eos, sic posset transferri de Teutonicis ad Francos.

» Rex igitur secretum consilium habuit super hoc cum domino Carolo præfato, et postmodum cum baronibus et consiliariis suis, quod omnibus placuit; et sumpta determinatione, ut propter hoc exequendum nullis parceret expensis ad congregandas copias, dominus Carolus cum magna comitiva procerum præparavit se ad eundum Avenionem et visitandum Pontificem, tum cum curia sua ibi residentem, sub prætextu sollicitandi ipsum ad implendum promissa circa Bonifacium papam condemnandum, re autem vera ab eo petiturus imperium Romanorum. Ordinaverat autem secum ducere circa sex millia armigerorum, ut nullus auderet propter tantam multitudinem se opponere ei, quod intendebat. Sed omnipotens Deus, qui dissipat consilia principum, et reprobat frequenter cogitationes populorum, quoniam vanæ sunt, non permisit rem ipsam

[1] Jo. Vill. ib. c. 101. — [2] Ant. III. p. tit. XXI. c. 1. § 5.

(1) Hoc anno interfectum Albertum imperatorem, et in ejus locum ascendisse Henricum Luxemburgensem, ambigit nemo. Mensis pariter et dies necis Alberti in propatulo est, recteque ab annalista adnotatur. De electione vero Henrici accuratior rerum expositio desideratur. Electores imperii ad consultandum de electione convenerunt non quidem Moguntiæ neque Francofurti, ut scriptores ab annalista adducti asserunt, sed in Rense, quod oppidum est in Trevirensi archiepiscopatu prope Confluentiam, Germanis nunc nomine *Coblens* notum. « Eo loci ex antiqua consuetudine ad tractatum de electione (regis Germaniæ) habendum consueverunt convenire (electores) », ait anonymus auctor gestorum Trevirensium archiepiscoporum, vulgatus in collectione Martene tom. IV, ex quo scriptore ea desumpsi, quæ hic narranda suscepi. Quod vero Henricus Luxemburgensis cæteris omnibus Germaniæ principibus præferretur, non parum operæ posuit Balduinus Trevirensis archiepiscopus, ut idem auctor exponit, sicuti et dux Brabantiæ ejusdem Henrici socer, ut Ferretus Vicentinus est auctor, ac denique archiepiscopus Moguntinus, de quo Albertinus Mussatus coævus auctor histor. Augus. lib. I, rubr. IV. Cum vero singuli hi principes peculiares causas haberent eligendi Henrici, qui et Trevirensis archiepiscopi frater erat; et Petrus Moguntinus cum adhuc in minoribus ageret ministerium medici gesserat apud illum; hinc suspiciosa mihi redditur tota illa historia Joannis Villani ab annalista hic recitata, in qua id consilii suggestum fuisse principibus a Pontifice narrat. Cum præsertim id sileant æquales cæteri scriptores, et apud Baluzium in Vitis papar. Avenion. tom. II, pag. 119, occurrant litteræ Raimundi cardinalis ad archiepiscopum Coloniensem, quibus cardinalis ille apud Pontificem tunc Pictavis degentem mense Julii, Coloniensem hortatur, ut eligi in regem Romanorum Carolum Valesium curet, qua in re gratam operam Pontifici, utilem Ecclesiæ navaturum illum asserit. Ex his vero intelligimus, vel saltem suspicandi locus datur consilium illud Philippi de Caroli electione nec omnes latuisse, quod Villanus asserit, nec a Carolo adeo abhorruisse Pontificem. Manifesti etiam erroris in hac narratione arguitur Villanus, quod scribat Philippum profectionem Avenionensem ad Pontificem adornasse. Nunquam hoc anno Pontifex Avenione moratus fuit, ut ex ejus Vita a Bernardo Guidonis scripta probari posset. Insuper Philippus hoc anno Pontificem adiit Pictavim, ut ex prima Vita Clementis apud Baluzium de Vitis papar. Avenion. discimus, et cum illo egit, quo tempore imperium jam vacabat, quemadmodum ex eadem Vita facile probari potest. Quomodo cum iis cohæreat Villanus asserens Philippum profectionem ad Pontificem destinasse, ut cum illo de procurando sibi imperio tractaret; sed subita electione Henrici spe frustratum sua cœptum iter deseruisse? Cur non egit cum Pontifice, quo tempore colloquium cum illo habuit? Utcumque sese res habeat, constat conventum fuisse inter principes de Henrico eligendo, eamque tractationem in Rense habitam, electionem vero peractam Francofurti idem, qui supra, auctor Gestorum Trevirensium archiepiscoporum affirmat, cui per omnia congruit auctor magni Chronici Belgici, et Trithemius in Chronico Hirsaugiensi. Dies electionis in controversia est, nam alii diem S. Catharinæ M., alii vero diem XXVII Novembris assignant, quorum postremam sententiam, præter Trithemium fulcit auctor rerum ab archiepiscopis Trevirensibus gestarum. Sed facile utramque conciliat Osius in Notis ad historiam Albertini Mussati, notans ex Trithemio electionem quidem absolutam die XXV Novembris S. Catharinæ sacræ; die vero XXVII ejusdem solemni ritu promulgatam fuisse, quæ verba sunt Trithemii in eodem Chronico. Nec sane inficiari quis potest die XXVII Novembris Henricum palam renuntiatum fuisse regem, cum ea die a se præstitam solemnem electionem asserant principes in decreto ejusdem electionis legendo apud Baluzium Vit. papar. Avenion. tom. II, col. 265, sub num. 35. MANSI.

suum sortiri effectum, ne Ecclesia regno Franciæ subjiceretur. Nam etsi consilium secretissimum habitum fuerat de re ipsa, et mandatum omnibus omnino celandum; tamen unus ex consiliariis intimavit secreto Pontifici, quod deliberatum fuerat: qui Pontifex secretum sibi revelatum intimavit cardinali Ostiensi, scilicet Pratensi, quid agendum foret consulens.

21. « At cardinalis Pratensis præfatus, qui jam indignationem conceperat contra regem Franciæ propter postulationes ejus inordinatas et graves, præcipue illam, quod deleretur memoria Bonifacii cum omnibus gestis per eum ». Paucisque interjectis: « Pratensis, inquam, cardinalis ait: Pater sancte, hic non est aliud remedium ad obviandum, ne Ecclesia subjiciatur regi Franciæ, nisi istud, quod quam citissime secreto significetur electoribus imperii, quod procedant ad electionem novi imperatoris sine mora aliqua, alias imperium in procinctu devolvetur ad Francos, quod totum expediatur, antequam rex veniat ad hoc postulandum. Placuit Pontifici consilium id, et addidit: Pro quo scribemus, ut assumatur ad imperium. Cardinalis vero sagax, intendens providere non solum Ecclesiæ sanctæ, sed etiam parti Gibellinæ, cui videbatur favere, respondit: Ego percepi a pluribus, quod comes Lungumburgi (alias Luxemburgi) hodie est notabilior homo, qui sit in Alemannia, in armis strenuus et magnanimus, fidelis in negotiis agendis, ac vir Catholicus; unde si assumatur ad eam dignitatem, non dubito quin sit fidelis Ecclesiæ, obediens tibi et multa acturus magnifica pro Christiana religione. Non displicuit Pontifici vir nominatus, cum et ipsi laudabilia de illo audisset. Sed quomodo, inquit, faciemus quod cardinales non advertant, et qui sunt amici ex eis regi, non ei insinuent? Respondit cardinalis: Litteras tuas secretas parvulo sigillo signatas destinato ei et electoribus, et ego etiam per meas materiam plenius explicabo, quas familiaris meus deferet, cardinalibus hoc ignorantibus.

« Hoc totum impletum est: et missis litteris per fidelem nuntium secreto, ipsisque redditis postquam applicuit, intra octo dies congregati principes, ad quos spectabat electio, in Magdeburgo (Lucemburgi) nemine discrepante elegerunt in regem Romanorum Henricum comitem Luxemburgi, qui fuit Henricus VI (VII). Ideo autem festinaverunt electionem, quia Pratensis cardinalis per suas significaverat litteras, quod cito se expedirent, et talem eligerent: alias imperium devolveretur ad Francos. Facta igitur electione dicti Henrici, divulgatum est hoc in curia papæ, necnon et in curia regis Franciæ. Quibus auditis rex Franciæ, qui se præparabat cum maxima comitiva proficisci ad curiam pro negotio imperii consequendi, videns se frustratum spe sua, indignatus est, et nunquam fuit postea amicus papæ ».

Iis consentanea de Henrici electione, quem septimum ejus nomine numerant, tradunt Ptolemæus Lucensis[1], historiæ Lantgraviorum Thuringiæ anonymus auctor[2], Paulus Langius[3], Conradus Vecerius[4], aliique innumeri recentiores. Fuisse vero illum anno proximo, die sacro Epiphaniæ Aquisgrani regia corona cinctum, tradit una cum aliis Bernardus[5]. At de his hactenus.

22. *Caroli successio in regno Ungarico et de ea re publicum monumentum.* — Hoc anno Ungari diuturno bello civili fessi, ac sacrorum usu a Gentili cardinale legato ob negata Carolo regi Apostolica sententia confirmato obsequia privati, demum ad officium concordiamque se redegere[6], indictis ab eodem legato prope Pestum omnium ordinum regni comitiis celeberrimis, in quibus cum legatus ex sua concione Sedi Apostolicæ imponendi Ungaris regis jus tribuere visus esset, proceres publice sunt professi, non sentire ipsos regem a legato constituendum; sed quem ipsi ex veteri more stirpe regia procreatum regem agnovissent, Pontificiarum esse partium confirmandi et inungendi: iisque auditis legatus, cum regem ex Maria Stephani regis filia duxisse genus demonstrasset, omnes Ungariæ ordines, etiam illi, qui antea Carolo erant adversati, atque Wenceslao, deinde Othoni Bavaro, iterumque Boemo adhæserant, ipsum festis vocibus regem salutavere, obsequiumque devovere. Ita demum lata jam ante in regni Ungarici controversia Apostolica sententia de potioribus successionis quam electionis juribus admissa est. Ad quæ illustranda publicæ Tabulæ ea de re editæ[7] afferendæ visæ sunt:

23. « In nomine Domini. Amen. Anno ejusdem millesimo trecentesimo octavo, Indictione sexta, mense Novembris die XXVI, Pontificatus Domini Clementis PP. VI anno IV, reverendus in Christo pater et dominus, dominus Gentilis Dei gratia tit. S. Martini-in-Montibus presbyter cardinalis, in regno Ungariæ, ac partibus illi conterminis Apostolicæ Sedis legatus, ex quo ad ipsius legationis partes accessit, quod fama prænoverat, ex rei evidentia et facti experimento percipiens; tempestatis videlicet fremitum, qui regnum ipsum multæ fertilitatis olim, ut asseritur, jucunditate refertum, multaque solitum devotione clarescere, hostis antiquus, pacis æmulus, ac zizaniæ seminator generali turbine conquassarat; particularibus quoque dissidiis fere in singulis ejusdem regni partibus suscitatis, ex quibus adeo invaluerat commotionis horror in illo, et locum sibi dissensio, quæ detrimenta solet vastitatis inducere, vindicarat, quod excellenti principe domino Carolo Ungariæ rege illustri, ac nonnullis baronibus et

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 39. — [2] Hist. Lant. Thur. c. 83. hoc ann. — [3] Lang. Hist. Citizen. eod. an. — [4] Vecer. in Henr. imp. — [5] Ber. Chr. Rom. Pont. hoc an. — [6] Thur. II. p. Chr. c. 89. Bonfin. dec. II. l. IX. Ranzan. Epit. rer. Ung. ind. 48. — [7] Ext. in arce S. Angel. et in Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. I. p. 149. et inter Collect. Plat. Ms. Vat. arch. tom. II. p. 319. et Ms. bibl. Vall. sig. lit. B. num. 12. pag. 455.

nobilibus dicti regni ad invicem dissidentibus, et inter eos odii ac rancoris igne succenso, detrahebatur subditorum aversione regalis magnificentiæ culmini, ab eis ipsius regis avertebatur affectus, ac mutuis hunc in commodis deperibat; cœpit circa ipsius regni sedanda scandala indesinentis solertiæ studio vigilare, ac fervore officiosi exuberare favoris instantius pro ipsius domini regis, quem infra claustra pectoris in singularitate dilectionis habet, ut filium, ac incolarum regni ejusdem statu prospero et tranquillo, cogitationes paci assidue meditando.

« Post adventum igitur ejusdem domini legati, Budam per nuntios ipsius et litteras pro ejusdem regni negotiis, suæ commissis legationis officio, promovendis feliciter, generali prælatorum, ac baronum et nobilium, aliarumque notabilium personarum, tam Ecclesiasticarum quam sæcularium. Concilio ad octavam festi B. Martini confessoris tunc instantis solemniter convocato; circa ipsam octavam ad idem Concilium eorumdem prælatorum, ac baronum plurimi, ac multitudo nobilium et personarum ipsarum copiosa personaliter; aliqui vero eorumdem baronum quorum personalem adventum ad id Concilium longa distantia præpedivit, per procuratores idoneos convenerunt.

« 24. Sane Henrico magistro et bano Sclavoniæ, ac nonnullis baronibus aliis, ac nobilibus, quibus ad superius castrum Budæ, ubi tunc legatus ipse cum sua curia morabatur, propter armatorum multitudinem, quam secum habebant, nequaquam patebat aditus ultra Danubii flumen ex ipsius castri opposito constitutis; ipse dominus legatus, insistens cœptis alacriter, suique status præeminentiam et dignitatem officii non attendens, quinimo semetipsum humilians, una cum præfato rege aliisque prælatis et baronibus, citra flumen ipsum cum eo manentibus, spatiosam fluminis ejusdem planitiem, piscatoris more aquarum intrepidi cymba transiliit; ac in loco fratrum Prædicatorum, juxta flumen ipsum sito, cum ipso domino legato prælatorum, baronum et nobilium, et dictarum personarum multitudo; cives etiam et advenæ copiosi, quos eximii spectaculi rumor, ac vulgata conventionis dicti Concilii celebritas excitarat, insperatæ pacis admiratione stupidi, et tot discordium animorum unitatis increduli, pacisque avidi convenerunt. Quibus in ejusdem domini legati, ac mei, aliorumque notariorum et testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum præsentia constitutis; dictoque domino rege ac venerabilibus in Christo patribus dominis Dei gratia Thoma Strigoniensi, ac Vincentio Colocensi archiepiscopis, et H. Waciensi, Benedicto Vespriniensi, Joanne Nitriensi, Petro Quinqueecclesiensi, Martino Agriensi, et Augustino Zagabriensi episcopis, et Nicolao postulato Jauriensi ad dexteram; et magnificis viris dominis Henrico præfato magistro et bano Sclavoniæ, magistro Nicolao filio Gregorii nepote ejus, Homodeo palatino de genere Haba, magistro Dominico, magistro Kocos, et Ladislao bano de Katolt, Copos palatin. pro se, ac Beka magistro Tavarnicorum, dominæ reginæ fratre suo, filiis Thom æ de genere Borsæ, ac Petro filio Compoldi de genere Haba ad sinistram ipsius domini legati sedentibus; et nuntiis seu ambasciatoribus et procuratoribus magnificorum virorum Ugrini magistri Tavarnicorum regis, et Ladislai Woiwodæ Transilvan. et comitis de Zonuk, ac Matthæi Trinze palatin. ibidem præsentibus, ac pressa nobilium aliorum et vulgi stante corona; idem dominus legatus proposuit verbum Dei, assumpto illo Evangelico themate: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo! etc. seriose retexens agri semina, id est, regni Ungariæ, quæ in illo Dominus seminarat, ex quibus reges Catholici, tanta sanctitatis et vitæ claritate conspicui prodierunt, quod sanctorum adscribi Catalogo meruere; quodque coronam regni primus rex Ungariæ sanctus Stephanus a Romano Pontifice consecratam acceperit, prout Ungarorum historiæ, quas legatus ipse prænoverat, asseruit protestari; alias etiam thema ipsum ad suæ intentionis propositum super statu ejusdem regni mirabiliter reducendo.

25. « Post quæ sub specie tuendæ libertatis ejusdem regni, inter ipsos barones et nobiles murmur, quod ipsius domini legati attigit aures, per querelam patulam in publicum productam exoritur: videlicet quod nolebant, nec erat aliquatenus intentionis eorum, quod Ecclesia Romana, vel ipse dominus legatus ejus nomine, sæpedicto regno de rege ullatenus provideret; sed placebat eis, quod illum, quem ipsi ex antiquo et approbato ejusdem regni more vocaverant, et in regem assumpserant, præfatus dominus legatus ejusdem Ecclesiæ Romanæ nomine in verum regem Ungariæ confirmaret; et quod etiam perpetuis futuris temporibus veri summi Pontifices, et ipsa Romana Ecclesia haberet jus confirmandi et coronandi reges Ungariæ, de vera regali progenie propagatos, quos ipsi unanimiter et concorditer de dicta progenie ducerent eligendos. Ipse vero dominus legatus, ad consummationem cœptorum per eum feliciter, ferventer anhelans, ad eorumdem prælatorum, baronum, et nobilium supplicationem, petitionem, et expressum consensum, præfatum dominum Carolum, de prædictorum regum Ungariæ ex domina serenissima, domina Maria Siciliæ ac Ungariæ regina illustri nata claræ memoriæ Stephani regis Ungariæ vera progenie propagatum; cujusque in eodem regno successio legitima per eamdem Ecclesiam extitit declarata, sibique de jure deberi regnum hujusmodi diffinitum, in ejusdem regni verum regem, ipsius Ecclesiæ Romanæ nomine, cum solemnitate debita confirmavit, et prædictæ ipsius Ecclesiæ Romanæ nomine acceptavit: et subsequenter omnes unanimiter et concorditer post confirmationem hujusmodi, tam adhærentes

quam adversantes hactenus eidem domino Carolo, receperunt et recognoverunt singulariter et divisim ipsum dominum Carolum verum regem, ac regni Ungariæ successorem, sibique servire, ac obedire teneri tanquam vassalli legitimi et fideles domino naturali. De quibus etiam per eos firmiter adimplendis, et inviolabiliter observandis, junctas manus, prout solet a profitentibus regulas fieri, infra sæpedicti domini legati mittentes manus, juramentum et fidem super veræ crucis lignum, ipsique, ac dicto domino regi singulariter pacis osculum præstiterunt. Statimque ipsum dominum Carolum regem, catervatim elevatum sustollentes manibus, plausu ac vocibus extulerunt regium lætis ad sidera nomen, subsequenter *Te Deum laudamus* solemniter decantando.

« Actum, ut prædicitur, in dicto loco Prædicatorum, prope civitatem Pestensem, ultra ipsum Danubium ex opposito dicti castri, præsentibus reverendo in Christo patre domino Thoma episcopo Veglensi, ac venerabilibus et religiosis viris fratribus Paulo priore Prædicatorum et Haymone ministro Minorum fratrum Ordinum provincialibus, et Salomono vicario prioris provincialis fratrum eremitarum in provincia Ungariæ, cum eorumdem Ordinum fratrum multitudine, ac venerabilibus et discretis viris magistris Philippo de Sardinia Arborensis et Joanne de Aretio Auximanensis Ecclesiarum canonicis auditoribus; necnon magistris Guillelmo de Sanguineto, Joanne Anglico, et Alberto de Parma, capellanis præfati domini legati, et notariis publicis, ac inferius subscriptis ad hoc specialiter vocatis et rogatis et alia diversarum copiosa multitudine nationum ». Agit de his, præter Thurosium[1] et Ranzanum[2], accurate Bonfinius[3], additque Carolum restituto a Ladislao wayvoda Transilvano sacro diademate, quo olim S. Stephanus a Rom. Pontif. donatus fuerat, apud Albam-Regalem solemni ritu fuisse redimitum.

26. *Regem Rasciorum schisma deserere meditantem litteris et legatione allicit Clemens.* — Ex Ungaricis rebus ad Rascianas digredimur. Moderabatur tum Rasciorum sceptrum Urosius, qui pietatis sensu delibutus abrumpere funesta Græci schismatis, quibus implicitus tenebatur, vincula meditatus, jam ante Marcum Lucani et Tryphonem Michaelis oratores ad Clementem miserat, ut ineundæ cum Rom. Ecclesia conjunctionis, quo flagrabat, desiderium exponerent, virosque exposcerent doctrina excultos ad subditos populos instruendos informandosque fide Catholica : tum etiam vexillum ab Apostolica Sede flagitarent, quod adversus nominis Christiani hostes præferrent. Quo felici nuntio recreatus Clemens, e Prædicatorum et Minorum Ordinibus religiosos viros lectissimos transmisit; præscripsitque fidei formam[4], quam esset professurus : præterea exegit, ut inter divina mysteria ea Symboli verba, quibus processio Spiritus sancti a Patre et Filio exponitur, decantarentur, ipseque, ac subditi, ejurato rite schismate, Romanæ Ecclesiæ obsequium sacramento spónderent.

« Magnifico viro Urosio regi Rasciæ illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Benedictus Deus et pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, qui ubi vult spirans, sic novissime his diebus oculos tuæ mentis aperuit radio novæ lucis, ut excussa inde tenebrarum caligine in votis habeas sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ matri fidelium et magistræ in fidei veritate ac unitate conjungi. Multum quippe teneris Deo, princeps clarissime, qui sic te oculo suæ pietatis respiciens, ad cognitionem et claritatem veræ fidei clementer adducit; ex quo magnitudo tua promovebitur ad salutem, et solium tuum stabili vallabitur firmitate. Multum etiam lætari debet mater Ecclesia, et nos profecto multiplici alacritate perfundimur, quod diebus nostris tam nobilis ovis, tantusque populus ad ovile reducatur Dominicum, schismate aliisque pulsis erroribus, Christi corporis, quod Ecclesia est, membrum efficiantur, in eo luceant, perficiantur et vivant.

« Sane, serenissime princeps, tu pridem Spiritus sancti gratia illustratus viros providos et discretos Marcum Lucani et Tryphonem Michaelis, magnificentiæ tuæ nuntios, cum litteris regiis ad nostram præsentiam destinasti, qui hujusmodi tui propositi laudabile desiderium coram nobis et fratribus nostris prudenter et fideliter exponentes, a nobis inter alia suppliciter postularunt, ut te tanquam devotum filium ad gremium dictæ Ecclesiæ, et sub protectione ipsius benigne recipere dignaremur, tibique aliquos viros idoneos Apostolicæ Sedi de regno tuo in fide Catholica et in via mandatorum Domini possitis salubriter informari. Unde nos, qui Christi vicarius et Petri Apostolorum principis effecti, disponente Domino, licet immeriti, successores, ad ea præcipue nostræ curæ prorogamus affectum, ac diligenti studio et studiosa diligentia seduli vigilamus, ut errantes ad viam veritatis adducere, omnesque lucrifacere Deo, sua nobis gratia suffragante, possimus; habita super his, quæ iidem tui postularunt nuntii, cum prædictis fratribus nostris discussione solemni, de ipsorum consilio pie decrevimus hujusmodi votis tuis libenter annuere, ipsasque petitiones tuas, quantum cum Deo possumus, favorabiliter exaudire, si quod ore profers, corde credis, et quod corde credis, opere compleas evidenter : tibi nihilominus tenore præsentium declarantes, quid tibi ac cæteris sub tua ditione degentibus faciendum incumbit, ut ad sinum ejusdem Ecclesiæ sano fretus consilio venias reverenter. Quæ si inspirante Domino feceris, ipsa Ecclesia mater

[1] Thur. II. p. Chr. c. 89. — [2] Ranz. ind. I. S. — [3] Bonfin. dec. II. l. 9. — [4] Lib. III. Ep. cur. XXI. et Ms. bibl. Vat. sig. num. 3977. p. 82.

piissima, filio redeunti sinum largissimæ pietatis aperiens, in tuos læta properabit amplexus. Fides autem Catholica, quam te, clerum et populum regni tui profiteri, et a nobis recipi ac acceptari volumus, hæc est: Credimus in sanctam Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, etc.» uti habetur in professione fidei a Clemente IV missa ad Græcos, quam nos dedimus tomo XIV, anno MCCLXVII, num. 2, ad illa usque verba, *quam in quibuscumque aliis semper salva*. Concepta est iisdem verbis hæc fidei forma, atque ea, quæ a Clemente IV et Gregorio X Græcis, Russis, Tartaris, aliisque populis fidelium consortio aggregandis proposita est.

27. « Quæ vero circa reditum tuum ad unionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac schisma eminus profugandum exigimus, inferius annotantur. In primis quod Symbolum Nicæni Concilii: Credo in unum Deum, in Ecclesiis regni tui et terrarum tibi subjectarum in ea parte, ubi de Spiritus sancti processione in eo agitur, cantetur publice, dum missarum solemnia celebrantur, et sic etiam doceatur populus: Et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit. Et quod tu, prælati, clerus, calogeri et populus dicti regni tui profiteamini Romanum Pontificem esse Christi vicarium, et beati Petri Apostoli successorem, eamque potestatem habere ligandi atque solvendi, quam idem Apostolus noscitur habuisse; ac ipsam etiam Romanam Ecclesiam super omnes obtinere primatum et etiam principatum: quodque tu pro te et pro populo tuo obedientiam et reverentiam eidem promittas Ecclesiæ, ac prælati ejusdem ipsa jurent, omni schismate primitus abjurato: et quod archiepiscopi, episcopi, abbates, archimandritæ regni tui per electionem canonicam eligantur, sive etiam postulentur; ita quod inferiores prælati suarum electionum confirmationes a superioribus suis recipiant, episcopi vero a metropolitanis suis confirmationem et consecrationem, metropolitani autem hæc et pallium, in quo pontificalis plenitudo designatur officii, sine præjudicio Constantinopolitanæ sedis et patriarcharum, qui erunt ibidem, gratiam et communicationem Apostolicæ Sedis habentium, si forsan regnum tuum vel aliqua ejus pars de patriarchatu dictæ Constantinopolitanæ sedis existat, suscipiant ab Apostolica Sede prædicta, regali potestate et qualibet alia laicali nihil sibi in his quomodolibet vindicante. Latinorum Ecclesias in regno tuo positas, per te vel alium occupatas dimittas libere, et ab aliis facias omnino dimitti. Latinos in honore habeas, et præcipue sacerdotes. Eorum a te et hominibus regni tui non declinentur missæ, neque sacrificia, sed pro loco et tempore cum omni reverentia audiantur.

28. « Verum, ut tantæ salutis opus, ac tanti boni felix auspicium optatum, faciente Deo, sortiatur effectum, ecce venerabilem fratrem nostrum Ægidium patriarcham Gradensem, et dilectos filios fratres Lapum Prædicatorum et Artanisium Minorum fratrum Ordinum procuratores in Romana curia generales, latores præsentium, viros utique vita et religione conspicuos, honestate decoros, sacræ Scripturæ scientia præditos, ac nobis et dictis fratribus nostris acceptos, pro his exequendis ad tuam magnificentiam, tanquam salutis et pacis Angelos, juxta tuæ petitionis instantiam destinamus: quorum salutaribus eruditionibus, favente illo, in cujus manu regum corda consistunt, ipsum Dominum Jesum Christum perfecte cognosces, et suum gloriosum nomen Catholicæ fidei observatione colere non postpones: ac status tuus, supra firmam petram Ecclesiæ Apostolicæ solidatus, spiritualibus et temporalibus proficiet incrementis, tuque demum coronam perennis gloriæ consequeris. Rogamus itaque serenitatem regiam, monemus et hortamur attente, per aspersionem pretiosissimi sanguinis Jesu Christi obsecrantes, quatenus de tua tuique populi salute cogitans, præfatos nostros nuntios, propter hoc ad tuam excellentiam accedentes, ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram benigne recipias, et honorificentia debita ac condigna pertractes; ac sic attente præbeas ipsorum salutaribus monitis aures tuas, ut verba, quæ ex parte tua prædicti tui retulerint nuntii, per exhibitionem operis compleantur; et spes, quam de tua laudabili intentione concepimus, fructus nobis et ipsi Ecclesiæ afferat concupitos, tuque præter divinæ retributionis præmium, nostrum et dictæ Sedis gratiam uberius consequi merearis. Dat. Pictav. kal. Aprilis anno tertio ».

29. Commisit aliis litteris provinciam legatis [1], ut regem in sinum Romanæ Ecclesiæ admitterent, ac promissa perficienti vexillum in ipsius exercitu præferendum, cum adversus infideles expeditionem moveret, traderent: tum in missarum solemniis Dominicum corpus in fermentato confici permitterent: « Discretioni, inquit, vestræ de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad præsentiam dicti regis vos personaliter conferentes, et habentes præ oculis solum Deum, ipsum regem et personas alias supradictas ad unitatem veræ fidei, et communionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ salubribus inducatis monitis; et inductos, ut præmittitur, recipiatis eosdem. Quod si, annuente Deo, tam circa Catholicam fidem, quam circa præmissa alia, quæ fieri volumus per regem ipsum et alios, de quibus supra fit mentio, veraciter compleantur, auctoritate nostra regem eumdem et regnum sub protectione dictæ Sedis Apostolicæ recipiatis et nostra, et vexillum ab eo ex devotione petitum contra infideles illarum partium sine alterius præjudicio usque ad beneplacitum Apostolicæ Sedis tradatis eidem, ipso rege et aliis de dicto regno, qui propter schisma, et non recognoscendo primatum

[1] Reg. post. eamd. Ep.

sanctæ Romanæ Ecclesiæ excommunicationis vinculo sunt ligati, primitus absolutis ».

Nonnullisque interjectis, quibus aliis Rasciorum petitis obsecundaturum se pollicetur, cum de iis certior factus fuerit, addit : « Quod autem in fermentato pane per sacerdotes non Latinos regni prædicti rite ordinatos in missarum solemniis corpus conficiatur Dominicum, quousque aliud per Apostolicam Sedem ordinatum fuerit, cum præmissa perfecta extiterint, et quod idem rex interesse possit missis hujusmodi; toleramus, etc. »

Agit de ea legatione Bernardus [1], quam hoc anno decretam affirmat : subditque Urosium legatos Apostolicos debita observantia prosecutum, pia tamen vota, ne matrem fratremque in se concitaret, in opus non perduxisse : « Anno, inquit [2], Domini prætaxato MCCCVIII, mittuntur nuntii et legati a papa frater Ægidius de Ordine Prædicatorum patriarcha Gradensis, et procurator Ordinis fratrum Prædicatorum et fratrum Minorum in curia ad regem Rasciæ, qui prius ad papam suos nuntios destinarat, innuens quod volebat fidei et obedientiæ Romanæ Ecclesiæ se submittere et subesse, et regnum suum pertrahere ad hoc ipsum. Fueruntque præfati nuntii papæ recepti a rege debito cum honore : finis tamen intentus nullus fuit, aut modicus subsecutus, quia ipse matris suæ et fratris metu retractus penitus nihil egit ».

Attingit aliam causam Ptolemæus Lucensis [3], de Clemente ita locutus : « Misit nuntios ad regem Rasciæ, qui ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ promiserat se venturum, quia Veneti cum Carolo sine terra concordaverant imperium accipere Constantinopolitanum. Videns autem tractatus non procedere, papales nuntios vacuos remisit ».

30. *Regem Tartarorum ad fidem Catholicam excitat.* — Nec minus operæ ad Tartaros ad Christi obsequium pelliciendos, quam Rascios a schismate abducendos a Clemente impensum est : ad quos hoc anno Guillelmum e Villanova Minoritam, a se Cambaliensis in Tartaria archiepiscopalis sedis suffraganeum episcopum creatum, transmisit [4], ut in iis regionibus fidem Christianam propagaret, quæ jam latius emicare cœperat. Affectos quidem egregie in rem Christianam Tartaros fuisse probat insignis illa Olgeltucani regis Tartarorum ad Clementem legatio, qua exposuerat, se ad evertendam Saracenorum in Asia tyrannidem arma cum Christianis conjuncturum, ac præter ingentes commeatus et ducenta equorum millia, quæ ex circumjectis Armeniæ provinciis educturus esset, mox atque Occidentales in Syriam appulissent, in eorum auxilium centum millibus equitum succinctum provolaturum. Quæ ubi accepit Pontifex, datis ad Olgeltucanum litteris gratulatus ei est [1], tam pium desiderium in ipsius pectus Spiritu sancto demissum; utque quamprimum Christiana sacra amplecteretur, excitavit : Syriam olim Christi cultui addictam fuisse, ipsiusque etiam sacro sanguine purpuratam, nec ab aliis quam iis qui æterni Numinis veri cultores essent, incolendam.

« Magnifico viro Olgeltucan regi Tartarorum veritatem agnoscere, et agnitam custodire.

« Dum ad recuperationem Terræ transmarinæ (videlicet regni Jerusalem, quod Deus omnipotens sanctæ, Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, in personis antiquorum patrum filiorum Israel promisit et dedit, et in plenitudinem temporum, unigeniti Filii sui, Dei et Domini nostri Jesu Christi nativitate, habitatione, prædicatione et sanguinis aspersione sanctificavit et consecravit, eidemque Ecclesiæ in uno corpore, cujus caput est idem Dominus noster Jesus Christus, per unitatem fidei constitutæ firmavit atque ad reprimendam Saracenorum hostilem invasionem, qui regnum Jerusalem prælibatum et Terram prædictam in præjudicium et contemptum Christianæ religionis jamdudum hostiliter invaserunt et occupaverunt, ac velut de propria hæreditate de regno et Terra prædictis Christicolas expulerunt, inibi Christianæ religionis cultum, quo Deus omnipotens secundum Evangelium unigeniti Filii sui Domini nostri Jesus Christi per viros Apostolicos divulgatum a sanctis patribus, qui ante nos Terram prædictam tenuerant, colebatur, in sectam aliam; cultum etiam omnino diversum, Deoque odibilem perverterunt) dumque ad hanc injuriam propulsandam, prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum inhærentes vestigiis, cum omni vigilantia vias exquirere, et exquisitas operi applicare operosa sollicitudine studeremus; Thomam Ilduci nuntium tuum et litteras, quas ipse nobis ex parte tua portavit, consueta Sedi Apostolicæ benignitate recepimus; et tam ea quæ ipsæ litteræ continebant, quam ea quæ dictus nuntius coram nobis dicere, ac proponere pro tua parte similiter voluit, audivimus diligenter.

31. Profecto gratanter ex litterarum inspectione et nuntii ejusdem relatione percepimus, quod ad Terræ præfatæ subsidium et recuperationem nos reddens attenta persuasione sollicitos, ducenta millia equorum et ducenta millia salmarum bladi in Armeniæ partibus statim, quod Christianorum exercitus erit ibi; et personam tuam insuper cum centum millibus equitum ad felicem, Deo dante, ipsorum Christianorum progressum, et ad profugandum de dicta Terra Saracenorum hostilem potentiam te daturum et expositurum viriliter obtulisti. Hujusmodi quidem oblatione cum jucunditate suscepta, velut cibo quodam spiritualiter confortati, non alterius Angelum putavimus, quam illius, qui per

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. — [2] Bern. Chron. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sig. num. 3765. — [3] Ptol. Luc. Hist. Ecc. l. XXIV, c. 39. — [4] Lib. III. Ep. XXIX.

[1] Lib. III. Ep. cur. II.

Angelum suum tulit Abacuc cum cibo ad confortandum Danielem in lacu. Absque dubio dulciter nos cibasti, dum nobis tam magnifici subsidii spem dedisti. Hujusmodi autem subsidii et optatæ recuperationis Terræ præfatæ negotio cum eisdem fratribus plena examinatione discusso, licet inter cætera nostra et fratrum nostrorum desideria hoc habeatur assidua meditatione præcipuum, ut Terra, in qua steterunt pedes Domini, ad cultum Christianæ religionis, dante Domino, redigatur; videndum tamen occurrit, et exarctissima discussione pensandum, per quem modum tam pium sanctumque propositum felicem sortiatur effectum. Et idcirco nos et fratres iidem super iis diligentem deliberationem adhibere curabimus : et sperantes in Altissimi dextera cum servis suis faciente virtutem, quod administrabit Dominus, quantum in nobis fuerit, exequemur : cumque transfretandi acceptabile tempus advenerit, tibi per litteras, seu nuntios significare curabimus, ut ad ea perficienda, quæ tua magnificentia pollicetur, inveniaris per operis efficaciam præparatus. Tu vero ad eumdem Christum, qui est via, veritas et vita, cuique servire regnare est, fide ac opere te convertens, erga eamdem Terram in oblato proposito sic stabiliter perseveres, sicque in iis et aliis cures ipsius Christi Redemptoris in terris beneplacita prosequi, quod ab eo in cœlis deliciarum suarum, et gloriam amplam merearis consequi portionem, ac nos et Apostolica Sedes in tuis honoribus et profectibus delectemur. Dat. Pictav. kal. Mart. anno III ».

32. *Litteræ Apostolicæ ad Hospitalarios pro Terræ-Sanctæ defensione.* — Ut facta regi Tartarorum promissa perficeret Clemens, ad ornandam in Occidente crucesignatam expeditionem incubuit, plurimique reges, ac principes pio recuperandæ Terræ-Sanctæ ardore sunt accensi. Inter quos Philippus Francorum rex magnas spes Pontifici injecit, se in Saracenos armorum potentiam conversurum : sed cum longo apparatu opus esset, atque haud leve periculum immineret, ne ii debilitatas Orientalium Christianorum vires opprimerent, Armeniamque et Cyprum, quæ Barbarorum furori superfuerant, obruerent; præmittenda censuit cataphractos mille equites, et quatuor peditum millia, ut secuturo exercitui viam munirent, Cypriosque et Armenos adversus hostium impetus confirmarent. Quas copias antequam Templariorum scelera in lucem emersissent, ex ipsis atque Hospitalariis conficere decreverat : sed cum ii judicio postulati essent, ex Hospitalariis solummodo contrahendas decrevit. Quo argumento ad supremum Ordinis illius equestris magistrum litteras dedit [1], ipsisque stipendia ex ærario Pontificio, ac regis Francorum liberalitate suppeditatum iri spopondit.

« Clemens, etc. magistro et fratribus Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani.

« Exsurgat Deus et inimici dissipentur ipsius. Exsurgant cum eo fidei zelatores : apprehendant arma timoris Domini : induant se fidei orthodoxæ lorica : divini amoris scutum assumant; et sub potentia virtutis Altissimi roborentur : opprobriorum etenim Crucifixi, quæ fuerunt ei ab insipientibus tota die, vindices ejus sint memores, et erga statum miserabilem Terræ-Sanctæ plenitudinem miserationum exerceant, compassionis fluenta derivent, et misericordiæ aperiant viscera pietatis; quia venerunt gentes in hæreditatem Domini, et sanctum ejus tabernaculum polluerunt. Accendantur quidem ut ignis corda fidelium ad ipsius Terræ necessitatibus succurrendum, et affectus auctis piæ considerationis ardoribus inflammentur. Præbeant quoque promptas manus ad opera, et sub spe cælestis auxilii prælium Domini præliantes ad juvandam illius causam ferventi magnanimitate consurgant, qui multos in paucis suæ potentiæ virtute concludit, non obdormiens nec dormitans in mentibus gerentium bellum ejus, ipsorum custos pervigil et magnificus triumphator; seque accingant gladio potentissimo circa femur ad ipsius injurias ulciscendas.

« Voce quidem assiduæ lamentationis exclamat, et improperat Terra ipsa fidei orthodoxæ cultoribus, quod recordari non desinant, quid eis in partibus transmarinis acciderit intueantur, et attente considerent totius Christianitatis opprobrium : quoniam præclara nostri Salvatoris hæreditas versa est ad alienos, et locus ille sanctissimus, ubi cœli Regem virgo puerpera genuit, locus Redemptoris nostri pretiosissimo cruore perfusus, locus ubi poni meruit sepulchri Dominici firmamentum, et locus quem resurgens Christus a mortuis suæ resurrectionis gloria multipliciter illustravit, alienarum subvertitur imperio nationum. Recenseant etiam effusis lacrymis, multiplicibusque singultibus infra claustra pectorum diligenter qualiter dudum ille perpetuæ maledictionis alumnus, Babylonicus persecutor Christianorum, sanguinem sitiens, de fœdis cubilibus Babylonis contra renatos fonte baptismatis animis furibundus exiliens, Tripolitanam et demum Acconensem civitates, fidelium militum præsentium viribus superatis, civitates easdem et nonnulla alia loca solemnia in arcu et pharetra furentibus gladiis comprehendit, et fideles ipsos velut occisione oves in terra marique sæviens ejus gladius interemit, civitates et loca prædicta redigens in cinerem et favillam.

33. « Cujus igitur pectus adeo posset incallere duritiæ, quod pro Terræ ipsius afflictionibus relevandis non emolliret piæ considerationis affectus? Quis etenim nisi ferreum pectus habens, vel adamantis durissimi corda gerens, eidem Terræ non aperiat viscera pietatis? quis non provocetur ex intimis? quis non accendatur ad iram? et quis non animetur ad actum debitæ ultionis? Absit enim, ut a tam salutari Christi servitio quisque se

[1] Eod. l. III. Ep. DCXXVI.

retrahat. Absit, ut relinquat arma rubigini. Absit, quod animum neget victoriæ, cum non desit victoribus corona per gratiam et meritum in præsenti, et per gloriam et præmium in futuro. Et quidem illatas quisque subditis suis offensas ulciscitur, et Dei sui non vindicabit injurias tam atroces? Ad hæreditatem quilibet suorum manus invasorum extendi non sustinet, et patietur hæreditatis Dominicæ tanto tempore detentores? Ne igitur, qui crucem adorant, in Crucifixo dissimulent, quod juste non tolerarent in homine; pungat eorum mentes et animos contumelia Redemptoris, eosque zelus accendat fidei memoratæ. Dum enim mirabilis et plenus amaritudine status ejus, lugubrisque conditio se nostris considerationibus offerunt; dum ejus diram horrendamque calamitatem vocibus suæ flebilis lamentationis audimus, eo turbamur amarius, acerbiusque laceramur in intimis, quo sibi subductæ quietis dulcedinem magis ac magis desideranter appetimus, et tranquillitatis deperditæ tempora propensius affectamus. Sentimus quidem per effectum uberem piæ mentis ejus afflictiones innumeras, palpamus suarum multiplicium incendia passionum, et per compassionis intimæ pietatem non absque lacrymarum profluvio ejus deploramus angustias, et secum doloris sui tormenta partimur.

« Tristatur quoque ac turbatur in intimis pia mater Ecclesia tantis intrinsecus confossa doloribus, perfunditur lacrymis vultus ejus, sibi undique lamenta consurgunt, dum quos regeneravit in filios, efferi hostis laceravit impietas, et in fidei orthodoxæ cultores dire sævit gladius impiorum; se nihilominus mater ipsa, pro juvanda Terra prædicta semper multis sollicitudinibus anxiam exhibens, et ostendens ferventibus studiis operosam, et quanto sibi extitit ex alto permissum, manus et mentem ab ejus auxilio non retraxit.

« Profecto copiosus in misericordia Dominus, qui de suæ abundantia pietatis animos regum et principum devotionis igne succendit ad salubrium exercitium actionum, præcordia charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris cœlestis benedictionis rore perfudit, sicque ipsum fidei zelus ejusdem succendit, ut Terræ prædictæ afflictionibus et pressuris pro affectu compatiens, ad ulciscendas in illa ipsius Salvatoris injurias, et ejusdem Terræ gravamina relevanda adeo ferventer desiderium dirigitur mentis suæ, quod ducimur in Domino firma fiducia, et in illo, qui mari et ventis imperat, et post nubilum tempora serenitatis indulget, devote speramus, quod per ipsius regis ministerium studiosum, auxiliante illo, cujus agitur in hac parte negotium, eidem Terræ proveniet passagii generalis auxilium, et optatæ recuperationis claritas illucescet.

« Quia vero tam arduum tantæque profunditatis negotium non potest sub brevi temporis spatio, prout desideramus et expedit, debitam et congruam ordinationem suscipere; nosque timore gravissimo in mente perterriti, ne Cypri et Armeniæ regnorum nobilium, quæ crucis hostium premuntur incursibus, et usque intrinsecus ad intima laceramur, ac ipsorum invalescente perfidia affliguntur varietate multiplicis cruciatus, prout insinuatur eorumdem regnorum fidelium vocibus oppressorum, sub rabie persecutionis ipsorum decidat fortitudo, et per hostium ipsorum sævitiam eisdem regnis positis in desolationis excidium, fideles ipsi diræ mortis casibus exponantur; vias et modos studiis diligentis indagationis exquirimus, quibus Terræ ac regnis eisdem opportuni manum auxilii porrigere valeamus. Oh quam gravem confusionem reciperet, si quod Deus avertat, talis casus emergeret, tota religio Christiana! Oh quam opprobriosæ dispendium deformitatis incurreret, si per ipsorum hostium rabiem truculentam tam nobilibus membris eam, quod absit, contingeret mutilari! Quis enim posset eis misericordiæ viscera claudere? Quis denegabit ea suppliciter illis pulsantibus aperire? Quis a se sic virtutem misericordiæ relegabit, quod super turbam fidelium eorumdem nesciverit misereri? Credimus enim quod cum eis in hujusmodi necessitatis articulo subvenitur, gratum Deo sacrificium immolatur.

34. « Verum levantes in circuitu oculos nostros, ut videremus si quos pugiles et athletas Domini, et si quos reperiremus vindices Crucifixi ad bellum paratos ipsius; tandem ad vos nostræ mentis reflectentes intuitum, et sperantes quod ad defensionem Terræ et regnorum ipsorum ad quam estis specialiter deputati, ferveatis ex corde, ac pro liberatione Terræ ipsius de manibus impiorum, et defensione regnorum ipsorum nulla mortis pericula formidetis; certum per vos equitum et peditum armatorum passagium, quod sub mille videlicet equitum et quatuor millium peditum numero concludi volumus et mandamus, prius tecum, fili magister, et cum magistro militiæ Templi, et majoribus præceptoribus antequam idem magister ipsius militiæ caperetur, et quampluribus aliis sæcularibus magnis et prudentibus viris, qui statum, et conditionem Terræ ac regnorum ipsorum plenius cognoverunt, diutina et matura deliberatione præhabita, prout tanti negotii gravitas exigebat; habitoque super hoc charissimorum in Christo filiorum nostrorum Cypri et Armeniæ regum illustrium pleniori nobis per ipsorum litteras destinato, et subsequenter ejusdem regis Francorum, et novissime fratrum nostrorum consilio, ad dictorum Cypri et Armeniæ regum instantem instantiam pro illius modici residui, quod fidei prædictæ cultoribus in eadem Terra remansisse dignoscitur, ac ipsorum Terræ et regnorum defensione, ac secura custodia, et ad opportuna præparanda obstacula perfidis Christianis, ne victualia et merces prohibitas eisdem deferant Saracenis, et Saracenos ipsos prout possibile fuerit impugnandum; non de decimæ vel partis cujus-

libet Ecclesiasticorum impositione facta redditunm, sed de thesauro nostræ cameræ, ejusdem regis Francorum affluenti ad hoc pecuniario adjuncto subsidio, in proximo vernali tempore providimus ordinandum, et prosequendum per vos, Deo duce, per quinquennium secuturum, per hoc ipsius cameræ attenuando ærarium. et semitas quodammodo, pontes, et vias ad idem generale passagium præparando. Ex quo quidem passagio, Deo favente, uberioris fructus eisdem Terræ et regnis commoda proventura sperantur, quam de quovis passagio in ipsorum Terræ, et regnorum facto subsidium proveniret a longis retroactis temporibus. »

Proponit Pontifex ad incendendos eorum animos, qui se ornandæ hujusmodi expeditioni comparabunt quos vel a legato Apostolicæ Sedis vel a suis præsulibus cruce insigniri sine publicis concionibus præcipit, criminum condonationem, quam modo Hospitaliorum magistro pareant, pollicetur. Si vero ab ejus imperiis se subduxerint, denuntiat hujusmodi divinis præmiis cárituros. Quo etiam beneficio non milites modo, verum navarchos quoque, ac remiges est prosecutus, eorum bona Sedis Apostolicæ, ac provinciarum antistitum clientelæ commendatum iri, invasoresque censuris comprimendos : tum Judæos ad remittendas illis usuras adigendos. « Dat. Pictavis III id. Aug. anno tertio. » Continentur etiam aliis litteris [1] plura privilegia, bellum illud sacrum suscepturis collata, ut nimirum clerici sacerdotiorum suorum redditibus potiantur, atque ad biennium illos vendere, locare, pignorive subjicere possint : ac si diutius in Terra-Sancta versari cupiant, eodem beneficio gaudeant, nec a provinciarum præsulibus ad residendum in Ecclesiis compelli censurisve defigi possint. Præterea præsulibus se Hospitalariis ferendi Terræ-Sanctæ auxilii provinciam commisisse significavit, eosque sollicitavit, ut fideles ad tantæ gloriæ societatem pellicerent, hortarenturque ut in mortis discrimine constituti eleemosynas pro tanto opere promovendo erogarent : cœlestia illis præmia non defutura. Tum preces ad conciliandam Numinis opem inter divina fundendas indixit [2].

« Vobis, inquit, auctoritate Apostolica districtius injungimus, ut quotiescumque vos missarum officia celebrare contigerit, orationes contra paganorum perfidiam per Ecclesiam ordinatas, quarum prima *Omnipotens sempiterne Deus*, secunda deputata specialiter ad secretam, *Sacrificium, Domine*, et tertia dici post communionem præcipue consuetam, *Protector*, incipiunt, devotis mentibus effundatis, et per singulas personas Ecclesiasticas in sacerdotio constitutis vobis subjectas, pio cordis affectu dici in missarum earumdem officiis faciatis. Datum Pictavis III id. Aug. anno tertio ».

35. Galliarum etiam regem Philippum, quem in operis ardui ac gloriæ societatem adducere cupiebat, rogavit [1] ut Hospitalariis facilem se et benignum impertiretur : permitteret ut ex ipsius regno arma et commeatus educerent, ac vectigalia pro efferendis rebus necessariis remitteret. Ubi de ingenti sua conficiendæ expeditionis sollicitudine hæc edisserit : « Postquam fuimus, licet immeriti, ad summum Apostolatus apicem divina dispositione vocati, tecum tam Lugduni quam Pictavis, prout tua non ignorat serenitas, super dictæ Terræ succursu, de quo in te, quem velut fidei claritate conspicuum, et cælestis dono gratiæ status altioris excellentia illustratum, præ cunctis hominibus post Romanum Pontificem contingit negotium dictæ Terræ, plus quam in alio quoquam confidimus, pluries colloquium habuimus et tractatum, spem firmam suscipientes in Domino fieri per nos, ac per tuæ serenitatis industriam in subsidium dictæ Terræ passagium generale, ac per ipsum eidem Terræ finale remedium adhiberi, etc. » Rogat ut imperet subditis, ne equos, arma, lignave ad naves compingendas Saracenis invehant, quibus hostes rem Christianam pessumdant.

Demum, ut Christiani nominis hostibus præsidia superiora subducantur, suos oratores ad Venetorum ducem, Genuensium prætorem, Pisanorum præfectum, aliasque respublicas mittat, quibus ab iis magnis precibus contendat, ne Saracenis commeatus arma, machinas, aut alia hujusmodi inferri permittant, regisque precibus minas admisceat : suos vero oratores prius Sedem Apostolicam adire jubeat, ut eorum beneficio illarum rerum publicarum magistratibus Apostolicas litteras transmittat ; tum concludit :

« Sic itaque in omnibus supradictis habere te studeas, quod post humanæ laudis præconium tibi exinde proventurum a cœlesti Rege, cujus dono tui regni sublime in terris solium obtines, hæreditatis supernæ præmium merearis obtinere. Dat. apud S. Æmilianum Burdegalensis diœcesis XII kal. Octob. anno III ».

36. Quod ad litteras [2] spectat, quas Philippi regis oratoribus Venetis, Genuensibus, Pisanis, aliisque populis porrigendas daturum se est pollicitus Clemens ; e Regesto Pontificio potiori ex parte delibandæ visæ sunt, quibus ipsos ad recuperandam Syriam excitat, rogatque ut Hospitalariis instruendarum in eorum portubus navium, ac rerum necessarium educendarum tribuant potestatem ; tum legum metu mercatores contineant, ne merces vetitas nominis Christiani hostibus invehant : « Quia, inquit [3], tam arduum negotium non poterat juxta nostrum desiderium, et prout erat expediens, debitam absque longi diffugio temporis ordinationem suscipere, certum equitum et

[1] Ibid. Ep. com. DCXXV et DCXLVIII. — [2] Ib. Ep. com. DCXXVII.

[1] Ib. Ep. com. DCXXIV. — [2] Lib. III. Ep. com. DCCCXXIX. — [3] Ibid. III. Ep. com. DCCCXXXIX.

peditum passagium, per quod cum auxilio divinæ clementiæ præparabitur via et semita ad generale passagium supradictum per dilectum filium magistrum et fratres Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani cum dicto rege ac eodem magistro tunc apud Sedem Apostolicam constitutis diligenti deliberatione præhabita de thesauro nostræ cameræ affluenti ad hoc ipsius regis pecuniario adjuncto subsidio, ad defendendum interim terras illas, quas adhuc in partibus illis obtinent fidei prælibatæ cultores; et ad opportuna properandum obstacula perfidis Christianis, ne victualia et alia prohibita deferant Saracenis, et Saracenos ipsos, prout fuerit possibile impugnandum; in proximo futuroe veris tempore deliberavimus faciendum, et prosebuendum per ipsos, Deo duce, per quinquennium secuturum ». Et infra :

« Ad hæc licet sine omni hæsitatione credamus, vos ad relevandas afflictiones et miserias dictæ Terræ inter fideles alios, quos ordo Christianæ religionis includit, effectualiter dirigere desiderium mentis nostræ; ut omnis tamen super hoc oblocutio præcidatur, faciatis in civitate prædicta specialia cum gravibus pœnis, opportunisque cautelis per vos et cives ac subditos vestros inviolabiliter observanda statuta, ut nullus ex civibus vel subditis ipsis arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, aut mercimonia quælibet in Alexandriam vel alia loca Saracenorum terræ Ægypti deferre, mittere vel portare, seu de portubus vestris, ut eisdem deferantur extrahere, vel extrahi permittere quoquomodo præsumant, per vos si contrafecerint, præter pœnas canonicas graviter puniendi, etc. Dat. apud S. Æmilianum Burdegalensis diœcesis XII kal. Octob. anno tertio ».

Edidit eadem de re Constitutionem Clemens[1], censurasque a prædecessoribus iis inflictas, qui ferrum, equos, ligna conficiendis navibus idonea, arma, commeatusve inveherent, renovavit : sanxitque, si in facinore comprehenderentur, abducendos in servitutem, ac bona direptioni expositum iri : inurendos infamiæ nota, ut nec testamentum condere, nec de bonis disponere possint: criminis vero expiationem a sacerdote non consecuturos, ni quæstum omnem nefario illo commercio partum in sacri adversus infideles belli sumptus derivarent. Tum aliis litteris[2] patriarchis, archiepiscopis, cæterisque antistitibus provinciam dedit, ut diebus festis, præsente populi circumfusa multitudine, solemni ritu defixos anathemate, infames et intestabiles tanti criminis participes divulgarent, studiumque conferrent, ut Apostolica hujusmodi sancita inter urbanas leges referrentur.

37. *Regnum Cypri componit et munit Clemens.* — Nec modo impii hujusmodi Christiani, in quibus avaritia religionis sensum extinxerat, adjecerant Barbaris vires animosque, ut paribus cum nostris armis instructi ferociter exultarent; verum etiam continuæ fidelium dissensiones alebant eorum audaciam, ut mutuis cladibus exhaustos, animisque divisos magno terrore invaderent. Cyprus certe adeo tum studiis contrariis fluctuabat, ut pateret exitio, cum Henricus rex et ipsius frater Almaricus Tyri princeps de regni administratione contenderent: adeoque controversia exarsit, ut rex oratorum opera Apostolicæ Sedis auxilium imploraret, expostularetque, injuste sibi relicta tantum regii nominis umbra rerum administrationem ereptam, et custodia obsessum teneri. Quibus Almaricus respondebat, fratrem graviore implicitum morbo adeo sub regni mole succubuisse, ut sceleri fræna laxaret, eoque assentiente, ac procerum consilio regni habenas suscepisse. Cumque regii oratores confectas ea de re litteras vi et metu extortas subinferrent, Clemens Thebanum archiepiscopum ac Raymundum e Pinibus capellanum Pontificium legatos in Cyprum decrevit[1], ut ad adducendos in mutuam concordiam Henricum et Almaricum incumberent, ac si pax inter eos coalescere non posset, totius rei circumstantias explorarent, Sedique Apostolicæ exponerent, ut æquam sententiam ferret.

« Clemens, etc. venerabili fratri Nicolao archiepiscopo Thebano et dilecto filio magistro Raimundo de Pinibus canonico Vasatensi capellano nostro.

« Ad Apostolicæ Sedis perlato notitiam, nostrisque auribus instillato, prout infausti et multiplicati rumoris habet assertio, qui intima nostri pectoris amaricat, et punctionis aculeo durioris affligit quod in regno Cypri sator zizaniæ, cunctorumque malorum incentor gravissimas dissensionum materias seminavit, etiam inter illos, qui os unum et caro una sunt, tam spiritualis quam carnalis fraternæ dulcedinis unione conjuncti, charissimum scilicet in Christo filium nostrum Henricum Cypri regem illustrem, et dilectum filium Amauricum dominum Tyri, ejusdem regni Cypri gubernatorem germanum ipsius, diversosque et variæ conditionis eorumdem sequaces, dicto rege Cypri coram nobis et fratribus nostris lamentabiliter per suas litteras et nuntios conquerente, et inculcante querelas, per eumdem fratrem atque germanum suum, ejusque sequaces, se regni sui administratione ac regimine indebite spoliatum, bonis et thesauris suis temere destitutum, sibique ac sibi adhærentibus diversis et variis multifarie irrogatis injuriis, solo ac nudo sibi regio nomine remanente : adeoque se arctatum gravi custodia asserit, quod desideranti pro hujusmodi negotio ad Sedem Apostolicam solemnes mittere nuntios, ad quam a cunctis oppressis, tanquam ad piam matrem debet esse recursus, facultas hujusmodi suum votum implendi sibi non suppetat, nec potestas : præcipue cum per eumdem dominum Tyri, suosque sequaces graviter in iis et aliis pec-

[1] Eod. l. III, Ep. com. DCXXXIII. — [2] Reg. Ib.

[1] Lib. III. Ep. cur. VIII.

cari conqueratur in ipsum : cujus querelæ cognitio ad sanctam spectat Ecclesiam, ut peccatorem revocet a vitio ad virtutem ; maxime cum contra pacem peccatur, quæ est vinculum charitatis, cujus observantia peculiari privilegio ad Romanam noscitur Ecclesiam pertinere.

38. « Sed e contra ex parte supradicti domini Tyri ejusdem regni Cypri gubernatoris extitit propositum coram nobis et nostris fratribus antedictis quod ad fratrem suum regem habet semper et habuit omnem reverentiam et honorem ; sed eodem rege divina permissione infirmitatibus impedito, adeo quod regni negotiis non valebat intendere, sicque negotia regni periclitabantur omnino, tam in criminalibus quam in civilibus omni deficiente justitia, imo et justitiam implorantium auditore, sicque regno ipso desolationi omnimode exposito, dispendio etiam et jacturæ ; idem ipse rex voluit et consensit, habito super hoc baronum, militum, et popularium regni consensu et unanimi voluntate, quod idem dominus Tyri frater ipsius, et qui eidem regi, si absque legitimo decederet filio, ut asseritur, juri regni succederet ; de cujus magnanimitate et potentia ac industria præsumebant rex ipse atque regnicolæ, quod regnum ipsum in statum dirigeretur pacificum, cunctis debitæ reformationis ipsius regni esset generalis gubernator et rector, cujus curam et generalem administrationem et regimen, licet invitus, nonnisi pro dicti regis et regni voluntate, utilitate et necessitate suscepit et gerit : ac de hujusmodi consensu per procuratores ejusdem domini Tyri publice producebantur litteræ regio sigillo, prælatorum, magistrorum Hospitalis, et militiæ Templi, baronum etiam et quorumdam religiosorum sigillis pendentibus consignatæ, ut prima facie apparebat : e contra procuratoribus et nuntiis regis replicantibus coram nobis, hujusmodi cautiones et litteras per vim et metum extortas, qui cadere poterant in constantem, et sub armorum tumultu et bellico apparatu. Sicque partibus eisdem aliquandiu super iis altercantibus coram nobis, tandem per procuratores et nuntios dicti regis nobis cum reverentia et instantia extitit supplicatum, quod providere super iis paterna sollicitudine curaremus, ac inquisita veritate super propositis redderemus unicuique quod est suum, ac decerneremus mediante justitia quod jus et ratio exposceret, et expediens videremus. Ideoque cum fratribus nostris diligenti tractatu præhabito, et iis, quæ circa hæc attendenda putavimus, diligenti meditatione discussis, vos, quos Ecclesiæ novimus et nostri zelatores honoris, necnon ad prætacta pericula propulsanda sinceris affectibus affici, ad hujusmodi ministerium duximus eligendos, etc. » Provinciam iis demandat, ut inter Cypri regem, atque ipsius fratrem Tyri dominum pacem conciliare studeant: ac si ipsorum industriam odiorum pertinacia eludat, de regis, regni statu, procerum voluntatibus, populorum studiis, deque re tota diligentissime inquirant, Sedemque Apostolicam instruant : tum partes adversas ad dicendam causam Sedi eidem se sistere jubeant, ut quod ad divinam tuendam gloriam, nomenque Christianum augendum congruere visum fuerit, decernatur. « Datum Pictavis V kal. Februarii an. III ».

Concussæ his dissensionibus Cypro spe et cupiditate imminebant Saraceni : ad quorum impetus propulsandos cum Henricus rex Famagustam nudatam mœnibus cingere propugnaculis, ac magnis molibus munire decrevisset, suique consilii Clementem certiorem fecisset ; Pontifex eam rem magno rei Christianæ commodo vertere perpendens Cyprumque adversus Saracenos firmandam, ut ex ea insula in fidei hostes ad recuperandam Terram-Sanctam irrumpi posset, Apostolico Diplomate omnibus iis, qui expiata sacra confessione conscientia ad promovendum opus, in quod magni sumptus profundendi erant, stipem conferrent centum dierum indulgentiam proposuit [1]. Porro Cypri regem fuisse proximo anno pulsum in Armeniam, ac dein in regnum revocatum a suis, exceptumque summo gaudio refert Sanutus [2].

39. *Privilegia collata et obitus beatæ Claræ de Monte-Falcone.* — Absolvimus hunc annum adductis nonnullis privilegiis, quæ Clemens hoc anno Burdegalensi Ecclesiæ principi in S. Andreæ honorem excitatæ contulit : atque in primis translationis reliquiarum ejusdem Apostoli festum diem celebraturis nono Maii, ac diebus proxime consecuturis lustrantibus eam Basilicam nonnulla indulgentiarum præmia contulit [3], cum pretiosissimis sanctorum lipsanis exornata esset : « Considerantes, inquit, quod eadem Burdegalensis Ecclesia in honore beati Andreæ Apostoli gloriosi constructa metropolitana insignis existit, et alias multæ coruscat privilegio dignitatis ; quodque in ea de ipsius Apostoli sacratissimo corpore, et aliorum plurimorum Apostolorum, martyrum, confessorum et virginum venerabiles reliquiæ, quæ multa sunt veneratione colendæ a cunctis fidelibus, requiescunt, etc. Dat. Pictavis XII kal. Febr. an. III ». Eodem in patriam studio incitatus eam Ecclesiam eleganti opere ad culmen perducendam statuit : quare Burdegalensi archiepisc. provinciam dedit [4], ut evolvente se viginti annorum spatio sacerdotiorum vacantium primi anni vectigalia, exceptis abbatiis in sua diœcesi, in eam rem derivaret. Ad augendum quoque ejusdem Ecclesiæ splendorem superiori anno Clemens cum religiosæ disciplinæ nitor apud canonicos defloruisset, sanxerat [7], ut sæculares canonici in religiosorum decedentium locum ad divinam rem curandam subrogarentur.

Migrasse hoc anno ad cœlos ferunt [6] B. Claram

[1] Lib. III. Ep. com. CDVI. — [2] Sanut. l. III. p. . c. 11. — [3] Lib. III. Ep. cur. VI. — [4] Lib. II. Ep. com. LVII. — [5] Lib. I. Ep. com CXIV. — [6] Ferrar. novo cat. XVII. Aug. Wad. in Annal. hoc ann. num. LXXI.

abbatissam monasterii S. Crucis oppidi Montisfalconis, quæ multis post mortem miraculis inclaruit, adeo ut de illis Joannes [1] XXII aliquot post annis, uti dicemus, religiosam actionem instrui jusserit ad beatarum virginum honores illi decernendos, uti dicetur inferius, quinetiam Urbanus VIII nostro ævo, propagata ejusdem Virginis flexu temporum sanctitatis gloria, colendam illius memoriam officio Ecclesiastico sanxerit [2] : imo ipsa ingentis instar miraculi fuit, quippe dum viveret, et divino æstuans amore sacrosanctæ Christi passionis mysteria attenta mente aliquando perpenderet, cœlesti viso Christus crucem gestans sese illi interdum objecit, atque in corde medio præcipua passionis suæ instrumenta impressit, finxitque adeo, ut cum post mortem ejus corpus exenteratum esset, et cor ob magnitudinem divisum Jesu Christi crucifixi imago e carne efformata, nativisque expressa coloribus conspecta [3] sit : quinetiam reperti in vesicula fellis tres lapilli pari magnitudine et pondere, addito hoc insuper miraculo, ut unus duobus æqui ponderaret, et trium conjunctorum pondus unius tantummodo pondus adæquaret, quo sanctissimæ Triadis, quam illa præcipuo pietatis sensu adorabat, mysterium adumbratum est.

Obiisse eodem anno tradunt [1] Coloniæ Joannem Duns cognomento Scotum, cui ab acumine ingenii in ventilandis theologicis quæstionibus, *Subtilis* elogium adjectum est, de cujus scriptis insignibus agunt scriptores [2] Ecclesiastici : de mortis vero genere discrepantes sunt sententiæ, cum vulgo jactetur illum epileptico morbo correptum, cum adhuc spiraret, a sodalibus Coloniensibus vivum sepultum sibi manus arrosisse, alii ut fabulam confictam ab ejus doctrinæ invidis confutent : de quo pluribus Wadingus, agit, tráditque illum Parisiis ideo Coloniam transmissum, ut doctrinæ suæ luce offusas Coloniensibus a Beguardis errorum tenebras discuteret.

[1] Jo. an. II. Ep. com. CCCXV. — [2] Bul. to. IV Urban. VIII. Const. 23. — [3] Bereng. Alfric. in B. Claræ Vita Wad. hoc ann. num. 73.

[1] Wad. ex Epitaph. hoc ann. num. 37. Annal. Colon. hoc ann. — [2] Trith. de scrip. Eccl. Six. Senen. in bibl. Possev. in app. Card. Bellar. de script. Eccles.

CLEMENTIS V ANNUS 5. — CHRISTI 1309.

1. *Gestorum hujus anni compendium.* — Anno a Virginis partu millesimo trecentesimo nono, Indictione septima, Henrici Lucemburgensis, a Germanis principibus regis Romanorum designati, electio a Clemente confirmata est : composita in solemni ordinum conventu a Gentili legato cardinale Ungaria, pacata profligatis propulsatisque Ferraria Venetis Italia, concitata in Mauros Hispania, suscepta in Saracenos ab Hospitalariis expeditio, exerta in Templarios legum severitas, instituta ad Bonifacii VIII ab invidorum calumniis vindicandam memoriam judiciorum forma; denique a Pontifice ex singulari in S. Bertrandum Convenarum episcopum, cujus nomen gerebat, atque in sede successor olim extiterat, singulari pietatis studio reliquiarum ipsius translatio magno apparatu celebrata. Utque ab ea sacra pompa, quæ ineunte anno ingenti populorum concursu instructa est, ducamus initium, rei gestæ seriem ex Bernardo [1] accuratissimo scriptore decerpemus.

2. *S. Bertrandi Convenarum episcopi translatio.* — « Recedens de Tolosa, (de Clemente loquitur, cujus itinera describit,) declinavit ad sedem S. Bertrandi confessoris, diœcesis quæ dicitur Convenarum : ubi, in festo B. Marcelli papæ, scilicet XVII kal. Februarii, corpus sacrum S. Bertrandi episcopi confessoris, cujus ipse fuit consors in nomine et successor in sede, de loco, in quo prius erat, in capsam transtulit pretiosam, quam ad hoc idem papa Clemens prius fecerat suis sumptibus fabricari. Magnam quoque concessit indulgentiam visitantibus ibidem sacras confessoris reliquias annuatim ». Hæc Bernardus, quæ etiam in Mss. Clementis gestis [1] iisdem pæne verbis leguntur, confirmanturque litteris Apostolicis [2], quibus sancti præsulis encomia celebrantur : religiosam vero pompam, qua sacra lipsana transtulit, describit Pontifex :

« Clemens, etc.

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sig. num. 3765.

[1] Ext. apud nos sign. lit. C. num. 25. — [2] Lib. IV. Ep. com. CCCXXXII.

« Cupientes eumdem sanctum, quem dominantium Dominus honoris prærogativa sublimavit in cœlis, debita in terris honorificentia venerari, sacratissimum corpus ejus de infimo ad locum celebrem et solemnem in Ecclesia vestra paratum, venerab. fratre Nicolao episcopo Ostiensi, et dilectis filiis nostris Berengario tit. SS. Nerei et Achillei presbytero, Landulfo S. Angeli, Raimundo S. Mariæ-Novæ, et Arnaldo S. Mariæ in Porticu diaconis cardinalibus, necnon venerabilibus fratribus nostris Rothomagensi, et Auxitano archiepiscopis, ac Tholosano, Albiensi, Magalonensi, Adurensi, Tarivensi et Convenarum episcopis nobis adstantibus, ac præsentibus dilectis filiis... de Cimorra... de Fonte-Frigido... de Scala-Dei... de Bonofonte et... de Benedictione-Dei monachorum abbatibus S. Benedicti et Cisterciensis Ordinum, Auxitanæ, Narbonensis, Tarivensis, et Convenarum diœcesum, ac aliorum fidelium multitudine copiosa, XVII kal. Februarii cum debita reverentia et honore propriis manibus duximus transferendum, etc. Datum Convenis XVII prædictarum kal. Februarii anno quarto ».

3. *Quæstiones adversus Templarios habitæ.* — Antequam Convenas se conferret, plura in Templariorum, quos ut divinæ læsæ majestatis reos bonis privari, carceribusque mancipari jusserat, causa Tolosæ decrevit; ac datis ad Galliarum præsules litteris [1] significavit, Philippum regem in congressu Pictavis secum habito consilium iniisse, ut Templariorum bona, ne inhiantium avaritiæ et prædæ paterent dissiparenturve, regiæ custodiæ committeret, neque ulla arte et fuco eas opes sibi arrogaturum spopondisse : deinde ad Pontificis preces præfectis regiis ac magistratibus imperasse, ut ab iis sibi temperarent, quo Ecclesiasticorum custodiæ traderentur; rem vero nondum in opus adductam. Atque adeo decernit, ut in singulis diœcesibus viros probos ad ea servanda designent, quos sacramento obstringant, rem summa fide gesturos : tum etiam eam provinciam nonnullis integritate conspicuis demandavit. Obtemperatum est Pontifici; extant enim regia Philippi edicta de Templariorum bonis Clementis administris consignandis, quæ in Archivio inferiore Avenionensi reperta sunt [2].

Nec in Galliis modo, verum in Aragonia etiam concitata persecutio in Templarios, qui illius terrore perculsi, ut refert Surita [3], munitissimis arcibus et castris se receperant : sed immissis a Jacobo rege copiis, ad deditionem compulsi Pontificiis imperiis, parituros spopondere. Qua de re certior a rege factus Clemens Apostolicum nuntium capellanum suum transmisit, ut eas arces Pontificio nomine reciperet, atque una cum Templariis regiæ custodiæ permitteret. De aspersa Templariis infamia, atque ejuratæ Christianæ fidei criminibus impositis, ob quæ ipsos vocasset in judicium, ut sontes plecteret, insontesve absolveret, ad alia regna sparsæ litteræ : ac ne interea eorum opes ac possessiones in rem Syriacam convertendæ dissiparentur, nonnullos antistites iis conservandis præfecit, regesque iis præsidio jussit esse, inter quos hæc Eduardo monita dedit [1] :

« Decet, inquit, fili charissime, regiæ magnificentiam dignitatis, tuam matrem Ecclesiam et Apostolicam Sedem sincero animo et devotis affectibus revereri, ac ea quæ sibi sunt placita efficaciter adimplere, ut Rex regum ejusdem sponsus Ecclesiæ, qui super reges et regna imperat, dominatur et regnat, se in eis a te honorari prospiciens exaltet, et provehat tui regalis culminis incrementa, etc. Dat. Avenione kal. Septembris anno IV ». Ad afficiendos vero meritis pœnis illius Ordinis equites, qui a fide desciverant, aliisque se contaminarant criminibus, præsules in eos inquirere omni diligentia ac judiciorum servato ordine jussit. Quo argumento plures extant litteræ [2], quarum notas in margine apponere suffecerit. Tum archiepiscopum Pisanum nuntii Apostolici instructum auctoritate ad Insubres, Tuscos, Dalmatas et Istros, ut quæstionem in earum provinciarum Templarios exerceret, imperavit [3].

4. *Philippo rege, urgente de Bonifacii memoria instituta quæstio.* — Hæc decernebat in Templarios Clemens, cum Philippi regis, a quo in eos concitatum vidimus, precibus actus inauditi judicii, quo prædecessoris hostibus persequendæ illius memoriæ, ac probandi criminis hæreseos, quo Romanum Pontificem notabant, auctoritas concessa, formam instituit. De qua hæc Bernardus [4] : « Eodem anno Domini MCCCIX, Clemens papa, ad instantiam regis Franciæ et suorum, in publico consistorio pronuntiavit, ut liceret prosequi volentibus procedere contra memoriam Bonifacii papæ VIII defuncti ». Extat ea de re Clementis Diploma [5], quo exposuit, se a Philippo Lugduni primum, deinde Pictavii postulatum, ut ab Sede Apostolica judicium de crimine hæreseos Bonifacio imposito institueretur. Et quamvis nullatenus, uti debebat, putaret Bonifacio ex Catholicis parentibus ortum, qui Martino IV et Adriano V in legationibus ab iis gestis operam navarat, dein munera curiæ exercuerat, tum cardinalatu fuerat exornatus, susceptoque Pontificatu hæreses insectatus fuerat, et dogma Catholicum confirmarat, hæreseos labe inquinatum fuisse; ob decus tamen Sedis Apostolicæ, et ad Ecclesiæ puritatem asserendam professus est, accusatoribus, ut suas probationes afferrent, diem indixisse.

« Clemens, etc. ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum.

« Dudum, postquam divina cooperante cle-

[1] Ib. Ep. XIV. — [2] Ann. MDXCIV. legat. Octav. Aquav. num. 29, 30. — [3] Sur. l. V. Annal. c. 73.

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXIII. — [2] Ib. Ep. cur. LXIV, LXV, LXVI, LXXII, LXVIII, LXIV, LXV, LXVI. — [3] Eod. l. IV. Ep. cur. com. CMXXXIX. — [4] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sig. num. 3765. in Clem. V. — [5] Ext. apud Mau. cler. p. 4. l. VII. c. 8.

mentia, fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, primo Lugduni et deinde Pictavis cum nostra curia residentes, charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris zelo, ut credimus et ipse promebat, fidei orthodoxæ et devotionis accensus, credensque Ecclesiæ statui plurimum expedire, nos cum instantia requisivit, et ad ipsum dilecti filii nobilis viri Ludovicus, natus claræ memoriæ Philippi regis Francorum, Ebroicensis, Guido S. Pauli et Joannes Drocensis comites, ac Guillelmus de Plasiano miles, qui contra Bonifacium papam VIII prædecessorem nostrum, quem dicebant in labe pravitatis hæreticæ decessisse, crimen hæreseos se velle imponere et ad illud probandum sufficientes probationes habere, illaque coram nobis velle proponere asserebant; postularunt instanter, quod ipsis videlicet nobilibus benignam audientiam exhibentes, ad recipiendas probationes hujusmodi, memoriamque damnandam ejusdem defuncti justitia prævia procedere curaremus.

« Nos vero quamvis de ipso, quod de orthodoxis parentibus et Catholica patria traxit originem, ac in curia Romana pro majori parte temporis vitæ suæ nutritus extitit, ac cum Martino, dum in Franciæ, ac Adriano, in Angliæ regnis prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus legationis officio fungeretur, successivis temporibus quasi continuo conversatus cancellariæ officium exercuit cum iis; et subsequenter in dicta Romana curia, in qua prius exercuerat advocationis officium, ad officium notariatus primo, et deinde ad honorem cardinalatus S. R. E. et demum in summum Pontificem assumptus extitit; qui ad honorem Dei et roborationem fidei, et hæreticorum exterminium multas edidit sanctiones, in prædicatione divina, officia exercendo in præfata curia, et etiam extra eam, tum in dictis regnis Franciæ et Angliæ, cum aliis diversis mundi partibus, antequam summus Pontifex (eligeretur) cum viris auctoritatis eximiæ Catholicis et Ecclesiasticis conversatus, alias etiam (Catholicus) apparebat, et communiter semper vixit, prædicta veritate subniti nullatenus crederemus; quia tamen crimen hæreseos, quod est inter cætera crimina plus execrabile ac horrendum, magisque detestabile ac damnosum, contra dictum prædecessorem oppositum dissimulanter indiscussum non negligi debebat; ad præfati regis aliorumque nobilium prædictorum instantiam, et ne in sacrosancta Romana Ecclesia, quæ mater est cunctorum Christi fidelium et magistra, quæque cunctis tribuit Catholicæ religionis normam, veramque doctrinam fidei orthodoxæ, videamur negligere, quod in aliis debet diræ censuræ acerbitate damnari; dum adhuc cum prædicta curia Pictavis essemus, præfatis oppositoribus de fratrum nostrorum consilio audientiam duximus concedendam, et iis primam diem juridicam post festum Purificationis B. Mariæ virginis proximum, jam transactum, ad comparendum coram nobis Avenione, et quantum, ac prout esset de jure in ipso negotio procedendum, pro peremptorio termino signantes, etc. Actum Avenione in domibus fratrum Prædicatorum, videlicet in aula inferiori, in qua consistoria publica tenemus, id. Septembris Pontificatus an. IV ».

Cum ita sanxisset Clemens discutiendam Bonifacianæ accusationis causam, dedit imperia [1] episcopo Parisiensi, et Guillelmo Godinio Ordinis Prædicatorum, postea cardinali, ut Guillelmo Plessiano harum omnium in Bonifacium calumniarum artifici nefandissimo, et Ludovico principi Ebroicensi, aliisque duobus comitibus a Guillelmo subornatis ut se accusatores constituerent, diem indicerent ad futiles suas probationes depromendas : « Ut, inquit, clarius in hujusmodi negotio procedatur, fratrum nostrorum super hoc, dum erimus Avinione, communicato consilio : discretioni vestræ de ipsorum fratrum consilio per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel alter vestrum, per vos vel alium seu alios, Ludovicum, Guidonem, et Joannem comites, ac Guillelmum militem prælibatos ex parte nostra peremptorie citare curetis, ut prima die juridica post Dominicam memoratam, quam eis similiter pro peremptorio termino assignetis, coram nobis si sua putaverint interesse, Avinione legitime comparere procurent ad procedendum in dicto negotio, et prout de jure fieri poterit et debebitur. Diem vero hujusmodi citationis et formam, et quidquid inde duxeritis faciendum, nobis per vestras litteras, harum seriem continentes, fideliter intimare curetis. Datum in Prioratu de Grausello prope Malausan. Vasionensis diœcesis XV kal. Novembris an. IV.» Hoc freti Rescripto Guillelmus Plasianus Bonifacii accusatores mirique calumniarum artifices, suas accusationes in publica Acta redegere, quæ porrexerunt Clementi, extantque in Archivo Vaticano Romam Avenione translata, ex quibus eorum impostorum impietas arguitur. Perhorruit vero Christianus orbis ad rei adeo insolentis famam, et Castellæ atque Aragoniæ reges Catholici, missis, ut refert Surita [2], oratoribus apud Clementem, questi injectum fidelibus scandalum, quorum aures piæ ferre non possent, Romanum Pontificem in crimen hæreseos adduci. Philippus vero Francorum rex in Hispanos retorsit, ideo judicium disturbare molitos, quod ipsorum interesset, cum Jacobus Aragonius Sardiniæ et Corsicæ regno a Bonifacio donatus esset; Ferdinandus justorum natalium dignitate, exclusis regno infantis Ferdinandi filiis, affectus. Nec Hispani modo, verum Germani quoque, Belgæ et Itali, ut refert Albertinus Mussatus [3], Philippi regis consilia execrati sunt : ob idque potissimum Henricus rex Romanorum magnis studiis provectus, ut illius vim reprime-

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXIX. — [2] Sur. in I. I II. et Annal I. V. c 87. — [3] Albert. Muss. I. I. c. 3.

ret, ut dicetur inferius. Cæterum Clemens cum ex eo judicio nullam Sedi Apostolicæ notam aspersum iri prævideret, ac Bonifacii memoriam, quam obtrectatores obscurare nitebantur, illustrandam in suscepta sententia perstitit, demum accusatores magno suo pudore conticescere coacti sunt, ac Bonifacii nomen in suum decus assertum, de qua re suo loco dicetur : jam reliqua prosequamur.

5. *Academia Bononiensis privilegiis aucta.* — Actum est de restituenda, uti cœptum erat, in pristinum splendorem Academia Aurelianensi, ac plura ad veterem litterariam disciplinam, quæ professorum incuria defloruerat, sanciendam constituta : cujus rei cura archiepis. Bituricensi et episcopo Carnotensi a Clemente demandata est [1]. Similiter revocata in pristinum decus ab eodem Pontifice Bononiensis Academia [2], quam Neapoleo cardinalis Bononiæ jam ante legatus una cum sede episcopali, aliis gravissimis divinis humanisque pœnis Bononiensibus magistratibus inflictis, ademerat ; atque in Constitutione [3] Honorii III contentas pœnas contraxisse promulgarat. Exasperarat enim legatum nonnullorum insolentia, qui in ipsius palatium impetum fecerant, quorum clientelam susceperant urbani magistratus. Sed cum ipsos pœniteret criminis atque oratores ad Clementem ad illud expiandum misissent, Pontifex in gratiam ipsos admisit, ac templa, sedem episcopalem et Academiam restituit [5], quam etiam anno sequenti majoribus privilegiis amplificavit [4] : atque inter cætera, ad augendam illius dignitatem decrevit, ut qui in ea doctoratus laurea decorati essent, in aliis Academiis eam disciplinam profiteri [6] possent. Munivit etiam illam ineunte sequenti anno ea prærogativa ut, [7] a nullo legato Apostolico ab ea urbe divelli, vel interdicto feriri posset, infligendarumque earum pœnarum auctoritas, si unquam ab officio discederent, soli Romano Pontifici foret reservata. Tum Ravennati archiepiscopo, ac si Ravennatium sedes vacaret, Ferrariensi Parmensique episcopis provinciam imposuit, ut Academicos Bononienses ab improborum injuriis vindicarent. Quæ beneficia ac nonnulla alia liberaliter Bononiensibus contulit Clemens, ut navatam ab iis pro Ecclesia in Ferrariensi bello egregiam operam commendaret. In quod cum defluxerit oratio, illius historia jam a nobis percurrenda est.

6. *Ferraria a Venetis oppugnata Romanæ Ecclesiæ restituitur.* — Deterrere pluribus litteris exeunte anno exaratis Venetos ab invadenda Ferraria erat conatus (1), gravissimasque minas incusserat, ni cœptis absisterent. Sed cum ipsius preces nil valuissent, ac Joannes Superantius patritius Venetus submissus cum exercitu Ferrariæ præfecturam, pulsis internuntiis Apostolicis, qui urbem ad obsequium Ecclesiæ traduxerant, et aliis magistratibus Pontificiis, ferro flammaque succinctus occupasset, Pontifex graves censuras in Petrum Gradenicum ducem Venetorum, Joannem Superantium, Vitalem Michaelem præfectos, senatum, aliosque Venetos omnium ordinum est jaculatus [1]. Qua de re hæc tradit Jordanus [2] : « MCCCIX. Clemens V magnum processum fecit contra Venetos, quia Ferrariam urbem Ecclesiæ indebite occupaverant ». Extat id judiciarium edictum die Cœnæ Dominicæ, Pontificatus anno IV consignatum in Pontificio Regesto et anno hujus sæculi sexto, ex typographia Vaticana excusum : in cujus initio exponit, ut Ferraria in fundo Ecclesiastico condita a primis illius fundatæ temporibus Romanis Pontificibus fuerit obnoxia : « Est, inquit, certo certius, quod civitas Ferrariensis cum suo comitatu et districtu et omnimoda jurisdictione, ac juribus et pertinentiis ad jus et proprietatem Ecclesiæ Romanæ, in temporalibus pertinet et pertinuit ab antiquo ; licet tyrannica rabies civitatem ipsam, comitatum, territorium, districtum, et habitatores ejus aliquibus temporibus oppresserit violenter : qua persecutione, Deo cujus esset negotium inspirante, cessante, eadem Romana Ecclesia fuit in possessione, vel quasi pacifica et quieta, sed ab octo mensibus circa principium mensis Aprilis vel circa incœperunt (de Venetis loquitur), nos et Romanam Ecclesiam in possessione antiqua prædictorum indebite molestare et temere impedire ».

Pergit fusa oratione recensere, quod jam ante [3] indicatum est, ut Arnaldo abbate monasterii Tutellensis, atque Honuphrio Ecclesiæ Meldensis decano Pontificio nomine Ferrariensi urbe potitis,

[1] Lib. III. Ep. com. CCCLXXII. — [2] Ib. Ep. com CLII et DXXVIII. — [3] Ext. tom. nostro Ann. XIII. in Honor. ann. Chr. 1225. num. 50. et in Ms. Vat. bibl. sig. num. 2997. pag. 129. — [4] Cle. V. l. IV. Ep. com. DXXVIII. — [5] Ms. Vat. bibl. sig. num. 3977. p. 175. — [6] Lib. V. Ep. com. CLVIII. — Ibid. Ep. CLVI.

[1] Lib. IV. Ep. cur. LXXIV. Ms. Vat. bibl. sig. num. 3977. p. 173. ext. typis cusa inter monitoria et declarationes excom. contra Venetos. — [2] Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960. c. 234. p. 10. num. 1. — [3] Ann. MCCCVIII. num. 14, 15, 16.

(1) Ut totam historiam belli Ferrariensis cum Venetis chronologicis notis distinguamus, res altius, ab anno scilicet superiori, repetenda est; quam in rem ducem mihi constitui vetustum et coævum auctorem Chronici Estensis vulgatum a Muratorio rer. Italic. tom. XV. Obiit Azo Estensis Ferrariæ dominus die ultima Januarii anni præcedentis, successitque illi in principatu Ferrariæ Frescus filius ejus spurius. Novum dominum tulere Ferrarienses usque ad mensem Augusti ; tunc vero seditio cœpta, quæ paulatim crescens, eo tandem devenit, ut Frescum ex urbe in arcem haud longe positam compelleret. Ille res suas in deterius prolabi sentiens, Venetorum auxilium imploravit, quibus et civitatem vendidit. Accurrerunt actutum Veneti, viribusque et armis tentatam Ferrariam tandem in potestatem suam redegerunt, quæ deditio Decembri mense anni MCCCVIII pacta fuit. Hoc vero anno MCCCIX, Ferrarienses Venetorum dominii pertæsi id tamen effecerunt *ut die Jovis, mense Junii* Veneti silentes digrederentur urbe, seque in arce communirent. Nec diu post cardinalis de Pelagra legatus papæ venit Ferrariam, statimque copias cogere cepit, ut Venetos penitus expelleret. Igitur exercitu comparato pugna inita est cum Venetis die XXVIII mensis Augusti, in quo res bene cessit Ecclesiæ, ac Veneti arce totaque Ferrariensi ditione facessere jussi sunt. MANSI.

populus universus professus esset, Ferrariam juris esse Romanæ Ecclesiæ, ac nuntii Apostolici claves Ferrariæ recepissent, constituissent portarum et pontium custodes, adegissent sacramento in verba Pontificia urbis prætorem ejusque senatum, præfectos imposuissent Massæ-Fiscaliæ, denique supremum jus exercuissent, antequam Joannes Superantius ad Ferrariensem rem administrandam a Venetis esset submissus; addit nuntios, novarum rerum audita fama, monuisse senatum Venetum, ne Romanæ Ecclesiæ jus in Ferrariensi ditione turbaret, atque etiam abbatem Tutellensem Venetias accessisse, ut a cœptis ipsum revocaret: concitata vero seditione intentatam nuntio fuisse necem, atque ejus familiam saxis appetitam; deinde apertum bellum illatum cladesque inflictas, anno superiori a Ferrariensi administratione dejectos Ecclesiæ magistratus exponit, deque tanto facinore effusis justis querelis ducem ac senatum Venetum, tum expresso nomine Joannem Superantium, qui Ferrariensem dominatum eripuerat Ecclesiæ, ac Vitalem Michaelem, qui Venetæ reipublicæ nomine Ferrariam regebat, anathemate defixit, edixitque ut Romanæ Ecclesiæ jura restituerent. Ni parerent, sacrorum usu et commercio publico Venetorum omnem ditionem privavit: inussit infamiæ notam magistratibus, legum et judiciorum beneficio privatos pronuntiavit, viros Ecclesiasticos abire ditione Veneta jussit, exceptis iis, qui baptismalia infantibus, et morituris confessionis sacra conferrent. Demum si in cœptis perstarent, præfixo ad veniam poscendam tempore, ducem insignibus ducalibus exuendum, et omnes Venetorum fortunas fisco addicendas, regumque in eos imploranda arma pronuntiavit, donec Ferrariam Ecclesiæ restituissent. Quæ litteræ Avenione exaratæ die Cœnæ Domini, Pontificatus anno IV consignatæ sunt.

7. Non jacto anathemate, de quo etiam Veneti historici mentionem faciunt[1], pœnisque aliis eo Diplomate inflictis revocati sunt ad officium Veneti; sed majori in Pontificem ira perciti, atque derivationibus fluminum comitatum corrumpere, arcesque reliquas machinis evertere perrexere, ut quæritur Clemens in litteris ad Firmanum episcopum datis[2]: cui etiam significavit inter cæteras iis censuras sacro Cœnæ Dominicæ die incussas, ipsos in servitutem addictos, occupantibus bona direptioni sive in Italia vel in Græcia exposita præcepitque; ut si quos in sua diœcesi reperiret, eos mancipare custodiæ, ac bonis exueret: qua de re data pluribus præsulibus, provinciarum præsidibus, ac regibus imperia [3]. Missum etiam a Clemente ad Aragonum regem nuntium, ut illum ad Venetos in ipsius regno agentes opprimendos adduceret, refert Surita [4], atque exposuisse, Venetos nulla lacessitos injuria, postquam Ferrarienses pulso Frisco Azonis spurio, in Ecclesiæ obsequium procubuissent, injustum bellum ad legitimam nuntiis Apostolicis possessionem eripiendam suscepisse: quæ a Diario Veneto [1], in quo habetur, Venetos pluribus in locis exagitatos, ac bonorum jacturam passos, atque etiam a Bernardo [2] et Clementis gestis [3] et Ms. [4] Vaticano confirmantur.

8. Cum hæc etsi asperiora decreta parum valerent, ac nisi ferro cum Venetis res decernenda videretur, religiosam in eos militiam Pontifex, dato crucis symbolo, ac propositis Ecclesiæ signa secuturis præmiis indulgentiarum, quæ arma in Saracenos gerentibus concedi erant solita, indixit, [5] Arnaldumque e Pelagrua S. Mariæ diaconum cardinalem sacro bello præfecit: quem etiam ad exortos in multis ditionis Ecclesiasticæ provinciis, maxime Anconitana marchia, Spoletano ducatu, Campania, ac Maritima tumultus componendos misit. Extant plures ea de re ad ipsum datæ litteræ [6]: quem etiam privilegiis ornavit, [7] ac pacis arbitrum in Insubria, Etruria aliisque provinciis constituit [8].

Gessit Arnaldus magna animi constantia munus sibi impositum, crucisque vexillis expositis, ingentem hominum multitudinem ad ea traxit [9]. Ad quæ videtur alludere Diarium [10] Venetum, dum ait, propositas iis fuisse indulgentias, qui Venetis necem (in acie scilicet) inferrent. Ut vero iis succinctus copiis cardinalis legatus Ferrariam recuperarit, subjectis verbis describit Bernardus [11]: « Fuit missus legatus a latere papæ dominus Arnaldus de Pelagrua diaconus cardinalis, in Italia festinavit, et subsecuta est hominum magna strages: fuitque capta et recuperata Ferraria per legatum in sequenti mense Augusti in festo S. Augustini, non sine multo effuso sanguine Ferrariensium et Venetorum in prælio juxta Padum. Fertur autem numerus occisorum hominum una die VI millia, exceptis mortibus plurimorum, quæ præcesserant, et postmodum ibidem et alibi sunt secutæ. »

Assentiuntur Bernardo Ms. Vaticanum [12], Jo. Villanus [13], S. Antoninus [14] et alii. Favisse vero Ecclesiasticis copiis cives ex Ms. Diario colligitur, in quo refertur Vitalem Michaelem creatum a Venetis Ferrariæ præfectum a Ferrariensibus pulsum esse: additque Villanus, Venetos, cum urbem obsidione cingere molirentur, nondum amissa arce, cui Thedaldi nomen est, apud Francolinum cæsos: cujus insignis victoriæ partem Florentinis ascribit S. Antoninus, arcemque recuperatam subjicit: « Veneti, inquit, a legato cardinale, qui

[1] App. Ms. Hist. Dandul. in Petro Grad. Ms. diarium Ven. — [2] Lib. IV. Ep. cur. LXXXIV. — [3] Ib. Ep. LXXXII, LXXXV, LXXXVI, LXXXVII et post eamd. Ep. — [4] Sur. l. V. c. 82.

[1] Diar. Ms. Ven. Pigna l. IV. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. in Clem. V. — [3] Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25. — [4] Ms. Vat. bibl. sign 3765. in Clem. V. — [5] Lib. IV. Ep. cur. LXXXIV. — [6] Ib. Ep. cur. XXVII. — [7] Ib. ab Ep. XXVIII. ad Ep. LVI. — [8] Ep. LVI. [9] Jo. Vill. l. VIII. c. 103. Pign. l. IV. — [10] Diar. Ven. Ms. Petr. Graden. — [11] Bern. Chr. Rom. Pont. hoc ann. — [12] Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V. — [13] Jo. Vil. l. 8l c. 103. — [14] Ant. p. 3. tit. XXI. c. 2. ante § 1.

nepos erat papæ, cum copiis suis, inter quas etiam erant Florentini, ita sunt debellati et superati, ut ad sex millia exercitus Venetorum mortui sint in bello partim occisi, partim in Padum submersi. Et sic ex toto Ecclesia recepit Ferrariam cum castro Thedaldi. »

Porro ad reponendam gratiam Florentinis ob navatam egregie in eo bello operam, sublatum a legato interdictum ac sacra iis restituta, refert idem auctor. Eodemque etiam beneficio Bononienses, dum una cum Insubribus ad bellum se accingebant, affectos vidimus: quos etiam sequenti anno, cum feliciter jam confectum esset, ob eximiam, quam in eo explicuerant, virtutem militarem encomiis celebravit [1]. Revocata ad Ecclesiasticum imperium Ferraria postea in Atestinorum rediit servitutem [2], cum Pontifex illius præfecturam Siculo regi contulisset, sperneretque res Italicas transalpino solo delinitus, at de his postea in Joanne Clementis successore. Clemens porro sæpius Italos spe sui adventus permulsit, atque hoc ipso anno Romanis his litteris abblanditus est. « Romani, ut vera loquamur, noster peculiaris existunt populus intima nobis affectione dilectus : ipsi sunt Romanæ Ecclesiæ speciales alumni, quos sinceris amplectimur brachiis, et paterni favoris ubere confovemus. Ipsi sunt filii, quorum exaltationem appetimus, honorem diligimus, et commoda votis ferventibus concupimus : quorum nos perturbat adversitas, contingit pungitive turbatio; quorumque prosperitas dulcedine refovet, et tranquillitas reficit affluentia gaudiorum.»

9. *Ludovicus coronatus rex Romanorum legatos ad Clementem mittit postulans imperium, de quo multi tractatus et acta.* Inter hæc redimitus [3] fuerat corona Aquisgrani anno ineunte Henricus, antea Lucemburgensis comes, Romanorum rex ipso Epiphaniæ sacro die. Quam contulisse Henricum Coloniensem archiepiscopum ait S. Antoninus [4] : quamvis præpostero ordine, ut ostendunt litteræ Apostolicæ [5], post obtentam a Clemente confirmationem corona Germanica exornatum innuat. Quod attinet ad ritus sacros in ea celebritate servatos ; plurimam illi pietatem redolent, ac descripti sunt accurate in veteribus monumentis, quæ Goldastus [6] collegit, suntque dignissimi quos nostris Annalibus commendemus.

« Imperialis processus in unctione regis Romanorum, et in ejus coronatione et consecratione servandus.

« In coronatione et unctione regis Romanorum debet esse talis processus. Primo post electionem concorditer vel a majori parte factam comparebit rex Romanorum noviter electus in Ecclesia Aquensi : et ibidem archiepiscopus Coloniensis ex jure regni debitus consecrator indutus suis pontificalibus ornamentis, et similiter archiepiscopus Moguntinus et Treverensis archiepiscopus erunt induti suis pontificalibus ornamentis, et desuper pluvialibus cum debito ordine ministrorum, cruce, thuribulo et textu Evangeliorum præcedentibus qui obviam ibunt regi electo venienti ad fores Ecclesiæ Aquisgranensis, ubi archiepiscopus Coloniensis eum recipiet dicens : *Adjutorium nostrum in nomine Domini.* Et clerus : *Qui fecit cælum et terram.* Archiepiscopus : *Sit nomen Domini benedictum.* Ministri : *Ex hoc, nunc, etc.* Archiepiscopus dicet collectam illam : *Omnipotens sempiterne Deus, qui famulum tuum N. regni fastigio dignatus es sublimare, tribue ei, quæsumus, ut ita præsentis sæculi cursum cunctorum in communem salutem disponat, quatenus a tuæ veritatis tramite non recedat. Per Dominum, etc.*

« Et hac collecta dicta, archiepiscopi Moguntinensis et Treverensis, præsidente archiepiscopo Coloniensi, suscipiant regem unus ex uno et alter ex altero lateribus, per manus ipsum ducentes ad chorum Aquensem : et sic præcedente archiepiscopo Coloniensi cum clero, cruce, thuribulo, textu Evangeliorum et reliquiis præcedentibus, clerus cantet : *Ecce mitto Angelum meum, qui præcedat te*, etc. cum versiculo psalmi : *Si me audieris*, etc. Et tunc, cum perductus fuerit rex electus ad chorum, prosternet se super tapete posito ad gradus altaris, et rex totum se prosternet ad longum. Ubi archiepiscopus Coloniensis super eum prostratum dicet : *Domine salvum fac regem. Oremus. Deus qui scis genus humanum nulla posse virtute subsistere*, etc. Item : *Oremus. Sempiterne Deus, qui cælestium terrestriumque moderator famulum tuum ad regni fastigium dignatus es promovere*, etc. His dictis, elevet se rex et ponat se super sedem regiam, et addatur ei regina, si præsens fuerit, et collocetur juxta regem in latere sinistro : ac archiepiscopus Moguntinus a dextro, Treverensis vero in sinistro latere juxta reginam se ponant. Et tunc archiepiscopus Coloniensis, induta casula, celebraturus missam dicat : *Confiteor Deo omnipotenti*, etc. quo dicto, incipit missa solemniter : *Ecce advenit dominator.* Versic. *Deus judicium regi da.* Et tunc dicentur duæ collectæ, illa scilicet : *Deus, qui miro ordine Angelorum*, etc. de tribus regibus, ac *Alleluia*; et sequens officium totum de tribus regibus. Lectio Isaiæ prophetæ : *Surge, illuminare, Jerusalem*, etc. Si autem esset tempus Quadragesimale, dimissis *Alleluia* et prosa cantabitur tractus : *Desiderium animæ ejus*, usque ad versiculum : *Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.* Et tunc surgat rex, et deposito pallio regio, ducetur per archiepiscopos Moguntinum et Treverensem ad gradus altaris : et prostratus in totum in modum crucis, cantetur litania a duobus clericis. In quo loco suo erigat se archiepiscopus Coloniensis, qui prostratus erat cum

[1] Lib. v. Ep. com. CLVII. — [2] Pign. l. IV. — [3] Bern. l. de Rom. imp. Ms. Vat. bibl. sign. num. 2043. et Ms. ejusd. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V. Jord. Chron Ms. Vat. sign. num. 1960. c 238. de imp. Hen. Stero in Annal. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40 et alii. — [4] Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. in prin. — [5] Lib. IV. Ep. com. DLXXI. — [6] Ext. apud Goldast. tom. III. p. 403.

rege et baculum in manibus suis tenens dicet inter cantandum litanias per clerum : *Ut hunc famulum tuum N. in regem eligere digneris.* Clerus : *Te rogamus*, etc. Item archiepiscopus Coloniensis : *Ut eum benedicere † sublimare † et consecrare † digneris.* Clerus : *Te rogamus*, etc. Item Coloniensis : *Ut eum ad regni et imperii fastigium feliciter perducere digneris.* Clerus : *Te rogamus*, etc. Deinde illi duo clerici complent litaniam : *Ut Pontificem nostrum*, etc. Et finita litania, eriget se dominus Coloniensis, et rex similiter se levet. Et dominus Coloniensis a rege quæret : Vis sanctam fidem Catholicam a sanctis Apostolis traditam tenere et operibus fide dignis servare? Respondebit ei rex : Volo. Item Coloniensis quæret : Vis sanctis Ecclesiis Ecclesiarumque ministris fidelis esse tutor et defensor ? Respondebit rex : Volo. Item Coloniensis quæret tertio : Vis regnum Dei tibi a Deo concessum secundum justitiam prædecessorum tuorum regere et efficaciter defendere? Respondebit rex : Volo. Item Coloniensis : Vis jura et regna imperii bonaque ejusdem injuste dispersa conservare et recuperare, ac fideliter in usus regni et imperii dispensare? Respondebit rex : Volo. Item Coloniensis quæret : Vis pauperum et divitum, viduarum et orphanorum æquus esse judex et pius defensor [3]? Respondebit rex : Volo. Item Coloniensis quæret : Vis integerrimo in Christo patri et domino Romano Pontifici, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ defensionem debitam et fidem reverenter exhibere, etc ? Respondebit rex, positis duobus digitis manus suæ dextræ super altare : Volo, et in quantum divino suffultus fuero adjutorio et precibus Christianorum adjutus, quantum valuero omnia præmissa fideliter adimplebo. Sic me Deus adjuvet, et sanctum ejus Evangelium.

« Et tunc reducitur iterum ad altare, ubi dominus archiepiscopus Coloniensis a principibus Alemanniæ, clero et populo circumstantibus quæret, et sic dicet : Vultis tali principi et rectori vos subjicere, ipsiusque regnum firmare, fide stabilire, atque jussionibus illius obtemperare juxta dictum Apostoli : Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, sive regi quasi præcellenti ? ad quam quæstionem archiepiscopi Moguntinensis et Trevirensis, principes Alemanniæ, clerus et populus assistentes respondebunt, dicentes : Fiat, fiat, fiat. Quia tamen rex non intelligit quandoque Latinum idioma, præmissa per archiepiscopum Coloniensem aut clericos ejus præmissas interrogationes declarabit.

« Quo facto, rex prosternet se in longum, et Coloniensis dicet super eum benedictionem. *Oremus. Benedic, Domine, hunc regem nostrum N. qui regna omnium mod raris a sæculo*, etc. Item Coloniensis super eum dicet : *Deus ineffabilis auctor mundi, conditor generis humani*, etc. Post : *Amen.* Iterum erigit se rex, et dominus Coloniensis unget caput ejus, pectus inter scapulas, et ambas juncturas brachiorum circa scapulas de oleo cathecumenorum, dicens : *Pax tibi.* Ad quod clerus : *Et cum spiritu*, etc. Et tunc Coloniensis dicet : *Ungo te in regem de oleo isto in nomine Patris † et Filii † et Spiritus † sancti.* Et interea clerus cantet : *Unxerunt Salomonem Sadoch sacerdos et Nathan propheta regem in Sion* (*Gihon*), *et procedentes læti dixerunt : Vivat rex in æternum.* Postea Coloniensis ungat palmas manus dicens : *Unguantur manus istæ de oleo sacro, unde uncti fuerunt reges et prophetæ, et sicut unxit Samuel David in regem, ut sis benedictus et constitutus rex in regno isto super populum istum, quem Dominus Deus tuus dederit tibi ad regendum et gubernandum : quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat Deus*, etc. Interea clerus iterum cantat. *Unxit te Deus*, etc. Et factis unctionibus istis statim sunt parati capellani domini regis, et cum lana mundissima detergant omnia loca, ubi oleum appositum est.

« Et tunc ducetur rex ad armarium, et induetur ibidem sandaliis, alba, stola, ad modum crucis in pectore sine cappa : et ita redeat ad sedem suam circa altare. Et tunc Coloniensis dicet collectam : *Prospice, Omnipotens Deus, serenis obtutibus regem nostrum : et sicut benedixisti Abraham, Isaac et Jacob*, etc. Item aliam collectam : *Spiritus sancti gratia humilitatis nostræ officio copiose in te descendat.* Item alia : *Deus, qui es justorum gloria, et misericordia peccatorum*, etc. *Per omnia sæcula sæculorum.* Assistentes respondeant : *Amen.* Coloniensis : *Dominus vobiscum. Sursum corda. Gratias agamus*, etc. *Vere dignum et justum est*, etc. Specialem præfationem, ut in ordinario episcopi Coloniensis habetur. Item collecta alia : *Quoniam Dei filius Jesus Christus Dominus noster, qui a Patre oleo exultationis*, etc. His dictis, postea regalia tradentur regi hoc ordine : et locentur primo ad sinistram altaris in mensa; et tunc Coloniensis, Moguntinensis, et Treverensis simul tradent domino regi gladium, et dicet Coloniensis : *Accipe gladium per manus episcoporum vice et auctoritate sanctorum Apostolorum consecratas tibi regaliter impositum.* Hinc accinctus gladio accipiat a domino Coloniensi armillas, pallium et annulum, dicente sibi Coloniensi : *Accipe regiæ dignitatis annulum, et per hunc Catholicæ fidei cognosce signaculum*, etc. Postea dominus Coloniensis tradet ei sceptrum et pomum, et dicet : *Accipe virgam virtutis et æquitatis.* Hinc domini Coloniensis, Moguntinensis et Treverensis simul supraponent regi coronam regiam, scilicet Caroli magni, de Nurenberg adductam, et pariter dicant : *Accipe coronam regni*, etc.

« Hinc domini Moguntinensis et Treverensis ducent regem ad altare, et rex, positis manibus supra altare, hanc professionem faciet in suo vulgari, id est, Teutonico, prius tamen in Latino : Profiteor et promitto coram Deo et Angelis ejus amodo et deinceps legem et justitiam, pacemque sanctæ Dei Ecclesiæ servare, populoque mihi subjecto pro-

desse, et justitiam facere, et jura regni conservare, salvo condigno divinæ misericordiæ respectu, sicut cum auxilio principum et fidelium regni atque meorum melius invenire potero. Sanctissimo Romano Pontifici et Ecclesiæ Romanæ, cæterisque Pontificibus et Ecclesiis Dei condignum et canonicum honorem exhibere volo. Ea etiam quæ ab imperatoribus et regibus Ecclesiis seu Ecclesiasticis viris collata sunt et erogata, inviolabiliter ipsis conservabo, et faciam conservari. Abbatibus et ordinibus vassallis regni honorem volo portare et exhibere, Domino nostro Jesu Christo mihi auxilium præstante, fortitudinem et decorem.

« Post istam professionem Moguntinensis et Treverensis archiepiscopi ducent regem ad solium suum, clero cantante officium, quod incipit : *Desiderium animæ tribuisti*, etc. et versiculum : *Qui prævenisti eum.* Hinc ducetur rex superius ad altare Apostolorum Simonis et Judæ in Ecclesia Aquensi ; et deinde dicet archiepiscopus Coloniensis regi : Ita retine amodo locum regni, quem non jure hæreditario, nec paterna successione, sed principum electorum in regno Alemanniæ, seu verius Romanorum tibi noscas delegatum ; maxime per auctoritatem Dei omnipotentis, et traditionem præsentem et omnium episcoporum, cæterorumque servorum Dei, etc.

« His itaque cum rege peractis, si rex habuerit reginam, quæ affuerit, inungatur regina ante altare coram domino archiepiscopo Coloniensi, qui super eam prostratam dicat benedictionem : *Omnipotens sempiterne Deus, fons et origo totius bonitatis, qui feminei sexus fragilitatem*, etc. et tunc projiciat se regina per modum crucis in longum ante dominum Coloniensem, qui iterum dicat super ea benedictionem : *Deus qui solus habes immortalitatem*, etc. Hinc detegatur pectus reginæ per suas pedissequas ; et archiepiscopus Coloniensis circa præcordia pectoris reginæ de oleo sacro unget eam dicens : *Spiritus sancti gratia humilitatis nostræ officio in te copiose descendat*, etc. Hinc Coloniensis, Moguntinensis, Treverensis archiepiscopi pariter supraponant coronam ad caput reginæ, dicentes : *Officio indignitatis nostræ in reginam benedictam ponimus coronam regalis excellentiæ.* His dictis capellani reginæ accedant et detergant loca cum oleo deuncta cum lana munda et alba : et postea pedissequæ reginæ ipsam reinduant. Quo facto, ducatur juxta regem, et sedeat in latere sinistro regis, et prius clero cantante : *Te Deum laudamus.*

« His peractis, legitur Evangelium secundum Matthæum : *Cum natus esset Jesus in Bethleem Judæ in diebus Herodis.* Deinde dicitur, *Credo*, Offertorium, *Reges Tharsis*, etc. Et rex sceptrum in manu tenens offeret ad altare, ubi missa cantatur : deinde offerat regina : postea principes Moguntinensis, Treverensis : postea alii principes electores secundum gradum suum. Et procedetur in missa usque ad illum locum : *Et pax ejus.*

« Completo officio missæ, et mox post electionem rex confirmet privilegia principum electorum, et juret, quod postquam unctus fuerit et coronatus et diademate imperiali per Romanum Pontificem ornatus, iterum principum electorum privilegia confirmabit. Quibus sic peractis, rex cum principibus electoribus ingredietur auditorium : et si tunc fuerint aliqua negotia specialia et ardua regni tractanda, illa tractabunt. Et ita rex ipse processu temporis cum suis principibus a proceribus regnum Romanorum administrabit, pacem conservando, oppressos relevando, injustos reprimendo et justitiam defendendo in jure ; et ita cum Dei adjutorio regnum et regimen sacri Romani imperii feliciter continuando : quod ipse ei misericorditer præstet, qui sine fine vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum benedictus. Amen ». Hac Henricus celebritate perfecta more majorum ad imperiale nomen eblandiendum, asserendumque partum ex electorum suffragatione in solium Romanum jus, oratores transmisit : excitatum ad id Henricum fuisse stimulis gloriæ, ut Italicum regnum adipisceretur, imperiumque tot annis squalore obsitum pristino splendori restitueret ; tum a Gibellinarum partium sequacibus permotum, Pontificiæque benevolentiæ aura excitatum, cum Philippus rex Francorum ob impositas Bonifacio calumnias, motamque de cremandis ejus ossibus litem, Clementis et cardinalium animos a se abalienasset; refert subjectis verbis Albertinus Mussatus[1] :

« Henricus hic titulum nactus imperii, universorum principum ferventibus assensibus, et plebis clamoribus, et clericorum antistitum applausibus in sedem augustam delatus est : cujus jugum subiere libentes qui trans et cis Rhenum accolunt, et omnes Theutones, ad hunc sese referentes ut ad perspicuum columen Cæsareæ majestatis, pacata Alemannia, finibusque Aquilonis, usque in Oceanum ad majora direxit animum, desuetum jamdudum regnum per fines terræ reviviscere posse conjectans insignibus argumentis, seque in horum initium coronas utrasque adepturum permetiens, Italorum tentare partes induxit in animum. Constiterat namque plurimas Italiæ civitates per optimatum factiones arcuisse in exilia cives partium schismatibus, quæ hinc Gelphorum sub Ecclesiæ, hinc Gibolengorum sub imperii clypeis nomina sibi quondam induerant, quarum nonnullæ, et præsertim Longobardorum posse tyrannides sive exiliis, sive coertionum profligationibus diu marcuerant, cujus rei invidia ad se simile vero erat extorres concurrere. Sicque pacis ingenti suasione alliciendos populos ad cultum novi et speciosi nominis imperatoriæ majestatis, nec hujusmodi regiæ virtutis institutum circumspecta refellit opinio. Nam et Tuscorum quidam optimates et Gibolengis partis antiquæ, necnon ex diversis

[1] Albert. Muss. l. I. c. 3.

Gelfis, qui Alborum intolerantia Gibolengi nominis sibi prænomen elegerant, ejusdem propositi complices montes transilire ad ipsum regem eliciendum muneribus et subsidiis, ad quæ etiam hortamenta suggessisse acceptum est Albuinum et Canem Veronæ dominatores, quæ res postea successu rerum ludibrio gentibus fuit diminutionis statuum eorumdem consecutione, et gravium pecuniarum exhaustu. His informatus conceptibus et instinctu nobili Clementem papam cardinaliumque cœtum, quos cum Philippo Francigenarum rege litis causa, quæ pro cremandis olim Bonifacii papæ ossibus de hæresi accusati regem urgebat, simultates gerere non ignorabat, accersiri statuit impetraturas coronationis suæ decus, et in actus quoscumque favores Ecclesiæ triumphantis ».

10. Perfuncti sunt eo munere[1] Basiliensis et Curiensis episcopi, delphinus Viennæ ac Sabaudiæ, Namurci et Sarapontis comites, quibus Henricus insignes reverentiæ et amoris notis litteras dedit[2], quibus Clementem deprecabatur, ut ipsum imperiali inunctione liniret, manibusque Pontificiis diadema conferret. Utque petita obtineret, significabat, se oratoribus manus auctoritatemque demandasse, ut regio nomine conceptum quibus vellet verbis fidei sacramentum nuncuparent :

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo, domino Clementi sacrosanctæ Romanæ, ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Henricus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus cum reverentia debita devota pedum oscula beatorum.

« Cupientes ferventi desiderio vobis patri ac domino nostro clementissimo, et Apost. Sedi zelum nostræ devotionis offerre, nosque vestris et ipsius Sedis beneplacitis coaptare, nostroque et sacri Romani imperii statui sicut expedit providere, venerabiles Othonem Basiliensis, et Siphridum Curiensis Ecclesiarum episcopos principes nostros, et spectabilis viros Amedeum comitem Sabaudiæ affinem nostrum, Joannem dalphinum Viennensem et Albonensem comitem, Guidonem de Flandria consanguineum nostrum, Joannem comitem de Saraponte fideles nostros dilectos, et honorabilem virum magistrum Simonem de Manulla vestrum capellanum thesaurarium Metensem secretarium et familiarem nostrum dilectum, de quorum fide, legalitate et industria plenam obtinentes fiduciam, fecimus et facimus, constituimus et ordinamus nuntios et procuratores nostros, mandatum nostrum in se sponte suscipientes; ipsosque ad vestram præsentiam pro nostris et imperii negotiis specialiter destinantes, damus et concedimus eisdem plenam, generalem et liberam potestatem, ac speciale mandatum in vestræ sanctitatis præsentia, devotionem et filialem reverentiam, quam erga vos et sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem nostram sinceris affectibus gerimus, exponendi, petendi, procurandi seu impetrandi pro nobis, et nostris favorem et gratiam vestram; necnon tractandi, explicandi, exercendi, promittendi, offerendi seu præstandi in animam et super animam nostram, debitæ vobis et sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidelitatis et cujuslibet alterius generis juramentum; et specialiter ad petendum a vobis unctionem, consecrationem et coronam imperii de sacratissimis manibus vestris nobis impendendum, ac faciendi omnia alia et singula, quæ circa hujusmodi nostra et imperii negotia tractanda, explicanda, exercenda, promittenda fuerint, seu etiam facienda, quæ secundum Deum et honestatem viderint expedire, et quæ ad nos promovendum ad Romanum imperium fuerint facienda : ac etiam requirenda, et cætera facienda, quæ regalis excellentia nostra, faceret et facere posset, etiam in his, quæ mandatum exigunt speciale, et perinde ac si omnes casus, qui mandatum exigunt speciale, essent in præsenti procuratorio specialiter denotati : promittentes nos ratum gratum et firmum perpetuis temporibus habituros quidquid in præmissis, aut circa præmissa per dictos nuntios et procuratores nostros omnes, vel majorem partem eorum, qui præsentes fuerint, expositum, petitum impetratum, tractatum, promissum, juratum seu factum fuerit, aut quomodolibet procuratum. Volumus insuper salvis præmissis, quod prædicti procuratores et nuntii nostri possint omnes insimul, vel major pars eorum facere procuratorium fortius quam fieri poterit nomine nostro et in persona nostra sub sigillis eorum ad prædicta facienda, si defectus aliquis fuerit in prædictis. In cujus rei testimonium præsentes litteras scribi, et majestatis nostræ sigillo jussimus communiri. Dat. Constantiæ IV non. Junii, Indictione septima, anno Domini MCCCIX, regni vero nostri anno primo ».

11. Perfecere imperata ab Henrico oratores, atque deinde in medio purpuratorum patrum consessu, cum a Clemente flagitarent, ut Henricum regem Romanorum approbaret, Pontifex servato majorum ordine, designatum regem ut gerendo sceptro virtutibus parem atque ad imperiale fastigium evehendum confirmavit, tempusque ad eum diademate cingendum constituit, nimirum ab evoluto a festo proximo Purificatæ Virginis biennio recurrentem diem, ut referunt Jordanus[1], Bernardus[2], Ptolemæus Lucensis[3], ac Stero[4]. Apostolica sponsione secundo applausu excepta, regis Romanorum oratores se Pontifici paratos exhi-

[1] Bern. de imp. Rom. in Henr. Ms. Vat. bibl. sign. num. 2043. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40. Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. de Rom. Pont. in Clem. V. — [2] Ext. in arc. S. Ang. et l. VIII. Ep. cur. LXXV. l. Priv. Rom. Eccl. tom. III. pag. 81. et Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 47. rep. in archiv. Avinion. autogr. an. 1594. num. 24.

[1] Jord. Chr. Ms. Vat. sign. num. 1960. c. 238. de imp. Hen. — [2] Bern. de Rom. imp. Ms. Vat. bibl. sign. num 1043. et Chr. Rom. Pont. — [3] Ptol. Luc. Hist. concl. Ms. l. XXIV. c. 40. — [4] Stero Altahem. in Annal.

buere, ut Henrici nomine fidem sacramento devincirent. Qua de re subjectum Instrumentum confectum[1] :

« Instrumentum sacramenti præstiti per procuratores suos nomine domini Henrici regis Romanorum.

« In nomine Domini. Amen. Noverint universi hoc Instrumentum inspecturi, quod anno Domini MCCCVIII, die sabbati, vicesima sexta mensis Julii, Indictione septima, Pontificatus sanctissimi patris et domini nostri, domini Clementis divina providentia papæ V, anno quarto in palatio papali Avinion. videlicet in domo fratrum Prædicatorum ejusdem loci, in qua sanctissimus pater et dominus noster, dominus Clemens divina providente clementia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summus Pontifex tunc residentiam faciebat, in consistorio publico et solemni, in quo erat idem dominus papa, et cum eo præsentia reverendorum patrum dominorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, et aliorum archiepiscoporum, episcoporum, electorum, abbatum et aliorum prælatorum, ac cæterarum personarum, tam Ecclesiasticarum quam sæcularium, maxima multitudo ; et venerabilis patris domini Sifridi episcopi Curiensis, ac spectabilium virorum dominorum Amedei comitis Sabaudiæ, Joannis dalphini Viennensis, ac Albonensis comitis, Guidonis de Flandria, Joannis de Saraponte comitis, et discreti viri magistri Simonis de Manulla thesaurarii Metensis, procuratorum et nuntiorum serenissimi principis domini Henrici regis Romanorum illustris ad infrascripta constitutorum, prout inferius continentur ; postquam idem dominus summus Pontifex, solemnitate debita præcedente, prædictum dominum Henricum in regem electum, in imperatorem postmodum promovendum, reputavit, nominavit, et declaravit regem, exigente justitia, Romanorum ; et personam ipsius approbans, pronuntiavit eam et declaravit esse sufficientem, habilem, et idoneum ad imperium obtinendum, et eidem ad recipiendas unctionem, consecrationem et imperialis diadematis impositionem de manibus suis sanctis, certos locum et terminum assignavit : et ad præstandum juramentum ipsi domino summo Pontifici, et Ecclesiæ Rom. in animam et nomine dicti regis, quod dicti sui procuratores et nuntii eidem domino papæ se frequenter obtulerant præstaturos, fuit hoc modo processum.

« In primis quidem venerabilis pater dominus Bertrandus episcopus Albiensis domini papæ camerarius publice, ac clara voce legit quamdam patentem litteram magno sigillo dicti domini regis pendenti signatam, procuratorium seu potestatem dictorum procuratorum seu nuntiorum plenarie continentem, cujus litteræ de verbo ad verbum, nil addito vel mutato, tenor dignoscitur esse talis ».

Subjiciuntur Henrici ad Clementem litteræ, quas superius opportuniori loco attulimus. Quibus perlectis, ac perspecta oratoribus obstringendæ fidei demandata auctoritate, Neapoleo cardinalis sacramenti formam suis conceptam verbis proposuit, ex qua ii jurejurando ad tuendum Pontificium honorem, servanda Sedis Apostolicæ jura, non affectandam ditionem Ecclesiasticam, comprimendos Ecclesiæ hostes se devinxere ; atque Henricum ea omnia repetito sacramento in ipsa imperialis inunctionis celebritate confirmaturum spopondere. Cujus rei gestæ seriem ex iisdem publicis monumentis decerpimus.

12. « Deinde, (nimirum post regis Romanorum litteras in consistorio repetitas,) reverendus pater dominus Neapoleo S. Adriani diaconus cardinalis publice legit quamdam cedulam continentem formam juramenti, quod dicti procuratores et nuntii domino papæ, ac Ecclesiæ Romanæ in animam et nomine dicti regis præstare debeant. Qua lecta secundum formam illam dicti procuratores et nuntii juramentum hujusmodi præstiterunt in modum sequentem : Nos Sifridus Curiensis episcopus, Amedeus comes Sabaudiæ, Joannes delphinus Viennensis et Albonensis comes, Guido de Flandria, Joannes comes de Sarapontе, et Simon de Manulla thesaurarius Metensis, nuntii et procuratores serenissimi principis Henrici Romanorum regis, habentes ad omnia infrascripta plenam et generalem ac liberam potestatem, et speciale mandatum ab eodem, prout constat per prædictas patentes litteras ipsius, vobis sanctissimo patri et domino, domino Clementi divina providente clementia papæ Quinto, vice et nomine dicti domini nostri regis et in animam ipsius promittimus, et juramus per Patrem et Filium et Spiritum sanctum et per hæc sancta Dei Evangelia, et per hoc lignum vivificæ Crucis, et per has reliquias sanctorum, quod nunquam vitam aut membra, neque ipsum honorem quem habetis, sua voluntate, aut suo consensu, aut suo consilio, aut sua exhortatione perdetis ; et in Roma nullum placitum, aut ordinationem faciet de omnibus, quæ ad vos pertinent aut Romanos, sine vestro consilio et consensu : et quidquid de terra Ecclesiæ Romanæ pervenit ad ipsum, aut perveniet, vobis reddet quam citius poterit ; et quandocumque in Lombardiam et Tusciam aliquem mittet pro terris et juribus suis gubernandis, quoties mittet eum, jurare faciet illum, ut adjutor vester sit ad defendendum terram S. Petri et Romanam Ecclesiam secundum suum posse : et si permittente Domino dictus dominus noster rex Romam venerit, sanctam Romanam Ecclesiam et vos rectorem ipsius et successores vestros exaltabit secundum suum posse : et cum Romæ vel alibi per vos in imperatorem coronandus fuerit dominus noster rex præ-

[1] Ext. in arc. S. Ang. et l. Priv. Rom. Eccl. tom. III. p. 81. et int. coll. Plat. tom. III. p. 332. et Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 47.

dictus, dictum sacramentum et aliud fieri consuetum ad requisitionem vestram tempore coronationis suæ personaliter renovabit, etc. »

His consentiunt historici. Ad quæ illustranda Bernardum paucis verbis hæc omnia complectentem afferendum ducimus : « Anno, inquit [1], Domini MCCCIX, veniunt nuntii solennes et ambaxatores regis Alamanniæ Henrici ad papam apud Avinionem, scilicet tres comites et duo episcopi, petentes confirmationem electionis et coronationis imperii ab ipso papa sibi dari. Papa vero ejus electionem admisit et confirmavit in Avinione mense Julii subsequenti, volens ipsum nominari regem Alamanniæ et Romanorum, et quod posset agere quæ regis erant : et coronationem imperii promisit, tempus eidem assignans, ut a festo Purificationis ad duos annos Romam veniret, coronam ibidem imperii recepturus ».

13. His solenni more perfectis, Clemens gesta in purpuratorum patrum senatu Apostolico Diplomate sanxit, ut Albertinus Mussatus narrat : locutus enim de petito imperiali diademate subjungit [2] : « Quod et facile sui obtinuere legati, litteris patentibus termino ad hoc in certam diem præfixo, Constitutione solemni emologata electione cum sacræ benedictionis præconio, cui et diadematis appositioni seipsum Romæ in Sedem pontificalem compariturum et effecturum despondit ». Inscriptæ sunt Henrico eæ litteræ [3] de asserta ipsi regia dignitate, promissisque imperialibus apicibus, quibus Clemens rei gestæ seriem exponit, ut una cum cardinalium collegio diligenti discussisset examine, an pares virtutes ad regium nomen decusque imperiale sustinendum afferret; cumque ipsum necessariis tanto muneri ornamentis pollere comperisset, suffragio Apostolico regem renuntiasse, atque imperiale diadema illi conferendum decrevisse : verum cum indicti a se Concilii Œcumenici tempus immineat, ipseque gravissima negotiorum ad Christiani nominis decus spectantium mole sit implicitus, e quibus nec se expedire facile, neque ea abrumpere sine ingenti periculo posset, imperialis inunctionis celebritatem ad biennium distulisse : interea præcipere omnibus Romani imperii populis ac proceribus, ut illius jussis obtemperent, meritisque officiis complectantur. Num ad reponendam in defendendo honore Ecclesiæ, quam sibi addictam senserat, gratiam adhortatur, ac saluberrimis aliis monitis, ut sceptrum pie ac magnifice sustentarent, informat.

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Henrico regi Romanorum illustri..

« Nuper venerabiles fratres nostri... Basiliensis et... Curiensis episcopi, et dilectus filius nobilis vir Amedeus Sabaudiæ, Joannes dalphinus Viennensis, et Albonensis comes, Guido de Flandria, Joannes de Saraponte comes, et magister Simon de Maruilla thesaurarius Ecclesiæ Metensis, ambasciatores, procuratores, et nuntii tui ex parte tua cum pleno sufficienti mandato, prout per tuas patentes litteras magni tui sigilli appensione munitas nobis extitit facta fides, ad nostram præsentiam destinati, coram nobis et fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus in publico et solemni consistorio nomine tuo et omnium principum, in regis in imperatorem postmodum promovendi electione voces habentium, tam de consuetudine quam de jure, proposuerunt inter cætera coram nobis electionem de te ad prædictum regnum, et ad imperium postmodum promovendo ab omnibus principibus, vocem in hujusmodi electione habentibus, fuisse concorditer et legitime celebratam, teque electioni hujusmodi consensisse, et alias solemnitates recepisse Aquisgrani, quas prædecessores tui recipere consueverunt ibidem ». Ex his emendandus S. Antoninus, qui præpostero ordine post confirmationem obtentam a Clemente Henricum Aquisgranum iter intendisse ait [1], ut a Coloniensi archiepiscopo corona cingeretur; « supplicantes instanter, ac inter alia humiliter postulantes, tibi unctionem et consecrationem per nostras manus impendi, et te in imperatorem Romanorum, advocatum et defensorem Ecclesiæ imperiali diademate coronari, et ad hoc tibi certos locum et terminum assignari, et alias tibi concedi per Sedis Apostolicæ favorem et gratiam consuetos.

« Nos igitur præmissis per eosdem ambasciatores propositis diligenter auditis, necnon prædicto mandato, electionis quoque prædictæ decreto cum prædictis fratribus diligenter inspectis, plenaque deliberatione discussis, factaque nobis de hujusmodi electione concordi et legitima plena fide; examinatione quoque de persona tua in eorumdem fratrum præsentia per nos facta, in quantum te absente fieri potuit, super conditionibus omnibus, quæ requiruntur in illo, qui est ad imperialis culminis apicem sublimandus; quia ab olim nos et fratres nostri ex frequenti et familiari conversatione tua, et magnorum ac proborum virorum testimonio indubitato et certo excellentiam tuam fore percipimus magnarum virtutum gloriosis titulis insignitam, discretionis immensitate sublimem, providentiæ maturitate fœcundam, devotionis claritate conspicuam; quodque in ea adeo prompti viget intellectus prosperitas, veritatis dilectio et constantis fortitudinis firmamentum, ut tantarum virtutum castris in ipsa regnantibus sublimium honorum extolli fastigiis rationabiliter mereatur; te charissimum filium nostrum Henricum in regem electum deputamus, nominamus, denuntiamus et declaramus regem Romanorum de ipsorum fratrum consilio, justitia exigente; tuamque personam tot excellentium claritate suf-

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. et in lib. de Rom. imp. Ms. Vat. bibl. bibl. sign. num. 2043. Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 40. — [2] Alb. Muss l. I. c. 3. — [3] Lib. I. Ep. com. DLXXI.

[1] Ant. III. p. tit. XXI, c. 2. in princ.

fultam approbamus, pronuntiamus et declaramus plene sufficientem et habilem ad suscipiendum hujusmodi imperialis celsitudinis dignitatem : decernentes et pronuntiantes, unctionem, consecrationem et imperii Romani coronam tibi per manus nostras debere concedi loco et tempore opportunis, ad quæ ex nunc nos offerimus paratos : magnitudini tuæ nihilominus concedentes nostrum et Romanæ Ecclesiæ favorem et gratiam consuetos ; præcipientes ex nunc omnibus subditis tuis, quod tibi tanquam regi Romanorum vero, et per Sedem Apostolicam approbato ad imperium obtinendum, efficaciter pareant et intendant.

14. « Et quia tam pro generali futuro Concilio, quod jam mandavimus convocari, quam pro aliis arduis et inevitabilibus fidei Christianæ negotiis multa nobis imminent necessario facienda, quæ non possent absque gravi periculo universalis Ecclesiæ prætermitti, ante quorum expeditionem, alia ponderosa implicare negotia, vel explicationi ipsorum intendere commode non possemus ; ut urgentibus ad præsens negotiis utiliter expeditis, annuente Deo votis tuis et postulationibus tam feliciter quam celeriter satisfiat, celsitudini tuæ ad unctionem, consecrationem et coronationem imperii Romanorum de manibus nostris in Basilica principis Apostolorum de Urbe, Deo auctore, sumendas festum Purificationis B. Mariæ, quod erit usque ad biennium, computandum a proximo futuro festo Purificationis ejusdem, tibi de ipsorum fratrum consilio assignamus. A dictis quoque procuratoribus et nuntiis tuis, habentibus super hoc plenum et speciale mandatum, in animam tuam, prout ipsi nobis frequenter obtulerant, recepimus debitum juramentum.

« Euge igitur, fili charissime; recognosce humiliter tui beneficia Creatoris, ejus beneplacitis te coapta, dirige vias tuas in semitis mandatorum ipsius, ejus ministros honora, imo ipsum in illis ; honora Ecclesiam matrem tuam , longevitatem namque vitæ, parentum etiam temporalium honorificatio pollicetur. Recogita diligenter et tenaci commenda memoriæ, quam gratiosam tam olim in multis casibus, quam nunc in nuntiorum tuorum expeditione celeri et felici Romanam Ecclesiam invenisti : et ideo ipsam, ejus et aliarum Ecclesiarum honorem et jura dilige, protege et conserva, pacem dilige, regem imitando pacificum. Firma justitia thronum tuum, illam sectare, fructus enim justitiæ pax illa, si ante te ambulet, gressus tuos ponens in via tibi ab invio præcavebit. Nec te clementia deserat, quæ amicos et devotos multiplicans ad imperii adjicit firmitatem. Age viriliter et semper cor tuum in Domino confortetur. Dat. Avinioni VII kal. Aug. anno IV ».

15. *Ungariam optimis Constitutionibus munit legatus Apostolicus.* — Dum hæc ab Romano Pontifice decernebantur, proceres populique in Pannonia Gentilis tituli Sancti-Martini-in-Montibus presbyteri cardinalis atque Apostolicæ Sedis legati opera mutuo nexu ac fœdere post diuturnas dissensiones devincti sunt. Ad delenda enim veterum discordiarum semina, atque ad temperandam optimis institutis Ungariam habiti sunt Budæ ab eodem legato, Clementis V auctoritate, solemnes præsulum ac procerum conventus, in quibus, consentientibus omnibus ordinibus, egregiæ Constitutiones sancitæ sunt [1], quarum præcipuæ nobis tantum leviter delibandæ. In primis pro alenda publica pace omnes, qui adversus Carolum regem conjurarent, non modo politicis legibus plectendos, sed etiam nonnullis pœnis Ecclesiasticis, quæ ipsos etiam posteros irretirent , afficiendos decrevit.

« Præsenti decreto de consensu præsentis Concilii duximus statuendum, ut si quis in hoc flagitii genus irrepserit, quod in dominum Carolum illustrem regem Ungariæ manus violentas injecerit, aut aliquod in personam ipsius nocumentum procuraverit, vel socius fuerit facientis ; aut fieri mandaverit, vel consilium dederit aut favorem, seu receptaverit scienter eumdem; præter pœnas, quas dictæ leges reis hujusmodi criminis ingerunt et infligunt, omnibus feudis, gratiis, privilegiis, et beneficiis spiritualibus et temporalibus, eis ab Ecclesia quacumque concessis, sit privatus et perpetuo spoliatus. Et nihilominus vassalli, comites, castellani, Jobagiones et alii officiales ipsius a fidelitate, homagio, obedientia et alia qualibet præstatione, qua ei tenebantur adstricti, juramento, vel quacumque alia firmitate vallata, eo ipso sint absoluti et liberi præsentis auctoritate decreti. Et ut tanti criminis ultio feratur non solum in actores scelerum, sed in progeniem damnatorum, cum dignum sit, ut nefandi ratione flagitii ultionis severitas amplius extendatur, et propter enormitatem delicti pœnarum modus exuberet ; præsenti adjicimus sanctioni , quod nulli talium filiorum aperiatur janua dignitatis Ecclesiasticæ vel honoris, imo perpetuo ad quodlibet Ecclesiasticum ministerium præsentis Constitutionis auctoritate reddatur inhabilis, nec ad aliquod Ecclesiasticum beneficium, nisi per dispensationem Sedis Apostolicæ vel legati de latere, possit quomodolibet reassumi. Publicata ut supra (nimirum Budæ), VII idus Maii.

16. Promulgata alia est sanctio gravissima de corona regia, quam sanctam vocabant, eo quod S. Stephanus Ungariæ rex a Pontifice Romano acceptam gestasset, tantæque apud Ungaros venerationi erat, ut simplices jus regium in ea corona situm putarent. Quæ opinio cum antea Wenceslao rege Boemiæ, dein Othone duce Bavariæ, demum Ladislao Waywoda ea potitis graves tumultus peperisset ; legatus cardinalis decrevit, eam profanam habitum iri, nisi a Waywoda constituto tempore restitueretur, aliamque Carolo regi lustratam

[1] Ext. in l. Priv. Rom. Eccl. tom. I. pag. 192. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 505.

sacra prece ab Romana Ecclesia in prioris locum ejusdem dignitatis tradendam : « De consilio, inquit, et assensu venerabilium in Christo patrum et dominorum archiepiscoporum, episcoporum et baronum regni prædicti præsentium duximus statuendum, quod corona præfata, quæ per nobilem virum Ladislaum Voyvand detinetur ad præsens, nisi usque ad proximum futurum Concilium, in præsenti Concilio ordinatum, nobis libera et expedita restituta fuerit, ex nunc præsentis Constitutionis vigore sit penitus interdicta, et pro interdicta, profana et reproba tamdiu ab omnibus habeatur, quamdiu per ipsum Ladislaum, vel quemcumque alium sic detenta fuerit, et quousque ad manus nostras, seu legitimi regis vel Albensis Ecclesiæ, ad quam spectare dignoscitur, libere fuerit restituta; et quod alia fabricetur, quæ per nos nomine Romanæ Ecclesiæ eidem regi et regno donetur, et per nos seu auctoritate nostra benedicatur solemniter: qua in locum succedente prioris, dictus rex successoresque sui coronentur, eamque auctoritate nostra, ut prædicitur, benedictam, tam rex et successores prædicti, quam barones et nobiles, ac populus universus pro vera et legitima corona perpetuo recipere debeant et habere : juris enim declarati existit, quod in locum alterius eadem auctoritate surrogata res quælibet, jure, quo illa, censeatur eodem, illiusque generaliter sortiatur naturam, in cujus locum substituitur et honorem.

« Quod si corona præfata rehabita, seu alia fabricata, et auctoritate nostra benedicta, de novo occupari, abscondi, deperdi, vel sic deficere, quod ad usum debitum non possit haberi, quoquo modo contingat, volumus quod per venerabiles in Christo patres dominos Strigoniensem et Colocensem archiepiscopos, de consilio et consensu omnium vel majoris partis suffraganeorum suorum, interdicant sic occupata vel perdita, quousque, occupatione cessante, prædicta corona eadem in Albensi Ecclesia reposita fuerit, seu regi legitimo liberaliter restituta : et alia similiter nomine Romanæ Ecclesiæ fabricetur et benedicatur, quæ taliter benedicta, pro vera et legitima habeatur ab omnibus, ut de benedicenda auctoritate nostra superius est statutum. Si autem præfati archiepiscopi se concordare, vel consensum majoris partis suffraganeorum suorum habere nequiverint, super eo, quod fieri debeat, Sedes Apostolica consulatur; totiesque prædicta juxta modum superius declaratum fieri possint et debeant, quoties eventus necessitatis suaserit sic agendum.

« Cupientes insuper ut quos reverentia Dei, amorque virtutis a malo non revocat, formidine saltem pœnæ perterriti assuescant odisse peccatum, statuimus ut si quis deinceps in eam temeritatem proruperit, quod præfatam sacram coronam seu eam vel eas, quas illius loco surrogari contigerit, per se vel alium, publice vel occulte, furtive surripiat, vel per violentiam occupet, seu in læsionem et damnum legitimi regis, qui pro tempore fuerit, aut regni ejusdem quoquo modo detineat vel usurpet, surripienti, occupanti, detinenti, vel usurpanti prædictis sub quovis colore quæsito auxilium, consilium dederit, vel favorem, cujuscumque præeminentiæ, status et conditionis existat, eo ipso sententiam excommunicationis incurrat : et si quidem prædicta vel eorum aliquod publice fecerit, seu fautor fuerit facientis, omnibus feudis, concessionibus, privilegiis, vel quibusvis gratiis, quæ a Romana vel alia quacumque Ecclesia obtineat, sine spe restitutionis, præsentis Constitutionis vigore, perpetuo sit privatus. Si vero clericus fuerit, dignitatibus, Ecclesiis et beneficiis omnibus, quæ obtinet, se privatum et ad obtinendum inhabilem, et nihilominus excommunicationis sententiam, etiamsi episcopali et suprema dignitate præfulgeat, incurrisse se noverit ipso facto. Si autem universitas fuerit, interdicto, et nihilominus universitatis ejusdem principales auctores excommunicationi subjaceant : et demum nisi sic offendentes resipuerint, cum Dathan et Abiron (quos terra vivos absorbuit) accipiant portionem. Nullus insuper, præterquam in mortis articulo et satisfactione præmissa, a dicta sententia excommunicationis absolvi, nec interdictum ipsum relaxari valeat sine Apostolicæ Sedis, vel nostra licentia speciali. Publicata ut supra (nimirum Budæ), VIII idus Maii ».

17. *Caroli II Siciliæ regis obitus.* — Cœperat Ungaria latis a legato Apostolico optimis Constitutionibus ad pristinum splendorem reflorescere sub rege Carolo, cum illius avus paternus ejus nominis Secundus Siciliæ rex e vivis excessit, de quo hæc Bernardus [1] : « Anno Domini MCCCIX, quinta die introitus Maii obiit Carolus II rex Siciliæ, comesque Provinciæ, filius quondam primi Caroli regis Siciliæ, regni sui, computando ab obitu patris sui, XXV ». Quibus consentanea tradunt Jordanus [2], Joannes Villanus [3], et S. Antoninus [4], illumque in senectute laudes regias incontinentiæ vitio [5] fœdasse, sed par est credere divinam misericordiam sanctissimi ipsius filii Ludovici, qui fastu regio conculcato D. Francisci humilitatem sectatus erat, precibus placatam flexisse Carolum ad expianda lacrymis scelera : pro cujus etiam anima levanda illius uxor regina Maria plurimas preces apud Deum effudit, obtinuitque a Clemente papa sequenti anno, ut fideles ad exhibendum illud viro pietatis officium pelliceret, indulgentiarum præmia iis erogari [6], qui pro eripienda flammis purgatoriis illius anima sacras orationes Deo porrexissent.

« Clemens, etc. universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis.

« Cum claræ memoriæ Carolus rex Siciliæ, qui

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. — [2] Jord. Ms. Vat. bibl. sign. num. 1960. c. 234. — [3] Jo. Vill. l. VIII. c. 108. — [4] Ant. III. p. tit. XXI. c. 9. § 1. — [5] Jo. Vill. ubi sup. Coll. Hist. Neap. l. v. — [6] Lib. v. Ep. com. CCVI.

dum viveret, fidelitatis constantiam, obsequendi promptitudinem, et devotionis affectum impendere fideliter studuit Ecclesiæ matri suæ, in terra morientium positus, et justis operibus fidei tenuerit salutiferum sacramentum, et dormitationem accipiens optimam repositam gratiam habere credatur; nos charissimæ in Christo filiæ nostræ Mariæ reginæ Siciliæ illustris relictæ dicti regis viduæ precibus annuentes, volentes ut ii, qui pro salute animæ dicti regis apud Deum orationibus devotis instabunt, lætitiæ dona offerant et salutis, omnibus Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis, qui pro anima prædicti regis devote Deum oraverint, pro singulis diebus, in quibus hujusmodi orationes ad Deum effuderint, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, viginti dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, præsentibus post quinquennium minime valituris. Dat. Aven. III non. Februarii anno v ».

18. *Succedit Robertus qui dat juramentum fidelitatis Pontifici.* — Exorta est extincto Carolo haud levis de regni successione inter Robertum Caroli tertium natu filium et Carolum Ungariæ regem, quem Siculi regni jura, utpote ex Carolo Martello majori natu regis Siculi filio oriundum respiciebant. Sed Bonifacii VIII Constitutio adversabatur Carolo, qua ad sopienda bella imminentia a Carolo II regem consultus sanxerat [1], ut is Siculo sceptro succederet, qui proximo gradu regem Siculum eo tempore, quo e vivis excederet, habita in eodem gradu ætatis ratione, attingere compertus esset. Cum vero S. Ludovicus episcopus Tolosanus secundus natu, defuncto Carolo Martello, melioris regni spe caducum sceptrum immortali commutasset, Roberti causa vicit [2] Clementis Pontificis auctoritate, cum id Siculæ rei conduceret, tum ob Roberti sapientiam ac scientiam militarem, tum ne Carolus, qui vix Ungarico regno sufficeret, alterius regni mole obrueretur: cum maxime ea regna disjuncta essent, bellisque gravissimis sæpius fluctuarent. Ut vero postea post Roberti mortem inter utriusque posteros ea recruduerit controversia, atque in bellum funestum eruperit, suo loco dicetur.

Jam cœptam de Roberto orationem prosequamur, de cujus auspiciis hæc Bernardus [3]: « Successit in regno et comitatu Robertus filius ejus, qui fuit coronatus et unctus in regem per Clementem papam V apud Avinionem, Dominica prima sequentis Augusti anno Domino prætaxato ». Adstipulantur his Jordanus [4] aliique auctores. De Roberti tamen successione in regno Siculo dissentit a Bernardo Jo. Villanus [5] in designando perfectæ regiæ unctionis die, dum ait Robertum Junio mense Neapoli magno procerum comitatu, triremiumque apparatu in Provinciam vectum ad Clementem se contulisse, atque ab eo festo Deiparæ natalitio die diademate solemni ritu exornatum. Constat certe ex Roberti litteris ipsum die vigesima sexta mensis Augusti hujus anni Avenione Pontificis beneficio atque auctoritate Siculum sceptrum capessere professum esse, fidemque suam concepta subjectis verbis formula [1] obstrinxisse.

19. « In Nomine Domini. Amen. Ego Robertus Dei gratia Rex Siciliæ ad honorem Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti, et beatæ gloriosæ virginis Mariæ, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli, et Ecclesiæ Romanæ ligium homagium facio tibi domino meo Clementi papæ V tuisque successoribus canonice intrantibus, et ipsi Romanæ Ecclesiæ pro regno Siciliæ et tota terra, quæ est citra pharum usque ad terrarum confinia ejusdem Ecclesiæ: quæ utique regnum et terram excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum, et districtus civitatis ejusdem, per Romanos Pontifices distinctos vel in posterum distinguendos claræ memoriæ domino Carolo regi Siciliæ avo meo et hæredibus suis quorum ego hæres existo, prædicta Ecclesia Romana concessit: et recognosco et fateor, quod inter Romanam Ecclesiam et prædictum avum meum conditiones, conventiones, modus et forma, ac pacta infrascripta intervenerunt, et fuerunt apposita in concessione regni sibi suisque hæredibus per Romanam Ecclesiam facta, seu auctoritate ipsius in prædicta concessione, pertinentia seu spectantia ad personas eorum, qui successuri erant ipsi avo meo suisque hæredibus in terra et regno prædictis et eorum qui in eisdem successuri sunt mihi meisque hæredibus: necnon ad successionem, vel formam, seu modum succedendi ipsi avo meo suisque hæredibus, et mihi meisque hæredibus in regno et terra præfatis. Quæ omnia et singula tam me quam meos in dictis regno et terra hæredes servaturos promitto, et contra ea non venturos, quæ talia sunt. Si in nostro vel hæredum nostrorum obitu legitimum, prout subsequitur, hæredem nos aut ipsos, quod absit, non habere contigerit, regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam, ejusque dispositionem libere revertatur, etc. » Eædem pactiones sunt iisdem conceptæ verbis, quæ a nobis in XIV tomo [2] allatæ sunt, quarum postrema hæc est:

20. « Promitto etiam quod nullam confœderationem, seu pactionem, vel societatem cum aliquo imperatore, vel rege, seu principe vel Saraceno, Christiano, vel Græco, aut cum aliqua provincia, seu civitate, aut communitate, vel loco aliquo scienter contra Romanam Ecclesiam, vel in dam-

[1] Annal. tom. XIV. An. Chr. 1297. num. 53. — [2] Pandul. Coll. v. Hist. Neap — [3] Bern. Chr. Rom. Pont. Ms. Vat. sign. num. 3675. — [4] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [5] Jo. Vill. l. VIII. c. 112.

[1] Ext. apud Clem. l. IV. Ep. com. DCDXCIX. et in arce S. Ang. in l. Priv. Rom. Eccl tom. III. pag. 297. inter Coll. Plat. tom. I. pag. 335. et in Ms. Vall. bibl. sign. lit. B. num. 12. pag. 319. — [2] An. Chr. 1265. num. 14. et an. 1289. num. 2. etc.

num Ecclesiæ faciam : et si etiam fecero ignoranter, tenear et promitto ad mandatum Ecclesiæ revocare. Denique omnes præmissas conditiones, quæ in persona mea apponuntur, circa meos etiam in regno ipso hæredes et successores volo et intelligo esse dictas, salvis omnibus, quæ circa alios hæredes meos ordinata consistunt, prout superius est expressum. Ego etiam do hoc privilegium, seu litteras præsentes tibi domino papæ et Romanæ Ecclesiæ memoratis Aurea Bulla bullatum seu bullatas, in quo vel in quibus proprio juramento fateor et recognosco expresse, regnum Siciliæ et totam terram, quæ est citra pharum, usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesiæ (excepta civitate Beneventana cum territorio et pertinentiis ejus, quæ, ut dictum est, Ecclesiæ remanebit eidem) ex sola gratia et mera liberalitate Sedis Apostolicæ sæpedicto avo meo, mihi meisque hæredibus in feudum fore concessa ; meque habere et tenere regnum et terram hujusmodi a dicta Romana Ecclesia in feudum pro me meisque hæredibus in dictis regno et terra sub pactis et conditionibus, forma, modo et conventionibus prædictis, et sub aliis, quæ in litteris felicis recordat. Clementis papæ IV plenius continentur, exceptis duobus capitulis infrascriptis.

21. « Cæterum ut præmissa omnia et singula, et insuper ut conditiones, conventiones et pacta, quæ inter sanctam Romanam Ecclesiam et sæpedictum claræ memoriæ avum meum intervenerunt, seu fuerunt apposita tempore, quo sæpedicta terra et regnum pro se suisque hæredibus concessa fuerunt in feudum, prout in litteris felicis recordationis Clementis papæ IV plenius continentur, illibata perpetuo maneant et inconcussam semper obtineant firmitatem, ipsa omnia et singula juro duobus exceptis nude capitulis, uno de quinquaginta millibus marchis sterlingorum, et earum solutione, sanctæ Ecclesiæ debitis ex conventionibus memoratis per jam dictos parentes meos et me hæredem, remissis mihi meisque hæredibus in perpetuum, et donatis per ipsam Ecclesiam et vos clementissimum dominum meum dominum papam Clementem cum consilio et assensu dominorum cardinalium, de mera liberalitate vestra, et speciali gratia relaxatis, et de eis summis ego et mei hæredes de nexu cujuslibet obligationis aut pœnalis promissionis, quibus essemus adstricti propterea, in perpetuum absoluti et exinde quietati : alioque capitulo de personalibus jam dicto avo meo impositis, de habendis per eum mille militibus ultramontanis cum certo equitaturarum et balistariorum numero, et veniendo ad prosecutionem negotii dicti regni in statutis terminis et præfixis, et sub certarum interminatione pœnarum, quia hæc esse constat impleta. Et per stipulationem solemnem promitto, quod plenarie adimplebo et inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore veniam contra illa. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. In prædictorum autem testimonium, perpetuamque memoriam præsens scriptum exinde confici jussi, et Aurea Bulla regiæ majestatis impressa typario communiri. Dat. Avin. anno Domini MCCCIX, die XXVI mensis Augusti septimæ Indictionis, regni mei prædicti anno I ». Quo porro ritu memorata clientelaris sponsio a Roberto rege Clementi exhibita fuerit, extat illius descriptio inter insignia monumenta, quæ Nicolaus cardinalis Aragoniæ collegit [1] :

« Modus faciendi homagium domino papæ de regno Siciliæ, quando confertur regi.

« Notandum, quod modus, qui consuevit in præstatione homagii hujusmodi fidelitatis juramenti observari est, quo leguntur primo per extensum omnia pacta et conventiones factæ pro concessione regni Siciliæ, usque ad finem ab illo loco : Carolo regi Siciliæ; usque ibi : *Datum Romæ* vel *Avenione*. Postmodum prior diaconorum in vulgari omnia vel saltem substantiam omnium exponit : et hoc necessarium est, quod exponat de verbo ad verbum in vulgari forma, quæ hic est : *Ego Carolus*, etc. usque ibi inclusive : *Et sancta hæc Dei Evangelia ;* et subjungat in vulgari : *Sicut ego dixi et dominus noster sane intellexit, sic vos juratis ? Ita Deus vos adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.* Et rex repetit more solito : *Sicut vos dixistis*, etc. Ponat manum supra librum, et osculetur. Et nota quod rex stat genuflexus cum computatur prædictum juramentum per diaconum, et cum jurat. Fit postmodum stipulatio per papam, vel notarium nomine papæ et Romanæ Ecclesiæ de pactis et conventionibus et sacramentis observandis, quæ rex promittit per hujusmodi solemnem stipulationem. Surgit rex, et genuflexus ponit ambas manus suas inter manus papæ sedentis, et dicit papa : Tu facis Ecclesiæ Romanæ ligium homagium, ut lectum est, et cardinalis computavit ? Ille respondet, quod sic. Et papa dicit : Nos ita te ad homagium recepimus. Osculatur rex pedem papæ, et ad osculum recipitur ».

22. Promulgatæ etiam a Clemente litteræ Apostolicæ [2] de Roberto donato jure beneficiario. Siculo regno ex pactis, inter Carolum I ipsius avum ac Romanos Pontifices conventis, ad rei gestæ memoriam a temporum oblivione vindicandam :

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Roberto regi Siciliæ illustri.

« Ne in posterum rei gestæ memoriam diuturnitas temporis forsan obliteret, litterarum nostrarum præsentium insinuatione testamur, te ligium homagium et fidelitatis juramentum ratione regni Siciliæ et terræ citra pharum (excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis, secundum antiquos fines territorii, personarum, et districtus civitatis ejusdem per Romanos Pontifices distinctos, vel in

[1] Ms. Arch. Vat. sign. num. 448. pag. 16. — [2] Lib. IV. Ep. com. DCDXCVII.

posterum distinguendos, claræ memoriæ Carolo regi Siciliæ avo tuo et hæredibus suis, quorum tu hæres existis, a Rom. Eccl. concessorum) nobis fecisse ac præstitisse in forma subscripta, super hoc litteris formam eamdem exprimentibus bullatis Aurea tua Bulla concessis [1], quarum tenor talis est ». Adducit conceptam a Roberto superiorem sacramenti formam ac leges, quibus regnum Sedis Apostolicæ beneficio accepit : iisque recensitis subjungit, se conventa admittere, violanti promissa anathema incutere, regnumque ad Ecclesiam, si casus descripti emerserint, revocatum :

« Nos itaque hujusmodi homagium et fidelitatis juramentum, promissiones tuas et omnia, ut præmittitur, a te facta de fratrum nostrorum consilio acceptamus : et nihilominus, quia in quibusdam articulis seu capitulis prædictorum in dictis litteris contentorum expressius continetur, quod in certis casibus tu et hæredes tui excommunicationis sententiam incurratis, et dicta regnum et terra tua et ipsorum hæredum sint Ecclesiastico supposita interdicto ; quodque in certis casibus tam tu quam tui in dicto regno et terra hæredes a supradictis regno et terra cadatis, et ipsa regnum et terra libere ad Rom. Ecclesiam devolvantur, et totaliter revertantur ; nos ex nunc hujusmodi sententias, videlicet excommunicationis in te et eosdem hæredes, et interdicti in præfatum regnum et terram prædictam, necnon privationis omnis juris tam tibi quam ipsis hæredibus in sæpedictis regno et terra, vel ad ea quomodolibet competentis vel competituri, si tua vel ipsorum culpa hujusmodi casus emerserit ; de prædictorum fratrum consilio auctoritate Apostolica promulgamus, decernentes quod cum hujusmodi casus privationis emerserit, prædictum regnum et terra præfata libere ad eamdem Ecclesiam Romanam devolvantur, et revertantur ad eamdem : ita quod ex tunc nullum jus tibi tuisque hæredibus competat in eisdem, sed de illis Romana Ecclesia libere disponere valeat, prout sibi placuerit, et videbitur expedire. Nulli ergo, etc. Datum Aven. VI kalend. Septembris anno IV ».

23. *Compositæ controversiæ inter Robertum et Fridericum.* — Cumulavit Robertum Clemens novo beneficio, remisso reliquo ære alieno, quod pater avusque in Siculo bello absumpserant, quodque ad trecenta et amplius millia unciarum auri ascendisse refert Jo. Villanus [2] : de quibus pactum Clementem cum Carolo II diximus, præter condonata [3] memorata quinquaginta millia marcharum accepti Pontificia liberalitate regni ergo debita. Tum etiam Fridericum regem Trinacriæ non vulgari beneficio devinxit, donatis ei omnibus obventionibus ab ipso, dum bellum cum rege Carolo II gesserat, injuste perceptis. Refert vero Surita [4] sopitas tum a Jacobo rege Aragonum nonnullas controversias, quæ Robertum inter ac Fridericum vertebantur, atque ab eo pronuntiatum, ut Fridericus arces, quas in Calabria teneret, Roberto restitueret : Robertus arcem, cui Jachi nomen est, in Catanensi tractu cederet Friderico, Tunetanus vero rex Roberti ac successorum fiduciarius censeretur : præterea Jacobum perpetuo fœdere Fridericum ac Robertum devincire cupientem, cum Fridericus comparandi sibi e Saracenorum manibus Jerosolymitani regni desiderio flagraret, misissetque Arnaldum e Villanova oratorem, insignem medicum, ut cum Roberto de transfundendis in ipsum Fridericum regni Jerosolymitani juribus, promisso ei certis legibus Trinacriæ regno agitaret, regii scrinii præfectum adjunxisse : cumque Arnaldus Massiliæ e morbo decubuisset, præfectum eumdem rem cum Roberto Avenione agitasse : qui cum metueret ne, ut antea Aragoni cum Sicilia ex fœderis legibus a Bonifacio cum Jacobo initis abscessuri essent, pepererant sibi Sardiniæ jura, nec Siciliam dimiserant, ita tum regnum Hierosolymitanum sibi vindicarent, nec Trinacriam restituerent ; respondit non aliter suæ indemnitati caveri posse, aut fidem Friderici obstringi, quam si mediæ insulæ imperium sibi cederet, præfectosque fidissimos cum militari præsidio arcibus imponeret, reliquam vero partem insulæ Jacobus rex Aragonum milite firmaret, tum non minus utilem quam magnificam aliam expeditionem confici a Friderico, vel regna ampliora comparari posse significavit : ad quæ aperienda Friderico consilia Arnaldus in Trinacriam iter intendit. At cum inanem Jerosolymitanum titulum Friderico permittere Robertus recusaret, nec Trinacriam sibi suisve peperit, nec ex Barbarorum tyrannide regnum Jerosolymitanum ereptum est.

24. *De Pisis et insula Ilva tradendis Jacobo Aragonio.* — Quod ad Jacobi eorum regum arbitri res spectat, ipsum in Sardiniam ad eam insulam Pisanis eripiendam expeditionem meditatum recenset Joannes Villanus [1], a qua non ferro sed auro retardatum narrat ex ipso S. Antoninus [2] : « Eodem, inquit, anno, cum rex Aragonum se præpararet ad invadendam et capiendam insulam Sardiniam, et jam requisisset Florentinos et Lucenses in adjutorium suum contra Pisanos, qui illam insulam possidere videbantur, ipsi Pisani miserunt oratores suos ad regem Aragonum in tribus galeis cum multa pecunia, qua recepta ab executione talis propositi destitit ex toto ».

Altiora alia de Pisis atque Ilva Jacobo regi Aragonum subjiciendis fuisse ex arcano agitata ab Ecclesia Romana ex publicis Tabulis [3] exploratum est : in quibus Pontificio nomine Petrus episcopus Prænestinus, Benignus tit. SS. Nerei et

[1] Ext. etiam in Ms. Vall. sig. lit. B. num. 12. p. 319. — [2] Jo. Vill. l. VIII. c. 112. — [3] Clem. an. 4. Ep. DCDLIX. — [4] Sur. l. V. c. 75.

[1] Jo. Vill. l. VIII. c. 105 — [2] Ant. III. p. tit. XXI. c 2 ante § 1. — [3] Ext. in arce S. Ang. et in Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. I. pag. 233. et inter Coll. Plat. tom. I. pag. 324. et in Ms. Vall. sig. lit. B. num. 12. pag. 560.

Achillei presbyter, et Raimundus S. Mariæ novæ diaconus cardinalis cum Vitali Villanovano Jacobi regis oratore facti sunt pridie kal. Junii hujus anni, Jacobum ac successores Apostolicæ beneficentiæ Pisanum comitatum, illvamque relaturos ea verborum formula, qua de Sardinia et Corsica Pontificia liberalitate acceptis professio concepta est : fidem Romano Pontifici hac etiam de causa addicturos : censum mille marcharum argenti persoluturos : annis singulis triremes tres in rem Pontificiam ornaturos : Jacobum etiam et singulos alios reges a Pontifice postulatos semel singulorum imperii flexu sexaginta triremes ad quatuor menses instructuros, accepto sexaginta millium aureorum subsidio, eoque stipendio etiam diutius sustentaturos : jurejurando etiam devinctum iri constitutum est, ipsos Ecclesiæ terras non invasuros : nullos Italiæ populos ab iis bello petitum iri, modo Romani Pontificis sententiæ stare decreverint : inducias imperatas ab Ecclesia religiose culturos : pœnas vero, si fidem violarint, inflictas subituros. Sed eæ pactiones, quæ Pisanos tangebant, hac lege principe nitebantur, ut hoc fœdus Pisani amplecterentur ac promoverent : « Item fuit actum », inquiunt publica illa documenta, « quod dictus rex Aragonum faciat prædictas recognitiones, vassallagium, fidelitatem, obligationem seu obligationes, et alia prædicta de scientia, consensu et voluntate Pisanorum et ad requisitionem eorum, qui super hoc supplicent domino summo Pontifici ».

Caruerunt ista exitu, nec enim Pisani Pontificiam regisque Aragonum clientelam supplices flagitarunt : et colligitur ipsos arte usos, amplissimaque spe Jacobum delinivisse, ne armis Sardiniam Ecclesiæ vectigalem ab ipsis inique partam impetu eriperet, dum imperialem opem præstolabantur : nec illi omnino ab imperii Romani legibus erant liberi, ut alterius principis patrocinium asciscere liceret : nec quamvis plurima Aragonum reges ad Pisas comparandas pollicerentur Romanæ Ecclesiæ, postea facile præstitissent, cum Sardinia politi Siciliæ insulam non restituerint, etiamque postea Sardiniam Pontificiæ liberalitati acceptam referre, censumque pendere detrectarint. Interea per eos tractatus discussa Jacobi in Sardiniam expeditio est, et Henricus Romanorum rex, ut in Italiam provolaret, allectus : quo veniente Pisanos non ad sua modo tuenda, sed ad latius ditionis terminos proferendos animos extulisse visuri sumus.

Porro Jacobus a Sardico bello, pro cujus sustinendis sumptibus decumas sacerdotalium vectigalium illi attributas a Clemente antea dictum est, abduci facile potuit, cum in Granatenses Saracenos inita cum Ferdinando rege Castellæ armorum societate, atque illius sorore Eleonora Jacobo majori natu filio desponsa, belli molem vertere cogitaret. Amplissimam delendi ex Hispania Saracenici nominis porrectam fuisse occasionem narrat Mariana [1], cum Granatenses Malacitani reguli, qui rege luminibus orbato reipublicæ habenas tractabat, non ferentes imperium, civilibus dissensionibus fluctuarent. Aborrabes enim e Marrocii regum sanguine satus, regnandi avidus, Almeriam occupavit : qua pulsus, cum Septam cogitaret, Christianos reges in auxilium excivit.

25. *Expeditioni Granatensi contra Saracenos Clemens favet.* — Contulere reges Catholici cum Pontifice missis oratoribus (quos fuisse, Aragonios quidem Pontium Ilerdensem episcopum et Petrum e Fenollario, Castellanos vero episcopum Zamorensem et Ariam refert Surita [2]), sacra fidei propagandæ consilia, quæ plurimum Clemens extulit, divinisque præmiis fideles ad sequenda regum signa pellicere est conatus. In primis enim datis ad Valentinum episcopum VIII kal. Maii litteris, indicendi in Aragonia adversus Granatenses belli sacri, crucisque symbolum religiosam militiam professuris conferendi provinciam imposuit : quibus etiam indulgentiarum præmia Syriacum iter aggredientibus attributa ad delendas noxarum reliquias e sacro Christi ærario proposuit [3], si intra excurrens proximum triennium unius anni spatio contra infideles terra marive bellum gererent : quo sacro munere etiam eos potiri voluit [4], qui vel milites submitterent, vel stipem erogarent. In quibus litteris sacrum regis Jacobi nominis Christiani amplificandi ardorem his elogiis commendat : « Læti profecto et cum exultatione referimus, ac largitori bonorum omnium, qui suorum corda fidelium ad ipsius exequendi beneplacita potenter inflammat, gratiarum reverenter exsolvimus actiones, quod charissimus in Christo filius noster Jacobus Aragoniæ, Valentiæ, Sardiniæ et Corsicæ rex illustris, prout ex litterarum et nuntiorum suorum relatione collegimus, ad ipsius obsequia Redemptoris, divino flamine inspiratus, in eorum executione, Domino auxiliante, felici propriam volens personam exponere, ac laborum expensarum onera sub spe divini auxilii subire potenter tanquam Christi pugil, et cultor fidei memoratæ ad acquisitionem regni Granatæ, quod Saracenica colit, seu fœdat potius fœda progenies, ferventer intendat; et ad procedendum ad id regali potentia se præparat et accingit ad Dei laudem, exaltationem matris Ecclesiæ, exterminationem hujusmodi abominabilis nationis, ibique propagandos fidei prædictæ cultores et votivis successibus ampliandos, etc. Datum Avinioni VIII kal. Maii anno IV ».

Contulit etiam eidem regi ad tolerandos belli sacri sumptus vectigalium Ecclesiasticorum, quæ in Catalonia regnisque Valentiæ et Aragoniæ colligerentur, decimas triennales : quarum exigendarum ab omnibus, quam ab equestribus religiosis Ordinibus Calatravensibus, S. Jacobi, et Hospitalariis, qui se suaque bello sacro addixerant, pro-

[1] Marian. l. XV. c. 9. — [2] Sur. l. v. Ann. c. 76. — [3] Lib. IV. Ep. cur. XCIV. — [4] Eod. l. Ep. com. CCCXXIX.

vinciam eidem Valentino episcopo et Galcerando canonico Barchinonensi demandavit [1] eamque curam cum aliis, quos integritatis et fidei sacramento sibi obstringerent, partiri jussit. Hortatus vero est Jacobum regem [2], ut magnis animis ad id bellum se accingeret : significavitque se omnibus clericis, qui in ea expeditione ipsum stiparent, permisisse ut vectigalia omnium sacerdotiorum, etiamsi iis animarum cura conjuncta esset, locare, divendere, vel distrahere ad biennium liceret : quo elapso ad aliud consequens prorogare possent; ea tamen lege, ut in iis locis, quibus addicti erant, divinus cultus non exsolesceret.

26. Iisdem officiis prosecutus est Pontifex Ferdinandum regem Castellæ, Aragonii in ea expeditione Granatensi socium : attribuit [3] enim in crucesignatorum stipendia regnorum illius decumas Ecclesiasticas : qua de re ad Castellæ clerum extant litteræ. Tum male partas fœnore et rapinis opes, quarum nempe domini certi non extarent, in ejusdem belli sumptus sanxit [4] derivandas. Eodemque argumento Toletano archiepiscopo et episcopo Zamorensi litteras [5] misit, injunxitque, ut nullo modo cum usurariis ac deprædatoribus hujusmodi paciscerentur, nisi male partarum opum, quarum certus dominus non comperiretur, mediam partem refudissent. Gerebat porro tum Ecclesiam Toletanam Gundisalvus, quem Clemens ad Granatensem expeditionem promovendam legatum Sedis Apostolicæ creavit in Ferdinandi regnis, de cujus abolendæ ex Hispania Mahumeticæ superstitionis sacro desiderio subjecta encomia protulit [6] :

« Clemens, etc. venerabili fratri Gundisalvo archiepiscopo Toletano, Apostolicæ Sedis legato.

« Domino Deo nostro in voce multæ laudationis erumpimus, et in ipso ingenti exultamus lætitia, quod charissimus in Christo filius noster Fernandus rex Castellæ illustris, mentem suam dirigens in spiritu pietatis ad Christum, et in ipso perficiens vota sua, in terris corpore militat et cælestem militiam, ad quam aspirat, animo contemplatur. Hic profecto labores amplectitur, ut ibi quietis perpetuitate lætetur. Hic etiam se indefessum pugilem exhibet, ut ibi percepto gloriæ præmio tanquam magnificus triumphator exultet. Ipse quidem velut in summo bono divini spiritus munere confirmatus, cogitando quærit assidue, et quærendo studio summo laborat, ut Altissimo placeat, et per salubrem suorum incedit semitam mandatorum. Pio quidem rex præfatus ductus proposito, tanquam orthodoxæ religionis cultor eximius, ad acquisitionem regni Granatæ ac exstirpandam de illo fœtidam nationem, abominabiles videlicet Saracenos, inimicos fidei Christianæ, quorum regnum ipsum inquinatione fœdatur; ibique propagandos prædictæ fidei cultores, pro divini nominis gloria, et ejusdem fidei dilatandi palmitibus, sicut læti suscepimus, ferventer invigilat, et suas laudabiles convertit et dirigit actiones, seque sub spe cælestis auxilii potenter præparat et accingit. etc. » Subdit se incredibili desiderio tam ardui pii operis promovendi teneri : utque rex, quem singulari amore complectitur, eo vires suas convertere possit, si in ipsius regnis ullas seditiones ingravescere contigerit, vices suas Gondisalvo demandandas censuisse, additque : « Tibi quem novimus dono scientiæ prædictum, morum honestate decorum, consilii maturitate præclarum, prædictæ fidei fervidum zelatorem, in Castellæ, Legionis, Toleti, Galetiæ, Hispalis, Cordubæ, Murciæ, Jahenni, et Algarbii regnis, et dominio de Molina et aliis regnis et terris regis præfati, plenæ legationis officium de fratrum nostrorum consilio duximus committendum, etc. Dat. Aven., IV kal. Maii anno IV ».

27. *Res gestæ in eo bello.* — Gesta est initio res magnis animis : capta enim est Septa a Jousberto Castelli novi vicecomite (is esse videtur Jaspertus vicecomes regis Castellæ classis præfectus) cui a Toletano et Zamorensi antistitibus collectas decimas ad Granatense terra marique oppugnandum regnum, cum Ferdinando libitum esset, Clemens numerari jussit [1], Septæ præda Aragoniis cessit, urbs ex fœdere Aborrabi, qui in regem Granatensem Christianos concitarat, tradita [2] : inde Heraclea Calpi monti imposita, vulgo Tariffa dicta, ad deditionem compulsa. Sustentatum tamen aliquandiu, donec Ferdinandus rex eo accessisset, quo rei gestæ gloria principi daretur. His elati victoriis Christiani, præcipuas duas urbes, Algeziram Castellani, Aragonii Almeriam, obsidione cinxere, quibus subactis adjungendi Christi imperio Granatensis regni magna spes affulgebat. Et quidem Jacobus rex ita Almeriam bello fatigabat, ut omnes in illius potiundæ spem adducti essent, ac Pontifex certior factus Valentino episcopo III idus Septembris ex felici nuntio ingenti lætitia delibutus hæc scriberet [3] : « Devotas laudes altissimo referimus Creatori, quod charissimus in Christo filius noster Jacobus rex Aragonum illustris negotium per eum assumptum contra Saracenos regni Granatæ victoriose prosequitur et potenter, et jam civitatem Almeriæ, in regno consistentem prædicto, sicut veridice relatione didicimus, cum suo exercitu detinet sic obsessam, quod eam in brevi speratur divina sibi assistente clementia obtinere, etc. »

Ob eos lætos progressus tradidit partes episcopo [4], ut proposita crucis signa secuturis in Granatenses, vel stipem militi distribuendam erogaturis indulgentias promulgaret. Tum etiam instruxit auctoritate [5], ut censuris liberaret Ara-

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. CCXXVIII — [3] Ep. CCCLXVIII. — [4] Ep, CCCLXVII. — [5] Reg. post eamd. Ep. — [6] Lib. IV. Ep. com. CCCLXIX.

[1] Lib. IV. Ep. cur. XCIII. — [2] Marian. l. XV. de reb. Hisp. c. 9. Sur. ind. l. II. hoc an. — [3] Lib. IV. Ep. cur. DCCLVI. — [4] Ep. cur. XCIV. — [5] Ep. cur. XCII.

gonios, qui arma aut merces vetita Saracenis Ægyptiis invexissent; vel ut e portubus educerentur, assensissent; modo ad expiandum crimen aliquam pecuniæ vim, prout ipsi visum esset, in rem Almeriensem converterent: ea vice fidelium cœtui illos restitueret, qui ob injectas clericis violentas manus anathemate devincti essent, modo ex vulneribus mortem non oppetiissent, si vel in regis castra se conferrent, vel strenuos milites submitterent. Aliisque litteris præcepit [1], ut perfecta in Templarios inquisitione, ad regia castra apud Almeriam defixa accederet, atque in exercitu crucesignatorum vota, exceptis castimonia atque Hierosolymitana profectione, cum aliis piis operibus commutaret [2]: expugnataque urbe Almariensi, ad Ecclesiam restituendam instituendumque canonicorum collegium incumberet, atque omnia Pontificalia munia obiret [3], donec idoneus pastor Almeriæ præficeretur, quem Jacobi regis precibus adductus soli Apostolicæ Sedi obnoxium fore sanxit [4]; adeo ut nec archiepiscopus, nec metropolita, nec primas, aut canonicorum collegium jus Almeriensi episcopo dicere, vel sententiam ipsum ferre posset: sancitaque libertatis ergo, ut sacro Petro et Paulo Apostolis die aureum vulgo dictum marabotinum Romanæ Ecclesiæ persolveret.

28. Gerebatur strenue ab Aragoniis crucesignatis res, Almeriaque arctiori obsidione premebatur, cum Mauri Granatenses xv Octobris ad dissolvendam obsidionem egregio instructi equitatu irruperunt. Procurrere mox in eos Aragonii [5], fugientesque ad tres leucas sunt insecuti. At obsessi rarum in castris militem conspicati, eruptione facta nostrorum castra adorti, illa in anceps discrimen adduxere: direpta in pluribus tentoriis supellex; ac nonnulli cruce insigniti equites in eo prælio desiderati. Sed demum hostis Jacobi virtute in Almeriam retrusus [6], exindeque nostri cautiores effecti. Cum enim iterum xxviii Octobris die, Mauri ad inferendum urbi commeatum, submittendasve aliquot auxiliares turmas in armis stetissent, non permisit Jacobus equitatum in hostem longius procurrere, cum ille nostros distrahere militari arte ac deludere moliretur.

Cum itaque Mauri, Almeriæ magis quam Algeziræ metuentes, belli præcipuam molem, omissis Castellanis, verterent in Aragonios, contrahi nova auxilia a Jacobo jussa sunt: ac Pontifex de tota re monitus, Aragoniæ, Valentiæ et Cataloniæ antistitibus præcepit, ut incitandæ ad induendam crucem in Granatenses juventuti operam darent [7], atque urgerent religiosos viros, ut fideles ad stipem in sacrum illud bellum conferendam pellicerent, monerentque morituros gratum Deo opus facturos, si opes in eam rem Jacobo regi conferrent; tum etiam ad conciliandam crucesignatis divinam opem sacras preces indixit:

« Clemens, etc. venerabili fratri archiepiscopo Terraconensi, et universis episcopis per regnum Aragoniæ et Valentiæ, comitatum Barchinonensem, cæterasque terras charissimi in Christo filii nostri Jacobi Aragoniæ, Valentiæ, Sardiniæ, Corsicæ regis illustris constitutis, regno Sardiniæ et Corsicæ ejusque terris dumtaxat exceptis.

29. « Sane charissimus in Christo filius noster Jacobus Aragoniæ, Valentiæ, Sardiniæ, et Corsicæ rex illustris, actus suos in æterni Regis beneplacito dirigens, tanquam Christi pugil, et athleta inclytus fidei orthodoxæ, ad acquisitionem regni Granatæ, ac evellendum de illo hostes impios et Christiani honoris inimicos, Saracenorum videlicet habitantium, imo coinquinantium regnum ipsum sordidas nationes; et in eo cultum divini nominis et fidelium limites dilatandum, virtute tota desideranter aspirans, conflatis regalis potentiæ viribus in effectum, regnum ipsum in manu potenti et extenso brachio cum suo exercitu ad ipsorum confusionem hostium victoriosus intravit, ibique militans ad obsequia Redemptoris, civitatem Almeriæ in regno consistentem prædicto, multo nimirum robore stabilitam, plenamque copiosa multitudine paganorum, obsessam per mare et terram sic fortiter coangustat, quod eam in brevi, sicut veridica relatione didicimus, dextera sibi assistente Dominica, obtinebit: ex qua, cum sit, ut fertur, clavis et sera difficilis dicti regni, præparabitur aditus in spe fertili divinæ potentiæ ad extremum exterminium hostium eorumdem.

« Ad cujus promotionem negotii, et ad regis ejusdem tam acceptum Deo propositum confovendum, tanto ferventius aspirare debent fidelium desideria singulorum, quanto per id ejusdem fidei tangitur generalis utilitas, et ex regni conquisitione ipsius, ac ipsorum exterminatione hostium, Deo et pulchritudini Ecclesiæ Catholicæ sponsæ suæ immensæ laudis decor adveniet, totaque Christiana religio utilitatis et exultationis grande compendium, auctore Domino, consequetur. Verum cum prosecutioni tanti negotii sit fidelium subsidium multipliciter opportunum, nos ad hujusmodi tam pium fidei prædictæ negotium, imo Christi, feliciter ipso auspice promovendum ferventibus desideriis intendentes, de animarum quoque salute solliciti, quamplurium gratiarum et indulgentiarum beneficia copiosa fidelibus incolis regnorum et terrarum regis ejusdem, Sardiniæ et Corsicæ regno ejusque terris dumtaxat exceptis, qui dicto regi ad prosequendum negotium ipsum subvenerint, duximus concedenda.

30. « Ut autem tantæ salutis negotium, tantique boni felix auspicium non desidiosa subventio prosequatur, volumus quod vos et singuli vestrum fideles quoslibet vestrarum civitatum et diœcesum, cum vos confessiones eorum audire contigerit, eisque proponere verbum Dei, moneatis

[1] Lib. iv. Ep. com. MCCLIX. — [2] Ep. com. DCCLXI. — [3] Ep. com. DCCLX. — [4] Ep. com. DCCXCI. — [5] Sur. ind. l. II et l. III. in c. 84. — [6] Ibid. — [7] Lib. IV. Ep. cur. XCV.

attentius et efficaciter inducatis ; et nihilominus omnes Ecclesiasticas, sæculares et regulares personas, exemptas et non exemptas, vestrarum civitatum et diœcesum confessiones audiendi et proponendi verbum Dei potestatem habentes, juxta datam vobis a Deo prudentiam studeatis efficaciter exhortari, quod fideles ipsos confitentes eisdem, et sermones et prædicationes audientes ipsorum soliciter moneant et diligentius exhortentur, quod ipsi, dum vixerint, et demum tempore obitus eorumdem grata charitatis subsidia dicto regi in auxilium ejusdem negotii studeant erogare.

« Verum quia devotæ crebræque orationes fidelium aures divinæ pietatis inclinant, et ipsarum interventione illius propitiatio facilius impetratur ; vestræ mentis aciem devotis affectibus ad Conditoris omnipotentiam dirigatis, et apud ipsius clementiam, ut ipse dictum regem, suum utique bellatorem, cum suis omnibus benigne clementi dextera protegat, sibique vires et virtutes adaugeat et corroboret contra paganicas nationes, ac ad dictum negotium ad ipsius Omnipotentis gloriam, et totius Christianitatis honorem salubriter et prospere dirigendum clementer prospiciat, sedulis supplicationibus contrito et humiliato corde insistite. Et præsertim quotiescumque vos missarum officia celebrare contigerit, orationes contra paganorum perfidiam, per Ecclesiam ordinatas quarum prima, *Omnipotens sempiterne Deus*, secunda specialiter ad secretam, *Sacrificium, Domine*, et tertia dici post communionem præcipue consueta, *Protector* incipiunt, devotis mentibus effundatis, et per singulas personas Ecclesiasticas in sacerdotio constitutas vobis subjectas pio cordis affectu dici in missarum earumdem officiis faciatis, etc. Dat. prope Malausan. Vasionensis diœcesis II id. Novemb. anno IV ».

31. Exacuit eorum præsulum diligentiam repetitis aliis eo argumento pluribus litteris [1], utque pro excindenda impietate sumptibus non parcerent, ac decimas integras haud segniter porrigerent : æmularentur Castellanos antistites, qui in juvando sumptibus Ferdinando in eo bello liberalitatem explicuerant ; vel Gallos, qui in Belgico bello Philippo regi nunquam defuerant : promereri id beneficium Jacobum regem Aragonum, qui imperio Christiano augendo arma devovisset, cujus etiam laudes his verbis ornavit : « Devotionis integritate fervens ad Dominum charissimus in Christo filius noster Jacobus Aragonum rex illustris, inclytæ memoriæ Jacobi regis Aragonum avi sui, qui tanquam fervidus Christi pugil tendens, dum vixit, ad dilatandum nomen fidei Christianæ, sic ejus fidei persecutus extitit inimicos, quod illorum nequitia in forti brachio superata, quædam ipsorum civitates et regna triumphaliter suæ ditioni subjecit, rectas semitas imitans ; ac actus suos in æterni regis beneplacito dirigens, zelo amoris divini ad exterminium infidelium, et fidelium terminos propagandum ingenti et sublimi potentia dirigit mentem suam ».

32. Succubuisset sane Almeria sub Jacobi regis potentia, ut refert Surita [1], ni Castellæ rex Maurorum vires in urgenda Algeziræ obsidione distraxisset : sed discordia intempestiva illius expeditionis fructum corrupit. Joannes enim et Joannes Manuel regiæ Castellanæ principes a Ferdinando animis dissidere cœpere, cum Joannem Nunnium et Lupum Harum sibi infensos apud regem florere gratia et auctoritate, suam vero infringi ac sperni consilia indignarentur. Querebatur etiam Joannes Taristam, ut Ferdinandus spoponderat, sibi non tradi, imo data imperia, ut si eam arcem adiret, letho daretur. Quibus exasperatus e regiis castris se proripuit, pluresque secum traxit proceres, nec ullis precibus flecti potuit, ut in obsidione perstaret : cumque Ferdinandus dissipari exercitum intueretur, obsidionem Algeziræ solvit. Quo accepto Jacobus, qui Almeriam in angustias graves conjecerat, cum belli molem in se versum iri cerneret, inito cum rege Granatensi fœdere, ac liberatis mancipiis Christianis abscessit sequenti ineunte anno, inglorio sane tantæ expeditionis exitu, in qua nulla res insignis gesta, quam quod rex Granatensis cæcus a fratre Azaro, regnandi libidine percito, in ipso belli ardore conjectus in carcerem est, atque interemptus. Proximo vero anno Ferdinandus rex Castellæ decimas pro expugnanda Algezira a Clemente obtinuit [2].

33. *Expeditionis contra Saracenos in Syria eventus.* — Anceps etiam hoc anno extitit alia Christianorum in Orientales Saracenos expeditio, quæ ab Hospitalariis ad muniendum iter secuturæ alteri solemni, quam Pontifex moliebatur, suscepta est. Creatus in exercitu legatus Apostolicæ Sedis Petrus episcopus Ruthenensis, (1) dataque illi in Oriente religiosam militiam professuros crucis symbolo insigniendi auctoritas subjecto Diplomate, in quo Pontifex ad accendendos pio ardore fideles gravissimis sententiis illatas a Saracenis injurias Christiano nomini, ac profanatam impiorum sceleribus Terram-Sanctam, Christumque fidelium auxilia tot linguis, quot vulneribus corpus exaratum habet, implorare describit [3].

[1] Ep. cur. XCVI. et Reg. post eand. Ep.

[1] Sur. l. v. Annal. c. 83. et ind. l. II. Marian. l. XV. c. 9. — [2] Ext. de ea litt. repetitæ in arch. Avenion. — [3] Lib. IV. Ep. DCXCII.

(1) Ruthenensis episcopi legationem citius exordiri oportet, quam ab annalista constituatur. Extant enim apud Baluzium in Vit. papar. Avenionen. tom. II, col. 129 litteræ Clementis ad Philippum regem Francorum, datæ *Tolosæ VIII id. Januarii, anno quarto*, in quibus Petrus Ruthenis episcopus in *partibus transmarinis legatus Apostolicæ Sedis* appellatur. Hoc ergo munus vel exeunte præcedente anno, vel præsenti ineunte illi demandatum fuit. MANSI.

« Venerabili fratri Petro episcopo Ruthenensi Apostolicæ Sedis legato.

« Vulnus et livor et plaga tumens, quæ ille leo rugiens ex Ægypto progressus, damnati generis bestia iræ plena in Terram Sanctam funiculum hæreditatis Domini, et habitatores ipsius Catholicæ fidei professores truculentius intulit, fidelium ingratitudinem arguunt, et ipsorum, proh dolor ! damnosa tarditate queruntur, quoniam terra illa deserta est, civitates ejus igne succensæ, regionem illam sanctissimam Christi sanguine purpuratam coram nobis devorant alieni, et filia Sion vastitatis hostilis perferens desolationem, ut umbraculum in vinea, ut tugurium in cucumerario deploranda strage captivitate suorum inter alienigenas profani ritus et opprobria exprobantium noscitur derelicta.

« Propterea in ara crucis expansis manibus in auribus fidelium clamat assidue Dominus Jesus Christus : clamant livores et vulnera : clamant caput, manus et pedes, et latera : clamant spinæ, clamant clavi et lancea : clamant opprobria non tam articulatæ vocis exaltatione, quam evidenti obtestatione passionis ipsius, afflictiones innumeras, et diversa testantia genera tormentorum, iis nostræ redemptionis insignus idem Redemptor omnium immensa beneficia humano impensa generi exprobrans, dum pro tot beneficiis impensis eisdem nihil digni rependentes, etiam contra nominis sui blasphemos, qui prædictam Terram infestæ persecutionis instantia totaliter occuparunt, fervore fidei Christianæ et compassionis affectu in ipsius Redemptoris ulciscendas injurias non assurgunt, etc. » Subdit retardatos hactenus variis impedimentis Romanos Pontifices, ne curas ad pellendos e Syria Saracenos verterent ; sibi vero alte impressum hærere animo, ut Terram illam divino sanguine consecratam infidelibus eripiat, atque adeo Hospitalarios equites præmittere, ut conflando ex omnibus regnis Pontificis imperio crucesignato exercitui iter explicaretur : ad quæ facilius perficienda se Apostolicas ipsi vices in Cypro et Rhodo insulis, Armenia minori, Alexandrino, Antiocheno atque Hierosolymitano patriarchatibus demandare, instruereque auctoritate, ut bello sacro nomen daturis symbolum imponat. Consignatæ sunt hæ litteræ « Avenione XII kalend. Julii anno IV ».

34. Munivit pluribus aliis privilegiis [1] legatum, atque ad liberandos criminum nexibus fideles eam auctoritatem, qua pollerent Pontificii pœnitentiarii, concessit [2] : « Nos, inquit, de circumspectione tua plenam in Domino fiduciam obtinentes, absolvendi juxta formam Ecclesiæ excommunicatos hujusmodi in casibus, in quibus id minoribus pœnitentiariis nostris permittitur, etiamsi per locorum ordinarios excommunicati denuntiati fuerint, dummodo injuriam et damna passis satisfaciant competenter, liberam tibi concedimus auctoritate præsentium facultatem ». Amplificavitque aliis litteris eam legati auctoritatem : « Fraternitati, inquit, tuæ dispensandi hac vice in casibus, in quibus dispensare potest pœnitentiarius noster major, cum Ecclesiarum prælatis et aliis personis Ecclesiasticis, sæcularibus et regularibus tuæ legationis, qui suspensionis, excommunicationis, vel interdicti ligati sententiis fecerunt ad sacros ordines facere promoveri, vel divina officia celebrarunt, aut se immiscuerunt eisdem, seu officia hujusmodi celebrarunt in locis Ecclesiastico supposititis interdicto, injuncta eis pro modo culpæ pœnitentia competenti ; liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem ».

Commendavit legatum Orientalibus præsulibus [1], atque Henrico Cypri regi [2], ut debita ipsum observantia complecterentur, atque jussa religiosissime perficerent. Ad tolerandos vero sacri belli sumptus stipem a fidelibus colligendam curavit, atque ob id in sacris ædibus arcas obsignatas pervio foramine, quo eleemosynas pii demitterent, exponere jussit ; ut plura docent Pontificia Diplomata [3] : quibus etiam archiepiscopis aliisque præsulibus Ecclesiarum provinciam imposuit, ut sacerdotes virosque religiosos pro Christiana re transmarina, dum peragerent divina, ardentes Deo preces fundere juberent. Excitavit quoque aliis litteris Clemens religiosos viros ac virgines Deo consecratas, ut cœlestem opem precibus suis pro Christiano nomine dimicantibus conciliarent. Inter quos Cistercensium pietatem, propositis in eam rem indulgentiis, inflammavit [4].

« Dil. fil. abbati Cistercii ejusque coabbatibus et fratribus, ac dilectis in Christo filiabus abbatissis et sororibus Cistercien. Ordinis.

« Gerentes de vestrarum orationum suffragiis in iis, quæ agenda nobis incumbunt, fiduciam in Domino specialem, universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus pro salute nostra et felici consummatione passagii per nos ordinati in subsidium Terræ-Sanctæ, et aliorum, quæ nobis imminent agendorum, pias apud Deum preces effundere studeatis. Nos enim de ipsius omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, singulis vestrum vere pœnitentibus et confessis, qui singulis diebus, donec vixerimus, quinquies orationem Dominicam, et septies salutationem B. Mariæ virginis pro hujusmodi gratiis a Domino facile obtinendis dixerint reverenter, sexaginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. Avinione II non. Septemb. anno IV ».

35. Conscendit [5] hoc tempore mare legatus

[1] Ep. com. DCCXXXIX ad DCCLV. et Ep. DCCLVII, DCLVI, MCCLII. — [2] Ep. MCCLIV.

[1] Reg. post eamd. Ep. DCLII. — [2] Ep. DCCXXXVIII. — [3] Ep. com. CCDLXIV, DCDLXV, DCDLXVI, DCDLXVII, DCDLXVIII et MCXI. — [4] Ep. DCXII. — [5] Bos. Hist. equit. Hierosol. p. II. l. I.

Apostolicus cum Hospitalariorum magistro Fulcone Villareto, tantaque e diversis regnis, maxime e Germania, crucesignatorum multitudo ad ineundam eam expeditionem confluxit, ut illam classis, quæ comparata ad transfretandum erat, capere non potuerit : quorum plures cum ad Pontificiam aulam, quæ Avenione versabatur, ad consulendum Pontificem accessissent, Clemens iis omnibus tot misertus labores præmia indulgentiarum contulit. Quæ vero gesserint alii, utque ventis excepti contrariis in Sicilia subsistere reliquo anno coacti sint narrat hisce verbis Bernardus [1] : « Mense Septembris transfretat episcopus Ruthenensis legatus in Terram-Sanctam ad partes transmarinas cum magno magistro Hospitalariorum et alia multitudine hominum copiosa, pro quodam præparatorio ad futurum passagium generale, concessa a papa transeuntibus plena indulgentia peccatorum. Sed ventis in mari contrariis, per sequentem hyemem cum multo personarum et rerum incommodo et jactura fuit navigatio impedita : et pervenientes apud Brundusium multo tempore in illa vicinia substiterunt, vernum tempus ad navigandum prosperum exspectantes ». Hæc ille : quæ vero in Oriente crucesignati gesserint, sequenti anno dicetur.

Nunc de Sarracenorum seditionibus hæc ex Jordano [2] addemus, ex quibus restituendæ rei Christianæ tum affulsisse occasionem colligitur : « MCCCIX. Soldanus Ægypti claudus de mense Martii ad Cracum cum gente et familia sua ivit, et Bibarsimcher abstulisse sibi videbatur dominium Kairi et Babylonis. Hic notat de schismate Saracenorum, quod post cædem plurium soldanorum factus est iste claudus, ut dictum est : et post eum quatuor erant potentes viri valde, quorum duo principaliores Naboiser et Bibarsimcher se mutuo oderant, tertius vocabatur Merecendal, cui duo primi invidebant, oderantque. Hic se ac soldanum ab eis, quantum poterat, præservabat. Quartus vero dictus Gamelinus exitum rei tacitus considerabat : cæteri autem admirandi atque officiales quantum poterant de regio fisco rapiebant. Duo autem prædicti Naboiser et Bibarsimcher licet invicem dissiderent, adversus tamen Merecendal non multo post conspiraverunt, eorumque factione non solum de curia, verum et de tota Ægypto pulsus est cum gente sua. Pulsus vero ad partes Sapheti Ptolemaidis et castri peregrinorum se contulit, obtinuitque dominium regionis. Quibus gestis anno prænotato soldanus in Crach fortalitio se tutavit ».

At si exercuere Saracenos discordiæ, non hujus mali erant immunes Christiani : in Anglia enim Eduardus rex solemni ritu corona redimitus [1] a Wintoniensi episcopo ex procuratione archiepiscopi Cantuariensis, cui regum Angliæ sacro balsamo inungendorum jus a Clemente assertum vidimus, expeditionem duxit adverus Robertum Brusium, qui post partam superiore anno de Joanne Cuminio victoriam vires suas admodum in Scotia auxerat. Sed ob innatam segnitiem, partimque ob commeatuum inopiam, exercitum e Scotia nulla re gesta revocavit [2] : quocirca Scoti, qui etiam tum ipsi hæserant, ab eo ad Robertum defecere, cui quoque plures urbes, desperata Anglica ope, sese dediderunt : quamobrem Robertus adeo vires suas confirmavit in Scotia, ut ex ea divelli non potuerit; quinetiam Angliam magnis ultro cladibus attriverit, ut suis locis narrabitur.

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. sign. num. 3765. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 2690. Ep. CCXXXIV. p. 10. Mar. Sanut. l. III. p. 13. c. 11.

[1] Walsing. in Eduard. — [2] Hector. Boet. Hist. Scot. l. XIV. Buchan. Hist. Scot. l. VIII.

CLEMENTIS V ANNUS 6. — CHRISTI 1310.

1. *Henricus rex Romanorum dat regem Boemiæ filium Joannem, et imperium sumpturus jurat fidelitatem Pontifici.* — Suspensa erat anno Christi millesimo trecentesimo decimo, octava Indictione, universa Italia exspectatione adventus Henrici Romanorum regis, quem Joannes Villa-

nus [1] iter aggressum aït, ut suscepta Mediolani ferrea Cæsarum corona, atque aurea Romæ redimitus, insignitusque Augustorum ornamentis, pacato Occidente, meditatam pro instaurandis in Syria Christianis rebus expeditionem adornaret. Cumularant etiam tum illius vota felices rerum exitus, nec Germanicas res modo composuit, verum etiam Joannem filium regem Boemis (1) dedit, quam rem gestam hoc anno Bernardus testatur his verbis [2] : « Anno Domini MCCCX, filius Henrici regis Alemanniæ cepit in uxorem filiam regis Boemiæ, quæ erat hæres regni, et ipse factus est rex Boemiæ cum eadem ». Consentiunt Bernardo Albertinus Mussatus[3], Ptolemæus Lucensis[4], Ms. gesta Clementis V, rerumque Boemicarum scriptores.

Adductus enim in odium apud Boemos erat Henricus Carinthiæ comes, qui dotali Annæ uxoris jure regnum obtinebat, cum Boemis diffideret, Carinthiosque arcibus ac muneribus præficeret : atque adeo exarsit discordia, ut in Nimburgensi conventu de pellendis Carinthiis ac Joanne Romanorum regis filio ad sceptrum evocando conspiratio conflata fuerit. Versum est Henrico Carinthio crimini, Boemiam Romani imperii beneficiariam contra majorum instituta Romanorum regis auctoritate non accepisse, debitaque illi officia post triennium non exhibuisse ; tum Elisabetam conjugis sororem ad indignas nuptias, quo regnum sibi assereret, compellere voluisse. Decreta itaque ad Henricum Lucemburgensem legatione, Joannem filium poposcere : sed cum Henricus mittere statueret Valramum fratrem ad comparandum sibi armis illud regnum, veritus filium in aperta pericula in ipso adolescentiæ flore conjicere, urgentibus Boemis, atque archiepiscopi Moguntini consilio Joannem iisdem Boemis regem tradidit. Qui desponsa Spiræ Elisabeta Wenceslai junioris defuncti sorore, egregio succinctus exercitu, Boemorumque studiis regnum, pulsis Carinthiis, adeptus a Petro Moguntino, suffragantibus Joanne Pragensi et Petro Lonnicio Olomucensi præsulibus, solemni pompa Pragæ regio diademate est insignitus. In qua celebritate Moguntinus archiepiscopus Boemos eleganti oratione ad mutuam concordiam est cohortatus, quam illi postea magna religione coluere.

2. Evecto ad Boemicum solium filio, pacataque Germania, ad altiora consilia de adipiscendo Italico regno animum extulit Henricus, ad quod exstimulatum a Gibellinæ factionis proceribus indicat Jordanus [1] : « Hic, inquit, strenuus in agendis et acer in hostes, pacatis usque ad Oceanum Alamanniæ finibus, primogenito in regno Boemiæ coronato, quod Romano tunc vacabat imperio, Carinthiæ duce submoto, ad partes Italiæ divisione concussas venire disponit, pollicentibus subsidia non paucis, qui a concivibus in Lombardia et Tuscia pulsi erant ». Cum itaque ille Italici itineris, ut imperiali inunctione a Clemente vel cardinalibus legatis liniretur, consilium aperuisset Sedi Apostolicæ, Pontifex ad tuenda Romanæ Ecclesiæ jura, datis Henrico litteris, suis conceptam verbis sacramenti formam Henrico proposuit, ex quo fidem ante obstricturus esset nuntiis Apostolicis, quam Italiam ingrederetur. Illius vero jurisjurandi Ecclesiæ nomine admittendi provinciam Balduino archiepiscopo Trevirensi et Joanni e Molans scholastico viro in rebus gerendis strenuo demandavit [2].

« Joannes, etc. venerabili fratri Balduino archiep. Trevirensi et dilecto filio Joanni de Molans, scholastico Ecclesiæ Tullensis, capellano nostro.

« Ut inter sanctam Romanam Ecclesiam ac nos et successores nostros Romanos Pontifices et Apostolicam Sedem et charissimum in Christo filium nostrum Henricum reg. Romanor. illustrem, semper vigeat plenæ charitatis affectus, scribimus eidem regi per alias litteras nostras, quod per litteras suas tenoris et continentiæ infrascriptæ, regio sigillo munitas, promittat nobis et Romanæ Ecclesiæ et successoribus et Sedi Apostolicæ supradictis, quod contenta in eisdem litteris suis integraliter faciet et firmiter adimplebit : et nihilominus juret in manibus vestris vel alterius vestrum vobis nostro et Ecclesiæ ac successorum et Sedis prædictorum nomine recipientibus, quod illa inviolabiliter observabit. Quare discretionem vestram monemus et hortamur attentius, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus juramentum hujusmodi vos vel alter vestrum ab eodem rege recipiatis nomine supradicto, ac de præstatione et receptione ipsius Instrumenti publicum dictarum litterarum suarum continens sigillorum vestrorum munimine roboratum, seu patentes regis ipsius litteras prædictarum aliarum litterarum suarum seriem continentes, confici faciatis ; illudque nobis una cum prædictis litteris regiis, seu præfatas litteras juramentum hujusmodi continentes quantocius studeatis per fidelem nuntium destinare ».

« Tenor vero dictarum litterarum ipsius regis

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 1. — [2] Bern. Chron. Rom. Pont. gesta Ms. Clem. V. — [3] Albert. Muss. l. I. c. 4. — [4] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 40. Æn. Syl. Hist. Boem. c. 31. Dubr. l. XIX et XX et alii.

[1] Jord. Chr. Ms. Vat. sign. num. 1960. Alb. Muss. l. I. c. 4. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 40. — [2] Clem. l. V. Ep. cur. LVI.

(1) Bohemicam coronam nonnisi labente anno assumpsit Joannes Henrici filius. Non enim illa se adhuc ornaverat die XXII Octobris, ut non obscure deducitur ex ejus Diplomate, recitato a Lunigio, Spicil. pag. 263. Datum est in gratiam cœnobii Waldrsaxen, qui locus est a Strazburgo parum distans, signaturque « Pragæ XI kal. Novembris, anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo secundo regnorum vero nostrorum (Joannis) anno duodecimo ». MANSI.

talis est, etc. » Inserit hisce litteris adducendam a nobis inferius formam sacramenti, quod ab Henrico Pontificio nomine exigi jubetur, ipsum scilicet nunquam a fide Catholica defecturum, extincturum hæreses, nec cum ullis sectariis, Saracenis, schismaticis, vel Ecclesiæ hostibus fœdus aliquod initurum : Pontificum Romanorum dignitatem ac jura defensurum, corroboraturum concessa a veteribus imperatoribus Sedi Apostolicæ privilegia, Ecclesiasticam ditionem non invasurum, non defuturum opera vel consilio Rom. Pontifici ad ipsius hostes retundendos, defensurum denique Ecclesiasticam libertatem, omnesque Ecclesias protectione imperiali ab omnibus injuriis vindicaturum. Injunxit etiam partes nuntiis, ut ab Romanorum rege, postquam sacramentum hujusmodi nuncupasset, imperiale ea de re Diploma ex forma ipsi præscripta elicerent, ac Sedi Apostolicæ transmitterent. «Datum Avenion. V kal. Julii anno v ».

3. Perfuncti sunt imposito sibi munere Trevirensis archiepiscopus ac Joannes e Molans, ut testatur Henricus Romanorum rex datis Lausanæ ad Clementem hoc eodem anno V idus Octobris litteris[1], quibus profitetur, se coram ipsis Romano Pontifici fidem subjectis verbis devinxisse, manumque sacrosanctis Evangeliis religionis ergo admovisse.

« Sanctissimo in Christo patri ac domino suo domino Clementi, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Henricus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, cum reverentia debita devota pedum oscula beatorum.

« Ferventi desiderio cupientes sanctitatis vestræ pedibus et Apostolicæ Sedi toto corde et animo zelum nostræ reverentiæ, fidei et devotionis offerre, vestris sanctis monitis, exhortationibus, et mandatis nos pro viribus coaptando, et honorem vestrum ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac aliarum Ecclesiarum jura diligere, et pro posse protegere atque servare ; attendentes propensius, quo nihil est, quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe, nihilque est, quod ita nequeat occasui subjacere, quam vera religio ; et quod ad Dei timorem servandum, mandataque ejus custodienda factus est omnis homo, sed præcipue imperialis et regalis potestas, quæ a Domino Deo est, et ad ejus ministerium exequendum, ad fidem et reverentiam sui nominis dilatandam in omnes regiones et regna ; promittimus et obligamus nos cum omni efficacia Deo omnipotenti, vobisque domino nostro Clementi summo Pontifici, vestrisque successoribus ac sacrosanctæ Sedi Apostolicæ et Romanæ Ecclesiæ, quæ Ecclesiarum omnium caput est et magistra ; quod sacrosanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, fidemque Catholicam fundatam supra fundamentum Apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in cujus nomine omne genu flectatur cælestium, terrestrium et infernorum, nec est nomen aliud sub cælo, in quo salvari oporteat credentes ; toto corde et animo, pura fide et sancta intentione conservabimus, reverebimur, atque defendemus totis viribus et toto posse, ac omnem hæresim et schisma extollentem (extollentia) se contra sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam exterminabimus pro viribus, et omnes hæreticos, cujuscumque sectæ et conditionis existentes, facies quidem habentes diversas, sed caudas ad invicem colligatas, quibus vineam domini Dei Sabaoth perdere et vastare nituntur ; omnesque fautores, adjutores, valitores, et receptatores ac defensores eorum : et quod nullo tempore conjungemur, confœderabimur parentela, vel fœdere, vel unione quacumque cum quocumque Saraceno vel pagano, vel schismatico rege vel principe, vel quocumque alio fidei Catholicæ communionem non habente, neque cum aliquo rebelle vel inimico ipsius Romanæ Ecclesiæ vel eidem manifeste suspecto.

4. « Item promittimus et obligamus nos cum omni efficacia et effectu, quod personam vestram, statum et honorem et successorum vestrorum contra quemcumque seu quoscumque homines, cujuscumque status, præeminentiæ, vel dignitatis existant, conservabimus et defendemus et manutenebimus ; necnon omnia privilegia regum et principum et imperatorum Romanorum prædecessorum nostrorum cujuscumque tenoris et continentiæ existant, quocumque tempore concessa sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et Romanis Pontificibus, et Sedi Apostolicæ, et quibuscumque Ecclesiis, prælatis et ministris ipsarum, conservabimus et manutenebimus : nec aliquo unquam tempore contraveniemus, nec aliquem, quantum in nobis erit, venire permittemus quacumque occasione vel titulo allegato, juris vel facti : imo ad perpetuam rei memoriam et sanctæ Ecclesiæ securitatem atque cautelam, ipsa privilegia omnia, pro nobis et successoribus nostris ratificamus et confirmamus, recognoscimus, innovamus et de novo concedimus, prout melius et plenius possumus ex certa scientia cum omni efficacia et effectu : volentes ac etiam decernentes, quod ista generalis ratificatio, confirmatio, recognitio, innovatio, et de novo concessio, perinde robur obtineant perpetuæ firmitatis, ac si omnia et singula privilegiorum verba singulariter et expresse ac de verbo ad verbum præsentibus inserta fuissent. Specialiter autem et expresse cum omni efficacia et effectu supradictis ratificamus, confirmamus et innovamus, et de novo concedimus omnia privilegia Constantini, Caroli, Henrici, Othonis Quarti, Frederici Secundi, atque Radulphi regum et principum seu imperatorum Romanorum quocumque

[1] Ext. in arce S. Ang. L. Priv. Rom. Eccl tom. III. pag. 139. coll. Plat. tom. I. pag. 351. et Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 566. et sign. lit. D. num. 1. p. 65. et Lib. Cens. p. 349.

tempore concessa super quibuscumque, cujuscumque continentiæ vel tenoris existant sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Romanisque Pontificibus et Sedi Apostolicæ.

5. « Promittimus etiam et obligamus nos cum omni efficacia et effectu, omni jure et forma, quo melius et efficacius fieri potest, manutenere et conservare omnia privilegia, cujuscumque tenoris vel conditionis existant, et nullo unquam tempore contravenire ; vel aliquo modo, quantum in nobis est, venire permittemus quacumque occasione, vel causa, vel titulo allegato juris vel facti, per quoscumque reges, vel principes, seu imperatores Romanorum, et præcipue per supradictos Constantinum, Carolum, Henricum, Othonem Quartum, et Fredericum Secundum atque Radulphum concessa sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Romanis Pontificibus et Apostolicæ Sedi super recognitione, innovatione, avoatione, donatione, concessione, quitatione, renuntiatione et libera dimissione terrarum et provinciarum sanctæ Romanæ Ecclesiæ ubicumque positarum, præcipue marchiæ Anconitanæ cum omnibus civitatibus, limitibus, terminis et confinibus suis integraliter, et cum omnibus juribus et jurisdictionibus earumdem, exarchatus Ravennæ et Pentapolis, ac Romaniolæ et Brittenorii comitatus, cum civitate Bononiæ et cum omnibus civitatibus, terris, limitibus, terminis et confinibus integraliter, et cum omnibus juribus et jurisdictionibus eorumdem. Vallis quoque, quæ Spoletana dicitur sive ducatus, cum civitatibus Perusii, atque Castelli, et cum omnibus civitatibus, terris, limitibus, terminis et confinibus suis integraliter, et cum omnibus juribus et jurisdictionibus eorumdem. Massæ quoque, quæ Trabaria nuncupatur, cum omnibus civitatibus, terris, limitibus, terminis et confinibus integraliter, et cum omnibus juribus et jurisdictionibus earumdem : patrimonii etiam B. Petri in Tuscia cum civitatibus Tuderti, Narniæ, Urbisveteris et Reate, et cum omnibus civitatibus, terris, limitibus, terminis et confinibus integraliter et omnibus juribus et jurisdictionibus earumdem. Comitatus quoque Sabinæ cum civitate Interamnensi, et cum arce Cæsarum et terra, quæ dicitur Arnulphorum, cum omnibus civitatibus, terris, limitibus, terminis et confinibus integraliter, et cum omnibus juribus et jurisdictionibus earumdem. Comitatus quoque Campaniæ atque Maritimæ cum omnibus civitatibus, terris, limitibus, terminis et confinibus integraliter, et cum omnibus jurisdictionibus et juribus earumdem.

6. « Ex superabundanti de novo, et ad majorem cautelam supradictas omnes terras atque provincias cum omnibus juribus, jurisdictionibus, terminis, limitibus, confinibus earumdem : et jus ac possessionem et proprietatem ipsarum cum omni plenitudine recognoscimus jure plenissimo ad jus et proprietatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ spectare, ac omnimode pertinere : ac ipsas omnes terras atque provincias de novo avoamus, innovamus atque concedimus, quitamus libere et dimittimus, restituimus et renuntiamus : necnon ad omnem scrupulum removendum, et ut pax, quies atque tranquillitas inter Ecclesiam et imperium jugiter vigeat, et futuris, dante Domino, temporibus feliciter augeatur ; et omnis contentionis et dissensionis cujuslibet materia precludatur, prout melius et efficacius fieri et intelligi potest, concedimus ipsas, conferimus et donamus de novo, promittentes et obligantes nos, prout plenius et efficacius possumus, quod nullo unquam tempore occupabimus vel occupari, quantum in nobis est, permittemus civitates, loca, castra, terras et provincias supradictas, vel aliquam ipsarum vel earum partem ; nec in ipsis, vel aliqua ipsarum, vel earum parte jurisdictionem aliquam per nos vel per alium geremus vel exercebimus ; vel jura aliqua, possessiones, vel tenutas habebimus, vel possidebimus in eisdem terris vel provinciis, vel aliqua ipsarum vel earum parte ; nec officium aliquod geremus, per nos vel per alium potestariæ, vel capitaniæ, seu quocumque nomine censeatur, in ipsis, vel aliqua ipsarum vel earum parte ; et quod tanquam princeps Catholicus, advocatus, et defensor sanctæ Romanæ Ecclesiæ juvabimus ipsam, sibique assistemus contra quoscumque occupantes, invadentes, vel turbantes provincias ipsas, civitates, loca, castra, vel terras, vel aliquam ipsarum seu earum partem ; et quoscumque inobedientes, seu rebelles Ecclesiæ, præcipue in provinciis, civitatibus, locis, castris et terris eisdem in nullo fovebimus vel manutenebimus, seu per quoscumque foveri vel manuteneri, quantum in nobis est, permittemus ; sed contra ipsos assistemus auxiliis, consiliis et favoribus opportunis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac Romanis Pontificibus et Apostolicæ Sedi, quousque rebelles et subditi ad plenam reverentiam et obedientiam reducantur.

7. « Promittimus quoque sanctam Romanam Ecclesiam et Ecclesias alias, ac libertatem Ecclesiasticam et bona, jura, prælatos et ministros ipsarum manutenere, conservare ac pro viribus defensare, vassallos quoque Romanæ Ecclesiæ contra justitiam non offendere : et quoslibet devotos et fideles Ecclesiæ, etiam in imperio constitutos, benigne tractabimus, et contra justitiam non opprimemus, neque per alium, quantum in nobis est, opprimi permittemus, sed conservabimus in juribus et justitiis eorumdem. Prædicta autem omnia et singula inviolabiter observare et observari facere, et nullo unquam tempore contravenire juravimus ad sancta Dei Evangelia, tacto libro in manibus venerabilis patris domini Balduini archiepiscopi Treverensis, et discreti viri Joannis de Molans scholastici Ecclesiæ Tullensis vestri capellani, nomine Romanæ Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ ac vestro, et de vestro mandato specialiter recipientium : de qua etiam receptione tam per alias

nostras, quam per ipsorum recipientium litteras, seu instrumentum publicum plene constat. Et ad prædictorum omnium perpetuam rei memoriam, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ et Romanorum Pontificum securitatem atque cautelam præsentes litteras regiæ majestatis sigillo munitas fecimus communiri, promittentes et obligantes nos cum omni efficacia et effectu, quod post imperialis diadematis coronationem susceptam prædicta omnia ratificabimus, confirmabimus et recognoscemus, et faciemus et servabimus, atque jurabimus; et de supradictis omnibus intra octo dies nostras patentes dabimus litteras quadruplicatas, harum seriem continentes ad perpetuam rei memoriam, et ad securitatem ei cautelam vestram et successorum vestrorum et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis, imperialis majestatis typario communitas. Dat. Lausanæ V id. Octobris, regni nostri an. secundo, anno Domini MCCCX ».

8. *Henrico venturo in Italiam Clemens conciliare nititur populos.* — Dum Lausanæ agebat Henricus rex, permissa Joanni regi Boemiæ, ut docet Joannes Villanus [1], Germaniæ administratione, atque Italorum legationes opperiebatur, exercitumque instruebat, confluxere ad ipsum ex omnibus pæne Italiæ urbibus Romano imperio obnoxiis oratores, atque ingentia munera obtulere. Inter quos Pisani sexaginta aureorum millia pro ornando bellico apparatu porrexere [2], æqualem pecuniarum vim imperiali ærario, cum Pisas ingressus esset, inferre polliciti. His studiis subvectus Henricus de Italia suo subjiciendam imperio ingentes spes concepit, coivitque armorum fœdera cum pluribus principibus, qui Philippo regi Francorum erant infensi : præterea expeditionis Italicæ diem, missis ad demulcendos blandis pollicitationibus populos oratoribus, constituit, ut subjectis verbis refert Albertinus Mussatus [3].

« Ut populorum amores sibi conciliaret, nuntios cum majestatis suæ litteris mature nuntiare jussit felicem adventum ipsius; seque pacem mundo daturum, jura, libertates lapsis restituturum, universitatum in pace degentium mores approbaturum, et reliqua regalibus extollentia suasionibus corda fidelium. Intereaque confœderationes cum principibus regionum Theutonici nominis, privatasque amicitias sibi sponsionibus et cæteris, quæ mortales alliciunt conquirens; spe etiam suffultus Amedei Sabaudiæ comitis alteram ex filiabus ducis Brabantiæ uxorem habentis, cui et delphini frater adhæsit ejusdem comitis Sabaudiæ gener, inque socias vices et Guidone Flandriæ comitis fratre ineunte : ii quidem et imperatoris adventum ob studium exosi dicti Philippi Francorum regis affectabant. Statutam inde diem transgrediendarum Alpium præfixit in Lausaniam vicinam descensui ad Longobordiæ planitiem; idemque se cum copiis promoturum enuntiavit. Præmissisque iterum ex latere viris strenuis ad partes Italiæ episcopis et laicis, ad universos et singulos imperii fideles diem nuntiantibus, qua citra montes descensurus erat, ut occurrerent, suffecturi viribus regalis adventus et parituri salubribus ejusdem monitis, ut regia majestas appeteret ».

9. Struxisse sibi iter in Italiam Henricum magna benevolentiæ et æquitatis ostentatione, consonat Mussato Jordanus [1] : « Præmissis, inquit, episcopis et legatis, ut populorum sibi favorem conciliet, denuntians in pace degentibus se eorum laudabiles approbare mores, injuriam passis restitutionem, universis pacem, Alpes transgressus Italiam adiit ». Præcipuis ille in adeundo regno Italico Clementis studiis nitebatur, cujus potissimum opera Cæsareum fastigium conscenderat : nam Clemens, cum putaret Henricum officii beneficiorumque futurum memorem, ac redactis in concordiam proceribus adversarum factionum, quæ discerpebant Italiam, Christianam religionem adversus fidei hostes, Romanamque Ecclesiam tutaturum, Italos omni contentione sollicitavit, ut Henricum regem admitterent. Quo argumento Genuensibus, quamvis illi jam ante fessi Friderici tyrannide jugum Cæsarum a suis cervicibus depulissent, cum tamen intestinis tum dissensionibus laborarent, Clemens ut eos ad novi Cæsaris pacis spem præferentis obsequium pelliceret, Apostolicas hasce litteras scripsit [2].

« Dilectis filiis potestati, capitaneo, prioribus, consilio et communi Januensium.

10. « Exultet in gloria virtutis Altissimi regni culmen inclytum Romanorum : exultent magnifice sibi subditæ nationes : jucundetur fœcunda lætitia populorum illius copiosa diversitas, et conventum lætitiæ faciant, qui diligunt nomen ejus, quoniam ecce rex ipsorum pacificus, dono divinæ gratiæ magnificatus gentibus, cujus vultum ejusdem regis terra desiderat universa, eis veniet mansuetus, ut in suo sedens solio majestatis solo nutu dissipet omne malum, cogitet pacis cogitationes pro subditis, illamque in plebem suam loquatur intrepide, ac suæ potentiæ ministerio salutari tanquam flumen aquarum multarum abundare faciat et redundare, sicut maris gurgites, affluenter. Terribilis quidem super filios hominum, qui sua virtute dominatur in sæcula, a regalibus sedibus cœlestis imperii veram ad infima regna mundi pacem transmittens, illam in Nativitatis suæ mirabili sacramento per suorum Angelorum ministerium gloriosum in terris fidelibus nuntiavit. Hæc est fructus benedictionis a Domino, per quem mellifluam cœli dulcedinem susceperunt. Hæc est fructus pretiosus fidelibus, quem arbor justitiæ, in benedictionibus plantata dulce-

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 1. — [2] Ibid. c. 7. Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 4. Wer. in Henr. et alii. — [3] Albert. Miss. l. I. c. 4.

[1] Jord. Chr. Ms. Vat. sign num. 1960. — [2] Lib. V. Ep. com. LIX.

dinis, germinavit. Hæc est fructus miræ pulchritudinis et decoris, quem cœlestis agricolæ summa benignitas de radice charitatis eduxit : et hæc est fructus, de quo gentium doctor Apostolus et prædicator egregius veritatis in sacro suæ salutationis eloquio, quod de conscientia Regis emittebat excelsi, cunctorum refici corda fidelium cum summo desiderio cupiebat. Nos enim ipsius instructi eruditione decoris hujusmodi fructum in orbe terrarum super omnia cupimus abundare, propter quod libenter studia mentis nostræ convertimus, ut fructus ipse in regionibus et terris regno Romano subjectis et aliis partibus orbis, in quibus cultus viget fidei Christianæ multiplicetur ad divini nominis gloriam et honorem.

11. « Dudum siquidem charissimus in Christo filius noster Henricus rex Romanorum illustris per solemnes nuntios, ad hoc sufficiens mandatum habentes, quos ad Sedem Apostolicam destinavit, nobis, præsentibus fratribus nostris in publico et solemni consistorio, adstante fidelium multitudine copiosa, electionem unanimem de persona sua per venerabiles fratres nostros archiepiscopos et dilectos filios nobiles viros regni Alamanniæ principes, in electione Romanorum regis vocem habentes, celebratam fuisse concorditer ; et etiam ipsi archiepiscopi et principes per litteras suas, decretum suæ electionis continentes, solemniter cum humilitate debita intimarunt, petentes instanter a nobis per nuntios memoratos electionem per nos approbari prædictam, sibique regiam denominationem adscribi, et ad nostram veniendi præsentiam unctionem, consecrationem et coronam imperii de nostris manibus recepturo terminum assignari.

« Nos vero cum eisdem fratribus deliberatione præhabita diligenti, prout tanti negotii gravitas exigebat, ac matura et sollicita deliberatione discussis, quæ in hujusmodi negotio putavimus attendenda, electionem eamdem duximus approbandam, sibi denominationem hujusmodi liberaliter adscribentes : ipsumque regem Romanorum reputavimus, nominavimus, denuntiavimus et declaravimus de fratrum prædictorum consilio, justitia exigente : approbantes nihilominus et etiam declarantes ac pronuntiantes, sufficientem et habilem ipsum fore ad imperialis celsitudinis dignitatem ; et unctionem, consecrationem et Romani coronam imperii per nostras deberi concedi manus eidem loco et tempore opportunis, et ad unctionem, consecrationem et coronationem hujusmodi in Basilica principis Apostolorum de Urbe recipiendas de manibus nostris, divina favente clementia, certum terminum de ipsorum fratrum consilio per alias nostras litteras continentes præmissa omnia, liberaliter præfigentes.

12. « Nuper autem rex prædictus nobis per dilectos filios nobiles viros Amedeum Sabaudiæ et Guidonem de Flandria Zelandiæ comites, ac Oddonem de Grandisono suos nuntios speciales Apostolatui nostro significare curavit, quod subditis suis intra Romanorum regnum in partibus Lombardiæ et Tusciæ constitutis, qui nedum civilibus bellis, sed etiam extrinsecis dissidiis, peccatis exigentibus, multipliciter colliduntur, pacem dare, pro ipsis tranquillitatem exquirere ; et ad reformandum inter ipsos concordiam ardenter aspirans, pura intentione desiderat inobedientes singulos et rebelles Romanæ Ecclesiæ matris suæ, ut ab ipsis ei cum humilitate et reverentia debita, prout convenit, pareatur, pro ejus honore ipsius Ecclesiæ pro viribus subjugare dominio ; et Ecclesiarum jura et bona deperdita, et per nonnullos, qui gloriantur cum malefecerint, in diversis ejusdem regni partibus occupata, in manu potenti recuperare proponit. Propter quod et alias justas et rationabiles causas, quæ ad hoc suæ mentis fervorem inducunt, præfatum terminum ad recipiendum unctionem, consecrationem et coronationem prædictas, ei per nos, ut præmittitur, assignatam anticipare disponit, ut speramus, pro utilitate communi ad prædicti regni Romanorum partes potenter et personaliter accedendo, ut per providam et consultam anticipationem hujusmodi, illo, qui aspera novit in vias planas convertere, faciente, placatio fluctuum bellorum et dissidiorum hujusmodi, ac recuperatio bonorum et jurium prædictorum, et humiliatio rebellium eorumdem suæ virtutis ministerio fructuoso celerius valeat provenire.

13. « Profecto cœlestis altitudo consilii, in fidelibus suis uberum gratiarum dona multiplicans, præcelsas sacerdotii et imperii dignitates ad plenum et utile regimen et gubernationem ipsorum fidelium salutarem pia in terris dignatione constituit, et ut in executione fructuosi regiminis, et in voti unitate conformes ipsorum universis profutura concordia alterutrius fulta præsidiis opus liberius exercerent justitiæ ; et commodius in tabernaculis fiduciæ constituerent populum Christianum. Præmissis igitur digna consideratione pensatis, et sperantes regem præfatum Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum advocatum sollicitum et utilem defensorem, promotorem avidum Ecclesiasticæ libertatis, sectatorem pietatis operum, amicum sedulum veritatis, ac pacis et justitiæ fervidum zelatorem, ac propter hoc congruis et gratiosis favoribus assistere proponentes eidem ; universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attentius, vobis nihilominus per Apostolica scripta mandantes, quatenus considerantes attentius, quod pacis amœnitas numerum multiplicat populorum, quodque in multitudine gentium regalis celsitudinis pulchra serenitas resplendet amplioribus radiis claritatis ; ac provida meditatione pensantes, quod rex præfatus ad nullius partialitatis dexteram vel sinistram, sicut pro certo creditur, et specialiter nobis per eosdem nuntios suam apertissime super hoc tam secrete quam publice pluries aperuit voluntatem, suos declina-

bit affectus ; quodque vassallos sanctæ Romanæ Ecclesiæ in benevolentia regali recipiet et servabit, ac Ecclesiæ prædictæ devotos etiam in regno constitutos eosdem in suis juribus conservabit, nec offendet, seu offendi contra justitiam permittet eosdem ; vestros animos pro divinæ et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia convertatis ad pacem, et ejusdem regis, quorumlibet bellorum feritate depressa, et periculosis fomitibus odiorum evulsis, monitis et votis salutaribus tanquam benedictionis filii reverenter intendere procuratis, ut per hoc Deum timere et regem præfatum honorificentia debita venerari laudabiliter ostendatis.

14. « Eia ergo, præfato regi non per armorum strepitus, non per bellorum præcipites impetus, et non per terribiles et hostiles incursus, corda vestra, sed per vias rectas et copiosæ pacis delectabiles semitas, præparate, ac omnia impendere sibi tenemini, exhibere promptis animis studeatis. Sic igitur monita, preces et exhortationes et mandata hujusmodi, quæ de præcordiis Apostolicis confidenter emanant, studeatis devote suscipere, et sic ad efficacis exauditionis effectum vestra sinceritas introducat, quod per hoc nostram et Apostolicæ Sedis benedictionem et gratiam vobis uberius vindicetis, et plenitudinem benevolentiæ regalis vobis sentiatis proinde magis piam et benignam. Datum in prioratu de Grusello prope Malausanam Vasionensis diœcesis kalend. Septembris anno v».

15. Concepta eadem litterarum formula Pontifex Florentinos, Mediolanenses aliosque Italiæ populos Romani imperii vectigales clientesque, quorum Catalogus in Regesto Pontificio attexitur, sollicitavit ut Henricum venientem exciperent, debitisque officiis prosequerentur, cum ad laceratam bellis civilibus Italiam scissos animos mutua pace conjungendos devinciendosque accedere polliceretur. Demandavit [1] vero Arnaldo S. Mariæ in Porticu diacono cardinali, creato in Italia Sedis Apostolicæ legato, ut venienti Henrico regi in Italiæ limite occurreret, suamque illi in omnibus, ut officii ipsius ratio deposceret, operam explicaret : « Præfato, inquit, regi cum ad tuam notitiam de suo adventu pervenerit et fueris requisitus ab eodem, usque ad fines Italiæ lætanter occurres, cum honorificentia condigna suscipias et pertractes, et tuæ præsentiæ gratum et acceptabilem comitatum, prout tanti principis decet excellentiam et honorem, et officii tui requirit auctoritas, ferventer exhibeas, et assistas favoribus et auxiliis opportunis. Et nihilominus per teipsum et alias sollicite cum eodem ad statum terrarum ejusdem Romani regni pacificum et tranquillum labores instanter, et studia tuæ sollicitudinis, ut ejusdem fideles regni dicto regi, prout tenentur, pareant et intendant efficaciter , interponas. Speramus enim, ut cum eodem rege ac tecum Domino faciente virtutem, ex regis ipsius ac tuis operibus fructuosis dissensionum terrarum ipsarum ignis vestalis extinguetur, et eis pacis amabilis et concordiæ desiderata serenitas elucescet ».

Nec legati modo opera est usus Clemens, ut Henricus ab Italis perhonorifice susciperetur, verum etiam patriarcham Aquileiensem, ac Genuensem, Florentinum, Pisanum et Mediolanensem antistites in ejusdem regis obsequium pellicere est conatus ; commendavitque ut in adducenda concordia ac frænandis seditiosis Henrico studerent, ea in re tum ipsius, tum Sedis Apostolicæ gratiam, atque ingens apud omnes decus collecturi. Provocavit [1] etiam ad id officium Germaniæ præsules dignitate conspicuos, ut venientem ad reposcenda imperii jura excipiendaque imperialia ornamenta Henricum stiparent, quo eorum potentia fultus succinctusque facilius ad obsequium adversarios flecteret, ac decerpendæ inde gloriæ partem ad se derivarent.

16. Liberavit se eo onere Arnaldus Ferrariensibus conversionibus implicitus, utque facile in Italiam aditus muniret Henrico Pontifex, Thomam tit. S. Sabinæ presbyterum cardinalem subrogavit [2] legationis in Insubria, Liguria, Etruria, Ecclesiastica ditione, Tarvisina marchia, Dalmatia, Sardinia, et Corsica gerendæ auctoritate instructum, ut illi comitem itineris se adjungeret, consiliisque optimis informaret : « Nos, inquit, regem ipsum ob præcelsæ devotionis insignia, per quam nomen glorificatur Altissimi, et Romana Ecclesia mater sua fecundatur honoribus, in intimis dilectionis Apostolicæ gerimus, desiderabiliter cupimus, ut prosperum iter faciat sibi Deus, gratis jucundetur successibus et votivis, ac ejus solium delectabilibus eventibus fulciatur, ut Angelica junioris Tobiæ comitiva lætatus prosperetur in omnibus, ad quæ divina dispensatio mittit illum. Quocirca discretionem tuam rogamus, monemus et exhortamur attentius, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus impositum tibi onus a Domino devote suscipiens, et personaliter ad partes illas accedens, dicto regi tuæ præsentiæ gratum et acceptabilem comitatum, prout tanti principis decet magnificentiam et honorem et officii tui requirit auctoritas, ferventer exhibeas et assistas honoribus et directionibus opportunis ». Et infra, ubi ipsum suam operam regi ad flectendos in illius obsequium populos imperii clientes, ac rebelles edomandos , pacemque adducendam commendare jussit, hæc adjecit : « Indefessa quoque sollicitudine, fili, studeas laborare, quod idem rex sui cognoscat humiliter beneficia Creatoris, dirigat vias suas in semitis mandatorum ejus , honoret Ecclesiam matrem suam et ministros ipsius. Nec ipsum prætereat, quod gratiosam Romanam Ecclesiam ante assumptionem suam ad culmen hujusmodi, et in ipsa et post ipsam favorabilius (favorabilem) adinvenit : ideoque tam eam quam Ecclesias alias, quarum

[1] Ep. LX.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. cur. LXII.

ipsa mater est et magistra, studeat condignis honoribus et favoribus honorare, earum jura diligenter protegere, conservare ac toto corde et animo defensare procuret, attendens, quod ad hoc est divina providentia evocatus: pacem in terris amare studeat, ut sic regis pacifici imitator firmetur justitia thronus ejus, etc. Datum in prioratu de Grausello prope Malausan. Vasionensis diœcesis VIII id. Octob. anno v ».

Hæc constituebat Clemens, omnique studio et cogitatione intendebat, ut facile iter Henrico sine ullo bellico fragore muniret: sed illius adventu Gibellinorum et Guelphorum factiones, quas sedare animo agitabat, magis recrudnere. Guelpharum enim partium viri principes, qui in urbibus publicæ rei habenas tractabant, suspicionibus suffusi, cum Gibellinos augeri animis viderent, ne gradu dejicerentur, pertimuere. Adducit in crimen accensi funesti belli Florentinos Joannes Villanus[1]: cum enim primum in publico Concilio, quemadmodum ipsos ad concordiam cum Henrico cohortatum Pontificem vidimus, decrevissent ad illum Lausanam oratores mittere, jamque necessarius in eam rem apparatus instrueretur, nonnullos proceres, qui reipublicæ gubernaculis admoti erant, sui honoris et commodi quam publicæ pacis avidiores, rem discussisse. Consentit S. Antoninus[2], qui Henricum ad Guelphos et Gibellinos conciliandos, pacandamque Italiam specimen præ se tulisse testatur.

« Cum imperator, inquit, adhuc esset in Lausana Sabaudiæ, et ad eum accessissent oratores, imperatore quærente causam, quare non et ipsi misissent (scilicet Florentini), fuit qui diceret, hoc ideo egisse, quia suspectum eum habebant. Ad quod ille: Non bene sibi consulurunt, quoniam nostræ intentionis erat, omnes Florentinos non partialiter, sed integraliter habere ut viros fideles, et ipsam civitatem exaltare ut cameram imperii, et meliorem aliis facere. Et ita creditum est quod esset facturus, non mutaturus statum tunc regentium: sed suspicioni, quia intrinsecum malum est, mederi non potest ». Movit Lausana sub Autumnum Henricus parte copiarum succinctus, cujus ingressum præter Jordanum[3], Bernardum[4], Ptolemæum Lucensem[5], Jo. Villanum[6] accuratissime describit Albertinus Mussatus his verbis[7], ac Pontificiis litteris ante allatis consonat.

17. *Henrici in Italiam ingressus.* — « Movit iter trecentis ferme hastatis militibus peditibusque totidem: et per juga et colles, summotis nivibus, in Taurinam civitatem descendit, cui portæ patuere, quemque cives libentes accepere; quibus vicarium statuit: et ad id loci nonnulli ex Tusciæ Lombardiæque partibus confluxere, advolante fama Romanum regem adventare; in rescriptisque cardinali datum, cui Pelagruæ cognomen erat, apud Bononiam tunc Apostolicæ Sedis legatum, qui et Ferrariam, expugnatis Venetis, in Ecclesiæ ditionem redegerat, ut obviam regi pergeret, commeatum præberet in omnes vias et actus. Qui Palagrua iis intendere creditus, litteris in aperto sic nuntiantibus, diverso tamen itinere Avinionem ad papam contendit, cui quantum de persona mutato papa proposito, subrogavit cardinalem ad ejusdem regis conductus officium, qui cœpto jam itinere proficiscens vita defecit ». Is erat Thomas tit. S. Sabinæ, ut jam ante indicatum est. Demandata est igitur ea provincia Lucæ e Fisco cardinali S. Mariæ-Novæ, cujus consilio et opera, necnon Matthæi vicecomitis Guido Turrianus, qui Mediolanensem tyrannidem exercebat, et archiepiscopum Maphæi nepotem aliosque vicecomites pepulerat, exauctoratus[1], est et Cæsar urbe exceptus. Describit Albertinus Mussatus[2], ut Henricus magnum discrimen adierit, ne a Turriano, ac sociis Longobardia pelleretur: demum diu tergiversatus Turrianus, adventuque regio et Matthæi vicecomitis ac sequacium factionis, Mediolanensiumque defectionis terrore perculsus urbis imperium illis restituerit; tum subdit:

« Mediolani deditio non minus Henrici Romani regis famam auxit per omnes Italiæ fines, quam ut altera Roma diceretur, et ut alterius partis rerum omnium potiretur. Tum animos imperium non affectantium novus terror invasit, obsequentium spes extulit. Hinc mœrores occulti taciti que, inde gaudia et lætitiæ apparentes in tuto dissimulatæque. Mirabile dictu! omnes ferme Lombardiæ civitates ab Alpibus hinc Veronam usque, inde Mutinam inclusive regi fidelitatem juramenta præstitere, vicarios suscepere, novis legum sanctionibus ad regis placitum vitæ necisque potestatem habituros; Alexandria dumtaxat excepta, hæc enim Roberti Apuliæ regis præsidio tenebatur: cui et sponte rex ipse cessit, forsan et illum causa non latente, regum nempe consilia non omnia nota populis. Patavini Vicentinique, quos Friderici imperatoris sævitia, nefandaque Ezelini de Romano tyrannis imperii vices obtinens necaverat a stirpibus, longaque dein freti quiete substitere, nihil arrogantiæ et contemptus, parumque obedientiæ ostendentes, faventium exemplis, rerumque successibus salubria resumunt consilia. Bononienses secus, nam et ipsi novorum vallorum, fovearumque munimentis urbem cinxere, plebiscita legesque in regem regique obsequentes statuere, in quibus et imperatoris nomen proferenti capitale sit supplicium ».

18. Fecisse jure Bononienses certum est, cum non imperii sed Romanæ Ecclesiæ clientes essent, et cohiberent perduelles, qui novarum rerum stu-

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 7. — [2] Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 4. — [3] Jord. Chr. Ms. Vat. bibl. sign. num. 1960. — [4] Lib. de Rom. imp. Ms. Vat. bibl. sign. num. 2843. et Chron. Rom. Pont. et gesta Ms. Clem. V. — [5] Ptol. Luc. l. XXIV. c. 40. — [6] Jo. Vill. l. VIII. c. 7. Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 4. Conrad. Wec. in Henr. VII. c. 9. — [7] Albert. Muss. l. I. c. 6.

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 9. — [2] Alb. Muss. l. I. c. 8.

dio ad Henricum desciscere, ac veteres inter imperium et Ecclesiam dissensiones accendere moliebantur. Ad quos etiam comprimendos præfecit Æmiliæ Pontifex [1] Robertum regem Siciliæ, ut regia potentia seditiosos in officio contineret. Quo argumento extant litteræ [2] ad omnes ejus provinciæ ordines datæ, quibus ipsos Roberto obsequentes esse jubet. Tum ea etiam ratione Roberti res firmabat ne facile illum Henricus adoriretur bello, ac potius cum ipso pacem ad constabiliendas res suas pacisceretur. Ornatus eo munere Robertus grates egit Pontifici, atque Arnaldus e Pelagrua Avenionem repetenti fidem sacramento devinxit, pollicitus [3] provinciæ potestatem a se ad jussa Apostolica restitutum iri.

« Sanctissimo in Christo patri et clementissimo domino suo domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Robertus Dei gratia rex Jerusalem et Siciliæ, ducatus Apuliæ, et principatus Capuæ, Provinciæ et Fortalquerii, ac Pedemontis comes cum omni reverentia et honore devota pedum oscula beatorum.

« Facit charitas vestri pii patris et domini, ut plura virtutis et gratiæ de me devoto filio imaginarie sentiat, quam ipsa rei veritas per essentiam comprehendat. Sed sine nodo dubii tenere potest vestra sincera credulitas, quod beneficia tanti patris debita gratitudine recognoscens, sicut devotionis filius et reverentiæ specialis alumnus, affectibus vestris interne placere desidero, et jussionibus cum exacta deliberatione propositi obtemperare dispono, in ea mentis præparatione consistens, ut juxta possibilitatis modum concessum a domino, reverenter exequatur filius quod confidenter præcipit pater almus. Sane per honorabilem et religiosum virum fratrem Arnaldum abbatem Tutellensem nuper vestras amabiles recepi litteras tenoris et continentiæ subsequentis.

19. « Clemens, etc. charissimo in Christo filio Roberto regi Siciliæ illustri, in temporalibus provinciæ Romaniolæ et comitatus Brittenorii et pertinentiarum ipsius rectori.

« Summo desiderio affectantes personam tuam, quantum cum Deo possumus, honorare; quodque status terrarum, in quibus Romana Ecclesia obtinet principatum, præservetur a noxiis et ad salutaria dirigatur, attenti sumus et vigiles, ac propensius in intimis excitamur, ut ad provinciæ Romaniolæ, comitatus Brittenorii, et pertinentiarum illarum, quæ Sedis Apostolicæ juris et proprietatis existunt, regimine eam deputemus personam, quæ se in illo ferventem exerceat, operosam exhibeat, et præbeat efficacem ; per quam fidelibus in illius degentibus opulentia pacis arrideat, faveat votiva tranquillitas, ac reddatur justitiæ plenitudo. Levantes igitur in circuitu oculos cordis nostri, eos ad te velut ipsius Ecclesiæ filium prædilectum dirigimus et rectoriam provinciæ et comitatus prædictorum et pertinentiarum etiam eorumdem in temporalibus Apostolica tibi auctoritate usque ad beneplacitum Apostolicæ Sedis committimus, per te vel alium, quem ad hoc vicarium deputare curaveris, et per deputatos ab illo etiam exercendam ; disponendi, ordinandi, statuendi, præcipiendi, corrigendi, puniendi, diffiniendi, exequendi, et faciendi provincia, comitatu, et pertinentiis supradictis quidquid honori Romanæ Ecclesiæ ac prospero statui fidelium, prædictorum expedire cognoveris, etc ». Et infra :

« Volumus insuper quod rectoriam, provinciam, et comitatus prædictos cum pertinentiis memoratis, quandocumque a nobis requisitus extiteris, justa nostrum mandatum dimittere sine difficultate qualibet, exceptionis, contradictionis et repetitionis cujuslibet onere tenearis : nec post sex mensium spatium, a creatione successoris nostri Romani Pontificis computandorum, absque ejus speciali commissione et mandato de dictis rectoria, provincia, et comitatu, eorumque pertinentiis, seu regimine te aliquatenus per te vel per alium intromittas, etc. Datum in prioratu de Grausello Vasionensis diœcesis XIV kal. Septembris anno quinto.

20. « Visis igitur præfatis litteris et perlectis, et iis, quæ continebantur in illis, in examine rectæ considerationis adductis, quia Siculi belli præteriti longa diffusaque discrimina multifariam exhauserunt ærarium regium, et vires patrimonii minuerunt, assumptionem dicti regiminis, meis sumptibus et laboribus imparem, nec regionis qualitas, nec agendorum imminentia suadebat. Sed pensato vestræ sinceritatis affectu, qui ad mei status et honoris argumentum ferventer aspirat, quodque servitia sanctæ matris Ecclesiæ probabiliter et modeste declinare nequeo, quin potius illa teneor patenter assumere, et cum efficacia virium totis studiis promovere ; jactans meum cogitatum in Domino et in spe ac fiducia vestri præsidii paternalis, rectoriam ipsam ad honorem vestrum et ejusdem Ecclesiæ cum devotione suscepi ; prædicta omnia singula, in præscriptis litteris vestris contenta, expresse ratificans et acceptans, ac de observandis eisdem juxta formam et modum per dictarum seriem traditos in manu venerabilis patris domini Arnaldi Dei gratia S. Mariæ in Porticu diaconi cardinalis Apostolicæ Sedis legati, dicto abbate Tutellense præsente et aliis de meo consilio, corporaliter ad sancta Dei Evangelia præstiti juramentum. In cujus rei testimonium præsentes litteras duplicatas jussi fieri, et Aurea Bulla meæ majestatis impressa typario communiri. Datum Florentiæ per Bartholomæum de Capua militem logothetam, et protonotarium regni Siciliæ, anno Domini millesimo trecentesimo decimo, die septimo Octobris, nonæ Indictionis, regnorum meorum anno secundo».

[1] Lib. IX. Ep. cur. XI. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ext. in arc. S. Aug. et inter Coll. Plat. jussu Sixt. IV epita tom. I. p. 349. et in Ms. Vall. sign. lit. D. num. 1. pag. 81.

21. Accesserat, ut ex apposita hisce litteris loci et diei nota confirmatur, aliquot ante diebus Florentiam Robertus rex, quem cives prætorem urbis renuntiarunt [1], substititque Florentiæ ad IX kal. Novembris. Quo tempore operam ad conciliandos dissentientes inter se Guelphos detrixit : quamvis odiorum pertinacia regiam industriam eluserit. Ingrata ea res fuit Henrico Cæsari, cum quo ita pacisci concordiam affinitatemque cupiebat Robertus, ut Etruriæ præfecturam alicui e fratribus demandaret, ne Gibellini socios Guelphos opprimerent : sed pacem aspernatum Henricum visuri sumus. Porro Germani [2] nonnulli Clementem inique carpunt, quod Robertum Æmiliæ præfecerit : cum id juste factum constet, ne Henricus Ecclesiasticam ditionem sibi subjiceret : cum etiam in eumdem Pontifex non sine rerum suarum damno pronior fuerit, adeo ut hoc anno Ludovicum Sabaudiæ regiæ principem, Cæsari fœdere conjunctissimum, Urbis senatorem creaverit [3]. Verum Henricus postea ingressus Romam, non minus illam, quam cæteras imperii urbes tributis exinanire pertentavit, ditionis Ecclesiasticæ vastavit agros, seditiones conflavit in urbibus Pontificiis, universam Italiam in Germaniæ provinciam redigere meditatus : hujus vero causa concitatæ quidem anno ineunte Romæ graviores seditiones, quæ e procerum mutuis odiis emersere. Ad quas sopiendas Pontifex Guillelmum e S. Marcello Minoritam nuntium suum creavit [4] partesque ei imposuit, ut patritiorum iras mulceret, quive Apostolica detrectarent imperia, notaret. Tum Urbis principes viros litteris amantissimis adhortatus [5] est, ut in mutuam descenderent concordiam, minasque justissimas, si paterna monita ac jussa respuerent, intentavit. Porro superioris anni mense Octobri, ut refert Joannes Villanus [6], Ursini et Columnenses in Romano agro magno irarum ardore concurrere.

22. *Oratores Ferrarienses apud Pontificem eorum civitatis fidem obstringunt.* — Hoc anno Ferrariæ periculosissima conjuratio nonnullorum factiosorum sanguine extincta a cardinale legato est, de qua antequam disseramus præmittenda ea videntur, quæ ordine temporum præcessere. Decreti fuere ineunte anno a Ferrariensibus oratores ad Clementem V sedentem Avenione, ut in publico cardinalium senatu solemni ritu profiterentur, Ferrariam Sedis Apostolicæ ditioni obnoxiam, ac si aliquandiu Atestinorum jugum tulissent, non jure sed vi ac tyrannide ad eorum obsequia adactos fuisse. Cumque ad excutiendam servitutem Venetos in auxilium excivissent, in tantas angustias ab iis Ferrariæ dominatum affectantibus compulsos, ut demum ad Romanum Pontificem veterem ac justum Ferrariæ dominum, cui se suaque omnia addicebant, confugerint. Perfuncti sunt ea legatione Guido Ferrariæ episcopus, Pignatonus, Antonius de Alexio, Othobonus et Nascimbene ex omnibus ordinibus lecti, qui his verbis Pontifici Ferrariensium fidem obstrinxere [1] :

23. « Nos frater Guido episcopus Ferrariensis, Pignatonus de Pignatonibus, Antonius de Alexio judices, Vasallus mercator, Othobonus dictus Bacharius et Nascimbene de Brinis notarii, ambassiatores et syndici populi et communis Ferrariæ, nostro nomine et totius communis et populi civitatis ejusdem, cujus syndicatum cum plenissima potestate in præsentia sanctitatis vestræ et sacri collegii dominorum cardinalium exhibemus, profitemur et agnoscimus civitatem Ferrariæ ab initio fundatam fuisse per summum Pontificem in solo Ecclesiæ Romanæ, ipsius sumptibus et expensis, et ad eadem dotatam, ordinatam et populorum multitudine decoratam fuisse. Cumque postmodum processu temporis per oppressionem Desiderii regis Longobardorum servituti subjecta fuisset, per ministerium Adriani felicis recordationis summi Pontificis, invocato ad hoc brachio inclytæ memoriæ Caroli regis Francorum, restituta extitit eadem civitas pristinæ libertati, et diutius in debita libertate permansit.

« Tempore vero postmodum succedente, tyrannica pestis Salinguerra civitatem eamdem servili conditioni supposuit, et eam longis temporibus quasi servam suppeditavit, tyrannice que tractavit. Quod sancta Romana Ecclesia pia mater diligenter attendens, et filiorum suorum civium Ferrariensium calamitati compatiens, ad illas partes destinavit legatum, et contra ipsum tyrannum exercitum maximum congregavit, sicque dictam civitatem et ejus comitatum, districtum atque populum a dicta servitute tyrannica liberavit, et sub dominio Ecclesiæ redegit et reduxit. Quapropter recognoscimus et avoamus civitatem Ferrariensem cum pertinentiis suis et districtu, ac totum comitatum Ferrariæ fuisse ab antiquo et a fundatione ipsius civitatis, et esse de dominio temporali Romanorum Pontificum et sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Super quo recognoscimus Privilegia, et Regesta, et librum Censualem ejusdem Romanæ Ecclesiæ, et ea quæ continent vera esse et indubitata, et eis, quantum ad nos attinet, fidem nomine quo supra plenariam adhibemus.

24. « Item profitemur et agnoscimus, quod pro eo tempore, quo dicta civitas, comitatus et districtus ipsius fuerunt sub manu quondam marchionum Estensium, non voluntarie subfuerunt eisdem : obedivernnt autem, et eorum dominium de facto agnoverunt, sed per violentiam et metum mortis et cruciatus corporum, quibus resistere non potuerunt propter nimiam sævitiam ipsorum et tyrannicam potestatem : sed suspirabant et gemebant sub indebitæ servitutis mole, aspirantes ac desiderantes cum multis gemitibus videre tem-

[1] Jo. Vill. l. IX c. 8. Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 4. — [2] Wecer. in Henr. VII et alii. — [3] Lib. VI. Ep. cur. XXXI. — [4] Lib. V. Ep. cur. I. — [5] Ep. II. — [6] Jo. Vill. I. VIII. c. 117.

[1] Ext. Instrum. insertum Ep. cur. XL. l. V. Clem. V.

pora, quæ nunc vident, videlicet quod ad naturale dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ redirent sub vero dominio ipsius, et regimine regerentur et defenderentur, a tyrannorum impressionis, persecutionis et usurpationis molestia liberati. Qui tyranni neque centenaria præscriptione quidquam de jure sanctæ Romanæ Ecclesiæ diminuere potuerunt, eo quod tyrannica et violentia possessio caret bono principio et medio; per quod concluditur, quod et fine: licet nec tempus centum annorum, imo etiam nec septuaginta defluxerint: propter quod jus et dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ intactum est, et extitit ac illæsum, ut tunc et nunc et medio tempore dominium illibatum ipsius Ecclesiæ est et fuit. Verum omnipotens Deus, qui suo alto consilio de malo bonum elicit, pro sua sancta Romana Ecclesia et pro nobis communi et populo Ferrariensi iis diebus operatus est magnalia. Benedictus ipse ». Et nonnullis interjectis, ubi descripsere Venetos, ejectis iis qui ipsos oppresserant, tanto ad eos sibi subjiciendos impetu incurrisse atque undique cinxisse periculis, ut in extremas angustias adducti ad summum Pontificem, ut justum dominum confugerint; qui cum ipsorum malis motus Arnaldum Sanctæ-Mariæ in Porticu diaconum cardinalem misisset, e præsenti discrimine felicissime emerserint, tum subjiciunt:

25. « Vester autem populus Ferrariensis de faucibus Venetorum, in quas pæne lapsi fuerant, erepti nunc per manum vestram validam, sanctissime pater, liberati et in tuto positi, et plena libertate fruentes, ad gratiarum actiones assurgunt, ut vassalli domino suo servire parati. Certe profitemur, quod si super dominio Ferrariensis civitatis et districtus vos, sanctissime pater, et sancta Romana Ecclesia, illum ab antiquo non haberetis titulum, quem vos habere recognoscimus, pro hac defensione, tuitione et liberatione populi Ferrariensis a tyrannide Venetorum, quas in præsenti manus gloriosa vestra operata est, justum esset civitatem et districtum Ferrariæ vestro subdi dominio temporali. Cum enim civitas Ferrariensis et comitatus a cujusque dominio et potestate, præterquam Romanæ Ecclesiæ, sint liberi et immunes, nulli facerent injuriam, si invicem tanti beneficii suscepti, se et civitatem, comitatum et districtum, et omnia bona sua, mobilia et immobilia subjicerent vestro et sanctæ Ecclesiæ dominio temporali.

26. « Eapropter, quia vestra fuit civitas et totus comitatus et districtus Ferrariensis ab antiquo et a fundatione ipsius civitatis ex causis et privilegiis contentis in Regestis S. R. E. et continue vestra permansit, ut et nunc de vestro dominio sit, ut supra professio a nobis emissa declarat; ideo dominium ipsius, quod etsi vestrum non esset, ut est et fuit, ob hoc quod a vobis suscepimus in hac necessitate beneficium, ut præmissum est, vobis, et Ecclesiæ Romanæ subdi et concedi deberet, etc. » Amplissimis verbis Clementem V ejusque successores Ferrariæ legitimum dominum salutant, atque in illum omnia comitatus jura transfundunt concepta hac verborum formula:

27. « Quapropter nomine, quo supra, vobis dicto domino nostro Clementi V et vestris successoribus et Ecclesiæ Romanæ recognoscimus et profitemur, offerimus, resignamus, concedimus, subjicimus, transferimus, ac submittimus quantum possumus et ad nos pertinet, licet omnia prædicta et infra scripta sint vestra et Ecclesiæ Romanæ, ac fuerint ab antiquo et a fundatione ipsius civitatis, omnia pedagia, dacia, telonea, riparia, aquas, aquarum decursus, jurisdictiones altas et bassas, merum imperium atque mixtum, gladii potestatem, atque omnimodam jurisdictionem, et bona et jura omnia, quocumque nomine censeantur, quæ ipsa civitas et populus Ferrariensis, seu quivis ibidem præsidens soliti sunt tenere, possidere vel quasi, seu exercere per se vel per alium quocumque nomine sive modo in dicta civitate, comitatu et districtu Ferrariæ, etc. »

28. Admisit, cardinalibus assentientibus, Clemens justa Ferrariensium vota, ipsosque cæterorum Ecclesiæ fidissimorum clientium ac studiosissimorum subditorum numero restituit. Qua de re Diploma Apostolicum [1] ad transfundendam posteris rei gestæ memoriam edidit, in quo Ferrariam demonstrat juris fuisse Pontificii ab ipsis etiam lapsis retro temporibus, quibus Carolus Magnus, in Ecclesiæ auxilium provolans, ipsam e Desiderii Longobardorum tyranni faucibus eripuit; ac si in principum potentiorum interdum ceciderit servitutem, non tamen obsolevisse jura Ecclesiæ: eaque demum post varias temporum procellas instaurat, sancitque [2] his verbis:

29. « Auctoritate, inquit, Apostolica inviolabiliter stabilimus, ut semper sub immediato dominio et protectione ipsius Romanæ Ecclesiæ ipsa cum ejus bonis, comitatu, territorio et districtu permaneat, nec ab ejus dominio et jurisdictione subtrahi, nec alienari perpetuo valeat quoquo modo, nec ad alterius personæ, vel civitatis, aut communitatis dominium pervenire; quodque in civitate ipsa semper sit unus vicarius ponendus per nos et successores nostros et eamdem Romanam Ecclesiam, clericus vel laicus juxta nostræ beneplacitum voluntatis, etc. » Decernit ut is, cui id munus demandandum sit, nulla consanguinitate aut affinitate eos viros principes, qui antea Ferrariæ imperitarant, contingat; aliaque statuit. « Dat. Aven. III id. Februarii Pontificatus nostri anno v ».

Sanxit etiam alia plura ad temperandum optime civitatis illius statum, ut pacis amœnitate sub clientela Apostolica [3] potiretur, uti ostendunt litteræ ad Guillelmum e Brunckello vicecomitem datæ, quibus ipsi eam præfecturam commisit.

[1] Ead. Ep. cur. XL. — [2] Ead. Ep. — [3] Ep. cur. XLI et XLII.

Erupit paulo post conflata a nonnullis profligatis viris periculosissima conspiratio ad Ferrariam ab Ecclesiæ obsequio divellendam, auctore Salinguerra: perductaque ad infelicem exitum fuisset, inquit Joannes Villanus [1], ni Arnaldus e Pelagru S. Mariæ in Porticu diaconus cardinalis A. S. L. Bononiensium stipatus copiis, eo provolasset. Studiosorum enim Ecclesiæ illius præsentia confirmati animi, adversariorumque debilitati: cumque is specie componendæ discordiæ urbis consilium in arce, cui Thedaldi nomen est, coegisset, triginta sex e præcipuis, qui facem seditioni subjecerant, comprehensos suspendio necari jussit, cujus supplicii terror cæteris frænum injecit.

30. *Veneta respublica in discrimen adducta ob civium conjurationem et liberata.* — Discussa [2] est eodem tempore Venetiis infelici pariter perduellium exitu conjuratio, quæ in Petrum Gradenicum ducem subornata fuerat. Præcipuus illius auctor Boamundus Theupulus fuit, quem plures in suas partes præmiorum spe verborumque lenociniis pellexisse refert diarium Venetum Ms. atque in proditores die decima quinta Junii, patefactis eorum consiliis, ad arma conclamatum, cumque conjuratorum vexillifer fugam corriperet, feminam, quæ clamore populi excitata ad fenestram accurrerat, saxo fugientis cervices percussisse, eoque ictu exanimatum, moxque a furenti populo in frusta gladii concisum fuisse. Teupulum vero ducem conjurationis Tarvisium evasisse narrat Bonifacius [3]. Describit conjurationis oppressæ seriem Petrus ipse Gradenicus dux in litteris ad Delphinum prætorem Venetorum in Armenia commorantium datis [4], ex quibus historiæ veritas illustrabitur:

« Petrus Gradenico Dei gratia Venetiarum, Dalmatiæ atque Croatiæ dux, dominus quartæ partis et dimidii totius imperii Romaniæ, nobili et sapienti viro Gregorio Delphino, de suo mandato bajulo Armeniæ, fideli dilecto, salutem et dilectionis affectum.

« Per alias nostras litteras denotavimus vobis inauditum scelus per proditores præsumptum: sed illud ad cautelam vobis providimus seriosius iterare, videlicet quod ille nequissimus proditor et seductor , iniquitatis filius et maledictionis alumnus Bajamons Teupulo, beneficiorum, honorum, et dignitatum progenitoribus ejus per commune Venetiarum eorum meritis collatum ingratus, propter quæ habebat statum nostrum et communis Venetiarum ut pupillam oculi custodire, Marcus Quirino de domo majori, et cæteri de ipsa domo, qui se Venetiis repererunt, Petrus Quirino sanctæ Justinæ et Marcus ejus filius, Andreas Dauro et Paulus Quirino filius Marci procuratoris Ecclesiæ S. Marci, et aliqui alii nobiles de Venetiis quamplures contra nos et nostrum dominium inierunt, et forbanios et malandrinos et forenses, quot potuerunt, collegerunt secum: et in vigilia S. Viti, de nocte omnes prædicti recollegerunt se ad domum dicti Bajamontis, intendentes summo mane omnes per potentiam devenire ad nostrum palatium debellandum. Sed nos hæc sentientes illa nocte, statim id fieri notum fecimus consiliariis nostris, capitibus de quadraginta, officialibus de nocte, advocatoribus communis et multis aliis nobilibus Venetiarum, et alii bonæ genti: qui statim venerunt ad nos, sicut debuerant præter ipsum Andream Dauro, qui conspiraverat cum eisdem; et nos cum eis et alia bona gente nobilibus et aliis, quos pro honore nostro et suo, ac pro conservatione boni status terræ traxerant ad nos, in plateam descendimus aliquantulum ante diem, ut obviaremus eisdem.

« Et paulo post ipsi cum multitudine armatorum ad arma discooperta, et vexilla explicata, cum clamoribus et tumultu usque super plateam effrænata audacia se duxerunt. Quod nos videntes cum prædictis nobilibus et aliis bonis civibus Venetiarum, qui nobiscum erant, viriliter insurreximus contra eos, et manu potenti, cum duro tamen et aspero bello, cum adjutorio Dei et Evangelistæ sui beati Marci repressimus et conculcavimus, per durum exercitum gladiorum plures occidentes ex eis, inter quos fuerunt dicti Marcus Quirino et filius ejus Benedictus, qui remanserunt super plateam gladiis trucidati, ut eorum merita requirebant, et multi ex eis fuerunt graviter vulnerati: reliqui vero, qui remanserunt vivi, non valentes tam durum impetum sustinere, reduxere se in Rivoaltum, prout melius potuerunt, et domum communis, quæ est in capite pontis Rivoalti, in qua moratur magister Petrus medicus, armis et hominibus munierunt, levaverunt pontem, se fortificarunt in Rivoalto. Sed nos fecimus gentem nostram quiescere, non recedente aliquo de platea: et circa vesperas misimus virum nobilem Ugolinum Justiniano de nostro mandato potestatem Clugiæ, qui cum multis Clugiensibus applicuerat illa hora, et viros nobiles Antolinum Dandulo et Balduinum Delphino, quos fecimus capitaneos gentis nostræ, cum multis aliis nobilibus et alia bona gente: qui omnes iverunt ad dictam domum munitam per eos et ceperunt per vim, aliquos occidentes ex eis, et debellare pontem et Rivoaltum ceperunt. Quod ipsi videntes non exspectaverunt, sed exiverunt de Rivoalto et de terra, et debent ire nobiles de nostro consensu ad nostra mandata ad illos confines, quos volumus sibi dare, et reliqui ad nostram misericordiam debent stare. De nostris autem in prædictis nemo, Dei gratia, fuit occisus, nec ad periculum vulneratus. Postmodum B. Baduarius principalis auctor conspirationis prædictæ, qui cum gente armata de partibus Paduæ veniebat Venetias, ut interesset prædictis, incidit in nostras manus, cui mediante

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 4. Pign. l. IV. — [2] Jo. Vill. l. IX. c. 2. Alb. Muss. de Gent. post Henr. l. II. c. 1. Diarium Ven. Ms. Guill. et Albrig. Cortus. l. I. c. 10. Bonif. l. VII. — [3] Bonif. Hist. Tarv. l. VII. — [4] Ext. in Ms. Append. ad hist. Ms. Andr. Dand.

justitia, de voluntate nostri majoris consilii caput fecimus amputari, et duobus aliis qui cum eo fuerunt, et quinque alios suspendi per gulam, ut ipsorum merita requirebant. Ita quod per Dei gratiam terra Venetiarum nunquam fuit in tanta quiete, nec in statu tam pacifico, quantum est. Dat. in nostro ducali Palatio die XXVII Junii, VIII Ind. MCCCX ».

31. Servavit quidem Venetam rempublicam Deus ex ingenti periculo, cujus iras paucis ante mensibus flexerant, missis ad Sedem Apostolicam oratoribus, ut fidelium consortio templisque restitui supplices postularent, commissumque ob invasam Ferrariam facinus expiarent. Demandatam eam provinciam Carolo Quirino et Francisco Dandulo patritiis docent confectæ ea de re publicæ Tabulæ, quæ cum insignia religionis atque observantiæ erga Sedem Apostolicam argumenta contineant, a nobis adducendæ visæ sunt [1] :

« In Christi nomine. Amen. Anno ejusdem Nativitatis millesimo trecentesimo decimo, Indictione octava, die XIX mensis Martii, præsentibus Petro Nanno filio D. Marci Ransi de Tergesto, Petro Longo notario de Tergesto, Rodulpho Boyardi notario de Tergesto, Othone de Alba cive Tergeste no, Paschale de Goya de Tergesto testibus rogatis et ad hæc specialiter convocatis et aliis, congregato majori et generali consilio civitatis Venetiarum in sala majori ducatus Venetiarum per sonum campanæ et voces præconum, ut moris est in civitate Venetiarum coram magnifico et excellenti viro domino Petro Gradenico, Dei gratia Venetiarum, Dalmatiæ atque Croatiæ duce inclyto, et domino quartæ partis et dimidiæ totius imperii Romaniæ, et ejus consilio, et ejusdem domini ducis voluntate et auctoritate; in quo consilio fuerunt congregatæ duæ partes consiliariorum ipsius majoris et generalis consilii et quasi omnes, ipsum majus et generale consilium, et homines ipsius majoris et generalis consilii cum ipso domino duce, et ejus consiliariis, et ipse dominus dux et ejus consiliarii cum ipso majori et generali consilio, plena et unanimi voluntate ac nemine discordante nomine suo tanquam singularium personarum dicti communis, universitatis, et districtus ac subditorum et fidelium ipsorum adhærentium, coadjutorum, valitorum, et fautorum, et cujusque ipsorum, cupientes suorum imitari vestigia antiquorum et in sinceritatis fide, devotione, atque gratia sacrosanctæ Romanæ ac universitatis Ecclesiæ matris eorum, ac sanctissimi et reverendissimi in Christo patris et domini domini Clementis divina providentia papæ V omni mentis puritate consistere; fecerunt, constituerunt, et creaverunt et ordinaverunt, nobiles et honoratos viros dominos Carolum Quirino et Franciscum Dandulo civitatis Venetiarum cives, licet absentes tanquam præsentes, et quemlibet eorum in solidum, ita quod non sit melior conditio occupantis, sed quod unus eorum incœperit, alter prosequi valeat et finire; suos et dicti communis, universitatis, et districtus, et singularium personarum ipsorum, et cujuslibet eorumdem, veros et legitimos syndicos, procuratores, actores, factores, et nuntios speciales ad præsentandum ad pedes sanctissimi patris et domini domini Clementis divina providentia papæ V, et sanctitati ac clementiæ suæ omnem reverentiam exhibendam, et ab ejus benignitate veniam, gratiam et misericordiam humiliter implorandam; et ad supplicandum eidem humiliter, ut absolutionis beneficium, secundum formam Ecclesiæ a quibusvis excommunicationum sententiis, et a culpis, offensis, excessibus, injuriis expressis, et damnis datis, et aliis quibuscumque violentiis perpetratis, commissis, et illatis per dictos dominum ducem et Venetos ac personas quascumque civitatis Venetiarum et districtus, et singulares personas ipsius civitatis et districtus, eorumque valitores, auxiliatores, complices, et fautores, vel alios de mandato ipsorum in cives et civitatem Ferrariensem, comitatum, et districtum eorum, ipsorumque auxiliatores, valitores, defensores, et quemlibet eorum, ac bona ipsorum mobilia et immobilia; necnon super his omnibus et singulis, et super aliis quibuscumque ab his dependentibus et connexis eisdem et eorum circumstantiis universis, et super quibuscumque offensis et damnis, quæ sint vel dicantur ab ipsis, vel ipsorum aliquo illata vel data, scienter vel ignoranter quomodolibet adversus dominum papam, seu legatos, vel nuntios ipsius, ac homines et vassallos ejusdem, vel alias contra ipsam Romanam Ecclesiam quoquo modo; dignetur eis et cuilibet eorum nomine prædictorum, et singularium personarum ipsorum impendere misericorditer et largiri; et ad petendum humiliter Ecclesiasticum interdictum positum tam in civitate Venetiarum seu in personis civitatis ipsius, quam in aliis quibuscumque personis et terris, ac locis eis subjectis, vel aliis eorum occasione, de gratia et juxta formam Ecclesiæ relaxari, et a sententiis excommunicationum absolvi; et nomine quo supra ad implorandum, petendum, et obtinendum beneficium restitutionis in integrum ». Et infra : « Et ad petendum humiliter pacta, quæ habuerunt et habent cum quibuscumque personis, terris, locis, collegiis, et universitatibus, et privilegia, honores et jurisdictiones ipsorum domini ducis, communis, universitatis, et districtualium ipsorum ampliari, majorari, gratificari, et gratiosiora concedi ; et super his quascumque litteras impetrandum : dantes præfati dominus dux consiliarii insimul modo, quo supra, præfatis duobus syndicis vel procuratoribus suis, et eorum cuilibet, plenam et liberam potestatem, ac speciale mandatum in ipsorum animas jurandi, et juramentum præstandi de pa-

[1] Ext. in L. Priv. Rom. Eccl. tom. III. pag. 218. Ext. etiam in arce S. Angel. et inter Coll. Plat. et jussu Sixt. IV. edita tom. I. p. 346. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 176. et typis cusa ex typog. Vat. inter monitoria et declar. contra Venet.

rendo mandatis ipsius domini papæ, et Romanæ Ecclesiæ super omnibus et singulis supradictis, et quolibet præmissorum : satisfaciendi etiam ipsi domino papæ et Ecclesiæ Romanæ et ejus subditis et vassallis, valitoribus etiam et faventibus de his omnibus et singulis, pro quibus præfatæ sententiæ ac processus habiti, lati et facti fuerunt : obediendi quoque ac parendi super omnibus et singulis, et super aliis quibuscumque tam pendentibus vel connexis eorum, quam circumstantiis universis, ipsius domini papæ et Apostolicæ Sedis beneplacitis et mandatis ; et promittendi nomine quo supra, se et ipsos ipsa mandata et beneplacita accipere ac servare, et firma ac rata semper habere ac tenere, et nunquam contrafacere vel venire, etc. »

32. Perfunctos imposito sibi munere Franciscum Dandulum et Carolum Quirinum Venetorum oratores, atque in publico cardinalium consistorio, præsente circumfusa populi multitudine, Pontificiis imperiis in illatis damnis atque injuriis sarciendis parituros sacramento spopondisse, veniamque et pristinam gratiam Ecclesiæ poposcisse, testatur Pontifex in litteris lapso abhinc triennio datis [1], quibus censuras dissolvit. Consenuit enim is concordiæ tractatus, cum Petro Gradenico duce, a quo erant missi, e vivis erepto, habenas reipublicæ corripuisset Marinus Georgius de quo hæc Appendicis ad historiam Andreæ Dandali auctor [2] : « Hujus tempore Venetorum provincia ob Ferrariæ dominium, (affectatum scilicet), in excommunicatione permansit ». Sed illius ducatus integrum annum non tenuit, ipsique successit Joannes superantius, qui [3] Franciscum Dandulum, mortuo jam Carolo Quirino ejus collega, ad Clementem redire jussit, ut pacem redintegraret : cujus opera demum Veneti in gratiam cum Ecclesia restituti, de quibus suo loco [4]. Jam ad res Gallicas orationem deducimus.

33. *Philippum regem Lugdunensibus conciliat Pontifex.* — Decrevit IV kal. Septembris Pontifex [5] Jacobum episcopum Avenionensem ad Philippum Galliarum regem, ut ardua cum ipso negotia agitaret. Ac sane plura gravioris momenti tum pro Lugdunensi controversia componenda, Belgarum pace confirmanda, vindicanda a calumniis Bonifacii VIII memoria, tractanda in Viennensi Concilio Templariorum causa intercessisse, docent eo argumento Pontificiæ exaratæ litteræ. Utque a Lugdunensibus turbis ducamus exordium : exasperarant [6] adeo in se Lugdunenses ob administros regios nonnullis injuriis affectos Philippi Francorum regis iras, cujus auctoritatem ac jura labefactasse videbantur, ut is Ludovicum majorem natu filium, materno titulo regem Navarræ, paternique sceptri futurum hæredem, una cum fratribus ac principibus florentissimo succinctum exercitu ad exigendas de Lugdunensibus pœnas mitteret.

Cujus imminentis belli procellam longe prospiciens Pontifex, ut consuleret filiis, ad eam discutiendam nervos intendit : ac mox VIII kal. Julii hujus anni Stephanum tit. S. Cyriaci in Thermis presbyterum, ac Landulphum S. Angeli diaconum cardinales Apostolicæ Sedis nuntios creavit, adhibuitque ad Francorum regem intercessores, ut Lugdunenses pristinæ restitueret gratiæ, omnemque injuriam Dei ac Sedi Apost. donaret : summam ea in re tum a divina majestate, tum ab Ecclesia gratiam initurum. Præterea partes iis imposuit, ut archiepiscopum Lugdunensem, canonicorum collegium, et cives ad pacem alendam, præstanda regi debita officia, injuriasque illatas expiandas cohortarentur. Contendisse de Lugduni imperio nonnullos archiepiscopos Lugdunenses cum regibus Francorum, superius vidimus [1] : ad quam sopiendam controversiam quædam leges initæ cum Ludovico archiepiscopo, eoque extincto, a Petro successore approbatæ, postea rescissæ, unde bellum atrox exarsisset, nisi Clemens Apostolica sollicitudine cardinalium opera, ad quos subjectæ extant datæ [2] litteræ, extinxisset.

34. « Dilectis filiis Stephano tit. S. Cyriaci in Thermis presbytero, et Landulfo S. Angeli diacono cardinalibus Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Ad nostri Apostolatus auditum, non absque magna turbatione mentis, relatio fide digna perduxit, quod occasione cujusdam compositionis dudum inter charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Francorum illustrem ex parte una, et quondam Ludovicum archiepiscopum et dilectum filium capitulum Lugdunen. super certis articulis, dum adhuc idem Ludovicus viveret, initæ ; et demum eo sublato de medio, ac venerabili fratri nostro Petro archiepiscopo Lugdunen. successore suo ad regimen Ecclesiæ Lugdunensis assumpto, per ipsum Petrum, ut dicitur, acceptæ mentis regis præfati contra memoratum archiepiscopum et Ecclesiam ac cives Lugdunen. est adeo turbata serenitas, et indignatio suscitata, quod rex ipse Francorum charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum regem Navarræ illustrem primogenitum, et alios natos et fratres suos, et nonnullos regni sui magnates cum exercitu numeroso contra dictos archiepiscopum et capitulum et civitatem Lugdunen. impugnandos transmittit ; ex quorum adventu multa animarum et corporum strages et pericula secutura verisimiliter formidantur, ac bonorum dictæ Lugdunensis Ecclesiæ non levis destructio noscitur imminere.

« Verum desiderantes ab intimis, quod idem archiepiscopus, et Ecclesia Lugdunen. pro ipsorum

[1] Lib. VIII. Ep. com. CXX. — [2] Ms Ap. ad Hist. Dandal. — [3] Clem l. VI l. Ep. com. CXX. — [4] An. Chr. 1313. num 32, 33. — [5] Lib. V. Ep. cur. LVII. — [6] Ep. cur. XLIII.

[1] Annal. tom. XIV. An. Chr. 1303. num. 31. — [2] Lib. V. Ep. cur. XLIV.

statu pacifico et tranquillo in regis prædicti devotione ac benevolentia stabiliter perseverent; et ad id, quantum cum Deo possumus, libenter ministerium Apostolicæ sollicitudinis impendentes, ac de vestræ circumspectionis alta prudentia, in magnis et arduis agendis experta, plenam in Domino fiduciam obtinentes; discretioni vestræ de fratrum nostrorum consilio per Apostolica scripta mandamus, quatenus super compositione et acceptatione prædictis, plena informatione habita et recepta, ac temperatis circa compositionem ipsam, quæ secundum Deum et justitiam, et archiepiscopi et Ecclesiæ prædictorum ac circumpositæ nationis statum prosperum et tranquillum, dictique placationem regis temperanda videritis, compositionem ipsam, dummodo ad id archiepiscopi et capituli prædictorum accedat assensus, auctoritate nostra confirmare et approbare, quantum ad ipsum archiepiscopum et Ecclesiam pertinet, super quibus vestras conscientias oneramus, prout expedire videritis, studeatis. Quod si prædictos archiepiscopum et capitulum salutaribus monitis ad acceptandum et approbandum compositionem ipsam, per prædictos archiepiscopum et capitulum, ut prædicitur approbatam et initam inducere non possetis; vos temperatis, additis, declaratis, vel detractis in ipsa, quæ temperanda, adjicienda, declaranda, vel detrahenda, si qua fore noveritis, quantum ad ipsum archiepiscopum et capitulum attinet, si id expedire videritis, super quo vestras conscientias oneramus, compellere valeatis. Datum Avinioni VIII kalen. Julii anno quinto ».

35. *Fœdera inter Gallos et Belgas firmat Clemens.* — Compulsum ad deditionem fuisse a Ludovico Hutino Petrum archiepiscopum Lugdunensem e Sebusianorum principum nobilitate, refert Paulus Æmilius [1], nec eripuisse belli flammam, cujus restincti, ut etiam firmatæ Gallos inter et Belgas concordiæ gloria Clementi adscribenda est.

Exarserat jampridem inter Philippum Francorum regem et Guidonem comitem Flandriæ, Robertum filium, Tornacenses, Brugenses, Gandavenses, aliosque ipsorum fœderatos atrox bellum, ac post funesta prælia, in quibus plurimus sanguis fusus, regia indulgente clementia pax constituta fuerat: inter cujus præcipuas leges ea adjecta erat, ut Robertus comes, ipsiusque fratres a suis præsulibus supplices deposcerent, ut in ipsos, si unquam promissa infringerent, anathema jacularentur, nec censurarum religione, nisi assentiente Francorum rege, liberari possent. Præterea ad vinciendam eorum fidem conventum erat, uti ab Ap. Sede precibus contenderent, ut anathematis et interdicti sententias a Belgis antistitibus latas confirmaret. Ac jam quidem solemni ritu ab episcopis in Belgio propositæ comiti ac populis erant censuræ, ne a conventis discederent; sed nondum iis Apostolica auctoritas robur addiderat. Ad quam rem perficiendam Gandavenses [1], Brugenses [2], Chricondenses [3], aliique populi, quorum Catalogus in Regesto Pontificio texitur, oratores amplissimos Avenionem ad Clementem decrevere. Flagitantibus ergo a Clemente Roberti comitis ac Belgicarum urbium oratoribus, ut Apostolica auctoritate anathematis atque interdicti censuras ab præsulibus suis vibratas, quas contracturi demum essent, cum primum pacis legis initas infringerent, confirmaret, Pontifex in sacro cardinalium senatu pacti fœderis arctiore religionis vinculo adstringendi cupidus, quæ gesta erant comprobavit, litterisque Apostolicis promulgavit [4]:

36. « Clemens, etc.

« Nos igitur, qui pacem prædictam, ut tam periculosa dissensio tolleretur, affectabamus ab intimis, hujusmodi negotii laudabilem concordiam, et felicem exitum contemplantes, Regi cœlesti, qui pacem annuntiare, pacem prædicare et pacem docere venit in terris; et a quo tantum bonum non ambigimus processisse, cum ab eo cuncta bona procedant: exinde laudes et gratias devotionis animo exhibentes, et attendentes ipsorum procuratorum, seu syndicorum supplicationem humilem et devotam, necnon tenorem pacis prædictæ; sententias ordinarii supradicti, si quæ secundum modum prædictum latæ sint vel postquam ordinarius idem secundum modum eumdem illas duxerit proferendas, decrevimus et ex certa scientia mandavimus inviolabiliter observandas, ac in eosdem dominos ipsorum et singulos de communitate prædicta, et eorum successores, si qui forsan eorum, quod absit, ullo unquam tempore pacem violarent eamdem, vel contra aliquem de dictis articulis venire præsumerent, aut contenta et quodlibet contentorum in eisdem articulis seu litteris nostris prædictis, pacem eamdem et ipsius omnes et singulos articulos de verbo ad verbum continentibus non complerent, non attenderent, non servarent, excommunicationis, et in dictam villam Brugensem, ejus loca, terras et pertinentias eorumdem interdicti sententias auctoritate Apostolica duximus promulgandas; quarum neutram nisi ad requisitionem prædicti regis et hæredum, vel successorum ejus regum Franciæ, vel eorum, qui ab ipsis sufficiens mandatum ad hoc habuerint, quoquo modo contigerit relaxari, nos relaxationem hujusmodi auctoritate Apostolica decrevimus irritam et inanem, ac nullius existere firmitatis, etc. » Rhemensi archiepiscopo, atque episcopo Silvanectensi, abbatique monasterii S. Dionysii partes injungit, ut si unquam Brugenses initas pacis leges violarint, atque a Galliarum rege aut successoribus censuras in eos ob id distringere fuerint rogati, promulgent anathemate

[1] Paul. Æmil. in Philipp. Pulch. Gaguin. in eod.

[1] Ep. com. DCDLXXXIII. — [2] Ep. DCDLXXXI. — [3] Ep. DCDLXXXII. — [4] Ep. com. DCDLXXXI.

interdictique Ecclesiastici pœnis se devinxisse. « Dat. Avinion. id. Junii anno v ». Adjectæ sunt plures aliæ iisdem archiepiscopo, episcopo atque abbati inscriptæ litteræ [1], quibus Belgii populos ad colendam pacem censurarum religione continere jussi sunt.

37. *De Bonifacii fama quæstio instituitur per Diploma Pontificium.* — Importunis memorati regis precibus, ut e Bernardo superiori anno retulimus, fatigatus Clemens, cum in publico consistorio accusandæ Bonifacii memoriæ obtrectatoribus libertatem concessisset, hoc anno ad controversiam dirimendam quæsitores instituit, qui testium dicta exciperent, atque in publica documenta redigerent, ut ex iis judiciaria actio instrui, reique veritas in luce collocari posset. Quo vero Bonifacii innocentia illustrior pateat, Clementis litteræ [2] hac de re adducendæ visæ sunt, ex quibus constat summa juris acerbitate in ejusdem Bonifacii nomen actum fuisse.

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus Isnardo archiepiscopo Thebano vicario nostro in spiritualibus in Urbe, Jacobo Avinionensi, et Allegrado Vicentino episcopis, et dilectis filiis Bertrando abbati monasterii Montis-Albani, et fratri Vitali de Furno Ordinis Minorum magistro in theologia Caturcensis et Vasatensis diœcesum, ac magistro Grimerio de Pergamo laico in Romana curia advocato, salutem et Apost. benedictionem.

« In negotio super crimine hæreseos moto contra quondam Bonifacium papam VIII prædecessorem nostrum, quod vertitur coram nobis, nonnulla tam ab iis, qui ad oppositionem et prosecutionem dicti criminis contra eum, quam ab iis, qui ad ipsius Bonifacii defensionem coram nostra et fratrum nostrorum præsentia comparuerunt, proposita sunt verbotenus et inscriptis. Et licet super iis eosdem sic comparentes, nec eorum aliquem adhuc duxerimus admittendos, nec etiam repellendos; considerantes tamen, quod boni judicis est, ut salva sit rerum probatio, et ne pereat probationum copia procurare; ac nolentes, quod propter moras, quæ ex allegationibus et exceptionibus hinc inde per comparentes præfatos oppositis incidunt et incidere possent, probationum deperiret copia vel facultas; testes, de quorum timetur absentia seu morte, utpote senes, valetudinarios, infirmitate detentos, vel abfuturos absentia diuturna et iis similes, qui commode haberi poterunt, quæstione de prædictis pro oppositione et defensione hujusmodi, ut præmittitur, comparentibus admittendis vel etiam repellendis coram nobis, pendente super eodem negotio, ex nostro recipiendos officio duximus decernendum.

« Quia vero nonnulli viri Catholici asserentes et etiam juramento tactis sacrosanctis Evangeliis per eos coram venerabili fratre nostro Petro episc. Penestrino de mandato nostro recipiente præstito, sicut ex parte episcopi Penestrini accepimus, affirmantes se credere, quod in Urbe, Lombardiæ, Tusciæ, et Campaniæ partibus ac in circumvicinis locis testes sunt conditionis hujusmodi, per quos articuli in dicto negotio traditi et per nos recepti, vel eorum aliqui probari poterunt; nobis cum repetita instantia supplicarunt, ut testes ipsos in illis partibus per aliquas personas idoneas recipi mandaremus; nos volentes, prout debemus, pinguibus probationibus subvenire, ac de circumspectione vestra ac fidelitate probata plenam in Domino fiduciam obtinentes, et sperantes quod ea, quæ vestræ industriæ committuntur, curabitis exequi fideliter et prudenter; discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad Urbem et partes prædictas personaliter accedentes, testes conditionis præfatæ, qui coram vobis per quoscumque viros Catholicos fuerint nominati, prius tamen summarie per juramentum nominantium eorumdem, aut per adspectum corporum testium ipsorum, seu alias per non solemnem indaginem fide facta, quod testes ipsi prædicti status et conditionis existant; super articulis, quos vobis sub Bulla nostra mittimus interclusos, receptos et approbatos a nobis, secrete recipere curetis in præsentia dilectorum filiorum magistrorum Joannis de Rhegio cameræ nostræ clerici et Imberti Verzellatii clerici Biterrensis notariorum publicorum, quos ad testium prædictorum attestationes seu depositiones redigendas in scriptis tenore præsentium deputamus, et vos etiam alios duos fideles et idoneos, de quibus expedire videritis, juxta qualitatem negotii deputetis. Et si forsan prædicti vel aliquis ex ipsis notariis essent impedimento canonico prædicti (præpediti), examinationi dictorum testium interesse non possent, totidem quot erunt impediti, loco illorum subrogantes, fideliter examinare curetis, et attestationes seu depositiones ipsorum per eosdem notarios fideliter in scriptis redactas, signis eorum signatas, ac vestris sigillis inclusas nobis studeatis quantocius destinare.

38. « Testes autem, qui fuerint nominati, si gratia, odio vel timore subtraxerint veritati testimonium perhibere; necnon et omnes et singulos tam clericos quam laicos, religiosos vel sæculares, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, status, ordinis, vel conditionis existerent, etiamsi cardinalatus vel Pontificatus præfulgeant dignitate, qui præfatis testibus, vel alicui eorumdem, aut alii vel aliis occasione testificationis aut depositionis ipsorum in personis vel bonis impedimentum aliquod præstare, vel molestiam inferre præsumerent publice vel occulte; aut consentirent, quod impedimentum hujusmodi vel molestia inferretur, vel darent ad hoc opem, auxilium, consilium, vel favorem per se vel alium, seu alios, directe vel etiam indirecte; quod ab hujusmodi impedimento, molestia, ope, auxilio, consilio et favore prorsus abstineant et desistant, per censuram Ecclesiasti-

[1] Ep. com. DCDLXXXII. — [2] Ext. in Ms. arch. Vatic. ex Monum. allatis Aven. ad Urbem an. 1633.

cam appellatione postposita, super quo plenam vobis auctoritate præsentium potestatem concedimus, compellatis : non obstantibus si aliquibus clericis vel laicis, religiosis vel sæcularibus cujuscumque ordinis, conditionis, status, aut præeminentiæ, vel dignitatis existant, etiamsi cardinalatus vel Pontificatus honore præfulgeant, communiter vel divisim a præfata sit Sede concessum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Nos enim omnem promissionem et obligationem factas, ac juramentum præstitum sub quibuscumque modo, forma, vel expressione verborum per quoscumque clericos vel laicos, religiosos vel sæculares, cujuscumque ordinis, conditionis, vel status aut præeminentiæ, vel dignitatis existant, de non deponendo seu perhibendo testimonium veritati in negotio supradicto, etiamsi, ut præmissum est, cardinalatus aut pontificatus honore præfulgeant, sicut alias sic et nunc eadem auctoritate Apostolica cassamus, irritamus, et vacuamus, et etiam revocamus et juramentum hujusmodi relaxamus, et nullam obtinere decernimus roboris firmitatem.

« Cæterum ut testium prædictorum periculis efficacius occurratur, et cautius et liberius procedatur in negotio supradicto, nomina et attestationes, seu depositiones testium eorumdem per vos et notarios supradictos sub excommunicationis pœna, quam vos et ipsos ex hujusmodi violatione secreti incurrere decernimus ipso facto, secreto haberi atque teneri volumus, nec alicui patefieri absque nostro et Apostolicæ Sedis mandato vel licentia speciali. Mandamus insuper, quod per litteras nostras harum seriem continentes, nobis scribere studeatis, quanta sit fides memoratis testibus adhibenda : quodque tu, frater Avinionensis episcope, et vos filii abbas et frater Vitalis, vel duo vestrum una vobiscum, frater archiepiscope et Vicentine episcope, ac fili Grimerie, vel duobus aut uno vestrum præmissa omnia exequi studeatis. Datum Avinion. IV kal. Julii, Pontificatus nostri anno v ». Subditur in eodem ternione eadem formula datas litteras ad Jacobum episcopum Avenionensem, qui postea Pontificatum accepto Joannis nomine adeptus est, ad Bertrandum abbatem monasterii Montis Albani Caturcensis diœcesis, ad magistrum Castellanum Tarvisio oriundum capellanum Pontificium, ac Vitalem e Furno Minoritam magistrum Vasalensis diœcesis. Ne vero Bonifacii calumniatores aliive hostes Romanæ Ecclesiæ obgannirent agitatam molliter illius causam, testesve metu repressos, ne testimonia contra eumdem Bonifacium exhiberent, Clemens publico edicto omnibus, qui adversus Bonifacii famam testari vellent apud tribunal Pontificium, aut quæsitores in ea causa constitutos, facultatem contulit; vetuitque ullam iis vim injuriamve intentato anathemate universis sine ullo dignitatis discrimine, qui hujusmodi testes vexarent, vel ne testimonia proferrent, clam palamve obsisterent. Ut vero post interrogatos testes Romæ, in Campania, in Etruria, Avenione, Parisiis, vindicata sit a calumniis Bonifacii memoria, ac publice theologicis argumentis jurisque civilis et canonicis legibus comprobata innocentia, dicetur inferius. Nunc reliqua hujus anni prosequimur.

39. *Arnaldi e Villanova errores et scelera.* — Per id tempus Lutetiæ fœdi errores ab Arnaldo e Villanova Valentina diœcesi oriundo insigni Physico disseminati, quem Joannes Villanus [1] inter cæteros ait, inepte affirmasse extremi judicii diem imminere, atque excurrente decimo quarto sæculo, anno illius septuagesimo sexto circiter futurum, eaque de re librum, detortis in suam sententiam pluribus Danielis ac sibyllæ Erythreæ vaticiniis compegisse : in quem cum a censoribus sacræ fidei ex legibus agi cœptum esset, fuga se ad Fredericum regem Trinacriæ proripuisse. Connumerat ejus errores Nicolaus Eymericus [2] in Directorio, meminitque de ejusdem pseudoprophetia Durandus episcopus Meldensis in suo de visione animarum libello dato Joanni XXII, irrisumque fuisse a doctis innuit, cum Christus dixerit de judicii die, neque Filius hominis scit : « Fuit, inquit, dictum magistro Arnaldo Catalano, qui volebat præfigere tempus Antichristi : Magister Arnalde, si vultis prudenter dicere, assignetis tantum tempus adventus Christi ». Extat vero in Ms. [3] reperto in Archivio palatii Avenionensis anno MDXCIV, gerente legationem Avenionensem Octavio Aquaviva cardinale ac dein Romam allato in fidei orthodoxæ formula, quam Arnaldus Villanovanus damnatis adversis erroribus professus est. His addit S. Antoninus [4], Arnaldum misere in mari periisse : « Quia, inquit, magistri Parisienses tenebant contra eum, timens ipse ne deveniret ad manus inquisitoris, aufugit inde, et profectus est in Siciliam; qui cum missus fuisset a Friderico rege Siciliæ orator ad papam, in mari mortuus est ». Non diu quidem ipsum superfuisse docent Clementis litteræ anno hujus sæculi duodecimo V Martii, Pontificatus anno septimo, Viennæ consignatæ [5], ad universos orbis præsules datæ, quibus ipsum e vivis sublatum dolet : et quantam de illius peritia in re medica opinionem hausisset, indicat. Cum enim Arnaldus Pontifici pollicitus esset librum de re medica a se conscriptum dono ei traditurum, Clemens audita de ipsius morte fama, Oliverio clerico libri ejusdem investigandi partes injunxit, præsulibusque imperia dedit, ut incussa censurarum religione omnes sive religiosos viros sive laicos, in quorum manus liber devenisset, ad eum Oliverio tradendum adigerent; vel alios, qui

[1] Joan. Vill. l. IX. c. 3. Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 8. — [2] Nic. Eym. II. p. Direct. quæst. XI. — [3] Ms. arc. Vat. Avenion. — [4] Ant. III p. tit. XXI. c. 2. § ult. — [5] Lib. VII. I p. cur. XVII.

apud aliquem latere non ignorarent, ad rem indicandam compellerent. Sed de Arnaldo, ut ob rei medicæ scientiam conspicuo, ita ob errores fidei notato infamia satis. Infecerat quoque nonnulla alia loca hæreseos lues, sodomitica pestis, maximeque in urbe ac diœcesi Lingonensi, pullularat : ac propterea duo a Clemente e Dominicana familia religiosi viri censores creati [1], qui in ejus sceleris reos animadverterent.

40. Convictos eo crimine, ac pluribus aliis gravioribus, Templarios eodem anno, et ab Ecclesiasticis foro sæculari traditos, flammisque ab iis injectos, prodit hisce verbis Bernardus [2] : « Anno Dom. MCCCX, quinto idus Maii, feria secunda, per archiepiscopum Senonensem cum suis suffraganeis in Concilio provinciali Parisiis coadunato, fuerunt sententiati et judicati ex propriis confessionibus quinquaginta quatuor Templarii, et relicti curiæ sæculari tanquam impœnitentes super nefanda et profana professione sua : et sequenti die Martis, quarto idus Maii in festo SS. Nerei et Achillei fuerunt per sæcularem curiam domini regis igni traditi et combusti : et post paucos dies fuerunt ibidem quatuor alii similiter judicati ». De quinquaginta octo Templariis, in eo ordine auctoritate conspicuis, flammis jussu regio Parisiis traditis meminit Joannes Villanus [3] : subjicitque fama percrebuisse ipsos injuria supplicio affectos ab iis, qui illorum opibus inhiabant, et in extremo vitæ actu pœnitentiæ Christianæ signa edidisse, seque Christianos ac pios publice contestatos. Errat vero dum scribit tunc Ordinis principem periisse, quem tertio post anno exustum dicturi sumus. His addit Bernardus [4], sumptum in aliis Galliarum locis de Templariis supplicium, quos ait morituros confessa antea tanquam tormentorum metu extorta revocasse : « Item paulo post infra mensem in alio Concilio provinciali, celebrato in Silvanecto per archiepiscopum Rhemensem cum suffraganeis suis, fuerunt novem alii Templarii eadem causa in modo simili pariter sententiati, et consequenter per sæcularem curiam concremati. Unum autem jusjurandum fuit, quod omnes et singuli singillatim confessiones suas, quas prius fecerant in judicio, et jurati confessi fuerant dicere veritatem, penitus retractarunt, dicentes se falsa dixisse prius, et se fuisse mentitos, nullam super hoc reddentes causam aliam, nisi vim vel metum tormentorum, quod de se talia fassi essent. »

Coacta etiam in Templarios provincialia Concilia in Germania [1] hoc anno : sed ii de gestis adversus Sodales in Galliis edocti, in mediam Synodum Moguntinam irrumpentes duce Hugone comite, terrore præsulibus incusso, e judiciorum severitate se vindicarunt : ut narrat Seranius [2], judiciariaque Acta edita Moguntiæ hoc anno, atque in memorato Archæo palatii Avenionensis reperta consignata num. 68 referunt, quadraginta novem testes adductos nil adversus Templariorum Ordinem de sceleribus ipsis impositis respondisse : alterius pariter judiciariæ actionis Tabulæ in Trevirensi archiepiscopatu confectæ transmissæque [3] ad Clementem narrant septemdecim testes interrogatos de flagitiis Templariorum nullum confessos.

Cæterum Petrum Moguntinum archiepiscopum impositis sibi a Pontifice partibus male perfunctum ex Clementis Diplomate [4] colligitur : cum enim litteras Apostolicas de capiendis Templariis cum Magdeburgensi et Trevirensi archiepiscopis communicare jussus esset, rem non cum iis, sed cum suffraganeis contulerat. Interim vero Magdeburgensis archiepiscopus, cum data sibi de conjiciendis uno die in vincula suæ provinciæ Templariis, et occupandis eorum bonis, ac referendis in commentarios, quos ad Sedem Apostolicam transferret, imperia Pontificia exequi aggressus esset, efferati eo periculo finitimi Templarii, graviores injurias ac damna Moguntino archiepiscopo intulere. Quo ille irritatus casu Halbestadensem episcopum censuras Magdeburgensi archiepiscopo ob rem se inconsulto tentatam incuti jussit. Quæ cum improbe latæ essent, ac non Magdeburgensis, sed Moguntinus officio defuisset, Rescripto Pontificio VIII kal. Octobris exarato dissolutæ sunt (1).

[1] Ep. DCLXIX. — [2] Bern. in Chr. Rom. Pont. Gesta Ms. Vat. Clem. V. Stero in Annal. Chr. Rom. Pont. Ms. bibl sig. num. 3765. — [3] Joan Vill. l. VIII. c. 121. — [4] Bern ubi sup. et Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765.

[1] Tom. III. Conc. p. 2. sub. Clem. V. — [2] Serar. Mogunt. rer. l. v. in Petr. — [3] Ms. Vat. sign. num. 92. ex inferiore Arch. pal. Aven. Rom. perlatum. — [4] Lib. V. Ep. com. DCCXXXVIII.

(1) Quanquam in Concilio Moguntino hoc anno celebrato nihil asperum decretum est in Templarios, ut ab annalista hic adnotatur, plura tamen disciplinæ capita ibidem sancita sunt Vulgavit illa e Ms. Codice Lunigius Spicileg. Eccles. contin. II, pag. 35, et ex eo in suam Collectionem retulit Venetus editor Collectionis Labbeanæ tom. XIV, col. 1369, etc. Plures in eo canones aliorum Conciliorum sub expresso eorumdem Conciliorum nomine recitantur et innovantur, ex quibus Acta eorumdem Conciliorum, quæ nondum vulgata sunt, ex parte innotescunt; quædam pariter Concilia alias ignota hic patescunt, quamquam certus annus, cui adscribenda sunt definiri non potest. Ita Concilii Moguntini sub Werneco archiepiscopo anno MCCLX[illegible] celebrati, cujus solum nomen in Collectionibus se vidum est, plures ibi canones legas. Aschafnemburgense Concilium anni MCCLXXII, cujus nuda mentio in Collectionibus, canones ultra viginti Patribus Moguntini Concilii suffecit. Sermo est ibi pariter de Concilio Fritislariensi sub Sigefrido Moguntino; sed cum hujus nominis duo fuerint sæculo XIII archiepiscopi, ad quem potissimum pertinet Concilium collectoribus ignotum, ambigitur Sermo est pariter de Concilio Moguntino sub Gerhardo; sed cum pariter duo fuerint Moguntini archiepiscopi, alius qui sedit ab anno MCCLI ad MCCLX, alter vero ab anno MCCLXXXVIII ad MCCCV, ideo de tempore hujus Concilii statui nihil potest; ad priorem Gerhardum referendum esse, si Alexandri IV Constitutio in eodem Concilio recitata, qua statuta quædam Gerhardi confirmantur, ad sanctiones Concilii hujus pertinere censeatur.

Concilium etiam aliud hac Templariorum occasione Treviris a Balduino archiepiscopo habitum est, cujus canones numero 156 in Collectione Veneto-Labbeana leguntur. In sanctionibus illis novi nihil occurrit.

Alterum denique Coloniæ egit Henricus archiepiscopus, cujus Acta canones XXVIII complectentia, legas in Collectione Labbeana.

41. *Concilium Viennense ad sequentem annum extractum.* — Cum vero Templariorum causa nondum ita mature discussa esset, ut de iis in Concilio futuro certi aliquid statui posset, OEcumenicam Synodum, quam Viennæ in Galliis celebranda kal. O tob. hujus anni indixerat Clemens, ad alias sequenti anno recurrentes prorogavit e cardinalium consilio. Qua de re Encyclicas litteras[1] ad archiepiscopos et episcopos dedit, quæ in Regesto Pontificio Nicosiensi archiep. inscriptæ occurrerunt, pridie non. Aprilis anno Pontificatus v consignatæ. Nec enim modo in Germania, in Moguntino scilicet et Trevirensi Conciliis provincialibus, Templarii absoluti fuerant, sed etiam in Italia in celebrata Bononiæ Synodo, cum objecta fortiter pernegarent, omni noxa liberi fuerunt renuntiati, ut Rubeus[2] narrat. Datæ etiam eo argumento ad Philippum Franciæ, Eduardum Angliæ, Robertum Siciliæ, Jacobum Aragonum, Ferdinandum Castellæ et Legionis, Jacobum Balearium, Ludovicum Navarræ, Dionysium Lusitaniæ, Henricum Boemiæ, Carolum Ungariæ, Henricum Romanorum, Aquinum Norwegiæ, Henricum Cypri, Fridericum Trinacriæ, tum Daniæ et Sueciæ reges litteræ[3]: quibus rogavit, ut stato tempore accederent. Earum porro quæ Francorum regi inscriptæ, hæc sententia est:

« Clemens, etc, charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Licet Ecclesiarum prælatos et celsitudinem tuam ad universale Concilium, quod dudum a proximis tunc kal. Octob. ad duos annos immediate sequentes apud civitatem Viennensem de fratrum nostrorum consilio decrevimus congregandum, per nostras sub certa forma litteras prælatis ipsis et tibi super ipsius Concilii convocatione directas duxerimus evocandos; quia tamen negotium inquisitionum quod per diversas mundi partes contra Ordinem militiæ Templi, ejusque singulares personas fieri mandavimus, completum non est, et quod in brevi compleri valeat non speramus, nec videmus ipsum negotium et nonnulla alia, quæ in eodem sunt tractanda Concilio, posse usque ad præfatum statutum terminum taliter præparari, quod ad ipsius examen Concilii decenter valeant introduci; eumdem terminum usque ad kalendas Octobris, prædictum primum terminum jamdudum per easdem nostras litteras assignatum immediate sequentes, ex præmissis et aliis certis, justis et legitimis causis, quas præsentibus inseri non oportet, de fratrum eorumdem consilio duximus prorogandum. Hæc itaque ad tuam et universorum notitiam deducentes, serenitatem regiam rogamus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum suadentes, quatenus præscripto termino sic per nos, ut prædicitur, prorogato studeas in eodem Concilio juxta priorum directarum tibi per nos super hoc litterarum tenorem in prælibato loco personaliter interesse. Datum Aven. II non. Aprilis anno v ».

Recusarunt plerique reges suscipere Viennensis itineris labores; cum tamen Clemens cuperet maxime ut convenirent, quo expeditio illa solemnis in Syriam meditata ex omnium regum consilio decerneretur; sed oratores suos misere. Defixa[1] porro sunt de prorogatione Concilii in Avenionensis Ecclesiæ vestibulo publica edicta, ut res in omnium fidelium cognitionem emaneret. Tum etiam vergente anno, nimirum X kal. Dec. Pontifex Ordinum religiosorum magistros et abbates, quorum texitur Catalogus, designato tempore Viennam, ut Concilio interessent, iter intendere jussit[2]: tum enim, Templariorum peracta quæstione, omnia ad illud celebrandum instructa fore.

42. *Salisburgense Concilium.* — Jussi jam ante in eam rem erant archiepiscopi Synodos in provinciis cogere, atque inter alios Conradus archiepiscopus Salisburgensis A. S. L. cum suffraganeis Concilium hoc anno celebravit, in quo nonnulla ad disciplinam Ecclesiasticam adstringendam decreta edita, atque alia mitigata, inter quæ illud in popinarios clericos latum temperatum est: « Statutum de clericis tabernariis, quod incipit, *Clericus non viator*, cum hoc moderamine declaramus, quod causæ rationabiles et honestæ intelligi debeant istæ, quod si clericus non viator in sacris constitutus, aut religiosus tabernam intraverit ad honorandum quempiam amicum, dominum aut quamcumque honorabilem personam; vel si impræmeditate intret oblitus Constitutionis, seu ex quacumque necessaria vel utili causa, non voluptuosa, ibique biberit vel comederit, pœna statuti præhabiti non ligetur: hæc tamen moderatio ad lusores non extendatur ». Præterea exauctorati, atque omni privilegio clericali privati ii, qui artem joculatoriam anno integro exercuissent, atque omnes eam artem sunt jussi excurrente trimestri abjicere: quo evoluto ni paruissent, e clericorum numero eradendi. Sub-

[1] Lib. III. Ep. cur. XVIII. et post. eamd. Ep. et tom. Conc III. p. 2. in Conc. Vien. — [2] Rub. Hist. Raven l. VI. — [3] Reg. post Ep. cur. XVIII.

[1] Ep. cur. XIX. — [2] Cant's. tom. I. antiq. lect. pag. 623. et tom. III. Conc. pag. 2. sub Clem. V.

Hujus canon XXVIII sancit ut de cætero anni exordium constituatur in Nativitate Domini, prout S. Romana Ecclesia servat. Ecclesia quidem Romana annum a Circumcisione inchoabat; sed cum Nativitas parum a Circumcisione abesset, nihil erat inter utrumque morem anni exordiendi, discriminis.

Concilium Silvanectense, de quo annalista hic ex Bernardo, a collectoribus inter anni hujus Concilia per incuriam omissum est.

Quod vero Bononiæ in Italia celebratum asserit annalista num. 41 Concilium, non Bononiæ, sed Ravennæ habitum Rubeus, unde hoc petitur, affirmat. Quamquam enim Raynaldus Ravennensis præsul illud Bononiæ indixit; postmodum mutato consilio Ravennam pro Bononia substituit. Vide Rubeum histor. Raven. lib. 6 ad hunc annum. MANSI.

jecti etiam pœnis, atque ab administratione omni submovendi pronuntiati, qui excurrentibus annis singulis rationes non exhibuissent. Benedictinis et Augustinianis abbatibus et præpositis data imperia, ut comitia Ordinis indicerent singulis trienniis, in quibus de religiosa disciplina redintegranda agerent. Sancita etiam nonnulla de decimis Clementi persolvendis, quæ ab eo in rem Christianam convertendæ ad Asiaticas terras e Saracenorum tyrannide eripiendas indictæ fuerant.

43. *Rhodus ab Hospitalariis erepta Turcis.* — Aucta certe non parum in Oriente Christiana res Clementis auspiciis hoc anno, quo a crucesignatis Rhodus insula duce Fulcone Villareto Ordinis Hospitalariorum principe bello parta est, debilitatisque Turcarum conatibus, Christiano adjuncta imperio Hospitalariorum ditioni cessit, unde Rhodorum equitum nomen accepere. De qua felici victoria, magnis laboribus ac fuso sanguine relata hæc Jordanus[1] : « In festo Assumptionis Hospitalarii ceperunt civitatem Rhodi caput totius insulæ » ; quæ accuratius recenset Bernardus[2] : « Anno Domini MCCCX, in festo Assumptionis B. Mariæ virginis exercitus Christianorum cum Hospitalariis obtinuerunt civitatem Rhodi, quæ erat caput et metropolis totius regionis et insularum vicinarum : et ex tunc insula Rhodi et aliæ insulæ circumvicinæ redactæ sunt sub potestate et dominio Christianorum, Turcis penitus subjugatis. Sunt autem ibi multi portus, et patet inde aptus transitus Christianis in Terram-Sanctam, in Achon, et in Cyprum ». Explicuisse fertur[3] in eo sacro bello egregiam virtutem militarem Amedeus Sabaudiæ dux in propulsandis infidelium conatibus, qui ad eam recuperandam classe invecti erant duce Ottomano rege Turcorum, indeque Magni cognomentum adeptus : ad cujus triumphi laudem transfundendam posteris crucem albam et quatuor harum litterarum F. E. R. T. quæ subjectarum vocum initiales sunt, *Fortitudo ejus Rhodum tenuit,* symbolum gentilitio scuto præferri voluit.

44. *Redintegrata Granatensis expeditio in Saracenos.* — Non ita feliciter adversus Saracenos Hispaniæ gesta[4] res est : excitata enim in regis Castellæ castris dissensione, Algeziræ primum, et Almeriæ postea, ineunte hoc anno, obsidio ab Aragoniis et Castellanis irrito eventu soluta est. Ad quam ignominiam eluendam Fernandus Castellæ ac Legionis rex redintegrandæ Granatensis expeditionis consilia perducere agitavit, renovatoque cum Jacobo rege Aragonum armorum fœdere, oratorem ad Sedem Apostolicam, ut auxilia Ecclesiæ deposceret, legavit. Illum placide admisit Clemens[5], quamvis consistorii justitium esset, ac pium Fernandi regis amplificandæ religionis ardorem commendavit : datisque ad eum litteris, nunquam pro fide dimicanti Ecclesiam defuturam est pollicitus : gravissimum se dolorem ex eorum perfidia hausisse, qui commodis suis illecti atque a divino amore alieni susceptam ab ipso expeditionem discussissent ; atque ad frænandam eorum improbitatem Hispalensi et Compostellano archiepiscopis, et episcopis Legionensi et Seguntino provinciam demandasse, ut censuris Ecclesiasticis hujusmodi invidos et hostes defigerent. Missæ sunt hac de re iis præsulibus subjectæ litteræ[1] quibus Joannes[2] patruus regis Fernandi et Joannes Manuel, suppressis eorum nominibus, in crimen vocantur, sensisse cum hoste nominis Christiani, aperuisse Granatensibus Fernandi consilia, avertisse ab eo stipendiorum subsidia, subornasse milites, qui sub signis erant, atque castris promissa impunitate elicuisse.

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus... Compostellano, etc... Ispalensi archiepiscopis, etc... Legionensi, ac... Seguntino episcopis.

« Prout regis querula insinuatione pervenit, nonnulli filii Belial, quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, Deum non timentes, nec hominem reverentes, contra ipsum regem personaliter hujusmodi negotium prosequentem, in enormem læsionem fidei Christianæ, et dictorum Saracenorum favorem graves turbationes et scandala suscitare curarunt, obsidionem de Algezira impedire conantes, ac inducentes homines et vassallos regis ejusdem, ne eidem regi, sicut ordinatum fuerat et promissum, adjutorium in pecunia pro prosecutione supradicti negotii exhiberent, corrumpendo etiam animos assistentium regi prædicto in negotio memorato, impediendo expugnationem castrorum, quæ per Sarracenos detinebantur eosdem, et revelando eis secreta exercitus, ac præmuniendo ipsos de iis, quæ in ipsorum expugnationem per ipsum regem fuerant ordinata ; seducendo et subvertendo nihilominus animos exercitualium, ne in exercitu remanerent, moram in eodem exercitu eis periculosissimam asserendo, suadendo quod de exercitu secure recederent memorato, securitatem et defensionem recedentibus promittendo : propter quæ dictus exercitus in non levi quantitate equitum et peditum extitit notorie diminutus, imo annihilatus omnino, et nonnulla alia per eosdem iniquitatis filios temere præsumpta et patrata fuerunt, quæ in Dei contemptum, fidei Catholicæ detrimentum, dicti regis et regnorum et terrarum suarum grave scandalum, grande periculum et enorme præjudicium redundare noscuntur ». Imponit[3] provinciam iisdem præsulibus, quibus antea promovendæ Granatensis expeditionis partes erant traditæ, ut censuris eos percellerent, qui sacra illius belli consilia disturbarent ; ita tamen, ut sontium pœnis insontes non involverent. « Dat.

[1] Jord. Chr. Ms. Val. bibl. sign. num. 1960. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. Gesta Clem. V. ubi sup. Chr. Pont. Ms. Val. bibl. sign. num. 3765. hoc an. in Clem. V. — [3] Bos. pag. 2. Hist. eq. Hierr. l. I. — [4] Marian. de reb. Hisp. l. XV. c. 9. — [5] Lib. V. Ep. com. CCCLXIII.

[1] Ep. CCCLX. — [2] Marian. ubi sup. — [3] Ep. XXXI.

in prioratu de Grausello prope Malausan. Vasionensis diœcesis XVI kal. Aug. an. v ».

Jussi etiam sunt [1] Toletanus archiepiscopus et episcopus Zamorensis decimarum in Granatensi expeditione collectores eam partem, quam a clero exegerant, Ferdinando erogare : ac ne tam arduum opus temere susciperetur, atque regio nomine pro urgendo Granatensi bello plura ab Hispano clero subsidia in militum stipendia expetita essent, exquireret in provinciali Synodo a præsentibus, quid in ea re statuendum foret : an differenda ea videretur expeditio Granatensis, quove loco et statu præsulum Castellæ res essent, quove studia vergerent; de quibus omnibus Sedem Apostolicam faceret certiorem. Repetita ab aliis regibus sæpius est Granatensis expeditio, donec Castella et Aragonia conjunctis a Ferdinando et Isabella regina, ob auctum Christianum imperium dictis Catholicis Granatense regnum, ejecta superstitione Mahometica, Christianæ fidei est restitutum : qua de re suo loco. Jam reliquas hujus anni res prosequamur.

45. *Constitutio de observandis interdictis Ecclesiasticis.*— Edita est a Clemente papa Constitutio [2] ad severiorem Ecclesiasticam disciplinam in servandis interdictis adstringendam, quæ a nonnullis viris religiosis, atque aliis variis artibus dissolvebatur ; unde Pontificum auctoritas obsolescebat, et improborum, quorum culpa justitium sacrorum indictum erat, audacia confirmabatur.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ex frequentibus prælatorum querelis accepimus, et nos ipsi experientia certa probavimus in minoribus constituti, quod plerique religiosi nunc patenter excusationibus fucatis et frivolis innitentes, nunc latenter Ecclesiarum suarum januis perforatis, aut in eis factis fenestris, seu modis aliis exquisitis, non absque damno cathedralium et parochialium Ecclesiarum, et scandalo plurimorum, et aliorum locorum generalia interdicta præsumptione damnabili violare præsumunt. Nos igitur in sancta Dei Ecclesia, cum disponente Domino præsidemus, quæ quidem unica est, et unum Deum prædicat atque colit, unam fidem credit firmiter et simpliciter confitetur, uniformitatem, quantum commode possumus, conservare volentes, circa interdictorum observantiam prædictorum, auctoritate Sedis Apostolicæ vel a locorum ordinariis positorum, de fratrum nostrorum consilio districte præcipiendo mandamus, quatenus religiosi quicumque, tam exempti quam non exempti, cujuscumque ordinis et conditionis existant, cum cathedralem vel matricem loci Ecclesiam illa viderint aut sciverint observare, non obstantibus quibusvis appellationibus, antea etiam ad eamdem Sedem vel alium seu alios interjectis, et aliis objectibus quibuscumque absque dolo et fraude, cum moderamine tamen Decretalis *Alma*, inviolabiliter ea servent : alioquin non servantes excommunicationis sententiæ hoc ipso volumus subjacere : quod et in interdictis et in cessationibus a divinis, indictis per provincialium Conciliorum statuta vel ipsorum auctoritate, cum majus sit provinciale Concilium, quam singulare prælati provinciæ ad judicium integrum, quod plurimorum sententiis comprobatur, volumus observari.

« In cessationibus vero generalibus divinis civitatum, terrarum et aliorum locorum, quas aliquando ex consuetudine, vel alias capitula, collegia, vel conventus sæcularium, aut regularium Ecclesiarum sibi vindicant, quia hoc unico munimine, ad repellendas injurias eis factas ipsos privare nolumus nec debemus; idem intelligimus observandum. Ipsi vero sint diligenter attenti, ut statuta Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum super iis edita inviolabiliter servent. Porro sanctionem hanc etiam ad pendentia trahimus, non obstantibus privilegiis ei concessis, conventionibus, et statutis ac consuetudinibus quibuslibet, quæ contra præmissa seu aliquod præmissorum religiosis ipsis in nullo volumus suffragari. Nulli ergo, etc. Dat. Avinioni XII kal. Aprilis anno v ».

46. *Minoritæ in factiones divisi compescuntur.*— Convertit etiam Apostolicam sollicitudinem ad revocandum primævum sanctitatis florem, quæ lapsu temporum, atque improba naturæ propensione emarcuisse apud Minoritas fama erat. Discissi certe ii contrariis studiis, in duas partes vel diversa sodalitia se distraxerant [1], quorum alii cœnobiticam vitam colere, alii vero ut a rebus humanis magis divulsi, addictique cœlestibus; socios violatæ disciplinæ a S. Francisco institutæ insimulare ferebantur : recruduitque postea ex iis initiis inter illius religiosæ familiæ viros exitialis discordia, quæ ipsam admodum labefactavit ; et qui abdicationem sui et instituta sanctiora sectari videbantur, ut a cœnobitarum disciplina abhorrentes, suique tenaces arbitrii, damnati.

47. *Cardinales creati.* — Auctum est exeunte hoc anno sacrum cardinalium collegium a Clemente, de quo hæc Bernardus [2] : « Anno Domini MCCCX, Clemens papa Pontificatus sui anno sexto, in sabbato Quatuor-Temporum, in Adventu scilicet, XIV kal. Januarii, in Avinione fecit secundam ordinationem quinque cardinalium : fueruntque tunc assumpti in cardinales Arnaldus de Fleugueriis archiepiscopus Arelatensis in episcopum Sabinensem, Bertrandus de Bordis episcopus Albiensis et camerarius papæ, qui obiit infra annum sequenti mense Septembris, Arnaldus Novelli abbas Fontisfrigidi Cisterciensis Ordinis, vicecancellarius, in presbyteros cardinales; Raimundus

[1] Lib. v. Ep. com. CCCLIII. — [2] Lib. IV. Ep. com. x. et Clem. de sent. excom. c. Ex frequentibus.

[1] Clem. l. v. Ep. MDCCCIV Wand. in Anna. Minor. hoc an. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont.

vero Guillelmi de Fargis nepos papæ ex sorore, Bernardus de Garvo (Gavo) de S. Liberata nepos papæ ex consanguinea germana in diaconos cardinales, qui nondum erant subdiaconi ordinati ». Quibus consentient ea, quæ Felix Contelorius ex Libro Obligationum decerpsit [1], ac Martinus Polonus [2] et alii tradunt. Et quidem quod ad titulos, quibus sunt insigniti, spectat; Bertrandus SS. Joannis et Pauli, Arnaldus Novelli S. Priscæ titulos

[1] Contel. in elench. card. in Clem. V. secunda creat. card. — [2] Mar. Pol. l. IV. hoc. an. Ciacc in Clem V. II. creat.

accepere, diaconi vero Raimundus S. Mariæ-Novæ, et Bernardus S. Agathæ in Suburra Ecclesiis præfecti sunt.

Hoc denique anno migravit ad cœlestem immortalitatem B. Nicolaus Eremita Neapoli in Ecclesia, cui ornandæ dabat operam, noctu occisus a nefario homine, qui optionem ipsi impiam, ut occideret vel occideretur proposuerat. At divina ultio ab homicida non abfuit, ex loco enim nunquam aufugere potuit, quamvis a nullo mortalium detineretur.

CLEMENTIS V ANNUS 7. — CHRISTI 1311.

1. *Henricus rex Mediolani ferream coronam accipit.* — Cœptum est anno a redempto humano genere millesimo supra trecentesimum undecimum Viennense in Galliis OEcumenicum Concilium : instituti ad opprimendam fœdam hæresim in Italiæ plerisque locis enascentem, quam sectarii in omnes libidines effusi libertatis spiritum appellabant, fidei censores : Bonifacii VIII memoria, discedentibus e judicio ejus accusatoribus suo splendori restituta : evulsa ex omnibus commentariis adversus regem Galliarum ab eodem gesta ; decretique ad Henricum Romanorum regem imperialibus infulis Romæ exornandum, legati cardinales, cum jam ferrea corona Mediolani fuisset redimitus, quam ipsi quidem archiepiscopum Mediolanensem hoc anno contulisse testatur Bernardus [1] his verbis : « Ubi, (Mediolani nimirum, cujus ingressum sub anno superiori descripsit,) in Epiphania Domini subsequenti, recepit coronam ferream, quam eidem archiepiscopus Mediolanensis imposuit ; quam tamen accipere debebat in Modœcia ex more antiquo ». Et quidem Henricum vulgasse litteris, coronam ferream die Epiphaniæ sacro sibi a legatis Pontificiis Modœciæ impositum iri, testatur Cortuosiorum [2] historia, at mutatam designationem loci addit Bernardus : « Sed ex causa hæc fecit in Mediolano

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. Ms. Vat. bibl. sign. num. 2040 in Henr. pag. 40. Gesta Mss. Clem. V. et Chr. Rom Pont. Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. et alii. — [2] Guil. et Albrig. Cortusior. Hist. l. I. c. 12.

et in festo illius coronationis fecit milites CC e diversis nationibus ». Eadem refert Ptolemæus Lucensis [1] his concepta verbis : « Tunc Cæsar Henricus anno Domini MCCCXI Mediolani, in festo Epiphaniæ, a diœcesanis unam suscepit de coronis imperii : quod Modœcia ægre tulit, ubi id fieri consuevit ». Consentiunt iis Gesta Mss. Clementis, ac tradunt similia præter alios Jordanus [2], Joannes Villanus [3], et S. Antoninus [4] ; sed omnium accuratissime Albertinus Mussatus [5], qui a Patavinis ad cohonestandam celebritatem orator missus [6] interfuit.

« Triumphans, inquit, in Mediolano rex Henricus corona ferrea insigniri juxta legis imperialis sanctionem antiquam statuit, evocarique populos, dimissis edictis ad diem certam in ipsa Mediolani urbe et sanctissimi Ambrosii æde, seu oraculo : quamquam disceptatum an Modœcia id fieri oportuerit, ut plurimum moris antiqui fuerat, decisum tamen et illic fieri nihil interesse. Illud quoque principum, baronum ac populorum jam subjectorum frequentia et latitudine effectum est : ad id ex nondum parentibus invitati vocatique interfuere Patavinorum, Vicentinorumque legati, regiam coronationem præsentiis honorantes, seque non ex fidelibus imos zelis bonis et cum se captaret temporis opportunitas, operibus offerentes :

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 40. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Jo. Vill l. IX. c. IX. — [4] Ant. III. p. t.l. XXI. c. 2. §. 4. Wec. in Henr. VI. et alii. — [5] Albert. Muss. l. I. c. 10. — [6] Guil. et Albrig. Patav. Hist. l. I. c. 12.

quibus mite responsum gratificandi cum sibi imperioque, ut decuerit, se devote submiserint, reddidit. Coronati itaque Henricus Cæsar, Augustaque Margarita anno ab ortu Domini nostri Jesu Christi undecimo trecentesimo millesimo VIII id. Januarii ferrea corona, quam lauream appellabant in equis phaleratis rubro scarleto cum purpureis tegumentis super vertices latis se populis exhibuere per urbem, rege sceptrum manu dextra gestante, videlicet, scipionem aureum lilio supra renitente». Nonnullisque interjectis de forma corporis, mores ita describit : « Magnanimitatem comitari mansuetudo videbatur, et divini cultus instans sedulitas, cujusquam cum subjectis pactionis impatiens, Gibolengæ Gelfæve partium mentiones abhorrens, cuncta absoluto amplectens imperio ».

2. *Guelphorum et Gibellinorum factiones recrudescunt obnitente Henrico concordiam reducere.* — At licet Henricus affectaret, tum ad universos alliciendos ad obsequium, in neutram partem Gibellinam Guelphamve proniorem videri ; plures tamen Guelphi, ne prætura urbium ac magistratu pellerentur a Gibellinis, diffisi sunt Henrico. A Florentinis enim, eorumque fœderatis oratores ad Henrici coronationem exornandam non esse legatos Joannes Villanus et S. Antoninus tradunt [1], Henricumque adducendis in mutuam concordiam Mediolanensibus studuisse: Matthæum vicecomitem ejusque sequaces restituisse patriæ ; mox tamen inter vicecomites ac Turrianos ferro flammaque certatum. Seditionis illius Mediolanensis, quæ maximi belli faces intulit toti Italiæ causas derivat Albertinus Mussatus [2] in Henrici extorsiones, et adversarum factionum mutuas suspiciones.

Comparatis itaque ad seditionem animis, cum magistratus stipendium a civibus in foro exigeret, ab uno arma conclamante temere emissa vox, multitudinem in easdem voces exacuit, et mox coorta seditio. Prætoriæ cohortes armis instructæ ad eam comprimendam procurrere, factæ plurimæ strages, præcipue a Galeatio Matthæi filio æmulos quosque opprimente: Turriani post asperrimam pugnam fusi, Guidonis domus direpta excisaque. Dirempta tenebris pugna, in armis pernoctatum, neque illucescente die, quamvis a præcone cædibus temperare jussum esset, restinctus civilis cruor ; addit enim Albertinus [3] : « Teuthonicorum plerique, quibus se et Maphæi Vicecomitis nonnulli complices adjunxerant, in Turrianos eorumque partis consortes desævierunt partiariis nuncupationibus, ut si se Guelphos aliqui profiterentur, animadversum in eos : si quidem Gibellinos, illæsi abirent, per colonias Vicecomitum fidos : aggressi Turriani nominis plurimos occidere, domos et villas incendere, ut in ardentibus victoriis est mos victoribus, idque inultum pertransire ».

3. Is Gibellinæ factionis in Guelpham furor Italiam tumultibus, incendiis, cædibus, rapinis complevit, iisque malis demum Henricus et ejus frater Goleranus involuti perierunt. Nascentis hujus civilis pestis exordia, secutasque Italiæ conversiones præter Jordanum [1], Ptolemæum Lucensem [2], Joannem Villanum [3], S. Antoninum [4], Conradum Wecerium [5], aliosque describit Albertinus Mussatus [6]. « Eæ, inquit, favillæ intra Urbis penetralia sic ferventes flammas extulere, ut omnis Italia novarum rerum jam excisa incaluerit, prodiitque famæ ventilabro mixtis veris falsisque promiscuum jam regem in tyrannum versum facultates populorum dissipare, partiarium se palam ostendere, Theutonicorum rabies, Francorumque insolentias in Latinos insævire : verum divulgantium pars regem non corruptum, sed domesticis suis violatum aiebat, occisis pulsatisque id parum prodesse. Viciniores perculsæ se iis terroribus civitates, et præsertim partis Ecclesiæ nomen ex antiquo tenentes, omni potiundæ quietis spe exutæ rebellavere. Crema, Cremonaque viciniores, pulsis vicariis præsidiisque regiis, jugum excussere. Rhegini, plus æquo exultantes, partis imperii fautores seque ob vana regiæ militiæ in partem detegentis extollentes expulere, fugæ remedio vicario cedente. Iisque talibus Mediolani novis elati Macii, Brixiæ paulo ante dominatores, in Thebaldum de Bruxadis cæterosque, qui nuper jussu regis Brixiæ civitatem intraverant, insultum movere : sed fortuna eorum divertens affectus, populo plebeque, quos jam veteris dominii pertæsum fuerat, nova affectantibus, vices mutavit, ut pluribus cæsis multisque captis Maphæus de Macis et Brixiensis episcopus ejusdem nepos vix fugam arriperent, ad castrum Urceorum se proripientes : sicque Thebaldus, qui Cæsaris beneficio impune in civitatem restitutus fuerat, suique sequaces, fulciente populo primum locum obtinens, ut cæterorum ejusdem partis principes exclusis ad libitum Maciorum amicis urbem Brixiæ possedit, Albertus de Roglogone, quem rex vicarium ibidem præfecerat, nullis suffultus patratis cessit, comiter tamen habitus a Thebaldo et suis non abscedit. Cumarum civitas iis tumultibus paulisper commota, Gebennensi tamen episcopo illo jussu Cæsaris ad reconciliationem properanti obediens subsedit. Rubeorum pars, in civitatem Parmensem Cæsaris imperio adducta, pacem cum Giberto de Corrigia invita rupit, congressuque impar cum Giberto victa fugataque cum strage multa cæsorum captorumque ex urbe discessit ».

4. Tot tantique seditionum fluctus Henricum, aulamque Cæsaream curis ingentibus implevere,

[1] Jo. Vill. et Anton. ubi sub. — [2] Alb. Muss. l. I. c. 1. — [3] Alb. Muss. l. II. c. 2 Jord. Ms. Val. sign. num. 1960. Ptal. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40.

[1] Jord. Ms. Vat sign. num. 1960. — [2] Ptol. Luc. Ms. Hist. Eccl. l. XXIV c. 40. — [3] Jo. Vill. l. IX. c. 11, 14, 15. etc. — [4] Anton. III. p. tit. XXI. c. 2. § 4. etc. — [5] Conrad. Wec. in Henr. VII. — [6] Alb. Muss. l. II. c. 3.

multisque privatis consiliis sancitum, explicandam clementiam, conciliandos Mediolanenses, imposita vectigalia mitiganda. Utque primum proceres Cæsarei monerentur officii, ipsos in concionem vocatos ob præterita crudelitatis exempla ab Henrico verbis castigatos, refert memoratus auctor [1]: « His stabilitis sollicitus Cæsar Amedeum Sabaudiæ comitem, delphinum, fratres germanos ducem Austriæ, Joannem de Calcia Flandrensem marescalcum curiæ, Flandriæ comitem aliosque Germanos et Francos ex principibus se vocasse dictus est, in eosque vultu verbisque nunc tristibus, nunc horridis, ardentibus in iram oculis, sermone intendisse sic inquiens : Deum meum, cœlum, sidera, testor, o Franci Germanique socii commilitones, necessarii mei, fratres, agnati, cognatique, mea caro sanguisque meus, nulla me mundi gloria nullique mortalium cupidinum affectus ad has mundi motiones adducunt. Si sursum aspiciam, motorem Deum, si infra, Clementem papam intueor : iis ducibus vehor. Et quis contra me? nisi ipse ignarus ingratusque facinoribus assentiam, ut cæcus a cæcis ductus delabar in foveam? An ille supremus justi et æqui præceptor Deus quidquam sanctius statuit, quam ut proximum diligam ut meipsum? Ullane discretio vel differentia inter Christicolas quis ille sit proximus, Germanus, Francus, Wandalus, Suevus, Longobardus, an Tuscus? Et quisquam vestrum respondeat Gibellinos. Proh facinus! Ad quid veni? Ad quid missus? Ut prædecessorum cujuspiam errores impius successor exequar? Schismata antiquata jam suscitem? Clemens et Dei sedem in terris obtinens nostrum ad id progressum movit, in plumbo consculpens, ut Gibellinis Guelphos subjiciam, vel e contra? Quænam hæc paritas? hi imperii, illi Ecclesiæ velaminibus invidiosa induere nomina? quibus hæc suggessit? lucifer ille, qui cecidit. Ergo et Clementis papæ nuntius, cujus sub signaculo in me Christicolæ ut in alterum Dei luminare conspiciunt, alterum eorum genus insecutus progrediar, alterum perditurus? Non sic, temerarii nostrorum actuum perversores, præsertim quos ex vobis illud præcordiale scelus invasit. Præmoriar ipse, priusque hujus corporis compagine quam mente dividar. Et si quos ex vobis illa prorsus urgeat cordis anxietas, vos siquidem mecum progeniti fratres (in fratres aspiciens) abite hinc, retro callem appetite, sævite vobis auctoribus, non me duce, non principe. Per Deum immortalem nostras evitate secures, quas primus hujuscemodi concitator tumultus suo sanguine cruentas excipiet. Heu jam Longobardiæ Italiæque civitates, justissimis accensæ iracundiis, si vulgata fidem teneant, nos ut famosos tyrannos detestantur et fugiunt. Quidni? singula quæque animalia mortem perniciemque devitant ». Eamdem Henrici orationem paucioribus collectam verbis Jordanus [1], et Ptolomæus Lucensis [2] referunt.

Porro Guidonem Turrianum, qui Cremonam pertigerat, ac socios variis clementiæ lenociniis demulcere irrito conatu nisus est, et Cremonenses illi aperte hæc præter acerbiores extorsiones objecere [3] : « Ipsum Cæsarem, quod intolerabilius erat, Theutonicos in Latinos dimissa licentia sinere insanire : jam Gelfos ubique delendos, ex præsumptionibus multorum excessuum in ipsos commissorum apparere, cujus et Cæsaris partiariæ mentis indago significat in singulis civitatibus et locis vicarios Gibellini nominis institutos, parti Ecclesiæ jam timendum esse, innovatum Frederici schisma vetus; demum consilium capiendum ab amicis, sociisque Longobardis et Tuscis respectu habito respondendum ».

5. *Cremonenses, Genuenses, Tarvisini ad obsequium Henrici adducti.* — Exinde coitiones Guelphorum multiplices factæ, ad quas obruendas Henricus expedivit arma, et Cremonenses igni et aqua interdixit. Tum Pontificiis Diplomatibus, quibus clientes imperii Henrico parere jussi erant, instructus, eosdem uti hæreticos est insectatus, ut refert hisce verbis Albertinus [4] : « Annuntiatis edictis vicarios populosque in dictam diem in Cremonensium agris castra posituros invitavit, imperialibus monitis papalia subjungens anathemata, ut tanquam extra Christicolarum communionem constituti Cremonenses loco eorum habeantur; quos ab orthodoxæ fidei semita devius error abduxit. Et idcirco persecutores eorum dignis Dei obsequiis, qui ad ipsorum damna et pernicies opes et operas interponerent, accepturi centuplicia laborum merita ad abluenda crimina divinitus pro delictis ». Fulciebat ea ratione suam causam Henricus, ut hostes domaret, quem parto imperio Apostolica Diplomata sprevisse visuri sumus. Nec deerant Cremonensibus contraria argumenta : « Cremonenses », inquit auctor, « in adversum opinionibus freti suis, quas justas putabant, vallabant rationibus : hunc non regem sed tyrannum divulgabant, cum jam tyrannides in urbibus exercendas decreverit, antiquos tyrannos titulis imperialibus approbans, alios ad libitum dominantium constituens dejici populos, quos introduci fecerat jubens, et pellentes subsidiis fovens; totumque parti Gibellinæ deditum, Gelpham in Lombardiæ partibus opprimens, ad Tuscos ejusdem partis elevandos ferventius aspirans. Hæc dictabant Cremonenses, etc. » Fracti demum illi [5], ad obsequium pactis legibus se dedidere.

Interea Genuenses [6] fascibus imperialibus se submisere, Vicentia Aymonis Gebennensis episcopi et Canis Scaligeri opera Patavinæ ditioni erepta :

[1] Mussat. l. II. c. 4.

[1] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40. — [3] Alb. Mass. l. II. c. 5. Jord. Ms. Vat. Ptol. Luc. ubi sup. — [4] Alb. Muss. l. II. c. 6. — [5] Jo. Vill. l. IX. c. 15. Ptol. Luc. l. XXIV. c. 40. Lud. Cav. in Annal. Cremon. — [6] Albert. l. II. c. 5. Jord. ubi sup.

quinetiam ipsummet Palavium, quod jam multo ante divulsum fuerat ab imperio, inque Rom. Ecclesiæ clientelam demigrarat, Clementis jussu Henrico et imperio restitutum est, ut narrat subjectis verbis Albertinus [1]: « Ab rege missus Aymo Gebennensis episcopus, ab senatu singulisque senatoribus et tribunis juramenta fidelitatis suscepit; factaque est civitas Padua imperio fidelis, Henrico VII præfato regnante anno a Jesu Christi ortu undecimo trecentesimo millesimo, XII kalend. Julii. Et si ad siderum constellationumque revolutiones aspectum quisquam direxerit, notabilis hæc dierum identitas; nam et hac ipsa die post annos sex et quinquaginta, quæ ab imperio ad Ecclesiam Romanam defecerat, ad imperium rediit. Interea duo de transmissis a Patavio ad Romanam curiam legatis », et infra: « Paduam demum applicuere, senatuique papale responsum retulere, ut scilicet inclyto regi Ecclesiæ sanctæ filio Christianissimo pareant omnino; nec prius cuiquam locum supplicationi fore. tum demum admittendas Paduanorum petitiones Pontificali eclementiæ, regio culmini et ipsorum statui congruentes ».

Exceptos Tarvisii [2] etiam Cæsareos oratores addit auctor, cum prius Petrum Gradenitcum ducem ac senatum Venetum non ut clientes imperii, cujus legibus soluti essent, sed socios ad eblandiendam pro imperiali inunctione promovenda opem petitum adiissent; « Aymo Gebennensis episcopus », inquit Albertinus [3], « Grato dominus Cleriaci,et Andreas judex Gareti Altensis, a Cæsare transmissis Venetias se transtulere: quos Petrus Gradenico dux Venetorum, cum comitiva obviam navigans, comiter honorificeque admodum accepit, in ducatum adducens. Nec ab illo seu Venetis fidelitatis vel obedientiæ cujusquam fœdus petitum: nam et maturius cum rex prima Italiæ ostia contigisset, legatos illi dux ipse direxerat cum regalibus xeniis honorificabilitatis, nec obsequentiæ ullius causa: quibus etiam inhibitum pedes osculari regios. Sic aiebat, indultum Venetiarum dignitati communibus Ecclesiæ imperiique largitionibus antiquatis: munera tamen juvamentaque ad coronationis progressum, galearumque corpora seu vasa, siquidem navigio in quoquam mari opus fuerit, quæsiisse dicti sunt: ad quæ dux se tanquam amico Henrico Romanorum regi, captatis opportunitatibus, servitia et honores juxta primatum suorum capienda consilia impensurum despondit ». Donatos a Venetis Cæsareos oratores ingenti vi auri, refert Joannes Villanus [4], atque ex ea coronam auream intertinctam gemmis, sedemque imperialium ex argento inaurato constatas fuisse.

6. *Legati cardinales in Italiam missi, coronaturi Henricum nomine Pontificis cum instructionibus circa ritum coronationis servandum.* — Secundis hisce successibus usus Henricus, cum universi ferme Insubria illius jugum accepisset, ac tum Brixiam quateret, amplissimos oratores ad Clementem misit, qui rogarent. ut cum Viennensi Concilio celebrando distineretur, ad conferenda illi festo Pentecostes imperialia insignia cardinales decerneret. Quibus respondit Clemens [1] celebritatis diem, ut apparatum ad eam pompam necessarium instrueret, tum ob gerendarum rerum magnitudinem, ad aliud festum prorogandum videri: reque in deliberationem adducta, Romanorum rex assumptæ in cœlum Virginis diem ad accipienda Romæ in principis Apostolorum Basilica imperialia ornamenta elegit, aliisque oratoribus, ut cardinales legati in eam rem mitterentur, deprecatus est. Cujus preces admittendas ratus Pontifex, eam provinciam quinque cardinalibus, nimirum Arnaldo e Pelagrua Sabinensi, Leonardo Albanensi ac Nicolao Ostiensi episc. tum Francisco et Lucæ diaconis cardinalibus demandavit [2]: inter quos singula munia est partitus. Meminit de hac Cæsarea legatione ad Clementem, deque cardinalibus a Pontifice ad Henricum imperialibus insignibus exornandum decretis Albertinus Mussatus, scriptor accuratissimus, his verbis [3]:

« Basiliensis episcopus, unus ex regiæ curiæ principibus, Avinionem ubi tunc papalis curia residebat, transmissus a Cæsare, benigne a papa susceptus, totum Cæsaris progressum, difficilesque vicissitudinum anfractus, pertinaciamque Brixianorum, complicumque ac fautorum seriatim dictavit: qualiter etiam ob Bononiensium, Florentinorum, Tuscorumque factiones resistentiæ, argumenta habeantur statuta die B. Mariæ Virginis jamjam accedentis Augusti coronam, præsertim in Urbe, assumi non posse, prorogandum terminum hunc quandocumque se captaret facultas fore: idque non modo ipsius Basiliensis desiderio instantis, sed eadem optantis papæ pro more instinctu obtentum est, decretique ab latere legati Arnaldus de Frangeriis Sabinensis episcopus, hicque principaliter ad coronam capiti Cæsaris imponendam legatus; Nicolaus Ostiensis et Veletrensis episcopus, Leonardus de Guercino episcopus Albanensis, Lucas de Flesco S. Mariæ in Via-Lata diaconus, cardinales, quos inter, ut prædiximus, constitutus et prælatus absentis papæ loco Sabinensis episcopus.

« Disceptatione in consistorio habita quisnam eorum ad eam dignitatem præferendus foret, allegante Ostiensi, quod cum papam coronare suum esset, sic et consequenter imperatorem; Sabinensis ex adverso dictabat, certum esse ut imperatorum coronationibus Sabinensis semper papæ proximior coronam, erigat officiosior aliis, illic præsertim. Sicque papa pronuntiante obtentum

[1] Albert. l. III. c. 2. — [2] Jord. Ms. Vat. — [3] Lib. III. c. 13. — [4] Jo. Vill. l. IX. c. 14.

[1] Lib. VI. Ep. cur. LXV. — [2] Lib. VI. Ep. com. LCCLIV. — [3] Albert. l. IV. c.

est, ut Sabinensis illo fungatur officio, cæterisque præsit. Jussi igitur in Italiam quam mature proficisci, illud celebre coronationis obsequium capta in ejusdem regis optione temporis habilitate executuri celerrime iter arripuere. Duo tamen facilioribus aditibus Alpes transilientes, scilicet Sabinensis et Albanensis, in regis castra circiter Augusti kalendas applicuere, ibique summa recepti lætitia regem reginamque papali benedictione consalutantes, indultum regi annuntiavere coronationis terminum, ob justissimas causas prorogatum ad tempus : jamque sancitum totius coronationis officium in Urbe, et redactum in formam cum omnium præordinatione solemnium; ipseque confidens ad solitam virtutem exsurgat, vires animumque indeficienter intendat; seque ac confratres alios non ad aliud præmissos, nisi ut se adjuvent, foveant temporalibus et spiritualibus fulcimentis : et ipse quidem tantum circumspiciat, si poscat, requisita summopere impleturos. »

7. Quod ad formulam illam attinet, cujus mentio fit ab auctore, quaque sanciti erant omnes ritus in imperiali inunctione et corona conferendis a cardinalibus observandi, illam e veteribus Romanæ Ecclesiæ excerptam Monumentis, atque in subjecto Diplomate [1] repetitam, in lucem adducere rei dignitas persuasit :

« Venerabilibus fratribus Arnaldo Sabinensi Apostolicæ Sedis legato, ac Leonardo Albanensi et Nicolao Ostiensi episcopis, et dilectis filiis Francisco S. Luciæ in Silice et Lucæ S. Mariæ in Via-Lata diaconis cardinalibus nuntiis ejusdem Sedis.

« Rex regum et Dominus dominantium, Dei clementissimus Filius Jesus Christus, honore multiplici reginam præfulgidam, sibi in vestitu deaurato circumamictam varietate assistentem a dextris, sanctam videlicet Ecclesiam sponsam suam, quam suo pretiosissimo sanguine redimitam clementer sibi inseparabili fœdere conjungi voluit, honore primatus multiplicis, ac multifariæ præeminentiæ insignivit. Sed in eo potissime ipsam honorabilem, et felici ac præcellenti reddidit dignitatis statu fulgentem, quod eidem tantam tribuit plenitudinem potestatis, ut personis quantumcumque conspicuis, quantumcumque solemnitate insignibus et præclaris, in iis possit, sibique competat adesse magnifice, per quæ ipsæ clari nominis titulum, et famosæ consequantur potentiæ culmen et etiam incrementum. Dominator enim cœli, qui solus altissimus potestatem habet in regno hominum, et quæcumque voluerit suscitat, super illud potestatem dedit ei et honorem et regnum; potestatem, inquam, æternam, quæ non aufertur, et regnum quod non corrumpitur, ut imperatores et reges in ipsa et per ipsam doctrina salutari intelligant, et erudiantur judices orbis terræ eidem servire et obsequi in timore, qui imperat ventis et mari. Cuncta namque, quæ in cœlo sunt et in terra, sua sunt, suum est regnum, ipse est super omnes principes : suæ sunt divitiæ, sua gloria, qui dominatur omnibus ; et in manu ejus virtus et potentia, magnitudo et imperium omnium, sub quo curvantur qui portant orbem. Per eum enim reges regnant et principes, et legum conditores justa decernunt: qui habet in femore suo scriptum Rex regum et Dominus dominantium ; ad cujus præceptum elevabitur aquila, et ponet in arduis nidum suum.

« Sane dudum post electionem charissimi in Christo filii nostri Henrici regis Romanorum illustris, celebratam concorditer per regni Alamanniæ principes, in electione Romanorum regis vocem habentes, cum imminet facienda; solemnes dicti regis ambasciatores ac nuntii ad nostram præsentiam accedentes, et nobis ejusdem electionis præsentato decreto, ad eorum instantem et devotam supplicationis instantiam, coram nobis et fratribus nostris iteratis vicibus et per interstitia temporum repetitam, præfatum regem, quia per decreti præfati, et conditionis personæ ipsius, non levi notitia antea nobis et fratribus nostris notæ, examinationem coram nobis et eisdem fratribus habitam diligenter, in quantum fieri potuit eodem absente; sufficientem ipsum, idoneum et habilem invenimus ad præfatum imperium obtinendum, et electionem ipsam canonicam extitisse : de eorumdem fratrum nostrorum consilio ipsum reputavimus, nominavimus, approbavimus, denuntiavimus et declaravimus Romanorum regem, justitia exigente; ac fore idoneum, sufficentem et habilem ad dignitatem imperialis celsitudinis obtinendam: pronuntiantes insuper, ac etiam decernentes, sibi per nostras manus loco et tempore opportunis debere concedi unctionem, et ipsius imperii diadema, certum ad hoc ei terminum assignantes.

8. « Cumque postmodum rex præfatus, Italiæ partes fuisset potenter ingressus, et a Lombardiæ civitatibus, aliisque locis insignibus, ad quæ declinaverat, honorifice et pacifice jam receptus, alii præfati regis ambasciatores et nuntii ad Apostolicæ Sedis præsentiam accesserunt, qui cum multa nobis instantia inter cætera supplicarunt, quod cum ipsi patenter adverterent, sicut eis jam per nos super hoc responsum extiterat, quod propter generale Concilium, quod in kal. Octobris proximo venturis disposueramus, dante Domino, et disponimus celebrare, aliaque multa et ardua plurimumque urgentia, quæ necessario in citramontanis partibus expedienda nobis negotia incumbebant tunc temporis et incumbunt, prædictam unctionem et imperii diadema, alia solemnia per nostras manus regi non poterant memorato concedi; terminum ipsum sub spatio temporis brevioris concludere, ipsamque unctionem et imperii diadema, cæteraque solemnia per aliquos de fratribus supradictis in festo Pentecostes, tunc proximo secuturo, impendi facere dignaremur. Nos

[1] Clem. l. VI. Ep. com. DCCLIV. Ext. etiam insertum lit. Henr. imp. in L. Priv. Rom. Eccl. tom. III. pag. 142. et Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 378.

vero prædictis nuntiis receptis mansuetudine consueta, et iis et aliis, quæ coram nobis voluerunt proponere, diligenter auditis, eis certo modo duximus respondendum; ejusdem regis, super hoc cum prædictis fratribus nostris diligenti deliberatione præhabita, nihilominus desideriis annuere intendentes.

« Et quia propter temporis nimiam brevitatem in dicto festo Pentecostes solemnitatem unctionis et coronationis hujusmodi non posse fieri credebamus, nec rex ipse in præfato festo sibi, ut ejus decebat honorem, de apparatu ad hoc necessario potuisset forsitan providisse, significavimus ei per nostras litteras speciales, ut tanti arduitate negotii diligenter inspecta, et considerata prudenter temporis qualitate, aliquem certum et solemnem diem, prout crederet convenire, post festum prædictum eligere, ipsumque nobis significare illius deliberatio non differret, ut infra diem ipsum, aliquos de fratribus supradictis, de quibus Apostolica deliberatio provideret, qui ei unctioni ejusdem munus impenderent, et imponerent vice nostra præfatum diadema imperii, ac alia inibi agenda solemnia peragerent, mitteremus; dilectos filios magistros Robertum electum Salernitanum, et Hugonem Geraldi cantorem Petragoricensem capellanos nostros ad eumdem regem super his cum eisdem nostris litteris destinantes, per quos sibi paternæ sinceritatis affectum, et mentis Apostolicæ puritatem, quos ad statum ipsius et exaltationem magnificam habebamus, mandavimus clarius aperiri.

9. « Verum rex præfatus super hoc matura deliberatione præhabita, festum Assumptionis B. Virginis proximo venturum, pro termino ad recipiendum in Basilica principis Apostolorum de Urbe more solito unctionem hujusmodi, et ipsius imperii diadema, aliaque inibi solemnia peragenda recepit, prout nobis per solemnes suos ambasciatores, ac nuntios, et speciales litteras intimavit, suo regali sigillo pendenti munitas; cum multa devotionis instantia supplicans per eosdem, ut ad eum aliquos mitteremus de fratribus memoratis pro impendenda unctione hujusmodi, et imponendo sibi ejusdem imperii diadema, aliisque solemnibus peragendis. Porro si desuper datum esset, ut circa tanti celebritatem negotii exhiberi posset nostra præsentia corporalis, ut ibi mente vigilanter intendimus, ibi præsentialiter nostrum desiderium panderemus; ad quod etiam ejusdem regis concurrunt, ut pro certo novimus cum promptitudine multiplicis devotionis affectus; gauderemus in Domino, et plurimum satisfieret nostris votis. Verum quia ex causis prædictis non possumus in hac parte affectibus satisfacere mentis nostræ, prædicti regis frequentibus et devotis supplicationibus inclinati, et ad personas vestras Apostolicæ mentis oculos fiducialiter dirigentes; vobis, quorum nobis sunt notæ virtutes, quasque in magnis et arduis dicta sedes diversis vicibus est experta, et de quorum operibus fructus uberes provenisse conspicimus, super hoc nostræ sollicitudinis onus duximus imponendum; sperantes, quod tanquam viri virtute magnifici, opus hujusmodi viriliter assumetis ad divini nominis laudem et gloriam effectualiter exequendum.

« Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos ad dictam Urbem die Assumptionis prædictæ personaliter conferentes, ac ibidem convenientes in unum, tu, frater Ostiensis episcope, missam celebres, et regem inungas eumdem : vosque fratres Albanensis, Ostiensis et Sabinensis episcopi, vosque, Francisce et Lucas diaconi cardinales, vel illi vestrum, qui præsentes fuerint, eisdem regi et reginæ mitras et diademata imperii, regi quoque sceptrum, pomum, et gladium et alia solemnia, prout infra patentius et distinctius vobis injungitur, tribuatis, eorumque vertices inclytos reddatis illorum insigniis cum solitis solemnitatibus decoratos, in nomine ac virtute Altissimi, prudenter, honorifice ac etiam diligenter, prout decet tam arduum et solemne negotium, quæ vobis committimus; nostris vice et nomine exequentes in dicto festo Assumptionis, si poteritis commode, vel alio certo convenienti die, quem idem rex ad hoc pro qualitate negotiorum imminentium duxerit eligendum. Quod si non omnes iis exequendis potueritis interesse, quatuor, tres, duo aut unus ex vobis, ea nihilominus exequatur. Et ne quis in agendis solemnibus antedictis error, quod absit, intervenire valeret, modum et formam et locum agendorum, et ubi et per quas personas agenda fuerint, particulariter et distincte duximus præsentibus inserenda, prout in Archivio Ecclesiæ et in Pontificali ordinario continetur, quorum forma talis est :

10. « Cum rex in imperatorem electus pervenerit ad portam Collinam, quæ est juxta castellum Crescentii, recipiatur honorifice a clero Urbis cum crucibus et thuribulis, et processionaliter deducatur usque ad gradus Basilicæ S. Petri, cantantibus universis : *Ecce mitto Angelum meum*, etc. camerariis ejus missilia spargentibus ante ipsum, et præfecto Urbis gladium præferente. Cum autem pervenerit ante Basilicam in platea, quæ Cortina vocatur, dextrandus est a senatoribus usque ad gradus prædictos : ubi, eo descendente tradendus est equus, cui rex insederat, illis. Interim summus Pontifex cum omnibus ordinibus suis præparet se in secretario tanquam celebraturus divina, et processionaliter exiens usque ad suggestum areæ superioris, quæ est in capite graduum, super faldestorium ibi sedeat, considentibus super gradus a parte dextera episcopis et presbyteris, a sinistra vero diaconis cardinalibus ; et in proximiori gradu subdiaconis et acolythis, primicerio et cantoribus adstantibus circa illos cum magnatibus et nobilibus, officialibus et ministerialibus aulæ papalis.

11. « Tunc rex cum archiepiscopis et episcopis, principibus et magnatibus suis ascendens ad summum Pontificem, reverenter osculetur pedes ipsius, et offerens ei aurum, quantum sibi placuerit, benigne recipiatur ab eo ad osculum et amplexum. Quo demum surgente, rex ipse a parte dextera et prior diaconorum a parte sinistra deducant eum usque in Ecclesiam S. Mariæ in Turribus : ubi ante altare, subdiacono Evangelii textum tenente, rex super illum corporaliter præstet hujusmodi juramentum : Ego Henricus rex Romanorum futurus, annuente Domino, imperator, promitto, spondeo et polliceor coram Deo et beato Petro, me de cætero protectorem et defensorem fore summi Pontificis et sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus necessitatibus et utilitatibus suis custodiendo et conservando possessiones, honores et jura ejus, quantum divino fultus adjutorio fuero, secundum scire ac posse meum, recta et pura fide; sic me Deus adjuvet et hæc sancta, etc. Forma autem juramenti præstiti in Avinione per procuratores et nuntios prædicti regis Romanorum, tempore suæ coronationis renovandi, talis est :

« Nos Sifridus Curiensis episcopus, Amadeus comes Sabaudiæ, Joannes delphinus Viennensis et Albonensis comes, Guido de Flandria, Joannes comes de Saraponte, et Simon de Maruilla thesaurarius Metensis, nuntii et procuratores serenissimi principis Henrici Romanorum regis, habentes ad omnia infrascripta plenam et generalem ac liberam potestatem, et speciale mandatum ab eodem, prout constat per prædictas patentes litteras ipsius; vobis sanctissimo patri et domino Clementi divina providente clementia papæ V, vice et nomine dicti domini nostri regis, et in animam ipsius promittimus, et juramus per Patrem et Filium et Spiritum sanctum et per hæc sancta Dei Evangelia et per hoc lignum vivificæ Crucis et per has reliquias sanctorum, quod nunquam vitam, aut membra, neque ipsum honorem, quem habetis, sua voluntate, aut suo consensu, aut suo consilio, aut sua exhortatione perdetis : et in Roma nullum placitum aut ordinationem faciet de omnibus, quæ ad vos pertinent aut Romanos, sine vestro consilio et consensu : et quidquid de terra Rom. Ecclesiæ pervenit ad ipsum aut perveniet, vobis reddet quam citius poterit. Et quandocumque in Lombardiam et Tusciam aliquem mittet pro terris et juribus suis gubernandis, quotiens mittet eum, jurare faciat illum, ut adjutor vester sit ad defendendum terram S. Petri et Romanam Ecclesiam secundum suum posse. Et si, permittente Domino, dictus dominus noster rex Romam venerit sanctam Rom. Ecclesiam et vos rectorem ipsius et successores vestros exaltabit secundum suum posse. Et cum Romæ vel alibi per vos in imperatorem coronandus fuerit dominus noster rex prædictus dictum sacramentum et aliud fieri consuetum ad requisitionem vestram tempore coronationis suæ personaliter renovabit.

12. « Deinde summus Pontifex cum ordinibus suis ad altare procedit, et facta ibi oratione ad sedem ascendit, rege cum suis tribus episcopis, videlicet Ostiensi et Portuensi et Albanensi in Ecclesia S. Mariæ in Turribus remanente, ubi a canonicis S. Petri receptus in fratrem imperialibus induatur insignibus, dato ipsius pallio camerario domini papæ, qui præcedentibus illis canonicis et cantantibus : *Petre, amas me?* etc. cum ad ostium Basilicæ principis Apostolorum pervenerit, quæ porta argentea nuncupatur, deducentibus eum hinc inde comite Lateranensis palatii, et primicerio judicum Romanorum, Albanensis episcopus ante ipsam portam argenteam hanc super eum benedictionem effundat : *Deus, in cujus manu corda sunt regum*, etc. Cum autem intra Ecclesiam in medio rotæ pervenerit, Portuensis episcopus hanc orationem super eum decantet : *Deus, inenarrabilis auctor mundi*, etc. Qui cum ad confessionem B. Petri pervenerit, prosternat se pronus in terram, et prior diaconorum super eum faciat letaniam ; qua finita prior presbyterorum dicat orationem Dominicam cum capitulis istis : *Salvum fac servum tuum, Domine. Mitte ei auxilium de sancto. Domine salvum fac regem.* Ac deinde dicat orationem istam : *Actiones nostras, quæsumus, Domine*, etc. Post hæc procedant ad altare Sancti-Mauritii, ubi Ostiensis episcopus ungat ei de oleo exorcizato brachium dexterum et inter scapulas, hanc orationem dicendo : *Domine Deus omnipotens, cujus est omnis potestas*, etc. Item aliam orationem dicat : *Deus Dei filius Jesus Christus*, etc.

« His ita peractis, ascendit rex ad altare beati Petri, ubi summus Pontifex, facta confessione, recipiat eum ad osculum sicut unum ex diaconibus, ipseque procedat ad pulpitum vel ambonem, ubi thalamus constructus de lignis et ornatus de palliis debet ei esse paratus, cum suis archiepiscopis et episcopis, principibus et magnatibus secundum capacitatem loci consistat. Primicerius autem et schola cantorum in choro ante altare decantent Introitum, et post *Kyrie eleison*, et hymnum Angelicum decantatum summus Pontifex dicit orationem pro ipso imperatore : *Deus regnorum omnium*, etc. Item aliam orationem : *Suscipe, Domine, preces*, etc. Item aliam orationem : *Deus qui ad prædicandum*, etc. Cumque lecta fuerit Epistola, et Graduale decantatum, imperator ascendat processionaliter ad altare, ubi summus Pontifex imponit ei mitram clericalem in capite, ac super mitram imperatorium diadema dicens : *Accipe signum gloriæ*, etc. Deinde sceptrum et pomum aureum tradit ei, et post cætera gladium, ita dicens : *Accipe gladium ad vindictam*, etc.

13. « Qui coronatus incedens, portet in dextera manu pomum, in sinistra sceptrum, et sic ad thalamum redeat. Ipsoque ibi cum principibus suis consistente, prior subdiaconorum cum subdiaconibus Romanæ curiæ et capellanis aulæ imperialis

ad pectorale dextrum ante Crucifixum argenteum laudem imperatori alta voce decantent hoc modo : *Exaudi, Christe ;* scriniarii vero Urbis sericis cappis induti ante pectorale consistentes, in choro respondeant : *Domino Henrico invictissimo Romanorum imperatori, et semper augusto salus et victoria.* Qua laude tertio repetita, prior subdiaconorum cum suis tribus vicibus dicat : *Salvator mundi ;* et scriniarii vicissim respondeant : *Tu illum adjuva.* Deinde iste cum suis duabus vicibus dicat : *Sancta Maria ;* et illi vicissim respondeant : *Tu illum adjuva*, et sic deinceps : *Sancte Michael, S. Gabriel, S. Raphael, S. Joannes Baptista, S. Petre, S. Paule, S. Andrea, S. Stephane, Sancte Laurenti, S. Vincenti, S. Silvester, S. Leo, S. Benedicte, S. Basili, S. Saba, S. Agnes, S. Cæcilia, S. Lucia.* Quibus finitis, isti bis dicant : *Kyrie eleison ;* et illi vicissim respondeant : *Christe eleison ;* ac deinde simul omnes : *Kyrie eleison.*

« Post hæc Evangelio decantato, imperator corona et manto depositis accedat ad summum Pontificem, et offerat ad pedes ejus aurum quantum sibi placuerit ; ipsoque Pontifice descendente pro perficiendis missarum mysteriis ad altare, imperator more subdiaconi offerat ei calicem et ampullam, et stet ibi donec Pontifex ad sedem reversus communicet, sacramque communionem de manu ejus suscipiat cum osculo pacis, et sic ad thalamum rediens in ambone resumat mantum pariter et coronam. Missaque finita pontificalem benedictionem reverenter accipiat, et statim procedat ad locum, ubi debet summus Pontifex equitare : et cum ipse Pontifex equum ascenderit, teneat stapedium sellæ ejus, et arrepto fræno, aliquantulum ipsum adextret ; moxque suum equum ascendens procedat juxta summum Pontificem usque ad Ecclesiam S. Mariæ in Traspadina (Transpontina) : ubi dato sibi osculo ad invicem, non corde, sed corpore separentur.

« Si vero regina fuerit coronanda, debet super lectorium ex opposito thalamus præparari, ubi cum duabus ad minus puellis et aliquibus ex principibus imperii tam Ecclesiasticis quam mundanis resideat : et post coronationem imperatoris deducatur ad altare ante summum Pontificem amicta regalibus indumentis : cui summus Pontifex mitram imponat, ita quod cornua mitræ sint a dextris et a sinistris, et super mitram imponat coronam, ita dicendo : *Accipe coronam imperialis excellentiæ*, etc. Coronata vero regina reducatur ad thalamum, et post Evangelium ducatur ad oblationem summo Pontifici exhibendam, stetque in gradibus juxta absidiam (absidiem) versus altare S. Leonis, donec de manu summi Pontificis, post imperatorem, sacram communionem accipiat ; et tunc ad thalamum reducta permaneat usque ad finem missæ.

« Consuevit autem imperator larga presbyteria omnibus exhibere, quibus ea, cum coronatur summus Pontifex, elargitur : videlicet episcopis, presbyteris et diaconis cardinalibus, primicerio et cantoribus, subdiaconis, basilicariis et regionariis, universitati cleri Romani, capellanis, et cæteris officialibus et ministerialibus curiæ ; præfecto Urbis, senatoribus, judicibus, advocatis, et scriniariis, ac præfectis navalium. Consuevit etiam rex, quando descendit de monte Gaudii et venit ad ponticellum, præstare hoc juramentum Romanis : Ego Henricus rex, futurus imperator, juro me servaturum Romanis bonas consuetudines suas. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta, etc.

14. « Quia vero propter nostram absentiam nonnulla solemnia ex prædictis, personam nostram tangentia, expedit intermitti, volumus atque decernimus, quod non obstantibus his, quæ superius describuntur, in gradibus scalarum dictæ Basilicæ principis Apostolorum idem rex Romanorum solemnitate et honorificentia debitis recipiatur ad osculum per vos episcopos et diaconos cardinales, stantes in ordinibus vestris, indutos tamen omnes pluvialibus, processionaliter obviantes eidem, cum subdiaconis et acolythis, primicerio et cantoribus adstantibus circa vos, magnatibus et nobilibus, officialibus et ministerialibus aulæ nostræ. Aurum vero quod rex in eisdem gradibus Apostolico consuevit offerre post genuflexionem et deosculationem pedum omissis illis, quas nulli vestrum faciat idem rex, quia soli Romano Pontifici competunt et debentur, in eodem loco per eumdem regem nobis humiliter offeratur, ita dicentem : Si sanctissimus pater dominus noster, dominus Clemens summus Pontifex esset hic præsens sibi offerrem aurum istud præsentialiter : sed propter ejus absentiam offero sibi, vobis dominis cardinalibus ejusdem domini papæ vice et nomine recipientibus, aurum istud. Quo facto idem rex existens in medio vestrum vobiscum veniat ad altare Sanctæ-Mariæ in Turribus, et cum ibidem fuerit publice in vestri præsentia, recipientium nostro et Ecclesiæ Romanæ nomine ; præstet idem rex sacramentum suo expresso proprio nomine de verbo ad verbum, prout superius continetur. Renovet autem sacramentum, per procuratores suos præstitum suæ approbationis tempore coram nobis secundum tenorem superius descriptum. Et si in adventu suo in gradibus, ubi eidem obviabitis, renovationem prædictam facere præeligeret, contentamur.

15. « Tu vero, frater Ostiensis, ut præmittitur, missam celebres, et regem prædictum inungas, prout in ordinario continetur. Quod si te impediri contingat, hoc tu facias, Albanensis ; et si ambo impediremini, hoc facias, Sabinensis, episcopi. Letanias dicas tu, Francisce, si potes, pluviali tamen indutus. Quod si te impediri contingat, tu, Lucas, hoc in eodem habitu exequaris. Orationem autem, quam dicere debet prior presbyterorum cardinalium, tu dicas, episcope Sabinensis. Quod si te impediri contingat, tu facias, Albanensis ;

quod si ambo impediremini, tu facias, Ostiensis, episcopi. Præstito autem in capella prædicta S. Mariæ de Turribus juramento, omnes remaneatis cum rege prædicto, præter illum, qui missarum solemnia celebrabit. Tu vero, Albanensis, orationem, quæ tibi dicenda competit, dicas loco et tempore debitis. Orationem vero, quam deberet dicere Portuensis episcopus, si adesset, dicas tu, Sabinensis; quod si te impediri contingat, tu suppleas, Ostiensis. Receptio autem ad osculum inter diaconos cardinales post confessionem in altari beati Petri factam, quia soli Romano Pontifici competit et concurrit cum osculo pectoris, omittatur. Vos autem universi imponatis mitras suo modo regi, suoque reginæ, prout in dicto Ordinario de summo Pontifice continetur; et diademata regi et reginæ prædictis.

16. « Verba vero dicenda in impositione diadematum, scilicet : Accipe signum gloriæ; quoad regem, item : Accipe coronam imperialis excellentiæ; quoad reginam, dicas tu, Sabinensis : licet enim ratione prioratus hoc tibi non competat; quia tamen in legatione nostram repræsentas personam, hoc per te volumus adimpleri. Verba autem prædicta dicas alte, atque sonore ita, quod ab assistentibus audiantur. Omnes vero vos alii verba eadem, voce submissa dicatis sic, ut nequaquam audiri possitis, sicut in consecrationibus prælatorum fieri consuevit per coassistentes principaliter consecranti. Verba autem competentia in assignatione gladii post sceptrum et pomum aureum, ipsumque gladium per te, Albanensis, ac vos alios tradita, scilicet : Accipe gladium ad vindictam malefactorum, etc. Tu idem alta et sonora voce dicas et proferas, Albanensis, reliquis submissa voce eadem verba dicentibus, prout in verbis impositionum mitrarum et diadematum superius est expressum.

17. « Decantato autem Evangelio, rex coronandus offerat aurum, quod ad pedes Romani Pontificis consuevit offerri, ad pedem majoris altaris, quod vos omnes nostro recipiatis nomine cardinales. Cætera vero solemnia peragentur cum omni solemnitate et honorificentia, prout in ordinario continetur. Oblatio vero calicis et ampullæ per imperatorem jam coronatum, decantato Evangelio, corona et manto depositis more subdiaconi Romano fienda Pontifici, et assistentia eidem fienda per imperatorem donec Romanus Pontifex ad sedem propriam revertatur, quia soli Romano Pontifici competunt, omittantur. Idem tamen imperator, si voluerit, sacram communionem de manu recipiat celebrantis, osculo tamen omisso. Quibus peractis, ad thalamum rediens in ambone resumat mantum pariter et coronam. Processus autem ejusdem imperatoris ad locum, ubi summus Pontifex equitare deberet, et detentio stapedii sellæ ejus, et arrepto fræno equi, cui Romanus Pontifex insideret, adextratio, officiique stratoris exhibitio, quia soli Romano Pontifici competunt, et præsentiam ipsius exigunt corporalem, omittantur omnino. Reliqua autem solemnia, prout exprimuntur in Ordinario, solemniter et honorifice compleantur.

18. « Quia autem, ut ex prædictis apparet, multæ observantiæ, multaque solemnia, multæque reverentiæ et honorificentiæ, Romano Pontifici competentia, propter nostram absentiam omittuntur, protestamur et volumus, et Apostolica auctoritate decernimus, nullum ex hoc juris vel facti Romanæ Ecclesiæ ac nobis nostrisque successoribus præjudicium generari, qui cum casus regis Romanorum in imperatorem coronandi occurreret, omnia exhibeantur et fiant per coronandos Romanis Pontificibus, sicut in forma, quæ in Archivio Ecclesiæ, et Pontificali Ordinario continetur superius descripta, seriosius est expressum. Ad ejusdem autem Ecclesiæ Romanæ nostram et successorum nostrorum conservationem juris atque cautelam volumus per vos ab eodem tam rege coronando quam imperatore coronato, expresse, his nostris protestationi et decreto consentiente, recipi patentes litteras quadruplicatas, de verbo ad verbum tenorem præsentium continentes, suo regali primum sigillo, ac postmodum sua imperiali Bulla Aurea communitas : quas vos Albanensis, Ostiensis et Lucas, duo aut alter vestrum nobis aut cameræ nostræ fideliter assignetis. Datum in prioratu de Grausello prope Malausanam Vasionensis diœcesis XIII kal. Julii anno sexto ».

19. *Sacramentum præstandum ab Henrico.* Monuit aliis litteris[1] ea de re Henricum Romanorum regem, ut postquam solemni ritu imperatoria inunctione fuisset illitus, eadem sacramenti forma, qua jam antea anno superiori Balduino archiepiscopo Trevirensi et magistro e Molans obstrinxerat, fidem imperialem ad tuenda Ecclesiæ jura, cardinalibus legato, et nuntio Apostolicis devinciret :

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Henrico regi Romanorum illustri.

« In humilitatis spiritu, quæ virtutum comprobatur origo, sicut matris Ecclesiæ filius a Domino benedictus tuæ devotionis ac fidei zelum nobis et ipsi Ecclesiæ dudum offerens reverenter, juramentum, quod tenor infra scriptarum litterarum tuo pendenti munitarum sigillo continet seriose, olim in manibus dilecti filii magistri de Molans, scholastici Tullensis capellani nostri, de mandato per nos ei facto, nostro, Ecclesiæ prædictæ, et Apostolicæ Sedis nomine recipientis, per te sacrosanctis Evangeliis, sicut per easdem litteras plene constat, tactis corporaliter præstitisti; promittens teque firmiter obligans cum omni efficacia et effectu, quod post imperialis diadematis a te coronationem susceptam omnia in juramento et litteris contenta prædictis ratificares, confirmares, recognosceres, faceres, servares atque jurares; et de his omnibus infra octo dies post coro-

[1] Lib. VI. Ep. com. DCCLIII.

nationem hujusmodi ad perpetuam rei memoriam, ac nostram et successorum nostrorum, et Ecclesiæ ac Sedis prædictorum securitatem atque cautelam patentes quadruplicatas, imperialis majestatis typario communitas, concedens litteras, hujusmodi litterarum tuarum seriem continentes.

20. « Quare magnificentiam regiam paterno rogamus et hortamur affectu, quatenus ut devotionis et fidei ac reverentiæ fervorem hujusmodi cum tuæ promotionis et exaltationis augmento per clara tuæ celsitudinis gesta erga nos et præfatam Ecclesiam crevisse demonstres, in manibus venerabilium fratrum nostrorum Arnaldi Sabinensis legati et Nicolai Ostiensis episcoporum nuntii Apostolicæ Sedis, vel alterius eorumdem, quos ad tui præsentiam duximus destinandos quibusve et cuilibet eorumdem in solidum juramenti, et aliorum prædictorum omnium et singulorum receptionem per nostras litteras speciales commisimus, post susceptum per te, ut præmittitur ipsius imperii diadema omnia in juramento et litteris contenta prædictis ratifices, confirmes, recognoscas, facias, serves ac præstes de novo simile juramentum, nobisque super his omnibus et singulis, juxta tuam promissionem et obligationem easdem, prædictas litteras quadruplicatas ejusdem imperialis majestatis typario communitas, in eis tenore prædictarum tuarum litterarum inserto, concedas ; illasque nobis per eosdem episcopos, vel alterum eorumdem transmittas, etc. » Adnexæ sunt litteræ regis Romanorum ad Clementem datæ, quæ ab his verbis ducunt exordium : *Ferventi desiderio, etc.*, quas cum nos superius ediderimus, supervacaneum foret iterum exscribere. Addemus tantummodo adscriptam in iis diem, quæ in altero Regesto non extabat. « Dat. Lausanæ V idus Octobris, anno Domini MCCCX, regni vero nostri anno secundo. » Pontifex autem suis diem hunc apposuit. « Dat. in prioratu de Grausello prope Malausanam Vasionensis diœces. X kal. Julii anno sexto ».

21. *Legatus Apostolicus componendis Italiæ motibus intentus.* — Injunxit præterea Arnaldo Sabinensi legato et Nicolao Ostiensi nuntio Apostolicæ Sedis, ut ab Henrico, postquam imperialibus infulis redimitus esset, exigerent ut litteras hujusmodi publice ederet, ratasque haberet, ac præstita sacramenta de tuenda Sedis Apostolicæ dignitate confirmaret, ob exploratam ipsorum fidem tantæ rei curam in eos transtulisse : pariterque ad eos litterarum, quas ab Henrico imperiali inunctione delibuto repetituri essent, exemplum transmisit. Cum vero Florentini atque alii partium Guelpharum duces imperialem Henrici consecrationem disturbare molirentur, Pontifex Arnaldum episcopum Sabinensem Apostolicæ Sedis legatum in Etruria, Liguria, Insubria, marchia Tarvisina, pluribusque aliis provinciis, quas in litteris ad eum datis designat, ad componendos Italicos motus, ac muniendum inungendo imperatori iter, creavit.

« Clemens, etc. venerabili fratri Arnaldo episcopo Sabinensi, Apostolicæ Sedis legato.

« Delectatur », et infra : « Te tanquam pacis Angelum, commisso tibi in Lombardiæ et Tusciæ partibus, terris Ecclesiæ Romanæ subjectis temporali dominio ubicumque positis prorsus exceptis, necnon et in marchia Tervisina, Aquileiensi et Gradensi patriarchatibus, Januensi, Pisana et Jadrensi, patriarchæ Gradensi metropolitico jure subjectis provinciis, ac Sardiniæ et Corsicæ insulis, et in illa parte provinciæ Ravennatis, quæ in terra imperii dignoscitur constituta, et Placentina, ac Papiensi civitatibus et diœcesibus plenæ legationis officio, ut evellas et destruas, disperdas et dissipes, ædifices et plantes in nomine Domini, prout gratiæ cœlestis infusio, et tua providentia ministrabit ; de fratrum nostrorum consilio destinamus : tibi nihilominus faciendi et exercendi auctoritate nostra quæcumque ad Dei et Apostolicæ Sedis honorem, cultumque divini nominis amplificandum, ac fidelium partium earumdem statum prosperum et tranquillum, observantiam Ecclesiasticæ sanctionis, integritatem Ecclesiasticæ libertatis, relevationem pauperum, animarum salutem, et tranquillitatem corporum pertinebunt, facultatem plenariam tribuentes. Præterea ad missionem hujusmodi, illa præcipue ratio nos induxit, quod dudum post electionem charissimi in Christo filii nostri Henrici regis Romanorum illustris celebratam concorditer per regni Alemaniæ principes, in electione Romanorum regum vocem habentes cum imminet facienda, solemnibus dicti regis ambasciatoribus et nuntiis ad nostram præsentiam accedentibus, et nobis ejusdem electionis præsentato decreto, ad eorum instantem et devotam supplicationis instantiam coram nobis et fratribus nostris iteratis vicibus, et diversis temporibus repetitam, præfatum regem, quia per decreti prædicti et conditionis personæ ipsius non levi notitia antea nobis et fratribus nostris notæ, examinationem coram nobis et eisdem fratribus habitam diligenter, in quantum fieri potuit, eodem absente, sufficientem ipsum, idoneum et habilem invenimus ad prælatum imperium obtinendum, ac electionem prædictam canonicam extitisse ; de ipsorum fratrum consilio ipsum nominavimus, approbavimus, denuntiavimus, et declaravimus Romanorum regem, justitia exigente, ac fore idoneum, sufficientem et habilem ad dignitatem imperialis celsitudinis obtinendam : pronuntiantes insuper ac etiam decernentes sibi per nostras manus loco et tempore opportunis debere concedi unctionem et ipsius imperii diadema, certum ad hoc ei terminum assignantes.

« Cumque postmodum rex præfatus Italiæ partes fuisset potenter ingressus, et a Lombardiæ civitatibus aliisque locis insignibus, ad quæ declinaverat honorifice et pacifice jam receptus, alii præfati regis ambasciatores et nuntii ad Apostolicæ Sedis præsentiam accesserunt : qui cum multa

nobis instantia inter cætera supplicarunt, quod cum ipsi patenter adverterent, sicut eis jam per nos super hoc responsum extiterat, quod propter generale Concilium, quod in kalendis Octobris proximo venturi disposueramus (dante Domino) et disponimus celebrare, aliaque multa et ardua plurimumque urgentia, quæ necessario in citramontanis partibus expedienda nobis negotia incumbebant tunc temporis et incumbunt, prædictam unctionem et imperii diadema, aliaque solemnia per nostras manus regi non poterant memorato concedi, terminum ipsum sub spatio temporis brevioris concludere, ipsamque unctionem et imperii diadema cæteraque solemnia per aliquos de fratribus supradictis in festo Pentecostes tunc proximo secuturo impendi facere dignaremur.

« Nos vero, prædictis nuntiis receptis mansuetudine consueta, et his et aliis, quæ coram nobis voluerunt proponere, diligenter auditis, eis certo modo duximus respondendum, ejusdem regis (super hoc cum prædictis fratribus nostris diligenti deliberatione præhabita) nihilominus desideriis annuere intendentes. Et quia propter temporis nimiam brevitatem in dicto festo Pentecostes solemnitatem unctionis et coronationis hujusmodi non posse fieri credebamus, nec rex ipse in festo præfato sibi, ut ejus decebat honorem, de apparatu ad hoc necessario potuisset forsitan providisse, significavimus et per nostras litteras speciales, ut tanti arduitate negotii diligenter inspecta, et considerata prudenter temporis qualitate, aliquem certum et solemnem diem, prout crederet convenire, post festum prædictum eligere, ipsumque nobis significare illius deliberatio non differret, ut infra diem ipsum aliquos de fratribus supradictis, de quibus Apostolica deliberatio provideret, qui ei unctionis ejusdem munus impenderent, et imponerent vice nostra præfatum diadema imperii, ac alia inibi agenda solemnia peragerent, mitteremus; dilectos filios magistros Robertum electum Salernitanum, et Hugonem Geraldi cantorem Ecclesiæ Petragoricensis, capellanos nostros, ad eumdem regem super his cum eisdem nostris litteris destinantes, per quos tibi paternæ sinceritatis affectum, et mentis Apostolicæ puritatem, quos ad status ipsius exaltationem magnificam habebamus, mandavimus clarius aperiri.

« Verum rex præfatus, super hoc matura deliberatione præhabita, festum Assumptionis beatæ Virginis proximo venturæ pro termino ad recipiendum in Basilica principis Apostolorum de Urbe more solito unctionem hujusmodi et ipsius imperii diadema, aliaque inibi solemnia peragenda recepit, prout nobis per solemnes suos ambasciatores et nuntios, et speciales litteras intimavit suo regali sigillo pendenti munitas ; cum multa devotionis instantia supplicans per easdem ut ad eum aliquos de fratribus memoratis pro impendenda unctione hujusmodi et imponendo sibi ejusdem imperii diademate, aliisque peragendis solemniis mitteremus. Verum quia ex causis prædictis non possumus in hac parte affectibus satisfacere mentis nostræ, prædicti regis frequentibus et devotis supplicationibus inclinati, et ad te ac venerabiles fratres Leonardum Albanensem et Nicolaum Ostiensem episcopos, et dilectos filios nostros Franciscum S. Luciæ-in-Silice et Lucam S. Mariæ-in-Via-Lata diaconos cardinales Apostolicæ mentis oculos fiducialiter dirigentes, te et eos ad impendendam eidem regi sacram unctionem, et imponendum imperii diadema, et alia insignia imperialia tradendum eidem, duximus destinandos sub certis modis et tenoribus, qui in litteris commissionis nostræ super hoc tibi et ipsis factæ plenius et seriosius continentur. Dat. in prioratu de Grausello prope Malausanam Vasionensis diœcesis XIII kal. Julii anno sexto ».

Extant ad eumdem legatum aliæ litteræ [1], quibus omnem curam in sopiendis Guelphorum Gibellinorumque tumultibus ipsum defigere jubet : utque adversas partes in mutuam pacem possit adducere, affinitates inter dissentientes conciliare atque eos connubiorum nexu devincire concedit. Ut etiam ea odia exscindere facilius legatus posset, Pontifex plurima ipsum auctoritate instruxit [2], ac Privilegiis amplissimis ornavit. Tum patriarchas, archiepiscopos, episcopos, marchiones, duces, aliosque viros principes in decretis legato provinciis constitutos, ejusdem Arnaldi cardinalis jussis ac monitis obsequi imperavit [3].

22. *Brixia et Genua ad Henrici obsequium adductæ.* — Quæ porro post traditam Arnaldo et aliis cardinalibus pacandæ Italiæ, Henricique imperiali diademate exornandi provinciam (neque enim hoc anno ob populorum defectionem Romam iter intendere rex potuit) gesta sint, enarrat Mussatus [4] : Solliciti igitur, inquit, iidem duo (nempe Sabinensis et Ostiensis episcopi cardinales), ad portas Brixiæ præmissis nuntiis accedentes, alloquia petunt. Ingressos Brixianus populus suis quibusque ordinibus vocibus altis applausibusque prosequuntur, vociferantes : Vivat mater Ecclesia. Vivat, vivat dominus papa, sanctique patres cardinales. Sicque ad prætorium adducti reverentissimis inclinationibus, aggregata concione frequenti, eorum alter Ostiensis jusso silentio crucis signaculo sic intit : O devota semper Deo et sacrosanctæ Ecclesiæ Brixiana communitas, quis vos ab imperiis Ecclesiæ vestræ matris, vera semita tam cæcus, tam pertinax error abduxit, ut venientem in nomine Domini benedictum ejusdem Ecclesiæ filium Henricum Romanorum regem Augustum neglexeritis, vosque contra omnipotentis Dei nutum, contraque sanctissimi Clementis papæ monita infelices erexeritis ? Nonne scitis ipsius Filii Dei vocis oraculo responsum, Cæsaris imaginem reddendam

[1] Ep. cur. LXVI. — [2] Ep. cur. LXVIII. ad Ep. XCIV. — [3] Post Ep. cur. LXV. — [4] Muss. l. IV. c. 2.

Cæsari? O imbecilles: o miseri, Iam humana divinaque censura damnati, quænam hæc vestra cæcitas, quæve calamitas? Pergitisne alterum mundo luminare constitutum obstruere hac clausi rupe, laterumque strue, quam Deus ipse superna animadversione, ut olim Sodomam et Gomorram, evertet? Tollite ecce vos, infausta infidelium secta, et ad pedes benedicti regis in ciliciis et cineribus vos sternite humiles, et peccata deflete: nosque Dei ac Trinitatis, necnon et patris nostri Clementis papæ sanctissimi contemplatione freti pro vobis assistemus, ut parcat, et in vos, quamquam immeritos, regia benignitate conspiciat ». Cum ita cardinalis Ostiensis perorasset, Brixianorum prætor populi jussu respondit, agnosci quidem summam Romano Pontifici a Deo tributam potestatem, et imperatorem officii nomine singularem mundi ministrum: sed Henricum non imperatorem esse, sed expilatorem, Guelphos ab eo pelli in exilium, populorum sanguinem exsugi, Gibellinos vero ad tyrannidem exercendam excoli, Friderici schisma accendi: testes hujus rei Mediolanum, Parmam, Veronam, Mantuam, Tarvisium. Ita cardinales re infecta abiere.

23. Extracta obsidione Golerannus Henrici frater telo tranfixus [1], pestisque ex cæsorum equorum cadaveribus difflata quatuor et septuaginta duces insignes, septem millia supra septingentos hastatorum militum, et e plebe numerum infinitum absumpsit [2]. In Brixiam etiam proserpens miseros cives fœde depasta est. Inter quas angustias Lucas Fliscus cardinalis interpretem concordiæ opportune se exhibuit, quamquam postea Henricus, qui appetentis coronationis præfixo tempore urgebatur, nonnulla cardinali pollicita data violavit. Brixiam cardinalis Flisci opera in Henrici adductam obsequium Jordanus [3], Ptolemæus Lucensis [4], Joannes Villanus [5], et alii [6] consentiunt. Præterea venienti postea Henrico Placentiam claves urbis detulisse, paulo post tamen pristinos motus recruduisse, narrat Jordanus [7]: « Audiens, inquit, imperator factiones et rebelliones multiplices Lombardorum, Guarnerum de Hoembruch fecit præsidem Lombardiæ, ut emergentia hujusmodi coerceret: sed vix cum centum intra Placentiam receptus, audivit Guelphos per vicarios ubique gravari, et hoc impatientiæ causam esse: et hac cum repulsa ad Cæsarem Guarnerus redit ». Accendisse plurium populorum odia Henricum ob Guelphos oppressos, eorumque patrocinium Robertum suscepisse, unde aucta bellorum moles, visuri sumus.

Porro Henricus præfectis [8] Mediolano Matthæo Vicecomite, Veronæ Cane Scaligero, Mantuæ Passerino, Parmæ Guiberto Corrigiano, Genuam se contulit, atque a civibus magnis honoribus, resistente nemine mense Octobri exceptus est [1]: Spinolam illiusque studiosos in urbem revocavit, et inter Oriæ et Spinolæ stirpes clarissimas concordiam redintegravit. Versum est Henrico magno gloriæ, terrestribus ac maritimis viribus florentem illam rempublicam se ipsius imperio subjecisse. Sed ad id Clementis monita, necnon cardinalis Nicolai Ostiensis episcopi, quem Genuæ cum Henrico versatum refert Jo. Villanus [2], non parum valuisse magno argumento est. Imo quatuor card. legatos, atque inter alios Fliscum Henrico comites se addidisse, narrat Augustinus Justinianus [3]. Secuta Henricum regina præclaris perpolita moribus, non multo post Genuæ defuncta, in Minoritarum æde tumulo condita est [4] festo S. Luciæ, ut narrat Jordanus [5]: « Quam fuisse », ait Mussatus, « cerimoniarum divinique cultus tantæ assiduitatis, ut solemnium festivitatum dicta sit pernoctare vigiliis ». Admisso porro a Genuensibus Henrico, Florentini ut iter ipsi versus Pisas abrumperent, copias submisere [6]. Hujus Etruriæ atque sociorum Guelphorum motus causa attingit anonymus auctor de gestis Henrici: « Res, inquit [7], nova et dura videbatur quibusdam Italicis atque Tuscis, et iis maxime qui populum regere videbantur, cum a sexaginta quinque annis et amplius a depositione ab imperio ultimi Friderici sine imperatoris dominio denuo subjicerentur, quo se æstimabant in perpetuum liberatos ». Exeunte [8] anno, Brixienses Guelphi cum urbem recuperare moliti essent, a Cane Scaligero magna clade profligati sunt. Regienses ac Parmenses ab Henrico descivere: in quorum auxilium Bononienses et Florentini procurrere.

24. *Excitatæ in Ecclesiastica ditione seditiones.* — Diffuderat se illius mali labes in ditionis Ecclesiasticæ loca, parique scelere nonnulli Pontificium excusserant jugum, æque atque alii imperiale e suis cervicibus depulerant; ex quo quanta emerserint mala, e litteris [9] ad Arnaldum Apost. Sedis legatum datis elicitur, quibus deformatam iis seditionibus Pontificiæ ditionis faciem ita depingit Clemens [10]: « Jamdudum hoste pacis nonnullas terras Ecclesiæ Romanæ subjectas, in partibus Italiæ constitutas, suæ nequitiæ stimulis impetente, status earum pacificus dissidiorum scandala protulit: ac dissensionibus variis suscitatis ibidem quies periit, bellicus furor invaluit, multis sub hostili clade peremptis; et nonnullis ejectis a laribus propriis, violenter armavit impietas patrem in filium, et filius in parentem: frater fratri non detulit, et cognatus proximo non pepercit ». Crudele tunc bellum a Perusinis et Fulginatibus gestum adversus Spoletanos, quod ægre Clementis imperio compositum est ».

[1] Lib. III. c. 16. — [2] Lib. IV. c. 8. — [3] Ibid. c. 9. — [4] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [5] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40. — [6] Jo. Vill. l. IX. c. 19. — [7] Ms. Vat. bibl. sign. num. 2040. in Henr. VII. — [8] Jord. ubi sup.

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 19. — [2] Ibid. c. 23. Aug. Just. Hist. Gen. l. IV. Bzar. l. V et VI. — [3] Jo. Vill. l. IX. c. 21. — [4] Aug. Just. l. IV. — [5] Jo. Vill. l. IX. c. 27. — [6] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [7] Vill. c. 26. — [8] Ms. Vat. bibl. sign. num. 2040. pag. 49. in Henr. VII. — [9] Jo. Vill. l. IX. c. 31. — [10] Lib. VI. Ep. cur. LXVI.

25. *De memoria Bonifacii Diploma Pontificium in gratiam Philippi emissum.* — Sedandæ alterius gravissimæ controversiæ, quæ inter Philippum regem Francorum et Bonifacium exarserat, studio Clemens latas in eum a Bonifacio censuras ita deleri voluit, ut publica in regem Acta edita Commentariis Pontificiis eradi jusserit, pronuntiavitque eum omnino purum fuisse ab eo crimine, cujus labe aspersus ferebatur, dedisse nimirum suis administris imperia, ut Bonifacium in custodiam compingerent. Quod vero attinebat ad intentatum ab eodem rege adversus illius memoriam judicium, quo pseudopontificatus hæreseos, ac plurium flagitiorum notam illi impegerat, atque apud Benedictum XII et Clementem institeral, ul sententiam ferrent, an ille legitimus sedisset Pontifex, an e Pontificum Albo eradendus esset; declaravit non incitatum odio regem, sed bono adductum zelo, ex sapientum ac doctorum virorum consilio hujusmodi judicium intendisse: Pontificiisque sollicitatum precibus, cum adversarii ab intentando illi conjurationis in Bonifacium ac direpti Ecclesiæ thesauri judicio rogati discederent, totam controversiam Sedi Apostolicæ atque Ecclesiæ permisisse. De quibus hæc Bernardus [1]: « Anno Domini MCCCXI, quarta die exitus mensis Aprilis, scilicet V kal. Maii in Avinione per Clementem papam fuit in consistorio publice excusatus Philippus rex Francorum de his, quæ egerat contra memoriam Bonifacii quondam papæ; et pronuntiatum ad excusationem regis, quod ea egerat bona intentione, et bono animo atque zelo, præsentibus ibidem regis nuntiis: et hæc fuerunt consequenter Bullæ papalis testimonio confirmata. Fuitque ibidem Clementi papæ commissum totum negotium, totusque processus habitus Bonifacii memorati ab utraque parte, scilicet accusante et defendente, et renuntiatum atque conclusum per viam pacis tractatæ. Papa vero suscepit super se negotium examinandum et finaliter terminandum ».

26. Usum ea industria in conciliandis adversis partibus Clementem, ne graviora mala, quæ antea ex hujusmodi contentionibus emerserant, recrudescerent, atque alia majora consilia, quæ ad amplificandam Dei gloriam cogitabat disturbarentur, ipse testatur. Suscepta igitur dirimendæ totius causæ provincia, detersit a Francorum rege omnem maculam ac notam, qua ob gestas cum Bonifacio simultates inustus fuisset: quibus de rebus hoc Diploma amplissimum edidit [2], cujus exordium a Francorum regni præclaris encomiis auspicatus est: nil vero gravius consuluit in Bonifacii memoriam, quam paulatim consenescente invidia in suum splendorem restitutum iri arbitrabatur.

« Clemens, etc. ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Ex parte charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris fuit expositum coram nobis, quod significantibus olim sibi frequenler et pluries nonnullis sublimibus et magnæ auctoritatis personis, Bonifacium papam VIII, prædecessorem nostrum, non per ostium, sed aliunde intrasse ovile Dominicum, Ecclesiam videlicet sponsam Christi, ipsumque fore crimine pravitatis hæreticæ irretitum; quibusdam ex personis ipsis ipsum super hoc impetere seu denuntiare volentibus, ac requirentibus regem ipsum, tanquam fidei pugilem et Ecclesiæ defensorem, ut cum ex vitioso et illegitimo ingressu damnabili, perversis actibus, detestandis operibus, et perniciosis exemplis dicti Bonifacii status fidei et Ecclesiæ miserabilibus dispendiis et ærumnis, gravisque ruinæ periculis subjaceret; ac ubi de hæresi agitur, fidei et Ecclesiæ defensatrix semper extiterit inclyta domus sua, per declarationem veritatis hujusmodi procuraret generale Concilium convocari; rex ipse, quia pudenda patris proprio libenter pallio contexisset, denuntiatorum et objectorum ipsorum frequentibus pulsatus instantiis, et assiduis clamoribus excitatus; ejusque conscientia tam per nonnullas sublimes, graves et dignas personas, videlicet dilectos filios nobiles viros Ludovicum Ebroicensem et Guidonem Sancti-Pauli ac quondam Joannem Drocensem comites, asserentes præstitis ad sancta Dei Evangelia ab eis tacta corporaliter juramentis, se præmissa credere esse vera, et ea legitime posse probari, quam per alias quamplures sublimes et fide dignas personas, status tam Ecclesiastici quam mundani, eumdem Bonifacium diversis hæresum speciebus infectum, ac in profundo malorum positum, ac omnino incorrigibilem, affirmantes, super his, ut decuit, informata negotium convocationis hujusmodi Concilii generalis pro declaratione veritatis, ut videlicet dicti Bonifacii innocentia in hac parte claresceret, sicut teste conscientia exoptabat, aut ipso Bonifacio, si denuntiata et objecta contra eum forent veritate subnixa, tanquam illegitimo prorsus amoto, et cunctis erroribus, iniquitatibus, et spurcitiis a domo Domini procul pulsis de vero et legitimo pastore provideretur Ecclesiæ sanctæ Dei; una cum prælatis, baronibus, collegiis, universitatibus, communitatibus, civitatum et aliarum villarum ac clero et populo regni sui, necnon aliis regibus et principibus, prælatis et aliis præcellentibus et magnæ auctoritatis personis status tam Ecclesiastici quam mundani, ac communitatibus et universitatibus civitatum, et aliarum villarum diversorum regnorum et climatum orbis terræ, aliisque sibi adhærentibus; ex fervore fidei et zelo justitiæ, ac pro reformatione status Ecclesiæ, ac generali bono totius reipublicæ Christianæ, assumpsit deliberato consilio ad laudem divini nominis et exaltationem Catholicæ fidei promovendum, ipsiusque promotionem convocationis Concilii generalis, ut ipsius provisione salubri memoratis objectoribus audientia præberetur, ac super obje-

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V. — [2] Lib. VI. Ep. cur. XXXII.

ctis sciretur veritas, ac statueretur et fieret, quod justitia suaderet, apud eumdem Bonifacium, dum viveret, per solemnes nuntios regios, et post ejus obitum apud bonæ memoriæ Benedictum papam XI prædecessorem nostrum, et eo sublato de medio, apud nos ad Ecclesiæ præfatæ regimen, licet insufficientibus meritis, divina dispositione vocatos, dum paulo post nostræ promotionis auspicia Lugduni nobiscum pro hujusmodi et Terræ-Sanctæ, et aliis negotiis arduis personaliter convenisset, ac Pictavis postmodum iteratis instantiis, ut videlicet per eumdem Benedictum prædecessorem nostrum, dum in humanis agebat, et post ejus decessum per nos etiam de præfati deliberatione Concilii convocandi, si expediens videretur, super denuntiatis et objectis hujusmodi discuteretur veritas, ac decerneretur et fieret quod censent et statuunt canonicæ sanctiones; operosis studiis, ac sollicitudinibus institit indefessis. Quare præfatus rex nobis humiliter supplicavit, ut cum sicut denuntiatorum et objectorum prædictorum habebat assertio, ex certis causis exhibitionis justitiæ in hac parte morosa protractio negotio fidei ac eisdem denuntiatoribus et objectoribus dispendiosa foret et periculosa quamplurimum, in negotio memorato procedere ac exhibere super eo justitiæ plenitudinem dignaremur.

27. « Proponebatur autem in contrarium ex parte quorumdam se offerentium defensioni memoriæ et status Bonifacii memorati, dictum regem ex malignitatis et odii fomite potius, quam charitatis aut fidei vel justitiæ zelo, procedere ad requisitiones hujusmodi faciendas, ipsumque denuntiationes et objectiones et assertiones prædictas calumniose fieri procurasse, ac regem eumdem et quosdam ex denuntiatoribus et objectoribus supradictis ausu sacrilego capi fecisse Bonifacium memoratum : ac denuntiatores et objectores et assertores eosdem conspiratores fuisse, et esse dicti Bonifacii inimicos etiam capitales : quibus præmissis et aliis multis rationibus, dicebatur dictum regem super requisitione prædicta nullatenus audiendum, ac denuntiatores et objectores prædictos ad denuntiationes et objectiones hujusmodi non fore aliquatenus admittendos.

28. « Sed respondebatur e contra pro parte regis, denuntiatorum, et objectorum et assertorum ipsorum, quod ab ipso primordio promotionis dicti Bonifacii ad summi Pontificatus apicem memorato regi per nonnullas sublimes et præeminentis excellentiæ, aliasque fide dignas personas Ecclesiasticas et mundanas insinuatum multotiens fuerat, et diversis successive temporibus auribus regiis pluries inculcatum, quod præfatus Bonifacius per ostium non intrasset, quodque vitio labis hæreticæ et aliis nefandis criminibus irretitus, ac positus in fundo malorum omnino incorrigibilis existebat ; ipsumque regem, ut tanquam fidei pugil Ecclesiæque defensor imminentibus malis et scandalis remediis occurreret opportunis, fuisse cum instantia requisitum. Sed rex ipse ut filius pudoratus illius, quem loco patris habebat, pudenda cernere veritus, avertens prædictis insinuationibus et denuntiationibus aures suas, ipsum diutius propter honorem Ecclesiæ toleravit, et venerabatur ut patrem, donec personarum prædictarum frequentibus et continuatis instantiis et demum in publico parlamento Parisiis præsentibus prælatis, baronibus, capitulis, conventibus, collegiis, et communitatibus et universitatibus villarum regni prædicti opportune et importune pulsatus, cum ulterius urgente conscientia de præmissis, ut præmittitur, informata, absque Dei offensa dissimulare non posset, nec sine gravibus scandalis et periculis tolerare ; de prælatorum, baronum ac capitulorum, conventuum, collegiorum, communitatum et universitatum villarum regni præfati, necnon magistrorum in theologia ac professorum utriusque juris, et aliarum sapientum et gravium personarum diversorum regnorum et partium deliberato consilio, non ex odii fomite, non typo malitiæ, sed zelo fidei, necessitate cogente, promotionem, ut prædicitur, assumpsit negotii supradicti, nec præfatum Bonifacium capi, nec aggressionem vel insultum in eum, vel ejus domum fieri mandavit, aut fecit ; sed denuntiationes et objectiones prædictas sibi per Guillelmum de Nogareto militem et alios nuntios suos, ad hoc ab eo cum patentibus et expressis litteris regiis destinatos, duntaxat insinuari præcepit, et ab eo super his generale Concilium convocari ; et si dictus Guillelmus circa personam vel domum dicti Bonifacii, vel alias in præmissis aliqua commisit illicita, displicuerunt et displicent dicto regi, nec ea rata vel grata unquam habuit neque habet. Adjiciebatur etiam denuntiatores et objectores prædictos, de hæresi, illegitimo ingressu, et alias criminibus supradictis a longe retro lapsis temporibus per nonnullas graves et fide dignas personas instructos et informatos fuisse ; ipsosque ad denuntiationes et objectiones easdem apud præfatum regem, cum ad prælibatum Bonifacium tunc aditum commode habere non possent, in publicum defendendas non ex odio præconcepto, cum tunc ipsos in nullo dictus Bonifacius offendisset, non ex fermento malitiæ, sed potius ex fervore fidei et zelo justitiæ processisse, et earum prosecutioni etiam nunc instare, paratos eas secundum formam juris legitime prosequi et probare.

29. « Nos autem cum fratribus nostris matura et frequenti super hoc deliberatione præhabita, considerantes attentius et infra claustra pectoris meditatione sollicita revolventes, quod prætacti negotii prosecutio rigorosa impeditiva nimis prædicti negotii Terræ-Sanctæ et aliis gravioribus onusta dispendiis et diversis undique plena periculis existebat, sicut jam facti exordia indicabant; ac volentes tot et tantis malis et periculis, ne in segetem periculose succrescerent, sed præcisis

radicibus, suo præfocarentur in ortu, ex debito pastoralis officii sollicitius providere; apud eumdem regem de fratrum nostrorum consilio, et ad eorum supplicationem instantem salutaribus monitis, exhortationibusque paternis institimus, ut rejectis anfractibus denuntiationum et objectionum hujusmodi, cum per alias congruas et legitimas vias prætactum negotium tractari commodius et facilius posset et brevius terminari, ipsius negotii prosecutionem nostræ et Ecclesiæ ordinationi relinqueret, et ut denuntiatores et objectores præfati id idem facerent, interponeret partes suas, ita quod nos et eadem Ecclesia, causarum vitatis anfractibus, et prædictis malis et periculis obviando, ex officii nostri debito ad ipsius negotii cognitionem, examinationem et totalem decisionem procedere, statuere et ordinare de ipso, ac finem congruum eidem imponere deberemus, prout Catholicæ fidei ac universalis Ecclesiæ statui et honori conveniens, ac Terræ-Sanctæ negotio et alias secundum Deum expediens videretur.

« Sed licet requisitionum hujusmodi apud eumdem regem pluries diversis successive temporibus atque locis duxerimus repetendam, ipso tamen rege ad denuntiatorum et objectorum prædictorum instantiam requisitioni prædictæ ut prius nihilominus insistente; nos inter tot diversa et adversa in medio super justitiæ solium constituti in tanto negotio non præcipitanter aut irruptive, sed cum debita cautela et maturitate procedere cupientes, diversos et varios in negotio ipso per legitima intervalla dierum et temporum continuatis terminis fecimus, justitia mediante, processus. Et ne vel malignis aut falsis delationibus aditum nimis facilem pandere, aut denuntiatoribus et objectoribus supradictis, si spiritu Dei aguntur, in dispendium fidei viam præcludere vel negare justitiæ videremur; non intendentes tamen denuntiatores et objectores prædictos, vel alterum eorumdem, aut denuntiationes vel objectiones, vel aliqua proposita per eosdem dimittere, nisi, prout et in quantum contra summos Pontifices vivos vel mortuos admittendi forent, et etiam admittenda juxta sanctorum patrum decreta et canonica instituta; de motu et zelo regis præfati circa requisitionem hujusmodi et assertorum et denuntiatorum et objectorum prædictorum circa assertiones, denuntiationes et objectiones præmissas duximus inquirendum.

« Et demum competenti super his inquisitione præhabita comperimus, quod etsi etiam assertores, denuntiatores et objectores prædictos ad assertiones, denuntiationes et objectiones hujusmodi, ac dictum regem ad requisitionem prædictam, ut præmittitur, faciendas objectorum veritas de quibus certi non sumus, forsitan non movisset; ipsos tamen ad hoc præconcepta malignitas aut mala causa non impulit, sed bonus, sincerus et justus zelus induxit: unde assertores, denuntiatores et objectores eosdem, et dictum regem, qui ad eorum, necnon aliarum sublimium et gravium personarum frequentem et sæpius repetitam instantiam ad requisitionem prædictam ab initio processerat, et nunc etiam procedebat, extra omnem calumniam fuisse et esse, ac bono, sincero et justo zelo, ex fervore Catholicæ fidei processisse, de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica pronuntiamus, dicimus, atque decernimus, et tenore præsentium declaramus, etc. » Interjectis dein variis excusationum fucis, quibus Guillelmus Nogaretus patrati in Bonifacium sceleris turpitudinem colorabat, dum suam in sacro cardinalium senatu causam agebat, addebatque inter alia servatam a se vitam fuisse Bonifacio, ne ab hostibus trucidaretur, ipsumque a Philippo tantummodo missum, ut illi conceptam provocationem ad Concilium denuntiaret, addit: « Unde nos de sæpefati regis innocentia in hac parte tam per confessionem præfati Guillelmi, quam alias sufficienter instructi pronuntiamus, dicimus atque decernimus, et auctoritate prædicta de fratrum præfatorum consilio tenore præsentium declaramus, regem ipsum super captione, aggressione et insultu prædictis, ac dispersione et amissione thesauri et aliis, quæ in conflictu vel facto captionis dicti Bonifacii, aut aggressione vel insultu prædictis ipsi Guillelmo impositis quomodolibet contigerunt, innocentem penitus et inculpabilem fuisse ac esse.

30. « Quibus pronuntiationibus, declarationibus et decretis per nos, ut præmittitur, factis et habitis, cum in negotio memorato vellemus ulterius justitia mediante procedere, ne causa fidei indiscussa diutius remaneret; illi qui defensioni memoriæ et statui dicti Bonifacii se, ut præmittitur obtulerunt, negotium defensionis hujusmodi in officii nostri mera et libera potestate sponte ac libere dimiserunt: ac demum præfatus rex, præmissa pericula consideranter attendens, tanquam benedictionis et gratiæ filius progenitorum suorum, qui se semper ipsius Ecclesiæ beneplacitis coaptarunt, vestigia clara sequens, pro se ac universis regnicolis regni sui, cujuscumque status vel conditionis existant, nostris in hac parte requisitionibus de abundantia regalis clementiæ per effectum operis acquievit ».

Destitit Philippus a persequenda Bonifacii memoria, cum veluti manifestus calumniator damnandus esset, eaque onerandus infamia, quæ sceptris eum indignum redditura erat. Neque ob Clementis sententiam ad ipsius regis gratiam compositam ignominiæ dedecus eluit: siquidem tanta apud Gallos ipsos Philippus exinde arsit invidia [1], ut illius frater Carolus dux Valesiorum coram Philippi ejusdem filio Ludovico Hutino objecerit Enguerrano Marinio, quem poscebat ad supplicium, illum controversiæ Philippum inter et Bonifacium exercitæ fontem fuisse, et inussisse, quæ nunquam elueretur innocenti superioris regis memoriæ notam. Sed ad Pontificium Diploma redea-

[1] Paul. Emil. in Lud. Huttino.

mus : « Præfati quoque denuntiatores et objectores, ad inductionem dicti regis factam eisdem ad preces nostras per nos, ut præmittitur, ipsi regi porrectas, auctoritate nostra interveniente, nostris circa id beneplacitis finaliter assenserunt, negotium hujusmodi et prosecutionem ipsius nostræ et Ecclesiæ cognitioni, decisioni, ordinationi et dispositioni libere relinquentes, prout per patentes regias ac denuntiatorum, objectorum et assertorum prædictorum litteras, quas ad cautelam et memoriam rei gestæ in ipsius Ecclesiæ Archivio repositas servari facimus, plene constat.

31. « Nos itaque mansuetudinem regiam, ac expertam in his devotionis et reverentiæ filialis gratitudinem, quas pro tot et tantis malis et periculis evitandis dicto regi divinitus credimus inspiratas, plenis in Domino laudibus commendantes, regi cœlesti, in cujus manu corda sunt principum, et a quo tantum bonum non ambigimus processisse, cum ab ipso bona cuncta procedant, laudes et gratias profundæ humilitatis spiritu, totoque devotionis animo exhibemus : ac motum et zelum dicti regis in hac parte ex fervore fidei, quem rex ipse a progenitoribus suis hæreditario quasi jure traxisse dignoscitur, prodeuntem non immerito approbantes, et sonoris laudum efferentes præconiis ; ac volentes præfato regi et suis adversus futura pericula sic plene prospicere, et alias in hac parte ad honorem Dei et Ecclesiæ sic utiliter et salubriter providere, quod inclytæ domus et regni Franciæ fama celebris, suique nominis claritas, ubique divulgata per orbem, nullis obloquentium morsibus, vel ullorum caninis latratibus, qui vel ex ignorantia veritatis, aut propriæ malignitatis astutia, vel invidiæ stimulis concitati malum in bono præsumunt et prædicant, in posterum pateat ; sed in sui splendore luminis semper illibata persistat, vitentur jam experta pericula, ac tot et tantis malis et scandalis jam prævisis, quæ ex præteritorum commemoratione, refricatione, vel recidiva iteratione quacumque verisimiliter sequi possent in posterum, via præcludatur omnino, ac charitatis unitas et pacis fœdera, quæ inter præfatam Ecclesiam ac reges et regnum Franciæ hactenus, divina favente clementia, viguerunt et vigent, in sui vigoris et roboris firmitate de bono semper in melius illibata perpetuis temporibus observentur ; omnes sententias latas ab homine vel a jure, Constitutiones, declarationes non inclusas in Sexto libro Decretalium, in quantum præjudicant vel possent præjudicare honori, statui, juribus, et libertatibus dictorum regis et regni, regnicolis, assertoribus, denuntiatoribus, delatoribus, fautoribus, adhærentibus ac valitoribus antedictis, duabus Constitutionibus, quæ non sunt in eodem libro inclusæ, quarum una incipit ; *Unam sanctam*, et alia : *Rem non novam;* quas secundum moderationes easdem, alias per nos factas, et non aliter intelligi volumus, et secundum moderationes ipsas volumus in suo robore remanere, exceptis ; necnon privilegiorum revocationes, suspensiones, ac quolibet processus suspensionum, excommunicationum, interdictorum, privationum, dispositionum, et alios quoscumque processus juris vel facti, verbo vel litteris, in scriptis vel sine scriptis, directe vel indirecte, principaliter vel incidenter, implicite vel explicite, publice vel occulte contra dictum regem, liberos, et fratres ipsius et regnum Franciæ, statum, jura, et libertates ejusdem pro quibuscumque factis, causis, vel occasionibus, aut exquisitis coloribus, vel figmentis quibuscumque præteritis temporibus ; necnon contra denuntiatores, objectores et assertores prædictos, ac prælatos, barones, et alios incolas et habitatores regni ejusdem, quibuscumque temporibus, causa, vel occasione prædictarum assertionum, denuntiationum, propositionum, objectionum, appellationum, petitionum, seu requisitionum, convocationis Concilii generalis, blasphemiarum, injuriarum dictarum vel factarum contra dictum Bonifacium quoquo modo ; vel captionis, aggressionis, vel invasionis domus, personæve suæ, dispersionis et amissionis thesauri et aliorum, quæ in facto Anagniæ vel alibi ubicumque occasione præmissorum quomodolibet contigerunt ; vel causa seu occasiones dicti regis, aut occasione discordiæ, quam habuit contra ipsum regem Bonifacius prædictus, seu causa vel occasione aliquorum emergentium, seu quæ contingere potuerunt ex eisdem ; ac etiam contra adjutores, valitores in præmissis, seu ea tangentibus ipsius regis, vel sibi quomodolibet adhærentes, vivos vel mortuos, cujuscumque nationis, præeminentiæ, honoris, ordinis, dignitatis, aut status Ecclesiastici vel mundani existant ; etiamsi cardinalatus, archiepiscopali, episcopali, imperiali, vel regali dignitate præfulgeant, tam per dictum Bonifacium, quam quoscumque alios in vita, vel post mortem ipsius auctoritate sua, quam per memoratum Benedictum immediatum successorem suum pro factis, causis, vel occasionibus antedictis factos et habitos a festo Sanctorum Omnium, quod fuit anno Nativitatis Dominicæ millesimo trecentesimo citra, si qui sint vel fuerint ; ad cautelam relaxamus, revocamus, irritamus, annullamus, cassamus et ex nunc nullos, cassos et irritos nuntiamus ex certa scientia, de fratrum nostrorum consilio et de Apostolicæ plenitudine potestatis.

« Et si quis calumnia, macula, sive nota ex præmissis denuntiationibus, objectionibus, assertionibus, aut quibuscumque contumeliis, blasphemiis, injuriis, verbis vel factis in scripturis privatis vel famosis libellis, occulte vel publice eidem Bonifacio in vita ejus vel post mortem illatis ; aut earum publicatione, assumptione, vel prosecutione, aut culpa, offensa aut injuria qualibet, seu infamia juris vel facti, præfato regi, posteritati suæ, assertoribus, et denuntiatoribus ac objectoribus, prælatis, baronibus, vel aliis indigenis, inco-

lis et habitatoribus dicti regni; necnon et adjutoribus, valitoribus et adhærentibus prædictis aut aliquibus ex eis, aut aliis consentientibus, mandantibus, vel ratum habentibus, opem, consilium, auxilium, vel favorem præbentibus quoquo modo, vivis, vel mortuis personis, infra nominatis exceptis, ex captione, insultu, et aggressione prædictis, aut ex rapina seu perditione thesauri Ecclesiæ, aut ex aliis quibuscumque, quæ in conflictu vel facto captionis, insultus, aggressionis prædictorum, vel alias ipsorum occasione, ut præmittitur, contigerunt impingi, imponi, vel imputari possent in posterum quoquo modo; hujusmodi calumnias, notas, maculas, injurias, infamiam, actiones, querelas et offensas, si quæ forsan sint vel esse possint in posterum, totaliter abolemus et tollimus et etiam ad cautelam penitus amovemus; et sententias, emendas, mulctas et pœnas, si quæ sint, pro eis impositas vel inflictas ab homine vel a jure et quæ imponi vel infligi possent in posterum; etiamsi supponerentur vel dicerentur captio prædicta vel aliqua de præmissis facta nomine dicti regis, valitorum, adjutorum, vel adhærentium prædictorum, aut ipsis mandantibus, vel procurantibus, vel ratum habentibus, aut sub vexillo suo, aut insigniis armorum suorum; prorsus amovemus et tollimus, et etiam ad cautelam omnino remittimus et quittamus: ac regem ipsum et regnum prædictum, assertores, denuntiatores, et objectores, prælatos, barones, et clerum et populum dicti regni, necnon valitores et adhærentes, et alios supradictos, in eum statum in omnibus et per omnia, si forsan ipsi vel eorum aliqui quomodolibet egeant, personis inferius nominandis duntaxat exceptis, reponimus, restituimus, et plene reducimus, in quo rex ipse et alii supradicti erant ante omnia supradicta juxta distinctiones personarum, factorum, causarum, et temporum superius assignatas: ita quod rex ipse, posteritas sua, et regnum prædictum, assertores, denuntiatores et objectores, barones et alii supradicti, aut aliqui seu quivis ex eis, exceptis duntaxat infra nominatis personis, ex calumnia, notis, maculis, captione, aggressione, insultu, rapina, seu deperditione thesauri, culpis, injuriis vel offensis, blasphemiis, sententiis vel processibus, vel quibuscumque aliis supradictis deinceps notari vel impeti nequeant, nec sententiæ aut processus hujusmodi contra ipsos, vel quemvis ex eis aliquem possint habere vigorem, effectum aut roboris firmitatem, etc. »

32. Subdit, cum rerum experientia doceat, imminentia pericula discutere, sui esse consilii præteritorum memoriam penitus extinguere, ne forte malum aliquando recrudesceret: atque adeo memoratas Constitutiones, privilegiorum declarationes, revocationes, suspensiones anathematis, interdicti Ecclesiastici, abrogatæve dignitatis sententias, aliasve publicas Tabulas e Pontificum Regestis legumve Codicibus ex sacri cardinalium senatus consilio evulsisse; atque intentato Ecclesiastico fulmine ab omnibus cujuscumque Ecclesiasticæ, etiam cardinalitiæ vel regiæ dignitatis, sexus, conditionis, intra menses quatuor illarum exempla flammis dari, vel e libris suis abradi jubere, neque cuiquam ullas prærogativas in ea re ad eludendum hoc Pontificium imperium suffragaturas. « Dat. Avin. V kal. Maii, Pontificatus nostri anno VI ». Hæc licet a Clemente magna religione decreta sint, haud tamen omnes paruere: nam in primis Galli provocationis a Bonifacio ad Concilium conceptæ a Philippo formulam, in qua teterrimæ illæ allatæ a furiis calumniæ adversus Pontificem purissimum ab hæresi, imo religionis perspicuum assertorem descriptæ erant, ut maximum telum adversus auctoritatem Pontificum in suis scriniis condiderunt [1]; quod postea, cum a suo pseudopontifice Petro e Luna provocarunt ad Concilium, in publicas Tabulas retulere. At contra Bonifacii memoriæ cultores, indignati Clementem, plus æquo in regem pronum studio, earum litterarum Bonifacii exempla clam asservarunt, ut illius innocentia apud posteros enitesceret, et paterent causæ, ob quas tanto furore Philippus percitus fuit, inflammatusque a suis senatoribus, ut Pontificis, a quo censura Apostolica percussus fuerat, memoriam insectaretur, tristiaque extincti spolia flammis exurenda deposceret. Cum autem jam illorum temporum invidia, ob quam Bonifaciana in Philippum Diplomata Clemens e Regestis Pontificiis aboleri jussit, veluitque retinere, jam contabuerit; maximique pro Sedis Apostolicæ asserenda majestate referat illustrare, in Bonifacianis gestis nil a religione dissonum contineri, et ob justitiam ac districtas in elatum regem censuras Bonifacium calumniis atrocissime appetitum, ea ipsa, quæ in Regestis obliterata fuerunt, ut hæreseos, magiæ, aliorumque flagitiorum ab impiis objectorum Bonifacio causæ inspiciantur; ex aliis authenticis Mss. resarcire, et propagare historiæ visum est. Quæ germana quidem esse non conficta constat, si cum iis, quæ in Regesto [2] supersunt conferantur; tum perspicaciter litteræ ipsæ inspiciantur, quas hæc eadem referre innotescet.

33. *Acta Bonifacii in Philippum per integrum relata*. — In primis Diploma Laterani nonis Decembris anno VII exaratum, maxima ex parte erasum, paternis monitis Philippo datis a Bonifacio plenum est, quæ seductus nefariis impostorum assentationibus princeps tolerare non potuit. Exordium est iis litteris ab his verbis: *Ausculta, fili charissime, præcepta patris*, quæ sequuntur typis cusa sunt usque ad vocem [3], *adimplere*. Proxima vero sententia hæc, qua rex pungebatur, Clementis jussu deleta est, subjectis concepta verbis: « Ut in corde contrito ad Deum reverenter redeas, a quo per desidiam, vel depravatus con-

[1] Ext. in l. 9. de schismate Ms. arch. Vat. p. 12. — [2] Ext. in Ms. Arch. Vatic. — [3] Ann. MCCCI. num. 31.

silio nosceris recessisse, ac ejus et nostris beneplacitis te devote conformes». Deinde nonnullis interjectis, quibus Bonifacius Philippo demonstrabat, sibi illius animæ curam a Deo demandatam esse, quæ in superiore tomo allata a nobis sunt [1] Apostolicas adhortationes repetiit, ne Ecclesiastici ordinis immunitates ac dignitatem obtereret, sacras opes dissiparet, vel nefarios impostores, sua commoda, ex publicis calamitatibus aucupantes, regia auctoritate ad patranda scelera armaret: quæ monita exsecratus Philippus Clementem ad ea e Bonifaciano Regesto delenda impulit: quæ nos ad Bonifacii pium zelum illustrandum ex Ms. Archivi Vaticani [2] restituenda existimamus.

« Sane, fili, cur ista diximus (Bonifacii verba sunt expuncta a Clemente), imminente necessitate et urgente conscientia expressius aperimus. Constituit enim nos Deus, licet insufficientibus meritis, super reges et regna, imposito nobis jugo Apostolicæ servitutis, ad evellendum, destruendum, dissipandum, reædificandum, atque plantandum sub ejus nomine et doctrina: ut gregem Dominicum pascamus, consolidemus infirma, sanemus ægrota, alligemus fracta, et reducamus abjecta; vinumque infundamus et oleum vulneribus sauciati. Quare, fili charissime, nemo tibi suadeat, quod superiorem non habes, et quod non subsis summo Ecclesiæ hierarchæ: nam desipit qui sic sapit, et pertinaciter hoc affirmans convincitur infidelis; nec est infra pastoris boni ovile. Et licet de singulis regibus et principibus, sub fide militantibus Christiana, pro eorum salute sollicite cogitemus; erga te tamen officii nostri debitum eo amplius eoque charius et attentius dirigere debemus et exequi, quo majori personam tuam paterna et materna charitate complectimur; ac non solum te, sed et progenitores, domum et regnum tuos in diversis nostris statibus plena et pura sumus benevolentia prosecuti. Nec possumus, cum non debeamus, sub silentio præterire, quin ea, per quæ oculos divinæ majestatis offendis, nos perturbas, gravas subditos, Ecclesias et Ecclesiasticas sæcularesve personas opprimis et affligis; necnon pares, comites, barones, aliosque nobiles, et universitates ac populos dicti regni multis ac diversis angustiis, ut novimus, licet minus apertius exprimamus, scandalizas.

34. « Profecto erga te hactenus tibi charitatis intuitu, interdum scilicet præsentialiter per nos ipsos, dum nos minor status haberet, ac postquam nos Dominus pervexit ad apicem Apostolicæ dignitatis, per multiplicatas nostras litteras, solemnes nostros et tuos nuntios, prælatos et alios domesticos nostros et tuos, te opportunis studiis et temporibus inducendo, scripsimus ut errata corrigeres, emendares excessus, regnum tuum in pacis dulcedine ac tranquillitate disponeres, a cleri ac populi gravaminibus abstineres, tuoque jure contentus in aliorum injuriam occupatus non extenderes manus tuas. Sed quod te correxeris et in te semina sata fructificaverint, non videmus: quinimo delinquendi licentiam, et multiplicandi peccata videris, proh dolor! in consuetudines deduxisse.

« Et ut aliqua explicabiliter inseramus, ecce quod licet pateat manifeste, et explorati juris existat, quod in Ecclesiasticis dignitatibus, personatibus ac beneficiis, canonicatibus ac præbendis vacantibus intra vel extra curiam Romanus Pontifex summam et potiorem obtinet potestatem; ad te tamen hujusmodi Ecclesiastica dignitatum, personatuum, canonicatuum, beneficiorum et præbendarum collatio non potest quomodolibet pertinere, nec pertinet nec per tuam collationem in ipsis vel eorum aliquo potest alicui jus acquiri sine auctoritate vel consensu Sedis Apostolicæ tacitis vel expressis; quæ qui accipit et se denegat accepisse, eis propter ingratitudinem est privandus, et etiam ille, qui concessa vel permissa abutitur potestate, et qui contrarium tibi suadet, est contrarius veritati; nihilominus tu, metas et positos tibi terminos irreverenter excedens, et factus impatiens super hoc injuriose obvias ipsi Sedi, ejusque collationes canonice factas executioni mandari non sustines; sed impugnas, quamvis tuæ qualitercumque factæ procedere dignoscantur. Et cum in judicio debeat esse distinctio personarum, tu tamen in propriis causis vis jus tibi reddere vel dicere ut non in communi, sed improprio judicio videlicet partes actoris et judicis sortiaris: et si per quemquam injuriari tibi reputes, conqueri de ipso contemnis coram judice competenti, seu etiam coram nobis, quantumcumque injurians sit persona Ecclesiastica vel mundana, de regno tuo vel extra; et de illatis per te vel tuos injuriis atque damnis, ac de tuis et tuorum excessibus recusas per aliquem judicari, et ad surripienda et ad occupanda Ecclesiastica bona et jura pro libito voluntatis occupatrices manus tuas extendis in casibus tibi non concessis ab homine, vel a jure.

« Prælatos insuper et alias personas Ecclesiasticas, tam regulares quam sæculares, tui regni, etiam super personalibus actionibus, juribus et immobilibus bonis, quæ a te non tenentur in feudum, ad tuum judicium protrahis et coarctas, ac inquæstas facis fieri, et detineri tales; licet in clericos et personas Ecclesiasticas nulla sit laicis attributa potestas. Præterea contra injuriatores ac molestatores prælatorum et Ecclesiasticarum personarum eos uti spirituali gladio, quibus competit, libere non permittis; nec jurisdictionem sibi competentem in monasteriis seu locis Ecclesiasticis, quorum recipis guardiam vel custodiam, aut a prædecessoribus tuis receptam supponis, pateris exercere: quinpotius sententias seu processus per dictos prælatos et personas Ecclesiasticas licite promulgatos et latos, si tibi non placeant, directe vel indirecte revocare compellis: et, quod tacere nolumus, Lugdunensem Ecclesiam tam nobilem, tam

[1] Eod. num. — [2] Ms. arch. Vat.

famosam, tam charam, in prædictæ Sedis pectore constitutam, quæ in spiritualibus et temporalibus hactenus reflorebat, tu et tui injuriosis gravaminibus et excessibus ad tantam inopiam et oppressionis angustias deduxistis, quod vix adjicere poterit, ut resurgat, quam constat non esse infra limites tui regni : nosque qui quandoque fuimus canonicus in eadem Ecclesia, ejusque libertatum, privilegiorum et jurium notitiam plenam habemus, non revocamus in dubium, quod injuriose nimis tractas eamdem. »

35. De eadem controversia Lugdunensis Ecclesiæ, cujus clientelam susceperat Bonifacius adversus regiam potentiam, hæc postea inter alia capita, quæ Joanni tit. SS. Marcellini et Petri cardinali legato pro paciscenda cum Philippo concordia tradidisse vidimus [1], sanxit : « Item [2] quod nos testamur non tantum ut privata persona, sed etiam papaliter, et decernimus hujusmodi nostro dicto et testimonio esse standum, quod civitas Lugdunensis ejusque suburbia et contingentia, ædificia, sive horti non sunt infra terminos, fines, seu limites regni Franciæ constituta: nec etiam Ecclesia et villa S. Irenæi et Ecclesia seu locus, qui dicitur S. Justus supra seu prope Lugdunum : et quod prædicta civitas et castra, terra, possessiones et bona ad dictam Lugdunensem Ecclesiam pertinentia, merum et mixtum imperium, et jurisdictio in eisdem sunt juris et proprietatis præfatæ Ecclesiæ Lugdunensis, et pertinent ad eamdem : quodque rex ipse et quivis alii reges Franciæ non habent, nec habere debent in ipsis vel eorum aliquo jus aliquod vel resortum : et quod dictæ civitatis universitas, communitas, sive cives singulares vel speciales personæ ipsius, nec merum et mixtum imperium, nec jurisdictionem habent in civitate, suburbiis, hortis, vel ædificiis contingentibus, aut in castris, bonis et possessionibus prædictis, nec etiam in Ecclesiis seu villis vel locis Sancti-Irenæi vel Sancti-Justi præfatis; et quod per concessionem vel commissionem, qualitercumque ipsis vel eorum aliqui a præfato rege Franciæ factam, sub quavis forma vel conceptione verborum, aut etiam faciendam mero aut mixto imperio ac jurisdictione in prædictis civitate, suburbiis, ædificiis, continentibus, territorio seu districtu, castris, villis, pontibus, terris seu bonis, aut in ipsorum aliquo, nullatenus uti possunt; ipsosque universitatem, communitatem, cives, singulares vel speciales personas Lugdunenses commissione vel concessione hujusmodi, vel quavis alia non posse ipsa, vel ipsorum aliqua, vel aliquod exercere. Quibus et omne jus, omnemque potestatem condendi ordinationes et statuta municipalia nos penitus interdicimus, maxime dum speciales personæ civitatis ejus sunt excommunicationis sententia innodati, et civitas ipsa Ecclesiastico supposita interdicto; et quod archiepiscopo et capitulo Lugdunensi clericis et vassallis, seu hominibus ipsorum de damnis et injuriis eis illatis satisfactio plena fiat, nec impedimentum præstetur, quominus auctoritate Lugdunensis Ecclesiæ merum et mixtum imperium et jurisdictio in dictis civitate, suburbiis, villis, castris, terris, pontibus, bonis et locis valeat exerceri. » Quæ sequuntur, in superiore tomo descripta sunt [1]. His et aliis efferatus Philippus cardinalem legatum liberali adstrixerat custodiæ, furoremque in Bonifacium habenis effuderat: exambitum vero Lugduni imperium Clementis V opera sibi asseruit [2]: sed de Lugdunensi controversia hactenus. Ad alia quæ Bonifacius Philippum emendare jussit, redeamus.

36. « Vacantium etiam regni tui Ecclesiarum cathedralium reditus et proventus, quos tu et tui appellatis regalia, per abusum, tu et ipsi non immoderate percipitis, sed immoderate consumitis : sicque fit ut quorum custodia fuit ab initio regibus pro conservatione permissa, nunc ad consumptionis notam discriminose deveniant, et discriminosis abusibus exponantur : quod autem custodiendum est rapitur, et quod conservandum, illicite devoratur, et custodes sunt lupi rapaces effecti, et sub prætextu custodiæ status Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum dispendia perfert, damna sustinet, et miserabiles sortitur eventus, promeritæ conservationis spe utique defraudatur. Et quidem prælati Ecclesiasticæque personæ nedum his, quos regni tui continet incolatus, sed propter illud alienigenæ etiam transeuntes propria bona mobilia de regno ipso nequaquam extrahere permittuntur : ex quo diversa patiuntur incommoda, et qui super hoc libero debent uti arbitrio, servitutis quasi jugo premuntur. Atque ut de mutatione monetæ, aliisque gravaminibus et injuriosis processibus, per te ac tuos magnis ac parvis ejusdem regni incolis irrogatis et habitis contra eos, quæ processu temporis explicari poterunt, taceamus ad præsens ; qualiter in præmissis et aliis libertas Ecclesiastica et immunitas tuis sint enervatæ temporibus, qualiter tu a sacris et piis, providis et maturis progenitorum tuorum vestigiis, quibus per universa mundi climata emittebant illustrissimos radios charitatum, degenerare noscaris, nempe multorum ad nos insinuatio clamosa perduxit ; ac nedum in regno ipso sed in universis mundi partibus innotescit. Et Ecclesiæ dicti regni, quæ solebant hactenus libere et quiete vivere, nunc factæ sunt sub tributo, sicut luctuosus clamor earum sub intolerabili persecutione testatur.

« Nec ignoras, quod super his et consimilibus de te ad Deum, necnon ad te sæpius nedum sæpe clamavimus et exaltavimus vocem nostram :

[1] To. Annal. XIV, MCCCI. num. — [2] Ext. in Ms. Arch. Vat. ... Avenione.

[1] Tom. ... An. MCCCIII num. ... — ... in Chr. Rom. Pont. in Chron. Genebrar. e Chron. comitis e Montefort. et Chron. Burgund.

annuntiavimus scelera, delicta deteximus, sperantes te ad pœnitentiam salubriter revocare ; ac adeo laboravimus in clamando, quod raucæ sint factæ fauces nostræ : sed tu velut aspis surda obturasti aures tuas, et nostra salubria monita non audisti, nec recepisti ea velut medicamenta curantis. Verum licet ex præmissis sumere contra te pharetram, atque arcum non indigne nec injuste possemus, ut te a tanto revocaremus invio, ad semitam reducendo salutis ; adhuc nihilominus, dum tamen filialiter metuas, hæc tibi præsignificare decrevimus ; ut saniori ductus consilio a facie arcus inflexibilis sententiæ potius imo prorsus effugias, quam exspectes debitæ judicium ultionis ; cum tutius dignoscatur ante casum occurrere, quam remedium quærere post ruinam.

37. « Cum autem nos debitum pastoralis officii urgeat, et publicæ utilitatis intersit, ut qui nec Deum timent, nec deferunt Ecclesiæ, neque censuram canonum reverentur, et quasi descendentes in profundum malorum contemnunt, quamvis displiceat eis, ad salutem etiam trahamus invitos ; nos nolentes ex dissimulatione tam longa, ne nos tua culpa reddat obnoxios, ne si nos vel te, quod absit, incorrectum Deus de hac vita subtraheret, anima tua de nostris manibus requiratur ; neve tua custodia, quam suscepimus in commisso nobis officio Apostolicæ servitutis, in nostrum cadat periculum et discrimen ac perditionem, multorum talia dissimulando ac diutius tolerando; ecce amore paterno commoti, qui omnem vincit affectum, et ex affluentia maternæ sollicitudinis excitati ad providendum, ne perdat cum impiis Deus animam tuam, neve tua et tam amœni regni claritas malis actibus et detestandis insolentiis denigretur ; deliberatione cum fratribus nostris super hoc habita pleniori, venerandos fratres nostros archiepiscopos et episcopos, ac dilectos filios nostros electos, et Cisterciensem, Cluniacensem, Præmonstratensem, necnon S. Dionysii in Francia Parisiensis diœcesis, et majoris monasterii Ordinis S. Benedicti monasteriorum abbates, et capitula cathedralium regni tui, ac magistros in theologia ac in jure canonico ac civili, et nonnullas personas alias Ecclesiasticas, oriundas de regno prædicto, per alias nostras patentes litteras certo modo ad præsentiam nostram evocavimus ; mandantes eisdem, quod III kal. Novembris, quas eis peremptorie pro termino assignavimus, nostro se conspectui repræsentent, ut apud te et alios, sublata repentina exceptione consilii ; quinimo maturiore cautela servata, et frustratoriis objectionibus amputatis, super præmissis et aliis deliberate consulamus eosdem, cum quibus sicut cum personis apud te suspicione carentibus, quinpotius acceptis et gratis, ac diligentibus nomen tuum et affectantibus statum prosperum regni, tractare consultius et ordinare salubrius valeamus, quæ ad præmissorum ordinationem, tuamque directionem, quietem, atque salutem, ac bonum ac prosperum ipsius regni regimen videbimus expedire.

« Si tuam itaque rem agi putaveris, eodem tempore per te, et per fideles viros et providos tuæ conscios voluntatis, ac diligenter instructos, de quibus plenam habere valeas fiduciam, iis poteris interesse. Alioqui tuam vel ipsorum absentiam divina replente præsentia in præmissis et eam contingentibus ac aliis, prout Spiritus nobis ministraverit gratia et expedire videbitur, procedemus: tu autem audies quid loquetur in nobis Dominus Deus noster. In quibus tamen sine offensa Dei, scandalo et periculo Ecclesiæ, offensione justitiæ, ac utilitatis publicæ læsione et honoris tui poterimus minorationis vitare dispendia, deferre tibi disponimus, et tui etiam culminis salubria commoda promovere, si te correxeris et habilitaveris ad gratiam promerendam.

38. « Cæterum, licet super præmissis et similibus ad excusandas excusationes in peccatis te aliqui excusare nitantur, non tantum ea tibi, quantum et tuis pravis consiliariis imputando ; in hoc tamen inexcusabilis comprobaris, quod tales consiliarios, honoris tui utique destructores, tuæque salutis et famæ falsos et impios consumptores assumis et retines, eisque regium præbes assensum, qui ad tam enormia et tam detestabilia te inducunt. Hi sunt quasi falsi prophetæ videntes tibi falsa et stulta, quia non viderunt a Domino visionem. Ergo fraudulentis subversionibus et detractionibus talium, sub adulationis et falsi consilii utique velamento confictis, minime quæsumus, acquiescas, quia in vastitate quadam hostili devorant incolas regni tui, et non tibi, sed eis mellificaverunt apes. Isti sunt secretiora ostia illa, per quæ ministri Bel sacrificia, quæ superimponebantur a rege, clanculo asportabant. Hi sub umbra tui et longa manu, tua et aliorum bona diripiunt ; et obtentu justitiæ palliatæ subditos opprimunt, Ecclesias gravant, et redditus alienos violenter invadunt : pupillo et viduæ non intendunt, sed lacrymis pauperum impinguantur, et divitum oppressorum discordias suscitant, atque fovent : guerras, nutriunt, et pacem de regno pravis operationibus expellere non verentur. Verumtamen cadit in hoc illa prava dissimulatio Judæorum, qui cum linguis crucifigebant Dominum, dicebant, eis non licere interficere quemquam ; tradebant tamen eum occidendum militibus, ut ab eis culpa in alios transferretur. Tantam namque prudentiam Deus tibi ministravit ex alto, tanta vides et audis in aliis, quorum potes exemplo doceri ; totque tibi meminimus salubria nos consilia destinasse, quod si tua studia converteres solerter ad bonum, talium te curares consiliariorum juvamine communire, qui te in stultum finem nequaquam impingerent, sed ad incrementa salutis et utilitatis publicæ prudentius animarent : sed timemus ne apud te, cujus interiores oculi putantur illicitis excæcati, vilescat sermo Dominicus et verba ædi-

ticantia vitam per duritiem similis amoris defectui adscribantur.

« Ad hæc ne Terræ-Sanctæ, etc. » His annexuit Bonifacius amplissimam hortatoriam orationem ad Philippum [1], ut in arma ad recuperandam Terram-Sanctam consurgeret, et Cassano regi Tartarorum egregie animato adversus Saracenos exercitum conjungeret. Sed cum Bonifacius dum hosce pios stimulos addidit, eam injecisset sententiam, Philippi maxime et aliorum regum desidia Palestinam in barbarorum redactam servitutem, Philippus, quem non pudebat turpia agere sed sibi objici, Clementem perpulit, ut vox, *maxime*, obliteraretur. Morem vero regiis cupiditatibus gessit Clemens, cum amplissima mulceretur spe, Philippum expeditionem Syriacam obiturum : sed omnia ea promissa tandem dissipata visuri sumus.

39. Expunctæ præterea ex Regesto anni VII Bonifacii duæ aliæ litteræ, quarum prima ab his verbis ducit exordium : *Super statu terrarum ;* altera ab his : *Nuper ex rationabilibus ;* quarum exempla nondum in manus nostras pervenere. Ex Regesto vero anni noni Pontificatus Bonifacii erasas litteras mihi humanissime communicavit Joannes Rubeus Anglus monachus Benedictinus : ac primæ occurrunt eæ, qua Bonifacius ultima Aprilis extremo Pontificatus ad Joannem cardinalem tit. SS. Joannis et Marcellini, quibus Philippum regem obfirmatum in pertinacia, oblatamque expiationem censurarum, quas ob interclusos ad Sedem Apostolicam aditus contraxerat, aspernantem, fidelium consortio segregatum promulgari jussit [2] :

« Bonifacius dilecto filio Joanni tit. SS. Marcellini et Petri presbytero cardinali.

« Per processus nostros diversis præteritis diebus solemnibus secundum morem laudabilem S. Romanæ Ecclesiæ publice factos, et præsente copiosa fidelium multitudine solemniter publicatos, inter alia anathematis et excommunicationis sententias continentes, qui in Archiviis ejusdem Ecclesiæ conservantur, non revocamus in dubium sicut non potest nec debet aliquatenus revocari, quin magnificus princeps Philippus Francorum rex dictis anathematis et excommunicationis sententiis sit ligatus, quantumvis regali præfulgeat dignitate ; non obstantibus quibuscumque privilegiis et indulgentiis, sub quavis forma vel tenore concessis, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possit, quæ omnia duximus revocanda ad hoc, quod contra hujusmodi nostras sententias et processus per ea nequeat se tueri, quo minus includatur in iis ex eo, quod ad Sedem Apostolicam venientes et redeuntes ab ea fecit, ordinavit, mandavit et statuit multipliciter impediri : et specialiter nonnullos Ecclesiarum prælatos et personas Ecclesiasticas regni sui ad nostram præsentiam venire prohibuit sub gravibus pœnis et bannis, quos pro reformatione dicti regni, utilitate populi, augmento Catholicæ fidei, conservatione Ecclesiasticæ libertatis, correctione dictorum excessuum, subsidio Terræ-Sanctæ, et ex aliis rationabilibus causis moti feceramus ad nostram præsentiam evocari, sicut pæne totus orbis ad eamdem et beatorum Petri et Pauli Apostolorum limina confluens affirmavit, et nonnulli archiepiscopi et episcopi regni prælati hæc et iis similia per suas nobis litteras intimarunt, et per procuratores suos ad eorum excusationem proponi fecerunt, quasi ex hoc legitimam causam haberent non comparendi in præfixo iis termino coram nobis : quamvis nonnulli archiepiscopi et episcopi et aliæ personæ Ecclesiasticæ propter hoc comparere non omiserint, quasi obedientiæ filii et zelo devotionis accensi, ad nos et dictam Ecclesiam matrem suam. Quas quidem excusationes per procuratores ipsos propositas tanquam frivolas non admisimus, sed repulimus publice et repellimus, ut debemus.

« Unde regem ipsum sic ligatum a communione fidelium et sacramentorum perceptione nuntiamus exclusum, et per te, seu alium, vel alios præcipimus nuntiari. Nam cui Romanus Pontifex, vicarius Jesu Christi, Petrique successor non communicat, nullus communicare debet, aut ei sacramenta Ecclesiastica ministrare. Eos vero cujuscumque fuerint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiamsi archiepiscopali aut episcopali dignitate præfulgeant, qui hujusmodi sacramenta aut eorum aliqua dicto regi ligato taliter ministrare, aut coram eo missam celebrare publice præsumpserint, excommunicationis sententia innodamus, ipsisque interdicimus lectionis, prædicationis, administrationis sacramentorum, audiendi confessiones officium ; intimantes aperte nos gravius contra eos spiritualiter et temporaliter processuros, prout expedire viderimus : præsertim cum rex ipse oblatum per te impendendum absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ auctoritate nostra recipere contempserit ; ex quo videtur, quod dolenter referimus, in sua malitia induratus. Quare sibi eadem auctoritate præcipias et injungas, ut quidquid fecit, mandavit, ordinavit et statuit ad impedimentum adeuntium ad dictam Sedem, vel redeuntium ab eadem, revocare procuret ac efficaciter corrigat et emendet. Præsentium autem litterarum nostrarum tenorem deducas ad præfati regis notitiam, et in locis, in quibus expedire videris, seu provinciis facias solemniter publicari, ne quis per ignorantiam de contentis in ipsis litteris se valeat excusare, quod ad ejus notitiam non pervenerit, quod tam solemniter publicatum fuerit.

« Cæterum fratri Nicolao Ordinis Prædicatorum olim confessori regis ejusdem ex parte nostra districte præcipias, ut infra trium mensium spatium hujusmodi præceptum immediate sequen-

[1] Ext. Annal. tom. XIV. an. 1301. num. 32. — [2] Ext. in Ms. processu Bonif. pag. 225.

tium, quod sibi pro peremptorio termino studeas assignare, personaliter nostro se conspectui repræsentet, accepturus pro meritis, aut suam, si poterit, innocentiam ostensurus, ac pariturus nostris beneplacitis ac mandatis. Alioquin contra eum spiritualiter ac temporaliter, prout expedire viderimus, procedemus. Dat. Laterani die ultimo Aprilis, Pontificatus anno IX ».

40. Præterea jussu Clementis e Regesto erasa est ad Philippi regis gratiam Bonifacii sanctio [1], qua ubi audierat Philippum indignantem sua errata a Christi vicario corrigi, conciliabulum Parisiis congregasse, in eoque post immanes confictas calumnias, provocasse ad Concilium, professum ea omnia futura irrita, quæ adversus se decernerentur, ac prohibuisse, ne Apostolicis imperiis quis pareret; mox promulgavit hæc omnia ideo gesta ab rege, quod ex impotentia animi censura Apostolica corrigi non ferret: nullum tanti sceleris exemplum extare: imperatores non modo summorum Pontificum, sed etiam aliorum episcoporum censuram pertulisse: Œcumenicum Concilium, ad quod provocatum est, suo nutu congregandum; nec ob illam inutilem provocationem Pontificiam coerceri auctoritatem, quin Philippum regem male agentem castigare possit.

« Bonifacius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Nuper ad audientiam nostram vulgatus rumor attulit, quod in festo Nativitatis B. Joannis Baptistæ præterito proximo, Philippo regi Francorum in præsentia multorum parium, in jardino ejusdem regis congregatorum, contra nos diversa crimina denuntiata fuerunt; quodque supplicatum eidem regi extitit, quod ipse hujusmodi denuntiationibus consentiret, consilium super hoc apponeret, dando ad convocandum seu convocari faciendum Concilium generale opem et operam efficaces; et quod hujusmodi denuntiationi et requisitioni rex idem et prælati, qui ibidem erant, assenserunt, et ne nos contra ipsos regem et regnum suum, prælatos (duces), nobiles, comites, barones, nobiles et alios procederemus in aliquo ad ipsum generale Concilium, aut ad papam nostrum successorem legitimum, vel ad sanctam Romanam Ecclesiam extitit appellatum; et quod multi appellationi hujusmodi adhæserunt, inter regem et prælatos et adhærentes eisdem initis confœderationibus et colligationibus factis, districte mandando per regem eumdem, ut nullus nuntios aut nostras litteras reciperet, vel nobis in aliquo obediret, ac Stephano de Columna nostro et Romanæ Ecclesiæ hoste in regno suo, non sine incursu gravium sententiarum, recepto.

« Sane quantum ad hoc conventiculum, minister hujus qua charitate, quo zelo processerit, quantave temeritate id asserit, qui veritatem considerant id evidenter intelligunt, et qui sapiunt manifeste cognoscent. Intueantur blasphemias, maledictorum tenores inspiciant, videant regii mandati justitiam, legant, optamus, colligationem et confœderationem; ipsius receptionem Stephani prudenter advertant, et nutantem Ecclesiam summorumque Pontificum statum, nisi causa fatua causaque superba eorumdem, quo processerunt, comprimantur impetu, et occidant intus orba. Attendant nihilominus diligenter ut nos, hujusmodi (homines) os suum ponentes in cœlum et lingua eorum transeunte super terram, hæresis inauditis mendaciter blasphemarunt blasphemiis aliisque confictis, quantum in eis fuit, criminibus lacerarunt. Sed ubi auditum a sæculo et quod hæretica fuerimus labe respersi? quis? nedum de cognatione nostra; imo de tota Campania, unde originem ducimus, notatur hoc nomine?

41. « Certe heri et nudiustertius apud eumdem regem, dum eum beneficiis mulcebamus, Catholici fuimus: hodie vero ab ipso taliter blasphemamur. Sed quæ causa mutationis tam subitæ? Quæ irreverentiæ causa filialis? Vere sciant cuncti, quod interpretationis unius (pharmacum) quo peccatorum suorum (sordes) purgare volebamus, et pœnitentiæ acrimonia, qua crimina tergerentur purgata, eum ad concinnandum armaverunt dolos, et ad falsas insanias provocaverunt. Majores Mediolanensi episcopo sumus, et claræ memoriæ Valentinianus Augustus, et Francorum (rex) minor: ille sicut humilis et Catholicus princeps non erubuit profiteri, se Mediolanensi episcopo, cum ut homo delinqueret, submissurum, et necessario subiturum medicamenta curantis: hic autem sicut Sennacherib in superbiam datus est: nos, qui eum salubribus corripiebamus monitis, sprevit: nos subsannavit, et post tergum nostrum caput movit. Sed paveat quod contra eumdem Sennacherib dicitur: Cui exprobrasti, et quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, et elevasti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israel; et ecce sanctus Israel, id est, Dei vicarius, hic est Petri successor, cui dictum est; Pasce oves meas; etc. Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis. Et propter hoc, qui in navi Petri non est, peribit naufragio: et qui in ea est, oportet quod gubernatoris gubernationi subsit. Cum ergo de calumnia objectoris propter falsitatem hujus objecti criminis pateat, per consequens quod calumnietur in objectis aliis dicitur patere. Maledictorum primo consideremus ex legitimis causis excommunicatum publice nuntiari, ex hoc contextu et celeritate actuum quis non jure præsumat ejusmodi non charitatis, sed ad vindictam zelum? Quis non cogitabit ad correctionis fugam ipsum ad tantæ temeritatis audaciam pervenisse. Præteriti temporis roborat conjectura.

42. « Olim itaque dum capitula, in quibus ex-

[1] Ext. in Ms. arch. Vat.

cedebat, nostris comprehensa litteris per dilectum filium Jacobum de Normannis notarium nostrum transmisimus, ægre tulit, indignatus extitit et in furiam versus, maledicere cœpit, non veritus, quod scriptum est: Principem populi tui non maledices. Cum autem cessare nos credidit, paulo ante nos in Christo patrem sanctissimum habuit, et sic nos suis litteris appellavit. Nunc vero, quia urgente conscientia ex debito pastoralis officii ipsius correctionem omittere non valemus, impinguatus, dilatatus et incrassatus recalcitravit dilectus, et pejora prioribus addidit maledicta. Ex quibus ejus in iis malum convincimus zelum et iniquitatis in ipso fomitem comprobamus et dicere illud prophetæ possumus: Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Sed faciente Domino, incidet in foveam quam fecit, et dolor ejus animi mandati præmissi perversitatem approbat. Directa sunt enim verba canonum, eum qui ab episcopo suo ante sententiæ tempus dubia suspicione discesserit, manifestam manere censuram; quam clerici Symmachi papæ, qui ab eo etiam de hæresi accusato contra regulas ante tempus discesserant, incurrissent, nisi providentia Synodi actum fuisset misericorditer cum eisdem. Eumdem zelum et animum prædicta colligatio patefecit.

» Ad hæc receptatio Stephani memorata non solum malum indicat zelum, sed regem ipsum inimicum detegit et principis Apostolorum mandati transgressorem, cum ait de Clemente: Si inimicus est iste Clemens alicui pro actibus suis, cum illo nolite amici esse; sed avertite vos ab eo, cui ipsum sentitis adversum. Si quis vero amicus fuerit iis, quibus ipse nunc loquitur, unus est ex his, qui exterminare Ecclesiam Dei volunt: qui enim inimicis alicujus suas amicitias copulant, ejus inimici censentur, et ideo facile mentiuntur. Nonne insuper Ecclesiæ nutabit status, et Romanorum Pontificum vilescet auctoritas, si talis regibus et principibus aliis potentibus aperiatur via, aditusque pandatur? confestim enim Romanus Pontifex Petri successor, qui clara ipsius Petri voce omnibus præest, cum circa alicujus principis, vel potentis volet correctionem intendere et mittere manus ad fortia, dicetur hæreticus, vel notorie et in scandalum criminosus, ut sic fugiatur correctio, et suprema potestas penitus confundatur. Absit a scriptura nostrorum temporum hoc perniciosum exemplum: absit a nobis tanta socordia: absit tam damnabilis negligentia, quod talem errorem sinamus subcrescere, quin ipsius sui ortu succindamus eumdem.

43. « Numquid ergo, si supradictis contra nos peccatis a nobis, sine quo Concilium congregari generale non potest, illud in exemplum tam detestabile maxime, ut omittamus ad præsens de excommunicatione multiplici, qua rex idem tenetur adstrictus calumniator malo, ut ex superioribus patet, præcedenti zelo, ac etiam inimico ac sibi confœderatis, quibus colligatus est, etiam concedatur taliter, quod firmamentum dabimus huic pesti? nempe quod in aliorum prælatorum personam ex prædictis causis secundum scita canonum repellere deberemus, illud in nostram sine alicujus injuria, si nobis et fratribus nostris videbitur, poterimus merito refutare, ut nemo deinceps rex, aut princeps, vel alius potens Francorum regum exemplo contra Romanum Pontificem sic prorumpat in verba blasphemiæ, nullus sic correctionem evitet. An sic, ut taceamus de rege Franciæ a Zacharia regno privato, dignæ recordationis Theodosius magnus, ab Ambrosio Mediolanensi episcopo extra Ecclesiam factus, contra eum exarsit? An Lotharius gloriosus rex contra Nicolaum papam sic erexit calcaneum? An contra Innocentium Fredericus? An rex Franciæ his major est? Sed an minores sumus prædecessoribus nostris, aut minus juste procedimus? Quippe horum aliquid verum non est? Sed hi ut debuerunt, sustinuerunt humiliter. Ille autem ut Adonias cum diis terræ contra Deum Abraham, qui contra nos vices ejus in terris gerentes, ut sic, quod absit, post Christi justo ruat judicio gravius elevatus est.

« Per hoc autem non credat aliquis, quod contenti simus, quin non obstante frivolæ appellationis objectu, quæ ad minorem vel parem, sive mortalem aliquem non potuit interponi, super prædictis et aliis notabilibus ipsius regis ejusque sequacium excessibus prout expedierit, suis loco et tempore, nisi se corrigant et satisfactionem impendant debitam, ne eorum sanguis de nostris requiratur manibus, procedamus. Datum Anagniæ XVIII kal. Septembris, Pontificatus nostri anno IX ». Ex his perspicue constat, jure latam Constitutionem hanc a Bonifacio, et summa cum laude ab eo Apostolicam auctoritatem defensam, quam adversus hujusmodi nefarias ad Concilium provocationes, pro Ecclesiastica disciplina labefactanda dolo conceptas, tutati sunt successores: inter quos Pium II in Mantuana Synodo, deinde alios anathema id ausuris objecisse visuri sumus.

44. Expuncta est etiam Clementis imperio concepta a Bonifacio sententia[1], qua ferebatur Philippum regem anathemate inustum, Gallosque ab illius imperio liberos et solutos renuntiarat. Causas hujus decreti afferebat, indigne habitum a Philippo nuntium Apostolicum, qui ad ipsum detulerat singula capita, in quibus ille clerum populumque Gallicanum oppresserat, eaque emendare jubebatur: Joannem card. legatum ad sopiendam nascentem discordiam missum custodia cinxisse: infandas calumnias adversus suæ animæ patrem et episcopum fudisse: vim attulisse clero Gallicano, ut nefariæ suæ provocationi adhæresceret, reluctantes compegisse in vincula; Columnenses schismaticos recepisse: tum etiam itinera ad Romanam curiam interclusisse.

[1] Ext. in Ms. Arch. Vat.

« Bonifacius, etc.

« Super Petri solio, excelso throno, divina dispositione sedentes, illius vices gerimus, cui per Patrem dicitur[1] : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes eos. Quo monentur, ut intelligant reges, disciplinam apprehendant, erudiantur judicantes terram, quod serviant Domino in timore et exultent ei cum tremore, ne si irascatur, aliquando pereant, cum exarserit ira ejus. Ideoque magnum judicamus, ut parvum, quia ejus sumus vicarii, apud quem personarum acceptio indigne reperitur. Hoc veteris et novi Testamenti veritas habet : hoc venerandorum Conciliorum probat auctoritas : id sanctorum Patrum tenet sententia ; id etiam naturalis ratio manifestat. Sed licet tanta potestate sit prædita Petri Sedes tantaque polleat dignitate ; tamen ut pius pater severitatem mansuetudine temperantes, ac lenientes æquitate rigorem, non ad confringendum, quanquam juste possemus, ferream, sed ad dirigendum in viam salutis directionis virgam in præsentiarum assumimus, et correctionis ferulam amplexamur. Novum ad hoc nihil, prout neque grana de spicis excuti fecimus, nempe simpliciter judicantis opera fungimur : quinimo utentes denuntiatorum officio nullas pœnas Philippo Francorum regi imponimus, sed ei propter excessus suos jam excommunicato notorie inflictas potius a jure intimamus.

« Bonus itaque medicus, si quibusdam medicamenta morbis officiant, se de gratia vertit, non eis statim duriora subjiciens, sed leniora, nisi morborum aliud exposcat acuitas, administrans. Sic peccatorum ejusdem sauciati regis vulnera prius palpavimus, exactis lenitatibus mulsimus, ipsumque pietate paterna fovimus : imo lenimenta hujusmodi seminarium contumaciæ fuerunt et odiorum, cum erexerunt in superbiam, et ad contentum pertinaciter provocaverunt. Unde nos ad alias, non graves tamen, medelas convertimus, ut saltem experiamur, utrum tactus leniter, non confractus se corrigat : fructuosam (sicut Nabuchodonosor præ cæteris terræ rex inclytus, quod optamus, ne obstinatus in quem transfixit videat, et cogamur ferro abscindere vulnera, quæ fomentorum medicinam non sentiunt) pœnitentiam agat : an, quod absit, in profundum malorum demersus sordidus sordescat amplius, et velut Pharao indurescat.

45. « Olim siquidem dum idem rex peccaret graviter in diversis articulis in clerum et Ecclesiam Gallicanos, primo per ejusdem regis nuntios ad nos missos ipsum super hujusmodi salubribus monuimus monitis, deinde ad eum dilectum filium Jacobum de Normannis notarium nostrum ei nostras deferentem litteras, in quibus excedebat capitula continentes, transmisimus : quanquam impudenter, quanquam infrunito animo et irreverenter tractaverit ; non advertens, quod secundum Evangelicam veritatem, qui spernit missum, spernit mittentem, ideo dignus sententia, quam dudum Constantinus papa in Justinum imperatorem Justiniani filium ex simili causa tulit, qui in vicino erant, manifesto cognoscunt, ac idem patuit de longinquo ; nec considerans, quod antiquis est sancitum a sanctis Patribus promulgatis canonibus, quod si quis Romam petentes rebus, quas ferunt, spoliare præsumpserit, communione careat Christiana, quodque ii, qui accedunt ad præsentiam Romani Pontificis cum rebus suis, debeant esse sub Apostolica protectione securi ; et parvipendens excommunicationis sententiam, quam inhærentes vestigiis Romanorum et præcipue Nicolai IV papæ, prædecessorum nostrorum, qui dictorum canonum auctoritate suffulti contra talia facientes ad excommunicationem hactenus processerunt, addito per Nicolaum eumdem processibus ipsis, etiamsi connitentes imperiali, aut regali dignitate radient ; nos etiam eodem privilegio excluso, in omnes etiam si prædicta fulgeant dignitate, qui ad Sedem Apostolicam venientes vel recedentes ab ea capiunt, spoliant, vel detinere præsumunt, aut impedimentum aliquod exhibent, quominus ad eamdem Sedem libere cum propriis bonis et rebus suis veniant et recedant ab ea, in die Cœnæ Domini proximo præterito tali modo declarantes, etiam illos, qui per se vel suos officiales, vel ministros, aut aliis incolis imperii, regnorum seu terrarum suarum, vel transeuntibus per ea undecumque oriundis, ad Sedem venientibus memoratam, vel redeuntibus ab eadem equitaturas limitant vel subtrahunt, quæ deferunt seu reportant pro suis opportunitatibus vel expensis, aut quasvis alias res et bona ; sive aperiunt litteras vel auferunt, seu taxant numerum personarum aut evectionum, vel alias directe vel indirecte talibus venientibus vel redeuntibus impedimentum vel obstaculum præstare præsumunt ; impeditores fore ad dictam Sedem venientium et redeuntium, et excommunicationis sententiam incurrere supradictam ; adeo nostris temporibus, sicut alias fecerat, notorie sui regni fines, in transgressores gravissimis interminatis pœnis et nos jactatis blasphemiis, arctæ custodiæ deputat, ablatis contra dictam sententiam nostram non solum indigenis, sed etiam ad eamdem Sedem per regnum ipsius aliunde venientibus rebus suis, vel injuriose taxatis, imo autem omnino subtractis ; ac litteris, quas deferunt, apertis per custodes passuum, aut retentis, quod nullus libere ad sæpedictam Sedem potest accedere : nec prælati Franciæ per nos, ut super dictis deliberaremus cum eis, ad nostram præsentiam evocari potuerunt, sicut eorum hujusmodi per litteras constat, quas in Archivio Romanæ Ecclesiæ conservari facimus.

[1] Psal. II.

Sic et Noviomen. Constantien. et Bituricen. episcopi ipsorum (nuntiorum) nuntios excusatio, eodem impediente rege, venire (non posse) qua causa etiamsi princeps quisquam fuerit, qui hoc prohibuerit, illum censet canon communione privandum. Quis eum libere ad memoratam Sedem proficisci dicet, qui sic tractatur et quod retineatur, vel regnum permittatur exire sub alterius potestate consistit? certe nullus, qui sane intelligat, et qui scripti juris (vim) in hoc cognoscat habet aliquam veritatem.

46. Sed volentes secundum sacrorum doctrinam canonum pacis servare vinculum, cum æquitate et firmitate portare, nec sic moti sumus. Imo Evangelica dicta pensantes conati sumus errantem ovem tam charam, tanquam nobis dilectum quasi propriis humeris, ne periret, ad ovile reducere, in uberibus collocare pascuis, et dulcedinis pabulo confovere. Nam cogitantes secundum Evangelii parabolam, quod qui notarium spreverat, saltem nostrum vereretur filium, ad reducendum eum dilectum filium nostrum Joannem SS. Marcellini et Petri presbyterum cardinalem de regno oriundum ipsius, qui tanquam amicus suus ejus zelabat salutem, curavimus destinare, offerentem inter cætera sibi ex parte nostra absolutionem ab excommunicationum sententiis, quibus erat notabiliter irretitus.

« Verum frustra nos talis cogitatus arripuit, quia si erga prædictum notarium se, ut præmittitur, gessit, filium nostrum magis ignominiose compescuit, quia sicut ipse nobis cardinalis retulit oblatam absolutionem contempsit, eique deputatis custodiis, ne libere posset ire quo vellet, nec recipere, qui venirent ad eum de regno suo, non reversurum sine sua licentia : et sic quodammodo, ut ejusdem cardinalis verbo utamur, regio banno suppositum protulit et eltlavit eumdem. Et etiam ultra parabolam ipse tandem nos patrem familias non dimisit intactos, sed iterum laceravit blasphemiis et injuriis lacessivit, oblitus quod legitur : Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram; et quod filio semper honesta et sancta patris querela deberet videri, et taliter ejus non effici castigator : confœderationibusque et colligationibus factis cum nonnullis prælatis et personis aliis regni sui, pacis vinculum, quod salvum esse totis affectibus nitebamur, rupit, perturbavit unitatem Ecclesiasticam et inconsutilem Domini tunicam scindere non expavit; ac suæ appellationi frivolæ, contra nos interpositæ, adhærere perperam coegit et cogit invitos, et in ruinam secum perniciose deducit. Sane parabolam timeat, ne vinea aliis locetur agricolis, qui suis temporibus fructus reddant. Paveat censuram canonum, quæ contra tales dignoscitur præparata; et ne ex hujusmodi stricta custodia cardinalis prædicti canonem latæ sententiæ, qui ad eos per interpretationem transit, qui clericos sine læsione detinent in custodia publica vel privata, cum non multum a specie verborum differant, quibus quo volunt facultas recedendi non datur, incurrat diligenter attendat.

47. « Ad hoc, omittamus de dilecto filio I... abbate Cisterciensi detento, et aliis multis religiosis, maxime Italicis, quia jussio regis urgebat, recedentibus regno captis de ipsius connivenția, et aliquo tempore in castelleto servatis, eo quod adhærere nollent, appellationi prædictæ; ac de eo quod in persona venerabilis fratris nostri B... Appamiarum episcopi actum extitit nuper et Nicolaum de Bonfractu capellanum cardinalis jam dicti nostras ad eum portantem litteras, quibus regem excommunicatum per cardinalem eumdem mandamus publice nuntiari, capi fecit, et repetitum a cardinali eodem a carcere noluit relaxare, prout idem cardinalis nobis id per proprias litteras notum fecit : unde perinde dicitur habere, cum ipse rex impedimentum illud præstiterit, sicut si mandata renuntiatio præcessisset.

« Stephanum insuper de Columna nostrum et Ecclesiæ hostem in suo regno receptavit patenter, non veritus excommunicationis sententiam, quam post Columnensium fugam de Tybure promulgavimus publice, quibuscumque privilegiis non obstantibus, in omnes, etiamsi imperiali aut regali præfulgeant dignitate, qui dictum Stephanum et alios quondam filios Joannis de Columna, et Jacobum fratrem dicti Joannis, Ricchardum et Petrum de monte Vig. dicti Jacobi nepotes reciperent, conducerent, receptarent, receptari vel recepi facerent seu conduci, aut eis vel ipsorum alicui publice vel occulte auxilium, favorem, vel consilium exhiberent; quodque contra adjutores, fautores, et receptores prædictorum Jacobi et filiorum dicti Joannis ab olim per nostras litteras procedi mandavimus, ut contra hæreticos, receptatores, fautores et adjutores eorum; nequaquam in his servit Deo rex Francorum in timore, aut ei cum tremore exultat, ne iratus in eum per suum vicarium exardescat : nempe tanto offendit gravius, quanto perniciosius peccat, suæ perditionis ad alios exempla transmittens.

48. « Heu ipsum consilia prava commaculant : eum syrenes necnon usque in exitium dulces damnose permulcent, periculose regalem mentem exagitant, et decipiunt incessanter. Non enim propter eas liberare possumus nec debemus : hominem namque primum non a peccato diaboli excusavit suggestio, quin divini mandati transgressor solveret pœnam mortis : et silentium nostrum nihil aliud foret, quam delinquendi occasio, et dissolutio universæ Ecclesiasticæ disciplinæ. Cum enim notorium etiam facti continui sit, quod ipso faciente, et contra dictam nostram veniente sententiam, libertas non est per regnum ipsius veniendi ad Apostolicam Sedem; et quod, si dictus Nicolaus est captus et præfatus Stephanus receptatur in regno; nostræque sententiæ supradictæ latæ firmatæ sint ut prædicatæ, publice, sit quod

canonum excommunicatio in aperto liquet ex præmissis (ut taceamus ad præsens de custodia jam dicto cardinali imposita, detentione abbatis, captione religiosorum dictorum, et temerariis actibus in jam dictos commissis) ipsum eumdem regem manifestis excommunicationibus esse ligatum, et per consequens beneficia Ecclesiastica, personatus et dignitates, si eorum aliquo legitimo titulo quandoque ad eum collatio pertinet, de jure interim non posse conferre, imperium sive jurisdictionem aliquam per se vel alios, aut communes actus seu legitimos exercere, et collationem et exercitium ipsum nullius existere dignitatis, ac fideles ac vassallos ipsius esse a fidelitate, et etiam juramentis, quibus adstringuntur eidem, et hujusmodi debito totius obsequii auctoritate canonum absolutos; hoc omnibus, his præcipue qui de ejus sunt regno, vel in eo moram faciunt, nuntiantes eum excommunicatum, comitari pœnas hujusmodi declaramus : et more periti medici, cum non profuerint monita, a levioribus incipientes, ac sanctorum Patrum nostrorum statuta tenentes, omnes fideles et vassallos ejus, eique juratos a fidelitate et juramentis, quousque idem rex in excommunicatione permanserit, Apostolica nihilominus auctoritate absolvimus; et ne eidem fidelitatem observent vel servent, modis omnibus, et sub interminatione anathematis, quia magis Deo quam hominibus servire oportet, et fidelitatem Christiano principi Deo adversanti ejusque præcepta calcanti nulla cohibentur auctoritate persolvere, prohibemus.

49. « Et quia rex ipse aliquos forsitan inveniret, qui beneficia hujusmodi, Dei timore postposito, ab ipso reciperent, districte præcipimus sub excommunicationis, amissionis beneficiorum, quæ alias haberent, et inhabilitatis perpetuæ ad Ecclesiastica beneficia de cætero obtinenda, pœna (quam ipso facto incurrant, si contrarium agant) ne ab eo, sic excommunicato manente, illa recipiant quoquo modo : districte sub hujusmodi a nobis infligendis pœnis inhibentes capitulis Ecclesiarum, in quibus beneficia ipsa per regem, excommunicatione durante, conferuntur eumdem, ne eos, quibus conceduntur ab ipso, recipiant vel admittant. Porro cum scriptum sit : Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes; nos confœderationes prædictas, etiam cum quibusvis terræ regibus aut principibus, quod non credimus, initas dissolvimus, et juramenta, si qua sunt præstita, annullamus : etiam nuntiantes ipsi regi, ut a facie arcus fugiat, resipiscat, ad obedientiam redeat, et ad Dominum convertatur ne, quod præterire non valebimus, justo in eum judicio animadvertere compellamur.

« Ut autem hujusmodi noster processus, quem de consilio fratrum nostrorum facimus, ad omnium notitiam deducatur, chartas sive membranas, processum continentes eumdem, in cathedrali Ecclesia Anagnina appendi vel affigi ostiis seu superliminaribus faciemus, quæ processum nostrum suo quasi sonoro præconio et patulo indicio publicabunt ita, quod idem rex et alii, quos processus ipse contingit, nullam postea possint excusationem prætendere, quod ad eos talis processus non pervenerit, vel quod ignoraverint eumdem; cum non sit verisimile remanere quoad ipsos incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Actum Anagniæ in aula nostri palatii VI idus Septembris, Pontificatus nostri anno IX ».

Pronuntiatum non est hoc edictum a Bonifacio, siquidem ab hostibus pridie ejus diei, quo Philippum anathemate damnatum erat promulgaturus, interceptus in custodia est habitus : « Pridie », inquiunt Acta judiciaria [1], « quo statuerat Pontifex publicare processus contra regem Franciæ, VII videlicet idibus Septembris ». Enitescit vero ex iis litteris, Bonifacium, quamvis atrocissime læsum a Philippo, proscissumque calumniis infandis adeo, ut nequiores vix dæmon fingere potuisset, clementia potius usum quam severitate, regemque contumacem ad officium flectere ex Apostolico munere pertentasse : fretum autem sua innocentia hujusmodi calumnias generose magis quam caute contempsisse.

50. *Quomodo actum cum Bonifacii violatoribus et calumniatoribus.* — Porro Clemens cum ad redintegrandum inter Romanam Ecclesiam regiamque Gallicam pristinum fœdus, hæc et alia in iis dissensionum fluctibus gesta abolenda sanxisset, demum ad depellandam veritatis luce aspersam Bonifacii memoriæ infamiam confecta in ea lite documenta, quæ Philippum ac filios non tangerent, salva esse jussit; tum etiam pronuntiavit, non comprehendi superiori sententia Guillelmum e Nogareto, Reginaldum e Supino, Thomam e Morolo, Robertum Petrum e Genezano, Stephanum Ademulphum, Nicolaum Giffredum Bussa, Orlandum et Petrum e Luparia, nec pariter Sciarram e Columna, Joannem Landulphi, Gotifredum Joannem de Ceccano, Maximum e Trebis, necnon Anagninos, qui invadendo palatio Pontificio ac thesauro expilando operam præbuere, cum decreverit de iis alia ratione statuere.

Explicuit vero in eos clementiam Apostolicam [2], dum omnibus vinculis, quibus erant irretiti, exsolvit : ob suum enim in regem ac regnum Francorum studium Anagninos, qui illi adhæserant, accepto ab ipsis sacramento, se in iis, quæ gesta fuerant, nullo sinistro, ut illis videbatur, consilio adductos, omnibus pœnis exemit. Rainaldum pariter e Supino, Petrum e Genezano, et Stephanum Picalottum, quamvis offerrent se mullis argumentis probaturos, quæ in Bonifacium tentata erant justis de causis egisse, neque a Benedicto vibratis censuris teneri irretitos; cum tamen ad cautelam excipiendis pœnis se submitterent, a Berengario Tusculano episcopo absolvi jussit, at-

[1] Ext. in Ms. Arch. Vat. — [2] Lib. VI. Ep. cur. XXXIII.

que eamdem noxæ pœnam, quam Nogareto injunxit [1]. Quæ vero pœnæ Nogareto conjurationis in Bonifacium auctori ad scelus expiandum impositæ, indicat Bernardus [2], de ipso in gratiam cum Ecclesia restituto agens his verbis : « Papa Clemens absolvit Guillelmum de Nogareto præsentem et petentem absolvi a sententia excommunicationis, qua tenebatur propter Bonifacii papæ captionem : fueruntque sibi ibidem per ipsum impositæ et injunctæ in pœnitentiam peregrinationes aliquæ faciendæ. et insuper quod in primo generali passagio transmarino transeat ipse mare, ibidem quamdiu viveret moraturus, nisi secum per Sedem Apostolicam fuerit dispensatum ». Quæ Bernardi verba Pontificio Diplomati ad fideles dato consentiunt, quo eæ peregrinationes a Nogareto obeundæ, nimirum Compostellana, ac plurium in Galliis sacrarum ædium in quibus singularis vigebat religio, describuntur [3]. Ad quas etiam Clemens Nogareti hæredem obstrinxit, si antequam ea religione se exsolvisset, e vivis excedere contingeret.

« Clemens, etc. universis Christifidelibus præsentes litteras inspecturis.

« Licet Guillelmus de Nogareto regis miles a pluribus contentis in prædictis litteris et eorum effectu specialiter, ut præmittitur, excludatur sive excipiatur ; nos considerantes, quod licet ipse asserat ex his, quod in personam vel erga personam Bonifacii prædecessoris nostri, et ingressu domus suæ cum multitudine armatorum, et occupatione ac rapina thesauri Ecclesiæ Anagniæ facta fuerunt se pluribus rationibus, quas se probaturum offerebat, non teneri ; nec propter præmissa vel illa, ad quæ idem Benedictus prædecessor noster ratione præmissorum contra eum processit, excommunicationis seu excommunicationum sententiis se fore ligatum ; qui tamen cum instanti instantia humiliter et devote a nobis impertiri sibi super hujusmodi petiit absolutionis beneficium ad cautelam, offerens ob divinam, Ecclesiæ et nostram reverentiam pœnitentiam quam ei duxerimus injungendam super prædictis se ad cautelam recepturum, ac etiam completurum ; nos volentes saluti suæ animæ providere, nec non et consideratione ipsius regis, pro ipso in hac parte cum instantia supplicantis, ipsum ab omnibus sententiis supradictis absolvimus ad cautelam, et injungimus sibi pœnitentiam ad cautelam : videlicet quod in proximo passagio generali transfretet personaliter cum equis et armis in subsidium Terræ-Sanctæ, ibidem in dictæ Terræ subsidium perpetuo moraturus, nisi a nobis vel successoribus nostris super abbreviatione temporis gratiam meruerit obtinere.

« Volumus etiam quod interim peregrinationes personaliter faciat infrascriptas: videlicet quod visitet B. Mariæ de Valle-Viridi, de Rupe Amatoria, Aniciensis de Bolonia super mare, Carnotensis S. Ægidii, et de Montemajori Ecclesias ; ac limina B. Jacobi Compostellani : ipsumque dummodo pœnitentiam hujusmodi devote susceperit et peregerit cum effectu, dum vitam duxerit in humanis, vel eo mortuo hæres ejus prædictarum relaxationum, revocationum, irritationum, annullationum, cassationum, denuntiationum, abolitionum, amotionum, sublationum, remissionum, quitationum, restitutionum, repositionum, reductionum et aliorum omnium et singulorum effectuum, provisionum et securitatum prædictarum secundum distinctiones personarum, factorum, causarum, et temporum in prædictis nostris litteris comprehensas, de fratrum nostrorum consilio, et de plenitudine Apostolicæ potestatis participem efficimus et consortem, etc. » Denuntiat Nogareto, si inflictas illi eas pœnas ipse hæresve respuerint, ipsum irrogatis antea censuris, sententiisque irretitum fore. «Dat. Avinione V kal. Maii anno sexto ».

51. Cum ii, qui Bonifacio hæreseos crimen objecerant, ac jurejurando se id probari posse affirmaverant, non tamen ita, ut in judicio adversarios agerent, sed ut rei veritas illustraretur ; atque alii, qui vindicandam ab ea labe Bonifacii memoriam susceperant, cœptis destitissent, remque totam contulissent in Sedis Apostolicæ arbitrium ut ex regis denuntiatorum, defensorumque litteris patebat ; Clemens tamen fidelibus omnibus denuntiavit [1], ita se admisisse illos a persequenda lite discedere, ut omnibus, qui aliquid adversus Bonifacium vel pro eo defendendo vellent afferre, ipsorum dicta benigne ab Apostolica Sede exceptum iri : « Quia, inquit, nobis, qui successores sumus illius, licet immeriti, in quo Christus fidei posuit fundamentum, incumbit necessitas, quam libenter amplectimur, quod de iis, quæ contra fidem essent, nihil prout possumus relinquamus penitus indiscussum ; declaramus, et nostræ intentionis extitit et existit, quod prædictas demissionem et impositionem in officio nostro juxta formas, ut præmittitur,, ita recipimus, quod quicumque fideles et Catholici, qui admittendi fuerint, possint nos instruere et informare, ac testes nominare in negotio supradicto tam pro his quæ proposita sunt vel proponentur ad defensionem et excusationem ipsius Bonifacii et memoriæ ejusdem, quam contra eum et memoriam ipsius : et ita in ipsa dimissione et ante diximus et expressimus, etc. Dat. Aven. V kal. Maii Pont. nostri an. VI ». Reservabat Clemens Viennensi Concilio Œcumenico illius controversiæ cognitionem, an Bonifacius legitimus Pontifex extitisset : sed cum ea, quæ ipsi objecta erant, vel frivola aut calumniis plena essent, ab improborum injuriis et calumniis Bonifacii memoria vindicata est.

[1] Ep. cur. XXXIX. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V hoc an. — [3] Lib. VI. Ep. cur. XXXIV.

[1] Lib. VI. Ep. cur. XXXVI.

52. *Sollicitantur episcopi ad Concilium Viennense.* — Defluxit ad Viennensis Concilii historiam oratio, ad quod ut confluerent, frequentes antistites, ad quos id unus incumbebat, operam dedit. Extant enim plures Apostolicæ litteræ, quibus segniores atque inter cæteros Rothomagensem archiepiscopum, Bajocensem, Constantiensem [1], Nivernensem, et Carnotensem episcopos, ut iter Viennam intenderent, sollicitavit. Cum vero Dunelmensis anceps hæreret, an ad Synodum conveniret, in qua ipsius prædecessor Antoninus idemque patriarcha Jerosolymitanus et patriarchæ et episcopi dignitatem in Concilio gessisset, illum monuit [2] Pontifex, ut abjecta omni mora accingeret se itineri, cum pauciores ex Anglia exciti essent : « Fraternitati tuæ mandamus, quatenus hinc ad kal. Octobris proxime venturi, si commode poteris, vel saltem usque ad kal. Decembris tunc immediate sequentis præsentiam tuam, quam in eodem Concilio speramus multipliciter fructuosam, in ipso Concilio studeas exhibere. Dat. in prioratu de Grausello XVIII kal. Sept. anno VI ». Verum postea datis Viennæ III kal. Decembris litteris [3], cum ejus præsentia adeo Angliæ necessaria videretur, ut sine rerum Anglicanarum discrimine discedere non posset, flagitante rege in Anglia subsistere permissus est : pariterque episcopum Wigorniensem, regio sigillo præfectum ab Eduardo, ab adeunda Synodo exemit [4] Clemens : ea tamen lege, ut nomine suo procuratores mitteret. Moguntinum [5] quoque archiepiscopum, quem Henrici Romanorum regis precibus adductus liberum a Viennensi itinere pronuntiarat, oratores suo nomine ad Concilium legare jussit. Intercessisse vero ideo Henricum apud Pontificem, ut archiepiscopus majori natu filio regi Boemiæ ad regnum probe instituendum temperandumque operam explicaret, litteræ scriptæ ad eumdem regem docent : cum enim alias adjecisset preces, ut Balduinum archiepiscopum Trevirensem fratrem suum, cujus opera sibi admodum erat necessaria, excusatum haberet, respondit Trevirensem ipsum archiepiscopum ob eximias virtutes, quibus erat instructus, Concilio utilem admodum futurum, cum maxime nullos nisi scientia et auctoritate conspicuos evocaret ; tanta tamen apud se pollere gratia, ut quamvis jam antea, ipso flagitante, Moguntinum archiepiscopum regi Boemiæ permiserit, seque Arnaldi Sabinensis, Leonardi Albanensis, et Nicolai Ostiensis episcoporum, ac Lucæ S. Mariæ diaconi cardinalium præsentia et consilio orbarit, ut imperialis consecrationis celebritati præessent ; Trevirensem etiam archiepiscopum atque episcopum Tridentinum, cujus industriam ob regii sigilli præfecturam necessariam illi putaret, quo ipsius insistant obsequiis, adeundæ Synodi religione ac labore liberarit.

[1] Lib. VI. Ep. cur. L. — [2] Ep. cur. CXXV. — [3] Lib. VII. Ep. com. VI. — [4] Lib. VI. Ep. cur. CXVIII. — [5] Ep. cur. CXIX.

53. *Quæstiones habitæ de Templariis.* — Cum vero inter alia præcipua agitanda esset in Concilio Viennensi de Templariorum extinguendo Ordine causa, maximum defixit studium Pontifex ita circumstantiis omnibus ac probationibus instruere actionem judiciariam, ut illius dirimendæ exigua difficultas patribus relinqueretur : atque adeo Terraconensem, Toletanum et Compostellanum archiepiscopos, atque episcopos Valentinum, Seguntinum, Elborensem et alios plures antistites, qui in Templarios quæstionem exercuerant, appetente jam Concilii tempore, quas ab iis expresserant confessiones ad Sedem Apostolicam transmittere jussit [1]. Cum vero nonnullorum reorum pertinacia inquisitorum diligentiam elusisset, criminum objectorum veritatem tormentis extorquendam sanxit. Qua de re pluribus antistitibus, ut Constantinopolitano [2] partriarchæ et Nigropontis episcopo, Famaugustano et Nicosiensi in Oriente [3], in Hispania Ilerdensi et Vicensi episcopis [4] inter cæteros, hæc imperia dedit : « Per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus fratres ipsos, qui sunt in dicto regno Aragoniæ et terris charissimo in Christo filio nostro Jacobo regi Aragonum subjectis, ad habendum ab eis veritatis plenitudinem promptiorem tormentis et quæstionibus, si sponte confiteri noluerint, experiri procuretis, confessiones et depositiones eorum non tam celeriter quam fideliter transmissuri. Dat. in prioratu de Grausello IV kal. Septembris anno VI ». De quibus [5] etiam ad Jacobum ipsum regem, tum ad Castellæ, Lusitaniæ et Cypri [6] reges scripsit, ut regia potentia præsules ad rem perficiendam fulcirent. Adhibita est ea a regibus ac præsulibus in eruenda objectorum Templariis scelerum veritate diligentia, ut fœdissimis hæresibus ac vitiis ordinem illum equestrem duobus testium [7] millibus et eo amplius contaminari compertum sit : extantque [8] in Vaticana bibliotheca judiciaria Acta adversus Templarios tum confecta suis consignata sigillis. Sed de eo Ordine funditus sublato sequenti anno agetur : nunc quid de iis Albertinus Mussatus referat adjungimus.

« Convicti, inquit, confessique præceptores, magistri et milites domus militiæ Templi Jerosolymitani septuaginta duo circiter numero plectendi Apostolicis instabant censuris, et proh pudor ! quamquam nec hæc nostri thematis nefanda relatu, sed fanda quidem in singulorum transgressorum, quod absit, exitium, ut quæ nostra vidit ætas cautior fiat, sciat evitare posteritas ; abominandæ feræ formam humanam indutæ, fratres imo hostes illi, crucis armati signaculo, in suæ communionis fratrum receptione cum abnegatione Christi et sputione super crucem aliisque subticendis ut verecundiæ parcatur humanæ, erroribus suis de-

[1] Lib. VI. post Ep. cur. XXVI. et Ep. XXVIII. — [2] Ep. CVIII et CXVI. — [3] Ep. CVII et CXIV. — [4] Ep. CXX. — [5] Ep. XXVII et post eamd. Ep. — [6] Ep. CXXVII et CXIV. — [7] Libell. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4177. — [8] Ext. in Ms. Vat. bibl. sign. num. 4011.

sponderant Sathanæ ». Et infra : « Grandia hæc mirandaque, vixque crediti antequam fierint motus hi, qui nec cœlestibus caruere prodigiis. In ipsis quidem tantorum successuum principiis de cælo apparitiones Parisiis, perque contiguas Francorum terras conspectæ sunt solis et lunæ par eclipsis ex telluris umbra, per biduum novum ignotumque visum sidus irradians, lunæ imago triplex, et in æthere circuli quidam cum inclusa crucis effigie, novaque formæ ac variæ per aera : insuperque ex tellure advolantes in cælum faces in partes Italiæ conflagrare, polorum axes increpitantes sereno cœlo auditi veluti tonitrua edentes absque promicantibus fulgoribus. Sic de Gallicis enuntiatum est terris, repletæque Italiæ civitates mundoque fama insidente patens habitum est ». Hactenus Mussatus.

54. *Cœptum Viennense Concilium.* — Instructis itaque iis, quæ ad rem dirimendam præmittenda erant, ob quæ ad kalend. Octobris Concilium prorogatum vidimus, Viennam se contulit Pontifex, præfixoque tempore Synodum inchoavit. De cujus Actis habet Ms. Vaticanum [1] : « Actum est de statu militiæ Templariorum, de facto Bonifacii VIII, de expeditione contra Saracenos, de reformatione Ecclesiæ : præcipue autem actum est de Templariis, de quorum extinctione videtur modeste loquendum, ita ut non conferatur culpa in Pontificem, cum constet ipsum et Concilium fecisse judicium secundum allegata et probata ». His Bernardus consentit [2], quamvis Bonifacianam litem silentio prætereat. « Anno Domini MCCCXI, in kal. Octobris fuit per Clementem papam V apud Viennam super Rhodanum generale prælatorum Concilium convocatum : fuitque prima sessio Concilii inchoata XVII kal. Novembris sabbato ante festum B. Lucæ ». Et infra : « Post prædictam vero sessionem inter colloquia et tractatus deductum est tempus per totam hyemem subsequentem ». lis, quæ de tempore inchoatæ Synodi refert Bernardus, adstipulantur, præter Ptolemæum Lucensem in historia Ecclesiastica, Clementis litteræ [1] XII kal. Novembr. hujus anni die consignatæ, quibus Leodiensem episc. adversam valetudinem obtendentem, ni canonico impedimento distineretur, se transferre ad Concilium jussit : « Quod jam, inquit, disponente Domino cœpimus celebrare ». Quod ad Patrum numerum, qui ad illud ex variis orbis partibus confluere, attinet ; trecentos et eo amplius episcopos interfuisse refert S. Antoninus [2] : « Præsentes fuerunt, (verba sunt auctoris,) plusquam trecenti episcopi, ultra alios prælatos de diversis partibus orbis ». Cum vero a Clemente excitos numero lectissimos dignitate, scientia, virtutibus, atque auctoritate insignes viderimus ex ipsius litteris [3], cæteris Œcumenicis Conciliis jure annumeratum, plurimoque fulsisse splendore, non est ambigendum. Extat porro in Vaticana Bibliotheca de rebus in eo gestis Ms. in quo habitæ a Pontifice coram Patribus coactæ Synodi causas exponente orationis argumentum subjectis verbis delibatur [4].

« In nomine Domini. Amen. Anno Domini MCCCXI, congregato Concilio generali Viennæ per sanctissimum dominum Clementem papam V, mense Octobri, in prima sessione sua, quæ fuit decima sexta die ipsius mensis, primo proposito verbo Domini, assumpto themate : In Conciio justorum et congregatione magna opera Domini ; in omni verbo ejus exposuit dictus papa tres causas, propter quas ipse duxerat Concilium congregandum. Prima fuit pro negotio Templariorum et Ordine eorum, qui super variis hæresibus et nefandis erroribus fuerunt graviter et multipliciter infamati, et multi processus et inquisitiones contra eos facti. Secunda propter succursum et subsidium Terræ-Sanctæ. Tertia pro reformatione morum, et reformatione status Ecclesiastici (1) ».

[1] Ms. Vat. sign. num. 6418. de Conc. Vien. pag. 143. — [2] Bern. Chron. Rom. Pont. et in l. de Conc. Ms. Vat. sign. num. 2045. Gesta Mss. Clem. V. Vall. bibl. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 39. Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V. hoc an.

[1] Lib. IV. Ep. cur. CXXVIII. — [2] Ant. III. p. tit. XXI. c. 3. init. — [3] Lib. VI. Ep. CXXVI. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4177.

(1) Indictum ante quadriennium generale Concilium a Clemente hoc anno celebrari cœptum. De tempore apud omnes convenit. Causæ ejus cogendi tres assignantur, Templariorum judicium institutum, Terræ-Sanctæ expeditio, ac denique Ecclesiæ reformatio. Natalis Alexander in historia Ecclesiastica sæculo XIV quartam indicat causam, hæresum nempe, præsertim Begnardorum et Beguinarum, damnationem. At quanquam non nego in hos hæreticos Conciliari sententia animadversum fuisse ; nemo tamen veterum inter causas, quibus Concilium indictum fuit, hanc pariter recensendam censuit; ideo forte, quod seductores isti hæreses sustinerent jam damnatas, et dogmata adeo perspicue abjuranda, ut nulla Conciliari discussione ad eorum falsitatem eruendam opus esset. Alii vero inter causas habendi Concilii referunt de Bonifacio VIII controversiam. At Pagius in Breviario pluribus evincere nititur causam illam Bonifacii ante Concilium vel absolutam fuisse. vel potius totam ad se revocasse Clementem, ut nihil de illa in Concilio tractatum fuerit. Nostram in hac re sententiam in Nota ad sequentem annum dabimus. Antequam Patres coirent, vel potius in litteris Encyclicis, quibus Patres accivit Clemens, hortatur, quidquid reformatione dignum in Ecclesia offendissent, illud scriptis redigerent, scriptumque ad Concilium referrent. Notat id Guillelmus Durandus, episcopus Mimatensis, Guillelmi, Speculatoris dicti, ex fratre nepos, et in episcopatu successor, in Præfatione operis, quod ea occasione et argumento composuit inscripsitque, *Tractatus de modo generalis Concilii habendi,* quod splendidis Parisiensibus typis primo editum a Philippo Probo Biturico, et Patribus Tridentum vocatis oblatum anno MDXLV, dein iterum minoris forma prodiit Venetiis anno MDLXI. In eo vero Durandus singula, quæ reformatione indigere arbitrabatur expendit, simulque ex jure canonico, quod apprime callebat, apta singulis remedia profert. Multa in eo singularia et nova proponit, quæ sane lectoribus eruditis utile erit. In titulo XXXIII partis secundæ, discutiendum proponit num præstet clericos minores beneficiarios, cum annos pubertatis attigerint, cogere ut alterutrum eligant, sive castitatem perpetuam, sive conjugium. Laicis ter in anno Eucharistiæ perceptionem injungi, prout a Conciliis quibusdam sancitum est, opportunum judicat tit. XLVIII partis secundæ ; monachos episcopis subjici pro veteri more sublato exemptionum privilegio, mandat : tit. XXIII. Serio Patrum examini committit tit. XLVI partis secundæ, num expediat in Occidentali Ecclesia servari Orientalis Ecclesiæ disciplinam, « quæ castitatem in Altaris ministris non suscipit ; ut Ecclesiastico statui, ait, provideatur ». In tit. XXXIII secundæ part. seponi suadet decimam « omnium beneficiorum Ecclesiasticorum secularium et regularium, assignandam pauperibus scholaribus studentibus in studio generali » ; ut tandem

55. *Sermo Præsulis conspicuus de rebus in Concilio pertractandis.* — De his tribus consulti sunt Patres a Pontifice, et multa in medium adducta et prudentiæ trutina, divino iis afflante spiritu, librata. Circa quæ inter alios præsul religione et scientia conspicuus sententiam suam his verbis deprompsit :

« De primo, scilicet de articulo Templariorum, variis varia sentientibus, aliis dicentibus et asserentibus, quod dicto Ordini danda erat defensio, nec debere tam nobile membrum Ecclesiæ a corpore ejusdem absque juris rigore et magna discussione truncari : aliis peropinantibus dictum Ordinem destruendum sine aliqua tarditate, tum propter grave scandalum contra dictum Ordinem in tota Christianitate exortum, tum quia contra ipsum multi errores et hæreses per dictos processus et inquisitiones plusquam per duo millia testium reperiebantur esse probati. Quid autem senserim circa dictum articulum, sequitur in hæc verba :

« Quantum ad negotium Templariorum et Ordinis Templi attinet ; Ecclesiæ Dei et toti fidei Christianæ mirabiliter expediret, quod idem dominus noster sive de vigore juris, sive de plenitudine potestatis istum Ordinem diffamatissimum, qui ut ita dicamus, odorem nominis Christiani, quantum in se fuit, apud incredulos et infideles fœtere jam fecit, et nonnullos fideles in stabilitate fidei titubare, sine tarditate aliqua, rejectis frivolis et calumniosis allegationibus super defensione tollenda, ex officio suo omnino tolleret, bonis ejus Ordinis dispositioni Sedis Apostolicæ reservatis : et sine tarditate dico, etiamsi a prima sua institutione fuerit bonus Ordo, cum dicatur LXIII dis. cap. *Verum* : Quod si nonnulli ex prædecessoribus nostris fecerunt aliqua, quæ illo tempore potuerunt esse sine culpa, et postea vertuntur in errorem et superstitionem (sicut de dicto Ordine apparet) sine tarditate aliqua et ejus magna auctoritate a posteris destruantur ; sicut tam ibi, quam IV Regum, XVIII cap. de Ezechia legitur, quod confregit æneum serpentem, quem Moyses, Domino jubente, construxit. Et iterum bene dico sine tarditate, ne ex tarditate morosa scintilla hujus erroris prorumpat in flammam, quæ posset incendere totum orbem et fidem Catholicam non modicum denigrare, ut accidat, quod dicit Hieronymus, quod Arius una scintilla fuit in Alexandria ; sed quia statim oppressus non extitit, flamma ejus totum orbem populata est, XXIV. q. III. Secundæ.

« Nec multum movere debet dominum nostrum quod dicunt aliqui, prædictum Ordinem, qui Ecclesiæ videtur esse membrum tam nobile, non deberi sine juris ordine et plena discussione truncari ; cum salva pace dicendum et propter grave scandalum, quod in Ecclesia Dei ex hoc Ordine jam est ortum, et semper ubique terrarum ex morosa dilatione crebrescit, non videtur tanta discussio requirenda, Veritate dicente Matthæi VI, et etiam XVIII : Si oculus tuus dexter vel brachium dextrum scandanlizant te, erue eos et projice abs te : expedit enim ut unum membrorum tuorum pereat, quam totum corpus, etc. Item etiam expedit dictum Ordinem tolli alia ratione, videlicet ne eo remanente semper indigna facti memoria refricetur ; unde super illud Levitici XX : Mulier, quæ accesserit ad omne pecus ascendi ab eo, mulierem interficietis et pecus morte moriatur ; dicit Augustinus : Inde credendum est pecora jussi interfici, non quia peccaverint, cum sint irrationalia ; sed quia tali flagitio contaminata indignam refricant facti memoriam : et est decretum XV. q. I. c. Mulier.

56. « De secundo, videlicet de subsidio Terræ-Sanctæ, etc ». Digreditur is præsul ad expeditionem Syriacam, de qua comparanda decernendum erat, sensitque vix illius conficiendæ ob discordias principum spem affulgere. Nec vana fuit opinio : ex Gallorum enim regis ac Pontificis obitu, tum cardinalium factionibus præclara ea consilia extincta fuisse visuri sumus. De perpoliendis autem cleri ac populi moribus, tum castigandis vitiis, quæ fusius recenset, hæc subjicit :

« Tertius articulus est, scilicet de reformandis in Ecclesia Dei moribus altiorem et prolixiorem requirit tractatum, cum sint infinita adeo, quod

« de eruditis, et nutritis ordinari possent, qui in civitatibus, et diœcesibus, et monasteriis Domino famularentur ». En prima rudimenta illius operis, quod postea Concilium Tridentinum magno Ecclesiæ commodo perfecit, institutis ad formandos juniores pauperesque clericos collegiis, quæ seminaria vocamus. Hæc et alia multa Durandus Viennensibus Patribus discutienda proposuit, qui nec silet abusus correctione dignos. Hi sane abusus cum ab iis non differant, quos anonymus ille antistes apud Raynaldum hic pro concione Patribus Viennensibus exposuit, apud quem pariter eadem Patrum loca, quæ apud Durandum occurrunt ; hinc non inani conjectura suspicor anonymum hunc præsulum Gallum ipsum fuisse Durandum, qui ea quæ latius in suo libro exposuerat, eadem viva voce brevi complexu perstrinxerit et inculcarit.

Patrum collectorum numerus incertus ; quamvis enim Joannes Villanus ejusque perpetuus exscriptor S. Antoninus ultra tercentos episcopos adfuisse tradunt ; continuator tamen Nangii multo arctius hunc Patrum numerum cogit, nam interfuisse ait : « centum quatuordecim prælatos cum mitris ». Assertum hoc auctoris coævi testimonium nulla circumventione eludi posse censeo ; ideoque vix dubito quin plures adfuerint. Cum tamen ex universi Christiani orbis partibus præsules convenerint ; nam ex Hispania, Theutonia, Dacia (Dania nempe), Anglia, Scotia, Hibernia, Italia », præsules Ptolemæus Lucensis commemorat ; hinc generale totius orbis Concilium merito agnoscitur. Eo vero accurrit et B. Raymundus Lullus, eremiticæ vitæ professor insignis, cujus vivendi formam ab impacta superstitionum magicarum nota Bollandistæ ad diem XXX Junii egregie vindicant. In ea quam de viro sancto et martyre descripsit Vita Bovillius, legenda apud eosdem Bollandistas ibidem cap. 7, legimus illum audita Concilii Viennensis fama eo se contulisse, ac tria Patribus proposuisse. « Primum per mundum varia exstrui juberentur monasteria, in quibus viri sancti, ac devoti varios sermones docerentur; ut in omnem terram exiret sonus eorum. Secundo ut de cunctis Religiosis militibus fieret unus Ordo qui trans mare assiduis bellis Saracenos lacesseret. Tertio ut auctoritate sanctissimi patris Romani Pontificis cunctorumque cardinalium inhiberentur legi scripta Averrois in scholis Christianorum, eo quod in pluribus fidelium mentes a sinceritate et veritate fidei nutare cogunt, et ad impietatem perducunt ». Nihil tamen vir sanctus impetravit. Reliqua quæ ad Concilium istud pertinent anno sequenti expendam.

MANSI.

earum non est numerus nec finis, circa quæ aliqua scripsi, quæ videri et legi poterunt locis et temporibus opportunis; et circa quæ si apponeretur remedium congruum, multum judicio meo reformaretur, et rectificaretur status universalis Ecclesiæ et honestaretur Christianæ religionis cultus et totius fidei orthodoxæ. Et licet iste tertius articulus sit ultimus in ordine, tamen præcedere debet secundum in executione, quia prius exstirpanda sunt vitia, quam inserendæ virtutes; et prius placandus esset Deus et postea ejus auxilium implorandum, quia scimus, quia Deus peccatores non exaudit. Zelus domus Dei, pariterque Christi charitas, mandatique Apostolici, cui summopere obediendum est, urgens necessitas quædam subannexa, quæ judicio meo in Ecclesia Dei per orbem terrarum longe lateque diffusa correctionis et reformationis, ut domini summi Pontificis verbis utar, limam exposcunt, rudi stylo, sed fideli juxta modulum scientiæ, et ingenii parvitatem scribere me compellunt, ut eadem domini summi Pontificis providentia, sacro approbante Concilio, correctionem et directionem recipiant opportunam. Si autem in scribendis aliqua errore, seu erronee, vel minus perfecte, seu insufficienter reperiantur esse dicta, simplicitate et ignorantia scribentis, bonum zelum (novit Deus) sed forte non secundum scientiam habentis, non infidelitati vel malitiæ adscribitur; quia in omnibus et per omnia fidei Catholicæ, quam sancta Romana tenet, docet, et prædicat Ecclesia, etiam usque ad sanguinis effusionem assentiens, correctioni et mandato ipsorum dicti domini summi Pontificis et Concilii, tanquam filius obedientiæ, me subjicio reverenter.

57. « In plerisque regni Francorum partibus irreligiosa consuetudo, quin reprobandus inolevit abusus, videlicet quod in diebus Dominicis et aliis præcipuis anni festivitatibus majestati Altissimi dedicatis, in quibus populi Christiani deberent ab operibus servilibus cessare, ad Ecclesias convenire, servitio Domini vacare, pabulum Dei permaxime sibi necessarium a prælatis et aliis quibus concessum est, percipere, mercata et nundinæ, placita et assisiæ celebrantur; ex quo accidit, quod fideles populi, magis carnalia quam spiritualia sapientes, relictis Ecclesiis et divinis servitiis, ibidem conveniunt, sua mercimonia et litigia exercentes. Ex quo fit, quod illis sacris diebus, in quibus præcipue colendus esset Deus, colitur diabolus, Ecclesiæ remanent vacuæ; prætoria, tabernæ rixis, contumeliis, tumultibus, blasphemiis, perjuriis resonant, ibidemque fere omnium gentium scelera perpetrantur. Ex quibus sequitur quod lex fidei, articuli fidei, et alia quæ ad religionem fidei Christianæ et salutem animarum pertinent, a fidelibus quasi totaliter ignorantur: ex hoc Deus blasphematur, diabolus reveretur, pereunt animæ, fides Catholica sauciatur; unde super tantis errore et abusu pernecessarium esset salubre remedium adhibere.

58. « In nonnullis etiam ejusdem regni regionibus alia non minus damnabilis inolet consuetudo, imo potius corruptela, videlicet quod archidiaconi rurales, archipresbyteri, et decani jurisdictionem Ecclesiasticam exercentes, tam per se quam per quosdam substitutos viles, inscios, ignaros, regni cælestis clavibus enormiter abutentes, homines pro parvis et levibus causis, imo multoties sine causa, sententia excommunicationis percellunt, quæ secundum canones sit æternæ mortis damnatio, et qua pœna nulla est major in Ecclesia, nec nisi pro mortali crimine et a majori judice nutu episcopi promulgari deberet. Ex qua erronea corruptela tantum excommunicationum inundat diluvium, quod communiter in una parochia trecenti vel quadringenti, ut non dicamus septingenti, sicut oculata fide vidi, reperiuntur per tales judices, potestatem clavium ignorantes, variis et ut plurimum injustis excommunicationum sententiis irretiti. Ex quo accipitur, quod homines cum effrænata et monstruosa sententiarum multitudine assueti tales sententias omnino contemnunt, potestatem clavium vilipendunt, verba blasphema et scandalosa contra Ecclesiam et ministros ejus proferunt: unde judices, quod graviter est ferendum et cum cordis amaritudine referendum, innumerabiles populos catervatim ad barathrum secum trahunt. Super quo nihilominus ad obviandum blasphemiis et scandalis et animarum periculis esset per Ecclesiam remedium adhibendum, cum secundum Apostolum non sit manus cito alicui imponenda.

« Ex transgressione hujus verbi magnus error hodie reperitur in Ecclesia, dum numerosæ personæ contemptibiles et abjectæ, vita, scientia et moribus omnino indignæ, ad sacros ordines et maxime ad sacerdotium promoventur. Ex quo fit, quod totus ordo Ecclesiasticus dehonestatur, ministerium Ecclesiasticum vituperatur, Ecclesia scandalizatur, dum effrænata multitudo sacerdotum, maxime indignorum, in Ecclesia a laicis populis consideratur. Ex quorum execrabili vita et perniciosa ignorantia infinita scandala oriuntur, sacramenta Ecclesiastica a laicis contemnuntur: unde in plerisque partibus apud laicos sacerdotes Judæis viliores et contemptiores habentur. Et licet circa tam levem manuum impositionem multa jura providerint, judicio meo adhuc provisione opus est, quia dicta jura pessime observantur.

« Cum secundum canones, quibus etiam in hac parte civilia jura concordant, monachi mundo mortui, Deo autem viventes nullatenus se debeant juxta Apostolum sæcularibus negotiis implicare; sed claustro suo contenti, sicut enim piscis sine aqua, sic sine claustro monachus caret vita, juxta sui nominis interpretationem, ibidem soli et tristes debeant sedere, et officio suo vacare; multi, proh dolor! nomine et habitu monachi tantum, de re et vita monachali in se nihil habentes, magis cum sæculo mori, quam cum Christo in

claustro vivere cupientes, in prioratibus ruralibus et alibi bini vel trini malunt, quam in congregatione sui monasterii conversari. Qui positi juxta claustra sicut equus effrænis, abjecta observantia regulari et divinis officiis penitus prætermissis, per mercata et nundinas discurrentes et negotiantes et mercationes sicut laici mercatores exercent, multaque alia enormia, de quibus loqui verecundum est et turpe, in detestationem sui Ordinis, et grave scandalum populorum committere non verentur : quare Ecclesiæ Dei et eorum religioni perutile judicarem, ut omnes tales monachi, sic per orbem dispersi et vagantes revocarentur ad claustrum : vel saltem de parvis prioratibus dicti monachi vel plures congregarentur in unum, in quo juxta illud : Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum ; sicut in principali monasterio regulariter possent Domino famulari redditibus illorum parvorum prioratuum principali monasterio, vel illi loco in quo adunarentur, ut præmittitur, applicatis. Sed unum præmissis obvians proculdubio impedit tantum bonum : cum enim prælati tales monachos, vel monachas in quibus adhuc majus periculum vertitur, ad claustrum revocare aut in unum, ut dictum est, congregare nituntur, fundatores illorum parvorum prioratuum eorum bona in manu sua capiunt, occupant, et invadunt, asserentes se et prædecessores suos, qui dicta loca ob animarum suarum salutem et remedium fundaverunt, nolle servitiis et suffragiis debitis defraudari. Circa quod est salubri remedio providendum ».

Tum de aliis, quos Pontificia auctoritas præsulum imperio liberavit, subdit damnatos anathemate in sacrorum communionem ab iis admitti : vetita matrimonia in eorum Ecclesiis iniri : stipendia debita ex jure vel pactione negare præsulibus ; sensimque jura episcopum exsolescere, cum ipsos tædeat quotidie judicio cum iis apud Sedem Apostolicam experiri. De clericis vero, qui nullis virtutum scientiæque dotibus præditi irrepunt ad sacerdotia, hæc addidit :

59. « Quia multi vita et moribus detestabiles, de diversis mundi partibus ad Sedem Apostolicam concurrentes, tam in forma pauperum quam alias beneficia cum cura, vel sine cura quotidie impetrare noscuntur, maxime in locis, in quibus de vita eorum et moribus non habetur (cognitio), et a prælatis, tanquam filiis obedientiæ mandato Sedis Apostolicæ obtemperantibus, veneranter instituti vel admissi ita detestabilem vel deformem vitam ducunt, quod ob hoc Ecclesiæ destruuntur, populi scandalizantur, Dei Ecclesia blasphematur; prælati non possunt hodie bonis personis de beneficiis, nec beneficiis de bonis personis, obstante numerosa multitudine clericorum impetrantium, providere : ex quo fit, quod dicti prælati, dum non habeant quid pro meritis retribuant litteratis personis, non inveniunt servitores, sine quibus prælationes suas recte administrare non possunt. Scio cathedralem Ecclesiam tantum triginta præbendas habentem, in qua triginta quinque vel plures a viginti annis citra vacaverunt, de quibus episcopus, qui dictis viginti annis et amplius non absque magnis laboribus angustiis et tribulationibus episcopatum rexerat, obstante impetrantium a Sede Apostolica multitudine, contulit tantum duas : et adhuc sunt in dicta Ecclesia exspectantes. Insuper omnes dignitates, quæ in dicta Ecclesia dicto tempore vacaverunt, contulit dicta Sedes maxime personis absentibus, qui nunquam ipsam Ecclesiam intraverunt : et adhuc sunt duo exspectantes dignitates. Quid plura ? Parvæ Ecclesiæ collegiatæ ipsius diœcesis, in quibus ad episcopum collatio pertinet præbendarum, quinetiam Ecclesiæ parochiales impetrantibus adeo sunt, quod bonis clericis patriæ peritis in diversis facultatibus, non potest idem episcopus de beneficiis, nec magnis, nec mediis, nec minimis providere : et cum sint pauperes, nec subsidium ab Ecclesia habere valeant post prolixa studiorum exercitia, immensosque labores, et qui amore scientiæ aliquando sua patrimonia destruxerunt, urgente necessitatis articulo et paupertatis ergastulo spe fraudati, desperati aut matrimonia contrahere, aut ad curias sæculares et consilia principum in grave Ecclesiæ detrimentum se transferre coguntur ; et isti sunt, qui Ecclesias et Ecclesiasticas libertates, quasi contempti ab eis, acrius persequuntur.

60. Heu ! mittuntur ad Ecclesias vel personæ inutiles, peregrinæ linguæ, barbaræ nationis ; vel si sunt bonæ personæ et utiles, nunquam in eisdem resident Ecclesiis, sed in Romana curia, aut regis aut principum curiis commorantes, per privilegia fructus beneficiorum percipiunt, qui eisdem Ecclesiis de nihilo serviunt; sed frustra panem doloris comedentes exquisitis coloribus ab ipsis Ecclesiis se absentant : de quorum numero sunt quam plures, qui nunquam viderunt Ecclesiarum, in quibus obtinent beneficia, crucifixum. Unde hodie, juxta illud, quod scriptum est, relinquitur sola Sion sicut umbraculum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario ; et rursum : Posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Qua de causa ipsæ Ecclesiæ rurales, ruinæ, periculis, et desolationis extremæ dispendiis, omni consilio et auxilio destitutæ, lupis rapacibus exponuntur : a filiis vipereis decimæ, bona, jura eorum diripiuntur, invaduntur, occupantur : privilegia, immunitates et antiquæ consuetudines violantur, enervantur, annihilantur : nec est, qui ascendat ex adverso, et opponat se murum pro domo Israel. Quin etiam modernis temporibus in Ecclesia Dei, suorum absentia mutilata, divini cultus periit officium et juxta Scripturam senes de portis deficiunt, et juvenes de choro psallentium ; unde versus est in luctum et carmen lugubre chorus ejus, pauperibus patriæ Ecclesiarum largitio con-

sueta subtrahitur, præter fundantium seu donantium voluntates propulso pietatis officio defraudantur.

61. « Ad hoc non est quædam inconveniens absurditas, quæ universalis Ecclesiæ robur et fortitudinem annihilat, ejusque decorem et pulchritudinem exterminat et enervat, eamque mutilat et detruncat, sub silentio transeunda. Cum enim tam secundum jura divina, quam humana, singula Ecclesiastici juris officia sint singillatim singulis committenda personis (sicut enim in uno corpore physico multa membra non eumdem actum habent, ita in corpore Christi mystico, quod est Ecclesia, multa membra sunt secundum veridicam sententiam Pauli, unde in eodem unoque corpore spirituali committendum est hoc officium uni, alii alias conferendum et committendum illud, nec quantumlibet exercitatæ uni personæ, uno tempore duarum rerum sunt officia committenda; quia si totum corpus oculus, ubi auditus, etc., unde lex civilis præmissis assentiens et concordans hoc testatur dicens, quod eodem tempore non sunt honores in duabus civitatibus ab eisdem gerendi) hodie, quod cum dolore referendum est, una persona aliquando minus idonea quatuor vel quinque in diversis Ecclesiis obtinet beneficia, id est quinque vel quatuor dignitates, aliquando tres vel duas; quinimo, quod non est minimum inconveniens vel absurdum, una persona, cui secundum statum suum abunde una sufficeret canonica vel præbenda, decem vel duodecim in diversis Ecclesiis obtinet dignitates, personatus, vel officia, quod ex eis posset quinquaginta vel sexaginta exercitatis et litteratis personis sufficientissime provideri. Ex quo pernicioso abusu sequitur destructio Ecclesiarum, defectus servitiorum Ecclesiasticorum, enervatio et dissipatio studiorum, quæ modernis temporibus ubique terrarum depereunt, propter hoc quod bonis scholaribus, exercitatum ingenium habentibus, provideri non potest per prælatos.

62. « Quid autem de pueris, qui omni discretione carentes, et quorum ætas quid videat ignorat, tot obtinent dignitates et beneficia, referam nescio, nisi quod impletum esse videtur Isaiæ vaticinium sic dicens : Ecce dominator Dominus exercituum aufert a Jerusalem et a Juda validum et fortem consiliarium et sapientem de architectis, et prudentem eloquii mystici ; et sequitur : Et dabo pueros principes eorum, et effeminati dabuntur eis, etc. Utrum tales tantam beneficiorum pluralitatem habentes, periculum damnationis evadere valeant, non determino : sed a sapientissimis et peritissimis theologis, quorum opinio celebrior non ignoratur a pluribus, requiratur.

« Ut cum reverentia S. Romanæ Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ loquamur, multæ Ecclesiæ in diversis mundi partibus hodie graviter desolantur propter hoc, quod dignitates ac personatus et eorum officia a commorantibus in Romana curia detinentur, ibidem perpetuo remansuris, quod dum inibi iterum atque iterum, et quoties vacant, aliis curialibus conferuntur : et sic tandem Ecclesiæ ob suarum absentiam personarum et carentiam defensorum exterminio et ruinæ irreparabili, subjacebunt. Quod utinam dominus summus Pontifex, et sacer cœtus cardinalium, qui sunt animalia pennata plena oculis ante et retro, diligenter aspicerent, ac novissima providerent.

63. « Proh dolor ! Hodie in tali statu sunt Ecclesiæ constitutæ, quod in eis vacantibus vix reperiuntur personæ eligibiles : et si quandoque, quod raro nunc accidit, bona persona et idonea in eisdem reperiatur latens sicut lilium inter spinas, tantum excedit numerus malorum et inutilium personarum, quod non permitterent personam bonam ad prælationem assumi : sed similes similibus applaudentes eligunt sibi virum juxta cor suum ad destructionem Ecclesiæ et plebium subjectarum. Olim enim quando plures erant boni quam mali in Ecclesia, tunc electio, quæ est quasi secundum pluralitatem punctorum, bona erat, et canonica : plures enim erant, qui eligebant Deo, illis qui eligebant diabolo. Sed modo sit e contrario, quia plures sunt mali, quam boni regulariter : et sic frequentius est electio diabolica quam canonica; non celebrata per sancti Spiritus inspirationem, sed per dolosam et machinosam conspirationem. Multi enim hodie introducuntur in Ecclesiis insidiose et dolose, alii per impressionem et importunitatem potentiæ sæcularis, alii per ambitionem et fictionem hypocritæ simulationis, alii affectione sanguinis et cognationis, contra Hieronymum dicentem, principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ et sequitur : Nunc autem cernimus plurimos hanc rem beneficio habere, non ut quærant eos in Ecclesia columnas erigere, quos plus cognoscunt Ecclesiæ prodesse ; sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit. Qui taliter intrusi vix aut unquam in prælatione bonum faciunt : non ædificant, sed destruunt : non proficiunt, sed corrumpunt ; difficile est enim, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. Tales ambitiosi merito sunt repellendi, quia secundum Gregorium : Sicut locus regiminis desiderantibus est negandus, ita fugientibus est offerendus. Et rursus : Sicut invitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admovendus ; sic qui ultro ambit, vel importunum se ingerit, est proculdubio repellendus.

« Hodie juxta parabolam, quæ habetur Judicum xi, oliva, ficus, et vinea principatum refugiunt, secundum illud Joannis Chrysostomi : Quicumque desideraverit primatum in terra, inveniet confusionem in cœlo ; rhamnus vero, qui secundum magistrum in historiis est genus rubi asperrimi, nimis aculeatum sicut sentes, et secundum Josephum ad nutum venti de se naturaliter ignem

producit; primatum non refugit, sed desiderat et ambit, dicens . Si vere me regem constituitis, venite et sub umbra mea quiescite, et cætera quæ continentur ibidem. Utinam eligentes vel confirmantes indignos ad prælationem punirentur pœna canonica, etiam cum augmento, ut pœna docente cognoscerent quantum crimen sit quibusque et longe extra sacerdotale meritum constitutis pastorale fastigium et gubernationem Ecclesiæ credere. Non est hoc consulere populo, sed nocere; non parare regimen, sed augere discrimen. Integritas enim præsidentium salus est subditorum, ut Leo papa, et sequitur : Quod si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter scienterque curandum est, ut in domo Domini nihil sit inordinatum, nihil præposterum, quanto magis curandum est, ut in electione ejus, qui super omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familiæ Domini status et ordo nutabit, si quod requiratur in corpore, non inveniatur in capite.

64. « Oh ! nihil est quod magis Ecclesiæ noceat, quam quod indigni assumantur prælati ad regimen animarum! cum enim per ignorantiam cæcati aliis ducatum parare cœperint, ambo in foveam cadunt; unde dicitur in psalmis : Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva. Cum enim obscurantur illi, qui præeunt ad ferendum onera peccatorum, facile inclinantur sequentes. Prælati tamen debent esse lux mundi, oculi Ecclesiæ, arietes gregis Domini, qui debent ingredi et egredi ante gregem, et ovibus pascua procurare; unde dixit ille sapientissimus clericus, loquens prælatis : Vos estis Catholici gregis procuratores, sal terræ, lux hominum, ovium pastores, muri domus Israel, gentium doctores, judices Ecclesiæ, morum correctores. Et sequitur : Si desit protectio legis, lex labetur. Si sal evanuerit, in quo salietur? Nisi lux appareat, via nescietur. Nisi pastor vigilet, caula confringetur.

« De donis et muneribus, quæ excæcant oculos judicum, et pervertunt corda justorum, dico prout ait quidam sanctus, scilicet B. Edmundus Cantuariensis archiepiscopus, inquiens sic : Per dona, quæ nec data nec accepta sunt secundum Deum, corrupta est Christianitas hodie. Deficiet priusquam hoc advertant Christiani, nisi se curare studuerint ab hac peste; cupiditas enim, quæ est radix omnium malorum, adeo hodie ramos suos et palmites ampliavit, et maxime in Ecclesia Dei, quod fere totum mundum obumbravit : unde multi, maxime clerici, aurum quasi solem gratius intuentur : eorum oratio et supplicatio ad Dominum aurum quærit. Ergo aurum bibant juxta illud : Crassus aurum sitivit, et aurum bibit.

65. « De monstruosa et inhonesta vita clericorum modernorum, maxime beneficiatorum, expedit facere mentionem. Quam enim hodie deformiter vivant quamplurimi in transformatione habituum, nutritura comarum, unguium et barbarum, indisciplinatione gestuum, nemo possit sufficienter admirari. Leva oculos tuos et vide qualiter se gerunt in forma, imo in deformatura vestium, tonsura crinium, apparatu mensarum, ferculorum et ciborum. Quæ omnia signa sunt deformitatis mentium, juxta illud : Incompositio corporis qualitatem indicat mentis. Unde juxta Bernardum clerici aliud esse et aliud videri volunt, habitu milites, quæstu clerici, actu neutrum exhibentes : nec enim pugnant ut milites, nec evangelizant ut clerici, ventri suo, non Christo domino servientes.

« Sæpe vidi in Ecclesiis, qui est frequens apud clericos execrabilis et exstirpandus abusus, quod canonici et alii clerici ad horas nummarias currentes, et juxta desideria cordis sui per loca varia evagantes, tandem in fine horæ, quando dicebatur : *Benedicamus Domino;* ad chorum revertentes, stipendium horæ percipere absque conscientia minime formidabant. Unde hæc occasione perversa in cathedralibus et aliis solemnibus Ecclesiis sæpe accidit, quod dum dicuntur horæ, chorus remanet vacuus, vix duobus vel tribus clericis ad horas remanentibus, aliis extra chorum evagantibus, ut dictum est, in grave scandalum spectantium populorum; alii, quod non est minus inconveniens vel absurdum, in choro existentes, non vacant psalmodiis, sed bini et trini confabulantur verbis inanibus, risibus, et cachinnis et rumoribus recitandis se irreverenter occupantes; divinum servitium cum multorum scandalo impediunt et perturbant. Et licet contra præmissos abusus multa jura prodierunt, tamen judicio meo essent pœnarum adjectione juvanda cum pœnæ exacerbari debeant, quoties multis grassantibus opus est exemplo.

« Hæc et tot alia, quæ vix sermonibus possent explicari, videntur in Dei Ecclesia reformanda, super quorum singulis difficile, vel quasi impossibile foret de singulis remediis providere. Unum tamen remedium generale ad præsens sufficere videretur, videlicet quod dicta sanctorum Patrum statuta, Conciliorum quatuor principalium, videlicet Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis, necnon etiam Lateranensis, maxime quantum ad capitulum, quod est de concessione præbendarum (necnon) nulla decreta Romanorum Pontificum tam in capite quam in membris ab omnibus integre servarentur et hoc faciendo videretur satis status Ecclesiæ reformatus, quia Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, qui ornaverunt (ordinaverunt) tempora Christi bono odore usque ad consummationem vitæ. Et bene dico in capite : nam licet princeps legibus sit solutus, nihil tamen sibi tam proprium quam legibus vinciri; et digna vox est majestate regnantis, se legibus alligatum principem profiteri. Et rursum, dicit Leo papa, quod totius familiæ Domini status et ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non invenitur in capite ».

66. *Littera Apostolica contra fœdas Dulcini hæreses.* — Hactenus præsul anonymus a Clemente de constituendis in Synodo ad restituendam pristino splendori Ecclesiam consultus. Referebantur ad hoc caput exscindendæ ex agro fœdissimæ hæreses, quæ recenter ex inferis eruperant. Quidam enim ex infanda, ut videtur, Dulcini propagine voluptatum illecebris irretiti, vesanam doctrinam in Insubria diffundere cœperant; atque adeo humanis sensibus blandiebantur, ut effrænatam et effusam in omne luxuriæ genus licentiam spiritum libertatis Evangelicæ appellarent. Ad quam delendam pestem, ne illius contagio latius serperet, Pontifex Rainerio episcopo Cremonensi provinciam imposuit [1], ut adversus ejusmodi hominum fæcem legum canonicarum severitatem exerceret.

« Venerabili fratri Rainerio episcopo Cremonensi.

« Nuper, sicut dolenter audivimus, et grandi mentis punctura referimus, in nonnullis Italiæ partibus tam Spoletanæ provinciæ, quam etiam aliarum circumjacentium regionum nonnulli Ecclesiastici et mundani religiosi et sæculares utriusque sexus viri pestiferi, qui alienati ab utero matris Ecclesiæ, ac præclaræ fidei, fundatæ super fundamentum Apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu : in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, qui est salus, vita et resurrectio nostra molientes, heu! obnubilare nitorem, novam sectam, novumque ritum, a via salutis omnino degenerem, etiam ipsis paganis et animaliter omnino viventibus odiosum, et ab Apostolica et prophetica doctrina et Evangelica veritate remotum, quem libertatis spiritum nominant, hoc est, ut quidquid eis libet liceat, assumpserunt; ut qui quandoque per fidem sanctorum cives fuerant et domestici Dei, fiant nunc hospites et advenæ abjecti de domo Domini suis culpis et perniciosis erroribus et doctrinis; sed ut et ipsi dumtaxat non contenti, nisi cæci cæcorum ductores pœnarum socios habeant æternarum, simul cadentes in foveas, simplices animas astute decipiunt, et eas in hujusmodi pestis mortiferæ professionem adducunt.

« Nos autem more patris benevoli, quem non prætereunt incommoda filiorum, ut reducamus abjecta, revocemus errata, vinumque infundamus et oleum vulneribus sauciati, quod infirmum est solidantes, et quod ægrotum sanantes, et quod confractum est alligantes, et quod perierat requirentes; nostræ considerationis convertentes intuitum, solliciti reddimur, non immerito, anxii Scripturarum sacrarum arcana scrutantes, quoniam cum nos simus, in quos fines sæculorum juxta Apostolum devenerunt, sicut idem vas electionis et doctor gentium qui in cœlis didicit, quæ prædicaturus erat in terris, annuntiat loquens ad Timotheum [1], et statum novissimorum temporum aperte describens : Scito, inquit quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes : ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace : criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, timidi, cæci, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et post pauca subjungit ; Quemadmodum Jannes et Mambres ; magi utique et arioli Pharaonis, sub servitute Ægypliaca populum Domini opprimentis, et figurantis ferocem illum leonem gentium, et draconem maris, leonem rugientem, adversarium humani generis, sub servitute tenentem damnationis æternæ ex protoplasti peccato genus humanum, restiterunt Moysi ; in quo et per quem lex Domini immaculata convertens animas mystice designatur : ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente et reprobi circa fidem, et ultra non proficient.

67. « Magis igitur et magis timendum nobis est et populo Domini, cujus nobis est cura commissa, et nobis in ipso, ne tam abominabilis Deo et hominibus pestis, quæ latenter videtur subrepere nimis periculose succrescat. Timendum utique ac toto animo formidandum, quoniam sicut princeps Apostolorum Petrus in Canonica sua scribit [2] : Quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem ; sed sicut servi Dei. Et idem [3] : Novit Dominus pios de tentatione eripere : iniquos vero in diem judicii cruciandos servare : magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt facere blasphemantes. Statimque subjungit : Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem et in perniciem in his, quæ ignorant blasphemantes, in sua corruptione peribunt, percipientes mercedem, injustitiæ voluntatem existimantes Dei delicias, coinquinationis et maculæ : deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes, oculos habentes plenos adulterii et incessabilis delicti : pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii : derelinquentes rectam viam erraverunt. Expressiusque talium hæreticorum iniquorum reatum, et execrabilis pestis hujusmodi aperte subjungit : Superba vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis : a quo enim quisque superatus, hujus et servus est.

68. « O libertas omni durior servitute ! O libertas nec nominanda libertas ! Libertas vero utique illa summa libertas, in qua ejus servitus

[1] Lib. vi. Ep. cur. xxxvii.

[1] 2 Tim. iii. — [2] 1 Pet. ii. — [3] 2 Pet. ii.

comprobatur, cui servire regnare est. Cur non attenditur? cur non pensatur? cur non discutitur quod Apostolus de hoc exclamat, ad Galatas? dicens [1] : Utinam abscindatur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres : tantum ne libertatem in occasionem carnis detis. Ex vestigioque subjungit : Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit adversus spiritum : spiritus autem adversus carnem : hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis. Nonne tuba Evangelica, filius tonitrui, qui fluenta Evangelii, elevatus ut aquila grandis alarum magnarum plena plumis et varietate, de ipso sacri Dominici pectoris fonte potavit, de hujusmodi apud nos erroribus futuris, proh dolor! tanquam de jam factis in Canonica sua loquitur manifeste, dicens [2] : Qui habet spem in Deo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, iniquitatem facit : peccatum enim est iniquitas. Scitis autem quod Deus apparuit, ut peccata tolleret et peccatum in eo non est. Omnis igitur qui in eo manet, non peccat : omnis qui peccat, non videt eum, nec cognoscit eum. Qui facit justitiam, justus est. Qui facit peccatum ex diabolo est quoniam ab initio diabolus peccat. Apparuit autem in hoc Filius Dei, ut opera diaboli dissolvat.

« Nonne hunc ipsum spernendum errorem et abominandum, imo vesaniam Judas frater Jacobi in sua Canonica expresse designat? ponens more prophetico futura tanquam præterita, dicens : Subintroierunt homines impii, qui olim præscripti sunt in hoc judicium, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam. Statimque subjungit : Sicut Sodoma, et Gomorrha et finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, et abeuntes post carnem alteram factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter isti, qui carnem quidem maculant, dominationem spernunt, majestatem blasphemant ». Et infra : « Væ illis, qui in via Cain abierunt, et errore Balaam effusi sunt, et in contradictione Chore perierunt. Hi sunt, qui in epulis suis maculant se convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, circumferuntur a ventis; arbores autumnales, infructuosæ, mortuæ, eradicatæ, sidera errantia, quibus procella tenebrarum reservatur.

« 69. Cur igitur contristant spiritum sanctum Domini? Cur blasphemant per tam horrendas insanias? Cur dissimulant quod scriptum est [3] ? Qui peccaverunt in Spiritum sanctum, non remittetur eis neque in hoc sæculo, neque in futuro. Cum Job ipse testetur [4] : Vidi eos qui operantur iniquitatem, stante Deo periisse, et spiritu iræ suæ esse consumptos. Cur carnis illecebras sub spiritus regimine palliant, quas constat in eodem spiritu condemnari? Cum enim Apostolus fornicatorem Corinthium excommunicandum scriberet, ait [1] : Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi, ut præsens, eum qui sic operatus est. In nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobiscum meo spiritu, et cum virtute Domini nostri J su Christi, tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat. Non est igitur a Spiritu Domini talis libertas, nam incoinquinatus Spiritus Domini et suavis, humanus, benignus, amans bonum et qui nihil benefacere vetet : in Spiritu enim Domini peccatum dimittitur, non peccatur. Sed talis libertas est a spiritu tenebrarum, a spiritu malo, qui vexabat Saul, spiritu immundo, qui egrediens ab homine impellit eum assumere septem alios spiritus nequiores se : colubro tortuoso, et qui tortuose incedit, et tortuose suadet incedere suos : spiritu, cujus invidia mors introivit in orbem terrarum : spiritu diaboli, qui nunc ut aspis, nunc ut basiliscus venena diffundit, ut leo devorat, insidiatur ut draco : spiritu iniquo illius, qui projectus est, draco magnus et serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas, qui seducit orbem suis seductionibus universum : spiritu, inquam, illius, qui persecutus est mulierem, Dei Ecclesiam, quæ peperit masculum operis virtuosi, post quam mulierem ex ore suo aquam magnam tanquam fluvium immittit, ut ad flumine attrahat : spiritu erroris, cui divino judicio acquiescere permittuntur, qui non crediderunt Spiritui veritatis. Hic est ille spiritus, qui libertatem male agendi suis satellitibus et sequacibus repromittit, sed devictus est et vincetur in sanguine agni, quia vicit leo de tribu Juda aperire librum, et solvere signacula ejus : de quo triumpho tres pueri, tres ordines in unitate fidelium denotantes, benedicunt et laudant et superexaltant ipsum in sæcula, quia eripuit nos ab inferis suo sanguine redimendo, et salvos fecit de umbra mortis, et liberat nos (de medio) ardentis flammæ devorantium hæresum, et de medio ignis vitiorum corrumpentium eripuit nos.

70. « Ex prædictis igitur, nec immerito, sollicitamur ex intimis sollicitudine indefessa, quod pestis hujusmodi de Dei Ecclesia penitus abscindatur et pereat, exterminetur radicitus, nec nominetur in populo Christiano. Te igitur, de cujus prudentia et circumspectione confidimus, ut evellas et destruas, et ædifices et plantes, ac omnia facias, quæ ad eradicationem erroris hujusmodi, et ædificationem salutiferæ fidei expedire putaveris, ad partes illas decrevimus destinandum. Quocirca fraternitatem tuam obsecramus in Filio Dei Patris, et nihilominus tibi per Apostolica scripta mandamus, in remissionem peccaminum injungentes, quatenus ad prædictas partes in Dei nomine proficiscens, auctoritate nostra suffultus, nec dignitati, nec statui, nec religioni, nec sexui, nec ætati deferens plusquam Deo de præmissis inqui-

[1] Gal. v. — [2] Jo. I. 3. — [3] Matt. XII. — [4] Job. IV.

[1] I Cor. v.

ras cum summa diligentia veritatem : et si quos cujuscumque dignitatis, ordinis, religionis, conditionis aut status extiterint, hujus erroris labe respersos inveneris, juxta datam tibi a Domino gratiam, ut ad cor redeant oculos ipsorum aperias, et ne in umbra ambulent increpando corrigas et corrigendo reducas; et abjurata prorsus hæresi ab eisdem, et imposita ipsis salutari pœnitentia juxta morem reconciliatis Ecclesiæ, secundum formam ejusdem beneficium absolutionis impendas.

« Quod si eos, quod absit, vel eorum aliquos peccatorum moles præponderans in laqueum desperationis adduxerit, nec proficere te senseris apud eos, tunc fretus Christi potentia velut ad commune restinguendum incendium te accingas et contra eos et ipsorum quemlibet sub modis et forma justitia mediante procedas, quibus procedi in casibus hujusmodi consuevit : non obstantibus quibusvis privilegiis, indulgentiis et litteris, personis vel ordinibus ipsis, aut ipsorum aliquibus sub quacumque forma aut expressione verborum ab Apostolica Sede concessis, quæ cujuscumque tenoris existant, quomodolibet contra tenorem præsentium cuiquam nolumus suffragari; invocato ad id, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, contradictores per censuram Apostolicam compescendo. Cæterum ad prosequendum viriliter causam Dei ad sui laudem nominis et exaltationem Catholicæ fidei sic te gerere studeas in præmissis, quod in futuro dignam tibi præpares pro labore mercedem, ac nostram et Apostolicæ Sedis benedictionem et gratiam uberius promerearis. Dat. Aven. kal. April. anno sexto ».

71. *Novæ hæresis origo et progressus.* — Meminit de impuris ejusmodi lenonibus hæreticis Joannes cardinalis Turrecremata [1], ac Geraldi Segarelli ejusque discipuli Dulcini, paucis ante annis affecti supplicio, sequaces ait; pervertebant enim plures illecebra hujus dogmatis sordidissimi, nimirum fornicationes et adulteria commissa ad sedandam tentationem non esse peccatum. Iidem vero hæretici hanc blasphemam vocem in Romanam Ecclesiam vomebant : « Ecclesia Romana est illa meretrix, quæ a fide Christi apostatavit, de qua scribit Joannes in Apocalypsi ». Addebant plura alia convicia in Pontificem, cardinales ac præsules Romanæ Ecclesiæ, quos a Christo exauctoratos effutiebant. Ex quibus sapiens lector perpendere poterit, quam impuri fuerint novatorum signiferi, qui in Romanam Ecclesiam furorem effuderunt. Superiora vero ex publicis judiciariis Actis a fidei censoribus hoc tempore conscriptis petita testatur Turrecremata, qui plures alios errores his affines enumerat, cui etiam consentit Eymericus [2].

Desciverat in hæc fœdissima flagitia simulata sanctitas quorumdam hypocritarum fanaticorum, qui spiritu mendacii ducti legem spiritus et libertatis successuram Evangelio, quod t nquam imperfectum abolendum cum Romana Ecclesia effutiebant, ut Mosaica lex oriente Evangel o extincta est : quam hæresim in ipso exordio Alexandri IV diligentia, qui librum sub speciosa Evangelii æterni inscriptione blasphema hæc deliria continentem exuri jussit, repressam vidimus [1]. Hanc autem tum propagatam auctore Joanne Parmensi monacho refert Eymericus, ejusque fœtidos errores percenset [2], ac notat hanc pestiferam doctrinam suam hausisse ex abbate Joachimo, quem etiam eo nomine Ptolemæus [3] Lucensis, et Guido [4] episcopus Elnensis Ordinis Carmelitarum accusant, ut qui dum tres status, primum carnalium, alterum partim secundum carnem partim secundum spiritum viventium, tertium perfecte spiritualium confinxerit ; aliis delirandi occasionem dederit : nam pseudopropheta [5] Geraldus Segarellus Ecclesiam anno MCCLX interituram dixit, et novam legem sancti Spiritus et libertatis in orbe radiaturam, in suis nempe sectariis. At Petrus Joannis Olivi invidens Joachimo, dicenti statum perfecte spiritualium florere in S. Benedicto cœpisse, somniavit illum in S. Francisco primum emicuisse : et ne vivus argueretur pseudoprophetæ, clericalem ordinem anno MCCC desiturum mentitus est.

His pseudoprophetis auctoribus propagatam hæresim de lege nova spiritus sive libertatis refert Guido [6] Carmelita, de quo paulo ante memoravi, qui opera de Concordia Evangeliorum Joanni XXII et Summam de hæresibus Clementi IV, cardinalitios apices tum gerenti dicavit : idemque contra hosce hæreticos legem Evangelicam legem esse sancti Spiritus et libertatis ostendit : « Dicunt, inquit, quod in tertio statu erit lex libertatis, quia Evangelium Christi non fuit libertatis; et quod Spiritus sanctus plenius dabitur in tertio statu, quia in secundo statu non fuit plene datus; et quod Ecclesia in tertio statu purgabitur quasi frumentum a paleis et zizaniis, quia tunc fiet separatio malorum a bonis, et tunc prædicabitur Evangelium regni. Hæc dicta plane sunt hæretica, primo quia negant Evangelium Christi fuisse libertatis, nam in secundo statu fuit Spiritus sanctus datus (Act. 2): ubi autem spiritus, ibi libertas (2. Cor. 3.) Igitur secundum statum negare libertatis fuisse est hæreticum contra doctrinam Apostolorum ; imo expresse contra doctrinam Christi, qui Apostolis ait : (Joan. XV.) Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus suus ; vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis; et (Joan. 8), in secundo statu docens Evangelium ait cre-

[1] Turrec. Summ. de Eccl. p. II. l. IV. c. 37. — [2] Eymer. II. p. direct. q. XII.

[1] Annal. tom. XIX. an. Chr. 1256. num. 20. — [2] Eymer. II. p. direct. q. IX. — [3] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXII. c. 13. — [4] Guido car. Sum. de hæres. — [5] Eymer. ubi sup. — [6] Guido Car. episc. Elnen. de hæresibus abb. Joach. et Petr. Jo. comm. cum pseudoapost. c. 11.

dentibus ex Judæis : Si vos manseritis in sermone meo, scilicet Evangelico, vere mei discipuli eritis, et veritas liberabit vos ; id est, si filius liberabit vos, vere liberi eritis. Itaque in secundo statu Christus Dei filius, per quem gratia et charitas facta est (Joan. I), nos liberavit; et (Gal. IV) Apostolus dicit, quod rejecta synagoga, quæ in servitutem generabat, mater nostra Ecclesia in secundo statu vere libera generat filios libertatis, qua libertate Christus nos in secundo statu liberavit ». Et infra : « Ait enim Apostolus : Per Evangelium ego vos genui, quod non est ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, aut viri ; sed ex Deo nasci per Evangelicam veritatem, qua Christum Dei filium recipimus et credimus : et sic dat nobis potestatem filios Dei fieri (Joan. I), ergo sumus liberi, quia (Matth. XVII), liberi sunt filii. Secundo errant fabulosi hæretici illi dicentes, quod Spiritus sanctus plenius dabitur aliis, quam fuerit in statu secundo datus, quod est hæreticum propter Apostolos et alios sanctos, qui repleti fuerunt sancto Spiritu ».

Hæc vero insania de nova lege a Spiritu sancto danda, et eo plenius communicando adeo nonnullos fascinaverat, ut jam antea [1] reperta fuerit muliercula, quæ Spiritum sanctum in ipsa muliebres artus induisse effutiret : sed ea amentia flammis coercita fuit ; qua de re etiam inferius recurret mentio ; nunc aliorum impostorum facinora impia conjungimus. Reperti sunt in Germania nonnulli, qui cum sacris Pontificalibus initiati non essent, agebant episcopos, seseque sacris muneribus ingerebant : de quibus graves querelas afferente apud Sedem Apostolicam Friderico Rigensi archiepiscopo, Clemens Joanni Bremensi et Magdeburgensi archiepiscopis, atque Alberto capellano Pontificio partes demandavit [2], ut temerariis hominibus, qui non electi, non confirmati a Sede Apostolica, non consecrati episcopale munus sibi arrogarent, judicium intenderent, atque excurrente quatuor mensium spatio in Romana aula ad causam dicendam se sistere juberent : ad pietatem vero in Livonia amplificandam, quam illi impostores extinguere moliebantur, eidem Friderico Rigensi archiepiscopo egregie in viros religiosos, quorum consuetudo ad infideles ad Christum pelliciendos et fideles bonis moribus excolendos plurimum valebat, affecto ac successoribus auctoritatem concessit [3], ut Prædicatoribus, ac Minoritis in singulis urbibus ædes construere permitteret.

72. *Lithuani grassantes in Christianos puniuntur.* — Hoc porro anno finitimi infideles Lithuani duce Victene in Prussiam magno furore irruperunt, eamque late populati barbariem in sacra præcipue effudere, atque sacrosanctam Eucharistiam impii pedibus in religionis opprobrium protriverunt. Onusti deinde spoliis, adducta in servitutem ingenti fidelium multitudine, in Lithuaniam abibant, cum Victenes coram virginibus Christianis Eucharistiæ sacramentum evectum e Prussia adjectis blasphemis vocibus conculcavit. Sed divina justitia facinus atrox die proximo ulta est insigni Lithuanorum strage, ut refert subjectis verbis Michovias [1] : « Dum in limitibus in una sylvarum captivos inter suos divisurus staret (dux nempe Lithuanorum), et coram virginibus, quæ absque viris et cæteris mulieribus mille quadrigenta (quadrigentarum) numerum explebant, sacramentum Eucharistiæ, ex terris Prussiæ in sacrario allatum, profana manu exertum ante pedes virginum projiciens, spurcissimo ore conspuens, et pedibus conculcans, interrogabat ubi esset Deus earum, qui ei resistere non valeret, neque suis cultoribus auxiliari. Non autem divina majestas blasphemiam tulit; altera siquidem die in diluculo, quæ fuit dies Martis VIII idus Aprilis, Henricus de Ploszk, magister Prussiæ, cum octuaginta fratribus cruciferis et forti aliarum gentium exercitu ducem et exercitum Lithuanicum in eisdem stativis consecutum conflixit, et ad extremum vicit, singulos victos in patibulum agens, aut undis suffocans. Ex tanto autem Lithuanorum exercitu nemo præter ducem et duos ejus comites, qui et ipse in capite vulneratus aufugit. In memoriam tam famosi triumphi cruciferi, domum reversi, monasterium sanctimonialium in Thorun fabricarunt et dotarunt.

73. *Venetorum dissensio et infelix Græcæ Ecclesiæ status.* — Exarsit eodem anno gravis discordia inter Venetos et Carolum regem Ungariæ, cum Jadertini, qui diu Veneti juris fuerant, ad Ungarum descivissent, ac permovissent, ut Venetos de solvenda Jaderæ oppugnatione postularet; cui Petrus Gradenicus dux, de perduellium correpta clientela questus, Veneti in eam urbem juris vetustatem firmitatemque hisce verbis proposuit [2]: « Potentiæ, inquit, regali rescribimus, quod ipsa civitas (nimirum Jadera), sicut est ubique notorium, fuit nostra, et legitime ipsam possedimus multissimo et antiquissimo tempore, cujus non extat memoria, et plenum et sufficiens jus et jurisdictionem acquisivimus, et habuimus et habemus. Per consequens in eadem et jus vestri regni Ungariæ expressum et notorium in ipsa civitate semper voluimus et fecimus ob reverentiam et amorem regium prædecessorum vestrorum, tanquam qui intendimus non turbare in aliquo jura regia, sed ad conservationem eorum dare potius auxilium et favorem : et erat jus ipsum aliqua pars datii portæ civitatis, quod solvebatur per homines vestros regni Ungariæ ad introitum solum civitatis prædictæ, quæ pars exhibebatur, ut dictum est, qui per reges Ungariæ ordinatum fuerat. Et sic per

[1] Annal. tom. XIV. an. 1301. num. 15. — [2] Lib. VI. Ep. cur. CCVII. — [3] Ep. CCVIII.

[1] Michov. l. IV. c. 13. — [2] Ext. ejus lit. in Append. ad Hist. Ms. And. Dand.

prædicta potestis evidenter aspicere et cognoscere manifestum jus nostrum, et quod vobis aliud quam veritas fuerit intimatum, etc. » Nonnulla alia addidit, Jadertinos sine causa rebellionem movisse: demum a Venetis obtritum iri ». Dat. die IV, Octob. X. Indict. MCCCXI ».

Haud levi impedimento fuit nova illa Venetorum cum rege Ungariæ dissensio, ne Veneti meditatam expeditionem cum Carolo Valesiorum duce ad eripiendum Andronico Constantinopolitanum imperium susciperent. In tantam porro servitutem sub schismatico imperatore redacta erat Græcorum Ecclesia, ut patriarchas veluti theatrales imponeret deponeretque. Hoc enim ipso anno deturbato Athanasio Niphonem Cysicenum ad patriarchale solium evexit[1], cui ejecto successit Joannes Glyces, idemque Theodoro Metochiti locum dedit. Hic deinde pulsus infulas reliquit Gerasimo, qui iis parum potitus, monasteriumque repetere coactus transfusos in Isaiam honores indoluit. Hæc ferebant quotidie ludibria patriarchæ Græci, indignique ab indignis trudebantur, qui in Romanæ Ecclesiæ obsequio et veram libertatem et honorum firmitatem essent consecuti. Quam vero miser esset aliarum Græcarum Ecclesiarum status, facile colligitur, cum earum princeps tot ludibriis quotidie exposita esset; unde juste exauctorati imperio Græci, qui sacerdotium manciparant servituti.

74. *Exorta inter Genuenses et Hospitalarios discordia.* — Obsolescente ita apud Græcos schismaticos religionis dignitate, divina providentia illam apud Tartaros amplificabat. Quæ res Pontificem impulit, ut nonnullos Minoritas crearet episcopos, atque in Tartariam ad collustrandos Evangelii luce barbaros legaret. Joannes enim e Monte Corvino a Clemente ex ea familia in archiepiscopum Cambaliensem adlectus strenuam adeo operam in Tartaris Christiano cultu imbuendis collocarat, ut præclara divinæ augendæ gloriæ spes affulgeret: ac ne colligendæ albescenti jam messi opere deessent, suffraganeos ipsi episcopos Thomam, Hieronymum ac Petrum Florentinos laboris ac gloriæ socios adjunxit[2], plurimisque auxit privilegiis, ut ea de re Diploma Pontificium XI kal. Martii anno VI exaratum edocet[3].

Admovendi etiam Tharsensi Ecclesiæ alterius Minoritæ Danielis Zerdonensis, a clero archiepiscopi designati, provinciam imposuit Pontifex[4] Petro Ruthenensi episcopo Apostolicæ Sedis in Oriente legato, si e canonicis legibus electum comperiret. Cumque jam lapsis multis ab hinc annis Antiochena Ecclesia patriarcha legitimo caruisset, postremus enim sedente Bonifacio VIII e vivis excesserat, atque ab eodem Pontifice Sedi Apostolicæ præficiendorum sedibus Constantinopolitanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ, et Hierosolymitanæ, dum sub Saracenorum vel schismaticorum jugo ingemiscerent, patriarcharum cura reservata esset; ac decreto Pontificio sancitum, ne earum Ecclesiarum canonici inconsulta Sede Apostolica ad patriarchatum traduxit[1]: tum ad sustinendam dignitatem, donec barbarorum tyrannide Antiochia opprimeretur, Papiensis Ecclesiæ administrationem ei commisit[2]: quo postea gradu a Joanne ob insignem perduellionem dejectum visuri sumus. Nunc reliquas res Orientales prosequimur.

Perverterat adeo nonnullos mercatores cumulandarum per fas nefasque opum cupiditas, ut Saracenis vetitas merces inveherent: cumque Genuensis mercatoris triremis iis mercibus vetitis onusta ab Hospitalariis, quorum id muneris erat, intercepta fuisset, respublica Genuensis Antonium Spinulam ad repetendam triremem oratorem misit: cui cum ab Hospitalariis responsum esset, ejus rei jus sine Apostolicæ Sedis, quæ intercipiendarum vetitarum mercium provinciam ipsis demandarat, facultate integrum sibi non esse, orator una cum Simone Auria aliisque Genuensibus proceribus ad Turcas se contulit, atque adeo Madachiam Saracenum principem in Christianos concitavit, ut ducentas et quinquaginta naves Rhodias, quæ in diversis Turciæ portubus ad permutandas merces, commeatusque et animalia ad insulam avehenda in anchoris stabant, intercipi jusserit.

Tulit etiam constans fama, promisisse illos Madachiæ Genuensis reipublicæ nomine quinquaginta millia florenorum auri ad conducendum militem Turcicum, deque fœdere cum schismaticis Græcis tractasse ad Rhodum in potestatem infidelium redigendam, atque Hospitalarios ex ea penitus exscindendos; neque his contentos, triremium Genuensium præfectos in Hospitalarios fecisse impetum, plures conjecisse in vincula, atque eos, qui ad tuendam eam insulam, recenter ex impiorum manibus ereptam commeatus aliaque necessaria invehebant, ad redimenda corpora adegisse: jecisse etiam minas, tamdiu in Rhodio mari grassaturos, totque illaturos clades, donec Hospitalarios ex ea insula evulsissent. Et quamvis principes urbis et Insubriæ equites apud Genuensem senatum ac populum institissent, ut Christiano nomini, Terræ-Sanctæ a Saracenis conculcatæ recuperandæ, atque Hospitalariis ea in re consulerent; nullum ab ipsis post unius mensis flexum responsum elicere potuisse atque ita ad Sedem Apostolicam confugere coactos. Pontifex igitur, gravissimis hisce queretis permotus, Genuensis reipublicæ magistratus Apostolicis monitis ad pacem revocare est conatus[3].

75. « Clemens, etc.

« Nos, qui vos inter alios devotos matris Ecclesiæ tanquam peculiares filios brachiis paternæ dilectionis adstringimus, nolentes pro vestro et vestræ civitatis honore tam detestandos errores, si prædictis veritas suffragatur, prout etiam nec de-

[1] Niceph. Greg. l. VII. — [2] Lib. VI. Ep. cur. XVI. — [3] Ead. Ep. cur. XVI. — [4] Lib. VI. Ep. DCCLXXI.

[1] Ep. CDLVIII. — [2] Ep. CDLVII. — [3] Lib. VII. Ep. com. X.

bemus, sub dissimulatione transire, quin oculis vestris instantia paternæ sollicitudinis et hortationis apertis, vos ab inviis ad viam rectitudinis reducamus; et circa præmissa, prout tam horrendorum excessuum, quæ gravia trahunt secum pericula, qualitas exigit, adhibeamus remedia opportuna; universitatem vestram attente requirimus et hortamur in Filio Dei Patris, quatenus præsumptores hujusmodi sic opportunum et salubre remedium, prout expedit, prædictis fratribus et hominibus aliis libere ac sine redemptione et exactione qualibet relaxatis, omnibusque rebus et bonis integraliter restitutis eisdem, celeriter apponatis, quod Salvatoris nostri et ejusdem Catholicæ fidei, ac dictæ Sedis et nostræ reverentiæ satisfiat, dictique transgressores ex hujusmodi enormitatibus debite corrigantur, a similibus in futurum prorsus abstineant, et agere talia non præsumant; et hujusmodi correctionis exemplo omnibus tollatur audacia, et via præcludatur omnimode similia præsumendi: et nihilominus contra omnes et singulos de civitate vestra, cujuscumque conditionis existant, super confœderatione seu conjuratione cum eisdem schismaticis, vel quibuscumque aliis inimicis ejusdem fidei facienda verbum movere præsumpserunt (quod solum dicere summum nefas est et auditu terribile) taliter procedatis, quod ejusdem fidei vos ostendatis zelatores fervidos per effectum, nosque ac Sedem prædictam non oporteat super his alia cogitare remedia, qui tam detestabiles enormitates facinorum tamque perniciosum totius Christianitatis opprobrium sub dissimulatione transire aliquatenus non possemus.

« Recolimus insuper, quod dudum in primis nostræ promotionis auspiciis ad culmen Apostolicæ dignitatis nonnulla licita et laudanda statuta, quæ in vestris asserebatis capitularis contineri, a vobis pro divini nominis, ac fidei et Sedis prædictæ reverentia et honore facta provide contra eos, qui in Alexandriam et terras Ægypti prædictas cum vetitis antedictis accederent, nostro Apostolatui transmisistis. Quibus coram nobis et fratribus nostris lectis, non absque gratificationis et devotionis multæ præconiis ea consideravimus diligenter: quæ dum ad præsens in animo recensemus, non indigne cogimur admirari, si adversus transgressores statutorum hujusmodi debito modo juxta formam ipsorum et canonicas procedere negligitis sanctiones; cum parum sit condere in civitate statuta, nisi sit qui ea per executionem debitam tueatur, etc. Datum Viennæ VI kalend. Decembris anno VII ».

76. Scripsit eodem argumento Clemens ad Henricum regem Romanorum [1], ut in extinguendo imminente bello, ac defendenda fide Christiana regiam auctoritatem adhiberet, cum ex insula Rhodo in Terram-Sanctam ad eam Christiano cultui restituendam excurri posset; tum Genuenses adduceret, ut illatas Hospitalariis injurias sarcirent: « Qui, inquit, dilectissime fili, absque dubitatione confidimus et speramus, quod præcordiis regiis cælestis benedictionis rore perfusis, ad ulciscendam nostri Redemptoris injuriam in ejusdem Terræ-Sanctæ partibus tuos convertis sæpius cogitatus, et dirigis desideria mentis tuæ, ac ipsius Terræ commoda provovere utiliter te delectat ».

77. *Armeniæ et Cypri reges conciliati et privilegia collata.* — Quod ad alias res Asiaticas spectat; Armeniæ et Cypri reges, qui discordiis suis potentiam barbarorum auxerant, Pontificiis monitis atque instruendæ in Occidente pro recuperanda Syria expeditionis fama excitati, in mutuam concordiam descendere, ut felicius in Saracenos arma verterent; atque in Pontificem communem pacis arbitrum consensere. Misit itaque ad Clementem Osinius Armeniæ rex oratores suos, qui ab ipso magnis honoribus excepti sunt: sed cum nondum Cypri rex suos misisset, monuit Pontifex exaratis XV kal. Septembris litteris [1] Osinium ut alios imminente proximo Dominicæ Resurrectionis festo die ad Sedem Apostolicam legaret, quo ex Armenorum Cypriorumque oratorum congressu rem constituere, omnes discordiarum causas exscindere, ac pacem firmissimam inter eos adstringere posset. Piis ejusdem Osinii regis desideriis indulsit aliis litteris [2] Pontifex, ut alterius regis Armeniæ, cui retinendorum in familiari usu sex religiosorum Franciscanæ familiæ virorum facultas a Sede Apostolica concessa fuerat, exemplo sex etiam ejus Ordinis, quos designasset is, qui in Cypro sodalibus præesset, in aula regia ad alendam pietatem, cujus eximio sensu delibutum esse præ se ferebat, ut eorum consuetudine frueretur, retinere posset.

Conjungenda his nonnulla videntur beneficia Apostolica Christianis regibus a Clemente concessa hoc anno: inter quæ non prætermittendum illud, quod Aquino regi Norwegiæ concessit [3], ut regiorum sacellanorum dignitate præcipuus mithra coram rege uteretur: tum Robertum regem Siciliæ divinis mysteriis ante solis ortum celebrandis interesse flagitantem, ne ob ingruentium diurno tempore negotiorum molem a sacro illo opere distraheretur, voti compotem fecit: « Ut missam, inquit, antequam illucescat dies, circa tamen diurnam lucem, cum qualitas negotiorum pro tempore ingruentium id exegerit, tibi possis etiam cum cantu licite facere celebrari », et infra: « Auctoritate tibi præsentium de speciali gratia indulgemus: proviso ut parce hujusmodi concessione utaris, quia cum in altaris officio immoletur Dei filius Jesus Christus, qui candor est lucis æternæ, congruit istud non in noctis te-

[1] Lib. VII. Ep. com. X.

[1] Lib. VII. Ep. DCCLXXXVII. — [2] Ep. DCCLXIII et DCCLXIV. — [3] Ep. CCCXVI.

nebris fieri, sed in luce. Dat. in prioratu de Grausello prope Malausanam Vasionensis diœcesis IV kal. Julii anno VI ». Morem etiam gessit aliis ejusdem regis votis, ut nimirum sacra lipsana ad ea veneranda asservaret : « Ut sanctorum, inquit, reliquias in tua domo habere valeas, in loco tamen decenti cum debita reverentia conservandas ; præsertim cum ex Apostolicæ Sedis indulgentia altare portatile habeas, in quo tibi facis per proprium capellanum temporibus congruis divina officia celebrari, auctoritate præsentium duximus concedendum ». His de sacrarum reliquiarum cultu adnectimus, quæ refert Joannes Villanus [1], Arnaldum e Pelagrua cardinalem, de quo superius plurimus sermo illatus est, cum nosset Florentinos singulari veneratione beatum Barnabam Apostolum prosequi, illius reliquias Florentiam transmisisse, easque ingenti pompa a populo non vulgari pietatis sensu delibuto exceptas, atque in altari principis Ecclesiæ S. Joanni Baptistæ sacro magna religione collocatas.

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 13.

CLEMENTIS V ANNUS 8. — CHRISTI 1312.

1. *Templariorum Ordo extinctus, eorum bona addita Hospitalariis.* — Redimitus est ornamentis imperialibus in Lateranensi Ecclesia a cardinalibus legatis Henricus anno a Virginis partu millesimo trecentesimo duodecimo, indictione decima : instructus ad abrumpendos in Oriente Turcarum progressus duce, Tarentino principe, exercitus : decreta ad recuperandam Syriam in Concilio Viennensi expeditio : fœdæ hæreses censura Apostolica damnatæ ; ac Templariorum equester Ordo, cum a pristina sanctitatis laude in impietatem defecisset, extinctus. Utque ab extremo ducamus initium, cum in Concilio Templariorum causa [1] agitaretur, quæ in prima sessione discuti extremo superiore anno cœperat, iniit eam rationem in iis abolendis Pontifex, quam describit Bernardus [2] : « Mense Martii, feria VI in hebdomada sancta, XI kal. Aprilis, summus Pontifex, multis prælatis cum cardinalibus coram se in privato consistorio convocatis, per provisionis potius quam condemnationis viam Ordinem Templariorum cassavit et penitus annullavit, personis ac bonis ejusdem Ordinis ordinationi suæ et Ecclesiæ reservatis ». Hæc ille, quæ exscripsisse videtur anonymus Clementis V gestorum auctor [3], atque eis consentanea Ptolemæus Lucensis [4], Martinus Polonus [5], et alii tradunt.

[1] Ms. biblioth. Vat. sign. num. 1477. Bern. in Chron Rom. Pont. hoc an. — [2] Ibid. Ptol. Luc. l. XXIV. c. 39. et Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. — [3] Ext. Ms. in nostr. bibl. Vall. sign. lit. C. num. 25. — [4] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 39. Ms. Vat. bibl. sign. num. 3765. ubi sup. — [5] Mart. Pol. l. IV.

2. Habita est paucis diebus secunda sessio, in qua Pontifex Ordinis Templariorum abrogationem in consistorio editam promulgavit, ut Bernardus prosequitur : « Mense, inquit, Aprilis, tertia die introitus ejusdem mensis, anno Incarnationis Dominicæ jam notato MCCCXII, fuit secunda sessio Concilii celebrata, in qua prædicta cassatio Ordinis Templariorum extitit per summum Pontificem, Concilio mediante publice promulgata, præsente rege Franciæ Philippo, cui negotium erat cordi, ac domino Carolo fratre suo, et tribus ejusdem regis filiis, scilicet Ludovico primogenito rege Navarræ, Philippo et Carolo : sicque annihilatus est Ordo Templi post annos circiter centum octoginta quatuor, quibus militaverat impinguatus et dilatatus divitiis, multis libertatibus et privilegiis Sedis Apostolicæ communitus ».

3. Edidit postmodum Clemens Apostolicam ea de re Constitutionem [1], qua universo orbi, ac futuris sæculis transmittere voluit, quæ ipsum causæ ad equestrem illum Ordinem extinguendum impulissent.

« Clemens, etc. ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Considerantes dudum inquisitiones et processus varios, de mandato Sedis Apostolicæ per universas partes Christianitatis contra Ordinem quondam militiæ Templi et ipsius singulares personas habitos, sive factos super hæresibus, de quibus ipsi erant graviter infamati ; et specialiter

[1] Lib. VII. Ep. cur. XXXI.

super eo, quod fratres ejusdem quondam Ordinis, dum in ipso recipiebantur Ordine, ac interdum post receptionem eorum Christum negare, et in ejus opprobrium super crucem sibi ostensam spuere, et eum interdum conculcare pedibus dicebantur, quodque generalis magister ipsius Ordinis, visitator Franciæ, ac majores ipsius Ordinis præceptores, necnon et quamplures fratres ejusdem in judicio confessi fuerunt de hæresibus supradictis, quodque ipsæ confessiones dictum Ordinem valde suspectum reddebant ; attendentes insuper infamiam divulgatam, suspicionem vehementem, necnon prælatorum, ducum, comitum, baronum, ac communitatum regni Franciæ insinuationem clamosam, grave quoque scandalum ex prædictis contra Ordinem prælibatum subortum, quod non videbatur posse sedari eodem Ordine remanente ; animadvertentesque multas alias justas rationes et causas, quæ ad id nostrum moverunt animum, de quibus in processu super hoc habito continetur ; cum gravi cordis amaritudine et dolore non per modum diffinitivæ sententiæ, cum eam super hoc secundum inquisitiones et processus prædictos non possemus ferre de jure ; sed per viam provisionis et ordinationis Apostolicæ præfatum quondam Templi Ordinem ac ejus statum, habitum, atque nomen sustulimus, removimus et cassavimus ; ac perpetuæ prohibitioni subjecimus, sacro Concilio approbante, personas et bona ejusdem Ordinis ordinationi et dispositioni Sedis Apostolicæ reservantes, etc. Dat. Viennæ II non. Maii an. VII ».

4. Quod ad ea verba spectat, quibus Pontifex Templariorum Ordinem ex juris et judiciorum forma damnari non potuisse profitetur, causam affert Walsinghamus his verbis [1] : « Cum in Concilio Viennensi tractaretur, an propter vocationem singularum personarum Ordinis Templariorum, vel propter acta contra eosdem posset totus Ordo damnari propter singularium delinquentium vocationes, cum constaret quod dictus Ordo non fuerat vocatus, definitum fuit per dictum Concilium, quod non de jure. Ideo papa Clemens in Bulla sua condemnatoria Ordinis adjecit hanc clausulam : Quamquam de jure non possumus, tamen ad plenitudinem potestatis dictum Ordinem reprobamus ». Hæc ille : verum principi Ordinis ejusque proceribus diem indictam vidimus, subesseque alia ratio potuit, plures nempe constanter objecta pernegasse, et insontes pronuntiatos in aliquibus Synodis provincialibus ; plures etiam, cum objecta confessi essent, in equuleo, postea revocasse dicta, et in extremæ illius vocis constantia flammas pertulisse.

5. Disceptatum in Concilio est [2] acerrime quid de possessionibus Templariorum amplissimis constitueretur, cum plerique censerent creandum novum religiosum Ordinem equestrem, qui in Saracenos pro amplificanda fide bellum gereret, ac Templariorum opes in eum derivandas : urgebant vero alii Hospitalarios rei militaris ac pietatis gloria florere, potiusque alterius Ordinis bona illi conjungenda. Altior alia ratio perpendebatur, militarium Ordinum varietatem, qui assiduis pæne dissensionibus inter se certarent, exitium rei Christianæ attulisse, quibus etiam Ptolemaidis clades fuerat attributa : quocirca a Nicolao IV ea excisa agitatum vidimus, ut Templariorum et Hospitaliorum Ordines in unum coalescerent. Favebat huic causæ Pontifex, ac recenter e Barbarorum manibus erepta Rhodus, ac magna clade Madachias propulsatus, ipsis gratiam apud omnes pepererant. Vicit itaque Pontificia sententia, ut Templariorum bona, quibus potitos anno MCCCVII, mense Octobri, quo veluti signo dato conjecti in custodiam fuerant, constaret, ad Hospitalarios transferrentur, ut iis aucti divitiis rem Christianam latius proferrent. Excepta [1] tamen ea bonorum pars, quæ in Hispania consisteret, cum Aragoniæ, Castellæ, Lusitaniæ, ac Balearium reges, quibus ferme continua cum Saracenis qui extremo ipsorum insidebant limiti, bella erant, Templariorum bona ipsorum regnis constituta in sacri adversus infideles belli sumptus vertenda contenderent. Promulgavit mox Clemens quæ assentiente Synodo Œcumenica a se decreta fuissent, et iis omnibus, quibus bonorum extincti Templariorum Ordinis administratio et custodia credita erat, hæc imperia dedit [2] :

6. « Clemens, etc. administratoribus et curatoribus bonorum militiæ Templi.

« Nuper in Generali Concilio per nos Viennæ, disponente Domino, celebrato, post longam deliberationem præhabitam et maturam, acceptabilius fore credentes Altissimo, magis honorabile fidei orthodoxæ cultoribus, ac subventioni Terræ-Sanctæ utilius æstimantes, bona quondam domus et Ordinis militiæ Templi Ordini Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani concedere, quam Ordini de novo creando unire, aut etiam applicare, consilium deliberationis nostræ providit. Sed quia tunc aliquibus asserentibus, utilius fore bona ipsa Ordini noviter creando conferre, quam dicti Hospitalis Ordini applicare, tunc noster affectus speratum effectum super hoc obtinere nequivit ; tandem vero, sicut per Dei gratiam actum fore dignoscitur, VI non. præsentis mensis Maii, eodem sacro approbante Concilio, Hospitali seu Hospitalis Ordini supradictis præfata bona concedenda duximus et etiam unienda, bonis ejusdem Ordinis militiæ Templi in regnis et terris charissimorum in Christo filiorum nostrorum Castellæ, Aragonum, Portugalliæ et Majoricarum regum illustrium extra

[1] Walsing. Hist. Angl. et ex eo tom. III. Conc. p. 2. in Not. ad Concil. Vien. — [2] Ep. com. CCXLIV. Ext. tom. III. Conc. p. II. in Conc. Vien.

[1] Lib. VII. Ep. cur. CVI. et Reg. post eamd. Ep. Bern. Chr. Rom. Pont. — [2] Lib. VII. Ep. com. CCCVII.

regnum Franciæ consistentibus dumtaxat exceptis, quæ ab unione, concessione et applicatione hujusmodi ex certis causis excipienda duximus et etiam excludenda, ipsa dispositioni nostræ et Sedis Apostolicæ specialiter reservantes, etc. » præcipit ut Templariorum bona Hospitalariis attributa una cum omnibus juribus et obventionibus in eos, quibus ab Hospitalariorum equitem magistris provincia data fuerit, sine mora transfundant. « Dat. Liveron. Valentinæ diœcesis XVII kal. Junii anno VII ».

7. Non parum laboris et studii in ea Pontificia sententia mandanda operi, ac præda amplissima ex potentiorum, qui avaritiæ stimulis incitati Templariorum spolia invaserant, faucibus eripienda collocatum est, eaque munerum lenociniis extorqueri oportuit, in quibus offerendis exhaustas Hospitalariorum opes refert subjectis verbis S. Antoninus [1] : « Quia jam fuerant occupata a diversis dominis laicis, oportuit quod illi de Hospitali magnum thesaurum exponerent in dando regi, (de Philippo Gallo loquitur,) et aliis, qui occupaverant dicta bona : unde depauperata est mansio Hospitalis, quæ se existimabat inde opulentam fieri ». Extant eo argumento litteræ [2] Pontificiæ ad Francorum regem, quibus rogat, ut regia auctoritate præsules fulciret, qui Hospitalarios in bonorum ad Templarios olim attinentium possessionem inducere jussi erant : licet enim jam olim coram se, antequam ea attribuerentur Hospitalariis equitibus, manus ab illis bonis amovere professus esset, atque etiam sanxisset ut proceres pontificiis procuratoribus ipsa traderent ; tamen nonnullos adhuc iis bonis nefarie incubare queritur, quæ restitui quamprimum movet, cum non levem ex eo jacturam divina res patiatur [3].

8. At ne Rhodii equites ingentes illas opes in vitiorum pompam verterent, ac Templariorum exemplo, abjecto armorum usu, in delicias se dissolverent, Pontifex inclinante anno edixit [4], ut omnium eorum bonorum vectigalia annua redigerentur ad calculos, ac statueretur quot religiosi equites egregie armis instructi in transmarinis partibus ad loca sancta recuperanda sustentari possent.

« Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Bona præfati Ordinis (nimirum Hospitalariorum), tam antiqua quam nova, et ipsorum valorem annuum exacta exquiri diligentia faciemus, sollicite inquirentes et omnino scire volentes, quantum quælibet ipsius Ordinis domus sive antiqua sive nova valeat annuatim, et de quanto possit quolibet anno Terræ-Sanctæ subsidio respondere : quo facto juxta æstimationem et valorem bonorum ipsorum, et habita ratione de expensis in locis et propter loca ipsius Ordinis necessario faciendis, ad tenendum perpetuo in Terra-Sancta certum fratrum et militum numerum eumdem Ordinem adstringemus. Qui quidem fratres et milites ad acquirendam Terram eamdem et acquisitam etiam conservandam, quantum Deus dederit, laborent efficaciter et intendant : ordinato per nos et proviso, quod citra mare fratres ejusdem Ordinis paucissimi morabuntur, videlicet soli ad regenda loca ipsius Ordinis necessarii, et alii senes et valitudinarii et inhabiles ad bellandum. Juvenes autem et fortes, ad bellandumque habiles mittentur et tenebuntur necessario ultra mare : ut sic Terra-Sancta recipiat quod sibi debetur, ipseque Ordo id ad quod institutus est, sicut decet et expedit, prosequatur ; non relicta sibi secundum hæc ex divitiis, aut personarum qualitate vel multitudine, sed adempta potius superbiendi licentia, vel otiosa opera prosequendi : cum longe pauciores ipsius Ordinis fratres et milites sint citra mare moram tracturi, quam hactenus morabantur, bonaque prædicta multum et longe plus solito onerata sint eis juxta provisionem, de qua præmittitur, remansura, etc. Dat. Aven. III kal. Januarii, Pont. nostri an. VIII ».

9. Hæc de Templariorum possessionibus et opibus partim in Viennensi Concilio, partim etiam lapso aliquo ab eo perfecto tempore constituta : quæ nostra oratione conjungendo duximus, ne res sæpius repetita fastidium pareret. Quid vero de equitibus ipsis sancitum sit, utque partim sontes affecti supplicio vel ad expianda lacrymis crimina retrusi in monasteria, tum fugitivi incussa censurarum religione in judicium publico edicto accersiti, describit accuratius Bernardus [1] : « De personis, inquit, Templariorum sic extitit ordinatum, ut in quibusdam nominatim expressis dispositioni Sedi Apostolicæ reservatis, cæteri omnes judicio et dispositioni Conciliorum provincialium in singulis provinciis sunt relicti, quantumvis juxta diversitatem conditionum ipsorum cum eis per eadem Concilia procedatur : ita videlicet, quod vel qui super erroribus, exigente justitia, fuerint absoluti, de bonis præfati quondam Ordinis, unde juxta status sui decentiam sustentari valeant, ministretur ; circa eos autem, qui de præfatis erroribus fuerunt confessi, consideratis eorum conditionibus, modoque confessionis pensato, rigor justitiæ cum affluenti misericordia mitigetur : circa impœnitentes vero et relapsos, si qui inventi fuerint, justitia aut censura canonica observetur.

« Quoad illos vero, qui etiam suppositi quæstionibus se prædictis esse involutos erroribus negaverunt, per eadem Concilia reservaretur et fieret quod justum foret, et æquitas canonum suaderet et collocarentur singuli in domibus ipsius quondam Ordinis Templi, aut in religiosorum aliorum monasteriis, ad expensas Ordinis quondam Templi ; ita tamen, quod in una domo, unove monasterio, multi simul nullatenus ponerentur. Illi

[1] Ant. III. p. tit. XXI. c. 3. ante § 1. — [2] Lib. VIII. Ep. com. LXXVI. et post eamd. Ep. — [3] Bern. Chr. Rom. Pont. — [4] Lib. VI. Ed. cur. LXXVIII.

autem cum quibus nondum fuerat inquisitum, et qui sub potestate Ecclesiæ minime tenebantur, et qui erant fugitivi fuerunt citati cum edicto publico in Concilio Generali, ut præcise et peremptorie infra annum coram diœcesanis suis personaliter comparerent, subituri eorum examen et secundum Conciliorum judicium pro meritis recepturi: qui vero infra annum minime comparerent, excommunicationis sententiam incurrerent ipso facto: quam si per annum sustinerent animo pertinaci, tunc velut hæretici damnarentur. » Hactenus de Templariis, ad quorum dirimendam causam primum fuisse indictum Viennense Concilium vidimus.

10. *Bonifacii memoria a calumniis vindicata in Concilio et restaurata.* — Jam quid de Bonifacii memoria, quam Philippus Francorum rex hæreseos labe aspergebat, definitum sit, videamus: ob hanc etenim etiam causam indictam Synodum vidimus, remque in Concilio agitatam testatur Ms. Vaticanum [1]. Susceperat jam ante superiori anno, ut diximus, Clemens, cum adversas partes composuisset, illius dirimendæ controversiæ provinciam, atque in Concilio Œcumenico eam exponere decreverat tum ob rei gravitatem, tum ut invidiam omnem a se amoveret. Eum sane non assentatione, ut regis ulciscendi cupiditati obsecundaret, vel pusillanimitate ductum probabile est, sed potius cum apud plures Bonifacii fama laboraret, fraude nimirum ipsum irrepsisse in Petri Sedem, eamque injuste tenuisse, tum male de Eucharistia, Christianorum morum puritate, immortalitate animæ, corporum resurrectione sensisse, illi objectum erat: ad vindicandum ab omni infamia prædecessoris nomen, obstruenda calumniatorum ora, reique veritatem in luce collocandam permotum officii religione Concilii auctoritatem ea in re accersivisse.

11. Et primum quidem, quod ad Bonifacii Pontificatum spectat, plures viri docti illum in dubium revocarant, cum disceptarent, Cœlestinum V abdicare se summo sacerdotio non potuisse, fuderantque ea de re plura verba Jacobus et Petrus cardinales Columnenses; cumque a Bonifacio armis urgerentur, publicis documentis [2] vulgarant, ipsum fraude in Petri Sedem irrepsisse, neque a Cœlestino demandata a Christo Ecclesiæ gubernacula abjici potuisse, pluraque argumenta multis subornarunt coloribus, quæ tum Romæ, tum in Philippi Francorum principis regia pervulgata magnos animorum motus peperere: adeo ut Philippus pluribus litteris objecerit Bonifacio, multorum fama Pontificatum ab illo initum legibus non fuisse. Cumque Bonifacii memoriæ defensores, quorum præcipui erant Richardus Senensis, Petrus Hispanus, Franciscus Cajetanus cardinales coram Clementis tribunali Philippo exceptionem hanc validissimam objicerent, regem ipsum ad accusandum Bonifacium capitali odio ob censuras sibi ab illo, quem antea ut Pontificem orthodoxum coluerat, incussas adduci: proinde non audiendum, quippe infelicissima foret Pontificum sors, si quoties reges ob eorum scelera anathemate percellerent, deinde vivi vitave functi ab iis judicio hæreseos postulandi essent; respondebat Philippus [1], jamdiu ante contractas cum Bonifacio inimicitias sibi per conspicuos sacra profanaque dignitate viros fide dignissimos indicatum, Bonifacium vitio non legibus Pontificatum corripuisse. Et quidem judiciaria Instrumenta litis Bonifacium inter ac Philippum coram Clemente disceptatæ referunt [2], ineunte Pontificatu Bonifacii plures Sorbonicos doctores in controversiam adduxisse, an Cœlestinus V Pontificatu se abdicare potuisset, eosque in eam abiisse sententiam, cessionem ab eo editam non tenere, proinde Bonifacium legibus creatum non esse. Deinde recrudescente ea controversia, cum memorati Columnenses cardinales litteras [3] XV Junii anni MCCXCVII ad Parisiensem Academiam Penestre dedissent, quibus Bonifacii Pontificatui detrahebant, majores inter Sorbonicos contentiones de illo obortæ sunt.

12. Præcipuus difficultatis cardo in eo vertebatur, ut ex Columnensium cardinalium litteris constat: « Papatus a solo Deo est, et quæ a Deo vel ab alio superiori committuntur, a nullo possunt inferiori removeri ». Provocabantque ad Concilium Œcumenicum, ut in eo controversia dirimeretur. Cumque Bonifacius Concilium non coegisset, ratus cardinalium decretum ad id suffecisse, demum in Viennensi Concilio controversia definita est magno rei Christianæ bono, cum altero post sæculo majores turbas, ubi de exscindendo via cessionis schismate agebatur, paritura fuisset.

13. Auxerat hanc in Bonifacium litem Philippus rex Francorum, cumulatis fœdissimis in eumdem multiplicium hæresum calumniis. Quam ob rem judicii illius molem Clemente in se, ut diximus, suscipiente, post varios anfractus judiciarios, interrogatos Romæ, tum in Campania, Etruria et Galliis idoneorum quæsitorum opera testes, compertum est nefandas calumnias a malevolis confictas fuisse (1); quin etiam ipsa formula accusa-

[1] Ms. Vat. Arch. — [2] Ext. in Ms. Arch. Vat.

[1] Apud Clem. l. VI. Ep. cur. XXXII. — [2] Acta judiciaria in causa Bonif. Ms. — [3] Ms. Vat. Archiv.

(1) P. Franciscus Pagius in Breviario Pontificum Romanorum res a Clemente V gestas describens, multis adductis argumentis probare nititur, causam Bonifacii ante Concilium tractatam et absolutam, omni ejus cognitione sibi a Clemente reservata. Nec sane negari potest inter causas coacti Concilii, hoc Bonifacii judicium nequaquam referri ab anonymo illo episcopo, qui de singulis tribus causis, quæ discutiendæ in Concilio fuerant verba coram Patribus fecit. Vide annalistam ad annum MCCCX, num. 54: sed vix credo omitti a Pontifice potuisse rem tantam, quam summo animi nisu urgebat Philippus rex et Columnenses, quæque ad publicam Ecclesiæ causam ex obliquo referebatur, cum non defuerint inter Catholicos, qui censuerint Bonifacium legitimum Pontificatum haudquaquam gessisse, quod illud jure

tionis [1] concepto a Guillelmo Plassiono satis arguebat, illum pravo animo et calumniandi studio inflammatum fuisse : cum enim objecisset Bonifacio, illum de immortalitate animæ male sensisse, putidum hoc et nugax argumentum attulit : « Prædicare non erubuit, se magis velle esse canem vel asinum quam Gallicum, quod non dixisset, si credidisset Gallicum habuisse animam : ergo non credidit immortalitatem animæ, nec vitam æternam » . Sat prudentes intellexere, præmissas argumenti ab homine malevolentia in Bonifacium suffuso confictas, ut Gallos in illum incenderet, cum ex publicis Bonifacianis monumentis constet, tot in eam nationem, quam in quamvis aliam laudum ornamenta congessisse, nec graviori verbo ipsam perstrinxisse, quam cum se a senatu regio maledictis hisce laniari audivit. Illatio vero ex præmissis æque nugax est, quamvis inepta ea verba protulisset.

Cæterum potiora erant argumenta contraria, quibus ostendebatur Bonifacium recte de animarum segregatarum statu sensisse, cum B. Ludovicum Philippi avum sanctorum Catalogo adscripsisset, deque miraculis ab eo editis panegyrim habuisset : cum pro salute animæ suæ Basilicæ Vaticanæ prædia amplissima quadraginta tribus circiter millibus aureorum empta donasset [2], præter pretiosissima varii generis ornamenta : cum plura decreta animæ immortalitatem, necessario statuentia edidisset : cum etiam constantissime hostibus irrumpentibus, strictosque enses intentantibus dixisset [3] : *Cupio pro Christi fide et Ecclesia mori ;* cum in extremo vitæ discrimine pronuntiasset [4], ut Acta referunt, « Omnes articulos fidei more summorum aliorum Pontificum recognoscens, et confessus coram octo cardinalibus, de quo extant litteræ fratris Gentilis cardinalis ».

14. Æque ineptum et improbum est aliud argumentum, quo Bonifaciani calumniatores astruebant, illum magicis artibus imbutum, additumque dæmoni ; ferebant enim illum jactasse : « Quod si omnes homines in mundo essent ab una parte et ipse ab alia, non possent eum decipere, nec in jure, nec in facto ; quod non posset fieri nisi arte diabolica uteretur : ergo habuit dæmonem, cujus consilio in omnibus utebatur ». Similibusque nugis plenum est illud, quo accusatores contendere Bonifacium sensisse, Christum in Eucharistia non existere. Sed quo argumento ? non alio, quam quod addidere, ipsum divinis mysteriis, dum peragebantur, tergum obvertisse : cum potius contrarium demonstrarent sacra ab eo toties singulari pietatis sensu manantibus suavissime ex oculis lacrymis peracta, pluraque altaria ab ipso pretiosissimis muneribus exornata. At exinde etiam impingendi criminis idololatriæ occasionem sumpsere, quod effigiem suam sacris iis muneribus insculpendam curaret, atque ita in aris coli a Christianis vellet, atque apud posteros memoriam propagari.

15. Hæc sane deliria, ut etiam et aliæ calumniæ Philippo, qui parum valebat prudentia, quocirca regni administrationem alieno nutui permittebat, persuaderi potuerunt, et in circulis regiorum assentatorum mussitari : sed in Concilio Viennensi coram trecentis Patribus, qui totius orbis Christiani erant lumina, discussæ sunt ejusmodi calumniarum tenebræ asserta Bonifacio religionis, cujus tot monumenta extabant, fama ; pronuntiataque demum decretoria sententia, sedisse justum Pontificem Bonifacium, et recte de fide orthodoxa sensisse, ut S. Antoninus hisce verbis testatur [1] : « Cum Clemens », et infra, « de delenda memoria Bonifacii ex Ecclesia, cum prælatis Concilii tractaret, quia rex illum hæreticum fuisse probare intendebat, Concilium nullo modo assentiri voluit, sed contrarium declaravit, scilicet ipsum fuisse Catholicum et indubitatum Pontificem ».

16. Confirmat Joannes Villanus [2], Bonifacium a Concilio Viennensi omni suspicione hæreseos, et calumniis ei a rege Francorum i[m]positis liberatum idque pluribus argumentis, ex imperiali jure petitis, coram Philippo rege ejusque senatu a Richardo Senensi cardinale insigni juris perito, tum aliis e sacra theologia depromptis a Joanne

[1] Ext. tom. IX. de schism. Ms. arch Vat. pag 12. in processu Bonif. Ms. arch Vat. — [2] Axt. lib. annivers. basil. Vat. pag. 144. — [3] Ex process. Ms. arch Vat. pag. 37. — [4] Jac. card. ad Vel. Aur. et ex process. sup. pag.

[1] Ant. III. p. tit. XXI. c. 3. in princ. — [2] Jo. Vill. l. IX. c. 22. et ex eo Masson. in Phil. Pulc.

abdicare a se Cælestinus minime potuerit ; ex quo id consequebatur, omnia ejus Acta exscindi, ac pro infectis haberi oportere. His ergo stantibus, vix credo detrahi fidem posse Joanni Villani, qui causam Bonifacii cognitam a Concilio affirmat, qui cohæret anonymus Vaticanus in fragmento legendo apud annalistam an. MCCCXI, num. 54 Consonat his P. Franciscus Pippinus horum temporum scriptor in Chronico, qui lib. 4, cap. 49 scribit : « Fuit præterea in eodem Concilio ex parte regis Franciæ Philippi hujus nominis V, per ipsius solemnes nuntios requisitum, ut ossa quondam Bonifacii exhumarentur, et etiam cremarentur tanquam hæretici. Non tamen requisitio fuit admissa, etc. » Hæc Pippinus, qui anno MCCCXIV Chronicon suum absolvit, quemque ex præfatione Muratorii ad hoc opus Rer. Italic. tom. IX discimus anno MCCCXX aut circiter libris scribendis operam, in Italia forte, nam Bononiam habuit patriam, dedisse. Eadem memoriæ mandantur a continuatore Martini Poloni ex editione Eccardi. Vix credo tam multos et coævos auctores in re hac errare potuisse. Horum vero testimonium multo validius existimandum est, quam silentium Actorum omnium publicorum, quorum nullum in ea causa in Concilio edit[um] superest. Hoc silentium urget Pagius, sed cum vetera hujus Concilii Acta nulla suppetant, nullum ex eo silentio validum argumentum duci potest.

Auctor Chronici Mersemburgici, qui opus illud ad annum MDCCXXII perduxit, vulgatumque legitur apud Ludewig Reliquiar. tom. IV, tradit Burghardum Mersemburgensem archiepiscopum Concilio huic interfuisse, et a Clemente V impetrasse, ut vicarium sui episcopum in Pontificalibus exercendis eligeret, et ab eo Joannem quemdam Ordinis Eremitarum S. Augustini in episcopum Soronacensem, et vicarium suum electum et consecratum fuisse.

MANSI.

Murrensi itidem cardinale, tum etiam aliis ex Decretalibus et jure canonico delibatis a Gentili cardinale comprobatum : necnon duos auratos equites Catalanos adversariis Bonifacii provocationem ad certamen singulare (ex nobilium more improbo) objecisse : indeque Philippum ac suos pudore suffusos conticuisse. Addit etiam placandi regis causa decretum a Concilio editum, quo promulgatum sit, nullam unquam labem Philippo posterisve ob gesta in Bonifacium adhæsuram, quod etiam repetit S. Antoninus : « Quia, inquit, ipse, (nempe Bonifacius,) fecerat processus contra regem Franciæ, ad quietandum ipsum, non valentem obtinere quod cupiebat injustum, declaravit et firmavit decreto Concilium, quod quacumque de causa rex offendisset Bonifacium papam seu Ecclesiam, nullo unquam tempore posset ipsi regi, vel ejus filiis et hæredibus aliquid damni inferri vel pœnæ », ita quod jam ante sanxerat Clemens, a Concilio repetitum est.

17. *Beguardi damnati hæretici quorum singuli errores refelluntur.* — Ut detersa est a Bonifacio (pro quo nunc eruditam apologiam typis mandat Joannes Rubeus monachus Benedictinus) omnis hæreseos suspicio et macula a Viennensi Concilio, ita ab eodem damnati sunt nonnullorum impurissimorum hypocritarum, qui Germaniam suo veneno infecerant, fœdissimi errores, qui adeo cum omni ratione atque honestate pugnant, ut mirum sit homines in tantam vesaniam actos, ut colerent vitia sanctitatis specie atque humanis sensibus æternam metirentur felicitatem. Beguinorum et Begardorum iis nomen erat (1) : an illud a pestiferæ sectæ auctore, an ab alia causa derivatum, parum exploratum est, de quibus hæc Henricus Stero : « Hic papa sectam Begardorum et Begardarum hæreticorum utriusque sexus reprobavit, qui Alemanniam in (per) plures provincias perversis dogmatibus suis infecerant : dixerunt enim inter cætera, hominem eundo de virtute in virtutem perfectiorem Christo posse fieri et impeccabilem : negavere etiam se subesse prælatis et summo Pontifici ». Afflabant alia venena simplicioribus, erroresque disseminabant, quos recenset Clemens ac damnat in Apostolica Constitutione in Concilio promulgata [1] ; ex qua etiam Alvarus Pelagius Minorita episcopus Silvensis, qui adversus hos hæreticos sæpius scuto fidei et gladio spiritus se concertasse testatur, eosdem errores enumerat confutatque, eductis in aciem divinis oraculis et sanctorum Patrum auctoritatibus : cujus narratio et doctrina etsi prolixior afferenda visa est, cum is testis fide dignissimus sit, atque impietas pure detecta ob sui horrorem minus noceat, et ut videant novatores, quos habuerint antesignatos : « Unus, inquit [2], error eorum est : homo in præsenti vita tantum et talem gradum perfectionis potest acquirere, quod reddetur penitus impeccabilis et amplius in gratia proficere non valebit ; nam, ut dicunt, si quis posset semper proficere, posset aliquis Christo perfectior inveniri. Isti moveri videntur ex auctoritate Joannis (in Ep. I, cap. III,) ibi : Omnis, qui natus est ex Deo peccatum non facit, De Pœni. di. II. §. *Opponitur* vers. *item secundum hanc*. Sed Hieronymus contra Jovinianum prædictæ auctoritati respondet, probans hominem in hac vita posse peccare et peccato esse subjectum, multis

[1] Clem. ad nostrum de hæret. — [2] Alvar. Pel. Ep. Silv. de planct. Eccl. lit. II. c. 52. Jo. Turrec. de Eccl. p. II. l. IV. c. 36. S. Ant. III. p. tit. XXI. c. 3. § 2. Bin. in Not. ad Conc. Vien.

(1) Agit hic annalista de Beguardis et Beguinis, quorum condemnatio in Concilio a Patribus innovata. Nominis hujus etymon sunt qui derivatum censent a Saxonico *Beggen* mendicare. Nec sane aliter accepisse videntur auctores Annalium Colmariensium, qui ad A. MCCCII scribebant : « In hoc Capitulo (Fratrum Prædicatorum) fuerunt conversi, seu Beghardi, hoc est, Fratres non habentes domicilia, LXXX ». Ægidius vero Aureæ-Vallis, qui medio sæculo XIII historiam episcoporum Leodiensium scribebat ad A. MCLXXX narrat : religiosum quemdam sacerdotem nomine Ludovicum *a Begue* (Balbum scilicet) instituisse genus quoddam puellarum, quæ castam et religiosam vitam in sæculo agerent ; unde, ait, factum est, « ut mulieres et puellæ, quæ caste vivere proponunt, Beguines Gallice cognominantur ». Id vero desumpsisse Ægidium notat Naugius in Glossario V. *Beghinæ* ex antiquiori scriptore Vitæ S. Odiliæ, et ex Joanne Abbatulo lib. I. cap. 4. Quæ sane posterma nominis origo mihi probatur, cum testimonio antiquorum fulciatur ; quo caret prius illud etymon a recentibus nonnullis scriptoribus apud Nangium excogitatum. Forte tamen accidit ut natum in Gallia nomen cum in vicinam Germaniam transiret ; affinem ibi significationem ex verbo Saxonico *Beggen* obtineret. Ex hoc vero deducas, primo quidem illud obtinuisse mulieres sinceram pietatem colentes ; dein eo passim abusi hæretici illi, qui superiori sæculo sub ementita religionis larva hæresim occulebant. Nam Valdenses ea appellatione non semel donat Godefridus monachus in eo Chronico quod sæculo XIII præcedente scripsit Non ita tamen illud hæreticis affixum est ; quin simul viris ac mulieribus piis probisque tribueretur. Hinc factum est ut sorores et fratres tertii Ordinis S. Francisci, et S. Dominici, qui religionis induti vestibus vitam in sæculo castam, et ad normam regulæ sibi traditæ piam traducebant, Beguardi et Beguinæ appellarentur. Quare cum primum Clementinarum liber prodiit in publicum et in eo adversus Beguardos et Beguinas Constitutio prodiit, tanta per Germaniam commotio in sectatores professionis illius facta est, ut vel eam deserere, vel exulare cogerentur, teste oculato Joanne Vitodurano Minorita in Chronico ab Eccardo Histor. med. ævi vulgato. Cum vero ille sectam hanc Beguinarum cœpisse asserat ex quo Joannes XXII Clementinas promulgavit, hinc discimus Beguardorum damnationem pecuharem nullam factam in Concilio (cur enim alioquin non statim illa promulgata fuisset ?) Sed cum in Concilio Clementinæ recitatæ, et a Patribus permissum fuerit Clementi, ut illas reformatas suo et Concilii nomine ederet ; hinc a Concilio damnatio illa processisse rectissime dicitur. Licet vero nulla ab Ecclesia edita in Beguinos ante promulgationem Clementinarum constitutio prodierit ; episcoporum tamen quorumdam Constitutiones illos jam proscripserant. In Spicilegio Ecclesiastico Lunigii pag. 399, occurrunt statuta Synodalia Henrici Coloniensis archiepiscopi, edita anno MCCCVI, quorum primum est damnatio Beguardorum, qui jubentur vestem religiosam, quam inconsulto Pontifice susceperant, dimittere, et victum sibi non emendicando, sed arte in aliquam exercendo procurare. Item statuta Synodalia Joannis IV Leodiensis episcopi apud eumdem Lunig. p. 573 edita anno MCCLXXXVII tit. XXIX, cap. 1, hæc de Beguinis sanciunt : « Omnes Beguinæ privilegio Beghinali gaudere volentes intrent curiam (monasterium scilicet), Beghinarum ; et si aliqua Beghina extra curiam accesserit moratura, vel ejecta fuerit propter incontinentiam, vel aliud delictum, habitum non deferat Beghinarum ». Ex hoc canone discimus Beghinarum genera fuisse duo ; aliæ quidem erant in monasterium collectæ ; aliæ vagæ ; quarum postremas, et Leodienses Patres hic damnant, et in Clementinis, quamquam non sine discrimine aliquo, reprobantur ; nam quicumque ex Beguardis etiam vagis et privatam in sæculo vitam agentibus, regulam profitebantur approbatam S. Francisci vel S. Dominici, Tertii ut vocant, Ordinis, illos Clemens admisit, reliquos ad arbitrium viventes suppressit. MANSI.

hoc probans exemplis. Iste etiam error ab illo videtur trahere ortum, qui dicit nullum imputari peccatum in fide manentium, XXIV. q. III. Quidam vers. *Eunomiani*. Si ad impeccabilitatem in hac vita venire possemus, frustra oraremus : Dimitte nobis debita nostra, de pœn. d. III. De quotidianis et præ. c. *Si enim*, ver. *si non peccamus*, et dist. I. Tres autem, et de conse. dist. II. Iteratur, et Matth. VI, et Luc. XI. ubi Cyprianus : Quam necessarie autem et salubriter admonemur, qui peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur : et ne quis sibi quasi innocens placeat, et se extollendo plus pereat, instruitur se peccare quotidie, dum pro peccatis quotidie jubetur orare. Item Augustinus de bono perseverantiæ : Hoc autem telo Pelagiani confodiuntur hæretici, qui audent dicere, hominem justum in hac vita habere nullum omnino peccatum : et in talibus hominibus non est jam videre in præsenti tempore Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, ad Ephes. V, 21.) di. *Quamvis*. Chrysostomus in homilia : Quoniam vero fidelibus hæc oratio convenit, leges Ecclesiæ docent et orationis principium, quod docet Deum patrem vocare. Qui ergo fidelibus jubet remissionem peccatorum petere, demonstrat quod post baptismum contingit peccata dimitti contra Novatianum ». Et pluribus interjectis adducit Joannem Cassianum in lib. Collationum adversus impeccabilitatem sibi affingentes et dicta Apostoli : *Quod nolo malum hoc ago* ; et : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ?* (Rom. VII) et XXXII q. V. *Si Paulus*, et *de consec.* di. IV. c. II. et illud : (Rom. VII.) *Video aliam legem repugnantem legi mentis meæ*. Tum istud : *Sidera ipsa non sunt munda in conspectu ejus*. Subdit : Nostra translatio habet : Cœli non mundi : (Job XV.)

« Quia etiam dicunt dicti Begardi, quod tantum potest homo crescere non valebit, falsum esse non dubium est, quia scriptum est in psalmo LXXIII. et de pœn. di. II. *Dum sanctam :* Ibunt de virtute in virtutem, usquequo, videatur Deus deorum in Sion ; id est, in gloria sempiterna, ubi Dominum speculabimur facie ad faciem. (Joan. cap, 17.) Contra etiam verbum Ambrosii in sermone resurrectionis de sanctis dicentis : Quis enim in hac vita tam mundus, qui amplius mundari non possit, magis magisque mundandus non sit ? et sequitur post : Ut tanto sint fæcundiores ; quanto fuerint mundiores. Et contra hoc etiam est istud Apoc. cap. ultimo : Et qui justus est justificetur adhuc. XLVII. di. *Quantumlibet ;* et illud Salomonis Proverb. IV. Justorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque in perfectum diem, de pœn. d. II. *Justorum semita*, post c. *Non revertebantur ;* vocat autem perfectum diem, scilicet gloriæ sempiternæ ». Et infra : « Quis in hac vita ad tantum gradum perfectionis pervenit, ad quantum pervenit mater Dei ? et tamen semper in ea crevit gratia et meritum usque ad mortem, quia semper gratia utebatur recte et virtuose vivendo : et credo, salva Ecclesiæ veritate, quod si domina centum millibus annorum vixisset in hac vita, in fine illorum dierum perfectior extitisset, quia nulla creatura sic est plena gratia, quin amplius repleri valeat, excepto illo homine in Christo Deo unito, qui ab instanti conceptionis omnibus chrismatibus divinis et Spiritu sancto plenissime plenus fuit, quia non fuit sibi datus Spiritus ad mensuram (Joan. III), et ibi : De plenitudine ejus omnes accepimus (Joan. I), et ibi : plenum gratiæ et veritatis ». Et multis interjectis de plenitudine gratiarum in Christo, subdit : « Illi ergo miseri Begardi, qui se justificant et plenitudinem Spiritus sancti se habere credunt, similes aliis hæreticis sunt, et de eadem infecta stirpe descendunt, qui Cataphrygii dicuntur, de quibus XXIV, q. III. *Quidam*, veri. *Cataphrygiis* : mundos enim se facientes, immundissimi sunt ; immundus est enim apud Deum omnis, qui exaltat cor suum, de pœn. di. II. *Si enim*. Ille enim vere est immundus qui se videt mundum, et ille mundus qui se videt immundum ». Et infra : « Isaias cum vidit Dominum exercituum, tunc se immundum vidit, et dixit : Væ mihi quia vir labiis pollutus ego sum et vidi Dominum exercituum. Isai. VI. Isti ergo miseri Begardi, sicut dicit Gregorius, quo peccatores se esse non credunt, eo deteriores peccatores fiunt. XLV. di. *Vera justitia*, etc.

« Secundus error Begardorum est, quod jejunare non oportet hominem vel orare postquam gradum ultimum perfectionis fuerit assecutus, quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui et rationi subjecta, quod potest homo libere corpori concedere quidquid placet. Sed iste error fundatus in errore spiritus libertatis (de eo superiori anno a Clemente confutato plura dicta sunt) facile exstirpatur, si veritas attendatur : nam certum est, quod quamdiu quisque in hac vita est, quantumcumque perfectus sit, caro contra spiritum concupiscit. (Galat. V, et Rom. VII). Video autem aliam legem in membris meis, etc. et iterum ibi : Non enim quod volo bonum hoc facio, etc. XXXII. q. V. *Si Paulus*. Ergo semper necessaria est abstinentia et jejunium impetum carnis refrænans, unde (I Corinth. IX) : Castigo corpus meum, etc. etiam II Corinth. XI : In jejuniis multis et vigiliis multis ; unde Bernardus : Velis nolis, intra fines tuos habitat Jebusæus ». Nonnullisque interjectis de duobus hujusmodi hypocritis Minoritis hoc narrat : « Vidi duos fratres nostros sanctitatis nimiæ famam habentes, dicentes se gustum in comedendo perdidisse, et in cibis saporem non invenire : qui tamen revera semota hypocrisi plus de bono vino, quam de malo bibebant, et pro eis specialiter quærebatur et emebatur ; et qui plus de bona coquina, carnibus et piscibus et fructibus, quam de malis : imo nec communibus contenti erant, sed specialia quærebant et habebant, facta verbis contraria ostendentes, in verbis mendaci-

bus gloriantes. Vere malus spiritus est spiritus gastrimargiæ et periculosus, quia janua vitiorum ». Et infra : « Isti etiam Begardi tacite in alium errorem videntur incidere Jovinianistarum, nullum discrimen facientes inter abstinentes et laute epulantes, (xxiv. q. III. *Quidam*, versic. *Jovinianistæ*). Et ideo non dicant quidam : Perfecti sumus, dimittamus abstinentias et jejunia, et teneamus vitam communem aliorum, qui gulam vicimus. Vere tales non victores gulæ, sed victi a gula sunt, quia etsi quod intrat per os non coinquinat hominem (ut Matth. xv), et omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione recipitur (I ad Timoth. iv), et quod dictum est Petro : Quod Deus purificavit, tu ne commune dixeris (Act. x), ab omni tamen specie mala et occasione abstinendum est (I. ad Thessal. ult. Extr. de Simon. *Audivimus*). Et iterum Paulus (I. ad Cor. ix) : Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Et quis est iste elatus, qui se agonem istum credat vicisse? cum vas electionis dicat ad Rom. vii : Quis me liberabit de corpore mortis hujus (xxxii. q. v. *Si Paulus*) ». Et infra :

« Isti miseri Begardi quomodo sibi sint contrarii, attendat quisque fidelis. Dicunt se continue orare et debere orare, et ideo non possunt nec debent manibus laborare : et iidem dicunt, quod perfectus vir orare non tenetur. Vere Deo et sibi contrarii sunt, et ideo non sunt audiendi (xiii. q. ii. *Quam præposterum* xxiii. q. vii. *Quod autem*. Extr. de appell. *Sollicitudinem* in fi. ubi de hoc.) Mendaces sunt, et de spiritu libertatis carnalis sunt, quia quanto quis perfectior, tanto cogente Spiritu sancto, ut ita loquar, orationalior, et ad Deum mente et corpore devotior et illuminatior ». Et infra : « Isti etiam dicentes sibi licere concedere corpori quidquid placet, non viderunt textum eos expresse confundentem. (iv. di. *Denique* in fi. ubi dicitur : Vinum ergo ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus ;) alioquin restat; ut et omnia quæ corporibus libent, similiter faciamus, unde et Alexander ad Didymum : Ea quæ voluntas sibi vindicat honestate, plerumque negamus admittere : dedit nobis multas natura blanditias, quas plerumque virtus cohibet.

« Tertius error Begardorum est, qui dicunt, quod illi qui sunt in prædicto gradu perfectionis et spiritu libertatis, non sunt humanæ subjecti obedientiæ. Contra istum errorem (Extra. de renunt. *Nisi de* §. Sed dices de reg. licet, de elect. Generali §. Illos l. vi.) et quia Ecclesia ista ordinata ad instar Ecclesiæ triumphantis, ubi est unus monarcha, cui omnes obediunt, Apocal. xxi. Exod. xxv in fine Extr. de sent. exc. c. i. in Clem. de elect. *Significasti.*) Nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligantur, quia, ut dicunt, ubi Spiritus Domini, ibi libertas, (Gal. xix. q. ii. *Duæ.* II Cor. iii) ». Et infra : « Quod autem iste sit error, patet per Testamentum vetus et novum : in lege enim veteri præcipiuntur occidi, qui imperio sacerdotis, vel principis, vel parentum inobedientes sunt. De primo Deut. xvii : Qui supererit nolens obedire sacerdotis imperio morietur. (Extr. Qui fi. sint legit. Per venerabilem §. Rationibus) ». Et infra : « Præterea constat, quod Christus voluit esse loco sui (Apostolos), ejus et vicem ejus gerere. (Matth. x, et Luc. x.) Qui vos audit, me audit, etc. Et : Qui vos recepit, me recepit. (xxi. dist. *In novo Testam.* et viii. q. i. *Qui vos spernit.*) Obediendum ergo fuit Apostolis sicut Christo tanquam ejus vicariis, maxime Petro primo et præcipuo, ut præ. c. *In nova.*) A simili et eorum successoribus obediendum est, unde si quis diceret, obediendum Christo sed non ejus vicariis, ergo Christus non sufficienter Ecclesiæ providisset : postquam cælos ascendit, quod falsum est. (Extra. de homicid. Pro humani li. vi. ubi de hoc :) non enim remansit Ecclesia sine capite loco Christi, ut ubi, quia corpus Christi mysticum Ecclesia est, (xxiii. q. v. *De liguribus ; quod sine capite non est.* Extr. de off. ord. *Quoniam in plerisque.*) Si quis autem diceret obediendum esse bonis prælatis, non malis, falsum diceret contra illud Matth. xxiii : Supra cathedram Moysi, etc. (i. q. i. *Non quales* xix. dist. *Secundum*) et I Petr. ii : Servi subditi estote, etc. non tantum bonis, sed etiam discolis (xi. q. iii. *Julianus* xxiii. q. i. *Quid culpatur.*) Si enim tantum bonis esset obediendum, jurisdictio Ecclesiæ nihil haberet certitudinis, nescitur enim quis esset bonus vel malus, Eccles. ix : Nescit homo utrum amore vel odio sit dignus. Item jurisdictio Ecclesiæ nihil haberet stabilitatis, ille enim qui est bonus in momento fit malus, et e converso ; quia secundum Job. xiv, mutatur homo, et nunquam in eodem statu permanet, (de con. di. v. *Ne tales.*) Præterea sicut pictor fœdus facit pulchram imaginem, sic malus prælatus bonum præceptum, si autem præcipiat quod malum est ut peccatum, obediendum non est ; unde Augustinus supra illud Rom. xiii : Qui potestati resistunt, ipsi damnationem acquirunt ; Si ille jubeat quod non debet facere, hic sane contemne potestatem timendo potestatem majorem ». Et infra :

« Quod vero dicunt dicti Begardi, quod postquam perfectus est quis, ad nulla præcepta Ecclesiæ obligatur ; certum est esse erroneum manifeste sicut apparet (xiv. q. i *Quod præcipitur.*) Item canones ab Ecclesia editi Spiritu sancto dictante editi sunt (xxv. c. i. *Violatores*) II ad Timoth. iii. ibi : Omnis Scriptura divinitus inspirata, etc. Et II Petr. i. c. in fi. ibi : Sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Ergo quilibet est obligatus ad eos servandos sicut præcepta Dei. (Ad hoc. xxv. q. i *Nulli fas*, et c. *Prima salus*, et c. *Generali decreto*) ». Et infra : « Quia Deus per Ecclesiam nobis loquitur secundum illud Math. x : Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis ; et Hierem. i : Ego ero in ore tuo, et si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris,

Hier. xv.) Rursus quod dicunt Begardi et allegant pro se verbum Pauli II ad Cor. III : Ubi Spiritus Domini, ibi libertas ; et Galat. v. ibi : Quia si Spiritus Dei ducimini, non estis sub lege, (et XIX. q. II. *Duæ sunt.*) Sed ipsi cæci et carnales æquivocant libertatem, isti enim carnales totaliter, qui sunt proprie de illis hæreticis de spiritu libertatis, de peccato sibi conscientiam non faciunt ; dicunt enim : Modo est tempus tertium Spiritus sancti ; distinguunt enim totum tempus a creatione mundi usque ad consummationem sæculi in tria tempora, et dicunt quod primum tempus creationis usque ad Christum fuit tempus Patris, secundum tempus ab Incarnatione Christi usque ad adventum Spiritus sancti, fuit tempus Filii et tempus Redemptionis, a missione Spiritus sancti usque ad finem mundi est tempus Spiritus sancti et tempus libertatis ad faciendum quidquid homini libet, nec reputant hic aliquid malum esse. Sed iste error eorum est periculosior omnium, quia alium errorem includit, qui ab antiquis hæreticis originem traxit, et in istis temporibus novissime propinquis perditionis filio Antichristo multum invaluit et invalescit et invalescet. Unus enim ex eis dixit, non est diu, qui erat ex episcopatu Tudertino, sicut fuit probatum per testes me ibi existente, quod nihil aliud erat infernus, nisi non facere propriam voluntatem ; et paradisus non erat aliud, nisi facere in omnibus propriam voluntatem, et uti in omnibus propria libertate. De peccato ergo aliquo conscientiam aliquam sibi non faciunt, maxime de peccato carnis, (sicut patet Extr. de hæret. *Ad nostrum*, in VII. *errore, et dicam infra in* § septimo :) propter quod omnes sunt immundi, sicut manifestum est per eorum proprias confessiones et fideles attestationes habitas in diebus meis, maxime in partibus Lombardiæ, et in provincia Ducatana, quæ est provincia B. Francisci. Caput autem istius sectæ spiritus libertatis istis temporibus fuit Dulcinus Lombardus, qui fuit combustus cum quadam sua meretrice in Lombardia prope Vercellensem civitatem ». Fuisse instauratorem sectæ illius et propagatorem Dulcinum, magistrum autem habuisse Sagarellum (Segnerellum) Parmensem pseudomonachum, qui legem spiritus antiquaturam Christi Evangelium vaticinatus fuerat, atque ad confirmandam hæresim plura ex abbatis Joachimi scriptis detorserat, ex quo etiam Petrus Joannis Olivi sua deliria mutuatus sit, superiori anno ex Guidone[1] Elnensi episcopo, Eymerico[2] et Joanne card. Turrecremata[3] observatum est. Ex quo facile colligas hosce Bizochos, Begardos, pseudoapostolos, Dulcinistas seu Libertinos, et alios plura fuisse unius hydræ capita ex eodem nempe Waldensis impietatis monstro progerminasse ; quamvis singulares quique errores confinxerint. Pergit Alvarus :

[1] Guid. Sum. de hæres. — [2] Eym. II. p. direct. q. XII. — [3] Turr. Sum. p. II. l. IV. c. 37.

« Isti sunt quos littera sacræ Scripturæ occidit (II Corinth. III.) male et carnaliter per eos intellecta, et spiritus, cujus libertatem allegant, non vivificat, quia ad litteram intelligere volunt verba Scripturæ de libertate loquentia ad suas fœditates nefarias confovendas ». Et infra : « Circa istum errorem sciendum est, quod duplex servitus in Scriptura invenitur. Una est servitus legis, quæ ex timore pœnæ operatur, de qua Galat. v in fine : Itaque, fratres, jam non sumus filii ancillæ, sed liberæ. Est alia servitus peccati, de qua (Jo. VIII.) dicit Dominus : Qui facit peccatum, servus est peccati ; et (Matth. VI.) non potestis servire Deo et mammonæ ; quicumque enim passioni obedit, servus est passionis, quia cum gratia præcedente potest homo passionibus dominari et subjicere obedientiæ rationis ; unde Genes. IV : sub te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius; et Act. XX; Non facio animam meam, id est, animalitatem, id est, sensualitatem, (de qua Extr. *de hæreticis ad nostrum*, in Clement.) pretiosiorem quam me scilicet rationem et intellectum ; quasi dicat : Possum per rationem sensualitati dominari. Vera ergo et prima libertas est secundum Augustinum, carere criminibus : verus liber, quem Dei Filius liberavit, (Ps. XXXVII.) quia inter mortuos, scilicet peccato, liber Christus a peccato liberos facit, quod peccatum ipse portavit super lignum crucis. (I Petr. II.) Ut peccatis mortui justitiæ vivamus ; et liberando nos a peccato, servos fecit justitiæ et virtutis. Servi eramus cupiditatis, liberati servi efficimur charitatis. Non ergo, ut dicit Augustinus in dicta homilia, dicat Christianus : liber sum, in libertatem vocatus sum : servus eram, sed redemptus sum et in ipsa redemptione liber factus sum : faciam quod volo, nemo me prohibeat a voluntate mea, si liber sum. Sed si ista voluntate et libertate peccatum facis, servus es peccati : Noli ergo libertate uti ad peccandum libere, sed utere ad non peccandum, erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia ; eris liber, si fueris servus, liber peccati, servus justitiæ, dicente Apostolo ad Rom. VI. Cum servi essetis, etc. » Et infra : « Quia ergo spirituales, quantum est possibile, peccata cavent, non sunt sub lege puniente scelera, sed sub gratia eos ut virtuosos coronante. Sic etiam intelligitur illud Apostoli (I Timoth. I.) Justo non est lex posita, et Galat. v. Quia si spiritu Dei ducimini, non estis sub lege ; id est, sub timore legis, quia sicut dicitur (Galat. III.) lex posita est contra transgressionem prohibendam et etiam puniendam : justus vero potius servit amore justitiæ, quam timore pœnæ; unde super prædicto verbo : Justo non est lex posita, dicit Bernardus : Alia est lex promulgata a spiritu servitutis in timore, alia a Spiritu libertatis data in suavitate; nec sub illa coguntur filii, nec sine ista vivere patiuntur. Vis audire, quia justis non est lex posita? Non accepistis, ait, spiritum servitutis iterum in timore (Rom. VIII.) Vis audire, quod sine charitatis lege non sunt? Sed

accepistis, inquit, Spiritum adoptionis filiorum (XXXIII. q. IV. §. *Ex iis.*) Aperte non dicitur, justi non habent legem, aut justi sunt sine lege : sed justis non est posita lex, hoc est, non tanquam invitis posita, sed voluntariis, eo liberaliter data quo suaviter inspirata, quia ipsi habentes legem naturalem et Evangelicam in cordibus eorum scriptam (Rom. II.), præcepta Domini et consilia observant.» Et infra : «Unde dicebat sancta Agatha : Summa ingenuitas hæc est, in qua Christi servitus comprobatur, etc.» Plura adduntur in hanc sententiam, ex quibus confirmatur Apostoli oraculum : «Ubi Spiritus Domini, ibi libertas ;» et ubi Spiritus Domini non est, ibi infelicissima servitus, quamvis libertatis involucro subornata». Tum subdit auctor :

«Begardi ergo isti, contra quos superius disputavi, redeant ad Spiritum Domini, et non carnis, si veram habere desiderant libertatem : sed spiritu fornicationis decepti sunt ipsi et eorum consimiles, sicut expresse dicitur (Oseæ VI). *Spiritus fornicationis in medio eorum, et Dominum non cognoverunt;* quia sicut experti sumus his temporibus, finis talis spiritus libertatis, qui hodie currit, caro est et non spiritus. Tempore meo in provincia B. Francisci multi sæculares et fratres Minores pro isto carnali spiritu libertatis per inquisitores hæreticæ pravitatis incarcerati fuerunt : inter quos fuit quidam frater noster, qui propter perfectionem, quam ostentabat, Apostolus dicebatur, qui ibi caput fuit istius erroris; qui, cum essem novitius et consulerem eum, credens eum virum perfectum, super quadam mea tribulatione subridens dixit mihi, quod ipse tribulari non poterat. Quod verbum non intelligens, ipsum mirabilem hominem reputavi : sed cum captus esset pro isto spiritu libertatis, intellexi verbum suum occultum, quod ideo non poterat tribulari, quia faciebat quidquid sibi caro et sensualitas suggerebat, servus carnis, liber a justitia. Iste in carcere fratrum mortuus fuit Florentiæ, si vere pœnitens, nescio. Tales valde spirituales videbantur, in lucis Angelum transformati (II Cor. XI.)

«Quartus error istorum Begardorum est, quod homo potest finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in præsenti vita consequi, sicut eam in vita obtinebit beata. Error iste, nullum colorem habens a Scriptura divina, destruitur expresse a Domino, cum dicit (Matth. XI.): Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista : qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo ; ubi Augustinus : Regnum cœlorum appellavit hic, quod nondum accepimus, de quo in fine dicturus est (Matth. XXV.): Venite benedicti Patris mei, percipite regnum; quia ibi sunt Angeli, quorum minor major est quolibet justo portante corpus, quod corrumpitur et aggravat animam; et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. IX.) Item ibi Hieronymus : nos autem simpliciter intelligamus, quod omnis sanctus, qui jam est cum Domino, major sit illo, qui adhuc consistit in prælio : aliud est enim coronam victoriæ possidere, aliud adhuc in acie dimicare. Non potest ergo clarius, quam per hæc verba textus et Augustini et Hieronymi tolli iste error, quia cum Joannes perfectissimus esset, etiam ab utero Spiritu sancto repletus (Luc. I.), non tamen beatitudinem minimi beati in patria potuit attingere.» Et infra : «Præterea secundum Apostolum (I ad Cor. XIII.) Videmus nunc per speculum et in ænigmate, id est, in obscuritate : ænigma est vestigium Trinitatis in creaturis (Rom. I.) Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur (alia glo. id est, in hac vita), tunc scilicet in patria facie ad faciem; sed secundum Gregorium etiam ipsa Dei cognitio amor est, qui autem clarius videt, purius diligit quem purius cognoscit. Merces autem secundum Augustinum tota visio est (Jo. XVII.) Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. Nunquam ergo tali beatitudine potest perfrui et tanta, qui in ænigmate Deum videt, sicut qui facie ad faciem; unde Dominus ad Moysem (Exod. XXIII.) : Posteriora mea videbis, scilicet in hac vita, id est, in ænigmate me cognosces, quia qui retro stat non plene hominem cognoscit, etc. Plura non addimus, cum inferius mota in Ecclesia de visione beatifica animarum separatarum controversia a nobis amplissime hæc illustranda sint. Pergit Alvarus :

«Quintus error istorum Begardorum est, quod quælibet intellectualis natura seipsa naturaliter est beata, quodque anima non indiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum, et eo beate fruendum. Error autem iste connexus est illi alteri errori Pelagianorum (de quo XXIV. q. III. *Quidam vers. Pelagiani*), dicentium sufficere voluntatem hominis sine aliqua gratia ad adimplenda jussa divina, contra illud Joannis XV : Sine me nihil potestis facere». Et infra : «Si autem isti Begardi intelligunt de natura intellectuali Angelica, quod seipsa naturaliter est beata, falsum est, quia nullus naturaliter est bonus essentialiter et beatus, nisi solus Deus, qui essentialiter et originaliter et perfecte et effective et naturaliter est beatus (Joan. X) : Ego sum pastor bonus (et Matth. XIX. illud Marc. X. Luc. XVIII.) Quid me interrogas de bono? unus est bonus Deus; ubi Origenes : Quando enim declinamus a malo et facimus bonum, quantum ad comparationem cæterorum hominum dicitur bonum quod facimus; quantum autem ad veritatem, secundum quod hic dicitur : Unus est bonus; bonum nostrum non est bonum : beatus autem quisque esse non potest, nisi sit bonus; unde Boethius : Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus : est autem Deus solus essentialiter bonus, quia bonitas sua est sua essentia. Originaliter, quia bonitatem suam non habet ab alio, sed a seipso;

quia ipse non est ab alio, sed a se, unde (Psal. ci): Tu autem idem ipse es. Perfecte: quia nil mali, vel defectus, aut diminutionis consistit in illo. Effective, quia omne bonum derivatur ab eo, cum sit ipse fons indeficiens omnis boni (de pœn. d. 1 §. Hoc idem Jacob. 1. Omne datum, etc.) Naturaliter, quia natura ejus summe et plus quam potest intelligi bona incommutabiliter, et incorrupta. Nulla autem creatura potest habere, nec habet quinque prædictas bonitatis conditiones, etiam Angelica creatura, nedum humana». Et infra: «Cæterum quod dicunt secundario in isto errore, quod anima non indiget lumine gloriæ, ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum; falsum est et contra illud expresse (Psal. xxv:) Et in lumine tuo, scilicet Filii, ergo non nostro, videbimus lumen, scilicet Patris. Præterea esto quod anima habeat lumen gratiæ, non tamen habet lumen gloriæ, quia tunc lumine gloriæ non egeret.

« Sextus error istorum Begardorum est, quod se exercere in actibus virtutum est, hominis imperfecti, et perfecta anima licentiat a se virtutes. Istum errorem, qui etiam surgit de spiritu libertatis reprobat et confundit tota vita Christi et sanctorum omnium perfectorum, qui se in actibus virtuosis continue exercitarunt.» Et infra: «Item Apostolus (I ad Timoth. iv.) hortatur Timotheum virum perfectum ad exercitium virtutis, dicens: Exerce teipsum ad pietatem, etc. (xlii. in fin. in eod. cap.) ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Numquid Paulus perfectus erat? qui dicebat ad Philipp. (iv:) Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ; si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ accepistis, et audistis, et vidistis in me, etc. Quis enim scit se esse perfectum, ut licentiare possit virtutum actus? certe nullus (I Cor. iv de pœn. d. 11. Si enim, inquit, vers. nos autem juxta, et di. 111. Adhuc instant ad fin. et de purg. can. c. fi.) Item quomodo licentiari potest virtus, quia necesse est, quod sit in habitu aut in actu, nec cum est in actu habitus ejus perditur? Unde Augustinus de bono conjugali: Virtutes animi aliquando in opere manifestantur, aliquando in habitu latent: si autem non est in habitu nec in actu, virtus non est, nam virtus est habitus mentis bene constitutæ.» Et infra: «Item quomodo potest fieri quod virtus possit licentiari, quin desinat esse virtus? quia aut virtus exercebitur interius per desideria illius virtutis et cogitationes et meditationes sanctas, aut exterius per opera bona. Si neutro istorum modorum, virtutis nomen amittit, et sine virtute remanet anima; virtutes enim sunt velamina animæ (de pœn. d. ii. Sapiens nunquam inanis est, sub §. *Romanos*, et c. Ut cognoverunt, et c. Illa anima, et c. Similem.) Quomodo ergo imago Dei et similitudo est in anima licentiante virtutes? non Dei imago, sed diaboli est, virtute vacua et vitio succedente, etc.

« Septimus error Begardorum est, quod osculum mulieris, cum ad hoc non inclinet natura, est mortale peccatum; actus autem carnalis, cum ad hoc natura inclinet, peccatum non est, maxime cum tentatur exercens ». At contra Alvarus: «Oscula, amplexus et tactus non sunt mortalia nec venialia de se, cum possint fieri bona intentione, ut pro pace danda, vel ratione consuetudinis, maxime inter consanguineos juxta mores provincialium.» Et infra: «Si vero osculum detur ex libidinoso animo, vel tactus fiat, mortale est, quia etiam non solum tactu sed aspectu et affectu, etiam sine aspectu appetit et appetitur concupiscentia mulierum (Matth. v. xxxii. q. v. Nec solo, et c. Qui viderit.)» Et infra: «Item inclinatio non facit peccatum, sed perversa voluntas et inordinata, commutans bonum incommutabile in commutabile, et præponens delectationem creaturæ Creatori, quod est peccare secundum Augustinum; et quia inclinatio non cogit peccare, quia tunc non esset peccatum (xv. q. i. § i. *Sed*:) et si natura inclinet, maxime ad peccatum carnis, non minus peccans suo arbitrio noxius est (de pœn. di ii. Si enim, versic. *liberi arbitrii* post iiii column.) Quia vero dicunt isti animales Begardi, quod actus carnalis non est peccatum, cum ad hoc natura inclinet, hoc dicunt quia sunt de spiritu libertatis, ut opus exerceant carnalitatis et bestialitatis: nam inter alia præcepta negativa in decalogo mœchia prohibetur, cum dicit Dominus Exod. xx. Non mœchaberis.» Et infra: «Item Apostolus I ad Thessalon. iv, ibi: Ut abstineatis vos a fornicatione. Item Apostolus ad Galat. v, præmissa fornicatione ait: Qui autem talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Ad idem Tobiæ iv. Attende tibi ab omni fornicatione, et præter uxorem tuam non patiaris crimen scire; crimen autem mortale importat. (xxv. di. § *Criminis* lxxxi. di. c. i. Extr. de pœni. et remis. Deus.) Item Deuteronom. xviii: Non erit tibi meretrix; I Cor vi. Fugite fornicationem, etc.

« Octavus error Begardorum est, quia dicunt, quod in elevatione corporis Jesu Christi non debent assurgere, nec ei reverentiam exhibere, asserentes quod esset imperfectionis eisdem, si a puritate et altitudine suæ contemplationis tantum descenderent, quod circa mysterium seu sacramentum Eucharistiæ aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent. Error autem iste tollitur per illud, quod scribitur ad Philipp. ii: Quod in nomine Jesu omne genu flectatur, (Extra de immun. Eccl. Decr. lib. vi. Extr. de celeb. miss. Sane. de consecr. di. ii. *Nihil*. ii. q. i. *Multi*.) Item Christus ille panis est, (de cons. di. ii. Christus panis est:) sed Christus Dominus est, Jo. xii: Si ego Dominus et magister; huic autem Domino genuflectendum est, Micheæ vi: Quid dignum offeram Domino? Curvabo genu Deo excelso. Imo nedum corpori Christi, sed etiam cum legitur Evangelium, curvari debemus. (de cens. d. i.

Apostolica.) Item in Psal. xcviii : Dominus regnavit, irascantur populi, ibi : Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est; de Christi humanitate exponit Augustinus (et expressum de cons. di. ii. Accesserunt vers.) nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. Item ad Hebræos i : Et cum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei; et in Psal. xcvi : Adorate eum, scilicet Filium, omnes Angeli ejus, scilicet Patris. Item cum quilibet fidelis teneatur omni anno communicare, Jo. vi : Nisi manducaveritis carnem filii hominis, etc. (de con. di. ii. *Prima*, cum cap. præced. Extra de pœni. *Omnis*;) quia et Apostolis summæ perfectionis hoc dixit Dominus : Hoc facite in meam commemorationem; (Luc. xxii. de cons. dist. ii. Iteratur et Ext. de reliquiis *Si Dominum* in Clem.) Eadem ratione tenetur ipsum adorare etiam adoratione latriæ, ut probat Aug. in præ. vers. Adorate scabellum pedum ejus, (et præ cap. *Accesserunt*;) quia caro Christi conjuncta divinitati adoratur latria, in quantum in creatura, hyperdulia : (de qua latria legitur et no. de cons. di iii. *Venerabiles*.) Item magi procidentes adoraverunt eum, Matth. ii, et leprosus Matth. viii. ibi ; Adorabat eum, ubi Origenes : Antequam peteret, adorare cœpit, cultum ostendens ; et Chrysostomus super Matthæum : Non enim illum petebat quasi hominem artificem, sed adorabat, quasi Deum ; oratio autem perfecta est fides et confessio, unde leprosus fidei opus adorans implevit : sed opus confessionis implevit in verbis, unde adorabat eum dicens : Domine ; et ille cæcus illuminatus, (Joan. ix. in fine.)

« Quod autem dicunt isti maledicti, quod caderent a perfectione suæ contemplationis, si de carne Christi aut de passionis ejus aliquid cogitarent ; insanum est manifeste et diabolicæ arrogantiæ, quia videndo corpus Christi vident Deum per fidem et divinitatem ejus, quæ conjuncta est carni Christi ; Joa. xvi : Qui videt me videt et Patrem ; et : Beati oculi, qui vident quæ vos videtis, (Luc. x. et Jo. xvi. Sicut nos unum sumus Extr. de summa Trin. c. ii. §. *Rursus*.) Et quæ major et purior contemplatio, quam cogitare Deum passum in carne, ad cujus memoriam est illud sacramentum principaliter institutum ? unde Dominus : Hoc quotiescumque feceritis, in meam commemorationem facietis, (Luc. xxii. de cons. di. ii. Iteratur, Ext. de reliq. et vener. sanctorum. *Si Dominum*, in Clem. Unde. 1 Petr. iv) : Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini ; et ad Hebr. xii : Recogitate eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem ; etc. Thren. iii : Recordare paupertatis et transgressionis meæ, absynthii et fellis. Sed quomodo hi impii possunt contemplari divinitatem, nisi et ibi Filium contemplentur, qui est una essentia cum Patre ? quia est id quod Pater, Pater enim Filio dedit id quod est ; unde dicit Filius Joan. x. (et Extr. de summa Trin. ii. §. *Licet*) : Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est : si autem Filium Dei contemplantur, Deum de Deo, ut in symbolo Nicæno, quod cantatur in missa, contemplari eos necesse est, si recte credunt, eumdem Filium hominem de Maria natum, (xxii. di. Qui episc. de cons. dist. iii. c. fin. Extr. de summa Trin. c. i.) et in aliis symbolis fidei orthodoxæ, sed istius Dei et hominis illa vera caro sacrosancta, quæ conficitur in altari, unde Augustinus : De carne Mariæ carnem accepit, et eamdem carnem ad manducandum dedit ad salutem, (de cons. di. ii. *Accesserunt*.) Non ergo descendunt a contemplatione perfecta adorando carnem illam unitam inseparabiliter Verbo, sed ascendunt, illum Deum hominem piissimum contemplando, nihil enim sic hominem ad Deum trahit et ad Deum allicit, sicut Deum hominem contemplando ». Et infra : « Nam Filius Dei, cum sit Deus perfectus, totus, non concisus, non divisus, quia indivisibilis est, incarnatus est, quam incarnationem tota Trinitas operata est, (ut in præ. c. *Omnis* et Extr. de summ. Trin. c. i. §. *Hæc sancta et tota in hoc altissimo*.) Per comitantiam tres etiam personæ ibi sunt per essentiam, per potentiam, sicut in omni creatura, tamen non sunt ibi sub sacramento et ratione sacramenti, sed sola persona Filii incarnati, quia nec Pater nec Spiritus sanctus incarnatus est, sed Filius, (de cons. iii. c. fin.) et hoc sacramentum de Filio est, et pro incarnatione et passionis memoria ejus fit, (de cons. dist. ii. Iteratur etc. In Christo Pater, et Ext. de reli. et ven. sanctor. *Si Dominum*, et Clem.) Et per communionem invisibilem veraciter est, et per unionem, (ut no. de cons. dist. ii. Hoc est quod dicimus et cap. *Comperimus*.) Si igitur hi Begardi Christi carnem vere manducare desiderant, ipsam carnem veraciter adorent, quia dicit Aug. in Psal. xxvii : Nemo autem ipsam carnem manducat, nisi prius adoraverit. (De cons. di. ii. *Accesserunt*.)

« In Urbe in quodam monasterio sanctimonialium S. Laurentii Panispernæ, in quo illo tempore manebam, erat quidam Theutonicus, qui multum spiritualis videbatur : mihi fuit accusatus de ipso errore, quod corpus Christi non adorabat, quando elevabatur, et in prædicatione tetigi istum errorem contra Begardos, de quorum numero ipse erat, et tunc aderat, quem correxi ad partem de illo errore ; qui nullam pacem habebat, quando tangebam in meis prædicationibus illos Begardos, quia lupus erat in fabula, nec me libenter videbat : vili habitu se tegebat, et lacrymas habebat. Sæpe diabolus apparentes lacrymas administrat et raptus (scripsi supra §. Feminarum c. 45. in ista secunda parte) et se contemplativum et gustantem reputabat ».

Insignis est ea, quam memorat historia, et confirmat plures hoc tempore hæreticos inani sanctitatis specimine a dæmone delusos : « Unam, inquit, ego cognovi habentem raptum ad placi-

tum et fornicantem in occulto ad libitum, cujus post mortem ejus filiam vidi monacham, quam de fornicario habuerat, quæ mihi illud facinus revelavit matris, quam longo tempore pro sancta deceptus honoraveram et multa illi loca, ubi ipsa stabat quando eram in sæculo, dederam præ devotione quam ad eam habebam : in qua fui deceptus cum plurimis aliis de illa provincia ; nec ego solus et alii inferiores, sed multi prælati et sancti religiosi, et multi etiam cardinales : in qua recte se transfiguraverat Angelus tenebrarum in Angelum lucis. (II. Cor. XI. XXVI. q. V. *Episcopi.*) Ejusmodi hypocritarum illius temporis flagitia perstringit Clemens, dum post recensitos superiores Begardorum errores subdit[1] :

« Nonnulla etiam alia sub simulata quadam sanctitatis specie dicunt, faciunt et committunt, quæ oculos divinæ majestatis offendunt, et grave in se continent periculum animarum ». Ad quæ exscindenda mala hæc decernit : « Nos sacro approbante Concilio sectam ipsam cum præmissis erroribus damnamus et reprobamus omnino, inhibentes districtius, ne quis ipsos de cætero teneat, approbet vel defendat : eos autem, qui secus egerint, animadversione canonica decernimus puniendos ». Addita imperia, ut præsules Begardos ac Beguinas in jus vocarent, fideique censuram in eos exercerent : illam vero negligenter habitam queritur Alvarus Pelagius [2]. Cæterum nonnulli ex his aliisque novi errores partim majori impudentiæ et infamiæ apparatu in Lolhardis, qui infecere Germaniam, partim sub pietatis ornatu in Fraticellis repullularunt. Cum vero emergerent hoc tempore in Lugdunensi et Bisuntina diœcesibus nefandæ hæ, aut aliæ ex Waldensi stirpe monstrorum feraci hæreses, quæ multos sua labe infecerant ; Pontifex ad eas exscindendas Geraldum de Ausona Dominicanæ familiæ religiosum virum, zelo divinæ gloriæ ardentem, sacræ fidei censorem creavit : qui cum munus impositum exequi esset aggressus, nonnulli ipsi obstitere, alii auxilium flagitanti opera defuere. Qua de re certior factus Clemens earum provinciarum viris principibus, ac magistratibus dedit imperia [3], exaratis Viennæ idibus Martii litteris, ut publica illum auctoritate ad hæreticos delendos armarent. Porro ad hæreticorum errores dissipandos, tum ad obsolescentem sensim fidelium pietatem excitandam Clemens Urbani IV litteras de servanda ac magna instruenda pompa festi Corporis Domini feria quinta ab Octava Pentecostes recurrente celebritate Diploma renovavit, suisque inseruit litteris [4]. Ad discutiendos pariter omnes errores, quos hæretici circa humanitatem Christi offunderent, fidei Catholicæ veritas illustrata est.

Tum Petrus Joannes Olivi Minorita [5], qui præ et alios errores ex aliis hæresiarchis petitos male circa generationem Verbi senserat, et Christum Dominum adhuc vivum lancea perfossum effutierat, ac Joannem Evangelistam invertisse ordinem historiæ, damnatus. Quæ in Clementina hisce verbis expressa sunt[1] :

« Fidei Catholicæ fundamento, præter quod teste Apostolo nemo potest aliud ponere, firmiter inhærentes, aperte cum sancta matre Ecclesia confitemur, unigenitum Dei Filium in iis omnibus, in quibus Deus Pater existit, una cum Patre æternaliter subsistentem, partes nostræ naturæ simul unitas (ex quibus ipse in se verus Deus existens fieret verus homo) humanum videlicet corpus passibile et animam intellectivam seu rationalem, ipsum corpus vere et per se et essentialiter informantem, assumpsisse ex tempore in virginali thalamo ad unitatem suæ hypostasis et personæ : et quod in hac assumpta natura ipsum Dei Verbum pro omnium operanda salute non solum affigi cruci et in ea mori voluit, sed etiam emisso jam spiritu, perforari lancea sustinuit latus suum, ut exinde profluentibus undis aquæ et sanguinis, formaretur unica ac immaculata ac virgo sancta mater Ecclesia conjux Christi, sicut de latere primi hominis soporati Eva sibi in conjugium est formata ; ut sic certæ figuræ primi et veteris Adæ (qui secundum Apostolum est et forma futuri) in nostro novissimo Adam in Christo veritas responderet. Hæc est, inquam, veritas illius prægrandis aquilæ vallata testimonio, quam propheta vidit Ezechiel animalibus cæteris Evangelicis transvolantem, B. Joannis videlicet Apostoli et Evangelistæ ». Detrahere Petrus Joannis Scripturæ auctoritati ex libidine mentiendi moliebatur, quem et hæreticum exagitat Guido Carmelita [2] his verbis : « Non credens, vel dubitans de veritate Evangelii certa, et quæ per Evangelium credenda proponitur, est hæreticus, et quia dubius in fide infidelis. Sed quod Christus fuerit mortuus lanceatus, est veritas Evangelica expresse, quæ per Evangelium credenda proponitur ; dicit enim Joannes : Ille scit, quia vera dicit, ut et vos credatis. Igitur hoc credere nolens vel dubitans, vel alia expositione pervertens hanc veritatem, est infidelis hæreticus ; præsertim cum huic veritati nihil etiam appareat obvium, imo et concors sanctorum sententia famulatur. Augustinus enim super Joan. hom. XVII dicit : Ad Jesum autem cum venissent, viderunt eum mortuum, et non fregerunt ejus crura ; sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. Vigilanter verbo Evangelista usus est, ut non diceret, latus ejus percussit, aut vulneravit, aut aliquid aliud ; sed aperuit, ut illic quodammodo panderetur, unde sacramenta Ecclesiæ manaverunt, sine quibus ad vitam, quæ vera vita erat, non in-

[1] Clem. ad nostrum de hæret. — [2] Alvar. superior. c. 55. — [3] Lib. VII Ep. cur. XVI — [4] Clem. s. Dominum de reliq. et vener. sanctor. — [5] Wad. in Annal. hoc an. num. 4.

[1] Clem. Fidei Cath. de Sum. Trin. Guid. car. Sum. de error. Petri Joan. Jo. Tur. Sum de Eccl. p. II. l. IV. c. 56 Eymer. II. p. dir. ecl. q. XV. Pegna Comm XL. Ant. III. p. tit. XXI c. 3, § 1. — [2] Guido de Hæres. c. 3. de hær. Petri Jo.

tratur. Ille sanguis in remissionem effusus est peccatorum. Aqua illa salutare temperat poculum : hoc lavacrum præfigurabat, et poculum hoc prænuntiabat, quod Noe in latere arcæ ostium facere jussus est, quo intrarent animalia, quæ non erant diluvio peritura, quibus præfigurabatur Ecclesia. Propter hoc prima mulier facta est de latere dormientis, et appellata est Eva et vita per matrimonium vivorum : magnum quippe significavit bonum ante magnum prævaricationis malum. Hic secundus Adam inclinato capite in cruce dormivit, ut inde formaretur ei conjux, quæ a latere dormientis effluxit. O mors, unde mortui reviviscunt! Quid isto sanguine mundius? quid isto vulnere salubrius? Et qui vidit, ait, testimonium perhibuit, et verum est testimonium ejus, et ille scit quia vera dicit ut et vos credatis. Et Ambrosius lib. de sacramentis : Didicisti ergo hoc? accipe aliud. In tempore item Dominicæ passionis, cum sabbatum magnum intraret, quia vivebat Dominus noster Jesus Christus inter latrones, missi sunt qui percuterent eos : venientes autem invenerunt defunctum Dominum nostrum Jesum Christum. Tunc unus de militibus lancea tetigit latus ejus, et de latere ejus aqua effluxit ut emundaret, et sanguis ut redimeret. Theophil. super Joannem dicit : Milites gentiles, ut Judæis placeant, lanceant Christum, circa corpus exanime contumelias inferunt; sed contumelia in signum prodiit : sanguinem enim et aquam de corpore extincto manare miraculosum est ». Cum ergo ita Patres cum Evangelista consentiant, impia fuit temeritas Petri Joannis, pseudoprophetam agendo, hæc negare. At ejus sequaces illum excusare nisi sunt hoc mendacio, scilicet quod in textu B. Matthæi secundum correctionem S. Hieronymi reperiatur, Christum adhuc vivum fuisse lancea trajectum. Sed a Guidone arguuntur mendacii : « Isti, inquit, hæretici patenter dicunt falsum, quod Hieronymus in hoc correxerit Evangelium Matthæi, quia secundum Hieronymum Matthæus non est locutus de lanceatione Christi, sed tantum Joannes. » Hunc tamen errorem, quamvis sola fingendi libidine niteretur, a Petro Joanne hausisse Fraticellos, refert Eymericus[1].

19. *Errores Petri Joannis Olivi damnati.* — Jactatum etiam fuerat a Petro Joanne Olivi, animam rationalem formam humani corporis non esse. Qui error, cum veritati Catholicæ adversaretur, disertis hisce verbis sublatus a Pontifice, atque omnes illius quæstionis nodi abscissi : « Doctrinam[2] omnem, seu positionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animæ rationalis aut intellectivæ vere ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati Catholicæ fidei inimicam, sacro approbante Concilio, reprobamus definientes, ut si quisquam deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se et essentialiter, tanquam hæreticus sit censendus ». Refellit pluribus Guido Carmelita[1] hunc errorem Petri Joannis sumptum ex Averroe Saraceno philosopho, negante animam intellectivam esse formam corporis, ac tetrius venenum, quam externa specie videatur in eo contineri, colligit; neque vero agi de anima rationali sub reduplicatione nugaci, et distinctione secundum potentiam, sed quod secundum essentiam sit forma corporis : « Negare, inquit, animam rationalem esse partem essentialem et formam corporis, est hæreticum, quia tunc homo non esset formaliter per aliquid sui divini capax præcepti, nec esset transgressor nec observator, nec justus nec peccator, nec mereretur nec demereretur, nec præmiaretur nec damnaretur, cum hæc conveniant homini per animam rationalem, quæ habet intellectum, et voluntatem, et liberum arbitrium; quia non possunt convenire homini, qui non est formaliter homo per animam rationalem, si non sit forma corporis ». Et infra : « Per hoc, inquit, negatur meritum et demeritum in homine, necessitas sacramentorum, et peccatum et virtus : negatur totale fundamentum fidei et fides ipsa, quæ præcipitur habenda hominibus, et vita æterna, et salutaris adventus Christi in carnem, et adventus in judicium, et missum Spiritum sanctum ad sanctificandum homines, et cætera quæ fide creduntur, si homo non habeat tanquam veram et essentialem formam animam rationalem per essentiam : unde perniciosissima est hæc hæresis».

20. Disceptantibus etiam nonnullis theologis, an infantibus, cum baptismo lustrarentur, infunderentur virtutes habituales, cum nullo fructui fore viderentur, contenderent alii futuras animarum ornamento; in eam partem descendit Concilium, ut rationis usum in infantibus, quo eas Deus intueret, non exspectari profiteretur, dum baptisma unicum esse definivit : « Baptisma unicum baptizatos omnes in Christo regenerans, est sicut unus Deus ac fides unica ab omnibus fideliter confitendum, quod celebratum in aqua in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti credimus esse tam adultis quam parvulis communiter perfectum remedium ad salutem. Verum quia quantum ad effectum baptismi reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse, quibusdam ex ipsis dicentibus per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; aliis e contra asserentibus, quod et culpa eisdem in baptismo remittitur et virtutes ac informans gratia infunduntur quoad habitum, etsi non pro illo tempore quoad usum ; nos attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam et vir-

[1] Eym. II. p. direct. q. XV. error 39. Pegna Com. IV. — [2] Ead. Clem. Si Dominum.

[1] Guido in Sum. de hæres. Petri Jo. Oliv.

tules, tanquam probabiliorem et dictis sanctorum, ac doctorum modernorum theologiæ magis consonam et concordem, sacro approbante Concilio, duximus eligendam». Ad asserendam hanc sententiam contra Petri Joannis sectarios pluribus disputat Guido, ac licet actus fidei, spei et charitatis infantes elicere non possint, infundi tamen habitus ostendit, eosque omnibus baptismi effectibus potiri, cum illi non ponant obicem, et communis sit in parvulis et adultis baptismi efficacia: «Primus, inquit, effectus baptismi est remissio peccati, quia per baptismum baptizatus moritur peccato et vivit Deo per novitatem vitæ: unde Rom. VI: Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ejus baptizati sumus». Et infra: «Ergo cum dicat, *Quicumque baptizati*, patet quod generaliter loquitur de efficacia baptismi respectu cujuscumque, sive parvi sive magni, qui obicem non ponit: et ita effectum quem baptismus habet in adulto quoad mortem culpæ et novitatem vitæ, habet etiam in parvulo. Sed in adulto habet remissionem et effectum remissionis peccati, et habet novitatem vitæ per gratiam et fidem et charitatem qua fide justus vivit. Ergo hunc effectum habet in parvulo». Et infra: «Item effectus baptismi, tam in parvulis quam in adultis est, ut baptizati induant Christum, quia Apostolus generaliter (Gal. III.) dicit: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis; quod non solum convenit adultis; sed etiam parvulis. Et hac eadem ratione et modo loquendi Augustinus illud Apostoli accipit (Rom. VI): Quicumque baptizati sumus, etc. convenire parvulis et adultis; ut patet Enchirid c. 43, ergo qui negat in baptismo parvulis conferri gratiam et fidem quoad habitum, negat, quod parvuli baptizati induant Christum, quia Christum nemo induit nisi per gratiam et fidem tanquam bonus. Licet enim ut glossa dicit et est sumptum ab Augustino libro de Baptismo parvulorum, aliqui habent sacramenti perceptionem, quod commune est bonis et malis, aliqui vitæ sanctificationem, quod proprium est bonis; sanctificatio autem vitæ est per gratiam et fidem. Et hunc sensum tangit Apostoli ibi, dicens: Omnes filii Dei estis per fidem in Christo Jesu; glossa, et vere filii Dei estis, nam quicumque baptizati estis, Christum induistis. Ergo in baptismo, si parvuli non induunt Christum per gratiam et vitæ sanctificationem, per baptismum non induunt Christum ut boni, quod est hæreticum dicere». Præter memoratos autem errores, a Petri Joannis sequacibus propugnatos, flexu temporum compertum est plures alios ab eodem conflatos, vel ex aliorum hæresiarcharum officina eductos in lucem: de quibus quando gliscenti malo obviam itum est a Clementis successore, agendum erit inferius, exustaque ejus ossa et opera decretoria sententia videbimus. Nunc reliqua Concilii Viennensis gesta percurrimus.

21. *Damnati fœneratores et alia salutaria sancita.* — Damnatus in eo est error nefarius, qui adeo favebat avaritiæ, ut usuras puras esse a peccato contenderet: ne autem latius in exitium fortunarum et animarum serperet, hoc decreto excisus [1]: «Si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum; locorum nihilominus ordinariis et hæreticæ pravitatis inquisitoribus districtius injungentes, ut contra eos, quos de errore hujusmodi diffamatos invenerint aut suspectos, tanquam contra diffamatos vel suspectos de hæresi procedere non omittant».

Ad delendas reliquas hæreseon veterum pestes, vel novas quas emergere contingeret, extinguendas, sacræ fidei censoribus atque episcopis collata a Concilio plurima auctoritas [2], ut in notatos ea labe animadverterent, et carceres ad eos tenendos in vinculis construi jussum est. Repressi etiam Saraceni, qui in Christianorum locis, præsertim in Hispania, Mahometis nomen execrandum certis horis e locis celsioribus inclamabant: ac principes Catholici scandalum adeo atrox tollere, et peregrinationes superstitiosas ad Mahometis sepulchrum, incusso pœnarum metu prohibere jussi [3]. Quo vero Christiana religio inter infideles latius propagaretur, atque in Ecclesia Dei viri docti, qui Hebraicam et Chaldaicam linguas ad convincendos Judæos, Arabicam ad Saracenos erudiendos callerent, versarentur, sancitum est [4], ut publica earum linguarum gymnasia in omnibus locis, in quibus aula Pontificia versaretur; tum in florentissimis Academiis Bononiensi in Italia, in Galliis Parisiensi, Oxoniensi in Anglia, in Hispania Salmanticensi, aperirentur.

22. *Indicta expeditio in Saracenos.* — At cum non verbis modo, sed etiam ferro defendenda esset religio, atque infidelium Christianos opprimentium retundenda perfidia, inclinarentque omnium vota ut Terra-Sancta e Saracenorum potestate eriperetur; affulgerent etiam præclaræ spes, ex insula Rhodo recenter subacta in Syriam magno fructu rei Christianæ bellum illatum iri, indicta est [5] expeditio sacra; decretæque [6] a patribus sexennales decimæ ex omnibus Ecclesiasticis vectigalibus in sacri belli sumptus redigendæ. Alebant sane ingentia recuperandæ Palestinæ consilia reges, atque inter cæteros Henricus [7] Romanorum imperator magnas dabat spes; Philippus vero Francorum, Eduardus Anglorum, Ludovicus Navarrorum reges, ut testatur Pontifex, in Concilio coram Patribus post sexennium in Syriam ducturos exercitum se obstrinxere [8]: quod publico Edicto promulgatum [9]:

«Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

«In Concilio Viennensi, eodem approbante

[1] Clem. *ex gravi* de usuris Ant. III. p. tit. XXI. c. 3 § 1. — [2] Clem. *Multorum* de hær. — [3] Clem. *cedit.* de Judæis et Sar. — [4] Clem. *Inter* de magistris. — [5] Lib. VIII. Ep. cur. CXII et CXXV. — [6] Lib. VII. Ep. com XXXII. — [7] Henric. in lit. apud Rebdorf. Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 8. — [8] Lib. VIII. post Ep. CXXV. et Ep. com. LXXVIII. — [9] Lib. VIII. post Ep. cur. CXXVII.

Concilio, in ipsius Terræ (quæ peculiaris præclara nostri Salvatoris hæreditas est, in qua cœli Regem Virgo puerpera genuit, quam etiam Redemptoris nostri pretiosissimus cruor pro humani generis redemptione perfudit, in qua poni meruit sepulchri Dominici fundamentum, et quam resurgens Christus a mortuis resurrectionis gloria multipliciter illustravit) succursum, generale passagium duximus ordinandum : ad quod, cum nostris (operante illo, cujus negotium agebatur, qui animos regum et principum, prout et quando vult, devotionis igne succendit ad salubrium exercitium actionum) charissimorum in Christo filiorum nostrorum Philippi Francorum, Eduardi Angliæ, Ludovici Navarræ regum illustrium, et dicti regis Franciæ et aliorum filiorum et fratrum concurrentibus votis et animis, ipsi et quamplures alii duces, comites et barones, nobiles et potentes ad vindicandas nostri Redemptoris injurias, ad liberandam Terram-Sanctam de Agarenorum manibus, quæ peccatis exigentibus nunc eorumdem pollutis pedibus conculcatur : necnon et pro suorum remissione peccatorum se transituros in dictæ Terræ subsidium in eodem passagio per votum assumptæ crucis specialiter obligarunt, etc. » Affulgebat Orienti nova spei lux : sed cum paucis post annis tum Clemens, qui ea promovebat magno ardore consilia, tum Henricus imperator ac Philippus Francorum rex e vivis excessissent et alios principes implicuissent mutuæ discordiæ, illius expeditionis apparatus discussus est, exactæque a clero decimæ, nec tamen Syria e Saracenorum potestate erepta : at de his suo loco. Jam cætera in Concilio gesta persequamur.

23. *Disciplina Ecclesiastica et Regularium restaurata.* — Ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam plura a Patribus decreta, et qui cæteros censura notarent, omnium primi a se ipsis ea, quæ aliorum offenderent oculos, amovere jussi. Castigati itaque præsulum excessus [1], atque ii repressi antistites [2], qui religiosos viros opprimerent. Clerici ab indignis muneribus, gerendisque armis abducti [3], jussi decoro vestitu incedere [4]. Revocati etiam ad sanctioris vitæ genus monachi [5].

Exorta inter Franciscanos controversia tum dirempta [6]; ipsis enim in contrarias partes divisis, cum alii asperius vitæ genus amplecterentur, ac sodales violatæ præscriptæ a S. Francisco vivendi formulæ arguerent; de quibus hæc Bernardus [7] : « Pars una fratrum Minorum, qui spirituales dicebantur, contra alteram tumultuans et altercans privatim et publice contendebat, et judicium Sedis Apostolicæ postulavit ». Ea itaque dubia sententia Apostolica diremit [8], ne aliquorum animæ nimia religione torquerentur :

« Clemens, etc.

« Cum in primis ex eo quia in regulæ prædictæ principio habetur : Regula et vita fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Jesu Christi sanctum Evangelium observare, vivendo in obedientia sine proprio et in castitate ». Item infra : « Finito vero anno probationis recipiantur ad obedientiam, promittentes vitam istam semper et regulam observare ». Item circa finem regulæ : « Paupertatem et humilitatem ac sanctum Evangelium Domini nostri Jesu Christi, quod firmiter promisimus, observemus. Fuit hæsitatum an fratres ejusdem Ordinis ad omnia tam præcepta quam consilia Evangelii ex professione suæ regulæ teneantur, quibusdam dicentibus quod ad sola tria illa consilia, videlicet vivere in obedientia, in castitate et sine proprio, et ab ea quæ sub verbis obligatoriis ponuntur in regula, obligantur; nos circa hunc articulum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, ipsumque articulum quoad aliquid clarius prosequentes, dictæ hæsitationi duximus respondendum, quod cum votum determinatum cujuslibet habeat cadere super certo, vovens regulam non potest dici teneri ex vi voti hujusmodi ad ea consilia Evangelica, quæ in regula non ponuntur. Et quidem beati Francisci conditoris regulæ hæc probatur fuisse intentio, ex hoc, quod quædam Evangelica consilia in regula posuit, aliis prætermissis. Si enim per illud verbum : *Regula et vita fratrum Minorum hæc est*, etc. intendisset eos ad omnia consilia Evangelica obligare, superflue et nugatorie quædam eorum, suppressis cæteris, in regula expressisset etc. » Pluribus eamdem sententiam illustrat, atque alia de servandæ a Minoritis paupertatis modo, de quo graves dissensiones erant exortæ, definit. « Dat. Viennæ II non. Maii, Pontificatus nostri anno VII ».

Observandum est, sanctionem hanc a Clemente editam eo flexu temporis, quo Concilium celebrabatur, non tamen latam in Concilio, seu a Concilio confirmatam, ut aliqui perperam tradidere [1], imo nequidem in ea ferenda rogatam cardinalium sententiam, ut Joannem papam promulgasse [2] visuri sumus, dum mendacia Michaelis Cæsenatis erroresque refellit : is enim pro constabilienda hæresi circa Evangelicam paupertatem, qua negabat Christum et Apostolos jus ullum in communi vel in speciali in iis, quibus usi sunt obtinuisse, mentiebatur id a Nicolao definitum. Hoc mendacium cumulabat alio, eamdem definitionem a Concilio Viennensi confirmatam. His errorem alium adstruebat, ea quæ in Conciliis statuta sunt, ab alio Pontifice solvi non posse, atque his mendaciis et erroribus calumniam hæreseos

[1] Clem. *Frequens* de excess. prælat. — [2] Ibid. et Clem. *Ad nostrum* de censibus, etc. — [3] Clem. *Diversis* l. de vit. et hon. cler. — [4] Clem. *Quoniam* l.t. eod. — [5] Clem. *Ne in agro* de statu monach. — [6] Lib. VII. Ep. cur. CXVII. — [7] Bern. in Chr. Rom. Pont. — [8] Clem. *Exivi* de verb. sign. et super. Ep. CXVII. Stero in Annal.

[1] Alvar. Pel. de Pl. Eccl. l. II. c. 55 et ex eo et aliis auct. Nitelæ Fran. q. XVII. censur. XV. — [2] Jo. XXII in Constit. *Quia vir reprobus* an. Chr. 1329.

Joanni XXII imponebat. Ejus vero Constitutionis hisce verbis abutebatur : *Sanctum Evangelium observare sine proprio*; quasi vita Evangelica seu perfectio in eo constaret, ut nil proprium, sive jus ullum in communi vel in speciali in rebus, etiam ad vitam necessariis, haberetur. Ad cujus argutias refellendas responsum a Joanne XXII nil tale pronuntiatum a Nicolao; neque Constitutionem ejus, *Exiit*, confirmatam a Concilio Viennensi ; neque Clementinam, *Exivi de Paradiso*, in Patrum cœtibus latam : tum Constitutiones Synodales solvi a Pontificibus posse, eas nimirum quæ fidei decretum non continent : impudentissimum autem esse mendacium, Synodum Viennensem contrarium decretum sanctioni, *Cum inter nonnullos*, edidisse. De quibus iterum fusius suis locis agetur. Alia nunc Clementis decretum percurramus.

24. *De exemptione Regularium conspicua tractatio.* — Moniales etiam, quæ conditionis suæ oblitæ in vestibus delicias, in comis lenocinia sectabantur, atque admodum a sanctitatis cultu deflexerant, ad regularem disciplinam constrictæ [1]. Coercita [2] nonnullarum feminarum temeritas, quæ vitæ sanctioris genus, non tamen ab Ecclesia approbatum, professæ, de rebus divinis disceptare ad insaniam non verebantur. Xenodochia ut pauperes humaniter exciperent nec eorum dissiparentur bona, constitutum [3]. Laici, qui episcopos capere, cædere, aut pellere in exilium auderent, gravissimis pœnis deterriti [4]. Censuris etiam alii impliciti [5], qui Ecclesiasticos inferioris dignitatis viros insigni aliqua injuria afficerent. Ne censuræ Ecclesiasticæ temere infringerentur, ab improborum contemptu vindicatæ [6]. Ut pœnitentiæ sacramentum extremo afficiendis supplicio ministraretur jussum [7], atque crudelis abusus, quo judices necare etiam animas in nonnullis provinciis nitebantur, sublatus. Editæ etiam in eodem Concilio plures aliæ Constitutiones, e quibus superiora delibasse sufficerit.

Agitatum [8] in eodem Concilio est de revocandis exemptionibus, restituendoque episcopis vetere jure in religiosas familias, quæ in ipsorum diœcesibus agerent. Magnum ex inlando Templariorum in vitia turpissima et idololatriam lapsu argumentum petebatur [9], cum ii episcoporum imperio et auctoritate soluti, agente longe Pontifice, nullius censuram pertimuissent, ac prærogativas et exemptiones, quibus muniti fuerant, in audaciæ argumenta flagitiorumque munimenta convertissent. Afferebatur etiam ab episcopis variæ querelæ in exemptos, a quibus episcopalis Ordinis auctoritatem contemni, pluraque contra fas sub exemptionum clypeo pertentari expostulabant. Inter alios insignis præsul in suo libello Clementi V porrecto, ex quo plura antea a nobis allata [1], hæc adversus exemptos in Concilio discutienda proposuit [2] :

« De excessibus exemptorum, et injuriis et præjudiciis, quæ et quas prælatis et personis Ecclesiasticis et aliis inferunt in grave periculum animarum, non est sub silentio transeundum : ipsi enim (licet super hoc per sanctissimum patrem dominum Bonifacium summum Pontificem pro parte sit provisum) publice excommunicatos a suis ordinariis ad sacramenta et sacramentalia admittunt in suis Ecclesiis et capellis. In eisdem etiam dispensationes clandestinas et benedictiones, quanquam inter personas excommunicatas, aut consanguinitate vel affinitate conjunctas, seu alias personas matrimoniali vinculo confœderatas celebrare non verentes. Quod sæpe vidi referre : dum enim causa matrimonialis inter aliquas personas coram ordinario verteretur , causa recte examinata et discussa, jamque in januis sententia existente, unaque persona pro constanti alteri adjudicari deberet, illa cui matrimonii conditio non placebat, cum alia persona damnabiliter contrahebat, et in capellis aliquorum exemptorum benedictionem nuptialem clandestine fieri procurabat. Et dum a talibus excessibus et aliis enormibus flagitiis, de quibus non est dicendum per singula, ab ordinariis arguuntur, de sua exemptione confisi reddunt pro verbis humilibus verba tumida et superba ; et personæ sic conjunctæ (ut est dictum) cum gravi animarum periculo et scandalo plurimorum, in incestuoso adulterio vel adulterino concubinatu permanentes, tandem ad barathrum dilabuntur. Et ut breviter concludam, non est qui eos corrigere valeat, confidenter delinquunt, et ad multa facinora fræna laxant.

« Item pensiones et procurationes antiquas, quas ex antiqua consuetudine, vel inita conventione cum prælatis, exhibere tenentur eisdem, contumaciter solvere contradicunt. Item res et jura Ecclesiarum, et aliarum personarum maxime Ecclesiasticarum, quotidie occupant, usurpant et invadunt : et dum dicti prælati aliæque personæ, maxime Ecclesiasticæ, quod agant non habeant, dum per censuram Ecclesiasticam eos coercere non possunt, jura sua amittere compelluntur, cum tædiosum sit et onerosum quotidie contra ipsos ad Sedem Apostolicam habere recursum.

« Item cum priores majoris monasterii per diversas provincias et diœceses constituti de antiqua et inveterata consuetudine, cujus memoria non existit, prælatis ordinariis locorum procurationes seu pensiones loco procurationum exhibere consueverunt, denuo prætextu ejusdem privilegii a domino Bonifacio (ut asserebant) concessi, cum tacita veritate et falsitate subjecta, ut a multis creditur interpretari , easdem solvere contradicunt, et prælatis ad prioratus suos accedentibus

[1] Clem. *Attendentes* de statu monac. — [2] Clem. *Cum* de relig. dom. — [3] Clem. *Quia* tit. eod. — [4] Clem. *Si quis suadente* de pœnis. — [5] Clem. *Multorum* tit. eod. — [6] Clem. *Ex freq.* de sent. excom. et Clem. *Gravis*, et *cum ex eo* tit. eod. — [7] Clem. *Cum secundum* de pœnit. et remissi. — [8] Ms. Vat. sign. num. 4109. pag. 260. — [9] In eod. Ms. pag. 257.

[1] An. Chr. 1311. num. 55. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4177.

juxta morem vi armata et armati cum suis complicibus resistentes, eisdem prælatis et suis sequacibus ausu temerario, imo furioso, mortem inferre conantur, sicut in pluribus est compertum : quod scio dictum summum Pontificem non latere, qui dum in minori statu ageret, talia sæpe vidit, et quid bonæ memoriæ dominus Bonifacius super hoc senserit et declaraverit, magis novit ».

Conquesti sunt vicissim monachi de episcopis, ac pertimuere religiosæ familiæ, ne si communi episcoporum juri subjicerentur, monastica disciplina collaberetur : nec spes affulgere videbatur eam restitutum iri ab episcopis, quorum diligentia emendandis sacerdotum sæcularium moribus defuisset. Ad tuendam igitur causæ suæ æquitatem religiosi viri Commentarios ad confutanda adversariorum argumenta composuere : inter quos Jacobus abbas Cisterciensis insignem edidit redegitque in hoc Compendium.

« Incipit Compendium [1] tractatus fratris Jacobi abbatis Cisterciensis Ordinis, Silvanectensis diœcesis, contra impugnantes exemptionem, ab eodem editum in Vienna tempore generalis Concilii.

« Quia in paucioribus veritas magis (enitit), ut exemptionum materia, eam breviter perstringendo, plenius elucescat, per modum epilogi seu Compendii quædam alibi diffusius pertractata intendo probabiliter ostendere, quod exemptiones et libertates privilegiorum cum magna maturitate, et deliberatione provida a sanctis Patribus summis Pontificibus concessas religionibus approbatis, in quibus vigent et regunt homines litterati, decet et expedit ad promotionem observantiæ regularis, ac profectum et honorem sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ inviolabiliter conservari : et quod earum revocatio prædictæ Sedi Romanæ atque connexioni universalis Ecclesiæ multipliciter derogaret. Ad cujus intelligentiam pleniorem considerandum occurrit, quod cum unumquodque ex eisdem causis, ex quibus suam entitatem sortitur, trahere debeat suam bonitatem et nobilitatem, expedientiam et commendabilitatem, ex quatuor causis potest exemptionum et privilegiorum modo præfato bonitas, nobilitas, expedientia et commendabilitas rationabiliter declarari. Unicuique finis est causa causarum, ideoque est impossibile agens absolvi ab intentione finis : ideo primo ostendetur propositum ex ratione causæ finalis, secundo ex habitudine causæ efficientis et originalis, tertio ex decentia et pulchritudine causæ formalis, et quarto ex convenientia et necessitate causæ materialis. Prima via sumpta ex impedimentorum et gravaminum amotione. Secunda ex cultus divini et operum ad vitam contemplativam et activam spectantium ferventi ampliatione. Tertia via sumitur ex potestate summi Pontificis, ac sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conservatione et elucidatione. Quarta via sumpta ex multiplicis fructus quantum ad universalem Ecclesiam, et totum populum Christianum, evidenti consecutione.

« Prima igitur via sumpta ex parte causæ finalis, sic patet, quia unicuique rei ordinatæ ad aliquem finem expedit removere impedimenta, per quæ posset a consecutione sui finis aliqualiter impediri : religiosi autem ad observantiam trium votorum regularium generaliter et singulariter obligantur, a quorum observantia per multiplices vexationes, injurias, violentias, expoliationes, monasteriorum gravamina, forenses citationes, appellationum indebitarum ad fugam disciplinæ regularis, frivolas acceptationes sententiarum, injustas et indebitas fulminationes, intrusionum et simoniarum multimodas pravitates, quas a suis ordinariis ante eorum exemptiones et privilegiationes sustinebant, erant modis innumeris et intolerabilibus impediti, sicut adhuc in non exemptis et non privilegiatis rei evidentia manifestat. Ex quibus omnibus sequitur, quod ad modum removentis prohibens, formam contrariam expellendo, exemptiones et privilegia expediunt observantiæ regulari.

« Secunda via sumpta ex parte causæ finalis sic patet, quia illud expedit statui perfectionis religiosorum, per quod devotius, convenientius, frequentius et perfectius possint vacare divino servitio pro vivis et mortuis persolvendo, operibus vitæ activæ et contemplativæ sine interruptione perseverantius insistentes : ad hos autem fratres exemptiones et privilegia religiosorum principaliter ordinantur. Ex quo sequitur, quod expedit exemptiones et privilegia inviolabiliter observari. Et has duas vias tangit Gregorius summus Pontifex et doctor egregius, qui et monachus religiosus fuit, et Vitam B. Benedicti scripsit, pluraque monasteria religiosorum de suo proprio patrimonio fundavit, scribens Castorio Ariminensi episcopo, ut habetur XVIII, q. II. c. Luminoso, ubi dicitur sic : Luminoso abbate referente, plurimis in monasteriis a præsulibus præjudicia atque gravamina monachos pertulisse cognovimus : oportet ergo, ut tuæ fraternitatis provisio de futura quiete salubri disponat ordinatione, gratia illius suffragante, mente libera perseverent. Unde perseverat in illo, quod episcopus non potest ibidem aliquam potestatem exercere imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendo ; et sequitur in fine : Ut, semotis vexationibus ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa devotione perficiatur. Nec supponitur quod his diebus sint episcopi majoris sanctitatis et perfectionis, nec majoris zeli pro divino cultu conservando et ampliando, quam fuerunt tempore B. Gregorii, qui eorum abusus et oppressiones prævidens, dictas exemptiones instituit et indulsit.

« Tertia via sumpta ex potestate summi Pontificis, ac sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conserva-

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2109. pag. 260.

tione et elucidatione, de levi patet; quia in hoc, quod summus Pontifex, Christi vicarius, monarcha in Ecclesia Dei militante, in qualibet diœcesi vel provincia etiam habet aliquos exemptos et privilegiatos alios sibi immediate subjectos, lucide declaratur suæ plenitudo potestatis : et quod non solum est mediatus et generalis, sed etiam immediatus et proprius ordinarius cujuslibet Christiani. Ex quo patet soliditas, sublimitas, et perfectio potestatis summi Pontificis super omnes alios prælatos Ecclesiæ militantis juxta illud XXIV, q. I. c. Est Aliud apostolicum piscandi genus, quo genere solum Petrum piscari jubet Dominus. Valent exemptiones ad conservationem potestatis et auctoritatis summi Pontificis, quia per illas multa schismata et multæ schismaticæ concatenationes præcaventur; etsi orirentur (quod absit) per promptam obedientiam exemptorum, et per temporale subsidium, quod ab eis prompte et voluntarie præstaretur, possent hujusmodi schismata facilius et efficacius exstirpari, quam si essent (quod absit) per machinationem subdolam aliquorum prælatorum annullatæ vel in aliquo detruncatæ.

« Quarta via ex parte causæ formalis, quæ sumitur ex multiplicis fructus in ordine ad universalem Ecclesiam consecutione, sicut ostenditur, quia religionibus exemptis, et maxime communibus et habentibus connexionem ad invicem, cujusmodi sunt Cistercienses, Cluniacenses, Præmonstratenses, et etiam alii mendicantes, sicut Prædicatores, Minores, Carmelitæ, Augustinienses, ordinant et injungunt in suis capitulis generalibus multas missas et orationes pro vivis et defunctis, et pro universali statu Ecclesiæ conservando in statu sancto, pacifico et quieto : et hæc faciunt suo modo aliæ exemptæ abbatiæ in suis capitulis, in quibus priores et subditi generaliter convocantur, sicut abbatia majoris Ordinis S. Dionysii, et sic de aliis consimilibus. Item multi religiosi exempti, tam non mendicantes quam mendicantes, virtute exemptionis et connexionis, quam habent ad se invicem, jam de facto ordinaverunt, et alii similiter exempti ordinare possunt solemnia studia in theologica facultate ad informationem et illuminationem fidelium in iis, quæ pertinent ad salutem, necnon ad exaltationem fidei Christianæ : sicut liquide Parisiis quantum ad Cistercienses, Cluniacences, et illos de S. Dionysio, et quantum ad Prædicatores et Minores, Carmelitas et Augustinienses. Adhuc autem non videmus, quod ita regulariter non exempti, qui sunt sub episcopis, nec ipsimet episcopi talia studia vel collegia ordinarint : imo episcopi, ut in pluribus plus impediunt quam promoveant : non enim nutriunt clericos nec provident Ecclesiis meliores promovendo : sed nepotes et cognatos, inscios et idiotas et dissolutos, ponentes servos in equis, et permittentes ambulare principes super terram, facientes monstra in Ecclesia, ponentes pedes sursum et caput deorsum, ordinem Ecclesiasticum pervertendo ». Utinam præterito sæculo plures episcopi transalpini eo vitio non fuissent contaminati, non enim hæresis rapido adeo incendio tot provincias ac regna depasta esset. At etiam plures religiosam disciplinam professi, excusso episcoporum jugo, Pontificium quoque rebellibus cervicibus depellere ausi sunt. Pergit Jacobus abbas : « In religionibus autem privilegiatis et exemptis ordinantur multa ad opera misericordiæ pertinentia, fidei eleemosynæ ad sustentationem pauperum, et multa alia ad hospitalitatem mediocrium et magnarum personarum, cujuscumque status existant : patet in Ordine Cisterciensi, Cluniacensi, Præmonstratensi et majoris monasterii, et in S. Dionysio rei evidentia manifestat. Prælati autem multi licet habeant multos redditus et magnos, adhuc aliena requirunt, et quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, sua et aliena plus expendunt in pompis, quam in Christi pauperibus nutriendis.

« Quare secundo principaliter, ostendo propositionem, quod exemptiones expediant ex habitudine causæ efficientis et originalis, causam formalem nihilominus replicando : nam causa principalis efficiens exemptionis est tota Trinitas, et a proprietate est Spiritus sanctus : patet, expresse habetur Ezechielis XXXIV, ubi loquens Dominus per Ezechielem de malis pastoribus, sic dicit : Pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, et oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor : neque enim quæsierunt pastores gregem meum, sed pascebant propterea pastores semetipsos, et greges meos non pascebant : propterea, pastores, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant amplius pastores semetipsos : et liberabo gregem meum de ore eorum, et non erit ultra eis in escam. Ex quo sequitur, quod illi prælati, qui solum quæstum temporalem quærunt, de victualibus conquerentes, petentes procurationes, nihil seminantes quod ad salutem pertineat animarum ; et specialiter petentes esum carnium in Ordine Cisterciensi contra indulta a Sede Apostolica in favorem puritatis et asperitatis vitæ, quæ in eodem Ordine vigere consuevit ; quod etiam ad solutionem procurationum ordinariis vel aliis minime teneantur, prout eidem Ordini per Sedem Apostolicam est provisum. Nec præscribitur contra Cistercienses ratione consuetudinis ex eo, quia suis ordinariis et aliis in hospitalitate se exhibere consueverunt liberales, prout per eamdem Sedem est plenius et specialiter provisum, cum Cistercienses communiter non habeant parochiales Ecclesias, sicut multi alii religiosi, ratione quarum ad procurationum onera teneantur: et tales, inquam, prælati, irrationabiliter petentes hoc, de numero prædictorum pastorum se constituerunt manifeste : quibus etiam dicitur in capite

præallegato Ezechielis XXXIV: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum est occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non considerabatis, et quod ægrotum non sanastis, et quod fractum est non alligastis; et sequitur ibidem: Liberabo gregem de manibus pastorum hujusmodi perversorum. Secundo hoc idem patet ex habitudine causæ efficientis instrumentalis, quia fuerunt a viris sanctissimis et doctoribus excellentissimis summis Pontificibus executioni demandatæ, qui maximum et ardentissimum zelum pro statu Ecclesiæ habuerunt: quorum unus præcipuus fuit B. Gregorius ut patet in cap. præallegato XVIII. q. II. c. Luminoso. Beatus etiam Germanus Parisiensis episcopus ad obviandum calliditati quorumdam et propter loci reverentiam ac regis Franciæ Childeberti memoriam, consentiente metropolitano et ejus suffraganeis, monasterium S. Germani de Pratis prope Parisios, a prædicto rege fundatum, eximi procuravit: quod etiam per inductionem posset de multis aliis exemptis monasteriis declarari. Et quia facta Dei et sanctorum patrum sunt imitanda et non destruenda, ideo ex parte causæ efficientis patet quod exemptiones expedit conservari.

« Tertio principaliter declaratur propositum ex decenti pulchritudine, quæ in ordinata connexione exemptorum pulchrius elucescit. Primum quia exemptæ et privilegiatæ personæ sunt sicut quidam nervi totum corpus Ecclesiæ in ordine ad summum Pontificem connectentes; nam per hujusmodi exemptiones statim habetur præ oculis reductio cujuslibet Christiani ad summum Pontificem, et absque præjudicio cujuscumque alterius est immediatus ordinarius cujuslibet Christiani. Ex hoc autem specialiter præservatur unitas Ecclesiæ contra schismaticam pravitatem: si enim nulli religiosi essent exempti, citius et facilius possent prælati discedere, et se subtrahere de facto a jurisdictione summi Pontificis: quæ tamen discessio futura est antequam reveletur filius perditionis, scilicet Antichristus, sicut dicit Apostolus ad Thessalonicenses. Et quia unitas et ratio connexionis consistit in ordine ad summum Pontificem vicarium Christi, cui in persona Petri dictum est: Pasce oves meas, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos; et alibi: Tibi dabo claves regni cœlorum; et ad hoc multum faciunt exemptiones, sequitur quod expediunt formali pulchritudini connexionis universalis Ecclesiæ, quæ in debito connexionis ordine potissime declaratur. Secundo declaratur hoc idem specialiter ordinatione communium et generalium ubique terrarum ubi creditur et colitur Deus, diffusorum debita connexione, et in summum Pontificem convenienti reductione, cujusmodi Ordines sunt Ordo Cisterciensis, Cluniacensis, Præmonstratensis, Prædicatores, Minores, Carmelitæ, Augustinienses: quod sic patet, quia non potest esse perfecta connexio alicujus multitudinis seu principatus; nisi per reductionem ad unum: et tanto debent esse pauciora media, quanto sunt propinquiora illi uni. Et istud probat Philosophus XII Metaphysicæ, connexionem universi reducendo, corpora inferiora in corpora cælestia, et superiora et prima in intelligentias motrices, et illas in unam intelligentiam primam, a qua dependet cælum et terra. Et in fine concludit, unum principem esse, dicens: Unus ergo princeps. Ex quo sequitur, quod quandocumque naturali seu regulari reductione inferiora reducuntur per media in suprema, semper medium debet illud inferius, quod per ipsum reducitur, quantum ad ejus totam latitudinem naturaliter per modum eminentiæ regulariter continere. Hoc enim apparet ex naturali reductione universi in ipsum Deum, quia unum elementum superius regulariter continet totum inferius elementum, excepta terra, quæ secundum se totam non continetur ab aqua propter necessitatem generis humani. Infima etiam sphæra cœlestis continet omnia elementa, et sphæra sphæram ascendendo; et intelligentia virtualiter continet quidquid perfectionis est in inferiori. Et eodem modo videmus in homine, quod potentia superior apprehensiva continet quidquid perfectionis in inferioribus reperitur, ut patet de sensu communi respectu sensuum particularium; et de intellectu respectu sensationum apprehensivarum. Constat autem quod nullus est episcopus vel archiepiscopus, primas seu patriarcha præter summum Pontificem, cujus jurisdictio ad unum totum talem ordinem secundum totalem ejus latitudinem se extendat. Sed per viam exemptionis et privilegiationis in quolibet tali ordine ponitur unum caput, cujus jurisdictio mediate vel immediate ad omnes, qui sunt illius ordinis, quodam ordine se extendit. Ex quo sequitur, quod mediante tali uno medio possibilius, decentius, facilius et ordinatius, possunt omnes tales unius Ordinis reduci in summum Pontificem, quam mediantibus episcopis, quia facilior ac ordinatior est reductio uno medio sive pluribus connexionem ad unum habentibus, quam mediantibus multis et diversis quorum unus ab altero minime continetur: licet enim primas, vel patriarcha contineat illos, qui sunt suæ multitudinis; unus tamen patriarcha ab alio non continetur: quare sequitur, quod exemptio seu privilegiatio in Ordinibus sic communibus causat primo in ipsis exemptis et privilegiatis fortitudinem, eo quod virtus unita fortior est seipsa dispersa, ut dicit auctor de causis: et cum hoc in ordine reductionis aliorum religiosorum in summum Pontificem multipliciter causat pulchritudinem et decorem, ratione cujus connexionis dici potest, quod religio sic communis, in qua præcipue vigent et præsunt homines litterati, dicitur suavis, decora et formosa sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. (Cantic. VI.)

« Quarto principaliter probatur intentum ex convenientia et necessitate causæ materialis, et hoc tam ex parte exemptorum quam ex parte illorum, qui exemptiones impugnare nituntur. Primum patet, quia religiosi exempti vitam ducunt Angelicam potius quam humanam, vacando continue servitio divino et divinis laudibus decantandis, quasi prælibando cælestem melodiam spirituum beatorum, sicut patet in Ecclesiis principalibus exemptorum et privilegiatorum. Strictius etiam et perfectius vivunt communiter loquendo, quam alii quoad observantias regulares. Plura etiam bona spiritualia conferunt communitati Ecclesiæ, ut dictum est supra. Religiones etiam exemptorum et privilegiatorum in charitate radicatæ et fundatæ in puritate et eminentia sanctitatis et perfectionis in tantum florent et floruerunt et in altum creverunt, quod jam multos ramos extenderunt et emiserunt in cælum, et ornaverunt et lætificaverunt de suis ramis et spiritualibus foliis Ecclesiam triumphantem; et direxerunt et dirigunt in viam veritatis et fidei Christianæ multos filios Ecclesiæ militantis, de quibus ramis per inductionem exemptorum patet de multis sicut de B. Gregorio, B. Benedicto, beatis Majolo, Odone, Odilone atque Hugone Cluniacensibus abbatibus. Et quantum ad Cistercienses, de B. Roberto, qui Cisterciensium Ordinem inchoavit: de B. Bernardo doctore egregio primo abbate Clarævallis: de B. Guillelmo septimo abbate Belliloci, et post archiepiscopo Bituricensi, de quo etiam natio Franciæ in universitate Parisiensi facit festum suum speciale: De B. Petro Tarantasiensi archiepiscopo, cujus corpus in Bella-Valle requiescit: et de multis aliis, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Illi autem probati sunt quos Deus commendat et debent ab hominibus favorabiliter commendari, quos Deus remuneratione præmii et operatione miraculorum multipliciter approbavit. Sunt etiam speciales et peculiares filii Romanæ Ecclesiæ: et quia filius naturaliter debet diligi, propter hoc et multa alia tales debent exemptionum et privilegiorum libertatibus præmuniri, et a strepitu sæcularium penitus sequestrari. Et hanc causam assignat B. Laudericus in exemptione abbatiæ S. Dionysii in Francia allegans B. Augustinum, dicens sic: Libri Augustini de Ecclesiasticis gradibus docent, monachos sub quiete regulariter viventes, sub singulari lege debere quiescere, et ab omni infestatione clericorum intrepidos permanere, ne sæcularis strepitus eos lædat, quos districta regula servitutis Domini moderatur.

« Secundo hoc idem patet ex parte materiæ impugnantis, quæ quidem materia sunt prælati ipsi: nam prælati non videntur intendere zelum animarum, in petendo exemptiones revocari, vel in aliquo detruncari: non habent enim zelum, ut in pluribus, nec circa seipsos nec circa sibi subditos exercent; sed magis videntur intendere suæ potestatis dominium ampliare, summi Pontificis potestatis plenitudinem aliquantulum obfuscando. Magis etiam, ut patet in eorum petitionibus, quærunt quæstum temporalem quam animarum salutem; juxta illud B. Bernardi super Cantica: Quem dabis mihi, inquit, de præpositis, qui non magis intendat hodie marsupiis evacuandis, quam vitiis exstirpandis? Quasi dicat: Nullum, vel valde paucos respective. Nec repugnant prædictis dicta Bernardi in Epistola ad Henricum Senonensem archiepiscopum, et in libro de Consideratione ad Eugenium papam; quia ibi loquitur per comparationem ad finem per accidens in ordine ad abutentes, et supposito bono regimine prælatorum: beatus autem Gregorius et alii sancti loquuntur per comparationem ad finem principaliter et per se intentum, quod est vacare divino servitio et contemplationi, et supposito malo regimine et inexperientia prælatorum quantum ad observantias regulares. Iterum etiam dato, quod aliqui zelum animarum intenderent; hoc tamen tutum non esset eis, qui causam et onus super se aggravarent; et maxime cum ad regimen sui ipsorum ac residui populi eis subjecti sine adjutorio exemptorum in prædicationibus et aliis sufficere minime videantur. Non etiam obstant prædictæ veritati illa, quæ scribit Ægydius in quodam tractatu contra exemptos; quia suæ rationes sunt in pluribus defectuosæ, et multas impertinentes et transcedentes similitudines adducit, quæ plus habent dissimilitudinis quam similitudinis, sicut in quodam tractatu contra impugnatores exemptionum, qui incipit: *Salvabo gregem meum*, etc. plenius est ostensum: in quo omnes rationes dicti tractatus fratris Ægidii per evidentiam rationum efficaciter improbantur. Cum ergo valeat sancta Romana Ecclesia vel ob religionis, vel necessitatis, vel exhibiti beneficii gratiam quoslibet privilegiis suis munire, et extra generalia decreta quædam specialia beneficia indulgere, ut habetur xxv. q. i. Privilegia, quæ Ecclesiarum et monasteriorum sanctorum patrum auctoritate instituta nulla possint improbitate evelli, nulla novitate mutari, ut habetur xi, q. ii, c. i. et ii. consideret summus Pontifex suum honorans ministerium, quod revocatio seu detruncatio exemptionum esset damnosa multipliciter qua et suæ potestatis plenitudinem non modicum obfuscaret, et Sedi Apostolicæ multipliciter derogaret. Videat nihilominus existens in apice regiminis Ecclesiastici principatus, per privilegiatos et exemptos sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ bona quamplurima tam spiritualia quam temporalia multipliciter provenire; et suos exemptos et privilegiatos filios quanto videt eos per ordinarios in Sedis Romanæ præjudicium acrius et avidius impugnari, tanto in eodem protectione per conservationem suarum libertatum, quas a Sede Apostolica habuerunt, a qua tota vera religio habet ortum, vigilantius et sollicitius immobiliter perseveret ad honorem sponsi Eccle-

siæ Jesu Christi, qui est Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen ». Extat in eodem M. Bibliothecæ Vaticanæ [1] insignis alius Commentarius pro exemptis conscriptus, in cujus prima parte auctor fuse agit de jurisdictione Ecclesiastica : in secunda exemptiones religiosis sodalitiis congruere pluribus argumentis illustrat, quæ postrema a nobis delibanda visa sunt.

« Prima quæstio est de exemptione quantum ad ejus possibilitatem, utrum scilicet sit possibilis. Ad quam respondeo, quod cum exemptio nihil aliud sit, quam subtractio alicujus a jurisdictione alterius, cui subest, nisi esset exemptio, secundum distinctionem de jurisdictione diversimode est respondendum. Sciendum ergo quod in generali dicendum est, jurisdictio Ecclesiastica una est prima et suprema, scilicet jurisdictio papæ : alia secundaria et sub ista, scilicet quæcumque alia jurisdictio Ecclesiastica. Loquendo ergo de prima jurisdictione , impossibile est aliquem eximi ab ea saltem per hominem, quia ab illa jurisdictione, quæ per solum Deum instituta, nullus potest eximere nisi Deus. Sed jurisdictio papalis, ut ex dictis patet, et quantum ad statum et quantum ad potestatem jurisdictionis est instituta a Deo. Ergo, etc. Major patet, quia ad illum solum pertinet talem potestatem instituere. Sed subtrahere aliquid jurisdictioni vel supponere pertinet ad limitationem terminorum ejus. Ergo ad illum solum pertinet eximere et subtrahere potestati, ad quem pertinet talem potestatem instituere : et hæc fuit major. Minor autem probata est ex superioribus, scilicet quod potestas papæ sit instituta a solo Christo, unde nullus homo potest diminuere vel augere. Secundo potest probari ex supremitate potentiæ papæ, quia scilicet aliquis ex iis de populo non possit esse exemptus a potestate sua, quia impossibile est aliquem esse de aliquo collegio, qui non subsit supremæ potestati illius collegii , quia unius collegii, est unum caput et una suprema potestas , a qua qui est alienus, ab ipso collegio est alienus. Sed potestas papæ est suprema in toto collegio Christiano. Ergo, etc. Nec solum potest aliquis non eximi a statu papali nec etiam a persona existente in statu, nisi ille, qui est superior eo, vel qui instituit statum, hoc fecerit.

« Si autem loquamur de alia potestate, scilicet de quacumque potestate alia sub potestate papæ, dico quod exemptio a tali potestate est possibilis et de jure, quia de tali potestate loquimur, scilicet de potestate juris : quia quicumque potest aliam potestatem restringere quantum ad populum et quantum ad casus, potest illi potestati aliquem, vel aliquos subtrahere, quia hoc est restringere potestatem quantum ad populum, subtrahere aliquem vel aliquos de populo subjecto illi potestati. Sed, sicut patet ex præmissis, papa potest pro arbitrio suo restringere et ampliare potestatem episcopalem, loquendo de potestate jurisdictionis, et quamcumque aliam potestatem existentem sub se. Ergo papa potest subtrahere cuicumque potestati inferiori se aliquem vel aliquos de jure. Sed sic subtrahere aliquam vel aliquos est eximere ab illo. Ergo, etc. II. Ad id, quicumque sic concedit alicui aliquam jurisdictionem, et penes ipsum simpliciter et principaliter illa jurisdictio semper remanet, potest illam potestatem revocare vel in parte vel in toto, sicut patet de rege et ballivo. Sed isto modo papa concedit inferioribus jurisdictionem Ecclesiasticam. Ergo, etc. Et ista major satis patet ex præmissis. Sic ergo dico quod exemptio ab inferiori jurisdictione sub potestate papæ per ipsum papam est possibilis.

« Nunc restat agendum de expedientia sive utilitate exemptionis : et primo in generali, secundo in speciali descendendo ad diversos status hominum vel conditiones. Ad evidentiam hujus, utrum scilicet exemptio possit esse expediens vel utilis ; primo distinguendum est de multiplici exemptione : secundo videndum est a quo exemptio habet , quod sit expediens , superflua , vel nociva. Tertio descendendum est ad propositum.

« Quantum est ad primum ; sciendum quod exemptio potest dupliciter fieri : uno modo ab aliqua potestate : alio modo a persona existente in statu propter aliquam causam. Iterum utraque exemptio potest fieri vel simpliciter, vel quoad aliquem casum : et similiter etiam potest fieri omni tempore, vel ad tempus determinatum. Hoc sit dictum quantum ad primum.

« Quantum ad secundum ; sciendum quod judicium de aliquo, utrum sit expediens, sive superfluum, vel nocivum : ad finem expediens dicitur quod impedit nocivum ; finis autem, ad quem ordinatur jurisdictio, sicut patet ex prædictis, est bonum reipublicæ sive bonum subditorum in republica, et impedire mala in ipsa republica. Ulterius sciendum, quod in bonis id quod est melius eligendum ; et in malis quod est pejus, est magis fugiendum, in carentia autem istorum eligendum est carere minus bono, ut sic possit quis consequi magis bonum, si altero oportet carere : in malis autem incurrendis eligendum est incurrere minus malum, ut evitetur majus, si alterum oportet incurrere. His præmissis, sciendum quod jurisdictio tripliciter se habere potest ad bonum reipublicæ sive commune, uno modo quod nullum malum inferat, et bona promoveat et mala impediat; et ista jurisdictio est bona, et exemptio opposita est mala. Secundo modo potest se habere jurisdictio ad bonum commune, cum malum non inferat, nec impediat, nec bonum promoveat, et ista esset superflua. Tertio modo potest se habere sic, quod quædam bona inferat et impediat quædam, et propter correctionem humanam iste est minor cursus, quia licet jurisdictio ordinatur quantum est de se ad bonum, tamen est frequentior et

[1] Cod. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4109, pag. 256, 252, etc.

quantum ad plures occasio mali, quia est occasio extorquendi pecuniam, pro qua pecunia extorquenda fiunt multæ vexationes, et multa alia, quæ impediunt multa bona, et instruunt mala : nihilominus confert aliquod bonum, et impedit aliqua mala. Et tunc, si conferat majora bona quam impediat, et impediat majora mala quam inferat, adhuc est expediens, et opposita exemptio mala, quia melius est carere parvo bono ad obtinendum magnum bonum, et incurrere parvum malum ad evitandum majus : si autem e contrario esset, tunc jurisdictio esset mala et exemptio bona. Sic igitur viso, adduco rationes ad propositum.

« Circa quod sciendum, quod exemptio ex statu non debet esse nisi propter defectum personæ existentis in statu evidentem, vel præsumptum. Evidentem defectum dico, puta quia manifeste gravat : vel præsumptum, quando ex alia conjectura probabiliter potest existimare quod sit primus ad gravandum, quia nullus debet eximi a persona existente in statu, nisi propter defectum status vel personæ existentis in statu, non eximetur propter defectum (status), quia supponitur non debere eximi a statu. Ergo, etc. Si autem aliquis talis defectus sit in persona existente in statu, exemptio a tali persona est rationabilis et expediens, vel quantum ad casum determinatum, sicut fit quotidie per appellationes legitimas : vel quantum ad omnem casum, quando probabile est, quod inter personam eximendam et personam existentem in statu sunt, vel præsumuntur esse inimicitiæ capitales. Quia exemptio, qua aliquis subtrahitur malo regimini, est bona. Sed tale præsumitur regimen personæ existentis in statu in comparatione ad istam vel simpliciter, vel in casu. Quod autem dictum est nunc de exemptione a persona existente in statu, intelligendum est de statu inferiori contento sub potestate papæ, quia a papa vel a potestate ejus nullus potest vel debet eximi. Nec obest si aliqui dicuntur aliquando appellare a papa, quia appellatio ista non proprie appellatio est a potestate ejus, a quo appellatur, sed est magis vel debet esse quædam supplicatio pro correctione vel mitigatione sententiæ latæ.

« De aliis autem potestatibus inferioribus dico, quod aliqui ab iis eximuntur vel simpliciter, vel ad tempus secundum diversas conditiones statuum et subditorum et præsidentium : et quantum ad personam dictum est. Quantum autem ad statum, quod scilicet aliqui eximantur a potestate episcopali, vel ab aliqua alia consimili, dicendum est nunc.

« Circa quod sciendum quod non est intentio mea dicere, quod aliquod collegium vel aliqua communitas sic eximatur, quod non habeat propinquum correctorem, vel episcopum, vel abbatem, vel priorem, vel decanum, vel aliquem consimilem : sed intentio mea est dicere, quod quando sunt duæ potestates respectu ejusdem collegii, quarum una est sub alia, sicut de potestate abbatis et episcopi respectu claustri, expedit quandoque ad tempus vel simpliciter, quod eximatur potestas inferior cum toto suo collegio a potestate superiori. Et quod expediat talem potestatem eximi a potestate episcopali, non descendendo ad determinatum collegium, probo rationibus, quarum una sumitur ex variabilitate materiæ, circa quam sunt tales jurisdictiones, quæ est talis. Omnis regula existens circa materiam variabilem, et præcipue loquendo de regula immediate applicata ad talem materiam maxime de regula edita ab homine, nata est recipere exemptionem, et per consequens exceptionem, quia talis exceptio fit per exemptionem. Major patet per illud, quod accidit in diversis artibus, quod quanto regulæ magis applicantur ad varia, tanto magis recipiunt exceptiones : unde vix in jure positivo reperitur regula, quæ non recipiat exceptionem etiam in grammatica; vix invenitur regula, propter diversas variationes quæ sunt in ipsa, quæ non recipiat similiter exemptionem. Dixi autem de jure positivo ab homine instituto, quia propter defectum intellectus humani vix potest homo in talibus variabilibus attingere infallibilem regulam, non recipiendo exceptionem. Minor autem de se patet, quia scilicet jurisdictio episcopalis et regulæ datæ de ea sunt circa materiam variabilem ; nam aliter se habet regularis, aliter laicus, aliter clericus, et ita de aliis : et secundum diversas causas potest contingere, quod potestas episcopalis esset aliquibus eorum nociva magis quam proficua, sicuti infra magis patebit, quando descendetur ad status speciales.

« Sed contra hoc potest objici, dicendo quod status papalis est similiter circa variabilia. Ergo similiter recipiet exemptionem et exceptionem. Ad hoc dicendum, quod sicut in regulis invenitur quidam superior et generalis, a quo, non obstante quacumque variabilitate, non potest esse exemptio, sicut hæc quod est juste vivendum, quæ nullam exceptionem patitur ; alia vero magis particularis et magis applicata contra agibilia, quæ frequenter exemptiones patitur, sicut de non portando arma in aliquo loco determinato, vel de reddendo depositum deponenti ; ita etiam de potestatibus, (quia) quod est quædam potestas universalis, extra quam quicumque esset, esset extra collegium Christianum, quod est pejus esse quam quamcumque vexationem sustinere : et est alia potestas particularis, extra quam quandoque expedit alicui generi hominum esse. Non esse de ovili Christi et bene vivere non potest esse : sed potest stare cum hoc, quod est esse extra talem potestatem et bene vivere : et talis est potestas episcopalis ; unde non est simile. Ergo, etc.

« Secunda ratio sumitur ex manifestatione status papalis, et est talis. Illud quod pertinet ad manifestationem et confirmationem universalis potestatis papæ est expediens toti Ecclesiæ universali. Sed aliquos eximi per papam a potestate episcopali maxime manifestat et confirmat universa-

lem potestatem. Ergo, etc. Major faciliter patet, quia sicut suprema potestas potior est omni potestate inferiori, quia ab ea magis dependet bonum reipublicæ ; ita etiam illud, quod eam confirmat et manifestat, confirmat et manifestat potestates inferiores secundum id, quod confirmat potestates inferiores, sine tamen præjudicio potestatis superioris, est bonum. Ergo illud, quod confirmat et manifestat potestatem supremam, quæ est potestas papæ est valde bonum. Minor etiam faciliter probatur, quia illud manifestat et confirmat potestatem papæ, per quod manifestatur, quod ejus arbitrio subest omnis potestas inferior, per quam scilicet secundum quod videtur, sibi eximit quos vult a potestatibus inferioribus. Manifeste apparet quod ejus arbitrio subest omnis potestas inferior. Ergo, etc.

« Tertia ratio sumitur ex similitudine exemptionis personæ alicujus a persona existente in statu ; quia sicut persona ad personam, ita etiam status ad statum, vel potestas ad potestatem. Sed, sicut dictum est supra, expedit aliquam personam eximere a persona existente in statu, sicut patet per appellationem, quæ frequenter fit. Ergo, etc. Unde illi, qui volunt omnem exemptionem, qua aliquis eximitur a potestate episcopali excludere, deberent petere, quod omnis appellatio similiter excluderetur. et quod papa nihil posset super populum sibi subjectum.

« Quarta ratio sumitur ex similitudine, quæ fit a potestate terrena : quia decens est, quod illi qui deputantur ad cultum divinum eximantur a terrena potestate : ita decens est, aliquos inter clericos ex speciali prærogativa eximi a potestate episcopali. Ergo, etc. Et confirmatur ratio, quia ob reverentiam clericalem non solum illi, qui deserviunt cultui divino, sed etiam laici, qui deserviunt mundo. sunt exempti a tali potestate, scilicet temporali. Sed aliquis modus vivendi infra potestatem episcopalem invenitur excedere tales clericos conjugatos plus quam tales clerici excedant laicos. Ergo qua ratione eximuntur a potestate temporali, eadem ratione et fortiori isti, qui sic inveniuntur in tali statu, deberent eximi a tali potestate episcopali.

« Quinta ratio sumitur ex similitudine naturalium ; quia hæc omnia inferiora subduntur motui corporum cœlestium, tamen expedit aliqua inferiora subtrahi a talibus, et ideo provisum est eis de latibulis contra talia. Ergo a simili licet omnes subsint potestati domini papæ, tamen expedit aliquibus subtrahi ab aliquibus potestatibus mediis, et protegi per dominum papam ab eis, quæ quando sunt graves et tempestuosæ vel personis vel statibus : et salva reverentia eorum, qui simpliciter exemptionem reprobant, prius deberent inquirere diligenter, vel conferendo secundum conditiones statuum, vel habendo experientiam ex factis longi temporis investigare. utrum tales potestates mediæ, a quibus possent, vel sunt nocivæ vel magis proficuæ antequam sic universaliter improbent fieri exemptionem.

« Nunc restat prosequi in speciali, descendendo ad diversos status hominum : et primo ostenditur, quod religiosis competit exemptio : deinde agetur de aliis. Quantum autem ad religiosos, ad majorem evidentiam dicendum de exemptione eorum. Cum exemptio, de qua loquimur, sit subtractio alicujus a jurisdictione alterius, jurisdictio autem ordinetur ad bonum commune subditorum, quatuor videnda sunt præambula de religiosis. Primum est, quid est illud bonum, ad quod religio ordinatur. Secundum, quæ sunt quæ ad illud bonum promoveant, vel impediant. Tertium est, quis modus vivendi competat religiosis. Quartum est, quam jurisdictionem debet habere caput monasterii sive prælatus religiosorum super ipsos.

« Quantum ad primum ; sciendum quod religio potest accipi tripliciter : uno modo pro cultu divino, sive si dicatur, quod religio Christiana est adorare et offerre sacrificium missæ et consimilia. Alio modo dicitur religio virtus mentis, inclinans mentem ad impendendum cultum Deo. Tertio modo dicitur religio ipse status, qui ad talem cultum est deputatus : et hoc dupliciter, scilicet generaliter, sicut si dicamus statum Christianitatis esse quamdam religionem, prout accipitur in libro Augustini qui intitulatur, De religione Christiana ; vel specialiter ; quando scilicet accipitur pro statu illorum, qui super ea, quæ pertinent ad religionem generaliter, addunt specialem modum colendi Deum, et specialia cerimonialia et totam vitam suam dedicant cultui divino, addendo speciales observantias ad cultum communem omnibus Christianis.

« Quantum ad secundum ; sciendum quod istud bonum maxime impeditur per delectationes carnales et sollicitudines temporalium, et defectum propriæ voluntatis ; et ista, ut in pluribus, sunt in conversatione seculari : nam conversatio sæcularis et conversari etiam cum conversantibus sæculariter multum impedit tale bonum, quia distractio mentis ad ista et per ista multum retrahit mentem a cultu divino et maxime a perfecta adhæsione ad Deum, quam requirit perfectio cultus divini : promoventia autem ad tale bonum duplicia sunt, scilicet privative et per modum removentis prohibens, et positive ut sunt monitiones et ordinationes superioris circa ista, vel annexa eis. Per modum autem removentis prohibens sunt illa, quæ prædicta impedimenta removent, sicut sunt tria vota, scilicet paupertatis voluntariæ, continentiæ, et obedientiæ : quod primum sollicitudinem temporalium tollit : secundum tollit delectationes carnales : tertium autem impedimentum tollitur per vitam solitariam, scilicet impedimentum sæcularis conversationis modo, quo exponetur.

« Ex isto secundo patet ad propositum, quis scilicet modus vivendi competat religiosis, quia

convenit eis aliquo modo vita solitaria : hoc autem potest esse dupliciter, uno modo quod una sola persona vivat per se sicut fecerunt antiquitus in eremo : alio modo, quod licet sint plures sicut soli religiosi ab aliis in claustro sequestrati modo, et de hoc prosequendum est.

« Quantum[1] ad quartum, sciendum, quod cum unum collegium requirit unum caput, oportet in tali collegio religiosorum ponere aliquod unum caput: istud autem caput debet præesse toti collegio tam in temporalibus quam in spiritualibus. Et de temporalibus ad nunc dimitto. Quantum autem ad spiritualia, primo probo in generali, scilicet quod habent aliquam jurisdictionem spiritualem supra eos: secundo in speciali, scilicet quantum ad quæ. Primum patet duplici ratione, prima talis est: qui aut abbas aut consimilis aliquid influit collegio, aut non; si non, sequitur quod in claustro non esset caput nec præsidens, si autem aliquid influit, aut pertinet ad temporalitatem tantum: contra, quia tale caput præest tali collegio secundum quod est tale collegium scilicet tale collegium habet quod sit tale collegium secundum spiritualitatem magis quam secundum temporalitatem, quia est tale collegium divino cultui dedicatum. Ergo, etc. Secunda ratio talis est, caput talis collegii aut habet aliquam jurisdictionem super ipsum, aut non : non potest dici quod non, quia tunc non esset caput. Si sic, aut habet jurisdictionem Ecclesiasticam aut non : si habet jurisdictionem Ecclesiasticam, habetur propositum : si non, sequitur quod præsidentia ejus non differat a præsidentia dominorum terrenorum, quod est inconveniens.

« Secundo probandum est, quod caput monasterii habet jurisdictionem super existentes in monasterio, et hoc quantum ad spiritualia, et prima probatio, quod debet habere jurisdictionem quantum ad observantias regulæ et constitutionum, et hoc patet triplici ratione. Prima accipitur ex parte directionis, quia ille magis debet præesse aliquibus, qui magis inter eos novit dirigere et promovendo bona et corrigendo mala. Sed abbas vel consimilis sic se habet respectu monachorum vel fratrum quantum ad observantias speciales monasterii, quia abbas experimento quotidiano et non sola relatione alterius scit ea. Ergo, etc. unde propter istam ignorantiam, quam sæculares habent respectu talium, prohibetur ne clericus sæcularis fiat abbas.

« Secunda ratio sumitur ex continuatione regiminis, quia cuilibet collegio manenti infra clausuram debet aliquis continue præesse: Aut ergo iste debet esse episcopus, aut alius sæcularis, aut aliquis de collegio non episcopus: primum non, quia non deceret, quod moraretur continue cum suis inter monachos : secundo quia non posset hoc facere propter curam aliorum : nec etiam alius clericus, quia minus deceret de primo ; et quia ignoraret qualiter deberet habere eos regere, sicut dictum est.

« Tertia ratio sumitur ex hoc, quod religiosi adstrinxerunt se ad ista voluntarie, quia in illis homo cum esset liber, se obligavit voluntarie, debet sibi concedi superior, qui debeat magis esse gratus. Sed cuilibet religioso debet esse magis gratus superior suæ religionis, quam alius qui aliter non videtur diligere statum suum. Ergo, etc.

« Quarta ratio sumitur, ex consuetudine Ecclesiæ, et est talis. Secundum communem Ecclesiæ consuetudinem religiosi in professione promittunt obedientiam patri monasterii. Sed ista obedientia præcipue attenditur penes observantiam specialem religionis. Ergo, etc.

« Quantum etiam ad præcepta communia omnibus Christianis, decet quod religiosi subdantur prælato suæ religionis. Primo quia decet religiosos subesse abbatibus et consimilibus illis, sine quibus speciales observantiæ non possunt observari. Sed sine obedientia præceptorum communium non bene nec fructuose possunt observari observantiæ speciales. Ergo, etc. Secundo quia in illis debent religiosi subesse abbatibus et consimilibus, quæ aliter habent corrigi vel promoveri tam in religioso quam in sæculari. Sed in præceptis talibus aliter debet ordinari religiosus quam alius. Ergo, etc. Quia si in talibus religiosi deberent corrigi per potestatem extrinsecam, eorum correctio posset esse scandalosa, unde magis secrete corriguntur in claustro et sine scandalo. Ergo, etc. Tertio quia prælatis claustri conceditur summa pœna, quæ competit clericis, scilicet pœna carceris: et hoc non esset nisi concederetur correctio majorum criminum. Ergo, etc. His præmissis.

« Dico[1] quod regulariter et communiter exemptio religiosorum est expediens. Primo probo tali ratione: quia ista vel illa exemptio est bona per quam subditi eximuntur a jurisdictione ac potestate, quando est superflua, vel magis nociva, quam proficua. Sed secundum consequentia sic se habet potestas episcopalis respectu religiosorum. Ergo, etc. Major patet. Minor probatur: et primo quantum ad superfluitatem, quia potestas episcopalis respectu illorum est superflua, quibus sufficienter provisum est de jurisdictione sine episcopali potestate. Ergo, etc. Major videtur probata. Minor patet ex dictis quia provisione facta religiosis de jurisdictione videlicet præceptorum communium et specialium observantiarum, sufficienter est eis provisum de jurisdictione; quia non requiritur jurisdictio quantum ad alia. Sed sine potestate episcopali est eis sufficienter provisum de jurisdictione in istis, ut jam ostensum est, quia probatum est quod abbates et consimiles debent

[1] Pag. 253.

[1] Pag. 253.

habere jurisdictionem in præmissis. Ergo, etc.

« Contra hoc arguitur tripliciter. Primo quia melius est regi per plures sapientes, quam per unum. Secundo quia idem sequeretur de papa, si abbas sufficit. Tertio quia diceretur, quod ex natura rei una est sub alia, et ideo neutra superfluit. Ad primum dicendum, quod illud habet veritatem per modum consilii, non per modum jurisdictionis, quia una posset impedire aliam, nisi una subjiceretur alteri, et nata esset ex natura rei subesse: sicut etiam in aliquibus religionibus inveniuntur potestates subordinatæ, et etiam in sæculo; et omnis potestas subest potestati domini papæ, a quo omnis potestas Ecclesiastica alia a sua habet institui, sicut ab uno capite totius Ecclesiæ. Et per hoc patet ad secundum, quia non est simile de potestate episcopali et papali, quia episcopis, ut sunt episcopi, non debetur necessario jurisdictio, accipiendo episcopum prout importat potestatem ordinis: nec etiam habentibus jurisdictionem debetur instituere alias, nisi prout eis limitatur a Papa. Sed potestati papæ ex natura rei secundum decentiam et ex institutione Christi quantum ad existentiam subest omnis potestas Ecclesiastica alia ab ea, et ab ipso papa omnis alia potestas in Ecclesia habet institui: unde uniuscujuscumque potestas alterius ab ea in gradu suo non excludit necessitatem ejus, nec ostendit eam superfluam: sicut nec sufficientia potestatis institutæ excludit necessitatem vel concludit superfluitatem potestatis instituentis. Ex hoc patet ad tertium, quod ex natura rei potestas prælatorum, qui sunt in religione, non subjicitur potestati episcopali, etiam prout potestas episcopalis accipitur etiam pro potestate jurisdictionis collatæ episcopis: nec etiam secundum decentiam, cum sufficienter, ut dictum est, provisum sit eis, et provisio ex natura rei debeat esse talis. Nec oportet, quod secundum existentiam subjiciatur eis, quia hoc dependet ex arbitrio papæ. Et si objiciatur, quod cum a principio religiosi subessent, scilicet episcopis, quare si hoc non decebat ex natura rei, fuit ita; dicendum quod a principio non fuit animadversum sive consideratum quomodo magis decebat religiosos regi per prælatos sui ordinis, quam per alios quantum ad prælatos præsidentes specialiter et immediate, sicut postea: et ideo a principio decuit, quod essent sub potestate prælatorum quousque per experientiam temporis et collationis, super hoc habitæ, sunt a sanctis Patribus et explicite tradita, quæ a principio explicite non occurrerunt.

« Secunda autem pars minoris principalis, et primæ rationis probantis principaliter probatur ex tribus (duobus). Primo ex proportione prælati ad subditum. Secundo ex promoventibus ad bonum, ad quod religio ordinatur: quantum ad primum adducuntur rationes. Prima sumitur ex ignorantia status, et est talis: quia in regimine multum nocet ignorantia vel imperfecta notitia eorum, quæ ad regimen pertinent quando scilicet prælatus ea ignorat, vel imperfecte scit ea, quæ pertinent ad regimen alterius. Ergo diversitas (uniformitas) conversationis inter prælatum et subditum; multum prodest regimini: et oppositum, scilicet hoc vel illud quod diminuit, nocet regimini. Secunda ratio sumitur ex mutua benevolentia prælati ad subditum, et e contrario: quia ille, qui est magis benevolus, debet habere regimen cæteris paribus. Sed disparitas conversationis inter prælatum et subditum diminuit talem benevolentiam. Ergo, etc. Major patet ex parte prælati, quia cum jurisdictio ordinetur ad bonum subditorum; unde et illi, qui ordinant jurisdictionem suam ad commodum suum temporale super terram (non) diligunt alios, velle autem bonum alicui est amare eum; amor prælati ad subditum multum facit ad bonum regimen. Idem etiam patet ex parte subditi, quia quanto plus diligit prælatum suum, tanto libentius obedit sibi et suo regimini. Minor etiam patet. Disparitas conversationis diminuit talem benevolentiam, quia qui sunt ejusdem conversationis magis se diligunt, nam similitudo est causa dilectionis, nisi per accidens contingat contrarium: et ideo diversitas conversationis diminuit benevolentiam.

« Tertia ratio sumpta ex benevolentia ad statum, et est talis. Cum ille, qui præest, magis zelat pro bono regimine aliquorum, non est ponendus alius, qui minus zelat et posset magis zelantem impedire. Sed probabile est, quod religiosus prælatus magis zelat pro bono regimine religiosorum sui ordinis, quam alius, sive sit secularis, sive sit religiosus alterius religionis: et alius posset penitus impedire eum. Ergo, etc. Major patet quia magis zelans, cæteris paribus melius regit, et impedire regimen melius regentis esset nocivum. Minor etiam patet faciliter, quia unusquisque magis afficitur ad suum statum, quam alienus a statu; et per consequens magis zelat pro bono regimine existentium in statu.

« Contra præmissa arguitur multipliciter. Primo contra primam rationem, quia præsumitur, quod episcopus qui assumitur ad altiorem statum, quam sit status prælationis religiosorum, sit magis sapiens quam prælatus religiosus. Dato etiam, quod minus sciret de iis, quæ pertinent ad observantias religionis; tamen præsumitur plus scire de iis, quæ pertinent ad præcepta, de quibus est majus periculum. Secundo arguitur contra secundam et tertiam, quia supponitur, quod episcopus impediat prælatum religionis: quod non videtur, quia supponendum est de eo, quod sit bonus. Tertio, quia dicitur, quod status episcopi eminenter continet statum religionis, et per consequens afficietur ad eos sicut alius religiosus. Quarto arguitur contra quartam rationem, quod ovis sequatur pastorem, utcumque sit alterius speciei. Ergo, etc.

« Arguitur contra rationem quia secundum

istas rationes sequitur, quod papa non debeat præesse religiosis.

« Ad primum istorum dicendum est primo, quod abbas potest esse æque sciens, et forte de facto invenirentur episcopi, vel forte plures deficientes in hoc, quam prælati religiosi, licet multi sint sapientes inter episcopos. Secundo, quia saltem quæ sunt imponenda religiosis quæcumque melius novit religiosus, quam alius. Tertio, quia dum adsit bona voluntas ad subditos quæ præsumitur propter prædicta defectus scientiæ posset per consilium subveniri proborum tam circa prædicta, quam circa alia. Ad secundum dicendum, quod licet sit præsumendum de episcopo et quocumque alio, quod sit bonus, donec probetur contrarium; ita etiam propter affectionem incurvam cujuslibet ad seipsum præsumi potest. quod quilibet jurisdictionem suam vellet ampliare, et concurrentem impedire : et forte posset ita probari de facto, ita esse in multis visitationibus monasteriorum factis per episcopos vel episcopum; ita quod per probationem jam de facto patenter posset probari, quod suam extendant potestatem episcopi super religiosos, et regimen religiosorum impediunt quandoque, vel forte frequenter. Ad tertium dicendum, quod licet status episcopalis sit eminentior quantum ad dignitatem status; non tamen continet statum religionis formalem, nec similem modum vivendi, quæ est causa majoris affectionis prælati ad subditum. Ad quartum dicendum quod comparando brutum ad brutum non invenitur, quod aliquod brutum sequatur societatem alterius, quod sit alterius speciei nisi propter prædam. Sed bene quædam animalia bruta magis sequuntur hominem beneficum, quam sequantur aliud brutum ejusdem speciei propter multa beneficia collata, quæ si non fierent, nec illa sequerentur. Sic puto quod, si religiosi essent experti plura beneficia ab episcopis, quam a prælatis suæ religionis, quod religiosi libenter sequerentur eos. Dices, *præsumitur*, quod exhibeant. Et ego dico, quod ovis non sequeretur beneficium præsumptum vel beneficia præsumpta, sed exhibita, et adhuc minus sequeretur exhibentem oppositum beneficiorum. Ad quintum de papa dictum est superius.

« Postea[1] probatur idem, scilicet quod potestas episcopalis primo sit nociva regimini religiosorum, rationibus sumptis ex parte promoventium ad bonum positivæ religionis. scilicet quæ sunt duo quæ retrahunt hominem a malo, et promovent ad bonum positivum : unum per modum directionis, sicut præcepta et monitiones : et aliud per modum medicinalis remedii, sicut sunt correctiones. Primo ex utroque potest argui ad propositum et primo ex primo ducitur, quia episcopus novit minus, quæ expediunt religiosis, et ideo minus potest scire bene quæ debeant præcipi vel moneri : et si concurreret cum sciente, posset eum impedire, sicut jam dictum est. Secundo minus acceptarentur admonitiones suæ, quam ordinatio illius, qui est conformis vitæ : et quia ista tacta sunt superius, ideo transeo. Quantum autem ad correctionem idem probatur, scilicet quod jurisdictio episcopi esset nociva, impediendo scilicet meliorem : primo, quia in correctionibus maxime exquiritur benevolentia et amor specialis, qui maxime est inter conviventes, et minus inter alios. Unde Augustinus in regula : Propter quod in unum estis congregati, ut unanimes habitetis in domo, et sit vobis anima una et cor unum in Deo. Secundo, quia in correctionibus maxime est necessaria notitia conditionis ejus, qui debet corrigi : quæ major vel magis habetur a conviventibus, quam ab aliis. Tertio quia cum in correctionibus immineat confusio personæ et status, quam prælatus alterius status. Quarto, quia cum ex debita correctione conservetur status et honor ejus, præsumendum est, quod prælatus de ipso statu magis sollicitetur, quam ad tenendum statum et honorem, qui expedit circa ista. Et sic patet, quod jurisdictio episcopalis magis est nociva religioni quam proficua, attendendo ad ea, quæ promovent ad bonum commune religionis positive.

« Item probari potest ex his, quæ promovent bonum religionis per modum removentis prohibens. Sunt autem in universo quatuor, scilicet paupertas voluntaria, obedientia, continentia et separatio secundum locum a conversationibus sæcularibus : et ex quolibet istorum potest argui ad propositum. Primo ex obedientia quia illud. quod vel impedit vel minuit obedientiam religiosorum ad patrem monasterii est nocivum voto obedientiæ ab eis facto. Sed jurisdictio episcopalis est hujusmodi. Ergo, etc. Major patet. Probatio minoris, scilicet quia illud, quod obedientiam talem (impedit), est nocivum voto talis obedientiæ. Sed jurisdictio episcopalis nata est impedire talem obedientiam, quia jurisdictiones contendentes in eamdem personam natæ sunt impedire, etiamsi respiciant diversos casus, quia quantumcumque casus sint diversi in una persona non possunt simul exequi plures, nam exequendo unam impeditur ab executione alterius, etc. una impedit aliam, etc. Si concurreret jurisdictio episcopalis cum jurisdictione abbatis super monachos, impediret jurisdictionem abbatis et diminueret, quia qui subditur duobus, nullius obedientiæ ad plenum subjicitur. Ergo, etc. Secundo arguitur ex eodem sic, quia illud, quod dat occasionem subditis religiosis minus prompte obediendi patri monasterii est nocivum bono obedientiæ debitæ illi patri. Sed jurisdictio episcopalis est hujusmodi. Ergo, etc. Major patet. Probatio minoris, quia spes propinqui defensoris redderet religiosis subditos minus promptos obedire patri monasterii, quia passim per appellationes qualescumque possent evadere manus ejus. Sed hoc est reddere religiosos ad obedientiam eis debitam minus promptos.

[1] Pag. 251.

« Sed contra hoc posset objici, quia dicetur quod episcopus non lovebit injustam causam, et per consequens non dabit eis occasionem ad appellandum. Et ad hoc dico primo propter fragilitatem humanam probabile est episcopos fovere tales appellationes ad ampliandum jurisdictionem suam. Secundo quia dato, quod episcopi essent boni, multos haberent circa se, qui de facili consulerent facere acceptionem appellationum vel propter munera, vel propter favores personarum, et ex multis aliis causis. Tertio, quia bonitas episcoporum non tolleret oppositionem malorum monachorum circa possibilitatem habendi remedium per appellationes : imo videtur, quod talis possibilitas evadendi per appellationem propter spem propinqui defensoris det occasionem suspectis religiosis fugiendi, et contemnendi correctionem prælatorum suæ religionis.

« Ex secundo, scilicet ex voluntaria paupertate potest idem argui, scilicet quod jurisdictio episcopalis tali voto est nociva : quia illud quod reddit religiosum magis sollicitum circa bona temporalia est contrarium voto paupertatis, vel saltem nocivum. Sed jurisdictio episcopalis est hujusmodi. Ergo, etc. Major patet. Probatio minoris : quia lites non possunt teneri sine magnis expensis, et per consequens sollicitant hominem ad procurationem temporalium. Sed jurisdictio episcopalis nata est religioni multiplicare lites, quia oporteret eos respondere in curia episcoporum conquerentibus de eis quibuscumque vel juste vel injuste, et etiam episcopi episcopo imponenti. Ergo, etc. Secundo probatur idem sic : quia quod dat occasionem monacho ad hoc, quod habeat aliquid sine scitu sui prælati, est contrarium voto paupertatis. Sed jurisdictio episcopalis est hujusmodi. Ergo, etc. Major patet. Probatio minoris : quia illud, per quod datur monachis occasio trahendi abbatem suum in causam per oppositionem vel aliter, dat sibi occasionem procurandi et quærendi aliquid pro se sine scitu sui prælati. Sed jurisdictio episcopalis dat occasionem hujusmodi. Ergo, etc. et si dicatur, quod episcopus est bonus, dicendum sicut prius. Idem probari protest ex tertio, scilicet ex continentia, quia scilicet omnis discursus per mundum, et maxime ad contrahendum moram cum illis, qui sæculariter conversantur, est nocivum voto continentiæ. Sed jurisdictio episcoporum est occasio talium discursuum. Ergo, etc. Major patet, quia discursus tales vix possunt esse sine societate mulieris. Sed hoc est nocivum voto continentiæ. Ergo, etc. Tales ergo discursus frequentes vix possunt esse, quin multæ occasiones contrariæ immisceantur, et maxime loquendo de discursibus, qui sunt ad lites, ratione quorum oportet se jungere hominibus multum sæculo deditis, et etiam levibus, et posset poni in terris. Et si dicatur, quod propter temporalitatem nunc etiam discurrunt religiosi, dicendum quod non oportet, primo quia multiplicare inconveniens, non est solvere. Secundo, quia ad hoc pauci electi et magis cauti et experti mittuntur, qui possunt sufficere : sed de episcopali jurisdictione non est ita, cui in causis personalibus subjiciuntur monachi, et qui indifferenter possunt habere occasionem existendi extra claustrum sive suspecti sive securi. Ex his patet, quod jurisdictio episcopalis nocet quanto prius, volo scilicet separationis a conversationibus sæculariter sine sollicitudine (sive sollicitudinis) claustri, quia omnis evagatio et omnis discursus et omnis citatio extra claustrum huic contrariatur.

« Sed contra hoc posset objici primo, quia poterunt monachi comparere per procuratorem. Secundo quia diceretur, quod episcopus non traheret eos extra claustrum, sed in visitatione corrigeret. Tertio quia diceretur, quod mitteret eis visitatores. Primum non, videlicet propter duo, primo quia non omni casu potest homo decenter comparere per procuratorem. Secundo, quia multi monachi nollent comparere per procuratorem, volentes discurrere per mundum. Secundum etiam non valet propter duo, primo quia aut visitatio episcopi esset diuturna aut transitoria : si diuturna, gravarentur monasteria : si transitoria, tunc episcopus parum posset scire de corrigendis : imo videtur probabile, quod quia monachi suspecti et sæculariter volentes vivere majorem gratiam frequenter haberent apud sæculares prælatos et alios, et præcipue apud advocatos, possent ex mala informatione inducere episcopum ad destruendum omnem informationem, quam faceret unus abbas per totum annum. Secundo, quia posset esse, quod instantia agentium contra monachos requireret oppositum, scilicet ad faciendum citationem extra claustrum. Tertio, quia frequenter episcopi habent multos tales circa se ad faciendum tales citationes, incitantes eos. Quarto ut dicunt illi, qui experti sunt, non apparet experientia facti tanta sollicitudo episcoporum circa religiosos, quod velint eis cavere, ne citentur extra claustrum. Idem principale patet ex bono, ad quod religio est ordinata, quod est ex voto vacare divino cultui. Primo, quia in tali bono nocet omnis inquietudo mentis. Sed jurisdictio episcoporum infert, vel potest esse occasio inferendi multas inquietudines religiosis. Ergo, etc. Secundo, quia religiosi tali cultui se dedicant securius, ut securius quantum ad ea, quæ pertinent ad salutem, vivant. Sed jurisdictio episcoporum nocet tali securitati. Ergo, etc. Probatio minoris, quia episcopo præcipiente contrarium ei, quod præciperet abbas, redderetur religiosus magis perplexus, quam sæcularis, qui non habet nisi unum istorum prælatorum. Sed perplexitas est contraria saluti. Ergo, etc.

« Si dicatur, quod a sapientibus poterunt dirigi, cui debeant obedire : non valet, quia saltem alii quantum ad hoc essent in majori dubio, quam sæculares. Secundo, quia contradicentibus pariter, vel qui tales putantur, quod potest frequenter contingere, adhuc manet in dubio. Tertio, quia ab

illo cui non obedirent, possent multis modis gravari. Si dicatur, quod hæc omnia propter correctionem abbatis saltem in tali casu subjicerentur episcopis. Ad hoc dico, quod adhuc non videtur mihi, quod subjectio expediret : quia licet forte in casu et raro posset expedire; regulariter tamen et communiter videtur, quod esset nociva magis quam proficua. Primo, quia daretur saltem monachis facultas ad appellandum, quod est maxima occasio enervandi disciplinam et destruendi monasteria, ut experientia potest docere. Secundo, quia probabile est, quod regulariter abbas magis afficiatur ad statum suum et monachum, quam quicumque prælatus sæcularis; unde licet quod posset in casu propter forte inordinationem abbatis hic expedire; tamen regulariter non est concedendum, quia ad hanc partem plura inconvenientia sequerentur, quam ad aliam.

« Postquam universim hic ostensum est, quod generaliter religiosis expediens est exemptio, nunc videndum quibus religiosis magis convenit : et dico quantum ad hoc, quod magis convenit illis religiosis, qui sunt dispersi per mundum, existentibus in diversis mundi diœcesibus et regnis, quam illis, qui non sunt dispersi : et loquor de illis dispersis qui sunt sub uno capite. Secundo dico quod magis convenit illis, in quorum religione est ordinatum, quod omnes tam prælati quam alii habeant correctionem in prima religione, quam aliis qui non sunt sic ordinati. Tertio dico, quod magis competit mendicantibus, quam non mendicantibus. Primum patet sic, quia uni religioni debenti uniformiter vivere multum esset nocivum tot diversis voluntatibus subjici, sed si talis religio subjiceretur episcopis una religio debens uniformiter vivere subjiceretur multis et diversis voluntatibus. Ergo, etc. Major patet, quia omnis diversitas nocet unitati. Minor etiam patet, quia tales subjicerentur omnibus episcopis mundi. Secundo, quia diversæ consuetudines et diversi modi vivendi tam prælatorum quam aliorum (inducerent diversitatem). Ergo, etc. Tertio, quia unum et eumdem oporteret subjici infinitis dominiis, et jurisdictionibus, quia caput totius religionis oporteret subjici omnibus episcopis mundi. Secundum etiam patet quia illi quibus provisum est de sufficienti correctione quantum ad omnes, qui sunt in primo ordine, infra ipsum ordinem minus indigent correctione extrinseca. Ergo, etc. Tertium patet quia illis, qui minus habent agere cum sæcularibus negotiis, in quibus possunt fieri injuriæ vel calumniæ vel querelæ, magis convenit quam illis, qui in talibus plus habent agere cum sæcularibus. Sed mendicantes sunt hujusmodi respectu habentium possessionem. Ergo, etc. Major patet, quia quanto aliqua religio minus habet agere cum extrinsecis, tanto minus indiget correctione extrinseca. Minor etiam patet, quia illi, qui minus habent de temporalitate, minus habent agere cum extrinsecis, quia major fere controversia mundi est circa temporalitatem. Sed mendicantes sunt hujusmodi. Ergo, etc. Secundo, quia illi magis debent eximi a potestate prælatorum, qui minus habent unde se possint defendere contra episcopos gravantes, et contra male appellantes, quia in omnibus subjiciuntur propter defectum defensionis. Sed mendicantes sunt hujusmodi. Ergo, etc. Imo audeo dicere; quod si laxaretur habena ad appellandum, quod vix prælati possent insolentes corrigere, quia prælatis non potentibus habere expensas ad se defendendum contra male appellantes, insolentes procurantes sibi gratiam apud judices et alios sæculares, facerent quidquid vellent : unde illi, qui volunt tollere a talibus exemptiones, videntur tales ordines destruere; quod absit, cum eorum utilitas sit in tota Ecclesia manifesta.

« Sed contra istud ultimum potest objici, scilicet quod non mendicantes magis debent habere exemptionem, quia illis religiosis, ut videtur, magis convenit exemptio, qui habent plura agere cum prælatis, et quibus episcopi in majoribus possunt nocere. Sed religiosi divites respectu pauperum isto modo se habent. Ergo, etc. Major patet. Probatio minoris, quia quanto plus habent de temporalibus, tanto plus habent agere cum episcopis, et plus in majoribus possent eis nocere episcopi. Ad hoc dicendum, quod major non habet veritatem, nisi sic addatur : Nec plus possunt se defendere, quam alii; unde plus posset nocere jurisdictio episcoporum minus habentibus, si minus possent se juvare, quam magis habentibus potentibus se magis defendere. De minore potest dici, quod est falsa, quia damnificarentur plus in bonis spiritualibus quia minus prælati poterunt se defendere contra insolentes appellantes. Et quia frequenter occurrit objectio de papa in præcedentibus quinque argumentis ex disparitate conversationis et minore affectione ad statum, quia sicut nec episcopus, ita nec papa est religiosus, prout hic loquitur de religiosis; et si esset religiosus non tamen esset, nec esse posset de omni religione, videntur sequi eadem inconvenientia de papa sicut de episcopis; ad hoc dicendum, quod non est simile propter quinque. Primo, quia est fundator omnis religionis in spiritualibus, quod est plus quam fundare in temporalibus : episcopi autem non sic. Unde verisimile est, quod papa habeat majorem affectionem ad eos, quam alii episcopi et quantum ad statum, et quantum ad unumquemque de statu. Secundo, quia propter unitatem Ecclesiæ oportet præesse unum, quod impossibile est esse de omni religione : et ideo oportet, quod omnes subditi sui non sint consimilis conversationis cum eo. In speciali est irremediabile quantum ad hoc, quia non potest poni remedium, per quod papa sit ejusdem conversationis in speciali cum quolibet : aliter oporteret esse extra Ecclesiam. Quantum autem ad inferiores episcopos, potest remediari per ipsum, dando prælatos religiosos.

« Si dicatur, quod saltem sequitur, quod melior est jurisdictio abbatis respectu monachi, quam jurisdictio papæ; dicendum, quod non sequitur. Primo, quia extra jurisdictionem papæ nulla est bona. Secundo quia major affectio ejus habetur quam per alium, quia omnis religio est opus ejus sicut fundatoris sui; unde religiosi videntur filii ejus speciales quadam speciali filiatione. Tertio, quia subtractio a potestate episcoporum aliorum a papa potest stare cum hoc, quod est manere intra unitatem Ecclesiæ, quia hoc facto possunt manere sub primo capite supremo, a quo est omnis unitas Ecclesiæ quantum ad superioritatem unitatis Ecclesiæ quantum ad superioritatem unitatis Ecclesiæ. Sed subtrahi a potestate papæ est poni extra unitatem Ecclesiæ : quod est malum, quia per nullam aliam jurisdictionem posset recuperari; unde exemptio contraria jurisdictioni papæ est pejor quam quodcumque malum, quod ista jurisdictio posset inferre. Quarto, quia non propter defectum potestatis jurisdictionis, sed propter impotentiam humanæ fragilitatis papa non potest religioso intendere, et per se ipsum corrigere, et emendas dare, sicut faciunt prælati, sed providendo de rectore; ideo multo melius est, quod provideat eis de eo, qui sit ejusdem conversationis cum eis, quam de alio : cum etiam, regulariter loquendo, propter talem conformitatem non deceat religiosum unius religionis præfici in alia religione. Quinto [1], quia dominus papa sicut generalis dispensator bonorum Ecclesiæ potest accipere a religiosis et abbatibus non solum per modum emendæ, sicut in correctione culparum, vel per modum gratuitæ talis collationis dependentis a voluntate dantis; sed etiam sicut dispensator generalis Ecclesiæ, et nullus alius episcopus potest sic accipere, nisi de ejus ordinatione : et quia per modum emendæ non potest extrahi nisi propter culpam existentem vel impositam, vel propter aliquam vexationem a quibus oportet, quod religiosi quandoque se rediment; non est simile de episcopis et de papa. Et si dicatur, quod episcopus sit bonus, dico sive sit bonus sive alius, tamen ex dictis oportet, quod habeat occasionem alicujus inordinatæ pronitatis ad executiones faciendas, quam non habet papa. Nec credo, quod episcopatus tollat ab eis omnem pronitatem inordinatam fragilitatis humanæ.

« Nunc restat agere de exemptione capitulorum. Ad cujus evidentiam præmitto tria. Primum est, quod necessitas fuit, quod capitula Ecclesiarum collegiatarum canonicorum sæcularium haberent caput aliud ab episcopo vicinius eis. Secundum est videre, unde debent accipi rationes ad ostendendum utilitatem vel incommoditatem exemptionis. Tertium est videre, ad quid ordinetur collegium canonicorum sæcularium. Quantum ad primum; sciendum quod in omni familia vel congregatione oportet ponere aliquem præesse illi congregationi, qui continuam curam gereret illius congregationis : alioquin prima congregatio esset inordinata, quia ille, qui habet generalem potestatem non posset, saltem per seipsum, circa tales congregationes continue intendere, cum tamen oporteat, quod tales congregationes habeant semper et continue aliquem circa se gerentem curam eorum : et quia collegia canonicorum non solum quantum ad collegia distantia a sede, sed etiam quantum ad ipsum collegium, quod est in sede, non potest semper habere præsentiam episcopi, qui habet curam generalem totius Ecclesiæ seu populi diœcesis, nisi aliqui eximantur, ideo oportet tale collegium habere quoddam caput continuam curam exercens circa populum collegii aliud ab episcopo. Quod quidem collegium, licet non omnes de eo semper conversentur in eadem domo, tamen sunt unum collegium uni Ecclesiæ deservientes; non minus indigentes aliquo specialiter habente curam continuam circa ipsos, quam familia unius domus vel aliqua congregatio consimilis. Nec valet si dicatur, quod episcopus potest regere eos per aliquem vicarium. Primo quia posset sic frequenter mutare illos vicarios, quia posset capitulum illud per tales mutationes multum lædi : unde non oportet, quod habeant præsidentem, cui ordinare hæc competat. Unde etiam et in quibusdam Ecclesiis ordinatum est, quod nullus possit esse decanus nisi faciat residentiam continuam sic, quod non notabiliter se absentet. Decens etiam est, quod per electionem illorum (cum tamen approbatione superioris) instituatur, quibus sic continue debet præesse, quia melius sciunt quid expediat, quam alius.

« Quantum ad secundum; sciendum quod exemptio sicut dictum est, dicitur esse bona, quoniam jurisdictio opposita magis est nociva bono communi subditorum, quod est finis jurisdictionis. Unde autem accipiantur rationes ad ostendendum, utrum jurisdictio sit talis, scilicet proficua vel nociva, vel magis hoc quam illud; videtur mihi primum ad hoc, quod rationes probabiles possint accipi ex conditione statuum præsidentis et collegii sibi subjecti, ex quibus conditionibus probabiliter saltem potest conjecturari utrum talis jurisdictio tali collegio sit magis proficua quam nociva. Licet autem ex talibus conditionibus sic probabilius aliquæ rationes possint adduci probabiles; tamen (salvo meliori judicio) ex talibus non possunt accipi efficaces, secundum quas debeat procedi, nisi post diutinam experientiam facti : quia frequenter secundum, tales persuasiones generales videntur aliqua agenda, quorum contrarium ostendit et probat experientia facti.

« Quantum ad tertium; sciendum quod collegia canonicorum in Ecclesiis cathedralibus non solum ordinantur ad hoc, ut cantent vel faciant officium divinum in choro, quia ad hoc sufficiunt

[1] Pag. 255.

clerici chorales, et si ad hoc essent ordinati, illi etiam magis deberent fieri canonici, qui melius cantarent, quod falsum est ; imo etiam ut eorum consilio Ecclesia et bona Ecclesiæ gubernarentur : propter quod aliqua sunt, quæ episcopus (non) potest facere sine consensu capituli, et quandoque etiam capitulum supplet negligentiam episcoporum, et punit episcopum peccantem in collatione beneficiorum.

« Modo quantum ad quartum, scilicet ad propositum; possunt adduci aliquæ persuasiones ad ostendendum, quod decens esset saltem quandoque et in aliquibus locis, capitula eximi ab episcopis. Prima sumitur ex pluralitate discretorum in collegio capituli in comparatione ad episcopum, et est talis : quia congruum est magis eximi sanum consilium a minus sano. Sed probabile est, quod in toto capitulo sunt plures sapientes quorum consilium est probabile esse sanius, quam consilium episcopi, qui est una persona : et ista ratio est probabilis quantum ad insignia collegia, in quibus communiter invenientur solemnes et discretæ personæ, sicut capitulum Parisiense, vel consimile. Contra hoc potest objici quia dicetur, quod episcopus habet secum copiam discretorum, a quibus potest habere ita sanum consilium sicut capitulum, vel sanius. Et ad hoc dicendum quod non est probabile, cæteris paribus, quod illi discreti ex parte episcopi dent ita bonum consilium et sanum, sicut illi de capitulo, quia cæteris paribus ubi major est diligentia, habetur sanius consilium. Sed probabile est quod illi de capitulo, ad quos pertinet, majorem diligentiam adhibeant, quam consiliarii episcopi, ad quos non ita pertinet, ideo, etc. Secundo, quia sicut episcopus debet habere consiliarios alias a se, ita et capitulum. Sed æqualibus totum est inæquale. Ergo additis consiliariis episcopo etiam adhuc non est æquale sanum consilium utriusque partis. Secunda persuasio ad id sumpta ex hoc, quod ad capitulum quandoque pertinet supplere negligentiam episcopi, et punire et reprehendere defectum ejus in debita collatione beneficiorum, et est talis ratio. Illos eximi ab illa potestate, cujus defectum habent quandoque supplere, videtur esse expediens, quia per hoc libentius supplerent vel reprehenderent. Sed sic se habet, quandoque saltem capitulum respectu episcopi. Ergo vel simpliciter vel saltem ad aliquid conveniens est capitulum eximi ab episcopo. Tertia persuasio sumitur ex hoc, quod frequenter capitulum habet aliqua communia cum episcopo, in quibus oportet, quod episcopus sit pars contra eos, et e contra, et est talis. Nullus debet esse judex in causa sua, quia probabile est unumquodque semper magis judicare pro se quam pro alio. Sed frequenter, ut dictum est, contingit capitulum habere causam contra episcopum, et e contra. Ergo saltem quantum ad talia decens est capitulum non subjici episcopis : et per consequens decens est quantum ad hoc eximi ab ipsis, quia tunc sicut dixi, istæ persuasiones non habent efficaciam tantam, quod ex eis possit efficaciter concludi quid agendum propter multas particulares circumstantias, ex quibus possunt multipliciter variari negotia, maxime in istis attendendum est quid ex diutina factorum experientia inventum est.

« Quantum autem ad exemptiones jam concessas non revocandas; possunt adduci aliquæ rationes, quarum prima sumitur ex ampliatione beneficiorum principum : quia cum beneficia principum magis sint amplianda quam restringenda, beneficia principum vel quorumcumque præsidentium vel etiam gratiæ non sunt revocandæ nisi propter notabilem defectum abutentium. Sed exemptiones concessæ a domino papa sunt gratiæ concessæ a principe militantis Ecclesiæ. Ergo non decet eas revocari nisi propter defectum notabilem abutentium. Secunda ratio sumitur ex causa concedendi et est talis: quia quod est causa concedendi et cum magna diligentia conceditur vel concedi debet, non decet sine magna causa et magna diligentia auferri. Sed exemptiones non nisi ex magna causa et magna diligentia a sanctis patribus sunt concessæ. Ergo, etc. Tertia ratio sumitur ex auctoritate concedentium, et est talis. Quod est concessum a viris maximæ auctoritatis, debet manere; quia non est verisimile, quod concessissent sine magna utilitate vel causa. Ergo non debet revocari non solum illud, sed nec aliquid simile et concessum. Sed exemptiones sunt concessæ a viris maximæ auctoritatis, sicut a summo principe, scilicet a papa ; et maximæ sanctitatis, sicut fuit B. Gregorius, et quidam alii. Ergo, etc. Quarta ratio sumitur ex similitudine vicarii generalis Christi ad ipsum Christum, quia gratia Christi ab illis, quibus confertur, non aufertur nisi propter culpam eorum, quibus sic confertur. Ergo similiter nec gratia vicarii generalis, scilicet papæ, debet auferri nisi propter culpam illorum, quibus confertur. Et ita videtur, quod exemptiones, quæ sunt quædam gratiæ, non sunt de facili revocandæ pro quibusdam generalibus persuasionibus quæ frequenter, quando perveniunt ad experientiam facti, inveniuntur deficere : unde diligens et longa inquisitio et evidens probatio, et non assertio partis contrariæ an tales exemptiones notabiliter essent nocivæ vel utiles, debent præcedere revocationem talium exemptionum : licet semper in arbitrio domini papæ sit absolute eas revocare, secundum quod sibi videtur expedire.

« Nunc autem dicendum est de conservatione ipsarum. Circa quod sciendum, quod aliquid dupliciter conservatur ab aliquo, uno modo sicut a directe influente sibi esse, et ipsum in suo esse tenente, sicut creatura conservatur a creatore, et lumen a sole : alio modo sicut ab impediente occasionem nocivi vel contrarii, sicut ovis dicitur conservari a pastore contra lupum. Primi soli

papæ convenit conservare exemptiones, saltem datas ab eo immediate, quia conservare isto modo nihil aliud est, quam gratiam continuate collatam continuare. Sed ad illum pertinet continuare, cujus est conferre. Ergo, etc. Secundo modo papa et alii, quibus vult committere, possunt conservare, quia conservare exemptionem secundo modo nihil aliud est, quam impedire vel repellere impugnatores exemptionum. Sed hoc potest competere papæ et aliis, quibus committitur. Ergo, etc. His præmissis, dico primo, quod exemptio debet habere conservationem utroque modo et conservatorem. Secundo dico, quod præter ipsum papam debet habere conservatorem magis propinquum. Tertio dico, quod debet habere conservatorem perpetuum. Primum probo quantum ad utrumque. Primo sic : quia in tantum conservatio uniuscujusque est bona, in quantum prima regula, quia bonitas conservationis debet judicari ex bonitate rei conservatæ. Sed, ut jam dictum est, in talibus casibus exemptio est valde bona, quæ deberet habere conservatorem. Secundo sic, et hoc quantum ad secundum modum conservandi : quia quanto aliqua res bona plura habet impugnantia, tanto magis debet habere conservatorem. Sed exemptio, ut patet de facto, habet multos impugnatores. Ergo, etc. Tertio ad idem ex similitudine in naturalibus; quia sicut conditor rerum naturalium providet eis de conservatore, ita conferens exemptiones debet eis providere de conservatore. Ergo, etc. Major patet. Probatio minoris, quia videmus, quod in animalibus natura providet de armis naturalibus ad defendendum se contra nociva, sicut de corio duro et pilis contra frigus, et de cornibus contra alia. Ergo similiter in proposito.

« Secundo dico, quod debent habere conservatorem propinquum : quod taliter probo. Primo, contra propinquum impugnatorem providendum est de propinquo conservatore, alioqui res conservanda posset frequenter lædi. Sed exemptio, ut de se patet, habet multos propinquos impugnatores. Ergo, etc. Secundo sic, quia exemptio datur in commodum exempti. Sed modicum commodi posset habere exemptus de sua exemptione, si non haberet conservatorem propinquum. Ergo, etc. Probatio minoris, quia si in quolibet casu oportet recurrere ad remotum conservatorem, plus expenderet in talibus discursibus quam componendo cum adversariis : et quantum ad religiosos specialiter quia occasio majoris (discursus) non convenit religiosis. Sed exemptio, si non haberet propinquum conservatorem, esset occasio religiosis plurium discursuum, quam si non haberent exemptionem, quia oporteret eos discurrere ad remotum conservatorem, et ad inferiores judices ad defendendum se interim contra eos. Ergo, etc.

« Tertio dico, quod etiam deberent habere conservatorem perpetuum, quod taliter patet, vel probo. Primo sic : quia illud cujus perpetuitas est bona, debet habere perpetuam conservationem vel perpetuum conservatorem. Sed exemptio saltem religiosorum semper est bona. Ergo, etc. Major patet. Probatio minoris, quia servare sive tueri illos, qui totam vitam suam dedicant cultui divino, a jurisdictione, quæ potest eos a tali bono impedire, est bonum. Sed exemptio religiosorum est hujusmodi, quia subtrahit eos a jurisdictione episcopali, quæ nata est impedire hoc bonum. Ergo, etc. Secundo sic : quia unumquodque ordinatum ad finem, debet conservari quousque consequatur ultimate suum finem. Sed finis, ad quem ordinatur exemptio, est quies contemplationis religiosorum, et hoc quantum ad exemptionem religiosorum. Sed iste finis, ultimate habet attingi in fine sæculi, quia credendum est, quod usque tunc non deficient religiosi, qui dedicant divino cultui vitam suam. Tertio, quia tamdiu debet aliqua res habere conservatorem, quamdiu probabile est quod conservatio impugnatur. Sed probabile est, quod conservatio semper habebit impugnatores, prælatis existentibus in talibus voluntatibus, sicut etiam modo persistunt. Ergo. etc. » Subjicit auctor multa adversariorum exemptiones oppugnantium argumenta, quorum plura constant similitudinibus petitis ex rerum naturalium in actionibus suis, et in situ, ordine et comparatione Ecclesiæ cum hierarchia angelica, ex suavitate divinæ providentiæ, quæ infima ad suprema per media adducit, et ex ordine stationum in arca Noe, quæ erat typus Ecclesiæ : quæ aliaque similia refellit, cum plus dissimilitudinis, quam similitudinis habere dicat. Validiora sunt hæc.

« Sicut [1] fuit in primitiva Ecclesia, ita debet esse et in moderna. Sed in primitiva Ecclesia inferiores reducebantur mediantibus Apostolis in Christum, dicente Apostolo, quod Dominus primo posuit Apostolos gubernatores aliorum. Ergo et ita nunc inferiores deberent reduci in summum Pontificem mediantibus episcopis, qui succedunt Apostolis » ; cujus argumenti vis inferius repetitur [2]. Et infra [3] : « Decens est, jurisdictionem consequi potestatem ordinis episcopalis. Sed exemptio tollit jurisdictionem episcoporum super exemptos. Ergo, etc. Si dicatur, quod sufficit ad istam decentiam, quod episcopus habeat jurisdictionem super totum populum suæ diœcesis, exceptis paucis exemptis : contra, quia decet episcopum exercere actus episcopales circa omnes suæ diœcesis qui tales actus suscipiunt, et præcipue quantum ad actus illos quos solus episcopus potest exercere, nisi in casu, quando simplex sacerdos non episcopus de mandato papæ confirmat, vel confert minores ordines. Ergo decet eum habere jurisdictionem super omnes, nullo excempto ». Et infra [4] : « Illud, per quod minus possibilis est correctio vitiorum, est malum. Sed exemptio est hujusmodi.

[1] Pag. 256. argum XI. — [2] Ibid. argum XX. — [3] Ibid. arg. XXIII. — [4] Pag. 257. argum. XXVI.

Ergo, etc. Major patet : Probatio minoris, quia vitia minus possunt corrigi per remotum correctorem quam per propinquum. Sed exemptio, oblato propinquo correctore, deducit subditum in correctorem remotum. Ergo, etc. Sed si dicatur ad hoc, quod exemptio non tollit omnem correctorem propinquum, scilicet decanum et collegia religiosorum abbates et priores : contra, quia quanto plures sunt sine rectore (correctore) propinquo tanto est pejus. Sed per exemptionem plures sunt sine rectore (correctore) propinquo, quam si non esset exemptio, quia si exemptio non esset, abbates, priores et decani haberent correctores propinquos ». Adjecta alia argumenta in specie contra exemptiones canonicorum, qui eas in propugnacula effrenatæ licentiæ vertunt ; tum in religiosos Ordines, ex quibus Templariorum Ordo clarissimus ob exemptionum corruptelas in sentinam flagitiorum erat lapsus. Ad quæ auctor respondet, in primisque exemplum ex primitiva Ecclesia petitum hac ratione infringit [1] :

« In principio non fuit tanta diversitas statuum et conditionum sicut post. Quod autem dicitur, quod episcopi succedunt Apostolis, si intelligatur quantum est ad potestatem ordinis, verum est quod episcopi etiam soli illi succedunt Apostolis : si autem loquamur de potestate jurisdictionis, tunc non soli episcopi succedunt Apostolis, sed etiam illi, qui habent jurisdictionem perfectam, scilicet in foro exteriori et interiori ; et quidquid aliud a quocumque dicatur secundum quamdam adaptationem dicitur ». Et infra [2] : « Secundum conditiones temporum, locorum, et personarum, secundum quod videtur summo Pontifici, expedire possunt diversi gradus jurisdictionum et prælationum ». Ad illud vero quod infertur, decere ut religiosi, qui ab episcopis sacramentum ordinis recipiunt, iis subdantur, ac demissionis et obedientiæ in episcopos exemplo præluceant clericis sæcularibus, quibus antecellere virtutum exercitio profitentur ; ita respondet [3] : « Illud quod repugnat decentiæ vel decenti, est malum, si non recompensetur per aliquod decentius vel æque decens. Si autem in casu, in quo exemptio aliquorum statuum vel collegiorum est bona et decens, in episcopis, quod sequitur potestatem ordinis, secundum quamdam decentiam recompensatur per aliquod æque vel magis decens, quam sit decentia, secundum quam jurisdictionem decet consequi potestatem ordinis ; et in hoc in comparatione ad regimen jurisdictionis, quia decentius est illum, qui novit modum regiminis, vel meliorem curam habet vel probabile est habere, vel qui magis est acceptus subditis, regere illos, ad quos sic se habet, dato quod non habeat potestatem ordinis episcopalis, quam qui habens ordinem episcopalem, et carens talibus conditionibus regat tales ».

[1] Pag. 258. in responsione ad argum. xi. — [2] Pag. 259. arg. xx. [3] Ibid. arg. xxiii.

Ad objectionem de correctore propinquo exemptionibus sublato hæc habet.

« Dicendum, quod exemptio non tollit correctorem propinquum ipsius collegii, vel etiam alicujus de collegio, sive sit prælatus sive subditus quantum ad illos ordines, in quibus prælati inferiores corriguntur per superiores, et per unum supremum ; et iste supremus per capitulum generale sui ordinis. Si autem caput alicujus collegii particularis, sicut est aliquis abbas alicujus unius monasterii vel decanus, non habet correctorem propinquum, quia non habet nisi papam, posset remediari per ejus depositionem in certis casibus, vel per aliquem judicem de sua religione de alia abbatia, si sit religiosus ; vel per aliquos de collegio, si sit decanus. Et si pateat, quod exemptio esset causa notabilium excessuum et majorum, quam fierent per oppositam jurisdictionem, posset tunc revocari vel etiam impediri, quia semper in omnibus attendendum est quot inconvenientia sequantur, vel per quem modum possunt melius remediari ». Denique objectio de Templariis ab auctore ita refellitur.

« Dicendum, quod antecedens est falsum ratione illius implicationis, qua dicitur, quod malum Templariorum fuit propter exemptionem : imo fuit propter eorum malitiam aliunde provenientem, nam in diversis terris multi valde non exempti et non religiosi inveniuntur hæretici, qui non essent : si exemptio esset causa illius mali, quia inveniuntur sine exemptione. Causa ergo fuit alia quam exemptio, eorum malitia, sicut et in aliis, qui non sunt exempti. Et si dicatur, quod si prælati visitassent eos, malitia prima fuisset inventa, vel remediata : et ego dico, quod aliter potest remediari, scilicet si fuissent gubernati per clericos et homines litteratos : unde ista ratio arguit magis (de malo) regimine laicorum, quam exemptione, quæ bene utenti est bona ».

25. *Finis Concilii Viennensis.* — Adscriptum in eodem Concilio sanctorum Catalogo Ludovicum filium Caroli II Siciliæ regis et Roberti regis fratrem, affirmat S. Antoninus [1] : sed rem tantummodo agitatam, demum a Joanne XXII [2] perfectam anno MCCCXVII, suo loco videbimus [3]. Tum vero magna sanctitatis fama ac miraculorum gloria illum floruisse, ex eodem auctore [4] constat, qui hæc de ipso refert : « Ludovicus cum esset primogenitus Caroli, (nimirum extincto fratre Carolo Calabriæ duce), propter quod ad eum regnum Apuliæ spectabat, mundum contemnens, habitum Ordinis Minorum assumpsit ex humilitate et devotione. Postea archiepiscopus Tolosanus factus, religiosam et sanctam conversationem usque ad finem servans in Domino requievit, miraculis clarens ». Hactenus de gestis rebus in Concilio Viennensi,

[1] Ant. [illegible] II. p. [illegible] XXI. c. 3. ant. § [illegible]. — [2] [illegible] XXII. [illegible] p. [illegible]r. CXXX. — [3] Annal. tom. XV. an. 1317. num. 9. — [4] Ant. loc. cit.

quod septem mensibus productum, ac tribus tantum perfectum sessionibus, narrat idem Bernardus his verbis : « Mense Maii, pridie nonas ejusdem mensis, in festo S. Joannis ante portam Latinam, quod fuit in sabbato infra octavas Assumptionis Domini, tertia et ultima fuit generalis Concilii sessio celebrata. Fuit Concilium quod septem fere mensibus protractum fuerat, terminatum anno Domini prætaxato, (hoc scilicet), præsidente in Concilio Clemente papa V, Pontificatus sui anno septimo in Vienna ».

26. *Episcopis benemeritis privilegium et inobedientibus pœnæ.* — Dissoluta Viennensi Synodo, Clemens nonnullis privilegiis Patres, qui ipsi interfuerant, ornare voluit, atque inter cæteros Guillelmo archiepiscopo Eboracensi, qui cum ad Concilium accederet, atque in itinere per Cantuariensem provinciam habito crucem præferendam sibi curasset, non sine injuria eam adjicere fuerat a Cantuariensi compulsus : permisit , ut dum ad Ecclesiam rediret, illam sibi præire juberet : qua de re ad archiepiscopum Cantuariensem scripsit, ut rem non disturbaret, cujus tamen juri, si quod in ea re obtineret, postmodum detrahi noluit. Amanevo autem Auxitano archiepiscopo hæc de pallii usu concessit : « Tuis supplicationibus inclinati, ut etiam extra provinciam tuam, de licentia tamen metropolitani locorum, in quibus te esse contigerit ; necnon infra ipsam provinciam in Conciliis et Synodis, ac diebus anniversariis defunctorum , et in solemnitatibus omnibus , quamvis in jure aut Ecclesiæ tuæ privilegiis expressæ nequaquam existant, pallio uti libere valeas, auctoritate præsentium indulgemus, etc. Dat. etc. IV non. Augusti anno VII ».

Decoratum etiam illum una cum Ægidio Rothomagensi, Arnaldo Burdegalensi, Roberto Rhemensi, Petro Lugdunensi, Bituricensique archiepiscopis ac pluribus episcopis aliis, prærogativis ob susceptos itineris labores, factasque impensas, docent exaratæ ea de re litteræ , nimirum ut eorum quilibet excurrente triennio tres clericos penes se, qui sacerdotiorum vectigalibus, ac si interessent, exceptis quotidianis distributionibus potirentur, retineret : tabellionatus officium duobus concederet ; eligeret religiosum vel sæcularem sacerdotem, qui Apostolica ipsum auctoritate censurarum omnium , si quas contraxisset , religione exsolveret ; Ecclesia et cœmeteria suæ diœcesis polluta presbyterorum quos mitteret, opera, aqua prius ab ipso sacra prece lustrata expiaret. Ut vero præsules, qui itinerum labores, ut parerent Pontifici, ad Synodum confluxerant, honoribus ; ita alii, qui inertia vel aliis injustis causis non venerant, pœnis affecti : quos Ecclesiarum ingressu Clemens interdixit, donec a Sede Apostolica in gratiam fuissent restituti ; qua de re subjectam sanctionem edidit [1].

27. « Clemens etc. ad futuram rei memoriam.

« Dudum super certis, quæ veluti contingentia universalis Ecclesiæ, et præsertim Catholicæ fidei statum suasit nobis pietas, et officii necessitas incumbentis exegit, generale convocari Concilium, decernentes ut prælatorum parceremus et expensis, et remanerent in unaquaque regione pastores ad ea, quæ officium pastorale requirit, inibi exercenda ; paucos ex prælatis eisdem, consideratis evocationibus retroactis, ad Concilium ipsum personaliter providimus evocandos ». Et infra , ubi eorum diligentiam commendavit, qui obedientiam victimis præstantiorem rati nullis laboribus sumptibusque pepercerant, ut ad Viennense Concilium advolarent, alios qui Apostolica imperia detrectarant, percellit : « Porro multi sectantes detestabilis inobedientiæ vitium, et in contumaciæ spiritu se quasi pullos onagri liberos existimantes, venire ad ipsum Concilium contempserunt, non adducentes in rectæ considerationis intuitum, quod peccatum paganitatis incurrit, qui se Christianum asserit et Sedi Apostolicæ obedire contemnit. Hi sunt, qui sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam revereri tenentur ut matrem et dominam, terga verterunt, non faciem, dum adeo se inobedientes exhibuerunt in vocatione hujusmodi; ut modicum possit in aliis de obedientiæ suæ promptitudine devota sperari.

« Quia igitur occurrendum est talibus, ne tractu temporis convalescant, ne vires iniquitati silentii Apostolici conniventia subministret , ne impunitas ausum in aliis in contemptum Apostolicæ reverentiæ pariat, ne pro tempore, quod absit, inveniatur qui perire magis eligant quam parere ; de fratrum nostrorum consilio omnes et singulos episcopos et superiores prælatos, ad prædictum generale Concilium personaliter evocatos, qui citra indulgentiam Apostolicæ Sedis aut impedimenti justi suffragium a prædicti accessu Concilii cessaverunt, ne de sua valeant contumacia gloriari, ab Ecclesiæ ingressu suspendimus ; tamdiuque decernimus subjacere suspensione hujusmodi, donec relaxationem a nobis meruerint obtinere, etc. Dat. in prioratu de Grausello XV kal. Augusti anno VII ». Extat aliud Diploma eodem argumento, cui eadem dies adjecta, in quo hæc adduntur : « Nec mirandum, si censuram nostri propositi, quod de procedendo adversus inobedientes eosdem expressimus in Concilii dissolutione præfati, citius nequivimus in effectum adducere ; cum arduæ sollicitudines et occupationes anxiæ, in nostri cordis alveum undique confluentes, non præmiserint antea nos ad præmissa vacare, etc. »

28. *Intestinas in Anglia discordias componit Clemens.* — Implicitum Pontificem gravi negotiorum mole, demonstrat eorum temporum status, cum novæ inter principes dissensiones emergerent, quos mutuo animorum fœdere ad arma in Saracenos vertenda conjungere satagebat. Et qui-

[1] Lib. VII. Ep. cur. LXXXVIII.

dem lapsis post solutam Synodum paucis diebus, ad Eduardum Angliæ regem et Anglos proceres in concordiam adducendos legationem amplissimam decrevit, qua Arnaldus tit. S. Priscæ presbyter cardinalis et Arnaldus episcopus Pictaviensis Pontificii ærarii summus præfectus perfuncti, quibus hoc Diplomate ea provincia commissa.

« Clemens, etc. dilecto filio Arnaldo titulo S. Priscæ presbytero card. et Arnaldo episcopo Pictaviensi camerario nostro Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Turbationibus, discordiis et susurris, quæ inter charissimum in Christo filium nostrum Eduardum regem Angliæ illustrem ac certos comites et barones et nonnullos alios de regno suo pullulare noscuntur, auditis, eo durioris concepimus materiam turbationis in animo, quo majora, cum de rege et regno præfatis nobis prospera nuntiantur, lætitiæ suscipimus incrementa. Profecto dum progenitorum regis ejusdem sinceritatem eximiam, operaque fœcunda virtutibus, quibus erga Deum et Ecclesiam claruerunt temporibus retroactis, suaviter memoratur; dum ejusdem regni fidelium devotionem fervidam et constantem, qua revereri studuerunt præfatam Ecclesiam sicut matrem, intra nostra præcordia recensemus; et dum frequenter in mente revolvimus, quod infra ducatum suum Aquitaniæ nobis originem proprietas naturæ donavit, ad personam regis ipsius zelo multæ dilectionis afficimur, et regnum ipsum velut recreationis nostræ pomœrium delectabiliter intuemur ». Et infra, ubi suum conciliandæ in Anglia pacis revocandique pristini splendoris studium exaggeravit, de imposita nuntiis provincia addit.

« Ad regem et regnum præfatos continuatis gressibus vos personaliter conferatis, dictum regem, et ipsius regni Angliæ prælatos, comites, et barones eosdem, ac alios quoscumque de ipso regno, de quibus expedire videritis, ad pacem et concordiam juxta gratiam vobis datam a Domino sollicitis studiis inducendo, ac instando ferventius apud eos, ut super hujusmodi negotio, quod specialiter cordi gerimus et habemus, beneplacitis nostris et Apostolicæ Sedis, quibusvis omnino subductis obstaculis, efficaciter acquiescant, etc. » Ut vero impositum adducendæ concordiæ munus obire possent, cardinalium summa instruxit auctoritate ad coitiones omnes contrarias dissolvendas, rescindenda fœdera, sacramentorum tollendam religionem, ferendas in quoscumque præsules etiam archiepiscopos ac primates censuras feriendas Ecclesiastico interdicto provincias; tum ad pacis fœdera inter dissentientes populos, aut viros principes dignitate florentissimos concilianda: si vero casu aliquo eam exercere auctoritatem non posset, illam in episcopum Pictaviensem transfudit; denique adjicit: « Nec quisquam miretur, si contra morem antiquitus observatum in præsenti salutationis eloquio tu, præfate cardinalis, præponeris, tuque, episcope prædicte, postponeris et propterea venerabilis frater etiam non vocaris, quoniam in talibus modum hujusmodi modernis temporibus observari decentius reputamus. Dat. Romanis Vien. diœc. II id. Pont. nostri anno VII ». Interclusisse nuntiis Apostolicis, ne in Angliam trajicerent, iter perduelles queritur in litteris anno proximo exaratis Pontifex [1]: quos quidem adversus regem tum ob Gaverstonium quemdam in regiam revocatum, evectumque ad summos honores concitatos, tum etiam ingentia privilegia ab invito principe armis extorquere molitos, Walsinghanus refert [2].

29. *Composita controversia inter regem Francorum et archiepiscopum Lugdunensem.* — Quod ad res Gallicas spectat prætereundum non est, compositam hoc anno fuisse veterem illam de Lugduni dominio inter Francorum reges ac Lugdunenses archiepiscopos controversiam, ejusdemque urbis liberum imperium Philippo cessisse. Qua de re hæc Bernardus [3]: « Eodem anno, tempore Concilii, Philippus rex Franciæ Quartus habuit Lugdunum integraliter, data recompensatione in redditibus archiep. Lugdunensi pro jure, quod sibi in Lugduno Ecclesia vindicabat. Super quo prius Clemens papa consultus per archiepiscopum consensum non præbuit, nec dissensum; sed reliquit archiepiscopum in manu consilii sui. Ipse vero papa tunc in Vienna Concilium celebrabat. Et sic deinceps Lugdunum ad regem et regnum Franciæ pertinet tali jure. Post celebrationem vero Concilii generalis papa cum curia versus Avenionem revertitur de Vienna ». Hæc Bernardus: qui cum de Pontificio ab urbe Viennensi ad Venusinum comitatum discessu mentionem fecerit, adducenda videntur quæ in eo itinere adversa ipsi acciderint.

30. *Tumultus Valentini.* — Intenderat iter Valentiam, cum suborta inter civem Valentinum ac militem, qui aulam Pontificiam sequebatur, contentione, civis a milite confossus occubuit: vulgata ejusmodi cædis fama adeo Valentinos commovit, ut cum lege agere atque a Pontificii ærarii summo præfecto vel equitum magistro jus deberent deposcere, abjecta Apostolicæ majestatis reverentia, vindictæ cupidine furentes, in domum in qua nonnulli, qui Viennæ, dum celebrabatur Synodus Œcumenica, præsidiarii milites versabantur, impetus crebros impresserint, repulsique et ex fuso sanguine in furorem versi seditionem gravissimam concitarint, ac proditione nonnullis ferro concisis, palatium, quo Pontifex erat exceptus, oppugnare non perhorruerint. Ex qua accepta injuria juste commotus Clemens, legum severitatem in Valentinos statuit distringere, atque Valentino episcopo nonnullisque abbatibus VI kal. Julias

[1] Lib. VIII. Ep. cur. XXXV, XXXVI, XXXVIII. — [2] Walsin. Hist. de reb. Angl. — [3] Bern. Chr. Rom. Pont. et Ms. bibl. sign. num. 3765. in Clem. V.

dedit imperia ut ipsis judicium intentarent. Perfunctus est demandato sibi munere episcopus Valentinus, civesque commissi sceleris conscientia perculsi perhorrescere cœpere : ac ne Sedi Apostolicæ se sisterent, varias causas obtendere, grave sibi a Pontificiis ministris eorumque famulitio discrimen imminere, ne ii acceptam injuriam ulciscerentur. At Pontifex Apostolico Diplomate Valentinorum oratoribus mittendis et aliis, qui ad judicium accersiti essent, securitati cavit.

31. *Gliscentibus discordiis in Italiæ urbibus, Henricus coronatur Romæ imperator et dat juramenta.* — Optandum sane fuisset, ut Clemens hisce stimulatus injuriis deseruisset Gallias, atque ad Sedem Apostolicam Romæ, pacemque Italiæ restituendam in Urbem convertisset, cum ex regis Romanorum adventu veteres Guelphorum Gibellinorumque factiones recrudescerent, ac plura, quæ inde secuta sunt mala, facile sopienda ejusdem Pontificis præsentia atque auctoritate viderentur : neque enim Urbs, Henrici ac Roberti copiis certantibus, tot infecta cædibus ac ruinis deformata fuisset. Sed altius ex Albertino Mussato historiæ seriem petamus. Narrat is ut Roberti regis orator Ricciardus Gambacæsa Henricum Genuæ adierit, illum de fœdere et affinitate jungendo postulaturus, atque ab Henrico Gibellinæ partis studio repulsam tulerit.

32. Obfuit Henrico non junxisse fœdus cum Roberto rege, et controversias de provinciæ Folkalquerii Pedemontiique comitatibus imperii fiduciariis non composuisse : quin potius cum Frederico rege Trinacriæ, cujus oratorem Galvanum Lanceam magnis Genuæ excepit honoribus, societatem pepigisse, mentemque ad Guelpham factionem atterendam defixisse : suspicatus enim Robertus sibi ab Henrico parari exitium, ubi Guelphos subegisset, eorum partes tuendas suscepit : tum fratrem suum Joannem Romam succinctum multo equitatu submisit, quo Urbis aditum Ursinorum opera præcludendum, celebritatemque augustalis inaugurationis disturbandam curaret. Inde ancipiti æstu fluctuarunt plures urbes, quam potissimum factionem sequerentur, interque alias Patavium, cujus cives in Henrici obsequio confirmare nisus est Albertinus Mussatus, qui habitam a se orationem ea de re affert, cujus præcipuum hoc fuit argumentum : « Illumne Ecclesia Romana coadjuvat ? fovet ? sublevat ? Attestetur hoc Rolandus, cujus oculi videre assidentes a latere quatuor cardinales, papæ monitu pro viribus obsequentes. Ad hæc si Franciæ Apuliæve reges de sponsalibus, ut accepimus, non convenere, tractatus si quidem non rejecere. Si enim regalia quædam petita munera conferre velit eisdem, puta regi Franciæ regnum Arelatense tractumque Rhodani usque in Alemanniæ fines, Roberto Apuliæ regi Tusciæ et Longobardiæ præsidatum, nonne concessus patet ad Urbem limes, corona nempe concedilur in Urbe sumenda ? » Repudiatum est Mussati consilium a Patavinis Rolando Guelpho auctore Canis Scaligeri odio quem Vicentiæ Henricus præfecerat : Soncinum pariter et Placentia ad Guelphos descivere.

Plures etiam adversarum partium studia secutas urbes, narrat idem Mussatus [1] : « Astenses, inquit, ab Cæsare, pulso imperii vicario factione primatum Guelphorum, ad regem Robertum, seu ejus marescalcum, qui Albæ præerat, defecere. Divisi igitur Longobardi partium accensi furoribus, quibus poterant bellorum studiis alternisque præliis ferro et igne sibi populisque acerbe adversabantur. Cæsaris quidem partes agebant Taurinum, Novaria, Vercellæ, Philippo e Sabaudia principe Achaiæ, vicario Mediolani, Pergamum, Cumæ, Brixia, Verona, Vicentia, Mantua, Mutina, Laudum, Placentia. At contra in fidem partis Guelphæ, quam sanctæ Ecclesiæ nuncupabant, Alba, Asta, Alexandria, Papia, Parma, Rhegium, Cremona, Padua, Tarvisium ». In Etruria porro Guelpha factio Megone Roberto regis præfecto amplioribus viribus fulta, coortaque in arma in agro Serezano aditus Henrico intercludere parabat, cum ille Genua classe instructa scivit [2] ac Pisas applicuit : deinde littoreas oras legendo Romam pervenit, cujus itinera atque in Urbem ingressum præter Jordanum [3], Ptolemæum [4] Lucensem, Joannem Villanum [5], Albertinus Mussatus ita describit [6] :

33. « Summa spe allectus ex Romanorum factionibus, dies noctesque perambulans per Plombinum ac Maritimam, kalendarum Maiarum die, occidente sole, Viterbium petiit, comiter a præfecto urbis et Anguillariæ comite susceptus. Hunc cardinales cum cæteris comitivis multa defessi celeritate, viæque gravedine subsequebantur : utque pontem, qui Molis dicitur, quem occupandum Joannes Roberti regis Apuliæ frater statuerat, quod et Cæsar ipse præsenserat, ipse præoccuparet, iter nocte maturavit ». Et infra : « Sabbato autem sero nonas Maias ibidem subsistens, in Dominicam sequentem luce prima Romanorum cohortes Columnensibus præviis cum multa plebis caterva, horum scilicet, qui imperii partes agebant, obviam cum exultationibus multis exivere, clero multo concinente, per Columnensium patentes introitus induxere, inque papali palatio Lateranensi locavere ».

Potitus ea Urbis parte Henricus, cum in aliam, in qua Basilica S. Petri assurgit, ubi augustali insigni ornandus et sacrandus erat imperator permeare non posset, mollibus verbis hostes mulcere pertentasse, refert memoratus auctor [7]. « Existens, inquit, in Roma Cæsar omnia tentare, antequam bellum cum Roberto rege Apuliæ ineat, præmeditans sciscitavit, quanquam et ad ipsum regem in Apuliam Joannem Instiga, et religiosum unum ex

[1] Lib. VII. c. 5. — [2] Lib. V. c. 1. — [3] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [4] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40. — [5] Jo. Vill. l. IX. c. 39. — [6] Muss. l. VIII. c. 1.

Prædicatorum Ordine præmisisset, ut scilicet Cæsari ad coronam suscipiendam auxilium præstaret, neve contra attentaret, cum id in Basilica principis Apostolorum Petri et Pauli fieri, et antiquus mos et Apostolicæ litteræ contineant, ac præfigant: perquirique ac expeti ad hoc fecit Ursinorum principes altæ prosapiæ. Ad quæ Cæsaris internuntii, nil obtentum, cum diu percunctati fuissent, retulere: hæc præter, ut omnia in solius regis Roberti voluntate consistant, illius hoc esse judicium, hujus velle hujusque nolle; ipsum adeant; nihil ad hos attinere de perquisitis». Et infra: «Transmissi legati Cæsaris ad regem Robertum in Apuliam cum responsis ad Joannem et Ursinos rediere quæ ad Cæsarem relata sunt, quod videlicet Tuscis fidelibus ac Longobardis dilectissimis defecturum se non decreverat, poscentibus in se suosque prædecessores obsequiis meritisque, ac assentiente emologanteque Philippo Francorum rege, assensuque Apostolico sponsalia forsan has mitigarent sedarentque controversias in Italia verisimiliter eventuras, tradita Cæsaris filia primogenito Roberti prædicti, eodemque genero in Lombardiam et Tusciam vicario per Romanum imperium constituto». Excitarat has universas turbas Henricus, totque hostes sibi consciverat, repudiatis Clementis monitis [1] et hortationibus, qui ipsi primum ad Cæsareos apices evecto consuluerat, ut filiam Roberti regis filio natu maximo in matrimonio collocaret: quod cum aspernatus esset Henricus, et fœdus cum Friderico regem Trinacriæ Roberti hoste pepigisset, prævidit Robertus Henricum ipsi moliri exitium: quam ob rem ad eum deprimendum vires intendit, ut ad jungendam affinitatem cogeret (1). At Henricus, Neapolitano inhians regno imperioque Italiæ, aleam jacere maluit, ut subdit Mussatus [2]:

34. «Cæsar, inquit, Tuscis Longobardisque fidelibus, quorum subsidiis, obsequiis ac ductu res magnas progressumque e montibus fecerat, indeficiens regia constantia ad omnis belli fortunam tentandam animum erexit: primoque proposito Urbis fortalitias captare, loca munita præoccupare, ut si in Urbe, quæ caput mundi imperiique Romani est, se continuerit, cæteras terras tanquam appenditias suum veluti caput respectare. Instinctu itaque suorum et præcipue Columnensium, veluti commensationem cum Romanis facturus, absque differentia nobiles in convivium vocavit: ad quod hilaritate multa convenere insignes fiducialiter, quos inter Anibaldus de Anibaldis, Joannes de Sabello, et Thebaldus de Campofloris. Ii quidem, qui Ursinis affines ejusdemque prosapiæ, imperatori non adhæserant, quinimo adventum renuerant, ac contra præsumpserant, et se in tantas res novas immiscuerant. Gratulabundum se Cæsar inter hos aliosque convivas exhibens, demum lectis Fragmentis, annotisque tabulis, inter eos sic fatus est: Fari mihi inter vos tanto in rerum discrimine causa ratioque movet, o Quirites, vixque stupor atque admiratio loquendi facultatem occupat, cum excogitem quid me ex Augusta urbe regia in hanc Italiam eduxerit, quid nisi jam desueti extollendi amor imperii, ut jam vix notus Romanus a Barbaris mundo imperet sub clypeo tituloque Cæsareæ majestatis. Quid frequentes litteræ, quid nuntii celebres toties exoptavere, nisi ut meum charum visitem senatum populumque Romanum, quo exultante in Capitolium vehar? Venione violentus invasor, qui ab Apostoli Petri limine repellar a clementissimo et sanctissimo papa missus? Testes adduco tres a latere cardinales. Hi duces, hi nuntii executoresque legum canonumque et imperialium sanctionum. Ad vos itaque revertor, vos alloquor, o Quirites, an frustra vocatus venerim tanquam mundo ludibrium. Sciturus sum in hujusmodi charitate convivii quæ vos vota alliciunt, quid geritis in arcanis, quibus ex vobis fulcientibus adjuver, declaret edatque optio singulorum. Hoc sic succincto brevique sermone, paululum vultu submisso, substitit metuendus.

«Stephanus de Columna, vir insignis, se suaque et suorum despondit, nec defecturum quoad posset, morte non exclusa, si casus fortunaque poposcerint. Nicolaus de Comite se gratuitum decus cingulumque militiæ ab rege Carolo Roberti regis genitore suscepisse ait, adversus quem vel posteros non iturum subnixe proposuerat. Anibaldus vero, Joannes de Sabello, et Thebaldus de Campofloris regi Romanor. parituros sese obtulere in omnem casum, et adversus

[1] Repertæ ea de re Clem. lit in Arch. Avin. pal. temp. Leg. Octav. card. Aquavivæ an. 1594. num. 345. — [2] Muss. l. VIII. c. 3. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

(1) Henricum reprehendit annalista eo nomine, quod spretis Clementis monitis, nuptias filii sui cum filia Roberti regis conciliare neglexerit, cujus rei causa infecta ejusdem Roberti arma in se provocaverit. Verum Nicolaus episcopus Botrontinensis, qui iter Italicum Henrici cui sodalis ipse adstitit, describit, et inter amicos intimos fuit, testatur Henricum nunquam animum ab iis nuptiis alienum gessisse, qui et nuntios suos ea de re ad illum misisset Neapolim. Sed cum Robertus nuptiis illis consensurum se negaret nisi ex conditionibus quibusdam Henrico gravibus; ideo tractationem illam rescissam fuisse. Quin et addit Henricum nunquam reputasse odium se incurrisse Roberti cum præsertim ex litteris ejusdem certior factus fuisset Joannem fratrem ejusdem regis missum venisse cum copiis, ut coronationi ejusdem Henrici honoris gratia adesset. Id vero adeo persuasit Henricum, ut Romam securus et inermis tetenderit, nec nisi admonitus ab eodem Nicolao Botrontinensi itineris hujus scriptore substitisse ut arma sibi suisque provideret. Narrat insuper itineris illius scriptor nuntios Roberti regis convenisse Henricum Genuæ agentem, atque nuptias filiæ regis sui cum filio Henrici proposuisse; sed cum Henricus nuptias se non respuere affirmaret, optare tamen, ut regis Roberti copiæ de Thuscia, recederent, vel saltem regis nomine sponderet per regis copias nihil obstiturum quominus Henricus Romam tutus veniret et imperii coronam reciperet. «Sed, ait, illi id facere noluerunt. Audivi postea», prosequitur auctor, «a fide dignis, quod posteaquam rex Robertus scivit ista, dicti nuntii non fuerunt sibi familiares sicut ante, et quod multum fuit turbatus contra eos, quod talia, quæ erant suæ voluntatis facere, recusarunt». Ex his ergo patere arbitror de conjugii illius abrupta tractatione nihil invidiæ in Henricum creari potuisse.
MANSI.

omnes, cognationis suæ singulis dumtaxat exceptis. Cæsar [1] exceptiones has ægre admittens, potiusque eis turbatus, cujusque assistentium in scriptis dicta redigi imperavit: dominum Stephanum suosque, obsidibus datis, abire concessit: cæteros deprehensos privatim tenuit. Anibaldumque militiarum palatia, munitionesque ac turrim S. Marci et Colisæum, quorum possessor erat, reddere coegit. Jussit etiam invito et reluctanti Joanni de Sabello, ut subarras ad domos viciniamque suam firmet, quarum obstaculo Ursinorum genti dempta sit migrandi ad Capitolium, quod tunc ipsi tenebant, facultas seu etiam et ad militias turrimque S..... et Colisæum, inde enim in eas fortalitias erat meatus; hocque volente Cæsare prorsus factum est circiter XII kal. Junii». Addit auctor eodem die ac proximo feliciter, cruente tamen, certatum a Cæsareis ad Ursinorum repagula.

Asperrimum omnium prælium illud fuisse narrat Jo. Villanus [2], ac vigesima sexta die mensis Maii commissum, in quo imperiales copiæ redacto in suam potestatem Capitolio ad pontem Tyberis jungentem ripas, cui S. Angeli nomen est, duce episcopo Leodiensi excurrere, sed regiæ ac Florentinæ turmæ viarum compendiis tanto impetu a latere incurrere, ut cadaveribus cæsorum viæ constratæ sint, ac Leodiensis episcopus, cum a victore abduceretur, a Catalano occisi fratris dolorem ulciscente interfectus.

35. Perculsi eo sinistro certamine Henrici socii, plures eum deseruere: quocirca ipse ad maturandam in Lateranensi Basilica imperialem inunctionem studia convertit, ut subdit Mussatus [3]: « Decrescentes videns copias suas Cæsar, instinctu nobili in seipsum compressus, Deo immortali fortunaque repugnantibus, dum Urbis potiundæ tempus necessitudoque non appetant, soli coronationi innitendum constituit, superos inferesque favores alias accepturus; bonum faustumque Deum in se propitium de corde non abjiciens, sed eventuros successus mente usquequaque conjectans. Summissis itaque qui ab Joanne Roberti fratre ac Ursinis requirerint, ut concessa principis Apostolorum Basilica præordinata per papæ sanctionem coronam accipiat; mitigatione adversariorum nil voto consonum assecutus est, referentibus iis in Roberti regis hæc assensu consistere, exspectatusque is assensus frustra diuque præmissis et remissis ad Robertum regem legatis, laicis ac clericis, nullatenus habitus est ». Et infra:

36. « Cæsar [4], iis pertentatis, proposito deficiens, cardinales ut se apud Lateranum coronarent, sollicitavit: illis asserentibus, nefas esse a papali constitutione rescriptisque discedere, litterarum contextum moremque longævum allegantes; replicanteque Cæsare, necessitatem legem tollere, vimque facti vi sacrarum legum pellendam; per ipsum non deficere, ad Urbem papali missione profectum, coronam accipere; veritati et æquitati obsequendum fore, nec dubium papam emologaturum etiam ex postfacto, si quid inhabilitatis in tanti consummatione negotii fuerit; cardinalibus vero non assentientibus, Cæsar populum Romanum, manum illorum videlicet, qui suas partes fovebant, in Concilium evocavit, has proponens facti angustias, quidque expediat consultans. Ex plebiscito itaque obtentum est, cardinales Romani populi suasionibus precibusque coronam dare: sin autem, coercendos per tribunos populumque Romanum.

« Reluctantibus itaque cardinalibus, plebs commota est, in illos excandescens: jamque furore accenso, intra militias Cæsarem in privata affati sunt; se ad papam facti tenorem direxisse, responsumque speratum intra Julias kalendas præstolari: velit, in mansuetudine persistens, majestatem Cæsaream sacrosanctæ Ecclesiæ monitis institutisque obtemperare, obsequi, sic omnia prosperari. Circumspectus Cæsar, remisso animo, dictis acquievit, contentione sedata dimissaque. Ac inter hos dies, impensis tanto exercitui deficientibus, ipsaque regia camera exhausta pecuniis, contributionem populo Romano decernit, edicto emisso. Plebs impatiens ad scandalum jam nullis aliis auctoribus concitabatur, exinanivitque illius contributionis edictum, Judæis dumtaxat, qui trans et ultra Tyberim morabantur, obtemperantibus.

« Dum igitur dies Vigiliæ principis Apostolorum instaret, summa luce de palatiis militiarum egrediens, multo cœtu in montem Aventinum concessit. Postquam autem illuxit sequens diei festum, populo comitante ac principibus suarum partium Lateranum venit, missarumque solemnibus peractis, protestantibus cardinalibus scilicet legato et Luca de Flisco, non sua sponte, sed plebis regisque impulsibus coactos parere, coronam auream capiti ei imposuere multis cleri populique applausibus, inclyto imperatori Henrico semper Augusto vitam victoriamque conclamantibus universis, in Aventinum ad parata convivia commensationesque cum nobilibus et plebe delatus est anno eodem Domini Jesu Dei nostri duodecimo trecentesimo millesimo III kalend. Jul. »

37. Consentiunt Mussato Bernardus [1], Jordanus [2], Ptolemæus Lucensis [3], Rebdorfius [4], qui Henricum se fidei sacramento Romanæ Ecclesiæ addixisse observat: « Benedictionem, inquit, imperialem a quibusdam cardinalibus de mandato domini Clementis papæ V adeptus, et juramentum fidelitatis et obedientiæ tunc Ecclesiæ præstitit »; quod a legatis cardinalibus in publicas Tabulas [5]

[1] Cap. 4. — [2] Jo. Vill. l. IX. c. 42. — [3] Muss. l. VIII. c. 7. — [4] Cap. 8.

[1] Bern. in l. de Rom. imp. Ms. Vat. bibl. sign. num. 2013. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — [3] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 40. — [4] Rebdorf. in Annal. Jo. Vill. l. IX. c. 42 et alii. — [5] Clem. Romani de jur. jus.

relatum et a Clemente publico Diplomate, cum id negasset Henricus, confirmatum visuri sumus. Spectarunt vero præcipuæ in illo imperialibus insigniis ornando partes ad Arnaldum Sabinensem episcopum, cum ob legationem adjunctam Pontificem repræsentaret, qui adeo diadematis imponendi munus datum ut ex allatis litteris Apost. constat. Jubebatur etiam Leonardus Albanensis episcopus gladium tradere imperatori, sed hoc illi munus mors eripuit: ipsum enim et Franciscum S. Luciæ diaconum cardinalem e vivis ereptos fuisse, Henricus imp. in litteris [1] ad Joannem Waldsanensem abbatem datis docet his verbis:

« Sanctissimum in Christo patrem dominum Clementem summum Pontificem requisivimus, ut ad Urbem accedens præfata solemnia nobis ibidem tradere dignaretur: qui cum ex certis causis juxta nostrum immensum desiderium interesse nequiret, ne dicta coronatio ob sui absentiam impediri valeret, venerabilibus patribus dominis Arnaldo S. Sedis Apostolicæ legato, Leonardo Albanensi, et Nicolao Ostiensi ac Velletrensi episcopis, ac Francisco S. Luciæ, necnon Lucæ S. Mariæ in Via-Lata diaconis cardinalibus commisit in hac parte plenarie vices suas, cum clausula, ut si non omnes his exequendis interesse valerent, quatuor, tres, duo, vel unus eorum dictæ coronationis nostræ negotium expediret. Verum dictis Leonardo et Francisco de hac luce subtractis, per dictos dominos cardinales superstites die festo beatorum Petri et Pauli Apostolorum, quem ad hoc, ut poteramus, virtute dictæ commissionis elegimus, in Ecclesia S. Joannis Lateranensis præsente archiepiscoporum, episcoporum, abbatum et aliorum prælatorum Ecclesiasticorum ordinum Urbis; ducumque, comitum, baronum, nobilium, ac Romani populi innumerosa caterva, oleo sacro uncti fuimus, necnon imperiali diademate coronati, ac aliis debitis ac consuetis solemniis insigniti, etc. Dat. Romæ IV kal. Julii, regni nostri an. IV, imperii vero an. I ».

Auctus imperiali fastigio Henricus, ut partæ dignitatis impleret officium, primas ad divini Numinis tuendum cultum curas convertit, sanctissimæque Triados mysteria adoranda professus, hæreticos proscripsit [2], primatum Romani Pontificis reveritus est, illiusque edicta in impios ferenda a Cæsareis administris operi mandari jussit.

« Henricus VII, divina favente clementia Romanorum imperator semper Augustus, ad perpetuam rei memoriam.

« Reddentes honorem et debitam reverentiam summæ et individuæ Trinitati, cujus providentia et miseratione benigna imperii diadema suscepimus et gubernamus imperium, in qua spem nostram pæcipue ponimus, credentes firmiter, simpliciter profitemur, Patrem ingenitum et Filium ex Patre genitum et Spiritum sanctum ex utroque procedentem, unam deitatem sub pari majestate et sub pia Trinitate, secundum Apostolicam disciplinam Evangelicamque doctrinam esse colendam. Hæc est fides recta, quæ contra omnes præmunitur errores, quam divinos Apostolos Petrum et Paulum doctorem gentium novimus tradidisse, qua divæ memoriæ Constantinus noster inclytus prædecessor Romanum munivit et auxit imperium. Cunctos populos nostro subjectos imperio, nostræ ditioni subjectos in ista volumus religione versari, et præsenti in perpetuum lege valitura, quam sancimus omnes hæreticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus et bannimus; confirmantes prædecessorum nostrorum Constitutiones et pœnas, quæ adversus hæreticos, credentes, fautores, defensores et receptatores, sine quibus diutius manere non possent, hactenus sunt statutæ; mandantes insuper cunctis sæcularibus potestatibus, ut Constitutiones Romanorum Pontificum contra prædictos, vel in causa fidei editas observent, et faciant ab aliis inviolabiliter observari.

« Sanctam Romanam Ecclesiam sicut matrem, et ipsius Sedis antistitem tanquam Christi vicarium et B. Petri successorem veneramur, et præcipimus cunctis ex debito venerari: ipsam enim Romanam Ecclesiam in spiritualibus divinæ providentiæ altitudo universis dispositione incommutabili Ecclesiis prætulit, et totius orbis aurea præsidentia insignivit; et ideo hanc esse omnium caput, ut patrum regulæ et principum statuta declarant, et serenissimi nostri testantur affatus.

« Quapropter Romanum Pontificem et ipsius Ecclesiæ cardinales, qui sunt ejus corporis pars præclara, ab omni injuria cupimus esse alienos; mandantes præsenti nostra Constitutione ut seculares quæcumque potestates Constitutiones tam Pontificum quam principum Romanorum contra sacrilegos editas observent, et faciant arctius ab aliis observari. Et hanc itaque nostræ serenitatis Constitutionem in corpore juris sub debita rubrica volumus inseri et mandamus. Dat. in Urbe MCCCXII ». Pias hujusmodi sanctiones de divini cultus majestate adversus hæreticos tuenda ferri solitas a Cæsaribus in ipsa Basilica, in qua ornamenta imperialia corripuerant, jam ante vidimus [1].

38. Qui porro in ea celebritate servati ritus e litteris ad cardinales jam ante a nobis allatis [2], quibus ii accuratius exprimuntur, et in Henrici litteris insertis inferius colligitur, tum ex iis quæ in XIII Annalium tomo Othonis ab Innocentio III veteri more imperiali inunctione delibuti e Pontificiis Commentariis descripsimus [3]. Cum vero plura ac post imperialem inunctionem Henricus

[1] Ext. apud Conr. Vecer. in Henr. VII. — [2] Ext. apud Goldast. tom. III. pag. 408.

[1] Tom. Annal. XIII. an. 1210. num. 24. — [2] An. Chr. 1311. num. 7. usque ad 19. — [3] Tom. Ann. XIII. an. 1209. num. 18.

officia, quæ soli Christi vicario ob illius majestatis fastigium exhiberi debent, præstare obstrictus esset, quæ in imperiali consecratione a cardinalibus perfecta sunt prætermissa, Clemens, Romanæ Ecclesiæ juribus consulturus, litteris ad cardinales datis promulgarat [1], ac publice erat contestatus, rem jurium Pontificiorum fraudi non vertendam, quin cæteri imperatores Romanis Pontificibus, cum ab iis augustalibus insigniis ornarentur, obsequia et officia deferrent : quæ litteris iisdem hæc fuisse constat, nimirum ut Romanorum rex ante desumptum imperiale insigne Porta-Collina Romam ingressus Pontifici in gradibus Basilicæ principis Apostolorum consistenti aurum oblaturus, provolutus in genua pedes deoscularetur ; templumque ingressus post confessionem, ut ait, in altari B. Petri factam, (eam vero fuisse fidei Christianæ professionem, indicat Ms. Vaticanum [2] in quo illius formula edita ab Henrico et promulgata continetur) receptus ad osculum inter diaconos cardinales Pontificis pectus oscularetur : interque missarum solemnia sacram Eucharistiam excepturus, osculum Pontificis ori porrigeret : peractisque imperialis consecrationis ritibus, templo egressus, dum assiliret in equum Christi vicarius, stapedem paludamento imperiali et diademate decorus teneret : tum arrepto equi fræno, statoris munus exhiberet.

Adjecerat etiam cardinalibus provinciam Clemens, quo Romanæ Ecclesiæ juribus caveret, ut Henricum ante et post accepta imperialia ornamenta adigerent, ut Pontificio decreto et contestationi assentiretur, atque ab ipso Diploma elicerent imperiale, quo hujusmodi inungendorum imperatorum ritus et officia, quæ vicissim Christi vicario præstarent, continerentur.

39. Assensit justis Pontificis et cardinalium postulatis Henricus, uti voverat, divulgata ea de hac imperiali sanctione [3] :

« Henricus, divina favente clementia Romanorum imperator semper Augustus, ad perpetuam rei memoriam.

« Cum sanctissimus in Christo pater dominus Clemens, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summus Pontifex, reverendis in Christo patribus dominis Arnaldo Sabinensi Apostolicæ Sedis legato, Nicolao Ostiensi et Velletrensi episcopis, ac Lucæ S. Mariæ in Via Lata diacono cardinali, necnon felicis recordationis Leonardo Albanensi episcopo et Francisco S. Luciæ diaconis cardinalibus, qui postmodum ambo diem clauserunt extremum, per suas litteras duxerit committendum, ut nos inungerent et imperiali diademate coronarent, cæteraque ipsius coronationis solemnia peragerent ; idemque dominus Pontifex ex eo, quod multæ observantiæ, multaque solemnia, multæque reverentiæ et honorificentiæ Romano Pontifici competentia propter sui absentiam omittebant, in eisdem fuerit protestatus litteris, ac voluerit et Apostolica auctoritate decreverit, nullum ex hoc juris vel facti Romanæ Ecclesiæ, ac sibi suisque successoribus præjudicium generari, quin cum casus regem Romanorum in imperatorem coronandi occurrat, omnia exhibeantur et fiant per coronandos a Romanis Pontificibus, sicut in forma, quæ in Archivio Ecclesiæ et Pontificali ordinario continetur, in prædictis descripta litteris, seriosius est expressum.

« Quarum quidem litterarum de verbo ad verbum tenor dignoscitur esse talis : Clemens episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Arnaldo Sabinensi A. S. L. ac Leonardo Albanensi et Nicolao Ostiensi episcopis, ac dilectis filiis Francisco S. Luciæ in Silice et Lucæ S. Mariæ in Via Lata diaconis cardinalibus nuntiis ejusdem Sedis salutem. Rex regum et Dominus dominantium, etc. » Allatæ sunt superius a nobis [1] eæ Clementis litteræ, quibus cardinalibus inungendi Henrici imperatoris data imperia, ac singuli ritus servandi descripti. Prætermissis igitur iis, quas repetere cum imperatore supervacaneum foret, quæ ipse subjiciat, afferamus :

« Nos igitur præfatus Henricus Romanorum imperator, qui exaltationem Romanæ Ecclesiæ ubilibet affectamus, et ejusdem jura et bonas consuetudines diminuere non intendimus, sed augere, prædictis protestationi et decreto tenore præsentium consentimus expresse, dantes et concedentes, ad ipsius Romanæ Ecclesiæ et ejusdem domini summi Pontificis et successorum suorum conservationem juris atque cautelam, has nostras litteras, consensum nostrum ejusdem protestationis ac decreti expressum continentes, imperialis Bullæ Aureæ robore communitas. Dat. Laterani III, kal. Jul. anno Domino MCCCXII, Indictione X, post nostri susceptum imperii diadema regni nostri anno IV, imperii vero nostri anno I ».

40. Ut animum præterea fidei religione exsolveret, qua se antea obstrinxerat, cum ornamenta imperialia deposceret a Clemente, sacramenta olim præstita repetivit, eorumque formam suis conceptam verbis, adeptis jam augustalibus insignibus, consignavit [2] :

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo, domino Clementi, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici Henricus, divina favente clementia, Romanorum imperator semper Augustus, cum reverentia debita devota pedum oscula beatorum.

« Dudum, antequam susciperemus imperii diadema, in humilitatis spiritu, quæ virtutum comprobatur origo, sicut sanctæ matris Ecclesiæ

[1] Lib. VI. Ep. com. DCCLIV. et Ms. bibl. Vall. pag. 383. — [2] Ms. Val. bibl. sign. num. 3977. — [3] Ext. in arce S. Angeli et Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. III. p. 14. et p. 347. et inter coll. Plat. t. I. p. 357. et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 378.

[1] An. Chr. 1311. num. 7 et seq. — [2] Ext. in arce S. Angeli et l. Priv. Rom. Eccl. tom. II. p. 241. et inter Coll. Plat. tom. I. p. 353. et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 420.

filius nostræ devotionis ac fidei zelum vobis et ipsi Ecclesiæ ferventi desiderio ostendere cupientes, in manibus discreti viri Joannis de Molariis Ecclesiastici Tullensis, capellani vestri, de mandato per vos ei facto, vestro, Ecclesiæ prædictæ, et Sedis Apostolicæ nomine recipientis, sacrosanctis Evangeliis corporaliter per nos tactis, præstitimus juramentum, quod tenor litterarum vestrarum super hoc confectarum nostro regio pendenti munitarum sigillo continet seriose promittentes, nosque firmiter obligantes cum omni efficacia et effectu, quod post imperialis diadematis a nobis coronationem susceptam omnia in juramento et litteris contenta prædictis ratificaremus, confirmaremus, recognosceremus, faceremus, servaremus, atque juraremus, et de his omnibus infra octo dies post coronationem hujusmodi ad perpetuam rei memoriam, ac vestram et successorum vestrorum, et Ecclesiæ ac Sedis prædictorum securitatem atque cautelam vobis patentes quadruplicatas imperialis majestatis typario communitas concedimus litteras hujusmodi litterarum vestrarum seriem continentes, quæ talis est : Sanctissimo in Christo patri et domino suo domino Clementi sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici Henricus, Dei gratia, Romanorum rex semper Augustus cum reverentia debita pedum oscula beatorum. Ferventi desiderio cupientes, etc. »

Adducit litterarum iisdem verbis conceptarum seriem, quarum formam ipsi Pontifex præscripserat, cum imperialia insignia ab Apostolica Sede deposceret, quas jam ante suo loco attulimus [1]; ac sacramenti ab eo nuncupandi formulam, ex qua fidem regiam ad religionem Christianam tuendam, exscindendas hæreses, schismata tollenda, nulla cum schismaticis aut Saracenis fœdera ineunda, servanda Romanæ Ecclesiæ jura, concessa illi a majoribus Constantino, Carolo, Henrico, Othone, Friderico, Rodulpho privilegia confirmanda, Ecclesiasticam ditionem, cujus provincias ac urbes præcipuas enumerat, nunquam invadendam ; sed potius ab hostium vindicandam conatibus Lausanæ duobus jam ante annis, cum Italiam ingredi pararet, devinxerat ; ac spoponderat, etiam post susceptum diadema imperiale eodem sacramento se obligaturum, atque excurrente ab ea celebritate octo dierum spatio imperialem syngrapham, qua gesta ac promissa confirmaret, traditurum. Quibus expositis addit :

41. « Tanto itaque ferventius ad sanctitatem vestram, sanctam Romanam Ecclesiam, et Apostolicam Sedem zelo fidei et devotionis accensi, quanto sumus amplius per susceptionem imperialis diadematis divinæ gratiæ munere sublimati ; juramento et litteris contenta prædictis ratificamus, confirmamus, et recognoscimus, et ea servabimus et etiam faciemus ; ac prædicta omnia et singula inviolabiliter observari facere, et nullo unquam tempore contravenire, de novo juramus ad sacrosancta Dei Evangelia corporaliter, tacto libro in manibus venerabilium dominorum miseratione divina Arnaldi Sabinensis Apostolicæ Sedis legati et fratris Nicolai Ostiensis et Velletrensis episcoporum, nomine Rom. Ecclesiæ, Sedis Apostolicæ, ac vestro, et mandato nostro specialiter recipientium : de qua receptione tam per nostras quam ipsorum recipientium litteras plene constat. Et ad prædictorum omnium perpetuam rei memoriam, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ et Romanorum Pontificum securitatem atque cautelam præsentes litteras quadruplicatas, tenore prædictarum litterarum nostrarum in eis inserto imperialis majestatis typario communitas, juxta promissionem et obligationem nostras prædictas sanctitati vestræ concessimus, et eas per eosdem venerabiles dominos Sabinensem et Ostiensem episcopos duximus transmittendas. Dat. Romæ apud S. Sabinam II nonas Julii anno Domini MCCCXII, regni nostri anno IV. imperii vero nostri anno I ».

42. Acceptis iis imperialibus litteris, quibus Henricus sacramenta post assertum illi a Clemente Augustale jus nuncupata Lausanæ coram Apostolico nuntio repetivit, cardinales legati, quibus munus erat demandatum, ut eas litteras ab eodem principe exigerent, publica documenta conficienda curarunt, quibus testatum reliquere, Henricum pristino fidei sacramento ad tuendum dogma orthodoxum, asserenda Romanæ Ecclesiæ jura, ditionem Ecclesiasticam ac Siciliam non invadendas se devinxisse. Quas Tabulas ad Pontificem hisce contentas litteris [1] transmisere :

« Sanctissimo in Christo patri et domino nostro domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, miseratione divina Arnaldus Sabinensis Apostolicæ Sedis legatus, et Nicolaus Ostiensis episcopi Sedis ejusdem Apostolicæ nuntius, devota pedum oscula beatorum.

« Dudum a sanctitate vestra recepimus litteras in hac forma : Clemens episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Arnaldo Sabinensi legato et Nicolao Ostiensi episcopis Apostolicæ Sedis nuntio salutem, et Apostolicam benedictionem. In humilitatis spiritu, quæ virtutum comprobatur origo, charissimus in Christo filius noster Henricus rex Romanorum illustris, sicut matris Ecclesiæ filius a Domino benedictus, devotionis et fidei zelum nobis et ipsi Ecclesiæ dudum offerens reverenter juramentum, quod tenor infra scriptarum litterarum suo pendenti munitarum sigillo continet seriose, olim in manibus dilecti filii magistri Joannis de Molano scholastici Tullensis capellani nostri de mandato per nos ei facto nostro, Ecclesiæ prædictæ, et Apostolicæ Sedis nomine recipientis, per dictum regem sacrosanctis Evangeliis, sicut per easdem litteras plene constat,

[1] An. Chr. 1310. num. 3 et seqq.

[1] Ext. in arce S. Angeli et l. Priv. Rom. Eccl. tom. .. p. 311.

tactis corporaliter, præstitit; promittens idem rex, seque firmiter obligans cum omni efficacia et effectu, quod post imperialis diadematis ab ipso coronationem susceptam omnia in juramento et litteris contenta prædictis ratificaret, confirmaret, recognosceret, faceret, servaret atque juraret: et de his omnibus infra octo dies post coronationem hujusmodi ad perpetuam rei memoriam, ac nostram et successorum nostrorum et Ecclesiæ ac Sedis prædictarum securitatem atque cautelam, patentes quadruplicatas imperialis majestatis typario communitas concederet litteras, hujusmodi litterarum suarum seriem continentes: propter quod præfatum regem affectu paterno per alias nostras litteras rogandum duximus et etiam exhortandum, ut regiæ devotionis et fidei ac reverentiæ fervorem hujusmodi cum suæ promotionis et exaltationis augmento præclara suæ celsitudinis gesta erga nos et præfatam Ecclesiam crevisse demonstret; in manibus vestris vel alterius vestrum, quos ad ipsius regis præsentiam duximus destinandos, quibusve et cuilibet vestrum in solidum juramenti et aliorum prædictorum omnium et singulorum receptionem per præsentes litteras committimus; post susceptum per ipsum regem, ut præmittitur, ipsius imperii diadema in juramento et litteris contenta prædictis ratificet, confirmet, recognoscat, faciat, servet ac præstet de novo simile juramentum; nobisque super his omnibus et singulis, juxta suam promissionem et obligationem, easdem prædictas litteras quadruplicatas ejusdem imperialis majestatis typario communitas, in eis tenore prædictarum litterarum suarum inserto, concedat, illasque nobis per vos vel alterum vestrum transmittat.

« Cum igitur de nostro et Ecclesiæ ac Sedis prædictorum honore tanquam ipsius Ecclesiæ membra nobilia, sicut pro certo tenemus, credimus et speramus, vos attentior et continua cura sollicitet, nosque in his et aliis, quæ ipsius Ecclesiæ contingunt honorem, in vobis cum securitate plenissima quiescamus; volumus et discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel alter vestrum ratificationem, confirmationem, recognitionem ac juramentum prædicta, et prædicta omnia et singula a rege prædicto (quem super præmissis et quolibet eorumdem requirimus per præsentes, et etiam exhortamur in Filio Dei Patris) post susceptum prædictum diadema imperii ab eodem, et quadruplicatas litteras, in eis tenore prædictarum litterarum inserto imperialis majestatis typario, ut prædicitur, communitas nobis per eum super prædictis omnibus concedendas, prudenter petere, requirere, recipere et habere curetis, ipsasque nobis vos vel alter vestrum deferatis. Nos enim ratificationem, confirmationem, recognitionem, juramentum et prædicta omnia et singula petendi, requirendi, recipiendi et habendi a rege prædicto et omnia alia, quæ circa prædicta et quodlibet prædictorum agenda fuerint faciendi, gerendi et exercendi, plenam vobis et cuilibet vestrum in solidum concedimus auctoritate præsentium facultatem.

43. « Tenorem autem prædictarum litterarum nobis super juramento per eum in manibus dicti scholastici, ut præmittitur, præstito concessarum, ut de ipsis, plenam certitudinem habeatis, et procedere valeatis cautius in præmissis, de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, qui talis est: Sanctissimo in Christo patri et domino suo, domino Clementi, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Henricus, Dei gratia, Romanorum rex semper Augustus, cum reverentia debita devota pedum oscula beatorum. Ferventi, etc. Dat. Lausanæ V idus Octobris anno Domini millesimo trecentesimo decimo, regni vero nostri anno secundo. Dat. in prioratu de Gransello prope Malausanam Vasionensis diœcesis X kal. Julii, Pontificatus nostri anno sexto. Volentes igitur vestris ex corde, prout tenebamur, obedire mandatis, ab eodem domino imperatore post susceptum imperii diadema recepimus, quæ in prædictis sanctitatis vestræ litteris continentur, prout in ipsius domini imperatoris quadruplicatis litteris imperialis majestatis typario communitis, quas vestræ sanctitati concessit, vobis per nos vel nostrum alterum deferendas, videbitis plenarie contineri. In quorum omnium testimonium, has scribi litteras per magistrum Joannem de Hyvodio capellanum et notarium nostrum... Sabinen. et sigillorum nostrorum fecimus appensione muniri. Acta fuerunt prædicta in Urbe apud S. Sabinam in palatio, quod inhabitabat ibi dictus dominus imperator, anno Domini millesimo trecentesimo duodecimo, Indictione decima, die Jovis, VI Julii, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini Clementis, divina providentia, papæ Quinti anno septimo, præsentibus reverend. in Christo patribus dominis Luca S. Mariæ in Via-Lata diacono cardinali, et Henrico episcopo Tridentino, dicti domini imperatoris cancellario, ac magnificis viris Amadeo Sabaudiæ et Joanne Forensi comitibus, ac Roberto de Flandria milite, etc. » Adjecta sunt alia testium et tabellariorum nomina, quæ brevitatis gratia prætermittimus. Cum his Henricus fecisse satis officio videretur, Clemens imperialis inunctionis solemnia, quæ non in Basilica S. Petri, ut constitutum fuerat, sed Lateranensi, et ab invitis ac renitentibus cardinalibus celebrata fuerant, rata firmaque esse sanxit [1].

44. *Henricus imperator fœdifragus vexat ditionem Ecclesiæ, in Tusciam pergit.* — At Henricus, pro eo beneficio Ecclesiastica ditione Pontificem exuere molitus est [2], ut dicetur inferius; peperitque sibi violata sanctissime promissorum religioni exitium. Qui namque antea Pontificis gratiam pro adipiscendo firmandoque imperio studiose collegerat, ac non sine Christianæ demissio-

[1] Alb. Muss. l. XI. c. 6. — [2] Eod. l. c. 8.

nis gloria sacros Apostolicæ Sedis apices veneratus fuerat; jam correpto augustali insigni elatus in superbiam nuncupatum sacramentum brevi ejuravit, quasi inania tantum verba officii gratia fudisset, nulla vera religione, ut pareret Pontifici, animum devinxisset. Cum enim Pontifex, sopiendi inter Henricum et Robertum exorti belli cupidus, litteras cardinalibus, qui adhuc Romæ pro adducenda inter ipsos concordia versabantur, transmisisset, in quibus præcipiebat, ut ambos monerent officii his verbis [1] : « Quod cum ipsi reges, ejusdem Ecclesiæ specialissimi filii, sibi juramento fidelitatis et alias multipliciter essent adstricti, ipsius Ecclesiæ debeant esse promptissimi defensores » ; Henricus, qui jam imperialibus infulis redimitus fuerat, rogatus a cardinalibus ut ad Pontificias litteras, quibus de concilianda cum Roberto pace agebatur, responderet; ægre ferens nuncupati ab eo in iis sacramenti fidei editam mentionem, cum adducendæ concordiæ ratio posceret, ut familiariter ac secrete ageret; præceps iracundia, excitis multis tabellionibus, publicis Tabulis consignari jussit, nemini sacramento fidei obstrictum se teneri, ipsumque latere, an unquam ulli suorum prædecessorum Romanis Pontificibus fidem jurejurando obligassent. Sicque temere admodum præstita ante et post acceptum augustale insigne sacramenta oblivioni dedit. Sed cum illa in eum sensum detorqueret, ut fidei vel fidelitatis sacramenta appellanda negaret, præstat Henricum ipsum suis verbis arguere. Is enim a Germanis electoribus rex pronuntiatus, cum ad Clementem oratores suos pro imperio et augustalibus insignibus obtinendis misisset, in litteris ad Pontificem ea de re datis hæc [2] professus est.

« Concedimus eisdem (verba sunt Henrici) generalem et liberam potestatem ac speciale mandatum ». Et infra : « SEU PRÆSTANDI IN ANIMAM, ET SUPER ANIMAM NOSTRAM DEBITÆ VOBIS ET SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ FIDELITATIS ET CUJUSLIBET ALTERIUS GENERIS JURAMENTUM ». Eos vero oratores hujusmodi fidelitatis juramentum, ut ipse Henricus sui parum memor vocat, præstitisse Romano Pontifici, ex Instrumento ea de re confecto jam ante suo loco allato constat [3] : quod renovatum postea antequam a cardinalibus imperiali consecratione liniretur, ex Pontificiis litteris [4] exploratum est, in quibus inter cætera in celebritate peragenda præscripta nuncupatum ab Henrici oratoribus sacramentum jubentur exigere, cujus etiam formulam inserit; additque oratores jurejurando pollicitos, illud ab Henrico iterum in ipsa imperatoriæ inunctionis pompa exhibitum iri : « Et cum Romæ vel alibi (verba sunt oratorum Henrici) per vos in imperatorem coronandus fuerit dominus noster rex prædictus, dictum sacramentum et aliud fieri consuetum ad requisitionem vestram tempore coronationis personaliter renovabit ».

45. Hujusmodi porro sacramenti, vel alterius præstiti genus sponsionem fidei nuncupandum imperator negare non potuit, dum ipse disertis verbis oratores suos, ut diximus, amplissimis mandatis ad id instruxerat, ac præstitam sponsionem Pontifex fidei sacramentum in iis ad cardinales litteris, quæ adeo ipsum pupugere, appellat [1]; quod postea in edita Constitutione comprobavit sanxitque his verbis : « Præfatis nuntiis sufficiens ad hoc ab eo, ut præmittitur (ac jure sufficiens quidem, dum expressis verbis juramenti fidelitatis præstandi, ut probatum est, auctoritatem contulerat) mandatum habentibus secundum formam in decretis, quæ incipit, *Tibi domino*, comprehensam fidelitatis recepimus juramentum. Postque idem Henricus consecrationis suæ tempore aliud eisdem cardinalibus, quos ad impendendum sibi hujusmodi consecrationis et coronationis insignia miseramus ad Urbem, illud nostro nomine recipientibus, juramentum præstitit corporale, quod in libro Pontificali, Romano præstandum Pontifici per imperatorem coronationis suæ tempore, continetur; cujus tenor dignoscitur esse talis : Ego Henricus Romanorum rex, annuente Domino, futurus imperator, promitto, spondeo, et polliceor, atque juro coram Deo et beato Petro, me de cætero protectorem, procuratorem et defensorem fore summi Pontificis et hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus necessitatibus et utilitatibus suis, custodiendo et conservando possessiones, honores et jura ejus, quantum divino suffultus adjutorio fuero, secundum scire et posse meum, recta et pura fide. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia.

46. « Cæterum quin juramenta hujusmodi fidelitatis existant, a retro Romanis principibus, non fuit hactenus hæsitatum : imo tam quondam Albertus rex Romanorum immediatus prædecessor memorati Henricii Bonifacii papæ VIII prædecessori nostro tempore approbationis ejusdem Alberti, quam Rodulphus pater ipsius, et alii prædecessores ejusdem Romanorum reges diversis nostris prædecessoribus juramentum fidelitatis et obedientiæ præstiterunt : idemque Bonifacius memoratum Albertum, juramento hujusmodi ab eo recepto, de fratrum suorum consilio, præsente prælatorum et aliorum multitudine copiosa, auctoritate Apostolica recepit in specialem suum filium et Ecclesiæ memoratæ, ipsumque in regem Romanorum assumpsit in imperatorem postmodum promovendum ».

47. At Henricum ita ira et vindictæ aviditas commoverant, ut parum sacramentorum, quibus se devinxerat, religionem curaret; ac Pontificis restinguere satagentis exorientem flammam, ne in incendium excresceret, paterna monita et cardinalium preces respueret; Neapolitanumque regnum, imo totius Italiæ imperium sibi subjicere

[1] Clem. Romani de jurejurando. — [2] Lib. Privil. Rom. Eccl. t. III. p. 81. ext. in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 47. item Ext. An. Chr. 1309. num. 10 et seq. — [3] An. Chr. 1309. num. 12. — [4] Lib. VI. Ep. com. DCCLIV. an. Chr. 1311.

[1] Clem. Romani de jurejur.

moliretur. Nec levibus adversis rebus pressus est post accepta augustalia ornamenta, nam et Anibaldus et Joannes Sabellus lapsi e custodia ad finitima Urbi castra perfugere [1], quibus præsidiarias Roberti regis copias excepere, quæ multis excursionibus imperiali exercitui gravissima damna intulere; ita ut Henricus interclusis commeatibus, Roma XIII kal. Augusti abscedere et Tybur contendere sit coactus [2]. Quarto post die dux Bavariæ, Delphinus Viennensis, et Ugo ejus frater ex Cæsareis castris cum quadringentis viris nobilibus domum repetiere. Extenuatus ita admodum est Henrici exercitus : cum contra ad Joannem Roberti fratrem in Urbe ex Tuscia, Apulia, et patrimonio maximæ confluerent copiæ : adeo ut tria equitum millia, peditesque numerosissimos recenseret. Addit Mussatus [3] : « Iisdem diebus circa mensis Julii exitum ad legatum papales litteræ allatæ sunt, ut scilicet Urbe Cæsar Robertusque rex cum universis abscedant copiis, quodque dispositis in pace rebus ipse Romam proficiscatur : hæcque præconis vocibus in Urbe et Tybure conclamata sunt.

« Arctatus extenuatusque Tybure omnibus copiis Cæsar, spe sublata potiundæ Urbis, ad motus alios proniori fortuna laxavit intentum, suadentibus agentibusque Etruriæ primatibus, quos vetusta quærendorum visendorumve larium stimulabat anxietas, in amicas terras retrocedere constituit, subeunte ratione, si Tusciam provinciam prosperiores largirentur eventus, ibi et sedem futuram Italiæ, tanquam in centro positam, accommodamque Cæsareæ majestati. Provinciæ hujus tanquam sortitam a re vocabulum Florentiam cæteris civitatibus ac coloniis ingenti magnitudine præstare constabat, veluti provinciæ dictæ fastigium : hujusque subigendæ causæ suberant regium allicientes animum, nec deerant hujuscemodi aggrediendæ vicissitudinis promotores Erant Gibolengæ partis vetustissimi imperium uti signum cæleste colentes : erant Albi, genus hominum superstitionis novæ, qui nati ex Guelphis ejusdem factionis ex civilibus dissidiis a suorum communione discesserant, unitique Gibolengis ad omnia Guelphorum irritamenta perniciesque ». Et infra : « Nec Cæsarem fallebat [4], hac quæsita provincia Longobardis rebellandi facultatem non fore, multis suæ partis potiores urbes constanter obtinentibus, sicque ab Tybere usque in Alemanniæ ostia limen patere ».

Suscepto eo consilio Henricus, cum de Roberto rege repetere ultionem non posset, Tybure digressus [5], per Sabinos et Umbros in Etruriam se contulit, ac Perusinum agrum, quamvis Pontificiæ ditionis esset, evastavit [6] : « Demum », inquit Albertinus Mussatus, « copias omnes in Aretium conjunxit ibique tanquam sponsus in thalamum suum susceptus, exeunte congratulanteque omnium Gibolengorum frequentia, moras omnes sustulit, trepidantibus vicinarum urbium undecumque Guelphis : cœptoque illico auctoritatis imperatoriæ primordio, Robertum Apuliæ regem in judicium citandum jussit, emisso edicto in diem certam mulctaque indicta si sese contumacem reddiderit. Nec minus extemplo aquilas aureamque flammam explicans in Florentiæ fines processit, exustis ædibus, et singulis ad prædam concessis ». Subdit ut circa kal. Septembris anni MCCCXII, potitus oppidis Urbarchi montis et S. Joannis, Florentiæ obsessæ extremi discriminis terrorem incusserit. Describunt pluribus Mussatus [1], Joannes Villanus [2], S. Antoninus, et alii varias Henrici ac Florentinorum expeditiones et prælia; tum Pisanorum a Megone Roberti regis duce cladem acceptam : sed hæc perstrinxisse sufficerit. Cum porro versam in se belli molem viderent Florentini, crebrisque excursionibus vastari agrum reipublicæ gubernacula ad quinquennium Roberto Siciliæ regi detulere : at de eo anno sequenti. Jam ad Philippum ipsius fratrem Tarentinum principem, justiore bello pro tuenda Christiana religione ac schismaticorum conatibus reprimendis occupatum in Græcia, sermonem convertamus.

48. *Philippus princeps Tarentinus ad sanctam expeditionem excitatus ornatur privilegiis.* — Adductam in summum discrimen in Græcia, ac maxime in Achaia a schismaticis rem Catholicam deplorat Pontifex in litteris, quibus Philippum Tarentinum principem ad eas provincias ab imminenti periculo vindicandas accendit [3]. Certe adeo fidelium, qui hactenus post collapsum Constantinopolitanum imperium in Græcia hæserant, fractæ res fuere, ut expaverit Pontifex, ne cogitata in Syriam expeditio disturbaretur, atque ex sexennalibus decimis in Concilio Viennensi pro recuperanda Terra-Sancta indictis triennales in Sicilia citeriori, Sardinia, Corsica, Creta ac provinciis Græciæ Latini juris colligendas in Achaiæ ac fidelium finitimorum subsidium derivarit [4]; quarum exigendarum provinciam Arborensi [5] archiepiscopo in Sardinia, Neapolitano et Brundusino in Sicilia, pluribusque [6] episcopis demandavit : cujus decreti causam in litteris datis ad Philippum principem Tarentinum, cui eæ decimæ ad instruendas copias conferendæ erant, hisce verbis expressit [7], ut scilicet Catholici e schismaticorum conatibus vindicarentur, neve expeditio pro recuperanda Palæstina in barbaros comparanda, distrahentibus Latinorum vires Græcis, turbaretur.

49. Parare meditatum Philippum principem Tarentinum ad ferendam Achaiæ Christi fidelibus opem duo equitum millia, quatuorque millia pe-

[1] Alb. Muss, l. VIII. c. 9. — [2] Cap. 10. — [3] Cap. 11. — [4] Id. Muss. l. IX. c. 1. Jo. Vill. l. IX. c. 43. Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 7. — [5] Muss. ubi sup. — [6] Alb. Muss. l. IX. c. 2, 3, 4, 5.

[1] Jo. Vill. l. IX. c. 46. — [2] Ant. III. p. tit. XXI. c. 2. § 6. — [3] Lib. VII. Ep. com. CXXXI. — [4] Ibid. — [5] Ep. com. CXXXII. et post eamd. Ep. — [6] Ep. CXXXIII, CXXXIV, CXXXV, CXXXVI, CXXXVII. — [7] Ep. com. CXXXI.

ditum, ex litteris Pontificiis ad eum datis colligitur, quibus militiam religiosam accepto crucis symbolo professuris eo numero, præmia indulgentiarum conceduntur.

« Dilecto filio nobili viro Philippo principi Tarentino.

« Tuis supplicationibus inclinati, duobus millibus equitum, et quatuor millibus peditum vere pœnitentibus et confessis, quos tecum quandocumque, usque ad triennium, in subsidium Terræ-Sanctæ ad partes Romaniæ contra schismaticos illarum partium personaliter transfretantibus ad Ecclesiæ Romanæ et tuum obsequium proficisci contigerit contra schismaticos antedictos, illam indulgentiam de gratia speciali concedimus, quæ transfretantibus in dictæ Terræ-Sanctæ subsidium concedi per sedem Apostolicam consuevit, præsentibus post dictum triennium minime valituris. Dat. Viennæ non. Maii anno septimo ».

Ornavit eumdem principem pluribus sacris beneficiis, atque hoc in primis, ut majori ardore cum schismaticis bellum iniret : « Tibi, qui ad partes Romaniæ contra schismaticos partium earumdem transfretare proponis, quod confessor tuus, cum campum ad congrediendum cum eisdem schismaticis bellum te intrare contigerit; et in mari etiam, ubi periculum imminet, te vere contritum et confessum a pœna et culpa absolvere valeat, auctoritate præsentium indulgemus. Dat. Viennæ VI non. Maii an. VII ». Denique ne ejus pietati alendæ deessent, permisit, ut a media nocte ad horam nonam divina coram se celebrari jubere posset. Adjecit tamen, ut parcius ea potestate uteretur : « Proviso quod parce hujusmodi concessione utaris ; quia cum in altaris officio immolatur noster Dominus Dei filius Jesus Christus, qui candor est lucis æternæ, congruit hoc non in noctis tenebris fieri, sed in luce ».

Auxit postea alio eumdem principem insigni beneficio, dissolutis Apostolica auctoritate nonnullis impedimentis, ut Caroli Valesiorum ducis et Catharinæ imperatricis Constantinopolitanæ filiam, abneptemque Balduini Secundi imperatoris, ad quam hæreditaria imperii jura spectabant, uxorem duceret : non levis enim spes affulgebat eumdem principem, qui etiam ditionem amplam obtinebat, schismaticorum limiti contiguam, uxoris jura e schismaticorum erepturum manibus, Romanæque Ecclesiæ terminos propagaturum ; verum cum inita jam ante, dum mater Catharina imperatrix Balduini filia in humanis erat, cum duce Burgundiæ sponsalia essent, Clemens Rothomagensi archiepiscopo et episcopo Constantiensi partes dedit, ut Carolo duce promissorum religione exsoluto, ea sponsalia rescinderent, cujus decreti hanc causam addidit :

« Clemens, etc. vener. fratribus Ægidio arch. Rothomag. et Roberto episc. Constantiensi.

« In Apostolicæ mentis cogitatione revolvimus, quod Constantinopolitanum imperium, in cujus eadem puella dictæ imperatrici hæreditate succedere dicitur, a fide sanctæ matris Ecclesiæ ac unione fidei orthodoxæ divisum, et in gravem superni Patris offensam ac Christianæ plebis injuriam per pravum genus gentis schismaticæ occupatum diutius æstuavit; et quod non indigne speratur, quod eodem principe cum eadem puella matrimonialiter copulatio, ipse factus proinde velut in suæ rei prosecutione sollicitus negotium ipsius imperii de filiorum alienorum manibus liberandi assumet potentius, et tanquam vir probitate strenuus, fidei sinceritate conspicuus, de Christianissima quippe ortus prosapia, et illustribus natalibus procreatus, magna quoque stipatus potentia virilius prosequetur; quodque idem princeps terram non modicam habet proximam imperio supradicto, etc. Dat. Aven. XII kal. Jan. an. VIII ».

Vergebat interea [1] in exitium Orientale imperium, accepitque hoc anno Andronicus imperator gravissimam cladem a Turcis, qui cum ad prædas agendas in Chersonam irrupissent, atque a Græcis imperiali exercitu circumfusi essent, collectis ex desperatione animis, tanta ferocia impetum fecere, ut ipsum in turpem fugam verterint : potitique ejus castris, inter cætera spolia imperialis ornamenta dignitatis repererint, quæ magno Græcorum dedecore barbari ludibrio habuerunt.

50. *Philippus rex Francorum ad Syriæ expeditionem se accingit.* — Meditabatur eodem tempore in Syros et Ægyptios Saracenos expeditionem Philippus alter Francorum rex. Jam ille, ut dictum est, coram Viennensis Concilii patribus excurrente sexennio in Syriam copias traducturum pollicitus erat, a secunda mensis Aprilis die intra evolventis se unius anni metas, accepto crucis symbolo, religiosam militiam professurum : sed cum eo consilio majorem natu filium Ludovicum regem Navarræ, atque alios filios et principes, qui pariter dandi sacræ illi militiæ nominis desiderio ardebant, cingulo militari solemni ritu donare cogitaret, ad rem majori pompa perficiendam, crucis affigendæ sibi tempus prorogari aliquantulum a Clemente flagitavit : qui cum ea res fraudi rei Christianæ non verteretur, ejus votis est obsecutus [2] :

« Charissimo in Christo filio Philippo, regi Francorum illustri.

« Licet in generali Concilio, per nos Viennæ auctore Domino celebrato, Redemptoris tui intrinsecus tactus injuriis, et accensus zelo devotionis et fidei, in te, fili charissime, onus passagii in Terræ-Sanctæ subsidium faciendi duxeris assumere, promittendo quod inde ad sex annos, a mense Martii proximo inchoandos, iter versus Terram ipsam arriperes, ipsum passagium incœpturus; et propterea infra annum, a secunda die mensis Aprilis præteriti proximo computan-

[1] Niceph. Greg. l. VII. — [2] Lib. VIII. Ep. com. LXXVIII.

dum, assumeres vivificæ crucis signum; quia tamen in receptione crucis ejusdem, sicut accepimus, ob ipsius Terræ subsidium latius præparandum charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum regem Navarræ illustrem aliosque liberos tuos, et nonnullos alios nobiles et potentes, qui una tecum intendunt ipsius crucis signum assumere proponis militari cingulo decorare, aliaque adhibere solemnia, quæ circa festum Pentecostes proximo futurum poterunt commodius ordinari; nos hujusmodi laudabile propositum tuum multipliciter in Domino commendantes, ac volentes illud adhibere remedium, per quod propositum ipsum plenius et felicius, dante Domino, duci valeat ad effectum; præsertim cum, etsi hujusmodi tempus recipiendæ crucis aliquantulum prorogetur, tempus tamen passagii inchoandi propterea non differtur; celsitudini tuæ ipsum tempus dictæ crucis Dominicæ assumendæ usque ad octo dies post dictum festum Pentecostes proximo futurum tibi tenore præsentium auctoritate Apostolica prorogamus. Dat. Avin. XII kal. Januarii anno VIII ».

51. Ad sustinendos propterea sacri illius belli sumptus Pontifex in Viennensi Synodo decimas sexennales, ut dictum fuit superius, indixerat: quarum exigendarum provinciam in Galliis Antissiodorensi episcopo, magistro Gaufrido e Pleseio Pontificio notario, tum abbati monasterii S. Dionysii provinciam injunxit [1]: universisque archiepiscopis, episcopis et reliquo clero Gallicano, ut pro recuperanda Terra illa, Christi Domini sanguine atque humanæ redemptionis mysteriis consecrata, alacriter vectigalium Ecclesiasticorum conferrent partem, quæ ipsos tangeret, imperavit [2]. Exactæ etiam ab universo Catholico clero decimæ: quo argumento ad Coloniensem archiepiscopum et suffraganeos scripsit Clemens [3]: tum etiam prolixior antistitum in Regesto Pontificio Catalogus extat [4], ad quos de solvendis in omnibus regnis et provinciis decimis data imperia. Et quidem Germanos principes, ac præcipue Henricum imperatorem zelo sacro recuperandæ Syriæ exarsisse, ipse Augustus, seu vere seu ficte, contestatur in ea sententia [5], quam adversus Robertum regem sequenti anno ob motum sibi bellum distrinxit; quem Syriæ eripiendæ e Saracenorum manibus consilia retardasse arguit: « In retardationem, inquit, negotii Terræ-Sanctæ, ad quod Deo teste, qui omnia novit, totis cordibus et affectibus anhelamus ».

52. *Civiles turbæ in Ungaria.* — Hoc anno in Ungaria civiles turbas concitavit adversus Carolum regem Matthæus Palatinus, quem Gentilis cardinalis A. S. L. Ecclesiastico anathemate ob patrata in Deum, atque in majestatem regiam et populum Ungaricum flagitia perculit: qua de re extat ejusdem edictum ex Archivo Avenionensi Romam delatum [1] gerente Avenionensem legationem Octaviano Aquaviva cardinale. Porro de Matthæo hoc anno insignem divinitus a Carolo rege partam victoriam refert Thurosius [2], cum pius rex exercitus sui milites sacra exhomologesi et Eucharistiæ sacramento muniri jussisset: nec eventu irrito, cum adeo atrox prælium ab irruptionis Tartaricæ tempore commissum non sit in Ungaria. Fusus itaque plurimus utrinque cruor, et hostium duces in pugnæ ardore trucidati: Carolus rex, cæso regio vexillifero, sub cruciferorum signo pugnam conseruit, ac postremo quamvis plures e suis amiserit, victoria est potitus: « Quod factum », inquit Thurosius, « a Deo esse credimus et fatemur ». Firmatum inde ejus est Ungaricum solium: ut vero postea in Serviam et finitima schismaticorum regna victorias protulerit, suo loco dicetur.

53. *Expeditio in Saracenos Granatenses Ferdinandi regis morte interrupta.* — In Hispania Saraceni Alcaudetem oppidum Christianis eripuerant, qua injuria lacessitus Ferdinandus Castellæ ac Legionis rex, ingentium princeps animorum, communicatis cum Lusitaniæ et Aragoniæ regibus delendi Maurici nominis consiliis, Petrum fratrem adulto vere præmisit, ut contractis copiis illud circumsideret, eoque post valido cinctus exercitu accurrit. Victi sunt barbari [3], atque oppidum in Christianorum redactum potestatem. Pontificiæ extant de eo bello litteræ ad Toletanum archiepiscopum, quibus crucesignatos, qui regem Ferdinandum anno integro contra Granatenses sequerentur, criminum venia donare jussit [4]: « Fraternitati, inquit, tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus contra hujusmodi Saracenos prædicti regni Granatæ in ejusdem regis Castellæ subsidium per provinciam tuam, infra dicti regis dominium consistentem, per te ac alios tam sæculares quam regulares, quorumcumque Ordinum fuerint, quos ad hoc idoneos esse noveris, per eamdem provinciam constitutos, proponas juxta datam tibi a Deo providentiam verbum crucis, et venerabile signum crucis studeas incolis dictæ provinciæ, illam recipere volentibus, elargiri, etc. » Addita sunt indulgentiarum præmia, propositaque iis, qui triennio excurrente integro anno arma pro fide circumtulissent, militemve submisissent. « Dat. in prioratu de Grausello prope Malausan. Vasionensis diœcesis kal. Augusti anno VII ».

Affulserant ingentes exscindendæ ex Hispaniis superstitionis Mahumeticæ spes Ferdinandi auspiciis felicibus. Sed dum majora in hostem consilia rex moliebatur formidabili ut creditum est divinæ justitiæ exemplo, cum a duobus fratri-

[1] Eod. l. VIII. Ep. com. C. — [2] Ep. com. CI. et apud Jo. 22. l. V. Ep. cur. XXXIII. — [3] Lib. VII. Ep. cur. LXXVII. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Ext. apud Henr. Rebdor. in Annal.

[1] An. 1594. — [2] Thuros. Chro. p. 2. c. 90 Bon. dec. II. l. IX. — [3] Jo. Marian. de reb. Hisp. l. XV. c. 11. — [4] Lib. VII. Ep. com. DCCLXV.

bus, quos injuste e rupe præcipites dejici jusserat, ad trigesimum diem coram divino tribunali in judicium postulatus esset, dicta die repentina morte extinctus in lecto est repertus. Rem ex Mariana referre placuit[1] : « Carvajalii, inquit, fratres Petrus et Joannes regio jussu comprehensi, e vinculis more gentis causam dixere. Cæsi ad Palentiam, cum regia noctu egrederetur, Benavidii viri primarii lege majestatis postulati. Cædis auctor cognosci non poterat, suspicionibus multi exagitati : hi oppressi, neque judicio convicti, neque crimen fassi, quæ maxima judiciorum labes est : de vicina rupe præcipites dari jussi. Rex intractabilis erat, cum recens injuria provocabat, neque in ira regi valens : aulici, ut fit, nobilibus evertendis ejus offensas acriter speculabantur. Rapti ad supplicium divum hominumque fidem testati se innocentes mori quoniam regiæ aures obturatæ essent, ad Deum æquissimum judicem provocare, regique diem dicere ex eo die trigesimum. Eæ voces in præsenti pro vanis habitæ, casu fortasse esto, at mirabili certe eventu confirmatæ sunt.

« Rex nulla periculi cura Alcaudetem in castra abiit : ibi morbo tentatus gravissimo Giennium sese retulit, quo tempore de oppido a Mauris mentio erat illata. Vis morbi in dies urgebatur. Rex curis gravioribus impari valetudine, lætus tamen nuntio oppidi captæ, novæ irruptionis faciendæ consilia explicabat : cum die Jovis, septimo idus Septembris a prandio somno se dans, in strato exanimatus repertus est. Obiit in ipso ætatis flore annos natus quatuor et viginti, menses novem, in maximo cursu rerum suarum. Regnavit annis decem et septem, quatuor mensibus, diebus decem et novem. Cibi et potus intemperantia exitio fuit : alii divini Numinis vim interpretabantur, quod a cæde patrata magno omnium miraculo diem trigesimum præcise numerarent, unde inter Castellæ reges Ferdinandus in jus vocatus nuncupari cœpit ». Proclamatus est ab obitu Ferdinandi Alfonsus[1] illius filius, in cunis adhuc vagiens, Castellæ rex : ob cujus imbecillem ætatatem civilibus dissidiis regnum fluctuavit.

54. *Cardinales creati.* — Auctum est, exeunte anno, cardinalium collegium solemni tertia aliorum novem adjectione X kal. Januarias, recurrentibus nimirum hybernæ tempestatis jejuniis, a Clemente inita, quorum nomina percenset Bernardus[2]. Guillelmum e Mandagoto Aquensem archiepiscopum ad Prænestinam, Jacobum de Ossa episcopum Avinionensem Clementis in Pontificatu successorem futurum ad Portuensem, Arnaldum de Auxio[3] Pictaviensem præsulem ad Albanensem sedes traductos. Reliqui sex, quorum tres primi theologicæ scientiæ erant professores, Guillelmus Petri de Godino Bajonensis Ordinis Prædicatorii alumnus S. Cæciliæ, Vitalis e Furno Vazatensis Minorita S. Martini in montibus, Michael e Beco Normannus S. Quintini decanus S. Stephani in Cœlio-Monte, Berengarius Fredoli junior episcopus Bitterrensis, SS. Nerei et Achillei, Raymundus S. Severi abbas S. Pudentianæ, Guillelmus Testa Condomiensis S. Cyriaci presbyterales titulos acceperunt.

[1] Marian. sup. c. 11.

[1] Marian. c. 12. — [2] Bern. Chron. Rom. Pont. in Clem. V. Mart. Pol. l. IV. Fel. cont. in elench. card. in Clem. erectione 3. ex lib. oblig. Ciaccon. in eod. Clem. — [3] Ext. de eo Clem. lit. l. VIII. Ep. cur. XXXVI, XXXVIII.

FINIS TOMI VIGESIMI TERTII.

Bari-Ducis. — Typis Ludovici Guerin.

23

1286-1312